

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

***STABILITATE ȘI SECURITATE
REGIONALĂ***

*SESIUNE ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
- 09-10 APRILIE 2009, BUCUREȘTI -*

SECȚIUNEA 1: SECURITATE ȘI APĂRARE

Coordonator

dr. Constantin MOȘTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2009

Moderatori:

CS I dr. Constantin MOȘTOFLEI

Gl. (r.) prof. univ. dr. Mihail ORZEAȚĂ

Gl. bg. (r.) CS I dr. Gheorghe VĂDUVA

Gl. bg. (r.) prof. univ. dr. Gheorghe NICOLAESCU

CS I dr. Nicolae DOLGHIN

Gl. bg. prof. univ. dr. Visarion NEAGOE

CS III dr. Alexandra SARCINSCHI

Gl. bg. (r.) prof. univ. dr. Constantin-Gheorghe BALABAN

CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Conf. univ. dr. Florin DIACONU

Prof. univ. dr. Mihail VELEA

Comitet științific:

CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

CS I dr. Nicolae DOLGHIN

Secretar științific:

CS Vasile POPA

Coperta: Elena PLEȘANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei

- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISBN 978-973-663-720-9 (on line)

CUPRINS

MODULUL I - „SECURITATE ȘI STABILITATE”	
ROLUL INSTRUMENTULUI MILITAR ÎN CREȘTEREA STABILITĂȚII ȘI SECURITĂȚII REGIONALE	
DR. TEODOR FRUNZETI	13
ASIGURAREA SECURITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE PRIN ÎMBUNĂTĂȚIREA COOPERĂRII MILITARE ȘI ECONOMICE ZONALE	
GEORGETA GAVRILĂ.....	23
LECȚII ALE ISTORIEI CARE TREBUIE REÎNVĂȚATE – NEGOCIEREA ȘI COOPERAREA	
DR. MIHAIL ORZEAȚĂ.....	34
POLITICA EXTERNĂ EUROPEANĂ ÎNTRE TENDINȚELE DE COAGULARE ȘI CELE CENTRIFUGE	
DR. GEORGETA CHIRLEȘAN	42
SECURITATEA REGIONALĂ ȘI MIZELE STRATEGICE ALE CAUCAZULUI DE SUD	
MARIAN CURELARU	55
SECURITATEA ȘI INSECURITATEA ÎN MEDIUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN	
ALEXANDRU IOAN	66
DIMENSIUNI ALE RELAȚIEI GRANIȚE – CETĂȚENIE – SECURITATE	
DR. ALEXANDRA SARCINSCHI	76
DINAMICA MEDIULUI DE SECURITATE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE	
DR. CORNEL CUCU.....	93
EFICIENTIZAREA METODELOR DE ABORDARE A SECURITĂȚII PRIN COOPERARE – RAZE ȘI UMBRE GEOSTRATEGICE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE	
IOAN GRECU	102
PROIECTE ȘI MODELE DE SECURITATE PRIN COOPERARE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI	
IOAN GRECU.....	118
SECURITATEA REGIONALĂ. PERSPECTIVE ALE REACTIVĂRII CONFLICTELOR LATENTE EXISTENTE ÎN BALCANI ȘI CAUCAZ	
VALENTIN GLOD	134
FUNDAMENTALISMUL ISLAMIC - UN PERICOL PENTRU SECURITATEA REGIONALĂ ȘI GLOBALĂ	
DR. GHEORGHE CREȚU.....	143
MAREA NEAGRĂ - ZONĂ DE PROIECȚIE A INTERESELOR EURO-ATLANTICE	
LUCIAN VIERU	151
MANAGEMENTUL EUROPEAN AL CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE OPERAȚIUNI MILITARE ALE UE	
PETRU BORCAN	
COSMINA COVATARIU.....	163
RELAȚIA STRATEGICĂ NATO – UE. COOPERARE SAU CONFRUNTARE PENTRU SECURITATE COLECTIVĂ?	
GABRIEL RĂDUCANU.....	171
PARTICIPAREA LA GESTIONAREA CIVILĂ A CRIZELOR PRIN FORȚA DE JANDARMERIE EUROPEANĂ. O NOUĂ PROVOCARE PENTRU JANDARMERIA ROMÂNĂ	
DR. OLIMPIODOR ANTONESCU	185
PROVOCĂRI ACTUALE ȘI PERSPECTIVE	
DR. GHEORGHE TIBIL.....	197

CONTROLUL OPERAȚIONAL ȘI RESPONSABILITĂȚILE NAȚIONALE	
RADU UNGUREANU	
FLORIN VOINA.....	209
PARTICIPAREA ACTIVĂ A ROMÂNIEI ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR DE SECURITATE	
MIRELA ATANASIU	217
MODULUL II - „PROCESE ȘI POLITICI DE SECURITATE”	
REDIMENSIONAREA SPRE O LUME MULTIPOLARĂ	
MARIAN VATAVU	
VALENTIN MITOCARU	227
TENDINȚE ÎN DEZVOLTAREA CAPACITĂȚILOR DE INTELLIGENCE PENTRU REALIZAREA SUPERIORITĂȚII INFORMAȚIONALE CONFORM CERINȚELOR IMPUSE DE RĂZBOIUL BAZAT PE EFECTE	
ANTONIO MARINESCU	235
EVOLUȚIA NATO ȘI EXPLORAREA VIITORULUI. PROIECTUL MULTIPLE FUTURES AL ACT (ALLIED COMMAND TRANSFORMATION)	
DR. FLORIN DIACONU	244
CONSIDERAȚII PRIVIND TRANSFORMĂRILE ȘI ADAPTAREA SERVICIILOR DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE LA NOUL MEDIU DE SECURITATE AL SECOLULUI AL XXI-LEA	
TIBERIU TĂNASE	
ANA-MARIA PORUMBIȚĂ	257
PUNCTE DE VEDERE PRIVIND COOPERAREA ÎNTRE SERVICII DE INFORMAȚII DIN SPAȚIUL EUROATLANTIC ȘI AL UE	
TĂNASE TIBERIU.....	277
SERVICIILE DE INFORMAȚII VS.TERORISM – DE LA PREGĂTIRE LA ACȚIUNE	
TEODOR POPA.....	291
ROLUL ȘI IMPORTANȚA INTELLIGENCE-ULUI ÎN CONTEXTUL NOULUI MEDIU DE SECURITATE	
DORU ENACHE	300
SERVICIILE DE INFORMAȚII ÎN STATUL DE DREPT	
IOAN MAMAISCHE	309
SISTEMUL INFORMAȚIONAL ȘI PROTECȚIA FORȚEI ÎN OPERAȚII – VECTOR DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL NOILOR PROVOCĂRI ALE PROCESULUI GLOBALIZĂRII	
DR. ADRIAN PÂRLOG.....	320
UTILIZAREA INDICATORILOR DE CONTRAINFORMAȚII ÎN EVALUAREA RISCURILOR DE SECURITATE	
PETRE PORADICI.....	334
PROIECTAREA UNOR PROGRAME DE FORMARE ȘI CERTIFICARE A SPECIALIȚILOR ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII	
PETRE PORADICI.....	341
UNIUNEA EUROPEANĂ – O POLITICĂ DE SECURITATE PROACTIVĂ ÎN SECOLUL XXI.	
PARTENERIATUL NATO – UE	
DR. IOAN CODRUȚ LUCINESCU	348
DECIZIA MANAGERIALĂ ȘI CORELAȚIA OBIECTIVE-RESURSE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII NAȚIONALE	
DR. MIHĂIȚĂ NICULESCU-CIOCAN	358
MĂSURI ȘI DIRECȚII DE URMAT ÎN PROCESUL DE CONSOLIDARE A SECURITĂȚII ALIMENTARE	
ȘTEFAN BLACIOTI	365

CONTROLUL EXPORTURILOR, NEPROLIFERAREA ȘI ORDINEA MONDIALĂ: GLOBALIZARE, SECURITATE ȘI ROLUL STATULUI	
CRISTIAN IRINEL MUNTEANU.....	373
PREVENIREA ȘI GESTIONAREA ACȚIUNILOR CU CARACTER TERORIST	
MIHAI DIACONU	
LIVIU KAITER	
LIDIA CALANCEA.....	388
PERSPECTIVA EUROPEANĂ A AMENINȚĂRILOR TERORISTE LA ADRESA SECURITĂȚII	
DR. SIMONA RUS	
MIHAI DIACONU	
LIVIU KAITER.....	400
COALIȚIA ARES – APOLLO ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI	
ALEXANDRU BARBĂSURĂ.....	412
PRIORITĂȚILE UNIUNII EUROPENE ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI	
INA RALUCA TOMESCU	422
STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI REGÂNDIREA INSTITUȚIILOR ORDINII MONDIALE	
SORIN APARASCHIVEI.....	432
MODULUL III - „CRIZĂ – CONFLICTUALITATE - EFECTE”	
PARTICIPAREA FORȚEI DE JANDARMERIE ÎN MISIUNI MULTINAȚIONALE	
DR. COSTICĂ SILION.....	443
REFLECTAREA SECURITĂȚII UMANE ASUPRA POLITICILOR DE SECURITATE	
DR. MIHAI NEAG	451
SIMETRIE ȘI ASIMETRIE ÎN CONFLICTELE MILITARE CONTEMPORANE	
ION IOFCIU.....	458
RĂZBOAIELE ENERGETICE ALE SECOLULUI XXI	
DR. ANDRIY VOLOȘIN	466
EFECTELE CRIZEI FINANCIARE ACTUALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE	
MARIN-CLAUDIU BIBIRIȚĂ	476
CONFLICTUL ISRAEL-PALESTINA - DE LA ACȚIUNI TERORISTE LA RĂZBOI	
TEODOR POPA.....	482
MODELUL ECONOMIC AL TERORII: FINANȚAREA ORGANIZAȚIILOR TERORISTE	
GEORGE PAUL ALBU.....	491
PRODUSUL DE INTELLIGENCE – COLECTARE, ANALIZĂ, DECIZIE	
IONEL CLAUDIU PASĂRE.....	500
PRINCIPALELE TENDINȚE DE EVOLUȚIE ALE FENOMENULUI TERORIST LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XXI-LEA	
PAUL TUDORACHE	
RADU ADRIAN MANDACHE	506
IMPLICAȚIILE NOII REVOLUȚII ÎN AFACERILE MILITARE ÎN ARMATĂ	
PAUL TUDORACHE	
RADU ADRIAN MANDACHE	518
CRIZE ȘI CONFLICTE ÎN INTERIORUL RELIGIEI ISLAMICE	
ISABELA ANCUȚ.....	530
RECRUDESCENȚA FENOMENULUI TERORIST – CAUZE ȘI FACTORI DE INFLUENȚĂ CE DETERMINĂ GENERAREA ȘI DEZVOLTAREA FENOMENULUI	
ILIE PENTILESCU	536

INDICELE DE RISC PENTRU ȚĂRILE DIN REGIUNEA ASIA-PACIFIC – AMENINȚĂRI SIMETRICE ȘI ASIMETRICE –	
MARINA MUSCAN.....	546
IMPLICAȚII STRATEGICE ALE RĂZBOIULUI DIN FĂȘIA GAZA	
CRISTINA MARIA BANCIU.....	554
„BOMBA METEO” - IPOTEZE ȘI EXPLICAȚII	
MIRCEA-JAN STOEAN.....	557
TENDINȚE ȘI PREVIZIUNI PRIVIND TERORISMUL	
LAURENȚIU-LIVIU DUMITRU.....	581
ROLUL UNIUNII EUROPENE ÎN RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI	
LAURENȚIU-LIVIU DUMITRU.....	585
RELAȚIILE UNIUNII EUROPENE CU STATELE ASIATICE, INCLUSIV JAPONIA	
DR. CĂTĂLIN ANDRUȘ	
DIANA TACHE.....	600
RELAȚIILE UNIUNII EUROPENE CU STATELE DIN CAUCAZUL DE SUD	
DR. CĂTĂLIN ANDRUȘ.....	607
RISCURI ASIMETRICE LA ADRESA SECURITĂȚII	
GEORGIANA CSERI.....	614
SCENARIILE ÎN ELABORAREA STUDIILOR DE SECURITATE	
ALEXANDRU TATU.....	620
IMPACTUL GLOBALIZĂRII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI	
ALEXANDRU TATU.....	629
STABILITATEA REGIONALĂ ȘI CONFLICTELE ÎNGHEȚATE. PROCESUL DE NEGOCIERE ÎN DOSARUL TRANSNISTREAN	
ROXANA TUDORANCEA.....	638
CONFLICTUL RUSO-GEORGIAN – IMPLICAȚII MILITARE ȘI DE INTELLIGENCE	
CRISTIAN NIȚĂ.....	648
MODULUL IV - „MUTAȚII GEOSTRATEGICE”	
BIOCARBURANȚII – ENERGIE ALTERNATIVĂ SAU AMENINȚARE A SECURITĂȚII	
CRISTINA TEODORESCU.....	663
REPARTIȚIA GEOGRAFICĂ A RESURSELOR ENERGETICE ALTERNATIVE ÎN ZONA MĂRII NEGRE ȘI IMPACTUL SĂU ASUPRA SECURITĂȚII REGIONALE	
CRISTINA TEODORESCU.....	671
POSIBILE EVOLUȚII ÎN DOMENIUL OPERAȚIILOR NATO	
DR. MIHAI NEAG	
LUCIAN ISPAS.....	679
RISCURI ȘI VULNERABILITĂȚI LA ADRESA SECURITĂȚII UMANE ÎN CONTEXTUL CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE	
LUCIAN ISPAS.....	688
SUVERANITATE VERSUS CONFLICT ÎN POLITICA EUROPEANĂ DE VECINĂTATE CU GEORGIA	
CIPRIAN POPESCU.....	699
ACTUALITATEA AMENINȚĂRII IRANULUI LA ADRESA SISTEMULUI INTERNAȚIONAL DE SECURITATE	
CIPRIAN IGNAT.....	714
INFLUENȚA MEDIULUI INTERNAȚIONAL ASUPRA CONFIGURĂRII NOILOR TIPURI DE RĂZBOI. EFECTE PENTRU STATELE „NOII EUROPE”	
ALFRED VASILESCU.....	722

AGRESIUNEA INFORMAȚIONALĂ – ARMĂ A CONFLICTELOR MODERNE	
IOAN MAMAISCHE	733
11 SEPTEMBRIE - DE LA CAUZE LA EFECTE	
INA RALUCA TOMESCU	743
IMPACTUL DE SECURITATE AL NOULUI DIALOG UNIUNEA EUROPEANĂ-RUSIA	
DR. CONSTANTIN-GHEORGHE BALABAN	750
FENOMENUL GLOBALIZĂRII ÎN DOMENIUL MILITAR – CÂT DE LUNG E DRUMUL ȘI UNDE AM AJUNS?	
DR. GHEORGHE NICOLAESCU	755
IMPORTANȚA EVENIMENTELOR STRATEGICE ÎN DINAMICA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE	
IONEL GOIAN	761
NOUA STRUCTURĂ DE PUTERE A LUMII	
ANTONEL LUNGU	772
RĂZBOIUL ȘI GEOPOLITICA LUMII ÎN SECOLUL XXI	
DUMITRU PANĂ	786
CONSIDERAȚII PRIVIND INFLUENȚA CRIZEI FINANCIARE ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI SECURITĂȚII MONDIALE	
NICUȘOR MOLDOVAN	
AMELIA-MARIANA MOLDOVAN	794
PROVOCĂRI ȘI POSIBILE SOLUȚII PENTRU ADMINISTRAȚIA AMERICANĂ	
DR. MIHAI ȘERBAN	807
BALANȚA PUTERII ÎN EUROPA – SECOLELE XVI-XX	
DR. MIHAI VELEA	812
ELEMENTELE DE VALOARE STRATEGICĂ A COMPLEXULUI FLUVIO-MARITIM EUROPEAN MAREA NORDULUI-RIN-MAIN- DUNĂRE-MAREA NEAGRĂ	
IULIAN LĂZĂRESCU	829
POLITIZAREA RELIGIEI ISLAMICE	
ISABELA ANCUȚ	836
O ANALIZĂ A PRINCIPALELOR SISTEME PENTRU TRANSPORTUL RESURSELOR ENERGETICE	
DR. MIHAI ȘERBAN	849
MODULUL V - RISCURI ȘI AMENINȚĂRI ACTUALE: ÎNTRE CRIZĂ ECONOMICĂ ȘI TERORISM	
RISCURI ȘI VULNERABILITĂȚI ALE MEDIULUI DE SECURITATE ÎN ZONELE DE IMPORTANȚĂ STRATEGICĂ PENTRU ROMÂNIA	
DR. VISARION NEAGOE	859
PIRATERIE VERSUS STABILITATE ȘI SECURITATE ÎN ZONA SOMALIEI: CE NE SPUNE EXPERIENȚA ISTORICĂ	
DR. FLORIN DIACONU	871
FACTORI CARE DETERMINĂ PRODUCEREA SITUAȚIILOR DE URGENȚĂ	
ROBERT-IONUȚ NICOLESCU	882
SECURITATEA ALIMENTARĂ – INTERES NAȚIONAL – RISCURI, AMENINȚĂRI ȘI VULNERABILITĂȚI LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE ȘI ȚĂRII NOASTRE	
ȘTEFAN BLACIOTI	893
TERORISM LA ÎNCEPUT DE MILENIU	
CORNEL IONESCU	899
HIDROCARBURILE – O „ARMĂ” EFICIENTĂ A RĂZBOIULUI ECONOMIC	
DR. CRISTIAN BĂHNĂREANU	908

IMPACTUL RECESIUNII ECONOMICE ASUPRA MEDIULUI DE SECURITATE. APĂRAREA NAȚIONALĂ - BENEFICII ȘI COSTURI	
NORIS NICA	917
SECURITATEA ENERGETICĂ – SECTOR IMPORTANT AL SECURITĂȚII STATALE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII	
DAN-RADU RANETI	929
AMENINȚĂRI, VULNERABILITĂȚI ȘI RISCURI LA ADRESA DEMNITARILOR	
DR. EMIL-VICTOR CHEȚE	
CORNEL IONESCU.....	938
IMAGINEA ȘI IDENTITATEA ORGANIZAȚIEI AL-QAIDA DIN MAGHREBUL ISLAMIC	
MIHAI VOICULESCU.....	946
FACTORII CONTEMPORANI DE INSECURITATE, REALITĂȚI CARE AMENINȚĂ STABILITATEA DIN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE	
ADRIANA UNGUREANU	953
CUM REACȚIONEAZĂ CAPITALISMUL LA MARILE SALE CRIZE ECONOMICE	
NINA GEORGESCU.....	962
CRIZA DEMOCRAȚIEI OCCIDENTALE ȘI DISTRUGEREA SISTEMULUI SOCIALIST MONDIAL	
NINA GEORGESCU.....	971
SECURITATEA UMANĂ ASTĂZI	
MIHAI TUDORACHE.....	975
SITUAȚII ȘI STĂRI GENERATOARE DE CONFLICTE, ÎN CADRUL COMUNITĂȚILOR UMANE, PE TIMPUL PRODUCERII UNOR DEZASTRE, PE TERITORIUL ROMÂNIEI	
PAVEL BALTARU	
CRISTINA - LAURA MAIER.....	984
EFFECTE ALE CRIZEI ECONOMICE ACTUALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE	
LĂCRĂMIOARA MARIANA PETRIU	
CRISTIAN MIHAI ȚUCĂ	988
TERORISMUL - EFECT NECONTROLAT AL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII –	
LĂCRĂMIOARA MARIANA PETRIU	
CRISTIAN MIHAI ȚUCĂ.....	996
EXPANSIUNEA AL-QAIDA ȘI FORȚA INTERNET-ULUI	
DR. ANGHEL ANDREESCU	
DR. NICOLAE RADU	1004
TESTAMENTUL HAMAS VS JIHADUL ISLAMIC	
DR. ANGHEL ANDREESCU	
DR. NICOLAE RADU	1014
PROVOCĂRILE DE NATURĂ TERORISTĂ ȘI IMPACTUL LOR ECONOMICO-SOCIAL	
DR. PETRE DUȚU	1020
RISCURI ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII ȘI SIGURANȚEI PLATFORMELOR MARINE DE FORAJ ȘI EXTRAȚIE ROMÂNEȘTI	
DR. GEORGICĂ SLĂMNOIU	
OVIDIU RADU.....	1033
EVALUAREA RISCULUI PENTRU PLATFORMELE MARINE DE FORAJ ȘI EXTRAȚIE ROMÂNEȘTI	
DR. GEORGICĂ SLĂMNOIU.....	1046
CRIMINALITATEA TRANSNAȚIONALĂ ORGANIZATĂ, AMENINȚARE LA FRONTIERA DE EST A ROMÂNIEI	
ALIN COȘNIȚĂ	1056

LEGEA 298 CA EVOCARE A METAEMOȚIILOR LA SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ	
AURELIAN BĂDULESCU	
CRISTIAN DELCEA	1068
MODULUL VI - DINAMICA CONCEPTELOR	
CRIZA ȘI URGENȚA. DELIMITĂRI CONCEPTUALE ȘI CORELAȚII	
DR. CONSTANTIN MOȘTOFLEI.....	1078
CONCEPTE DE BAZĂ ÎN TEORIA RISCULUI DE ȚARĂ	
NORIS NICA.....	1087
CONSIDERAȚII PRIVIND STATUL ȘI NAȚIUNEA ÎN GLOBALIZARE	
DR. DOINA MUREȘAN	1099
FENOMENUL MILITAR CONTEMPORAN ȘI DINAMICA RĂZBOIULUI	
CEZAR COBUZ.....	1106
REPERE DEFINITORII ALE FENOMENULUI MILITAR CONTEMPORAN	
CEZAR COBUZ.....	1118
STUDIU PRIVIND APLICABILITATEA TEORIEI COMPLEXELOR DE SECURITATE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE	
CĂTĂLIN CIOACĂ	1133
MAI MULTE COMENTARIILE JURIDICE ASUPRA TRATATULUI DE LA LISABONA	
MĂDĂLINA VIRGINIA ANTONESCU	1145
SPRE UN REGIM JURIDIC DE D.I.P. AL CONDUCTELOR TRANȘNAȚIONALE DE TRANSPORT A HIDROCARBURILOR	
MĂDĂLINA VIRGINIA ANTONESCU	1167
INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII GLOBALE ȘI SECURITĂȚII MARITIME	
SIMONA VALENTINA MĂLEȘCU.....	1180
CADRUL JURIDIC NAȚIONAL DE ASIGURARE A SECURITĂȚII MARITIME	
SIMONA VALENTINA MĂLEȘCU	1185
CONSIDERAȚII ASUPRA SISTEMELOR DE SECURITATE ÎN VIZIUNE HOLISTICĂ	
DR. PAUL DUȚĂ	1188
SECURITATEA SOCIETĂȚII ȘI EFECTELE ACORDULUI SCHENGEN	
DR. PAUL DUȚĂ	1203
IMPLICAȚIILE CONCEPTULUI DE GRANIȚĂ ÎN SECURITATEA EUROPEANĂ	
CRISTINA BOGZEANU	1217
SECURITATEA SOCIETALĂ – DIMENSIUNE A SECURITĂȚII COLECTIVE ȘI NAȚIONALE	
MIRELA ATANASIU	1231
IMPORTANȚA UNUI CONCEPT DE SECURITATE STRATEGICĂ ÎNTR-O REGIUNE EXTINSĂ A MĂRII NEGRE	
CIPRIAN POPESCU	1240
SUBIECTIVISMUL ÎN PRACTICA EVALUATIVĂ	
MIHAELA-PAULA RADU.....	1254
SCHIMBAREA ÎN EDUCAȚIE ȘI REFORMA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MILITAR	
MIHAELA-PAULA RADU.....	1259
SCURT COMENTARIU ASUPRA LEGII NR. 298 DIN 18 NOIEMBRIE 2008 PRIVIND REȚINEREA DATELOR GENERATE SAU PRELUCRATE DE FURNIZORII DE SERVICII DE COMUNICAȚII ELECTRONICE DESTINATE PUBLICULUI	
DR. NASTY VLĂDOIU.....	1263

MANAGEMENTUL DE RISC ȘI AL CRIZEI MONDIALE DIN PERSPECTIVA SECURITĂȚII NAȚIONALE ȘI A RESPONSABILITĂȚII SOCIALE	
DR. NASTY VLĂDOIU	1265
APLICAREA PRINCIPIULUI NEDISCRIMINĂRII ÎN ACORDAREA ASISTENȚEI RELIGIOASE ÎN SISTEMUL PENITENCIAR ȘI ÎN SISTEMUL MILITAR	
CORINA-NICOLETA COMȘA	1267
CONCEPTUL DE SECURITATE UMANĂ ÎN ACCEPȚIUNEA ONU	
MARINEL-ADI MUSTAȚĂ.....	1274
CONCEPTUL DE SECURITATE ȘI APĂRARE NAȚIONALĂ	
COSTEL IONESCU.....	1280
BINOMUL SECURITATEA UMANĂ – SECURITATEA NAȚIONALĂ PRIN PRISMA DREPTULUI ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE	
ADRIAN DOBRE	
VERONICA CIORTEA	1284
CONCEPTUL DE AUTO-APĂRARE ȘI ATACURILE PREVENTIVE	
VERONICA CIORTEA	
ADRIAN DOBRE	1299
ANALIZĂ A FUNDAMENTELOR ȘTIINȚEI MILITARE	
OVIDIU OLARIU	
CRISTINEL MAZILU	1317
FENOMENOLOGIA SPAȚIULUI PUBLIC CA PARADIGMĂ CONTEMPORANĂ A SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII	
LIVIU GABRIEL GHIȚULEASA.....	1322
ONTOLOGIA ȘI AXIOLOGIA CONCEPTELOR FUNDAMENTALE DE SECURITATE ȘI APĂRARE	
ANCA-ANDREEA CÂRJAN.....	1329
INDEX DE AUTORI.....	1334

SECURITATE ȘI STABILITATE

ROLUL INSTRUMENTULUI MILITAR ÎN CREȘTEREA STABILITĂȚII ȘI SECURITĂȚII REGIONALE

Dr. Teodor FRUNZETI*

Rolul instrumentului militar în modelarea mediului de securitate actual este mult mai nuanțat și polivalent, având în prezent un caracter interdisciplinar și mai puțin agresiv.

Complementaritatea utilizării puterii militare și a mijloacelor nemilitare în soluționarea crizelor și conflictelor a fost evidențiată din plin în regiunea din care face parte țara noastră, precum și în proxima vecinătate.

Doar soluțiile politice sprijinite de măsuri de descurajare prin mijloace militare sau, după caz, utilizarea efectivă a acestui instrument de putere pot conduce la rezultate durabile în timp, care să asigure stabilitatea, ordinea și securitatea într-o lume mai democratică și mai sigură.

The military instrument objective in shaping nowadays security environment is more shaded and polyvalent, having an interdisciplinary and less aggressive character.

The complementary use of military power and unlimited ways in solving the crisis and conflicts was more than emphasized in our country and neighborhood area.

Only political solutions supported by deterrent measures with military tools or the effective use of such a powerful tool can lead to long lasting insurances of stability, order and security in a more secure and democratic life.

1. Introducere

Evenimentele acestui început de secol au declanșat un proces de transformare profundă a mediului de securitate, generând consecințe ce afectează, pe termen lung și în profunzime, comunitatea internațională. Într-un astfel de context tensionat și complex, securitatea fiecărei țări, ca și securitatea comunității internaționale în ansamblu se bazează nu numai pe capacitatea de reacție și adaptare, ci și, mai ales, pe capacitatea de anticipare și de acțiune proactivă. Cunoașterea, înțelegerea și evaluarea corectă a proceselor interne, a gradului de coeziune socială, a capacității de mobilizare publică reprezintă o necesitate la fel de importantă pentru realizarea proiectelor naționale.

Într-o lume complexă, dinamică și conflictuală, aflată în plin proces de globalizare, înțelegerea profundă a tendințelor majore de evoluție a securității internaționale și a modului în care fiecare țară are șansa să devină parte activă a acestui proces constituie o condiție esențială a progresului și prosperității. Cunoașterea, înțelegerea și evaluarea corectă a proceselor interne, a gradului de coeziune socială, a capacității de mobilizare publică reprezintă o necesitate la fel de importantă pentru realizarea proiectelor naționale.

Definirea unui cadru legitim de angajare proactivă, capabil să anticipeze, preîntâmpine, prevină și combată eficient noile riscuri și amenințări, solicită o combinație complexă de politici, instrumente juridice și acțiuni ce trebuie realizată

* General-locotenent prof. univ., Comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”

atât prin eforturi doctrinare, normative și organizatorice interne, cât și prin activitatea desfășurată în cadrul structurilor de securitate și cooperare internațională. Eforturile trebuie să vizeze: definirea obiectivă a indicilor de risc, amenințare și pericol și monitorizarea activă a acestora; stabilirea modalităților de contracarare eficientă a lor, indiferent de distanța față de frontiere; securizarea modernă a frontierelor; organizarea adecvată a securității și apărării teritoriului, cetățenilor, drepturilor și bunurilor lor, a instituțiilor și infrastructurii critice împotriva noilor riscuri și amenințări. Pentru identificarea modalităților adecvate de realizare a acestor deziderate, în calitate de stat membru al comunității europene și euroatlantice, România trebuie să acționeze prin toate metodele și mijloacele legitime, împreună cu statele aliate, partenere și prietene, în spiritul măsurilor puse în practică de comunitatea internațională.

În dezvoltarea demersului nostru privind asigurarea securității și stabilității regionale, ca parte a procesului de realizare a securității și stabilității internaționale am pornit totodată și de la adevărul recunoscut de specialiștii în domeniu, și anume că acestea se realizează prin eforturi proprii și prin cooperare cu aliații și partenerii, în conformitate cu prevederile programelor naționale, ale strategiei de securitate a Uniunii Europene și ale conceptelor strategice ale Alianței. În acest sens înțelegem că ele vizează armonizarea eforturilor naționale cu angajamentele internaționale și identificarea modalităților de lucru apte să prevină și să contracareze oportun amenințările. Eforturile vizează, totodată, promovarea democrației, păcii și stabilității în vecinătate și în alte zone de interes strategic, reducerea vulnerabilităților, dezvoltarea capacităților naționale și transformarea profundă a instituțiilor de securitate.

De remarcat că cele exprimate mai sus au fost evidențiate de curând, dacă mai era nevoie și de către Joe Biden, noul vicepreședinte al SUA. În acel cadru, oficialul american afirma că: *„Amenințările cu care ne confruntăm nu respectă granițele. Nicio țară, indiferent cât de puternică ar fi, nu le poate înfrunta pe cont propriu. Nu este niciun conflict între securitatea și idealurile noastre. Ele se consolidează reciproc. Prin arme ne-am câștigat independența, iar de-a lungul istoriei, armele ne-au protejat libertatea. Acest lucru nu se va schimba.”*¹ Tot în același context arăta și faptul că *„Totuși SUA sunt pregătite să folosească forța militară pentru a-și proteja securitatea națională”*², sugerând totodată, că, *„Alianța noastră trebuie să fie mai bine echipată pentru a opri traficul cu cele mai periculoase arme din lume, pentru a se ocupa de terorism și de securitatea cibernetică, pentru a-și extinde acordurile pentru securitatea energetică și pentru a lucra eficient înăuntrul și în afara zonei noastre.”*³

2. Considerații generale privind regiunea în care este dispusă România

Apariția și amplificarea a noi provocări și amenințări la adresa lumii contemporane dintre care se evidențiază terorismul, proliferarea armelor de

1 <http://www.newsinfo.ro>, 09.02.2008, „Joe Biden dezvăluie noua politică externă a Statelor Unite”.

2 Idem.

3 Idem.

distrugere în masă, migrația ilegală, crima organizată, traficul de droguri și de ființe umane impune și concluzia că regiunea în care este dispusă țara noastră a devenit atât o zonă de manifestare, cât și, în același timp, unul din avanposturile pentru combaterea acestora. Existența în cadrul acestui areal a unor „conflicte înghețate” cum sunt considerate Transnistria, Abhazia, Cecenia, Osetia de Sud, Nagorno – Karabah, Kosovo care pot deveni în orice moment active, cum a dovedit recenta confruntare armată dintre Georgia pe de o parte și Rusia împreună cu două din așa numite-le „regiuni separatiste” pe care le sprijină mai mult sau mai puțin evident, pe de altă parte și care era aproape să „inflameze” întreaga zonă, completează fizionomia de securitate și impune o atitudine specifică.

Un alt element care caracterizează regiunea, imprimându-i valențe deosebite și amplificându-i astfel importanța strategică pentru Europa și nu numai, îl reprezintă vecinătatea cu Orientul Mijlociu și problemele specifice acestuia.

Toate acestea impun necesitatea situării regiunii în epicentrul eforturilor europene pentru a proiecta securitate și stabilitate într-un spațiu comunitar lărgit și dincolo de acesta. De remarcat că toate acestea demonstrează, dacă mai era nevoie, că și interfața dintre comunitatea euroatlantică și Orientul Mijlociu trece prin regiunea în care este dispusă România. Suntem convinși că provocarea cu care se confruntă comunitatea actuală, de a proiecta un climat de stabilitate către Orientul Mijlociu, poate și trebuie să fie susținută considerabil de stabilitatea și succesul de durată care poate fi obținut în această regiune.

Drept riscuri și amenințări la adresa securității și stabilității regionale putem enumera:

- existența în zona de proximitate a României, a unor conflicte armate de mică intensitate sau de natură etnică, în faza latentă post conflict ori în pragul escaladării;
- amploarea și exacerbarea terorismului mondial, trecerea la o nouă evoluție a acestui fenomen - organizarea și executarea unor operații teroriste, concomitent cu combaterea acestora în mod organizat la nivel global de către alianțe militare;
- posibila reactivare a unor focare latente de conflict, de natură etnică, religioasă, ideologică, precum și a unor conflicte militare nesoluționate încă;
- intensificarea traficului ilicit de armament, materiale strategice, droguri și proliferarea mijloacelor de distrugere în masă și a mijloacelor letale neconvenționale;
- nevoia restabilirii securității credibile în spațiul mediteranean;
- intensificarea activităților militare în bazinul Mării Negre și creșterea interesului pentru controlul acestuia;
- prelungirea unor dificultăți interne, de natură economico-financiară și socială;
- extinderea și amplificarea, pe teritoriul țării noastre, a rețelelor și activităților teroriste, a crimei organizate, criminalității economico-financiare, a traficului real și contrabandei de mărfuri și persoane;
- probabilitatea crescută de producere a unor accidente ecologice sau calamități naturale de proporții în apropierea frontierelor sau pe teritoriul național;
- menținerea la nivel scăzut a infrastructurii informaționale românești;

- evenimente neprevăzute ca inundații, cutremure, accidente ecologice, crize sociale cu escaladare până la afectarea democrației constituționale și ordinii publice, economia subterană, instabilitate administrativă ;

- expansiunea imigrației clandestine și, în situații de criză, a exodului în masă.

Aceste riscuri și amenințări creează vulnerabilități deosebite atât în privința intereselor naționale și valorilor poporului român, cât și în ceea ce privește capacitatea de reacție și operațională a Armatei României.

Mecanismele și alianțele aplicate și construite de Europa și SUA, precum și cele inițiate de părți la nivel regional, în sensul concentrării eforturilor de colaborare în zona de sud-est a continentului, în Balcani, Caucaz sau la Marea Neagră își pot dovedi eficiența în abordarea pe termen lung a problemei extinderii democrației în Orientul Mijlociu. Inițiativele de cooperare economică în zonă, parteneriatele, relațiile bilaterale și cele multilaterale sunt realități concrete ale politicii economice în acest spațiu, iar rezultatul acestora generează o necesară construcție de securitate.

Luând în evidență o asemenea considerație, procesul trebuie să înceapă în zonele care altădată reprezentau spații de confruntare, iar una dintre acestea este reprezentată de regiunea în care este dispusă țara noastră. Efectul acestei construcții va fi transformarea regiunii într-o zonă cu o democrație consolidată, capabilă de promovarea și propagarea securității și stabilității. Pentru aceasta este necesar să se construiască în acest spațiu piloni de securitate economică, politică și militară, care ulterior, să fie extinși în spațiile adiacente, contribuind în acest fel la dezamorsarea tensiunilor, cât și la o mai bună gestionare a crizelor și conflictelor în Orientul Mijlociu și în Asia Centrală.

3. Direcții de acțiune pentru promovarea stabilității, securității și păcii în regiune

Ca stat de graniță al Uniunii Europene și ca membru al Alianței Nord-Atlantice în această regiune, România are interesul major de a se învecina cu state stabile, democratice și prospere deoarece numai acestea sunt capabile să mențină pacea și buna înțelegere în relațiile dintre ele, să creeze comunități regionale pluraliste și să aibă un comportament predictibil în domeniul securității. Construirea unui climat de securitate, stabilitate și prosperitate în zonă reprezintă o direcție distinctă de acțiune a acestei strategii. România care se dorește un vector dinamic al securității democratice, stabilității și prosperității economice are un interes strategic fundamental ca regiunea în care este dispusă să fie unua stabilă, democratică și prosperă, strâns conectată la structurile europene și euroatlantice. Subsumat acestui interes, obiectivul strategic este determinat de importanța deosebită a vecinătății Europa, Orientul Mijlociu și Asia Centrală, regiunea geopolitică în care este dispusă țara noastră fiind o arie de tranzit semnificativă a resurselor energetice și, totodată, un spațiu important de manifestare a unor riscuri asimetrice și focare de conflict, cu un impact substanțial asupra securității euroatlantice.

Departate de a fi considerată o simplă zonă tampon sau periferică, regiunea aceasta este un conector de importanță strategică, situat pe coridorul ce leagă comunitatea euroatlantică (factor furnizor de securitate și consumator de energie) de

arealul Orientul Mijlociu - Regiunea Caspică - Asia Centrală (factor furnizor de energie și consumator de securitate).

Din punct de vedere energetic, regiunea reprezintă principalul spațiu de tranzit și, într-o măsură importantă, o sursă pentru energia ce se consumă în Europa. Din punct de vedere al provocărilor de securitate, în același timp constituie o oglindă fidelă a noilor riscuri și amenințări și un virtual poligon periculos pentru experimentarea lor. Caracterizată, pe ansamblu, de un important deficit democratic, precum și de incapacitatea exercitării plenare a atribuțiilor conferite statelor suverane, aceasta este cea mai bogată parte a Europei și probabil, una din cele mai dense de pe glob, în conflicte separatiste, dispute sau stări tensionate.

Criminalitatea transfrontalieră constituie o realitate emblematică a regiunii. Activitățile infracționale de această natură se desfășoară pe uscat și pe apă, au conexiuni cu grupările teroriste internaționale și sunt favorizate de regimurile separatiste și de prezența ilegală a unor trupe străine pe teritoriul noilor democrații. Criminalitatea transfrontalieră riscă să afecteze grav guvernarea unor state din regiune, să genereze instabilitate și anarhie, să favorizeze manifestările violente și să creeze pericolul întreruperii fluxurilor vitale de aprovizionare cu energie. Contracurarea acestor riscuri și amenințări este o responsabilitate primordială a statelor din regiune. Ele trebuie să fie, în primul rând, conștiente de existența acestor pericole și sunt obligate să dezvolte politici interne, externe și de securitate capabile să neutralizeze fenomenele negative în interiorul propriilor granițe și să se abțină de la sprijinirea lor în orice fel, în timp ce prognozele întrevăd creșterea substanțială a ponderii sale în următoarele decenii.

Țările în cauză au nevoie să coopereze activ și eficient, să promoveze măsuri destinate creșterii încrederii în regiune și să-și îndeplinească cu bună credință obligațiile privind reducerea armamentelor convenționale și retragerea forțelor militare staționate ilegal pe teritoriul altor state. În același timp, pornind de la caracterul indivizibil al securității în spațiul euroatlantic în acord cu cerințele globalizării, de la nevoia unui tratament egal pentru toate entitățile care au interese legitime în zonă, inclusiv NATO și Uniunea Europeană apreciem că regiunea este un spațiu geopolitic deschis comunității democratice internaționale, în cadrul căruia se pot manifesta plenar toate statele din zonă.

În acord cu această viziune, se impune promovarea activă a unei strategii europene și euroatlantice, luând în considerare experiența abordării concertate NATO-UE în procesul de stabilizare din Europa de sud-est și nevoia unui echilibru apt să favorizeze opțiunea democratică a statelor, să preîntâmpine agravarea riscurilor și amenințărilor și să contribuie eficient la soluționarea conflictelor și stărilor de tensiune. Extinderea responsabilităților Uniunii Europene în stabilizarea și reconstrucția regiunii, consolidarea prezenței și creșterea contribuției Alianței Nord - Atlantice și a Programului PfP la procesele de promovare a democrației, păcii și securității, ca și prezența unor capacități operaționale americane în regiune reprezintă factori capabili să contribuie la fundamentarea unei astfel de strategii.

În acest context, prioritare pentru România sunt: armonizarea și eficientizarea proceselor instituționale de cooperare în curs de desfășurare; prevenirea competiției

sau a tentațiilor hegemonice; stabilirea unui nou cadru de dialog și cooperare la care să participe toate statele și organizațiile democratice interesate.

Pentru aceasta România va trebui să acționeze ferm pentru instituționalizarea Forumului Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat inițiativă consacrată preponderent promovării democrației și dezvoltării economice, securității energetice, creșterii încrederii, consolidării stabilității, păcii și securității.

În scopul promovării acestei inițiative, România trebuie să coopereze strâns cu statele din zonă - Bulgaria, Georgia, Federația Rusă, Turcia, Ucraina, cu alte state din vecinătatea apropiată, precum și cu alte state membre ale comunității euroatlantice. Concomitent, România trebuie să sprijine activ procesul de constituire în acest spațiu a unei euroregiuni de dezvoltare, aptă să faciliteze cooperarea cu toate statele membre ale Uniunii Europene, să stimuleze dezvoltarea infrastructurii energetice și de transport, să promoveze comerțul, investițiile și mecanismele economiei de piață. În ceea ce privește problematica soluționării conflictelor separatiste, România trebuie să folosească toate ferestrele de oportunitate posibile pentru menținerea ei pe agenda politică a principalilor actori de securitate, să promoveze strategii politice și diplomatice active și să se implice mai eficient în funcționarea mecanismelor ce vizează soluționarea prin mijloace pașnice a acestor conflicte.

Ineficiența unora dintre mecanismele folosite până în prezent pentru soluționarea conflictelor impune necesitatea reanalizării lor și o implicare mai activă a statelor și organizațiilor ce-și pot aduce o contribuție pozitivă în acest scop. Este necesar ca, în cadrul unei astfel de strategii, să fie definit un set de principii, norme și reguli de conduită unitare, conforme cu interesele oamenilor, comunităților și statelor din zonă, cu interesele de securitate ale comunității euroatlantice și cu prevederile dreptului internațional, apte să răspundă adecvat diferențelor specifice fiecărui conflict în parte.

Setul de principii, norme și reguli de conduită ar putea cuprinde obligații referitoare la: nerecunoașterea regimurilor separatiste și neîncurajarea lor în orice formă; contracararea fermă a terorismului și a altor activități asociate terorismului; retragerea trupelor străine staționate ilegal în perimetrul diferitelor enclave; evacuarea depozitelor de armament, muniție și explozivi sub control internațional; desființarea formațiunilor paramilitare constituite de regimurile ilegale pe teritoriul regiunilor separatiste.

Pentru promovarea acestor principii România urmărește implicarea directă în procesul de soluționare pașnică a conflictelor și disputelor din proximitatea strategică, atât prin acțiuni naționale, cât și în format multilateral, vizând promovarea democrației, sprijinirea eforturilor de apropiere de structurile europene și euroatlantice și a celor ce au ca scop construcția securității și prosperității. Interesul României este ca procesele de lărgire ale celor două organizații să nu conducă la crearea unor noi linii de separație.

Un rol important în cadrul construcției securității în regiune revine dimensiunii economice. În acest sens se impune ca România să desfășoare o politică externă și de cooperare economică marcată de pragmatism și de folosire eficientă a instrumentelor oferite de formatele bilaterale și multilaterale pentru participarea la

proiectele cu impact major vizând consolidarea democrației și prosperității. Eforturile trebuie să vizeze cu prioritate, dezvoltarea coridoarelor energetice și de transport capabile să conecteze economic și comercial regiunea pontică la comunitatea euroatlantică și să permită o valorificare optimă a potențialului oferit de porturile maritime și fluviale din regiune.

Concomitent, este necesar să se acorde o atenție sporită protecției mediului, valorificării potențialului și restabilirii funcționalității multiple a ecosistemului în zonă. Tot în acest scop se impune dezvoltarea unor programe speciale prin care să fie sporite capacitățile naționale și regionale de monitorizare și intervenție rapidă pentru prevenirea și contracararea riscurilor de securitate specifice regiunii. Putem astfel să susținem inițiativele vizând amplificarea capacităților regionale de răspuns la crize și de contracarare a amenințărilor asimetrice, precum și cele prin care poate fi îmbunătățit cadrul juridic favorabil creșterii încrederii între statele din zonă și alte state interesate în securitatea regiunii.

4. Factorul militar componentă a procesului de securizare și stabilitate regională

În perioada care a urmat „războiului rece”, elementele militare, cele nemilitare, cele semimilitare ale securității s-au întrepătruns și se intercondiționează, în primul rând datorită faptului că elementele tradiționale ale securității militare au căpătat un caracter mai puțin evident, fiind mai puțin intensive, însă cu o amploare mai mare decât în perioada precedentă.

Caracteristica principală a acestui deceniu de la început de secol rămâne absența pericolului reprezentat de un conflict major, de mare intensitate, desfășurat între principalele puteri ale lumii de azi, de tipul unui război mondial sau de tipul care ar fi avut loc în urmă cu două decenii, prin transformarea „războiului rece” într-unul fierbinte.

Datorită faptului că amenințarea existentă în timpul „războiului rece” de declanșare a unui conflict nuclear între cele mai mari puteri militare ale vremii, ca urmare a unei erori de interpretare sau a escaladării necontrolate a unui conflict nu a fost înlocuită cu o amenințare echivalentă ca nivel de pericolozitate pentru securitatea globală și pentru ordinea internațională, aspectele semimilitare și cele nemilitare căpătând o importanță mai mare în zilele noastre. În cea mai mare parte, amenințările respective au existat și în perioada anterioară, fiind însă privite de protagoniștii principali cu mai puțină atenție. De remarcat totuși că o parte a amenințărilor din zilele noastre sunt de dată mai recentă.

Toate aceste amenințări, cu excepția terorismului internațional nu reprezintă un pericol marcant la adresa securității regionale și pot fi încadrate în gama dimensiunii psihologice a securității în general. Pe de altă parte, datorită globalizării, dimensiunile semimilitare și nemilitare ale securității privesc din ce în ce mai mult întreaga comunitate internațională, efectele acestora extinzându-se chiar dacă se evidențiază în zone mai îndepărtate, nelimitându-se la un stat sau altul dintre cele vizate direct.

Din toate aceste motive rolul instrumentului militar în modelarea mediului de securitate actual este mult mai nuanțat și polivalent, având în prezent un caracter interdisciplinar și mai puțin agresiv.

Complementaritatea utilizării puterii militare și a mijloacelor nemilitare în soluționarea crizelor și a conflictelor a fost evidențiată din plin în regiunea din care face parte și țara noastră, precum și în proxima vecinătate. Doar soluțiile politice sprijinite de măsuri de descurajare prin mijloace militare sau, după caz, utilizarea efectivă a acestui instrument de putere pot conduce la rezultate durabile în timp, care să asigure stabilitatea, ordinea și securitatea într-o lume mai democratică și mai sigură.

În acest context, internaționalizarea procesului de securizare a regiunii se constituie într-un mecanism care poate avea un efect deosebit de eficace și benefic pentru garantarea stabilității și păcii în această zonă. Aceasta presupune prezența politică, economică și militară a NATO și UE, pentru asigurarea unui management eficient de contracarare a amenințărilor asimetrice și realizarea condițiilor unei dezvoltări durabile.

Procesul de stabilitate și de pace în zonă trebuie să aibă în România și armata sa un partener angajat prin participarea la îmbunătățirea relațiilor bilaterale și multilaterale în scopul prevenirii riscurilor convenționale și neconvenționale, promovării valorilor transatlantice și a standardelor de securitate, asigurării interoperabilității în managementul crizelor, cooperării în securizarea granițelor, gestionării urgențelor civile etc. La aceasta poate să se adauge în continuare participarea la asistența acordată țărilor vecine în reformarea sectorului de securitate și dezvoltarea programelor de reformă a organismului militar.

În același timp, în acest cadru se înscriu și activitățile pe care trebuie să le desfășoare armata noastră împreună cu armatele celorlalte state din zonă pentru creșterea încrederii reciproce. De remarcat că în această grupă se înscriu acțiunile desfășurate pentru implementarea prevederilor tratatului CFE privind controlul armamentelor, contactele la toate nivelurile, aplicarea acordurilor „Cer deschis”, cu survolarea, pe baze reciproce, a teritoriilor naționale, pentru creșterea încrederii și transparenței referitoare la operațiile militare.

În efortul de a realiza în zonă un model de cooperare viabil este necesar ca țara noastră să ia parte activă la Reuniunea miniștrilor apărării din sud-estul Europei, care se constituie într-un instrument de luptă pentru combaterea riscurilor și amenințărilor asimetrice, pentru creșterea încrederii politice și militare, de intensificare a dialogului multilateral și de rezolvare a crizelor, pentru participarea la diferite operații de stabilitate și/sau de sprijin sub egida ONU, NATO, UE și/sau OSCE. Pe această linie se înscrie implicarea unor structuri din zonă în misiunea ISAF din Afganistan, începând cu luna februarie 2006, România aducându-și o contribuție importantă în cadrul acestei forțe.

Armata noastră participă împreună cu armatele țărilor vecine și ale celor riverane Mării Negre la reuniunile și exercițiile desfășurate. În cadrul Grupului de forțe navale, BLACKSEAFOR, element regional de dezvoltare a cooperării și interoperabilității între forțele militare ale spațiului pontic. De altfel, securizarea zonei impune o sporire a rolului organismelor de cooperare și securitate zonală -

BSEC, BLACKSEAFOR, GUAM care în colaborare cu cele internaționale - UE, OSCE, NATO, ONU trebuie să asigure realizarea unei arhitecturi de securitate regionale reale și eficiente, ca parte a arhitecturii de securitate europene și mondiale.

Frontiera de nord, est și sud-est a țării noastre se constituie în granița de est a UE ceea ce presupune obligații în ce privește securizarea, zona constituind platforma de supraveghere și avertizare timpurie pentru protejarea intereselor strategice de securitate a Europei. Pentru aceasta a fost necesară implementarea Sistemului de observare, supraveghere și control la Marea Neagră, sistem național integrat, de supraveghere electronică și vizuală a spațiului maritim și aerian la joasă înălțime, în scopul cunoașterii în permanență a situației navale, electronice și aeriene în zona de litoral a țării noastre.

Sistemul răspunde atât nevoilor Ministerului Apărării Naționale, cât și altor organe ale administrației centrale de stat pentru supravegherea spațiului maritim de interes al României, NATO și UE, fiind, în același timp, o componentă importantă a sistemului național de luptă împotriva terorismului. Partenerii din alianță au manifestat interes pentru finalizarea acestui sistem, care răspunde cerințelor de interconectare cu sistemele similare ale statelor vecine, acesta fiind unul din obiectivele necesar a fi realizate în cadrul cooperării interstatale în regiune.

Concluzii

Dinamicile diverse și numeroase din regiune și din spațiile adiacente, Marea Mediterană, Orientul Mijlociu Extins și Asia Centrală ce nu pot fi întotdeauna predicționate implică soluții și acțiuni inedite, posibil să fie rezolvate doar prin cooperare și colaborare permanentă.

Caracterul specific al acestei regiuni presupune noi modele strategice pentru realizarea cooperării militare. Realizarea unor coaliții, afirmarea unor solidarități funcționale, revitalizarea și consolidarea inițiativelor, acțiunile integrate pentru crearea unor instrumente operaționale eficiente în lupta cu terorismul și cu celelalte amenințări transfrontaliere reprezintă unele din aceste modele.

Diferențele dintre actorii acestei regiuni nu constituie un impediment major în eforturile de stabilizare, câtă vreme nici unul dintre aceștia, fie el statal sau nonstatal nu poate controla singur procesele complexe din această zonă.

Bibliografie:

- [1] C.S.S.A.S., **Terorismul contemporan - factor de risc la adresa securității și apărării naționale în condițiile statutului României de membru NATO**, București, 2004.
- [2] BĂDĂLAN Eugen, Impact Strategic, revistă, nr. 1/2006, *Repere ale construcției arhitecturii de securitate în arealul Mării Negre*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p.4.
- [3] **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007.
- [4] C.S.S.A.S., **Surse de instabilitate**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.
- [5] LARRABEE Stephen, **NATO's Eastern Agenda in a New Strategic Era**, Rand Corporation, 2003.

- [6] BRZEZINSKI, Zbigniew, **Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale strategice**, traducerea Aureliana Ionescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- [7] Institutul ptr. Studii Naționale de Securitate, Universitatea Națională de Apărare a SUA, **Strategic Assessment 1997**, Washington D.C., 1998.
- [8] SITEANU, Eugen, Impact Strategic, revistă, nr. 2/2006, *Securitatea colectivă – un concept în evoluție*, Editura Universității Naționale de Apărare, București 2006.
- [9] BOBOC, Victor, Impact Strategic, revistă, nr. 1/2007, *Securitatea noi provocări. „Need to Know” versus „need to share”*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2007.
- [10] Venusberg Group, *Enhancing the European Union as an International Security Actor*, Ed. Bertelsmann Foundation Publishers, Guntersloh, 2000.
- [11] Institutul pentru Studii Naționale de Securitate, Universitatea Națională de Apărare a SUA, **Strategic Assessment 1997**, Washington DC, 1998, 2004.
- [12] C.S.S.A.S., **Amenințări la adresa securității**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.
- [13] <http://www.newsinfo.ro>, 09.02.2008, „Joe Biden dezvăluie noua politică externă a Statelor Unite”.

ASIGURAREA SECURITĂȚII ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE PRIN ÎMBUNĂTĂȚIREA COOPERĂRII MILITARE ȘI ECONOMICE ZONALE

Georgeta GAVRILĂ*

Aflată la confluența unor importante fluxuri de interese, zona Mării Negre reprezintă un spațiu de legătură între regiuni semnificative pe plan politic, militar și economic: Europa de Sud-Est, Asia Centrală și Orientul Mijlociu. Securitatea regiunii Mării Negre este rezultatul combinării unor interese complexe, atât ale statelor din zonă, cât și ale celor mai importanți actori globali.

Statele din regiunea Mării Negre au fost nevoite să caute formule de cooperare care să îmbunătățească relațiile bilaterale dintre acestea, precum și climatul general de securitate din zonă. Aceste formule, care au vizat cu preponderență domeniul militar și economic, au condus la apariția unei multitudini de organizații având ca scop crearea unor cadre de cooperare regională.

Prezentul articol evidențiază caracteristicile principalelor organizații militare și economice din zona Mării Negre și modalitățile de îmbunătățire a cooperării dintre acestea, având ca scop final asigurarea unei securități sporite în această regiune.

The Black Sea Region may be regarded as a turntable between South-East Europe, Central Asia and the Middle East. The place itself is a tangle of weighty and relentless political, economic and military interests, not only from regional states, but also from the more influential global actors. A complex, flexible combination of these interests is apt to provide security in this area.

The countries in the Black Sea Region have constantly been in search of cooperation formulas meant to improve bilateral relations and preserve the security background in the area. Most of these formulas were of a military or economic nature. A host of various organizations ensued to apply them, to the purpose of creating a network of regional cooperation frames.

Our paper features the main military and economic organizations in the Black Sea Region and suggests ways to improve cooperation among them, to the end of reinforcing security in this specific area.

1. Situația geopolitică actuală în regiunea Mării Negre

Situată în imediata vecinătate a Uniunii Europene și configurându-se ca un complex de securitate emergent în arealul geopolitic și geostrategic al Orientului Mijlociu extins (Greater Middle East), regiunea Mării Negre are o importanță strategică majoră pentru Uniunea Europeană și comunitatea euroatlantică în ansamblul său. Ea este parte a unui proces istoric neîncheiat, de eliminare a moștenirii Războiului Rece și edificare a stabilității și democrației în Europa. Acest proces, început în Europa Centrală, zona Mării Baltice și Europa de Sud-Est a inclus recent și regiunea Mării Negre.

Momentul hotărâtor care a condus la o modificare substanțială a opticii statelor occidentale față de această regiune l-au reprezentat evenimentele de la 11 septembrie 2001. Pe fundalul redefinirii Heartland-ului, regiunea Mării Negre a fost

* Secretar general al Ministerului Apărării Naționale

„redescoperită” de Occident și împinsă „de la periferie către centrul atenției occidentale”^{1,2}.

Propulsarea bazinului Mării Negre și a zonei adiacente acestuia în planul preocupărilor strategice reprezintă nu numai o cerință a interesului global actual, dar și o condiție pentru evoluția pozitivă a situației politice, garanție a stabilității și securității regionale și mondiale³.

Prin noua configurare geopolitică a Mării Negre, cu România, Bulgaria și Turcia ca țări membre ale NATO, care domină partea de vest și de sud și cu noile state independente Moldova, Ucraina, Rusia și Georgia pe coasta de nord și est, zona a căpătat o nouă identitate, care determină o altă abordare a problematicii specifice întregii regiuni, inclusiv în elaborarea strategiilor și programelor aflate în fază de proiecte. Din această ecuație nu pot fi excluse cele trei țări din Caucazul de Sud (Georgia, Armenia și Azerbaidjan), care reprezintă reperatele coridorului energetic euroasiatic și care leagă sistemul euroatlantic de resursele de energie din zona caspică și de statele din Asia Centrală. De asemenea, trebuie inclus spațiul situat la nord de Transnistria, Odesa și Suhumi, pentru că un sistem stabil al Mării Negre impune rezolvarea „conflictelor înghețate” de-a lungul arcului de nord-est și accesul la căile fluviale de transport comercial care duc spre Marea Neagră: Dunărea și Nistrul⁴.

Rusia, prin intervenția sa în Georgia în sprijinul republicii separatiste Osetia de Sud, a determinat modificări importante ale mediului de securitate în zona Mării Negre, precum și o re poziționare a țărilor din regiune în urma acțiunilor Moscovei. Prin această intervenție Federația Rusă a securizat interesele sale în zona Mării Negre, re iterându-și statutul de putere dominantă nu numai în Caucaz, ci în întreaga regiune a Mării Negre.

Ucraina este un alt stat cu probleme din zona Mării Negre. Criza gazelor de la începutul anului 2009 a demonstrat încă o dată capacitatea redusă a autorităților de la Kiev de a se impune ca un actor regional în zona Mării Negre. Ucraina are încă puternice legături istorice, economice și etnice cu Rusia – situația din Crimeea, regiune predominant rusofonă, ca de altfel majoritatea estului ucrainean, putând deveni la fel de periculoasă ca aceea din Osetia de Sud.

Din punct de vedere al lungimii litoralului, al controlului strâmtorilor, dar și al relațiilor cu statele din regiune, Turcia, a doua țară ca mărime din zonă după Rusia, este principalul factor de putere în bazinul Mării Negre. Tergiversarea procesului de aderare la Uniunea Europeană și dezacordurile cu ceilalți membri ai NATO privind

1 Ronald D. Asmus, Bruce P. Jackson, *The Black Sea and the Frontiers of Freedom*, în “Policy Review”, No. 125, June-July 2004, pp. 17-26.

2 Adrian Pop, *Spre o strategie europeană în bazinul Mării Negre. Cooperarea teritorială*, Proiect SPOS 2007 – Studii de strategie și politici, Studiul nr. 4, Institutul European din România, București, 2007.

3 Mileva-Elena Stancu, *Caracterizarea noilor riscuri, amenințări și acțiuni posibile în regiunea Mării Negre*, în „Buletinul Universității Naționale de Apărare “Carol I”, nr. 4/2007.

4 Gheorghe Marin, *Parteneriatele multilaterale și dialogul politic intensificat – soluții posibile în edificarea stabilității și securității în zona extinsă a Mării Negre*, Sesiunea anuală internațională de comunicări științifice „Politici și strategii în gestionarea conflictualității”, ediția a VIII-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2008;

cooperarea militară în bazinul Mării Negre au provocat îngrijorare în capitalele europene, dar și în SUA, determinând distanțarea acestei țări de comunitatea euroatlantică.

Continuitatea maritimă spre Marea Mediterană și Oceanul Atlantic, precum și către bazinele hidrografice al Dunării și ale altor fluvii, include Marea Neagră pe unele dintre cele mai importante rute de comerț și turism. În actualul context al globalizării și amplificării nevoii de resurse energetice, bazinul Mării Negre este important nu doar ca traseu de transport energetic, ci și ca potențial furnizor de material energetic (petrol și gaze naturale). Acest spațiu poate fi stabilizat și securizat numai prin voința și cu contribuția tuturor statelor și organizațiilor internaționale interesate, în cadre instituționale pragmatice și eficiente, menite să promoveze și să protejeze interesele comune ale țărilor decise să participe la acțiunile ce vizează asigurarea unui mediu stabil de securitate⁵.

2. Premisele cooperării statelor din zona Mării Negre

Preocupate de rezolvarea propriilor probleme generate de noua lor situație oferită de sfârșitul Războiului Rece, statele din bazinul Mării Negre creau în anii '90 un sentiment mai degrabă de respingere, decât de focalizare a atenției și interesului comunității internaționale. La acea vreme, conduita lor era prea puțin condiționată și influențată de morală și de drept, cât mai degrabă de tendința de apărare a propriilor interese, ceea ce pune în evidență o realitate dramatică: „cooperarea reprezenta excepția, iar competiția regula”⁶.

În ultimii ani, realizarea securității și stabilității în zona extinsă a Mării Negre a trecut în rândul intereselor prioritare ale fiecărei țări din această regiune. Organismele statale și organizațiile neguvernamentale au fost nevoite să caute și să propună soluții proprii pentru realizarea acestor interese, valorificând specificul și similitudinile regionale, cultivând cooperarea și solidaritatea reciprocă. Desigur, nu în toate cazurile au fost finalizate negocierile, sau nu s-a găsit încă o formulă unanim acceptată de punere în operă a altora, dar marea lor majoritate își etalează valorile⁷.

În ultimul deceniu și jumătate au fost semnate în jur de 36 de tratate bilaterale între statele din zonă. Există multe inițiative multilaterale regionale, dincolo de cadrele formale ale NATO, UE și OSCE, care pot contribui la dezvoltarea unei rețele de securitate eficiente de avertizare timpurie și prevenire a conflictelor – Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), BLACKSEAFOR, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, Inițiativa Sud-Est Europeană, SEEBRIG, întâlnirile miniștrilor apărării din Sud-Estul Europei, GUAM, Black Sea Harmony, Forumul Mării Negre.

3. Cooperarea militară maritimă a statelor din zona Mării Negre

5 Mileva-Elena Stancu, *op.cit.*

6 Pierre Lorrain, *Incredibila alianță. Rusia-Statele Unite*, Ed. Trustul Editorial Lider, București, 2004, p. 234.

7 Grigore Alexandrescu, *Dinamica modificărilor de paradigmă a securității zonei Mării Negre*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005.

Provocările mediului de securitate în regiunea Mării Negre sunt alimentate în principal de conflictele etnice și secesionismul teritorial⁸. La acestea se adaugă efectele globalizării asupra regiunii Mării Negre, manifestate printr-o creștere constantă a traficului și a volumului de transport maritim în culoarul ei de comunicație, ceea ce afectează în bună măsură securitatea domeniului maritim din regiune. Schimbul de date din cadrul BBCIC (Centrul de Informare și Coordonare al Frontierei Mării Negre) din Burgas, Bulgaria, înființat în 2003 de paza de coastă a celor șase țări riverane, oferă informații importante asupra activităților ilegale din spațiul Mării Negre⁹.

Cooperarea navală între statele riverane este subiectul Documentului privind Creșterea Încrederii și Securității, în vigoare din 2003. Acest document conține referințe explicite privind cooperarea în domeniul prevenirii terorismului și prevederi pentru acordarea asistenței în combaterea crimei organizate și a traficului ilegal de droguri și armament. Documentul privind Măsurile de Creștere a Încrederii și Securității în Domeniul Naval în Marea Neagră, semnat la 25 aprilie 2002, este un instrument robust care creează o bază solidă pentru eforturile regionale în această direcție. Acest document stipulează atât cooperarea în domeniul naval, cât și contacte la diferite niveluri, invitații în bazele navale, schimb de informații și exerciții anuale pentru creșterea încrederii reciproce¹⁰.

Cooperarea militară navală în regiunea Mării Negre este reprezentată de inițiativele BLACKSEAFOR și Black Sea Harmony. Pentru a realiza un cadru unitar al cooperării maritime militare a statelor din zona Mării Negre trebuie analizate motivațiile care au determinat apariția acestor două inițiative.

Grupul de Cooperare Navală din Marea Neagră (BLACKSEAFOR), cuprinzând cele șase state riverane la Marea Neagră, a fost înființat în aprilie 2001. Din august 2001, BLACKSEAFOR a convenit să efectueze, bianual, exerciții maritime timp de 30 de zile sub comanda prin rotație a membrilor.

Înființată în aprilie 2001, înainte de atentatele de la 11 septembrie din SUA, BLACKSEAFOR a pornit de la ideea unei cooperări a forțelor navale din zonă într-un cadru legal agreat prin consens, având un pronunțat caracter diplomatic. Misiunile îndeplinite în cadrul acestei inițiative aveau ca scop întărirea încrederii, înțelegerii și dialogului între statele partenere.

Misiunile BLACKSEAFOR includ: operații de căutare și salvare pe mare, operații de asistență umanitară, acțiuni împotriva minelor marine, protecția mediului, vizitele de curtoazie și altele, stabilite în comun de către toate părțile^{11,12}.

8 Şener Kir, *Securitatea maritimă în Marea Neagră, BLACKSEAFOR și operația "Black Sea Harmony"*, Sesiunea internațională de comunicări științifice „Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre”, ediția a V-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005.

9 *Ibidem*.

10 Alexandru Mîrșu, *Gruparea de cooperare navală BLACKSEAFOR în contextul securității bazinului Mării Negre*, Sesiunea internațională de comunicări științifice „Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre”, ediția a V-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005.

11 Alexandru Mîrșu, *op.cit.*

Obiectivele generale ale activităților BLACKSEAFOR sunt: promovarea cooperării și interoperabilității între Marinele Militare ale națiunilor participante, evaluarea și experimentarea procedurilor navale în operații de sprijin al păcii (PSO).

Dorind o intensificare a cooperării, Turcia înființează în martie 2004 o nouă structură de cooperare navală, Black Sea Harmony, care urmărește obiective similare cu operațiunea Active Endeavor a NATO în Marea Mediterană: să stabilească o prezență maritimă de-a lungul liniilor navale de comunicații și să urmărească vasele suspecte. Un puternic factor motivator al autorităților de la Ankara de a iniția această nouă structură a fost și contracararea intențiilor României și Bulgariei, în calitate de state membre ale NATO, de extindere a operațiunii Active Endeavor din Marea Mediterană în Marea Neagră. Autoritățile turce sunt foarte atente la păstrarea statu-quoului Mării Negre dat de prevederile Convenției de la Montreux, de spațiu maritim cu acces restrictiv – or, extinderea operațiunii NATO ar fi putut pune în discuție tocmai acest statut. Turcia a adresat, însă, țărilor riverane invitația de a se alătura operațiunii Black Sea Harmony¹³. Ucraina și Rusia s-au alăturat inițiativei în anul 2007, iar România a demarat în 2008 procedurile de adoptare a legislației care să îi permită ralierea la acest proiect¹⁴. În privința aderării la această inițiativă a celorlalte două state riverane Mării Negre, Bulgaria și Georgia, ne putem aștepta la dificultăți în cazul acesteia din urmă, datorită unei posibile opoziții a Rusiei pe fondul conflictelor din august 2008.

Misiunea Black Sea Harmony constă în:

- desfășurarea periodică a unor operații maritime de supraveghere în ariile de jurisdicție navală și aeriană, conform legislației internaționale;
- derularea operațiilor de recunoaștere vizând navele suspecte;
- urmărirea / supravegherea navelor suspecte;
- prezența forțelor navale pe rutele de trafic ale navelor comerciale¹⁵.

Această operație este desfășurată potrivit principiilor conținute în Carta Națiunilor Unite și obiectivelor stabilite prin rezoluțiile 1373, 1540 și 1566 ale Consiliului de Securitate al ONU.

Consider că un cadru unitar al cooperării militare maritime a statelor din zona Mării Negre va trebui să aibă ca pilon central inițiativa BLACKSEAFOR. Aceasta reprezintă deja un instrument eficient de cooperare în domeniul interoperabilității între marinele militare ale statelor riverane Mării Negre, fiind singura inițiativă regională de acest fel care reunește toate aceste state.

O variantă a acestui cadru unitar de cooperare se va putea realiza prin adăugarea la componentele deja existente ale inițiativei BLACKSEAFOR a unora

12 *BLACKSEAFOR, Operational Aspects*, http://www.blackseafor.org/English/Operational_Home.asp, accesat: 10.01.2009.

13 Eugene Rumer, Jeffrey Simon, *Contribuții la o strategie euroatlantică pentru regiunea Mării Negre*, „Caiete euroatlantice”, Colegiul Național de Apărare, nr.2, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2006.

14 *Conferința comună de presă a președintelui României, Traian Băsescu, și a președintelui Republicii Turcia, Abdullah Gül* (Istanbul, 22 august 2008), http://www.presidency.ro/pdf/date/10147_ro.pdf.

15 Şener Kir, *op.cit.*

noi, legate de aprofundarea situației maritime (colectarea de date și informații relaționate cu domeniul maritim) și de integrarea informațiilor (realizarea unui management al datelor și informațiilor colectate, analiza și diseminarea acestora), după modelul inițiativei naționale a SUA de cunoaștere a domeniului maritim la nivel global – „Maritime Domain Awareness”.

Succesul acestei posibile direcții de dezvoltare a cooperării militare maritime depinde în mare măsură de asigurarea transparenței maxime în executarea schimbului de informații la nivelul inițiativei BLACKSEAFOR, folosindu-se principiul „need to share”. Acesta a fost definit în Raportul Comisiei 9/11 a Congresului S.U.A. ca reprezentând necesitatea punerii în comun a informațiilor clasificate deținute de toate autoritățile informative cu privire la diverse subiecte de interes, pentru a putea fi accesate pe orizontală de celelalte structuri cu atribuții în domeniu și pe verticală de substructurile abilitate¹⁶.

Pentru punerea în practică a acestor mecanisme de cooperare bazate pe schimb de informații și procesare la nivelul statelor membre ale BLACKSEAFOR trebuie realizate sisteme de strângere și analiză a datelor, menite să asigure colectarea și diseminarea datelor și informațiilor către structurile guvernamentale proprii și cele ale statelor membre, pe baza principiului amintit anterior. Spre exemplu, structurile guvernamentale ale unui stat vor fi alertate de către cele cu atribuții similare ale altui stat dacă acestea, în cursul supravegherii apelor teritoriale, zonei contigue, zonei economice exclusive sau din alte surse, vor capta informații despre activități suspecte ale navelor maritime având ca destinație porturi ale primului stat. Astfel de activități pot include: nerespectarea traseului declarat, existența unor persoane suspecte în componența echipajului navelor, lipsa de trasabilitate a încărcăturii transportate, transferarea de bunuri sau personal între două nave pe mare, executarea unor manevre sau transportul unor mărfuri cu posibile consecințe negative asupra mediului marin sau al zonei de litoral.

4. Cooperarea economică în regiunea Mării Negre

Pe lângă Sinergia Mării Negre – inițiativă de cooperare a Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre, din cadrul Politicii Europene de Vecinătate – au fost realizate și o serie de inițiative regionale. Scopul acestora este asigurarea dezvoltării economice a statelor din regiune, ca o condiție obligatorie pentru îmbunătățirea climatului de securitate în zonă.

Cele mai importante inițiative de cooperare economică sunt: Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră, Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat, Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei.

Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN) a fost creată în 1992 pentru a promova în regiune cooperarea în domeniul economic, al transportului, al energiei și al mediului înconjurător. OCEMN include membrii celor șase țări riverane, Rusia, Ucraina, Turcia, Georgia, România, Bulgaria, dar și Albania, Armenia, Moldova, Azerbaidjan, Grecia, Serbia și Muntenegru. În 1998 s-a constituit

¹⁶ *Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States*, US Congress, July 22, 2004

un grup de lucru care să combată infracțiunile și să gestioneze dezastrelor naturale. În 2002, OCEMN a înființat grupuri de lucru care să se ocupe de controlul granițelor, managementul crizelor și antiterorism, iar la începutul lunii decembrie 2004, miniștrii de interne ai țărilor membre au hotărât să creeze o rețea de birouri de legătură. OCEMN asigură, de asemenea, un forum pentru cei 13 miniștrii de externe ai statelor membre pentru a discuta probleme de securitate. În 2005, Statele Unite au cerut și au obținut statutul de observator la OCEMN¹⁷.

OCEMN este structurată pe mai multe planuri de cooperare: guvernamentală, parlamentară, de afaceri, financiar-bancară, științifică. Din anul 1999 funcționează Banca pentru Comerț și Dezvoltare a Mării Negre, iar din 2004, Fondul pentru Dezvoltarea Proiectelor, ca instrumente specifice de susținere a unor proiecte de cooperare în domenii prioritare pentru statele membre¹⁸.

Planul inițial, care prevedea în Agenda Economică a OCEMN crearea unei zone de liber schimb, s-a dovedit a fi nerealist și a obținut un suport politic limitat. Diversitatea angajamentelor internaționale și aderarea mai multor state membre OCEMN la legislația și regulile UE au făcut ca stabilirea unui regim economic regional unitar să devină o sarcină aproape imposibilă. Cel de-al doilea scop inițial, acela de a crea un proces de cooperare bazat pe interesele de afaceri, nu a putut fi realizat, în principal din cauza faptului că sectorul privat a rămas în mare parte în afara procesului de decizie al organizației.

De-a lungul timpului, activitățile organizației au cuprins domenii care nu erau prevăzute în conceptul original. De exemplu, Agenda Economică pentru Viitor include referiri la guvernare, reformă instituțională și reînnoire. Un alt subiect se referă la contribuția adusă consolidării securității și stabilității în regiune, în principal realizată printr-o implicare constructivă în alte probleme de securitate „soft” (de exemplu: crima organizată, terorismul, traficul de droguri și persoane, imigrația ilegală etc.). Unele regiuni din zona Mării Negre încă mai au probleme serioase în domeniul securității, în special în ce privește „conflictele înghețate” și amenințările non-convenționale. Înainte ca regionalismul constructiv să devină o realitate, va trebui ca aceste dileme ale securității să fie abordate într-o manieră eficientă și pe termen lung. Cooperarea în situații de urgență a devenit un alt domeniu de dezbateră în relație cu preocuparea pentru securitatea „soft”, dar statele membre nu au manifestat încă o atitudine proactivă față de această problemă¹⁹.

Pentru regionalismul Mării Negre este vital ca OCEMN să dezvolte o relație constructivă și structurată cu alți actori regionali și internaționali, în special cu UE, care deține atât resursele, cât și expertiza de a se implica în proiecte regionale. Transformând OCEMN într-un partener credibil cu o strategie clară, se va da un nou înțeles conceptului de regionalism al Mării Negre într-o Europă unită și democratică. De fapt, relațiile cu UE și alte organizații europene au devenit un element central al agendei OCEMN, alături de un instrument financiar consolidat separat, ce a fost

17 Eugene Rumer, Jeffrey Simon, *op.cit.*

18 *Promovarea în UE a regiunii Marii Negre – șansa afirmării României*, <http://www.euractiv.ro/content/section%7CreadStorz>, Accesat 04.02.2009.

19 Raport conferință internațională Regiunea Mării Negre – *Către un parteneriat al secolului al XXI-lea*, Institutul Ovidiu Șincai, http://www.fisd.ro/PDF/mater_noi, accesat: 15.12.2008.

inclus în noul proiect financiar pentru 2007-2013. În acest context, se așteaptă formularea unei noi „Platforme pentru Cooperare între UE și OCEMN” și definirea propriului rol ca partener regional²⁰.

Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat este o inițiativă românească menită să ofere cadrul de întâlnire și dialog transparent, favorabil pentru lansarea unui proces de reflecție asupra viitorului și identității regiunii, care să crească încrederea reciprocă, să faciliteze identificarea de proiecte pragmatice capabile să vină în întâmpinarea adevăratelor nevoi de dezvoltare regională²¹.

Prima reuniune sub egida Forumului Mării Negre pentru Dialog a fost realizată în 2006 la București.

Forumul va înlesni identificarea punctelor de convergență dintre proiectele de investiții, cercetarea științifică, inițiativele regionale și procesele politice, printr-o serie de activități, regulate sau inițiate ad-hoc, în diferite formate. Aceasta va ajuta țările de la Marea Neagră să anticipeze și să rezolve rapid și eficient potențialele probleme, înainte ca acestea să devină surse de instabilitate și amenințări la adresa securității regionale²².

Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei (Southeast European Cooperative Initiative – SECI) a fost lansată în decembrie 1996, după semnarea acordurilor de pace de la Dayton, la propunerea comună a Uniunii Europene și Statelor Unite ale Americii, cu scopul dezvoltării unei strategii economice și de mediu viabile în regiune²³.

Potrivit Declarației de Intenție privind cooperarea în cadrul SECI, aceasta este o structură regională care încurajează cooperarea între statele participante și facilitează integrarea lor în structurile europene. SECI urmărește coordonarea planurilor de dezvoltare regională, asigură o mai bună prezență a sectorului privat în economia zonei și stimulează transferul de know-how, precum și realizarea de investiții în sectorul privat.

Statele participante în cadrul SECI sunt: Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Grecia, F.R.I. a Macedoniei, R. Moldova, România, Slovenia, Turcia și Ungaria. Statele susținătoare sunt: Austria, Italia, Elveția, SUA, Republica Cehă și Federația Rusă²⁴.

SECI s-a concentrat în principal pe proiectele legate de trecerea frontierei și pe acele proiecte care țin de dezvoltarea infrastructurii de transport, securitate, energie și dezvoltarea sectorului privat:

- facilitarea trecerii frontierei – îmbunătățirea infrastructurii fizice, realizarea unor activități vizând facilitarea comerțului, realizarea unor sisteme de management al informațiilor vamale, revizuirea regimului vizelor, facilitarea eliberării vizelor pentru comunitatea de afaceri în regiunea SECI;

20 *Ibidem*.

21 *Black Sea Forum for Dialogue and Partnership*, www.blackseaforum.org, accesat: 16.12.2008.

22 *Promovarea în UE a regiunii Marii Negre – șansa afirmării României*, <http://www.euractiv.ro/content/section%7CreadStorz>, Accesat 04.02.2009.

23 *Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei (SECI)*, Ministerul Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/index>, accesat: 11.01.2009

24 *Ibidem*.

- facilitarea transporturilor (mărfuri / pasageri) – reducerea staționării la frontieră a trenurilor expres, transferarea transportului rutier pe calea fluvială oferită de Dunăre;
- eficiența energetică – realizarea unei rețele regionale pentru utilizarea eficientă a resurselor energetice și de apă;
- interconectarea sistemelor electrice – reabilitarea subcentralelor și liniilor de electricitate din Bosnia și Herțegovina și din Croația, crearea unui sistem tele-informatic pentru conectarea centralelor-dispecerat ale sistemelor energetice;
- interconectarea rețelelor de gaz natural – realizarea de investiții în extinderea rețelelor existente și interconexiunea cu conductele internaționale;
- combaterea criminalității transfrontaliere;
- combaterea terorismului global;
- cooperarea între piețele de capital – creșterea cotei pe care o primesc țările SECI din fluxurile internaționale de capital;
- arbitrajul comercial și medierea – crearea Grupului de Experți SECI și a Centrului SECI pentru Arbitraj Comercial, Training și Promovare a Medierii;
- alte proiecte, vizând realizarea unor noi tehnologii de comunicație, precum și managementul apei și tratării apelor reziduale²⁵.

Centrul Regional SECI de la București a devenit operațional în 2001.

Analiza principalelor inițiative de cooperare economică din zona Mării Negre relevă faptul că legăturile economice dintre statele regiunii s-au extins și diversificat, dar nu s-au consolidat. Aceste inițiative au funcționat mai mult ca instrumente de politică externă decât ca forumuri de cooperare și integrare economică, fapt ce impune o regândire și o fuziune a formatelor de cooperare economică (care în marea lor majoritate au aceleași obiective).

Coagularea inițiativelor de cooperare economică în Zona extinsă a Mării Negre trebuie să ia în considerare interesele economice și politice ale statelor din această zonă și în special pe cele ale Rusiei, care constituie un formator de opinie în regiune. Implicarea Uniunii Europene într-un astfel de proces de coagulare nu se poate realiza decât în condițiile atribuirii unui rol decizional și onorific sensibil egal și reprezentanților Rusiei.

Consider că în aceste condiții, sarcina realizării acestei coagulări revine statelor din zona Mării Negre, eventualul ajutor extern (atât financiar, cât și cu expertiză) putând veni de la un stat terț doar indirect. Cea mai eficientă metodă de realizare a acestui proces de coagulare este concentrarea eforturilor statelor din regiune în cadrul unei singure inițiative, urmând ca celelalte să treacă într-un plan secund (majoritatea încetându-și activitățile într-un anumit interval de timp hotărât de membrii acestora sau specializându-se pe anumite sectoare economice bine determinate).

Dintre inițiativele de cooperare economică prezente în zona Mării Negre, cea mai relevantă este Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), atât în privința statelor care sunt membre ale acesteia, cât și a structurii organizatorice. OCEMN este, în același timp, inițiativa cu activitatea cea mai îndelungată și cu cea mai mare vizibilitate la nivel regional. Un alt mare avantaj este prezența SUA în

²⁵ *Ibidem*.

cadrul acestei inițiative, în calitate de observator. Această prezență va conferi un sentiment de securitate în special țărilor mici, care nu agreează, în general, participarea în formate de colaborare cu Rusia sau cu Turcia, țări cu un important potențial economic.

Principalele obstacole în realizarea unei astfel de inițiative pot proveni din diferendele între statele membre (Rusia-Georgia, Rusia-Ucraina, Armenia-Azerbaidjan, Armenia-Turcia, Grecia-Turcia), din restricțiile de natură economică datorită apartenenței unora dintre aceste state la diverse structuri de cooperare politico-economice (Uniunea Europeană, Comunitatea Statelor Independente) și, nu în ultimul rând, din posibilele încercări ale unor state de a deține, direct sau indirect, controlul unei astfel de structuri de cooperare interstatală.

Concluzii

În cadrul zonei Mării Negre au apărut, după 1991, un număr mare de inițiative de cooperare regională, cu impact mai relevant fiind cele din domeniul militar, maritim și economic.

Apariția în zona Mării Neagre a celor două inițiative, BLACKSEAFOR și Black Sea Harmony, a determinat atât îmbunătățirea relațiilor dintre conducerile militare ale statelor riverane, cât și creșterea nivelului de securitate a rutelor de transport maritim.

Planificată și desfășurată inițial ca operațiune de interdicție maritimă, BLACKSEAFOR poate constitui pilonul principal în realizarea unui cadru unitar al cooperării militare maritime între statele din zona Mării Negre, prin înglobarea în cadrul acesteia a unor componente legate de aprofundarea situației maritime și a integrării informațiilor, după modelul inițiativei naționale a SUA, „Maritime Domain Awareness”.

O altă concluzie subliniază rolul inițiativelor de cooperare economică, care s-au dezvoltat primordial pe criterii politice și nu de eficiență economică. Cele mai importante inițiative ca impact și vizibilitate regională în zona Mării Negre sunt Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră, Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat și Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei. Toate aceste inițiative au obiective similare, diferențele fiind date de modul de constituire, membrii acestora și legăturile stabilite cu Uniunea Europeană și SUA.

Cea mai eficientă metodă de realizare a coagulării inițiativelor de cooperare economică în zona Mării Negre o reprezintă concentrarea eforturilor statelor din regiune în cadrul Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră, celelalte structuri cu atribuții similare urmând a fi specializate sau desființate.

Bibliografie:

- [1] Alexandrescu, Grigore, *Dinamica modificărilor de paradigmă a securității Zonei Mării Negre*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005
- [2] Asmus, Ronald D.; Jackson, Bruce P., *The Black Sea and the Frontiers of Freedom*, în “Policy Review”, No. 125, June-July 2004
- [3] Kir, Şener, *Securitatea maritimă în Marea Neagră, BLACKSEAFOR și*

- operația “*Black Sea Harmony*”, Sesiunea internațională de comunicări științifice „Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre”, ediția a V-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005
- [4] Lorrain, Pierre, *Incredibila alianță. Rusia-Statele Unite*, București, Ed. Trustul Editorial Lider, 2004
- [5] Marin, Gheorghe, *Parteneriatele multilaterale și dialogul politic intensificat – soluții posibile în edificarea stabilității și securității în Zona extinsă a Mării Negre*, în „Politici și strategii în gestionarea conflictualității”, Sesiunea anuală internațională de comunicări științifice, ediția a-VIII-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2008
- [6] Mîrșu, Alexandru, *Gruparea de cooperare navală BLACKSEAFOR în contextul securității bazinului Mării Negre*, Sesiunea internațională de comunicări științifice „Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre”, ediția a V-a, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005
- [7] Pop, Adrian, *Spre o strategie europeană în bazinul Mării Negre. Cooperarea teritorială, Proiect SPOS 2007*, în *Studii de strategie și politici*, Studiul nr. 4, Institutul European din România, București, 2007
- [8] Rumer, Eugene; Simon, Jeffrey, *Contribuții la o strategie euroatlantică pentru regiunea Mării Negre*, în „Caiete euroatlantice”, Colegiul Național de Apărare, nr.2, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2006
- [9] Stancu, Mileva-Elena, *Caracterizarea noilor riscuri, amenințări și acțiuni posibile în regiunea Mării Negre*, în *Buletinul Universității Naționale de Apărare „CAROL I”*, nr.4/2007
- [10] *** *Black Sea Forum for Dialogue and Partnership*, www.blackseaforum.org, accesat: 16.12.2008
- [11] *** *BLACKSEAFOR, Operational Aspects*, http://www.blackseafor.org/English/Operational_Home.asp, accesat: 10.01.2009
- [12] *** *Conferința comună de presă a președintelui României, Traian Băsescu, și a președintelui Republicii Turcia, Abdullah Gül* (Istanbul, 22 august 2008), http://www.presidency.ro/pdf/date/10147_ro.pdf
- [13] *** *Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States*, US Congress, July 22, 2004
- [14] *** *Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei (SECI)*, Ministerul Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/index>, accesat: 11.01.2009
- [15] *** *Promovarea în UE a regiunii Marii Negre – șansa afirmării României*, <http://www.euractiv.ro/content/section%7CreadStorz>, accesat: 04.02.2009
- [16] *** *Raport conferință internațională Regiunea Mării Negre – Către un parteneriat al secolului al XXI-lea*, Institutul „Ovidiu Șincai”, http://www.fisd.ro/PDF/mater_noi, accesat: 15.12.2008

LECȚII ALE ISTORIEI CARE TREBUIE REÎNVĂȚATE – NEGOCIEREA ȘI COOPERAREA

Dr. Mihail ORZEATĂ*

Lumea pare să fie tot mai avidă de confruntare în toate domeniile, deși declarațiile majorității liderilor statelor și ai organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale susțin cooperarea între state și evitarea conflictelor prin negociere.

Globalizarea pare să aibă o contribuție importantă, dar neintenționată, în stimularea confruntărilor, atât în domeniul economic cât și în cel politic și social.

Reducerea pînă la eliminare a conflictelor este posibilă prin transformarea declarațiilor de intenție în fapte, respectiv prin reînvățarea negocierii și a cooperării directe și oneste. Această soluție va conduce la o lume în care va predomina armonia, iar actuala divizare în bogați și săraci, dezvoltați și subdezvoltați etc., va deveni, treptat, o pagină de istorie.

The world seems to be greedy of confrontations despite of the fact that majority of the state, governmental and nongovernmental leaders sustain the solution of avoiding conflicts trough negotiations.

Globalization seems to have an important contribution, although unintended one, to stimulating political, economic and social confrontations.

Relearning direct and honest cooperation among communities and transforming intentions into real facts is the best solution for diminishing tensions and conflicts till their complete elimination from international relations. This way will gradually lead to a world of harmony in which current communities, divided in riches and poores, developed and underdeveloped etc. will be history.

1. Oare sunt însușite lecțiile istoriei?

O scurtă privire retrospectivă asupra istoriei ne relevă preocuparea constantă a oamenilor pentru securitatea proprie și a comunităților din care făceau parte. Unii lideri de comunități, în special șefi de state, au avut – în destul de multe situații – un mod propriu de a înțelege și implementa conceptul de securitate. Deși nu toți au fost adepții totalitarismului, totuși viziunea unora dintre ei despre securitate era orientată mai mult spre satisfacerea propriilor dorințe de mărire a puterii proprii și de creștere a notorietății și influenței în arena internațională. În sprijinul acestei afirmații stau deciziile unor republicani, ca Napoleon I și Caesar, care s-au proclamat împărați, precum și ale multor „revoluționari comuniști” care au răsturnat monarhii, pentru că le considerau nedemocratice, apoi s-au proclamat șefi de stat pe viață și au început să exporte revoluția. Modul în care înțelegeau unii șefi de stat relațiile internaționale și conducerea statului a fost sintetizat în expresii devenite celebre: „să fii pregătit pentru război, aceasta este una dintre cele mai eficiente metode de a păstra pacea” [William Cohen, 2001]¹ „statul sunt eu,” [I. Berg, 2004]² „diplomația fără arme nu face doi

* **General (r.), profesor universitar asociat, doctor în științe militare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

1 William Cohen, *Înțelepciunea generalilor*, Editura Antet, Filipești Târg, Prahova, 2001, p.102.

2 I. Berg, *Dicționar de cuvinte, expresii, citate celebre*, Editura Vestala, București, 2004, p. 198.

bani,”[Friedrich II]³ uitînd sau neglijînd dictonul biblic, potrivit căruia „*cei ce scot sabia, de sabie vor pieri*”[Matei, 26, 51]⁴.

Evaluaînd relațiile interumane și intercomunitare, de la apariția omului și a primelor forme de organizare socială și pînă în prezent vom constata că acestea s-au desfășurat în virtutea „dreptului forței,” exprimat plastic prin dictonul: „*peștele cel mare înghite pe cel mic.*” Acest fapt explică poziția lui Karl von Clausewitz care considera că „*războiul este o continuare a politicii cu mijloace violente*” [Marin Mirea, 1973]⁵ și pe a cancelarului german Otto von Bismark să declare răspicat că „*forța este mai presus decît justiția...[căci] marile probleme ale vremii noastre trebuie rezolvate prin sabie și sînge*” [Francois Bluche, 271]⁶.

Modul în care a fost înțeleasă și aplicată concepția despre securitate de-a lungul timpului, a fost una din cauzele principale ale numeroaselor confruntări dintre state și grupuri de state, care a generat un consum uriaș de resurse pentru a „produce” pierderi umane și distrugerii materiale incalculabile. Prin această concluzie oricine poate deduce că soluția pentru armonie și pace universală nu este utilizarea forței și a confruntării în relațiile internaționale. Trist este că deși toți oamenii au studiat istoria și au contribuit la „scrierea” acesteia, lecțiile istoriei par să nu fi fost bine învățate și aplicate. Tot istoria ne reamintește că sancțiunea pentru atitudinea de neglijanță a lecțiilor sale este reînvățarea acestora prin experiență proprie, dar cu consecințe negative mult mai mari, în special în cazul unor conflicte armate. Aceste concluzii erau cunoscute și de strămoșii noștri care spuneau că oamenii deștepți învață din experiența altora, pe cînd alții nici din experiența proprie.

2. Probleme actuale ale securității internaționale

În ansamblu, situația de securitate a planetei este mai bună decît în perioada războiului rece, deoarece riscul producerii unui conflict armat major este mult diminuat. La nivel local și regional însă, există numeroase tensiuni care au produs și, probabil, vor mai produce confruntări violente între comunități etnice și religioase precum și între state. Cauzele interne și externe ale acestor tensiuni și, implicit, ale confruntărilor sunt numeroase și variate dar cele mai multe sunt de natură politică, economică, socială, etnică și religioasă.

Lumea în care trăim este din ce în ce mai complexă, avînd tendințe de evoluție contradictorii, uneori, și de aceea sunt din ce în ce mai greu de anticipat. Adîncirea crizei economico-financiare mondiale a avut ca efect creșterea șomajului și reducerea nivelului de viață al multor oameni – în special în statele dezvoltate din punct de vedere economic – datorită încetării sau restrîngerii activității mai multor companii. În aceste condiții, acțiunile xenofobe, rasiste și discriminarea pe considerente religioase au crescut în intensitate și amploare – în principal în statele Europei Occidentale. Aceste acțiuni sunt îndreptate împotriva imigranților care provin, preponderent, din state subdezvoltate și în curs de dezvoltare, cu populație majoritar musulmană.

3 Expresie atribuită lui Friedrich al II-lea, Cel Mare, rege al Prusiei.

4 xxx, Evanghelia după Matei, 26, 51-52.

5 Marin Mirea, *Maxime Militare*, editura Militară, București, 1973, p.77.

6 Francois Bluche, *De la Cezar la Churchill*, Editura Humanitas, București, 1995, p 271.

Dacă în perioada boomului economic muncitorii străini erau solicitați să lucreze temporar, pe bază de contract, în statele Uniunii Europene, în prezent aceștia sunt din ce în ce mai mult nedoriți pentru a permite șomerilor autohtoni să ocupe slujbele pe care, până la declanșarea crizei, le refuzau. Aceasta stare de fapt tensionează relațiile interumane și intercomunitare dintre imigranți și populațiile autohtone. Mulți imigranți sunt rezidenți în statele Uniunii Europene de 20 până la 40 de ani, și-au adus familiile, copiii sunt educați în școlile statelor gazdă și acum solicită cetățenie și drepturile aferente acestui nou statut deoarece, în prezent, se simt discriminați [Tufyal Choudhury, 2007]⁷.

Imigranții de religie musulmană numără aproximativ 15 milioane de persoane, adică 3% din populația Uniunii Europene (în Franța, Germania, Marea Britanie, Belgia, Olanda, Grecia și Bulgaria au o pondere de 3-13%, iar în Spania, Italia, Danemarca, Finlanda și Suedia au o pondere de aproximativ 1%) [Samir Amghar, Amel Boubekur, Michel Emerson, 2007].⁸ Aspirând la cetățenie și la stabilirea domiciliului în statele în care lucrează, imigranții musulmani au construit, cu sprijinul statelor de origine – în special Turcia, Algeria și Maroc - peste 6000 de moschei și sunt constituiți în comunități relativ compacte, în special în capitalele statelor și în orașele mari. Astfel, în Bruxelles aproximativ 17% din populație este de religie musulmană, Parisul a devenit un mare centru islamic magrebian, Londra este adesea denumită Londonstan [Niță Dan-Laurențiu, 2005]⁹, iar în Munchen trăiește o importantă comunitate turcească. Implicarea unor imigranți musulmani în acțiuni teroriste și de crimă organizată [Niță Dan-Laurențiu, 2005]¹⁰ a amplificat reacția de respingere față de imigranți a grupurilor extremiste și chiar a oamenilor simpli din statele-gazdă.

În timp ce imigranții de origine musulmană se simt discriminați de guvernele și populația statelor-gazdă, liderii lor, în special cei religioși, promovează autodiscriminarea prin impunerea respectării cu strictețe a preceptelor Coranului care, în unele privințe, contravin prevederilor universale ale drepturilor omului și ale legislațiilor statelor în care trăiesc. Astfel, cerința de a nu se consuma carne provenită de la israelieni și creștini, sub pretext că nu este pregătită după tradiția musulmană, impunerea portului eșarfei sau a basmalei pentru fetele și femeile musulmane și interdicția de a frecventa școlile și de a se încadra în muncă pentru femeile musulmane a stârnit cele mai multe controverse. Comportamentul unora dintre imigranții musulmani, asociat cu implicarea unora dintre ei în antrenarea teroriștilor în tabere de antrenament și în moschei din Europa [Niță Dan-Laurențiu, 2005]¹¹, și cu tendința de radicalizare a atitudinii lor, în relațiile cu populația indigenă, conduc la adâncirea disensiunilor existente și apariția unora noi.

7 Tufyal Choudhury, *Muslims and Discrimination*, în *European Islam-Challenges for Public Policy and Society*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2007, p.77-107.

8 Samir Amghar, Amel Boubekur, Michael Emerson, *Introducin to European Islam - Challenges for Public Policy and Society*, Centre for European Policy Studies, Brussels, 2007, pp.1-3.

9 Niță Dan-Laurențiu, *Terorismul Kamikadze*, Editura Antet, București 2005, p.116.

10 Niță Dan-Laurențiu, op.cit.pp.115-116;

11 Ibidem.

Globalizarea, suprapopularea [Robert Shapiro, 2008]¹², informatizarea și crizele - din domeniul economico-financiar, al energiei, al mediului ambiant, al proliferării armelor de distrugere în masă etc. - ne influențează viața într-un mod determinant. Globalizarea și informatizarea împing limitele cunoașterii umane spre noi orizonturi, dar tot ele conțin și germeii crizelor care, nepronozate și nesesizate la timp, pun în pericol nu numai realizările ci și credibilitatea conceptelor și a proceselor care se desfășoară pe baza acestora.

În vremuri de criză, cei mai mulți oameni au un comportament dominat de dorința de supraviețuire, în care egoismul, teama și suspiciunea se amplifică și grevează relațiile interumane și intercomunitare. Urmare a acestor trăiri, manifestările, atât individuale cât și colective (comunități locale, state, alianțe etc.), sunt caracterizate de restricții, restrângerea relațiilor interumane/intercomunități și neîncredere, care conduc la tensiuni și, în final, la conflicte.

În condițiile creșterii aproape explozive a populației în unele zone ale globului pământesc și ale reducerii continue a resurselor indispensabile pentru existența fizică a ființelor umane – apa potabilă și alimentele – precum și a celor necesare unui nivel de viață decent – energie, resurse minerale, teren arabil etc. – probabilitatea apariției conflictelor, atât la nivel individual cât și la cel al comunităților, crește. Completînd tabloul succint al condițiilor fizice de existență ale omenirii, cu degradarea continuă a mediului ambiant – datorită poluării și încălzirii globale – constatăm că există suficienți factori care stimulează confruntările, atât în plan conceptual (ideologic) cât și în cel fizic. O descriere plastică și, în același timp, pesimistă a lumii de după încheierea războiului rece, a fost făcută de fostul director al Agenției Centrale de Investigații (C.I.A.) a S.U.A., din timpul administrației Clinton – R. James Woolsey Jr., care spunea că Statele Unite s-au luptat cu un dragon timp de patruzeci și cinci de ani, pe care l-au ucis doar ca să ajungă într-o junglă înțesată de șerpi otrăvitori [Tim Weiner, 2009].¹³

O perspectivă la fel de pesimistă ca și descrierea lui Woolsey, relevă că și principalul actor al acestei lumi – omul – are o mare contribuție la stabilirea principalelor caracteristici ale situației actuale de securitate deoarece pare să fie, de la natură, înclinat spre confruntare [Claude Karnoough, 1999]¹⁴. Aceași perspectivă pesimistă este împărtășită și de profesorul Buzan care aprecia că „statele par incapabile să coexiste armonios” [Barry Buzan, 2000].¹⁵

Un argument pentru susținerea perspectivelor pesimiste prezentate anterior, ne oferă fostul Secretar General al O.N.U. – B. B. Ghali, care aprecia: „nu există democrație la nivel internațional...deoarece statele nu sunt egale între ele...sunt multe diferențe între state din punct de vedere al dimensiunilor geografice, al populației, al puterii economice și militare, al calităților morale și așa mai departe..” [Boutros

12 Robert Shapiro, *Futurecast. How Superpowers, Populations and Globalization Will Change the Way We Live and Work*, St. Martin's Press, New York, 2008.

13 Tim Weiner, *CIA. O istorie secretă*, Editura Litera Internațional, București, 2008, p.321.

14 Claude Karnoough, *Violență politică și modernitate*, prefață la cartea lui Georges Corm – *Europa și Orientul*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1999, p. 7.

15 Barry Buzan, *Statele, popoarele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 13.

Boutros Ghali, 2006].¹⁶ Un alt argument care susține perspectiva pesimistă asupra tendințelor de evoluție a securității internaționale, este modul de înțelegere a conceptului de securitate de către mulți lideri politici și experți care cred că securitatea derivă din putere și, în acest fel, favorizează soluția de reglementare a raporturilor internaționale prin intermediul forței.

3. Care este soluția pentru eliminarea confruntărilor?

În opinia noastră, stările tensionale și chiar conflictele interumane vor exista atât timp cât vor exista oameni. Cu toate acestea, credem că este posibilă evitarea evoluției acestora spre violențe fizice care distrug bunuri materiale și spirituale și produc pierderi de vieți omenești. Soluția – pacea universală - nu este nouă, ea a fost propusă de mai mulți gânditori, în diferite etape a evoluției omenirii, unul dintre cei mai cunoscuți și mai apropiați de timpul prezent fiind filozoful german Immanuel Kant. Acesta, în lucrarea *Perpetual Peace* [Immanuel Kant, 1795],¹⁷ propunea realizarea păcii permanente printr-o uniune a statelor libere, în care democrația și domnia legii trebuia să constituie liantul care să le mențină unite. Interacțiunea uniunii cu celelalte state trebuia să ducă la promovarea modelului și apoi la extinderea graduală a federației și, implicit, la realizarea păcii pe tot globul.

Ideile lui Kant par să fi stimulat și pe unii gânditori ai zilelor noastre care au propus realizarea graduală a păcii mondiale prin conceptul de securitate cooperativă [Richard Cohen, Michael Mihalka, 2001].¹⁸ În viziunea celor doi autori pacea se poate realiza numai dacă există securitate, mai întâi la nivel național și apoi la nivelul alianței statelor democratice. Ulterior, alianța statelor democratice promovează relații de cooperare și parteneriat cu statele vecine și realizează acorduri de apărare colectivă cu acestea. Statele cuprinse în acordurile de apărare colectivă promovează relații de bună vecinătate cu statele în care există tensiuni și conflicte înghețate, cu scopul promovării stabilității și eliminării cauzelor și surselor de conflicte. Pe măsură ce numărul statelor democratice crește și sunt eliminate tensiunile și conflictele interne și externe din cadrul grupurilor statelor cuprinse în apărarea colectivă și, respectiv în zona de promovare a stabilității, acestea sunt incluse în zonele apărării și ale securității colective pînă cînd se asigură securitatea colectivă și, implicit, pacea pe întreaga planetă.

În trecut, ca și în prezent, deși au existat numeroase inițiative de realizare a păcii mondiale, acestea au eșuat din cauza numeroaselor bariere ridicate, în plan politic, economic, social, psihologic etc. de beneficiarii înșiși – oamenii. Cauzele insuccesului realizării păcii mondiale sunt multiple dar ele au o trăsătură comună dominantă – interesul egoist, individual sau colectiv, exprimat prin dictonul care a guvernat și încă mai guvernează relațiile internaționale „*statele nu au prieteni, statele*

16 Boutros Boutros Ghali, *Cuvînt înainte* la cartea *The Horseshoe Table* a lui Chinmaya R. Garekhan, Pearson Education (printed in India), 2006, p. IX.

17 Immanuel Kant, *Perpetual Peace*, în cartea *Clasicics of Modern Political Theory: Machiavelli to Mill*, Oxford university Press, London, 1999.

18 Richard Cohen and Michael Mihalka, *Cooperative Security: New Horizons for International Order*, The Marshall Paper no. 3, George C. Marshall European Center for Security Studies, April 2001.

au numai interese.” La nivel individual, acest mod de a gândi s-a tradus prin cinicul *„patria mea este acolo unde îmi este bine,”* generînd migrația oamenilor din zonele suprapopulate, subdezvoltate și cu resurse insuficiente, spre zonele care au resurse și densitatea populației este mai redusă.

Migrația oamenilor a avut și are atît influențe pozitive cît și negative asupra securității la nivel local și internațional. Influența pozitivă constă în asigurarea necesarului de forță de muncă pentru producția de bunuri și servicii în statele care au o rată redusă a natalității, o populație îmbătrînită și o creștere negativă a populației indigene. Influența negativă a migrației asupra securității derivă din tendința de autonomizare a comunităților de imigranți care este contrară normelor de drept internațional referitoare la suveranitate. De asemenea, imigranții – atît cei legali cît și cei ilegali - intră în competiție cu populația indigenă pentru locuri de muncă și pentru resursele necesare supraviețuirii și asigurării unui trai mai bun. Competiția a existat și va exista atît în cadrul comunităților umane cît și în relațiile dintre acestea pentru că ea este *„motorul dezvoltării,”* dar, în același timp, competiția ne împarte în cîștigători și perdanți. Îndemnul olimpic *„ai cîștigat continuă, ai pierdut continuă,”* pare să aibă o audiență din ce în ce mai redusă fiindcă tot mai mulți perdanți (re)descoperă cealaltă față/înțeles a competiției – rivalitatea [Webster’s II New College Dictionary, 1995]¹⁹. Ca urmare a acestui fapt, competiția pierdută (pentru influență în relațiile internaționale, pentru un post în ierarhia unei companii/organizații etc.) conduce, de prea multe ori, la resentimente care, la rîndul lor, generează adesea acțiuni și decizii cu consecințe nefaste. Astfel, unii oameni decid să se răzbune pe cei pe care îi consideră vinovați de pierderea competiției la care ei au participat, unii lideri de state hotărăsc să achiziționeze arme, inclusiv arme de distrugere în masă pentru a deveni lideri regionali și a-și spori influența în relațiile internaționale, iar liderii unor comunități etnice și religioase încearcă să își impună punctul de vedere și să își crească autoritatea și notorietatea prin promovarea și utilizarea acțiunilor extremiste. Din păcate, competiția înțeleasă ca rivalitate, a condus și încă mai conduce la extremism, terorism, tensiuni, conflicte și chiar războaie între state și grupuri de state. În acest sens, cele două războaie mondiale, războiul rece și războiul împotriva terorismului sunt cele mai elocvente exemple.

Reanalizînd cauzele – declarate și nedeclarete – ale tensiunilor, conflictelor și războaielor dintre state am desprins concluzia că, pe lîngă interesele care ne despart și generează competiții/rivalități mai există și omisiunea de a acorda atenția cuvenită efectelor secundare care însoțesc procesele de reorganizare politică și economică a lumii. Aceste procese, prin efectele secundare asociate, au produs și produc „pierderi colaterale” care, deși neintenționate, se acumulează în timp și alimentează nemulțumiri individuale și colective iar, ulterior, conduc la tensiuni, conflicte și chiar războaie.

Globalizarea și informatizarea, care ne influențează existența cel mai mult în prezent, nu produc extremism, terorism și crimă organizată dar sunt unii oameni care

19 xxx, *Webster’s II New College Dictionary*, Houghton Mifflin Company, Boston. New York, 1995, p.229.

consideră că ele le favorizează [Richard Kugler, 2002]²⁰. Favorizarea trebuie înțeleasă ca diseminarea nediscriminatorie a produselor și a facilităților globalizării și informatizării. Urmare a acestei concepții, accesul la facilitățile globalizării și informatizării este permis atât oamenilor care le utilizează în scopul dezvoltării societăților din care fac parte cât și teroriștilor, extremiștilor, și celor înrolați în structuri de crimă organizată, iar aceștia le folosesc în scopuri ilegale. Soluția nu este restricționarea accesului la binefacerile globalizării și ale informatizării deoarece aceasta ar genera un alt mobil pentru conflict, prin împărțirea lumii în „buni” și „răi,” respectiv în „noi” și „ei,” etc. Soluția este identificarea mobilului care îi determină pe unii oameni să aleagă calea extremismului, a terorismului și a crimei organizate, prin dialog direct, fără intermediari, deoarece aceștia ar putea distorsiona mesajele. Intrarea în dialog direct nu echivalează cu recunoașterea vreunui statut oficial pentru organizațiile extremiste (teroriste, de crimă organizată) sau pentru liderii acestora. Dialogul direct este calea de identificare a soluției (soluțiilor) pentru problemele existente care, pentru a fi viabile și acceptate de ambele părți presupune **negocierea**.

Prin negociere se realizează o mai bună cunoaștere între părți, în special a argumentelor cu care se susțin propunerile acestora. Astfel se pot identifica punctele de vedere divergente și se pot căuta soluții pentru armonizarea pozițiilor și a intereselor. După finalizarea soluțiilor se semnează tratatele/acordurile și se stabilesc modalitățile de **cooperare** pe timpul implementării. În cazul apariției unor noi tensiuni sau dezacorduri pe timpul implementării prevederilor tratatelor/acordurilor, negocierile trebuie reluate pentru depășirea impasului și reluarea cooperării.

Negocierea și cooperarea trebuie să fie permanente fiindcă numai astfel se armonizează interesele părților sau, cel puțin, se construiește o bază solidă pentru creșterea reciprocă a încrederii, schimbând atitudinea de ostilitate cu cea de bună vecinătate și asigurarea unei securități durabile.

Pentru a determina un oponent să renunțe la inamicitate (ostilitate, confruntare violentă), trebuie să știm ce îl determină să aibă o asemenea atitudine și ce l-ar convige să aleagă calea unei conviețuiri pașnice. Soluția de exterminare fizică a inamicului, folosită de cele mai multe ori în trecut și care se folosește, încă, pe scară destul de mare și în prezent este, în opinia noastră, una dintre cele mai puțin recomandate. Prin uciderea inamicilor se deschide calea unor conflicte autoregenerabile prin dorința de răzbunare, existentă încă în tradiția unor comunități etnice și religioase. Această tradiție obligă rudele, uneori și pe alte persoane apropiate celor uciși în lupte (prieteni, cunoscuți, coreligionari etc.) să aplice legea talionului celor care le-au ucis membrii de familie (prieteni, frații întru credință). În situația când acțiunile teroriste (extremiste), soldate cu morți, sunt desfășurate sub stindardul unei religii, atunci impactul asupra comunității din care fac parte cei uciși va fi și mai mare deoarece există riscul transformării lor în martiri. Martirajul este folosit pe scară destul de largă de către grupările teroriste și extremiste pentru a-și motiva luptătorii și a spori numărul adeptilor și al susținătorilor.

20 Richard Kugler, *National Security in a Globalizing World of Chaos: The US and European Response*, The Marshall Paper no.4/2002, p.39.

Alegerea modului de acțiune pentru atingerea scopului – **pacea universală** – depinde de foarte mulți factori, care au pondere diferită și care trebuie analizați foarte atent, înainte de a lua decizia, pentru a evita compromiterea succesului. În același timp este nevoie și de mult curaj pentru a renunța la soluțiile care s-au dovedit neviabile dar care continuă să fie aplicate în reglementarea raporturilor dintre state.

Succesul negocierii se poate obține numai dacă negociatorii sunt consecvenți și fermi în urmărirea scopului propus dar și receptivi la propunerile celeilalte/celorlalte părți. Pacea obținută va fi durabilă numai dacă statele și comunitățile vor coopera permanent între ele iar relațiile dintre acestea vor fi caracterizate de respect reciproc.

POLITICA EXTERNĂ EUROPEANĂ ÎNTRE TENDINȚELE DE COAGULARE ȘI CELE CENTRIFUGE

Dr. Georgeta CHIRLEȘAN*

A summary of the evolutions of the European foreign and security policy is presented, focusing on the latest tendencies of “turbine driven effect” triggered by the actions of some of the Member States, performed on their own behalf.

The initiatives which have led to the CFSP coagulation, the critical moments and the current challenges are succinctly rendered. Two case studies exemplifying the centrifugal impact of some actions which do not converge with the CFSP are presented in the last part.

I. Politica externă a UE – devenire istorică. Materializare în PESC

Politica externă și de securitate comună (PESC) a Uniunii Europene este unul dintre instrumentele relațiilor externe ale UE. Baza legislativă a PESC la nivel european este pusă de Tratatul privind Uniunea Europeană.

De-a lungul istoriei integrării europene conceptele de uniune politică, politică externă comună și politică de apărare comună au fost periodic dezbătute, având loc un transfer gradual de puteri și competențe asupra lor începând cu 1970. De atunci au fost adoptate două acte importante, care au impulsionat dezvoltarea PESC: Tratatul privind Uniunea Europeană¹ și Tratatul de la Amsterdam². Noi schimbări au fost aduse ulterior de Tratatul de la Nisa (2001).

Nu putem analiza devenirea istorică a politicii externe a UE și materializarea ei în PESC fără a discuta și evoluția anterioară “momentului Maastricht”, și anume perioada de la Planul Pleven (1950) la Actul Unic European (1987). Importanța perioadei rezidă în aceea că ea a favorizat apariția centrilor de coagulare inițiind astfel procesul de formare a ceea ce a devenit ulterior PESC. Momentele importante care au marcat această perioadă au fost:

1950: Planul Pleven – care a avut ca scop crearea unei armate europene unice³.

* Conferențiar universitar dr. - Universitatea din Pitești; doctorand – Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București.

1 Tratatul privind Uniunea Europeană (1992), cu Titlul V: *Dispoziții privitoare la PESC* (al doilea pilon al UE).

2 Tratatul de la Amsterdam (1997), care consolidează procedurile și instrumentele de decizie.

3 Planul a fost subiect de negociere între cele 6 membre ale Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului începând cu anul 1950 până în 1952 și a condus la semnarea Tratatului de creare a Comunității Europene a Apărării. Proiectul a fost ratificat în Belgia, Germania, Luxemburg și Olanda. În Franța a fost retras de pe ordinea de zi a Adunării Naționale în 1954. Transmiterea drepturilor de decizie militară unei autorități supranaționale și tratarea Germaniei ca partener egal au fost motivele aduse de Franța pentru a justifica eșuarea ratificării.

Corolar la această Comunitate Europeană a Apărării a fost un proiect politic, prezentat în 1953, prin care se propunea crearea unei Comunități Europene Politice, urma să aibă puteri și responsabilități extrem de extinse și să absoarbă Comunitatea Europeană a Apărării. Proiectul nu a devenit însă niciodată realitate.

1961: Planul Fouchet – care viza constituirea unei politici comune externe și de apărare⁴.

1970: Raportul Davignon – considerat punctul de start al Comunității Politice Europene⁵.

1974: Înființarea Consiliului European – care a contribuit la o mai bună coordonare a Comunității Politice Europene (CPE) datorită rolului pe care l-a conferit șefilor de stat sau guvern în definirea orientării generale a politicii comunitare.

1981: Raportul de la Londra – care a consacrat prezența Comisiei la toate nivelurile de cooperare politică și a stabilit o procedură de criză.

1985: Raportul Comisiei Dooge – care conținea un număr de propuneri referitoare la politica externă.

1987: Actul Unic European.

Prevederile Actului Unic European au stabilit baza instituțională a CPE. Obiectivele CPE au fost extinse la toate aspectele de politică externă de interes general, și odată cu intrarea în vigoare a Actului Unic European în 1987, la 17 ani după lansarea sa, CPE obținea baza legală de funcționare.

Tratatul privind Uniunea Europeană – Maastricht 1992

Momentul apariției PESC se leagă de începutul anilor 1990, când pe fondul încheierii Războiului Rece, al reunificării Germaniei și al colapsului fostei Iugoslavii, Statele Membre au decis în sfârșit să facă acest pas. Tratatul privind UE a introdus PESC prin Titlul V, ca al doilea pilon al UE, care implică cooperarea inter-guvernamentală între Statele Membre. PESC se constituie într-un pilon separat datorită modului în care operează, naturii sale inter-guvernamentale și nevoii de consens în procedurile de co-decizie.

Articolul 11 al Tratatului de la Maastricht stipulează cinci mari obiective:

- apărarea valorilor comune și intereselor fundamentale ale Uniunii;
- consolidarea securității Uniunii;
- menținerea păcii și consolidarea securității internaționale;
- promovarea cooperării internaționale;
- dezvoltarea democrației și statului de drept, inclusiv a drepturilor omului.

Aceste obiective urmează să fie îndeplinite prin instrumente legale specifice:

4 La începutul anului 1961 șefii de stat sau de guvern din țările membre ale Comunităților Europene au căzut de acord în privința creării unui cadru de cooperare politică la nivel comunitar. Pentru conturarea acestui proiect ambițios a fost înființat un comitet de experți prezidat de către Christian Fouchet, însărcinat să elaboreze un plan în acest scop. În aprilie 1962 proiectul a fost abandonat datorită blocării primelor negocieri privind crearea unei uniuni politice europene, provocată de lipsa unui acord asupra Planului Fouchet.

5 Cu prilejul summit-ului de la Luxemburg din decembrie 1969, șefii de stat sau de guvern au decis "să studieze cel mai bun mod de realizare a progreselor în domeniul unificării politice". Misiunea a fost încredințată unui înalt funcționar belgian E. Davignon pentru a realiza un raport în acest scop. Raportul Davignon a fost adoptat de ministrii de externe în octombrie 1970 și a fost completat de alte rapoarte. El a constituit baza Comunității Politice Europene (CPE) până la intrarea în vigoare a Actului Unic European.

- *poziție comună*: care solicită Statelor Membre să implementeze politicile naționale astfel încât să respecte poziția definită de UE asupra unei chestiuni specifice;
- *acțiuni comune*: care sunt operațiuni operaționale ale Statelor Membre sub auspiciile PESC.

Conform Tratatului de la Maastricht, PESC “*va include toate chestiunile legate de securitatea Uniunii, inclusiv conceperea progresivă a unui cadru comun de apărare*” (Articolul J.4).

Tratatul de la Amsterdam (1997)

Reforma PESC în Tratatul de la Amsterdam a reprezentat un caz de urgență specială, ca urmare a dezagregării fostei Iugoslavii, a condițiilor tragice de acolo care au scos în evidență cât de vital a fost pentru Uniune să fie aptă mai degrabă să acționeze și să prevină decât numai să reacționeze.

Tratatul de la Amsterdam a adăugat un nou instrument de politică externă celor deja existente (acțiuni comune și poziții comune), și anume *strategii comune*.

Consiliul European definește prin consens strategii comune în domeniile în care Statele Membre au interese comune importante. *O strategie comună* precizează obiectivele, durata și mijloacele disponibile Uniunii și Statelor Membre. Ea formează cadrul general de acțiune sub cei trei piloni, care asigură consistența în relațiile externe și abilitază Consiliul să implementeze strategii comune prin acțiuni și poziții comune.

Tratatul de la Amsterdam a introdus rolul *Înaltului Reprezentant pentru PESC*, care îndeplinește sarcina de Secretar-General al Consiliului. Acesta asistă Consiliul în chestiunile legate de PESC contribuind la formularea, pregătirea și implementarea deciziilor.

Un element nou al Tratatului îl constituie *unitatea de planificare a politicii și avertizare timpurie* aflată sub autoritatea Înaltului Reprezentant pentru PESC, care are rolul de a sprijini UE în a avea reacții eficiente și mai sinergice. Acest nou element capacitează Statele Membre în a lucra împreună la nivel logistic și a avea astfel un rol mai proeminent pe scena internațională.

Tratatul de la Nisa (2001)

Prin acest tratat, *cooperarea crescută* a devenit posibilă în implementarea acțiunilor și pozițiilor comune legate de chestiuni dar care nu au nici un fel de implicații militare sau de apărare.

La nivel instituțional, Tratatul de la Nisa consolidează rolul *Comitetului Politic și de Securitate* (COPS – noul nume dat de Tratat comitetului politic), care reprezintă un comitet politic și militar permanent responsabil cu politica autonomă și operațională de apărare a Uniunii.

Tratatul de la Nisa a decis înființarea:

- Comitetului Militar al UE (CMUE) – însărcinat să furnizeze Comitetului Politic și de Securitate sfaturi și recomandări militare asupra chestiunilor militare din cadrul UE⁶.

⁶ CMUE reprezintă cel mai înalt for militar stabilit în cadrul Consiliului.

- Cadrelor Militare ale UE – care implementează deciziile și politicile Comitetului Militar și care devine astfel sursa UE pentru expertiză militară.

II. Politica de securitate și apărare a UE (PESA) – complement al PESC

Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) are drept obiectiv să permită Uniunii dezvoltarea capacităților sale civile și militare de gestionare a crizelor și prevenire a conflictelor la nivel internațional.

PESA are două trăsături distincte și anume: este *colectivă* și constituie un *proces*.

Tratatul de la Maastricht (1992) a fost primul care a cuprins prevederi privind responsabilitatea UE în termeni de securitate și asupra eventualității unei politici comune de apărare. Ca urmare a intrării în vigoare a Tratatului de la Amsterdam (1999), noi misiuni au fost incluse în Tratatul asupra UE (Titlul V): umanitare și de evacuare, de menținere a păcii, ca și forțele de luptă pentru gestionarea crizelor, inclusiv misiunile de restabilire a păcii⁷. Punerea în practică a PESA se face cu ajutorul unor actori și instrumente PESC⁸.

Constituția europeană, ne-ratificată, indică clar obiectivul de a ajunge la punerea în practică a unei adevărate apărări comune europene. Ea prevede aplicarea misiunilor Petersberg și introducerea a două clauze: o clauză de apărare reciprocă și o clauză de solidaritate în caz de atac terorist sau de catastrofă naturală sau umană. În mod formal, misiunile atribuite PESA sunt definite prin cele trei sarcini de la Petersberg ce au fost adoptate în 1992 de UEO și au fost inserate în Tratatul UE:

- misiuni umanitare și de evacuare a resortisanților,
- misiuni de menținere a păcii,
- misiuni de luptă pentru gestionarea crizelor și operații de restabilire a păcii.

Adoptarea în decembrie 2003 de către Consiliul European a Strategiei Europene de Securitate (SES) a contribuit și mai mult la clarificarea obiectivelor PESA și a rolului său. Misiunile Petersberg au fost mai bine definite în tratatul constituțional. Astfel, Constituția anunță că PESA trebuie să asigure „*menținerea păcii, prevenirea conflictelor și întărirea securității internaționale*”⁹. Prin urmare, Constituția adaugă celor trei misiuni Petersberg deja enunțate în actualul tratat (cel constituțional) altele patru. Astfel, PESA include următoarele șapte domenii:

- misiuni umanitare și de evacuare;
- misiuni de menținere a păcii;
- misiuni de forțe luptătoare pentru gestionarea crizelor;
- misiuni de dezarmare;
- misiuni de consiliere și asistență militară;
- misiuni de prevenire a conflictelor;
- operațiuni de stabilizare la finele conflictelor.

⁷ Misiunile numite de la Petersberg.

⁸ Ne referim aici la organe militare din UE precum Eurocorps, Eurofor & Euromarfor, Gruparea aeriană europeană (GAE), Uniunea Europei Occidentale (UEO) și la grupările tactice din UE.

⁹ A se vedea *Traite établissant une Constitution pour l'Europe*, art.I-16, I-17 și I-18, la <http://constitution-europeenne.info/texte.htm>

Articolele Tratatului privind UE ce se referă la PESC (care include PESA) statuează ca acțiune externă a Uniunii Europene, în afară de faptul că apară interesele și valorile europene, promovarea *drepturilor omului, cooperarea internațională, dezvoltarea și democrația în lume*. Deci, se poate conchide că misiunile PESA trebuie să se facă întotdeauna din această perspectivă.

III. PESC – specificități și forme de implementare

Odată cu extinderea UE, aceasta și-a intensificat eforturile în ceea ce privește rolul său internațional ca actor diplomatic și de securitate conform puterii sale economice actuale. Conflictelor apărute în sud-estul Europei în anii '90 după dezintegrarea Iugoslaviei au convins liderii UE asupra nevoii de acțiuni comune eficiente. Recent, lupta împotriva terorismului internațional a consolidat această convingere.

Căile de implementare ale PESC sunt complexe, înglobând acțiuni ce vizează nu doar sfera relațiilor diplomatice, strategice, militare ci și domeniul economic, umanitar, financiar. Iată succint care sunt aceste căi de implementare:

- Reducerea costurilor umane și economice prin anticiparea și prevenirea conflictelor¹⁰.
- Ridicarea nivelului țărilor sărace pe baza acordării de asistență tehnică și financiară către acestea¹¹, eradicarea sărăciei în contextul dezvoltării durabile, prin îmbunătățirea infrastructurilor fizice și sociale de bază, a potențialului productiv și de asemenea consolidarea instituțiilor democratice ale statului.
- Oferirea de ajutor umanitar necondiționat, prin intermediul departamentului său specializat numit ECHO (peste 700 milioane de euro anual).
- Utilizarea Euro ca valută mondială în tranzacțiile comerciale și ca valută de rezervă a țărilor din jurul lumii.
- Participarea la globalizare și interdependență.
- Preluarea conducerii internaționale în limitarea efectelor încălzirii globale prin protocolul Kyoto (cu obiectivul de a reduce în perioada 2008-2012 valorile emisiilor de carbon cu 8% din cele pe care le aveau la nivelul anului 1990, iar cele ale efectului de seră cu alte 20%).

10 Conform statisticilor, din 1990 încoace peste 4 milioane de oameni au murit în conflicte peste tot în lume (90% dintre victime fiind civili). Costurile comunității internaționale pentru a gestiona cele mai mari 7 conflicte apărute din 1990 până azi s-au ridicat la suma de 200 miliarde de euro, sumă care ar fi putut fi folosită în scopuri pașnice.

11 Peste 1 miliard de oameni trăiesc cu 1 euro pe zi sau mai puțin. O treime dintre aceștia trăiesc în Africa sub-sahariană. UE furnizează actualmente 56% din asistența pentru dezvoltare oficială oferită de marile țări industrializate. În 2006, valoarea a fost de 47 miliarde de euro – aproape 100 de euro per cetățean, comparativ cu 53 de euro per cetățean din partea SUA și 69 de euro per cetățean din partea Japoniei. Pentru 2006, ținta ONU era 0,7% din PNB, dar s-a atins o valoare de numai 0,42%. Doar patru țări UE – Danemarca, Luxemburg, Olanda și Suedia au atins (și depășit) acest obiectiv ONU. UE a stabilit ca termen de atingere a obiectivului comun de 0,7% anul 2015, cu o țintă intermediară de 0,6% pentru 2010. Țările africane primesc 15 miliarde de euro anual, procentul cel mai mare din întreaga asistență de dezvoltare acordată de UE.

- Reducerea consumurilor energetice, promovarea surselor de energie regenerabilă și lărgirea relațiilor cu furnizorii de energie în beneficiul comun ca parteneri comerciali.
- Continuarea procesului de extindere a UE.
- Păstrarea unor relații apropiate ale UE cu vecinii (Islanda, Liechtenstein, Norvegia și Elveția), deschiderea către țările candidate și potențial candidate la statutul de membru al UE (Croația, Turcia, Macedonia și Albania, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru și Serbia).
- Adoptarea în 2004 a Politicii Europene de Vecinătate (PEV¹²).
- Plasarea legăturilor cu SUA în centrul relațiilor externe ale UE, împărtășirea valori comune și conjunctural, de interese comune.
- Intensificarea relațiilor UE cu organizații internaționale (ONU, NATO, Consiliul Europei) și cu grupări regionale din toată lumea.

IV. Stadiul actual și perspective pe termen scurt

Ultimii 15 ani au fost marcați de eforturile UE de a adapta rolul său politic și de securitate puterii sale economice și comerciale crescute. Conflictele regionale de după 1989 și lupta împotriva terorismului internațional a făcut ca UE să creeze instrumente formale diplomatice și de intervenție.

În acest context, problema era de a conveni asupra nivelului de autoritate în ceea ce privește aspectele vitale ale politicii externe și de securitate care să fie conferit pe de o parte UE și instituțiilor sale, și cât să revină din această autoritate Statelor Membre pe de altă parte. S-a stabilit că autoritatea esențială rămâne în puterea Statelor Membre, deși Comisia Europeană și într-o mai mică măsură și Parlamentul European, sunt asociate acestui proces. Formula asupra căreia s-a căzut de acord încă mai necesită ca deciziile cheie să fie luate prin vot unanim – lucru destul de greu de realizat într-o Uniune cu 27 de membri.

În momentul formalizării principiilor pentru o Politică Externă și de Securitate Comună (PESC) prin Tratatul de la Maastricht (1992), războiul deja izbucnise în fosta Iugoslavie....Uniunea a încercat fără succes să negocieze un aranjament diplomatic. Fără o capacitate de intervenție europeană, țările UE puteau doar să intervină ca parte a forțelor ONU de menținerea păcii și ulterior, sub comanda SUA, ca parte a NATO¹³. De la lecția învățată odată cu conflictele din Balcani, Uniunea a acționat atât pe frontul diplomatic cât și pe cel al securității.

Pentru a obține o mai mare vizibilitate diplomatică dar și în vederea consolidării PESC, UE a făcut demersuri specifice, dintre care reamintesc aici:

- înființarea postului de Înalt Reprezentant pentru PESC;
- crearea Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA);
- adoptarea în 2003 a Strategiei Europene de Securitate (SES).

Alte aspecte importante în acest context sunt:

- Din 2005 UE deține comanda forțelor militare de stabilizare în Bosnia-Herțegovina (EUFOR).

12 PEV acoperă toate țările mediteraneene și est europene plus Caucazul, dar nu și Rusia.

13 Cum au procedat în Bosnia-Herțegovina, Kosovo și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

- În 2006, Uniunea a preluat inițiativa când țările membre NATO au trimis 7500 de bărbați, conduși de Franța și Italia, împreună cu unități navale germane, să sprijine forțele NATO în sudul Libanului după luptele de acolo dintre Hezbollah și armata israeliană.
- În mai 2007, UE a decis să trimită o misiune polițienească de trei ani în Afganistan.

Pentru a oferi credibilitate vis-à-vis de capacitatea de intervenție, UE a identificat un număr de sarcini pe care o forță militară le poate întreprinde, care include: misiuni umanitare și de salvare, menținerea păcii, managementul crizei și chiar misiuni de pacificare. Pentru a implementa aceste sarcini UE a creat o forță de reacție rapidă a cărei putere militară va fi gradual construită de-a lungul a câtorva ani.

Pentru a mări promptitudinea capacității UE de răspuns pe termen scurt la acțiuni, Uniunea a implementat conceptul de grupuri de intervenție formate din circa 1500 de bărbați fiecare. Două asemenea grupuri de intervenție sunt pregătite permanent și gata de intervenție în orice moment. Oricare din ele poate fi mobilizată în 10 zile de la solicitarea Consiliului Uniunii Europene.

Cu PESC și PESA Uniunea creează o dimensiune politică pe care să o adauge rolului său internațional ca putere majoră comercială și economică, însă mai este un drum destul de lung până când scala acestor dimensiuni politice va deveni clară. În ciuda devotamentului de a face din PESC un succes, guvernele membre găsesc uneori dificilă schimbarea politicilor naționale referitoare la o anumită țară sau regiune în numele solidarității UE¹⁴. Deși există flexibilitate în procedurile de votare asupra deciziilor ce vizează PESC, unanimitatea este încă necesară când se iau decizii cu implicații militare sau de apărare.

V. Tendințele centrifuge – riscuri pentru PESC

V.1. Politica externă a UE bulversată de inițiativele naționale

Urmând exemplul Franței și al președintelui Sarkozy cu propunerea EuroMed¹⁵, Polonia și Suedia au realizat o “Inițiativă Estică” în cadrul unei reuniuni din 26 mai 2008, într-o mișcare despre care diplomații au avertizat că ar putea ruina eforturile UE de construire a unei politici externe comune.

Context:

PEV a fost lansată în 2004, după cel mai mare val de extindere al UE și se aplică Moldovei, Ucrainei, Belarusului, Armeniei, Azerbaidjanului și Georgiei la est, iar la Sud vizează țările: Maroc, Algeria, Tunisia, Libia, Iordan, Israel, Teritoriile

14 Această dificultate a putut fi deja observată și poate fi exemplificată prin divizarea poziției Statele Membre UE în problema acordării sau nu a sprijinului războiului condus de americani în Irak.

15 EuroMed sau Uniunea Mediteraneană: uniune de țări vizând dezvoltarea economică, stabilitatea politică, prosperitatea socială și înflorirea culturală. Deși aceasta va include membri ai UE, va fi un organism separat – care va avea o relație specială cu UE, și posibil o structură similară acesteia, dar diferită și independentă.

ocupate Palestiniene și Liban. Cadrul european existent al PEV este cunoscut sub denumirea de Procesul Barcelona¹⁶.

Încercarea Comisiei de consolidare a relațiilor cu țările din estul și sudul său prin PEV a mai suferit recent o lovitură, când în 26 mai 2008 Polonia și Suedia¹⁷ și-au prezentat propunerea numită “Inițiativa Estică” în cadrul reuniunii miniștrilor de externe.

Recent, Benita Ferrero-Waldner, comisionarul PEV a luptat din răsputeri pentru a aduce propunerea Franței EuroMed înapoi în cadrul Procesului Barcelona. “*Exemplele proaste sunt întodeauna contagioase*” a afirmat o sursă diplomatică, în timp ce un prezentator al EurActiv a dezvăluit că Ferrero-Waldner intenționează să ia atitudine după prezentarea inițiativei în cauză de către Polonia...

Poziții și reacții:

Profesorul Jean-Michel de Waele, de la Université Libre de Bruxelles, responsabil al « Centre d'études de la vie politique » (CEVIPOL) a afirmat către EurActiv că “*PEV a fost întodeauna un înveliș gol*” întrucât UE nu poate dezvolta o politică corespunzătoare cu vecinii săi înainte de a răspunde la niște întrebări de bază legate de propriul său viitor, instituțiile sale și limitele sale geografice. El a descris inițiativa poloneză ca “interesantă”, dar a adăugat că asemenea inițiativei mediteraneene a lui Sarkozy, este “*goală, fără mijloacele necesare, fără conținut și mai degrabă ea nu poate satisface țările care vizează să devină membre decât alte parteneriate*”. De Waele a mai spus că asemenea inițiative “*slăbesc UE, deoarece ele sunt introduse de anumite țări într-un mod foarte egoist*”.

Amanda Akcakoca, analist politic la European Policy Centre, a spus la EurActiv că deși detaliile inițiativei polonezo-suedeze nu sunt încă cunoscute, nu reprezintă o surpriză faptul că Polonia încearcă să pună un accent mai mare pe dimensiunea estică. Au mai existat anterior inițiative poloneze, când Jacek Sariusz-Wolski (acum membru al Parlamentului European) era ministru afacerilor europene.... Akcakoca a afirmat că noua inițiativă poloneză pare similară propunerii inițiale EuroMed a lui Sarkozy, deși cea din urmă a fost acum domolită. Ea a afirmat că aceste dezvoltări sunt “*vești proaste pentru PEV*” deși prospecțiunile pentru noile inițiative rămân neclare.

Ucraina de exemplu nu a fost în favoarea acestei inițiative, nedorind ca perspectiva ei UE “*să fie substituită de către altceva*”.

V.2. Turcia – veșnicul “ou fierbinte”

Legat de drumul parcurs de Turcia până la statutul de țară accedentă, am redat în continuare câteva repere importante.

În decizia Consiliului European din 17 decembrie 2004, acesta:

- recunoaște progresul legislativ semnificativ al Turciei în multe domenii, cu mențiunea că acestea trebuie consolidate și lărgite;
- ia notă de îmbunătățirea stabilității și predictibilității economice a țării;

16 Lansat în 1995, acesta se aplică Algeriei, Egiptului, Israelului, Iordanului, Libanului, Marocului, Autorității Palestiniene, Siriei, Tunisiei și Turciei.

17 Polonia și Suedia intenționează să-și intensifice relațiile cu Ucraina, Moldova, Armenia, Georgia, Azerbaijan și posibil Belarus.

- admite independență și eficiența crescută a sistemului judiciar;
- menționează accesul Turciei la cele mai relevante convenții internaționale și europene în ceea ce privește drepturile omului și exercitarea libertăților fundamentale.

La 29 iunie 2005 CE stabilește cadrul pentru negocierile de aderare ale Turciei, și fixează data de începere a acestor negocieri pentru 3 octombrie 2005.

Cadrul de negociere se bazează pe următoarele elemente:

- obiectivul discuțiilor de negociere îl va constitui aderarea Turciei, dar negocierile propriu-zise vor fi „*deschise*”, însemnând că rezultatele lor nu pot fi garantate anterior;
- în cazul în care la sfârșitul discuțiilor Turcia va eșua în îndeplinirea integrală a tuturor obligațiilor asociate calității de membru conform criteriilor Copenhaga, Statele Membre UE vor asigura în continuare faptul că Ankara „*este complet ancorată în structurile europene prin cea mai puternică legătură*”.
- negocierile de aderare vor fi realizate în cadrul unei Conferințe Inter-guvernamentale cu participarea Turciei și a tuturor Statelor Membre. Politicile vor fi divizate în *35 de arii politice*¹⁸ (sau capitole) și deciziile vor fi luate prin unanimitate.
- EU poate include *perioade lungi de tranziție*, derogări, aranjamente specifice sau clauze permanente de salvagardare în propunerile sale pentru fiecare cadru de negociere.
- discuțiile de negociere cu țările candidate a căror aderare ar putea avea consecințe financiare substanțiale (cum e și cazul Turciei) *pot fi încheiate numai după 2014*, dată ce reprezintă termenul stabilit pentru stabilirea noului cadru financiar al UE.
- negocierile de aderare pot fi suspendate în cazul unei „*încălcări serioase și persistente [...] a principiilor democrației, respectului drepturilor omului, libertăților fundamentale și ale statului de drept pe care Uniunea este fondată*”.
- sub o formulă de compromis acceptată în decembrie 2004 de către Consiliul UE, până la 3 octombrie 2005 Turcia ar trebui să fi semnat un protocol care să adapteze Tratatul de la Ankara din 1963 celor 10 noi state membre ale UE, inclusiv *Guvernului Cipriot grecesc*. Din punct de vedere practic, aceasta ar fi însemnat o recunoaștere implicită a acestui guvern pentru prima dată de la segregarea insulei în 1974¹⁹.

În ceea ce privește cealaltă condiție cheie: Turcia a adoptat la 1 iunie 2005 noul cod penal național revizuit.

În Europa, argumentele legate de posibila aderare a Turciei s-au grupat în jurul a tot felul de aspecte, plecând de la cele demografice până la cele geografice și politice:

18 Mai multe decât oricând.

19 Prim-ministrul turc Recep Tayyip Erdogan a afirmat că „*adoptarea acestui protocol nu înseamnă în nici un fel recunoașterea, și am menționat în scris acest lucru*”. Înțelegerea nu a inclus promisiunea Ankarei că protocolul ar putea fi ratificat de Parlamentul Turc înainte de octombrie 2005.

1. Un punct comun foarte des evidențiat este următorul: când și dacă Turcia se va alătura UE, ea va deveni cea mai *cel mai populat stat membru al Uniunii*²⁰.
2. Un alt argument cu rădăcini ancorate în istorie este dacă este posibilă stabilirea unor *granițe geografice* pentru Europa și dacă Turcia „intră” în aceste granițe.
3. Cel mai sensibil argument dintre toate este însă cel al *diferențelor culturale și religioase*. De vreme ce UE se identifică pe sine ca un mozaic cultural și religios care recunoaște și respectă diversitatea, suporterii aderării Turciei la UE consideră că, atâta timp cât atât Turcia și Statele Membre UE mențin această viziune comună, diferențele religioase și culturale sunt irelevante.
4. Îngrijorările Statelor Membre asupra problemelor legate de *respectarea de către Turcia a drepturilor omului* și a aspectelor regionale și globale de securitate au constituit factorii cheie care au stat în spatele unui proces prelungit de negociere.
5. *Viitorul insulei divizate a Ciprului* a fost de asemenea un punct major de blocaj. Cipru constituie un factor decisiv în procesul de negociere. Cipru solicită recunoaștere oficială de către Turcia și acces la porturile și aeroporturile turcești. Turcia cere să se pună capăt izolării Nordului Ciprului și scoate în evidență că partea grecească a insulei a fost cea care a respins planul ONU din 2004.

Rezultatele Referendum-ului asupra Constituției UE din prima jumătate a anului 2005, mai ales voturile negative al Franței și Olandei s-au dovedit a fi în *detrimentul ofertei făcută Turciei de a deveni stat membru*.

Studiile ulterioare nu au putut releva că extinderea în general și candidatura Turciei în particular au fost factori aflați în spatele respingerii publice a Constituției europene, în vara lui 2005 s-a observat o *creștere a scepticismului* de-a lungul Europei *relativ la perspectivele europene ale Turciei*.

Turcia are nevoie în continuare de progrese în domeniul libertății de exprimare. Mai concret, UE solicită o reformă a codului penal al Turciei și a controversatului articol 301²¹, care a servit ca bază pentru așa zisele cazuri de *turkishness* împotriva scriitorilor și jurnaliștilor.

Odată cu alegerile parlamentare din Turcia din 2007 și cu declinul sprijinului intern pentru aderare a Turciei, chestiunile par să devină din ce în ce mai greu de rezolvat. Cetățenii Turciei sunt din ce în ce mai obosiți de procesul de negociere. Un sondaj Eurobarometru relativ recent a arătat că numai 44% dintre turci mai consideră că a deveni membru UE reprezintă un lucru bun, comparativ cu 66% la nivelul anului 2005. Și studiul efectuat de către German Marshall Fund al SUA, publicat în iunie 2007 confirmă această tendință. Politicienii turci uzează din ce în ce mai mult de acest sentiment, mai ales cu privire la alegerile viitoare. O expresie a acestui fapt este

20 Având o populație de 71 de milioane de locuitori care este preconizată a crește până la cifra de 80-85 de milioane în următorii 20 de ani, Turcia devine comparabilă cu actualul stat membru deținător al celei mai largi populații – Germania (83 de milioane de locuitori în prezent) dar referitor la care estimările sunt de scădere a populației la 80 de milioane până 2010.

21 Articol controversat al Codului Penal al Turciei, intrat în vigoare la 1 iunie 2005 și introdus ca parte a unui pachet de legi penale în procesul de reformă care a precedat deschiderea negocierilor de aderare cu Turcia, în vederea întrunirii de către aceasta a standardelor UE. Înainte de amendarea articolului în 30 aprilie 2008, era utilizat pentru a considera “crimă” orice insultă la adresa “*turkishness*”.

criticismul exprimat de public referitor la comentariile din septembrie 2006 ale Papei Benedict asupra Islamului.

Germania, cea care a deținut președenția UE începând cu 01.01.2007, este extrem de critică la adresa chestiunii aderării Turciei. Liderul Creștin-Democrat Angela Merkel, spunea: *“aderarea Turciei – e ca o stradă cu sens unic”*. Turcia trebuie să îndeplinească criteriile. Partidul Creștin-Democrat din Germania (aflat la guvernare) respinge aderarea Turciei și preferă să ofere acesteia un *“parteneriat privilegiat”* în locul unui parteneriat cu UE. Cu toate acestea, Turcia rămâne cel mai important partener economic și comercial al UE. Volumul schimburilor comerciale bilaterale atinge 14 miliarde euro anual, fiind dublat în ultimii 10 ani. Aproape 14% din exporturile Turciei se fac către Germania în timp ce 17% din exporturile Germaniei merg către Turcia. Există aproape 1100 companii germane ce operează în Turcia în prezent și peste 3 milioane de turiști germani ce vizitează Turcia în fiecare an. Se estimează că 2,5 milioane de turci locuiesc în Germania din care 600.000 au devenit deja cetățeni germani.

Marea Britanie rămâne un suporter puternic al aderării Turciei. Secretarul Marii Britanii pentru politică externă, David Miliband, a spus în septembrie 2007 că UE *“are nevoie, ca scop bine definit, de includerea Turciei ca membru deplin”*. Turcia este un partener comercial important pentru Marea Britanie. În 2002, Marea Britanie a fost pe locul trei ca volum al exporturilor Turciei și pe locul șase ca sursă de importuri. Balanța comercială totală bilaterală a atins un nivel de 3,7 miliarde lire sterline.

Franța, care împreună cu Austria, a solicitat inițierea unui referendum în problema aderării Turciei devine din ce în ce mai sceptică în această problemă. În timp ce Jacques Chirac s-a manifestat verbal ca un susținător al ambițiilor Ankarei, referendumul în problema Constituției UE a scos la lumină rezervele publicului francez în această problemă. Nou-alesul președinte Nicholas Sarkozy se opune ferm aderării Turciei. El a spus că Uniunea Europeană a fost nu numai o idee ci trebuie văzută și ca o entitate geografică, închizând discuțiile privitoare la problema aderării Turciei. Sarkozy a mai adăugat că UE ar fi mai bine să suspende negocierile cu Turcia și să îi ofere acesteia un *“parteneriat privilegiat”*. Franța și Turcia au semnat în 1998 un plan de acțiune care introduce o dimensiune strategică a relațiilor franco – turce. Companiile franceze sunt listate ca cei mai mari investitori în Turcia chiar dacă Franța se găsește doar pe locul 5 ca volum total al investițiilor străine în Turcia. În 2002, Turcia a exportat în Franța în valoare de 2,12 miliarde USD în timp ce a importat din Franța în valoare totală de 1,76 miliarde USD. Franța este considerată a patra furnizoare de turiști pentru Turcia. Între timp, puternica extremă dreaptă anti-islamistă a avansat puternic pe scena politică franceză – în concordanță cu creșterea reluctanței publicului la admiterea de noi membri în clubul UE al celor 15.

Președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso a răspuns remarcilor lui Sarkozy spunând: *“negocierile de aderare cu Turcia se desfășoară în baza unui mandat atribuit unanim de către statele membre UE”*. El a adăugat: *“dacă una – sau mai multe – dintre statele membre dorește să modifice acest mandat, este la latitudinea lor să încerce să îl modifice și să accepte în același timp, consecințele”*. Barroso a precizat că aceste negocieri trebuie să continue: *“este opinia Comisiei că*

trebuie să continuăm negocierile drept pentru care recomandăm statelor membre să nu ia nici o decizie definitivă până la sfârșitul negocierilor”.

Grecia, inamicul tradițional al Turciei, a devenit în practică un purtător de drapel pentru aderarea Turciei. Potrivit Atenei, e mai bine să avem Turcia în club decât în afara lui. *“Credem pur și simplu că dacă și mai ales când Turcia va deveni membru UE va fi obligată să respecte regulile și valorile acesteia. Aceasta va rezolva de la sine marea majoritate a problemelor noastre”* – afirma fostul Ministru al Apărării al Greciei - Yannis Papantoniou. Guvernarea Primului Ministru Costas Karamanlis continuă cu aceeași abordare plină de bunăvoință.

Polonia, este îngrijorată că Turcia odată devenită membru UE, va utiliza finanțări masive fiind astfel o țară mult prea mare pentru a putea fi “înghițită” de UE. Totuși, Varșovia exprimă în mod repetat întregul ei suport pentru aderarea Turciei.

Primul Ministru al Luxemburgului, Jean-Claude Juncker, spunea: *“Trebuie să fie posibil pentru noi (UE) să introducem tratate de aderare diferite pentru noii membri”.* El a adăugat: *“Nu toate statele membre trebuie să meargă împreună și să încorporeze, cu aceeași intensitate, politicile UE. Cred că dacă ne îndreptăm într-o direcție cu 35 – 40 state membre, UE trebuie să definească o nouă formă a intensității parteneriatelor”.*

Turcia contează ca aliat-cheie al SUA drept pentru care Washington-ul crede că UE trebuie să adopte ca membru cu drepturi depline această mare națiune musulmană mediteraneană. Pentru SUA, aderarea Turciei va genera un model stabil pentru întreaga lume islamică.

Președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, a spus clar că UE rămâne legată de angajamentele sale în privința Turciei dar a scos totodată în evidență faptul că îngrijorările publicului larg european în privința parteneriatului cu Turcia nu pot fi ignorate. *“Semnalele trimise de electorat trebuie discutate serios”*, spunea el. În final, Comisia Europeană a anunțat intenția de a angaja un dialog al societății civile în statele membre despre extinderea UE în general și despre accesarea Turciei în particular. În 2006, aprox. 40 milioane de euro au fost utilizați pentru finanțarea acestui proiect. În 25.09.2006, Președintele Comisiei a clamat o “pauză a extinderii” după aderarea României și Bulgariei. El afirma: *“nu cred că ar fi înțelept să continuăm cu extinderea înainte de a rezolva problema constituțională a Europei”.*

Concluzii

Dată fiind diversitatea și complexitatea construcției europene, a fost nevoie de peste 50 de ani pentru ca Uniunea Europeană să ajungă la o abordare coerentă și pragmatică în planul politicii externe.

Cu toate acestea, situația nu este nici pe departe definită complet, o serie de factori perturbatori acționând centrifugal asupra PESC (Politica Externă și de Securitate Comună). Dintre aceștia cel mai important este cel al crizei de constituționalitate traversată de către UE în prezent, la care se adaugă inițiativele individuale ale unor State Membre în planul politicii externe, nu întotdeauna coerente și în deplin acord cu PESC.

Referințe bibliografice:

- [1]. Activities of the European Union – Summaries of legislation, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r00001.htm>
- [2]. Dr. Petre Duțu, Mihai Ștefan Dinu: „*Politica europeană de securitate și apărare – cadrul de manifestare și dezvoltare a intereselor de securitate națională*”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, ISBN 978-973-663-560-2, București, 2007.
- [3]. „*Traite établissant une Constitution pour l’Europe*”, art.I-16, I-17 și I-18,
- [4]. <http://constitution-europeenne.info/texte.htm>
- [5]. „*The EU in the world - The foreign policy of the European Union*”, European Commission - Directorate-General for Communication, Manuscript completed in June 2007;
- [6]. „*Overview of the European Union Activities: Foreign and Security Policy*”, http://europa.eu/pol/cfsp/overview_en.htm
- [7]. Joëlle le MORZELLEC: „*Defense européenne*”, <http://www.cremoc.org/articles/defense-euro2001.pdf>
- [8]. „*La politique européenne de sécurité et de défense*” (PESD),
- [9]. <http://www.euractiv.com/fr/securite/politique-europeenne-securite-defense-pesd/article-120304>
- [10]. „*The EU in the world. Foreign Policy of the European Union*”, http://www.delsyr.ec.europa.eu/en/eu_global_player/2007/5.htm
- [11]. „*Working together: The European Neighbourhood Policy*”, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, ISBN 92-894-8346-6, 2007;
- [12]. „*Key institutional decisions in the field of external energy policy*”, European Communities, Printed in Belgium, 2007.
- [13]. „*Common Foreign & Security Policy (CFSP)*”, http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/intro/index.htm

SECURITATEA REGIONALĂ ȘI MIZELE STRATEGICE ALE CAUCAZULUI DE SUD

Marian CURELARU*

From geographical point of view the Caucasus belongs to Europe, although one reckons that its issue rather hangs on Central Asia or Middle East. The collapse of Soviet Empire left behind it an area of turbulence, convulsed by civil wars and secessionist movements. The last years constitute essential strategic breaking lines which relieve the major stake which this dynamic part of the world represents for the European security – with its oil resources, Muslim minorities, and internal, regional and even global tensions. In order to understand Caucasus in its complexity, we will study the recrudescence of inner conflicts and the rise of regional ambitions after the collapse of the USSR, then we will relieve the energetic power- and global power stakes, before concluding by proposing that EU become an actor strong engaged in this region – in order to act for its stability – and to be self-consistent with its fundamental values.

Caucazul reunește toate condițiile unei regiuni agitate, hărțuit de secole între trei foste imperii: Rusia, Turcia și Iran. Situat între Marea Neagră și Marea Caspică, el este de obicei prezentat ca un punct de răscruce strategic între Europa și Asia, compus dintr-un mozaic de popoare, un adevărat turn Babel lingvistic și cultural. Popoare din Caucazul occidental, osetini, popoare din Caucazul oriental, georgieni, armeni, azeri formează un conglomerat de limbi care explică în parte complexitatea problemelor geopolitice ale acestei regiuni, câmp de acțiune extrem de fragmentat și obiect al unor rivalități teritoriale ancestrale.

Cele trei state sub-caucaziene, Georgia, Armenia și Azerbaidjan, spațiu geopolitic rezultat din destrămarea URSS în 1991, s-au confruntat cu frământările post-sovietismului. Sfâșiate de conflicte interetnice, victime ale unei crize economice fără precedent după ruperea legăturilor cu Moscova, pradă unei profunde derive mafioate a societății, ele dau imaginea unor state instabile: Georgia trebuie să facă față divizărilor osetinilor și revendicărilor abhazilor, iar conflictul armeano-azer și problema Nagorno-Karabah rămân nerezolvate. În aceeași timp, repunerea în cauză a legitimității frontierelor, disputele teritoriale, problema minorităților și naționalismele de clan accentuează criza acestei regiuni.

I. Recrudescența unor vechi conflicte după colapsul URSS

În epoca URSS, cele trei republici transcaucaziene constituiau o zonă de relativă stabilitate, chiar dacă decupările teritoriale, deportările masive de populație (în special în timpul erei staliniste) și apoi reînțoarcerea lor (îndeosebi în timpul lui Hrușciiov) au întreținut ostilitățile tacite.

Destrămarea spațiului sovietic și sfârșitul „mâinii de fier” au transformat ostilitățile mocnite în războaie deschise și frustrările în revendicări naționaliste exacerbate. Prăbușirea URSS a făcut, de asemenea, să reapară ambiții regionale:

* Academia Națională de Informații

tentativa de a-și extinde influența pierdută (Turcia), necesitatea de a consolida o poziție regională fragilizată (Iran) și voința de recucerire (Rusia).

1. Conflicte interstatale

Conflictul armeano-azer a fost primul război etnic din spațiul ex-URSS. În 1987, reprezentanții Republicii Sovietice Socialiste Armene au revendicat provincia autonomă Nagorno-Karabah (Karabahul de Munte), enclavă ce făcea parte din RSS Azerbaidjan. La 19 februarie 1988, majoritatea armeană din provincie a început manifestările în favoarea alipirii la Armenia, iar în 1989 Sovietul Suprem al Armeniei a adoptat o lege de anexare a acesteia. Imediat după pregătirea politică a urmat faza violentă a acestui proces: deportarea minorității azere și confruntarea armată (februarie 1988). În decursul conflictului, administrația lui Mihail Gorbaciov și apoi Federația Rusă au încurajat mișcarea națională din Armenia.

Până în 1992, Armenia a reușit să ocupe teritoriile din Azerbaidjan ce o separau de enclava Nagorno-Karabah. După o scurtă perioadă favorabilă armatei azere, situația de pe front s-a dezechilibrat prin sprijinul rusesc acordat Armeniei. Cu implicarea directă a armatei ruse, armenii au ocupat 20% din teritoriul azer (14.176 km²).

Problema integrității teritoriale, care s-a născut odată cu statul azer independent, l-a obligat pe acesta să întrețină relații intense cu organizațiile internaționale, mai ales cu ONU și OSCE. Cu toate că ONU a arătat un anumit interes față de conflict (Consiliul de Securitate a adoptat patru rezoluții — 822, 853, 873, 884 — cerând retragerea armatei armene din teritoriile ocupate), de problema respectivă s-a ocupat mai mult OSCE, prin grupul său special de la Minsk. În cadrul acesteia, Azerbaidjanul a colaborat cu statele europene. În timpul întâlnirii la vârf din Lisabona din decembrie 1996 pentru rezolvarea problemei armeano-azere s-a afirmat trei principii: *integritatea teritorială a celor două părți combatante, autonomie pentru enclava Nagorno-Karabah și garanția securității autonomiei*

Documentul a fost adoptat de cele 53 de state membre, în afara Armeniei, ceea ce a avut drept consecință izolarea sa politică. În ianuarie 2005, Consiliul Europei a fost a doua organizație după Organizația Conferinței Islamice care a recunoscut Armenia ca un stat ocupant.

Armenia, țara cea mai omogenă din cele trei state ale Caucazului, păstrează nostalgia unei Armenii mari și nu poate, din acest motiv, să abandoneze regiunea Nagorno-Karabah, populată majoritar de armeni, unui Azerbaidjan turcofon și musulman. Azerbaidjanul, cu o parte din teritoriu ocupată de Armenia (cu ajutorul militar al rușilor), nu poate accepta amputarea teritoriului său care, în plus, l-ar îndepărta și mai mult de enclava Nakhitchevan, încolțită între Iran și Armenia. Conflictul este azi într-un punct mort, în pofida intenției marilor puteri de a-l rezolva.

La 2 noiembrie 2008, liderii Armeniei, Azerbaidjanului și Rusiei au semnat o declarație ce reclamă o „soluționare pașnică” a conflictului din Nagorno-Karabah, însoțită de „garanții internaționale”. Având în vedere contextul (conflictul ruso-georgian din Osetia de Sud) și faptul că declarația nu a produs efecte practice, aceasta poate fi apreciată mai curând drept o încercare a Rusiei de a demonstra comunității internaționale că poate rezolva și pașnic „conflicte înghețate”. În ciuda discuțiilor de

la Moscova, frontierele dintre Azerbaidjan și Armenia au rămas închise din cauza disputei teritoriale.

2. Mișcări separatiste

La începutul anilor '90, regiunile Abhazia și Osetia de Sud și-au declarat independența față de Georgia, iar ostilitățile militare dintre separatiști și forțele guvernamentale de la Tbilisi au provocat moartea a mii de persoane. Aproximativ 300.000 de persoane au părăsit regiunea înainte de sosirea trupelor de menținere a păcii din Comunitatea Statelor Independente.

După venirea la putere, președintele georgian Mihail Saakașvili a criticat sprijinul acordat de Rusia regiunilor separatiste, precum și dorința acesteia de a controla viața politică a statelor din Caucaz. În același timp, președintele georgian a profitat de orice ocazie pentru a se apropia de Statele Unite, punându-le la dispoziție baze pentru campania împotriva terorismului din Orientul Mijlociu și Asia Centrală și contribuind cu trupe în Irak și Afganistan. Deși a beneficiat de susținerea președintelui Bush, Georgia nu a primit totuși acordul de a adera la NATO - cu ocazia summit-ului de la București din aprilie 2008 -, fiind astfel lipsită de garanții concrete de securitate.

La 18 ani după redobândirea independenței și după două războaie cu provinciile separatiste Abhazia și Osetia de Sud, Georgia s-a aflat, între 7 și 12 august 2008, într-un război cu Rusia, care a apărat Osetia de Sud după atacul Tbilisiului asupra provinciei separatiste din nordul țării.

La 26 august 2008, președintele rus Dmitri Medvedev a anunțat că Rusia recunoaște independența regiunilor separatiste georgiene Osetia de Sud și Abhazia. Într-o declarație solemnă pronunțată la televiziunea rusă, președintele Medvedev aprecia că *ceea ce a fost bun pentru Kosovo trebuie să fie aplicat și Osetiei de Sud și Abhaziei*, îndemnând și alte țări să urmeze exemplul Rusiei.

Altă regiune fragilă, *la sud, Djavakeția, populată de o majoritate armeană*, ar putea de asemenea să se confrunte cu tulburări grave. Conflictele actuale în letargie, cele care rămân deschise și cele care pot să apară printr-un efect de domino fac din Georgia un stat deosebit de slab și vulnerabil, în pofida unei voințe ferme de independență.

3. Jocul puterilor regionale

Odată cu apariția noilor state independente rezultate din destrămarea URSS, Turcia, cândva bastion avansat al Occidentului și al NATO către Orient, și-a văzut aria geopolitică de influență potențială deschizându-se la estul și la nord-estul Caucazului către Asia centrală. În ciuda unei prezențe economice, culturale și politice incontestabil sporite, ca și a unei susțineri discrete din partea țărilor occidentale a acestei prezențe, în fața riscului de extindere a fundamentalismelor religioase, Turcia a fost nevoită să se limiteze la o politică foarte prudentă a „pașilor mici”. Ea nu ar putea să se opună, în Caucaz, nici Rusiei, nici Iranului, decât cu riscul de a relansa vechi rivalități. Astfel, simpatia sa pentru Azerbaidjan, mai ales în conflictul din Nagorno-Karabah, nu s-a putut manifesta dincolo de închiderea frontierei cu Armenia

– rămânând mai mult teoretică – pentru a nu provoca o deteriorare periculoasă a relației sale cu Rusia.

Situația este asemănătoare în ceea ce privește conflictele din Cecenia și din Abhazia: Turcia reafirmă atașamentul său față de integritatea teritorială a statelor respective, ca garanție a non-intervenției sale în conflictele regionale. În fine, Turcia urmărește să nu alimenteze temerile Iranului de a vedea dezvoltându-se un nou pan-turcism la frontierele sale.

Turcia adoptă, de asemenea, o atitudine prudentă în jocul mondial al strategiilor petroliere din regiune: dispunând de atuul major al strâmtorilor, pentru transportul resurselor energetice, ea are grijă să-și menajeze principalii parteneri, arătându-se deschisă față de diferitele soluții ce permit valorizarea atuurilor sale.

Iranul, ca și Turcia, și-a văzut modificat mediul geopolitic la sfârșitul URSS. Această țară a avut șansa de a depăși izolarea în care o închisese evoluția sa internă. Ea a fost preocupată să mențină un dialog cu Rusia, chiar dacă între ele continuă să existe divergențe de interese, precum cele privind împărțirea Mării Caspice. Solidaritățile musulmane nu au depășit cu adevărat, în relația cu Azerbaidjanul, suspiciunile rezultate din prezența unei importante minorități azere în Nordul Iranului. Urmărirea unor relații destinate cu Rusia a condus de asemenea Iranul să dezvolte legături de bună vecinătate cu Armenia, și deci să refuze implicarea în conflictul din Karabah.

Același pragmatism prevalează în relațiile sale cu Georgia, a cărei poziție „în prima linie” față de Cecenia, nu a fost folosită de Iran pentru a-și ajuta „frații musulmani”: relația cu Rusia depășește interesul ideologic sau religios și limitează simpatia pe care Iranul ar putea s-o dezvolte față de Georgia, prea vădit opusă intereselor rusești în regiune. Pentru moment, politica Iranului în Caucaz și dincolo de acesta, către Asia centrală, continuă să fie dominată de preocuparea de a limita influența americană și sentimentul de încercuire ce poate rezulta din aceasta.

În domeniul transportului resurselor energetice de la Marea Caspică, interesul Iranului se îndreaptă firesc spre luarea în considerație, de către grupurile petroliere, a posibilităților de acces la mările calde, către Orient, prin intermediul unor eventuale acorduri swap. Proiectele nu au fost deocamdată finalizate.

Rusia, putere caucaziană de peste două secole, nu poate evident să renunțe la apărarea piețelor sale, mai ales în fața celorlalte două puteri regionale care sunt Turcia și Iranul.

Fie că e vorba de o axă Vest-Est (Caspica, Marea Neagră), fie de una Nord-Sud (Rusia continentală, acces la mările calde), Caucazul reprezintă pentru Rusia o zonă tampon, un nod de comunicații al cărui control dorește să-l păstreze. În acest scop, ea joacă pe mai multe planuri simultan.

Politic, ea urmărește să obțină, mai ales prin intermediul Comunității Statelor Independente (CEI), un fel de autolimitare a independențelor. Această poziție nu a avut succes, și acesta relativ, decât cu Armenia, enclavată și având cele mai lungi frontiere cu Turcia, în raport cu care reconcilierea pare tot mai îndepărtată, pe de o parte, și cu Azerbaidjanul, pe de altă parte, care are puternice afinități cu Turcia. Georgia și Azerbaidjan au rezistat presiunilor ruse, de la dobândirea independenței lor.

Economic, Rusia s-a străduit, nu fără succes, să mențină, și chiar să accentueze, dependențele celor trei noi state. În domeniul militar, ea a menținut o prezență, acceptată în Armenia (sprijinul Rusiei a fost determinant pentru ocuparea unei părți din Azerbaidjan, în jurul Nagorno-Karabah, de către Armenia), dar care constituie, în Georgia, o sursă de puternice tensiuni, în vreme ce Tbilisi, ca și Baku, n-a acceptat niciodată tratatul de la Tașkent (tratatul de securitate colectivă semnat la 15 mai 1992).

În fine, *menținerea unor focare de confruntare rămâne, în ciuda interesului pe care l-ar putea avea Rusia în stabilizarea statelor caucaziene, una din pârghiile la care Moscova nu pare dornică să renunțe.*

II. Mizele energetice ale Caucazului

Regiunea Caucazului este importantă pentru marile piețe de energie ale lumii datorită poziției sale geostrategice. Ea reprezintă un important coridor de transport al resurselor de petrol și gaze naturale din Marea Caspică spre Europa, prin cele trei conducte care traversează Georgia: oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), gazoductul Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE), denumit și Conducta Caucazului de Sud (South Caucasus Pipeline - SCP), precum și oleoductul Baku-Supsa.

1. Georgia

Georgia ocupă o poziție-cheie în așa-numitul coridor energetic sudic, o inițiativă a Statelor Unite și a Uniunii Europene de a conecta zona Mării Caspice cu piețele internaționale de petrol și gaz, ocolind Rusia. Cele două mari oleoducte care traversează teritoriul georgian reprezintă alternative la magistrala rusească Baku-Novorossiisk, care trece prin nordul Caucazului. De asemenea, porturile georgiene Supsa și Batumi fac concurență portului rusesc Novorossiisk pentru exportul de petrol prin Marea Neagră. Date fiind presiunile Turciei pentru evitarea traficului maritim excesiv prin strâmtoarea Bosfor, aceste două porturi permit transportul hidrocarburilor exportate spre Europa via terminale de la Marea Neagră, precum Burgas, Constanța sau Odesa.

2. Armenia

Armenia este ideal plasată din punct de vedere geografic - ca și Georgia și Azerbaidjan - între zăcămintele de hidrocarburi din Bazinul Caspic și din Iran și porturile turce, permițând transportul gazelor naturale în Europa prin ocolirea Rusiei. Armenia nu deține rezerve petroliere, iar posibilitățile sale de a-și diversifica sursele de import sunt limitate, în mare parte din cauza embargourilor economice impuse de Azerbaidjan în est și de Turcia în vest. Embargourile au început să funcționeze imediat după separarea din anul 1998 a enclavei armene Nagorno-Karabah de statul azer.

Armenia este un importator net de gaze naturale prin rutele de transport deținute de Rusia. Ea a încercat să-și diversifice aprovizionarea cu gaze naturale prin importuri din Iran. Cele două țări au semnat, la 13 mai 2004, un acord privind construcția unui gazoduct care să lege Teheranul de Erevan prin orașul Megri, de la frontiera armeano-iraniano. Conform acestui document, Iranul va livra Armeniei 36

miliarde de metri cubi de gaze timp de 20 de ani, iar în contrapartidă, Armenia va furniza Iranului energie electrică. Gazoductul permite, totodată, tranzitul de gaze din Turkmenistan prin Iran în Armenia. Acordul mai prevede că părțile pot prelungi înțelegerea cu încă cinci ani, exporturile iraniene de gaze ajungând, astfel, la 47 miliarde mc¹.

Conform reprezentanților Societății naționale iraniene a gazelor naturale (NIOC), Iranul a început să exporte gaze naturale către Armenia de la 1 octombrie 2008. De la aceeași dată, Armenia exportă electricitate către Iran. Iranul prevede un export anual de circa 1.1 miliard de metri cubi de gaze naturale către Armenia și un import anual de 3.3 miliarde de kw/h de electricitate din Armenia.

2.1. Mizele gazoductului iranio-armean

Deși Armenia găzduiește pe teritoriul său două baze militare rusești, Gazprom nu a ezitat, în aprilie 2006, să-i majoreze prețul gazelor livrate de la 54 la 110 dolari pentru 1000 mc. În acest context, proiectul gazoductului iranio-armean s-a conturat ca unul strategic. Capacitatea gazoductului este, totuși, prea limitată pentru a răspunde interesului Armeniei de a-și diminua dependența față de gazele rusești, ca și interesului Iranului pentru o deschidere a exportului de gaze spre Georgia și de aici spre Uniunea Europeană. Sub presiunile Rusiei, acest gazoduct trebuia construit la dimensiuni ce-i permit să răspundă doar nevoilor de gaze ale Armeniei (diametru de 700 mm, iar nu de 1,420 milimetri, atât cât măsoară majoritatea conductelor pentru exportul de gaze)².

Prin blocarea accesului gazelor iraniene spre Europa, Rusia și-a demonstrat hotărârea de a nu împărți cu Iranul piața europeană prin intermediul unui „cartel al gazelor” sau sub orice altă formă. Cu toate acestea, Moscova a semnalat clar că dorește o cooperare cu Iranul pentru exploatarea vastelor sale câmpuri gazeifere virgine și transportul gazelor iraniene către piețele Asiei, dar nu către Europa, unde Gazprom urmărește să își consolideze poziția. Această strategie poate reuși doar dacă Rusia își păstrează monopolul asupra transportului gazelor naturale din Turkmenistan, Kazahstan și Uzbekistan.

Gazoductul Armenia-Iran a fost gândit ca un proiect strategic pentru statul armean, pentru că-i permitea accesul la exporturile de gaze naturale din Iran și Turkmenistan, fără să folosească rutele de export ale Mării Caspice, deținute în mare parte de Gazprom. Noua conductă reprezenta o alternativă pentru gazoductul transcaucazian (Mozdok-Tbilisi-Erevan), care transportă gaz rusesc atât în Georgia,

1 Pe la mijlocul anilor 1990, Iranul a devenit principalul investitor și partener al economiei armene. O posibilă explicație a orientării pro-armene a politicii iraniene în Caucazul de Sud ar fi amenințarea azeră asupra integrității teritoriale a Republicii Islamice Iran, în perioada conflictului din Nagorno-Karabah. Cf. Vicken Cheterian, *L'Arménie, l'Iran et le gazoduc*, „Caucaz EuropeNews”, 23.04.2006.

2 De menționat, totuși, că acordul armeano-iranian din 13 mai 2004 prevede posibilitatea sporirii diametrului conductei de la 700 mm la 1420 mm, ceea ce permite o creștere a capacității de transport la 27-30 miliarde de mc de gaze anual. Mai mult, conform unei știri AFP din 14 septembrie 2006 (*Second Iran-Armenia gas pipeline on the horizon*), conducta a fost deja construită cu un diametru de 1200 mm.

cât și în Armenia. În perioada anterioară acordului armeano-iranian, acest gazoduct a suferit numeroase blocaje care au afectat aprovizionarea cu gaze a țării și a provocat situații de criză în sistemul energetic armean.

2.2. Controlul rusesc asupra transportului și distribuției gazelor naturale

În aprilie 2006, Rusia a renegociat cu Armenia termenii contractului pentru gazele naturale exportate. Conform noului acord, guvernul armean a vândut către Gazprom, cu 100 milioane de euro, 45% din acțiunile deținute în compania ArmRosGazprom (ARG). Compania rusă și-a majorat astfel participația de la 10% la 55% din acțiunile operatorului armean ce asigură transportul și distribuția gazelor naturale (inclusiv a celor iraniene).

În schimb, Armenia a primit promisiunea unei „înghețări” a prețului gazelor naturale rusești la nivelul preferențial de 110 dolari pentru mia de metri cubi de gaze până în 2009, care o avantaja comparativ cu Georgia sau Ucraina, în condițiile majorărilor sensibile anunțate de Gazprom. Prin același acord din aprilie 2006, gazoductul iraniano-armean și a cea de-a cincea unitate a centralei termice din Hrazdan au trecut sub controlul ARG.

Astfel, în pofida intenției inițiale a proiectului de gazoduct iraniano-armean de a reduce dependența față de Rusia, aceasta din urmă deține în prezent monopolul gazelor naturale în Armenia, prin controlul discreționar asupra gazoductelor și a rețelei de distribuție la nivel național. Conform analizilor armeni, acordul ruso-armean din 2006 poate fi interpretat ca o mare victorie geopolitică a Rusiei în regiunea Transcaucaziei.

3. Azerbaidjan

În ultimii ani, Azerbaidjanul a atras interesul investitorilor occidentali pentru prospectarea și exploatarea bogatelor sale resurse de petrol și gaze naturale din Marea Caspică, iar fosta republică sovietică a devenit unul dintre principalii exportatori în domeniu. Azerbaidjanul este principalul punct de plecare al culoarului strategic pentru petrolul și gazele ce traversează Georgia vecină înainte de a ajunge în Turcia și apoi spre piețele din Europa de Vest, evitând teritoriul rus.

Conform estimărilor guvernamentale azere, rezervele de petrol descoperite pe teritoriul național se situează între 7 și 13 miliarde barili. Compania petrolieră de stat a Republicii Azerbaidjan (SOCAR) estimează că resursele de petrol descoperite sunt de 17,5 miliarde barili.

Cele mai mari rezerve de hidrocarburi ale Azerbaidjanului sunt localizate în largul Mării Caspice. Majoritatea producției azere de petrol (80%) are ca sursă exploatarea câmpului Azeri-Chirag-Guneshli (ACG). În anul 2008, producția de petrol a Azerbaidjanului a crescut până la aproape 1 milion de barili pe zi.

În decursul anilor 2006-2007, Azerbaidjanul a fost cel mai mare furnizor de petrol dinafara OPEC. În anul 2007, exporturile nete au atins 730,000 barili de petrol pe zi, cele mai multe dintre ele mergând spre Rusia, Italia, Turcia și Germania. În același an, Statele Unite ale Americii au importat aproape 50,000 barili de petrol pe zi din Azerbaidjan.

În perspectivă, *Azerbaidjanul va deveni cel mai mare furnizor de gaze naturale pentru Turcia și pentru Europa*, pe baza resurselor de gaze naturale deținute în câmpul Shah Deniz și prin utilizarea Gazoductului Caucazului de Sud (SCP). Din martie 2007, Azerbaidjan a început să exporte gaze naturale din zăcămintul de la Shah Deniz către Georgia, iar în iulie a livrat pentru prima dată gaze naturale Turciei, prin Conducta Caucazului de Sud.

Datorită tensiunilor de lungă durată cu Armenia, Azerbaidjan a implementat un contract swap prin care furnizează gaze naturale enclavei azere Nakhitchevan. Azerbaidjan exportă gaze naturale către Iran prin gazoductul Baku-Astara și apoi Iranul le transportă printr-o nouă conductă, de 30 mile, până în interiorul enclavei, în schimbul unui comision de 15%. Nivelul exporturilor către Iran va crește de la 2,47 miliarde metri cubi pe an, în anul 2006, la 12,4 miliarde metri cubi pe an până în anul 2009.

4. Implicații ale conflictului ruso-georgian

Ca urmare a intervenției militare ruse în Georgia, din august 2008, compania azeră de stat SOCAR a oprit exporturile prin terminalele Batumi și Kulevi, porturi georgiene la Marea Neagră, și a redirecționat temporar transportul petrolului prin conducta Baku-Novorosiisk, care traversează teritoriul rus. Această opțiune a redus însă considerabil volumul de petrol exportat, deoarece capacitatea conductei ruse este de doar 10-12.000 de tone pe zi, spre deosebire de conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), care transportă 160.000 de tone pe zi.

În opinia analiștilor și a unor oameni politici din Europa Centrală, războiul din Osetia de Sud reflectă, dincolo de finalitățile politico-militare evidente, intențiile Moscovei de a-și proteja și impune interesele strategice energetice în zona Caucazului. Cheia acestui conflict este *controlul rutelor de transport al petrolului și gazelor naturale din zona caspică*.

Conflictul din Georgia „ar trebui să fie o mare miză pentru europeni, deoarece este pusă în joc securitatea lor energetică”, aprecia Alexandros Petersen, expert în probleme de securitate energetică al Centrului pentru Studii Internaționale și de Securitate (CSIS) din Washington. El avertiza că e foarte posibilă și o escaladare a situației din Abhazia, cealaltă regiune separatistă din Georgia, care are ieșire la Marea Neagră și se învecinează cu portul Supsa: „Miza reală este Abhazia. Rușilor le pasă mult mai mult de Abhazia decât de Osetia. Nu există îndoială că cele două regiuni separatiste sunt interconectate, nu doar pentru că sunt aceiași comandanți militari ruși care au se ocupa de ambele zone, dar și liderii separatiști sunt în strânsă legătură unii cu alții”³.

Chiar dacă poate avea ca efect perceperea Georgiei ca o regiune nesigură, conflictul militar din Osetia nu a afectat rolul de placă turnantă energetică al acestei țări și nu a pus în pericol conductele care o tranzitează transportând hidrocarburile de la Marea Caspică spre Vest. Pe termen lung, efectele conflictului se pot manifesta printr-o diminuare a investițiilor occidentale în zonă și printr-o accentuare a

3 Infrângerea Georgiei - o lovitură pentru securitatea energetică a Europei?, Agenția de știri „NewsIn”, 11.08.2008.

implicării politico-economice a Rusiei în statele exportatoare de hidrocarburi din regiunea caspică.

III. Creșterea interesului SUA față de Caucaz

Washingtonul urmărește să-și consolideze poziția în regiunea Caucazului, într-o manieră atât bilaterală, cât și multilaterală.

Azerbaidjanul oferă un interes strategic particular Washingtonului datorită învecinării sale cu Iranul, ferestrei spre Asia Centrală, fără a mai vorbi de problema resurselor energetice. Restricțiile impuse din 1992 de Congresul american cu privire la această țară au fost ridicate de președintele Bush la 25 ianuarie 2002. De atunci, Azerbaidjanul beneficiază de un ajutor militar al Washingtonului cu titlul de finanțare militară externă (FMF, *Foreign Military Financing*) și de programe de formare militară (IMET, *International Military Education and Training*). SUA au făcut, de asemenea, studii aprofundate privind piste de aterizare ale mai multor aeroporturi (Kyurdamir, Nasosny și Gala) și au început instalarea de radare mobile la Sanchagal.

Washingtonul l-a numit, în aprilie 2004, pe ambasadorul Steven Mann în postul de negociator special pentru Nagorno-Karabah și conflictele eurasiatice, semnalând astfel voința sa de a reactiva negocierile în zonă⁴. Rezolvarea conflictului din Nagorno-Karabah și a altora din regiune reprezintă, în consecință, o prioritate a Washingtonului, în vederea realizării obiectivelor sale strategice în Caucaz.

Azerbaidjanul joacă, de asemenea, un rol crucial în strategia de descurajare a Iranului. El face să planeze un pericol asupra integrității teritoriale a acestuia, importanta minoritate azeră din Iran alimentând temerile privind nașterea unui „Azerbaidjan Mare”. Între cele două țări mai sunt de menționat trei alte puncte de discordie: împărțirea juridică a Caspicii⁵, divergența ideologică și conflictul cu Armenia privind soarta Nagorno-Karabah⁶.

Georgia este importantă pentru americani din motive economice și strategice similare. După 11 septembrie 2001, SUA au sporit ajutorul militar acordat acestui stat. Din 2002, în Georgia au fost aduși consilieri militari americani în cadrul *US Georgian*

4 Jafalian, A., *Arménie-Etats-Unis: les épreuves de la coopération*, la www.caucaz.com, 18.01.2005.

5 Caspica trebuie să fie considerată o mare sau un lac? Dacă este un lac, materiile prime din subsolul Caspicii trebuie să fie împărțite echitabil între țările riverane. Dacă este o mare, atunci se aplică zona economică exclusivă (370 km pornind de la litoral și zonele sunt împărțite în funcție de frontul litoral al fiecărei țări. Or, o serie de zăcăminte sunt situate în zone contestate de mai multe țări riverane precum Alov, revendicată de Azerbaidjan, Iran și Turkmenistan, sau Chirag și Kiapaz, pretinse de Azerbaidjan și de Turkmenistan. Azi, Azerbaidjan, Rusia și Kazahstan susțin principiul „mării”, în vreme ce Turkmenistan și Iran privilegiază statutul de „lac”.

6 „Azerbaidjanul este condus de elite politico-intelectuale foarte atrase de modelul și de valorile Occidentului, căruia de altfel îi aparține prin participarea la Consiliul Europei, la Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și printr-o relație privilegiată cu Statele Unite. În plus, caracterul islamic al instituțiilor iraniene și anti-americanismul, sau chiar anti-occidentalismul, politicii Teheranului de după 1979 fac dificilă buna înțelegere dintre cele două țări care au totuși o frontieră comună de circa 560 km (cuprinzând și provincia autonomă Nakhitchevan)”. (Bayram Balci, *Azerbaidjan-Iran: la mésentente cordiale persiste, malgré le réchauffement en cours*, la www.caucaz.com, 23.04.2006).

Train and Equip Program, în scopul de a lupta oficial contra mișcărilor islamiste care utilizează această țară ca bază de sprijin pentru a ataca Cecenia și Daghestanul în Valea Pankisi. De atunci, cooperarea militară dintre cele două țări s-a dezvoltat puternic prin *Sustainability and Stability Operation Program*.

Pe lângă Georgia și Azerbaidjan, Statele Unite se interesează din ce în ce mai mult de *Armenia*. Din 1992, guvernul armean a beneficiat de un ajutor financiar substanțial din partea Washingtonului. După atentatele din 11 septembrie cooperarea militară dintre Armenia și Statele Unite s-a intensificat, îndeosebi în cadrul luptei anti-teroriste. Cele două țări au încheiat, de asemenea, un acord de cooperare militară în aprilie 2004. Armenia face parte, de altfel, din Parteneriatul pentru pace al NATO, dar (spre deosebire de Georgia și Azerbaidjan) nu este în prezent interesată să devină membră NATO. Problemele sale cu Azerbaidjanul și Turcia ar complica, oricum, adeziunea Armeniei la NATO. Erevanul acționează totuși din ce în ce mai activ pentru o apropiere de UE și NATO, pronunțându-se în același timp pentru parteneriatul cu Rusia.

Armenia rămâne încă puternic sub influența Rusiei. Astfel, Moscova și Erevanul au semnat un acord de cooperare militară în noiembrie 2003, prin care se pun la dispoziția forțelor ruse baze militare armene. Rușii, în schimb antrenează forțele armene și le furnizează material militar. Rusia urmărește să mențină o anumită instabilitate în Azerbaidjan (Nagorno-Karabah) și în Georgia (Osetia de Sud, Abhazia și Adjaria) în scopul de a frâna alianța Baku-Tbilisi-Washington și de a promova alianța Moscova-Erevan-Teheran.

De asemenea, Armenia continuă să întrețină legături privilegiate cu Iranul. Pentru Armenia, creștină, în relații negative cu Turcia și cu Azerbaidjanul, Iranul este o alternativă interesantă. Bunele raporturi armeano-iraniene pun de altfel serioase probleme Statelor Unite, astfel încât apropierea Statelor Unite de Armenia se explică și printr-o dorință de a împiedica și de a izola și mai mult Iranul.

Mai mult decât dorința de a slăbi Moscova, scopul Washingtonului este, pe de o parte, de a sprijini noii aliați fragili, Georgia și Azerbaidjan și, pe de altă parte, de a crea o axă strategică majoră orientată către Asia Centrală și China, separând Rusia la nord și Iran sau Irak la sud.

Concluzii

Acțiunea pe care o poate desfășura Uniunea Europeană în regiunea Caucazului de Sud depinde de mai mulți factori, între care mai ales: definirea unor obiective comune care să valorizeze zona, cu geometrie variabilă, la care să participe total sau parțial state membre: grupuri de solidaritate regională, OSCE, Consiliul Europei, NATO; concertarea cu ansamblul părților mai mult sau mai puțin interesate de viitorul Caucazului (Rusia, Turcia, Iran, în special); eventuala punere în comun a intereselor strategice (inclusiv economice) pe baza luării în cont a intereselor naționale, cu scopul de a asigura Uniunii Europene o greutate globală superioară celei care ar rezulta din adăugarea unor acțiuni naționale dispersate.

În plus, pentru europeni preocupați de orientarea hidrocarburilor caspice către piețele europene și mondiale, transportul resurselor energetice necesită stabilitatea Caucazului îndeosebi prin protecția infrastructurilor. Mai mult, stabilitatea Caucazului

este o condiție a stabilității Uniunii Europene lărgite, ceea ce impune acțiunea sa susținută pentru menținerea păcii în această regiune.

BIBLIOGRAFIE:

- [1] BALABAN, Constantin-Gheorghe - *Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO și SUA*, în „Impact Strategic” nr. 3 / 2008, pp. 30-37.
- [2] BERGHEZAN, Georges - *Après le conflit géorgien: une indispensable coopération entre la Russie et l'Occident*, „Note d'analyse”, GRIP, 29.09.2008.
- [3] DELCOUR, Laure - *Après le conflit ossète, une nouvelle donne stratégique ?*, „Actualités de la Russie et de la CEP”, IRIS, no. 10, Sept. 2008.
- [4] DELCOUR, Laure - *Les points de crispation de la politique étrangère russe*, IRIS, Février 2008.
- [5] FACON, Isabelle - *Le sommet UE-Russie à la lumière de la crise géorgienne*, în „Questions d'Europe” no. 117, Fondation Robert Schuman, 10.11.2008.
- [6] FRANÇOIS, Renaud - *Géorgie: Bilan d'une désastreuse aventure militaire*, „Note d'analyse”, ESISC, 24.09.2008, 9 p.
- [7] FRIEDMAN, George - *Georgia and Kosovo: A single intertwined crisis*, în „Geopolitical Weekly”, Stratfor, 25.08.2008.
- [8] JOLICOEUR, Pierre - *L'intervention russe en Géorgie et le jeu d'équilibre des puissances*, în „Points de mire”, CEPES, vol. 9, no. 7, 08.09.2008.
- [9] MORAR, Filon - *Testul politicii externe a UE din Caucazul de Sud*, în revista „22”, 12.11.2008, p. 10.
- [10] SWIELANDE, Tanguy Struye de, *Caucase et Asie Centrale: La guerre pour le contrôle du rimland*, în „Les Cahiers du RMES” (Réseau Multidisciplinaire d'Etudes Stratégiques), volume IV, numéro 1, été 2007
- [11] *Les enjeux stratégiques du Caucase*, Rapport de 2ème phase, 55me Session Nationale Comité 1, Institut des Hautes Etudes de Défense Nationale, Avril 2003

SECURITATEA ȘI INSECURITATEA ÎN MEDIUL INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN

Alexandru IOAN*

Statele Unite ale Americii continuă să domine procesul de globalizare într-o lume multipolară. Deși s-a instalat în vârful ierarhiei economiei mondiale, UE este departe de a fi un jucător proactiv în această competiție. Speranța ieșirii individuale din criza economică mondială a vechilor metropole coloniale împiedică transformarea Uniunii Europene într-o putere mondială. Măsurile protecționiste naționale și tot mai multe reuniuni ale câtorva lideri europeni generează, la rândul lor, o criză diplomatică internă ce riscă să se acutizeze. Jocul bipartizan al marilor puteri occidentale și măsurile egoiste ale acestora în raport cu ceilalți membri ai UE favorizează revirimentul „Maicii Rusii”. Revenită în competiția mondială, Federația Rusă încearcă să își cristalizeze statutul de nucleu al lumii multipolare. „Lumea veche” riscă să se întoarcă la începutul secolului trecut. Pe acest fundal se remarcă solidaritatea țărilor membre ASEAN care, la începutul lunii martie 2009, au transmis un semnal clar că resping măsurile protecționiste și barierele comerciale dorind să depășească criza printr-o politică fiscală și monetară coordonată.

The U.S.A. continue to dominate the proces of globalisation in a multipolar world. Despite its instalation at the top of the world economy hierachy, the EU is far from being a proactive player in this competition. Old colonial metropolis's hope of individualy coming off the world economic crisis encumbers EU's transformation in a world power. The national protectionism and the more and more assemblies of some European leaders generate, at their turn, a diplomatic crisis that risks to increase its gravity. Occidental's great powers bipartisan game and their egoistic measures comparing to the other members of the EU, favours the reviriment of "Mother Russia". Back to the world competition, the Russian Federation tries to cristalize its world's power nucleus statute. „The Old World” risks to return the begining of the las century. On this background shapes remarkably the solidarity of the ASEAN countries, that, at the begining of March 2009, transmited a clear signal of rejection towards protectionism and comercial barriers wishing to overcome the crisis with a co-ordinated fiscal and monetay policy.

Anul 2008 va rămâne un moment de referință în istoria mondială. În plin avânt al dezvoltării economice a lumii, la aproape 20 de ani de la prăbușirea economiilor etatiste și triumful pieței libere, lumea a asistat consternată și neputincioasă la ceea ce foarte mulți specialiști nu s-au sfiit să numească „falimentul economiei capitaliste”. Colapsul paradoxal al unui sistem despre care s-a crezut sute de ani că este singura formă viabilă de dezvoltare a omenirii, a validat definitiv dimensiunile „soft” ale conceptului de securitate. Criza economică mondială, declanșată în SUA sub forma lipsei de lichidități a provocat, în mai puțin de un, an pierderi estimate până în acest moment la mai mult de 2200 de miliarde de dolari. Suma depășește dublul pagubelor înregistrate de întreaga desfășurare a celui de-al Doilea Război Mondial. Estimările FMI vorbesc despre o creștere a economiei mondiale de 0,5%, cel mai mic ritm de după 1945. Alți experți sunt însă mai pesimiști! Ei avertizează că ceea ce este mai rău abia urmează [Nouriel Roubini, 2009] și nu se sfiesc să vorbească deschis despre război, chiar dacă adaugă imediat că se referă la un război economic [Daniel Dăianu,

* Comandor (r), doctorand în Științe Militare și Informații, producător, editor și coordonator la Postul de Radio România Actualități, Societatea Română de Radiodifuziune.

2008]! Semnalul fusese dat de prăbușirea Cortinei de Fier care clătinase deja serios toate abordările de până atunci. Experții în domeniu au fost siliți de realitate să recunoască faptul că economia, politica statelor (inclusiv cea internă și cu atât mai mult, cea externă), evoluțiile sociale, cultura popoarelor, ecologia sunt dimensiuni ale securității care nu mai pot fi ignorate.

Prin urmare, conceptul a înregistrat o glisare puternică din domeniul puterii militare sau „hard power” – cum l-a definit literatura americană de specialitate – spre cel al puterii subtile, al „soft power”. Accentul s-a mutat astfel de pe folosirea forței armate, a violenței, pe utilizarea inteligenței care solicită participarea permanentă și în deplină cunoștință de cauză a tuturor cetățenilor statului. Această abordare este îndreptățită și de evoluția evenimentelor care s-au succedat în special de la începutul mileniului al III-lea: atentatele teroriste de la 11 Septembrie din SUA, atacurile similare din Spania și Marea Britanie. Lor li se adaugă criza gazelor naturale din Europa, generată de Rusia și Ucraina, cu efecte la nivel continental și care se repetă sub o formă sau alta, aproape anual.

Privită în sensul ei original, securitatea este o stare care pornește din structura biologică a individului, din sentimentul lui de siguranță. Marea problemă „război versus pace”, privită ca paradigmă a relațiilor internaționale, nu este decât expresia la scara internațională a confruntării dintre indivizi sub imperiul „sentimentului de securitate”. Angrenarea unei a treia persoane în mod direct sau indirect, de la început sau pe parcursul confruntărilor dintre doi indivizi, nu este altceva decât efectul de mimetism provocat de percepția securității personale. Fenomenul mimetic pe care îl determină evoluția sentimentului de siguranță propriu individului se extinde la nivelul familiei, al subgrupurilor și grupurilor, al entităților sociale de orice natură și se coagulează la nivelul organismului statal pentru a căpăta forma cea mai rafinată dar și cea mai disputată la nivelul relațiilor internaționale. Căpătând forma intereselor, acest aspect explică și intrarea în confruntări militare a statelor care își declaraseră neutralitatea la declanșarea ostilităților.

Pe bună dreptate, unii specialiști în probleme de securitate sunt de părere că procesul de globalizare, aflat într-o relație biunivocă cu cel de securizare, a început cu mult înaintea teoretizării conceptului [Mihail Orzeată, 2008]. Există chiar ideea unor “globalizări” succesive sau în trepte cu pierderi și câștiguri evaluate după diverse criterii, cu structuri mai mult sau mai puțin definite și cu o scenă pe care evoluează o serie de nuclee de putere polarizatoare [T. Frunzeti, Vl. Zodian și colectiv, 2007]. Abordările nu sunt noi și ele nu reflectă altceva decât angajamentul partizan în cursa contra cronometru pentru ocuparea unor poziții economice și politice cât mai avantajoase în momentul în care omenirea își va fi structurat un sistem acceptabil de coordonare unitară a dezvoltării planetare.

Precipitarea evenimentelor după 11 Septembrie 2001 a arătat clar că nimeni nu poate deține cu adevărat și pe de-a-ntregul suficientă putere pentru a-și garanta securitatea. Dacă adaugăm aici actuala criză economică mondială ale cărei consecințe nu pot fi încă estimate, este de presupus că și SUA se vor confrunța cu enorme greutăți pentru a-și menține poziția de garant al securității internaționale. Mai mult decât atât, analiștii sunt de părere că noul președinte al SUA, Barack Obama, va trebui să combine în mod inteligent „morcovul și nuiaua” – stimulentele și coerciția –

pentru a convinge marile puteri emergente economic să se integreze în sistemul euroatlantic [Octavian Manea, 2009]. Pe românește spus, pentru a obține o nouă „Pax Americana”, liderul de la Casa Albă va trebui să ofere din dulceața cubului de zahăr și statelor din grupul G20 care nu fac parte din „lumea occidentală” dar va fi silit să le arate și biciul. *„Distribuția de putere se modifică chiar acum sub ochii noștri, afectând arhitectura internațională creată după 1945”*, afirmă Wess Mitchell (director de cercetare la Center for European Policy Analysis, Washington D.C., un think tank dedicat studierii Europei Centrale) care apreciază că instituțiile construite după 1945 cu misiunea de a gestiona relațiile de putere au încetat să mai funcționeze. Ideea sa este dezvoltată de John Hulsman (expert în probleme transatlantice la German Council on Foreign Relations, din Berlin), care consideră că nici Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite nu mai poate funcționa eficient dacă nu va permite includerea noilor puteri reprezentative pentru relațiile de putere ale unei lumi multipolare. Cei doi analiști sugerează că Barack Obama are șansa de a menține poziția dominantă a SUA dacă va ști – asemenea Clanului Corleone, cu care fac analogie – să rearanjeze formatul instituțional existent într-o manieră care să integreze interesele puterilor în ascensiune – Brazilia, China, Rusia, India – cu interesele vitale americane pe termen lung. Cu alte cuvinte, America va trebui, pe de-o parte, să accepte lumea așa cum este și, pe de altă parte, să dezvolte politici care să reflecte datele obiective ale realității.

Pe lângă toate argumentele unei logici impecabile, nu putem să nu remarcăm absența referirilor la relația transatlantică, atinsă doar indirect atunci când vine vorba despre raporturile cu Federația Rusă: *„Nu îi vom trata pe ruși cum îi tratăm pe prietenii noștri. Dar putem ajunge cu aceștia la o formulă de acomodare – de compromis rațional – efectul fiind o lume mai umană și mai decentă”* [Octavian Manea, 2009].

Justețea acestei analize este confirmată de cele mai recente decizii de reluare a relațiilor cu Federația Rusă afectate serios de intervenția trupelor Moscovei în Georgia în vara anului trecut. Președintele Barack Obama anunțase din campania electorală că nu va continua politica administrației Bush față de Rusia, de după episodul georgian și că va opta pentru o reluare a dialogului, fără să implice o renunțare flagrantă la principii, cooperare în dezamorsarea amenințărilor comune, încurajarea democrației. Pentru Statele Unite e mai importantă cooperarea cu Rusia pentru a convinge Iranul să renunțe la înarmarea sa nucleară decât instalarea scutului anti-rachetă în Europa Centrală. Pentru electoratul american reluarea dialogului cu Rusia nu e o problemă la ordinea zilei: necesitatea ieșirii din criza internă este preocuparea principală și Rusia nu are nici cum ajută, nici cum strica planurile în această privință. Pentru ruși, reluarea dialogului cu SUA de pe poziții de egalitate este o problemă de orgoliu național: restaurarea cultului lui Stalin în Rusia se explică și prin nevoia de a înlătura umilința națională din anii '90, când țara lor și-a pierdut statutul de superputere. De altfel, experții sunt de părere că interesul național al statelor, indiferent dacă sunt sau nu democratice, continuă să rămână rațiunea politicilor lor publice. După întâlnirile avute la Geneva, de șefii diplomațiilor lor în prima decadă a lunii martie 2009, Washingtonul și Moscova și-au anunțat intenția de a începe negocierea unor noi

acorduri de dezarmare și decizia de a încheia anul acesta un Tratat de reducere a armelor strategice care să înlocuiască START-1 înaintea expirării lui.

Această politică nu este decât o manieră adaptată prin care Barack Obama continuă „*strategia realistă de gestionare a creșterii marilor puteri*” pe care fostul președinte american, George W. Bush, i-a lăsat-o moștenire succesorului său de la Casa Albă, sunt de părere unii experți. „*Sarcina lui Obama va fi de a continua să determine aceste puteri emergente să preia o parte din povara din ce în ce mai mare a gestionării unui nou set de probleme globale pe care, nici o țară, inclusiv SUA, nu le poate gestiona singură*”, afirmă Christian Brose (principalul autor al discursurilor și consilier politic al secretarului de stat american Condoleezza Rice) [Christian Brose, 2009]. Din această perspectivă, se consideră că Biroul Oval va putea recalibra strategia lui Bush de a obține un echilibru între cooperarea cu Federația Rusă (Kosovo sau scutul antirachetă) și competiția americană cu această țară. „*...războiul din Georgia a arătat că, dacă SUA vor ca Rusia să fie un partener responsabil, încurajarea nu va fi suficientă*”.

În aceste condiții, este tot mai evident că dacă Statele Unite sunt silite să creeze cadrul unei participări mai largi la guvenarea lumii multipolare, trebuie să se aplece cu mai multă atenție și asupra relației transatlantice care se impune consolidată pe baze noi și nu numai din punctul de vedere al securității. După ce UE a depășit anul trecut ritmul de dezvoltare al SUA, Alianța Nord Atlantică va trebui dublată de un parteneriat cu UE în domeniul economic cel puțin la fel de solid, dacă nu cumva chiar mai puternic.

Pe de altă parte, așa cum vom vedea în continuare, nici relațiile dintre statele membre ale Uniunii Europene nu mai pot rămâne la stadiul de competiție. Este nevoie ca liderii europeni din țările dezvoltate să înțeleagă urgența unui parteneriat real cu noile membre ale Uniunii. A privi statele recent admise în uniune ca pe niște entități din lumea a treia este dăunător atât fiecărui membru în parte cât și UE în ansamblul ei. Încercarea președintelui Franței, Nicolas Sarkozy, de a exclude statele non-euro de la summitul UE de la 1 martie 2009, reacțiile situate mult dincolo de barierele protecționiste acceptabile manifestate de țările dezvoltate riscă să ridice o cortină economică între membrii mai vechi și cei mai noi ai Uniunii.

UE trece poate prin cea mai agitată perioadă de la fondarea ei. Președinția cehă a nu trebuie doar să facă față unei triple crize, financiară, economică și energetică, ci este nevoită să înfrunte și dificila pierdere de coeziune care se face simțită printre țările Uniunii. Nimeni nu are curajul să evoce pe față spectrul acestei diviziuni și fiecare încearcă să reziste prin propriile mijloace. În acest context agitat, deopotrivă UE și Cehia au de trecut trei mari probe de foc.

Naționalismul economic este de departe cel mai mare pericol pentru coeziunea europeană. Germania, Franța și Italia au pus deja în practică măsuri destinate să le protejeze cu prioritate piața internă ceea ce a generat protestele vehemente ale unor lideri politici din Europa Centrală. Greu de crezut că Bruxelles-ul va putea genera unanimitatea sancționării Berlinului, Parisului sau Romei.

Criza monedei euro și perspectiva falimentului pentru state precum Irlanda, Grecia și poate chiar Italia a căror speranță de împrumut este tot mai vagă, este a doua mare sfidare din fața liderilor europeni. Falimentul acestor state ar însemna și o cădere

a monedei europene. Există totuși speranța că alte membre ale Uniunii, în frunte cu Germania, vor sări în ajutorul acestora. Dar dacă nu va fi așa?

În fine, despre riscul unei scindări a Europei, la care ne refeream mai sus, a vorbit recent și premierul ungar, Ferenc Gyurcsany, care a atras atenția asupra „noii cortine de fier economice“. El a cerut recent ajutorul Uniunii pentru toate țările din fostul bloc comunist, inclusiv pentru Cehia, chiar dacă țările în cauză s-au desolidarizat de acest demers. Abandonul acestor state ar presupune un risc prea crescut pentru revenirea la putere a unor regimuri populiste sau totalitare și ar deschide larg ușa influenței ruse.

Criza economică globală și reforma „guvernării mondiale”

Criza economică este un nou punct de inflexiune pentru ordinea mondială care a început să se structureze după 11 Septembrie 2001 [Alexandru Ioan, 2009]. Summit-ul G20 de la Washington, la care au fost invitați reprezentanții celor mai mari și mai dinamice economii de pe glob, a demonstrat acumularea masei critice favorabile deciziei de a da globalizării o nouă profunzime. Văzută ca o replică a întâlnirii de la Bretton Woods din 1944, reuniunea a marcat lansarea unui proces care să rescrie cartea de reguli a sistemului financiar mondial. La întâlnire au participat liderii Africii de Sud, Arabiei Saudite, Argentinei, Australiei, Braziliei, Canadei, Chinei, Coreei de Sud, Franței, Germaniei, Indiei, Indoneziei, Italiei, Japoniei, Mexicului, Rusiei, Turciei, Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și Uniunii Europene. Speranțele erau divergente și țineau mai mult de interesele proprii decât de cele globale. Europeanii încercau să forțeze o reglementare mai fermă a sistemului în comparație cu soluțiile dorite de SUA. Deși era de așteptat ca economiile emergente să ceară o creștere a rolului lor în noua arhitectură financiară mondială, liderii acestora au mers la Washington cu destulă timiditate. Casa Alba declarase anterior că summit-ul va stabili o serie de principii care vor reprezenta baza de construcție a viitorului sistem: ridicarea plafonului rezervelor de capital (care au precipitat criza creditelor), supunerea agențiilor de rating internaționale unor cercetări mai ample și orientarea organelor naționale de supraveghere bancară spre o cooperare mai strânsă cu omoloagele lor din străinătate. Era ceea ce analiștii au apreciat ca partea prietenoasă a sintagmei „*carrot & sticks*”. Schimbările de abordare au fost atât de mari încât președintele brazilian Luis Inacio Lula da Silva a recunoscut că nu și-a imaginat niciodată că economiile emergente, cum este Brazilia, vor primi un asemenea rol în restructurarea economiei globale [BBC SERVICIUL MONDIAL, 2008].

În fața unei Uniuni Europene puternic divizate de interese divergente, Statelor Unite nu le-a fost prea greu să mențină dominația piețelor de capital pe Wall Street. Reuniuniți pentru a pune bazele „noului capitalism”, liderii primelor 20 de state dezvoltate economic au transmis un mesaj de speranță, „*care nu poate veni decât din convergența tuturor eforturilor pentru susținerea activității economice*” [Realitatea TV, 2008]. Textul asupra căruia s-au concentrat liderii din G20 conține mesaje pozitive pe trei paliere: sprijin pentru economie, o nouă reglementare internațională și reforma „guvernării mondiale”. Președinția în exercițiu a UE chiar promitea: „*Nu vom lăsa să cadă nici o țară. Fiecare știe bine că una dintre axele potențiale ale dezvoltării crizei este riscul transmiterii acestei crize prin căderea uneia sau alteia*

dintre țări” [AFP, 2008]. Președintele american în exercițiu, George W. Bush, avertizase că nevoia de reformă nu trebuie să eclipseze imperativul unei piețe libere deși cu o seară înainte anunțase decizia de a concentra discuțiile pe menținerea băncilor pe linia de plutire, pentru a nu asista la colapsuri răsunătoare: „*Cea mai sigură cale spre această creștere (a economiei globale, n.a.) este continuarea politicii piețelor libere (...) unul dintre pericolele unei crize ca aceasta pe care o traversăm ar fi ca oamenii să începă să aplice o politică protecționistă*” [George W. Bush, 2008]. Ceea ce s-a și întâmplat în bună măsură!

În comunicatul oficial dat publicității la încheierea reuniunii, Grupul marilor țări industrializate și emergente și-a exprimat hotărârea de a-și consolida cooperarea în vederea reluării creșterii mondiale și a reformării sistemului financiar [utoronto.ca, 2008]. Printre „acțiunile imediate” se numără adoptarea de măsuri suplimentare pentru stabilizarea sistemului financiar, recunoașterea importanței sprijinului pe care îl poate oferi politica monetară, în funcție de situația din fiecare țară, recurgerea la măsuri bugetare cu rezultate rapide pentru stimularea cererii interne, menținând în același timp și obiectivul echilibrării finanțelor publice.

Pentru restabilirea încrederii în sistemul financiar, liderii G20 au convenit și un plan de acțiuni, o listă de măsuri prioritare, care trebuie aplicate înainte de 31 martie 2009.

G20 s-a pus de acord în privința „*necesității unei relansări coordonate și concertate a acțiunii economice*” [www.utoronto.ca, 2008], susținute de UE dar și de SUA și Statelor Unite și Canadei, care insistă asupra menținerii suveranității. Astfel, documentul final, subliniază că reglementarea situației revine organismelor specializate din fiecare țară în parte, considerate drept principala linie de apărare în fața instabilității piețelor. Liderii G20 au recomandat totuși o intensificare a cooperării internaționale între organismele de reglementare naționale și o consolidare a normelor internaționale, acolo unde acest lucru este necesar. „*Prin consultări cu alte state și organizații și folosind recomandările experților, cerem miniștrilor noștri de Finanțe să formuleze propuneri în cinci domenii, care vor fi prezentate până în data de 31 martie*” [utoronto.ca, 2008], se arată în comunicatul Grupului celor 20. Miniștrii de Finanțe urmează să elaboreze proiecte pentru armonizarea normelor contabile, consolidarea piețelor de produse derivate și reducerea riscurilor sistemice ale acestora, revizuirea practicilor în privința remunerării conducerii instituțiilor financiare în ceea ce privește încurajarea asumării de riscuri.

Liderii G20 reuniți la Washington au convenit ca marile state cu economii emergente să dețină poziții mai importante în instituții financiare internaționale precum Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială și Forumul pentru Stabilitate Financiară. Această din urmă instituție, cu rol de evaluare a riscului sistemelor bancare și a piețelor financiare, a dobândit un rol mai important în stabilirea standardelor și a politicilor financiare internaționale, care să fie urmate de autoritățile naționale de reglementare.

Specialiștii consideră totuși că rezultatul discuțiilor de la Washington a fost „remarcabil de blând” [Edwin Truman, 2008]. Fondurile închise de investiții și companiile care activează în domeniul investițiilor de capital au fost scutite de noi reglementări, urmând să folosească coduri de bune practici voluntare.

O săptămână mai târziu (23 noiembrie 2008), șefi de stat din Asia și cele două Americi, reuniți la Lima, au promis că vor insista asupra semnării unui acord de liberalizare a comerțului și asupra unor reforme privind băncile cu activități internaționale, în încercarea de a evita un declin economic accentuat la nivel internațional. Președintele în exercițiu al SUA, George W. Bush, omologul său chinez Hu Jintao, premierul japonez Taro Aso și alți membri ai grupului de Cooperare Economică Asia-Pacific au declarat că vor menține barierele comerciale în următoarele 12 luni la nivelul actual. Disputele comerciale și politice din trecut dintre SUA, UE, China sau India fac însă incerte compromisurile pe care le-ar putea accepta aceste părți. „*Situația actuală evidențiază importanța unor reforme în sectorul financiar*”, au declarat liderii celor 21 de state membre CEAP.

Inițiative europene pentru contracararea crizei economice mondiale.

2008 va rămâne în istorie și ca anul în care s-a dovedit încă o dată că unirea face puterea (vezi pe larg, Alexandru Ioan, 2008). Cel puțin în plan economic și chiar pentru scurt timp. Lipsită de solidaritatea care să-i dea și statutul de putere militară, Uniunea Europeană, cu 27 de state membre și o extensie de la Atlantic la Marea Neagră, a ajuns în vârful piramidei economiei mondiale. Afectată puternic de evoluțiile de peste ocean și cu atuul unei economii puternice, Uniunea Europeană s-a decis să își asume vocația de lider global. Reuniți la Bruxelles, în toamna lui 2008, șefii statelor membre au convenit o serie de soluții pentru depășirea crizei financiare mondiale iar președinția franceză a Uniunii Europene a primit mandatul pentru negocierea unui nou sistem financiar la Summit-ul G-20 de la Washington. În ciuda entuziasmului înregistrat la Consiliul European și a declarațiilor politice care evocau dorința UE de a-și revendica statutul de lider economic mondial, analiștii au privit rezultatele reuniunii cu circumspecție. Cauza esențială a slăbiciunii Uniunii Europene în fața partenerului său de peste ocean era și este încă plaja vastă a dispersiei intereselor statelor care o alcătuiesc și, în principal, a celor mai dezvoltate economic [Dan Dungaci, 2008]. Pentru fiecare în parte este mai importantă ocuparea pentru sine a unei poziții cât mai avantajoase în instituțiile financiare internaționale decât solidaritatea în cadrul UE. Londra dorește perpetuarea unei abordări de tip soft, care să evite “pericolul suprareglementării” piețelor financiare. Parisul consideră că, dimpotrivă, ceea ce le lipsește, de fapt, piețelor de capital este tocmai cadrul de reglementare unanim acceptat. Germania este apropiată de abordarea franceză când este vorba despre conținutul activității de reglementare și supraveghere dar Berlinul este foarte reticent atunci când se discută posibilitatea conturării unei guvernante economice la nivelul Uniunii Europene. Această abordare centrifugă provoacă slăbiciunea structurală a unei atât de invocate voci europene unitare, capabile să poată intra într-un dialog fecund cu Statele Unite și cu noile puteri emergente. Prinse în capcana „tinerei Europe”, zonele de centru și de răsărit ale continentului riscă să fie marginalizate dacă problemele lor specifice, particularitățile lor economice nu vor fi evaluate corect de marile puteri din Uniunea Europeană [Daniel Dăianu, 2008].

Insistența UE de a i se recunoaște un nou statut și încercarea europenilor de a prelua inițiativa depășirii crizei economice și restructurării guvernării mondiale a generat reacția americană după ce președintele francez Nicolas Sarkozy, la revenirea

în țară de la summitul G20, a anunțat că va organiza și el o reuniune pe aceeași temă, la Paris. Întâlnirea de la Paris, programată la 8 și 9 ianuarie, urma să fie coprezidată de fostul premier britanic Tony Blair și se dorea a fi o conferință pe teme globalizării și valorilor capitalismului la care să participe lideri politici și experți cu recunoaștere internațională. Competiția foarte strânsă dintre cele două țări ale Atlanticului și opoziția președintelui american George W. Bush, la final de mandat, au lăsat propunerea fără finalitate. Prin urmare, președintele francez a trebuit să se mulțumească să fie doar „consultat” (la mijlocul lui ianuarie), de către premierul britanic Gordon Brown, ajuns în postura de lider european dată de calitatea de gazdă a summitului G20 de la 2 aprilie. Tentativa Parisului de a prelua inițiativa globală a fost și mai aspru sancționată: pentru pregătirea summit-ului liderilor principalelor țări dezvoltate și emergente, reprezentanții țărilor europene din G20 s-au întâlnit la Berlin și, ulterior, în cadrul G7, la Roma.

Deși nu s-a vorbit prea mult de inițiativa președintelui Sarkozy, un eșec al acesteia nu era foarte greu de estimat. La expirarea mandatului de președinte în exercițiu al UE, liderul de la Palatul Élysée declara: *„Am încercat să mișc Europa, dar Europa m-a schimbat. (...) Am încercat să ne organizăm toate acțiunile în jurul convingerii că lumea are nevoie de o Europă puternică. Nu putem avea o Europă puternică dacă Europa nu este unită.”* [Nicolas Sarkozy, 2008]. Afirmatia, care ascunde și eșecul Franței în încercarea de a fructifica situația în interes propriu (vezi negocierile ratate cu Cehia pentru preluarea președinției Uniunii Mediteraneene), este o trimitere la tentativa lui Sarkozy de a coagula interesele marilor jucători europeni în jurul unor idei care să aducă UE în fruntea ierarhiei mondiale.

La finalul reuniunii G7, desfășurată la Roma, în luna februarie 2009, ministrul italian de finanțe, Giulio Tremonti, a declarat că *“Țările membre G7 - SUA, Canada, Japonia, Marea Britanie, Germania, Franța și Italia - sunt de acord să formuleze împreună reguli pentru o nouă ordine economică mondială.”* Aceste reguli vor fi prezentate la viitorul summit G20 de la Londra, de la începutul lunii aprilie, și la summitul G8 (G7 plus Rusia) din Italia prevăzut să aibă loc în luna iulie. Tremonti a precizat că *„noile reglementări nu se vor limita la piețele financiare”*. Referindu-se la durata acestei crize economice globale, Tremonti a estimat că *„este puțin probabil că se va încheia înainte de sfârșitul anului 2009”* [libero-news.it, 2009].

La Roma s-au luat însă și măsuri concrete: sarcina de a monitoriza respectarea noilor reguli a fost atribuită Forumului pentru Stabilitate Financiară (FSF). Forumul a fost creat în 1999 de către marile țări industrializate pentru a reflecta la mijloacele de stabilizare a sistemului financiar, după crizele financiare din 1997 și 1998. Organismul îi reunește pe miniștrii de finanțe, băncile centrale și autoritățile de reglementare financiară din 12 țări, precum și pe reprezentanții unor instituții internaționale precum FMI, Banca Mondială sau Banca pentru Reglementări Internaționale.

Președintele Forumului, Mario Draghi (guvernator al Băncii centrale italiene – Banca d'Italia), a precizat că monitorizarea regulilor noii ordini mondiale se va realiza prin intermediul programelor pentru evaluarea sectorului financiar. *„FSF are posibilitatea de a merge în diverse țări pentru a se asigura că structurile financiare sunt adecvate și de a face în așa fel ca ele să funcționeze mai bine pe viitor. Avem în*

vedere să facem obligatorii aceste vizite de control pentru toți cei care aderă la FSF” [affaritaliani.it, 2009].

În loc de concluzii

Statele Unite ale Americii continuă să domine procesul de globalizare într-o lume multipolară. Deși s-a instalat în vârful ierarhiei economiei mondiale, UE este departe de a fi un jucător proactiv în această competiție. Puterea pe care UE a căpătat-o meteoric prin propria unire este o lecție ce trece neobservată chiar de propriile state membre. Acțiunile individuale de ieșire din criza economică mondială ale vechilor metropole amintesc mai degrabă de lupta pentru refacerea marilor imperii coloniale decât de eforturile fondatorilor Uniunii Europene și împiedică transformarea entității europene într-o putere mondială. Mai divizat ca niciodată, Bruxelles-ul constată că marii actori nu prindesc cu măsurile protecționiste în beneficiul firmelor proprii pentru care nu se zgârcesc să aloce de la buget subvenții impresionante. Măsurile protecționiste naționale în dauna Uniunii și tot mai multe întâlniri ale câtorva lideri europeni generează la rândul lor o criză diplomatică internă ce riscă să se acutizeze. Tot mai multe state mici se arată nemulțumite de faptul că sunt excluse din procesul de luare a deciziilor și de statutul de țară de mâna a doua, ce le-a fost rezervat de anumiți lideri din UE. Diplomați europeni de elită nu s-au sfiit să remarce „*haosul instituțional și confuzia care subminează nu doar statele mai mici ale UE și Comisia Europeană, ci și Consiliul însuși*” [adevarul.ro]. Jocul bipartizan al marilor puteri occidentale și măsurile egoiste ale acestora în raport cu ceilalți membri ai UE favorizează revirimentul „Maicii Rusii”. Revenită în competiția mondială, Moscova încearcă să își stabilizeze statutul de nucleu al lumii multipolare. „Lumea veche” riscă să se întoarcă la începutul secolului trecut.

Pe acest fundal se profilează remarcabilă solidaritatea țărilor membre ASEAN care, la începutul lunii martie 2009, au transmis un semnal clar că resping măsurile protecționiste și barierele comerciale dorind să depășească criza printr-o politică fiscală și monetară coordonată.

Bibliografie:

- [1] „*The Worst Is Yet to Come*”, Five economists whose prophetic warnings went unheeded preview the next stage of the global financial crisis. http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=4590, „*Warning: More Doom Ahead*” By Nouriel Roubini, „*A Lethal Shakeout*” By Stephen S. Roach, „*Good Luck, Barack*” By David M. Smick, „*Are We There Yet?*” By Robert J. Shiller, „*Watch the Dollar*” By Dean Baker.
- [2] Daniel Dăianu, emisiunea „*Talk-show de seară*” din 7 noiembrie 2008, realizată de Alexandru Ioan la Radio România Actualități, citată de Agenția Rador la 9 noiembrie 2008.
- [3] ORZEAȚĂ, Mihail, *Tendințe de evoluție ale securității internaționale – situația de securitate în domeniile economic, social și cultural(II)*, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 4, iulie-august 2008.

- [4] FRUNZETI, T., ZODIAN, VI. și colectiv, **Lumea 2007. Enciclopedie politică și militară. Studii strategice și de securitate**, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007.
- [5] MANEA, Octavian, *Va juca Obama rolul Nașului?*, interviu realizat pentru revista Foreign Policy România cu analiștii John Hulsman și Wess Mitchel, FP România, nr 1 (ianuarie-februarie) 2009, pp. 30-34.
- [6] BROSE, Christian, *The Making of George W. Obama (Fabricarea lui George W. Obama)*, http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=4588.
- [7] BBC SERVICIUL MONDIAL - 16 noiembrie, ora 8:00, apud Agenția de Presă RADOR la 16 noiembrie 2008.
- [8] http://www.realitatea.net/membrii-g20-s-au-pus-de-acord-pentru-o-noua-reglementare-internationala--potrivit-frantei_391046.html.
- [9] Comunicat al Palatului Elisee citat Agenția France Presse la 17 noiembrie 2008.
- [10] George W. Bush, toast la dineul oferit în onoarea participanților la Summit-ul G20, citat de Reuters și de AFP la 16 noiembrie 2008.
- [11] <http://www.g20.utoronto.ca/2008-leaders-declaration-081115.html>.
- [12] <http://www.adevarul.ro/articole/masurile-protectioniste-divid-europa.html>
- [13] Edwin Truman, analist la Institutul Peterson pentru Economie Internațională apud Agenția de presă Reuters, 16 noiembrie 2008.
- [14] IOAN, Alexandru, *Unele considerații asupra globalizării și consecințelor care o însoțesc*, revista Gândirea Militară Românească, nr. 6, noiembrie-decembrie 2008, pp. 43-47.
- [15] IOAN, Alexandru, *Criza economică globală și reforma guvernării mondiale*, Revista Gândirea Militară Românească nr.1, ianuarie-februarie 2009.
- [16] Dan Dungaci, sociolog și geopolitician, profesor la Facultatea de Științe Politice a Universității București, emisiunea „Talk-show de seară” din 7 noiembrie 2008, realizată de Alexandru Ioan la Radio România Actualități, citată de Agenția Rador la 9 noiembrie 2008.
- [17] Daniel Dăianu în emisiunea “Talk-show de seară” din 7 noiembrie 2008, la Radio România Actualități, realizată de Alexandru Ioan, citată de Agenția Rador la 9 noiembrie 2008.
- [18] Nikolas Sarkozy, discurs în Parlamentul European la încheierea mandatului președinției franceze a UE, la 16 decembrie 2008, citat de AFP 2008-12-16 18:30:36.290.
- [19] <http://www.libero-news.it/pills/view/7545>, http://www.tgfin.mediaset.it/tgfin/ultimissima.shtml?nRC_14.02.2009_15.45_6927321, http://www.asca.it/copertina-CRISI_G7_NO_AL_PROTEZIONISMO_AGIRE_SUBITO_PER_STABILITA%27-1008.html,
- [20] <http://www.affaritaliani.it/ultimissime/flash.asp?ticker=140209154500>

DIMENSIUNI ALE RELAȚIEI GRANIȚE – CETĂȚENIE – SECURITATE

Dr. Alexandra SARCINSCHI*

This paper identifies the most important dimensions of the specific relations between borders, citizenship and security. This is a very complex issue due to a couple of main reasons. The first reason is the fact that borders and citizenship, since they are elements of a social reality destined to increase the degree of perceived security, are creating a dichotomy between subjective and objective security. The second reason refers to the difficulty to correlate the new security needs to the existing policies due to the permanent changes in the international security environment.

Securitatea este un concept ce nu poate fi analizat în afara unui sistem care include delimitări geografice, juridice sau psihosociale, fie că este vorba despre securitatea individului uman, fie despre cea internațională. Fiecare om este parte a unui grup ce se delimitează de altele prin granițe reale sau simbolice. Astfel, nu se poate vorbi despre securitate fără a face referire, chiar și foarte succintă, la problematica granițelor și a cetățeniei. Relația dintre aceste trei concepte este deosebit de complexă deoarece granițele și cetățenia, deși elemente ale unei realități sociale destinate a spori gradul de securitate percepută de către indivizii umani, sunt părți ale unei dihotomii între securitatea obiectivă și cea subiectivă. În același timp, condițiile obiective se schimbă odată cu evoluția mediului național și internațional, făcând dificilă corelarea noilor nevoi de securitate ale indivizilor, grupurilor, statelor și grupărilor de state cu politicile existente.

I. Dimensiunea psihosocială a relației granițe – cetățenie - securitate

Controlul *granițelor* reprezintă o activitate de bază a statelor, acestea rezervându-și dreptul de a deține monopol asupra stabilirii categoriilor de persoane și bunuri cărora le permit accesul pe teritoriul propriu. Mai profundă este problema *frontierelor*, ca delimitare a hărții mentale a unui popor. Spre deosebire de granițele dintre state, frontierele sunt, de fapt, zone intermediare de contact între culturi sau sisteme politice diferite și au, în principal, sens simbolic, nefiind definite juridic.

Clarificarea și detalierea acestor două concepte s-a produs pe parcursul secolului XX, introducându-se în analiză distincția dintre conceptul liniar și spațial al graniței și conceptul de frontieră ca proces continuu. De asemenea, se operează și cu alte concepte similare: graniță/frontieră socială, graniță/frontieră simbolică, geografie simbolică, geografie mentală etc. Totuși, oricare ar fi conceptul folosit, el este o expresie a nevoilor umane fundamentale de a defini o identitate colectivă, de stabilitate și securitate.

În cele ce urmează, vom face referire la conceptul de granițe în sensul său cel mai cuprinzător, introducând o dimensiune psihosocială, similară celei specifice

* Cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea/Națională de Apărare „Carol I”, București, România.

conceptului de frontieră, deoarece orice linie de demarcație, juridică și geografică sau simbolică și imaginară, creează statusuri și roluri diferite atât în plan obiectiv, cât și subiectiv.

Din punct de vedere juridic și geografic, granițele definesc entități politice sau jurisdicții legale, precum state sau diviziuni administrative subnaționale. Categoriile generale de actori care se definesc în funcție de apartenența la spațiul delimitat de aceste granițe juridice și care contribuie la realizarea diverselor niveluri de securitate sunt cetățenii și migranții.

Din punct de vedere simbolic și imaginar, dimensiunea psihosocială a granițelor se referă la construcția unor granițe imaginare pe baza distincției dintre „noi” și „ceilalți” - categorii de actori cu care se operează aici. Este vorba, pe de o parte, despre identitate, caracter a tot ceea ce se aseamănă, se identifică și se confundă în asemănare prin adeziunea la un sistem de valori comune, o identitate comună tuturor cetățenilor, iar pe de altă parte, despre alteritate, caracterul a ceea ce este diferit, străin, ceea ce se situează la polul opus.

Definirea acestor concepte este cu atât mai dificilă, cu cât literatura de specialitate europeană le acordă alte semnificații decât cea americană. De exemplu, în multe limbi europene, inclusiv în engleza britanică, termenul frontieră (*frontier*) este sinonim cu cel de graniță (*border*), în timp ce în SUA, granița (*border*) înseamnă hotarul dintre țări, dintre statele ce compun SUA sau dintre provincii (în Mexic și în Canada). Problema nu rezidă numai în diferențele existente în cadrul teoriilor, ci și în diferențele de limbaj comun. Un exemplu evident este cel al traducerii cuvintelor *border* și *frontier* din limba engleză în limba română. Dicționarele de specialitate nu surprind deosebirile de nuanță dintre *graniță* și *frontieră*, considerând că aceste două concepte sunt identice ca semnificație.¹

În plus, dificultatea definirii derivă și din complexitatea precedentelor istorice. De la atestarea primelor state în istoria umanității, granițele sau frontierele au fost în general vagi, lipsite de un control politic ferm, trecând de la un stat la altul sau fiind zone „neutre”. Această imprecizie în stabilirea concretă a granițelor sau frontierelor, deși reglementată ulterior într-un anumit grad prin dreptul internațional, s-a perpetuat, totuși, la nivel teoretic.

Așadar, definirea graniței/frontierei, indiferent de contextul istoric și de teoria la care aderăm, se face în funcție de distincția dintre „noi” și „ceilalți”, fie că este vorba despre state, fie despre indivizi umani. Această idee poate fi reprezentată grafic ca în figura de mai jos:

¹ Conform dicționarului realizat de către profesorul Leon LEVIȚCHI, cuvântul *border* este definit după cum urmează: „I s 1. hotar, graniță, frontieră, limită, margine; 2 mal, țarm (de lac); 3 *fig.* hotar, linie de despărțire; 4 margine, bordură, chenar. II *vt* 1 a margini, a hotărâni, a se mărgini cu...; 2 a tivii” (**English-Romanian Dictionary * Dicționar englez-român**, Editura Gramar, București, 2007, p. 109), iar cuvântul *frontier* este tradus într-un mod similar: „s 1 frontieră, hotar, graniță; 2 *inv fort*” (Idem, p. 405).

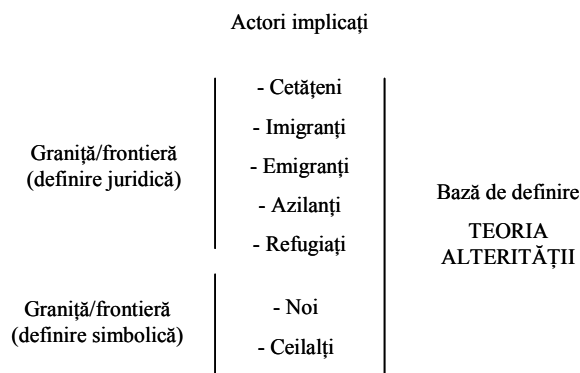

Figura nr. 1

Definirea pe baza teoriei alterității este rezultatul direct al existenței umane în grupuri. Apartenența la un grup determină ca respectivul individ să își formeze o anumită imagine atât despre grupul de apartenență, cât și despre cel de care nu aparține. Comparația socială este realizată prin socializare și influență socială, imaginea despre sine nefiind posibilă fără o atitudine față de ceea ce este diferit. În acest moment, intervine un nou element, anume stereotipul. Procesul de stereotipizare face ca percepția asupra unei persoane și reprezentarea psihosocială a acesteia să poarte cu sine atributele asociate categoriei din care aceasta face parte: sex, rasă, naționalitate, etnie etc.²

Față de grupul de apartenență (*noi*) și față de cel din care nu facem parte (*ceilalți*) există strategii individuale, dar care nu sunt întotdeauna posibile, mai ales atunci când avem de-a face cu granițe/frontiere relativ fixe. Este cazul multor grupuri etnice, religioase sau chiar naționale, unde strategiile posibile sunt cele bazate pe comparații sociale din care rezultă o imagine favorabilă despre grupul de apartenență și o imagine socială negativă despre „ceilalți”.

Implicațiile acestei teorii asupra securității sunt evidente. Diferențele de natură etnică, religioasă și națională constituie sursa multor provocări de securitate. În cazul migranților, ca actori ai proceselor de graniță/frontieră, problema se pune prin prisma aceleiași teorii a alterității. Imaginea nefavorabilă pe care cetățenii țării respective (*noi*) o au despre noii sosiți (*ceilalți*), care le „invadează” și „amenință” comunitățile, constituie adesea o sursă de tensiuni între aceștia, ce se pot propaga până la nivelul guvernelor și statelor.

Teoria alterității poate fi aplicată nu numai în analiza problematicii granițelor/frontierelor, ci și în studiul *cetățeniei*. Cetățenia este, evident, rezultatul definirii granițelor/frontierelor. Cetățenia este o idee ce își găsește expresia în lege. Ca un concept juridic, ea creează o comunitate ce îi include și îi protejează pe toți cei care aparțin aceluiași sistem de norme, identificați, de obicei, în interiorul unor granițe/frontiere. Crearea unei comunități în sine implică un mecanism antitetice ce definește clasa celor excluși, a „celorlalți”.³

2 CHELCEA, Septimiu și Petre ILUȚ, **Enciclopedie de psihosociologie**, Editura Economică, București, 2003, p. 345.

3 DELL’OLIO, Fiorella, **The Europeanization of Citizenship: Between the Ideology of Nationality, Immigration and European Identity**, Anthony Rowe Ltd., Wiltshire, UK, 2004, p. 7.

Cetățenia, în mod tradițional, constituie un status uzual și reprezintă calitatea de membru al unui stat națiune, fiind conferită la naștere sau prin proceduri juridice specifice în cazuri de emigrare dintr-un stat în altul. Cetățenia este definită astăzi din perspectiva drepturilor și îndatoririlor pe care le au cetățenii.⁴

Studiile de specialitate⁵ încearcă să deosebească între cetățenia formală și cea de fond, subliniind impactul dezvoltării istorice a claselor asupra noilor teorii referitoare la cetățenie. Pe de o parte, cetățenia formală ridică unele probleme referitoare la identitatea națională și rolul istoric al statelor națiune ca formă modernă principală de organizare a comunității politice. Cetățenia de fond, pe de altă parte, se referă la drepturile sociale ale indivizilor care trăiesc într-o comunitate. Conform acestor teorii, conceptul de cetățenie implică existența unei dihotomii: cetățenia de fond universală și cetățenia formală particulară. Cetățenia este sensibilă la universalizare doar prin drepturile sociale pe care le conferă indivizilor dintr-o comunitate, precum este cea europeană.

De asemenea, există simultan două concepții asupra cetățeniei: cetățenia ca discurs politic și cetățenia ca practică juridică.⁶ Pentru indivizii de pretutindeni, idealurile, statusurile și practicile cetățeniei au început să însemne mult mai mult decât simpla posesie a unui act de identitate sau a unui pașaport, decât legătura formală cu un anumit stat-națiune. Totuși, se pare că prăpastia dintre teoria asupra cetățeniei și practica acesteia se adâncește. Pe măsură ce discursurile referitoare la cetățenie iau amploare, procesele sociale, economice și politice specifice cetățeniei se restrâng. Erodarea cetățeniei nu este doar efectul contextului global caracterizat de profundă insecuritate, ci și un catalizator pentru insecuritate la toate nivelurile (de la indivizi la grupări de state) și domeniile sale de manifestare (politic, economic, social, militar etc.). Este de dorit ca cetățenia europeană să nu implice ruperea legăturii tradiționale dintre cetățenie și naționalitate, politici adecvate putând sprijini cetățenia europeană în depășirea diferențelor etnice și culturale și în a face față pluralismului. Eșecul unor asemenea acțiuni contribuie clar la sporirea gradului de insecuritate percepută de către indivizii umani.

În acest context, cetățenia devine subiect al analizei de securitate atât prin expresia sa națională, ce creează premisele excluderii sociale, cât și prin cea europeană sau universală, ce creează premisele pentru includerea socială. Revenim astfel la distincția dintre „noi” și „ceilalți”, dintre „in-group” și „out-grup”, dintre „între granițe/frontiere” și „în afara granițelor/frontierelor” ca bază a definirii propriei existențe și a percepției și reprezentării psihosociale a securității.

II. Dimensiunile politică, economică, socială și militară

Statul este principalul și, din punct de vedere istoric, primul generator de granițe/frontiere și cetățenie în forma în care acestea există astăzi. De asemenea, statul este un element central al dimensiunii politice a securității. Aspirația fundamentală a

4 BULAI, Alfred, *Cetățenie*, în **Dicționar de sociologie**, coord.: Cătălin ZAMFIR și Lazăr VLĂSCĂEANU, Editura Babel, București, 1998, p. 94.

5 DELL'OLIO, Fiorella, *op. cit.*, 2004, p. 7.

6 DOBROWOLSKY, Alexandra, (*In*)*Security and Citizenship: Security, Im/migration and Shrinking Citizenship Regimes*, în „Theoretical Inquiries in Law”, Volume 8, Number 2, 2007, pp. 628-662.

oricărui stat, realizarea securității naționale, este dependentă atât de menținerea integrității granițelor/frontierelor, cât și de securitatea cetățenilor acestuia. În consecință, nu se poate vorbi despre impactul problematicii granițelor/frontierelor și cetățeniei asupra dimensiunii politice a securității fără a analiza rolul statului în această „ecuație”.

Abordarea neorealistă a securității pornește de la premisa existenței unei similitudini între interesele statului și interesele individului, punând semnul egalității între securitate și cetățenie. Securitatea este asigurată de statusul de cetățean, iar insecuritatea este generată de către „ceilalți”, adică de către cetățenii altor state.⁷ Totuși, această abordare este reduționistă. Analiza centrată pe securitatea individului relevă că, de fapt, de multe ori interesele individuale intră în contradicție cu politicile de securitate ale statului, simpla apartenență la un spațiu circumscris de niște granițe/frontiere neputând să răspundă în totalitate nevoilor de securitate ale indivizilor umani.

Dimensiunea politică a relației granițe – cetățenie – securitate vizează politicile referitoare la migrație adoptate de către statele respective. Acestea permit rapid sau după o perioadă mai lungă integrarea imigranților ca cetățeni, le facilitează sau nu participarea la procesul decizional de la nivel local și le oferă diferite tipuri de facilități legate de dreptul la muncă.

O analiză realizată de revista Foreign Policy (FP), la începutul anului 2008, identifică statele dezvoltate ce practică integrarea imigranților în căutare de condiții de muncă și de trai mai bune.⁸ Analiza este realizată în contextul în care, în lumea dezvoltată, țările își întăresc securitatea la granițe și impun reguli din ce în ce mai stricte pentru obținerea cetățeniei. În schimb, în cele cinci țări identificate de analiștii de la FP – Irlanda, Spania, Canada, Israel și Noua Zeelandă - politicile de integrare a imigranților par a fi un exemplu perfect pentru aplicarea principiului liberei circulații, chiar dacă trei dintre ele nu fac parte din UE.

În Irlanda, țară membră a UE, imigranții reprezentau, la începutul anului 2008, 14% din populația totală, cu țări de origine din Africa, Asia de Sud și Europa de Est.⁹ Conform analizei FP, politica practică de autoritățile irlandeze se bazează pe premisa că „există resurse pentru toată lumea” și oferă o serie de drepturi celor care nu sunt cetățeni irlandezi, precum dreptul la vot, dreptul de angajare în forțele de poliție și dreptul de a candida pentru administrația locală.

În Spania, imigranții provin în principal din Africa de Nord și America Latină și reprezintă aproximativ 11% din populația țării. În statisticile guvernului spaniol, 14,31% dintre imigranți provin din țările dezvoltate ale lumii, exceptând UE, iar 21,57% din țările Uniunii, exceptând Spania.¹⁰ De asemenea, și statisticile independente, precum cea a Financial Times, confirmă faptul că Spania constituie cea

7 KRAUSE, Keith și Michael C. WILLIAMS, *Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods*, în *Mershon International Studies Review*, No. 40 (2), 1996, p. 243.

8 x x x, *The List: The World's Best Places to Be an Immigrant*, posted February 2008, Web Exclusive, http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=4185.

9 Ibidem.

10 Date preluate din baza de date a Royal Statistical Commission of Spain, <http://www.ine.es>, accesată la 26 februarie 2009.

mai atractivă destinație din lume și pentru forța calificată de muncă din Marea Britanie, Germania, Italia și Franța.¹¹ Spania este cunoscută datorită politicii „ușilor deschise” pentru imigranți, absorbind peste 3 milioane dintre aceștia, mai ales în sectorul construcțiilor și agriculturii.

Canada se află în situația în care pe piața muncii există un deficit de forță cauzat de numărul scăzut al populației și de îmbătrânirea acesteia (rata de fertilitate este sub nivelul de înlocuire a populației). La o populație de 33.566.290 locuitori¹², 19% sunt imigranți preponderent din Asia de Est și de Sud. Chiar dacă legislația referitoare la imigrație este una dintre cele mai liberale din lume, oficialii canadieni iau în calcul îmbunătățirea sa.

Israelul se află într-o situație similară Canadei, deși cauzele sunt complet diferite: numărul populației este în declin, din cauza stagnării ratei natalității la populația evreiască, exceptând Fâșia Gaza, iar mulți dintre tinerii israelieni emigrează, din cauza mediului de securitate ostil. Israelul încurajează întoarcerea evreilor din întreaga lume, acordându-le automat cetățenia, iar organizațiile iudaice oferă alocații de până la 10.000 USD ca stimulent pentru revenirea în țară. Aproximativ 40% din populația totală a țării sunt imigranți proveniți din America de Nord și țările ce au aparținut fostului bloc sovietic.

În Noua Zeelandă, sub egida „suntem în căutare globală de talent”¹³, guvernul aplică o politică de sprijinire a imigranților înalt calificați, bazată pe un algoritm de atribuire a unui scor în funcție de pregătirea profesională a fiecăruia dintre aceștia. Imigranții reprezintă peste 16% din populația totală și sunt originari în principal din Estul Asiei și insulele din Pacific.

Într-o situație similară țărilor din analiza FP se află și SUA, a căror economie pare a deveni în următorii 10-20 de ani dependentă de forța de muncă străină. Conform statisticilor americane, aici are loc o naștere la fiecare șapte secunde, un deces la fiecare 12 secunde și intrarea unui imigrant în țară la fiecare 33 secunde.¹⁴ Studiile realizate de Centrul Pew de Cercetare pentru Populație și Presă arată că partea nenăscută în străinătate a forței de muncă va crește de la 15% în 2005 la 23% până în 2050.¹⁵ De asemenea, în 2050, 19% dintre americani se vor naște în străinătate, numărul rezidenților hispanici va ajunge la 29% de la 14% în 2005, iar procentul asiaticilor americani va crește de la 5% în 2005, la aproximativ 9%. Imigrația va genera o creștere de 82% a populației SUA, însemnând 117 milioane de locuitori, dintre care 67 milioane de noi imigranți și 50 milioane de locuitori la generația a doua și a treia. În ceea ce privește politica guvernului american față de imigranți, la

11 ROUSSANOV, Todor, *Europeans Favour Spain for Expat Jobs*, 2007, http://international.ibox.bg/news/id_1406161495.

12 Conform Statistics Canada, http://www.statcan.gc.ca/edu/clock-horloge/edu06f_0001-eng.htm, accesat la 26 februarie 2009.

13 x x x, *The List: The World's Best Places to Be an Immigrant*, posted February 2008, Web Exclusive, http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=4185.

14 Conform U.S. POPClock Projection, <http://www.census.gov/population/www/popclockus.html>, accesat la 26 februarie 2009.

15 Pew Center for Research for the People and the Press, *America's Immigration Quandary*, 2006, <http://people-press.org/reports/pdf/274.pdf>.

începutul anului 2009, Pentagonul a anunțat prin intermediul gl. lt. Benjamin C. Freakley, responsabil cu recrutările în Armata SUA, că se lucrează la implementarea unei noi direcții, prin care imigranții temporari care se înrolează primesc cetățenia americană după șase luni.¹⁶ Până în acest moment, imigranții cu drept de rezidență permanentă erau eligibili pentru înrolare, dar noua politică va deschide forțele armate pentru imigranții temporari care trăiesc în SUA de cel puțin doi ani. Specialiștii militari se așteaptă ca imigranții temporari să aibă un nivel mai ridicat de educație, inclusiv de cunoaștere a unui mai mare număr de limbi străine, și să fie mai bine pregătiți profesional decât mulți dintre cetățenii americani care sunt recrutați, ajutând Armata să umple golurile existente în asistența medicală, translație și analiza informațiilor.¹⁷

Se observă că, prin aceste tendințe existente în dimensiunea politică a securității, problematica granițelor/frontierelor și a cetățeniei are un impact deosebit și asupra **dimensiunilor economică și socială**. Din cazurile analizate mai sus reiese că statele pot avea avantaje economice, dar și sociale, prin deschiderea granițelor către forța de muncă din alte țări.

Avantajele economice se traduc prin creșterea productivității și a produsului intern brut în țările de destinație, dar și intrarea în țările de origine a unor fluxuri de capital ce sporesc, într-o oarecare măsură, produsul intern brut și nivelul de trai al familiilor emigranților și al comunităților din care aceștia provin. Din păcate, același fenomen poate avea și consecințe negative în plan economic, prin aceea că imigranții, în unele cazuri, contribuie involuntar la dezvoltarea economiei subterane și reduc accesul la piața muncii pentru anumite categorii de cetățeni din țările de destinație (forța de muncă necalificată care urmărește obținerea unor venituri mai mari decât cele oferite de angajatori și acceptate de imigranți). De asemenea, în țara de origine, se observă creșterea în amploare a unor fenomene cu impact negativ asupra dezvoltării acesteia, precum cel de „brain drain” (emigrarea forței de muncă înalt calificate) și cel al lipsei forței de muncă în anumite sectoare ale economiei naționale (rezultatul este scăderea productivității, a veniturilor realizate, dar și a calității vieții cetățenilor țării de origine a imigranților).

În același timp, închiderea granițelor pentru imigranți poate crea probleme economice deosebite în acele țări în care populația este îmbătrânită. Aici, presiunea asupra sistemului asigurărilor sociale, în special asupra pensiilor, este în creștere, în sensul că forța de muncă activă nu poate susține financiar numărul mare al minorilor și pensionarilor. Acest fenomen este specific țărilor dezvoltate europene care au sesizat că fenomenul „migrației de înlocuire”¹⁸ constituie o potențială soluție pentru

16 Preston, Julia, *U.S. Military Will Offer Path to Citizenship*, ediția on-line a New York Times, February 14, 2009, http://www.nytimes.com/2009/02/15/us/15immig.html?_r=1.

17 Conform articolului menționat, statisticile americane arată că doar 82% dintre cei 80.000 de americani recrutați în anul 2008 sunt absolvenți de liceu, dintre care 18% au fost acceptați în ciuda condițiilor proaste de sănătate sau a existenței cazierului judiciar.

18 ONU definește „migrația de înlocuire” prin acea mișcare a populației între două țări ce are ca efect echilibrarea piramidei populației prin primirea în țară a numărului de migranți necesar compensării declinului numărului populației din țara respectivă, atât sub aspectul vârstei, cât și al

compensarea costurilor economice ale îmbătrânirii demografice. De aici se nasc două probleme ce au un impact negativ asupra dimensiunii sociale a securității atât în țara de destinație, cât și în cea de origine.

Pe de o parte, aplicarea politicilor ce sprijină migrația de înlocuire au ca efect transformarea societății din țara de destinație într-un melanj multirasial, multiethnic, multireligios și multilingvistic care, neechilibrat prin politici și strategii de creștere a gradului de toleranță culturală, va provoca neliniște socială și chiar violențe civile. De asemenea, lipsa controlului asupra calității persoanelor care intră într-o țară poate avea drept efect creșterea infraționalității și criminalității, așa cum s-a întâmplat în ultimii doi ani în Italia.

Pe de altă parte, în țările de origine, lipsa controlului asupra emigrării poate avea drept consecințe în plan social îmbătrânirea populației și scăderea calității resursei umane angajate. Problemele cu care se confruntă țările de origine sunt și mai evidente în condițiile în care imigranții sunt persoane cu antecedente penale sau care au activități criminale în țările de destinație. Capitalul de imagine al țării de origine are de suferit la nivel internațional, iar posibila reîntoarcere a emigranților expulzați va determina, ca și în țările de destinație prin care aceștia au trecut inițial, producerea unui val masiv de infraționalitate.

UE estimează că totalul imigranților ilegali care trăiesc în Europa este între 8 și 12 milioane, iar primirea cetățeniei este problematică pentru un asemenea număr. De altfel, obținerea cetățeniei este adesea văzută ca un indicator-cheie al integrării cu succes în țările de destinație, deoarece, de cele mai multe ori, implică o bună cunoaștere a limbii țării respective, a culturii și societății acesteia, precum și un anumit nivel de contribuție la activitatea economică de aici, însă, din păcate, mare parte a imigranților ilegali nu corespund acestor condiții. Cu toate acestea, numărul persoanelor care au dobândit cetățenia uneia dintre cele 27 de țări ale UE¹⁹ continuă să crească, dar cu o rată mai mică decât cea a deceniului anterior.²⁰

forței de muncă (United Nations, *Replacement Migration: Is it A Solution to Declining and Ageing Populations?*, United Nations Population Division, New York, 2000, p. 5).

19 Statistica pe 2006 furnizată de EUROSTAT (vezi nota nr. 24) ia în calcul și țările care au aderat la UE în 2007 (Bulgaria și România), astfel încât, chiar dacă în cele ce urmează ne vom referi la anul 2006, UE-27 include toate țările care dețin în prezent statutul de membru.

20 VASILIEVA, Katya și Fabio SARTORI, *Acquisition of Citizenship in the European Union*, în *Population and Social Conditions*. Eurostat. Statistics in Focus, no. 108/2008, varianta on-line http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-108/EN/KS-SF-08-108-EN.PDF.

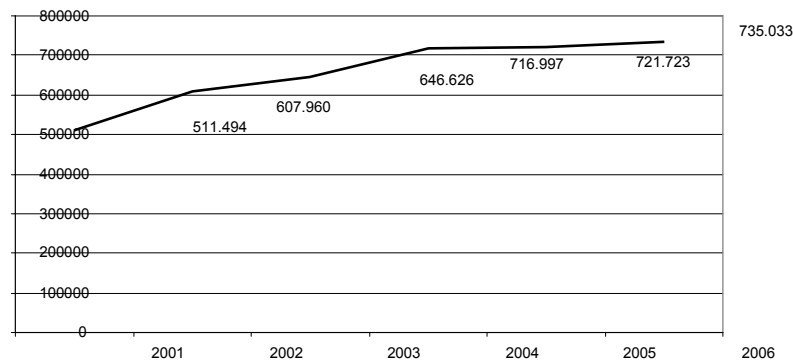

Figura nr. 2: Numărul imigranților care au dobândit cetățenie în țările UE-27, în perioada 2001-2006 ²¹

În anii '90, obținerea cetățeniei în UE-15 aproape că s-a triplat față de decada anterioară, pentru ca, apoi, numărul celor care au obținut cetățenia în UE-27 în cursul primei jumătăți a deceniului actual să fie relativ redus.

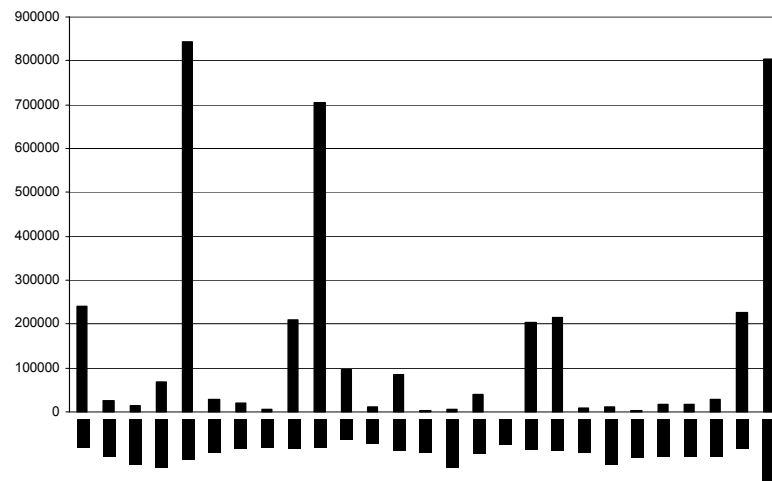

Figura nr. 3: Numărul imigranților care au obținut cetățenia în fiecare dintre țările UE în perioada 2001-2006 ²²

Se observă că țările care au acordat cel mai mare număr de cetățenii sunt Germania (844.593), Marea Britanie (805.000) și Franța (704.011), la un total de aproape patru milioane de noi cetățeni europeni în numai șase ani.

Trebuie specificat faptul că cele patru milioane de noi cetățeni europeni din perioada 2001-2006 nu provin în totalitate din afara granițelor Uniunii, ci mișcarea migratorie se desfășoară și în interiorul acestora, dintr-un stat membru în altul. În figura nr. 4 sunt prezentate procentele în care, în fiecare țară UE, au primit cetățenia respectivă atât imigranți comunitari, cât și din afara comunității europene.

21 Conform datelor oferite de baza de date EUROSTAT a Comisiei Europene, accesată la 26 februarie 2009,

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&dad=portal&_schema=PORTAL.

22 Ibidem.

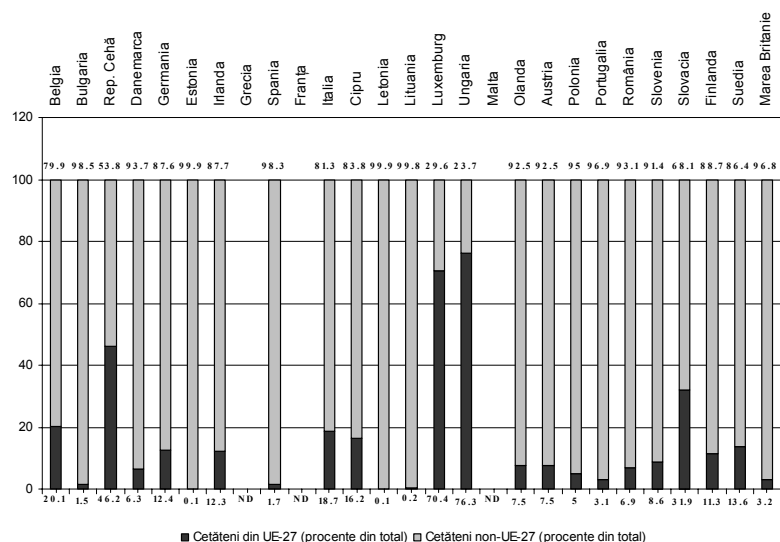

Figura nr. 4: Obținerea cetățeniei de către imigranții europeni sau noneuropeni, 2006 (ND – date nedisponibile)²³

Din analiza datelor preluate din baza EUROSTAT reiese că principalele țări UE de origine pentru imigranții care au primit cetățenia în alte state ale Uniunii în anul 2006 sunt Polonia (7.584), România (6.526), Portugalia (3.098) și Italia (2.709) (figura nr. 5). Restul cetățeniilor au fost acordate imigranților proveniți din afara granițelor UE, în special din țările de pe continentele african și asiatic. În figura nr. 6 este prezentată distribuția după regiunea de origine a celor care au primit cetățenie într-unul dintre statele membre ale UE în anul 2006.

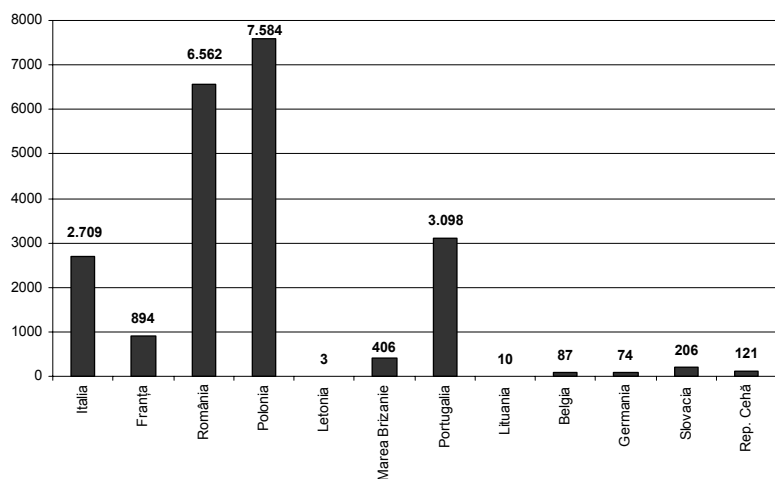

Figura nr. 5: Principalele țări UE de origine pentru imigranții care au primit cetățenia într-unul dintre celelalte state ale Uniunii în anul 2006²⁴

23 Ibidem.

24 Ibidem.

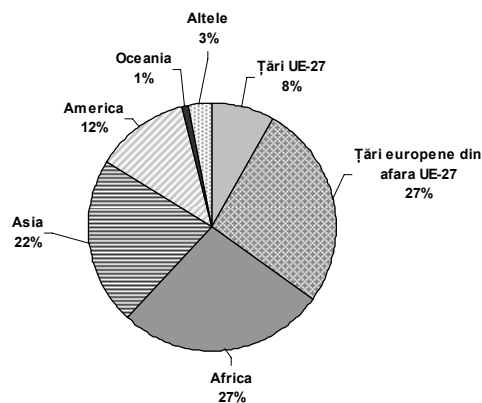

Figura nr. 6: Distribuția după regiunea de origine a celor care au primit cetățenie într-unul dintre statele membre ale UE în anul 2006²⁵

Dintre cele 3,5 milioane de imigranți care au intrat în UE-27 în anul 2006, numai 735.033 persoane au obținut cetățenia într-unul dintre statele membre. Aceasta reprezintă mai puțin de o pătrime din numărul total de imigranți.

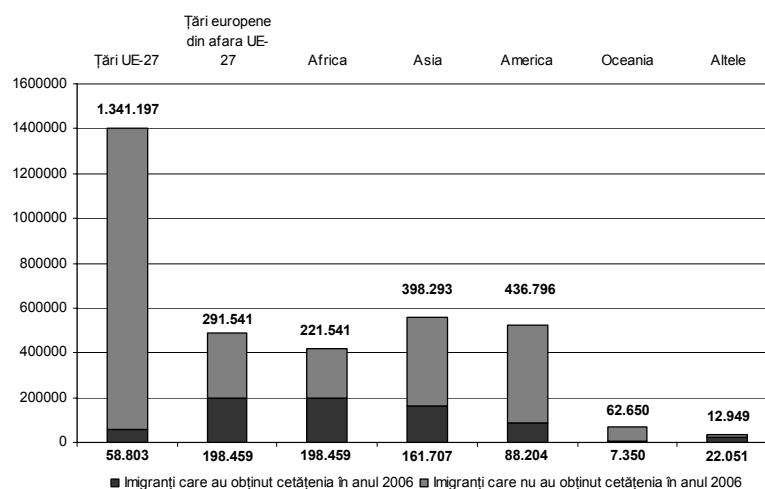

Figura nr. 7: Imigranți care au intrat în UE-27 în anul 2006, în funcție de două criterii: regiune de origine și obținerea sau nu a cetățeniei în țara de destinație²⁶

Așadar, se observă că diferența dintre cei care au obținut cetățenia într-unul dintre statele membre și cei care nu au obținut-o este foarte mare, mai ales în cazul celor proveniți din țările care sunt deja în Uniune. Motivele sunt diverse. Unul dintre ele este acela al mobilității forței de muncă în interiorul aceleiași entități politico-economice: existența cetățeniei europene, ce transcende granițele naționale, scade interesul imigranților proveniți din țări UE de a obține cetățenia țării de destinație. Un alt motiv poate fi acela al calității umane a celor care imigrează dintr-o țară UE în alta: ultimii ani au demonstrat că printre imigranți se află un mare număr de persoane

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

cu antecedente penale sau care comit infracțiuni în țara de destinație, aceștia nefiind eligibili pentru primirea cetățeniei în noul stat.

Analiza datelor de mai sus verifică ipoteza enunțată la începutul acestui subcapitol, anume că dimensiunile politică, economică și socială ale securității sunt influențate de problematica granițelor/frontierelor și cetățeniei sub mai multe aspecte existente atât în țara de origine, cât și în cea de destinație: dezvoltarea economică, evoluția numărului populației, climatul psihosocial din comunitățile respective, evoluția infracționalității și a crimei organizate, politicile de control al granițelor, politicile de integrare socială, politicile economice etc.

Un alt element al relației granițe – cetățenie – securitate se referă la problematica refugiaților și azilanților.

În cazul Uniunii Europene, conform statisticilor furnizate de Agenția ONU pentru Refugiați, niciuna dintre țările membre nu se află printre principalele destinații ale refugiaților, însă, pentru azilanți, multe dintre ele reprezintă o țintă.²⁷

Conform statisticilor agenției respective, principalele țări de destinație pentru refugiați sunt Germania, Marea Britanie și Franța, iar pentru azilanți – Germania, Franța și Suedia, în timp ce, ca țări de origine, niciuna dintre țările UE nu se evidențiază cu cifre peste un procent din totalul de refugiați, respectiv azilanți de la nivelul întregului continent.²⁸ În acest context, este evident că refugiații și azilanții din Europa sunt originari, în principal, de pe alte continente unde problemele militare și politice determină mișcarea acestora spre zone mai sigure (Figurile nr. 8 și 9).

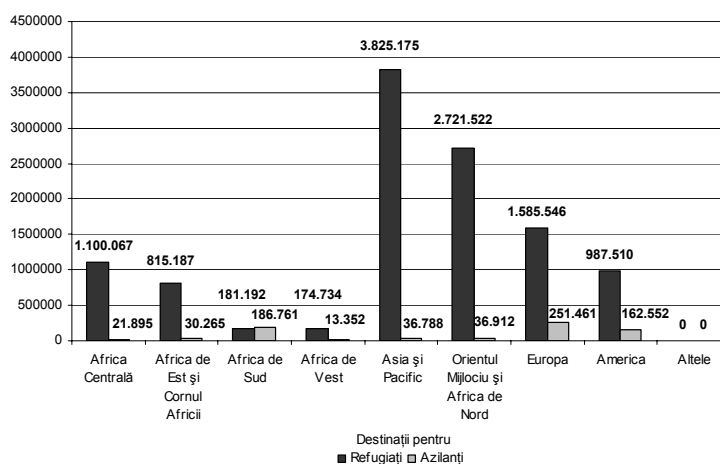

Figura nr. 8: Distribuția refugiaților și azilanților pe continente după destinație în anul 2007²⁹

27 2007 UNHCR Statistical Yearbook, ediția on-line
<http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/4981b19d2.html>.

28 Ibidem.

29 Ibidem.

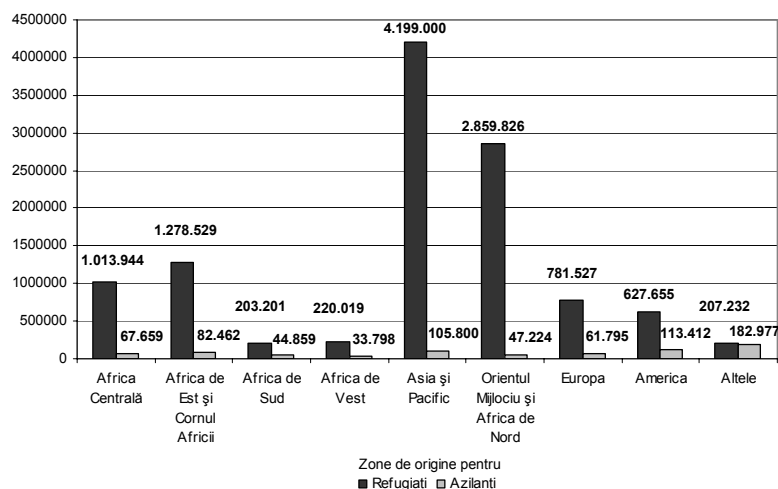

Figura nr. 9: Distribuția refugiaților și azilanților pe continente după origine în anul 2007³⁰

Fluxurile de refugiați și azilanți sunt influențate și de politica statului respectiv în ceea ce privește primirea acestora între granițele sale și acordarea statusului dorit. La nivelul UE, politicile din acest domeniu sunt destinate creării unui spațiu în care, fără a îngrădi dreptul la liberă circulație al persoanelor, fluxurile migratorii să poată fi gestionate printr-o abordare coordonată, în funcție de starea economică și demografică a Uniunii. În ciuda politicilor restrictive referitoare la imigrație dezvoltate încă din anii '70 de majoritatea statelor membre, din datele de mai sus, se observă că un mare număr de imigranți ilegali și doritori de azil continuă să intre între granițele UE. Reacția cetățenilor europeni la această situație reiese din analiza datelor furnizate de Comisia Europeană prin sondajele de opinie publică EUROBAROMETER.³¹

Astfel, întrebați care este cea mai importantă problemă cu care se confruntă țara lor, cetățenii statelor membre au răspuns, alegând imigrația din lista de probleme furnizată, după cum urmează:

³⁰ Ibidem.

³¹ European Commission, *Eurobarometer 70. Public Opinion in the European Union*, 2008.

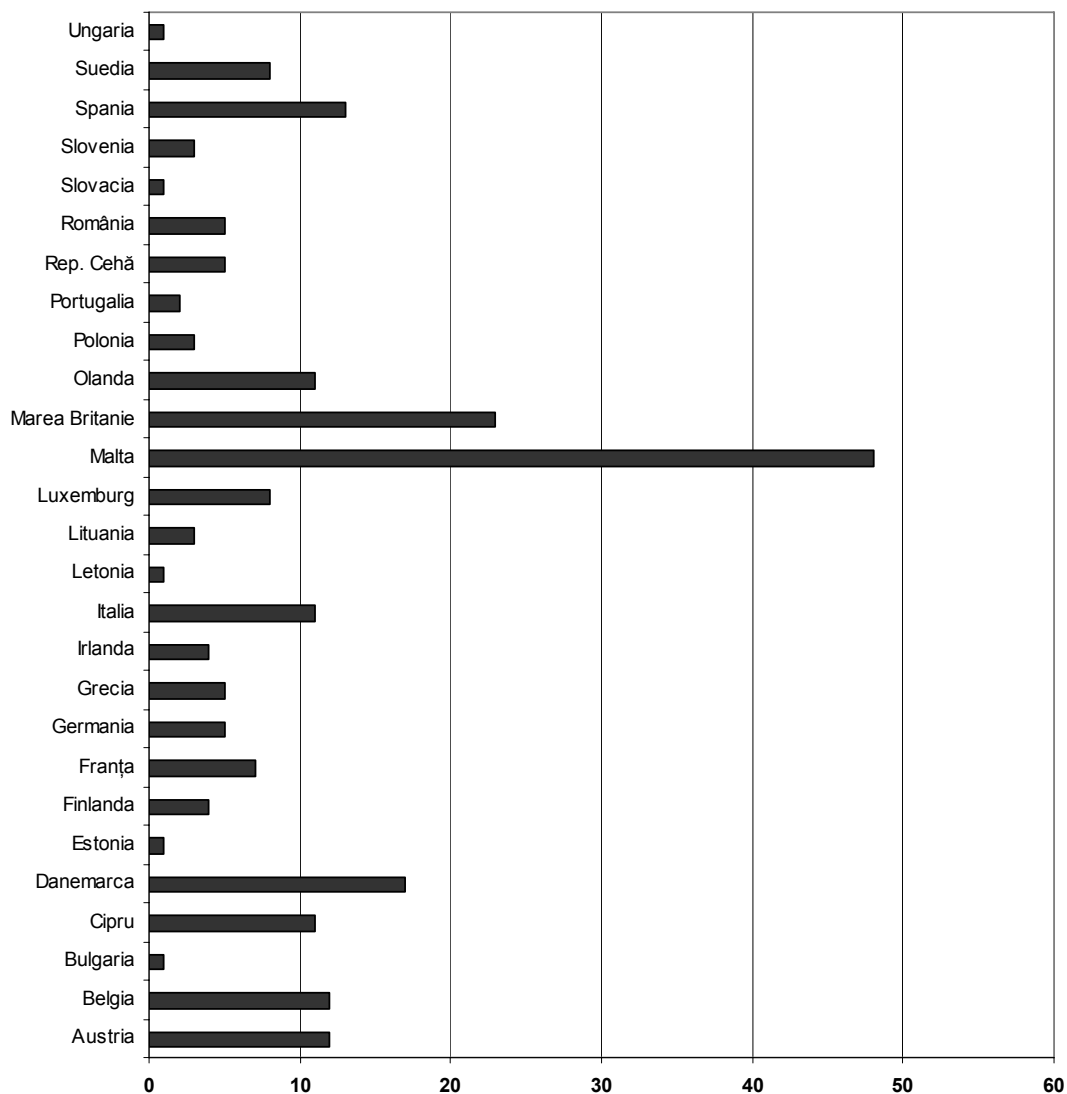

Figura nr. 10: Care credeți că este cea mai importantă problemă cu care se confruntă țara dumneavoastră în acest moment? Răspuns: *Imigrația (procente din totalul pe țară)*³²

Corelând aceste date cu cele referitoare la numărul imigranților în țările Uniunii, reiese că cetățenii principalelor țări europene de destinație consideră că imigranții reprezintă o problema importantă cu care țara respectivă se confruntă. De asemenea, în ceea ce privește preocuparea cetățenilor față de controlul granițelor UE și politicile comunitare referitoare la imigrație și azil, interesul lor este ridicat în aceleași țări mai sus menționate.

³² Ibidem.

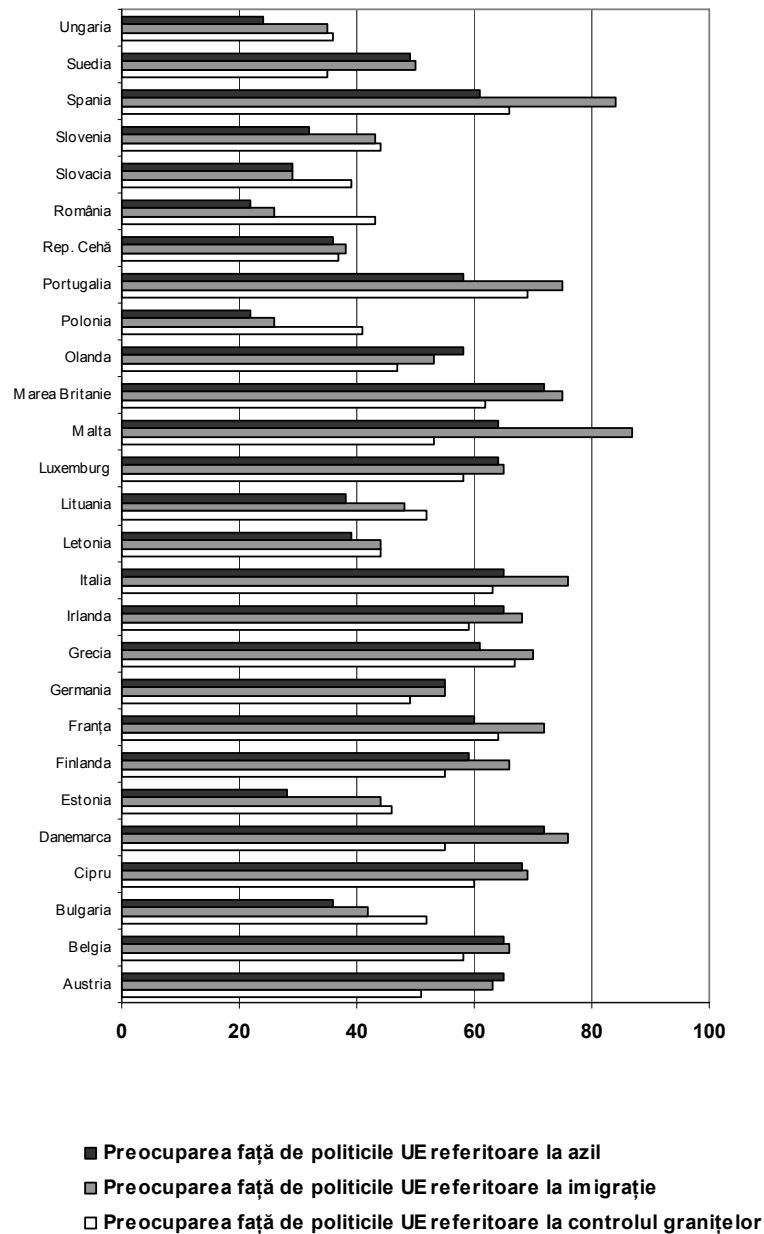

Figura nr. 11: *Exprimarea interesului cetățenilor UE față de politicile comunitare referitoare la controlul granițelor Uniunii, imigrație și azil³³*

Așadar, Malta, Spania, Marea Britanie, Danemarca, Grecia și Franța sunt țări în care iar imigrația este reprezentată de către cetățeni ca fiind o problemă cu care se confruntă țara lor, iar interesul lor în ceea ce privește politicile referitoare la controlul granițelor UE, imigrației și azilului este ridicat față de cel al cetățenilor din celelalte țări ale Uniunii. Explicația acestei diferențe constă în faptul că, în aceste șase țări, spre deosebire de restul membrilor UE, rata netă a migrației are valori pozitive mari, iar numărul azilanților este, de asemenea, ridicat. Este evident că populația reacționează

33 European Commission, *Flash Eurobarometer 252 - Awareness of key-policies in the area of Freedom, Security and Justice*, 2009.

la apariția acestor fluxuri de migranți adesea, din păcate, în mod negativ, determinând ca implicațiile migrației asupra dimensiunii politice să devină cu ușurință efecte asupra dimensiunii militare a securității, tensiunile dintre țara de origine și cea de destinație, precum și acțiunile rețelelor teroriste reorganizate la destinație putând căpăta caracteristici militare pregnante.

Dimensiunea militară a relației granițe – cetățenie – securitate se referă, în principal, la existența armatelor naționale și la posibilitatea creării unei armate europene, precum și la efectele violențelor civile și militare în termeni de refugiați și azilanți.

Uniunea Europeană nu are o armată proprie. Statele membre, majoritatea și membre ale NATO, au dedicat parte din forțele naționale participării la diverse operațiuni ale UE în cadrul PESA. Cu toate acestea, la începutul anului 2009, Parlamentul European a votat cadrul pentru crearea SAFE³⁴ (*Synchronised Armed Forces Europe* – Forțele Armate Sincronizate Europene), ca prim pas în realizarea unei forțe armate reale a Uniunii. SAFE va fi condusă printr-un directorat UE și va avea propriile standarde de instrucție și doctrine operaționale. SAFE va reflecta cooperarea strânsă și sincronă între forțele armate naționale și va crea un statut european militarilor participanți, dorindu-se ca, în viitor, să fie creat și un Consiliu al Miniștrilor Apărării.

Aceasta este o etapă deosebit de importantă în definirea unei entități europene de securitate și apărare, în dezvoltarea autonomiei strategice a Uniunii. Autonomia strategică îi va permite să atingă scopurile stabilite anterior, anume promovarea păcii și securității internaționale, apărarea intereselor sale în lume, dar și *protejarea propriilor cetățeni*.

În ceea ce privește participarea la viața militară a statelor membre, fiecare dintre acestea a optat asupra unei forme, precum conscripția sau voluntariatul. Dintre cele 27 de țări membre, 8 se bazează pe conscripție, iar 19 pe voluntariat. Conscripția se referă la obligația cetățenilor unui stat de a servi în cadrul forțelor armate în două variante: serviciu obligatoriu pentru tineri dintr-o anumită grupă de vârstă (18-30 ani) cu durata de 1-2 ani (de exemplu, în Marea Britanie este numit „serviciu național”) sau serviciu obligatoriu pentru o perioadă de timp nedefinită, în contextul mobilizării la război, pentru bărbați dintr-o grupă de vârstă mai largă (18-55 ani).

La nivel național, conscripția a reprezentat subiectul unor dezbateri bazate atât pe problemele de gen, cât și pe cele legate de nerespectarea prevederilor Declarației Universale a Drepturilor Omului. Se consideră că această obligație militară a cetățenilor unei țări contravine articolelor 2, 3, 4, 18, 20 și 23 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, încălcând dreptul la viață, libertate și securitate indiferent de statutul și genul persoanei (Art. 2 și 3), dreptul de a nu fi constrâns (Art. 4), dreptul la libertatea de conștiință și de manifestare religioasă (Art. 18), dreptul de a nu fi obligat să se asocieze (Art. 20) și dreptul de a alege liber ocupația (Art. 23).³⁵ De

34 *European Parliament resolution on 19 February 2009 on the European Security Strategy and ESDP (2008/2202(INI))*, varianta on-line <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0075+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>.

35 *Universal Declaration of Human Rights*, varianta on-line <http://un.org/Overview/rights.html>. *

cealaltă parte a baricadei, susținătorii serviciului militar bazat pe conscripție aduc drept argumente beneficiile instrucției, ca educație pentru supraviețuire, ca rit de trecere pentru tinerii cetățeni sau ca expresie a democrației, în sensul descurajării loviturilor de stat militare.

Deși decizie strict națională, în Europa, renunțarea la serviciul militar obligatoriu este legată de aderarea la NATO a țărilor respective, ca garanție de securitate. Decizia are cauze economice, sociale, dar și legate de nevoile Alianței post-Război Rece. Din punct de vedere economic, renunțarea la conscripție asigură eficiența pregătirii și reduce costurile instrucției, iar din punct de vedere social, răspunde tendințelor demografice manifestate în multe dintre țările europene. Prin prisma nevoilor Alianței, militarii voluntari se încadrează mult mai bine în misiunile actuale, caracterizate prin capacități moderne, înalt tehnologizate și expediționare.

În consecință, cetățenia este legată de un anumit tip de participare la viața militară a țării. Impactul acesteia asupra securității este vizibil doar în măsura în care respectiva țară se confruntă cu pericole și amenințări ce necesită un răspuns militar în cadrul sau în afara unei alianțe de acest tip.

Câteva concluzii

Abordând relațiile dintre granițe, cetățenie și securitate prin prisma reprezentării psihosociale a securității, deschidem noi orizonturi atât către dimensiunea obiectivă a realității, cât și către cea subiectivă (teoria alterității, schemele mentale preexistente, profetia autorealizatoare, comparațiile sociale etc.). Dimensiunile politică, economică și socială ale relației dintre aceste concepte se referă de problematica granițelor/frontierelor și a cetățeniei, în principal, prin politicile referitoare la migrație adoptate de statele respective și prin strategiile de asimilare sau de respingere a migranților, iar rezultatele sunt evidente atât în țara de destinație, cât și în țara de origine a actorilor implicați, prin evoluția nivelului de dezvoltare, a numărului populației, a infraționalității și crimei organizate. În ceea ce privește dimensiunea militară, granițele/frontierele, cetățenia și securitatea sunt strâns legate de aspecte precum existența armatelor naționale în raport cu formele regionale de apărare sau cauzele și efectele violențelor civile ori militare asupra țărilor în cauză.

Așadar, existența unor divergențe semnificative între tendințele simultane către deschiderea granițelor/frontierelor și cele de control al acestora, precum și între teoria și practica cetățeniei aduc în atenția studiilor de securitate problematica relațiilor dintre aceste concepte și securitatea individuală, grupală, națională și regională. La nivel național, toate cele trei concepte comportă un discurs de excludere, de promovare a apartenenței la un grup sau o comunitate, în timp ce, la nivel regional, discursul este unul post-național, de includere și deschidere a granițelor/frontierelor pentru cetățenii altor țări.

DINAMICA MEDIULUI DE SECURITATE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Dr. Cornel CUCU*

For analysing the relation security environment we wile try a short analyse of them through the light of security environment's components which must be treated and analysed together and not separated, because its influence them each other. Dynamics of security environments is evaluating the importance of the security risk factors, but also the importance of regional stability.

The regional security environment became more volatile, fluid and complex. The regional foreign policy focused on the very specific way in order to include the Extended Region of the Black Sea (ERBS). The component country ERBS must assume responsibilities and engage in an ongoing dialogue over the security environment challenges and good neighbour policy.

1. Introducere

Securitatea tinde să devină responsabilitatea mai multor centre de putere, chiar dacă acestea nu sunt în concordanță cu modelul clasic de securitate. Securitatea și stabilitatea regională, parte a celei internaționale, este o stare de fapt la care statele, organizațiile internaționale și alți actori contribuie în mod semnificativ, dar în moduri diferite.

Intercondiționarea deciziilor și acțiunilor tuturor acestora este din ce în ce mai evidentă și trebuie să conducă la o stabilitate a bunelor relații. Aceasta se datorează în primul rând globalizării, care reduce distanțele și comprimă timpul, astfel încât implicațiile și consecințele unor evenimente se manifestă mult mai repede și mai acut și la distanțe mult mai mari decât în trecut.

Politica internațională este influențată din ce în ce mai mult de organizații care depășesc granițele naționale (organizații mondiale, așa cum este, de exemplu, Organizația Națiunilor Unite sau organizații regionale, așa cum este de exemplu Uniunea Europeană). Diverse ca scop, obiective, organizare și putere, organizațiile internaționale își exercită rolul în mod independent și au din ce în ce mai multă influență în relațiile internaționale.

Practica politică a demonstrat fără echivoc rolul din ce în ce mai important jucat de organizațiile internaționale în procesul de management al crizelor de natură diferită (politico-militare, umanitare sau ecologice), cât și modul în care acestea influențează comportamentul statelor.

Considerăm că aspectele nemilitare ale securității regionale devenind tot mai pregnante, ceea ce trebuie să modifice comportamentul indivizilor și entităților politice. Instrumentele pe care statele le pot operaționaliza pentru a asigura îndeplinirea intereselor lor naționale interacționează în multe cazuri cu cele utilizate de organizațiile internaționale sau sunt condiționate și potențate de către acestea.

Derularea evenimentelor ultimilor ani a creat percepția unei revigorări a inițiativelor de cooperare regională între statele riverane bazinului Mării Negre, precum și cu cele din zona extinsă a acesteia. Actorii locali par să fi conștientizat faptul că pentru asigurarea dezvoltării durabile și a stabilități în spațiul Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN) este necesară îmbunătățirea formelor de cooperare

regională. REMN este caracterizată de o gamă variată de amenințări care sunt cunoscute atât actorilor regionali, cât și celor globali.

2. Ordinea internațională și securitatea regională la Marea Neagră

În cadrul procesului de analiză a ordinii contemporane, trebuie să conștientizăm, în primul rând, cât de mari sunt cerințele și așteptările legate de această ordine internațională astăzi, comparativ cu trecutul.

Ordinea internațională poate furniza informații, resurse economice, drepturi ale omului, intervenție, acces la mișcările sociale globale și la organizațiile non-guvernamentale internaționale și permite folosirea în comun a unei abundențe de bunuri culturale. Vechile divergențe de natură politică, teritorială și etnică nu au dispărut, evenimentele de după 11 septembrie 2001 au contribuit la afectarea echilibrului prin potențialul lor distrugător, iar noile state democratice din zonă realizează că, pentru a se consolida, este nevoie de timp, iar libertatea câștigată și construită este încă extrem de vulnerabilă.

O importantă zonă de interes rămâne aceea a principalelor atribute ale securității contemporane. Aceasta se adresează dezbaterilor despre actuala distribuție a puterii și dacă această distribuție poate fi considerată ca fiind unipolară, bipolară, multipolară sau un hibrid între aceste forme.

În linii mari, există câteva tendințe generale actuale spre colectivizarea securității (deși distinctă de securitatea colectivă în adevăratul sens al cuvântului). Acestea acoperă diferitele forme de multilateralism în securitate, rolul coalițiilor, originea și eșecul parțial al operațiilor de impunere și de menținere a păcii, și tendința spre intervenționism (precum și limitele acestuia).

Deoarece degradarea mediului de securitate afectează bunăstarea populației și performanțele economiilor naționale, cât și a celei globale, guvernele diferitelor state devin preocupate de amploarea acestui fenomen. Securitatea regională este o abordare puțin diferită a conceptului de securitate, dar cu repercusiuni asupra ordinii internaționale. Securitatea regională are două componente: prevenirea modificării mediului intern și extern din proximitate ca urmare a intereselor naționale ori a crizelor interne cu efecte în planul imediat extern și impactul degradării globale a mediului de securitate asupra bunăstării generale a societății umane și, asupra economiilor naționale cu influențe asupra celei globale.

Dezvoltarea mediului de securitate regional actual este un element fundamental pentru înțelegerea ordinii ce se conturează. Acesta îmbracă diferite forme incluzând-o pe cea de securitate internațională (rolul organismelor cum ar fi ONU, NATO, UE, OSCE etc.), economică (regiuni de comerț) și chiar culturală.

În ultimele două decenii, regiunea Marii Negre a trecut printr-o multitudine de perioade tulburi: războaie, revizuirii ale frontierelor, conflicte etnice, crize politice și economice, precum și revoluții „colorate”. Desigur, aceste evenimente au fost întotdeauna inițiate la nivel local, însă marile puteri și-au menținut rolul important pe toată perioada acestora.

Orice conflict în regiune, indiferent care i-ar fi cauza, are elemente de competiție geopolitică, fie că este vorba despre confruntările revoluționare din Georgia și Ucraina, sau despre luptele dintre diferite partide politice și politicieni din orice țară.

În viziunea occidentală, conflictul este redus la ideea simplistă a unei ciocniri între forțele „pro-Occident” și „anti-Occident” sau „pro-ruse” și „anti-ruse”.

Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMNEC) a devenit una dintre zonele-cheie ale noii arene de conflictualitate. Având ca limita Marea Caspică, regiunea este și va fi o importantă sursă de petrol și gaze naturale. De asemenea, ea constituie un important coridor pentru transporturi, având potențialul de a lega Asia Centrală, bogată în resurse de piață mondială a energiei.

În REMNEC principalele mecanisme instituționale de cooperare sunt următoarele:

- *Organizația Cooperării Economice a Mării Negre (BSEC)* – din 1992, promovează cooperarea regională în domeniile economic, transporturi, energie și mediu și are grupuri de lucru pentru controlul frontierelor, gestionarea crizelor, contraterorism;

- *Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM)* – înființată în 1997, din inițiativa SUA, ca structură politico – economică cu rol de alternativă la organizațiile regionale (din spațiul CSI) coordonate de către F. Rusă. Este compusă din Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și R. Moldova și are ca principale obiective crearea unei zone de comerț liber între statele membre. Cooperarea în domeniul energetic în scopul diminuării dependenței de F. Rusă, soluționarea conflictelor „înghețate” de pe teritoriul acestora și lupta împotriva terorismului, migrației ilegale, a traficului de persoane și armament, etc. Cu prilejul Summit-ului GUAM de la Kiev, din 2006, această structură de cooperare s-a transformat în Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (ODDE), cu sediul la Kiev;

- *Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat* este o inițiativă românească (2006), menită să ofere cadrul de întâlnire și dialog transparent, favorabil pentru lansarea unui proces de reflecție asupra viitorului și identității regiunii. Forumul își propune să sprijine țările riverane Mării Negre, să anticipeze și să rezolve rapid și eficient potențialele probleme, înainte ca acestea să devină surse de instabilitate și amenințări la adresa securității regionale;

- *Reuniunea anuală a miniștrilor apărării din Europa de Sud – Est (SEDM)* a fost creată în 1996 și urmărește sporirea încrederii și transparenței în domeniul militar;

- *Grupul Naval de Acțiune Comună în Marea Neagră (BlackSeaFor)* - creată în anul 2001, este cel mai important organism de cooperare militară între statele riverane, vizând operațiunile de salvare, asistență umanitară, securitatea traficului și protecția mediului, combaterea terorismului și a traficului cu arme de distrugere în masă;

- *Black Sea Harmony (OBSH)* se dorește a fi echivalentul operațiunii NATO „Active Endeavour” din Marea Mediterană și vizează monitorizarea traficului în zona de coastă și semnalizarea autorităților portuare naționale în privința navelor suspecte;

- *Acordul de cooperare al Gărzilor de Coastă* stă la baza cooperării între Gărzile de Coastă/Polițiile de Frontieră, fiind constituit într-o serie de acorduri bilaterale între statele riverane, cel mai recent fiind semnat între Bulgaria și Turcia în anul 2003.

- *Cooperarea navală între statele riverane* este subiectul Documentului privind Creșterea Încrederii și Securității, în vigoare din 2003. Acest document conține referințe explicite la cooperarea în domeniul prevenirii terorismului și prevederi

pentru acordarea asistenței în combaterea crimei organizate și traficului ilegal de droguri și armament.

Problematica acutizării securității regionale determină câteodată reacții de apărare împotriva tendinței de globalizare dar, în general, este văzută mai curând ca un aspect al globalizării decât ca un argument împotriva ei. Faptul că un număr de regiuni simt nevoia să își dezvolte instituții regionale este el însuși o manifestare a globalizării, în aceeași măsură în care răspândirea globală a statului-națiune, ca principală formă de organizare, a fost la început un produs al globalizării.

De foarte multe ori, se nasc întrebări interesante despre însemnătatea regionalismului pentru ordinea de după Războiul Rece, cum ar fi gradul de autonomie relativ mare în ce privește securitatea de care se bucură regiunile începând de la sfârșitul Războiului Rece, și rolul regiunilor în constituirea noilor forme de identitate. Un paradox al momentului este, probabil, faptul că în ciuda constrângerilor ori restricțiilor din timpul Războiului Rece, regiunile au acum o mai mare autonomie, deși, în același timp, nivelurile de interdependență și de globalizare indică posibilități restrânse pentru izolare regională.

După etapa regionalismului de la sfârșitul secolului XX, noul mileniu a debutat prin acțiunile de globalizare ale actorilor internaționali, cu efecte controversate, generând riscuri și amenințări asimetrice. În contextul acestor evoluții, NATO și UE, ca actori internaționali, manifestă un interes deosebit pentru menținerea stabilității și securității în REMN. Regiunea este considerată una de tranzit, în care principala amenințare o constituie crima organizată.

3. Crima organizată și securitatea în Regiunea Extinsă a Mării Negre

Amenințările la adresa securității regionale sunt tot atât de importante pentru viitorul stabilității internaționale. Specific securității în Regiunea Extinsă a Mării Negre este caracterul transfrontalier al acestora. Poziția geografică a României, într-o Europă în continuă transformare, a impus ca țara noastră să fie un furnizor de securitate și stabilitate, în peisajul politic, economic și militar est-european.

Transformările din economia globală și politica internațională de după războiul rece au dat un impuls puternic activității criminale și au consolidat organizațiile acesteia.

Bazându-se pe creșterea traficului internațional ilegal de bunuri, bani și persoane, organizațiile criminale și-au extins influența și puterea, au devenit și mai bogate comparativ cu guvernele statelor cu care se confruntă. Acest curs de acțiune a devenit o amenințare reală la adresa securității naționale a multor state, precum și la adresa securității internaționale în general.

În majoritatea țărilor foste comuniste violența, corupția și jefuirea fără scrupule a bogățiilor și averilor naționale asociate cu organizațiile de tip mafiot în formare și ascensiune pun în pericol reformele democratice și trezesc, în cercurile cele mai defavorizate ale populației, nostalgia pentru regimurile autoritare. Spre exemplu în țara noastră modul în care foarte mulți directori de întreprinderi de stat au reușit dubla „performanță” de a aduce în stare de faliment întreprinderile pe care le conduceau și în același timp de a se îmbogăți datorită firmelor „căpușă” create în același domeniu de activitate.

Mai mult chiar, în unele state precum F. Rusă și Ucraina organizațiile criminale ce utilizează în mod frecvent extorcarea de fonduri, traficul de arme, droguri și chiar de material nuclear potențial fisionabil sunt prin însăși existența lor o amenințare la siguranța și sănătatea publică.

În multe cazuri, organizațiile criminale sunt conduse după reguli de management utilizate de orice firmă sau companie, cu ierarhii și responsabilități bine stabilite. Noul model de organizare a activității criminale tinde însă să se diferențieze de acest model clasic. Unele entități criminale nu sunt restricționate de frontierele dintre state, ba chiar dimpotrivă, posedă o structură permanentă foarte puțin dezvoltată, dar foarte elastică. Altele, grupuri criminale mici, cu puține resurse organizaționale și legături reduse cu economia legală și infrastructura oficială a statului pot produce daune serioase societății respective.

În același timp, trebuie aduse la lumină activitatea și prioritățile transnaționale ale grupurilor criminale mult mai puternice și mai bine organizate, care mențin reprezentanțe în afara țării lor de origine, cultivă cu perseverență relații cu oficialități și lideri politici pe care îi corup prin orice mijloace, făuresc alianțe strategice cu organizații criminale din alte state și penetrează economia legală a diferitelor țări în cadrul procesului de spălare a banilor proveniți din activități ilegale.

În multe state, precum SUA, Japonia, Italia și mai nou în F. Rusă și Ucraina se manifestă îngrijorare în legătură cu amploarea crescândă a operațiilor ilegale ale grupurilor aparținând crimei organizate, lărgirea ariei geografice a influenței acestora și puterea crescândă pe care o dețin, ceea ce constituie, din ce în ce mai mult, o amenințare la adresa ordinii internaționale. În concluzie, drept rezultat al activității transfrontaliere, organizațiile criminale sunt capabile să acumuleze bogății și putere într-o asemenea măsură încât pun în pericol eficacitatea și chiar legitimitatea funcționării aparatului de stat din unele țări.

Toate aceste organizații criminale sunt angajate în sustragerea, vânzarea și traficul ilegal al drogurilor și altor substanțe restricționate, aflate sub controlul statului. Ele realizează profituri enorme și din alte activități, precum traficul ilegal de persoane, camătă, falsificarea documentelor de identitate și a banilor, spălarea banilor proveniți din activități ilegale, traficul de arme, fraude împotriva instituțiilor financiare, pirateria împotriva mărfurilor aflate sub regimul drepturilor de copyright sau a mărcilor înregistrate de firmă, crima plătită la comandă, prostituția forțată, terorismul, perceperea taxei de protecție și extorcarea, furtul și traficul de vehicule furate, corupția în rândul politicienilor, justiției, poliției și sindicatelor. Toate acestea sunt activități ilegale foarte profitabile pentru infractori și care afectează în egală măsură stabilitatea regională și securitatea națională a statelor în care se manifestă.

În rândul specialiștilor în domeniul combaterii criminalității organizate există un larg consens asupra faptului că crima organizată erodează și degradează mediul de securitate internațional și amenință viziunea asupra a ceea ce este o societate stabilă și dezirabilă. Caracterul precis și dimensiunile reale ale fenomenului rămân estompate. Grupările aparținând crimei organizate diferă în mod semnificativ între ele în ceea ce privește mărimea, bogăția acumulată, structura internă și coeziunea, activitățile ilegale de bază, legăturile și conexiunile internaționale și transnaționale.

În plus, modelele tradiționale ale activității crimei organizate, ce pun accentul pe valori precum ierarhia strictă, continuitatea operațiilor și relațiilor bazate pe corupție

cu organele puterii de stat (ale tuturor celor trei puteri: judecătorești, executive și chiar legislative) sunt deja descrieri inadecvate ale caracteristicilor noilor organizații criminale. Multe dintre activitățile specifice crimei organizate nu mai necesită resurse organizatorice de amploare și structuri ierarhice dezvoltate și nici obținerea complicității forțelor de ordine, așa cum s-a întâmplat de multe ori în istoria dezvoltării societăților.

Multe dintre activitățile ilegale sunt desfășurate de grupări care nu se încadrează în modelul tradițional. Este vorba de grupuri mici și foarte mici de infractori constituind un sistem de legături foarte slabe atât pe verticală cât și pe orizontală și care se extind sau se contractă în funcție de riscul ce trebuie asumat și de oportunitățile de câștig pe care le oferă diversele situații favorabile. Unele grupări se constituie ad-hoc numai pentru comiterea unei singure infracțiuni. De regulă, de proporții, își împart profitul obținut și apoi se dezorganizează. O asemenea conduită este specifică grupărilor criminale chineze angajate în traficul de heroină, dar și traficanților de material nuclear din F. Rusă și Ucraina.

Colapsul imperiului sovietic și reintroducerea capitalismului în Estul Europei și în Asia China au înlăturat barierele războiului rece din calea relațiilor de afaceri dar și din calea activităților criminale. Extinderea sistemului economiei de piață a făcut să crească amplitudinea și frecvența cu care persoanele, bunurile și banii se mișcă peste granițele statelor.

În unele state foste comuniste din Europa, aflate în diferite faze ale tranziției spre un capitalism real, dar aproape toate cu economiile încă într-un echilibru relativ, crima organizată s-a concentrat asupra câtorva activități specifice: traficul de droguri, contrafacerea diferitelor mărfuri mergând de la băuturi alcoolice și țigări până la produsele de lux, contrabanda cu țigări dar și alte bunuri, traficul de autovehicule și obiecte de artă furate, furtul și traficul de arme, traficul ilegal de persoane spre Europa de Vest, traficul de organe umane necesare operațiilor chirurgicale de transplant.

Dintre toate acestea cel mai bine organizat și într-o expansiune continuă pare a fi traficul de droguri. Noi producători de opium au apărut nu numai în America de Sud dar și în Vietnam, fostele republici sovietice din Asia Centrală și mai ales Afganistan. Producția acestora este orientată în special spre Europa de Vest, România constituind în principal o țară de tranzit și numai secundar o piață de desfacere. Cu toate acestea, consumul de droguri în țara noastră este în creștere continuă și constantă, consumatorii de predilecție fiind tinerii, drogurile utilizate fiind marijuana, opiumul și în mod surprinzător cele de sinteză, cocaina și heroina, care sunt și cele mai nocive.

Schimbările realizate în economia globală, determinate de dispariția celor două blocuri rivale, dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor specifice comunicațiilor și transportului, diminuarea controlului statului asupra fluxurilor de bunuri, servicii și resurse financiare, au schimbat și schimbă în continuare contextul în care operează crima organizată. Intensificarea comerțului legal procură o acoperire facilă pentru traficul ilegal de bunuri și investirea banilor obținuți ilegal în activități legale. Piața cea mai activă din acest punct de vedere este astăzi din păcate reprezentată de țările foste comuniste, inclusiv România, unde organele abilitate ale statului pentru lupta împotriva crimei organizate dispun de o experiență limitată pentru a fi eficiente în lupta împotriva unui asemenea flagel. În plus, sistemul legislativ facilitează încă activitățile infracționale, iar corupția, după cum este cunoscut, este mult mai greu de

eradicat în societățile sărace. Se apreciază că în aceste țări între 30 - 60% din activitățile economice și din veniturile totale realizate sunt obținute din economia subterană. În țara noastră sunt de notorietate cazurile Zaher Iskandarani, Gigi “Kent”, “Țigaretă I și II”, Fondul Național de Investiții – FNI, ori ale băncilor Bancorex, Credit Bank, Banca Internațională a Religiiilor, Bankcoop și Banca Română de Scont aduse prin fraudă în stare de faliment.

În țara noastră a fost identificată activitatea unor rețele criminale de acest tip, în tranzit doar dinspre F. Rusă și Ucraina, beneficiind însă de un aport substanțial din partea unor cetățeni din Republica Moldova, în calitate de călăuze sau curieri, fiind mult mai buni cunoscători ai spațiului românesc.

Crima organizată prezintă în general două tipuri de amenințări pentru orice autoritate publică constituită. Prima amenințare constă în posibilitatea grupărilor crimei organizate de a susține ori de a se alătura forțelor ce susțin conflicte interne ori tendințe separatiste.

În F. Rusă și Ucraina forțele polițienești sunt demoralizate, slab plătite și echipate la un nivel mediocru. Această situație încurajează atât oferirea și acceptarea de mită, ca și utilizarea violenței de către grupările crimei organizate împotriva membrilor cinstiți ai poliției, procuraturii și justiției. Rezultă un mediu în care legalitatea este aleatorie, sprijinul pentru democratizarea societății și implementarea măsurilor de piață liberă sunt descurajate, la fel ca și investitorii din Occident.

Migrația ilegală de persoane a devenit în ultimii zece ani o problemă pentru țara noastră, atâta timp cât grupuri de persoane venind din India, Sri Lanka, Pakistan etc. puteau intra în România venind în special din Republica Moldova, pentru a fi apoi oprite la granița cu Ungaria, în cele mai multe cazuri statul român plătind pentru repatrierea lor, sau trebuind să le acorde drept de azil în conformitate cu reglementările internaționale la care țara noastră este parte. În ultimii câțiva ani însă, în perspectiva aderării țării noastre la UE, au putut fi întreprinse măsuri concertate și eficiente pentru securizarea frontierei, mai ales a celei de est, cea mai activă din punctul de vedere al infraționalității.

Transformarea lor este un proces continuu de adaptare, reconfigurare a priorităților și instrumentelor de lucru, manifestându-se tot mai pregnant aplicarea a ceea ce în limbajul specific Uniunii Europene se numește „principiul subsidiarității”, adică transferarea responsabilității rezolvării diverselor probleme cât mai mult posibil către nivelurile inferioare, în practica internațională aceasta însemnând, pe cât posibil, transferul găsirii soluțiilor de la nivelul global al ONU, de exemplu, către nivelul regional al OSCE, UE sau UA.

Din această cauză scopurile și obiectivele lor inițiale nu mai sunt de actualitate. Majoritatea organizațiilor internaționale cu vocație de securitate au fost înființate înainte de sfârșitul războiului rece și chiar ca un rezultat al acestuia.

În concluzie, crima organizată este una dintre amenințările specifice societății globale, ea acționând în țara noastră în modalități specifice, în special datorită statutului conferit de economia românească, în tranziție prelungită de la proprietatea de stat la proprietatea privată și economia de piață liberă. Pe măsură ce economia națională va depăși perioada actuală de fragilitate, odată cu intrarea în Uniunea

Europeană, statul va beneficia de mai multe resurse pentru a contracara efectul unor amenințări asimetrice de acest fel.

Concluzii

Pentru NATO și UE, REMN reprezintă atât o provocare, cât și o oportunitate. Pe de o parte, REMN relaționată cu NATO are acum trei membri ai Alianței (Turcia, România și Bulgaria), trei țări cu aspirații la NATO declarate (Ucraina, Georgia și Azerbaidjan), Armenia (membră a PfP, dar care are un parteneriat strategic cu F. Rusă), Rusia (care are o relație specială cu Alianța în Consiliul NATO - Rusia) și Ucraina (în cadrul Comisiei Ucraina - NATO). Totodată, NATO sprijină aceste state în crearea capacităților de securizare a frontierelor, ameliorarea stării de securitate și combaterea noilor amenințări. NATO este un actor important la Marea Neagră și în REMN.

Pe de o parte riscurile și amenințările enumerate în Strategia de Securitate a Uniunii Europene (2003) se regăsesc integral în zona Mării Negre, însă, pe de altă parte, REMN are și un potențial pozitiv, cum ar fi existența unei piețe pentru produsele din UE sau facilitatea transportului petrolului și gazelor naturale din Marea Caspică direct în Europa, fapt care ar diversifica importurile de resurse naturale ale statelor europene.

Creșterea volumului activității economice la nivel regional și global permite organizațiilor criminale să acționeze în condiții favorabile. Semnificativ pentru neputința organismelor statului de a eradica crima organizată este și faptul că în majoritatea cazurilor descoperite și aduse în fața justiției, prejudiciile produse statului ori cetățenilor nu au fost recuperate.

Putem concluziona că organizațiile criminale sunt acum în proces de globalizare a activității lor ilicite, de pătrundere pe noi piețe și de cucerire a noi zone de influență cât și de extindere a gamei activităților ilegale. Poziționat geostrategic la confluența mai multor culturi și centre geopolitice de influență, arealul Mării Negre se va confrunta în continuare cu riscuri și amenințări asimetrice. Organizațiile criminale, ca multe corporații moderne, au dezvoltat strategii noi și aranjamente structurale pentru a fi mai competitive și eficiente pe piața mondială, devenind în acest fel transnaționale. Acest nou fenomen este încă dificil de definit cu precizie. Structurile crimei organizate, spre deosebire de companiile ce se ocupă de relațiile economice legale, par să aibă mai multe elemente caracteristice comune.

Grupările crimei organizate deplasează din ce în ce mai multe mijloace financiare în afara țării în care-și au organizată activitatea ilegală de bază, în scopul ascunderii naturii ilegale a activității lor, a facilitării desfășurării operațiilor de afaceri și a îmbunătățirii legitimității și imaginii lor pe piața străină. În mod paradoxal, sistemul crimei organizate, în ciuda aparentului efect destabilizator asupra sistemului politic, funcționează adesea cu sprijinul guvernelor respective. Unul din motivele principale este reprezentat de ponderea veniturilor realizate din activitățile ilegale în unele economii naționale.

Ca și multe companii multinaționale, organizațiile criminale caută parteneri în alte țări pentru a maximiza oportunitățile pe care le oferă anumite piețe și anumite conjuncturi, a perfecționa logistica și a reduce riscurile de operare. Adeseori, toate acestea constau în utilizarea rețelelor deja existente aparținând unor parteneri specializați în contrabandă sau spălarea banilor și care dețin avantajul unei cunoașteri

mai bune a condițiilor locale, inclusiv relații bazate pe corupție deja stabilite cu autoritățile locale.

În esență, REMN este un complex de securitate, care reunește statele ale căror probleme de siguranță și stabilitate regională nu pot fi soluționate individual, fără a beneficia de o poziție cooperantă din partea celorlalte țări din regiune.

Bibliografie:

- [1]. FRUNZETI, Teodor, *Soluționarea Crizelor Internaționale*, Institutul European, 2006.
- [2]. FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, 2006.
- [3]. HLIHOR, Constantin, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- [4]. NEGUȚ, Silviu, *Introducere în geopolitică*, Editura Meteor Press, București, 2006.
- [5]. NEGUȚ, Silviu, *Geopolitica universul puterii*, Editura Meteor Press, București, 2008.
- [6]. www.nato.int/
- [7]. www.europa.eu/
- [8]. www.presidency.ro/
- [9]. www.mae.ro
- [10]. www.infoeuropa.ro

EFICIENTIZAREA METODELOR DE ABORDARE A SECURITĂȚII PRIN COOPERARE – RAZE ȘI UMBRE GEOSTRATEGICE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Ioan GRECU*

Cooperarea înlocuiește realizarea securității, prin forță și putere, din jocurile strategice cu sumă nulă. Eficiența cooperării este net superioară, prin jocurile strategice cu sancțiuni și recompense reducând substanțial consumurile de resurse și cheltuielile pentru securitate. Pe fondul acestui context global se profilează și Regiunea Extinsă a Mării Negre cu razele și umbrele sale. Razele sunt inițiative și preocupări ale unor actori internaționali ca SUA, NATO, UE, Rusia, în care se reflectă revigorarea intereselor strategice pentru Marea Neagră. Umbrele sunt forme diferite, de dimensiunile nordică și sudică ale securității euroatlantice, prin care se materializează interesele respective. Nici unul dintre principalii actori internaționali amintiți nu are o strategie proprie pentru securitatea regiunii.

Cooperation replaces security achievement through the use of force and power in the strategic games. The efficiency of cooperation has major advantages, as it applies the strategy of sanctions and rewards, and therefore reduces the consumption of resources and security expenses. In these global circumstances, the Black Sea Extended Region appears with both its 'shadows and lights'. The 'lights' are represented by the initiatives and concerns of several international-level actors such as United States, NATO, European Union, Russia, which reflect the real strategic interests in the Black Sea region. The 'shadows' are represented by the different forms of these interests -northern and southern dimensions of Euro Atlantic security. None of the above-mentioned international actors have its own strategy for the security of this region.

Investigarea cooperării și eficienței sale în procesul de realizare a securității este foarte pretențioasă din două motive. În primul rând, pentru că este greu de stabilit dacă dispunem de un concept sau dacă trebuie să ne mulțumim, încă, doar cu sintagma „securitate prin cooperare“ și anumite sensuri și semnificații dobândite în ultima vreme. În al doilea rând, pentru că, în același timp, trebuie să cercetăm eficiența cooperării în procesul de realizare a securității, precum și eficientizarea metodelor prin care este promovată și aplicată cooperarea în realizarea securității.

Se pare că devine axiomatic rolul cooperării în realizarea securității, de a înlocui obținerea acesteia prin forță și putere, din jocurile strategice cu sumă nulă. De asemenea este evidentă eficiența net superioară a cooperării, prin reducerea substanțială a consumurilor de resurse și cheltuieli pentru securitate, în practica jocurilor strategice cu recompense și sancțiuni. Această eficiență nu trebuie relevată doar în expresii matematice, statistice, economice, deoarece cooperarea este procesuală, multidimensională, iar în ultima vreme, referențialul central – nucleul – securității este individul ca entitate socială, de unde rezultă și necesitatea exprimării acesteia socio - acționale, praxiologice.

* General de brigadă, doctorand în Științe militare, Șeful resurselor la Statul Major al Forțelor Terestre.

1. Eficientizarea metodelor de abordare a securității prin cooperare

Dificultatea clarificării semantice este pusă în evidență de sensurile și semnificațiile „dobândite de sintagma, în ultima vreme ca cele managerială, de paradigmă tehnică, ipostazială, sau cele de tip, ori model, formă sau dimensiune a securității. De asemenea, între orientările metodologice, pe lângă cele două conceptuală și paradigmatică trebuie să amintim și să prezentăm succint abordarea conjuncturală, cercetarea critică, analiza strategică și examinarea controlului armamentelor, precum și abordarea praxiologică.

Înainte de prezentarea acestor metode de abordare este necesar să trecem în revistă câteva sensuri și semnificații dobândite de sintagma pe care o examinăm.

Un sens aparte este dat securității prin cooperare, ca *tip al securității* apărut, în ultima vreme, alături de altele două: securitatea colectivă și securitatea comună. Căutând răspuns la întrebarea „*De ce dimensiunile nonmilitare ale securității?*”, se pornește de la pericolele și amenințările începutului de secol XXI, ca motive care au făcut să crească „*nevoia de cooperare internațională*”, se enumeră premisele eforturilor depuse pentru a „*redefini securitatea*” și urmează concluzia că este posibilă elaborarea unei viziuni comune asupra acesteia, întrucât au apărut conceptele amintite. „*Aceste trei concepte au o dimensiune militară predominantă, deoarece realizarea stării de securitate va depinde, în mare măsură, de contracararea provocărilor tradiționale la adresa securității, precum limitarea proliferării armelor de distrugere în masă și rezolvarea conflictelor înainte ca acestea să devină violente*”^{1, 2} În contextul globalizării³ii, dimensiunile nonmilitare ale securității au devenit din ce în ce mai importante. Problematika securității este departe de a fi clarificată, dovadă fiind faptul că acum conceptul de securitate umană este cel mai des folosit.

Securitatea cooperativă are și *sensul de model alternativ de securitate* (alături de alte două: securitatea comprehensivă și securitatea comună), coexistent celui tradițional de securitate din timpul Războiului Rece. Conceptul a fost dezvoltat în Dialogul Pacificului de Nord pentru Securitate Cooperativă, sub îndrumarea Departamentului pentru Afaceri Externe al guvernului canadian, cu scopul de a oferi un cadru de securitate multilateral, prin care să se înlocuiască, ulterior, structura de securitate bipolară, existentă în perioada Războiului Rece.

Sensul managerial a apărut foarte recent, într-o lucrare enciclopedică în care se menționează că evoluțiile post 11 septembrie 2001, au accentuat faptul că abordarea securității prin prisma strictă a factorului militar nu este suficientă. „*Condiția sine qua non pentru un management cooperativ al securității nu este reprezentată doar de reformele instituționale, ci și de principiile indivizibilității securității, transparenței și angajamentului global și regional al comunității internaționale*”. Noul sens atribuit

1 Alexandra SARCINSCHI, *Dimensiunile nonmilitare ale securității*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, pp. 6-7.

2 Cf., Constantin-Gheorghe BALABAN, *Securitatea și dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI*, Editura C.H. BECK, București, 2006, pp. 27-28.

3 Dr. Teodor FRUNZETI, *Dinamici globale și actori non-statali*, în: Dr. Teodor FRUNZETI, dr. Vladimir ZODIAN (coord.), *LUMEA 2007. Enciclopedie Politică și Militară. Studii strategice și de securitate*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007, p. 29.

termenului este actualizat și adecvat la mediul de securitate al începutului de secol, caracterizat de transformări substanțiale, care necesită adaptarea criteriilor clasice de analiză a securității internaționale. Aceste transformări sunt direct proporționale cu creșterea rolului comunității internaționale în prevenirea conflictelor, managementul și soluționarea crizelor, dar și cu amploarea geografică a procesului de democratizare. În noul mediu, pe lângă tendința de globalizare a securității, este evident un context regional, în care se proiectează sensul managerial atribuit termenului prin procese continentale generatoare de securitate, ca lărgirea NATO și UE, precum și dezvoltarea formelor de cooperare subregională, concomitent cu creșterea rolului unor sisteme de management al crizelor, coordonate de organizații cu responsabilități în domeniu ca ONU, NATO, UE, OSCE. Securitatea prin cooperare, „*cu roluri și responsabilități bine stabilite, ar putea garanta stabilitatea, pacea și prosperitatea în epoca noastră*”⁴. Din perspectiva managerială, aceasta trebuie să se bazeze pe suveranitatea și responsabilitatea actorilor vieții internaționale - statele și organismele internaționale. Statele au obligația să asigure justiția, demnitatea și siguranța cetățenilor, să protejeze și să conducă propriul popor, precum și să dezvolte relații de cooperare cu vecinii, în acord cu Carta ONU și Declarația Universală a Drepturilor Omului. Statele și instituțiile internaționale trebuie să-și asume, în același sens, responsabilități interdependente. Organismele internaționale au îndatorirea să sprijine statele în îndeplinirea funcțiilor buneii guvernării. Astfel, sistemul internațional de securitate, bazat pe credibilitate, eficiență și echitate este în măsură să asigure prevenirea, medierea și oprirea conflictelor, anihilarea amenințărilor de proliferare a armelor de distrugere în masă și restrângerea terorismului internațional.

Paradigmă tehnică aparține unui autor român⁵. Cu intenția de a scoate din impas polemologia și irenologia, autorul aduce *o variantă originală de concept operațional*, pentru a putea demonstra cum cooperarea pentru securitate este o paradigmă tehnică și o soluție viabilă, chiar în contextul complexității, intensității și extinderii globalizării, plasând securitatea între pace și război. Prin întreaga sa demonstrație pledează și susține concluzia, însușită de la Ulrich BECK: „*singura soluție la problema terorismului global (...) este cooperarea transnațională*”⁶. Termenul de „*securitate*” este unul dintre lianții conceptuali, *între noțiuni ca „pace” și „război”*. Întrucât noțiunile sunt abstracte și mai mult legate de sfera discursiv-analitică, decât de cea acțională a politicului, îndeosebi de acțiunile practice ale guvernelor, este preferabil termenul. Securitatea este (spre deosebire de noțiuni) un concept operațional, care generează politici. Pentru operaționalizarea termenului, sunt foarte importante studiile de securitate, formularea corectă a problemelor de securitate, analiza atentă a „*dilemei securității*” (sau formele dilemei), precum și interacțiunile dintre politicile de securitate și formularea obiectivelor politicii externe. Din perspectiva teoriei relațiilor internaționale, analizele reliefează două modele, al spiralei și al descurajării. Primul propune confruntarea cu un adversar, fără intenții

4 Teodor FRUNZETI, *Soluționarea crizelor internaționale. Mijloace militare și nemilitare*, Institutul European, Iași, 2006, p. 160.

5 Ion CÂNDEA, *Războiul și pacea. Înnoiri conceptuale în relațiile internaționale contemporane*, Editura Militară, București, 2006.

6 Ibidem, p. 251.

expansioniste, având ca obiectiv menținerea statu-quo-ului, prin politici de tip cooperativ, de apărare, fundamentate pe defensivă. Celălalt model caracterizează statele expansioniste cu politici competitive și doctrine militare fundamentate pe ofensivă.

Ca tip de securitate, securitatea prin cooperare este o necesitate, prezentată și susținută de alți autori din mediul militar⁷. Pornind de la dubla determinare a parteneriatelor (voluntariatul și necesitatea), necesitatea lor este cea care duce la acest tip de securitate. Necesitatea înseamnă, de regulă, impunerea creată de anumite evoluții ale situațiilor și realităților. Adesea, actorii de pe scena internațională (indivizi, state, organizații) simt nevoia și obligația să devină parteneri. Dacă nici un stat - fie el superputere nucleară, mare putere sau stat din lumea a treia - nu-și poate asigura securitatea de unul singur, este ușor de dedus că „... *tipul de securitate care se impune la începutul secolului al XXI-lea și probabil și în viitorul îndepărtat este securitatea prin cooperare sau securitatea prin parteneriate*”⁸. Parteneriatul strategic reprezintă, într-o anumită măsură, o alternativă la confruntare. Obiectivul major al parteneriatelor este prevenirea războiului și asigurarea unui mediu de securitate care să permită, pe de o parte gestionarea crizelor, conflictelor și oprirea extinderii lor, iar, pe de altă parte realizarea unor asocieri în vederea accesului (privilegiat sau neprivilegiat) la resurse, la finanțe și la piețe.

Data fiind această largă varietate de sensuri și semnificații atribuite sintagmei de care ne ocupăm este justificată și paleta metodelor care pot contribui la investigarea sa.

Abordarea conjuncturală pare să le fie unora nouă, iar altora veche. Pentru cei familiarizați cu gândirea occidentală, iar mai de curând, cu publicațiile Centrului George Marshall, abordarea conjuncturală pare destul de recentă. Pentru cei preocupați de problematica juridică și a dreptului internațional, abordarea conjuncturală le este familiară sub denumirea de „*teoria celor patru C*”: *conflict, coexistență, competiție, cooperare*⁹. Această teorie, din denumire arată clar legătura directă cu tema securității prin cooperare, iar abordarea conjuncturală este mai mult decât sugestivă, pentru legăturile dintre conjunctură, securitate și cooperare, fie luate toate la un loc, fie cuplate în perechi: conjunctură-securitate și conjunctură-cooperare.

*Conjunctura*¹⁰ definește totalitatea factorilor de ordin obiectiv și subiectiv, de condiții și de împrejurări care exercită o influență asupra evoluției unui fenomen sau asupra unei situații, la un moment dat, într-un anumit sector de activitate. Mai pe scurt, conjunctura înseamnă concurs de împrejurări. Același dicționar mai dă conjuncturii și sensul definitoriu de totalitate a trăsăturilor care caracterizează un anumit moment al dezvoltării unui proces.

7 Cf., Gl. dr. Mircea MUREȘAN, gl. bg.(r) dr. Gheorghe VĂDUVA, *Strategia de parteneriat, parteneriatul strategic*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

8 Ibidem, p. 15.

9 Louis SABOURIN, *The theory of the four C conflict, coexistence, competition, cooperation*, in: International Problems, vol. XIII, nr-1-3, ianuarie 1974.

10 *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Univers enciclopedic, București, 1996, p. 213.

Nu de puține ori apare o similitudine sau chiar sinonimie între conjunctură și coniectură, ceea ce este o mare eroare, care poate avea profunde implicații metodologice și consecințe teoretice. *Coniectura*¹¹ este o părere bazată pe presupuneri, adică o prezumpție sau o supoziție. Verbul „a coniectura” înseamnă a judeca după aparențe, coniecturarea este judecata făcută după aparențe, iar adjectivul „coniectural” poate să însemne și ceva neîntemeiat. Așadar, este de reținut că abordarea conjuncturală a securității prin cooperare, din punct de vedere metodic, nu are și nu trebuie să aibe nimic în comun cu coniectura, cu rezumarea la aparențe, prezumpții și supoziții, care nu sunt unul și același lucru cu ipotezele. Rezultă că *securitatea este, în esență, o stare* a realităților dintre indivizi/state, realizată într-o anumită conjunctură, cu ajutorul unor mijloace, dintre care, unul este cel de cooperare.

Legătura dintre securitate și conjunctură exprimă o stare existentă, la un moment dat, una reală și nu doar aparentă, care este relevantă prin anumite trăsături. Cooperarea și conjunctura se corelează strâns pentru a exprima faptul că, prima este de natură procesuală (este un proces, o acțiune, o activitate a cel puțin două elemente) iar, a doua, este un ansamblu de condiții și împrejurări care influențează evoluția. De aceea, de multe ori cooperarea poate să fie chiar o conjunctură.

Abordarea conjuncturală, bazată pe teoria celor patru „C” se pretează investigării securității prin cooperare, întrucât în viața internațională există *cele patru conjuncturi: conflictul; coexistența; competiția; cooperarea*. Probabil și Gareth Evans s-a gândit la aceasta când a spus că *securitatea prin cooperare înlocuiește confruntarea cu consultarea, îngrijorarea cu reasigurarea, opacitatea cu transparența, corectarea cu prevenirea și unilateralismul cu independența*¹². Aceste conjuncturi, analizate praxiologic reprezintă contrastele altor realități existente în relațiile dintre entități sociale (indivizi) și cele statale sau nestatale din viața internațională. Totodată, ele pot oscila (varia) de la „partnership” ca în cazul cooperării, până la violență și stadiul său extrem de conflict, dar se și pot încadra într-una din celelalte două intermediare: coexistența și competiția. În *conflict*, părțile pot fi în contact direct, apropiate sau îndepărtate, deci izolate și în opoziție. Dacă se află în *competiție*, aceasta poate fi divergentă sau convergentă. *Coexistența* dintre ele poate avea loc fie în condiții de izolare sau de contact direct, fie în condiții de competiție. *Cooperarea* presupune coexistență, chiar competiție, dar nu și izolarea iar conflictul nu o exclude total.

Securitatea ca stare sau situație este relativă, în timp și spațiu și se corelează, în anumite grade de intensitate, cu cele patru conjuncturi. *Relația dintre securitate și conflict* are cea mai slabă intensitate, fiind chiar una de opoziție, contradictorie. Incompatibilitatea dintre ele este evidentă și, totuși, ele se pot însoți (coexista) în timp și spațiu: în aceeași vreme, într-un anumit loc (teritoriu) poate fi o stare liniștită, de acalmie iar într-altul, apropiat sau îndepărtat, se manifestă un conflict. Tot la fel, în același timp și în același spațiu, într-un anumit domeniu al activității umane, relațiile (culturale) pot fi de coexistență, de competiție sau chiar cooperare, iar într-un altul ca

11 Ibidem, p. 212

12 Cf. Gareth EVANS, *Cooperative Security and Intra-State Conflict*, Foreign Policy, N°. 96, February 1994.

cel ideologic, politic, să fie tensionate, conflictuale. *Competiția și securitatea* intră într-o relație mai intensă, mai coezivă (față de conflict) dar, tot atât de bine, poate deveni coexistență și chiar cooperare. Competiția poate fi prielnică securității, dar și periculoasă. *Coexistența și securitatea* intră într-o relație și mai tare, mult îndepărtată de conflict și foarte apropiată de cooperare. *Cea mai tare (intensă) relație coezivă se manifestă între cooperare și securitate.*

Coroborată cu abordarea conjuncturală este și trebuie să fie mai bine valorificată *cercetarea critică*, întrucât ea are ca esență examinarea atentă a relațiilor dintre fapte, evenimente, stări, procese, fenomene, pe de o parte, și teorie, pe de altă parte, pentru a da răspuns următoarelor cinci cerințe precise: 1. clarificarea și stabilirea valorii fundamentale (securitatea prin cooperare sau cooperarea pentru realizarea securității) de care apoi se prevealează cadrul normativ corespunzător; 2. studiul concret asupra realității observabile, actuale și trecute, pentru a constata fenomenele din perimetrul valorilor; 3. trecerea la analiza critică, prin prisma valorii fundamentale, a realității studiate și a concordanței teoriilor și politicilor cu aceasta; 4. elaborarea variantelor constructive de transformare a realității, pentru adaptarea la condițiile și cerințele valorii fundamentale stabilite; 5. adoptarea măsurilor pentru aplicarea hotărârilor atât în teorie, cât și, mai ales, în practica socială. Cercetarea critică nu este o descoperire de moment. Ea a mai fost folosită, foarte aproape de domeniul securității internaționale, în perioada lansării entuziaste a polemologiei și irenologiei, la mijlocul secolului trecut, când a început frontul de luptă pentru cercetarea păcii¹³. Deoarece polemologia și irenologia, nu au fost suficient de fructuoase, s-ar putea explica o oarecare suspiciune față de serviciile cercetării critice. La mijlocul secolului trecut, confruntările ideologice alimentate de o stare politică, foarte adesea conflictuală pe plan internațional, au împietat cercetarea critică, au frustrat-o de serviciile axiologiei și praxiologiei, ale sociologiei și statisticii, contrar adevărului că securitatea este efectivă, viabilă, trainică, dacă se realizează printr-o cooperare eficientă, în condiții de comunicare transparentă, publică.

Abordarea conjuncturală, conjugată cu cercetarea critică, trebuie să fie susținute mai puternic de preocupările științifice, întrucât eficiența este dependentă de investigarea interdisciplinară, dar este și o expresie a caracterului lor pluridisciplinar. Totodată, ambele au capacitatea să coaguleze eforturi intelectuale, științifice, metodologice, spirituale, instituționale, și chiar de opinie colectivă, publică. Transparența comunicării trebuie să fie o realitate a celor două modalități de abordare, deoarece ele sunt în măsură să smulgă preocupările pentru securitate și de cooperare în realizarea securității de sub patronajul - nu de puține ori exclusivist militar și politico-ideologic - și a le face accesibile personalităților și forurilor academice, universitare, institutelor, organismelor și organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, culturii, bisericii și chiar mediului (opinie) public(e).

Analiza strategică și examinarea controlului înarmărilor (armamentelor) au mai fost și sunt utilizate în preocupările pentru studierea relațiilor internaționale și soluționarea problemelor lor. Între ele și securitate, îndeosebi securitatea prin

13 Cf. Asbjorn EIDE, *Methodes et problemes de la recherche sur la paix: le choix de valeurs*. In: "Revue Internationale des Sciences Sociales", Vol. XXVI, nr. 1, 1974, UNESCO.

cooperare, există legături mai mult decât conjuncturale. Utilitatea și eficiența lor însă, pot fi puse sub semnul incertitudinii, din două motive, unul pur subiectiv iar celălalt ține de rațiune. Motivul subiectiv este tocmai transformarea conjuncturală, de multe ori a unor interese și preocupări. De aceea, el ar putea fi anihilat astăzi, dacă într-adevăr, s-ar dori ca securitatea realizată prin cooperare să fie pe deplin transparentă, precum și rod al unei comunicări eficiente, fundamentate pe valențele abordării conjuncturale și analizei critice. Motivul rațional este mult mai exigent, putând face incompatibile securitatea efectivă cu analiza strategică și controlul înarmărilor. Exemplul argumentativ este utilizarea ambelor instrumente de investigare, în cercetările și preocupările practice, asupra păcii și pentru înfăptuirea acesteia. În analiza strategică în planul cercetării păcii și securității, războiul este încă păstrat cu rolul lui de instrument care poate fi folosit, în mod rațional sau rațional demonstrat, în scopuri politice. Strategia păstrează războiul în panoplia „armelor” păcii până la realizarea deplinei dezarmări. Tot la fel, pentru examinarea controlului asupra înarmărilor, eficiența acesteia ar însemna transformarea dezarmării din deziderat în fapt împlinit, dar realitatea demonstrează că, în timp ce controlul armamentului este, - nu numai un concept, (ci și un proces conservator) - dezarmarea presupune ca ambele (conceptul și procesul) să fie radicale¹⁴. Dezarmarea se bazează pe raționamentul că dacă nu există armament, nu va mai exista război. Controlul armamentului încearcă să mențină un anumit status-quo, dezarmarea urmărește să-l modifice¹⁵. Controlul implică anumite forme de constrângere în utilizarea armamentului, deci și de cooperare între competitori și chiar adversari. Prin ipostazele sale de control formal sau informal, implicit sau explicit, unilateral, bilateral ori multilateral, se configurează ca un proces de management comun al achiziționării armamentelor de către statele participante, cu speranța reducerii riscului declanșării unui război. În pofida acestor valențe, controlul admite existența armamentului și implicit posibilitatea unui conflict armat.

Preocupări și eforturi mai insistente de abordare conjuncturală și cercetare critică, subordonându-și-le pe cele de analiză strategică și examinare a controlului înarmărilor, integrate în amplele și complexe procese ale cercetării științifice, bazate pe o comunicare efectivă și eficientă pot fi generoase cooperării și pot întări rolul său de vector al securității internaționale. Problema care se pune este însă alta: cât de utile sunt aceste maniere de abordare a anumitor interese, atunci când este vorba de procesualitatea securității și structurarea acesteia: megaprocesul realizării securității, respectiv nivelul sau dimensiunile globale, planetare, microprocesele realizării securității la scara sectorială, regională și subregională. Dacă operaționalizarea conceptelor și strategiilor pot fi utile realizării unor proiecte globale sau procesuale atotcuprinzătoare, manierele de abordare sugerate mai sus se pretează aceleiași procesualități, dar valabilitatea lor se aplică pentru a le configura pe traiectoria, de la micro, spre macro și megastructurare. Altfel spus, ele își oferă serviciile pentru a proiecta arhitectura securității, de la temelie, către vârf, de la microstructuri, către

14 Cf., Joseph KRUZEL, *American Security Policy in a New Order*. In: "American Defense Annual", 8th Edition, New York, Lexington Books, 1991, pp.1-23.

15 Cf., Gl.lt.dr.Eugen BĂDĂLAN, gl.bg.dr.Teodor FRUNZETI, *Op.cit.*, p.42.

macrostructuri de securitate. Dacă până acum au fost perioade în care analiza strategică a prevalat și chiar și-a subordonat cercetarea științifică, acum a sosit momentul prielnic, pentru ca, cercetarea științifică să devină prevalentă și susținută de abordarea conjuncturală și analiza critică. În perioadele sale de prevalență, analiza strategică a impietat chiar cooperarea și de aceea făurirea securității a rămas la dispoziția rolului puterii sau echilibrului forțelor.

Abordarea praxiologică este, am putea spune, o metodă capabilă să le integreze pe toate celelalte prezentate până aici. Praxiologia sau teoria acțiunii eficiente este o disciplină care își propune descifrarea structurii acțiunii sociale și, pe această bază, formularea unor criterii operaționale de sporire maximă a gradului de eficiență a activităților umane. Alături de Max Weber și Talcott Parsons, filozoful polonez Tadeusz Kotarbinski este considerat unul dintre fondatorii praxiologiei și datorită contribuțiilor lui aceasta este înțeleasă ca (sau că are valențe de): știință a acțiunii eficiente (cercetează condițiile de care depinde eficiența maximă a acțiunilor umane); metodologie (modelarea organizării și sistematizării acționale care să mijlocească și stabilească criterii de eficiență); disciplină metateoretică (generalizează datele unor științe particulare ale acțiunii - tehnice, medicale, economice, ale administrației – organizaționale, ale educației și instrucției); filozofie a acțiunii, corelată cu alte științe generale și discipline ca cibernetica, teoria generală a sistemelor, logica acțiunii. Conceptele fundamentale cu care operează sunt: agent (autorul acțiunii); pacient (obiectivul acțiunii); produsul acțiunii; motivația praxiologică (social-economică, cognitiv - nomologică, teleologică, psihologică, axiologică); strategie acțională (plan, program, prospect); situație acțională (condiții, mijloace, norme); operații realizatoare (decizie, ordin, conducere); act (execuție, valorizare). Filozoful polonez are merite deosebite pentru că alături de Max Weber s-a ocupat îndeaproape de problematica vastă a cooperării între oameni și îndeosebi de contribuțiile acestora la crearea condițiilor de siguranță, de liniște, de confort, de prevenire a pericolelor și amenințărilor, dar și de diminuare a efectelor sau consecințelor producerii unora dintre stările, evenimentele sau fenomenele potrivnice omului. De la Kotarbinski reținem că una din formele fundamentale de manifestare a relațiilor interumane este cooperarea, care la rândul ei este pozitivă și negativă. Cea negativă mai este denumită și luptă, dar nu neapărat înțeleasă în ipostaza de ciocnire violentă, distructivă. De aceea inclusiv în luptă oamenii cooperează între ei chiar dacă se află în tabere opuse, așa cum ar fi în justiție între procurori sau judecători și cei incriminați sau în învățământ între corpul didactic și colectivele studenților ori ale elevilor, precum și în competițiile sportive. Asemănător sociologului Weber, filozoful polonez susține că în luptă există o doză de comunitate, cel puțin un element comun și o bază de înțelegere reciprocă. Adept al amintirilor expresiilor metaforice filozoful exemplifică ideea sa printr-un text sugestiv întâlnit pe o fântână din Iași: „*Dușmanule, de vei cuceri orașul, nu nimici această fântână; nu uita că apa ei ne este de folos nu numai nouă ci și ție*”¹⁶.

16 Tadeusz KOTARBINSKI, *Tratat despre lucrul bine făcut*, Editura Politică, București, 1976, p. 328.

Abordarea praxiologică pune problema eficienței cooperării, în condițiile în care există un anumit raport între cooperarea negativă și cea pozitivă, așa cum există un astfel de raport și între luptă și acțiunea solidară. Cel puțin unul din membrii relației este un colectiv care, utilizând față de adversar procedeele cooperării negative, trebuie să vegheze ca propriile sale acțiuni să fie călăuzite după principiile cooperării pozitive. Cooperarea, înseamnă acțiunea compusă (are mai mulți autori) este pozitivă în sensul de înlesnire a acțiunii (chiar ajutor și mai ales ajutor reciproc) și negativă în sensul de nestânjenire (a nu îngreuna acțiunea) fie obiectivă, fie subiectivă (internațională). În ambele sensuri cooperarea poate fi reciprocă, așa cum în cazul când un șofer ar vrea să treacă peste o cale ferată iar cantonierul îi închide drumul cu bariera sau în orice partidă de șah, atunci când fiecare jucător vrea sau se pregătește să-i dea mat adversarului¹⁷. Studiarea mai atentă a cooperării din perspectiva praxiologică este utilă și chiar generoasă în planul eficientizării sale, în toate demersurile și preocupările pentru realizarea securității umane, statale, interstatale și internaționale.

Contribuția abordării praxiologice la eficientizarea cooperării devine și mai importantă, acum la începutul secolului XXI, când cele mai multe concepte, paradigme, proiecte și modele, pun individul și securitatea umană ca nucleu, ca referențial central în structura și funcționalitatea sistemelor de securitate. Dacă în praxiologie nu se confundă efectul și consecințele acțiunii, atunci, pentru individ și securitatea umană, eficiența cooperării trebuie măsurată, evaluată și interpretată și prin prisma consecințelor. Războiul și cheltuielile militare sunt efecte ale acțiunii anumitor actori, dar consecințele lor, pe termen scurt și lung sunt, de multe ori, mai costisitoare pentru alte populații și alți actori, decât cei direct implicați în conflict și cursa înarmărilor. Unii critici au avertizat, încă înaintea încetării Războiului Rece, că aprecierea economică a eficienței este insuficientă, lacunară. Un autor român amintește că François Perroux este foarte exigent cu teoreticienii care au încercat să ignore rolul jucat de relații militare și de putere pe scena internațională, amintindu-le că națiunea, statele și puterea politică, nu sunt obiecte sau mecanisme inerte, ci actori, factori activi, prezenți în toate activitățile umane și decizionale cu impact național, regional sau planetar. Totodată, trebuie corect interpretată și teza lui Gunnar Myrdal, conform căreia, politica a devenit suverană în relațiile internaționale iar întreaga evoluție a economiei moderne este condiționată de creșterea sau scăderea încordării în relațiile politice și militare, dintre principalele puteri de lumii¹⁸. Mergând mai departe cu raționamentul praxiologic, privind efectul și consecințele acțiunii, putem da ca exemplu aprecierea aceluiași autor, conform căreia „*soarta a milioane de oameni depinde de oscilațiile cursului de schimb al dolarului american, dar cel puțin în aceeași măsură, de nivelul cheltuielilor militare impus de raportul de forțe sau de focarele de criză apărute în diverse zone ale planetei*”¹⁹. Analiza și evaluarea eficienței cooperării pentru realizarea securității trebuie să țină cont, în contextul actual de consecințe, ale Războiului Rece, ca mari sfidări contemporane, cum ar fi

17 Ibidem, p. 128-129.

18 Cf. Ioan BARI, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003, p. 496.

19 Idem.

dezintegrarea URSS, extinderea NATO și UE, sărăcia din țările lumii a treia, ascensiunea Chinei și a țărilor industrializate din Asia de Sud - Est, care i-au prins descoperiți pe strategii și economiștii lumii. Într-adevăr, asemenea consecințe ridică anumite probleme care trebuie rezolvate pe calea cooperării, prezentate, am putea spune, ca un studiu de caz în lucrarea aceluiași autor citat anterior: punctele de tensiune pe glob; securitatea globală și conflictele; asistența internațională a țărilor postconflict; costurile antrenate comparativ cu cheltuielile militare; arma economică și rolul ei în reșezarea raporturilor de forțe; centre de putere, jucători strategici și sfere de influență (cui va aparține secolul XXI?); structuri de securitate pe plan mondial; parteneriatul pentru pace, exemplul de cooperare în planul securității și păcii²⁰. Acest studiu de caz urmează (în carte) prezentării islamismului ca nouă provocare globală²¹ și analizat strategic, inclusiv sub aspectul costurilor războiului și cheltuielilor militare, comparate cu prețul rezolvării altor probleme, ca un model de fundamentare a unor strategii adecvate fenomenului analizat.

Deși nu-și propune, sau cel puțin nicăieri în carte nu apare semnalată o asemenea intenție, autorul citat, în opinia noastră, oferă un model de analiză praxiologică a cooperării pentru realizarea securității și eficientizarea acesteia. Concluzia sa este extrem de sugestivă și, de aceea, o reproducem integral. La baza concluziei stă un indicator fundamental de eficiență: costurile antrenate comparativ cu cheltuielile militare, din care putem desprinde rolul deosebit și funcția fundamentală – de prevenire a conflictelor – ale cooperării în procesul de realizare a securității. Toate acestea reprezintă „(...) *costuri ale incapacității sau lipsei de voință a comunității internaționale de prevenire a conflictelor. Eforturile comunității internaționale ar fi mult mai mici, atât în termeni financiari, cât și a costurilor umane, dacă aceste conflicte ar fi preîntâmpinate, nescăpate de sub control. Mai mult decât atât, conflictele armate ar fi greu de întreținut în condițiile stopării producției și limitării drastice a exportului mondial de arme*”²².

2. Raze și umbre geostrategice în Regiunea Extinsă a Mării Negre

Maniera praxiologică de abordare a cooperării pentru realizarea securității, în contextul înlocuirii jocurilor strategice de sumă nulă (câștigul unuia dintre actori este pierderea partenerului) prin cele cu sancțiuni și recompense, care au printre consecințe reducerea consumurilor de resurse și a cheltuielilor pentru securitate, se poate aplica și în cazul regiunii extinse a Mării Negre. Problema aplicării acestei metode de studiu și eficientizare a cooperării ar fi aceea a comparației între sferele de cuprindere ale modelelor, de la aria macrostructurală globală a întregii arene internaționale, la cea microstructurală, regională și subregională centrată pe Marea Neagră. Altfel spus, această problemă înseamnă, dacă această arie de cuprindere microstructurală, regională și subregională necesită și se pretează la adaptarea unor strategii pentru realizarea securității prin cooperare. În cadrul acestui studiu se impun anumite condiționări. Prima este aceea că orice strategie are la bază anumite interese și

20 Ibidem, pp. 500-587.

21 Ibidem, pp. 467-494.

22 Ibidem, p. 517.

înfăptuirea lor practică presupune alocarea volumului corespunzător de resurse, asumarea costurilor respective. Cea de-a doua presupune ancorarea strategiei în contextul realităților și adoptarea măsurilor adecvate pentru respectarea sau transformarea acestora, astfel încât să fie asigurate condițiile necesare înfăptuirii obiectivelor stabilite. Între aceste două grupe de condiționări, una comună este evidentă, ca realitate incontestabilă, revigorarea intereselor strategice pentru Marea Neagră. Revigorarea intereselor se exprimă ca raze sau lumini ancorate asupra regiunii prin anumite inițiative și preocupări ale principalilor actori internaționali ca SUA, NATO, UE și Rusia. Inițiativele și preocupările acestor actori sugerează că pentru securitatea regiunii ar fi necesară (e) strategia (iile) corespunzătoare. Totuși un alt adevăr, ușor de dedus, este acela că, în pofida inițiativelor și preocupărilor, nici unul dintre actorii amintiți nu are încă o strategie proprie pentru securitatea regiunii.

Revigorarea intereselor pentru Marea Neagră este o realitate indubitabilă dar, problema este aceea a oportunității revigorării. Astăzi, așa cum se menționează în literatură, regiunea Mării Negre se află în epicentrul eforturilor occidentale de a-și proiecta interesele spre Caucaz și Orientul Mijlociu. Pe măsură ce NATO își extinde atribuțiile și se pregătește pentru o implicare pe termen lung în Afganistan și pentru asumarea de responsabilități suplimentare în Irak, regiunea Mării Negre începe să fie privită într-o altă lumină²³. Noua lumină sau noua rază a intereselor asupra regiunii s-a declanșat, în special după 11 septembrie 2001 și extinderea NATO din 2002, deoarece din acest moment istoric, Marea Neagră – situată în proximitatea Heartland-ului, al cărui control face obiectul unui joc politic, diplomatic, economico-militar, extrem de complex – a devenit un spațiu de complicată interpătrundere a frontierelor geopolitice și geoeconomice și un cadru de afirmare a noii comunități euro-atlantice. Până în acest moment, ca mare închisă, de la Pontul Euxin al antichității, până la Black Sea de astăzi, marea a fost pe rând un lac bizantin, otoman și țaristo-sovietic, localizat geografic la intersecția spațiilor de securitate europeană, euro-asiatice și ale Orientului Mijlociu. Această linie istorică pare să sugereze că n-ar fi vorba de interese și, deci, nici despre revigorarea intereselor, de unde se pune și întrebarea, de ce, până în acest moment, Marea Neagră a fost ignorată? Interesele au început să se vadă după 1989, așa cum se afirmă că, noua configurație a Mării Negre se anunță încă din anii '90, când se trasau liniile de conducte (pipe-linuri) pentru transportul resurselor energetice, din Estul-semiferiferic, către zona euro-atlantică pe care Wallerstein o numea centrul sistemului mondial modern²⁴. Răspunsul occidental la întrebare explică pașii mutării intereselor către estul continentului, din anii '90 și următorii. „Când a venit rândul Europei, prioritatea noastră au reprezentat-o țările care se întindeau de la statele baltice până la cele din Balcanii Orientali. Când a fost vorba de Uniunea Sovietică ne-am concentrat atenția asupra realizării unei noi relații de cooperare cu Moscova. Și pe lângă conflictul israeliano-palestinian, interesele și atenția din politica noastră pentru Orientul Mijlociu erau limitate de regulă la granița de sud a Turciei”²⁵. Din textul citat

23 Cf. Costin IONESCU, *Marea Neagră – un pivot geopolitic în dispută?* În: Geopolitica, Nr. 1 [5] / 2005, an IV, p. 44.

24 Idem (Apud, Ronald D. ASMUS, Konstantin DIMITROV, Joerg FORBRIG (coord.) *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, IRSI, „Nicolae Titulescu, 2004, p. 22.

25 Ronald D. ASMUS (et. al.) Op. cit. p. 23.

se vede clar că este vorba de un răspuns occidental dat din partea SUA - unicul actor internațional, recunoscut unanim că are interese globale, exprimate într-o unică strategie globală, într-o strategie a securității globale. Astfel, devine mai explicit, de ce punctul de plecare al abordării occidentale de azi în Marea Neagră a fost 11 septembrie 2001, ca moment care a condus la o modificare a opticii statelor occidentale, față de întreaga regiune, și deci de revigorare a intereselor.

De oportunitatea revigorării intereselor este strâns legată și oportunitatea promovării cooperării, pentru realizarea securității euroatlantice și mondiale. Începutul anilor '90 era însoțit de crearea unui spațiu vid de securitate, între fosta Europă Occidentală și federația Rusă, care tenta Occidentală să mențină jocul strategic de sumă nulă (ceea ce pierduse fosta Europă răsăriteană sovieto-comunistă, era de datoria Occidentului să câștige și să umple golul creat prin căderea Cortinei de Fier). Soluția era înaintarea frontierei euro-atlantice spre est, ceea ce, în retorica oficialilor americani privind „revenirea în Europa“, însemna a „crea o Europă întregă și liberă“, prin extinderea cadrului occidental instituționalizat prin NATO și UE. În aprilie 1997, Secretarul de Stat Madeline Albright preciza că rațiunea extinderii NATO era „îndreptarea greșelilor trecutului; neextinderea NATO ar însemna validarea liniei Stalin, impusă în 1945 „pe care două generații de europeni și americani s-au luptat să o anuleze”²⁶. Dar, așa cum preconiza Zbigniew Brzezinski, orice s-ar întâmpla, „atât America, cât și Rusia vor trebui să se angajeze într-o relație de autentică cooperare cu Uniunea Europeană, pentru a face posibilă o Europă până la Urali”²⁷. Jocul cu sumă nulă, în centrul și estul Europei, în timpul vidului de securitate, era anacronic, deși tentant, dar putea fi și foarte periculos. Dispariția Tratatului de la Varșovia putea induce și punerea în discuție a rostului menținerii NATO, după dispariția pericolului care i-a dat rațiunea de a fi. Într-un asemenea context, s-ar fi anulat chiar și motivul euroatlantic, iar pentru SUA s-ar fi impus, tot atât de necesară și valabilă „revenirea în Europa“, la fel ca și pentru statele din spațiul fostului pol de putere sovieto-comunist al URSS. Riscul SUA de a-și pierde locul în Europa era incomensurabil, nu mai era compatibil nici cu evaluarea costurilor din jocul cu sumă nulă. Același risc putea pleca și din Orientul Îndepărtat. În fața asumării acestor două riscuri, SUA aveau la dispoziție varianta cooperării, pentru care, pe continentul european, dispuneau de atuul structurilor instituționalizate NATO și UE, ca pârgii ale cooperării pentru restructurare, extindere și integrare, iar în Asia, cooperarea era arma întăririi relațiilor cu China prin metoda recompenselor și sancțiunilor (clauza națiunii celei mai favorizate) și a complementarității intereselor, în zonă cu Japonia și chiar Federația Rusă. Pe orice direcție ar fi acționat, cooperarea ar fi presupus cheltuieli cu mult inferioare (față de practica impunerii intereselor prin forță), dar partenerilor preconizați le trebuia prezentată noua miză și le trebuia stimulat interesul. Noua miză nu putea fi altceva decât un nou set de obiective strategice: noua Europă liberă, democratică – spațiul și exemplul de securitate; noul Orient Mijlociu lărgit, mai puțin periculos, pentru Euroasia și pentru întreaga lume.

26 Cf, Dan DUNGACIU, *Moldova ante portas*, Editura Incitatus, București, 2005, p. 16.

27 Zbigniew BRZEZINSKI, *Europa Centrală și de Est în Ciclonul în tranziție*, Editura Diogene, București, 1995, p. 319.

Pentru noua Europă extinsă, parteneriatul promovat de SUA, la mijlocul anilor '90, își probase viabilitatea în favoarea cooperării în realizarea securității, în extinderea și restructurarea NATO. Principalul beneficiu al cooperării a fost, în primul rând, reducerea efortului militar – fără precedent – deci și a consumului de resurse, dar în al doilea rând, transferul de potențial, în alte domenii ale securității, dezvoltării și modernizării. Totodată, cooperarea înseamnă și împărțirea costurilor și a responsabilităților cu partenerii, ceea ce permite și direcționarea următoarelor eforturi, în timp și spațiu.

Cu asemenea valențe metodologice cooperarea facilitează adoptarea și operaționalizarea strategiilor securității, validate pe continentul european. Interesele sunt păstrate și motivate iar inițiativele și preocupările de modelare sunt justificate. Exemplele concrete sunt dimensiunile nordică și sudică ale securității euroatlantice, în condițiile extinderii NATO și UE, în spațiul post-sovietic.

Din cele două exemple (dimensiuni) ale securității euroatlantice – nordică și sudică – rezultă și oportunitatea abordării comparative a contribuțiilor cooperării în procesele de regionalizare a securității. Comparăția se realizează între zona Mării Baltice și cea Mării Mediterane, pe de o parte, și cea Mării Negre, pe de altă parte. Primele două regiuni au preceda-to pe a treia și îi pot servi acesteia ca modele.

Securitatea regiunii Mediteranei s-a realizat încă din 1995, prin „procesul Barcelona“ și acum are la bază o strategie comună a NATO și UE.

Pentru securitatea regiunii Mării Baltice a fost lansată în 1997, *The Northern European Initiative* (NEI), ca strategie politică, de către SUA, în timpul celei de-a doua administrații Clinton. După aproape un an de la lansarea inițiativei a fost semnată Carta SUA – Țările Baltice. La originile inițiativei stă un articol²⁸, al analiștilor de la RAND, Asmus și Nurick, apărut în 1996, ca o posibilă soluție la problema statelor baltice și a relațiilor acestora cu NATO, în perspectiva extinderii Alianței. Totuși, așa cum bine se știe, extinderea NATO s-a produs doar pentru Polonia, Ungaria și Republica Cehă, fără țările baltice, datorită împotrivirii Federației Ruse. De aceea, comentariile asupra evenimentului semnalau trecerea, de la jocurile geopolitice cu sumă nulă, la o situație de „win-win“ game²⁹, însemnând că, pe de o parte SUA câștigă prin extinderea din 1999, dar și Rusia câștigă prin blocarea balticilor. În literatura noastră se apreciază că inițiativa NEI se vroia plasată undeva la mijloc, ideea unei cooperări cu Rusia, în Nordul Europei era un eveniment și o schimbare de atitudine geopolitică. Cooperarea acoperă multe din domeniile plasate, după Summit-ul NATO din 1991, în categoria „soft security“, cu șase priorități: 1) promovarea comerțului și afacerilor; 2) statul de drept; 3) construcția societății civile; 4) energie; 5) mediu; 6) sănătate publică. Soft Security se aplică țărilor baltice, nordice și Rusiei. „Scopul tacit nu mai era o formulă de tip «jocuri cu sumă zero», ci una de «win-win situation»³⁰. În octombrie 2003, Bush lansa Enhanced Partnership

28 Ronald D. ASMUS, Robert C. NURICK, NATO *Entanglement and the Baltic States*, In: Survival 382, no. 2, Summer 1996, pp. 121-142.

29 Fabrizio Mare TASSINARI, *Europaen Baltic Sea Region Security and Cooperation from post-Walt to post-Entanglement Europe*, Department of Political Science University of Copenhagen, 2004, pp. 198-201.

30 Dan DUNGACIU, Op. cit. p. 285.

in Northern Europe (E-PINE), ca inițiativă americană bazată pe experiența NEI și care, apoi, trebuia să devină un posibil exemplu și mecanism de export, în alte spații similare. Inițiativa înfăptuia două precizări anterioare: una a lui Brzezinski și alta a lui Colin Powell. Pe agenda Occidentului și îndeosebi a Statelor Unite, Brzezinski punea ca imperios necesar să elaboreze undeva un model conceptual și practic, ce trebuia să aibă sorți de izbândă, întrucât un model reușit va fi un bun câștigat și aplicabil în alte părți³¹. NATO – spunea Powell – este temelia relațiilor noastre (ale SUA) cu Europa. Este ceva sacrosanct. „Slăbiți NATO și veți slăbi Europa, ceea ce va slăbi America”³².

Inițiativele din exterior au fost însoțite și de o inițiativă din interiorul zonei, din partea Finlandei – *Northern Dimension Initiative (NDI)*, lansată în 1997. Primul ministru finlandez Lipponen, afirma că „o politică dedicată Dimensiunii Nordice trebuie să fie bazată pe definirea interesului Uniunii în regiune” (...) dimensiunea Nordică a UE nu este o inițiativă regională, ci vizează politica întregii Uniunii³³.

Compararea zonei Mării Negre cu experiența din regiunea Baltică este sugestivă pentru concluzia privind oportunitatea și eficiența cooperării. Eficiența cooperării este dependentă, în mărime direct proporțională, de oportunitatea valorificării inițiativelor și provocărilor, precum și de oportunitatea cooperării. În multe privințe, între cele trei mări există similitudini și deosebiri. Toate trei sunt similare, în primul rând, ca mări închise. De asemenea, elementul comun pentru Baltica și Marea Neagră este prezența intereselor Federației Ruse, în ambele zone, precum și apartenența riveranilor la aceleași categorii de state: 1) din „Vechea Europă” (Germania și țările nordice în jurul Balticii; Turcia și Grecia, la Marea Neagră); 2) din „Noua Europă” (Polonia și țările baltice candidate la aderare; Ucraina și alte state candidate la aderare).

Asemenea comparații au apărut și în literatura de peste hotare³⁴, remarcând ca similitudine a Mării Negre (cu Baltica) afilierea statelor care o înconjoară: viitori membrii UE – România, Bulgaria, Turcia și statele nemembre – Ucraina, Georgia, Federația Rusă. Alte comparații pun accent pe diferențe, întrucât acestea depășesc mult ca importanță similitudinile. Prezența NATO și UE la Marea Neagră era (până în anul 2004) incomparabil mai redusă, iar, dacă în cazul Balticii problematica securității accentua aspectele non-militare (soft security), la Marea Neagră provocările principale erau de natură militară. În acest sens, Tassinari și Asmus³⁵ menționează „conflictele înghețate”, din regiune, pentru că aduc în prim plan amenințări evidente de tip hard.

La aceste similitudini și diferențieri din comparațiile anterioare, în opinia noastră este necesar să mai adăugăm și altele, destul de relevante. O primă asemănare este

31 Cf. Zbigniew BRZEZINSKI, op. cit. p. 204.

32 Cf. Dan DUNGACIU, op. cit. p. 285.

33 Ibidem, p. 286.

34 Marius VAHL, *The Northern Dimension as a Model for relations between the European Union and its Near Abroad*; <http://www.bd>. Ist. Se/dimensionen (raport / 21, pp. 9-10; Michael EMERSON, *The Elephant and the Bear: The European Union „Russia and their Near Abroads*, CEPS, Bruxelles, 2001.

35 Cf. Fabrizio Mare TASSINARI, op. cit. p. 283; Ronald D. ASMUS, Konstantin DIMITROV, Joerg FORBRIG (eDS.). *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, IRSI „Nicolae Titulescu”, București, 2004, pp. 127-138.

originea americană a primei inițiative, în sensul că, pentru regiunea Mării Negre, lui Asmus i s-a alăturat Bruce P. Jackson și împreună au elaborat conceptul de Regiune Extinsă a Mării Negre (REMN). Cei doi au semnat un articol (în Policy Review, nr. 125, iunie-iulie 2004), care a fost republicat și într-o lucrare consacrată regiunii³⁶. Apoi, la doar câteva luni, Jackson în Comitetul de politică externă al Senatului SUA, pleda pentru cauza REMN, cu câteva accente semnificative pentru inițiativa americană.

În primul rând ca opinie personală, putem aprecia că o diferență semnificativă, față de cazul Balticii este semnalată „*cea mai negativă expresie a aspirațiilor de politică externă a Rusiei*”³⁷, care apare la țarmul nordic al Mării Negre. Spre deosebire, deci de Baltica, la Marea Neagră, Kremlinul concepea neoimperialismul Rusiei, reiterat în sintagma „vecinătatea apropiată”. Datorită acestei diferențe, în opinia lui Jackson – dacă doreau în continuare să protejeze noile democrații din jurul Mării Negre, de efectele negative ale politicii rusești – rezulta obligația SUA de a se concentra asupra regiunii. De aceea, dorința SUA de a face ceva în regiune este imposibil să nu se interfereze cu Rusia, acolo unde atitudinea sa este dincolo de un nivel acceptabil. SUA trebuie să adopte o strategie proprie pentru REMN, prin care, să împărtășească Uniunii Europene viziunea, potrivit căreia, securitatea REMN este indispensabilă și esențială pentru securitatea euroatlantică. Printre prioritățile SUA, Jackson plasa și sprijinul ce trebuia acordat Bulgariei și României, pentru integrarea lor oficială, militând ca data aderării de 1 ianuarie 2007, să fie respectată, să nu fie amânată. Totodată, coordonarea strânsă este esențială, sublinierea lui Jackson fiind necesară deoarece, după constatarea sa, atât SUA cât și UE sunt active în zonă, chiar dacă acolo nu există o coordonare oficială. Precizările și sublinierile specialistului american sunt interpretabile ca germene ale unor lumini sau raze care din nou se îndreptau asupra REMN, chiar dacă în acest caz, cooperarea îmbrăca mai multe forme concomitent: cooperarea complementară între SUA și UE; cooperarea coordonată cu ceilalți actori din regiune, îndeosebi organizații și instituții deja existente; cooperare win-win dar și combinată cu o cooperare condiționată cu Federația Rusă și Turcia (discutarea deschisă a unor fapte istorice iritabile și interpretabile). În al doilea rând, ca diferență semnificativă, față de cazul balticii, este aceea că, nu s-a mai pus același accent pe dimensiunea estică (ED) a securității euroatlantice, ca pe cea nordică. Inițiativa pentru această dimensiune a aparținut Poloniei, încă din 1998, dar după admiterea sa în UE (2004), prin propriul Minister de Externe a transmis cancelariilor occidentale propunerea, de a include pe agenda tuturor actorilor politici euroatlantici, noii vecini ai UE (Ucraina, Moldova, Belarus și Federația Rusă), invocând experiența NEI – NDI, dar cu precizarea ca cele două ED și NDI să nu fie interpretate ca concurente, ci complementare. În al treilea rând, semnificativă este și deosebirea că a lipsit inițiativa din interiorul regiunii (acea Finlandă a Zonei Balticii).

Dacă, indiscutabil REMN este partea componentă a ED și, așa cum, pentru celelalte două dimensiuni (nordică și sudică), Occidentul are strategii ale securității

36 Ronald D. ASMUS, Bruce P. JACKSON, *Marea Neagră și frontierele libertății*, In: Ronald D. ASMUS, Konstantin DIMITROV, Joerg FORBRIG (eds), Op. cit. pp. 17-26.

37 Bruce P. JACKSON, *The Future of Democracy in the Black Sea Region*, US Senate, 08 March, 2005, p. 4.

europene, rezultă că absența celei de-a treia (estică) indică anumite umbre rămase deasupra Mării Negre. Oportunitatea cooperării este discutabilă, întrucât, așa cum menționam mai sus, este și diversificată, Federația Rusă putând negocia și după scheme ale jocurilor cu sumă zero. În locul strategiei de securitate ED, au fost adoptate doar politici, iar UE în 2007 a lansat „Sinergia Mării Negre“, doar o inițiativă, prin care mesajul evident este ca, eforturile prioritare și preponderente să vină din interiorul regiunii.

În concluzie, așa cum se poate observa subtil din literatură, cu mai mult curaj trebuie să recunoaștem că oportunitatea și eficiența cooperării la Marea Neagră încă lasă de dorit. Susținerea strategiei ED trebuia să sprijine inițiativa Poloniei, ca necesitate, nu doar pe jumătatea nordică, ci și pe cea sudică a dimensiunii răsăritene. Unele voci occidentale și chiar președinția germană a Comisiei Europene care a elaborat Sinergia Mării Negre, au lăsat să se înțeleagă că România trebuia să fie Finlanda REMN³⁸. Dar cele două exemple, al Poloniei și al Finlandei, care erau incluse în dimensiunea respectivă (aparțineau Europei fie ea veche, fie nouă) pot sugera și o schimbare de atitudine, de filozofie față de REMN. Cooperarea cu statele baltice și central europene se realizează pentru includere și participare, în timp ce, pentru actorii din spațiul ED, mai întâi se pune problema de a fi identificat un „celălalt“ și a se stabili obiectul securității³⁹. „Celălalt“ era ceva din exterior (Ucraina, Belarus, Moldova – ca amenințări care trebuie soluționate), îndeosebi ca pericol (focare de conflicte și „conflicte înghețate) pe axa balcano – ponto – caucaziano - caspică, ce mai trebuie ținut încă în afară, printr-o cooperare de la distanță. Atitudinea față de „Celălalt“ din REMN s-a încadrat în Politica de Vecinătate Europeană, cu excepția Bulgariei și României, care au devenit membre ale Uniunii Europene dar speranțele și așteptările contribuțiilor lor la o cooperare eficientă au crescut, chiar dacă oportunitatea încă se lasă discutabilă.

38 Cf. Dan DUNGACIU, op. cit. pp. 292-296.

39 Ibidem, p. 292.

PROIECTE ȘI MODELE DE SECURITATE PRIN COOPERARE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

Ioan GRECU*

Printre noutățile începutului de secol XXI, una este promovarea și realizarea securității prin cooperare. Proiectele și modelele acestei experiențe au izvoare de origine nord-americane și sunt strâns legate de reformele și restructurările din diferite zone ale globului, cu impact asupra întregii ordini mondiale. În anii '70, administrația Nixon-Kissinger a aplicat modelul cooperării coordonate pentru securitate în America Latină, prin restructurarea Organizației Statelor Americane. În ultimii ani ai secolului XX și primii ai secolului XXI se practică securitatea atlantico-europeană prin cooperare, după modelul structurilor integrate – NATO și UE – în Europa și după modelul complementarității în Asia-Pacific.

Among the new concepts which appeared at the beginning of the XXI century we can mention the promotion and achievement of security through cooperation. The projects and patterns of this experience have North-American origins and are closely related to the reforms and restructuring processes in different areas of the globe, which had major impact on the entire world order. In the 70s, Nixon -Kissinger administration applied the model of coordinated cooperation for security in Latin America, through the restructuring of American States Organization. In the last years of the XX century and the beginning of the XXI century, the Atlantic-European security through cooperation is applied following the model of the integrated structures - NATO and European Union - as well as the model of Asia -Pacific complementarities principle.

Promovarea și realizarea securității prin cooperare figurează, ca o noutate, printre caracteristicile vieții internaționale, de la acest început de nou secol și mileniu. Proiectele și modelele securității prin cooperare sunt de actualitate, dar izvoare în istoria unor preocupări practice, manifeste încă din secole anterioare și origini conceptuale, îndeosebi, în elaborări teoretice post Război - Rece. Literatura de specialitate situează Statele Unite ale Americii în postura de campion al competiției securității prin cooperare, corespunzătoare rolului actual de actor internațional global, direct implicat în principalele zone ale lumii și structurile lor de securitate: latino-americană, euro-atlantică, euro-asiatică, pacifico-asiatică și orientală mijlocie.

Literatura de specialitate, de asemenea, atestă că, de regulă, modificarea metodelor de realizare a securității este strâns legată de procesele de reformă și restructurare din relațiile internaționale. De aceea, se poate spune despre cooperare, că aceasta este practică, mai întâi pentru a reforma și restructura ordinea internațională și apoi pentru realizarea securității în noua ordine. De aici rezultă o serie de sintagme, ca urmare a jocului de cuvinte, cum ar fi: cooperarea pentru restructurare; reformă și restructurare prin cooperare; reformă și restructurare pentru securitate; securitate prin cooperare.

În momentul de față, se poate vorbi despre trei tipuri de modele de securitate prin cooperare, toate având ca element comun origini nord-americane: 1) cooperare

* General de brigadă, doctorand în Științe militare, Șeful resurselor la Statul Major al Forțelor Terestre.

coordonată pentru securitate prin restructurarea Organizației Statelor Americane (OSA); 2) securitatea atlantico-europeană prin cooperare și integrare; 3) complementaritatea securității prin cooperare în Asia-Pacific. Primul tip a fost, de fapt și primul experiment nord-american, încercat pe propriul continent, ca într-un laborator. Cel de-al doilea tip se aseamănă cu trecerea de la un simplu laborator experimental, la un institut de cercetare, proiectare, experimentare, care prin cel de-al treilea tip se transformă într-o rețea de institute. În comunicarea de față, ne vom ocupa doar de primele două.

1. Cooperarea coordonată pentru securitate prin restructurarea Organizației Statelor Americane

Prima încercare experimentală de realizare a securității prin cooperare aparține Statelor Unite ale Americii (SUA) și a avut loc pe *continentul american, considerat ca un imens laborator de experimentare a viitorului*, de către cunoscutul analist politic, profesor la Oxford și publicist la The Guardian și The New York Review of Book, Timothy Garton Ash¹. Analistul exigent, dar în stilul său caracteristic al demersului publicistic, de fapt, se referă la *experimentarea viitorului Europei*, citând alți autori² care spuneau mai de mult că, în secolul al XIX-lea, englezii în Massachusetts și Virginia, francezii în Louisiana, spaniolii în California, polonezii în Chicago, germanii în Wisconsin și scandinavii în Minnesota au creat un imens laborator de experimentare a viitorului Europei. America a pornit de la ideea de a fi o Europă, dar de la început *SUA s-au autodefinit o „nouă Europă“*, spre deosebire de cea pe care Hamilton și Madison o numeau „labirintul mortal al politicii europene“³. Deosebirea dintre vechea Europă și cea nouă-americană, trebuia să fie una profundă, atât față de trecut, cât mai ales în viitor. Dacă națiunea europeană avea o identitate bazată pe un trecut imaginar, identitatea celei americane se întemeia pe un viitor imaginat. Pentru această comparație, TG. Ash preia crezul american de la romancierul Herman Melville, întrucât este foarte sugestiv: „*Trecutul este manualul tiraniei; viitorul – Biblia celor liberi*“⁴.

Pe măsura trecerii timpului, occidentalizarea europeană trecea Atlanticul și de la acel, inițial mariaj americano-european, s-a ajuns la începutul secolului XXI ca SUA, acea primă Uniune Europeană, de peste ocean, să-și creeze o nouă Uniune Europeană⁵, așa cum, însuși președintele Bush (senior) îi propune „*O Europă întregă și liberă*“. Realitatea a evoluat atât de mult, încât, de la ce spunea cândva de Gaulle –

1 Timothy GARTON ASH, *Lumea liberă, America, Europa și viitorul surprinzător al Occidentului*, Editura Incitatus, București, 2006, p. 100.

2 Jacob BURCKHARDT este citat de Wolf LEPENIES, in: *La vie des idées dans la monde*, nr. 4, iunie-iulie 2003.

3 James MADISON, Alexander HAMILTON, John JAI, *The Federalist*, Papers, Penguin, London, 1987, p. 12.

4 T.G. ASH îl citează pe Arthur M. SCHLESINGER, *The Disuniting of America: Reflections on a Multicultural Society*, Norton, New York, 1998, p. 29.

5 Cf. T.G. ASH, OP. cit. p. 102.

„Statele Unite sunt fiica Europei“ – astăzi Robert Cooper crede că, nu am exagera, dacă am spune că „această lume este tocmai creația Americii“⁶.

Încă din 1812, prin vocea lui Simon Bolivar, președintele Columbiei se lansa ideea de a se realiza uniune a *statelor latino-americeane, ca o contrapondere la influența Europei* pe continent, care apoi (1818) vorbea de un pact american menit să formeze din toate republicile *un corpus politic*, prin care „America se prezenta în lume ca o măreție și maiestate fără precedent“⁷. În evoluția sa istorică, ideea solidarității continentale s-a structurat, într-un plan general, în latino-americanism (unitatea de origine și tradiții) și într-unul local, în centro-americanism sau antillenism (având la bază criteriul specialității), care după aderarea SUA se transformă (din 1889, când a avut loc prima Conferință internațională americană, găzduită de Washington) în *panamericanismul instituționalizat* prin înființarea OSA, în 1948. Ideea și structurarea solidarității au fost sprijinite încă de la început prin „*doctrina Monroe*“, președintele nord-american, în mesajul către Congres proclamând în decembrie 1823, atât neamestecul statelor europene în afacerile interne ale republicilor americane, cât și *neamestecul statelor americane, în treburile continentului european*. Aceasta însemna că, nici o putere europeană nu putea să priveze, prin forță, un stat american de dreptul de a se autoguverna și de a-și conduce propriile destine politice⁸.

Precedentele încercări, de instituționalizare a ideii și structurii solidarității americane, au eșuat (în 1883, la Reuniunea de la Caracas s-a hotărât convocarea unui congres diplomatic, continental, menit să caute o formulă viabilă Uniunii Internaționale Americane, iar la Congresul de la Montevideo din 1889, a fost restabilită Uniunea Americii Centrale, care fusese dizolvată în 1839), dar după aproape o jumătate de veac, la cea de-a IX Conferință continentală (30.04-02.05, 1948) de la Bogota, lua ființă OSA și marca un monument important în evoluția raporturilor interamericane, inaugurând era instituțională a sistemului interamerican. Totodată, țările membre au înregistrat OSA la Națiunile Unite și astfel, era recunoscută ca organizație regională, concepută să devină veritabilă zonă de securitate, având, printre principalele obiective, dezvoltarea cooperării și soluționarea oricăror diferende dintre statele componente, pe cale pașnică.

Pe măsura trecerii timpului, *în evoluția raporturilor interamericane s-a profilat stilul nord-american de promovare a cooperării coordonate*. Mai întâi, acesta s-a impus în preocupările pentru transformarea latino-americanismului în panamericanism, precum și în procesul restructurării OSA din anii '70. *Inițiatorul* primei Conferințe internaționale americane a fost secretarul de stat al Statelor Unite, James G. Blaine, care încă din 1881 a invitat reprezentanții statelor nord și sud americane să participe la un congres (găzduit, anul următor, de Washington), pentru a se discuta mijloacele de prevenire și soluționare a conflictelor. Evenimentele vremii și mai ales războiul Chiliano-peruan au amânat, sine die, convocarea congresului. Câțiva

6 Robert COOPER, *Destrămarea națiunilor. Ordine și haos în secolul XXI*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, p. 71.

7 Cf. J Caicedo CASTILLA, *El Derecho Internacional En El Sistema Interamericana*, Madrid, 1970, p. 29.

8 Cf. Jean BACH-THAI, *Cronologie des relations international les*, Paris, 1956, pp. 37-38.

ani mai târziu, Statele Unite au reluat inițiativa și la 24 mai 1888, Congresul a votat o lege care autoriza președintele să invite omologii săi din cele două Americi la o conferință pe tema anterioară. Invitații au răspuns favorabil și astfel, la 2 octombrie 1889, conferința și-a început lucrările la Washington. Doctrina Monroe a motivat și chiar justificat intenția, tendința și apoi consolidarea hegemoniei, nord-americane în zonă și asupra fiecăruia dintre parteneri. Erijarea SUA în arbitru al soluționării conflictelor și practica intervenționistă politico-militară au stârnit reacții dar la cea de-a șasea Conferință panamericană de la Havana (februarie 1928) au fost condamnate, pentru prima dată în cele trei decenii, activitățile intervenționiste. A urmat *inițiativa președintelui Franklin Delane Roosevelt*, de a convoca o conferință internațională extraordinară, pentru consolidarea păcii (acțiunile agresive germane, italiene și japoneze prefigurau pericolul războiului) și în decembrie 1936, la Buenos Aires a fost oferit un nou concept de securitate. La această conferință însuși Roosevelt a vorbit, pentru prima dată, de responsabilități comune în menținerea păcii continentale și de necesitatea comună de a împiedica declanșarea sau continuarea ostilităților. Schimbarea atitudinii nord-americane era explicabilă prin condițiile tulburi ale vieții internaționale, dar în realitate, ea viza *convingerea asupra continentalizării doctrinei Monroe*, cu valoare mai mult sentimentală, întrucât era deja evident că Statele Unite dispuneau de potențialul militar adecvat și aveau ultimul cuvânt de spus. Rolul hegemonic se consolida și instituționalismul interamerican se îmbogățea cu noul concept de solidaritate continentală.

Spațiul american nu putea fi integrat iar securitatea nu putea face abstracție de calea forței, a puterii militare. De aceea, Statele Unite erau nevoite să practice o *cooperare coordonată, cu tact*, pentru a avea și posibilitatea aplicării unei cooperări controlate. Conferința de la Panama (23 septembrie-03 octombrie 1939) s-a soldat, între altele, cu Declarația de neutralitate generală a republicilor americane, inspirată de concepția statelor respective de a se menține deoparte de orice conflict extracontinental (la trei săptămâni după agresiunea Germaniei asupra Poloniei). Izolarea Americilor de conflictul european avea la bază și ideea creării unei „zone de securitate“ (începând de la frontiera sudică a Canadei, cuprinzând SUA și America Centrală, inclusiv Bermude, Cuba Guadelupa și Martinica, precum și coastele Pacificului, de la Capul Horn, spre nord, pe largimi variabile de la 50, până la 300 de mile marine, ajungând din nou la granița canadiano-americană, nord-vestică).

Apogeul cooperării coordonate a fost atins în procesul restructurării OSA, după o perioadă de criză. Pe la mijlocul anilor 1960 OSA era criticată pentru că nu oferea nimic bun Americii Latine (născută în 1948, a agonizat câțiva ani și murit odată cu invazia trupelor nord-americane în Republica Dominicană). Toate statele membre împărtășeau această apreciere și - mai mult, sau mai puțin, deschis - recunoșteau necesitatea modificării ei, dar fiecare dorea modificarea, dintr-un punct propriu de vedere. Statele Unite erau interesate de o solidaritate continentală, concentrată și exprimată în împuternicirea Consiliului OSA să decidă asupra folosirii forței și puterii militare, inclusiv prin cererea forței interamericane permanente, după modelul NATO. Odată generalizată accepțiunea statelor membre, de a se proceda la restructurarea organizației, Statele Unite au reluat inițiativa și maniera proprie de a coordona cooperarea cu partenerii. Această manieră înseamnă activarea diplomației,

constituirea unor comisii de specialitate pentru elaborarea proiectelor, concomitent cu comandarea unor studii de profil, care să propună concepte și paradigme noi, pentru susținerea proiectelor și fundamentarea hotărârilor decidenților. Pe cale diplomatică se lansau invitații și mesaje, care trebuiau să includă o schimbare de atitudine, către o nouă orientare, propunând și promovând, astfel, reforme care pornesc de la o restructurare sau înnoire conceptuală, paradigmatică. Prima încercare inițiată de Statele Unite a fost aceea care trebuia să servească propriile *interese de restructurare pentru integrare*, prin convocarea conferinței internaționale extraordinare, de la Washington din decembrie 1964, unde au fost discutate reformele care urmau să fie înfăptuite. Un an mai târziu, tot la o conferință extraordinară (Rio de Janeiro 1966) s-a hotărât constituirea unei comisii speciale care trebuie să pregătească un ante proiect de formă, cu două părți distincte: 1) organizarea instituțională; 2) noua orientare a activității OSA. Statele membre au convenit, pentru început, la cooperare tehnică și financiară pentru a încuraja procesele de integrare economică regională, dar controversesele au apărut în discuțiile privind problemele securității și apărării. Interesul Statelor Unite era acela de a imprima organizației un caracter preponderent militar și intenționau instituționalizarea unor forțe militare internaționale, capabile să contracareze orice încercări subversive pe continent. Propunerea, susținută inițial de Brazilia a trezit reacția ostilă a majorității statelor americane, întrucât acestea nu acceptau ca asemenea forțe să ajungă jandarmul continentului, manevrat de SUA. *Într-o nouă formulă*, SUA au propus crearea unui Consiliu pentru securitatea continentului, menit să coordoneze eforturile comune, împotriva așa ziselor acțiuni subversive. *În fața unui asemenea impas*, Statele Unite au adoptat metoda atragerii unor guverne, în schimbul unui regim preferențial în acordarea ajutoarelor, pentru a crea câmp de acțiune cooperării locale și a deschide porțile către Consensul de la Vina del Mar (adoptat în mai 1969). *Consensul* a fost considerat, de către numeroși oameni politici, drept documentul celei de-a doua independențe, care promova prima platformă politico-economică a statelor americane, menită să ducă la un nou tip de relații între SUA și America Latină, cu reflectarea și respectarea intereselor ambelor părți, în cadrul unei cooperări loiale. Totodată, consensul a stimulat și afirmarea unor instrumente de cooperare, care ființau și funcționau, chiar fără participarea SUA. Asociația Latino - Americană a Comerțului Liber (ALALC) și Pactul Andin (PA) ocupau un loc central și au revitalizat cooperarea latino-americană. Lor li se alăturau și unele organizații subregionale ca Piața Comună a Americii Centrale, Comisia Specială de Coordonare Latino - Americană (CECLA) Zona Liberului – Schimb a Caraibelor, Bazinul La Plata etc. Statele Unite ale Americii se rezumau și reușeau să mențină o cooperare coordonată a guvernelor latino-americane pe poziții anticomuniste, dar spectrul atenuării războiului rece prevestea o posibilă pierdere a puterii de influență asupra regiunii. Oficiali americani din administrația prezidențială, din executiv, kongresmeni și diplomați anunțau că Statele Unite sunt criticate în America Latină, iar oficiali latino-americani spuneau că timpul amenințărilor și al sancțiunilor este depășit de Statele Unite și, de aceea, chiar acceptă reforma OSA.

Schimbarea atitudinii Statelor Unite era necesară și așteptată, iar oficialii săi erau nevoiți, nu numai să dea încredere așteptărilor, ci chiar să probeze reluarea inițiativelor proprii, păstrarea înțâietății în acțiunile de transformare. Mesajul oficial a

fost lansat prin raportul Departamentului de Stat prezentat Congresului (07 martie 1972), având ca idei importante: hotărârea de a nu mai permite nici o urmă de hegemonie; acceptarea și chiar salutarea participării țărilor latino-americane la problemele globale; aprecierea și stimularea interesului celorlalți în cooperarea productivă; prioritatea modernizării economico-sociale a regiunii. Concomitent, erau întocmite numeroase studii solicitate de executiv, pentru a se stabili în ce direcție trebuia reorientată politica externă, cu ce priorități și noi concepte corespunzătoare. Un asemenea studiu a fost solicitat Comitetului pentru probleme externe (instituție particulară din New York, frecvent consultată de autorități) și constatările sale erau alarmate: America Latină nu mai era de importanță capitală, nici politic și nici economic, pentru SUA; guvernul de la Washington trebuia să evite ciocnirile cu cele similare latino-americane, pentru că alt fel, repercusiunile negative pe plan extern ar fi ajuns mai mari decât avantajele. Emisfera era pierdută, pentru că latino-americanii își pierduseră orice încredere în SUA, ceea ce indică, a doua emancipare a centrului și sudului continentului.

Mesajul rapid a fost îmbrățișat în relațiile bilaterale, explicând liderilor celorlalte state că *politica „ciocnirilor directe“ trebuie înlocuită*, cel puțin din partea Statelor Unite, cu politica „reparării defectiunilor“. Chiar la nivelul întrunirii șefilor delegațiilor (ca de exemplu la Adunarea OSA din aprilie 1973), liderul SUA i-a invitat să ceară conducătorilor celorlalte state să comunice opinia lor privind noua politică americană, prin care OSA era anacronică și trebuia să fie rapid adaptată realității, reorientată prioritar și preponderent pe problemele economico-sociale, foarte importante pentru toate țările regiunii. Tonul conducătorilor devenea moderat, iar diplomația trebuia să-și convingă interlocutorii de *intențiile nord-americane în stabilirea unor noi relații „bazate pe realism, egalitate, echitate și cooperare“*. Temele promovate prin dialog erau: 1) cooperare în vederea dezvoltării; 2) renunțarea la măsurile de ordin economic coercitiv (SUA renunță la folosirea relațiilor financiare și comerciale ca armă politică); 3) restructurarea sistemului interamerican; 4) transferul de tehnologie; 5) stimularea întreprinderilor multinaționale; 6) relațiile bilaterale SUA – America Latină.

Noua inițiativă, pentru a propaga noua orientare a Statelor Unite au fost expuse, în februarie 1974, la Conferința de la Tlatelolco, unde secretarul de stat Henry Kissinger promitea celor 24 de miniștri de externe ai statelor membre OSA că va iniția un non dialog cu America Latină, pe teme amintite. Dialogul mesajelor era semnificativ. De răspunsul american, dat de Kissinger, erau legate așteptările latino-americane, privind crearea unor punți de încredere între cele două Americi și speranța că, de data aceasta, colaborarea economică, sub patronajul vecinului dezvoltat să fie eficientă. Răspunsul lui Kissinger a fost propunerea pentru crearea unei noi comunități interamericane, adaptate la lumea interdependentă, în care politica individuală a statelor trebuia să se atenueze, în favoarea acțiunilor bazate pe cooperare.

Nici de data aceasta iluziile n-au putut fi evitate, multe voci latino-americane exprimând teama pentru întoarcerea OSA la funcțiile care i-au adus *trista faimă de „minister al coloniilor SUA“*. Inițiativa trebuia relansată, dar de către o altă voce, a Venezuelei, care pleda pentru o hotărâre de restructurare radicală a organizației, care

să înceapă de la a promova *un nou stil în relațiile SUA cu America Latină* și de a accepta imperativul transformării organizației într-un instrument care să servească cu adevărat statelor membre și nu intereselor nord-americane. Una din dorințele exprese ale statelor latino-americane era limitarea cheltuielilor militare, pentru a folosi mai bine resursele în dezvoltarea lor economico-socială. În acest sens, chiar secretarul general al OSA a introdus pe agenda de lucru și ordinea de zi a adunării, punctul privind *revizuirea sistemului cooperării interamericane*, pentru întărirea solidarității continentale și cerința ca organizația să devină un instrument, care *să transforme radical relațiile dintre state*, cât mai curând, din fostele relații de subordonare, *în altele de cooperare adevărată, eficientă*. În pregătire era sesiunea Adunării Generale a OSA din 1974 de la Atlanta (Georgia). Comitetul special de pregătire a raportului lucra intens și la întrunirea celor 24 de miniștri de externe latino-americani, președintele Nixon dădea mesajul prin care se transmitea tonul adunării. Președintele a recunoscut că SUA și-au ignorat adesea prietenii din sud și a promis că, mai sincer că niciodată în urmă „Washingtonul nu va căuta să impună preferințele sale politice, țărilor latino-americane”⁹. Raportul întocmit de comisie stipula că sesiunea Adunării Generale de la Atlanta și-a fixat, ca principal obiectiv, transformarea acestei organizații, dintr-un instrument politico-militar, destinat să mențină un statu-quo mult depășit de realitățile lumii contemporane (la nivelul anilor 1970), într-un mecanism eficient de promovare a relațiilor economice și colaborării panamericane, a progresului economic și social al statelor membre.

Așa s-a încheiat o istorie, de aproape un secol și jumătate, a experimentării cooperării coordonate de Statele Unite ale Americii, în laboratorul propriului său continent. În ultima treime a acestei istorii, Statele Unite erau angajate și pe continentul de dincolo de Atlantic, într-o altă experiență.

2. Securitatea atlantico-europeană prin cooperare și integrare

Încetarea Războiului Rece a marcat și încheierea confruntării bipolare anterioare. Occidentul câștigase războiul, Statele Unite nu mai aveau inamic, iar rațiunea de a fi a NATO dispăruse. Superputerea învingătoare – SUA și structura euroatlantică NATO supraviețuitoare, nu mai aveau cu cine și, deci, nu mai puteau împărți responsabilitatea (ca în etapa anterioară, cu fosta Uniune Sovietică și blocul său politico-militar), cu excepția controlului armelor nucleare. *Modificarea rapidă a tabloului actorilor* internaționali era determinată și de *înclinarea bruscă a balanței de putere*, sub greutatea polului supraviețuitor, dar balanța terorii (a puterii și terorii nucleare) se menținea, în echilibru, însă putea să treacă oricând la înclinări greu de controlat. De aceea, s-a instalat îngrijorarea legată de oportunitatea descurajării nucleare, alimentată de posibilitatea proliferării și scăpării armei de sub control. După ce armele nucleare și-au jucat rolul în preîntâmpinarea degenerării războiului rece într-unul fierbinte, la începutul anilor '90 episcopii catolici americani vedeau descurajarea nucleară, justificată dar condiționată, doar ca o soluție interimară tolerabilă, până când în locul său trebuia să apară ceva mai bun. Problema era aceea

9 Ionel CLOȘCĂ, Constantin MIHĂILĂ, *Organizația Statelor Americane. De la principii la realitate*, Editura Politică, București, 1974, p. 212.

că *cineva trebuia să ia inițiativă, să acționeze rapid*, să stabilească durata acestei perioade interimare, întrucât exista și pericolul câtorva aspiranți la statutul nuclear. Mai mult, așa cum de fapt, s-a întâmplat, la începutul anilor 2000, grupurile teroriste s-ar putea să nu dorească și nici să nu accepte instituirea unui alt sistem de control asupra pericolului nuclear și proliferării armei sale.

Într-un asemenea context, soluția oportună (cea mai rapidă și ușor de implementat) nu putea fi alta, decât securitatea prin cooperare. Arma realizării securității internaționale era cooperarea, care totodată putea fi folosită și pentru reforma ordinii mondiale, pentru configurarea și construirea următoarelor relații internaționale. Decidenții trebuiau să identifice variante de înlocuire a confruntării, cu relații cooperante, prin care să poată fi prevenită posibilitatea degenerării competiției sau confruntării, în relații încordate, conflictuale. Specialiștii au fost puși imediat la lucru. Strategii analiștii, consilierii și experții trebuiau să studieze să prospecteze și să modeleze cele mai utile și oportune variante de răspuns, la provocări, fundamentând astfel documentele de la baza deciziilor și planificarea următorilor pași conceptual-teoretici și acționali pragmatici.

Inițiativa, nu s-a lăsat mult așteptată și a venit tot din partea Statelor Unite, cu experiența anterioară (acumulată în laboratorul american), dar cu o variantă adaptată la noul context, prin lansarea parteneriatului. *Inițiativa la „partnership in leadership“* era o ofertă de participare la managementul vieții internaționale, precum și o chemare la asociere, adresată celorlalți actori, interesați și preocupați de rezolvarea problemelor acesteia. Vechiul laborator panamerican fusese deja, din perioada Războiului Rece, mutat și extins, ca un fel de institut euroatlantic, iar după căderea cortinei de fier, produsele institutului, pe calea parteneriatului, (nu doar a coordonării cooperării), trebuiau să fie aplicate și valorificate în proiectele și procesele de cooperare pentru realizarea securității. Atutul SUA, pe lângă faptul că ajunseseră unica superputere în întreaga lume, era acela că posedau singura strategie globală și dispuneau de pârgii instituționalizate de acțiune euroatlantice (NATO, OSCE, Consiliul Europei).

NATO a preluat, însușit și susținut imediat inițiativa, prin Parteneriatul pentru Pace (PfP). La Summit-ul de la Londra din anul 1990, șefii de state și de guverne au convenit asupra necesității de a transforma Alianța care, apoi, la reuniunea de la Roma (noiembrie 1991) a adoptat noul concept strategic, privind promovarea dialogului și cooperării, îndeosebi cu țării din Europa Centrală și de Est, și a înființat Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic (NACC). Reuniunea la vârf de la Bruxelles (ianuarie 1994) a adoptat și lansat *„Parteneriatul pentru Pace – invitație“*, document în care se menționa experiența, deja acumulată de statele membre NACC și OSCE și se stabilea că în perspectivă, cooperarea politică și militară în toată Europa să ducă la întărirea stabilității și diminuarea amenințărilor la adresa păcii, precum și la construirea de relații strânse prin cooperări practice și prin promovarea principiilor democratice, pe care se fundamentează Alianța Nord - Atlantică.

Noua experiență lansată trebuia să țină cont de lecțiile învățate, din cea anterioară (panamericană) și presupunea funcționarea unui institut, întrucât se baza pe *o nouă tehnologie, o nouă „armă“ a securității și păcii – cooperarea* – iar utilizarea ei înseamnă să testeze și să se adapteze la diversele atitudini și reacții posibile. Noua

tehnologie – cooperare – era un sistem de arme compus din : 1) lansator – parteneriatul; 2) racheta – cooperarea; 3) muniția inteligentă – specialiștii. Racheta trebuia să fie precisă și muniția inteligentă, disponibilă, eficientă pe mari câmpuri de ținte. Totodată, muniția inteligentă (specialiștii) avea și menirea să demonstreze rolul actorului care a inventat noua armă (Statele Unite), al mântorului acesteia (NATO), precum și maxima eficiență a cooperării, promovată și practică prin structuri euro-atlantice și europene, integrabile și integratoare, deja existente (NATO; OSCE; Comunitatea Europeană și Consiliul Europei), care, eventual doar trebuiau restructurate și modernizate.

Bazându-se pe experiența anterioară, *noua inițiativă de „partnership in leadership“ trebuia să fie lansată și promovată cu precauție și tact*, cu o importantă funcție de testare multiplă a unor posibile poziții și atitudini, ale actorilor internaționali. Nu se putea stabili cu exactitate, la începutul anilor ‘90, care urma să fie evoluția statelor din centrul și estul Europei și, îndeosebi, cea a Uniunii Sovietice; nu se putea întrevăde precis ce se va întâmpla cu NATO, deși SUA păstrau încă posibilitatea de a-i urmări și controla evoluția. Invitația, la parteneriat pentru managementul situației date, trebuia să ia și pulsul aliaților, al fiecăruia în parte și al alianței în întregul său. Lansarea invitației cu adrese precise, putea provoca suspiciune sau și, mai mult, reacții adverse, de unde rezulta necesitatea prudenței și tactului. Un parteneriat individual, cu Uniunea Sovietică, ar fi stârnit curiozitatea celorlalte foste state aliate acesteia, dar și suspiciunea unor membri ai Alianței. O invitație adresată, direct NATO, putea fi interpretată ca intenție sau ca ton de comandă, ceea ce ar fi stârnit adversitatea unora dintre membri, care, la rândul lor, ar fi generat sau ar fi susținut reacția celorlalte structuri europene din care făceau parte. Tot atât de probabil ar fi fost ca invitațiile la parteneriat bilateral să fi creat un precedent pentru eventuale sugestii, fie din interior, fie din exterior, să fie pusă în discuție oportunitatea, ori mai mult, pentru posibilele propuneri directe de desființare a Alianței. În aceeași măsură, trebuia testată și atitudinea americanilor, începând de la forțele politice și ajungând până la opinia publică, întrucât, la fel ca imaginea SUA în țară și în afară, puteau fi puse în joc propriile lor interese strategice, și statutul internațional. Precauția era necesară, pentru a nu lăsa nici un pic de șansă subînțelegerii unui moment de slăbiciune a superputerii americane, dar și tactul, pentru a da de înțeles tuturor adresanților că *parteneriatul în leadership este o soluție democratică de participare între egali*, iar în cadrul acestei coparticipări, un egal este cel cu majuscule (EGALUL), datorită posturii sale de inițiator.

Foarte importante erau *înțelesurile și semnificațiile care trebuiau acordate* acestor inițiative și preocupări. Parteneriatul și cooperarea ofereau soluția, de moment, pentru contextul mediului de securitate de atunci. Cooperarea tenta, în primul rând, statele din zona vidului de putere. De fapt, multe din aceste state au răspuns cu entuziasm tentației și vedeau prin parteneriat și cooperare o garanție de securitate politică și militară. Tentația generatoare de entuziasm necesita măsuri de precauție, de temperare, aplicate cu tact, întrucât acel parteneriat între egali, precum și speranțele sau așteptările coparticipanților trebuiau croite și clădite pe un imperativ al relației dintre securitate și pace. Dacă pentru realizarea securității, cooperarea era eficientă, dar nu și suficientă, pentru pace, pentru pacea Europei, problema era exclusiv legată

de *coordonarea relațiilor de participare cooperantă*. Într-un plan mai larg, era necesară conștientizarea coparticipanților, mai ales a pretendenților, că invitația și oferta, în ambele lor variante de parteneriat între state (atât cel liber și direct, bilateral, cât și cel patronat de un organism internațional), nu pot exista fără anumite condiționări și cerințe. *Condiționările* erau legate de o evaluare și estimare, cât mai corecte, între ofertă și disponibilități, *pentru a se putea preîntâmpina o eventuală „prăpastie“ între pretențiile cooperării și capacitățile sau disponibilitățile reale de cooperare*. Un minim acord era necesar asupra principiilor de bază ale securității politice, precum și asupra concordanței cu valorile pe care se clădește întregul edificiu al securității, democrația și pacea internațională.

Cerința principală care trebuia conștientizată era de asemenea, una importantă pentru corelarea securității cu pacea. Cooperarea și parteneriatul reprezintă oportunitatea unei colaborări politico-militare, în vederea pregătirii pentru asigurarea multilaterală a păcii. Împreună, parteneriatul plus cooperarea și asigurarea multilaterală a păcii, prin colaborarea politico-militară implică *parteneriat deopotrivă: în decizie, în acțiune, în susținere și în responsabilitate*. Privite și percepute astăzi, dar în contextul de atunci, printre rezultatele scontate (așteptate, proiectate), două erau destul de sensibile și acum putem înțelege, de ce, unul putea fi stabilit chiar ca obiectiv, cel puțin operațional, dacă nu și strategic, iar altul nu. Primul ar fi fost meritul participantului și cooperării de a demonstra că astfel „foștii adversari erau ajutați să devină democrații stabile și mature, dispunând de structuri militare plasate sub un ferm control democratic”¹⁰. Celălalt rezultat scontat era, de fapt, o investiție politică, pe termen lung, în configurarea sistemului internațional de securitate, întrucât presupunea un tip de cooperare căruia nu i se puteau acorda ușor și de la început șanse prea mari de reușită: *cooperarea euro-americană*. Europeanilor le era mai ușor de demonstrat și le era mai ușor accesibil un asemenea obiectiv, deoarece aveau experiența colaborării în cadrul structurii euroatlantice de securitate. Celorlalți actori internaționali (neamericani și neeuropeni) le putea ridica semne de întrebare și le-ar fi creat suspiciuni. Nu-i mai puțin adevărat însă, că și unii europeni (neamericani și mai ales antiamericani) ar fi privit cu suspiciune ori ar fi reacționat cu adversitate la acest obiectiv, care dincolo de aparențele valorilor (democrației) ar fi putut ascunde tendințe hegemonice, nedorite.

Focul rachetei este textul noului concept strategic NATO: *„Alianța încarnează legătura transatlantică prin care stabilește o legătură permanentă între securitatea Americii de Nord și securitatea Europei (...). Principiul fundamental care călăuzește Alianța este acela al angajamentului comun și al cooperării reciproce între statele suverane, în serviciul indivizibilității securității tuturor membrilor. Solidaritatea și coeziunea în sânul Alianței, care sunt asigurate printr-o cooperare cotidiană în toate domeniile, deopotrivă politice și militare garantează că nici o țară aliată nu este constrânsă să conteze exclusiv pe propriile sale eforturi pentru a răspunde marilor amenințări la adresa securității. Fără a priva statele membre de drepturile și obligațiile de a-și asuma responsabilitățile lor de state suverane, în materie de apărare, Alianța le*

10 Cf. NATO Speech „*Partnership for Peace: A political View*“, <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s980115a.htm>.

permite, printr-un efort colectiv, să-și realizeze obiective esențiale de securitate națională (...). Astfel, *sentimentul* pe care îl au membrii Alianței de a beneficia de un nivel egal de securitate, oricare ar fi diferențele de situație și de capacitate militară, contribuie la stabilitatea regiunii euro-atlantice. Alianța nu vizează aceste avantaje doar pentru membrii săi, ci este *atașată creării de condiții favorabile dezvoltării parteneriatului, cooperării și dialogului cu terțe țări care împărtășesc marile sale obiective politice*¹¹.

Specialiștii și-au intrat în rolul de muniție inteligentă, pentru că realizarea securității prin cooperare, nu este o noutate exclusivă a sfârșitului secolului trecut și începutului celui curent; nouă este doar această tehnică introdusă în contextul etapei amintite. Muniția inteligentă trebuie să acționeze rapid prin scenariile, proiectele, modelele penetrante.

Printre primele asemenea proiecte, unul este cel al lui Huntington, din cunoscuta sa lucrare, cu care a șocat o lume întreagă „Ciocnirea civilizațiilor”¹². Prefața cărții indică faptul că este vorba de o preocupare de la începutul anilor '90 și că are de transmis un mesaj privind destinația dată lucrării că „*nu intenționează să fie o operă de știință socială,*” ci o interpretare a evoluției globale de după sfârșitul Războiului Rece, că „*aspiră să prezinte un cadru, o paradigmă pentru o viziune a politicii globale, (...) pe înțelesul savanților și de folos politicienilor*”¹³. Tematica este destul de largă și cuprinde: conceptul de civilizații; chestiunea unei civilizații universale; relația între putere și cultură; indigenizarea culturală în societățile non - occidentale; structura politică a civilizațiilor; conflicte generate de universalismul occidental, militarismul islamic și afirmarea chineză; replici echilibrate și adecvate date creșterii puterii Chinei; cauzele și dinamica războaielor liniilor de falie; viitorul Occidentului și al lumii civilizațiilor.

Proiectul său este cât se poate de simplu și ușor de punctat: 1. *Occidentul* a trecut mai întâi printr-o etapă europeană de dezvoltare și extindere, care s-a întins pe durata a câteva secole și apoi printr-o a doua etapă americană, în secolul XX; 2. Dacă *America de Nord și Europa* își reînnoiesc viața morală, clădesc pe baza comunicării lor culturale și dezvoltă forme strânse de integrare economică și politică, pentru a completa cooperarea lor de securitate din cadrul NATO, ele ar putea să genereze o a treia etapă euro – americană a influenței economice și politice occidentale; 3. *O integrare politică semnificativă* ar contracara, într-o oarecare măsură, relativul declin al Occidentului în ceea ce privește produsul economic și capacitățile militare și ar face să renască puterea Occidentului în ochii liderilor altor civilizații; 4. *Totuși*, pentru ca Occidentul să se urnească, din punct de vedere economic și politic, trebuie ca Statele Unite să-și reafirme identitatea de națiune occidentală și să-și definească rolul global, în calitate de lider al civilizației occidentale. Pentru realizarea unui asemenea proiect de obținere a securității prin cooperare, care are asigurată latura politico-militară și de

11 Cf. **România – NATO. Parteneriat și Cooperare**, Editura Militară, București, 1999, pp. 198-199.

12 Samuel P. HUNTINGTON, **Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale**, (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, Simon&Schuster, 1997).

13. Idem, p. 12.

apărare prin NATO, cartea conține și argumentele necesare privind rolurile Occidentului și Statelor Unite ale Americii.

Rolul Occidentului este dat de civilizația sa unică și iese în evidență, întrucât, acum și în perspectivă, *factorul* hotărâtor va fi cultura: „*cultura urmează puterii*“. La rândul lui, *rolul culturii* este explicit. Întinderea aproape universală a puterii europene, de la sfârșitul secolului XIX și dominația globală a Statelor Unite, la sfârșitul secolului XX au răspândit civilizația occidentală în toată lumea. *Globalismul european*, totuși, nu mai există. *Hegemonia americană* bate în retragere, deoarece, nu mai este nevoie să protejeze Statele Unite, de o amenințare militară sovietică în stilul Războiului Rece. Dacă societățile non – occidentale vor fi, din nou, modelate de cultura occidentală, aceasta se va întâmpla doar ca o consecință a expansiunii, desfășurării și impactului puterii occidentale. *Jocul dintre imperialism și universalism*, implică logica după care, primul este consecința celuiilalt. *Între logică și practică*, situația reală este alta. Occidentul este o societate matură, deci nu mai are dinamismul economic sau demografic necesar pentru a-și impune voința sa altor societăți, dar mai mult, orice efort în acest sens ar fi chiar contrar valorilor occidentale de autodeterminare și democrație. Până la urmă, *tot realitatea contează*, întrucât civilizațiile musulmană și asiatică încep, din ce în ce mai mult, să-și afirme importanța universală a culturilor lor. *În acest context*, occidentalii vor trebui să aprecieze conexiunea dintre universalism și imperialism.

Rolul Statelor Unite ale Americii este dedus din poziția și situația actuală a Occidentului, (care este în fața pierderii puterii sale și trebuie să-și conserve, să-și protejeze și să-și reînnoiască, tocmai calitățile sale de unică civilizație) „*Deoarece este cea mai puternică țară occidentală, această responsabilitate – privind soarta Occidentului – cade aproape în întregime pe umerii Statelor Unite ale Americii*”¹⁴. Pentru a conserva civilizația occidentală, (puterea occidentală fiind în declin) este în interesul Statelor Unite și al țărilor europene: să realizeze o mai mare integrare politică, economică și militară și să-și coordoneze politicile, în așa fel, încât, să preîntâmpine posibilitatea ca statele din alte civilizații să exploateze diferențele dintre ele; să încorporeze în Uniunea Europeană și NATO statele occidentale din Europa centrală, (țările de la Vișegrad, republicile baltice, Slovenia și Croația) să mențină superioritatea tehnologică și militară occidentală asupra altor civilizații; cel mai important, să recunoască faptul că intervenția occidentală în treburile altor civilizații este probabil cea mai periculoasă sursă de instabilitate și de potențial conflict global într-o lume multi-civilizațională. Tentațiile și dezbaterile de idei (în jurul lor) sugerează soluții ca universalism, internaționalism, imperialism sau, multilateralism și chiar unilateralism, izolaționism. În fața acestor tentații, Huntington atrage atenția că și imperialismul și universalismul sunt contraproductive pentru Occident, iar în Statele Unite s-a consumat multă energie prin dezbateri asupra cursului politicii externe proprii. Soluția recomandabilă este securitatea prin cooperare. „În această epocă, Statele Unite totuși nici nu pot domina lumea și nici nu pot evada din ea. Nici internaționalismul, nici izolaționismul și nici multilateralismul, nici unilateralismul nu îi vor servi cel mai bine interesele. Acestea vor fi cel mai bine promovate prin evitarea

14 Ibidem p. 464.

acestor extreme opuse și adoptarea unei politici atlantiste de cooperare strânsă cu partenerii săi europeni pentru a proteja și a promova interesele și valorile civilizației unice pe care o împărtășesc¹⁵.

Tot edificiul cărții – narativ, explicativ, argumentativ și recomandabil – urmărește să prevină războiul global care ar implica statele nucleu ale marilor civilizații ale lumii. Acesta este „extrem de improbabil, însă nu imposibil“ dar s-ar putea naște, totuși din escaladarea unui război al liniilor de falie între grupuri ce aparțin unor civilizații, cel mai probabil implicând musulmani de o parte și non – musulmani de cealaltă parte.

Concluzia finală a cărții este revenirea la *menirea cooperării în realizarea securității și asigurarea păcii*. Atât viitorul păcii, cât și cel al Civilizației, depind de înțelegerea și cooperarea dintre liderii politici, spirituali și intelectuali ai marilor civilizații ale lumii. În ciocnirea civilizațiilor, Europa și America vor sta împreună sau vor fi separate. În marea ciocnire, «adevărata ciocnire» globală între civilizație și barbarism, marile civilizații ale lumii, cu bogatele lor realizări din domeniul religiei, artei, literaturii, filosofiei, științei, tehnologiei, moralității și compasiunii vor sta de asemenea împreună sau vor fi separate. În era pe cale de a se naște, ciocnirile dintre civilizații reprezintă cele mai mari amenințări la adresa păcii mondiale, iar o ordine internațională bazată pe civilizații este cea mai sigură pază împotriva războiului mondial¹⁶. Cam în același timp cu Huntington, Brezinski lansa și el un proiect, pentru „*un sistem de securitate trans – eurasiatic (TESS)*“¹⁷.

Având în vedere că anul publicării cărții sale este 1997 înțelegem speranța autorului, pentru apariția TESS, poate pe la începutul secolului următor și că, un asemenea larg cadru transcontinental de securitate ar putea cuprinde și *un comitet permanent de securitate*, compus din entitățile euroatlantice cele mai importante, *în vederea întăririi capacității TESS de a promova cooperarea efectivă în chestiuni hotărâtoare pentru stabilitatea mondială*“. Nucleul sistemului ar putea cuprinde: America, Europa, China, Japonia, o Rusie confederată, India și poate alte țări. Eventuala apariție a TESS ar putea degreva treptat America de o parte din povara ei și ar prelungi în timp rolul său decisiv de stabilizator și arbitru al Eurasiei. Această așteptată soartă a sistemului proiectat și consecința sa asupra SUA ar însemna și înfăptuirea scopului cărții, – „*formularea unei geostrategii cuprinzătoare integrale pentru Eurasia*“¹⁸ – declarat în introducere.

În introducere este precizată, cu claritate, destinația cărții, corespunzătoare titlului: *marea tablă de șah este Eurasia*, pe care trebuie jucată și impusă supremația americană, cu imperativele sale geostrategice. Eurasia își păstrează importanța geopolitică. Europa, extremitatea ei vestică, deține încă o mare parte din puterea economică și politică a omenirii. Partea sa estică – Asia – a devenit, în ultima vreme, un periculos centru de creștere economică și sporită influență politică. *Problema modului* în care America, angajată la scară planetară, poate face față complexelor

15 Ibidem, p. 465.

16 Ibidem, p. 479-480.

17 Zbigniew BRZEZINSKI, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperativele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, pp. 230-231.

18 Ibidem, p. 12.

relații de putere din Eurasia – în special dacă ea poate preîntâmpina apariția unei puteri eurasiatice dominante și potrivnice – *rămâne fundamentală pentru capacitatea Americii* de a-și exercita supremația mondială. Odată expusă problema, este precizată și destinatarul cărții – *politica externă americană* – care, pe lângă preocuparea pentru dezvoltarea diferitelor noi dimensiuni ale puterii (tehnologie, comunicații, informații, comerț, finanțe), trebuie să se preocupe în continuare de dimensiunea geopolitică și să-și folosească influența în Eurasia, în așa fel, încât să creeze un echilibru continental stabil, cu Statele Unite ca arbitru politic. Dincolo de miza de pe tabla de șah, trebuie dedus rolul generos al jucătorului, extins mai mult decât pe aria mizei: *obiectivul fundamental al politicii americane*, benefic și vizionar, ar fi *modelarea unei comunități mondiale cu adevărat cooperante*, în conformitate cu tendințele pe termen lung și cu interesele fundamentale ale omenirii.

Liniile directe pentru politica externă americană, în cadrul proiectului definesc „*o geostrategie pentru Eurasia*“. *Punctul de plecare* pentru politica de care este nevoie trebuie să fie recunoașterea neînduplecată a celor trei aspecte, fără precedent, care definesc acum starea geopolitică internațională. Pentru prima oară, în istorie, un singur stat este o putere mondială autentică, un stat non – eurasiatic deține supremația mondială iar scena principală a lumii, Eurasia, este dominată de o putere non – eurasiatică. Totodată, această geostrategie cuprinzătoare și integrată, pentru Eurasia, trebuie să se bazeze și pe recunoașterea limitelor puterii efective a Americii și pe inevitabila reducere, în timp, a sferei acestei puteri. De aceea, de primă importanță trebuie să fie perspicacitatea geostrategică și desfășurarea deliberat selectivă a mijloacelor americane, pe uriașa tablă de șah, iar prioritatea trebuie să fie dirijarea ridicării altor puteri regionale, într-un mod care să nu amenințe supremația mondială a Americii. *Sarcina imediată* este asigurarea că nici un stat sau combinație de state nu dobândește capacitatea de a elimina SUA din Eurasia, nici de a diminua semnificativ rolul său decisiv de arbitru.

Privită structural, geostrategia oferă o imagine în care se evidențiază atât *relațiile funcționale*, cât și *actorii*. *Relațiile funcționale* se bazează pe stimularea unor parteneriate autentice, ale SUA între care prioritare sunt cele cu: o Europă mai unită și mai bine definită politic; o Chină predominantă pe plan regional; o Rusie post – imperială și orientată spre Europa; o Indie democratică și stabilizatoare pe plan regional. Succesul sau eșecul efortului de a trasa limitele relațiilor strategice cu Europa și China va configura contextul definitiv pentru rolul Rusiei, fie el pozitiv sau negativ. După enumerarea acestor parteneriate autentice și direcționarea relațiilor funcționale, putem lesne deduce care sunt *actorii pe marea tablă de șah*.

O Europă mai largă și un NATO extins vor servi bine atât scopurile pe termen scurt, cât și cele pe termen lung ale politicii SUA. O Europă lărgită va extinde sfera de influență americană și, prin admiterea de noi membri din Europa Centrală, în consiliile europene – va crește numărul statelor cu tendința pro – americană, dar, nu trebuie să fie o Europă atât de integrată politic, încât ar putea curând concura SUA în chestiuni geopolitice de mare importanță pentru America, în alte zone, mai ales în Orientul Mijlociu. O Europă bine definită politic este esențială, însă, pentru asimilarea progresivă a Rusiei, într-un sistem de cooperare mondială. Se știe că America,

singură, nu poate crea o Europă mai unită, (aceasta depinde de europeni, în special de francezi și de germani), dar „poate obstrucționa formarea unei Europe prea unite”¹⁹.

Uniunea Europeană devine un jucător mondial, tot mai sigur pe sine, din punct de vedere economic și politic. Eventualul succes al UE în îngroparea antagonismelor naționaliste europene, vechi de secole, cu efectele lor distrugătoare la nivel mondial, ar merita costul unei diminuări treptate a rolului decisiv al Americii ca arbitru actual al Eurasiei. *NATO* și extinderea Alianței sunt esențiale pentru spațiul euro – atlantic. Eșecul efortului condus de americani, în direcția extinderii *NATO*, ar putea trezi dorințe chiar mai ambițioase ale Rusiei, dar, totodată este crucial ca, după ce Europa Centrală intră în *NATO*, orice noi garanții, de securitate date Rusiei, să fie cu adevărat reciproce și, astfel, să confere siguranță ambelor părți.

Extinderea *NATO* și UE contribuie la revigorarea sentimentului atenuat, în scădere chiar al Europei asupra vocației sale mai largi și, totodată, spre binele deopotrivă al Americii și Europei ar consolida cuceririle democratice obținute prin încheierea cu succes a Războiului Rece.

Europa unită și viabilă politic este foarte importantă pentru stabilitatea în Eurasia și, evident, pentru interesele Americii. *Europa strâns legată de SUA participă la extinderea sistemului democratic internațional de cooperare.*

Rolul Rusiei, mai ales pe termen lung, depinde de propria sa alegere istorică, pe care trebuie să o facă, chiar în cursul acestui deceniu (era vorba de deceniul anilor '90), cu privire la autodefinirea de sine. „Chiar dacă Europa și China – precizează Brzezinski – își vor extinde sfera lor de influență regională, Rusia tot va rămâne în stăpânirea celei mai extinse suprafețe din lume ca proprietate reală. Ea se întinde pe zece fuse orare și are un teritoriu de zece ori mai mare decât SUA sau China, iar, în această privință, o Europă chiar lărgită pare mică pe lângă ea”²⁰. Calitatea formală de membru al G -7 ca și îmbunătățirea mecanismului politic al OSCE (în interiorul căreia ar putea fi instituit un comitet special de securitate, compus din America, Rusia și mai multe țări europene importante), ar putea crea *oportunitatea pentru angajarea constructivă a Rusiei în trasarea dimensiunilor atât politice, cât și de securitate ale Europei.*

Uriașa Rusie trebuie să privească înainte și să deducă implicațiile, pentru ea însăși, ale faptului că Europa și China sunt deja mai puternice economic și că, de asemenea, China amenință că ar putea să o depășească în ritmul dezvoltării sociale. O Rusie descentralizată, ar fi mai puțin sensibilă la nostalgiilor sau mobilizării de tip imperial. O Rusie liber confederată (Rusia Europeană, Rusia Siberiană și Republica Extrem – Orientală) ar cultiva cu mai mare ușurință relații economice cu Europa, cu noile state din Asia Centrală și cu Orientul, facilitându-i și accelerându-i dezvoltarea și modernizarea. *Principala prioritate a Rusiei*, după Brzezinski, este *propria sa modernizare, mai degrabă decât angajarea într-un van efort de a-și recâștiga statutul de putere mondială. Recomandabilă Rusiei* este și opțiunea spre decizia în favoarea Europei, mai degrabă decât dorința imperială iar de aici, rezultă *al doilea imperativ al politicii externe americane față de ea, întărirea pluralismului geopolitic predominant,*

19 Ibidem, p. 220.

20 Ibidem, p. 223.

în spațiul post – sovietic. De aceea, Brzezinski proiectează *un rol de stat-pivot pentru Ucraina* (auto-redefinită ca stat central-european și angajat într-o integrare mai strânsă cu Europa Centrală), căreia îi alătură Azerbaidjan și Uzbekistan, ca să contribuie la efortul de a deschide Asia Centrală spre economia mondială.

Cele două proiecte au foarte multe elemente comune, dar între ele există și o deosebire evidentă. Dacă în modelul lui Huntington, securitatea prin cooperare se realizează într-un cadru geocultural, în structuri geocivilizaționale, proiectul lui Brzezinski este unul geostrategic, geopolitic. În ambele proiecte se pune accent pe integrarea structurilor euroatlantice și pe complementaritatea cu cele euroasiatice și asiatice, dar factorii integratori sunt diferiți: la primul model acesta este cultura, care urmează puterii și înlocuiește puterea, iar la al doilea model puterea își păstrează rolul.

Pentru concluzia acestei comunicări – ca să nu fie etichetată ca „proamericanism” – cel mai bine s-ar preta o pledoarie pentru proiectul lansat, din Europa, de diplomatul britanic Robert Cooper²¹. Deși, autorul nu-și propune să prezinte un model sau un proiect, acestea pot fi deduse de orice cititor interesat să vadă cum este tratată de el securitatea, în general și securitatea prin cooperare, în special. Cu această ocazie putem întâlni și o variantă clară de perceperea europeană a statutului SUA. Soarta lumii depinde de comportamentul statelor postmoderne, iar proiectul sau modelul de realizare a securității prin cooperare este unul european sau centrat pe Europa: „*structurile actuale de cooperare din Europa întăresc suveranitatea prin întărirea securității*”²². Lumea postmodernă a devenit evidentă după 1989, are în centrul său Europa, și se compune dintr-o colecție, în creștere, de state puternice, cărora li se adaugă aproape postmoderna Japonia și țările aspirante din America Latină. SUA oferă un exemplu distinct, elementul central al geopoliticii astăzi, fiind puterea sa militară²³. Exemplul SUA este tipic și unic, deoarece este singura putere care are o strategie globală, la care se raportează toate celelalte state. Restul lumii reacționează la politica americană: se teme de America, trăiește sub protecția americană sau conspiră împotriva acesteia.

Dacă europenii – spune Cooper – au fost capabili să dezvolte securitatea prin transparență, asta s-a întâmplat deoarece, în spatele acestui fenomen stă „*America, adică întruchiparea securității prin forța militară*”²⁴.

21 Robert COOPER, *Destrămarea națiunilor. Ordine și haos în secolul XXI*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007.

22 Idem, p. 70.

23 Ibidem, p. 71.

24 Ibidem, p. 72

SECURITATEA REGIONALĂ. PERSPECTIVE ALE REACTIVĂRII CONFLICTELOR LATENTE EXISTENTE ÎN BALCANI ȘI CAUCAZ

Valentin GLOD*

Asigurarea securității regionale în Balcani și Caucaz reprezintă un proces continuu și deosebit de complex, extins asupra tuturor țărilor din regiune și amplificat de suprapunerea a cel puțin două procese opuse: globalizarea și fragmentarea, România contribuind responsabil la prevenirea și contracararea riscurilor de securitate regională alimentate, îndeosebi, de focarele de tensiune tradiționale, a fenomenelor de instabilitate și criză, și de încurajare a tendințelor de reprojecție geopolitică a acestor zone, riscuri și amenințări cu impact major asupra securității regionale și globale ale noului deceniu.

Aceste regiuni reprezintă granița dintre culturi, religii, mentalități, ideologii și sfere de influență pe cât de multiple și individualizate, pe atât de diversificate și intercondiționate.

O strategie de securitate coerentă trebuie susținută de un dialog politic consistent și permanent, ca o soluție oportună în edificarea stabilității și securității în Balcani și Caucaz.

Providing region security in Balkans and Caucasus represents the continuous and very complex process, extended over the countries from region and amplified by the interference of at list two opposite processes: globalization and fragmentation, Romania contribute with responsibility to prevent and fight against risks of securities in the region provided, especially buy the areas of traditionally tensions, instabilities and crises, and to encourage a tendency of geopolitics projecting our region, risks and threats of major impact to regional and global security of the new decade.

The local areas represent the borders between two cultures, religions, mentalities, ideologies and spheres of influences as multiple and individualizations, so as diverse and inter conditioned.

A coherent security strategy must be sustained by a consistent political and permanent dialog, as an opportune solution to edification of security and stability in Balkans and Caucas.

Introducere

Mediul de securitate al secolului XXI este caracterizat de transformări substanțiale, care necesită adaptarea criteriilor clasice de analiză a securității internaționale. Noile provocări la adresa securității, generate de suprapunerea unor fenomene contrare precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă unor forme clasice de riscuri și vulnerabilități regionale. Se mențin focare de tensiune tradiționale, iar modul lor de dezvoltare este influențat direct de apariția unor riscuri neconvenționale și transfrontaliere precum criza economică mondială, terorismul, crima organizată și proliferarea armelor de distrugere în masă.

Abordarea riscurilor neconvenționale după încheierea antagonismului bipolar impune necesitatea unor noi tipuri de acțiuni de solidaritate internațională. Transformările profunde ale începutului de secol se află într-o relație de proporționalitate directă atât cu creșterea rolului comunității internaționale în prevenirea conflictelor, managementul și soluționarea crizelor cât și cu extinderea geografică a procesului de democratizare.

* **Maior doctorand inginer, Școala de Aplicație pentru Unități Sprijin de Luptă „General Eremia Grigorescu” - Sibiu.**

Unele state au intrat într-o etapă post-industrială de dezvoltare, în vreme ce altele, se află într-o perioadă de tranziție politică și economică spre o evoluție de modernizare. În anumite regiuni ale lumii și îndeosebi în Europa, a crescut numărul „societăților fragile” și, implicit, inabilitatea acestora de a controla evoluțiile de pe teritoriile naționale proprii¹.

Au apărut tendințe de „globalizare a securității” prin mecanismele de implicare armată a SUA, coalițiilor, precum și a NATO în diferite regiuni ale lumii. Aceste evoluții ale măsurilor de securitate se dezvoltă pe două dimensiuni principale și anume: una reactivă prin declanșarea/ angajarea în intervenții militare împotriva unor state generatoare de riscuri – Afganistan, Irak, și cea de a doua dimensiune, relativ nouă, anticipativă și preventivă, legată de abordarea într-o manieră extinsă a surselor de risc, prin lansarea unor relații de parteneriat în partea de sud a NATO, în Orientul Mijlociu, Caucaz și Asia Centrală. Pe aceste două dimensiuni, globalizarea a permis inclusiv apariția, după Războiul Rece, a unor strategii globale și modificări fundamentale ale politicilor tradiționale ale unor state.

Globalizarea, inițiată prin exportul modelului liberalismului economic în statele ex-comuniste, a generat dezbateri academice extinse, astăzi constatându-se o diminuare a valorii și eficienței acestui model, cu o tendință de renaștere a economiei sociale, pe de o parte, caracterizată prin valori mari a impozitelor și programe publice de protecție socială dar și de criza economică mondială manifestată în ultimul an și jumătate.

Pierderea din relevanță a statului național ca actor pe scena relațiilor internaționale este însoțită de promovarea acestuia ca ideal și scop în sine de către entități ce luptă în continuare pentru afirmarea autonomiei naționale și recunoaștere statală. Kosovo care și-a sărbătorit la 17 februarie 2009 un an de independență, și Muntenegru, în Balcani, Abhazia, Osetia de Sud și Ajaria în Georgia, Transnistria în Republica Moldova, sunt doar o parte din zonele care au rămas în afara globalizării politice, economice și culturale ce s-a conturat ca fenomen în ultimii 15 ani și care **definesc perspective ale reactivării conflictelor latente.**

1. Problematika consolidării statale

Pe fondul unui mediu economic nefavorabil și a proliferării criminalității internaționale și transfrontaliere, cel mai adesea, printre factorii determinanți ai conflictelor se regăsesc: existența unor pretenții teritoriale reciproce, atât din partea statelor, cât și a unor actori non-statali, problemele etnice și religioase, balanțele locale specifice de forțe și posibilitatea exercitării de presiuni din exterior asupra părților.

Consolidarea puterii statale devine o problemă tot mai mare, atât datorită slăbirii conceptului de suveranitate și provocărilor din partea forțelor naționaliste cât și pierderii monopolului violenței și capacității diferitelor forțe transnaționale de a-și procura armament. O problemă semnificativă o constituie, în continuare, dreptul popoarelor la autodeterminare, prevăzut în Carta ONU și invocat de către grupurile etnice compacte care sunt angajate în lupta pentru autonomie. În aceste cazuri,

¹ Dr. Teodor Frunzeti și dr. Vladimir Zodian, Lumea 2007 – Enciclopedie politică și militară, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2007.

utilizarea violenței este legată de proliferarea economiei subterane și a traficului ilegal, ca sursă de venit care să permită înarmarea grupurilor minoritare.

Un rol din ce în ce mai important în determinarea cursurilor de acțiune a grupurilor minoritare îl are și implicarea sau neimplicarea factorilor externi și anume organizațiile de securitate. Se dorește, prin toate mijloacele, menținerea unui potențial de conflict crescut în zonele de criză, pe fondul incapacității comunității internaționale de soluționare a disputelor etnice sau teritoriale. Mai mult, în lupta pentru autodeterminare a minorităților etnice și religioase, există situații în care acestea aplică în continuare un dublu standard, permite minorităților devenite majorități să nege altor grupuri drepturile ilare cu cele care le-au legitimat cererile. Comunitatea etnicilor albanezi, devenită majoritară, a respins demersurile comunităților sârbe minoritare de obținere a autonomiei administrative. Sunt state care nu au recunoscut independența Kosovo printre care și România.

Problema kurdă este, de asemenea, una dintre temele pentru care comunitatea internațională va trebui să identifice o modalitate de integrare și soluționare care să permită menținerea stabilității într-o regiune deosebit de senibilă și de importanță strategică pentru Alianța Nord-Atlantică. Există reale dificultăți în implementarea cu succes a unei soluții de constituire a unei statalități disputabile în zonă. În majoritatea statelor foste iugoslave, caracterizate de o diversitate etnică și religioasă neomogenă geografic, lupta minorităților pentru autodeterminare va continua, cu implicații negative privind respectarea drepturilor omului și ale minorităților.

În zonele Caucazului de sud și de nord, există un sistem complex de stratificare etnică, care a generat din 2004 o serie de stări conflictuale în Abhazia, Osetia de Sud și la granița cu Ingușetia care au culminat cu conflictul armat Georgia – Rusia. Intersectarea mai multor interese contradictorii precum ale Rusiei, de menținere a influenței politice și a dependenței economice, și ale SUA de contracarare a politicilor rusești și de stabilizare regională, pe fondul luptei de independență politică și economică a statelor, va genera în continuare tensiuni și va fi cu siguranță, hrană pentru alimentarea și dezhețarea unor noi conflicte și crearea de insecuritate cu consecințe grave, dintre cele mai neașteptate².

Singurele demersuri cu o oarecare eficiență, cel puțin pe termen scurt, în domeniul tentativelor de soluționare a unor dispute etnice, rămân cele ale statelor implicate sau cu interese majore într-o regiune anume, și mai puțin cele ale organizațiilor cu mandat în acest sens. Singura dispută etnică majoră aparent în curs de rezolvare din cele fie premergătoare, fie post-Război Rece, rămâne Cipru, în cadrul unui context cu totul special, al aderării la UE și al creării unor zone de prosperitate economică în plan intern.

2. Caracteristici geopolitice ale zonelor Balcani și Caucaz

Balcani

Balcanii asigură legăturile dintre Europa Occidentală, Centrală și Orientul Apropiat și Mijlociu. Balcanii etalează variate și persistente vulnerabilități care, de decenii, au fost caracterizați ca „butoiul de pulbere al Europei”.

² L.A. Ghica, Enciclopedia Uniunii Europene, București, Editura Merobia, 2006.

Economico-social, spațiul de securitate sud-est european evidențiază o serie de „slăbiciuni de structură”, care decurg din sărăcia solului și a subsolului, organizarea producției, o piață relativ săracă și puțin atractivă pentru marii investitori occidentali și mai ales persistența „tradiționalismului” în numeroase zone din Albania, Grecia, fosta Iugoslavie etc. Un loc deosebit de important în starea de fapt a lucrurilor din Balcani, se poate observa cu ușurință: economia subterană, tradițională în regiune și relansată în atmosfera de conflicte armate și de dezorganizare a statului și a economiilor etatist-comuniste.

O vulnerabilitate a Balcanilor rezidă și într-o întreagă istorie de dispute teritoriale și de conflicte etnice, culturale și religioase, cu un trecut împovărat, ce pare a deveni un real handicap în fața inițiativei și a instrumentelor de progres economic, politic și militar. Aici se adaugă carența complexului balcanic de securitate și incapacitatea componentelor sale de a preveni și gestiona crizele și conflictele locale.

Balcanii constituie de peste 10 ani o sursă de documentare deosebit de importantă privind apariția și manifestarea conflictelor naționaliste și ținta activităților de mediere, intervenție și sprijin internațional pentru stabilizarea zonei Europei de Sud-Est. Pentru a putea înțelege cu adevărat caracterul atât de complex și dificil al conflictelor etnice din fosta Iugoslavie, precum și de ce au eșuat strategiile internaționale de mediere, trebuie să ne documentăm mai întâi asupra specificului naționalismului din Balcani³.

Caucaz

Această zonă se încadrează în definiția lui Mihai Ionescu, „Zona lărgită a Mării Negre”, care include spații maritime și terestre din Europa de Est și Sud-Est, Caucaz și Orientul Apropiat. Aceasta este o zonă de intersecție a direcțiilor strategice și traseelor ce asigură legăturile dintre Occident și Orient, de competiție și cooperare între statele puternice, cu sisteme sociale și de valori diferite. Această regiunea are și o valoare economică deosebită prin: resursele energetice și de materii prime terestre și maritime, capacitățile locale industriale moderne sau în curs de modernizare, numărul și gradul de educație al populației, amploarea schimburilor comerciale regionale și transregionale etc. Totodată importanța politico-militară s-a evidențiat în decursul istoriei. Actuala configurație etnică și culturală s-a fixat în secolele IX-XVII. Astăzi, principalele puteri ale lumii - cu excepția Chinei - sunt prezente într-o regiune marcată îndeosebi de redutabile arsenale militare NATO și rusești. „**Conflictele înghețate**” din aceste zone și distanța relativ redusă față de teatrele de confruntare armată din Asia Centrală, Liban, Teritoriile Palestiniene și Irak pun în evidență și mai mult problematica securității, păcii și cooperării⁴.

Federația Rusă este statul cel mai important în regiune cu 142 milioane locuitori, 17 milioane km², rezerve de petrol de 60 miliarde barili și de 47000

³ OSCE Kosovo Information, 2007, // <http://osce.org/kosovo>.

⁴ Mihail. E. Ionescu, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre în epoca post Război Rece, Marea Neagră. De la lacul bizantin la provocările sec. XXI, București, Editura S.

miliarde m³, industrie nucleară și de armament precum și armament nuclear. Ea traversează o perioadă de restructurare economică, de consolidare a autorității statului și de modernizare a instituțiilor. Anterior, anii 1990-1992 au fost marcați de impactul dezmembrării URSS și al dizolvării Tratatului de la Varșovia. Republicile unionale s-au transformat în state independente și acestea au format CSI. Pe fundalul liberalizării economice haotice din „Epoca Elțin” s-a constituit o „oligarhie” și un sistem „mafiot” de administrare a statului, punându-se sub semnul întrebării stabilitatea socială și politică. Concomitent, s-a declanșat conflictul armat din Cecenia și a început ascensiunea islamismului fundamentalist, iar mai târziu, în prima săptămână a lunii august 2008, provocarea lansată de Oseția de Sud a primit un răspuns militar din partea Georgiei, lucru care a oferit un pretext pentru agresiunea copleșitoare din partea Rusiei în interiorul și dincolo de granițele Oseției de Sud. Forțele ruse au intrat și în restul teritoriului georgian din Abhazia⁵.

Caucazul constituie o subzonă în extremitatea sud-estică a Europei, în vecinătatea bazinului Caspicii, Asiei Centrale și Orientului Apropiat și Mijlociu, pe litoralul de est al Mării Negre. Acest spațiu ocupă o poziție geopolitică între Marea Neagră și Caspica, între Asia și Europa, precum și pentru traseele energetice alternative din Caspica și Asia Centrală. De aceea, Caucazul se menține în atenția marilor puteri ale lumii.

Caucazul de Sud este alcătuit din statele independente Georgia, Armenia și Azerbaidjan, membre ale CSI, PFP și Consiliului Europei.

Georgia având 5 milioane locuitori, cu minoritățile azeră, osetină, abhază, armeană și o suprafață de 69492 km², reprezintă o piesă deosebit de importantă, esențială în geopolitica regiunii Caucazului. Teritoriul său permite supravegherea și funcționarea rutelor terestre dintre Marea Caspică și Marea Neagră și dintre Caucazul de Nord și de Sud. Între frontierele Georgiei s-au înființat republicile separatiste Osetia de Sud, care nu acceptă dialogul diplomatic și solicită integrare în Federația Rusă. Acordul cu Moscova din 2005 prevedea retragerea trupelor ruse din Georgia. În zonele separatiste s-au menținut trupe rusești de „pace” și apoi redislocate în Armenia.

Caucazul de Nord. Spațiul respectiv se află în componența F. Ruse. Caucazul de Nord – cucerit în secolele XVIII-XIX – îi asigură federației parte din ieșirea la Marea Caspică bogată în resurse de hidrocarburi, 7% din totalul mondial, de asemenea, îndeplinește rolul de „trambulină” spre Caucazul de Sud, Orientul Apropiat și Mijlociu. A fost marcat de războiul din Cecenia din anul 1996 și de acțiunea în forță a armatei ruse din 2000.

De fapt, din Crimeea până în Nagorno-Karabah, întreg spațiul adiacent Mării Negre ridică serioase probleme de securitate și stabilitate⁶.

⁵ R. Romania Libera, Marti, 19 august 2008, pagina: Revista Presei – Opinii/Analize.

⁶ [www. Worldbank.org/ wbi/ governance](http://www.Worldbank.org/wbi/governance).

3. Perspective ale reactivării conflictelor latente existente în Balcani și Caucaz

Provincia Kosovo (Provincie declarată independentă și nerecunoscută de România)

De fapt, la cumpăna secolelor XX-XXI, provincia Kosovo a devenit un factor de destabilizare a Serbiei și a Balcanilor de Vest, prin reizbucnirea disputei politico-militare între comunitățile locale. Politicienii albanezi au militat și militează pentru obținerea independenței, un obiectiv împărtășit de majoritatea populației, în timp ce minoritatea sârbă s-au opus secesiunii sau au acceptat, în cel mai bun caz un partaj. Sârbii consideră Kosovo „sanctuar național”. Albanezii invocă dreptul la autodeterminare, iar radicalii socotesc provincia indispensabilă, ca o „placă turnantă” între zonele locuite de ei în Macedonia, sudul Muntenegru și statul independent.

Există însă o mai veche dispută politico-teritorială: provincia Kosovo, autoproclamată independentă de la 17 februarie 2008, face parte din fâșia dintre portul Bar (la Marea Adriatică) și zona Skopje (Macedonia), spațiu asupra căruia au emis pretenții Serbia, Muntenegru și Albania, încă din anii 1912-1913. Populația se ridică la aproximativ 2 milioane de locuitori (90% albanezi și circa 7 % sârbi). Cei aproape 130 000 de sârbi rămași după 1999 sunt concentrați mai ales la nord de râul Ibar, însă cifrele sunt discutabile. Un studiu al Inițiativei pentru Stabilitatea Europeană indică faptul că mai mult de 70 000 de sârbi locuiesc la sud, împrăștiați în comunități rurale învecinate cu localitățile albaneze. Religia islamică este dominantă, urmată de creștinismul ortodox și catolic. Provincia traversează o continuă criză economico-socială cu origini în perioada iugoslavă, șomajul înregistrând cifre record (recent, peste 50% din totalul populației active). De asemenea s-a manifestat o creștere demografică rapidă în rândul locuitorilor de origine albaneză, circa jumătate având vârsta sub 20 de ani.

În contextul reasezării geopolitice a Balcanilor de Vest și al prelungirii stărilor de tensiune în „noua” Iugoslavie (constituită în 1992 din Serbia și Muntenegru) s-a redeschis și „problema Kosovo”. Provincia a pierdut în 1989 statutul de autonomie deținut în cadrul Serbiei, ca urmare a ascensiunii lui S. Miloșevici. Majoritatea albaneză a optat pentru independență sub președinția lui Ibrahim Rugova, liderul Alianței Democratice (septembrie 1990)⁷.

Izbucnirea conflictelor dintre Serbia, Croația și Slovenia avea să acutizeze situația din provincie. Gruparea Armata de Eliberare din Kosovo (UCK) avansat un program de obținere a independenței prin mijloace violente.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat Rezoluția 1199 (septembrie 1998), care cerea retragerea forțelor sârbe din regiune. Iugoslavia (Serbia-Muntenegru) au acceptat o misiune de monitorizare. Acțiunile NATO au fost motivate atât de principii democratice, cât și interese strategice: afirmarea rolului NATO de garant al securității europene, aplicarea în situații excepționale a noii doctrine a intervenției umanitare, necesitatea stabilizării Balcanilor de Vest etc.

⁷ Anuarul Științific al Facultății de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii de Securitate, Sibiu 2007

Astăzi, la mai bine de un an de la proclamarea independenței provinciei Kosovo, putem să întrevădem un viitor sumbru al stabilității și al securității în toate domeniile sociale, politice și militare, anarhia fiind pe aproape să-și stabilească noile reguli, lupta pentru supraviețuire a cetățeanului de rând devenind doar un element de noroc și lipsit de perspective ale îmbunătățirii vieții.

Criza georgiană

La acest moment, consecințele anunțate de către liderii europeni în urma Crizei Georgiene, vor avea un impact redus asupra Moscovei. Prin Georgia, Rusia a stabilit un precedent care poate semnala disponibilitatea și credința Moscovei în recursul la forță pentru apărarea minorităților ruse din celelalte state. Să nu uităm că o astfel de doctrină a condus la declanșarea celor două războaie mondiale (inițiate în Europa continentală). Conflictul violent nu este încă de domeniul trecutului și, cu cât Europa se va echipa mai repede, demonstrându-și capacitatea de a se confrunța cu o Rusie potențial revizionistă, cu atât mai bine.

Uniunea Europeană a gestionat această criză cu mediocritate. Sarkozy a negociat o încetare a focului care a reflectat condițiile Moscovei, lipsită de mecanisme de implementare, ceea ce a și dat Rusiei posibilitatea aplicării și respectării acordului după bunul său plac. Lăsând Rusiei posibilitatea încălcării acordului de încetare a focului, UE a transmis mesajul că cel mai rău lucru care se poate întâmpla este o palmă simbolică și că, pe fond, acțiunile sale vor rămâne nepedepsite. Dacă Europa ar fi dorit să-și demonstreze puterea și leader-ship-ul, ar fi trebuit să lase coordonarea crizei în seama unuia dintre statele din Europa Centrală și de Est care înțelege mult mai bine regiunea. În acest sens, poziția comună a președinților Statelor Baltice și Poloniei se deosebește în mod fundamental de diplomația eșuată și hiper-soft asumată de către Franța și Germania⁸.

Concluzii

Aceste regiuni reprezintă granița dintre culturi, religii, mentalități, ideologii și sfere de influență pe cât de multiple și individualizate, pe atât de diversificate și intercondiționate.

Putem exprima amenințările din viitor ale regiunii Balcani, în cele două planuri. Interne, vulnerabilitățile sistemului, fragilitatea și prelungirea proceselor de redefinire național-teritorială în Balcani la nivelul mediilor interne de securitate și teritoriale etc. Externe, statele din Balcani sunt marcate de lipsa resurselor proprii, un conflict armat în Orientul Apropiat și Mijlociu, precum extinderea crizelor din Palestina și Golful Persic, s-ar putea repercuta negativ asupra evoluțiilor economice în curs de coagulare în interiorul Pactului de Stabilitate și al Asistenței Economice Internaționale în regiune, eșecul implementării monedei unice în spațiul UE se va resimți acut mai ales în Europa de Sud-Est.

Se poate considera că Balcanii ar fi expuși și la transformarea zonelor de influență în regiune, la nivelul politicilor promovate de Occident și la forța politico-militară directă sau prin interpuși.

⁸ UE și Rusia – unite de criză, dar învrăjbite de Georgia, 15. 11. 2008, A.F.P.

Rusia nu poate fi lăsată să retraseze prin forță frontierele Europei și nu poate rămâne nepedepsită pentru acțiunile sale din Georgia. Totuși, răspunsul Uniunii Europene a fost unul complet neadecvat. Eforturile inutile, chiar umilitoare, ale Franței arată în realitate la ce ne putem aștepta de la o politică externă și de apărare comunitară: un conciliatorism franco-german bazat pe o politică a celui mai mic numitor comun. Dimpotrivă, Occidentul trebuie să demonstreze că poate să descurajeze în mod credibil o Rusie dispusă să încerce politici similare, dar mai extinse și mult mai periculoase pentru securitatea europeană. Conflictul ruso-georgian a conturat o Europă divizată în special în ceea ce privește întrebarea cum să gestionăm relația cu o astfel de Rusie: pe de o parte, avem statele din Europa Centrală și de Est și statele nordice, iar, de cealaltă parte, avem Europa continentală condusă de Franța și Germania.

Asigurarea securității regionale în Balcani și Caucaz reprezintă un proces continuu și deosebit de complex, extins asupra tuturor țărilor din regiune și amplificat de suprapunerea a cel puțin două procese opuse: globalizarea și fragmentarea, România contribuind responsabil la prevenirea și contracararea riscurilor de securitate regională alimentate, îndeosebi, de focarele de tensiune tradiționale, a fenomenelor de instabilitate și criză, și de încurajare a tendințelor de re proiectare geopolitică a acestor zone, riscuri și amenințări cu impact major asupra securității regionale și globale ale noului deceniu.

Aceste regiuni, analizate pe domeniul existenței vulnerabilităților și al insecurității, creează perspective reale ale reactivării conflictelor latente existente în Balcani și Caucaz, cu urmări deosebit de grave pentru stabilitatea și securitatea regională a Estului și Sud-Estului Europei, ale dezvoltării economice, sociale, politice și culturale la granița de est a Uniunii Europene, ce vor influența indirect, în sens negativ, dezvoltarea armonioasă democratică a României.

Criza Mondială și propozabilele recesiunii economice ale statelor actori principali și nu numai, nu trebuie să obtureze eforturile depuse până astăzi, pentru stabilitate regională, democratizare și progres social ci trebuie să sporească contribuția lor pentru soluționarea stărilor de tensiune și criză acestea definindu-se a fi imperati vele majore ale paradigme lor de securitate regională.

O strategie de securitate coerentă trebuie susținută de un dialog politic consistent și permanent, ca o soluție oportună în edificarea stabilității și securității în Balcani și Caucaz.

Bibliografie:

- [1] FRUNZETI Teodor, dr., și ZODIAN, Vladimir, dr., **Lumea 2007 – Enciclopedie politică și militară**, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2007.
- [2] GHICA, L.A., **Enciclopedia Uniunii Europene**, București, Editura Merobia, 2006.
- [3] OSCE Kosovo Information, 2007, // [http.osce.org.kosovo](http://osce.org/kosovo)
- [4] Lonescu, Mihail. E., **Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre în epoca post Război Rece, Marea Neagră. De la lacul bizantin la provocările sec. XXI**, București, Editura S

- [5] R. Romania Libera, Marți, 19 august 2008, pagina: Revista Presei – Opinii/Analize
- [6] [www. Worldbank.org/ wbi/ governance](http://www.Worldbank.org/wbi/governance).
- [7] Anuarul Științific al Facultății de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii de Securitate, Sibiu 2007
- [8] *UE și Rusia – unite de criză, dar învrăjbite de Georgia*, 15. 11. 2008, A.F.P.

FUNDAMENTALISMUL ISLAMIC - UN PERICOL PENTRU SECURITATEA REGIONALĂ ȘI GLOBALĂ

Dr. Gheorghe CREȚU*

This communication is proposing to underline some aspects concerning the Islam, on one side and the Islamic fundamentalism, on the other side.

I had in view the fact that the Islam includes many kinds of militant ideologies inside the contemporary Islamic movements, identifying movements of spiritual revival, reforming movements and also radical Islamic movements.

The Islamic fundamentalism calls for return to “the initial valor’s” being directed against the Muslim governments suspected to collaborate with the western world and also for destroying the sources and the promoters of the Sharia corruption, namely the western civilization itself. Making a clear demarcation in between the Islam and the Islamic fundamentalism, I underlined the noxiousness of the former one aiming the understanding, collaboration, development and security on a regional and global level.

Cea mai importantă resursă a oricărui stat sau regim constă în convingerea adânc înrădăcinată în conștiința publică a cetățenilor pe care-i guvernează că autoritatea sa este legitimă. Lipsa legitimității va impune guvernului sau regimului politic respectiv să cumpere voința populară sau să-și oblige cetățenii la supunere. Aceste opțiuni nu sunt sustenabile pe termen lung și ele pot fi înlocuite cu alte căi de obținere a sprijinului public.

Mișcările fundamentaliste pot oferi o opțiune de legitimare capabilă, în anumite cazuri să contrazică miturile conform cărora instituțiile politice laice de tip tradițional (parlament, alegeri libere, separația puterilor etc.) legitimează puterea politică a statului sau regimul politic țintă.

Futurologul Alvin Toffler atrăgea atenția că „Jocul global al puterii care va apare în următoarele decenii nu poate fi înțeles fără a pune la socoteală puterea în ascensiune a islamului, catolicismului și a altor religii – sau conflictelor globale și războaiele sfinte dintre ele”¹.

1. Fundamentalismul islamic versus islamism

Revenind la tema noastră, subliniem faptul că fundamentalismul islamic descrie ideologiile religioase care propovăduiesc reîntoarcerea la „fundamentele Islamului și anume Coranul și Sunna (Quran/Sunnah). Fundamentalismul islamic nu trebuie confundat cu Islamismul, termen care descrie ideologia politică a Islamului. Astfel, dacă un „fundamentalist va încerca să găsească religia primară, neprihănită cu adăogiri sau compilații, un islamist avea întotdeauna o agendă politică, motivată de religie sau condiționată de aceasta.

* General de brigadă (r.), Redactor șef al revistei „Revista Oștirii Române”, organ al A.N.C.M.R.R.

¹ Alvin Toffler, *Powershift – puterea în mișcare*, Editura ANTET, București, p.455.

Fundamentalistii musulmani se opun vehement „influențelor corupătoare ale culturii vestice” evitând portul cravatei, răsului în public, folosirea formelor de salut europene cum ar fi strânsul mâinilor, aplauzele etc. De asemenea, fundamentalistii sunt izolaționiști, evitând contactele cu non-musulmanii.

Pe de altă parte, islamiștii nu evită contactele intelectuale și sunt favorabili relațiilor de colaborare cu non-musulmanii, dacă toate acestea favorizează agenda lor politică.

Khomeini – modelul islamismului radical nu a propus niciodată statutul de „dhimmi” creștinilor sau evreilor cu cetățenie iraniană, deși Sharia specifică clar obligația ca „popoarele cărții” să fie tratate diferențiat de ceilalți non-musulmani, în sensul de a fi „protejați”. Deși fac apel obsesiv la Sharia și se pronunță zgomotos în favoarea reîntoarcerii la credința pură, islamiștii fac adesea rabat de la canoanele tradiționale. Luând, din nou, exemplul Republicii Islamice din Iran, constatăm că armenii își satisfac serviciul militar, plătesc aceleași taxe ca și musulmanii și au drept de vot deși toate acestea sunt interzise în Sharia.

În Afganistanul taliban, Sharia este repectată numai funcție de interesele politice ale momentului. Astfel, în statutele Jamaatului afgan este stipulată legalitatea folosirii experților non-musulmani, lucru dezavuat de sharia.

De asemenea, în materie de politică sau economie, islamiștii vorbesc de „revoluție” și consideră că societatea va fi islamizată prin acțiuni sociale și politice.

Fundamentalistii tradiționaliști doresc implementarea Shariei în fiecare doemniu posibil al vieții sociale. Islamiștii consideră Sharia „mai mult un proiect decât un corpuscul”, o bază justificată a acțiunilor și agendei lor politice.

Atât fundamentalistii tradiționaliști cât și islamiștii au în comun conflictul ideatic cu statul secular fiind favorabil statului islamic articulat pe legea islamică (Sharia). Concepția islamică intră în contradicție conceptuală cu statul laic și cu democrația, negând legitimitatea „Declarației Universale a Drepturilor Omului”. Cele mai importante principii combătute de islamiști sunt: libertatea religioasă, egalitatea între bărbați și femei, militând pentru „poliția religioasă”, executarea apostatilor și sprijinirea agresivă a convertirilor.

Din aceste motive islamismul este incompatibil cu democrația liberală, indiferent de opțiunea sa tradiționalistă sau politic militantă.

Această incompatibilitate rigidă, intoleranța și inapetența islamiștilor în a descoperi oportunități de conviețuire cu societatea seculară poate fi explicată de matricea de dezvoltare a fundamentalismului islamic.

Există părerea conform căreia în țările arabe dezvoltarea era privită ca „progresivă occidentalizare și secularizare a societății”. Modernizarea nu a avut ca efect numai secularizarea treptată a societății islamice ci și renașterea islamismului în interiorul acestor societăți.

Conform opiniei lui Hassan Hanafi², emergența fundamentalismului islamic a fost direct proporțională cu eșecurile ideologice înregistrate, pe rând, de diferite tipuri de societăți:

2 Hassan Hanafi este profesor de filosofie al Universității din Cairo.

- a) eșecul marxismului tradițional, datorat aplicării neadaptate la societatea musulmană;
- b) eșecul liberalismului occidental, aplicat unor state arabe și, cu precădere, Egiptului. Autorul menționat este de părere că toate speranțele cu privire la democratizarea societății au fost năruite, prin faptul că „șeful statului a reprezentat o putere ce a intervenit în viața partidelor, a dizolvat parlamentul, a abolit Constituția, l-a alungat pe primul ministru ales, în locul formațiunilor politice a format altele, care să-i fie loiale și a comandat asasinarea unor lideri politici”;
- c) eșecul statului socialist, datorat, printre altele, faptului că unul din exemplele cele mai elocvente (revoluția din Egipt din anul 1952), a avut ca rezultat schimbarea sistemului economic concomitent cu păstrarea culturii.

Bryan S. Turner, în lucrarea *Orientalism, Postmodernism and Globalism*, atrage atenția asupra existenței, în interiorul culturii islamice contemporane, a două detalii aflate în strânsă relație:

- *nașterea unui sistem politic global și*
- *reacția culturală a fundamentalismului islamic la fenomenul occidentalizării și consumism.*

Așadar cercetătorul, menționat, consideră că fundamentalismul islamic trebuie analizat ca o reacție obișnuită împotriva tendinței societății de a se fragmenta și a se diferenția cultural.

Nu întâmplător s-a atras atenția cu privire la proliferarea și utilizarea expresiei „fundamentalism islamic”. Se pare că analiștii nu țin întotdeauna cont de faptul că aceasta înglobează mai multe feluri de ideologii de tip militant în cadrul mișcărilor islamice contemporane, identificând, astfel, trei tipuri de mișcări:

1. Mișcări de renaștere spirituală, bazate pe dialog în interiorul islamului;
2. Mișcări reformiste, bazate pe opoziție în raport cu interpretarea tradițională a religiei, și care, în cele din urmă, ajung la realizarea unui dialog cu filosofia și cultura europeană;
3. Mișcări islamice radicale, apărute ca reacție la problemele lumii contemporane și la secularizarea statului național. În aceste condiții fundamentalismul islamic nu face decât să ne apară drept o ideologie ostilă în vădită opoziție atât cu tradiționalismul cât, mai ales, cu instituțiile religioase oficiale, iar propulsarea acestuia nu este făcută, de nimic altceva, decât de *jihad* care, în cadrul mișcărilor de esență radical islamică are, ca rezultat, instaurarea statului islamic totalitar.

Exprimarea religioasă radicală, adusă până la stadiul de politică de grup, pare să fie esența structurală a islamului contemporan.

S-a sesizat nu odată faptul că toate imaginile negative ale raportului fundamentalismului islamic cu societatea occidentală se concentrează în jurul relației simbolice de demonizare a valorilor democratice occidentale. În toate statele musulmane există structuri informale ce promovează necesitatea și imediata islamizare a societății precum și soliditatea structurilor statale care-și bazează activitatea pe legea islamică, *Shari'a*.

Profesorul Elsayed Muhammad Elshahed³ are o opinie care vine să completeze cele anterior expuse. Astfel, pentru a completa argumentele proliferării valorilor islamului și, implicit, a creșterii decalajului dintre civilizația occidentală și cea islamică, acesta prezintă o seamă de dezacorduri între cele două lumi:

- musulmanii consideră că religia lor este greșit interpretată de lumea occidentală;
- disponibilitatea unor state islamice spre crearea unor relații cu statele occidentale a condus la crearea unei dependențe economice și politice față de cele din urmă;
- acolo unde modernitatea a pătruns, oamenii și-au pierdut identitatea, normele, cultura și valorile;
- modernismul occidental este asociat cu secularismul, ceea ce conduce la deștrădăcinare și înstrăinare;
- țările islamice interpretează ajutorul oferit de Occident Israelului ca o amenințare adusă islamului;
- cu toate că liderii politici occidentali afirmă faptul că sprijină democrația, ajutorul oferit de aceștia vizează regimurile și conducătorii despotici.

Proportional cu provocările contemporaneității, unele state musulmane au adoptat, tacit sau nu, influența teologilor și a instituțiilor religioase. De exemplu, în Maroc și Arabia Saudită șefii de stat sunt și lideri spirituali. În alte țări precum Tunisia și Libanul, marele muftiu, este un fel de ministeriabil care are în competență cultele, deținând o putere care se exercită și în domenii ale vieții social-economice și politice. Ministrul care este însărcinat cu administrarea bunurilor religioase – denumit *awqaf* sau *habus* – cât și de pregătirea personalului destinat cultului musulman, ocupă un loc important în cadrul executivului mai multor state islamice. Totodată marile centre de învățământ islamice – Universitatea Al-Azhar, din Cairo sau Al-Zeituna din Tunis – exercită și o anume influență în plan politic, cu pondere mai mare sau mai mică în diferite perioade. La creșterea importanței conceptului în discuție contribuie, în parte, și tendința de laicizare a unor societăți, tendință manifestă, de altfel, în majoritatea țărilor musulmane. Laicizarea și modernizarea societăților se produce pe fondul creșterii intereselor unei burghezii în ascensiune care este convinsă că rezolvarea tuturor problemelor reale ale societății aflate în plină revoluție socială nu depinde de ponderea importanței religiei și de intensitatea cu care ea acționează ci de calitatea resurselor umane și materiale existente. În același context spunem că laicizarea sau tendința de laicizare este susținută și de o parte a intelectualității cu acces la valori occidentale, alături de cele islamice.

Sursa terorismului fundamentalist islamic nu a constituit-o conținutul *Qur'an*-ului, al *Shari'a* sau altor precepte religioase ci dezvoltarea impetuoasă, disproporționată care a cunoscut-o Occidentul în detrimentul celei anacronice pe fondul tradiționalismului, specifică țărilor musulmane.

Punctul forte al apărătorilor fundamentalismului islamic împotriva a ceea ce ei numesc „efectele corupătoare ale laicismului modern și ale societății occidentale în

3 Elsayed Muhammad Elshahed este profesor la Universitatea Al-Azhar din Cairo și director al Academiei de Religie Pedagogică Islamică din Viena.

ansamblu” este mai degrabă acțiunea decât credința. În marea majoritate a istoriei, dacă vorbim despre dreptatea islamică, a existat tentația ca ea să fie dusă la îndeplinire prin interrelaționare cu practica, în detrimentul doctrinei. Ceilalți musulmani, care aveau opțiuni diferite decât majoritatea în legătură cu problemele referitoare la cultura sau teologia islamică erau, de obicei, tolerați doar în situația în care comportamentul lor socio-religios se conforma standardelor general acceptate. În opoziție cu aceștia, radicaliștii sau activiștii musulmani urmăresc o „restaurare” a legii islamice, susținută în cele mai multe rânduri, de autoritățile statale și întărind, mai degrabă, conformismul comportamental.

Este cu certitudine cunoscut faptul că nu toate mijloacele adoptate pentru îndeplinirea acestui scop sunt aceleași; ele pot varia funcție de regimul politic al diferitelor țări musulmane. Astfel, în organele legiuitoare ale unor state precum Iordania, fundamentaliștii islamici ocupă locuri importante. În Algeria și Egipt fundamentalismul islamic se găsește în plin conflict cu statul. Pentru unele state precum Sudan și Pakistan, elementele promotare ale fundamentalismului islamic au deținut sau dețin încă puterea din spatele dictaturilor militare aflate, la momentul de față, la putere. În Iran musulmanii fundamentaliști activează pe baza unui sistem hibrid, ocupând locuri de parlamentari aleși, la rândul-le, dintr-o listă restrânsă de parlamentari cu vederi asemănătoare. Însă chiar atunci când în Iordania poate fi adoptată opțiunea democratică drept mijloc îndreptat spre un anumit scop, este posibil ca democrația să fie respinsă.

Conform opiniei unuia dintre exponenții fundamentalismului islamic al secolului trecut, Seyyid Ebul A’la Meududî, adepții fundamentalismului urmăresc să înlocuiască suveranitatea poporului, exprimată printr-o legislație parlamentară, cu „suveranitatea lui Dumnezeu”, așa cum este relevantă aceasta, în desăvârșirea și finalitatea ei, prin *Shari’a* Meududî însuși a susținut și încurajat chemarea la valorile islamului, educând tineretul în spiritul luptei pentru propagarea fundamentalismului în lumea întreagă, dedicându-se, totodată, și luptei împotriva acelor cercuri care, cu tot dinadinsul, încercau să renege Profetul și tradițiile musulmane.

Departate de a fi niște concepte eminentamente islamice, ideologiile islamiste care sunt în prezent avansate pe „piața ideologică” sunt, de drept, hibrizi care conțin amestecuri mai mult sau mai puțin reușite ale diferitelor concepte islamice cu fundamente ale secolului trecut, de factură liberală sau, dimpotrivă, totalitaristă. Exponenții curentului islamic politic modern precum, ayatollahul Khomeini, Meududî, Said, au fost influențați covârșitor de curențele intelectual-politice occidentale cărora au pretins că li se opun. Spre exemplu, din perspectiva criticii făcute de Meududî materialismului și decadentei morale a Occidentului, trebuie să reliefăm faptul că aceasta a fost construită pe baza inspirației criticilor celor mai mari dictatori ai anilor ’30 și a atacurilor fasciste asupra valorilor democrației.

Până și antisemitismul virulent adoptat de Qutb în urma conflictului arabo-israelian este, în cea mai mare parte, importat, bazat pe preluarea necritică a unor idei europene.

Însăși Constituția de factură islamică a Iranului, adoptată în timpul lui Khomeini se dovedește a fi o simbioză a ideilor islamice și occidentale și nu un document fundamental islamic. Departate de a fi un subiect pentru legea islamică

ayatollahul Iranului a susținut clar că statul islamic, ca însuși succesori al Profetului Mahomed, are capacitatea de a nu ține seama de legea islamică, chiar și în chestiunile fundamentale ale credinței precum rugăciunea, postul și pelerinajul.

2. Evoluția fundamentalismului islamic

Anul 1928 a fost anul care a marcat transformarea fundamentalismului religios în politică de masă, atunci când șeicul egiptean Hassan al-Banna (1906-1949), ucis la 2 februarie), autorul lucrării *Nos problèmes à la lumière de l'organisation islamique*, a trecut la constituirea, inițial, a mișcării politico-religioase *Frații Musulmani (Al-Ikhwān al-Muslimun)*, organizație care, ulterior, și-a înclinat activitatea către acțiunile de tip terorist, sub conducerea ideologului integrist Said Qutb. Fundamentalistă încă de la formare, această mișcare propovăduiește revenirea la un islam rigorist al întregii societăți, practic la o „islamizare” a puterii (n.a. – este ceea ce în termeni specifici politologiei denumim „islamism politic”) prin îndepărtarea definitivă a guvernărilor laici actuali și impunerea *Shari'ei*. Siad Qutb a fost cel care a introdus politica fundamentalistă de neacceptare a ideilor occidentale, angajându-se în lichidarea guvernelor musulmane corupte de ideile occidentale și înlocuirea acestora cu guverne a căror politică să se concentreze doar în jurul legii islamice. După utilizarea acesteia de viitorul președinte al Egiptului, Gamal Abdel-Nasser pentru accederea la putere, Organizația Fraților Musulmani (*Jāmiyat al-Ikhwān al-Muslimin*) a intrat într-un proces de dezagregare, marginalizare și combatere, mai ales în contextul tentativei de asasinat îndreptată asupra președintelui Egiptului, în anul 1954. Însă „roadele” nu au încetat să apară concretizându-se în asasinarea, în anul 1981, a altui președinte egiptean, de această dată în persoana lui Anwar El Sadat. Fundamentalistii însă nu s-au oprit aici. În plan politic au repercutat chiar unele victorii de proporții cum ar fi revoluția islamică din Iran din 1979 care a condus la afirmarea regimului shiit al ayatollahului Khomeini, exilat din Iran din anul 1963 și, odată cu aceasta, reînvierea radicalismului mișcării amintite, după o perioadă de adormire de mai bine de 30 de ani. Un nou suflu a redeșteptat Frații Musulmani, organizația fiind profund marcată de părăsirea rândurilor acesteia mai ales de cei cu vârste tinere. Pe fondul crizei economice care a pus stăpânire pe toate statele din sudul Mediteranei, organizația Frații Musulmani a favorizat identificarea unui „ajutor islamist” al semilunii verzi, activ și foarte structurat acaparând, într-o manieră destul de „liniștită” dar sigură și continuă, inițial, zona populației tinere, ulterior, ocupând, practic și în mod definitiv, întregul areal social, și aceasta pe fondul neglijării acestuia de către clasele politice ale vremii. Cel mai important succes al „politicii” acestei mișcări l-a constituit, fără îndoială, asasinarea președintelui Sadat, în anul 1981, de către un militant islamist (n.a. – în contextul specific în care președintele Egiptului tocmai semnase acordurile de la Camp David punând capăt ostilităților dintre Egipt și Israel). Tot în cadrul „succeselor” repercutate de Organizația Frații Musulmani se înscrie și participarea la ocuparea Kabulului de către talibanii afgani în anul 1996.

Astăzi, mișcarea mai supraviețuiește doar în forme regionale sau naționale în Egipt, Siria, Iordania, Liban, Algeria, Sudan, Afganistan, Pakistan și, sporadic, în țări din sud-estul Asiei și în America de Nord însă cu adepți în mai multe state europene,

incluzând aici și România. Și chiar dacă acțiunile lor s-au diminuat nu putem încă eluda pericolozitatea acestora și a mișcării în sine.

La momentul de față se poate încerca o diferențiere între fundamentalismul islamic clasic îndreptat împotriva guvenelor musulmane bănuite de colaboraționism cu lumea occidentală și neoterorismul fundamentalist islamic, a cărui ideologie are în vedere distrugerea surselor și a promotorilor corupției *Shari'ei*, adică a civilizației apusene însăși.

Primul centru al neoterorismului fundamentalist islamic a apărut la Al-Azhar, în Republica Arabă Egipt, unde fundamentalistul islamic Omar Abdel Rahman, denumit și „clericul orb” (sau „Ayatollahul Khomeiny al Egiptului”), a redactat o disertație de 2000 de pagini având ca principală temă *jihadul*, socotindu-l apelul la arme pentru distrugerea necredincioșilor și susținând că, istoric, preceptele *Qur'an*-ului și islamului implicit, a fost impus prin război iar în viitor aceasta va fi singura alternativă pentru musulmani.

Unul din apologeții lui Omar Abder Rahman, Abd al-Salam Farag (n.a. 1952-1982), întemeietorul grupării teroriste egiptene al-*Jihad* care a redactat chiar o lucrare numită ulterior, neoficial, *Biblia asasinilor lui Sadat* în cuprinsul căreia terorismul sau „războiul sfânt”, cum este denumit de mișcările fundamentaliste, ar reprezenta de fapt, al șaselea stâlp al *Qur'an*-ului la care s-a renunțat dintr-un sentiment de inferioritate, numai pentru a face pe plac creștinilor occidentali.

În analiza conceptului de fundamentalism islamic considerăm că trebuie să se țină seama și de particularitățile aceste părți a societății islamice, cu reacțiile sale greu de prevăzut și înțeles în contextul progresului restului lumii. În cadrul eforturilor de depistare a cauzelor care au condus la intensificarea fundamentalismului islamic, și prin extensie a rezultatului cel mai nefast – terorismul de sorginte fundamentalist-islamică, trebuie să se țină cont de modificările importante petrecute de-a lungul vremii în această zonă, îndeosebi după cel de-al doilea război mondial.

În evoluția fenomenului se identifică eveniente care au condus la exacerbarea fundamentalismului islamic în sine, și anume:

- fondarea statului Israel, în anul 1948, și, odată cu aceasta, conflictele arabo-israeliene apărute, în special în teritoriile palestiniene ocupate de administrația israeliană;
- revoluția islamică din Iran, în anul 1948 care, datorită insuccesului unor reforme economice și sociale întreprinse de șahul Mohamed Reza Pehlavi Ari-Amehr și pe fondul deteriorării situației economice, în anul 1978, au avut loc ample manifestări de natură religioasă și laice, ceea ce a condus, în mod firesc, la introducerea Legii Marțiale pe teritoriul național și constituirea unui guvern militar. În ciuda luării unor măsuri cu totul excepționale nu s-a reușit asigurarea stabilității politice și, în concluzie, în luna ianuarie 1979, șahul a părăsit țara;
- reîntors în țară, după un exil de 15 ani, liderul religios shiit, ayatollahul Khomeiny, a constituit Consiliul Revoluționar Islamic având ca scop instaurarea programului Revoluției islamice în Iran. La 1 aprilie 1979 a fost instaurată, prin referendum, Republica Islamică Iran iar în luna decembrie a aceluiași an a fost adoptată noua Constituție;

- din anul 1979 Iranul a fost declarat principalul susținător al fundamentalismului islamic stabilind ca obiectiv fundamental instaurarea regimurilor islamice la nivelul tuturor țărilor musulmane și crearea, pe de altă parte, de noi state islamice.

Conform noii doctrine de securitate națională a Iranului, revoluția islamică se poate înlăptui prin mai multe căi:

- *militară* – putând fi dusă la bun sfârșit pe calea *djihadului* sau „războiului sfânt”;
- *semimilitară*, materializată prin comiterea actelor sau faptelor de natură teroristă;
- *pașnică* (economică și propagandistică).

Analizând doctrina acestui stat puternic, posibil putere nucleară, portdrapelul fundamentalismului islamului militant din întreaga lume, putem concluziona că am înțeles greșit sfârșitul războiului rece. El a fost analizat ca marcând încetarea conflictelor armate și, în general, a războaielor.

Francis Fukuyama în cartea sa „Sfârșitul Istoriei” considera că după căderea comunismului nu mai există vreun regim politic alternativ la democrația liberală care va fi adoptată de restul lumii. Astfel urma să ia sfârșit istoria ca dramă, șoc și rivalitate.

Existența republicilor Islamice, generalizarea ideologiei islamismului militant în cadrul celei mai sărace părți a lumii, mobilizarea a aproape două miliarde de musulmani, toate acestea conturează apariția unui pol de putere, potențial mai periculos decât blocul comunist. Amenințarea este acum mult mai articulată deoarece teoria „distrugerii nucleare reciproce asigurate” nu mai funcționează deoarece noii adversari sunt diseminați printre prieteni, aliați sau neutri.

Mai grav decât atât este faptul că islamismul militant și jihadismul germinează la Londra, Paris sau New York, partizanii fundamentalismului islamic, fiind cetățeni europeni de una sau două generații.

Care va fi oare soarta islamului, religie aflată într-o criză de dezvoltare?

Astăzi, a doua religie a lumii este cea islamică, cu 1,8 miliarde de credincioși. Problema este că această religie este mai puțin specifică lumii arabe și Orientului Mijlociu, primele patru țări musulmane ale planetei fiind acum Indonezia, Pakistan, Bangladesh și India. Mutarea centrului de greutate spre Asia de Sud-Est și subcontinentul indian creează probleme islamistilor arabi care visează la restaurarea Califatului acolo unde s-a născut Mohamed. Cu câteva luni înainte de atentatele de la Madrid, spre exemplu Al Qaeda a ucis 14 soldați spanioli în Irak. În comunicatul transmis, teroriștii somau Spania să se retragă din Irak, amintindu-le că „în inima credincioșilor, rănila provocate de Andalus nu s-au vindecat”. Referirea era la Reconquista spaniolă și pierderea posesiunilor maure din Peninsula Iberică, fapte consumate acum peste 600 de ani.

Islamul însă nu se poate identifica însă cu fundamentalismul islamic, cu integrismul, și cu atât mai puțin cu acțiunile teroriste. Terorismul nu poate fi atribuit lumii islamice în general ci doar extremismul islamic și în ultimă instanță extremismul de orice fel.

MAREA NEAGRĂ - ZONĂ DE PROIECȚIE A INTERESELOR EURO-ATLANTICE

Lucian VIERU*

Modern security environment demands an analysis of the role and missions of the naval forces. This strategic environment demands a change within the structure and objectives of the naval forces, as well as a development of the responsibilities of the organizations involved in the maritime area. This change will lead towards a balance between the traditional fighting capacities of the naval forces necessary for preventing, discouraging and defeating the traditional risks and the necessary actions for the information exchange, terrorism defeat and protection of the maritime communication channels.

Marea joacă un rol tot mai important și în securitatea energetică a UE, dar și a tuturor statelor în condițiile în care, din ce în ce mai multe produse petroliere sunt transportate pe mare. Regiunea Mării Negre devine tot mai importantă pentru UE și reprezintă o importantă rută de tranzit pentru resursele energetice, petrol, dar și de transport pasageri și marfă. Ca și în alte regiuni ale lumii, în care se observă o creștere a volumului de transport maritim, apare posibilitatea ca traficul maritim să poată fi folosit pentru destabilizarea securității regionale. Chiar dacă în prezent Marea Neagră se caracterizează printr-o atmosferă de relativă securitate și stabilitate, este evident faptul că acest spațiu maritim nu este imun la riscurile reprezentate de acțiunile teroriste și acest lucru obligă statele din regiune și alți factori de decizie să rămână vigilenți pentru prevenirea acțiunilor destabilizatoare.

“Marea este de importanță vitală pentru omenire, atât datorită problemelor de ordin economic și juridic, cât și celor de natură militară și politică. Mările și oceanele lumii, căile de comunicații internaționale, sunt din ce în ce mai indispensabile economiei mondiale pentru transportul petrolului, minereurilor, mărfurilor generale și speciale. În plus, ele reprezintă un asemenea izvor de bogății, încât constituie miza capitală în cadrul intereselor națiunilor lumii”.¹

Puterea maritimă poate fi folosită, de asemenea, ca abilitatea unui stat de a folosi mările și oceanele în scopuri comerciale și militare și de a-i împiedica pe adversari să facă același lucru.

Mările și oceanele reprezintă un element esențial în menținerea vieții pe planetă, influențează în mod esențial clima și au o importanță deosebită în viața tuturor oamenilor de pe planetă. Marea joacă un rol tot mai important în securitatea energetică a UE, dar și a tuturor statelor în condițiile în care din ce în ce te produse petroliere, necesare acoperirii consumului de energie sunt transportate pe mare.

Una din cele mai dinamice zone din perioada post-Război Rece și post-Uniunea Sovietică, Regiunea Mării Negre capătă noi valențe geopolitice, geoeconomice și

***Maior, comandant unitate M.Ap.N.**

¹ Cam.T.ATANASIU (coordonator), Cam. A.ZEMBA, Cdor (r.) V.GRAD, Cdor M. CORNEL, Cdor G.MARIN, **Puterea maritimă și diplomația navală**, Editura Militară, București, 1998, p.86.

geostrategice și reprezintă o provocare pentru Occident de a „remodela” această regiune. Reprezintă una dintre zonele care conectează Asia de Europa, oferind consistență conceptului geopolitic EURASIA sau ASIROPA; se află în relații de complementaritate cu alte zone și spații de interes geopolitic cum sunt: Marea Nordului, Europa Occidentală, Europa Centrală, Mediterana de Est, Orientul Mijlociu, spațiul caucazian și central-asiatic, spațiul caspic, spațiul balcanic, Rusia Centrală, spațiul baltic. Poziție de zonă de tranzit între trei continente (Europa, Asia, Africa); se află la unul dintre capetele traseului maritim Marea Neagră, Bosfor, Dardanele, Marea Mediterană, Suez, Marea Roșie, Oceanul Indian, continuat prin bazinul Dunăre-Rhin până în Marea Nordului; se află pe traseul tuturor conductelor existente sau posibil de imaginat în viitor pentru transportul țițeiului, produselor petroliere și al gazelor naturale din perimetrele de exploatare din Rusia și fostele republici sovietice transcaucaziene către Europa Occidentală.

Noțiunea de "Mare Bazin al Marii Negre", pentru a desemna regiunea Europei care reunește state interesate de dezvoltarea colaborării în sfera economiei și a securității, legate de tradiții istorice și culturale comune, a apărut la mijlocul anilor '90 când Zbigniew Brzezinski, în faimoasa lui lucrare "Marea tablă de șah", a numit această regiune "Balcanii euroasiatici" dar, alături de Caucaz și Balcanii în sine, a inclus și o parte a Asiei de Sud, precum și regiunile Golfului Persic și Orientului Mijlociu, pentru că pentru toate aceste teritorii a fost caracteristic un vacuum de putere. Golful Persic și Orientul Mijlociu se află astăzi în epicentrul unor conflicte armate - în plină derulare, sau potențiale. Spre deosebire de ele, Bazinul Marii Negre, situat între Marele Orient Mijlociu și Marea Europă, este relativ stabil, chiar dacă se confruntă cu presiunea multor amenințări interne și externe. Aflându-se în interiorul triumphiului dintre lumea islamică, Rusia și Europa, majoritatea țărilor Bazinului Marii Negre aleg vectorul european al politicii externe, dar nu reușesc să se debaraseze definitiv și de tradiționala esență "eurasiatică", la care face referire Brzezinski.

Dacă Bazinul Mării Negre va deveni sferă de colaborare regională, sau arena de confruntare între forțe straine, a cui prezență va deveni dominantă în următoarele decenii sunt întrebări la care nu au fost încă găsite răspunsuri. Situația este greu de prognozat, dacă ne amintim de evoluția vertiginoasă a evenimentelor după 1990, când președintele turc, Turgut Ozal, a lansat inițiativa creării "Zonei de înflorire și colaborare a Mării Negre", cu participarea Turciei, a URSS și a aliaților ei - Bulgaria și România. La acea dată, puțini erau cei care credeau ca dezintegrarea regimurilor comuniste va face ideea și mai actuală, ca procesele de dobândire a independenței și de suveranizare a țărilor din Bazinul Marii Negre, precum și perspectiva transformării regiunii caucaziano-caspice într-o puternică sursă de producție și transport de resurse energetice vor conduce la promovarea ei într-unul din centrele de interes ale comunității internaționale.

Astăzi, regiunea Marelui bazin al Mării Negre a devenit unul dintre centrele politicii europene și mondiale. O parte din pionii mondiali, în primul rând SUA, privesc această regiune drept „coridor strategic”, care deschide calea către raioanele cuprinse de crize puternice, Orientul Mijlociu și care constituie, în același timp, un fel de "bariera între civilizații". UE, lărgindu-și pozițiile în Bazinul Marii Negre după

aderarea României și Bulgariei, și-a extins politica "noii vecinătăți europene" asupra tuturor statelor Caucazului de Sud și a Balcanilor. Rusia și Turcia sunt interesate de restabilirea pozițiilor lor (știrbite, într-o oarecare măsură, în prezent) și de dezvoltarea colaborării regionale. După destrămarea URSS, linia de coastă a Rusiei s-a dovedit limitată în spațiu "de la Anap la Adler". Iar politica regională a Turciei a fost supusă presiunilor unor conflicte acute în Orientul Apropiat și Mijlociu, în primul rând în Iran și Irak.

Direcțiile de bază ale politicii americane în regiunea Mării Negre și a Mării Caspice au fost formulate în declarația Departamentului de Stat, difuzată la summitul OSCE din noiembrie 1999, de la Istanbul. Atunci a fost afirmat obiectivul întăririi pozițiilor SUA și Turciei în regiune, în contrapondere la interesele Rusiei. Administrația Bush a concentrat toate demersurile întreprinse anterior în cadrul "Marelui program" de stabilire a "unității regionale" după schema SUA-Turcia-Marele Caucaz, care presupune promovarea intereselor naționale americane pornind de la premisa "prezenței SUA în regiuni de importanță strategică ale lumii". Interesele strategice americane presupun diversificarea surselor energetice din Golful Persic cu cele provenind din țări care nu sunt membre OPEC; stabilirea de legături cu țări cu populație preponderent musulmană, în contrapondere la islamismul radical; susținerea independenței țărilor Caucazului de Sud (și Bazinului Mării Negre) și incurajarea lor pe drumul democrației. În recomandările adoptate atunci era subliniată necesitatea intensificării eforturilor diplomatice și stimulării investițiilor pentru ca fluxurile energetice caspice să curgă pe conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan, limitând trecerea petrolului pe teritoriul țărilor-concurente (Rusia și Iran). În paralel s-a format și strategia de instalare treptată a NATO în regiunea sud-caucaziană, strategie legată de necesitatea menținerii stabilității pe traseul oleoductului Baku-Ceyhan.

În cadrul "Conceptului de securitate strategică" la Marea Neagră se are în vedere promovarea în regiune a programului antiterorist al NATO cu sprijinul Turciei, României și Bulgariei ca membri ai Alianței, precum și a Georgiei și Ucrainei.

Una din motivațiile amplasării bazelor americane - existența în regiune a patru conflicte înghețate - în Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabah, care complică serios situația din Bazinul Mării Negre. Bazele americane ar trebui, în opinia președintelui român, Traian Basescu, să echilibreze poziția Rusiei în regiune și să nu admită scenariul forței în rezolvarea conflictelor. În același timp, în opinia politologului georgian Ghia Nodia, amplasarea bazelor pe malul vestic al Mării Negre reprezintă una dintre etapele avansului SUA spre Estul Europei, care are o importanță politică, dar și strategico-militară.

Astăzi structura geopolitică în această regiune este marcată de două dinamici. Prima este înlocuirea fostei influențe ruse și sovietice, cu influența americană care la rândul său intră în competiție cu ambițiile Franței și Germaniei. A doua dinamică este reprezentată de axa energetică care conectează petrolul și gazele din Asia Centrală și regiunea Mării Caspice cu Balcanii și Uniunea Europeană. În timp ce blocul sovietic se prăbușea în 1991, Ucraina și Georgia au rămas inițial sub influența Moscovei, dar

capacitatea Rusiei de a-și menține puterea asupra lor s-a diminuat simțitor la sfârșitul secolului, pierzând poziții în ambele țări din regiune.²

Noua geopolitică a Mării Negre pune în evidență o nouă competiție între marile puteri. Cu Rusia în retregere, SUA, Franța și (mai discret) Germania, sunt acum cei mai importanți actori externi luptând pentru influența în regiune. Interese economice ca și creșterea securității, sunt în joc într-o zonă strategică crucială și bogată în energie, care conectează Balcanii cu Caucazul, și Europa de Est și Centrală cu Turcia.³

Plasând geopolitica României și Bulgariei într-un context mai larg macro-regional, putem să clarificăm multe din mizele și dinamicile actuale. Așa cum am văzut, regiunea Mării Negre trebuie analizată și în lumina axei strategice și energetice dintre Balcani și Asia Centrală. Aceasta explică de ce SUA încerca să oprească rolul GUUAM (Georgia-Ucraina-Uzbekistan-Azerbaidjan-Moldova) și împingând Bucureștiul să adere la această asocierie politică.⁴

Dependența energetică a statelor de la Marea Neagră favorizează planurile ruse de recreare a fostului bloc. Însă, Rusia trebuie să țină seama de faptul că principalele sale conducte de petrol și gaze tranzitează Ucraina și Polonia, tranzitul de resurse energetice spre Occident fiind practic controlat de actori regionali asupra cărora Moscova exercită un control nesigur sau un slab control. În plus, tendința de cristalizare a unei așa-numite „zone de influență” SUA în „tamponul” tradițional dintre Rusia și Germania complică ecuația politico-economică în zona Mării Negre. Putem aduce în discuție aici și o serie de organizații și tratate, întreținute de Rusia, precum Comunitatea Statelor Independente, Tratatul de Securitate Colectivă.⁵

Referitor la resursele energetice, statele regiunii analizate depind major, din punct de vedere energetic, de livrările de petrol și gaze din Federația Rusă, vulnerabilitate deosebit de importantă. Astfel, Occidentul, cu susținerea statelor de pe malul vestic al Mării Negre, caută să deschidă accesul spre sursele energetice de la Marea Caspică și Orientul Apropiat și Mijlociu, ceea ce ar reduce pe termen mediu dependența Europei de Est – a UE, în general – de Federația Rusă. Totuși, participarea companiilor ruse (Gazprom, Lukoil) la o competiție economică regională este grevată de: obligația ca ele să respecte regulile UE și să-și liberalizeze propria piață energetică; necesitatea modernizării tehnologice; costurile ridicate ale transportului pe conducta Drujba, pe calea ferată sau pe conducta Odessa-Brodii. Până la urmă, Federația Rusă trebuie să accepte parteneriatul occidental și cooperarea marilor companii transnaționale și să renunțe la relațiile de pe poziții de forță cu statele din imediata sa vecinătate.

În tot acest joc, Ucraina are o poziție avantajoasă, folosind conducta Odessa-Brodii cu scopul de a obține avantaje din partea Federației Ruse și UE, transformându-se într-un fel de dispecer petrolier regional. Pe de o parte, Federația Rusă încearcă să blocheze accesul petrolului caspic pe această conductă, iar pe de altă

² Ibidem

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Popa, Vasile, *Relațiile Alianței cu statele din Estul, Sud-Estul și Bazinul Mediteranean*, în *Impact Strategic*, nr. 3-4/2003 [8-9], p. 77 .

parte, UE a alocat fonduri pentru prelungirea sa spre Baltica. Totodată, de poziția Kievului depinde de transportul pe conductele ce unesc Ucraina de România și Bulgaria.

Se poate afirma că s-au conturat în această zonă trei blocuri geopolitice⁶:

Blocul 1 "Proactive challenge"-pentru proiectul de aprovizionare Baku-Ceyhan, condus de SUA și Turcia, dar incluzând și Azerbaidjan și Georgia, care și-au aliniat politica externă cu interesele Washington-ului, în direct conflict cu geostrategia Moscovei. În același timp, dar cu ceva reticență, Azerbaidjian susține politica de "containment" a SUA împotriva Iranului.

Blocul 2 "Frozen Instability" – fără o activitate propriu-zisă, condus de Rusia, împreună cu Iran și Armenia. Scopul lor comun este de amânare "status-quo-ul" regional, dar și de a împiedica atingerea obiectivelor SUA în regiune.

Blocul 3 "Measured 9"- condus de UE și având sprijinul tuturor companiilor comerciale care văd în ciocnirile de interese geopolitice o amenințare la adresa securității și stabilității pe termen lung.

În ceea ce privește SUA, una dintre mutările cu caracter strategic efectuată este atragerea statelor deținătoare de resurse sau care se găsesc pe "coridoarele de transport" în parteneriate strategice bilaterale⁷. Din această perspectivă este de menționat faptul că fostul secretar de stat american Condoleezza Rice și ministrul de externe al Azerbaidjanului, Elmar Mammadyarov au semnat la Washington, un memorandum privind securitatea energetică ce se anunță extrem de important pentru România. Conform comunicatului oficial al Departamentului de Stat al SUA, "înțelegerea exprimă intenția guvernelor SUA și Azerbaidjan de a iniția un dialog la nivel înalt privind securitatea energetică în regiunea caspică co-prezidat de cele două parti semnatare ale memorandumului"⁸. În comunicatul Departamentului de Stat al SUA se subliniază că: "Acest dialog la nivel înalt își propune să aprofundeze și diversifice cooperarea deja solidă dintre Guvernele și companiile celor două state pentru creșterea exportului de petrol și gaze azere pe piața mondială. O atenție deosebită va fi acordată realizării conductei de gaze Turcia - Grecia - Italia și potențial proiectului Nabucco și altor gazoducte, cu gaz azer, pentru a ajuta Europa să-și consolideze securitatea energetică prin diversificarea furnizorilor de gaze. Acest *Memorandum de Înțelegere* constituie un element important în parteneriatul nostru cu Azerbaidjan, care include cooperarea în domeniile energiei, reformei economiei de piață și democrației și securității"⁹. Practic, este pentru prima dată când americanii "pun pe hârtie" o înțelegere care face referire la conducta de gaze Nabucco. Acest parteneriat intervine, practic, după ce președintele azer Ilham Aliyev a semnat cu președintele Comisiei Europene, Manuel Barroso, un alt memorandum, UE -

⁶ Ian Bremmer, Sophia Clément, Andrew Cottey, Thanos Dokos, *Emerging Subregional Cooperation Processes: South-Eastern Europe, The Newly Independent States and the Mediterranean*, in T. Veremis and D. Triantaphyllou (eds.), *The Southeast European Yearbook 1997-98* (Athens: ELIAMEP, 1998), p. 217-24

⁷ Janusz Bugajki, *op. cit.*, p. 7.

⁸ ZIUA din 9 septembrie 2007

⁹ Ibidem.

Azerbaidjan, privind un parteneriat energetic între cele două părți, incluzând și proiectul Nabucco.

Evoluțiile în zonă nu pot fi înțelese fără a se lua în considerare politicile de securitate energetică ale Federației Ruse, Ucrainei și Turciei. Ca succesoare a URSS, Rusia, în continuare, este un factor major în regiunea Mării Negre. După o foarte lungă perioadă de timp când Moscova era cel mai important actor în Marea Neagră, aceasta caută să-și mențină rolul de pivot pe care l-a jucat odată în construirea și menținerea „arhitecturii Războiului Rece al țărmurilor”. Concepția neo-imperială a Rusiei în Marea Neagră își are originea în epocile țaristă și sovietică dar mai ales în nevoia de a contracara expansiunea în regiune a SUA și UE. În acest sens, fostul președinte rus –actualul prim-ministru - Vladimir Putin a manifestat permanent un interes sporit pentru flota rusă din Marea Neagră care, în pofida uzurii morale din ultimii 15, ani reprezintă o forță semnificativă de care trebuie să se țină seama. Declarațiile sale de genul „bazinul Mării Negre și al Mării de Azov se află în zona rusă de interes strategic”¹⁰, ori „Marea Neagră oferă Rusiei acces direct la cele mai importante rute globale de transport”¹¹ nu fac decât să sublinieze faptul că Rusia nu dorește să-și abandoneze pozițiile deținute în Marea Neagră. Aceste deziderate sunt susținute pe teren prin diverse metode: Moscova continuă să obstrucționeze retragerea bazelor sale din Georgia, Batumi și Akhalkalaki, angajament luat la summit-ul OSCE de la Istanbul din noiembrie 1999. Totodată sunt exploatare tendințele separatiste ale Abhaziei și Osetiei de Sud și a republicii autonome Adjaria, deși în 2000 au existat unele gesturi care puteau indica faptul că Federația Rusă ar începe să își respecte angajamentele internaționale privind retragerea bazelor sale militare din Georgia, totuși cu excepția bazei de la Vaziani și la nivel declarativ (verificarea fiind imposibilă) baza de la Gudauta, de fapt majoritatea trupelor ruse au rămas pe poziții și uneori, desfășoară acțiuni militare¹².

La sfârșitul anului 2005 Rusia a anunțat schimbarea politicii sale energetice față de „străinătatea apropiată”, declanșând o criză ce a culminat cu întreruperea livrării gazului în Ucraina, în ianuarie 2006. Pentru a evita un scenariu similar, Guvernul Moldovei a intrat într-un proces epuizant de negocieri cu compania rusă „Gazprom în condițiile în care costurile de producție curentă sunt mai mult sau mai puțin constante, creșterea prețurilor pentru energie înseamnă sporirea spectaculoasă a profiturilor încasate de producători. Se știe că țările-consumatoare din CSI au beneficiat o lungă perioadă de timp de gaze naturale livrate la prețuri semnificativ mai joase decât cele din Europa Centrală și de Vest. În schimb, ele ofereau Rusiei loialitate geopolitică și/sau rețele magistrale pentru tranzit. Astfel, decizia Gazpromului de a introduce tarife de piață în relațiile cu țările din CSI are un sens economic evident: de ce concernul rus ar trebui să mai sponsorizeze țările vecine? Dimpotrivă, există mai multe motive să nu o facă: 1) multe întreprinderi din țările CSI (mai ales din industria grea) sunt concurente directe pentru cele din Rusia și continuarea subvenționării concurenților prin intermediul unor prețuri preferențiale la gaz ar fi o decizie

¹⁰ CDI Russia Weekly, 18 septembrie 2003.

¹¹ Ibidem .

¹² Ibidem .

economică ridicolă; 2) sistemul de gazificare al Rusiei se află într-o stare deplorabilă; 3) în ultimul deceniu investițiile Gazpromului în explorarea zăcămintelor noi de extragere a gazelor au fost insuficiente¹³.

Așadar, poziția dură a Gazpromului în raport cu Moldova se înscrie în strategia mai amplă de „comercializare” a relațiilor companiei ruse cu toate fostele republici sovietice și de trecere de la prețuri preferențiale la cele de piață. Chiar și aliații fideli ai Rusiei, cum sunt Belarus sau Armenia, s-au văzut nevoiți să se adapteze la noua politică a Gazpromului deja în 2006 sau vor trebui să o facă în viitorul apropiat.

Este interesant că Gazpromul manifestă două abordări diferite în ceea ce privește furnizarea gazelor și negocierea prețurilor față de clienții din Europa de Vest și CSI. Față de ultimele se pot aplica variate instrumente de convingere, inclusiv sistarea furnizării, în timp ce față de clienții din Vest Gazpromul demonstrează o corectitudine exemplară.

O altă ipoteză derivă din viziunea strategică a Gazpromului care prevede transformarea acestuia (și, implicit, a Federației Ruse) într-un jucător global pe piața energiei. Dar pentru a realiza această strategie grandioasă Gazprom are nevoie de controlul asupra rețelelor de tranzit (Georgia, Ucraina, Turcia) și penetrarea pe piața sistemelor de distribuție din Europa Occidentală. Controlul magistrelor de transport este crucial important pentru ca Gazprom să-și mențină monopolul asupra exportului efectiv de gaze din Rusia și Asia Mijlocie și pentru a nu fi susceptibil șantajului economic exercitat de țările de tranzit. Când privește controlul rețelelor de distribuție din Europa Occidentală, Gazprom dorește preluarea acestora pentru a-și însuși profiturile ce provin din distribuția gazelor (în prezent, companiilor de distribuție din Europa Occidentală le revine o parte importantă a profiturilor din activitățile de import și distribuție a gazelor rusești pe teritoriul UE).

UE nu se limitează la proiecte doar având în calcul viitoarele state membre, dimpotrivă, unul din cel mai mare proiect finanțat de UE se referă și la statele Orientale și de Sud ale țărmului Mării Negre¹⁴. Totul a început de la o întâmplare. Vrând să livreze, în 1990-1991, ajutor alimentar Republicilor sovietice din Caucaz și Asia Centrală aflate în conflict, europenii au descoperit că nu puteau face acest lucru decât prin rețelele rusești, care erau dificile și puțin sigure. Din opt state care și-au câpătat independența în 1991, doar Georgia nu e enclavă – cu toate că și aceasta reprezintă un caz specific, ea nu prea avea control asupra întregului litoral, întrucât Adjaria și Abhazia dețineau mai mult de trei sferturi din litoral. Furnizarea pentru aceste opt state a unei soluții alternative credibile față de monopolul rus de pe marele axe de export existente: acesta este scopul programului TRACECA (Transport Europa-Caucase-Asia), pe care UE îl lansează în 1993¹⁵. El este extins mai târziu și pentru Ucraina și Moldova. Programul nu prevedea decât mijloace de transport clasice: porturi, rețele rutiere și feroviare. Pe lângă faptul că programul e susținut de UE, un alt element al succesului său s-a datorat și faptului că la început el nu „deranja” Rusia cu termeni precum oleoduct și gazoduct, ceea ce în concepția

¹³ Ibidem

¹⁴ *Livre vert sur l'énergie*, online, <http://www.touteleurope.fr/fr/actualite-europeenne/suivi-legislatif/liste-des-textes-suivis/livre-vert-sur-lenergie.html>

¹⁵ A se vedea pe larg TRACECA on line <http://www.mt.ro/traceca/stiri.html>

strategilor ruși e ceva absolut vital. Totuși el a fost completat cu un important proiect consacrat oleoductelor (Inogate) cât și prin proiectul de culoar aerian (Southern Ring Air Route), făcând în ansamblu un veritabil „coridor euro-asiatic”. Chiar dacă nu a fost inițiatorea proiectului, SUA și-a oferit repede susținerea, participând la punerea lui în aplicare și răspunzând la apelurile pentru diverse oferte. Obiectivul occidentalilor este clar: consolidarea noilor state suverane implică pentru aceasta o marjă de manevră mai largă în alegerea partenerilor economici și deschiderea lor pe piața mondială.

Transportul de cantități mari de petrol brut implică utilizarea mai multor căi. Chiar dacă la început Rusia concepea să utilizeze o singură cale pentru transportarea petrolului la Marea Neagră, și anume cea existentă deja la Novorosiisk, fie că era vorba de petrol extras în primii ani sau cel produs pe termen mai lung. Acest oleoduct avea în schimb un mare inconvenient, el trecea prin Groznîi, iar războiul din Cecenia a schimbat mult datele problemei. Chiar dacă în primii ani Rusia era frământată de lupte politice interne pentru puterea de la Kremlin (și nu numai, căci peste tot în regiune, a avut loc o luptă de schimbare a tuturor elitelor), în anii imediat următori ea a început să reacționeze în spiritul care o caracterizează. Moscova a relansat propriile soluții de transport care excludeau orice participare a companiilor străine. După cum relatează și Vladimir Yakunin, vice-ministru rus al Transporturilor, „în epoca globalizării economiei, importanța transporturilor pentru Rusia a crescut și nu vom exagera dacă vom spune că ele au devenit elemente de bază ale paradigmei geopolitice ruse”¹⁶.

Un alt actor și a cărui politică energetică trebuie luată în seamă este Turcia. Analiztii consideră că Turcia a înregistrat un succes răsunător în domeniul energetic aproximativ în aceeași perioadă cu semnarea acordului privitor la proiectul NABUCCO, în iulie 2006, când, în cadrul unei ceremonii organizate în orașul Ceyhan din provincia Adana, a fost ianugurată conducta Baku – Tbilisi – Ceyhan, care asigură transportul pe sub Marea Mediterană a țițeiului azer și cazac și care, potrivit presei turce, este considerat un “drum al mătășii al secolului 21”¹⁷. Acest proiect care îi conferă Turciei poziția indiscutabilă de “actor în domeniul energetic”, a necesitat o investiție de 4 miliarde de dolari, și urmează să aducă Turciei un profit anual de circa 300 milioane de dolari. Acest prim proiect a fost demarat în urma unei politici energetice active și pe alocuri chiar agresivă a Turciei. Într-un prim stadiu, se discutau mai multe posibile rute pentru această conductă, Rusia fiind principalul susținător al traseului Baku – Novorossiisk sau Baku – Supsa (Georgia), de unde și-ar fi continuat traseul prin Bosfor.

Turcia a reușit să dovedească până în prezent că se ridică la nivelul așteptărilor în ceea ce privește asigurarea securității rutelor de transport, a infrastructurii și a unui mediu propice de desfacere a resurselor transportate pe teritoriul său, iar prin ambiția de care a dat dovadă pentru a se impune ca un actor major în spațiul pontic a arătat că se poate conta pe ea în ceea ce privește realizarea unui spațiu energetic securizat al Mării Negre.

¹⁶ RIA Novosti, *Does Russia have enough oil to fill pipelines?*, <http://en.rian.ru/analysis/20070413/63604802.html>

¹⁷ Ceyhan, 15 yillik ruya gercek oldu, sira yeni petrol ve gaz hatlarinda, Zaman, nr. 273, 18-24 iulie 2006

Ca zonă de convergență a intereselor marilor actori globali, Marea Neagră cunoaște o dinamică a schimbărilor, pe care nici o întindere de apă nu a avut-o în ulțiul deceniu. La baza evoluției importanței sale se află petrolul din Marea Caspică, precum și cel din Kazahstan și Turkenistan, care trebuie să traverseze Marea Neagră pentru a ajunge pe piețele internaționale. Până acum, petrolul din Marea Caspică era pompat prin conducte de la Baku la Novorossisk, prin Rusia, sau ajungea la Poti, în Gruzia, de unde era transportat cu tancurile petroliere prin Bosfor și Dardanele în Mediterana, ajungând astfel pe piețele internaționale ale petrolului. În prezent, strâmtorile sunt taversate de peste 42.000 de nave anual. De aceea, pericolul unor accidente navale și al unor catastrofe ecologice în zona Istanbulului, nu tebuie exclus. De aceea Ankara, și-a exprimat acordul pentru conducta petrolieră cu plecare din Baku, cu trecere prin Azerbaidjan, prin Gruzia și apoi pe teritoriul propriu, până la terminalele din porturile turcești aflate pe coasta de sud a țării.

Uniunea Europeană își îndreaptă privirea nu numai asupra perolului Mării Caspice și Asiei Centrale, ci și asupra zăcămintelor minerale din Caucaz. U.E. a elaborat programul TRACEDA – Coridorul de Transport Europa-Caucaz –Asia al cărui scop este reorganizarea rețelei de străzi, căi ferate și căi navigabile din această zonă. Realizarea acestui program, leagă direct Europa de Asia Centrală, de China, de India, precum și de Orientul Apropiat și Mijlociu.

Astăzi, regiunea Mării Negre se află în epicentrul eforturilor occidentale de a-și proiecta interesele spre Caucaz și Orientul Mijlociu. Pe măsură ce NATO își își extinde atribuțiile și se implică pe termen lung în Afganistan, concomitent cu asumarea unor responsabilități suplimentare în Irak, regiunea Mării Negre este privită într-o altă lumină. Totodată, lărgirea NATO și a UE până la granițele Mării Negre și, mai ales, aspirațiile globale ale acestor organizații determină ieșirea Mării Negre din conul de umbră în care a stat atâtea decenii. Deși limbajul politic actual, în special cel occidental, este impregnat de expresii precum - noua importanță strategică a Mării Negre, deși se clamează necesitatea realizării unui model de securitate cooperativă, este clar că problemele cu care se confruntă regiunea sunt istorice, iar principala dilemă a strategiilor occidentale se reduce la armonizarea intereselor strategice ale Rusiei, mai puțin cele ale Ucrainei intrată, în urma revoluției orange în sfera de influență americană, cu cele ale NATO prezente la Marea Neagră. După lărgirea Orgnizației Nord-Alantice spre est, Occidentul este, încă o dată, confruntat cu faptul că o extindere suplimentară a propriei sfere (autopercepută de stabilitate) la Marea Neagră, poate fi recepționată de mulți ruși, ca fiind ostilă.

După părerea unor specialiști, în urma colapsului URSS, Moscova a pierdut nu numai 24% din teritoriu și circa 40% din poluație, dar și principalele repere ale politicii sale externe. Conducerea de la Kremlin s-a confruntat mai bine de un deceniu cu problema identificării unei noi identități pentru Rusia în sistemul relațiilor internaționale. Astăzi, harta politică a zonei Mării Negre este influențată de o fostă superputere, Rusia și două puteri regionale Ucraina și Turcia. Ca succesoare a URSS, Rusia este în continuare un factor major în regiunea Mării Negre. Rusia caută să-și mențină rolul de pivot pe care l-a jucat odată în construirea și menținerea arhitecturii Războiului Rece al țărurilor. Concepția neoiperială a Rusiei în Marea Neagră își are originea, mai ales, în nevoia de a contracara expansiunea în regiune a SUA și UE.

Moscova continuă să obstrucționeze retragerea bazelor sale din Georgia Batumi și Akhalkalaki. Totodată, sunt exploatare tendințele separatiste ale Abhaziei și Osetiei de Sud și a republicii autonome Adjaria. Sub acoperirea participării la lupta antiteroristă, strategia rusească este marcată, de fapt, de două tendințe contradictorii: pe de o parte se încurajează dezvoltarea unei atmosfere de încredere prin angrenarea în organizații, scheme de cooperare regională, în acțiuni comune de preservare a securității împotriva așa-ziselor noi riscuri, iar pe de altă parte se folosește forța militară în conflicte înghețate sau doar cu rol de descurajare în momentul în care Moscova constată că orientarea unor state riverane tinde să ia o turnură periculoasă.

Ucraina devine un avanpost vestic la întretăierea a trei mase geopolitice: euro-atlantică, euro-asiatică și islamică. Fără prea multe pretenții ca forță navală în Marea Neagră, comparativ cu Rusia și chiar Turcia, Ucraina este o piesă importantă în sisteul occidental al traseelor energetice. Prin operaționalizarea terminalului petrolier Odessa, Ucraina are posibilitatea de a regulariza fluxul petrolier dinspre Caspica și Orientul Mijlociu spre Europa. Foarte activă în special în fostele republici sovietice, Turcia, cel mai important pilon american la granița mesei continentale și culturale rusești, reprezintă unul din liderii regionali în Marea Neagră. Deși forțele navale turce înregistrează o anumită dezvoltare, ea trebuie pusă pe seama necesității de a păstra avantajul militar asupra Greciei în zona Mării Egee și a Ciprului. Flota turcă are ca principal obiectiv asigurarea securității strâmtorilor și, mai ales, capacitatea de a opera în cadrul NATO. Implicată în diverse scheme de colaborare regională - OCEMEN, BLACKSEAFOR, BLACKSEAPARTNERSHIP - Turcia are o serie de interese proprii pe care nu întodeauna le promovează în consonanță cu cele ale aliaților riverani din NATO (România și Bulgaria), conștientă de faptul că nici o strategie regională nu va putea face abstracție de viziunea sa.

Viziunea românească pornește de la faptul că, deoarece riscurile și oportunitățile din zona Mării Negre sunt similare cu cele din Marea Mediterană se poate crea o viziune comună care să coaguleze Europa de Sud-Est, Marea Neagră, Caucazul și Mediterana, viziune care ar trebui să aibă printre obiective securizarea rutelor energetice. România subscrie la politicile NATO și UE de a sprijini procesele democratice, la faptul că stabilitatea trebuie proiectată în ariile adiacente Mării Negre în armonie cu politicile NATO și UE. Ca membru fondator al Organizației pentru Cooperare Economică la Marea Neagră, sprijină obiectivele acesteia considerând că OCEMEN are un potențial semnificativ pentru dezvoltarea cooperării economice la nivel regional, pentru promovarea stabilității și securității, ca și pentru construirea unei comunități de interese și valori la Marea Neagră.

La deschiderea Forumului Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat, președintele României a declarat că regiunea are șanse să devină un partener atrăgător pentru principalele centre de putere economică, a pledat pentru crearea unei euroregiuni în Bazinul Mării Negre și consolidării democrației, stabilității și prosperității în regiune. Din declarație a reieșit că pentru regiunea Mării Negre a venit momentul transformării pragmatismului în moneda noastră comună. De asemenea, din declarație a reieșit că regiunea Mării Negre se confruntă cu un deficit de securitate în zone învecinate, cu noi amenințări generate de terorism și criminalitate transfrontalieră sau cu incertitudini legate de securitatea energetică. Președintele a accentuat necesitatea securizării

regiunii prin reglementarea diferendurilor existente și dezvoltarea unei cooperări economice viabile.

Președinții Azerbaidjanului, Ucrainei și Georgiei au declarat în discursurile lor la deschiderea Summit-ului Forumului Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat că o prioritate a noii organizații regionale este soluționarea conflictelor înghețate din Bazinul Mării Negre. Potrivit președintelui azer Ilham Aliev, conflictele înghețate sunt un impediment pentru dezvoltare. Toate conflictele din acest spațiu – Georgia, Republica Moldova, Azerbaidan - au la bază separatismul și trebuie soluționate în baza normelor internaționale, cu suportul comunității europene și al Statelor Unite ale Americii.

Președintele Ucrainei, Viktor Iușcenko a pus un accent deosebit pe securitatea energetică și a susținut ideea potrivit căreia regiunea Mării Negre poate deveni o punte de legătură între resursele energetice din Asia și beneficiaarii lor din Europa.

Mihail Saakașvili, președintele Georgiei a menționat potențialul economic imens al regiunii. A amintit despre porțiunile de hotare necontrolate de autoritățile legale ale unor state din regiune, numind aceste porțiuni ca fiind “găuri negre” și un aevărat pericol pentru întreaga Europă. De asemenea, a subliniat faptul că țara sa nu va recunoaște politica periculoasă de legalizare a unor situații de separatism în Europa.

În concluzie, acest spațiu este caracterizat de o serie de vulnerabilități dintre care cea mai importantă constă în diferențele dintre țările ce o compun. Este vorba aici nu numai despre varietatea culturală și politică, ce caracterizează regiunea Mării Negre, ci, mai ales, despre stadiile diferite de dezvoltare în care se află țările din spațiul analizat. Într-un scenariu pesimist al evoluției regionale, aceste diferențe ar potența incapacitatea statelor de a coopera, având efecte negative asupra intereselor euro-atlantice în zonă.

Bibliografie :

- [1]. FRUNZETI, Teodor, dr., ZODIAN, Vladimir, dr.– coordonatori, *LUMEA 2007, Enciclopedie Politică și Militară* (Studii politice și de securitate), Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007.
- [2]. IONESCU, Costin, *Marea Neagră – un pivot geopolitic în dispută?*, Geopolitica, Nr.1 (5)/2005, an IV, www.geopolitica.ro.
- [3]. POSTEVKA, Maria, BĂHNĂREANU, Cristian, ZODIAN, Vladimir, *Complexul de securitate din Zona Lărgită a Mării Negre*, în *Lumea 2007, Enciclopedie politică și militară. Studii strategice și de securitate*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007.
- [4]. ZODIAN, Vladimir, *Turcia, ambiția sintezei între Occident și Islamul Moderat*, în *Lumea 2007, Enciclopedie politică și militară. Studii strategice și de securitate*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2007.
- [5]. PETRESCU, Stan, *Mediul de securitate global și euroatlantic*, București, Ed.Militară, 2005.
- [6]. KRILOV, Igor, *Conducta baltică: Moscova a întors foaia*, în RIA Novosti din 18 septembrie 2005.

- [7]. HLIHOR, Constantin, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
- [8]. SECĂREȘ, Vasile, *The new strategic and security landscape of Southeastern Europe: the case for wider Black Sea area*, Academic Resarch Branch – NATO Defense College – no. 15 – February 2005.
- [9]. SECRIERU, Stanislav, CIOCULESCU, Șerban, *Revista Cadran politic, nr.21/2006*.
- [10]. CHIRIAC, Dănuț Mircea, *Politici și strategii de securitate la începutul secolul XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
- [11]. HLIHOR, Constantin, *Politici de securitate în mediul internațional contemporan*, vol. I domeniul strategic, Editura UNAp, “Carol I”, București, 2007.
- [12]. ASMUS, Ronald D., DIMITROV, Konstantin, FOBRIG, Joerg, *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Institut Român de Studii Internaționale”Nicolae Titulescu”, 2004.

MANAGEMENTUL EUROPEAN AL CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE - OPERAȚIUNI MILITARE ALE UE

Petru BORCAN*
Cosmina COVATARIU**

Since its creation, the European Community became involved in conflict prevention and crisis management. Starting with the Treaties of Maastricht and Amsterdam, there have been introduced new instruments for diplomatic, military and security actions under the incidence of the Common Foreign Security Policy (CFSP) and European Security and Defense Policy (ESDP).

Over the last decade, ESDP has gained more experience and in response to various crises, has increased its capacity with more than 20 missions carried out, from establishing post-tsunami peace in Aceh to protect refugees in Chad.

This international experience in terms of crisis management has shown a change in the nature and scale of actions to which the EU must respond.

Introducere

După cel de al Doilea Război Mondial, distrugerile și suferința produsă de acest conflict militar de proporții au creat un cadru internațional favorabil construcției unor instituții internaționale care prin activitățile și misiunile lor să contribuie la diminuarea riscurilor apariției conflictelor între națiuni.

Astfel, a fost posibil ca ideile mai vechi privind modul de instituționalizare a ordinii mondiale să fie puse în practică. A luat naștere, în acest fel, Organizația Națiunilor Unite (1945), iar mai târziu, în 1949 avea să fie creată Alianța Tratatului Atlanticului de Nord (din care făceau parte 12 state europene și nord-americane), cea din urmă fiind o reacție de consolidare a capacității de auto-apărare a blocului occidental față de expansionismul imperiului sovietic comunist, caracterizând evoluția relațiilor internaționale în perioada Războiului Rece.

Ulterior, în 1957, șase state europene urmau să pună bazele Comunității Economice Europene, viitoare Uniune Europeană, care numără astăzi 27 de membrii, vechi state aliate și rivale.

De asemenea, a fost creată în 1973 Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, transformată, apoi în 1995 în Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, cu scopul de a spori colaborarea între națiuni în domenii precum prevenirea conflictelor, managementul crizelor, reconstrucția post-conflict, avertizare timpurie, monitorizarea alegerilor etc., cuprinzând țări din trei continente (America de Nord, Europa, Asia).

Crearea unei arhitecturi internaționale în domeniul securității a fost menită să întărească încrederea între națiuni, a diminua riscurile apariției unor noi conflagrații de proporțiile celor experimentate în prima jumătate a secolului XX cu efecte devastatoare pe continentul european și nu numai. Infrastructura instituțională de

* Căpitan comandor, Baza 90 Transport Aerian, Otopeni

** Sublocotenent, Baza 90 Transport Aerian, Otopeni

securitate și apărare creată a răspuns unor nevoi specifice, evoluând în timp odată cu transformările scenei relațiilor internaționale.

Actuala arhitectură de securitate Europeană reflectă trăsăturile esențiale ale mediului geopolitic în care se derulează: tranziția către sistemul internațional multipolar, competiția între puteri în spațiul euroatlantic pentru redistribuirea rolurilor; adâncimea integrării în U.E.; tentativele Federației Ruse de a menține statutul de mare putere pe arena mondială și de a ocupa poziții cheie în structurile europene de securitate. Securitatea se bazează atât pe stabilitatea politică, dar și pe cea militară, acestea fiind condiționări complementare.

Politica Europeană de Securitate și Apărare își are originea în transformările profunde ale mediului strategic în perioada ce a urmat încheierii „războiului rece”, iar dinamica sa este susținută nu numai de evoluțiile geopolitice și geostrategice din spațiul european, ci și de logica progreselor în domeniul integrării europene.

Noile amenințări, precum terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele nesoluționate, regimurile autoritare, „statele eșuate”, migrația necontrolată, criminalitatea ș.a.m.d., alături de fizionomia noilor conflicte, precum disputele etnice, războiul de gherilă sau alte conflicte de intensitate scăzută, au determinat schimbări ale organizării și structurii forțelor, modului de acțiune, tehnicii și mijloacelor de luptă. Prin urmare, marile puteri și organizații internaționale ale secolului XXI, implicit și Uniunea Europeană își adaptează, modernizează și profesionalizează continuu puterea militară, își revizuieste strategiile de securitate și doctrinele militare, își dezvoltă noi tehnici și tehnologii¹.

Uniunea Europeană și-a consolidat poziția de actor internațional, îndeplinind misiuni militare și civile de gestionare a situațiilor de criză, reformă a sectorului securității, aplicare a legii și asistență a frontierelor, atât în imediata sa vecinătate, cât și în afara acesteia. Ariile geografice includ Balcanii, Caucazul, Europa de Est, Mediterana și Orientul Mijlociu – dar și locuri foarte îndepărtate precum Republica Democrată Congo (RDC) și Indonezia. Dislocarea trupelor UE în RDC la jumătatea lui 2006 a evidențiat ideea că Africa sub-sahariană va reprezenta un nou punct focal al securității UE și al proiecției în exterior al acesteia.

Capabilitățile militare ale UE

Problema capabilităților militare s-a aflat în centrul dezvoltării Politicii Europene de Securitate și Apărare din primele faze ale lansării acesteia, după Summitul franco-britanic din 3-4 decembrie 1998. Perioada ulterioară a fost marcată de eforturi în direcția dotării Uniunii cu capabilitățile militare și civile necesare astfel încât să poată răspunde în mod rapid și eficient riscurilor și amenințărilor la adresa securității Europei.²

Prima etapă în abordarea problematicii dezvoltării capabilităților de apărare a vizat remedierea deficiențelor cantitative. „Obiectivul Global” de la Helsinki (Helsinki Headline Goal – HHG) a definit, în acest sens, nevoile europene în

1 Cristian Băhnăreanu, *Politica militară în secolul XXI. Modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea românească*, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 6.

2 http://europa.eu/index_ro.htm

domeniu, fixând și termenele până la care obiectivele identificate să fie atinse.³ La Helsinki, liderii europeni au agreeat ca până în 2003, statele membre să fie capabile să disloce până la 50-60.000 de militari, în maximum 60 de zile, să mențină forța în teatru pentru cel puțin 1 an, și care să poată îndeplini întreaga gamă a misiunilor Petersberg. Prin misiunile Petersberg se înțeleg: misiuni umanitare și de salvare, de menținere a păcii și misiuni ale forțelor combatante pe timpul derulării unor operațiuni de management al crizelor

În aceeași logică, în iunie 2000, Consiliul European a aprobat obiectivul ca până în anul 2003 statele membre, acționând voluntar, să fie capabile să mobilizeze până la 5000 de ofițeri de poliție pentru misiuni internaționale, 200 de judecători, procurori și alți experți civili. 1000 din cei 5000 de ofițeri de poliție dislocabili în maximum 30 de zile.

A doua etapă în dezvoltarea capabilităților de apărare ale Uniunii a constat în trecerea de la țintele cantitative la cele calitative. Nu în ultimul rând, aceasta a fost puternic influențată de apariția Strategiei de Securitate a UE care a furnizat elementele de orientare strategică pentru generarea capacităților europene în domeniul securității și apărării. În acest sens, liderii europenei au adoptat un nou Obiectiv Global cu termen 2010, privind capabilitățile militare, și un Obiectivul Civil cu termen 2008, vizând capabilitățile civile.

În paralel, în baza deciziei Consiliului (noiembrie 2001) a fost lansat procesul ECAP (Planul European de Acțiune în domeniul Capabilităților) cu scopul explicit de a soluționa deficiențele în domeniul capabilităților de apărare. Echipele de experți constituite în acest sens (19 inițial, 14 în faza a doua) se întruneau independent, fiecare grup era coordonat de o „națiune cadru”, iar activitatea tuturor grupurilor a fost coordonată de Grupul de lucru pentru Obiectivul Global în domeniul capabilităților (HTF), sprijinit de Statul Major Militar al UE. Progresele în remedierea deficiențelor erau înregistrate și raportate semestrial Consiliului UE, conform „Mecanismului privind Dezvoltarea Capabilităților” (Capability Development Mechanism - CDM), adoptat de Consiliul UE în februarie 2003.⁴

„Mecanismul privind Dezvoltarea Capabilităților” are la bază principiul autonomiei decizionale a Uniunii și al naturii voluntare a contribuțiilor statelor membre. Consiliul European definește obiectivele politice ale Uniunii în domeniul dezvoltării capabilităților militare iar miniștrii apărării joacă un rol central în procesul dezvoltării acestora. Comitetul Militar (EUMC) elaborează Catalogul de Cerințe, avizat de Comitetul Politic și de Securitate (PSC) și mai departe la nivelul Consiliului UE. Catalogul de Cerințe definește scenariile ilustrative și ipotezele de planificare strategică, care să conducă la identificarea capacităților militare necesare acțiunii UE. Statele membre angajează voluntar forțe și capabilități militare pentru Catalogul de Forțe al UE. Aceste oferte sunt comparate cu solicitările din Catalogul de Cerințe și este elaborat Catalogul de Progrese și, la finalul fiecărei președinții, Raportul Unic privind Progresele.

3 <http://ue.eu.int>, *Helsinki Headline Goal*

4 European Council, *A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12 decembrie 2003, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

Elaborarea acestor două documente urmează același parcurs: componentele militare sunt elaborate de EUMC, transmise PSC, care le înaintează mai departe, însoțite de recomandările proprii, Consiliului UE și în final șefilor de stat și de guvern, la nivelul Consiliului European. Pe această bază, sunt decise abordările pe termen scurt și lung pentru dezvoltarea capabilităților militare. Mecanismul privind Dezvoltarea Capabilităților prevede în același timp și modalitățile de cooperare și coordonare cu NATO, în special prin intermediul Grupului NATO-EU pentru Capabilități.

Obiectivul Global 2010, aprobat la Consiliul European în iunie 2004, urmărește remedierea deficiențelor în domeniul capabilităților militare, precum capacitatea de dislocare, mobilitatea, susținerea în teatru, eficacitatea, C4ISR (comandă, control, comunicații, computere, informații, supraveghere și recunoaștere).

În plan concret, se vizează constituirea Celulei Civil-Militari în cadrul EUMS (prevăzută pentru 2004, a fost înființată în 2005), constituirea Agenției Europene de Apărare, remedierea până în 2010 a deficiențelor în domeniul transportului strategic întrunit (aerian, naval și terestru), realizarea capacității operaționale finale pentru grupurile tactice de luptă până în 2007, dotarea, până în 2008, cu un portavion, compatibilizarea rețelelor și echipamentelor de comunicații, elaborarea de criterii cantitative în domeniul capacității de dislocare și instruirii multinaționale a forțelor.

Proiectele majore inițiate și dezvoltate în direcția atingerii acestor obiective au fost grupurile de luptă, abordarea globală a dislocării forțelor, noul catalog al cerințelor 2005, dimensiunea maritimă a Obiectivului Global 2010, Agenția Europeană de Apărare, precum și viziunea pe termen lung în domeniul dezvoltării capabilităților de apărare ale Uniunii.

Grupurile de Luptă

Încă de la apariția sa, în 2004, planul UE de a înființa „Grupuri Tactice de Luptă” naționale și multinaționale a devenit o prioritate majoră a Politicii Europene de Securitate și Apărare (ESDP). Fiecare Grup Tactic de Luptă este compus din 1.500 de militari, iar două dintre aceste pachete de forțe de arme întrunite sunt acum permanent de serviciu, oferind Uniunii Europene o capacitate militară „pregătită să acționeze în orice moment” pentru a răspunde la crizele din întreaga lume.

Una din principalele deficiențe înregistrate în cadrul procesului de îndeplinire a Obiectivului Global a fost lipsa forțelor mobile și înalt specializate, cu grad ridicat de mobilizare și capabile să desfășoare acțiune în condiții dificile. În acest sens, în februarie 2004, Franța, Germania și Marea Britanie au prezentat inițiativa privind crearea Grupurilor de Luptă, transformată rapid în proiect al Uniunii Europene, în urma aprobării la nivelul miniștrilor apărării întruniți la Bruxelles în 6 aprilie 2004. În conturarea acestui proiect s-a ținut cont și de experiența operațiunii militare autonome lansate în vara anului 2003 de UE în R.D. Congo, misiunea Artemis, bazată pe o forță multinațională de nivel batalion întărit, cu sprijin de luptă și logistic, rapid mobilizat și dislocat în teatru.

Tipologia de constituire a unui Grup de Luptă are la bază forțe de dimensiuni reduse, dar credibile din punct de vedere al eficienței militare. Este rapid dislocabil, capabil de acțiuni independente sau ca forță de prim impact în faza inițială a unei

operații militare extinse. Are dimensiunea unui batalion, consolidat cu elemente de sprijin de luptă și unități logistice, precum și capacitățile necesare de transport aerian și naval. Are la bază principiul multinaționalității. Poate fi constituit atât pe principiul „națiune cadru”, cât și ca o coaliție multinațională de state membre, dar cu respectarea condițiilor de interoperabilitate și eficiență militară. De asemenea, pot participa state în curs de aderare, candidate sau state terțe. Un Grup de Luptă trebuie să fie asociat, în prealabil, cu un comandament al forței. Trebuie să fie capabil să se autosustină în teatru pentru 30 de zile, cu extensie până la 120 de zile.

Din perspectiva procesului decizional, nivelul de ambiție al UE vizează adoptarea deciziei privind lansarea unei operații în termen de 5 zile, forța urmând să fie dislocată în teatrul de operații în maxim 10 zile de la aprobarea de către Consiliu a conceptului misiunii.

Comitetul Politic și de Securitate joacă un rol cheie în procesul decizional privind lansarea unei misiuni UE cu recurs la Grupurile de Luptă. Spre deosebire de procedura decizională în cazul unei operațiuni de managementul crizelor clasică, viteza este criteriul central pentru o astfel de misiune. În acest sens, procesul de planificare este simplificat, documente de planificare operațională fiind inițiate chiar înainte de decizia Consiliului de demarare a operației.

În principiu, Grupurile de Luptă au o configurație similară, chiar dacă există particularități (e.g. grup de luptă amfibiu sau montan). Structura acestuia se bazează pe un batalion de infanterie motorizată, compus din trei sau patru companii, un comandament al forței și o companie logistică. Batalionului îi sunt atașate diferite unități specializate (geniu, apărare antiaeriană, recunoaștere) capabile să ofere sprijin de luptă în caz de nevoie, dar și unități de sprijin non-combatant (medical, mentenanță, transport). Procesele de standardizare, certificare și instruire sunt responsabilitate națională dar se derulează în baza standardelor și criteriilor formulate de Uniunea Europeană.

Misiunile cărora Grupurile de Luptă trebuie să le răspundă - cele de tip Petersberg, plus cele din Strategia de Securitate Europeană și Obiectivul Global 2010 - acoperă 5 scenarii:

1. asistență umanitară;
2. evacuare;
3. prevenirea conflictelor;
4. stabilizare și reconstrucție (include consiliere militară pentru țări terțe și reforma sectorului de securitate);
5. separarea părților prin forță (misiuni de luptă de înaltă intensitate).

Din 2007, UE are capacitatea operațională deplină pe această dimensiune, care implică posibilitatea derulării a două operații militare utilizând Grupurile de luptă, pe toată gama celor 5 scenarii. În acest sens, a fost conceput un mecanism prin care 2 astfel de structuri să se afle, în permanență, în stand-by pentru o perioadă de 6 luni. Din perspectiva procesului de generare a pachetelor de forțe, sunt organizate conferințe semestriale de coordonare, în cadrul cărora se realizează planificarea ofertelor pe un orizont de 5 ani. Conferința de generare din 8 noiembrie 2005 a marcat faptul că primele 5 perioade de stand-by (de șase luni fiecare) sunt complet acoperite și că există oferte și pentru perioada post-2009.

Abordarea globală a dislocării forțelor

Capacitatea de a disloca rapid forțe pentru a răspunde unei crize, în special în contextul obiectivului atingerii capacității operaționale depline pentru Grupurile de Luptă în 2007, este una din problemele cheie în domeniul dezvoltării capacităților militare ale UE. Problema transportului strategic a fost abordată la nivelul ECAP, în cadrul grupurilor de proiect coordonate de Germania (transport aerian), Grecia (maritim), Spania (Realimentare în aer). Din 2003, în cadrul ECAP a fost introdus conceptul abordării globale a dislocării forțelor (Global Approach on Deployability – GAD), în scopul îmbunătățirii transportului strategic printr-o mai eficientă utilizare a tuturor mijloacelor existente în acest domeniu. Obiectivul Global 2010 face, de asemenea, referiri la capacitatea de dislocare ca țintă cheie pentru eforturile statelor membre. În acest sens, se urmărește realizarea coordonării în domeniul transportului strategic întrunit având ca obiectivul final realizarea, până în 2010, a capacității necesare și eficienței depline în acest domeniu, în toate componentele (aerian, naval, terestru).

În vederea realizării coordonării eficiente a mijloacelor și resurselor disponibile (diversificarea opțiunilor și optimizarea resurselor existente), se vizează conectarea centrelor de transport naționale și multinaționale.

Concret, GAD coordonează serviciile oferite de Centrul de Transport Aerian, Centrul European de Coordonare Maritimă (ambele la Eindhoven), precum și Centrul de Coordonare Maritimă de la Atena. În plus, în cadrul Centrul de Transport Aerian de la Eindhoven a fost creată o Celulă de Coordonare a Transportului Strategic Aerian ca autoritate responsabilă de gestionarea contractului SALIS (Soluția Interimară pentru Transportul Strategic Aerian - Strategic Airlift Interim Solution). Acest contract reprezintă soluția interimară identificată la nivelul UE pentru remedierea deficitului în domeniul transportului strategic aerian. În baza acestui contract, sunt închiriate capacități de transport aerian de mare capacitate de tip AN-124 către state membre UE și NATO care pot utiliza aceste capacități pentru scopuri naționale, în cadrul Uniunii sau pentru NATO. Soluția pe termen lung identificată la nivelul Uniunii constă în achiziționarea de aeronave A400M, care vor intra în uz începând cu 2009.

În contextul planificării și derulării unei operațiuni de management al crizelor, Celula de Coordonare a Mișcării este structura care poate fi activată pentru a sprijini acest proces, în coordonare cu comandamentul operațional desemnat și cu centrele operaționale implicate.

Agenția Europeană de Apărare

Agenția Europeană de Apărare (EDA – European Defence Agency) a fost înființată prin decizia Consiliului din 12 iulie 2004 în scopul sprijinirii statelor membre în eforturilor lor de îmbunătățire a capacităților de apărare în domeniul managementului crizelor. Agenția a devenită deplin operațională de la 1 ianuarie 2005. Activitatea Agenției se bazează pe o abordare conceptuală integrată și pe dezvoltarea unor mecanisme de lucru pe principiul sinergiei care angajează în procesele conduse de EDA pe toți actorii relevanți. În activitățile EDA sunt implicate guverne ale țărilor membre participante, structuri ale UE, precum Comisia Europeană

(privind legislația comunitară în domeniul achizițiilor publice de apărare, programele de cercetare în domeniul securității), Comitetul Militar, Statul Major Militar (privind cerințele operaționale), actori externi (industria de apărare, NATO, organizații europene de profil, medii academice și de cercetare).

Din perspectiva activității concrete în anul 2005, EDA a inițiat și dezvoltat patru proiecte majore, câte unul în sarcina fiecăreia din structurile responsabile. Direcția Capacități dezvoltă proiectul „C3” (Comandă, control și comunicații), Direcția Cercetare și Tehnologii gestionează proiectul „Avioane fără Pilot”, Direcția Armamente derulează proiectul „Vehicule de Luptă Blindate”, iar Direcția Industrie și Piață implementează proiectul „Piața Europeană a Echipamentelor de Apărare (EDEM)”.

Un succes al Agenției în anul 2005 îl reprezintă elaborarea și aprobarea, la 21 noiembrie 2005, a documentelor ce instituie un „Regim interguvernamental de încurajare a competiției pe Piața Europeană a Echipamentelor de Apărare” și a unui „Cod de Conduită privind înzestrarea apărării”, ambele cu caracter voluntar și fără obligativitate juridică, care a intrat în vigoare de la 1 iulie 2006.

Din 2006, proiectele ECAP au fost preluate și sunt gestionate la nivelul Agenției, individual sau în colaborare cu Comitetul Militar al UE. În acest sens, domeniile prioritare pentru Agenție din 2006 au vizat, în domeniul capabilităților de apărare, dezvoltarea proiectelor realimentare în aer, transport strategic (înzestrări noi, analiza cerințelor, sisteme noi de elicoptere grele, nave rapide), sisteme C3, comunicații prin satelit, imagerie (sateliți, avioane fără pilot). În domeniul cercetare/tehnologie activitatea Agenției este focalizată asupra formulelor de cooperare ad-hoc, stabilirea unei strategii și a unor priorități europene, aspecte financiare, o nouă bază legală pentru colaborările ad-hoc pentru includerea părților terțe; elaborarea de modele de finanțare a apărării.

În același timp, prioritar pentru Agenție este elaborarea Viziunii pe Termen Lung în domeniul capabilităților de apărare. Viziunea pe Termen Lung (LTV) definește direcțiile de acțiune în funcție de context în vederea susținerii unor decizii privind perspectiva investițiilor în domeniul apărării. Agenția coordonează trei secțiuni de analiză vizând studii de context global (în sarcina Institutului pentru Studii de Securitate de la Paris), viitorul mediului militar pentru următorii 10-20 de ani (în sarcina EUMC), precum și tendințele în domeniul științei și tehnologiei.

Rezultatele acestui proces vor ajuta la identificarea tehnologiilor de viitor pe care apărarea europeană le va promova și la orientarea priorităților în cercetare/tehnologii.

Concluzii

După 11 septembrie 2001 (SUA) și 11 martie 2004 (Spania), mai mult ca oricând, riscurile la adresa mediului internațional de securitate și, în primul rând, cele legate de proliferarea terorismului și a armelor de distrugere în masă se cer a fi combătute printr-o cooperare flexibilă, multilaterală, echilibrată și consecventă între state, care să includă măsuri vizând eliminarea progresivă a cauzelor producerii lor.

Globalizarea, manifestată prin accentuarea interdependențelor multiple dintre state, precum și prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și

informații a făcut ca riscurile interne și externe să se poată genera și potența în mod reciproc.

În acest context Uniunea Europeană a impus o nouă abordare a eforturilor de întărire a securității și de definire a dimensiunii de apărare la nivel european și mondial.

Lista abrevieri

CDM	Mecanismului privind Dezvoltarea Capabilităților (Capability Development Mechanism)
ECAP	Planul European de Acțiune în domeniul Capabilităților
EDEM	Piața Europeană a Echipamentelor de Apărare
EUMC	Comitetul Militar
GAD	abordarea globală a dislocării forțelor (Global Approach on
HTF	Obiectivul Global în domeniul capabilităților
PESA (ESDP)	Politicii Europene de Securitate și Apărare.
PESC	Politica Externă și de Securitate Comună
PSC	Comitetul Politic și de Securitate
SALIS	Soluția Interimară pentru Transportul Strategic Aerian (Strategic Airlift Interim Solution Deployability)

Bibliografie:

- [1]. BARRINHA, André, *Towards A Global Dimension: EU's Conflict Management In The Neighborhood And Beyond*
- [2]. ONIȘOR, Constantin, **Teoria strategiei militare**, Editura AISM, București, 1999;
- [3]. BĂHNĂREANU, Cristian, **Puterea militară în secolul XXI. Modalități de realizare și manifestare a puterii militare în societatea democratică românească**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
- [4]. http://europa.eu/index_ro.htm.
- [5]. <http://ue.eu.int>, *Helsinki Headline Goal*.
- [6]. <http://ue.eu.int>, *A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12 decembrie 2003.

RELAȚIA STRATEGICĂ NATO – UE. COOPERARE SAU CONFRUNTARE PENTRU SECURITATE COLECTIVĂ?

Gabriel RĂDUCANU*

Trebuie gândit că România nu a intrat în Alianța Nord Atlantică pentru a beneficia de securitate, ci pentru a participa la crearea ei.

În acest context, Europa ultimilor ani a fost și este scena unor transformări profunde, de anvergură, ca urmare a proceselor de extindere a NATO și a Uniunii Europene.

Stabilirea dimensiunii securității și apărării de către instituțiile internaționale NATO și Uniunea Europeană, cu rol în transformarea pozitivă a mediului de securitate, este de lungă durată, angajarea implicând luarea în considerație a învățămintelor din conflictele din Balcani, evoluția țărilor neutre, definirea precisă a raportului UE-NATO în problematica politico-militară, dar și actuala criză financiară, cea mai mare după Marea Depresiune din Anii 30, care macină Mapamontul, iar semnele sunt suficiente pentru a nu considera afirmația ca fiind una hazardată.

În acest caz nu rămâne loc pentru concurență, invidii și dubii între „participanți”.

Slăbiciunile NATO, pot fi corectate prin colaborarea cu Uniunea Europeană.

Timpul va arăta dacă europenii se pricep mai bine să rezolve problema mondială, pacea internațională.

1. Introducere

Vreme de multe decenii, Europa a fost divizată de ideologiile politice vehiculate. Anul 1989 a schimbat situația de pe scena relațiilor internaționale. Dacă până la momentul celui de-al II-lea Război Mondial, studiarea problemelor de securitate era considerată ca atribut exclusiv al tehnicienilor militari, vremurile moderne implică în studiul acestui concept specialiști din toate domeniile de activitate. În perioada Războiului Rece, conceptul de securitate este redefinit în termeni militari, arătând astfel principala preocupare a celor două blocuri militare opozante – Organizația Tratatului de la Varșovia și cea a Tratatului Atlanticului de Nord.

Începutul de secol XXI a deschis o eră nouă în politica internațională, în care securitatea, alături de competiția pentru afirmare și consolidare a noilor centre de putere, ocupă locul central în determinarea evoluției lumii și stabilirea noii ordini mondiale¹.

A fost momentul când în Europa de Est, s-a putut vorbi de o anumită transparență militară și chiar încredere².

Noțiunea de securitate depășește astăzi cu mult dimensiunea strict militară. Noile ținte sunt populația, simbolurile politice și infrastructura economică. Amenințările prezentului la adresa securității și provocările sunt mult mai complexe, nu mai sunt conflicte interstatale, a apărut problema terorismului, crima organizată, migrația ilegală,

* Căpitan comandor, doctorand, șef Secție Operații, Statul Major al Forțelor Aeriene

¹Vasile PIRNEA, *Dimensiunea de securitate și apărare a Uniunii Europene*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005.

²Zsuzsanna KACSO, *Relația NATO – PESC. Confruntare pentru securitatea colectivă*, Editura Lumen, Iași, 2006.

instabilitatea economică dar și amenințări la adresa mediului înconjurător. Au apărut pe lângă actorii statali, cei non-statali sau para-statali.

Stabilirea dimensiunii securității și apărării de către instituțiile internaționale cu rol în transformarea pozitivă a mediului de securitate – NATO, Uniunea Europeană, Organizația Națiunilor Unite și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, este de lungă durată, angajarea implicând luarea în considerație a învățămintelor din conflictele din Balcani, evoluția țărilor neutre, definirea precisă a raportului NATO-UE în problematica politico-militară, dar și actuala criză economică, cea mai mare după Marea Depresiune din anii '30.

Trebuie gândit că România nu a intrat în NATO pentru a beneficia de securitate, ci pentru a participa la crearea ei.

În acest context, Europa ultimilor ani a fost și este scena unor transformări profunde, de anvergură, ca urmare a proceselor de extindere a NATO și a Uniunii Europene.

2. Dimensiunea de securitate și apărare a spațiului european și al NATO

2.1. NATO și UE – Instituții internaționale de securitate regionale și globale cu rol în apărarea spațiului european și Nord Atlantic

Rolul cel mai important al organizațiilor de securitate colectivă este de a atenua situațiile conflictuale existente între doi sau mai mulți actori, precum și stoparea escaladării crizelor deja existente. Există trei concepte prin care sunt descrise situațiile conflictuale: criză, conflict și război. La acest moment putem vorbi despre două paradigme, care conturează politica de securitate a fiecărui stat: dilema tradițională a securității și noua dilemă a securității³.

Potrivit dilemei tradiționale a securității, actorii internaționali, caută de obicei, securitatea unilaterală. În acest context, noțiunea de securitate unilaterală desemnează faptul că statele sunt interesate în mod exclusiv de propria securitate, fără a ține cont de mijloacele cu care se poate atinge acest obiectiv. Promovarea unor astfel de politici, subminează securitatea, deoarece există o permanentă înarmare și contra înarmare. În astfel de condiții, nici o țară nu poate garanta un mediu sigur pentru sine și pentru alții.

Singura latură pozitivă a acestei paradigme este absența acelor actori nonstatali imprevizibili, care ar putea lansa un atac în cel mai improbabil moment. Indiferent de paradigma care conturează securitatea internațională la un anumit moment și indiferent de conflictul care ar putea perturba pacea internațională, există organizații pe care societatea internațională se poate baza pentru rezolvarea lor. Unele au fost create imediat după cel de-al II-lea Război Mondial, altele sunt mai recente, dar toate au ca scop reglementarea, soluționarea conflictelor existente pe scena relațiilor internaționale, dacă e posibil, pe cale pașnică.

Multe din problemele statului actual, sunt inevitabil preluate de către structuri globale, de instituțiile internaționale de securitate pentru gestionarea situațiilor de

³ Zsuzsanna KACSO, *Relația NATO – PESC. Confruntare pentru securitatea colectivă*, Categoria Politică, Editura Lumen, Iași, 2006.

criză: NATO, UE, OSCE și ONU. La nivelul acestor organizații trebuie să se manifeste cooperare și dialog instituționalizat.

La nivelul NATO, care deține un rol esențial în întărirea securității euroatlantice după încheierea Războiului Rece, preocuparea a fost pentru deschiderea și dezvoltarea parteneriatului politico-militar, pentru cooperare și dialog consolidat cu fostele state adverse, pentru manifestarea interesului și receptivitatea primirii de noi membri.

Cum declara și Robert F. Simmons Jr.⁴ crearea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (NACC), a fost ca un mijloc de a dezvolta relațiile cu țările foste membre ale Pactului de la Varșovia și cu cele care au luat naștere prin dispariția Uniunii Sovietice; inaugurarea în 1994 a Programului Parteneriatului pentru Pace (PfP), a avut rolul de includere a mai multor parteneri și a crea o gamă largă de cooperare în domeniul apărării, inclusiv în ceea ce privește interoperabilitatea și reforma apărării. Înființarea de către miniștrii aliați și parteneri la Sintra, Portugalia, la 30 mai 1997 a Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC), a avut scopul comun de depășire a limitelor interoperabilității militare, fiind construit pe baza unor valori fundamentale comune⁵. Scopul a fost crearea unui forum pentru consultare politică între toți partenerii, un forum care urma să se alinieze la cooperarea practică din cadrul Parteneriatului pentru Pace, prin realizarea legăturii între calitatea de membru în EAPC și participarea în PfP, cele două fiind instituții pe deplin complementare.

Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic aduce o contribuție importantă la formarea unei culturi comune de securitate euro-atlantică bazate pe dialogul politic întărit și cooperarea practică între aliați și parteneri. Cu 26 de aliați și 23 de parteneri ca membri, EAPC vorbește cu autoritatea celor 49 de state.

Întâlnirile lunare la nivel ambasadorial în cadrul Comitetului Politic (PC) al EAPC asigură un dialog regulat între toți membrii privind teme curente importante. Aceste întâlniri oferă de asemenea oportunitatea de a dezvolta o gândire comună și de a explora posibile noi domenii de cooperare.

Unul dintre cele mai de succes aspecte ale implementării EAPC s-a dovedit a fi Cadrul Politico-Militar (PMF), care permite partenerilor contributori să participe la procesul de luare a deciziilor pentru aceste misiuni aliate. Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic și Grupul de Coordonare Politică (PCG) se reunesc în formatul „aliații plus țările contribuatoare” – cea mai de succes implementare a întâlnirilor de tip „aliații plus n”.

Partenerii care contribuie la misiunile NATO sunt de asemenea implicați în elaborarea Planurilor Operaționale (OPLAN) și a Evaluărilor Periodice ale Misiunilor (PMR) pentru acele misiuni. Mulți dintre participanții parteneri la operații ar dori o implicare mai mare în primele etape ale procesului de luare a deciziilor, iar un progres recent l-a constituit inițierea întâlnirilor Comitetului Militar cu statele contribuatoare.

Privind spre viitor, EAPC va continua să se dezvolte conform liniilor directoare stabilite cu ocazia Summit-urilor de la Praga, Istanbul, Riga și București, iar analiza permanentă a procesului va continua pentru a oferi siguranța că întregul potențial al

⁴ Robert F. SIMMONS Jr., fost secretar general asistent adjunct pentru cooperarea în domeniul securității în cadrul Departamentului pentru Afaceri Politice și Politica de Securitate al NATO.

⁵ Robert F. SIMMONS Jr., *Zece ani de Consiliu al Parteneriatului Euro-Atlantic: Reflecții personale*, Revista NATO 2007, „Parteneriate vechi și noi”.

Parteneriatului este fructificat. De altfel, se apreciază că NATO rămâne de departe singura structură garantă a stabilității euroatlantice, apărarea colectivă constituind nucleul de care depinde securitatea spațiului.

Perioada de pace și stabilitate fără precedent pe care o traversează Europa la început de secol XXI se datorează existenței UE. Este actorul non – statal care a generat nu doar un nivel ridicat de dezvoltare economică pe continent, ci și o nouă abordare a securității, întemeiată pe soluționarea pașnică a disputelor și pe colaborare internațională multilaterală⁶.

În aceste condiții, se poate spune că la început de mileniu, lumea și relațiile internaționale sunt mult mai complexe decât erau înainte. Este un paradox că astăzi, când perioada Războiului Rece s-a încheiat și continentul european are o șansă reală să se integreze, pe baza valorilor democrației și economiei de piață, a respectului drepturilor fundamentale ale omului, mediul de securitate a început să fie din nou o chestiune foarte controversată, poate chiar mai mult ca înainte.

Angajamentul SUA în Europa nu mai este același ca și până în 1989, supraviețuirea NATO într-o anumită măsură, depinzând și de crearea unui potențial militar european semnificativ. Crearea acestei forțe este legată fără doar și poate de capacitatea UE de a menține o bază industrială pentru apărare și de a ține pasul cu evoluțiile tehnologice actuale în domeniul armelor sofisticate⁷.

SUA nu mai consideră că amenințările la adresa securității ar avea izvorul în Europa. În acest context, UE va trebui să demonstreze, că poate genera securitate pe continent și poate chiar în lume. Europa securității și apărării trebuie să demonstreze că nu a ajuns la capăt de drum și mai are de dat răspunsuri fondatorilor și membrilor săi.

Securitatea europeană este legată de dimensiunea de apărare a UE.

UE a exprimat determinarea de a dezvolta capacitatea autonomă de luare a deciziilor și acolo unde NATO nu este angajat, să lanseze și să conducă operații militare de răspuns la crizele internaționale.

Concepută cu europeni pentru Europa, UE a ajuns un actor nonstatal important, chemat să participe la soluționarea oricărei crize sau conflict intrnațional.

Procesele de extindere în paralel al NATO și UE, au dus la lărgirea spațiului european, astfel încât, la frontierele lor se află acum Ucraina, Republica Moldova, țările fostului spațiu iugoslav, regiunea Caucazului, a Mării Caspice și un segment important al Orientului Mijlociu Extins. Întreg acest spațiu este departe de a fi unul stabil, care să poată contribui la securitatea și stabilitatea europeană. Această realitate a dus la necesitatea stabilirii unei agende de securitate cu elemente comune a celor două organizații, fiecare având punctele sale forte și reușind să ofere avantaje specifice. Plasarea în vecinătatea imediată a spațiului european și euro-atlantic a acestor regiuni instabile face absolut necesară conlucrarea celor două organizații, în scopul realizării obiectivelor politico-strategice comune.

⁶ GrațIELA CONSTANTIN BARNA, Elena UDREA, *Mediul internațional de securitate și Uniunea Europeană, comunicare științifică publicată* Buletinul Nr. 2/ 2006 al Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Editura UNAp „Carol I”, București, 2006.

⁷ Vasile PIRNEA, *Dimensiunea de securitate și apărare a Uniunii Europene*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005.

2.2. Amenințări la adresa securității spațiului european și al NATO

Atacurile teroriste începute la 11 septembrie 2001 pe teritoriul SUA, și extinse pe continentul european prin atentatele de la Madrid și Londra, au definit un nou gen de amenințare la adresa mediului internațional de securitate. Acestea au condus la recunoașterea necesității de cooperare flexibilă, multilaterală, echilibrată și consecventă între state, care să includă măsuri pentru crearea unei structuri de securitate în spațiul european și NATO adaptată noilor provocări.

Pe fondul creșterii gradului de complexitate și de impredictibilitate al amenințărilor internaționale, tot mai greu de contracarat în condițiile ștergerii granițelor între amenințările interne și cele cu caracter extern⁸, factorii de decizie atât civili cât și militari sunt chemați să dea răspuns noilor provocări.

Noile amenințări la adresa securității obligă statele membre NATO și UE, precum și cele aspirante la aderare la aceste organisme, să lucreze împreună pentru apărarea unor valori comune de democrație, securitate și libertate⁹.

Principala amenințare la adresa securității internaționale rămâne terorismul internațional, o amenințare strategică, de proporții. În ultimii ani, acțiunile teroriste au cunoscut o amploare îngrijorătoare în toată lumea. Grupările teroriste și-au diversificat atât metodele de acțiune violentă, cât și țintele acestor acțiuni. În prezent, nu se poate afirma cu certitudine că o anumită țară sau regiune din lume se află la adăpost față de activități cu caracter terorist.

Atacurile teroriste sunt greu de prevăzut și de împiedicat. Pentru monitorizarea activității teroriste, în special în fazele de pregătire ale atacurilor, este necesară o foarte strânsă cooperare între agențiile de securitate ale fiecărui stat și între state. De multe ori, informațiile primite chiar de la cetățeni ajută la identificarea unor posibile acțiuni pregătitoare cu caracter terorist. Acțiunile teroriste au un specific aparte față de alte tipuri de evenimente violente: ele nu disting între persoane cu statut oficial și simpli cetățeni. De cele mai multe ori, aceste acțiuni au impact devastator pe o arie extinsă, frecventată public. Multe dintre atacuri sunt provocate cu scopul de a produce pagube umane și materiale, dar și cu scopul de a atrage atenția publică și de a promova imaginea distructivă a celor care le produc¹⁰.

Proliferarea armelor de distrugere în masă, reprezintă o altă amenințare contemporană la adresa păcii și securității. Riscurile deosebite determinate de acest tip de amenințare rezidă în faptul că prin intermediul armelor de distrugere în masă grupul de teroriști de mici dimensiuni poate provoca pierderi, care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale.

Existența unor structuri statale slabe (failed states) în unele părți ale globului (Somalia, Liberia, Afganistan, etc.), conflictele civile și accesul la arme au determinat întărirea și amplificarea crimei organizate. Este o altă amenințare la adresa securității, prin sprijinirea traficului de droguri sau a celui de ființe umane, imigrația ilegală, și

⁸ Liviu MUREȘAN, Riscuri și provocări în scenarii și strategii ante și post PRAGA 2002, Colocviul Strategic nr.6/2002, AÎSM, Centrul de Studii Strategice, București, 2002.

⁹ Vasile PIRNEA, *Dimensiunea de securitate și apărare a Uniunii Europene*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005.

¹⁰ Ministerul Afacerilor Externe, www.diplomacy.ro.

traficul ilegal de arme mici. Legătura dintre terorismul internațional și crima organizată au devenit evidente. Un exemplu în acest sens este știrea oferită de ziarul El Pais¹¹: „Creșterea producției de coca în Columbia”. Planul Columbia, destinat sporirii securității și eliminării plantațiilor de droguri, a eșuat. Deși SUA au investit 6 milioane de dolari în acest plan, 90% din cocaina pe care o consumă americanii provine din această țară latino-americană. Alarmante sunt cifrele unui studiu al ONU, care plasează creșterea producției la 27% în 2007. Dacă mai adăugăm, că aceste culturi de coca, baza de producție a cocainei, finanțează grupurile paramilitare și gherila din zonă, iar în ciuda operațiunilor militare columbiene traficul nu a scăzut, vedem amploarea pe care a luat-o acest „flagel” în țările slab dezvoltate.

Nu putem nega faptul că astăzi mai există state aflate sub un regim unipersonal, totalitar (Cuba, Coreea de Nord, țările dominate de fundamentalismul islamic) cu influențe negative asupra securității vecinilor¹².

Astăzi, conflictele regionale de natură religioasă, etnică sau disputele teritoriale, au luat locul războiului clasic. În aceste condiții, noile amenințări la adresa mediului de securitate și a echilibrului internațional, dezvoltarea și proliferarea armelor cu o mare capacitate de distrugere, terorismul internațional și nu în ultimul rând problemele de mediu sunt provocări majore cărora comunitatea internațională încearcă să le găsească soluții prin operațiunile de menținere a păcii și asigurare a securității teritoriale.

Conflictele regionale, sunt și ele amenințări care subminează fundamentele securității și stabilității și creează condiții pentru terorism și crimă organizată, precum și pentru distrugerea speranței și disperare.

„Ne confruntăm cu cea mai mare criză economică de două generații încoace”, afirma profesorul Paul Rogers¹³, într-un discurs în fața studenților de la Universitatea Bradford. Este momentul să ne gândim că acest lucru ar putea fi o amenințare indirectă la securitate, iar dacă gândim că această criză este mondială putem afirma că și amenințarea este una internațională.

Acestor amenințări „văzute” s-ar putea adăuga și cele „nevăzute”:

- Scutul antirachete din India.

Tensiunile suscitade în Rusia de instalarea unui sistem de apărare antirachete al SUA în estul Europei nu se compară cu reacția provocată de amplasarea unui scut antirachete în India care, curios nu a intrat în dezbaterile opiniei publice, deși la 27 februarie 2008, ministrul apărării al SUA, Robert Gates, a anunțat negocieri cu India privind construirea unui sistem de apărare antirachetă, care ar putea avea mari consecințe asupra stabilității regionale și trezi furia Chinei sau Pakistanului.

- Rusia se lansează în cucerirea Africii.

Resursele energetice din Africa au intrat în centrul atenției rusești. Monopolul energetic de stat rus Gazprom a reușit să monopolizeze licențele de gaz din Nigeria - țara care dispune de cele mai mari rezerve mondiale. Va finanța un gazoduct

¹¹ Ediția în limba spaniolă a Foreign Policy, enumera în ultima sa ediție „cele zece știri cele mai importante” care nu au ajuns însă pe prima pagină în 2008.

¹² Col.Gheorghe ISTRATE, *Influența globalizării asupra securității. Implicații strategice*, Sesiunea de comunicări științifice, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.

¹³ Paul Rogers, consultant la Oxford Research Group și profesor la Universitatea Bradford.

transharian de 4.000 de kilometri spre Europa, va investi într-un gazoduct din Libia construit sub mare și s-a oferit să cumpere întregul gaz libian și o parte din exporturile sale de petrol. Astfel, Moscova ar controla toate livrările energetice ale UE.

- Creșterea numărului de trupe în Afganistan înainte de termen.

Promisiunile președintelui SUA, Barack Obama, de a crește numărul de trupe în Afganistan au început chiar înainte de investire. Administrația Bush a majorat cu 85.000 numărul soldaților desfășurați în această țară și a întreprins construirea unei închisori pentru suma de 50 de milioane de dolari în apropiere de baza aeriană de la Bagram și extinderea aerodromului de la Kandahar, pentru un buget de 100 de milioane de dolari.

3. Relația strategică NATO – Uniunea Europeană – prezent și perspective de evoluție

3.1. Perspective într-un context global schimbător

Momentele de criză aduc întotdeauna la suprafață întrebări legate de identitatea și rolul în societate a entității aflate în criză. În cazul unei alianțe de apărare colectivă, redefinirea acestei identități după un moment de criză este foarte dificil. Acest lucru s-a văzut odată cu destinderea relațiilor dintre Est și Vest, după anul 1989. În acest prim caz, schimbarea conceptului strategic al NATO a dat un nou sens acțiunilor întreprinse de statele membre.

Anul 2001 a adus un nou moment de criză pentru identitatea NATO. Excluz din acțiunile întreprinse de SUA în Afganistan, cei mai mulți analiști și-au pus problema dacă mai există un rol pentru NATO în contextul global al relațiilor internaționale, sau NATO trebuie să se mulțumească cu un rol regional, cel de a asigura securitatea euro-atlantică, prin rezolvarea crizelor din Balcani. Mulți analiști, care au considerat că rolul NATO s-a diminuat, au invocat motivul, noul val de integrare. Ei au considerat că această nouă integrare a slăbit structura NATO și odată cu ea și capacitatea acestuia de a acționa într-un mod satisfăcător în favoarea securității colective.

În contextul acestei dezbateri¹⁴ au apărut două puncte de vedere. Pe de o parte sunt adepții NATO, care consideră că Alianța ar trebui să aibă un rol global militar, vocea lor fiind Ronald D. Asmus¹⁵. Pe de alta parte, reprezentanți de Charles Grant¹⁶, sunt NATO-scepticii, care prevăd un rol mai degrabă politic decât militar al structurii. Potrivit acestui curent, rolul NATO trebuie să se rezume la securitatea europeană în principal la rezolvarea problemei din Balcani.

În ceea ce privește oficialii statelor membre la Alianță, precum și oficialii NATO, aceștia promovează un rol extins pentru Alianță. Fostul Secretar General NATO, Lord Robertson, a argumentat în multe din discursurile sale, necesitatea NATO, atât din punct de vedere economic, cât și din punct de vedere al securității. Acesta a conturat posibilitatea existenței unui cerc vicios a cărei rezolvare poate

¹⁴ Ronald D. Asmus versus Charles Grant, *Can NATO remain an effective military and political alliance if it keeps growing?*, 2002, www.nato.int/issues.

¹⁵ Ronald D. Asmus este cercetător pentru studii europene, la Consiliul de Relații Externe.

¹⁶ Charles Grant este directorul Centrului de Reforme Europene, cu sediul la Londra.

depinde în totalitate de NATO. În viziunea sa, la momentul actual, unele dintre cele mai mari provocări la adresa societății internaționale sunt crearea prosperității economice, crearea unui balans în cadrul Alianței care să permită dezvoltarea relației transatlantice într-un mod optim, întărirea legăturilor cu partenerii, etc¹⁷.

Summit-urile recente tind să fie de partea celor care susțin eforturile NATO de a îmbrățișa un rol global militar. Inițiativele NATO reflectă dorința Alianței de a se implica în problemele de securitate ale scenei internaționale. Totodată, prin dezvoltarea capacităților, NATO poate deveni în scurt timp un aliat considerabil statelor și altor actori internaționali în lupta contra terorismului. Astfel NATO își modelează noul cadru de securitate și nu devine o victimă a „erei de nesiguranță”.

3.2. Parteneriatul strategic NATO – UE

Provocările de securitate includ o supra-abundență de pericole complexe aflate într-o evoluție continuă, printre care se numără terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă (WMD), statele problemă, conflictele în impas dar interminabile, criminalitatea organizată, amenințările cibernetice, penuria energetică, degradarea mediului și riscurile de securitate asociate, dezastrele naturale sau provocate de om, epidemiile și multe altele. Combaterea eficientă a acestor amenințări, la care s-a adăugat și dorința de dezvoltare a propriilor identități, a solicitat un parteneriat amplu și o sinergie puternică între NATO și Uniunea Europeană.

Primul pas remarcabil a fost făcut de NATO, în 1999 la Washinton, când s-a pus bazele Identității Europene de Securitate și Apărare – ESDI. Procesul avea să servească și ca fortificare a relației transatlantice, dar trebuia să îndeplinească și un obiectiv important: dezvoltarea politicii externe și de securitate a UE¹⁸.

De altfel, între cele două organisme a fost constituit în 2001 Parteneriatul Strategic NATO-UE pentru conlucrarea în vederea prevenirii și soluționării crizelor și conflictelor în spațiul european și dincolo de acesta. Utilizarea acestuia la maximă capacitate nu poate avea decât un rezultat pozitiv pentru cele două instituții.

Noile relații dintre Statele Unite și Rusia, pe de o parte și dintre NATO și UE, pe de altă parte, marchează în prezent, mediul internațional de securitate – un nou parteneriat, dar și noi tensiuni. În asemenea circumstanțe, lipsa de bani, de timp, de viziune și de voință politică ar putea afecta nu doar securitatea națională, cât mai ales pe cea internațională¹⁹.

Un exemplu de colaborare fructuoasă în domeniul securității între NATO și UE este Acordul Cadru de la Ohrid pentru prevenirea războiului în fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei. În februarie 2001, în apogeul conflictului interetnic dintre forțele de securitate naționale și insurgenții albanezi înarmați, NATO și UE au coordonat negocierile care au condus la Acordul de la Ohrid în luna august a aceluiași

¹⁷ Lord Robertson, *NATO in the New Millenium*, 2001, p.5, www.nato.int/issues.

¹⁸ Lord Robertson, *Why Should Americans Care?*, Discurs ținut la Universitatea George Washington, Washington DC, 4 aprilie 2000.

¹⁹ Liviu MUREȘAN, *The New International Security Landscape*, Defense and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, second volume, Edited by J. Trapans and P. Fluri, Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2006.

an. În aceeași lună, NATO a lansat Operația Essential Harvest, care a durat 30 de zile, pentru a dezarma grupurile etnicilor albanezi și a distruge armele astfel colectate. Aceasta a fost urmată de Operația Amber Fox, care s-a desfășurat pe parcursul a trei luni și a asigurat protecția observatorilor internaționali care au supervizat implementarea acordului de pace în fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei. Pentru a reduce pericolul apariției regresului, NATO a fost de acord să continue sprijinul acordat prin Operația Allied Harmony, desfășurată în perioada decembrie 2002 - martie 2003, după care aceasta a fost preluată de către UE.

La sfârșitul lunii martie 2003, UE a lansat prima sa misiune de menținere a păcii, Operația Concordia, care a reprezentat de asemenea prima implementare a acordului Berlin+. Un comandament NATO de mici dimensiuni a continuat să funcționeze la Skopje, pentru a sprijini autoritățile în vederea dezvoltării reformei în domeniul apărării și a adaptării la standardele NATO. Operația a fost menținută de UE până în decembrie 2003 și a fost urmată de o misiune civilă de poliție, Operația Proxima, care a continuat până la sfârșitul lui 2005. În perioada Proxima, autoritățile polițienești ale UE au cooperat cu autoritățile similare din fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, ele acordând sprijin reformei Ministerului de Interne macedonean, oferind asistență pentru managementul integrat al frontierelor.

Un alt exemplu pozitiv este misiunea din Bosnia-Herțegovina. În decembrie 2004, NATO și-a încheiat operația Forța de Implementare (IFOR)/ Forța de Stabilizare (SFOR), care durase nouă ani. Aceasta a fost preluată de către UE, care a inițiat imediat Operația Althea, cu un efectiv de 6.000 de oameni.

La fel ca în operațiile din fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Comandantul Suprem Aliat Adjunct din Europa al NATO (DSACEUR) a fost numit Comandant Operațional, acționând sub îndrumarea politică și orientarea Comitetului Politic și de Securitate al Uniunii Europene (PESC).

Pentru a consolida cooperarea, atât NATO cât și UE, trebuie să se concentreze asupra întăririi capacităților lor cheie, creșterii interoperabilității și coordonării doctrinelor, tehnologiei, echipamentului și instruirii.

Anunțul privind realizarea capacității operaționale complete a Forței de Răspuns a NATO (NRF), făcut cu ocazia Summit-ului Alianței de la Riga din 2006, a marcat un moment major de referință. Forța de reacție rapidă a NATO este concepută pentru a îndeplini oriunde în lume misiuni care acoperă întreg spectrul de operații.

Încă de la apariția sa în 2004, planul UE de a înființa „Grupuri Tactice de Luptă” naționale și multinaționale a devenit o prioritate majoră a PESA. Fiecare Grup Tactic de Luptă este compus din 1.500 de militari, iar două dintre aceste pachete de forțe de arme întrunite sunt acum permanent de serviciu, oferind UE o capacitate militară „pregătită să acționeze în orice moment” pentru a răspunde la crizele din întreaga lume. Cu toate acestea, este necesar ca eforturile să continue în domenii, precum coordonarea între civili și militari pentru a oferi siguranța că Grupurile Tactice de Luptă își vor fructifica întregul potențial.

Fiind conștiente de potențiala suprapunere între NRF și Grupurile Tactice de Luptă, NATO și UE au început să coopereze pentru a se asigura că cele două forțe se pot completa reciproc. Totuși, actualele programele de achiziții și investiții nu corespund cerințelor forțelor multinaționale. Rolurile NATO și UE în acest domeniu

ar trebui să devină complementare, iar colaborarea între cele două organizații ar trebui ridicată la un nou nivel – parteneriat global, pentru a oferi siguranța obținerii unor rezultate în urma folosirii cu eficiență a fondurilor.

Recunoscând dimensiunea globală a securității internaționale, NATO s-a angajat ireversibil în operații „în afara ariei” dincolo de centrul său de gravitate, inițial cel euro-atlantic. Prin asumarea conducerii Forței Internaționale de Asistență de Securitate (ISAF) în Afganistan, Alianța a deschis calea pentru dialog politic, consultări și parteneriate cu state deosebit de importante aflate cu mult în afara spațiului euro-atlantic, printre care Australia, Noua Zeelandă și Pakistan.

UE a devenit de asemenea din ce în ce mai mult un actor internațional, îndeplinind misiuni militare și civile de gestionare a situațiilor de criză, reformă a sectorului securității, aplicare a legii și asistență a frontierelor, atât în imediata sa vecinătate, cât și în afara acesteia. Ariile geografice includ Balcanii, Caucazul, Europa de Est, Mediterana și Orientul Mijlociu – dar și locuri foarte îndepărtate precum Republica Democrată Congo (DRC) și Indonezia. Dislocarea trupelor UE în DRC la jumătatea lui 2006 a evidențiat ideea că Africa sub-sahariană va reprezenta un nou punct focal al securității UE și al proiecției în exterior al acesteia.

Probabil că parteneriatele la nivel global vor realiza o cultură a cooperării în domeniul securității între Alianță și alți actori internaționali, vor reduce înțelegerea eronată și concepțiile greșite și vor spori cunoașterea și conștientizarea condițiilor regionale vitale în vederea conceperii unor răspunsuri de securitate eficiente pentru amenințările actuale sau emergente. Pe fondul extinderii colaborării operaționale cu parteneri globali aflați din punct de vedere geografic la mari distanțe, cooperarea NATO-UE trebuie să devină coloana vertebrală a unei comunități euro-atlantice puternice.

Utilizată în comun, valoarea celor două organisme nu poate decât să crească. Dacă în trecutul recent, între cele două organizații a existat uneori un „concurs de acțiune” – cazul cooperării NATO-UE în Darfur, care s-a desfășurat fără a recurge la aranjamentele Berlin+, a□a cum sublinia corect și secretarul general NATO, Jaap de Hoop Scheffer, acum ar trebui să înceteze toate rivalitățile de acest fel și orice formă de duplicare a eforturilor. În schimb, trebuie să existe un dialog susținut pe tema armonizării transformării militare și a asigurării existenței unei cooperări fără asperități în domeniul planificării avansate și al capacităților, combinat cu existența unor structuri flexibile pentru comunicare.

NATO și UE se confruntă cu provocări similare într-o serie de domenii. Un exemplu în acest sens este Kosovo, unde există în mod evident mult loc pentru politicile complementare, precum și pentru crearea de noi legături de cooperare.

Prin intermediul unei noi misiuni civile sub umbrela ESDP, UE va acționa de asemenea în vederea consolidării statului de drept. Gestionarea Kosovo, un stat de facto, va constitui o provocare semnificativă pentru capacitățile civile de gestionare a crizelor ale UE. Rezultatul va depinde în mare măsură de amploarea mandatului care urmează să fie propus de o viitoare Rezoluție a Consiliului de Securitate al ONU și de angajamentele asumate de statele membre ale UE.

Un alt domeniu prolific pentru cooperarea potențială dintre NATO și UE în Balcani ar putea fi constituit prin extinderea Reuniunii Miniștrilor Apărării din

Europa de Sud-Est (SEDM) pentru a include planificarea urgențelor civile și prin formarea de către miniștrii de interne a Ministeriile pentru Apărarea Teritoriului Național în Europa de Sud-est (SEHDM).

Regiunea extinsă a Mării Negre este o altă zonă unde NATO și UE ar trebui să se completeze reciproc. Organizațiile au obiective comune în această zonă – menținerea stabilității, îmbunătățirea imaginii și a perspectivelor economice ale regiunii, promovarea reformei în sectorul securității, reducerea traficului de arme, droguri și ființe umane, îmbunătățirea managementului frontierelor și democratizarea. În prezent însă, cele două organisme nu au o viziune strategică comună cu privire la regiunea Mării Negre, deoarece diferențele conceptuale împiedică realizarea unei abordări combinate. Prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate (ENP), UE urmărește să creeze un „cerc de prieteni” în jurul periferiei sale, inclusiv la Marea Neagră. În mod similar, subliniind faptul că regiunea este în același timp o punte către regiunea bogată în energie a Mării Caspice și o barieră în fața amenințărilor transnaționale, NATO promovează o concepție „punte/ barieră” pentru această zonă.

Afganistanul oferă de asemenea oportunități pentru o cooperare sporită. Țara are o nevoie acută de mai mulți polițiști, judecători, ingineri, lucrători pentru asistență, consilieri pentru dezvoltare și membri ai personalului din domeniul administrației. Toate aceste resurse sunt disponibile pentru UE, dar nu și pentru participanții NATO la misiunile de menținere a păcii.

În noiembrie 2006, Comisia Europeană a aprobat 10,6 milioane de Euro pentru a sprijini furnizarea de servicii și o mai bună guvernare prin intermediul Echipelor Provinciale de Reconstrucție (PRT) ale NATO. Mai mult decât atât, misiunea NATO din Afganistan ar putea fi sprijinită de o misiune civilă ESDP pentru asistență în domeniul statului de drept și instruirea poliției.

Un alt domeniu promițător al viitoarei cooperări NATO-UE este securitatea energetică. Pentru multe țări UE, dependența semnificativă de sursele externe de energie reprezintă de mult o realitate, în timp ce pentru altele aceasta constituie o perspectivă nouă dar care se va materializa pe termen scurt. Pe măsura producerii schimbărilor în peisajul surselor de energie, cererea globală crește de asemenea. Emergența Chinei și a Indiei ca puteri economice majore va determina o creștere a cererii globale de energie cu aproape 60% în următorii 20 de ani și va agrava competiția între țările importatoare de energie.

În concluzie, NATO și UE se confruntă cu aceleași provocări de securitate vitale. O cooperare sporită în aceste domenii ar fi logică și ar conduce probabil la obținerea unor rezultate mai bune pentru ambele. Există oportunități de a construi pe fundația oferită de învățămintele desprinse din colaborarea anterioară și ar trebui identificate noi domenii de cooperare. Pentru a realiza un parteneriat mai solid și comprehensiv, cele două instituții trebuie să acționeze în vederea creșterii cooperării practice și a continuării armonizării agendei transatlantice.

Istoria recentă a ambelor organizații, a demonstrat că ambele dispun de capacitate de adaptare și restructurare, astfel încât să răspundă solicitărilor mediului de securitate și ale intereselor naționale în domeniul securității și apărării statelor membre.

3.3. UE egal NATO

S-au conturat numeroase dezbateri pe tema capacității UE de a-și îndeplini misiunea, întrebarea fiind dacă UE ar putea fi în măsură să efectueze toate operațiunile pe care le poate efectua NATO. Printre cei mai mulți analiști, care au încercat să răspundă la această întrebare se află Frazer Cameron²⁰ și Andrew Moravcsik²¹. În dezbaterea pe această temă Cameron este cel care susține cu tărie necesitatea dezvoltării UE într-o manieră independentă de NATO, la fel de puternic și capabil ca acesta. De cealaltă parte Moravcsik, contestă necesitatea independenței UE de structurile Nord-Atlantice.

Luând în considerare faptul că UE și-a dorit întotdeauna o dimensiune de securitate și nu de puține ori a fost aproape să-și îndeplinească visul, este puțin probabil că va renunța vreodată la a-și dezvolta în totalitate și în mod independent această politică. Tratatul de la Maastricht a însemnat primul pas spre realizare, urmând conturarea sarcinilor de la Petersberg, proiectul „Headline Goal”, misiunile din Macedonia, Congo și Bosnia. În urma acestor realizări este clar că Uniunea urmează „viziunea lui Chirac”, prin care se dorește ca UE să meargă pe cont propriu și se opune „viziunii lui Blair”, care propune ca UE să devină un aliat loial al NATO.

Argumentele cu care Frazer își susține cauza sunt: viziunile strategice divergente dintre UE și NATO și necesitatea consolidării UE pe plan militar, pentru a-i conferi un statut puternic pe plan extern.

Lasând la o parte orice dezbateri, analiștii care au privit situația în mod obiectiv au pornit de la punctul de vedere oficial al NATO în ceea ce privește politica de securitate a UE: NATO își dorește o relație non-birocrațică, bazată pe cooperare, consultare, pentru a determina concret cine, când și în ce fel trebuie să acționeze în cazul izbucnirii unei crize. Pentru a fi posibilă această colaborare, NATO trebuie să renunțe la a se mai simți periclitat de noua politică a UE, iar Uniunea trebuie să se concentreze pe multele aspecte care trebuie încă puse la punct pentru a deveni pe deplin operabilă: resursele necesare pentru creșterea mobilității forțelor europene, formularea unor standarde comune NATO-UE, ca Uniunea să știe care sunt cerințele care trebuie îndeplinite pentru cooperare, includerea alianțelor non-UE în planificarea militară și în luarea deciziilor politice în cazul operațiunilor conduse de UE, dezvoltarea unui mecanism de consultare politică și cooperare practică între NATO și UE, formarea unui cadru instituționalizat pentru aranjamente, în cadrul cărora NATO să dea în folosință instrumente și capacități militare pentru operațiuni planificate în cadrul UE²².

În ceea ce privește punctul de vedere oficial a UE, acesta a fost sintetizat de către Înalțul Reprezentant pentru PESC, Javier Solana. În viziunea sa, ruptura transatlantică este mai degrabă o problemă retorică și nu una reală. Problemele cu care se confruntă relația transatlantică nu sunt atât de relevante, dacă este să ne raportăm la domeniile extinse de cooperare strânsă între cele două instituții. Atât

²⁰ Frazer Cameron este director de studii la Centrul European de Politică de la Bruxelles.

²¹ Andrew Moravcsik este director al Programului UE de la Universitatea Harvard.

²² Ambasadorul Alexander Vershbow, *European Defence: European and American Perceptions*, Paris 2000, www.useu.be/issues. Ambasadorul este reprezentant permanent al SUA la Consiliul Nord-Atlantic.

pentru NATO cât și pentru UE problemele de securitate globală sunt de importanță maximă, iar cooperarea pentru furnizarea securității diferitelor zone nu poate fi umbrită de unele diferențe minore dintre acești doi actori. Luând în considerare noile provocări la adresa securității, cele două tabere trebuie să-și recunoască deficiențele pentru a putea colabora în mod eficient. Acest lucru înseamnă, în cazul NATO, ca unul dintre membrii săi și anume SUA, să renunțe la unilateralism și să se angajeze mai ferm cooperării internaționale. Pentru UE aceasta presupune preluarea unor sarcini mai dificile în rezolvarea crizelor internaționale²³.

Odată ce aceste elemente și-au găsit locul, NATO și UE pot începe procesul de colaborare al cărui rezultat să fie producerea unui cadru de securitate mult mai eficient, fiecare entitate având un rol specializat, dar complementar²⁴.

Concluzii

La sfârșitul secolului XX au existat multe scenarii care descriau viitoarea față a relațiilor internaționale din secolul următor. Unii prevedeau triumful comunității internaționale în probleme sociale, economice, politice, alții se temeau de haos și anarhie, pricinuită de căderea sistemului de relații internaționale.

Ceea ce nu a fost prevăzut în nici un scenariu, au fost evenimentele din 11 septembrie și cele care au urmat. Nimeni nu anticipa un atac împotriva SUA, dar nici cruciada crudă care i-a urmat pentru combaterea terorismului.

Indiferent de paradigma care conturează securitatea internațională și indiferent de conflictul care ar putea perturba pacea internațională, există organizații pe care societatea internațională se poate baza pentru rezolvarea lor. Unele din acestea au fost create după cel de-al II-lea Război Mondial, altele mult mai recent, dar toate cu scopul de reglementare și soluționare a conflictelor existente pe scena relațiilor internaționale, pe cale pașnică, dacă este posibil.

Lucrarea a avut ca scop găsirea de răspunsuri la unele întrebări:

- cum este văzut NATO la ora actuală;
- viabilitatea UE; va fi PESC destul de puternic pentru a ține pasul cu NATO și eventual să preia unele din îndatoririle acestuia;
- care este relația dintre aceste organizațiile responsabile cu menținerea securității;

În încheiere, se pare că numai timpul va arăta dacă europenii se pricep semnificativ mai bine decât americanii să rezolve problema mondială, pacea și securitatea internațională.

Bibliografie:

Legislație:

- [1]. Constituția ROMÂNIEI, București, 2003, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 767 din 31.10.2003.

²³ Javier Solana, *Destined to Cooperate*, Financial Times, 14 iunie 2004.

²⁴ Gunter Altenburg, *NATO-EU Relation*. Asistent al Secretarului General al NATO pentru Afaceri Politice.

- [2]. Strategia Națională de Securitate a României, Guvernul României, București, 2007.

Lucrări de autori români:

- [1]. ISTRATE Gheorghe, Influența globalizării asupra securității. Implicații strategice, Sesiunea de comunicări științifice, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.
- [2]. MOȘTOFLEI Constantin, POPA Vasile, Întrebuintarea puterii aeriene la începutul secolului XXI. Realități, tendințe, implicații, Editura U.N.Ap., București, 2005.
- [3]. PIRNEA Vasile, Dimensiunea de securitate și apărare a Uniunii Europene, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2005.
- [4]. ORZEAȚĂ Mihail, Securitatea națională și internațională în era globalizării, Curs de securitate și apărare națională, Editura U.N.Ap.„Carol I”, București, 2004.
- [5]. POPA Adrian, Puteri și influențe, Editura Corint, București, 2001.
- [6]. RÂPAN Florian, Tendințe de întrebuintare a aviației militare în cadrul strategic actual, Editura A.I.S.M, 1998.
- [7]. ȚENU Costică, STÂNCILĂ Lucian, Bazele nomologice ale acțiunilor militare în războiul modern, Editura AISM, București, 2003.

Lucrări de autori străini:

- [1]. FUKUIAMA Francis, Construcția statelor, Ordinea mondială în secolul XXI, Editura Antet, București, 2004.
- [2]. KACSO Zsuzsanna, Relația NATO PESCE, Categoria Politică, Editura LUMEN, București, 2006.
- [3]. SIMMONS F Robert Jr., Zece ani de Consiliu al Parteneriatului Euro-Atlantic: Reflecții personale, Revista NATO 2007, Parteneriate vechi și noi.
- [4]. VERSHBOW Alexander, European Defence: European and American Perceptions, Paris 2000.

Articole, publicații, lucrări de cercetare

- [1]. BARNA Grațiela, UDREA Elena, Mediul internațional de securitate și Uniunea Europeană, Buletinul Nr. 2/ 2006 al UNAp „Carol I”, Editura UNAp„Carol I”, București 2006.
- [2]. CÂRNU Fănică, Securitatea aeriană a României în contextul integrării europene și euroatlantice, Referat de cercetare științifică, UNAp, „Carol I”, București, 2007.
- [3]. MUREȘAN Liviu, Riscuri și provocări în scenariile și strategii ante și post PRAGA 2002, Colocviul Strategic nr.6/2002, AÎSM, Centrul de Studii Strategice, București, 2002.

Site-uri Internet:

- [1]. [http:// www.useu.be/issues](http://www.useu.be/issues)
- [2]. <http://www.observatorulmilitar.ro>
- [3]. <http://www.nato.int/issues>.

PARTICIPAREA LA GESTIONAREA CIVILĂ A CRIZELOR PRIN FORȚA DE JANDARMERIE EUROPEANĂ. O NOUĂ PROVOCARE PENTRU JANDARMERIA ROMÂNĂ

Dr. Olimpiodor ANTONESCU*

Is globalization only a security factor or it provides also insecurity? In the context of globalization, communications and new technologies can be used both by states, institutions and honest people and networks of organized crime organizations and terrorist groups, the latter making thus their own propaganda or publishing their threats, and In the Money Laundering (through E-Money) or affecting the security of states, breaking through the protective systems of computers.

Sistemul complex al participării unei forțe la misiuni europene și internaționale presupune înțelegerea și aprofundarea fenomenelor și proceselor care definesc și orientează relațiile interstatale europene actuale și în perspectivă, necesită cunoașterea unor concepte fundamentale, între care: conștientizarea și apărarea valorilor europene în contextul general al globalizării, identificarea, definirea și promovarea intereselor europene, fundamentarea securității colective etc.

Valorile europene reprezintă un ansamblu de atribute caracteristice, stări sau moduri de acțiune considerate (percepute sau afirmate) a fi perene, specifice și dezirabile popoarelor (națiunilor) de pe continent și având un rol esențial în orientarea politicilor comunitare, în stabilirea scopurilor, obiectivelor și strategiilor de integrare, a metodelor și căilor de acțiune pentru instituțiile regionale și zonele necesare afirmării unei identități comune proprii.

Interesele europene reprezintă țeluri fundamentale și rațiuni hotărâtoare care definesc, călăuzesc și animă o anumită identitate și conduită europeană în ansamblu și pentru fiecare stat. Ele sunt exprimate cel mai pregnant în securitatea continentului în contextul politicilor mondiale.

Securitatea europeană reprezintă starea în care se pot afla actorii de pe continentul european pentru a putea să se dezvolte durabil și să acționeze unitar, fără îngrădiri, pentru promovarea și apărarea intereselor proprii și comunitare europene.

Jandarmeria Română, în congruență cu competențele stabilite prin legea sa organică, a înțeles necesitatea de a se alinia de timpuriu în structurile funcționale la nivel european și a efectuat cu succes demersurile de integrare în Asociația Forțelor de Poliție și Jandarmerie Europene și Mediteraneene cu Statut Militar (FIEP) precum și în Forța de Jandarmerie Europeană (EUROGENDFOR sau FJE), instituții a căror cooperare în ultimii ani care a remodelat ideea de Forță de tip Jandarmerie și a revoluționat conceptul de Comunitate a forțelor de poliție cu statut militar.

* General maior, prim adjunct al Inspectorului General al Jandarmeriei Române, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române.

1. Politica comună de apărare – expresie a PESC

1.1. Contextul european de securitate și apărare

Tratatul Uniunii Europene (TUE) a pus în circulație, ca un domeniu în plus al politicii externe și de securitate comună (PESC), definirea progresivă a unei politici comune de apărare, în cazul unei decizii a Consiliului European în acest sens, care să fie implementată fără o avizare ulterioară a deciziei respective de către parlamentele naționale.

Prima expresie a politicii comune de apărare constă în asumarea de către Uniunea Europeană a misiunilor operative ale UE, cunoscute drept misiunile de la Petersburg, respectiv:

- misiuni umanitare și de salvare;
- misiuni de menținere a păcii;
- misiuni în care intervin forțele armate pentru gestionarea unei crize;
- misiuni de pacificare.

În acest context, însușindu-și misiunile operative ale UE, Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) a pus în aplicare, cu caracter imediat, modalități de apărare comună proiectate dincolo de frontierele UE, ce ar putea fi calificate drept apărare indirectă, lăsând pentru mai târziu realizarea apărării directe, în sensul în care aceasta este prevăzută în articolul cinci din Tratatul de la Bruxelles (UE) și din cel de la Washington (NATO), adică față de o agresiune armată împotriva unuia sau unora dintre statele membre.

Prin dezvoltarea misiunilor de tip Petersburg - care acoperă practic toate acțiunile operative din domeniul gestionării crizelor - este posibilă neutralizarea în mod oportun a riscurilor ce ar putea apărea la adresa securității arealului european, evitându-se astfel degenerarea sa într-o amenințare majoră la adresa păcii și stabilității UE. Deoarece odată cu sfârșitul războiului rece marea amenințare directă din Est s-a transformat, iar până în acest moment pericolele care i-au luat locul au o natură diferită, mai puțin militară, se poate spera că această complexă politică de apărare indirectă a UE, inițiată recent, va fi suficientă pentru a se evita apariția unor viitoare amenințări serioase împotriva securității și pentru a suplini, în consecință, activarea apărării comune directe, de ale cărei capacități Uniunea nu dispune încă pe deplin, deși trebuie precizat că dacă această ambiție nu se va dovedi realizabilă, UE se va putea conta întotdeauna pe capacitatea de apărare directă a statelor membre și mai ales pe cea oferită de NATO.

În acest sens, luând ca punct de pornire existența ansamblului de state majore și forțe naționale existente deja la nivelul UE, includerea politicii de apărare indirectă în PESA și implicit realizarea unor operații în domeniul prevenirii și gestionării civile a crizelor, a deschis calea pentru crearea unor forțe europene de intervenție capabile să îndeplinească toate misiunile operative stabilite la Petersburg.

Consiliul European (șefii de stat și de guvern ai țărilor membre UE), în calitate de eșalon superior al structurii de gestionare a crizelor a Uniunii, a facilitat acțiunea comună la nivel european și conducerea operațiunilor și a întărit competențele Bruxelles-ului într-un sector de cel mai mare interes funcțional: dreptul de a stabili strategii comune pentru realizarea obiectivelor PESA, strategii care trebuie să le

determine scopul și durata, precum și mijloacele pe care trebuie să le furnizeze Uniunea și statele membre.

1.2. Jandarmeria Română în fața provocărilor începutului de mileniu

De-a lungul întregii sale existențe, Jandarmeria Română a fost organizată, a funcționat și a acționat ca o instituție militară, dar acest fapt nu a împiedicat-o, ba dimpotrivă, să participe activ și eficient la acțiunile de apărare a securității, atât la nivel național cât și la nivel regional.

Ca structură specializată a Ministerului Administrației și Internelor, Jandarmeria Română se află în prezent în plin proces de adaptare, în urma unei reforme profunde, la noile cerințe izvorâte din statutul țării noastre, de membru activ al Uniunii Europene. Fiind deja parte a principalelor inițiative europene care au ca obiect jandarmeria (FIEP și FJE), Arma și-a supus structurile unui amplu proces de restructurare la nivel conceptual, logistic și acționai, focalizat pe două componente distincte, care, în contextul deplinei implicări a României în structurile europene, corespund unor dimensiuni interne și externe.

Componentă internă, se referă la contribuția de specialitate adusă de Jandarmerie la elaborarea Strategiei de Securitate Națională și a celorlalte documente programatice care, în conformitate cu prevederile constituționale și în contextul realităților geopolitice actuale, permit realizarea interoperabilității cu celelalte forțe având atribuții în asigurarea securității naționale, pentru rezolvarea eventualelor situații de criză în a căror rezolvare Arma poate fi implicată.

Cea de-a doua componentă, *cea externă*, se referă la capacitatea structurilor Jandarmeriei Române de a coopera și realiza interoperabilitatea cu structurile similare din țările europene, de a-și adapta concepția de întrebuintare a forțelor și de operare, la cerințele și obligațiile asumate de către statul român în cadrul integrării europene și euroatlantice.

Jandarmeria Română are în acest moment capacitatea, structura organizatorică, experiența și disponibilitatea de a participa, alături de alte forțe, la planificarea, organizarea și desfășurarea operațiunilor de stabilizare sau la cele de gestionare civilă a crizelor, sub diferite egide (ONU, UE, NATO, coalitii, etc.), fiind prezentă cu unități sau experți în teatre de operații diferite și delicate, unele învecinate României (teatrul Balcanic - Kosovo sau bazinul Mării Negre - Georgia), altele foarte îndepărtate (precum teatrul African Congo).

2. De la forța de poliție europeană la forța de jandarmerie europeană

2.1. Forța de Poliție Europeană

Doctrina de specialitate tinde să privească o Concepție integrată referitoare la existența și funcționarea unui sistem de forțe de ordine publică paneuropean, ca pe un proiect interesant, în dezvoltare, deși statele europene au sisteme de securitate internă, concepții și tradiții proprii în acest domeniu, care vor trebui acomodate unele cu altele.

Pe de altă parte, în ultimii ani rolul și utilitatea forțelor de tip jandarmerie în domenii specializate și delicate, precum misiunile de pace au devenit mult mai clare. Robustețea și flexibilitatea (posibilitatea de a acționa sub comandă civilă dar și

militară) acestora au convins comunitatea internațională de eficiența folosirii acestui instrument (forțele de poliție cu statut militar) cu afinități ambivalente - civile și militare - în gestionarea civilă a crizelor și în atenuarea riscurilor de securitate pe care le generează sistemul clasic (componentă militară + componentă de poliție) pentru personalul misiunilor internaționale, prin introducerea unui element nou, suficient de puternic, mobil și specializat în activitatea de asigurare, menținere și restabilire a ordinii și siguranței publice.

În acest context, cristalizarea unor structuri de ordine publică la nivel continental apare tot mai plauzibilă și a început să prindă contur din inițiativa Franței, la propunerea căreia, la nivelul UE a început organizarea, formarea și dezvoltarea Forței de Poliție Europeană (FPE). Această structură constituită într-un contingent format din forțele de poliție ale statelor europene reprezintă o componentă ce se prefigurează a fi folosită în situații de gestionare a crizelor la nivel continental.

FPE, în care forțele de jandarmerie ocupă o pondere semnificativă este concepută a face trecerea de la prima etapă a gestionării unei crize (conflict), respectiv folosirea componentei militare, la cea de-a treia etapă, predarea conducerii acțiunilor de asigurare a ordinii publice către componenta civilă.

Contribuția Jandarmeriei Române la FPE s-a materializat prin participarea în calitate de co-organizator, la cele cinci ediții ale stagiului de antrenament organizate cu implicarea financiară a Uniunii Europene, în Franța, la Centrul de Antrenament de la Saint-Astier.

Având în vedere rețineria manifestată de către anumite state europene cu sistem polițienesc unic în a permite afirmarea completă la nivelul întregului teritoriu al UE a unei structuri integrate de forțe de tip jandarmerie, este posibil ca în viitorul apropiat sistemul forțelor de ordine publică al Europei să se constituie pe scheletul Forței de Poliție Europeană, în special pentru gestionarea și prevenirea situațiilor de criză la nivel european sau în afara granițelor comunitare.

2.2. Forța de Jandarmerie Europeană

FJE este o inițiativă constituită prin voința comună a cinci state membre ale UE, (Franța, Italia, Spania, Olanda și Portugalia), dispunând de forțe capabile să execute misiuni de securitate publică și de poliție judiciară. Această capacitate, este concepută astfel încât să poată fi pusă la dispoziție pentru situațiile cele mai dificile pentru garantarea securității și ordinii publice atât sub comandă civilă cât și sub comandă militară.

La acest moment, FJE se prezintă ca o Forță operațională, cu statut militar, interoperabilă în plan intern și extern, prestructurată (dispune de un Comandament Permanent în Italia, la Vicenza, de comandamente proiectabile în teatrele de operații și de un catalog de capacități prin care statele membre sunt deja angajate cu forțe și tehnică în așteptare), robustă, dotată cu capacități de reacție rapidă (dislocarea unei forțe de 800 militari în 30 de zile) și modulară (capabilă de a-și asuma toate sarcinile de poliție prin dispunerea de elemente specializate). Toate aceste caracteristici o recomandă ca pe un instrument ideal de facilitare a implementării unor metode și mijloacele de securitate eficiente, special create pentru atenuarea tranziției de la latura militară la cea civilă a operațiunii (security gap).

Principalele obiective ale Forței, stabilite prin Declarația de Intenție semnată la 17 septembrie 2004, la Noordwijk, Olanda, sunt următoarele:

- să contribuie la dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și de Apărare (PESA) prin misiuni de substituție și/sau întărire a forțelor locale de poliție, inclusiv misiuni complete de poliție judiciară;
- să contribuie prin punerea la dispoziția UE a unei forțe operaționale în scopul de a conduce toate misiunile de poliție în timpul operațiilor de gestionare a crizelor (misiuni de tip Petersberg), cu o atenție deosebită acordată misiunilor de substituție;
- să asigure o primă structură multinațională pentru operațiunile Uniunii Europene;
- să participe în domeniul gestionării civile a crizelor, la inițiativele organizațiilor internaționale.

În conformitate cu mandatul fiecărei operații, FJE este în măsură să intervină pe un spectru larg de misiuni, precum:

- asigurare, menținere și restabilire a ordinii publice;
- monitorizarea și consilierea poliției locale, inclusiv în activitatea judiciară;
- controlului traficului ilicit, poliție de frontieră și cercetare generală;
- investigație judiciară, acoperind sfera depistării actelor de delicvență, urmărirea și infractorilor și transferul lor sub autoritățile judiciare competente;
- protecția populației și a bunurilor;
- pregătirea la standarde internaționale a ofițerilor poliției locale;
- pregătirea instructorilor, în special în cadrul programelor de cooperare;
- operațiuni de monitorizare și observare;
- operațiuni umanitare.

FJE este susceptibilă să intervină în toate cele trei nivele de intensitate a crizei:

a) Gestionarea militară a crizei, atrage angajarea FJE în spatele forței militare (de tip forțe terestre) pentru a asigura misiuni de restabilire și menținere a ordinii publice și de poliție judiciară (termen folosit în sens global, însemnând așadar cercetare-documentare, protecția persoanelor și a bunurilor, anchetele, etc).

b) Faza de tranziție, criză de intensitate medie, ceea ce înseamnă că FJE trebuie să asigure integral misiuni de menținere și restabilire a ordinii, precum și misiuni de poliție judiciară permițând în acest fel dezangajarea forței militare. Această fază poate corespunde în egală măsură, angajamentului FJE fără desfășurare militară prealabilă.

c) În faza teatrului de operațiune stabilizat, FJE este capabilă să-și execute misiunile sub autoritate civilă, să se integreze forței de ordine internaționale, să efectueze acțiuni de cooperare sau să fie dezangajată.

Totodată, FJE ar putea fi angajată preventiv. În absența unei forțe militare desfășurată în prealabil, FJE ar putea fi utilizată în cazuri foarte bine identificate.

Interesul României privind participarea la această inițiativă s-a manifestat prin aprobarea de către CSAT, la 25.03.2006, a *Memorandumului nr. 42161 din 26.01.2006 vizând inițierea demersurilor pentru obținerea statutului de observator al României pe lângă FJE*, iar la data de 18.04.2006, sub semnătura ministrului de externe și cel al administrației și internelor din România, s-au trimis Comitetului Interministerial de Rang înalt (CIMENT) scrisorile oficiale prin intermediul cărora țara noastră a solicitat oficial acordarea statutului de membru observator în cadrul FJE.

În urma unei atitudini favorabile a statelor membre fondatoare, la data de 28.11.2006 Jandarmeria Română și-a prezentat în cadrul reuniunii de la Madrid, la invitația CEVUN, organizarea, misiunile și capacitățile instituționale. Urmare a impactului favorabil al acestei acțiuni, o comisie de evaluare din partea FJE a efectuat o vizită la Jandarmeria Română, în perioada 26-29 martie 2007, pentru aprofundarea documentării cu privire la misiunile, organizarea și dotarea Jandarmeriei Române, precum și la posibilitatea angajării acesteia în misiuni internaționale de gestiune a crizelor civile sub egida FJE. În raportul întocmit la încheierea vizitei în România, comisia de evaluare a recomandat primirea României ca membru cu drepturi depline în FJE, în cazul în care țara noastră își manifestă oficial intenția de a obține acest statut.

Autoritățile române au susținut afilierea la FJE, prin *Hotărârea CSAT nr. 46 din 08.04.2008, privind aprobarea efectuării demersurilor de obținere de către România a statutului de membru la Forța de Jandarmerie Europeană (FJE)*, în baza căreia o scrisoare comună la nivel de ministru MAE-MIRA, prin care România a solicitat obținerea în mod direct a statutului de membru cu drepturi depline în cadrul FJE, a fost transmisă președinției portugheze în exercițiu a CEVIEM.

Într-o scrisoare oficială Președintele în exercițiu al DMIN a comunicat părții române că României îi va fi atribuit oficial statutul de Membru FJE în cadrul Reuniunii CEVJJN din 17 decembrie 2008 și a invitat Jandarmeria Română să participe în calitate de Forță membră la Exercițiul FJE de stat major EGEX 08.

În cadrul reuniunii CIMIN desfășurate la Coimbra, în Portugalia, la 17 decembrie 2008, Inspectorul General al Jandarmeriei Române, a semnat, conform mandatului încredințat, o Declarație cu caracter unilateral, prin care România a subscris documentelor și aquis-ului FJE, devenind în mod oficial cel de-al 6-lea Stat Membru FJE, instituția națională reprezentativă fiind Jandarmeria Română.

Procesul de afiliere trebuie să continue în perioada imediat următoare prin inițierea demersurilor de completare a cadrului legal intern necesar aderării țării noastre la Tratatul FJE (semnat de membrii fondatori la 18 octombrie 2007, în Olanda, la Velsen) și să se finalizeze prin depunerea unui Instrument de Aderare la depozitarul Tratatului (Italia), sens în care se impune promovarea și adoptarea unei legi de aderare a României la Tratatul privind crearea Forței de Jandarmerie Europeană, care să cuprindă elementele necesare pentru asigurarea finanțării participării Jandarmeriei Române la activitățile, structurile, misiunile și bugetul FJE.

De asemenea, trebuie menționat că atribuirea statutului de membru implică asumarea de către România a drepturilor și obligațiilor corespondente și în special semnarea, îndată ce va fi posibil, a „Acordului Tehnic pe Probleme Financiare privind Forța de Jandarmerie Europeană” și „Acordului Tehnic pe Probleme Financiare privind Participarea la Operațiunile Forței de Jandarmerie Europeană”.

Principalele drepturi și obligații ce revin României ca urmare a obținerii statutului de membru al Forței de Jandarmerie Europeană sunt:

- dreptul și obligația de participare cu forțe:
 - dreptul de a participa cu unități de jandarmerie, la operațiunile, exercițiile și aplicațiile organizate de FJE în urma deciziilor CIMIN. Trebuie menționat că FJE desfășoară în prezent o operațiune internațională, respectiv

Misiunea ALTHEA din Bosnia - Herțegovina. Odată cu obținerea statutului de membru de către România, conform principiului prestației echivalente și sub rezerva concordanței cu deciziile viitoare ale Uniunii Europene cu privire la eventuala redimensionare a acestei misiuni, Jandarmeria Română trebuie să contribuie la acest efort alături de celelalte forțe naționale reprezentante.

- obligația de a pune la dispoziția FJE, cu titlu permanent, o structură operațională de tip jandarmerie, încadrată și dotată conform standardelor europene.

- dreptul și obligația de participare cu reprezentanți la activitățile Forței:

- dreptul de a participa cu personal în cadrul Comandamentului Permanent de la Vicenza, conform algoritmului propus de Comanda Forței în coordonare cu Forțele naționale reprezentante ale statelor părți și aprobat de către CIMIN (pentru anul 2009, conform schemei de rotație a posturilor, României urmează a participa la PHQ cu 2 ofițeri și 2 subofițeri de stat major)

- obligația de a participa cu personal la activitățile FJE (conform Statutului de Membru, Observator și Partener al FJE), respectiv întrunirile Comitetului Interministerial de Rang înalt (CEVIIN), la activitățile Grupului de lucru al FJE, la reuniunile planificate ale Comisiei Financiare și la cele ale grupurilor specializate organizate ad-hoc, precum și la exercițiile FJE (organizate pe baze anuale).

- obligațiile financiare privesc:

- participarea cu o cotă parte la bugetul Forței, care este propus anual de Comandamentul Forței și aprobat de CIMIN;

- cheltuielile de participare cu personal la Comandamentul Permanent al FJE (PHQ) de la Vicenza (pentru anul 2009, conform schemei de rotație a posturilor, României urmează să participe la PHQ cu 2 ofițeri și 2 subofițeri de stat major);

- costurile naționale privind participarea forțelor proprii la operațiunile FJE reprezentând suportarea integrală a cheltuielilor de dotare (echipament, armament și muniție, tehnică), auto-susținere (cazare, hrănire, suport logistic), transport și personal (salarii, diurne, asigurări);

- susținerea integrală a cheltuielilor legate de participarea cu personal la activitățile FJE, respectiv întrunirile Comitetului Interministerial de Rang înalt (CEVIIN), activitățile Grupului de lucru al FJE, reuniunile Comisiei Financiare și cele ale grupurilor specializate organizate ad-hoc, ca și exercițiile FJE.

2.3. Participarea la operațiuni de stabilizare sub egida Uniunii Europene – misiune importantă a Jandarmeriei Române

Implementarea forțelor de tip jandarmerie în sistemul instrumentelor participante la operațiuni de pace are o istorie recentă, fiind inițiată prin crearea și integrarea unor unități de tip MSU (Multinational Support Unit - Unități Multinaționale de Sprijin) ale Armei Carabinierilor Italieni, în cadrul forțelor aflate la dispoziția NATO, având ca rol fundamental exercitarea unor atribuții de Poliție Militară. Respectivele unități au o structură clasic militară, fiind dislocate ca batalioane sau companii mobile de infanterie.

Caracterul complex al Misiunilor de Menținere a Păcii ale ONU (PKO) de ultimă generație, începând cu Misiunea din Kosovo, au dezvoltat acest proces includerea forțelor de tip jandarmerie în categoria Poliției Civile a Națiunilor Unite

(UNQVPOL) sub denumirea de FPU (Formed Police Units - Unități de Poliție Constituite) ceea ce a facilitat utilizarea caracterului lor polițienesc pentru executarea de misiuni în cadrul operațional creat de o doctrina specifică, emisă de către DPKO prin consultarea statelor membre ONU, în vederea stabilizării și uniformizării activității acestui instrument. Dislocate ca detașamente (de regulă fiind alcătuite din trei sau patru plutoane și dispunând de un stat major propriu), FPU - urile se caracterizează prin suplețe și robustețe, fiind în măsură să îndeplinească în mod eficient întreaga gamă a misiunilor polițienești legate de asigurarea, menținerea și restabilirea ordinii publice, precum și misiuni adiacente precum protecție, escortă, supraveghere, control, scotocire, evacuare, descinderi, acțiuni speciale și antiteroriste, acțiuni de asigurare a securității și apărare a obiectivelor, etc. Cu toate acestea, atribuțiile FPU sunt limitate până la asigurarea perimetrului scenei infracțiunii în ceea ce privește activitatea judiciară.

Mai recent, Uniunea Europeană a inovat acest concept prin adăugarea elementelor necesare completării atribuțiilor judiciare. Astfel, Unitățile Integrate de Poliție (IPU) dispun de organizarea de bază a FPU (stat major, 3/4 plutoane) la care se adaugă elemente specializate (care pot fi echipe judiciar-criminalistice, SWAT, scafandri, EOD - dezamorsare a dispozitivelor explozive, echipe canine, etc.)

Prima structură specializată a Jandarmeriei Române, care a participat la îndeplinirea de misiuni în afara teritoriului național a fost creată în 2001 și dislocată în martie 2002, în Kosovo. De la acea dată și până în decembrie 2008, jandarmii români s-au distins prin profesionalismul și eficiența cu care și-au îndeplinit sarcinile repartizate în cadrul Misiunii UNMIK.

3. Participarea Jandarmeriei Române la misiuni ale Uniunii Europene de gestionare civilă a crizelor

3.1. Misiunea Europeană de Instituire a Statului de Drept în Kosovo - EULEX

În baza *Acțiunii Comune a Consiliului EU 2008/124/CFSP* și a *Declarațiilor Financiare adiacente privind Misiunea Europeană de Instituire a Statului de Drept în Kosovo - EULEX* precum și a *Hotărârii CSAT nr.172 din 18.12.2007 privind aprobarea participării României cu 60 de polițiști și 115 jandarmi la misiunea UE din Kosovo, până la încheierea acesteia*, în acord cu solicitarea oficială adresată României de către Consiliul Uniunii Europene, pentru punerea Detașamentului de jandarmi (FPU România) dislocat în prezent în cadrul Misiunii UNMIK, la dispoziția Misiunii EULEX KOSOVO și a notificării pe care Misiunea Permanentă a României la New York a înaintat-o către DPKO cu privire la încheierea mandatului FPU România în cadrul Componentei de Poliție a UNMIK, începând cu 9 decembrie 2008 FPU România și-a încetat activitatea sub egida UNMIK și a început o nouă misiune sub lanțul de comandă al Operațiunii Uniunii Europene în Kosovo - EULEX.

În prezent, Jandarmeria Română dispune de două structuri de misiuni internaționale de nivel detașament, una aflându-se în misiune (Kosovo), iar cealaltă la pregătire. Având o organizare similară cu ale celorlalte structuri europene participante, cele două unități sunt concepute pe un tipar FPU regândit pentru a fi mai flexibil și adaptabil, fiind alcătuite dintr-un element de comandă, un stat major, o structură de suport logistic și 3 plutoane (în total 115 jandarmi, 12 ofițeri și 103

subofițeri), în măsură ca atunci când se impune, să constituie echipe specializate (de tip SWAT) sau să acționeze coordonat ori integrat cu echipe specializate aparținând altor componente ale misiunii, ceea ce respectă cerințele de clasificare ale unei unități de tip IPU.

Dislocată temporar în localitatea Peja, în conformitate cu *Acordul Tehnic între Ministerul Internelor și Reformei Administrative din România și Misiunea Misiunea Europeană de Instituire a Statului de Drept în Kosovo - EULEX*, unitatea română acționează în cadrul unei Grupări IPU/FPU având Franța ca *națiune lider* și se preconizează că urmează a fi mutată în Kosovska Mitrovica în cursul anului 2009, îndată ce UNMIK va elibera Baza FPU din această localitate, aceasta urmând a fi supusă, în prealabil, unui vast proces de reamenajare. Odată efectuată, această redislocare va permite grupării franco-române să beneficieze de o structură flexibilă și suficient de robustă, care va dispune de stat major și structură logistică comună.

Tipurile de misiuni pe care unitatea română de jandarmi dislocată în Kosovo le îndeplinește, independent ori în cooperare cu alte forțe, sunt următoarele:

- asigurarea protecției VIP;
- asigurarea securității Personalului EULEX, în îndeplinirea îndatoririlor ce îi revin;
- asigurarea suportului operațional pentru celelalte forțe;
- asigurarea ordinii și liniștii publice cu ocazia desfășurării mitingurilor și marșurilor de protest (autorizate sau spontane), vizitelor unor oficialități, desfășurării activităților curente în zonele comerciale și pe timpul desfășurării unor manifestații sportive și cultural-artistice;
 - controlul mulțimii în timpul unor demonstrații violente, folosind tactici specifice care implică folosirea forței minime;
 - acțiuni polițienești, în sprijinul și în cooperare cu serviciul de poliție locală, percheziții și descinderi la domiciliu;
 - executarea oricăror îndatoriri polițienești ordonate;
 - asigurarea securității zonei operaționale, având îndatoriri de protecție sau apărare; executarea acțiunilor antiteroriste și contra-teroriste;
 - filtre și puncte de control pe principalele artere de circulație și în localitățile din zonă;
 - paza și apărarea unor clădiri administrative comerciale aglomerate;
 - escortarea și paza unor deținuți sau a persoanelor care au comis crime de război;
 - escortarea și paza unor convoaie;
 - asigurarea măsurilor de securitate a autogărilor, gărilor și aeroporturilor pe timpul derulării transporturilor speciale;
 - misiuni de pază a transporturilor speciale.

Concomitent cu îndeplinirea misiunilor enumerate mai sus detașamentul de jandarmi a mai fost solicitat să execute și alte categorii de misiuni, respectiv:

- misiuni ocazionale (puncte de control, patrulă pedestre și auto în cooperare cu poliția locală, escortarea membrilor parlamentului din Kosovo și asigurarea protecției apropiate a acestora, escortarea convoaielor)

- operațiuni necesitând intervenția rapidă (controlul mulțimilor sau restabilirea ordinii publice - timp de reacție 10-30 minute);
- operațiuni speciale - executarea unor arestări periculoase (criminali de război sau infractori periculoși), căutări de armament, muniție și droguri sau criminali de război sau asigurarea securității transportului de explozivi.

3.2. Misiunea UE de monitorizare în Georgia (EUMM Georgia).

Prin dislocarea EUMM la 26 septembrie 2008, o misiune civilă care are drept scop principal observarea situației din teren în urma războiului desfășurat în vara anului 2008 între Rusia și Georgia, Uniunea Europeană probează un interes activ față de situația vecinătății sale estice și demonstrează importanța UE ca actor internațional în domeniul securității.

EUMM este rezultatul Acordului de încetare a focului în șase puncte încheiat la 12 august 2008 și a înțelegerii de la 8 septembrie 2008 dintre părțile în conflict cu privire la măsurile de punere în aplicare a acordului, ambele mediate de UE. Exprimată în cadrul Consiliului European, disponibilitatea UE de a participa la soluționarea pe cale pașnică a conflictului din Georgia, inclusiv prin intermediul unei prezențe pe teren, a inițiat un amplu dar rapid proces legislativ (Acțiunea comună 2008/736/CFSP din 15 septembrie 2008, amendată ulterior prin Acțiunea comună 2008/759/CFSP din 25 septembrie), misiunea fiind desfășurată în cadrul instituțional oferit de instrumentul operațional al politicii externe și de securitate comune a uniunii, politica europeană de securitate și apărare (PESA).

Având cadrul general al misiunii fixat în urma adoptării HG 1130 din 18 septembrie 2008 și fiind direct interesată de stabilizarea regiunii Mării Negre, ca prioritate a politicii sale externe, România a decis participarea la EUMM Georgia, probând încă o dată intenția de a se poziționa ca un actor de stabilizare responsabil în această regiune.

Pentru Jandarmeria Română, lansarea EUMM Georgia a constituit un prilej de a trimite personal, în premieră, într-o misiune civilă PESA de monitorizare, participând cu trei ofițeri la unitatea de 20 de membri pe care România a dislocat-o în acest teatru de operații.

EUMM a fost înființată pentru a contribui la stabilizarea situației în Georgia și în regiune. Misiunea are în vedere monitorizarea aspectelor civile ale activității părților în conflict, inclusiv din punctul de vedere al aplicării în totalitate a Acordului în șase puncte, în coordonare cu ONU și OSCE, prezenți în Georgia.

Mandatul EUMM este constituit pe patru piloni: I stabilizare, II normalizare, III sporirea încrederii între părți și IV fundamentarea politicilor UE față de Georgia), având ca arie de desfășurare întregul teritoriu al țării. Obiectivele Misiunii sunt:

- monitorizarea procesului de stabilizare a situației din teren, axată pe conformarea părților cu acordul în șase puncte, inclusiv retragerea trupelor, descurajarea sabotării procesului, a violării drepturilor omului sau a încălcării dreptului internațional umanitar;
- monitorizarea procesului de normalizare în domeniul guvernării civile, cu accent pe asigurarea ordinii publice și respectarea statului de drept, dar și pe problematici conexe precum securitatea infrastructurii energetice și a culoarelor de

transport, aspectele politice și de securitate legate de revenirea refugiaților și persoanelor dislocate;

■ implicarea în reducerea tensiunilor prin facilitarea legăturilor dintre părți și alte măsuri de creștere a încrederii.

Misiunea a fost dislocată, pentru început, pe o perioadă de un an, având în etapa actuală în jur de 340 de experți organizați în 22 de echipe naționale trimise de statele membre UE. Cu Cartier general la Tbilisi, Misiunea dispune de Patru oficii regionale pe teritoriul Georgiei.

Personalul unității române este alcătuit din 4 reprezentanți ai MAE, 8 ai MIRA (3 ofițeri jandarmi), 7 ai M.Ap., sprijiniți de un interpret angajat pe plan local. Ca număr de personal, echipa de monitori români este a șasea dintre cele 22 de echipe naționale, trimise de state membre UE în Georgia (Franța - 36, Italia - 35, Germania - 25, Suedia - 25, Polonia -26, România - 20, UK - 19 persoane). Membrii unității României acoperă diverse domenii relevante pentru EUMM: politică, drepturile omului, relația cu societatea civilă, militară, ordine și siguranță, comunicații, operații. Unitatea românească acționează în cadrul comandamentului local din zona Tbilisi, sub comandă suedeză, în cooperare cu personal britanic, irlandez și olandez.

În privința tehnicii și echipamentelor aflate la dispoziție, Unitatea română din cadrul EUMM este una dintre cele mai bine dotate, fiind capabilă să se susțină independent în teren, cu echipamente proprii, chiar din prima zi de activitate (4 mașini, același număr ca suedezii și britanicii, mijloace de comunicații fixe și mobile pe mașini, echipament de protecție, telefoane mobile, fax și imprimantă, trusă medicală).

Costurile necesare EUMM Georgia sunt suportate din fonduri comune UE, Statele membre avansând costurile dislocării unităților de monitori până la finalizarea procedurilor specifice ale Uniunii. Aceste proceduri nu au putut fi finalizate până la lansarea în teren a misiunii din cauza imperativului desfășurării misiunii pe teren într-un interval foarte scurt. UE va rambursa statelor membre participante toate cheltuielile.

Bibliografie:

- [1]. Constituția României 2003.
- [2]. Legea 550 din 29.11.2004 privind Organizarea și Funcționarea Jandarmeriei Române, **publicată în Monitorul Oficial. Partea I nr. 1175 din 13.12.2004.**
- [3]. Legea nr. 42 din 15 martie 2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului stalului român, **publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 242 din 18 martie 2004.**
- [4]. USCOI, Nicolae, Col., *Noile funcții ale operațiunilor de menținere a păcii în perioada „post Război-Rece“*, în Strategii XXI, nr. 1/1996, Academia de Înalte Studii Militare.
- [5]. FURNICĂ, Pascu, *Mediul european de securitate: coordonare, cooperare, competiție*, buletinul informativ Impact Strategic nr. 4(21)/2006.
- [6]. SARCINSCHI, Alexandra, *Globalizarea insecurității: factori și modalități de contracarare*, Editura U.N.Ap., București, 2006.

- [7].JURA, Cristian, *Geopolitica conflictelor*, în *GeoPolitica*, Anul II, nr.7-8, 2004.
- [8].HUNTINGTON, Samuel P., *The Crash of Civilisations?*, in *Foreign Affairs*, Summer, 1993.
- [9].CILLUFFO, Frank J., RANKIN, Daniel, *Fighting terrorism*, in *NATO Review*, Winter 2001/2002.
- [10].JENKINS, Brian M., *International Terrorism in The Use of Force*, editată de Robert J. Art și Kenneth N. Waltz, Rowan and Littlefield Inc., New York, ediția a V-a, 1999.
- [11].CORNELL, Svante E., *Autonomy as a Source of Conflict. Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective*, în *World Politics* volume 54, no.2, 2002.

PATTENERIATUL STRATEGIC UE-NATO. PROVOCĂRI ACTUALE ȘI PERSPECTIVE

Dr. Gheorghe TIBIL*

După o perioadă de relativ blocaj în relațiile NATO – UE, evenimentele recente legate de instalarea noii administrații democratice la Washington, schimbarea atitudinii americanilor față de dezvoltările UE în domeniul securității și apărării, precum și decizia Franței de revenire în structurile militare ale alianței constituie o adevărată fereastră de oportunitate pentru intensificarea parteneriatului strategic dintre cele două organizații. La baza procesului stau principiile evitării competiției și întăririi cooperării în operațiile de management al situațiilor de criză, plecând de la fundamentele complementarității și „diviziunii muncii” reale și eficiente între NATO și UE în securitatea internațională. În acest context, dezvoltarea capacităților militare și civile ale UE reprezintă una din direcțiile majore de acțiune, pentru ca europenii să fie în măsură să își asume, într-o măsură tot mai mare, responsabilitățile ce le revin în contracararea provocărilor și amenințărilor care pot afecta interesele comune ale NATO și UE.

The recent events related to the French initiative of a formal return to the military structures of NATO, the new American administration and its positive approach towards the consolidation of EU security and defence developments have created a real window of opportunity for unblocking and improving the NATO – EU Strategic Partnership. Important political and military decision-makers from both US and Europe have supported the necessity for improving NATO – EU relations by avoiding competition and developing greater cooperation in crisis-management operations, based on a real complementarity and an efficient and practical division of labour in international security. This real cooperation implies important European efforts for developing the EU own security and defence capabilities, which will allow improved burden-sharing with the US and other non-EU allies and an appropriate response to those security challenges and threats which might affect the common EU and NATO interests.

Parteneriatul Strategic dintre Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică constituie unul din fundamentele securității europene și internaționale. Deși cele două organizații au o istorie de peste o jumătate de secol, importanța relațiilor dintre ele în domeniul securității este mult mai recentă, fiind direct legată de dezvoltarea și maturizarea Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA). Dacă pentru întreaga perioadă a Războiului rece, eforturile europenilor în domeniile securității și apărării au fost inconsistente, derulate sub umbrela Uniunii Europene Occidentale (WEO), în ultimul deceniu, am fost martorii apariției și dezvoltării capacităților autonome ale UE, militare și civile, pentru intervenția în managementul situațiilor de criză la nivel global.

În aceste condiții, a apărut necesitatea regândirii termenilor inițiali ai aranjamentelor transatlantice de securitate, pentru a lua în calcul noile realități legate de evoluțiile europene, precum și transformarea Alianței și adaptarea acesteia la evoluțiile din mediul de securitate actual. Plecând de la aceste evoluții, analiza de față își propune să realizeze o diagnosticare a stadiului actual al relațiilor dintre cele două

* Colonel, Departamentul pentru Politica de Apărare și Planificare

organizații, având ca premisă existența unei adevărate ferestre de oportunitate pentru îmbunătățirea acestor raporturi, cu efecte dintre cele mai favorabile pentru eficacitatea intervențiilor NATO și UE în securitatea internațională.

1. Scurt istoric al relațiilor NATO – UE în domeniile securității și apărării

Dezvoltările în curs ale politicilor de integrare europeană în domeniul apărării își au rădăcinile în istoria celei de-a doua părți a sec. XX. Ieșite epuizate din al Doilea Război Mondial, statele europene au realizat repede că și-au pierdut statutul de mari puteri globale, fiind incapabile să asigure forța militară necesară menținerii imperiilor coloniale din Asia, Africa și Orientul Mijlociu și, mai mult, având nevoie de masiva prezență militară americană pe vechiul continent pentru asigurarea propriei securități. Astfel, după încheierea războiului, din cauza slăbiciunii statelor europene și a uriașei amenințări sovietice, rolul principal în securitatea europeană a revenit SUA și NATO.

Pe de altă parte, ca urmare a semnării Tratatelor de la Roma, construcția europeană s-a concentrat preponderent pe aspectele economice, astfel că timp de aproape o jumătate de secol de integrare europeană, subiecte ca apărarea și securitatea europeană nu și-au găsit nici un loc în tratatele europene. Într-un astfel de context, Zbigniew Brzezinski a numit Europa “un protectorat militar de facto al SUA”.¹

În pofida acestui trend principal, ideea apărării și securității comune nu a dispărut din preocupările liderilor politici și societăților europene, ea fiind permanent prezentă, mai mult sau mai puțin manifest, ca o provocare la adresa supremației americane în securitatea bătrânului continent. „Eforturile timpurii de a crea o organizație militară europeană (de la începutul deceniului cinci al secolului trecut – n.a.) au introdus două teme conexe care au fost permanent prezente în dezbaterile și evoluțiile ulterioare: pe de-o parte, dorința statelor europene de a avansa pe calea integrării politicilor lor, inclusiv în domeniul militar și recunoașterea indispensabilității angajamentului strategic american, a puterii militare americane și a Alianței conduse de americani (NATO) pentru securitatea europeană, pe de altă parte”². Aceste teme inseparabile au fost mai mult sau mai puțin compatibile în evoluția postbelică, iar, în anumite perioade, au constituit sursa unor importante divergențe între cele două părți ale comunității nord-atlantice.

Însă, odată cu încheierea Războiului Rece, Comunitatea Europeană a demarat discutarea necesității unei politici externe și de securitate comune. Urmare a Tratatului de la Maastricht (1992), UE începea să privească politica externă și de apărare nu doar ca pe o simplă aspirație de viitor, ci ca pe un complement necesar la integrarea economică și politică. Ulterior, în urma eșecului europenilor în gestionarea crizei din Balcani, s-a trecut la fundamentarea politică și realizarea efectivă a capacităților autonome, în afara NATO, de intervenție în securitatea internațională.

Un moment important în evoluția procesului analizat l-a reprezentat Summit-ul franco-britanic de la Saint-Malo, din 4 decembrie 1998. Pentru prima dată, în

1 Brzezinski, Zbigniew - “Living With a New Europe”, *National Interest* 60 (Summer 2000).

2 Robert E. Hunter – „The European Security and Defence Policy: NATO’s Companion or Competitor” pe site-ul RAND: www.rand.org/publications/MR/MR1463

Declarația Comună asupra Apărării Europene, adoptată de cei doi șefi de stat, cu acest prilej, s-a subliniat clar nevoia ca Uniunea Europeană „să aibă capacitatea de acțiune autonomă, sprijinită de forțe armate credibile, de mijloacele de a decide folosirea lor și de pregătirea necesară, în scopul de a răspunde la crizele internaționale”. Se prevedea de asemenea ca „Uniunea să-și creeze structurile corespunzătoare și capacitatea de a analiza situațiile, surse de intelligence proprii și capacitate de planificare strategică proprie”. În ciuda hotărârii declarate de a se uni „în scopul de a da expresie concretă acestor obiective”, s-a considerat extrem de important să se specifice (imediat după textul privind acțiunea autonomă) că toate acestea se vor realiza „în conformitate cu obligațiile în cadrul NATO” și „vor contribui la revitalizarea unei Alianțe Atlantice modernizate”³.

Cea mai importantă etapă în cristalizarea unei apărări europene a venit după decizia Consiliului European de la Köln de a face Politica Externă și de Securitate Comună – PESC – să fuzioneze cu Uniunea Europei Occidentale – UEO. Cauzele principale care au condus la acest rezultat au fost modesta performanță europeană în Balcani, în special pe timpul crizei din Kosovo și dorința de manifestare a unei autonomii de decizie și execuție față de NATO, cu respectarea principiilor legăturii transatlantice, vizând gestionarea securității europene împreună cu SUA.

Trebuie precizat faptul că acest moment important, în care toate statele membre au favorizat această uniune politică, reprezintă un compromis bine cântărit, încurajat explicit și de Comunicatul final al summitului NATO de la Washington, desfășurat cu doar două luni înaintea Consiliului European de la Köln. În acest document se preciza: „Susținem deci definirea și adoptarea măsurilor necesare pentru ca Uniunea Europeană să aibă acces direct la resursele și capacitățile Alianței, pentru operații în care Alianța, ca întreg, nu s-a angajat din punct de vedere militar. Consiliul va adopta în Sesiune Permanentă aceste măsuri, care vor respecta cerințele NATO și coerența structurii sale de comandă și care vor avea în vedere: asigurarea accesului UE la acele capacități de planificare NATO ce pot contribui la planificarea militară a operațiilor UE; disponibilitatea capacităților predefinite ale NATO și a resurselor comune pentru a putea fi utilizate în operații UE, identificarea unui set de opțiuni de comandă pentru operațiile UE, adaptarea continuă a sistemului NATO de planificare a apărării cu scopul de a integra, într-un mod cât mai explicit, ideea disponibilității forțelor pentru operațiile conduse de UE”⁴.

Prin deciziile adoptate la consiliile europene din 1999 și 2000, s-a realizat cadrulul instituțional în domeniul PESA, constând în Comitetul Politic și de Securitate, Comitetul Militar și Stat Major Militar al UE, cu Centrul Situațional din cadrul acestuia. Tot cu această ocazie, s-a decis preluarea de către UE a Uniunii Europei Occidentale și desemnarea lui Javier Solana ca Înalt Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună (PESC).

În vederea implementării angajamentelor politice și juridice definite prin tratatele de la Nisa, Maastricht și Amsterdam, țările membre ale Uniunii Europene au adoptat ca o prima măsură, implementarea Obiectivului Global în domeniul

3 Declarația Comună a Summit-ului franco-britanic de la Saint-Malo, 4 decembrie 1998, paragr. 2.

4 Summitul de la Washington – comunicat final, paragr. 10.

capacităților de apărare (Headline Goal – HG). Prin aceasta, măsura s-a constituit drept cadrul unei politici de apărare europene, complementară angajamentelor asumate în cadrul NATO, cu referire în mod deosebit la apărarea colectivă. Prin Headline Goal, se realizează practic întărirea, perfecționarea și dezvoltarea capabilităților militare (atât din punct de vedere al efectivelor, cât și al echipamentelor ce pot fi întrebuințate), acordând o credibilitate sporită mijloacelor de intervenție a UE, dar și un echilibru mai bun în cadrul relațiilor transatlantice.

Această etapă inițială de cristalizare a relațiilor NATO – UE se încheie în primăvara anului 2003, odată cu finalizarea și adoptarea Acordurilor Berlin Plus, care au formalizat bazele cooperării între cele două organizații în domeniul gestionării crizelor, ulterior urmând o dezvoltare a cooperării și în alte domenii de interes comun. Ca urmare, în 2003 și 2004 au fost lansate primele operații militare ale UE, CONCORDIA în Macedonia și ALTHEA în Bosnia Herțegovina care s-au desfășurat în baza acordurilor convenite cu NATO (UE a recurs la capabilitățile Alianței).

În anii imediat următori, din cauza diferențelor mari de percepție față de războiul global împotriva terorismului, în special în legătură cu campania americană din Irak, s-a intrat într-o adevărată criză a relațiilor transatlantice, cu efecte directe și asupra relațiilor dintre NATO și UE. În acest sens, Stanley Hoffman a explicat acel moment de criză prin schimbarea dramatică a concepției americane privind relațiile internaționale și politica externă.⁵ Printre principalii indicatori ai acestei schimbări, analistul american identifica elaborarea și adoptarea doctrine Bush privind războiul preemtiv, unilateralismul care a caracterizat acțiunile internaționale ale fostei administrații republicane de la Washington, precum și modul în care s-a produs intervenția militară din Irak.

La această dimensiune geostrategică a respectivei etape de criză, extinderea Uniunii din 2004 și dobândirea de către Cipru a statutului de stat membru UE a adus un element suplimentar de natură să complice relațiile dintre cele două organizații. Începând cu acest moment, chestiunea turco-cipriotă a afectat semnificativ cooperarea NATO – UE în domeniile militar și al securității, golind de conținut formele instituționalizate de cooperare cum sunt reuniunile comune ale Consiliului Nord-Atlantic și al Comitetului Politic și de Securitate al UE sau ședințele comune ale comitetelor militare ale celor două organizații.

Disputele de natură politică dintre membri NATO și UE, cum ar fi cele legate de participarea Ciprului la reuniunile UE-NATO și cooperarea cu Turcia în operațiunile UE-NATO au constituit obstacole majore în calea unei cooperări efective între Alianță și UE. Compatibilitatea dintre cele două organizații a fost semnificativ afectată în absența unui angajament comun care să permită ca toate statele membre UE să fie prezente la reuniunile comune UE-NATO.

⁵ Stanley Hoffman – “The Crisis in Transatlantic Relations”, in Gustav Lindstrom (ed.), *SHIFT or RIFT. Assessing US – EU Relations after Irak*, European Union Institute for Security Studies, Paris, 2003, pp. 13 -21.

2. Fundamentele cooperării NATO – UE

Principiile de bază ale Parteneriatul Strategic NATO – UE sunt conținute în Declarația comună asupra PESA, adoptată de către miniștrii apărării din statele membre NATO și UE⁶: parteneriatul, constând în asigurarea complementarității și sprijinului reciproc dintre abordările celor două organizații în domeniul managementului crizelor; transparența, dialogul, consultările și cooperarea bilaterală; egalitatea și recunoașterea autonomiei decizionale a fiecărei organizații în parte, dezvoltarea coerentă și transparența, în avantajul ambelor organizații, în dezvoltarea capabilităților militare.

Pentru realizarea efectivă a cooperării au fost instituite formule de dialog și cooperare (permanente):

- Consiliul Nord-Atlantic (NAC) - Comitetul Politic și de Securitate (COPS);
- Comitetul Militar al NATO (MC) - Comitetul Militar al UE (EUMC);
- Grupul UE-NATO pentru Capacități;
- Celula Permanentă a UE la SHAPE - Echipa de Legătură Permanentă NATO la EUMS.

Cooperarea în plan operațional este reglementată prin Acordurile Berlin Plus, încheiate în martie 2003, care privesc:

- accesul UE la procesul de planificare NATO;
- opțiunea comenzii NATO (adjunctul SACEUR la SHAPE este opțiunea nr. 1 pentru comanda unei operațiuni militare UE, iar SHAPE prima opțiune pentru un Comandament operațional (*Operational HQ*) pentru o operație UE);
- utilizarea mijloacelor și capacităților comune ale NATO;
- angajamentul NATO de a ține cont, în propriile discipline de planificare, de cooperarea cu UE.

Acordurile sunt privite ca o bază fundamentală de continuare a cooperării, deși sunt subliniate limitele acestora (nu acoperă ansamblul relațiilor dintre cele două organizații). Perfecționarea Aranjamentelor Berlin Plus și posibilitatea creării unei variante în oglindă a acestora (Berlin Plus în revers), prin care NATO să poată face apel la capacitățile civile ale UE de management al situațiilor de criză a fost discutată în mai multe contexte, fără ca această idee să depășească stadiul de propunere a mediilor academice.

În aceste condiții, înainte de lansarea unei operațiuni militare de management al crizelor, europenii au la dispoziție patru variante posibile de intervenție: o operație NATO; o operație UE cu recurs la mijloacele și capacitățile Alianței, în cadrul oferit de Aranjamentele Berlin Plus; o misiune UE prin utilizarea unuia dintre cele cinci comandamente naționale puse la dispoziția UE în acest scop de către Franța, Marea Britanie, Germania, Italia și Grecia; sau prin intermediul Centrului Operațional care a fost operaționalizat în cadrul Statului Major Militar al UE începând cu anul 2004.⁷

⁶ EU-NATO Declaration on ESDP, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm>, 16 Dec 2002

⁷ Această structură reprezintă un instrument autonom, la dispoziția Uniunii, de planificare strategică, care integrează atât elementele militare, cât și pe cele civile implicate în managementul crizelor.

Pe un alt palier se situează cooperarea în dezvoltarea capacităților militare, în general și în asigurarea coordonării și compatibilizării forțelor de reacție rapidă ale NATO și Uniunii Europene, în special. Date fiind resursele limitate alocate pentru modernizarea sistemelor militare și faptul ca statele europene alocă, în general, același pachet de forte atât pentru NATO/NRF cât și pentru UE/BGs, cooperarea și complementaritatea dintre dezvoltările din cele două organizații este un obiectiv împărtășit de marea parte a actorilor europeni.

În realitate, așa cum subliniază un proiect recent de raport prezentat în Parlamentul european⁸, utilizarea inefficientă a capacităților militare afectează funcționarea atât a operațiunilor PESA cât și a NATO. Cele 27 de state membre UE cheltuiesc împreună 200 de miliarde de euro pentru apărare, însă în ciuda acestor resurse militare, europenii nu au nici pe departe forțele și capacitățile militare dislocabile necesare intervențiilor actuale în securitatea internațională. Statele membre au un efectiv militar de aproape 2 milioane, însă UE abia poate trimite și menține la nivel global 60 000 de militari. Prin urmare, este vital și chiar o condiție prealabilă ca, pentru o cooperare efectivă UE-NATO, statele membre să utilizeze mai bine resursele militare la dispoziție. Este o realitate recunoscută faptul că membrii europeni ai NATO nu își asumă o parte echitabilă a responsabilităților, nici în privința cheltuielilor, nici în privința resurselor umane necesar să fie dislocate în operații.

Din perspectivă europeană, este recunoscută importanța dezvoltării capacităților militare proprii, prin investiții consistente în modernizarea sistemelor militare și prin continuarea politicii de integrare în domeniu. Prima Strategie de securitate din istoria Uniunii Europene, revizuită în decembrie 2008, evidențiază necesitatea dezvoltării politicilor bazate pe capacități militare credibile, pentru protejarea intereselor europene în lume și pentru contracararea noilor riscuri la adresa securității, în primul rând a terorismului internațional. Headline Goal 2010 și inițiativa privind dezvoltarea BGs răspund direct acestei noi orientări imprimate de Strategia Solana de securitate europeană.

3. Evoluții recente în domeniul relațiilor NATO – UE. Un parteneriat revitalizat?

O serie de evenimente și acțiuni recente semnalizează importante transformări în domeniul raporturilor NATO – UE, precum și în sfera mai generală a relațiilor transatlantice. Dincolo de atitudinea tradițională a Washington-ului de menținere a dependenței strategice a europenilor față de Statele Unite, în realitate, în prezent asistăm la o retragere a resurselor militare și a atenției politice a americanilor din Europa. Așa cum evidențiază și Asle Toje într-o analiză recentă a relațiilor NATO - UE⁹, atitudinea americanilor față de dezvoltările UE în ultimele două decenii au fost caracterizate de o semnificativă ambivalență. SUA au susținut un rol mai important pentru Uniune în securitatea regională și internațională, dar cu unele condiționări importante legate de politici specifice.

8 PROIECT DE RAPORT referitor la rolul NATO în arhitectura de securitate a UE (2008/2197(INI)), Comisia pentru afaceri externe, Raportor: Ari Vatanen, 16.10.2008.

9 Asle Toje – “The EU, NATO and European Defence – A slow train coming”, Occasional paper, NO. 74, December 2008, EU ISS, Paris, www.iss.europa.eu

Condițiile americane față de dezvoltarea PESA au fost enunțate de secretarul de stat Madeleine Albright, sintetizate în cei trei D, ca răspuns direct la Declarația franco-britanică de la Saint-Malo: „PESA nu trebuie să diminueze rolul NATO, nu trebuie să dubleze capabilitățile NATO și nu trebuie să discrimineze membrii NATO care nu aparțin UE.”¹⁰ Probabil că nici un alt domeniu nu dezvăluie mai clar schimbarea de atitudine a americanilor față de dezvoltarea PESA, decât distanțarea recentă de politica celor trei D. Este vorba de o adevărată schimbare de paradigmă, prin care Statele Unite au renunțat la rezervele inițiale față de evoluția eforturilor de apărare ale europenilor, transformându-se în susținătoare ale acestora.

Această schimbare a fost evidențiată de ambasadorul american la NATO, Victoria Nuland, într-un discurs ținut la Paris, în prima jumătate a anului 2008. Mesajul a fost reluat ulterior la prestigioasa London School of Economics, în data de 25 februarie 2008. „Europa, Statele Unite, NATO și lumea democratică au nevoie de o Europă a apărării mai puternică și mai capabilă. O PESA care se bazează doar pe elemente de *soft-power* nu mai este suficientă”.¹¹

Schimbarea este una de substanță, cu implicații geostrategice, dacă ne gândim la termenii în care era gândită inițial „diviziunea muncii” între cele două organizații în securitatea internațională. În viziunea lui Rob de Wijk, directorul Centrului Clingendael de Studii Strategice din Olanda, cooperarea transatlantică în domeniul securității trebuia să se fundamenteze pe „o clară diviziune a muncii, prin care Statelor Unite să le revină în principal responsabilitatea pentru operațiunile militare de luptă, în timp ce Europa trebuie să acopere în primul rând stabilizarea și reconstrucția post-conflict”.¹² Actualele poziții vin să demonstreze depășirea acestei faze prin recunoașterea necesității ca Europa să dezvolte prin PESA întregul spectru de capacități, atât soft, cât și hard, pentru asumarea responsabilităților ce-i revin în securitatea internațională, în vederea realizării unei împărțiri mai echitabile a contribuțiilor specifice cu partenerul american (*burden sharing*).

Această modificare de poziție a fost confirmată recent în mesajele transmise de reprezentanții noii administrații democratice de la Washington, cu ocazia Conferinței de securitate de la Munchen, care a avut loc în data de 8 februarie 2009. În intervenția sa, vicepreședintele american Joseph Biden a exprimat sprijinul american pentru dezvoltarea eforturilor europene în domeniul apărării, asumarea unui rol mai important de către Uniune în asigurarea păcii și securității la nivel global, precum și pentru intensificarea parteneriatului NATO – UE.¹³

10 M. Albright – “The right balance will secure NATO’s future”, *Financial Times*, December 2008

11 AMBASSADOR VICTORIA NULAND, United States Permanent Representative to the North Atlantic Treaty Organization (NATO), Speech at the London School of Economics, London, United Kingdom, 25.02.2008, http://nato.usmission.gov/ambassador/2008/Amb_Nuland_022508.htm

12 Rob de Wijk – “European Military Reform for a Global Partnership”, în *The Washington Quarterly*, winter 2003 – 2004.

13 “We also support the further strengthening of European defense, an increased role for the European Union in preserving peace and security, a fundamentally stronger NATO-EU partnership...”, prezentare susținută de J. Biden, vicepreședintele SUA, la Conferința de securitate de la Munchen, 8.02.2009.

O altă evoluție cu efecte dintre cele mai pozitive asupra relațiilor NATO – UE este legată de intenția Franței de a se reintegra în structurile militare ale Alianței. Așteptată să fie anunțată oficial cu ocazia Summit-ului aniversar al NATO de la începutul lunii aprilie din Strasbourg și Kehl, decizia Franței va contribui la diminuarea percepției legate de competiția dintre dezvoltarea PESA și evoluția Alianței. Mai mult, dat fiind rolul Franței de principal promotor al PESA, desfășurarea a aproximativ 700 ofițeri în comandamentele NATO va conduce la creșterea complementarității în abordările celor două organizații, atât în plan operațional, cât și în aspectele legate de dezvoltarea capacităților de apărare. În același timp, reintegrarea franceză în context aliat va genera o atitudine mai favorabilă față de perspectiva ca reuniunile NATO-UE să devină un cadru de abordare a chestiunilor importante pentru implicarea celor două organizații în securitatea internațională – operațiile din Balcani și Afganistan, Africa, combaterea terorismului etc.

O cooperare reală între UE și NATO, o coordonare mai apropiată între UE și SUA în probleme de securitate și îmbunătățirea relațiilor cu Rusia sunt necesare Europei pentru a înfrunța "provocările actuale", apreciază liderii Franței și Germaniei, președintele Sarkozy și cancelarul Merkel, într-un articol publicat recent.¹⁴ Pentru a răspunde la "cerințele viitoare", anumite domenii, cum este cooperarea Uniunea Europeană-NATO, sunt esențiale. "Spre marele nostru regret, Parteneriatul Strategic dintre NATO și UE nu s-a ridicat la nivelul așteptărilor noastre, din cauza unor neînțelegeri care persistă între anumite națiuni", susțin conducătorii celor două națiuni din UE. "Credem că acest lucru trebuie să se schimbe. Trebuie să ne îndreptăm către o cooperare reală, bazată pe o complementaritate necesară".

Există, prin urmare, o marjă largă de complementaritate în relația dintre UE și NATO și o reală fereastră de oportunitate pentru a propune soluții orientate spre viitor pentru un parteneriat UE-NATO reînnoit și intensificat, capabil de a soluționa în mod eficace problemele de securitate actuale. În condițiile în care 21 dintre statele membre ale Alianței, fac parte și din Uniunea Europeană, este necesară îmbunătățirea relațiilor de cooperare dintre cele două organizații prin intensificarea dialogului politic sub forma unor reuniuni comune ale miniștrilor apărării și de externe din cele două structuri, extinderea agendelor ședințelor Consiliului Nord-Atlantic și a Comitetului Politic și de Securitate al UE, pentru a asigura discutarea și evaluarea subiectelor actuale și importante pentru securitatea europeană și internațională, specifice secolului XXI.

În acest demers de revizuire și revitalizare a Parteneriatului strategic NATO – UE pot fi deja identificate câteva din premisele sale, cât și principalele direcții de realizare. Este vorba, în primul rând, de recunoaște rolul fundamental al NATO, atât din trecut, cât și în prezent și în viitor, în ceea ce privește arhitectura europeană de securitate. Pentru majoritatea statelor membre ale UE, care sunt, de asemenea, aliați NATO, Alianța rămâne temelia apărării lor colective, în baza prevederilor Tratatului de la Washington.

14 Angela Merkel et Nicolas Sarkozy - "La sécurité, notre mission commune", LE MONDE, 03.02.2009.

Această evoluție este confirmată normativ de prevederile Tratatului de reformă al UE (Lisabona), inclusiv prin condiționările la implementarea nou-introdusei clauze de asistență reciprocă. Clauza de asistență reciprocă în cazul unei agresiuni armate („*mutual defence*”), reprezintă un embrion al articolului 5 din Tratatul NATO, susținând necesitatea ca în cazul în care unul din statele membre UE ar face obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state participante să îi acorde ajutor și asistență prin toate mijloacele de care dispun (militare și de altă natură), în conformitate cu dispozițiile Cartei ONU. Pentru a pune în aplicare o cooperare mai strânsă în materie de apărare reciprocă, statele membre UE vor acționa în strânsă cooperare cu NATO, fără a prejudicia caracterul specific al politicii de apărare și securitate al celorlalți actori statali. Angajamentele și cooperarea în acest domeniu vor fi în concordanță cu angajamentele față de NATO, care, pentru țările membre ale Alianței, rămân fundamentul apărării lor colective.

O altă premiză importantă a procesului vizează sublinierea importanței crescânde a PESA, a cărei maturizare va ajuta la îmbunătățirea capacității UE de a reacționa la amenințările existente și emergente ale secolului XXI, în special prin dezvoltarea capacităților proprii pentru operațiile civilo-militare și militare de gestionare a crizelor. În acest sens, un rol tot mai important revine Agenției Europene de Apărare, actor de natură interguvernamentală, care își propune să realizeze pentru prima dată, la scară europeană, un proces integrat și coerent de dezvoltare a capacităților militare. Rațiunea creării EDA a fost legată de necesitatea umplerii golului dintre necesitățile militare pentru operațiile de management al crizelor și asigurarea capacităților necesare de către statele membre.

În acest sens, Agenția acționează pentru redirectionarea alocațiilor bugetare destinate apărării către domeniile actuale și viitoare de modernizare a sistemelor militare, cum ar fi renunțarea la abordarea pe platforme de armamente și introducerea celei fundamentate pe capacități, creșterea coordonării, cooperării și direcționării actorilor implicați (planificatori militari, piața armamentelor, cercetarea dezvoltarea, industria de apărare etc.), intensificarea proceselor de colaborare la scară europeană pentru realizarea efectelor maxime cu resursele la dispoziție.

Tendința de evoluție ascendentă și de maturizare a PESA este demonstrată și de creșterea nivelului de ambiție al UE în plan operațional, precum și de extinderea spectrului de misiuni posibil să fie desfășurate de către Uniune. Dacă Tratatul UE, care a introdus „misiunile Petersberg”, la Amsterdam, includea „misiuni umanitare și de salvare, de menținere a păcii, ale forțelor luptătoare în gestionarea crizelor, inclusiv misiuni de impunere a păcii”, extinderea lor, în acord cu Strategia Solana de securitate europeană a vizat „operații întrunite de dezarmare, sprijin acordat țărilor terțe în combaterea terorismului și reforma în sectorul de securitate”. La toate acestea, Tratatul de la Lisabona adaugă, conform art. 28 B, „consiliere militară și asistență, stabilizare post-conflict”, precizând că „toate aceste misiuni pot contribui la lupta împotriva terorismului, inclusiv prin sprijinul acordat țărilor terțe în combaterea terorismului pe teritoriul acestora”.¹⁵

15 Vezi, în acest sens, textul Tratatului, publicat pe site-ul *Official Journal of the EU*, www.eur-lex.europa.eu

Ca direcții posibile de acțiune și inițiative îndreptate către intensificarea parteneriatului, sunt propuse următoarele soluții:¹⁶

- dezvoltarea capacităților instituționale pentru o coordonare rapidă a răspunsului integrat NATO – UE la crize. În acest sens, este propusă crearea unui Centru NATO – UE de management al crizelor, prin intermediul căruia să fie elaborată abordarea integrată a unei potențiale crize, inclusiv determinarea variantei celei mai eficiente de intervenție, organizația coordonatoare, mecanismele de cooperare etc;

- perfecționarea acordurilor „Berlin plus”, pentru a permite celor două organizații să acorde sprijin în mod eficient în crizele actuale și viitoare, care necesită o reacție civilo-militară la mai multe niveluri;

- crearea și dezvoltarea capacităților de planificare integrată (*joint planning*), pentru implementarea abordării comprehensive, în vederea desfășurării operațiilor complexe;

- mecanisme integrate de generare a forței, pentru asigurarea forțelor și capacităților militare din ambele organizații, pentru operații combinate. În acest sens, chiar dacă mecanismele de generare vor rămâne separate, un proces de coordonare poate preîntâmpina competiția dintre cele două organizații, pe seama resurselor militare limitate ale statelor membre;

- dezvoltarea în continuare a relației actuale dintre NATO și UE, printr-o integrare mai bună, reducând dublarea activităților și instituind structuri comune permanente de cooperare, cu respectarea în același timp a naturii independente a ambelor organizații;

- consolidarea reciprocă a UE și NATO, prin evitarea concurenței și dezvoltarea unei cooperări mai strânse, bazate pe un spectru combinat de măsuri, fiecare acoperind părți ale spectrului pe care cealaltă parte nu le poate acoperi în prezent, ceea ce va contribui la creșterea eficienței și realizarea unor economii;

- acordarea cel puțin a statutului de membri asociați ai Agenției Europene de Apărare aliaților NATO care candidează să adere la UE. Aceștia ar trebui să fie integrați mai substanțial în structurile PESA. Este cazul, în primul rând, al Turciei, care deși a finalizat demersurile în vederea dobândirii statutului de membru asociat al Agenției, dosarul său este blocat politic la nivelul Consiliului UE, din anul 2005;

- dezvoltarea unor capacități militare compatibile și interoperabile. În acest sens, este importantă utilizarea, pe cât posibil, a acelorași standarde și metode de certificare și compatibilizarea proceselor de generare a forțelor și de rotire a acestora.¹⁷ Chiar dacă națiunile rămân suverane în deciziile privind contribuțiile la

16 Dezvoltate pe larg de către Daniel Hamilton (coordonator), Charles Barry, Hans Binnendijk, Stephen Flanagan, Julianne Smith, James Townsend în lucrarea *Alliance Reborn: An Atlantic Compact for the 21st Century*, February 2009, Atlantic Council of the United States, Center for Strategic and International Studies, Center for Technology and National Security Policy, NDU Center for Transatlantic Relations, Johns Hopkins University SAIS, pp. 37 - 39

17 În acest sens, Președintele Comitetului Militar al UE. Generalul Henri Bentegeat, remarcă trendul pozitiv în întărirea cooperării dintre cele două organizații, subliniind necesitatea ca Uniunea să învețe din experiența mai avansată a NATO în domeniile pregătirii și certificării NRF.

NRF și BGs, cele două organizații au un rol important de jucat în identificarea și propunerea soluțiilor pentru îmbunătățirea coordonării și armonizării celor două inițiative.

Dincolo însă de aceste propuneri concrete, cel puțin la fel de importantă este adoptarea de către statele membre ale ambelor organizații a unei atitudini mai flexibile, orientată către obiective și pragmatică în punerea în aplicare a parteneriatului NATO – UE. Numai printr-o schimbare importantă de abordare, la nivel politic și instituțional, poate fi deschisă posibilitatea ca forurile de conducere ale celor două organizații - Consiliului UE, Comitetul Politic și de Securitate și Consiliului Nord-Atlantic - să aplice parteneriatul mai eficient, în scopul coordonării eforturilor în tetrele de operații comune, cum este cazul în Kosovo și Afganistan.

5. În loc de concluzii

După o etapă de impas și blocaj politic în relațiile NATO – UE, manifestată printr-o criză în dimensiunea politico-strategică a cooperării instituționalizate, suntem martorii unor evenimente și schimbări de abordare care pot conduce la revitalizarea Parteneriatului strategic dintre cele două organizații. Inițiativa franceză cu privire la revenirea oficială în structurile militare ale NATO, eforturile Președinției franceze din cadrul Consiliului UE de a aduce mai aproape forțele UE și ale NATO și adoptarea unor inițiative concrete pentru exploatarea în comun a capacităților de apărare ale Uniunii și ale Alianței, precum și abordarea pozitivă a Statelor Unite față de evoluția PESA au generat o serie de așteptări legate de perfecționarea cooperării NATO – UE, posibil de realizat de către liderii celor două organizații.

În timp ce UE a demonstrat că este un actor global prin misiunile PESA desfășurate pe trei continente, acestea sunt în mare parte de natură civilă sau civilo-militară, concentrându-se pe prevenirea conflictelor și gestionarea situației post-conflictuale. În aceste condiții, cooperarea și sinergia UE-NATO sunt vitale în urmărirea obiectivului comun de promovare a păcii și securității în zona euroatlantică și în arena internațională. Este important de subliniat faptul că Alianța rămâne principalul cadru de apărare colectivă din Europa, având în vedere că peste 90% din populația UE locuiește în state membre ale NATO și că 21 de state membre UE din totalul de 27 sunt membri NATO.

Date fiind implicările operaționale ale celor două organizații (NATO cu participare militară iar UE cu misiuni civile) în diferite teatre de operații (Kosovo, Afganistan), este de cea mai mare importanță ca blocajul politic de la Bruxelles să fie depășit, iar pragmatismul și transparența să stea la baza relației UE-NATO evitându-se astfel dezbaterile abstracte și elaborarea de documente ineficiente. Parteneriatului strategic UE-NATO, în domeniul gestionării situațiilor de criză poate fi consolidat prin dezvoltarea reciprocă a capacităților militare și asigurarea coordonării eficiente în teatrele de operații.

(Intervenție la reuniunea *Security and Defence Agenda*, Bibliothèque Solvay, 10 September 2007, Brussels).

Bibliografie

- [1] CORNISCH Paul, *EU and NATO: Co-operation or Competition?*, Directorate-General for External Policies of the Union, European Parliament, 14 October 2006.
- [2] HAMILTON, Daniel (coordonator), BARRY, Charles BINNENDIJK, FLANAGAN, Hans, SMITH, STEPHEN Julianne, TOWNSEND James, *Alliance Reborn: An Atlantic Compact for the 21st Century*, February 2009, Atlantic Council of the United States. ...
- [3] HUNTER, Robert E., *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion - or Competitor?*, Rand Publications, 2002.
- [4] NAUMANN, Klaus, gl. dr., SHALIKASHVILI, John, gl., MARSHAL, Field, LANXADE, Jacques, amiral, Gl. Henk van den BREEMEN, *Towards a Grand Strategy for an Uncertain World*, Fundația Noaber, 2007.
- [5] TOJE, Asle, *The EU, NATO and European Defence – A slow train coming*, Occasional paper, NO. 74, December 2008, EU ISS, Paris, www.iss.europa.eu.

CONTROLUL OPERAȚIONAL ȘI RESPONSABILITĂȚILE NAȚIONALE

Radu UNGUREANU*
Florin VOINA**

Scopul acestei lucrări este de a aborda rolul și importanța identificării exacte și asumării oportune a responsabilităților naționale în contextul pregătirii și participării la operații militare multinaționale și întrunite, abordare care răspunde actualelor tendințe ale evoluției fenomenului militar pe plan mondial.

Participarea națiunilor la grupările de forțe multinaționale întrunite necesită asumarea de către țările contribuatoare a unor sarcini concrete în domeniul politico-militar care să le ofere comandanților din teatru cadrul legal și operațional pentru exercitarea în cele mai bune condițiuni a controlului operațional.

Lucrarea identifică asumarea strictă și îndeplinirea responsabilităților naționale ca fiind unul din elementele cheie ale procesului de adaptare a operațiilor militare la noile provocări ale secolului XXI. În vederea participării cu succes la operațiile viitoare, națiunilor le revin responsabilități în ceea ce privește abordarea problemelor legate de adaptarea legislației naționale la cerințele noului mediu operațional, la administrarea și suportul logistic al forțelor.

The purpose of this paper is to tackle the role and the importance to exactly identify and assume the national responsibilities during the preparation and execution phase of joint multinational military operations – an approach that responds to nowadays tendencies of military evolution.

Nations' participation with its own forces and capabilities in Combined Joint Task Forces induces the contributing nations to provide commands and forces within the theatre with the legal politic, military and operational frame necessary to perform the operational control over their subordinates.

Our paper identifies that the assuming and the fulfilment of national responsibilities represents one of the key element of the process of adapting the military operations to the new challenges of the 21st Century. In order to accomplish the future missions, nations should assume responsibilities to adapt national legal frame to the challenges of the new operational environment, to provide the forces with administration and logistics.

Actualul context politic și geo-strategic, determinat de impactul la nivel regional și global a intereselor națiunilor, evidențiază o implicare tot mai largă și mai activă cu forțe în operații multinaționale și întrunite executate la distanțe strategice față de dispozitivul din timp de pace. Această situație nu este cu totul nouă. Încă din secolul trecut, s-au constatat avantajele constituirii forțelor în grupări de coaliție în măsură să fie dislocate pentru a participa la operații multinaționale. În același timp, participarea la acțiunile de coaliție implică împărțirea responsabilităților, riscurilor și costurilor necesare desfășurării operațiilor.

* **Colonel doctorand inginer, Statul Major General**

** **Maior inginer, statul Major General**

Nu există o rețetă sigură de abordare a războiului de coaliție pentru că fiecare coaliție este și va fi diferită în ceea ce privește obiectivele, caracterul, compunerea și scopul. Totodată, datorită caracterului multinațional al coaliției, apar dificultăți generate de orientările / înclinațiile / convingerile diferite ale națiunilor în ceea ce privește practica războiului. Problemele psihologice și sociale generate de diferențele dintre partenerii de coaliție în ceea ce privește cultura, obiceiurile, religia și standardele de viață necesită / impun o abordare mentală unică în planificarea și executarea operațiilor militare.

Din această perspectivă, problemele privind realizarea unității de comandă sunt atât de complexe, încât încercările de realizare a acesteia a fost limitată la nivelurile strategic și operativ. La eșalonul tactic, responsabilitățile din câmpul de luptă continuă să fie repartizate națiunilor participante cu forțe, în concordanță cu capacitățile puse la dispoziția coaliției de către fiecare dintre acestea. Concret, fiecărui contingent național îi sunt repartizate sectoare și misiuni separate.

Considerăm că, operațiile executate în coaliție au demonstrat faptul că integrarea forțelor multinaționale reprezintă o problemă complexă care necesită multă înțelegere și pricepere din partea comandanților. Capacitatea de a realiza integrarea forțelor are la bază principiul unității de comandă. În cadrul coalițiilor multinaționale, acest principiu este foarte dificil de realizat având în vedere că transferul autorității de comandă - control asupra forțelor naționale reprezintă un act de încredere în relațiile dintre națiuni. Realizarea controlului operațional în cadrul coaliției presupune un transfer temporar de resurse umane și materiale către comandantul investit cu autoritatea de a emite ordine forțelor din subordinea sa, într-o asemenea manieră încât acestea să poată îndeplini misiuni sau sarcini specifice, de obicei limitate prin natura, locul și timpul lor de desfășurare, să desfășoare unitățile respective și să dețină sau să delege controlul tactic al acestor unități.

Elementele de detaliu privind participarea la misiuni în cadrul forțelor internaționale sau în cadrul unor unități ale altor state se stabilesc prin încheierea de acorduri / înțelegeri tehnice¹. Acestea trebuie elaborate pentru transferul autorității de comandă – control atât la nivel strategic cât și la cel operativ, astfel încât să elimine orice ambiguități în exercitarea conducerii și în scopul delimitării clare și armonizării responsabilităților naționale și colective.

Din acest punct de vedere, considerăm că este necesar ca raportul dintre indicatorii care reflectă cerințele luptei și cei referitori la compromisurile realizate în contextul transferului de autoritate trebuie să fie supraunitar, deoarece, în pofida eventualelor neînțelegeri și neconcordanțe de ordin politic, responsabilitățile și planificarea operațională trebuie să fie adaptate pentru asigurarea unității de comandă.

Controlul operațional

Comanda reprezintă autoritatea militară care se exercită numai în context național în tot spectrul de componente operaționale și administrative ale conducerii².

1 Legea 42 / 2004, art. 10.

2 Joint Publication 1-02, DOD Dictionary of Military and Associated Terms, as amended through 17 December 2003, Joint Electronic Library, n.p., on-line, Internet, 15 March 2004, available from <<http://www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/index.html>>.

Rezultă că, niciun comandant care își exercită autoritatea în context multinațional nu poate deține comanda asupra forțelor din subordine datorită faptului că națiunile contribuatoare transferă numai controlul contingentelor în grupări multinaționale ceea ce reprezintă o competență limitată de comandă.

Controlul reprezintă autoritatea care se transferă unui comandant pentru direcționarea forțelor primite în subordine în ceea ce privește îndeplinirea unor misiuni limitate în timp și spațiu, dislocarea acestora și transferul autorității de control la eșaloanele tactice subordonate³.

La nivelul NATO, pentru delimitarea strictă a competențelor comandanților componentelor din structura de comandamente a Alianței de cele ale autorităților naționale, precum și în scopul atribuirii unor responsabilități sporite “controlului”, s-a convenit asupra noțiunii de comandă operațională, care permite comandanților comandamentelor NATO să repartizeze misiuni forțelor multinaționale subordonate, să disloce efectivele, să resubordoneze unitățile și să transfere autoritatea de control la eșalonul operativ și tactic⁴.

În concluzie, comanda operațională nu include componenta administrativă sau logistică și conferă un nivel de autoritate care se află la impactul abordărilor în context național și multinațional. Este și motivul pentru care SUA situează, în continuare comanda operațională între responsabilitățile naționale iar în cadrul NATO noțiunea este restrânsă la competențele comandanților comandamentelor de eșalon strategic și operativ.

Acest demers a vizat clarificarea noțiunilor de comandă și control pentru eliminarea confuziilor care se mențin datorită utilizării în limba engleză a termenului “operational” atât pentru desemnarea eșalonului de comandă, a nivelului de readiness a forțelor cât și a componentei actului de conducere care se adresează exclusiv aspectelor operative și exclude pe cele de ordin administrativ și logistic. Pe scurt, comanda înseamnă că poți să ordoni subordonatului ce să execute iar controlul îți permite numai să adopți măsurile necesare pentru ca subordonații să execute ordinele primite.

Dacă evaluăm datele istorice, începând de la Primul Război Mondial și până în zilele noastre, constatăm mari diferențe între principiile de abordare a conducerii forțelor de coaliție și o preocupare constantă pentru dezvoltarea unor noi concepte de comandă – control care să permită angajarea forțelor fără limitări și particularități, care pot afecta îndeplinirea strictă a prevederilor planurilor de operații.

În cele mai multe situații, campaniile nu au avut eficacitatea scontată datorită discontinuităților acțiunilor, neconcordanței scopurilor sau dezacordurilor la nivel tactic. Este și motivul pentru care considerăm că, rolul comandanților este esențial în realizarea obiectivelor misiunilor.

Folosirea combinată a principiilor privind lupta, sprijinul de luptă și sprijinul logistic este adeseori limitată sau chiar imposibilă din cauza incompatibilităților și limitărilor operaționale eterogene ale forțelor puse la dispoziția coaliției.

3 Id.2.

4 Id.2.

În anumite situații, uriașele decalaje tehnologice dintre forțele implicate pot determina fie rupturi / fisuri în executarea misiunilor, fie supraîncărcarea anumitor unități care dețin capacitățile necesare cu executarea celor mai dificile misiuni.

Pe de altă parte, diferențele între doctrinele naționale, limbile vorbite și culturile naționale conduc, de obicei, la limitări în înțelegere și comunicare pe câmpul de luptă, fratricid și dezorganizare. Pe scurt, operațiile pot fi împiedicate de o gamă largă de surse de fricțiune / neînțelegeri.

Responsabilitățile naționale

Având la bază cele prezentate, este evident că fiecărei națiuni, membre a unei coaliții, îi revin responsabilități concrete, în principal, în domeniul politico-militar, în ceea ce privește identificarea și rezolvarea eventualelor disfuncționalități, pentru punerea la dispoziția comandanților coalițiilor cadrul legal și operațional necesar pentru exercitarea controlului operațional în cele mai bune condiții.

În acest sens, considerăm că responsabilitățile naționale de natură politică ar trebui să se concentreze pe acțiuni specifice, prin care să se determine contextul participării cu trupe la operații multinaționale concomitent cu îndeplinirea intereselor naționale de securitate, astfel:

- legitimitatea misiunii din punct de vedere al dreptului internațional;
- respectarea intereselor naționale fundamentale de securitate și ale Uniunii Europene;
- identificarea națiunii căreia îi revine responsabilitatea politică privind realizarea obiectivelor campaniei;
- existența mecanismelor de gestionare a crizei, măsura în care acestea au fost utilizate, respectiv epuizarea modalităților de dialog și negocieri multilaterale la nivel regional în vederea prevenirii conflictului;
- evaluarea concepției operației în scopul determinării șanselor de reușită;
- identificarea premiselor istorice și a posibilelor implicații naționale a impactului cultural.

Complementar acestor probleme de natură politică, și în domeniul militar se regăsesc aspecte care se încadrează în sfera responsabilităților naționale, astfel:

- includerea în mandatul forței naționale a elementelor care să creeze condițiile necesare pentru obținerea succesului;
- existența și posibilitatea realizării unei imagini clare a situației operative;
- asigurarea forțelor în conformitate cu cerințele structurii de forțe;
- analiza raportului între misiunile care urmează să fie încredințate contingentelor naționale și posibilitățile acestora de a le îndeplini.
- existența, viabilitatea și posibilitatea implicării naționale la elaborarea planurilor de retragere / evacuare din zona de operații;
- stabilirea, percepția corectă și posibilitatea respectării de către contingentele proprii a regulilor de angajare;
- organizarea comandamentelor în conformitate cu nevoile de reprezentare națională în concordanță cu nivelul de participare cu forțe în teatru;
- posibilitatea administrării forțelor proprii și asigurării suportului logistic;

- asigurarea participării reprezentanților naționali în comandamente pe funcții reprezentative și cu rol deliberativ în conducerea operației;
- existența și posibilitatea implicării naționale pentru realizarea schimbului de informații;
- executarea transferului autorității de comandă – control astfel încât acesta să nu împiedice îndeplinirea responsabilităților naționale.

Aceste responsabilități de natură politico – militară coroborate cu noua percepție asupra pericolelor, riscurilor și amenințărilor care pot prejudicia securitatea generează noi premise pentru inițierea, fundamentarea, elaborarea și adoptarea de acte normative naționale adaptate la cerințele noului mediu operațional.

Actualele tendințe ale evoluției fenomenului militar pe plan mondial, concretizate prin multiplicarea operațiilor multinaționale de menținere sau de impunere a păcii, reclamă, în opinia noastră, reconsiderarea cadrului politic legal al intervențiilor forțelor armate în afara teritoriului național și legitimitatea intervențiilor militare multinaționale. Pe de altă parte, implicațiile politice și economico-sociale, care au redimensionat conceptul de securitate, au determinat apariția noilor categorii de acțiuni militare, sau cu aport militar, prezente într-o gamă foarte largă: sprijin acordat autorităților civile locale, operații antidrog, asistență națională, asistență umanitară și asistență în caz de dezastru, asigurarea căilor comerciale etc.

Apreciem că, toate aceste considerente impun necesitatea analizării și evaluării obiective a cadrului legislativ intern din țările care participă cu forțe la coaliții și alianțe, în sensul adaptării acestuia la cerințele politico – militare convenite în context multinațional și particularizate la specificul acțiunilor preconizate.

În opinia noastră, un alt element prioritar în generarea structurii de forțe multinaționale constituite din comandamente multinaționale întrunite și dintr-un conglomerat de unități naționale separate, îl reprezintă instruirea forțelor în conformitate cu procedurile comune aplicabile la nivelul coaliției. Aceasta va contribui în mod decisiv la creșterea eficienței acțiunilor, îmbunătățirea actului de comandă și creșterea sinergiei acțiunilor în context multinațional. Lecțiile învățate pe timpul desfășurării exercițiilor multinaționale și a altor activități de instruire în comun au demonstrat faptul că pot apărea neconcordanțe între modurile de acțiune ale structurilor și, în același timp, pot fi identificate soluțiile care trebuie aplicate pentru remedierea acestora. Planificarea antrenamentelor și exercițiilor pe timp de pace ar trebui să prevadă angajarea forțelor în cele mai dificile și complexe misiuni care le-ar putea reveni pe timpul executării operațiilor, cu efort pe dezvoltarea deprinderilor pentru identificarea și înțelegerea punctelor slabe generatoare de disfuncționalități.

În opinia noastră principalul mijloc de realizare a sinergiei și sincronizării eforturilor forțelor implicate îl reprezintă identificarea, și ulterior eliminarea, eventual micșorarea riscurilor care pot produce diminuarea coeziunii dintre forțe. Totodată, planificarea și executarea periodică a instrucției la nivelurile operativ și tactic, pe baza procedurilor multinaționale agreeate, este esențială pentru creșterea încrederii în posibilitățile forțelor proprii și este vitală în perspectiva executării operațiilor pentru identificarea abilităților și limitărilor forțelor coaliției.

Este de la sine înțeles că, nevoia de instruire în comun a forțelor presupune existența timpului disponibil pentru executarea antrenamentelor și exercițiilor înainte de participarea la conflict. Situațiile actuale, însă, nu pot asigura întotdeauna timpul necesar realizării antrenamentelor comune. Din acest punct de vedere, alianțele ar trebui să se confrunte cu mai puține probleme de natura adaptabilității la specificul conflictului. Pentru o coaliție se poate aplica aceeași metodologie, dar timpul la dispoziție poate fi mult mai mic, ceea ce presupune ca națiunile să-și asume responsabilități suplimentare în ceea ce privește instruirea contingentelor naționale în condiții similare celor din teatru.

O altă modalitate de exercitare a responsabilităților naționale privind participarea cu forțe la operații multinaționale constă în verificarea abilităților și tehnicilor prin metode de simulare, care s-au dovedit a fi mai ieftine și mai facile. Comandanții și statele majore beneficiază de o modalitate practică și eficientă pentru dezvoltarea deprinderilor în domeniul planificării operaționale și abilităților de execuție cu posibilitatea aplicării acestora cu ușurință la eșaloanele strategic, operativ și tactic.

Analiza eficacității diferitelor misiuni preconizate din prisma specificului câmpului de luptă, a sarcinilor, condițiilor și standardelor permit formularea unor concluzii foarte importante și operarea corecturilor necesare pentru înlăturarea neregulilor constatate.

În plus, simularea condițiilor concrete din zona de operații permite identificarea elementelor comune și diferențelor de abordare doctrinară, conceptuale și culturală. Avem în vedere, de exemplu, diferențele naționale privind procedurile de atac la sol, diferențele culturale cum ar fi zilele de sărbători sau restricțiile culinare, sau chiar absența unor capacități critice de comunicații digitale.

Un alt domeniu, la fel de important, care intră sub incidența responsabilităților naționale îl reprezintă organizarea internă a forțelor prevăzute pentru operații multinaționale.

Diversificarea considerabilă a riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității globale impune, după părerea noastră, o nouă orientare în proiectarea organizațională a forțelor, având ca obiectiv principal exploatarea capacității de reacție, în vederea gestionării crizelor. Din acest punct de vedere, în opinia noastră, accentul trebuie pus pe creșterea numărului structurilor dislocabile cu un înalt nivel al pregătirii pentru luptă, concomitent cu menținerea unor forțe de rezervă, capabile să fie angajate la momentul oportun pentru întărirea eșaloanelor angajate în operații aflate în derulare sau pentru a înlocui efectivele angajate inițial. Considerăm că acest aspect reprezintă un element cheie al aportului națiunilor în desfășurarea și susținerea operațiilor multinaționale pe termen lung.

Concluzii

În actualele condiții de desfășurare a operațiilor militare, contingentele naționale dislocabile nu mai pot fi organizate și pregătite doar în virtutea cerințelor generale ale luptei armate, ci în raport cu exigențele specifice fiecărei misiuni, care diferă de la o acțiune la alta, de la o zonă de operații la alta. În acest sens, organizarea

forțelor trebuie să țină cont de realizarea capabilităților de dislocare la distanțe strategice în vederea participării la întreg spectrul de operații previzibile în actualul mediu operațional.

Prin urmare, națiunilor contribuatoare le revine responsabilitatea realizării compatibilității operaționale cu forțele aparținând celorlalte state participante la operație, constituirii de structuri militare suplimentare, mobile, disponibile, înzestrate cu armament modern, instruite și pregătite să ducă acțiuni de luptă diverse, ca intensitate, durată și natură, în cadrul unor coaliții sau alianțe și să asigure rotirea la termen a forțelor în zonele de operații fără afectarea capabilităților de luptă a structurii multinaționale.

Managementul logisticii forțelor coaliției reprezintă un factor determinant pentru succesul fiecărei operațiuni militare. Nevoile de sprijin logistic și de susținere a forțelor în teatru variază semnificativ fiind influențate de situația tactică, de calitatea contribuțiilor naționale și de alte variabile fapt care confirmă necesitatea îndeplinirii în volum complet a responsabilităților naționale în privința asigurării suportului logistic strict în conformitate cu nevoile operației și cerințele structurii de forțe.

Asigurarea sprijinului logistic reprezintă o problemă care, în cele din urmă, depinde de mai multe variabile. Acordurile naționale, acordurile cu națiunea gazdă, compatibilitatea echipamentelor și specificul cultural sunt doar câteva dintre acestea. Așa cum pot exista diferențe semnificative de natură tehnologică între capabilitățile de luptă ale diferitelor forțe naționale, așa pot exista și mari diferențe în calitatea și dimensiunea sprijinului logistic acordat.

Contingentele naționale participante la operații multinaționale trebuie să fie organizate și dotate astfel încât să fie în măsură să-și asigure independent sprijinul logistic al acțiunilor militare prin: sprijin medical pentru linia întâi; comunicații interne de la comandamentul unității până la subunitățile sau formațiunile din teren; comunicații internaționale pentru legătura cu țara; facilități de aprovizionare integrală; repararea și punerea în funcțiune a echipamentelor; transportul intern în teatru și cel strategic.

Considerăm că, în actualele condiții în care se preconizează executarea unor operații complexe și multidimensionale, forțele naționale trebuie să se adapteze oportun și adecvat, „din mișcare”, la dese schimbări operaționale probabile, să treacă în timp scurt, fără o pregătire logistică îndelungată de la lupta de mare intensitate la operații de pace și stabilitate, și invers.

Când partenerii din alianță/coaliție utilizează echipamente și tehnică similare, reprovizionarea, întreținerea sau alte operații de sprijin se pot planifica și executa fără a ține cont de apartenența națională, în toate situațiile urgente și ori de câte ori este posibil. Aceasta presupune dotarea forțelor naționale cu echipamente compatibile cu ale celorlalte forțe, precum și preocuparea permanentă pentru actualizarea cerințelor echipamentelor.

În concluzie, datorită caracterului imprevizibil și difuz al amenințărilor, riscurilor și pericolelor, actualele operații multinaționale presupun o imensă angajare de capabilități și responsabilități. De aceea, întregul proces de pregătire și

executare a acțiunilor și susținerea în zonele de operații trebuie înțelese ca fiind unul deosebit de dificil de planificat și de executat.

Multiplele aspecte – obiective și subiective, materiale, sociale, politice, militare, economice, psihologice, culturale etc. – conturează rolul determinant ce îi revine fiecărei națiuni, care trebuie să își asume și să-și îndeplinească responsabilitățile naționale în cele mai bune condițiuni.

Bibliografie

- [1]. DREW, Nelson S. – *NATO from Berlin to Bosnia. Trans-Atlantic Security in Transition*, McNair Paper 35, Institute for National Strategic Studies, January 1995, <http://www.ndu.edu/inss/macnair/m035cont.html>
- [2]. GEHMAN, Harold W. – *Transforming NATO's Defence Capabilities for the 21st Century*, U.S. Foreign Policy Agenda, USIA Electronic Journals, Vol. 4, No. 1, March 1999.
- [3]. JONES, James – *NATO Transformation and Challenges*, RUSI JOURNAL, vol. 150, no. 2, April 2005, p. 14-18 și *Key Element of NATO Transformation - The NATO Response Force (NRF) NATO's nations and partners for peace*, vol. 50, no. 2, 2005, pp. 44-49.
- [4]. PUDAS, Terry J. – *Preparing Future Coalition Commanders*, JFQ Forum / Winter 1993-94, http://ndupress.ndu.edu/jfq_pages.
- [5]. QIAO Liang, WANG Xiangsui – *Unrestricted Warfare*, Beijing, PLA Literature and Arts Publishing House, February 1999.
- [6]. RISCASSI, Robert W. – *Principles for Coalition Warfare*, JFQ Forum / Summer 1993, http://www.ndu.edu/inss/Press/jfq_pages.
- [7]. STRANGE, Joe – *Centres of Gravity and Critical Vulnerabilities*, Marine Corps War College, 1998.

PARTICIPAREA ACTIVĂ A ROMÂNIEI ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR DE SECURITATE

Mirela ATANASIU*

Existența României în comunitatea internațională a obligat-o, încă de la crearea statului național să aibă atât relații pașnice, politice, economice, culturale etc. dar și de competiție și confruntare cu ceilalți actori ai scenei mondiale. Puterea și interesele României i-au determinat încă de la început locul și rolul în cadrul relațiilor internaționale, politica externă românească manifestându-se în special la nivel regional și continental, dar cu multiple influențe reciproce, chiar la nivel mondial atât prin raporturile bilaterale cât și în cadrul organizațiilor internaționale, de la cele cu vocație globală – ONU, la cele regionale de diferite naturi: politico-militare, militare, economice, etc.

Fie că este vorba de Europa de Sud-Est, de Caucaz, Asia Centrală, Africa de Nord sau Orientul Mijlociu, caracterul indivizibil al securității impune un exercițiu comun pentru gestionarea eficientă a principalilor vectori de amenințare.

Romania's existence into the international community obliged it, from state's creation to have different kind of relations: peaceful, political, economic, cultural but also relations of confrontation and competition with other actors of the global scene. Romania's interests and power determined from the start its role and place among „the players” of the international scenario and Romanian foreign policy manifested especially regionally and continentally but with many mutual influences even into the global picture by bilateral relations or in multilateral framework of the international organizations starting with UN, the regional ones with different natures: political, military, economic etc.

Whereas we speak about South-Eastern Europe, Caucasus, Central Asia, North Africa or Middle East, the indivisible character of security stresses out a common exercise to manage efficiently the main threat vectors.

Începând cu anul 1991, România s-a implicat activ în operațiunile ONU de menținere a păcii, cu un spectru variat de forțe: batalioane de infanterie și geniu, spital de campanie, poliție militară, capacități de transport, observatori militari, ofițeri de stat major. Palierul larg de operațiuni militare, de la cele umanitare și de reconstrucție până la cele de luptă, a contribuit în mod direct la dezvoltarea securității și stabilității regionale.

Prin participarea activă la gestionarea și rezolvarea situațiilor de criză, România dovedește că este un real factor de stabilitate și securitate. În noua configurație a zonelor de interes major pentru organizațiile internaționale de securitate României i s-a recunoscut valoarea geostrategică și, ca urmare, i se va atribui un rol deosebit ca „punct de control strategic” al spațiului situat la est de Marea Neagră, denumit de altfel „punctul zero” al politicii pentru următoarele decenii.

În prezent, contribuția României la gestionarea situațiilor de criză a căpătat amploare și diversitate, forțele noastre armate dovedind capacități reale pentru îndeplinirea întregului spectru de misiuni al Alianței. Pentru promovarea stabilității

* Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, doctorand în Științe Militare și Informații.

regionale și globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării, România participă cu forțe militare la operațiuni sub egida ONU și conduse de NATO, UE și OSCE. În cadrul misiunilor externe¹, Armata României participă la următoarele tipuri de operații:

- ◆ operații de răspuns la crize (CRO);
- ◆ operații de asistență umanitară în afara teritoriului României;
- ◆ operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc;
- ◆ participă la inițiative de cooperare în domeniul apărării și la implementarea măsurilor de creștere a încrederii și stabilității;
- ◆ oferirea de asistență militară și sprijin pentru alte state;
- ◆ contribuția la eforturilor naționale și internaționale de control al armamentelor și de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.

Transformările militare declanșate de NATO și modernizările impuse de UE implică direcții ferme de acțiune a statelor care se integrează în cele două organizații, precum și implementarea unor sisteme de management al securității, care să se conformeze cerințelor standardelor celor două organizații în toate dimensiunile securității naționale.

Conform concepției privind securitatea națională, colaborarea pe linie militară cu alte state constituie atât o garanție indirectă de securitate, cât și o modalitate de perfecționare a structurii militare.

Pregătirea în vederea apărării naționale se organizează pe întreg teritoriul țării, dislocarea armatei asigurând capacitatea de luptă și disponibilitățile operaționale necesare riposteii ferme împotriva unei eventuale agresiuni, din orice parte ar veni aceasta. Continua remodelare și reconfigurare a forțelor armate naționale vizează tocmai adaptarea la nevoile de apărare specifice României, derivate din contextul geostrategic subregional și regional, precum și realizarea, inclusiv în acest plan, a interoperabilității cu structurile militare europene și euroatlantice. România contribuie la toate misiunile și operațiunile Alianței, inclusiv la cele din afara spațiului euroatlantic.

Participarea țării noastre la operațiunile și misiunile **Organizației Atlanticului de Nord (NATO)** oferă o susținere concretă a angajamentelor politice asumate de România ca membru al Alianței Nord-Atlantice, amplificându-i credibilitatea de aliat. Principalele misiuni ale NATO la care participă forțe românești în prezent:

a) *Forța Internațională de Asistență pentru Securitate (ISAF)* reprezintă prioritatea operațională cea mai importantă a NATO și, în același timp, este cea mai amplă operațiune Aliată din istoria Alianței Nord-Atlantice, lansată în 2001, prin rezoluția Consiliului de Securitate al ONU numărul 1386, după îndepărtarea de la putere a regimului taliban. Inițial a reprezentat o forță multinațională sub egidă ONU, limitată la asigurarea securității capitalei Kabul și a împrejurimilor sale. În 2003, NATO a preluat comanda operațiunii care acum prevedea extinderea autorității guvernului afgan pe întreg teritoriul țării și instaurarea unui climat de securitate propice reconstrucției economice și a statului de drept. Operațiile desfășurate de ISAF au ca obiectiv acordarea de asistență guvernului afgan în construirea și menținerea

¹ Guvernul României, **Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, București, 2004.

cadrelui de securitate în vederea extinderii influenței autorităților afgane, facilitând, astfel, derularea, în mod corespunzător, a proceselor de stabilizare și dezvoltare în Afganistan. O componentă esențială a strategiei pentru Afganistan a constituit-o extinderea ISAF pe toată suprafața Afganistanului, inclusiv prin echipele de reconstrucție provincială (PRT), promovând stabilitatea și reforma sectorului de securitate. Țara noastră este unul dintre contributorii importanți la ISAF. Participarea României la ISAF este fundamentată prin Hotărârea nr. 38 din 21 decembrie 2001 a Parlamentului României, care acordă Guvernului împuternicirea de a stabili forțele, mijloacele, finanțarea și condițiile în care se va asigura această participare.

b) *Misiunea NATO de Pregătire – Irak (NTM-I)* Decizia de a înființa NTM-I a fost luată de șefii de stat și de guvern reuniți la Summit-ul NATO de la Istanbul, din 2004, ca urmare a unei solicitări a guvernului interimar irakian. Scopul misiunii este acela de a acorda asistență aliată în pregătirea de către autoritățile irakiene a unor forțe de securitate. Prin intermediul misiunii, NATO oferă pregătire, echipamente și asistență tehnică. Alianța oferă instruire atât în cadrul centrelor aflate pe teritoriul Irakului, cât și în cele din afară. Încă de la început (14 august 2004), România a sprijinit Misiunea NATO de Instruire a forțelor de securitate irakiene.

c) *Operațiunea KFOR*. NATO este implicat în Kosovo din 1999, ca urmare a Rezoluției 1244 a CS ONU, cu misiunea de a asigura un mediu de securitate sigur și stabil. În acest scop, a desfășurat în provincie o forță militară (KFOR). După declarația de independență a Kosovo din 17 februarie 2008, Alianța a reafirmat că forța militară KFOR va rămâne în Kosovo pe baza Rezoluției 1244 a Consiliului de Securitate al ONU, conform celor hotărâte la Reuniunea miniștrilor de externe ai țărilor NATO, din decembrie 2007, cu excepția cazului în care CS ONU nu ia o altă decizie. KFOR va continua să coopereze strâns cu populația din Kosovo, ONU, UE și alți factori internaționali.

În prezent, Alianța își continuă eforturile în vederea asigurării unei dezvoltări stabile, democratice și multietnice a Kosovo. După declarația unilaterală de independență a Kosovo, România își menține angajamentul față de KFOR. Militarii români își continuă îndeplinirea misiunilor în baza mandatului încredințat, acela de a asigura securitatea populației civile.

d) *Operațiunea Active Endeavour (OAE)*, lansată în 2001, a reprezentat una din cele opt măsuri luate de NATO la acel moment, pentru a sprijini SUA în urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie, ca urmare a invocării, pentru prima dată în istoria Alianței, a articolului 5 al Tratatului Nord-Atlantic. Din 2001, navele aliate patrulează în Marea Mediterană în scopul de a monitoriza și identifica eventualele vase suspecte. Din 2003, operațiunea s-a extins prin includerea posibilității de escortă a vaselor comerciale aliate care tranzitează strâmtoarea Gibraltar. Începând cu anul 2004, OAE a fost deschisă participării partenerilor NATO. În prezent, Rusia și Ucraina participă la activitățile de monitorizare. România participă la această operațiune din anul 2005.

Spre deosebire de tipul imperial al NATO, **Uniunea Europeană (UE)** se definește parțial ca o organizație internațională regională economică și cu un recent profil politic, care a depășit etapa cooperării interguvernamentale și a „forumului de

consultare regională”, adoptând cu succes metoda comunitară (etapă de tranziție spre supranaționalitate).

În mediul de securitate actual, caracterizat de schimbări în natura și complexitatea amenințărilor, statele membre UE, între care și România, au decis să creeze un instrument specific de acțiune interguvernamentală în domeniu – Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), subsumat Politicii Europene de Securitate Comună (PESC).

La baza acțiunilor UE pe acest plan se află Strategia Europeană de Securitate, adoptată în decembrie 2003 și supusă în prezent unui proces de reactualizare, în vederea asigurării compatibilității cu provocările actuale și cu noul statut, de actor semnificativ în domeniul securității, pe care îl asumă în ultimul timp Uniunea Europeană.

În sprijinul acestei viziuni, au fost lansate numeroase misiuni de gestionare a crizelor. În timp, Uniunea și-a construit reputația unui actor capabil de o abordare comprehensivă în materie de gestionare a crizelor, punând accentul atât pe latura militară a implicării în diferite misiuni de gestionare a crizelor cât și pe cea civilă, mai ales în domeniul statului de drept.

Contribuția națională a României, alături de a celorlalte state membre, acoperă atât palierul civil cât și cel militar. Astfel, România este prezentă în numeroase misiuni desfășurate sub egida PESA, derulate pe mai multe continente (Europa, Asia, Africa): EUPM (misiune civilă în Bosnia și Herțegovina), EUFOR Althea (misiune militară în Bosnia și Herțegovina), EUPOL RD Congo (misiune civilă în RD Congo), EUJUST LEX (misiune integrată în domeniul statului de drept pentru Irak), EULEX Kosovo (misiune în domeniul supremației legii în Kosovo), EUBAM Rafah (misiune civilă la granița dintre Fâșia Gaza și Egipt), EUPOL Afganistan (misiune civilă în Afganistan), EUFOR Ciad/RCA (misiune militară cu caracter tranzitoriu 'bridging operation'), EUMM Georgia².

România este de asemenea membru al unor organisme importante pentru PESA, cum ar fi Centrul Satelitar al UE (EUSC) de la Torrejon (Spania), Institutul de Studii de Securitate al UE (ISS) din Paris (Franța), sau Agenția Europeană de Apărare (European Defence Agency/EDA) care își are sediul la Bruxelles.

Pentru acțiunea eficientă a UE în domeniul PESA, statele membre au convenit asupra necesității construirii unor capacități, civile și militare, dedicate acestui scop.

Agenția Europeană de Apărare (EDA) are un rol central în procesul de dezvoltare a capacităților militare, precum și în ce privește limitarea fragmentării la nivel european în acest domeniu de importanță strategică, prin facilitarea de programe de colaborare întreprinse de statele membre sub „umbrela” sa. România, în funcție de necesitățile și interesele în materie de echipamente se implică la rândul său, alături de partenerii din cadrul UE, într-o serie de programe de dezvoltare a unor capacități de vârf pentru a obține o cât mai mare valoare adăugată din aceste eforturi. Recent aprobat, Planul de Dezvoltare a Capacităților (Capability Development Plan) va

2 Site-ul Ministerului Afacerilor Externe, vezi: <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=4980&idlnk=1&cat=3>, accesat la 16.03.2009, ora 00.01.

reprezenta principalul element de sprijin în procesul de planificare a apărării statelor membre, creând astfel premisele unui răspuns cât mai eficace la situațiile de criză cărora Uniunea va trebui să le facă față în viitor.

Pe linia contribuției în plan militar, România participă în cadrul a două Grupuri Tactice de Luptă (EU Battle Groups/BGs). Astfel, forțe românești sunt incluse în cadrul Grupului Tactic de Luptă HELBROC, alcătuit din Grecia, România, Bulgaria și Cipru, care va fi pus la dispoziția UE în primul semestru al anului 2009, și în cadrul unui Grup Tactic de Luptă ce va fi activat în al doilea semestru din 2010, alături de Italia și Turcia.

În plan civil, România își pregătește contribuția aferentă Obiectivului Global Civil 2010 (Civilian Headline Goal 2010), pentru luna noiembrie a.c. fiind programată o Conferință de Îmbunătățire a Capacităților Civile la care vor participa Miniștrii Afacerilor Externe din cadrul UE.

În cadrul **Organizației Națiunilor Unite (ONU)**, România deține, în prezent, un mandat pentru perioada 2007-2009. De asemenea, România susține eforturile vizând eficientizarea și asigurarea credibilității recent înființatului Consiliu ONU pentru Drepturile Omului. România a fost primul stat membru UE care a deținut președinția anuală a acestui important organ ONU, în contextul mandatului exercitat în cadrul Consiliului în perioada iunie 2006 - iunie 2008.

În noua calitate a României de țară donatoare de asistență pentru dezvoltare, în cursul anului 2007 s-a concretizat o nouă formă de cooperare cu ONU, prin sprijinul financiar acordat de țara noastră unui număr important de programe și fonduri de dezvoltare ale ONU cu activitate în domeniul dezvoltării. Prezența ONU în România reprezintă o sursă de susținere a eforturilor țării noastre, într-o perioadă de transformări sociale și economice definitorii.

În ultimii ani, ONU și-a multiplicat activitățile vizând promovarea dialogului intercultural și inter-religios și cooperarea pentru promovarea toleranței, înțelegerii și diversității culturale. Importanți actori din sistemul ONU lucrează în acest domeniu, precum Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), Alianța Civilizațiilor și Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (FNUAP). La 17 decembrie 2007, Adunarea generală a ONU a proclamat anul 2010 „Anul Internațional al apropierii între culturi”.

România deține calitatea de membru în următoarele organisme ONU: Consiliul de Administrație al Programului Națiunilor Unite pentru Mediu (PNUE, 2005 - 2009); Consiliului de Administrație al Organizației Internaționale a Muncii (OIM, 2005 - 2008); Consiliul Executiv al Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor (UIT, 2006 - 2010); Comisia pentru Dezvoltare Durabilă (CDD, 2008 - 2011); Consiliul Executiv al Fondului pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite - UNICEF (2008 - 2010); Consiliul de Administrație al UN-HABITAT (2008 - 2011); Consiliul Organizației Aviației Civile Internaționale (OACI, 2007 - 2010); Consiliul Interguvernamental al Programului Internațional pentru Dezvoltare și Comunicare al UNESCO (2007 - 2011); Consiliul Dezvoltării Industriale al ONUDI (2008 - 2011); Comitetul Juridic al UNESCO (2009 - 2011); Comisia pentru Prevenirea Criminalității și Justiție Penală (2009 - 2011).

De asemenea există și un număr de experți români în organisme ONU: Comisia pentru Drept Internațional (ILC); Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CERD); Comitetul pentru Contribuții (CoC); Consiliul Consultativ al Conferințelor Internaționale pentru Democrații Noi sau Restaurate (CC ICNRD).

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) menține, în momentul de față, 18 de misiuni și prezențe în zonele de conflict și/sau tensiune. În general, aceste misiuni au mandate specifice care prevăd facilitarea unor procese politice care să conducă la normalizarea situației din zona respectivă și, totodată, să informeze comunitatea OSCE referitor la evoluțiile din zona de acțiune a misiunii. Mandatele misiunilor diferă de la situație la situație însă printre elementele comune mandatelor se pot menționa acțiunile subscrise domeniului drepturilor omului, îmbunătățirii cadrului electoral, implementării statului de drept și activitățile referitoare la sfera economică (buna guvernare, transparență, lupta anti-corupție etc.) și protecției mediului. Misiunile lucrează în strânsă cooperare cu autoritățile statului gazdă, cu organizații neguvernamentale precum și cu alte organizații internaționale prezente în zonă.

În acest sens, Mecanismul REACT (*Rapid Expert Assistance and Co-operation Teams*) a fost conceput în cadrul Cartei pentru Securitate Europeană și a fost inclus în documentul supus aprobării Summit-ului OSCE de la Istanbul, noiembrie 1999. Argumentul principal l-a constituit faptul că OSCE nu era echipată pentru desfășurarea rapidă a unor misiuni mari și că membrii misiunilor au nevoie de o pregătire specială.

Dezvoltarea programului REACT se bazează pe trei piloni: standardizarea criteriilor de selecție și recrutare a viitorilor membri de misiuni; selectarea de către statele participante a viitorilor membri de misiuni; pregătirea pentru desfășurarea în teren a viitorilor membri de misiuni.

Elementul cheie în realizarea acestui obiectiv îl reprezintă statele participante, care trebuie să își creeze sisteme naționale pentru REACT. Contribuția României la menținerea păcii și securității internaționale, participarea activă la forme ale cooperării multilaterale precum și întărirea cooperării internaționale împotriva amenințărilor neconvenționale reprezintă teme centrale, asumate și afirmate ale politicii externe române. În acest cadru se înscrie și participarea țării noastre la programul REACT.

Prin documentele adoptate la summit-ul OSCE de la Istanbul, România și-a asumat obligații specifice de a contribui la implementarea sistemului REACT, care să asigure capacitatea de a desfășura operativ expertiză civilă și de poliție pentru prevenirea eficientă a conflictelor, gestionarea crizelor și reabilitarea post conflict.

Concluzii

România are relații de cooperare și colaborare de toate tipurile și acestea sunt reflectate în documentele oficiale încheiate cu diferite state, guverne sau organizații nonstatale, fie că este vorba de organizații cu competențe multiple (ONU) sau specializate (NATO), universale (OMC) sau regionale (OSCE), organizații forum de

dezbateri (Consiliul Europei) sau care furnizează servicii specifice (OCDE)³. Instrumentele juridice utilizate cu predilecție pentru legitimarea juridică a acestor relații se constituie în: convenții, acorduri de cooperare, acorduri de înfrățire, protocoale sau protocoale adiționale, memorandumuri de înțelegere, toate acestea fiind valabile atât pentru relațiile bilaterale, cât și pentru cele multilaterale (pentru unele dintre acestea, România având și calitatea de depozitar).

Cooperarea regională reprezintă o dimensiune semnificativă a diplomației românești. Atât în planul conceptual și politic, cât și în cel pragmatic și al acțiunilor concrete de politică externă a Guvernului României, s-a consolidat complementaritatea între demersul în plan regional și obiectivul major al integrării euro-atlantice și europene. Cooperarea și interdependența în plan regional reprezintă un exercițiu util în vederea participării la promovarea intereselor și aspirațiilor comune europene și euro-atlantice.

În același timp, experiența de până acum demonstrează că o serie de probleme politice, economice, de securitate și culturale pot fi mult mai bine abordate și rezolvate într-un cadru relativ omogen, unde există o anumită coeziune și o experiență comună de dezvoltare. În acest sens, euroregiunile, deja amintite mai sus, pot oferi cadrul propice pentru stabilirea unor mecanisme de cooperare, care contribuie la climatul de securitate internațional.

Eforturile dedicate și angajamentul politic asociat dezvoltării acestor instrumente de cooperare regională conferă o mai mare credibilitate demersurilor comune și consolidează încrederea reciprocă.

Participarea la promovarea securității regionale este atributul politicii de apărare a României fiind proiectată în vederea promovării intereselor și obiectivelor politico-militare și strategice naționale. Astfel, politica externă a României are drept obiectiv fundamental protejarea intereselor sociale și economice ale cetățenilor români, precum și promovarea și protejarea intereselor economice, politice și militare ale României, în relația cu actorii internaționali. Ea se aplică în concordanță cu poziția geostrategică și profilul României ca membru activ și responsabil al comunității internaționale în cadrul oferit de structurile euroatlantice.

3 Ion Dragoman, Claudiu Militaru, Cerasela Panduru, **Relații internaționale actuale**, Editura Intergraf 2004, p. 119.

PROCESE ȘI POLITICI DE SECURITATE

REDIMENSIONAREA SPRE O LUME MULTIPOLARĂ

Marian VATAVU*
Valentin MITOCARU**

Global power balance, the foundation which sustain the global equilibrium, is reconfiguring. Temporarily we are on a transition period, somewhere between unipolarity and multipolarity. In this moment, the system is composed by two great recognized powers (USA and EU) and three great powers on ascension (Russia, China, India), but also potential revisionists. The history shows us that systematic transitions could be peacefully or encounter.

Motto: „Dacă evoluția evenimentelor îți convine, acționează în așa fel încât să menții și să stabilizezi traiectoria lor pozitivă. Dacă nu, dezvoltă și implementează acele politici care pot să le schimbe cursul”, Thomas Fingar, președintele Consiliului Național al Informațiilor din Statele Unite ale Americii.

1. Introducere

Din punct de vedere structural, balanța de putere globală, cu alte cuvinte fundația pe care se susține rolul națiunilor în lume, se reconfigurează. Ne aflăm, de fapt, între momente structurale - undeva între unipolaritate și multipolaritate¹. În prezent, sistemul este format din două mari puteri conservatoare (Statele Unite și Uniunea Europeană) și trei mari puteri aflate în ascensiune, potențial revizioniste (China, Rusia și India). Istoria ne arată că tranzițiile sistemice pot fi pașnice sau conflictuale. Ceea ce știm, însă, cu certitudine este că puterea și influența spațiului euro-atlantic asupra dinamicilor internaționale scade pe măsura ascensiunii puterilor emergente. Pe de o parte, Vestul va trebui să reformeze organizațiile internaționale în scopul integrării statelor emergente. Pe de altă parte, America trebuie să se obișnuiască cu gândul că nu mai poate face tot ceea ce își dorește în imediata vecinătate a marilor puteri emergente, fără a ține seama și de interesele vitale ale acestora.

Recent, acest lucru a fost afirmat destul de agresiv prin așa-numita Doctrină Medvedev și care nu vizează altceva decât recuperarea statutului de arbitru al Rusiei în spațiul considerat sfera sa tradițională de influență geopolitică - străinătatea apropiată.

În momentul de față, operăm cu un set de instituții internaționale moștenite de pe vremea Războiului Rece (și care reflectă structura de putere din acea epocă), în condițiile în care ascensiunea puterilor emergente reconfigurează balanța de putere globală. Putem spune că avem o grilă de interpretare unipolară, un set de instrumente

* Locotenent doctorand, Baza 90 Aeriană, Absolvent al Colegiului Național de Apărare și al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative, doctorand la Academia Tehnică Militară.

** Jurist, Absolvent al Colegiului Național de Apărare.

¹ Wess Mitchell, Director de cercetare la Center for European Policy Analysis (CEPA), Washington D.C.

bipolare, pe fondul unei lumi multipolare. Sistemul internațional nu a cunoscut tranziția de la o structură unipolară la o lume multipolară. În plus, nu cunoaștem cum se va comporta (cât de stabil sau instabil este) un sistem internațional caracterizat de o distribuție multipolară, cu adevărat globală. Din punct de vedere istoric, cea mai apropiată aproximare a lumii spre care ne îndreptăm este Europa secolului XIX - un sistem conturat în jurul unei balanțe de putere în care avem nu unul, nu doi, ci patru-cinci poli într-o permanentă interacțiune. Astăzi, tindem să îl vizualizăm ca pe unul inerent instabil.

Din punctul nostru de vedere, întrebarea la care trebuie găsit un răspuns, este dacă multipolaritatea este mai predispusă conflictului decât un sistem unipolar. Secolul XIX furnizează argumente pentru ambele ipoteze. Ceea ce cunoaștem cu certitudine este că multipolaritatea reclamă o diplomatie mai activă și politici de stat mult mai flexibile decât o lume uni sau bipolară. Multipolaritatea nu are nimic de a face cu simplitatea geopolitică a bipolarității, nici cu oportunitățile strategice ale unipolarității (care a părut să se structureze pe coordonatele clivajului centru-periferie: un concert al marilor puteri la centru, pe fondul unei periferii neîmblânzite și instabile). Într-o lume multipolară, relațiile de putere devin mai fluide, iar ideologia contează mai puțin. Totodată, spațiul pentru eroare este mult mai îngust. Există o mare probabilitate fie pentru conflict, fie pentru cooperare, dar totul depinde de input-ul nostru.

2. Concluzii ale raportului “Tendințe Globale 2025: O Lume Transformată”

Al patrulea raport public al Consiliul Național al Informațiilor din Statele Unite ale Americii, denumit “*Tendințe Globale 2025: O Lume Transformată*”², permite o proiecție în viitor pentru următorii 15 ani. Concluzia de bază a raportului este că Statele Unite își vor pierde influența nu atât ca urmare a unui declin al său, cât pentru că state ca India sau China se vor afirma rapid în următoarea perioadă. Mai concret spus, statutul de numărul unu, de superputere va fi transformat în unul de membru al grupului de state lider ale lumii, cu consecințe pe plan politic, economic și militar. Tom Fingar, directorul CNI a spus: “The unipolar moment is over.” Adică: “Momentul unipolar este de domeniul trecutului”. Lumea multipolară se va afirma în scurt timp.

Concluziile raportului vorbesc despre o Japonie care va fi prinsă între China și Statele Unite, despre o Rusie care va progresa sau va stagna, despre India care merge pe urma Chinei, precum și despre alte țări ca Turcia, Iran sau Indonezia, al cărui rol va crește. Cea mai importantă afirmație a raportului este că va dispărea sistemul de alianțe și ierarhia lumii rezultată după sfârșitul ultimei conflagrații mondiale. Întregul sistem internațional - așa cum a fost construit în urma celui de-al Doilea Război mondial - va fi revoluționat. Nu numai că noii jucători - Brazilia, Rusia, India și China - au un loc la masa internațională superioară, aceștia vor aduce noi mize și noi reguli ale jocului.

Transferul fără precedent de bogăție care are loc acum în general din vest către est, va continua și în viitorul previzibil. Creșterea economică fără precedent, ce se

2 Observatorul Militar, numărul 48/ 2008.

adaugă la o creștere cu 1,5 miliarde de oameni, va face presiune asupra resurselor - în mod particular energie, hrană, dar și apă - crescând spectrul insuficiențelor ce apar atunci când cererea depășește oferta. Potențialul pentru conflict va crește în parte datorită turbulenței politice în zone din arealul Orientului Mijlociu. Acest sistem multipolar este caracterizat printr-o instabilitate mărită față de sistemele bipolar sau unipolar, de aceea se așteaptă apariția a noi actori nestatali, ca de exemplu grupuri de oameni de afaceri, sau unele triburi, organizații religioase și rețele criminale ce se vor manifesta într-o lume transformată.

China va fi a doua economie a lumii în anul 2025 și prima putere militară. India o va urma îndeaproape iar Rusia va avea un parcurs ascendant în cazul în care prețul barilului de țiței va fi în permanență mai mare decât 50-70 dolari. Cele trei țări urmează modelul de “capitalism de stat”, nu modelul liberal occidental. Raportul accentuează că terorismul nu va dispărea până în 2025, și va fi în continuare alimentat de insatisfacția și radicalismul unor grupuri de oameni. Grupările teroriste din 2025 vor fi probabil o combinație între descendenții unor grupuri formate cu mult înainte - care au moștenit structuri organizaționale, de comandă și control, precum și proceduri de antrenament necesare pentru conducerea unor atacuri sofisticate - și noile grupări de persoane furioase și fără drepturi care se auto-radicalizează. Pentru aceste grupări teroriste ce vor fi active în 2025, difuzarea noilor tehnologii și a cunoașterii științifice va plasa unele din capacitățile periculoase ale lumii în raza lor de acțiune. Una din cele mai mari îngrijorări ale noastre continuă să fie posibilitatea că teroriști sau alte grupări de răufăcători să obțină și să folosească agenți biologici, sau, mai puțin probabil, dispozitive nucleare pentru a declanșa crime în masă.

O atenție aparte se acordă organizației Al-Qaeda, care își sărbătorește aniversarea a 20 de ani de la formare. Există experți care consideră că această organizație a trecut în perioada de îmbătrânire, considerând că un val de teroare este egal cu un ciclu de activitate, iar ciclul de activitate al unei grupări teroriste este de circa 40 de ani. Slăbiciunile Al-Qaeda - datorate neajungerii obiectivelor strategice, a inabilității de a atrage largi mulțimi de partea sa, precum și datorită acțiunilor auto-distructive – îi pot cauza descompunerea într-un tempo mult mai rapid decât s-a crezut. Este foarte interesant și paragraful de încheiere al subiectului Al-Qaeda: deoarece istoria sugerează că mișcarea teroristă islamică globală va trăi mai mult decât gruparea Al-Qaeda, eforturile strategice contrateroriste vor trebui să se concentreze asupra felului și motivului pentru care un nou grup terorist successor va evolua anii ce au mai rămas din valul terorist islamic.

Într-o lume multipolară, fragmentarea intereselor la nivel internațional va slăbi și influența unor actori globali cum este de exemplu ONU, care nu va mai reuși decât cu mare greutate să întreprindă o acțiune coerentă. Consiliului de Securitate existent i se vor adăuga noi membri, dar va deveni din ce în ce mai ineficient în condițiile lipsei unui națiuni lider care să uniformizeze punctele de vedere. Conceptul de *global governance* va suferi, deoarece într-o lume multipolară este greu de presupus că se vor găsi soluții acceptabile de către toți actorii importanți.

Grupurile religioase vor juca un rol mărit față de grupările seculare într-o lume multipolară. Este de așteptat ca în cadrul mai multor state, grupări religioase afiliate unor centre de putere externă să nu acționeze conform unor standarde statale, ci să

emită pretenții de autonomie și autoguvernare. De aceea, este de prevăzut ca statelor europene cu puternice minorități musulmane să le fie pusă la îndoială autoritatea. Concluzie pentru Europa, dar nu numai: în anul 2025, cu o populație din ce în ce mai mare ce va trăi în zone urbane enorme, unde potențialul unor conflicte bazate pe intoleranță religioasă, etnicitate și luptă de clasă (se prevede o revitalizare a teoriilor post-marxiste) devine din ce în ce mai acut, apariția unor enclave de neautoritate statală unde domnește exclusivismul islamic va putea permite declanșarea unor conflicte asemănătoare, sau mai dure ca "revolta suburbiilor" din Parisul anului 2005.

Țările tinere care oferă în același timp și o creștere rapidă a populației sunt grupate în prezent pe un „*arc al instabilității*”³, din Anzi, prin Orientul Mijlociu și Caucaz, spre nordul Asiei de Sud. Până în 2025, zona se va reduce semnificativ atât pe latitudine, cât și pe longitudine. În această perspectivă, apariția de noi „tigri” economici se va produce acolo unde populația se va maturiza, înregistrând un spor corespunzător în domeniul forței deplin apte de muncă sau altfel spus, acolo unde tinerii vor deveni „muncitori”. Dacă o asemenea dinamică nu va fi posibilă (de așteptat, în Africa, Teritoriile Palestiniene, Afganistan sau Pakistan), va avea de suferit climatul social, care ar putea să fie caracterizat de instabilitate, conflicte și violență. În altă ordine de idei, pentru că îl influențează direct, nu putem părăsi acest segment demografic fără a aminti de perspectiva dublă oferită de Virusul Imunodeficienței Umane – simpla infecție și boala declanșată, *HIV/AIDS*. Așteptările specialiștilor nu sunt optimiste. Cu toate măsurile preventive și dincolo de schimbările previzibile de comportament, virusul va continua să facă ravagii și în 2025, epicentrul pandemiei fiind plasat în Africa Subsahariană. Scenariul pesimist estimează numărul celor infectați la 50 milioane; cel optimist, la 25; dintre care, aproximativ jumătate ar trebui tratați pentru a supraviețui.

3. Viitorul: o lume a marilor puteri

RIC nu este o organizație politică sau economică; nu este nici măcar un grup deja recunoscut ca G7 sau G20. BRIC este un acronim atribuit de compania de analiză financiară Goldman Sachs începând cu 2001 și consacrat o dată cu raportul din 2003 al aceleiași entități. Nu numai atât, dar există și alte abrevieri; se vorbește în paralel de BRIMC (incluzând pe lângă Brazilia, Rusia, India și China, și Mexicul) sau doar de troika RIC (excluzând Brazilia) ca și de alte grupuri de țări, "N-11" ("urmatoarele 11") ce se vor dezvolta într-un ritm susținut. Cu toate acestea, ne-am putea întreba dacă BRIC nu ar putea să se transforme și într-o alianță formală. Recent (26 noiembrie 2008), președinții Rusiei și Braziliei au anunțat că primul summit BRIC va fi organizat în 2009. Motivul invocat este cel de a soluționa criza financiară provocată de țările bogate conform declarației președintelui brazilian Luiz Inacio Lula da Silva.

Se vorbește deja despre sfârșitul momentului unipolar al Vestului, pe măsură ce economiile BRIC au depășit dinamismul și vitalitatea lumii euro-atlantice. Consecințele geopolitice ale transferului de prosperitate economică dinspre Vest spre Est nu constau doar în declinul relativ al puterii Occidentului față de ascensiunea Asiei, ci în primul rând în "dezoccidentalizarea fenomenului de globalizare", crede

3 Observatorul Militar, numărul 1/2009.

Fransois Heisbourg (cu alte cuvinte, în limitarea capacității lumii euro-atlantice de a influența regulile jocului - normele sistemului politic și economic internațional). În 2007, primele 6 economii occidentale produceau 65% din PIB-ul global. Se estimează că peste 20 de ani, Vestul va produce sub 50% din PIB-ul global și că în 40 de ani economiile BRIC vor domina lumea. În 2025 probabil, cele mai importante 8 economii vor fi: SUA, China, India, Japonia, Germania, Marea Britanie, Franța și Rusia.

Prabusirea sistemului financiar din Statele Unite a generat o recesiune care a lovit deopotrivă Occidentul, dar și economiile BRIC, diminuând semnificativ creșterea economică globală. Totuși, statele emergente vor continua să crească mai repede decât economiile G7. Se estimează că economia Statelor Unite va crește în următorii ani cu un randament de 1% (față de 3% înainte de criză), în timp ce economia Chinei va înregistra o rată de creștere anuală de 5%. Dacă înainte de criză, China creștea de 3 ori mai repede decât economia americană, astăzi crește de 5 ori mai repede. În trecut, toate crizele financiare erau gestionate de către organisme internaționale dominate de Occident - FMI, OMC sau G7. Astăzi, toate aceste instituții au fost depășite de magnitudinea crizei. A fost nevoie de convocarea în noiembrie 2008, la Washington, a unei reuniuni a celor mai importante 20 de economii ale momentului (G20 = G7 + economiile BRIC + alte economii emergente), așa numita conferință Bretton Woods II, pentru a se regândi arhitectura și regulile sistemului financiar internațional. Toate aceste lucruri ne arată cât de departe suntem de unipolaritatea anilor 1990. De-altfel, conferința de la Washington, prezidată de George W. Bush, descrie și cel mai fidel actuala distribuție a puterii globale. Trăim într-o lume fluidă, în plină tranziție și care, pe fond, rămâne "uni-multipolară": "America este cea mai importantă dintre marile puteri, președintele Consiliului de Administrație, primus inter pares, dar sunt și alți membri în board-ul guvernării globale care contează și pe care trebuie să îi implicăm în formularea deciziilor", consideră John Hulsman.

Este foarte posibil să vedem o consolidare a numeroase tendințe ale momentului: revenirea politicii de putere și reafirmarea unor zone de influență geopolitică exclusivă a marilor puteri după modelul recent proclamatei doctrine Medvedev. Richard Haass crede că vom asista la modificări semnificative în peisajul alianțelor internaționale, anticipând aranjamente dinamice dominate de o logică rezumată sugestiv de Lordul Palmerston, acum mai bine de 150 de ani: un stat nu are prieteni sau dușmani permanenți, ci doar interese permanente. Toate aceste evoluții descriu o lume a cooperării selective, în care actorii principali vor fi mai puțin alianțele tradiționale și din ce în ce mai mult coalițiile de conjunctură, flexibil construite în jurul unui interes strategic punctual.

În ansamblul lor, relațiile internaționale se prezintă ca o coexistență între ordine și dezordine, societate și anarhie. În acest sens, stabilitatea sistemului este determinată de capacitatea marilor puteri de a ajunge la un consens asupra regulilor jocului și de a le impune statelor care le resping. Cei mai mulți experți consideră că provocarea strategică principală a comunității euro-atlantice în următorii 25 de ani va fi integrarea puterilor emergente într-un sistem de norme și reguli definit de Europa și SUA. Miza este absorbția lor într-o structură de ordine construită în jurul normelor euro-atlantice.

"Dacă vom eșua să le transformăm în state care sunt interesate să fie parte a sistemului, ele vor deveni puteri revizioniste și vom ajunge să trăim în junglă", crede John Hulsman. Pârghia Occidentului față de statele BRIC este, însă, capitalismul. Prosperitatea puterilor emergente este un produs al piețelor. Prosperitatea lor depinde practic de integrarea în economia globală. Fiind beneficiare ale capitalismului, statele BRIC au un interes fundamental în conservarea sistemului care le asigură bunăstarea, astfel că nu vor fi tentate să distrugă statu-quo-ul, fără a risca propria sinucidere economică. În plus, sunt în mod fundamental interesate să se afle în interiorul sistemului și nu în afara lui. Filozofia strategică a Vestului față de statele BRIC este simplă și vizează integrarea lor în "marea pace capitalistă". Dar cu o condiție: dacă vreți să fiți parte a sistemului, acceptați regulile noastre (normele euroatlantice).

Care este secretul țărilor ce aspiră la titlul de lideri economici ai lumii? În primul rând, munca. Atuul lor este numărul mare de locuitori apti de muncă, muncitori care nu cer salarii mari, dar sunt dispuși să lucreze mult și bine. În al doilea rând, reformele economice bine puse la punct, continuitatea și hotărârea autorităților de a pune lucrurile în mișcare. În 2002, Brazilia a primit de la FMI un ajutor record de 30 de miliarde de dolari, menit să relanseze economia. Liderii țării au folosit extrem de inspirat banii, astfel că împrumutul a fost returnat înainte cu un an de termenul limită, în 2005. Economia s-a pus pe picioare cum nu se poate mai bine, iar acum autoritățile se gândesc la infrastructură. În 2007, oficialii au lansat un plan pe 4 ani, de modernizare a drumurilor, porturilor și a fabricilor, care va costa la final 300 de miliarde de dolari. Cam același plan de lucru a fost aplicat și în China comunistă, care, după ce și-a câștigat un statut pe plan economic, a reușit să impresioneze pe toată lumea cu infrastructura dezvoltată cu ocazia Jocurilor Olimpice, găzduite în vara trecută de Beijing.

Una peste alta, autoritățile din cele patru state aflate acum în plin avânt economic dau dovadă de maximă seriozitate și de profesionalism atunci când lucrează la dezvoltarea țărilor lor. Asta pentru că au înțeles, probabil, că niște țări conduse de amatori nu vor putea niciodată să se măsoare de la egal la egal cu puteri mondiale precum SUA, Japonia ori Germania.

China se află și în centrul unei adevărate "revoluții", stabilind relații cu orice țară care dispune de resurse, împrietenindu-se cu lideri pe care oficialii de la Casa Albă nu îi prea simpatizează. Unul dintre aceștia este Hugo Chavez, președintele Venezuelei, țara care se află printre cei mai importanți exportatori de petrol din lume. Chavez a făcut mai multe vizite la Beijing, încheind cu autoritățile chineze mai multe acorduri bilaterale extrem de avantajoase pentru ambele părți. Pe lângă Venezuela, Beijingul s-a împrietenit și cu alte țări din America Latină, finanțând Argentina, Brazilia, Bolivia sau Ecuadorul și primind în schimb petrol sau diverse materii prime. Autoritățile de la Beijing împrumută orice țară refuzată de SUA și nici nu impune condiții politice, așa cum face Washingtonul. Nu-i de mirare, așadar, că și-a făcut tot mai mulți prieteni în ultimii ani.

China a inițiat adevărate ofensive geopolitice în scopul maximizării securității sale energetice. Venezuela și Iranul sunt deja furnizori privilegiați de energie ai Chinei. Pe termen lung, Iranul are potențialul de a deveni un furnizor strategic de petrol pentru China (în 2005, rezervele demonstrate de petrol ale Iranului se cifrau la

133 de miliarde de barili, al treilea loc în lume). Observăm astfel și o tendință care, departe de a fi un simplu accident, pare să devină o constantă a politicii internaționale promovate de Beijing, anume predilecția Chinei de a încheia alianțe energetice cu regimuri antioccidentale. Lista poate continua cu Sudanul, un stat considerat de rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU drept o amenințare pentru pacea și securitatea internațională (China absoarbe circa 65% din producția de petrol a Sudanului). În plus China, dar și Rusia sunt statele care se opun adoptării unui regim de sancțiuni mai dur la adresa Teheranului și Khartumului.

Pe fond, însă, adevărata ofensivă geostrategică a Chinei și care vizează în realitate diminuarea influenței Vestului în zonă se desfășoară în Africa. Dacă în anul 2000, Sudanul era singura țară africană care furniza petrol gigantului asiatic, astăzi și state precum Angola, Congo, Guineea Ecuatorială au devenit partenerii Chinei (30% din necesarul său de petrol provine din Africa). Generic, raporturile comerciale ale Beijingului cu statele africane au crescut cu peste 700% față de anii '90 (dacă în 2000 valoarea acestora era de 1 miliard de dolari, în 2003 a ajuns la 10 miliarde de dolari, pentru ca în 2006 să atingă valoarea de 55,6 miliarde de dolari). Se estimează că valoarea schimburilor comerciale dintre China și statele africane va ajunge în 2010, la 110 miliarde dolari. Rețeta este întotdeauna aceeași: sunt preferate statele excluse de Occident sau de comunitatea internațională, în special datorită istoriei lor de încălcare a Drepturilor Omului. Vidul lăsat de Occident și comunitatea internațională este repede ocupat de către China.

La fel ca și Rusia sau China, India beneficiază de câteva avantaje din punct de vedere geopolitic: un teritoriu vast (al șaptelea stat din lume) și o populație mare (peste un miliard de locuitori, locul 2 în lume după China). Armata Indiei este a treia ca mărime din lume (după SUA și China). Tot în domeniul militar, statul indian se poate lăuda cu un arsenal nuclear important dezvoltat pe fondul competiției nucleare cu Pakistanul, stat vecin cu care se află în disputa pentru provincia Kashmir din 1947. India este un competitor/rival important pentru China și Rusia în cursa pentru supremația regională în Asia. Imaginea Indiei, ca stat în plină ascensiune, este umbrită de sărăcia în care trăiește populația din zonele rurale și de faptul că cei mai mulți dintre indieni (două treimi dintre bărbați, potrivit Național Sample Survey Organization) lucrează în agricultură. În 2007, un raport al FMI arăta că în ultimii 15 ani, în India s-au creat foarte puține locuri de muncă din cauza cerinței pieței de muncă pentru calificări superioare și a legislației restrictive promovate de autorități. Populația Indiei reflectă discrepanțe majore între tineri care studiază la Universitățile din Calcutta sau New Delhi și care se pregătesc pentru a deveni specialiști cu calificare superioară și cei care trăiesc în zonele rurale fără a avea acces la resursele de apă sau la electricitate.

La nivelul raporturilor cu SUA, Moscova a fixat ca obiectiv înlocuirea hegemoniei acestora cu multilateralismul manifestat prin alianțe conjuncturale cu India și China. Creșterea puterii rusești în raporturile cu UE se traduce prin dependența comunității în proporție de 40% față de gazul rusesc. Elementele de geopolitică care asigură statului rus o poziție importantă în politica internațională sunt moștenite istoric. Rusia are cea mai mare întindere teritorială din lume, cele mai mari rezerve de gaz natural la nivel mondial (la care se adaugă resurse importante de petrol

si minereuri), o populație numeroasă (locul 7 în lume). Din punct de vedere militar, puterea Rusiei înseamnă o armată numeroasă, o tehnologie insuficient modernizată și al doilea arsenal nuclear din lume (cea mai mare parte a acestuia datând din perioada sovietică).

Concluzii

S-a vorbit mult după căderea zidului Berlinului despre apariția unei lumi unipolare. Această etichetă nu certifica doar prezența Statelor Unite ale Americii drept unica superputere globală, ci afirma o lume în care statele occidentale aveau și credeau în puterea lor de a determina regulile sistemului internațional. Era momentul unipolar al Occidentului. Dar situația pe scena internațională s-a schimbat vizibil în ultimii ani. Motivele care au dus la această situație sunt multiple, dar am dori să subliniem unul foarte important: globalizarea. Aici trebuie subliniat un aspect foarte important: în ultimii 20 de ani, globalizarea economică a surmontat globalizarea politică. Este interesant de văzut cum va reacționa balanța de putere când rolurile se vor inversa.

Bibliografie

- [1]. Alberto Alesina, Francesco Giavazizi, *Viitorul Europei: reformă sau declin*, Editura Arc, 2006
- [2]. Joseph E. Stiglitz, *Mecanisme globalizării*, Editura Polirom, 2008
- [3]. Noam Chomsky, *Ambiții imperiale*, Editura Antet, 2005
- [4]. Waltz Kenneth, *Teoria politicii internationale*, Editura Polirom 2006
- [5]. Observatorul Militar, numerele 48,49,50/ 2008 și 1,2/2009
- [6]. Revista 22, numărul 979/2008

TENDINȚE ÎN DEZVOLTAREA CAPACITĂȚILOR DE INTELLIGENCE PENTRU REALIZAREA SUPERIORITĂȚII INFORMAȚIONALE CONFORM CERINȚELOR IMPUSE DE RĂZBOIUL BAZAT PE EFECTE

Antonio MARINESCU*

Abordarea rezolvării unui conflict pe toate planurile ce le implică, politic, economic, social și cultural, pentru atingerea stabilității zonale și apoi globale, poate asigura atingerea efectelor scontate mult mai facil, cu mai puține resurse, fără pierderi umane, distrugerii colaterale, ci reconstruind și asigurând stabilitatea și securitatea locală și zonală. Operațiunile bazate pe efecte trebuie să exprime cel mai bine ideea că succesul unui conflict armat poate fi evaluat prin prisma rezultatelor și nu a distrugerilor, și că, în realitate, distrugerea unui inamic nu a fost decât o metodă către un final strategic, nu un scop în sine. Planificarea bazată pe efecte se aplică dincolo de spectrul conflictului, de la operații la scară mică la un teatru de război.

Solving a conflict using all implied domains such as political, economical, social and cultural, in order to achieve the zone and than global stability, can rich the planned effects much easier, with less resources, less casualties, or collateral damages, but with reconstruction, and securing the stability in the area of operations. Effect based operations must emphasize that the success of an armed conflict can be evaluated based on results and not on damages created to enemy, and defeating the enemy was only a method to reach a strategic end state, not a goal itself. The planning phase based on effects is applied beyond the conflict, from a low scale operation to theatre of operations.

Marile schimbări din ultimul deceniu în mediul politic internațional, fenomenul globalizării, precum și noile tipuri de amenințări la securitatea și stabilitatea internațională, au determinat abordarea conflictelor și stărilor de criză, mereu mai complexe și mai violente, și din alte perspective, decât cele tradiționale, pe cale armată.

În mod clasic, finalitatea războiului o constituie pacea, de aici concluzia că, pentru a asigura liniștea este nevoie de luptă. Spre deosebire de război, în care obiectivele politice direcționează acțiunile militare doar la nivel strategic, în acțiunile militare altele decât războiul obiectivele politice dețin supremația asupra obiectivelor militare pe care le determină la toate nivelele, de la cel tactic la cel strategic. Abordarea rezolvării unui conflict pe toate planurile ce le implică, politic, economic, social și cultural, pentru atingerea stabilității zonale și apoi globale, poate asigura atingerea efectelor scontate mult mai facil, cu mai puține resurse, fără pierderi umane, distrugerii colaterale, ci reconstruind și asigurând stabilitatea și securitatea locală și zonală.

Acțiunile militare altele decât războiul sunt importante din cel puțin două motive. În primul rând, în Europa posibilitatea statelor de a-și îndeplini obiectivele naționale strategice utilizând coerciția este din ce în ce mai redusă, singurele conflicte ce au avut loc după cel de-al doilea război mondial, atât cele din spațiul ex-sovietic

* **Maior, Direcția informații militare**

(din Transnistria și din Caucaz), cât și cele din spațiul ex-iugoslav, având un caracter local și limitat. În al doilea rând, cresc concomitent ponderea și importanța soluției de descurajare a agresiunii îndeplinite de instrumentul militar de putere al facțiunilor, grupărilor politice sau religioase dar și ale statului (în cazul statelor aflate sub dictatură) și de utilizare al acestuia în scopul gestionării crizelor, al evitării războiului și menținerii stabilității și păcii.

Dintr-o analiză comparativă a unor elemente definitorii ale operațiilor militare altele decât războiul cu cele aparținând operațiilor clasice, specifice războiului, se pot desprinde următoarele:

- obiectivele strategice ale operațiilor militare altele decât războiul pot fi îndeplinite în timp de pace, de criză, precum și în perioada unor stări conflictuale, în mod selectiv și restrictiv (în cadrul războiului, factorii de putere, naționali sau colectivi, se utilizează nelimitat, deși, teoretic, urmează aceleași legi ale războiului și ale dreptului umanitar internațional;
- obiectivele strategice ale războiului au ca finalitate realizarea unor interese naționale vitale (sau protejarea lor), în schimb, în cadrul operațiilor militare altele decât războiul, acestea au ca scop descurajarea sau prevenirea războiului și promovarea păcii, cel puțin teoretic;
- spre deosebire de război, o continuare a politicii cu alte mijloace (violente), operațiile militare altele decât războiul sunt supuse unor sensibilități de natură politică, manifestate prin forme nonviolente, în cadrul cărora militarii nu mai sunt, adesea, principalii actori, ei asigurând sprijinul organizat și protecția componentei civile a operațiilor;
- spre deosebire de operațiile specifice războiului (guvernaate de legi specifice), operațiile militare altele decât războiul presupun un set de reguli de angajare (mai restrictive, în funcție de tipul acestor operațiuni) și prevăd folosirea forței numai pentru autoapărare sau ca ultimă instanță.

În managementul ori gestionarea crizelor politico-militare se acordă în consecință o importanță și un rol crescând acțiunilor militare altele decât războiul. O caracteristică distinctivă a acțiunilor militare altele decât războiul constă în gradul ridicat în care obiectivele politice influențează operațiile respective.

Două aspecte referitoare la supremația obiectivelor politice asupra celor militare trebuie luate în considerare în mod imperios.

În primul rând, întreg personalul militar trebuie să înțeleagă care sunt obiectivele politice ale oricărei acțiuni militare din categoria celor altele decât războiul și posibilul impact negativ al oricărei acțiuni inadecvate, care ar periclita realizarea acestor obiective. Înțelegerea clară a obiectivelor politice facilitează evitarea unor acțiuni care ar putea avea efecte politice negative. Nu este deloc neobișnuit ca în unele acțiuni militare altele decât războiul, ca de exemplu în operațiile de menținere a păcii, unii comandanți militari ai unor eșaloane de nivel redus, plutoane și companii chiar, să ia decizii cu profunde implicații politice.

În al doilea rând, comandanții tuturor eșaloanelor trebuie să rămână conștienți nu numai de schimbările din situația operațională, ci și de cele din situația politică. Uneori aceste schimbări nu sunt ușor de identificat, mai ales de către cei care nu sunt familiarizați cu specificul unor situații cu care iau contact pentru prime dată, în special

dacă este vorba de a acționa pe teritoriul unui alt stat, cu elemente de cultură materială, dar mai ales spirituală (tradiții, obiceiuri, cutume, etc.) diferite de cele din țara de origine a militarilor angrenați în operațiile respective. De aceea, orice acțiune militară din această categorie necesită o pregătire prealabilă minuțioasă, implicând o bună cunoaștere a civilizației specifice zonei respective, înțelegerea exactă a conținutului și a limitelor mandatului încredințat, precum și a regulilor de angajare valabile pentru fiecare misiune.

În consecință, comandanții de la toate eșaloanele trebuie să deruleze un proces continuu de analiză a situației, să detecteze chiar și cele mai neînsemnate și subtile schimbări ale acesteia, orice modificare intervenită în raporturile dintre părțile implicate, care, în timp, ar putea determina o lipsă de concordanță, o discrepanță între obiectivele politice și acțiunile militare care li se subordonează. Incapacitatea de a sesiza la timp schimbările intervenite în situația locală sau generală, precum și în dinamica obiectivelor politice ale părților implicate poate conduce la operații militare ineficiente și ineficace sau, în unele cazuri, chiar contraproductive. Din acest punct de vedere, componenta de intelligence – pregătirea informativă a câmpului de luptă, este vitală pentru perioada de planificare a operației. În acest moment, produsele de informații trebuie să acopere un spectru cât mai larg, incluzând culegerea de date despre principalii actori umani, care ar putea influența în sens pozitiv sau negativ cursul acțiunilor militare.

În cazul acțiunilor militare altele decât războiul colaborarea tuturor instituțiilor și organizațiilor, civile și militare, participante sau care numai sprijină acțiunile militare, trebuie să constituie o prioritate strategică.

În toate tipurile de acțiuni altele decât războiul forțele militare, fie că acționează pe teritoriul național sau în afara acestuia, trebuie să aibă capacitatea și posibilitatea de a valorifica cunoștințele, deprinderile, și resursele mai multor organizații și instituții, cuprinzând: instituțiile nemilitare ale statului (Crucea sau Semiluna Roșie, rezervele naționale, organizațiile neguvernamentale, etc.), cele ale țării prietene, organizațiile neguvernamentale și organizațiile private de voluntari (Medicii fără Frontiere), organizațiile regionale și globale cu vocație de securitate (NATO și ONU).

Relațiile de colaborare și cooperare stabilite între organizația militară și instituțiile și organizațiile civile pot contribui în mare măsură la crearea stabilității economice, politice, și sociale, în funcție de gradul în care aceste relații încurajează operaționalizarea și dezvoltarea cantitativă și calitativă a resurselor umane și materiale ale statelor afectate de situația care a impus desfășurarea acțiunilor militare altele decât războiul.

Trebuie însă înțeles de către toți participanții, atât civili, cât și militari că fiecare instituție implicată este purtătoarea unei culturi organizaționale proprii, are o filozofie, obiective, proceduri, competențe, și atribuții proprii.

Comandantul forței militare trebuie deci să asigure, pornind de la aceste realități, o atmosferă de cooperare, astfel încât eficiența, realizată prin operaționalizarea competențelor și resurselor pe care fiecare le pune la dispoziția efortului comun, să fie maximă.

Unitatea de efort este un principiu de bază al acțiunilor militare altele decât războiul, care trebuie să stea la baza relațiilor pe care comandantul forțelor militare, statul său major și comandanții eşaloanelor subordonate le au cu toate structurile și organizațiile civile participante la efortul comun.

Comandantul forțelor militare trebuie să identifice toate departamentele, instituțiile și organizațiile civile care sunt implicate în operație și apoi să stabilească calea cea mai bună pentru a colabora cu acestea. Comandanții subordonați, cei în al căror folos se organizează cooperarea, trebuie să-și expună și ei părerea referitor la modul concret al realizării acesteia. Cooperarea se poate realiza în două moduri: prin directa coordonare de către comandantul însuși sau de către locțiitorul său ori prin coordonarea de către un compartiment al statului-major ori printr-o structură specializată – Centrul de organizare a cooperării civili-militari (termenul în limba engleză – CIMIC).

În cele mai multe situații, cooperarea trebuie organizată la mai multe niveluri concomitent. Atunci când situația tactică, operativă și strategică o impune, reprezentanții organizațiilor și instituțiilor civile participante la acțiunile respective vor asista la anumite activități ale statului-major, în problemele care îi privesc, ca de exemplu: orientarea statului-major, estimări ale situației din teren, analiza și compararea cursurilor acțiunilor și precizarea intențiilor comandantului.

În unele situații și pentru anumite tipuri de acțiuni militare nonviolente (acțiunile umanitare, cele de menținere a păcii, unele acțiuni în sprijinul autorităților civile), acești reprezentanți vor participa efectiv la procesul de planificare și chiar la diferitele activități de pregătire a acțiunilor, compatibile cu activitatea specifică a respectivelor structuri civile.

Alte căi pentru a perfecționa colaborarea cu instituțiile și organizațiile civile sunt:

- stabilirea unei structuri adecvate a procesului de luare a deciziei, care să permită rezolvarea problemelor de natură politică, umanitară și militară și desfășurarea în mod coordonat a activităților militare și civile pentru soluționarea acestora;
- stabilirea unor celule, grupe sau echipe de coordonare a acțiunilor cu instituțiile și organizațiile civile, la fiecare nivel ierarhic, spre a ușura și favoriza comunicarea între toți participanții la acțiunea militară;
- stabilirea relațiilor cu ambasadorul țării de origine, cu atașatul militar, iar, dacă acțiunea militară se desfășoară sub mandat ONU, și cu reprezentantul special al secretarului general al acestei organizații.

Atunci când criza care trebuie rezolvată prin acțiuni militare altele decât războiul este precedată de o lungă perioadă de agravare graduală a unor probleme de natură umanitară, militară, politică, socială, etc., unele organizații neguvernamentale, organizațiile de voluntari sau diferitele instituții subordonate ONU vor acționa pentru remedierea sau ameliorarea situației respective și vor încerca prevenirea crizei înainte ca forțele militare (multinaționale) să opereze în zona respectivă. De asemenea, aceste organizații vor rămâne să-și continue activitatea și după retragerea forțelor militare care și-au îndeplinit misiunea.

Acțiunile militare altele decât războiul contribuie la atingerea obiectivelor strategice de securitate națională ale statelor care le organizează sau, uneori, în egală măsură, a celor privind securitatea internațională. Acoperind o gamă largă de forme de manifestare, de la asistență umanitară la lovituri cu obiectiv limitat, operațiile militare altele decât războiul au drept rezultat strategic descurajarea agresiunii externe și crearea unui climat internațional de cooperare pașnică între state, precum și asigurarea ordinii de drept a liniștii și păcii sociale, a sentimentului de securitate.

Participarea României la operațiile militare altele decât războiul, care se desfășoară în compunere multinațională sub egida ONU, UE sau NATO, este guvernată de obiective strategice subsidiare aspirațiilor noastre – susținerea poziției noastre de factor de stabilitate în plan regional și subregional.

În conformitate cu opțiunile politice și strategice ale statului, cu tradițiile naționale și cu exigențele actuale ale fenomenului militar românesc, participarea Armatei României la operațiile de susținere a păcii este condiționată de o serie de reglementări care precizează:

- ✓ participarea Armatei României la operații multinaționale este considerată ca fiind parte integrantă a politicii externe a României;
- ✓ forțele ale Armatei Române sunt capabile să ia parte, simultan, la două operații majore de acest tip, dintre care cel puțin una în Europa (sau spațiul adiacent);
- ✓ forțele destinate participării la operații de susținere a păcii nu sunt constituite, în exclusivitate, pentru acest scop, ele având un rol bine definit în cadrul sistemului național de apărare;
- ✓ angajarea forțelor presupune mandat ONU sau OSCE, stipulat prin Rezoluțiile Consiliului de Securitate;
- ✓ prin participările sale, România urmărește stabilizarea zonei, creșterea credibilității și afirmarea țării ca „furnizoare de securitate”;
- ✓ România își rezervă dreptul de a controla modul în care contingentele sale își desfășoară activitățile în zona de misiune, fără lezarea competențelor ONU sau ale conducerii forței multinaționale, precum și de a propune retragerea lor în cazul în care este afectată securitatea personalului sau echipamentului;
- ✓ comanda, controlul și jurisdicția asupra trupelor române ce participă în cadrul forțelor internaționale de menținere a păcii reprezintă apanajul statului român.

Operațiile militare altele decât războiul sunt studiate și experimentate de câțiva ani în NATO cuprinse în conceptul „Effect Base Approach Operations” (EBAO). Operațiile bazate pe efecte trebuie să exprime cel mai bine ideea că succesul unui conflict armat poate fi evaluat prin prisma rezultatelor și nu a distrugerilor, și că, în realitate, distrugerea unui inamic nu a fost decât o metodă către un final strategic, nu un scop în sine. Planificarea bazată pe efecte se aplică dincolo de spectrul conflictului, de la operații la scară mică la un teatru de război.

Dacă în etapa luptei, gradul de implicare a structurilor militare în spectrul operațional joacă un rol predominant, în etapele post-conflict de asigurare a securității, de stabilitate și chiar de reconstrucție, are un rol diminuat, în comparație cu cel al altor structuri și agenții implicate. În asemenea operații comandantul militar își asumă comanda și controlul domeniului militar, beneficiind de suportul coordonat al celorlalte domenii nemilitare. Astfel, în mod implicit, în teatrul de operații va acționa

o alianță (coalitiție) internațională a cărei eficacitate de a face față viitoarelor provocări se bazează pe abilitatea de transformare a propriilor capacități pentru a reuși în mediul complex pe care urmează să-l stabilizeze din punct de vedere militar, politic, economic și social. Această abordare a operațiilor va necesita utilizarea integrată a tuturor instrumentelor de putere ale alianței în scopul creării efectelor care vor conduce la rezultatele scontate.

Asigurarea alianței cu produse de informații (intelligence), ce acoperă întregul spectru militar, politic, economic, social și cultural, este primordială. Modul de planificare și desfășurare a operațiilor concentrate pe rezultatul final (end-state), care se dorește a fi atins, se bazează întru-totul pe informațiile care asigură o înțelegere exhaustivă a mediului în care se desfășoară operația militară.

În concepția războiului bazat pe efecte, este necesară parcurgerea a patru etape: dezvoltarea bazei de date referitoare la cunoașterea ariei de operații (Knowledge development), planificarea, execuția și analiza post-acțiune. Pentru a se realiza o înțelegere completă a mediului în care se va desfășura operația militară, este necesară participarea tuturor elementelor comandamentului, colaborarea cu diferite structuri de informații ale organizațiilor prezente în zona de conflict, precum și cele naționale, partenere, aliate sau centre de excelență non-guvernamentale. Comunitatea de informații a alianței astfel formate este crucială pentru prima etapă a războiului bazat pe efecte. Această cooperare poate identifica elemente importante referitoare la sistemul relațional de tip fizic, funcțional sau comportamental al entităților sistemului ce se dorește a fi controlat de alianță. Entitățile pot fi oameni, structuri, întreprinderi, facilități ale infrastructurii, forțe militare, informații sau alte componente ale sistemului. Analizii structurilor de informații pot identifica relațiile și legăturile de tip comportamental, fizic sau funcțional dintre elementele sistemului aflat în studiu, implicit, pot identifica centrele de greutate și punctele tari pentru a se putea influența comportamentul sistemului.

În aceste condiții structura de informații va alimenta comanda alianței cu informații ce vor răspunde la necesitățile clasice militare de nivel tactic, operativ și strategic, dar vor acoperi și alte zone de interes care să sprijine efectele din domeniul politic, economic și social. În această nouă abordare, din punct de vedere organizațional, al modului de acțiune și raportare, structura de informații nu va suferi schimbări. Elementul de noutate apare în spectrul naturii informațiilor și al produselor.

În acest sens, produsele de informații sunt vitale pentru planificarea și desfășurarea de operațiuni informaționale (INFOPS) dar și pentru contracararea celor desfășurate de forțele opozante („inamic” în accepția terminologiei EBAO). De exemplu, rețelele teroriste și extremiste pot face uz de mijloacele informaționale pentru amplificarea nemulțumirilor și a turbulențelor prin desfășurarea de campanii de informare care exercită presiune asupra aliaților. Alianța se poate aștepta ca în desfășurarea operațiilor pe perioade mai lungi de timp, în unele regiuni, mass-media indigenă să concureze cu media internațională pentru influențarea percepțiilor locale sau internaționale. Scopul ar fi deținerea inițiativei de către cei care vor influența eficient modul de înțelegere a conflictului sau crizei.

Un alt domeniu important al spectrului de interes al produselor de intelligence poate fi războiul asimetric, din ce în ce mai sofisticat și acompaniat de accesul la tehnologii avansate, și care poate produce efecte disproporționate. Pe măsură ce accesul la tehnologii este tot mai răspândit, cresc posibilitățile ca potențialii adversari să dezvolte mijloace neconvenționale eficiente care să fie utilizate împotriva națiunilor alianței. În aceste condiții, proliferarea armelor de distrugere în masă de către un număr crescând de actori statali și non-statali constituie subiect al atenției.

Conceptul multidimensional de securitate implică concentrarea pe roluri de prevenire a conflictelor, managementul crizelor, managementul consecințelor, menținere a păcii, impunerea păcii, sprijin al păcii, răspuns la dezastre și asistență umanitară. Acestea largesc și mai mult aria de interes informativ și vor conferi alianței un rol activ sporit în managementul crizelor. Conflictelor interstatale se pot extinde rapid în conflagrații care pot amenința interesele alianței. Deoarece complexitatea amenințărilor este în creștere, eforturile de anticipare și acțiunile de prevenire întreprinse în timp util pentru împiedicarea sau evitarea crizelor, vor îmbunătăți capacitatea de răspuns eficient a alianței.

Culegerea, analiza, diseminarea și punerea în comun a informațiilor se constituie în factori critici de anticipare și, pe cât posibil, împiedicare sau limitare a conflictelor. Pentru aceasta sunt necesare înțelegerea completă a mediului operațional și abordarea proactivă încă din fazele incipiente ale unei crize emergente. Evaluarea va contribui la înțelegerea situației concrete de către factorii de decizie și va fi sprijinită de o rețea informațională sigură pentru punerea în comun a informațiilor și colaborare rapidă în situații cu dinamică ridicată. Îmbunătățirea tuturor aspectelor ciclului de luare a deciziei trebuie întreprinsă astfel ca timpul dintre anticiparea unui risc sau a unei amenințări și definirea și executarea unui curs de acțiune să fie scurtat.

Accesul ridicat la sursele de informare coroborate cu necesitatea obținerii sprijinului public au condus la limitarea la nivel politic a operațiunilor militare și în același timp la creșterea presiunii pentru obținerea unui succes rapid. În plus, sensibilitatea sporită față de nivelul pierderilor precum și nevoia de limitare maximă a pagubelor și distrugerilor colaterale și de mediu, în fața unui inamic care nu are astfel de constrângeri, va implica necesitatea desfășurării operațiilor cu nivele de eficacitate mult mai ridicate, cu armamente cu precizie sporită. Acești factori și prevederile legale corespunzătoare vor influența din ce în ce mai mult operațiile militare precum și reafirmarea nevoii de responsabilitate și proporționalitate. În acest context, forțele alianței trebuie să fie capabile să opereze sub supravegherea mass media și a publicului cu deschidere și transparență sporite. Mai mult, elementele de culegere de informații trebuie să-și adapteze imaginea la cea a forțelor alianței care trebuie să se facă rapid, precis și flexibil astfel ca ele să poată fi dislocate efectiv oriunde este necesar fără ca să compromită misiunea sau credibilitatea comenzii alianței. Imaginea trebuie să asigure alianței un întreg set de capacități care să proiecteze stabilitate, care să producă încredere națiunilor componente și parteneri, și la nevoie, să contribuie la înfrângerea adversarului în orice tip de conflict.

Noile sisteme de comandă și control vor trebui dezvoltate pentru translatarea *informațiilor superioare* în **cunoștințe acționabile** facilitând astfel planificarea mai rapidă, decizii mai bune și efecte decisive. *Superioritatea deciziei* depinde de

*informații(intell) credibile furnizate rapid și de mijloace care să permită schimbul sigur de date și interpretarea lor într-o manieră comună acordată. Culegerea informațiilor, analiza, diseminarea și punerea în comun între națiuni asigură cadrul esențial pe care se construiește superioritatea decizională. Alianța trebuie să-și dezvolte capacitatea de a obține informații, să desfășoare activități de cercetare, supraveghere și identificare a țintelor la toate nivelurile de comandă în scopul identificării evoluției amenințărilor, cât mai rapid posibil. În plus trebuie să dezvolte capacitatea de a aduna și exploata informații *din surse multiple*, inclusiv cele din sistemele spațiale, despre un set complet de ținte. Superioritatea decizională necesită o forță care este organizată, pregătită și echipată să opereze într-o rețea operațională comună integrată global. Aceasta trebuie să lege forțele militare, agențiile guvernamentale și NGO într-un mediu fără bariere pentru planificare, evaluare și execuție. *Asigurarea tehnologiei de schimb de informații fără bariere este deosebit de importantă. Interoperabilitatea și interconectivitatea vor constitui elemente cheie pentru asigurarea superiorității în luarea deciziilor.**

Luarea deciziei necesită o capacitate de analiză care exploatează factorii de infrastructură politici, economici, militari, civili și de informații care afectează toți actorii. De asemenea, trebuie asigurat un depozit central de date la nivelul căruia pot fi identificate legăturile dintre efecte și obiective. Dispozitivele care asigură fuziunea cunoștințelor și integrarea pe orizontală și verticală pentru cunoașterea situației vor îmbunătăți claritatea și vor contribui la luarea deciziei.

Capabilitatea oferită de rețea va asigura capacitatea de a provoca efecte precise și decisive în plan militar, cu rapiditate și precizie nemaîntâlnite prin legarea senzorilor, a sistemelor de armamente și a factorilor de decizie. După implementare, comandanții vor putea desfășura operații în condiții de încredere, control și cunoaștere sporite. Acesta se va baza pe abilitatea de a colecta, fuziona și analiza informații (intell) relevante aproape în timp real, permițând luarea deciziei și provocarea rapidă a efectelor dorite.

Alianța trebuie să obțină maxim de avantaje din tehnologiile emergente pentru menținerea avantajelor operaționale și tehnologice. Tehnologia acționează ca un multiplicator de forță; ea poate asigura alianței capacitatea de reconfigurare rapidă a forțelor și echipamentelor pentru obținerea efectului critic la momentul potrivit. În plus, culegerea, managementul și punerea în comun a informațiilor (intell sharing) printr-o capabilitate bazată pe rețea suprapusă pe un robust sistem de comandă și control al alianței, vor conduce la schimbări în structura organizațională a unităților combatante, a formațiunilor și comandamentelor.

Pentru maximizarea contribuției lor, structurile de informații partenere și ale altor membri ai coalițiilor vor trebui încorporate în operații fără probleme de joncționare. Provocarea constă în rezolvarea oricărei probleme de interoperabilitate prin identificarea căilor de integrare a forțelor mai puțin avansate. Aceasta va necesita resurse tehnologice și programe continue de pregătire și antrenament. Atingerea interoperabilității va crește eficacitatea operațională și va asigura o divizare echitabilă a riscurilor și a sarcinilor în funcție de limitările forțelor participante la operații.

Alianța va trebui să continue să desfășoare activități și politici strategice complementare cu cele ale organizațiilor internaționale și regionale care acționează în

zona de operații. Aceasta va impune ca viitoarele operații militare să se desfășoare numai având o solidă bază legală și legitimitate largă în cadrul comunității internaționale. Deosebit de importantă va fi strânsa cooperare și coordonare între alianță și organizațiile internaționale, în toate fazele operațiilor. Obiectivele comune de pace și stabilitate vor fi atinse mai rapid prin maximizarea utilizării eficiente a puterii politice, militare civile și economice a fiecărei organizații. O cerință importantă va reprezenta dialogul militar, consultarea și cooperarea cu forțele militare și alte organizații din regiunile de interes strategic.

Pe măsură ce situația strategică pe continentul nostru evoluează spre creșterea stabilității regionale, ca urmare a utilizării unor instrumente diverse, printre care democratizarea, organizațiile internaționale, integrarea politică și dreptul internațional (promovate de adepții teoriei liberale privind prezervarea securității internaționale), dar și echilibrul puterii, alianțele și controlul armamentelor (utilizate cu precădere de adepții teoriei realiste), pericolul izbucnirii unui conflict armat major la nivelul teatrului de acțiuni militare european se diminuează considerabil.

Aceasta nu înseamnă că pericolul unor războaie a dispărut complet. Războaiele pe care analiștii militari le consideră posibile în prezent și în viitorul apropiat pot fi războaie de mică intensitate.

Drept consecință a dispariției bipolarismului și a diminuării riscului unui conflict nuclear, statele și-au reconfigurat strategiile de securitate națională și strategiile militare, ajungând la concluzii relativ apropiate cu privire la necesitatea acordării unei importanțe crescute dimensiunii nemilitare a securității naționale.

EVOLUȚIA NATO ȘI EXPLORAREA VIITORULUI. PROIECTUL MULTIPLE FUTURES AL ACT (ALLIED COMMAND TRANSFORMATION)

Dr. Florin DIACONU*

For any political actors really interested in designing and implementing security and defence strategies, a serious effort aiming to properly explore the future is an almost compulsory activity. Such an evaluation is based on the fact that designing and using future scenarios (of all sorts and levels of complexity) is a sound and flexible foundation for strategic decisions connected to resource mobilization, long-term planning, preparing contingency plans. This study starts by listing and commenting some significant moments of the history of exploring the future (with different methods and goals) and goes on with a quite detailed presentation (accompanied by some comments) of the Multiple Futures Project (MFP) of the Allied Command Transformation (ACT) of NATO. This part of the study focuses the attention mainly to two significant topics: the concept of “drivers” and differences within NATO when speaking about ways in which different parts of the Alliance evaluate the main threats shaping potential futures.

De-a lungul istoriei universale, viitorul a fost explorat în cele mai diverse forme, cu cele mai diverse metode și cu foarte diverse mize. În acest studiu ne vom concentra exclusiv asupra analizei unor momente din istoria prospectării viitorului, când această explorare a viitorului a acordat atenție deosebită unor probleme pe care astăzi le-am numi de securitate și de apărare.

I. Câteva momente importante ale istoriei explorării viitorului: antichitatea clasică și începutul epocii moderne

Această primă parte a prezentului studiu își propune să prezinte și să comenteze unele dintre momentele importante din istoria universală când prospectarea viitorului a fost un obiectiv (sau măcar un rezultat) important pentru autori dintre cei mai diferiți. Acest capitol are, în economia lucrării, rolul de a oferi multiple instrumente de comparație care permit o mai bună și mai nuanțată înțelegere a *metodelor și rezultatelor Proiectului Multiple Futures* al ACT.

Într-o anumită măsură, „Arta războiului” a lui Sun Tzu este și un instrument de prospectare a viitorului. Plecând de la premisa centrală potrivit căreia „războiul este o problemă de importanță vitală pentru stat, domeniu al vieții și al morții, calea spre supraviețuire sau spre nimicire”, Sun Tzu – care a trăit, cel mai probabil, spre sfârșitul perioadei „Primăverii și toamnei” și la începutul perioadei „Principatelor combatante” (adică în intervalul secolelor VI-V î.Hr., fiind deci contemporan cu grecii care au luptat la Marathon, Salamina și Plateea) – afirmă, cât se poate de explicit, că studiul foarte atent al variabilelor politico-strategice (pe care el le numește „cinci factori fundamentali” și „șapte elemente”) permite *predicții precise legate de rezultatele unor confruntări viitoare*. El afirmă, în termeni lipsiți de orice ezitare, că dacă va avea la

* Conferențiar universitar, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București și cercetător științific gr. II (CS II) în cadrul Institutului Diplomatic Român

îndemână suficiente informații relevante pentru o analiză completă a raportului de forțe, „voi fi în măsură să prevăd de partea cui va fi victoria și de partea cui înfrângerea”¹. Dar autorul chinez clasic atrage atenția și asupra faptului că *prospectarea viitorului, atunci când vorbim nu despre efortul analitic, ci despre planificarea și executarea acțiunilor politico-militare, constituie un demers extrem de dificil și nu întotdeauna încununat de succes*, fiindcă „nu este posibil să stabilești totul în amănunt cu anticipație”².

Și în spațiul de cultură european, preocuparea pentru identificarea și folosirea unor metode cât mai eficiente de prospectare a viitorului apare tot din Antichitatea clasică. Herodot, de exemplu, afirma că a purces la scrierea *Istoriilor* sale „pentru ca faptele oamenilor să nu pălească prin trecerea vremii, iar isprăvile mari și minunate săvârșite de greci și de barbari să n fie date uitării”³. Fragmentul citat poate fi, desigur, înțeles în moduri foarte diferite. Dar e clar – practic din întreaga lucrare – că autorul grec prezintă, între altele, o listă masivă de episoade politico-militare dominate de eficiență (convertită în victorie), ca și de episoade politico-militare dominate de ineficiență (care a condus la înfrângere). Dintr-o asemenea perspectivă, *Istoriile* lui Herodot sunt și un instrument de prospectare (și de construcție) a viitorului: *prin imitarea (sau reluarea) metodelor eficiente folosite deja de diverși actori politici pe parcursul anilor descriși de autor vom obține și în viitor victoria; la fel, evitarea unor metode dominate de ineficiență poate și ea conduce la optimizarea rezultatelor viitoare*. La fel putem judeca și în raport cu opera lui Thucydides, cel care descrie și comentează prima parte a Războiului Peloponesiac. Autorul grec afirmă că „a început [să scrie] chiar de la izbucnirea [războiului], deoarece presupunea că va fi un război mare și cel mai de seamă dintre toate câte fuseseră duse mai înainte; presupunerea și-o întemeia [pe faptul] că și unii și ceilalți ajunseseră în culmea pregătirii tuturor mijloacelor pentru a-l purta”⁴. Acest fragment poate fi înțeles, ca și pasajul mai sus citat din Herodot, în sensul în care autorul dorea să fixeze în scris un episod istoric extrem de relevant, inclusiv spre a îngădui celor din generațiile următoare reluarea procedurilor eficiente și evitarea celor ineficiente, care duc aproape inevitabil la înfrângere. În plus, textul lui Thucydides conține o *predicție clar formulată*: autorul afirmă că a înțeles, încă de la începutul conflictului între Athena și Sparta, că acesta va escalada până la nivelul de război major, cu consecințe majore pentru întreaga lume greacă (sau de *război hegemon*, dacă folosim terminologia propusă în vremea noastră de Robert Gilpin, care preia un concept propus inițial de Raymond Aron⁵).

1 Pentru toate acestea, vezi Sun TZÎ, *Arta războiului*, Ed. Militară, București, 1976, I, 1-1,5 (pp. 31-32).

2 Sun TZU, *op. cit.*, I, 9 (p. 33).

3 HERODOT, *Istorie*, Ed. Științifică, București, 1961, primele rânduri din *Cartea I*, intitulată *Clio* (vol. 1, p. 15).

4 THUCYDIDES, *Războiul peloponesiac*, Ed. Științifică, București, 1966, I,1.

5 Războiul hegemon este unul caracterizat mai puțin de „cauzele imediate” și „scopurile explicite”, dar caracterizat în mod decisiv „prin extinderea lui și prin interesele implicate”. Vezi Robert GILPIN, *Război și schimbare în politica mondială*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2000, p. 254.

Valoarea cu totul specială a istoriei ca instrument eficient de prospectare (și de construcție) a viitorului apare și mai puternic conturată în opera autorilor latini. Plutarh, de exemplu, născut spre sfârșitul primei jumătăți a secolului I d.Hr., afirmă în termeni foarte clari: „am încercat să-mi rânduiesc și să-mi fac viața asemănătoare cu virtuțile personajelor prezentate aici, folosindu-mă de istorie ca de o oglindă”. Mai mult, autorul afirmă și că selectează foarte atent elementele experienței istorice a înaintașilor, primind „mereu în suflet amintirile celor mai buni și mai prețuiți bărbați”, dar asumându-și și libertatea ca, dacă istoria „lasă să scape ceva netrebnic sau rău sau josnic, să-l dau la o parte și să-l îndepărtez”⁶.

La începutul epocii moderne, *Principele* lui Niccolo Machiavelli reia, în bună măsură, ideea autorilor epocii latine clasice, care susțineau că „historia magistra vitae est”⁷. *Principele* nu este însă numai un manual de guvernare (alcătuit din „lucruri folositoare pentru cei care le înțeleg” și concentrând atenția înspre „adevărul concret al faptelor”, ca și respingând sistematic „simpla închipuire”⁸), ci și *un instrument de prospectare (și de construcție) a viitorului (la nivel politic și strategic)*. Această dimensiune a textului lui Machiavelli este explicit asumată de însuși autorul. El afirmă, între altele, că *indivizii – ca și statele – se pot pregăti din timp să preîntâmpine dificultățile din viitor* („eu asemăn soarta cu una dintre acele ape distrugătoare”, scrie Machiavelli, care este însă convins și că „atunci când vremea este liniștită oamenii pot să ia măsuri și să construiască zăgazuri și diguri”⁹). Dar Machiavelli se mai referă la viitor și atunci când scrie, spre finalul lucrării, că „Italia îl așteaptă pe acela care va putea să-i stingă durerile și să pună capăt jafurilor din Lombardia, birurilor grele din regatul Neapolului și din Toscana, și să-i lecuiască rănilor vechi și adânci, care de multă vreme sângerează”¹⁰. Există și alte fragmente ale textului *Principelui* care trimit *direct* la ideea prospectării viitorului. Așa de exemplu, atunci când vorbește despre armatele epocii sale, el afirmă că „nenorocirile *de azi* (subl. noastră – F. Diaconu) ale Italiei nu au altă cauză decât aceea că multă vreme ea s-a sprijinit pe armate mercenare”. În contrast evident cu această situație, Machiavelli afirmă că „principele trebuie să se ducă el însuși la război” și că „republica trebuie să-i trimită pe proprii ei cetățeni”¹¹ la luptă. Această idee despre ceea ce am putea numi azi *armată națională* nu se putea referi *decât* la viitor (ce urma să fie construit în chip mai eficient decât prezentul plin de „nenorociri”, inclusiv prin înglobarea de elemente instituționale și de know-how a căror valoare fusese deja în mod clar confirmată de istoria italiană și universală).

6 „Timoleon”, în PLUTARH, *Vieți paralele*, vol. II, Ed. Științifică, București, 1963, p. 131 (introducerea care precede capitolul I al biografiei).

7 Pentru această obsesie a istoricilor Romei clasice, prezentă și în opera lui Titus Livius vezi, între altele, Lucian BOIA, *Mari istorici ai lumii*, Universitatea din București, București, 1978, p. 200.

8 Niccolo MACHIAVELLI, *Principele*, Ed. Antet XX Press, București, f.a., cap. XIV (p. 56).

9 Ibidem, cap. XXV (p. 86).

10 Ibidem, cap. XXVI (p. 89).

11 Ibidem, cap. XII (p. 47).

II. Exploarea viitorului în secolele XIX-XXI. Câteva repere majore

Și mai aproape de zilele noastre, viitorul este în mod interesant prospectat cu mijloacele literaturii. Merită să facem trimitere aici măcar la câteva dintre ideile lui Jules Verne și ale lui H.G. Wells. Utilizând forma romanului de aventuri (în care personaje excepționale fac lucruri cu totul ieșite din comun), Verne a făcut o predicție interesantă și importantă: aceea că războiul pe mare va fi dominat de un nou gen de armă, submarinul, care va fi capabil să scufunde sau să avarieze cu ușurință cele mai mari bastimente de luptă de suprafață. Fregata americană din *20.000 de leghe sub mări* este o navă „de mare viteză”, care putea atinge ușor peste „optsprezece mile... pe oră” și care era înarmată cu tunuri moderne, capabile să arunce „la o distanță de vreo 16 kilometri un proiectil conic”¹², ca și cu arme de foc mici, care foloseau „gloanțe explozive”. Dar submarinul condus de căpitanul Nemo depășește cu mult, prin caracteristicile sale tehnico-tactice, performanțele bastimentelor care îl urmăresc pe mări. Integral metalic, cu cocă dublă¹³, propulsat de motoare electrice¹⁴ extrem de performante, segmentat în numeroase compartimente etanșe¹⁵ și atingând o viteză de 50 de noduri¹⁶, submarinul imaginat de Verne putea să se scufunde, la nevoie, până la adâncimi de 1.000 de metri¹⁷. Descrierile luptelor duse împotriva navelor de suprafață (și în special aceea a duelului cu „un cuirasaș” – cel mai probabil britanic – „cu pinten și cu două punți”¹⁸) puteau să pară a fi complet fanteziste cititorului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea; câte decenii mai târziu, practicarea intensă a războiului submarin – fie el limitat sau total – în anii 1914-1918 s-a soldat cu scufundarea, de către submarinele Puterilor Centrale, a unui număr de câteva mii de nave comerciale cu un tonaj însumat enorm: 431 de nave cu un deplasament total de 792.000 tone, între 1 august 1914 și 30 septembrie 1915; 359 de nave cu un deplasament total de 900.000 tone, între 1 octombrie 1915 și 30 aprilie 1916; alte 1.152 nave cu un deplasament total de 2.100.000 tone, între 1 mai 1916 și 31 ianuarie 1917; 2.566 de nave cu un deplasament total de 5.750.000 tone între 1 februarie 1917 și 31 decembrie 1917; și, în sfârșit, 1.046 nave cu un deplasament total de 2.650.000 tone între 1 ianuarie 1918 și sfârșitul ostilităților¹⁹. Am alocat un spațiu consistent lui Verne în special pentru că romanul la care am făcut trimitere în rândurile anterioare este extrem de semnificativ pentru una dintre trăsăturile predicțiilor, primate ca rezultate ale efortului de explorare a viitorului. Este vorba despre faptul că, măcar *uneori, imaginea pe care ne-o formăm în legătură cu unul sau altul dintre aspectele viitorului este puternic contaminată (sau parazitată) de elemente ale prezentului,*

12 Jules VERNE, *20.000 de leghe sub mări*, Ed. Tineretului, București, 1968, pp. 28-33

13 Ibidem, p. 115

14 Ibidem, pp. 106-107

15 Ibidem, p. 110

16 Ibidem, p. 113

17 Ibidem, p. 117

18 Ibidem, pp. 471-481

19 Pentru aceste date referitoare la eficiența războiului submarin vezi, între altele, Helmut PEMSEL, *Von Salamis bis Okinawa. Eine Chronik zur Seekriegsgeschichte*, J. F. Lehmanns Verlag, München, 1975, pp. 214-216

eronat considerate a fi componente perene ale realității. În cazul lui Verne, o mare parte dintre caracteristicile lui *Nautilus* sunt absolut revoluționare. Într-o vreme când experiența istorică reală conținea doar episoade de tipul încercării vădit disperate a sușiștilor de a folosi un submersibil extrem de fragil și foarte lent, propulsat de forța musculară a echipajului și înarmat doar cu o torpilă de școndru²⁰, *Nautilus*-ul căpitanului Nemo este descris ca având caracteristici pe care le regăsim în realitatea tehnologică abia multe decenii mai târziu. Și fac aici trimitere la viteză, la existența unui singur sistem de propulsie folosit atât în navigația la suprafață cât și în imersiune, ca și la formă generală de „țigară de foi” ușor ascuțită la ambele capete (formă care seamănă cu aceea a submarinelor nucleare din vremea noastră și nicidecum cu cea a submarinelor folosite în Primul și Al Doilea Război Mondial). Dar, atunci când ne referim la funcționarea navei lui Nemo ca armă de luptă, viziunea lui Verne este pe de-a-ntregul tributară prezentului imediat al epocii sale. Inginerii naualiști ai anilor 1860-1870 erau în bună măsură obsedați, ca și tacticienii navali ai epocii, de metoda pintenării navelor inamice. În istoria militară a perioadei, această obsesie este evidentă mai ales confruntarea (desfășurată în martie 1862) dintre nava nordistă *Monitor* și fregata confederată *Virginia* (fostă *Merrimack*)²¹, ca și în desfășurarea bătăliei de la Lissa (1866), în care nava *Ferdinand Maximilian* a amiralului austriac Tegetthof a pintenat trei nave italiene, avariind ușor două dintre ele și reușind să scufunde nava inamică *Re d'Italia*²². Sub presiunea directă a unor asemenea întâmplări, Verne a construit un scenariu în care *Nautilus* era el însuși o armă, fiind capabil să pinteneze și să scufunde navele inamice. Subliniem faptul că atunci când submarinul ajunge să domine – sau cel puțin să exercite un rol major în – războiul pe mare, pintenarea ca tip de acțiune de luptă va fi o raritate extremă, iar arma predilectă a submarinului va fi torpila autopropulsată.

La rândul său, H.G.Wells explorează în chip relativ sistematic viitorul (inclusiv cel foarte îndepărtat), tot cu mijloacele literaturii. Pentru a da doar două exemple ce ni se par extrem de semnificative din opera sa, amintim aici mai întâi romanul *When the sleeper wakes* (*Când se va trezi cel-care-doarme*), publicat în 1899. Aici, Wells descrie, între altele, și felul în care va fi purtat războiul peste 200 de ani (adică prin 2100): armate întregi sunt transportate la bordul unor enorme avioane de transport, capabile să acopere rapid distanțe de mii de kilometri, dar care sunt extrem de vulnerabile atunci când sunt atacate de „aerobile”, (pe care le identificăm ușor ca fiind aeronave monoloc, cu un rol asemănător avioanelor de vânătoare din istoria noastră reală)²³. Merită să facem trimitere aici și la nuvela *Cuirasatele terestre*, care

20 Este vorba despre episodul – petrecut în 1864 – în care submarinul confederat *H. L. Hunley* a atacat o navă de război nordistă, pe care a avariat-o grav. Dar submersibilul, aspirat în corpul navei inamice grav avariate, s-a scufundat împreună cu victima sa. Pentru acestea vezi Alan FARMER, *Războiul civil american 1861-1865*, Editura Bic All, București, 2004, p. 40

21 Pentru acest episod vezi Alan FARMER, *op. cit.*, p. 40, ca și în Jacques MORDAL, *Twenty-Five Centuries of Sea Warfare*, Abbey Library, London, 1973, pp. 218-222

22 Pentru bătălia de la Lissa vezi Jacques MORDAL, *op. cit.*, pp. 224-231, ca și Richard HUMBLE (editor), *Naval Warfare. An Illustrated History*, Silverdale Books, 2004, p. 105, ca și

23 Vezi descria luptei aeriene de deasupra Londrei, în H. G. WELLS, „Când se va trezi cel-care-doarme”, în H.G. WELLS, *Opere alese*, vol. II, Ed. Tineretului, București, 1963, pp. 439-467.

înfățișează în chip convingător și amănunțit – cu ani buni *înainte* ca tancul să apară pe câmpurile de luptă ale istoriei reale – cum doar câteva mașinării de luptă uriașe, de 80 până la 100 de picioare lungime, propulsate de motoare puternice și deplasându-se pe câte „opt perechi de roți mari cu șenile”, având la bord un număr oarecare de pușcași dotați cu arme de foc foarte perfecționate, vor înfrânge cu lejeritate (și cu pierderi minime) mari mase de infanteriști și de cavalerie, ca și concentrări puternice de artilerie²⁴.

În secolul al XX-lea și la începutul celui de-al XXI-lea, pe măsură ce ne apropiem de zilele noastre, numărul, calitatea (rigoarea) și mai ales relevanța încercărilor de a explora viitorul cresc semnificativ. Este imposibil să nu amintim în acest context măcar câteva lucrări majore, care explorează viitorul și din – iar unele chiar *în special* din – perspectiva preocupării pentru chestiuni cu relevanță majoră pentru studiile strategice sau pentru practica politică direct legată de apărare și securitate (la nivel național, regional sau global). *Cele 14 puncte* (*The Fourteen Points*) expuse de către președintele Wilson în fața Congresului SUA la începutul lui ianuarie 1918²⁵ reprezintă, în mod evident – prin chiar natura lor de *proiect politic* pe termen mediu și lung – un *instrument important de explorare a viitorului global, din perspectiva intereselor geostrategice (și geo-economice) americane, ca și din perspectiva unui anumit sistem de valori politice*. Prin anii 1920 apărea în SUA și Marea Britanie o serie de aproximativ 80 de lucrări, în care „câteva dintre cele mai strălucite minți ale epocii făceau predicții despre viitor”²⁶. Unele dintre aceste volume tratau subiecte interesante din perspectiva studiilor strategice (cum ar fi chestiunea războiului, destinul marilor imperii coloniale, relația între știință și maniera în care va fi configurat viitorul). În 1967, Herman Kahn și Anthony J. Wiener, împreună cu alți membrii ai colectivului de la Institutul Hudson, publicau o lucrare intitulată *Anul 2000*²⁷, în care luau în calcul *mai multe scenarii de viitor. Unele dintre ele sunt mai degrabă continuări (prelungiri) ale unor trend-uri deja conturate, altele folosesc ideea că viitorul ar putea fi caracterizat de diferențe semnificative, în diverse domenii, în raport cu prezentul (ei iau în calcul inclusiv ideea că unele dintre aceste diferențe ar putea fi de-a dreptul surprinzătoare)*. Principalul scenariu prezentat de Kahn și Wiener este unul „mult-stratificat”, ce ia în calcul mai multe variabile (probleme și tendințe), cum ar fi: un anumit tip de cultură, un anumit tip de elite, o acumulare a cunoștințelor științifice și tehnice, instituționalizarea schimbării, industrializarea și modernizarea la nivel global, creșterea bunăstării, creșterea populației, urbanizarea tot mai accentuată, descreșterea importanței unor ocupații (meserii), creșterea capacității de a folosi tehnologii de distrugere în masă, creșterea

24 H. G. WELLS, „Cuirasatele terestre”, în H.G. WELLS, *Opere alese*, vol. IV, Ed. Tineretului, București, pp. 25-51.

25 Pentru contextul istoric în care au fost redactate și prezentate cele *14 Puncte* vezi, între altele, John TOLLAND, *No man's land. 1918. The last year of the Great War*, Doubleday & co., Inc., Garden City, New York, 1980, pp. 119-130.

26 Daniel BELL, „Introduction”, în Herman KAHN, Anthony J. WIENER, *The year 2000. A framework for speculation on the next thirty-three years*, The Macmillan Company, New York, 1967, pp. XXI.

27 Herman KAHN, Anthony J. WIENER, *op. cit.*

semnificativă a ritmului schimbării. Un an mai târziu, în 1968, Andrew Wilson publica *The Bomb and the Computer* (lucrare tradusă la noi sub titlul *Războiul și ordinatorul*²⁸), lucrare care prezintă atât *metoda jocurilor de război ca instrument de prospectare a viitorului, cât și câteva scenarii ipotetice privind distribuția puterii și configurația alianțelor la nivel global*. Mult mai aproape de zilele noastre, în 1996, apărea o lucrare scrisă de Caspar Weinberger împreună cu Peter Schweizer (și prefăcută de Margaret Thatcher)²⁹, care prezenta – în termeni dominați de criticile aduse de către republicanii americani multora dintre deciziile și acțiunile președintelui Clinton – *cinci scenarii ipotetice de viitor, având ca numitor comun scăderea accentuată a puterii militare a SUA*. Scenariile iau în calcul, ca ipoteze de lucru, izbucnirea unui război care opune din nou tandemul China-Coreea de Nord Statelor Unite, un conflict direct, rapid escaladat, între SUA și Iran, o criză majoră în relațiile americano-mexicane, un conflict major între SUA și Rusia, ca și un nou război pentru dominația în Pacific, între SUA și Japonia. Trei ani mai târziu, în 1999, Unitatea de studii prospective a UE publica o lucrare intitulată *Scenarii: Europa în 2010. O Europă, cinci destine*³⁰. Aici sunt prezentate, în mod detaliat, *cinci posibilități distincte în care ar putea evolua viitorul Europei și al lumii. Unele dintre scenarii sunt optimiste, altele extrem de pesimiste, iar unele conțin atât elemente derivate dintr-o viziune optimistă asupra viitorului, cât și componente asociate unui pesimism extrem*. Cititorul român are la dispoziție și lucrări foarte recente, cum ar fi *schiza viitorului global, redactată de specialiștii și partenerii Consiliului Național de Informații al SUA și intitulată Lumea în 2020*³¹. Acest demers de explorare a viitorului ia de asemenea în calcul *mai multe variabile* (contradicțiile globalizării și elementele acesteia, schimbarea peisajului geopolitic și geostrategic prin apariția unor noi mari puteri, existența unor noi provocări pentru guvernare – inclusiv cu apariția unei „pauze a progresului în democratizare” – și insecuritatea internă și internațională tot mai pronunțată) și elaborează patru scenarii distincte, fiecare dintre ele dominat de o anumită caracteristică sau arie tematică.

III. Proiectul *Multiple Futures* al ACT și predecesorii săi direcți: relevanța conceptului de *drivers* și diferențe în interiorul NATO în ceea ce privește evaluarea trăsăturilor viitorului posibil / probabil

Este firesc – și fără îndoială util – ca acest capitol să înceapă prin a preciza că NATO are o *îndelungată și solidă* experiență în ceea ce privește explorarea (prospectarea) viitorului. *Tratatul Nord-Atlantic* din 1949 (ca și *Cele 14 Puncte*, la care am făcut deja trimitere), reprezintă și un scenariu de viitor pe care puterile semnatare și-l asumă, cu toate consecințele politice și militare care decurg de aici. La fel, cele două *Concepte Strategice* ale Alianței Nord-Atlantice (redactate și adoptate la

28 Andrew WILSON, *Războiul și ordinatorul*, Ed. Militară, București, 1974.

29 Caspar WEINBERGER, Peter SCHWEIZER, *Următorul război mondial*, Ed. Antet, București, 1997.

30 Gilles BERTRAND (coordonator), Anna MICHALSKI, Lucio R. PENCH, *Scenarii: Europa în 2010. O Europă, cinci destine*, Ed. Institutul de Economie Mondială, București, 2000.

31 *Lumea în 2020. O schiză a viitorului global prezentată de Consiliul Național de Informații al SUA*, Ed. Cartier, București, 2008.

începutul și respectiv spre sfârșitul anilor 1990, în cadrul summit-urilor de la Roma și Washington, D.C.) reprezintă și o anumită viziune asupra viitorului geostrategic al Eurasiei și al zonei Atlanticului de Nord, ca și al întregii lumi.

Analizând evoluțiile cele mai semnificative de pe arena internațională, ca și tipurile de amenințări și riscuri care există (precum și modul în care ele ar putea evolua în viitorul previzibil), ambele Concepte Strategice de până acum au propus inclusiv o manieră în care viitorul regional, emisferic și global *trebuie și poate* să fie organizat / gestionat (pentru ca NATO să poată face cu succes amenințărilor și riscurilor prezente și viitoare, mai mult sau mai puțin posibile și / sau probabile).

Proiectul Multiple Futures (Multiple Futures Project) este una dintre activitățile importante derulate, pe parcursul mai multor ani, de către *Allied Command Transformation (ACT)*. Înființarea ACT a fost decisă la Summit-ul NATO din 2002, de la Praga, atunci când structurile militare de comandă ale Alianței au fost reorganizate pentru a deveni „mai puțin greoaie și mai eficiente”. Atunci s-a decis ca responsabilitatea pentru activitățile din domeniul operațiilor să revină comandamentului strategic numit *Allied Command Operations*, în timp ce toate activitățile legate de transformarea NATO să intre în aria de responsabilitate a ACT. ACT „va fi principalul agent al schimbării NATO”, cu responsabilitatea de „face posibilă, de a ușura și de a sprijini îmbunătățirea continuă a capacităților de acțiune militară pentru a îmbunătăți interoperabilitatea militară, relevanța și eficiența Alianței” în contextul în care aceasta a devenit o „entitate globală”, ale cărei interese și responsabilități nu se mai pot rezuma doar la regiunea Atlanticului de Nord, la America de Nord și la o parte din vestul Eurasiei. Între tipurile de activități pe care le desfășoară ACT se află și „dezvoltarea de concepte”, analiza unor probleme din perspective foarte diferite (ceea ce permite o abordare cuprinzătoare – *comprehensive approach*, în original), ca și activități diverse de experimentare și cercetare³².

Proiectul Multiple Futures (în continuare MFP)³³ are la bază, ca moment de pornire, o observație pe care Secretarul General al Alianței a făcut-o la jumătatea lui martie 2008. El a afirmat atunci că Alianța va fi capabilă să joace în continuare un „dublu rol” (acela de a ne „pune la dispoziție protecție imediată împotriva unor amenințări imediate”, dar și acela de a constitui un „instrument care să modeleze mediul strategic într-un fel care să corespundă intereselor și valorilor noastre”), dar aceasta *numai dacă* „ne bazăm politicile pe o evaluare solidă a necesităților”. Mai mult, un document al MFP precizează că și înainte de stimulul imediat care a stat la baza proiectului era deja clar că „viitorul conține provocări cărora Alianța nu este acum pregătită să le facă față”. În aceste condiții, ACT a început conturarea unui „cadru intelectual” care să permită o astfel de evaluare a necesităților pentru viitor, având inclusiv intenția – și mandatul – ca, împreună cu *Supreme Allied Commander Europe (SACEUR)* „să identifice și să ordoneze în ordinea priorităților tipul și mărimea necesităților de viitor în domeniul capacităților și al interoperabilității”.

32 Pentru aceste elemente vezi *History of Allied Command Transformation*, la adresa <http://www.act.nato.int>.

33 Multe documente și rapoarte din toate etapele proiectului la adresa <http://www.act.nato.int/MultipleFutures>, ca și la adresa (mai veche) <http://transnet.act.nato.int/WISE/TNCC/2008COTC/MultipleFu>.

Aceste estimări urmează apoi să fie puse la dispoziția celor implicați în procesul de planificare în domeniul apărării (*Defence Planning Process*). Merită menționat și faptul că MFP a fost precedat de alte activități ale NATO care au conținut, la rândul lor, o semnificativă componentă prospectivă. Între acestea s-au aflat întregul proces intitulat *Defence Requirement Review (DRR) Process*, studiul din 2007 intitulat *Future Security Environment (FSE)*, ca și studiul intitulat *Long Term Requirements Study (LTRS)*³⁴.

MFP și-a propus, din start, să implice *toate* națiunile membre (și parteneri) ale Alianței, ca și instituții naționale cu experiență relevantă în domeniu, ca și experți din întreaga lume, precum și conducerea NATO într-un „dialog strategic”, capabil să genereze rezultate concrete și care privește către viitor (*forward looking*, în original). Un al doilea obiectiv concret al MFP a fost crearea unui cadru intelectual dedicat configurării și folosirii scenariilor de viitor multiple, pentru „a ușura și a sprijini dialogul strategic în derularea sa”. Un al treilea obiectiv explicit asumat este acela de a beneficia cât mai mult în urma dialogului strategic, mai ales „prin nașterea de întrebări și idei” din care să rezulte apoi „deducții, judecăți și implicații”; în sfârșit, al patrulea obiectiv constă în folosirea rezultatelor mai sus prezentate pentru a furniza decidenților *politici* din cadrul NATO cele mai bune sfaturi și sugestii în domeniul militar care sunt posibile³⁵.

Ca și în cazul lui mecanismului foarte sofisticat de analiză și predicție folosit în urmă cu mai bine de 2.000 de ani de către Sun Tzu, precum și într-un fel care seamănă (până la un punct) cu ceea ce propuneau în 1967 Kahn și Wiener, *viitorul este – în viziunea propusă de rezultatele efortului făcut de cei din cadrul ACT – rezultatul direct al unei extrem de complexe însumări vectoriale de variabile*. Încă din stadiul inițial al muncii lor, care are ca miză practică elaborarea unui anume tip de prospectare a viitorului care să pună în evidență amenințările *posibile* și/sau *probabile* la care ar trebui să răspundă evoluțiile viitoare ale Alianței (și având drept miză concretă implicarea în transformarea și eficientizarea continuă și pe termen mediu și lung a Alianței, începând de la contribuția la configurarea ideilor centrale ale noului Concept Strategic ce urmează a fi lansat în 2009 și până înspre orizontul anilor 2030), specialiștii militari și civili din cadrul ACT, împreună cu partenerii lor mai mult sau mai puțin ocazionali, au propus un concept extrem de interesant: acela de *drivers*. Precizăm aici că *un driver este un segment al realității cu o anumită relevanță geopolitică, geostrategică sau militară care poate influența, prin chiar dinamica sa, viitorul*. Un document al ACT din noiembrie 2008 afirmă că *drivers* sunt „cauze fundamentale ale schimbării”, care au fost folosite pentru a construi „scenarii de viitor preliminare”³⁶.

Una dintre activitățile care a precedat MFP, respectiv așa-numitul *Long Term Requirement Study (LTRS)*, identifica și ea, încă din aprilie 2006, șapte *driving*

34 Pentru nașterea MFP, ca și pentru obiectivul central al MFP și pentru activitățile anterioare cu miză prospectivă ale NATO vezi Multiple Futures Project, *Project Initiation Document (PID)*, versiunea 1.5, 23 aprilie 2008, pp. 3-4.

35 Pentru aceste patru obiective concrete, vezi *Ibidem*, p. 4.

36 Strategic Military Partner Conference, Tirana, Albania, 3-5 November 2008, *NATO and Partners: Exploring multiple futures. Analysis Report*, 14 november 2008, p. 9.

parameters ce stau la baza unor scenarii posibile / probabile despre viitorul mediului de securitate internațional (*security environment*). Acești șapte vectori erau: *distribuția puterii în lume* (cu trei posibilități mari: lumi unipolare, lumi bipolare și lumi multipolare); *stabilitatea sistemului internațional* (tot cu trei posibilități: joasă, medie și înaltă); *echilibrul tehnologic* (iar cu trei posibilități: superioritate a NATO față de „posibilii oponenți”, echilibru – adică o anumită paritate între NATO și rivalii săi – sau inferioritate a NATO); *resurse* (parametru ce evaluează care actori ai scenei internaționale „tind să controleze resursele” cu relevanță strategică; și acest parametru se poate manifesta în trei chipuri diferite: Occidentul domină resursele, sau dominația asupra resurselor este echilibrată, sau chiar „alții” domină resursele); *guvernanța globală* (parametru ce indică în ce măsură există cooperare suficient de eficientă și de sistematică între actorii sistemului internațional pentru a rezolva probleme globale de diverse tipuri; și acest parametru se poate manifesta în trei moduri diferite: guvernanța globală e slabă, sau are un nivel mediu, sau poate fi puternică); *demografia* (parametru „de nivel înalt” care concentrează atenția asupra nivelului creșterii și mișcării populației mondiale; din nou trei posibilități pentru măsurarea acestui parametru – nivel jos, mediu sau înalt); și *situația economică globală* (parametru care „reprezintă starea economiei mondiale” și care poate avea de asemenea trei stări diferite: declin, nivel constant și creștere)³⁷. Aceste șapte variabile erau asamblate în mai multe scenarii de viitor *posibile*, din care studiul citat a selectat doar patru: o viziune optimistă intitulată *Reîntoarcerea ordinii mondiale*, un scenariu „ostil” intitulat *Orientul Mijlociu din nou în rapidă creștere a influenței* (și care include inclusiv ipoteza apariției unui nou pol de putere regional, Noul Consiliu Islamic, cu clare ambiții hegemonice și care controlează o parte semnificativă a resurselor vitale pentru întreaga lume, având concomitent fobii antioccidentale masive și constante), un al treilea intitulat *O Chină pro-activă* (în care puterea Beijingului ajunge să o egaleze – sau măcar să o echilibreze – pe aceea a Occidentului, fără să existe însă tensiunile majore din scenariul anterior) și un al patrulea scenariu, intitulat *Globalizare și teroare* (în care SUA continuă să fie singura supraputere, dar accesul facil la tehnologii – privit aici ca fiind o consecință a globalizării – mărește amenințarea constituită de terorism)³⁸.

MFP a propus inițial³⁹ un număr total de *nouă drivers* (cu două, ceea ce înseamnă cu peste 25% mai multe decât cele luate în calcul de LTRS): *globalizare, guvernanță, energie și resurse, urbanizare, chestiuni legate de demografie, terorismul, tehnologia, mediul înconjurător, rețele și comunicații*. Fiecare dintre acești vectori ai viitorului era descris ca putând să se manifeste (sau ca acționând) în patru variante posibile (din nou, o creștere semnificativă, cu 33%, față de cele doar trei variante asociate fiecărui parametru de în cadrul LTRS). Ca urmare, putem afirma

37 Pentru această viziune timpurie asupra așa-numiților „driving parameters” vezi ACT, *Future World Scenarios. Supporting Paper to the Long Term Requirements Study*, aprilie 2006, p. 3-3 (respectiv 17 din 70).

38 Pentru aceste patru scenarii mari vezi *Ibidem*, p. 3-5 (respectiv 19 din 70).

39 Vezi, pentru cei 9 *drivers* folosiți până în august 2008, textul *Multiple Future Project Discussion Paper version 1.5, 30 April 2008*, pp. 5-9 (care vorbește despre *nouă* tendințe (trends) ce stau la baza unor *drivers*, ca și textul intitulat *Multiple Futures Phase 1. Analysis Report*, 8.08. 2008.

cel puțin că *MFP este un instrument de prospectare a viitorului semnificativ mai complex decât LTRS*, operând cu 36 de sub-variabile distincte (9 drivers x 4 evoluții posibile pentru fiecare), față de doar 21 sub-variabile (7 parametri x 3 variante pentru fiecare parametru). Într-un raport de lucru redactat de echipa centrală (*core team*) a MFP spre sfârșitul primei decade a lui august 2008 s-a precizat și faptul – extrem de interesant și *foarte* semnificativ – că, pe parcursul întâlnirilor de lucru (workshops + round tables) care avuseseră loc până atunci: la Londra, Haga, Berlin, Budapesta și Washington D.C, precum și o a șasea, a Comitetului Militar (aceasta din urmă plasată, din perspectivă strict cronologică, între întâlnirea de la Budapesta, care avut loc la începutul lui iulie 2008, și cea de la Washington, D.C.). diverși participanți sugeraseră și introducerea în discuție – ca și folosirea practică – a altor *drivers*, în număr total de 10. Dacă și aceștia ar fi fost acceptați și integrați în procedura de configurare a scenariilor de viitor, atunci MFP ar fi fost pus în situația de a lucra cu un număr total de 19 *drivers*, ceea ce ar fi condus în final la 76 de sub-variabile capabile să descrie unele sau altele dintre trăsăturile scenariilor de viitor posibile și/sau probabile. Acești 10 noi *drivers* potențiali sunt: *restructurarea geopolitică, proliferarea armelor de nimicire în masă, valorile sociale, epidemiile globale, educația, transformările tehnologice* (deosemnând evoluții „monumentale”, care ar avea drept urmare directă faptul că multe dintre lucrurile pe care le știm astăzi despre lume nu ar mai avea relevanță), *crima organizată și traficul de droguri, complexitatea* (driver ce se referă la consecințele impredictibile ale acțiunii într-o lume intens globalizată), *rolul și coeziunea NATO*, precum și *media/comunicarea strategică/influența*⁴⁰ (care se referă la rolul influențării percepțiilor legate de sistemul internațional ale indivizilor și macro-grupurilor). În etape ulterioare ale MFP (pe care le putem reconstitui în conformitate cu documente și rapoarte din toamna lui 2008), numărul total de *drivers* rămâne acela de 9, dar trebuie făcute două precizări: Prima privește faptul că lista de *drivers* suferă modificări importante față de cea din primăvară-vară. Pe noua listă apar următoarele elemente: *asimetrie, fricțiune, integrare, capacitatea statelor* (de a funcționa eficient), *alocarea resurselor, schimbările climatice, utilizarea tehnologiei, chestiuni demografice, ideologii și viziuni asupra lumii aflate în competiție*: de subliniat faptul că lista timpurie și cea din toamnă au un singur driver pe de-a-ntregul comun: chestiunile demografice. Alți câțiva sunt oarecum asemănători (în sensul în care vorbim despre concepte care se referă la segmente oarecum asemănătoare ale realității – *mediul înconjurător* din lista timpurie și *schimbările climatice* din lista mai târzie, sau *alocarea resurselor* din lista târzie și *energia și resursele* din lista timpurie). Diferențele (atât cele de conținut, cât și acelea de accent) dintre cele două liste sunt însă importante (și indică, între altele, *preocuparea tuturor entităților implicate în proiect de a perfecționa instrumentul de lucru pe care l-au conceput și pe care îl folosesc*).

În legătură cu ceea ce MFP numește *drivers*, merită făcute cel puțin alte două alte observații. Mai întâi, trebuie subliniat faptul că practic *toate* cauzele schimbării identificate și folosite, în diferite faze ale MFP, de către specialiștii și partenerii ACT sunt în cea mai mare măsură *exterioare* NATO, privind mai degrabă – iar *uneori*

40 *Multiple Futures Phase I. Analysis Report*, 8.08. 2008, p. 5.

exclusiv – contextul *global* în diversele sale ipostaze. Dar e limpede că viitorul va fi configurat inclusiv de cauze ale schimbării care se află nu în exteriorul, ci chiar în interiorul NATO. Așa de exemplu, măsura în care Alianța va da dovadă, în raport cu diferite riscuri, amenințări și probleme de voință politică suficientă, coerentă și consecventă este – credem – unul dintre vectorii foarte importanți care compun viitorul. O asemenea evaluare este confirmată de ceea ce se întâmplă acum în Afghanistan (unde situația este dificilă inclusiv din cauza faptului că nu toate statele din cadrul Alianței au avut în ultimii ani voința politică de a aloca resursele necesare pentru pacificarea și stabilizarea definitivă a țării), ca și de o parte dintre rezultatele Summit-ului NATO de la București (în care unele state membre, inclusiv SUA, au avut interesul – explicit manifestat – ca Ucraina și Georgia să fie rapid admise, iar alte state membre au blocat această inițiativă).

O a doua observație privește faptul că anumite faze ale proiectului MFP indică faptul că există, în interiorul NATO, unele clivaje importante inclusiv în ceea ce privește raportarea la viitor. Altfel spus, MFP a pus în lumină, între altele, că NATO nu are încă o viziune omogenă asupra viitorului. Pentru mai buna înțelegere a acestei probleme – care ar putea fi inclusiv precursorul direct al unor disfuncții majore – sau măcar al unor probleme deloc neglijabile – în interiorul NATO, întrucât vorbim nu despre mici contraste între nuanțe relevante doar în plan strict academic, ci despre diferențe foarte serioase privind ierarhizarea importanței cauzelor viitorului, ceea ce ar putea genera inclusiv viziuni extrem de diferite privitoare la ierarhizarea priorităților legate de alocarea resurselor sau în ceea ce privește prioritatea unor operații / acțiuni, vezi în special diferențele notabile – iar uneori majore – legate de percepția (înțelegerea) importanței unor drivers, așa cum s-au manifestat ele în vara lui 2008⁴¹.

Bibliografie:

[1] Allied Command Transformation (ACT), *Future World Scenarios. Supporting Paper to the Long Term Requirements Study*, aprilie 2006.

[2] BERTRAND, Gilles (coordonator), Anna MICHALSKI, Lucio R. PENCH, *Scenarii: Europa în 2010. O Europă, cinci destine*, Ed. Institutul de Economie Mondială, București, 2000.

[3] BOIA, Lucian, *Mari istorici ai lumii*, Universitatea din București, București, 1978.

[4] FARMER, Alan, *Războiul civil american 1861-1865*, Ed. All, București, 2004.

[5] GILPIN, Robert, *Război și schimbare în politica mondială*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2000.

[6] HERODOT, *Istoriei*, Ed. Științifică, București, 1961.

41 *Multiple Futures Phase 1. Analysis Report*, 8.08. 2008, în special p. 6 (unde textul raportului ia în calcul faptul că viziunea asupra viitorului pe care au avut-o participanții la întâlnirea de la Budapesta a fost semnificativ diferită de toate celelalte, în special ceea ce privește identificarea a ceea ce raportul numește *highest ranking drivers*) și pp. 7-10

- [7] HUMBLE, Richard (editor), *Naval Warfare. An Illustrated History*, Silverdale Books, 2004.
- [8] KAHN, Herman, Anthony J. WIENER, *The year 2000. A framework for speculation on the next thirty-three years*, Macmillan Company, New York, 1967.
- [9] *Lumea în 2020. O schiță a viitorului global prezentată de Consiliul Național de Informații al SUA*, Ed. Cartier, București, 2008.
- [10] MACHIAVELLI, Niccolo, *Principele*, Ed. Antet XX Press, București, f.a.
- [11] MORDAL, Jacques, *Twenty-Five Centuries of Sea Warfare*, Abbey Library, London, 1973.
- [12] MFP, *Project Initiation Document (PID)*, versiunea 1.5, 23 aprilie 2008
- [13] *Multiple Futures Phase I. Analysis Report*, 8 august 2008.
- [14] PEMSEL, Helmut, *Von Salamis bis Okinawa. Eine Chronik zur Seekriegsgeschichte*, J. F. Lehmanns Verlag, München, 1975.
- [15] PLUTARH, *Vieți paralele*, vol. II, Ed. Științifică, București, 1963.
- [16] THUCYDIDES, *Războiul peloponesiac*, Ed. Științifică, București, 1966.
- [17] TOLLAND, John, *No man's land. 1918. The last year of the Great War*, Doubleday & Co., Inc., Garden City, New York, 1980.
- [18] Strategic Military Partner Conference, Tirana, Albania, 3-5 November 2008, *NATO and Partners: Exploring Multiple Futures. Analysis Report*, 14 November 2008.
- [19] Sun TZÎ, *Arta războiului*, Ed. Militară, București, 1976.
- [20] VERNE, Jules, *20.000 de leghe sub mări*, Ed. Tineretului, București, 1968
- [21] WEINBERGER, Caspar, Peter SCHWEIZER, *Următorul război mondial*, Ed. Antet, București, 1997.
- [22] H.G. WELLS, *Opere alese*, vol. II, Ed. Tineretului, București, 1963.
- [23] WILSON, Andrew, *Războiul și ordinatorul*, Ed. Militară, București, 1974.

CONSIDERAȚII PRIVIND TRANSFORMĂRILE ȘI ADAPTAREA SERVICIILOR DE INFORMAȚII ȘI SECURITATE LA NOUL MEDIU DE SECURITATE AL SECOLULUI AL XXI-LEA

Tiberiu TĂNASE*
Ana-Maria PORUMBIȚĂ**

One of the reasons for the actuality of worldwide intelligence and security services is that of offering the political deciders objective, opportune and anticipative assessments, which should constitute an clarifying and improving apparatus of political decision, in order to defend and promote the national interests. The presence of new kinds of threats, beside terrorism and organized crime, imposes the adaptation of intelligence services to new challenges, so that they could provide the political and military deciders the needed intelligence for the threats counteracting.

The actual challenges within the security environment - beside other new ones which are to come in the entire world - are going to change the geo-politic scene which the intelligence professionals analyse currently. This unprecedented acceleration of changes and deepening of gap between the powerful and less powerful states could threaten the fragile institution governance. Confronted with this asymmetric and dynamic frame, the intelligence professionals are to be asked to assess the security environment, influenced by regional, economic, resources and ideological competition.

Motto: Forțele implicate, complexe și puternic interrelaționate, vor transforma societățile și vor dimensiona prioritățile, strategiile și metodele domeniului informații necesare pentru a întâmpina cerințele unice ale dinamicii secolului XXI.

(Defense Intelligence Strategy, martie 2008)

I. Introducere

Secolul al XXI-lea este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Lumea devine tot mai complexă și interdependentă, iar fenomenul globalizării se afirmă tot mai mult ca fiind ireversibil.

Apariția unei economii globale, puternic interconectată, reconfigurează sistemul alianțelor internaționale, accelerează adoptarea tehnologiilor și dă amploare dezvoltării unor noi centre economice. Această lume interconectată oferă multora noi oportunități dar dezvoltă și semnificative riscuri pentru securitatea internațională.

Instabilitatea regională rezultată în urma răspândirii fundamentalismului religios, migrații masive de populații și competiția pentru resursele naturale, alături și de alți factori, vor fi coordonatele care vor defini noi cerințe pentru serviciile de informații și securitate.

În acest context, preocupările statelor în vederea organizării mai eficiente a serviciilor de informații au crescut în mod evident, în ultima perioadă și mai ales după atacurile teroriste din ultimii ani.

II. Mediul de securitate și noile amenințări

Fenomenul de globalizare prezent în toate domeniile, inclusiv în cel al securității, cu efecte pozitive și negative aduce cu sine unele aspecte, aparent contradictorii, esențiale pentru securitatea statelor și comunității internaționale.

* Lector universitar, Academia Națională de Informații

** Academia Națională de Informații

Fragmentarea și integrarea, localizarea și internaționalizarea, centralizarea și descentralizarea sunt doar câteva din situațiile care pot genera insecuritate.

Economia globală, marcată de influența crescândă a unei clase mijlocii sprijinită de adoptarea rapidă a noilor tehnologii, va redefini parametri sociali și de securitate dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Multe din societăți se vor bucura de binefacerile unui astfel de progres, în vreme ce un recul poate apare din partea celor ale căror așteptări nu se materializează sau care nu au acces la resurse sau tehnologii.

NOTĂ:

Se preconizează ca cererea de petrol din Asia să se dubleze până în 2020, în condițiile în care OPEC va conta până în 2025 cu 50% din producția mondială de petrol. Cererea pentru petrolul african va crește și ea, schimbând semnificativ economia unor zone. Activitatea industrială a lumii în dezvoltare va crea importante evaluări ale climatului și securității globale. În regiunea Arctică calota de gheață s-a redus cu 40% față de anul 1979, creând noi dispute teritoriale. Lipsa de apă potabilă, non toxică va deveni, de asemenea, un motiv major de îngrijorare. Până în 2025, în aproximativ 54 de țări, care găzduiesc aproape jumătate din populația globului, aprovizionarea față de cererea de apă va deveni insuficientă. (Defense Intelligence Strategy, martie 2008)

Problemele referitoare la resurse esențiale vor provoca acțiuni regionale și vor amenința stabilitatea, creând un important domeniu al resurselor asupra cărora profesioniștii din informații vor trebui să se concentreze în condițiile extinderii contextului și dimensiunilor evenimentelor mondiale.

În acest context, problema *resurselor energetice* și a asigurării securității acestora a căpătat noi dimensiuni. Securitatea energetică este o preocupare alimentată de amenințarea terorismului, instabilitatea în unele țări exportatoare, curente naționaliste, teama de conflicte pentru resurse, rivalități pentru resurse, de nevoia fundamentală a țărilor de energie pentru a-și alimenta creșterea economică și în special datorită pieței tot mai concurențiale a petrolului. În același context, se mai poate afirma noua anxietate datorată incertitudinii existenței unor resurse pentru a satisface cererile energetice în deceniile care vor urma.

Astfel, într-o lume în care interdependența sporește, securitatea energetică va depinde mult de modul în care țările își gestionează relațiile dintre ele, fie bilateral fie în cadre multilaterale.

Sărăcia care s-a extins în mod necontrolat ca urmare a epuizării resurselor sau a utilizării lor ineficiente precum și deficitul de democrație persistent încă în multe state provoacă turbulențe regionale și derapaje cu consecințe imprevizibile. Adâncirea polarizării sociale și economice cu efecte catastrofale între state și regiuni, implicarea insuficientă și acțiunea asimetrică¹ a organizațiilor internaționale precum și incapacitatea de a se plia fenomenului globalizării ar putea conduce la accentuarea instabilității globale.

Dezvoltarea unor noi structuri de securitate impune întărirea instrumentelor de cooperare regională pentru a reduce sau chiar anula amenințările existente și a le preveni pe cele în curs de apariție. Din această perspectivă, alianțele și înțelegerile regionale vor rămâne trăsături ale politicii internaționale viitoare, chiar dacă ele se vor adapta noilor circumstanțe².

1 „Astfel, din punct de vedere economic globalizarea se va realiza într-un ritm mult mai accelerat, având în vedere progresele realizate de instituțiile internaționale numeroase existente și perspectiva dezvoltării lor”. – Cristian Băhnăreanu, *Resursele energetice și mediul de securitate la începutul secolului XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

2 Col. (r.) dr. Grigore ALEXANDRESCU, *Amenințări la adresa securității*, București, 2004.

Astăzi, globalizarea înseamnă și accelerarea vitezei dezvoltării tehnologice, care va continua din ce în ce mai mult să pătrundă în țările în curs de dezvoltare. În vreme ce pentru multe dintre acestea procesul oferă noi oportunități, interconectarea prin Internet a sistemelor crește riscul apariției unor atacuri cibernetice împotriva sistemelor de securitate ale statelor și organizațiilor naționale și internaționale. Profesioniștii din domeniul securității și contrainformațiilor vor trebui să cumuleze avantajele științifice, educative și comerciale pentru a anihila abilitatea adversarilor de a dobândi și folosi capacități pentru atacurile cibernetice. Dezvoltarea de noi mașini microelectromecanice, descoperirile nanotehnologiei, armele bio, capacitățile superautomatizate și inteligența artificială vor avea aplicabilitate în domeniile securității, intelligence-lui și în cel militar. Aceste descoperiri, în timp pot să îmbunătățească sprijinul operațional al serviciilor de informații, al forțelor armate și de securitate, dar ele pot, în același timp, să se constituie în noi amenințări la dispoziția adversarilor.

O altă provocare pentru serviciile de informații și securitate va fi *migrația populației spre zonele urbane*: se estimează că până în 2020 două treimi din populația globului vor migra către zonele urbane.

NOTĂ:

Creșterea masivă a populației și migrația acesteia către zonele urbane vor crea noi cerințe de locuințe, infrastructură, asistență medicală, educație și locuri de muncă. În același timp fenomenul va amplifica climatul de nesiguranță din unele regiuni care pot fi în viitor exacerbate de o "cocoasă a tinereții"³ apărută în țările în curs de dezvoltare în timp ce în țările dezvoltate tendința îmbătrânirii populației va conduce la reducerea populației active.

Aceste tipuri de evoluții combinate cu ușurința deplasării și anonimitatea comunicațiilor pot facilita răspândirea terorismului bazat pe extremismul violent. Cu atât mai mult cu cât organizațiile teroriste încearcă să achiziționeze și intenționează să folosească arme de nimicire în masă.

Amenințarea tulburărilor sociale naționale și transnaționale reprezintă o altă provocare pentru multe organizații naționale și internaționale. În multe regiuni, provocările asimetrice influențează modul în care națiunile își configurează forțele militare și de securitate, își conduc oamenii și tratează cu alte state sau regiuni. Unele mișcări clandestine se alătură singure rețelei globale a terorismului, solicită acestor rețele indicații, sprijin și legitimare în timp ce încearcă să înlocuiască guverne legitime cu dictaturi sau state teocratice⁴.

Multe dintre aceste mișcări vor căuta să se alinieze cu state radicalizate care sponsorizează războiul clandestin și atacurile asimetrice împotriva statelor democratice.

3 În original "youth bulge" – bulge = formă care se curbează deasupra unei suprafețe, zonă mai umflată, o cocoasă în graficul intitulat piramida vârstelor ce semnifică o disproporție accentuată pentru un anumit segment de vârstă. Macmillan English Dictionary (n.tr.).

4 TEOCRAȚIE *s.f.* Formă de guvernământ în care autoritatea, fiind considerată ca emanând de la Dumnezeu, este exercitată de cler; stat care are o astfel de formă de guvernământ. <http://dexonline.ro/search.php?cuv=teocrația>

Comunitatea internațională este într-un moment de schimbare considerabilă⁵, iar evoluțiile noului context internațional generate de schimbările politice, economice și sociale cu care se confruntă aceasta au dat un impuls puternic *activității de crimă organizată*⁶ și au consolidat organizațiile acesteia. În prezent se poate constata, din evaluările serviciilor de informații, că aceste organizații criminale transnaționale amenință suveranitatea națională și autoritatea statelor, valorile democratice și instituțiile publice, economiile naționale și au devenit, o amenințare globală la adresa securității internaționale.

Efortul comun al țărilor, guvernelor, organizațiilor internaționale și serviciilor de informații se concentrează pe acțiuni de cooperare în vederea unei abordări coordonate de transmitere reciprocă a informațiilor cu privire la infractori, la organizațiile transnaționale de crimă organizată și la armonizarea legislației internaționale în domeniu.

Aceste eforturi se impun cu atât mai mult cu cât crima organizată reprezintă un element deosebit de important în logica *terorismului*, care prin amploarea evoluției sale a atins cote îngrijorătoare, alarmante chiar, mai ales în acest început de secol și de mileniu.

Apreciat uneori ca „*un război ascuns, nedecarat*”, alteori ca formă de manifestare a „*conflictului de mică intensitate*”, terorismul a depășit astăzi stadiul unor acțiuni simple, tip asasinat ori atentat cu bombă. Beneficiind de avantajele tehnologiei moderne, de succesele înregistrate în perfecționarea armelor de nimicire în masă și nu de puține ori, de sprijinul mascat al unor state, „*teroriștii au capacitatea de a provoca adevărate masacre, prin acțiuni superviolente, de a amenința și a ține în șah chiar state puternice*”⁷.

Creșterea importanței actorilor de securitate nonstatali va constitui, probabil, tendința cea mai consistentă a secolului XXI, aceasta putând fi intuită chiar din ultimul deceniu al mileniului doi, când aceștia au apărut și au executat acțiuni care au afectat interesele altor actori, atât în plan internațional cât și intern. Aceste acțiuni se pot concretiza în amenințări brutale⁸, sau amenințări nonviolente din partea unor organizații nonstatale, cu nivel tehnologic scăzut⁹, precum și amenințări mixte, din partea unor organizații nonstatale, cu nivel tehnologic ridicat¹⁰.

5 Putem menționa în acest sens: dezvoltarea economică și militară a Chinei (PIB-ul Chinei, cu o creștere estimată la 8% pe an, este așteptat a fi al doilea după cel al SUA), revitalizarea forței militare rusești (cheltuielile pentru apărare din perioada 2001 – 2007 s-au mărit de patru ori iar militarii au declarat că intenționează să înlocuiască 45% din echipamentele militare până în anul 2015) sunt factorii predominanți ai marilor actori statali din ultimele decenii. Lărgirea Uniunii Europene la 27 de țări membre poate oferi prilejul ascensiunii unei importante și noi identități strategice regionale.

6 Emil Hedeșiu (col.rez.) lect. univ. dr. Evoluții legate de fenomenul crimei organizate transfrontaliere în spațiul țărilor uniunii europene, pp. 295-310.

7 Anghel Andreescu, Niță Dan, *Terorismul- analiză psihologică*, Editura Trimpolis, Timișoara, 1999.

8 Amenințări violente care, în general, nu vin din partea unui stat, ci din partea bandelor de teroriști și de crimă organizată transnațională. Indicii privind o astfel de amenințare sunt extrem de dificil de detectat în absența unei rețele umane de informații infiltrată în asemenea medii. Amenințarea este aleatorie, nu are obiective militare evidente, ci vizează populația și prosperitatea statelor.

9 Acest tip de amenințări este generat de probleme nerezolvate în timp și de necesități legitime ale unor largi grupuri de populație care intră în confruntări cu state sau cu alte grupuri de populație, cauza fiind, în esență, hrana și apa. Pentru a face față unor astfel de amenințări este nevoie de

Existența tipurilor de amenințări menționate impune adaptarea serviciilor de informații la noile provocări, astfel încât să furnizeze factorilor de decizie politici și militari informațiile necesare luării deciziilor de contracarare a amenințărilor.

II. Unele aspecte privind direcțiile de reorganizare a unor servicii de informații din spațiul euroatlantic

Una din rațiunile existenței serviciilor de informații și securitate – *servicii de intelligence* - din întreaga lume este aceea de a pune la dispoziția decidenților politici, evaluări obiective, oportune și anticipative, care să constituie un instrument de clarificare și optimizare a deciziei politice în sensul apărării și promovării intereselor naționale.

Reorientarea serviciilor de informații, recunoscute pentru tendințele conservatoare determinate și de asigurarea unei stabilități de funcționare ca sisteme, a fost impusă de motive diferite precum: caracterul transnațional al noilor amenințări¹¹, presiunile unor factori politici care au adus în discuție statu-quo-ul serviciilor de informații, în noile condiții ale mediului politic și dezvoltarea noilor tehnologii informaționale¹², aspect care a determinat și impulsionează diversificarea și specializarea serviciilor de informații. În prezent, rețelele informatice și de telecomunicații nu reprezintă numai instrumente ci și ținte ale amenințărilor informaționale¹³.

Amplificarea unor amenințări, impune luarea unor măsuri preventive, motiv pentru care o entitate statală are nevoie de informații, care să-i permită luarea unor decizii bine documentate. Astfel, existența unei susținute activități de informații (sau "intelligence", cum se uzitează tot mai des) este vitală pentru securitatea țării, mai ales în condițiile în care forțele armate, în accepțiunea clasică, se reduc. Deja există analiști militari care apreciază structurile de informații ca formând a patra categorie de forțe armate, alături de cele terestre, aeriene și navale¹⁴.

Intelligence-ul este necesar pentru descoperirea intențiilor agresive ale unui adversar și în definirea acestora, cum ar fi o agresiune indirectă sau pregătirea pentru următorul pas în intensificarea amenințării. Cu alte cuvinte, este nevoie de intelligence eficace pentru a preveni amenințările.

În aceste condiții, *una dintre direcțiile de acțiune în domeniul reformei serviciilor de informații s-a concretizat în eforturile statelor de a perfecționa și lărgi cadrul legal de organizare și funcționare a serviciilor de informații și de a le asigura suportul financiar pentru o funcționare mai eficientă, precum și cele ale serviciilor de informații de a-și eficientiza și adapta structurile, metodele și mijloacele, în funcție de noua configurație a amenințărilor.*

personal pregătit, provenind din culturi diferite și de traducători pentru limbile acelor grupuri - (Defense Intelligence Strategy, martie, 2008).

10 Acestea sunt mult mai complexe decât celelalte, putându-se vedea în acest tip de amenințări capabilități sponsorizate deliberat de state pentru a lovi în infrastructura statelor considerate inamice, iar pe de altă parte sunt utilizate mijloace utile în vederea desfășurării spionajului economic.

11 Raport prezentat de către directorul C.I.A., la 28 ianuarie 1998 în fața Comitetului pentru Informații al Senatului.

12 Parlamentul European, *Evaluarea opțiunilor științifice și tehnologice*, aprilie, 1999, p. 18-20.

13 Vasile Păun, Anca Monica Popa, *O provocare strategică: Războiul Informațional*, Editura UTI. București, 2002,.

14 Ionel Bucuroiu, *Serviciile de informații în secolul XXI și problemele de securitate în Pulsul geostrategic*", nr.30, iunie 2008 Brașov.

O altă dimensiune a reorganizării activității serviciilor de informații este reprezentată de trinomiul *cooperare – conlucrare - colaborare*¹⁵, care exprimă modalități concrete prin care serviciile de informații și securitate acționează în vederea realizării unor obiective comune prin încheierea acordurilor bilaterale și multilaterale, elaborarea unor instrumente regionale și internaționale care să prevadă măsuri eficiente, imediate și de perspectivă pentru combaterea amenințărilor globale.

III. Preocupări ale unor servicii de informații din SUA și state membre ale U.E. pentru adaptarea la noile provocări din mediul de securitate internațională

1. Preocupări specifice ale unor servicii ale Comunității americane de informații

Aplicarea prevederilor Legii privind reforma serviciilor de informații și combaterea terorismului

Ulterior momentului 11 septembrie, comunitatea informativă americană a trecut printr-un proces complex de adaptare la noul mediu internațional de securitate. Deoarece Raportul Comisiei 11/9, Raportul Anchetei Comune privind 11/9 și alte rapoarte menționează lipsa de colaborare în cadrul și între agențiile de informații și securitate, ca fiind una dintre cauzele principale ale eșecurilor informaționale recente.

De aceea, cele mai importante măsuri luate după acest moment au constat în: asigurarea unei coordonări mai eficiente a serviciilor/ agențiilor de informații (instituirea funcției de director al *Serviciilor Naționale de Informații*, care coordonează cele 16 servicii americane de informații, în primul rând, *Agenția Centrală de Informații - CIA*, *Biroul Federal de Informații - FBI* și *Agenția Națională de Securitate - NSA*); crearea de noi structuri organizatorice și îmbunătățirea dotării lor tehnice; lărgirea competențelor instituțiilor cu atribuții în domeniul securității și creșterea numărului și calității efectivelor.

O zonă extrem de importantă asupra căreia politicienii americani și-au îndreptat atenția a fost modificarea cadrului legislativ, un mare număr de acte normative fiind promulgate în acest sens, în scopul realizării unei mai bune coordonări a eforturilor celei mai complexe comunități informative din lume, astfel încât repetarea unui nou 11 septembrie să nu mai poată fi posibilă. Recomandările comisiei s-au concretizat în prevederile *Legii privind reforma serviciilor de informații și combaterea terorismului din 2004*¹⁶ care au făcut mai mult decât să creeze *Biroul Directorului Serviciilor Naționale de Informații din SUA (ODNI)* - conferind Biroului capacitatea de a realiza o reformă semnificativă și de a consolida *Comunitatea Americană de Informații*¹⁷.

O parte dintre reglementările mai sus enumerate au avut ca efect crearea și implementarea unor structuri noi cum ar fi:

15 *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, adoptată în Ședința Consiliului Suprem de Apărare din 23 iunie 2004., p. 19.

16] „Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004”, Public Law.

17 Sub conducerea lui John Negroponte, ODNI a revitalizat, reformat și condus Comunitatea pentru a proteja mai bine societatea americană prin „implementarea unor schimbări structurale și desființarea mentalității învechite potrivit căreia agențiile pot produce informații secrete vitale doar la nivelul lor” - “Progrese reale la nivelul reformei serviciilor de informații” în "Jane's Intelligence Digest" (Anglia)-24.01.2007).

- *Departamentul de Securitate Internă*¹⁸ (Department of Homeland Security - DHS), care reunește 22 de agenții din 12 departamente diferite. Acest departament are ca sarcină principală dezvoltarea și coordonarea implementării unei vaste strategii naționale, destinată să apere SUA de atacuri sau amenințări teroriste. Totodată, prin crearea acestui departament s-a adus o contribuție importantă în ce privește: o securizare mai eficientă a granițelor americane; îmbunătățirea activității de culegere a informațiilor interne și a securității; prevenirea birocrăției prin acordarea puterii decizionale unei singure persoane.

- *Centrul Național pentru Combaterea Terorismului (NCTC)*- creat la începutul anului 2003, era abilitat cu colectarea, analizarea și transmiterea spre beneficiari a informațiilor interne și externe legate de terorism. Prin înființarea acestui Centru s-a avut în vedere: concentrarea într-o singură locație a expertizei analitice referitoare la terorism; stabilirea planurilor operaționale strategice pentru activitățile privind combaterea terorismului; întocmirea unei bănci de date referitoare la teroriști și grupurile teroriste internaționale; identificarea solicitărilor de informații necesare combaterii terorismului; stabilirea responsabilității operaționale a agențiilor pe care le coordonează pentru activități în domeniul combaterii terorismului. NCTC, noua structură însărcinată cu adunarea și selectarea informațiilor referitoare la amenințări, cu rol de avertizare și fundamentare a unor decizii guvernamentale, a fost desemnat drept autoritate coordonatoare a unui nou „plan național de implementare”¹⁹.

NOTĂ:

În prezent, *Centrul Național pentru Combaterea Terorismului (NCTC)* se ocupă cu culegerea informațiilor secrete despre teroriști din toate agențiile de informații, având acces la peste 30 de rețele diferite pentru a produce analize integrate despre comploturi teroriste împotriva intereselor interne și de peste hotare ale SUA. Aici este singurul loc unde se elaborează astfel de analize. NCTC produce o matrice zilnică a amenințării și rapoarte de situații care există conform standardului Comunității pentru conștientizarea informațiilor secrete curente. Tot NCTC găzduiește zilnic trei teleconferințe video pentru a discuta despre matricea amenințărilor și rapoartele de situații, ca să se asigure că agențiile de informații și organizațiile au acces imediat la informațiile necesare combaterii terorismului.

Pentru facilitarea schimbului de informații în domeniul terorismului funcționează:

18 *Departamentul de Securitate Internă (Homeland Security Department)* este structurat pe cinci directorate: 1) *Directoratul pentru Securitatea Granițelor și Transporturilor (Border and Transportation Security Directorate)*, având rolul de a coordona, în mod unitar, operațiunile menite să asigure securitatea granițelor și transporturilor; 2) *Directoratul pentru Pregătirea și Răspunsul la Situațiile de Urgență (Emergency Preparedness and Response Directorate)*, responsabil cu preparativele pentru situații de urgență și coordonarea reacției guvernamentale în caz de dezastru; 3) *Directoratul pentru Știință și Tehnologie (Science and Technology Directorate)*, abilitat să utilizeze toate mijloacele tehnologice și științifice pentru a asigura securitatea teritoriului național; 4) *Directoratul pentru Analiza Informațiilor și Protecția Infrastructurii (Information Analysis and Infrastructure Protection Directorate - IAIP)*, autorizat să analizeze informațiile referitoare la amenințări la adresa securității interne obținute de toate celelalte agenții guvernamentale americane și să evalueze vulnerabilitățile infrastructurii naționale și 5) *Directoratul Management (Management Directorate)* este responsabil cu asigurarea resurselor necesare bunei funcționări a tuturor clementelor de structură ale DHS.

19 Acest plan va fi prezentat odată cu *Directiva Politicii de Securitate Națională (NSPD-National Security Policy Directive)*, care va stabili modalitatea de desfășurare a „războiului contra terorii” până la sfârșitul mandatului actualei administrații.

- *Responsabilul pentru Informații* care a implementat o inițiativă de schimb de informații clasificate care a sporit și extins schimburile de informații cu aliații importanți ai SUA. În timp ce succesul acestui program este doar un pas către revizuirea *sistemului de management al informațiilor din CI*, acesta reprezintă o modificare a modelului în cadrul politicilor referitoare la schimbul de informații din cadrul Comunității, *cooperând pentru schimbul de informații cu părțile afectate din afara Comunității de Informații, de la nivelul federal, de stat, local, precum și din sectorul privat.*"

- *Centrul pentru Surse Deschise al DNI a fost înființat* , la 1 noiembrie 2005, pentru a *funcționa ca un centru de experiență în domeniul surselor deschise* orientat spre Comunitatea de Informații²⁰.

- *Centrul Național de Combatere a Proliferării (NCPC)*, managerul ! pentru misiunile de combatere a proliferării, a dezvoltat *strategii integrate și creative* în sprijinul unor obiective prioritare naționale²¹.

- *Comunitatea Executivă MASINT(Measurement and Signatures Intelligence)*²² a fost creată pentru a furniza acestei discipline în domeniul informațiilor posibilitatea de a fi analizată, precum și susținere în deciziile bugetare și politice și dinamismul necesar pentru avansarea continuă.

- *Grupul Consultativ pentru Operațiuni* care are în competență pe consilierul Președintelui pe probleme de securitate națională, secretarul de stat și secretarul apărării, șeful Statului Major Interarme și directorul Serviciilor Centrale de Informații.

Biroul Federal de Informații (FBI) și Agenția Centrală de Informații (CIA) au fost serviciile care au suferit cele mai serioase transformări în ce privește structura organizatorică.

NOTĂ:

Congresul american a adoptat Legea pentru Unirea și întărirea Americii prin Furnizarea Uneltelor Corespunzătoare Necesare Interceptării și Obstrucționării Terorismului (USA Patriot Act din 26.10.2001), oferind Biroului Federal prerogative sporite în ceea ce privește operațiunile de monitorizare și de reținere a persoanelor suspectate de terorism. Adoptarea acestui act normativ a condus, de asemenea, la depășirea unor bariere existente între agențiile de securitate cu efecte pozitive în contracararea noilor amenințări ale secolului. Acestea s-au concretizat în: adoptarea unei noi structuri de comandă, înființarea a două noi divizii și unități specializate, birouri²³; crearea Colegiului

20 Directorul CIA deține funcția de agent executiv al DNI pentru Centrul pentru Surse Deschise, care are la bază *fostul Serviciu Străin de Difuzare a Informațiilor din cadrul CIA*, acesta concentrându-se pe și consolidând munca analitică, asigurând primirea de către politicieni a analizelor de cea mai bună calitate pentru a îndruma deciziile acestora

21 Se face referire la „*Atacurile împotriva Lacunelor*” (strategii axate pe lacunele serviciilor de informații), studii „*deasupra orizontului*” pentru a se adresa potențialelor amenințări viitoare la adresa combaterii proliferării și un proiect specializat privind aspecte prioritare referitoare la *Legătura dintre Combaterea Terorismului și Combaterea Proliferării*”, în “*Progrese reale la nivelul reformei serviciilor de informații*” în "Jane's Intelligence Digest" (Anglia) - 24.01.2007

22 MASINT- sunt informații provenite din analiza calitativă și cantitativă a datelor obținute cu ajutorul senzorilor specifici, vezi pe larg col. Dan Plăvițiu, *Surse și medii de culegere a informațiilor* , în Gândirea militară Românească nr. 6 noiembrie – decembrie 2006, ap. 25.

23 *Biroul pentru Coordonarea Aplicării Legii* (Law Enforcement Coordination), având sarcina de a îmbunătăți coordonarea FBI cu agențiile de aplicare a legii statale și locale, precum și schimbul de informații cu acestea; *Biroul ofițerului responsabil cu tehnologia* (Chief Technology Officer), însărcinat cu implementarea proiectelor care implică tehnologia informațională critică; *Biroul pentru Managementul Dosarelor* (Office of Records Management), menit să modernizeze administrarea

de Studii Analitice (College of Analytical Studies), axat pe formarea de analiști capabili să utilizeze cele mai moderne instrumente și tehnici de analiză pentru a realiza analize la nivel tactic și strategic; înnoirea sistemului computerizat al FBI.

Colaborarea dintre Departamentul american pentru Justiție și Biroul Federal pentru Investigații a fost consolidată pentru a stabili *Filiala Națională pentru Securitate din cadrul FBI*²⁴ care să integreze programele FBI de combatere a terorismului, contrainformații și informații. În acest sens s-a constituit și *Forța Națională Mixtă de Combatere a Terorismului* (National Joint Terrorism Task Force) care reunește reprezentanți ai tuturor structurilor cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii terorismului.

- S-a facilitat întemeierea unui *Serviciu Național Clandestin în cadrul CIA*²⁵, care să asigure culegerea informațiilor corecte în cel mai bun mod posibil pentru a îndruma în mod corespunzător și obiectiv serviciile naționale de informații.

- În cadrul *Agenției de Informații a Armatei*, a fost înființată o nouă structură, denumită „*Divizia de Susținere Strategică*”, însărcinată să acționeze în țări „în care apar amenințări”, indiferent dacă aceste state sunt ostile sau aliate ale SUA.

Din multitudinea de acțiuni inițiate de actuala administrație de la Washington în ofensiva contra terorismului, un efect important îl are *Regional Defense Counterterrorism Fellowship Program*²⁶ dar și *Mediul de realizare a Schimbului de Informații*²⁷ (Information Sharing Environment - ISE).

Prin prezentarea *Planului de Integritate și Colaborare de 100 de zile* la 11 aprilie 2007 s-au stabilit noi programe de lucru interagenții, echipe speciale de pregătire și de Susținere Analitică și Intervenție Rapidă (RASER)²⁸. Accelerarea reformei după anul 2006 a fost materializată de schimbări organizaționale și măsuri pentru o altă etapă a reformei serviciilor de informații²⁹.

NOTĂ:

bazelor de date, pentru a răspunde în timp real la solicitările departamentelor operative și *Biroul pentru Informații* (Intelligence Office) creat pentru a îmbunătăți capacitatea analitică, îndeosebi în domeniile antiterorism și contraspionaj;

24 Vezi <http://www.fbi.gov>

25 *Directorul CIA ocupând funcția de Manager Național HUMINT (informații provenite din surse secrete umane)*- <http://cia.gov>

26 Program prin care sunt instruiți, de către specialiști americani, ofițerii străini implicați în războiul contra terorismului și care se ocupă de construirea capacităților împotriva terorismului.

27 *Directorul Serviciilor Naționale de Informații*, a înaintat Congresului SUA, în data de 16 noiembrie 2006, un raport (intitulat Raport privind Planul de Implementare a Mediului de realizare a Schimbului de Informații) privind „*Planul de Implementare a Mediului de realizare a Schimbului de Informații*” (Information Sharing Environment - ISE). ISE este o abordare care i se compune din strategii, procese, protocoale și tehnologie care permit schimbul de informații între entitățile de la nivel federal, statal, local și cele din sectorul privat, precum și schimbul de informații cu partenerii externi ai SUA. ISE va promova utilizarea sistemelor existente pentru a avansa și dezvolta o cultură a schimbului de informații printr-o mai mare colaborare, protejând, în același timp, drepturile juridice și dreptul la viață privată al americanilor.”- *Jane's Intelligence Review*” (Anglia), noiembrie 2006. vezi și *Guidelines and Requirements in Support of the Information Sharing Environment*, of December 2005. pe site-ul <http://www.ise.gov>

28 Jim Dorschner, *Inside- Intelligence reforming the USIntelligence Community* în *Jane,s Intelligence Review* oct. 2007, (www.jane's.com)

29 Mc Conell , director al DNI după 2007, *Jane,s Intelligence Review* oct. 2007, (www.jane,s.com)

- Constituirea unei noi *comisii executive (EXCOM)* pentru a evalua , iniția , modifica și chiar finaliza programe , strategii și capacități
- întărirea legăturii dintre culegere și analiză prin numirea *Managerilor de Misiune pentru zone sensibile și provocările din domeniul informațiilor*³⁰ .
- inițierea unui nou proces *Arhitectură de Culegere Integrată pentru a dezvolta o arhitectură obiectivă și a unui calendar de implementare care analizează diferite discipline de culegere într-o manieră integrată.*
 - A fost intensificată *producția rezultatelor Consiliului Național de Informații (NIC)*, crescând profitul și minimalizând întârzierile în timpul de producție, precum și implementând explicații mai eficiente ale raționamentului judecăților și descrierii viziunilor alternative de analiză.
 - Au fost elaborate articole noi și importante pentru *Informarea Zilnică a Președintelui (PDB)*, reflectând caracteristice puternice unice ale întregii Comunități de Informații și proiectarea strategică sporită pentru PDB, pentru a capta mai bine experiența din cadrul Comunității.
 - A devenit operațional *Catalogul de Resurse Analitice (ARC)*, care culege și pune la dispoziție informații analitice managerilor Comunității de Informații (CI). De asemenea a fost publicat un *catalog al Paginilor Aurii în domeniul Analitic (bazat pe ARC)*. Acesta furnizează informații de contact și de portofoliu tuturor analiștilor CI.
 - Au fost diseminate primele *Standarde Analitice CI*, conținând cele mai bune practici din cadrul Comunității, *lecțiile învățate din trecut și toate scopurile de reformă*³¹. Acestea furnizează o direcție clară pentru garantarea rezultatelor oportune și semnificative.
 - A fost promulgată *prima Strategie Națională de Informații neclasificată (NIS)*, făcând legătura între scopurile Comunității și Strategia Națională de Securitate și stabilind scopurile și obiectivele specifice pentru îndeplinire. De asemenea, a început *implementarea unui proces structurat, de planificare strategică pentru a se asigura îndeplinirea obiectivelor NIS.*
 - A fost dezvoltat un plan cuprinzător de capital uman la nivelul CI.
 - A fost stabilită “datoria comună” ca o cerință pentru promovarea pozițiilor importante, răspunzându-se astfel în mod direct nevoilor specifice ale clienților serviciilor de informații.
 - DNI a creat *Direcția Cerințelor* pentru a oferi diferiților clienți ai CI un mecanism selectiv cu care să clarifice nevoile de informații, să determine gradul în care CI răspunde acelor nevoi și să faciliteze un proces pentru realizarea schimbărilor în cazul în care nu îndeplinește acele nevoi.
 - A fost creată *Comisia de Coordonare a Relațiilor Externe* pentru a sincroniza eforturile externe ale Comunității de Informații și maximiza oportunitățile pentru ca SUA să îndeplinească scopurile din domeniul serviciilor de informații și obiectivele de politică națională și să preia conducerea în domeniul noilor tehnologii³².
 - Pentru prima dată, conducerea *Departamentului de Știință și Tehnologie din cadrul Comunității de Informații (ST)* a creat un *plan comun ST* care a identificat principalele nevoi neîndeplinite pentru CI precum și mai bune oportunități pentru cooperarea extinsă în scopul îndeplinirii acelor nevoi. Ca parte a acestui plan amplu, ST a inițiat mai multe programe mixte care se concentrează pe cele mai urgente probleme ale comunității și care implică echipe din cadrul Comunității în acest proces³³. ST pregătește un plan ambițios pentru accelerarea dezvoltării și reducerii costurilor majorității capacităților, ceea ce va aduce beneficii multor agenții, determinând Comunitatea de Informații să adopte o arhitectură tehnologică la nivelul Comunității.

30 Managerii de Misiune pentru Coreea de Nord și Iran au început deja să promoveze integrarea la nivelul Comunității și să furnizeze politicienilor rapoarte întocmite pe baza expertizei Comunității.

31 Acestea furnizează o direcție clară pentru garantarea rezultatelor oportune și semnificative.

32 Progrese reale la nivelul reformei serviciilor de informații" în "Jane's Intelligence Digest" (Anglia) - 24.01.2007.

33 O parte din aceste echipe au furnizat *deja prototipuri de tehnologii noi pentru combaterea terorismului* – http://www.cia.gov/office_of_cia/science_tehnology

În acest sens *Agenția Apărării pentru Proiecte de Cercetare Avansată* (DARPA) a inițiat un program de cercetare pentru securitate națională intitulat *Total Information Awareness* (Conștientă Informațională Totală) – TIA³⁴.

2. Preocupări specifice ale unor servicii de informații din unele state ale Uniunii Europene.

❖ Marea Britanie

Marea Britanie se confruntă cu o amenințare gravă și constantă din partea extremiștilor violenți care pretind că acționează în numele Islamului³⁵. De asemenea, aceasta se confruntă cu riscurile atacurilor cibernetice comise de diferite state care vizează sustragerea de secrete politice, economice și militare³⁶ și este în spirită alertă antiteroristă de la atentatele din iulie 2005, asupra transporturilor publice din Londra.

Ca urmare a acestor atentate, Regatul Unit a acționat în vederea îmbunătățirii securității la punctele de frontieră și asigurării unui schimb operativ de informații privind persoanele suspectate de terorism. Totodată, s-a acordat o prioritate deosebită dezvoltării unui sistem informațional național unitar și a unei legislații adecvate.

Astfel în plan legislativ au fost luate următoarele măsuri:

- înlocuirea *Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001* cu *Prevention of Terrorism Act 2005 (PTA)*, ca urmare a producerii atacurilor teroriste din capitala Marii Britanii, la 7 iulie 2005.

- adoptarea primei *Strategii Antiteroriste Interguvernamentale (CONTEST)* și cadrul interguvernamental de contraproliferare, în 2006

- 2008 - *Noul cadru strategic pentru Ministerul de Externe și al Commonwealth*, care subliniază dependența securității naționale de colaborarea cu alte națiuni.

În ceea ce privește organizarea serviciilor de informații, spre deosebire de americani, propunerea de înființarea unui minister de securitate internă nu s-a finalizat, preferându-se, în schimb, soluția numirii unui înalt oficial care să coordoneze planificarea interdepartamentală a problemelor de securitate, în scopul îmbunătățirii eficienței sistemului de luptă antiteroristă, una dintre însărcinările acestuia fiind și aceea de a avertiza opinia publică asupra riscului producerii unui atac terorist, în vederea combaterii amenințării teroriste, au fost luate următoarele măsuri concrete:

- s-a procedat la crearea *Unității de Poliție de Combatere a Terorismului Internațional* alcătuită din ofițeri din cadrul MI5. al Diviziunii Speciale și unității antiteroriste a Scotland Yard. Aceasta furnizează informații diviziunilor speciale regionale, care au dobândit un rol din ce în ce mai important din cauza extinderii

34 „TIA este o parte a Biroului pentru Conștientă Informațională din cadrul DARPA, care încorporează multiple tehnologii, care să permită celor responsabili să prezică și să prevină activitatea teroristă. TIA a fost proiectat pentru a sprijini factorii de decizie, cum ar fi președintele și directorii FBI și CIA, dar și ofițerii superiori combatanți.” - „Cercetătorii nu lasă teroriștilor nicio portiuță de scăpare” în *Signal*, februarie, 2003, p. 43

35 „În orice moment, poliția și agențiile de informații și securitate se confruntă cu circa 30 de comploturi, 200 de grupări sau rețele și 2.000 de indivizi care reprezintă o amenințare de tip terorist”, avertizează documentul citat. O mare parte dintre aceștia sunt dispuși să comită atentate sinucigașe și intenționează să utilizeze arme chimice, biologice și radiologice.”- <http://www.telegrafonline.ro/pdf/2ea29db3f2aec/89/d4cbaa24b/335.pdf>

36 *The National Security Strategy of the United Kingdom - Security in an interdependent world* - www.cabinetoffice.gov.uk

operațiunilor de recrutare inițiate de Al-Qaeda;

- Centrul de interceptare a comunicațiilor electronice al MI5, denumit *Centrul Național de Asistență Tehnică* (NTAC), a intrat în funcțiune având menirea să realizeze dificila coordonare dintre libera folosire a criptografiei și practica interceptărilor în cursul lunii august 2002;

- MI5 a înființat, propriul său *Centru pentru Analiza Informațiilor* în vederea combaterii terorismului (CTAC), iar în vara anului 2002, realizând că sunt necesare schimbări majore, MI5 a sugerat redistribuirea unor elemente ale sale pentru crearea *Centrului Comun de Analiză pentru Combaterea Terorismului* (JTAC), devenit operațional începând cu 1 mai 2003, și care se concentrează pe analiza activității Al-Qaeda și a grupărilor afiliate la aceasta.

- o nouă agenție a devenit operațională în anul 2006 - *Agenția pentru Criminalitatea Gravă* (SOCA. Aceasta a luat naștere prin fuziunea Serviciului Național de Informații Penale, Unitatea Națională pentru Criminalitate și secțiunile de Investigații și Informații ale Serviciului de Vămi și Accize³⁷.

În 2007, au fost înființată: *o nouă Comisie a Cabinetului de Securitate Națională, Relații Internaționale și Dezvoltare* care pune în legătură diferite ministere precum și următoarele structuri: *Biroul pentru Securitate și Antiterorism*, care gestionează efortul antiterorist interguvernamental și o nouă *Agenție Britanică a Granițelor*.

Noua Strategie de Securitate din 2008 prevede noii direcții în ceea ce privește activitatea structurilor de informații³⁸.

NOTĂ

- *redimensionarea efortului antiterorist la nivel guvernamental, inclusiv extinderea Centrului Comun de Analiză pentru Combaterea Terorismului întărirea protecției la granițe și în zonele aglomerate - crearea patru noi unități regionale antiteroriste și patru centre regionale de informații, experții independenți fiind consultați sistematic pe tema tuturor problemelor de securitate națională.*

- *sporirea protecției împotriva terorismului facilitată de noile tehnologii și de Agenția Britanică a Granițelor;*

- *continuarea construirii capacității de detectare și anihilare a teroriștilor, pe teritoriul Marii Britanii și în străinătate, prin investiții în poliție și în agențiile de securitate și informații - suplimentarea personalul din cadrul serviciilor de informații pentru a lupta mai eficient împotriva extremismului³⁹.*

- *realizarea unei mai mari transparente a activității Comisiei de Intelligence și de Securitate prin realizarea de consultări publice.*

- *întocmirea unui nou Registru Național de Riscuri⁴⁰, care să publice informații deținute până acum doar de guvern, pentru ca publicul să poată vedea care sunt riscurile cu care se confruntă și să acționeze în consecință;*

- *inițierea de parteneriate mai puternice cu autoritățile și comunitățile locale, anunțând un Forum de Securitate, care cuprinde oameni de afaceri, academicieni, organizații comunitare, experți militari și de securitate, care oferă expertiză guvernului.*

37 www.soca.gov.uk.

38 *The National Security Strategy of the United Kingdom - Security in an interdependent world-* www.cabinetoffice.gov.uk

39 „Numărul persoanelor care lucrează pentru serviciile de informații externe (MI6), interne (MI5) și GCHQ, organizațiile însărcinate cu spionajul electronic și interceptările, va ajunge la 4.000, de două ori față de nivelul din 2001, înainte de atacurile de la 11 septembrie din SUA.”- <http://www.telegrafonline.ro/pdf/2ea29db3f2aec/89/d4cbaa24b/335.pdf>

40 Vezi www.cabinetoffice.gov.uk

❖ Franța

Momentul 11 septembrie 2001 a determinat, așa cum s-a întâmplat în majoritatea statelor lumii, o aducere în prim plan a problematicii serviciilor de informații, din perspectiva eficienței luptei împotriva amenințărilor asimetrice la adresa securității

Astfel, în plan legislativ, după 11 septembrie 2001 au fost adoptate mai multe acte normative care au completat măsurile antiteroriste anterioare anului 2006: *Legea nr. 2004-204 pentru securitatea interioară*⁴¹, *Legea nr. 2004-204 pentru adaptarea justiției la evoluția criminalității*⁴², *Legea privind lupta împotriva terorismului și dispoziții diverse referitoare la securitate și controlul frontierelor*⁴³.

În ceea ce privește **noul cadru legislativ**, autoritățile franceze consideră că se impune ca prioritate elaborarea unei legi referitoare la activitatea de *intelligence* și o mai bună protecție a secretului de apărare și a personalului serviciilor de informații

• În sprijinul noului cadru legislativ, a fost adoptată și strategia antiteroristă: *Cartea Albă a Guvernului pentru securitatea interioară împotriva terorismului (Livre blanc du Gouvernement sur la sécurité intérieure face au terrorisme)* pe 13 iunie 2006.

NOTĂ:

Aceasta care prevede măsuri menite să întărească capabilitățile agențiilor de informații și securitate în lupta împotriva terorismului: îmbunătățirea supravegherii comunicațiilor electronice (cu accent pe monitorizarea Internet-ului); autorizarea accesului la baze de date administrative (ale băncilor, administrațiilor financiare, serviciilor sociale etc.), sub supravegherea unei Comisii naționale pentru informatică și libertăți civile (CNIL); identificarea călătorilor potențial periculoși, prin instituirea unui Fișier Național Transfrontier (Fichier National Transfrontière – FNT) și accesul la bazele de date ale companiilor aeriene; asigurarea unei mai bune cooperări inter-agenții și cu servicii de informații și securitate străine.

Preocupările pentru reformarea apărării și securității naționale s-au accentuat după preluarea mandatului prezidențial de către Nicolas Sarkozy. La 17 iunie 2008 șeful statului francez a prezentat liniile directoare ale *Cărții Albe a securității și apărării naționale (Le Livre blanc sur la défense et la sécurité nationale)*, document doctrinar strategic al securității și apărării Franței⁴⁴.

NOTĂ:

Acest document are ca scop definirea unei doctrine globale de securitate națională care să permită, pe de o parte, asigurarea securității interne și pe de altă, parte asumarea de responsabilități internaționale, în concordanță cu interesele statului francez, cu o perspectivă de 15 ani. Strategia de securitate națională a Franței a fost articulată în jurul a 5 funcții strategice: protecția, prevenția, descurajarea, intervenția, la care s-a adăugat o nouă funcție- cunoașterea și anticiparea.

41 <http://www.legifrance.gouv.fr>

42 Această lege a autorizat, forțele de poliție să percheziționeze autoturisme și clădiri, a impus operatorilor de telecomunicații și Internet stocarea de date și punerea acestora la dispoziția serviciilor de informații, la solicitarea acestora, a consolidat măsurile de securitate în aeroporturi și porturi, precum și măsurile de supraveghere generală și a instituit noi reglementări de combatere a finanțării terorismului- <http://www.legifrance.gouv.fr>

43 Pe fondul amenințărilor teroriste generate de atentatele de la Madrid și Londra pe 23 ianuarie 2006 a fost promulgată această lege. Legea include capitole referitoare la supravegherea video, controlul deplasărilor și comunicațiilor persoanelor suspecte de participare la acțiuni teroriste, prelucrarea datelor având caracter personal, reprimarea terorismului, victimele terorismului, combaterea finanțării activităților teroriste, măsuri de siguranță aeroportuară etc.- <http://www.legifrance.gouv.fr>

44 Disponibilă pe <http://www.premier-ministre.gouv.fr>

Activitatea de intelligence constituie o prioritate a noii strategii franceze de securitate și apărare, prin care s-a propus, în premieră, realizarea unei reforme de ansamblu, sistematice și pe termen lung a acestui domeniu vizând importante direcții de acțiune.

◆**Optimizarea coordonării instituționale.**

În *Carta Albă a Securității 2008* s-a propus din punct de vedere organizațional, crearea unui nou mecanism de coordonare a sistemului securității naționale și comunității informative⁴⁵. Astfel, au fost create mai multe noi organisme având rolul de a asigura orientarea strategică a serviciilor de informații acestea fiind plasate sub directa autoritate a președintelui Republicii.

- *Înființarea Consiliului pentru Apărare și Securitate Națională (Conseil de défense et de sécurité nationale - CDSN)* la 28 octombrie 2008, ale cărui responsabilități erau îndeplinite anterior de două foruri distincte⁴⁶, a fost abilitat să asigure coerența politicilor publice în domeniile apărării și securității, aflate prin Constituție în responsabilitatea președintelui⁴⁷. Sarcina aplicării deciziilor consiliului revine premierului iar secretariatul CDSN este asigurat de către SGDN.

NOTĂ:

CDSN poate funcționa sub alte formule:

Consiliul național pentru informații (Conseil national du renseignement - CNR) fixează orientările strategice și prioritățile serviciilor de informații, planifică obiectivele, resursele umane și tehnice și examinează evoluțiile cadrului juridic al activității de informații⁴⁸.

Consiliul restrâns (Conseil restreints) analizează subiecte „sensibile”, cum ar fi fixarea detaliilor operațiunilor externe sau înarmarea nucleară.

Consiliul consultativ pentru apărare și securitate națională (Conseil consultatif sur la défense et la sécurité nationale - CCDSN), format din personalități independente nominalizate de șeful statului, are rolul de a pune la dispoziția președintelui Republicii și primului ministru analize independente menite să fundamenteze deciziile din domeniul politic, financiar, extern, etc.

- *Înființarea funcției de Coordonator Național pentru Informații (Coordonnateur national du renseignement)*, creat în iulie 2008, aflat în subordinea președintelui, are rolul de a conduce și orienta comunitatea de informații în ansamblu.

- *Constituirea Secretariatul General pentru Apărare și Securitate Națională (Secrétariat général de la Défense et de la Sécurité nationale - SGDSN)*, care a înlocuit SGDN⁴⁹, și *Agenția pentru Securitatea Sistemelor Informaționale (Agence de la Sécurité des Systèmes d'Information - ASSI)*, având rolul de a coordona implementarea unor

45 Șase agenții de informații, totalizând 12000 de angajați, la care se adaugă 4000 de membri ai structurilor specializate în culegerea de informații militare ale infanteriei, marinei și aviației.

46 Consiliul pentru securitate internă (Conseil de sécurité intérieure) și Consiliul pentru apărare (Conseil de défense).

47 Reunit sub autoritatea șefului statului, CDSN îi include pe primul ministru, miniștrii Afacerilor Externe, Internelor, Apărării, Economiei și Finanțelor.

48 CNR (Conseil national du renseignement) este prezidat de șeful statului și îi reunește, în forma plenară, pe primul ministru, miniștrii Internelor, Apărării, Afacerilor Externe și Europene, Economiei și Finanțelor. Funcție de subiectele abordate, la ședințele Consiliului pot participa și alți miniștri, precum și coordonatorul național pentru informații, directorii serviciilor de informații și secretarul general pentru apărare și securitate națională, care asigură secretariatul reuniunilor.

49] <http://www.sgd.n.gouv.fr>

politici preventive și reactive de apărarea împotriva atacurilor cibernetice, terorismului cibernetic și războiului cibernetic.

• Crearea *Direcției Centrale pentru Informații Interne (Direction centrale du renseignement intérieur - DCRI)*, înființată la 1 iulie 2008, în cadrul *Direcției Generale a Poliției Naționale* prin fuziunea DST și DCRG, având competența de a combate, pe teritoriul Republicii, toate activitățile susceptibile a atenta la interesele fundamentale ale națiunii. *Misiunile acestei structuri constau în contraspionaj, contrateorismul și protecția instituțiilor și principiilor fondatoare ale republicii, protecția patrimoniului și informațiilor economice, combaterea criminalității informatice și supravegherea mișcărilor, grupurilor sau organizațiilor subversive, precum și a fenomenelor sociale potențial generatoare de amenințări la adresa coeziunii naționale și ordinii publice*⁵⁰. [DCRI este structurat pe subdirecții de protecție economică, terorism, subversiune violentă, contraspionaj, tehnologia informațiilor, administrație generală și afaceri internaționale.

NOTĂ:

Prin fuzionarea bazelor de date ale RG și DST s-a constituit fișierul Cristina (acronimul titlaturii Centralisation du Renseignement Intérieur pour la Sécurité du Territoire et des Intérêts Nationaux), clasat « secret de apărare », care conține date despre persoanele aflate în preocupările serviciilor de informații și securitate interne pentru activități de contraspionaj și terorism și legăturile acestora.

♦ ***o altă direcție de acțiunea a vizat îmbunătățirea calității și activitatea resurselor umane.***

• *îmbunătățirea procedurilor de promovare în carieră, recrutarea de noi specialiști (ingineri, lingviști, informaticieni) și recompensarea angajaților preocupați de perfecționarea profesională precum și crearea a trei entități noi cu responsabilități în domeniul educației de intelligence: o Academie de Informații (L'Académie du renseignement)⁵¹, un Centru național comun (civil și militar) pentru formare și antrenament în lupta contra amenințării nucleare, radiologice, bacteriologice și chimice - Le Centre national commun (civil et militaire) de formation et d'entraînement à la lutte contre la menace nucléaire, radiologique, bactériologique et chimique, menit să dezvolte metode de lucru comune în domeniul NRBC precum și un pol universitar interdisciplinar de cercetare în științele sociale, cu aplicabilitate în domeniile apărării și securității, care să abordeze o plajă largă de subiecte, de la război la noile forme de violență din lumea contemporană*⁵².

♦ ***o altă componentă importantă a reformei serviciilor de informații din a constituit-o cercetarea în domeniul intelligence;***

50 Unificarea celor două servicii de informații și securitate internă, fusese anunțată încă din data de 13 septembrie 2007 iar actul normativ care a operaționalizat noua structură informativă a fost adoptat pe 7 aprilie 2008.- <http://www.interieur.gouv.fr>

51 Instituție care să asigure un program de formare unitară a angajaților serviciilor de informații, în baza unui trunchi comun, finalizat cu un brevet recunoscut de către toate componentele comunității de informații.

52 Acest pol ar urma să includă o Fundație pentru cercetare și cooperare științifică care să asigure suportul unei Școli doctorale europene dedicat cercetării în domeniile apărării și securității.- <http://www.interieur.gouv.fr>

Astfel s-a realizat fuziunea a patru instituții cu tradiții în domeniu: Institutul național de înalte studii de securitate (*l'Institut national des hautes études de sécurité - INHES*) cu Institutul de studii și cercetare pentru securitatea întreprinderilor (*l'Institut d'études et de recherche sur la sécurité des entreprises - IERSE*) și respectiv Institutul de înalte studii al apărării naționale (*l'Institut des hautes études de défense nationale - IHEDN*) cu Centrul de înalte studii pentru armament (*Centre des hautes études de l'armement - CHEAR*). Atribuțiile acestora vor fi preluate, începând cu data de 1 ianuarie 2010, de către „*polul Apărare – Afaceri Externe*” și „*polul Securitate Internă*”.

♦ ***o altă direcție a reformei a vizat dezvoltarea capacităților tehnice de culegere de informații.***

În acest plan, va fi acordată prioritate aplicațiilor spațiale, susținute printr-o dublare până în 2020 a bugetului pentru sateliții militari (estimat la 380 milioane euro în 2008). Urmărind lansarea unor noi programe, capacitățile tehnice ale agențiilor de informații vor fi racordate la progresul tehnologiilor informaționale și de comunicație⁵³. Prin intensificare efortului în cadrul programului european MUSIS (*Multiuser Satellite Imagery System*), dublată de crearea unor stații spațiale de interceptare a semnalelor, în cadrul programului CERES (*Capacité de renseignement électromagnétique spatiale*), Franța dorește a înlocui sateliții Helios.

❖ **Germania**

Imediat după atentatele din 11 septembrie autoritățile germane au luat măsuri pe linia contracarării noilor amenințări transnaționale:

Pentru prima dată, în doisprezece ani, în octombrie 2006, Germania și-a actualizat strategia privind forțele armate și politica de securitate prin *Carte Albă a politicii de Securitate*. Cartea Albă identifică noi provocări la nivel național dar și mondial (terorismul internațional și proliferarea armelor nucleare) iar politica de securitate germană se bazează pe un concept de securitate globală⁵⁴.

În cadrul reformei *Serviciului Federal German de Informații* (BND) s-au prevăzut printre altele :

- comasarea sectoarelor de „culegere de informații” și de „analiză”, care funcționau separat, precum și noi direcții principale în ceea ce privește conținutul activității serviciului.
- o componentă a reformei a reprezentat-o integrarea în BND a „*Centrului de informații*” al Bundeswehr-ului⁵⁵. De asemenea înființarea unui departament nou „Proliferare”, care să aibă în atenție proliferarea know-how-ului nuclear.
- *Oficiul Federal pentru Apărarea Constituției* (BFV) a beneficiat de atribuții sporite;

NOTĂ:

Dintre acestea se pot menționa:

53 „Un efort important este realizarea unei politici spațiale, de alertă anticipat, plasarea de drone și o extindere a funcționării serviciului de informații” a afirmat președintele.- „*Sarkozy pune în operă Consiliul său de Apărare și Securitate Națională*” în *L'International magazine*, 30/10/2008.

54 Conceptul global al Guvernului federal « Prevenirea civilă a crizelor, reglementarea conflictelor și consolidarea păcii » se înscrie în această logică.- *Livre blanc sur la politique de sécurité de l'Allemagne et sur l'avenir de la Bundeswehr 2006*-<http://www.bmvg.de/portal/bmvg>

55 Publicația săptămânală „*Der Spiegel*” (Germania), nr. 46, 13-19 noiembrie 2006, p. 19, „*Reforma BND*”

- dreptul de a monitoriza acele activități îndreptate împotriva coexistenței pașnice a cetățenilor și de a culege informații privind conturile bancare ale persoanelor implicate în activități extremiste, care pot pune în pericol securitatea țării.

- supravegherea activităților derulate pe Internet de islamiști, prin Biroul de Analiză și Monitorizare a Internet-ului (IMAS) din cadrul Centrului Comun de Combatere a Terorismului (GTAZ) de la Berlin⁵⁶.

- În cadrul schimbărilor din cadrul Serviciilor Germane de Informații, mai trebuie menționată și extinderea competențelor *Oficiului Federal German pentru Combaterea Criminalității (BKA)*. În urma adoptării, în decembrie 2008, a legii *Legii BKA*, acesta va putea derula investigații în mod preventiv în scopul contracarării pericolelor teroriste. Începând din 2009, BKA are competențe antiteroriste precum dreptul de supraveghere acustică și optică a locuințelor private și de percheziționare online a computerelor private⁵⁷.

❖ Italia

Autoritățile italiene au conștientizat, imediat după momentul 11 septembrie, urgența pe care o reprezintă amenințarea teroristă, motiv pentru care, în Italia, s-a trecut la o „revizuire eficientă” a întregului sistem de măsuri de protecție. În vederea eficientizării luptei împotriva terorismului, Senatul italian a adoptat, în august 2007, *reforma serviciilor de informații și de securitate și păstrare a secretului de stat*.

NOTĂ:

Conform textului votat:

- *SISDE (serviciul secret civil) devine Agenția de informații și de securitate internă (AISI), iar SISMI (serviciul secret militar) devine Agenția de informații și de securitate externă (AISE).*

- *Șeful Guvernului care se va ocupa de "conducerea politică și coordonarea celor două agenții", cu posibilitatea de a numi un ministru cărui să îi transfere o parte dintre sarcinile sale. De asemenea, el îi numește și îi revocă pe directorii celor două agenții.*

- *Comisia Parlamentară pentru Controlul Serviciilor Secrete (COPACO) va avea prerogative sporite și poate suprima, la decizia unanimă a celor zece membri, secretul de stat, atunci când este invocat de o persoană care răspunde în fața acestei instituții⁵⁸.*

- *agenții secrete italiene pot desfășura anumite operațiuni considerate de importanță decisivă pentru securitatea națională, justificându-se o limitată, specifică și punctuală încălcare a anumitor dispoziții legale, însă fără a avea permisiunea de a ucide și de a da naștere la situații care ating integritatea fizică a persoanei.*

Guvernul italian a acordă o mai mare atenție creșterii calității personalului încadrat în serviciile de informații și a drepturilor conferite acestuia (îndeosebi cele acordate pe timpul îndeplinirii unor misiuni menite să asigure securitatea statului, autorizate de șeful guvernului) De asemenea, în cadrul serviciilor de informații au fost angajați specialiști în informatică, limbi străine și finanțe.

Un loc aparte în lupta antiteroristă îl ocupă cooperarea cu serviciile de informații din alte state, în special cele occidentale.

56 *Internet- ul este un important mijloc de comunicare al islamiștilor*”, cotidianul „Die Welt” (Germania), 15 octombrie 2006, DPA Berlin.

57 „*Legea BKA a fost adoptată definitiv*” conform Cotidianului: „*Tagesspiegel*” (Germania) din 20.12.2008.

58 Secretul de instrucție sau secretul bancar nu vor mai putea fi invocate în fața COPACO.-
<http://www.newz.ro/stire/43024/reforma-serviciilor-secrete-in-italia/>

❖ Spania

Confruntate de mai multe decenii cu spectrul terorismului intern autoritățile spaniole și-au exprimat fără rezerve, în noul context internațional de securitate participarea la lupta împotriva terorismului.

Spania a acordat o atenție deosebită reorganizării serviciilor de informații, astfel încât acestea să fie capabile să răspundă și să contracareze noile amenințări la adresa securității statelor, prioritate având amenințarea teroristă. În acest sens, principalul serviciu de informații al Spaniei, CESID, s-a transformat în *Centrul Național de Informații* (CNI), care a primit noi atribuții prin legea din mai 2002⁵⁹, componenta informativă a fost cuplată cu cea contrainformativă și au fost instituite mecanisme de control asupra activității de informații, respectiv controlul Parlamentului și cel judiciar.

Cu toate acestea, atentatele care au avut loc în Madrid, pe 11 martie 2004, au luat pe nepregătite Centrul Național de Informații și chiar coaliția antiteroristă, demonstrând faptul că nu există nici panacee și nici soluții simple în domeniul combaterii terorismului. Schimbările survenite în structura serviciilor de informații spaniole au căpătat o consistență și mai mare după atentatele de la Madrid. Acesta din urmă a fost momentul în care guvernul spaniol a adoptat o serie de măsuri importante, printre care:

- promulgarea unui pachet de măsuri destinat sprijinirii luptei de combatere a terorismului islamic⁶⁰.

- înființarea unui *Centru Național de Coordonare a Acțiunilor Antiteroriste* (Centra Nacional de Coordinacion Antiterrorista - CNCA). Această nouă structură cu caracter permanent include cadre provenind din *Forța Națională de Poliție și Garda Civilă paramilitară* (Guardia Civil), beneficiind, totodată, de sprijinul a circa 5 agenții din cadrul Centrului Național de Informații (Centro Nacional de Inteligencia - CNI) care gestionează informațiile cu privire la toate activitățile teroriste⁶¹.

- angajarea unor agenți operativi și traducători la unitățile care se ocupă de lupta împotriva terorismului islamist. În paralel, conducerea Centrului Național de Informații a lansat o amplă campanie de recrutare de noi agenți, îndeosebi cunoscători ai limbilor arabă clasică sau dialectele acesteia, chineză etc.

IV. Concluzii

Mediul internațional de securitate este deosebit de fluid și dinamic, caracterizat de complexitate, reprezentând evoluția de ansamblu a cadrului politic și economic rezultat în urma evoluției internaționale din ultimele decenii ale acestui secol. Forțele implicate, complexe și puternic interrelaționate, vor transforma societățile și vor redimensiona prioritățile, strategiile și metodele domeniului informații necesare pentru a întâmpina cerințele unice ale dinamicii secolului XXI.

59 Legea nr. 11 din 7 mai 2002 cu privire la Centrul Național de Informații.

60 Aceste măsuri se referă la un spectru vast de probleme, cum ar fi efectuarea de controale asupra fondurilor expediate și asupra banilor transferați electronic, în scopul evitării situațiilor în care organizațiile de caritate sunt utilizate drept sursă de finanțare a terorismului”, precum și sporirea controalelor efectuate la Banca Spaniei pentru a-i identifica pe titularii de produse financiare considerate a fi „potențial periculoase pentru securitatea statului”.

61 CNCA se subordonează direct Secretarului de Stat pe probleme de securitate. Conducerea centrului este deținută, potrivit principiului rotației, la fiecare doi ani, de Poliția Națională și Garda Civilă.

Provocările actuale din mediul de securitate ca și altele noi ce vor urma, în întreaga lume vor schimba peisajul geopolitic pe care, profesioniștii din domeniul informațiilor, îl analizează în mod curent.

Această accelerare fără precedent a schimbărilor și adâncire a decalajului dintre cei dintâi și cei din urmă poate amenința fragila guvernare a instituțiilor. Confrunțați cu acest cadru asimetric și dinamic, profesioniștii din domeniul informațiilor vor fi chemați să evalueze mediul de securitate marcat de competiția regională, economică, a resurselor dar și de cea ideologică.

În acest sens va fi necesar să se adopte măsuri mai radicale pentru a putea transforma serviciile de informații în câteva direcții esențiale:

- eficientizarea activității tuturor serviciilor și capabilităților lor puse la dispoziție prin și de comunitățile de informații pentru a satisface necesarul „schimbător” al utilizatorilor de informații pentru securitate. Aceasta va însemna o abordare planificată a transferului de cunoștințe, asigurându-se o continuitate a seturilor de date formale și informale, care nu vor fi pierdute o dată cu plecarea unor angajați și venirea altora.
- explorarea conceptelor, strategiilor, politicilor și tehnologiilor de intelligence pentru a răspunde cerințelor beneficiarilor și amenințărilor concertate;
- contracararea și neutralizarea capabilităților adversarilor de a obține și exploata tehnologiile sau cunoștințele de înalt nivel, (HIT- High Tehnology Intelligence).

Aceste acțiuni sunt necesare pentru a pregăti o *schimbare strategică* în fața provocărilor care se pot preconiza, și – la fel de important – de a pregăti noi *strategii pentru noile provocări* care încă nu pot fi prevăzute.

Abrevieri:

- AISE** - Agenția de informații și de securitate externă
- AISI** - Agenția de informații și de securitate internă
- ARC** - Catalogul de Resurse Analitice
- ASSI** - Agenția pentru Securitatea Sistemelor Informaționale
- BFV** - Oficiului Federal pentru Apărarea Constituției
- BKA** - Oficiului Federal german pentru Combaterea Criminalității
- BND** - Serviciului Federal German de Informații
- CAS** - Colegiului de Studii Analitice
- CCDSN** - Consiliul Consultativ pentru Apărare și Securitate Națională
- CERES** - Capacitate de informație electromagnetică specială
- CESID** –Serviciul de Informații al Spaniei
- CDSN** - Consiliul pentru Apărare și Securitate Națională
- CHEAR** - Centrul de Înalte Studii pentru Armament
- CI** - Comunitatea de Informații
- CIA** - Agenția Centrală de Informații
- CNCA** - Centrul Național de Coordonare a Acțiunilor Antiteroriste
- CNI** - Centrul Național de Informații
- CNIL** - Comisia națională pentru informatică și libertăți civile
- CNR** - Consiliul Național de Informații
- COPACO** - Comisia Parlamentară pentru Controlul Serviciilor Secrete

Cristina - acronimul Centralisation du Renseignement Intérieur pour la Sécurité du Territoire et des Intérêts Nationaux

CTAC - Centru pentru Analiza Informațiilor în vederea Combaterii Terorismului

DARPA - Agenția Apărării pentru Proiecte de Cercetare Avansată

DCRG- Direcția Centrală de informații Generale

DCRI - Direcția Centrală pentru Informații Interne

DHS - Departamentul de Securitate Internă

DST- Direcția de Supraveghere a Teritoriului

FBI - Biroul Federal de Informații

FNT - Fișier Național Transfrontier

GTAZ - Centrului Comun de Combatere a Terorismului NSA –

IERSE- Institutul de studii și cercetare pentru securitatea întreprinderilor

IHEDN - Institutul de înalte studii al apărării naționale IMAS - Biroul de Analiză și Monitorizare a Internetului

INHES- Institutul național de înalte studii de securitate

ISE- Mediul de realizare a Schimbului de Informații”

JTAC - Centrului Comun de Analiză pentru Combaterea Terorismului

MUSIS - Multiuser Satellite Imagery System

NCPC - Centrul Național de Combatere a Proliferării

NCTC - Centrul Național pentru Combaterea Terorismului

NIC - Consiliului Național de Informații

NIS - Strategie Națională de Informații neclasificată

NTAC - Centrul Național de Asistență Tehnică

ODNI - Biroul Directorului Serviciilor Naționale de Informații din SUA

PDB - Informarea Zilnică a Președintelui

SGDSN - Secretariatul General pentru Apărare și Securitate Națională **SISDE** - Serviciul Secret Civil Italian

SISMI - Serviciul Secret Militar Italian

SOCA - Agenția pentru Criminalitatea Gravă

ST - Departamentului de Știință și Tehnologie din cadrul Comunității de Informații

TIA - Conștientă Informațională Totală

PUNCTE DE VEDERE PRIVIND COOPERAREA ÎNTRE SERVICII DE INFORMAȚII DIN SPAȚIUL EUROATLANTIC ȘI AL UE

Tiberiu TĂNASE *

Cooperation in the field of intelligence brings in a new phase: moving the center of gravity from sharing general information to cooperation in certain cases and action, as a means to turn to optimal account the potential of the partners involved. In such circumstances it is necessary to identify the best ways to utilize and direct all the human, logistic and financial resources of the intelligence community, in order to prevent possible failures.

The limits of cooperation in the field of intelligence are connected, on the one hand, to the objective reason to divide and cover the activity of intelligence and security services and, on the other hand, to the fact that the world of secret service is characterized by competition rather than cohesion, with the big „producers” dominating the „network”, and the small actors pushed towards the outskirts.

The logic of tackling upon cooperation in the field of intelligence must follow the simple-complex relation, which is the basis for the coordination of intelligence services activities on internal, regional and international level.

Motto. O dimensiune importantă a reorganizării activității serviciilor de informații și securitate este reprezentată de trinomul cooperare – conlucrare – colaborare

**[Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate,
adoptată în Ședința Consiliului Suprem de Apărare din 23 iunie 2004]**

I. Introducere

Majoritatea statelor dezvoltate, inclusiv cele din spațiul euro-atlantic dispun de un cadru juridico-normativ care reglementează organizarea și funcționarea comunităților informative. Subliniem faptul că o comunitate informativă nu este un simplu conglomerat de instituții care, separat unele de altele asigură securitatea statului. Comunitatea informativă este un tot integrat, este un sistem organizațional al cărui produs finit este informația de siguranță națională. Toate componentele sale sunt corelate, cooperarea între instituții fiind principiul fundamental al funcționării comunității informative.

Cooperarea instituțiilor în cadrul comunității informative oferă câteva avantaje majore: asigură completarea și verificarea informațiilor; previne dezinformarea; evită suprapunerile și rivalitățile disfuncționale¹.

O dimensiune importantă a reorganizării activității serviciilor de informații și securitate este reprezentată de trinomul cooperare – conlucrare – colaborare² care exprimă modalități concrete prin care serviciile de informații și securitate acționează în vederea realizării unor obiective comune prin încheierea acordurilor bilaterale și

* Lector universitar doctorand, Academia Națională de Informații

1 “Serviciile Centrale de Informații :Origine și evoluție”, editor Michael Warner.

2 Vezi pe larg *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, adoptată în Ședința Consiliului Suprem de Apărare din 23 iunie 2004., p. 19.

multilaterale, elaborarea unor instrumente regionale și internaționale care să prevadă măsuri eficiente, imediate și de perspectivă pentru combaterea amenințărilor globale.

Coordonarea eforturilor informative, schimbul de informații și alte nevoi de cooperare se realizează prin protocoale, programe, proiecte ori operațiuni informative.

În timp ce *conlucrarea* –se referă la activitatea din interiorul unui serviciu de *intelligence*³, *colaborarea se referă la inițierea și dezvoltarea unor proiecte (de colaborare) a unor acțiuni specifice, care vizează obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor și produselor informaționale cu relevanță pentru securitatea națională*⁴.

În ceea ce privește *cooperarea* – aceasta *semnifică organizarea, coordonarea, susținerea și realizarea în comun, de către structuri ale comunității de informații a unor acțiuni specifice, care vizează obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor și produselor informaționale cu relevanță pentru securitatea națională*⁵.

II. Cooperarea în intelligence dintre serviciile de informații ale statele membre NATO și UE

Indiscutabil, elementul coagulant al cooperării internaționale în domeniul informațiilor îl reprezintă amplificarea fără precedent a terorismului internațional, în ceea ce privește gravitatea actelor comise (din punct de vedere al numărului de victime și a pagubelor produse), cât și a formelor de manifestare.

Cooperarea în cadrul Alianței Nord-Atlantice

Serviciile de informații din statele membre NATO mențin contacte sporadice și necoordonate, pe probleme de interes, în condițiile lipsei unei coordonări eficiente între aceste structuri și cele ale *Staff-ului Militar Internațional* și *Staff-ului Internațional*.

Se constată lipsa unui mecanism efektiv care să coordoneze produsul analitic rezultat din activitatea de intelligence, astfel încât să se pună la dispoziția decidenților politico-militari, precum și a celor militari un produs final identic, care să permită elaborarea unei decizii coerente. În aceste condiții, majoritatea deciziilor care se iau în Consiliul Nord-Atlantic se iau pe baza informațiilor furnizate reprezentanților statelor membre de către serviciile naționale de informații.

3 *Conlucrarea* - definește modalitățile concrete de organizare și desfășurare de către personal sau compartimente specializate, în raport de competențe, în beneficiul serviciului de informații sau structurii departamentale de care aparțin, a unor acțiuni specifice limitate în timp și spațiu, care vizează obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor și produselor informaționale cu relevanță operativă cf *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, p. 19.

4 *Colaborarea* - pentru necesitățile de angajare a competențelor altor autorități sau instituții publice ori organizații de drept privat, serviciile de informații, serviciile de securitate și structurile departamentale inițiază și dezvoltă proiecte de colaborare, pe baza și în executarea dispozițiilor legii. cf *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, p.19.

5 *Cooperarea* - semnifică organizarea, coordonarea, susținerea și realizarea în comun, pe baza unor programe sau planuri de măsuri, de către structuri ale comunității de informații, în raport de competențe, a unor acțiuni specifice, care vizează obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor și produselor informaționale cu relevanță pentru securitatea națională, care să răspundă obiectivelor, motivațiilor și așteptărilor și de care să beneficieze toți participanții cf *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, p. 19.

După cum am arătat în vederea asigurării necesității de a răspunde la noile cerințe privind sprijinul cu informații ai factorilor de decizie ai Alianței, Comandamentul Aliat pentru Transformare a elaborat „*Planul de transformare a NATO în domeniul informațiilor*”.

Planul prevede întocmirea unor documente care vor asigura *Comandamentului Aliat pentru Transformare* mijloacele de conducere și control ale transformării. Prin aceste documente se urmărește realizarea transformării capacității de informații și, în același timp, transformarea altor domenii militare sau politico-militare, pentru a fi capabile să asimileze și să folosească informațiile primite. Pentru aceasta, planul de transformare prevede elaborarea unor noi concepte, sisteme, proceduri și metodologii⁶.

Necesitatea transformării domeniului intelligence reprezintă atât o problemă de voință și necesitate națională, dar și o concluzie la care au ajuns majoritatea specialiștilor din informații și clasa politică și nivelele superioare de decizie militară din foarte multe state, din NATO ca organizație și, mai recent, și de la nivelul UE, unde se află, în faza incipientă, o construcție de intelligence similară cu cea din NATO⁷.

Transformarea domeniului intelligence nu poate avea ca element de fundamentare exclusiv analiza situației de securitate, ci și studierea prospectivă a viitorului. De aceea transformările din domeniul intelligence-ului presupun modificarea activității de informații prin asumarea unui rol creator, adaptat, unei lumi în continuă mișcare, și transformare.

Mai mult, acolo unde a existat o cooperare semnificativă între țările europene, părțile implicate au avut tendința să țină secret acest lucru.

Cooperarea regională europeană în domeniul intelligence, pe probleme de terorism și crimă organizată, a fost documentată și există în cadrul unor organizații descentralizate de genul grupurilor *Berna și Trevi*.

NOTĂ:

Cel despre care se știe de cel mai mult timp este „*Clubul de la Berna*”, care funcționează de la sfârșitul anilor '60 și din care fac parte șefii serviciilor de informații interne și ai autorităților de poliție din întreaga Europă. Membrii Clubului se întâlnesc pentru consultări de două ori pe an.

O organizație similară, intitulată „*Trevi*” (Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence and Internationalism), a fost înființată în 1975 ca instrument informativ în războiul rece. Se afirmă că această structură nu ar mai exista. Însă nu se știe cu certitudine acest lucru, având în vedere că și '*Clubul de la Berna*' a fost menționat pentru prima oară într-o publicație de abia în 2004, adică după aproape 35 de ani de la înființarea lui. Există, de asemenea, o organizație corespunzătoare a serviciilor de informații externe.

În iulie 2007, la Hamilton (Insulele Bermude), la reuniunea anuală a „*Grupului Egmont*” - o altă asociație ce operează, în parte, în domeniul secret - au participat reprezentanți ai aproximativ 100 de servicii de investigații financiare. „*Grupul Egmont*”, înființat în 1995, se ocupă, printre altele, de identificarea și anihilarea canalelor financiare ale terorismului internațional și deține, de puțin timp, un secretariat oficial în Toronto (Canada).

6 Sergiu Medar *Informații Militare în contextul de securitate actual*, Editura CITEA, București, 2006 p. 183.

7 lect. univ. Tănase Tiberiu, dr. Lucinescu Codruț, ANI, *Structuri și proiecții de intelligence ale UE în noul context strategic – intensificarea cooperării în domeniul intelligence-lui*, sesiunea de Comunicării ANI 2008.

Aceste structuri promovează o cooperare în stilul secolului 19, realizată în cluburi secrete și în cadrul unor manifestări închise, bazată pe relațiile personale ale șefilor și compartimentată pe anumite paliere de activitate. Recurgerea punctuală la linia telefonică securizată înlocuiește cooperarea sistematică, iar operațiunile comune sunt organizate la ordin. Nu se poate vorbi despre o împărțire a sarcinilor. Multe servicii europene de informații urmăresc în mod individual orice islamist ce trebuie arestat, orice persoană considerată „factor de risc”⁸.

În ceea ce privește Cooperarea bilaterală "Statele Unite și Franța intenționează să coopereze în domeniul cercetării privind tehnologiile de combatere a terorismului potrivit unui acord semnat, la data de 17.12.2008, de Michael Chertoff, secretarul Departamentului American de Securitate Internă, și Francis Delon, secretarul general al Departamentului Francez de Apărare Națională. Acordul acoperă zone prioritare, precum detectarea explozibililor (în special în sectorul transportului aerian) și asigurarea securității circulației bunurilor.

Însă, va fi abordată și cercetarea în toate sferile activității de combatere a terorismului care implică prevenirea, detectarea și gestionarea crizelor, inclusiv realizarea unor studii psihologice și sociologice referitoare la disponibilitatea cetățenilor de a accepta noi tehnologii.

Cele două state intenționează să înființeze o organizație centralizată care să stimuleze relațiile bilaterale între laboratoare, companii și centre de cercetare. Se așteaptă ca primele acorduri operaționale să fie semnate în următoarele luni.”⁹.

Cooperarea în cadrul Uniunii Europene

Cooperarea europeană în domeniul intelligence a fost limitată de ascendența suveranității naționale asupra schimbului de informații. Acolo unde există cooperare, aceasta a fost bogată în culegere de imagini și analiză prin utilizare Centrului de Sateliți al UEO. IMINT este o capacitate necesară, dar o politică comună de intelligence va necesita și cooperare în domeniul SIGINT și HUMINT, precum și capacitatea de a le integra în produse de intelligence totale (all-source intelligence products).

Există semne că îngrijorările legate de securitate pot împiedica noua Comisie de Securitate Politică să-și îndeplinească atribuțiile. Javier Solana, înaltul reprezentant al UE pentru politica externă și de securitate, împreună cu staff-ul lui, vor avea nevoie de acces la informații pentru a putea da Comisiei de Securitate Politică recomandări pe probleme ce țin de securitate. Cu toate acestea, diplomații europeni și-au exprimat îngrijorarea față de dorința statelor de a furniza noilor organisme ale UE informații deosebit de sensibile. UE trebuie să stabilească acum un mecanism satisfăcător pentru schimbul de informații la nivel european.

Al doilea obstacol în calea cooperării în domeniul intelligence este teama de a nu strica relațiile privilegiate. Multe țări NATO au acorduri individuale de schimb de informații cu Statele Unite. Francezii, hotărâți să-și reducă dependența de capacitățile *intelligence* americane, sunt forța conducătoare din spatele eforturilor de independență europene.

Obstacolele instituționale se opun de asemenea cooperării sporite în domeniul intelligence. Organizațiile de intelligence consideră în general că nici o altă capacitate analitică a unei alte organizații nu este la fel de demnă de încredere ca a lor proprie, ceea ce-i conduce la a avea mai multă încredere în propria lor muncă. De asemenea, aceste

8 Peter Carstens, "Serviciile europene de informații cooperează în cluburi secrete" Cotidianul: "Frankfurter Allgemeine Zeitung" (Germania), nr.96 - 24.04.2008, p.10.

9 Cooperare în domeniul cercetării privind combaterea terorismului între SUA și Franța"- Publicația bilunară: "Intelligence Online" (Franța), nr.584 - ianuarie 2009.

organizații tind să privească relațiile internaționale ca pe un joc cu sumă nulă, și pot să nu fie de acord cu un stil cooperant față de integrarea securității și apărării.

Un alt obstacol instituțional constă în structurile birocratice de luare a deciziilor ale UE. Așa cum spunea un critic, intelligence-ul, ca profesie care se ocupă cu chestiuni necunoscute, surprinzătoare și nebinevenite nu pare să fie ușor compatibil nici cu mersul unei politici comune de securitate și apărare, nici cu natura sa diplomatică, unde toată acțiunea trebuie să aștepte o decizie la înalt nivel interguvernamental și nu trebuie niciodată să meargă mai departe de sfera limbajului său. Astfel, natura conservatoare a agențiilor de informații, alături de letargia birocratică a UE poate acționa în direcția încetinirii cooperării europene în domeniul intelligence.

Statele membre ale UE au căzut de acord doar în ceea ce privește intensificarea cooperării cu probleme punctuale. Până în prezent cooperarea s-a limitat în mare măsură la schimbul de informații geospațiale, în cadrul *EUSC (Centrul Satelit al UE)*. Informații provenite din surse specializate în prelucrarea imaginilor (IMagery Intelligence) constituie o capacitate necesară, dar intensificată pentru contracararea cu succes a amenințărilor asimetrice.

Este nevoie de un schimb de informații obținute prin surse secrete umane și tehnice (HUMINT și SIGINT) și de o structură care să permită integrarea acestora în produse informative bazate pe toate sursele disponibile.

NOTĂ:

În vara anului 2005, guvernele Belgiei și Austriei au propus înființarea unui serviciu de informații al U.E., după modelul CIA, având atribuții în domeniul prevenirii și combaterii terorismului. Propunerea a fost însă respinsă, fiind evitată lipsa disponibilităților principalelor puteri europene de a schimba informații cu toate cele 25 de state membre ale U.E.. Principalii oponenți al constituirii unei organizații europene de informații sunt cei „*cinci mari*”, Marea Britanie, Germania, Franța, Italia și Spania, care dispun de servicii de informații puternice. Împreună cu Olanda și Suedia, statele menționate cooperează în cadrul *SITCEN (Centrul comun pentru Situații cu sediul la Bruxelles este punctul focal al schimbului de informații militare în cadrul U.E.)*, și ca atare nu sunt interesate de revoluționarea actualului sistem de cooperare în domeniul informațiilor al U.E.

Un alt obstacol în constituirea unui serviciu european de informații l-a constituie existența unor relații privilegiate între serviciile de informații ale mai multor state europene membre NATO și cele americane (Marea Britanie). La aceasta se adaugă orgoliile naționale, serviciile de informații considerând, în general, că singurele informații și analize pe care se pot baza sută la sută sunt cele proprii, natura conservatoare a agențiilor de informații și birocrăția specifică acestui tip de organizație. În plus, comunitățile informative naționale ale statelor membre U.E. sunt organizate în mod diferit, în multe situații un serviciu dintr-un stat neavând echivalent în alt stat.

Pentru a avea succes, orice cooperare ar trebui să se bazeze pe încredere reciprocă. Ori domeniul activității de informații, mai mult decât în alte domenii, acest concept are valoare relativă, stabilirea unor relații bazate pe încredere necesitând un timp îndelungat.

Înființarea unui serviciu de informații al U.E. ar urma să aibă drept principală sarcină analiza informațiilor obținute de agențiile de informații ale tuturor statelor membre și elaborarea de sinteze informative destinate factorilor de decizie. Prin înființarea unui astfel de serviciu U.E. ar fi capabilă să gestioneze mai eficient posibilele

situații de criză având cauze etnice, religioase sau provocate de tacuri teroriste. Totodată, noul organism ar permite evitarea duplicării eforturilor și o mai bună cooperarea în ceea ce privește schimbul de informații pe probleme de interes comun. Toate statele și organizațiile urmează să se implice în culegerea secretă de informații de interes european din domeniul militar, al crimei organizate, al terorismului, dar și informații economice sau cele cu privire la gestionarea unor crize din anumite zone de instabile care ar putea afecta indirect echilibrul de securitate european.

Informațiile de interes comunitar privesc căile de realizare și promovare a intereselor europene fundamentale în actualul context de securitate. Informațiile devin tot mai mult produse analitice, rezultate ale activității de căutare, identificare, obținere, prelucrare/ procesare a datelor referitoare la disfuncții, vulnerabilități, factori de risc, amenințări, stări de pericol la adresa ordinii și normelor politico - sociale incluse în constituția U.E. În actualul mediu de geopolitic și geostrategic, date fiind amenințările interne, externe și cele transnaționale, statele U.E., prin activitățile de informații, contrainformații și securitate, protejează cetățenii și națiunile, contribuind la menținerea stabilității interne și la consolidarea mediului european de securitate. Aceste necesități și interese conferă informației pentru securitate valoare strategică.

Pentru U.E., informațiile constituie: suportul viabil al cunoașterii nevoilor de siguranță al cetățenilor, națiunilor și statelor membre, ale societății, în ansamblul ei, precum și al fundamentării politicilor și strategiilor comunitare; resursă de putere europeană în evoluția mediului internațional de securitate, pe care se fundamentează toate acțiunile privind apărarea și promovarea intereselor de securitate ale U.E., precum și ale tuturor statelor membre; factor de avertizare oportună, exactă, corectă și echidistantă politic asupra posibilelor situații critice și suport al deciziilor necesare prevenirii, contracarării sau înlăturării pericolelor la adresa securității U.E..

Informațiile vor fi obținute prin valorificarea tuturor resurselor de informații existente de tip OSINT¹⁰, HUMINT¹¹, SIGINT¹² și IMINT¹³, prin mijloace și metode

10 OPEN SOURCE Intelligence – reprezintă orice informație care poate fi obținută prin metode legale (neacoperite și sunt disponibile oricui dorește să le acceseze, col Dan Plăvițiu, Surse și medii de culegere a informațiilor, în GMR, nr. 6 /2006, p. 26.

11 HUMAN Intelligence sunt informații obținute de personalul specializat pregătit și antrenat prin exploatarea unor surse umane, în mod oficial, semioficial, sau neoficial, prin intermediul, informatorilor ,colaboratorilor sau agenților, col Paul Roșca, Coceptul Humint (I). în GMR, nr. 6/2006, p. 40.

12 IMINT – Imagery Intelligence, sunt informații provenite din surse specializate în prelucrarea imaginilor, culegerea, întocmirea de hărți și prelucrarea imaginilor dobândite prin intermediul senzorilor video-fotografici, vezi pe larg Stan Petrescu, *Despre Intelligence Spionaj- Contraspionaj, Editura Militară, București, 2007, p. 215 -216.* Una dintre aceste reuniuni, și anume summit-ul șefilor de stat și de guvern desfășurat la Praga, în perioada 21-22 noiembrie 2002, s-a finalizat cu aprobarea *Conceptului militar de apărare împotriva terorismului* (Military Concept for Defence Against Terrorism), care presupune, printre altele, depunerea tuturor eforturilor pentru descurajarea și zădărnicierea atacurilor teroriste.

13 SIGINT - Sigal intelligence - sunt informații obținute din surse care acționează în spectrul electromagnetic și constau din patru subdomenii: COMINT (comunicație Intelligence), ELINT (Electronic Intelligence) și RADINT (informații obținute cu ajutorul radarelor), col. Zamfir Vanca, SIGINT, componentă de bază în cadrul structurilor de informații în teatrele de operații, în GMR, nr. 6/2006, pp. 51-55.

acceptate de aquis-ul comunitar, create și folosite sub autoritatea reglementărilor comunitare și naționale acceptate, în conformitate cu documentele internaționale de reglementare a drepturilor și libertăților fundamentale ale eurocetățenilor. În noul cadru de securitate al U.E., informațiile trebuie să reprezinte o nouă frontieră în cooperarea europeană.

În consecință, toate capacitățile naționale au nevoie stringentă de o nouă organizare pe domeniul cooperării și coordonării acțiunilor informative, dar și în ceea ce privește schimbul de informații. Noile formule de organizare vor permite formarea de filoane tari unde schimbul și utilizarea optimă de informații se va face la cel mai înalt grad de cooperare și de încredere, dată fiind existența amenințărilor globale comune.

Astfel, la nivelul UE există în prezent, mai multe agenții de securitate care, cu preponderență, se ocupă de cunoașterea și contracararea fenomenului terorist și al proliferării armelor de distrugere în masă cum ar fi: *Agenția Europeană de Securitate* (European defense Agency- EDA)¹⁴, *Centrul integrat de evaluare a situației* (Joint Situation Centre-SITCEN)¹⁵, *'Single Intelligence Analysis Capacity' (SIAC) Divizia de Informații* (Intelligence Division of the Military Staff - INTDIV) a *Staffului Militar European* (SMUE) , *Centrul European pentru Observații prin satelit* (European Union Satellite Centre - EUSC)¹⁶ și *Biroul European de Poliție* (Europol)¹⁷ *Grupul de Combatere a Terorismului* (Counter – Terrorist Grup).

Centrul integrat de evaluare a situației (Joint Situation Centre-SITCEN)

Informațiile secrete culese în slujba Uniunii Europene sunt integrate în prezent la Biroul Însărcinatalui UE pentru politica externă Solana, în cadrul 'Joint Situation Center' (Sitcent). Nucleul Sitcent a fost constituit de Franța, Germania, Marea Britanie și alte două state. Intre timp, 's-a extins permanent și considerabil'.

O cooperare în planul serviciilor secrete din Europa are loc, de asemenea, în cadrul *'Single Intelligence Analysis Capacity' (SIAC)*, care funcționează în Statul Major Militar al UE. Cu toate acestea, și la SIAC și la Sitcent sunt procesate rapoarte ale serviciilor secrete naționale care sunt puternic 'curățate' și servesc mai mult unei evaluări generale a situației decât analizării unor cazuri și amenințări concrete. Însărcinatalui UE primește informații secrete doar prin intermediul contactelor personale și informale.

Divizia de Informații (Intelligence Division of the Military Staff - INTDIV) a *Staffului Militar European* (SMUE)

Divizia de Informații a fost înființată în toamna anului 2000, s-a decis înființarea *Diviziei de Informații Militare – Intelligence Division of the Military Staff – INTDIV* în cadrul EUMS.

14 EDA a fost creată pentru a sprijini dezvoltarea Politicii Europene de Securitate (PESA), vezi în *Enciclopedia Uniunii Europene*, Editura Meronia, București, 2005, p. 257. Peter Carstens, "Serviciile europene de informații cooperează în cluburi secrete" *Cotidianul: "Frankfurter Allgemeine Zeitung"* (Germania), nr.96 - 24.aprilie 2008, pag.10.

15 Ingino Hărmănescu, Cornel Ioniță, *Arhitectura de Informații la nivelul Uniunii Europene*, în „*Informațiile militare în contextul de securitate actual*”, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2006, p. 199.

16 Stan Petrescu, *Apărarea și Securitatea europeană*, Editura Militară, București, 2006, p.185.

17] Înființat în 1999, ca instituție descentralizată a UE cu rol de a aplica legislația comunitară în vederea combaterii infracționalității la nivel european, *Enciclopedia Uniunii Europene*, Editura Meronia, București, 2005, p. 271.

Prioritățile informative ale *Diviziei de Informații Militare (INTDIV)* sunt în concordanță cu direcțiile strategice ale EUMS și constau în: avertizarea timpurie, monitorizarea și evaluarea situațiilor de criză și planificarea strategică.

Organizarea de principiu a INTDIV include trei structuri principale: *Departamentul pentru politici și planificare*, *Departamentul pentru rezolvarea cererilor de informații* și *Departamentul pentru producție și diseminare*.

Divizia de Informații Militare (INTDIV) poate fi împuternicită, la cererea Directorului General al EUMS, să preia inițiativa în studierea și raportarea unei situații particulare, în vederea monitorizării situațiilor operative nou apărute, în cadrul Centrului de Situații întrunit va fi înființată, din cadrul *INTDIV*, o celulă de criză.

Serviciile de informații ale statelor membre vor fi solicitate să furnizeze informații către *INTDIV*, conform unui plan general pentru culegerea de informații și, totodată, să întocmească analize periodice care să poată fi puse la dispoziția tuturor statelor membre. În același context, serviciile de informații, inclusiv cele militare, vor fi solicitate să răspundă și la cereri de informații specifice formulate de către *INTDIV*, în special în perioadele gestionării crizelor sau a misiunilor/operațiunilor militare conduse de către UE.

La începutul anului 2002, *INTDIV* a elaborat primul raport de avertizare și, împreună cu Unitatea pentru Politici și Avertizare Timpurie, a redactat primul plan global de căutare de informații, care a devenit baza programului de analiză integrată a Centrului întrunit de Situații, iar la începutul anului 2003, conceptul serviciilor de informații a fost dezbătut și aprobat de EUMC .

Grupul de Combatere a Terorismului (Counter – Terrorist Grup) ¹⁸

Din *Grupul de Combatere a Terorismului 'Counter Terrorist Group' (CTG)* fac parte 20 de servicii de informații interne din statele UE, Norvegia și Elveția. Obiectivul acestei structuri constă în combaterea terorismului islamist.

Aceeași sarcină a fost prevăzută temporar și pentru „Alliance Base” o organizație înființată în 2002, la scurt timp după atentatele din 11 septembrie, la Paris, inițial în vederea facilitării cooperării dintre CIA și serviciul francez de informații externe. Ulterior, la organizație au aderat servicii din alte state, printre care și Germania¹⁹.

După doi ani și jumătate de la atentatele de la New York și Washington, în martie 2004 - după exploziile din trenurile regionale din Madrid - a fost numit un „*coordonator pe probleme antiteroriste*” pentru Uniunea Europeană. Coordonatorul a înregistrat atât de puțin succese încât a renunțat la funcție trei ani mai târziu. Succesorul său a preluat această funcție în toamna anului 2007.

Alte astfel de mecanisme au fost adoptate cu ocazia *Consiliului European de la Bruxelles*, de la sfârșitul lui martie 2004, când au fost înființate noi structuri: „*o unitate*

18 Conceptul *Grup de Luptă Comun Combinat* (The Combined Joint Task Force - (CJTF)) a fost lansat la summit-ul NATO din de la Berlin, care permite unei forțe aflate sub comandă europeană să utilizeze informații și infrastructuri NATO atunci când conduce operații militare. *CTG*- va ține reuniuni regulate la nivelul șefilor de agenții de securitate a statelor membre, cf. Tiberiu Tănase, Roxana Oprea, *Aspecte de interes reieșite din strategia de Securitate Europeană, a UE*, în A XII –a Sesiune de Comunicări Științifice, 16- 18 martie 2006, România în contextul politicii de securitate europeană, vol. I, Editura ANI, 2006, p. 222.

19 Peter Carstens, "Serviciile europene de informații cooperează în cluburi secrete" Cotidianul: "Frankfurter Allgemeine Zeitung" (Germania), nr.96 - 24.04.2008, p.10.

de informații” însărcinată cu gestionarea tuturor aspectelor legate de terorism²⁰ și a *funcției de coordonator UE pentru combaterea terorismului*, în urma atentatelor de la Madrid.

Actualele sarcini ale coordonatorului UE pentru combaterea terorismului au un caracter general („coordonarea tuturor eforturilor UE pentru combaterea terorismului”). De asemenea, a fost adoptată în mod simbolic *clauza de solidaritate* inclusă în proiectul tratatului Constituțional, potrivit căreia, în caz de atac terorist, statele membre se angajează să ofere asistență reciprocă, inclusiv prin mijloace militare²¹.

Alte măsuri luate în comun de țările Uniunii Europene, vizează și adoptarea unei legi prin care agențiile specializate și structuri informative ale poliției au dreptul să obțină informații despre convorbirile telefonice și corespondența electronică a fiecărui cetățean al Uniunii Europene.

Cooperarea polițienească europeană se menține la un nivel scăzut, după cum o demonstrează, nu în ultimul rând, și deficitele tehnice, financiare și de personal cu care se confruntă trupa EUPOL din Afganistan. Pe de altă parte, se accentuează sentimentul că amenințarea islamistă vizează comunitatea europeană, nu doar anumite state. Astfel, anul trecut au început să fie implementate prevederile Tratatului de la Prum în normele europene. Realizarea agenției de protecție a frontierelor „*Frontex*” înregistrează, de asemenea, progrese și demonstrează dorința de cooperare în unele domenii ale politicii polițienești de securitate.

III. Cooperarea și colaborarea SUA/UE

O dată cu atentatele teroriste din septembrie 2001 asupra SUA, oficialii din cadrul serviciilor de informații și de securitate americane au pus accentul pe consolidarea colaborării cu guvernele europene în vederea contracarării amenințării din partea terorismului islamist²².

În pofida nemulțumirilor exprimate periodic, care, în mod firesc, au atras atenția media, oficialii din cadrul Comunității de Informații din SUA, agențiile americane de aplicare a legii, precum și Departamentul American de Securitate Internă din SUA i-au salutat frecvent pe omologii lor europeni pentru utilizarea a diferite mecanisme bilaterale în scopul desfășurării a unor inițiative comune, printre care se numără neproliferarea, imigrația și alte probleme legate de combaterea terorismului.

În schimb, legiuitorii din Washington au criticat, în mod frecvent, organismele europene drept ineficiente, total disruptive în cadrul eforturilor depuse în efortul internațional de combatere a terorismului. Printre criticele obișnuite se numără și incapacitatea de a determina un punct de contact pentru oficialii americani din Bruxelles, o percepție la care mulți europeni caută o soluție negociată în ceea ce privește războiul împotriva terorismului, și o preocupare exagerată din partea factorilor de decizie din

20 cf. Căpitan comandor Ingino Hărmanescu, lt.col. Cornel Ioniță,, *Arhitectura de informații la nivelul Uniunii Europene*, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 6/2006, p. 106.

21 *Noul tratat european preocupă serviciile de informații americane*” - Periodicul: "Jane's Intelligence Digest" (Anglia) - 18.01.2008

22 Peter Carstens, "Serviciile europene de informații cooperează în cluburi secrete" Cotidianul: "Frankfurter Allgemeine Zeitung" (Germania), nr. 96 - 24.04.2008, p.10.

cadrul UE referitoare la protejarea intimității cetățenilor UE suspectați de a fi angajați în activități care au legătură cu terorismul.

Oficialii din cadrul serviciilor de informații și de securitate au fost capabili să ocolească instituțiile UE în multe cazuri bazându-se în cea mai mare parte pe acorduri individuale oficiale și neoficiale cu membri ai guvernelor. În plus, Washingtonul s-a simțit încrezător că aliații săi europeni se vor folosi de puterile lor pentru a se opune propunerilor UE în domeniile securității și apărării, dar în cazul în care va fi adoptat, tratatul de la Lisabona ar putea amenința multe din aceste acorduri. Mai mult, tratatul va extinde seria de politici care pot fi hotărâte printr-o majoritate calificată, reducând astfel abilitatea unui singur stat de a exercita un veto național. Unele dintre noile probleme legate de justiție și afaceri interne nu mai necesită unanimitatea - imigrația, justiția penală, precum și cooperarea forțelor de poliție - subiecte de mare importanță pentru securitatea internă și pentru combaterea terorismului. Oficialii americani se tem că majoritatea membrilor UE vor cădea de acord cu privire la politici, ceea ce va face mult mai dificilă sarcina SUA și a guvernelor statelor membre UE să pună sechestru asupra bunurilor suspectilor de terorism, să respingă solicitarea de azil din partea extremiștilor periculoși sau să stocheze și să facă schimb de informații privind cetățenii UE despre care serviciile de informații americane consideră că sunt angajați în activități amenințătoare.

De asemenea, membrii *Comunității Americane de Informații* au avertizat și cu privire la faptul că tratatul de la Lisabona ar putea reduce considerabil schimbul de informații sensibile între Washington și statele membre UE. În cazul în care tratatul este ratificat, oficialii americani se vor preocupa tot mai mult de faptul că guvernelor UE li se va părea din ce în ce mai dificil să ascundă instituțiilor extinse ale UE și celorlalte guverne ale statelor membre UE informațiile secrete furnizate de Washington. Un schimb de informații la un asemenea nivel extins va spori riscurile potrivit cărora guvernele ostile, teroriștii sau media vor descoperi surse și metode americane importante.

Liderii americani din domeniul securității interne sunt, de asemenea, deranjați de prevederile tratatului de la Lisabona care va anula multe restricții prin care se limitează jurisdicția Curții Europene de Justiție în ceea ce privește deciziile de acordare a azilului, vizelor, precum și aspectele legate de politicile de imigrație. (...)"²³

Astfel, în acest cadru al cooperării multilaterale, un element interesant, subliniat de un reprezentant CIA, îl constituie participarea unor servicii ale unor state islamice la aceste forme de cooperare, implicare motivată de amenințarea agresivă a rețelelor teroriste de tipul celei a lui bin Laden la adresa intereselor vitale ale propriilor țări, întrucât acestea se subordonează unor obiective teroriste .

„În contextul în care guvernele statelor membre UE se concentrează asupra ratificării Tratatului de la Lisabona, strategii americani sunt preocupați de faptul că prevederile acestuia ar putea determina probleme serioase cooperării dintre serviciile de informații transatlantice și forțele de securitate europene. Cea mai importantă rezervă a SUA se referă la faptul că o dată cu transferarea prerogativelor suplimentare în domeniul justiției și al aplicării legii de la statele membre UE, luate individual, către instituțiile

23 *Noul tratat european preocupă serviciile de informații americane*" - Periodicul: "Jane's Intelligence Digest" (Anglia) - 18.01.2008.

europene, tratatul ar putea submina relațiile bilaterale existente între SUA și guvernele UE, fără a se ajunge la un acord mai bun.

IV. Viitoarea politică europeană de *intelligence* - colaborarea dintre UE și NATO

În scopul alinierii la viitoarele cerințe – sarcini de *intelligence* interrelaționate ale operațiunilor multinaționale, UE în colaborare cu NATO ar trebui să abordeze împreună amenințarea dinamică cu care se confruntă națiunile aliate.

Intelligence-ul european împreună cu cel al NATO trebuie să fie capabile să identifice riscurile de instabilitate emergente și să sprijine măsurile preventive politice, diplomatice și militare inițiate de NATO și UE sau amândouă, să stăpânească astfel de crize nu doar în exterior, la nivel global, ci și lângă granițele UE. De aceea, intelligence-ul eficient la nivel strategic și operațional trebuie să fie capabil să sprijine operațiunile susținute la niveluri politice și militare, pentru a dobândi operativitate la nivel aliat, în vederea rezolvării unei astfel de crize.

Liderii politici, planificatorii strategice, comandanții operaționali și staff-ul trebuie să-și declare continuu nevoile lor de informații în timpul unor asemenea acțiuni din cadrul UE și NATO.

Pentru a fi eficientă, sprijinul informativ strategic și operațional pentru operațiunile UE militare sau de menținere a păcii ar trebui să includă următoarele măsuri ce urmează a fi aplicate în viitor:

- crearea unei *Agenții de Informații a UE* cu un statut similar cu al EUROPOL dar fără nici un rol care să influențeze aplicarea legii naționale sau a justiției.

- echiparea posturilor în cadrul acestei organizații ar trebui să reflecteze contribuțiile aduse de fiecare țară în cadrul efortului general. Ori de câte ori este posibil, posturile foarte vizibile ar trebui să fie ocupate prin rotație de țările participante. Totuși, la nivel de lucru, trebuie avute în vedere numirile pe termen lung, pentru a păstra nivelul profesional.

Această agenție (de Informații a UE) ar trebui să:

- opereze în cadrul unei *Carte europene (de securitate a UE)* și să determine zonele strategice și operaționale de interes ale UE și nu ar trebui să culeagă informații în cadrul limitelor statelor membre UE;

- țările participante trebuie să contribuie cu informații proprii atâta timp cât amenințările care apar impun anumite linii directoare, cum ar fi crima organizată internațională, traficul de droguri sau contravenții asemănătoare, care ar putea avea impact asupra operațiunilor UE/NATO (dacă se va cere);

- coopereze cu organismele NATO corespunzătoare în vederea asigurării conformității cu deja existentele *Reguli, Regulamente și Proceduri NATO*, care trebuie să fie ajustate în mod corespunzător de NATO, pentru a armoniza schimbul de informații dintre UE și NATO și viceversa.

De o valoare deosebită sunt următoarele problematice:

- cercetarea îndepărtată de radiolocație a proliferării de tehnologie militară care i-ar putea amenința pe Aliți;

- concentrarea intensificată asupra factorilor transnaționali, geopolitici, politici, economici și militari;

- monitorizarea progreselor de dincolo de zona de interes a Alianților, pentru a analiza potențialele militare și de alt tip care ar putea amenința UE, NATO și aliații lor;
- monitorizarea *Estimării Strategice de Intelligence a NATO* în vederea îndeplinirii cerințelor curente și ad-hoc care ar putea apărea brusc, fără presemnalizare;
- schimbul de informații în zona politico-militară și aplicarea legii între statele membre UE/NATO și aliații acestora.

Concluzii

Nouă configurație a amenințărilor a determinat statele din spațiul euroatlantic și al UE să realizeze reforme de amploare, materializate prin strategii, politici de securitate, planuri de acțiuni și reglementări.

În acest sens s-au realizat sau sunt în curs de finalizare:

- elaborarea (în unele state), în regim de urgență, o unor acte normative menite să asigure o mai bună coordonare a instituțiilor naționale de securitate și, totodată, să le acorde competențe sporite;
- intensificarea procesului de cooperare în domeniul informațiilor atât între țările spațiului euroatlantic cât și în colaborare cu state din afara acestuia;
- dinamizarea politicilor de resurse umane prin declanșarea unor ample campanii de recrutări în cadrul serviciilor de informații și securitate, fiind vizați cu precădere absolvenții ai unor instituții de învățământ superior, majoritatea vorbitori ai unor limbii din zone de conflict (arabe, persană, urdu, turcă, panjabi) care să lucreze în domeniul antiterorismului;
- creșterea numărului ofițerilor de legătură din străinătate, care au, printre altele, misiunea de a îmbunătăți colaborarea cu autoritățile statelor în care activează și de a avertiza asupra pericolului apariției unor amenințări teroriste;
- înnoirea mijloacelor și a metodelor de culegere a datelor, precum și a tehnicilor de operare cu echipamentele deținute de serviciile de informații și de securitate;
- deplasarea accentului de pe *culegerea de informații prin mijloace tehnice* la obținerea de informații prin surse umane. Factorii de decizie au nevoie, mai mult ca oricând, de accesul la mecanismele subtile ale politicii internaționale, respectiv, să cunoască convingerile, procesele de gândire, intențiile, vulnerabilitățile adversarilor politici, iar aceste date sunt mai complet și nuanțat culese de sursele umane; faptul că în războiul drogurilor și terorism, tehnologia de spionaj nu este încă suficient de bine adecvată a resuscitat interesul pentru HUMINT; elementul uman s-a dovedit precumpănitor pentru funcționarea oricărui serviciu de informații atât în domeniul informațiilor, cât și al unor operațiuni speciale, cu costuri incomparabil mai mici decât cele alocate mijloacelor electronice²⁴.
- elaborarea de noi instrumente internaționale care să prevadă măsuri eficiente imediate și de perspectivă pentru combaterea amenințărilor globale.
- la nivel regional s-au constituit centre antiteroriste (vezi Centrul European de Coordonare Antiteroristă;

24 site: <http://www.cia.gov>.

- în vederea stopării proliferării terorismului guvernele statelor implicate în această luptă au hotărât să sporească numărul întâlnirilor la nivel înalt în diverse formule, promovând colaborarea interdepartamentală în diverse domenii. reuniuni ale *Consiliului Parteneriatului Euroatlantic*, summit-uri ale șefilor de state și de guverne ai statelor membre NATO și UE, conferințe regionale, seminare internaționale pe diverse teme etc.²⁵.

Necesitatea cooperării în domeniul serviciilor de informații a fost reliefată o dată în plus de conștientizarea faptului că nici o agenție de informații nu poate face față de una singură acțiunilor organizațiilor teroriste și exploziei mondiale informaționale, deoarece fluxul de informații din toate domeniile a determinat crearea unei liste impresionante de nevoi în domeniul culegerii de informații. Astfel, a devenit tot mai necesară stabilirea unor *mecanisme eficiente de gestionare și evaluare colectivă a informațiilor*.

Cooperarea în domeniul intelligence-lui impune o etapă nouă în conlucrarea dintre serviciile de informații: deplasarea centrului de greutate dinspre schimbul de informații cu caracter de generalitate spre cooperarea pe cazuri și acțiuni punctuale, ca modalitate de valorificare optimă a potențialului oferit de partenerii implicați. Într-o asemenea logică, apare necesară identificarea celor mai bune modalități de utilizare și direcționare a resurselor umane, logistice și financiare de care dispune comunitatea informativă, în vederea preîntâmpinării unor derapaje nedorite.

Limitele cooperării în domeniul intelligence-lui sunt legate, pe de o parte, de rațiunea obiectivă a compartimentării și secretizării activității serviciilor de informații și securitate și, pe de altă parte, de faptul că lumea *serviciilor secrete* este caracterizată mai degrabă de competiție decât de coeziune, marii „producători” dominând „rețeaua”, în timp ce micii actori sunt împinși spre periferie.

Logica abordării problematicii cooperării în domeniul intelligence-lui trebuie să urmeze relația simplu-complex, în baza căreia se impune o coordonare a activităților serviciilor de informații în plan intern, regional și internațional.

În condițiile complexe și diverse ale mediului internațional de securitate, cunoașterea, controlul și contracararea amenințărilor la adresa securității naționale și internaționale exced posibilitățile structurilor naționale de informații, necesitând colaborarea și conjugarea eforturilor și experienței cu structurile similare ale aliaților ori ale altor servicii de informații partenere în scopul²⁶:

- gestionării evoluțiilor purtătoare de riscuri și amenințări militare sau nonmilitare transfrontaliere care pot afecta securitatea României și a aliaților săi; - consolidării capacității statului român în menținerea și promovarea stabilității și securității zonale și regionale;

- susținerii specifice a acțiunilor de parteneriat strategic;

- consolidării imaginii structurilor de informații ale statului român, ca instituții

25 [25] Una dintre aceste reuniuni, și anume summit-ul șefilor de stat și de guvern desfășurat la Praga, în perioada 21-22 noiembrie 2002, s-a finalizat cu aprobarea *Conceptului militar de apărare împotriva terorismului* (Military Concept for Defence Against Terrorism), care presupune, printre altele, depunerea tuturor eforturilor pentru descurajarea și zădărnicierea atacurilor teroriste.

26 Tiberiu Tănase, Roxana Oprea, *Aspecte de interes reieșite din strategia de Securitate Europeană, a UE*, în A XII –a Sesiune de Comunicări Științifice, 16- 18 martie 2006, România în contextul politicii de securitate europeană, vol. I, Editura ANI, 2006, p. 222.

credibile, subordonate principiilor statului de drept, capabile să apere societatea democratică, drepturile și libertățile omului.

Astfel, în vederea evitării unor sincope, se impune stabilirea unei coerențe de acțiune între serviciile aparținând aceluiași stat, în funcție de aria de preocupare a acestora - lucru realizabil în cadrul unei comunități naționale de informații .

Dezvoltarea unor inițiative regionale, de tipul conferințelor regionale și zonale²⁷, pot crea premise pentru consolidarea unui „limbaj comun” în ce privește amenințările la adresa securității, etapă esențială în asigurarea unei comunicări reale în interiorul comunității informative, asigurând coerența în planul formulării și implementării măsurilor adecvate de răspuns.

27 Conferinței Serviciilor de Informații din Sud-estul Europei - Reuniunea constitutivă a avut loc la 23 mai 2002, la București, la inițiativa serviciilor speciale din România, Grecia și Turcia, cu participarea reprezentanților a 13 servicii de informații și securitate din Albania, Bulgaria, Croația, FYROM, Grecia, România, Serbia, Slovenia și Turcia. Ulterior, s-au alăturat serviciile din Muntenegru și Ungaria.

SERVICIILE DE INFORMAȚII VS.TERORISM – DE LA PREGĂTIRE LA ACȚIUNE

Teodor POPA *

Drumul performanței este parcurs și consolidat cu multă pregătire, studiu și analiză, urmate de antrenamente și doar apoi de operațiuni.

Pornind de la deviza Mossad-ului „câștigă războiul prin cunoaștere și istețime” ultima perioadă de timp, al cărei început poate fi momentul 11 septembrie 2001, se poate considera o permanentă luptă, în primul rând pentru cunoaștere și pregătire.

Luând în calcul și factorul informație, asistăm la cel mai acerb duel pentru supremația acesteia ca rezultat al percepțiilor și interpretărilor fenomenelor observabile sau intuite, ca suport al performanței.

The path towards performance is laid and consolidated through much preparation, study and analysis followed by training and only after by operations.

Bearing in mind Mossad’s creed that “war is won by knowledge and cunning”, the last period starting from the 9/11 2001 events can be considered primarily, an ongoing struggle for knowledge and preparation.

Factoring in the information factor as well, we are witnessing the most acerbic duel for information supremacy resulted from the observation and interpretations of the discernible or inferred phenomena as a basis of performance.

1. Considerații generale

Constituind amenințarea majoră la adresa societății umane și statelor lumii, asupra democrației începutului de secol, terorismul internațional continuă să reprezinte un pericol deosebit de grav, atât pentru structura și coeziunea socială, cât și pentru securitatea statelor. Din perspectiva manifestărilor acestuia, anul 2001 a reprezentat escaladarea, fără precedent, a acestui flagel dus la un nivel extrem. Astfel, la 11 septembrie, evenimentele tragice din Statele Unite ale Americii au evidențiat reorientarea terorismului spre ținte civile „simbol a unei națiuni”, cu consecințe devastatoare asupra securității statelor. Totodată, se vorbește despre sfârșitul terorismului, nu ca fenomen, ci ca formă de manifestare. Terorismul nu are numai scop politic, ci devine un vector al violenței îndreptat împotriva unui presupus adversar cu scopul final de a-l distruge.

Terorismul, din punct de vedere al fenomenului, și grupările teroriste, alcătuite la nivel de rețea sau acționând ca entități independente, constituie una dintre cele mai grave amenințări ale acestui început de secol la adresa multor națiuni ale planetei, în raport cu atât de fragila securitate pe plan internațional.

Analiștii militari și nu numai, prevăd o dezvoltare din ce în ce mai amplă a grupărilor teroriste care funcționează drept mișcare de eliberare națională sau se grefează pe acțiunea acesteia (Cecenia, Filipine, Salvador, Kosovo, Macedonia sau Somalia).

Globalizarea tot mai pronunțată a vieții economice și politice provoacă iritarea

* Doctorand, Inspectoratul de Jandarmi Județean Alba

unor grupuri de populație, ale căror valori și stiluri de viață sunt afectate, oferindu-le tot mai multe ocazii de a acționa împotriva unor instituții.

Capacitatea financiară tot mai mare a unor grupări teroriste de a dobândi arme cu putere distructivă extraordinară, cât și slăbiciunea instituțiilor publice din unele țări, le oferă teroriștilor posibilitatea de a comite acte pe care nimeni nu le-ar fi putut concepe în trecut.

Fatidica zi de 11 septembrie 2001 a marcat o nouă și sângeroasă etapă în evoluția și manifestările fenomenului terorist internațional. Statele Unite ale Americii și nu numai au inițiat o serie de măsuri privind combaterea terorismului, luând ființă, astfel, coaliția menită să asigure riposta fermă împotriva acțiunilor organizației Al-Qaida, condusă de Osama Bin Laden, precum și împotriva țărilor sau a structurilor care sprijină, sub orice formă, terorismul.

2. Terorism și teroriști

Terorismul este o stare de spirit specială, este un mesaj. Cel care ucide un adversar politic, pentru a-i intimida pe ceilalți, săvârșește o omucidere cu un scop specific, care este înfricoșarea, înspăimântarea unei colectivități umane. Aceasta este caracteristica actului considerat terorist.

Terorismul are la bază o acțiune violentă, menită să atragă atenția generală a publicului asupra scopurilor unor astfel de acte, să genereze o puternică reacție din partea acestuia.

În general se afirmă că terorismul este arma celor slabi, a celor care nu au suficienți adepți sau suficientă putere militară convențională. Este atât de interpretabilă această afirmație cu cât ulterior anului 2001 această ipoteză pare a fi tot mai greu de demonstrat.

Este cunoscut ca majoritatea nu împărtășește opiniile ideologice ale opozanților ce ocupă o poziție politică extremă. Majoritatea germanilor considerau că premisele de viitor promovate de către Facțiunea Armata Roșie erau nu doar extrem de vagi, ci chiar inacceptabile. De asemenea, majoritatea italienilor s-au opus ideilor grupurilor neoficiale care au inițiat „strategia tensiunii” în 1969. Gruparea ETA nu atrage decât minorități etnice, religioase sau de alt fel. În asemenea cazuri, există un grup potențial de electori, alcătuit din indivizi ce luptă pentru aceeași cauză și au aceleași opinii, dar ale căror limite sunt precis delimitate. Analize minuțioase ale fenomenului arată că în ciuda intensității ideilor unei minorități, numărul de membri nu va fi niciodată suficient pentru a triumfa cauza.

O explicație a slăbiciunii unei organizații care recurge la terorism ar fi eșecul în mobilizarea masivă a maselor. Masele nu se revoltă spontan decât în cazurile de insatisfacție populară acută și generalizată, însă aceasta poate să fie un impediment în organizarea minuțioasă, în operativitate și mai ales în clandestinitate.

În afara numărului mic de membri ai grupului, și limitările de timp contribuie la decizia de folosire a terorismului. Teroriștii se simt nerăbdători să acționeze. Această nerăbdare se poate datora fie unor factori externi, fie unora psihologici.

În general teroriștii recurg la violență în mod voluntar iar terorismul este o alegere intenționată, dintr-o serie de alternative concrete. Raționamentul teroriștilor se

caracterizează printr-o logică specială, ce se constituie într-o componentă „psihologică” a comportamentului terorist.(Delcea, 2006)

Ipoteza este că teroriștii sunt împinși să comită acte de violență ca urmare a acțiunii unor forțe psihologice și că psihologia lor specială este astfel construită încât să conceapă acte pe care sunt psihologic obligați să le comită. Indivizii sunt târați pe drumul terorismului de către logica lor specială, bazată pe psihologia lor și reflectată într-o retorică proprie.

Este interesantă pregătirea psihologică a teroriștilor pentru a face față situațiilor de criză psihică, comportamentală, de moarte și de conștiință în timpul actelor sinucigașe pentru îndeplinirea ordinilor superioare. Această teorie ia în calcul și interacțiunea socială, culturală, religioasă și ideologia subiecților care consimt să adere la o astfel de organizație.

Impactul potențial al terorismului asupra ordinii mondiale devine tot mai evident datorită accesului relativ ușor la armele de nimicire în masă, arme care după momentul 1990 au „dispărut” în cantități mari și la dimensiuni relativ mici.

Creșterea accentuată a atentatelor care urmăresc producerea de imense pagube materiale și un număr semnificativ de victime reprezintă dovada că pragul psihologic de „overkilling” este pe cale de a fi depășit.(Stoina, 2004).

Începând cu noul secol există motive tot mai mari de îngrijorare. Teroriștii dispun de toate resursele care pot provoca amenințare, teroare, intimidare, haos. „*Noi suntem gata pentru orice. Ne supunem voinței lui Allah* ” spunea Osama bin Laden într-un interviu dat unui ziarist arab.

„*Hiperterorism ori megaterorism subliniază că agresiunea este atât de mare, încât nu mai seamănă cu nimic cunoscut până în prezent. Atât de mare, încât nu i se poate da un nume. Atentat? Atac? Act de război?* ” (Cândea,2002).

Lumea civilizată se află la încă o răscruce a viitorului ei. Realitatea de după 2001 a demonstrat că statele lumii nu vor putea privi înainte decât dacă cooperează în lupta acestui cancer care s-a globalizat și s-a pliat pe toate structurile.

3. Servicii de informații

În ceea ce privește activitatea serviciilor de informații, aceasta se poate amplu analiza, însă în prezenta lucrare încercăm să abordăm activitatea a două astfel de servicii, respectiv CIA și Mossad, aceasta deoarece prima agenție face parte integrantă din vârful de lance, inițial în lupta împotriva terorismului, iar al doilea serviciu, ca „perpetuum mobile”, în mijlocul lumii arabe, fiind un serviciu al unui stat mereu vânat de cei care îl înconjoară.

Activitatea serviciilor de informații este o activitate secretă, dar menită să înțeleagă și să schimbe de multe ori numeroase evenimente.

Începând cu anul 1993, terorismul, spre exemplu, nu părea o problemă importantă pentru mulți membri ai unor agenții și servicii și aici ne referim la CIA. Statele Unite nu luaseră nici o măsură semnificativă împotriva unor surse ale terorii și aceasta cu atât mai mult cu cât ei vânduseră rachete Iranului.

În SUA, la 25 ianuarie 1993, în prima săptămână a administrației Clinton, la intrarea principală din cartierul general al agenției, un tânăr pachistanez a coborât din mașina lui și a început să tragă cu o mitralieră AK-47. Au fost împușcați mai mulți

angajați ai agenției după care s-a urcat în mașină și a plecat. După o jumătate de minut cât a durat măcelul, s-a reușit alarmarea gărzilor. S-a dovedit ulterior că cei ce au pus la cale atacul au fost acoliții unui șeic arab.

A fost unul din impulsurile care a determinat administrația Clinton să analizeze situația, și să încerce să ia unele măsuri. S-a demonstrat că puterile intelectuale și operaționale ale CIA-ului se pierdeau. În ciuda faptului că în cartierul general se aflau funcționari profesioniști, fondurile începeau să devină insuficiente, activitatea specifică era în declin și nu se mai înțelegea ce anume mergea și ce nu. Nu se reușeau să se distingă programele bune, de cele rele.

Categoric CIA-ul se afla într-un declin, probabil datorat și numărului agenților și specialiștilor în continuă scădere, fie autorității managerilor de top a căror autoritate era subminată de managerii de nivel mediu și de alte grupuri de asistenți și consilieri care începuseră să invadeze holurile cartierului general sau al altor birouri.

Cu toate că, selecția personalului se realizase bine, pregătirea era una dintre cele mai performante, directorul de atunci al agenției s-a văzut conducând o birocrație secretă, tot mai deconectată de la realitate. James Monnier Simon Jr, ofițer șef administrativ, afirmă că Serviciul de Inteligență American începuse să semene cu “copilul lui Frankenstein” (Tim Weiner, 2007). Problemele erau prea complicate pentru o remediere rapidă. Această problemă a fost amplificată și de neputința președintelui Clinton care nu și-a făcut timp să înțeleagă ce însemna CIA și care îi era locul. Instalat la șefia serviciului, George Tenet, după 14 luni de la instaurarea administrației Clinton, întrebat ce s-ar putea face cu Agenția, acesta a răspuns “Aruncați-o în aer!”. Categoric, directorul se referea la o reconstruire din temelii, și nu la o distrugere stricto-senso.

CIA a trecut prin momente și mai grele, și aici putem aminti anul 1985, când în schimbul unor sume de bani, ofițeri din cadrul serviciului, au vândut numele a mai mulți agenți, chiar și dubli.

A urmat o perioadă de remediere completă a structurilor de verificare a personalului, pentru că era de neconceput ca Agenția să fie inertă, ca aceasta să nu mai poate oferi informații și să nu mai poată oferi acțiuni, în contextul în care, vădit, terorismul demult bătea la porțile civilizației. Iată că în toamna anului 1995 numărul doi al serviciului, a pus în fața listei lui de priorități terorismul. Rapoartele începeau să curgă făcând referire la Orientul Mijlociu, la Sudan, o ascunzătoare internațională pentru teroriștii apatridzi ai acelor vremuri. Printre aceștia se număra și Osama bin Laden, despre care agenția a aflat prima dată la sfârșitul anilor '80. De la faptul că despre acesta se cunoșteau puține lucruri, și până la importanța acestui personaj pentru terorismul internațional, nu a trecut mult timp pentru că în 1996 era deja creată o unitate de contraterorism, formată din doisprezece oameni, care era dedicată în întregime saudiților și lui Laden.

Este de menționat că în această perioadă, post primul război din Golf, când după mulți ani se formase o coaliție, nici sub aspectul informațiilor nu mai era o ruptură totală. În aceste momente, serviciile de informații britanic, francez, spaniol, german și poate cel mai mult cel israelian erau angrenate într-o luptă contracronometru în a obține date și informații a căror analiză să conducă la măsuri eficiente împotriva a tot ceea ce putea reprezenta amenințarea teroristă.

Amenințarea teroristă devenea tot mai pregnantă, dușmanul era tot mai puternic, iar serviciile de informații au ajuns să fie din ce în ce mai slabe, mai ales după atacul eșuat împotriva lui Bin Laden, cu această ocazie, acestuia supralimentându-i-se poziția atât din punct de vedere al liderului, cât și a adeptilor, acestora îngroșându-li-se rândurile cu noi adepți și recruți cauzei lui. Se asistă practic, la un duel cu caracter urgent, între CIA și Al Qaeda (Tim Weiner, 2007). Trebuie menționat faptul că pe lângă agenții despre care am afirmat că erau pregătiți, însă de abia treziți dintr-un somn parcă letargic, li s-au alăturat și alții, ca urmare a revitalizării unor planuri vis-à-vis de aliații afgani. Campania de prindere a lui Bin Laden a continuat și în anul 1998 și anii următori, însă totul a fost un eșec. Acțiunile au avut menirea de a localiza pe Bin Laden mai ales datorită afganilor și astfel s-a reușit să se știe cu precizie unde este acesta, însă unele neglijențe și îndoieli au făcut ca acțiunile să nu aibă un final dorit.

Trebuie bine înțeles că orice insucces într-o tabără se poate cuantifica drept un succes pentru cealaltă tabără, și aceasta s-a concretizat în pregătirile laborioase și minuțioase pe care Al Qaeda le-a făcut până în 2001.

Ajungem la momentul crucial și fatidic – 11 septembrie 2001 – când pentru CIA a fost un eșec catastrofal. Iată că al doilea mare moment crucial după Pearl Harbor, pe care CIA fusese creată să-l prevină, s-a petrecut, de data aceasta în “grădina” lor, însă la dimensiuni mult mai mari din punct de vedere al impactului creat. CIA s-a văzut impotent în fața unor amenințări atât de grave, a unor amenințați pe care prin definiție trebuia să le prevadă și să le prevină, ceea ce denotă, probabil, grave discordanțe, în sânul acestuia.

A urmat o perioadă neagră, marcată categoric de marele insucces, o perioadă în care serviciul s-a văzut nevoit să se ridice din cenușă, la propriu și la figurat, și probabil să salveze măcar aparențele. S-a procedat la o intensificare a cooperării între multe servicii de informații, ceea ce a condus la întocmirea unor lungi liste cu suspecti, s-au procedat arestări, însă cu toate acestea nici până la această ora nimic nu este cert, iar controversele vis-à-vis de ceea ce înseamnă o nouă era în lupta contrateroristă nu încetează. Este greu de afirmat când multe aspecte vor fi lămurite, și aceasta cu atât mai mult cu cât Osama bin Laden rămâne liderul neprins al vârfului de lance în domeniul terorismului.

În general, serviciile de informații trebuie să descopere fapte ascunse, intenții, să analizeze informații și să acționeze prompt. A avea de a face cu teroriștii este până la urma urmei o chestiune publică, iar aceasta trebuie înțeleasă de toți cei ce desfășoară activități în acest sens.

Mossadul este unul dintre cele mai faimoase servicii secrete din lume. El este de fapt cel mai modern serviciu care a ridicat ștacheta calității, într-un ritm alert, ajungând foarte repede la nivelul superior unde se află CIA, MI5, etc.

Evreii consideră că originile Mossad – ului se regăsește în vremea exodului din Egipt, în urmă cu aproximativ 3300 ani.

Dincolo de originile mistice ale acestui serviciu, la originea lui se află „ Sherut Yediot „, Serviciul de informații al Agenției evreiești din Palestina (1929 - 1940), transformat la sfârșitul acestei perioade în Sherut ha Yediot ha-Artzit – Serviciul național de informații (SHAT), cu atribuții pentru interogarea evreilor care

veneau în Palestina din toată lumea. Succese importante ale serviciului au fost obținute prin infiltrarea agenților lor în serviciile Administrației britanice ale Palestinei. Este demn de remarcat succesul privind capturarea unui vas comercial care transporta armament cehoslovac pentru Siria (1948), acesta fiind ulterior folosit de către evrei în primul lor război cu arabii.

După constituirea statului Israel , în perioada 1949 – 1952, premierul în exercițiu de la acea vreme, a pus bazele actualului sistem, pornind de la principiul existenței statului evreu într-un mediu arab ostil cu intense instabilități chiar interne, până la activitatea antistatală desfășurată de către palestinienii din teritoriile controlate de către Israel și urmării și pedepsirii criminalilor naziști sau a teroriștilor arabi.

Drumul performanței serviciului a fost parcurs și consolidat cu multă pregătire, studiu și analiză, urmate apoi de executarea a mii de operațiuni, care mai de care dificile dar de regulă încununată de succes.

Dintre toate serviciile secrete ale lumii, doar Mossad-ul se consideră institut, adică pregătire la nivel academic, deviza fiind „câștigă războiul prin cunoaștere și istețime„. Este binecunoscut că în acest institut studenților li se oferă cele mai aspre condiții dar și cele mai performante metode de cunoaștere.

Sub aspectul recrutării viitorilor ofițeri Mossad, aceasta se face din rândul celor mai buni militari care ulterior sunt supuși celor mai severe teste, inclusiv la testul cu poligraful. Toți sunt examinați din punctul de vedere al cunoașterii limbilor străine, aceasta stând la baza ulterioarelor arii de cunoaștere, deoarece o limbă străină trebuie vorbită perfect. Este de asemenea de amintit că pe timpul cât sunt studenți, primesc un nume conspirativ iar la fiecare trei luni sunt examinați u poligraful. În ceea ce privește profesorii, aceștia sunt de fapt cei mai buni specialiști ai serviciului.

Din punctul de vedere al disciplinelor, cea mai grea este NAKA – sistemul de scriere a rapoartelor Mossad, respectiv fiecare subiect trebuie scris într-o singură propoziție, mesajul cu mai multe teme fiind divizat în mai multe mesaje standard, fiecare dintre acestea purtând nume de cod diferite. Importanța acestei discipline rezidă din faptul că principala activitate a serviciului este aceea de culegere de informații și date, care ulterior sunt transmise, interpretate și valorificate.

Pregătirea militară constă în cunoașterea tuturor tipurilor de armament al Israelului dar și a celui folosit de statele care prezintă interes, a politicii, religiei și a tot ceea ce derivă din viața socială. O altă categorie importantă de pregătire este aceea de contraspionaj dar și aceea de acoperire.

În ceea ce privește conducerea structurii, aceasta este foarte performantă, creată și consolidată pe o structură viabilă dar și secretă.

Approape întotdeauna, în spionajul izraelian nimic nu este bătător la ochi. El nu-și are sediul într-un modern Langley – Cartierul general al C.I.A.; șefii săi nu pot fi găsiți la discuție într-o ambianță ieșită din comun, fastuoasă, asemănătoare celei Clubului gentlemenilor, frecventat de șefii de la MI6. Liderii săi nu se îmbracă luxos și nici nu au un standard de viață ridicat. Dar, din primele zile de existență, la Mossad au fost predate cursuri speciale de comportament în societate, pentru ca agenții recrutați din kibbutzuri, de o simplitate aspră și puritană, să nu arate ca niște ciudățenii în sofisticatele capitale din Vest.

Mossad-ul preferă să recruteze oameni cu o înfățișare obișnuită, discreți, dar foarte dotați. Dintre agenții Mossad-ului contactați de ziariști, de-a lungul anilor, puțini au fost cei din categoria personalităților remarcabile sau din categoria oamenilor dornici să iasă în evidență. Aproape toți erau, însă, deosebit de inteligenți, dotați cu multiple aptitudini și având câteva pasiuni. Mossad-ul pare să favorizeze oameni aspri, intelectualii practici, care preferă să stea în spatele scenei publice și care rareori sunt dispuși să spună, fie și prietenilor, unde locuiesc exact și pentru cât timp. La început, noii recruți sunt foarte minuțios cercetați în ceea ce privește greșelile sau infracțiunile lor anterioare, ca și în privința cercului lor de prieteni și cunoștințe pentru a se afla dacă au prieteni arabi. Căutătorii de talente pentru serviciile secrete investesc încredere în oamenii tineri, cum ar fi, de exemplu, cei care dovedesc aptitudini încă din timpul stagiului militar. Copiii din kibbutz sunt apreciați și ei ca potențiali recruți pentru că educația din kibbutz oferă multe avantaje unui agent aspirant care dorește să învețe într-o școală publică bună, întocmai unui băiat englez dornic să ajungă în MI6. Foarte promițători sunt apoi tinerii care dovedesc aptitudini speciale în școli sau în universități, fiind ținuți în evidență ca posibili agenți.

Există semne conform cărora serviciul începe să sufere de lipsa vorbitorilor de limba arabă; evreii crescuți și educați în Palestina vorbeau araba fluent, în vreme ce astăzi crește îngrijorarea că tineretul, aparținând unei generații formate în vremuri de conflict permanent cu lumea islamică, ca naționalist-evreu, se opune învățării limbii arabe. Conform părerii unui ofițer de spionaj „avantajul nostru lingvistic începe încet-încet, să dispară. Oamenii tineri pur și simplu nu vor să asimileze ceea ce ei consideră <cultura islamică>”. Statisticile arată că, dintre cei 30.000 de copii care, anual, încep să învețe limba arabă, marea majoritate renunță.

Mossad-ul se mândrește cu faptul că oamenii săi sunt susținuți de încrederea în moralitatea acțiunii lor. Conform dreptului internațional, toate activitățile subversive și de spionaj sunt ilegale. Cu toate acestea, fiecare națiune este implicată în asemenea activități. De aceea, toate statele trebuie să-și elaboreze propriile linii directoare, atunci când inițiază asemenea operațiuni ilegale. Israelul susține un punct de vedere idealist în acest sens conform căruia orice asemenea act este just, cu condiția ca el să fie aprobat nu numai de guvern și de liderii politici, dar și de șefii spionajului și de agenți înșiși. Este un model dur, riguros, chiar dacă nu întrunește totdeauna adeziuni. Atunci când echipa specială de șoc „Mânia Domnului” a fost trimisă în străinătate pentru a-i lichida pe cei considerați responsabili de masacrul de la München, fiecare membru al ei a fost înzestrat cu o documentație detaliată, care dovedea vinovăția clară a țintelor lor.

Numele de Mossad are, în mod paradoxal, pentru mulți, rezonanțe înfricoșătoare și romantice în același timp, în contradicție cu actuala-i percepere în limba engleză care este însoțită de respect. Adevărul este că Institutul este responsabil pentru ceea ce se numește acțiune acoperită, de la dezinformare până la contraterorism. Principala sa sarcină este aceea de a conduce operațiuni împotriva națiunilor și organizațiilor arabe ostile din întreaga lume, cu deosebire din vestul Europei și din S.U.A. Există și o latură specială a muncii Mossad-ului, ea constând din informații privind potențialul militar al țărilor arabe, interesând și date despre liderii acestora, despre moralul trupelor. Există, de asemenea, un mare și puternic

interes în cea ce privește politica lor internă, ca și activitatea lor diplomatică. De asemenea, agenții Mossad-ului se află în permanență, în căutare de noutăți privind relațiile dintre liderii arabi, urmărind schimbările survenite în această problemă. Negocierile comerciale din Orientul Mijlociu constituie, la rândul lor, subiect de continuă investigație, mai ales atunci când ele se referă la achiziționarea de armament. Analistii, de fapt, urmăresc îndeaproape și încearcă să contracareze propaganda arabilor. Un ochi suspicios este permanent îndreptat probabil și spre O.N.U., organism considerat, în general, ostil intereselor Israelului. Munca de spionaj este pusă în practică de echipe specializate ale Mossad-ului, care nu sunt străine de apariția unor tulburări sociale destinate creării unei atmosfere de neîncredere între statele arabe și conducătorii lor.

Dintre cele opt departamente create în 1977, cu o structură puțin modificată de atunci, cel care se ocupă de culegerea informațiilor este cel mai extins. El este răspunzător pentru operațiunile de spionaj în străinătate și pentru prelucrarea rapoartelor cu privire la executarea lor. Unii dintre agenții de teren lucrează având acoperire diplomatică și sunt „legali”, în timp ce alții au acoperiri neoficiale, de negustori sau oameni de afaceri, etc. Departamentul acțiuni și conexiuni politice se ocupă de relațiile cu serviciile secrete ale țărilor prietene, păstrând în același timp un contact permanent și cu acele state care nu au stabilit încă relații diplomatice cu Israelul. Subordonată acestui departament este divizia pentru operațiuni speciale, cuprinzându-i pe oamenii care îndeplinesc operațiuni acoperite împotriva teroriștilor arabi și, totodată, împotriva naziștilor puși sub urmărire și a grupărilor neonaziste. Ei sunt implicați în sabotaje, în activități paramilitare și în războiul psihologic.

O altă sarcină ce a revenit Mossad-ului încă de la început a fost aceea de a rămâne în contact cu minoritățile evreiești oprimate de pretutindeni. De aceea a fost necesară stabilirea de contacte și formarea de agenți gata de a veni în ajutorul acestor grupuri, în momentul în care se ivea această necesitate. Institutul a trimis, în acest scop, echipe în Irak, Iran, Yemenul de Sud și în Algeria, pentru a aranja evacuarea, fie ea vizibilă sau acoperită, a mii de compatrioți evrei, a căror viață se afla în pericol. Într-unul dintre cele mai remarcabile cazuri, Mossadul a reușit să facă asemenea aranjamente, încât să salveze din Etiopia 60.000 de falashas – evrei de culoare care aveau reputația de a fi descendenții unuia dintre triburile pierdute ale lui Israel. Această operațiune a fost cu atât mai impresionantă, cu cât ea a implicat stabilirea unui pod aerian din Sudanul vecin, al cărui președinte de atunci, Numeiri, a fost convins de diplomații israelieni să închidă ochii față de ceea ce întâmpla. Ofițerul care avea să plătească prețul acestei cooperări a fost generalul Omer Mahommed al-Tayeb, șeful Securității statului, care, mai târziu, a fost condamnat la închisoare pe viață pentru vina de a fi permis aterizarea în secret a avioanelor israeliene în Sudan.

Bibliografie:

- [1]. ANDREESCU, Anghel, chestor general prof. univ. dr., Revista de Științe Militare, București, nr. 2/2002.
- [2]. ANDREESCU, Anghel; NIȚĂ, Dan, **Terorismul – analiză psiho-sociologică**, Editura Timpolis, Timișoara, 1999;

- [3]. ANDREESCU, Anghel, *Fenomenul terorist contemporan*, temă prezentată în cadrul Academiei omanilor de știință din România, secția de Științe Militare, București, 2007.
- [4]. DELCEA, Cristian, *Psihologia terorismului: studiu psihologic asupra teroriștilor*, Editura Diversitas, ediția a 2-a rev., Brașov, 2006.
- [5]. STOINA, Neculai, *Megaterorismul – provocarea mileniului al III-lea*, www.actrus.ro, 2004.
- [6]. POPESCU, Ilie și colectiv, **Terorismul internațional- flagel al lumii contemporane**, Editura M.A.I., București, 2003.
- [7]. CÂNDEA, Vasile, **Revista de Științe Militare**, București, nr. 2/2002.
- [8]. OPRE, A., **Psihologia personalității**, suport de curs, UBB, Facultatea de Psihologie, 2005.
- [9]. WEINER, Tim, **CIA – o istorie secretă**, Editura Litera Internațional, București, 2007.
- [10]. PAYNE, Ronald, **Mossad - Istoria secretă**, Editura Colosseum, București, 1996.
- [11]. FALEGOT, Roger, KAUFFER, Remi, **Istoria serviciilor secrete vol. I-IV**, Editura Nemira, București, 2000-2002.
- [12]. OSTROVSKY, V., HOY, C., **Mossad**, Editura Globus, București, 1990.
- [13]. BOROVIČKA, V.P., **Spionii de la Tel Aviv**, Editura Niculescu, București 1991.
- [14]. GORDON, Thomas, **Istoria secretă a Mossad-ului**, Editura Alfa, București, 2003.

ROLUL ȘI IMPORTANȚA INTELLIGENCE-ULUI ÎN CONTEXTUL NOULUI MEDIU DE SECURITATE

Doru ENACHE*

The biggest achievement of one person or state is not only the information but the knowledge as an entire system. That's why we appreciate that in the near future the new security environment will have intelligence as a main device to preserve the National Security Values. The knowledge dimension must represent the fundamental component for its own change.

În viitor, nu informația, ci cunoașterea o să reprezinte cel mai mare activ al oricărei persoane dar și a oricărui stat și, tocmai de aceea, apreciem că, în noul mediu de securitate, instrumentul prim de preservare a valorilor de securitate națională este Intelligence-ul, însă dimensiunea cunoașterii trebuie să constituie componenta fundamentală de schimbare a sa.

**„Surviving on the edge requires to live in lucidity and fatalism”
EnDor**

Încă din 1973 se anunța o mare schimbare, prin apariția unei societăți „organizate pe baza cunoașterii, în scopul controlului social și direcționării inovației și a schimbării”¹, căreia Alvin Tofler avea să-i asocieze o nouă formă de război, războiul informațional. Contextual era determinat de informația științifică privind tranzistorul, a cărei deplină conversie economică avea să aibă loc în Japonia, prin inventarea casetofonului și odată cu el, dezvoltarea explozivă a industriei electronice, de la care a derivat vestitul microcip, care mai departe a dus la creșterea exponențială a capacității de a prelucra informația și implicit a capacității de control a spațiului și timpului.

Finalism, finalitate și sistem - scurtă reflecție de încadrare sistemică a intelligence-ului

Prin finalism se înțelege o concepție determinist - spiritualistă conform căreia orice fenomen sau proces obiectiv, natural sau social, reprezintă realizarea unui scop rațional dinainte stabilit.

Finalitatea însă, nu exprimă un plan prestabilit, nu este o desfășurare ce are la bază scopuri inițiale, cum susține teoria finalist-teleologică, ci „*este un proces obiectiv de auto-devenire a fenomenelor, în care schema șirului de efecte se structurează anterior acțiunii cauzelor ce le determină, potrivit unor modele de codificare informațională înglobate structural în cauze, fiind produsul auto-dinamismului și interacțiunii reciproce, în plan diacronic, a sistemelor materiale, proces care poate fi verificat și dirijat experimental*”².

* **Locotenent colonel doctorand, CIOS - Centrul de instruire pentru operații speciale – Buzău.**

1 Descriere făcută de Daniel Bell în *The Coming of Post Industrial Society*, Basic Books, New York, 1973, p.20.

2 Dicționar de filozofie, Ed. Politică, București, 1978, p.282.

Organizarea sistemelor are un caracter universal, este prezentată pe toate palierele de organizare fiind considerată ca un atribut inseparabil al materiei alături de mișcare spațiu și timp, ca mod de manifestare a conexiunii universale. Astfel, dezvoltarea sistemelor se poate considera ca sinteză a mișcării, a relațiilor progres-regres, atracție-repulsie, destructurare-restructurare.

Astfel că, pentru a reprezenta și înțelege categoria de intelligence este necesar să înțelegem și definim categoria de finalitate.

Din altă perspectivă finalitatea reprezintă, „*un lanț causal de interacțiuni, determinat de repetarea unor condiții de mediu, care prin acțiune și reflecție repetată conduc la formarea de invarianți și la fixarea lor în scenarii, care se pot conserva, (analog programelor din memoria calculatoarelor), în structura sistemelor*”³.

Deci, finalitatea (opusă finalismului) este asociată cu reflectarea repetată a interacțiunilor, cu fixarea (conservarea) lor iar tendința de invarianță, de stabilitate a configurației interacțiunilor interne și externe, în raport cu jocul legilor obiective și cu imensitatea aleatoare a interacțiunilor, caracterizează finalitatea oricărui sistem.

Pe palierele unde nu participă omul (nivelul fizic, chimic etc.) finalitatea este dată de jocul legilor naturale.

Înșuririle sistemului și calitățile sale sunt determinate atât de subsisteme și interacțiunile interne și externe, cât și de relația globală sinergetică dintre sistem și subsisteme, asociată cu finalitatea sistemului.

Sistemul „*reprezintă un complex de elemente structurale, interdependente și interconectate, constituind un ansamblu unitar care funcționează într-un mediu dat, în vederea îndeplinirii unui scop (obiectiv) determinat*”⁴.

El poate fi considerat cauza finală a proceselor și fenomenelor fiind definit esențial prin trei aspecte:

- 1) structură;
- 2) funcționare;
- 3) scop (funcție).

Structura este dată de mulțimea elementelor în interacțiune și funcțiunile reprezentate de ansamblul de compartimente aflate permanent sub influența condițiilor de mediu.

Funcționarea este definită de regulile care determină relațiile dintre elementele sistemului și pentru care s-a constituit și funcționează acesta, cu precizarea că între structură și funcționare există o strânsă legătură determinată tocmai de relațiile stabilite în cadrul ansamblului de elemente constitutive ale acestuia.

Scopul implică realizarea unor finalități și presupune o mulțime relativ numeroasă de elemente aflate în relații determinate, formând o totalitate organizată, orientată astfel încât să asigure îndeplinirea obiectivelor stabilite, iar activitățile prin care se realizează finalitățile sistemului în relația sa cu mediul și cu sistemul ierarhic superior, constituie însăși funcția sa.

3 CONSTANTINESCU, Paul. *Sisteme ierarhizate. Rolul informației în geneză și dezvoltare*. Editura Academiei Române, București, 1986, p.3.

4 NOUR, Aurel, *Concepția de abordare sistemică a conducerii și materializarea ei în domeniul militar*, Editura Academiei Militare, București, 1991.

Pentru descrierea completă a unui sistem și a evoluției acestuia se apelează și la alte elemente, dintre care cele mai importante sunt starea sistemului și legea sa de mișcare și de organizare.

În consecință, tendința de globalizare structurală a omenirii se manifestă în domeniul tuturor sistemelor, prin integrarea complexă a acestora în uniuni statale, alianțe militare, ierarhii socio-economice, entități civilizaționale, organisme științifice etc. Un loc aparte în cadrul acestor tipuri de sisteme complexe îl ocupă și **intelligence-ul**, care urmează același ciclu în fenomenologia actuală a devenirii.

Dimensiunea cunoașterii, vector esențial de transformare a intelligence-ului în noul mediu de securitate

Securitatea trebuie înțeleasă în principal ca o stare ce exprimă percepția absenței riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa vieții, valorilor și intereselor grupurilor umane constituite pe principii etnospirituale sau orice altă formă de constituire, coroborat cu procesul de gestionare la nivel instituțional a acestei percepții în dinamica sa, bazat pe evidența realității.

„Războiul rece a condus la o militarizare a securității, întrucât confruntarea militară dintre Est și Vest a dominat întreaga perioadă dintre 1945 și 1990”⁵ și totodată aceeași perioadă „poate fi considerată perioada de apogeu a securității înțeleasă ca putere militară”⁶.

Mediul internațional de securitate la începutul secolului XXI este marcat de profunde transformări. Lumea devine tot mai complexă și interdependentă, iar globalizarea se afirmă tot mai mult ca un proces ireversibil, cu efecte pozitive, dar și negative asupra dezvoltării statelor și a societății umane în ansamblul său.

„Natura securității nu permite obținerea unei definiții general acceptate. Majoritatea definițiilor omit una sau mai multe chestiuni cruciale. Deși o definiție precisă va fi întotdeauna controversată, sensul general a ceea ce se află în discuție este urmărirea absenței amenințării”⁷.

Externalizarea războiului din spațiul european și euroatlantic a provocat transformări majore, din punct de vedere al cooperării cu și dintre foștii adversari, sub toate aspectele și de pe toate planurile, inclusiv cel al serviciilor de informații.

Această nouă realitate a provocat necesitatea standardizării limbajului conceptual, stabilirea în comun a direcțiilor de răspuns la amenințări, pericole, factori de risc și vulnerabilități. În ceea ce privește domeniul informativ România a dezvoltat în mod profesionist aspectele de natură conceptuală prin intermediul Doctrinei naționale a informațiilor pentru securitate, astfel :

Valorile de securitate națională desemnează relații sociale prin a căror existență și manifestare se realizează atributele fundamentale existențiale ale statului român, drepturile și libertățile constituționale, precum și ansamblul intereselor și necesităților de securitate națională.

5 Barry Buzan, Popoarele, statele și teama, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p.24.

6 Barry Buzan, Ibidem, pp.54-55.

7 Barry Buzan, Popoarele, statele și teama, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p.30.

Acestea constituie sistemul axiologic de referință în elaborarea oricărei politici de securitate națională și regională și se exprimă prin:

- a) Suveranitatea și independența națională;
- b) Unitatea și indivizibilitatea statului;
- c) Identitatea națională, statul de drept;
- d) Drepturile omului;
- e) Libertățile cetățenești;
- f) Economia de piață;
- g) Limba, cultura și viața spirituală.

Orice informație se naște dintr-o necesitate datorată unor stări de incertitudine, nedeterminare sau nesiguranță. Pentru ca să decidem, avem nevoie de informații oportune, de elemente de cunoaștere noi.

Intelligence-ul este necesar în detectarea intențiilor agresive ale unui adversar străin și în definirea acestora, cum ar fi o agresiune indirectă sau o pregătire pentru următorul pas în intensificare a amenințării. Pe scurt, este nevoie de intelligence pentru a preveni amenințările înainte ca ele să escaladeze. Prevenirea cere factorilor de decizie să evalueze amenințările, să decidă inevitabilitatea conflictului și să ia decizii pentru apărare. Factorii de decizie trebuie să judece nivelul riscului și să decidă momentul acțiunii, luând în calcul toate costurile și consecințele.

Astfel, calitatea de profesionist în domeniul informațiilor obligă la a cugeta, a gândi despre o realitate, despre un lucru, în mod static sau în dinamica sa.

„Pe scurt, în securitatea națională intelligence înseamnă capacitatea de:

- a) *a rezolva probleme și situații noi*”, fundamentat pe experiența acumulată(a. n.);
- b) *„a prelucra informații;*
- c) *a colecta informații*”⁸;
- d) cunoaștere(a.n.).

În accepțiunea noastră, dimensiunea cunoașterii trebuie să constituie componenta fundamentală de schimbare a Intelligence-ului, ca instrument prim de realizare și păstrare a securității.

În viitor, nu informația, ci cunoașterea o să reprezinte cel mai mare activ al oricărei persoane, a oricărui stat dar și al oricărei instituții.

Cunoașterea în istoria omenirii reprezintă o constantă importantă și reprezintă o neîncetată adăugire de adevăruri, o sporire în volum a cunoștințelor, dar și o rafinare a instrumentelor de cunoaștere, care vizează o neîncetată eliminare a erorilor, întrucât *„lumea în care trăim și lumea gândirii nu sunt una și aceeași / dar nu putem să nu dorim să fie”* (G. Bachelard).

Informația pentru securitatea națională este un produs analitic, rezultat al activității specializate de căutare, identificare, obținere, prelucrare/procesare a datelor referitoare la disfuncții, vulnerabilități, factori de risc, amenințări, stări de pericol la adresa principiilor și normelor politico-sociale statornicite prin Constituție.

Individul reprezintă elementul esențial al oricărei forme de organizare socială, iar gradul de realizare a securității acestuia se reflectă în securitatea grupului din care face parte.

8 Ionel Nicu Sava, Studii de securitate, Centrul Român de Studii Regionale, Buc., 2005, p.208.

„A beneficia în mod optim de informație științifică, tehnologică, economică, politică, militară reprezintă o capacitate strategică pentru un stat⁹, iar formularea politicilor pe baza informațiilor disponibile este un pas al consolidării, al reconstrucției după caz și implicit al continuității ei.

„Informația absolută este măsura posibilului” și poate conduce la o decizie de optim absolut, cea „relativ-cantitativă este măsura probabilului”, ea putând induce o decizie cât mai apropiată de optimul absolut.

În viziunea noastră, valoarea de optim, se exprimă, stabilește, (în urma procesului de planificare a operațiilor operativ-informative) și pe cale de consecință adoptă printr-un parametru, care niciodată nu atinge valoarea absolută, în cel mai bun caz se apropie de aceasta, situație în care avem de-a face cu o decizie de valoare dar uneori nu și suficientă pentru a asigura succesul. Dimensiunea cunoașterii trebuie să constituie componenta de schimbare a Intelligence-ului, în sensul valorificării produselor ei pentru realizarea securității.

Experiența acumulată este foarte importantă deoarece în termeni particulari, este materializează în reguli și norme.

Regula este un produs al organizării, bazată pe experiența anterioară, în continuă schimbare. Ea încadrează cadrul organizatoric, nu înseamnă conformism și nici obstacol pentru inițiativă, creativitate și curaj. Trasează frontiera dintre permis și nepermis, stabilește totodată și sensul, lăsând loc contingentului. În numele ei nu te aperi când ai pierdut bătălia.

Regula permite excepții, iar prin ele reciprocitatea consistă („excepția confirmă regula”) și astfel, prima se conservă (relația tradiție-modernitate).

Sub normă (rațiunea aproape că doarme), libertatea de acțiune este limitată, i se opune și controlul, ea se raportează momentului, dar uneori o poate evinge, asta dacă și numai dacă își validează în fapt eficiența, nerespectând-o. Libertatea de acțiune este arma secretă a profesionistului, cu ajutorul căreia poate săvârșii faptul de artă operativă în domeniul intelligence-ului.

În consecință, dacă-i propunem intelligence-ului „cunoaștere” o facem nu numai în sensul creșterii eficienței în a identifica oportun forma fizică (clasică) de manifestare a amenințărilor și pericolelor la adresa securității naționale și tot ce mai urmează (analiză, evaluare, transmitere oportună către factorul politic abilitat), ci avem în vedere, ca acesta să identifice, monitorizeze și interpreteze la modul profesionist, de nivel academic, formele rafinate de acțiune circumscrise operațiilor informaționale, inclusiv cele asimetrice - gherilă, terorism, revoluții armate, contrainsurgență etc., propunând totodată, soluții fezabile de răspuns.

Corolar

“Cunoașterea – definită aici pe larg, pentru a include date, informații, imagini, simboluri, cultură, ideologie și valori - este acum resursa centrală a economiei din Al Treilea Val. Cândva disprețuită, această idee a devenit deja un truism. Implicațiile ei, însă, sunt încă destul de puțin înțelese”¹⁰

9 Ionel Nicu Sava, Ibidem, p.209.

10 Alvin și Heidi Tofler, Război și antirăzboi, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, 1995, p.57.

Propuneri pentru optimizarea intelligence-ului

1. Din perspectivă praxiologică

Astăzi, tot mai mulți cercetători ai acțiunii sociale, dar mai ales lideri politici, evidențiază faptul că societatea modernă reclamă o nouă concepție asupra serviciilor de informații.

Secolul XX, deceniul patru, evidențiază emergența unei noi discipline, praxiologia-teorie explicativă coerentă despre acțiunea umană și despre căile sporirii eficienței ei. Formularea științifică a praxiologiei aparține filosofului polonez Tadeus Kotarbinski, redactată în „*Tratat despre lucrul bine făcut*”.

În teoria sa relația determinism - scop - acțiune capătă noi semnificații, explicația praxiologică interferează propozițiile nomologice (concepute pe fundalul cauzalității) și propozițiile psihologice, prin intermediul cărora acțiunea umană ca act teleologic capătă eficiență. În sfera acțiunii sociale intră totalitatea manifestărilor prin care individul(actorul) își adecvează mijloacele la exigențele atingerii scopului. Kotarbinski consideră necesare „*cercetări asupra esenței agentului, actului eficient, substanței, materialului, aparatului mijloacelor, metodelor, obiectivului, produsului, efectului neintenționat etc. și raportul dintre aceste lucruri și evenimente.*”

Într-o teorie a acțiunii eficiente este și „*locul indicat de a introduce distincția dintre actul simplu, mulțimea de acte, actul compus, cooperarea negativă(lupta sau conflictul), relația de asistență, abstracția, facilitarea, producerea de dificultăți, pregătirea, planificarea, execuția, controlul, dirijarea și conducerea, organizarea etc.*”¹¹.

J. Habermas pledează pentru o nouă „*nouă teorie a acțiunii sociale*”, a acțiunii intelligence-lui circumscrisă acesteia, adăugăm noi, bazată pe trei tipuri de acțiuni:

1. acțiunea instrumentală orientată spre „*interesul de stăpânire a obiectivelor exterioare*”;
2. acțiunea comunicativă - legitimată de intersubiectivitatea socială;
3. acțiunea emancipativă - operaționalizează cunoștințe critice și conștiințe critice.

Primul tip se servește, în acest scop de cunoștințe analitico-experimentale, al doilea tip face uz de cunoștințe istorico-hermeneutice, iar „*emanciparea progresivă fiind în realitate dimensiunea fundamentală a acțiunii sociale orientată de valorile reprezentative pentru transformările în curs, care caracterizează societatea modernă*”¹².

O acțiune este o mutație sau o deviere provocată prin intervenția agentului în cursul natural al evenimentelor fizice sau sociale. Acțiunea presupune intervenția deliberată și intenționată a agentului/agenției intelligence în cursul evenimentelor care se materializează ca amenințare la adresa securității naționale și nu simpla implicare spontană, neintenționată a acestuia/ACESTEIA. Intenționalitatea implică scopul care „*este o stare viitoare posibilă a sistemului fizic natural, tehnic și social al acțiunii, marcată valoric sau aptă de a satisface anumite trebuințe sau aspirații, stare care nu*

11 Tadeus Kotarbinski, *Propozițiile praxiologice și demonstrarea lor în logica științei*, Ed.Politică, București, 1978, p.538.

12 Jurgen Habermas, *Cunoaștere și comunicare*, Ed. Politică, București, 1983, Ștefan Buzărnescu, *Istoria doctrinelor sociologice*; Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, pp.166-178.

se realizează de la sine, spontan, dar este accesibilă agentului, dacă urmează un program sau o strategie determinată”¹³.

2. Din perspectiva delimitării spațiului și limitelor de responsabilitate

Propunere de proces ciclic, prin abordare recurent-implicită, pentru o construcție model, referitoare la optimizarea activității de informații de securitate națională, care să aibă ca finalitate crearea unui proiect reper, în acord cu cerințele momentului, determinate de obligațiile care ne revin în cadrul Alianței Nord-Atlantice și UE.

Pentru elocvență și rigurozitate în susținerea demersului, cu intenția declarată de a da caracter de substanțialitate propunerii și firește urmate de o cât o cât mai rapidă transpunere, materializare și operare în fapt, încercăm să prezentăm mai jos, folosindu-ne de teoria lanțurilor de informații, următoarea demonstrație:

Numim „lanț” grupul ordonat de informații, obținut din scrierea succesivă a aceluiași raport între informațiile vecine. Fie $B_1, B_2, B_3 \dots B_i \dots B_n$ grupuri de obiective de orice natură: politică, economică, militară etc., reprezentate prin grupurile de structuri informative specializate și informațiile corespondente culese de către acestea $I_1, I_2, I_3 \dots I_i \dots I_n$. Un astfel de grup se poate ordona în mai multe tipuri de lanțuri de raporturi succesive, astfel:

A. Lanțul de egalitate

$$I_1 = I_2 = I_3 \dots I_i = \dots = I_n$$

Caracteristici:

- termenii se pot comuta între ei;
 - lanțul de egalitate rămâne continuu chiar dacă se suprimă unii dintre termeni (se numește condensabilitatea lanțului);
 - dacă se scrie invers, el rămâne lanț de egalitate neschimbat;

B. Lanțul de intersecție

$$I_1 \cap I_2 \cap I_3 \cap \dots I_i \dots \cap I_n$$

Caracteristici:

- termenii lanțului nu se pot schimba în lanț între ei, deci lanțul nu este comutabil;
- termenii lanțului nu se pot suprima în lanț, întrucât o astfel de operație frânge lanțul apărând astfel un gol creat prin suprimare, deci vom spune că lanțul de intersecție nu este condensabil;
- dacă se inversează lanțul, el va rămâne valabil păstrându-și forma.

C. Lanțul de implicație ÷ se poate reprezenta în forma unui șir de implicații a conținuturilor unui grup de informații aranjate într-o ordine dată:

$$I_1 \subset I_2 \subset \dots I_i \subset \dots \subset I_n$$

În acest caz implicația este ascendentă.

Proprietăți:

1. nu este comutabil;

¹³ Cornel Popa, *Praxiologia și dimensiunile activității umane, în Probleme filozofice ale științei militare, vol.3*, Ed. Militară, București, 1984, p.15.

2.este condensabil ÷ suprimarea unuia sau a mai mulți termeni în lanț păstrează continuitatea lanțului, ca și la cel de egalitate;

3.este inversabil, însă, spre deosebire de aceea a lanțului precedent reclamă inversarea sensului implicației, cu alte cuvinte, din la ascendent de implicație, prin inversare, se transformă în lanț descendent de implicație.

Toate lanțurile prezentate mai sus fiind formate din informații cu obiecte înrudite, pot admite ramificații, adică pot forma rețele. Tocmai de aceea ca o consecință a proprietăților lanțurilor, rețelele de informații de egalitate se pot scrie direct și în formă de lanț. Rețelele de implicație și de intersecție apar însă ca rigide, nedestructibile la un lanț fără sacrificări de termeni. De asemenea lanțurile de implicație pot prezenta ramificații arborescente în care nodurile apar în termeni care implică simultan mai multe informații diferite.

Actualmente, la noi, structurile în domeniu ființează și funcționează după modelul lanțului de intersecție, cu interferențe accentuate ale tipului de lanț de egalitate, în sensul suprapunerii a foarte multe atribuții(misiuni), pe care le denumesc în trei cuvinte: PARALELISME INSTITUȚIONALE CONTAPRODUCTIVE.

Așadar, în viziunea noastră, condiția sine-qua-non, pentru ca toate structurile destinate apărării și securității României să facă față provocărilor viitorului, trebuie să lucreze integrat, astfel pe scheletul actual al Comunității Naționale de Informații să se dezvolte viitoarea Agenție Națională a Serviciilor de Informații, prin reuniunea tuturor structurilor autonome și departamentale de informații sub **comandă unică de specialitate**, având ca model de organizare structurală și procesuală pe cel al lanțului de implicație care comportă „implicit”, pentru realizarea și optimizarea viitoarei structuri, stabilirea unei delimitări riguroase a competențelor și misiunilor, asigurându-se în felul acesta efectul de sinergie în orice tip de confruntare, indiferent de natură și intensitate. Subordonarea să rămână tot CSAT-ului, în calitatea sa de verigă superioară de autoritate pentru întreg Sistemul Național de Apărare.

Corolar

Proiectul s-ar desfășura pe etape (orizont de timp: **2012-2015**) și ar necesita obligatoriu, până la începerea procesului de implementare, întocmirea un studiu - raport de utilitate, cu elemente din care enumerăm câteva: echipele inițiale de lucru, organigramă, calcule pentru fiecare gen de resursă, identificarea și alocarea graduală a resurselor, actul juridic de constituire, selecționarea riguroasă a nucleului de comandă, **estimarea costurilor și consecințelor inacțiunii** etc.

Concluzie

În actualul mediu geopolitic și geostrategic, date fiind amenințările interne, externe și cele transnaționale, statul român, prin activitățile de informații, contra-informații și securitate, protejează cetățeanul și națiunea, contribuind la menținerea stabilității interne și la consolidarea mediului internațional de securitate. Aceste necesități și interese conferă informației pentru securitate valoare de patrimoniu strategic.

Bibliografie:

- [1]. CONSTANTINESCU, Paul. **Sisteme ierarhizate. Rolul informației în geneză și dezvoltare.** Editura Academiei Române, București, 1986.
- [2]. NOUR, Aurel, **Concepția de abordare sistemică a conducerii și materializarea ei în domeniul militar,** Editura Academiei Militare, București, 1991.
- [3]. BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama,** Editura Cartier, Chișinău, 2000.
- [4]. SAVA, Ionel Nicu, **Studii de securitate,** Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005.
- [5]. TOFLER, Alvin și Heidi, **Război și antirăzboi,** Editura Antet, Filipeștii de Târg, 1995.
- [6]. KOTARBINSKI, Tadeus, **Propozițiile praxiologice și demonstrarea lor în logica științei,** Editura Politică, București, 1978.
- [7]. HABERMAS, Jurgen, **Cunoaștere și comunicare,** Editura Politică, București-1983.
- [8]. BUZĂRNESCU, Ștefan, **Istoria doctrinelor sociologice;** Editura Didactică și Pedagogică, București-1995, pp.166-178;
- [9]. POPA, Cornel, **Praxiologia și dimensiunile activității umane, în Probleme filozofice ale științei militare,** vol.3, Editura Militară, București, 1984.

SERVICIILE DE INFORMAȚII ÎN STATUL DE DREPT

Ioan MAMAISCHE*

Informația înseamnă, înainte de toate, cunoaștere, iar cunoașterea este elementul esențial al deciziei, motiv pentru care serviciile de informații au obligația de a culege, verifica, aprofunda, sintetiza și elabora acele produse analitice utile factorilor de conducere pentru a emite deciziile și politicile necesare bunei funcționări a societății, în situații normale ori de criză. Totuși, chiar și în situația îndeplinirii acestor atribuțiuni de către serviciile de informații, se pune problema gradului de receptare a informațiilor de către beneficiari, pentru că, chiar și cea mai bună informație din lume nu servește la nimic dacă nu este luată în seamă și dispuse măsuri în consecință.

Activitatea informativă și serviciile de informații sunt privite, în general, cu reticență, rezervă și suspiciune de către societatea civilă și nu numai, iar acțiunile lor specifice, întrucât sunt secrete, stimulează imaginația opiniei publice, care, de multe ori, este departe de realitate.

Information is, above all, and knowledge is the essential element of a decision; this is the reason for what intelligence services have the obligation to stock, to check, to thorough, to synthesize and to elaborate those analytical products which are useful for the ruling factors in order to take the decisions and the politics that are necessary for the efficiency of the society in normal situations or in the situations of a crisis. Throughout, even in the situation of the honouring these attributions by the intelligence services, there is a problem when receiving the information by the appointees, because, even the most useful information in the world does not serve at anything if it is not taken into account seriously and there are not taken measures.

The informative activity and intelligence services are regarded reservedly and suspiciously by the civil society and not only, and their actions, because they are secret, stimulate the imagination, which is, in many cases, far from reality.

1. Elemente definitorii ale statului de drept

Statul de drept este un concept extras din știința juridică germană a secolului XIX, individualizată în gândirea juriștilor Mohl, Sthal și Geist, care au încercat să construiască o alternativă la statul polițienesc, de tip prusac, noul tip de stat fiind imaginat ca element de bază al pozitivismului juridic, care promovează noi raporturi cu cetățenii și care este constituit pe suportul dreptului.

Sintagma „stat de drept” – traducerea liberă a cuvântului „Rechtstaat” – a fost introdusă de către Otto Bähr, în anul 1984^[1], creând o îndelungă dispută între politologii europeni, care avea să dureze până după anul 1990.

O definiție totuși a statului de drept ar putea fi aceea potrivit căreia acesta „este forma modernă de stat, organizat pe baza principiului separației puterilor, în aplicarea căreia justiția dobândește o reală independență, urmărește, prin intermediul legii, promovarea drepturilor și libertăților inerente naturii umane și asigură respectarea

* Doctorand

1 Ion Deleanu – „Drept constituțional și instituții politice”, Editura „Europa Nova”, București, 1996, p. 107;

strictă a reglementărilor sale de către ansamblul organelor de stat în întreaga activitate”².

De asemenea, regimul politic este definit ca fiind „ansamblul metodelor democratice de înfăptuire a puterii, a relațiilor existente între elementele ce alcătuiesc sistemul social – politic, consacrand și garantând drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor”³.

Principalele caracteristici ale statului de drept sunt: cadrul legislativ adecvat, care reglementează raporturile sociale, iar toți cetățenii sunt egali în fața legii; organele puterii de stat (legislative și executive) sunt alese de cetățeni prin vot universal, direct și secret, pe baza opțiunilor pluralismului politic; separația puterilor în stat; independența magistraților, care veghează la respectarea legilor și sancționează încălcarea lor; datoria guvernului și a celorlalte autorități publice de a se conforma prevederilor constituției și celorlalte acte normative; delimitarea clară între stat și partidele politice; controlul forțelor armate, a poliției și serviciilor secrete de către societatea civilă; respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Rolul statului de drept, ca principală instituție de organizare și conducere politică a societății se realizează prin următoarele funcții⁴:

- legislativă – adoptarea tuturor legilor, inclusiv a Constituției, care reglementează întreaga viață socio – economică și politică;
- organizatorică – vizează organizarea activității pe domenii și punerea în executare a actelor normative pentru desfășurarea vieții sociale;
- judecătorească – supravegherea aplicării corecte a legilor și sancționarea promptă a încălcării acestora;
- economică – organizarea activității economice a societății, atât în mediul public, cât și privat;
- socială – asigurarea unei vieți decente tuturor cetățenilor țării;
- administrativă – asigurarea serviciilor de utilitate publică;
- de apărare a ordinii sociale și asigurarea conviețuirii normale – sancționarea actelor antisociale;
 - ecologică – conservarea mediului înconjurător;
 - de organizare a colaborării cu alte state în diferite domenii;
- de apărare a independenței și suveranității statale, a integrității teritoriale.

În condițiile actuale ale globalizării și apariția unor noi amenințări la adresa statelor, se consideră că statul de drept trebuie să îndeplinească două misiuni fundamentale, respectiv:

- guvernarea – prin care este obligat să reprezinte societatea, colectivitatea și să exprime consensul, intervenind pentru salvagardarea libertății individuale și colective;
- asigurarea independenței și suveranității societății moderne și vegherea în interesul acesteia la bunul mers al treburilor comune pentru toți cetățenii.

Aceste două misiuni fundamentale ale statului de drept nu ar putea fi realizate fără aportul consistent al serviciilor de informații, care acționează prin mijloace și

2 Tudor Drăgranu – „Introducere în teoria și practica statului de drept”, Editura „Dacia”, Cluj, 1992, p. 10;

3 Ibidem, p. 114.

4 Virgil Măgureanu – „Studii de sociologie politică”, Editura „Albatros”, București, 1997, p. 196;

proceduri specifice pentru apărarea atributelor statului, prevăzute în Constituție, a democrației constituționale, în scopul exercitării drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale comunităților și cetățenilor, toate acestea constituind valori esențiale ale statului de drept.

2. Locul și rolul serviciilor de informații în statul de drept

Existența democrației și funcționarea statului de drept sunt de neconceput fără cunoașterea fenomenelor și stărilor de fapt care influențează interesele de moment și de perspectivă ale unei națiuni. Din acest motiv, fiecare stat democratic este preocupat de cunoașterea acelor fenomene, procese sociale sau stări de fapt, care sunt percepute ca amenințări la adresa valorilor și intereselor proprii, ținând seama de corelațiile acestora cu amenințările care se manifestă la adresa întregii comunități internaționale.

Cunoașterea acestor amenințări revine serviciilor de informații specializate să culeagă, verifice și să valorifice datele care vizează astfel de pericole factorilor de decizie din statul de drept.

Amenințările la adresa ori împotriva securității naționale sau a statului constituie, în alte sisteme legislative, o categorie juridică mai mult sau mai puțin detaliată, dar fixată în cadrul unor coordonate nerestrictive, prin care se trasează și sfera competențelor materiale generale ale serviciilor de informații și securitate. Fiind în cauză competențe, de regulă, de căutare și furnizare a informațiilor despre surse ale unor pericole potențiale, definirea amenințărilor este generică, ele constituind noțiuni cu corespondență plurivalentă în legea penală specială ori în normele altor ramuri ale dreptului care se ocupă de reglementarea și organizarea instituțional – statală a societății⁵.

În raport cu faptele încriminate ca infracțiuni, „amenințările la adresa siguranței naționale trebuie înțelese ca stări de pericol potențiale, anterioare infracțiunilor, dar din contextul cărora acestea din urmă pot rezulta, în condițiile nedescoperirii și neînlăturării oportune a premiselor infracționale și a cauzelor complexe conținute de amenințări și pe care acestea le generează”⁶] Astfel, cercetarea informativă, care are ca principal scop identificarea amenințărilor, ca stări potențiale, nu ține de domeniul strict al aplicării legii penale, cât mai ales, de domeniul unei investigații subordonate cerințelor de realizare a securității naționale.

O seamă de disfuncționalități sau dezechilibre social – politice și economice induc, cel mai adesea, un important potențial criminogen, în cadrul căruia, pe un plan special, se situează vectorii amenințărilor la adresa celor mai importante valori: omul și drepturile sale fundamentale; proprietatea, ca fundament al libertății individuale și al celei sociale; organizarea instituțional statală a comunității naționale și atributele existențiale ale statelor⁷.

O dimensiune majoră a insecurității globale și a celor regionale o constituie escaladarea în cuprindere și intensitate a unor noi forme ale criminalității

5 Aurel Rogoian – „Conceptul de amenințare la adresa siguranței naționale”, Editura A.N.I., București, 2001, p. 11.

6 Ibidem.

7 Ibidem, p. 12.

internaționale, cu accent pe acutizarea caracteristicilor transnaționale ale noului potențial criminogen, ale cărui rădăcini se trag din proliferarea necontrolată, clandestină a tehnologiilor și armelor de distrugere în masă; apariția unor noi și puternice grupuri ale crimei organizate; dezvoltarea criminalității informatice; corupția structurilor politico – administrative; războiul întreținut de terorismul internațional.

În aceste condiții, deși pericolul unui război clasic, al unor agresiuni militare convenționale este foarte scăzut, neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilități majore la adresa securității naționale și a capacității de acțiune pentru îndeplinirea obligațiilor internaționale asumate de România ca membră a NATO și UE. Se înscriu, de asemenea, în această categorie, riscurile și amenințările ce privesc securitatea și apărarea frontierelor, în condițiile în care segmente importante ale granițelor României constituie o parte importantă a frontierei terestre estice a celor două organizații⁸.

În același timp, însă, o serie de amenințări noi, asimetrice, de natură militară și non-militară, inclusiv cele ce se manifestă sub forma agresiunilor psihologice, informaționale sau informatice tind să sporească sub raportul gradului de pericol și a probabilității de producere și pot afecta grav starea de securitate a cetățenilor români, a statului român sau a organizațiilor din care România face parte. Pericolul creat de astfel de amenințări poate fi substanțial potențat în cazul asocierii lor, îndeosebi în condițiile în care granițele dintre amenințările globale și cele regionale, precum și între cele externe și interne, tind să devină tot mai difuze⁹.

Pentru a încerca definirea amenințării la adresa securității/siguranței naționale a fost emis enunțul potrivit căruia, aceasta este „atitudinea exprimată sau nu, a unei puteri sau organizații străine, a unui grup de interese externe sau interne, precum și a oricăror persoane, asociate ori individual, care prin declarațiile, acțiunile, măsurile ori pozițiile lor, pun în pericol valorile ce definesc siguranța națională¹⁰. Potrivit prevederilor Legii nr. 51/1991, siguranța națională este definită ca fiind „starea de legalitate, echilibru și de stabilitate socială, economică și politică necesară existenței și dezvoltării statului național român, ca stat suveran, unitar, independent și indivizibil, menținerii ordinii de drept, precum și climatului de exercitare neîngrădită a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, potrivit principiilor și normelor democratice statornicite prin Constituție”¹¹.

De asemenea, potrivit Strategiei de Securitate Națională a României, aprobată prin hotărârea nr. 62 din 17.04.2006 a Consiliului Suprem de Apărare a Țării, Securitatea Națională are ca și elemente componente Apărarea Națională, Siguranța Națională și Ordinea Publică.

În legătură cu oportunitatea includerii într-o lege viitoare, privind informațiile de securitate națională, care este mai necesară ca oricând și care întârzie din rațiuni

8 Președintele României – „Strategia de securitate Națională a României”, București, 2007, p. 12.

9 Ibidem.

10 Aurel Rogojan – „Conceptul de amenințare la adresa siguranței naționale”, Editura ANI, București, 2001, p. 16.

11 Colecția informatică „Legis studio” - Legea nr. 51/1991, privind siguranța națională a României, art. 1.

politice și politicianiste, în detrimentul grav al intereselor de securitate a României, a unor amenințări detaliate, apreciem că legiuitorul va trebui să cumpănească bine măsura în care acestea vor fi exhaustive sau, dimpotrivă, limitative. Stabilirea în mod limitativ a amenințărilor la adresa siguranței/securității naționale, în cadrul unui act normativ de o asemenea importanță este de natură a bloca identificarea, prevenirea și contracararea unor surse ori pericole majore de insecuritate, pe temeiul că legea nu le prevede, iar altă cale de extensie a competenței serviciilor de informații intrun stat de drept nu poate exista.

Întro astfel de viziune considerăm că ar putea fi suficientă consacrară următoarelor amenințări la adresa securității naționale: afectarea democrației și ordinii constituționale; perturbarea exercitării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor; atentatul la atributele existențiale ale statului prevăzute prin constituție; subminarea intereselor naționale; spionajul și acțiunile unor puteri străine contra intereselor naționale; terorismul; crima organizată transfrontalieră; proliferarea armelor de distrugere în masă; afectarea intereselor globale ale comunității internaționale.

Amenințările astfel stabilite reprezintă, de fapt, fiecare, un cumul de amenințări, care, după sorgința lor pot fi clasificate în amenințări interne și amenințări externe, iar după caracterul de noutate, pot fi clasificate în amenințări tradiționale/clasice și amenințări asimetrice.

Amenințările tradiționale ori clasice, așa cum sunt denumite de unii analiști ai mediului de securitate, sunt acele pericole potențiale care ating în mod direct valorile de securitate națională ori interesele naționale de securitate, și care se manifestă prin mijloace și metode clasice, constituind dintotdeauna obiectul activității serviciilor de informații ori securitate.

Observăm din această încercare de definire a amenințărilor tradiționale/clasice la adresa securității naționale că ținta acestora o reprezintă valorile de securitate națională și interesele naționale de securitate. Valorile de securitate națională sunt acele relații sociale prin care se realizează atributele fundamentale ale statului român, drepturile și libertățile constituționale, ansamblul intereselor și necesităților de securitate națională¹², exprimându-se prin:

- suveranitatea și independența națională;
- unitatea și indivizibilitatea statului;
- identitatea națională;
- ordinea constituțională democratică;
- statul de drept;
- drepturile și libertățile cetățenești;
- economia națională de piață;
- limba, cultura și viața spirituală.

Majoritatea documentelor și studiilor care abordează problematica strategiei definesc amenințările și riscurile asimetrice în aceeași manieră, ca fiind pericole, în general, neconvenționale. Astfel, strategia militară a României prevede că riscurile

12 Administrația prezidențială – „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate” – București, 2004, p.5.

asimetrice cuprind acele strategii sau acțiuni deliberat îndreptate împotriva statului român, care folosesc procedee diferite de lupta clasică, vizând atacarea punctelor vulnerabile ale societății civile, dar care pot afecta în mod direct sau indirect și capacitatea de apărare¹³.

Atât documentul citat cât și Strategia de Securitate Națională a României includ în categoria amenințărilor asimetrice terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată transnațională (transfrontalieră) și conflictele regionale (înghețate)¹⁴, la care se adaugă, conform unor analiști ai domeniului, migrația ilegală și agresiunile informaționale.

Serviciile de informații sunt instituții ale statului de drept, ale căror misiuni sunt în concordanță cu obiectivele politicii interne și externe ale statului democratic, fiind îndeplinite prin cunoașterea, prevenirea și înlăturarea amenințărilor ce pot aduce atingere valorilor și intereselor naționale.

Potrivit unui studiu orientativ al Centrului de la Geneva pentru controlul democratic al forțelor armate, activitatea serviciilor de informații trebuie să asigure¹⁵:

- suportul de informații, evaluări și avertismente adecvate pentru elaborarea politicilor și luarea deciziilor guvernamentale în cunoștință de cauză;
- cunoașterea îndeaproape a situației strategice, a evoluțiilor posibile, a riscurilor și amenințărilor, ca cerințe de bază pentru:
 - definirea interesului național;
 - elaborarea unei politici de securitate și a unor strategii naționale adecvate;
 - determinarea misiunii forțelor de securitate;
 - stabilirea unei doctrine și operaționalizarea practică a acesteia;
 - furnizarea avertismentelor oportune pentru gestionarea eficientă a crizelor la nivel național;
 - avertizarea, în orice moment, despre iminența unor crize, posibile acțiuni surpriză, pericole, amenințări sau agresiuni.

De regulă, serviciile de informații se împart în servicii interne sau externe, funcție de misiunile¹⁶ pe care le au, astfel:

- serviciile interne de informații au ca misiuni obținerea, centralizarea/coroborarea și evaluarea informațiilor relevante pentru securitatea internă (protecția statului, a teritoriului și a societății împotriva actelor de spionaj, sabotaj, subversiune, extremism, terorism, crimă organizată, trafic și producție de droguri, contrabandă cu arme și alte materiale supuse regimurilor prohibite);
- serviciile externe de informații au ca misiune obținerea, centralizarea/coroborarea informațiilor relevante pentru securitatea externă a statelor (intenții, capacități și activități ale puterilor, organizațiilor și grupurilor non-statale, a agenților acestora care reprezintă amenințări curente sau potențiale la adresa statului și intereselor sale).

13 Strategia Militară a României, editura Militară, București, 2000, p. 10;

14 Administrația Prezidențială – „Strategia de Securitate Națională a României”, București, 2007, p. 13;

15 Alexandru Radu Timofte – „Lungul drum al serviciilor secrete către democrație”, Editura A.N.I., București, 2004, p. 233;

16 Ibidem, p. 234;

Serviciile de informații externe ale unor state (în special dintre cele puternice) au și sarcini acoperite, care pot consta în activități și operațiuni, inclusiv violente, menite a influența guverne, organizații non-guvernamentale străine, persoane ori evenimente, în sprijinul realizării obiectivelor de politică externă și de apărare a statului propriu.

Principalele funcții ale serviciilor de informații sunt:

- informativă – constând în culegerea, verificarea și evaluarea informațiilor, procesarea acestora în documente analitice care emit avertismente, rapoarte și evaluări de situație necesare fundamentării politicilor și strategiilor guvernamentale;

- contrainformativă – constând în obținerea de informații documentate și întreprinderea unor acțiuni concrete în scopul neutralizării activităților serviciilor de spionaj ostile, îndreptate împotriva statului propriu.

Pentru realizarea acestor funcții serviciile de informații desfășoară o activitate informativă susținută care constă în operațiuni și acțiuni desfășurate în mod planificat, sistematic, unitar și ofensiv, folosind metode și mijloace specifice, pentru căutarea, culegerea, verificarea și prelucrarea informațiilor referitoare la factori de risc, amenințări, stări de pericol la adresa siguranței naționale¹⁷.

Aceste activități sunt realizate prin intermediul unor mijloace sau surse de obținere/verificare a informațiilor, specifice tuturor serviciilor de informații, unele dintre acestea datând de la originile istoriei omenirii.

După caracterul secret al acestora, sursele de informații se împart în surse deschise (nesecrete ori cu acces nerestricționat) și surse secrete. În categoria surselor deschise de informații sunt incluse sursele publice – publicații, agenții de știri, posturi de radio și televiziune, mijloace de presă electronice, Internet, etc. – și sursele oficiale – baze de date, evidențe, cartoteci, deținute de către instituțiile statului sau organisme private și la care serviciile de informații au acces pentru a-și extrage datele necesare îndeplinirii atribuțiilor specifice.

Sursele secrete de informații prezintă și ele două componente, respectiv sursele secrete umane și sursele secrete tehnice. Categoria surselor secrete umane definesc acele persoane care acționează în mod secret, organizat și liber consimțit, sub îndrumarea unei autorități informative legale, în scopul obținerii de informații sau pentru îndeplinirea altor sarcini ce au legătură cu securitatea națională¹⁸. Sursele tehnice secrete reprezintă acele mijloace tehnice de securitate, tehnologii și metodologii, utilizate conform legii de structurile informative specializate pentru completarea și clarificarea informațiilor cu relevanță pentru securitatea națională.

Cu privire la preponderența, întâietatea unuia sau altuia din aceste mijloace/surse de informații există mai multe abordări și teorii, variind de la serviciu la serviciu de informații, unele acordând o importanță superioară surselor deschise și tehnice, iar altele, surselor secrete umane, pe considerentul că acestea constituie elementul primordial în activitatea informativă, care are acces la cele mai valoroase informații și care poate preveni o amenințare încă din faza de concepere a pericolului.

17 C.S.A.T. – „Doctrina națională a informațiilor pentru securitate”, București, 2004.

18 Ibidem.

La aceste mijloace specifice activității de informații se alătură cu succes analiza informațiilor, proces în cadrul căruia datele sunt sintetizate, coroborate, comparate, interpretate de către specialiști în domeniul analitic, care dau forma finală a produsului informativ – informația de securitate națională.

Indiferent de natura serviciilor de informații, interne ori externe, toate au câteva caracteristici comune, astfel:

- au ca materie primă informația, pe care o caută, o șlefuiesc de impuritățile neveridice și o integrează sintetic într-un produs analitic final;

- au competențe pe anumite fapte, fenomene și activități care prezintă un pericol real la adresa valorilor fundamentale apărute de Constituție – independență, integritate, suveranitate, identitate culturală, economică, socială și politică, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor – fără a intra în sfera criminalității de drept comun;

- folosesc în procesul de obținere a informațiilor surse deschise și surse secrete de informații, umane și tehnice;

Nu există serviciu de informații în lume care să nu utilizeze în activitatea specifică elementul uman ca sursă de informație – fie că se numește informator, colaborator, agent ori persoană de sprijin – categorie din care fac parte oameni onești, discreți, cu posibilități de acces la informații de valoare și cu o pregătire, respectiv conduită morală superioară, care acceptă să se pună în slujba serviciilor de informații, în ultimă instanță, a statului pe care îl reprezintă, din motivații multiple. Referitor la această categorie de surse, trebuie menționat faptul că, în marea majoritate a statelor democratice, în special cele occidentale, a sprijini serviciile de informații, indiferent în ce mod, reprezintă un act de mândrie și datorie națională, însă există și țări în care această activitate este catalogată ca fiind josnică și, din păcate, și România se numără printre ele. De asemenea, toate serviciile de informații utilizează mijloacele tehnice ca sursă de culegere și verificare a informațiilor, inclusiv interceptarea comunicațiilor, însă aceasta se realizează în conformitate cu prevederile constituționale și a celorlalte legi ale țării și numai împotriva persoanelor care periclitizează siguranța națională ori săvârșesc fapte penale grave, fără a constitui un mijloc de încălcare abuzivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, cum încearcă să demonstreze unii ignoranți.

- sunt încadrate cu persoane pregătite în domeniul informațiilor, care au statut de militari ori funcționari civili, acționând în mod deschis sau acoperit;

- activitatea serviciilor de informații are caracter secret, de stat ori de serviciu, de unde și denumirea uzitată de servicii secrete, lăsând să devină publice doar informațiile care nu le afectează acțiunile specifice ori sunt rezultatul lor, care trebuie diseminat la factorii de decizie din stat; Au, de asemenea, o componentă pronunțat contrainformativă, acționând pentru protecția și secretizarea acțiunilor, mijloacelor și metodelor specifice, personalului care desfășoară activitate informativă;

- beneficiază de prerogativele autorității de stat și lucrează pentru și în numele acestuia;

- sunt supuse controlului parlamentar, ca și garanție a respectării Constituției și legilor țării în care acționează.

Nevoia de informații impusă de evoluția rapidă a societăților moderne, mutațiile care au loc în mediul internațional de securitate, apariția și dezvoltarea unor noi tipuri de amenințări la adresa statelor, a determinat ca, în majoritatea țărilor să se înființeze și să funcționeze mai multe servicii de informații, independente ori departamentale, în cadrul unor ministere, de regulă de forță.

3. Informarea – misiunea serviciilor de informații

Noile concepte operaționale în materia securității naționale fundamentează atribuțiile și competențele structurilor informative ale statului democratic, în concordanță cu prevederile legilor și principiile statului de drept, precum și cu noile amenințări și factori de risc.

Astfel, serviciile de informații acționează, prin forme și proceduri specifice, pentru apărarea atributelor statului, prevăzute în Constituție, a democrației constituționale, în scopul exercitării drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale comunităților și cetățenilor.

Serviciile de informații își îndeplinesc misiunile prin cunoașterea, prevenirea și înlăturarea amenințărilor ce pot aduce atingere valorilor și intereselor naționale.

Prin informațiile cu relevanță în planul securității naționale, puse la dispoziția factorilor decizionali, serviciile de informații contribuie la aplicarea strategiilor necesare existenței statului, ca stat de drept și democratic.

Informația formează baza trinomului „informație – putere – politică”¹⁹. Ea este obținută, deținută și protejată prin mijloace publice, dar mai ales prin mijloace și practici specializate, secrete, la fel de vechi precum istoria însăși, fiind utilizată în fundamentarea deciziilor de interes vital²⁰.

Informarea ca misiune a serviciilor de informații ale unui stat de drept presupune transmiterea de informații și produse informaționale verificate și concludente, în timp optim, către factorii decizionali din stat, abilitați să dispună măsuri eficiente de prevenire, contracarare sau înlăturare a stărilor de pericol²¹.

Factorii de decizie, de la nivel central în stat ori local, abilitați să primească informări de la serviciile de informații sunt stabiliți prin lege, la noi în țară aceștia fiind precizați în art. 11 din Legea nr. 51/1991, privind siguranța națională a României, respectiv:

- președintele României;
- președinții camerelor parlamentare și comisiilor parlamentare pentru coordonarea activității din domeniul securității;
- primul-ministru, miniștrii și șefii de departamente din ministere, cu informații care privesc activitatea acestora;
- prefectii și președinții Consiliilor Județene, cu aspecte de competența acestora;
- organele de urmărire penală, când informațiile privesc săvârșirea de infracțiuni.

19 Marian Ureche, Aurel Rogojan – „Servicii secrete străine”, Editura Paco, București, 2000, p. 21.

20 Marian Ureche – „Servicii Secrete”, Editura Paco, București, 1993, p. 9.

21 Ibidem.

Structurile informative ale statului democratic au ca preocupare permanentă obținerea de informații de securitate națională, destinate utilizării acestora de către factorii legal abilitați în elaborarea și gestionarea procesului decizional ce vizează protejarea valorilor și intereselor naționale de securitate. Respectându-și propria identitate și bazate pe profesionalismul lucrătorilor, acestea își asumă răspunderea pentru informațiile pe care le obțin și le pun la dispoziția factorilor abilitați ai statului. De aceea, informația pentru securitatea națională a devenit criteriul fundamental de apreciere a performanțelor structurilor informative.

Informarea în domeniul deciziei de utilizare a informațiilor și produselor informaționale face parte din sistemul informării operative instituit la nivelul structurilor specializate și se realizează pe baza unui complex structurat de elemente (principii, reguli, proceduri, resurse), menite să asigure valorificarea operativă a informațiilor de securitate națională. Informarea operativă are drept scop satisfacerea nevoilor legale de informare a factorilor de decizie în stat, prevăzuți de lege, pentru adoptarea unor măsuri oportune și eficiente de prevenire și contracarare a amenințărilor, conform competențelor ce le revin²².

Documentele de informare elaborate trebuie să se caracterizeze prin rigoare, acuratețe, concizie, claritate, fiind obligatorie respectarea strictă a principiilor referitoare la caracterul preventiv și cuprinzător, legalitate, echidistanță politică, obiectivitate și imparțialitate, compartimentare și secretizare a măsurilor și acțiunilor specifice. Priorități în activitatea de informare au acele date care, prin importanța și consecințele disfuncțiilor, vulnerabilităților, factorilor de risc și amenințărilor la care se referă, necesită măsuri urgente de prevenire și contracarare.

Procesul de dimensionare a sarcinilor care revin serviciilor de informații, în actualul context de securitate, le obligă la o permanentă deschidere către autoritățile publice și către societatea civilă, în scopul cunoașterii reciproce a preocupărilor pe linia realizării securității naționale și a cooperării în acest domeniu.

În statele democratice, fiecare componentă a sistemului informativ, numit generic comunitate de informații, se integrează în ansamblul demersurilor ce vizează realizarea educației de securitate, atât pentru funcționarii din sfera autorităților publice, în scopul realizării eficiente a atribuțiilor conferite de lege, cât și pentru cetățeni, potrivit principiului accesului liber la informația publică.

Responsabilitățile ce revin în acest sens se referă la comunicarea informațiilor din domeniul securității naționale, în conformitate cu prevederile legislației naționale în vigoare; realizarea de activități specifice educației de securitate a cetățenilor, pentru cunoașterea caracteristicilor și tendințelor de evoluție ale mediului intern și internațional de securitate, precum și pentru conștientizarea responsabilităților pe care le au pe linia sprijinirii factorilor abilitați în gestionarea amenințărilor, factorilor de risc și a situațiilor de criză și la asigurarea unui parteneriat activ cu organizațiile și structurile de relații publice, în scopul realizării unei comunicări biunivoce eficiente;

22 Ionel Marin – „Comunitatea de informații – soluția problemelor de securitate”, Editura A.N.I., București, 2004.

realizarea interoperabilității cu structurile de informații similare din țările aliate și partenere²³.

Pentru realizarea acestor obiective, serviciile de informații și-au creat structuri specializate în relaționarea publică pe diferite competențe: birouri (oficii), de presă, structuri de relații cu publicul și/sau cu organismele neguvernamentale.

Bibliografie:

- [1] *Colecția informatică „Legis studio” - Legea nr. 51/1991, privind siguranța națională a României, art. 1.*
- [2] **Strategia Militară a României**, Editura Militară, București, 2000.
- [3] Administrația prezidențială, **Doctrina națională a informațiilor pentru securitate**, București, 2004.
- [4] Președintele României, **Strategia de securitate Națională a României**, București, 2007.
- [5] DELEANU Ion, **Drept constituțional și instituții politice**, Editura „Europa Nova”, București, 1996.
- [6] DRĂGRANU Tudor, **Introducere în teoria și practica statului de drept**, Editura „Dacia”, Cluj, 1992.
- [7] MARIN Ionel, **Comunitatea de informații – soluția problemei de securitate**, Editura A.N.I., București, 2004.
- [8] MĂGUREANU Virgil, **Studii de sociologie politică**, Editura „Albatros”, București, 1997.
- [9] MEDAR Sergiu, *Transformarea serviciilor de informații în contextul actual de securitate*, revista „Intelligence”, nr. 13, 2008.
- [10] ROGOJAN Aurel, **Conceptul de amenințare la adresa siguranței naționale**, Editura A.N.I., București, 2001.
- [11] TIMOFTE Alexandru Radu, **Lungul drum al serviciilor secrete către democrație**, Editura A.N.I., București, 2004.
- [12] URECHE Marian, ROGOJAN Aurel, **Servicii secrete străine**, Editura Paco, București, 2000.
- [13] URECHE Marian, **Servicii Secrete**, Editura Paco, București, 1993.

23 Sergiu Medar – „Transformarea serviciilor de informații în contextul actual de securitate”, revista „Intelligence”, nr. 13, 2008.

SISTEMUL INFORMAȚIONAL ȘI PROTECȚIA FORȚEI ÎN OPERAȚII – VECTOR DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL NOILOR PROVOCĂRI ALE PROCESULUI GLOBALIZĂRII

Dr. Adrian PĂRLOG*

Fenomenul de globalizare a generat o serie de noi provocări la adresa securității mondiale, iar comunitatea internațională caută răspunsuri și soluții de reacție adecvate. Intervențiile militare recente, noile orientări de abordare a problemelor din zonele de conflict, altele decât războiul, asumate în general de organizații militare internaționale, determină ca informația și sistemul informațional să devină factorul principal de reacție în soluționarea conflictelor.

Sistemele informaționale au anumite particularități, date de sistemul în care sunt înglobate. Sistemul informațional al forței militare românești în operațiile multinaționale are anumite caracteristici, date în principal de structura, comportamentul și funcționalitatea acestuia. Sistemul informațional în teatrul de operații își îndeplinește rolul, constituind cadrul pentru desfășurarea unui ciclu compus din culegerea, procesarea și diseminarea informațiilor și intelligence-ului, ciclu în urma căruia decidentul primește produsul solicitat – informația este diseminată la beneficiar.

The globalization generated new types of challenges for international security, and the contemporary society is looking for answers and solutions for an adequate response. The recent military interventions, the new orientations to solve the problems in the conflict areas, others than war, make the information and information system to become the main factor for solving the conflicts.

The informational systems have specified particularities which are given by the whole system where they are incorporated. The informational system of Romanian military force inside of multinational operations has certain characteristics, influenced mainly by the structure, behaviour, and its functionality. The informational system within theatre of operations is functioning according with its role, for the completion of the cycle regarding collection, processing and dissemination of information and intelligence, in order to deliver the products to the leadership.

Noile provocări de securitate ale procesului globalizării

Definită foarte pe scurt, globalizarea este un fenomen caracterizat prin interdependența economiilor, întrepătrunderea sistemelor de producție se manifestă printr-o concurență crescută pe piețe și o mobilitate internațională mai mare a factorilor de producție (capital și muncă). Ca paradigmă de dezvoltare socio-spațială, globalizarea este opusă în mod curent individualizării. Ea este un fenomen care a atras atenția din ce în ce mai mult în ultimii ani; existența ei s-a făcut simțită în mod deosebit în ultimul deceniu când, după sfârșitul Războiului Rece, “globalizarea este cea care îi ia locul ca trăsătură definitorie a cadrului internațional”.

Apariția mondializării este însă în genere considerată ca un fenomen ce se manifestă la sfârșitul anilor '80, și începutul anilor '90, cauzat de (sau concomitent cu) trei schimbări fundamentale ale lumii contemporane, schimbări în modul în care comunicăm, în care investim și în care percepem lumea. Pe scurt, globalizarea a fost inițiată odată cu fenomenul de democratizare a tehnologiei, finanțelor și informației.

* Colonel, conferențiar universitar, Direcția informații militare

Sistemul globalizării este un sistem de o foarte mare complexitate. Pentru a fi înțeleasă și explicată, lumea de astăzi trebuie privită într-o perspectivă multidimensională: politica, cultura, tehnologie, economie și finanțe, securitate națională și ecologie.

Primele două dimensiuni din cele enumerate mai sus întrucâtva evidente. Politica și cultura s-au definit întotdeauna în interconexiune (S. Huntington a dus până aproape la extrem ideea ca politica statelor e determinată de civilizația și cultura căreia respectivul stat îi aparține: “Ciocnirea civilizației”).

Securitatea națională, echilibrul de forțe este și ea o dimensiune esențială a globalizării. Aici intră întreaga conexiune de teme care gravitează în jurul controlului armamentelor, competiția superputerilor, politica alianțelor și geopolitica puterilor.

Piețele financiare reprezintă o dimensiune cu ajutorul căreia putem identifica conexiuni cauzale ce altfel n-ar putea fi observate. Piețele financiare reprezintă veritabile mâini invizibile care manevrează conducătorii și națiuni. De asemenea, ceea ce determină creșterea și forța piețelor, ceea ce dă o nouă formă modului în care națiunile și indivizii interacționează, ceea ce reprezintă cu alte cuvinte cu adevărat inima globalizării sunt progresele recente din tehnologie, de la Internet la telecomunicațiile prin satelit.

În concluzie, acest nou sistem al globalizării - în care zidurile dintre țări, piețe și domenii sociale sunt măturate într-o măsură tot mai mare - constituie un stadiu fundamental nou al problemelor. Trăsătura definitorie a relațiilor internaționale actuale o reprezintă creșterea fără precedent a interdependențelor între acțiuni pe de o parte precum și între acțiuni și actorii lor pe de altă parte. Acest fenomen de globalizare comportă și noi provocări. Ele țin în principal de câteva mari domenii:

- a) domeniul securității economice și stabilității sociopolitice;
- b) domeniul securității militare;
- c) domeniul ecologic;
- d) domeniul cultural.

Procesul globalizării nu este numai o apropiere, o integrare a economiilor mai multor țări. Se schimbă caracteristicile calitative ale acestor economii care se transformă din niște sisteme închise în elemente ale unui sistem mondial. Se schimbă însăși noțiunea de “economie națională”. Instituția economică de bază devine corporația transnațională care își amplasează fabricile și își comercializează produsele acolo unde îi este convenabil, fără a lua în considerație existența granițelor. Din această cauză are loc aprofundarea procesului de diviziune internațională a muncii, iar în cadrul unui singur stat, fie și dezvoltat, apare “economia dublă”, apar “enclave înfloritoare”, “regiuni donatoare versus regiuni creditabile”. Regiuni întregi se transformă în furnizori de materie primă și piețe de desfacere pentru corporațiile transnaționale, fără a dezvolta producția proprie.

Creșterea interdependenței în relațiile internaționale generată de globalizare aduce și noi aspecte ale noțiunii de “securitate națională și internațională”. Astfel, crește numărul factorilor externi care influențează funcționarea stabilă a societății. De aceea, menținerea stabilității la nivel global, acordarea asistenței în crearea unor astfel de mecanisme internaționale ce ar asigura durabilă și echilibrată, va deveni o prioritate și una din principalele probleme pentru comunitățile regionale.

Nu în ultimul rând e de menționat că a fost acuzat fenomenul globalizării de expansiunea necontrolată a unor modele culturale de calitate îndoielnică ce aduce un serios prejudiciu tradițiilor naționale și culturale ale popoarelor, amenințând originalitatea lor.

La toate aceste noi provocări care apar, singurul organism cu vocație globală abilitat în prezent să răspundă pare a fi Organizația Națiunilor Unite, dar a cărei putere asupra fenomenelor economice ale lumii contemporane este ca și inexistentă, ea limitându-se la “recomandări” fără un conținut acțional concret. În domeniul securității militare, chiar dacă atribuțiunile Consiliului de Securitate sunt mai concrete și cu o aplicabilitate mai mare, procedura aprobată la jumătatea sec. XX este mult prea greoaie acum, când s-a văzut în mod concret cum recomandările ONU pot fi evitate sau ignorate. Pe de altă parte modul de organizare a Consiliului de Securitate dovedește cel mai clar anacronismul acestui organism. Argumentul cel mai simplu este că țări precum Germania, Japonia, India, Mexic, Brazilia nu fac parte din membrii permanenți ai acestui consiliu. Pe de altă parte se proliferază apariția actorilor suprastatali: NATO, Inițiativa de Apărare Europeană care vor reclama probabil de o manieră sau alta accesul la mecanismele decizionale globale.

Concluzia generală este că există o evidentă asimetrie între provocări și capacitatea instituțiilor internaționale de a răspunde prompt pentru rezolvarea crizelor.

Fenomenul de globalizare a generat un spectru larg de noi provocări la adresa securității mondiale, iar comunitatea internațională caută răspunsuri și soluții de reacție adecvate. Intervențiile militare recente, noile orientări de abordare a problemelor din zonele de conflict, altele decât războiul, asumate în general de organizații civile și militare internaționale, determină ca informația și sistemul informațional să devină factorul principal de reacție în soluționarea conflictelor.

Conflictele locale, precum cele din Afganistan și Irak, pot genera efecte colaterale care pot influența destabilizator zonal și, extins, continental. De aceea, tendința de a se interveni militar sub umbrela coalițiilor internaționale, a generat în procesele de planificare și conducere a operațiilor noi abordări, altele decât acțiunile militare tradiționale, precum stabilizarea politică și impunerea păcii.

Pentru susținerea acestor tipuri de misiuni, total inedite pentru mediul militar tradițional, este necesară dominarea informațională a teatrului de operații, pentru cunoașterea și controlul decisiv a mediului politic, economic și social, în condițiile inexistenței unui inamic bine definit și cu tactici tradiționale. Astfel, crearea unui sistem informațional puternic într-un teatru de operații este vital pentru comandații forțelor coalițiilor.

1. Sistemul informațional într-un teatru de operații (TO)

Sistemul informațional este definit ca un ansamblu de elemente caracteristice, structuri și personal, surse de informații, documente și produse de informații, principii, doctrine și regulamente, tehnică, echipamente și soft, planificate, organizate, coordonate și controlate, în scopul culegerii, procesării și diseminării informațiilor și intelligence-ului, inclusiv a celor de contrainformații și securitate.

Sistemul informațional în TO își îndeplinește rolul, constituind cadrul pentru desfășurarea unui ciclu compus din culegerea, procesarea și diseminarea

informațiilor și intelligence-ului, ciclul în urma căruia decidentul primește produsul solicitat – informația este diseminată la beneficiar.

Este evident faptul că, dacă aceste structurile prezente în TO au o valoare mică (pluton, companie, detașament etc.), nu se poate vorbi de existența unui sistem informațional. Orice contingent românesc poate avea în compunere elemente ale unui sistem informațional, dar nu propriu. De aceea, premisa de bază în demersul nostru este de a analiza sistemul informațional în cadrul unei forțe de nivel batalion sau mai mare.

Proiectarea și operaționalizarea sistemului informațional al unei grupări de forțe trebuie să fie coroborată cu proiectarea și operaționalizarea grupării de forțe însăși. Dimensiunea și componentele sistemului informațional depind de o serie de factori, factori care influențează sistemul însăși sau task force-ul din care acest sistem face parte. Analiza și proiectarea sistemului informațional determină luarea în calcul a două categorii de factori:

a) **primari**, care acționează asupra dimensiunii și componenței task force-ului, aceste aspecte făcând obiectul analizei la nivel național. Principalii factori primari sunt:

- *considerentele politice naționale*, unde puterea politică decide implicarea armatei proprii în soluționarea unor conflicte apărute în zone de criză;

- *angajamentele internaționale ale României*, care prevăd că dislocarea contingentului național în teatrul de operații este rezultatul respectării tratatelor de alianță, colaborare și parteneriat cu țări NATO și non-NATO;

- *nivelul de ambiție al Armatei Române*, element prin care armata s-a afirmat ca un partener credibil încă din faza de parteneriat NATO;

- *alți factori*, ținând de conjunctura de moment.

b) **secundari**, care acționează asupra componentelor sistemului informațional. În funcție de importanța care se acordă acestora, sistemul informațional creat va fi structura dominantă în cadrul task force sau va avea anumite componente mai dezvoltate decât altele. Este posibilă și situația când acest sistem informațional este redus la minim.

Sistemul informațional din TO poate fi apreciat de către beneficiar /comandant/factori decizionali cu ajutorul unor **parametrii generali**, care îl caracterizează din punct de vedere al operativității¹:

- timpul de răspuns;
- siguranța în funcționare (tehnică și informațională);
- capacitatea de circulație a informației în sistem;
- criteriul cost-eficacitate.

Timpul de răspuns al sistemului informațional din TO reprezintă perioada dintre momentul când decidentul a cerut o informație sau un produs informațional și momentul când primește informația sau produsul respectiv.

Timpul de răspuns mai este denumit și *durata ciclului informării*², având următoarea structură:

1 Cf. Dr. Vasile Dumitru, dr. Ion Stoian, ing. Corneliu Baltă, dr. Gheorghe Toma, *Sisteme informaționale militare - analiză și proiectare*, Editura Ceres, București, 2000, p. 56.

- timpul necesar transmiterii cererilor de informații către organele de culegere;
- timpul necesar organelor de culegere pentru obținerea, selectarea și evaluarea veridicității informațiilor, întocmirea și transmiterea informațiilor către sistemul informațional;
- timpul de transmitere, definit ca intervalul de timp scurs între momentul transmiterii informațiilor de către organele de culegere și momentul în care informația a ajuns în bazele de date informative;
- timpul de prelucrare a informațiilor și de elaborare a produselor informative;
- timpul de distribuire a produselor informative către factorii de decizie;
- timpul necesar prezentării cererilor de informații sau produselor informaționale la conducerea sistemului informațional pentru validarea și transmiterea ulterioară la organele de culegere și, respectiv, beneficiari;
- timpul de prelucrare (de multiplicare) și de transmitere a deciziei;
- timpul de transmitere a cererilor de informații la organele de culegere.

Îndeplinirea obiectivelor sistemului informațional militar în condiții de eficiență este legată, din punct de vedere al parametrului *timp de răspuns*, de obținerea informațiilor în timp real.

Siguranța în funcționare constă în rezistența sistemului informațional în fața factorilor perturbatori și implică crearea unor fluxuri, circuite și rețele informaționale de rezervă, care să fie activate atunci când fluxurile, circuitele și rețelele de bază nu funcționează.

Rețelele informaționale de rezervă, cu tot ce implică ele, vor consta în mai multe variante: o variantă va fi o copie a componentelor și rețelelor de bază, o altă variantă va dispune de un soft diferit; va exista și o variantă manuală, care va exclude partea electronică.

Pentru că sistemul informațional este o sumă de rețele (informaționale, de comunicație, de calculatoare etc.), analiza siguranței în funcționare se face prin metode specifice evaluării fiabilității rețelelor.

Capacitatea de circulație reprezintă proprietatea sistemului informațional de a asigura transportul unui anumit volum de informații în interiorul sistemului, sau între elementele sistemului și celelalte sisteme ale structurii militare.

Sistemul informațional din TO va fi caracterizat de un volum mediu de date care circulă în unitatea de timp. De asemenea, sistemul poate face față unor solicitări temporare, în situații de criză, pentru circulația unui volum sporit de date. Pentru ca circuitele informaționale să nu se blocheze, sistemul informațional trebuie proiectat pentru fluxuri informaționale care să asigure circulația unui volum de date în unitatea de timp mai mare decât cantitățile menționate anterior.

Criteriul cost-eficacitate trebuie luat în calcul, fiind un parametru care caracterizează fiecare activitate umană și implică reflectarea resurselor, consumate de sistemul informațional, în produsele informaționale furnizate beneficiarului.

Criteriul cost-eficacitate implică mai multe aspecte:

2 Cf. Lt. col. ing. Gheorghe Savu, *Metode moderne de prelucrare și distribuire a informațiilor militare obținute prin cercetare, destinate conducerii strategice la pace și pe timp de război*, teză de doctorat, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2000, p. 65.

- *imposibilitatea determinării stricte a volumului de resurse consumate de sistemul informațional*: Dacă analizăm o structură militară ca pe un sistem de sisteme, atunci vom identifica în compunerea acesteia o sumă de subsisteme – de conducere, informațional, de execuție, logistic etc. – care interacționează strâns între ele și se întrepătrund, având elemente și activități comune. Prin urmare, pentru că sistemul informațional nu este izolat, nici resursele consumate de el nu pot fi cuantificate exact;

- *ponderea produselor informaționale în decizia luată*: Activitatea sistemului informațional se desfășoară în beneficiul conducerii și pentru fundamentarea deciziilor luate. Dacă produsele informaționale nu se regăsesc în deciziile adoptate, nu se poate vorbi de eficiența sistemului informațional ori a structurii militare;

- *dificultatea stabilirii unui preț pentru informație*: Informația oportună și relevantă asigură o decizie corectă, decizie care, la rândul ei, duce la îndeplinirea misiunii în timpul ordonat și cu costuri minime de resurse. Informația asigură în final eficacitatea forței militare, însă pentru obținerea datelor și prelucrarea lor nu se poate accepta principiul consumului minim. O alocare restrictivă a resurselor pentru sistemul informațional se va reflecta în produsele informaționale obținute și va avea urmări negative la nivelul structurii militare.

Elemente caracteristice sistemului informațional din TO

Sistemul va avea în compunere date, informații, intelligence, circuite și fluxuri informaționale.

- *date*: constituie o descriere letrică și/sau cifrică a unui fenomen, proces, obiect, fapt, eveniment sau a unei acțiuni; este constituită dintr-un grup de simboluri, structurate conform unei sintaxe prestabilite, înregistrate pe un suport material și care poate fi prelucrată manual, mecanic, electronic sau combinat;
- *informația*: elementele de noutate despre un obiect (fenomen, proces etc.) care pot fi reprezentate simbolic și prelucrate; este constituită din date neprelucrate ale oricărei descrieri și care poate fi utilizată în producerea intelligence;
- *intelligence*: produsul rezultat din procesarea informațiilor referitoare la obiecte (fenomene, procese etc.) de interes; set de fapte, obținute prin asocierea informațiilor cu alte elemente cunoscute și analizate prin prisma experienței; este o deducție sau o concluzie bazată pe analiza unor informații;
- *flux informațional*: categorie sau ansamblu de informații necesare desfășurării unei anumite operații, acțiuni sau activități, ce se transmite între emitent și destinatar, cu precizarea punctelor intermediare de trecere; poate fi definit și ca ansamblul datelor, informațiilor și deciziilor necesare desfășurării unei anumite operații, acțiuni sau activități;
- *circuit informațional*: drumul (traectoria) pe care circulă o informație de la generarea și până la arhivarea sau distrugerea sa, în funcție de caracteristicile organizatorice ale emițătorilor și beneficiarilor de informație.

Structuri și personal

Sistemul informațional are o componentă umană, care se regăsește în această categorie: structuri și personal. Practic, se pot integra aici Compartimentul Informații (S.2), structuri de management operațional HUMINT, CI (contrainformații) și securitate, grupuri de cercetare, grupuri HUMINT, grupuri CI, celula națională de informații (National Intelligence Cell-NIC), structuri/platforme de culegere specializate pe surse (SIGINT, IMINT, OSINT) etc.³.

Grupurile HUMINT și CI au o importanță deosebită în teatrul de operații și completează necesarul de date, informații și intelligence al comandantului, gestionând surse pe care nu le pot accesa senzorii de diferite tipuri: surse umane. Într-o perioadă când se pune un mare accent pe echipamente sofisticate iar armatele moderne sunt înalt tehnologizate, se simte nevoia imperioasă de a completa aportul senzorilor în culegerea informațiilor.

Celula Națională de Informații (National Intelligence Cell – NIC) contribuie la crearea și funcționarea comunității de informații la nivel teatru de operații, având un rol important în realizarea și menținerea superiorității informaționale și în compunerea unei imagini complete, de ansamblu și de detaliu, a mediului și condițiilor în care se acționează. Un alt rol important al NIC-ului ar trebui să fie realizarea unei legături operative între două comunități de informații: cea din teatrul de operații și cea din țară.

Surse de informații

Sursele sunt definite, din punct de vedere informațional, ca fiind persoane sau lucruri de la care se pot obține informații⁴. În doctrina militară românească se precizează că acestea sunt reprezentate de persoane, forțe specializate, instituții, lucruri (obiecte, documente, mijloace, echipamente, senzori, sisteme), locuri, medii și activități (acțiuni, evenimente) care culeg (sau de la care provin) date și informații⁵.

Doctrinile de specialitate fac, de asemenea, o clasificare a intelligence în funcție de tipul sursei de la care provine:

- HUMINT: intelligence provenit de la sursele umane sau agențiile de orice tip; aceasta implică folosirea unei game foarte variate de surse și agenții, acționându-se la toate nivelele (tactic, operativ și strategic);
- IMINT: intelligence provenit din exploatarea imaginilor fotografice, radar, electro-optice, în infraroșu, termice sau multispectrale; o serie de astfel de imagini se constituie în baze de date și pot fi obținute prin mijloace proprii sau prin cereri de informații de la partenerii de coaliție;
- SIGINT: intelligence provenit din comunicații (COMINT) și non-comunicații (ELINT);
- MASINT: intelligence care oferă date despre caracteristicile tehnico-tactice și de funcționare a aparaturii și mijloacelor tehnice ale adversarului, identifică

3 Cf. Gl. mr. dr. ing. Sergiu Medar, *Istoria noastră se împletește cu cea a Armatei Române moderne*, interviu în *Observatorul Militar*, nr. 47 [25.11-01.12.2004].

4 Cf. Cf. *AJP-2 Allied Joint Intelligence, Counter Intelligence and Security Doctrine*, NATO HQ, Brussels, 2003, p. 1-2-4.

5 Cf. *Doctrina pentru sprijinul cu informații al operațiilor întrunite*, Statul Major General, București, 2003, p. 28.

prezența lor în zona de operații și descoperă indicii care arată folosirea acestora; această categorie de intelligence semnaleză prezența senzorilor de diferite tipuri și supraveghează, din punct de vedere tehnic – nu al conținutului, spectrul de comunicații (prin satelit, telefonie mobilă, transmițeri de date etc.);

- OSINT: intelligence provenit din surse deschise, accesibile publicului larg – internet, televiziune, cărți, reviste etc.; se pot obține foarte multe informații valoroase cu eforturi reduse, însă produsele obținute trebuie verificate pentru a nu fi victima dezinformării.

Documente și produse de informații

Documentele și produsele de informații ce se întocmesc pe parcursul misiunii sunt detaliate în SOP-uri și pot fi^{6,7,8}:

- *documente*: rapoarte de informare; informări; cereri de informații; estimări; documente necesare în pregătirea informativă a zonei de operații (diagrame privind componența și situația populației, concluzii privind influența caracteristicilor zonei de operații asupra acțiunii întrunite, matrice de analiză a situației vremii, schema cu obstacole modificate, diagrama căilor de acces și coridoarele de mobilitate etc.), documente ajutătoare (crochiuri, schițe, ciorne, însemnări de mână, grafice cu diferite situații, liste diferite, tabele cu glosare de termeni utilizați); lista de distribuție a documentelor; documente pentru desfășurarea briefing-urilor; Registrul cu evidența informațiilor; Planul Informațiilor; Harta de Lucru; Harta cu Cercetarea în Dispozitivul Inamicului; Plan de Activitate; Extras din Planul de Control; Anexa Informații/OPLAN, OPORD; Planul de Culegere a Informațiilor; Planul Comun de Culegere de Informații etc.;

- *produse de informații*: indicații și avertizări; informații curente, de bază, țintă, științifice și tehnice; contrainformații.

Tehnică, echipamente și soft

Sistemul informațional militar trebuie să beneficieze, pe lângă personal și dezvoltări teoretice, și de partea materială. În această categorie se regăsește, în primul rând, tehnica pe care o vor folosi militarii și structurile de informații: transportoare amfibii blindate de cercetare, autoturisme, tehnică specifică tipurilor de surse (HUMINT, IMINT, SIGINT, MASINT și OSINT). Nu poți obține IMINT dacă nu dispui de aviație de cercetare (cu sau fără pilot). Nu poți să furnizezi SIGINT dacă nu poți repara sau înlocui rapid o autostație.

Una dintre cele mai evaluate tehnici necesare sistemului informațional al FMRDTO o constituie sistemele de avioane fără pilot uman la bord (UAV). Acest tip de tehnică este absolut necesar pentru operaționalizarea capacității de culegere informații de tip IMINT, iar faptul că pe platformele UAV pot fi îmbarcate o multitudine de senzori și echipamente face ca structurile IMINT să aibă capacitatea de a executa o gamă extrem de largă de misiuni.

6 Cf. Cf. *AJP-2 Allied Joint Intelligence, Counter Intelligence and Security Doctrine*, NATO HQ, Brussels, 2003, p. Glossary-5,6..

7 Cf. *Doctrina pentru sprijinul cu informații al operațiilor întrunite*, Statul Major General, București, 2003, p. 31.

8 Cf. *Manualul pentru luptă al unităților de cercetare*, Statul Major General, București, 2005, p. 54.

Unul dintre cele mai mari avantaje ale utilizării UAV-urilor îl constituie capacitatea de a executa misiuni în zone cu nivel ridicat de amenințare, puternic apărate sau foarte sensibile (unde este posibilă pierderea unor avioane de mare valoare, cu echipaj uman la bord), dar și de a transmite informații “în timp real” sau “aproape real”.

2. Managementul sistemului informațional al unui Task Force românesc

Problematika managementului este deosebit de importantă și actuală, are un caracter vast și multe implicații. Managementul este influențat de o serie de elemente și influențează, la rândul său, rezultatele activității umane. Obiectivul central îl constituie eficiența, nevoia de a obține cât mai mult, consumând cât mai puțin.

Pentru că se aplică activității umane, managementul este aplicat și domeniului militar, deși a fost aprofundat, în special, în domeniul economic.

Evoluția fenomenului militar, schimbările de gândire din domeniu, pun în discuție eficiența operațiilor armate și implică un management militar. Orice activitate a sistemului militar înseamnă consum de resurse iar aplicarea managementului poate duce la micșorarea costurilor.

Funcțiile managementului sistemului informațional din TO

Managementul sistemului informațional din TO constă în totalitatea proceselor și relațiilor de management care urmăresc constituirea, aplicarea și perfecționarea unor sisteme, metode, tehnici și modalități de conducere în scopul asigurării informațiilor și intelligence-ului necesar factorilor de decizie, cu un consum redus de resurse (umane, materiale, financiare, timp etc.).

Există o relație strânsă între sistemul informațional din TO și managementul acestui sistem. Dacă primul este un ansamblu de componente, al doilea este veriga care face ca toate elementele componente să interacționeze încheșat și eficient.

Procesul de management în sistemul informațional din TO constă în ansamblul fazelor și proceselor (prin care se determină obiectivele acestuia la nivel întreg sau pe componente), resurselor și proceselor informaționale necesare realizării lor, personalului implicat în aceste activități, prin care se integrează și controlează misiunile subordonaților, folosind un complex de metode și tehnici, în vederea îndeplinirii cât mai eficiente a sarcinilor ordonate sistemului informațional al FMRDTO.

Relațiile de management ale sistemului informațional din TO pot fi definite ca raporturile care se stabilesc între componentele acestui sistem, dar și a raporturilor dintre acestea și componentele altor sisteme care constituie un Task Force românesc, în procesele previzionării, organizării, coordonării, antrenării, controlului și evaluării activităților sistemului informațional.

Caracteristicile relațiilor de management sunt influențate de doi factori:

- *factorul uman*: calitatea militarilor încadrați în sistemul informațional influențează toate procesele, relațiile și produsele cu care interacționează. De aceea este nevoie de aplicarea selecției la constituirea componentei umane a acestui sistem, astfel încât să se identifice personal ce dispune de o bază solidă de cunoștințe teoretice și deprinderi practice.
- *factorul tehnico-material*: este dat de nivelul de dotare tehnico-materială. Sistemul informațional poate fi mai simplu sau mai complex, poate apela la un singur tip

de surse de informații sau la mai multe, iar particularitățile exploataării surselor, în care va fi implicată tehnică specifică, se va reflecta în relațiile de management.

În cadrul sistemului informațional acționează cinci funcții:

- previziunea;
- organizarea;
- coordonarea;
- antrenarea;
- evaluare-control.

Previziunea constă în ansamblul proceselor de muncă prin intermediul cărora se determină principalele obiective ale sistemului informațional și ale componentelor acestuia, precum și resursele ce vor fi implicate. Se analizează solicitările care sunt primite de sistemul informațional, posibilitățile de rezolvare existente și se stabilesc ce resurse vor fi implicate (personal/structuri, financiare, timp, tehnice etc.).

Organizarea desemnează ansamblul proceselor de management prin intermediul cărora se stabilesc și delimitează procesele de acțiune și activitate intelectuală, componentele lor (proceduri, timpi, operații, sarcini etc.), precum și gruparea acestora pe structuri/grupuri de lucru/celule/compartimente și repartizarea lor pe militari, în funcție de anumite criterii, în vederea realizării obiectivelor trasate. Această funcție permite stabilirea celor care vor contribui la îndeplinirea sarcinilor, stabilirea atribuțiilor individuale și a modului cum vor contribui la punerea în practică a OPOD-ului (ordinului de operații).

Coordonarea constă în ansamblul proceselor de acțiune și activitate intelectuală prin care se armonizează deciziile și acțiunile personalului sistemului informațional și ale componentelor sale, pe baza aplicării anterioare a funcțiilor previziunii și organizării. Planurile nu pot fi perfecte și nu pot fi urmate întocmai. Situația în teatrul de operații se schimbă, componentele sistemului informațional al din TO pot interacționa într-un alt mod decât cel previzionat sau personalul propriu reacționează diferit în împrejurările respective. Pentru remedierea și corectarea acestor neajunsuri este nevoie de un feed-back corect și de coordonare, funcție cu caracter dinamic, care ajută sistemul informațional să atingă obiectivele stabilite, chiar dacă pe parcurs apar abateri de la direcțiile planificate.

Antrenarea încorporează ansamblul proceselor de acțiune și activitate intelectuală prin care se determină personalul să contribuie la stabilirea și realizarea sarcinilor ordonate prin OPOD sau FRAGO (ordin fragmentar), pe baza luării în considerație a factorilor care îi motivează. Managementul realizează prin această funcție implicarea activă și eficace a militarilor decidenți și executanți în îndeplinirea misiunilor de luptă și atingerea obiectivelor.

Control-evaluarea poate fi definită ca ansamblul proceselor prin care performanțele sistemului informațional din TO sau ale componentelor acestuia sunt măsurate și comparate cu obiectivele și standardele stabilite inițial, în vederea eliminării deficiențelor constatate și integrării evoluțiilor pozitive. Funcția implică patru faze:

- măsurarea realizărilor;
- compararea realizărilor cu obiectivele și standardele stabilite inițial, evidențiind abaterile produse;

- determinarea cauzelor care au generat abaterile constatate;
- efectuarea corecturilor care se impun, inclusiv acționarea, în măsura posibilităților, asupra cauzelor care au generat abaterile negative.

Dacă am considera managementul sistemului informațional organizat ca un ciclu, control-evaluarea este funcția care încheie ciclul respectiv și dă posibilitatea stabilirii unor noi obiective, restructurări, redimensionări etc.

Principiile managementului sistemului informațional din TO

- ***Principiul concordanței dintre sistemul de management și condițiile concrete existente:*** funcționalitatea și performanța sistemului informațional al FMRD TO implică o permanentă corelare, perfecționare, adaptare a sistemului de management la situația existentă în cadrul său și în mediul extern. Apariția necorelărilor, generate de rămânerea în urmă a parametrilor sistemului de management, va genera disfuncționalități și, implicit, ineficiență.
- ***Principiul managementului participativ:*** exercitarea celor mai importante și complexe procese și relații de management în cadrul sistemului informațional trebuie să se bazeze pe implicarea șefilor de structuri dar și a specialiștilor. Mai ales în mediul militar, comanda este unică, însă cel care o deține trebuie să apeleze la consilierea specialiștilor în problema respectivă. În unele activități de planificare se pot coopta responsabili și specialiști din afara sistemului informațional sau chiar din alte contingente.
- ***Principiul motivării:*** exprimă necesitatea stabilirii, dimensionării și utilizării stimulentele materiale și morale astfel încât să se asigure satisfacerea în limite rezonabile a intereselor tuturor militarilor implicați în activități și misiuni. Motivarea se va face diferențiat, în funcție de aportul adus de fiecare la îndeplinirea sarcinilor și obiectivelor sistemului informațional, de complexitatea și periculozitatea misiunilor primite. Aici sunt incluse și modalitățile de sancționare materială, morală (muștrări, avertismente, pedepse disciplinare etc.) și penală (pentru fapte ce încalcă legislația militară și prevederile dreptului internațional umanitar etc.).
- ***Principiul eficienței:*** managementul sistemului informațional trebuie dimensionat și structurat astfel încât activitățile desfășurate să fie caracterizate de eficiență. În cazul de față, eficiența nu înseamnă numai rezultate care implică un consum minim de resurse, ci și obținerea unor informații și produse de informații veridice, care să poată fi folosite de comanda TF românesc în planificarea, organizarea, coordonarea și controlul misiunilor.

Sisteme, metode și tehnici de management aplicabile sistemului informațional din TO

Relația dintre cele două concepte – sistem și metodă de management – este aceea că metoda presupune modificări în caracteristicile relațiilor de management la nivelul unor componente ale sistemului informațional. Tehnica de management coordonează, de regulă, realizarea unor atribuții sau sarcini manageriale.

În cadrul sistemelor și metodelor de management pot intra managementul prin obiective, prin proiecte, pe produs, prin bugete, prin excepții, participativ etc.

Managementul prin obiective este un sistem de management bazat pe determinarea riguroasă a obiectivelor până la nivelul executanților, care participă nemijlocit la stabilirea lor și pe corelarea strânsă a recompenselor și sancțiunilor cu nivelul realizării obiectivelor prestabilite.

Managementul prin proiecte poate fi definit ca un sistem de management cu o durată de acțiune limitată, conceput în vederea soluționării unor probleme complexe și definite precis, cu un puternic caracter specific teatrului de operații, care implică efortul unor specialiști din domenii diferite, integrați temporar într-un cadru organizatoric. Managementul prin proiecte poate fi aplicat în cazul când apare o situație deosebită în zona de responsabilitate, se intenționează accesarea unui anumit tip de surse, se cer produse de intelligence pe o problemă de mare importanță etc. și presupune constituirea unui grup de lucru/celule, în care să lucreze militari cu experiență bogată în domeniul respectiv.

Managementul pe produs este o metodă în care atenția este concentrată pe calitatea produsului. Aplicat la sistemul informațional al unui task force, în conceptul de produs vor intra produsele de informații de o importanță deosebită în luarea deciziei: estimarea de informații, informații în documente de tipul OPORD-FRAGO, documente cu frecvență zilnică (ex. INTSUM) etc.

Aplicarea metodei implică mai multe faze:

1. stabilirea produsului de informații potrivit metodei de management;
2. stabilirea specialistului/celulei care va asigura managementul produsului;
3. stabilirea variantelor de strategii pentru obținerea produsului;
4. implementarea soluției de management aleasă;
5. evaluarea periodică a produsului și a modului de obținere a acestuia.

Managementul prin bugete/resurse: asigură previzionarea, controlul și evaluarea activităților și proceselor din cadrul sistemului informațional cu ajutorul resurselor. Indiferent de domeniile de activitate, obținerea unui produs implică un consum de resurse iar controlul resurselor cheltuite dă o imagine asupra eficienței. Pentru operaționalizarea managementului prin bugete/resurse se parcurg următoarele faze:

1. se constituie centre de gestiune la nivelul sistemului informațional sau la nivelul componentelor principale;
2. se stabilesc și fundamentează cantitatea de resurse ce trebuie consumată pentru fiecare produs de informații sau activitate importantă;
3. se pune în aplicare metodologia stabilită și se contorizează, la nivel de centru de gestiune, resursele consumate;
4. se evaluează activitatea centrelor de gestiune, se compară cantitatea de resurse planificată cu cea consumată efectiv și se analizează cauzele eventualelor neconcordanțe pentru a putea afla punctele tari și punctele slabe ale activității;
5. se elaborează strategii de îmbunătățire pentru punerea în practică a metodei de management.

Managementul prin excepții este un sistem simplificat de management, bazat în primul rând pe vehicularea ascendentă a informațiilor ce reflectă abateri de la limitele de toleranță stabilite și, în al doilea rând, pe concentrarea celor mai buni decidenți și

specialiști în zonele operaționale și decizionale cheie pentru eficiența sistemului informațional din TO.

Scopul aplicării managementului prin excepții este simplificarea procesului de management, permițând să ajungă la comandanții de sistem și componente numai informațiile ce necesită decizii din partea lor. Se creează o piramidă decizională, unde fiecare decident ia o hotărâre ce se încadrează în competențele sale și transmite mai departe informațiile ce necesită o decizie din partea unui superior.

Managementul participativ se realizează prin derularea proceselor de management cu ajutorul unui număr cât mai mare de decidenți și executanți, implicând o serie de celule/grupuri de lucru cu competențe decizionale.

Managementul sistemului informațional din TO poate însemna și aplicarea unor *metode și tehnici* specifice, necesare rezolvării eficiente a unor probleme punctuale. Se cunosc mai multe asemenea metode și tehnici: metoda diagnosticării, ședința, delegarea, tabloul de bord, metode de stimulare a creativității personalului.

Metoda diagnosticării constă în crearea unei echipe de decidenți și executanți, cu specializări diverse, care să analizeze activitățile sistemului informațional, să identifice punctele tari și punctele slabe ale sistemului, să analizeze cauzele care generează aceste plusuri și minusuri și să emită strategii de acțiune pentru activitățile viitoare.

Ședința este o tehnică aplicată frecvent, pe care trebuie să o stăpânească fiecare decident, și reprezintă cadrul organizatoric cu ajutorul căruia se soluționează în comun mai multe sarcini, prin reunirea mai multor responsabili și specialiști, pentru o scurtă durată de timp.

Delegarea: Comandantul/șeful poate delega temporar o parte din competențele sale către un subordonat. Delegarea se face pe baza unui act juridic și implică drepturi și responsabilități care vor fi acordate subordonatului respectiv.

Tabloul de bord este constituit, la nivelul fiecărui decident, dintr-un set de informații prezentate într-o formă standardizată, referitoare la domeniile de activitate. Tabloul de bord ajută comandantul/șeful să-și facă o informare rapidă și completă asupra situației organizației/structurii, fiind de un mare ajutor în momentul luării deciziilor.

În aplicarea managementului sistemului informațional din TO se poate apela la o serie de metode de stimulare a creativității personalului, astfel:

Brainstorming (asaltul de idei) permite obținerea unui număr cât mai mare de idei privind modul de rezolvare al unei probleme și se desfășoară într-un cadru permisiv, ce permite participanților exprimarea liberă, fără inhibiții.

Sinectica este o metodă de amplificare a creativității, asemănătoare brainstorming-ului. Se bazează pe faptul că, în conceperea inovațiilor, a noului, se trece prin diferite stări critice și faze, în care aspectele emoționale și iraționale sunt, de multe ori, mai importante decât cele intelectuale și raționale. Se pune un accent mai mare pe stările emoționale, pe starea de agitație și euforie ce apare la găsirea unei posibile soluții. Metoda se aplică pe un grup de 5-6 persoane, constituit din specialiști și nespecialiști, asistați de un psiholog.

Matricea descoperirilor: ideile noi se obțin prin combinarea sistematică a mai multor factori. Matricea se materializează printr-un tabel cu intrare dublă, în care factorii și variabilele sunt plasați pe orizontală și verticală.

Metoda Delbecq abordează o problemă a sistemului informațional al FMRDTO, din două perspective: situația actuală și situația optimă. Cadrul de lucru este un grup, unde creativitatea membrilor va fi îmbinată cu cea a colectivului, pentru a identifica strategii de transformare a sistemului care să îl aducă în situația optimă.

Metoda Delphi se folosește pentru luarea deciziilor de o importanță strategică, luându-se în considerare că, la baza deciziilor privind viitorul organizației/sistemului, o pondere importantă trebuie să o aibă cunoștințele și intuiția specialiștilor în domeniul respectiv.

Sistemul informațional al unui TF românesc reprezintă un sistem complex, care necesită un management specific, a cărui operaționalizare depinde de pregătirea managerială a comandanților și șefilor, de deschiderea pe care aceștia o manifestă față de punerea în practică a aprofundărilor teoretice făcute, în special, în domeniul economic.

De reținut este faptul că sistemele, metodele și tehnicile de management sunt complementare, se aplică concomitent și consecutiv, fiecare având importanța sa, aducând avantaje sau dezavantaje care trebuie luate în calcul.

UTILIZAREA INDICATORILOR DE CONTRAINFORMAȚII ÎN EVALUAREA RISCURILOR DE SECURITATE

Petre PORADICI*

Potential counterintelligence risk indicators are observable behaviors, conditions, or circumstances that are useful in assessing the risk that an individual may become, or may already be a spy. The personnel security investigation and subsequent adjudication provide an opportunity to identify and evaluate these indicators.

Indicatorii de risc potențial de contrainformații constau în obiceiuri, condiții sau circumstanțe utile în evaluarea riscului ca o persoană să devină sau deja să fie implicată în spionaj sau terorism. Lista și categoriile de indicatori de contrainformații se pregătește pentru realizarea a două obiective: (1) suport în instruirea personalului însărcinat cu efectuarea investigațiilor de securitate a personalului și fundamentarea riscurilor de securitate, pentru recunoașterea factorilor de risc și evaluarea riscurilor de contrainformații, și (2) suport în dezvoltarea procedurilor referitoare la acțiunile necesare atunci când se evidențiază potențiali indicatori de risc de contrainformații în diferite stadii în procesele asociate securității personalului.

Investigațiile de securitatea personalului și evaluarea riscurilor de securitate oferă oportunitatea identificării și evaluării acestor indicatori.

Denumirea indicator de risc potențial se justifică prin faptul că existența unui asemenea indicator nu se constituie automat în probă pentru terorism, sabotaj sau orice altă utilizare neautorizată a informațiilor clasificate. Mulți dintre indicatorii de contrainformații pot fi clasificați indicatori „soft”. Acest lucru derivă din faptul că fiecare din acești indicatori evidențiază doar că ceva s-ar putea întâmpla, sau ceva deja s-a întâmplat. Fiecare comportament specific poate avea o mulțime de explicații posibile și fiecare condiție particulară sau de circumstanță poate avea justificări temeinice. În aceste condiții, semnificația unui singur indicator este limitată. Cu toate acestea, scopul evidențierii indicatorilor este de a alerta investigatorii sau evaluatorii referitor la demersuri ulterioare necesare clarificării situației și determinării existenței sau inexistenței și a altor indicatori.

Semnificația unui indicator este predominant influențată de prezența certă a altor indicatori, iar combinații variate de indicatori dau imaginea unui tipar care poate constitui o baza temeinică de dubii sau suspiciuni. O importanță deosebită o prezintă două tipuri de interdependență între indicatori:

- Un indicator care pune în evidență faptul că un individ ar putea fi țintă pentru recrutare este cu atât mai semnificativ, cu cât există indicatori de suspiciune la recrutare, iar încă unul sau doi de acest tip, măresc semnificația fiecărui indicator, dacă spre exemplu se evidențiază și că individul ar putea fi deja angajat în spionaj sau terorism
- Dacă un individ are membri ai familiei, prieteni sau asociați într-o țară

* Comandor (r), Direcția Generală de Informații a Apărării

străină, semnificația contactelor externe se amplifică dacă se asociază cu indicatori de recrutare și în mod deosebit dacă există indicatori că individul este deja angajat în activități suspicioase.

Modul de operare la recrutarea spionilor și coordonarea activităților de spionaj urmează de obicei tipare bine stabilite. Acest fapt, face posibilă recunoașterea scenariilor de către un specialist în contrainformații, prin asociere cu activitatea serviciilor de spionaj străine.

Evaluarea posibilității ca un aplicant pentru autorizarea accesului la informații clasificate sau o persoană care deține un document de securitate, să fie agent pentru un serviciu străin, sau riscul ca acesta să fie atras la colaborare de un serviciu de spionaj, constituie principala preocupare în procesul de decizie în securitatea personalului. Cu toate acestea, procesul de evaluare este dificil și două aspecte sunt semnificative pentru evaluarea riscurilor de securitate într-o manieră eficientă.

- În primul rând, practic există limite ale numărului de întrebări ce pot fi puse în cadrul unui interviu de securitate standard, dar numărul întrebărilor care ar putea fi relevante în varii combinații sau circumstanțe este nelimitat
- În al doilea rând, există limite ale volumului de cunoștințe și expertizei pe care le posedă personalul însărcinat cu investigațiile de securitate și evaluarea riscurilor.

În scopul utilizării optime a resurselor de personal ale serviciilor de securitate, este util un sistem de distribuire a specialiștilor bazat pe managementul riscului, corespunzător dificultății fiecărui caz. Lista largită a indicatorilor de risc de contrainformații trebuie stabilită pe categorii analitice, ceea ce conduce la dezvoltarea și tratarea profesională a sistemului de evaluare.

Punctele decizionale în care indicatorii de risc de contrainformații ar trebui să joace un rol important în procesul de evaluare a riscurilor de securitate sunt următoarele:

- Revederea formularelor de securitate și a informațiilor rezultate din bazele de date guvernamentale și locale, pentru stabilirea necesității ca un investigator cu pregătire și experiență contrainformativă să fie abilitat să conducă un interviu de securitate extins

- Reluarea completă a investigațiilor pentru a stabili dacă trebuie efectuat un interviu de securitate pe specificul unui anumit serviciu de spionaj sau elemente de natură contrainformativă

- Stabilirea acțiunilor ulterioare necesare clarificării situației, cum ar fi testul poligraf, verificarea suplimentară și a altor baze de date, sau verificarea trasabilității utilizării computerului personal sau de serviciu. Acțiunea cea mai potrivită depinde de fiecare caz în parte, de specificul combinației de indicatori de risc de contrainformații puși în evidență. Practic, nu există în nici un stat standarde naționale de investigații de contrainformații care să indice acțiunile necesare în anumite circumstanțe specifice.

Ofițerii operativi ai serviciilor de spionaj sunt permanent sub presiunea recrutării de agenți. Avansarea în carieră a acestora depinde de acest lucru, dar în același timp trebuie și să evite să fie prinși. Ca urmare, mai degrabă aceștia se orientează către cea mai ușoară sau cea mai disponibilă țintă, decât să-și asume riscul

cele mai valoroase ținte. Practica a demonstrat că în multe situații, personalul auxiliar de tipul secretarelor, operatorilor de calculatoare sau personal de întreținere, oferă posibilitatea accesării unor informații de mare interes.

Comportamente care atrag atenția serviciilor de spionaj

Unele comportamente într-o țară străină sau în cadrul întrevederilor cu oficiali străini, sunt considerate de natură să atragă atenția serviciilor de spionaj sau grupărilor teroriste. Ca și în cazul anterior, semnificația multora dintre aceste comportamente depinde și de țara în care se manifestă sau din care fac parte oficialii străini. Riscul este cu atât mai mare cu cât țara respectivă este cunoscută cu preocupări de spionaj sau cu activități teroriste.

Tipurile de comportamente care atrag atenția sunt următoarele:

- orice acțiune de tip telefoane regulate, mesaje transmise prin e-mail, pachete sau bani trimise sau primite, vizite la rude, prieteni sau asociați din țara respectivă. Cel mai frecvent, serviciile de spionaj sau grupările teroriste sunt interesate de contactele de orice natură bazate pe afecțiuni sau obligații<
- orice implicare într-o activitate ilegală într-o țară străină, pe timpul călătoriilor în interes de serviciu sau personal. În multe țări, serviciile de securitate monitorizează locurile în care se practică prostituția, barurile de homosexuali, zonele în care se consumă droguri, dar și piața neagră, distribuția de materiale religioase sau exportul ilegal al unor bunuri de patrimoniu<
- comportamentul de negare, blamare sau neacceptare al politicii naționale sau formei de guvernământ naționale, sau manifestarea unor dificultăți financiare, a unor probleme legate de consumul de alcool, ori deviații sexuale exploatabile de serviciile de spionaj<
- mediu de relații sau prieteni care cunosc faptul că un individ are acces la informații clasificate.

Persoanele care călătoresc în străinătate sau desfășoară activități în țări străine trebuie pregătite contrainformativ pentru a identifica situațiile în care ar putea fi cultivate, observate sau monitorizate de serviciile de securitate sau de informații din țările respective. Indicatorii că un individ este deja o țintă sunt următorii:

- pe timpul călătoriilor în străinătate, o persoană pe care o cunoaște acolo încearcă să obțină informații despre domeniul de activitate, acces la informații, structura organizatorică sau viața personală. O altă persoană întâlnită în acea țară demonstrează că știe unele aspecte legate de locul de muncă sau viața personală, iar acest lucru nu se poate explica decât prin punerea în temă a persoanei respective.
- în calitate de turist, individul observă că este urmărit sau că sunt monitorizate convorbirile din camera de hotel, telefonice, sau mesajele e-mail.
- o persoană care transportă documente guvernamentale sau de afaceri sensibile constată că bagajele sau computerul au fost cercetate sau furate.
- unei persoane i se acordă atenție de către o prostituată din hotel, fără a întreprinde nici o acțiune în acest sens.
- calatoria într-o țară străină care este plătită de altcineva decât membri ai familiei sau angajator, cum ar fi invitația de a participa la o conferință,

- simpozion, organizat de o țară străină pe cheltuiala gazdei.
- individul este contactat de un conațional care lucrează pentru o companie din țara respectivă.
 - primirea unei solicitări prin e-mail din partea unei surse străine, de a transmite informații referitoare la domeniul de activitate sau organizația din care face parte individul.
 - un individ care nu intenționează să-și schimbe locul de muncă, este contactat de un "head-hunter" sau de o altă persoană care dorește un interviu pentru o ofertă de loc de muncă tentant. La întrebările referitoare la experiența de muncă anterioară, nu se poate răspunde fără divulgarea unor informații sensibile despre organizație care nu trebuie divulgate unei terțe părți.
 - un vizitator străin într-o firmă, dorește să se întâlnească și să socializeze cu personal autorizat pentru acces la informații clasificate de aceeași etnie sau cu valori culturale comune.
 - un cetățean din țara vizitată îi propune să lucreze pe post de consultant plătit
 - un cetățean din țara vizitată sugerează că ar putea ajuta cu un apartament mai bun, un loc de muncă sau tratament medical.
 - un cetățean din țara vizitată sugerează că poate ajuta individul sau familia acestuia din punct de vedere financiar, de exemplu plata studiilor pentru copii, cumpărarea unei mașini sau plata tratamentelor medicale.
 - un prieten sau o cunoștință încurajează individul să trăiască pe cheltuiala sa, după care se oferă să îl ajute în menținerea stilului de viață.
 - un prieten sau o cunoștință încurajează individul în resentimentele, nemulțumirile față de angajator sau opoziția față de politica guvernamentală, după care se ofera să îl ajute

Suspiciunea referitoare la spionaj sau activități teroriste include atât suspiciunea ca persoana să fi fost recrutată de un serviciu de informații străin cât și suspiciunea că din proprie inițiativă, o persoană s-ar putea pune la dispoziția unui asemenea serviciu. Suspiciunea referitoare la recrutare include suspiciunea de stimulare a cooperării și cea de vulnerabilitate la presiune sau șantaj. Ca și ceilalți indicatori, semnificația acestora depinde în mare măsură de țara străină implicată. Riscul este cu atât mai mare cu cât țara este cunoscută cu intenții agresive de culegere de informații sau este asociată cu activități teroriste. Semnificația depinde de frecvența și amploarea contactelor, dar și de interesele și domeniul de activitate ale contactelor străine.

Indicatori de vulnerabilitate la șantaj sau presiuni

Deși mulți spioni și-au oferit serviciile din proprie inițiativă sau s-au arătat dispuși să fie recrutați, serviciile de informații străine uzează de șantaj și presiuni pentru atingerea scopurilor lor. Se pot evidenția două circumstanțe generale în care un individ este vulnerabil la șantaj sau presiuni. Prima, este cea în care individul are un comportament care, odată probat, îi poate cauza probleme majore cu soția, familia sau angajatorul, sau poate afecta negativ statutul personal, profesional sau al comunității.

A doua circumstanță ține de prezența unei rude sau prieten în țara străină pe care o servește un serviciu de informații, a cărei viață poate fi îmbunătățită sau poate deveni mult mai dificilă, funcție de disponibilitatea de cooperare a subiectului cu serviciul de informații respectiv. Ofițerii operativi ai serviciilor de informații înțeleg natura umană și știu că un spion pregătit care și-a oferit voluntar serviciile, este mult mai eficient și de încredere decât unul care este supus la presiuni pentru a coopera. Un serviciu de informații sau de securitate, mai degrabă solicită informații oferind beneficii, decât să urmeze calea amenințărilor. Este știut faptul că serviciile pot face viața unui individ, a familiei sau prietenilor, și mult mai frumoasă dar, dacă este cazul, și de coșmar. Dacă ținta pe care vor să o recruteze cunoaște pe deplin ambele variante, este posibil ca amenințările explicite să nu mai fie necesare.

Vulnerabilitatea la șantaj și presiuni este dificil de evaluat atunci când vulnerabilitatea este conștientizată doar de subiect. Totodată, indivizii reacționează diferit în circumstanțe similare. Mulți dintre cei care aplică pentru autorizarea accesului la informații clasificate sau care dețin documente de securitate care le permit accesul la informații clasificate, răspund negativ la întrebările legate de posibilitatea de a fi supuși la șantaj sau presiuni, știind că acest lucru conduce la avizarea negativă sau la retragerea documentelor de securitate. Alții, mult mai puțini, răspund pozitiv, recunoscându-și vulnerabilitățile.

Indicatorii de vulnerabilitate la șantaj sau presiuni includ următoarele aspecte:

- un individ manifestă o teamă exagerată față de serviciile de securitate și ceea ce pot provoca familiei sau prietenilor
- un individ este influențabil cu ușurință sau deosebit de cooperant, nu știe să răspundă cu "nu" sau evită orice conflict sau confruntare
- rude, prieteni sau parteneri de afaceri dintr-o țară străină, ar putea fi ajutați dacă individul acceptă să furnizeze informații clasificate, dar ar putea fi afectați negativ dacă individul refuză
- comportamentul sexual pe timpul călătoriilor în străinătate sau al misiunilor în străinătate pot cauza dificultăți majore, dacă sunt date în vileag
- debite semnificative către un guvern străin sau cetățeni străini, interese financiare străine care ar putea fi influențate de respectivul guvern
- orice ofensă considerată penală într-o țară străină, chiar dacă este rar pedepsită, cum ar fi spre exemplu schimbul de monedă la piața neagră.

Motivația pentru spionaj este considerată ca un rezultat al interacțiunii complexe dintre vulnerabilitățile unei persoane și situații circumstanțiale. Vulnerabilitățile unei persoane includ elemente de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate, dar și caracteristici de personalitate care sunt des întâlnite la persoanele care comit acte de spionaj. Atât timp cât aceste caracteristici de personalitate sunt întâlnite și la o serie de indivizi de succes, ele nu pot constitui elemente descalificatoare pentru autorizarea accesului la informații clasificate. Indicatorii se referă la tipare comportamentale de nedorit, nu la un singur tip de comportament.

- *Comportament antisocial*: implicarea în încălcări mărunte ale legislației care indică predispoziție pentru violarea legilor și regulilor unanim acceptate, obiceiul de a minți, denaturarea adevărului, exagerarea grosolană sau neîndeplinirea promisiunilor și angajamentelor. Lipsa de scrupule și dezinteresul față de urmările comportamentului propriu asupra celor din jur. Plăcerea de a nu respecta regulile jocului și tendința de a-și atinge obiectivele prin orice mijloace.

- *Impulsivitate*: a face ceea ce simți pe moment, fără a ține cont de sarcini, obligații și consecințele pe termen lung asupra celorlalți. Obiective sau câștiguri care pot fi rapid obținute sunt supraevaluate, în vreme ce cele mai greu de obținut sunt subevaluate. Atunci când acest tipar se manifesta la un tânăr, el este caracterizat ca imatur. Indivizii impulsivi nu par preocupați de îndatoriri și obligații și induc impresia de oameni lipsiți de griji și indolenți. Asemenea persoane nu tolerează plictiseala și deseori necesită stimulare constant. Inabilitatea de a tolera frustrările poate conduce la izbucniri bruște de ostilitate și violență.

- *Grandoare*: se manifestă sentimente de auto-importanță în orice acțiune. Imaginea abilităților proprii este grosolan amplificată, astfel încât dezaprobarea și amărăciunea împotriva celor ce nu recunosc aceste talente sunt inevitabile. Nevoia de laude și sensibilitatea la critici domină relațiile cu ceilalți. Reacția dură la critici și răspunsul cu furie, chiar la cele constructive sau bine intenționate, sunt manifestări comune. Deasemenea, fantezia de a se privi ca un James Bond și manifestarea fațisă a fascinației față de spioni și activitatea lor, indică grandoarea.

- *Narcisim*: percepția lumii numai din perspectiva modului în care este afectată propria persoană. Deseori, narcisismul implică tratarea celorlalți ca pe obiecte ce pot fi manipulate pentru obținerea de beneficii în interes propriu sau pentru îndeplinirea plăcerilor personale.

- *Vindicativitate (spirit de răzbunare)*: permanenta senzație de nemulțumire față de șefi, angajator, guvern justificată prin faptul că persoana s-ar fi simțit amenințată cu violența sau alte răzbunări de orice natură.

- *Căutare a riscului*: asumarea unor riscuri doar pentru trăirea unor senzații tari, fără a-și pune problema consecințelor pe termen lung.

- *Incapacitatea de a îndeplini angajamentele*: tendința de a devia de la o relație sau slujbă la alta fără motive serioase și lipsa loialității față de orice și oricine. Capacitate limitată de exprimare a emoțiilor, atât a celor pozitive cât și negative.

- *Orgoliu excesiv*: așteptări nejustificate de tratament special pozitiv. Asemenea persoane se așteaptă să primească tot ce-și doresc și devin foarte agitate, tulburate atunci când li se refuză

- *Comportament deviant de natură financiară*: nevoi financiare nejustificate sau preocuparea excesivă pentru acumularea de bani sau de bunuri

- *Orice vulnerabilitate identificată* care poate fi asociată consumului de alcool sau droguri, fapte contravenționale sau penale, comportamente sexuale sau alte deviații de comportament prevăzute ca elemente de incompatibilitate privind accesul la informații clasificate

- *Ascunderea sau interpretarea eronată în mod deliberat*, a oricăror date completate în formularele de securitate sau pe timpul interviului de securitate

A fi spion presupune și angajarea într-o serie de activități care implică posibilitatea observării multor comportamente deosebite. Uzual spre exemplu, este ca cei recrutați de serviciile de informații sau care își oferă de bună voie serviciile, să iasă la contact cu ofițerii operativi. Spionii trebuie să obțină informații, de multe ori aceste informații trebuind a fi copiate și scoase sub un suport oarecare din zona de securitate în care sunt păstrate. Totodată, aceste informații trebuie să ajungă la cei interesați, iar aceasta presupune ca ele să fie păstrate și pregătite, de multe ori la domiciliu după care transmiterea propriuzisă se face în locuri conspirative, secrete, la ore și în locuri mai puțin obișnuite. Cei care le furnizează primesc de regulă, sume de bani în schimbul acestora, bani care trebuie depozitați, cheltuiți sau ascunși. Stresul generat de fiecare din aspectele menționate influențează de multe ori comportamentul unui spion.

Schimbările comportamentale asociate activităților de spionaj sau terorism sunt în multe cazuri observabile, atragând atenția celor din jur, care încearcă să-și explice aceste deviații de comportament. Unii dintre cei din jur devin suspicioși și împărtășesc aceste suspiciuni și cu alte persoane. Cateodată aspecte de acest gen se pun în evidență la reinvestigarea de securitate efectuată cu ocazia revalidării accesului sau a ridicării nivelului de acces. În această idee, este foarte importantă cunoașterea indicatorilor de contrainformații și implicațiile din punct de vedere contrainformativ ale unui indicator care se manifestă frecvent dar nu este recunoscut. Chiar în aceste circumstanțe, când există suspiciuni, unele persoane ezită să acționeze aducând la cunoștința celor în drept aspectele de interes, sau modul de acțiune este impropriu. Cazuistica multor servicii de contrainformații și securitate a demonstrat că de multe ori, lucrătorii și chiar șefii au ignorat raportarea situațiilor clare de punere în evidență a indicatorilor de contrainformații, luând măsuri pe linie de comandă asupra acestora, întrucât nu au avut viziunea din punct de vedere contrainformativ.

Bibliografie:

- [1]. Office of the National Counterintelligence Executive, Annual report to Congress on foreign economic collection and industrial espionage-2005. NCIX 2005-10006, April 2005.
- [2]. KROFCHECK, J.L., Gelles, M.G. (2006). Behavioral consultation in personnel security: Training and reference manual for personnel security professionals. (Appendix A: Assessing Competing Identities). Yarrow Associates.
- [3]. GOTTFREDSON, M.R., Hirshi, T. (1990). A general theory of crime. Stanford University Press.
- [4]. PARKER, J.P., Wiskoff, M.F. (1992). Temperament constructs related to betrayal of trust (Tech. Report 92-002). Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center.

PROIECTAREA UNOR PROGRAME DE FORMARE ȘI CERTIFICARE A SPECIALITĂȚILOR ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII

Petre PORADICI*

Is a great need for government and military services to field well-trained and competent security personnel. Adequate training is essential for competent performance. Despite this relationship, several national-level security reviews have criticized the training and performance of security personnel.

Asigurarea unei pregătiri adecvate a personalului care își desfășoară activitatea în domeniul securității, constituie un deziderat al structurilor guvernamentale, având drept scop creșterea eficienței activității și asigurarea unui climat de securitate predictibil, cu menținerea riscurilor de securitate în limite controlabile.

Statutul României de stat membru NATO, a impus alinierea standardelor naționale de protecție a informațiilor naționale clasificate la standardele de protecție a informațiilor NATO clasificate, ceea ce a presupus implementarea unei legislații specifice, care diferă din multe puncte de vedere față de abordarea existentă înainte de aderarea României la NATO.

Deși în faza de preaderare, un număr important de specialiști din domeniul securității, au participat la programe de transfer de expertiză organizate de Oficiul NATO pentru Securitate, sau Autoritățile Naționale de Securitate din state membre NATO, *până în prezent, la nivel național, nu s-a dezvoltat un program profesional de pregătire a personalului care lucrează în domeniul securității.*

O analiză imparțială asupra profesiunilor în domeniul securității, pune în evidență faptul că, instituțiile cu atribuții în domeniul securității naționale dispun de infrastructuri de pregătire a personalului propriu și împărtășesc cerințe de instruire *insuficient de detaliat definite*. Programele de pregătire ale acestora sunt, în general, specifice fiecăreia dintre ele, fapt care, din punct de vedere al activităților de protecție a informațiilor clasificate, conduce la *deficiențe și diferențe calitative, multiplicarea eforturilor, creșterea costurilor și incoerența indicatorilor de performanță.*

Un studiu efectuat în SUA în anul 2002 pe această temă (Tippit, Rizzoli, Baker, Miller- Baseline definition of the security profession-Interim Report), caracteriza munca în domeniul securității, ca o „profesionalizare prin practică”, datorită lipsei majore a unor fundamente academice și a faptului că mulți dintre cei încadrați în aceste structuri intră în sistem fără o pregătire anterioară în domeniul securității. Totodată, datorită „furcilor caudine” prin care trebuie să treacă cei ce intră în sistem, credibilitatea acestei profesii este scăzută. Alte motive care denaturează percepția asupra acestei profesii țin de diversitatea pregătirii, profilului și responsabilităților celor ce lucrează în acest domeniu.

Cu toate acestea, o serie de cercetatori (Fischer - Investigating professional development and certification programs for security job incumbents-,SUA 2004,

* Comandor (r), Direcția Generală de Informații a Apărării

Developing training policy for security practitioners-Tippit, Rizzoli, Denk, 2004), au fundamental principiile pregătirii personalului în domeniul securității, rezultatele acestora constituind un model care, adaptat la specificul național și instituțional, poate fi pus în practică cu efecte benefice.

Ideea din acest studiu, este de a pune în evidență deprinderile standard necesare practicienilor din domeniul securității și dezvoltarea unor definiții fundamentale pentru aceasta profesie, în termeni de taxonomie, care să descrie activitățile efectuate în fiecare din domeniile securității: organizarea/administrarea securității, securitatea personalului, securitatea fizică, protecția informațiilor, securitatea industrială și securitatea sistemelor informatice și de comunicații (INFOSEC). Aceste taxonomii trebuie să constituie un prim pas în dezvoltarea unei descrieri competente referitoare la *obiectul activității personalului din domeniul securității*.

Deprinderile standard descriu criteriile de competență pentru această profesie și pun în evidență cunoștințele și deprinderile pe care trebuie să le posedă un lucrător . Taxonomiile constituie punct de plecare, în condițiile în care deprinderile standard se vor baza pe acestea, ceea ce presupune examinarea taxonomiilor înainte de dezvoltarea standardelor. Metodologia de abordare a acestei probleme pornește de la gradualitatea pozițiilor în domeniul securității, începând de la nivelul lucrătorului, până la nivelul decidentului. Deși deprinderile standard pot avea multiple aplicații, acest studiu este focalizat asupra a 5 dintre acestea: *definirea pregătirii, evaluarea pregătirii, evaluarea criteriilor de performanță, definirea cerințelor postului și certificarea*.

Fiecare dintre aceste aplicații generează cerințele de dezvoltare specifice necesare utilizatorilor finali ai standardelor de pregătire, în vederea îndeplinirii atribuțiilor funcționale la nivelul de performanță prevăzut de fișa postului.

Obiective

Obiectivele studiului sunt următoarele:

- Analizarea taxonomiilor pentru cele 6 domenii ale securității pentru fundamentarea definirii profesiei
- Dezvoltarea deprinderilor standard necesare fiecărui domeniu al securității
- Documentarea metodei utilizate pentru dezvoltarea deprinderilor standard
- Elaborarea unei metodologii care să ajute utilizatorii finali în aplicarea deprinderilor standard în scopul definirii pregătirii, evaluării pregătirii, evaluării criteriilor de performanță, definirii cerințelor postului și certificării.

Metoda utilizată în vederea atingerii obiectivelor menționate, se bazează pe analizarea responsabilităților ce revin prin lege structurilor cu atribuții în domeniul securității naționale, în scopul dezvoltării taxonomiilor care descriu activitatea de protecție a informațiilor clasificate.

Deprinderi standard

Pentru fiecare din domeniile securității se pot stabili seturi de deprinderi standard care descriu ce trebuie să facă lucrătorul precum și cunoștințele și deprinderile necesare îndeplinirii cu succes a atribuțiilor funcționale corespunzător stadiilor de inițiere, execuție și decizie (conducere). Mai concret, fiecare set de deprinderi standard, cuprinde următoarele elemente:

- *Taxonomia activității.* Se definesc trei categorii de taxonomii care descriu ce trebuie să facă lucrătorul, sub forma: *responsabilități majore, (RM), activități majore, (AM), și indicatori (criterii) de performanță, (IP).*
- *Nivelul de cunoștințe și performanță al activităților majore, așteptat de evaluatori.* Pentru fiecare din stadii (inițiere, execuție, decizie), se stabilesc cunoștințele și nivelul de performanță corespunzătoare activităților majore.
- *Modul de utilizare a cunoștințelor și deprinderilor, așteptat de evaluatori.* Acest element se referă la punerea în practică a cunoștințelor și deprinderilor, pe fiecare dintre stadii, și vizează concret, capacitatea de a lucra în echipă, de luare a deciziilor și rezolvare a problemelor.
- *Complexitatea cunoștințelor și relevanța deprinderilor așteptate de evaluatori pentru fiecare nivel (inițiere, execuție, decizie).*

Din punct de vedere al taxonomiei activității se pot diferenția patru modalități de utilizare a acestora:

1. Adoptarea prin consens, a arhitecturii profesiei în domeniul securității
2. Dezvoltarea unui limbaj propriu profesiei în domeniul securității
3. Definirea competențelor esențiale specifice practicienilor din domeniul securității în scopul asigurării pregătirii personalului
4. Definirea nivelului de performanță așteptat pentru diferitele stadii (inițiere, execuție și decizie).

Primele două utilizări sunt de natură să descrie profesia în sine. Celelalte două utilizări definesc necesitățile de pregătire și nivelul de performanță așteptat corespunzător nivelurilor pe scara ierarhică.

Certificarea

Certificarea este procesul de determinare a capabilității individului de a îndeplini criteriile stabilite prin standarde. Acest proces poate avea loc în diferite modalități și poate fi efectuat de entități diferite (agenții/structuri cu responsabilități în domeniul securității, școli/instituții de învățământ, asociații profesionale, etc.). Toate procesele de certificare pretind candidaților să îndeplinească criteriile și standardele stabilite de autoritățile de certificare. Standardele de deprinderi sunt utile în stabilirea acestor criterii și standarde.

Certificarea profesiei, disciplinei si deprinderilor

Certificarea profesiei este în general, atributul asociațiilor profesionale, a instituțiilor, a practicienilor, în baza experienței profesionale și a educației/formării anterioare.

Certificarea disciplinei este în mod uzual, atributul asociațiilor profesionale, a instituțiilor sau practicienilor care efectuează activități cu caracter tehnic, activitatea desfășurându-se în urma unei pregătiri și instruirii complete, dovedite cu documente justificative, corespunzător specificului disciplinei, a experienței, și a eficienței demonstrate în exercitarea atribuțiilor funcționale.

Certificarea deprinderilor pentru un lucrător se bazează pe cursuri de instruire complet absolvite, experiența în activitatea specifică, funcții specifice îndeplinite de-a lungul timpului, performanța dovedită prin testări periodice, etc. Cele mai comune forme de certificare a deprinderilor sunt date de certificarea pregătirii de bază și certificările testărilor periodice.

Programe de certificare

Uzual, certificarea se efectuează printr-un program de certificare care conține criteriile, standardele și procedurile de certificare pentru evaluarea candidaților eligibili. Programele de certificare definesc standardele de certificare, permit evaluarea competențelor candidaților în raport cu criteriile și standardele de certificare și certifică sau nu, candidații care îndeplinesc criteriile de eligibilitate.

Considerații de natură juridică

Programele de certificare trebuie să fie reglementate legal, permițând candidaților o competiție corectă și transparentă. Spre exemplu, un aspect important este cel legat de validitatea testelor sau a altor proceduri utilizate în măsurarea competențelor candidaților. Acest lucru are în vedere și acțiunile legale împotriva persoanelor cu drept de decizie în angajare, promovare, numire în funcții, dacă criteriile, standardele sau procedurile de certificare sunt puse sub semnul întrebării. Asigurarea validității testelor este o chestiune tehnică care necesită expertiză profesională în evaluarea competenței, pe baza unor reglementări cu valoare juridică clară. Totodată, entitățile care dezvoltă programe de certificare trebuie să se asigure că echipa de dezvoltare a programelor include persoane care au experiența necesară.

Criterii si standarde de certificare

Criteriile de certificare variază în funcție de programul și tipul certificării. Multe dintre criterii au fost menționate anterior (statutul profesional, experiența anterioară, funcțiile îndeplinite, eficiența demonstrată, testele de performanță, etc.). Unele criterii referitoare la performanța activităților și la cunoștințele și deprinderile necesare au legături directe cu standardele de deprinderi. Spre exemplu, sunt corelații directe între procesul de instruire, funcțiile și experiența deținute și testele de performanță susținute. Criteriile care nu sunt relaționate cu performanța activităților sau cunoștințele și deprinderile necesare, depind în mică măsură sau nesemnificativ de standardele de deprinderi. Spre exemplu, criterii nerelaționate sunt cele de statut profesional, cerințe de avansare în carieră și nivel general al educației.

Stabilirea criteriilor și standardelor de certificare

Standardele de certificare sunt cote de nivel pe care candidații certificați trebuie să le atingă pentru fiecare dintre criteriile de certificare. Atât criteriile, cât și standardele de certificare trebuie să răspundă următoarelor întrebări:

- Ce ar trebui să fie capabil să facă un lucrător certificat ?
- Cât de bine ar trebui să facă ?
- Ce cunoștințe și deprinderi ar trebui să dețină lucrătorul ?

Trebuie menționat faptul că aceste întrebări sunt foarte apropiate de cele specificate la aplicația de definire a instruirii. Rezultatul acestei aplicații este un set de obiective ale instruirii care definesc ce anume trebuie să fie capabili să facă cei instruiți la finalizarea procesului de instruire, în termeni de sarcini specifice, condiții și standarde. Obiectivele au fost dezvoltate prin activitățile majore corespunzătoare unui anumit nivel de experiență, stabilirea standardelor de deprinderi ce trebuie avute în vedere în procesul de instruire și dezvoltarea obiectivelor de instruire corespunzătoare. În dezvoltarea criteriilor și standardelor de certificare, primii doi pași sunt identici, iar pasul trei devine *identificarea criteriilor și standardelor*.

Cu toate paralelismele existente între Definierea instruirii și Certificare, se pot evidenția și importante diferențe. În primul rând, instruirea este definită adeseori pentru faza de inițiere la intrarea în sistem, în vreme ce programele de certificare se adresează lucrătorilor și decidenților. Al doilea aspect de diferențiere constă în faptul că nivelul academic, cunoștințele și deprinderile nu sunt luate în considerare la definirea instruirii, în vreme ce la certificare constituie elemente relevante, mai ales pentru certificarea decidenților (funcțiilor de conducere). Spre exemplu, un program de certificare trebuie să trateze detaliat cunoștințele și deprinderile necesare, precum adaptabilitatea, construirea consensului, îndrumarea subordonaților, organizarea, planificarea, dar și abilitățile academice precum exprimarea verbală, în scris, utilizarea deprinderilor interpersonale, ca fiind criterii importante pentru certificare.

Evaluarea candidaților în vederea certificării

Un program de certificare trebuie să conțină modalitatea de evaluare a calificării candidaților în raport cu criteriile și standardele de certificare. Evidențele calificărilor trebuie specificate cu claritate, putând consta din certificate/atestare de instruire, înregistrări ale încadrărilor anterioare (locurile de muncă și funcțiile deținute), aprecieri/evaluări scrise ale șefilor, evaluări de performanță, teste de cunoștințe, etc. Standardele de deprinderi pot fi utilizate pentru stabilirea criteriilor și standardelor unor forme variate de evidențe ale calificărilor deținute. Pentru exemplificare, să admitem trei criterii uzuale în programele de certificare a disciplinei și deprinderilor: (1) completitudinea instruirii, (2) evaluarea performanței și (3) testarea cunoștințelor.

Un program de certificare bazat pe completitudinea instruirii (1), ar trebui să certifice faptul că tematica acoperă în profunzime subiectele impuse de criteriile și standardele de certificare, să asigure că instruirea este efectivă și în concordanță cu obiectivele, iar cei instruiți confirmă prin rezultate eficiența pregătirii. Evaluarea instruirii descrie modul de utilizare al standardelor de deprinderi în scopul

asigurării acoperirii necesarului de pregătire. În mod practic, autoritatea de certificare trebuie să-și bazeze deciziile pe evidențe, indiferent de forma de prezentare (opinia experților, reputația cursului, performanța foștilor cursanți, etc.). Totodată, evidențele certificării trebuie să se regăsească sub forma decisă de autoritatea de certificare (certIFICATE, diplomă, scor de test, punctaj).

Evaluarea performanței prin testele de performanță poate fi utilizată de către supervisor pentru lucrătorii subordonați, dar la fel de bine, se poate utiliza și pentru evaluarea instruirii sau în certificări de diferite tipuri.

Un program de certificare bazat pe testarea cunoștințelor prin utilizarea testelor scrise, poate avea diferite forme cum ar fi chestionare cu mai multe variante de răspuns, întrebări închise, întrebări deschise, etc. Standardul cel mai semnificativ este cel al complexității deprinderilor ocupaționale și tehnice. Standardele de taxonomie și cel al nivelului cunoștințelor academice pot fi utilizate, dar este mai dificilă transpunerea în elemente de test.

Să presupunem pentru exemplificare, elaborarea unui test pentru deprinderile ocupaționale și tehnice. Trebuie făcute următoarele observații:

- Deprinderile ocupaționale și tehnice dictează topica elementelor de test prin descrierea cunoștințelor și deprinderilor necesare unei activități prestate cu competență
- Deprinderile ocupaționale și tehnice oferă suficiente detalii pentru a permite scrierea unor elemente de test cu adevărat semnificative
- Informațiile din componența testelor trebuie să se bazeze pe surse valide și verificabile
- Elementele de test trebuie elaborate de experți recunoscuți în domeniu.

Concluzii

Studiul de față are drept scop intenția de a construi un consens referitor la arhitectura profesiei în domeniul securității și a unui limbaj comun, precum și de a defini esența competențelor necesare practicării acestei profesii potrivit diferitelor funcții în domeniu. Totodată, s-a intenționat punerea bazelor pentru îndeplinirea obiectivelor din domeniul securității personalului, din punct de vedere al taxonomiei, dezvoltării standardelor de deprinderi și ghidurilor de aplicare, dar documentarea metodelor utilizate. În același timp, s-au pus la dispoziție și resursele și instrumentele necesare îndeplinirii obiectivelor propuse.

Mai departe, este o chestiune care ține de decidenții din domeniul securității, de comunitatea de securitate, de a implementa standardele prin aplicații practice, pornind de la ideea că elementele acestui studiu sunt mai degrabă propuneri și recomandări de instrumente și metode, care pot fi îmbunătățite în funcție de cerințele particulare ale diferiților potențiali beneficiari.

Nu în ultimul rând, atâta timp cât disciplinele asociate domeniului securității sunt supuse obiectiv unei dinamici accentuate, este evidentă necesitatea modificării standardelor în vederea reflectării schimbărilor atunci când acestea se produc.

Implementarea aplicațiilor necesită experiență tehnică și profesională îndelungată și relevantă, mai mult decât ceea ce s-ar putea regăsi doar într-un expert pe unul din domenii. O serie de aplicații, cum ar fi evaluarea performanței și

certificarea, au implicații juridice semnificative. În aceste condiții, specialiștii în managementul resurselor umane și din domeniul securității, vor putea utiliza direct standardele propuse în multe aplicații dar, acolo unde aceste aplicații ar putea avea un impact asupra deciziilor legate de locul de muncă al unui individ, este indicat să se apeleze la consilieri juridici și experți în domeniu, pentru a lua decizia cea mai corectă.

Bibliografie:

- [1]. BRANNICK, M.T., & Levine, E.L. (2002). *Job analysis: Methods, research, and applications for human resource management in the new millennium*. Thousand Oaks, CA Sage.
- [2]. CASCIO, W.F. (1991). *Applied psychology in personnel management*. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.
- [3]. FISCHER, L.F. (2004). *Preferences and priorities for professional development programs. Management and executive perspectives on the security workforce (Interim Report)*. Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center.
- [4]. MARSHALL-MIES, J.C., & FISCHER, L.F. (2003). *Preferences and priorities for professional development programs. Focus group perspectives on the security workforce (Interim Report)*. Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center.
- [5]. MARSHALL-MIES, J.C., LUPTON, T.B. & FISCHER, L.F. (2003). *Review of (ISC)2 training and certification programs to inform the development of a model for certifying security professionals. (Interim Report)*. Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center.
- [6]. MCCORMICK, E.J. (1979). *Job analysis*. New York, Amacom
- [7]. SIMPSON, H.K., FISCHER, L.F., TIPPIT, J.D., RIZZOLI, R., & DENK, R.P. (2004). *Development of training policy for security practitioners (Management Report PERS-MR-04-6)*. Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center.
- [8]. TIPPIT, J.D., & ASKIA, P.F. (2002). *A study of professional development programs*. Foster City, CA, The Tippit Group.
- [9]. TIPPIT, J.D., & RIZZOLI, R.A. (2001). *A study to define the Defence Security Service training mission as mandated by regulatory issuance and agreement (Interim Report)*. Foster City, CA, The Tippit Group.
- [10]. TIPPIT, J.D., & RIZZOLI, R.A. (2003). *A study to define the Intelligence community training mission as mandated by regulatory issuance and agreement (Interim Report)*. Foster City, CA, The Tippit Group.
- [11]. TIPPIT, J.D., RIZZOLI, R.A., Denk, R.P., & Fischer, L.F. (2001). *Defining the DSS training mission (Management Report PERS-MR-01-5)*. Monterey, CA: Defense Personnel Security Research Center.
- [12]. TIPPIT, J.D., RIZZOLI, R.A., BAKER, S., & MILLER, M.A., (2002). *Baseline definition of the security profession (Interim Report)*. Foster City, CA, Tippit Group.

UNIUNEA EUROPEANĂ – O POLITICĂ DE SECURITATE PROACTIVĂ ÎN SECOLUL XXI. PARTENERIATUL NATO – UE

Dr. Ioan Codruț LUCINESCU*

The central aim of European Security and Defence Policy (ESDP) is to provide military and civilian assets for international conflict prevention and crisis management. Since the EU seeks to promote non-violent settlement of conflicts, alongside the military capabilities the EU aims to emphasise the development of civilian capabilities which focus on the four priority areas (police, rule of law, civilian administration and civil protection capacities) adopted at the June 2000 Feira European Council.

ESDP seeks to strengthen and consolidate the EU's alliance with the US and Canada within the framework of NATO, and it aims to heed the principles of the Charter of the United Nations. ESDP's purpose is not to replace but to complement NATO.

Consolidarea parteneriatului NATO-UE

Evoluția Parteneriatului Euro-Atlantic dovedește faptul că schimbările mediului de securitate, ale priorităților Alianței s-au reflectat și asupra acestuia. Alianța Nord-Atlantică este principalul garant al securității în spațiul euro-atlantic și reprezintă rezultatul implicării Statelor Unite în protejarea intereselor comune în Europa.

NATO și Uniunea Europeană au declanșat procese de extindere paralele în Europa Centrală și de Est, considerate însă ca fiind complementare pentru asigurarea în sens larg a securității. Această tendință a inclus dezvoltarea Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC), dar și asumarea unor responsabilități privind misiunile de menținere a păcii, în afara mijloacelor tradiționale de acțiune comune (ajutoare, declarații politice etc.).

Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) europeană, reprezintă un subiect important pe agenda relațiilor transatlantice, în special evoluțiile legate de proiectele de apărare. Nucleul franco-german a insistat pentru dezvoltarea unei capacități „autonome” în interiorul Uniunii, iar Marea Britanie s-a alăturat pentru a compensa refuzul său de a participa la Uniunea Economică și Monetară, dar și pentru a media între cele două tendințe.

Un compromis a fost încheiat în cursul reuniunii Alianței Nord-Atlantice de la Washington (23-25 aprilie 1999), șefii de stat și de guvern lansând proiectul privind dezvoltarea *Identității Europene pentru Securitate și Apărare (ESDI) în interiorul NATO*. Consiliul European de la Köln (3-4 iunie 1999) a decis elaborarea unei *Politici Europene de Securitate și Apărare (PESA)* în cadrul PESC, constatând diferența de capacități militare dintre SUA și statele UE, evidentă în timpul crizei din Serbia/Kosovo¹.

Operațiunile desfășurate de Alianță în Peninsula Balcanică au demonstrat discrepanța enormă între potențialul expediționar al Statelor Unite și cel al

* **Academia Națională de Informații**

1 NATO Update, <http://www.nato.int/docu/update/2003/02-february/index-e.htm>

principalilor aliați europeni precum și decalajul tehnologic îngrijorător². În interiorul Alianței, diferența de capacități și potențialele sale consecințe politico-diplomatice a constituit unul dintre cei mai importanți stimuli ai reformării structurii și forțelor³.

În același timp, SUA au devenit mai preocupate de problemele de securitate din Orientul Mijlociu, Asia Centrală și de Nord-Est, decât fuseseră în timpul Războiului Rece, iar criza din Irak a intensificat aceste probleme. Totuși interesele comune, mult prea ample și importante, au estompat divergențele în ultimii ani, deși cererile Washingtonului pentru o implicare mult mai profundă a europenilor în zonele fierbinți gen Afganistan se repetă.

Uniunea Europeană a definitivat obiectivele PESA, incluzând *înființarea unei forțe de reacție rapidă*, destinată misiunilor tip „Petersberg”, în situațiile în care NATO decide să nu se implice („dreptul primei alegeri”) și *crearea sau consolidarea instituțiilor necesare aplicării acestora (Comitetul Reprezentanților Permanenți, Comitetul Politic și de Securitate, Comitetul Militar al Uniunii Europene, Unitatea de Planificare a Politicilor, Statul Major)*.

Parteneriatul NATO–UE este un tip de parteneriat între două entități cu funcții importante în spațiul de securitate euro-atlantic și nu numai. Aspectele sale concrete se referă la *Declarația NATO-UE asupra Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA)* și la *Acordurile „Berlin +”*.

Declarația NATO-UE asupra PESA a fost semnată la 16 decembrie 2002. Aceasta a permis, pe de o parte, accesul UE la capacitățile de planificare ale NATO pentru operațiile proprii și, pe de altă parte, reafirmarea următoarelor principii pe care se fundamentează acest parteneriat strategic: concertarea; egalitatea și respectul autonomiei decizionale a UE și a NATO; respectarea intereselor statelor membre ale UE și ale NATO; respectarea principiilor Chartei Națiunilor Unite; dezvoltarea coerentă, transparentă și cu sprijin mutual a unor capacități militare comune.

Extinderea Misiunilor Petersberg – Acordurile „Berlin +”

Consiliul European de la Sevilla (iunie 2002) a decis extinderea spectrului de misiuni Petersberg pentru a include și combaterea terorismului. În același timp, relația UE-NATO a căpătat o identitate instituționalizată prin adoptarea, în decembrie 2002, la Copenhaga, a Acordurilor NATO-UE privind accesul UE la mijloacele și capacitățile Alianței, altele decât cele naționale, în vederea derulării de operații sub conducerea Uniunii.

Cunoscute sub numele de *Acordurile „Berlin +”*, adoptate la 17 martie 2003, acestea prevedeau⁴: acord de securitate NATO – UE (schimb de informații clasificate în virtutea regulilor de protecție internă); garantarea accesului UE la capacitățile de planificare NATO, în vederea derulării unei operațiuni de gestionare a crizelor; prezumția de disponibilitate pentru UE a capacităților și mijloacelor colective ale

2 În anii 90, Alianța s-a implicat în stoparea conflictelor intrastatale de natură etnică din Balcani, a ajutat la constituirea democrațiilor din estul și centrul Europei, a stabilit noi relații și a consolidat cooperarea cu fostul adversar al organizației, Rusia.

3 Robert E. Hunter, *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion - or Competitor?*, RAND, 2002.

4 Politica Europeană de Securitate și Apărare, la www.mapn.ro/diepa/eveniment/20060713/Brosura_PESA.pdf

Alianței (inclusiv structurile de comandă și control și flota aeriană AWACS); mandat al adjunctului Comandantului Suprem al Forțelor Aliate în Europa (SACEUR) de a comanda, în principiu, o operațiune condusă de UE - în virtutea acestor acorduri acesta este întotdeauna un european -, precum și opțiuni de comandament european ale NATO⁵; modalități de consultare NATO – UE în contextul unei operații de gestionare a crizelor condusă de Uniune, care face apel la mijloace și capacități ale Alianței.

Încheierea acestor aranjamente a permis lansarea, în martie 2003, a primei operațiuni militare a UE – Concordia (în FYROM) și, ulterior, a operațiunii post-SFOR, Althea, în Bosnia-Herțegovina (în decembrie 2004).

Mai mult, în vederea sprijinului în ceea ce privește planificarea strategică, la Marele Cartier General al Puterilor Aliate (SHAPE) al NATO de la Mons (Belgia), a fost instalat un Stat Major Operațional al UE, iar la AFSOUTH, de la Neapole, care reprezintă Comandamentul Forței Inter-Arme a NATO pentru Operațiile din Balcani, s-a constituit un „Element de comandament al UE (EUCE)”. EUCE acționează pentru coordonarea misiunii din Bosnia și Herțegovina, acolo unde comanda UE este susținută de capacități NATO, realizându-se astfel diviziunea sarcinilor și responsabilităților între cele două entități⁶.

Șef al Statului Major al EUCE a fost numit chiar Șeful Statului Major al AFSOUTH, asistat de un director al UE pentru operații. Uniunea Europeană a obținut, astfel, acces la mijloacele și capacitățile colective ale NATO pentru operațiuni conduse de europeni, în care Alianța nu este angajată în mod direct.

Spre un parteneriat global NATO-UE

Combaterea eficientă a numeroaselor amenințări la adresa securității globale va solicita un parteneriat amplu între NATO și Uniunea Europeană.

Provocările de securitate actuale și de perspectivă includ pericole complexe, printre care se numără: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, statele-problemă, conflictele „înghețate”, criminalitatea organizată, amenințările cibernetice, penuria energetică, degradarea mediului și riscurile de securitate asociate, dezastrele naturale sau provocate de om, epidemiile și multe altele.

Pentru a-și consolida cooperarea, atât NATO, cât și Uniunea Europeană trebuie să se concentreze asupra întăririi capacităților lor cheie, creșterii interoperabilității și coordonării doctrinei, planificării, tehnologiei, echipamentului și instruirii.

Astfel, NATO a realizat capabilitatea operațională completă a Forței de Răspuns a NATO (NRF) - anunț făcut cu ocazia Summit-ului Alianței de la Riga din 2006. *Forța de Reacție Rapidă a NATO* este acum capabilă, cel puțin teoretic, să îndeplinească oriunde în lume misiuni care acoperă întreg spectrul de operațiuni încredințate de organismul transatlantic.

5 Gheorghe Văduva, *Dinamica parteneriatelor*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.13-14.

6 Bogdan Oproiu, *Două organizații, un singur lider*, în revista „Observatorul militar”, nr. 8/2005, <http://www.presamil.ro/OM/2005/08/04.htm>

Încă de la apariția sa în 2004, planul UE de a înființa *Grupuri Tactice de Luptă naționale și multinaționale* a devenit o prioritate majoră a Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA). Fiecare Grup Tactic de Luptă este compus din 1.500 de militari, iar două dintre aceste pachete de forțe de arme întrunite sunt acum permanent de serviciu, oferind Uniunii Europene o capacitate militară „pregătită să acționeze în orice moment” pentru a răspunde la crizele din întreaga lume. Cu toate acestea, este necesar ca eforturile să continue în domenii precum coordonarea între civili și militari pentru a oferi siguranța că Grupurile Tactice de Luptă își vor fructifica întregul potențial⁷.

Pentru a evita potențiala suprapunere între NRF și Grupurile Tactice de Luptă ale UE, NATO și Uniunea Europeană au început să coopereze, astfel încât cele două forțe să se completeze reciproc.

Cooperarea NATO - Uniunea Europeană se consolidează și datorită provocărilor comune existente în spațiul european. Un exemplu în acest sens este Kosovo, unde există în mod evident loc pentru politicile complementare, precum și pentru crearea de noi legături de cooperare. Potrivit planului Trimisului Special al ONU, Martti Ahtisaari, Uniunea Europeană va înlocui prezența din teren a ONU în Kosovo. Operația KFOR, condusă de NATO (aflată în Kosovo sub egida ONU), care promovează în prezent pacea și stabilitatea, ar putea fi preluată de către Uniunea Europeană.

Prin intermediul unei noi misiuni civile, EuLex, sub umbrela PESC, inițiată în momentul proclamării independenței provinciei Kosovo în februarie 2008, Uniunea Europeană va acționa de asemenea în vederea consolidării statului de drept. Gestionarea Kosovo și mai ales consolidarea instituțiilor noii entități statale, va constitui o provocare semnificativă pentru capacitățile civile de gestionare a crizelor ale Uniunii Europene.

Un domeniu pentru cooperarea între NATO și UE în Balcani ar putea fi constituit prin extinderea Reuniunii Miniștrilor Apărării din Europa de Sud-Est (SEDM) pentru a include planificarea urgențelor civile și prin formarea de către miniștrii de interne din regiune a unei Adunări Ministeriale pentru Apărarea Teritoriului Național în Europa de Sud-Est (SEHDM). Prin stabilirea unei legături între noul forum cu Centrul Regional de la București pentru Combaterea Criminalității Transfrontaliere al Inițiativei de Cooperare Sud-est Europene (SECI), tandemul SEHDM-SECI ar putea deveni punctul focal pentru implementarea unei strategii coordonate NATO-UE în Balcanii de Vest. Acesta ar putea fi apoi folosit pentru combaterea traficului de droguri, arme mici și armament ușor (SALW) și ființe umane⁸. Mai mult decât atât, prin stabilirea unui centru regional de coordonare a protecției civile sub umbrela SEHDM, noul forum ar putea fi de asemenea cuplat la Brigada Sud-Est Europeană (SEBRIG) din Constanța, România, pentru a gestiona aspectele legate de protecția civilă.

7 Politica de Securitate și Apărare Comună a UE, <http://ue.eu.int/pesc/pres.asp?lang=en#TOP?lang=en>

8 Adrian Pop, *NATO și Uniunea Europeană: Cooperare și securitate*, la <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/romanian/art6.html>

Regiunea Extinsă a Mării Negre este o altă zonă unde NATO și Uniunea Europeană ar trebui să se completeze reciproc. Organizațiile au obiective comune în această zonă – menținerea stabilității și a perspectivelor economice ale regiunii, promovarea reformei în sectorul securității, reducerea traficului de arme, droguri și ființe umane, îmbunătățirea managementului frontierelor și democratizarea.

În prezent însă, NATO și Uniunea Europeană nu au o viziune strategică comună cu privire la regiunea Mării Negre, deoarece diferențele conceptuale împiedică realizarea unei abordări combinate.

Prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate (ENP), Uniunea Europeană urmărește să creeze un „cerc de prieteni” în jurul arealului său, inclusiv în sensibila regiune a Mării Negre.

NATO promovează o concepție „punte/barieră” pentru această zonă, subliniind faptul că regiunea este o punte către regiunea bogată în energie a Mării Caspice și, în același timp, o barieră în fața amenințărilor transnaționale.

Pe fondul extinderii colaborării operaționale cu parteneri globali situați din punct de vedere geografic la mari distanțe, cooperarea NATO-UE trebuie să devină coloana vertebrală a unei comunități euro-atlantice puternice.

Recunoscând dimensiunea din ce în ce mai globală a securității internaționale de după atacurile teroriste din 11 septembrie, NATO s-a angajat în operații „în afara ariei”, dincolo de centrul său de gravitate inițial euro-atlantic inițial. Uniunea Europeană a devenit de asemenea din ce în ce mai mult un actor internațional, îndeplinind misiuni militare și civile de gestionare a situațiilor de criză, reformă a sectorului securității, aplicare a legii și asistență a frontierelor, atât în imediata sa vecinătate, cât și în afara acesteia. Ariile geografice includ Balcanii, Caucazul, Europa de Est, Mediterana și Orientul Mijlociu – dar și locuri foarte îndepărtate precum Republica Democrată Congo (DRC) și Indonezia.

În probleme precum situația din Kosovo, Regiunea Extinsă a Mării Negre, Afganistan sau securitatea energetică, NATO și Uniunea Europeană se confruntă cu aceleași provocări de securitate vitale. O cooperare sporită în aceste domenii ar fi logică și ar conduce probabil la obținerea unor rezultate mai bune pentru ambele organizații. Pentru a realiza un parteneriat mai solid și comprehensiv, NATO și Uniunea Europeană trebuie să acționeze în vederea creșterii cooperării practice și a continuării armonizării agendei transatlantice⁹.

Din acest punct de vedere, Declarația Summit-ului de la București, din aprilie 2008 este edificatoare: „Relațiile NATO-UE acoperă o gamă largă de probleme de interes comun privind securitatea, apărarea și managementul crizelor, inclusiv lupta împotriva terorismului, dezvoltarea de capacități militare coerente și care se susțin reciproc, precum și planificarea urgențelor civile. Cooperarea noastră de succes în Balcanii de Vest, inclusiv în operațiunea UE Althea prin aranjamentele Berlin plus, contribuie la pacea și securitatea din regiune. În spiritul acelorași valori comune și interese strategice, NATO și UE cooperează și vor continua să conlucreze în operațiuni-cheie de gestionare a crizelor¹⁰.”

9 Ibidem

10 www.summitbucharest.ro/ro/doc_201.html.

Cooperarea NATO-UE în domeniul securității energetice

Uniunea Europeană și Statele Unite, cu relații comerciale de 2,5 trilioane USD, depind în mod vital de aprovizionarea regulată cu energie, inclusiv pentru a menține eficient cooperarea transatlantică. Cooperarea UE-NATO este indispensabilă pentru asigurarea securității infrastructurii energetice.

Situația aprovizionării Europei depinde de securitatea infrastructurii energetice din principalele țări producătoare, precum Rusia, Algeria, Nigeria, Arabia Saudită sau Iran și de securitatea transportului prin regiuni „agitate”, ca Strâmtoarea Hormuz sau din Golful Guineei. Gazoductele, în particular, creează directă interdependență între piețele furnizoare și cele consumatoare din Europa (importurile europene de gaz prin gazoducte ating 85% din totalul importurilor de gaze).

Protecția infrastructurii energetice și consolidarea cadrului general în care infrastructurile critice sunt încadrate necesită resurse militare considerabile.

Aspectele civile (soft power) ale agendei UE privind energia trebuie să fie sprijinite de o credibilă componentă militară (hard power).

Specialiștii europeni și americani au identificat deja mai multe „zone” unde UE și NATO pot să-și unească forțele pentru a promova agenda securității infrastructurilor energetice. În primul rând, se pot folosi *programele științifice și tehnologice (S&T) de securitate/apărare pentru securizarea infrastructurii critice* pe care UE și NATO le-au dezvoltat în instituții separate, consacrate acestora (Centrele de Cercetare Comună ale Uniunii Europene și Organizația de Cercetare și Tehnologie a NATO) și *platforme de cercetare* - cum ar fi Programul-Cadru 7 de Cercetare al Uniunii Europene (FP7) și Programul Științific pentru Securitate al Alianței¹¹.

Un instrument eficient de monitorizare a rețelelor energetice de interes pentru UE este programul european de navigare prin satelit „Galileo”. Programul, aprobat de statele UE în noiembrie 2007, poate fi folosit pentru a furniza în timp real informații cu privire la situația rețelelor energetice, asigurând sistemului european capacitatea de a acoperi și monitoriza situația atât din statele producătoare, cât și din cele de tranzit a resurselor.

Referirile la mijloacele pentru protecția infrastructurilor sunt absente din noile Acorduri de Cooperare cu Kazahstanul și statele din regiunea Caucazului: este necesar ca aceste dimensiuni să fie adăugate celor existente între UE și diferite alte țări, în domeniul energiei.

Experiența europeană demonstrează că există o nevoie urgentă de intensificare a exercițiilor transfrontaliere de management al situațiilor de urgență, pentru întărirea interacțiunilor public-public, public-privat și privat-privat, în beneficiul securității infrastructurii energetice.

Atât UE cât și NATO pun la dispoziție mecanisme de management civil al situațiilor de urgență, care ar putea fi folosite în acest scop. Celula Euro-Atlantică de Coordonare a Răspunsului la Dezastre a NATO poate fi utilizată în folosul celor 46 de membri ai Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic, asigurând un management eficient în zone energetice vitale cum sunt Caucazul și Asia Centrală. Programele

11 Paul Gallis, *NATO and Energy Security*, www.an.af.mil/an/awc/awc/awcgate/crs/rs22409pdf

complexe inițiate de UE și NATO pot, de asemenea, să fie utilizate pentru îmbunătățirea relațiilor cu partenerii Dialogului Mediteranean¹².

Este evident că protecția elementelor de infrastructură de importanță crucială sau opțiunile de răspuns în cazul producerii crizelor care presupun folosirea forțelor militare reprezintă doar o parte a întregului pachet de inițiative necesar în vederea garantării securității aprovizionării cu energie. De exemplu, există deja un număr de inițiative ale țărilor G8, UE, Agenției Internaționale pentru Energie și ale altor grupuri, care vizează sporirea securității energetice. Acestea se axează pe asigurarea unei acceptări universale mai largi a Cartei Energiei, deschiderea piețelor pentru investițiile străine sau reducerea dependenței economiilor dezvoltate față de combustibilii fosili.

De asemenea, având în vedere rolul principal al Rusiei în domeniul securității energetice, problematica ar trebui să devină o temă obișnuită a consultărilor din Consiliul NATO-Rusia, așa cum aceasta a fost inclusă, deja, pe agenda întâlnirilor NATO-Ucraina la nivel de experți.

Implicarea UE și NATO în stabilizarea Balcanilor de Vest

Dacă, din punct de vedere economic și financiar, prezența Uniunii Europene în regiunea Balcanilor de Vest a fost una însemnată încă de la debutul crizelor din spațiul iugoslav, prezența sa militară a fost inițial limitată și insuficientă. Practic, doar prin implicarea masivă și directă a forțelor Alianței s-a putut ajunge la pacificarea, deși încă fragilă și cu multe semne de întrebare pentru viitor, a „butoiului cu pulbere” al Europei.

Prezența militară a Alianței în Balcani a început în Bosnia-Herțegovina încă din anul 1992, când a pus la dispoziția Forțelor de Protecție ONU (UNPROFOR) un comandament operațional. În perioada 1992-decembrie 1995, la cererea ONU, NATO a acționat în repetate rânduri în sprijinul UNPROFOR, în special prin bombardamente aeriene și distribuirea de materiale umanitare.

În decembrie 1995, forțele ONU de menținere a păcii au predat comanda operațiunilor militare din Bosnia către Forța Multinațională de Implementare (IFOR), aflată sub comanda NATO. Practic, acesta este momentul în care NATO își face simțită efectiv, în teren, prezența militară în Bosnia și Herțegovina. IFOR a avut mandat din partea Consiliului de Securitate al ONU pentru o perioadă de un an, fiind înlocuită de Forța Multinațională de Stabilizare (SFOR), de asemenea sub comanda NATO¹³.

În decembrie 2004, NATO și-a încheiat misiunea în teritoriul bosniac după nouă ani, securitatea în regiune fiind preluată de Uniunea Europeană, care a inițiat Operațiunea *Althea*. La fel ca în operațiile din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Comandantul Suprem Aliat Adjunct din Europa al NATO (DSACEUR) a fost numit Comandant Operațional, acționând sub îndrumarea politică și orientarea asigurate de Comitetul Politic și de Securitate al Uniunii Europene (PSC).

12 Ibidem.

13 Stan Petrescu, *Apărarea și securitatea europeană*, Editura Militară, București, 2006, p.115-116.

NATO menține un comandament limitat în Sarajevo pentru a sprijini autoritățile din Bosnia-Herțegovina în desfășurarea reformei apărării și gestionarea anumitor sarcini operaționale care implică acțiuni de contra-terorism și asigurarea detenției persoanelor acuzate de crime de război, precum și în realizarea coordonării în domeniul informațiilor cu Forța UE (EUFOR)¹⁴.

Însă cea mai importantă acțiune militară desfășurată de NATO în spațiul european a fost implicarea pe scară largă în provincia Kosovo, în anul 1999. Pe fondul unui potențial dezastru umanitar, cauzat de expulzările în masă ale populației albaneze kosovare, Alianța inițiază o campanie de bombardamente aeriene timp de 79 de zile (24 martie - 10 iunie 1999), care evidențiază, încă odată, diferențele enorme existente între capacitățile americane și cele europene¹⁵. Guvernul sârb condus de Slobodan Milosevici este obligat, la 10 iunie 1999, să încheie un acord prin care administrarea provinciei Kosovo trece sub administrarea ONU, care permite NATO să instaleze, în teritoriu, misiunea KFOR, cu o prezență pe termen nedefinit, în condițiile în care declararea independenței Kosovo în februarie 2008 nu a dus încă la stabilizarea deplină a situației.

„Lecția Balcanilor” pentru NATO și instituțiile europene ar putea fi rezumată prin concluzia că succesul oricărei intervenții militare depinde de identificarea unor soluții atât militare, cât și civile, în vederea obținerii unei stabilități de durată. Cooperarea NATO-UE în Balcanii de Vest a devenit stringentă, fiind menită să asigure tocmai această compoziție de capacități și mecanisme de reconstrucție. Capacitatea UE de a utiliza o paletă largă de instrumente (politice, economice și militare) pe dimensiunea de management al crizelor s-a dovedit a fi, în ultimii ani, mult mai cuprinzătoare decât cea a NATO, fapt ce a permis preluarea cu succes a misiunilor inițiate de NATO.

Un prim exemplu de colaborare fructuoasă în domeniul securității între NATO și Uniunea Europeană este Acordul Cadru de la Ohrid pentru prevenirea războiului în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (FYROM). În februarie 2001, în apogeul conflictului interetnic dintre forțele de securitate naționale și insurgenții albanezi înarmați, NATO și Uniunea Europeană au coordonat negocierile care au condus la Acordul de la Ohrid în luna august a aceluși an.

În aceeași lună, NATO a lansat Operația *Essential Harvest*, care a durat 30 de zile, pentru a dezarma grupurile etnicilor albanezi și a distruge armele astfel colectate. Aceasta a fost urmată de Operația *Amber Fox*, care s-a desfășurat pe parcursul a trei luni și a asigurat protecția observatorilor internaționali care au supervizat implementarea acordului de pace în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei. Apoi, pentru a reduce pericolul apariției regresului, NATO a fost de acord să continue sprijinul acordat prin Operația *Allied Harmony*, desfășurată în perioada decembrie 2002 - martie 2003, după care aceasta a fost preluată de către Uniunea Europeană.

La sfârșitul lunii martie 2003, Uniunea Europeană a lansat prima sa misiune de menținere a păcii, Operația *Concordia*, care a reprezentat de asemenea prima

14 Ibidem.

15 Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian (coord.), *Lumea 2007. Enciclopedie politică și militară*, Editura CTEA, București, 2007, p. 386.

implementare a Acordului Berlin Plus. Conform aceluiași aranjamente, adjunctul SACEUR a fost numit comandant al operației pentru această primă misiune militară de menținere a păcii condusă de UE. Un comandament NATO de mici dimensiuni a continuat să funcționeze la Skopje, pentru a sprijini autoritățile în vederea dezvoltării reformei în domeniul apărării și a adaptării la standardele NATO.

Rezultatele obținute de misiunile inițiate de Alianță au certificat capacitatea acestora de a gestiona de o manieră eficientă crizele, cu toate că au relevat și discrepanța evidentă între capacitățile Statelor Unite și cele ale aliaților europeni. Principiul complementarității, și nu cel al competiției între NATO și UE, a fost cel care a avut rolul predominant în cooperarea dintre cele două organizații în teatrul de operații din Balcani.

În concluzie, se poate afirma că procesul de management al crizelor din Balcani a evidențiat importanța unei relații transatlantice bazate pe unitate, abordări și obiective comune, cooperare strânsă și coordonarea politicilor celor două organizații.

Concluzii

Pentru a consolida cooperarea, atât Uniunea Europeană cât și Alianța Nord-Atlantică trebuie să se concentreze asupra întăririi capacităților lor cheie, creșterii interoperabilității și coordonării doctrinei, planificării, tehnologiei, echipamentului și instruirii.

Conflictul din Kosovo din 1999 a demonstrat, printre altele, și nevoia eliminării deficitelor de capacități militare europene și accelerarea progresului tehnologic necesar noilor cerințe operaționale. Deficitele privind transportul aerian strategic, munițiile de înaltă precizie, sistemele de comandă și control, sistemul informațional, realimentarea aeriană și neutralizarea apărării aeriene a adversarului sunt doar câteva din cele mai evidente. Pentru a minimaliza impactul acestora, Uniunea Europeană s-a concentrat pe elaborarea unor obiective și cerințe operaționale care să solicite națiunilor membre să pună un accent mai mare pe dislocarea și susținerea forțelor, să reorienteze și, în ultimă instanță, să mărească alocațiile bugetare destinate apărării¹⁶.

Dezvoltarea capacităților militare europene necesare realizării echilibrului între pilonii european și american ai Alianței a fost o preocupare mai veche, vizând deopotrivă împărțirea echitabilă a efortului și capacitatea efectivă de a face față unui spectru larg de amenințări, căruia să i se răspundă la un nivel de ambiție ridicat. Preocupările Uniunii Europene de a dezvolta capacități operaționale proprii au fost susținute și în procesul de transformare NATO, accelerat cu precădere după summit-ul de la Praga.

Bibliografie:

- [1]. European Defence Agency, <http://www.eda.european.eu/genericitem.aspx?id=310>
- [2]. FRUNZETI Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

16 Teodor Frunzeti, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

- [3]. FRUNZETI, Teodor, *Studii Strategice și de securitate*, Editura C.T.E.A, București, 2006.
- [4]. FRUNZETI, Teodor, ZODIAN, Vladimir (coord.), *Lumea 2007. Enciclopedie politică și militară*, Editura CTEA, București, 2007.
- [5]. PERRET, Quentin, *NATO and the future of European Security policy*, European Issues no. 47, Fondation Robert Schuman, December 2006.
- [6]. PETRESCU, Stan, *Apărarea și securitatea europeană*, Editura Militară, București, 2006.
- [7]. PETRESCU, Stan, *Mediul de securitate global și euroatlantic*, Editura Militară, București, 2005.
- [8]. Politică Europeană de Securitate și Apărare, la www.mapn.ro/diepa/eveniment/20060713/Brosura_PESA.pdf
- [9]. Politică Europeană de Securitate și Apărare, la www.mapn.ro/diepa/eveniment/20060713/Brosura_PESA.pdf
- [10]. POP, Adrian, *NATO și Uniunea Europeană: Cooperare și securitate*, în „NATO Review” nr. 2/2007.
- [11]. POPA, Vasile, DOLGHIN, Nicolae, *NATO și UE. Determinări și finalități*, Editura Universității Naționale de Apărare București, 2004.
- [12]. VĂDUVA, Gheorghe, *Dinamica parteneriatelor*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.13-14.
- [13]. www.summitbucharest.ro

DECIZIA MANAGERIALĂ ȘI CORELAȚIA OBIECTIVE-RESURSE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII NAȚIONALE

Dr. Mihăiță NICULESCU-CIOCAN*

Abstract: *As an essential component of management, decisions are its most representative outcome and its most efficient instrument. Decision-making is a part of all managers' work, not an isolated function; it is the core of management functions.*

Making decisions is all about choosing an option from a series of possibilities in order to achieve one or more objectives (criteria). Decision is an important instrument that mobilizes managers to perform activities as efficiently as possible, ensuring that creative thinking may be turned into efficient action. Logical thinking and psychological aspects that use information as raw material combine in the decision-making process, because of its creative nature.

Decizia managerială și relația dintre obiective și resurse

Deciziile pot fi grupate conform orizontului de timp pentru care sunt adoptate (strategice, tactice, curente), conform corectitudinii atingerii obiectivelor (certe, de risc, incerte), frecvenței elaborării (periodice, aleatoare și unice) sau nivelului managerial la care se iau (individuale, de grup etc.). Ori de câte ori managerul este pus în situația de a lua o decizie, el are în față două elemente distincte: scopul pe care vrea să îl atingă și mai multe alternative.

„Un manager competent, profesionist, adoptă decizii de calitate (fundamentate științific, oportune, „împuternicite”, integrate, complete) utilizând instrumente manageriale moderne, din ce în ce mai sofisticate, într-un context cultural cât mai permisiv, care să-i permită promovarea de stiluri manageriale predominant participative.”¹

Studiile asupra noțiunii de decizie au evidențiat o *serie de cerințe* pe care aceasta trebuie să le întrunească în vederea îndeplinirii în mod eficient a multiplelor funcții ce-i revin, indiferent de domeniul în care se elaborează și pe care ne propunem să le analizăm în continuare.

Prima cerință studiată este *fundamentarea științifică* a deciziei. În procesul decizional din structurile operaționale este necesar, pentru asigurarea integrării eficiente a activităților acestora în cadrul planificării strategice, să se ia în considerare, în primul rând, rezultatul la care comandamentul strategic dorește să ajungă la încheierea operației.

Pentru a putea realiza acest deziderat major, este necesar ca personalul de stat major care fundamentează decizia să posede cunoștințele, metodele, tehnicile și deprinderile necesare actului decizional.

Procesul fundamentării deciziei cuprinde următoarele etape:

- a) identificarea și definirea problemei;
- b) stabilirea variantelor posibile;

* **Expert, Serviciul Român de Informații**

1 Ion Verboncu, Michael Zalman – *Management și performanțe*, Editura Universitară, București, 2005, p. 68.

- c) stabilirea criteriilor și obiectivelor decizionale;
- d) caracterizarea variantelor prin prisma obiectivelor și evaluarea consecințelor;
- e) alegerea variantei optime;
- f) aplicarea variantei alese;
- g) evaluarea și corectarea rezultatelor.

A doua, împuternicirea, este o cerință ce trebuie înțeleasă în dublu sens. Fiecare decizie trebuie să fie adoptată de către eșalonul în ale cărei sarcini de serviciu este înscrisă în mod expres, eșalonul strategic indicând comandantului operațional „*ce să facă*” și nu „*cum*” să îndeplinească misiunea.

Pe de altă parte, situația adoptării deciziilor la niveluri ierarhice inferioare este critică dacă nu se dispune de informațiile pertinente armonizării cu celelalte decizii elaborate de-a lungul lanțului de comandă.

Singură, împuternicirea formală nu este însă suficientă. Comandantul care ia decizia trebuie să dispună și de aptitudinile și cunoștințele necesare, să posede o „*autoritate*” a cunoștințelor, să dispună de potențialul decizional necesar.

Integrarea și armonizarea în ansamblul deciziilor adoptate sau planificate este o altă cerință care se realizează prin cunoașterea strategiei și a situației ce se dorește a exista la sfârșitul operației. Integrarea deciziilor trebuie să se efectueze atât pe verticală, cât și pe orizontală.

Integrarea pe verticală se referă la corelarea deciziilor luate de fiecare comandant cu acele decizii adoptate la niveluri ierarhice superioare, în timp ce integrarea pe orizontală privește corelarea cu deciziile referitoare la activitățile celorlalte structuri de nivel similar.

Considerăm integrarea deciziilor - atât pe verticală, cât și pe orizontala sistemului de conducere - extrem de importantă, întrucât aceasta garantează realizarea, de fapt, a principiului unității de decizie și acțiune.

O altă cerință este *încadrarea deciziei în perioada optimă de elaborare și de aplicare*.

Pentru fiecare decizie există o anumită perioadă în care aceasta trebuie concepută și aplicată, perioadă care trebuie să se înscrie în planificarea eșalonului superior. În condițiile dinamismului înregistrat în operațiunile multinaționale actuale, există tendința de a reduce acest interval, de unde și dificultatea sporită în privința încadrării în această perioadă, coroborată cu amplificarea complexității situațiilor decizionale. Din aceste considerate, opinăm că, pentru a asigura înscrierea concepției și *implementării deciziilor* în perioada optimă, se impune o aproximare previzională din partea comandamentului operațional.

Formularea corespunzătoare a deciziei reprezintă o *cerință esențială* pentru aplicarea cu eficacitate a acesteia. Decizia trebuie formulată clar, concis și să conțină obiectivul și principalii parametri operaționali. Altfel spus, decizia trebuie să indice cu exactitate obiectivul urmărit, modalitatea de acțiune preconizată, resursele alocate, comandantul decident, persoanele responsabile cu aplicarea deciziei, precum și locul, perioada și termenul de aplicare.

Creșterea mobilității structurilor specializate din domeniul securității naționale, raționalizarea subsistemelor informaționale și îmbogățirea instrumentarului de

conducere se realizează prin conceperea și utilizarea de noi sisteme, metode și tehnici manageriale, prin creșterea gradului de fundamentare a deciziilor.

Amplificarea dimensiunii creativ-inovalive este o mutație majoră produsă în ultimii ani la nivelul managementului organizațiilor, inclusiv în cazul celor din domeniul securității naționale, cu influențe benefice asupra eficienței activităților. Această tendință este strâns legată de explozia informațională și de viteza de circulație a informației în zilele noastre.

Decizia este rezultatul unor activități specifice omului, care se manifestă atât în viața personală, cât și în cea profesională. Ea poate fi privită ca un proces de creare de cunoștințe noi ca urmare a rezolvării unei probleme de alegere dintre mai multe alternative (identificate sau proiectate) în vederea efectuării unor acțiuni care implică antrenarea unor resurse personale sau ale unei organizații în scopul atingerii stării dorite.

În cadrul structurilor din domeniul securității naționale, decizia reprezintă modalitatea de acțiune în procesul de conducere a organizației, aleasă în mod conștient și în urma unei analize amănunțite, dintr-un număr variabil de posibilități, în scopul îndeplinirii misiunilor (obiectivelor) în condiții de eficiență maximă.

Decizia, în general, este luată de comandantul/șeful/managerul organizației, dar ea necesită o activitate de pregătire și elaborare la care participă un număr mai mare persoane din diferite compartimente.

Persoanele cu funcții de conducere, cu precădere managerii structurilor din domeniul securității naționale, iau constant decizii atunci când aplică funcțiile de previziune, organizare, coordonare, antrenare și control.

Pentru alegerea celei mai bune decizii, trebuie să existe următoarele elemente: o misiune bine stabilită care se poate cuantifica; o cantitate minimă de informații despre situația respectivă; un mijloc de prelucrare a datelor.

Fundamentarea continuă a bazelor științifice ale conducerii militare este o realitate, aceasta pe de o parte datorită faptului că însăși știința conducerii se îmbogățește asimilând cunoștințe de ultim moment generate de alte discipline cum ar fi: cibernetica, informatica, matematica, psihologia, sociologia și pe de altă parte fenomenele militare cunosc o dinamizare cu largi repercusiuni asupra organizării și conducerii structurilor care acționează în domeniul securității naționale.

Decizia constituie punctul central al activității de management a organizațiilor din domeniul securității naționale, întrucât ea se regăsește în toate funcțiile acestea și, mai mult, integrarea acestora în cadrul instituțiilor din care fac parte, precum și în viața socială depinde de calitatea deciziei. În același timp, calitatea procesului decizional influențează folosirea optimă a resurselor umane, materiale și financiare.

În cadrul structurilor din domeniul securității naționale, deciziile pot fi luate fie de către manager/comandant/șef, ajutat (sau nu) de către subordonați, fie de către structuri decizionale formate din mai mulți reprezentanți, care pot avea niveluri de influență și de autoritate similară.

În sens mai larg, desfășurarea rațională a procesului decizional presupune parcurgerea unui număr de șapte etape pe care le vom prezenta în continuare:

a. Identificarea elementelor de inițiere a procesului decizional

Procesul decizional este inițiat de informațiile existente, care conduc inevitabil la compararea posibilelor urmări ale evenimentelor cu obiective prestabilite și cu consecințele produse de aceste evenimente.

Incapacitatea realizării unei comparații optime ar conduce la un anumit tip de comportament al factorului uman implicat în procesul decizional, o primă atitudine a factorului uman, respectiv a decidentului, ce s-ar prefigura constând într-o reacție spontană generată de factori imprevizibili ca: informații nesistematizate, nerelevante, neverificate sau chiar false; capacitatea sau dispoziția de moment a decidentului; graba sau stress-ul etc.

O altă posibilă atitudine a decidentului ar consta în estimarea, pe baza rutinei, a consecințelor. Până la un anumit punct, se poate afirma că există un grad de pozitivitate în acest proces, condiționată însă de netransformarea într-un automatism care ar exclude posibilitatea adaptării la noi condiții.

Practic, decidentul este confruntat cu o serie de evenimente ce apar simultan, acestea fiind totodată corelate între ele, ceea ce impune ca estimarea consecințelor lor să se efectueze pe baza unei analize sistematice.

b. Formularea problemei decizionale

De regulă, evaluarea consecințelor unor evenimente conduce la identificarea unei probleme decizionale sau nedecizionale, altfel spus, la o situație care solicită elaborarea sau nu a unei decizii.

În acest caz, este esențială identificarea situației reale, de altfel singura care permite formularea corectă a problemei decizionale și care acceptă stabilirea obiectivului ce se urmărește a fi îndeplinit prin respectiva decizie.

Această etapă urmărește ca problema în cauză să fie cunoscută cât mai exact și să se caute faptele relevante, tendințele și implicațiile lor, realizându-se astfel o clasificare a sarcinilor de rezolvat conform importanței lor, ceea ce conduce la selecționarea aspectelor ce devin obiective ale conducerii.

Este momentul în care, de asemenea, se stabilesc și restricțiile determinate de o serie de factori, inclusiv aleatori, precum și prioritățile și gradul de urgență în realizarea lor.

Acest moment al procesului decizional este reprezentat de o stare de tensiune decizională, care este generată de următoarele elemente: informațiile privind specificul problemei; starea de limitare în ceea ce privește acuratețea informațiilor, precum și estimarea unor posibile consecințe negative ale acestora; dorința de a completa informațiile pentru eliminarea consecințelor negative.

Ignorarea de către decident a elementelor menționate mai sus ar putea conduce fie la formularea la întâmplare a proiectului decizional inițial, în principal din cauza informării incomplete și a lipsei unei analize prealabile, aspect ce poate viza intervenția factorilor aleatori în decizie, fie la formularea de rutină, pe baza unor aparente similitudini cu care decidentul s-a confruntat anterior.

c. Colectarea, selectarea, verificarea și prelucrarea informațiilor

Această etapă presupune crearea unui volum de informații necesar găsirii unui mod adecvat de soluționare a problemei, ceea ce reprezintă practic delimitarea cu exactitate a status quo-ului, existența unor probleme minore, care, de fapt, se corelează cu problema principală. Volumul necesar de muncă și durata acestei

activității depind de experiența comandantului, de natura problemei de rezolvat și de cantitatea de informații la dispoziție.

Printre sursele de obținere a informațiilor se pot folosi cele deschise - mass-media, bănci de date, anuare, statistici etc., precum și așa-zisele surse oculte, respectiv structuri specializate în obținerea, culegerea și prelucrarea informațiilor.

În procesul de selectare, verificare și prelucrare a informațiilor se iau în considerare o multitudine de factori de influență cum ar fi mediul ambiant, zona de cuprindere, suportul față de factorul timp, credibilitatea etc.

Caracterul complex al acestei activități impune anumite cerințe precum: valorificarea surselor posibile; verificarea conținutului și a veridicității informațiilor, prin cel puțin încă o sursă, total independent de cea verificată; identificarea și soluționarea contradicțiilor date de conținutul diferit al informațiilor referitoare la același proces; analiza evoluției tempo-spațiale a implicațiilor relevante de informații.

d. Analiza deciziilor din punct de vedere al criteriilor

În general, criteriile exprimă voința decidentului de a rezolva problema decizională într-un anumit mod. Fiecărui criteriu îi corespund mai multe situații posibile, denumite generic niveluri, ceea ce reprezintă tot atâtea obiective posibile.

Din acest punct de vedere, obiectivul unui proces decizional reprezintă nivelul propus a se realiza pentru acest criteriu.

Aspectele decizionale pot fi divizate în componente sau pot fi grupate în criterii cuprinzătoare, așa numitele criterii-sinteză. Această modalitate de grupare are drept scop obținerea unei imagini de ansamblu a unui proces decizional în care s-au explicat mai multe criterii. Atunci când influența unui element asupra alegerii obiectivului nu se exercită din punct de vedere al celuilalt, criteriile decizionale pot fi dependente sau independente.

e. Identificarea variantelor de decizie și a consecințelor acestora

Această etapă vizează valorificarea informațiilor reprezentate de multitudinea variantelor din care decidentul are posibilitatea să aleagă.

Opțiunile decizionale sunt acele propoziții al căror subiect îl constituie datele rezultate din definirea problemei, iar predicatul urmează a fi stabilit în urma analizei prin care se identifică soluții posibile.

Din altă perspectivă, soluția optimă, necesară și posibilă, este realizată în cele mai bune condiții, în raport cu resursele și restricțiile stabilite.

Alegerea aspectelor adecvate ale soluționării posibile a problemei atrage întreaga răspundere a decidentului care, în cadrul analizei variantelor trebuie să obțină optimul decizional. În același timp, fiecărei variante îi corespund una sau mai multe consecințe, relația dintre acestea implicând, de fapt, ceea ce se petrece de la cauză la efect.

f. Adoptarea soluției optime

La acest nivel al procesului, decidentul alege varianta decizională pe care o consideră a corespunde cel mai deplin preferințelor sale privind consecințele ce pot apărea precum și opiniilor sale în legătură cu evenimentele incerte. O variantă decizională este considerată bună dacă este în concordanță cu aprecierile asupra incertitudinii consecințelor.

Practic, există o serie de proceduri prin care se ajunge la varianta oficială a deciziei, situându-se la un pol varianta voluntaristă iar la celălalt pol varianta

democratică. De regulă, adoptarea deciziilor presupune în marea majoritate a situațiilor exprimarea competenței și a voinței unui decident multipersonal.

g. Transmiterea deciziei

Comandanții trebuie să asigure condițiile necesare desfășurării acțiunilor determinate de decizia adoptată, aceasta fiind neapărat comunicată celor ce o vor pune în aplicare. Transmiterea deciziei trebuie să se efectueze într-un limbaj accesibil, ușor de înțeles.

Ulterior, se realizează instruirea factorilor responsabili în aplicarea deciziei, indicându-se și când trebuie întreprinsă acțiunea, căile practice și metodele adecvate. În aceeași manieră, este necesară și crearea cadrului organizatoric operațional menit să finalizeze decizia, în acest scop precizându-se modul de realizare a controlului.

h. Analizarea rezultatelor deciziei

Opinăm că factorul decizional trebuie să urmărească permanent executarea deciziei, măsurile organizatorice luate numai pentru aplicarea acesteia nefiind suficiente. Prin intermediul unui sistem stabilit și adecvat se pot verifica rezultatele obținute prin aplicarea deciziei, iar în situația în care apar decalaje între intențiile decidentului și rezultatele practice, se pot introduce corecțiile necesare.

Corelația dintre obiectivele organizației și resursele alocate vizează următoarele aspecte:

- stabilirea obiectivelor fundamentale, derivate, operaționale etc.;
- prioritizarea obiectivelor și activităților;
- repartizarea resurselor pe obiective, proiecte, programe;
- întocmirea de programe anuale sau multianuale;
- planificări multianuale pentru susținerea proiectelor complexe.

Modul prezentat pentru luarea deciziilor conferă un caracter rațional și poate evita modalitățile de acțiune aleatoare, aflate sub impulsul prejudecăților sau al manifestărilor empirice înguste.

Concluzii

Deciziile se iau într-un anumit context definit de mai mulți factori ca: nivelul ierarhic, timpul la dispoziție, gradul de urgență al problemei care trebuie soluționată, volumul și calitatea informațiilor, volumul resurselor disponibile, implicațiile îndeplinirii obiectivelor etc.

Indiferent de particularitățile lor, sistemele de management sunt întotdeauna fundamentate pe concepția sistemică, situație firească la actualul nivel de dezvoltare a științei, dată fiind complexitatea aspectelor abordate și obiectivelor urmărite.

Toate sistemele și metodele de management încorporează, întotdeauna, elemente cu caracter organizatoric, informațional și în special decizional, determinând modificări sensibile în obiectivele, competențele și responsabilitățile managerilor la toate nivelurile și adeseori în ale executanților.

Modelele matematice nu trebuie să elimine procesul de gândire al decidentului. Scopul lor este să pună la dispoziția celui ce ia o decizie metode care să-i sporească propria capacitate de a face judecăți și de a lua hotărâri, nelăsând acest lucru numai pe baza intuiției sau a modului personal de a raționa – aspecte subiective ce nu pot fi utilizate în sensul unei decizii obiective.

Folosirea metodelor cercetării operaționale permite adoptarea unor hotărâri cu probabilitatea de a prevedea care sunt rezultatele posibile așteptate; chiar în cazuri de totală incertitudine există procedee de stabilire a strategiei optime (optimizare stocastică, jocuri stocastice etc.).

Dezvoltându-se spectaculos în ultimele trei decenii, preocupările teoretice și, în special, practice, în domeniul cercetării operaționale, au ajuns să antreneze astăzi pe plan mondial sute de mii de specialiști.

În prezent nu se mai poate concepe conducerea unei activități importante în orice domeniu fără a face apel la metodele cercetării operaționale, bineînțeles împreună cu celelalte tehnici moderne cum ar fi: cibernetica, informatica, psihosociologia organizării (organizațiilor) și teoria generală a sistemelor.

Exercitarea managementului structurilor specializate din domeniul securității naționale urmărește îndeplinirea cantitativă și calitativă a tuturor obiectivelor stabilite pentru fiecare structură în parte. Calitatea eficienței managementului este concretizată pe fundamentarea riguroasă a obiectivelor stabilite sau propuse și mai ales pe gradul lor de realizare dat de volumul și structura resurselor consumate pe unitatea de efect obținut.

Pe parcursul derulării procesului de management se poate interveni cu măsuri corective pentru a stopa sau diminua unele consumuri de resurse. Comensurarea permanentă a efectelor și compararea lor cu eforturile depuse pentru a evidenția eficiența activităților conduse și gradul de îndeplinire a obiectivelor stabilite reprezintă o trăsătură definitorie a unui management eficient și dinamic.

Bibliografie:

- [1] **Dicționarul explicativ al limbii române**, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- [2] **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007.
- [3] **Carta Albă a Securității și Apărării**, București, 2004.
- [4] **Programul de guvernare 2008-2012**, <http://www.gov.ro/>
- [5] BĂCANU, Bogdan, **Practici de management strategic**, Editura Polirom, Iași, 2006.
- [6] CÂNDEA, Dan, FARCAȘ, Doru, **Diagnosticul și decizia strategică**, FIMAN, Editura Expert, București, 1998.
- [7] CIOBANU Ion, **Management strategic**, Editura Polirom, Iași, 1998.
- [8] CLARKE Liz, **Managementul schimbării**, Editura Teora, București, 2002.
- [9] DUMITRESCU, Mihail, **Strategii și management strategic**, Editura Economică, București, 2002.

MĂSURI ȘI DIRECȚII DE URMAT ÎN PROCESUL DE CONSOLIDARE A SECURITĂȚII ALIMENTARE

Ștefan BLACIOTI*

The problems caused by the agriculture development, but also the global character of the food security, imposed the growth of world's states preoccupation to use, outside the changes and bilateral cooeprations of some means and ways to intensify the multilateral cooperation and statuating these cooperations.

Problemele puse de dezvoltarea agriculturii, dar și de caracterul global al problemei alimentare, au impus sporirea preocupărilor statelor lumii pentru utilizarea, în afara schimburilor și cooperărilor bilaterale, a unor modalități și căi de intensificare a colaborărilor multilaterale și de instituționalizare a acestor cooperări.

Pe plan mondial, un rol central în rezolvarea problemei alimentare, respectiv securității alimentare, revine Organizației Națiunilor Unite, în cadrul căreia au fost create organisme și instituții cu atribuții în domeniul agroalimentar, al sănătății, reprezentative fiind FAO – ONU pentru Alimentație și Agricultură și OMS – Organizația Mondială a Sănătății. Atât acțiunile individuale, cât și colaborarea, cooperarea dintre aceste instituții, au avut drept consecință adoptarea treptată a unor căi practice, fundamentate științific, în vederea rezolvării eficiente a ecuației populație – alimentație.

Astfel, anchetele mondiale FAO/OMS asupra alimentației grupează țările lumii în funcție de disponibilitățile energetice alimentare pe locuitor în cinci categorii: peste 3000 Kcal, între 2701-3000 Kcal, între 2301-2700 Kcal, între 2001-2300 Kcal și mai puțin de 2001 Kcal. Analizând aceste date, constatăm că cele mai mari zone geografice, cu o populație de peste două miliarde de locuitori, dispun de surse alimentare echivalente unui consum sub 2700 Kcal/locuitor și zi.

Politicile alimentare care privesc populațiile aflate în stare de subconsum trebuie să cuprindă măsuri de reformă agrară, politici de preț și de control, al aprovizionărilor. Aceasta nu înseamnă că, abordând reforme de structură a producției, aceste politici pot suprima necesitatea intervenției, în plan nutrițional pentru corijarea efectelor sărăciei.

În aceste condiții, constituirea unei *politici internaționale de integrare agroalimentară* care să concentreze ansamblul de idei și măsuri ce urmăresc creșterea interdependenței organizatorice și tehnologice a proceselor specifice economiei agroalimentare globale reprezintă soluția globală care se impune. În acest fel, cadrul instituțional al politicii internaționale de integrare agroalimentară este alcătuit și funcționează prin intermediul: FAO, ca principal organism de integrare agroalimentară la scară planetară; Pieței Unice Europene; Piețelor regionale (Piața

Comună a Caraibelor, Piața Comună Arabă, Comunitatea Economică Africană etc.); diferitelor tratate, convenții și acorduri internaționale.

Uniunea Europeană și statele sale membre se află printre principalele susținătoare ale procesului de extindere și aplicare a principiilor și practicilor de dezvoltare durabile la nivel global, pentru reducerea sărăciei și discrepanțelor economico-sociale și pentru promovarea unei politici responsabile în privința conservării și utilizării raționale a resurselor naturale ale planetei. În acest sens, Strategia de Dezvoltare Durabilă a UE, reînnoită în 2006, reiterează aceste angajamente de solidaritate internațională prin integrarea ariei problematice a dezvoltării durabile la nivel global în Politica Externă de Securitate Comună (PESC) a Uniunii Europene, ca obiectiv al colaborării multilaterale și bilaterale pentru sporirea eficienței, coerenței și calității ajutorului pentru dezvoltare în perioadele imediat următoare.

În cadrul Uniunii Europene, s-a dezvoltat Politica Agricolă Comună (PAC) a cărei principii definesc esența politicii agricole din acest cadru. Prin cei doi piloni în jurul cărora este construită „organizații comune de piață”, care cuprinde: prețurile, sistemul de intervenție, ajutoare financiare, cote de producție și cantități maxim garantate și protecția vamală și „dezvoltare rurală” și măsuri însoțitoare și de modernizare și diversificare a producției agricole.

Implementarea recomandărilor planurilor de acțiune în ceea ce privește politica de securitate națională, inclusiv alimentară, reprezintă un drept suveran, implicând responsabilitatea fiecărui stat prin legislația națională, prin formularea unor strategii, politici, programe și prin elaborarea unor priorități în conformitate cu drepturile și libertățile fundamentale ale omului, inclusiv cu dreptul la dezvoltare.

Pe plan național, principalele măsuri și direcții de urmat includ menținerea și întărirea institutelor și centrelor de cercetare agricole și zoo-veterinare, ca unități de studii și experimentări avansate care să producă și să asigure material săditor și zootehnic de mare productivitate, pe lângă acestea putând funcționa unități cu capital de stat sau mixt, agricole și zootehnice, producătoare de produse agricole care să realizeze un important echilibru al pieței de produse agricole, să influențeze favorabil nivelul prețurilor și să contribuie la aprovizionarea populației.

O altă direcție națională o reprezintă modernizarea și dezvoltarea industriei alimentare românești, a integrării acesteia cu producția agrozootehnică, pentru valorificarea profitabilă a resurselor autohtone, diversificarea și creșterea calității produselor. În acest scop, trebuie susținută derularea unei politici de sprijinire a producției autohtone, în vederea asigurării necesarului de produse agro-alimentare de bună calitate, la prețuri accesibile pentru consumatori, care să contribuie la scăderea ponderii cheltuielilor pentru hrană din bugetul familiei și la ridicarea nivelului general de trai.

Statul trebuie să încurajeze, prin pârghii economico-financiare, dezvoltarea atât a industriilor de prelucrare a produselor agricole, cât și a celor care oferă factorii indispensabili ai modernizării – mașini agricole, îngrășăminte, erbicide, insecticide, medicamente etc. – fără de care agricultura românească nu va putea depăși nivelul actual, de subzistență. Ca urmare, este necesară promovarea unor politici financiar-

fiscale și de credit care să permită producătorilor industriei alimentare și agricoli demararea unor raporturi economice reciproc avantajoase.

O măsură esențială de politică de securitate alimentară se referă la redimensionarea veniturilor minime și îndeosebi a salariului minim garantat, pe baza aprecierii corecte a nevoilor esențiale și în corelație directă cu prețurile produselor și serviciilor strict necesare unui trai decent individual și familial. Pentru aceasta, trebuie realizate corelații echitabile între salarii și munca prestată, între veniturile salariale mari și cele mici, între salarii și pensii, burse, alocații pentru copii, ajutoare sociale, corectându-se decalajele existente care nedreptățesc cea mai mare parte a populației. De asemenea, nu este de neglijat necesitatea îmbunătățirii accesului și participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii prin măsuri suplimentare celor prevăzute pentru ansamblul populației, favorizând o abordare focalizată și personalizată, inclusiv acțiuni speciale de sensibilizare privind problematica populației rrome.

De asemenea, un instrument important de intervenție al politicilor agricole și alimentare pentru garantarea securității alimentare îl reprezintă elaborarea unor măsuri de protecție a consumatorilor, cum ar fi, de exemplu, acordarea de subvenții pentru consumatori privind asigurarea accesului la hrană, în special al populației cu venituri reduse.

Un alt element, în opinia noastră, care ar trebui reconsiderat mai exhaustiv se referă la dezvoltarea la sate a întreprinderilor mici și mijlocii și a unităților prestatoare de servicii, ca și a cooperăției meșteșugărești și a cooperativelor de consum și de credit, astfel încât acestea să contribuie la îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației în mediul rural. În același scop, prin promovarea și susținerea unor programe guvernamentale de revigorare a instituțiilor teritoriale de educație și cultură, de sănătate și asistență socială, satele românești să cunoască o continuă înnoire.

În Proiectul Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030 apare, ca obiectiv general al Strategiei de Dezvoltare Durabilă (SDD) al UE, promovarea unor practici de consum și producție sustenabile, o abordare realistă a acestei problematice presupunând evaluarea modelului de producție și consum pe care s-a bazat evoluția economiei românești, în ultima perioadă de timp, în scopul identificării soluțiilor pentru reducerea consumului de resurse materiale pe unitate de valoare adăugată brută (VAB) și decuplării dinamicii produsului intern brut (PIB)¹ de cea a consumului integrat de resurse materiale și energetice, precum și de impactul negativ asupra mediului. În acest document se constată că, dacă luăm ca bază de referință cifrele anului 2000 (=100), producția de bunuri și servicii a înregistrat, în perioada 2001-2007, o creștere de 62,3%, în vreme ce valoarea adăugată brută a sporit cu numai 52,1%, ca urmare a majorării cu 71,4% a consumului intermediar (valoarea bunurilor și serviciilor achiziționate și consumate, exclusiv activele fixe). Coroborarea acestor date indică faptul că în această perioadă dinamica valorii adăugate a fost inferioară celei a producției (în pofida unei dinamici pozitive a productivității muncii), iar plusul de producție s-a realizat printr-un consum mai mare de resurse. Raportul dintre dinamica VAB și cea a consumului intermediar a

¹ În prezent, mai bine de 35% din populația țării trăiește în mediul rural, contribuția agriculturii la PIB este de 12-13%, iar aportul agriculturii la bugetul public este practic insignifiant.

fost în toți acești ani negativ, înregistrând chiar o deteriorare progresivă (95,9% în 2001, 99,4% în 2002, 96,5% în 2003, 99,3% în 2004, 99,5% în 2005, 98,2% în 2006 și 99,4% în 2007).²

Considerăm, ca urmare a acestor date, că se impune modificarea prin politici și instrumente adecvate, în concordanță cu principiile economiei de piață și cu reglementările UE în domeniu, a mentalității consumeriste și a apetitului de a maximaliza câștigurile pe termen scurt. În acest scop, se cere în perioada imediat următoare, o analiză de profunzime a factorilor care influențează evoluțiile semnalate și stabilirea, pe această bază, a politicilor economice care să stimuleze creșterea semnificativă a productivității resurselor.

În opinia noastră, întărită de cercetările efectuate de specialiști, principala cale de majorare a productivității resurselor o reprezintă ajustarea structurală a economiei prin mărirea ponderii specifice a produselor, proceselor și activităților care utilizează un volum redus de resurse energetice și materiale dar generează, în schimb, o valoare adăugată mare.

În domeniul industriei și producției alimentare, pentru viitor, trebuie să se pună mai mult accentul pe asigurarea securității alimentare și siguranța alimentelor. În acest sens, promovarea modelului de producție și consum durabile concomitent cu protejarea ecosistemelor și decuplarea creșterii economice de degradarea mediului vor asigura sustenabilitatea producției alimentare, reducerea sau chiar eliminarea dezechilibrelor de pe piața agricolă generate de modul de utilizare a resurselor naturale și la o mai bună valorificare a avantajelor comparative de care dispune agricultura românească. Pentru aceasta, este necesară aplicarea unei politici raționale coerente pentru dezvoltarea sustenabilă a agriculturii, a sectoarelor de procesare a materiilor prime și încurajarea creșterii cantitative, nu în detrimentul celei calitative, a producției de alimente și a consumului alimentar în aceleași condiții de sustenabilitate. Prin respectarea acestei măsuri se va realiza și o îmbunătățire a stării generale de sănătate a populației pe ansamblu, element inclus, de asemenea, în obiectivele naționale previzionate pe termen mediu și lung.

De asemenea, o altă direcție viitoare o constituie reducerea impactului negativ al activităților umane asupra mediului prin angajarea unui dialog sistematic și permanent cu asociațiile patronale și cu partenerii sociali în vederea convenirii unor ținte de performanță ecologică și socială pentru principalele produse și procese, prin implementarea Planului de acțiune al UE privind consumul și producția durabile. Aceasta se realizează prin măsurile cuprinse în planul de acțiune ETAP³ privind introducerea tehnologiilor ecologice și stimularea eco-inovației prin aplicarea foii de parcurs naționale ce va accelera sporirea cererii de producție și echipamente și procedee destinate acestui scop în toate întreprinderile și sectoarele economice.

2 Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030, Versiunea V. Rev. 6, 26 iunie 2008. Guvernul României, Ministerul Mediului și Dezvoltării Durabile, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Centrul Național pentru Dezvoltare Durabilă, București, 2008, pp. 51-52.

3 În 2004, Comisia Europeană a lansat Planul de acțiune pentru tehnologii de mediu (Environmental Technologies Action Plan - ETAP), ca instrument pentru stimularea aplicării pe scară largă a soluțiilor tehnologice pentru protecția mediului.

În aceeași direcție acționează și introducerea treptată a sistemului de achiziții publice pe criterii ecologice în vederea apropierii, până în anul 2013, de obiectivul stabilit al UE de a se situa în 2010 la nivelul mediu atins de statele membre cele mai performante în 2006. În acest scop, toate instituțiile publice cu atribuții în acest domeniu vor elabora și disemina caiete de sarcini care să stipuleze principalele cerințe pe grupe de servicii și produse, furnizând și informații cu privire la cele mai bune practici existente în celelalte state membre ale UE în domeniu.

De asemenea, o direcție de acțiune în vederea asigurării securității alimentare conforme cu deciziile UE, se referă la etichetarea produselor în funcție de performanțele lor ecologice și, în acest sens, este necesară realizarea de campanii coerente de informare a consumatorilor, cu participarea societăților comerciale de desfacere cu amănuntul, a organismelor de reglementare a pieței și a organizațiilor societății civile, pentru promovarea produselor și serviciilor eco-eficiente, inclusiv a celor rezultate din agricultura organică.

Pentru asigurarea sustenabilității producției și consumului, în conformitate cu obiectivele UE, se vor adopta în continuare reglementări specifice, care să includă ca indicator „productivitatea resurselor” în cadrul rapoartelor anuale de bilanț și în bugetele de venituri și cheltuieli ale operatorilor economici. Acest indicator va fi măsurat prin raportul dintre valoarea adăugată brută și valoarea consumului intermediar și valoarea consumurilor materiale totale. Prin acest demers, se va face posibilă stabilirea unei culturi de performanță în rândul managerilor cu privire la eficiența valorificării achizițiilor, vizând atât latura tehnologică cât și pe cea comercială, precum și evaluarea mai corectă de către acționari a calității managementului întreprinderilor de orice gen, inclusiv celor agricole și din industria alimentară.

În opinia mea, o altă direcție de urmat cu impact la întocmirea și implementarea politicilor de securitate alimentară se referă la ajustarea sistemului fiscal prin transferarea unei părți din impozitarea pe forța de muncă către impozitarea consumului de resurse materiale și energetice. Folosirea acestui instrument fiscal poate determina și stimularea economisirii prin reducerea cotei de impozitare a profitului reinvestit în scopul încurajării investițiilor destinate creșterii competitivității și eco-eficienței produselor și serviciilor și prin modificarea reglementărilor actuale privind impozitarea dobânzilor la depozitele bancare, cu impozitarea diferenței dintre dobândă și inflație.

Un alt obiectiv național, cu orizont pentru 2010, este reprezentat de decuplarea creșterii economice de degradarea mediului prin inversarea raportului dintre consumul de resurse și crearea de valoare adăugată și apropierea de indicii medii de performanță ai UE privind sustenabilitatea consumului și producției. În acest sens, este imperioasă generalizarea practicilor UE de aplicare a criteriilor de performanță ecologică, economică și socială în sensul achizițiilor publice durabile, de dezvoltare și implementare a tehnologiilor eco-eficiente și de conștientizare a publicului larg asupra avantajelor directe ale unui model sustenabil de producție și consum.

Conservarea capitalului natural al României reprezintă o altă direcție primordială căreia trebuie să i se acorde prioritatea meritată și să se ia în seamă conceptul de dezvoltare durabilă cu respectarea principiului „poluatorul plătește”.

Astfel, Programul Operațional Sectorial de „Mediu” al României 2007-2013, aprobat de Comisia Europeană în iulie 2007, este corelat cu strategiile de dezvoltare și cu celelalte programe finanțate din fonduri europene și națională și vizează conformitatea cu directivele UE în materie, reflectând, în același timp, și interesele naționale. Punctele abordate în cadrul programelor naționale și subsidiare Strategiei de Dezvoltare Durabilă a UE se referă la: îmbunătățirea calității și accesului la infrastructura de apă și apă uzată prin asigurarea serviciilor de alimentare cu apă și canalizare în majoritatea zonelor urbane până în 2015 și stabilirea structurilor regionale eficiente pentru managementul serviciilor de apă/apă uzată și dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor prin îmbunătățirea gestionării deșeurilor și reducerea numărului de zone poluate istoric în minimum 30 de județe până în 2015.

Acțiunea în domeniul managementului deșeurilor trebuie să se concentreze pe punerea în aplicare a proiectelor integrate de gestionare a deșeurilor la nivel național și regional prin orientarea ierarhică a investițiilor conform priorităților stabilite: prevenire, colectare selectivă, valorificare și reciclare, tratare și eliminare. Se preconizează, până în 2013, un grad de recuperare a materialelor utile din deșeurile de ambalaje pentru reciclare sau incinerare cu recuperare de energie de 60% pentru hârtie sau carton, 22,5% pentru mase plastice, 60% pentru sticlă, 50% pentru metale și 15% pentru lemn.

Conservarea biodiversității și a patrimoniului natural reprezintă o altă direcție necesară pentru prezervarea securității alimentare deoarece calitatea apei și solului au influență directă asupra calității și productivității produselor agricole și alimentare. Acest obiectiv va fi atins și prin sprijinirea ariilor protejate inclusiv prin implementarea rețelei Natura 2000, a unor sisteme adecvate de management pentru protecția naturii în vederea conservării diversității biologice, a habitatelor naturale, a speciilor de floră și faună sălbatice pentru menținerea în bune condiții a biotopului și neperturbarea lanțului trofic care duce la dereglări în mediul natural din care ne preluăm resursele vitale. Agenția Națională pentru Arii Protejate și Conservarea Biodiversității, care a devenit funcțională în 2008, asigură coordonarea generală a elaborării și implementării planurilor de management pentru fiecare dintre siturile desemnate pentru protejare.

O altă direcție de acțiune pentru reducerea riscurilor alimentare și ecologice se referă la reducerea riscului de producere a dezastrelor naturale cu efect asupra populației prin implementarea măsurilor preventive în cele mai vulnerabile zone până în 2015, în primă fază, prin instituirea unui management durabil al inundațiilor în zonele cele mai expuse la risc și protejarea și reabilitarea litoralului Mării Negre.

Nu trebuie să uităm să adăugăm pe agenda națională de priorități, adoptarea în totalitate a politicilor și practicilor comunitare în domeniul agriculturii, silviculturii și pescuitului și, implicit, finalizarea și modernizarea restructurării și modernizării acestor sectoare și a spațiului rural. Este necesar atingerea unui nivel înalt de competitivitate în sectorul agro-alimentar, care va deveni compatibil cu cel vest-european ca urmare a creării unor structuri agricole viabile, modernizării economiei rurale, diversificării producției și realizării unor produse de calitate. În același timp,

trebuie să amintim și racordarea României la Agenda de Acțiune⁴ privind rolul UE ca partener global în atingerea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului printre care se reiterează angajamentul UE de a rămâne cel mai important donator la nivel mondial, precum și de a întreprinde demersurile pentru susținerea realizării Obiectivelor Mileniului. Potrivit angajamentelor asumate, UE ar urma să aloce, la nivel colectiv, 0,56% din venitul național brut (VNB), adică 66 miliarde de euro, în anul 2010, cu posibilitatea să ajungă la 84 miliarde euro la nivelul anului 2015, pornind de la premisa că statele membre își vor respecta obligațiile asumate la nivel european, conform Consensului European pentru Dezvoltare din 2005. Astfel, România, ca și celelalte state membre care au aderat la UE după 2002, s-a angajat să depună eforturi pentru creșterea volumului asistenței oficiale pentru dezvoltare, în cadrul procesului național de alocare bugetară, pentru a atinge ținta de 0,17% din VNB până în 2010 și 0,7% din acesta până în 2015.

De asemenea, România trebuie să recupereze decalajele de productivitate în sectorul agricol și să se apropie de nivelul de dezvoltare a industriilor alimentare din țările europene cu tradiție, pentru aceasta trebuie să se asigure integral normele de siguranță a alimentelor prin respectarea cerințelor de eco-condiționalitate comunitare. Se va urmări asigurarea coerenței politicilor pentru dezvoltare, principiu consacrat în Tratatul fondator al UE și reconfirmat în Consensul European pentru Dezvoltare din decembrie 2005. Astfel, printre principalele provocări se află: creșterea capacităților și a conștientizării, în special în rândul actorilor responsabili pentru politicile sectoriale, gestionarea echilibrată a diferitelor politici și interese și adaptarea lor corespunzătoare, la toate nivelurile. Coerența politicilor susține integrarea orizontală a obiectivelor cooperării pentru dezvoltare în toate activitățile din cele 12 politici sectoriale (comerț, mediu, schimbări climatice, securitate, agricultură, pescuit, politici sociale și ocuparea forței de muncă, migrațiune, cercetare, societatea informațională, transport și energie) corelate și interrelaționate și care sunt susceptibile de a avea impact major asupra statelor mici și în curs de dezvoltare precum România.

În politica agricolă națională, dominantă principală nu a fost performanța utilizării alocărilor bugetare, ci mai degrabă protecția socială. Producătorii agricoli, beneficiarii de subvenții de la bugetul de stat nu au avut stabilite responsabilități ferme în utilizarea lor, iar sectorul agricol a pierdut importante segmente din piața internă și cea externă. De exemplu, sprijinul bugetar acordat agriculturii, estimat la hectarul cultivat, a crescut de la 20,43 Euro, în 1991, la 64,56 Euro, în 2005. Calculat la circa 9 milioane hectare, suprafață estimată de către Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură ca fiind eligibilă pentru sprijin comunitar începând din anul 2007, sprijinul bugetar la un hectar teren cultivat revine la 20,85 Euro/ha și, respectiv 60,87 Euro/ha. Se constată deci, că nivelul cel mai ridicat al productivității muncii s-a realizat în anii cu sprijin bugetar mai ridicat (1.825,22 Euro/persoană ocupată în 2004, 1.333,12 Euro/persoană ocupată în 2003).

De asemenea, politicile de susținere bugetară orientate în principal spre realizarea producției agricole nu au avut în vedere și stimularea finanțării de la bugetul de stat pentru obținerea de produse competitive pe piața externă. Lipsa de

4 Aprobata cu ocazia Consiliului European din iunie 2008.

competitivitate a produselor agroalimentare la export a determinat ca în anul 2004, din suma inițială prevăzută în bugetul de stat de 450 mld ROL, pentru stimularea exportului de carne de pasăre, brânzeturi, vinuri și animale vii să se acorde acestui sector numai 1,2 mld ROL pentru exportul unor cantități de vinuri. Deși, în anul 2006, pentru subvenționarea exportului a fost alocată suma de 14 milioane RON (0,7% din sprijinul bugetar total) nu au fost întrunite criteriile de competitivitate cerute pe piața mondială.

Nivelul mic de subvenționare a exportului, alături de productivitățile scăzute au condus an de an la mărirea soldului negativ al balanței comerciale, importurile de produse agroalimentare depășind substanțial exporturile. Pe fondul lipsei de oferte interne de produse agroalimentare și a lipsei de sprijin financiar din partea statului a exporturilor de produse agroalimentare, în anii 2005 – 2006 s-a accentuat deficitul comercial agricol. Astfel, pe primele 5 luni ale anului 2006 au crescut semnificativ importurile de produse agroalimentare, față de aceeași perioadă a anului 2005 atingând un nivel de 6,4% din totalul importurilor pe țară, în timp ce exporturile din aceeași categorie de produse au reprezentat 2,17% din totalul exporturilor.

În aceste condiții, România trebuie să stabilească o strategie clară de susținere a producției de export. În condițiile actuale post-aderare, produsele agroalimentare cele mai afectate de concurența sporită a importurilor din UE, ca urmare a eliminării taxelor vamale, sunt: băuturile, tutunul și produsele din tutun, laptele și produsele lactate, ouăle, mierea naturală, unele legume, rădăcini și tuberculi alimentari, făina și alte preparate din cereale, semințele de floarea – soarelui, grăsimile de porc și pasăre, uleiurile din semințe de floarea – soarelui și șofran, margarina, unele preparate din carne, zahărul și unele produse zaharoase, ciocolata și produsele din ciocolată, unele preparate din legume și fructe, precum și unele preparate alimentare diverse (ketchup, muștar etc.). Concurența importurilor din UE este cu atât mai dură cu cât există state membre care au un important potențial de export (în special Ungaria și Polonia).

CONTROLUL EXPORTURILOR, NEPROLIFERAREA ȘI ORDINEA MONDIALĂ: GLOBALIZARE, SECURITATE ȘI ROLUL STATULUI

Cristian Irinel MUNTEANU*

Această lucrare își propune să prezinte o scurtă analiză a fenomenului de proliferarea a armelor de distrugere în masă în contextul procesului de globalizare și măsurile internaționale de contracarare a acestuia.

Există un consens general, la nivelul comunității internaționale, că trebuie acționat pentru stoparea proliferării unor asemenea arme și a mijloacelor de livrare a acestora.

Cele mai multe state interesate în proliferarea ADM au continuat eforturile în direcția dezvoltării proiectelor indigene pentru arme convenționale avansate și pentru extinderea capacităților de producție, deși multe din aceste programe se bazează pe asistență tehnică străină puternică. Multe din aceste state, incapabile în obținerea de arme avansate, urmează programe de up-gradare a inventarului existent. În plus, unele dintre statele "recipient" au devenit la rândul lor furnizori ai acelor state și entități care sunt incapabile să achiziționeze arme din altă parte.

De interes în acest moment este probabilitatea ca actori nonstatali să utilizeze ADM în scopuri teroriste. Aceasta comportă o relevanță particulară în urma tragediei de la 11 Septembrie 2001, tragic eveniment care a șocat lumea în multe moduri. În particular, a șocat prin faptul că actori nonstatali pot lansa atacuri extreme cu mijloace neconvenționale împotriva civililor nevinovați, aspect care conduce inevitabil la întrebarea dacă atacurile teroriste vor putea folosi alte arme neconvenționale în viitor și, în special, dacă atacurile pot folosi ADM livrate cu rachete balistice.

Capacitatea statului în confruntarea cu efectele globalizării poate fi evidențiată prin controlul exporturilor în vederea neproliferării. Controlul exporturilor este o reglementare națională privind transferurile de anumite produse peste frontieră.

Controlul neproliferării prin controlul exporturilor este o pârghe de răspuns al statului față de amenințările la adresa securității naționale și zonale. Prin acest mecanism se încearcă să se controleze exporturile de produse (tangibile și intangibile, cele din urmă incluzând informații și expertiză) cu aplicații potențiale la producerea armelor de distrugere în masă (ADM), sisteme de livrare (în primul rând rachete balistice) și arme convenționale avansate. În această lucrare termenul neproliferare include și controlul armelor convenționale avansate și eforturile de a controla armele mici și armamentul ușor. În anii 1970, termenul proliferare a fost utilizat exclusiv în legătură cu armele nucleare, dar în anii 1980 el a fost extins pentru a cuprinde producerea armelor chimice și biologice și rachetele balistice. În anii 1990, politica utilizate la adresa proliferării a fost aplicată proliferării armelor convenționale și produselor și tehnologiilor cu dublă utilizare. În același timp, noțiunea de securitate internațională a fost tratată în termenii de " imaginea proliferării".

Statele mențin controlul național al exporturilor produselor originare de pe teritoriul lor sau furnizate de cetățenii lor. Pentru a răspunde problemelor de liberă circulație statele își coordonează sistemul național de control al exporturilor în cadrul unor regimuri multilaterale de neproliferare: Grupul Furnizorilor Nucleari (NSG) și Tratatul de neproliferare Nucleară, Comitetul Furnizorilor Nucleari (Comitetul Zangger), Regimul de Control al Tehnologiilor pantru Rachete (MTCR), Grupul Australia (acoperind precursori pentru armele chimice și biologice), Aranjamentul de la Wassenaar pentru controlul exporturilor de arme convenționale și produse și tehnologii cu dublă utilizare (succesor al Comitetului de coordonare a controlului multilateral al exporturilor din timpul războiului rece, sau COCOM), Codul de Conduită al UE referitor la transferurile de arme și Regimul comunitar al UE pentru controlul exporturilor de produse și tehnologii cu dublă utilizare.

* Agenția Națională de Control al Exporturilor

De la sfârșitul războiului rece apartenența la aceste regimuri s-a extins dramatic, incluzând foste ținte din centrul și estul Europei și din fosta URSS.

Proliferarea Armelor de Distrugere în Masă (ADM)

Proliferarea ADM aduce serioase amenințări la securitatea și stabilitatea internațională. Există un consens general, la nivelul comunității internaționale, că trebuie acționat pentru stoparea proliferării unor asemenea arme și a mijloacelor de livrare a acestora.

Proliferatorii cheie în ADM au făcut pași semnificativi pentru a căpăta o identitate proprie și, în prezent, au devenit mai abili în protejarea programele lor împotriva interdicțiilor și blocării acestora. În acest sens, au în vedere mari capacități indigene, incluzând tehnologii avansate de producție. Asemenea capacități indigene nu pot constitui totdeauna un bun înlocuitor pentru importuri, dar în multe cazuri, într-o oarecare măsură, acestea se pot dovedi adecvate scopului urmărit.

Mai mult, mulți proliferatori de ADM și rachete au devenit experți în eforturile de încălcare a interdicțiilor, incluzând disimularea tranzacțiilor și utilizând tehnologii cu dublă utilizare și facilități (locații) ascunse (mascate) în dezvoltări indigene. În acest sens, proliferatorii folosesc materiale și tehnologii pentru ADM mascate sub forma unor aplicații legitime, care pot fi încorporate în facilități comerciale și convertite ulterior, destul de rapid, în aplicații de ADM.

Sub presiune economică, nevoia de vânzări externe profitabile reprezintă o puternică atracție a entităților furnizoare, în special în cazul produselor și tehnologiilor cu dublă utilizare. Un control al exporturilor slab efectuat în unele țări, cum ar fi Rusia și China, încurajează această tendință. Mai mult, unele state "recipient" de tehnologii pentru ADM și rachete, îndeosebi state mature cu programe sponsorizate, au început să furnizeze tehnologie și expertiză altor proliferatori. Asemenea "proliferatori secundari" cum sunt India, Iran, Coreea de Nord și Pakistan nu sunt membri ai regimurilor de control ca NSG (Grupul Furnizorilor Nucleari), AG (Grupul Australia) și MTCR (Regimul de Control al Tehnologiilor pentru Rachete) și nu aderă la acestea, pentru evitarea constrângerii exporturilor lor.

Tehnologia și expertiza, aplicabile în domeniile nuclear, chimic, biologic și rachete balistice, continuă să fie răspândite în lumea întreagă. Tehnologii referitoare la ciclul combustibilului nuclear și la arme nucleare au fost răspândite până la un asemenea punct că, din punct de vedere tehnic, proliferatorii adiționali pot fi capabili să producă suficient material fisionabil pentru arme și să-și dezvolte capacitățile de transformare a acestuia în arme. Pe de altă parte, importante considerente politice, în ceea ce privește dezvoltarea armei nucleare, rămân în atenția multor state. Așa cum statele dezvoltate extind industria chimică în producerea pesticidelor, la fel de bine sunt avansate, cel puțin latent, în direcția capacităților de război chimic. La fel, *actori nonstatali* au devenit mai interesați în utilizarea războiului biologic, ca o cale relativ ieftină pentru a cauza serioase distrugerii. De asemenea, proliferarea proiectelor și tehnologiilor pentru rachete balistice cu capacități crescute, reprezintă o amenințare din partea a tot mai multor state preocupate de nerespectarea razei de 1000 km a rachetelor și induce mari riscuri stabilității regionale.

Cele mai multe state interesate în proliferarea ADM au continuat eforturile în direcția dezvoltării proiectelor indigene pentru arme convenționale avansate și pentru extinderea capacităților de producție, deși multe din aceste programe se bazează pe asistență tehnică străină puternică. Multe din aceste state, incapabile în obținerea de arme avansate, urmează programe de *up-gradare* a inventarului existent. În plus, unele dintre statele “recipient”, cum este Iranul, au devenit la rândul lor furnizori ai acelor state și entități care sunt incapabile să achiziționeze arme din altă parte.

De interes în acest moment este probabilitatea ca *actori nonstatali* să utilizeze ADM în scopuri teroriste. Aceasta comportă o relevanță particulară în urma tragediei de la 11 Septembrie 2001, tragic eveniment care a șocat lumea în multe moduri. În particular, a șocat prin faptul că *actori nonstatali* pot lansa atacuri extreme cu mijloace neconvenționale împotriva civililor nevinovați, aspect care conduce inevitabil la întrebarea dacă atacurile teroriste vor putea folosi alte arme neconvenționale în viitor și, în special, dacă atacurile pot folosi ADM livrate cu rachete balistice.

În general, achiziționarea de *know-how* privind ADM, în afara celor din clubul P-5 (cei 5 membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU), nu va fi imposibilă pentru mult timp. Considerând resursele existente, unele grupări nonstatale ar avea cu ce să inițieze și să opereze un program de ADM. Tehnologia cu dublă utilizare cu aplicație pentru ADM este destul de accesibilă pe piață. Materiale fisionabile, adesea la un nivel adecvat pentru utilizarea în arme, au fost traficate, conform rapoartelor publice, din fostele state sovietice. Aparent, și precursorii chimici sunt accesibili, de asemenea, pe scară largă.

În domeniul nuclear, principiul fizic al proiectării dispozitivului cu fisiune primară nu mai este demult un secret. Anterior lui 11 Septembrie, asemenea informații erau accesibile cu ușurință pe internet. Oferind accesul la tehnologiile moderne de îmbogățire, ca centrifugarea ultrarapidă sau separarea izotopică cu laser, cei interesați pot îmbogăți uraniu la un nivel adecvat pentru utilizarea în fabricarea de arme și cu o probabilitate scăzută de a fi detectați, prin comparație cu perioada când cei din P-5 au dezvoltat programele lor. În prezent, ceea ce împiedică *actorii nonstatali* pentru a dobândi bomba atomică nu este lipsa abilității în proiectarea și asamblarea armei, ci dificultatea de a dobândi material fisionabil.

Armele chimice și biologice, așa numitele “arme săracilor”, au fost deja utilizate de către grupări nonstatale și de către indivizi. Membrii Aum Thinri Kyo au uluit lumea prin împrăștierea de sarin, în 20 martie 1995, într-o stație de metrou din Tokyo. În realitate, nu este prea dificil să fabrici sarin cu câteva materiale chimice, de exemplu cu lichidul dintr-un rezervor de stilou. De asemenea, amenințarea scrisorilor cu antrax în SUA a creat un justificat impact înfricoșător, asemenea cu prăbușirea celor două Turnuri Gemene ale WTC. Terorismul cu antrax chiar a forțat Congresul SUA să-și întrerupă activitatea pentru un timp. Dacă acest agent ar fi dispersat deasupra Manhattanului – un scenariu care nu este deloc improbabil – ordinea socială în New York City ar putea fi expusă unui pericol serios.

În prezent, riscul izbucniri unei confruntări militare majore rămâne redus, dar există riscuri regionale și locale, non-militare și militare, dificil de prevăzut și de

apreciat și care ar putea evolua în amenințări. Acestea ar putea fi clasificate în riscuri regionale, asimetrice, transnaționale și în evenimente neprevăzute.

Riscurile regionale cuprind dezechilibre strategice în potențialele militare, prezența unor tensiuni și conflicte militare care se pot extinde, prelungirea unor dificultăți economico-sociale care afectează direct potențialul militar și care erodează autoritatea instituțiilor naționale de conducere a statului, posibilitatea apariției unor disfuncționalități în sistemele financiare, informatice, energetice, de comunicații și telecomunicații ale statelor, precum și rivalitățile politico-militare dintre acestea.

Riscurile asimetrice cuprind acele strategii sau acțiuni care folosesc procedee diferite de luptă clasică, vizând atacarea punctelor vulnerabile ale societății civile, dar care pot afecta direct sau indirect și capacitățile militare. Ele cuprind expansiunea rețelelor și activităților teroriste, proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, a armamentelor și a altor mijloace letale neconvenționale, războiul informațional. Astfel de riscuri includ întreruperea fluxului esențial de informații, propagarea unei imagini deformate privind realitatea, modul de respectare a tratatelor sau acordurilor internaționale, limitarea accesului la resursele energetice, degradarea mediului, existența unor obiective cu un grad ridicat de risc, etc.

Riscurile transnaționale depășesc granițele dintre state și pot fi generate de grupuri care promovează separatismul sau extremismul, având la origine disputele inter-etnice, rivalitatea religioasă și încălcarea drepturilor omului. Crima organizată, traficul ilegal de arme și de materiale strategice reprezintă riscuri, cu consecințe nefaste.

Evenimentele neprevăzute se referă la riscurile plasate în domeniul incertitudinii și sunt bazate pe factori obiectivi și subiectivi, relațiile internaționale bune la un moment dat putându-se schimba sau deteriora.

Multitudinea riscurilor privind proliferarea ADM este extrem de greu de evaluat; riscurile neidentificate, nedefinite și necontrolate, pot evolua spre consecințe izolate sau, mult mai probabil, cumulate cu consecințe devastatoare. În tabel sunt prezentate amenințările în ordinea urgenței.

În tabelul nr. 1 se prezintă câteva din amenințările curente privind proliferarea globală¹.

Amenințări privind proliferarea globală

Terorismul cu ADM și transferurile	Proliferare regională și conflict	Diminuarea controlului regimurilor de neproliferare
Achiziția de către teroriști a ADM sau materialelor relevante	Coreea de Nord este un nou stat nuclear	Dezvoltarea de noi arme nucleare și doctrine pentru utilizare pe câmpul de luptă, conducând la noi teste

¹ *Proliferation: threat and Response*, U.S. Department of Defense, Office of the Secretary of Defense, January 2001.

Deturnarea armelor sau materialelor din arsenalele naționale (altele decât de către teroriști)	Iranul ca nou stat nuclear	Amenințări cu utilizarea armei nucleare împotriva statelor nenucleare
Piața neagră a ADM și cooperarea în proliferare implicând state (proliferarea secundară)	Conflictul dintre India și Pakistan conducând la un război nuclear	Sfârșitul reducerii stocurilor nucleare globale; tolerarea noilor state nucleare
Colapsul controlului guvernamental asupra arsenalelor în Pakistan și Coreea de Nord (ex. nuclear)	Conflictul militar între China și Taiwan, cu propagare în SUA	Colapsul NPT și apariția de noi națiuni înarmate cu arme nucleare

Amenințările prezentate mai sus sunt mai urgente decât cele aflate mai jos, iar cele din stânga sunt mai urgente decât cele din dreapta. În același timp, însă, aparent cea mai mică amenințare - colapsul NPT (Nuclear Nonproliferation Treaty – Tratatul de neproliferare Nucleară) este extrem de serioasă și nu poate fi ignorată ca acțiune de contracarare a pericolului prezent, de utilizare a ADM de către teroriști.

Controlul exporturilor și rolul statului în contextul globalizării

Teoreticienii globalizării afirmă că progresul tehnologic și creșterea interdependenței au adus sfârșitul *ordinii mondiale westfaliene*² a statelor suverane. Trans-guvernamentalistii susțin că statele se dezagregă în componentele lor funcționale și dezvoltă guvernarea internațională prin rețelele transnaționale ale organelor de reglementare guvernamentale. Controlul exporturilor stă în centrul acestei dezbateri și este o manifestare concretă a eforturilor statelor pentru reafirmarea controlului asupra granițelor și frontierelor în fața fluxului transnațional și al difuziei tehnologice. Reglementările privind controlul exporturilor înfruntă tocmai accentuarea provocărilor teroriste ale globalizării și ordinii mondiale și oferă statelor un instrument pentru creșterea capacității de a răspunde la provocările globalizării

Aceste reglementări constituie, de asemenea, un test puternic pentru pretensele teorii referitoare la incapacitatea statală de a răspunde noilor amenințări. Dacă neo-medievaliștii sunt corecți și statul este înlocuit prin rețelele ale instituțiilor internaționale și actori non-statali, atunci controlul național al exporturilor ar trebui să fie din ce în ce mai slab în controlul fluxurilor tehnologice globale. Cooperarea în controlul exporturilor se desfășoară prin rețele trans-guvernamentale, considerate ca bază a unei ”reale noi ordini mondiale”. Și ca o politică de răspuns la amenințarea proliferării ADM, controlul exporturilor constituie argumentul pentru afirmațiile realiste privind eficiența statelor în managementul amenințărilor la securitate.

² Michael Lipson, Department of Political Science, Concordia University, Canada – Annual meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago, April 15-18, 2004.

Motivată de schimbările tehnologice, globalizarea are ca efect creșterea fluxurilor trans-frontaliere ale tehnologiei și informației. Globalizarea și creșterea comerțului electronic poate submina abilitatea statelor în a percepe taxe pe activitățile economice; piețele globale și fluxurile financiare creează o presiune economică ce poate produce convergență politică.

Globalizarea produce de asemenea noi schimbări de securitate. Acestea includ noi forme de conflicte civile, bazate pe fluxuri și finanțări globale. Globalizarea economică combinată cu conflicte civile sau etnice poate provoca și exacerba conflictele în general. Combinarea răspândirii tehnologice cu liberalizarea economică subminează eforturile depuse de stat pentru controlul comerțului cu arme și tehnologii aferente, precum și cu produse și tehnologii care pot fi utilizate pentru producerea armelor de distrugere în masă și a vectorilor de livrare.

Alți teoreticieni susțin faptul că există o mică dovadă a globalizării ce induce convergență politică; mai mult, trecutul demonstrează perseverența schimbărilor naționale ca un răspuns politic la globalizare. Statele, deci, rămân pe *locul șoferului* și globalizarea este, în fapt, un subprodus al statelor interesate și puternice, dependent de persistența intereselor comune dintre puterile economice majore și amenințat de tensiunile dintre ele. Prin urmare, afirmațiile că globalizarea marginalizează statul ar fi inadecvată.

Capacitatea statului în confruntarea cu efectele globalizării poate fi evidențiată prin controlul exporturilor în vederea neproliferării. Controlul exporturilor este o reglementare națională privind transferurile de anumite produse peste frontieră.

Controlul neproliferării prin controlul exporturilor este o pârghie de răspuns al statului față de amenințările la adresa securității naționale și zonale. Prin acest mecanism se încearcă să se controleze exporturile de produse (tangibile și intangibile, cele din urmă incluzând informații și expertiză) cu aplicații potențiale la producerea armelor de distrugere în masă (ADM), sisteme de livrare (în primul rând rachete balistice) și arme convenționale avansate. În această lucrare termenul neproliferare include și controlul armelor convenționale avansate și eforturile de a controla armele mici și armamentul ușor. În anii 1970, termenul proliferare a fost utilizat exclusiv în legătură cu armele nucleare, dar în anii 1980 el a fost extins pentru a cuprinde producerea armelor chimice și biologice și rachetele balistice. În anii 1990, politica utilizată la adresa proliferării a fost aplicată proliferării armelor convenționale și produselor și tehnologiilor cu dublă utilizare. În același timp, noțiunea de securitate internațională a fost tratată în termenii de ”imaginea proliferării”.

Statele mențin controlul național al exporturilor produselor originare de pe teritoriul lor sau furnizate de cetățenii lor. Pentru a răspunde problemelor de *liberă circulație* statele își coordonează sistemul național de control al exporturilor în cadrul unor regimuri multilaterale de neproliferare: Grupul Furnizorilor Nucleari (NSG) și Tratatul de neproliferare Nucleară, Comitetul Furnizorilor Nucleari (Comitetul Zangger), Regimul de Control al Tehnologiilor pentru Rachete (MTCR), Grupul Australia (acoperind precursori pentru armele chimice și biologice), Aranjamentul de la Wassenaar pentru controlul exporturilor de arme convenționale și produse și tehnologii cu dublă utilizare (succesor al Comitetului de coordonare a controlului multilateral al exporturilor din timpul războiului rece, sau COCOM), Codul de Conduită al UE

referitor la transferurile de arme și Regimul comunitar al UE pentru controlul exporturilor de produse și tehnologii cu dublă utilizare. De la sfârșitul războiului rece apartenența la aceste regimuri s-a extins dramatic, incluzând foste ținte din centrul și estul Europei și din fosta URSS.

Dacă teoreticienii globalizării sunt corecți în afirmațiile lor că eficiența statelor a fost erodată semnificativ, atunci controlul național al exporturilor și coordonarea controlului multilateral al exporturilor ar trebui să fie din ce în ce mai mult ineficiente. Dacă, așa cum mai multe voci susțin, globalizarea prezintă o amenințare mică la adresa autorității și eficienței statului, atunci aceasta ar trebui să fie evidentă în domeniul controlului exporturilor.³

Altă abordare este aceea, conform căreia globalizarea ar induce schimbări semnificative statelor, dar că acestea ar conduce la formarea unor rețele trans-guvernamentale. Coordonarea controlului exporturilor demonstrează faptul că în mare măsură, controlul se face prin asemenea rețele trans-guvernamentale și acest aspect furnizează un sprijin parțial pentru predicția unei ordini mondiale trans-guvernamentale în dezvoltare.

Controlul exporturilor, neproliferarea și guvernarea globală

Scurtă istorie a controlului exporturilor

Limitarea transferurilor de arme precede apariția statelor moderne. Primele interdicții au avut loc cu mult timp în urmă: în timp în secolul IX, Carol cel Mare a interzis transferul armurilor către franci, iar în 1574, Elisabeta I a interzis exportul surplusului de arme.

Crearea Comitetului de coordonare a controlului multilateral sau COCOM, în 1949, reprezintă originile controlului exporturilor modern. În timp ce controlul exporturilor este o reglementare națională, dacă un produs controlat este accesibil în mai multe țări, așa cum se întâmplă de obicei, controlul devine o problemă de acțiune colectivă inerentă, pentru a se asigura că statele nu surmontează sau încalcă alte refuzuri în licențierea exporturilor de produse controlate către destinații interzise. Adresându-se acestei probleme, de la crearea COCOM, controlul exporturilor a fost coordonat multilateral. Statele au făcut astfel, neoficial, standarde, criterii și proceduri agreeate în comun și nu pe baza unor tratate sau aranjamente obligatorii.

COCOM, ca primul regim de control multilateral al exporturilor, și numai până în 1971, a stabilit precedente și practici care au fost încorporate ulterior în regimurile de control al exporturilor, în scopul neproliferării. COCOM nu a fost, totuși, un regim de neproliferare; acesta s-a focalizat pe comerțul Est-Vest, pentru a preveni transferul produselor către blocul sovietic, care puteau spori capacitățile sale. Oficial, COCOM nu era parte a NATO (pentru ca să faciliteze cooperarea cu statele europene neutre), dar a fost un instrument al alianței occidentale.

Practicile dezvoltate de COCOM, cum ar fi listele produselor controlate și ale statelor care făceau obiectul diferitelor tipuri de restricții și procedurile comune pentru licențierea exporturilor, verificarea livrărilor și consultările au fost adoptate de

3 The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century Robert Gilpin, 2002, Princeton University Press

regimurile ulterioare. COCOM a definit, de asemenea, mai târziu, criteriile pentru sistemul național de control al exporturilor care au devenit, după Războiul Rece, baza standardelor internaționale de control al exporturilor. COCOM se deosebește, totuși, de regimurile ulterioare de control al exporturilor. În extinderea comerțului Est-Vest, mai mult decât focalizarea pe nonproliferație, COCOM a avut regula veto sub care oricare membru se putea opune exportului propus de un alt stat. Asemenea prevederi nu mai există în regimurile de control al neproliferației exporturilor. De asemenea, datorită în mare măsură intereselor comune între aliați, în timpul Războiului Rece, COCOM impunea un nivel mai ridicat de cooperare între membrii săi decât regimurile ulterioare. În anii 1990 a fost organizația centrală în domeniul controlului exporturilor.

În perioada anilor 1970, instrumentul controlului exporturilor a fost aplicat dezvoltării amenințării în proliferația nucleară. În 1971 s-au format Tratatul de Neproliferație Nucleară (NPT) și Comitetul Furnizorilor Nucleari (cunoscut drept Comitetul Zangger, după primul său președinte) pentru a coordona restricțiile în exportul tehnologiei nucleare conform NPT. Deoarece Franța, o putere nucleară, nu era semnatară a NPT (până în 1992), Comitetul Zangger avea un serios neajuns. După testul "dispozitiv nuclear pașnic" al Indiei din 1974, acesta a fost privit de către multe state ca o problemă urgentă și astfel un acord paralel de control al exporturilor, Grupul Furnizorilor Nucleari (NSG), s-a format prin negocieri, între anii 1975 și 1978. Inițial, acesta a fost acuzat de "apartheid tehnologic", datorită faptului că interzicea accesul țărilor la tehnologia nucleară, urmare a criteriilor de control⁴.

Ca rezultat al acestei presiuni politice, NSG nu s-a întrunit între 1978 și 1991 pentru actualizarea listelor sale de control. Alarma despre extinderea programului nuclear al Irakului după Războiul din Golf din 1991, a condus la relansarea NSG.

În anii 1980 a apărut conceptul de proliferație și controlul exporturilor ca instrument de neproliferație, extinzându-se la armele chimice, biologice și rachete balistice. Grupul Australia (GA), care coordonează controlul precursorilor pentru arme chimice și biologice, s-a format în 1984-85 ca răspuns la utilizarea armelor chimice în războiul dintre Iran și Irak. Regimul de Control al Tehnologiilor pentru Rachete (MTCR) a fost stabilit de G-7, la inițiativa SUA în 1987. Membrii MTCR au adoptat restricții privind exporturile rachetelor cu o rază de acțiune de 300 km sau mai mare și care pot transporta o încărcătură de 500 kg sau mai mare. S-a crezut că aceste criterii acoperă rachetele capabile să transporte încărcături nucleare la ținte din regiuni de conflict. Listele sale de control includ atât rachete complete cât și componentele lor, cu un control puternic la producător. În 1993, membrii acestui regim au extins controlul MTCR pentru a include rachetele capabile să transporte încărcături de luptă chimice sau biologice, incluzând rachetele cu raze de acțiune și încărcături sub limitele originale.

În 1990, a fost extins mai mult conceptul de proliferație precum și scopul controlului exporturilor în scopul neproliferației, la adresa armelor convenționale și tehnologiilor cu dublă utilizare. Aceste arii au fost adresate în COCOM, dar în contextul schimbărilor relațiilor Est-Vest, COCOM a fost dizolvat în 1994 și până la urmă înlocuit de succesorul numit Aranjamentul de la Wassenaar, în 1996. De

⁴ *Economic Containment: Cocom and the Politics of East-West Trade*, Michael Mastanduno, 1992.

asemenea, în această perioadă, Uniunea Europeană a stabilit *Regimul comunitar pentru controlul exporturilor produselor cu dublă utilizare*. (În 2000 acesta a fost revizuit pentru a rezolva probleme legale și administrative și renumit *Regimul comunitar pentru controlul produselor și tehnologiilor cu dublă utilizare*, pentru a acoperi transferurile intangibile cum ar fi software.). În 1998, UE a adoptat Codul de conduită asupra vânzării de arme, stabilind un regim de control al exporturilor de arme în cadrul UE.

Tranziția de la COCOM la Aranjamentul de la Wassenaar și extinderea către est a UE, au avut împreună efectul plănuț de a aduce fostele state țintă ale COCOM și fostele republici sovietice ca participanți în sistemul de control multilateral al exporturilor. În prezent sunt 42 de state, plus Comisia Europeană, care sunt membre în cel puțin unul din cele cinci regimuri de control multilateral al exporturilor (ZC, NSG, AG, MTCR, AW). Din acestea, 27 (incluzând toate statele UE) sunt membre ale celor cinci regimuri și altele șase sunt membre în patru din cele cinci regimuri. Cele rămase sunt membre în unul până la trei regimuri de control al exporturilor. Apartenența la regimurile UE se referă la toate statele membre UE și se extinde când se extinde UE. (Regimul de dublă utilizare și Codul de conduită sunt parte a acquis-ului comunitar, corpus al legislației comunitare pe care toate statele trebuie să-l adopte, ca o condiție de aderare la UE.) Apartenența la regimurile non-UE variază de la 33 (AG, MTCR, WA) la 40 (NSG). Toate acestea au stabilit să se extindă odată cu extinderea UE și cu recenta cerere a Chinei de a se alătura la NSG și MTCR. Aceste cifre sunt în contrast spectaculos cu apartenența originală a COCOM (7), Grupul Australia (15), MTCR (7) și Grupul Furnizorilor Nucleari (7).

Controlul exporturilor după 11 Septembrie

După atacurile teroriste din 11 Septembrie 2001 din New York și Washington și a avionului din Pennsylvania de Vest, regimurile de control al exporturilor și-au adaptat activitățile și liniile directoare cu adresă la amenințările teroriste. De atunci, Grupul Australia a lărgit listele de control adăugând 8 toxine și 14 agenți patogeni cu posibile aplicații în arme biologice, precum și produse noi cum sunt fermentatoarele, care pot fi utilizate la producerea armelor biologice. NSG a ținut în decembrie 2002 o ședință plenară extraordinară la care a amendat liniile directoare cu adresă la achiziționarea de materiale nucleare de către teroriști⁵. În timp ce membrii MTCR au luat notă, în declarația plenarei de după 11 Septembrie, de urgența suplimentării controlului proliferării rachetelor, rachetele cu cea mai mare utilitate pentru teroriști, rachete sol-aer lansate de pe umăr cum ar fi Stinger (cunoscute ca MANPADS sau sisteme antiaeriene portabile manuale) au intrat în cadrul Aranjamentului de la Wassenaar. Membrii Wassenaar au amendat documentul de bază al regimului (Elementele Inițiale), pentru a include prevenirea achiziției armelor și produselor cu dublă utilizare de către teroriști, ca un scop al regimului. Au adăugat de asemenea, controlul articolelor utile teroriștilor, cu accent special pe MANPADS. Aceste dezvoltări, împreună cu proiectul propunerii SUA de rezoluție a CS al ONU cerând statelor să interzică armele de distrugere în masă actorilor non-statali, reprezintă extinderea mai mult a conceptului de proliferare și a controlul exporturilor ca instrument de neproliferare. Dezvoltarea

5 Nuclear Suppliers Group, *Activities*, www.nuclearsuppliersgroup.org/activities.htm

precedentă a conceptului de proliferare s-a extins la noile tehnologii. Dezvoltările de după 11 Septembrie s-au extins asupra actorilor non-statali.

Prin extindere, ca răspuns la incidentul din decembrie 2002, în care forțe din Spania și SUA au interceptat un transport de rachete balistice din Coreea de Nord cu destinația Yemen, doar pentru a declara încărcătura, când s-a decis că nu a fost o bază legală pentru reținerea ei (Coreea de Nord nefiind membru al MTCR, care nu este în orice caz o obligație legală), SUA și 13 aliați au dezvoltat o inițiativă, *Inițiativa de Securitate în domeniul Proliferării*⁶. Această acțiune a fost inițiată pentru coordonarea interdicției și confiscarea a ceea ce este traficată în legătura cu proliferarea, parțial ca răspuns la ceea ce subsecretarul de stat al SUA pentru controlul armamentelor și securitate internațională a denumit ”căderea rețelelor existente, naționale și internaționale, de control al exporturilor”.

Evaluarea alternativelor guvernării globale în controlul exporturilor în scopul neproliferării

Evaluarea diferitelor perspective ale guvernării globale în zona controlului exporturilor depinde, în parte, de evaluarea eficienței controlului exporturilor. Dacă afirmațiile *hiperglobaliste* și *neo-medievaliste* despre erodarea autorității statului sunt corecte, controlul exporturilor ar trebui să fie ineficient. Dacă analiza realistă este corectă, eficiența controlului exporturilor trebuie să depindă de interesele și obligațiile statelor influente și în special, de calitatea de lider a SUA. Totuși, măsurarea eficienței controlului exporturilor este extraordinar de dificilă - poate imposibilă - de făcut cu precizie. Un raport din 2002 al Biroului contabil general, un organism al Congresului SUA, a afirmat că ”niciun guvern al SUA, membri ai guvernului în regimuri pe care i-a contactat, nici regimurile nu au stabilit criterii explicite pentru evaluarea eficienței regimurilor”. De asemenea, s-a menționat că ”regimurile nu echilibrează adesea informațiile de bază care le-ar permite să evalueze dacă acțiunile lor funcționau conform intențiilor”. Un fost oficial în controlul exporturilor al SUA, referindu-se la problema evaluării eficienței controlului exporturilor la începutul anilor 1990, a concluzionat că ”nu era nicio cale sigură, sistematică, de a măsura”. Acest aspect a fost pus pe seama a două probleme de bază: în primul rând, în timp ce numărul și natura acelor violări care sunt prinse pot fi cunoscute, violările care trec nedetectate sunt ceea ce Secretarul apărării al SUA, Donald Rumsfeld, a numit ”cunoscut-necunoscut”. Astfel, este ca și cum am spune, *noi cunoaștem că aici sunt unele lucruri pe care nu le cunoaștem*. Fără a se cunoaște cum au trecut nedetectate multe exporturi proscrie, nu putem face o evaluare validă a eficienței controlului exporturilor. În al doilea rând, asemenea evaluări sunt exerciții contra-productive; măsura depinde de cunoașterea cum au eludat sistemul multe exporturi proscrie și dacă toate celelalte lucruri echivalente, precum violările, descresc sau cresc în raport cu politicile specifice de control al exporturilor, ca de exemplu stabilirea clauzei *catch-all* sau a principiului de a nu submina tranzacții esențial identice (*no-undercutt policy*).

6 Wade Boese, “The proliferation Security Initiative: An Interview with John Bolton, “Arms Control Today (dec. 2003)”

În fața unor asemenea dificultăți, abordările pentru măsurarea eficienței controlului exporturilor se bazează fie pe informații confuze sau incomplete, fie pe analiza particularităților procedurale și administrative ale sistemului național de control al exporturilor.

Exemple ale unor asemenea sisteme evaluative se bazează pe criteriul definit în controlul exporturilor după un ”*standard comun*” dezvoltat în COCOM la începutul anilor 1980. Acest standard impunea:

1. Documente acceptabile ca certificat de import și de verificarea livrării (IC/DV).
2. Control asupra reexporturilor bunurilor controlate cu originea COCOM.
3. Control asupra exporturilor indigene ale produselor controlate COCOM.
4. Cooperarea în faza de pre-licențiere și verificarea post-livrare.
5. Cooperarea în punerea în aplicare a legii (inclusiv cooperarea în monitorizarea tranzitului și a zonelor cu comerț liber).

La începutul anului 1990, Departamentul Comerțului al SUA a dezvoltat un sistem pentru evaluarea controlului exporturilor, derivat din standardul comun rezultat din efortul COCOM.

La sfârșitul anului 1990, experți ai Centrului pentru Comerț Internațional și Securitate (CITS) de la Universitate din Georgia au dezvoltat un sistem bazat pe criteriile COCOM pentru evaluarea eficienței. Sistemul național de evaluare a controlului exporturilor CITS, bazat pe standardul comun COCOM, constă dintr-un chestionar cu 72 de subiecte la adresa a 10 elemente ale unui sistem de control al exporturilor: *sistemul de licențiere, aderare la regimuri, instruire, autoritate vamală, penalități, liste de control, clauze catch-all, proces birocratic, verificare import/export și strângere/schimb de informații*. Fiecare dintre acestea este luat în considerare în termenii dezvoltării susținerii politicilor și legalității, a instituționalizării și implementării. Oficialii din controlul exporturilor, răspunzând la acest chestionar, au reușit să facă o evaluare a sistemului lor de control, în timp ce răspunsurile la întrebările cu privire la diferite elemente, au subliniat greutățile întâmpinate în reflectarea importanței relative a acestora.

Rezultatul obținut în urma acestei evaluări a condus la elaborarea unui index numeric, utilizat pentru clasificarea concordanței diferitelor sisteme naționale cu standardele internaționale. În timp ce sistemul CITS a acumulat un scor cantitativ, această evaluare este în totalitate o evaluare calitativă. CITS a explicat că scorul său măsoară dezvoltarea sistemului de control al exporturilor și nu eficiența acestuia.

Concluzii

Așa cum s-a menționat de nenumărate ori în presa internațională, sau în cadrul unor alocuțiuni cu prilejul unor conferințe sau reuniuni internaționale, potențialul de proliferare a armelor de distrugere în masă a fost și este larg răspândit. S-a dovedit în decursul anilor că orice stat care deține un reactor nuclear are resurse tehnologice pentru a produce arme emițătoare de radiații sau de a iniția un program de producere de arme nucleare (bombe atomice, bombe cu hidrogen, etc.). În ceea ce privește domeniul armelor chimice și biologice, potențialul proliferării acestora este nelimitat. În acest sens, putem afirma că orice stat care deține o industrie chimică, petrochimică,

farmaceutică, sau în domeniul biologiei dezvoltate, poate realiza o gamă largă de agenți chimici sau biologici. Să nu uităm faptul că numărul instalațiilor producătoare de substanțe chimice-precursori comunicate la OIAC, de exemplu, de statele deținătoare este suplimentat de numărul celor nedecarate, ceea ce sporește pericolul proliferării armelor de distrugere în masă.

Deși echipamentele și tehnologiile de producere a unor astfel de arme, procesele de conservare și depozitare a acestora sunt costisitoare și prezintă serioase riscuri, precum și datorită faptului că aceste activități implică încălcarea unor convenții și tratate internaționale care privesc dezarmarea, întotdeauna, în cursul istoriei, au existat și există încă o serie de factori care determină unele țări să le producă și să le stocheze. Printre aceștia, considerăm de menționat următorii factori cu impact direct asupra aspectului proliferării:

- * necesitatea/politica națională de a întreprinde măsuri de apărare față de statele vecine deținătoare de asemenea arme;
- * dorința de a-și impune forța și/sau de a intimida state mai slabe;
- * contrabalansarea superiorității militare deținute de SUA, care dispune de un arsenal militar foarte divers și de un nivel tehnic și tehnologic foarte avansat și care își permite să aloce fonduri importante pentru cercetare în domeniul militar. Investițiile și costurile în producerea de arme chimice și biologice sunt incomparabil mai mici, iar unele țări mai puțin dezvoltate pot astfel să realizeze astfel de arme.

Dezvoltarea și producerea armelor de distrugere în masă (ADM) conduce la apariția unor riscuri și ale unor costuri incommensurabile, în special în cazul unor conflicte în care sunt implicate arme convenționale. O țară proliferatoare va amplasa în locuri diferite atât centrele de producție cât și armele realizate. În aceste condiții pot apare elemente de risc în special când facilitățile de producție și stocare a ADM sunt atacate cu arme convenționale. Efectul acestora poate fi mult mai distrugător decât al armelor convenționale, iar aria de răspândire nefiind sub un control riguros, poate afecta atât forțele care folosesc armele respective cât și propria populație.

Cu toate acestea, în decursul anilor, armele de distrugere în masă au beneficiat de alocarea unor resurse materiale și umane impresionante; au fost state care au dezvoltat programe nucleare, biologice sau chimice încă înainte de perioada *Războiului Rece*, iar altele chiar în acea perioadă. În acest fel au apărut acumulări de arme care au pus în pericol stabilitatea și securitatea zonală și regională.

În ultimii 10 de ani, datorită schimbărilor sociale majore din lume, precum și extinderii rețelelor de crimă organizată, accesul la acest tip de arme a unor grupuri ce promovează, finanțează sau susțin diferite forme de terorism este mult mai facil decât s-ar putea crede la prima vedere.

Amenințarea cu războiul nuclear, chimic și biologic a crescut treptat, datorită proliferării acestor arme, dezvoltării tehnologice și „eficienței” folosirii lor în acțiunile militare. În acest sens, se apreciază că aceste arme vor continua să fie o amenințare pentru trupe și populație, indiferent de regiune sau nivelul conflictului.

La început de mileniu, omenirea trăiește, în mod paradoxal, o nouă etapă a coșmarului distrugerii sale, ca urmare a folosirii iraționale a rezultatelor dezvoltării fără precedent a științei și tehnologiei moderne. În pofida unor progrese majore în reducerea arsenalului nuclear strategic, a unor succese importante obținute prin

implementarea acordurilor internaționale de neproliferare, pericolul distrugerii civilizației umane și a vieții, prin folosirea unor astfel de mijloace, se menține ridicat și unele state posesoare dezvoltă noi tipuri de mijloace de luptă și vectori de transport la țintă; numărul statelor care dobândesc ilegal accesul la armele de distrugere în masă crește continuu; evoluțiile doctrinare acreditează tot mai frecvent ideea posibilității folosirii unor astfel de mijloace de luptă în cadrul operațiilor militare; controlul unor guverne asupra mijloacelor de luptă existente, componentelor în curs de realizare și tehnologiilor de fabricație, precum și a produselor cu dublă utilizare ori precursorare, scade alarmant. Sporesc, totodată, riscurile ca armele de distrugere în masă să facă joncțiunea cu terorismul internațional sau ca terorismul nuclear să fie promovat de regimuri iresponsabile. Aceste evoluții pun probleme grave de securitate la adresa cetățenilor, comunităților și instituțiilor internaționale.

Colapsul sau evoluția anarhică a unor state posesoare de arme de distrugere în masă, autoritatea redusă exercitată de unele guverne asupra complexelor lor militare, precum și existența unor regiuni - inclusiv în Europa - aflate în afara controlului statal, favorizează dezvoltarea unei piețe negre active pentru astfel de mijloace.

Din perspectiva preocupărilor pentru securitatea națională, amplificarea fenomenului terorist și proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă principalul factor generator de incertitudine în domeniul securității globale, în condițiile în care regimurile nedemocratice, totalitare pot asigura cel mai periculos suport operațional și logistic.

Promovarea unui mediu internațional și regional stabil este o condiție a luptei globale împotriva proliferării armelor de distrugere în masă, deziderat care se realizează prin:

- angajare fermă pentru promovarea universalității și întăririi acordurilor multilaterale care privesc neproliferarea armelor de distrugere în masă și a mijloacelor de livrare a acestora;

- întărirea regimurilor de control al exporturilor:

- ◇ în interiorul regimurilor – evaluări periodice ale sistemului comunitar de control al exporturilor, dezvoltarea unui sistem operativ pentru schimbul de informații privind refuzurile de licențe de export, perfecționarea și armonizarea procedurilor naționale de control al exporturilor;

- ◇ în afara regimurilor - măsuri de prevenire a achiziției de produse cu dublă utilizare de către entități angrenate în dezvoltarea unor programe militare sau acte de terorism, acordarea de asistență tehnică statelor terțe pentru implementarea unui sistem de control al exporturilor, prevenirea transferurilor de materiale și tehnologii cu relevanță în domeniul producerii armelor de distrugere în masă către zone sensibile, cu grad mare de risc, sau actori ne-statali.

- acțiuni intense pentru încriminarea activităților care contribuie la proliferarea armelor de distrugere în masă sau a materialelor conexe acestor arme;

- măsuri privind protecția fizică a materialelor și echipamentelor nucleare și un control susținut al utilizării, depozitării și transportului surselor radioactive.

Domaniul produselor cu dublă utilizare este cel mai sensibil în abordarea strategiei de prevenire a dezvoltării armelor de distrugere în masă; ca urmare, eforturile au fost concentrate pe acest segment, iar activitatea grupurilor de lucru din

cadrul regimurilor internaționale de control al exporturilor s-a axat în principal pe identificarea unor noi proceduri și metode, pe identificarea celor mai bune practici, pe elaborarea unor ghiduri de îndrumare, pe stabilirea unor proceduri specifice și rapide în același timp, de comunicare între state și de adoptare rapidă a unor decizii.

La început de mileniu, lumea a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, marcată de coexistența și confruntarea unor tendințe pozitive majore cu altele care generează amenințări și pericole. Vechea ordine mondială, bazată pe o logică bipolară - caracterizată de rivalitate și capacitate de anihilare reciprocă a unor blocuri de state - a dispărut, iar tranziția post-bipolară s-a încheiat, în opinia unor specialiști, iar în opinia altora, se va revitaliza. Obiectivele majore ale acestei perioade s-au realizat, iar germele construcției unei noi arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupărilor comunității internaționale.

În acest context, probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale și cele interne ar putea fi mai frecvente, iar efectul lor direct sau cumulat - greu de controlat.

Această situație a condus la promovarea unor parteneriate, alianțe și coaliții între statele lumii pe criterii diverse, cum ar fi contracararea proliferării armelor nucleare, controlul transferurilor de arme convenționale, monitorizarea producerii și răspândirii rachetelor balistice, gestiunea surselor radioactive și asigurarea siguranței și securității colective, etc.

Toate aceste alianțe au ca scop declarat prevenirea proliferării armelor de distrugere în masă și dezarmarea globală, factori-cheie în procesul de construire a unei civilizații sigure, care să se dezvolte într-un ambient de stabilitate și siguranță.

Odată cu căderea cortinei de fier și terminarea "războiului rece", și mai ales după 1992, eforturile ONU de menținere a păcii și securității internaționale s-au concretizat și în activități legate de regimuri de control al exporturilor de produse strategice și implicit al armelor convenționale și de distrugere în masă. Simultan, s-au luat și alte măsuri împotriva proliferării armelor în general, prin stabilirea unor tratate, convenții și acorduri care urmăresc, în principal, adoptarea unor mecanisme care să conducă la stoparea fenomenului de proliferare.

Bibliografie:

- [1]. CORDESMAN, Anthony, "*Arme de distrugere în masă în Orientul Mijlociu: Tendințe regionale, forțe naționale, capacități de luptă, mijloace purtătoare și efectele armelor*," New York, 4 Octombrie 1999.
- [2]. CORDESMAN, Anthony, "Proliferarea masivă poate duce la schimbarea sensului războiului și terorismului," *Stabilitate și instabilitate în Orientul Mijlociu, Volumul III*, Washington, DC, Ed. Centrul pentru studii strategice și internaționale, 1992.
- [3]. CORDESMANN, Anthony, *Armele de distrugere în masă în Iran: mijloace purtătoare și programe chimice, biologice și nucleare*, Ed. Centrul pentru studii strategice și internaționale, Washington, DC, 1998.
- [4]. SPIERS, Edward M., *Arme chimice și biologice: Studiu asupra proliferării*, New York, Ed. St. Martin's Press, 1994.

Lucrări de specialitate:

- [1]. *Armaments, Disarmament and International Security*, Ed. SIPRI Yearbook, Stockholm, 1995
- [2]. *International Nonproliferation Regimes after the Cold War*, Mu Changlin and Pan Tao, The Sixth Beijing IDODARCO Seminar on Arms Control, 1998,
- [3]. oct. 29-nov. 1, Shanghai, China
- [4]. *Preventing the Proliferation of Weapons of mass Destruction*, German Federal Foreign Office, 2006
- [5]. *Proliferarea armelor de distrugere în masă: Evaluarea riscurilor*, Washington, Ed. U.S. Government Printing Office, 1993

Webgrafie:

- [1]. <http://cns.miis.edu/research/wmdme/iran.htm>. "Arme de distrugere în masă în Orientul Mijlociu".
- [2]. <http://cns.miis.edu/research/wmdme/> "Arme de distrugere în masă, capacități și programe".
- [3]. <http://www.csis.org/mideast/stable/3h.html>. Cordesman, "Proliferarea masivă poate duce la schimbarea sensului războiului și terorismului".

PREVENIREA ȘI GESTIONAREA ACȚIUNILOR CU CARACTER TERORIST

Mihai DIACONU*
Liviu KAITER**
Lidia CALANCEA***

Rezumat: *Lucrarea prezintă aspectele generale de prevenire și gestionare a evenimentelor de sorginte teroristă și instrumente de luptă împotriva terorismului internațional. Partea a doua evidențiază câteva din direcțiile de acțiune ale structurilor specializate ale Centrului de Scafandri.*

Abstract: *This paper shows the general aspects concerning the terrorist actions revention and management, several ways to act against international terrorism and, in second part, some action heading that specialised structures from Diving Center, use to follow up.*

1. Raportul între prevenire și gestionarea consecințelor

Numărul mare de atentate, a impus dezvoltarea și consolidarea unor structuri care să contracareze acțiunile teroriste. Prin alinierea țării noastre la structurile europene și euro-atlantice și datorită participării active la măsurile antiteroriste care sunt luate în lume, România poate deveni ținta unor acțiuni teroriste. Deși nu se poate vorbi de un terorism autohton, nu trebuie subestimat nici un astfel de semnal. În prezent, se poate spune că o parte din incidentele în care au folosite dispozitive explozive artisanale, se datorează prezenței pe teritoriul țării a unor cetățeni străini cu legături în mediile teroriste, precum și a acțiunilor care au legătură cu crima organizată, dar care datorită faptului că în astfel de incidente au fost folosite materiale explozive, prezintă caracter terorist.

Ca urmare, în țara noastră există legiferată structura care să susțină această luptă continuă împotriva terorismului, aceasta fiind *Inspectoratul pentru Prevenirea și Combaterea Terorismului*, unitate a *Serviciului Român de Informații*, care răspunde de planificarea, organizarea și executarea, într-o concepție unitară, a activităților de prevenire, descoperire, neutralizare și anihilare a acțiunilor teroriste pe teritoriul României.

În aprilie 2002, Consiliul Suprem de Apărare a Țării a aprobat Strategia Națională de Prevenire și Combatere a Terorismului, care a fost elaborată într-un cadru unitar și pe deplin compatibil cu legislațiile euro-atlantice, prin conlucrarea experților din instituțiile cu competențe în materie. În noiembrie 2005, a fost promulgată Legea 535, privind prevenirea și combaterea terorismului, în care antiterorismul/contraterorismul au fost definite ca reprezentând un ansamblu de măsuri ce vizează lupta împotriva terorismului (protecție, securitate, intervenție).

* Cercetător științific gr. III doctorand, căpitan-comandor inginer, Șef secție SPASCAS – Centrul de Scafandri – Constanța.

** Comandor (r.)

*** Cercetător științific doctorand inginer, Centrul de Cercetare Științifică pentru Forțele Navale Constanța.

1.1 Prevenirea evenimentelor de sorginte teroristă

Potrivit Regulamentului AR 190-52 al Trupelor de Uscat ale SUA ("Lupta cu terorismul și cu alte acțiuni îndreptate împotriva obiectivelor militare"), *posibilitățile de prevenire și luptă sunt:* activități informativ-operative care contribuie la fundamentarea tuturor celorlalte categorii de misiuni ale sistemului, activități împotriva fluxurilor de alimentare cu resurse umane, activități împotriva fluxurilor de alimentare cu mijloace specifice de acțiune, precum și cu resurse financiare, logistice și informaționale, activități de pază, protecție și alte forme speciale de descurajare, activități de pregătire a intervenției în urgențe civile, generate de acțiuni teroriste, activități de informare și relații publice, activități de instruire și perfecționare profesională, activități destinate optimizării continue a cadrului legislativ.

În același timp, solicită comunității internaționale să ia măsurile ce se impun: să se amplifice cooperarea în ceea ce privește extrădarea și urmărirea penală a membrilor organizațiilor teroriste, să se adopte convenții antiteroriste globale, să se consolideze acordurile privind armamentul biologic și să se impună semnarea celor privind interzicerea armamentului chimic, să se introducă pe plan național legi mai aspre cu privire la controlul producerii și exportului de explozivi, să se îmbunătățească securitatea aeroporturilor internaționale, să se acționeze împotriva condițiilor favorabile extinderii violentei și disperării.

Ultimul punct este deosebit de important: o intervenție preventivă - spre exemplu, prin activitatea de mijlocire pe plan politic, ca cea a comisariatului pentru minorități al OSCE - este mai utilă decât o acțiune de combatere coordonată, care ar implica fie și numai costuri minime. În orice caz, ar fi greșit ca teroriștii care acționează din umbră să fie considerați soldați, iar formele de luptă utilizate de aceștia - folosirea oarbă a forței - să fie legitimate ca fiind o continuare a războiului, însă cu alte mijloace.

Acțiuni pentru prevenirea și suprimarea actelor de terorism în concordanță cu Strategia Națională de Prevenire și Combatere a terorismului sunt: incriminarea asigurării sau colectării voite de fonduri pentru săvârșirea de acte teroriste, înghețarea fondurilor sau a resurselor economice ale persoanelor care comit sau încearcă să comită acte teroriste, suprimarea recrutării de membri a grupărilor teroriste, eliminarea furnizării de arme și a finanțării teroriștilor, stabilirea unui sistem de alertă timpurie între state realizat prin schimbul de informații, să nu ofere adăpost celor care finanțează, plănuiesc, sprijină sau comit atacuri teroriste, control eficient al frontierelor și al eliberării actelor de identitate și al doc. de călătorie, măsuri de prevenire a contrafacerii și falsificării, intensificarea și accelerarea schimburilor de informații, cooperare în domeniile administrativ și judiciar.

Planificarea acțiunilor pentru situații de criza prevede, constituirea "Grupului de comandă în situații de criză" caracterizat printr-un înalt profesionalism, o bună dotare tehnico-militară și capacitatea de a acționa cu fermitate în condițiile respectării legilor în vigoare. Grupul de comandă în situații de criză, folosind în activitatea sa atât datele cercetării militare, cât și informările permanente ale organelor responsabile de respectarea drepturilor civile, răspunde de transmiterea acestora la eşaloanele de comandă corespunzătoare, propunând și reprezentanți pentru negocieri cu teroriștii.

Totodată, realizează un "sondaj serios" al forțelor teroriste și elaborează măsuri flexibile de contracarare.

Companiile de profil au cheltuit resurse impresionante pentru programe de cercetare în vederea realizării mijloacelor de protecție balistică cu eficiență ridicată. În condițiile sporirii numărului de atentate cu DEI de dimensiuni reduse s-au dezvoltat mijloace de protecție balistică a personalului de intervenție: veste balistice, căști balistice, costume pirotehnice, scuturi balistice, pături antisufiu (antischiță), corturi de protecție balistică etc.

1.2 Gestionarea consecințelor evenimentelor de sorginte teroristă

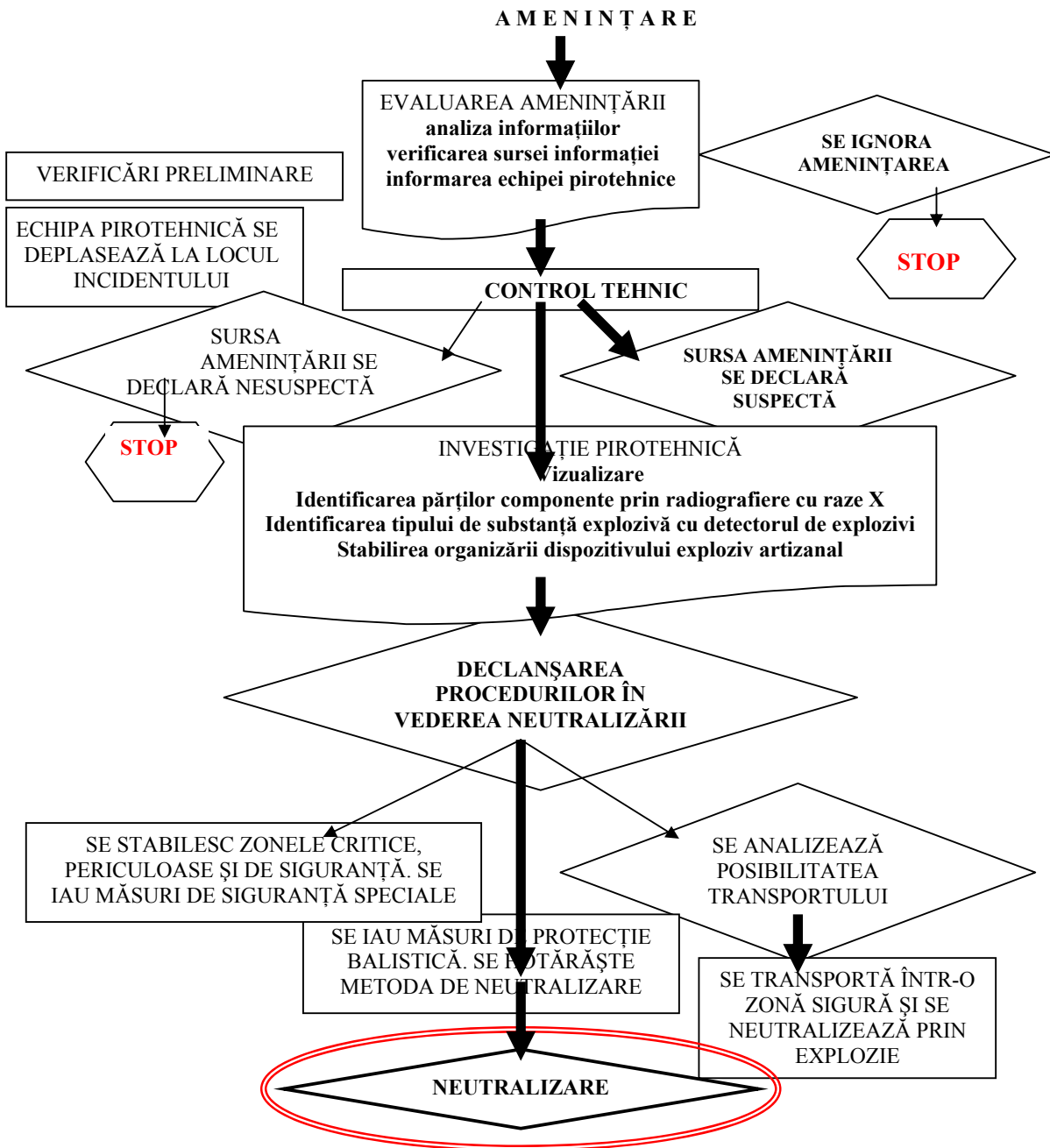
Pentru a putea formula câteva **principii de control tehnic antiterorist** și de evaluare / control a riscurilor, reprezentate de utilizarea dispozitivelor explozive improvizate disimulate, este necesară o definiție a riscului din această perspectivă: "riscul este produsul dintre probabilitatea de apariție a unui dispozitiv exploziv improvizat și consecințele utilizării acestuia".

În baza afirmațiilor de mai sus, există 4 principii după cum urmează:

1. cunoașterea riscurilor înseamnă cunoașterea proprietăților DEI;
2. limitarea riscurilor, prin identificarea și înlăturarea punctelor slabe din lanțul activităților desfășurate în acest domeniu;
3. separarea riscurilor prin aplicarea unor metodologii de lucru adecvate;
4. suprapunerea metodelor și mijloacelor de detecție, aceasta asigurând o mai mare probabilitate de descoperire a dispozitivelor explozive improvizate.

Aceste principii trebuie să stea la baza concepției tuturor activităților desfășurate în sprijinul controlului și intervenției pirotehnice antiteroriste.

Intervenția antiteroristă/contrateroristă pirotehnică este o componentă tehnică operativă a intervenției antiteroriste/contrateroriste și constituie misiune de luptă. În Serviciul Român de Informații, la nivelul Brigăzii Antiteroriste (unitate specializată în cadrul Inspectoratului pentru Prevenirea și Combaterea Terorismului), este configurat un sistem național eficient de intervenție pirotehnică, cu peste 300 de specialiști. Intervenția contrateroristă pirotehnică pentru neutralizarea unui dispozitiv exploziv artizanal, este o activitate cu risc maxim, în care prima greșeală poate fi ultima. Activitățile care se desfășoară în astfel de misiuni, sunt prezentate în schema următoare. În astfel de misiuni, sunt prezentate în schema următoare.

1.3 Instrumente de luptă împotriva terorismului internațional

A. Diplomația

Diplomația se dovedește esențială în lupta împotriva terorismului internațional modern care traversează frontierele naționale. Grupurile teroriste sunt din ce în ce mai înclinate să-și întindă rețeaua în întreaga lume. Pentru a combate rețeaua Al-Qaeda și altele de acest gen, numeroase state trebuie să se unească pentru a combate acțiunile teroriste. Condușă cu pricepere diplomația este liantul care unește eforturile într-un tot coerent.

Limitele diplomației, în calitate de instrument al luptei antiteroriste sunt evidente. Nicio rezoluție ONU nu va determina organizațiile teroriste internaționale să-și înceteze activitatea.

Diplomația amplifică efectele celorlalte instrumente de luptă împotriva terorismului, întărește moralul tuturor forțelor și oamenilor angajați în această confruntare și servește drept cadru juridic internațional în utilizarea lor.

B. Controlul surselor financiare ale organizațiilor teroriste

Înfăptuirea oricărui act terorist necesită cheltuieli de deplasare, de preocupare a informațiilor despre „ținta” aleasă, prepararea mijlocului de distrugere, etc., depistarea sursei financiare de către cei în drept permite blocarea acesteia și urmărirea celor care depind de ea. Folosirea de către teroriști a unor identități false la deschiderea conturilor, apelarea la intermediari financiari și amestecul cu fonduri având scopuri legitime, ca și mijloace ilicite îngreunează demersurile de căutare și depistare a surselor de finanțare a terorismului.

Descoperirea surselor de finanțare a grupărilor teroriste este un alt instrument de combatere a terorismului internațional. De regulă, terorismul internațional este finanțat fie de către unele state care agreează această formă de luptă pentru promovarea interesului național, fie de unele societăți comerciale ai căror patroni sunt susținători fanatici a acestei metode de impunere a unui model sau a unor valori culturale.

C. Culegerea de informații despre organizații teroriste și activitatea lor

Culegerea și analiza informațiilor constituie instrumentul mai puțin vizibil, dar în multe privințe cel mai important în lupta împotriva terorismului. Acest gen de informații este dificil de a intra în posesia lor pentru că se impune penetrarea grupurilor compuse dintr-un număr restrâns de membrii care suspectează orice persoană străină și sunt foarte atenți cu datele secrete privind operațiunile lor. De cele mai multe ori, detalii privind un posibil atentat terorist sunt cunoscute de puține persoane chiar din conducerea grupării teroriste respective iar executanții cunosc unele aspecte ale viitoarei operațiuni și acelea neesențiale.

D. Lupta armată

Printre instrumentele de luptă împotriva terorismului internațional se numără și armata. Aceasta poate participa fie cu toate efectivele sale, fie numai cu structuri specializate în prevenirea și combaterea terorismului internațional. Ea poate acționa împotriva terorismului internațional potrivit unei metodologii specifice.

2. Acțiunea structurilor specializate ale forțelor navale pentru prevenirea și combaterea actelor de sorginte teroristă

Sfârșitul războiului rece a zguduit și echilibrul militar al regiunii Mării Negre, și odată cu apariția noilor state ex-sovietice a transformat Marea Neagră dintr-o “mare închisă” într-una „deschisă”. Schimbarea este fundamentală, deoarece practic, din punct de vedere politic, economic, social, țările litoralului vestic al Mării Negre aparțin acum “Vestului”. O cantitate în creștere din resursele energetice sunt tranzitate prin Marea Neagră.

Nu întâmplător, competiția economică și rivalitatea politică, deopotrivă cu inițiativele de cooperare ale forurilor puternice ale lumii pentru proximitatea geografică a țărilor producătoare, de tranzit și consumatoare de energie din zonă,

demonstrează că traseele energetice ale Mării Negre, aflată pe fostul drum al mătășii, vor avea o influență decisivă în evoluția politico - militară și dezvoltarea economică a regiunii Mării Negre.

Apariția fenomenului terorist impune măsuri severe la nivel național în concordanță cu strategiile NATO și UE. Lupta împotriva terorismului trebuie dusă cu respectarea strictă a principiilor democrației, dreptului internațional, demnității umane, a drepturilor fundamentale ale omului, în condițiile în care nu poate exista nici o înțelegere și nici un compromis în relațiile cu teroriștii.

Forțele angajate în lupta antiteroristă trebuie să găsească un echilibru rezonabil și eficient între protecția libertăților și drepturilor democratice și restricțiile, constrângerile și măsurile punitive necesare, inclusiv prin asigurarea transparenței și a dreptului la informare.

În acest cadru, principalele direcții de acțiune ale instituțiilor naționale care au atribuții în domeniul luptei împotriva terorismului vor fi: întărirea cooperării, inclusiv prin relansarea eforturilor vizând definirea cuprinzătoare a terorismului și stabilirea normelor și procedurilor standard de operare, realizarea consensului între toate forțele implicate în acest proces de prevenire, combatere și reabilitare și securizare a zonelor afectate de actul terorist. Aceste forțe (care pot fi: militare, de securitate, organizațiile non-guvernamentale sau societatea civilă) au obligația de a: lua toate măsurile cu privire la necesitatea promovării politicii de “toleranță zero” în lupta împotriva terorismului, perfecționa sistemul național de management al crizelor, cunoaște structurile, metodele și tehnicile teroriste posibile (probabile). Aceasta impune elaborarea unei noi strategii de luptă împotriva terorismului având ca scop:

- revigorarea bazei doctrinare și normative a întrebunțării forțelor;
- prevenirea, descurajarea și contracararea pro-activă a pericolului terorist prin acțiuni desfășurate împreună cu UE, NATO și statele partenere, inclusiv în zonele generatoare de terorism;
- armonizarea eforturilor politice, diplomatice, ale serviciilor de informații și ale forțelor armate angajate în lupta împotriva terorismului, îndeosebi printr-o mai bună cooperare și coordonare operațională.

În conformitate cu [3] - această strategie, aptă să legitimizeze participarea forțelor naționale la războiul global împotriva terorismului, va genera convergența eforturilor, sprijinul activ al populației și reducerea vulnerabilităților în situații de criză.

Contracararea pro-activă și eficientă a terorismului constituie prioritatea numărul unu a securității interne. În acest scop, pe temeiul responsabilității pentru securitatea cetățenilor săi și în conformitate cu obligațiile asumate în procesul de integrare, statul român trebuie să-și mobilizeze resursele și instrumentele aflate la dispoziție pentru următoarele obiective: descoperirea la timp, prevenirea, combaterea și zădărnicierea activităților și acțiunilor teroriste pe teritoriul național, protecția instituțiilor, a cetățenilor români și a străinilor aflați în România împotriva atacurilor teroriste, interzicerea folosirii teritoriului României pentru pregătirea unor acțiuni teroriste împotriva altor state.

Din studiile efectuate rezultă că România nu s-a confruntat și nu se confruntă cu riscuri majore de natură teroristă la adresa ei. Cu toate că se găsește la intersecția unor interese geopolitice și geostrategice, nu reprezintă, până în prezent, un spațiu de

generare a terorismului sau de confruntare teroristă și nici un mediu favorabil dezvoltării unor acțiuni de acest gen.

Cu toate acestea, terorismul, prin multitudinea de metode și mijloace pe care le întrebunțează, prin efectele pe care le generează, nu poate fi exclus ca amenințare la adresa țării noastre. Unele amenințări și riscuri de securitate se materializează în interiorul statului, dar originea lor este externă, așa cum altele sunt de natură internă, dar se manifestă ori se materializează doar în anumite circumstanțe favorizate din exterior.

Amenințările asupra navelor cât și asupra facilităților portuare au fost și sunt prezentate de foarte mult timp dar au început să fie tratate cu maximă atenție după evenimentele teroriste din 11 septembrie.

Principalele categorii de amenințări la securitatea facilităților portuare sunt:

- furturile de pe nave și din facilitățile portuare;
- terorism: atentate cu bombe, luare de ostateci;
- traficul de substanțe interzise prin lege;
- sabotajele: avarierea intenționată sau distrugerea facilității portuare, a rețelei de comunicații date, a unei părți din navă, echipamente sau încărcătură, vandalism;
- trafic ilegal de persoane;
- pirateria/jaf armat: acte de violență, jefuire sau reținere/amenințare;
- atacuri: de pe uscat, de pe mare, aeriene;
- amenințări asupra mediului înconjurător: deversări sau scurgeri intenționate sau accidentale de produse poluante;
- contrabandă;
- proliferarea armelor de distrugere în masă, a tehnologiilor și materialelor nucleare, a armamentelor și mijloacelor letale neconvenționale;
- proliferarea și dezvoltarea rețelelor teroriste, a crimei organizate transnaționale, a traficului ilegal de persoane, droguri, armamente și muniție;
- migrația clandestină și apariția unor fluxuri masive de refugiați;

Împotriva amenințărilor la securitatea portuară acțional ar fi necesar de îndeplinit următoarele categorii de acțiuni:

- concentrarea inteligenței, evaluarea riscurilor și analiza în vederea identificării, întârzierii și anihilării acțiunilor posibile sau probabile;
- planificarea de securitate în vederea implementării sistemului de management, elaborării planului de securitate pentru facilitățile portuare;
- măsuri și proceduri fizice de securitate în vederea controlului, verificării și supravegherii tranzitului de persoane, bagaje, provizii, mărfuri;
- măsuri de securitate operaționale: sisteme inteligente de securitate, forțe de pază, protecție, răspuns și intervenție;
- managementul crizei în vederea alocării responsabilităților și conștientizării lor, indicării metodelor ce trebuie folosite, definirea standardelor de performanță și a criteriilor ce trebuie folosite, definirea standardelor de performanță și a criteriilor ce trebuie satisfăcute;

- pregătirea, instruirea regulată, antrenamente și exerciții specifice securității maritime.

2.1 Studiul zonei de litoral

În fundamentarea unei astfel de strategii trebuie pornit de la realitățile zonei, de la premisele realiste referitoare la aceste realități, dar și de la modul în care această zonă se articulează cu procesele globale. În primul rând, trebuie să menționăm că - pentru prima dată în istorie - toate statele din zonă sunt unite în jurul unor valori și interese fundamentale care guvernează evoluția relațiilor internaționale și anume: democrația, respectarea drepturilor omului, libertatea și lupta împotriva terorismului. Este o oportunitate istorică, o alternativă creatoare la conceptul de zonă tampon.

Zona Mării Negre – zonă de interes a Forțelor Navale - se situează, în punctul nodal al celor două fluxuri strategice majore care – situate pe același traiect, dar evoluând în sensuri contrare – leagă cele două areale strategice. Este vorba, pe de o parte, de fluxul dintre producătorul de energie (Orientul Apropiat, Marea Caspică și Asia Centrală) și consumatorul de energie (comunitatea euro-atlantică) și, pe de altă parte, de fluxul dintre producătorul de securitate (comunitatea euro-atlantică) și consumatorul de securitate (Orientul Mijlociu și Asia Centrală).

Această realitate dis-armonică generează seisme geopolitice periculoase și nu poate continua pe termen lung. Ea trebuie armonizată cât mai curând cu putință, iar procesul de remodelare democratică, declanșat în Orientul Mijlociu și Asia Centrală, răspunde unui astfel de deziderat. Crizele grave înregistrate la nivel european în trecutul apropiat reprezintă motivația și impulsul pentru continuarea unei abordări pro-active. Această abordare a devenit regulă în comunitatea euro-atlantică și nu ne putem sustrage ei. În plus, atât României, cât și celorlalte state riverane le revin responsabilității sporite în regiunea Marii Negre.

România vizează combaterea oricărei forme de terorism - indiferent de motivațiile care stau la baza acestuia - cu precădere a terorismului fundamentalist islamic, a celui de esență religioasă și separatistă, urmărind prevenirea producerii pe teritoriul național de acte teroriste, a constituirii bazelor logistice și a filialelor unor organizații extremist-teroriste cu reprezentare internațională.

Misiunile specifice zonei porturilor ce pot fi îndeplinite de elementele Forțelor pentru Operații Speciale Navale sunt:

- descoperirea numărului și tipurilor de nave maritime din rade și porturi precum și activitatea desfășurată de inamic în raioanele respective;
- depistarea navelor care sunt purtătoare de armament de nimicire în masă sau nucleare;
- procurarea de informații referitoare la existența, scopul și activitatea punctelor de comandă, depozite militare, puncte de ambarcare - debarcare, puncte de reparații pt. nave, muniție, armament, tehnică, carburant, ateliere pregătire militară, instalații portuare etc.;
- preocuparea de informații referitoare la căile de acces spre port și litoral, instalații pentru dirijarea navelor pe timp de noapte și în condiții de vizibilitate redusă, dispunerea danelor, a instalațiilor portuare, forțe navale dislocate de acestea;
- obținerea de informații referitoare la materialele și armamentul ce se încarcă și

se descarcă în porturi sau în radă și eventual a rutelor de deplasare;

- determinarea capacității de exploatare a șantierelor navale și a bazelor de reparații;

- obținerea de date referitoare la căile și modul de aprovizionare cu combustibil;

- procurarea de date referitoare la traficul în port și canale și modul de apărare, a punctelor importante și stabilirea unităților ce pot interveni în sprijinul apărării acestora;

- procurarea de informații referitoare la capacitatea de încărcare-descărcare a danelor și modul de depozitarea materialelor;

- cercetarea și sustragerea de documente și aparatură de pe navele inamice scufundare;

- instalarea unor dispozitive care să recepționeze, să identifice și să transmită spontan zgomotele produse de motoarele diferitelor nave, în vederea recunoașterii acestora.

Acțiunile cu caracter deosebit ce pot fi îndeplinite în porturi sunt: avarierea și distrugerea instalațiilor portuare, capturare de personalități, distrugerea unor lucrări de artă, distrugerea plaselor submarine, distrugerea punctelor de comandă în scopul dezorganizării apărării.

2.2 Cerințe operaționale în planificarea de către structurile destinate operațiilor speciale a acțiunilor de tip antiterorist

Forțele pentru Operații Speciale (FOS) – structuri speciale ale Armatei României – sunt pregătite pentru intervenție rapidă, discretă și oportună în zonele de risc maxim și sunt destinate ca independent sau în cooperare cu celelalte categorii de forțe armate să protejeze interesele naționale fundamentale și de nivel strategic. Ele pot executa misiuni militare și non-militare în toate situațiile non-conflictuale sau de criză astfel: în cadrul contribuției la securitatea României, pentru apărarea României și a aliaților, pentru promovarea stabilității regionale și globale, în cadrul acțiunilor de sprijinire a instituțiilor statului și a autorităților statului.

Întregul spectru de acțiuni militare concepute de noile condiții ale mediului de securitate actual indiferent de scopuri și obiectivele lor, sunt de neimaginat fără contribuția esențială a FOS, inclusiv componenta navală, Grupul Naval al Forțelor pentru Operații Speciale.

Subunitățile specializate din Forțele Navale promovează un model de planificare a acțiunilor de tip antiterorist, care prevede următoarele etape principale: executarea cercetării, analiza și aprecierea pericolului probabil, asigurarea securității, repartizarea responsabilității juridice, acțiuni în situații de criză, altfel spus, după săvârșirea actului terorist.

Atenția se va concentra asupra ***executării cercetării*** unde se vor culege, analiza și transmite, până la eșaloanele corespunzătoare de comandă, toate datele referitoare la posibilele acțiuni teroriste. Conform opiniei specialiștilor, evidența datelor cercetării concomitent cu analiza situației sociale, economice și politice, permite prognozarea gradului de pericol terorist pentru un anumit obiectiv militar sau pentru o persoană aflată într-o anumită regiune concretă.

Analiza și aprecierea pericolului probabil se va face, în primul rând, pentru determinarea posibilității de săvârșire a acțiunii teroriste, pe baza datelor cercetării, precum și pentru aprecierea gradului de vulnerabilitate a celui mai probabil obiectiv și stabilirea punctelor sale slabe, care pot fi folosite de membrii organizațiilor teroriste.

Pentru **asigurarea securității** se va avea în vedere planificarea măsurilor de securitate personală a militarilor și civililor din cadrul obiectivului, paza armamentului și tehnicii militare, a mijloacelor tehnico-materiale, a infrastructurii obiectivului (unității militare) și mascarea destinației acestuia.

Repartizarea responsabilității juridice între organele și persoanele abilitate necesită cunoașterea exactă și îndeplinirea de către acestea a îndatoririlor funcționale potrivit legislației în vigoare (MO 691/31.10.2001, 769/03.12.2001, 524/18.07.2002 și Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului din 05.04.2002) aceasta asigurând legalitatea activității antiteroriste a Forțelor Navale.

Planificarea acțiunilor pentru situații de criza prevede, înainte de toate, constituirea "Grupului de comandă în situații de criză" caracterizat printr-un înalt profesionalism, o bună dotare tehnico-militară și capacitatea de a acționa cu fermitate și cu respectarea legii. Grupul de comandă în situații de criză, folosind în activitatea sa atât datele cercetării militare, cât și informările permanente ale organelor responsabile de respectarea drepturilor civile, răspunde de transmiterea acestora la eșaloanele de comandă corespunzătoare, propunând și reprezentanți pentru negocieri cu teroriștii. Totodată, realizează un "sondaj serios" al forțelor teroriste și elaborează măsuri flexibile de contracarare.

Etaplele analizate se încadrează în procesul de luare a măsurilor concrete antiteroriste în scopul preîntâmpinării, dejucării, neutralizării sau lichidării consecințelor acțiunilor teroriste, măsuri care se subîmpart în pasive (de apărare) și active (ofensive). Din cadrul primelor fac parte măsurile de reducere a vulnerabilității personalului sau obiectivului militar în ansamblu și se întreprind, mai ales, în prima etapă (pregătitoare) a acțiunii.

Conform Concepției de pregătire pe tipuri de scafandri a luptătorilor din Grupul Naval al Forțelor pentru Operații Speciale - se remarcă următoarele obiective:

- pentru Detașamentele Navale ale Forțelor pentru Operații Speciale: susținerea acțiunilor militare neconvenționale, combaterea terorismului, asistență și sprijin în străinătate, cercetarea obiectivelor de la litoral, eliberarea platformelor de foraj marin și a navelor, deplatarea minelor portabile și a dispozitivelor explozive improvizate, de pe diferite structuri aflate sub apă, lansarea din aeronave, de pe nave, misiuni de boarding, desfășurarea de acțiuni specifice operațiilor informaționale etc.;

- pentru Grupule EOD (Explosive Ordnance Disposal): activități împotriva mijloacelor explozive (căutarea, descoperirea și distrugerea minelor / încărcăturilor explozive aflate pe structuri imerse).

Concluzii

Agresiunile terorismului în ultimii aproximativ 25 de ani, au fost considerate niște operațiuni izolate, inițiative individuale ale unor fanatici, în realitate au fost acțiuni metodice ale unor extremiști tot mai bine organizați, echipați, informați, finanțați și tot mai fanatizați, gata oricând să execute misiuni sinucigașe pentru

uciderea „necredincioșilor”. În acest context a fost declanșată o ofensivă la nivel global împotriva terorismului, care trebuie continuată pentru ca terorismul să fie combătut oriunde pe glob, sub toate formele sale de manifestare, prin toate mijloacele legale și în toate planurile: politic, economic, militar, financiar-bancar, cultural și religios.

Terorismul contemporan – *noul terorism* – a devenit tot mai mult, un rezultat al adâncirii faliilor strategice dintre civilizația democratică și civilizațiile nedemocratice – unde grupuri de populații se simt oprimate, cele mai multe dintre ele strângând în subdezvoltare, prejudecăți și lipsă de mijloace. *Noul terorism* având deja un caracter mondial se axează îndeosebi pe extremismul religios violent și extremismul politic și efectele deșărădăcinării. Cauzele fenomenului rămân în continuare extrem de diferite și complexe. Ele trebuie căutate în dinamica crizelor economice, culturale și sociale și în relațiile virulente la influențele pe care le exercită civilizația occidentală asupra societăților încă tributare prejudecăților.

Orice strategie de combatere a fenomenului terorist trebuie să pornească de la rezolvarea problemelor și nerealizărilor de natură socială, morală, filozofică și psihologică ce rezultă în urma schimbărilor socio-economice. Lupta împotriva terorismului este una de durată și presupune eforturi concertate din partea comunității mondiale. Instrumentele și mijloacele legale de ducerea luptei antiteroriste trebuie cunoscute și puse în practică permanent, consecvent și împreună cu toate statele interesate în combaterea acestui flagel. Este necesar ca NATO cât și UE să creeze un sistem de apărare colectivă extins pe domeniul prevenirii și combaterii terorismului, proiectând structuri distincte care să acționeze nu doar separat ci și în cooperare în lupta împotriva fenomenului terorist.

Alinierea României la dominantele evoluției activităților și măsurilor de prevenire și combatere a terorismului la nivel internațional, impune ca într-un viitor apropiat să se constituie o forță modernă și credibilă pregătită și antrenată potrivit standardelor NATO și UE. Forțele speciale constituite în acest sens trebuie să fie capabile să îndeplinească în condiții de eficiență sporită, misiunile specifice în domeniul luptei contra terorismului.

Armata trebuie să joace un rol semnificativ în prevenirea și combaterea organizațiilor teroriste. În acest context, importantă este punerea în valoare a potențialului de care aceasta dispune – forța umană, mijloacele de luptă, experiența ducerii acțiunilor de luptă pentru pregătirea forțelor specializate în executarea misiunilor pentru prevenirea și combaterea acțiunilor teroriste.

Armata României este parte activă în lupta împotriva terorismului și atât militarii aflați în teatrele de operații cât și cei din țară cu atribuții în domeniu - în cadrul Sistemului Național de Prevenire și Combatere a Terorismului - își aduc contribuția, uneori cu prețul vieții, la combaterea, diminuarea și punerea sub control a acestui fenomen.

Cooperarea și colaborarea internațională sunt esențiale în prevenirea și combaterea terorismului indiferent de originea, de puterea și numărul de aderenți sau susținători.

Bibliografie:

[1] *Discursul președintelui României, Traian Băsescu, la lucrările Conferinței internaționale "Black Sea Area and Euro-Atlantic Security: Strategic Opportunities"*, Palatul Cotroceni, 20 aprilie 2005.

[2] www.infoeuropa.ro

[3] **COSTEA Simion**, *Ideea europeană și interesele statelor*, Editura Napoca Star, 2005.

[4] **Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului**, adoptată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 05.04.2003.

[5] **Politica europeană de securitate și apărare** (lucrarea face parte din Seria Micromonografii - Politici Europene - a fost elaborată în proiectul Phare RO-2002/000-586.03.01.04.02),

<http://www.ier.ro/Proiecte/Brosuri/2005/Securitate%20si%20aparare.pdf> ;

[6] **Strategia de securitate națională a României** - aprobată la data de 17 aprilie 2006.

[7] <http://ro.wikipedia.org/wiki/Terrorism>

[8] GOGA Doru-Adrian, lt.col. conf. univ. dr. ing., STRĂUȚIU Aurel, mr. ing., *Studiul metodelor și tehnicilor de disimulare a dispozitivelor explozive improvizate*.

[9] **Alocuțiunea președintelui României, Traian Băsescu, cu tema "Regiunea Mării Negre - Promovarea libertății, a democrației și stabilității regionale" la Council on Foreign Relations. - Washington D.C., SUA - (10 martie 2005).**

[10] MO 769/03.12.2001 - *Ordonanța de urgență pentru aplicarea Rezoluției nr.1373 la CSONU – privind combaterea terorismului internațional*.

[11] [Alex Schimd et. al., Political Terrorism: A New Guide To Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, And Literature, 1984.](#)

[12] SILION Costică gl. mr. dr., *Determinări ale terorismului internațional asupra securității naționale*, Gândirea militară românească nr. 2 / 2007.

[13] **Radiografia terorismului** – Editura Top for – București 2004.

[14] MUREȘAN Mircea dr., DOLGHIN, Nicolae dr., MOȘTOFLEI, Constantin dr., DUȚU, Petre dr., **Raporturile dintre armată și societate în contextul integrării României în NATO și aderări la UE**, Editura UNAp București 2007.

[15] RADU Ovidiu, ZARNESCU Liviu, *Harbor Vulnerabilities and Required Measures for Prevention of Terrorist Actions* .

PERSPECTIVA EUROPEANĂ A AMENINȚĂRILOR TERORISTE LA ADRESA SECURITĂȚII

Dr. Simona RUS*
Mihai DIACONU**
Liviu KAITER***

Subiectul „la modă” al zilelor noastre - amenințările teroriste vor fi analizate în prezenta lucrare din perspectiva europeană. Aspectele studiate vor fi: tipuri de amenințări, ținte potențiale, cazuri, evenimente și politica europeană de combatere a fenomenelor de sorginte teroristă. În încheierea fiecărui capitol se va evidenția problematica studiată la nivel european pentru zona teritoriului României.

Abstract: *Acts of terrorism take place around the world for a variety of motives. This work presents the most important information about the types of terrorism, the reasons of European Terrorism That is assumed that many reasons involve with the cause of terrorism but only a few will be discussed here (socio-cultural reasons, economical problems, educational reasons, etc.). It is very important to well know the purpose, the strategies and the possible targets of European Terrorism because this is the first step or efforts to elaborate an effective antiterrorism program. Finally the work present the most important information about the types and the reasons of Rumanian Terrorism. It is very important to well know the purpose, the strategies and the possible targets of European and Rumanian Terrorism because this is the first step or efforts to elaborate an effective antiterrorism program.*

1. Generalități

Lupta împotriva flagelului care se întinde continuu - numit terorism, ca fenomen complex, presupune o colaborare permanentă la nivel național și internațional. Îmbunătățirea cooperării între guverne a antrenat o diminuare remarcabilă a atentatelor comise la scară internațională. Cu toate că numărul de atentate a scăzut, violența teroristă în numeroase zone ale lumii va continua să destabilizeze mediul de securitate și să reprezinte o amenințare serioasă.

Analiza fenomenului și a actelor teroriste comise la nivel internațional a ilustrat, apariția unor noi tendințe ale *tacticilor și mijloacelor de acțiune* teroriste, precum și *schimbări ale tiparelor de determinare a efectelor probabile ale loviturilor*, oferind informații utile privind eficiența contramăsurilor aplicate pe infernalul “front” terorist. Pe termen lung, ele au arătat că măsurile de securitate fizică, de control, depistare și identificare a explozivilor, armelor și muniții au funcționat - frecvența atacurilor teroriste a scăzut acolo unde țintele au fost întărite. Teroriștii au găsit în timp alte ținte mai ușoare și nesupravegheate. Renunțând treptat la tacticile care s-au dovedit neproductive și periculoase (cum ar fi ocuparea ambasadelor). Ei orientându-se către obiective civile, ca de exemplu: aeroporturi, gări, trenuri, piețe, magazine mari, săli

* Cercetător științific gr. II inginer – Centrul de Scafandri din Constanța

** Cercetător științific gr. III doctorand, căpitan-comandor, Șef secție SPASCAS – Centrul de Scafandri - Constanța

*** Comandor (r.)

de spectacole etc. Amenințările Al-Qaida de a declanșa noi atacuri, folosind explozivi și arme neconvenționale, s-au intensificat după atentatele de la Madrid, urmărindu-se, în principal, obținerea unui efect tip "domino", prin inducerea climatului de teamă în rândul populației și determinarea acesteia să exercite presiuni asupra guvernelor pentru a-și retrace participarea în zonele de conflict. Atentatele au utilizat metode și tehnologii de disimulare a dispozitivelor explozive în obiecte comune, care cu greu pot fi suspectate a fi obiecte periculoase.

1.1. Tipuri de amenințări teroriste

Terorismul, atât cel intern, cât și cel internațional, constituie o amenințare la adresa securității individului și grupurilor umane a statelor și a comunității mondiale. Acesta trebuie văzut ca un risc permanent, în stare latentă care, atunci când sunt îndeplinite condițiile necesare și suficiente se transformă, devenind amenințare, adică un pericol real și concret.

Există un ansamblu coerent de modalități prin care o persoană sau un grup uman realizează actul terorist. Astfel de acte teroriste sunt:

- atentate cu bombă. Această modalitate este preferată în ultimul timp de teroriști datorită ușurinței producerii, a procurării explozivului, al transporturilor și al plasării lor la țintă. Mijlocul exploziv poate lua diferite forme: plasat într-un plic capcană, strecurat în bagaje, care se pot uita într-un imobil sau mijloc de transport. Atentatele sinucigașe cu bombă au sporit în intensitate. Astfel de atacuri sunt cotidiene în Irak dar au avut loc și în Anglia (la metrou) sau în Cairo (într-un hotel în vara anului 2005). Totodată, se utilizează mașinile capcană pentru comiterea de atentate teroriste împotriva diferitelor ținte vii – militari, forțe de ordine, populație civilă etc. Țintele ideale ale acestui tip de atentat sunt: simboluri ale statului, forțele de ordine sau militarii, mass-media, clădiri cu destinație religioasă, cluburi, mari magazine și piețe, mijloace de transport în comun la ore de vârf, stații de metrou.
- răpirea și luarea de ostatici. Acest tip de act terorist creează un șantaj și o miză care privește statul ai cărui cetățeni sunt luați ostatici și grupul terorist care l-a comis. În prezent în Irak se produc frecvent răpiri de cetățeni aparținând țărilor participante la coaliția militară internațională împotriva terorismului (și România s-a confruntat cu un astfel de fenomen: în 2005 răpirea - în Irak - a trei ziariști). De regulă, teroriștii cer ceva în schimbul eliberării ostaticilor (eliberarea unor camarazi aflați în închisori din statele cărora aparțin ostaticii, retragerea trupelor din teatrele de operații, un anumit tip de armament, bani etc.).
- amenințarea chimică. Terorismul prin arma chimică sau biologică este destul de greu de pus în practică, grupurile teroriste clasice, preferând, în general, utilizarea mijloacelor de „teroare” comune (arme de foc, explozivi, bombe umane). De aceea, organizațiile care apelează la acest tip de amenințare sunt cele care au în rândul lor oameni de știință, chimiști, biologi. Produsele biologice pe care teroriștii le utilizează cel mai frecvent sunt: antrax, ricin, ciumă. Ca produse chimice, aceștia pot folosi sarin, soman, VX, tabun, pe care le procură fie prin intermediul distribuitorilor oficiali, fie prin sustragere de la producătorii de compuși chimici.

- deturnarea avionului. Această practică a început după al doilea război mondial. Inițial era folosită de persoanele din țările est-europene care doreau să scape de regimurile comuniste. După 1970, operațiile de piraterie aeriană au fost de origine teroristă. Ele au scăzut în intensitate după ce în aeroporturi au fost luate măsuri stricte de securitate. Cu toate acestea teroriștii continuă să utilizeze acest procedeu în acțiunile lor. Actele de piraterie aeriană, de altfel și celelalte modalități de agresiune teroristă sunt puternic mediatizate. De regulă, se negociază cu teroriștii, se ascultă revendicările acestora, căutându-se soluții adecvate. Scopul principal al negocierilor este câștigarea de timp și ajungerea la un acord cu teroriștii. O negociere prelungită dă timp forțelor speciale să intervină pentru „rezolvarea” conflictului.
- atentatele aeriene. Atentatul de la World Trade Center (SUA) din 11 septembrie 2001 este semnificativ exemplu pentru acest tip de atac terorist.

1.2 Surse ale terorismului internațional în România

Infiltrarea actorilor terorismului internațional și transnațional în România s-a produs începând cu anii '90, constatându-se în prezent, tendința de structurare a unor adevărate rețele și filiale autonome. Acestea acționează ilegal sub diferite acoperiri în vederea colectării de fonduri pentru organizațiile teroriste, a culegerii de informații despre potențialele ținte de pe teritoriul țării noastre și organizării unor structuri logistice capabile să sponsorizeze viitoarele atacuri.

Prezența în România a numeroși kurzi, majoritatea membrii activi sau simpatizanți a PKK, reprezintă un factor de amenințare majoră deoarece acest partid folosește în mod tradițional teritoriile țărilor gazdă din Europa ca teatru de acțiuni contra intereselor Turciei.

Prezența PKK în România a facilitat infiltrarea și consolidarea unor celule tactice aparținând și altor grupări teroriste turcești, cum ar fi Frontul Revoluționar de Eliberare Populare, care urmărește realizarea de acțiuni conjugate cu PKK contra intereselor turcești. Organele mandatate cu apărarea siguranței naționale au descoperit în România prezența unor elemente ale unor categorii de grupări teroriste extrem de virulente cum ar fi „Babbar Khalsa” și „Tigrii Eliberatori ai *Eelamului Tamil*” (LTTE) mai ales în condițiile în care România s-a confruntat cu acte teroriste dirijate împotriva unor ținte indiene.

O altă amenințare teroristă articulată o reprezintă prezența și activitatea unor membrii și susținători ai organizațiilor palestiniene care se opun procesului de pace din Orientul Apropiat ca de exemplu Al-Fatah-Consiliul Revoluționar, Frontul Popular de Eliberare a Palestinei, Frontul Democratic de Eliberare a Palestinei și altele.

Eforturile de organizare a unor centre logistice și de sprijin pe teritoriul nostru național ale acestor organizații teroriste este evidențiat și de faptul că Frații Musulmani, coordonați de la Viena și-au creat numeroase asociații cu caracter profesional, cultural sau religios cum ar fi Sindicatul Studenților Arabi din Cluj-Napoca, Asociația „Semiluna”, Asociația Româno-Arabă din București, Frontul de Vest – organizație extremistă palestiniană cu statut diplomatic.

De asemenea, în ultima perioadă și-au făcut apariția în România elemente tactice ale unor organizații teroriste din Europa Occidentală, cum ar fi „2 Iunie”, „Brigăzile Roșii”, „Ordinea Nouă”, „IRA”, „ASALA” etc.

Poziția geografică a țării noastre, precum și evoluția terorismului internațional, schimbările semnificative intervenite în strategia și scopurile acestuia reprezintă o permanentă sursă de risc la adresa siguranței naționale.

România nu se confruntă în prezent cu un terorism de sorginte sau motivație autohtonă. În același timp, relativa stabilitate înregistrată în situația operativă internă este afectată constant de amenințările derivate de evoluția pe plan internațional a terorismului care include în teatrul său de acțiune și România, nefiind însă de neglijat *pericolul dușmanului din interior* (evenimente interne de sorginte revizioniste, iredentiste, separatiste, activitatea în diferite medii a organizațiilor sectante, greve de avertisment și generale, proteste spontane și organizate ale diferitelor categorii sociale ale populației, prezența în gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor radioactive, consumul și traficul de droguri și persoane).

România s-a angajat ferm și explicit în lupta împotriva terorismului. Această poziție va putea fi utilizată pentru a justifica orice alăturare mai pronunțată de polul NATO/SUA care nu ar reflecta în mod necesar și poziția Uniunii Europene. De asemenea, sub egida luptei împotriva terorismului, România va putea dezvolta relații de cooperare militară și cu țări din alte zone geografice (Japonia, China, America Latină)¹.

1.3 Cazuri și evenimente înregistrate în plan internațional

Evenimentele cu caracter terorist ce au implicat utilizarea de dispozitive explozive improvizate, prezentate anterior, s-au amplificat de la an la an, cuprinzând o arie teritorială tot mai largă și utilizând tehnici de construcție și disimulare tot mai avansate. Exemplele prezentate în anexa 2 sunt grăitoare în acest sens.

Unul dintre scenariile cele mai temute în țările vestice este obținerea de arme neconvenționale (chimice, biologice, nucleare) de către un grup nestatal, stat instabil sau care are interesul să câștige din vânzarea lor cu orice preț. Scenariul clasic este: entitatea dispune de cel puțin 2 bombe nucleare. Guvernul (SUA) primește o amenințare cu distrugere a unui oraș dacă o sumă mare de bani nu este transferată entității. Americanii nu iau în serios prima amenințare. Entitatea își publică amenințarea și o listă de ținte și detonează prima bombă nucleară. Guvernul american plătește suma și încearcă să dea de urma teroriștilor. Cu o parte din banii primiți entitatea cumpără alte bombe și amenință detonarea lor dacă se încearcă capturarea lor. Ei pot să-și îmbrace gigantica lor operație de estorcare în religie, anti-globalizare, anti Vest sau orice altă idee de circulație, pentru a dezorienta opinia publică.

Asasinarea primului ministru israelian, Yitzhak Rabin de către un extremist sionist (membru al unui grup izolat de trei persoane), pentru semnarea Acordului de la Oslo, a fost perceput de către extremiștii evrei ca un act de trădare națională.

Atentatul împotriva clădirii FBI din Oklahoma, comis de un grup terorist izolat ca pedeapsă pentru operațiunea FBI împotriva sectei Davidienilor din Waco, Texas.

¹ www.infoeuropa.ro

Se spune că în timp ce insurgența este strategia săracului, terorismul este strategia săracului disperat. Cele mai multe grupări teroriste sunt motivate de idealuri legitime ce nu pot fi obținute pe căi politice, militare sau economice cum ar fi: lupta împotriva Apartheidului - UmKhonto we Sizwe (MK) grup teoretic afiliat Congresului Național African (Africa de Sud), lupta pentru independență sau autonomie - Mișcarea separatistă bască ETA, Armata Republicană Irlandeză (IRA), Frontul de Eliberare al Quebecului (FLQ), Organizația Tigrii Tamili (ELAM), lupta pentru emancipare economică și politică: Mișcarea Zapatistă și majoritatea mișcărilor comuniste de insurgență și terorism.

În unele cazuri, idealurile legitime care au fost motivele inițiale, pe parcursul alunecării pe spirala violenței se pervertesc și se transformă într-un amestec demagogic numai pentru a justifica o continuare a violenței. Unul din exemplele cele mai clare este Manifestul FLQ în care revendicările de autonomie sunt amestecate cu idei de stânga, lupta anticorupți, protestul antifederalist, revendicări sindicale etc.

În alte cazuri organizațiile teroriste apelează la dezinformare și manipulare pentru a recruta noi membri sau a-și extinde influența. Această dezinformare și manipulare poate fi făcută într-un mod foarte profesionist și credibil. De exemplu, Al Qaida, pe lângă propagandă jihadistă, a difuzat pe data de 13 Decembrie 2004 un videoclip de propagandă și dezinformare în limba engleză, având ca țintă tineretul musulman moderat din Vest. În acest videoclip, din oportunism tactic, Al Qaeda încearcă să se prezinte ca mișcare de rezistență propriu-zisă, promovând jihadul global în numele rezistenței împotriva ocupației Irakului (Comunicatul nr. 6 emis de Plutonul de (luptă) mass-media al Armatei Jihadului Islamic din 10 Decembrie 2004)².

2. Noi amenințări teroriste la adresa securității

După atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 (SUA) și 11 martie 2004 (Spania), care au vizat simboluri majore ale lumii democratice și au ucis, instantaneu, un mare număr de civili nevinovați, mai mult ca oricând, se pune problema riscurilor la adresa mediului internațional de securitate, în primul rând, cele legate de proliferarea terorismului și a armelor de distrugere în masă – cu totul altele decât cele considerate clasice. Aceste evenimente marchează dureros, debutul abrupt și violent al mileniului III. Ele au produs un cutremur politic de amploare planetară. Aceste evenimente - urmate rapid de alte acțiuni criminale asemănătoare (enumerare succint în prezenta lucrare), executate în multe părți ale lumii - se cer a fi combătute printr-o cooperare flexibilă, multilaterală, echilibrată și consecventă între state, care să includă măsuri vizând eliminarea progresivă a cauzelor producerii lor.

Omenirea se confruntă cu cea mai mare amenințare din istoria sa – *terorismul global*. „Noul terorism” promovează uciderea în masă și încearcă să-și învâluie massacrele în mantia unui islamism care de fapt nu există în conștiința majorității credincioșilor acestei religii. În Orient și Occident în Nord și Sud, în țări creștine musulmane sau în țări aparținând altor credințe oameni nevinovați cad victime actelor

2 Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului, adoptată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 05.04.2003.

teroriste. Amenințarea s-a generalizat, s-a globalizat. În prezent terorismul a cuprins întreaga planetă și este greu de prevăzut unde și când va desfășura noi acțiuni.

S-a declanșat un proces de transformare profundă a mediului de securitate, generând consecințe care afectează pe termen lung și în profunzime comunitatea internațională. Într-un astfel de context tensionat și complex, securitatea fiecărei țări, precum și a comunității internaționale în ansamblu, depinde nu atât de capacitatea de reacție și adaptare cât, mai ales, de capacitatea de anticipare și de acțiune pro-activă.

Globalizarea, manifestată prin accentuarea interdependențelor multiple dintre state, precum și prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și informații a făcut ca riscurile interne și externe să se poată genera și potența în mod reciproc. Pe fondul unei creșteri a gradului de complexitate și de impredictibilitate al amenințărilor, îmbunătățirea mediului de securitate internațional impune ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate, iar schimbul de informații strategice între statele implicate să se producă în timp real.

Factorii de decizie civili și militari din sectorul de securitate sunt chemați să dea răspuns noilor provocări. Instrumentele, pregătirea, bugetele disponibile, cooperarea interagenției ca insuficiente și uneori inadecvate față de riscurile la adresa securității naționale și internaționale.

Din perspectiva unui mediu internațional de securitate caracterizat de o complexitate crescândă, Uniunea Europeană nu pare a fi în prezent amenințată de conflicte de tip clasic, constând în atacuri armate pe scară largă, în schimb alte amenințări se profilează la orizont, fiecare dintre ele fiind greu predictibile și difuze, ceea ce le face, într-un fel, mult mai greu de contracarat în condițiile unei ștergeri a granițelor dintre amenințările cu caracter intern și cele cu caracter extern. Din punct de vedere european sunt de remarcat în mod special:

- Terorismul internațional, care reprezintă o amenințare strategică. Acest nou tip de terorism este legat de mișcări religioase fundamentaliste care au cauze deosebit de complexe. Dincolo de riscurile imediate, terorismul amenință deschiderea și toleranța specifice societăților democratice.

- Proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă o altă importantă amenințare contemporană la adresa păcii și securității țărilor și popoarelor. Riscurile deosebite determinate de acest tip de amenințare rezidă în faptul că prin intermediul armelor de distrugere în masă un grup terorist de mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale.

- Existența unor structuri statale slabe (*failed states*) și amplificarea crimei organizate. În unele părți ale globului (Somalia, Liberia, Afganistan, Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru, Kosovo, etc.) existența unor structuri statale slabe, conflictele civile și accesul la arme au determinat întărirea pozițiilor crimei organizate. Aceste situații sunt amenințări la adresa securității, prin sprijinirea traficului de droguri sau de ființe umane.

- Conflictele regionale subminează fundamentele securității și stabilității și creează pre-condiții pentru terorism și crimă organizată, precum și distrugerea speranței și disperare ceea ce poate contribui la proliferarea WMD (acronim pentru arme de distrugere în masă – din limba engleză);

- Crima organizată amenință Europa prin traficul de droguri, traficul de ființe umane, imigrația ilegală și traficul ilegal de arme mici ș.a. Legăturile dintre terorismul internațional și crima organizată au devenit evidente³.

Noua „*Concepție de apărare împotriva terorismului*” elaborată de NATO, conține alături de măsuri antiteroriste (defensive) și contrateroriste (ofensive), alte două seturi de activități de luptă împotriva terorismului:

- măsuri de răspuns pentru reducerea la minimum a consecințelor acțiunilor teroriste;
- cooperare și interacțiune prin intermediul unor foruri de genul Consiliul NATO – Rusia, în domeniul terorismului⁴.

2.1 Politica Europeană de securitate și combatere a terorismului

Atacurile teroriste din septembrie 2001, martie 2004 și iulie 2005, au contribuit la reluarea demersurilor UE în domeniul combaterii terorismului. Din această perspectivă, abordarea UE pe dimensiunea luptei împotriva terorismului s-a extins prin includerea, alături de demersurile circumscrise pilonului III, contribuției PESA (Politica Europeană de Securitate și Apărare), în spiritul prevederilor Strategiei de Securitate. Subsumat acestei decizii, în noiembrie 2004, Consiliul UE a adoptat Cadrul conceptual al dimensiunii PESA în cadrul luptei împotriva terorismului, care stabilește aspectele asupra cărora va trebui să se concentreze UE în viitor (interoperabilitatea capacităților civile și militare, crearea unui centru european NBC etc.).

De asemenea, atacurile teroriste de la Madrid, din iunie 2004, au determinat adoptarea la nivelul UE a Clauzei de Solidaritate prin care se stabilește modul în care UE va acorda asistență statelor care se pot confrunta cu atacuri teroriste, dezastre naturale sau provocate de om⁵.

Față de amenințările de tip nou la adresa securității, Uniunea Europeană poate răspunde prin trei obiective strategice:

- asigurarea stabilității și buneii guvernări în vecinătatea imediată;
- crearea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficace;

(Într-o lume caracterizată de globalizare (amenințări globale, piețe globale, mijloace mass-media globale), securitatea și prosperitatea depind de existența unui sistem multilateral eficace.)

- pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou. Acest răspuns a inclus pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă și asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est și Africa. Identificarea unor răspunsuri la noile amenințări trebuie să pornească de la faptul că acestea survin adesea la mari depărțări, sunt mai dinamice și mai complexe. De aceea liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va

3 www.infoeuropa.ro

4 Gl. Mr. Dr. Costică SILION – Determinări ale terorismului internațional asupra securității naționale Gândirea militară românească nr. 2 / 2007.

5 Strategia de securitate națională a României - aprobată la 17.04.2006;

necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor și a amenințărilor. Caracterul complex va necesita și soluții pe măsură care vor include controlul exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare.

Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluții complexe. Pentru ca politica de securitate și apărare a Uniunii Europene să devină mai eficace este necesar ca UE să devină mai activă în urmărirea obiectivelor sale prin mijloace civile sau militare, mai coerentă prin unirea eforturilor și prin asigurarea unității de comandă în caz de criză, mai capabilă prin alocarea unor resurse mai mari, evitarea duplicărilor, coordonarea mai bună a resurselor existente. În realizarea obiectivelor sale de securitate și apărare UE nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu SUA. În același timp însă, UE va trebui să își dezvolte colaborarea cu alți actori importanți de pe scena mondială. În acest sens se vor dezvolta relații strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada și India, fără ca vreuna din aceste relații să aibă un caracter de exclusivitate. UE manifestă deschiderea necesară dezvoltării de parteneriate cu țările care împărtășesc scopurile și valorile politicii sale.

Prin această abordare UE poate contribui semnificativ la realizarea unei sistem de securitate multilateral care să ducă la edificarea unei lumi prospere, echitabile și sigure. De asemenea, este necesară o Strategie Europeană de Securitate cu axare clară pe capacitatea UE de a-și asuma misiuni de tip strategic în funcție de intensitatea conflictelor⁶.

2.2 Politica de Securitate a României și combaterea terorismului

La începuturile secolului XXI, în condițiile în care întreaga omenire își reunește eforturile pentru soluționarea pașnică a crizelor apărute în diferite zone ale lumii, securitatea internă a României nu poate fi disociată de cea externă, îndeosebi de cea europeană. Cu alte cuvinte, problemele majore de securitate cu care se confruntă statele lumii au devenit și problemele României și în această situație, trebuie identificate soluții viabile pentru integrarea în conceptul de securitate europeană și luptă colectivă împotriva inamicilor comuni.

Amenințările majore de natură militară la adresa securității statelor s-au redus substanțial. Asistăm la escaladarea fără precedent a amenințărilor non-militare, terorismul fiind pe primul loc pe scara probabilității de manifestare în forme din ce în ce mai violente și mai distrugătoare⁷.

Strategia de securitate națională a României - aprobată la data de 17 aprilie 2006⁸ și Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului⁹, adoptată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 05.04.2003 sunt legile care reglementează direcțiile de protecție a instituțiilor, a cetățenilor români și a străinilor aflați în România împotriva atacurilor teroriste, în contextul eforturilor vizând

6 www.infoeuropa.ro

7 Gl. Mr. Dr. Costică SILION – Determinări ale terorismului internațional asupra securității naționale Gândirea militară românească nr. 2 / 2007.

8 C. Simion, *Ideea europeană și interesele statelor*, Ed. Napoca Star, 2005.

9 **Discursul președintelui României, la lucrările Conferinței internaționale “Black Sea Area & Euro-Atlantic Security: Strategic Opportunities”, Palatul Cotroceni, 20.04.2005.**

consolidarea securității interne și externe și contracararea pro-activă și eficientă a **terorismului**.

În acest scop, pentru securitatea cetățenilor săi și în conformitate cu obligațiile asumate în procesul de integrare, România își va mobiliza resursele și instrumentele aflate la dispoziție pentru următoarele obiective:

- descoperirea la timp, prevenirea, combaterea și zădărnicierea activităților și acțiunilor teroriste pe teritoriul național;
- protejarea permanentă și activă a instituțiilor, a cetățenilor români și a străinilor aflați în România împotriva atacurilor teroriste;
- interzicerea folosirii teritoriului României pentru pregătirea unor acțiuni teroriste împotriva altor state.

În contextul eforturilor vizând consolidarea securității interne, lupta împotriva terorismului vizează, prioritar: creșterea gradului de protecție a cetățenilor, comunităților și colectivităților umane, a instituțiilor statului și organizațiilor civice, a infrastructurii economice și de transport a misiunilor diplomatice, obiectivelor și activităților militare, precum și a altor obiective de interes național. Acțiunile ce au ca scop îndeplinirea acestor obiective se desfășoară pe întreg teritoriul național și trebuie văzute atât ca o problemă de securitate publică și de siguranță a cetățeanului ce trebuie soluționată prin mijloace polițienești și de impunere a legii, cât și ca o problemă ce trebuie rezolvată prin activitatea de informații, contrainformații și securitate sau prin mijloace de natură militară.

Eforturile trebuie focalizate asupra următoarelor obiective:

- protecția comunităților locale, protecția unităților de învățământ și a altor instituții și locuri frecventate preponderent de copii și tineri,
 - mecanisme eficiente de comunicare și parteneriat între poliție și reprezentanții comunităților locale,
 - informarea publicului despre diferite modalități de prevenire a acțiunilor cu caracter terorist,
 - o mai bună cooperare între jandarmerie, poliția de frontieră și poliție, acțiuni concrete și ferme care să modifice, statutul României de țară de origine, tranzit și de destinație a traficului cu droguri, arme și ființe umane.
 - contracararea activităților ce pun în pericol siguranța mijloacelor de transport, a rețelelor de alimentare cu energie și alte resurse vitale,
 - a rețelelor informatice și de telecomunicații,
- pentru ca securitatea individuală, securitatea comunităților și a mediului de afaceri să atingă standardele europene în materie.

La nivel național, prioritar este armonizarea legislativă și procedurală cu sistemul de gestiune a crizelor de securitate, stărilor de tensiune din domeniul securității publice și a urgențelor civile din NATO și UE. Pentru a acționa eficient la nivelul celor două organizații, România va contribui la dezvoltarea mecanismelor, normelor, procedurilor, structurilor, forțelor și mijloacelor destinate pentru managementul crizelor provocate de acțiuni teroriste, limitarea efectelor, înlăturarea consecințelor și restabilirea activității normale în caz de atac terorist, cu arme de distrugere în masă sau de accidente implicând substanțe radioactive, chimice sau biologice.

2.3 Participarea la efortul internațional de luptă antiteroristă

Războiul antiterorist trebuie să capete dimensiuni globale sau regionale pentru a avea succes. Astfel s-a creat coaliția antiteroristă inițiată de SUA imediat după tragicele evenimente din septembrie 2001, cu participare a tuturor statelor democratice, inclusiv a României.

La nivel european extinderea și amplificarea amenințărilor teroriste, pe fondul afirmării și consolidării proceselor de integrare europeană și euroatlantică determină nu numai strategii, doctrine și capacități comune adecvate combaterii acestora dar și o nouă filozofie în abordarea și soluționarea lor.

În evidențierea acestor realități sunt relevante prevederile Declarației adoptate la Summit-ul NATO de la Praga, potrivit căreia *„transformarea și adaptarea NATO nu trebuie percepută ca amenințări de către nici o țară sau organizație, ci mai degrabă ca o demonstrație a hotărârii noastre de a proteja populația, teritoriul și forțele proprii de orice atac armat, inclusiv a unui atac terorist ce ar fi declanșat din exterior.”*

Atât Alianța Nord-Atlantică, cât și Uniunea Europeană doresc crearea unui sistem de apărare colectivă extins și pe domeniul prevenirii și combaterii terorismului proiectând structuri distincte care să acționeze nu doar separat ci în cooperare cu lupta împotriva fenomenului terorist.

La noi prevenirea și combaterea terorismului se face prin conjugarea eforturilor organizațiilor interesate pe plan internațional (NATO și UE) și printr-o cooperare eficientă între instituțiile de profil pe plan național.

Procesul de armonizare în structurile NATO și integrarea României în Uniunea Europeană reprezintă opțiunile de conectare la un mediu de securitate și apărare colectivă care să protejeze interesele naționale¹⁰.

Terorismul internațional ce se manifestă ca purtător al unei ideologii totalitare și absurde, care pune în pericol securitatea tuturor statelor lumii, civilizația umană în ansamblul său, reprezintă o necesitate obiectivă pentru democrațiile responsabile și o dovadă a eficienței lor.

Neutralitatea în războiul global împotriva terorismului nu e posibilă.

Nici o țară nu se poate considera la adăpost de acest pericol și nici un stat nu poate neglija responsabilitățile ce îi revin ca membru al comunității internaționale. Terorismul nu poate fi ignorat și nu poate fi tolerat. El poate și trebuie să fie învins prin solidaritate internațională și acțiune colectivă.

Pentru combaterea terorismului, România acționează în NATO, UE și al altor organizații internaționale care au același obiective, împărtășesc aceleași valori și promovează aceleași interese, urmărind realizarea consensului pentru acțiuni comune. Acțiunile vor viza consolidarea democrației, sprijinirea guvernelor și instituțiilor de securitate și apărare în lupta antiteroristă, participarea la operațiuni multinaționale, asistență în procesul de prevenire, contracarare și reconstrucție postconflict.

În plan european, acțiunile României vor viza, cu prioritate¹¹:

10 Gl. Mr. Dr. Costică SILION – Determinări ale terorismului internațional asupra securității naționale, Gândirea militară românească nr. 2 / 2007.

11 C. Simion, *Ideea europeană și interesele statelor*, Ed. Napoca Star, 2005.

- implementarea programelor de înfăptuire a spațiului comun de justiție și ordine publică;
- perfecționarea mecanismelor de cooperare între serviciile de informații – prin cooperarea cu structurile europene de luptă împotriva terorismului;
- acordarea de asistență - în virtutea clauzei de solidaritate - oricărui stat membru al UE, în cazul în care este ținta sau victima unui atac terorist;
- îmbunătățirea radicală a securității frontierelor;
- perfecționarea mecanismelor de cooperare între structurile de poliție și alte forțe care concură la lupta împotriva terorismului, precum și între organismele ce acționează pentru prevenirea și contracararea activităților de spălare a banilor;
- întărirea securității aeriene, maritime și a transportului public.
- pregătirea corespunzătoare - în raport cu normele UE - a procedurilor și măsurilor pentru asigurarea: îmbunătățirii planurilor de urgență și a celor privind asistența acordată victimelor, dezvoltarea capacităților de management al consecințelor, combaterea finanțării terorismului, protecția datelor personale etc.

Angajarea responsabilă și efectivă la campania internațională antiteroristă, inclusiv prin participare militară, atunci când și acolo unde este necesar, reprezintă un reper major al politicii de securitate a României.

Programele de combatere a terorismului sunt centrate pe următoarele aspecte cu privire la prevenire, descurajare, reacție și previziune:

- adoptarea de legi privind prevenirea traficului internațional de arme, exploziv, materiale nucleare, chimice sau bacteriologice;
- întărirea cooperării internaționale pentru identificarea membrilor organizațiilor teroriste;
- supravegherea strictă a persoanelor fizice sau juridice suspectate că finanțează acțiuni teroriste;
- îmbunătățirea măsurilor de protecție a transporturilor publice, îndeosebi a aeronavelor de pasageri;
- intensificarea supravegherii rețelelor de comunicații, inclusiv a comunicațiilor pe Internet, utilizate tot mai frecvent de către membrii organizațiilor teroriste;
- sporirea bugetelor alocate structurilor specializate pentru a asigura o mai bună dotare și instruirea forțelor în combaterea terorismului.

2.4 Modalități de implicare a armatei în activitatea de prevenire și combatere a terorismului

Armata, ca instituție a statului cu misiuni de apărare a suveranității și independenței, a integrității și unității teritoriale a țării, poate primi și sarcini de luptă împotriva terorismului internațional. În prezent, structuri militare românești îndeplinesc astfel de misiuni în Afganistan și Irak. Există și alte tipuri de misiuni de combatere și prevenire a atentatelor teroriste pe care armata le poate primi spre executare de la cei în drept. Printre acestea se pot afla:

- misiuni de natură informativă, îndeplinite de structuri adecvate din cadrul instituției militare;
- misiuni de diminuare a efectelor posibilelor atentate teroriste asupra obiectivelor militare / civile de importanță strategică și a populației civile;

- apărarea structurilor militare/civile împotriva posibilelor atacuri teroriste;
- ajutor umanitar populației care a făcut obiectul unor atacuri teroriste;
- pregătirea populației pentru a dobândi o conduită adecvată înaintea, în timpul și după producerea unui atac terorist.

Armele moderne și dirijate cu precizie sunt utile în calitate de instrumente ale luptei antiteroriste. În pofida acestui fapt mai multe țări au recurs la armată cu mai mult sau mai puțin succes pentru eliberarea ostaticilor. Într-un trecut relativ recent, s-a făcut apel la puterea militară cu titlu de represalii împotriva atacurilor teroriste. Astfel au procedat SUA împotriva atentatelor din Libia în 1986, din Irak în 1993 și a celor comise de gruparea teroristă condusă de Osama Bin Laden în 1998 și 2001.

Se pare că nu există măsură antiteroristă mai energică decât lovitura militară. Dar aceasta are o limită, întrucât grupările teroriste nu au o locație similară cu cea a puterii militare clasice, nu se prezintă sub forma unor ținte impozante, fixe și ușor de distrus.

Bibliografie:

- [1] **Discursul președintelui României, la lucrările Conferinței internaționale “Black Sea Area & Euro-Atlantic Security: Strategic Opportunities”, Palatul Cotroceni, 20.04.2005.**
- [2] **www.infoeuropa.ro**
- [3] SIMION, C., **Ideea europeană și interesele statelor**, Editura Napoca Star, 2005.
- [4]. **Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului**, adoptată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 05.04.2003;
- [5]. **Politica europeană de securitate și apărare** (lucrare din Seria Micromonografii - Politici Europene -a fost elaborată în proiectul Phare RO-2002/000-586.03.01.04.02);
- [6] <http://www.ier.ro/Proiecte/Brosuri/2005/Securitate%20si%20aparare.pdf> ;
- [7] **Strategia de securitate națională a României** - aprobată la 17.04.2006;
- [8] SILION, Costică, gl. mr. dr., *Determinări ale terorismului internațional asupra securității naționale*, Gândirea militară românească nr. 2 / 2007.

COALIȚIA ARES – APOLLO ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

Alexandru BARBĂSURĂ*

One of the most shocking aspects of the post-Cold War culture in United States is the systematic use of music as a weapon of war. First coming to majority attention in 1989, when US troops blared loud music in an effort to induce Panamanian president Manuel Norriega's surrender, the use of "acoustic bombardment" has become standard practice on the battlefields of Iraq, and specifically musical bombardment has joined sensory deprivation and sexual humiliation as among the non-lethal means by which prisoners from Abu Ghraib to Guantanamo may be coerced to yield their secrets without violating US law.

Introducere

Curiozitatea față de acest subiect a apărut în timp și s-a conturat prin coroborarea mai multor evenimente la care am fost martor sau participant neavizat. Vă voi prezenta două dintre acestea.

Un prim eveniment a fost momentul 21 decembrie 1989 când, la propunerea primarului capitalei, Barbu Petrescu, a fost convocată o mare adunare populară menită să exprime sprijinul populației față de conducerea de partid și de stat. Vorbind de la balconul Comitetului Central (CC), Ceaușescu a evocat o serie de realizări ale „revoluției socialiste” și ale „societății socialiste multilateral dezvoltate” din România. Populația, totuși, a rămas indiferentă, doar rândurile din față sprijinindu-l pe Ceaușescu cu scandări și aplauze. Lipsa sa de înțelegere a evenimentelor și incapacitatea de a trata situația au ieșit din nou în evidență când a oferit, într-un act de disperare, creșterea salariilor muncitorilor cu o sumă de 100 de lei pe lună, și a continuat să laude realizările "Revoluției Socialiste". *Mișcări bruște venind de la periferia adunării și sunetul unor petarde au transformat manifestația într-un haos¹ care a condus ulterior la deznodământul pe care cu toții îl cunoaștem.*

Un al doilea eveniment pe care-l menționez s-a întâmplat în Irak unde am făcut parte din echipa psyops la nivel de comandament multinațional. În activitatea cotidiană am aflat într-un mod pur întâmplător de câteva experimente desfășurate

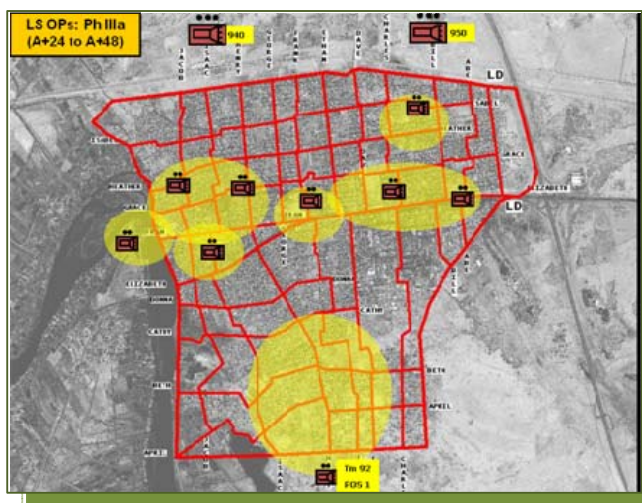

Figura 1. Faza a III-a a acțiunilor psihologice (sonore) ce au însoțit acțiunile tactice în operația militară denumită "PHANTOM FURY – AL FAJR" din Fallujah, Irak

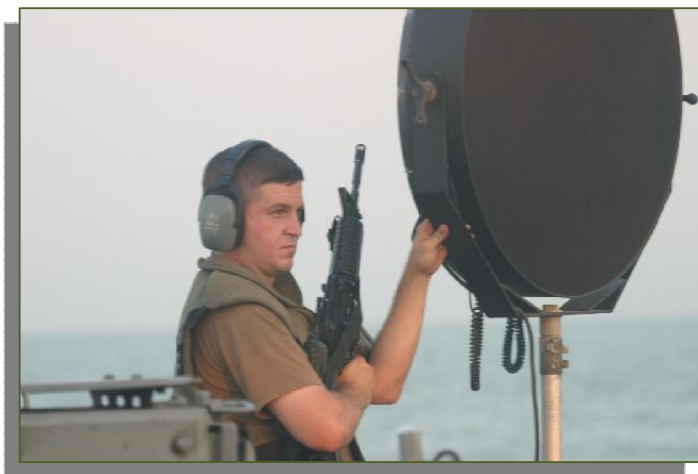
* **Colonel (r.), psihosociolog, Academia Națională de Informații**

1 http://ro.wikipedia.org/wiki/Revolu%C5%A3ia_rom%C3%A2n%C4%83_din_1989

în care erau folosite, printre alte acțiuni, comenzi sonore în limba arabă. Momentul era premergător declanșării acțiunilor tactice de lichidare a rezistenței milițiilor lui Muklada al Sadr concentrate în localitatea Fallujah. La câteva zile după finalizare, în cadrul unei conferințe de specialitate desfășurate la Bagdad am fost informați asupra modului în care s-a desfășurat operația ”Phantom Fury”.

Figura 1 prezintă concretizarea pe hartă a fazei a treia a operațiilor LS (Loud-Speaker), ocazie cu care, în cadrul acțiunilor psihologice, în afara unor emisiuni de radio cu mesaj transmise pe o frecvență ce putea fi recepționată cu ajutorul unor aparate de radio alimentate cu baterii sau dinam încorporat, distribuite gratuit de trupele americane (câteva mii de aparate), de împrăștierea de manifeste bine concepute al căror mesaj urmărea fazele desfășurării acțiunilor de luptă, s-a folosit și transmiterea de mesaje sonore și muzică cu ajutorul unor megafoane speciale instalate pe elicoptere sau mașini.

Ce au în comun evenimentele prezentate mai sus? Folosirea sunetelor în general și a muzicii în particular ca instrument în atingerea unor scopuri mai puțin obișnuite. Mai ales în Irak am realizat că ceea ce se întâmpla nu a fost doar neghiobie în actele unor soldați plictisiți sau excitați care au văzut de prea multe ori filmul *Apocalypse Now*, ci chiar o tactică. și pentru că articolele de presă cu care intram în contact amestecau folosirea muzicii pe câmpul de bătaie cu folosirea acesteia din ce în ce mai des în interogatorii, am început desfășurarea unor cercetări nesistematice asupra fenomenului din actualul ”război global împotriva terorismului” aflat în plină desfășurare – mă rănea în acea zonă a sensibilității mele care a rămas cantonată în ideea că muzica este minunată, chiar transcendentă – întrucât contemplarea acesteia mă conduce întotdeauna la meditația asupra trupurilor și a plăcerii. Nu a trupurilor în suferință.

Folosirea sistematică a muzicii ca armă în război este unul din cele mai neașteptate aspecte aparținând culturii muzicale a Statelor Unite ale Americii de după terminarea Războiului Rece. Metodă apărută pentru prima oară în centrul atenției publice în 1989, atunci când trupele SUA, în încercarea de a determina ca președintele panamez Manuel Noriega să se predea, au difuzat

zgomotos și puternic muzică, folosirea ”bombardamentului acustic” a devenit o practică standardizată în zona de confruntare a Irakului, iar bombardamentul muzical specific s-a alăturat privării senzoriale și umilirii sexuale printre celelalte mijloace non-letale prin care prizonierii de la Abu Ghraib până în Guantanamo pot fi constrânși să-și dezvăluie secretele fără a încălca legislația Statelor Unite.

Muzica (sau sunetul) ca armă

”Armele acustice” au fost în programul de cercetare al contractorilor Departamentului Apărării începând, cel mai devreme, cu anul 1997, o dată cu constituirea *Joint Non-Lethal Weapons Task Force*², căruia i-au fost repartizate o treime din bugetul Grupurilor Operative din anii 1998 – 1999³. Deci, ele nu sunt exclusivitatea războaielor secolului 21 sau administrațiilor curente. Prima oară când am aflat despre acest gen de armă a fost în 18 noiembrie 1998, prin autorizarea acum defunctei Syntetics Corporation de a produce o rază de infrasunete puternic focalizată – asta însemnând o undă vibratorie cu o frecvență mai mică decât 100 vps – care să producă efecte de la ”incapacitate de luptă” la ”moarte”⁴. În 1999, Maxwell Technologies a patentat Sistemul Sonor Hiper Sonic (HyperSonic Sound System), un alt ”dispozitiv puternic focalizat ... proiectat pentru a controla mulțimi ostile sau pentru a incapacita pe cei care iau ostateci”⁵. În același an, Primex Physics International patenta atât ”Explozorul Acustic” (Acoustic Blaster) care produce ”impulsuri repetitive de forma undelor” de 165 dB, direcționabile până la distanța de 50 de picioare (15,24 m), folosit pentru ”aplicații antipersonal” și Generatorul Acustic cu Descărcare Arc Secvențială (Sequential Arc Discharge Acoustic Generator) care produce ”unde prin impulsuri sonore de înaltă intensitate obținute numai prin mijloace electrice”⁶.

Din câte cunosc, niciunul din aceste dispozitive nu a fost folosit în conflictele actuale. Ele au fost înlocuite în cursa înarmărilor cu arme non-letale de un sistem pe care American Technology Corporationl-a realizat după 2000 – Dispozitivul Acustic cu Rază Mare, sau LRAD (Long Range Acoustic Device)⁷. Capabil să proiecteze o ”rază de sunet” (cu lățimea de 15 la 30 inch – appx. 38 la 76 cm) cu o intensitate medie de 120 dB (cu un maxim de 151 dB) care va putea fi inteligibil pentru 500 la 1000 metri (depinzând de modelul cumpărat), LRAD a fost proiectat să transmită comenzi pe nave, sau ordine pe câmpul de luptă și comenzi pentru controlul mulțimilor, sau să transmită o ”captare a atenției și un ton inhibitor puternic iritant pentru modificarea comportamentului”⁸. Până în martie 2006 au fost vândute către Marina SUA, Paza de Coastă, diferiților operatori comerciali pentru interdicții marine 350 de sisteme LRAD; de asemenea, Armatei terestre și corpului Marines pentru a fi folosite de către unitățile PsyOps, la puncte de control și în perimetrele păzite (lagărele de prizonieri); departamentelor de poliție din Boston, New York, Los

2 Grupul Operativ Comun pentru Arme Non-letale (n. tr.).

3 Pentru o inițiere în domeniul armelor acustice în contextul cercetării în domeniul armelor non-letale, vezi Davison and Lewer (2006), Wright (1999) și Aftergood (1994).

4 Contractul poate fi găsit la https://www.armysbir.com/awards/sbir_fy99_phaseii_company.htm

5 <http://dictionaryofwar.org/en-dict/node/418>. Compania pretindea la acea vreme că sistemul creat de ea putea produce fisurarea timpanului la 185 dB, leziuni plămânilor la 200 dB și moartea la 220 dB.

6 <http://defense-update.com/features/du-1-05/NLW-DEW.htm>. Vezi și <http://www.global.security.org/military/systems/munitions/accoustic.htm>

7 În legătură cu American Technology Corporation (ATC), cu LRAD și aplicațiile lui vezi website-ul companiei, <http://www.atcsd.com>. Detalii despre Elwood “Woody” Norris, inventatorul tehnologiei LRAD și fondatorul ATC, vezi Sella (2003).

8 <http://www.atcsd.com>.

Angeles, Santa Ana și Broward County, Florida. În conformitate cu cele declarate de reprezentanții Companiei 361 PsyOps a Armatei terestre a SUA, dispozitivele LRAD sunt folosite

”pentru curățarea străzilor și acoperișurilor pe timpul acțiunilor tip lanț și căutare (cordon and search), pentru răspândirea informațiilor și pentru a descoperi lunetiștii inamici care ulterior sunt doborâți de lunetiștii noștri” (Davison and Lewer 2006).

Pot fi, de asemenea, fixate să ”tragă” în mulțime scurte raze de ”energie acustică intensă” pentru a incapacita indivizii prin provocarea unei dezorientări spațiale. Arme similare desfășurate de Israel în Gaza și Liban produce un efect asemănător cu ”a fi lovit de un zid de aer care este dureros pentru urechi, și care produce uneori sângerări nazale și senzația că ai fost zdruncinat în interior” (Davison and Lewer 2006).

Capabile să direcționeze ”muzica obținută prin folosirea unui player MP3 integrat și compact” și să accepte ”dispozitive audio externe, cum ar fi playere CD sau MP3”, LRAD au fost desfășurate însoțind unități luptătoare începând cu toamna anului 2003. Conform purtătorului de cuvânt al ATC, dispozitivele au fost folosite în Irak, în 2004, pentru ”a transmite foarte puternic nu numai muzică ci și sunete de intimidare, în mod evident ca instrument

PsyOps de mare efect, provocând insurgenții să reacționeze într-un mod care conduce la creșterea rapidă a vulnerabilității acestora”⁹.

Foarte probabil, dispozitivele LRAD sunt mijloacele prin care Compania 361 PsyOps a „pregătit câmpul de bătaie” pentru asediul localității Fallujah din noiembrie 2004 prin presupusa bombardare, printre altele, a orașului cu muzica formației Metallica “Hells’ Bells” și “Shoot to Thrill” (DeGregory 2004). Reprezentantul PsyOps Ben Abel a explicat reporterului Lane DeGregory de la *St. Petersburg (Florida) Times*, ”Aceste misiuni de hărțuire sunt eficiente mai ales într-un mediu urban ca Fallujah. Zidurile fac sunetele să reverbereze.” Abel a adăugat „nu contează atât de mult muzica cât sunetul. Este ca și cum ai arunca o bombă fumigenă. Scopul este de a dezorienta și realiza confuzia inamicului pentru a câștiga avantajul tactic” (DeGregory 2004). Abel face precizarea că, dacă decizia de a bombarda inamicul cu sunete este luată la nivel de comandă, alegerea muzicii a fost lăsată la latitudinea soldaților de pe câmpul tactic: „... oamenii noștri au devenit cu adevărat creativi în încercarea de a găsi acele sunete (melodii) care, după părerea lor, provoacă enervarea inamicului... Acești soldați au avut propriile lor playere mini-disc cu propria lor muzică și, în plus, sute de sunete (melodii) descărcate de pe Internet. A fost o

⁹ Un e-mail trimis personal autorului de către James Croft III, Chief Technology Officer, ATC, 26 octombrie 2006.

problemă de preferință personală modul în care au ales melodiile. Cei care au făcut alegerea erau soldați foarte tineri” (DeGregory 2004). Deci, în câmpul tactic folosirea muzicii ca armă este considerată ca incidentală folosirii proprietăților sunetului de a afecta orientarea spațială a persoanei, simțul de echilibru și coordonarea fizică. Alegerea repertoriului a fost delegată individual creativității soldaților doar datorită faptului că muzica a fost folosită incidental.

Muzica – instrument de tortură

Chiar dacă pare a fi mult mai răspândită și mai veche, metoda folosirii calculate a muzicii în ”interogatoriile deținuților” este mai puțin ușor de reconstituit decât cea a folosirii sunetelor ca armă. Dovezile din conflictele în desfășurare sunt discontinue, bazate pe relatări ale deținuților eliberați care au fost făcute organizațiilor internaționale ale drepturilor omului și reporterilor, din relatările pe care persoanele aflate în detenție le-au făcut avocaților lor sau din legendele urbane care circulă pe internet, câteva dintre acestea fiind coroborate cu alte două tipuri de relatări. În continuare, este absolut limpede faptul că, în războiul împotriva terorismului, muzica joacă un rol important în interogarea deținuților. Nu mai devreme de martie 2003 BBC a menționat că Armata terestră a SUA a folosit în interogarea deținuților irakieni melodia ”Enter Sandman” a formației Metallica și melodia ”I Love You” cântată de Barney the Purple Dinosaur, repetând cântecele la volum maxim în interiorul unor containere de transport¹⁰. Documente obținute de ACLU¹¹ includ un e-mail de la un agent FBI neidentificat, datat 5 decembrie 2003, care descrie cel puțin trei evenimente în care sunt implicați deținuți din Guantanamo care au fost încătușați de podea și supuși ”căldurii extreme, frigului extrem sau muzicii rap extrem de puternică”¹². Ediția din 12 iunie 2005 a revistei *Time Magazine* conține o relatare bazată pe interogatoriul de 84 de pagini al lui Mohammed al Qahtani, interogat acolo din noiembrie 2002 până în Ianuarie 2003 (Zagorin and Duffy 2005)¹³. Interogatoriul lui Qahtani a început la miezul nopții; în clipa în care ațipea era trezit ori cu apă turnată în cap ori cu suntele muzicii Christinei Aguilera. În decembrie 2005, Human Rights Watch¹⁴ a postat rezumatul relatărilor unor deținuți eliberați dintr-o închisoare secretă din Afganistan, mulți dintre ei susținând că o parte din experiența lor include detenția într-un spațiu complet întunecat fiind forțați să asculte o muzică pe care au descris-o, în fel și chip, ca fiind ”insuportabil de tare”, ”păgână” sau ”western”. Aceeași relatare include descrierea lui Benyan Mohammed, un etiopian care trăia în

10 “Sesame Street breaks Iraqi POWs” (Strada Sesam înfrânge prizonierii de război irakieni), 20 mai 2003, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3042907.stm

11 Uniunea Libertăților Civile Americane (American Civil Liberties Union – ACLU) este o organizație de nivel național care susține drepturile individuale prin susținerea în justiție, promovarea de legi și educarea publicului într-o mulțime de domenii care afectează individul. <http://www.aclu.org/> (n.tr.)

12 Pentru o imagine completă a materialului obținut de Uniunea Libertăților Civile Americane, vezi <http://www.aclu.org/safefree?torture/torturefoia.index.html>.

13 Extrase din înregistrările interogatoriului pe care se bazează relatarea pot fi găsite on line la <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1071202,00.html>

14 Organizație internațională nonguvernamentală care acordă sprijin în legătură cu drepturile omului.

Marea Britanie și fost prizonier în închisoarea din Guantanamo, care a fost forțat să asculte timp de douăzeci de zile muzica lui Eminem (*Slim Shady*) și Dr Dre după care muzica a fost înlocuită cu ”râsete oribile de fantome și sunete de Halloween”¹⁵. O altă lungă istorie din *New York Times* ediția din 19 martie 2006, descrie în detaliu ”Camp Nama” cartierul general al agenției de multiple interogări, unitate dislocată pe Aeroportul Internațional din Bagdad; aici, ”deținuții forte valoroși” – cei bănuți a deține informații directe și pertinente în legătură cu mișcările din câmpul tactic, despre conducătorii insurgenților sau despre atacuri teroriste iminente – au fost trimiși pentru început în așa zisa ”cameră neagră”, un spațiu de dimensiunile unui garaj, spațiu fără ferestre și vopsit în negru, unde ”se revărsa din imense difuzoare, la un nivel de decibeli asurzitor, muzică rap sau rock’n’roll” (Schmitt and Marshall 2006)¹⁶. Studiate împreună, aceste rapoarte sugerează că ”muzica asurzitoare” este folosită în mod obișnuit împotriva prizonierilor imobilizați în ”poziții stresante”, în spații total întunecate și încălzite sau răcite într-un mod inconfortabil.

„Tortură fără atingere”

Putem foarte bine să admitem, din mărturiile prezentate în presă, că folosirea muzicii în „interogatorii” (așa cum susține una din sursele folosite de relatarea BBC din 2003) este „mai degrabă nouă”. Cu părerea de rău vă spun că lecturile mele sugerează altceva; nu este un comportament întâmplător (sau muzical, sau creativ) al unor investigatori și polițiști militari sadici. Mai degrabă, este un comportament al unui set standard de practici de interogare elaborate de CIA (în colaborare cu agențiile de informații britanice și canadiene) în cea de a doua jumătate a secolului 20 – un set de proceduri care includ privarea senzorială, pozițiile stresante și umilirea sexuală/culturală pe care fotografiile care au ”scăpat” din închisoarea Abu Ghraib le demonstrează cu prisosință. Apărătorii acestora numesc acest set de proceduri ”tortură fără atingere”¹⁷.

În cartea sa din 2006 *O problemă cu tortura (A Question of Torture)*, istoricul Alfred W McCoy punctează ca sursă a ”torturii fără atingere” programul de cercetare inițiat de OSS¹⁸, CIA și serviciile de informații din Canada și Marea Britanie în anii imediat următori celui de al doilea Război Mondial. Îngrijorați de succesele sovietice în domeniul ”spălării creierelor” captivilor și distrugerii voinței acestora, aceste agenții au făcut cercetări la Yale, Cornell, și McGill cu intenția de a învăța cum pot să facă și ei la fel¹⁹. În anii 1950 acest contract de cercetare s-a focalizat în trei direcții: 1) guvernul canadian a finanțat cercetări desfășurate la McGill care au explorat efectul devastator al deprivării senzoriale și cel al manipulării senzoriale – care ar include

15 http://hrw.org/english/docs/2005/12/19/afghan12319_txt.htm

16 Detalii despre procedee similare (incluzând folosirea unor alte camere colorate) pot fi găsite în Sifton (2006).

17 Cea mai completă relatare a acestei mixturi de tehnici este ce a lui McCoy (2006).

18 Biroul pentru Servicii Strategice (Office of Strategic Services – OSS) a fost o agenție de informații a Statelor Unite care a funcționat pe timpul celui de al doilea Război Mondial, predecesora Agenției Centrale de Investigații.

19 Pentru o descriere a acestor experimente vezi McCoy (2006) capitolul 2, ”Controlul Minții” (Mind Control).

eventual și privarea de lumină (folosirea unui acoperământ care să împiedice perceperea luminii n.tr.); efectele zgomotului continuu (tare sau încet) cu opusul său – izolarea fonică totală; dezorientarea temporală și efectele alimentării neregulate cu hrană și băutură; 2) CIA a finanțat cercetări la Universitățile Cornell și Yale referitoare la efectele durerii autoprovocate – care eventual include și pozițiile stresante și scenariile care provoacă umilirea personală, sexuală sau culturală; 3) CIA a finanțat cercetările desfășurate la Universitatea Yale în legătură cu capacitatea oamenilor obișnuiți de a provoca dureri letale celorlalți semeni.

Rapoartele de cercetare scot în evidență o naivitate universală și prejudecăți culturale care pot stârni ilaritate acum. Cu toate acestea rezultatele reprezintă premisele esențiale a ceea ce Comisia Europeană a Drepturilor Omului (European Human Rights Commission) descria în 1976 ca fiind ”sistemul modern de tortură” (McCoy 2006: 57). Acest sistem modern caută să combine ”dezorientarea senzorială” – izolarea, imobilizarea, încălzirea sau răcirea extremităților, lumina și întunericul, zgomotul și liniștea – cu durerea autoprovocată, atât fiziologică cât și psihologică, în așa fel încât să provoace prizonierilor senzația extremă de ”dezintegrare a identității”²⁰. Această dezintegrare ori induce producerea unei regresii (până la o comportare infantilă) ori induce schizofrenia, ”efect asemănător celui care se produce în situația în care este bătut, înfometat sau privat de somn”²¹. Prizonierii devin neajutorați din punct de vedere psihologic în fața investigatorilor, neajutorați și în același timp incapabili de a rezista. Mi mult decât atât, datele experimentale arată că acest ”sistem modern de tortură” este mult mai eficient decât bătăile sau înfometarea, produce dezintegrarea psihologică în termen de zile, față de săptămâni sau luni. și, așa cum a notat un cercetător al CIA, este greu de probat, iar, cu excepția imobilizării (care provoacă umflături/deteriorări ciudate ale încheieturilor mâinilor și picioarelor), aceste ”tehnici” nu lasă urme vizibile pe zonele carnoase ale corpului uman. Instituționalizate în anul 1963 în manualul CIA de interogare de contrainformaii Kubarak (*Kubark Counterintelligence Interrogation Handbook*), tehnicile de ”tortură fără atingere” au fost folosite – într-adevăr, testate mereu cu conștiinciozitate – de către forțele contrainsurgente ale CIA din Vietnam în anii 1970, de către britanici în Irlanda de Nord și de către unitățile de poliție din Uruguay, Brazilia, Guatemala, Filipine, Iran, Argentina și Chile, antrenate de Biroul pentru Siguranța Publică din SUA (1962 – 1974), de Centrul de Informații al Armatei terestre din Fort Huachuca, AZ (Arizona, n.tr.), sau ”US Army School of the Americas” (dislocată în Panama până în anul 1976, acum situată în Fort Benning, Georgia)²². În ciuda faptului că

20 Cercetătorul Donald Hebb din Universitatea McGill, citat în McCoy (2006: 35).

21 Lawrence E Hinkle, Jr, ”Considerații asupra circumstanțelor în care un individ poate fi interogat și asupra efectelor pe care aceasta le poate avea asupra funcționării creierului”, Fil: Hinkle, Box 7, CIA Behavior Control Experiments Collection (Colecția CIA de Experimente de Control a Comportamentelor), National Security Archive. Washington. Citat în McCoy (2006: 42 and note 60).

22 Fragmente declassificate din manualul lui Kubark pot fi găsite on line la adresa <http://www.kimsoft.com/2000/kubark/htm>. Pentru detalii referitoare la diferitele metode prin care numeroasele agenții ale SUA au antrenat forțele de securitate ale altor națiuni vezi McCoy (2006: capitolul 2). Pentru o consultare comprehensivă a documentelor ce conțin informații referitoare la tortura deținuților în SUA disponibile după 2005, vezi Greenberg și Dratel (2005).

tehnicele de interogare ale CIA nu sunt menționate nici în ediția din 1992, nici cea din septembrie 2006 a Manualului Forțelor terestre ale SUA pentru Colectarea Informațiilor Umane (HUMINT), manualul de bază pentru antrenamentele din Fort Huachuca, ele par a fi parte componentă a interogatoriilor Armatei terestre și ale unităților PsyOps antrenate aici. (Muzica cea mai des menționată în relatările acestor antrenamente este cântecul “I love you” asociat cu Barney the purple dinosaur). În regulamente, elementele de ”tortură fără atingere” sunt prezentate în capitolul ”strategii psihologice adiționale” în care sunt încurajați să fie aplicate unei surse oricare din cele 18 ”abordări” declasificate – abordări care încep cu ”amplificarea fricii” și ”anularea personalității”²³. Dacă cineva citește cu atenție presa și relatările organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului despre ”tortura fără atingere”, toate aceste incidente nu pot fi atribuite oamenilor în uniformă, ci modului în care echipele mai multor agenții – care includ agenți CIA operativi și consultanți în Știința Comportamentală – administrează interogatoriile. Parțial datorită agenților CIA care sunt exceptați de la prevederile Legii Comisiilor Militare din 2006, parțial pentru că elementele ”torturii fără atingere” fac parte din ceea ce numim tradiție militară orală (folclor), toate elementele ”torturii fără atingere” cu excepția folosirii apei și a răcirii și încălzirii extremităților rămân permise și după semnarea recente Legii a Comisiilor Militare din 2006 – permise și, pentru protecția împotriva acuzațiilor de violare a Convențiilor Națiunilor Unite, retroactiv iertate²⁴.

Scena interogatoriului

Cum, m-am întrebat, te-ai putea simți într-una din acele „camere de interogatoriu” timp de 20 de ore, trăind așa zisa ”tortură fără atingere”? Poate fi posibilă „fără atingere”? În lipsa, până acum, a unor relatări detaliate de la foștii prizonieri despre experiențele lor, am încercat să înțeleg această practică cu ajutorul propriei experiențe în rockul de mare volum acustic și, mai recent, muzica de dans de mare volum acustic. Îmi amintesc din tinerețea mea sentimentul de bucurie al bățăilor percuției și sunetele chitarei vibrând în întreg corpul, iar din mai recenta mea vârstă mijlocie sentimentul ritmurilor disco care mă împingeau către și de-a lungul ringului de dans, forțându-mă să mă mișc. Pentru mine, ambele tipuri de experiențe mi-au produs senzația de atingere fizică, fără a fi atins de cineva; pentru toți dintre noi pe care cântecul sau dansul i-au atins fizic cu aceeași forță, uneori ne-a mișcat, alteori ne-a transpus, uneori ne-a înduioșat. Din experiența împărtășită a atingerii fără atingere prin aerul în care noi toți ne mișcam vibrând, am obținut un sentiment profund senzual, erotic (totuși nu explicit sexual) al comuniunii cu prietenii sau străinii din jurul meu, chiar dacă muzica a redus la tăcere, temporar, gândurile de moment. Experiența mea, bineînțeles, nu era una numai psihologică sau senzorială; ea a fost

23 Cel mai recent Regulament al Armatei terestre a SUA pentru Colectarea Informațiilor Umane, editat în septembrie 2006, poate fi găsit online la adresa <http://www.army.mil/references/FM2-22.3.pdf>

24 Textul integral al Legii Comisiilor Militare din 2006 poate fi găsit online la adresa http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/MC_Act2006.html. Vezi și Legea Tratatului Deținuților din 2005, parte componentă a Legii Financiare a Apărării, online la adresa <http://jurist.law.pitt.edu/gazette/2005/12/detainee-treatment-act-of-2005-white.php>.

amplificată de creșterea de adrenalină, de creșterea presiunii sângelui și accelerarea bătăilor inimii, de „sunetul” care vreme de ore vibrează în continuare în întreg corpul, senzație fizică binecunoscută apărută ca efect al muzicii puternice, stridente.

Și un deținut ar trebui să simtă la fel că este atins fără a fi atins de vreme ce se ghemuiește la podea cu mâinile strângând la piept picioarele zăvorâte de glezne pe podea, într-o cameră cufundată într-un întuneric de smoală, incapabil de a-și găsi o poziție a corpului care să nu-i provoace dureri. Cu siguranță, pe lângă alte multe lucruri, neplăcuta experiență creează un amestec de durere, imobilitate, atingere nedorită (fără a fi atins) și de neputință față de durerea autoindusă de o putere imaterială, invizibilă. Ca o neagră transă, sentimentul nu trebuie să fie nici izolare și nici comuniune, ci o relație care să mineze efectul legăturii, sentimentul de a fi complet la mila unei puteri nemiloase, atotputernice. Mi-i imaginez, uneori, ca fiind afundați într-o societate distopică post-modernă unde îți este imposibil și să numești, cu atât mai puțin să rezisti puterii copleșitoare, difuze, care se manifestă atât în exterior cât și în interior, datorită căreia îți este imposibil să scapi de durere – nici chiar retrăgându-te în interiorul tău. Poate exista un mediu mai prielnic (expresiv promițător²⁵) decât muzica, pentru a-i aduce (pe infideli) în situația de a experimenta atotputernica, irezistibila putere occidentală?

Bibliografie:

- [1]. AFTERGOOD, Steven - “The soft-kill fallacy”, *Bulletin of the Atonic Scientists* 50(5): 40-45, http://www.thebulletin.org/article.php?art_ofn=so94aftergood, 1994.
- [2]. AGAMBEN, Giorgio - *Homo Sacer. Sovereign Power and Bare Life*, Palo Alto, CA: Stanford University Press, 1998.
- [3]. *****State of Exception**. Chicago: University of Chicago Press, 2005.
- [4]. Al-RADI, Nuha - **Baghdad Diaries: A Woman’s Chronicle of War and Exile**. New York: Vintage, 1998.
- [5]. AUSTIN, John - *L. How to do things with words*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962.
- [6]. BORCHELT, Gretchen - *Break Them Down. Systematic Use of Psychological Torture by US Forces*, Cambridge, MA: Physicians for Human Rights, http://www.pegc.us/archive/Authorities/PHR_psych_torture_20050501.pdf 2005.
- [7]. DAVISON, Neil and Lewer - *NickBradford Non-Lethal Weapons Research Project, Research Report No. 8*. http://www.brad.ac.uk/acad/nlw/research_reports/docs/2006.
- [8]. DEGREGORY, Lane - “Iraq’n’roll”, *St Petersburg Times online. Floridian*. November 21, 2004, [http://s\[times\]/com/2004/11/21/Floridian/Iraq_n_roll.shtml](http://s[times]/com/2004/11/21/Floridian/Iraq_n_roll.shtml), 2004.
- [9]. ESCHEN, Penny M Von - *Satchmo Blows Up the World. Jazz Ambassadors Play the Cold War*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.

25 Sintagma “expresiv promițător” se referă la J.L. Austin, *How to do things with words* (vezi Austin 1962), în special Lecture II, care încearcă să definească discursul promițător cu efectul scontat atins pentru că este ”expresiv”.

- [10]. GREENBERG, Karen J. and Dratel, Joshua L. (editori) - The Torture Papers. The Road to Abu Ghraib. Cambridge UK and New York: Cambridge University Press, 2005.
- [11]. MAUS, Fred Everett - "The Disciplined Subject of Music Theory". In Beyond Structural Listening? Postmodern Modes of Hearing, ed. Andrew Dell'Antonio, 13-43. Berkeley: University of California Press, 2004.
- [12]. MCCOY, Alfred W- A Question of Torture: CIA Interrogation, from the Cold War to the War on Terror. New York: Metropolitan Books, 2006.
- [13]. SCHAEFER, Murray - The Soundscape. Our Sonic Environment and the Tuning of the World. Rochester VT: Destiny Books, 1997.
- [14]. SCHMITT, Eric și Marshall, Carolyn - "Task Force 6-26: Inside Camp Nama; In Secret Unit's 'Black Room', A Grim Portrait of US Abuse". New York Times, 19 martie 2006.
- [15]. SELLA, Marshall - "The Sound of Things to Come", New York Times, 23 martie 2003.
- [16]. SIFTON, John. 2006. "No Blood, No Foul". Soldiers' Accounts of Detainee Abuse in Iraq". Human Rights Watch 18 (3-G). <http://hrw.org/reports/2006/us0706/>
- [17]. WRIGHT, Steve. 1999. "Hypocrisy of 'nonlethal' arms", Le Monde diplomatique. December 1999, <http://www.monediplo.com/1999/12/09wright>
- [18]. ZAGORIN, Adam and Duffy, Michael. "Inside the Interrogation of Detainee 063". Time, 12 iunie 2005. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1071284,00.html>

PRIORITĂȚILE UNIUNII EUROPENE ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

Ina Raluca TOMESCU*

Les attentats de Madrid (2004) et de Londres (2005), les projets déjoués durant l'été 2006 (en Allemagne, au Royaume-Uni et au Danemark) et les attentats manqués de Londres et Glasgow en 2007 ont montré que le territoire de l'Union européenne représentait une cible pour les groupes liés au terrorisme mondial d'inspiration islamiste - la mouvance al-Qaïda. Pour faire face à cette menace, l'Union a adopté une stratégie européenne visant à « lutter contre le terrorisme, tout en respectant les droits de l'homme, et à rendre l'Europe plus sûre, en permettant à ses citoyens de vivre dans un espace de liberté, de sécurité et de justice ».

Considerații generale privind terorismul

Fenomenul terorist constituie una dintre principalele amenințări la adresa societății umane și a stării de siguranță națională a statelor lumii, continuând să reprezinte un pericol social deosebit de grav, atât pentru structura și coeziunea socială, cât și pentru securitatea indivizilor și a statelor. Terorismul reprezintă o amenințare globală care urmărește desconsiderarea principiilor fundamentale ale legii, ordinii și drepturilor omului. Din aceste motive, combaterea terorismului nu cade doar în sarcina instituțiilor statelor, care acționează în direcția prevenirii și combaterii atentatelor teroriste, ci reprezintă o responsabilitate a întregii societăți civile.

Finele secolului XX a fost marcat de prăbușirea sistemului totalitar, fapt ce a condus la manifestarea mai accentuată a unor anumite forme ale terorismului, dominant fiind terorismul etnic separatist.

În contextul în care echilibrul reprezentat de SUA – URSS, caracteristic războiului rece, s-a rupt în favoarea Americii, atacurile teroriste au fost orientate în special asupra Statelor Unite și aliaților săi, încercând să determine astfel o politică mai flexibilă în direcția îndeplinirii și a unor aspirații de grup sau naționale în slujba cărora acționau teroriștii.

În această perioadă, preocuparea directă a teroriștilor este de a da rezonanță acțiunilor lor prin uciderea a cât mai mulți oameni, urmând în plan secundar, pe termen lung, efectele pe plan politic. De asemenea, “curățirea etnică” practică în fosta Iugoslavie, în Cecenia sau Afganistan, soldată cu sute de mii de victime și migrații de milioane de oameni, este ilustrativă în ceea ce privește orientarea terorismului spre creșterea numărului de victime.

Luarea de ostatici, metoda atacului sinucigaș sau deturnările de avioane sunt strategii utilizate de teroriști pentru a-și satisface revendicările. Toate aceste caracteristici ale terorismului internațional din secolul XX își vor găsi concretizarea la începutul secolului XXI, în acea zi tristă de 11 septembrie, când atacurile sinucigașe ale unor teroriști cu avioane-bombă catapultate în World Trade Center și

* Lector universitar, Universitatea ”Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu

Pentagon au făcut peste 3000 de morți, cel mai mare număr de victime omenești înregistrat vreodată în urma unui atac terorist.

Nici până în prezent, din cauza complexității fenomenului, nu s-a ajuns la găsirea unei definiții complete a terorismului, unanim acceptate la nivel internațional. Ceea ce este unanim acceptat, însă, este faptul că terorismul se constituie într-o amenințare la adresa securității naționale și internaționale. De exemplu, în cadrul ONU, încă de la înființarea și până în prezent, terorismul a constituit o preocupare constantă a acestui for mondial, care a avut ca rezultat adoptarea a nu mai puțin de 12 convenții pentru prevenirea și combaterea terorismului. Cu toate acestea, încercarea de a elabora o definiție legală, general acceptată a terorismului, nu a dus la rezultatele scontate. Mai mult, s-a observat că în interiorul aceluiași stat, autoritățile, de la caz la caz, au interpretări diferite ale fenomenului (SUA).

Pentru evitarea unor posibile complicații pe plan internațional, în contextul războiului antiterorist, ar fi necesar ca societatea internațională să-și sporească eforturile în vederea adoptării unei definiții general acceptate. O definiție unanim acceptată a terorismului va trebui să împiedice organizațiile teroriste să găsească o cale de a-și justifica acțiunile, folosindu-se de această definiție.

Europeanizarea politicii antiteroriste după 11 septembrie 2001

O mare parte a experților în domeniul studiilor de securitate apreciază că 11 septembrie 2001 a însemnat începutul unei „ere noi”¹ în relațiile internaționale. În acele momente, 11 septembrie era o realitate fără nume, un eveniment ce se impunea cu forță. Dar, într-o lume în care istoria se produce instantaneu, n-a fost nevoie de mult timp pentru ca evenimentul să capete un nume convențional, "11 septembrie".

Jürgen Habermas și Jacques Derrida, două voci majore ale filosofiei contemporane, prin lucrarea *Le "concept" de 11 septembre*², au făcut o primă încercare de conceptualizare a evenimentul ce va rămâne înregistrat în istorie sub numele de "11 septembrie". Deși susținători ai unor puncte de vedere diferite, în cazul momentului 11 septembrie ei cad de acord asupra unei unice chestiuni: reacția Statelor Unite a fost exagerată.

S-a spus despre atentatul din 11 septembrie 2001 de la New York că va schimba lumea, că nimic nu va mai fi la fel ca înainte de acest atentat. Asemenea afirmație a fost, fără îndoială, marcată emoțional, dar în bună măsură este demnă de luat în seamă întrucât cel puțin atitudinea și, în linii importante, întreaga politică a Statelor Unite au luat o turnură diferită, în așa fel încât liderii americani sunt mai hotărâți decât oricând să intervină, inclusiv cu forța, peste tot în lume unde pericolul terorist sau al distrugerilor în masă este prezent, chiar dacă întâmpină o rezistență foarte serioasă din partea unor aliați tradiționali.

1 Michael N. Schmitt, *Counter-terrorism and the Use of Force in International Law*, The Marshall Center Papers, No.5, November 2002, p.1.

2 Cartea a apărut sub titlul original *Philosophy in a time of terror*, în 2003, la The University of Chicago Press.

Până la momentul 11 septembrie, la nivelul Uniunii Europene, terorismul era perceput ca ”o amenințare mai puțin fundamentală”³, dar acest moment a demonstrat că fenomenul terorist nu se limitează la sfera națională sau regională și că se impune coordonarea luptei antiteroriste în context internațional mult mai larg.

Deși, la 4 septembrie 2001 – doar cu câteva zile înainte de atacurile teroriste de la New York și Washington –, adoptase o *Rezoluție asupra terorismului*, Uniunea Europeană avea în vedere mai degrabă „vechiul” terorism, intern, și mai puțin „noul” terorism, transnațional, bazat pe celule active, grupuri afiliate și rețele de sprijin larg diseminate, al cărui prim exponent îl reprezintă gruparea teroristă Al-Qaida și rețeaua care gravitează în jurul său. O serie de factori, între care amintim libertatea de mișcare în cuprinsul Europei unite, sistemele relativ deschise și slab monitorizate de azil și imigrare, tradiția libertăților civice, accesul facil la rețelele financiare europene, sistemele polițienești și judiciare insuficient coordonate, făceau din UE un spațiu extrem de vulnerabil la terorism.

Cu ocazia unei reuniuni speciale a Consiliului JAI, din data de 20 septembrie 2001, au fost adoptate o serie de măsuri antiteroriste în domeniul justiției și afacerilor interne, iar Consiliul European a adoptat, la reuniunea din 21 septembrie 2001, un *Plan de acțiune privind combaterea terorismului*, prin care se recomandă statelor membre să acționeze în direcția:

- înființării unui departament specializat în cadrul forțelor de poliție, în conformitate cu legile naționale, care să culegă informații relevante despre activitatea grupărilor teroriste;

- transmiterii către Europol a informațiilor culese de instituțiile naționale specializate referitoare la: date de identificare a unor persoane, grupuri sau entități, acțiuni aflate în curs de investigație și circumstanțe caracteristice, conexiuni cu alte cazuri relevante privind acțiuni teroriste, utilizarea tehnologiilor de comunicații și posesia de arme de distrugere în masă de către grupări teroriste;

- înființării unui post de reprezentant național al Eurojust pe probleme de terorism, care să aibă acces și să culegă informații relevante, inclusiv cele referitoare la anchetarea atacurilor teroriste;

- asigurării măsurilor necesare transmiterii informațiilor, obținute de corespondentul național al Eurojust sau de altă autoritate competentă, către Eurojust, în conformitate cu legislația statului: date de identificarea a unor persoane, grupuri sau entități, acțiuni supuse investigației sau acuzării și circumstanțe caracteristice, conexiuni cu alte cazuri relevante privind ofensiva atacurilor teroriste, existența unor solicitări mutuale de asistență tehnică, inclusiv scrisori rogatorii, care au fost înaintate de un stat sau altul, precum și rezultatele acestor cereri;

- adoptării unor măsuri care să răspundă nevoii unui stat membru de asistență tehnică și juridică pe probleme de terorism, în funcție de gravitatea situației și de priorități;

- adoptării unor măsuri care să permită ca orice informație relevantă – document, fișier, date, obiective sau alte probe, sustrate sau confiscate în cursul

3 Elke Krahnmann, *The Emergence of Security Governance in Post-Cold War Europe*, ESRC Working Paper “One Europe or Several?” Programme, 2001, p. 6.

investigațiilor – să fie accesibilă sau utilizată imediat de către autoritățile statului membru, conform legilor naționale și a convențiilor internaționale, care interferează în planul investigațiilor împotriva acelor persoane, grupuri sau entități care au conexiuni sau sunt implicate direct în acțiuni teroriste⁴.

De asemenea, a fost adoptat un întreg pachet de măsuri cu caracter antiterorist, ce includea plasarea terorismului în topul listei amenințărilor la adresa securității, o definiție comună a terorismului⁵, o listă de organizații socotite teroriste și un plan de acțiune comprehensiv pentru combaterea terorismului, ce includea consolidarea cooperării polițienești și judiciare și creșterea volumului de informații relevante între autoritățile naționale cu atribuții în lupta împotriva terorismului, întărirea și perfecționarea politicilor referitoare la azil și imigrare, instrumente legislative menite a suprima finanțarea terorismului și întărirea securității aeriene⁶.

Strategia de Securitate a Uniunii Europene, adoptată de Consiliul European din decembrie 2003, pune terorismul pe primul plan în ordinea amenințărilor la adresa statelor Uniunii (alături de proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, statele eșuate și criminalitatea organizată), menționând că „Europa reprezintă atât o țintă, cât și o bază pentru astfel de acte de terorism; țările europene constituie ținte și au fost atacate /.../ este, prin urmare, indispensabilă o acțiune europeană comună”. Documentul în cauză arată că „punând împreună aceste elemente diferite – terorismul asociat cu violența maximă, posibilitatea de procurare a armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată, slăbirea sistemului de stat și forțele armate private – ne dăm seama că ne putem confrunta într-adevăr cu o amenințare radicală”⁷. De menționat este faptul că Uniunea Europeană nu are competențe supranaționale în combaterea terorismului, instituțiile UE elaborând strategii comune de acțiune a căror aplicare este de competența instituțiilor naționale abilitate din statele membre. Totuși, prin stabilirea unor standarde comune, UE îngreunează desfășurarea activităților teroriștilor în regiunile cu o legislație permisivă, grupările și indivizii nominalizați pe lista oficială a UE confruntându-se cu acuzații penale similare în toate statele membre ale Uniunii Europene.

Toate acestea nu au putut însă împiedica producerea la Madrid, la 11 martie 2004, a unuia dintre cele mai grave atentate teroriste din istoria postbelică a Europei –

4 *EU's Plan of Action*, www.europa.eu.int.

5 Decizia-cadru cu privire la lupta împotriva terorismului, (Council Framework Decision on combating terrorism) din 13 iunie 2002, (2002/475/JHA), L 164/3, 22.06.2002.

6 Adela Gooch, *Europe's Foreign, Security and Defence Policy After Iraq*, pp. 8-9. A se vedea, de asemenea, *Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001* și *Declaration by the Heads of State or Government of the European Union and the President of the Commission Follow-up to the September 11 Attacks and the Fight Against Terrorism*, Brussels, 19 October 2001, în *European Union Foreign, Security and Defence Policy. Basic Documents*, pp. 224-229, Mario Fortini, *Foreign and internal security: one in the same*, în *Diplomatic News*, May-June 2002, pp. 45-46, precum și *A European strategic concept-defence aspects*, pp. 9-10.

7 Mihai Macuc, *Semnificații și efecte ale momentului 11 septembrie 2001. Preocupările Serviciului Român de Informații în combaterea acțiunilor teroriste*, Simpozionul “Terorismul – cauze și implicații de ordin geopolitic”, Centrul cultural al MAI.

atentat ce s-a constituit într-un adevărat pandant european al celui ce a avut loc, cu doi ani și jumătate înainte, în SUA.

Prin *Declarația* Consiliului European *privind combaterea terorismului*, din 25 martie 2004, s-au dat asigurări că statele membre ale Uniunii Europene vor acționa împreună, în spirit de solidaritate, în situația în care unul dintre ele va fi victima unui atac terorist, mobilizându-se toate instrumentele aflate la dispoziție, inclusiv mijloace militare⁸ - 11 martie 2004 evidențiind multe slăbiciuni ale democrațiilor occidentale, între care incapacitatea de a coordona lupta împotriva terorismului, frontiere vulnerabile, un control inadecvat al imigrației, alături de o insuficientă supraveghere internă a fenomenului terorist⁹. S-a decis crearea a două noi structuri de cooperare: un coordonator pentru activitatea Consiliului și o "unitate de informații" însărcinată cu gestionarea tuturor aspectelor legate de terorism.

Lupta împotriva terorismului a fost continuată prin lucrările Consiliului European din 4-5 noiembrie 2004, când a fost adoptat *Programul de la Haga*, care cuprinde o listă cu zece priorități ale Uniunii în scopul întăririi spațiului de libertate, securitate și justiție în următorii cinci ani. Programul de la Haga reprezintă un răspuns global și indispensabil, dacă se dorește să se lupte efectiv împotriva terorismului. Comisia a pus accentul pe prevenirea terorismului și pe schimbul de informații. Ea susține Statele Membre în lupta împotriva terorismului, concentrându-se asupra aspectelor vizând recrutarea și finanțarea terorismului, prevenirea, analiza de risc, protecția infrastructurii și gestionarea crizelor.

Au urmat însă atacurile din capitala Marii Britanii, Londra, din iulie 2005, atacuri care au avut efectul scontat: intimidare, teamă, neîncredere. Astfel, Uniunea Europeană și-a reconfirmat angajamentul în lupta împotriva terorismului în scopul consolidării securității interne și sprijinului acordat partenerilor internaționali în această luptă la scară globală.

Prioritățile Uniunii Europene în lupta împotriva terorismului

Atacurile din 11 septembrie din SUA au condus la declanșarea unui val fără precedent în ceea ce privește "schimbările de politică" în cadrul Uniunii Europene. Așa cum spunea comisarul european Vitorino, atacurile teroriste au însemnat un "uriaș salt înainte" pentru cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne la nivelul Uniunii Europene. Abordarea europeană în lupta împotriva criminalității, în special a terorismului, a fost considerată brusc ca fiind mai importantă. Cu toate acestea, contra-terorismul nu este, cu siguranță, o problemă nouă de politică în cadrul UE.

UE aplică și coordonează o gamă largă de instrumente ale politicii de securitate, utilizarea acestora se realizează, însă, aproape exclusiv, în baza contribuțiilor diferitelor agenții naționale de securitate, la care se observă încă rezerve față de schimburile informative în format multilateral. De asemenea, este de menționat că UE

⁸ Textul Declarației se dorește un apel adresat UE în scopul aplicării mai eficiente a măsurilor decise, scop în care s-a desemnat și un coordonator, plasat sub autoritatea înaltului reprezentant pentru PESC, Javier Solana.

⁹ Constantin Gheorghe Balaban, *Problema terorismului în dreptul internațional*, în "Impact strategic", nr. 2/2004, București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2004, p. 120.

nu deține responsabilități la nivel executiv care să permită contracararea oricăreia dintre noile amenințări, atât în interiorul, cât și în afara teritoriului comunitar.

Cooperarea între serviciile naționale de informații este un imperativ major în mediul actual de securitate. În condițiile în care noile amenințări la adresa securității internaționale au determinat o concertare a eforturilor tuturor statelor democratice în direcția prevenirii și contracarării acestora, apare tot mai necesară stabilirea unor mecanisme eficiente de gestionare și evaluare colectivă a informațiilor.

În raport cu atribuțiile diferitelor structuri informative ale UE, pot fi identificate cel puțin patru domenii prioritare la nivelul UE în lupta împotriva terorismului:

- *dezvoltarea capacității de colectare a informațiilor* – slaba capacitate tehnică a unor state membre în domeniul colectării de informații restricționează considerabil abilitatea acestora de a furniza sprijinul informativ solicitat în diversele domenii de acțiune ale UE;

- *asigurarea protecției civile și acțiunile umanitare* – principala deficiență este legată de absența unui sprijin informativ real în acest domeniu din partea agențiilor naționale de securitate, ceea ce, evident, diminuează capacitatea de acțiune a Comisiei Europene, care gestionează această problemă;

- *Elaborarea unei politici europene de informații / Crearea unei Agenții Europene de Informații/Serviciu European de Informații și Securitate* – din cauza stadiului incipient de organizare, structurile existente nu reușesc să răspundă necesităților UE privind obținerea unui sprijin informativ extern în procesul de luare a deciziilor;

- *sporirea capacității de acțiune a Uniunii Europene* – UE nu poate acționa eficient pentru combaterea unor fenomene din cauza incompatibilității unor reglementări comunitare cu cele ale țărilor nemembre.

Competențe și responsabilități în domeniul intelligence ale organismelor europene

În procesele de luare a deciziei principalii beneficiari ai produselor de *intelligence* din spațiul comunitar sunt: Înalțul Reprezentant al UE pentru Politica Externă și de Securitate; Comitetul Militar; Comitetul Politic și de Securitate; Direcția Generală pentru Afaceri Externe; Unitatea pentru Politici de Planificare și Avertizare Timpurie; structurile de comandă ale misiunilor/operațiunilor UE.

Înalțul Reprezentant al UE, pentru Politica Externă și de Securitate este, în egală măsură, beneficiar al produselor de *intelligence*, dar și cel care poate recomanda schimbarea direcțiilor politice strategice în domeniile de interes. Și în cadrul UE un produs de *intelligence* urmează pașii tradiționali ai ciclului informativ: *culegerea, colaționarea, interpretarea, analiza, diseminarea și feedbackul*. În mod obișnuit, acești pași sunt realizați, în cadrul arhitecturii de informații a UE, cu ajutorul serviciilor naționale de informații militare ale statelor membre. În prezent, pot fi identificate patru organisme ale UE care, împreună, conturează ceea ce s-ar putea numi o structură informativă comunitară sau chiar o agenție de informații aflată într-o fază embrionară: Centrul Mixt de Evaluare (SITCEN) – în curs de consolidare, Divizia de Informații a Conducerii Militare Europene (INTDIV), Centrul Satelit al Uniunii Europene (EUSC) și Europol.

Crearea unei *Agenții Europene de Informații/Serviciu European de Informații și Securitate* reprezintă o etapă logică și necesară în arhitectura de apărare și securitate a UE. Amenințările fiind tot mai conjuncturale și mai difuze, reclamă coordonarea eforturilor de combatere. Nici ambițiile Europei de a reprezenta un pol de putere, nu doar economică și culturală, ci și militară nu sunt argumente neglijabile în context. Oficialii europeni de rang înalt au nevoie de un aflux informațional competent, consistent și oportun sub aspectul momentului în care se livrează informarea.

Elaborarea unei politici europene de informații poate fi considerată ca o necesitate compatibilă cu celelalte politici și realizări instituționale ale UE. Aceasta este necesară pentru că, din punct de vedere profesional, nici o agenție de informații nu poate face față de una singură exploziei mondiale informaționale, deoarece fluxul de informații din toate domeniile a determinat crearea unei liste impresionante de nevoi în domeniul culegerii de informații. Un alt motiv, în ceea ce privește construcția unei politici în domeniul informațiilor, ține de mărimea bugetelor. La nivel național, resursele sunt prea limitate pentru a acoperi noile programe de culegere de informații, fie ele chiar din surse tehnice, și, în plus, este nevoie de o capacitate importantă de evaluare a multitudinii de surse atât în interiorul, cât și din exteriorul serviciului de informații.

Centrul Întrunit pentru Situații (SITCEN)

Scopul înființării acestei structuri a fost acela de a crea condițiile necesare pentru ca serviciile de informații militare ale statelor membre să poată contribui cu produse de *intelligence*. Încadrat atât cu personal civil, cât și militar, Centrul furnizează informări curente și avertizări timpurii asupra evenimentelor și situațiilor care ar putea avea repercusiuni semnificative asupra Politicii Externe și de Securitate Comune, prin rapoarte înaintate Înaltului Reprezentant, precum și altor organisme specializate în managementul crizelor. SITCEN este, de asemenea, singurul punct de contact operațional permanent între Înaltul Reprezentant, colaboratorii apropiați ai acestuia, centrele de evaluare sau celulele de criză similare aflate în interiorul sau în afara UE¹⁰.

Consiliul European din 17-18 iunie 2004 a decis mandatarea SITCEN cu elaborarea analizelor informative menite să susțină elaborarea politicii UE în domeniul antiterorist, sens în care personalul acestuia va fi suplimentat cu experți proveniți din statele membre. În ciuda acestor evoluții, SITCEN nu reprezintă, cel puțin deocamdată, *un organism comun de gestionare a informațiilor, datorită menținerii rezervelor anumitor state membre de a se angrena într-un schimb informativ dinamic în plan multilateral.*

Pentru a integra funcțiile de culegere și analiză de informații într-o arhitectură generală de management al informațiilor, Staff-ul Militar European (EUMS) a elaborat un nou concept al activităților de informații și a încurajat Secretariatul Consiliului General al UE să materializeze un *Concept de management al Informațiilor*.

10 Petrescu Stan, *Apărarea și securitatea europeană*, Editura Militară, București, 2006, p. 186.

Divizia de Informații a Conducerii Militare Europene (INTDIV)

Șefii serviciilor de informații militare ale statelor membre sunt principalii actori externi, fără sprijinul cărora nu ar fi posibilă funcționarea efectivă a oricărui sistem de cooperare pe linie de informații. Contribuția acestora a fost vitală pentru crearea și implementarea proiectelor în domeniul cooperării între serviciile de informații militare ale statelor comunitare. În toamna anului 2000, în cadrul EUMS, s-a decis înființarea *Diviziei de informații militare – Intelligence Division of the Military Staff – INTDIV*.

Prioritățile informative ale INTDIV sunt în concordanță cu direcțiile strategice ale EUMS și constau în: avertizarea timpurie, monitorizarea și evaluarea situațiilor de criză și planificarea strategică. *Organizarea de principiu* a INTDIV include trei structuri principale: *Departamentul pentru politici și planificare*, *Departamentul pentru rezolvarea cererilor de informații* și *Departamentul pentru producție și diseminare*¹¹.

INTDIV poate fi împuternicită, la cererea Directorului General al EUMS, să preia inițiativa în studierea și raportarea unei situații particulare. În vederea monitorizării situațiilor operative nou apărute, în cadrul Centrului de Situații întrunit va fi înființată, din cadrul *INTDIV*, o celulă de criză.

Serviciile de informații ale statelor membre vor fi solicitate să furnizeze informații către *INTDIV*, conform unui plan general pentru culegerea de informații și, totodată, să întocmească analize periodice care să poată fi puse la dispoziția tuturor statelor membre. În același context, serviciile de informații, inclusiv cele militare, vor fi solicitate să răspundă și la cereri de informații specifice formulate de către *INTDIV*, în special în perioadele gestionării crizelor sau ale misiunilor/operațiunilor militare conduse de către UE.

Centrul Uniunii Europene pentru Observații prin Sateliți

Centrul Uniunii Europene pentru Observații prin sateliți¹², cu sediul la Torrejón de Ardoz, în Spania, este succesorul direct al *Centrului prin sateliți al Uniunii Europei Occidentale*. Acesta analizează date și imagini obținute prin intermediul sateliților de observare a pământului și utilizează aceste informații pentru a sprijini Uniunea Europeană să ia decizii în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune. Centrul coordonează, de asemenea, proiecte de dezvoltare și cercetare și furnizează pregătire de specialitate pentru sistemele informaționale digitale geografice și analize de imagine. Personalul său a fost recrutat inițial din rândul organismelor subsidiare ale UEO.

Scopul său va fi acela de a sprijini procesul de luare a deciziilor în cadrul Uniunii Europene, în contextul Politicii Externe și de Securitate Comune, și mai ales a Politicii Europene de Securitate și Apărare, prin creșterea capacității UE de culegere a informațiilor prin satelit, pentru prevenirea conflictelor, sprijinirea eforturilor de

11 Produsele de intelligence urmau a fi întocmite pe cele patru zone geografice folosite de structurile politico-militare ale UE: Balcani; Orientul Mijlociu și Africa; Europa de Est; alte zone de interes.

12 <http://eusc.org>

menținere a păcii, în cazul unor astfel de conflicte, și asigurarea ajutorului umanitar pe timpul desfășurării unor dezastre naturale sau provocate de om.

Oficiul European de Poliție – Europol

A fost conceput ca un nou organism care să ofere cadrul necesar pentru dezvoltarea colaborării organelor de poliție din statele membre ale Uniunii pentru prevenirea și combaterea pe plan internațional a crimei organizate, inclusiv a terorismului și a traficului de droguri¹³. Scopul principal al acestei Unități este combaterea traficului de droguri și a activităților de spălare a banilor asociate acestuia. Ulterior, mandatul său a fost lărgit *pentru a include și măsuri de combatere a traficului cu substanțe radioactive și nucleare, a rețelelor de imigrare clandestină, a traficului ilegal cu autoturisme și a spălării banilor proveniți din astfel de delict; mai târziu, la toate acestea s-a adăugat și combaterea traficului cu ființe umane.*

Oficiul European de Poliție, care a preluat activitățile Unității Droguri – Europol, a devenit operațional de la 1 iulie 1999. Europol, cu sediul la Haga, acționează în aceleași domenii și, de la 1 ianuarie 1999, are competențe și *în combaterea terorismului și a falsificării banilor.*

Tratatul de la Amsterdam conferă Europol o serie de sarcini: *coordonarea și implementarea investigațiilor specifice întreprinse de autoritățile statelor membre, dezvoltarea unei competențe de specialitate, pentru a ajuta statele membre în investigațiile lor în domeniul crimei organizate, precum și stabilirea de contacte cu procurorii și anchetatorii specializați în combaterea crimei organizate.*

Directoratul de securitate al Comisiei Europene

Directoratul de securitate al Comisiei Europene funcționează în cadrul Directoratului General pentru Administrație și Personal al Comisiei Europene, fiind înființat printr-o Decizie a acestui organ din 1 decembrie 2001. În cadrul structurii acestui Departament, funcționează ***Unitatea de Prevenire și Inspecție***, care are ca atribuții, în domeniul antiterorism, realizarea evaluărilor asupra amenințării generate de organizațiile teroriste la adresa sediilor și funcționarilor instituțiilor europene și menținerea legăturii cu serviciile partenere. Unitatea reprezintă Comisia în cadrul Grupului de lucru pe antiterorism (TWP) și Grupului de coordonare antiteroristă.

Astfel, Uniunea Europeană este angajată ferm în lupta împotriva terorismului și a combaterii cauzelor sale. În acest sens, se acționează în direcția realizării unei coordonări mai bune în lupta împotriva terorismului prin asigurarea coerenței între diferitele instrumente disponibile. De aceea, dimensiunea externă a politicii referitoare la cooperarea polițienească judiciară în materie penală între statele membre ocupă un loc important.

PESC permite să se completeze acest instrument, în principal, prin intermediul a patru domenii de acțiune: *dialogul politic și diplomatic; prevenirea și gestionarea crizelor și folosirea instrumentelor militare și civile ale PESA; informarea reciprocă în ceea ce privește amenințarea teroristă și nu numai; lupta împotriva finanțării*

13 Convenția prin care s-au pus bazele Europolului a fost semnată în iulie 1995 și a intrat în vigoare la 1 octombrie 1998.

terrorismului. Acestui scop îi servesc acordurile de cooperare încheiate între UE și partenerii săi. Ele conțin dispozițiuni adecvate care facilitează schimburile de informații și buna aplicare a convențiilor internaționale cu ceilalți actori regionali și globali.

Fiecare națiune este afectată de succesul sau eșecul celorlalți în lupta împotriva terorismului. Prin urmare, esențial este să se poată dispune de mecanisme bilaterale și multilaterale fiabile, stabilite prin voința politică în favoarea unei cooperări integrate având dimensiuni judiciare, polițienești și de informații. Aceasta va permite atacarea unor probleme cum ar fi cadrul legal pentru a trata cu grupurile teroriste și acoliții lor, procedurile de extrădare, controlul frontierelor și protecția porturilor maritime și a navigației. În acest sens, Uniunea Europeană oferă un exemplu concludent.

STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI REGÂNDIREA INSTITUȚIILOR ORDINII MONDIALE

Sorin APARASCHIVEI*

At the beginning of this century international crisis and conflicts involved a lot changes in the US security strategies.

The clasical order of security system base on the equal independence of states no matter their own domestic political order, has been stated as being an-old one. In order to news rules in international relations system, US initiated a new security order legitimated by the rule of law and democraric bodies.

I. Sistemul westfalian¹ de securitate și acțiunea preventivă

De la sfârșitul Războiului Rece, statele slabe² au devenit, în mod indiscutabil, cea mai importantă problemă a ordinii internaționale. Acestea comit abuzuri în privința drepturilor omului, provoacă dezastre umanitare, determină valuri masive de emigrare și își atacă vecinii. Pentru Statele Unite cazul Afghanistanului este unul deosebit. Acest stat a fost atât de slab, încât a putut fi efectiv deturnat de un actor nonstatal, organizația teroristă Al-Qaida, servind ca bază pentru acțiuni teroriste globale. Problema s-a agravat în momentul când formele tradiționale de descurajare sau de limitare aplicate de comunitatea internațională nu au avut eficiență împotriva acestui gen de actor nonstatal, astfel încât problemele de securitate cereau să se pătrundă în interiorul acestui stat și să-i fie schimbat regimul, pentru a preveni apariția unor noi amenințări. Situația nu a fost și nu este singulară, ea regăsindu-se în state precum Somalia, Haiti, Ruanda, Irak, dar există numeroase alte state care pun în pericol stabilitatea internațională prin politicile de sprijinire a regimurilor dictatoriale, comerțul ilegal cu arme, traficul de droguri etc.

Problema statelor slabe sau falite, considerată anterior o chestiune în mare măsură umanitară sau ținând de drepturile omului, a căpătat dintr-o dată o dimensiune majoră de securitate. State care-și asumă roluri în reglementarea situației internaționale conștientizează faptul că lumea de azi nu are suficiente instituții care să poată conferi legitimitate unor acțiuni colective de securitate.

În acest context, au apărut voci care cer crearea unor noi instituții internaționale de securitate, menite să echilibreze mai bine cerințele de legitimitate și eficacitate. Vechiul model realist al relațiilor internaționale, care consideră că lumea este organizată exclusiv pe baza statelor-națiune suverane, nu mai corespunde lumii pe cale de apariție.

* Academia Națională de Informații

1 Tratatul de pace de la Westfalia din anul 1648 (Osnabrück și Münster) au consacrat reșezarea raporturilor dintre statele europene pe baza tratatelor și a principiilor de drept internațional.

2 Prin stat slab sau falit, politologul american Francis Fukuyama desemnează un stat caracterizat printr-o lipsă a capacității instituționale de implementare și aplicare a politicilor, adeseori determinată de lipsa de legitimitate a sistemului politic luat ca întreg.

Doctrina politică americană în materie de securitate consideră că amplificarea crizei ordinii de stat în atât de multe întrepătrunse zone ale lumii devine o amenințare inevitabilă a securității de acasă. Cauzele acestei crize sunt lipsa de democrație, pluralism sau participare politică populară semnificativă. Pentru a preîntâmpina astfel de situații, analiștii americani s-au lansat într-o aprigă dispută cu factorul politic de decizie de la Washington privind necesitatea implicării guvernului SUA în acțiuni de construire și fortificare, pornind chiar de la zero, de capacități și instituții care lipsesc statului. În acest sens, SUA își asumă responsabilități noi și importante pentru construirea națiunilor.

Logica politicii externe americane de după 11 septembrie 2001 se îndreaptă spre o situație în care fie își asumă responsabilitatea pentru guvernarea statelor slabe, fie lasă această sarcină în seama comunității internaționale.

Deși neagă că ar avea ambiții imperiale, administrația SUA a articulat în Strategia de Securitate Națională o doctrină a războiului de preîntâmpinare sau, mai bine zis, preventiv. Aceasta va plasa Statele Unite într-o poziție de guvernare a populațiilor potențial ostile din statele slab guvernabile, care acum amenință cu terorismul, dar amenințări care se pot diversifica în viitor.

În urma atacurilor din 11 septembrie 2001, SUA au ales soluția cea mai practică, cea a acțiunii preventive. Aceasta fiind singura legitimă în sistemul juridic actual internațional, deoarece dreptul la legitimă apărare este unicul recunoscut a fi opozabil sistemului de drept internațional al securității colective. Dreptul la legitimă apărare dă posibilitatea unui stat să reacționeze imediat, fără a avea acordul prealabil al unui sistem de obligații internaționale.

Pe acest considerent, SUA se vor asigura că sunt depuse eforturi susținute în vederea identificării și reducerii condițiilor care contribuie la deteriorarea stabilității statelor vulnerabile, vor interveni preventiv, din motive de securitate, la reconstrucția unui stat care să poată avea grijă de propriii cetățeni – sănătatea, bunăstarea, prosperitatea și libertatea acestora – și care să-și controleze granițele. SUA sunt dispuse să sprijine lumea civilizată – guvernele, agențiile neguvernamentale și parteneriatele între sectoarele private și de stat – în aceste eforturi asumate. Statele Unite, periodic, vor considera că este necesar să pătrundă în interiorul altor țări și să creeze condițiile politice care să împiedice terorismul³. Ca exemple, guvernul instaurat de americani în Afghanistan supraviețuiește doar cu sprijinul americanilor, iar în Irak, președintele Bush a expus o agendă extraordinară care cuprinde nu numai democratizarea Irakului, ci și transformarea politică a unei mari părți a Orientului Mijlociu. Într-un interviu pentru *CNN International*⁴ G. Bush a declarat că, „Marea amenințare din Orientul Mijlociu este terorismul și radicalismul. De aceea, cred că cea mai bună cale de a-i învinge pe acești teroriști și radicali este prin intermediul unei viziuni bazate pe libertate. (...) Eu sunt primul președinte american care a formulat această viziune“.

3 Robert Cooper, *Destrămarea Națiunilor, Ordine și haos în secolul XXI*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007.

4 *CNN International*, 29 noiembrie 2007, interviu realizat de Wolf Blitzer.

Robert Kagan, un geopolitician apreciat la Casa Albă, consideră că America trebuie să se impună prin forță, poliția americană trebuie să facă ordine pe întreaga planetă.⁵

În trecut, NATO și Tratatul de la Varșovia garantau securitatea membrilor lor din motive ideologice: liberalismul și comunismul. Astăzi, NATO a supraviețuit tocmai pentru că satisface, parțial, interesele americane în problema legitimității democratice, membrii alianței sunt democrații liberale autentice care împărtășesc valori și instituții comune esențiale.

Pe baza acestei experiențe, *SUA doresc o organizație internațională de securitate exclusivistă, cu vocație globală, din care să facă parte doar acele state susținătoare a valorilor liberale universale și care să dețină monopolul legitim al forței în relațiile internaționale.*

Adică, o organizație mai omogenă și nu atât de diversificată din punct de vedere al regimurilor politice, precum este actuala ONU. Scopul organizației este de a acționa, legitim, chiar preventiv, împotriva tuturor entităților statale nedemocratice, generatoare de insecuritate. Statul suveran națiune va fi recunoscut, ca unitate fundamentală legitimă a organizării politice a popoarelor lumii, doar dacă el probează un regim democratic.

În concluzie, noua doctrină de securitate a SUA respinge concepțiile westfalice cu privire la obligativitatea respectării suveranității statale și a cooperării cu guvernele existente atâta timp cât există state care nu respectă valorile democratice. Strategia de Securitate a SUA susține că aceasta ar dori să coopereze cu alianțele tradiționale și instituțiile internaționale ori de câte ori este posibil, dar, dacă nu pot obține acordul internațional cu privire la apărarea lor de acte teroriste potențial catastrofale, vor trebui să recurgă la „coalitii de voluntari”. Americanii consideră că suveranitatea de stat a fost o ficțiune în cazul unor țări ca Somalia, Afghanistan sau Myanmar, care au decăzut, ajungând sub domnia unor comandanți militari. Dictatorii care încalcă drepturile omului nu se pot ascunde după principiul suveranității, pentru a se proteja, în timp ce comit crime împotriva umanității, în special în cazul statelor multietnice.

II. Lipsa democrației principala sursă de conflict și insecuritate

Statele Unite ale Americii consideră că lipsa democrației liberale este principala cauză a crizelor internaționale, principala sursă de conflict și insecuritate dintre state.

Francis Fukuyama consideră că lumea noastră a intrat într-o nouă eră, de pace și prosperitate, odată cu victoria democrațiilor asupra dictaturilor „proletare” și militare din Est⁶. Mai devreme sau mai târziu, statele care încă nu au adoptat sistemul democratic vor trebui să ajungă tot aici. Până atunci, lumea va rămâne binară. De o parte, vor fi democrațiile liberale care au terminat cu istoria și cu violența (sfârșitul istoriei), adică statele care trăiesc în pace unele cu altele. De cealaltă parte, statele

5 Ali Laïdi, *Efectul de bumerang - Cum a determinat globalizarea apariția terorismului*, Editura House of Guides, București, 2007, p. 162.

6 Vezi pe larg: Francis Fukuyama, *Construcția statelor – Ordinea mondială în secolul XXI*, Editura Antet, 2004; și *America la răscruce*, 2006.

rămase în urmă, statele paria, statele falimentare, care nu au încetat să se războiască. Având o altă vârstă, aceste state continuă să pună în aplicare vechile sisteme de putere, care duc întotdeauna la un război între ele sau împotriva democrațiilor liberale. La Fukuyama, aceasta este principala linie de ruptură în noua lume, deoarece democrațiile nu se războiesc între ele. Dacă democrația liberală va domni pe întregul pământ, nu va mai exista niciun motiv să apară conflicte între oameni și între state. Democrația liberală le oferă tuturor drepturile omului. Un popor liber aspiră, înainte de orice, la a-și asigura bunăstarea și nu la a intra în război. Slaba guvernare subminează principiul suveranității statului, pe baza căruia s-a construit ordinea internațională post-westfaliană. Acest lucru se întâmplă pentru că problemele pe care le generează statele slabe pentru ele însele și pentru altele, măresc enorm probabilitatea ca altcineva din sistemul internațional să caute să intervină în afacerile lor, împotriva voinței lor, pentru a rezolva problemele cu forța. Fukuyama consideră *democrația panaceu în materie de guvernare*.

Samuel Huntington este de părere că nu opoziția dintre statul democratic și dictatura socialistă ori militară este cea care amenință pacea, ci confruntarea dintre civilizații (*Ciocnirea civilizațiilor*, Antet, 1998). În opinia sa, ruptura nu este una politico-economică, ci ține de civilizație-religie. Cele opt mari civilizații identificate (islamică, confucianistă, occidentală, japoneză, ortodoxă, latino-americană, hindusă, africană) nu au aceeași viziune asupra lumii, nu împărtășesc același mod de gândire, nici aceleași valori. Fiind antagoniste, aceste civilizații trebuie să se înfrunte pentru hegemonia mondială. Civilizația occidentală care deține acum hegemonia va deveni ținta celorlalte civilizații. Evoluția regimurilor politice de la începutul secolului al XXI-lea indică o polarizare a democrațiilor liberale *versus* regimurilor autoritare.

Aceste idei nu sunt chiar atât de noi la americani, de exemplu la începutul secolului al XX-lea, președintele Woodrow Wilson dorea să impună standardele occidentale asupra organizării lumii, el propunea controlul armamentului, triumful mondial al democrației și liberalizarea planetară a piețelor.

Războiul împotriva terorismului și a insecurității globale pare să accelereze acest proces de coalizare a Occidentului, rolul conducător revenind Statelor Unite.

În această luptă, democrația liberală este apanajul civilizației occidentale. Valori precum libertatea, individualismul, piața liberă și neintervenția statului în economie sunt dorite și garantate. Forța coercitivă statală s-a născut doar din dorința ca membrii comunității să fie protejați în fața abuzurilor de orice fel (contractul social). Orice guvernare trebuie să se bazeze pe consimțământul celor guvernați. Puterea politică este legitimă numai dacă respectă drepturile și libertățile individului. Gândirea politică americană nu acceptă un sistem politic care nu ar satisface aceste cerințe imperative.

Crezul politic american are ca valori supreme individualismul, liberalismul, constituționalismul, egalitatea indivizilor în fața legii și democrația. SUA nu uită că au transformat Germania și Japonia în democrații, că au sprijinit Europa liberă prin planul Marshall, sau că au stat la baza creării principalelor instituții internaționale, ONU și sistemul de la Bretton Woods. SUA au fost în prima linie, jucând un rol decisiv, în promovarea tranzițiilor către democrație și împreună cu comunitatea internațională au elaborat o întreagă gamă de instrumente politice menite să sprijine

schimbarea democratică a statelor. Valorile democratice afirmate de oameni și lupta lor pentru libertate și egalitate nu pot fi izolate de problema securității. Populațiile au dreptul sacru de a se revolta împotriva guvernelor autoritare și este de așteptat ca acestea să aibă parte de asistență din partea statelor democratice în această tentativă.

Economia liberală este una deschisă, bazată pe cerere și ofertă. Ea este o creație a democrației liberale și stă la baza acesteia. Conflictul apare atunci când state cu o economie dirijată (dictatură economică) sau protejată (închisă la intrările din exterior) pătrund în mod liber la jocul economic de pe piețele libere. Ele profită de beneficiile acestor piețe, în timp ce agenții economici străini nu se bucură de același tratament în interiorul acestor state, situație generatoare de blocaje, concurență neloială, scăderea profiturilor etc.

Obiectivul politicii americane este deductibil: țările vitale pentru interesele americane trebuie ajutate să rămână sau să devină democrații, astfel încât piața lor internă să se deschidă pentru interesele economice americane. Scopul acestei politici de piață – *market democracies* – este de a transforma lumea într-o gigantică piață liberă care, în condițiile date, va funcționa în beneficiul SUA.

Dacă state precum Federația Rusă, China sau India ar face publică o strategie a războiului anticipativ/preventiv ca modalitate de combatere a terorismului, nu încape îndoială că SUA ar fi prima țară care să formuleze obiecții. SUA își acordă acest drept, pe care l-ar refuza altora, în ideea că sunt diferite de celelalte state, și că lumea poate avea încredere că-și vor folosi puterea militară cu dreptate și înțelepciune, într-un mod care nu le este accesibil puterilor antidemocratice.

Senatorul republican John McCain, fost candidat la președinția SUA, propune o Ligă a democrațiilor, o organizație care să includă toate națiunile democratice care ar putea acționa acolo unde ONU nu reușește.

III. ONU, o organizație depășită?

Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU) stipulează ca măsurile privind pacea și securitatea internațională trebuie să fie luate în mod colectiv, deoarece ONU este întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor membrilor ei. Potrivit documentelor ONU, suveranitatea aparține tuturor statelor, indiferent de mărime, putere, stadiu de dezvoltare. Printre drepturile fundamentale ale statelor se numără⁷: dreptul la existență, dreptul la suveranitate și independență, dreptul de a-și decide propriul destin, dreptul la egalitate, dreptul la autoapărare, dreptul de a participa la rezolvarea problemelor internaționale etc. La obligații se înscriu: nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța, respectarea inviolabilității frontierelor și a integrității teritoriale a fiecărui stat, respectarea personalității statelor, respectarea suveranității și a independenței statelor, neintervenția în treburile interne ale statelor, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, îndeplinirea cu bună-credință obligațiile asumate etc.

După cum se observă, doctrina dreptului internațional, pe baza căreia a fost constituită ONU, a prevăzut un sistem de reguli obligatorii pentru fiecare stat.

7 Dumitru Mazilu, *Dreptul Internațional Public*, Ediția a II-a, Lumina LEX, București, 2005, p. 132.

Problema actuală este că nu există un mecanism internațional eficient de tragere la răspundere a celor care încalcă aceste reguli obligatorii.

Deși s-a dorit să funcționeze și ca organ coercitiv, ONU a devenit ulterior o organizație care face doar recomandări membrilor săi. Or, din nefericire, istoria a dovedit că sistemul relațiilor internaționale și dreptul internațional public nu pot fi respectate dacă nu există un sistem coercitiv legitim și eficace împotriva celor care încalcă aceste reguli. Pentru ca o lege să funcționeze, trebuie ca în spatele ei să se afle, inevitabil, un organ coercitiv, fie că acesta este polițistul, magistratul etc. Dacă acest lucru nu se întâmplă, este puțin probabil să existe ordine.

În timpul Războiului Rece rolul ONU, în materie de securitate, a fost redus de existența celor două superputeri, URSS și SUA; forța coercitivă fiind asigurată de existența blocurilor politico-militare ale: Tratatului Nord-Atlantic (democrațiile liberale) și Tratatului de la Varșovia (democrațiile populare). Încheierea Războiului Rece a născut speranțe că ONU va dobândi o eficacitate sporită, deoarece avea să existe un consens mai larg asupra principiilor drepturilor omului și democrației. Se vorbea chiar de sfârșitul comunismului, a regimurilor antidemocratice (sfârșitul istoriei) etc. Însă, evoluția ulterioară a securității internaționale a arătat că mozaicul de state al ONU a fost incapabil să ajungă la consens și acțiune, în timp real.

În timp ce ONU ridică în slăvi aceste principii, mulți dintre membrii săi nu le aplicau nici pe departe, și cu toate acestea au fost tratați în continuare ca membri cu drepturi depline. Așa a fost posibil ca, în anul 2001, Statele Unite să fie înlocuite de Siria în Comisia ONU pentru Drepturile Omului, iar în anul 2003 președinția Comisiei respective să fie preluată de Libia, state recunoscute pentru regimurile antidemocratice și a încălcărilor flagrante ale drepturilor omului. Americanii critică lipsa de legitimitate democratică a organizației și au reticente în a respecta multe din deciziile ei. În acest context, a avut loc și refuzul SUA de a face parte din nou-creata Curte Penală Internațională, mergând până acolo încât au renunțat la semnătura anterioară, premergătoare ratificării tratatului. Obiecțiile americane sunt centrate pe pretenția de imunitate față de urmărirea penală a liderilor săi militari și civili implicați în operațiuni de menținere și impunere a păcii, precum și în apărarea intereselor americane în lume.

Decidenții americani nu mai cred în capacitatea ONU de a rezolva în mod real, fie și prin forță coercitivă, problemele unui stat slab sau falit. Organizația a devenit o piedică pentru politica globală americană, având în vedere faptul că din Consiliul de Securitate fac parte state, precum China și Federația Rusă, care au reguli proprii de guvernare, cel puțin „un pic diferite” de regimul democrației liberale.

Privită astfel, această organizație universală de securitate de deosebește fundamental de vechea Organizație a Națiunilor Unite care acționează post-factum. Fostul șef al Mossad-ului, Efraim Halevy, consideră că în viitor dreptul de preemțiune nu va aștepta rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU sau formarea unei coaliții internaționale pe termen lung. Halevy consideră că „viitorul va aduce măsuri concentrate, uneori complementare, alteori independente, gândite să rezolve o situație în evoluție rapidă. Legislația internațională va aduce un nou set de reguli menite să

abordeze amenințările... Dreptul internațional fie va fi schimbat, fie va fi ocolit după cum cer împrejurările”⁸.

IV. Poziția Uniunii Europene în noul context

Problema unei noi ordini internaționale preocupă și politicienii de pe bătrânul continent. Uniunea Europeană, asemenea SUA, are la bază ca formă de coagulare regimul democrației liberale, fiind din acest punct de vedere un club exclusivist.

Uniunea Europeană este singura organizație internațională care a adoptat o Cartă a drepturilor omului, de factură liberală, obligatorie pentru toți membrii săi. Pentru ca un stat să devină membru al UE, el trebuie să îndeplinească în mod obligatoriu criteriile de aderare: să aibă un regim democratic, să respecte drepturile omului, să aibă o economie de piață concurențială, să respecte dreptul public internațional etc. Fideli acestor principii, membrii Uniunii au căutat să abordeze problematica internațională a securității printr-o politică unitară.

În probleme de apărare, NATO a fost organizația în care membrii UE se regăseau. Micile tensiuni au apărut, însă, odată cu extinderea Uniunii. Prin acest proces au fost înglobate noi state, fapt ce a făcut ca Uniunea să nu mai fie chiar atât de omogenă politic, economic și cultural, așa cum erau membrii fondatori.

În acest context, problema luării deciziilor la nivel de Uniune s-a complicat, unanimitatea fiind greu de atins. Soluția ar fi ca deciziile să fie luate într-un cadru restrâns. Nucleul „dur” al Uniunii, format din statele fondatoare, consideră că el are această legitimitate, propunând soluția „Europei cu mai multe viteze”. Amintim aici declarația fostului președinte francez J. Chirac referitoare la statele nou venite în Uniune care *au pierdut o bună ocazie de a tăcea* atunci când anumite probleme erau decise de către „cei îndreptățiți”.

Un alt document, care merită a fi analizat, este mult contestată și încă neadoptată *Constituție* a Uniunii. Modul prin care UE dorește să rezolve anumite probleme privind securitatea comună, ne amintește de punctul de vedere al americanilor și ne arată că și Bruxelles-ul este pe aceeași linie. Astfel, atunci când statele membre ale UE trebuie să ia o decizie, pe linia apărării și securității comune, ele se reunesc în cadrul Consiliului și al Consiliului European⁹, iar decizia respectivă trebuie să întrunească un vot în unanimitate. Lărgirea Uniunii cu noii membri a făcut să apară temerea că această regulă poate să paralizeze funcționarea Consiliului într-un domeniu așa de delicat cum este acela al relațiilor externe. Temerile persistă pentru că noua Constituție nu schimbă esențial acest punct de vedere. Numai cu câteva excepții, sistemul de vot cu referire la Politica Europeană de Securitate Comună (PESC) va rămâne acela de unanimitate. Singurul progres adus de noua Constituție în domeniu este acela de atenuare a rigidității acestei reguli, prin oferirea posibilității Consiliului

8 Efraim Halevy, *Omul din umbră*, Editura RAO, 2007, p.290.

9 Consiliul European și Consiliul Uniunii Europene (sau simplu Consiliul) sunt două instituții distincte. Primul reunește șefii de state și guverne. Consiliul Uniunii Europene reunește miniștrii de resort ai statelor membre în funcție de materia tratată. În domeniul politicii externe, Consiliul UE ia forma Consiliului Afacerilor Generale și Relațiilor Externe (CAGRE) și include toți miniștrii afacerilor externe ai statelor membre.

de a identifica, pe măsura timpului, domenii în care Consiliul să voteze în majoritate calificată.

În acest sens, în materie de securitate și apărare comună, Constituția introduce o noutate majoră pe linia cooperării întărite: *cooperarea structurată permanentă*. Textul constituțional prevede, de fapt, dispoziții specifice care conferă posibilitatea, pentru anumite state membre, să intensifice cooperarea în domeniul securității militare, fără să implice toate statele membre ale Uniunii, situație care se aseamănă cu punctul de vedere american din Strategia de Securitate care face apel la „coaliții de voluntari” ale „statelor mai motivate”.

Două opțiuni rămân statelor membre, în domeniul PESC, pentru depășirea acestor dificultăți impuse de votul în unanimitate. Prima se referă la principiul abținerii constructive, introdus prin Tratatul de la Nisa în anul 2000, și confirmat de Constituție prin art. III-300 care spune că deciziile europene sunt luate în unanimitate; statul care se abține nu este obligat să adopte decizia europeană, dar acceptă ca aceasta să angajeze Uniunea. Din spirit de solidaritate, acesta se abține să intre în conflict cu Uniunea.

A doua face referire la *cooperarea întărită*, introdusă de asemenea de Tratatul de la Nisa. Scopul cooperării întărite este de a permite membrilor *mai voluntari* ai Uniunii Europene să întreprindă acțiuni sau politici în anumite domenii, fără a angaja țările care nu doresc să le urmeze. Art. I-41, (alin. 5 și 6), arată că, în cadrul Uniunii, Consiliul poate încredința unui grup de state membre realizarea unei misiuni, în scopul menținerii valorilor Uniunii și al servirii intereselor sale. Statele membre ale Uniunii care îndeplinesc capacități militare și alte *criterii mai înalte* și care au încheiat între ele angajamente mai restrictive în această privință, în vederea realizării celor mai solicitante misiuni, stabilesc o cooperare structurală în cadrul Uniunii.

În contextul deficitelor constatate în realizarea capacităților de răspuns rapid ale Uniunii Europene, trei state: Franța, Germania și Marea Britanie, au trecut deja la aplicarea principiului *cooperării întărite*. De exemplu, cele trei state au propus, în baza mandatului Consiliului Europei, constituirea unor grupuri de luptă „Battle Groups” care se circumscriu proiectului *Headline Goal 2010*, în scopul consolidării elementelor de răspuns rapid în vederea asigurării politicii de securitate în cadrul UE și nu numai.

Gânditorii noii Constituții mai introduc câteva noutăți care, pe termen lung, ar putea să aducă modificări substanțiale naturii acestei politici. Este cazul, mai ales, al luptei contra terorismului, care se profilează ca un nou obiectiv al misiunilor de gestionare a crizelor civile și militare. Într-un prim moment, Politica de Securitate și Apărare Comună ar trebui să intervină în exterior numai în numele criteriilor umanitare și de prevenire sau gestionare a conflictelor (intervenții umanitare, menținerea păcii, restabilirea păcii, dezarmare, asistență militară și civilă). Grație noului text constituțional, misiunile PSAC ar putea să includă, de asemenea, în același cadru, acțiuni de luptă contra terorismului în țările terțe¹⁰.

10 Vezi: *Constituția Europeană* la adresa: www.avocatnet.ro.

Practic, pe latura metodologică, tratatul constituțional oficializează posibilitatea pentru un stat sau un grup de state să gestioneze misiuni militare sau civile ale PSAC în contul altor state membre ale Uniunii.

Cooperarea structurată permanentă se anunță, deci, ca un *club rezervat statelor membre mai dotate* din punct de vedere militar. Constituția, totuși, nu precizează care ar fi „criteriile cele mai alese de capacități militare” și nici dacă Uniunea va acționa ca și SUA unilateral sau cu acordul ONU.

În concluzie, acest club select „al statelor mai dotate” poate juca rolul unui Consiliu de Securitate european care se vrea mai omogen decât cel al Națiunilor Unite, pentru ca activitatea acestuia să nu fie blocată de interese divergente.

Primele semnale privind coalizarea statelor democrației liberale încep să apară. Principalele democrații liberale au acționat la unison în cadrul intervențiilor care au avut loc împotriva unor state considerate slabe sau falite fără a ține cont sau ocolind cu măiestrie prevederile ONU din domeniu.

Strategiile de securitate ale SUA și UE confirmă faptul că se ia tot mai mult în calcul, în materie de securitate colectivă, constituirea acestui *pol strategic democrat-liberal*. Un semnal vine și din partea Franței, membrul „rebel” al NATO. Președintele N. Sarkozy a părăsit politica de „izolare” a Franței față de SUA și a făcut declarații cum rar s-a mai întâmplat. El a declarat că este un mare admirator al sistemului politico-economic din SUA, că Franța dorește să reintre la comanda NATO și chiar s-a oferit să livreze armament nuclear Germaniei. Același Sarkozy, chestionat în problema atitudinii Franței față de un eventual conflict SUA - Iran, a declarat că Franța este un stat democratic care nu poate fi prieten decât cu democrațiile, deci nu cu dictatorii.

Această direcție se înscrie pe linia actuală de transformare a NATO care în condițiile disoluției autorității ONU s-a axat pe dezvoltarea de parteneriate cu state și instituții interesate de cooperarea în planul securității. După cum se observă, demararea unor acțiuni concrete în acest sens se desfășoară în mare măsură de evoluția raporturilor acestor state cu SUA.

Un raport recent, întocmit de John Shalikavili fost comandant al NATO în Europa și câțiva strategii militari din Marea Britanie, Olanda, Franța și Germania, face apel la o reformă majoră a NATO, pledându-se pentru un nou pact care să atragă SUA, NATO și UE într-o „strategie majoră” care să facă față amenințărilor militare și teroriste îndreptate împotriva democrațiilor occidentale.

Raportul consideră că principalele amenințări la adresa Occidentului sunt: fanatismul politic și fundamentalismul religios, „latura întunecată a globalizării” reprezentată de terorism, crima organizată și răspândirea armelor de distrugere în masă, schimbarea climatică și securitatea energetică, șubrezirea statelor-națiune și a unor organizații precum ONU, NATO și UE.

Raportul propune câteva schimbări principale: luarea rapidă a deciziilor prin eliminarea dreptului de veto; abolirea protestelor naționale de genul celor care au afectat campania NATO din Afganistan; utilizarea forței fără autorizare din partea Consiliului de Securitate al ONU atunci când „se impune o acțiune imediată”¹¹.

11 *Evenimentul zilei*, 23 ianuarie 2008, titlu: *Schimbare crucială de strategie la București*, p.2.

**CRIZĂ –
CONFLICTUALITATE -
EFECTE**

PARTICIPAREA FORȚEI DE JANDARMERIE ÎN MISIUNI MULTINAȚIONALE

Dr. Costică SILION*

It is beneficial to study national security from the perspective of globalization and integration, because the structure offers a strategy of answers which, from causes of generalized crisis, can reduce uncertainty. Since there is a determination of global and regional security, with the opening dynamic of states outwards and increase international cooperation and working together in the field, multiple efforts of the international community is required directed towards peace, security and stability of regions around the world. At the beginning of the millennium, the world has entered a new phase of its evolution, marked by confrontation and coexistence of positive trends in other major generating risks, threats and dangers. Old world order based on a bipolar logic - characterized by rivalry and mutual annihilation capacity of blocks of countries - has disappeared, and the transition postbipolar has been completed, while construction of germs of a new global security architecture plays an increasingly important concern within the international community.

Este benefică studierea securității naționale din perspectiva globalizării și integrării, pentru că oferă posibilitatea structurării unei strategii de răspuns, care, pornind de la cauzele crizei generalizate, să reducă insecuritatea statelor. Întrucât există o determinare globală și regională a securității naționale, concomitent cu procesul de deschidere dinamică a statelor spre exterior și de sporire a conlucrării și cooperării internaționale în domeniu, eforturile multiple ale comunității internaționale se cer îndreptate spre pacea, securitatea și stabilitatea regiunilor și ale lumii. La început de mileniu, lumea a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, marcată de coexistența și confruntarea unor tendințe pozitive majore cu altele care generează riscuri, amenințări și pericole. Vechea ordine mondială, bazată pe o logică bipolară – caracterizată de rivalitate și capacitatea de anihilare reciprocă a unor blocuri de state – a dispărut, iar tranziția postbipolară s-a încheiat, în timp ce germenii construcției unei noi arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupării comunității internaționale.

Noile relații ale vieții internaționale și interne, derivate din mutațiile structurale ale mediului politic, militar, economic, cultural, social și ecologic, situațiile create în plan strategic care au avut loc la nivel mondial, continental, regional și național solicită măsuri imediate de cunoaștere a amenințărilor, tensiunilor și crizelor care pot afecta securitatea. Este evidentă menținerea unor riscuri la adresa securității statelor datorate unui complex de factori și, în special, reactivării unor focare de conflicte, a unor factori de risc de tip nemilitar și neconvențional, dar care au un potențial mare de pericol pentru securitatea locală, regională și globală.

Odată cu începutul secolului XXI, prevenirea conflictelor și asigurarea păcii mondiale au fost și continuă să rămână prioritățile forumurilor Organizației Națiunilor Unite, ale Grupului G-8, ale Uniunii Europene sau ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). În contextul actual este tot mai evident faptul că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, care să se manifeste nu numai în situații limită, precum cele create în

* General, conf. univ. dr. – Inspectoratul General al Jandarmeriei Române; Inspectorul General al Jandarmeriei Române

urma atacurilor teroriste, ci și în modul de desfășurare curentă a relațiilor economice, sociale și financiare.

Statutul de membru al NATO, prezența Jandarmeriei Române pe scena actorilor internaționali în asigurarea securității, acceptarea acesteia în rândul Forței de Jandarmerie Europene, oferă României o nouă poziție în cadrul concertului european, consolidată prin potențialul său politic, economic și militar.

1. Locul și rolul jandarmeriei române în cadrul forțelor de ordine publică ale Uniunii Europene

Arhitectura europeană de securitate de astăzi se prefigurează a fi alcătuită dintr-o rețea de instituții ce se completează și se sprijină reciproc prin ONU, OSCE, UE și NATO. Aceasta deoarece menținerea stabilității și echilibrului internațional prin promovarea păcii este o aspirație legitimă a umanității, existând voința internațională de a salvagarda pacea în lume.

Fără îndoială, Politica Europeană de Securitate și Apărare a cunoscut în ultimii ani o evoluție rapidă, favorizată de emergența unui consens politic cu privire la necesitatea conturării unei dimensiuni proprii de securitate și apărare la nivelul Uniunii Europene. Lansată cu prilejul Consiliului European de la Helsinki (decembrie 1999), Politica Europeană de Securitate și Apărare a reușit să se impună într-un interval relativ limitat de timp ca una dintre dimensiunile importante ale Uniunii și, în egală măsură, ca fiind una dintre cele mai dinamice politici ale Uniunii Europene. Adoptarea Strategiei de Securitate a Uniunii Europene (decembrie 2003), lansarea unui număr impresionant de operații militare și civile sub egida sa (care acoperă, practic, o arie geografică extinsă la trei continente – Asia, Europa, Africa) sunt repere importante ale unui demers consolidat al Uniunii Europene în asumarea unui rol mult mai pronunțat în gestionarea actualului mediu de securitate.

În țara noastră participarea efectivelor Ministerului Administrației și Internelor în operațiunile internaționale este reglementată de prevederile Constituției, de legile de organizare și funcționare și de ordinele interne.

La solicitarea ONU, din anul 2002, Jandarmeria Română, a participat la acțiunile internaționale de menținere a păcii în provincia Kosovo, fiind apreciată de reprezentanții comunității locale și ai instituțiilor internaționale.

Șase contingente de jandarmi români au dus la îndeplinire misiuni de menținere a păcii în Kosovo, în perioada 2002-2008.

Începând din data de 9 decembrie 2008 responsabilitățile UNMIK (United Nation Mission in Kosovo) din Kosovo au fost preluate de către oficiali ai noii misiuni conduse de Uniunea Europeană – EULEX.

Reprezentantul Special al UE în Kosovo a declarat faptul că misiunea judiciară și de poliție a UE va avea nevoie în continuare de sprijinul KFOR pentru a institui controlul. Misiunea EULEX în Kosovo se subordonează autorităților de la Bruxelles și este diferită față de predecesoarea sa, scopul fiind reprezentat de sprijinirea, consilierea și monitorizarea instituțiilor kosovare.

Forța de Jandarmerie Europeană a fost constituită începând cu data de 17 septembrie 2004 prin voința comună a cinci state membre ale Uniunii Europene, respectiv Spania, Franța, Italia, Olanda și Portugalia. Acestea dispun de forțe de

poliție cu statut militar capabile să execute misiuni de securitate publică și de poliție judiciară având ca obiective:

- să contribuie la dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și de Apărare prin misiuni de substituie și/sau întărire a forțelor locale de poliție, inclusiv misiuni complete de poliție judiciară;
- să contribuie prin punerea la dispoziția Uniunii Europene a unei forțe operaționale în scopul de a conduce toate misiunile de poliție în timpul operațiilor de gestionare a crizelor (misiuni de tip Petersberg), cu o atenție deosebită acordată misiunilor de substituie;
- să asigure o structură multinațională pentru operațiunile Uniunii Europene;
- să participe în domeniul gestionării civile a crizelor, la inițiativele organizațiilor internaționale.

În conformitate cu mandatul fiecărei operații, Forța de Jandarmerie Europeană intervine pe un spectru larg de **misiuni**:

- menținere și restabilire a ordinii publice;
- monitorizarea și consilierea poliției locale, inclusiv în activitatea judiciară;
- controlului de trafic ilicit, poliție de frontieră și cercetare generală;
- investigație judiciară, acoperind sfera depistării de acte de delicvență, urmărirea infractorilor și transferul lor sub autoritățile judiciare competente;
- protecția populației și a bunurilor;
- pregătirea la standarde internaționale a ofițerilor de poliție;
- pregătirea instructorilor, în special în cadrul programelor de cooperare.

Organismul politic care ia hotărârile generale de natură politică, elaborează directivele și stabilește liniile de orientare este Comitetul Interministerial de Rang Înalt (CIMIN).

Alcătuit din reprezentanții ministerelor responsabile din fiecare țară, asigură coordonarea politico-militară, numește comandantul FJE, îi transmite directivele și îi stabilește condițiile de întrebuințare a forței.

Forța de Jandarmerie Europeană are la dispoziție un Stat Major Multinațional, permanent, suplu și proiectabil în orice situație, constituit dintr-un nucleu multinațional care va putea să fie întărit, în funcție de cerințele situației și cu acordul statelor participante.

Disponând de cadrul intern necesar (un memorandum al CSAT) România a solicitat președinției portugheze în exercițiu a CIMIN, obținerea statutului de membru al Forței de Jandarmerie Europene, confirmându-se, în cadrul Reuniunii din Portugalia, că României îi va fi atribuit oficial statutul de Membru al Forței de Jandarmerie Europene. Acest fapt s-a concretizat în decembrie 2008, când România a devenit membru cu drepturi depline.

Jandarmeria Română a participat astfel în calitate de Forță membră la Exercițiul FJE de stat major EGEX 08, care s-a desfășurat în perioada septembrie-decembrie 2008 în Italia și Portugalia.

Forța de Jandarmerie Europeană poate fi desfășurată, numai la cerere, în misiuni care se desfășoară sub egida sau mandatul organizațiilor internaționale ca Uniunea Europeană, ONU, OSCE, NATO sau o coaliție ad-hoc, ori în mod independent cu acordul statelor membre.

2. Conținutul acțiunilor specifice executate de jandarmerie în misiunile internaționale

Participantă activă la eforturile Comunității Internaționale de gestionare și rezolvare a situațiilor de criză, România dovedește că prin implicare și sprijin comunitar, este un real factor de stabilitate și securitate.

Participarea Jandarmeriei la misiunile multinaționale, bazată pe vasta experiență obținută și pe referințele câștigate prin profesionalism, sporește prestigiul internațional al statului român și îi permite să mențină în priză directă un important segment militar, extrem de valoros în economia de forțe la nivel european.

Operațiile în sprijinul păcii „sunt acțiuni militare care se desfășoară în sprijinul eforturilor diplomatice, în scopul stabilizării și menținerii păcii și soluționării politice pe termen lung a conflictelor”. Acestea acoperă o gamă largă de activități, creează și susțin condițiile necesare pentru ca pacea să prospere.

Operațiile în sprijinul păcii (Peace Support Operations - PSO) conțin trei tipuri distincte de activități: suportul diplomației (construcția păcii, realizarea păcii și diplomația preventivă), menținerea păcii și impunerea păcii.

Caracteristicile acestor operații sunt reprezentate de existența unui obiectiv politic clar și a unui mandat precis, de acordul guvernului sau al părților beligerante pentru desfășurarea operației, de imparțialitatea forțelor participante, de sprijinirea procesului politic sau a reglementării pașnice a diferendului.

Un factor important în PSO îl reprezintă mediul în care se desfășoară acțiunile. Ca și în război, comandanții adoptă acele planuri și întreprind acele acțiuni, care vin în sprijinul realizării obiectivelor politice. Prin aplicabilitatea lor asupra întregii game de operațiuni militare, două aspecte sunt importante și anume: în primul rând, personalul militar de la toate nivele trebuie să înțeleagă obiectivele operației și impactul potențial asupra acestora al unor acțiuni militare neadecvate. În al doilea rând, comandanții trebuie să aibă permanent în vedere schimbările care pot apărea în ceea ce privește obiectivele, situația sau forțele ce ar putea necesita modificarea operațiilor militare.

Pe timpul desfășurării operațiilor de menținere a păcii, acordurile de încetare a focului pot fi încălcate, unele fracțiuni pot opera în afara autorității structurilor de conducere ale părților implicate sau pot apărea noi entități politice, care nu au luat parte la încheierea acordului de pace inițial. De aceea, forța de pace trebuie să fie capabilă să facă față nivelului de amenințare din zona sa de acțiune. Comandanții trebuie să fie pregătiți pentru tranziția la o operație de impunere a păcii sau pentru extracție, dacă o autoritate competentă decide că misiunea nu mai este realizabilă.

Un alt factor îl reprezintă complexitatea care poate deriva din dificultatea de a identifica părțile în conflict, absența unor elemente de bază în domeniul legislativ, distrugerea sau inexistența infrastructurii teritoriale, fragilitatea acordurilor de încetare a focului, distrugerea mediului înconjurător, pericolul izbucnirii unor epidemii și migrația populației locale.

Părțile în conflict, se pot constitui într-un factor determinant, deoarece acestea pot sau nu să aibă armate regulate sau grupuri organizate, cu o structură militară bine definită. Operațiile se pot desfășura în cadrul unui stat în funcțiune sau a unui stat în

dezintegrare în care elementele turbulente, paramilitare, grupurile de indivizi înarmate, ale crimei organizate sau alte grupări ostile pot afecta obiectivele inițiale ale operațiilor. De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că deciziile liderilor recunoscuți pot să nu reușească în realizarea coeziunii beligeranților.

Importantă pentru comandanții de la toate nivelele este o înțelegere comună dorită a situației finale și a condițiilor care vor determina succesul. Determinările reușitei trebuie să țină seama de faptul că reglementarea situației și nu victoria reprezintă unitatea de măsură a succesului în operațiile de pace. Reglementarea situației nu se obține doar prin operații militare, ci printr-o combinație de acțiuni ce pot cuprinde toate elementele puterii statului și diverși factori internaționali.

Prima etapă a PSO este etapa de așteptare care este inițiată, când forul decizional competent decide necesitatea implicării acestei organizații, înaintea notificării oficiale a unei situații de conflict.

Etapa de atenționare începe când este aprobată rezoluția de constituire a misiunii de pace și de începere a operației respective.

Etapa de creștere începe odată cu aprobarea bugetului, a resurselor financiare destinate. Pe timpul acestei etape se finalizează planificarea logistică, iar țările contribuitoare cu trupe execută propriile recunoașteri în zona de operații.

Această etapă implică desfășurarea următoarelor activități: stabilirea programului după care se vor desfășura forțele și mijloacele (contingentele naționale), determinarea perioadei în care țările participante își vor asigura din resurse proprii toate necesitățile de ordin logistic, asigurarea capacității necesare de transport, încheierea unor contracte pe plan local și internațional, în vederea asigurării tuturor materialelor necesare desfășurării operației. Pe timpul etapei de creștere se iau măsuri de pregătire a unităților participante atât din punct de vedere al capacității de luptă, cât și al suportului logistic. Se va avea în vedere faptul că de regulă, PSO se desfășoară în zone a căror infrastructură este redusă ori distrusă ca urmare a acțiunilor de luptă anterioare și de aceea de la început trebuie dislocată o forță de geniu pentru asigurarea libertății de mișcare.

Etapa de desfășurare începe cu deplasarea contingentelor naționale și a comenzii în zona de operații. La ajungere, se execută o inspecție a tuturor mijloacelor tehnice deplasate.

Etapa de susținere presupune ca inițial, operațiile de amploare să se bazeze pe logistica proprie, urmând ca, gradual, să se treacă la logistica asigurată din surse zonale sau internaționale.

Etapa de redeschidere va fi finalizată înainte de încheierea mandatului și cuprinde trei momente distincte: redeschiderea și retragerea stocurilor, inspecția materialelor, echipamentelor, mijloacelor de transport, armamentului și tehnicii, planificarea și executarea transporturilor.

Desfășurarea forțelor în teatrul de operații are loc numai după semnarea acordului de pace între forțele beligerante și se execută în două etape, prin desfășurarea detașamentului precursor, urmat de forțele principale. La ajungerea forțelor principale în teatru, are loc Transferul de Autoritate, care se execută prin transferarea controlului operațional contingentului național pus la dispoziția forței către comandantul acestuia. Transferul de autoritate se materializează într-un

document, în care se precizează relațiile de comandă între comandantul forței multinaționale și contingentele naționale. În principiu, comandantul forței multinaționale are controlul operațional asupra forțelor contingentelor naționale.

Procesul de planificare descrie metodele folosite de statele majore în conducerea planificării, care transformă o directivă strategică în planuri și obiective de nivel operațional. Procedurile planificării nu-și propun să fie un set rigid de reguli, ci din contră servesc ca un ghid pentru pregătirea planurilor operaționale și ceea ce este mai important, asigură că nici un aspect al problemei de rezolvat nu a fost scăpat.

Procesul de planificare conține procese și proceduri referitoare la misiune, scopul final dorit și criteriile de succes, centrul de greutate, unitatea de comandă, unitatea de efort, flexibilitate, asigurarea condițiilor pentru ca procesul planificării să constituie baza pentru subordonați. Aceste puncte ale procesului de planificare trebuie obligatoriu parcurse și analizate în cadrul procesului de planificare de către statele majore, indiferent de mărimea forței la care se execută planificarea.

În procesul de planificare se urmăresc următoarele obiective: standardizarea acestuia, asigurarea unui control politic și strategic efectiv pe timpul elaborării planurilor, permiterea transformării obiectivelor politico-strategice în obiective militare la nivel operațional, înlesnirea posibilităților comandantului de a coordona procesul de planificare spre nivelul dorit, dezvoltarea gândirii creatoare a statului major, permiterea evaluării procesului de planificare.

În scopul pregătirii și desfășurării de operații militare, este necesar să se întocmească planuri operaționale, ce includ toți factorii relevanți referitori la desfășurarea eficientă și cu succes a operației.

Necesitatea întocmirii de planuri operaționale există la toate nivelele structurii militare de comandă. Nivelurile de comandă la care sunt întocmite planuri pentru o anumită operație vor fi relativ dependente de situație sau misiune. Pentru a se asigura întocmirea la timp, eficientă, standardizată și coerentă a planurilor operaționale la toate nivelurile de comandă, este necesară constituirea unui sistem de planificare operațională aplicabil la toate categoriile de planificare.

Pentru a îndeplini întregul spectru al sarcinilor și misiunilor există două categorii de planificare operațională: planificarea avansată (anticipată) și planificarea răspunsului în situații de criză. Planificarea avansată se desfășoară în scopul pregătirii forței pentru a răspunde în mod organizat și în timp scurt unor viitoare măsuri de securitate. Aceasta include două tipuri de planuri: planul pentru situații de urgență și planul permanent de apărare.

Scopul final, strategic, al planificării avansate este acela de a pune organismul militar în postura de a putea reacționa în timp scurt, în mod organizat și cu maximă eficacitate la o posibilă viitoare amenințare.

Operațiile de menținere a păcii implică operații militare desfășurate cu consimțământul părților aflate în conflict și sunt destinate să monitorizeze și să faciliteze implementarea unui acord de armistițiu existent și să sprijine eforturile diplomatice în scopul ajungerii la o înțelegere politică pe termen lung. Acțiunile desfășurate în acest tip de operații includ observarea și monitorizarea acordului de armistițiu și de încetare a focului, precum și supravegherea aplicării acestora.

Operațiile de menținere a păcii presupun executarea de către forțele militare și organizațiile civile participante a unor misiuni de observare, interpunere și asistență de tranziție. Operațiile de pace au caracter întrunit.

Forțele terestre reprezintă componenta de bază a forței de menținere a păcii și au capacitatea „să realizeze prezența, extinderea, continuitatea și dominația în teren, să susțină în orice moment toată gama de acțiuni militare, necesare îndeplinirii scopului propus”. Pentru a ataca coeziunea și voința de luptă a adversarilor (belligeranților), componenta terestră aplică trei modalități acționale în desfășurarea operațiilor: descoperirea, fixarea și lovirea.

Descoperirea presupune localizarea, identificarea și evaluarea adversarilor sau belligeranților.

Fixarea constă în angajarea adversarilor sau belligeranților și interzicerea realizării scopurilor acestora, asigurând în același timp pentru trupele proprii condiții necesare trecerii la neutralizarea acestora.

Lovirea presupune folosirea nemijlocită a capacității tuturor forțelor și mijloacelor, în vederea îndeplinirii misiunilor și realizării scopurilor operației.

Principala caracteristică a acestor forțe trebuie să fie compatibilitatea și interoperabilitatea operațională cu structurile partenere. Marile unități și unitățile din cadrul componentei terestre a operației desfășoară misiuni cu specific militar și cu specific non-militar. Misiunile cu specific militar pot fi: separarea forțelor, supravegherea respectării și aplicării înțelegerilor, supravegherea retragerilor, stabilirea zonei de interzicere a armamentului și tehnicii militare, patrularea în zona aflată în dispută, depistarea depozitării sau transportului ilegal de armament, stabilirea culoarelor de circulație de-a lungul zonelor de încetare a focului, dislocarea preventivă a forțelor, observarea, monitorizarea și supervizarea zonelor de separație și a acțiunilor forțelor aflate în conflict, stabilirea de zone sigure, garantarea sau interzicerea libertății de mișcare, demobilizarea forțelor aflate în conflict, asistența militară, impunerea de sancțiuni, evacuarea necombatanților, protecția obiectivelor vitale în zona de responsabilitate, protecția și supravegherea taberelor de refugiați.

Separarea forțelor este forma tipică a operațiilor de menținere a păcii, care implică poziționarea forțelor de pace între părțile aflate în conflict cu asentimentul acestora. Separarea forțelor prin interpunere conduce de la o suprafață de separare, la crearea unei zone tampon.

Supravegherea respectării și aplicării înțelegerilor se realizează când acordul de încetare a focului între belligeranți a fost realizat. Un astfel de acord va implica crearea de zone tampon, înțelegeri asupra dispozitivului de dispunere a forțelor părților, restricții de valoare a forțelor, restricții cantitative ale armamentului și tehnicii, monitorizarea înțelegerii de încetare a focului între părți.

Misiunile cu specific non-militar la care pot participa marile unități și unitățile din cadrul forțelor terestre sunt de factură umanitară, astfel: servicii medicale, aprovizionare cu apă, alimente și alte materiale a refugiaților sau a celor blocați, izolați și aflați sub amenințarea forțelor înarmate, facilitarea restabilirii activităților normale în teritoriile unde au avut loc conflicte.

Algoritm general de acțiune al forțelor terestre este următorul: separarea părților în conflict și crearea zonei tampon și de limitare a armamentelor, împiedicarea

conflictului armat dintre părți, menținerea legii și ordinii și operații de ajutor umanitar. Pentru îndeplinirea acestui algoritm de acțiune în condițiile particulare concrete ale zonei, forțele terestre vor folosi ca procedee de acțiune observarea, patrularea, controlul traficului (deplasării), controlul materialelor, paza locurilor vulnerabile (zonelor tensionate), evidențierea prezenței forței în zonă, controlul zonei ocupate, legătura între forțele în conflict, negocieri, activități umanitare și economice, escorta convoaielor, escorta personalităților.

Bibliografie:

- [1]. **Constituția României** 2003.
- [2]. **Legea 550 din 29.11.2004 privind Organizarea și Funcționarea Jandarmeriei Române**, publicată în Monitorul Oficial. Partea I nr. 1175 din 13.12.2004.
- [3]. **Legea nr. 42 din 15 martie 2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român**, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 242 din 18 martie 2004.
- [4]. **Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, București, 2004.
- [5]. AURESCU, Bogdan, **Noua suveranitate**, București, 2003.
- [6]. Universitatea Națională de Apărare, Centrul de studii strategice de apărare și securitate - **Aspecte teoretice privind Gestionarea situațiilor de criză**.
- [7]. **Politica Europeană de securitate și apărare**, Institutul European din România, Editura Master print Offset, 2005.
- [8]. **Actualități și perspective în politica europeană de securitate și apărare**, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2006.
- [9]. **Doctrina pentru operațiile întrunite multinaționale**. București, 2001.
- [10]. Andreescu Anghel, **Riscuri și amenințări neconvenționale la adresa securității naționale**, Editura M.A.I., 2000.
- [11]. Carp Gheorghe, **Terorismul internațional, Rolul M.A.I. în prevenirea și combaterea acestui flagel**, Editura M.A.I., București, 2005.
- [12]. Constantin Onișor, SORIN Frunzăverde – **Arta strategică a securității și integrării europene**; Editura A '92, București, 2002.
- [13]. Edward A.Kolodziej, **Securitatea și Relațiile Internaționale**, Editura Polirom, București, 2007.
- [14]. Ferguson, Niall, *Think Again Power*, Foreign Policy, January/February 2003
- [15]. Dunleavy, Patrik, **Teoriile statului**, București, 2002.
- [16]. KISSINGER, Henry, **Diplomația**, București 1998.
- [17]. BRODI, E.W., *Managing Communication Processes; From Planning to Crisis Response*. Praeger, New York, 1991.
- [18]. PAUCHANT, Thierry C., *Transforming the Crisis-Prone Organizations*. San Francisco, California, Jossey-Boss, 1992 .
- [19]. GRIFFITH, M., *Relații internaționale*, Ziua, București 2003.
- [20]. FUKUYAMA, F., **Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI**, Antet, București, 2004.
- [21]. BRZEZINSKI, Z., **Marea tablă de șah**, Univers Enciclopedic, București, 1999.

REFLECTAREA SECURITĂȚII UMANE ASUPRA POLITICILOR DE SECURITATE

Dr. Mihai NEAG *

Descoperirea scopului precum și a profunzimii insecurității umane în lume impun obținerea unor date care să conducă spre înțelegerea cauzelor care determină această stare. Securitatea umană beneficiază de o tot mai mare atenție la nivel global și de o abordare diferită în cadrul organizațiilor internaționale. Cercetarea în domeniu rămâne o provocare majoră pentru evaluarea impactului politicilor de securitate asupra securității umane.

Defining the purpose and penetrating the depth of human insecurity in the world, impose data gathering for the identification of its origins. Human security benefits from ever-growing attention at global level and different approaches within international organizations. The research in this field stands for a major challenge in terms of evaluating the impact of security policies on human security.

Complexitatea provocărilor la adresa securității indică o nevoie crescută de modificare, redimensionare și redirecționare a politicii de securitate/apărare, a statelor, atât ca entități cât și în cadrul organizațiilor internaționale de securitate (NATO, UE, OSCE, ONU). Evoluția evenimentelor politice și militare din arealul de interes, impune reanalizarea politicii de apărare, care trebuie proiectată în vederea promovării intereselor și obiectivelor politico-militare naționale, concomitent cu asigurarea celor internaționale. Scopul tradițional al securității naționale este apărarea statului împotriva amenințărilor externe. În corelație cu acesta, securitatea umană se concentrează pe protecția indivizilor.

Securitatea umană este un concept relativ nou, folosit pentru a descrie amenințările asupra ființei umane. Securitatea umană și cea națională se susțin reciproc deși nu totdeauna siguranța statului implică în mod automat, siguranța oamenilor. Protejarea cetățenilor împotriva oricărei amenințări din exterior poate fi o condiție necesară pentru securitatea indivizilor, dar în mod sigur nu este una suficientă. Securitatea individului „...este mai mult decât absența riscurilor și amenințărilor la adresa integrității fizice sau psihice a unei persoane sau a alteia. Aceasta este o stare în care pericolele și condițiile care pot provoca atingere unei ființe umane sunt controlate în așa fel încât individul este apărat sub toate aspectele.”¹ De aceea, se poate aprecia că securitatea umană este o resursă indispensabilă a vieții cotidiene ce permite individului și comunității să-și înfăptuiască nestingherit aspirațiile și idealurile.

Eficiența sectorului de securitate națională se cuantifică, în valoare reală, în securitate umană. Dezvoltarea umanității nu poate fi realizată fără asigurarea securității umane. Securitatea umană implică de obicei o condiție în care oamenii își

*Locotenent colonel conferențiar universitar, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

1 Gl. bg. dr. Traian PIGUI, Securitatea economică și securitatea umană globală, în Colocviu Strategic nr. 10 [XXII], august 2004.

pot exercita opțiunile în siguranță și libertate, fără teamă că oportunitățile de care se bucură astăzi vor fi pierdute sau retrase mâine. „*Securitatea înseamnă că beneficiile pe care le-au atins oamenii în extinderea oportunităților lor și perfecționarea capabilităților sunt protejate de aranjamentele curente sociale, economice, politice. Securitatea se bazează pe o acceptare socială largă – bazată pe instituții durabile – a drepturilor și obligațiilor oamenilor*”².

Securitatea umană s-a aflat întotdeauna în atenția opiniei internaționale începând cu declarația Universală a Drepturilor Omului (1948): „*Orice om are dreptul la viață, la libertate, și la securitate personală*” (Art.3) ; „*Orice persoană, în calitate sa de membru al societății, are dreptul la securitatea socială; ea este îndreptată ca prin efortul național și colaborare internațională, ținându-se seama de organizarea și resursele fiecărei țări, să obțină realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale*” (Art. 22)³. Deși există dovezi ale utilizării sintagmei de *securitate umană* încă de la începutul anilor '90, *Raportul Dezvoltării Umane din 1994* (UNDP, 1994), a fost textul cu care a început utilizarea sa la scară largă de către guverne, oficialități ale Națiunilor Unite, ONG-uri și teoreticieni din domeniu. Acest document a introdus multe dintre asocierile care se află la baza percepției conceptului de securitate umană de către noi : opoziția față de securitatea statului, argumentul că securitatea umană este indivizibilă (și prin urmare cei bogați de pe planetă nu au doar un interes moral, ci și unul practic în ceea ce privește securitatea celor săraci), și reînnoirea la formula clasică a lui Roosevelt - *libertatea de a nu suferi, eliberarea de teamă/sărăcie* – pentru a fixa cele două elemente de bază ale securității umane și dezvoltarea umană în aceste condiții. Raportul din 1994 nu oferă doar o definiție a securității umane, ci enumeră 7 elemente ale acesteia : securitatea economică, securitatea alimentară, securitatea medicală, securitatea mediului, securitatea personală, securitatea comunității și securitatea politică.

Astfel, securitatea umană nu este numai o stare, ci și un proces complex în care se dezvoltă condițiile demnității umane. Ca stare, securitatea umană poate fi definită ca *ansamblul condițiilor sociale, economice, psihosociale, politice, culturale, militare și de mediu care permit existența și dezvoltarea persoanelor, în sensul că nu pun în pericol integritatea corporală și psihică a acestora, precum și a bunurilor și proprietăților lor, permițând, totodată, afirmarea lor sub toate aspectele și pe toate planurile*. De fapt, amenințările sunt cele care aduc atingere securității umane. Astfel, orice gamă de amenințări vechi sau noi, de la epidemii și catastrofe naturale până la schimbări climatice și la șocurile economice, apasă asupra securității umane. De aceea, se impune acțiunea concertată a tuturor actorilor statali și nonstatali cu responsabilități legale și/sau asumate în domeniul securității persoanelor pentru a asigura protecția ființelor umane împotriva oricărui tip de amenințare, dar mai ales a violenței.

2 V. Babiuc, Securitatea României o perspectivă europeană. Strategii XXI. Viitorologie. Geopolitică. Strategii operaționale. București, 1997, p. 86.

3 Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948, 10 decembrie.

Securitatea umană plasează omul în centrul preocupărilor sale, ea cuprinzând ansamblul următor: dimensiunea politică (violarea drepturilor omului și a principiilor democratice); dimensiunea individuală (conflicte, sărăcie, crime legate de droguri, violență asupra femeilor și copiilor, terorism); dimensiunea alimentară (în termeni de disponibilitate cantitativă și calitativă a hranei); dimensiunea sanitară (boli, epidemii, boli respiratorii rezultate din poluarea aerului); dimensiunea economică (șomaj, insecuritatea muncii, inegalitatea veniturilor și a resurselor, sărăcie și absența locuinței). Securitatea umană dă o dimensiune suplimentară dezvoltării umane și întărește drepturile omului. Ea contribuie la securitatea statelor, pentru că se concentrează asupra persoanelor și ia în calcul riscurile ce nu sunt considerate ca atare de către state. Totodată, contribuie la dezvoltarea umană, prin creșterea echității sociale și a diminuării factorilor de insecuritate. De aceea, organizațiile internaționale, regionale, statele lumii, organizații ale societății civile regionale și internaționale sunt preocupate și acționează în direcția ameliorării securității persoanelor. Aceasta din urmă, în principal, se referă la: protecția persoanelor în situații de conflict; protecția și abilitarea persoanelor în mișcare; protecția și abilitarea persoanelor ieșite din conflicte; protecția economică – asigurarea unui venit minim necesar fiecărui individ precum și crearea premiselor necesare dezvoltării economice; protecție sanitară - servicii de sănătate de bază pentru toți; cunoștință, competență și valori pentru securitatea umană.

a) *Protecția persoanelor în situații de conflict.* Civili și necombatanții sunt principalele victime, iar câteodată țintele conflictelor violente deși în majoritatea statelor, de cele mai multe ori, mult mai mulți oameni sunt omorâți sau răniți datorită violenței criminale decât în urma războaielor. Cadru juridic și mecanismele menite să protejeze civilii în timpul conflictelor au o importanță deosebită în aceste situații. În același timp, e necesar a fi găsite mijloacele adecvate de a impune respectarea lor de către toți actorii statali și nonstatali implicați întrun conflict sau altul. Înainte de toate, aceasta cere punerea în operă a strategiilor integrate ce leagă aspectele politice, militare, umanitare și sociale în același cadru. În acest sens, Comisia pentru Securitate a ONU a propus plasarea în mod oficial a securității umane pe agenda problemelor de securitate la nivel internațional, regional și cu diverșii actori naționali. Respectul drepturilor fundamentale ale omului, mai ales accesul la cetățenie, și observarea strictă a dreptului umanitar în situațiile de conflict sunt două aspecte esențiale pentru securitatea persoanelor. De asemenea, este important să se ia măsuri adecvate împotriva autorilor violărilor masive ale drepturilor omului. Aceste eforturi, fondate pe dreptul internațional și instituțiile abilitate prin lege, trebuie să fi completate prin inițiative ce emană de la comunitățile vizate și își propun să promoveze coexistența și reconcilierea. În același timp, este urgent să se reglementeze cât mai temeinic modalitățile de acordare a ajutorului umanitar în situații de conflict armat, astfel încât să se răspundă eficace nevoilor persoanelor afectate. Totodată, sunt esențiale pentru securitatea umană: dezarmarea, lupta împotriva criminalității organizate, îndeosebi a traficului de persoane, a drogurilor, în contextul globalizării și al integrării regionale.

b) *Protecția și abilitarea persoanelor în mișcare.* Pentru foarte multe persoane, a emigra reprezintă o șansă de a-și ameliora condițiile de viață. Pentru alții, a emigra este singurul mijloc de a-și asigura securitatea. Acesta este cazul persoanelor care sunt

obligate să fugă întrucât viața și bunurile lor sunt amenințate de război, de conflictele sau violările masive ale drepturilor omului în țara de origine. De asemenea, există cei care sunt forțați să-și părăsească casa pentru a scăpa de sărăcia extremă, o sărăcire cronică sau o criză neașteptată. Astăzi, nu există un cadru juridic internațional acceptat de toate statele și de către ceilalți actori nonstatali interesați pentru a regla migrațiile și a proteja migranții. Anual, milioane de oameni migrează atât în interiorul propriei țări, cât și în afara acestora, fie în țările vecine, fie în state mai îndepărtate, dar dezvoltate economic.

c) *Protecția și abilitarea persoanelor ieșite din conflicte.* Acordurile de pace și de încetare a focului pot însemna sfârșitul luptelor, dar nu implică în mod necesar pacea și securitatea umană. Responsabilitatea de a proteja persoanele în conflicte trebuie completată prin cea de reconstrucție. Pentru a asigura securitatea, trebuie demobilizate elementele înarmate și întărită poliția civilă, asigurarea nevoilor esențiale ale persoanelor deplasate, conducerea procesului reconstrucției și dezvoltării, promovarea coexistenței și reconcilierii, crearea condițiilor specifice unei bune guvernări. Combinarea armonioasă a acestor elemente pretinde o structură unificată ce integrează politicul, militarul, dezvoltarea și umanitarismul, care este viabil și funcțional, în condițiile existente. Expertizele epidemiologice din țările afectate de război sunt responsabile de asigurarea informațiilor pentru agențiile umanitare al căror interes primar sunt consecințele războiului în domeniul sănătății și nu cauzele. Metodologiile experizei standard ale sănătății populației bazate pe eșantioane de populație alese aleatoriu sunt folosite pentru stabilirea rata deceselor cauzate de cauzele variate. Rata deceselor în timpul sau după conflict sunt apoi comparate cu rata deceselor pre-conflict pentru a determina excesul ratei deceselor indus de război.

d) *Protecția economică.* Reforma piețelor și întărirea instituțiilor sociale de ajutorare a persoanelor în nevoie sunt esențiale în eradicarea sărăciei care continuă să facă ravagii. Existența acordurilor comerciale echitabile și o creștere economică de care profită și cei mai săraci sunt esențiale. Securitatea umană nu se preocupă doar de mizeria extremă. De asemenea, ea se impune a fi văzută prin efectele crizei economice bruște și efectele dezastruoase ale catastrofelor naturale. Pierderea și riscurile la care se expun în crize oamenii, îndeosebi cei săraci, cheamă la stabilirea de măsuri sociale destinate să acopere nevoile esențiale, asigurând, astfel, un minimum social ce permite populației afectate de criză sau de sărăcie cronică să-și apere integritatea și demnitatea. Trei pătrimi din populația mondială nu beneficiază de nici-o protecție socială și nici de un loc de muncă stabil. Eforturile ce vizează stabilirea unor condiții de viață rezonabile și accesul la o muncă remunerată trebuie intensificate, la nivel național, regional și internațional. Deasemenea, o justă distribuție a resurselor este esențială pentru securitatea condițiilor de viață, ea poate permite eliberarea capacităților persoanelor care devin actorii propriei lor dezvoltări. Măsuri de protecție socială adecvate pot permite dezvoltarea unui minimum economic și social. Statele, cu susținerea sistemului internațional, ar trebui să stabilească sisteme de alarmă și de prevenire pentru catastrofele naturale, crizele economice și financiare și să dezvolte planuri vizând asigurarea unui minimum economic și social.

e) *Protecție sanitară-servicii de sănătate de bază pentru toți.* În ciuda progreselor medicinei, milioane de persoane, au murit de boli incurabile, impactul distrugerilor și conflictelor asupra sănătății este dramatic. Serviciile de sănătate constituie un bun public care trebuie susținut și întărit. Este esențial să se întreprindă o acțiune de mobilizare și de investiție la nivel social, pentru a permite accesul la informație, pentru a asigura îngrijirile de sănătate primară și pentru a limita consecințele unei eventuale crize izbucnite. Accesul la medicamentele esențiale, care pot salva vieți, un sistem echitabil ce reglementează proprietatea intelectuală care să țină cont de imperativele economice și de nevoile urgente ale populațiilor vizate, sunt câteva obiective care trebuie să se regăsească în politicile de securitate ale tuturor statelor. Comunitatea internațională trebuie, totodată, să încurajeze crearea unui parteneriat mondial pentru sănătate, care ar putea include mai ales un sistem global de observare și de control al bolilor transmisibile.

f) *Cunoștințe, competență și valori pentru securitatea umană.* Învățământul de bază, informația ce dă acces la cunoaștere, la competențe cu caracter vital și respectul diversității sunt noțiuni speciale importante în optica securității umane. ONU insistă asupra necesității de a asigura educația primară pentru toți. Școlile nu trebuie să fie locuri de insecuritate, ci, dimpotrivă, să protejeze studenții de violență, inclusiv de violența sexuală. Educația trebuie să încurajeze respectul pentru diversitate în amenajarea conținutului studiului și metodelor de învățare. De asemenea, educația trebuie să se extindă la cei care dețin forța publică pentru a le inocula respectul legii și al drepturilor omului. Mass-media are un rol esențial de jucat în difuzarea informației, ca și în facilitarea exercitării drepturilor și responsabilităților publicului, în general prin favorizarea dezbaterii publice.

Conceptul de securitate umană implică o schimbare fundamentală de viziune în raport cu analiza tradițională a securității în relațiile internaționale care are statul drept subiect exclusiv, primordial. În anumite formulări, nevoile umane sunt prevalente în raport cu cele ale statelor. Lloyd Axworthy, fost ministru de externe canadian, propunea următoarea descriere: „*Securitatea umană include securitatea împotriva privațiunilor economice, o calitate acceptabilă a vieții și garantarea drepturilor fundamentale ale omului.*”⁴ Din această perspectivă asupra securității umane, Canada împreună cu Norvegia și alte state a creat o rețea pentru promovarea securității umane. Referitor la instrumentele de gestionare, Canada și rețeaua de securitate umană preferă *soft power* – persuasiune, promovarea de norme, instituții, strategii de dezvoltare, încurajarea cooperării între state, organizații internaționale, organizații neguvernamentale sub forma unei coaliții, dar nu exclude coerciția, folosirea forței și a sancțiunilor. Declarația de la Lysoen din Norvegia, la 20 mai 1999, a identificat mai multe domenii care ar trebui gestionate prin aplicarea conceptului de securitate umană: minele antipersonal, armele mici, implicarea copiilor în conflicte armate, statutul Curții penale internaționale, exploatarea copiilor, siguranța personalului umanitar, prevenirea conflictelor, crima organizată internațională, resurse pentru dezvoltare. Un document definitiv canadian definea securitatea umană ca pe o

4 Lloyd Axworthy, „Canada and Human Security: the need for leadership”, *International Journal*, LII 2, Spring 1997, p. 184.

„eliberare de amenințări universale la adresa drepturilor oamenilor, a siguranței lor sau chiar a vieților acestora” și strategiile de bază pentru consolidarea securității umane au fost identificate ca „norme legale de consolidare și creere a capacității de a le îndeplini”(DFAIT, 1999)⁵.

O altă adoptare a conceptului de securitate umană a fost făcută de Japonia. În decembrie 1998, Primul Ministru Keizo Obuchi a inițiat un „dialog intelectual” ASEAN despre securitatea umană și a anunțat sprijinul Japoniei pentru un Fond al Națiunilor Unite pentru Securitate Umană (UN Trust Fund for Human Security). În discursul său, Obuchi (1998) a menționat ca fiind amenințări curente : încălzirea globală, crima transfrontalieră, refugiații, violarea drepturilor omului, SIDA, terorismul, folosirea soldaților copii. Japonia a jucat indirect un rol important în dezvoltarea și răspândirea ulterioară a conceptului de securitate umană, finanțând *Comisia pentru Securitate Umană (Commission on Human Security)*. Inițiativa Japoniei a dat naștere unei *Unități de Securitate Umană (Human Security Unit)* și unui *Consiliu Consultativ pentru Securitate Umană (Advisory Board on Human Security)* la *Biroul Națiunilor Unite pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare (UN's Office for the Coordination of Humanitarian Affairs)*⁶.

În 2004, Suhrke, unul dintre primii entuziaști ai conceptului canadian, a descris securitatea umană ca fiind o „inițiativă blocată” care ar mai putea atrage atenția în cercurile academice, dar care își pierde farmecul pentru decidenții politici⁷. În același timp considera securitatea umană ca bază/punct de plecare pentru politicile externe ale Uniunii Europene. În acest sens trebuie menționată inițiativa președinției finlandeze de a coordona un proiect de cercetare în acest sens (iulie-decembrie 2006) pentru a combina inițiativele corelate („network initiatives”) ale Japoniei/Națiunilor Unite și ale Canadei și Norvegiei, formând un grup internațional de „prietenii ai securității umane” (Takasu, 2006). Atenția cercetărilor s-a concentrat și asupra „suveranității ca și responsabilitate”, folosită în toate tipurile de politici și mai puțin asupra dreptului de a interveni și desfășura trupe. În ultimii ani, în parte datorită creșterii interesului media, au apărut semne că această problemă este luată mai în serios, în Europa existând un efort susținut pentru crearea și armonizarea legislației în vederea combaterii organizațiilor criminale care conduc marile rețele de trafic. Recunoașterea necesității de a combate traficul este de asemenea în creștere și în restul lumii.

Securitatea Umană necesită o varietate de instrumente complexe în abordarea amenințărilor. Multe țări consideră că dezvoltarea, diplomația și apărarea sunt cele mai importante trei elemente ale securității. Probleme transfrontaliere precum încălzirea globală, bolile, terorismul, proliferarea armelor de distrugere, necesită parteneriate între guverne și societatea civilă din întreaga lume care să colaboreze pentru o mai bună gestionare în domeniile dezvoltare, diplomație și apărare.

5 Marlies Glasius, *Human Security from Paradigm Shift to Operationalization: Job Description for a Human Security Worker*, Government Department, London School of Economics and Political Science, UK, 2007, p.266.

6 www.humansecurityreport.info

7 See Suhrke, *Security Dialogue* vol. 39, no. 1, February 2008, <http://www.ase.md/~osa/publ/ro/pubro27.html>

Conceptul de *Securitate Umană* este deasemenea legat de conceptele *prevenirea conflictelor* și *menținerea păcii*. Acești termeni reflectă dezvoltarea unor seturi noi de programe destinate pentru a preveni, a reduce, a transforma și de a ajuta oamenii de a-și revenii din traumele violențelor. Ei tratează cauzele economice, politice, de mediu, de instabilitate socială printr-o gamă largă de programe, cum ar fi crearea locurilor de muncă, reconciliere între grupurile de conflict, democratizarea proceselor de luarea deciziilor, susținerea dezvoltării ecologice și dezvoltarea strategiilor necesare rezolvării conflictelor.

SIMETRIE ȘI ASIMETRIE ÎN CONFLICTELE MILITARE CONTEMPORANE

Ion IOFCIU*

In the dawn of a new millennium, military science is opening up a new, different chapter regarding military conflicts. Almost every international and NATO documents consider it not just a probability anymore, because of the uncontrolled growth of regional conflicts, crisis outbreaks and terrorist activities. The concept of war implies a new dimension of symmetrical or asymmetrical confrontations.

Saïda Bédar (sociologist, researcher at CIRPES – Centre Intredisciplinaire de Recherche sur la Paix et d'Etudes Stratégiques – Paris, and consultant at the Department of Strategic Affairs – France) has developed both a profound analysis on these dimensions and an applied theory.

The very expensive modern war cannot last as long anymore, so we have developed new concepts and definitions.

La confluența dintre mileniiile 2 și 3, știința militară deschide un capitol nou și diferit în ceea ce privește conflictele militare. În aproape toate documentele internaționale și în cele ale NATO, războiul tradițional nu mai este considerat ca fiind o probabilitate, și asta datorită dezvoltării intempensive și necontrolate a conflictelor regionale, a focarelor de criză, precum și a acțiunilor violente de tip terorist. Noțiunea de război presupune o nouă dimensiune, în cadrul confruntărilor simetrice, non-simetrice sau asimetrice.

Saïda Bedar (sociolog, cercetător la CIRPES-Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales Paris - și consultant la Departamentul de Afaceri Strategice, Franța) are o analiză foarte aprofundată asupra acestor noi dimensiuni și vine cu o teorie aplicată. Războiul modern din zilele noastre este foarte costisitor, nu mai poate fi de durată și ca atare avem noțiuni și definiții noi.

*"Un nou capitol de istorie internațională se deschide, dar paginile sale sînt încă albe"
(Courrier international)*

Saïda Bédar¹ consideră că strategia militară pune în relief trei niveluri de confruntare:

- 1. Confruntarea simetrică**
- 2. Confruntarea non-simetrică (disproporționată)**
- 3. Confruntarea asimetrică**

1. Confruntarea simetrică constă în acțiunea a două entități armate asemănătoare (dar nu identice) ca organizare, fizionomie, doctrină și mod de acțiune. Acest tip de confruntare a fost specific epocilor anterioare, îndeosebi epocii moderne și celei contemporane. Este o confruntare specifică perioadei *așezate* a civilizației umane, când entitățile statale sunt constituite, iar războiul se duce între forțe față în față, care, în principiu, se cunosc. Surprinderea se realizează mai ales prin informație și prin originalitatea strategiilor operaționale. De asemenea, primul și cel de al doilea

* **Economist, doctorand în Științe Militare și Informații, RA - APPS**

1 Saïda Bédar, *L'asymétrie comme paradigme central de la stratégie américaine*, Le Débat Stratégique N°56, mai, 2001.

război mondial, cu toate marile surprinderi strategice realizate în teatre – folosirea rachetelor V-1 și V-2 de către armata germană, introducerea în bătălie, de către sovietici, în pregătirea de foc, a aruncătorului de proiectile reactive „Katiușa“, atacurile nucleare de la Hiroshima și Nagasaki, ca și majoritatea războaielor frontaliere, sunt războaie bazate pe confruntarea simetrică. *Întreaga perioadă a Războiului Rece se caracterizează printr-o simetrie a politicilor și strategiilor de descurajare nucleară reciprocă.*

2. Confruntarea non-simetrică sau disproporționată este o confruntare între forțe disproporționate și deosebite între ele, atât ca organizare, înzestrare, tehnologie, cât și ca potențial, doctrină și mod de întrebuințare. Ea a fost specifică războaielor coloniale și a reapărut după Războiul Rece, ca forme de impunere, prin forță, a voinței asupra unor entități dictatoriale, antidemocratice, generatoare de tensiuni, crize, conflicte și terorism. Războiul din 1991 și cel din 2003 dintre coaliția internațională, condusă de SUA, și armata condusă de Saddam Hussein, ca și intervenția în Afghanistan și bombardarea Iugoslaviei, invazia rusa din Georgia, reprezintă expresia cea mai concludentă tipică a acestui tip de confruntare. Ea se anunța a fi specifică epocii de gestionare a procesului de globalizare, urmărindu-se descurajarea războiului frontalier, gestionarea crizelor și conflictelor, prevenirea confruntărilor violente și asigurarea punerii în operă a parteneriatelor strategice în vederea reconstrucției ordinii mondiale, accesului la resurse și rezolvarea marilor probleme ale noilor falii ivite după încetarea Războiului Rece și spargerea bipolarității.

În ceea ce privește războiul ruso-georgian izbucnit în chiar ziua deschiderii Olimpiadei de la Beijing, a fost în mod clar, o acțiune premeditată. Rusia este puterea mondială care tot avertizează că precedentul Kosovo va prilejui alte conflicte generate de invocarea principiului independenței pe criterii etnice, în detrimentul ordinii relative asigurate de echilibrul pe care doar statele unitare de dimensiuni mai mari l-ar putea asigura, chiar dacă ele conțin minorități compacte geografic.

Pe de altă parte, tot Rusia are interesul să scape de prooccidentalul Mihail Saakasvili înainte de a găzdui Olimpiada de Iarnă din 2014 de la Soci (oraș situat la doar câțiva kilometri de graniță cu Georgia, sau mai bine spus, cu enclava separatistă Abhazia).

Republica rebelă Osetia de Sud funcționează la limita subzistenței, 60% din bugetul lor fiind asigurat de Moscova iar restul venind din taxa de drum aplicată de rebeli pe drumul ce leagă Rusia de Georgia. Dacă privim la Transnistria, fenomenul este similar. Așadar, republica rebelă, numai independentă nu este, ca să nu mai discutăm de legitimitate sau de viabilitate economică. Componenta mixtă a zonei complică destul de mult situația. Totuși, frontierele naturale ale Georgiei, căsătoriile mixte și istoria comună sunt argumente pentru o eventuală autonomie lărgită a provinciei, în granițele Georgiei.

3. Confruntarea asimetrică (atacul terorist din 11 septembrie, de la New York) este o realitate accentuată a epocii moderne, a vulnerabilităților și amenințărilor care sunt un produs al decalajelor tehnologice uriașe, a stării de haos generată de bătălia pentru resurse și pentru reconfigurarea centrelor de putere. Asimetria este dată,

în viziunea americană, pe de o parte, de o *axă a răului*, din care fac parte țări care adăpostesc terorismul, care exploatează vulnerabilitățile societăților moderne și amenință cu proliferarea armelor de distrugere în masă, care nu prezintă garanții, în sensul că pot controla violența, care se opun procesului de democratizare a lumii și de constituire a unei noi ordini mondiale și, pe de altă parte, de existența unui eșalon al țărilor înalt tehnologizate, care au responsabilități (sau își asumă responsabilități) în ceea ce privește gestionarea crizelor și menținerea unui mediu de securitate care să prevină confruntărilor armate majore. În timp ce non-simetria înseamnă, în principiu, disproporție, asimetria înseamnă exploatare reciprocă a efectelor disproporționalității, a vulnerabilităților și slăbiciunilor și proliferarea violenței, nesiguranței și instabilității. Asimetria este un produs al stării de haos și o generatoare a efectului stărilor de haos.

Această viziune are în vedere numeroasele acțiuni inventive la nivel tactic ce pot avea efecte strategice (războiul fulger). Acțiunile tactice, exploatarea oportună și inteligentă a mediului geografic și social (strategia și tactica retragerii și cele ale pământului pârjolit folosite în Evul Mediu de domnitorii români și, în epoca modernă, teoretizate de generalul Kutuzov, opuse celor ale masificării folosite de otomani și de Napoleon), evitarea luptei mai ales prin amenințarea armelor de distrugere în masă (descurajarea nucleară) au *funcții non-simetrice și asimetrice*.

La nivel politic, asimetria se prezintă, în viziunea lui Bédar, ca depășind sfera militară și înglobând ideologia, dimensiunea etnică și culturală și materializată în războaiele de eliberare națională, în cele de gherilă și în toate conflictele de joasă intensitate caracterizate îndeosebi de sindromul războiului ce nu poate fi câștigat.

Israelul în lupta contra-insurgentă utilizează mijloace asimetrice de genul: unități de eliminare a lunetiștilor palestinieni, sau de asasinare a liderilor rețelelor palestiniene de rezistență. Implantarea așezărilor evreiești în teritoriile ocupate sunt, de asemenea, mijloace asimetrice (cu încălcarea acordurilor) servind de poziții fortificate pentru forțele armate israeliene.

Războiul modern este foarte costisitor și, de aceea, el nu poate fi o confruntare armată de durată. Indiferent de forma în care s-ar manifesta, războiul cere totdeauna beligeranților un grad de angajare ridicat, adesea greu de suportat.

Concepția potrivit căreia forțele care atacă folosesc o *strategie a acțiunilor rapide*, iar cele care se apără preferă *temporizarea acțiunilor și lungirea războiului* nu mai este de actualitate. În general, beligeranții preferă să realizeze rapid scopurile și obiectivele pe care și le propun prin acțiunea militară, să se așeze la masa negocierilor în condiții avantajoase și să consume cât mai puține resurse.

Singurele războaie de durată sunt cele civile, în care se înfruntă, pentru putere, forțe aproximativ egale și simetrice sau războaiele de frontieră, specifice în unele țări din Africa.

Dar și în cadrul acestora sau în unele operații din lunga lor desfășurare, se practică acțiunile rapide cu obiective limitate.

Inclusiv războiul declanșat de Hitler a fost, în prima parte, un război rapid (blitzkrieg), atât prin concepția generală, cât și prin modul concret în care s-au desfășurat acțiunile Wehrmacht-ului împotriva Poloniei, Belgiei, Olandei și Franței și

chiar în primele operații împotriva Uniunii Sovietice. Avem deci de a face cu noțiunile de:

- război rapid sau război fulger;
- operație de tip rapid;
- acțiune de luptă de tip rapid.

Războiul rapid se declanșează în urma unei decizii politice adecvate și urmărește fie crearea unui *fapt împlinit*, prin realizarea surprinderii strategice, fie nimicirea în scurt timp a forțelor adverse sau punerea lor în imposibilitatea de a reacționa. Un astfel de război se duce, totdeauna, în superioritate tehnologică, de armate cu structuri elastice, moderne, cu mijloace de luptă foarte perfecționate, performante, pregătite din timp în sistemul strategiei acțiunilor rapide. Este un război ofensiv, și el presupune:

- supremație informațională;
- high-tech;
- realizarea surprinderii strategice sau tactice;
- coordonarea precisă a loviturilor din aer cu cele ale forțelor terestre, ale forțelor navale și ale forțelor speciale;
- operații și acțiuni de luptă de tip rapid;

Scenariul unui astfel de război ar putea fi următorul:

- realizarea rapidă a supremației informaționale;
- dezinformare;
- lovitură radioelectronică totală și complexă;
- lovitură aeriană complexă;
- operații aeroterestre și aeronavale rapide și surprinzătoare.

Numai Statele Unite ale Americii sunt în măsură, azi, să ducă un astfel de război de tip rapid, oriunde și oricând. Însă războaie de acest gen au mai existat și înainte.

Este vorba de războiul de 6 zile din 1967 dintre Israel, pe de o parte, și Egipt și Iordania, pe de altă parte, dus, mai ales, în superioritate strategică, doctrinar, prin acțiunile rapide ale aviației, care a atacat prin surprindere, dimineața, la o oră când adversarul nu se aștepta și era preocupat de rugăciune, și prin cele ale blindatelor care au realizat pătrunderi adânci, pe direcții, în genul celor făcute de diviziile blindate germane, în al doilea război mondial, în campaniile din Polonia și din Franța.

Dar prima capodoperă a războiului de tip rapid o reprezintă, fără îndoială, acțiunile forței antiirakiene în Golful Persic din ianuarie 1991. Este un nou tip de război, necunoscut până la acea dată în istoria omenirii. S-a obiectat că, de fapt, tot războiul n-a fost decât un spectacol, Irakul nefiind în măsură să riposteze unei asemenea forțe tehnologice. Ceea ce s-a petrecut în campania din martie-aprilie 2003 nu este decât o continuare a strategiei acțiunilor rapide din războiul anterior, de data aceasta punându-se în operă un concept nou, cel al *Războiului bazat pe Rețea*.

Dar tocmai aceasta este filosofia războiului de tip rapid. Elementul lui central și definitoriu constă în *zădărnicierea reacției*. Atunci când un astfel de obiectiv nu se poate realiza, războiul devine de durată. Atacul Irakului asupra Iranului este iarăși un exemplu edificator. Irakul și-a propus un război de tip rapid, încercând, ca și Israelul în 1967, să-i surprindă pe iranieni cu o lovitură aeriană masivă și puternică.

Ațiunea n-a reușit. În primul rând, pentru că n-a fost bine pregătită și, în al doilea rând, pentru că nu s-a asigurat complexitatea și completitudinea unei asemenea lovituri, Irakul fiind lipsit de tehnologiile ultramoderne pe care le presupune războiul rapid și de conceptul strategic necesar.

Și astfel, acest război s-a transformat în unul de durată, de uzură, care a ținut opt ani, fără a duce la vreun rezultat. Pierderile Irakului, în acest război, spre exemplu, au fost de un milion de morți și peste două milioane de răniți.

-Operația rapidă se caracterizează, în primul rând, prin capacitate de proiecție a forței și de sustenabilitate în teatru, printr-o mare independență, ceea ce reclamă, pe de o parte, acțiuni complexe, interarme, și, pe de alta, o strictă coordonare a tuturor forțelor participante. Toate operațiile se doresc a fi de tip rapid. Acest lucru nu este însă posibil. O operație de acest tip conține, de fapt, elementele unui război, întrucât, adesea, ea reprezintă punctul culminant al conflictului și vizează crearea *faptului împlinit*.

-Ațiunea de luptă de tip rapid poate fi o componentă a operației de tip rapid sau un moment al unei operații obișnuite. Astfel de acțiuni sunt frecvente în teatru și foarte diversificate.

Ideea “războiului paralel” a apărut din înțelegerea “inamicului” ca un “sistem” sau “organism”, care este în același timp mai mult și mai puțin complicat decât sistemul popor-stat-forțe armate descris de Clausewitz. Statul inamic are, cel puțin din punct de vedere teoretic, cinci componente organice esențiale, dispuse concentric, astfel: forțele militare regulate și cele mobilizate în situație de criză sau război, masa mare a populației civile care nu este direct combatantă, infrastructura de transport prin care se asigură tot ceea ce este esențial pentru națiune, fundamentele organice esențiale ale respectivei societăți situate la centru, conducerea sau mecanismul puterii care controlează întregul sistem.

Tocmai de aceea, susținătorii acestei idei se referă la aceste orbite sau inele concentrice ca fiind “cele cinci inele”. Ca într-un joc de cuburi magice aceste inele sunt la rândul lor compuse din cinci componente, pentru că e de la sine înțeles că, spre exemplu, forțele armate, dispuse de noi pe inelul exterior, au de asemenea o masă mare de oameni, o infrastructură specifică și un conducător sau un sistem de comandă și control. În această clasificare, întregul sistem și fiecare inel în parte are propriile centre de gravitate/puncte nodale. Conducerea, mecanismul de control, este un centru de gravitate atât al fiecărui inel cât și al sistemului întreg. Teoretic, succesul se realizează lovind simultan punctele nodale/centrelor de greutate ale fiecărui inel în parte, precum și ale sistemului în întregul său.

Prin contrast, războiul clasic “în serie”, este sau a fost un tip de război care a angajat fiecare inel al sistemului succesiv, lovind fiecare obiectiv “la rândul lui”, în serie, dinspre periferie către centru.

Războiul paralel a devenit posibil prin dezvoltarea fără precedent a aviației, sistemelor de lovire de mare precizie și a armelor netradiționale, întrucât acesta utilizează aviația și mijloacele de lovire la mare distanță pentru a putea distruge obiectivele inamicului, care nu reprezintă un obiectiv în sine, ci reprezintă mijlocul prin care se atinge scopul final, respectiv acela ca prin distrugerea sau avariarea acestor ținte să se obțină un efect strategic care duce la pierderea de către inamic a

capacității sistemelor sale organice, esențiale, de conducere sau de ducere a acțiunilor militare. Când aceste atacuri paralele se realizează concomitent, succesul operației este maxim. Acest tip de acțiuni poartă cu ele și un mesaj clar transmis inamicului, în special sistemului de conducere al acestuia, care trebuie neapărat înțeles.

Distrugerea sau paralizarea sistemelor militare sau capacității de luptă a inamicului este obiectivul propus în cadrul unor astfel de lovituri și se urmărește cu prioritate reducerea capacității de ripostă a inamicului până la un așa numit nivel în care acesta este în stare de șoc. De asemenea, astfel de acțiuni simultane asupra centrelor de gravitate va reduce la minim posibilitatea inamicului de a-și reface capacitatea în timp oportun pentru că ele nu vor avea numai un caracter de simultaneitate, dar și o viteză de execuție foarte mare, iar la nevoie – lucru puțin probabil – pot fi reluate.

Războiul paralel constă, deci, în lovirea simultană a centrelor de gravitate ale inamicului dispuse pe toate palierele sale organizatorice și acționale în scopul blocării capabilităților sale de reacție și obținerea scopului propus într-un timp scurt și cu pierderi minime. Pentru definirea spațiului în care vor evolua forțele și mijloacele de care se va dispune în viitor, următorii factori au o importanță deosebită: spațiul global (adică întreaga planetă) pentru care sunt elaborate concepții strategice și unde vor fi amplasate forțele și mijloacele ce formează diferitele eșaloane ale unor dispozitive acționale; spațiul unor zone de pe glob, inclusiv cele situate la mari depărtări între ele, unde se mențin sau se promovează și prin forța armelor interese politice, economice, spirituale etc.; pentru aceasta trebuie să existe mijloace adecvate de luptă armată (aeriene, navale, rachete, forțe de intervenție rapidă); spațiul de interes strategic este de regulă, o zonă sau o regiune terestră și maritimă din vecinătatea teritoriului național; spațiul național este definit cu claritate în reglementările juridice internaționale, strategia de securitate adoptată și în măsurile întreprinse la nivelul sistemului național de apărare.

Acum, când lumea trece din era industrială în cea informațională, multe din cunoștințele despre război au început să fie depășite. Aceasta nu înseamnă că va exista un vid. Pe plan mondial sunt centre de putere, evident în statele de tipul SUA, Rusia, China și alianțe unde se studiază reconceptualizarea conflictului militar al viitorului. În acest sens, sintagme precum “situație fluidă”, “doctrină fluidă”, “acțiuni de luptă fluide”, “câmp sau spațiu de luptă fluid”, sunt din ce în ce mai prezente în literatura de specialitate.

Spațiul de luptă implică acea capacitate de a vizualiza zona luptei, bătăliilor sau operațiunilor și modul în care forțele acționează indiferent dacă este vorba despre misiuni de luptă sau de ajutor umanitar. Dimensiunea, forma și densitatea spațiului de luptă al unei mari unități (unități) sunt variabile și influențate de misiune, inamic, teren, trupe proprii și forțe disponibile în timp ale ambilor adversari. Extinderea viitorului spațiu de luptă comun va consta din mulțimi de spații de luptă funcționale, cu categorii de forțe speciale aflate în ele care se intersectează și se suprapun. Această construcție conceptuală și reală a spațiului de luptă va oferi viitorilor comandanți o viziune coerentă a unui spațiu de luptă complet integrat, de dimensiuni maxime și va permite o interceptare simultană a țintelor printr-o mai mare varietate de sisteme de luptă integrate.

Sintagma de “*spațiu de luptă fluid*” trebuie abordată, în special, la schimbările deosebite care vor apărea în fizionomia războiului, prin introducerea tehnologiilor stealth, digitalizarea câmpului de luptă, noi sisteme și platforme de arme inteligente, senzori perfecționați, sisteme C4I ș.a. Reducerea efectivelor armatelor și a bugetelor militare, restructurările, reorganizările, redotările cu tehnică de vârf, profesionalizarea (aproape completă), apariția unor noi riscuri și amenințări, creșterea ponderii operațiilor altele decât războiul vor duce la schimbarea concepției de desfășurare a acțiunilor de luptă, la adoptarea de noi strategii (întrunite, multinaționale) și la o altfel de pregătire a forțelor armate, în timp de pace, de criză și de război.

În spațiul de luptă fluid, dispozitivele trupelor nu mai pot fi rigide, lineare sau circulare, ci asimetrice (nelineare). Lupta lineară, statică pe poziții, este considerată depășită și este categoric evitată. Câmpul de luptă modern nu mai acceptă linearitatea clasică, uniformitatea, cu fășii, aliniamente, raioane, adâncimi, linii etc.

Lupta are loc într-un spațiu multidimensional în care se desfășoară acțiuni asimetrice, caracterizate de mobilitate, dispersabilitate, descentralizare, manevrabilitate, flexibilitate și folosirea unei largi game de acțiuni terestre, navale, aeriene, spațiale, informaționale, psihologice și speciale, duse simultan la toate cele trei niveluri (strategic, operativ și tactic), continuu și într-un ritm alert, în scopul lovirii decisive a centrelor de gravitate și a punctelor decisive ale inamicului și al înfrângerii lui psihice și fizice.

Digitalizarea câmpului de luptă, modularea și simularea acțiunilor, câștigarea războiului informațional și psihologic, sunt deziderate ale marilor puteri, cu repercusiuni deosebite asupra fizionomiei luptei și a instruirii eficiente a armatelor (în timp de pace). Prin urmare, în sensul cel mai larg, spațiul de luptă fluid este definit de mobilitatea deosebită, viteza extraordinară a acțiunilor militare, încă din momentul angajării luptei, eficiența, manevra, anticiparea evenimentelor, dominarea câmpului de luptă și a inamicului.

Fluiditate mai înseamnă acțiuni simultane în 2-3 medii (prin operații întrunite, multinaționale și/sau independente), ritm înalt al ducerii acțiunilor de luptă, informații veridice obținute în timp real, decizii transmise foarte rapid, mijloace de lovire precise și de eficiență maximă, precum și trecerea rapidă de la un sistem de acțiuni la altul, de pe o direcție pe alta dintr-un mediu în altul. În același timp, fluiditatea înseamnă sistem al acțiunilor rapide, combinare a acțiunilor de război psihologic, informațional cu cele care țin de fluenta loviturilor din cosmos, din aer, de pe mare și de pe uscat, astfel încât să se realizeze o perfectă complementaritate la nivel tactic și strategic.

Războaiele din Golf poate fi luat ca un exemplu de război integrat într-o situație disproporționată, adică într-o situație în care reacția inamicului este cu totul neglijabilă. Acțiunile de luptă, după operația “*Desert Storm*” au căpătat un grad foarte mare de descentralizare, independență, coordonare și eficiență. Ele depind însă enorm de sistemul informațional, de gradul înalt de tehnicitate al mijloacelor la dispoziție, de existența armelor integrate cu mare putere de lovire, de posibilitatea lovirii simultane, rapide pe toată adâncimea teatrului de acțiuni militare. Spațiul de luptă fluid se prezintă ca o suprafață de teren determinată de posibilitățile maxime ale marilor unități/unităților, de a descoperi și angaja inamicul simultan la toate cele trei niveluri

ale artei militare (tactic, operativ, strategic), în minimum două medii simultan, în scopul lovirii decisive a centrelor de gravitate/punctelor decisive ale acestuia și al înfrângerii lui psihice. Ceea ce s-a petrecut în Golf, ca și în spațiul iugoslav se cheamă un război disproporționat.

Natura viitoarelor războaie este greu de prezis, însă se manifestă tot mai pregnant două tendințe importante :

Atunci cand totalitatea statelor lumii se înarmează cu armamente și echipamente tot mai sofisticate, ceea ce deschide posibilitatea izbucnirii unor conflicte sau războaie între forțe și mijloace bine pregătite, constituind varianta razboaielor simetrice.

2. Confruntarea forțelor regulate cu forțe neregulate, puse sub comanda unor centre de putere economică, religioasă, etnică ideologică etc., constituind varianta unor războaie asimetrice.

Asadar ne putem astepta intr-un viitor apropiat, la o perioadă de instabilitate primejdioasă în viața internațională, care poate atinge un nivel extrem.

Bibliografie:

- [1]. MUREȘAN, Mircea, TOMA, Gheorghe, *Provocările începutului de mileniu*, Editura Universității Naționale de Apărare, 2003.
- [2]. PAUL, Vasile, General, *Războiul secolului al XXI-lea*, Editura Militară, 1998.
- [3]. SICHITIU, Ioan, *Elemente de strategie*, Editura Cartea Românească, 1936.
- [4]. TOMESCU, Mircea, *Știința militară și doctrina militară*, 1937.
- [5]. GOROZEA, Traian, *Tendințe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane*, Editura Militară, București, 1991.
- [6]. FRUNZETI, Teodor, *Tipuri de războaie în epoca contemporană*, Editura A.I.S.M., București, 1996
- [7]. MARIN, Gheorghe, general, *Manevra strategică*, Editura Militară, București, 1982.
- [8]. *Concepte ale strategiilor militare contemporane*, Editura Militară, București, 1988.
- [9]. Centrul de Studii Strategice de Securitate, *Strategia integrală*, București, 2003.
- [10]. ȘUȚA, Ion, general, *Conducerea trupelor în războiul de apărare*, Editura Militară, București, 1978.
- [11]. SCHIPOR, *Războiul din Golf*, Editura A.I.S.M., București,
- [12]. VĂDUVA, Gheorghe, general de brigadă (r) dr., *Strategia acțiunilor rapide*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.

RĂZBOAIELE ENERGETICE ALE SECOLULUI XXI

Dr. Andriy VOLOȘIN*

Absolut neimportant, în prezent, în care parte curge petrolul. Important este cine decide în ce direcție să se scurgă. În geopolitică, un fapt determinant, este maxima: "intențiile nu spun nimic, posibilitățile sunt totul". Oswald Spengler

Cererea în creștere, de resurse energetice, a exacerbat concurența pe piața globală a energiei, ducând la o stare de război între principalii participanți. Fiecare se străduiește cel mai mult să-și asigure propriul viitor energetic prin impunerea propriilor reguli de joc, prin folosirea propriilor avantaje în concurență, prin controlul dacă nu este posibil în întregime, atunci cel puțin a unei părți din piața mondială de energie.

Conform prognozelor, cererea de energie primară va crește în anii 2008 – 2030 cu 55%. Rata medie anuală de creștere este de 1,8 %. Cererea va ajunge la 17,7 miliarde tone de petrol, în comparație cu 11,4 miliarde tone în 2007. Și, în acest secol, combustibilii fosili rămân principala sursă de energie primară. Petrolul și gazul își vor menține rolul de principal tip combustibil.

În țările în curs de dezvoltare, a căror economie și populație înregistrează un ritm accelerat de creștere, vor solicita o creștere de 74% din consumul mondial de energie primară. În China și India – 45% din această creștere, în țările OCDE – a cincea parte, țările cu economie de tranziție – restul de 6%.

În general, țările în curs de dezvoltare vor asigura 47% din creșterea cererii mondiale în 2015 și mai mult de jumătate – în 2030, comparativ cu 41% cererea de azi¹.

Transferul temei resurselor energetice în aria noii strategii a războiului energetic permite înțelegerea multor și numeroaselor explicații dificile, la prima vedere, legitime: de ce traseele conductelor de petrol și gaze trec pe acolo, unde, aparent (din punct de vedere economic), ele nu ar trebui să treacă; de ce “deodată” încep să se dezvolte depozite, situate în “zone nerentabile economic”, și lasă fără atenție altele, mai de perspectivă (din punct de vedere al costului de producție)? Care este relația dintre potențialul resurselor energetice ale unei țări și statutul său geopolitic în lumea modernă?

Natura actualii confruntări energetice nu poate fi privită numai în termeni economici, rupând-o de concurența globală interstatală și de geopolitică. În oceanul statisticii internaționale de consum de energie se ascund tendințele cele mai profunde ale antagonismului internațional.

* **Director adjunct la Institutul de cercetări economice internaționale L’viv, expert al Institutului național de cercetări strategice, Ucraina**

1 Олеарник П. Растущие аппетиты молодых гигантов (Oleiarlyk P. The growing appetite of young giants), http://www.rspenergy.ru/main/content.asp?art_id=3999.

Pe parcursul ultimului deceniu s-a schimbat în mod semnificativ compoziția de jucători și de corelare a forțelor în piața globală a resurselor energetice. Dacă încă din secolul trecut această piață rămânea în mare măsură bipolară², acum situația este diferită radical și se poate vorbi de o puternică tendință multipolară.

Majoritatea analiștilor consideră că motivele care au determinat o schimbare radicală a situației sunt:

Primul, Rusia are astăzi destulă putere și mijloacele necesare de a-și construi propria politică energetică, internă și externă, pe baza intereselor sale proprii de securitate, care prin definiție nu pot coincide cu ceea ce îi satisface pe concurenți. Astăzi Rusia este arhitectul noului model de complex energetic euroasiatic. Faptul că acest model poate fi realizat în cel mai scurt timp, nu mai reprezintă o îndoială pentru nimeni. Pentru această realizare, Rusia nu are nevoie numai de materiale și resurse tehnologice, mai important - de voință politică și politici de continuitate.

În al doilea rând, Europa unită de astăzi intru-totul demonstrează intenția sa de a demisiona din "serviciile" SUA asigurându-și (Europa) securitatea energetică. La Bruxelles se înțelege că a consolida securitatea energetică este prima condiție necesară pentru statutul geopolitic dominant al UE. În acest sens este dificil a nu fi de acord cu opinia unor experți, că Europa este "fundamental interesată în interacțiunea directă cu regiunile Orientului Mijlociu și de implementarea în acestea a propriei, independentă de SUA, de extracție a resurselor, dezvoltare a zăcămintelor euroasiatice și de transport a resurselor, pe cele mai sigure rute de transport din punctul ei de vedere. Ca urmare a recente diversificări a surselor energetice, Europa poate face acel salt energetic, nu în ultimul rând strategic și geopolitic, spre care ea tinde ca nou potențial subiect, să obțină o libertate mai largă în implementarea propriilor strategii geopolitice"³.

În al treilea rând, și Rusia, și Uniunea Europeană sunt ca niciodată înainte unite de dorința comună de a asigura mecanismul transnațional al exploatării resurselor energetice în întreg continentul Eurasia. Iar SUA, ceea ce este de la sine înțeles și rațional din punctul lor de vedere, dimpotrivă sunt interesate de menținerea status quo-ului.

În al patrulea rând, China și India sunt giganții mondiali ai economiei și ai piețelor energetice internaționale, în curs de formare. Dezvoltarea energetică în China și India a dus la transformarea sistemului energetic global, ca urmare a dimensiunii mari a acestor țări și a rolului lor în creștere în comerțul internațional cu combustibili fosili. În același timp, ambele țări sunt din ce în ce mai vulnerabile la schimbările din lumea piețele de energie. Ritmul de creștere economică impresionantă din China și India, în ultimii ani, au întrecut creșterile economiilor altor țări importante. Dezvoltarea economică rapidă a dus la o creștere bruscă în nevoile lor de energie, care sunt condiționate de importurile de resurse energetice.

În al cincilea rând, în sectorul estic îndepărtat al pieței energetice euroasiatice volumul cererii consumatorilor este pe deplin compatibil cu nevoile de consum ale

2 Основними покупцями енергоресурсів є США та країни ЕС.

3 Дугин А. Метафизика и геополитика // Наша власть: дела и лица. 10 (45). Октябрь 2004. (Dugin A. Metaphysics and geopolitics // Our power: business and individuals. 10 (45). October 2004.)

UE. În primul rând este vorba de țări precum Japonia și Coreea de Sud. În mod evident, perspectivele energetice ale acestor țări nu se pot fi realiza fără participarea Rusiei.

Tacticile razboiului energetic cu privire la particularitățile regionale

1) Asia Centrală

SUA și Occidentul sunt extrem de interesați de activitatea companiilor ruse de gaze naturale și petrol în Asia Centrală. O atitudine deosebit de negativă au demonstrat americanii la inițiativa Rusiei, cu privire la înființarea Organizației de Cooperare Shanghai, analog unui OPEC al gazului. Rusia nu este prima care susține această idee. Acum câțiva ani, Moscova a făcut deja o propunere Kazahstanului, Uzbekistanului, Turkmenistanului și Azerbaidjanului pentru a crea ceva similar. Dar acum, se pare, ideea poate găsi contururi reale, la fel ca în cazul OCS din care fac parte cele mai mari țări - exportatorii și importatorii de combustibil albastru. În afară de Rusia, Kazahstan și Turkmenistan sunt deja implicate activ pentru a construi o conductă de gaze spre China. Este de așteptat ca, în a doua jumătate a acestui an, China și Rusia să înceapă realizarea proiectului comun – construirea sistemului de transport de gaze "Altai". Acest sistem va face legătura între zăcămintele de la Yamalo-Nenetz și regiunea autonomă Syntzyan-Uygursc din China. Sistemul "Altai" profitabil pentru Rusia, deoarece include în exploatare o diversificare a exportului național de gaz și reduce dependența ei de țările de tranzit, care la începutul anului 2009 au încercat de a pune în aplicare propriile planuri de șantaj prin gaz.

Unul din principalii rivali ai Rusiei pe piața de petrol și gaze din Asia centrală este Kazahstan. Prin ocolirea repetată a Kazahstanului, Occidentul a reușit să capteze dorința acesti republici de a avea cât mai multe trasee alternative de transport pentru resursele sale enegetice, uneori neluând în considerare chiar strânsul parteneriat strategic dintre Astana și Rusia. Faptul că, Kazahstanul a început să colaboreze din ce în ce mai active cu China în această direcție, și de asemenea faptul că a semnat acordul privind participarea sa la proiectul Baku-Tbilisi-Geihan a adus noi speranțe UE și SUA, care au început să conștientizeze din ce în ce mai limpede importanța energetică a Kaahstanului.

Americanii au sugerat insistent guvernului acestei țări nevoia de a continua propria politică energetică. Și în această privință sunt gata să ajute Astana, în sensul declarației cu privire la parteneriatul energetic, care a fost semnată de către SUA și Kazahstan în decembrie 2001. Dacă pentru SUA, în prezent, în regiune, Kazahstanul este cel mai mare obiect de interes, atunci pentru UE un astfel de obiect este Turkmenistanul, care este chiar, mai puțin loial Rusiei decât Kazahstanul. Ideea construcției unei magistrale transcaspice aparține nu UE, ci SUA, care a propus-o cu mai mult de 10 ani în urmă. Dar atunci proiectul a fost subminat de conducerea Turkmenistanului și Azerbaidjanului. Dacă totul ar fi mers conform planului, atunci construcția magistralei transcaspice ar fi fost finalizată în 2010.

2) Regiunea caspică

Regiunea caspică este considerată adesea ca fiind a doua ca importanță după zona Golfului. Volumele producției de petrol pot fi comparate cu cantitățile de petrol

extras în țări precum Irak și Kuweit. Zonele limitrofe Mării Caspice și fundul caspic sunt bogate în hidrocarburi.

În prezent, există mai mult de douăzeci de exploatări de petrol și gaze și au fost identificate alte trei sute potențiale. Prognozele rezervelor de petrol, potrivit unor rapoarte, este de aproximativ 26 miliarde de tone, echivalentul a aproape 10% din rezervele mondiale (250-300 de miliarde de tone). La fel de impresionante sunt și volumele prevăzute la rezervele de gaze naturale - de la 8 la 12 trilioane de metri cubi. Companiile rusești (cu capital european) au o pondere de peste 10% la petrol și de aproximativ 8% la gaz. Cele mai multe exploatări și dezvoltări de câmpuri petroliere, de asemenea și cele mai mari proiecte petroliere realizate în prezent în regiune (nu fără participarea firmelor americane), se află în Azerbaidjan și Kazahstan. Experții estimează că, în 2012, pe primul loc la producția de petrol va fi Kazahstan – circa 55%, locul doi va fi ocupat de Azerbaidjan cu 32%, Federația Rusă și Turkmenistan în total aproximativ 13%⁴.

SUA intenționează să se consolideze temeinic în zona caspică și în special în Kazahstan. Se presupune că în următorii 10 de ani, volumul de investiții americane în sfera de producție, transport și prelucrare a petrolului kazah va fi de 190 de miliarde dolari. Ușor mai mică, dar nu mai puțin impresionantă este de așteptat o perfuzie de dolari în industria petrolieră din Azerbaidjan.

Partea americană face eforturi considerabile pentru a aduce petrol și gaze prin conducte de tranzit, în vecinătatea Rusiei, ocolind teritoriul rus. Această poziție este un element al strategiei geoenergetice euroasiatice a SUA, pentru a minimiza influența rusă în zona caspică și îndepărtarea Rusiei de rezervele de petrol și gaze. Pe plan mondial, ca urmare a unei astfel de strategii sunt ușor de explicat cauzele bolnăvicioase ale Washington-ului vis-à-vis de proiectul celor patru capitale, Moscova, Așgabat, Astana și Tașcent privind realizarea unui coridor caspic de petrol și gaze spre Europa de vest care va tranzita teritoriul Rusiei.

Problemele Iranului și Irakului din dorința de a proteja resursele de petrol și gaze din Orientul Mijlociu este motivul penetrării a multor tipuri de agenți de influență – de la organizații caritabile la alianțe politico-militare și organizații ale țărilor care nu au declarat aceasta regiune zonă a propriilor interese naționale. În conformitate cu "Independent Military Review", în regiunea caspică cu excepția SUA, Marea Britanie și Turcia, state ca Germania, China, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Japonia au devenit vizibil prezente. Notabil este faptul ca în prezent companiile internaționale controlează aproximativ 27% din rezervele de petrol și aproape 40% din cele de gaze, dar nu intenționează să se oprească aici⁵.

În programul "Garda caspică", SUA intenționează să investească 135 mil. dolari pentru dezvoltarea Forțelor Navale Militare ale Azerbaidjanului și Kazahstanului. "Esența acestui program – observau mai departe experții 'Independent Military Review' – este de a crea un sistem integrat de control al regimului din aer,

4 Oil-and-gas resources of the Caspian region //US Energy Information Administration, 2006; US Western Geophysical.

5 Цыганок А.Д. Прикаспийский регион вчера и сегодня // Независимое военное обозрение. 18 мая 2007. (Tsyganok AD Caspian Sea region yesterday and today / / Independent Military Review. May 18, 2007.)

pe apă și la frontierele terestre din Azerbaidjan și Kazahstan, și de răspuns rapid în caz de urgență, inclusiv la amenințările teroriste de atac asupra instalațiilor petroliere. De fapt SUA, înființează în mod activ în jurul Iranului, teritorii de rezistență proamericane cu infrastructura militară⁶.

3) Balcanii

Peste țările peninsulei balcanice trece cel mai scurt drum de la Europa la resursele din sud-vestul Asiei și Orientul Mijlociu, prin urmare aici este cea mai mare densitate regională de conducte transnaționale pe unitatea de suprafață din întregul continent Eurasia. Acest lucru explică în mare măsură conflictualitatea modernă din Balcani.

Evidențiem principalele conducte strategice de petrol transnaționale, ce traversează peninsula:

- inițiat și construit cu participarea activă a Germaniei, una care a început din portul Constanța (Romania) și mai departe urmând București, linia Dunării la Belgrad și Budapesta, apoi spre Austria și Germania;

- fosta conductă sovietică “Prietenia”, prin care se transporta petrolul către fostele țări socialiste ale Europei Centrale; astăzi deja prin susținerea UE, a crescut lungimea de conducte în vest până la orașul italian Trieste;

- magistrala de la Marea Neagră din portul Burgas (Bulgaria) prin Skopje (Macedonia) la portul adriatic Durres (Albania), mai departe prin strâmtoarea Otranto la porturile Bari și Brindisi (Italia), de unde petrolul prin mare alimentează țările din vestul și nordul Europei; astăzi, această magistrală pentru Europa, din punct de vedere strategic are cea mai mare importanță;

- conducta petrolieră, care e o ramură anterioară magistralei din orașul Tetovo (nordul Macedoniei), apoi trece prin Kosovo, la Belgrad, Zagreb până la Ljubljana; UE a elaborat deja un proiect orientat spre această linie în direcțiile Germaniei, Franței, Belgiei și Olandei (această magistrală este în prezent a doua ca importanță pentru aprovizionarea energetică a Europei).

Coridorul energetic al Balcanilor rămâne o sursă de conflict geopolitic pe teritoriul actual al Europei. Și este destul de evident, că “aici se pot ghici bazele alianțelor ‘vechii’ și ‘noii’ Europe cu Washingtonul și politica Occidentului în relațiile cu Rusia”⁷.

SUA, legând de gâtul Europei autonomia Kosovo a încercat să-și creeze o bază, de unde se poate bloca comerțul maritim în Marea Mediterană, și să efectueze operațiuni de menținere a păcii în țările mediteraneene, dar să și obțină un punct puternic de acțiune în Europa unită.

6 In the plans of Washington - was the inclusion in the medium term in such areas and Abkhazia, although the unrecognized republic of geographically does not belong to the Caspian region, but the geopolitical space is not always the same as geographical.

7 Андреев П. Коридоры смерти (P. Andreev Corridors of death) (<http://www.novopol.ru/phorum-list6-theme997.html>).

4) Nord

Arctica de asemenea devine o scenă a războiului energetic, astfel că, țări rivale o includ în cursa pentru controlul asupra resurselor Polului nord și a celor care sunt ascunse în ocean. Conform unor date, obținute ca rezultat al cercetării oamenilor de știință din diferite țări, numai în adâncimea platoului continental arctic sunt concentrate cel puțin 113 miliarde tone hidrocarburi combustibili – petrol și gaze naturale. Pentru comparație: una din cele mai bogate țări în resurse – Arabia Saudită – are aproximativ 43 miliarde tone de astfel de resurse, Rusia – 51 miliarde (în principal din gaz), Iran – 33 miliarde tone. Totalul din subsolul țărilor lidere care au rezerve de hidrocarburi, nu este mai mare de 160 de miliarde de tone. Totuși, este greu de estimat dimensiunea resurselor Arcticii.

Pentru dreptul de a considera Arctica propriul teritoriu își exprimă pretențiile Rusia, SUA, Canada, Danemarca și Norvegia. Disputa dintre ei s-a exacerbat după ce la sfârșitul lunii iulie 2007, când expediția rusească de știință și cercetare ce a fost trimisă din Murmansk la Polul Nord a dovedit că acele creste subacvatice Lomonosov și Mendeleev, care se întind în direcția Groenlandei, în sens geologic este o extindere a platformei siberiene.

Canada și Danemarca, de asemenea, au trimis o expediție de cercetare în Arctica, încercând să dovedească cum că acea creastă Lomonosov, pe care o pretinde Rusia, se leagă de insula canadiană Ellesmere și de Groenlanda controlată de Danemarca.

Canada așteaptă să conecteze la teritoriul ei 310 mii mile pătrate de teritoriu marin arctic cu rezerve de hidrocarburi și alte minerale. Danemarca pretinde 62 mii mile pătrate. Norvegia de asemenea a efectuat un studiu sonar și speră să obțină 96 mii mile pătrate din Arctica și și-a rezervat dreptul de a extinde acest domeniu, mai târziu.

În Oceanul Arctic, Rusia, în afara zonei sale economice de două sute de mile, poate pretinde 1,2 milioane km² platou continental, unde potențialele rezerve de hidrocarburi, după unele estimări ar fi în jur de 10 miliarde tone combustibili.

Dar problema este că, în conformitate cu convenția ONU privind dreptul marin, limita zonei economice a unui stat se definește ca fiind până la două sute de mile. Extinderea zonei este posibilă numai în cazul, dacă platoul național continental trece după limita zonei celor două sute de mile. Deci, în bătălia pentru resursele energetice ale Arcticii în toate țările ar trebui să fie mai puternice, dovezi fundamentate științific, că platoul din Oceanul Arctic este o extensie a platformelor lor continentale.

“Cleștele gazului” pentru Europa

Rusia este în căutarea unor parteneri speciali în Europa pentru organizarea de mari centre pentru furnizarea gazelor naturale, așa-numitele hub-uri de gaze. Ca aliați tactici în războiul gazului din teatrul european au fost aleși Germania (proiect North stream) și Italia (proiect South Stream). În sens figurat, Rusia prinde Europa în “cleștele gazului”, ce se formează din aceste două proiecte. Astăzi în SUA acest “clește al gazului” este considerat ca instrument rusesc de monopolizare a aprovizionării cu resurse energetice a Europei.

SUA și Polonia au acuzat Germania de o politică egoistă și că nu ține seama de solidaritatea europeană. Prin poziția lor și-au exprimat consimțământul Suedia, Lituania și Estonia (ce-i drept, ultimele au pretențiile lor la proiectul North Stream). Construcția gazoductului ruso-german, cu ocolirea Poloniei, a fost comparată la Varșovia nici mai mult nici mai puțin cu Pactul Ribbentrop-Molotov. Ca o opoziție la alianța ruso-germană a gazului, Polonia a avansat cu o idee foarte agresivă de formare a unui 'NATO energetic'.

Rusia înțelege că, pentru umplerea conductelor nord și sud este necesară o sursă importantă de materii prime. În acest sens, geopolitica Moscovei se îndreaptă spre fostele republici sovietice - Turkmenistan, Kazahstan, Uzbekistan, Azerbaidjan. Cu toate acestea, există evoluții și în țări mai îndepărtate. În special în Iran, unde partea rusă va dezvolta zăcămintul Pars de Sud - unul dintre cele mai mari din lume, pe care SUA și țările UE l-au avut în vedere pentru proiectul Nabucco. Conducta de gaz Nabucco, care trebuie să treacă prin Georgia și Turcia spre Europa Centrală, - este cel mai economic mod de transport al gazelor naturale din Azerbaidjan în Europa, decât proiectul concurent al Gazpromului 'South Stream'. Cu toate acestea, alianța Rusiei cu Iranul pune o cruce posibilității de realizare a proiectului Nabucco. În plus - din nou - nu fără efort din partea rusă - la proiect a intrat oficial compania franceză Gaz de France. În acest moment, poziția sa competitivă, în raport cu "South Stream" ce se realizează de Rusia în colaborare cu Italia, Bulgaria, Ungaria și Serbia devine remarcabil mai slabă⁸. Astfel în Rusia a apărut reală posibilitatea de a se consolida în Balcani.

Astfel, cooptând Iranul la interesele sale economice și neoferind posibilitatea concurenților din Europa și SUA să se dezvolte acolo, trebuie luat în calcul și faptul că regimul iranian este imprezvizibil și că el dezvoltă un program nuclear cu caracter militar. De aceea, actualmente, Rusia riscă foarte mult să obțină un vecin greu de controlat și cu armament serios. Aceasta va destabiliza toată situația în Orientul Mijlociu și nu numai acolo. Adică Rusia merge la un risc geopolitic imens.

Perspective euro-asiatice ale pieței resurselor energetice

Sectorul european al pieței energetice Eurasia va rămâne pentru Rusia, unul dintre cele mai importante în următorii 20-25 de ani. În prezent, Rusia are un dialog energetic profitabil cu UE și cu alte țări ale Europei.

Actualul proces de liberalizare a pieței europene de gaz nu poate să nu influențeze exportul de gaz rusesc în UE. Sub amenințare este sistemul tradițional al contractelor bilaterale și sistemul "take and pay". Se manifestă o tendință de reducere a pieței sectorului de gaze cu stabilirea tradițională a prețurilor în baza contractelor pe termen lung, și de creștere a comerțului spot cu formarea prețurilor la bursă. După cum menționează majoritatea analiștilor ruși, crearea noilor condiții pentru concurența furnizorilor de gaze sunt direcționate către a obliga producătorii ruși de a

⁸ Support governments of transit countries does not guarantee the timely construction of 'Southern stream'. 'Gazprom' repeating the mistakes it has made in establishing the Northern 'flow'. For the construction of the pipeline will require the consent of Ukraine and Romania. But to ban it either Romania or the Ukraine may not be - they can only delay the start of construction.

face concesiile substanțiale și pot determina o scădere a exporturilor rusești de produse petroliere.

În condițiile liberalizării pieței de gaze naturale în Europa și, ținând seama de perspectivele de a forma un singur spațiu de energie, volumul exporturilor de petrol și de furnizare de gaze din Rusia către Europa poate să ajungă în 2010 la 140-150 de milioane de tone de petrol și de 200-210 de miliarde de metri cubi de gaz.

Un alt motiv pentru o posibilă reducere pe termen mediu, a exporturilor de petrol rusești spre Europa este: calitatea de nivel scăzut a produselor petroliere, costuri mari de tranzit, și de asemenea o scădere a volumului exportului resurselor energetice datorită creșterii cererii interne. Până în 2020, volumul livrărilor externe de produse petroliere poate să scadă la 50 milioane tone față de 85 milioane tone în 2007.

Cererea, ce crește în timp, de gaze ale economiilor naționale ale țărilor din Asia- Pacific, ar putea evolua promițător în politicile de diversificare a rutelor de aprovizionare cu gaze în direcția sectorului asiatico – Pacific a pieței euroasiatice a resurselor energetice.

Dacă pe termen scurt – un an jumătate sau doi – SUA depășesc recesiunea economică, atunci în acest caz se poate aștepta la creșterea nevoilor de resurse energetice. America de Nord poate deveni pentru Rusia o piață stabilă de desfacere de petrol și gaz lichefiat.

China, Japonia, Coreea, India sunt cele mai promițătoare piețe de gaze naturale, petrol, tehnologie și de producție ciclică a combustibilului nuclear din Asia de Sud și Pacific, sectoare ale pieței energetice Eurasia. Se anticipează că, până în 2020, numai o fracțiune din sectorul Asia-Pacific a exporturilor rusești de petrol ar putea crește de la actual de 3% la 30% și de gaze naturale - până la 15%.

Referitor la sectorul Orientului Apropiat a pieței euroasiatice a resurselor energetice și a piețelor externe, în relația cu ea (piața euroasiatică), din Africa de Nord și America Latină, în condițiile în care mișcarea pe scena politică și social-economică a mai multor state ne permite să ne așteptăm la creșteri ale importurilor de echipament pentru Teka și la creșterea cererii de servicii tehnologice către companiile energetice rusești.

Tehnologia expansiunii geoenergetice

Având în vedere creșterea nevoilor țărilor dezvoltate de resurse energetice și încercările de a obține independență energetică, în momentul actual strategia concurenței în oricare parte din piața internațională a resurselor energetice se realizează în următoarele direcții cheie:

- controlul resurselor energetice;
- accesul piețelor;
- controlul rutelor de transport;
- dominarea concurenței.

Pentru a atinge acest obiectiv se folosesc metode tradiționale (exportul corupție, metode opace de a face afaceri, transferuri financiare în umbră) și noi – de bifurcare - metode de inducere a luptei în concurență care se bazează pe filosofia de instabilitate și haos.

Tehnologia acțiunii concurenților pentru promovarea proiectelor lor pe piața energiei arată aproximativ după cum urmează. La început se culeg informații, se face un studiu de personal, se organizează grupul de lobby și canalele, apoi se face o propunere de proiect cu sprijin diplomatic. Se organizează un sistem de afaceri, în funcție de interesele individuale ale persoanelor responsabile pentru adoptarea deciziilor necesare. O rețea de societăți mixte - companii, ca structuri intermediare. Se deschide nivelul politic, se realizează o masivă susținere informațională (posesia unor informații, în special pentru participanții la procesul de negociere, permite o gestionare mai eficientă a situației) acoperire politică și vizibilitate a proiectului în funcție de interesele naționale. Pentru realizarea schemei se folosește un ‘pachet dur’ standard: presing politic, corupția, șantajul, criminalitate în proporțiile cerute, sub patronajul serviciilor speciale.

Trăsătură distinctivă a tehnologiei moderne este accesul la un nivel guvernamental ridicat, care aprobă responsabil deciziile politice și economice, cu schemele lor de sugestie ce țin cont de interesele lor, prin anume “propuneri, care nu poate refuza”. Canalele oficiale și neoficiale, organizate ca formale și informale, întâlniri de afaceri, convorbiri telefonice cu personalități politice și publice în scopul de a anula sau a adopta deciziile necesare pentru succesul proiectului de luare a deciziilor și acțiuni viitoare. Cele mai bune rezultate, această tehnologie o dă în spațiul ex-sovietic, deoarece corupția totală specifică practice tuturor țărilor acestui areal afectează elitele politice indiferent de culoarea lor în special pe cele care ajung la putere sau urmează să vină la putere.

Pentru realizarea proiectelor pe termen lung se creează un sistem politic diversificat de asigurare a intereselor, cu scopul de a minimaliza posibilele pierderi în cazul schimbării regimului politic sau a grupurilor care ajung la putere.

În 999 de cazuri din 1000 de firme de intermediari care apar în tranzacțiile de energie, acestea sunt mai mult decât simpli agenți intermediari. Firmele intermediare reprezintă mecanisme ale diferitelor interese, mecanisme ale împărțirii profiturilor la negru, mecanisme ale finanțării ascunse ale diferitelor partide politice, fonduri sau politicieni. Acest lucru a fost deosebit de clar evidențiat în timpul recentului conflict al gazelor dintre Rusia și Ucraina.

Conducerea activelor naționale energetice se realizează cu ajutorul atragerii juridice sau cooptarea de active paralele din sectorul de servicii, așa zișii clasteri de sector prin acordarea acestora de credite subvenționate în scopul de a realiza un mecanism de faliment iar acoperirea creditului se face în baza activelor din ramurile de servicii.

Astfel, în ultimii ani în lume a crescut îngrijorător tendința de păstrare stabilă și în totalitate de către țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare a resurselor energetice, aceste stând la baza independenței și bunăstării economice. Din păcate aceste războaie energetice pacifiste, se transformă de cele mai multe ori în conflicte militare reale. De acolo a apărut tendința de creere a propriilor zone de influență atât din partea țărilor furnizoare cât și din partea țărilor consumatoare. Această tendință nu a putut fi rezolvată nici de încercările de a trece la surse alternative de energie, deoarece tehnologii eficiente în acest domeniu la un moment actual nu există, iar în viitorul apropiat e greu de crezut că vor apărea. Plecând de aici, societatea

internațională trebuie să dezvolte urgent și neapărat noi reguli ale jocului pe piața energetică, destinate tuturor jucătorilor care asigură evitarea metodelor de forță atât politică cât și militare pentru rezolvarea problemelor energetice.

EFECTELE CRIZEI FINANCIARE ACTUALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Marin-Claudiu BIBIRIȚĂ*

The current international financial crisis, which seems to be the most difficult one since the Great Recession in 1930, has brought the entire world financial system to the brink of disaster and it is held on with great difficulties.

*This crisis, called the **suprime** crisis, has been determined by the rapid dropping of cash-deposits on the global credit market and banking system, caused by the failure of the companies which invested in subprime mortgages (especially of high-risk).*

It can seriously affect the national security because of the economic component which is directly involved in guaranteeing a secure national environment. A wrong tackling of the economic matters and of the measures adopted by the governors in order to prevent the crisis can incalculably bear on the national security.

Political stability and decision-making factors' cohesion in taking immediate action for limiting the effects of the financial crisis have a crucial importance for the national security of Romania.

Apariția și evoluția crizei financiare

Termenul de *criză financiară* definește situația în care instituții sau bunuri financiare își pierd brusc o parte semnificativă din valoarea lor.

Criza financiară internațională actuală, care pare să fie cea mai mare de la Marea Recesiune din 1930, nu se limitează doar la o anumită companie sau la un anumit segment al sistemului financiar, ci a adus întregul sistem financiar mondial în pragul dezastrului și este ținută sub control cu mari dificultăți. Acest fapt va avea consecințe pe termen lung, nefiind vorba doar de un fapt izolat, ci de sfârșitul unei epoci. „Idea unei piețe atotputernice fără intervenții politice este o nebunie... epoca autoreglementării s-a terminat. S-a sfârșit și cu *laissez-faire-ul*”, a declarat Nicolas Sarkozy, președintele Franței¹.

Această criză, numită *criza subprime*, este o criză financiară determinată de scăderea bruscă a lichidităților pe piețele globale de credit și în sistemele bancare, cauzată de eșecul companiilor care au investit în ipotecile subprime (cu grad ridicat de risc).

Realitatea prezentă, caracterizată inițial prin turbulențe financiare devenite, ulterior, o adevărată criză financiară internațională, ne arată că responsabilii momentului cu politica monetară, sunt aceiași care ar fi putut interveni înainte ca fenomenul să ia amploare.

Aprecierile calitative de ordin general privind cauzele actualei crize financiare nu pot fi dissociate de conduita unor politici macroeconomice cu efecte globale². În acest context nu putem face abstracție de modul în care a fost condusă politica

* **Colonel, doctorand, Ministerul Apărării Naționale**

1 EU Observer.com, 26 septembrie 2008.

2 Fred Burton and Scott Stewart. Workplace violence: myths and mitigation – Stratfor.

monetară americană. Anvergura efectelor politicii monetare americane nu trebuie apreciată doar prin caracterul pur al economiei de piață, ci și prin rolul internațional al dolarului american ca mijloc de plată, monedă de rezervă și refugiu investițional. Ca urmare, politica băncii centrale americane (FED) a depășit demult interesul american, iar deciziile FED ‘emoționează’ prin așteptările pe care le creează.

În perioada 2003-2007, economiile spațiului occidental au cunoscut o perioadă de creștere economică, inflație scăzută și acces la resurse financiare relativ ieftine care au încurajat creșterea cererii de resurse financiare și a investițiilor directe la nivel global, în special în cazul statelor cu economii emergente. Pe de altă parte, modelele de dezvoltare economică care au fundamentat rolul organismelor economice internaționale în relația cu anumite state³ (în special a celor considerate cu economii emergente dar și a statelor sărace sau în curs de dezvoltare) s-au dovedit a fi depășite de inițiativele de afirmare politico-economică a unor actori cu ambiții regionale sau globale. Aceștia din urmă au utilizat parteneriate bilaterale și mecanisme de sprijin reciproc prin care au diminuat rolul unor organizații financiare internaționale precum Fondul Monetar Internațional sau Banca Mondială⁴.

Implicații de securitate la nivel mondial și european

Mediul de securitate internațional a fost caracterizat de evoluții neliniare, cu soluții pe termen scurt, care au erodat credibilitatea politică a principalilor actori implicați (în special SUA) și au evidențiat lipsa unei viziuni strategice aplicate la nevoile reale de dezvoltare economică și de asigurare a securității la nivel mondial. În aceste condiții, se constată o accelerare a proceselor de difuzie a puterii la nivelul sistemului de relații internaționale și o asimetrie între puterea și capacitatea de influență a principalului actor global - SUA.

În condițiile în care unii specialiști compară evenimentele de pe piețele internaționale cu un “9/11 financiar”, efectele acestora par să favorizeze Federația Rusă, care, deși nu este imună la criza financiară, este în schimb mult mai bine pregătită decât multe alte state să depășească perioada dificilă⁵. Sub “acoperirea” crizei financiare și în condițiile preocupărilor curente ale S.U.A. (Irak, Afganistan, criza financiară), șansele ca Federația Rusă să-și extindă influența în această perioadă sunt ridicate.

Dacă în vremuri de recesiune oamenii renunță mai întâi la bunurile de lux, aceștia nu pot însă renunța, decât foarte greu, la elemente situate mai aproape de baza piramidei lui Maslow, precum produsele energetice necesare încălzirii locuințelor etc. Astfel, resursele energetice proprii poziționează Moscova foarte favorabil, din punct

3 Haiduc Simona, Instabilitatea nu este pacoste pentru toate companiile, Financiarul http://www.financiarul.com/articol_18163/instabilitatea-nu-este-pacoste-pentru-toate-companiile.html

4 Pisani-Ferry Jean interviu de Speteanu Ioana - Financiarul - *Lobby la nivel înalt pentru FMI* http://www.financiarul.com/articol_17847/lobby-la-nivel-inalt-pentru-fmi.html

5 Rusia a adoptat o strategie de dezvoltare a piețelor financiare http://www.tmctv.ro/articol_55371/rusia_a_adoptat_o_strategie_de_dezvoltare_a_pietelor_financiare.htm

de vedere al veniturilor certe pe care un stat le poate obține, comparativ cu alte state dezvoltate ale lumii, chiar și în vremuri de criză economică.

Se poate aprecia că Moscova își va manifesta supremația în domeniul resurselor energetice în Europa, având șansa de a acționa după bunul plac în perioada de criză/recesiune. Rusia va folosi capitalurile de care dispune pentru ‘a ajuta’ financiar, iar ulterior a **subordona**, statele afectate de criza financiară și își va accentua acțiunile de divizare a aliaților europeni ai S.U.A.

“Actuala criză financiară ar putea încheia statutul de lider economic mondial al S.U.A.”, a afirmat într-un interviu ministrul german de finanțe Peer Steinbrueck, în data de 25.09.2008.

Implicații asupra securității naționale

Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și statului român și un obiectiv fundamental al guvernării, având ca domeniu de referință valorile, interesele și obiectivele naționale. „Securitatea națională este un drept imprescriptibil, care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională și se înfăptuiește în contextul construcției europene, al cooperării euroatlantice și evoluțiilor globale”⁶.

Conceptul de securitate națională a evoluat și s-a modificat ca urmare a fenomenelor transnaționale care caracterizează etapa actuală și a pluralității originii și naturii noilor riscuri și amenințări. În prezent, securitatea se identifică cu protecția a tot ceea ce afectează bazele însele ale statului român și ale organizațiilor la care a aderat.

Politica de securitate a României, în condițiile în care țara noastră are dublă calitate de membru al Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene, se înscrie în politica de securitate a comunității euroatlantice și are la bază un ansamblu unitar de principii, direcții de acțiune și modalități de realizare a obiectivelor strategice menționate în Strategia de securitate națională a României, în vederea promovării intereselor naționale.

În contextul în care Strategia de Securitate a României subliniază faptul că, împreună cu prevederile Constituției, „se așează la temelia eforturilor vizând construcția securității și prosperității poporului român valori precum: democrația, libertatea, egalitatea și supremația legii; respectul pentru demnitatea omului, pentru drepturile și libertățile sale fundamentale; identitatea națională și responsabilitatea civică; pluralismul politic; proprietatea garantată și economia de piață; solidaritatea cu națiunile democratice; pacea și cooperarea internațională; dialogul și comunicarea dintre civilizații”⁷, se poate trage concluzia că toate aceste elemente sunt intercorelate și trebuie oferite și garantate de către Statul Român.

Este dificil de apreciat atât durata și amploarea efectelor prezentei crize financiare, cât și implicațiile pe care aceasta le va avea asupra securității naționale. Putem însă, prin interpretarea posibilelor efecte ale crizei financiare, laolaltă cu

6 Strategia de securitate națională a României, București, 2007.

7 Idem.

interpretarea elementelor ce stau la baza conceptului de securitate națională, să presupunem care ar putea fi efectele asupra securității naționale a României.

O economie stabilă nu poate exista fără securitate și, de asemenea, nici securitatea nu poate fi stabilă fără o economie sănătoasă. În contextul actual al globalizării economice, acest fenomen „influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce privește geneza noilor riscuri și amenințări, cât și a apariției diferitelor oportunități”⁸, așa cum este menționat în Strategia de Securitate a României. În acest mediu, niciun stat nu se poate izola sau declara neutru și nici nu este la adăpost dacă rămâne în afara proceselor globale. Securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile ce îi revin. Observăm că, în această situație a globalizării economice, garanția unei securități eficiente reiese fără îndoială din faptul că securitatea națională este strâns legată de economia globală.

Astfel, fiind în fața unei crize financiare (cu potențial de a deveni economică) la nivel mondial și interpretând prevederile Strategiei de Securitate a României, putem afirma că această criză financiară poate amenința securitatea națională a Statului Român.

Este evident că pentru a păstra nivelul securității naționale la cele mai înalte standarde și deziderate, Statul Român nu trebuie să se gândească numai la latura economică, dar și la componentele sociale, de apărare, educație etc. Toate aceste domenii însă pot fi afectate cu ușurință de disfuncționalități înregistrate pe latura economică. Întrucât problemele economice sunt generatoare de probleme sociale, probleme cu consecințe grave ce pot afecta stabilitatea statului, acestea trebuie îndepărtate și menținute, dacă este cazul, sub controlul său, până la dispariția lor. Lipsa productivității, lipsa locurilor de muncă, lipsa cererii de bunuri sunt toate elemente care, deși sunt de natură economică, afectează în mod evident componenta socială și, împreună, afectează securitatea națională.

Nu trebuie neglijat nici faptul că, pentru asigurarea securității naționale, Statul Român are nevoie de sume de bani necesare funcționării sistemului de securitate pe toate componentele și palierele lui. Aceste sume necesare bunei funcționări a sistemului de securitate sunt generate de la Bugetul de Stat. În cazul în care nivelul sumelor încasate scade datorită unor disfuncționalități ale sistemului economic, este evident că și sumele repartizate pentru funcționarea sistemului de securitate se vor diminua corespunzător.

De asemenea, o modificare a configurației leadership-ului mondial, urmare a acestei crize financiare, poate determina o reorientare a priorităților în domeniul securității a aliaților României. Astfel de schimbări ar putea necesita ajustarea poziționării țării noastre pe scena relațiilor internaționale⁹ și, implicit, a politicilor din domeniul securității și apărării.

8 Idem.

9 The economist print edition 18 Sep 2008 *GLOBALISATION A bigger world*
http://www.economist.com/specialreports/displayStory.cfm?story_id=12080751

Concluzii

Criza financiară poate afecta grav securitatea națională, întrucât, așa cum am arătat anterior, componenta economică este direct implicată în asigurarea unui mediu național securizat.

O primă modalitate pentru evitarea transformării crizei financiare într-una economică, cu implicații incalculabile pentru securitatea națională, este stabilitatea politică. Stabilitatea politică și coerența factorilor de decizie în adoptarea măsurilor imediate pentru limitarea efectelor crizei financiare sunt de o importanță crucială pentru securitatea națională. Numai un element politic stabil și coerent, care să adopte măsuri raționale și eficiente la nivel economic, poate să contribuie în mod real și definitiv la asigurarea securității naționale.

O altă componentă esențială, în depășirea fără probleme a perioadei imediat următoare, o reprezintă atitudinea adoptată de mass media față de criza financiară și potențialele ei efecte. O abordare greșită a problematicilor cu caracter economic pe care România le va avea de înfruntat în viitorul apropiat, precum și a măsurilor adoptate de guvernanți în vederea înlăturării acestora, poate avea efecte majore asupra securității naționale. De aceea, pentru depășirea perioadei de criză și evitarea panicii, este recomandată prezentarea obiectivă a evenimentelor.

Nu în ultimă instanță, pentru asigurarea stabilității securității naționale, statul va trebui să adopte măsuri care ar putea fi interpretate ca intervenționiste la nivelul economiei de piață. Însă aceste intervenții sunt imperios necesare pentru o bună funcționare a sistemului. În acest sens, pe lângă obligațiile asumate față de NATO și UE, statul va trebui să ia măsuri concrete de înlăturare a efectelor crizei financiare. Aceste măsuri se pot referi la extragerea, transportul și gestionarea resurselor strategice, îmbunătățirea infrastructurii, producția de alimente și alte produse necesare acoperirii nevoilor de bază ale populației, intervenții în sistemul bancar și al asigurărilor sociale și de sănătate, producția de armament.

Este, de asemenea, cunoscut faptul că, în perioadele de criză, populația, în dorința de recalificare profesională și în speranța păstrării sau obținerii unui nou loc de muncă, se va îndrepta din nou către școală. Din aceste considerente, statul are responsabilitatea de a asigura accesul persoanelor dornice de perfecționare la programele de învățământ oferite de sistemul de învățământ național.

Statul Român va trebui să adopte măsuri clare și eficiente pentru a înlătura nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, precum și pentru a reduce starea de sărăcie cronică și discrepanța dintre clasele sociale.

În scopul minimizării efectelor negative ale crizei financiare și ale potențialei crize economice, clasa politică, cu sprijinul susținut al societății civile, va trebui să adopte toate măsurile necesare și utile, chiar dacă acestea pot avea caracter radical/intervenționist. A ține sub control acest fenomen implică satisfacerea atât a nevoilor de echilibru social, cât și a celor de securitate a națiunii.

Bibliografie:

- [1] EU Observer.com, 26 septembrie 2008
- [2] BURTON Fred and Scott STEWART. *Workplace violence: myths and mitigation* – Stratfor.
- [3] Haiduc Simona, *Instabilitatea nu este pacoste pentru toate companiile Financiarul*, http://www.financiarul.com/articol_18163/instabilitatea-nu-este-pacoste-pentru-toate-companiile.html
- [4] Pisani-Ferry Jean interviu de Speteanu Ioana - Financiarul - *Lobby la nivel înalt pentru FMI* http://www.financiarul.com/articol_17847/lobby-la-nivel-inalt-pentru-fmi.html
- [5] *Rusia a adoptat o strategie de dezvoltare a piețelor financiare* http://www.tmctv.ro/articol_55371/rusia-a-adoptat-o-strategie-de-dezvoltare-a-pietelor-financiare.html
- [6] **Strategia de securitate națională a României**, București 2007
- [7] The economist print edition 18 Sep 2008 *GLOBALISATION A bigger world* http://www.economist.com/specialreports/displayStory.cfm?story_id=12080751

CONFLICTUL ISRAEL-PALESTINA - DE LA ACȚIUNI TERORISTE LA RĂZBOI

Teodor POPA*

După decenii de conflicte, Orientul Mijlociu este din nou pe un butoi de pulbere cu fitilul aprins. Astfel, la sfârșitul anului 2008 am asistat la o escaladare a violențelor armate, de nivel regional în care Israelul a pregătit și desfășurat o adevărată ofensivă împotriva unei organizații cunoscută ca teroristă, despre care a afirmat că l-a atacat.

Am asistat de fapt la o campanie de pedepsire a unei organizații teroriste sau la un război împotriva unui agresor statal ?

Am fost martorii unui conflict local încă necicatrizat sau a unei campanii contrateroriste?

Cât de mare este dimensiunea internațională a acestui conflict local ?

After decades of conflict, the Middle-East is once again a powder keg with a short lit fuse. Namely, at the end of 2008, we witnessed an escalation of armed violence on a regional scale when Israel prepared and mounted an offensive against an organization already known as terrorist, which was denounced as the initial aggressor.

Have we actually witnessed a punishment campaign against a terrorist organization or a war instance against a state aggressor?

Have we been witnesses of a local conflict still left unhealed or was it a counterterrorist campaign?

How far does the international dimension of this regional conflict extend?

1. Scurt istoric al regiunii

"Nu există o națiune arabă palestiniană ... Palestina este numele dat de romani lui Eretz Yisrael cu scopul expres de a înfuria evreii ... De ce ar trebui să folosim numele dușmănos făcut să ne umilească? Britanicii au ales să numească ținutul pe care l-au mandatat Palestina, iar arabii l-au luat ca așa-zis nume arhaic al națiunii lor, deși nu au putut nici măcar să-l pronunțe corect schimbându-l în Falastin, o entitate fictivă".¹

Între anii 3000 și 1100 î.Hr. civilizația canaaniană ocupa ceea ce astăzi este Israel, malul vestic al Mediteranei, Liban și o parte din Siria și Iordania. Cei ce au rămas pe dealurile din Ierusalim după ce romanii i-au eliminat pe evrei (în secolul al II-lea) erau fermieri și cultivatori de vită de vie, păgâni și convertiți la creștinism, descendenți ai arabilor, persanilor, saritenilor, grecilor și vechilor triburi canaaniene

Fluctuațiile istoriei au condus la o moștenire cu probleme care îi dezbină și în zilele noastre pe palestinieni și israelieni. Iudeea, patria antică a evreilor, a fost cucerită de romani și redenumită Palestina. După ceva vreme Palestina a fost cucerită și colonizată de arabi de această dată, aceștia având la dispoziție nu mai puțin de un mileniu pentru a influența cultura și civilizația regiunii timp de o mie de ani. Mișcarea sionistă ce a urmat a avut ca mandat principal revenirea evreilor în Israel, neținând cont de populația arabă stabilită aici. A urmat Declarația de la Balfour din 1917 al cărei prim obiectiv a fost libera colonizare a Palestinei. Marea Britanie a fost

* Doctorand, Inspectoratul de Jandarmi Județean Alba

1 Golda Meir, prim-ministru, Jerusalem Post, 25 noiembrie 1995.

însărcinată de asemenea cu construirea unui stat pentru poporul israelian în Palestina însă se impune să amintim că această inițiativă s-a lovit de rezistența arabă, având loc un lung șir de conflicte sângeroase. Conflictele au degenerat, astfel că Marea Britanie a fost nevoită ca până în anul 1937 să transforme Palestina într-o bază militară care număra aproape 20000 de soldați.²

O nouă pagină de istorie s-a scris începând cu anul 1940 când Marea Britanie, pentru a câștiga simpatia arabilor, a interzis accesul imigranților în Palestina, aceasta concomitent cu persecuția Germaniei hitleriste asupra evreilor. Dacă în anul 1939 în Europa existau aproximativ 9,5 milioane de evrei, ca urmare a exterminării sistematice (Conferința de la Wannese), în anul 1945 mai existau doar 2,75 milioane.³ Războiul a determinat o oarecare liniște în Palestina, dar închiderea frontierelor pentru imigranții evrei a deschis o nouă „rană” care avea să transforme totul într-o dramă. În anul 1945, la sfârșitul Holocaustului, poporul evreu, animat de dorința de recucerire a țării, avea să poarte lupte sângeroase.

Istoria își continuă cursul sinuos și după îndelungi și inconsecvente politici, la 29 noiembrie 1947, Națiunile Unite decretează partajarea Palestinei în două state, unul evreiesc și unul arab, din momentul expirării mandatului britanic, în 15 mai 1948 (rezoluția 181). Lumea arabă respinge această decizie.

La istorica dată de 14 mai 1948, se proclamă statul Israel, împotriva căruia armatele arabe intră în război. La sfârșitul conflictului, în 13 ianuarie 1949, mai mult de 400 de sate arabe au fost rase de pe fața pământului iar 700 de mii de palestinieni se refugiază în Cisiordania, în Gaza și în țările arabe vecine.

2. Războaiele arabo-israeliene

Statele arabe au refuzat să recunoască Israelul sau să încheie pace cu acesta. Au izbucnit războaie în 1956, 1967, 1973 și 1982, plus numeroase raiduri și contralovituri israeliene. Fiecare parte crede în versiuni diferite ale aceleiași istorii. Fiecare parte consideră că celălalt este în întregime vinovat pentru conflict, și așteaptă scuze.

Campania din Sinai 29 octombrie – 6 noiembrie 1956. Între anii 1950-1956, egiptenii au boicotat Israelul și au interzis circulația maritimă în proximitatea Canalului de Suez și a Golfului Eilat. Toate guvernele arabe susțineau un război de hărțuială împotriva noului stat creat. Aceste acțiuni aveau capul de pod în Peninsula Sinai și în regiunea Gaza. În seara de 29 octombrie, armata israeliană a pornit atacul împotriva amenințării egiptene și numai în șase zile, armatele egiptene au fost învinse. Obiectivul izraelian fusese atins însă celelalte guverne arabe, stupefiate de succesul Israelului și-au declarat voința de a distruge statul izraelian prin lupte de hărțuială, atacuri teroriste, sinucigașe, blocade etc.

Războiul de șase zile (5 – 11 iunie 1967). Anul 1966 a fost marcat de o accentuare a tensiunii la frontiera cu Siria. Pe fondul violării spațiului aerian israelian, la 7 aprilie 1967, de către 6 avioane siriene conflictul s-a agravat și mai mult. După blocada egipteană de la Strâmtoarea Tiran, izraelienii au ripostat, în condițiile în care țara era încercuită. Au urmat lovituri fulgel, pe toate fronturile și războiul a luat sfârșit,

2 Andre Chouraqui - Statul Israel, Editura Corint, București, 2001, p.26.

3 Andre Chouraqui - Statul Israel, Editura Corint, București, 2001, p.26.

distrugerile provocate de israelieni fiind năucitoare. Deși acest război a ceeat beatitudine unora și resentimente altora, acestea au avut darul de a agrava și mai mult situația.

Războiul de Iom Kipur (pocăință) din 6-25 octombrie 1973. Acesta a fost declarat ca un război de poziții pe Canalul Suez și pe cursul Iordanului, pe fondul atacurilor teroriste Palestiniene în interiorul statului Israel. La 6 octombrie 1973, zi de sărbătoare a pocăinței, Egiptul a atacat Israelul. De menționat că în luptă au fost aruncate și trupe siriene, irakiene, iordaniene și marocane, astfel că în numai trei zile, statul izraelian practic era amenințat cu inexistența statală. Israelienii, din nou, își revin miraculos și au respins atacurile apropiindu-se amenințător de Cairo și Damasc.

De remarcat că în pofida unei rezoluții a Națiunilor Unite lupta nu a încetat, ba chiar mai mult, în timp ce URSS alimenta cu arme și muniții lumea arabă, USA făcea același lucru pentru Israel. ONU, conștientizând gravitatea extremă a ceea ce se întâmpla, a adoptat o nouă rezoluție, aceasta fiind respectată de această dată, ea conducând și la semnarea acordului ce pregătea Conferința de Pace din Orientul Mijlociu.

Războiul din Liban. Pacea nu a durat mult și Israelul a fost din noi amenințat, de data aceasta dinspre nord, de către Liban. La 5 iunie 1982 Israelul declanșează „Operațiunea de pace din Galileea” care a durat până în septembrie 1982.

Intifada (războiul pietrelor). A fost declanșată în data de 8 decembrie 1987 în teritoriile disputate între Israel și OEP, atentatele comise afectând atât Tel Avivul cât și Ierusalimul. În luna noiembrie 1988, OEP a recunoscut Rezoluția ONU 242 și a proclamat crearea unui stat Palestinian care recunoștea Israelul.

Politica de apărare a Israelului s-a schimbat oarecum ulterior, dovada fiind că pe timpul primei crize din Irak a preferat să fie apărat de către USA.

3. Actualitatea conflictului arabo-israelian – politică, teroare și apă

Organizația pentru Eliberarea Palestinei a dat de înțeles în 1988, odată cu înființarea ei de către arabii palestinieni, că ar putea accepta soluția celor două state diferite. Cu toate că Acordurile de la Oslo, din 1993, ar fi trebuit să conducă la o stingere pașnică a conflictului, ocupația israeliană precum și violențele palestinienilor au degenerat la sfârșitul anului 2000. Palestinienii continuă lupta pentru formarea unui stat în Cisiordania și Gaza însă israelienii se opun pentru motivul că acesta ar funcționa ca locație pentru grupările teroriste, mai ales în contextul actual. Palestinienii au obținut promisiunea ONU și a președintelui SUA privind formarea statului. Planul de pace “Road Map” are ca obiectiv înființarea unui stat palestinian. Acordurile de la Oslo și “Road Map” sunt contestate de grupuri palestiniene extremiste ca Hamas și de extremiștii sioniști.

Abordând problematica existenței acestei grupări de impune să amintim câte ceva din activitatea acesteia și datorită faptului că momentan ea joacă un rol foarte important în zonă.

Hamas (HARAKAT AL-MUQAWAMA AL-ISLAMIYYA) reprezintă acronimul arab de la Mișcarea de Rezistență Islamică. În cadrul Hamas se poate sesiza influența organizatorică și ideologică a organizației Frații Musulmani, înființată în

1920 în Egipt, care și-a întărit activitatea în ani 60 – 70 în lumea arabă – în special în Iordania și Egipt.

Mișcarea Hamas a fost înregistrată legal în Israel, în 1978, de către șeicul Ahmed Yassin, liderul spiritual al acesteia, sub forma unei asociații islamice denumite Al-Mujamma Al Islami. Organizația a câștigat o mulțime de suporteri și simpatizanți prin intermediul propagandei religioase și a muncii sociale. O mare parte a succesului înregistrat de Hamas se datorează influenței câștigate în Fâșia Gaza. Hamas este considerată de specialiștii în informații o organizație extremistă islamică. A jucat un rol important în acte subversive violente și operațiuni teroriste extreme atât împotriva Israelului, cât și împotriva arabilor. În perioada inițială a fost condusă de persoane identificate ca aparținând organizației Frații Musulmani, din teritorii.

În timpul Intifadei, Hamas a exploatat momentul pentru dezvoltarea activității în Cisiordania, în scopul de a deveni organizația fundamentalistă islamică dominantă. Își definește obiectivul prioritar ca fiind Jihadul pentru eliberarea Palestinei și înființarea unui stat islamic palestinian „de la Marea Mediterană până la râul Iordan”. A câștigat încrederea palestinienilor prin participarea la violențe de stradă și asasinat, întărindu-și astfel potențialul și rolul în cadrul Intifadei. Din cauza activității subversive teroriste, Hamas a fost scos în afara legii în septembrie 1989.

După războiul din Golf, Hamas a devenit organizația cu cea mai mare activitate teroristă în Teritorii și în interiorul Israelului. Astăzi, este a doua grupare importantă din Fatah și câteodată este privită ca o amenințare la adresa hegemoniei naționalismului laic. În prezent este cel mai puternic grup care se opune procesului de pace în zonă. Un exemplu, îl constituie utilizarea de teroriști sinucigași, cu misiunea de a acționa asupra țintelor civile din Israel.

Numărul mare de refugiați, privațiunile socio-economice ale populației din taberele de refugiați și statutul relativ scăzut al elementelor naționaliste până aproape de zilele noastre au făcut ca Hamas să-și răspândească influența asupra refugiaților. Vehicularea ideii că eliberarea tuturor palestinienilor este mai importantă în Gaza, alături de factorii sociali, au consolidat influența islamică în rândul populației palestiniene. Un alt factor care a ajutat la popularitatea fenomenului islamic a fost acela că mișcarea naționalistă palestiniană și O.E.P., au mutat centrul puterii politice din Palestina, prin consolidarea unei conduceri externe, pe cheltuiala celor din interiorul teritoriilor. În opoziție cu aceștia, compania islamică și structura sa de conducere s-au dezvoltat în întregime în interiorul Palestinei și astfel au putut servi mai bine interesele palestinienilor.

Infrastructura islamică din teritorii a activat separat, dar în paralel cu instituțiile naționaliste construite de O.E.P. în anii 1980. Hamas a reușit să formeze un sistem social care să constituie o alternativă structurii politico-sociale oferite de O.E.P. Prestigiul organizației se baza atât pe capacitățile ideologice, cât și pe cele practice, ca o mișcare a cărei contribuție la viața cotidiană nu a fost mai puțin importantă decât cea din cadrul mișcării de luptă împotriva Israelului și împotriva ocupației. O schimbare importantă din cadrul organizației a fost tranziția de la pasivitatea față de regimul israelian la activități militare și violente de amploare, în special în interiorul Fâșiei Gaza și în exteriorul acesteia. Mișcarea și-a schimbat denumirea de Rezistență Islamică – Hamas și și-a dezvăluit caracterul palestinian și patriotismul. A susținut că

nu este numai o forță paralelă, ci și o alternativă la controlul aproape total al O.E.P. și fracțiunilor sale asupra palestinienilor din Teritorii.

În august 1988, Hamas și-a publicat Declarația Islamică, „Crezul său ideologic”, care prezenta politica sa la toate nivelurile de luptă, atât împotriva Israelului, cât și împotriva mișcării naționaliste a O.E.P. Această declarație reprezenta o provocare la adresa O.E.P. și a opiniei acesteia, conform căreia este singurul reprezentant legitim al poporului palestinian.

Hamas și-a crescut influența prin propagandă în rândul celor care frecventează moscheile. În același timp, liderii Hamas au lucrat și la înființarea mai multor structuri proprii organizației.

Aparatul militar al Hamas a fost denumit „Mujahidin”. La început, conducerea nu a încercat să atragă efective mari de activiști în cadrul organizației, scopul fiind de a stabili instrumentele de activitate prin care s-ar putea conta pe un număr redus de activiști la centru. Dar o nouă generație de lideri de stradă a apărut din cadrul sistemului structural complex construit de către Frații Musulmani, în decursul anilor. Această generație, obedientă și plină de fervoare religioasă, a devenit călăuzitoare luptei islamice.

La începutul anului 1991, Zaccaria Walid Akel, șeful sectorului terorist al Hamas, a înființat primele batalioane teroriste. În faza inițială, acestea răpeau și executau oameni suspecți că ar colabora cu Israelul. Asasinarea rezidentului Kafar Daron, Doron Shorshan, în decembrie 1991 a constituit primul asasinat comis asupra unui cetățean israelian, executat de un asemenea detașament și a marcat schimbarea modului de operare Hamas.

Ideologia de bază a Hamas a fost fundamentată în principal de curentul Fraților Musulmani. În Declarația Islamică publicată de către Hamas în august 1988, organizația se autodefineste ca fiind „ramura palestiniană a Fraților Musulmani”, Oricum, se poate aprecia că există o anumită diferență între prioritățile Hamas față de cele ale Fraților Musulmani în Teritorii, în principal referitor la Intifada și în special în privința Jihadului. Frații Musulmani înțeleg Jihadul ca o datorie generală și ca pe un principiu și susține că Islamul va fi realizat în primul rând în lumea musulmană și apoi, prin violență, împotriva Israelului. Hamas a subliniat că Jihadul este singurul mijloc în rezolvarea problemei palestinienilor.

Hamas definește tranziția la etapa Jihadului „pentru eliberarea Palestinei” ca pe o datorie religioasă a fiecărui musulman. În același timp, respinge orice aranjament politic care ar putea antrena renunțarea la o parte din Palestina, care semnifică predarea unei părți din Islam. Aceste poziții sunt reflectate în Declarație și în activitățile organizației.

Scopul principal al Hamas este înființarea unui stat islamic în întreaga Palestină. Mijlocul de realizare al acestui scop îl reprezintă lupta armată și, în ultimă fază, Jihadul la care să participe nu numai musulmanii din Palestina, ci și întreaga lume islamică.

În decursul violențelor de stradă, care au legătură cu Intifada, Hamas a implicat o structură terorist-militară compusă din două grupuri:

Luptătorii palestinieni sfinți – reprezintă o structură militară destinată atacurilor teroriste, în special împotriva țintelor israeliene. Înainte de izbucnirea Intifadei, structura s-a implicat în pregătirea infrastructurii acestor activități.

Baza înființării Al-Majhadoun Al-Falestinioun a fost pusă în 1982 de către șeicul Ahmed Yassin împreună cu mai mulți operativi ai Al-Mujam`a. Aceasta presupunea obținerea de arme și pregătire cadrului de luptă împotriva rivalilor palestinieni și, mai târziu, împotriva Israelului. Această activitate a fost descoperită în 1984 și Yassin a fost condamnat la 13 ani închisoare, dar la scurt timp, a fost eliberat în cadrul schimbului de prizonieri de la Jibril, în mai 1985. După eliberare Yassin și-a orientat activitatea spre înființarea unui aparat militar. Inițial, s-a acordat o atenție deosebită luptei împotriva „ereticilor” și colaboratorilor, în conformitate cu opinia Fraților Musulmani că Jihadul ar trebui să izbucnească numai după eliberarea rivalilor din interior. În același timp, s-a pregătit și o infrastructură militară, inclusiv scoaterea de arme pentru război împotriva Israelului. Imediat după izbucnirea Intifadei, au fost recrutați membri care să participe la Jihadul militar. Activitatea acestui grup includea atacuri teroriste obișnuite și s-a manifestat numai la începutul Intifadei.

Secțiunea de securitate (Jahaz Amn) a fost înființată la începutul anului 1986, de șeicul Yassin și alți doi asociați ai săi care au activat în Al-Majama. Rolul secțiunii era acela de a supraveghea activitatea colaboratorilor suspecti și a altor persoane care acționau într-o canieră contrară principiilor Islamului. Între 1986 – 1987, la recomandarea celor doi șefi ai Secțiunii, Yassin a hotărât înființarea detașamentelor de acțiune – Majd, însărcinate cu asasinarea ereticilor și a colaboratorilor. Yassin i-a convins pe lideri că trebuie să-i asasineze pe tuți cei declarați colaboratori în urma interogatoriilor, și să întărească această instrucțiune printr-o directivă religioasă. Acest mod de acțiune a continuat până în momentul izbucnirii Intifadei, când în cadrul Hamas s-au efectuat schimbări importante, care au condus la acțiuni militare organizate împotriva țintelor israeliene. Unitățile Majd au devenit parte integrantă în rețeaua Al-Mujahidoun.

Dintre acțiunile cele mai importante amintim:

- atacuri sinucigașe cu bombă în Netanya în aprilie și mai 2001 – 8 victime;
- atac sinucigaș cu bombă în discoteca Delfinariu din Tel Aviv în iunie 2001 – 21 de victime;
- atac cu bombă într-un restaurant din Haifa – 15 victime.
- atacuri asupra unei cafenele din Ierusalim, unei săli de conferințe din Tel Aviv și unei cafenea universitare, în martie-iulie 2002 – total 35 de victime.
- atacuri cu bombă la Hotelul Parc din Netanya în martie 2002 și exteriorul unui mall în mai 2002 – total de 34 morți;
- atac sinucigaș cu bombă în august 2003 asupra unui autobuz ce revenea de la locurile sfinte din Israel – 20 de victime;
- atac sinucigaș cu bombe în portul izraelian Ashdod – 10 victime;
- atac sinucigaș cu bombă asupra unei stații de autobuz din Bersheba în august 2005 – 10 victime;
- uciderea a doi soldați Israelieni și răpirea unui al treilea în iunie 2006.

Aparatul militar al Hamas a parcurs o serie de schimbări în timpul Intifadei, ca rezultat al măsurilor preventive și al poziției forțelor israeliene.

Hamas se bucură de un puternic suport financiar care este principalul motiv de creștere al puterii sale. Acesta constă de la organismele neoficiale saudite și de la statele din Golf. Fondurile sunt distribuite diferitelor grupuri și asociații care se identifică cu mișcarea și de la acestea spre membrii din teritoriu.

Ideologia mișcării acordă o atenție deosebită activităților de caritate (zekath-care este și un principiu al islamului).

Rețeaua asociațiilor de caritate reprezintă un paravan al activităților specifice acoperite, inclusiv al legăturilor cu liderii din străinătate, transferurilor de fonduri către membrii din teren și identificarea potențialilor recruți.

Este puțin probabil ca Hamas să reprezinte o amenințare semnificativă în afara granițelor, sau să dețină capacități pentru a planifica și desfășura astfel de activități.

În sensul celor mai sus arătate facem mențiunea că statele membre ale UE, în special cele declarate dușmani de moarte ale islamului, constituie cele mai prolifiche terenuri de desfășurare a activităților arătate care pot constitui și nuclee sau puncte de plecare, inițiere a unor atacuri.

O activitate de importanță o presupune propaganda activităților. În acest scop Hamas utilizează atât mijloacele electronice de comunicație cât și mijloace tradiționale pentru dobândirea sprijinului și în scop propagandistic.

Serviciile de informații israeliene au reușit să intercepteze unele comunicații și să demaște celule Hamas înainte ca acestea să-și pună în aplicare activitățile. Datorită vulnerabilității acestor mijloace Hamas a început să utilizeze curieri pentru transmiterea banilor și ordinelor în West Bank și Fâșia Gaza. Atât Hamas cât și brigăzile Izz al-Din al-Qassam mențin și operează propriile lor site-uri de internet.

După această prezentare, revenind, arătăm că în prezent există aproape 4 milioane de refugiați palestinieni, cea mai mare parte locuind în condiții improprii în tabere de refugiați supraaglomerate în Cisiordania și Gaza, în Iordania, Siria, Liban și Irak. Palestiniienii cer ca acești refugiați să aibă dreptul de a se întoarce în casele lor din Israel, în virtutea Rezoluției nr. 194 a Adunării Generale a ONU. În contrapartidă, Israelienii afirmă că un număr aproape egal de evrei au părăsit teritoriile arabe venind în Israel în 1948 și se opun întoarcerii refugiaților, cel mai probabil pentru a împiedica formarea unei majorități arabă în Palestina, care, pe cale de consecință ar periclita Israelul ca și stat evreu.

Se cuvine să supunem atenției o altă mare latură a conflictualității, chiar dacă ea nu se declară frontal – apa. Regiunea se confruntă cu lipsa apei. Prin eforturile Serviciului Național de Alimentare cu Apă al Israelului s-a făcut posibilă pomparea apei din Marea Galileei, care se transportă în zonele din centrul și sudul Israelului, precum și în teritoriile palestiniene. Pânzele freatice din care se pompează apa ce alimentează centrul Israelului sunt cele din Cisiordania. Râul Iordan curge într-o regiune care ar trebui să facă parte din Palestina. Ambele părți au nevoie de apă pentru supraviețuire și dezvoltare ceea ce determină, desigur, voința de a nu ceda.

Revenind la problema palestiniană, Ariel Sharon a vizitat în anul 2000 Muntele Templului (Haram as Sharif), unde se găsește și moscheea Al-Aqsa, dar refuzând să intre în vreo moschee a stârnit proteste violente, înăbușite de forțele armate

israeliene. Violența a determinat crearea unei rezistențe generalizate, numită „intifadă”, în reprezentarea a jumătate din palestinieni însemnând distrugere Israelul. Din 28 septembrie 2000, palestinienii au ucis peste o mie de israelieni în atentate teroriste și sinucigașe iar israelienii au omorât peste 3.500 de palestinieni, aceste represalii sporind și mai mult resentimentele palestinienilor.

Odată cu moartea lui Yasser Arafat, a început o nouă eră în istoria Palestinei și a relațiilor israeliano-palestiniene. Mahmoud Abbas președintele ales al Autorității Palestiniene a promis să pună capăt terorismului și că va negocia o pace bazată pe retragerea completă a Israelului din Cisiordania și Gaza, o capitală palestiniană la Ierusalim și „întoarcerea refugiaților palestinieni.”

Alegerile din ianuarie 2006 a desemnat organizația Hamas ca și câștigătoare confortabilă a majorității locurilor în Consiliul Legislativ Palestinian, formând astfel guvernul. Hamas a refuzat să recunoască dreptul la existență al Israelului sau să încheie pace cu acesta.

Chiar dacă majoritatea palestinienilor vor ca mișcarea radicală Hamas să recunoască Israelul și să negocieze un acord de pace însă liderii Hamas afirmă că nu vor recunoaște dreptul Israelului la existență ca stat evreu și că nu vor încheia nicio dată pace cu Israelul.

În iunie 2007, pe fondul anarhiei în creștere în Gaza, militanții Hamas au atacat obiectivele Fatah/Autorității Palestiniene din Gaza, inclusiv unități militare, instituții publice și spitale, alungând Fatah din Fâșia Gaza. Mahmoud Abbas a dizolvat guvernul de uniune și a anunțat că va forma un alt guvern cu sediul în Cisiordania. Aici, militanții Fatah au arestat oficiali și luptători Hamas. Din iunie 2007 există două guverne separate în Cisiordania și Gaza, ceea ce pune procesul de pace sub semnul întrebării.⁴

În ceea ce privește accesul palestinienilor din Gaza spre exterior, acesta este semnificativ restricționat. Acordurile de la Oslo stipulau realizarea unei rute de trecere sigură dinspre Gaza spre Cisiordania. Israelul a promis o soluție pentru trecerea sigură a frontierei. În Cisiordania, numeroase puncte de control restricționează circulația palestinienilor

La vremea respectivă, premierul israelian Ariel Sharon a promis încă o dată că avanposturile vor fi evacuate. Până în toamna anului 2007 însă nu se înregistraseră progrese semnificative.

Sfârșitul anului 2008, după relativ scurte tatonări, ne-a adus un nou conflict regional, conflict deschis ca urmare a revendicării de către Organizația fundamentalistă "Jihadul Islamic" a unui atac, motivat de faptul că acesta ar fi un răspuns la atacul israelian din Jenin, unde trei militanți palestinieni au fost uciși.

În data de 27 decembrie 2008 Israelul pornește ofensiva armată, după regulile unui război simetric, împotriva organizației Hamas, aceasta ripostând în condițiile unui conflict asimetric.

Conflictul a produs multe victime și distrugeri, însă la numai zece zile, Israelul mai deschide un front, spre nord, datorită amenințării grupării šiite libaneze Hezbollah, la frontiera israelo-libaneză. Pretextul a fost ofensiva militară israeliană

4 Cadran politic – Revistă lunară de analiză și informare politică, ianuarie 2009.

declanșată la 27 decembrie împotriva Hamas în Fâșia Gaza pentru a deschide "un al doilea front".

Anul 2009 a adus un fragil echilibru în spațiul de securitate din orientul mijlociu. Dacă ne raportăm la vechimea conflictului în zonă, de cauzele generatoare, ne întrebăm pe bună dreptate cât va rezista?

Vom asista în continuare la o ripostă a unui stat pentru a-și păstra însăși existența, a unui stat care se vrea format, sau la o luptă contrateroristă ?

Când și mai cu seamă cât de mare va fi dimensiunea internațională a următorului conflict local ?

Bibliografie:

- [1]. ANDREESCU, Anghel, dr., NICOLAE, Radu dr., **Organizații teroriste**, Editura Artprint, București, 2008.
- [2]. DELCEA, Cristian, **Psihologia teroristului**, Editura Diversitas, Brașov, 2006.
- [3]. BOTOȘ, Ilie, conf.univ.dr. – note de curs.
- [4]. CHOURAQUI, Andre, **Statul Israel**, Editura Corint, București, 2001.
- [5]. *Cadran politic* – Revistă lunară de analiză și informare politică, ianuarie 2009.

MODELUL ECONOMIC AL TERORII: FINANȚAREA ORGANIZAȚIILOR TERORISTE

George Paul ALBU*

To operate effectively, terrorist organizations need ready access to money and ways of moving it quickly and surreptitiously around the world. Tracking and disrupting financial channels is therefore critical in the global war against terrorism. Terrorism financing is widely acknowledged to be an essential component of terrorist activity and for this reason, especially after 9/11, combating the financing of terrorism was deemed to merit its own specialization. Different international organizations appointed several specialized bodies to develop special recommendations that have since been considered the standards in the fight against terrorist financing.

Finanțarea terorismului este acceptată la scară largă drept una dintre componentele esențiale ale activității teroriste. În consecință, în special după atacurile produse în anul 2001 asupra World Trade Center, combaterii finanțării terorismului i-a fost acordată atenția necesară, devenind un capitol separat și specializat al luptei împotriva flagelului secolului XXI.

Pentru a face posibil transferul de fonduri prin rețeaua monetară internațională în mod eficient și rapid, organizațiile teroriste își disimulează în mod inteligent sursele financiare și proveniența acestora. Tehnici sofisticate, unele dintre ele împrumutate de la cartelurile internaționale de droguri, sunt utilizate pentru “spălarea” banilor și fără a minimaliza importanța unora dintre ele, menționăm doar folosirea tranzacțiilor financiare internaționale, a rețelelor bancare, chiar preluarea controlului direct sau indirect asupra unor instituții financiare ori accesarea paradisurilor fiscale. De îndată ce banii au fost introduși în rețelele financiare legale și le-a fost ascunsă originea ilicită, teroriștii pot utiliza o largă paletă de metode pentru transferarea sau dispersarea fondurilor către celulele membre: transferuri electronice, mesageria electronică, cecuri de călătorie și chiar metodele informale de transfer pentru sumele cash, incluzând aici rețelele *hawala*, un sistem bancar paralel vechi de secole, întâlnit în special în țările musulmane, care operează pe baza încrederii reciproce, cu întocmirea unui minimum sau chiar fără întocmirea de înscrisuri justificative.

Atacul terorist – o “investiție” profitabilă – care sunt costurile și consecințele financiare ale acestora

Materialele necesare pentru organizarea unui atac terorist sunt relativ ușor de procurat, costurile directe fiind mici în raport cu pagubele care pot fi provocate.

În conformitate cu estimările cuprinse în Raportul de monitorizare al Națiunilor Unite privind Al-Qaida și talibanii, publicat în august 2004 și care au fost preluate ulterior în documentul intitulat *Finanțarea acțiunilor teroriste*, întocmit de Financial Action Task Force, atentatul din Bali din octombrie 2002 a avut un cost estimat la

* Subcomisar de poliție în cadrul Ministerului Administrației și Internelor.

50.000 dolari, atacul asupra vasului de război american USS Cole a costat aproximativ 10.000 dolari, atacurile de la Istanbul din noiembrie 2003 au costat 40.000 dolari, în timp ce atacul din august 2003, petrecut la Hotelul Marriott din Jakarta - Indonezia a costat în jur de 30.000 dolari. Cu privire la cele mai recente atentate, se estimează că atacul din gara Atocha din Madrid ar fi costat 10.000 dolari în timp ce potrivit estimărilor din raportul oficial întocmit de autoritățile britanice, costul atacului din metroul londonez săvârșit în iulie 2005 nu ar fi depășit suma de 8000 lire sterline. De asemenea, *International Institute for Strategic Studies* din Marea Britanie a estimat că atacurile de la 11 Septembrie au costat mai puțin de 500.000 dolari

În vederea implementării strategiilor antiteroriste în general și combaterii în mod eficient a finanțării acțiunilor teroriste în special, este necesară o analiză aprofundată atât a modului în care organizațiile își procură fondurile financiare, le transferă și ulterior le utilizează în scopul realizării țelurilor proprii, cât și a necesităților financiare ale acestora, întrucât sunt semnificative nu doar costurile asociate cu producerea unor atacuri sau agresiuni ci și așa numitele costuri organizaționale referitoare la susținerea și dezvoltarea unei organizații.

Astfel, potrivit raportului FATF privind finanțarea terorismului menționat anterior, sunt necesare fonduri importante pentru promovarea unei ideologii, pentru plata membrilor operativi și a familiilor lor, acoperirea costurilor de comunicare cu celelalte celule ale rețelei ori mituirea funcționarilor. Antrenarea noilor membri ai organizației, atât în ceea ce privește îndoctrinarea ideologică dar și sub aspectul îndemnării practice reprezintă o investiție costisitoare, mai ales dacă implică procurarea unor documente false de identitate sau călătoria în altă țară.

De asemenea, sunt necesare activități propagandistice sau caritabile, pentru câștigarea legitimității din partea unor categorii sociale sau chiar din partea unei populații. În acest sens, rețelele teroriste au legături cu activități caritabile derulate în zone subdezvoltate, sărace ale lumii sau în zone cu risc ridicat care le pot asigura ulterior o bază de recrutare a unor viitori membri [Kohlmann, 2006], în timp ce organizații ca Al-Qaida apelează la manipularea opiniei publice prin eliberarea unor înregistrări video, un puternic instrument propagandistic, cu impact mediatic deosebit [Weimann, 2004].

Aceste necesități financiare diverse arată că deși atacurile teroriste pot produce pagube deosebite cu un cost financiar redus, rețelele teroriste trebuie să mențină o anumită infrastructură, chiar și rudimentară, care să le permită promovarea în timp a scopurilor propuse. Astfel, în conformitate cu cele prezentate de Comisia națională privind atacurile teroriste asupra Statelor Unite, organizația Al-Qaida ar fi cheltuit anterior anului 2001 suma de 30 milioane de dolari anual pentru finanțarea unor operațiuni, menținerea nivelului de pregătire a structurii militarizate a acesteia și susținerea financiară a altor organizații [National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 2004].

Surse financiare utilizate de organizațiile teroriste

Principalele surse financiare ale organizațiilor teroriste pot fi înscrise în două mari categorii, în funcție de originea acestora: venituri obținute din surse legale de finanțare și venituri obținute din surse ilegale ori din săvârșirea de activități criminale.

Veniturile obținute din surse legale reprezintă sume considerabile provenite din derularea unor afaceri legale, inclusiv activități de autofinanțare prin acțiuni lucrative, economii sau contribuții sociale. Aici este inclus și fenomenul denumit *black washing*, care reprezintă direcționarea banilor proveniți din surse legale, contribuții guvernamentale, acțiuni caritabile, către scopuri legate de radicalism și terorism.

O atenție deosebită a fost acordată contribuțiilor financiare către organizații teroriste realizate de imigranții de aceeași naționalitate, rezidenți ai unor state terțe. Bune exemple în acest sens sunt acțiunile Armatei Republicane Irlandeze de colectare de fonduri pe teritoriul Statelor Unite sau inițiativa Organizației pentru Eliberarea Palestinei, care a impus o taxă de 5 procente din venitul tuturor palestinienilor care locuiau în străinătate. De asemenea, în anii '90 imigranții albanezi din Germania și Elvetia au donat 3 procente din veniturile lor pentru susținerea Armatei de eliberare a Kosovo (UCK). Contribuțiile imigranților nu trebuie să fie obligatoriu sub forma bănească, elocvent fiind exemplul albanezilor din America. Aceștia au donat UCK, în timpul conflictului din Kosovo echipament de vedere pe timp de noapte, veste antiglonț și stații radio, care fuseseră cumpărate printr-un catalog online [Napoleoni, 2004].

Contribuțiile personale joacă un rol important în finanțarea activităților teroriste. În aprilie 2002, poliția bosniacă a descoperit în timpul unei percheziții un document intitulat *Golden Chain Link* care conținea o listă cu 20 persoane care au susținut financiar Al-Qaida [Solomon, 2003].

O altă sursă relevantă de finanțare a terorismului este reprezentată de organizațiile caritabile, metoda utilizată prima dată de americanii de origine irlandeză care au înființat astfel de structuri pentru susținerea văduvelor și orfanilor din Irlanda de Nord în timp ce în realitate banii erau utilizați pentru susținerea IRA. Situații similare au fost întâlnite în Bosnia și Cecenia unde organizațiile caritabile sunt conduse de lideri islamiști sau simpatizanți ai grupurilor radicale islamiste, unele dintre ele evoluând de la simpla sponsorizare a mujahedinilor la acordarea de asistență directă și chiar adapostirea temporară a membrilor grupărilor teroriste.

Veniturile obținute din surse ilegale ori din săvârșirea de activități criminale reprezintă un domeniu intens studiat în ultimul timp atât de specialiștii în materie cât și de mijloacele mass-media, datorită importanței lor în raport cu activitatea organizațiilor teroriste, a potențialului financiar cât și a impactului avut în rândul publicului larg, motiv pentru care nu vom insista foarte mult asupra acestui aspect.

Există nenumarate posibilități în acest domeniu, din studierea diferitelor surse de informare rezultând că nu lipsite de importanță sunt sursele financiare variind de la mica criminalitate până la răpiri sau omoruri, de la fraudele săvârșite prin utilizarea cardurilor bancare până la piraterie, două dintre acestea fiind cele mai elocvente.

Răpirea urmată de cererea unei sume importante de bani drept răscumpărare este o modalitate des folosită de către teroriști, banii primiți în schimbul eliberării

ostaticilor devenind astfel o sursă de venit. Un exemplu în acest sens este răpirea în anul 1991 a unui grup de geologi japonezi de către Mișcarea Islamică din Uzbekistan (IMU). Potrivit unor surse diplomatice, Guvernul Japoniei ar fi plătit în secret o sumă între 2 și 6 milioane de dolari pentru eliberarea acestora [Rashid, 2002].

Contrabanda este considerată cea mai importantă sursă de venit a organizațiilor teroriste. Bunurile traficate pot fi tutun, alcool, petrol, aur sau diamante, electronice, armament sau droguri, cel mai bun exemplu în acest domeniu fiind situația de la granița dintre Afganistan și Pakistan. Potrivit unui studiu al Organizației Națiunilor Unite dat publicității în anul 1999, formațiunile talibane au beneficiat de venituri din acest gen de activități estimate la aproximativ 36 milioane de dolari [Pearl, 2002].

Pentru cunoașterea circuitului complet al resurselor financiare de care beneficiază organizațiile teroriste, specialiștii în domeniu au studiat și modalitățile de transfer utilizate. Astfel, s-a concluzionat că teroriștii transferă bani sau alte valori prin orice soluție posibilă, utilizând sistemele financiare bancare legale, transportul sumelor cash prin intermediul curierilor, precum și transferul fondurilor prin sistemul de comerț internațional, prin achiziția temporară de bunuri.

Studiile de caz efectuate au demonstrat că descoperirea situațiilor în care obținerea, transferarea și utilizarea fondurilor se realizează în scopuri teroriste este mult mai dificilă atunci când organizațiile implicate recurg la rețelele informale de sprijin, care nu operează ca parte a unei structuri organizate, cu funcțiuni, roluri, sarcini și responsabilități bine definite.

Un exemplu în acest sens este utilizarea de către organizațiile teroriste a rețelelor hawala.

Hawala este un sistem alternativ de transmitere a banilor, fără implicarea instituțiilor financiare, care a apărut pentru prima dată în China și pe subcontinentul indian, fiind menționat în textele de jurisprudență islamică încă din secolul al VIII-lea și chiar mai devreme.

Întâlnit în prezent în special în țările musulmane, întregul mecanism funcționează doar pe baza încrederii dintre părți. De altfel, însuși termenul hawala, în limba arabă, are sensul de "încredere". Serviciile rețelei sunt atractive pentru rapiditatea lor, dar mai ales pentru discreția tranzacțiilor, care se fac în lipsa oricăror documente. Mai mult, sistemul hawala face posibil transferul fondurilor fără a stabili proveniența lor sau identitatea plătitorului.

Începând cu anul 2001, hawala a apărut frecvent în atenția mass-mediei, adesea, în posibilă legătură cu activitățile teroriste, existând informații că prin acest sistem au fost transferate sume utilizate ulterior pentru săvârșirea unor atentate teroriste.

Faptul că grupările extremiste folosesc aceste căi de transfer în vederea finanțării propriilor acțiuni, ar putea fi interpretat ca o consecință a creșterii eficienței măsurilor adoptate în sistemul financiar oficial, mai ales, în privința combaterii spălării banilor [Caunic, 2007].

Armata Republicană Irlandeză (IRA) și Euskadi Ta Askatasuna (ETA) – pionierat în finanțarea terorismului

Până recent, finanțarea terorismului a fost un subiect mai puțin abordat, iar după Septembrie 2001 atenția a fost focalizată în special asupra organizației Al-Qaida și a pașilor ce ar trebui urmați pentru a bloca sursele de finanțare ale acesteia.

Cu toate acestea, fenomenul nu este nou și atât Armata Republicană Irlandeză cât și Euskadi Ta Askatasuna au fost considerate pionieri în finanțarea terorismului, Marea Britanie și Spania având o experiență de peste trei decenii în această direcție.

În anii '70, majoritatea organizațiilor teroriste printre care și cele menționate mai sus își finanțau acțiunile prin metode considerate astăzi rudimentare, respectiv prin săvârșirea de acțiuni criminale, jafuri, tâlhării, răpiri, santaj sau înființarea unor cluburi ilegale. IRA a primit o importantă susținere financiară din partea imigranților irlandezi din America și chiar din partea conducătorului libian Moammar Gadaffi [Moloney, 2002] în timp ce organizația spaniolă, deși a beneficiat de o susținere redusă din partea propriei etnii localizate în sudul Franței, și-a finanțat acțiunile prin impunerea unei "taxe revoluționare", care a fost plătită în toată regiunea bască. Această taxă se aplica tuturor afacerilor majore derulate în regiune și a fost impusă prin utilizarea forței, uneori chiar prin răpiri și crime [Vasco, 2006].

Intrucât cele două organizații teroriste sunt de factură etno-nationalistă și își propun să reprezinte o populație distinctă și permanentă, experții în domeniu consideră că de-a lungul timpului acestea au renunțat la finanțarea propriilor activități prin astfel de metode (răpiri urmate de solicitări de recompense, tâlhării), datorită impactului lor asupra percepției populației și implicit a popularității, a riscului de a pierde legitimitatea naționalistă a organizației, a hazardului inerent acestor acțiuni și chiar a costurilor ulterioare de întreținere a familiilor membrilor uciși în timpul atacurilor sau a celor arestați [Jonsson, Cornell, 2007].

Un indiciu privind importanța finanțării acțiunilor teroriste este crearea unor unități în cadrul organizațiilor, cu responsabilități numai în domeniul economic. Armata Republicană Irlandeză, de exemplu, a căutat să recruteze persoane având cunoștințe financiare extinse, constituind încă din anul 1981 un department specializat condus de un director financiar asistat de câțiva colaboratori [Horgan, Taylor, 1999].

Ulterior, atât IRA cât și ETA au cautat să își asigure surse diversificate de finanțare, generatoare de venituri semnificative dar cu un grad redus de risc, pentru a nu se mai confrunța cu situații de pierdere a legitimității organizației datorită afectării imaginii publice. Astfel, pentru a evita dependența de sursele aleatorii de finanțare externă, organizațiile menționate s-au implicat mai mult în săvârșirea unor infracțiuni de natură financiară, cum ar fi contrabanda cu petrol, infracțiuni privitoare la regimul fiscal sau spălarea de bani. Se considera că IRA a dobândit controlul asupra unor afaceri în Dublin și Derry, estimându-se câștiguri de aproximativ 20 milioane de dolari din activități ilegale și cel puțin 10 milioane de dolari din activități legale. Unii analiști apreciază că o parte din acești bani sunt utilizați pentru sporirea influenței politice a Shin Fenn, aripa politică a organizației [Jonson, Cornell, 2007].

În Spania, ETA a căutat o formulă de finanțare care să producă mai puține resentimente din partea populației decât răpirile, tâlhăriile sau "taxa revoluționară".

După ce în anul 1992 o serie importantă de lideri ai organizației au fost arestați, ETA a început să își dezvolte o rețea complexă de organizații, asociații culturale și activități legale, asociate cu aripa politică Herri Batasuna. În conformitate cu rezultatele anchetei inițiate după ce Herri Batasuna a fost acționată în judecată sub acuzația că ar fi susținut acțiunile teroriste ale ETA, organizația primea aproximativ 50 procente din bugetul său anual din subvenții. Mai mult, în perioada 1993 – 2002 statul spaniol și Uniunea Europeană au acordat aceste subvenții cu intenția de a încuraja viața culturală și de a intensifica utilizarea dialectului basc în regiune (Busea, 2006). Statul spaniol a devenit astfel pentru un deceniu, fără să dorească acest lucru, finanțatorul celui mai mare inamic al său, până când activitățile financiare ale Herri Batasuna au fost dovedite și partidul a fost interzis [El Correo, 2006].

În ceea ce privește modalitățile de limitare a surselor de finanțare ale celor două organizații teroriste, Spania și Marea Britanie au demonstrat că măsurile de contracarare în acest domeniu nu trebuie abordate în mod singular. Astfel, în paralel cu ajustarea reglementărilor financiare, s-a urmărit pe căi diplomatice și limitarea ajutorului financiar primit de la imigranții de aceeași naționalitate aflați în alte țări, drept consecință putând fi menționate blocarea de către Statele Unite a colectării de fonduri pentru IRA de către imigranții irlandezi, o situație similară petrecându-se în sudul Franței cu minoritarii spanioli [New York Times, 2004].

În al doilea rând, în ciuda existenței unei rețele financiare extinse prin care să fie eludate barierele legislative, atât IRA cât și ETA s-au dovedit vulnerabile la atacuri precise bazate pe culegerea anterioară de informații, menite să anihileze sursele de finanțare. În 1987 Marea Britanie a reușit să pună capăt susținerii financiare a organizației financiare de către Libia prin infiltrarea a doi informatori care au deconspirat un transport major de arme livrat de la Tripoli. În mod similar, modificarea legislației care guverna activitatea partidelor politice în Spania a condus la scoaterea în afara legii a grupării politice Herri Batasuna, limitând în mod semnificativ capacitățile operative ale ETA de la acel moment. Nici una dintre aceste măsuri nu a depins în primul rând de tehnicile “războiului” financiar, ci mai mult de măsuri informative și de o poziție politică corespunzătoare [Moloney, 2002].

În al treilea rând, potrivit specialiștilor în domeniu se estimează că organizațiile care se bazează pe finanțatori externi depind în oarecare măsură de aprobarea acestora pentru derularea unor activități operaționale, atât IRA cât și ETA pierzând susținători importanți în urma unor acțiuni greșit îndreptate, care au contribuit la scăderea popularității lor. Un exemplu relativ recent în acest sens este dat de dificultățile întâmpinate de Al-Qaida în urma atacurilor repetate din Riad din noiembrie 2003 și aprilie 2004, a atacului de la Istanbul din noiembrie 2003 în urma căruia au murit în mod predominant cetățeni musulmani sau a atacurilor îndreptate asupra unor grupuri care celebrau căsătorii, în Iordania [Council of Foreign Relations, 2004].

În ultimul rând, trebuie menționat că problemele privind finanțarea acțiunilor teroriste au născut conflicte în cadrul organizațiilor, în special dacă anumite persoane au fost suspectate de însușirea sau utilizarea greșită a fondurilor. Astfel, promovarea acestui gen de conflicte în interiorul organizațiilor poate ajuta prin subminarea unității și coeziunii în cadrul grupărilor teroriste.

Grupul de acțiune financiară în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului (FINANCIAL ACTION TASK FORCE - FATF)

FATF este o structură inter-guvernamentală specializată, creată în scopul de a elabora standarde internaționale și de a dezvolta și promova strategii de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, la nivel național și internațional. A fost creată în iulie 1989 cu ocazia Summit-ului G-7 de la Paris, având inițial mandatul de a evalua și dezvolta metode de combatere a spălării banilor. În octombrie 2001, La Plenara Extraordinara privind finanțarea terorismului, care a avut loc la Washington, FATF și-a extins mandatul, încorporând și eforturile de combatere a finanțării terorismului.

FATF este un organism internațional independent, al cărui Secretariat este găzduit de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică și numără în prezent 34 de membri dintre care două organizații internaționale regionale: Comisia Europeană și Consiliul de Cooperare al Golfului. Pentru îndeplinirea scopurilor proprii, organizația cooperează cu organismele regionale de tipul FATF, precum și cu organizațiile internaționale, cum sunt ONU, Grupul Egmont, G-20 și instituțiile financiare internaționale, care sprijină și contribuie la eforturile internaționale împotriva spălării banilor și a finanțării terorismului.

De la crearea sa, FATF a elaborat un număr de 40 recomandări referitoare la obiectul inițial de activitate și un număr de 9 recomandări în aria combaterii finanțării terorismului, cu dorința exprimată ca acestea să devină standarde internaționale de referință și care ulterior au avut un impact major în cadrul eforturilor globale în domeniu.

Organizația și-a canalizat activitatea pe trei activități principale: elaborarea de standarde, asigurarea respectării acestor standarde și identificarea amenințărilor și trendurilor pe domeniile de activitate. Pentru viitor, statele fondatoare își propun ca FATF să își continue activitatea și să răspundă noilor amenințări cum ar fi vulnerabilitatea noilor tehnologii utilizate în sistemul financiar internațional, mandatul acesteia expirând în anul 2012.

Cele nouă recomandări privind combaterea finanțării terorismului, care coroborate cu recomandările privind combaterea spălării banilor stabilesc cadrul de bază pentru prevenirea, detectarea și reprimarea finanțării terorismului și a actelor de terorism sunt:

- Ratificarea și implementarea instrumentelor juridice în domeniu emise de Organizația Națiunilor Unite;
- Incriminarea finanțării terorismului și a actelor de spălare a banilor asociate cu acesta;
- Indisponibilizarea și confiscarea activelor aparținând organizațiilor teroriste;
- Raportarea tranzacțiilor suspecte asociate cu terorismul;
- Îmbunătățirea cooperării internaționale în domeniu prin elaborarea de tratate internaționale sau acorduri;

- Impunerea de cerințe privind combaterea spălării banilor asupra sistemelor alternative de transmitere/transfer a fondurilor;
- Întărirea măsurilor de identificare a clienților în cazul transferurilor electronice internaționale și interne;
- Asigurarea condițiilor pentru evitarea utilizării unor entități, în special a organizațiilor non-profit, în scopul finanțării terorismului;
- Îmbunătățirea măsurilor de prevenire, detectare și combatere a transferurilor prin curierat a fondurilor financiare asociate cu fenomenul terorist.

Concluzii

Amenințarea globală a fenomenului terorist marchează acest început de mileniu, iar pași curajoși și hotărâți sunt necesari pentru combaterea acestuia. Nu trebuie uitat însă faptul că în ciuda dorinței covârșitoare de a preveni și combate terorismul și sursele acestuia de finanțare, societatea europeană și prosperitatea ei economică sunt indisolubil legate de drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Modul de operare adoptat de grupurile islamice radicale, caracterizate prin o structură decentralizată, bazată pe un buget minimal, auto-finanțare și utilizarea cu precădere a sistemelor alternative de transmitere a mijloacelor bănești demonstrează că simpla înăsprire a regulilor financiare nu va fi suficientă pentru combaterea acestui fenomen, fiind necesare măsuri mai ample, la nivel diplomatic și de cooperare internațională pe multiple domenii.

Cu toate acestea, așa cum menționează Lorena Napoleoni, specialist în terorism în cadrul Universității din Roma, deși anihilarea modalităților de finanțare a fenomenului terorist nu va fi glonțul de argint care să aducă eradicarea acestui fenomen, va reuși cel puțin să îl încetinească.

Bibliografie:

- [1]. ANDREESCU, A.; Albu, G., *Bosnia și Herțegovina între fundamentalismul islamic și terorism*, în, “Sesiunea de Comunicări Științifice Strategii XXI – Securitate și Apărare în Uniunea Europeană”, Ministerul Apărării, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 17 – 18 aprilie.
- [2]. ANDREESCU, A.; Radu, N., *The voice of terror between “ISLAMIC LAW” and “CIVILIZATION CONSCIOUSNESS”* în „Romanian Military Thinking”, aprilie - mai, vol. 2, 2007.
- [3]. KOHLMANN, Evan F., *The role of Islamic charities in international terrorist recruitment and financing*, 2006, DIIS Working paper no.2006/7, Danish Institute for International Studies, Copenhagen.
- [4]. WEIMANN, Gabriel, *How Modern Terrorism Uses the Internet*, 2004, United States Institute of Peace, www.terror.net
- [5]. National Commission on Terrorist Attacks upon the United States, *Monograph on Terrorist Financing*, 2004, Staff Report to the Commission, Washington DC.
- [6]. NAPOLEONI, Loretta, *The New Economy of Terror: How Terrorism is Financed*, Forum on Crime and Society.

- [7]. RASHID, Ahmed, *They are only sleeping: why militant islamists in Central Asia are not going to go away*, New Yorker, 2002.
- [8]. PEARL, Daniel, STECKLOW, Steve, *Taliban banned TV but collected profits on smuggled Sonys*, 2002, Wall Street Journal.
- [9]. SOLOMON, John, *Bosnia raid yields Al-Qaeda donor list*, Miami Herald, 2003
- [10]. MOLONEY, Ed, *A Secret History of the IRA*, 2002, London, Norton Books.
- [11]. VASCO, Diario, *Dos Millones al ano del 'impuesto*, 2006.
- [12]. HORGAN, J, Taylor, M, *Playing the green card – Financing the Provisional IRA*, Terrorism and olitical Violence, 1999.
- [13]. BUSEA, Mikel, *Consecuencias Economicas del Terrorismo Nacionalista en el Pais Vasco*, 2006, Documento de Trabajo, Instituto de Analisis Industrial y Financiero, Universidad Complutense de Madrid.
- [14]. El Correo, *Garzon ordena detener a otros, dos presuntos intermediarios de la red de extorsion de ETA*, 2006.
- [15]. New York Times, *Bombings in Spain are seen as signs of Basque group's decline, not strength*, 2004.
- [16]. United Kingdom Home Office, *Report of the Official Account of the Bombings in London on 7th of July 2005*, 2006, London.
- [17]. United Nations, *First Report of the UN Monitoring Team pursuant to Resolution 1526 Report on Al-Qaeda and the Taliban*, 2004, United Nations, New York.
- [18]. International Institute for Strategic Studies, *Financing Islamist Terrorism: Closing the Net*, 2003.
- [19]. CAUNIC, Irina, *Retele invizibile de transfer al fondurilor – hawala*, 2007, www.financiarul.ro/2007/06/07/

PRODUSUL DE INTELLIGENCE – COLECTARE, ANALIZĂ, DECIZIE

Ionel Claudiu PASĂRE*

Any information service military is concerned about how the state interests that it serves are threatened. In a globalization era, in more areas around the world we witnessing a paradigm change in the power of a state, which no longer takes into account - as much as before - by military force states. This makes the beneficiaries of "intelligence" to become increasingly interested in a wide range of non-military issues. If in the past an event produced long away distance from the national territory shall be deemed not affect the interests of the state and therefore not of importance for policy makers, today, when the main threats are transnational (organized crime, terrorism, the spread of technologies that enable the manufacture weapons of mass destruction), should be a completely different approach.

From the counter-intelligence activity point of view, military information represents a news story or a message on the facts and events of military and military-political to be understood, used by governing bodies and sent to executive authorities to facilitate the achievement of objectives. Production of information aimed at permanent understanding of mission and assuming briefings and meetings (to conduct the act of driving), and assure the elaboration of documents.

The product of the information is represented by any means, from an official report to a brief conversation, through an analyst of information data transmit processed data to decision-makers or military commanders who need and can use them.

Informația este cunoașterea evenimentelor, tendințelor și persoanelor care pot afecta țara, instituția sau serviciul în cauză. Activitatea de informații presupune mai mult decât simpla descriere. Ea elaborează un produs “care rezultă din colectarea, relaționarea, evaluarea, analiza, integrarea și interpretarea tuturor informațiilor adunate”.

Informația brută este echivalentul unui material neevaluat și neexploatat, care este de interes pentru un serviciu de informații. Aceasta poate fi prezentată prin fotografii, filme, texte, mesaje sonore sau video. După prelucrare, aceste date pot deveni relevante pentru serviciul respective, dobândind relevanță.

Informația de bază este un material de referință, care privește structurile politice și militare, economia, geografia, resursele, capacitățile sau vulnerabilitățile unei țări sau ale unei organizații.

Informația clasificată reprezintă informația oficială care a primit caracterul de interes pentru securitatea națională și care face obiectul unei protecții împotriva difuzării neautorizate.

În România, în conformitate cu legea 51/1991, principala instituție abilitată să desfășoare activitatea de culegere, verificare și valorificare a informațiilor destinate prevenirii și combaterii amenințărilor la adresa siguranței naționale, este Serviciul Român de Informații.

* Masterand în cadrul Universității de Apărare „Carol I”, doctorand în cadrul Academiei Naționale de Informații.

Culegerea de informații este un proces de colectare a informațiilor prin utilizarea unor surse diverse, derulat de către departamente anume desemnate, precum și transmiterea datelor obținute spre beneficiar pentru exploatarea lor optimă.

Analiza informațiilor colectate este sarcina cea mai dificilă a procesului de informare. Ea reprezintă acea etapă a fluxului informative în care informația este supusă unui examen sistematic, pentru identificarea elementelor sale semnificative și pentru a trage concluziile potrivite.

Din punct de vedere al activității de informații militare, **informația militară** reprezintă o știre sau un mesaj cu privire la fapte și evenimente militare și militaro-politice care trebuie înțelese, utilizate de organele de conducere și transmise organelor de execuție pentru a facilita realizarea obiectivelor propuse. Din perspectiva ofițerului de informații și a factorului de decizie, informația militară este un sistem de înștiințări având menirea de a declanșa reacții, care, la rândul lor, determină acțiuni.

Producția de informații reprezintă un ansamblu de măsuri, acțiuni și rezultate ale activității de informații care se suprapune ciclului informațional, cu precădere, din momentul declanșării etapei de exploatare-prelucrare a datelor și informațiilor și până la transmiterea acestora la beneficiari. Gama produselor de informații înaintate beneficiarilor începe de la buletine speciale privind un anumit eveniment important produs recent (sau care se poate produce), până la studii de mare întindere și complexitate care necesită o activitate mai mare de timp.

Producția de informații vizează permanent misiunea și înțelegerea ei:

- asigură deplina înțelegere a situației;
 - adoptă o arhitectură de informații adecvată misiunii și dinamice;
 - face recomandările de informații și elaborează Plan de culegere;
 - răspunde la cererile de informații, pregătește briefinguri și întruniri de lucru;
 - stabilește lista cu țintele/obiectivele și formulează aprecieri;
 - întocmește dispozițiunile / ordinele de acțiune și anexele specifice (OPO, FRAGO, WINGO, etc.);
 - elaborează rapoartele periodice (INTREP; INTSUM;) și răspunsuri specializate pentru diferiți beneficiari.
- presupune briefinguri și adunări (pentru desfășurarea actului de conducere):*
- pentru structura de informații proprie și info-briefing pentru șeful structurii (șef J2);
 - pentru comandant (factorii implicați în luarea deciziei);
 - pentru informarea, pregătirea responsabililor de proiecte și a asistenților comandantului; pentru fundamentarea deciziei;
 - pentru precizarea și selectarea țintelor/obiectivelor;
 - pentru coordonare și cooperare
 - pentru analiza post-acțiune și reevaluarea misiunilor;
 - pentru pregătirea personalului;
 - pentru a răspunde la întrebări (activități neplanificate anterior);
 - pentru pregătirea, planificarea operațiilor.
- asigură elaborarea de documente:*
- INTREP, INTSUM, SUPINRREP (raport suplimentar de informații), anexe de informații;

- prezentarea inamicului și a tuturor factorilor de situație, elemente necesare pentru planificarea operațiilor;

- aprecieri de securitate și evaluări ale riscurilor;

Produsul activității de informații este reprezentat de orice mijloc, de la un raport oficial la o scurtă conversație, prin care un analist de informații transmite date prelucrate factorilor de decizie sau comandanților militari ce au nevoie de ele și le pot utiliza.

În general, produsele activității serviciilor de informații sunt împărțite în trei categorii: informații curente, informații de bază și estimări informative. Această clasificare corespunde modelului propus de Sherman Kent; într-o terminologie proprie¹, aceasta menționează „forma curentă caracteristică reporterilor” a informațiilor, „forma descriptivă de bază” și „forma speculativ -estimativă”, arătând că acestea vizează informațiile referitoare la prezent, trecut și, respectiv, viitor.

Cele mai importante produse de intelligence sunt produsele informării curente, estimările, informațiile operaționale, selectarea țintelor, precum și suportul operațional de intelligence electronic.

Decizia de a urma o anumită cale de valorificare a unei informații are următoarele caracteristici:

- este o etapă care face parte dintr-un proces mai amplu (flux informativ);
- constă în alegerea dintre un număr de alternative prestabilite a uneia care este considerată potrivită ca răspuns la o problemă identificată;
- nu este doar o decizie tehnică, este o decizie care implică responsabilitatea mai multor factori și a serviciului de informații în ansamblu;

Fiecare stat își organizează și desfășoară procesul de culegere a informațiilor într-un mod specific, chiar dacă de-a lungul acestei milenare profesii multe principii, norme, metode, s-au generalizat și s-au creat așa numite „școli” sau curente în activitatea de informații, grupate după afinități lingvistice, comunități de experiență socială și istorică sau de altă natură. Deși existența unor servicii de informații organizate datează în unele state de sute de ani, preocupările pentru crearea comunităților de informații au apărut relativ recent.

În ultimii ani termenul de „comunitatea de informații” a început să fie folosit din ce în ce mai des, iar preocuparea unor state de a găsi o modalitate practică cât mai apropiată de condițiile sale specifice în vederea aplicării acestui concept s-a dezvoltat, mai ales în rândul noilor democrații europene apărute după încheierea Războiului Rece, dar și în alte state.

Comunitatea de informații reprezintă totalitatea structurilor de stat care dețin monopolul serviciilor de informații și al operațiunilor speciale. Comunitatea de informații se exprimă într-un domeniu vast, complex și extrem de fluid. În România, aceasta este alcătuită dintr-un sistem variat de organisme, între care, un rol de primă importanță din punctul de vedere al asigurării informative-contrainformative revine următoarelor structuri: Serviciul de Informații Externe (SIE) - este organizat și funcționează potrivit legii nr. 1/1998, Serviciul Român de Informații (SRI) – este organizat și funcționează potrivit Legii nr. 14/1992, Serviciul de Telecomunicații Speciale (STS) înființat prin Hotărârea de Guvern nr. 229/1993 și care funcționează

potrivit Legii nr. 92/1996, structuri de informații departamentale din Ministerul Apărării Naționale (DGIA), Ministerul Administrației și Internelor și Serviciul pentru Protecție și Pază (SPP), organizat potrivit Legii nr. 191/1998. Comunitatea de informații constituie ansamblul structurilor sau al organelor de informații publice și secrete și este astfel concepută, încât să ofere capacitatea acestora de a căuta, obține, prelucra, transmite și pune la dispoziția factorilor de decizie a produselor de informații cu relevanță pentru securitatea națională, dar și a cetățeanului, în vederea prezervării și a afirmării stării de securitate a națiunii.

Având în vedere că serviciile secrete lucrează cu informații, este corect să presupunem că acestea vor fi afectate serios de apariția a ceea ce a primit numele „era informațională”. Noțiunea de eră informațională este destul de ambiguă. Totuși, în mod clar este foarte importantă; deja a schimbat modul în care multe organizații operează - în special corporațiile din domeniul afacerilor - și probabil va avea efecte importante asupra guvernului.

Din punct de vedere tehnic, factorul coordonator este progresul tehnologic extraordinar care s-a înregistrat în procesarea și comunicarea informațiilor. Schimbarea tehnologică reprezintă doar o mică parte a întregii imagini: mai importante sunt schimbările de comportament și instituționale determinate de concentrarea asupra informațiilor cheie pentru activitatea organizațională.

În domeniul militar, ceea ce este adesea denumit „revoluția în afacerile militare” depinde foarte mult de utilitatea sporită a informațiilor prin selectarea unor noi tipuri de arme de precizie și prin întărirea capacității de a culege, a procesa și a disemina acele informații într-un timp scurt în scop operațional. Efectul acestor schimbări este resimțit în diverse forme. La un nivel, acestea sugerează noi moduri în care informațiile pot fi transferate mai rapid și folosite în cadrul guvernului, astfel încât formularea și implementarea politicilor să fie mai eficiente, în plus, schimbările decurg ca urmare a concentrării unei cantități mari de informații disponibile pentru întreaga societate, atât la nivelul unor departamente guvernamentale, care nu fac parte din serviciile de informații, cât și al unor entități din afara guvernului.

Cu alte cuvinte, serviciile de informații consideră că alte tipuri de organizații devin mai eficiente în culegerea, analizarea și transmiterea datelor - aceasta înseamnă că serviciile de informații au, în ceea ce privește unele tipuri de date, o „concuranță” mai mare în transmiterea lor către factorii de decizie.

Din perspectiva guvernului, este important să fie găsită o modalitate cât mai eficientă de exploatare a datelor generate și de transmitere a acestora oriunde în societate, precum și să existe siguranța că produsul unic al serviciilor de informații este combinat cu alte surse într-un mod care să răspundă cel mai bine nevoii de informare a guvernului.

Schimbul de informații cu serviciile de informații militare din alte structuri armate este un procedeu puternic promovat în cadrul alianțelor militare și politico-militare iar actuala destindere a situației internaționale favorizează și schimbul de informații între serviciile statelor care nu fac parte din aceeași alianță dar care au interese comune în anumite zone geografice sau sunt preocupate de combaterea amenințărilor de natură globală (terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă etc.). Pentru aceasta, serviciile de informații militare trebuie să dispună de structurile

organizatorice și de capacitatea informativă necesară unei contribuții semnificative la efortul informativ al alianței sau coalițiilor din care face parte și Armata României. De regulă, schimbul de informații între țări care nu aparțin aceleiași alianțe se face prin informări la nivel de specialiști sau prin schimb de produse informative cu grad ridicat de generalitate.

Deși serviciile de informații militare se ocupă cu predilecție de obținerea și producția informației militare și militaro-politice destinată în principal Ministerului Apărării Naționale, participarea acestuia la efortul informativ național este foarte important. instituționalizat prin lege sau alte reglementări legale în vederea asigurării cadrului organizatorico-funcțional al Comunității Naționale de Informații, care trebuie să dispună de toate informațiile relevante necesare sprijinirii deciziei naționale. În multe cazuri, acțiunile secrete sunt întreprinse pe baza unei alianțe tacite cu persoane sau grupări care urmăresc aceleași obiective. Acest lucru este mai ușor de pus în practică atunci când aliatul în cauză este guvernul unui stat prieten, în acest caz, acțiunile secrete pot fi limitate la activități lipsite de senzațional, cum ar fi acordarea de asistență în secret statului aliat sub forma garantării siguranței personale a liderului său sau a furnizării unor echipamente de comunicații securizate.

Un alt tip de asistență acordată guvernului unui stat prieten îl reprezintă furnizarea sau schimbul de informații provenite din surse secrete, în situațiile care presupun un schimb de informații de valoare aproximativ egală, scopul furnizării unor date altui stat fiind acela de a primi în schimb alte informații relevante, această operațiune ar trebui să fie inclusă, mai degrabă, în categoria activităților de culegere de informații, decât în cea a acțiunilor secrete.

Totuși, în situațiile în care furnizarea informațiilor are loc într-o singură direcție, principala motivație a statului care le transmite poate fi intenția de a ajuta celălalt stat. în acest caz, activitate respectivă poate fi considerată sprijin secret acordat unui stat prieten, având în vedere că permite altui stat să își îndeplinească anumite obiective pe care nu le-ar fi putut atinge prin mijloace proprii și se desfășoară în secret.

Deși, în general, schimbul de informații are loc doar între state considerate prietene, există numeroase situații în care un stat i-a transmis informații altui stat ce nu este considerat prieten pentru a-l determina sau a-l provoca să adopte o anumită decizie, care să fie în interesul ambelor părți.

Bibliografie:

- [1]. Legea 51/1991 privind funcționarea Serviciului Român de Informații
- [2]. **F. Reese Brown**, „Behind the Drums and Bugles - International Journal of Intelligence and Counterintelligence”, vol.6, nr.3, 1993, p39.
- [3]. **Troncotă Cristian**, Eugen Cristescu, „Asul serviciilor secrete românești”, Editura Roza Vânturilor, București, 1994.
- [4]. „Direcția Informații Militare, la 145 de ani”, Editura Militară, 2004.
- [5]. **Pârlog Adrian**, „Analiza informațiilor - curs de informații militare”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- [6]. **Mireille Rădoi**, „Serviciile de Informații și decizia politică”, Editura Tritonic, București, 2005

- [7]. **Stan Petrescu**, „Despere intelligence spionaj - contraspionaj”, Editura Militară, București 2007, p.45.
- [8]. **Savu Gheorghe, Pârlog Adrian**, „Producția de intelligence”, Editura Medro, 2008.

PRINCIPALELE TENDINȚE DE EVOLUȚIE ALE FENOMENULUI TERORIST LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XXI-LEA

Paul TUDORACHE *
Radu Adrian MANDACHE **

„The terrorism is one of the worst calamities, which can manifest frequently in our contemporary world” From this reason I felt the need of making this survey that tried to present to you the main developing tendencies of terrorism seen as an asymmetrical dimension of conflicts. In this way I identified the following developing tendencies of terrorism such as: presentation under a new shape called genetics, the possibility of using chemical and biological weapons, reestablishing the Islamic caliphate, unified by a common ideology rooted in a violent rejection of apostasy and characterized by fervent opposition to Western influence in traditionally Islamic countries, the development and extension of operational capabilities, utilization of specialists for adapting chemical and biological agents. In the end of this survey I tried to give you some interesting solutions in order to prevent and to reduce the rate of terrorist attacks and the most important is the revision of strategies and doctrines. Also if we want to prevent and reduce the terrorism we have to design new structures, which can be used in an asymmetrical way.

“Terorismul este unul din flagelurile cele mai cumplite care se manifestă din ce în ce mai frecvent în lumea contemporană, fiind din păcate cel mai important factor asimetric care stă la baza insecurității mondiale”¹.. Din acest motiv am simțit nevoia realizării acestui studiu prin care am încercat să prezint principalele tendințe de evoluție ale fenomenului terorist văzut ca dimensiune asimetrică a conflictelor. Astfel am identificat următoarele tendințe de evoluție ale terorismului: prezentarea sub o nouă formă și anume genetica, posibilitatea folosirii mijloacelor chimice și a celor biologice, restabilirea califatului islamic, unificat printr-o ideologie comună și caracterizată de o opoziție înfocată față de influența vestică în țările tradiționale islamice, dezvoltarea și extinderea capabilităților operaționale precum și creșterea flexibilității acestora, în special cele care folosesc tehnologiile de imagine digitală, folosirea unor specialiști pentru adaptarea agenților chimici și biologici și a mijloacelor de transport la țintă. În finalul acestui studiu am încercat să identific câteva soluții optime în scopul prevenirii și reducerii fenomenului terorist și poate cea mai importantă este revederea strategiilor și doctrinelor. De asemenea dacă dorim să prevenim și totodată să reducem terorismul, este nevoie de înființarea unor noi structuri care la rândul lor să acționeze tot asimetric.

Pornind de la caracterul transnațional și asimetric al terorismului, se conturează principalele amenințări de natură teroristă. Pe de o parte, posibilitatea folosirii de către organizații, grupări sau persoane teroriste a armelor de distrugere în masa. Apoi, pregătirea și efectuarea unor posibile atacuri asupra bazelor nucleare ale țărilor care posedă astfel de mijloace, precum și asupra întreprinderilor chimice, laboratoarelor biologice etc., pentru a procura armament nuclear, chimic și biologic sau pentru a detona astfel de arme la fața locului, în spații deschise sau închise, în zone aglomerate sau oriunde s-ar găsi ele (pe mijloace de transport feroviar și rutier, în reactoare

* Locotenent doctorand, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.

** Căpitan doctorand, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.

1 Mircea Cosma, *Riscuri și amenințări la începutul secolului al XXI-lea*, Editura Alma Mater, Sibiu, 2008, p. 55.

nucleare, la bordul unor nave sau aeronave etc.) și a produce distrugeri spectaculoase, în numele unor ideologii, unor principii considerate sacre sau, pur și simplu, din asumarea vocației de a pedepsi.

O altă amenințare este proliferarea acțiunilor punitive sau de răzbunare împotriva celor care au declanșat campania antiteroristă și a țărilor care fac parte din coaliția antiteroristă. În acest sens, deosebit de probabile sunt acțiunile care vizează: lovirea, prin diverse metode, inclusiv asasinat sau lovituri de tip kamikaze, a tuturor celor care, într-o formă sau alta, se opun stării de haos favorabile proliferării crimei organizate, traficului de droguri și de carne vie, câștigului ilicit; efectuarea unor atacuri asupra sistemelor de protecție a mediului, a barajelor, și folosirea deșeurilor toxice și radioactive pentru a produce catastrofe ecologice; atacarea școlilor, a instituțiilor de cercetare, a laboratoarelor și unităților economice de importanță națională sau internațională, pentru a produce panica și teroare; atacarea sistemelor de valori și a instituțiilor de cultură; crearea de diversiuni pentru a provoca nesiguranța, tensiuni, instabilități și chiar riposte violente și pentru a adânci starea de anomie a sistemelor sociale; continuarea și chiar intensificarea atacurilor cu bombe, explozivi plastici și alte mijloace artizanale asupra populației, în locuri aglomerate și, pe cât posibil, în prezența mass-media. Se mai poate vorbi despre menținerea și chiar creșterea acțiunilor teroriste de sorginte etnică pentru distrugerea ideii de conviețuire și cultivarea individualismului, a agresivității în purificarea etnică, a separatismului etnic, precum și despre acțiuni de natură teroristă în cyberspațiu, în vederea creării unor perturbații grave în sistemele de comunicații, distrugerii sistemelor de comandă și control, a sistemelor bancare, virusării bazelor de date, creării unei stări de haos generalizat în sistemele informaționale și de informații.

Spectrul amenințărilor teroriste este însă mult mai larg și, practic, nu se poate alcătui un nomenclator complet al amenințărilor și riscurilor de natură teroristă, având în vedere diversitatea lor, dar și rapiditatea apariției altora. Astfel, este posibil ca, în scurt timp, terorismul să se prezinte, sub aspect asimetric, într-o nouă formă de amenințare - genetica. Dezvoltarea impetuoasă a societății, tehnologia de vârf, progresele din biologie, din chimie, numeroasele experimente de laborator creează unele vulnerabilități care ar putea genera un nou tip de terorism, mult mai periculos decât toate celelalte la un loc, terorismul genetic². Aceste amenințări și, în consonanță cu ele, riscurile aferente sunt nelimitate. Pe unele le putem anticipa, pe altele nu.

Conflictele din ultimele decenii au reliefat însă o cu totul alta perspectivă și au repus în operă un principiu care începuse să fie uitat, și anume acela că nici o forță din lume nu renunță la mijloacele de luptă pe care le are decât dacă apar altele mai performante și, în consecință, mai eficiente. Astfel, strategiile timpurilor noastre au înțeles că armamentul de înaltă precizie nu înlocuiește armele de distrugere în masa și că, în orice moment, există posibilitatea folosirii lor de către anumite forțe, îndeosebi teroriste, nu numai ca riposte asimetrice, ci și ca modalități extreme de implementare sau de impunere a unor precepte religioase fundamentaliste, de reacție la globalizare,

2 General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, Terorismul contemporan-factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO, București 2005, p. 10.

de pedepsire a unor populații, etnii etc. În aceste condiții, pe lângă arma nucleară și materialele radioactive, posibilitatea folosirii mijloacelor chimice și a celor biologice rămâne amenințarea cea mai periculoasă a începutului de mileniu. De altfel, tragicul atac terorist asupra complexului World Trade Center și Pentagonului a readus în actualitate nevoia reconsiderării strategiilor de întrebuințare de către diverse forțe, mai ales teroriste, dar nu numai, a mijloacelor chimice și biologice - ca arme de nimicire în masă - și, în consecință, a măsurilor de prevenire, contracarare și protecție a personalului și populației împotriva efectelor lor. Scopul nemijlocit este acela de a ucide cât mai mulți oameni, într-un timp cât mai scurt, pentru a crea panică și deruta, a înfricoșa, a induce și menține o stare de teroare în rândul populației vizate și a atrage atenția mass-media. Bioterorismul și terorismul chimic, cel cu reziduuri radioactive, ca și cel nuclear, nu sunt și nu pot fi reacții în disperare de cauză, întrucât astfel de acte necesită o baza materială serioasă, laboratoare bine utilizate, folosirea unor specialiști de înaltă clasă, costuri foarte mari și pregătiri temeinice, adesea îndelungate.

În toate statele și în toate structurile științifice pot exista infiltrați mulți specialiști recrutați de organizațiile teroriste (chimiști, geneticieni, biologi) care pot pune la punct, în scurt timp, agenți biologici, dar și chimici și radiologici, și pot pregăti scenarii ingenioase de fabricare a acestora și de întrebuințare împotriva SUA și a aliaților săi, inclusiv împotriva României. Direcția așa-zisei cercetări științifice teroriste se îndreaptă spre miniaturizarea armelor de distrugere în masă, a sistemelor de transport la țintă și de dispersie.

Terorismul devine o rețea mult mai mare care încurajează o structură organizațională autofinanțată și liber organizată. Motivația grupărilor teroriste se bazează în special pe extremele religioase și aspirațiile ideologice. Vorbind despre tendințele extremismului ideologic DIA (Defence Intelligence Agency) face o estimare a obiectivului principal strategic al Al-Qaeda: „restabilirea califatului islamic, unificat printr-o ideologie comună și caracterizată de o opoziție înfocată față de influența vestică în țările tradiționale islamice”³. Liderii Al-Qaeda au enunțat în mod repetat, ca scop principal, instituirea statelor islamice care ar include Afghanistanul, Egiptul, statele din Peninsula Arabică și Irakul. Altă țară care are organizații teroriste cu scopuri ideologice similare este Algeria și anume Grupul Islamic Armat (GIA) care dorește înlăturarea regimului algerian actual și instaurarea unui regim islamic⁴.

Jemaah Islamiya (JI), grupare afiliată organizației Al-Qaeda are scopul de a stabili un califat islamic care ar cuprinde Indonezia, Malaezia, sudul Tailandei, Singapore, Brunei și partea sudică a Filipinelor⁵. Despre Jemaah Islamiya se spune că a devenit, practic, reprezentanța zonală a Al-Qaeda. Jemaah Islamiya este o organizație cu rădăcini locale și susținători în Malaezia, sudul Filipinelor și Indonezia dar cu legături internaționale. Unii lideri ai grupării au fost antrenați în taberele Al-

3 Michael D. Maples, *Current and Projected National Security Threats to the United States*, Statement for the Record, Senate Select committee on Intelligence Committee, 11 January 2007; Washington, D.C.: Defense Intelligence Agency, 6.

4 Department of State, *Country Reports on Terrorism 2006*, April 2007; p. 241.

5 Idem, p. 255.

Qaeda din Afganistan. Când Al-Qaeda și-a pierdut baza din Afganistan, a devenit o organizație mai descentralizată iar grupări precum Jemaah Islamiya au devenit ceva mai autonome.

Ideologia extremistă stă la baza luptei islamice contemporane. Mișcarea Wahhabi din Arabia Saudită este o ideologie foarte conservativă extrem de puternică datorită suportului financiar rezultat din vânzarea petrolului. Aceasta controlează între 70–90% din instituțiile islamice Sunni din lume. Corespunzător Agenției Centrale de Intelligence, ideologia Wahhabi este în esență similară cu cea a organizației teroriste Al-Qaida, care are ca scop final instituirea califatului islamic – o teocrație – care cu alte cuvinte reprezintă un fel de dictatură religioasă⁶.

O altă tendință deosebit de importantă a fenomenului terorism o reprezintă dezvoltarea și extinderea capacităților operaționale precum și creșterea flexibilității acestora.

Din cauza creșterii accesibilității și calității tehnologiilor de imagine digitală, oferite de servicii ca Google Earth, Digital Globe, Windows Live Maps și altele, apar amenințări serioase asupra securității unor state. Aceleași pericole pândesc mediul de afaceri și viața privată a persoanelor, odată cu răspândirea fotografiilor de înaltă rezoluție luate din satelit. În timp ce Google Earth a atras atenția prin accesibilitatea și popularitatea pe care le-a cucerit în scurt timp de la înființare, numeroase alte servicii le permit userilor să vadă fotografiile cu înaltă rezoluție ale unor instalații importante, aproape oriunde în lume. Windows Live Maps, de exemplu, le permite celor care îl accesează să vadă nu numai imagini detaliate ale unor străzi din principalele orașe americane, ci chiar să primească imagini ultra detaliate, sau să vadă persoane mergând pe stradă. Serviciul Digital Globe le oferă clienților săi posibilitatea de a comanda imagini ale unei anumite locații, la alegere, printre cei care apelează la această ofertă fiind Google Earth și Agenția Națională pentru Informații Geospațiale (NGIA). Ultima noutate în domeniul comerțului cu imagini digitale, Google Street Viewer, a stârnit multe controverse, deoarece dă posibilitatea utilizatorului de a vedea în detaliu anumite locații și chiar indivizi. Chiar dacă, deocamdată, nu toate localitățile din Statele Unite, disponibile prin acest serviciu, marile orașe americane, cum ar fi San Francisco sau New York, au fost deja filmate și incluse în program.

După lansarea acestui nou serviciu, amenințările pentru securitatea națională au devenit și mai evidente. „The Lede”, blogg-ul cotidianului „New York Times”, putea să furnizeze imagini din interiorul tunelului The Battery, din New York, în ciuda interdicției aplicate după 11 septembrie 2001, de a face fotografii în tunel.

De asemenea, potrivit unui articol publicat pe site-ul www.worldtribune.com, guvernul sud-coreean a acuzat Google Earth că a introdus în programul său de imagini și pe cele ale reședinței prezidențiale, precum și ale unor baze militare secrete. În timp ce ministrul sud-coreean de Externe declara că imaginile prezintă un mare risc, deoarece rezoluția lor ajungea până la șase metri, serviciul național de informații afirma că imaginile sunt vechi de cel puțin un an și că analizează gradul de

6 R. James Woolsey, *Intelligence and the War on Terrorism*, The Guardian, 9, April 2007, pp.21-30.

pericol pe care îl reprezintă. Și Thailanda și-a exprimat îngrijorarea generată de programul Google Earth, atunci când imagini ale bazei Korat Air Force, din apropiere de Bangkok, au devenit disponibile pe site. Acestea avea o rezoluție atât de bună, încât se putea distinge nu numai numărul de avioane aflate la sol, ci și tipul lor. Informații de același tip au apărut referitor la aeroportul Palam, din New Delhi, India, dar și la baza Edwards Air Force, din California.

Un articol din „National Geographic News“, din ianuarie 2008, atrăgea atenția asupra faptului că imagini detaliate ale unor autovehicule Land Rovers, corturi și instalații militare, din tabăra din Basra, Irak, au fost găsite în casele unor insurgenți. În timp ce purtătorul de cuvânt al Google afirma că respectivele imagini nu sunt diferite de cele care pot fi procurate și pe alte căi, guvernul englez a cerut și a obținut înlocuirea lor cu altele, datând dinaintea războiului. Și conducerea reactorului nuclear din Lucas Heighst, Australia, a solicitat guvernului de la Canberra să ceară Google Earth scoaterea din circuitul public a imaginilor cu înaltă rezoluție ale instalațiilor atomice, acestea putând fi folosite de teroriști⁷.

În timp ce Google Earth oferă imagini detaliate ale mai multor locații de pe glob, dar numai puține ale unor centre de afaceri, Windows Live Maps pare specializat în acest gen de servicii, destinate oamenilor de afaceri și nu numai.

Prin simpla accesare a acestui site și scriind numele companiei care te interesează, poți avea la dispoziție toate locațiile respectivei companii, prezentate pe o hartă la scară mare a Statelor Unite. Prin focalizare pe una dintre filiale prezentate, se pot obține imagini cu mare rezoluție a diferitelor clădiri ale companiei din localitatea aleasă. Majorarea capacității de căutare și de focalizare a imaginilor, cu aplicare în localizarea unor instalații tehnologice, provoacă îngrijorare și în lumea spionajului industrial. Site-ul IntellegentEnterprise.com atrage atenția că, prin noile servicii, dotate cu instrumente performante de căutare, se poate realiza o determinare destul de exactă a demografiei consumatorilor și a apropierii de amplasamentele firmelor comerciale rivale.

În paralel cu dezvoltarea noilor tehnologii, guvernele caută modalități de a feri de „ochii indiscreți” locațiile programelor științifice, în timp ce persoanele particulare se arată deranjate de posibilitatea de a focaliza până la nivelul unei singure case. Chiar dacă Ogleearth, un blogg aparținând Google Earth, afirma, în 2005, că îngrijorarea particularilor este neîndreptățită, deoarece imaginile sunt vechi, deci nu pot fi folosite de eventualii hoți, cu totul alta este situația în cazul Windows Live Maps. Aceasta furnizează fotografii recente, ceea ce afectează serios viața privată a indivizilor. La cerere și, bineînțeles, contra cost, acest serviciu oferă posibilitatea să înscrii numele și prenumele persoanei care te interesează și toți indivizii corespunzând criteriilor solicitate vor apărea pe harta localității respective. Apoi, focalizând pe fiecare individ, poți examina fotografiile caselor fiecăruia de pe listă. „Chicago Su-Times” avertiza asupra riscurilor pe care le implică difuzarea unor astfel de fotografii cu mare rezoluție asupra persoanelor a căror localizare poate fi periculoasă, cum ar fi femeile puse la adăpost de violențele domestice ale soților. De asemenea, „The Post” sublinia pericolele ce pot apărea în urma utilizării cu rea-voință

7 <http://www.atac-online.ro/01-07-2007/Internetul-noua-arma-a-teroristilor.html>.

a Google's Street Viewer, după ce fotografiile furnizate de acest program au dus la identificarea unor persoane.

De asemenea instrumentul de micro-blogging Twitter ar putea fi folosit de către teroriști pentru coordonarea atacurilor, conform unui raport prezentat de serviciul de informații al Armatei americane postat pe Internet. Raportul respectiv - prezentat de batalionul 304 de Military Intelligence și postat pe site-ul federației cercetătorilor americani - examinează modul în care teroriștii ar putea folosi tehnologiile mobile și web ca GPS, hărți digitale și Twitter pentru a planifica și executa atacuri teroriste.

Figura 1: Exemplu de Nokia Map Functions

Documentul – disponibil în variantă pdf descrie și felul în care Twitter ar putea fi folosit pentru planificarea ambuscadelor și detonarea explozibilelor. Există chiar 3 scenarii în acest sens:

1. Teroristul operativ A folosește Twitter-ul cu (sau fără) un telefon mobil care are încorporată o cameră video pentru a trimite/primi mesaje. De asemenea A dispune de serviciul Google Maps Twitter Mash Up postat pe o adresă www care poate fi văzută și pe telefoanele mobile ale celorlalți abonați din memoria telefonului mobil al lui A. Serviciul Google Maps Twitter Mash Up poate fi folosit numai după introducerea unui cod. Ceilalți abonați pot primi informații despre cum, unde și numărul trupelor care se deplasează pentru a organiza și realiza o ambuscadă⁸.
2. Teroristul operativ A dispune de un telefon mobil pentru trimiterea mesajelor și imaginilor de tip Tweet. De asemenea A dispune de un al doilea telefon mobil care poate servi ca detonator al unui dispozitiv exploziv. Teroristul operativ B dispune de un detonator și de un telefon mobil necesar pentru observarea teroristului A. Acest lucru poate

⁸ <http://www.fas.org/irp/eprint/mobile.pdf>.

permite lui B să selecteze cel mai oportun moment de declanșare a exploziei bazat pe mișcarea și imaginile primite de la A⁹.

3. Teroristul operativ cyber A descoperă contul Twitter al unei persoane (personal militar). A accesează contul persoanei respective și începe să obțină informații vitale pentru realizarea unor misiuni¹⁰.

De asemenea un studiu britanic a tras un semnal de alarmă asupra viitoarelor atacuri teroriste, care în curând ar putea fi coordonate cu ajutorul roboților. Profesorul Noel Sharkey de la Universitatea din Sheffield a subliniat, într-o adresă înaintată celor care caută soluții privind sistemul de apărare din Londra, faptul că roboții de luptă sau „sistemul automat armat” sunt deja folosite de câteva țări. „Problema principală o reprezintă industria roboților, a cărei dezvoltare nu poate fi blocată”¹¹, a declarat acesta în deschiderea lucrărilor de la „Institutul Serviciilor din Regatul Unit”. „Odată cu apariția noilor arme pe piață, acestea vor putea fi copiate cu ușurință. Cât timp credeți că va trece, până ca grupurile teroriste să acționeze?”¹² a fost întrebarea adresată de Noel reprezentanților prezenți la lucrări. Profesorul a punctat și faptul că armata Americană utilizează în prezent circa 4.000 de roboți în teritoriile irakiene, și zeci de avioane teleghidate care survolează atât Irakul cât și Afghanistanul. Luna trecută, o rachetă trimisă dintr-un avion teleghidat a dus la uciderea unuia dintre liderii Al-Qaeda din Pakistan, iar nu cu foarte mult timp în urmă, Pentagonul, a prezentat „Crusher-ul”, un camion imens aproape imposibil de distrus, bazat pe un robot de supraveghere. Profesorul Sharkey nu a dorit să intre în detalii amănunțite, dar spune ca un mic avion cu navigație GPS ar putea probabil să fie fabricat cu aproximativ 500 de dolari.

Astăzi, ne aflăm în plină și extrem de rapidă revoluție multimedia. Un proces cu multe tentacule, cum sunt Internetul, calculatoarele personale și ciberspațiul, care se caracterizează însă printr-un numitor comun: tele-vederea. În doar câteva decenii progresul tehnologic ne-a introdus în era cibernetică. De fapt am intrat în era „multimedială”, suveran este calculatorul care unifică cuvântul, sunetul și imaginile. Această unificare este un progres tehnologic pe care noi îl socotim din capul locului, prin definiție, un progres. Da și nu, depinde ce înțelegem prin progres. În sine, progres înseamnă doar un „mers înainte” care presupune o creștere. Și nu se spune ca această creștere trebuie să fie pozitivă. Chiar și despre o tumoră se poate spune că se află în progres, iar în cazul acesta ceea ce crește este un rău, o maladie. În diferite contexte, așadar, noțiunea de progres este neutră, pozitivă sau negativă. Deși Internetul în sinea lui are un caracter pozitiv, nu putem spune același lucru despre fenomenele care se petrec pe Internet.

Terorismul este unul din fenomenele negative care a luat și va lua amploare pe Internet; în special după atentatul din America de la 11 septembrie 2001, când a avut loc și intervenția în Afghanistan, finalizată cu distrugerea infrastructurii Al-Qaeda, inclusiv taberele de antrenament ale acesteia. Noile frontiere au devenit Internetul și

9 <http://www.muslim.net/vb/showthread.php?p=1797473>.

10 Idem.

11 <http://www.foxnews.com/>

12 <http://www.descopera.ro/dnews/2420376-atacurile-teroriste-vor-fi-coordonate-cu-ajutorul-robotilor>.

Cyberspațiul, iar cuvântul de ordine este „să devenim digitali”. În acest context, noua arma a organizațiilor teroriste a devenit Internetul. Acesta este folosit ca instrument de comunicare cu, caracter secret și sigur, precum și ca modalitate de distribuire online a informațiilor și manualelor de instructaj terorist. Al-Qaeda a fost prima organizație teroristă care a părăsit spațiul fizic în favoarea spațiului virtual al cyberspațiului. Cu ajutorul computerelor, la adăpost sau chiar în Internet cafe-uri jihadiștii au creat pe Internet noua locație pentru instructaj terorist și pentru propagandă. Gruparea teroristă depinde de Internet pentru suport tactic și instructaj, bazându-se pe anonimatul și flexibilitatea de a opera, pe care spațiul virtual le oferă.

Un indice al amploarei pe care a luat-o rețeaua teroristă la nivelul spațiului virtual este numărul paginilor web de factură jihadică. Gabriel Weiman, profesor la Universitatea din Haifa, Israel, urmărește de peste opt ani site-urile teroriste și a constatat că, de la 12 site-uri, în 1997, s-a ajuns la 4500 în 2005.

Încă din 2001 se știa că în fiecare moment, membrii grupărilor teroriste au aspra lor un laptop, alături de nelipsitul kalașnikov. Teroriștii au înțeles că, folosind Internetul, câștigă timp și spațiu, și nici nu se mai supun unor riscuri prea mari de a fi prinși cu documente incriminatorii asupra lor.

Astăzi mesajele teroriste și înregistrările video sunt transmise instantaneu către milioane de adepți, via Internet. Imaginea se vede ca întreg, iar pentru a o vizualiza este suficientă vederea. De fapt, este de ajuns să nu fim orbi. Internetul constituie o sursă inepuizabilă pentru teroriști: forumuri de discuții, news-grupuri, documente disponibile online. De cele mai multe ori, informațiile sunt disponibile în limba arabă pentru a le fi mai accesibile potențialilor voluntari jihadiști, dar ținând cont că se bazează și pe imagini filmate oricine poate accesa și înțelege ce se petrece în cadrul unor asemenea site-uri.

Există două tehnici speciale prin care aceste grupări evită interceptarea serviciile secrete. Prima tehnică se realizează prin deschiderea unui cont pe un serviciu gratuit de mail, cum este hotmail, apoi se scrie mesajul în format draft, se salvează sub această formă, după care se transmite numele contului și parola pe un forum de discuții securizat. Destinatarul mesajului nu va avea decât să deschidă contul de mail și să citească draft-ul. În condițiile în care nu a fost transmis nici un mesaj via mail, riscul interceptării este minim. Cea de a doua tehnică o reprezintă simpla codificare a mesajelor.

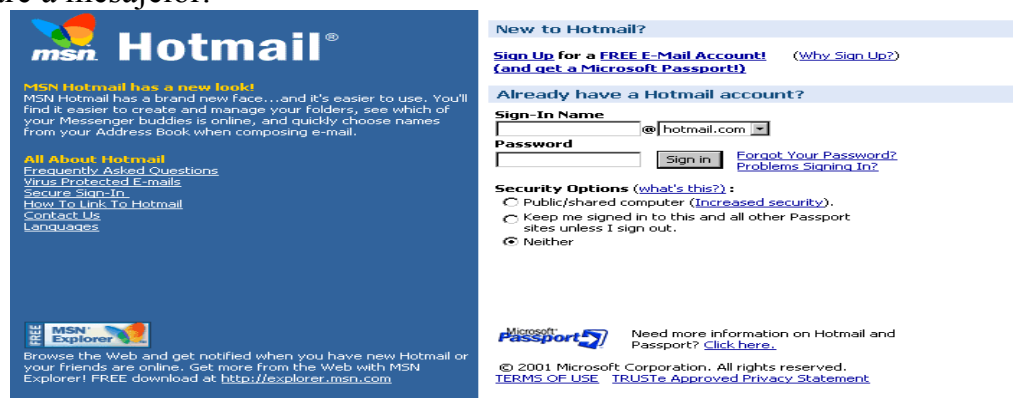

Figura 2: Hotmail

Problema grupărilor teroriste pe Internet rămâne așa cum este. Bătălia poate să fie câștigată dar în cele din urmă și pierdută, dacă nu vom utiliza cum se cuvine în continuare Internetul. Deoarece întreaga construcție a lumii are o parte bună și una rea, ca de altfel și Internetul, nu ne rămâne decât să ne hotărâm de care parte suntem și apoi să ne adaptăm.

Este foarte probabil ca, în următorii ani, efortul principal al organizațiilor teroriste internaționale să se concentreze asupra folosirii unor specialiști pentru adaptarea agenților chimici și biologici și a mijloacelor de transport la țintă la tipul de acțiuni vizate de strategiile teroriste. Ar putea fi vizate marile aglomerări urbane, mijloacele de transport, unități militare, școli, instituții de stat și chiar unele dintre instituțiile internaționale, precum și țările aliate Statelor Unite ale Americii. De asemenea, este posibil să prolifereze „terorismul nesângeros”, terorismul cibernetic, cel psihologic și cel mediatic. Acest tip de terorism nu mai este „arma săracului” ci, dimpotrivă, arma omului foarte bine instruit, dar cu ambiții nesatisfăcute, nemulțumit de modul cum evoluează lumea sau de rolul pe care-l joacă el în viitorul „sistem de comandă și control” al planetei. De aceea, este posibil ca, în procesul mondializării economiei, informației și culturii, acțiunile de tip terorist să vină nu numai din partea lumii interlope și a crimei organizate, ci și din partea unor grupuri de interese.

O altă tendință importantă o reprezintă trecerea de la grupări bine localizate, organizate în jurul unei anumite baze teritoriale sau regionale, susținute uneori de state-sponsor, la rețele internaționale, delocalizate, de teroriști. Acestea apelează tot mai mult la surse alternative de finanțare, inclusiv la sponsorizare privată, trafic de narcotice, crime și comerț ilegal. Datorită disponibilității de a forma alianțe practice conjuncturale, a spirit și caracterul de imprezibilitate a acțiunilor pe care le coordonează, precum și capacitatea acestora de a comite acte de violență extremă. Deosebit de actuală este amplificarea terorismului cu caracter etnic și religios, aflat la originea unui mare număr de incidente care s-au produs în lume în decursul ultimilor ani. De asemenea, așa-numitul terorism național continuă să fie prezent în numeroase state, majoritatea cazurilor fiind consecința tensiunilor politice atribuite revendicărilor teritoriale, conflictelor etnice și religioase sau unor regimuri politice instabile.

Cazuistica în materie relevă că anumite state continuă să finanțeze și să asigure grupurilor teroriste susținerea logistică, existând încă tabere de antrenament în Asia, în Orientul Mijlociu și în Africa de Nord. Teroriștii își ameliorează constant metodele, atât pe plan tehnic, cât și în ceea ce privește manipularea opiniei publice și a mass-media. Astfel, imensul interes pe care îl suscită acest fenomen în mediile de informare a favorizat difuzarea imaginilor atentatelor dincolo de granițele statului în care au fost comise, ceea ce conduce, în mod pervers, la o popularizare a cauzei lor.

În viitor, probabil, se va accentua procesul de mondializare și, deci, de organizare a terorismului, tocmai datorită faptului că el se află în avangarda infraționalității, iar aceasta urmează o cale a structurării la nivel planetar. Se poate estima că terorismul va fi tot mai organizat, cu rețele de conducere și de acțiune în toată lumea, ceea ce va schimba radical configurația spațiului strategic internațional.

Necesitatea revederii strategiilor și doctrinelor, adaptării structurilor militare la noile cerințe devine un imperativ pentru coaliția antiteroristă. Pentru a ieși cu

adevărat victorioasă în războiul global împotriva terorismului și a nu crea doar bariere între zone mai supuse la această amenințare și altele mai protejate, coaliției antiteroriste îi este absolut necesară o strategie unică, cu finalități și căi de acțiune clare. Efectul sinergetic al unei singure strategii ar depăși cu mult rezultatele strategiilor individuale folosite de fiecare membru al coaliției și ar permite contracararea rădăcinilor amenințării, nu doar a efectelor imediate ale fiecărei acțiuni teroriste. O strategie a coaliției antiteroriste ar trebui convenită și mediatizată din mai multe motive:

- ar presupune, în primul rând, un consens politic asupra unui război global. În acest fel, ar fi eliminate și suspiciunile Rusiei cu privire la “standardele duble” când este vorba de terorism și aluziile chineze la faptul că războiul împotriva terorismului este folosit pentru lărgirea sferelor de influență, ar fi un argument puternic în convingerea lumii musulmane că nu este un război împotriva civilizației islamice. De asemenea, ar putea fi un pas hotărâtor spre coagularea unei definiții acceptate a terorismului de către instituțiile internaționale.
- ar permite identificarea mijloacelor cu adevărat eficiente de luptă împotriva terorismului. Acțiunea militară împotriva regimului taliban din Afghanistan, sprijinitorul organizației Al-Qaeda, a fost o superbă demonstrație de forță, dar n-a făcut decât să disperseze organizația într-o rețea de organizații mai mici, cu un ridicat grad de independență și adaptabile, ceea ce le face greu de combătut, deci mult mai periculoase. Probabil că serviciile speciale, autoritățile financiare și bancare, tehnologiile moderne de supraveghere a unei singure organizații, forțele speciale multinaționale ar fi obținut rezultate mult mai convingătoare decât aviația strategică, chiar dacă „loviturile” nu ar fi fost atât de spectaculoase.
- ar crea condiții favorabile adaptării rapide, transparente și motivante a organizațiilor de securitate existente la exigențele combaterii și gestionării convingătoare a noilor categorii de riscuri și amenințări la adresa civilizației moderne și care, cu greu, ar putea fi incluse în categoria “agresiuni” ori “atacuri armate” pentru gestionarea cărora s-au constituit cândva.

Revederea strategiilor și doctrinelor a devenit o necesitate primordială și a impus adaptarea structurilor militare la noile cerințe și constituirea de forțe capabile să facă față amenințărilor de tip asimetric. Acestea precizează creșterea rolului forțelor armate în combaterea terorismului și stabilirea de demersuri și responsabilități specifice, menite să asigure coerență și eficacitate în îndeplinirea noilor misiuni:

- adaptarea cadrului conceptual (doctrină, strategii, regulamente, instrucțiuni, dispoziții) la noile condiții;
- intensificarea cooperării informative între instituțiile cu responsabilități în domeniul siguranței și al securității atât la nivel național, cât și la nivel internațional;
- constituirea, pregătirea, dotarea și instituționalizarea unor forțe (forțe speciale) destinate combaterii terorismului;
- perfecționarea activității de culegere, prelucrare, exploatare și diseminare a informațiilor;

- adaptarea misiunilor armatei la condițiile impuse de participarea la acțiunile de combatere a terorismului;
- perfecționarea și amplificarea măsurilor de protecție a populației și obiectivelor de importanță deosebită care ar putea constitui ținte ale atacurilor teroriste;
- pregătirea specifică a personalului destinat desfășurării activităților în mediul internațional;
- perfecționarea și diversificarea sistemelor de protecție a comunicațiilor și a rețelelor informatice.

Pentru a fi eficientă lupta împotriva terorismului trebuie să fie ultrarapidă, promptă, hotărâtă și flexibilă. Structurile militare destinate să desfășoare astfel de acțiuni trebuie să fie pregătite, dotate și instruite să răspundă unor astfel de cerințe.

Dispozitivul de acțiune al forțelor participante se va realiza în funcție de misiunea primită și situația concretă, trebuie să fie flexibile în afara șabloanelor cunoscute, ofensive, să asigure culegerea de informații, angajarea nemijlocită, elemente de sprijin și manevră, lichidarea și zădărnicierea acțiunilor teroriste.

O posibilă configurare a forțelor militare ar putea fi următoarea:

- structuri de conducere specifice;
- structuri de informare, supraveghere și avertizare;
- forțe speciale;
- forțe de acțiune preventivă;
- forțe principale de acțiune și de reacție.

Cu siguranță terorismul nu va putea fi eradicat complet, deoarece este un fenomen imposibil de anihilat pe termen scurt. Comunitatea internațională are însă puterea să-l pună sub supraveghere, să-i limiteze efectele, să protejeze omenirea împotriva lui. De aceea, prima măsură de protecție antiteroristă este cunoașterea profundă a acestui fenomen, în toată complexitatea lui, inclusiv sub noile sale aspecte, depistarea cauzelor care-l generează, precum și acțiuni unitare și concertate asupra lor. Astăzi, însă, această cunoaștere este dificilă, iar acțiunile asupra cauzelor presupun, de fapt, rezolvarea marilor probleme cu care se confruntă societatea actuală.

Cum de altfel este bine știut, asimetria a existat și de-a lungul istoriei, nu este un fenomen nou și lumea nu va scăpa de asimetriei, de fundamentalism extremist sau crimă organizată, dar cu toate acestea se impune necesitatea aprofundării studiului în domeniul riscurilor asimetrice deoarece practica ultimilor ani a confirmat că terorismul internațional este în mod cert, cel mai mare risc pentru siguranța și securitatea globală în secolul în care de-abia am intrat.

În virtutea amplitudinii pe care a căpătat-o și a implicațiilor pe termen lung manifestate în toate sferile societății contemporane, și mai ales a impactului psihologic asupra populației, terorismul și-a câștigat faima de conflict neconvențional și asimetric. Terorismul este asimetric nu numai în sfera luptei armate și ideologice ci și în cea teoretică și normativă. În exercitarea forței, în general partea care are dotarea tehnică și materială superioară și care beneficiază de o strategie superioară se impune în fața părții mai slab pregătite. Terorismul are ca unică rațiune ocolirea luptei egale, acționarea în afara și împotriva regulilor în așa fel încât să se poată depăși superioritatea adversarului. Dacă regula corectă din punct de vedere etic și politic a

sistemului social axat pe modelul democrației liberale capitaliste este supraviețuirea celui mai puternic (cu alte cuvinte majoritatea, mai puternică prin natură, se impune în fața minorității), singura regulă după care acționează teroristul, singura lege pe care o respectă, este legea junglei: supraviețuirea celui mai adaptat. Pe cale de consecință, dacă nu poți învinge majoritatea, fie i te alături, fie o sabotezi în unicul mod posibil: prin neconformarea regulilor jocului – de aici asimetria.

Fenomenul terorist, prin caracterul său asimetric, impune decidenților politici și strategici să iasă din sfera dreptului și a eticii pentru a face față provocării. Singura definiție universal-valabilă a terorismului este aceea de a se plasa în afara oricăror reguli și în afara oricărei ierarhii. Inteligența este, în esență, o superioară capacitate de adaptare.

Pentru a anihila inamicul în acest război – războiul împotriva terorismului, este nevoie de înființarea unor noi structuri care la rândul lor să acționeze tot asimetric, la scara întregii societăți pe trei principale planuri: dezvoltarea unui mediu legislativ care să permită autorităților să lupte eficient pentru reducerea activităților criminale și extremiste; cooperarea internațională și descoperirea unor arme, mijloace, tactici și strategii adecvate. Se impune cu stringență constituirea, pregătirea, dotarea și instituționalizarea unor forțe speciale destinate luptei împotriva terorismului. Din nefericire, pentru moment, un asemenea război depășește cu mult sfera de competență a armatelor tradiționale, ale armatelor naționale, aproape inutile împotriva unui inamic care își impune propriile reguli.

IMPLICAȚIILE NOII REVOLUȚII ÎN AFACERILE MILITARE ÎN ARMATĂ

Paul TUDORACHE *
Radu Adrian MANDACHE **

Everything around us is under permanent change, and time is one of the main factors involved in this change. We also are the subjects of change, subdued by this law. The same process occurs when it comes to organization – and the army is a military organization.

The international politico-military environment has lately suffered deep alterations, leading to important changes of the strategies and doctrines of some states. For most of the military analysts, it is a reality that the beginning of the new millenium is marked by new formula and different ways of accomplishing military operations.

Nowadays, the operational concept named “system of systems” is often used to define warfare in terms of a deadly competition in which the group of forces, who understands better the battlefield and takes action by applying this knowledge to their own fighting teams, wins. Now, the successful outcome is seen as a consequence of the synergic actions of different technical and military systems.

All these stand for research domains for military experts, and most of them agree that we are in the middle of a Revolution in the Military Affairs.

Totul, în jurul nostru, se schimbă. În timp, totul se transformă. Noi înșine ne subordonăm acestei legi. Cu organizațiile se întâmplă la fel - și armata este o organizație militară.

În ultimii ani, în peisajul politico-militar mondial, au avut loc mutații profunde care au provocat schimbări de substanță în doctrinele și strategiile unor state. Pentru majoritatea analiștilor militari a devenit clar că începutul mileniului III se caracterizează prin noi formule și modalități de concepere și realizare a operațiilor militare.

Se vorbește tot mai frecvent de conceptul operațional denumit „sistem de sisteme” care prezintă războiul ca pe o competiție mortală în care deznodământul va fi favorabil acelei grupări de forțe ce va înțelege mai bine spațiul de luptă și va transfera rapid această cunoaștere propriilor elemente luptătoare. Acum, reușita este percepută ca rezultată a acțiunii sinergice a diferitelor sisteme de armament și structuri organizaționale militare.

Pentru specialiștii militari, toate acestea reprezintă domenii de studiu și analiză și, aproape în unanimitate, ei apreciază că azi ne găsim în plină Revoluție în Afacerile Militare.

1. Delimitări conceptuale

Actualmente, teoria militară se confruntă cu o gamă largă de definiții pentru revoluția în afacerile militare. Mai mult decât atât, există termeni care pot crea confuzii și, de aceea, ne propunem ca, mai întâi, să facem distincția dintre **Revoluția militară**, **Revoluția tehnică (tehnologică) militară** și **Revoluția în Afacerile Militare (RAM)**.

Revoluția militară, pentru majoritatea specialiștilor, se referă la implicațiile schimbărilor din domeniul militar asupra nivelului politico-strategic, ceea ce unii

* Locotenent doctorand, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.

** Căpitan doctorand, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.

specialiști numesc marea strategie. Aceasta are influențe la nivel practic asupra politicii, economiei, structurii industriale, demografiei, sociologiei și culturii.

Trebuie să subliniem faptul că revoluțiile militare nu se referă la utilizarea unor mijloace modernizate de ducere a războiului ci, au în vedere, în special, atingerea unor obiective politice inaccesibile înainte sau/și atingerea lor pe căi fundamental diferite. Revoluțiile militare permit aceasta prin schimbarea cadrului general al războiului. Ele remodelează societatea, statul și structurile militare, influențând astfel capacitatea statelor de a crea și proiecta puterea militară. Efectele lor finale sunt convergente. Având în vedere profunzimea schimbărilor implicate, revoluțiile militare nu au loc foarte des.

Exemple de revoluții militare sunt: secolul XVII – *aparitia statelor moderne și a instituțiilor specifice*; sfârșitul sec.XVII - sec.XIX – *Revoluția franceză, Revoluția industrială*; începutul sec. XX. – *primul și al doilea Război Mondial*; mijlocul și sfârșitul sec.XX – *arma nucleară și rachetele balistice*¹.

Revoluțiile militare nu se referă la dezvoltarea și folosirea unor noi mijloace ci, din contră, se raportează la atingerea unor finalități politice care odată erau de neatins. Ele transformă societatea și statul, precum și organizațiile militare schimbând fundamental atât cadrul cât și structura războiului.

Revoluția tehnică (tehnologică) militară reliefează, în principal, consecințele tehnologiei militare, civile sau cu dublă întrebuințare asupra ducerii războiului, fiind vizibilă în mod practic în sistemele de armamente, echipamente, logistica trupelor etc.

Majoritatea specialiștilor sunt adepții ideii că revoluțiile tehnologice sunt determinate de revoluțiile industriale. În acest context, lumea a trecut prin patru revoluții tehnologice, prima revoluție fiind estimată ca având loc la mijlocul secolului al XIX-lea, a doua la sfârșitul secolului al XIX-lea, a treia în deceniul al cincilea al secolului XX, iar ultima fiind încă în curs de desfășurare. Concomitent cu noțiunea de *revoluție tehnică* putem vorbi și de noțiunea de *val tehnologic*². În acest caz, primul val tehnologic trebuie considerat ca desfășurându-se pe o perioadă extrem de lungă, mai exact din anul 8000 î.Hr. și până în anii 1650-1750, al doilea val este marcat de trecerea la organizarea de tip industrial, practic până în secolul al XIX-lea, iar al treilea val, numit „valul electronic-informatic” este desfășurat pe o perioadă relativ scurtă de timp, până la sfârșitul primei jumătăți a secolului XXI. Ultimul val, „*valul cibernetic*”, este în prezent în curs de desfășurare și se bazează pe inteligența artificială, pe dezvoltarea tehnologiilor electronice și microelectronice având ca bază mecanismul gândirii umane.

Conținutul revoluției tehnice militare contemporane poate fi dedus din relevarea trăsăturilor care o caracterizează (caracter atotcuprinzător; ritm rapid de desfășurare; amplificarea dimensiunii cosmice; angajarea unor resurse economice, financiare, științifice și umane uriașe) și a direcțiilor în care aceasta se desfășoară (sporirea considerabilă a efectelor distructive ale armamentului și tehnicii de luptă;

1 Eugen Bădălan, (coordonator) *Concepte strategice și operațiune de actualitate*, București, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2004, p. 18.

2 Ion Bălăceanu, Nicolae Buruiană, Liviu Scrieciuc, *Riposta antiaeriană în operațiile Forțelor Terestre sub impactul tehnologiilor moderne*, București, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2005, p.10.

creșterea performanțelor rachetelor balistice cu rază mare de acțiune; aplicarea largă a realizărilor electronicii, microelectronicii, nanotehnologiilor și laserului în scopul îmbunătățirii indicatorilor tehnico-tactici ai mijloacelor de luptă³).

Revoluția în afacerile militare (RAM) se situează între primele două, afectând toate nivelurile militare - strategic, operativ și tactic, ale războiului și manifestându-se în: tipul și fizionomia categoriilor de forțe ale armatei, organizarea/structura forțelor, concepte, doctrine, strategii, proceduri specifice, adecvate noilor arme și sisteme de arme existente.

Revoluțiile în afaceri militare nu se rezumă la simple modernizări, revitalizări sau adaptări, ci presupun progrese majore în capabilități militare. Mai mult, obligă la inovații pe toate palierele de manifestare: organizațional, tehnologic și conceptual. De asemenea, impun experiențe deliberat planificate pentru verificarea valabilității în planul execuției și a capacităților de învățare din experiențe acumulate.

Conceptul de „*afaceri militare*” a apărut o dată cu dezvoltarea organizațiilor militare moderne în secolele al XVI-lea și al XVIII-lea, deriva din latinescul „*militaris*”, a cărui conotație de bază viza aspectele organizaționale ale forțelor armate și conceptul general de război – „*resmilitaris*”. Această noțiune devine uzuală în limbile germanice, romanice și anglo-saxone în cursul secolului al XVII-lea, o dată cu înființarea armatei permanente și transformarea structurilor militare în formațiuni permanente menținute și pe timp de pace, în eventualitatea unui conflict și care sunt conduse de militari de profesie.

Noțiunea de *Revoluție în Afacerile Militare* a fost consemnată prima dată într-un raport din anul 1993, în timpul administrației Clinton, în care s-a urmărit analiza nevoilor militare ale S.U.A., sub raportul amenințărilor, obligațiilor militare presupuse, tipului de forțe, numărului și locului viitoarelor amplasamente etc. Cu toate acestea, teoreticienii militari au constatat că, practic fiecare apariție a unui nou sistem de armament sau tehnologie militară ducea la o „*revoluționare*” a întregului sistem militar: doctrine, instrucție, organizare, conducere operațională.

RMA este o schimbare paradigmatică în sfera războiului și poate fi generată de noua tehnologie (cum a fost apariția puștii cu încărcarea posterioară), noi concepte operaționale (cum este Blitzkrieg) sau noi structuri sau tipare de forțe.

Există însă o delimitare între conceptul de RMA în viziunea occidentală și cel în viziunea rusă. Dacă teoreticienii ruși privesc numai dimensiunea tehnică și tehnologică, viziunea occidentală cuprinde, chiar putem spune că pune accent pe impactul dezvoltării tehnologice asupra doctrinei militare, văzută din prisma altor domenii ale vieții sociale, adică RMA este bazată pe un sistem integrat, un sistem în care revoluția informațională a dus la profunde schimbări sociale. Trebuie să amintim faptul că istoria ne dovedește că, înainte ca noile tehnologii să fie aplicate în domeniul militar, ele au fost folosite în viața civilă, de exemplu calea ferată, sau dinamita.

În concepția specialiștilor militari americani, RMA în procesul de transformare a armatei vizează cu precădere trei domenii:

3 Gheorghe Ion Bălăceanu, *Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2001, pp. 33-34.

- *domeniul tehnologic* (integrarea noilor tehnologii de informații în sisteme de arme și integrarea C4I2SR – comandă, control, comunicații, calculator, intelligence, informații, supraveghere, recunoaștere);

- *domeniul doctrinar și operațional* (experimentarea tehnologiei și transpunerea efectelor ei în concepte, teorii și acțiuni);

- *domeniul organizațional* (integrarea interarme, integrarea civilo-militară, instituțională etc.)⁴.

Esența RMA constă în integrarea sistemelor (informații, armamente, senzori, structuri etc.), iar efectul sinergic este dat de superioritatea informațională a sistemului de sisteme, adică a acțiunii integrale care se bazează pe:

- cunoașterea permanentă a situației în teatru și în lume, datorită rețelei informaționale;

- viteza și sincronizarea acțiunii și reacției necesare neutralizării rapide a crizelor și conflictelor numită „precluziune”. Precluziunea este, de fapt, o comprimare a timpului de acțiune pentru neutralizarea crizelor și conflictelor armate, iar acest lucru nu poate fi posibil dacă nu există rețele de informații sinergice și perfect integrate și sisteme de arme pe măsură.

În viziunea directorului Oficiului de Evaluare din Departamentul de Stat American, dr. Andrew Marshall, „...*Revoluția în Afaceri Militare este o schimbare de fond în natura războiului, determinată de aplicarea inovatoare a unor tehnologii care, combinate cu schimbările profunde ale doctrinei militare și conceptelor operaționale, modifică radical caracterul și conducerea operațiilor militare*”⁵.

Într-o altă accepțiune, a profesorilor Williamson Murag și Macgregor Wooy, „Revoluțiile în afaceri militare sunt perioade de inovație în care forțele armate își dezvoltă conceptele implicând schimbări de doctrină, tactici, proceduri și tehnologie. RAM se desfășoară exclusiv la nivelul operativ al războiului. Foarte rar afectează nivelul strategic, excepție făcând situațiile în care succesul operativ determină ecuația strategică. Mai mult RAM apare întotdeauna în cadrul unui anumit context politic și strategic – iar acest context este cel mai important”⁶.

Din perspectiva lui Paul Davis – *Revoluția în afaceri militare implică o schimbare de paradigmă în ce privește natura și executarea operațiilor militare, care fie face ca una sau mai multe capacități esențiale ale unui actor dominant să ajungă depășite, irelevante, fie creează una sau mai multe astfel de capacități inedite în unele dimensiuni noi ale războiului sau amândouă*, iar pentru Amiralul William Qwens, *revoluțiile în afaceri militare caută să utilizeze noi tehnologii pentru transformarea modului în care unitățile militare pot duce războiul*⁷.

Există multe alte definiții dar, întrucât se rezumă fie la o prezentare generală, fie una unilaterală în care se scoate în evidență doar un domeniu al procesului în sine,

4 Eugen Bădălan, Valentin Arsenie, Gheorghe Văduva, *Strategie militară contemporană*, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004, p. 92.

5 Eugen Bădălan, (coordonator), *Op. cit.*, p. 21.

6 Idem, p. 21.

7 Eugen Bădălan, (coordonator) *Concepte strategice și operațiune de actualitate*, București, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2004, p. 20.

considerăm că nu au forța de a aduce un plus de consistență demersului nostru de analiză.

Într-o mică sau mare măsură, definițiile mai sus prezentate, scot în evidență câteva elemente de natură să particularizeze domeniul în relații cu alte procese⁸:

- vizează schimbări fundamentale, profunde și determinante;
- acordă primatul tehnologiei („primum inter pares”);
- sunt dependente de necesitatea existenței unui context favorabil pentru a declanșa schimbări esențiale;
 - revoluțiile se circumscriu unui proces de lungă durată și reprezintă o stare de fapt, o finalitate în sine;
 - revoluțiile în afaceri militare presupun progrese majore în tehnologia militară, aducând noutăți, inovații în toate domeniile de manifestare: organizațional, tehnologic și conceptual.

În concluzie, toate cele trei tipuri de revoluții presupun schimbări majore în domeniul militar, în părțile care le privesc, fiecare influențează într-o măsură mai mare sau mai mică statul și societatea în ansamblul ei, și într-o mare măsură organizațiile militare, cadrul, structura și modul de ducere a războiului. Toate aduc schimbări majore în sfera războiului.

2. Revoluția în afacerile militare contemporană - o necesitate

La timpuri noi - noi modalități de ducere a războiului, noi modalități și instrumente de obținere/realizare a dominației în spațiul de luptă. Deci, la timpuri noi – armate noi. Este evident că armatele moștenite în urma Războiului Rece, sunt inadecvate riscurilor, amenințărilor, provocărilor și pericolelor din aceste vremuri. Pe timpul Războiului Rece amenințările, riscurile, provocările erau lansate de la un stat către alt stat, de la un bloc militar la altul. De aceea, au fost preferate armatele de mari dimensiuni, bazate pe armament convențional, greu, cum ar fi, de exemplu, blindatele, tancurile, trupele mecanizate, la care se adauga arsenalul nuclear. Acestea erau foarte potrivite războaielor interstate, de mare intensitate, desfășurate la nivelul unor vaste teatre de operații.

Asemenea tipuri de armate nu mai corespund provocărilor actuale în care conflictele se poartă, de regulă, între state și entități nonstatale (organizații teroriste, structuri ale crimei organizate transfrontaliere etc). Astfel, se ipune ca armatele să se adapteze noilor riscuri și provocări lansate de organizații nonstatale devenind mai flexibile, mai agile, cu capacitate de dislocare rapidă, mult mai bună decât până acum, pentru a putea interveni într-un timp cât mai scurt. Ele trebuie să fie capabile să lovească inamicul la distanță și cu precizie și să aibă o capacitate foarte bună de acumulare rapidă de informații despre potențialii adversari.

Noile armate necesită și un stil special de pregătire care trebuie să se axeze pe calitățile individuale ale luptătorului și pe capacitatea acestuia de a utiliza cu randament maxim tehnica din dotare. Această tehnică trebuie să fie mult mai diversificată decât până acum. Trebuie să existe o specializare mai mare în cadrul

8 Viorel Ostropel, *Elemente de artă militară*, Sibiu, Editura Academiei Forțelor Terestre, 2006, p. 116.

grupelor, echipelor, echipajelor, fiecare având o funcție bine determinată pentru a fi în măsură să răspundă la provocări multiple, să își poată manifesta capacitatea de acțiune independentă - începând cu cele mai mici eșaloane tactice, și de a acționa întrunit în majoritatea acțiunilor militare.

Astăzi, mai mult decât oricând, sursele de insecuritate și riscurile de natură asimetrică continuă să se diversifice și să se amplifice atât ca intensitate, cât și ca spațiu de manifestare. Evenimentele petrecute la la New York în 2001, cele de la Madrid din 2004 și de la Londra – 2005, precum și intensificarea actelor teroriste pe glob au demonstrat că mediul de securitate actual este total diferit de cel al sfârșitului de secol XX.

Deci, o evaluare succintă ne conduce la concluzia existenței unui grad înalt de nesigurantă cu privire la sursele potențiale ale amenințării militare, la modul de desfășurare a războiului viitor, precum și la formele de concretizare a amenințărilor și atacurilor la adresa unei națiuni sau grup de națiuni. Astfel, misiunea de a gestiona incertitudinea este punctul central al oricărei organizații de securitate, inclusiv a armatei. Prin urmare, planificatorii trebuie să ia în calcul o gamă extrem de largă de provocări potențiale la adresa securității naționale și internaționale, precum și inerenta vulnerabilitate la atacurile asimetrice. Liderii trebuie să ia în considerare faptul că surprinderea poate fi regula și nu excepția.

Principalele **amenințări** de natură militară identificate în contextul specific actualei revoluții în afacerile militare sunt⁹:

- a) *diminuarea protecției oferite de distanța geografică*, prin dezvoltarea rachetelor de croazieră și balistice și prin posibilitățile practic nelimitate de mișcare a populației (teroriști, migrațiune scăpată de sub control etc.);
- b) *creșterea amenințărilor regionale* prin exacerbarea competiției militare în zonă, vulnerabilitatea unor guverne față de mișcările extremiste sau radicale, achiziționarea de arme de distrugere în masă și sprijinirea terorismului internațional;
- c) *amenințări asimetrice crescute* – terorismul și armele de distrugere în masă;
- d) *amenințări crescute din partea statelor slăbite sau a zonelor scăpate de sub controlul guvernelor*, situații generate de proasta guvernare sau de absența unor guverne responsabile și/sau capabile (terorism, trafic de droguri, achiziționarea de arme de distrugere în masă, alte forme de crimă organizată);
- e) *difuzia puterii militare la actori nestatali*, adesea sponsorizați de anumite state sau beneficiind de sanctuare și protecție, dar și fără sponsorizare statală;
- f) *creșterea diversității surselor și a impredictibilității locului conflictelor* determină imposibilitatea modelării forțelor pentru a face față unui anumit adversar dintr-o zonă geografică specifică.

Din **perspectivă strategică**, revoluția în afacerile militare asigură un mare avantaj în sprijinul atingerii obiectivelor strategice. Nimeni nu-și poate permite să reacționeze cu încetineală la amenințări. Este nevoie de putere și agilitate pentru a amenința dintr-o postură avansată și a înfrânge orice potențial adversar. Forțele specifice actualei revoluții în afacerile militare pot acționa din poziții avansate (întărite cu rapiditate cu forțe din alte zone), pentru înfrângerea în timp scurt a adversarului,

⁹ Eugen Bădălan, (coordonator), *Op. cit.*, pp. 33-34.

concomitent cu executarea unei apărări active a teritoriului propriu. Ele sunt adecvate pentru descurajarea conflictului, abaterea adversarilor periculoși și asigurarea aliaților cu privire la hotărârea de a participa la stabilitatea și pacea lumii. Din această perspectivă, se pare că, pe termen lung, pacea și securitatea lumii depind de succesul implementării revoluției în afacerile militare în armatele statelor democratice.

3. RMA și transformarea armatei în domeniul tehnologic

Actualmente, revoluția în afacerile militare pune accent pe utilizarea integrală a **noilor tehnologii** pentru a se exploata eficient avantajele oferite de valoarea fiecăruia din ele în parte. Pentru a evita surpriza strategică sunt necesare noi sisteme și tehnologii, precum *tehnologia sistemelor informative* și a celor *informaționale*, *biogenetica*, *bioingineria*, *nanotehnologia* etc. Asemenea aplicații ale cercetării științifice în domeniu pot determina și constitui un potențial avantaj militar al unui singur stat, cel care va poseda la un moment dat rezultatele unor descoperiri cu totul și cu totul deosebite în aceste domenii fundamentale pentru războiul asimetric.

Una dintre cele mai vizibile urmări ale RMA s-a înregistrat în sfera armamentelor, trecându-se de la utilizarea preponderentă a energiei mecanice la întrebuintarea treptată și a altor forme de energie, descoperite de gândirea umană. Începutul a fost marcat de utilizarea energiei nucleare, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, moment nefast urmat de o cursă de acumulare a unui uriaș arsenal racheto-nuclear. Astăzi, însă, există în arsenale și se pot folosi oricând mijloacele de luptă biologice, ecologice, sonice, spațiale, psihotronice, cu microunde, ca și arme și sisteme de arme computerizate (inteligente).

Generația a treia de arme nucleare - va include o cantitate mai mică din efectele *contaminatoare* ale încărcăturilor de astăzi, dar cu aceleași posibilități distructive. Ele vor fi arme cu emisie direcționată și selectivă de energie către țintă.

O astfel de armă funcționează ca un bisturiu, o rază laser, o rază X electromagnetică sau o radiație de microunde, o undă de șoc – forța enormă a oricăruia dintre acești factori fiind **concentrată** precis pe țintă.

În *războiul modern* își fac prezența, din ce în ce mai mult, sub diferite forme, armele pe bază de **laser** și **microunde**. Calitățile armelor laser pe câmpul de luptă ca: mobilitatea, flexibilitatea, realimentarea neîntreruptă cu combustibilul necesar tragerii, siguranța în lovirea țintei, sistem de ochire pasiv, oferă armamentului respectiv un înalt grad de superioritate la toate nivelele – tactic, operativ și strategic.

În ceea ce privește **armele laser** – se apreciază că rușii sunt lideri mondiali în sensul de a fi reușit să controleze calitatea fasciculului laser și de a-l propaga în atmosferă.

Mijloacele de luptă pe baza undelor electromagnetice (microunde) sunt mult mai complexe și perfecționate, comparativ cu cele pentru realizarea de lasere. Preocupările specialiștilor din țări ca S.U.A., Franța, Rusia au dus la realizarea unor „*arme radio și de frecvență radio*”, care pot crea în zona câmpului de țintă perturbații ale atmosferei, precum și ale psihicului și bioritmului oamenilor. Experiențele efectuate cu această armă au demonstrat că au un efect total, mai ales în cazul utilizării benzilor de frecvență joasă. Cu efecte deosebite se poate întrebuinta împotriva personalului de pe câmpul de luptă, a celui aflat în interiorul unor categorii de tehnică militară (tancuri,

submarine) sau adăposturi și fortificații. Alături de arma-laser, o *arma cu microunde de mare putere*, intră deja în categoria *armelor viitorului* nu prea îndepărtat¹⁰.

Tot în 1993 rușii au făcut publicitate „*armelor cu plasmă*“, care potrivit spuselor pot lovi orice obiect care se mișcă în atmosfera pământului (rachetă, focos, meteorit etc.). Această armă utilizează baza tehnologică existentă (fără componentă spațială) și valorifică energia cinetică a obiectivului însuși, care este interceptat electronic de către plasmoidul creat prin instalațiile existente (generatoare de microunde, antene).

Energia sistemelor componente ale armei cu plasmă este direcțională nu către obiectiv, ci spre traiectoria acestuia. În fapt, se produce *ionizarea* atmosferei ceea ce face ca obiectivul, odată intrat în zonă, să fie deturnat de pe traiectorie, dezorganizându-i-se total aerodinamica. Obiectivul, părăsind traiectoria, va fi distrus ca urmare a presiunii aerodinamice create asupra sa, a energiei cinetice neuniforme.

Mutații remarcabile au avut loc și în domeniul blindatelor. Au fost proiectate, construite și au intrat în dotarea armatelor marilor puteri tancuri, mașini de luptă ale infanteriei și autoblindate cu întrebuințări multiple. În construcția de tehnică blindată s-au introdus tehnologii noi privind compoziția blindatelor și a gurilor de foc. Au crescut puterea de foc, de izbire și mobilitatea, gradul de protecție a echipajului, capacitatea de a acționa în medii contaminate radioactiv sau chimic, atât ziua cât și noaptea și în orice condiții meteorologice¹¹.

De asemenea, se remarcă intensificarea preocupărilor specialiștilor americani pentru dezvoltarea unor categorii de arme denumite generic *arme neletale*.

În concepția cercetătorilor americani, armele neletale reprezintă o cale de mijloc între demersurile diplomatice și acțiunile de folosire a armamentului clasic, putându-se, astfel, evita izbucnirea unui război total. Unii teoreticieni consideră că întrebuințarea acestei arme ar constitui o revoluție în modul de desfășurare a războiului, urmând a fi reduse costurile materiale, umane și financiare.

Totuși, este deosebit de important să ne amintim că noile sisteme de armament (tehnologia) facilitează, dar nu determină prin ele însele revoluții în afacerile militare. Precedentele revoluții în afacerile militare au avut drept linii directoare cerințele ce au determinat inovarea și automodernizarea structurilor militare, astfel încât să fie în măsură să depășească limitările practicii curente.

4. RMA și transformarea armatei în domeniul doctrinar și operațional

Așa cum s-a mai specificat, Revoluția în afaceri militare presupune mutații semnificative și în ceea ce privește **domeniul doctrinar și operațional**, în sensul experimentării tehnologiei și transformării efectelor ei în concepte, teorii și acțiuni.

Tot mai mulți specialiști militari apreciază că victoria pe câmpul de luptă modern, va depinde nu numai de nivelul de pregătire al efectivelor de cantitatea și calitatea sistemelor de arme și muniții, ci și de existența unor concepte strategice care să le valorifice.

10 Viorel Ostropel, *Op. cit.*, pp. 125-126.

11 Gheorghe Ion Bălăceanu, *Revoluția tehnologică contemporană și impactul ei asupra potențialului militar*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2001, pp. 54-55.

Dacă la începutul celui de Al Doilea Război Mondial revoluția în afacerile militare a însemnat folosirea combinată (întrunită) a Aviației cu Forțele Terestre, astăzi există cel mai complex concept de desfășurare a operațiilor: *actualizarea, optimizarea doctrinelor și armonizarea lor cu capacitatea tehnologică*. Imediat ce a apărut un nou tip de armă sau o nouă lecție învățată din teatrele de operații, este dezirabil să apară modificări în doctrine și tactici. Deci revoluția în afacerile militare presupune armonizarea doctrinelor de utilizare a forțelor armate, a structurilor militare în general și a tacticilor, cu capacitatea tehnologică a armamentului și a tehnicii, cu care forțele armate sunt dotate¹².

Bătălia aeroterestră, la care am asistat în ultimele conflicte precum cel din zona Golfului (1991) a relevat în mod pregnant aplicarea practică a conceptului. Acțiunile militare ale aliaților s-au desfășurat, potrivit conceptului, în trei etape; în prima etapă au fost organizate și executate puternice acțiuni de luptă radioelectronică pentru obținerea informațiilor despre locul și lucrul mijloacelor radioelectronice ale adversarului, simultan cu neutralizarea prin bruiaj a capacității de conducere-informare, și pentru dezorganizarea apărării antiaeriene a acestuia; a doua etapă a urmărit desfășurarea unor lovituri puternice cu aviația și rachetele „inteligente” sub protecția măsurilor de luptă radioelectronică, pentru cucerirea supremației aeriene și distrugerea infrastructurii dispozitivului operativ-strategic al inamicului și, în final, declanșarea unor acțiuni zdrobitoare ale trupelor terestre, sprijinite de aviație, rachete, desant maritim, și prin măsuri de luptă radioelectronică.

Astăzi, *baza conceptuală* ale actualei Revoluții în afacerile militare este extrem de largă și diversificată. Ea include următoarele teorii, strategii sau concepte operaționale¹³: *Războiul de generația a IV-a; Războiul bazat pe rețea; Dominația rapidă; Excluderea strategică; Războiul paralel; Controlul strategic; Dominația în spectru complet; Operații decisive, rapide; Războiul asimetric; Dominarea ciclului decizional; Manevra dominantă; Preeumpțiunea strategică; Oprirea rapidă; Șoc și groază; Forța 21; Tactici de roi; Războiul combinat; Atacul direct.*

În concluzie, multiplele determinări – obiective și subiective, materiale, sociale, politice, psihologice, culturale etc. – conturează o schimbare radicală a fizionomiei luptei armate și războiului, cu impact considerabil în sferele conducerii și acțiunii militare.

5. RMA și transformarea armatei în domeniul organizațional

Este cunoscut că una din legile luptei armate este cea a *dependenței organizatorice de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii*. Pe cale de consecință, progresele remarcabile realizate pe tărâmul tehnicii militare au produs schimbări de substanță asupra organizării forțelor implicate în conflictele militare ale începutului de mileniu.

12 Teodor Frunzeti, *Armata – instituție de prestigiu a statului*. În: Revista „Spirit Militar Modern“, nr. 1-2, 2005, pp. 10-11

13 Eugen Bădălan, (coordonator), *Op. cit.*, pp. 27-28.

Mai mult decât atât, punerea în aplicare a conceptelor doctrinare avangardiste, mai mult sau mai puțin prezentate, nu ar fi posibilă fără o adecvare a structurilor organizatorice potrivit formelor și procedeele pe care le promovează.

De-a lungul evoluției istoriei artei militare, relațiile dintre concepte, forme, procedee și structuri organizatorice au fost unele de interconținere. Astfel, în epoca modernă, odată cu apariția masivă a mijloacelor de luptă, ca o consecință a revoluției industriale a sfârșitului de secol XVIII și început de secol XIX, s-au produs schimbări importante și în organizarea armatelor.

Acum apar primele mari unități tactice și strategice. Noile forme organizatorice au corespuns condițiilor de dezvoltare a armatelor, amploarei și caracterului războaielor din acea perioadă.

Astfel, s-a făcut *trecerea de la batalion*, care era unitatea tactică de bază, la *regimentul de infanterie* (care era format din mai multe batalioane) sau la înființarea brigăzilor, formate la rândul lor, din 4-8 batalioane, iar câteva brigăzi formau o divizie. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea a apărut *armata* ca mare unitate strategică iar, în secolul al XIX-lea, compunerea armatelor a evoluat tocmai datorită noilor mijloace tehnice de luptă intrate în înzestrare și dezvoltării caracterului de masă al oștirilor. Tot în acea perioadă a apărut frontul în armata rusă și grupul de armate în Centrul și Vestul Europei.

Nevoia de a ajuta comandanții în conducerea și coordonarea continuă a trupelor a dus la introducerea în statul de organizare a *structurilor de stat major*.

Încercând un arc peste timp, azi, fizionomia conflictelor s-a schimbat radical. Prin amplul proces de restructurare la care asistăm în rândul armatelor dezvoltate se urmărește construcția unor *eșaloane cu efective reduse*, ușor de condus, dar deosebit de flexibile și mobile, cu o mare capacitate de foc și de izbire, capabile să desfășoare acțiuni militare în orice raioan, indiferent de caracteristicile reliefului și condiții atmosferice.

Ideea este ca structurile militare să fie capabile să ducă acțiuni militare cu un înalt grad de autonomie acțională. Acest lucru impune asigurarea unor elemente de conducere, luptătoare, de sprijin și logistice, care să facă diferența în economia unui conflict armat, cu alte cuvinte o nouă concepție de structurare a entităților militare care trebuie să răspundă următoarelor cerințe: suplețe, mare mobilitate și putere de foc, capacitate ridicată de dislocare și de autosusținere în teatru, timp redus de reacție, capacitate de îndeplinire a tuturor măsurilor ce revin forțelor armate.

Unul din efectele RMA asupra *transformării armatei* îl reprezintă regândirea operațiilor militare. Dacă, de exemplu, efectul RMA din timpul celui de al Doilea Război Mondial era dat de binomul tanc – avion a generalului Heinz Guderian (considerat părintele spiritual al blitzkrieg-ului), în prezent operațiile întrunite reprezintă unul din efectele RMA¹⁴. Prin urmare, forțele umane trebuie să colaboreze în îmbinarea modurilor în care se aplică noile tehnologii, noile schimbări organizaționale și acționale pe fiecare structură, respectiv fiecare categorie de forțe.

14 Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian, (coordonatori), *Lumea 2007-Enciclopedie politică și militară*, București, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2007, p.158.

Concluzii

În concluzie, aplicarea cerințelor noii RAM în armată reprezintă o necesitate – pentru a putea răspunde eficient noilor tipuri de amenințări la adresa securității statelor și a celei mondiale, are implicații profunde în toate cele trei domenii amintite mai sus: tehnologic, doctrinar (și operațional) și organizațional, și are ca finalitate crearea unei organizații noi, așa cum am creionat-o mai sus. Tot acest proces de transformare profundă a armatei presupune mari costuri de toate tipurile. **Dar nicio naștere nu se face fără dureri.**

Conform părerilor celor mai mulți dintre specialiști, cel mai complex concept de ducere a luptei este acela al revoluției în afacerile militare care presupune, actualizarea și optimizarea doctrinei, armonizarea ei cu capacitatea tehnologică și restructurarea forței. Imediat ce a apărut un nou tip de armă trebuie să apară și modificări de doctrină, întrucât, tehnologia tinde să devanseze doctrina. Astăzi, în condițiile oferite de armamentul de mare precizie și putere de lovire, nu se mai poate duce lupta, la fel ca la începutul celui de Al Doilea Razboi Mondial. Deci, deși la început a fost privit cu destul de multă reticență, pentru a avea o armată performantă, eficace și eficientă, este imperios necesară aplicarea conceptului revoluției în afacerile militare.

Astăzi, România are nevoie exact de acel tip de armată spre care se îndreaptă toate statele dezvoltate, adică o armată modernă, dotată cu armament de înaltă tehnologie, o armată de mai mici dimensiuni, dar foarte bine pregătită, flexibilă, cu capacitate foarte bună de deplasare și mare putere de foc, o armată capabilă să aplice revoluția în afacerile militare : o armată capabilă să aplice o doctrină modernă prin care armamentul și tehnica să fie utilizate în așa fel încât eficiența acțiunilor militare să fie mult crescută, o armată eficace și eficientă.

De altfel, în Strategia de Transformare a Armatei României se arată că: „Până la anul 2015, Forțele Terestre vor fi în măsură să pună, anual, la dispoziția Alianței un pachet de forțe, a cărui mărime să asigure atât îndeplinirea angajamentelor față de Alianță, cât și posibilitatea susținerii forțelor dislocate în teatrele de operații. În etapa integrării operaționale în NATO și Uniunea Europeană (2008-2015) nivelul de ambiție constă în respectarea graficului anual de operaționalizare a structurilor dislocabile, astfel încât, către sfârșitul acestei perioade să fie realizate cerințele Alianței în ceea ce privește raportul între ponderea forțelor dislocabile și a totalului de forțe terestre, precum și între ponderea forțelor terestre dislocate sau pregătite pentru a fi dislocate și totalul forțelor terestre. De asemenea, în această perioadă se va definitiva procesul de realizare a structurilor de generare și regenerare, astfel încât acestea să asigure atât completarea structurilor dislocabile cât și îndeplinirea misiunilor ce le revin”¹⁵.

Obținerea unor performanțe operaționale de către structurile militare datorită înzestrării cu tehnologii de vârf au impact asupra domeniului tactic și operativ, producând schimbări atât în arta militară, cât și în strategia militară. Tehnologiile de vârf induc o mobilitate extrem de ridicată a unităților dar și o extindere a spațiului de luptă, rolul factorului uman fiind esențial în folosirea strategiilor asimetrice adică

15 *Strategia de Transformare a Armatei României*, București, 2007, p.34.

inclusiv a acțiunilor netradiționale de luptă: război informațional, terorism etc. În această situație folosirea cu succes a tehnologiei informaționale constă în integrarea cu succes a acesteia în sistemul militar. Așa cum pot produce avantaje, tot așa există riscul „depășirii militarilor din diferitele structuri de a le aplica și integra corespunzător”¹⁶. Soluția este una singură și constă în dezvoltarea capacității umane de a judeca rapid într-un mediu digitizat aflat în continuă schimbare. Se știe că superioritatea informațională este considerată elementul esențial al funcției de comandă și control, deci creșterea vitezei transmiterii datelor și clasificarea rapidă a acestora datorită tehnologiilor de vârf constituie un avantaj în spațiul de luptă.

16 Ion Bălăceanu, Nicolae Buruiană, Liviu Scrieciu, *Riposta antiaeriană în operațiile Forțelor Terestre sub impactul tehnologiilor moderne*, București, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2005, p.51.

CRIZE ȘI CONFLICTE ÎN INTERIORUL RELIGIEI ISLAMICE

Isabela ANCUȚ*

Like the other two major religion, Islamic religion had and has inside it conflicts and crises. Along its turmoil history, the Islamic religion had its own “disobedient children” who left the “nest” and spread into the world, its own “coming-back children” or its renegades. Still, if we believe Qumran, Mohamed himself predict that his religion will be spread in 99 tribes and only one will win in the end. From what point of view we have to analyses the schisms or what dimensions they have, must be decided after a long and deep analyses of the documents without preconceived ideas or prejudices.

Un **conflict** apare și se dezvoltă atunci când atitudinea și reacțiile unei persoane împiedică, distrage sau afectează într-un anumit mod o altă persoană, în drumul ei de a atinge un anumit scop. Conflictul poate apare în orice moment și, în general, sunt inevitabile într-o societate. Conflictele pot avea la bază opinii divergente, revendicări teritoriale, contradicții de idei, lupta pentru putere sau economică, ură, gelozie etc. Într-o societate, conflictele u la bază, în principal, sisteme diferite de valori morale, ideologice sau orice altă natură, stiluri diferite de interpretare a aceleiași realități¹. Este de înțeles că și în lumea arabă, respectiv în cadrul religiei islamice vom găsi conflicte și crize.

Conflictele sunt deseori percepute ca o luptă care trebuie câștigată. Cercetările asupra comportamentului oamenilor în situații conflictuale au arătat că majoritatea acestora tinde să-și impună propriile interese, insistând asupra propriei poziții – asta chiar și acolo unde încep să se arate insuccesele. Adevărata problemă a conflictelor este pericolul permanent ca acestea să escaladeze. Etapa următoare, **criza** poate fi înțeleasă drept o situație manifestată la nivel național sau internațional, ce este caracterizată de existența unei amenințări la adresa valorilor, intereselor sau scopurilor principale ale părților implicate².

În ceea ce privește religia islamică, schismele au avut trei dimensiuni: genealogică, teologică și politică³.

Prima schismă a apărut după moartea lui Mahomed, când vorbim despre moștenirea acestuia. Astfel, la moartea lui Mahomed, în anul 632, a trebuit ales un succesor sau un calif (*khalifa* de la *khlf* – a urma). Primul calif a fost ales Abu Bkar, socrul Profetului, urmat în anul 634 de către Omar, al doilea calif în linie sunnită. La moartea lui Omar, în anul 644, încep marile secesiuni religioase deoarece partizanii lui Ali, văr și ginere al Profetului, căsătorit cu fiica lui, Fatima, se așteptau ca acesta

* **Doctorand, inginer, Funcționar public în Ministerul Apărării Naționale**

1 Neguț Siviu, *Geo POLITICA – Universul puterii*, Editura Meteor Press, București, 2008;

2 George C. Marshall European Center for Security Studies, *Conflict Prevention and Management of Crisis and Conflict*, <http://www.marshallcenter.org/site-text/lang-en/page-coll-ep-1/xdocs/coll/ep-syllabus-04-01/module-10.htm>.

3 Eliade M., Culianu P., *Islamul – Dicționarul religiilor*, Editura Humanitas, București, 1996, pag. 163 - 180

să fie investit cu demnitatea de calif, însă a fost ales Uthmân, aristocrat din familia omeiazilor, ucis apoi în anul 656 de către partizanii lui Ali care, la rândul său, devine cel de-al patrulea calif, ucis în anul 661, în fața moscheii din Kufa, de către Khariğiți - puritanii/ schismaticii/ ortodocșii Islamului. Învingătorul lui Ali, generalul omeyyad Mu'awiya, a fost recunoscut calif, calitate contestată de către fiii acestuia. Aceștia au fost înfrânți și uciși ulterior la Karbala de fiul lui Mu'awiya, Yazid. Această înfrângere a determinat ruperea definitivă din interiorul religiei islamice, facțiunea šiită a lui Ali având să-și creeze state și dinastii proprii, cel mai concludent exemplu fiind Iranul.

Kharidjismul s-a divizat, chiar din epoca omeyyadă, într-o serie de subsecte și tendințe (*azraqită*, *ibadită*, *sufrită*) dintre toate acestea supraviețuind, până în prezent, doar secta *ibadită* (apărută în 747) în Oman.

Marea schismă între *sunniți* și *șiiti* s-a produs în secolul XVI, având la bază diferențierea oarecum arbitrară dată de către erudiții musulmani, în cadrul comunității credincioșilor, funcție de atitudinea față de vechea problemă a succesiunii legitime a Profetului, sectelor musulmane aflate în conflict. Astfel avem šiiti, care pretindeau că succesiunea provenea legitim numai de la ginerele Profetului – Ali -, și sunniți, care recunoșteau legitimitatea succesiunii lui Abu Bakr⁴, Omar, Uthmân și ale urmașilor lor în demnitatea de califi.

Odată cu apariția a numeroase ordine sufite, secte, frății și alte congregații religioase, diviziunea fundamentală s-a complicat și mai mult.

Șiismul consideră că singura putere legitimă după dispariția lui Mahomed este cea a lui Ali, desemnat de acesta ca succesor încă din timpul vieții. Fii lui Ali și ai Fatimei sunt, de asemenea, considerați, legitimi. *Șiismul* va avea numeroase ramificații, în special în funcție de legitimitatea și numărul imamilor descendenți din Ali, aceasta fiind una din cele două trăsături caracteristice originale ale acestei religii. Cea de a doua caracteristică are în vedere exaltarea martirismului, fapt ce face ca šiismul să fie predispus violenței și intoleranței, deci să fie denumit ca latura dură, fundamentalistă a Islamului⁵. Ramura principală care domină în Iran recunoaște doi imami. Unele secte, cum ar fi *druzii* sau *alawiții*, care cred în caracterul divin al lui Ali și în migrarea sufletelor după moarte, au dezvoltat doctrine ezoterice datorită cărora s-au izolat de comunitatea credincioșilor. Un exemplu, în acest sens, este secta *Yezizilor*. Aceștia sunt considerați, pe nedrept, „adoratori ai diavolului” ei fiind mereu persecutați, chiar și în secolul XX, câteva zeci de mii de Yezizi trăind și astăzi izolați în nordul Iranului.

Cu scopul de a păstra unitatea *ummei* și în absența unei autorități recunoscute ca fiind capabilă să rezolve chestiunile de interpretare, diferite secte šiite au fost, totuși, rareori excluse din umma, comunitatea credincioșilor. Când au avut loc persecuții, ele au fost, de cele mai multe ori, motivate prin necesitatea de a calma agitația și dezordinile.

4 **Abu Bakr** era socrul Profetului, desemnat a supraveghea, în locul său, rugăciunile în comun la Medina.

5 Săgeată Mihaela, *Lumea islamică – o rețea dinamică de sisteme*, Geopolitica, Editura Top Form, București, 2006, p. 14.

În opoziție cu tendința șiiță, *sunnismul* îi reunește pe credincioșii care se recunosc în Sunna – ansamblul tradiției coranice și a Hadith sau „zicerilor” Profetului – și nu au elaborat doctrine separate. Având nucleul în Arabia Saudită, *sunnismul* reprezintă linia tradiționalistă, moderată și conciliantă a Islamului.

Conform tradiției, de fapt, chiar Profetul Mahomed ar fi prezis divizarea comunității sale în nu mai puțin de nouăzeci și nouă de secte concurente dintre care doar una singură va supraviețui până la sfârșit.

Liniile de demarcație dintre cele două aripi ale Islamului s-au estompat pe parcursul vremii și odată cu proliferarea grupurilor religioase heterodoxe, care au împrumutat elemente de pietate șiiță, dar au rămas sunnite prin faptul că acceptau legitimitatea primilor trei califi.

Indiferent de dată, prescripțiile coranice, deși destul de amănunțite în anumite domenii, nu au fost suficiente pentru a asigura un cod complet de conduită socială și politică necesară pentru asigurarea hegemoniei islamice în țările cucerite, din ce în ce mai multe. Nici un conducător nu risca să insiste asupra conformității cu percepțiile religioase de teama revoltelor.

Așa a apărut *Hadith* – zicerile Profetului sau a însoțitorilor lui. Profetul dăduse, deja, un decret de autonegare, de repudiare a puterii de înfăptuire a miracolelor. Noua religie a avut ca rezultat și crearea de noi tradiții și meserii, fapt care a dus la crearea unor înscrisuri ce povestesc despre aceste întâmplări. Povestirile însă au determinat și certuri în ceea ce privește originalitatea unora dintre aceste tradiții, fiecare dintre facțiunile, sectele sau schismele rivale din interiorul Islamului încercând să recruteze învățați care să le susțină cauza.

Cum știința comentatorilor câștigase, totuși, treptat, importanță, regulile ce trebuiau urmate s-au stabilit ulterior, unii pretinzând ca interpretările să fie sprijinite pe tradiții datând de la Profet și de la Discipoli, ceilalți solicitând intervenția unor reflecții exterioare acestui cadru. De fapt, condițiile în care textul Coranului fusese cules și păstrat deschiseseră calea pentru multe incertitudini ce reclamau cercetări aprofundate. Pe de altă parte, toate mișcările religioase sau politico-religioase care s-au manifestat în Islam nu puteau decât să simtă nevoia de a-și justifica doctrina lor recurgând cu mai mult sau mai puțină subtilitate la propria lor interpretare a textului Revelației, rămas și pentru ele baza noilor lor construcții.

Cele mai interesante interpretări care au început a-și croi drum, pe planul teologic, au fost fără îndoială acelea ale *khariğismului* și ale *șiișmului*, astfel cum s-au ivit ele curând printre partizanii lui Ali, ireconciliabil dezbinați și preocupați de a găsi pentru atitudinile lor politice o justificare doctrinală. *Khariğiților* și *șiișilor*, ieșiți și unii și alții din fracțiunea primei comunități musulmane favorabile lui Ali, li se opuneau sprijinatorii unei mișcări politico-religioase care-i susținea pe suveranii umayyazi și care a luat probabil naștere către sfârșitul secolului al VII-lea. Această mișcare era *murdjismul*, numit, se poate presupune, pentru că aderenții lui, susținând că nimeni nu poate să prevadă hotărârea pe care Dumnezeu o va lua în ziua de apoi cu privire la credincioșii vinovați de greșeli grave, preconizau să se „amâne” (*irdjâ'*) judecata, fără a ține seamă de greșelile pe care unii sau alții păreau să le fi săvârșit. O atare doctrină avea o incidență politică nicidecum neglijabilă: ea permitea noii dinastii califiene a Umayyazilor să scape de

acuzățiile de impietate pe care adversarii ei *șiiți*, *khariğiți* sau *pietiști* le ridicau împotriva ei, fie calificându-i pe suveranii ei drept uzurpatori, fie imputându-le de a fi luat, ca odinioară 'Uthmân, măsuri neconforme prescripțiilor coranice și de a fi transformat califatul într-un bun familial.

Dar alte discuții teologice priveau în aceeași epocă o chestiune cu totul diferită, aceea a liberului arbitru, asupra căreia textele coranice sunt lipsite de precizie. Partizanii „predeterminării”, sau *djabriți*, care împiedicau criticile îndreptate de opinia publică împotriva califilor umayyazi, găseau, pe atunci, un sprijin la dinastia domnitoare. Dar poziția lor doctrinară, care pare a fi fost veche și foarte curentă în cercurile teologilor, a început brusc să fie combătută de personaje a căror propagandă a părut primejdioasă regimului și care au fost curând prigonite și uneori chiar ucise.

Acești novatori, desemnați prin numele oarecum disprețuitor de *kadariți*, cu alte cuvinte cei ce resping puterea *decretului divin* prin afirmarea răspunderii personale a creaturii, și-au dezvoltat, fără îndoială, teoriile sub influența polemicilor purtate pe atunci cu creștinii, care reproșau Islamului concepțiile sale deterministe și-l acuzau de a lăsa prea puțin loc răspunderii umane. Acestor *khariğiți*, destul de puțin cunoscuți, li s-a alăturat, la sfârșitul califatului umayyad partizanii unei mișcări ce avea să exercite o influență considerabilă asupra gândirii islamice, dar ale cărei origini rămân greu de cunoscut. Este vorba de mișcarea *mutaziliților* sau a „*scizioniștilor temporizatori*”, care s-au „ținut deoparte”, în împrejurări mai degrabă obscure încă din epoca primelor războaie civile, declarând că se abțin de a lua atitudine între Ali și adversarii lui succesivi. Atitudinea lor „neutră” a fost calificată prin termenul de *i'tizâlcute* avea pe atunci o semnificare mai ales politică, dar corespundea, poate, deja unei stări de spirit religioase.

Fatimismul, de partea lui, se străduia să câștige meșteșugarii de la orașelor. Nu e mai puțin adevărat că el se prezenta sub forma unei filosofii religioase foarte elaborate și absolut opuse concepțiilor musulmane tradiționale. Se distingeau în ea liniile generale a ceea ce avea să devină doctrina *ismailiană clasică*. Ca și *imamismul duodeciman*, acest *ismailism* atribuia imamilor cunoștințe și puteri supraomenești, grație cărora ei erau „fără păcate” și care făceau din ei depozitarii unui adevăr ascuns ce avusese Revelația drept formă exterioară.

Ismailismul n-a omis nici să utilizeze, pentru difuzarea ideilor sale, Casa înțelepciunii, pe care *fatimizii* o creaseră la Cairo și care, condusă de șeful suprem al propagandei, reunea periodic savanții versați în doctrina lor. Manifestările de fanatism ale *ismailismului fatimid* nu erau însă comparabile cu acelea ale mișcării *karmate* care, în lupta ei împotriva califatului abbasid, n-a șovăit nu numai să molesteze și chiar să măcelărească pelerinii aflați în drum spre Mecca, ci și să profaneze în cursul unui raid îndrăzneț venerabila Ka'ba. Din *ismailismul fatimid* aveau să derive nu numai secta *druzilor*, ci și un partid disident, acela al *nizarisilor* sau *Asasinilor*, care a lansat în Orient o nouă „propagandă”. Potrivit acestei doctrine imamul își găsea justificarea în logica internă a apelului său, corespunzând nevoilor omenirii. Dar mișcarea s-a distins în istorie îndeosebi prin acțiunea ei „teroristă” și prin asasinările politice la care adepții s-au fi dedat în cursul secolelor al XI-lea și al XII-lea în Iran și în Siria, unde reușiseră să ocupe cetăți puternice. În acel moment,

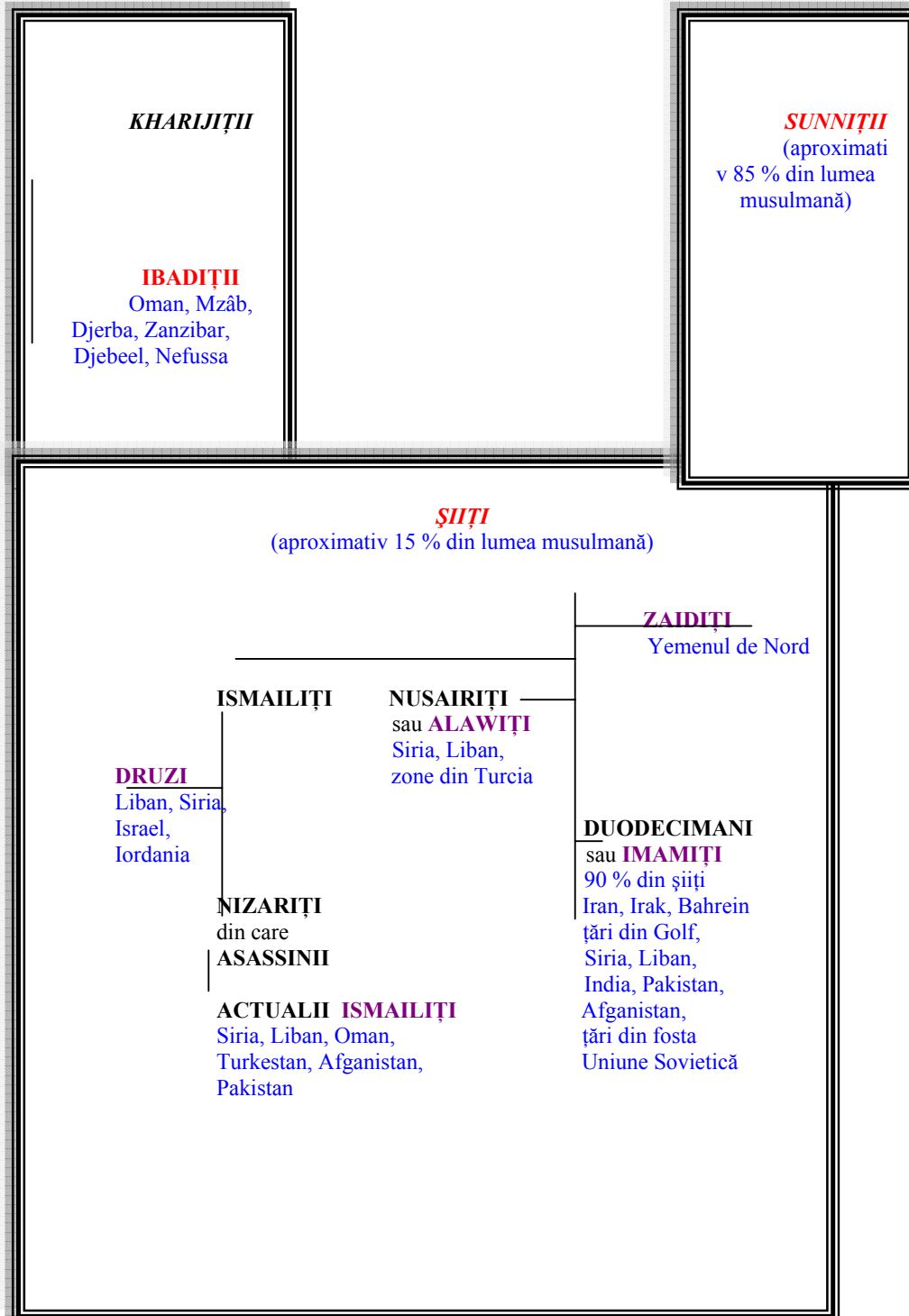
ismailismul deținea un loc însemnat în viața politică și religioasă a orașelor siriene, unde populația, de convingere șiiită, se remarcă din când în când prin „dezordini”. Mișcarea însăși, atinsă de declinul puterii fatimide, n-avea să mai iasă decât rareori din umbra în care o mențineau ortodoxia noilor stăpâni *selgiucizi* și condamnarea ei de către partizanii ideilor tradiționaliste. Trăind de atunci înainte în cercurile restrânse de inițiați care-și transmiteau secretele ei, ea merita mai mult decât oricând acel nume de *bâtiniya*, „mișcare ezoterică”, sub care este îndeobște cunoscută și care pune în relief trăsătura cea mai izbitoare a doctrinei ei și a metodelor ei insidios convingătoare.

În timp ce anumiți învățați refuzau orice compromis precum și orice discuție cu adversarul, ceilalți se lăsau antrenați în controverse și se străduiau să prezinte Islamul tradițional într-o lumină care să poată convinge spiritele deja seduse de idei filosofice străine sau deja inițiate în dialectică. De unde existența a două mișcări tradiționaliste apărătoare ale *califatului zis sunnit*, *mișcarea fideistă*, pe de o parte, reprezentată îndeosebi prin *hanbalism*, și aceea a „celor ce discutau”, a „oamenilor *kalarn*”-ului, pe de altă parte, care se recrutau mai ales din raidurile școlii așarite.

În vremea lui al-Mamun s-au produse ciocniri între *tradiționaliști* și *mutaziliți*, fără ca să se poată ști exact cine pornise ostilitățile. Dacă *mutazilismul* primise la acea epocă un sprijin puternic din partea califatului și adoptase în aparență o atitudine agresivă, el acuza de asemenea partea adversă de a se fi dedat la excese. Se pare că *tradiționalismul* a dat naștere atunci unor grupări politico-religioase oarecum extremiste, ca aceea *Nâbita*, sau „buruiiană”, pe care al-Djâhiz o denunța cu pasiune în scrierile sale polemice.

Este demn de menționat și *wahhabismul*, o sectă islamică militantă întemeiată de Muhammad ibn ‘Abd al-Wahhab (1703 - 1792), ce a stat la formarea Arabiei Saudite. Muhammad ibn ‘Abd al-Wahhab a chemat la întoarcerea spre „credința pură” din trecut, opunându-se venerării Profetului și predicând egalitarismul în fața lui Allah, în esență acesta fiind deziluzionat de decăderea și lipsa de morală a societății. Dacă unii dintre musulmani îl consideră pe al-Wahhab ca fiind unul dintre cei mai mari reformatori ai Islamului, alții îl consideră „părintele terorismului islamic”. Teoria wahhabită nu crede în soluția de mijloc ci numai extremele: credincios sau necredincios.

ISLAMUL DIVIZAT

RECRUDESCENȚA FENOMENULUI TERRORIST – CAUZE ȘI FACTORI DE INFLUENȚĂ CE DETERMINĂ GENERAREA ȘI DEZVOLTAREA FENOMENULUI

Ilie PENTILESCU*

The terrorism can not be annihilated only by military immediate response or military operations according to classical concepts and procedures.

Considering the complexity of terrorism, we must start to understand and demonstrate the social, political, financial and human architecture of the phenomenon. This objective is very hard to be established because the construction of the antiterrorist system should take into account, on the one hand, the asymmetrical and unpredictable course of the action of terrorist attacks and on the other hand, all the elements which concure in construction of antiterrorist coalition, starting with logistic sustainment of the troops, political objectives, financial, economical, cultural and military national factors of all the forces involved. All this considerations create an asimetric battlefield and define the basic characteristics of antiterrorist operations as follows: to be continuously aggressive and dynamic to move together with the terrorist worldwide.

Fenomenul terorist s-a adaptat și el modificărilor mediului internațional, cunoscând după anul 2001 o diversificare fără precedent a modalităților de manifestare. Evoluția fenomenului terorist la acest început de mileniu s-a datorat, printre altele, revizuirii strategiei și tacticii principalelor grupări teroriste, accentuării compartimentării și specializării, orientării acțiunilor asupra obiectivelor de infrastructură, proliferării actelor de terorism prin sacrificiu și diversificării surselor de ordin logistic. Terorismul internațional constituie una dintre principalele amenințări la adresa societății umane și a stării de siguranță națională a statelor lumii, continuând să reprezinte un pericol deosebit de grav, atât pentru structura și coeziunea socială, cât și pentru securitatea indivizilor și a statelor¹.

Acest flagel a devenit atât de prezent în societatea contemporană, încât, practic, nu există zi în care mass-media să nu prezinte un act terorist. Fenomenul a căpătat o asemenea răspândire, încât a cuprins întreg mapamondul, vizând deopotrivă țările bogate sau cele sărace, democrațiile moderne sau țările din lumea a treia. Prin imprevizibilitatea sa, prin sfidarea normelor vieții civilizate și a oricărei rațiuni, acest agresor, care se ascunde sub o mie de fețe, este un dușman deosebit de periculos. Deși întreaga societate este marcată de cruzimea cu care sunt înfăptuite actele teroriste și de urmările acestora, fenomenul este în progresie continuă, proliferarea lui accentuându-se chiar în condițiile declanșării războiului antiterorist.

Atunci, în ziua de 11 septembrie 2001, zi atât de dramatică și de crucială a istoriei contemporane, Statele Unite ale Americii, simbolul democrației, siguranței și civilizației s-au clătinat, dar nu s-au prăbușit.

* Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 435 Logistic „CIUC” Miercurea Ciuc, al Brigăzii 61 Vânători de Munte „General Virgil Bădulescu” Miercurea Ciuc.

¹ Cf. Gavril OLA, Organizații și structuri teroriste, forțe speciale de prevenire și combatere a terorismului, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2007, p. 9.

De la acest moment de un tulburător tragism cuvântul „terorism” a intrat în limbajul cotidian al oamenilor și al omenirii. Aria lui de acoperire este foarte largă și variată terorismul ca fenomen răspândindu-se din ce în ce mai mult, dar și din ce în ce mai acut, atât pe plan intern, dar mai ales pe plan internațional.

Aidoma unui aisberg ce plutește pe valuri, intrând din când în când sub apă, el a țâșnit deodată la suprafață, lovind lumea cu o cruzime și o forță cutremurătoare².

De altfel, terorismul, fie el intern sau internațional, ca fenomen, are rădăcini adânci în timp, în istorie. Astfel, terorismul are origini îndepărtate, în Orientul Antic, provenind de la secta „hașichim” de unde derivă și cuvântul „asasin”³.

Se spune că fondatorul acestei secte, Hassan Sabbah, înființase în secolul al XII-lea un corp de „devotați” cu scopul de a face să domnească panica în rândul principilor și monarhilor ce guvernează în Orientul Mijlociu până la Persia. Discipolii lui Hassan Sabbah, după un plan deliberat, aveau misiunea să se introducă la curțile acestor principii și monarhi, să le câștige treptat încrederea, după care, într-o anumită zi, când primeau un ordin din partea acestuia trebuiau să-l asasineze pe suveran în mod public, în ochii întregii Curți.

Aceasta pare a fi originea asasinatelor de la Alamut care au zguduit califatul persan în secolul al XII-lea. Astăzi astfel de atentate, ca tehnică și strategie, au evoluat.

Au apărut, în consecință, în anii '70 deturnările curselor aeriene civile, în anii '80 au avut loc cu o frecvență din ce în ce mai mare explozii ale mașinilor capcană, pentru ca începând cu anii '90 să ia amploare treptat atentatele sinucigașe, ce se succed într-un ritm cutremurător, devenit aproape cotidian. Terorismul, fie el intern sau internațional, devine astfel un flagel crud și barbar ce constituie astăzi cea mai gravă amenințare la adresa păcii și securității internaționale.

Ca expresie, cuvântul „terorism” provine din cuvântul francez „terrorism”, avându-și sorgintea în noțiunea de „teroare” provenită la rândul ei, din expresia franceză „terreur” sau latinescul „terror-oris”. Prin „teroare” se înțelege acea stare de „groază”, spaimă, frică, provocată intenționat prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare sau de timorare⁴.

Așadar, terorismul este un fenomen care, în manifestarea sa criminală, provoacă teroare, țintele sale predilecte fiind oameni politici, instituții sau edificii emblematice pentru un stat, iar locurile alese sunt de preferință cele publice, acțiunea criminală rănind sau secerând mulțimi de oameni inocenți, publicitatea și răsunetul unor astfel de manifestări criminale identificându-se cu scopul propus, acela de a atrage atenția întregii lumi asupra revendicărilor sau ideologiilor neîmplini

Terorismul se prezintă ca un fenomen foarte complex, cu manifestări extrem de violente, desfășurate de cele mai multe ori prin surprindere, împotriva unor ținte precise, care în general, nu se pot apăra. El se prezintă ca o reacție și, în același timp, ca o acțiune punitivă împotriva oricui se opune unei anumite idei, unei anumite

2 Cf. Dumitru Virgil DIACONU, Terorismul, Repere juridice și istorice, Editura All Beck, București, 2004, p. 1.

3 Idem, p.1.

4 Cf. Dicționarului explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p.88.

filosofii, unei anumite religii, unei anumite politici. Se spune că terorismul este arma săracului. Această aserțiune este adevărată numai în parte. Ea este arma extremistului, a celui care dorește să ucidă, să înspăimânte, să domine prin teroare⁵.

Din vremea năvălirilor barbare și până azi, au existat, există și vor exista oameni care cred în terorism, care practică terorismul și, în numele unor principii pe care ei le slujesc, vor căuta să impună și altora un astfel de comportament.

Terorismul nu va putea fi eradicat. Sub o formă sau alta, el va exista mereu. Omenirea poate să-l pună însă sub supraveghere, să-i limiteze efectele, să se protejeze împotriva lui. Prima măsură de protecție antiteroristă este cunoașterea profundă a acestui fenomen, depistarea cauzelor care-l generează și acțiunea asupra lor.

Cunoașterea este însă foarte dificilă, iar acțiunile asupra cauzelor presupun, de fapt, armonizarea lumii, rezolvarea marilor probleme cu care se confruntă. Astăzi, aceste probleme țin de accesul la resurse, de regimurile politice și de drepturile omului. Mâine, poate, ele se vor muta în efortul supraviețuirii, în lupta pentru spațiu și pentru informație.

Până atunci, trebuie să facem față provocărilor de azi, să distrugem focarele de geneză și de proliferare a acțiunilor teroriste și să prevenim cauzele care duc la manifestarea acestui fenomen.

Orice problemă cu impact major la nivelul societății își are cauzele sale și este o influență în dezvoltarea sa de anumiți factori. Drept urmare, suntem de părere că, abordarea principalelor cauze și factori care determină generarea și dezvoltarea fenomenului terorist reprezintă o condiție necesară pentru găsirea celor mai viabile soluții de prevenire, limitare și combatere a acestui flagel.

Trebuie să fim conștienți că, dacă nu reușim să eliminăm aceste cauze și factori care, în general, sunt de natură socială, economică politică ori religioasă, eforturile tuturor statelor democratice și factorilor responsabili în domeniul luptei antiteroriste vor fi zadarnice.

Fenomenul terorist, în ciuda unei campanii antiteroriste fără precedent inițiată de către SUA, la care au aderat majoritatea statelor democratice, există și întărește poziția de flagel nociv al societății și continuă să prolifereze și să se extindă, întrucât în continuare se mențin și chiar se agravează principalele cauze care-l generează.

O primă cauză este instabilitatea politică și dorința de a ajunge la guvernare a unor partide politice prin orice mijloace, inclusiv prin acte de violență și intimidare a adversarilor. Instabilitatea politică este cel mai adesea o slăbiciune a puterii: un vid sau o criză de putere care intervine într-o zonă sau alta generează relansarea luptei fără limite între actorii locali, în așa fel încât instabilitatea devine o stare perpetuă și sursă directă a terorismului. S-ar putea presupune că reinstaurarea stabilității ar fi soluția. Dar lucrurile nu sunt atât de simple, pentru că problemele existente, amplificate de procesele de globalizare, nu au soluții simple.

Dorința unor superputeri de a-și extinde sferile de influență în diferite zone ale lumii se manifestă tot mai pregnant la începutul secolului al XXI-lea, marcând o nouă eră în politica internațională, în care competiția pentru afirmarea noilor centre de

5 Cf. Gavril OLA, Op.cit., p. 97.

putere, ocupă locul central în determinarea evoluției lumii și stabilirea noii ordini mondiale.

Sub impactul disputelor pentru un loc cât mai avantajos în ierarhia puterii mondiale, sistemul actual se deteriorează și capătă o nouă fizionomie, care poate genera dispute și crize care, în unele cazuri, se încearcă a se soluționa având ca motivație lupta împotriva unui aparent terorism. În realitate, substratul este dorința de a dobândi influență asupra unor resurse naturale din zonele de interes. Reversul acestor dorințe este faptul că, în cele mai dese situații, motivația intervenției împotriva unui fals terorism poate genera acțiuni teroriste din partea populației locale sau chiar a statului respectiv, mai slab înzestrat din punct de vedere militar.

Un posibil exemplu ar putea fi riposta SUA declanșată de tărâmul „războiului antiterorist” împotriva Afganistanului taliban, stat care adăpostea pe maleficul Osama bin Laden. Mulți analiști au observat însă că răsturnarea regimului taliban era utilă americanilor și din alte considerente. Washingtonul avea în vedere și un alt obiectiv: gigantul petro-gazduct care urma să lege imensele rezerve de petrol și gaze naturale existente în spațiul caspic, prin Turkmenistan și Afganistan către Pakistan și India (gaze), China și Japonia (petrol).

De asemenea, deși serviciile secrete americane au confirmat, în primăvara anului 2002, că nu dispun de nici un fel de probe ale implicării regimului de la Bagdad în atentatele de la 11 septembrie 2001, Statele Unite au atacat Irakul. Adevărata miză a americanilor ar putea fi tot petrolul. În ambele state și chiar în afara lor, s-a declanșat o ripostă teroristă fără precedent.

O altă cauză o reprezintă accentuarea crizei economice și sociale, degradarea calității vieții umane și adâncirea stadiului de sărăcie și frustrare la nivelul indivizilor în multe părți ale globului. Unele entități statale insuficient structurate, instabile și neperformante economic, riscă să eșueze în marea concurență mondială și nu pot face față nevoilor sociale tot mai mari, se divizează și sunt nevoite să intre în componența sau subordinea formațiunii statale puternice, ori a unor actori de pe scena internațională. Aceasta creează în unele cazuri o stare de nemulțumire și frustrare în rândul unor anumite categorii sociale sau a unor indivizi care fac față cu greu noilor schimbări, creând stări de revoltă și chiar degenerând în situații care pot conduce la acțiuni teroriste majore, mai ales în țările subdezvoltate.

Amestecul și intervenția în forță a unor state în problemele interne ale altor state generează în toate situațiile o formă de ripostă, politică, diplomatică, militară sau de altă natură. Dacă statul respectiv are capacitățile necesare, dispune de o armată puternică, va răspunde prin aceleași metode cu cele folosite de atacator. Dacă el nu are forța necesară, fiind un stat mai slab „înzestrat” din punct de vedere economic și militar, va încerca să-și rezolve disputa pe alte căi, la început mai diplomatice, ajungându-se însă în unele situații și la metode și mijloace teroriste.

De asemenea, neasigurarea drepturilor și libertăților de bază ale omului „ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii”⁶, ajungându-se în unele situații la acțiuni extreme, de terorism, în

6 Declarația universală a drepturilor omului (adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948), p. 24.

încercarea de a atrage atenția opiniei publice asupra unor încercări grosolane a statutului unor oameni sau comunități umane. Este adevărat că acțiunile teroriste ale unor persoane, grupuri sau organizații nu justifică folosirea violenței ori a terorii pentru a-și face dreptate. Pentru a elimina sau diminua această cauză este necesar ca drepturile omului să fie ocrotite de autoritatea legii pentru ca omul să nu fie silit să recurgă, ca soluție extremă, la revolta împotriva tiraniei și asupririi.

Nesiguranța și imprevizibilitatea situației actuale, în timp ce lumea e pe cale să adopte o nouă ordine mondială, mediul presărat de intensificarea conflictelor interetnice, rasiste și religioase le oferă grupărilor teroriste oportunitatea pentru a configura istoria în conformitate cu datoriile și cauzele divine sau cu dorința epurărilor etnice sau rasiale. Spre exemplu, sârbii au folosit teroarea în masă cu efecte devastatoare în timpul campaniilor lor de epurări etnice din Bosnia. Au reușit, astfel, să modifice ireversibil întreaga compoziție etnică a regiunii. Dacă nu ar fi existat implicarea NATO, Miloșevici ar fi putut să obțină aceleași rezultate prin purificare etnică în Kosovo.

La începutul mileniului III, aproximativ 20% dintre grupările teroriste care acționează pe glob invocă motivații religioase pentru acțiunile desfășurate.

Chiar dacă principalele organizații teroriste cunoscute în lume au o componentă dominantă religioasă, analiza acțiunilor teroriste desfășurate de acestea scot în evidență revendicarea unor aspecte de ordin politic, economic și social.

Teroriștii religioși consideră că acțiunile lor sunt defensive și le justifică în consecință. Spre exemplu, Jihadul Islamic este o doctrină pașnică, sancționată religios de marii teologi musulmani și îndreptată împotriva celor percepuți ca agresori, tirani și „musulmani nesupuși”.

Actele criminale care în mod intenționat sau premeditat provoacă o stare de teroare în publicul larg, într-un grup de persoane sau la persoane particulare din rațiuni politice sunt de nejustificat în toate circumstanțele, indiferent care ar fi considerentele politice, ideologice, rasiale, etnice, religioase sau de altă natură care ar putea fi invocate pentru justificarea lor.

Analiza asupra mecanismelor de geneză, afirmare și proliferare a fenomenului terorist pe plan internațional evidențiază faptul că, în viitor, fenomenul terorist va avea o dezvoltare fără precedent. Această afirmație are la bază următorii factori și elemente de natură să „hrănească” organizațiile teroriste:

- accentuarea interferenței dintre terorism și unele segmente ale crimei organizate

Internaționalizarea unor stări conflictuale a creat condiții favorizante dezvoltării terorismului, iar dispariția unor sponsori tradiționali ai acestuia a făcut ca organizațiile teroriste să se orienteze tot mai frecvent spre activități specifice crimei organizate, ca principală sursă de finanțare.

Convergența între terorism și crimă organizată se realizează fie prin angrenarea nemijlocită a rețelelor teroriste în acțiuni conexe crimei organizate (traficul de droguri, contrabanda cu arme, muniții, explozivi, substanțe toxice sau radioactive, toate tipurile de activități specifice economiei subterane, migrația ilegală etc.), în scopul susținerii financiare a activităților proprii, fie prin executarea de acțiuni complexe, comune, de către structuri ale organizațiilor teroriste și ale celor din lumea

interlopă, determinate de interese conjuncturale, de moment sau de perspectivă, menite a facilita atingerea scopurilor propuse de fiecare parte.

- migrația de populație

Migrația de populație reprezintă o rezultată a vectorilor clasici – pauperizare excesivă, conflicte interetnice și interconfesionale, instabilitate politică, nerespectarea drepturilor omului și a minorităților, accidente ecologice de proporții, schimbări geoclimatice – și a factorilor emergenți nou apăruiți – politici etatiste disimulate (export de populație excedentară și de fundamentalism religios, import demografic), escaladarea crimei organizate și a terorismului internațional.

Toate acestea sunt grefate pe intensificarea traficului necontrolat de persoane, la care se adaugă consecințele nefaste ale exploziei demografice (bomba demografică), insuficienței resurselor de apă, crizei alimentare majore (bomba sărăciei), cursei înarmărilor nucleare practică de marile puteri.

Asocierea fenomenului migraționist de populație terorismului internațional o putem face analizând cauzele generatoare și implicațiile viitoare asupra sistemului de securitate ale statelor. Se manifestă tot mai pregnant tendința folosirii expulzării în masă ca armă de război și ca mijloc de a crea societăți omogene din punct de vedere cultural sau etnic (spațiul ex-sovietic, Rwanda, Burundi, Liberia, Somalia, Etiopia, spațiul fostei R.F.Iugoslavia etc.).

Fluxurile masive de populație – refugiați sau deplasați forțat – sunt tot mai des folosite atât în perioada de pre-criză, cât mai ales de post-criză, ca motiv direct sau disimulat pentru a susține pretenții teritoriale sau de autodeterminare (regiuni din fosta R.F.Iugoslavia, ex-U.R.S.S., Cecenia, Nagorno-Karabach, Transnistria, Fâșia Gaza, Cisiordania, Kurdistan etc.).

În general, populația refugiată, deplasată forțat sau expulzată este o populație nemulțumită și, determinată de situația ei critică, să fie recrutată cu ușurință de organizații teroriste pentru a fi folosită în operațiuni specifice.

Rezultă că, în viitor fenomenul terorist poate beneficia de un „import masiv de teroriști” din diferite zone tensionate ale lumii.

O altă categorie de populație migratoare care ar putea îngroșa rândurile organizațiilor teroriste se poate naște din sânul infractorilor și criminalilor care, datorită faptului că sunt dați în urmărire în propriile țări, se refugiază în alte state și sunt recrutați de teroriști.

- deteriorarea mediului de securitate internațional

Mediul de securitate se află într-un amplu proces de transformare și remodelare, caracterizat de manifestarea a două tendințe antagoniste: pe de o parte, extinderea procesului de democratizare, afirmarea drepturilor omului și principiilor economiei de piață, concomitent cu lărgirea cooperării și integrării în structurile europene și euroatlantice; pe de altă parte, un proces de dezintegrare și fragmentare a entităților statale multinaționale. În paralel, se constată menținerea și diversificarea riscurilor de natură militară și nemilitară, în primul rând a terorismului, precum și creșterea vulnerabilităților instituțiilor internaționale și naționale față de acestea.

- scăderea capacității de control și influență a guvernelor

Sunt cunoscute tot mai multe cazuri de preluare a unor instituții din domenii cu relevanță pentru stabilitatea și securitatea națională a unor state: circuitele

informaționale, controlul tehnologiilor, securizarea frontierelor, finanțe-bănci etc. Acest fapt poate facilita intrarea în posesia teroriștilor a unor informații și documente de importanță deosebită ce ar ușura acțiunea asupra unor obiective vitale pentru statul respectiv.

- terorismul laic tinde să coboare pe un plan secundar față de cel religios, mult mai predispus la „exploatarea” campaniilor de violență și mult mai distructiv în acțiune, din cauza sistemelor de valori radical diferite ce stau la baza mecanismelor de legitimare și justificare a acțiunilor.

- intensificarea cooperării între organizațiile teroriste, acestea putând planifica și pune în practică acțiuni teroriste aparent dispersate, desfășurate, însă, simultan sau consecutiv, și în care să recurgă la arme perfecționate.

- dezvoltarea exponențială a rețelelor și resurselor mass-media, care acoperă întreaga planetă – a determinat mărirea oportunităților și „apetitului” teroriștilor pentru publicitate, ceea ce a sporit impactul psihologic asupra indivizilor aparținând entităților vizate și, în general, asupra opiniei publice internaționale.

O caracteristică a așa-numitei „bătălii mediatice” este impactul social deosebit pe care îl au înregistrarea și documentarea intențiilor diverselor organizații teroriste, înainte ori după lansarea unui atac terorist. Efectul public calculat al acestor demersuri constă în instigare „ca element central al folosirii violenței”, propagandă agitatoare (menită să conducă indirect la săvârșirea de acte violente, prin exaltarea sentimentelor de ură și răzbunare), precum și păstrarea atmosferei de confruntare.

- costurile mai reduse ale operațiunilor teroriste față de operațiile militare, ceea ce tentează multe organizații și grupuri care urmăresc îndeplinirea unor scopuri politice. Nu trebuie omis faptul că acest calcul este și va fi făcut din ce în ce mai des de anumite state în reacția împotriva altor state.

- statul, ca principal exponent al puterii politice și suveranitatea, ca atribut de bază al acestuia, sunt într-un real proces de criză și declin ca urmare, printre alte cauze, și a fenomenului de globalizare.

Globalizarea angrenează, ca efect secundar negativ, intensificarea fenomenului terorist în anumite regiuni, precum și dinamizarea „internaționalizării” acestuia, prin extinderea pe diverse spații, fapt ce afectează în diferite moduri, nu doar ordinea de drept internă și internațională, ci chiar securitatea și stabilitatea sistemului global.

- afirmarea tot mai puternică a actorilor non-statali, începând cu marile firme și corporații transnaționale și terminând cu organizațiile nonprofit, care dețin deja un rol intern și extern foarte important în gestionarea elementelor de securitate a statelor. În acest sens, este evidentă implicarea activă a actorilor non-statali în toate etapele stării de securitate: pace-criză-război. Sunt cunoscute cazurile de implicare directă a unor organizații teroriste în declanșarea unor crize conflictuale sau chiar schimbări de regimuri politice.

- accesul organizațiilor teroriste la înalta tehnologie și la armele de distrugere în masă.

Amenințarea unor acțiuni cu arme de distrugere în masă nu poate fi ignorată. Riscul există deja – sensibil în creștere – de vreo 20 de ani. Acest lucru se poate

întâmpla pe fondul încolțirii de către coalitiile internaționale constituite a unor grupări teroriste care, în disperarea lor, să apeleze la arme de distrugere în masă.

Evenimentele teroriste de tipul CBRN (chimic, biologic radiologic și nuclear) de până acum au implicat mijloace de lansare primitive și improvizate, care nu au fost prea eficiente. Cu excepția atacurilor cu antrax din SUA, materialele folosite în aceste evenimente au fost de asemenea fabricate într-un mod improvizat.

Deși acțiunile teroriste care implică utilizarea acestor materiale pot cauza un număr mare de victime, daune și distrugerii, astfel de evenimente pălesc prin comparație cu victimele și pagubele care s-ar produce dacă teroriștii, în viitor, ar folosi arme de distrugere în masă de ultimă generație.

Arme cu adevărat periculoase vor fi și virușii bolilor infecțioase. „În viitor ne vom confrunta cu două posibilități îngrijorătoare. Prima ar fi eventualitatea ca teroriștii să treacă de la utilizarea sporilor de antrax la agenții patogeni ai unor boli cumplite, cum este ciurma sau Ebola. Cea de a doua posibilitate ar fi schimbarea modului în care acționează teroriștii: nu vor mai trimite plicuri cu spori de antrax, ci vor contamina sistemele de aerisire a unor clădiri sau vor pulveriza agenți patogeni de la bordul unor avioane.”⁷

Datorită accesului la înalta tehnologie, este de remarcat și creșterea potențialului și agresivității acțiunilor ce vizează infrastructurile informatice, în care ciber-terorismul pare a ocupa un rol din ce în ce mai important, atât în ceea ce privește atacarea rețelelor, cât și utilizarea vulnerabilităților acestora pentru lovirea unor sisteme dependente de tehnologia informației (centrale atomo-electrice, transporturi aeriene etc).

Atacurile cibernetice oferă teroriștilor o mai mare flexibilitate operațională. Ei putând lansa astfel de operații de oriunde în lume, fără a se expune în mod direct și fără a suporta contramăsuri politico-militare.

- reînvierea și răspândirea ideologiei radicale musulmane va fi facilitată de comunicațiile globale, care va ajuta la propagarea ei dincolo de granițele Orientului Mijlociu, spre Asia Centrală și de Sud, și chiar spre Europa de Vest, zone în care în mod tradițional, identitatea religioasă nu s-a constituit atât de puternic.

Solidaritatea în cadrul populației musulmane, foarte vizibilă în prezent în Palestina, Cecenia, Irak, dar și în alte părți ale lumii musulmane, a apărut ca răspuns la represiunile, corupția și ineficiența guvernelor.

Rețelele informale și fundațiile așa-zis caritabile vor continua să prolifereze și vor fi exploatate de elemente radicale, iar alinierea tinerilor musulmani va constitui un călcâi al lui Ahile și va ușura recrutarea lor în rândurile teroriștilor. Răspândirea Islamului radical va avea un mare impact în anii ce urmează, reunind grupări etnice și naționale, fiind posibil chiar să apară o autoritate musulmană internațională. Această globalizare a religiei musulmane este un scenariu foarte posibil în viitorul apropiat, intitulat „Un nou Califat”. Iar dacă conducerea vreunui stat musulman din Orientul Mijlociu ar fi preluată de vreo grupare radicală, răspândirea terorismului în regiune va

7 Cf. Mircea MUREȘAN, Gheorghe TOMA, Provocările începutului de mileniu, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003, p.188.

fi extrem de rapidă și va alimenta credința că un nou Califat nu este numai un vis. Semne de acest gen se manifestă deja în Iran.

Diferențele dintre religii și etnii vor genera, spun cercetătorii, conflicte adânci, poate chiar războaie civile în zone ca Asia de Sud –Est, unde comunitățile de creștini și musulmani conviețuiesc. Dominația șiiită din Irak este posibil să încurajeze minoritățile șiiite din alte state ale Orientului Mijlociu – Arabia Saudită sau Pakistan. Cele mai multe dintre grupările teroriste se vor identifica în continuare cu islamismul radical, încercând să preia puterea deținută de guvernele tradiționale. Conflictul din Irak și altele, ce vor urma probabil, vor asigura terenul propice pentru crearea unei noi „clase” de teroriști, pentru care violența va deveni un scop în sine. Sprijinitorii Jihadului („războiul sfânt”) se bucură deja de o popularitate crescândă, recruții fiind gata să lupte și să-și dea viața oriunde consideră că pământurile musulmane sunt atacate de „invadatorii infideli”.

Principalele caracteristici ale terorismului actual pot fi polarizate în jurul a câtorva elemente, dintre care, cele mai semnificative le apreciem a fi: tendința de radicalizare, utilizarea „bombelor umane”, tendința de globalizare, diversificarea formelor și metodelor de acțiune etc.

În același timp, apreciem însă, că lipsa unui sprijin de masă și a unei baze ideologice clare, poate să constituie una dintre caracteristicile terorismului contemporan, indiferent care îi sunt orientările și tendințele. Actele teroriste nu pot câștiga simpatia maselor, dimpotrivă, ele sunt repudiate și provoacă o adevărată reacție împotriva lor.

Războiul cu teroarea reprezintă o provocare asimetrică în care formele tradiționale de descurajare au dat greș. De aceea, considerăm oportună crearea unei noi matrice de intervenție, care să prevadă detectarea, vectorizarea, monitorizarea și controlul factorilor de risc asimetric, precum și reducerea accentului pus pe reacție și focalizarea acestuia pe anticipare.

Războiul declanșat împotriva terorismului, suntem de părere că nu trebuie să devină o violență care generează și întreține o altă violență. Trebuie analizat și găsită o altă formulă de combatere și diminuare a fenomenului, la baza căreia să stea eliminarea cauzelor care generează și întreține terorismul, diplomația și arta compromisului.

În viitor terorismul de orice tip, în mod special, terorismul legat de informație devine un fenomen mult mai pătrunzător, universal sau chiar un mod dominant de război. El poate, prin definiție, să aibă cel mai mare efect asupra celor mai dezvoltate economii.

Terorismul în forme diferite poate fi utilizat în mod deliberat de către un adversar pentru a împiedica anumite tipuri de atacuri pe durata conflictului sau pe timpul perioadei de tensiune prin luarea de ostateci în masă, inclusiv plasarea acestora ca scuturi umane la diferite obiective.

România poate fi afectată de toate tipurile de terorism care pot îmbrăca, în principal, următoarele aspecte:

- separatismul etnic și naționalismul;
- extremismul religios;
- rivalitățile regionale și conflictele deschise;

- confruntarea ideologică;
- crima transnațională;
- anarhia și răzbunarea.

Perioada prelungită a tranziției, costurile ei și implicațiile negative asupra nivelului de trai și a moralului populației ne îndreptățesc să apreciem că și România poate deveni un stat în care să se poată pregăti și desfășura acțiuni teroriste.

România se situează la confluența unor vectori de instabilitate regională rezultați din schimbările geopolitice care au dominat ultimul deceniu al mileniului trecut. Existența în apropierea granițelor românești a unor stări conflictuale latente ce se pot reaprinde, degenerând în confruntări deschise, evoluțiile mișcărilor separatist-autonomiste din spațiul ex-iugoslav, prezența și activitatea gherilei albaneze, securitatea fragilă a unora dintre statele din regiune, expansiunea entităților teroriste către Europa de Sud-Est, transformă spațiul adiacent României într-o zonă complexă, care oferă condiții favorabile germinării și dezvoltării unor nuclee extremist-teroriste.

Bibliografie:

- [1]*** **Dicționarul explicativ al limbii române**, Academia Română, Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București.
- [2] *** **Declarația universală a drepturilor omului** (adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 septembrie 1948).
- [3] DIACONU, D.,V., *Terorismul. Repere juridice și istorice*, Editura All Beck, București, 2004.
- [4] MUREȘAN, M., TOMA, Ghe., **Provocările începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2003.
- [5] OLA, G., **Organizații și structuri teroriste, forțe speciale de prevenire și combatere a terorismului**, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2007.

INDICELE DE RISC PENTRU ȚĂRILE DIN REGIUNEA ASIA-PACIFIC – AMENINȚĂRI SIMETRICE ȘI ASIMETRICE –

Marina MUSCAN*

***Abstract:** We can not omit the fact that in the north-east Asia there is a latent source of conflict in the Korean peninsula and in Southeast Asia we are dealing with two areas of tension represented by Cambodia and Indonesia. Finally, in southern Asia, the tension between India and Pakistan resurface periodically. “In any case, Brzezinski remarked, that “the list of potential interstate and internal conflicts in Asia is larger than that in Europe.” These conflicts can seriously affect powerful actors in the region such as China, Japan and India. At least we can notice that India is faced with a series of terrorist attacks that have grown in magnitude since August 2008. Terrorist organizations try to extend their sphere of influence within the Asian countries as Hamas demonstrates. A web-site in Indonesian appeared, which joined those already existent in Urdu (Pakistan) and Malay (Malaysia). Therefore, Hamas’ ability to influence Muslim communities in Asia has increased. If we look at the terrorist movements we see that these organizations have begun to act in the strongest Asian countries, so we can assume that the strong Asian countries became attractive to terrorist organizations which make them vulnerable to a possible asymmetric conflict.*

I. Introducere – Indicele de Putere și Indicele de Risc

Puterea la nivel de actor statal înseamnă capacitatea unui stat de influența comportamentul altor actori în concordanță cu propriile sale obiective. La nivel național această raport de putere se poate defini ca fiind relația dintre două state A și B unde A încearcă să-i influențeze pe B pentru ca acesta să acționeze în favoarea lui A prin x mijloace. Pentru mulți influența este un instrument prin care își ating scopurile.

Puterea calculată în cadrul lucrării de mai jos se bazează pe procentul de putere pe care un stat sau o regiune îl deține din puterea globală. Modalitatea de calcul are în vedere următoarele elemente:

- Procentul din PIB-ul realizat la nivel global pe care îl deține un stat sau o regiune;
- Puterea de cumpărare totală pe care o au cetățenii unui stat sau după caz locuitorii unei regiuni comparative cu puterea de cumpărare medie a tuturor locuitorilor de pe glob;
- Nivelul tehnologiei;
- Implicarea guvernului în conducerea statului (această variabilă se ia în calcul numai în cazul în care se face referire la puterea unui actor statal. În cazul calcului indexului de putere al unei regiuni această variabilă reprezintă rata medie de implicare guvernamentală în administrarea statelor din regiunea în cauză;
- Cheltuielile militare;
- Puterea convențională (arme convenționale)

* Asistent de cercetare în cadrul SNSPA/FCRP, doctorand în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” – „Științe Militare și Informații”

- Puterea nucleară (arme nucleare). În cazul în care statul sau regiunea în cauză deține capacități nucleare atunci se adaugă valoarea “1” în ecuație. Dacă statul sau regiunea nu deține astfel de capacități atunci se adaugă valoarea “0”.

Puterea unui stat ale cărei elemente le-am menționat mai sus se concentrează formând un “centru de putere” care dă coeziune actorului statal.

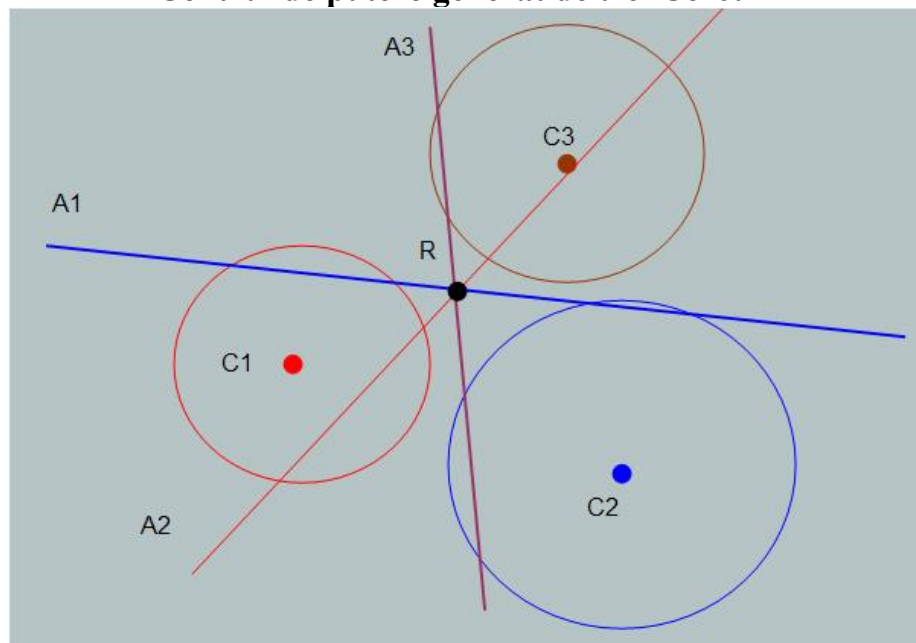
În ultimele două decenii problematica “Centrului de Putere” a devenit prioritară pentru doctrina de război a Statelor Unite. Centrul de putere nu reprezintă puterea în sensul pur al cuvântului și nici nu este o sursă de putere ci un punct în care se focalizează forța unui stat formată atât din factori fizici cât și psihologici.

Pentru a demonstra efectele proiecției de putere a unui stat asupra mediului internațional și asupra altui actor statal vom considera la nivel abstract că un actor statal se concentrează în jurul unui centru de putere reprezentat de vectorii săi de putere și vom aplica teoria sferelor în cazul actorilor statali.

Ca urmare a raționamentului de mai sus, în cazul particular al geometriei centrul de putere care se poate stabili între trei cercuri este definit ca fiind punctul de intersecție dintre trei secante care străbat cele trei cercuri. Cele trei secante se vor întâlni într-un singur punct care reprezintă centrul de putere pentru cele trei cercuri.

Iată un exemplu grafic a celor enunțate mai sus din punctual de vedere al geometriei privind centrul de putere:

Centrul de putere generat de trei Cercuri

Unde:

Cercul O1 = Formațiunea statală 1 cu sfera de putere statală reprezentată de Cercul cu centrul O1 și care are propriul ei centru de putere reprezentat prin O1 – toate razele cercului converg în centrul său.

Cercul O2 = Formațiunea statală 2 cu sfera de putere statală reprezentată de Cercul cu centrul O2 și care are propriul ei centru de putere reprezentat prin O2

Cercul O_3 = Formatiunea statala cu sfera de putere statala reprezentata de Cercul cu centrul O_3 si care are propriul ei centru de putere reprezentat prin O_3

A_1 = proiectia de putere generata spre exterior de formatiunea statala 1 care intersecteaza formatiunea statala 3

A_2 = proiectia de putere generata spre exterior de formatiunea statala 2 care intersecteaza formatiunea statala 1

A_3 = proiectia de putere generata spre exterior de formatiunea statala 3 care intersecteaza formatiunea statala 2

R = Punctul de intalnire a celor trei proiectii de putere si implicit centrul de greutate al celor trei cercuri

Dacă aplicăm schema de mai sus la scena internațională vom avea, în mod abstract statele reprezentate prin cercuri concentrice cu sferile de putere generate de fiecare. Aria cercurilor reprezintă puterea potențială a statelor respective care converge spre centrul lor formand centre de putere interna iar secantele vor reprezenta puterea efectivă exercitata de un stat asupra celuilalt. Puterea efectiva generata de fiecare stat in parte, reprezentata prin cele trei secante care intersecteaza concomitent doua cercuri, va converge intr-un punct comun, iar punctul de intalnire al celor trei secante reprezentat prin R este centrul de greutate al puterii efective generate de cei trei actori statali impreuna.

Aceste considerente privind indicele de putere sunt importante in evaluarea actiunilor unor state prin care isi modifica status quo-ul si se angajaza in situatii conflictuale pentru a-si atinge scopurile.

Dacă puterea unui stat se manifestă în sensul capacitatea unui stat de influența comportamentul altor actori în concordanță cu propriile sale obiective atunci coeficientul de risc de conflict convențional/simetric este egal cu pragulul de toleranță pe care actorul aflat sub presiune îl are față de presiunea aplicată de staul care deține un indice de putere mai mare.

Astfel indicele de putere este legat inexorabil de indicele de risc prin schema Risc/Cîștig prezentată mai jos:

Balanța Riscurilor și Câștigurilor

		Risc	
		Max	Min
Castig	Max	1 (MAXIMAX)	2 (MAXIMIN)
	Min	3 (MINIMAX)	4 (MINIMIN)

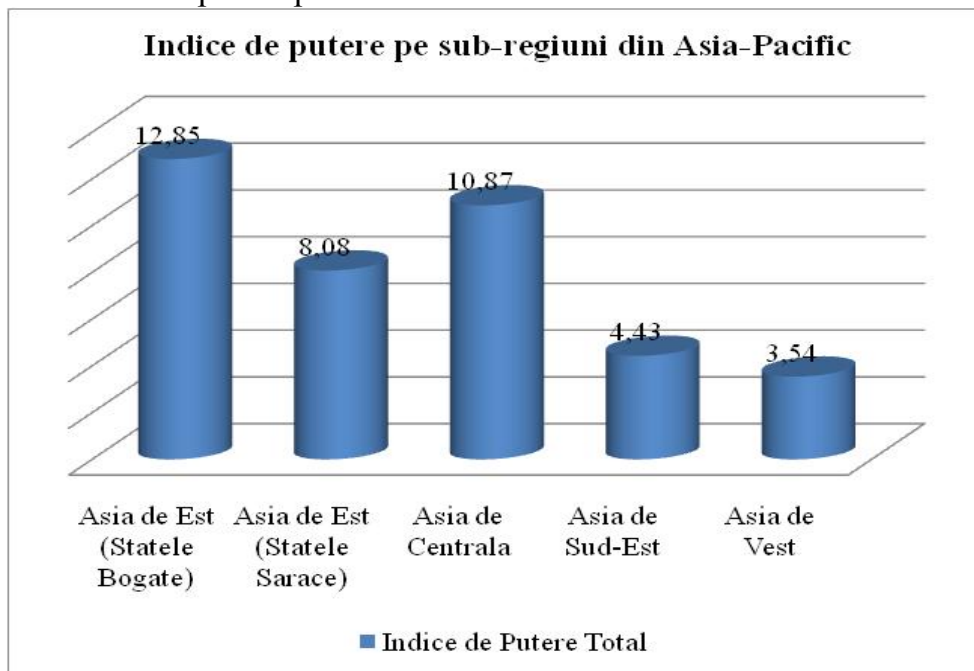
Sursa: Joseph R. Cerami, James F. Holcomb, Jr. - *U.S. Army War College Guide to Strategy* – Strategic Studies Institute, United States Army War College, ISBN 1-58487-033-8, februarie, 2001, (<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil>), p. 100

Astfel, riscul de conflict simetric este direct proporțional cu puterea exercitată de A asupra lui B la care se adaugă pregul de suportabilitate al lui B.

Pe de altă parte, după cum vom vedea mai jos statele puternice tind să atragă amenințări asimetrice (vezi graficul 4 din secțiunea următoare).

II. Puterea statelor din Regiunea Asia-Pacific

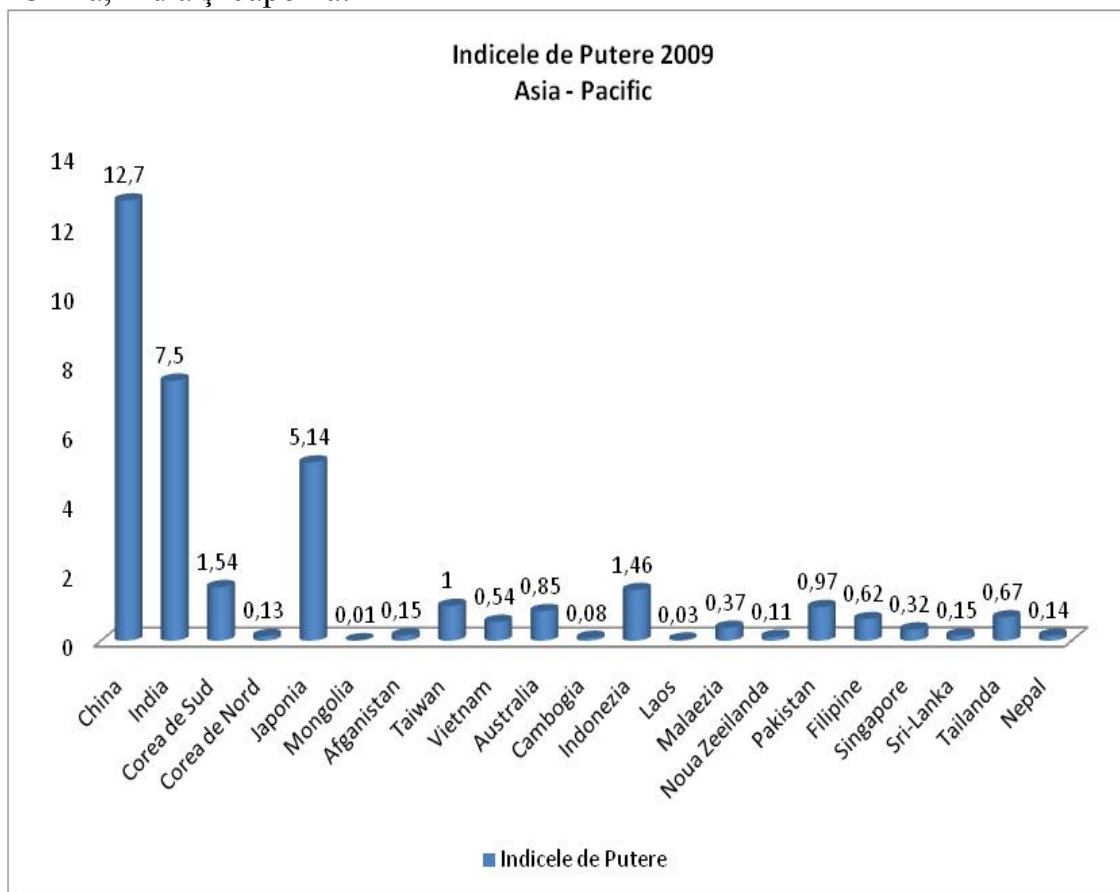
Aplicând modelul prezentat mai sus la regiunea Asia-Pacific vom vedea că întreaga regiune aflată în discuție deține circa 41,86% din puterea globală iar dacă împărțim Regiunea Asia-Pacific în sub-regiuni vom avea următorul tablou in ceea ce privește indicele de putere pentru anul 2009:

Sursa: International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP – created by Barry B. Hughes

Dintre regiuni se evidențiază Asia centrală care are ca jucător principal China și Asia de Est care are ca principal motor Japonia.

Puterea unui stat este relevantă doar dacă acest stat deține ai unor vectori de putere este comparat cu un alt stat. Astfel, în afară de tabloul larg reprezentat de regiune în sine propunem mai jos un graphic care ilustrează comparativ puterea statelor din regiunea Asia-Pacific și evidențiază cei trei actori principali din această zonă – China, India și Japonia:

Sursa: International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP – created by Barry B. Hughes

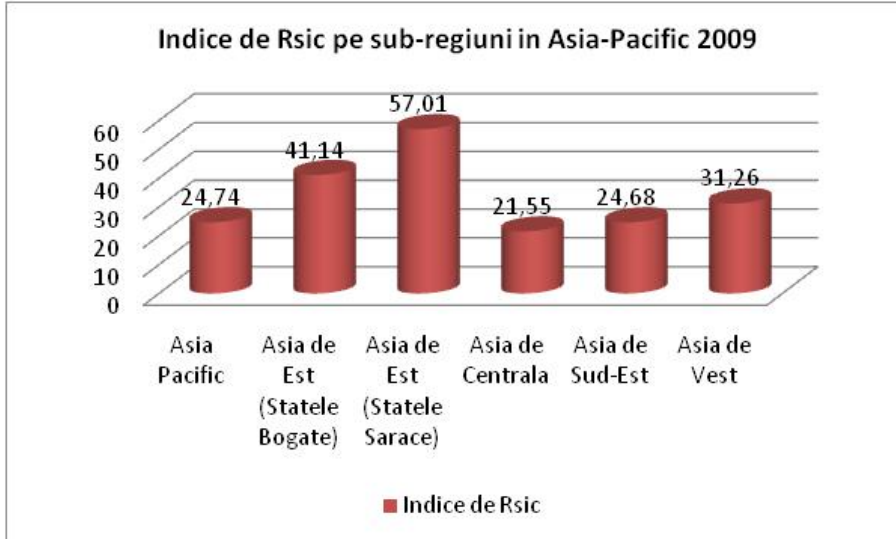
Statul cu evoluția cea mai impresionantă în regiunea Asia-Pacific este, neîndoiește, China. Evoluția economică din ultimii ani a Chinei a fost așa de spectaculoasă, încât a activat și a adus în prim plan toate potențialitățile geopolitice ale Chinei, care până nu de mult erau doar latente.

Procentul de putere detinut de India a crescut în ultimul deceniu și va crește în mod constant ceea ce transformă India într-un partener atractiv la nivel zonal. Ceea ce va determina crearea unui pol de putere centrat în jurul Indiei și capabil să contrabalanseze polul de putere exercitat de China.

Momentan Japonia deține aproximativ 5% din puterea la nivel global beneficiind în același timp de sprijinul Statelor Unite care dețin la ora actuală 20% din puterea mondială și care actualmente asigură și “umbrela nucleară” pentru Japonia, în baza Tratatului de Cooperare Reciprocă și Securitate semnat în 1960.

III. Indicele de Risc in Regiunea Asia-Pacific

Indicele de risc total pentru întreaga regiune se ridică la 24,74 iar dacă împărțim regiunea în sub-regiuni la modul similar prezentat în secțiunea anterioară în care am analizat indexul de putere, vom avea următorul tablou al indexului de risc pe sub-regiuni:

Sursa: International Futures v 5.4.5 (IFs) with Pardee – Full Country Set for UNEP – created by Barry B. Hughes

Nu putem omite faptul că în Asia de nord-est există o sursă de conflict latent în peninsula coreeană, iar în Asia de sud-est avem de-a face cu două zone de tensiune, reprezentate de către Cambodgia și Indonezia. În sfârșit, în sudul Asiei, tensiunea dintre India și Pakistan reizbucnește periodic. “În orice caz, remarca Brzezinski, “lista posibilelor conflicte interstatale și interne din Asia o depășește cu mult pe aceea din Europa”.

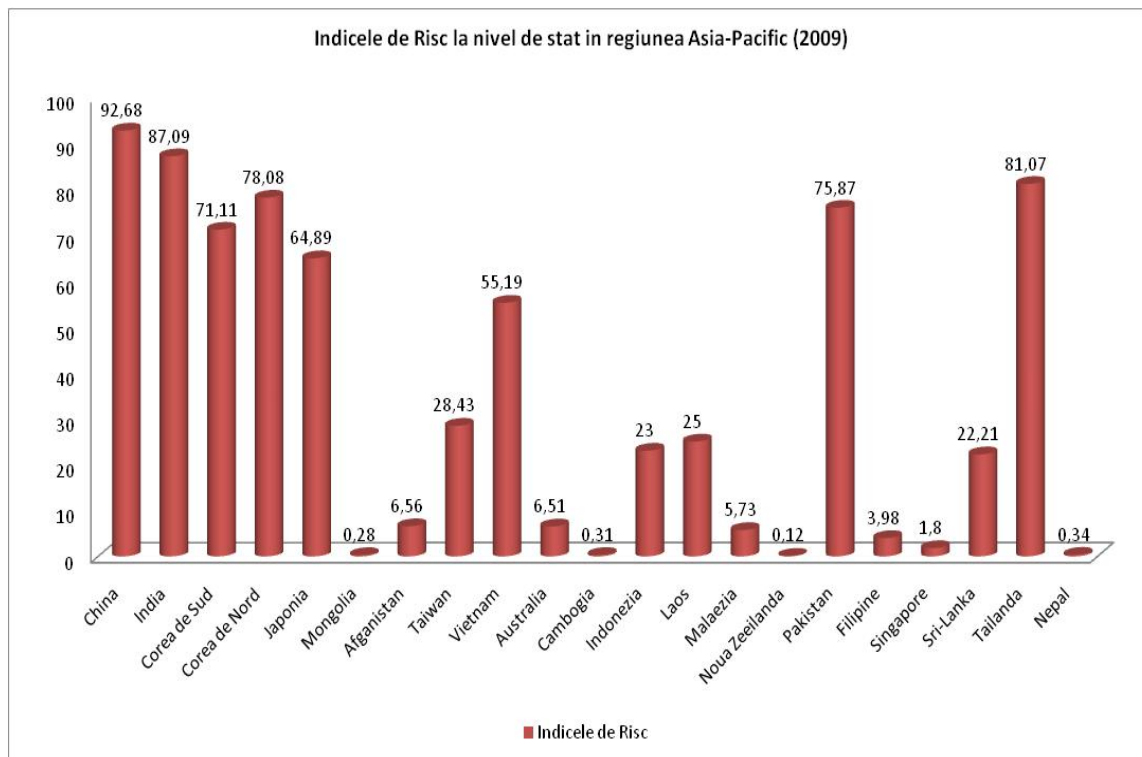
Aceste conflicte pot afecta grav actorii puternici din regiune cum sunt China, Japonia și India. Cel puțin în cazul Indiei am observat că se confruntă cu o serie de atacuri teroriste care au luat amploare din august 2008. Organizațiile teroriste încearcă să își extindă sfera de influență și asupra țărilor asiatice după cum o demonstrează Hamas. A aparut astfel un web-site în indoneziana care s-a alăturat celor existente deja în urdu (Pakistan) și Malay (Malaezia). Astfel capacitatea Hamas de a influența comunitățile musulmane din Asia a crescut.

Reteaua de web-site-uri a Hamas se bazează pe o serie de provideri dintre care 6 provideri din statele Est-Europene, 3 provideri în Asia de Sud-Est, 4 provideri în SUA, 2 provideri în Orientul Mijlociu. Hamas are tendința să utilizeze mulți provideri și operează în multe țări mai ales pentru a evita detecția celor care susțin rețeaua de web-site-uri. Organizația încearcă în acest fel să fie cât mai flexibilă, astfel încât să fie capabilă să găsească repede o alternativă în cazul în care un web-site este blocat. Hamas se bazează mai mult pe providerii din Rusia și Malaezia.

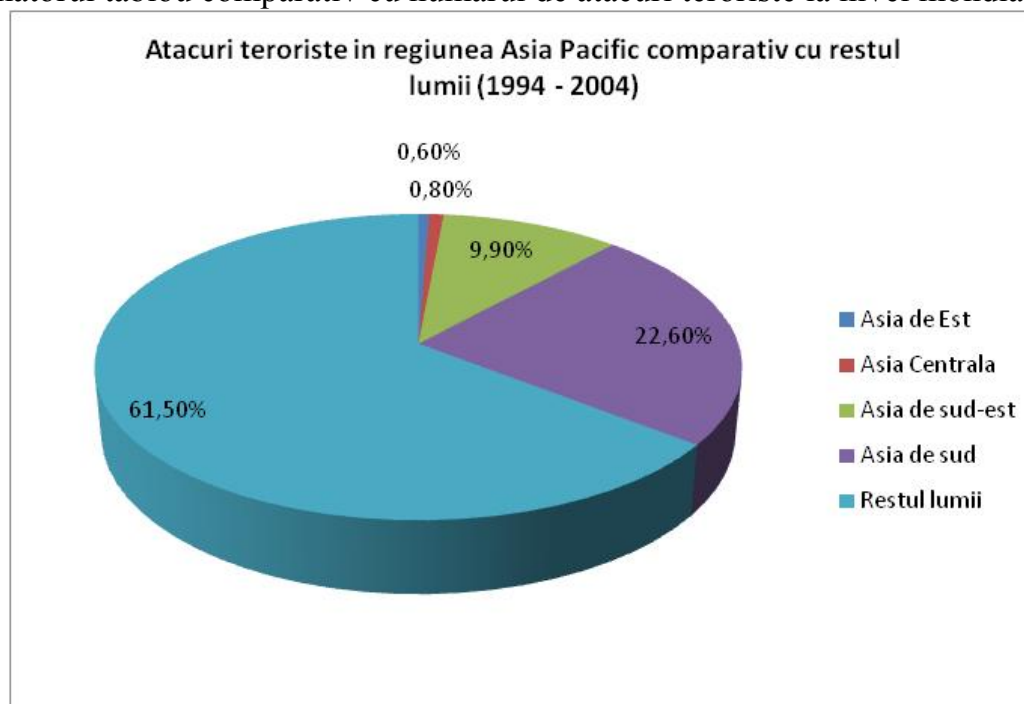
Dacă privim mișcările organizațiilor teroriste vom observa că au început să acționeze în statele asiatice puternice, deci putem emite observația că statele asiatice

puternice devin atractive pentru organizațiile teroriste ceea ce le face vulnerabile în fața unui posibil conflict asimetric.

Dacă aruncăm o privire asupra graficului următor vom observa că statul chinez prezintă un coeficient ridicat de risc mai ales în ceea ce privește amenințările asimetrice:

Din punctul de vedere al atentatelor teroriste pe sub-regiuni din Asia-Pacific avem următorul tablou comparativ cu numărul de atacuri teroriste la nivel mondial:

Sursa: Global Terrorism Database

Se poate observa că până în 2004 doar 38,5% dintre atentatele teroriste produse în întreaga lume s-au produs în regiunea Asia-Pacific. Până nu demult, India putea fi considerată o țară sigură din acest punct de vedere. Totuși, această realitate începe să se schimbe treptat.

În 2007 s-au produs peste 150 de atacuri teroriste în Pakistan care s-au soldat cu 667 de morți și 1.821¹ de răniți ceea ce confirmă indicele de risc ridicat al țării prezentat mai sus. Aceași observație este valabilă și pentru India mai ales luând în considerare evenimentele nefericite de anul trecut.

Concluzii

Istoria nu poate fi prevăzută pe termen lung, cursul ei se poate schimba radical într-un interval de douăzeci de ani. Tot ceea ce se poate face în prezent este să se emită niște judecăți și alternative cu privire la dezvoltarea mediului internațional. Având în vedere că pentru a se dezvolta omenirea are nevoie de securitate, în general forțele de decizie din diferite state încearcă să prevadă posibile amenințări la adresa statelor pe care le conduc de aceea încearcă să determine, mai mult sau mai puțin corect, evoluția mediului internațional de securitate.

Astfel securitatea unui stat este de multe ori legată de puterea sa deci coeziunea centrului de putere statal este într-un fel garantul securității și implicit al existenței sale.

Mediul actual internațional este un mediu riscant și se pare că statele ca actori generatori de putere au devenit atrăgătoare pentru riscuri. Cel puțin în cazul Chinei se poate aplica observația că este actorul cu cel mai mare coeficient de putere în regiunea Asia-Pacific care are în același timp un coeficient de risc ridicat.

Bibliografie:

- [1] CERAMI, Joseph R., HOLCOMB, James F. Jr. - *U.S. Army War College Guide to Strategy* – Strategic Studies Institute, United States Army War College, ISBN 1-58487-033-8, februarie, 2001, (<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil>)
- [2] HELD, David, MCGREW, Anthony, *Transformari globale: politica, economie și cultura* Editura Polirom, 2004.
- [3] HUNTINGTON, Samuel P., **Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale**, Editura Antet, București, 2000 .
- [4] JIJUN, Li *Traditional Military Thinking And The Defensive Strategy Of China: An Address at the United States War College* – 1997 - Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- [5] *** *Over 150 terrorist attacks happen in Pakistan in 2007-* ChinaDaily, http://www.chinadaily.com.cn/world/2007-11/06/content_6235374.htm, accesat 29.02.2009.

1 *** *Over 150 terrorist attacks happen in Pakistan in 2007-* ChinaDaily, http://www.chinadaily.com.cn/world/2007-11/06/content_6235374.htm, accesat 29.02.2009

IMPLICAȚII STRATEGICE ALE RĂZBOIULUI DIN FÂȘIA GAZA

Cristina Maria BANCIU*

The fighting between Israel and Hamas in Gaza is a war or should be seen as just one more tragic surge in violence in the decades-long struggle between Israel and the Palestinians. It is, however, the first major armed struggle between Israel and Hamas, as distinguished between Israel and the PLO and Fatah. It is also a case study in how Israeli capabilities have changed since the fighting with Hezbollah in 2006, and in the nature of asymmetric war between states and non-state actors. This study examines the war in terms of the lessons of the fighting, what it says about the changes in Israeli tactics and capabilities and the broader lessons it may provide for asymmetric warfare.

Doctrina asigurării „dominației rapide” a fost formulată de forțele armate americane în anii '90 și este definită drept o recurgere la o forță copleșitoare, realizarea de manevre de dominare a inamicului și afișarea spectaculoasă de forțe, cu scopul de a paraliza orice reacție a adversarului.

Acțiunile forțelor armate israeliene, inițiate pe 27.12.2008, au vizat tocmai acest obiectiv: să inducă forțelor Hamas un sentiment de șoc și groază, într-o formă nemaivăzută în Fâșia Gaza de la cucerirea regiunii de către Israel, în 1967.

Operația israeliană a avut drept obiective stoparea atacurilor cu rachete executate de Hamas, eliminarea contrabandei cu armament dinspre Egipt înspre Fâșia Gaza și neutralizarea acțiunilor militare ale grupării Hamas în această regiune.

În fapt, aceste obiective pot fi catalogate drept unele modeste, atâta timp cât nu includ și obiectivul îndepărtării de la putere a grupării Hamas.

Războiul din Fâșia Gaza demonstrează din nou că modelul actual de guvernare a poporului palestinian a eșuat. Grupările extremiste, finanțate și aprovizionate cu armament de către Iran, controlează această regiune, Autoritatea Națională Palestiniană (ANP) este dezbinată, probabil, în mod iremediabil, iar dezvoltarea economică este stopată. Palestinenii sunt afectați de consecințele luptelor pentru puterea regională. La rândul său, Israelul este marcat de aceste confruntări. Statele vecine sunt, de asemenea, afectate. Egiptul și-a închis frontiera cu Fâșia Gaza, Libanul continuă să rămână sub amenințarea unei lovituri de stat executate de Hezbollah și sprijinite de Iran, Siria intră în sfera autorității iraniene, iar Iordania se confruntă cu o situație de blocaj general. Alte state arabe caută soluții, însă atenția lor este tot mai mult deviată de amenințarea din ce în ce mai mare din partea Iranului și de scăderea prețului petrolului pe piața mondială.

În acest context se pune întrebarea dacă soluția a două state vecine, Israel și Palestina, va supraviețui. Trebuie să se înceapă prin a recunoaște că încercarea de a crea o Autoritate Palestiniană desprinsă din Organizația pentru Eliberarea Palestinei a eșuat și nicio altă soluție privind două state care să conviețuiască în pace nu este viabilă. În schimb este necesar să se ia în calcul abordarea soluției a trei state, în cadrul căreia Fâșia Gaza ar reveni sub controlul Egiptului, iar Cisiordania, într-o anumită configurație, sub supravegherea Iordaniei.

* Profesor, doctorand în științe militare și informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” din București.

Conflictul actual s-a desfășurat în limitele frontierelor dintre trei state, care se află oficial în condiții de pace. Egiptul, ca și Israelul, nu dorește să-și asume responsabilitatea de a se confrunta cu Hamasul, întrucât autoritățile de la Cairo se tem că extremismul grupării palestinienilor Hamas și afinitatea sa pentru „*Frăția Musulmană*” vor spori riscul manifestării extremismului pe teritoriul egiptean. În absența unui rol mai mare acordat Egiptului, Fâșia Gaza nu va obține gradul minim de stabilitate necesară pentru progresul economic. În plus, conectarea acestei regiuni la o economie reală, mai degrabă decât la o economie „*palestiniană*” fictivă, este cea mai rapidă metodă concretă de a îmbunătăți situația populației palestinienilor de aici.

Pentru palestinienii, recunoașterea eșecului evident al ANP și a consecințelor alegerii reprezentanților Hamas la guvernare, presupune acceptarea realității, oricât de neplăcut ar fi acest lucru.

Ațiunea militară a forțelor armate israeliene în Fâșia Gaza ridică întrebări atât de ordin moral, cât și strategic. Problemele de ordin moral sunt mult mai complexe decât sunt pregătiți să recunoască partizanii din fiecare tabără. Același lucru nu este însă valabil și în privința problemelor de ordin strategic. Aici verdictul este clar: întoarcerea forțelor israeliene în Fâșia Gaza constituie o recunoaștere tacită a eșecului strategic din ultimele patru decenii. Oricât de adânc au înaintat forțele armate israeliene în această regiune și indiferent cât de mult vor rămâne aici, un lucru este cert: operația „*Cast Lead*” nu va pune capăt violențelor dintre israelieni și palestinienii.

Încă de la ocuparea fâșiei Gaza și a Cisiordaniei în războiul din 1967, autoritățile israeliene au înțeles că a permite palestinienilor să-și exercite liber dreptul la autodeterminare este incompatibil cu securitatea israeliană. Expulzarea fiind o soluție imposibil de pus în aplicare, iar absorbția inacceptabilă, de-a lungul timpului, guvernele israeliene au încercat să impună condițiile în care palestinienii să trăiască. Această acțiune a provocat o mișcare intensă de rezistență, manifestată prin revolte sângeroase, incursiuni, invazii și acțiuni de represalii. În aceste condiții, autoritățile israeliene au început să caute modalități de soluționare definitivă a problemei palestinienilor, fie prin negocieri (*așa-numitul „proces de pace*”), fie prin acțiuni unilaterale (*divizare*). Și în acest caz, succesul s-a dovedit greu de obținut.

În loc să consolideze securitatea israeliană, ocupația a declanșat un război de uzură fără sfârșit. Conflictul este unul în care Israelul nu se poate aștepta, în mod realist, să obțină victoria definitivă.

Rolul și poziția Iranului constituie un element indispensabil înțelegerii situației din zonă. Se impun consecutiv cel puțin două observații.

În primul rând, se cuvine amintit că trupele Hezbollah (*Hizb'Allah, în trad. „Partidul lui Allah*”) au fost practic înființate la începutul anilor '80 de către combatanți iranieni din rândurile Corpului Gărzilor Revoluționare Islamice deplasați în Liban, iar structurarea ideologică a organizației s-a făcut pe osatura preceptelor radicalismului șiit de sorginte iraniană.

În al doilea rând, dincolo de fundamentarea ideologic-religioasă a Hezbollah și de influența sa consecutivă asupra organizației, Iranul este implicat direct în conflictul actual, a cărui desfășurare este instrumentalizată, dacă nu cumva și intenționat provocată, în direcția urmăririi intereselor geostrategice ale Teheranului, toate acestea în directă legătură cu programul nuclear iranian. Motivația adiacentă probabilei

înarmări nucleare este triplă: disuasiunea (descurajarea) celor două puteri nucleare inamice – una regională (Israelul) și una extra-regională (SUA); prevenirea și contracararea amenințărilor regionale de tip convențional din partea statelor arabe, aceasta pe fundalul unor relații tradiționale de dispută între Iranul șiiit și lumea arabă sunnită. Astfel, tactic, înarmarea nucleară, acoperind conjugat cele trei motivații, servește afirmării și consolidării Iranului ca putere regională.

Totodată, recentele evenimente din Fâșia Gaza au evidențiat măsura în care Iranul a reușit să depășească diviziunile interconfesionale pentru a-și extinde influența în lumea arabă, prin sprijinul acordat unor grupări islamiste sunnite, precum Hamas. Iranul este considerat un stat mai puțin reținut în a critica cu vehemență Israelul și a susține în mod deschis grupările de rezistență, în contextul în care autoritățile de la Teheran nu au încheiat alianțe cu Occidentul și nici nu sunt preocupate, din punct de vedere al securității, de militantismul palestinian în aceeași măsură ca regimurile arabe. În timp ce majoritatea regimurilor arabe au rămas rezervate sau chiar au denunțat în mod public gruparea Hamas pentru acțiunile sale, protestele publice ale Iranului împotriva Israelului și sprijinul său pentru gruparea Hamas au permis Teheranului să-și consolideze credibilitatea în lumea arabă.

În triadă de interese menționate, conflictul recent în care este angajat Israelul are o utilitate dublă pentru Teheran, pe termen deopotrivă lung și scurt. Pe termen lung și la nivel strategic, conflictul slăbește, în continuarea unei serii de incidente subsumabile unui „*război de uzură*”, capacitățile militare ale Israelului. Astfel, se menține și se consolidează calea spre interesul geostrategic al echilibrării poziției relative a Israelului și reconfigurării în formă bipolară Israel-Iran a structurii de putere în regiune. Pe termen scurt și la nivel tactic, ciocnirile actuale dintre Israel și gherilele Hamas și Hezbollah servesc distragerii atenției internaționale de la problema dosarului nuclear iranian.

Astfel, se cuvine amintit faptul că, în contextul creșterii presiunilor internaționale privind programul nuclear al Teheranului, Iranul și Siria au încheiat un acord de cooperare militară, prilej cu care ministrul sirian al apărării anunța stabilirea de către cele două state a „*unui front comun împotriva Israelului. Iranul privește securitatea Siriei ca pe propria securitate*”. Rolul Siriei în aliniamentul anti-Israel orchestrat de Teheran este esențial; frontiera comună și disputa asupra Înălțimilor Golan, disputa tradițională dintre cele două state, interesele majore și influența Damascului asupra Libanului, antagoniste celor ale Israelului, interpunerea geografică Siriei între Turcia și Israel (*tradițional aliatare și opuse Iranului*) reprezintă factori de presiune pe care Teheranul încearcă să îi valorifice conjugat, pentru satisfacerea intereselor sale geostrategice.

„BOMBA METEO” - IPOTEZE ȘI EXPLICAȚII

Mircea-Jan STOEAN *

Permanent climate change causing global problem, impacting on the security and social stability, economic, political and military. Although it reached a high level of development, human civilization is more vulnerable and unprepared to cope with these developments climate-environmental. Climate change threats multiplying and worsening trends, tensions and instability exist. Climate and weather may be, if they are well known and managed, a weapon that can deliver over any theatre of military action.

Progressive and rapid degradation of ecosystems of the Earth led to the emergence of a new type of weapons - weapons geophysics - and a new kind of war - war geophysical, what their mode of action based on the techniques of environmental modification for military purposes. War climate is a reality today. Handling weather became an issue increasingly addressed in the scientific and beyond. Gun weather (panoply component of geophysical weapons) is studied intensively by the great powers about three decades now. Advanced in this field are the United States military (the "HAARP"), Russia (the "SURA" - the legacy of the former USSR), China, India and several other states.

In recent years Romania is found increased frequency of event risks that threaten life and health, environment and national heritage values and the emergence of new risks arising from climate change. The risks and threats to national security of Romania can be amplified by the existence of vulnerabilities and failures, which accentuated the dependence of some critical resources and infrastructure difficult to reach poorly developed and insufficiently protected.

Motto: „Dacă un fluture bate azi din aripi în emisfera sudică, el poate da naștere unui șir de evenimente conectate între ele care în final poate da naștere la un uragan în emisfera nordică”². (“efectul fluturelui”)

I.1. Amenințările climatice la adresa României

În ultimii ani se constată creșterea frecvenței manifestării riscurilor care amenință viața și sănătatea populației, mediul înconjurător și valorile patrimoniului național, precum și apariția unor noi riscuri, generate de schimbările climatice³. România poate fi pusă în pericol de o serie de fenomene grave, de natură geofizică, meteo-climatică ori asociată (cutremure, inundații, încălzirea globală și alte modificări bruște și radicale ale condițiilor de viață), provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activități umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile, care au ca efecte pierderea de vieți omenești, perturbarea substanțială a vieții economico-sociale și poluarea gravă a mediului pe teritoriul național și în regiunile din proximitate. Riscurile și amenințările la adresa securității naționale a României pot fi amplificate de existența unor

* Masterand la cursurile de Relații internaționale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de științe politice, relații internaționale și sisteme de securitate, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu.

² <http://www.cunoastere.ro/?p=5>

³ Strategia Națională de Prevenire a Situațiilor de Urgență, p.2

vulnerabilități și disfuncționalități, între care: dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile, infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată⁴. În aceste condiții, securitatea internă trebuie asigurată prin activități de protecție, pază și apărare a locuitorilor, comunităților umane, infrastructurii și proprietății împotriva amenințărilor asimetrice de factură non-militară, precum și a celor generate de factori geo-fizici, meteo-climatici ori alți factori naturali, care pun în pericol viața, libertățile, bunurile și activitățile oamenilor și ale colectivităților, infrastructura și activitățile economico-sociale, precum și alte valori, la un nivel de intensitate și amploare mult diferit de starea obișnuită⁵.

Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență din România gestionează riscurile climatice. Riscurile climatice sunt o componentă a riscurilor naturale. În accepțiunea Glosarului internațional al termenilor de bază, specific managementului dezastrelor, editat de Departamentul Afacerilor Umanitare (DHA) - Geneva 1992, 1993, 1996, sub egida O.N.U. și adoptat în legislația statelor membre U.E., riscul este definit ca⁶ estimarea matematică a probabilității producerii de pierderi umane și pagube materiale pe o perioadă de referință, respectiv viitoare și într-o zonă dată, pentru un anumit tip de dezastru. El este un produs între probabilitatea de producere a fenomenului generator de pierderi umane/pagube materiale și valoarea pagubelor produse.

În ultima perioadă s-a constatat o creștere îngrijorătoare, atât în lume, cât și în România, a manifestării riscurilor naturale și în special a inundațiilor, alunecărilor și prăbușirilor de teren, fapt ce a condus la pierderi de vieți omenești, precum și pagube materiale importante. Riscurile naturale se referă la evenimente în cadrul cărora parametrii de stare se pot manifesta în limite variabile de la normal către pericol, cauzate de fenomene meteo periculoase, în cauză ploi și ninsori abundente, variații de temperatură - îngheț, secetă, caniculă - furtuni și fenomene distructive de origine geologică, respectiv cutremure, alunecări și prăbușiri de teren. În acest context, activitatea de prevenire a situațiilor de urgență generate de riscurile naturale a fost și rămâne o necesitate, concretizându-se în inițiative conjugate de reducere a vulnerabilității societății la nivel mondial (International Strategy for Disaster Reduction - ISDR), european (Directiva privind inundațiile), regional (acorduri bilaterale, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, etc.) și național (Strategia privind inundațiile, Programul de reducere al riscului seismic, etc)⁷.

În prevenirea dezastrelor naturale cauzate de factorii climatici un rol important îl au prognozele elaborate la nivelul Administrației Naționale de Meteorologie (ANM). Documentele realizate în acest sens trebuie atent gândite, întocmite și gestionate astfel încât să poată fi luate în calcul în procesul decizional și în acțiunile de prevenire și pregătire a autorităților îndrituite a interveni și populației vizate. Prin datele pe care se fondează, ele pot avea un caracter panicard în rândul opiniei publice, putând crea confuzii, tensiuni și stări conflictuale nejustificate. Un exemplu în acest sens este protejarea populației prin interzicerea publicării de către ANM a

4 Strategia de Securitate Națională a României

5 Idem.

6 Strategia Națională de Prevenire a Situațiilor de Urgență, pp.4-6

7 Idem.

prognozelor reale aferente lunilor iulie și august 2007 (cea mai grea perioada din ultima sută de ani). În context, media centrale și locale au colportat informații referitoare la înregistrarea a unor temperaturi ridicate extreme, care depășesc pragul de confort termic și care se manifestă pe intervale lungi de timp⁸.

Specialiștii au estimat că schimbările climatice se vor manifesta în țara noastră prin creșterea frecvenței zilelor tropicale, dar și prin descreșterea numărului de zile de iarnă. Totodată, cantitățile de precipitații se vor diminua în timpul verii. Schimbările climatice vor determina creșterea nivelului mării, care va pune în pericol zonele de coastă prin eroziune și inundații, și intensificări ale frecvenței apariției fenomenelor meteorologice extreme⁹. În România, în ultimul deceniu, ca urmare a activităților umane destructive (defrișări masive de păduri, distrugerea perdelelor forestiere de protecție, micșorarea suprafețelor pădurilor din zona de câmpie etc.) și pe fondul schimbărilor climatice, s-au extins procesele de deșertificare. Procesele de degradare a terenurilor cunosc o extindere și o intensificare alarmantă. Conform unor studii recente, bazate pe analiza datelor meteorologice (provenite de la stațiile meteorologice situate în sud-estul țării) din ultima sută de ani, Dobrogea, estul Munteniei, sudul Moldovei și zonele aferente acestora sunt potențial afectate de deșertificare (cca 3 milioane ha, dintre care cca 2,8 milioane terenuri agricole, reprezentând cca 20 % din suprafața agricolă). Zeci de mii de hectare ocupate în urmă cu peste un secol de păduri au rămas fără vegetație. Seceta și temperaturile excesiv de ridicate s-au accentuat după desecările masive din ultimul secol din Lunca și Delta Dunării¹⁰. Deșertificarea este cauzată atât de fenomenele extreme și persistente, cum este seceta, cât și de activitățile umane, prin supraexploatarea ecosistemelor vulnerabile și sensibile din spațiul geografic, în general și zonele aride, în special. Prin transformarea peisajului natural în stepă, s-au intensificat și perioadele cu secetă persistentă, fenomen natural obișnuit pentru climatele de stepă și silvostepă. Ca efect al accentuării fenomenului de secetă și aridizare îl constituie scăderea producțiilor agricole. Dintre toate segmentele economiei, agricultura rămâne cea mai sensibilă la modificările climatei.

II. Arma meteo în războiul geofizic

Degradarea progresivă și rapidă a ecosistemelor Terrei a condus la apariția unui nou tip de arme - armele geofizice - și a unui nou tip de război - războiul geofizic, ce își bazează modul de acțiune pe tehnicile de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare.¹¹

Războiul geofizic a fost abordat în literatura militară de specialitate mai întâi sub conceptul de război meteorologic și de război ecologic (în S.U.A. și Occident) și sub termenul de război geofizic sau geoclimatic (în U.R.S.S., China și țările

8 <http://stiri.rol.ro/content/view/66004/2/>

9 *Idem*.

10 Educație pentru mediu în contextul schimbărilor climatice, Ghid pentru profesori, ianuarie 2008-, p.50.

11 Emil Străinu - „Războiul geofizic - Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare”, articol extras din Nexus Magazine, Anul I, Numarul 3 (octombrie - noiembrie 2005), 10.01.2007.

Tratatului de la Varșovia). Conform unor specialiști militari sovietici (printre care generalul Ivan Rotnedin), "noțiunea de război geofizic cuprinde complexul de măsuri îndreptate în scopul perturbării pe teatrele de operațiuni militare a condițiilor naturale și a formării unor condiții noi, care exclud sau îngreunează în mod esențial acțiunile de luptă ale trupelor și viața populației pașnice". În literatura de referință unii autori occidentali (ex. Arthur H. Westing) folosesc noțiunea de „război ecologic” înțelegând prin aceasta „manipularea mediului în scopuri militare ostile”. "Scopul unui astfel de atac asupra mediului terestru sau marin", susține Hellen C. Noltimier, profesor la Universitatea statului Ohio, "ar putea fi distrugerea economiei unei țări țintă, a standardului de viață, a capacității de a purta un război sau chiar de a supraviețui pe termen lung". Pe timp de criză sau război adversarii vor încerca să intimideze liderii politici naționali prin atacarea infrastructurilor critice și a funcțiilor de bază ale economiei sau prin erodarea încrederii publice în sistemele de conducere sau informaționale¹². Conform Lexiconului Militar, "prin război geofizic (ecologic) se înțelege o formă de purtare a războiului total în care se folosesc mijloace și metode de modificare a mediului natural, considerându-se că acestea pot provoca distrugerii atât de mari, încât ar obliga adversarul să înceteze acțiunile de luptă". Într-un studiu politico-militar, generalul Dumitru I. Dumitru definea războiul geofizic ca "un război care ar consta în modificarea, în scopuri distructive a mediului înconjurător, urmărindu-se ruperea echilibrului existent în natură și declanșarea, prin mijloace tehnice a unor fenomene și procese cu efecte distrugătoare asupra populației și mediului ambiant terestru, aerian și maritim". Colonelul Emanoil Stanislav și gl. bg. (r) Nicolae Ciobanu defineau războiul geofizic, "ca presupunând activarea unor energii și a instabilității existente în natură, prin intervenția deliberată a omului în structura și dinamica factorilor de mediu și folosirea lor în scopuri distructive"¹³.

Comparând efectele armelor cunoscute cu cele ale războiului geofizic, mai ales asupra forței vii, reiese că ultimele pot provoca distrugerii mari, oarbe; se pot folosi într-un război secret, sunt mai puternice decât cele cunoscute și se datorează capacității omului de a cunoaște, dirija și controla fenomenele naturale ale planetei noastre. De altfel, este notoriu că în ultimele trei, patru decenii, în zilele când în capitalele marilor puteri aveau loc manifestări naționale (parade militare, mitinguri, mari spectacole culturale și sportive) era vreme însorită sau, în cel mai rău caz, nu au fost semnalate precipitații sau vreme rea¹⁴.

Colonel doctor Emil Străinu susține în lucrarea " Războiul geofizic - Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare ", care a făcut obiectul tezei sale de doctorat, că schimbările aberante ale condițiilor climaterice sunt determinate de armamentul neconvențional numit "Bomba climatologică", folosit de diferite

12 Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva – „Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate , UNAp „Carol I”, București, 2006, p.14

13 Emil Strainu - „Războiul geofizic - Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare”, articol extras din Nexus Magazine, Anul I, Numarul 3 (octombrie - noiembrie 2005), 10.01.2007

14 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

armate în ceea ce autorul numește "Războiul geofizic"¹⁵. Străinu a atras atenția, înca din 2005, asupra acestui tip de agresiune. Un astfel de război s-ar desfășura de peste 40 de ani. Potrivit cercetătorului român, „Clima poate constitui, dacă este bine cunoscută și dirijată, o armă care poate oferi supremația pe orice teatru de acțiuni militare”¹⁶.

Potrivit estimărilor Pentagonului raportate în anul 2005, principala armă a viitorului va fi cea meteo¹⁷. Este exagerată însă opinia că încălzirea globală este o „bombă climatică”¹⁸. Războiul geofizic este una dintre formele posibile de manifestare a războiului viitorului. El constă într-un sistem de acțiuni care vizează provocarea unor fenomene naturale, calamități și catastrofe cu influențe nocive asupra mediului de viață al oamenilor, localităților, terenurilor agricole, sistemelor de comunicații, cu scopul realizării unor obiective importante, între care se situează și distrugerea potențialului și resurselor adversarului. El „își bazează modul de acțiune pe tehnicile de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare”. Este un război care se supune atât unei strategii directe, cât mai ales unor strategii indirecte¹⁹.

Principiile războiului geofizic²⁰ ar putea fi:

- manipularea mediului;
- surprinderea;
- acțiunea indirectă;
- implicarea globală;
- efectul geofizic.

„Dezastrele complexe” sunt un rezultat al „războiului geofizic”. Războiul geofizic cuprinde totalitatea tehnicilor de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare. Acest tip de război are în vedere declanșarea de cutremure sau erupții vulcanice de la distanță, prin generarea anumitor unde electromagnetice, abaterea vânturilor, expedierea unui vector de insecte modificate genetic sau infectate cu virusuri sau microbi pentru a lovi populația țintă, a devasta o cultură agricolă anume, folosirea laserelor pentru a tăia o breșă atent măsurată în pătura de ozon de deasupra teritoriului adversarului, și chiar modificarea condițiilor meteorologice. Problema globală este ca folosirea acestor arme, chiar și cu titlu de experiment, a condus la o reacție în lanț și a dezechilibrat clima și ecosistemele terestre. Consecințele sunt cele pe care le vedem: tornade, uragane, inundații, ninsori, deșertificări etc. Din câte spun specialiștii, efectele acestor dezechilibre, determinate de folosirea armelor neconvenționale pentru a produce catastrofe naturale, sunt de lungă durată și imprevizibile²¹.

Formele concrete ale războiului geofizic ar putea fi următoarele²²:

15 <http://forum.realitatea.net/showthread.php?t=22268>

16 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

17 [idem](#)

18 www.euractiv.ro

19 <http://www.presamil.ro/OM/2004/09/pag%2024.htm>,

20 [idem](#)

21 <http://www.reporterspecial.ro/articol268/index.htm>

22 <http://www.presamil.ro/OM/2004/09/pag%2024.htm>,

- provocarea unor fenomene (ploi torențiale, uragane, grindină, avalanșe etc.) care să afecteze grav teritoriul inamicului și, mai ales, acele spații în care se află elemente ale industriei de război, sisteme de arme, îndeosebi strategice, depozite și resurse;
- modificarea compoziției aerului, apei și altor elemente, pe suprafețe întinse, care să provoace pierderi imense sau să genereze o succesiune de fenomene distrugătoare;
- modificări orientate în stratul de ozon sau în ionosferă care să afecteze grav un anumit teritoriu;
- acțiuni (explozii termo-nucleare, stimularea erupției unor vulcani etc.) care să producă modificări ale mediului, creșterea catastrofală a nivelului apelor, inundații și chiar cutremure de pământ și pe alte baze decât cele ale fricțiunilor de falie;
- modificări grave ale mediului marin;
- acțiuni punctiforme asupra unor regiuni din zone polare, ecuatoriale sau cu hidrocarburi, care să genereze fenomene distrugătoare;
- acțiuni climatice.

De-a lungul secolelor, zeci de milioane de semeni și-au pierdut viața în urma unor dezastre și catastrofe naturale. Unii oameni de știință sunt convinși că sunt tentative mascate de manipulare a climei prin crearea de cicloane ca simple experimente climaterice în încercarea de a le controla artificial²³, aspect ce contravine Convenției semnată în 1977, la Palatul Națiunilor din Geneva, de către 33 de țări, prin care se interzice utilizarea și modificarea mediului natural în scopuri militare.²⁴

La începutul anilor '60, specialiștii militari de la Laboratorul Livermore din SUA au elaborat un proiect pentru topirea parțială a calotei de gheață de la Polul Nord, ceea ce ar fi provocat pagube enorme în nordul Uniunii Sovietice și înrăutățirea climei pe termen lung. Militarii ruși aveau pregătite pompe uriașe, acționate de generatoare nucleare, care ar fi împins cantități imense de apă spre Alaska și coasta de est a SUA²⁵.

Existența armelor climatice a fost implicit recunoscută în tratatul internațional cunoscut sub numele de "Convenția ENMOND", adoptat în 1977, și care interzice, explicit, dezvoltarea de arme "de natură să influențeze climatul". Menționarea acestui tip de arme într-un acord internațional demonstrează că existența lor nu este de domeniul SF. Aceste arme ar fi putut fi dezvoltate pe baza studiilor fizicianului ceh Nicola Tesla, contemporan cu Einstein, referitoare la electromagnetism și despre ionosfera. Aceste studii ar putea avea și aplicații înfiorătoare: arme climatice sau generare de cutremure cu ajutorul unor antene subterane²⁶.

Războiul climatic distruge imaginea limitată, îngustă, asupra condițiilor de spațiu - mediu ce era redusă numai la teren introducând conceptul de factor geo-climatic ce conține într-un singur termen toată complexitatea elementelor de natură

23 <http://www.rufon.org/articol/34/tornado-si-2012.html>

24 <http://www.revistamagazin.ro/content/view/394/20>

25 <http://www.teoblog.net/razboiul-geofizic-vs-romania-o-realitate-cruda>

26 <http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>

geografică, geospațială și climatică²⁷. Cercetările realizate până în prezent au creat un adevărat arsenal de tehnici ale războiului geofizic²⁸, astfel:

- Modificări ale atmosferei inclusiv ale atmosferei înalte și ionosferei (păturii de ozon);
- Modificări ale caracteristicilor mărilor și oceanelor;
- Modificări ale uscatului (litosferei);
- Modificări ale climei.

Unul din scopurile utilizării „bombei meteo” este distrugerea infrastructurii țintei/vectorului. Infrastructurile fac parte din structura de rezistență a unui sistem, sunt relaționale și funcționale și constituie *in integrum* suportul necesar pentru ca sistemul să se identifice, să se individualizeze, să intre în relații cu alte sisteme, să se stabilizeze și, evident, să funcționeze. Infrastructurile se pot împărți, în funcție de locul, rolul și importanța lor pentru stabilitatea și funcționalitatea sistemelor, precum și pentru siguranța și securitatea sistemelor și procese în trei mari categorii²⁹:

- a) infrastructuri obișnuite
- b) infrastructuri speciale
- c) infrastructuri critice.

Războiul climatic este astăzi o realitate. Manipularea meteorologică a devenit un subiect din ce în ce mai abordat în mediile științifice, și nu numai. Arma meteorologică (componentă a panopliei armelor geofizice) este studiată intens de marile puteri cam de trei decenii încoace³⁰. Ea prezintă perspectivele posibilului, însă, într-un asemenea conflict noțiunile de învingător și învins se pot suprapune, fără a se putea face distincție între victimele militare și cele civile, între agresor și atacat, fapt ce accentuează și mai mult monstruoșitatea căutărilor unor savanți în acest domeniu. Clima și vremea pot constitui, dacă sunt bine cunoscute și dirijate, o armă care poate oferi supremația pe orice teatre de acțiuni militare³¹. Avansate în acest extrem de periculos domeniu militar sunt Statele Unite, Rusia (moștenire de la fosta URSS), China, India și alte câteva state. Experiențele în domeniul războiului climatic lovesc zone întinse ale planetei, fiind ținute departe de mass media și de opinia publică³².

II.1. HAARP-ul american

Cu mult timp în urmă, media internațională au colportat informații referitoare la faptul că SUA și fosta URSS dezvoltă programe secrete de producere a furtunilor cu urmări catastrofale. Mulți oameni de știință consideră că atât SUA, cât și URSS, au provocat, în repetate rânduri, catastrofe “naturale” controlate până la cel mai mic detaliu³³. Marc Filterman, fost ofițer în armata franceză, subliniază importanța

27 <http://www.nexusmagazine.ro>

28 idem

29 Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva – „Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, UNAp „Carol I”, București, 2006, pp. 7-27

30 <http://bataiosu.wordpress.com/2008/11/22/cate-ceva-despre-razboiul-geofizic>

31 <http://www.nexusmagazine.ro>

32 <http://manipularea.blogspot.com/2008/03/dezinformare-i-manipularehaarp.html>

33 Documentar postat în data de 14 June 2008, ora 7:22, pe un blog găzuit de mediul Internet

armelor neconvenționale din "războiul climatic", indicând SUA și URSS ajunseseră în 1980 la rezultate remarcabile în "provocarea schimbărilor bruște de vreme (uragane, secetă). *"Aceste tehnologii fac posibilă declanșarea unor perturbări atmosferice folosind semnale radar de foarte joasă frecvență (ELF)"*³⁴.

Din punct de vedere istoric, prima ploaie artificială în scopuri militare a fost provocată în anul 1963 de către armata americană în Vietnam, iar în anul 1966 tot americanii au provocat ploi torențiale cu urmări dezastruoase pentru provinciile din nordul Laosului. După unele date ale presei occidentale, în perioada anilor 1969-1972, trupele americane au practicat un război meteorologic secret în sud-estul Asiei³⁵.

Conform ziarului The New York Times din 10, respectiv 21 iulie 1972, folosirea conștientă a substanțelor chimice în scopul desfrunzirii (defolierii) pădurilor și, ca urmare, distrugerii acestora în scopuri militare, urmărind interzicerea ascunderii inamicului și facilitarea ducerii acțiunilor de luptă ale trupelor proprii au fost folosite de subunități specializate ale armatei americane în războiul din Vietnam, iar în Orientul apropiat de către trupele israeliene în conflictul din 1967³⁶.

Cercetările în acest domeniu au continuat după al doilea război mondial, când în 1946 inginerul american Vincent J. Shaefer a făcut o experiență pe muntele Washington. El a dispersat în nori denși, din avion, zăpadă carbonică, ceea ce a dat naștere unei averse puternice. Unele țări din America centrală au reclamat în repetate rânduri că SUA au deturnat uragane către coastele lor, producându-le pagube incalculabile. Dacă americanii nu ar fi făcut acest lucru, acele uragane ar fi devastat Florida.

Folosirea "Bombei climatologice" - susține Emil Străinu - a dus la ruperea echilibrului meteorologic, cu efecte în lumea întreagă³⁷.

Arma climatică este în stadiu operațional în SUA din 1995³⁸. Cercetătorul de renume mondial dr. Rosalie Bertell confirmă că *"oamenii de știință din armata SUA lucrează în prezent la realizarea de sisteme climatice folosite ca arme de război. Metodele includ crearea și dezvoltarea de furtuni puternice și direcționarea evaporării apei în atmosfera Pământului pentru a produce inundații direcționate."*³⁹

Manipularea meteorologică presupune utilizarea și dirijarea intenționată a unei mari cantități de energie într-o direcție sau într-un loc prestabilit, fără ca ținta să poată conștientiza acest lucru, cu scopul impunerii anumitor pretenții.

Cea mai modernă metodă de manipulare artificială a climei este ionizarea "la comandă" a straturilor atmosferice aflate la o altitudine între 4500 și 9000 de metri. Oamenii de știință au realizat că întreaga climă a planetei este determinată de radiația solară electromagnetică care ajunge pe Pământ. Una dintre metodele de a controla ionosfera constă în a manipula artificial densitatea ionilor în această zonă atmosferică prin folosirea unor puternice transmițătoare și a unor întregi suprafețe de teren

34 <http://manipularea.blogspot.com/2008/03/dezinformare-i-manipularehaarp.html>

35 <http://bataiosu.wordpress.com/2008/11/22/cate-ceva-despre-razboiul-geofizic>

36 <http://www.nexusmagazine.ro>

37 <http://forum.realitatea.net/showthread.php?t=22268>

38 <http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>

39 <http://manipularea.blogspot.com/2008/03/dezinformare-i-manipularehaarp.html>

"plantate" cu antene operând în gama de înaltă frecvență. Există suficiente informații publice pe această temă, atât pe internet cât și în diverse jurnale de specialitate. Cel mai cunoscut mijloc de modificare climatică la nivel planetar este „High Frequency Auroral Research Program” („Programul de Cercetare Aurorală Activă de Înaltă Frecvență”, prescurtat HAARP) din Alaska⁴⁰. HAARP a debutat în 1990 iar în 1992⁴¹ a fost prezentat ca program militar al guvernului SUA, de cercetare a proprietăților ionosferei Pământului cu scopul de a îmbunătăți și perfecționa domeniul comunicațiilor și sistemelor de supraveghere. Practic, din 1992, prin programul HAARP, Statele Unite experimentează manipularea acoperită a schimbărilor climatice, uriașe explozii în scoarță terestră declanșatoare de mișcări tectonice, utilizarea sistemelor de comunicații și de energie electrică drept arme strategice, care vor permite SUA și Noii Ordini Mondiale să domine regiuni întinse ale Terrei. Pe lângă experimente de modificări climaterice, HAARP a realizat, chiar în SUA, "pene totale de curent", întreruperea curentului pe regiuni întregi, suspendarea comunicațiilor etc, fără să fie tras la răspundere, datorită secretizării totale a operațiunilor militare⁴².

În prezent, cele mai multe din mijloacele destinate războiului geofizic se sustrag convențiilor și tratatelor internaționale de neproliferare, nefiind cuprinse în legislația de specialitate în vigoare. Multe state nu au semnat tratatele și convențiile ce interzic tehnicile de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare. Multe sunt cazurile când testele pentru astfel de arme sunt realizate (de obicei de către statele deținătoare) deasupra teritoriilor altor țări, în afara granițelor naționale⁴³. În acest context poate fi explicat și refuzul repetat al Administrației Bush de a semna "Acordul de la Kyoto", privind combaterea încălzirii generale a temperaturii pe Terra.

În nordul SUA, la 320 de km de Anchorage, la baza militară Gakhona (8 mile nord) există un obiectiv neobișnuit. Un teren imens de tundra este plantat cu o pădure de antene de 25 m înălțime. Americanii au instalat puternice emițătoare de joasă frecvență, cu o putere de peste 3000 MW. În 1997 complexul de la Gakhona avea 180 tunuri cu microunde (înalte de 21m, frecvență de lucru < 10MHz). Aceasta este HAARP, cunoscut și sub numele de Harpoon. Perimetrul este păzit de patrulare înarmate a pușcașilor marini, iar spațiul aerian deasupra bazei de cercetare este închis pentru toate tipurile de avioane civile și militare. Motivul pentru care a fost aleasă această locație din nordul continentului american este că pe de o parte este util ca facilitățile tehnice să fie cât mai aproape de polul nord (aici câmpul magnetic al Pământului permite astfel de studii). Iar pe de altă parte, era nevoie de o zonă cât mai "liberă" de zgomot electromagnetic, zgomot care este mult mai puternic în zonele dens locuite⁴⁴.

După evenimentele din 11 septembrie 2001, în jurul HAARP au fost instalate și complexe anti-aeriene "Patriot". HAARP este construit prin eforturile comune ale Forțelor Militare Maritime și Forțelor Militare Aeriene ale SUA. Americanii

40 <http://www.rufon.org/articol/34/tornado-si-2012.html>

41 <http://manipularea.blogspot.com/2008/03/dezinformare-i-manipularehaarp.html>

42 www.ziarul.ro

43 <http://www.nexusmagazine.ro>

44 <http://www.cunoastere.ro/?p=5>

efectuează experimente de la HAARP câte 2.000 de ore pe an. Sumele de finanțare, potrivit unor calcule aproximative, ajung la 300 de milioane de dolari anual. High Frequency Auroral Research Program este finanțat cu 30 de milioane de dolari americani de către Pentagon și este condus de Air Force Research Laboratory's Space Vehicles Directorate⁴⁵. Se estimează că, peste câțiva ani, HAARP va atinge capacitatea proiectată de 3,5 megaWatt. În sursele deschise de informare sunt vehiculate informații potrivit cărora stația se folosește pentru influențarea activă a ionosferei și magnetosferei Pământului. Revistele științifice afirmă că, prin HAARP, se pot crea aurore boreale artificiale, bruia radarele de interceptare timpurie de dincolo de orizont a lansărilor de rachete balistice sau face legătura cu submarinele din oceane și chiar descoperi complexe subterane ale inamicului. Radiațiile emantate de instalație sunt în stare să pătrundă sub pământ și să descopere bunkere și tunele ascunse, să scoată din funcțiune partea electronică a armelor sau a sateliților cosmici. De asemenea, sunt elaborate tehnologiile de influențare a atmosferei care provoacă schimbarea vremii. Mai mult, HAARP se folosește pentru provocarea catastrofelor naturale, ploilor torențiale, cutremurelor, inundațiilor și uraganelor, asemănătoare "Katrinei" sau "Ritei"⁴⁶.

ARCO Power Technologies Incorporated (APTI), o sucursală a companiei Atlantic Richfield, una dintre cele mai mari companii petroliere din lume, a construit locația HAARP. În iunie 1994, ARCO a vândut acest subproiect, brevetele și contractul pentru a doua fază a construcției lui E-Systems. E-Systems este unul dintre cei mai mari contractori de servicii de informații din lume, lucrând pentru CIA, organizații din apărare și din alte domenii. Ulterior, contractul HAARP a fost cumpărat de la E-Systems de către Raytheon, unul dintre cei mai mari furnizori mondiali de servicii în domeniul apărării. În 1994, Raytheon s-a clasat pe locul 42 în topul celor mai de succes 500 de companii. Raytheon are mii de brevete, unele dintre acestea fiind valoroase pentru proiectul HAARP⁴⁷.

Dispozitivul utilizat în cadrul HAARP este un radiotelescop inversat: antenele trimit semnale în loc să le primească. HAARP este testul făcut unei tehnologii ce folosește fascicule de unde radio extrem de puternice care încălzesc unele zone ale ionosferei, pentru a le împinge în sus. Undele electromagnetice sunt apoi reflectate către Pământ, penetrând totul, cu sau fără viață. Publicitatea făcută lui HAARP dă impresia că este vorba despre un proiect academic ce are ca scop modificarea ionosferei în vederea îmbunătățirii comunicațiilor⁴⁸. Stația din Alaska, formată din trei turnuri de emisie de mare putere, poate genera peste 1,7 gigawați în ionosferă⁴⁹. "Această invenție permite trimiterea unor enorme cantități de energie în atmosfera terestră, în locuri strategic alese, și menținerea puterii la nivel constant, mai ales dacă se utilizează pulsațiile cu repetiție... Scopul este de a afla cum se poate manipula ionosfera, la o scară mult mai mare decât o poate face Uniunea Sovietică prin

45 <http://manipularea.blogspot.com/2008/03/dezinformare-i-manipularehaarp.html>

46 <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic5776.html>

47 http://www.nexusmagazine.ro/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=2012.02.2006

48 [idem](#)

49 Ionosfera este sfera încărcată electric care înconjoară atmosfera superioară a Pământului. Ea se întinde de la 65 km până la 644 km distanță deasupra suprafeței Pământului

mijloacele de care dispune. HAARP va fi cel mai mare radiator ionosferic din lume, situat la o latitudine ideală pentru a pune invenția lui Eastlund în practică“. Astfel pot fi generate, dirijate și întreținute uragane, secete, tornade sau inundații⁵⁰.

Armata americană a lucrat timp de 20 de ani la metodele războiului climatic. Tehnologia de provocare a ploii, de exemplu, a fost testată de câteva ori în Vietnam. Ministerul Apărării S.U.A. a oferit exemple de studii de manipulare a fulgerelor și a uraganelor prin proiectele Skyfire și Stormfury. S-au avut în vedere tehnologii complicate care să producă efecte pe scară mare. În 1994, Aviația Militară a Statelor Unite și-a făcut public planul Spacecast 2020 care include controlul vremii. Oamenii de știință au făcut experimente de manipulare a vremii încă din anii '40, dar cu toate acestea în Spacecast 2020 se făcea observația că folosirea tehnicilor de modificare a mediului pentru a distruge sau produce pagube unui alt stat este interzisă. În 1958, consilierul șef al Casei Albe pe teme legate de modificarea vremii, căpitanul Howard T. Orville, a afirmat că Ministerul Apărării S.U.A. studia moduri de manipulare a sarcinilor electrice ale Pământului și cerului, și deci de influențare a vremii, prin folosirea unui fascicul electronic pentru ionizarea sau deionizarea atmosferei deasupra unei suprafețe date⁵¹.

Comunicatele de presă și alte informații din partea armatei cu privire la HAARP minimalizează continuu efectele sale. Materialele publicitare insistă asupra faptului că proiectul HAARP nu diferă de alte sisteme de încălzire a ionosferei care operează fără efecte nocive în toată lumea, în locații precum Arecibo, în Puerto Rico, Tromsø, în Norvegia, precum și în fosta Uniune Sovietică. Armata știe cum intenționează să folosească această tehnologie și a specificat clar acest lucru în documentele sale. Ea a indus intenționat publicul în eroare folosindu-se de exprimări sofisticate, înșelătorie și dezinformare fățișă. Cu toate acestea, un document guvernamental din 1990 indică faptul că bombardarea cu energie prin unde de radiofrecvență (RF) va induce activități nenaturale în ionosferă⁵².

Armata americană spune că sistemul HAARP este capabil⁵³:

- să confere armatei un instrument pentru a înlocui efectul de puls electromagnetic al dispozitivelor atmosferice termionucleare (care au fost luate în calcul de armată ca opțiuni viabile, cel puțin până în anul 1986);
- să înlocuiască printr-o tehnologie nouă și compactă uriașul sistem de comunicare submarină prin frecvențe extrem de joase care operează în Michigan și Wisconsin;
- să fie folosit pentru a înlocui sistemul de radare cu rază de acțiune până dincolo de orizont (sistem care fusese plănuțit cândva pentru actuala locație a lui HAARP) cu un sistem mai flexibil și mai precis;
- să ofere o modalitate de distrugere a comunicațiilor pe o arie extrem de largă, menținând în același timp în funcțiune propriul sistem de comunicații al armatei;

50 <http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>

51 http://www.nexusmagazine.ro/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=2012.02.2006

52 [idem](#)

53 [ibidem](#)

- să ofere o tomografie de penetrare a Pământului pe suprafețe întinse, care combinată cu abilitățile de procesare a computerelor EMAS și Cray, ar face posibilă verificarea multor puncte ale tratatelor de pace și non-proliferație a armamentului nuclear;
- să fie o unealtă de cercetare geofizică pentru identificarea depozitelor de petrol, gaze și minerale pe suprafețe mari;
- să fie folosit pentru a detecta avioane care zboară la înălțime mică și proiectile teleghidate, făcând astfel ca orice altă tehnologie să fie depășită.

În 1966, profesorul Gordon J. F. MacDonald era director adjunct al Institutului de Geofizică și Fizica Planetară de la Universitatea din Los Angeles, membru al Comitetului de Consiliere Științifică a Președintelui și membru al Consiliului Prezidențial pentru Calitatea Mediului. El a publicat lucrări cu privire la folosirea tehnologiilor de control al mediului în scopuri militare. MacDonald a făcut un comentariu revelator: „Cheia unui război geofizic constă în identificarea instabilităților mediului astfel încât prin adăugarea unei cantități mici de energie să se elibereze cantități mult mai mari de energie”. MacDonald a spus, de asemenea, că aceste tipuri de arme vor fi dezvoltate și că, atunci când vor fi folosite, vor fi practic nedetectabile de către victime⁵⁴.

În rapoartele Congresului american se vorbește de utilizarea sistemului HAARP pentru penetrarea Pământului prin semnale reflectate de ionosferă. Aceste semnale vor fi folosite pentru a privi în interiorul planetei până la o adâncime de mulți kilometri, în scopul de a localiza depozite de muniții, minerale și tuneluri subterane (de exemplu, în anul 1996, senatul S.U.A. a alocat 15 milioane de dolari exclusiv pentru dezvoltarea acestei capacități: tomografierea Pământului)⁵⁵.

Modalitățile de întrebuințare posibile complete pot fi găsite doar în dosarele aviației americane, armatei și marinei, precum și în dosarele altor agenții federale din SUA. Există indicii conform cărora acest sistem face parte din noile arme ale mileniului 3, arme care utilizează factorii atmosferici ca vectori de luptă⁵⁶. Specialiștii militari, studiind diferitele tipuri de catastrofe naturale petrecute în ultimele trei decenii pe mapamond, au demonstrat statistic că cel puțin câteva dintre aceste fenomene aveau o probabilitate aproape de zero de a se produce la locul și momentul când au fost semnalate ca fiind produse din cauze naturale⁵⁷.

Un raport intitulat US Air Force 2025, datând din august 1996 și având ca obiectiv realizarea controlului vremii până în 2025, a fost confirmat de Zbigniew Brzezinski, consilier de politică externă al președintelui Jimmy Carter. Alături de Henry Kissinger, acesta este unul dintre fondatorii politicii externe americane de „dominație totală”. În lucrarea „Între două epoci”, Brzezinski scrie: „... tehnologia va pune la dispoziția marilor puteri procedee de a purta războaie scurte, de a căror existență va avea cunoștință doar o mică parte din forțele de securitate. Dispunem de metode de a provoca schimbări climatice, de a crea secete și furtuni, care pot slăbi un

54 http://www.nexusmagazine.ro/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=2012.02.2006

55 [idem](#)

56 <http://www.cunoastere.ro/?p=5>

57 <http://bataiosu.wordpress.com/2008/11/22/cate-ceva-despre-razboiul-geofizic>

inamic potențial și îl pot forța să accepte condițiile noastre. Controlul spațiului cosmic și al climatului au înlocuit Suezul și Gibraltarul din calitatea de avantaje strategice”⁵⁸. Vremea, ca armă de luptă, este un proiect ultrasecret ce poate fi pus oricând în practică. Un jurnalist de la cotidianul german “Frankfurter Allgemeine Zeitung” a intrat în posesia unui document confidențial al armatei americane, cunoscut doar de câțiva cercetători. Documentul se referă la tehnicile războiului geofizic și în încheiere conține următoarea concluzie: “Forțele aeriene americane pot să producă și să utilizeze când și cum vor fenomenele meteorologice”⁵⁹.

Pe de altă parte, combaterea sau împiedicarea de către Guvernul american a producerii furtunilor Andrew, Ivan sau Katrina – potrivit anumitor opinii – ar putea conduce la deconspirarea acestei arme și la manifestări cu un puternic impact psihologic⁶⁰.

Furtunile din 25 și 27 decembrie 1999 care au afectat Franța au fost neobișnuit de puternice, au distrus rețelele electrice și au devastat o mare suprafață de pădure. O interpretare dată acestor fenomene este aceea că ele ar fi fost rezultate din utilizarea armei climatice de forțe oculte cu scopul de a sancționa atitudinea negativă franceză în probleme ca mondializarea, organismele modificate genetic sau tratatul AMI.

Dupa inundațiile celebre din 2002, din Europa, parlamentarii europeni au acuzat “clica militaristă americană” de subminare a economiei UE. Știri fragmentare privind experimente îndoielnice cu vremea atât din SUA, cât și din URSS, au provocat, în repetate rânduri, scandaluri politice în mai multe țări ale lumii. Deputații Dumei de Stat din partea facțiunilor LDPR (Partidul Liber-Democrat al lui Jirinovski - n. n.) au fost primii interesați în identificarea “armei climatice”. În 2002, Comitetul pentru probleme de apărare a propus pentru dezbateri chestiunea privind influența dăunătoare asupra climei a experimentelor care provoacă tulburări ale ionosferei și magnetosferei Pământului. Obiectul cercetărilor din partea deputaților a fost High Frequency Active Auroral Research Program⁶¹.

Deputații ruși au dezbătut aprins chestiunile privind HAARP după care au redactat un apel către președintele rus Vladimir Putin, precum și către ONU, cerând înființarea unei comisii internaționale comune de cercetare a experimentelor care se realizează în Alaska⁶².

Acest program militar, pretins științific, permite Statelor Unite să manipuleze schimbările climaterice. Tehnicile de modificare a vremii pot destabiliza puternic economia unor țări, le pot afecta grav ecosistemul și pot produce maladii în masă. Aceste state vor fi astfel silit să solicite “ajutor internațional”. Cum este, de pildă, cel acordat de Armata SUA în zona Oceanului Indian, permițând astfel americanilor să ocupe zone strategice, sub pretexte “umanitare”. India (putere nucleară) a refuzat “ajutorul”, declarând că are resursele necesare gestionării situației⁶³. Din 1992, SUA

58 <http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>

59 <http://bataiosu.wordpress.com/2008/11/22/cate-ceva-despre-razboiul-geofizic>

60

<http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>

61 <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic5776.html>

62 idem

63 <http://manipularea.blogspot.com/2008/03/dezinformare-i-manipularehaarp.html>

au manipulat mediul provocând pierderi economice importante țărilor de pe “axa răului”: Coreea de Nord (s-a consemnat o succesiune de stări de seceta, urmate de mari inundații. Rezultatul: întregul sistem agricol al țării a fost distrus, iar Coreea de Nord a fost nevoită să recurgă la masive importuri de alimente, pentru a preveni foametea), Cuba (secete cumplite, urmate apoi de inundații devastatoare - cu aceleași rezultate: importul de alimente sau foametea), Afganistan (patru ani de secetă au premers invazia americană din 2001, distrugând total economia rurală și aducând o foamete cumplită), Iran, Irak, Siria, India au suferit de pe urma inundațiilor, secetei și furtunilor⁶⁴.

În SUA au fost realizate artificial turbulente aeriene, uragane și tornade deosebit de violente, având puteri de ordinul a milioane de gigawați⁶⁵. Unele țări din America Centrală, printre care Honduras, Nicaragua, Guatemala și altele, au reclamat la ONU, în repetate rânduri, că S.U.A. au deturnat uragane către coastele lor, producându-le pagube incalculabile. Dacă americanii n-ar fi făcut acest lucru uraganele respective ar fi devastat Florida și alte state americane⁶⁶.

Oceanul Indian este monitorizat de sateliții americani. Computere ultraperformante calculează non-stop ce se întâmplă în mări, oceane, pe uscat și în aer și alarmează on-line centrele de comandă ale Pentagonului cu mult timp înainte ca aceste fenomene să ia amploare⁶⁷.

Cutremurul din regiunea chineză Sichuan din 12 mai 2008 (7,8 grade pe scara Richter) a fost pus de mulți oameni de știință pe seama activării programului HAARP. Există filmări realizate cu 30 minute înainte de declanșarea mișcărilor telurice în care se văd clar lumini multicolore pe cer (ce se aseamănă cu aurorele boreale) la distanță de câteva sute de kilometri de zona epicentrului. Cutremurul devastator a ucis aproape 70 000 oameni. Au fost distruse sedii de instituții, blocuri de locuințe, au fost afectate baraje, pierderea economica imediată a Chinei totalizând câteva miliarde de euro. Se estimează că efectele cutremurului din Sichuan vor greva economia chineză pe o perioadă mai lungă de timp. Este evident că războiul climatic este astăzi o realitate⁶⁸.

Geopolitic, trebuie menționată o coincidență interesantă: în ultimii ani, importanța geopolitică a polului nord a crescut semnificativ, ca urmare a descoperirii în zona respectivă (sub calota de gheață) a unor zăcăminte uriașe de hidrocarburi. Astfel, marii actori internaționali cu ieșire spre Polul Nord (Rusia, SUA, Norvegia, etc) sunt extrem de interesați de stăpânirea acestor zone încă puțin explorate, mai ales că, în câțiva ani, se vor putea efectua foraje în zonă ca urmare a topirii ghețurilor din cauza încălzirii globale. Coincidența este că tocmai în Alaska, deci foarte aproape de

64 Dezastre “naturale” provocate - Documentar postat in data de 14 June 2008, ora 7:22, pe un blog găzuit de mediul Interne

65 <http://bataiosu.wordpress.com/2008/11/22/cate-ceva-despre-razboiul-geofizic>

66 <http://www.nexusmagazine.ro>

67 Dezastre “naturale” provocate - Documentar postat in data de 14 June 2008, ora 7:22, pe un blog găzuit de mediul Interne.

68 idem.

Polul Nord, s-a decis și amplasarea facilităților sistemului HAARP, ceea ce poate conduce la ideea că într-adevăr se încearcă utilizarea lui și la prospectare geologică⁶⁹.

În viitorul apropiat, HAARP ar putea face parte din arsenalul în creștere al armatei americane, alături de multe alte sisteme neconvenționale care prefigurează schimbarea radicală a modului în care se vor desfășura războaiele⁷⁰. Dacă sistemul HAARP ar fi construit pentru a funcționa la capacitate deplină, el ar putea induce schimbarea climei unei întregi emisfere⁷¹.

II.2. „Sura” rusească

O instalație similară celei HAARP se folosește cu succes în Rusia, de peste 20 de ani, din timpul Războiului Rece. Stația "Sura" a fost construită în 1978 - 1981⁷² și, din punct de vedere al capacității, se compară cu actualul HAARP. Este amplasată în zona centrală a Rusiei, în locuri greu accesibile, la o distanță de 150 km de Nijnii Novgorod. Pe o suprafață de nouă hectare sunt instalate rândurile drepte de antene de 20 metri înălțime. În centrul câmpului de antene este instalat un "radiator" în formă de portavoce, imens, iar cu ajutorul lui se studiază procesele acustice din atmosferă. Pe marginea câmpului - o clădire de emițătoare de radio și o stație de transformatoare. "Sura" aparține Institutului de Cercetare în domeniu. "Sistemul funcționează aproape 100 de ore pe an. Institutului nu îi ajung banii pentru energia electrică necesară experimentelor care se efectuează cu ajutorul generatoarelor de plasma și se soldează cu obținerea plasmei în straturile de ionosferă. Doar o singura zi de funcționare intensă a standului poate priva poligonul de bugetul pe o lună⁷³. Știința rusă cheltuiește pentru scopuri similare HAARP doar 40.000 de dolari pe an.

"Sura" a început să se construiască la finele anilor "70 și a fost pusă în funcțiune în 1981. Prin utilizarea acestei instalații au fost obținute rezultate extrem de interesante în ceea ce privește comportamentul ionosferei și a fost descoperit efectul generării radiațiilor de joasă frecvență în timpul modulării curenților ionosferice, numit după numele fondatorului stației de cercetare, "efectul Ghetmantev". Lucrările de la "Sura" au fost finanțate preponderent de instituția militară, însă după destrămarea Uniunii Sovietice, investițiile financiare din această sursă au fost oprite⁷⁴.

Deși sunt negate de către lucrătorii de la „Sura”, cercetările privind legăturile reciproce ale calamităților naturale cu tulburările din ionosferă și magnetosferă se efectuează, la o scară mai mică decât în SUA. Șeful secției legăturilor solare și terestre, doctor în matematică și fizică, Iuri Tokarev, a minimizat puterea de influențare a vremii de către sistemul sovietic și cel american. "Influențarea vremii este un lucru posibil, dar nu pe o asemenea scară, precum sunt cazurile Katrinei sau Ritei", spune Tokarev. " Puterea instalațiilor nu este suficientă. Puterea HAARP nu

69 <http://www.cunoastere.ro/?p=5>

70 idem

71 http://www.nexusmagazine.ro/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=2012.02.2006

72 Dezastre "naturale" provocate - Documentar postat in data de 14 June 2008, ora 7:22, pe un blog găzuit de mediul Interne

73 <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic5776.html>

74 idem

va fi destulă pentru a provoca cu succes calamități naturale", a conchis acesta. Unul dintre savanții institutului rus, profesorul Universității din Nijnii Novgorod, Saveli Graci susține că "atât Sura, cât și HAARP nu sunt arme, ci doar laboratoare de cercetări", însă nu exclude posibilitatea utilizării acestor două sisteme în scopuri militare. Acesta precizează că, în pofida lipsei de bani din anii "90, sistemul rusesc îl devansează pe cel american⁷⁵.

În 1976 conducerea R.P. Chineze le-a reproșat oficial fraților sovietici că "storc" norii în apropiere de granița comună pentru ca ploile atât de așteptate în China să cadă în URSS⁷⁶.

Meteorologul american Scott Stevens a susținut public ideea că uraganul "Katrina" a fost creat pe calea artificiala de specialiști militari ruși. Savantul a precizat că în Rusia, încă din perioada sovietica, exista instalații secrete capabile să influențeze vremea din orice punct al planetei. Știrea a fost prompt reflectată în media americane și rusești. Reporterii ziarului Novie Izvestia au fost primii ziariști care au vizitat "mașina supersecretă rusească de gestionare a vremii"⁷⁷. Instalația de la Sura lucrează 100 de ore pe an, în comparație cu cele 2.000 de ore cât funcționează experimentul HAARP (Harpoon). Chiar și în lipsa fondurilor necesare, rușii consideră că americanii mai au ceva timp până vor înțelege procesele ce se petrec în ionosferă, iar atunci când o vor face, va fi prea târziu ca să mai poată fi ajunși din urmă⁷⁸.

Cel mai recent "conflict" meteorologic a fost între Rusia și China, în 2003. Pentru ca parada de la Sankt Petersburg, la care au participat numeroși președinți, să se desfășoare pe timp frumos, norii naturali de ploaie au fost redirecționați și spărți artificial deasupra unei regiuni de granița cu China. Conform comunicatelor date de autoritățile chineze, acea regiune a fost supusă la multe astfel de "experimente", echilibrul natural fiind compromis pe o perioadă nedefinită⁷⁹.

Într-un articol publicat în NEWS1198 și intitulat "Un raport al Națiunilor Unite, dovedește că este posibilă controlarea fenomenelor meteorologice", se arată că Malaysia a beneficiat de un contract cu o companie rusă pentru crearea unui taifun care a îndepărtat fumul și ceața din orașele din malaysiene, fără efecte colaterale și distrugerii⁸⁰.

Este vehiculată ipoteza că Rusia deține tehnologia necesară declanșării așa-numitului război geo-climatic și ar utiliza-o pentru a dezechilibra economic Statele Unite și aliații lor. Statul rus a dezvoltat și pus în stare de funcțiune o stație gigant de producere a unor câmpuri magnetice de o intensitate suficient de mare care să ducă la producerea în diverse zone ale lumii de fenomene meteorologice precum uragane sau ploi diluviene⁸¹. "La ora actuală, în lume, există trei asemenea obiective", povestește directorul institutului, Serghei Sneghriov. "Unul în Alaska, al doilea, în Norvegia, la

75 <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic5776.html>

76 <http://forum.realitatea.net/showthread.php?t=22268>

77 <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic5776.html>

78 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

79 <http://www.razboiulnevazut.com/razboi-meteorologic-impotriva-romaniei.html>

80 <http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>

81 http://www.sansabuzoiana.ro/punct_de_vedere.html?aid=54

Tromso (controlată de SUA), și al treilea - în Rusia⁸². O altă stație mare, controlată de americani, este cea din Arecibo - în Puerto Rico⁸³.

Mai multe țări cu potențial economic și tehnologic ridicat au desfășurat, cu succes, îndeosebi după anul 1950, programe de cercetări destinate modificării artificiale a vremii în scopul reducerii dezastrelor provocate de fenomenele meteorologice periculoase sau dăunătoare. Alături de Rusia și SUA, Israelul are în dotare avioane-laborator pentru injectarea norilor. SUA, Rusia, China, Japonia, Israel și unele țări europene, desfășoară activități de intervenții active în atmosferă. În Israel se provoacă ploi artificiale pentru a preveni seceta din agricultură⁸⁴.

China, India și Franța sunt cu siguranță implicate și ele în astfel de proiecte⁸⁵. O încercare cu efecte neașteptate a avut loc în China în primăvara anului 2000. Cercetătorii chinezi au lansat în atmosferă, într-o regiune secetoasă, mai multe rachete cu iodură de argint în scopul obținerii ploii. Neluându-se în calcul toți factorii de mediu ai zonei respective, savanții chinezi s-au trezit într-un interval foarte scurt de timp în zona menționată cu ninsori abundente⁸⁶. În prima jumătate a lunii decembrie 2008, China a lansat un satelit de monitorizare, prognoză și prevenire a inundațiilor, cutremurelor sau secetelor. Beijingul va folosi informațiile colectate astfel pentru a lua decizii în legătură cu protecția mediului înconjurător, planificarea urbană, sau pentru estimarea recoltelor. Cu toate acestea, analiștii occidentali reclamă posibilitatea utilizării sateliților chinezi și în scop militar. Autoritățile chineze au recunoscut că, în timpul Jocurilor Olimpice din 2008, de la Beijing, au folosit tehnici de ultima oră ca să nu plouă⁸⁷.

În cartea "Starea vremii, după dorință", ziaristul Georg Breuer, specializat în probleme științifice, dezvăluie pericolele influențării meteorologice, prezentând eforturile unor cercetători din S.U.A., Australia, U.R.S.S. China și alte țări, de a realiza o "bombă climatologică". Atsuma Ohmura, directorul Institutului pentru Studiarea Fenomenelor Meteorologice din Zurich a dezvăluit cotidianului Bild câteva din scenariile terifiante, care ar putea fi puse în aplicare de armata S.U.A., cum ar fi operațiunile "Potopul", "Era glacială", "Vântul", "Apa", care nu reprezintă altceva decât materializarea și perfecționarea mijloacelor prin care fenomenele meteorologice pot fi produse și controlate de către om în scopuri militare. Vladimir Ivanovici, director științific al Institutului Național de Meteorologie și Hidrologie, arată într-un

82 <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic5776.html>

83 Dezastre "naturale" provocate - Documentar postat in data de 14 June 2008, ora 7:22, pe un blog găzuit de mediul Interne

84 În anul 2005, în regiunea țării noastre s-a realizat un experiment în cadrul războiului meteorologic. Apa din Marea Neagră a fost reciclată și apoi au fost provocate inundațiile catastrofale din România.

85 „Dezastre "naturale" provocate” - Documentar postat in data de 14 June 2008, ora 7:22, pe un blog găzuit de mediul Internet

86 <http://www.nexusmagazine.ro>

87 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

interviu că în Australia, Israel și Italia a fost testată cu succes practica însămânțării artificiale a norilor cu nuclee de condensare în scopul realizării ploilor artificiale⁸⁸.

Unii oameni de știință studiind efectele războiului geofizic apreciază că influențarea artificială a vremii, ca procedeu de luptă, prezintă pericolul potențial de a da naștere la distrugerii necontrolabile, cu urmări de neprevăzut. Faptul cel mai grav constă în probabilitatea mare ca asemenea distrugerii să aibă urmări mai grave pentru populație decât pentru forțele armate⁸⁹.

România – posibilă țintă a armei meteorologice (inundațiile catastrofale din anii 2005-2008)

Alterarea echilibrului climatic este resimțită și în România. În urma cercetărilor unor specialiști români, există ipoteza că forțe ostile ar întreprinde asupra țării noastre atacuri meteorologice. Așa-zise fenomene de acest gen au fost studiate și în timpul regimului comunist, însă ele s-au evidențiat în special începând cu inundațiile din 2005⁹⁰.

La dezbaterile generale desfășurate în ziua de 27 iunie 2006, la Comisia pentru administrație publică, organizarea teritoriului și protecția mediului a Senatului României, au fost punctate o serie de aspecte privind stadiul în care se află România, comparativ cu alte țări, în ceea ce privește capacitatea de intervenție în atmosferă. Există voci care apreciază că, pe fondul atitudinii pro-americane exprimată manifest, rușii ar ataca România cu astfel de "bombe meteorologice"⁹¹. Cercetători de la Agenția Națională de Meteorologie (ANM) din România consideră însă că, din punct de vedere științific, temerea ca România e agresată cu acest nou tip de armă este nejustificată. Aceștia susțin că țara noastră dispune de tehnologie avansată, capabilă să supravegheze evoluțiile atmosferei pentru întreaga Europă, aspect confirmat și de prognozele exacte întocmite înainte de producerea inundațiilor din anii 2005-2008. Însă, este pusă sub semnul întrebării posibilitatea ca un atac meteo din partea rușilor sau ucrainenilor să fie recunoscut și făcut public⁹².

În prezent, există un adevărat arsenal de tehnici, care poate provoca modificarea regimului de precipitații, provocarea și dirijarea furtunilor, tornadelor, uraganelor, provocarea cutremurelor și producerea de valuri uriașe - tsunami, provocarea avalanșelor și alunecărilor de teren etc.⁹³. Aceste evenimente au luat amploare în ultimii ani în România. Creșterea temperaturii medii globale este resimțită și la nivelul țării noastre. Conform studiilor realizate de Administrația Națională de Meteorologie, în România, temperatura diferă de la o regiune la alta. În ultimii 100 de ani, temperatura medie în România a crescut cu 0,4°C. Consecința este o înmulțire a fenomenelor meteorologice extreme, precum: ploile abundente,

88 Emil Strainu - „Războiul geofizic - Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare”, articol extras din Nexus Magazine, Anul I, Numarul 3 (octombrie - noiembrie 2005), 10.01.2007

89 idem

90 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

91 http://www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=1243&_nr=645&what=arma%20meteo

92 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

93 <http://www.teoblog.net/razboiul-geofizic-vs-romania-o-realitate-cruda>

canicula, descreșterea numărului zilelor de iarnă, îngustarea plajelor ca urmare a creșterii nivelului mării etc.

Din punct de vedere istoric, prima ploaie artificială a fost provocată la București în anul 1931 de către cercetătoarea Ștefania Mărăcineanu. Datorită rezultatelor obținute, Mărăcineanu a primit sprijin din partea guvernului francez și a repetat aceste experiențe în Algeria în anul 1934, fiind încununată cu succes⁹⁴.

În august 2002 o tornadă, fenomen meteo fără precedent în România, a omorât trei oameni la Făcăeni, iar în august 2003 o furtună violentă neprevăzută a făcut patru victime în Carpații Meridionali. Pe 3 aprilie 2003, în cotidianul Libertatea, directorul științific al Institutului de Meteorologie și Hidrologie, Vladimir Ivanovici, atrăgea atenția asupra trendului în creștere al fenomenelor meteorologice catastrofale⁹⁵.

În vara anului 2005, primul val de inundații din România a afectat mii de vieți umane (24 decese), a distrus numeroase case și infrastructură importantă și au fost compromise de ape sute de mii de hectare teren agricol cultivat și păduri. În luna septembrie a aceluiași an a fost înregistrat al doilea val de inundații, cu efecte devastatoare atât în zonele rurale, cât și în cele urbane⁹⁶. În acel an, în regiunea țării noastre s-a realizat un experiment în cadrul războiului meteorologic⁹⁷. Au fost afectate cel mai grav județele Olt, Tulcea, Tulcea, Buzău, Constanța, Brăila, Galați și Vrancea⁹⁸. Fenomenele meteorologice înregistrate în peste 1600 de localități au dus la avarierea unui număr de 40.277 locuințe, din care 4.999 au fost complet distruse, 3.517 se află în pericol de prăbușire iar 31.761 au suferit importante pagube. Au fost afectate un număr de 791 obiective social-economice, dintre care 221 de școli, 77 grădinițe, 34 spitale și 39 de biserici. Pagubele înregistrate la infrastructura de apărare împotriva inundațiilor reprezintă peste 248 km de diguri și 1.192 km apărați de maluri. În ceea ce privește infrastructura rutieră, au fost distruse sau afectate 547 km de drumuri naționale, 3.130 km drumuri județene, 5.134 km drumuri comunale și 2.214 km de străzi. De asemenea, au fost avariate 1.888 poduri și 5.620 podețe. Au fost scoase din funcțiune 22 km de cale ferată și au fost afectate rețelele de alimentare cu apă pe o lungime de aproximativ 164 km. Rețelele de transport gaze naturale au suferit avarii pe o lungime totală de peste 14 km. În sectorul agricol au fost afectate peste 569.000 hectare de suprafață agricolă. De asemenea, au fost afectați 2.584 km de drumuri forestiere. Conform evaluărilor, valoarea totală a pagubelor produse de inundații în perioada aprilie - august 2005 este de 54.447 miliarde lei vechi⁹⁹.

Specialiștii din cadrul Departamentului Antigrintină din subordinea Ministerului Agriculturii susțin că inundațiile din vara anului 2005 au fost provocate prin tehnologii avansate, dirijate de mâna omului. Conform datelor pe care aceștia le dețin, fenomenele meteorologice dirijate au generat ploi torențiale care au dus la inundații și calamitarea unor întregi zone din Moldova. Ei au sesizat indicii cu privire

94 <http://bataiosu.wordpress.com/2008/11/22/cate-ceva-despre-razboiul-geofizic>

95 <http://forum.realitatea.net/showthread.php?t=22268>

96 Alexandra Sarcinschi - „Dimensiunile nonmilitare ale securității”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura UNAp, Carol I” București, 2005, pp. 37-38

97 http://www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=1243&_nr=645&what=arma%20meteo

98 www.hotnews.ro

99 [idem](#)

la o posibilă implicare a tehnologiei umane din afara țării în provocarea fenomenelor meteorologice din lunile iulie-august 2005¹⁰⁰. În timpul inundațiilor din 2005, un grup particular de experți în ape a făcut analiza picăturilor de ploaie și a găsit urme de iodură de argint. România dispune de aparatură necesară depistării unei agresiuni de ordin meteorologic¹⁰¹. În contextul explicării producerii acestor fenomene, au fost vehiculate informații potrivit cărora mari cantități de vapori de apă din Marea Neagră au fost dirijate (de către Statele Unite, Rusia și Israel¹⁰², potrivit parlamentarului dr. Gheorghe Funar), pe baza unei tehnologii secrete avansate, asupra unor întinse zone din România, în special din Moldova¹⁰³.

O altă ipoteză a cauzalității anomaliilor climatice puternice din anii 1998-2008 este aceea a producerii efectelor fenomenului El Niño în România¹⁰⁴. Cert este faptul că inundațiile înregistrate în România, în perioada 2005-2008, au distrus zeci de mii de hectare de terenuri cultivate, au curmat viața a sute de oameni și au creat prejudicii economice imense, de ordinul sutelor de milioane de euro. Totodată, ele au scos în evidență vulnerabilitatea comunităților umane la riscul de această natură, manifestată prin incapacitatea combaterii efectelor fenomenului și de refacere¹⁰⁵. În aprilie - mai 2005 au fost afectate 29 de județe. În 2007, în urma ploilor abundente și a furtunilor 7 oameni au murit. 43 de localități din Bacău, Galați, Vaslui și Vrancea au fost inundate, iar peste 600 de case au fost distruse în totalitate. Inundațiile care au lovit România în 2008 au fost cele mai grave din ultimii 40 de ani, arată un bilanț ONU. Au fost 5 morți, 10.000 de persoane evacuate și aproape 9.000 de case afectate¹⁰⁶.

În 2000, col. dr. Emil Străinu atrăgea atenția că “fenomenele geo-climatice petrecute în ultimii ani în România ne înclină să credem ca țara noastră a fost și este ținta virtuală a unor metode ale războiului geofizic”. Această concluzie venea în urma analizării unor fenomene geo-climatice “necaracteristice statistic prin amploare, intensitate și frecvență a arealului nostru geografic”¹⁰⁷.

Există, la ora actuală, “zone de interes”, cartografiate și urmărite prin satelit și în care, când există o stare de necesitate, sunt realizate “experimente meteorologice”. Dintr-o astfel de zona face parte și România. Iar “experimentele” fac parte din strategia războiului geofizic. Țara noastră, prin caracteristicile sale geografice, economice, politice, militare, etc. se constituie ca o potențială țintă prezentă și viitoare pe arena confruntării în războiul geofizic¹⁰⁸. Situația României în zona tampon dintre Europa Occidentală, Federația Rusă și Balcani, adesea cu interese opuse, sporește riscurile la adresa securității naționale. Membru al structurilor militare

100 [ibidem](#)

101 <http://www.razboiulnevazut.com/razboi-meteorologic-impotriva-romaniei.html>

102 idem

103 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

104 Analele Universității „Spiru Haret”, Seria Geografie, Nr. 10, Editura Fundației „România de Mâine”, București, 2007, pp. 11-12

105 „Strategia Națională de Management al Riscului la Inundații. Prevenirea, protecția și diminuarea efectelor inundațiilor”

106 <http://www.europafm.ro/stiri/dosare/interne/bilantul-activitatii-guvernului/ministerul-mediului-si-dezvoltarii-durabile.html>

107 <http://www.teoblog.net/razboiul-geofizic-vs-romania-o-realitate-cruda>

108 <http://www.nexusmagazine.ro>

euroatlantice, România poate fi hărțuită printr-un război geofizic. Un potop ordonat în “zona tampon” ar obliga polul euroatlantic să-și revizuiască strategia pe termen lung¹⁰⁹.

În România, începând cu anul 2000, s-a trecut la implementarea programului de realizare a Sistemului Național Antigrintină și de Creștere a Precipitațiilor, conceput ca un program național de cercetare, experimental și operațional în domeniul intervențiilor active în atmosferă. Domeniul activităților de intervenții active în atmosferă cuprinde: combaterea grindinei, creșterea precipitațiilor pentru combaterea secetelor severe, îndeosebi în sudul și estul țării, complementară irigațiilor și/sau uniformizării acestora pentru diminuarea inundațiilor pe bazine hidrografice, precum și aplicații locale de modificare a vremii, cum ar fi ceața deasă în porturi, aeroporturi, chiciura în plantații, avalanșele, umplerea lacurilor de acumulare prin precipitații stimulate. Există și alte aplicații, care urmăresc diminuarea fenomenelor meteorologice violente (tornade locale, fulgere intense etc.). Prima Unitate Pilot de Combatere a Căderilor de Grindină s-a realizat în Prahova, fiind destinată experimentării și protecției la căderile de grindină a zonei Vest Cămpina - Vest Pietroasele. În faza de execuție mai sunt unitățile: Moldova 1 Iași, Moldova 2 Vrancea, Mureș și Timiș. Unitatea Pilot Prahova a fost pusă în funcțiune la capacitate parțială de combatere a grindinei la sfârșitul anului 2005. Sistemul a costat 3,2 milioane de euro. Din 12 puncte din teritoriu pot fi lansate rachete pentru spargerea norilor, astfel încât să fie preîntâmpinată distrugerea culturilor. Din păcate, raza de acțiune nu depășește limitele județelor Prahova și Buzău. În 2008, sistemul antigrintină a fost nefuncțional timp de șase luni, din lipsă de fonduri. Aproximativ un sfert din recoltele din Prahova, Iași, Vrancea, Timișoara și Mureș au fost compromise. Până în 2007, șase puncte de lansare a rachetelor antigrintină au fost funcționale. În 2007 au fost lansate 170 de proiectile, evitându-se pagube de 25 de miliarde de lei, costul rachetelor fiind de șapte ori mai mic decât cel al pagubelor provocate de grindină. Iar aici trebuie precizat ca și oamenii sunt protejați, nu numai culturile. Între 2004-2006 s-au desfășurat 23 de misiuni, fiind lansate 350 de rachete antigrintină. Potrivit unui raport al Ministerului Agriculturii, valoarea pagubelor evitate ar fi depășit 700 de miliarde de lei¹¹⁰.

Toate țările vecine României au pus la punct tehnologia privind intervențiile active în atmosfera¹¹¹. De instalații similare dispun ungurii, moldovenii, sârbii și bulgarii¹¹². În Republica Moldova, spre exemplu, sistemul privind intervențiile active în atmosferă funcționează de 40 de ani. În învățământul superior s-a creat o adevărată școală în acest domeniu, existând catedre de specialitate, cursuri postuniversitare și un centru academic în orașul Bălți. Sunt aproximativ 1.000 de angajați care lucrează în domeniul intervențiilor active în atmosferă. Moldova a realizat și sistemul privind intervențiile active în atmosfera în Bulgaria¹¹³. Industria românească a produs și produce în județul Prahova, în localitatea Crângul lui Bod, rachete antigrintină. În

109 <http://www.teoblog.net/razboiul-geofizic-vs-romania-o-realitate-cruda>

110 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

111 http://www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=1243&_nr=645&what=arma%20meteo

112 <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>

113 http://www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=1243&_nr=645&what=arma%20meteo

ceea ce privește lansarea acestor rachete, este nevoie de o intervenție urgentă pentru blocarea casării tehnicii militare românești, care poate și trebuie să fie folosită la intervențiile active în atmosferă¹¹⁴.

România dispune de sistemul de monitorizare, dar nu și de cel de intervenție pentru a preveni dezastrelor¹¹⁵.

Ministerul Mediului și Dezvoltării Durabile a publicat în Monitorul Oficial Ghidul privind adaptarea României la efectele schimbărilor climatice. Potrivit autorităților, în absența unei strategii prin care România să se adapteze la schimbările climatice, producția economică și agricolă ar avea de suferit, iar orașele vor fi afectate de fenomene meteorologice extreme. Potrivit specialiștilor, aceste manifestări vor afecta clădirile de locuit (de exemplu, timpul de priză a betonului ori terenul sensibil la umiditate), scăzând gradul de confort al locuitorilor, iar construcțiile de pe zonele denivelate și-ar putea pierde stabilitatea din cauza alunecărilor de teren. Ghidul recomandă ca fiecare oraș să redimensioneze canalizarea, pentru a putea prelua apele provenite din ploi și din topirea zăpezilor, să construiască cât mai multe clădiri ecologice, să-și extindă spațiul verde cât de mult este posibil, iar constructorii să folosească materiale rezistente la fenomene meteo extreme¹¹⁶.

Bibliografie :

- [1] SARCINSCHI Alexandra, **Dimensiunile nonmilitare ale securității**, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura UNAp, „Carol I” București, 2005.
- [2] *Analele Universității „Spiru Haret”*, Seria Geografie, Nr. 10, Editura Fundației „România de Mâine”, București, 2007.
- [3] BARRY, Buzan, WAEVER Ole și Jaap de WILDE, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers Inc., USA, Colorado, 1998.
- [4] *Dezastre “naturale” provocate* - Documentar postat în data de 14 June 2008, ora 7:22, pe un blog găzduit de mediul Interne.
- [5] *Documentar postat in data de 14 June 2008*, ora 7:22, pe un blog găzduit de mediul Internet.
- [6] **Educație pentru mediu în contextul schimbărilor climatice**, Ghid pentru profesori, ianuarie 2008.
- [7] STRĂINU, Emil, *Războiul geofizic - Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare*, articol extras din Nexus Magazine, Anul I, Numărul 3 (octombrie - noiembrie 2005), 10.01.2007.
- [8] Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva – „Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, UNAp „Carol I”, București, 2006.
- [9] <http://bataiosu.wordpress.com/2008/11/22/cate-ceva-despre-razboiul-geofizic>

114 idem

115 http://www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=1243&_nr=645&what=arma%20meteo

116 http://www.cotidianul.ro/apocalipsa_meteorologica_publicata_in_monitorul_oficial-61907.html

- [10] <http://forum.realitatea.net/showthread.php?t=22268>
- [11] <http://hdr.undp.org>
- [12] <http://manipularea.blogspot.com/2008/03/dezinformare-i-manipularehaarp.html>
- [13] http://ro.altermedia.info/stiintatehnologie/un-scenariu-de-schimbari-climatice-abrupte-i_2183.html
- [14] <http://stiri.rol.ro/content/view/66004/2/>
- [15] <http://terraiii.ngo.ro/index.stm?apc=ci-r0x1--&x=28275>
- [16] <http://www.adevarul.ro/articole/2007/schimbarea-climei-cea-mai-mare-problema-a-lumii.html>
- [17] http://www.cotidianul.ro/apocalipsa_meteorologica_publicata_in_monitorul_oficial-61907.html
- [18] <http://www.cunoastere.ro/?p=5>
- [19] <http://www.europafm.ro/stiri/dosare/interne/bilantul-activitatii-guvernului-ministerul-mediului-si-dezvoltarii-durabile.html>
- [20] <http://www.green-report.ro/stiri/schimbarile-climatice-ameninta-securitatea-nationala>
- [21] <http://www.ipcc.ch>
- [22] <http://www.nexusmagazine.ro>
- [23] http://www.nexusmagazine.ro/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=2012.02.2006
- [24] <http://www.presamil.ro/OM/2004/09/pag%2024.htm>,
- [25] <http://www.razboiulnevazut.com/razboi-meteorologic-impotriva-romaniei.html>
- [26] <http://www.referatele.com/referate/geografie/online4/Tsunami>
- [27] <http://www.reporterspecial.ro/articol1405/Atacuri-meteorologice-asupra-Romaniei.htm>
- [28] <http://www.revista22.ro/securitatea-climatice-si-exigentele-sale-2766.html>
- [29] <http://www.revistamagazin.ro/content/view/394/20>
- [30] <http://www.roportal.ro/discutii/ftopic5776.html>
- [31] <http://www.rufon.org/articol/34/tornado-si-2012.html>
- [32] http://www.sansabuzoiana.ro/punct_de_vedere.html?aid=54
- [33] <http://www.teoblog.net/razboiul-geofizic-vs-romania-o-realitate-cruda>
- [34] <http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>
- [35] <http://www.universulpadurii.ro/index.php?name=News&file=article&sid=1997&theme=Printer>
- [36] http://www.ziarultricolorul.ro/articole.php?aid=1243&_nr=645&what=arma%20meteo

- [37] Ion IANOȘI, coordonator, **Culturi europene și mentalități politice**, Universitatea București, Facultatea de Filosofie, Studii europene, Masterat – anul I, semestrul I (octombrie 2006 – ianuarie 2007).
- [38] DINU, Mihai-Ștefan (șef colectiv), ALEXANDRESCU, Grigore, **Surse de instabilitate**, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura UNAp „Carol I” București.
- [39] *Schimbările climatice și securitatea internațională* - document al Întâlnirii Reprezentant și al Comisiei Europene adresat Consiliului European, 14 martie 2008
- [40] **Strategia de Securitate Națională a României.**
- [41] **Strategia Națională de Management al Riscului la Inundații. Prevenirea, protecția și diminuarea efectelor inundațiilor.**
- [42] **Strategia Națională de Prevenire a Situațiilor de Urgență**
- [43] CAZAC, V., DARADUR, M., *Hazardurile – surse ale pericolului securității umanității în secolul XXI* în „Natural and anthropogenic hazards”, Nr. 5 (23) octombrie 2005
- [44] www.adevarul.ro
- [45] www.ein.eu – *Lumea în 2025 - Cum va răspunde Uniunea Europeană provocărilor viitorului*, noiembrie 2007 - Rețeaua Europeană a Ideilor PPE-DE, Parlamentul European, Rue Wiertz, 1047 Bruxelles, Belgia.
- [46] www.euractiv.ro
- [47] www.gbn.com
- [48] www.hotnews.ro
- [49] www.infopolitic.ro, Newsletter 58 / 2 mai 2007
- [50] www.mmediu.ro
- [51] www.tearfund.org/climate, accesat la
- [52] www.telegrafonline.ro
- [53] www.who.int/heli/risks/climate/climatechange
- [54] www.ziarul.ro

TENDINȚE ȘI PREVIZIUNI PRIVIND TERORISMUL

Laurențiu-Liviu DUMITRU*

Against the background of major political changes at global level, extension of integration process and development of new relations among states where dialogue and partnership become essential, enhanced terrorist acts and increased dangerousness of terrorism represent the main feature of the beginning of the new millennium.

Conflictele specifice mediului de securitate contemporan sunt generate de o multitudine de riscuri de natură militară la adresa securității naționale a statelor, a securității și stabilității regionale și globale. Actualizarea antagonismelor interne și internaționale, nesoluționarea diferendelor și problemelor litigioase prin metode politice și, după caz, diplomatice pot duce la operaționalizarea amenințărilor și transformarea acestora în conflicte deschise.

Specialiștii militari recunosc că este dificil, dacă nu imposibil, de a identifica natura și configurarea conflictelor militare viitoare. Se apreciază că în viitor conflictele armate vor avea atât aspecte simetrice, dar și asimetrice, operațiile menținându-și aspectul liniar sau neliniar.

În condiții favorizante ale mediului actual de securitate și a vulnerabilităților instituțiilor cu responsabilități în combaterea acesteia, terorismul prin efectele și consecințele sale pune în pericol însăși existența valorilor umane universale. Explozia fără precedent a actelor teroriste a impus reacția comunității internaționale care, mai solidară și mai unită ca niciodată, a declanșat lupta cu germenii și vectorii terorismului.

Legat de tendințele și previziunile referitoare la fenomenul terorist, profesorul Yonah Alexander¹ consideră că vom mai avea evenimente ca cel de pe 11 septembrie 2001. Problema nu este dacă asemenea atacuri se vor produce, ci când anume, unde, sub ce formă și cu ce impact. Gândirea strategică a teroriștilor este dominată de nevoia de a continua seria loviturilor și nu numai împotriva Occidentului, SUA și țărilor europene, dar și a Estului. În acest moment, rușii reprezintă o țintă din ce în ce mai serioasă, dar nu sunt excluse nici China și India.

Amenințarea este absolut reală și este conturată pe doua nivele: primul nivel este cel convențional, care înseamnă atacuri sinucigașe cu bombă de tipul celor care s-au produs în Londra sau Madrid, iar al doilea nivel îl reprezintă escaladarea spre ceea ce numim "super-terorismul", cel care folosește arme chimice, biologice sau nucleare. Se cunoaște deja că teoriiștii încercă să achiziționeze orice tip de armă pe care ar

* **Locotenent-colonel, doctorand, Brigada 34 „Vasile Lupu”, șef al Operațiilor și Instrucțiilor**

¹ Este recunoscut drept unul dintre cei mai importanți cercetători pe plan mondial în domeniul terorismului și contraterorismului. Este directorul Centrului internațional pentru studii în domeniul terorismului din cadrul Potomac Institute, Arlington, conduce și Centrul interuniversitar pentru studierea terorismului, cercetător principal la George Washington University (Homeland Security Policy Institute). Este autorul a peste 90 de cărți care au devenit adevărate lucrări de referință.

putea-o folosi. Din informațiile pe care le avem asupra rețelei Al-Queda, știm că există un antrenament specializat pentru folosirea de arme chimice și biologice și că se încearcă achiziționarea, de pe piața neagră a armamentului nuclear. Este o problemă care trebuie privită și analizată cu mare seriozitate și, totodată, trebuie să fim pregătiți pentru a reduce riscurile unei astfel de amenințări.

Deoarece în țara noastră s-a produs recrutarea unor studenți străini, majoritatea palestinieni, organizați sub forma unor mici celule, România nu era o țintă, dar acum, în special datorită rolului său în comunitatea militară europeană, ca și a bazelor militare pe care le deține și a forțelor armate trimise în Irak și Afganistan, există o problemă. Tot după afirmațiile profesorului Yonah Alexander, un membru din Al-Queda a făcut declarații foarte limpezi împotriva acelor țări care cooperează în lupta împotriva terorismului și este doar o chestiune de timp până când România și conductele petroliere și gazoductele vor deveni o țintă. Din păcate, terorismul reprezintă o componentă permanentă a situației internaționale. Va rămâne cu noi pentru totdeauna. Aici e vorba despre criminalitatea obișnuită și, de cealaltă parte, cea cu motivație politică, adică terorismul. Din păcate, asta face parte acum din viața noastră de fiecare zi. Terorismul împotriva unei țări înseamnă, practic, un atac împotriva întregii comunități internaționale. Nu mai este o problemă individuală, nici măcar una europeană, ci una globală.

Teroriștii au tendința din ce în ce mai mult de a ucide orbește, dar ei se pare nu vor recurge la uzul de arme capabile să facă un număr mare de victime printre inamicii lor. În plus, teroriștii se bazează pe gestul lor eroic, pe voința lor de sacrificiu a propriei vieți, ca dovadă a idealismului lor. Cum cea mai mare parte a grupurilor teroriste sunt interesate atât de publicitate, cât și de violență, și cum publicitatea ce rezultă din otrăvirea în masă sau din explozia nucleară ar fi mult prea nefavorabilă unui atac tradițional al țintei, probabil teroriștii care nu sunt preocupați de publicitate s-ar gândi să recurgă la arme non-clasice. Pe ansamblu, teroriștii nu vor face apel la armele de distrugere în masă decât dacă ei consideră că este absolut necesar. Armele clasice de care dispun sunt suficiente pentru a continua „lupta” și pentru a-și atinge scopurile lor. Dar decizia de a recurge la violență nu este întotdeauna rațională, dacă ea ar fi, ar exista mult mai puține acte de terorism, ca mijloc de atingere a obiectivelor stabilite. Desigur, nu se poate elimina complet probabilitatea utilizării de către teroriști a armelor de distrugere în masă. Insuccese repetate sau disperarea îi pot face pe unii teroriști să recurgă și la asemenea mijloace de exprimare.

În condițiile în care societățile avansate de astăzi sunt fiecare dependente de stocarea, sprijinul, analiza și transmiterea de date pe suport și prin aparatură electronică apărarea, politica, operațiunile bancare, comerțul, transporturile, cercetarea științifică și o mare parte a tranzacțiilor guvernului și ale sectorului privat sunt informatizate. Această expunere de vaste domenii vitale ale națiunii răufăcătorilor sau sabotajului oricărui pirat al informaticii și sabotajul concertat ar putea pune o țară în stare de ne-funcționalitate. Un terorist ar putea cu siguranță să pătrundă în sistemele informatizate ale unui stat și să-i provoace pagube imense prin distrugerea fișierelor cu informații de nivel strict secret. La fel de adevărat este și

faptul că viața a demonstrat cum măsurile de protecție au, de regulă, o valoare limitată: tineri piraiți informatici au accesat sisteme de nivel strict secret în toate domeniile și în toate statele lumii. Posibilitățile de a semăna haos sunt deja practic nelimitate și vulnerabilitatea sistemelor informatizate nu face decât să crească. Teroriștii, probabil, în viitor, își vor schimba țintele. De ce să asasinezi un politician sau să ucizi oameni orbește, dacă un atac asupra unui sistem informatic poate produce efecte mult mai spectaculoase și mai durabile?! Dacă noul terorism ar ținti în mod esențial informatica, puterea sa distructivă ar fi infinit mai mare decât cea exercitată de acesta în trecut și, în același timp, mai mare decât dacă s-ar folosi arme chimice și biologice. În plus, teroristul care ar declanșa dezastrul nu ar fi afectat în mod direct și semnificativ.

Dar, între cele mai acute amenințări la adresa securității mondiale, care reprezintă forța cea mai brutală și lipsită de orice scrupul, în condițiile în care singura regulă este cea dictată de terorist, este cea legată de crima organizată și folosirea armelor de distrugere în masă. În zilele noastre, terorismul ca formă de conflict asimetric, tinde să se generalizeze, atingând treptat toate zonele existenței. De aceea se cuvine acordată o atenție sporită acestui fenomen și adoptarea celor mai eficace măsuri de prevenire a manifestărilor sale specifice, atât la nivel național, cât mai ales internațional.

Bibliografie:

- [1] STOINA, Neculai, *Megaterorismul – provocarea mileniului al III-lea*, <http://www.armyacademy.ro>
- [2] HIRSHMANN, Kai, *Internationaler Terrorismus-Terrorismus gestern und heute*, Informationen zur politischen Bildung (Heft 291), <http://www.bpb.de> Bundesministerium des Innern (Hrsg.), *Reihe "Analysen zum Terrorismus"*. Opladen, <http://www.bpb.de>
- [3] WOYKE, Wichard, *Sicherheit/Verteidigung/NATO*, Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik, <http://www.bpb.de>
- [4] MÜLLER-CYRAN, Andreas, *Erfahrungen mit dem Thema "Psychosoziale Nachsorge"*, Veranstaltungsdokumentation, September 2002, <http://www.bpb.de>
- [5] AYDIN, Kadriye, *Die Rezeption der Lage aus muslimischer Sicht. Ein Erfahrungsbericht für Schüler*, Veranstaltungsdokumentation, September 2002, <http://www.bpb.de>
- [6] THAMM, Berndt Georg, *Die Langzeitbedrohung durch islamistische Terroristen*, www.europaeische-sicherheit.de
- [7] MILLER, von Emily, *Die Geopolitik des "Krieges gegen den Terror*, <http://www.dialog-international.org>
- [8] HIPPLER, Jochen, *Die Folgen des 11. September 2001 für die internationalen Beziehungen*, <http://www.bpb.de>
- [9] CLEMENT, Rolf, *Der 11. September 2001 als Startsignal*, <http://www.bpb.de>
- [10] HIRSHMANN, Kai, *Terrorismus in neuen Dimensionen*, <http://www.bpb.de>
- [11] ULFKOTTE, Udo, *Internationaler islamistischer Terrorismus*, Informationen zur politischen Bildung (Heft 274), <http://www.bpb.de>

- [12] SCHNECKENER, Ulrich, *Globaler Terrorismus*, Informationen zur politischen Bildung (Heft 280), <http://www.bpb.de>
- [13] THAMM, Berndt Georg, *Erscheinungsformen, Wurzeln und aktuelle Entwicklungslinien im Terrorismus*, Veranstaltungsdokumentation, October 2002, <http://www.bpb.de>

ROLUL UNIUNII EUROPENE ÎN RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

Laurențiu-Liviu DUMITRU*

The European Union is an area of increasing openness, in which the internal and external aspects of security are intimately linked. It is an area of increasing interdependence, allowing for free movement of people, ideas, technology and resources. This is an environment which terrorists abuse to pursue their objectives. In this context concerted and collective European action, in the spirit of solidarity, is indispensable to combat terrorism.

Terorismul este o amenințare la adresa tuturor statelor și popoarelor. Acesta amenință grav securitatea noastră, valorile societății noastre democratice și drepturile și libertățile cetățenilor, în special prin țintirea fără discriminare (la întâmplare) de oameni nevinovați. Terorismul este penal și imposibil de justificat în orice circumstanță.

Consiliul European subliniază importanța unui răspuns complex și susținut pentru amenințările teroriste, așa încât a fost adoptată „Strategia UE de combatere a terorismului”, care stabilește cadrul pentru prevenirea radicalizării și recrutării, protecția cetățenilor și a infrastructurii, urmărirea și investigarea teroriștilor și îmbunătățirea răspunsului pentru limitarea consecințelor atacurilor teroriste. De asemenea, Planul de acțiune pentru combaterea terorismului a fost revizuit în conformitate cu prevederile noii strategii.

Experții europeni în domeniu consideră că strategia cea mai indicată de combatere a terorismului este cea de cooperare și schimb de informații.

Atentatul de la Madrid din 2004 și cel de la Londra din 2005 reprezintă o dovadă a faptului că Uniunea Europeană a devenit ținta rețelei teroriste islamiste Al-Qaida. Pornind de la această premisă, Uniunea Europeană a elaborat în anul 2005 o strategie de combatere a terorismului ce se axează pe patru elemente principale. Pilonii strategiei sunt: împiedicarea oamenilor de a se deda la terorism, declanșarea urmăririi penale a actelor teroriste, protejarea granițelor și a căilor de transport și acordarea de ajutor țărilor în care are loc un atentat.

Fostul șef al Pentagonului Donald Rumsfeld avertiza că: „*acest război nu poate fi purtat de o mare alianță, unit în jurul unui proiect unic de luptă împotriva unei puteri ostile. Strategia sa trebuie să includă coaliții cu geometrie variabilă de țări, care se va putea schimba și evolua. Unele state vor putea aduce un sprijin diplomatic, altele unul financiar, altele unul logistic și militar*”^[703].

Noua dimensiune a terorismului (legată de utilizarea de către teroriști a metodelor și instrumentelor high-tech, arme de distrugere în masă) determină nu numai o regândire a modului de combatere a acestuia, dar și realizarea unui cadru

* Locotenent-colonel, doctorand, Brigada 34 „Vasile Lupu”, șef al Operațiilor și Instrucțiilor

703 Ziarul „Le Temps”, 18 septembrie 2001.

juridic conceptual și acțional, necesar materializării măsurilor stabilite la nivelul deciziei politice. Terorismul nuclear reprezintă o amenințare reală și, mai nou, este necesară reanalizarea sistemului de control al materialelor periculoase.

Strategiile de combatere a fenomenului terorist pun și trebuie să pună în operă numeroasele decizii politice luate în acest sens. Practic, după atacurile de la 11 septembrie 2001, nu există stat important, organizație internațională, alianță sau coaliție care să nu fi abordat, într-o formă sau alta, problema combaterii terorismului. Uniunea Europeană promovează un sistem multilateral eficace, bazat pe Charta Națiunilor Unite. O ordine internațională fundamentată pe state democratice, bine guvernate, constituie garanția cea mai bună de securitate. Cu alte cuvinte, se cere un sistem de strategii prin care, realizându-se dezideratele politice ale unor guvernări democratice și ale unei politici internaționale bazată pe Charta ONU, se înfăptuiește în mod indirect și o reducere la maximum a falșilor și zonelor care generează terorism.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat, la 8 octombrie 2004, rezoluția 1566 de luptă împotriva terorismului și nu este singura. Ea urmează rezoluției 1267 din 15 octombrie 1999, rezoluției 1373 din 28 septembrie 2001, rezoluției 1540 din 28 aprilie 2004 și altora. Consiliul de Securitate reafirmă că terorismul, sub toate formele și manifestările, constituie una dintre cele mai grave amenințări contra păcii și securității internaționale. El afectează dezvoltarea economică și socială a tuturor statelor, precum și stabilitatea și prosperitatea mondială.

Rezoluția 1566 (din 8 octombrie 2004) condamnă orice acte de terorism și cheamă toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adopte, prin consens, proiectul *Convenției generale asupra terorismului internațional* și proiectul *Convenției internaționale pentru combaterea actelor terorismului nuclear*. Rezoluția fixează o mulțime de sarcini, îndeosebi în ceea ce privește concertarea eforturilor tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale în aplicarea rezoluției 1373 din 2001, referitoare la tăierea căilor de finanțare a terorismului.

Uniunea Europeană consideră că lupta împotriva terorismului necesită o acțiune internațională concertată și o pregătire națională eficientă a tuturor statelor membre în vederea prevenirii și reprimării actelor teroriste. În acest sens, U.E. și-a exprimat interesul sincer în a coopera mai activ și mai strâns cu toți actorii mari, în vederea realizării scopului comun de combatere a terorismului. Totodată, consideră că lupta împotriva terorismului ar trebui abordată în cadrul diferitelor organizații și organisme internaționale, în conformitate cu puterile și mandatul fiecărui organism, recunoaște rolul central al Organizației Națiunilor Unite în lupta împotriva terorismului și menține hotărârea în ceea ce privește sprijinirea ONU în eforturile sale.

Înființarea Comitetului de Combatere a Terorismului (CTC) a reprezentat un pas esențial, întrucât exista un mecanism de monitorizare a implementării universale a obligațiilor legale ale Statelor Membre ONU în ceea ce privește lupta împotriva terorismului. Uniunea Europeană este hotărâtă să sprijine activitatea CTC și recunoaște rolul Diviziei de Prevenire a Terorismului din cadrul Centrului Internațional de Prevenire a Criminalității, precum și contribuțiile acestei unități la sporirea eforturilor internaționale de prevenire a terorismului. În acest context,

Organizația Națiunilor Unite a dezvoltat un cadru legal cuprinzător, pe care UE este hotărâtă să-l implementeze în totalitate. Implementarea deplină și universală a Rezoluției Consiliului de Securitate 1373/2001 și a altor Rezoluții ale Consiliului de Securitate, cu privire la lupta împotriva terorismului, continuă să fie o prioritate pentru Uniunea Europeană și statele membre.

Uniunea Europeană va avea un rol activ în promovarea cooperării internaționale pentru reprimarea terorismului, în special în cadrul Organizației Națiunilor Unite, va folosi dialogul său politic cu țări terțe în scopul sporirii prevenirii și reprimării terorismului și va face demersuri, acolo unde este cazul, pentru:

- menținerea și lărgirea cooperării internaționale în lupta împotriva terorismului precum și în scopul eficientizării acesteia;
- încurajarea tuturor statelor pentru conformarea cu rezoluțiile ONU privind terorismul, în special UNSCR 1373/2001, precum și pentru cooperarea deplină cu Comitetul de Combatere a Terorismului. Încurajarea tuturor statelor pentru adoptarea de măsuri eficiente în vederea prevenirii și combaterii terorismului, și în special în vederea prevenirii și combaterii finanțării terorismului;
- mobilizarea tuturor statelor, care nu au semnat sau ratificat încă Convențiile și Protocoalele ONU împotriva terorismului, în vederea semnării, ratificării și implementării depline a acestor Convenții și Protocoale, precum și încurajarea statelor de a se conforma prevederilor acestora;
- facilitarea încheierii negocierilor privind Convenția Cuprinzătoare privind terorismul și Convenția privind reprimarea actelor de terorism nuclear;
- abordarea problemei acordării de asistență tehnică terțelor țări, în ceea ce privește anti-terorismul;
- evidențierea faptului că toate eforturile de combatere a terorismului trebuie să respecte drepturile omului și libertățile fundamentale, dispozițiile legii și, unde este cazul, dreptul umanitar și accentuarea faptului că, în abordarea terorismului, nu trebuie încălcate drepturile omului;
- aplicarea unei presiuni politice puternice asupra statelor care instigă, sprijină sau adăpostesc teroriști.

În cadrul Organizației Națiunilor Unite au fost elaborate următoarele 12 convenții privind anti-terorismul:

- 1) Convenția privind Infracțiunile și Anumite Alte Tipuri de Infracțiuni Comise la Bordul Aeronavelor – Tokyo 14/09/63;
- 2) Convenția privind Punerea Ilegală sub Stăpânire a unei Aeronave – Haga 16/12/70;
- 3) Convenția privind Reprimarea Actelor Ilegale Savarsite Împotriva Siguranței Aeronavei – Montreal 23/09/71;
- 4) Convenția privind Prevenirea și Pedepsirea Infracțiunilor Comise Împotriva Persoanelor Protejate la Nivel Internațional – New York 14/12/1973;
- 5) Convenția Împotriva Luării de Ostați – New York 17/12/79;
- 6) Convenția privind Protecția Fizică a Materialelor Nucleare – Viena 03/03/80;

- 7) Protocolul privind Reprimarea Actelor Ilegale de Violenta Savarsite in Incinta Aeroporturilor care Deservesc Aviația Internațională, completare la Convenția privind Reprimarea Actelor Ilegale Savarsite Împotriva Siguranței Aeronavei – Montreal 24/02/88;
- 8) Convenția privind Reprimarea Actelor Ilegale Savarsite Împotriva Siguranței Navigației Maritime – Roma 10/03/88;
- 9) Protocolul privind Reprimarea Actelor Ilegale Savarsite Împotriva Siguranței Platformelor Fixe Situate pe Platoul Continental – Roma 10/03/88;
- 10) Convenția privind Marcarea Explozibililor Plastici in Scopul Detectării Acestora – Montreal 01/03/91;
- 11) Convenția ONU privind Reprimarea Bombardărilor Teroriste – New York 15/12/97;
- 12) Convenția ONU privind reprimarea Finanțării Terorismului – 15/12/97.

De problematica terorismului se preocupă și țările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. Astfel, la Moscova, a fost adoptat un plan de acțiune și de luptă împotriva terorismului. După aprecierile experților organelor judiciare ruse, o mare parte din resursele financiare destinate finanțării organizațiilor teroriste sunt asigurate de activitatea grupurilor criminale etnice, iar cea mai mare parte a veniturilor criminale provin din traficul de stupefiante. China a declarat, la rândul ei că susține, ca și în trecut, lupta împotriva terorismului de orice fel, întrucât ea însăși se consideră a fi victimă a terorismului. Ea acționează, după declarațiile oficialităților de la Beijing, împreună cu comunitatea internațională, împotriva rețelelor și organizațiilor teroriste. În Germania a intrat în vigoare o nouă lege asupra imigrării, care are în vedere realitățile concrete privind existența pe teritoriul german a unor posibile puncte sau filiere ale unor rețele teroriste. Pe baza acestei legi, landurile pregătesc deja, așa cum afirmă săptămânalul „Der Spiegel“, expulzarea a sute de islamiști considerați periculoși.

Deciziile și acțiunile acestea sunt foarte importante și demonstrează ca există strategii și acțiuni de prevenire și combatere a terorismului. De aceea, strategiile de combatere a terorismului (care pun în aplicare decizii politice corespunzătoare) trebuie să definească clar forțele, mijloacele, sistemele de pregătire și de acțiune pentru combaterea terorismului de orice fel. Ele pot fi strategii directe (prin care se fixează forțele, mijloacele și modalitățile de lovire directă a bazelor și rețelelor teroriste, așa cum s-au petrecut lucrurile în Afghanistan) sau indirecte (prin care se vizează lichidarea surselor și resurselor materiale și financiare ale terorismului, eradicarea cauzelor și situațiilor care generează terorism).

Cei patru piloni ai Strategiei UE împotriva terorismului - prevenirea, protecția, supravegherea și răspunsul - constituie un răspuns complet și proporțional cu amenințarea terorismului internațional. Strategia presupune eforturi efectuate la nivel național, european și internațional, pentru a reduce amenințarea terorismului vulnerabilității noastre în fața atacurilor. Strategia stabilește obiectivele noastre pentru a preveni apariția de noi recruți ai terorismului; pentru protecția eventualelor ținte, pentru urmărirea și investigarea membrilor rețelelor existente și pentru a îmbunătăți capacitatea noastră de a răspunde la și de a gestiona consecințele atacurilor teroriste. Această strategie ne poartă spre următoarea etapă de pe agenda

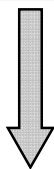
de lucru stabilită de Consiliul European în martie 2004, în urma atentatelor de la Madrid.

Dincolo de cei patru piloni ai strategiei Uniunii o caracteristică comună (de bază) este reprezentată de rolul Uniunii în lume. După cum este prevăzut în Strategia Europeană de Securitate, prin intermediul acțiunii sale externe, Uniunea Europeană își asumă responsabilitatea de a contribui la securitatea globală și de a construi o lume mai sigură. Acționând prin intermediul și în colaborare cu Organizația Națiunilor Unite și alte organizații internaționale sau regionale, UE va acționa pentru a construi un consens internațional și pentru a promova standarde internaționale pentru combaterea terorismului. UE va face eforturi în cadrul ONU pentru a dezvolta o strategie globală pentru combaterea terorismului. De asemenea, o parte centrală din abordarea dialogului european va fi să continue să facă din combaterea terorismului o prioritate în dialogul cu țările partenere cheie, inclusiv SUA.

PILONII
STRATEGIEI UE DE COMBATERE A TERORISMULUI

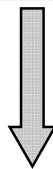
- ANGAJAMENTUL STRATEGIC -

combaterea terorismului la nivel global, respectând în același timp drepturile omului precum și construirea unei Europe mai sigure care să permită cetățenilor săi să trăiască într-o zonă de libertate, legalitate și securitate

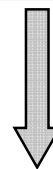
PREVENȚIE

Prevenirea populației pentru a evita apariția de noi adepți ai terorismului prin distrugerea factorilor și cauzelor ce pot conduce la radicalism ori recrutare, atât în Europa, cât și pe glob

PROTECȚIE

Protejarea cetățenilor și infrastructurii concomitent cu reducerea vulnerabilității noastre față de atacuri, inclusiv printr-o securitate a frontierelor îmbunătățită, transport și infrastructură

SUPRAVEGHER

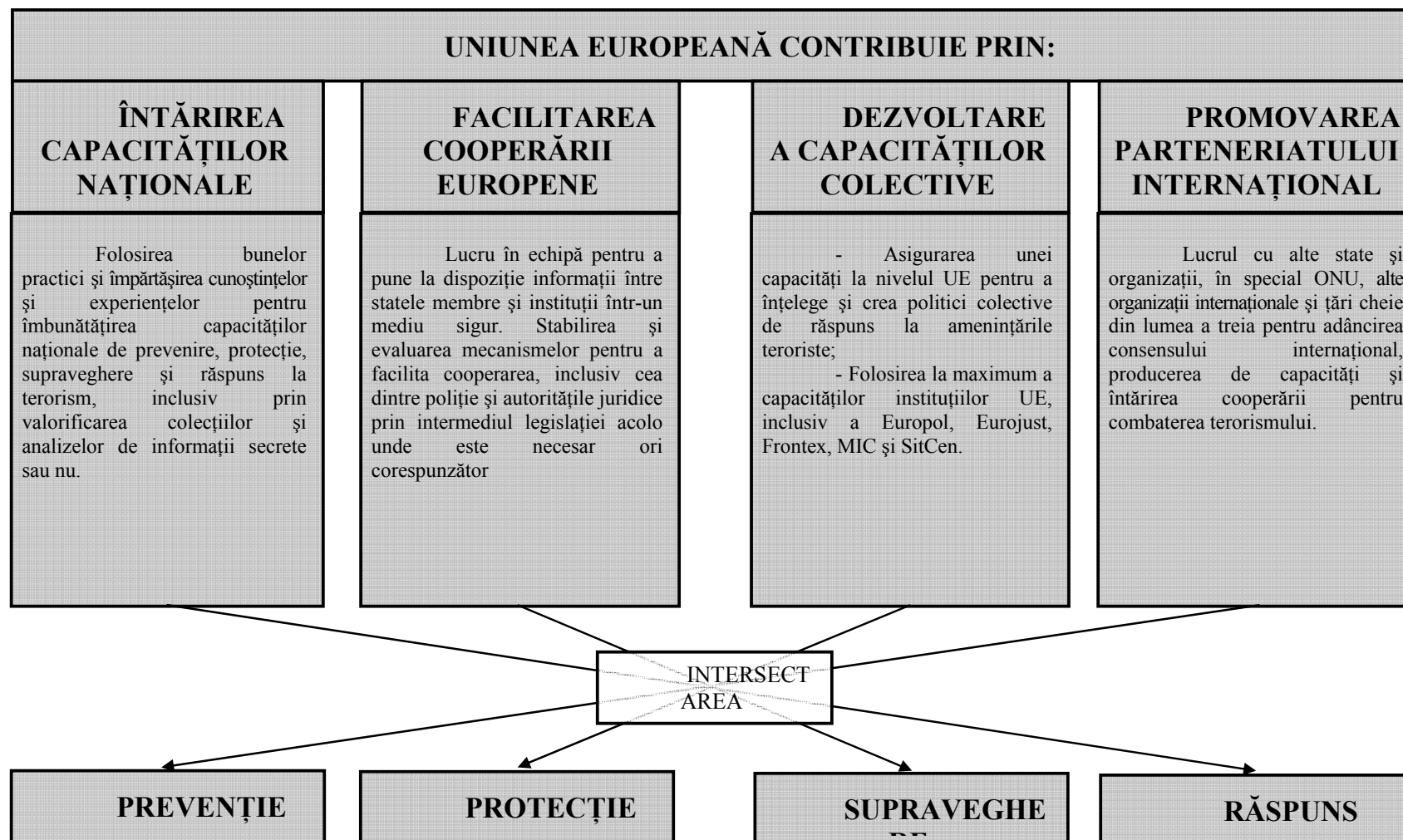
Urmărirea, prinderea și investigarea teroriștilor în interiorul frontierelor uniunii, dar și la nivel global;
Împiedicarea planificării, călătoriilor și comunicațiilor;
Subminarea suportului rețelelor;
Oprirea finanțării și accesului la materialele de atac;
Aducerea teroriștilor în fața justiției.

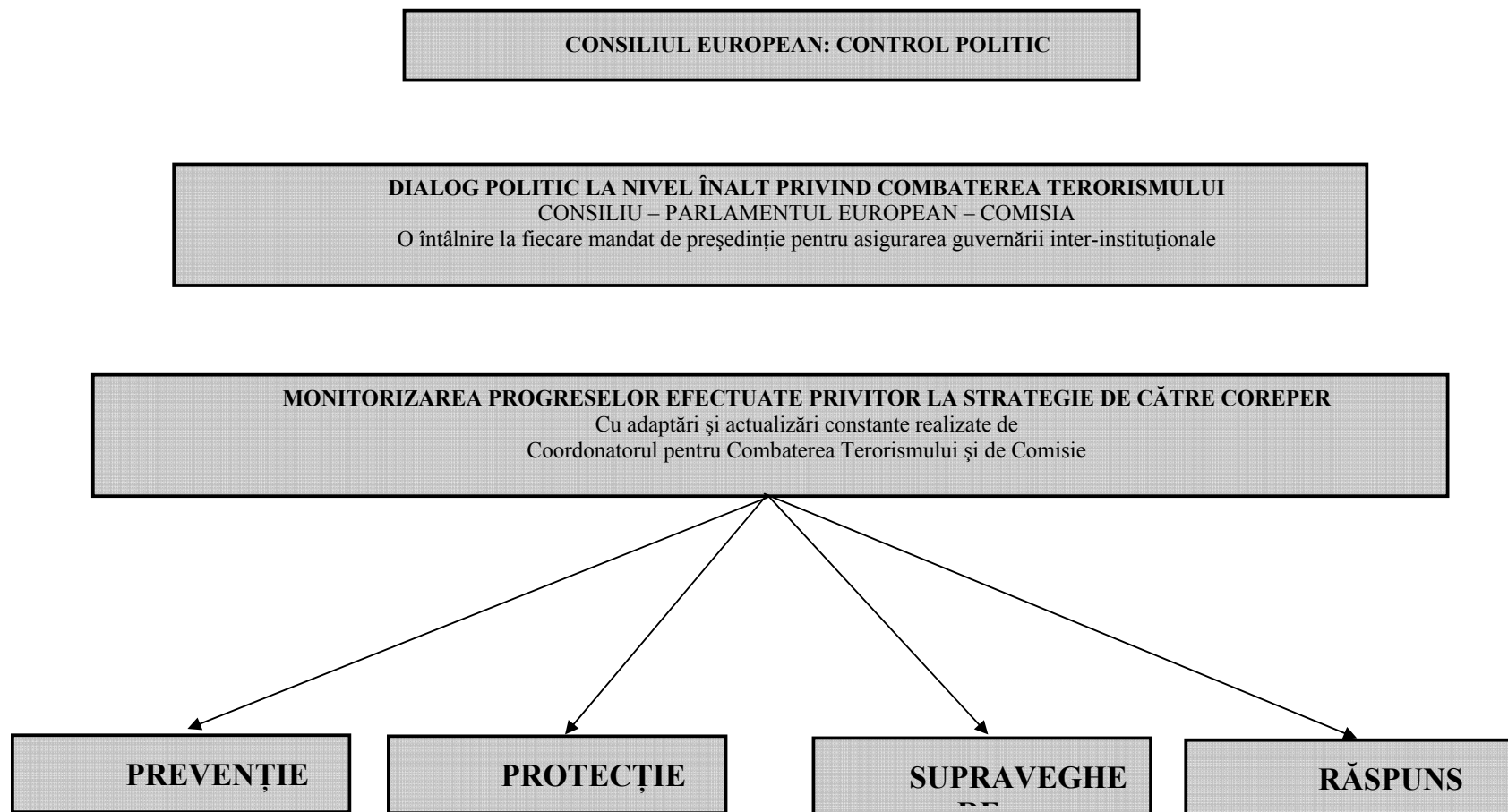
RĂSPUNS

Pregătirea populației în spiritul solidarității pentru gestionarea și minimizarea consecințelor atacurilor teroriste prin perfecționarea capacităților de a trata efectele, coordonarea răspunsurilor și nevoilor victimelor

Statele membre au responsabilitatea primară în ceea ce privește combaterea terorismului, iar U.E. poate adăuga, la rândul său, valoare prin patru metode principale:

**UE trebuie să caute să-și realizeze obiectivele într-o manieră democratică și justificabilă.
Controlul politic asupra Strategiei și o actualizare constantă a acesteia sunt esențiale.**

Pentru a evita ca oamenii să se îndrepte către terorism și pentru a stopa apariția de noi generații de teroriști, UE a adoptat o strategie cuprinzătoare și un plan de acțiune pentru combaterea radicalizării și recrutării în terorism. Această strategie se concentrează pe combaterea radicalizării și recrutării de personal pentru grupurile teroriste precum Al Qaeda și grupurile inspirate din aceasta, având în vedere faptul că în prezent acest tip de terorism reprezintă principala amenințare la adresa Uniunii în ansamblu.

Terorismul nu poate fi justificat oricare ar fi circumstanțele. Nu există nici o scuză pentru actele teroriste. Majoritatea europenilor, indiferent de credință, nu acceptă ideologiile extremiste. Chiar și în rândul celor în număr mic care le acceptă, numai câțiva devin adepți ai terorismului. Decizia de a se implica în terorism variază de la o persoană la alta, chiar dacă motivele din spatele acestei decizii sunt de multe ori similare. Noi trebuie să identificăm și să combatem metodele, propaganda și condițiile prin care oamenii sunt atrași în terorism.

Combaterea radicalizării și recrutării teroriștilor revine în primul rând Statelor membre, la nivel național, regional și local. Cu toate acestea, activitatea UE în acest domeniu, inclusiv contribuția Comisiei Europene, poate oferi un cadru important de ajutor pentru co-coordonarea politicilor naționale, schimbul de informații și determinarea la bune practici. Dar abordarea acestei provocări este dincolo de puterea guvernelor ce acționează pe cont propriu și necesită un angajament pe deplin din partea tuturor populațiilor din Europa și din afara sa.

Există măsuri practice pe care o persoană trebuie să le ia pentru a se implica în terorism. Capacitatea de a pune ideile în practică a fost îmbunătățită (ușurată) foarte mult de globalizare: ușurința de a călători, de a transfera și de a comunica - inclusiv prin intermediul internetului - înseamnă un acces mai ușor la ideile radicale și formare. Este nevoie să observăm un astfel de comportament la fața locului, ca de exemplu, prin comunitatea polițienească de monitorizare a călătoriilor în zonele de conflict.

Există o serie de condiții în societate care pot crea un mediu în care indivizii să devină mult mai ușor radicalizați. Aceste condiții presupun o guvernare slabă și autocratică, o modernizare rapidă dar negestionată; lipsa de perspective politice sau economice și de oportunități educaționale. În cadrul Uniunii, acești factori nu sunt în general prezenți, dar pot exista în segmente individuale de populație. Pentru a contracara acest lucru, trebuie să promovăm mult mai activ în afara Uniunii buna guvernare, drepturile omului, democrația, precum și educația și prosperitatea economică, și să ne implicăm în soluționarea conflictelor. De asemenea, trebuie să țintim inegalitățile și discriminarea în cazul în care acestea există și să promovăm dialogul intercultural și integrarea pe termen lung acolo unde este cazul.

Prioritățile cheie pentru "prevenire" sunt:

- dezvoltarea de abordări comune pentru a observa și soluționa problemele de comportament, în special abuzul de Internet;
- orientarea către incitare și mai ales recrutare în medii cheie precum închisori, locuri de cult religios sau de închinare, în special prin implementarea unei legislații care numesc astfel de comportamente drept infracțiuni;

- elaborarea unei strategii de comunicare și mass-media pentru a explica mai bine politicile UE;
- promovarea bunei guvernări, a democrației, a educației și a prosperității economice prin programe de asistență ale Comunității și ale statelor membre;
- dezvoltarea dialogului inter-cultural în interiorul și în afara Uniunii;
- elaborarea unui lexicon non-emoțiv pentru abordarea problemelor;
- continuarea cercetării, împărtășirea analizelor și experiențelor în vederea promovării percepției noastre privitoare la aceste probleme și crearea de răspunsuri politice.

Protecția este o parte cheie a strategiei noastre contra terorismului. Noi trebuie să consolidăm apărarea obiectivelor cheie, prin reducerea vulnerabilității acestora la atac și, de asemenea, prin reducerea impactului rezultat dintr-un atac.

În timp ce statele membre au responsabilitatea primară de a îmbunătăți protecția obiectivelor cheie, interdependența securității de frontieră, transportul și alte infrastructuri transfrontaliere necesită acțiuni colective eficiente din partea UE. În zonele în care există regimuri de securitate la nivelul UE, cum ar fi securitatea frontierelor și a transportului, UE și mai ales Comisia Europeană joacă un rol important în creșterea standardelor. Activitatea continuă dintre statele membre, cu sprijinul instituțiilor europene, va oferi un important cadru în care statele membre sunt capabile să-și coordoneze politicile, să facă schimb de informații privitor la răspunsurile elaborate la nivel național, să stabilească bunele practici, și să lucreze împreună pentru dezvoltarea de noi idei.

Avem nevoie de sporirea protecției granițelor noastre externe pentru a îngreuna accesul și operarea teroriștilor deja cunoscuți sau suspectați de acte de terorism în cadrul UE. Îmbunătățirile în domeniul tehnologiei atât pentru evidența cât și pentru schimbul de date privind pasagerii, și includerea informațiilor biometrice în actele de identitate și documentele de călătorie, va spori eficiența noastră la controalele de frontieră și va oferi o mai mare siguranță a cetățenilor noștri. Agenția pentru Frontierele Uniunii Europene (Frontex) are rolul de a furniza informații privitoare la evaluarea riscurilor, ca parte a efortului de a consolida controalele și supravegherea la frontiera externă a UE. Instituirea sistemului de informații privind vizele și a doua generație a sa-Sistemul de informații Schengen vor asigura faptul că autoritățile noastre pot partaja și accesa informații și, dacă este necesar, de a refuza accesul în spațiul Schengen.

De asemenea, trebuie ca munca să fie colectivă pentru a ridica standardele de securitate în domeniul transporturilor, în protecția aeroporturilor, porturilor maritime, aeronavelor și aranjamentelor de securitate pentru a descuraja atacurile teroriste și a lua măsuri în fața vulnerabilităților legate operațiunile de transport interne și din străinătate. Aceste măsuri vor fi dezvoltate printr-o combinație de evaluări specifice ale amenințărilor și vulnerabilităților, punerea în aplicare a legislației UE acceptată cu privire la securitatea aeriană și maritimă, și prin acordul legislației UE revizuite privind siguranța aeriană. Există, de asemenea, posibilitatea de a lucra împreună pentru a îmbunătăți securitatea rutieră și feroviară. Pentru a sprijini munca în toate

aceste domenii, politica UE de cercetare și de dezvoltare, inclusiv programele Comisiei Europene de cercetare și dezvoltare trebuie să continue să includă cercetări legate de securitate în contextul terorismului.

La nivel internațional, trebuie să lucrăm împreună cu partenerii și cu organizațiile internaționale pe probleme legate de transport și securitate, non-proliferația materialelor CBRN și armelor de calibru mic / armelor ușoare, precum și să furnizăm asistență tehnică de protecție țărilor terțe prioritare, ca o componentă a programelor noastre de asistență tehnică mai vaste.

Priorități cheie pentru "Protecție" sunt:

- A aduce îmbunătățiri securității pașapoartelor UE prin introducerea de datelor biometrice;
- Crearea Sistemului de Informații privind Vizele (VIS) și cea de-a doua generație a Sistemului de Informații Schengen (SISII);
- Dezvoltarea analizei riscurilor efective la granița externă a UE prin intermediul Frontex;
- Punerea în aplicare a standardelor comune asupra cărora s-a căzut de acord cu privire la domeniul securității aviației civile, securității portuare și maritime;
- Acceptarea unui program european pentru protecția infrastructurii critice;
- Utilizarea la capacitatea maximă posibilă a activităților de cercetare de la nivelul UE și de la nivelul comunitar.

Ne vom întări în continuare și vom pune în aplicare angajamentele noastre pentru a perturba activitățile teroriste și pentru a supraveghea teroriștii dincolo de granițe. Obiectivele noastre sunt de a împiedica planurile teroriștilor, de a le perturba rețele și activitățile de recrutare, de a stopa finanțarea și accesul la materialele de atac, și de a-i aduce în fața justiției, în timp ce drepturile omului și dreptul internațional continuă să fie respectate.

După cum s-a convenit în cadrul programului de la Haga, atunci când vorbim despre conservarea securității naționale, statele membre vor, de asemenea, să se concentreze asupra securității Uniunii în ansamblul său. Uniunea Europeană va sprijini eforturile statelor membre de a perturba teroriștii prin încurajarea schimbului de informații între acestea, furnizarea de analize comune asupra amenințărilor, și consolidarea cooperării operaționale în aplicarea legii.

La nivel național, autoritățile competente trebuie să aibă instrumentele necesare pentru a colecta și analiza informațiile și de a urmări și investiga teroriștii, solicitând statelor membre să-și actualizeze politica lor de reacție și de reglementare, dacă este necesar.

Instrumente precum mandatul european de arestare se dovedesc a fi importante în urmărirea și investigarea teroriștilor dincolo de granițe. Prioritatea ar trebui să fie acum acordată altor măsuri practice în scopul de a pune în practică principiul de recunoaștere reciprocă a hotărârilor judecătorești. O măsură cheie este mandatul european de evidență, care va permite statelor membre să obțină dovezi din afara UE pentru a ajuta la condamnarea teroriștilor. Statele membre ar trebui, de asemenea, să continue să îmbunătățească schimbul practic de cooperare și de schimb de informații

dintre poliție și autoritățile judiciare, în special prin intermediul Europol și Eurojust. În plus, ar trebui să fie stabilite echipe de anchetă comune pentru investigații transfrontaliere dacă este necesar. Evaluarea implementării măsurilor legislative va fi importantă și va stabili agenda de lucru în continuare, iar Statele membre ar trebui să se asigure că acestea au convenit să pună în aplicare măsuri europene, precum și să ratifice tratate și convenții internaționale relevante, să asigure un răspuns legislativ corespunzător împotriva amenințării

Un pas important pentru cooperarea polițienească sistematică va fi dezvoltarea și punerea în practică a principiului disponibilității de aplicare a legii cu privire la informații.

De asemenea, trebuie acordată atenție și abordărilor comune în curs de dezvoltare pentru schimbul de informații cu privire la potențialii teroriști, precum și cu privire la persoanele deportate pentru infracțiunilor legate de terorism.

Teroriștii trebuie să fie lipsiți de mijloacele prin care au organizat atacuri - fie direct (de exemplu, arme și explozibili) sau indirect (de exemplu, documentație falsă pentru a nu permite detectarea călătoriei și șederii). Capacitatea lor de a comunica și a plănuși fără a fi descoperiți ar trebui împiedicată prin măsuri cum ar fi păstrarea datelor de telecomunicații. De asemenea, aceștia trebuie să fie privați pe cât posibil de oportunitățile oferite de Internet pentru a comunica și a răspândi expertiză tehnică legate de terorism

Crearea unui mediu de operare ostil pentru teroriști înseamnă, de asemenea, luptă împotriva finanțării terorismului. UE deja a pus în aplicare dispozițiile pentru înghețarea activelor de terorism. Următoarea etapă este de a pune în aplicare la nivelul UE, legislația referitoare la spălarea de bani și de transferuri de bani, și de a ne pune de acord asupra măsurilor necesare pentru a transferurile de bani efectuate de către teroriști. În plus, atacarea abuzurilor din cadrul sectorului non-profit, rămâne în continuare o prioritate. Trebuie de asemenea să ne asigurăm că investigațiile financiare reprezintă o parte integrantă a tuturor investigațiilor legate de terorism. Aceste măsuri și altele care s-au bazat pe recomandările Financial Action Task Force, fac parte din strategia cuprinzătoare a UE de combatere a finanțării terorismului.

Mare parte din amenințările teroriste din Europa provin din afara UE. "Supravegherea" trebuie, prin urmare, să beneficieze de o dimensiune globală. Uniunea Europeană va acționa pentru a întări consensul internațional prin Organizația Națiunilor Unite și alte organisme internaționale, și prin intermediul dialogului și acorduri (care includ clauze de combatere a terorismului) cu partenerii-cheie, și vor lucra pentru un acord complex al ONU pentru Convenția împotriva Terorismului

Prioritățile privind "Supravegherea" sunt:

- consolidarea capacităților naționale de combatere a terorismului, în lumina recomandărilor menționate în evaluarea aranjamentelor naționale anti-terorism.
- folosirea la maxim a Europol și Eurojust pentru facilitarea cooperării polițienești și judiciare, și a continua integrarea evaluărilor legate de amenințările teroriste ale Joint Situation Centre în politica CT;

- dezvoltarea în continuare a recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești, inclusiv prin adoptarea mandatului european de evidență;
- asigurarea aplicării integrale și evaluarea legislației existente, precum și ratificarea tratatelor și convențiilor internaționale relevante;
- dezvoltarea principiului disponibilității de aplicare a legii privind informațiile;
- distrugerea accesului teroriștilor la arme și explozibili, variind de la componente pentru explozibili autohtoni la materiale explozive CBRN;
- stoparea finanțării terorismului, inclusiv prin punerea în aplicare a legislației acceptate, prevenirea abuzului din sectorul non-profit, precum și trecerea în revistă a UE performanța generală în acest domeniu;
- oferirea de asistență tehnică pentru îmbunătățirea capacității țărilor terțe prioritare.

Nu putem reduce riscul de atacuri teroriste la zero. Noi trebuie să fim capabili de a face față atacurilor atunci când au loc, recunoscând faptul că atacurile pot avea efecte peste frontierele UE. Răspunsul la un incident va fi de multe ori similar fie că incidentul este provocat natural, tehnologic sau de om; prin urmare, sistemele de răspuns folosite în gestionarea consecințelor dezastrelor naturale pot fi de asemenea utilizate pentru a atenua efectele asupra cetățenilor, în urma unui atac terorist. Răspunsul nostru la orice astfel de evenimente ar trebui să facă uz pe deplin de structurile existente, inclusiv de Mecanismul de Protecție Civilă pe care UE l-a dezvoltat pentru a răspunde altor crize europene și internaționale majore, și să fie coordonat cu măsurile luate de alte organizații internaționale implicate.

În cazul unui incident cu efecte transfrontaliere va fi nevoie rapid de împărtășirea de informații operaționale și politice, coordonare mass-media și sprijin operațional reciproc, recurgându-se la toate mijloacele disponibile, inclusiv resursele militare. Capacitatea UE de a acționa consecvent sau colectiv va fi, de asemenea, un factor esențial pentru un răspuns eficace și eficient. Dezvoltarea reglementărilor UE de coordonare a crizelor, sprijinită de procedurile operaționale necesare, va contribui la asigurarea coerenței răspunsului dat de UE atacurilor teroriste.

Statele membre au rolul conducător în furnizarea răspunsului de urgență la un incident terorist de pe teritoriul lor. Cu toate acestea, rămâne nevoie de a ne asigura că UE, sprijinită de către instituțiile europene, inclusiv Comisia, are capacitatea de a răspunde colectiv și în spirit de solidaritate în cazul unei urgențe extreme care ar putea distruge resursele unui singur stat Membru, și ar putea constitui un risc serios la adresa Uniunii în ansamblu. Revederea și revizuirea cadrului de sprijin reciproc actual - mecanismul comunitar pentru protecție civilă - sunt importante în vederea asigurării acestei protecții.

Dezvoltarea unei abordări bazate pe risc menite evaluării capacităților - cu accent pe pregătirea pentru acele evenimente care cel mai probabil se consideră că vor avea loc, și care ar avea cel mai mare impact - va permite statelor membre să își dezvolte capacitățile de a răspunde în cazuri de urgență. Împărtășirea bazei de date a UE în care sunt listate resursele și activele cu care statele membre ar putea fi în

măsură să contribuie la confruntarea cu astfel de evenimente în alte state membre sau în străinătate completează această munci.

Solidaritatea, asistența și compensarea victimelor terorismului și a familiilor lor constituie o parte integrantă a răspunsului la terorism la nivel național și european. Statele membre ar trebui să se asigure că sunt disponibile compensații corespunzătoare pentru victime. Prin schimbul de cele mai bune practici cu privire la reglementările naționale, precum și prin dezvoltarea de contacte între asociațiile naționale pentru victime, Comisia Europeană va permite Uniunii Europene să ia măsuri pentru a spori ajutorul oferit celor care au suferit cel mai mult în urma atacurilor teroriste.

La nivel internațional, există nevoia de a oferi asistență cetățenilor UE din țările terțe și de a proteja și asista activele noastre militare și civile pentru operațiunile UE de gestionare a crizelor. Trebuie de asemenea să ne asigurăm că munca noastră de răspuns la dezastre este strâns coordonată cu activități similare din cadrul organizațiilor internaționale și în special al Organizației Națiunilor Unite. În cele din urmă, asistența tehnică oferită de UE țărilor terțe prioritare va trebui să conteze în asistența privitoare la gestionarea consecințelor atacurilor teroriste.

Priorități esențiale cu privire la "Răspuns" sunt:

- acceptarea reglementărilor UE de coordonare a crizelor și a procedurilor operaționale pentru ele.
- revizuirea legislației cu privire la mecanismul comunitar pentru protecție civilă;
- îmbunătățirea evaluării riscului ca instrument pentru construirea de capacități de a răspunde la un atac;
- îmbunătățirea coordonării cu organizațiile internaționale privind gestionarea răspunsului la atacurile teroriste și alte dezastre;
- schimbul de cele mai bune practici și dezvoltarea abordărilor pentru furnizarea de asistență victimelor terorismului și a familiilor lor.

Bibliografie:

- [1] *Lupta împotriva terorismului: consolidarea capacității Europei de a-și proteja cetățenii de amenințarea terorismului*, IP/07/1649 Bruxelles, 6 noiembrie 2007;
- [2] GAWLICZEK, Piotr, *Lupta împotriva terorismului din perspectiva Uniunii Europene*, Impact strategic nr.2/2005;
- [3] Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 19/vol. 3, Decizia-cadru a consiliului din 13 iunie 2002 privind combaterea terorismului;
- [4] *About the counter-terrorism strategy*, <http://www.security.homeoffice.gov.uk>
- [5] *Dimensiunea externă a luptei împotriva terorismului internațional* P6_TA(2007)0050, Rezoluția Parlamentului European privind dimensiunea externă a luptei împotriva terorismului internațional (2006/2032(INI), <http://www.eur-lex.europa.eu>
- [6] *EUROPOL a transmis raportul pe 2008 asupra terorismului în spațiul UE*, 21 mai 2008, www.inpolitics.ro

- [7] Ghidul privind abordarea comuna în lupta împotriva terorismului, www.onpcsb.ro
- [8] *Implementation of the Action Plan to Combat Terrorism*, Bruxelles, 12 decembrie 2005, <http://www.register.consilium.europa.eu>
- [9] *Lupta împotriva terorismului: consolidarea capacității Europei de a-și proteja cetățenii de amenințarea terorismului*, Bruxelles, 6 noiembrie 2007, <http://www.europa.eu>
- [10] Lupta împotriva terorismului internațional, <http://www.norvegia.ro>
- [11] CIOCÎLTEU, Cătălin-Florin, *Mediul strategic de securitate euroatlantic*, Managementul modernizării armatei în procesul de aderare a României la structurile de securitate europene și euroatlantice, <http://www.biblioteca.ase.ro>
- [12] *Mesajul UE către noul președinte al SUA*, <http://www.evz.ro>
- [13] *Raport general privind activitatea Uniunii Europene – 2007*, <http://www.europa.eu>
- [14] Războiul antiterorist: o analiză americană, <http://www.revista22.ro>
- [15] EICHLER, Jan, *Războiul global împotriva terorismului și consecințele sale pentru relațiile transatlantice*, Impact Strategic nr. 4/2007
- [16] RAȚIU, Aurelian, *Rolul României, membru activ al Alianței Nord-Atlantice în combaterea terorismului*, <http://www.armyacademy.ro>
- [17] *Rolul Uniunii Europene în Irak*, P6_TA(2008)0100, Recomandarea Parlamentului European adresată Consiliului din 13 martie 2008 privind rolul Uniunii Europene în Irak (2007/2181(INI))
- [18] *Strategia contra terorii*, 27 iunie 2006, <http://www.realitatea.net>
- [19] *Strategia Națională de apărare a țării*, www.dreptonline.ro
- [20] Terorismul contemporan și efectele sale globale, www.c-cultural.ro/bibliotecavirtuala
- [21] *The European Union Counter-Terrorism Strategy*, 30 noiembrie 2005, <http://www.register.consilium.eu.int>
- [22] *EU Counter-Terrorism Strategy – Discussion paper*, Bruxelles, 19 noiembrie 2008, http://www.europa.eu/justice_home

RELAȚIILE UNIUNII EUROPENE CU STATELE ASIATICE, INCLUSIV JAPONIA

Dr. Cătălin ANDRUȘ*
Diana TACHE**

The role of Asia in the world has increased dramatically in recent years, particularly because the influence exercised by Japan on the world economy, but also very dynamic development of the "Asian tiger" and China.

In recent years, the size of the EU-Asia Partnership was amplified because the EU can not afford to neglect the economic potential of Asia, and Asia can not ignore the importance of the EU worldwide.

1. Coordonate generale ale relațiilor cu Asia

Una din provocările majore cu care se confruntă Europa este stabilirea unor relații corecte cu statele din Asia care cunosc o diversitate și dinamică majoră.

În prezent se desfășoară negocieri privind constituirea unor Parteneriate strategice cu China, India și Japonia dar și încheierea unor Acorduri de liber schimb cu Coreea de Sud și statele din Asia de Sud-Est. În afara problemelor economice nu sunt neglijate nici aspectele de securitate regională sau acorduri în domeniul turismului sau cercetărilor nucleare.

Asistența financiară a UE pentru derularea tuturor acestor programe se ridică la 5 miliarde de euro pentru perioada 2007-2013.

De asemenea, UE sprijină inițiativele de integrare regională prin ASEM (Asia Europe Meeting) și intensificarea cooperării cu ASEAN (Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei) și Asociația pentru Cooperare regională în Sudul Asiei (SAARC).

2. Relațiile UE cu China

UE și China sunt la fel de importante una pentru cealaltă, având în vedere că după ultima extindere, UE-27 reprezintă pentru China cel mai mare partener comercial iar China pentru UE este al doilea mare partener comercial după SUA.

În ultimii ani, dinamică a relațiilor dintre Uniunea Europeană și China a cunoscut o perioadă de dezvoltare, care acum acoperă o multitudine de sectoare, în timp ce cu puțină vreme în urmă acestea se limitau strict la domeniile comercial și investițional. Au fost încheiate, în acest interval de timp, numeroase acorduri sectoriale, punându-se bazele unor schimburi instituționalizate în domenii dintre cele mai variate, de la provocările globale precum mediul înconjurător sau migrarea ilegală, la cooperarea pentru dezvoltarea cercetării și tehnologiei și până la constituirea unui cadru adecvat de reglementare a sectoarelor economice cheie.

* Subcomisar de poliție, lector universitar, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București.

** Subinspector de poliție, DGIPI – Ministerul Administrației și Internelor.

2.1. Cadrul politico-juridic al relațiilor bilaterale

UE stabilit relații cu China încă din 1975, iar începând cu anul 1980, China beneficiază de de *Sistemul Generalizat de Preferințe* comunitar, dar fundamentul instituțional al relațiilor economice dintre Uniunea Europeană și China rămâne *“Acordul comercial și de cooperare dintre Comunitatea Europeană și China”*, încheiat în 1985, acord care a înlocuit o versiune mai veche, semnată în 1978 între cele două părți.

Evenimentele din iunie 1989 din China au determinat suspendarea contactelor bilaterale la nivel înalt, dar din octombrie 1990 CEE a decis să relaxeze progresiv restricțiile impuse în 1989, în ceea ce privește contactele ministeriale și la nivel înalt, cooperarea culturală, științifică și tehnică și noile proiecte de cooperare.

Comisia Europeană a elaborat pentru prima dată o strategie pe termen lung pentru dezvoltarea relațiilor cu China în 1995, prin Raportul intitulat *“O politică pe termen lung pentru relațiile China-Europa”*. De la acel moment, acestea au fost structurate pe trei piloni-cheie: dialogul politic, incluzând o formă specifică de dialog pentru apărarea drepturilor omului, relațiile economice și comerciale și programele de cooperare UE-China.

La 1 martie 2002, la Bruxelles, Comisia Europeană a aprobat *“Strategia de țară pe anii 2002-2006 pentru China”* (“Country Strategy Paper 2002-2006 for China”), document care stabilește cadrul oficial al relațiilor dintre cele două părți, de-a lungul celor patru ani. Politica de cooperare a Uniunii Europene față de China va avea la bază, potrivit reprezentanților europeni¹²⁹, câteva obiective fundamentale:

- să angajeze China pe scena economică globală, prin implicarea gradată a Chinei în dialogul politic al comunității internaționale;
- să susțină tranziția Chinei spre o societate deschisă, fondată pe respectarea legislației și a drepturilor omului;
- să încurajeze integrarea Chinei în economia mondială prin susținerea participării active a acesteia la sistemul comercial global, precum și a procesului de reformă economică și socială, în continuare în derulare în China;
- să promoveze și să popularizeze imaginea Uniunii Europene în China.

În același timp, Uniunea Europeană a stabilit un buget indicativ, în valoare de 250 milioane euro, pentru perioada 2002-2006, care urmează să fie alocat gradual, pentru susținerea programelor europene în China. De asemenea, se vor crea instrumente specifice, perfect adaptate, pentru supravegherea, monitorizarea și revizuirea periodică a asistenței europene. Sintetizând, *“Strategia Uniunii Europene pentru dezvoltarea cooperării cu China”* propune trei domenii prioritare de acțiune (în concordanță cu abilitatea de a interveni a UE, dar și cu interesele urmărite de aceasta în zona asiatică): 1) reforma economică și socială; 2) dezvoltarea durabilă și 3) guvernarea eficientă.

Dezvoltarea relațiilor bilaterale a determinat crearea unui mecanism instituțional de cooperare care constă în organizarea unor summit-uri anuale la nivel de prim-miniștri și miniștri de externe precum și diferite reuniuni la nivel de experți.

Problemele referitoare la cooperarea economică sunt discutate la nivelul unor reuniuni ministeriale la care participă înalți funcționari existând la acest nivel și un

Comitet mixt privitor la economie și comerț. În afara acestor forme de cooperare la nivel ministerial și al documentelor menționate anterior mai există alte 24 de Acorduri sectoriale.

În ianuarie 2007, comisarul Ferrero Waldner a lansat noi negocieri pentru revizuirea Acordului de Cooperare și Comerț din 1985 și extinderea domeniilor de cooperare¹.

2.2. Dificultăți și perspective ale relațiilor UE-China

Trebuie subliniat și apariția unor sincope în relațiile bilaterale reprezentate de amânarea Summit-ului UE-China la nivel înalt din noiembrie 2008, la cererea Chinei. Această decizie a fost motivată de partea chineză prin faptul că Dalai Lama a vizitat în 2008 mai multe state membre ale unde a fost primit la cel mai înalt nivel, de șefi de state² și de guverne precum și de reprezentanți înalți ai instituțiilor UE.

UE care avea un set de obiective ambițioase pentru acest summit a luat act cu dezamăgire de decizia Chinei și și-a exprimat intenția de a cultiva aceleași relații de parteneriat cu China atunci când situația economică globală și financiară a impune relații mai apropiate între cele două părți³.

*

China a devenit un jucător din ce în ce mai important pe scena globală, datorită economiei sale extrem de dinamice și a rolului său în creștere în domeniul afacerilor internaționale. După acceptarea sa ca membru al Organizației Mondiale a Comerțului, în decembrie 2001, China s-a angajat activ, atât în noile runde de negocieri multilaterale (vezi Doha), cât și în inițiativele de integrare regională. China demonstrează, în prezent, susținerea unei politici externe mult mai responsabilă și mai deschisă, care continuă însă să fie dominată de problemele legate de stabilitatea internă și dezvoltarea economică, probleme inevitabile pentru reforma în plină desfășurare.

Deschiderea Chinei s-a făcut simțită și cu ocazia organizării jocurilor olimpice de vară de la Beijing din 2008, dorind să arate lumii o nouă țară, modernă și care privește cu încredere spre mileniu trei.

Reconfigurarea geopoliticii globale în urma crizei financiare aduce consolidarea poziției Chinei pe plan mondial, având în vedere că în iarna lui 2008 era deținătorul majoritar al obligațiilor emise de guvernul SUA.

3. Relațiile UE cu India

Uniunea Europeană și India au jucat de-a lungul istoriei un rol critic în crearea și dezvoltarea de noi structuri internaționale, incluzând Organizația Mondială a Comerțului. Istoria comună a Indiei și a unora dintre statele membre ale Uniunii Europene au făcut ca parteneriatul dintre India și Europa de Vest să fie unul

1 *EU and China – a global partnership* – http://ec.europa.eu/external_relations/china/summits_en.htm.

2 Dalai Lama – liderul spiritual al Tibetului (parte componentă a Chinei) a fost propus de către președintele Poloniei, Lech Walesa pentru înmânarea premiului Nobel pentru pace.

3 Declarația UE - *EU-China Summit postponed* - <http://www.ue2008.fr/> - site-ul oficial al Președinției Europene a Franței.

tradițional. Originile relațiilor dintre UE și India datează de la începutul anilor '60, India fiind printre primele țări care au stabilit relații diplomatice cu Comunitățile Europene în 1962 iar în 1983, Comunitățile Europene trimit o Delegație permanentă a Comisiei europene în India.

Declarația politică din 1993 și Acordul de Cooperare din 1994 reprezintă cadrul de bază al desfășurării relațiilor bilaterale deschizând largi oportunități pentru un dialog politic cuprinzător care evoluează datorită Summit-urilor bilaterale organizate anual la nivel ministerial precum și a reuniunilor la nivel de experți.

Începând cu anul 2004, cu ocazia cele de a cincea reuniuni la nivel înalt organizate la Haga la 8 noiembrie, cele două părți au convenit construirea unui Parteneriat strategic între UE și India. În anul 2005 au convenit asupra unui Plan de Acțiune pentru realizarea obiectivelor Parteneriatului, Plan care a fost revizuit în cadrul summit-ului bilateral de la Marsilia din 29 septembrie 2008 în vederea aprofundării cooperării, constituirea unui mecanism de coordonare.

Revizuirea din 2008 privește implementarea Parteneriatului pe patru mari direcții: 1) întărirea dialogului politic, 2) extinderea dialogului asupra politicilor economice, comerțului și investițiilor, 3) dezvoltarea cooperării în domeniul științei și tehnicii, 4) aprofundarea schimburilor culturale [4].

Tot cu ocazia reuniunii de la nivel înalt din septembrie 2008, a fost semnat și un Acord în domeniul aviației civile.

Important de subliniat că în 2006, UE adoptat *Strategia de țară pentru India* referitor la perioada 2007-2013.

În perspectivă, UE își propune, pe lângă domeniile de colaborare din prezent, să acorde asistență și sprijin Indiei pentru derularea programelor necesare de eradicare a sărăciei, respectării drepturilor omului și creșterea ratei de alfabetizare a populației.

În prezent, India este membră a celor mai importante organisme economice multilaterale, incluzând Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială sau Banca pentru Dezvoltare Asiatică (ADB). Așa cum am menționat anterior, India a jucat rolul de membru fondator la crearea GATT și apoi a Organizației Mondiale a Comerțului. La nivel regional, India este membră a SAARC (Asociația Asiei de Sud pentru Cooperare Regională), BIMSTEC (Cooperarea Economică dintre Bangladesh, India, Myanmar, Sri Lanka și Thailanda), precum și a Acordului de la Bangkok.

4. Relațiile UE cu Japonia

4.1. Desfășurarea relațiilor diplomatice

Încă de la crearea Comunității Economice Europene, Japonia s-a arătat interesată de stabilirea unui dialog cu această nouă structură economică, astfel încât în 1959 ambasadorul japonez în Belgia va fi acreditat ca primul reprezentant oficial al Japoniei la Comunitățile Europene. În 1974, Comunitatea Europeană decide, la rândul său, să oficializeze relațiile de cooperare cu unul dintre partenerii săi comerciali cei mai importanți, prin înființarea "*Delegației Comunităților Europene în Japonia*", cu

4 Pentru detalii vezi *The European Union and India: a strategic partnership for 21st century* – <http://www.delind.cec.eu.int> – site-ul oficial al Delegației Comisiei europene în India.

sediul la Tokyo. Din 1974, “*Delegația Comunităților Europene în Japonia*” are rolul unei misiuni diplomatice, în spiritul Convenției de la Viena din aprilie 1961.

4.2. Cadrul instituțional al relațiilor bilaterale

Unul din primele demersuri privind dezvoltarea cooperării economice a fost constituirea *Centrului UE-Japonia pentru cooperarea industrială*, ale cărei baze au fost puse în 1987 la Tokyo și în 1996 la Bruxelles.

În ciuda acestor numeroase măsuri, bazele instituționale ale relațiilor de cooperare dintre UE și Japonia au fost stabilite abia la începutul secolului XX, prin semnarea, la Haga, la 19 iulie 1991, a *Declarației comune asupra relațiilor dintre Comunitatea Europeană și statele sale membre și Japonia*. Obiectivul acestei Declarații a fost trasarea unor principii comune de acțiune și cooperare în domeniile politic, economic, cultural, precum și crearea unui sistem de consultări anuale ale reprezentanților celor două părți implicate. Acest sistem a inclus:

- summit-uri anuale între Președintele Consiliului European, Președintele Comisiei Europene și Primul ministru al Japoniei (cu această ocazie a avut loc și *primul summit la nivel înalt Comunitatea Europeană-Japonia*);

- întruniri bianuale la nivelul miniștrilor de afaceri externe din “UE Troika” (cele trei state membre ale UE din care provin precedentul, respectiv actualul președinte al Consiliului European, precum și președintele Comisiei Europene) și al ministrului de afaceri externe al Japoniei;

- reuniuni interministeriale anuale între membrii Comisiei europene și cabinetul nipon.

Cel de-al zecelea summit UE-Japonia, care a avut loc la Bruxelles, în decembrie 2001, a adus ca element de noutate decizia dezvoltării și intensificării relațiilor dintre cele două părți, prin adoptarea unui *Plan de acțiune pentru întărirea cooperării în următorii zece ani și pentru modelarea unui viitor comun UE-Japonia*. Printre obiectivele centrale ale Planului de acțiune, menite a stabili un parteneriat puternic, concret, transparent și orientat spre rezultate, se numără:

- promovarea păcii și a securității;
- întărirea cooperării economice și comerciale;
- confruntarea și găsirea de soluții pentru provocările globale și sociale;
- crearea unor punți de legătură între populațiile și culturile, atât de diferite, ale celor două puternice entități.

În mai 2003 a avut loc cel de-al 12-lea summit la nivel înalt UE-Japonia, s-a accentuat necesitatea concentrării pe o serie de priorități concrete, a căror evoluție urmează să fie discutată în summit-ul următor: implicarea comună în prevenirea conflictelor și reabilitarea unor regiuni ca Balcanii, Afganistanul, Timorul de Est, Sri Lanka, Irak; evaluarea efectelor generate de extinderea Uniunii Europene asupra relațiilor cu Japonia; intensificarea cooperării în domeniul energetic; inițierea de dialoguri legate de domeniul aviatic, pentru creșterea securității aeriene; încurajarea altor state să ratifice Protocolul de la Kyoto și creșterea participării mondiale la problemele legate de modificarea climatului; pregătirea pentru 2005 a “Anului schimburilor inter-umane UE-Japonia”.

Summit-ul bilateral de la 5 iunie 2007 de la Berlin a avut pe agenda de discuții probleme economice și politice bilaterale, dar și o serie de aspecte globale precum

schimbările climatice și energia, OMC și runda Doha, drepturile de proprietate intelectuală. S-au discutat probleme referitoare la cooperarea regională care implica Estul Asiei inclusiv Coreea de Nord și China precum și relațiile cu Rusia, Afganistan și Iran.

Ultimul summit din aprilie 2008 s-a focalizat pe consolidarea cooperării bilaterale ca o posibilă soluție la noile provocări globale precum implementarea obiectivelor Declarației Mileniului, schimbarea climatică, negocieri privind mecanismul OMC, probleme referitoare

4.3. Cadrul informal al relațiilor bilaterale

Un alt pilon important al relațiilor bilaterale este reprezentat de cadrul informal ale relațiilor celor două părți asemănător cu cel desfășurat în relațiile cu SUA. Unul din aceste contacte care poate fi încadrat în această categorie de cooperare este *“Dialogul privind reforma pentru armonizare”*, lansat încă din 1994, având drept obiectiv reducerea numărului de reglementări care nu sunt necesare sau sunt obstructive pentru schimburile comerciale sau investiționale.

În octombrie 1999, are loc prima ediție a mesei rotunde a *“Dialogului de Afaceri UE-Japonia”* (asemănător cu *“Dialogului de afaceri transatlantic”* încheiat între reprezentanții oamenilor de afaceri din SUA, respectiv UE), o inițiativă a sectorului privat din cele două regiuni, cu scopul de a întări legăturile de cooperare dintre comunitățile de afaceri europeană și japoneză și de a furniza autorităților guvernamentale opinii concrete, pentru promovarea schimburilor comerciale și a investițiilor dintre Europa și Japonia.

În noiembrie 1999, a avut loc o primă întâlnire la nivelul asociațiilor de consumatori din UE și Japonia, punându-se astfel bazele *“Dialogului Consumatorilor din UE-Japonia”* (EU-Japan Consumer Dialogue - EJCD), un forum care dezvoltă și agreează recomandări comune legate de politica consumatorului, adresate guvernelor din Japonia și Uniunea Europeană, în scopul promovării intereselor consumatorilor, în cadrul politicilor derulate de cele două părți.

Toate aceste forme de cooperare informală se dezvoltă în continuare dobândind un lobby puternic pe lângă guvernul Japoniei și Comisia Europeană și chiar cristalizând unele politici sau poziții în relațiile bilaterale.

4.4. Perspectivele parteneriatului euro-japonez

Dezvoltarea relațiilor externe ale Uniunii Europene și ale Japoniei, evoluția politicilor derulate de acestea, progresul și atitudinea pozitivă asupra cooperării dintre cele două părți, au fost substanțiale în ultimii ani.

Japonia și Uniunea Europeană împărtășesc interese comune privind politica externă și de securitate, ambele părți aflându-se într-un intens proces de dezvoltare a unui rol politic mai consecvent în susținerea propriilor creșterii economice. Întărirea interdependențelor economice, ceea ce înseamnă că evenimentele dintr-o anumită regiune pot avea un impact puternic asupra unei alte zone a lumii, au determinat cele două centre de putere să-și unifice interesele privind exercitarea unui rol activ în menținerea stabilității economice și politice a lumii. Asia, în special prin Japonia, reprezintă, împreună cu Europa și America de Nord, unul din liderii mondiali ai

secolului XXI, atât din punct de vedere economic, cât și ca partener indispensabil pentru găsirea soluțiilor la problemele de interes global. Este în interesul Uniunii Europene, în mod cert, să susțină Japonia ca factor de stabilitate în regiunea asiatică, de promovare a liberului schimb, de încurajare a democrației și respectării drepturilor omului.

Este important ca negocierile ulterioare să ducă la eliminarea minusurilor din cadrul relațiilor bilaterale și aici ne referim la eliminarea barierelor tarifare din relațiile comerciale în conformitate cu reglementările OMC, echilibrarea balanței comerciale care în prezent este deficitară pentru UE, precum și referitor la respectarea drepturilor omului, UE insistă asupra părții japoneze pentru renunțarea la aplicarea pedepsei capitale. În acest sens, UE reamintește că la 18 decembrie 2007, Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție privind stabilirea unui moratoriu referitor la pedeapsa cu moartea prin care invită în mod explicit, toate statele la eliminarea acesteia și anularea sentințelor deja pronunțate.⁵

*

Rolul Asiei în lume a crescut simțitor în ultimii ani, în special datorită influenței exercitate de Japonia asupra economiei mondiale, dar și dezvoltării extrem de dinamice a “tigrilor asiatici” și a Chinei.

În ultimii ani, dimensiunile parteneriatului UE-Asia s-au amplificat, căci Uniunea Europeană nu își poate permite să neglijeze potențialul economic al Asiei, iar Asia nu poate ignora importanța mondială a UE.

Pentru Uniunea Europeană, Asia este un partener crucial atât la nivel economic, cât și politic și cultural, cu o importanță în continuă creștere, datorită dimensiunii impresionante a economiei și populației asiatice, dar și ponderii acestei regiuni în schimburile comerciale ale lumii. Nevoia reciprocă de a depăși provocările procesului de globalizare, marea diversitate culturală și economică specifică fiecăreia dintre cele două regiuni, dar și dorința comună de a găsi un echilibru între politicile naționale, regionale și globale, reprezintă doar câteva premise pentru dezvoltarea parteneriatului trans-regional.⁶

5 Declaration by the Presidency on behalf of the EU following the execution of three people under sentence of death in Japan, council of The European Union, Brussels, 12 September 2008, 12996/08 (Presse 253), <http://www.consilium.europa.eu/Newsroom>;

6 Idem.

RELAȚIILE UNIUNII EUROPENE CU STATELE DIN CAUCAZUL DE SUD

Dr. Cătălin ANDRUȘ*

South Caucasus is an area of extreme importance for the European Union, in terms of geopolitical because connects the Caspian Sea basin and the Black Sea, on the east-west axis and is the liaison between far away the Middle East, Turkey, Iran and Russia, as and economically as they are put into question the most important energy sources and routes of transport for UE..

The main instrument of the EU in the area is the European Neighborhood Policy. In the latter, the states of this region plays an important role, especially in the light of the necessary security in proximity of the EU.

1. Considerații generale asupra regiunii

În urma destrămării URSS-ului din 1992, în regiunea Caucazului de sud au apărut trei state noi, succesoare ale fostelor republici unionale: Armenia, Azerbaidjan și Georgia (în cadrul URSS-ului purta denumirea de Gruzia). Aceste state nu mai fuseseră state suverane, cu excepția unei perioade scurte după revoluția bolșevică 1917-1921. În scurta perioadă de independență au avut loc conflicte locale între aceste state pentru extinderea teritoriilor ceea ce a făcut să fie ușor de recucerit de noua putere sovietică și reorganizate arbitrar ceea ce a cauzat oarecum reaprinderea acestor conflicte istorice imediat după recâștigarea independenței din anii '90.

După recâștigarea independenței, în întreaga regiune a urmat o perioadă de incertitudine ce a facilitat reizbucnirea unor conflicte cum ar fi: Nagorno-Karabach (1988-1994) dintre Armenia și Azerbaidjan dar și conflictele din Abhazia și Osetia de Sud (entități autonome în cadrul Georgiei). Urmarea acestor conflicte a fost ocuparea enclavei Nagorno-Karabach și zona limitrofă de pe teritoriul Azerbaidjanului de către Armenia, Abhazia și-a declarat independența în 1992, ce a provocat un război cu Georgia pierdut de aceasta din urmă. Osetia de Sud a fost pusă sub controlul trupelor rusești și georgiene sub mandat ONU, după o tentativă similară de separare în 1992.

Rusia nu a fost nicidecum un actor neutru și prin intermediul trupelor staționate în zonă au acționat, conform unui plan bine pus la punct de fragmentare și control asupra situației din zonă¹. Încă de la începutul conflictului dintre Georgia pe de o parte și Abhazia și Osetia de Sud de cealaltă parte, Rusia s-a plasat în fapt de partea celor din urmă având în vedere tradiția de buni supuși ai Imperiului țarist și apoi ai URSS-ului, din partea locuitorilor celor două zone. Acest lucru a culminat cu războiul ruso-georgian din august 2008, în urma căreia Georgia a

* **Subcomisar de poliție, lector universitar, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București.**

¹ *Uniunea Europeană și Caucazul de Sud. Rolul Azerbaidjanului, Raport de analiza politică, Institutul “Ovidiu Șincai”, București, iulie 2008, pp.7-8.*

pierdut orice urmă de influență asupra celor două zone și a marcat revenirea Rusiei în forță în regiunea Caucazului de Sud.

Geografic, regiunea este populată de aproximativ 15 milioane de persoane având o poziție geopolitică importantă cauzată de faptul că face legătura între bazinul Mării Caspice și Marea Neagră, pe axă est-vest și este punctul de legătură între îndepărtatul Orient Mijlociu, Turcia, Iran și Rusia.

Sursa – <http://www.eurasianet.org> - Map of the Caucasus

Urmarea acestor conflicte din zonă este divizarea Caucazului de sud, de către restricții și blocaje comerciale în pofida potențialului.

Principalul instrument al UE în zonă este Politica Europeană de Vecinătate. În cadrul acesteia, statele din regiune ocupă un rol important, mai ales prin prisma securității necesare în zona de proximitate a UE.

2. Relațiile UE cu Armenia

Armenia a stabilit relații cu UE încă din 1996 când a semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare care a intrat în vigoare la 1 iulie 1999 și constituie cadrul desfășurării relațiilor bilaterale pe o perioadă de zece ani, urmând a fi reînnoit anual mai puțin în situația în care una dintre părți face o notificare de denunțare cu cel puțin șase luni înainte. Acest acord are ca obiective construirea unei relații UE-Armenia pe baza respectării principiilor democratice, a statului de drept și a drepturilor omului, precum și consolidarea unei economii de piață². Pentru a atinge aceste obiective, în perioada 1992-2002, UE a alocat Armeniei 335 milioane de euro pe lângă beneficiile oferite în cadrul Programului TACIS de Cooperare Regională³.

Instituțional, a fost creat Consiliul de Cooperare la care Armenia este reprezentată de ministrul de externe iar UE de către Consiliul European și Comisia Europeană.

Ca urmare a extinderii UE către est, Armenia a fost inclusă în cadrul Politicii de vecinătate începând cu 2004. Astfel că, pe baza Raportului de țară din 2005, a

² vezi *Partnership and Cooperation Agreement, The European Union and the Republic Armenia*, <http://www.delarm.ec.europa.eu/en> - site-ul oficial al Delegației Comisiei Europene în Armenia.

³ *EU Cooperation with Armenia*, <http://www.delarm.ec.europa.eu/en>;

fost conceput un Plan de Acțiune în urma discuțiilor dintre Comisie și guvernul armean din noiembrie 2006.

Cu acordul autorităților armene, a fost adoptat, National Indicative Programme care stabilește reperatele relațiilor bilaterale pentru perioada 2007-2010.

Cadrul strategic de cooperare va fi asigurat de către *Strategia de țară (The Armenia Country Strategy Paper)* pe 2007-2013 care prevede principalele obiective ale cooperării, posibilele reacții politice și prioritățile în relațiile bilaterale.

Progresele înregistrate de Armenia în sunt evidențiate în *Raportul de progres* întocmit de către Comisia Europeană la 10 aprilie 2008 privind *Implementarea Politicii Europene de Vecinătate în 2007*⁴. Cele două părți au convenit asupra necesității constituirii unui Grup consultativ de experți UE care să sprijine Armenia în aplicarea procesului de reformă internă.

Referitor la relațiile externe, Armenia este încurajată de către UE pentru întreprinderea tuturor demersurilor necesare în vederea susținerii negocierilor privind soluționarea conflictului din Nagorno-Karabah precum și în vederea îmbunătățirii relațiilor cu Turcia⁵.

Armenia a trăit sub blocada Azerbaidjanului și Turciei mai mult de un deceniu. Legături ferate importante din Armenia care trec prin Georgia către Rusia au fost blocate încă de la începuturile anilor '90 din cauza eșecului rezolvării conflictelor din Georgia.

3. Relațiile UE cu Azerbaidjan

Azerbaidjan și-a oficializat relațiile cu UE, începând cu 1996 când a semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare cu UE, intrat în vigoare în 1999 și care reprezintă cadrul de bază al desfășurării relațiilor bilaterale.

Azerbaidjanul a fost inclus în cadrul Politicii Europene de Vecinătate în anul 2004, iar ca urmare a acestui aspect a fost întocmit un Plan de Acțiune PEV adoptat în 2006, pe baza unui raport de țară publicat în martie 2005.

Principalele domenii de cooperare cu UE sunt menționate în *Strategia de țară (Country Strategy Paper)* pentru 2007-2013.

Azerbaidjanul are un rol esențial de jucat ca furnizor de resurse energetice către UE dar și în deschiderea de rute alternative de transport de petrol și gaze pentru Europa dinspre bazinul Mării Caspice și Asia centrală.

UE dorește consolidarea cooperării regionale în domeniul energetic, prin punerea în aplicare a Memorandumului semnat de cele două părți privind constituirea unui parteneriat energetic în coordonare cu implementarea Inițiativei Baku privind crearea unei piețe regionale de energie.

⁴ *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2007, Progress Report* in EU and European Neighbourhood Policy - <http://www.delarm.ec.europa.eu/en>;

⁵ în acest sens, președintele Comisiei Europene Jose Manuel BAROSSO a salutat Declarația de la 2 noiembrie 2008 a președinților Armeniei, Azerbaidjanului și Rusiei privind soluționarea acestui conflict, precum și inițiativa președintelui armean Serzh Sargsyan privind dezghețarea relațiilor cu Turcia, inițiativă care a primit un răspuns pozitiv de la președintele turc Abdullah Gul – vezi *DECLARAȚIA COMUNĂ* a președintelui Comisiei Europene și a președintelui armean, Erevan, 7 noiembrie 2008, - http://ec.europa.eu/external_relations/armenia/index_en.htm;

UE sprijină dezvoltarea de către Azerbaidjan de bune relații cu vecinii săi, unde există un potențial deosebit având în vedere că împărtășește cu Turcia o comunitate lingvistică precum și puternice relații comerciale. Parteneriatul strategic cu Turcia este posibil și datorită relațiilor bune cu Georgia care facilitează rutele de tranzit necesare (în condițiile în care frontiera dintre Azerbaidjan și Turcia este de 11 km și se află în zona enclavei Nahicevan, ceea ce nu oferă condiții bune de tranzit). Principalele rute de transport energetic sunt Baku-Tibilisi-Ceyhan (pentru petrol) și Baku-Tibilisi-Erzurum (pentru gaze naturale).

Relația cu Rusia este pe coordonate normale chiar dacă aceasta din urmă s-a situat constant în favoarea Armeniei, în cadrul conflictului armeano-azer și deși a este membră a CSI, nu s-a implicat foarte mult în activitățile organizației.

Relațiile cu Iranul sunt la un nivel bun, datorită faptului că pe teritoriul iranian trăiește cea mai mare parte a populației azeri din lume (16-25 milioane) dar există câteva diferențe privind delimitarea platoului continental al Mării Caspice.

4. Relațiile UE cu Georgia

Georgia a demarat relații bilaterale cu UE, imediat după câștigarea independenței în 1992. Georgia nu face excepție din punct de vedere al documentelor oficiale încheiate de UE cu statele din această zonă și ca atare cadrul general al relațiilor cu UE este dat de Acordul de Parteneriat și Cooperare intrat în vigoare în 1999. Includerea Georgiei în cadrul Politicii Europene de Vecinătate a dus la adoptarea unui Plan de Acțiune PEV aprobat de Consiliul de Cooperare Georgia-UE, în noiembrie 2006 ⁶.

Relațiile UE cu Georgia au cunoscut o dezvoltare exponențială odată cu revoluția portocalie din 2003 care a dus la putere o administrație cu un program ambițios de reforme politice și economice ce viza o apropiere de valorile occidentale.

Principalele domenii de cooperare cu UE, sunt menționate în Strategia de țară pentru 2007-2013, pe baza căruia a fost elaborat ulterior National Indicative Programme (NIP) ce acoperă perioada 2007-2010.

În urma conflictului din august 2008 cu Rusia, UE a alocat 6 milioane de euro ca ajutor umanitar pentru persoanele civile afectate de conflict și în conformitate cu Acordul de la 12 august și 8 septembrie dintre părțile în conflict, a desfășurat o Misiune Civilă de Monitorizare (EUMM) care un mandat larg ce include întreg teritoriul Georgiei inclusiv Abhazia și Osetia de Sud. Mandatul EUMM este de a monitoriza punerea în aplicare a celor două acorduri menționate mai sus și retragerea forțelor ruse și georgiene pe pozițiile deținute înainte de izbucnirea ostilităților. De asemenea, EUMM are sarcina de a contribui la stabilizarea și normalizarea situației în zonele afectate de război, de a monitoriza

⁶ Vezi <http://www.delgeo.ec.europa.eu/en> - site-ul oficial al Delegației Comisiei Europene în Georgia.

forțele de poliție și respectarea drepturilor omului și a principiilor statului de drept

7

EUMM este o misiune de monitorizare fără competențe de executare și acționează în strânsă coordonare cu OSCE și ONU reprezentate de Misiunea ONU pentru Georgia (UNOMIG).

Georgia și-a manifestat clar intenția de adeva la UE și NATO, primind asigurarea de aderare la NATO dar fără a se menționa un termen în cadrul summit-ului NATO de la București din aprilie 2008. Complicațiile create de conflictul cu Rusia au îndepărtat simțitor aceste obiective.

Implicarea UE în acordarea asistenței Georgiei a fost consistentă, atât din punct de vedere al presiunilor și negocierilor cu Rusia desfășurate în primul rând de președinția franceză dar și logistic prin organizarea Conferinței internaționale din octombrie 2008, privind strângerea de fonduri destinate asistenței statului georgian.

5. Mijloacele și acțiunea Uniunii Europene în regiune

Caucazul de Sud este o zonă de maximă importanță pentru UE, atât geopolitic cât și economic având în vedere că sunt puse în discuție cele mai importante surse energetice și trasee de transport ale acesteia. Importanța regiunii crește cu atât mai mult cu cât, în ultimii ani, principalele eforturi de politică externă a Rusiei în regiune vizează controlul acestor resurse energetice și a traseelor de transport cu limitarea accesului UE⁸.

Conflictul Rusiei cu Georgia a avut impact direct asupra aprovizionării pieței mondiale cu gaze și petrol caspic, Rusia având oportunitatea ideală de a distruge conducta Baku-Tibilisi-Ceyhan, care este simbolul angajamentului occidentului în regiune. Semnalul către guvernele occidentale a fost clar, problema securității energetice este mult prea importantă pentru a o expune riscurilor create de războaiele locale.

În acest context, Uniunea Europeană acționează cu mijloacele sale specifice, cu instrumente de soft-power încercând să soluționeze conflictele din regiune prin democratizarea statelor din regiune, consolidarea statului de drept și intensificarea cooperării regionale⁹.

7 vezi *EUMM's mandate is Georgia-wide*, comunicat oficial de presă, 5 noiembrie 2008 și *EUMM's Mandate and Strategy* accesibil pe <http://www.eumt.eu/en> - site-ul oficial al Misiunii UE de monitorizare din Georgia.

8 Rusia face asemenea demersuri deși în mod oficial noua Strategie de politică externă a Rusiei aprobată în iulie 2008 nu spune nimic despre energie – vezi **Pavel K. BAEV** (research professor, International Peace Research Institute, Oslo), *Russia makes a move in the Caucas – and Looks Beyond*, The EU-Russia Centre Review, Russian Foreign Policy, Issue Eight, octomber, 2008, p.64 .

9 Jean-Christophe PEUCH (researcher specializes in Caucasus and Central Asia), *European Union: Democratization key to conflict resolution in the South Caucasus*, Eurasia insight, 17 iunie 2008.

Instituțional, UE a creat pe lângă delegațiile Comisiei Europene din fiecare stat și un Reprezentant Special pentru Caucazul de Sud. Constituirea biroului RSCS are la bază o acțiune comună a Consiliului din 2006¹⁰.

Mandatul RSCS include următoarele obiective ale politicii UE în Caucazul de Sud: asistarea Armeniei, Azerbaidjanului și Georgiei în efectuarea reformelor politice și economice, contribuind la prevenirea și soluționarea pașnică a conflictelor în regiune inclusiv prin promovarea reîntoarcerii refugiaților în teritoriile părăsite și încurajarea cooperării regionale pe probleme economice și energetice¹¹.

În particular pentru conflictul din Georgia a fost creat începând cu septembrie 2008, un Reprezentant special al UE pentru criza din Georgia¹². Mandatul acestuia este limitat până la 25 februarie 2009 și constă în sprijinirea pregătirilor convorbirilor internaționale care urmează a fi organizate conform planului din 12 august 2008. Rolul acestui Reprezentant este de a contribui la stabilirea poziției UE la aceste convorbiri și de a facilita implementarea acordului din 8 septembrie 2008 încheiat la Moscova și Tbilisi¹³.

Un aspect foarte important și care trebuie subliniat este faptul că, pentru prima dată după cel de al doilea război mondial, SUA lipsesc de la negocierile privind un conflict armat ce afectează Europa, cu atât mai mult cu cât administrația georgiană era un partener devotat al SUA. În această situație, UE s-a trezit singura care a gestionat negocierile privind încetarea focului și soluționarea ulterioară a conflictului. Absența SUA și schimbarea tonului UE ce pare că s-a acomodat rapid cu noua conduită a Rusiei, așteptând reluarea unor importante afaceri cu cea mai mare țară de pe continent, este o abordare greșită care ar putea costa UE pierderea credibilității atât la Moscova cât și în toată Eurasia¹⁴.

Un demers important de a fost elaborarea “*Sinergiei în regiunea Mării Negre*” (Black Sea Synergy) care sintetizează domeniile de interes în cooperarea dintre UE țările din regiune. Principalele programe desfășurate în acest context cointeresează instituții financiare internaționale precum BEI, BERD. România a avut o inițiativă, în acest sens, privind înființarea unei noi structuri de cooperare, Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat care nu avut succesul scontat¹⁵.

Concret, în domeniu energetic există Inițiativa Baku, care propune o mai bună cooperare cu țările din zonă și UE pentru asigurarea securității energetice mutuale, programul INOGATE (INterstate Oil and Gas To Europe pipelines), care asigură un plan structurat de tranzit al energiei din Asia Centrală și Marea Caspică

10 vezi Council Joint Action 2006/121/CFSP of 20 february 2006 și 2008/132/CFSP of 18 february, 2008.

11 *EU Special Representative for the South-Caucasus* în <http://www.eumn.eu/en>.

12 Council Joint Action 2008/760/CFSP of 25 September 2008.

13 *EU Special Representative for the Crisis in Georgia* în <http://www.eumn.eu/en>.

14 Vezi Alain DÉLÉTROZ (vice-president of International Crisis Group), *Russia-Georgia: the Aftermath*, Parliamentary Brief, International Crisis Group, 10 November 2008, <http://www.crisisgroup.org/>.

15 această inițiativă a fost boicotată de către Rusia atât prin refuzul participării dar și prin presiuni și lobby politic pentru determinarea altor participanți să adopte aceeași poziție, deoarece o nouă inițiativă de cooperare contravenea intereselor Rusiei în regiune.

spre teritoriul UE și programul TRACECA (Transport Corridor Europe Caucasus Central Asia), privind dezvoltarea infrastructurilor de transport între Asia Centrală și Europa. Inițiativele prezentate constituie axa centrală a politicii europene în zonă, pe lângă diversele proiecte de conducte, vizând în special teritoriile Georgiei și Azerbaidjanului.

Cel mai important traseu sprijinit în mod oficial de UE este Nabuco, care vizează conectarea conductei Baku-Erzurum (sunt variante în care apare și conducta Tabriz-Erzurum) și care are un traseu european pe teritoriile României, Ungariei și Austriei.

Uniunea Europeană încearcă să abordeze aceste state într-o manieră unitară deși particularitățile fiecăreia ar impune poate o abordare independentă în condițiile în care situația și poziția fiecărui stat este diferită. Această abordare inconsistentă încearcă să mascheze disconfortul instituțiilor europene în adoptarea unei poziții care ar avantaja o parte sau alta (mai ales în cazul conflictului din Nagorno-Karabah, dar și în cadrul diferendului ruso-georgian), în încercarea de a păstra relații cordiale cu toți actorii implicați și de a beneficia de prezumția de imparțialitate. În realitate, însă, chiar statele membre au poziții contradictorii. Astfel, Franța susține cu tărie poziția Armeniei, în virtutea sprijinului acordat recunoașterii internaționale a genocidului armenilor, fapt ce a stârnit reacțiile vehemente ale Turciei, iar relația sa cu Rusia este foarte cordială. Germania nu are o poziție foarte clară, manifestând în general un oarecare dezinteres față de regiune și preferând să discute direct cu Rusia toate problemele privind fosta URSS. Marea Britanie susține pozițiile Georgiei și Azerbaidjanului (unde există și importante interese economice) pe linia trasată de Statele Unite.

Un aspect în avantajul Uniunea Europeană este faptul de a fi semnat Acorduri de Parteneriat și Cooperare și Planuri de Acțiune PEV cu cele trei țări. Totuși, Politica Europeană de Vecinătate (PEV) nu constituie în acest moment un cadru satisfăcător de dezvoltarea a relațiilor cu statele respective.

Caucazul de Sud este o zonă comparabilă cu Balcanii de astăzi, unde dilemele post-comuniste, ordinea regională și orientarea geostrategică sunt tot atâtea întrebări fără răspunsuri. Caucazul de Sud este atașat geografic de Orientul Mijlociu și de factorul islamic, de Europa din punct de vedere instituțional (OSCE, Consiliul Europei, UE, NATO prin Parteneriatele pentru Pace) și al aspirațiilor elitelor iar la nord de Rusia prin interdependența complexă economică, culturală și afinitățile demografice¹⁶.

Influențele europene din trecut au creat, în această parte a lumii, o puternică identitate europeană în populația locală și le-a inoculat o dorință puternică de integrare în Occident. Democratizarea cu succes a Caucazului ar fi cea mai bună cale de a garanta securitatea UE și ar aduce beneficii suplimentare prin creșterea înțelegerii inter-culturale între Occident și Marele Orient Mijlociu¹⁷.

16 R. Craig NATION (professor of Strategy and Director of Russian and Eurasian Studies at the US Army War College), *Russia, the United States and the Caucasus*, Published by Strategic Studies Institute of the US Army War College, february, 2007, p.4.

17 Paul DUȚĂ, *Politica europeană de vecinătate – o nouă linie de împărțire a Europei sau un nou parteneriat ?* în Revista Sfera Politicii, nr.116-117/ 2004, Editura Făclia, București, pp. 34-40.

RISCURI ASIMETRICE LA ADRESA SECURITĂȚII

Georgiana CSERI*

National security must be analyzed not only from the point of view of states and their interests, but, mainly from the point of view of their people and their interests, we refer here to human security. All the dimensions of security are interdependent as any risk or threat that address to any of them, may influence the other dimensions.

În toate epocile istorice au fost războaie care și-au atins scopul și altele care nu au realizat acest lucru. Condițiile de succes utilizând violența armată, erau favorabile celor puternici, iar superioritatea în forțe și mijloace, în general superioritatea în forțe armate, era, de regulă, decisivă.

Conflictele militare care au existat de-a lungul timpului, au avut un puternic caracter convențional, însă totdeauna, în conflictele de durată, s-a constatat apariția unor elemente neconvenționale, care în ultima fază, au avut un rol decisiv în finalizarea conflictului, elemente neconvenționale care au fost prezente, prin diferite forme de manifestare, inclusiv la nivelul comunicării.

În conflictele post Război Rece, comunicarea a fost caracterizată de numeroase elemente de asimetrie și s-a desfășurat pe cel puțin trei paliere. La nivelul primului palier, comunicarea a fost caracterizată de existența unui intens dialog între actorii mediului internațional interesați în a stopa cât mai rapid aceste conflicte și părțile aflate în conflict. Al doilea nivel a avut în prim-plan un dialog-competiție purtat prin intermediul mass-media, între actorii aflați în conflict/război pe de o parte, și opinia publică internațională, pe de alta, fiecare dintre părți având ca principal scop convingerea opiniei publice internaționale de justetea cauzei pentru care luptă. Ultimul nivel la care s-a desfășurat comunicarea, s-a materializat, pe timpul desfășurării conflictului între părțile beligerante. Acest tip de comunicare se poate încadra în ceea ce specialiștii numesc război informațional.

Raportat la nivelul canalelor de comunicare folosite, se poate spune că acestea au cuprins o gamă vastă, de la cele clasice, de la diplomația clasică la *public diplomacy*, până la cele care se regăsesc în cele mai moderne mijloace de comunicare în masă, concretizându-se într-o gamă diversificată de manifestare, de la persuasiune și constrângere diplomatică, amenințarea cu folosirea forței, până la promisiunea de a se îndeplini unul sau altul din scopurile politice urmărite în condițiile renunțării la forță.

Mesajul deosebit de complex, a adus în atenție problemele cele mai importante aflate pe agenda marilor actori ai scenei internaționale, și a avut ca principal element valorile politice, morale, etice sau chiar religioase și modul cum acestea sunt decodate de actorul receptor, lucru cu atât mai important cu cât organizațiile și organismele internaționale sau alți mari actori ai scenei internaționale cu un „set” propriu de valori, intervine într-un spațiu de criză.

* Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Tipul predominant de comunicare în timpul crizelor și conflictelor post Război Rece a fost cea pe care specialiștii au denumit-o *perversă*. „Aceasta este folosită de părțile aflate în conflict și include persuadarea, influențarea, manipularea, îndoctrinarea, urmărind crearea unor atitudini, reacții, convingeri, comportamente atipice, care să permită comunicatorilor interesați atingerea unor țeluri, uneori nici acelea declarate.”¹ Propaganda, zvonistica, dezinformarea, intoxicarea, sunt ipostaze, metode anti-comunicaționale care impun o filozofie speculativă, o strategie cu pași tactici ai înșelării, demoralizării, înfricoșării, agresiuni informaționale exacerbate și sofisticate, întehite și profesionalizate atât în fazele premergătoare crizei cât și în cele din timpul și post conflict.

Suportul comun al oricăror evoluții comunicaționale “perverse” îl reprezintă minciuna, falsul, mistificarea, fabulația, fantezia, amestecul real și fantastic².

Făcându-se o analiză a tipului de comunicare folosit în timpul diferitelor operațiuni care sau desfășurat în perioada analizată, se poate constata că prezintă câteva caracteristici. Astfel, în timpul operațiunii „Forța Aliată”, ambele tabere s-au folosit, în egală măsură, de instrumentele propagandei pentru a-și atinge obiectivele. Iugoslavia, se prezenta drept o victimă a imperialismului american și a aliaților lor care încalcă în mod grosolan drepturile națiunilor la suveranitate și la autodeterminare politică, iar NATO vedea, la rândul ei, Iugoslavia, ultimul bastion al comunismului și al intoleranței etnice și religioase.

În conflictul din Kosovo, modelul de comunicare adoptat de Alianță a fost bazat pe tehnicile marketing-ului politic și a fost concentrat asupra audienței telespectatorilor, televiziunea reprezentând vectorul preferat pentru transmiterea mesajelor propagandistice ale NATO, oferind posibilități aproape nelimitate de influențare a milioane de telespectatori printr-o combinație bine dozată a comentariului cu imaginea, toate având scopul de a convinge opinia publică internațională nu numai de necesitatea intervenției militare pentru rezolvarea crizei, dar și pentru legitimitatea acțiunilor. Același lucru l-au urmărit și sârbii; efortul lor era îndreptat în condamnarea acțiunilor militare ale NATO, pe care le calificau drept agresiuni și încălcări ale dreptului internațional.

Dacă jurnaliștilor le-au fost impuse restricții severe de comunicare și de acces în locurile fierbinți ale războiului și dacă mass-media au relatat mai mult sau mai puțin trunchiat sau deformat, desfășurarea evenimentelor, în schimb, față de precedentele conflicte, cetățeanul de rând sârb, albanez sau occidental, a putut lua legătura direct cu semenul său occidental dincolo de orice graniță sau cenzură prin intermediul INTERNET-ului, sârbii dovedindu-se deosebit de abili în a da puternice atacuri informatice asupra aliaților, lovindu-i exact în zona în care credeau că dețin superioritatea absolută.

Pe parcursul desfășurării evenimentelor, s-au impus două curente noi în ceea ce privește principalele subiecte ale presei occidentale. A intervenit, în primul rând, suprasaturarea presei occidentale cu drama refugiaților kosovari și, într-un ritm

1 Aurel V. David, *Națiunea între „starea de securitate” și „criza politic-militară”*, Editura Licorna București, 2000, p. 255.

2 Idem.

amețitor, primele incidente și eșecuri ale campaniei aeriene a NATO.

Pentru autoritățile de la Belgrad, toate aceste rateuri ale NATO au însemnat tot atât de oportunități propagandistice exploatabile prin presă, de către sârbi. Au fost organizate imediat deplasări ale corespondenților de presă străini de la Belgrad la locul faptelor, astfel încât lumea întreagă să vadă toată grozăvia loviturilor aeriene ale NATO.

În planul acțiunilor de luptă asimetrică, războiul mediatic și propagandistic din Kosovo s-ar putea constitui într-un moment de cotitură: începutul unei noi prese naționale și internaționale, cu adevărat libere și independente, care să reflecte cu onestitate conștiința publică sau renunțarea la pretențiile de obiectivitate și de probitate jurnalistică, pentru satisfacerea liderilor politici și militari ai momentului.

Tot în acest context, războiul din Golf, din 1990-1991, a reprezentat un complex de acțiuni de luptă neconvențională, fiind în același timp un război al nervilor, un război psihologic, dincolo de cauzele și scopurile sale, de particularitățile care îl individualizează, imprimare de numărul forțelor luptătoare și de uriașa cantitate de tehnică de luptă, de performanțele acesteia, de caracteristicile geoclimatice ale zonei etc. Rezultatele concrete obținute într-o fază sau moment, prezintă un interes deosebit. Un interes aparte îl reprezintă războaiele mediatice și cele propagandistice, desfășurate încă din primele zile ale conflictului, războaie care explică o realitate a zilelor noastre: într-un conflict desfășurat într-o zonă fierbinte cum este Orientul Mijlociu, s-au confruntat nu numai două mari grupări de forțe, ci, am putea spune două „lumi”, diferite ca nivel de civilizație și cultură, concepții filozofice, religioase și morale, motivații, interese și idealuri, grad de instruire și capacitate de rezistență psihomorală. Fiecare deosebire, prezintă un interes aparte, întrucât și-au pus amprenta asupra derulării și deznodământului războaielor mediatice și propagandistice dintre cele două tabere.

Pentru războiul din Golf, realitatea a demonstrat că viața ziarelor și revistelor, a posturilor de radio și televiziune, devenise factor-cheie în războiul diplomatic, și nu numai. Deși sever cenzurate, informațiile comunicate prin mass-media internațională, semnaleză implicarea conducerii statelor beligerante în organizarea și conducerea acțiunilor de influențare psihologică și propagandistică a adversarului.

După o jumătate de secol de la acțiunile propagandistice ale celui de-al Doilea Război Mondial, principala mutație produsă în tehnicile de influențare în masă, rezidă în spectaculosul salt tehnologic, corespunzător trecerii omenirii din era industrială, în cea informațională. Noile capacități tehnologice comunicaționale apărute pe piață, alături de emanciparea politică și culturală a opiniei publice din întreaga lume, au impus și o diversificare a formelor de propagandă, în sensul unei ameliorări considerabile a gradului de subtilitate, rafinament și de eficiență a acestora.

Primul război din Golf a fost apreciat ca fiind ultimul război al erei industriale, reprezentând în același timp, primul război informațional. Odată cu acest război, s-a înțeles că „lumea s-a schimbat ... amenințarea cea mai mare nu mai este o confruntare bipolară între supraputeri, ci apariția crizelor și conflictelor locale și regionale”³, în

3 Dr. Gheorghe Nicolaescu, drd. Vasile Simileanu, *Putere, management, informație, vol. II – Războiul informațional*, Editura Top Form, București, 2004, p. 41.

care modul de gestionare a informației este vital „această primă manifestare a unui conflict politico-militar complex a demonstrat puterea informației în contextul conflictului tradițional. Informația a ridicat nivelul de eficiență a aspectelor războiului, de la logistică, al comandă, control comunicații și computere, informații, supraveghere și recunoaștere (C4ISR).”⁴

Tehnologia telecomunicațiilor evoluase enorm, punând la dispoziția ziariștilor posibilități de comunicare inaccesibile în urmă cu zece ani, făcându-i astfel independenți, din acest punct de vedere, față de militari. În plus, ziariștii din toată lumea nu mai erau deloc dispuși să se lase excluși din miezul evenimentelor. La rândul lor, oficialitățile politico-militare erau conștiente că trebuia aplicată o nouă formulă în relațiile cu presa. Aceasta nu mai putea fi ignorată și marginalizată,

pentru simplul motiv că în Golf nu mai era vorba de o operație surpriză, de scurtă durată, ci de o campanie lungă, care antrena o foarte pestriță coaliție de state, campanie a cărei desfășurare și implicații internaționale erau greu de anticipat și controlat în totalitate.

Războiul din Golf, desfășurat într-un teren dificil din punctul de vedere al accesibilității și al condițiilor climaterice, lipsit în mare măsură de o infrastructură proprie, a înclinat puternic echilibrul influențării și manipulării mediatice în favoarea intereselor și obiectivelor militarilor și ale coaliției multinaționale, printr-un control și o cenzură deosebit de severă a mass-media.

Echipelor de ziariști, doritori de știri și reportaje senzaționale de război, li s-au aplicat condiții stricte de cenzură militară a materialelor produse de ei, precum și de acces în teren, fiind tot timpul ținuți sub control. Cea mai mare parte dintre ei nu avuseseră niciodată vreun contact direct cu militarii implicați în război și nici cu realitatea câmpului de luptă. Miile de jurnaliști din toată lumea, aflați pe toată durata crizei din Golf în Arabia Saudita sau în Kuwait, au văzut, au aflat și au transmis ceea ce militarii le-au permis să afle, astfel că opinia publică mondială a avut parte doar de o anumită imagine a războiului.

În mare măsură, nici presa internațională nu a fost pregătită pentru un conflict de o asemenea amploare, puțini dintre corespondenții trimiși în zonă având cunoștințe militare sau istorico-culturale despre zonă.

Din punct de vedere al comunicării, propaganda irakiană, la fel ca și armata, nu a reușit să facă față tăvălugului mediativ ce s-a abătut asupra ei. La fel ca în orice stat totalitar, incisivitatea propagandistică a mass-media irakiene a căzut victimă secretomaniei caracteristice sistemului, ea nereușind să aducă dovezi pertinente în susținerea obiectivelor sale. Tonul general a fost unul defensiv, iar rarele momente de accent ofensiv au fost ambigue și lipsite de substanță. Saddam Hussein nu a reușit să impresioneze opinia publică internațională nici cu victimele civile ale bombardamentelor și nici chiar cu piloții aliați capturați și arătați la televizor. Aceste secvențe nu au făcut decât să înfurie și mai tare presa internațională. Amenințările repetate cu arma chimică ale lui Saddam, nu au dus decât la creșterea spectaculoasă a prețului unei măști de gaze și la o semnificativă psihoză publică; nici obiectivul spargerii coaliției multinaționale prin proclamarea Jihad-ului, războiul sfânt, nu i-a

4 Ibidem, p. 64.

reușit dictatorului irakian.

Se poate spune că în timpul crizei din Golf, s-au desfășurat în paralel, mai multe conflicte: cel real dintre armatele aliate și irakiană; cel propagandistic-mediatic, destinat opiniei publice din ambele tabere, și cel concurențial, dintre jurnaliștii-corespondenți de război, care au lucrat tot timpul sub presiunea legilor pieței mass-media pentru transmiterea știrilor în timp real, obținerea de exclusivități și pentru aflarea celor mai spectaculoase informații. Alături de bombe, rachetele și proiectilele antiaeriene utilizate în războiul real, în Golf, știrea și informația au reprezentat una din principalele arme.

Gradul de cenzură și manipulare a presei în timpul războiului din Golf nu a cunoscut un precedent în istorie. Militarii au știut din nou să exploateze la maximum, în favoarea lor, condițiile dificile ale terenului, pentru a limita libertatea de mișcare a jurnaliștilor. Practic, mass-media nu a avut acces direct la realitatea câmpului de luptă. Progresele tehnologice în domeniul telecomunicațiilor, care ar fi trebuit să permită jurnaliștilor să-și câștige independența de acțiune față de militari, nu au putut împiedica dobândirea în Golf a unei ascendențe nete a armatei asupra presei.

Nota finală poate fi desprinsă cu ușurință, prezentând un fragment din scrisoarea adresată de Grupul de presă ad-hoc din SUA, secretarului de stat al Apărării Dick Cheney, din data de 25 iunie 1991: „Considerăm că aranjamentele Pentagonului în timpul operației „Furtună în deșert” i-au împiedicat pe reporteri și pe fotografi să spună publicului întreaga poveste a războiului în timp ce el se desfășura. Considerăm că este imperativ faptul ca Golful să nu reprezinte pe viitor un model de mediatizare.”⁵

Astăzi, în mediul internațional sunt din ce în ce mai prezente riscurile nonmilitare și neconvenționale complexe, care creează noi tipuri de provocări la adresa securității naționale și internaționale. Proliferarea tehnologiilor nucleare și a altor arme de distrugere în masă, terorismul, fanatismul religios și naționalist, crima organizată, migrația ilegală, amenințările la adresa mediului înconjurător, sunt doar câteva dintre sfidările care afectează atât statele, cât și comunitatea internațională, în ansamblu.

În acest context, se poate spune că asimetria, este „o caracteristică a perioadelor de schimbări rapide, de transformări revoluționare, transformări care au determinat, implicit, schimbarea hărții geopolitice și geostrategice a lumii și a continentelor și au influențat, în mod categoric, fenomenul militar”⁶. Tendințele de evoluție denotă continuarea acestor procese și apariția altora noi, condiții în care fenomenul militar va fi expus aceleiași rate a schimbărilor.

Influența acestor acțiuni asupra fenomenului militar este dublată de evoluția proceselor proprii, interne, care determină lărgirea considerabilă a sferei sale de cuprindere, diversificarea preocupărilor responsabililor militari pentru găsirea unor soluții viabile la problemele nou apărute.

5 Peter Young și Peter Jesser, *The Media and the Military from Crimean War to Desert Strike*, Macmillan, London, 1997, p. 186.

6Gl. bg. (r.) Petre Grecu, gl. bg. (r) Neculae Năbărjoiu și lt. col. Florin Lăpușneanu, *Fizionomia acțiunilor militare în cadrul conflictelor asimetrice*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2006, p. 32.

Perioada pe care o traversăm este una de diversitate, ceea ce explică, în mare măsură, atenția care i se acordă asimetriei, „atât la nivel macro, cât și la nivelul strategiei militare. Prin urmare, pe termen mediu și lung, asimetria va continua să constituie o caracteristică a conflictelor armate”.⁷

Bibliografie:

- [1] DAVID, Aurel V., **Națiunea între „starea de securitate” și „criza politic-militară”**, Editura Licorna București, 2000.
- [2] FRANCAERT, Loup, *La guerre du sens. Pourquoi et comment agir dans les champs psychologiques*, Economica, Paris, 2000.
- [3] NICOLAESCU, Gheorghe, dr., Simileanu, Vasile, drd., **Putere, management, informație, vol.II – Războiul informațional**, Editura Top Form, București, 2004.
- [4] NICOLAESCU, Gheorghe, dr., Simileanu, Vasile, drd., **Putere, management, informație, vol.II – Războiul informațional**, Editura Top Form, București, 2004.
- [5] Peter YOUNG și Peter JESSER, *The Media and the Military from Crimean War to Desert Strike*, Macmillan, London, 1997, p. 186.
- [6] Gl. bg. (r.) Petre GRECU, gl. bg. (r) Neculae NĂBĂRJOIU și lt. col. Florin LĂPUȘNEANU, **Fizionomia acțiunilor militare în cadrul conflictelor asimetrice**, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2006, p. 32.
- [7] POPESCU, Mihai, gl. dr., *Amenințările asimetrice*, Impact strategic, nr.1/2004, p. 10. 756.

⁷ Gl. dr. Mihai Popescu, *Amenințările asimetrice*, Impact strategic, nr. 1/2004, p. 10.

SCENARIUL ÎN ELABORAREA STUDIILOR DE SECURITATE

Alexandru TATU*

In the complex environment of international security, subject to important changes in recent years, the international attention is directed towards the implementation of a vision that will contribute to a strengthening of world peace and security, this meaning the reduction of conflicts of any kind hence the reduction up to elimination, where possible, of the causes that generate them. Today, scenarios play a central role in strategic and security thinking, being used to design security policies and strategies depending on the strategic levels and areas envisaged by the decision makers. Scenario helps to optimize the management of their resources, to increase the capacity of understanding of the factors that influence the decision making process, the finding of new alternatives to approach an unpredictable future and the involvement of participants in making decisions in real time, creating time for other actions.

În cadrul complex al mediului internațional de securitate, supus unor schimbări importante în ultimul timp, atenția comunității internaționale este îndreptată spre punerea în practică a unei viziuni care să contribuie la o consolidare a păcii și securității mondiale, acest lucru însemnând reducerea stărilor conflictuale de orice natură, implicit, reducerea, până la eliminare, acolo unde este posibil, a cauzelor ce le generează. Astăzi scenariile ocupă un rol central în gândirea strategică și de securitate, fiind utilizate pentru proiectarea unor politici și strategii de securitate în funcție de nivelurile și domeniile strategice avute în vedere de factorii decidenți. Scenariul contribuie la optimizarea gestionării propriilor resurse, la creșterea capacității de înțelegere a factorilor care influențează procesul decizional, la găsirea unor noi alternative de abordare a unui viitor imprevizibil, precum și la antrenarea participanților în luarea deciziilor în timp real, creând timp pentru alte acțiuni.

Pus în situația de a lua decizii în condiții de incertitudini, omul a simțit întotdeauna nevoia de informații despre impactul deciziei sale. Metoda prospectivă cea mai răspândită este cea a scenariului. Forme de anticipare intuitivă și narațională, sub forma oracolelor (de la Delphi la Dămăroaia), concepții religioase liniare (iudeo-creștine), ciclice (budism) și escatologice (legate de sfârșitul lumii) însoțesc existența umană de-a lungul timpului.

Pe plan mondial sunt cunoscute 4 mari școli de prospectivă: post-industrialistă, neo-malthusiană, a valurilor lungi și școala deterministă a bifurcațiilor.

Am amintit pe scurt aceste școli pentru că metodele contemporane de prospectivă baleiază în limitele acestora.

Metoda cea mai răspândită de prospectivă este cea a scenariului. Trebuie menționat că pe plan mondial există scenarii oarecum standardizate și necesitatea interoperabilității cu țările occidentale la nivelul analizei politico-militare presupune cunoașterea câtorva noțiuni despre aceste scenarii.

În literatură românească sunt întâlnite diverse scenarii intuitive, elaborate peste noapte, care alimentează mentalitatea colectivă, dar decizia militară rațională trebuie să se bazeze pe studii profunde.

* **Doctorand**

Scenariul este o metodă complexă calitativ, un studiu modular asupra viitorului, bazat pe analiza structurală a variabilelor cheie, pe analiza strategiei actorilor și analizei pe experți a ipotezelor cheie privind viitorul. Un scenariu serios se elaborează în 12-18 luni, din care jumătate din timp este necesar construirii bazei de date. El descrie un viitor potențial și secvențele intermediare.

Scenariile nu sunt predicții. Mai degrabă sunt instrumente pentru organizarea percepțiilor cuiva despre evoluțiile din viitor relative la care urmează să fie luate decizii.

Scenariile sunt un mijloc eficace de organizare a informațiilor nestructurate și nerelaționate, din domenii diverse cum ar fi cel economic, tehnologic, politic, societal sau al competiției - unele calitative, altele cantitative - care sunt transformate într-un cadru util pentru emiterea de judecăți.

Scenariile suspendă neîncrederea noastră în multiplele forme pe care le poate îmbrăca viitorul permițându-ne să gândim că oricare dintre ele se poate realiza. Asta ne pregătește pentru ceea ce altfel nici nu putem gândi că s-ar putea întâmpla.

Aceste definiții ca și altele au ceva în comun și anume nevoia de a evalua șansele de câștig/pierdere, riscurile pe care trebuie să și le asume un actor atunci când întreprinde o acțiune.

1. Elaborarea scenariilor. Tipuri și etape de realizare

Această succintă incursiune în definirea conceptului de scenariu ne arată că acestea îmbracă o gamă largă și variată de aspecte, că scopurilor lor sunt diversificate și din acest motiv este dificil de realizat o clasificare a acestora. Unul dintre cunoscuții specialiști în teoria scenariilor I.J. Shooneboom arată că pot fi clasificate în două tipuri: proiective și prospective. Nu dorim să realizăm o analiză a acestor tipuri de scenarii dar o clasificare mai completă presupune identificarea tuturor criteriilor posibile.

După natura activităților în care este implicat un actor și în mediul în care este obligat să acționeze scenariile pot fi: economice-financiare, socio-umane, politico-militare etc. Aceste domenii mari pot fi divizate în subdomenii.

După amploarea spațiului în care își desfășoară activitatea actorii scenariile pot fi construite pentru evaluarea unor evoluții globale, regionale, zonale sau chiar pentru cunoașterea evoluțiilor dintr-o regiune sau chiar piață națională.

Scenariile geopolitice au un caracter integrat de mare generalitate și sunt interdisciplinare pentru că însăși această disciplină poartă amprenta acestor caracteristici. Scenariile spre deosebire de analizele geopolitice nu focalizează cercetarea asupra rivalităților care sunt în curs de desfășurare într-un câmp geopolitic ci oferă variante posibile de evoluții ale acestor confruntări pe termen mediu și lung.

Această clasificare a scenariilor geopolitice care pot fi întâlnite în analiza politicilor adoptate de actorii mediului internațional contemporan nu trebuie confundată cu cea folosită în scop didactic și de intruire a experților sau specialiștilor din diferite domenii de activitate.

Construirea unui scenariu presupune mai multe etape de parcurs. Numărul acestora depinde de la un autor la altul. Sellamna Nour identifică șase etape: definirea problemei; stabilirea priorităților în ceea ce privește forțele motrice; discutarea

trendurilor posibile de evoluție; vizualizarea/creionarea scenariilor; redactarea conținutului acestuia și formularea principalelor linii de evoluții.

În opinia lui John S. Ratcliffe, specialist în elaborarea scenariilor la Institutul Tehnologiei de la Dublin, elaborearea unui scenariu presupune parcurgerea a cel puțin șapte asemenea etape: identificarea și analiza temei de analiză; aprecierea factorului cheie în decizie; stabilirea forțelor motrice; ierarhizarea; proiectări alternative ale soluțiilor; dezvoltarea scenariului și cea de-a șaptea treaptă ierarhizarea scenariului.

John S. Ratcliffe susține că respectarea și parcurgerea acestor etape nu conduce automat și la elaborarea unui scenariu de succes. El atrage, de asemenea, atenția asupra selectării riguroase a specialiștilor care trebuie cooptați în echipa de bază atunci când situația o cere. Diversitatea de opinii este obligatorie și ideal ar fi ca însăși scrierea scenariului să nu fie lăsată pe seama unui singur om sau a unei echipe reduse.

Pentru elaborarea unui bun scenariu profesorul David Stout crede și el că sunt necesare – de parcurs – șapte etape: revizuirea situației deschise; identificarea trendurilor economice, sociale, politice și tehnologice care ar putea influența orizontul de așteptare al scenariului; identificarea pentru grupul de lucru a problemei esențiale; construirea scenariului; reducerea unor trenduri de evoluție pe măsură ce se descoperă amenințări noi și apariția de riscuri suplimentare; alegerea variantei de acțiune; evaluarea.

O întrebare la care specialiștii nu au ajuns la un consens este cea legată de universul de timp pentru care scenariile se elaborează și în cât timp trebuie realizate pentru a fi instrumente utile. Majoritatea specialiștilor consideră că scenariile trebuie să cuprindă o perioadă de cel puțin 10 ani. Sunt unele opinii în care universul de timp este limitat de la minim 5 ani până la jumătate de secol. Perioada optimă este foarte greu de prognozat însă se consideră că un orizont de timp între 5 și 10 ani este mai aproape de realitatea zilelor noastre.

Pe baza obiectivelor unui scenariu se poate trece la construirea scenariilor pe faze. După cum am arătat și mai sus există o serie de opinii în legătură cu numărul de faze optim în realizarea unui scenariu. Procesul de elaborare a scenariilor este de durată și cuprinde multe faze/etape în funcție de natura lor. Numărul acestora depinde de la un autor la altul și variază între patru etape/faze și șapte.

În continuare voi prezenta metotologia construirii unui scenariu.

Fazele construirii scenariului:

1. Construirea bazei de date;
2. Identificarea variabilelor-cheie;
3. Identificarea actorilor principali și a strategiilor lor;
4. Formularea ipotezelor;
5. Identificarea unor variante.

1. Construirea bazei de date care trebuie să fie:
 - detaliată și completă, atât cantitativ cât și calitativ;
 - diversă (informații economice, tehnologice, militare, sociologice, politice etc.);
 - dinamică;
 - explicativă asupra mecanismelor de schimbare și mișcărilor actorilor.

Construirea bazei de date se face în trei etape:

- delimitarea sistemului studiat și descrierea mediului;
- identificarea variabilelor cheie – pe baza analizei structurale;
- analiza strategiei actorilor.

2. Identificarea variabilelor – cheie se face pe baza analizei structurale.

Analiza structurală presupune existența unui sistem ce va fi descris pe baza unei matrici care interconectează toate componentele sistemului.

Ca metodă presupune:

- listarea tuturor variabilelor;
- determinarea variabilelor – cheie dintre ele, în cadrul unei matrici de analiză;
- căutarea variabilelor – cheie prin metoda MICMAC (matrice de impact încrucișat și multiplicare aplicată clasificării).

3. Identificarea actorilor principali și a strategiilor lor

După indentificarea actorilor, baza de date poate fi îmbogățită prin interviuri calitative realizate cu actorii, din care ar putea reieși interesele actorilor, echilibrul de putere între ei etc.

Se alcătuieste apoi o matrice actori-obiective pentru determinarea strategiilor actorilor. Informațiile care lipsesc se pot completa pe baza discuțiilor cu experți reprezentativi pentru fiecare grup de actori. Analistul francez Michel Godet a conceput o metodă de analiză sistematică a actorilor și strategiilor lor, MACTOR (Matricea Alianțelor și Conflictelor, Tactici, Obiective, Recomandări).

Metoda MACTOR de analiză urmează 6 stadii:

- I. notarea planurilor, motivațiilor, mijloacelor de acțiune ale fiecărui actor (construirea unui tabel de strategie a actorilor);
- II. identificarea problemelor strategice și obiectivelor asociate lor;
- III. notarea convergențelor și divergențelor dintre actori-strategii;
- IV. ierarhizarea obiectivelor pentru fiecare actor și evaluarea tacticilor posibile în termeni de priorități a obiectivelor;
- V. evaluarea relațiilor de putere și formularea de recomandări strategice pentru fiecare actor, ținând cont de prioritățile obiective și resursele disponibile;
- VI. formularea de probleme cheie (ipoteze) despre viitor (faza 4).

Evoluția relațiilor de putere dintre actori poate fi prezentată sub forma unor ipoteze care se pot realiza sau nu. În continuare pentru a reduce din incertitudine se pot folosi analize ale experților.

4. Formularea de ipoteze se face prin analiză morfologică sau prin consultarea experților și reducerea variantelor la câteva prin consens. Luăm ca exemplu metoda Delphi care presupune folosirea sistematică a evaluării realizată de un grup de experți. A fost folosită de strategii americani după anii '50.

Un grup de specialiști redactează un chestionar care este trimis experților ce nu știu unii de alții. Datele sunt prelucrate statistic, se determină media răspunsurilor și ideile excentrice apoi se repetă chestionarul și se trece la interviu interactivă a experților pentru a se putea realiza consensul.

Se remarcă subiectivitatea metodei, nu întotdeauna consensul este echivalent cu o bună previziune, dar având în vedere calitatea experților și necesitatea de reducere a alternativelor, această metodă este foarte utilă.

Altă metodă utilizată poate fi metoda impactului încrucișat care este mai complexă.

5. În ultima etapă se trece la identificarea unor variante și strategii de acțiune.

Luarea deciziei este problema principală a strategiei. Se pot distinge trei tipuri de decizii:

- strategice;
- administrative – legate de managementul organizației;
- operaționale – care au ca scop creșterea eficienței organizației.

Înainte să fie luată o decizie, ea trebuie să fie clar formulată și evaluată. Din punctul de vedere al prospecției, evaluarea strategiilor se face prin metode de tip cost-beneficiu, studii de impact sau a fluxului mediu. Rezultatul scenariului se va concretiza în acele „multiple” viitoruri. Numărul scenariilor construite pentru a „desena” posibilele evoluții din spațiul analizat diferă de la un autor la altul. Sunt păreri că este relevant pentru decizia de a acționa să fie construite 2-3 scenarii, dar cele mai multe păreri converg către o cifră care se încadrează între 5 și 10 produse. Totuși nu numărul scenariilor este foarte important ci modul de a prezenta imaginea rivalităților geopolitice de la cea total pozitivă la cea total negativă pentru actorul care dorește să acționeze în câmpul geopolitic. Scenariile sau variantele de scenarii rezultate pot să constituie instrumente utile de cercetare și analiză a șanselor de reușită dar și de evaluare a riscurilor pe care un actor și le asumă în momentul în care ia decizia de a se implica.

2. Rolul scenariilor în decizia strategică

Complexitatea problemelor de securitate națională și internațională obligă decidenții la căutarea unor tehnici și metodologii care să-i ajute în luarea unor decizii optime. Pentru a ajuta decidentul politic în luarea celor mai bune decizii, analiștii și militarii trebuie să posede capacități științifice și de facilitare.

Decizia în problemele de securitate națională este una de tip strategic, în condiții de risc și incertitudine. Ea este orientată spre viitor și trebuie să proiecteze cunoașterea prezentă către un viitor incert, încercând să anticipeze riscuri și oportunități.

Previziunea strategică se bazează pe modele, menite să simplifice realitatea în scopuri cognitive și operaționale. Una dintre încercările cele mai importante de a segmenta realitatea în jurul gradului de predictibilitate îi aparține lui Herman Kahn, cel mai influent și cunoscut dintre fondatorii disciplinei previziunii strategice. Acesta a identificat șase categorii de variabile care, odată operaționalizate și analizate, pot oferi o bază pentru construirea scenariilor și chiar pentru predicții limitate.

Cele șase categorii au fost construite având în minte, explicit, gradele lor de predictibilitate:

1. variabile relativ stabile: clima, topografia, limba, religia, caracterul național, instituțiile, frontierele etc;

2. variabile ușor volatile (exponențiar și liniar): resursele, componența demografică, capitalul, capacitatea tehnologică, PIB-ul etc;

3. variabile predictibile : unele schimbări politice, alianțe constituite, capabilități militare etc;

4. variabile accidentale: efecte ale războiului sau revoluțiilor, calamități naturale, unele personalități, unele presiuni externe;

5. variabile incalculabile – sunt excesiv de complexe, implicând mecanisme necunoscute sau neanalizate ale unor cauze.

Herman Kahn era de părere că analiștii care tind să considere viitorul ca fiind mai mult sau mai puțin predictibili sunt înclinați să pună accent pe primele patru categorii. Cei care consideră viitorul ca impredictibil pun accent pe ultimele două categorii. Herman Kahn însuși era mai degrabă de acord cu ultimii. Cu toate acestea, predicția continuă să ocupe un loc esențial în preocupările lui Kahn și ale tuturor celor care se ocupă de problemele previziunii strategice. Ei consideră că multe aspecte din viitor pot fi predictibile. În acest sens, dintre cele șase categorii, variabilele stabile sunt cruciale. Ele asigură cea mai puternică și sigură ancoră pentru predicții și scenarii. Acest lucru este atât de evident încât, uneori, nu realizăm că atunci când facem predicții considerăm de la sine înțeles că aceste variabile sunt constante.

Al doilea set de variabile, cele ușor volatile, sunt cele mai studiate. Aceste variabile tind să se schimbe încet și proporțional, astfel încât, dacă cineva cunoaște magnitudinea variabilei și rata schimbării, extrapolarea poate fi posibilă. Predicțiile bazate pe acest set de variabile funcționează bine mai ales pe termen scurt și mediu.

Următorul set se referă la patternuri și circumstanțe în care anumite fenomene sau evenimente pot fi descrise ca situații sau secvențe sociale, subiect al generalizărilor de bun simț. Folosirea lor în prognoze presupune simpla lor reformulare pentru a pune întrebări punctuale. Așadar, ele devin mijloace euristice pentru construirea scenariilor și predicțiilor.

În sfârșit, ultimele tipuri de variabile sunt cele accidentale și cele incalculabile. Prin natura lor ele sunt impredictibile. Totuși, examinarea plauzibilității, posibilității și implicațiilor lor sunt cruciale. Toți marii gânditori strategici au făcut din aceasta un element fundamental al gândirii strategice.

Pornind de la ideile lui Herman Kahn, constatăm că previziunea strategică este o încercare de a ne adapta anticipările la o realitate volatilă, pe baza unui cadru sofisticat ce încorporează toate seturile de variabile, de la cele relativ stabile și ușor volatile la cele foarte dinamice și accidentale.

Decizia strategică este, în majoritatea cazurilor, luată în condiții de incertitudine și ambiguitate. O decizie presupune condiții de risc atunci când există probabilitatea ca anumite evoluții din viitor să fie cunoscute.

Scenariile reprezintă modalitatea prin care răspundem strategic și cognitiv la problema incertitudinii. Neștiind care va fi direcția de evoluție în viitor și neputând da o probabilitate clară unei alternative, definim mai multe imagini alternative ale viitorului. În felul acesta, chiar dacă nu cunoaștem – nu avem certitudine cognitivă – suntem în mare măsură pregătiți.

Așa cum am arătat, Herman Kahn, considerat părintele metodei scenariilor, a subliniat în repetate rânduri că scopul scenariilor este euristic, adică de a căuta și

identifica alternative. Scenariile nu trebuie confundate cu gândirea în termeni de certitudine predictivă. În continuare vom elabora aceste teme, urmând linia deschisă de Kahn. Termenul de euristic pune în evidență dinamica procesului de căutare și descoperire. Această abordare metodologică a fost, de la bun început, prezentată ca un instrument modest, dar cu o contribuție utilă la realizarea obiectivelor cercetării pentru luarea deciziei politice.

Astfel au fost identificate cinci funcții euristice:

1. stimularea imaginației;
2. clarificarea, definirea, expunerea sau argumentarea principalelor probleme și proiectarea și explorarea „pachetelor” alternative de soluții;
3. îmbunătățirea colaborării și comunicării intelectuale dintre analiști;
4. îmbunătățirea abilității de a identifica noi patternuri, tendințe, dezvoltări sau puncte de cotitură și crize;
5. înțelegerea semnificației lor folosind analogii istorice, scenarii, metafore sau modele analitice

Scopul instrumental declarat al unui scenariu este unul analitic. Totuși, scopul final al scenariilor este de a servi procesul de luare a deciziilor. Creionând setul de alternative și scenariile ce ne pot duce la ele, decidentul poate să vadă mai bine ce trebuie evitat sau ce trebuie facilitat și poate, astfel, să aibă o perspectivă mai clară asupra deciziilor ce trebuie luate.

Este nevoie să reamintim că scenariul nu este o predicție. Scenariile sunt instrumente de cunoaștere, dar, și de imaginație. Logica analitică are limite serioase, în asemenea circumstanțe. Iată de ce este nevoie de alte facultăți intelectuale, precum imaginația. De aceea scenariul ca instrument metodologic nu este decât un efort sistematic de a genera contexte plauzibile, prin analiză și imaginație, în care dezvoltările posibile pot fi testate sau, cel puțin evaluate și discutate.

Scenariile se referă la tărâmul posibilul: așadar, aparțin ontologiei lumilor posibile, psihologiei și epistemologiei contrafactice și gândirii experimentale. Scenariile pun în evidență diferite aspecte ale „istoriei viitoare” și o pot face în diverse forme. Dar indiferent de tipul de scenariu, există câteva funcții generale ale acestora:

1. iau în calcul un set larg de posibilități, în loc să se concentreze pe o singură direcție;
2. forțează analistul să se ocupe de detalii și dinamică pe care le-ar putea pierde ușor din vedere, dacă s-ar menține doar la nivelul unor considerații abstracte;
3. ajută la iluminarea interacțiunii dintre factorii psihologici, sociali, politici și militari, inclusiv a influenței personalităților;
4. poate ilustra anumite principii sau probleme, care altfel ar fi ignorate sau pierdute din vedere dacă s-ar limita doar la lumea reală;
5. pot fi folosite pentru a evalua anumite alternative posibile pentru crize prezente sau din trecut;
6. pot fi folosite ca anecdote sau cazuri istorice artificiale fie pentru a compensa lipsa de cazuri reale, fie ca exemple pentru a testa fezabilitatea unor posibile evoluții ulterioare.

Scenariile sunt importante și din alt punct de vedere: ele reprezintă un cadru sintetic în care pot fi integrate celelalte metode și abordări. Iată de ce scenariile sunt folosite azi, pe scară largă, nu numai în problemele de securitate națională, ci și în business, management sau în proiectarea unor politici publice.

În ciuda utilității lor, trebuie să fim mereu precauți și să nu uităm limitele scenariilor. Deși ele sunt utile pentru a stimula, ilustra sau învăța și pentru a da precizie și bogăție comunicării, nu trebuie confundate cu predicția unei realități certe viitoare.

3. Scenariile în politica de securitate națională

Azi scenariile sunt un element central în gândirea strategică și de securitate. Pentru proiectarea unor politici și strategii de securitate și construirea de capacități strategice, este nevoie de cunoștințe teoretice și de dezvoltarea unor abilități practice în construirea de scenarii. Desigur că tipul de scenariu diferă în funcție de nivelurile și domeniile strategice. Într-un fel arată un scenariu pentru politica de securitate a unui stat sau alianțe, și altfel arată un scenariu operațional, folosit în planificarea politicii de apărare sau în pregătirea unui război.

Studiile orientate către dinamica viitorului și metoda scenariilor au fost dezvoltate în Statele Unite ale Americii, după al doilea război mondial, nașterea lor fiind legată direct de securitatea națională. Așa cum am arătat mai sus, Herman Kahn, a avut o contribuție esențială în dezvoltarea scenariilor militare. De pildă, *On Thermonuclear War*, cartea ce a lansat public metoda scenariilor, analiza sistematic efectele posibile ale unui război nuclear și propunea alternative strategice în diverse circumstanțe.

Prin tradiție, scenariile au fost și sunt folosite pe scara largă în politica de securitate a SUA, fie prin studii mandatate de Congres, de Comunitatea de Informații sau de establishmentul militar, unele fiind realizate în cooperare cu societatea civilă și mediul academic.

Astăzi o serie de companii internaționale realizează scenarii și angajează în acest scop experți pe diferite paliere de responsabilitate.

Coborând discuția la nivel strategic operațional, decidenții politici și planificatorii militari au nevoie de scenarii multiple, pentru stabilirea misiunilor armatei sau ale serviciilor de informații.

Planificarea strategică pe bază de scenarii este consacrată mai ales în domeniul militar, unde se selectează un set de scenarii pentru a alcătui structuri de forțe. Acel set de scenarii trebuie să acopere întregul spectru de riscuri, pentru a determina misiuni, operații și structuri de forțe. Scenariile, ca instrument de planificare strategică, sunt concepute în termeni operaționali. Ele sunt utile la determinarea structurii de forță și a planurilor militare, pe baza anticipării evoluției mediului de securitate. Planificarea strategică prin scenarii se practică pe scară largă atât în cadrul alianțelor, coalițiilor, cât și la nivelul politicilor naționale.

Metodele propedeutice și euristice sunt consecința directă a impredictibilității mediului în care sunt luate deciziile strategice. Aceste metode au ca scop pregătirea pentru înfruntarea impredictibilului. Ele pornesc de la premisa că nu trebuie să ne amăgim cu iluzia că perfecționarea tehnicilor de previziune este soluția ultimă ce ne

va proiecta în spațiul certitudinilor și riscurilor calculabile. Problema este că incertitudinea e aproape întotdeauna mai puternică decât forța acestor metode. Scenariul, ca metodă de sprijin a deciziilor, acceptă faptul că viitorul este structural incert și nesigur, o țintă mișcătoare pentru care nu există o proiecție „corectă” ce poate fi dedusă din experiențele unui cadru sintetic în care pot fi integrate celelalte metode și abordări. Extrapolarea, prospecția teoretică și cea bazată pe judecată se întâlnesc, toate, sub umbrela generală a metodei scenariilor.

Iată de ce analistului și decidentului îi sunt absolut necesare o anumită flexibilitate și capacitate de a opera cu diferite metode simultan și mai ales de a construi sinteze operaționale ale acestora. În ultima instanță, ei trebuie să aibă o abordare nuanțată și diferențiată, în care „clasele de variabile” și nivelul lor să fie abordate cu metode specifice disciplinare (științe sociale, politice etc) și instrumente calibrate predictive și de anticipare a necesităților.

Cel mai important lucru este să nu uităm niciodată că decizia strategică este o decizie în condiții de incertitudine. O metodă, un instrument sau o tehnică, oricât ar fi de sofisticate, în cel mai fericit caz pot reduce incertitudinea, dar nu o pot niciodată elimina.

Bibliografie:

- [1] KAHN Herman, *Thinking about the Unthinkable in the 1980'*, Editura Simon and Schuster, New York, 1984.
- [2] SCHWARTZ Peter, *The art of the long view: Planning for the future in an uncertain world*, Editura Bantam Doubleday Dell, New York, 1996.
- [3] SARCINSCHI Alexandra, DUȚU Petre, MOȘTOFLEI Constantin, *Studii de securitate și apărare vol. II*, Editura Universității naționale de Apărare, București, 2005.
- [4] HLIHOR Constantin, *Geopolitica și istorie în Europa secolului XX*, Editura Academiei de Înalte studii militare, București, 1999.
- [5] HLIHOR Constantin, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005.

IMPACTUL GLOBALIZĂRII ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Alexandru TATU*

Abstract: *National interest is the fundamental factor that mobilizes the states towards multiple actions and at all levels. Globalization and regional integration are correlative phenomena, defining for the evolution of mankind. They have a significant impact on national interest. Therefore states are motivated to act in concert towards the fulfilment of regional integration and towards active involvement in the process of globalization. Integration relationships are higher as the economies are more developed, as the production and consumption structures are more diversified and as they are closer geographically. European Union is an example of such relations of full and complex integration developed by a majority of states on a continent. It is an appropriate response of the Member States to the challenges of globalization.*

Rezumat: *Interesul național este factorul fundamental ce mobilizează statele la acțiuni multiple și pe toate planurile. Globalizarea și integrarea regională sunt fenomene corelative și definitorii pentru evoluția omenirii. Ele au un impact semnificativ asupra interesului național. De aceea statele sunt motivate să acționeze concertat în direcția îndeplinirii integrării regionale și implicării active în procesul globalizării. Relațiile de integrare sunt cu atât mai ridicate cu cât economiile sunt mai dezvoltate, cu cât ele au structuri de producție și de consum diversificate și cu cât ele sunt mai apropiate geografic. Uniunea Europeană este un exemplu de asemenea relații de integrare completă și complexă, dezvoltate de o mare parte a statelor unui continent. Ea este și un răspuns adecvat al statelor membre la provocările globalizării.*

1. Globalizarea - caracteristică fundamentală a societății contemporane

În prezent termenul care pare să definească, în linii mari, nivelul de interacțiune dintre statele lumii, privite ca actori ai unui sistem complex, sau, cel puțin, despre care se susține că poate trasa o linie directoare pentru viitorul planetei este globalizarea.

Globalizarea reprezintă un fenomen complex întrucât se desfășoară în toate sectoarele de activitate umană din întreaga lume, în condiții extrem de diverse de dezvoltare economică, socială, politică și culturală. Ea promovează, de regulă, interesele statelor puternic dezvoltate economic și ale întreprinderilor multinaționale. De aici o interferare cu interesele regionale și naționale. Atunci când efectele generate de globalizare sunt percepute ca negative apar manifestări împotriva sa.

Globalizarea este un fenomen ce se manifestă în întreaga lume și în toate domeniile de activitate. Astfel, globalizarea apare ca procesul în care distanța geografică își diminuează importanța în stabilirea și menținerea „obstacolelor” în calea relațiilor economice, politice și socio-culturale între toate statele lumii. În acest context, un rol semnificativ îl joacă actorii nonstatali, adică diferite organizații regionale și planetare, economice, politice, culturale, de mediu.

Globalizarea este un fenomen complex, omniprezent și multidimensional, care afectează toate domeniile de activitate umană și implicit toate statele. Unii autori îl

* **Doctorand**

socotesc un fenomen capabil să aducă fericirea și bunăstarea pentru toată lumea, în timp ce alții îl apreciază ca fiind dăunător umanității, prin efectele pe care le generează.

Globalizarea, ca fenomen, nu reprezintă o realitate nouă, dar viteza cu care se propagă ridică probleme de adaptare. Entitățile instituționale, statale, dar și indivizii suportă efectele sale multiple.

Un prim efect îl reprezintă modificarea stilului de viață și de înțelegere a acestuia. Acest efect aduce cu sine două noi paradigme: comunicarea și piața. De aici necesitatea adoptării unei atitudini pozitive și active față de globalizare, atât de către comunitățile umane-state, uniuni de state, organizații regionale și mondiale, cât și de indivizi, separați sau în calitate de membri ai unor grupuri sociale.

Un alt efect important al globalizării îl reprezintă faptul că aceasta divide și unește în egală măsură, uniformizează, dar generează și clivaje ce separă pe cei care posedă bunuri, bani și mai ales informație, de ce ceilalți lipsiți de astfel de mijloace și care sunt dominați de primii.

Globalizarea economică și informațională se reflectă în plan identitar prin procesele de integrare instituțională (alt efect al globalizării). În timp ce instituțiile și registrul economic se mișcă rapid după regulile impuse de globalizare, latențele identitare nu fac aceasta, iar securizarea valorilor spirituale se include în interesul național. De aceea protejarea culturii naționale este un factor de stabilitate într-o lume cu o evoluție alertă.

Globalizarea reprezintă pentru toată lumea, un proces ireversibil care ne afectează pe toți în egală măsură și în același mod. Termenul se referă, în primul rând, la efectele globale, în proporție covârșitoare neintenționate și neprevăzute, mai curând decât inițiativele și întreprinderile globale. Pentru unii globalizarea este ceva ce trebuie să realizăm neapărat dacă vrem să fim fericiți, iar pentru alții, constituie sursa nefericirii noastre.

Mass-media în sistemul global reprezintă un subsistem fundamental pentru buna funcționare a noului tip de societate impus de acest sistem, fiind mai internaționalizate ca niciodată: aceleași concepte, aceleași moduri de gândire și acțiuni simplificate și standardizate în așa fel încât produsul finit să fie universal. Arta, filmele, muzica și celelalte produse ale culturii de masă crează un amestec cultural și o combinație de stiluri și simboluri, combinație ce reprezintă, de fapt, cultura propusă de globalizare.

2. Impactul globalizării asupra securității internaționale și naționale

Integrarea unei persoane într-un grup sau a unui grup într-o societate este un mecanism care se derulează cu succes dacă membrii săi au dobândit o relativă conștiință comună, împărtășind aceleași credințe și practici, interacționând unii cu ceilalți și având scopuri comune. De asemenea, integrarea este un proces complex care permite dezvoltarea unei coeziuni sociale. De fapt, integrarea descrie procesul individual de a accede la calitatea de membru al unui grup, pe de o parte și de acceptare de către grup a acordării acestui statut persoanei care l-a solicitat, pe de altă parte.

Procesul de integrare se prezintă oarecum similar și la nivel de stat național. Astfel, un stat solicită integrarea, la nivel regional, într-o organizație politică, economică sau de altă natură. Cererea sa trebuie mai întâi acceptată de mediul integrator și apoi se demarează procesul propriu-zis de integrare. Acesta din urmă impune respectarea liberă, necondiționată a normelor, regulilor și cutumelor specifice organizației în care statul solicitant se integrează. Noțiunea de integrare se întemeiază pe ideea potrivit căreia există o relație de inegalitate între subiectul care se integrează și mediul integrator.

Prin urmare, integrarea reprezintă o relație, o interacțiune dinamică între două entități distincte sistemul care se integrează și sistemul care integrează. În cursul acestui proces, atât sistemul care se integrează cât și în cel ce integrează au loc mutații. În funcție de caracterul activ al primului și de capacitatea de răspuns a mediului care integrează, se disting fazele acestui proces: acomodarea, adaptarea, participarea și integrarea propriu-zisă.

Interesul național reprezintă expresia activă a necesităților statului național, acea finalitate care îi orientează, în permanență, conduita. De fapt, în mod teoretic, orice stat național în tot ceea ce întreprinde urmărește atingerea interesului național. Acesta din urmă este un concept multidimensional, el referindu-se la toate domeniile de activitate umană. De aceea, se poate vorbi de interes național în plan economic, militar, politic, cultural, diplomatic, social, financiar, informațional. În același timp, interesul național apare ca ultim argument utilizat de guvernanți atunci când trec la adoptarea unor măsuri nepopulare, la diminuarea sau restricționarea unor drepturi generale ale omului.

Interesul național se pune în evidență prin activitatea din interiorul țării, dar în afara acesteia, în toate domeniile. El se traduce prin preocuparea constantă a instituțiilor statului, a cetățenilor săi, dar și a societății civile de a asigura dezvoltarea economică durabilă a țării, de a realiza schimburi economice avantajoase cu celelalte state, prezerva independența, suveranitatea și integritatea teritorială a țării, de a garanta securitatea umană a locuitorilor săi, de a stabili și întreține relații utile și necesare României cu celelalte țări și cu organizațiile internaționale, precum și cu societatea civilă regională și internațională, de a promova cultura națională, de a face demersurile necesare integrării regionale și internaționale și nu numai. Globalizarea, integrarea regională și interesul național se află în corelație. În același timp, globalizarea și integrarea regională exercită un impact semnificativ asupra interesului național. Afirmarea aceasta are în vedere faptul că interesul național este fundamental pentru orice actor statal, care face tot ceea ce depinde de el pentru a-l atinge la parametri dorțiți și în timp optim. Apoi, globalizarea și integrarea regională se află într-o strânsă interdependență și interacțiune. Practic, statele aleg integrarea regională atât ca formă primară de satisfacere a interesului național, prin cooperare bilaterală și/sau multilaterală cu celelalte state, cât și ca modalitate de a participa activ și avantajos la globalizare. Totodată, integrarea regională permite statelor să atenueze efectele negative ale globalizării printr-un efort comun și concertat. De asemenea, integrarea regională poate fi interpretată ca o primă etapă a procesului de globalizare.

Un exemplu, edificator de integrare regională completă (economică, politică, socială, culturală, militară) al unor state îl constituie Uniunea Europeană. Rezultatele

sale, pe toate planurile, dar mai ales în cel economic, o recomandă ca formă de integrare ce permite o dezvoltare durabilă și relativ echitabilă pentru toți.

Globalizarea, ca fenomen multidimensional, complex și omniprezent, generează atât efecte pozitive, cât și negative. Se pare că integrarea regională, văzută ca proces premergător globalizării, contribuie la minimizarea efectelor negative ale celei din urmă și la amplificarea celor favorabile. Pe de altă parte, integrarea regională o dată realizată, permite statelor o implicare activă, responsabilă și, practic, avantajoasă în procesul globalizării.

Dacă se are în vedere că interesul național este finalitatea urmărită de orice actor statal, atunci este evident că statele lumii vor face tot ce le stă în putință pentru atingerea sa în condiții avantajoase, inclusiv acceptarea conștientă și voluntară a consecințelor integrării și globalizării. Într-un fel și într-o anumită măsură, interesul național impune ca statele să accepte și să acționeze în direcția integrării regionale și a globalizării, în calitatea lor de fenomene ce definesc evoluția omenirii. Respingerea în bloc atât a integrării regionale, cât și a globalizării nu este benefică pentru nici un stat, indiferent

de mărime, populație, putere economică militară. Astăzi, izolarea unui stat nu mai reprezintă o cale de protecție eficace a cetățenilor săi, dimpotrivă generează insecuritate, în toate domeniile existenței și activității umane.

Interesul național este factorul fundamental ce mobilizează statele la acțiuni multiple și pe toate planurile. Globalizarea și integrarea regională sunt fenomene corelative și definitorii pentru evoluția omenirii. Ele au un impact semnificativ asupra interesului național. De aceea statele sunt motivate să acționeze concertat în direcția înfăptuirii integrării regionale și implicării active în procesul globalizării.

Este adevărat că atât integrarea regională, cât și globalizarea presupun o serie de costuri sociale, economice și nu numai, dar respingerea celor două fenomene nu este benefică pentru nici un stat. Astăzi, pe arena mondială, acționează destul de consistent o serie de actori non statali, definiți printr-o mare putere economică. Este vorba de organizațiile multinaționale, care agreează și susțin ideea globalizării. Aceste instituții financiare și economice (multinaționale sau transnaționale) au capacitatea financiară și economică, dar și influența politică necesară de a promova și susține cu succes globalizarea. Ele sunt interesate de obținerea unui profit cât mai mare și fac tot ceea ce le stă în putință în acest sens, iar globalizarea le satisface din acest punct de vedere.

Relațiile de integrare sunt cu atât mai ridicate cu cât economiile sunt mai dezvoltate, cu cât ele au structuri de producție și de consum diversificate și cu cât ele sunt mai apropiate geografic. Uniunea Europeană este un exemplu de asemenea relații de integrare completă și complexă.

3. Dimensiuni ale strategiei de securitate naționale a României în contextul globalizării

Evoluția intereselor actorilor statali și nonstatali în lumea contemporană determină atitudinea acestora în planul relațiilor internaționale. Comportamentul lor politic, și acțiunea militară face din tabloul arhitecturii de securitate o imagine

dinamică ce trebuie studiată continuu chiar de către cei care o formează, pentru a-i putea surprinde sensurile evoluției.

La sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, România s-a aflat în fața unor modificări majore de politică externă și în domeniul strategiei de securitate. Pe fondul destrămării sistemului comunist în Europa de Est, a schimbării radicale a societății românești s-a impus necesitatea adoptării soluțiilor viabile de securitate care să asigure în domeniile fundamentale ale vieții românilor.

Securitatea națională este definită, de către specialiștii în domeniu, prin perspectiva intereselor și a poziției pe care o națiune le are în raportul de forțe internațional și al mijloacelor folosite pentru promovarea acestora. Politologul american Walter Lippmann consideră că o națiune și-a realizat securitatea numai în măsura în care "nu este în pericol să-și sacrifice valorile esențiale dacă dorește să evite războiul și poate, dacă este amenințată, să mențină aceste valori prin victorie într-un astfel de război.

Cu alte cuvinte, securitate înseamnă: unei națiuni de a împiedica un război sau, dacă acest lucru nu se reușește, de a câștiga un război pentru a nu-și pierde integritatea și independența națională. Această formulă prin care este definită securitatea surprinde acea zonă extremă, particulară a securității, în strânsă legătură cu rezolvarea militară a unei crize. Analiza detaliată a fenomenului securității unui stat relevă profundele legături ale acestuia cu starea economică, culturală, de sănătate, ecologică, etc.

Securitatea națională a României reprezintă de echilibru, relativ stabil, a sistemului social în care cetățeanul, organizațiile guvernamentale și neguvernamentale, grupurile de persoane organizate pe diferite criterii, pot să se dezvolte liber și își pot promova propriile interese în condițiile respectării unui sistem de norme aflat în dinamică.

Materializarea politicii României în domeniul securității se regăsește în strategia de securitate națională, care reprezintă în esență modul de organizare și conducere a activităților pentru realizarea intereselor și obiectivelor puterii politice, în acest domeniu, prin folosirea rațională a resurselor, pentru asigurarea stabilității sociale și securității sistemului social.

Strategia de securitate națională a României este "documentul de bază care fundamentează planificarea apărării la nivel național", strategia constituind astfel expresia politică de referință a atributelor fundamentale ale statului român în acest domeniu la un moment dat.

Strategia sintetizează obiective și corelează direcții de acțiune pentru toate componentele implicate în asigurarea securității țării asigurând astfel coerența acțiunilor sectoriale și reglementărilor specifice ale instituțiilor statului de drept și factorilor constituționali de putere care au responsabilități în realizarea, protejarea și afirmarea intereselor fundamentale ale României.

Statutul țării noastre de membru al Alianței Nord-Atlantice, ca și procesul de integrare în Uniunea Europeană au modificat substanțial coordonatele proiectării sistemului de securitate națională a României. Partenerii României în arhitectura internațională de securitate definesc o zonă care are la bază valori, interese și obiective comune, fundamentate pe principiile și normele democrației, statului de

drept și economiei de piață. Participarea activă la acțiunile de menținere a păcii și stabilității în plan regional și global, la contracararea eficientă atât a riscurilor și amenințărilor clasice, cât și a celor asimetrice, oferă conducerii statului român un excelent instrument de politică externă pentru promovarea intereselor României în plan internațional.

Criza relațiilor internaționale generată de evenimentele teroriste de la 11 septembrie, au modificat fundamental mediul de internațional de securitate.

Prioritățile clasice asupra securității s-au schimbat după 11 septembrie 2001, conceptele de risc, amenințare, pericol au primit noi valențe. Vulnerabilitatea actorilor internaționali a crescut, deoarece sfera securității naționale se extinde dincolo de granițele statului respectiv. Evenimentele de după 11 septembrie 2001, demonstrează că o națiune poate să-și afirme interesele și valorile, în zona securității naționale, chiar prin acțiuni militare.

Sistemul securității internaționale post World Trade Center consemnează modificarea relațiilor dintre centre de putere majore ale lumii, fragmentarea mecanismului de securitate colectivă, limitarea recursului la dreptul internațional în raport cu acțiunile antiteroriste, apariția modelului de securitate al „autoapărării nelimitate” bazat și pe solidaritatea statelor care împărtășesc valorile democratice. Lumea traversează o situație fără precedent, fiind profund marcată de acțiunile iraționale ale unor forțe ce promovează terorismul ca mijloc de divizare a comunității internaționale și de slăbire a stabilității mondiale în general.

Lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor generează provocări multiple, care necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, diversitate, coerență și complementaritate, atât în spațiul intern, cât și în cel internațional.

Pentru spațiul Est European, până în anul 1989, termenul de „securitate națională” era aproape sinonim cu termenul de „apărare”. Astăzi, securitatea este evaluată în primul rând în termeni nonmilitari, iar amenințările care primează sunt de natura non-militară. Aceste amenințări includ în principal: diminuarea resurselor naturale, terorismul, guvernarea incompetentă, corupția, crima organizată, insecuritatea granițelor, traficul și comerțul ilegal (arme, droguri, contrabanda, persoane), migrația ilegală, conflictul etnic și religios, proliferarea armelor de distrugere în masă.

Principalii indicatorii care definesc starea de securitate a unei națiuni sunt:

- securitate economică;
- securitatea hranei;
- securitatea sănătății;
- securitatea mediului;
- securitate personală;
- securitatea comunității;
- securitatea politică;
- securitatea educației.

Analiza interdisciplinară este singura modalitate de a evalua nivelul securității naționale a unui stat.

Proiectul Strategiei de Securitate Națională din 2006 identifică drept principale amenințări la adresa securității României, în strânsă legătură cu dinamica evenimentelor politico-militare pe plan mondial, următoarele acțiuni și fenomene: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă și conflictele regionale. Este evident faptul că proiectul Strategiei de securitate națională relevă o abordare inovatoare a problematicii securității. Legat de acest lucru specialiștii afirmă faptul că această nouă formă este o rezultată a necesității și posibilității abordării coerente a securității naționale dintr-o perspectivă absolut nouă pentru România aceea de stat membru NATO și UE.

Necesitatea este rezultatul dinamicii fenomenelor din realitatea economică și socială a țării, dar și mutațiilor, adesea neașteptate, care se produc în lume. Ca urmare strategia proprie de securitate trebuie să răspundă cerinței mari capacități de percepție, evaluare abordare a tuturor acestor fenomene și mutații. Efectele unor corecte analize, evaluări și abordări vor fi vizibile în răspunsurile adecvate și reacțiile sistemului național de securitate în raport cu realitățile existente în mediul internațional și vor exprima interesele fundamentale ale țării.

Posibilitatea abordării într-un context mai larg a problematicii securității naționale este asigurată de noi resurse interne și externe de securitate, care rezultă din corelarea atentă și punerea în valoare a tuturor dimensiunilor: politică, economică, financiară, militară, civică, socială, ecologică - stării de securitate națională.

Proiectul Strategiei de securitate națională a României este profund marcat de actualitate, de poziția României în mediul internațional, de acțiunile militare la care țara noastră participă în diferite teatre de operații. Nu mai puțin, documentul reflectă realitățile din societatea românească, precum și perspectivele previzibile pe termen scurt și mediu ale vieții interne. Strategia de securitate națională a României prezintă o deschidere amplă asupra complexității și diversității aspectelor care au căpătat relevanță, în contextul contemporan, ceea ce asigură o abordare mai cuprinzătoare a conceptului de securitate națională.

Proiectul strategiei de securitate națională a României este în esență un document programatic, ce cuprinde idei, principii și direcții de acțiune corelate cu noul statut al României, acela de membru al Alianței Nord Atlantice și de stat cu perspectiva certă de a deveni membru al Uniunii Europene. Căile construcției sistemului național de și relevarea premiselor care vor conduce la realizarea acestuia, dezvăluie abordarea la nivel conceptual a documentului.

O definiție relevantă este prezentată în capitolul II, “Un viitor sigur și prosper pentru români: Căile construcției”, astfel: “Strategia de Securitate Națională reprezintă programul politic pentru realizarea unei României moderne prospere, cu un profil regional distinct, deplin integrată în comunitatea europeană și euro-atlantică, angajată ferm în promovarea democrației și libertății, într-o lume globală dinamică și complexă, cu cetățeni ce traiesc în siguranță”.

Strategia de securitate leagă în mod indisolubil securitatea națională de prosperitatea cetățenilor, ambele fiind rezultate ale promovării intereselor vitale ale României, care în esență, sunt formulate astfel:

- integrarea deplină în Uniunea Europeană și asumarea responsabilă a calității de membru al Alianței Nord-Atlantice;

- menținerea integrității, unității, suveranității, independenței și indivizibilității statului român;
- dezvoltarea unei economii de piață competitive, dinamice și performante;
- modernizarea radicală a sistemului de educație și valorificarea eficientă a potențialului uman, științific și tehnologic național;
- creșterea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai și de sănătate a populației;
- afirmarea și protejarea culturii, identității naționale și vieții spirituale, în contextul participării active la construcția identității europene.

Căile construcției, ce vizează promovarea acestor valori și interese sunt următoarele:

- Prioritățile participării active la înfăptuirea securității internaționale;
- Construcția noii identități europene și euro-atlantice a României;
- Securitatea și stabilitatea regională în contextul unei noi paradigme;
- Asumarea rolului de vector dinamic al securității în zona Mării Negre;
- Abordarea cuprinzătoare și adecvată a problematicii securității interne;
- Buna guvernare - instrument esențial în construcția securității naționale;
- Economia competitivă și performantă - pilon al securității naționale;
- Transformarea instituțiilor cu responsabilități în domeniul securității naționale;
- Modernizarea și protecția activă a infrastructurii strategice.

În contextul actualului cadru multilateral de securitate, proiectul strategiei se bazează prioritar pe următorii piloni: calitatea de membru al Alianței Nord-Atlantice și al UE și consolidarea parteneriatelor strategice.

Proiectul strategiei de securitate națională anticipează asumarea unui rol mult mai dinamic al României în plan regional. Implicarea în prevenirea și soluționarea problemelor legate de zona Mării Negre devine o prioritate în politica externă românească ca formă de consolidare a securității în regiune. O influență majoră a contextului politico-militar internațional asupra strategiei de securitate națională o reprezintă alocarea unui spațiu important războiului împotriva terorismului.

Proiectul strategiei de securitate națională a României prevede măsuri pentru menținerea stării de securitate a României, care au ca obiectiv principal siguranța cetățeanului, iar statul este instrumentul principal de realizare a securității acestuia. Opțiunea pentru securitate în beneficiul cetățeanului este proiectată în contextul respectării standardelor europene în materie de drepturile omului.

În contextul realităților actuale și a statutului României de țară membră NATO anumite zone ale securității naționale pot fi acoperite în cooperare cu aliații, partenerii strategici și organizațiile internaționale.

Strategia de securitate națională a României răspunde provocărilor contemporane din mediul internațional și reflectă opțiunea definitivă a țării noastre de a apăra valorile democratice, statul de drept și libertățile cetățeanului în contextul globalizării.

Bibliografie:

- [1] BAUMAN, Zygmunt, **Globalizarea și efectele ei sociale**, București, ANTET, 2003.
- [2] GUILLOCHON, Bernard, **Globalizarea o singură planetă**, proiecte divergente, București, RAO, 2003.
- [3] ZAMFIR, Cătălin, VLĂSCEANU, Lazăr, **Dicționar de sociologie**, București, Editura Babel, 1998.
- [4] BOUDON, Pierre, **Tratat de sociologie**, Humanitas, București, 1997.
- [5] RAMONET, Ignatio, **Geopolitica haosului**, București, Editura Doina, 1998.
- [6] ROBERTSON, Roland, **Globalization, Sical Theory and Global Culture**, Sage, London, 1992.
- [7] **Constituția României.**
- [8] **Strategia de securitate națională a României**, București, noiembrie 2001.
- [9] **Strategia militară a României**, București, 1999.
- [10] **Proiectul Strategiei de securitate națională a României**, București, 2006.

STABILITATEA REGIONALĂ ȘI CONFLICTELE ÎNGHEȚATE. PROCESUL DE NEGOCIERE ÎN DOSARUL TRANSNISTREAN

Roxana TUDORANCEA*

The separatist transnistrian regime is beyond any national and international control and benefits from criminal activities (money laundering, contraband and illicit trafficking of drugs, alcohol, tobacco, and weapons). The existing status quo of “no peace, no war” undermines sovereignty and territorial integrity of Moldova, obstructs its political, social and economic development and maintains a source of tension inside society, as well as in the respective regions. The transnistrian “frozen” conflict has a negative impact to the international community and global security, it emerged as a central issue in the political debates.

Starting with 1992 the endeavor to bring the separatist Transnistrian conflict to a peaceful resolution was often discussed in bi- and multi-lateral debates and negotiations. The current negotiation format - „5+2” includes 2 parts – Republic of Moldova and Transnistria, three mediators - OSCE, the Russian Federation, Ukraine, and two observers – USA and the European Union. Due to the lack of a politic will from some parts (such as Russian Federation, Transnistria), the conflict has not being solved until present times. Once USA and EU started to take part at the process of negotiations, the positions of Republic of Moldova had strengthened. There have been created some real premises for a settlement which introduced a note of optimism, but they did not eliminate the existing concerns and yet produced no visible results.

I. Scurt istoric – evoluția conflictului și stabilirea premiselor de începere a negocierilor

Sfârșitul Războiului Rece și destrămarea URSS, au generat procese politice care au dus la proclamarea independenței Republicii Moldova (27 august 1991) dar, în același timp, au alimentat și au provocat separatismul din partea de est a țării, în septembrie 1990 fiind proclamată *independența* Transnistriei.

Pe toată durata războiul din Transnistria (martie - iulie 1992), mișcarea separatistă a fost susținută financiar, logistic și militar de Moscova. În timpul desfășurării ostilităților militare între forțele separatiste și cele moldovenești, Moscova a decis trecerea Armatei a 14-a sub jurisdicția proprie ca armată rusă și a implicat-o ulterior în conflict.¹

*Centrul de Cercetări Științifice al Academiei Naționale de Informații

1 Iulian Chifu, *Un sângeros conflict, orchestrat de Moscova Războiul din Transnistria*, în *Dosarele Istoriei*, nr.2 (30) / 1999, pp. 54 – 58. Prin decret semnat la 1 aprilie 1992, Armata a-14, reprezentând fostele trupe ale Grupului de Armate Sud-Vest al URSS, trecea în subordinea directă a Ministerului rus al Apărării; de menționat că după prăbușirea URSS, o problemă importantă cu care statele independente - nou create s-au confruntat, a fost prezența militară a unei armate numeroase pe propriul lor teritoriu, armată, fosta armată a URSS. Rusia, Belarus și Ucraina au preluat mostenirea militară a fostei URSS, dar fără să existe un tratat în acest sens. Armata a -14-a, se regrupase în anumite zone din Transnistria, (Râbnița, Tiraspol și Tighina) după proclamarea independenței Republicii Moldova, fără ca autoritățile de la Chișinău să fie anunțate; crearea trupelor paramilitare fiind anterioră anului 1989, ca parte din planul de dezmembrare a Moldovei. Armata a 14-a a coordonat, de asemenea, și formațiunile de cazaci, forțele speciale de război ale

Pacea nu s-a negociat între beligeranți, ci prin intermediul trimișilor speciali ai Federației Ruse (mai exact ai președintelui Boris Elțin), Moscova arogându-și poziția de mediator în conflictul transnistrean, poziție concretizată prin solicitarea făcută Moldovei de a accepta statutul special al regiunii separatiste drept condiție prealabilă pentru retragerea Armatei a14-a.

Comportamentul diplomației ruse pe parcursul întregii perioade post - conflict a scos în evidență măsura implicării Federației Rusiei în menținerea controlului la Tiraspol. Este vorba despre controlul nedeclarat asupra unui stat membru al comunității internaționale fără ca măcar să fie suportate cheltuielile, sau asumate responsabilitățile ce decurg din ocupația, conducerea și gestionarea administrativă a unui teritoriu. Mai mult decât atât, la 17 noiembrie 1995, Duma de Stat a Federației Ruse a declarat Transnistria *zonă de interes special a Rusiei*, intervenția Moscovei în regiune fiind justificată prin *apărarea drepturilor rușilor și rusofonilor de pretutindeni*.

Războiul, deși nu a fost declarat niciodată, continuă fără confruntări directe, fiind depășite etapele războiului clasic și devenind unul dintre *conflictele înghețate*, recunoscute în zonă, alături de conflictele din regiunile separatiste din Georgia (Abhazia și Osetia de Sud) sau din Azerbaidjan (Nagorno-Karabah), conflicte care au intrat, aproape concomitent, în efervescență, încurajate de succesul modelului Kosovo; în fapt, liderii transnistreni au declarat în numeroase rânduri că sunt încurajați de modelul Kosovo.

II. Debutul negocierilor – starea de fapt, variante de negociere și conturarea formatului 5+2

Republica Moldova, stat independent, recunoscut pe plan internațional și membru ONU, nu controlează o întreagă regiune a teritoriului său, autodeclarată independentă – partea de est a republicii , Transnistria, nerecunoscută de nici un stat din lume.²

Statutul Transnistriei a fost consacrat ca *stat de facto*. Astfel de regimuri sunt tratate ca *subiecte parțiale ale dreptului internațional*: „Statutul lor unic generează anumite drepturi și responsabilități, în primul rând ce țin de acțiuni necesare pentru suportul și bunăstarea populației. Ele pot încheia acorduri, cărora li se conferă un statut inferior față de cel al tratatelor. Pe lângă dreptul de a acționa pentru a-și susține populația, un „regim de facto” poate fi tras la răspundere pentru încălcarea dreptului internațional”³.

KGB detașate de Federația Rusă în Transnistria, sub pretextul apărării drepturilor populației ruse din alte state ale CSI.

2 Transnistria sau Republica Moldovenească Nistreană este organizată ca o republică prezidențială și dispune de propriul guvern și parlament, de forțe militare și de poliție, de sistem poștal și de monedă, are elaborată o constituție și desemnate însemne ale statului- steagul și stema. Singura recunoaștere de care s-a bucurat a fost din partea regiunilor separatiste din zonă.

3 La 18 iulie 2006, la Chișinău a avut loc o conferință internațională la care juriștii americani M.Meyer și C.Borgen au prezentat raportul *Dezghetarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova*, la <http://www.caa.md/news/?nid=54aa546011c13a29358cb5ec3cd8f015>

Pe de altă parte, analiza aspectului juridic al conflictului transnistrean demonstrează că toate documentele de bază, care au fost semnate pe parcursul anilor 1992-2008 vin în contradicție cu prevederile Constituției Republicii Moldova și pun temelia confederalizării statului moldovenesc.

Premisele care au fost avute în vedere atunci când Transnistria a devenit parte la negocieri s-au stabilit în funcție de evoluția conflictului și au ținut cont mai puțin de această expertiză juridică, ceea ce a primat a fost faptul, unanim acceptat, că este mai bine să te așezi la masa negocierilor, să discuți, decât să nu existe deloc contacte sau negocieri, absența lor putând genera noi conflicte.

Din 1992, procesul de negociere între părțile aflate în conflict este orientat pe două direcții: determinarea statutului Transnistriei și luarea unei decizii în privința contingentului militar rus aflat în Transnistria.⁴

1. Apropierea de Moscova

O analiză a demarării și derulării procesului de negociere și a poziției adoptate de Moldova față de rezolvarea problemei transnistrene, dar și a poziției distincte pe care părțile implicate în negocieri au luat-o în funcție de un anumit context, ar putea identifica cinci etape.⁵

Prima etapă cuprinsă între 1992 (sfârșitul ostilităților armate) - 2001, este caracterizată printr-o politică de apropiere a Moldovei față de Moscova cu care a încheiat un *Tratat de Prietenie și Colaborare*, fără a determina însă Federația Rusă să-și retragă trupele și armamentul rămase în Transnistria.

Negocierile au debutat în formatul de „4” – Rusia, Ucraina, România și Moldova. La 21 iulie 1992 a fost semnată *Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova (Convenția Elțin – Snegur)*. După semnarea acestui document, în 1993 România a fost exclusă din procesul de negocieri. Pentru punerea în practică a acestui acord, Președintele moldovean a solicitat Președintelui în exercițiu al OSCE ca în Moldova să fie trimisă o misiune. OSCE a instituit o misiune de lungă durată în Republica

4 De-a lungul timpului s-a produs o integrare a trupelor Armatei a-14-a în trupele armatei separatiste (atrase de condiții materiale deosebite în comparație cu restul Federației Ruse, acestea au trecut la trupele separatiste), astfel pare justificată afirmația lidelui separatist, Igor Smirnov, potrivit căruia *Armata a 14-a se va retrage de la Tiraspol doar cu comandantul și cu steagul de luptă*. Deși s-a semnat statutul trupelor ruse și retragerea lor de la Tiraspol, Duma de Stat a Federației Ruse nu l-a ratificat pe motiv că ar contraveni drepturilor republicii autonome. Din 1993 au început să se manifeste presiunile internaționale de retragere a trupelor rusești, rămase însă fără rezultat; asemenea cereri se înregistrează și în perioada actuală. Unii analiști și responsabili consideră că, dacă Rusia nu își va retrage trupele și armamentul staționate în regiune, nu se va produce nici o schimbare în Transnistria. SUA abordează problema retragerii trupelor Federației Ruse din Moldova ca pe o chestiune separată de problema Transnistreana. SUA susține că Moscova trebuie să respecte angajamentele asumate la Istanbul încă din 1999 (de retragere a trupelor din Moldova și Georgia)

5 Această împărțire pentru care am optat, considerând-o ilustrativă, aparține lui Jos Boonstra, *From a Weak State to a Reunified Moldova. New Opportunities to Resolve the Transdnistria Conflict*, în *NATO Research Paper*, Nr. 23, October 2005, pp. 1-8, http://www.ndc.nato.int/download/publications/rp_23.pdf

Moldova, iar în aprilie 1993, tot la cererea Moldovei, OSCE a fost inclusă în procesul de negociere.⁶

La 21 octombrie 1994 Republica Moldova și Federația Rusă au semnat un *Acord cu privire la statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova*, „partea rusă, ținând cont de posibilitățile tehnice și timpul necesar pentru instalarea trupelor la noul loc de dislocare”, s-a angajat să-și evacueze formațiunile militare din Moldova pe parcursul a trei ani din ziua intrării în vigoare a Acordului.⁷

După 1994, negocierile privind soluționarea conflictului transnistrean s-au desfășurat în formatul de „5” – Moldova, Rusia, Transnistria, Ucraina, OSCE. La 8 mai 1997 a fost semnat *Memorandumul privind principiile normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria*. La punctul 11 acesta menționa: „Republica Moldova și Transnistria își construiesc relațiile în cadrul unui *stat comun* în frontierele Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din ianuarie 1990”. Folosirea sintagmei *stat comun* lăsa loc la ambiguitate: Moldova interpreta această noțiune drept o *autonomie* a Transnistriei în componența Moldovei ca în cazul Găgăuziei, iar Transnistria drept o *confederație* care ar fi o treaptă intermediară în obținerea *independenței* față de Moldova.⁸

Pe fondul manifestării acestor poziții diametral opuse negocierile în formatul „5” au eșuat.

2. Eșecul proiectelor de federalizare și reorientarea Moldovei către Vest

Perioada 2002–2003 a fost etapa proiectelor de federalizarea a Moldovei. Acestea s-au înscris ca încercări venite din partea mediatorilor (în mod special Federația Rusă și Ucraina) de a revitaliza negocierile și de a găsi o soluție la conflict, evident, soluție care să fie și favorabilă părții care a făcut propunerea. Amintim în acest context proiectul de federalizare propus de Federația Rusă, întocmit de consilierul președintelui Vladimir Putin – Dimitri Kozak – *Memorandumul Kozak*, în fapt un plan unilateral de federalizare care ar fi permis Federației Ruse să mențină trupe în Moldova pentru o perioadă de până la 30 de ani. În acest sens este notabil

6 *Dinamici ale OSCE în conflictul înghețat din Moldova*, Discursul lui Neil Brennan, șef -adjunct al Misiunii OSCE în Moldova, în cadrul seminarului cu genericul *Conflictele înghețate în Europa – dimensiunea securității democratice: cazul Transnistriei*, <http://www.osce.org/moldova/documents.html?lsi=true&limit=10&grp=50>. Contribuția OSCE la soluționarea conflictului transnistrean s-a materializat prin întocmirea a numeroase rapoarte cu privire la situația din regiune, prin încercarea de punere în practică a *Acordului de retragere a trupelor rusești*, dar și prin rolul jucat în cadrul Comisiei Unificate de Control – instituită între Moldova, Rusia și așa- numita Republică Moldovenească Transnistreană, cu rol pe probleme de securitate în zonele demilitarizate de pe ambele părți ale Nistrului. Pe măsura intensificării influenței UE, NATO și SUA în regiune, a scăzut rolul OSCE.

7 Constantin Solomon, *Conflictul transnistrean și procesul de negocieri în formatul „5+2”*, în *Moldoscopia*. Probleme de analiză politică, nr.3 (XLII), 2008, la <http://www.scribd.com/doc/8934378/Conflict-Transnistrean-Si-Procesul-de-Negociere-in-Format> 52. După 15 ani de la semnarea acordului, Federația Rusă nu a îndeplinit nici măcar procedurile interne de intrare în vigoare a acestui acord.

8 Ibidem.

Summitul OSCE de la Maastricht, când Moldova a oferit Federației Ruse ceea ce am putea numi o *surpriză diplomatică*, președintele V. Voronin respingând în ultimul moment acest plan de federalizare a Moldovei.⁹

Începea să se conturze tot mai clar o diplomație oscilantă și confuză în soluționarea conflictului transnistrean, manifestată în mod deosebit de Federația Rusă; pe de altă parte, la nivelul anului 2003, devenise evident faptul că Transnistria nu era interesată de schimbarea status – quo-ului existent.

Începând cu 2004 s-a produs o reorientare a politicii Moldovei către Vest, în perspectiva unei viitoare aderări la UE¹⁰. Se considera că o viitoare aderare ar rezolva implicit și problema transnistreană; s-au intensificat totodată și legăturile cu România și s-a manifestat un *parteneriat* cu noua conducere politică a Ucrainei (începând cu ianuarie 2005). Președintele V. Voronin a propus un *Pact de Securitate și Stabilitate pentru Moldova* în care se stipula, printre altele, schimbarea formulei de negociere, adăugând pe lista mediatorilor UE, SUA și România, opoziția Rusiei a fost fățișă față de o posibilă implicare a României.

După semnarea *Planului de Acțiune UE – Republica Moldova* (februarie 2005 – ianuarie 2008) Uniunea Europeană și SUA și-au dat acordul să participe la formatul de negocieri în calitate de observator. De la acea dată, formatul de negocieri se desfășoară în formula „5+2”: cele două părți implicate: Republica Moldova și Transnistria; mediatorii: OSCE, Federația Rusă, Ucraina și observatorii: SUA și Uniunea Europeană.

Din 2005 se derulează o etapă nouă, caracteristicile ei persistând și în perioada actuală: încercarea de găsire a unor soluții negociate la conflict și fortificarea poziției Republicii Moldova, odată cu venirea SUA și UE la procesul de negociere.

9 Ibid. *Memorandumul Kozak*, dacă ar fi fost semnat la 25 noiembrie 2003, ar fi condus la lichidarea *de facto* a Republicii Moldova și la legalizarea prezenței trupelor ruse pe teritoriul Moldovei până în anul 2020. Argumentele de bază pentru care Moldova a respins *Memorandumul Kozak* au fost: în primul rând, faptul că s-a negociat staționarea trupelor rusești pe teritoriul Moldovei pe un termen de 15 ani. În al doilea rând, potrivit proiectului, Camera Superioară a Parlamentului Republicii Moldova urma să includă o componentă egală de deputați din partea Transnistriei, Găgăuziei și a Republicii Moldova: câte 9 deputați. Astfel, deputații Transnistriei și ai Găgăuziei se puteau uni oricând pentru a bloca funcționarea Legislativului. În al treilea rând, în proiect se stipula că dacă deputații din Camera Superioară nu vor îndeplini doleanțele autorităților din Transnistria sau Găgăuzia, ei pot fi în orice moment retrași și înlocuiți cu alți deputați.

10 La 28 iunie 2001 Republica Moldova a semnat cu UE *Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est*, la cererea Rusiei, în document au fost introduse două clauze: Uniunea Europeană să nu semneze un Acord de Asociere și Stabilizare cu Republica Moldova și Uniunea Europeană să nu se implice în soluționarea conflictului transnistrean. În perioada ulterioară semnării acestui accord, în politica externă a UE au avut loc schimbări esențiale, rezultate din politica de extindere a UE (în 2004 s-au alăturat UE 10 state, iar în 2007, 2 state între care și România, UE ajungând astfel să aibă graniță comună cu Moldova). Politica Europeană de Vecinătate – PEV, elaborată încă în 2003-2004, a contribuit la revizirea parțială a politicii UE față de conflictul transnistrean. În planul de acțiune propus Republicii Moldova în cadrul PEV, UE vedea în soluționarea acestui conflict, *stabilitate* la hotarele UE. Numirea unui reprezentant special al UE în Moldova, s-a înscris în același proces de intensificare a implicării UE în soluționarea problemei transnistrene.

3. *Formatul 5+2 și diplomația transnistreană*

Dacă în perioada anterioară, Federația Rusă deținea prima poziție în ceea ce privește manifestarea unei diplomații oscilante, tergiversările sau nerespectarea angajamentelor asumate, venise rândul acum, așa-zisei diplomații transnistrene să se comporte potrivit dezideratului său principal: acele de a menține status-quo-ul existent.

La un an după instituirea acestui nou sistem de negociere, în 2006, David J. Kramer, adjunct al Secretarului de Stat responsabil pentru afacerile din Europa și Eurasia în cadrul Departamentului de Stat al SUA, specializat pe problemele din Rusia, Ucraina, Moldova și Belarus, oferă de la masa negocierilor o imagine nu tocmai încurajatoare asupra progreselor înregistrate: *Am participat la trei dintre rundele de negocieri pentru conflictul transnistrean și trebuie să recunosc că sunt frustrante. Seamană puțin cu filmul "Groundhog Day", în care unul dintre personaje se trezește în fiecare zi pentru ca să trăiască același lucru la nesfârșit[...] progresele înregistrate sunt ne semnificative, dacă nu inexistente, deoarece consider că, într-o oarecare măsură, unele dintre părțile implicate nu sunt chiar interesate de obținerea unor progrese, ci de menținerea situației actuale [...]. O parte a problemei o reprezintă lipsa seriozității în ceea ce privește partea transnistreană. Transnistrenii nu sunt interesați de modificarea situației actuale. Una dintre problemele cu care ne confruntăm este faptul că reprezentantul Tiraspolului adeseori susține că nu dispune de autoritatea necesară luării unei decizii, iar noi l-am invitat să aducă la discuții persoane abilitate să ia astfel de decizii, astfel încât să reușim să facem ceva.*¹¹

Prezența UE și a SUA la negocieri a produs practic o reechilibrare a balanței care înclinase până atunci în favoarea Transnistriei. SUA a insistat în această perioadă ca Ucraina să implementeze acordul vamal cu Moldova, care, practic subliniază integritatea teritorială a Moldovei; era o modalitate de a exercita presiuni asupra uneia dintre părți, atâta timp cât negocierile întârziiau să aducă unele rezultate. Această modalitate s-a manifestat și asupra Transnistriei, venită fiind din partea UE, de această dată.

Din martie 2006 au fost suspendate negocierile în formatul 5+2. Igor Smirnov a acuzat Chișinăul de instalarea "unei blocade economice", prin introducerea procedurii de înregistrare a exportatorilor transnistreni, în dreapta Nistrului. De fapt, această măsură, de rând cu înființarea Misiunii EUBAM, a determinat partea transnistreană să se retragă de la masa de negocieri. De atunci, Igor Smirnov a condiționat reîntoarcerea la masa negocierilor doar dacă Chișinăul va înceta "blocada economică" și va accepta statutul Transnistriei ca "participant cu drepturi egale la negocieri".

11 Interviu realizat de Victor Roncea pentru Ziua, la http://civimedia.ro/acm/index.php?option=com_content&task=view&id=594&Itemid=60

III. Evoluția contactelor diplomatice în 2008, perspectivele reluării negocierilor

Dacă ne raportăm la forma consacrată a negocierilor diplomatice, evoluțiile din anul 2008 – conversațiile, discuțiile, schimburile de puncte de vedere, convorbirile oficiale dar și declarațiile de presă ale oamenilor politici, anterioare, sau care s-au succedat acestor evenimente, toate pot fi interpretate drept faza premergătoare reluării negocierilor.

La nivelul anului 2008 este reluată problema prezenței trupelor militare ruse în zonă, însă se poate constata din declarațiile oficialilor moldoveni, o oarecare întărire a poziției din care Moldova încearcă să negocieze în această perioadă. Andrei Stratan, ministrul de Externe al Republicii Moldova, a cerut Moscovei, în cadrul Consiliului Ministerial anual al OSCE (5 decembrie 2008), să-și retragă *fară condiții, în totalitate și în mod transparent*, trupele din regiunea Transnistria. Stratan a mai cerut ca trupele ruse, care controlează "frontiera" moldo-transnistreană, să fie înlocuite de o "misiune civilă", considerând ca un război, ca cel de la începutul anilor 90, este improbabil în această zonă.¹²

O schimbare a contextului geostrategic pare să fie confirmată de declarația șefului delegației americane la Helsinki pentru Consiliul Ministerial al OSCE, William Burns; reprezentând opinia oficială americană, Burns a declarat că prezența militară rusa în Republica Moldova este *o grijă majoră pentru Europa*.

1. Întâlnirile Voronin-Smirnov

Evoluția care s-a evidențiat în 2008 ca un factor de noutate a fost relansarea negocierilor Voronin - Smirnov, aceștia întâlnindu-se în două rânduri pe parcursul anului; de asemenea cei doi lideri au avut întrevederi separate cu presedintele rus, Dmitri Medvedev.

Întâlnirile au avut loc în noul context al intensificării interesului manifestat de UE în soluționarea conflictului, dar și ca urmare a eforturilor diplomației ruse în relansarea acestor negocieri. Pentru o mai bună înțelegere a rolului jucat de cei doi actori – UE și Federația Rusă în soluționarea conflictului transnistrean, menționăm opinia exprimată de reprezentantul special al UE pentru Republica Moldova, Kalman Miszei, aceea că diferendul transnistrean va fi soluționat doar când UE și Rusia vor încheia un acord și vor ajunge la o concluzie în ceea ce privește conținutul acestui acord.¹³

Prima întâlnire Voronin – Smirnov s-a desfășurat la Bender, la 11 aprilie 2008. În urma discuțiilor purtate s-a ajuns la înțelegerea că partea transnistreană va permite trecerea în zona controlată de ea a oficialilor moldoveni, în timp ce Chișinăul și-a asumat angajamentul de a solicita UE să anuleze restricțiile de călătorie pentru conducătorii transnistreni. Aceste înțelegeri însă nu au fost îndeplinite, sau îndeplinite

12 Conform AFP, <http://www.mediafax.ro/externe/afp>

13 Declarația a fost făcută la 16 ianuarie 2009, la postul național de televiziune. La aceeași dată, Miszei a avut o întrevedere cu Ministrul român de Externe, Cristian Diaconescu.

doar parțial. Astfel, Voronin a fost lăsat de câteva ori să treacă în stânga Nistrului, dar i-a fost blocat accesul, nemotivat, la 3 noiembrie 2008. Și de cealaltă parte, deși Voronin a anunțat că a trimis o cerere la Bruxelles, UE se pare că nu a acceptat-o.

A doua întâlnire Voronin – Smirnov, a avut loc la 24 decembrie 2008, la Tiraspol, cu întârziere, întrevederea fiind pregătită pentru luna septembrie 2008. Ministrul Reintegrării, Vasili Sova, două zile mai târziu, face o serie de declarații cu privire la întâlnire, prezentând exclusiv punctul de vedere al părții moldovene.¹⁴

Au fost puse în discuție perspectivele reluării negocierilor în formatul "5+2", pașii care urmează a fi întreprinși în vederea activizării grupurilor de lucru privind întărirea încrederii și securității precum și măsurile de asigurare a condițiilor pentru libera circulație a persoanelor și marfurilor dintre cele două maluri ale Nistrului.

Întrevederea s-a desfășurat în prima parte în prezenta reprezentanților mass-media. Președintele Voronin a subliniat în mod special faptul că toate chestiunile ce țin de conflict și de reglementarea definitivă a acestuia, inclusiv stabilirea statutului juridic special al Transnistriei, cu respectarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, trebuie să fie discutate în cadrul formatului de negocieri "5+2".

Potrivit declarațiilor lui Sova, în cadrul întrevederii a fost confirmată disponibilitatea autorităților moldovenești de a continua întâlnirile de experți pe întregul spectru al direcțiilor propuse, inclusiv în domeniul economiei și comerțului, cu scopul elaborării unor măsuri eficiente de depășire a consecințelor social-economice cauzate de criza financiară și economică mondială.

La întrevederea la care au fost prezenți reprezentanții mass-mediei, Voronin și Smirnov nu au putut ajunge la un acord comun în privința uneia dintre cele mai importante probleme. Vladimir Voronin insistă asupra fixării datei de reluare a negocierilor în formatul "5+2", însă Igor Smirnov a spus că desfășurarea negocierilor în formatul respectiv *nu este necesară*. Discuțiile au urmat fără prezenta jurnaliștilor, la sfârșitul întrevederii Voronin și Smirnov au declarat că au consimțit să continue consultările în formatul "2+1" - cu participarea Rusiei - iar următoarea întâlnire va avea loc la mijlocul lui martie 2009. Unul dintre principalele rezultate ale acestei întâlniri a fost considerat faptul că Smirnov a anunțat că va scoate taxa de intrare în Transnistria pentru cetățenii moldoveni. La o săptămână după aceasta, taxa nu doar că nu a fost scoasă, dar de la 1 ianuarie 2009 este de trei ori mai mare.

Ambele întrevederi nu au adus nici un fel de rezultate sau perspective în reglementarea conflictului, sau apropierea părților. Totodată, întâlnirea de la 24 decembrie a scos în evidență faptul că pozițiile părților s-au îndepărtat și mai mult în ultimii ani.

În afară de întrevederi și discuții, anul 2008 nu a adus nimic nou în soluționarea problemei, fiind observate o serie de divergențe între părți, lipsa de conlucrare, cum ar fi în cazul inundațiilor din august, sau criza gazului din ianuarie 2009.

14 <http://www.infotag.md/noutati/INFOTAG>, 26 decembrie 2008, cu o zi înainte, la 25 decembrie 2008, Vasili Sova a avut o *întrevedere* cu reprezentanții mediatorilor și observatorilor, cărora le-a comunicat rezultatele ultimei întâlniri Voronin – Smirnov.

Întrevederile președinților celor două părți implicate în conflict cu președintele rus, nu au adus rezultate spectaculoase. Prima a avut loc la 6 iunie la Sankt Petersburg, în cadrul căreia a fost discutat și subiectul transnistrean. O nouă întâlnire a avut loc la 25 august la Soci, urmată de o întrevedere Medvedev-Smirnov la 3 septembrie. În cadrul întrevederii, după cum a informat administrația prezidențială rusă, s-a decis că negocierile privind reglementarea conflictului transnistrean vor continua în *format trilateral*.

2. Poziția diplomației românești

Anul 2009 a debutat cu vizita la Bruxelles a viceministrului moldovean al Afacerilor Externe și Integrării, Valeriu Ostalep, ocazie cu care s-a desfășurat troica Comitetului pentru Politică și Securitate Uniunea Europeană – Moldova – Ucraina. A fost abordat cu această ocazie dosarul transnistrean în perspectiva reluării negocierilor, pregătirea unui nou acord între Uniunea Europeană și Moldova, precum și prelungirea mandatului Misiunii UE de Asistență la Frontieră – EUBAM.¹⁵

Poziția recentă a diplomației românești în conflictul transnistrean a dat dovadă de inconsecvență. Ministrul de Externe Cristian Diaconescu, menționa la 16 ianuarie 2009 că România a fost, într-o formă sau alta, exclusă din formatul de negocieri pentru Transnistria, și că ar trebui să fie direct implicată în proces. "Formatul '5 plus 2' nu prea a dat rezultate, cu toate că în proces sunt implicați toți vecinii Republicii Moldova, mai puțin România, cu toate că UE este participantă în acest forum sugerând că reprezentarea indirectă a României prin Uniunea Europeană nu este suficientă."¹⁶

Ministrul român de Externe revine asupra poziției sale anterioare și transmite că România nu e interesată să se implice ca partener direct la negocierile dintre Republica Moldova și Transnistria.¹⁷ România susține continuarea negocierilor pentru rezolvarea conflictului transnistrean în formatul "5 plus 2" și nu face poziție separată față de UE.

Ministrul moldovean de Externe, Andrei Stratan, a precizat că "nici Chișinăul nu intenționează să modifice formatul '5 plus 2'", fiind excluse alte variante vehiculate în cursul anului 2008. "Problema soluționării conflictului transnistrean va fi regasită numai și numai la masa de negocieri în formatul '5 plus 2'", a subliniat ministrul moldovean, dar a adăugat că va continua și consultările bilaterale, inclusiv cu România, care, potrivit acestuia, poate oferi un sprijin esențial în acest sens.

Șeful diplomației transnistrene Vladimir Iastrebeak, s-a declarat împotriva participării României la negocierile pentru reglementarea conflictului transnistrean. "România și-ar putea aduce o contribuție la reglementare prin intermediul altor mecanisme, în special prin contacte bilaterale cu Moldova", a spus Iastrebeak. El a

15 <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1289>

16 Opinia este exprimată la postul național de televiziune. Acest punct de vedere este similar cu cel al președintelui țării, Traian Basescu, care opina, de asemenea, că formatul pentru Transnistria trebuie modificat și că România ar trebui să facă parte din acesta.

17 NEWSIN, 10 februarie 2009. Declarația este făcută în timpul vizitei pe care C. Diaconescu a întreprins-o la Chișinău.

avertizat că în cazul participării României la negocieri ar putea interveni “complicații”.¹⁸

3. Perspective

Obiectivele politice ale Moldovei pentru anul curent în legătură cu subiectul transnistrean au drept scop accelerarea reluării negocierilor în vederea soluționării *definitive* a problemei transnistrene în baza *Legii privind prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului*. Deși manifestă optimism în declarații, fapt sesizat cu ocazia fiecărui ciclu electoral, autoritățile de la Chișinău nu au argumente puternice în acest sens. Cu numai un an în urmă, Vladimir Voronin lasă să se înțeleagă că până în 2009 se vor găsi soluții la problema transnistreană.

De asemenea, autoritățile subliniază importanța atragerii unei atenții mai mari din partea comunității internaționale asupra problematicii transnistrene și includerii subiectului respectiv în dialogul politic dintre principalii actorii internaționali. Totodată, modul în care autoritățile moldovene vor acționa pe plan intern pentru implementarea unor angajamente asumate este definitoriu în acest sens. Nu trebuie să scăpăm din vedere natura regimului de la Chișinău și faptul că progresele nu se pot obține doar la nivel declarativ.

În condițiile actuale este greu de presupus o apropiere perceptibilă între părțile în conflict, pentru a putea vorbi despre un prim pas spre reglementarea conflictului. În primul rând, este vorba despre viziunile diferite ale Chișinăului și Tiraspolului, despre care am amintit și care nu reprezintă un element de noutate în evoluția conflictului. Totodată, alegerile parlamentare din Republica Moldova care urmează să aiba loc la începutul lunii aprilie, vor mai întârzia derularea unor noi inițiative pentru o perioadă semnificativă de timp.

Evoluția evenimentelor-situația din zonă, analiza poziției părților implicate în procesul de negociere, arată clar că dacă se va găsi o soluție la conflict ea nu poate fi obținută decât în urma unui îndelungat proces de negociere, cele două obiective cheie care privesc dosarul transnistrean – demilitarizarea și democratizarea Transnistriei fiind deziderate de lungă durată.

¹⁸ www.europa.md/ Dragoș Drăgan, *Conflictul transnistrean: perspective sau stagnare?*, 27 Ianuarie 2009. Declarația a fost făcută la o zi după declarația Ministrului român de Externe-21.01.2009, declarație în care Cristian Diaconescu susținea implicarea directă a României în negocieri.

CONFLICTUL RUSO-GEORGIAN – IMPLICAȚII MILITARE ȘI DE INTELLIGENCE

Cristian NIȚĂ*

Georgia's overwhelming military defeat and the continued presence of about 7,600 Russian troops in the breakaway statelets of Abkhazia and South Ossetia make it extremely unlikely that Tbilisi will try to retake them by force. With this long-coveted strategic goal out of reach, Georgia's civilian and unformed leadership must now reconsider the military's doctrine, training and capabilities. Georgia's military capabilities and infrastructure have been seriously degraded, but the conflict's aftermath could provide reform-minded military leaders the opportunity to define and improve upon critical weaknesses, and ultimately rebuild a more effective force.

I. Introducere

Teritoriul actual al Georgiei a fost teatrul de exprimare a rivălităților pentru controlul zonei între Imperiul Roman, Armenia, Bizanț, Persia și Imperiul Otoman. După secole de dominație musulmană, începând din secolul al XV-lea, regii georgieni au încheiat alianțe cu Rusia țaristă. Rezultatul a fost anexarea Georgiei în 1801. Până în 1991, când s-a produs dezmembrarea URSS, Georgia a rămas sub controlul Moscovei. La 18 ani după redobândirea independenței și după două războaie cu provinciile separatiste Abhazia și Osetia de Sud, Georgia s-a aflat, între 7 și 12 august 2008, într-un război deschis cu Rusia, Războiul de cinci zile din Georgia a început prin ciocniri de mică anvergură între forțele guvernamentale georgiene și milițiile sud-osetine, cu câteva zile înainte de noaptea de 6-7 august 2008, când președintele Mihail Saakașvili a ordonat armatei să reinstaureze ordinea în provincia separatistă Osetia de Sud. Autoritățile de la Tbilisi au ales varianta atacului-fulger asupra Osetiei de Sud, pentru că percepția era că o operațiune militară ar avea șanse mai mari de a primi suport din partea populației. Componenta etnică a regiunii este tip „*tabla de șah*” - satele osetine alternează cu cele georgiene, iar granița cu Georgia era mai permeabilă. O analiză a perioadei premergătoare conflictului, precum și a perioadei propriu-zise de conflict ne indică cel puțin trei dimensiuni ale acestuia: *dimensiunea militară clasică, dimensiunea de intelligence și dimensiunea cibernetetică, care include și componenta de război informațional.*

II. Factorul militar rusesc

Războiul fulger dus de armata 58-a rusă în Caucaz merită o analiză specială. Dacă coordonarea trupelor ruse a fost relativ bine făcută, este pentru că unitățile sale ieșeau din exercițiul „*Caucaz 08*”, care s-a desfășurat în iulie 2008, potrivit unui scenariu asemănător ofensivei asupra capitalei georgiene. Analizii din cadrul serviciilor ucrainene de informații militare indică faptul că după acest exercițiu militar, mai multe nave ale flotei rusești de la Marea Neagră nu s-au mai întors la bazele lor din Sevastopol, situat în regiunea Crimeea a Ucrainei, ci au rămas în portul rusesc Novorossisk. Acest lucru a condus la concluzia că Rusia plănuia o misiune mult mai serioasă pentru flota sa de la

* Doctorand, Academia Națională de Informații

Marea Neagră într-un viitor apropiat¹. De asemenea, deși nava comandant a flotei, crucișătorul Moskva, a fost ancorată în Sevastopol atunci când au izbucnit conflictele, în data de 8 august 2008, aceasta părea să fie gata de luptă înainte să plece spre coasta georgiană în următoarea zi, acompaniată de un distrugător, două nave anti-submarine și unele nave de asistență, care erau, de asemenea, pregătite de luptă.

Armata ucraineană monitoriza îndeaproape activitățile flotei rusești din Sevastopol înainte de declanșarea războiului din august 2008 și a remarcat faptul că urmau să înceapă unele acțiuni. Potrivit unor foști membri ai serviciului ucrainean de informații militare și din cadrul Serviciului de Securitate din Ucraina (SBU), ofițerii din cadrul Serviciului de Informații Externe din Rusia (SVR) derulau o activitate intensă în Peninsula Crimeea și exista, de asemenea, multă agitație în rândul cetățenilor ruși și a parlamentarilor, aceștia solicitând și sugerând ca Peninsula Crimeea să facă din nou parte din Rusiei. Este clar faptul că partea rusă se pregătea pentru un atac asupra Georgiei și căuta să își asigure baza navală din Crimeea.

De asemenea, analiștii ucraineni sugerează faptul că în anul 2006, crucișătorul „Moskva” și alte nave ale flotei rusești au participat la un exercițiu în afara coastei Georgiei, în vecinătatea portului Poti, pe parcursul căruia acestea s-au apropiat la 25 km de coasta georgiană - în apele teritoriale ale acestui stat. Partea rusă nu s-a deranjat să informeze anticipat guvernul georgian în legătură cu acest exercițiu. Portul Poti, care este și un important terminal petrolier, a fost ținta atacurilor aeriene ale Rusiei de la începutul ostilităților ruso-georgiene și un obiectiv militar important de atins în cadrul ofensivei terestre rusești.

La mijlocul lunii septembrie 2008, Sota Utiasvili, șeful Departamentului de Operațiuni Speciale din cadrul Ministerului de Interne de la Tbilisi, afirma că deține înregistrarea unei convorbiri între un agent de frontieră osetin și un ofițer rus, din care rezultă că blindatele rusești au intrat primele în tunelul Roki, care leagă Osetia de Sud de cea de nord și ca acest lucru s-a întâmplat cu aproximativ câteva ore înainte de începerea operațiunilor militare propriu-zise².

Prin urmare, victoria militară a Rusiei a intervenit ca rezultat al superiorității numerice covârșitoare și al unei strategii în stil sovietic, bazată pe o planificare detaliată care lasă puțin loc de flexibilitate. A fost șocul și teama de o forță numeroasă mai degrabă decât de utilizarea unor arme de precizie ghidate³.

Specialiștii militari occidentali au studiat prestația armatei ruse în conflictul cu Georgia, deoarece trebuie să fie pregătiți pentru posibilitatea unui conflict în alte zone geografice, cu alte state care folosesc cu preponderență tehnică militară rusească. Raportul *Jane's Strategic Advisory Services (JSAS)*, o firmă specializată de consultanță, precizează că trupele ruse au putut intra rapid în Georgia, asigurându-și o victorie decisivă, în primul rând pentru că mare parte dintre ele participau la exerciții

1 *Războiul ruso-georgian: factorul ucrainean*, în periodicul „Jane's Intelligence Digest”, 13.08.2008

2 Mihaela Onofrei, *Războiul din Caucaz și politicizarea informațiilor de securitate*, a XIV-a sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, Academia Națională de Informații, București, 20-21 noiembrie 2008.

3 *Mașinăria de luptă rusească a început să scârțâie*, în cotidianul „Interesul Public.ro”, nr.282 - 26.08.2008, p.14.

militare într-o regiune învecinată⁴. Jurnaliștii ai agenției „Reuters”, aflați în zona de conflict, au apreciat că trupele ruse erau foarte motivate. Raportul JSAS prezintă însă deficiențe și exemple de folosire a unor tactici sovietice în timpul conflictului. Spre exemplu, cel mai folosit vehicul blindat a fost tancul T-72, conceput pentru anii '70, alături de un număr mare de tancuri și mai vechi, de tip T-62 și T-64. Nici un model nou T-90 nu a fost folosit în conflict, potrivit JSAS. Pe de altă parte, Rusia a desfășurat aproximativ 10.000 de soldați în primele zile de la începutul conflictului, dovedind că se bazează pe manevre de masă și arsenal și mult mai puțin pe armament modern. Există dovezi că Rusia a folosit bombe învechite, fără sistem de ghidare, pentru a ataca țintele georgiene și că acestea nu au reușit să provoace pagube semnificative. „Rusia nu posedă un arsenal suficient de arme moderne, de precizie”, arată raportul *Jane's Strategic Advisory Services (JSAS)*. Acesta adaugă că un bombardier lung-curier Tu-22 care a fost doborât în Georgia pare să fi fost folosit pentru misiuni de informare, din cauza unei lipse de avioane fără pilot folosite în mod obișnuit în acest scop.

Operațiunile derulate de Rusia în Georgia le-au permis însă agențiilor occidentale de informații militare să examineze și noutățile tehnologice ale armatei ruse, inclusiv cea mai recentă rachetă tactică rusească, *SS-26 Iskander*⁵. Potrivit surselor georgiene, cel puțin două rachete au fost lansate din Daghestan. Una dintre acestea a lovit clădirile din centrul orașului Gori, fără a exploda. Corpul rachetei și sistemele electronice ale acesteia au fost transportate rapid la Tbilisi, unde au fost examinate de angajații unor agenții occidentale de informații, cum ar fi Agenția de Informații Militare a SUA, prezenți în capitala georgiană. Informațiile referitoare la rachetă au fost incluse în relatările inițiale privind conflictele dintre ruși și georgieni. Rapoartele subliniază starea depășită a echipamentelor rusești și, în special, lipsa de precizie a acestora, în așteptarea intrării în funcțiune a unei versiuni actualizate a sistemului rusesc *Glonass* de navigare prin satelit. Acest fapt explică eficiența redusă a loviturilor aeriene lansate asupra infrastructurii georgiene de avioane de tip SU-24, SU-25 și Tu-22M.

Analiștii din cadrul Direcției de Informații Militare ale Franței au menționat că atacurile ruse asupra trupelor georgiene din Osetia de Sud, derulate timp de peste trei zile, au avut consecințe negative și în planul piederilor umane și de tehnică de luptă. Specialiștii militari ruși au descoperit că o parte din echipamentul georgian folosit în conflict a fost mai avansat decât al lor. Tancurile T72 și avioanele de luptă Su 25 ale georgienilor erau modernizate cu echipament care asigură vizibilitatea pe timp de noapte. „Forțele ruse au trebuit să acționeze în condiții de inferioritate tehnică”, a declarat pentru „*Moscow Times*”, Konstantin Makienko, director adjunct al Centrului rus pentru analize strategice și tehnologice.

De altfel, potrivit raportului JSAS, problema fundamentală a elitelor politice și militare ale Rusiei este ancorarea în scenariului Războiului Rece, ignorând noile realități politice și militare⁶.

4 *Armata rusă nu ar face față unui inamic mai bine pregătit decât Georgia*, în publicația „*Janes Defence*”, 25 octombrie 2008.

5 *Reacție din partea Georgiei*, în publicația bilunară „*Intelligence Online*”, nr.577, septembrie 2008.

6 Corneliu Pivariu, *Creșterea substanțială a cheltuielilor militare ale Federației Ruse*, în publicația bilunară „*Pulsul geostrategic*” (Brașov), nr.42, decembrie 2008, p. 4.

Campania militară din august 2008, din Georgia, a scos în evidență, conform aprecierilor generalului colonel Vladimir Popovkin, ministru adjunct pentru înzestrare, și elemente pozitive privind viteza de reacție și eficiența acțiunilor militare, dar și unele concluzii care au nemulțumit conducerea militară și care au demonstrat necesitatea accelerării procesului de înlocuire a tehnicii militare uzate fizic și moral, modernizarea sistemelor de arme și actualizarea planurilor strategice⁷.

Războiul purtat de de Rusia în Georgia dovedește că armata sa nu este inferioară celor mai mari armate moderne actuale, pentru că este organizată după modelul specific Războiului Rece spun experții militari. În cele cinci zile de ofensivă militară, trupele ruse au lansat o contraofensivă masivă ocupând mari părți ale teritoriului georgian, după ce Tbilisi a încercat să recapete controlul asupra republicii separatiste Osetia de Sud.

În aparență un succes militar, războiul din august a scos în evidență slăbiciunile adânci ale armatei ruse. *„Se mizează în continuare pe o armată foarte numeroasă și cu o putere de foc copleșitoare... Nu există un interes demonstrabil pentru o forță mai mică, mai bine antrenată și mai flexibilă”*, se menționează în raport.

JSAS e de părere că, pentru ca armata rusă să se poată compara cu oponenți mai mari și mai bine echipați sunt necesare *„îmbunătățiri ale structurii de comandă, ale nivelului de antrenament și de implementare a sistemelor de armament moderne și flexibile”*.

Unul din autorul cercetării a spus că este posibil totuși ca ***războiul din Georgia să fi fost catalizatorul reformelor militare radicale*** anunțate de ministrul apărării Anatoly Sergiukov. Conform lui Ruslan Puhov, șeful Centrului de Analize, Strategii și Tehnologii, aceasta *„promite să fie cea mai importantă restructurare a sistemelor de apărare națională de după 1945”*⁸. În condițiile în care, pe planul doctrinei, Rusia a desprins învățăminte de ceea ce ea numește *„remilitarizarea relațiilor internaționale”*, pe care o atribuie Statelor Unite.

Principalele prevederi sunt legate de diminuarea numărului forțelor armate prin reducerea unor funcții de ofițeri, desființarea gradului de sublocotenent, trecerea de la divizie la brigadă, dotarea cu tehnică nouă. Reforma propusă are în vedere îmbunătățirea eficienței unui sistem datând din 1960. Potrivit generalului Nikolai Makarov, șeful Statului Major al forțelor armate, funcționarea sistemului actual *„nu ne permite să luăm decizii rapide, să informăm trupele, să organizăm cooperarea (interarme) și să conducem eficient sistemul”*⁹.

„În locul diviziilor și regimentelor tactice, armata va fi compusă din brigăzi, devenind astfel mai flexibilă și capabilă de acțiuni independente operative. Comanda operativă va reuni nu numai brigăzile dar și toate tipurile și categoriile de forțe și resurse din zona sa de responsabilitate”. De altfel, la exerciții militare *„Stabilitate-2008”*, Rusia a testat eficiența sistemului de comanda operativă din zona de responsabilitate unde au fost cooptate subdiviziuni ale Ministerului Afacerilor Interne și unități ale Ministerului Situațiilor de Urgență.

7 Dmitri Litovkin, *art.cit.*

8 Alexandr Kolesnicenko, *Mobilă și flexibilă. Așa va fi armata rusă în anul 2012*, în cotidianul „Argumenti I Fakti”, nr.43, 22.10.2008.

9 Andrei Vălan, *Armata rusă vrea să desființeze două eșaloane în cadrul procesului de reformă*, agenția de știri „Agerpres”, 19.11.2008.

III. Rolul serviciilor de informații rusești în derularea conflictului ruso-georgian

Cu câteva luni înainte de declanșarea războiului ruso-georgian din august 2008, sursele georgiene au precizat că s-au intensificat operațiunile serviciilor de informații rusești în interiorul Georgiei și în regiunile separatiste, Abhazia și Osetia de Sud¹⁰.

Chiar înainte de atacul Georgiei asupra Osetiei de Sud, care a declanșat invazia Rusiei din data de 7 august 2008, a existat o accelerare a activității de informații și contrainformații a separatiștilor osetini. Eduard Kokoiti, președintele auto-proclamatei Republici a Osetiei de Sud, a pretins, la începutul lunii august 2008, că ofițerii georgieni de informații pregăteau „*acte de terorism*”. De asemenea, agenția de informații și de securitate a Osetiei de Sud, care se numește încă *KGB* - cu toate că mai este încă o filială a serviciului rus de informații GRU - s-a aflat în spatele unei serii de atacuri derulate asupra oficialilor georgieni¹¹.

În prima parte a lunii iulie 2008, s-au produs o serie de atentate în zona caucaziană, de la Soci până în Mahacikala. S-au produs atentate în Soci, Sohumî (Abhazia), Kabardino-Balkaria, Ingusetia, Groznii (Cecenia) și Mahacikala (Daghestan), au fost tiruri de obuze la Tskhinvali (Osetia de Sud), Autoritățile separatiste din Osetia de Sud au arestat patru militari georgieni, un alt schimb de focuri a avut loc în Defileul Kodori, situat la granița dintre regiunea Abhazia și Federația Rusă, a urmat o intruziune a unor avioane de luptă rusești în spațiul aerian georgian și un sir nesfârșit de declarații agresive ale oficialilor conectați la evenimente¹².

Potrivit analiștilor, Serviciul Federal de Securitate din Rusia (FSB) a avut o mare influență asupra operațiunilor militare ale Rusiei în Georgia; se presupune că FSB a derulat activități intense în teritoriu și a avut un rol important în planificarea strategică a campaniei militare. Sursele „*Stratfor*” de la Moscova au indicat faptul că acest rol a fost decisiv în succesul Moscovei. Modul în care Rusia a consiliat și sprijinit forțele din Thinvali, înainte de declanșarea contraofensivei către Gori și din Abhazia către Senaki, ar putea sugera determinarea și coordonarea unei părți a comandanților din teritoriu - comandanții au fost fie influențați, fie direcționați de personalul FSB, potrivit unei surse citate de „*Stratfor*”.

Derularea de către Rusia a campaniei militare nu a fost nici ireproșabilă, nici excepțională. Cu toate acestea, ea a realizat o serie de obiective politice și militare, iar modul de desfășurare a operațiunilor - în special spre finalul conflictului - a fost atent organizat și coordonat. Rusia a planificat cu atenție cât de mult să extindă conflictul și când să se retragă din regiunile invadate pentru a obține rezultatul maxim din punct de vedere militar și politic, cu un risc militar și politic minim. În esență, întreaga campanie a fost organizată astfel încât să se minimalizeze efectele politice, în speță evitarea de sancțiuni, neintervenția unui terț, neimplicarea NATO și a SUA în conflict, în timp ce armata înainta dincolo de frontierele teritoriilor separatiste pentru a neutraliza capacitatea militară a Georgiei. Acesta este un act subtil de echilibrare

10 *Rusia: Rolul FBS în războiul ruso-georgian*, www.stratfor.com, 16.08.2008.

11 *Serviciile de informații ale Rusiei au deschis drumul războiului*, în periodical „Jane's Intelligence Digest”, 21.08.2008.

12 Mihaela Onofrei, *loc. cit.*

pentru care nu este recunoscută armata rusă și ar putea indica faptul că rolul FSB în planificare și executare a fost mult mai important.

Rușii au anticipat și pregătit conflictul de la începutul verii lui 2008 și cu ajutorul exercițiilor militare „Caucaz-2008”, când au testat planurile de invazie și au desfășurat cinci batalioane de militari la granița cu Osetia de Sud. Potrivit scenariilor serviciilor de informații rusești, Rusia intenționa să aștepte ca Georgia să facă prima mișcare, astfel încât să-și rezerve dreptul de acțiune militară ca forțe de menținere a păcii. Reacția militară imediată a Georgiei în Tshinvali a fost o surpriză pentru Moscova, dacă avem în vedere faptul că premierul Vladimir Putin și secretarul Consiliului de securitate Nicolai Patrușev se aflau la Jocurile Olimpice de la Beijing. Analistii serviciului de informații externe, SVR, anticipau că georgienii au nevoie de mai mult de o săptămână pentru a-și pregăti ofensiva. Totuși, în plan informațional, Moscova era pregătită pentru ofensivă și deținea multe informații despre capacitățile militare georgiene.

O dată ce ostilitățile au fost demarate, informațiile tactice au devenit extrem de importante. Adicional informațiilor electronice, rușii s-au bazat pe informațiile obținute cu ajutorul avioanelor, aeronavelor spion teleghidate și spionilor din cadrul forțelor speciale „Speznaz”, în special a Regimentului detașat de Recunoaștere 45. Acesta s-a dovedit eficient, mai ales în ceea ce privește abilitatea de a acționa ca o infanterie ușoară de elită.

Pe plan intern, contraspionajul rusesc a acționat pentru demantelarea unei rețele de spionaj georgiene. În cadrul acestei operațiuni, au fost arestați 10 agenți, inclusiv un locotenent colonel rus de origine georgiană, identificat doar prin numele de „Kherkeladze”, care a avut sarcina de a spiona forțele rusești din Caucazul de Nord și activitățile președintelui Kokoit. Din punctul de vedere al interesele militare și de securitate ale Moscovei, campania din Georgia a reprezentat un succes. Vladimir Putin a decorat mai mult de 50 de ofițeri GRU, SVR și FSB pentru implicarea activă în derularea operațiunilor militare și de intelligence.

Prin contrast, capacitățile georgiene de strângere a informațiilor tactice au fost limitate. Faptul că Rusia și-a asumat rapid superioritatea aeriană, a împiedicat zborurile de recunoaștere și a limitat, de asemenea, utilizarea avioanelor spion. Mai mult, departamentele de informații militare din Osetia de Sud se află în mare parte în enclavile georgiene și aveau o capacitate redusă de a monitoriza acțiunile rusești din restul regiunii. Deși Georgia deținea informații tactice despre forțele și apărarea Osetiei de Sud, majoritatea acestor informații fiind obținute de departamentul militar de informații din cadrul ministerului apărării, a subestimat dorința și abilitatea Rusiei de a se implica în conflict. Acesta a fost un eșec al serviciilor de informații, în mare parte al serviciului georgian de informații externe. Georgia a fost luată pe nepregătite de capacitatea forțelor ruse în regiunea sa din Caucazul de Nord.

Serviciul de Securitate Internă al Georgiei, SIS, a fost reorganizat în 1997 ca parte a reformei care avizat întregul sector de securitate al Georgiei. Inițial a fost preconizat ca o contrapondere la Ministerul Securității Statului, car continua să aibă strâns legături cu Moscova. Fostul ministru al Securității, Avtandil Ioseliani, veterana al KGB în Abhazia Sovietică a fost numit în septembrie 1997 în fruntea noului serviciu. El a rămas în funcție până în februarie 2004, când a fost înlocuit cu general-locotenentul Valeri Chkheidze, *multă vreme în fruntea Gărzii de Frontieră și*

fost ofițer KGB. În aceeași perioadă, SIS a fost din nou subordonat Ministerului Securității Statului. Chkheidze a demisionat în iunie 2004 și a fost înlocuit cu Batu Kutelia, președinte formal al Departamentului Politico-Militar al Consiliului Național de Securitate¹³.

La nivelul surselor media, se consideră că autoritățile politice de la Tbilisi au un control deficitar asupra serviciului de informații. Serviciul de securitate internă al Georgiei, numit „*Sohranicinii Operativnii Departament*” (*Departamentul Operativ de Securitate*) este inclus în Ministerul de Interne din decembrie 2004. Ca atare, pe de o parte, nu are libertate de acțiune, fiind obligat să acționeze conform obiectivelor poliției, și nu din perspectiva unei activități moderne de intelligence. Controlul politic asupra activității serviciului de informații este, în fapt, inexistent. Nu există o lege care să reglementeze activitatea serviciului de informații și nu există nici pedepse pentru eventualele acțiuni ale ofițerilor de informații care s-ar situa în afara legii¹⁴. Două morți suspecte ale unor persoane publice din Georgia - cazurile Patarkatishvili și Zvania, petrecute ambele după Revoluția Trandafirilor au trezit suspiciuni care implicau serviciului de informații georgian. Din postura de opozanți ai regimului Saakasvili, cazurile Patarkatishvili și Zvania au aspectul unei afaceri umede a serviciilor georgiene, acesta fiind considerat, în unele medii, un pattern acțional al modului cum sunt prelucrate astfel de cazuri în fostul spațiu CSI, nu numai în Georgia¹⁵.

IV. Factorul militar georgian

Georgia are 27000 de militari activi, 1.600 de rezerviști activi în Garda națională, 11.700 de trupe paramilitare încadrate în Gărzile de frontieră și de coastă, plus Ministerul de Interne. La aceștia se adaugă 100000 de rezerviști, din care mai puțin de jumătate sunt pregătiți¹⁶. Potrivit estimărilor, armata georgiană deținea înaintea conflictului 82 de tancuri de luptă T-72, 139 de transportoare blindate, 7 avioane de luptă Su-25 și 95 de piese de artilerie grea, inclusiv lansatoare de rachetă Grad¹⁷.

În ultimii 4 ani, cheltuielile militare ale țării au crescut de peste 30 de ori, ajungând la aproape 9% din Produsul Intern Brut. În 2007, bugetul apărării a ajuns la aproape 922 milioane de dolari, aproape dublu față de 2006, reprezentând 8,8% din PIB. După noiembrie 2007, datorită crizei politice, bugetul a fost redus, dar a fost încă substanțial în 2008, aproximativ 679 milioane de dolari sau 5,6% din PIB¹⁸. Această

13 *Security and foreign forces – Georgia, în periodicul „Russia & CIS”, 14.10.2008*

14 Mihaela Onofrei, *loc. cit.*

15 *Ibidem*. Gruparea Okruasvili (fost ministru al apărării)-Patarkatishvili militează pentru desființarea funcției prezidențiale, federalizarea Georgiei și reinstaurarea monarhiei. Considerat, pe vremea când făcea parte din guvern și era bun prieten cu seful statului, un politician de mare viitor, Okruasvili a fost înlăturat când cota lui de popularitate tindea să devină periculoasă. Patarkatishvili era considerat un apropiat al oligarhului rus Boris Berezovski, stabilit și el la Londra și aflat în conflict deschis cu regimul de la Kremlin.

16 *Georgia and Russia: clashing over Abkhazia*, International Crisis Group, Report N°193 – 5 June 2008, p. 13.

17 Simona Matieș, *Armata georgiană - mică, dar antrenată de americani*, în „Cotidianul”, nr.157, 11.08.2008, p.4.

18 Se estimează că bugetul apărării va fi de 633 milioane de dolari în 2009 și în 2010, respectiv de 600 milioane de dolari în 2011 și 2012.

sumă nu este deloc mică pentru un stat care primește asistență militară și un ajutor tehnico-militar considerabil de peste hotare. Printre statele care acordă un asemenea ajutor Georgiei se numără SUA, Turcia, Bulgaria, Cehia, Israelul, Bosnia-Herțegovina, Serbia și Ucraina¹⁹.

1. Colaborarea militară dintre Statele Unite și Georgia

Forțele speciale americane și, mai apoi, pușcașii marini au antrenat, în ultimii 5 ani, mai multe unități georgiene conform standardelor NATO. Militarii americani au ținut cursuri teoretice pentru ofițeri, bazate pe experiența războaielor recente și i-au învățat pe georgieni tactici individuale și pentru unitățile mici, colaborarea între forțele aeriene și infanterie, tactici de surprindere a inamicului și obținerea de informații despre acesta, probleme de logistică. Armata georgiană are acum șapte batalioane antrenate de la zero de Beretele Verzi americane, circa 5.000 de oameni. Forțele georgiene au susținut SUA în Afganistan, Kosovo și Irak, fiind în prezent cea de-a treia forță, ca număr, în operațiunile din Irak, după SUA și Marea Britanie. Conform deciziei Consiliului de Securitate georgian, Georgia și-a retras întreaga brigadă din Irak, circa 2000 militari, pentru a face față ofensivei militare rusești, iar SUA a asigurat transportul aerian al contingentului georgian spre Tibilisi.

Reprezentantul permanent al Federației Ruse la ONU, Vitali Ciurkin, la Consiliul de Securitate al ONU a precizat că în Georgia lucrează 127 de consilieri ai Departamentului american al Apărării. V. Ciurkin a afirmat că, la 7 august 2008, când au început acțiunile militare, s-a încheiat exercițiul militar americano-georgian „*Reglementare de urgență*”, cu participare a 1000 de militari americani. Washington-ul a comunicat că cei 130 de americani erau în Georgia pentru a instrui militarii care urmau să ajungă în Irak²⁰. Dintre aceștia, 95 sunt militari americani și 35 sunt contractanți civili ai armatei americane.

Armata Statelor Unite a asigurat instruirea în tehnici de luptă a unui număr de 80 de comandouri ale forțelor speciale georgiene cu doar câteva luni înainte de atacul Georgiei asupra Osetiei de Sud, din luna august 2008²¹. Se estimează că, în total, pe linia programelor americane de pregătire a cadrelor, s-a asigurat instruirea peste 8.000 de militari georgieni. De asemenea, SUA au acordat Georgiei, în cadrul programului „*Acordarea de ajutor militar pentru nevoi militare statelor străine*”, credite nerambursabile în valoare de 40,6 milioane de dolari²².

Instruirea forțelor speciale georgiene s-a realizat cu participarea unor ofițeri americani experimentați și a două companii care au contracte cu Pentagonul – „*MPRI*” și „*American System*”. Potrivit purtătorului de cuvânt al Armatei SUA, scopul programului de instruire era acela de a pregăti comandourile georgiene pentru misiunile derulate pe

19 Dmitri Litovkin, *Cum s-a pregătit Georgia de război și cine a ajutat-o*, în publicația „Izvestia”, 08-14.08.2008. Conform ministerului rus al apărării, numărul statelor care livrează armament Georgiei este mult mai mare și include: SUA, Bulgaria, Marea Britanie, Ungaria, Grecia, Lituania, Letonia, Estonia, Turcia, Franța, Cehia, Israel, Bosnia, Serbia și Ucraina.

20 Ciurkin: *în Georgia lucrează 127 de consilieri ai Ministerului american al Apărării*, agenția de știri „Unian” (Ucraina), 11.08.2008

21 Charles Clover și Demetri Sevastopulo, *Armata SUA a instruit trupe de comando georgiene*, în cotidianul „Financial Times”, 06.09.2008

22 Dmitri Litovkin, *art.cit.*

teritoriul Afganistanului, în cadrul ISAF. Acest program evidențiază consecințele, adesea neintenționate, ale programelor „*de instruire și echipare*” derulate de SUA în alte state.

„MPRI” și „American Systems” au recrutat o echipă alcătuită din 15 foști membri ai forțelor speciale care a avut misiunea de a-i instrui pe militarii georgieni la baza forțelor speciale din Vashlijvari, aflată la periferia capitalei Tbilisi, în cadrul unui program derulat de Departamentul american al Apărării. Compania „MPRI” a mai fost angajată de Pentagon în anul 1995 pentru a-i pregăti pe militarii croați, anterior invadării de către aceștia a regiunii Krajina, controlată de etnicii sârbi²³.

Un oficial american din cadrul Pentagonului care cunoștea detalii cu privire la acest program, a declarat că Georgia a propus SUA, în decembrie 2006, să trimită comandouri în Afganistan pentru a sprijini forțele speciale americane. Statele Unite au menționat cu acel prilej că oferta putea fi făcută doar prin intermediul NATO, care a salutat inițiativa georgiană, informând, totodată, autoritățile de la Tbilisi că forțele sale au nevoie de instruire suplimentară pentru a îndeplini standardele alianței: „*confirmăm existența programului, însă datorită naturii și obiectivelor sale nu putem oferi detalii pentru a proteja atât integritatea programului, cât și pe instructori și pe participanți*”. Purtătorul de cuvânt al NATO, James Appathurai, a declarat că „*Georgia a propus NATO să furnizeze forțe pentru ISAF, în urmă cu doi ani, însă, până în prezent, forțele georgiene nu s-au alăturat misiunii ISAF*”.

2. Importanța factorului militar israelian în sistemul de apărare georgian

Israelul este unul din actorii direct implicați redefinirea priorităților geoenergetice ale zonei și indirect în desfășurarea propriu-zisă a conflictului, prin furnizarea de expertiză privată și de tehnică militară Georgiei.

Experții în geopolitică ai DEBKAFile - site de știri și analize din Israel - dezvăluie că Israelul este foarte interesat ca traseele caspice de petrol și gaze să fie direcționate la terminalele din portul turcesc Ceyhan, excluzând conectarea la rețeaua de transport rusească. În acest sens, se află în derulare negocieri intense între Israel, Turcia, Georgia, Turkmenistan și Azerbaidjan pentru ca aceste trasee să aibă ca punct terminal Turcia și, de acolo, să fie direcționate spre terminalul israelian de la Ashkelon și spre portul Eilat de la Marea Roșie. De acolo, tancuri petroliere de mare capacitate pot transporta hidrocarburile spre zona Orientul Îndepărtat, prin Oceanul Indian. Fiind conștient de sensibilitatea Moscovei față de deshiderea unor noi trasee de transport ale hidrocarburilor caspice, Israelul i-a oferit Rusiei posibilitatea de a participa la noul proiect, dar a fost refuzat²⁴.

Implicarea indirectă a Israelului în desfășurarea propriu-zisă a conflictului prin furnizarea de expertiză privată și de tehnică militară Georgiei a fost remarcată în

23 Operațiunile militare desfășurate în mai și în august 1995 contra sârbilor din Slavonia de Vest și Krajina au provocat fuga a circa 150-200.000 de sârbi, care s-au refugiat fie în Bosnia, fie în Republica Federală Iugoslavia, fie în Slavonia orientală. Practic, numărul sârbilor din Croația a cunoscut o scădere spectaculoasă, trecând de la 12,2% din populația totală în 1991, la 2-3% în 1995. Operațiunile au fost conduse de generalul croat Ante Gotovina, în prezent judecat la Tribunalul Penal Internațional de la Haga pentru crime de război. Gotovina este acuzat de uciderea a 150 de sârbi și deportarea a altor 200.000.

24 *Israelul susține Georgia în bătălia sa cu Rusia pentru conducta petrolieră caspică*, www.debka.com și <http://www.prisonplanet.com>, 09.08.2008.

contextul războiului de cinci zile din Georgia. În acest context, guvernul israelian a anunțat că va continua să exporte arme către Georgia, însă aceste exporturi vor fi limitate la echipamente „defensive”²⁵. Potrivit cotidianului israelian „Haaretz”, diplomația israeliană a recomandat în acest sens o înghețare totală a exporturilor de arme către Georgia, ca urmare a solicitărilor Rusiei. Ministerul de Externe a justificat această cerere prin temerea față de deteriorarea relațiilor cu Rusia în urma livrării de arme Georgiei și determinarea ei de a furniza arme moderne statelor arabe și Iranului, lucru care reprezintă un pericol pentru supremația militară a Israelului în zonă, în special în domeniul aviației. Un responsabil de rang înalt al statului evreu a solicitat să nu se dea Rusiei ocazia de a-și justifica astfel livrarea de arme moderne Siriei și Iranului, în special rachete antiaeriene de tipul „S-300”, lucru care va ajuta Iranul să apere instalațiile nucleare în cazul unui atac aerian. Israelul, ca și SUA, este de părere că programul nuclear iranian intenționează să fabrice o bombă, iar liderii israelieni au refuzat să excludă posibilitatea unei lovituri pentru stoparea ambițiilor nucleare ale Iranului²⁶. În 2008, Israelul a condus un important exercițiu aerian deasupra Mediteranei și Greciei, privit ca o repetiție pentru o posibilă lovitură asupra instalațiilor nucleare ale Iranului.

Toate exporturile de armament israelian necesită aprobări prealabile și specifice din partea Ministerului Apărării. Responsabilii israelieni din zona apărării au susținut că Moscova vinde deja echipamente militare antiaeriene Iranului și Siriei, anunțând că în acest caz și Israelul își va continua exporturile militare către Georgia. Un oficial al Ministerului israelian al Apărării a precizat că Israelul și-a redus după aproape un an exporturile de arme către Georgia. „Noi nu dorim să devenim principalul furnizor de arme al Georgiei, exporturile noastre fiind limitate la 200 milioane de dolari în doi ani”, a precizat responsabilul militar israelian. În mai 2008, Israelul a decis să mențină cooperarea cu Georgia doar în domeniul apărării (furnizarea de material informatic, de sisteme de comunicații) și să nu mai furnizeze armament ofensiv. De exemplu, întreprinderile israeliene specializate în domeniul aerospațial nu au fost autorizate să vândă diferite sisteme de armament aviației georgiene, din cauza parteneriatului economic și tehnologic dintre industriile aerospațiale ale Israelului și Rusiei.

În ultima vreme existau în desfășurare câteva tranzacții printre care livrarea a circa 200 de tancuri „Mercava” Georgiei, însă Israelul a pretins că aceasta a fost suspendată. În Georgia se află în mod permanent o serie de responsabili din zona securității pentru urmărirea exporturilor de securitate din Israel în Georgia. De asemenea, în Georgia activează câteva companii israeliene de securitate care instruiesc forțele georgiene, în special forțele terestre.

Relațiile Israelului cu Georgia au fost strânse, în parte și datorită comunității importante de evrei georgieni din Israel. „Israelul ar trebui să fie mândru de armata sa, care a antrenat soldații georgieni”, a declarat ministrul georgian Temur Yakobashvili, de origine israeliană, pentru postul de radio al Armatei, la scurt timp de

25 Tudor Martalogu, *Israelul va continua să exporte arme către Georgia*, agenția de știri „Agerpres”, 11.08.2008.

26 Zaher Andraus, *Tranzacție cu Georgia privind livrarea a circa 200 de tancuri de tipul „Mercava”. Războiul dezvăluie dimensiunea cooperării militare israeliene cu Georgia. Ministerul de Externe cere înghețarea tranzacțiilor cu arme*, în cotidianul „Al-Quds Al-Arabi”, 11.08.2008.

la începerea conflictului²⁷. Israelul este preocupat de soarta celor aproape 12000 de evrei care trăiesc din Georgia. Emisarii Agenției evreiești au fost trimiși în Georgia de la începutul confruntărilor armate, în scopul repatrierii familiilor evreiești la Tbilisi, capitala Georgiei. Mai mult, 60 de evrei din Georgia s-au adresat Agenției evreiești pentru a-și reglementa cât mai curând posibil statutul, în vreme ce alți 200 au cerut informații în vederea stabilirii, în Israel, într-un viitor apropiat²⁸.

Tranzacțiile de arme supervizate de președintele Georgiei Mihail Saakașvili și de David Kezerașvili, ministrul georgian al Apărării, au fost în ultimele nouă luni deosebit de masive. Statul evreu a început să vândă arme Georgiei, în urmă cu șapte ani, ca urmare a implicării tot mai mari a unor cetățeni georgieni, deveniți în Israel influenți oameni de afaceri în sectorul armamentului. Rapida dezvoltare a cooperării militare dintre cele două țări a ținut în mare parte de faptul că ministrul georgian al apărării, David Kezerașvili, a fost educat atât în Georgia cât și în Israel, fiind un fluent vorbitor de limbă ebraică. Astfel, Kezerașvili s-a implicat personal în accelerarea tranzacțiilor dintre Georgia și Israel, lăsând larg deschisă industriașilor israelieni poarta către Tbilisi, capitala georgiană.

Georgia a cumpărat din Israel armament ofensiv și defensiv sofisticat, sisteme de vedere pe timp de noapte și sisteme de securitate, avioane fără pilot. Printre israelienii care au făcut afaceri foarte profitabile cu Georgia se numără fostul ministru Rony Millo, care a făcut afaceri în Georgia în numele Ministrului Industriilor din Israel și fratele său Shlomo Millo, generalul (în rez.) Israel Ziv, general (în rez.) Gal Hirsh, un important comandant în războiul din Liban din anul 2006, care a demisionat după emiterea unui raport critic referitor la modul în care a fost condus războiul și Nir Shaul. Unii dintre aceștia au activat în Georgia în pregătirea de luptă și organizarea sistemelor de informații ale armatei georgiene²⁹. Generalul Hirsch a dat consultață armatei georgiene pentru înființarea unei unități georgiene de elită comparabilă cu *Sayeret Matkal* (cea mai prestigioasă unitate militară de elită din Israel), oferind în plus din expertiza sa în luptele din zonele urbane³⁰.

Israelul nu poate fi considerat totuși un furnizor important de arme pentru Tbilisi, SUA și Franța livrând Georgiei majoritatea armamentului. Amos Yaron, fostul ministru al apărării, a declarat însă că „*nu vedeam acest lucru (exportul de armament) ca pe o potențială confruntare în regiune, dar Georgia este un stat prieten, este susținută de SUA și a fost dificil de refuzat.*”³¹

Chiar dacă transferurile de arme au fost modeste, diplomații ruși au început să transmită Israelului iritarea lor cu privire la ajutorul militar acordat Georgiei, inclusiv antrenamentul forțelor speciale de către experții în domeniul securității.

Decizia anunțată de Guvernul rus, la data de 21 august 2008, de a vinde noi arme Siriei constituie un răspuns indirect la sprijinul acordat Georgiei de Israel, atât înainte, cât

27 Peter Hirschberg, *Vânzarea de arme din Israel către Georgia provoacă temeri*, <http://www.antiwar.com>, 13.08.2008.

28 *Israelul, aliat al Georgiei, încearcă să menajeze susceptibilitatea Rusiei*, în cotidianul „L'Orient - Le Jour”, 14.08.2008.

29 Teșu Solomovici, *Arme israeliene pentru Tbilisi*, în cotidianul „Ziua”, nr.4308, 12.08.2008, p. 2.

30 *Israelul, aliat al Georgiei, încearcă să menajeze susceptibilitatea Rusiei*, în cotidianul „L'Orient - Le Jour”, 14.08.2008.

31 Peter Hirschberg, art. cit.

și în cursul conflictului din Osetia de Sud. În plus față de aparatele aeriene teleghidate vândute de Elbit Systems și folosite de Georgia în regiunile sale separatiste, câteva firme israeliene au livrat către Tbilisi echipamente de interceptare și cu vedere nocturnă, precum și ținte false pentru elicoptere. Regimentele de infanterie mecanizată ale celor trei brigăzi ale armatei georgiene au achiziționat, de asemenea, rachete BM-21. Montate pe camioane *Mercedes*, rachetele au distrus aproximativ 50 de blindate rusești pe parcursul a trei zile de confruntări între forțele georgiene, cele sud-osetine și diviziile 42 și 58 ale armatei ruse. Cifra, prezentată de Tbilisi, a fost confirmată, pentru publicația „*Intelligence Online*”, de către surse europene³². În cursul unei întâlniri informale cu reprezentanți ai presei, la data de 13 august 2008, președintele Mihail Saakașvili a recunoscut eficiența echipamentelor israeliene folosite, fără a oferi detalii.

Concluzii

Războiul dintre Rusia și Georgia poate conduce la o serie de concluzii tactice și strategice. În primul rând, Rusia nu a repetat greșeala Israelului pe care aceasta a făcut-o prin încercarea de a înlătura Hezbollah-ul din regiunea de sud a Libanului, în vara anului 2006. În al doilea rând, deși teoretic armata georgiană deține o capacitate modernă de acțiune într-un teatru de operații, nu a putut opune rezistență trupelor unei foste superputeri și actuale puteri regionale în plină ascensiune. În al treilea rând, se reiterează lecția care a fost învățată în mod repetat din conflictele din ultimii 18 ani de la Războiul din Golful Persic din anul 1991: statele mici, precum Georgia, nu pot rezista în fața unei superputeri sau a unei mari puteri regionale.³³

O analiză a contextului în care s-au desfășurat operațiunile militare din Georgia ne conduce la următoarele concluzii:³⁴

- Rusia a dovedit că are o armată capabilă să conducă cu succes operațiuni, fapt de care numeroși occidentali se îndoiau în urmă cu câțiva ani.
- Rusia, stat aflat în afara ariei de acoperire a structurilor de securitate euroatlantice, a arătat că poate afecta pe termen mediu capacitatea militare dotate și antrenate de consilierii americani.
- SUA și NATO nu s-au aflat și nu s-au putut poziționa în situația de a interveni direct, din punct de vedere militar, în derularea conflictului.
- Experții sunt de părere că acest tip de conflict este, în același timp, un test pentru structurile de securitate euroatlantice și o demonstrație militară a Rusiei în fața fostelor republici sovietice, inclusiv a Ucrainei, a întregului Caucaz și a Asiei Centrale. Mai mult, acest avertisment poate fi extins și la nivelul *noii Europe*, în special pentru Polonia și Republica Cehă în ceea ce privește posibila desfășurare a unor elemente ale scutului antirachetă american în aceste țări, dar și pentru cele trei state baltice.
- Pentru prima oară după 18 ani, Rusia ar putea să-și mărească teritoriul prin preluarea provinciilor separatiste Osetia de Sud și Abhazia. În prezent, după conflictul din august 2008, aici staționează aproximativ 7600 de militari.

32 *Israelul a oferit asistență Georgiei în conflictul cu Rusia*, în publicația bilunară „*Intelligence Online*”, nr.576, august 2008.

33 Martin Sieff, *Russia proves lessons from other lopsided conflicts*, în cotidianul „*The Washington Times*”, 14.08.2008.

34 *Stratfor recunoaște că Rusia a înfrânt SUA, nu Georgia în Osetia de Sud*, <http://english.pravda.ru>, 11.08.2008.

- Georgia pierde perspectiva de a adera la NATO și pierde, pe termen lung, controlul asupra teritoriile separatiste³⁵.

Repercusiunile acestui conflict de scurtă durată, aparent doar cu caracter regional, vor fi foarte importante. Politica de extindere către est a Alianței nord-atlantice va cunoaște o stagnare în cazul în care hegemonia Rusiei va fi recunoscută, pe cale pașnică sau nu, de către statele din fostul bloc sovietic. Statele occidentale și, mai ales, Statele Unite vor fi obligate să se confrunte cu o Rusie cu mari ambiții și capacități și se vor afla în situația de a alege calea relațiilor amicale întrerupte de momente de tensiune sau de a adopta un comportament mai decis pentru a combate agresiva politică a Rusiei. Controlul militar sau politic exercitat de Rusia în regiunea caucaziană ar însemna o problemă pentru aprovizionarea cu energie a Europei. Într-un astfel de scenariu, Europa se va afla într-o situație de dependență față de livrările rusești de petrol și gaze, ceea ce va determina momente de criză, ca cele din ianuarie 2006 și ianuarie 2009, în Ucraina.

Bibliografie:

- [1] *Armata rusă nu ar face față unui inamic mai bine pregătit decât Georgia*, în publicația „Janes Defence”, 25 octombrie 2008.
- [2] *Georgia and Russia: clashing over Abkhazia*, International Crisis Group, Europe Report N°193 – 5 June 2008.
- [3] *Reacție din partea Georgiei*, în publicația bilunară „Intelligence Online”, nr.577, septembrie 2008.
- [4] *Russia vs Georgia: the fallout*, International Crisis Group, Europe Report N°195 – 22 August 2008.
- [5] *Serviciile de informații ale Rusiei au deschis drumul războiului*, în periodicul „Jane's Intelligence Digest”, 21.08.2008.

35 Duma de Stat, camera inferioară a parlamentului federal rus, a ratificat la sfârșitul lunii octombrie 2008 acordurile de prietenie, cooperare și asistență mutuală semnate la 17 septembrie 2008 cu Abhazia și Osetia de Sud, regiuni separatiste georgiene proruse a căror independență a fost recunoscută de Moscova la 26 august 2008. Prin acordurile semnate cu Abhazia și Osetia de Sud, se prevede că Serviciul rus de Frontieră, care se află în subordinea Serviciului Federal de Securitate (FSB, fost KGB), va asigura securitatea frontierelor Abhaziei și Osetiei de Sud.

**MUTAȚII
GEOSTRATEGICE**

BIOCARBURANȚII – ENERGIE ALTERNATIVĂ SAU AMENINȚARE A SECURITĂȚII

Cristina TEODORESCU*

Conventional fuels – oil, natural gas and uranium – will run out during this century. Humanity is looking now out for replacements. The period starting with 1970 represented in the history of civilization the period of the „Green Revolution”, or the transforming of oil – via fertilizers – into food. On the other hand, for the last twenty years we do witness numerous attempts of transforming food into fertilizers. Corn, reps, sugarcane or algae – nothing is safe when researchers are looking for the replacement of oil. The world’s largest single energy consumer – the US Army – already fuels some of its fighter jets with different crops. In the meantime, researchers from right to the left are claiming that taking the food away from the mouths of the people and burning it in the tanks of the vehicles does represent one of the most serious security threats that humanity will face on the long run.

Începând cu cel de-al doilea trimestru al anului 2008, se pare că omenirea a ajuns la un consens: încă nu știm cu siguranță când se va întâmpla, dar suntem siguri că mai devreme – în 2012, după unii autori – sau mai târziu – peste 100, 200 de ani – se va întâmpla. Cifrele diferă atât de mult din cauza subiectivității de care dau dovadă cei care le propagă, fiecare având grijă de propriile-i interese. Petroliștii, pentru a fi siguri că în continuare companiile lor vor fi bine cotate la bursă, vorbesc de zeci de ani. Investitorii în energii regenerabile – toate subvenționate la această oră de către state și guverne – susțin că panourile solare, centralele eoliene și geotermale ar reprezenta viitorul. Iar producătorii de biocombustibili - și ei subvenționați – susțin că noua epidemie de foamete cu care se confruntă omenirea nu are nici o legătură cu faptul că sunt din ce în ce mai puține suprafețe disponibile pentru cultivarea plantelor de hrană.

1. Surse alternative de energie

La această oră, situația surselor de energie se prezintă după cum este ilustrat în graficul din figura nr. 1. Mai mult de o treime (37%) din producția mondială de energie se bazează pe volatilul petrol. Toate celelalte resurse energetice cunoscute astăzi le întâlnim în textele de specialitate ca fiind catalogate drept „resurse energetice alternative”. Cu alte cuvinte, alternativa la petrol. Pe lângă această clasificare, specialiștii energeticieni mai folosesc una: în energii regenerabile și neregenerabile.

* Doctorand, Conef SA

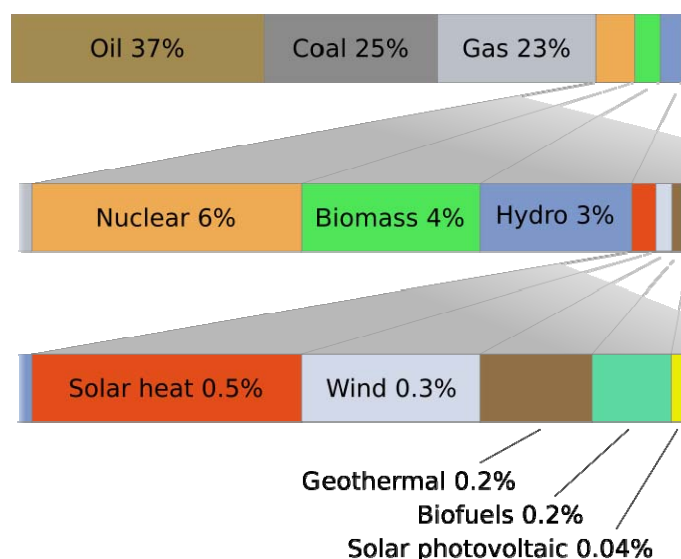

Figura nr. 1 – Resursele energetice folosite de omenire în anul 2008 și contribuția fiecărei resurse, în procente, la consumul energetic mondial¹

1.1. Sursele neregenerabile de energie – 91% din total

Petrolul, împreună cu celelalte două resurse energetice denumite generic hidrocarburi – cărbunele și gazele naturale – livrează la rândul lor câte un sfert din consumul mondial (25% și, respectiv, 23% din cantitatea totală folosită în 2008 pe glob). Dacă mai adăugăm aici și cele 6% pe care le reprezintă energia nucleară, avem o cifră de-a dreptul șocantă: 91% din energia pe care o consumăm astăzi omenirea este asigurată de așa numita energie neregenerabilă – ceea ce consumăm, este dus o dată pentru totdeauna, nu crește la loc.

La această oră există, ca și în cazul petrolului, estimări aproximative în legătură cu cât timp îi vor ajunge omenirii respectivele resurse, socotind la nivelul de consum actual. Într-un raport² publicat în octombrie 2007 de către grupul independent de cercetători în domeniul energiei, grup susținut și de către membri ai Parlamentului german – Energy Watch Group – specialiștii susțin că folosind toate zăcămintele cunoscute astăzi – dar și doar tehnologia cunoscută în prezent, în 2030 rezultatul exploatărilor petrolifere și gazifere va fi aproximativ la jumătate din cât este astăzi. Cu alte cuvinte, peste 40 de ani nu va mai exista nici o hidrocarbură. Cifrele pentru uraniu – o resursă catalogată de mulți ca fiind „alternativă” la hidrocarburi - sunt și ele îngrijorătoare: timpul de utilizare al acestei resurse, până la epuizarea zăcămintelor cunoscute astăzi, este estimat la 30 de ani³, cu peste jumătate de perioadă mai puțin decât anunțaseră agențiile americane, care vorbesc de o perioadă de 70 de ani. (Este adevărat că populația Germaniei se află chiar în mijlocul unei controverse politice dacă să ridice sau nu embargoul împotriva energiei nucleare⁴, instituit în anul 2000, deci autorii ar putea da dovadă de subiectivism, dar, comparând această variantă cu subiectivismul declarat al autorilor din alte țări am ales aceste date ca fiind una dintre

1 http://en.wikipedia.org/wiki/Image:World_energy_usage_width_chart.svg

2 http://www.energywatchgroup.org/fileadmin/global/pdf/EWG_Oilreport_10-2007.pdf

3 http://www.energywatchgroup.org/fileadmin/global/pdf/EWG_Uraniumreport_12-2006.pdf

4 <http://de.wikipedia.org/wiki/Atomstiege>

extreme, cea mai pesimistă cu putință.) Și totuși, în pofida cifrelor deja alarmante menționate mai sus, predicțiile cele mai grave pentru viitorul - și securitatea omenirii – vin abia atunci când este vorba de cărbune. Datele sunt îngrijorătoare pentru că în marea majoritate a studiilor singura resursă energetică ce este prezentată ca găsindu-se în cantități liniștitoare este cărbunele, indiferent dacă este vorba de lignit sau de cărbune brun. Și totuși: autorii germani susțin că și în cazul cărbunelui estimările sunt greșite⁵, iar ca argument prezintă două scăderi dramatice de estimări. În 2004, rezervele cunoscute ale Germaniei au scăzut – în datele statistice oficiale ale guvernului – fără nici un fel de explicații cu 99%⁶, rezerve date până atunci ca sigure fiind trecute brusc la „speculații” ce nu mai merită să fie luate în considerație. Scăderi la fel de drastice se înregistrează și în dreptul Poloniei – cu 50% din 1997 încoace, iar în cazul lignitului polonez, rezervele au scăzut în două trepte până la 0%.

Cu alte cuvinte, în loc de sutele de ani vehiculate atunci când se vorbește de rezervele SUA (primul deținător mondial de cărbune și cel de-al doilea consumator) sau ale Chinei (primul consumator și cel de-al doilea deținător mondial de rezerve), media globală abia dacă va depăși 100 de ani. La consumul de azi, fără să trebuiască să și înlocuiască celelalte resurse energetice folosite astăzi și care însumate (petrol + gaze + uraniu) dau un procent de 66% din consumul energetic global.

1.2. Sursele regenerabile de energie

După cum spune chiar și numele lor, energiile regenerabile sunt acele resurse producătoare de energie ce, cel puțin la modul teoretic, pot fi considerate infinite, deoarece ele revin cu o periodicitate ciclică, cresc din nou, oricât s-ar consuma. Toate formele de energie regenerabilă în afară de cea geotermală au legătură, mai mult sau mai puțin directă și evidentă cu puterea calorică a soarelui. Deci, pe lângă energia solară – despre care cercetătorii susțin că ar putea genera de 8000 de ori mai multă energie decât ce se consumă astăzi pe Terra -, mai există energia eoliană (circulația aerului încălzit neuniform de soare produce vântul), energia legată de apă – hidroenergia, energia mareelor și a valurilor - și cea a biocombustibililor.

Ca și în cazul tuturor celorlalte date din domeniul resurselor energetice și în acest caz cifrele diferă extrem de mult, în funcție de sursă și de interesele acesteia. Chiar și procentul de utilizare a energiilor regenerabile din totalul de energie consumat pe planetă fluctuează, media între cele mai optimiste cifre și cele mai puțin încurajatoare fiind totuși în jur de 10%.

1.2.1 Impedimente în calea energiilor regenerabile

Acest procent poate părea - și este - extrem de mic, dacă îl raportăm la cifra menționată mai sus, conform căreia energia pe care soarele o revarsă zilnic asupra planetei noastre ar putea genera de 8000 de ori mai multă energie decât se consumă astăzi. Dar, lucrând cu tehnologiile existente astăzi, această energie este de fapt una potențială. Formularea corectă în acest caz ar fi: „dacă ar putea fi transformată în

5 http://www.energywatchgroup.org/fileadmin/global/pdf/EWG_Report_Coal_10-07-2007ms.pdf

6 Idem, p. 4

energie cinetică, ar putea... ” Deocamdată, problema costului este cea mai mare - și insurmontabilă – dintre toate cele pe care le ridică energiile alternative.

În tabelul nr. 1 prezentăm costurile de producție ale 1kWh (în cenți americani, la valoarea din 2001), baza de comparație fiind 1kWh oră produs într-o termocentrală pe cărbuni. După cum se poate observa, niciuna dintre formele de energii regenerabile nu se apropie din punct de vedere al costurilor de producție de cărbune și nici nu se întrevede o scădere considerabilă a prețului.

Resursa energetică	Cost de producție în 2001	Cost potențial de producție
Energie eoliană	4–8 ¢/kWh	3–10 ¢/kWh
Celule solare fotovoltaice	25–160 ¢/kWh	5–25 ¢/kWh
Hydrocentrale mari	2–10 ¢/kWh	2–10 ¢/kWh
Mini hidrocentrale	2–12 ¢/kWh	2–10 ¢/kWh
Energie geotermală	2–10 ¢/kWh	1–8 ¢/kWh
Biomasă	3–12 ¢/kWh	4–10 ¢/kWh
Cărbune (baza de comparație)	4 ¢/kWh	

Tabelul nr. 1 Costul de producție al 1 kWh, în funcție de diferite resurse energetice⁷

Or, a continua ca până acum, cu subvenționarea producției de energii regenerabile, devine din punct de vedere economic total nerentabil dacă omenirea vrea să producă la fel de eficient - și din punct de vedere al costurilor – ca și până acum. Pentru a reuși scăderea costurilor de producție, omenirea investește anual aproximativ 40 de miliarde de dolari în dezvoltarea de noi tehnologii (investiții ce trebuie și ele să fie incluse în prețul producției de energie din resurse regenerabile). Liderii cercetării în domeniu sunt China și Germania, țări ce investesc fiecare câte 7 miliarde de dolari pe an pentru a descoperi tehnologii regenerabile mai eficiente, urmate de către Statele Unite, Spania, Japonia și India. Și Rusia, țara care dispune de cele mai mari resurse energetice neregenerabile de pe glob, investește în resurse alternative. De exemplu, pe lângă postarea centralelor nucleare pe mare se încearcă noi modele de turbine eoliene și se lucrează la lichefierea mai ecologică a cărbunelui.

Un alt dezavantaj – momentan – al energiilor regenerabile este, pe lângă costul foarte ridicat de producție și faptul că pentru a produce aceeași cantitate de energie ca o sursă convențională, tehnologiile alternative au nevoie de mult mai mult spațiu. Astfel, cercetătorii francezi – mari admiratori ai tehnologiilor nucleare – au calculat de cât spațiu este nevoie pentru a produce cei 3.65 GW pe care îi consumă Parisul. Astfel, în cazul unei centrale nucleare, spațiul ocupat de aceasta ar fi de 0,2 km², în timp ce pentru panouri solare care să genereze aceeași cantitate de energie ar fi nevoie de 91,125 km², în cazul hidrocentralelor, de o suprafață de 364,5 km², al eolienelelor, de 454 km², iar în cazul biomasei, de o suprafață cultivată de 3037 km², deci de 15.158

⁷ http://www.undp.org/energy/docs/WEAOU_part_IV.pdf

de ori mai mult decât în cazul unei centrale nucleare. Iar aceste suprafețe sunt calculate ca și când sursele de producere a energiilor regenerabile ar funcționa 24 de ore din 24, 365 de zile pe an. Dar, de fapt, tocmai acest aspect, al funcționării intermitente – în funcție de puterea insolației sau a vântului, în funcție de regimul pluviometric -, reprezintă încă un punct slab al energiilor regenerabile. De exemplu, panourile solare, care în medie funcționează numai 44 din cele 365 de zile ale unui an, produc numai 12% din capacitatea lor nominală, turbinele eoliene - 25% din capacitate (92 de zile din 365), hidrocentralele – 38% (139 de zile), biomasa – 75% (275 de zile), iar energia nucleară – 85% (312 zile)⁸. Cu alte cuvinte, pentru a obține totuși energia necesară Parisului, ar trebui înmulțit spațiul deja menționat, cu diferența de capacitate. Revenind la intermitența producției: aceasta mai este o piedică în calea folosirii pe scară mult mai largă a așa-numiților combustibili verzi sau ecologici, deoarece creează probleme greu surmontabile la legarea producătorului de rețeaua națională de transport.

Toate cele trei probleme majore ridicate de către tehnologiile regenerabile – costul, spațiul și intermitența – ne fac să credem că de fapt ele, deocamdată, nu sunt adevărate alternative. În plus, unele dintre așa numitele energii verzi și regenerabile incumbă chiar amenințări directe la adresa securității. Astfel, biocombustibilii reprezintă după părerea noastră chiar o creație periculoasă a minții umane și ar trebui în cele din urmă interziși. Dar nici hidrocentralele nu sunt lipsite de factori de amenințare la adresa securității: de exemplu, alunecarea de teren din 1975, de la lacul de acumulare din regiunea Shimantan s-a soldat cu 171.000 de victime și este, fără drept de apel, cel mai groaznic accident produs în întreaga istorie a generării de energie. Pe de altă parte, nici efectele construcției hidrocentralei asupra mediului nu pot fi neglijate. Indirect, și locuitorii Egiptului se pot considera victime ale barajului de la Assuan, chiar dacă exportul de energie asigură cea de-a doua sursă de venit a țării. Dar, pe de altă parte, din cauza barajului au dispărut celebrele inundații periodice ale Nilului cu tot ceea ce reprezentau ele: inundarea malurilor, fertilizarea naturală a acestora și, ca urmare, producții record de hrană. Astăzi, malurile sunt sterpe, iar hrana trebuie importată, ceea ce reprezintă un factor major de insecuritate națională.

Revenind la formele de energie regenerabilă în totalitate lor, ca și în cazul energiei nucleare, este clar că au un segment al lor, clar definit, dar nu pot fi încă luate în considerare ca înlocuitoare ale combustibililor fosili.

2. Agro-carburanții - atentat la securitatea națională, regională și globală

După cum sună definiția, biocombustibilii pot fi descriși ca fiind combustibili sub formă solidă, lichidă sau gazoasă, derivați din materie organică decedată de curând, în timp ce combustibilii fosili sunt derivați din materie organică ce a murit cu foarte mult timp în urmă. În anul 2006, Uniunea Europeană impunea țărilor membre prin programul 20-20-20 ca în 2020 combustibilul livrat la pompe să conțină un procent de cel puțin 20% bio-carburanți. Un an mai târziu, funcționarii de la Bruxelles începeau să se întrebe dacă nu cumva aceste obiective erau unul dintre motivele

⁸ *Dosarele energiei verzi - Le Dossier Noir des Energies Vertes*, Science & Vie, martie 2008

scumpirii alimentelor, chiar și în Europa, unde prețurile mâncării oricum sunt subvenționate de către state.

La începutul anului 2008 a explodat pe plan mondial – pe lângă prețul petrolului - și criza mult mai dramatică a alimentelor, ce avea să cunoască, la fel ca și prețul petrolului, apogeul în vara aceluiași an. Un miliard dintre cele aproximativ șapte de locuitori ai planetei nu au cu ce să se hrănească și sunt în pericol să moară de inaniție sau din cauze strâns legate de spectrul foamei. În iunie 2008, la Roma, a fost organizată o conferință de urgență pentru a găsi soluții. Nici când din anii 1970 încoace – deci, printr-o coincidență deloc ciudată, de la prima criză a petrolului încoace – omenirea nu s-a mai confruntat cu o asemenea criză alimentară.

Cu alte cuvinte, în anul 2008 s-a prăbușit o speranță. Cei care vedeau în bio-etanol, în biomasă, în orice fel de combustibil crescut pe o suprafață agricolă un substitut pentru petrol au trebuit să recunoască în cele din urmă că se înșală. Mai sunt doar câțiva optimiști sau interesați care susțin această variantă de producere a energiei, printre care și comisarul UE pentru energie, Andris Piebalgs.

Evident că în condițiile date se observă și mai clar legătura dintre cele două crize. Cu alte cuvinte, faptul la originea crizei alimentare se află criza energetică. Pe de-o parte, din cauza încercării de soluționare a ceea ce părea la un moment dat o viitoare criză energetică prin introducerea biocombustibililor produși din plante alimentare – porumb, soia, trestie de zahăr – în circuitul energetic și, implicit prin scoaterea acestor cantități de plante din circuitul alimentar. Pe de alta, prin deturnarea terenurilor destinate inițial agriculturii. De exemplu, pe suprafețe mari agricole nu au mai fost însămânțate plante alimentare, ci s-a trecut la producția de plante energetice – de exemplu, rapiță. (Cultură care, de altfel mai are un imens efect negativ - seacă pământul de substanțe nutritive, astfel încât îl lasă inutilizabil pentru o folosire ulterioară prin plantarea cu culturi agricole.)

După cum se poate vedea și din figura nr. 2⁹, în care suprafețele colorate în roz reprezintă cantitățile de grâne exportate, iar cele colorate în ocru, pe cele de grâne importate, jumătate din exportul mondial provine din America de Nord. Pentru că în general, doar un procent foarte redus din producția mondială este destinată exportului, cea mai mare parte rămânând în zona de producție – 13,8% din producția mondială de sorg este destinată exportului, 17,9% din producția mondială de grâu, 12,4% din cea de porumb și doar 6,5% din cea de orez.

9 Realizată de către Fondul Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură, pe baza datelor proprii și a celor ale Departamentului Agriculturii din SUA

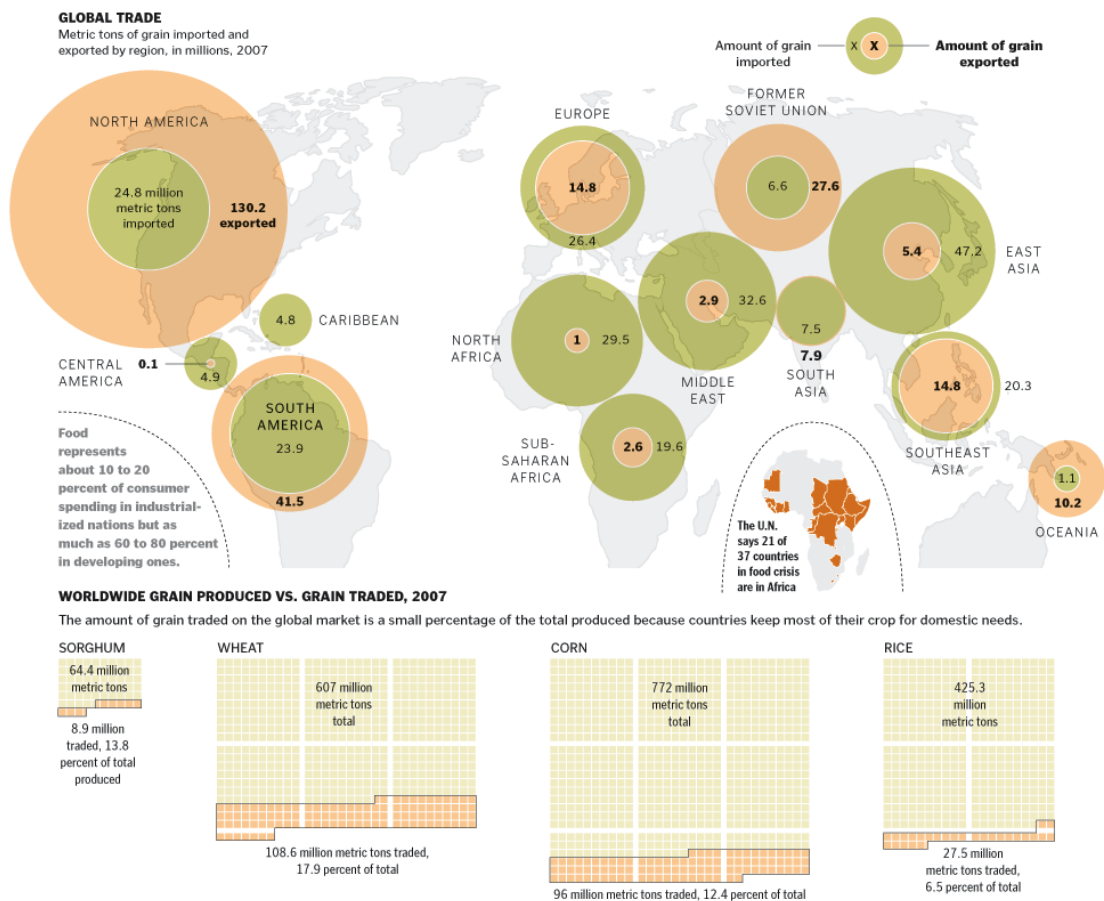

Figura nr. 12 - Țările importatoare și cele exportatoare de grâne

Dacă în țările dezvoltate cheltuielile medii pentru aprovizionarea cu hrană reprezintă 10-20% din bugetul unui om, în cazul țărilor în curs de dezvoltare acest procent crește până la 80% din veniturile pe cap de locuitor. Cu alte cuvinte, dacă exportatorii de alimente, în frunte cu America de Nord, își deturneză o parte din producția agricolă pentru alimente în producție pentru energie, scade producția de grâne. Dacă scade producția, cererea rămânând constantă – de fapt crește, dată fiind creșterea populației, mai ales în zonele care se văd nevoite să importe alimente pentru a-ți satisface necesitățile – apare subproducția. Iar dacă cererea este mai mare decât oferta, legile economiei de piață spun că automat cresc prețurile. Iar prețurile cresc acolo unde oricum oamenii sunt obligați să-și cheltuie (aproape) întregul venit pentru a-și asigura hrana zilnică. Iar dacă nu mai pot face acest lucru – pentru că nu le mai ajung banii pentru a-și procura alimentele de care au nevoie (deoarece de lipsă de alimente pe plan mondial încă nu se poate vorbi atât timp cât în alte zone de pe glob mâncarea produsă la prețuri subvenționate de către state este pur și simplu aruncată doar pentru a nu-i scădea prețul) – apare foametea, inaniția și automat tensiunile sociale. Iar tensiunile sociale – mai ales cele pornite din spectrul înfometării – duc la violențe, deci la insecuritate. Atât prin mișcări de protest ce degenerază din criză în conflicte de diferite intensități, cât și prin fenomenul de migrare ce crește implicit tensiunile la nivel regional. Insecuritatea statală duce la insecuritate zonală, iar insecuritatea zonală subminează echilibrul global.

Dacă în unele lanțuri de magazine din Statele Unite ale Americii s-a trecut la raționalizarea vânzării de orez¹⁰, drept motivație pentru scăderea stocurilor fiind folosite printre altele și efectele ciclonului devastator produs în primăvara anului 2008 în Myanmar, este evident că efectele produse în cele 37 de țări lovite de criza alimentară (21 dintre acestea aflându-se în Africa) au fost cu mult mai grave.

În plus, oamenii de știință americani avertizează asupra faptului că biocombustibilii sunt mai periculoși decât petrolul sau benzina diesel¹¹, după ce au calculat impactul mai multor tipuri de combustibili asupra sănătății.

Astfel, unele tipuri de biocombustibil, cum ar fi bio-etanolul din porumb, care e produs la scară extinsă în Statele Unite, ar fi mai dăunător mediului și sănătății oamenilor, decât combustibilul convențional. Agenția Americană pentru Protecția Mediului a anunțat că benzina cauzează costuri pentru mediu și sănătate echivalente cu 71 cenți pentru fiecare galon, în timp ce costurile asociate cu bio-etanolul din porumb sunt între 72 de cenți și 1,45 dolari, în funcție de metoda de producție. Porumbul are nevoie de fertilizatori pe bază de nitrogen, care, de cele mai multe ori, sunt sub formă de amoniac (pentru producția căruia se folosește o cantitate însemnată de gaze naturale, deci de resurse energetice neregenerabile). Particulele de amoniac se dispersează în aer și atrag praful, formând astfel particule de 2,5 microni care sunt foarte dăunătoare pentru sănătate. Astfel, mai mulți oameni se îmbolnăvesc, ridicând costurile pentru sănătate, bani a căror lipsă societatea o simte cu atât mai acut în perioade de criză, cum este cea actuală.

Problemele de sănătate asociate atât biocombustibililor, cât și petrolului, sunt bolile de inimă, probleme respiratorii, astm, bronșită cronică și moarte prematură.

Cu alte cuvinte, degeaba a avut loc între 1950 și 1984 așa numita „Revoluție Verde”, la sfârșitul căreia – cu ajutorul hidrocarburilor transformate în îngrășăminte chimice și pesticide – producția agricolă a crescut cu 250% dacă astăzi marii producători agricoli preferă să transforme pâinea în motorină, ceea ce implicit obligă statele să transforme din nou plugul în tanc, pentru a se apăra în fața riscurilor și amenințărilor la securitatea internă și externă.

Evident că aceste aspecte trebuie să fie reflectate atât în strategia de securitate, cât și în cea energetică a României.

10 *Citing Supply, Sam's Club and Costco Limit Sales of Rice*, *Washington Post*, 24 aprilie 2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/04/23/AR2008042303236.html>

11 <http://www.guardian.co.uk/environment/2009/feb/02/biofuels-health>

REPARTIȚIA GEOGRAFICĂ A RESURSELOR ENERGETICE ALTERNATIVE ÎN ZONA MĂRII NEGRE ȘI IMPACTUL SĂU ASUPRA SECURITĂȚII REGIONALE

Cristina TEODORESCU*

The World's Energy Resources Tank – that's the region consisting of Middle East, former USSR and China. Oil and its alternatives gas, coal, renewable energy resources can all be found here in very large amounts. While so rich, the area faces also one big problem, another than its endemic insecurity: it's landlocked and all energy exports do have to transit the world's most dangerous chokepoints, such as the Straits of Hormuz, Malacca, Bab-El-Mandeb, the Suez Canal or the Bosphorus. As recently experienced by Europe, transit routes are as important to energy security as the points of extraction themselves. This importance is influencing both each specific transit country, as well as the entire region. Depending on the colliding interests, energy can contribute to the security or insecurity of each of the countries as well as to the regional security. The Black Sea Area is one of the main energy transit routes.

La această oră, mai mult de o treime (37%) din producția mondială de energie se bazează pe volatilitatea petrolului, care, conform estimărilor celor mai mulți specialiști în domeniu, se va epuiza în cel mult 40 de ani. De aceea, specialiștii în energetică consideră celelalte resurse energetice - cărbunele (25% din totalul producției de energie pe plan global), gazul metan (23%) sau uraniul (6%, energia nucleară), biomasa (4% prin lemnul de foc), apa (3% producția energetică globală a hidrocentralelor) în ordinea descrescătoare a importanței lor în balanța energetică globală a momentului - ca fiind, și ele, alături de sursele de energie neconvențională, „surse de energie alternativă” față de petrol, liderul necontestat al producției energetice.

1. Alternativele la petrol – alte resurse neregenerabile

Dintre energiile clasice, sau convenționale, menționate mai sus - împreună, ele reprezintă 98% din totalul surselor folosite astăzi pe glob pentru producția de energie-, petrolul, cărbunele, gazul metan și uraniul folosit în producția de energie nucleară sunt surse neregenerabile. Odată ce o parte din fiecare resursă de energie este consumată, aceasta dispare pentru totdeauna, nu crește alta în loc, nu se regenerează. Deci, neregenerabil este un termen sinonim, în acest caz, cu finit. Cu alte cuvinte, petrolul, cărbunele, gazul metan și uraniul, ce împreună formează 91% din totalul resurselor energetice folosite astăzi, sunt resurse ce se vor termina, fără a exista înlocuitori pentru ele.

1.1. Dezavantajele resurselor energetice regenerabile

Pe de altă parte, este deosebit de ușor de observat că ceea ce este denumit îndeobște „resursă regenerabilă de energie” nu este deocamdată - când suma tuturor acestor resurse nu acoperă decât între 2% și 8% din consumul energetic mondial

(procentul depinde de autori și de interesele acestora) - o adevărată alternativă pe plan global. Chiar dacă prin incidența razelor sale, astrul solar acoperă anual Terra cu o energie de 8000 de ori mai mare decât necesarul actual al omenirii, capacitatea noastră de a capta energia solară și de a o transforma în energie utilă este deocamdată deosebit de redusă, tehnologiile de transformare existente în prezent necesitând un aport mult prea mare de energie convențională pentru a putea fi vorba de eficiență economică. De aceea, în anul 2008 energia solară reprezenta doar 0,5% din consumul total global de energie (la care se mai poate adăuga un procent de 0,04, obținut cu ajutorul panourilor fotovoltaice), energia eoliană (și aceasta are la bază tot energia solară, ce încălzește curenții de aer, ducând la apariția vântului) - 0,3%, cea geotermală 0,2%, iar biocarburanții, care depind și ei de incidența solară, fără de care plantele ce îi generează nu ar crește - 0,2%. Procentul aproape neglijabil al resurselor energetice regenerabile în „coșul general de consum” este determinat de trei probleme majore ridicate de către tehnologiile regenerabile – costul, spațiul și intermitența.

Deocamdată, problema costului este cea mai mare - și insurmontabilă – dintre toate cele pe care le ridică energiile alternative, costul de producție al unui kWh obținut cu ajutorul tehnologiilor cunoscute în prezent pentru utilizarea resurselor energetice regenerabile fiind între de două (energia eoliană) și de patruzeci (panourile fotovoltaice) de ori mai scump decât aceeași cantitate de energie obținută prin mijloacele clasice de prelucrare a petrolului.¹

A continua ca până acum, cu subvenționarea producției de energii regenerabile, devine din punct de vedere economic total nerentabil dacă omenirea vrea să producă la fel de eficient - și din punct de vedere al costurilor – ca și până acum. Cu atât mai mult, în perioade de crize economice, cum este cea de acum. Un alt dezavantaj – momentan – al energiilor regenerabile este, pe lângă costul foarte ridicat de producție, faptul că pentru a produce aceeași cantitate de energie ca o sursă convențională, tehnologiile alternative au nevoie de mult mai mult spațiu. Pentru a produce cei 3,65 GW pe care îi consumă un oraș de mărimea Parisului, în cazul unei centrale nucleare, spațiul ocupat de aceasta ar fi de 0,2 km², în timp ce pentru panouri solare care să genereze aceeași cantitate de energie ar fi nevoie de 91,125 km², în cazul hidrocentralelor, de o suprafață de 364,5 km², al eolieneleor, de 454 km², iar în cazul biomasei, de o suprafață cultivată de 3037 km², deci de 15.158 de ori mai mult decât în cazul unei centrale nucleare. Iar aceste suprafețe sunt calculate ca și când sursele de producere a energiilor regenerabile ar funcționa 24 de ore din 24, 365 de zile pe an. Dar, de fapt, tocmai acest aspect, al funcționării intermitente – în funcție de puterea insolației sau a vântului, în funcție de regimul pluviometric -, reprezintă încă un punct slab al energiilor regenerabile. De exemplu, panourile solare, care în medie funcționează numai 44 din cele 365 de zile ale unui an, produc numai 12% din capacitatea lor nominală, turbinele eoliene - 25% din capacitate (92 de zile din 365), hidrocentralele – 38% (139 de zile), biomasa – 75% (275 de zile), iar energia nucleară – 85% (312 zile)². Cu alte cuvinte, pentru a obține totuși energia necesară Parisului, ar

1 http://www.undp.org/energy/docs/WEAOU_part_IV.pdf

2 Dosarele negre ale energiei verzi - *Le Dossier Noir des Energies Vertes*, Science & Vie, martie 2008.

trebui înmulțit spațiul deja menționat, cu diferența de capacitate. Revenind la intermitența producției: aceasta mai este o piedică în calea folosirii pe scară mult mai largă a așa-numiților combustibili verzi sau ecologici, deoarece creează probleme greu surmontabile la legarea producătorului de rețeaua națională de transport.

Toate cele trei probleme majore ridicate de către tehnologiile regenerabile – costul, spațiul și intermitența – ne fac să credem că de fapt ele, deocamdată, nu sunt adevărate alternative.

În aceste condiții, singurele alternative viabile la petrolul ce se va termina în aproximativ jumătate de secol, rămân celelalte resurse energetice neregenerabile, cele care, împreună cu petrolul, duc și astăzi „greul” aprovizionării cu energie, și anume, gazele naturale, cărbunele și combustia nucleară, pe bază de uraniu.

1.2. Triada petrol – islam – conflicte armate

Dacă timp de o sută de ani, aproape toate crizele lumii și cea mai mare majoritate a conflictelor au fost alimentate de nevoia omenească de a accede la petrol – prin accedere înțelegem atât accesul propriu-zis la resursă, cât și transportul acesteia de la locul de extracție până la cel de consum, sfârșitul civilizației bazate pe petrol înseamnă că, în funcție de resursele alternative ale petrolului se va modifica și geografia conflictelor duse în jurul resurselor energetice?

Din cauze ce țin de geologie și de fizica pământului, toate resursele energetice prezentate mai sus nu sunt distribuite în mod egal - și deci nici echitabil, după cum s-ar exprima utilizatorii - pe toată suprafața pământului.

În materie de petrol, 90% dintre resursele mondiale se găsesc în numai 14 dintre cele aproximativ 260 de state ale lumii. De fapt, aproximativ 60% din rezervele mondiale de petrol se găsesc în numai cinci dintre acestea - Arabia Saudită, Irak, Emiratele Arabe Unite, Kuweit și Iran - cu alte cuvinte, într-o singură zonă geografică, în (câteva) dintre țările Golfului Persic. Studiind zona restrânsă la un areal de numai cinci țări, unii autori au descoperit că aceasta mai are și o altă caracteristică pe lângă bogăția în hidrocarburi - și anume că cea mai mare parte a populației, peste 62%, aparține ramurii șiiite a credinței musulmane³.

Cu alte cuvinte, la fel de ușor cum se poate observa repartitia total dezechilibrată pe suprafața globului, la fel se mai poate observa și o altă caracteristică interesantă a repartitiei petrolului pe glob: suprapunerea dintre zonele cu resurse și zonele locuite de populație de religie musulmană.

Simpla lectură a țărilor de mai sus ne lămurește asupra cantității mari de petrol ce se găsește în state cu populație eminentemente musulmană. Dar, cel puțin la fel de interesant, este să analizăm și situația în cazul statelor cu resurse (mai mici, dar totuși importante) de petrol și cu un procent mare – sau semnificativ – de populație musulmană.

În Rusia – locul șapte cu un procent de 6,4% din rezervele sigure ale lumii în clasamentul celor mai bogate state în petrol⁴ -, raportul ortodocși - musulmani este de 8:1, ceea ce înseamnă că putem vorbi de un procent semnificativ de musulmani. În

3 James Leigh – *Shia Islam and Oil Geopolitics/Islamul șiiit și geopolitica petrolului*, Energy Bulletin, 23 decembrie 2008, www.energybulletin.net/node/47558

4 Statistical Review of World Energy 2008, BP, iunie 2008

plus, aceștia se găsesc în marea lor majoritate în republicile din sudul Rusiei, în imediata vecinătate a republicilor desprinse din fosta URSS din Caucazul de Sud și din Asia Centrală cea bogată în petrol și gaze - republici la rândul lor cu o populație în mare majoritate musulmană. De asemeni, prin republicile autonome ruse cu populație majoritară musulmană trec cele mai importante conducte de transport al hidrocarburilor dinspre Asia Centrală, conducte extrem de importante nu doar pentru Rusia.

În China, cel de-al doilea consumator mondial de petrol, dar și deținător de resurse (1,3% din rezervele mondiale), nu atât procentul populației de credință musulmană este important, ci distribuția geografică a acesteia o face să fie extrem de interesantă din punct de vedere politic și geopolitic. Musulmanii din China sunt grupați în marea lor majoritate în provincia Xinjiang, situată la granița cu două state musulmane cu foarte profunde frământări interne, dar și cu prezențe militare străine însemnate, aici fiind vorba de Afganistan și Pakistan. În plus, ca aproape peste tot unde trăiește populație musulmană, și aici, în Xinjiang, se găsesc importante rezerve de petrol - cele mai nou descoperite și importante din China.

În India, este evident că populația musulmană joacă un rol deosebit de important, cu atât mai mult cu cât împărțirea Indiilor Britanice în India și Pakistan din 1947 a avut loc tocmai pornind de la apartenența religioasă. Problemele politice și de securitate ale Indiei contemporane sunt legate în special de provinciile cu un procent ridicat de musulmani, printre care Kashmir și Assam - provincie cunoscută nu doar pentru producția sa de ceai, ci și pentru cea de petrol, dar și pentru grupările ce revendică violent independența de stat.

Pe scurt, la sfârșitul anului 2007, aproximativ 85% din rezervele sigure de petrol ale lumii se aflau fie în state cu religie majoritar musulmană, fie în țări cu semnificative minorități musulmane. Iar, după cum am văzut mai sus, aproximativ 60% din aceste rezerve se găsesc în regiuni în care orientarea religioasă este de tip musulman șiiit.

Dar, pe lângă binomul petrol - islam mai există și un al treilea element. Acesta este violența extremă atrasă de zonele bogate în hidrocarburi, așa că se poate înțelege de ce se vorbește despre „blestemul petrolului”. Dintre cele 32 de conflicte armate înregistrate de către Institutul Internațional de Studii Strategice⁵ ca fiind în desfășurare la 1 ianuarie 2008, nici unul nu se desfășura în vreo zonă geografică fără legături fie direct cu petrolul, fie cu tranzitul de hidrocarburi. De asemenea, Norvegia este singura țară posesoare de rezerve de petrol ce nu are probleme de securitate internă. Inițial, am intenționat să includem și Statele Unite – consumator a 25-30% din petrolul aflat în covârșitoarea sa majoritate în teritorii musulmane - în aceeași categorie, dar amintirea atentatelor produse în această țară și atribuite islamiştilor - cel de la 11 septembrie 2001 este doar unul și ultimul dintr-un șir deosebit de lung - ne-a făcut să trecem SUA în rândul țărilor cu probleme de securitate, generate de dependența sa față de petrol. Marea majoritate a celorlalte state - inclusiv, după cum se cunoaște, Marea Britanie sau Canada - se confruntă cu mișcări mai mult sau mai puțin violente ale unor minorități ce militează pentru autonomie, suveranitate, independență față de

5 <http://www.iiss.org/>

capitală și puterea instalată, indiferent dacă puterea este reprezentată de monarhii, democrații sau autocrații, de stânga sau de dreapta.

2. Marele Rezervor de Energie al Lumii

De remarcat este faptul că cel de-al doilea „rezervor” mondial de petrol după „aglomerația” din zona Golfului Persic se află în imediata vecinătate a acestuia, fiind vorba de ceea ce unii specialiști denumesc „Spațiul fostei URSS”, sau Eurasia, dar de fapt este vorba despre Rusia și cele câteva republici situate în bazinul Mării Caspice și în Asia Centrală, principalele rezerve din zonă găsindu-se în Rusia și în Kazahstan, dar și fosta capitală a petrolului mondial la începutul secolului XX, Baku și în general Azerbaidjanul mai dispunând de destule resurse pentru a fi considerată o țară interesantă nu doar din punct de vedere al tranzitului, ci și din cel al producției.

Inițial, după destrămarea Uniunii Sovietice, Statele Unite ale Americii au privit resursele de hidrocarburi aflate în bazinul Mării Caspice drept „rezerva la rezervă”, adică drept resursele la care „lumea liberă” ar trebui să apeleze în cazul în care tensiunile, crizele și conflictele continue din Orientul Apropiat s-ar acutiza și nu s-ar mai putea miza pe constanța aprovizionării din Golful Persic. (De altminteri, sincopelile de aprovizionare cu hidrocarburi sunt privite de către oamenii politici și de către responsabilii economici ai Statelor Unite ca fiind una dintre cele șase amenințări la adresa securității energetice a SUA, despre care senatorul republican Richard Lugar, mentorul președintelui Barack Obama, spune: „Securitatea energetică ESTE securitate națională”⁶.)

Între timp, s-a descoperit însă că resursele caspice nu ar fi nici atât de însemnate precum au fost anunțate inițial⁷ (deja în 1998 revista americană *Time* atrăgea atenția că cifrele vehiculate ar corespunde unui număr de 400 de zăcăminte „gigant” – în timp ce în lume nu există astăzi decât 370 de astfel de bazine), nici nu se ajunge prea ușor la ele (motiv pentru care sovieticii se decisese încă din 1970 să nu le atace și să se îndrepte spre zone de extracție mai ușoară).

Cu toate că rezervele nu sunt nici atât de mari, nici atât de ușor de accesat precum se așteptaseră unii decidenți politici la sfârșitul secolului XX, hidrocarburi există în Bazinul Caspic, ba chiar în cantități suficiente pentru a plasa această zonă după Orientul Apropiat pe locul doi al rezervelor globale. Și dacă nu există motive pentru a decreta zona Caspicea ca fiind o „alternativă” la Orientul Apropiat, avem totuși motive să denumim zona geografică cuprinsă între Marea Roșie, granițele vestice ale Arabiei Saudite, Irakului, Iranului, Marea Caspică, granița vestică a Rusiei, Oceanul Arctic la Nord, Strâmtoarea Bering, Peninsula Kamciatka, Insula Sahalin, granița sino-coreeană, cele două Mări ale Chinei la Est, insula Hainan, Himalaia și Marea Arabiei la Sud (practic, zona Golfului Persin plus Asia Centrală și restul Rusiei) drept „Marele Rezervor de Resurse Energetice al Lumii”. Iată care sunt rezervele certe ce se găsesc în acest spațiu: petrol – 72,5%; gaze naturale – 72,5%; cărbune –

6 <http://lugar.senate.gov/energy/security/index.cfm>

7 <http://www.energybulletin.net/node/86>

42,6%; uraniu – 30%; capacitatea hidrocentralelor din regiune, în funcțiune deja: - 30% din capacitatea instalată totală pe plan mondial⁸.

2.1. Insecuritatea rutelor de transport

Dar, după cum am menționat deja, faptul că toate resursele energetice viabile în acest moment ale planetei – petrolul, sursă de dezvoltare a actualei civilizații, dar și toate alternativele sale - sunt grupate mai mult sau mai puțin într-un singur areal geografic este doar una dintre problemele cu care se confruntă toți cei care au nevoie de energie. Cea de-a doua problemă, la fel de importantă ca și contractele de livrare a resurselor energetice - și, la fel ca și accesul, unul dintre elementele securității energetice – este, și din cauza tensiunilor politice, dar și a geografiei închise a regiunii, transportul de la sursă la client.

După cum am menționat deja, dacă toate statele exportatoare de hidrocarburi sunt confruntate cu conflicte armate, nu altfel se prezintă situația în cazul rutelor pe care acestea ar trebui să iasă din zona de producție și să fie transportate către piețele de consum.

Astfel, Afganistanul, care trebuia să fie placa turnantă a hidrocarburilor spre Oceanul Indian și apoi spre SUA și, respectiv, marii consumatori asiatici, în special spre China și Japonia, nu dă semne de pacificare, Pakistanul, situat pe aceeași rută, cade și el pradă violențelor, Iranul este supus în continuare sancțiunilor SUA, iar ruta de aprovizionare a Europei prin Caucazul de sud și-a demonstrat fragilitatea din punct de vedere geopolitic în timpul conflictului georgiano-rus din vara anului 2008. Iar toate rutele de transport utile Occidentului trebuie să treacă, evident, fie prin sud, fie prin est, din moment ce în nordul înghețat domnește Rusia, o Rusie ce face eforturi din ce în ce mai mari, inclusiv financiare, pentru a achiziționa întreaga producție de petrol și gaze a zonei, creându-și astfel exact monopolul de care se tem Statele Unite ale Americii -, iar în est se află China cea atât de flămândă de hidrocarburi.

2.2. Insecuritatea rutelor de transport al resurselor energetice

Dar o dată depășite amenințările la adresa securității transporturilor energetice în zona Marelui Rezervor de Resurse energetice al Lumii, urmează altele, în continuarea rutelor de transport. Unul dintre punctele geografice cele mai periculoase pentru securitatea țărilor dependente de importul de resurse energetice este în prezent Marea Arabiei. Rar trece o lună fără ca noi fapte ale piraților somalieni să nu ajungă în mass-media. De aceea, Strâmtoarea Bab el-Mandeb este unul dintre punctele socotite a fi cele mai periculoase de pe rutele de tranzit, așa-numitele „puncte geografice de gâtuire⁹” ale transportului de energie.

Consecințele oricărui dezastru în oricare dintre șapte puncte de gâtuire - șase strâmtoări și canale marine, naturale sau artificiale și unul terestru - indiferent dacă este vorba despre dezastre naturale, accidente sau atacuri teroriste ar afecta cursul normal al vieții de pe întreaga planetă timp de luni de zile, pornind de la prețul resurselor energetice, trecând prin cel al transportului și ajungând la cel al tuturor celorlalte produse. Adică exact ce se întâmplă în cel de-al optulea „punct de gâtuire”

⁸ Statistical Review of World Energy 2008, BP, iunie 2008

⁹ EIA Country Analysis Briefs “World Oil Transit Chokepoints.”/Punctele de gâtuire ale tranzitului petrolier

– ce l ce s-a adăugat singur pe lista oficială, prima oară în iarna anului 2006, pentru a-și consolida poziția în iarna 2008/2009 -, al doilea terestru, pe conducta ce leagă Rusia de Europa, trecând prin Ucraina (probabil că la începutul anului 2008 Congresul SUA încă nu-și putea imagina faptul că aliatul său din zona Mării Negre, Ucraina, va reuși să se adauge singură pe lista celor mai periculoase zone din lume, din punct de vedere al securității energetice, economice și prin urmare și militare și sociale ale lumii).

Punctele de gâtuire – adică cele mai periculoase puncte de tranzit al resurselor energetice - sunt:

- **Bosforul:** Strâmtoarea ce face legătura între Marea Neagră și - prin Marea Marmara și Dardanele - Mediterana, lungă de 2,8 kilometri, este calea maritimă pe care circulă resursele energetice dinspre Rusia, zona Caspică și Asia Centrală, precum și cea pe care se aduc resurse energetice către Bulgaria, România, Ucraina și Georgia. Oleoductul american Baku - Tblissi - Ceihan, precum și cel rus-turc Blue Stream au fost construite anume pentru a decongestiona Strâmtoarea, prin care trec zilnic peste 3 milioane de barili de petrol. Peste 5000 de petroliere tranzitează anual Bosforul, adică în medie, 15 pe zi. În zonă au avut deja incidente și accidente. Cel mai grav accident în zonă a avut loc pe 15 noiembrie 1979 - a fost ziua în care a fost lovit și scufundată în Bosfor, la numai 2 kilometri de Istanbul, nava amiral a flotei românești, petrolierul Independența, încărcat cu 95.000 de tone de țiței brut. 43 de membri ai echipajului românesc au murit, explozia a zguduit zona, pelicula de petrol vărsată în mare a provocat un dezastru ecologic. Istanbulul, în care trăiesc 20 de milioane de oameni, nu a avut mai mult de suferit. România a suferit pe lângă pierderile de vieți omenești și pierderi materiale în valoare de 40 de milioane de dolari.

- **Oleoductul Baku-Tblissi-Ceyhan (BTC):** are o lungime de 1600 de kilometri și transportă zilnic 1 milion de barili de petrol din Azerbaidjan prin Georgia și până în Turcia. Orice problemă ce ar putea apărea pe această conductă construită la inițiativa guvernului american condus de către președintele Bill Clinton crește presiunea pe conducta ce traversează Ucraina. Un exemplu în acest sens a fost avaria suferită de către BTC exact în timpul confruntărilor armate dintre Rusia și Georgia din Osetia de Sud din vara anului 2008.

- **Strâmtoarea Hormuz:** este situată la ieșirea din Golful Persic, între Iran și Oman. Este principalul punct de ieșire al hidrocarburilor în lume, zilnic 17 milioane de barili de petrol (un sfert din consumul total al lumii) părăsesc Orientul Apropiat și se îndreaptă spre consumatori din toată lumea. Blocarea Strâmtoării de către Iran este cea mai cumplită dintre amenințările pe care le proliferază regimul de la Teheran și coșmarul cel mai groaznic al Statelor Unite, dar și al Chinei și al Japoniei.

- **Strâmtoarea Malacca:** leagă Oceanul Indian de Pacific între insulele malaeziene și cele indoneziene. Este situat - la fel ca și Hormuzul - pe cea mai scurtă rută de transport ce leagă Golful Persic de piețele Asiei, pe aici trecând peste 80% (12 milioane de barili) din petrolul ce urmează să fie consumat în China, Japonia sau Coreea de Sud.

- **Bab el-Mandeb:** „Poarta lacrimilor” se numește în arabă strâmtoarea ce face legătura dintre Marea Roșie și Marea Arabiei. La fel ca și în cazul Strâmătorii Malacca este cea de-a doua de pe traseu (tot după Hormuz), pe drum spre Europa. Trei milioane de barili de petrol trebuie să treacă zilnic prin fața piraților somalezi.

- **Canalul Suez și oleoductul Sumed:** patru milioane de barili trec zilnic prin cea de-a treia (și ultimă) gâtuire a petrolului dinspre Orientul Apropiat și Mijlociu spre Europa. Pentru această gâtuire s-au luptat englezii, francezii, israelienii cu egiptenii, luptă ce a urmat anunțului de naționalizare a Canalului din 1956, dar și cu intrarea Egiptului pentru câteva decenii în sfera de influență sovietică.

- **Canalul Panama și oleoductul omonim:** cu „doar” 1 milion de barili aflați zilnic în tranzit, este cea mai mică dintre „gâturi”, dar, aflându-se în imediata apropiere a Statelor Unite a fost motivul pentru numeroase lovituri de stat, reușite sau doar încercate.

3. Importanța strategică a Mării Negre pentru securitatea lumii

După cum reiese din datele prezentate mai sus, trei dintre cele opt puncte de gâtuire ale transferului de resurse energetice dinspre origine spre consumatori sunt situate în zona Mării Negre – gazoductul ce traversează Ucraina, oleoductul Baku – Tblissi – Ceyhan (precum și pendantul său, gazoductul Baku - Tblissi - Erzurum) și Bosforul. Acestea sunt, pe de-o parte, porțile de ieșire ale hidrocarburilor rusești spre Europa, dar tot pe aici se încearcă slăbirea dependenței de sursa de aprovizionare rusă, prin transferul resurselor din Asia Centrală prin rute menite să ocolească tot ceea ce reprezintă teritoriu rusesc sau sub influență rusă.

Aceste jocuri, mai mult geostrategice decât economice sau energetice, pornesc de la poziția geografică a zonei. Marea Neagră reprezintă de fapt ultima redută, granița dintre două alianțe militare ce nu sunt în relații de prietenie între ele. La Marea Neagră se termină – prin membrele Bulgaria și România, precum și prin partenerile și candidatele Georgia și Ucraina – teritoriul controlat de către Alianța Nord-Atlantică. Dar tot la Marea Neagră se termină – sau începe, depinde de poziția privitorului – Organizația Cooperării de la Shanghai. Cu alte cuvinte, importanța zonei pentru geopoliticieni și strategii este de fapt identică cu cea pe care o reprezintă - de secole în șir – Afganistanul în ceea ce de două secole este Marele Joc (conceptualizat în 1901 de către Rudyard Kipling) - zona tampon în înfruntarea intereselor marilor puteri. Sunt zone în care marile puteri – recunoscute ca atare sau doar cu ambiții de devenire – se înfruntă prin terți pentru a putea controla un spațiu cât mai mare, care să contribuie astfel la propria lor securitate. Controlul resurselor energetice și a tranzitului lor reprezintă doar una dintre mizele jocului pentru securitate. Pentru propria securitate a fiecărei mari puteri. Iar securitatea fiecărui stat în parte, a fiecărei regiuni este generată de raportul dintre fiecare stat cu fiecare dintre aceste puteri în parte, dar și de relația dintre ele. în funcție de securitatea marilor puteri

POSIBILE EVOLUȚII ÎN DOMENIUL OPERAȚIILOR NATO

Dr. Mihai NEAG *
Lucian ISPAS**

Solicitarea pentru operațiile în care NATO se specializează în prezent este din ce în ce mai mare, ceea ce determină mai multe forțe dislocabile. De asemenea aliații trebuie să decidă când, cum și dacă este necesară implicarea, inclusiv prin dislocarea Forței de Răspuns a NATO. Dezvoltarea în continuare a acelor capacități necesare atât pentru susținerea întregii game de misiuni a alianței, cât și pentru remedierea neajunsurilor specifice rămâne un domeniu prioritar al transformării alianței.

The demand for the operations that NATO specializes in is ever-growing, this resulting into a need for more deployable forces. Allies also have to decide when, how and if NATO involvement, or NRF deployment is necessary. Further development of the capabilities necessary for performing a wide range of missions and correcting specific shortcomings, constitutes an essential field of NATO transformation.

NATO a evoluat dintr-o alianță axată pe planificarea în vederea ducerii unui război de înaltă intensitate în Europa Centrală într-o organizație cu o ridicată operativitate, care trebuie să îndeplinească un set divers de misiuni.

Analizând în Revista NATO nr. 1 din 2006 modul în care operațiile și provocările care stau în fața NATO au devenit principala preocupare a Alianței, James Pardew, secretar general asistent adjunct și director pentru operații în Departamentul pentru Operații al NATO și Christopher Bennett editorul „Revistei NATO” au ajuns la concluzia că problema căreia trebuie să-i facă față NATO nu este aceea de a-și căuta o identitate, așa cum au considerat unii analiști, ci de a identifica misiunile pe care și le poate asuma dintr-o multitudine de cerințe operaționale și de altă natură permanente. Acest climat operațional dinamic a fost și continuă să fie un motor al reformei la nivelul întregii structuri a Alianței. Într-adevăr, necesitatea de a pregăti NATO pentru operații se află în centrul transformării în curs de desfășurare a Alianței. După cum spunea secretarul general Jaap de Hoop Scheffer, „Avem nevoie de forțe care pot reacționa rapid, pot fi dislocate la mari distanțe și pot fi menținute în teren pentru perioade mari de timp”.

Bosnia-Herțegovina a reprezentat, în vara lui 1995, un punct de cotitură pentru Alianță. NATO s-a implicat inițial în sprijinul ONU pentru aplicarea sancțiunilor economice, respectarea zonelor de interdicție aeriană și asigurarea planificării militare pentru situațiile deosebite. Aceste măsuri au contribuit la reducerea intensității conflictului și la salvarea de vieți, insuficiente totuși pentru a pune capăt războiului. Conform acordului de la Dayton, NATO a dislocat forțe de menținere a păcii pentru

*Locotenent-colonel conferențiar universitar, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu.

** Maior lector universitar doctorand, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” Sibiu.

prima dată, conducând o Forță de Implementare (IFOR) cu un efectiv de 60.000 de militari.

Rolul forțelor NATO de menținere a păcii și rezolvare a situațiilor de conflict a dobândit o importanță majoră în paralel cu dezvoltarea rolului de ansamblu al Alianței în acest domeniu. Într-adevăr, dintre toate schimbările prin care a trecut Alianța, nici una nu a necesitat mai multă hotărâre și unitate a scopurilor decât cea de plasare a forțelor sale militare în centrul eforturilor multinaționale de încetare a conflictului și de a pune bazele unui viitor stabil și pașnic în Balcani.

Prima misiune combatantă majoră în care NATO a folosit forțele militare ca instrument de rezolvare a crizei, în scopul de a sprijini eforturile Națiunilor Unite de încetare a conflictului din Iugoslavia, a avut loc în 1995. Această acțiune, cunoscută drept "Operațiunea Forța Deliberată", a constituit un factor semnificativ al procesului care a culminat cu încheierea unui acord de pace în Bosnia. Ulterior, la sfârșitul anului 1995, NATO a fost desemnată să implementeze aspectele militare ale acordului prin preluarea conducerii unei Forțe de implementare multinațională (FOR), iar în anul următor a unei Forțe de Stabilizare (SFOR), amândouă stabilite în conformitate cu mandatele Națiunilor Unite.

Procedând în acest mod, NATO a trecut de la un rol relativ limitat de sprijinire a eforturilor UN de menținere a păcii la unul de preluare a întregului control al operațiunilor complexe de menținere a păcii, implicând participarea de forțe din partea a numeroase țări Partenere sau non-NATO. Această experiență practică și operațională de cooperare în domeniul militar a avut largi repercusiuni, de exemplu, în generarea cooperării politice largite, nu numai între NATO și Partenerii săi, ci și cu alte țări. Procesul este benefic pentru securitatea și stabilitatea din întreaga Europă.

Acțiunea Alianței în Kosovo și rolul său în atenuarea crizei umanitare din țările vecine au contribuit la întărirea rolului NATO în rezolvarea crizei. NATO a contribuit decisiv, mai ales prin conduita campaniei sale aeriene și prin desfășurarea ulterioară a KFOR, la obiectivul comunității internaționale de creare a fundamentului pentru pace și stabilitate de lungă durată în Kosovo.

Campania aeriană din Kosovo, care a demonstrat coeziunea și unitatea Alianței și hotărârea acesteia de a acționa în fața violenței susținute și a încălcării drepturilor omului în Kosovo, a reîntărit eforturile diplomatice ale comunității internaționale și a realizat obiectivele-cheie ale Alianțelor NATO și ale Partenerilor acestora. Catastrofa umanitară s-a încheiat; peste 840.000 de refugiați s-au întors; o forță internațională pentru pace condusă de NATO (KFOR) a fost, cu succes, desfășurată; iar comunitatea internațională și-a asumat responsabilitatea pentru administrația civilă, prin intermediul Misiunii în Kosovo a Națiunilor Unite (UNMIK)¹.

În anul 1998, SFOR a început să colecteze și să distrugă armele și muniția neînregistrate deținute de către persoane particulare, pentru a îmbunătăți siguranța generală a cetățenilor și pentru a instaura încrederea în procesul de pace. De la începutul operațiunii, au fost colectate aproximativ 11.000 de arme, 10.000 de mine și 35.000 de grenade de mână, precum și 3.700.000 de diferite tipuri de muniție (2.800.000 în anul 1999 și 900.000 în anul 2000), acest fapt reducând semnificativ

1 *Manualul NATO*, Brussels, 2002 p. 33.

amenințarea la adresa populației. Scopul a fost acela de a fructifica succesul acțiunii efectuate în 1999, prin trecerea responsabilității colectării armelor și muniției autorităților naționale și forțelor armate ale acestora. Operațiunea continuă și pe parcursul anului 2001².

Dislocarea IFOR, care cuprindea militari din țările membre și ne-membre NATO, a reprezentat primul angajament operațional militar în teren major al Alianței și a contribuit într-o mare măsură la reformularea identității sale post război rece. Procesul de adaptare și cunoaștere a fost evidențiat de modul în care a evoluat menținerea păcii în Bosnia-Herțegovina, inițial sub autoritatea IFOR și apoi sub cea a Forței de Stabilizare (SFOR), și a oferit posibilitatea desprinderii unor învățăminte de importanță vitală atunci când NATO a dislocat Forța Kosovo (KFOR) în iunie 1999³.

În urma conflictului din Kosovo, țările din regiune s-au confruntat cu probleme umanitare, politice și economice majore. Mai mult de 230.000 de refugiați au venit în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, peste 430.000 în Albania și 64.000 în Muntenegru. Aproximativ 21.500 au venit în Bosnia Herțegovina și mai mult de 61.000 au fost evacuați în alte țări. În Kosovo s-a estimat că 58.000 de persoane au rămas fără casă. Pentru gestionarea acestei situații umanitare, forțele NATO au transportat și distribuit în zonă mii de tone de alimente și echipament. Până la sfârșitul lunii mai 1999, peste 4666 tone alimente și apă, 4325 tone de bunuri de strictă necesitate, 2624 tone de corturi și aproape 1600 tone de medicamente au fost transportate în zonă⁴.

Au fost nevoie de aproape trei ani și jumătate de lupte sângeroase în Bosnia-Herțegovina și un an de lupte în Kosovo până când NATO a intervenit pentru încheierea acestor conflicte. Totuși, în primăvara lui 2001, la cererea autorităților din Skopje, Alianța s-a implicat în efortul de a dezamorsa un conflict în curs de escaladare în fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei. Astfel, NATO a desemnat pentru prima dată într-o zonă de conflict un înalt diplomat pentru a reprezenta Alianța în teren și a acționa ca trimis personal al secretarului general

NATO a transferat ulterior responsabilitatea pentru operația din fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei Uniunii Europene în aprilie 2003, dar Alianța a menținut un comandament militar în această țară, pentru sprijinirea autorităților de la Skopje în privința reformei apărării și a pregătirilor pentru aderare.

Similar, în Bosnia-Herțegovina, responsabilitatea NATO de asigurare a securității cotidiene a fost preluată de Uniunea Europeană în decembrie 2004, dar Alianța a menținut un comandament militar axat pe reforma apărării și pregătirea acestei țări în vederea includerii în Parteneriatul pentru Pace. În același timp, NATO are în continuare aproape 17.000 de militari în KFOR, care rămâne cea mai mare operație a Alianței⁵.

După 11 septembrie 2001, capacitățile operaționale și de management al crizelor ale NATO au devenit din ce în ce mai solicitate. Deși Alianța nu a contribuit direct la Enduring Freedom, NATO a furnizat Statelor Unite aeronave AWACS

2 Ibidem p. 79.

3 Revista NATO nr.1/2006.

4 NATO Handboock, Brussels 2006, p.151.

5 Revista NATO nr.1/2006.).

(Sisteme Aeropurtate de Avertizare și Control) în vederea disponibilizării mijloacelor americane pentru acea campanie și a lansat Active Endeavour, operația sa în curs de desfășurare care a vizat detectarea, dezorganizarea și descurajarea activității teroriste în Marea Mediterană. În plus, NATO a fost deseori solicitat să disloce aeronave AWACS în timpul unor evenimente internaționale majore, cum ar fi Olimpiadele de la Atena și Cupa Mondială de fotbal.

Începând din august 2003, NATO a condus Forța Internațională de Securitate din Afganistan (ISAF), o forță mandatată de ONU să contribuie la asigurarea securității în capitala Afganistanului, Kabul, și în jurul acesteia, în sprijinul Autorității Interimare Afgane și al Misiunii ONU de Asistență în Afganistan. ISAF sprijină de asemenea dezvoltarea structurilor de securitate corespunzătoare, identificarea nevoilor de reconstrucție și instruirea și înființarea viitoarelor forțe de securitate afgane. Ulterior, NATO și-a extins gradual prezența prin intermediul înființării așa-numitelor Echipe Provinciale de Reconstrucție (PRT-uri), echipe internaționale având în componere atât personal civil, cât și militar.

După Summitul Alianței de la Istanbul din iunie 2004, NATO a început instruirea personalului irakian în Irak și a sprijinit dezvoltarea instituțiilor de securitate pentru a ajuta Afganistanul să-și construiască forțe armate eficiente și să contribuie la propria sa securitate. De asemenea, Alianța a contribuit la înființarea unui Colegiu Irakian de Stat Major Întrunit lângă Bagdad, axat pe instruirea în vederea asigurării conducerii, și coordonează donațiile de echipament pentru Irak.

Împreună cu Uniunea Europeană, NATO a sprijinit Uniunea Africană (AU) în vederea extinderii misiunii sale de menținere a păcii din Darfur, începând din iunie 2005. NATO a transportat pe calea aerului participanții la misiunea AU de menținere a păcii în regiune și a asigurat pregătirea Uniunii Africane privind conducerea comandamentelor militare multinaționale și managementul informațiilor.

În afara operațiilor sale de pace, NATO a jucat un rol din ce în ce mai important în misiunile de ajutor umanitar. În septembrie 2002, elemente navale și aeriene ale NRF au fost puse la dispoziția SUA, dând curs unei solicitări oficiale de sprijin în urma pagubelor enorme pricinuite de uraganul Katrina. NRF a fost de asemenea folosită pentru acordarea ajutorului umanitar în Pakistan, în urma efectelor devastatoare ale cutremurului din octombrie 2005.

Pe agenda Alianței apar astăzi noi aspecte. Astfel, NATO trebuie să devină o organizație mai politică și să realizeze relații de lucru reale cu țările partenere și organizațiile internaționale relevante care împărtășesc același mod de abordare. Alianța trebuie de asemenea să-și îmbunătățească procesele de planificare a apărării și de generare a forțelor, astfel încât capacitățile să corespundă angajamentelor pe care și le va asuma, precum și să analizeze căile prin care sunt finanțate operațiile. Iar în teatru, NATO trebuie să abordeze atât problema restricțiilor impuse de aliați în privința folosirii forțelor și echipamentelor lor, cât și pe cea a necesității asigurării unor informații de calitate. În plus, întrucât solicitarea pentru astfel de operații în care se specializează NATO este în creștere, aliații trebuie să decidă dacă, în ce mod și când să se implice, inclusiv dacă NRF urmează să fie dislocată.

Această forță (NRF) este concepută cu scopul de a preveni conflicte sau amenințări care provin din escaladarea unor dispute care amenință securitatea și

stabilitatea. Este capabilă să îndeplinească misiuni cu forță de sine stătătoare sau ca parte a unei forțe mai mari care să acopere un spectru larg de operații militare ale alianței. Ar putea fi întrebuițate în diferite moduri și anume:

- demonstrație de forță în ceea ce privește stabilitatea NATO în fața unei agresiuni;
- element cheie în cadrul apărării colective, în concordanță cu art.5 al Tratatului NordAtlantic;
- pentru managementul crizelor;
- în operații de stabilitate și sprijin pentru operații nonarticol 5.
- ca forță armată într-o operație de anvergură premergător desfășurării altor resurse.

Prototipul NRF cuprinde 9500 de militari, acesta fiind activat la ceremonia din Brunssum, Olanda, în 15 octombrie 2003, când noua forță a fost prezentată de către generalul James Jones, comandantul suprem al forțelor aliate din Europa.

Primele demonstrații ale capabilităților inițiale ale acestei forțe, incluzând amprente din 11 țări NATO, au participat la un exercițiu privind răspunsul la o situație de criză, în Turcia, în noiembrie 2003. Respectiva criză a presupus o amenințare fictivă la adresa personalului ONU și a civililor localizați într-o țară din afara spațiului Euro-Atlantic, din partea unor forțe ostile prin acțiuni teroriste. Acțiunea NRF a presupus un embargo privind mișcarea forțelor și armelor în zonă, operații contrateroriste și o demonstrație vizibilă privind solidaritatea alianței, determinarea politică a acesteia și capabilităților militare de care dispune⁶.

Forța de Răspuns a NATO (NRF) este o structură de tip joint, multinațională, high tech, flexibilă, desfășurabilă, interoperabilă și sustenabilă în teatru. Este adică acea forță de care are nevoie Alianța pentru a interveni prompt oriunde se ivește o situație de criză și se impune acțiunea prin forță⁷.

Această forță este în măsură să acționeze atât izolat, cât și ca element înaintat al unei forțe mult mai puternice, ca o avangardă sau ca o forță de reacție rapidă. De aceea, ea trebuie să fie în măsură să îndeplinească întreaga gamă de misiuni ale Alianței. Se prevede ca, atunci când NATO o va folosi, ea să fie în măsură să se desfășoare în cinci zile și să se poată autosustine în teatru cel puțin o lună.

NRF este unul dintre cele mai concrete și mai eficiente elemente ale transformării Alianței. Ea se află în centrul acestei transformări. Iar esența acestei transformări este reacția rapidă.

Forța de răspuns a NATO este destinată să îndeplinească tot felul de misiuni, inclusiv (sau mai ales) pe cele care rezultă din războiul împotriva terorismului și protecția membrilor Alianței împotriva amenințărilor asimetrice.

S-a prevăzut ca NRF să fie compusă din forțe aeriene maritime și terestre, care se vor rota la fiecăre șase luni. În principiu, această structură se compune din:

- Forțe terestre de talia unei brigăzi;
- Forțe maritime până la forța navală a NATO;

6 NATO Handboock, Brussels 2006, p.178).

7 MUREȘAN, Mircea, VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 257.

- Capabilitate aeriană în măsură să susțină până la 200 ieșiri de luptă pe zi;
- Structură de comandament pe măsură.

O astfel de forță s-a prevăzut să aibă în jur de 21.000 oameni. NRF va fi pregătită, în mod special, pentru a fi în măsură să fie desfășurată în 7-30 de zile în puncte sensibile și va rămâne operațională până la trei luni.

Incompatibilitățile tehnice și problemele de interoperabilitate vor fi rezolvate prin participarea tuturor, astfel:

- munițiile de precizie vor fi realizate de un consorțiu compus din Olanda, Canada, Belgia, Danemarca și Norvegia;
- vehiculele aeriene fără pilot vor fi furnizate de Italia, Canada, Franța, Spania, Turcia și Olanda;
- mijloacele de identificare NBC și apărarea împotriva acestora vor fi realizate de Ungaria și Polonia;
- elemente ale apărării aeriene vor reveni Olandei și Spaniei;
- va fi folosit, pentru transport, avionul C-17 german, în timp ce un consorțiu va pune la punct un sistem de posibilități de transport aerian comun;
- realizarea mijloacelor de protecție navală împotriva minelor revine Norvegiei și Germaniei.

Structurile de comandă vor fi reorganizate la nivelurile cele mai înalte în cadrul conceptului de transformare a comenzii NATO, rolurile fiind distribuite între Statele Unite și alții membrii ai Alianței. După summit-ul din Turcia din 2004, noii membrii NATO, între care și România, au primit și ei sarcini precise în ceea ce privește NRF.

Preconizata Forță de Răspuns a NATO, creată și formată să lupte în „conflicte de înaltă intensitate” reprezintă un pas important în adaptarea NATO la noul mediu de securitate. Este o nouă construcție și o nouă soluție pentru noi misiuni⁸.

Decizia pentru constituirea acestei structuri a fost luată de șefii de state și de guverne la summit-ul de la Praga din noiembrie 2002 și a fost aprobată în iunie 2003, cu ocazia reuniunii miniștrilor de externe de la Bruxelles.

La Summit-ul de la Praga, s-a convenit ca NRF să devină operațională cât mai repede, dar nu mai târziu de octombrie 2004, iar capacitatea operațională deplină să fie atinsă până în octombrie 2006. Se prevede, de asemenea, ca, după această dată, NRF să fie în măsură să poată fi adaptată unei operații specifice de evacuare a non-combatanților, de ajutor umanitar, de răspuns la crize (inclusiv de menținere a păcii), de luptă împotriva terorismului, ca și pentru operațiuni de embargo.

NATO a răspuns noului mediu competitiv căutând să gestioneze riscul prin crearea unei forțe caracterizate prin capacități și atribute competitive noi menite să contracareze amenințări, atât actuale cât și pe cele abia apărute, dar cu potențial ridicat. La Summit-ul de la Praga din 2002 aliații au convenit că forțele NATO necesită a fi mai agile, capabile să se desfășoare și să se susțină. Nivelul schimbării cerut pentru a se crea o forță cu un set integrat de capacități adecvate satisface cu evidență criteriul de transformare al cărei principal propulsor îl constituie forța de răspuns a NATO (NRF - NATO Response Force).

⁸ Ibidem , p. 260.).

NRF este văzută ca o forță de reacție rapidă capabilă să se desfășoare între 5 și 30 de zile, capabilă să se susțină timp de 30 zile. Fiecare NRF este gândită a fi o grupare de arme combinate cu dotări cuprinzând o forță terestră de mărimea unei brigăzi, mijloace aeriene și capacități de comandă și control de sprijin pentru până la 200 ieșiri pe zi, plus includerea unei forțe maritime. Pentru a fi desfășurabile, aceste forțe trebuie să fie expediționare, cerință soluționabilă prin schimbare tehnologică sub forma airlift-ului și a inovării componentei umane reprezentate prin soldați și aviatori capabili să se desfășoare dincolo de frontierele naționale.

Eficacitatea NRF constituită drept grupare de arme integrate este dependentă de inovare tehnologică pentru a desfășura sisteme de comandă și control moderne, interoperabile. Totodată, pentru a se susține, NRF va necesita dezvoltarea unor capacități logistice eficiente, robuste și adaptabile, modernizări dependente, la rândul lor, de inovări ale componentelor procesuale, organizatorice și tehnologice⁹.

Pornind de la necesitatea dislocării eficiente în afara teritoriului Alianței, NATO a adoptat o serie de măsuri care să ofere certitudinea că Alianța este echipată corespunzător în vederea îndeplinirii întregului spectru al misiunilor militare moderne. Aceste măsuri se referă la :

- o inițiativă referitoare la capabilități, Angajamentul privind Capabilitățile de la Praga, prin care aliații s-au obligat să facă îmbunătățirile necesare în domeniul de importanță deosebită cum ar fi transportul strategic aerian și maritim, și implică dezvoltarea NRF, vârful de lance care permite Alianței să răspundă rapid în cazul producerii crizelor;

- flexibilizarea structurii militare de comandă a NATO, inclusiv prin crearea Comandamentului Aliat pentru Operații, pentru a o face mai flexibilă și ușor de utilizat în situațiile caracteristice secolului XXI, precum și înființarea Departamentului pentru Operații la Cartierul General al NATO.

Începând din momentul în care NATO a lansat prima operație în sprijinul păcii în Bosnia-Herțegovina, armatele aliaților au acționat împreună cu forțele armate ale țărilor partenere contribuatoare cu trupe și Alianța a construit parteneriate de lucru cu unele organizații internaționale cum ar fi Uniunea Europeană, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa și Organizația Națiunilor Unite. Până în prezent, țările partenere care contribuie cu trupe la operațiile aliate sunt din Europa. Dar, întrucât aria geografică a operațiilor NATO se extinde, va fi din ce în ce mai important să fie realizate parteneriate globale cu țări care împărtășesc aceleași aspirații, cum ar fi Australia, Japonia, Noua Zeelandă și Coreea de Sud. Într-adevăr, aceasta a fost tema alocuțiunii secretarului general Jaap de Hoop Scheffer la Conferința privind Politica de Securitate de la Munchen din februarie 2006. Este în egală măsură important să fie dezvoltate și formalizate relațiile cu toți actorii internaționali relevanți, inclusiv cu organizații regionale, cum ar fi Uniunea Africană¹⁰.

9 FRUNZETI, Teodor, și colectiv, *Raționalizare și eficiență în acțiunea militară*, Editura militară, București, 2009, p. 352.

10 Revista NATO nr.1/2006.

Reizbucnirea violenței în Kosovo în martie 2004 a subliniat atât problema cauzată de restricțiile privind utilizarea forțelor, cât și importanța calității informațiilor. Tulburările au luat efectiv prin surprindere Alianța, iar limitările naționale au stânenit oferirea unui răspuns imediat. În plus, nevoia de informații corespunzătoare și de un răspuns rapid în cazul apariției unor tulburări este și mai mare în Afganistan, acolo unde forțele NATO din PRT-urile sunt dislocate în zone izolate.

Diego A. Ruiz Palmer, șeful Secției Planificare în Departamentul Operații al NATO, analizând în revista NATO nr 6 din 2006 posibilitatea realizării unei relații din ce în ce mai strânse între operațiile NATO și transformarea Alianței după încheierea Războiului Rece afirma că „*odată o organizație militară de apărare în timpul Războiului Rece, NATO parcurge în prezent un proces de transformare ale cărui dimensiuni militară și politică au devenit strâns interconectate în ultimii ani*”

La Summit-ul de la Roma din 1991, NATO a început efectiv transformarea sa post Război Rece, prin adoptarea unei noi Concepții Strategice. Puțini dintre cei prezenți la acest Summit ar fi prevăzut că o Alianță cu o expertiză de neegalat în planificarea operațiilor dar fără nici o experiență în desfășurarea misiunilor reale va fi angajată atât de amplu în următorii cincisprezece ani în Europa și în afara acesteia. Trebuie admis că o mare parte a extinderii responsabilităților operaționale ale NATO reflectă mai curând schimbarea circumstanțelor internaționale decât o reșezare majoră la nivelul arhitecturii interne a Alianței.

În același timp, transformarea politică și militară – manifestată prin extindere, înmulțirea parteneriatelor și dezvoltarea forțelor expediționare ca Forța de Răspuns a NATO (NRF) – a contribuit nespus la abilitatea Alianței de a contribui operațional la eforturile mai largi în sprijinul păcii și securității internaționale. NATO contribuie acum la menținerea unui mediu sigur de securitate în Kosovo și la stabilitatea generală a Balcanilor de Vest, furnizează asistență de securitate Afganistanului, ajută la instruirea Forțelor Irakiene de Securitate și sprijină Uniunea Africană în Darfur.

Dislocarea Forței de Implementare (IFOR) și a Forței de Stabilizare (SFOR) în Bosnia și a Forței Kosovo (KFOR) a implicat de asemenea participarea contingentelor din țări partenere și din alte țări ne-membre NATO. Aceste operații au contribuit la stabilirea unui model de cooperare politică și militară în operațiile de răspuns la așa-numitele crize non-Articol 5 între NATO și țările contribuatoare ne-membre NATO, care a devenit în prezent norma pentru operațiile mai ample ale Alianței.

Operațiile din Balcani au influențat de asemenea puternic transformarea aranjamentelor de comandă și control ale NATO. Noua Structură de Comandă a NATO aprobată la Summit-ul de la Praga în 2002, caracterizată de accentul pus pe comandamentele întrunite și componente, reflectă învățămintele desprinse din aranjamentele de comandă pentru managementul operațiilor din Balcani, care au evoluat în timp sub auspiciile Comandamentului Forțelor Aliate din Europa de Sud de la Napoli, Italia.

IFOR, în 1995, și KFOR, în 1999, s-au bazat pe capacitățile de asigurare a intrării forțelor în teatru ale Corpului Aliat de Reacție Rapidă (ARRC), care fusese înființat în 1994 pentru a fi comandamentul conducător al ambelor operații. Ca parte a noii Structuri a Forțelor, de asemenea aprobată în 2002, ARRC a devenit un model pentru alte șase comandamente terestre ale Forțelor de Înaltă Operativitate (HRF).

Prin rotație, cele șapte corpuri multinaționale furnizează componenta terestră a NRF. Alte câteva dintre acestea au furnizat de asemenea personalul pentru nucleul comandamentului Forței Internaționale de Asistență de Securitate (ISAF) din Afganistan. Prin dubla lor utilitate, pentru NRF și ISAF, aceste comandamente dobândesc deprinderile esențiale în vederea planificării și desfășurării atât a unei reacții rapide, cât și a operațiilor de mare durată¹¹.

Pe de altă parte angajarea NATO în Afganistan a deschis calea abordărilor inovative în privința folosirii mai flexibile a forțelor Alianței în sprijinul operațiilor non-NATO conduse de țări aliante sau de organizațiile internaționale sau în mod concertat cu acestea.

Cooperarea operațională între ISAF și Comandamentul Forțelor Multinaționale din Afganistan condus de SUA și parteneriatul în domeniul instruirii Forțelor Irakiene de Securitate dintre Misiunea NATO de Instruire și Comandamentul Multinațional pentru Securitatea Tranziției condus de SUA ilustrează felul în care Alianța poate acționa colectiv prin modalități care sunt complementare la eforturile individuale ale diferiților aliați. Acestea subliniază de asemenea adaptabilitatea Alianței la condițiile aflate în evoluție. În acest sens, sprijinul NATO pentru Uniunea Africană în vederea întăririi misiunii acesteia de menținere a păcii în regiunea Darfur din Sudan evidențiază progresele realizate din 2002 în încercarea de a face ca sprijinul NATO să fie disponibil pentru operațiile non-NATO.

Întrucât NATO se implică operațional din ce în ce mai mult în sprijinul acordat eforturilor internaționale mai ample de gestionare a crizelor, este de așteptat ca aliații să continue să acorde o înaltă prioritate măsurilor care întăresc capabilitatea operațională generală a Alianței și flexibilizează în același timp structurile și procedurile Alianței pentru sprijinirea consultărilor politice și a dezvoltării capabilităților la nivelul aliaților, precum și împreună cu partenerii și alte țări non-NATO.

Este de asemenea de așteptat ca unele inițiative analizate în prezent să ofere beneficii substanțiale, cum ar fi susținerea pe termen lung a unei Forțe de Răspuns a NATO pe deplin operațională, realizarea unor aranjamente reale care permit împărțirea corectă a contribuțiilor pentru finanțarea operațiilor, convenirea unor parteneriate operaționale extinse cu mai mulți parteneri globali aflați la mari distanțe geografice și asigurarea unei cooperări mai eficiente între NATO și alte organizații internaționale, ca Organizația Națiunilor Unite și Uniunea Europeană.

În viitor, va crește probabil presiunea asupra NATO în vederea asumării responsabilității pentru și mai multe operații, dar totuși, există limite privind ceea ce NATO poate face, ceea ce generează pericolul ca Alianța să-și afecteze propria poziție prin asumarea mai multor responsabilități decât poate îndeplini cu succes. NATO nu poate fi nici un jandarm internațional, nici o organizație de ajutor umanitar și nici nu se poate substitui ca o alternativă la ONU. Cu toate acestea, are capacitatea de a converti ceea ce este de obicei limitat din punct de vedere al voinței politice și al resurselor invariabil reduse într-o acțiune internațională reală, atunci când cei 26 de aliați cad de acord asupra necesității de a interveni.

11 Ibidem

RISCURI ȘI VULNERABILITĂȚI LA ADRESA SECURITĂȚII UMANE ÎN CONTEXTUAL CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE

Lucian ISPAS*

Unul din cele mai îngrijorătoare efecte ale crizei economice este pierderea locului de muncă de către un număr mare de oameni din diferite domenii. Nu este surprinzător faptul că securitatea locului de muncă are un impact îngrijorător asupra productivității și asupra mediului de securitate în general. De asemenea mediul de securitate pare să fie afectat de dificultatea cu care oamenii în general înțeleg să sacrifice interesul personal pentru interesul național sau global. Relația dintre interesul personal și securitatea umană a fost amplu dezbătută în ultimii ani dar, în condițiile actualei crize globale, considerăm că este nevoie de o nouă abordare.

One of the most fearfully results of the economic crises is consist of the several numbers of job losses in different domains . It is not surprising that worries about job security are having a significant impact on productivity, engagement and the general security environment. Also the security environment seems to be affected by the difficulty which the people understand to sacrifice their personal interest in pursuit of national or global security. The relationship between personal interest and human security has been a productive research during the past several years, and we consider that in this global crises asks for a new theoretical overview.

1.Vulnerabilități și riscuri la adresa mediului de securitate actual

Problematica securității la toate nivelele este diversificată, complexă și foarte dinamică. Riscurile, amenințările, provocările, vulnerabilitățile și nevoile pe care o societate le dezvoltă nu vin de la un adversar definit ca atare fizic, sau nu neapărat, ci ele se nasc din nevoile societăților sau ansamblului de societăți definite ca și grupuri de societăți cu aceleași interese. Acestea diferă de la o societate la alta de la o economie la alta, în funcție de diferențele culturale, politice, militare, economice, de mediu, etc.

Natura securității nu permite obținerea unei definiții general acceptate. Majoritatea definițiilor omit una sau mai multe chestiuni cruciale. Deși o definiție precisă va fi întotdeauna controversată, sensul general a ceea ce se află în discuție este urmărirea absenței amenințării¹.

Securitatea reprezintă o stare caracterizată printr-un ansamblu de condiții sociale, economice, politice, de mediu, culturale etc. propice desfășurării normale a vieții și activității indivizilor și comunităților umane dintr-un spațiu delimitat geografic, într-o perioadă de timp riguros determinată. Practic, securitatea este expresia stării de normalitate a mediului de securitate respectiv, adică o situație în care fie nu există disfuncționalități majore în elementele structurale ale acestuia din urmă, fie ele sunt minore și, totodată, se află sub controlul eficace al celor responsabili cu gestionarea lor².

* **Maior, lector universitar doctorand, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu**

1 Barry BUZAN, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 30.

2 CS II dr. Petre DUȚU, *Amenințări la adresa securității*, Impact Strategic Nr. 4/2004.

Mediul de securitate cunoaște astăzi o dinamică alertă, în deplin consens cu evoluția societății umane. Pe de altă parte, acesta este influențat semnificativ de vulnerabilitățile specifice ființei umane și de tipul de amenințări la adresa sa.

Securitatea umană necesită, astăzi contracararea unei largi game de amenințări la adresa oamenilor care pot fi grupate astfel:

- securitatea economică prin asigurarea unui venit minim necesar fiecărui individ;
- securitatea hranei;
- securitatea medicală;
- securitatea personală;
- ocrotirea oamenilor de violența fizică oricare ar fi sursa acesteia;
- securitatea comunității;
- securitatea drepturilor politice;
- securitatea ecologică³.

Masiva militarizare a științei a dus la „industrializarea războiului” și totodată la accentuarea amenințărilor la adresa securității umane. A crescut rolul vital al industriilor militare în crearea și susținerea puterii militare, a transformat centrele economice ale inamicului în obiective primordiale pentru noile arme. În acest sens celebrul viitorolog american Alvin Toffler spunea că „dezvoltarea războiului modern – războiul epocii industriale – ajunsese la contradicția finală și se impune cu necesitate o adevărată revoluție care să reflecte noile forțe economice și tehnologice eliberate de cel de al Treilea val al Schimbărilor”⁴.

Noua arhitectură de securitate o constituie rezultatul relațiilor și intereselor dintre state, bazat pe aranjamentele bilaterale și regionale care conduc cel mai rapid la îndeplinirea obiectivelor naționale. Realizarea acestor sisteme, bi și multilaterale constituie, de regula, în cadrul unor inițiative regionale, căile cele mai scurte către realizarea obiectivelor continentale sau globale, deoarece interesele statelor, le fac să adere la astfel de aranjamente.

Vulnerabilitățile la adresa securității umane creează condiții favorabile acțiunii oricărui tip de amenințare (economică, politică, ideologică, culturală, de mediu etc.) la adresa securității. Există vulnerabilități sociale, economice, politice, psihosociale, culturale, informaționale, militare, de mediu (ecologice) etc. Ele diferă ca intensitate și durată de manifestare, în funcție de o serie de factori de natură internă și externă.

Amenințările sunt diferite ca intensitate, durată, probabilitate de producere, natură (economică, militară, politică, socială, culturală etc.) și formă de acțiune (latentă sau manifestă). Indiferent cărui tip aparține, amenințarea rămâne un factor destabilizator al mediului de securitate.

Pornind de la aceste considerente, credem că, ele se cer cunoscute, analizate de către cei care au ca atribuții gestionarea unui domeniu sau altul de activitate umană și, desigur, intervenția eficientă, atât pentru prevenirea lor (în sensul

3 Lt. col. Doru ENACHE, *Securitatea entităților umane în noul mediu de securitate*, Revista Parașutiștii Nr. 24/iunie 2008

4 Alvin și Haidi Toffler, *Război și antirăzboi. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*, Editura Antet, București, 1995, p.56.

gestionării lor oportune), cât și atunci când pericolul manifestării acesteia devine iminent.

În general, amenințările la adresa securității, din cauze variate, pot deveni unele dintre ele mai active și mai puternice într-o perioadă decât altele, atât în funcție de vulnerabilitățile proprii unui mediu de securitate sau altul, cât și datorită unor factori aleatori (conjunctură internă, regională sau internațională favorabilă manifestării și intensificării lor, modificări ale raporturilor de forțe regionale sau internaționale, intensificarea fluxurilor migrației populației într-un sens sau altul etc.). Prin urmare, frecvența de apariție și de manifestare, precum și intensitatea lor este diferită de la o perioadă de timp la alta.

Globalizarea, una din vulnerabilitățile majore ale mediului de securitate actual, nu este neapărat un factor nou, dar nici unul primordial cu privire la securitatea umană. Este mai mult decât o interdependență și se manifestă primordial în termeni economici. Este un curent care poate estompa linia dintre politica internă și cea externă, dar care în anumite circumstanțe poate lărgi prăpastia dintre politicile interne și externe și între state.

Importanța globalizării față de securitate constă în faptul că *în timp ce securitatea devine internațională, legătura dintre economie și securitate a devenit mai strânsă*. Forțele globalizării și agenda tot mai lărgită a securității a dus la creșterea inter-conectării între regiuni și la o creștere a competiției și a agregării, la o schimbare de stil în intervențiile militare, la alianțe complexe și la aranjamente de securitate. În ciuda acestor factori, creșterea și percepția insecurității continuă.

Acum statele nu mai reprezintă singura problemă a securității. Acum se întâmplă frecvent ca *indivizii și instituțiile să se simtă nesiguri cu privire la numeroase aspecte*. Acești indivizi și aceste instituții au făcut parte din agenda de securitate lărgită și din procesul de internaționalizare a securității caracterizată printr-o „interconectivitate” crescută între regiuni și sectoare. Ca exemplu, forțele militare se aprovizionează din aceeași piață de arme internațională și caută să folosească aceleași tehnologii. Uniformitatea forțelor globale militare aduc agenda de securitate lărgită în zone precum socialul, economicul și securitatea mediului.

Securitatea nu mai poate fi doar "militară", cum nu mai poate fi doar "economica"; dar ea nu mai poate fi nici doar securitatea unei națiuni, cu atât mai mult când este concepută în detrimentul altor națiuni. Globalizarea securității este consecința firească a creșterii conexiunilor sociale. Și ea poate fi și condiția "globalizării"; alternativa fiind o dezordine socială generalizată, în care nu se mai acceptă nimic ca fiind "legal" sau "moral"⁵.

Globalizarea favorizează nu numai competiția pentru putere ci și *lupta pentru resurse*, indiferent care sunt acestea și pentru piețele de desfacere. Apariția actorilor non statali și creșterea influenței acestora în acest mediu este tot mai evidentă. Transformarea unor țări care sunt producătoare în țări consumatoare, ar putea fi un element esențial în continuarea crizei economice. Apariția actorilor non statali, a

5 Gl.(r) Lucian CULDA, Dependentele securității omenirii de interpretarea dată „globalizării”, www.procesualitate.ro.

proliferării economiei subterane a menținerii unei stări de semiconflikt se pot vedea prin prisma analizei mediului global.

SUA rămân încă singura „hiperputere” (economică, tehnologică, politică și militară). Globalizarea înregistrează progrese notabile (cooperare/concurență internațională), se amplifică revoluțiile în informatică, biologie, științele exacte, tehnologie, în „explorarea spațiului cosmic”, armele devin tot mai puternice și mai „inteligente”, etc.⁶.

Se pot identifica astfel exacerbară „luptelor” în cadrul statelor și pe plan global pentru câștigarea piețelor de desfacere, controlul progreselor științifice și a tehnologiilor avansate, susținerea unei proaste guvernări, proliferarea sau amenințarea cu arme de distrugere în masă, traficul de persoane și prostituția.

Desfășurarea evenimentelor menite să provoace tensiuni și crize din ultimii ani au arătat că securitatea internațională rămâne instabilă, dificilă și complexă. Aceasta opinie este susținută de continua proliferare a armelor de distrugere în masă (experiențele nucleare din India și Pakistan), intensificarea conflictelor etnice în Africa Centrală, instabilitatea regională și războiul ruso-georgian, escaladarea tensiunii de-a lungul liniei din Kashmir, progresele realizate de Iran și Coreea de Nord în fabricarea rachetelor cu rază mare de acțiune, tulburările din Indonezia, traficul cu narcotice și efectele sale destabilizatoare asupra Columbiei și vecinilor ei, beligeranța permanentă a Irakului.

O serie de experți europeni⁷ consideră că dezbaterile privind problematica globalizării pot conduce la concluzii false datorită faptului că societatea mileniului III este mult mai complexă decât pare în realitate. De asemenea, modelele pe care se bazează studiul globalizării sunt simplificate, neputând cuprinde adevărata dimensiune a proceselor care au loc în lume.

Ei consideră că *instabilitatea socio-culturală și catastrofele de mediu* pot conduce la destabilizarea societății globale. Stabilitatea internă la nivel global este în strânsă corelație cu faptul că anumite societăți nu sunt integrate în sistem - economia fiind în urma culturii în termenii integrării globale. Un real pericol este faptul că anumite culturi locale se închid și se protejează, negăsind o identitate proprie în cultura globală. Mișcările antiglobalizare, adesea confundate cu cele anti-americane, conduc la apariția fanatismului religios, „activitatea” fundamentalității islamici reprezentând doar una din cauzele care pot conduce la destabilizarea sistemului global.

Începutul secolului XXI este marcat de câteva procese fundamentale de integrare ale sistemului socio-economic mondial. Internet-ul a devenit un adevărat sistem global, fiind utilizat de o mare parte a populației mondiale. Sistemul de comerț mondial cuprinde, cu câteva excepții, toate statele globului. Activitatea economică a atins în anumite zone adevărate dimensiuni regionale (Europa, Asia de Est, America

6 Dr. Teodor Frunzeti, Dr. Vladimir Zodian, Lumea 2007, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2007, p. 37.

7 "Conturarea unui model explicativ al globalizării. Globalizarea și economia României", sinteză prezentată cu prilejul reuniunii de lucru "Europe in 2020", desfășurată la Budapesta, în perioada 28-30 aprilie 2004.

de Nord). Regionalizarea economică are loc odată cu cea socială și culturală, migrația populației spre regiunile economice dezvoltate fiind un exemplu în acest sens.

Vulnerabilitățile și riscurile care își pun amprenta asupra securității umane sunt marcate, credem noi, de dispariția bipolarității și încercarea principalilor actori internaționali de a se integra și de a decide în cadrul fenomenului complex al globalizării.

Omenirea nu mai este astăzi amenințată de conflicte militare majore, ci sursele de instabilitate și conflict care s-au diversificat putând fi cauzate de:

– *probleme de natură economică*: resurse (materii prime) reduse cantitativ sau pe cale de dispariție și nevoi tot mai mari (în special în țările puternic industrializate);

– *dificultăți de natură socială*: creșterea gradului de sărăcie, creșterea șomajului;

– *migrația internațională a persoanelor*;

– *extinderea riscurilor asimetrice*: criminalitatea economico-financiară, traficul transfrontalier ilegal de persoane, droguri, armament etc.;

– *creșterea numărului rețelelor teroriste* și intensificarea acțiunii acestora în cele mai diverse zone ale globului;

– *creșterea dominației economice a unor state sau organizații* (Japonia, China, India, Rusia, SUA sau Uniunea Europeană și NATO);

– *degradarea mediului natural*.

Analiza riscurilor și pericolelor la adresa securității umane au dus la o nouă percepție a stării de securitate și la o nouă orientare în domeniul apărării.

Nevoia de acțiune integrată împotriva acestor riscuri și amenințări devine o necesitate. România, ca de altfel și alte țări din Europa, a înțeles că în actualele condiții ale mediului internațional dat de complexitatea și fluiditatea mediului politico-strategic își poate asigura securitatea „*prin integrarea efortului propriu în acțiunile întreprinse de organizațiile europene și euroatlantice*”⁸.

Nevoia de acțiune integrată este cerută și de interdependențele care s-au creat în lumea contemporană mai ales în domeniul economic și diminuarea capacității de adaptare a statelor la provocările secolului al XXI-lea au determinat pe unii analiști să considere că acestora li s-a îngustat mult sfera de acțiune ca *actori principali* ai sistemului relațiilor internaționale⁹ și prin urmare au scăzut ca rol și importanță în viața internațională.

Bertrand Badie, profesor la Institutul de studii politice din Paris crede că procesele induse de globalizare erodează statul națiune ca actor major al relațiilor internaționale. „Creșterea fluxurilor transnaționale prin care cetățenii unui stat comunică între ei fără ca acesta să le poată controla - afirmă profesorul francez - va conduce la noi tipuri de relații care vor modifica raporturile dintre cetățean și stat”¹⁰.

8 *Carta Albă a Guvernului – Armata României 2010: Reformă și integrare euroatlantică*, 1999, p. 2

9 Constantin Hlihor, *Geopolitică și geostrategie în Europa secolului XX*, Editura RAO, București, 2001, p. 113.

10 Bertrand Badie, *L'Etat-nation, un acteur parmi d'autres ?*, în http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/france_829/label-france_5343/les-themes_5497/sciences-humaines_13695/histoire-science-politique-relations-internationales_14467/etat-nation-un-acteur-parmi-autres-entretien-avec-bertrand-badie-no-38-1999_37389.html.

Atributul în jurul căruia au loc cele mai profunde și complexe dezbateri este cel al suveranității statelor asupra unui teritoriu. Evoluțiile politice din unele state de pe continentul african, din Asia Centrală sau de Sud Est așa numitele *failed-states* cum ar fi Somalia, Angola, Irakul, Afganistanul, Georgia etc., care nu mai au forța necesară pentru a controla spațiul propriu de suveranitate, dar și cele din Europa prin care unele state au acceptat o suveranitate limitată pentru a da consistență politică unui nou actor pe harta lumii-Europa, au determinat pe unii teoreticieni să tragă concluzia ca rolul statului este în declin¹¹.

Mediul actual de securitate este marcat de modificări profunde în principalele domenii ale existenței sociale. Războiul Rece s-a sfârșit în anii 1990-1991, URSS și Iugoslavia s-au dezmembrat, NATO și UE s-au extins spre Est, în direcția bazinului Mării Negre, Caucazului și Orientului Apropiat (de fapt între Marea Baltică și Marea Neagră), UE accede spre statutul de actor mondial, la rivalitate cu SUA. În același timp, Federația Rusă și-a redus influența politico-militară la un moment dat, dar aspiră la o poziție internațională deosebită. R. P. Chineză și India nutresc la rândul lor ambiții de “*superputeri politico-economice*”.

Cunoașterea avansează în ritmuri amețitoare, informațiile se difuzează rapid și pe spații extinse, evenimentele se înlănțuie “*amețitor*” și “*derutant*”, ritmul istoriei s-a accelerat considerabil. Societățile tradiționale preindustriale, economiile naționale și regionale, mentalitățile și comportamentele sociale se remodelează, “*civilizațiile se întrepătrund și se confruntă*”, totul pare a se mișca inexorabil pe traiectoria “*satului global*”.

Vechii actori își reduc ponderea sau dispar de pe scena internațională; alți actori - de tip statal, sisteme integrate economico-politic și militar, corporații și ONG-uri transnaționale, organizații regionale, continentale și globale - își dispută și împart “*prima scenă a lumii*”. Acum, la începutul mileniului III, este foarte clar că se naște o nouă lume, chiar dacă într-un fel, continuă să coexiste cel puțin “*trei lumi*” (în curs de industrializare-modernizare, industrială și postindustrială în conformitate cu o terminologie deja consacrată)¹².

În acest mediu, nici un stat nu se poate izola sau rămâne neutru, nici un stat nu este la adăpost și nici unul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale. Ca urmare, securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile globale ce îi revin.

2. Tendințe și evoluții în mediul de securitate

Numeroase state periculoase vor intra, probabil, în clubul nuclear, armele chimice și bacteriologice vor prolifera pe scară largă, iar numărul rachetelor de croazieră și al celor balistice cu raza mai lungă de acțiune în teatrul operațiunilor militare va crește semnificativ, în special în Orientul Mijlociu. Această dinamică are capacitatea de a schimba fundamental echilibrul de forțe în teatrul de acțiuni militare,

11 Masatsugu Matsuo, *Some Reflections on the Assumptions of the Mainstream International relational Theory*, în *Hiroshima Peace Science*, vol. 24, 2002, p. 47-69.

12 Dr. Teodor Frunzeti, Dr. Vladimir Zodian, *Op.cit*, p. 38

caracterul războiului și conflictului regional, planurile pentru situații neprevăzute și aplicarea lor.

Se va menține în continuare amenințarea nucleară strategică, dar caracterul ei s-a schimbat și va continua să se schimbe semnificativ. Deși numărul ogivelor nucleare strategice rusești scade dramatic, Moscova va păstra o capacitate de lansare puternică și se bazează tot mai mult pe forțele strategice. China își va moderniza și extinde forța de descurajare strategică. Coreea de Nord și Iranul vor fabrica și dota rachete nucleare cu raza de acțiune intercontinentală. Acest cadru de amenințări nucleare strategice mai diverse și complexe afectează concepția din timpul războiului rece despre descurajarea nucleară, politică, dispozitive de luptă și determinarea efectelor probabile ale mijloacelor strategice de lovire.

Securitatea internațională se va confrunta în continuare cu o serie de pericole regionale transnaționale, asimetrice. Terorismul va fi în continuare o amenințare importantă în special atunci când în actele teroriste sunt folosite arme de distrugere în masă. În ansamblul lor, toate aceste pericole mai mici se constituie într-o deosebită piedică în calea înfăptuirii unei ordini internaționale stabile, sigure, prospere și va continua să absoarbă o mare parte din timpul, energia, resursele armatelor.

Forțele regionale, tot mai numeroase, vor putea fi un serios motiv de îngrijorare. O serie de puteri regionale importante precum China, Rusia, Iran, Pakistan, India și poate chiar Coreea de Nord într-un viitor apropiat, vor dezvolta forțe militare neconvenționale, numeroase și echipate la standardele actuale. Ele pot reprezenta o amenințare semnificativă în măsura în care pot adopta și folosi „arme de distrugere în masă, rachete, cercetare – recunoaștere prin satelit, radare avansate etc., într-un cuvânt” capacitățile speciale ale țărilor respective.

La baza tuturor tendințelor menționate se prefigurează un model de amenințare și schimbările în însăși natura războiului cu un profund impact asupra strategiei, organizării, planificării operațiunilor și desfășurării forțelor.

Această nesiguranță în posibilitatea de a prevedea cu exactitate cum vor evolua aceste tendințe în viitor creează un cadru de planificare extrem de problematic pentru factorii de decizie și de planificare.

Viitorul nu se desfășoară pe o traiectorie „liniară” potrivit tendințelor și condițiilor actuale. Calea actuală spre viitor va fi în esența „neliniară”.

Statele Unite vor rămâne foarte probabil, puterea mondială dominantă – din punct de vedere politic, economic, militar – în următoarele două decenii, dar acest lucru v-a influența din toate punctele de vedere politica de securitate mondială, globală, fapt care s-a văzut în contextul crizei economice mondiale care, a plecat de la criza economico-financiară americană declanșată la sfârșitul anului 2007.

Economia Statelor Unite realizează, în continuare, aproximativ o cincime din producția mondială, cheltuiește de aproximativ cinci ori mai mult pentru apărare decât orice țară, are alianțe puternice cu țările importante, conduce sau este la egalitate cu liderii mondiali în marea majoritate a tehnologiilor importante (civile și militare) și cheltuiește în fiecare an aproape jumătate din ceea ce lumea industrială avansată cheltuiește pe toate tipurile de cercetare și dezvoltare.

Presupunând că Statele Unite își vor putea păstra capacitatea de care dispun, nici un alt stat, coaliție sau grupuri de state nu dețin resursele necesare uzurpării

poziției S.U.A. în următorii 15-20 de ani. Posibili rivali (Rusia, China etc.) au toți avantaje mai puține și probleme mai multe, mai ales în domeniul militar.

În pofida acestei relative predominări, lumea rămâne un loc periculos. Toate decurg din combinația de factori de instabilitate care au împiedicat instalarea unei stabilități la nivel mondial după încheierea războiului rece. Deși aceste amenințări și provocări sunt mai puțin importante, atunci când sunt tratate individual, decât problema militară la nivel mondial pe care o constituie o fostă Uniune Sovietică, luate împreună ele reprezintă o barieră uriașă în calea apariției unei ordini internaționale stabile, sigure și prospere. Pe lângă acestea, Statele Unite își adaugă diminuarea resurselor de apărare după încheierea „războiului rece” concomitent cu angajările tot mai ferme și multiple pe plan mondial, făcând tot mai dificilă adaptarea la diversitatea acestor condiții de pe tot globul.

Dinamica mondială va continua să genereze numeroase crize regionale și locale. Tensiunile prelungite din Orientul Mijlociu, Balcani, Marea Egee, luptele nimicitoare între unele triburi din Africa, ostilitatea permanentă dintre India și Pakistan, disputa frontierelor între numeroase țări și conflictele etnice și politice din Asia Centrală – toate prezintă riscul de a izbucni brusc un conflict activ.

Activitatea criminală internațională de toate felurile va afecta și în continuare omenirea la nivel global. Gradul sofisticat, tot mai înalt, al grupărilor criminale sau al unor indivizi și a potențialului lor tot mai mare de a exploata, progresele făcute în comunicațiile, transporturile și finanțele mondiale, potențialul pe care-l au aceste grupări de a uzurpa puterea, de a genera condiții economice negative și de a submina sistemele de sprijin social creează o tot mai mare și justificată îngrijorare.

Amenințarea teroristă va crește după toate probabilitățile. Grupări și indivizi nemulțumiți își vor îndrepta atenția asupra Americii, considerând-o „simbolul cel mai proeminent a ceea ce este mai rău în lume”. Grupările teroriste care își au bazele în Orientul Mijlociu vor rămâne amenințarea cea mai mare. Deși terorismul susținut de stat s-ar putea diminua, Irakul și alte câteva state precum și persoane individuale, vor continua să sprijine activități subversive și teroriste foarte diferite. De-a lungul anilor va crește posibilitatea ca teroriștii să folosească arme de distrugere în masă, agenți chimici, bacteriologici și radiologici, fiind alegerea cea mai probabilă.

Cultivarea, producerea, transportul și folosirea drogurilor pe plan internațional va rămâne o problemă majoră. Legătura între cartelurile drogurilor, corupție și insurgența deschisă se va întări deoarece banii proveniți din droguri constituie o sursă importantă de finanțare a tuturor tipurilor de activități criminale și antiguvernamentale. Democrațiile în curs de apariție și statele strâmtorate din punct de vedere economic vor fi deosebit de vulnerabile. Comerțul cu droguri va produce și în continuare tensiuni între țările producătoare, cele transportatoare și cele utilizatoare.

Odată cu definirea noului mediu internațional de securitate se conturează și o hartă geopolitică a lumii, în proiectarea căreia relația transatlantică joacă un rol esențial. Europa a reușit să șteargă artificiala graniță dintre Est și Vest. În cadrul procesului integrării europene a evoluat și componenta de apărare a acesteia, care a parcurs diferite etape divergente și convergente de dezvoltare. Important este faptul că, după anul 1990, eforturile comune de realizare a păcii și stabilității în Europa s-au

intensificat și amplificat, iar așteptările sunt promițătoare. Construcția apărării europene a devenit o realitate și se bazează pe fundamente conceptuale, militare și juridice. Cu toate acestea, problemele apărării europene nu sunt simple, în condițiile în care NATO funcționează ca o organizație puternică de mai mult de 50 de ani, iar Europa dorește să dețină structuri proprii de apărare.

În acest context, amenințările transnaționale (terorismul, migrația și traficul de droguri și materiale strategice, crima organizată), profitând de permeabilitatea frontierelor, au avut mai multe șanse de a se propaga la scară planetară, lupta împotriva lor devenind o nouă și originală componentă a globalizării¹³.

Progresele științei și tehnicii cu aplicabilitate militară au condus, pe de o parte, la obținerea celui mai performant tip de tehnologie, oferind statelor superdezvoltate posibilitatea de a pregăti un război de ultimă generație, iar, pe de altă parte, la accentuarea temerii proliferării armelor de distrugere în masă. Armele biologice au devenit mai periculoase decât cele chimice sau nucleare, deoarece pot ajunge mai ușor în mâinile actorilor nonstatali interesați în destabilizarea societății globale.

Amestecul de politici și strategii incoerente și ezitante în domeniul securității, propuse și dezvoltate de actorii internaționali și instituțiile specializate, nu va putea modifica într-un mod pozitiv situația actuală a mediului de securitate internațional. În acest cadru global, apărarea statelor împotriva pericolelor și amenințărilor trebuie să se realizeze atât în mod tradițional, prin politici și strategii individuale, cât și prin forme colective de acțiune, adaptate permanent la „provocările” la care este supus mediul de securitate.

Este evident că evoluția mediului de securitate la începutul secolului XXI a adus în prim-plan un anumit grad de diviziune între membrii ONU în ceea ce privește principiile fundamentale ale păcii și securității internaționale: prevenirea proliferării armelor de distrugere în masă, combaterea terorismului internațional, criteriile pentru folosirea forței și rolul Consiliului de Securitate, conceptul de „război preventiv”, rolul și statutul ONU într-o lume cu o singură superputere etc.

Mai mult, dezbaterile au vizat și definiția securității: unii specialiști avertizează asupra pericolului *de lărgire excesivă a ariei de defnire a conceptului*, în timp ce alții subliniază că mediul de securitate, în ultimă instanță securitatea, are ca obiecte de referință indivizii umani și problemele ce le afectează viața cotidiană. În acest context, experții ONU optează pentru o defnire a două categorii de riscuri, pericole și amenințări la adresa securității globale: - de tip „hard”, precum terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele intra și interstatale etc.; - de tip „soft”: sărăcia extremă, incultura, șomajul, bolile contagioase, degradarea mediului, extremismul religios, violarea drepturilor omului etc. Nici această defnire nu întrunește consensul specialiștilor, principalul dezacord vizând importanța ce trebuie dată fiecărui tip de risc, pericol, amenințare.

3. Efectele crizei economico-financiare asupra mediului de securitate

Agenda strategică globală este marcată astăzi de tranziția spre o percepție mai largă a ceea ce înseamnă securitatea ca paradigmă a acțiunii statului: vorbim de

13 „Mediul de securitate”, Centrul de studii strategice, de apărare și securitate, 2004. p. 5.

securitate de mediu, alimentară, de securitatea piețelor financiare, de securitatea energetică, domenii în care asistăm nu doar la o diversificare a riscului, ci și la reafirmarea unor amenințări clasice care se manifestă ca element de accentuare a acestor fenomene.

În acest context, considerăm că persistă o serie de vulnerabilități importante care ne afectează securitatea peste care se suprapune accentuarea unor fenomene de risc generate de extinderea terorismului, a rețelelor de trafic și crimă organizată, dar și de persistența unor rivalități statale cu influență directă asupra intereselor naționale. Suntem într-o lume globalizată, ceea ce determină o serie de efecte pozitive, dar și negative asupra securității umane, care nu mai poate fi analizată separat, ci în cadrul unui sistem mondial de relații și interdependențe. Criza economico - financiară pe care o traversează astăzi mapamondul este încă o dovadă că prin globalizare lumea a devenit tot mai complexă și interdependentă.

Unul din efectele majore ale actualei crize este diminuarea creșterii economice în majoritatea statelor afectate. *“Creșterea economică redusă va exercita presiuni asupra standardelor de trai, cu precădere în țările cele mai sărace ale UE. Importanța finanțării corespunzătoare și ameliorării orientării spre sistemele de protecție socială în aceste circumstanțe capătă o însemnătate din ce în ce mai mare.”*, afirma, la sfârșitul lunii octombrie a anului trecut, Ivailo Izvorski, autorul principal al *Raportului economic periodic UE10*, raport publicat de trei ori pe an care monitorizează evoluțiile macroeconomice și de reformă din noile state membre UE și oferă un rezumat actualizat al evoluțiilor economice și analize aprofundate ale problemelor actuale majore de politică economică

Dificultatea, chiar și a specialiștilor din domeniul financiar și economic, de a oferi prognoze privitoare la evoluția actualei crize economico-financiare demonstrează, încă o dată, că trăim într-un mediu interdependent, în care toate evoluțiile globale au efecte în cascadă tot mai greu de anticipat, de înțeles.

Considerăm că nu trebuie să oitem faptul că această criză vine pe fondul menținerii unor vulnerabilități interne, dar nici impactul pe care evoluțiile globale pe piețele de capital sau viitoarele politici în contracararea crizei și protecția piețelor proprii îl pot avea asupra oamenilor.

Este evident că o serie de consecințe sunt deja vizibile clar pentru cetățean, dar important este să nu supralicităm psihologic evoluțiile actuale, pentru că acest lucru ar genera o serie de consecințe care pot afecta fondul și realitatea problemelor.

Criza financiară mondială care ne afectează în prezent poate constitui o mare vulnerabilitate la adresa securității mondiale. Imposibilitatea unei persoane de a-și satisface o nevoie este punctul de plecare pentru mari disconforturi și în cele din urmă pentru lipsuri fundamentale. Criza este principala cauză pentru lipsurile ce îi vor urma și care pot avea efecte grave.

O economie globală afectată profund de criză poate însemna echivalentul a sute de milioane de oameni săraci și implicit a unei lupte continue pentru resurse și supraviețuire. *“Criza financiară, venind la un timp așa de scurt după criza de hrană și cea de combustibil, va afecta cel mai probabil persoanele defavorizate din țările în curs de dezvoltare”*, a declarat președintele Băncii Mondiale Robert B. Zoellick, într-un raport de pe site-ul respectivei instituții bancare.

„Desființarea unui număr mare de locuri de muncă va accentua sărăcia, va spori numărul de îmbolnăviri și va duce la creșterea numărului de oameni care nu se pot alimenta în mod adecvat în țările în curs de dezvoltare. Acest lucru va influența negativ sistemele de securitate socială, care nu vor mai face față”, arată raportul anual de evaluare a securității la nivel mondial redactat de ONG-ul britanic, Oxford Research Group (ORG) și citat de NewsIn.

Chiar dacă, în accepțiunea noastră, impactul direct al crizei este mai puțin dramatic în sectoarele financiare ale țărilor mai sărace, și acestea vor fi lovite, fără îndoială, de scăderea exportului (pentru piața globală fiind așteptat un declin de 2,5% în 2009), de reducerea resurselor financiare trimise de muncitorii lor emigrați și de scăderea prețului pentru bunuri, care vor afecta țările exportatoare de mărfuri. Toate acestea vor alimenta probabil nemulțumirile la scară largă și vor conduce la apariția unor mișcări sociale radicale și violente, care vor fi controlate recurgând la forță.

Țările bogate s-au concentrat, până în prezent, asupra măsurilor destinate să intensifice cooperarea în domeniul financiar, cooperare irelevantă pentru țările mai sărace. *"Ne confruntăm cu cea mai mare criză economică de două generații încoace, fie răspundem ca o comunitate globală, fie ca un grup restrâns de țări bogate și puternice.(...) Acum ar trebui probabil să se profite de ocazie pentru a introduce reforme economice fundamentale, care să anuleze diviziunile săraci/bogați, ce s-au adâncit atât de mult în ultimele trei decenii "*, a comentat Paul Rogers, consultant ORG și profesor la Universitatea Bradford. În aceeași ordine de idei este foarte important ca toate țările să se alinieze pentru a face față crizei într-un mod coordonat.

Pentru a evita adâncirea crizei este nevoie, în accepțiunea noastră, de comerț corect, reeșalonarea datoriilor țărilor sărace (pentru care dobânda creditelor a depășit uneori valoarea împrumutului), reducerea radicală a emisiilor de dioxid de carbon și investiții în surse regenerabile de energie, chiar dacă aceste politici riscă să fie afectate de dificultățile financiare pe care le vor avea guvernele în următorii ani.

Mediul de securitate va fi afectat, în accepțiunea noastră, de actuala criză economico-financiară datorită redimensionării surselor de instabilitate cauzate de problemele:

- *de natură financiară* prin: scăderea lichidităților în sistemul bancar; reducerea transferurilor curente din străinătate; deteriorarea procesului dezinflaționist; creșterea ratelor dobânzilor bancare; creșterea deficitului bugetului public; creșterea costului finanțării sectorului privat sau creșterea costului finanțării deficitului bugetar;

- *de natură socială* cu privire la: dificultăți sau imposibilități de returnare a creditelor bancare pe termen lung de către persoanele fizice; scăderea gradului de siguranță a locului de muncă; teama privind creșterea insecurității sociale.

Nu trebuie neglijat nici posibilele disponibilizări și reduceri de venituri care pot apărea în industria de apărare sau în departamentele și ministerele cu atribuții și responsabilități în domeniul securității și apărării naționale. Pe aceleași coordonate se pot înscrie și reducerile semnificative ale procentelor din PIB alocate apărării, reduceri care ar putea duce la modificarea unor proiecte de înzestrare în privința capacităților militare necesare gestionării eventualelor riscuri la adresa securității umane.

SUVERANITATE VERSUS CONFLICT ÎN POLITICA EUROPEANĂ DE VECINĂTATE CU GEORGIA

Ciprian POPESCU*

O politica europeană de vecinătate coerentă și adaptată relațiilor actuale de securitate internațională, în contextul extinderii efectelor globalizării și asupra unor state slab sau mediu dezvoltate, va putea conduce la ideea că vom avea o Europă Unită nu dominată de diferite clivaje.

European neighbourhood policy must be coherent to developed, to help weak and soft state to become sovereign and free. The results, is that we would a power Europe without varios opinions.

1. Coordonate geopolitice actuale

Mediul actual de securitate este marcat de modificări profunde în principalele domenii ale existenței sociale¹. Războiul Rece s-a sfârșit, în anii 1990-1991, URSS și Iugoslavia s-au dezmembrat, NATO și UE² prin diferitele procese de extindere au avut ca obiective bazinul Mării Negre, Caucazul și Orientului Apropiat (între Marea Baltică și Marea Neagră)³.

Vechi actori își reduc ponderea sau dispar de pe scena internațională; alți actori de tip statal, sisteme integrate economico-politice și militare, corporații și ONG-uri transnaționale⁴, organizații regionale, continentale și globale își dispută și își împart “prima scenă a lumii”.

La începutul mileniului III este foarte clar că o nouă lume se naște, chiar dacă, într-un fel, cel puțin “trei lumi” continuă să coexiste.

* **Plutonier major, UM. 01175 Iași, masterand, Studii europene de integrare și securitate, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.**

1 Gl bg (r) Profesor universitar doctor Constantin Gheorghe BALABAN – Securitatea și dreptul internațional/ Provocări la început de secol XXI, Editura CH BECK, București 2006, pp. 50-53.

2 Sabine Fischer, Research Fellow la Institutul pentru Studii de Securitate de la Paris, descrie, într-un interviu acordat Deutsche Welle, harta geopolitica și geostrategica în care va activa noul Parlament al României - Extinderea UE joacă un rol ambivalent în regiune. Valul de integrare 2004 a schimbat echilibrul strategic din regiune într-o măsură foarte mare. Contextul regional s-a modificat, iar UE a devenit un jucător cu un profil mult mai clar într-un spațiu care, din punct de vedere al Moscovei, este spațiu de influență rusească. Într-o anumită direcție, UE a provocat o destabilizare a regiunii. Pe de altă parte însă, comunitatea celor, în prezent, 27 a stimulat procese de transformare profundă în statele din regiune, asigurând stabilitate și securitate prin consolidarea instituțiilor democratice ale țărilor respective.

3 UE accede spre statutul de actor mondial, la rivalitate cu SUA, Federația Rusă și-a redus influența politică și militară, China și India aspiră la rangul de “superputeri politico-economice”, SUA rămân încă singura “hiperputeri”, globalizarea înregistrează progrese notabile (cooperare/concurență internațională), armele devin tot mai puternice și “inteligente”, se amplifică revoluțiile în știință etc.

4 Col. (r.) conf univ dr. Dănuț CHIRILĂ - Note de curs – UAIC Iași – Această evoluție a condus la creșterea organizațiilor neguvernamentale internaționale la 44000 conform raportului UNDP pe anul 2000 sau 47000 în 2001 după statisticile Uniunii Asociațiilor Internaționale.

Vulnerabilitățile lumii contemporane se asociază cu resursele materiale existente, condițiile de mediu, cu multiple ipostaze ale naturii și comportamentului actorilor statali și nonstatali⁵.

Cât privește amenințările, acestea sunt legate de consecințele negative ale globalizării economiei, soldate cu sărăcirea a milioane de oameni, de proliferarea armelor de distrugere în masă, de terorismul internațional la care se adaugă rețelele crimei organizate care amenință stabilitatea mondială, precum și conflictele locale și interne, inter-religioase și interetnice⁶. Consolidarea puterii statale devine tot mai problematică, atât datorită eroziunii conceptului de suveranitate cât și pierderii monopolului violenței și capacității unor forțe transnaționale de a-și procura armament⁷.

Plecând de la această realitate (de respectare a principiului suveranității), politicile europene și mondiale sunt contracarate de încercările Rusiei de a crea un sistem de state clientelare, conduse după modelul postsovietic al Moscovei. Ca atare, ele reprezintă o înfrângere majoră pentru acele forțe legate de autoritarismul rus și neo-imperialismul care au contribuit la înghețarea multora dintre conflictele regionale existente și au menținut mai multe țări din regiunea Mării Negre într-o stare de perpetuă vulnerabilitate și instabilitate.

Soluționarea fiecăruia dintre aceste conflicte ridică propriile sale probleme. Cu toate acestea, se pot observa mai multe tendințe regionale care favorizează impulsul spre rezolvarea conflictelor și democrație.

Rusia promovează o politică externă favorabilă recâștigării și dezvoltării sferei sale de influență asupra unor state vecine: Ucraina, Georgia, Azerbaidjan, în general asupra statelor membre CSI. Posesoare a unui teritoriu imens, Rusia rămâne încă inoculată cu reflexe "imperiale", nefiind totuși dispusă să accepte un rol pe măsura modestului litoral (doar 13%).

2. Coordonate geopolitice ale arealului Caucazului de Sud

Ca urmare a destrămării Uniunii Sovietice, în 1992, în regiunea Caucazului de sud au apărut trei state noi, succesoare ale fostelor republici unionale: Armenia, Azerbaidjan și Georgia (fostă Gruzia, în perioada sovietică).⁸ Ele nu mai fuseseră state suverane, cu excepția unei scurte perioade de după revoluția bolșevică (1917-1922, Republica Democrată Armenia; 1918-1921, Republica Democrată Georgia; 1918-1920, Republica Democrată Azerbaidjan). În această scurtă perioadă au avut loc

5 Conform celui de-al treilea val Tofflerian se rezumă ideea că, care dintre actori va înțelege importanța calității în potențialul de putere, element dat de cunoaștere, creștere economică, stabilitate politică, acela va avea un avantaj strategic în ecuația de putere

6 Dr. Visarion Neagoe, *Vulnerabilități, riscuri și amenințări* în "Lumea 2005", Editura CTEA, București 2005

7 O problemă semnificativă o constituie dreptul popoarelor la autodeterminare, prevăzută în Carta ONU și invocat de diferite grupuri etnice angajate în lupta pentru autonomie. Astfel la nivelul minorităților etnice și religioase din Caucaz s-a menținut un potențial de conflict crescut pe fondul incapacității comunității internaționale de soluționare a disputelor etnice și teritoriale, având ca cel mai plauzibil exemplu, cel al Războiului de 5 zile din Georgia din august 2008.

8 http://www.fisd.ro/PDF/mater_noi/Raport%20Azerbaidjan.pdf - Raport de analiză politică Uniunea Europeană și Caucazul de Sud. Rolul Azerbaidjanului București iulie 2008

conflicte locale între cele trei națiuni pentru extinderea teritoriilor lor. În urma conflictelor, ele au fost ușor recucerite de noua putere sovietică și reorganizate arbitrar. De asemenea, o parte din teritoriile Armeniei și Georgiei au fost anexate de statul laic turc.

După declararea independenței (9 aprilie 1991 – Georgia, 30 august 1991 – Azerbaidjan, 21 septembrie 1991 – Armenia) în întreaga regiune a urmat o perioadă de incertitudine. O serie de conflicte, izbucnite încă din ultimii ani de existență ai URSS, au continuat, cum ar fi, în primul rând, conflictul din Nagorno-Karabah (1988-1994) dintre Armenia și Azerbaidjan, dar și conflictele din Abhazia și Osetia de Sud (entități autonome din cadrul Georgiei). În urma conflictelor, Armenia a ocupat enclava Nagorno-Karabah și zona limitrofă de pe teritoriul Azerbaidjanului, Abhazia și-a declarat independența iar Osetia de Sud a fost pusă sub controlul trupelor rusești și georgiene sub mandat ONU, după ce avusese o tentativă similară de separare în 1992.

Implicarea Federației Ruse, stat succesor al URSS, a constituit un element important în evoluția situației. Trupele rusești staționate în zonă au acționat în favoarea sau în defavoarea părților implicate, conform unui plan bine pus la punct de fragmentare și control asupra situației din zonă. Astfel în cazul Georgiei⁹, formațiuni militare și paramilitare rusești staționate în baza locală de la Gudauta au intervenit, în 1992, în favoarea forțelor separatiste abhaze, încălcând suveranitatea noului stat. Apoi, în urma declanșării unui război civil între forțele politice georgiene, trupele rusești au contribuit, în 1993, la restaurarea ordinii, împreună cu efective armene și azere, menținând controlul asupra Abhaziei. În schimbul acestei intervenții, Georgia a fost obligată să devină membră cu drepturi depline a CSI. Profitând de situația volatilă internă a Georgiei, Rusia a menținut statu-quo-ul în regiune, inclusiv independența de facto a Abhaziei și trupele de „menținere a păcii” staționate în Osetia de Sud, în ciuda presiunii internaționale și a existenței a circa 250.000 de refugiați georgieni.

În 2003, ca urmare a unei „revoluții portocalii”, președintele Eduard Șevardnadze, un fost reprezentant de frunte al regimului sovietic, apropiat al cercurilor rusești, a fost înlăturat de la putere și înlocuit de fostul său colaborator și ministru al justiției, Mihail Saakașvili. Noul președinte a imprimat o orientare clar pro-americană a țării și un regim de mână forte, restaurând suveranitatea statului georgian asupra provinciei autonome Adjaria, din sud-vestul țării și condamnând în mod susținut Rusia pentru ocuparea Abhaziei și încurajarea secesiunii Osetiei de Sud. Astfel se pune întrebarea : Este importantă Georgia pentru UE ? Mi-am pus această întrebare prin prisma faptului că : Georgia nu se află la granițele directe ale UE; Este o țară în care **conflictele interne** nu s-au stins – două regiuni s-au declarat state „separatiste” (Republica Osetia de Sud și Republica Abkhazia) iar situația e departe de a fi rezolvată¹⁰; guvernul Georgiei nu deține controlul la granițele celor două regiuni, iar în celelalte secțiuni ale graniței cu Rusia, accesul este aproape inexistent.

9 http://www.fisd.ro/PDF/mater_noi/Raport%20Azerbaidjan.pdf - Raport de analiză politică Uniunea Europeană și Caucazul de Sud. Rolul Azerbaidjanului București iulie 2008, p. 8.

10 Vezi războiul de 5 zile dintre Rusia și Georgia din august 2008.

Un prim răspuns a venit la 23 ianuarie 2006, când Consiliul Europei a adoptat o decizie care permite țărilor vizate de PEV și Rusiei să beneficieze de programul de asistență tehnică și de schimb de informații (TAIEX). La 24 mai 2006, Comisia a adoptat o propunere modificată a regulamentului ce aduce dispoziții generale referitoare la crearea unui **instrument european de vecinătate și de parteneriat**¹¹. Astfel la 4 decembrie 2006, Comisia a adoptat o comunicare referitoare la întărirea politicii europene de vecinătate, ce presupune propuneri concrete în acest scop, în mai multe domenii. Comunicarea este însoțită de un raport despre progresele realizate de fiecare țară și în fiecare sector de activitate, ce se referă la primele șapte țări beneficiare ale acestei politici ale căror planuri de acțiune PEV au fost implementate începând încă din anul 2005¹². Tot la 4 decembrie, Comisia a adoptat o comunicare privind participarea țărilor partenere PEV la lucrările agențiilor comunitare și la programele comunitare.

Un al doilea răspuns l-am găsit prin faptul că, aceasta este o **țară de tranzit a produselor energetice** dinspre regiunea Mării Caspice. Această conductă petroliferă, care face legătura între Baku și portul mediteranean Ceyhan, va fi în curând însoțită de o conductă de gaze naturale și o cale de linie ferată care va avea un rol crucial în comerțul dintre Asia și Europa. De asemenea, Georgia este importantă fiindcă înglobează **provocări** - atât pozitive cât și negative - pentru UE, **în domeniul securității** (în Decembrie 2003 – European Security Strategy subliniază faptul că, securitatea UE începe dincolo de granițele acesteia).

Dar nu trebuie uitat totuși dacă Georgia este o țară democratică?

Este o întrebare retorică care impune o analiză succintă deoarece știm faptul că Georgia reprezintă o provocare în materie de securitate pentru Europa și aderarea României și Bulgariei la UE, a adus Georgia la granițele UE. La nivel de obiectiv, UE are interes privind stabilitatea și prosperitatea vecinilor săi prin politica de vecinătate cu atât mai mult, un vecin precum Georgia¹³ care suferă de două conflicte nesoluționate pe teritoriul său, slăbiciune accentuată a statului, grad îngrijorător al corupției și crimei organizate.

Revoluția Trandafirilor din noiembrie 2003 subliniază importanța Georgiei, cu atât mai mult cu cât revoluția democratică vine în acest context contestat.

"Revoluția Trandafirilor" din Georgia a îndreptat fraudarea alegerilor de către autorități și a adus la conducere un președinte democrat, Mikhail Saakșvili. Istoric vorbind, s-ar putea ca revoluția din Georgia, alături de cea din Ucraina și

11 D-na Ferrero Waldner, membră a Comisiei, a efectuat o vizită în Caucazul de Sud, în perioadele 16-17 februarie și respectiv 23 octombrie 2006, pentru a examina planurile de acțiune PEV, „conflictele înghețate” din regiune și problemele referitoare la siguranța energetică.

12 Versiunile finale ale planurilor de acțiune PEV cu Armenia, Azerbaidjan și cu **Georgia** au fost stabilite cu ocazia vizitei miniștrilor ce formează Troika, la 2 și 3 octombrie 2006. Textele au fost în mod oficial propuse de Comisie la 24, 25 și 26 octombrie și adoptate în cursul reuniunilor Consiliilor de Cooperare care s-au ținut la 14 noiembrie la Bruxelles cu fiecare dintre aceste trei țări.

13 Vizavi de interesele Uniunii Europene față de Georgia, într-un articol din 18 februarie 2009, reprezentanți ai Statului Major georgian citați de Itar Tass au declarat că Georgia va trimite trupe de menținere a păcii în Afganistan (400 de soldați).

Kirghistan să fi început un proces ireversibil de dezmembrare definitivă a fostului imperiu sovietic.

Dar cu toate aceste incertitudini Uniunea Europeană a implementat un Plan de Acțiune cu Georgia stabilind foarte clar următoarele linii directoare: Georgia e invitată să se implice intens în relații politice, de securitate, economice și culturale cu UE, în cooperarea regională și externă, precum și să-și asume responsabilitatea în prevenirea și combaterea conflictelor; UE ia în considerare aspirațiile exprimate ale Georgiei; De asemenea, UE apreciază disponibilitatea Georgiei de a întări cooperarea în toate domeniile specificate în Planul de Acțiune; Intensitatea dezvoltării relațiilor UE –Georgia va depinde de gradul de implicare privind valorile comune, cât și de capacitatea sa de a implementa prioritățile stabilite de comun acord, în concordanță cu normele și principiile europene și internaționale.

Planul de Acțiune reprezintă un prim pas în acest proces. Acesta reprezintă un document politic care cuprinde obiectivele strategice ale cooperării Georgia-UE și se întinde pe o perioadă de 5 ani. Implementarea planului de Acțiune UE-Georgia va susține modificările în legislația Georgiei către normele și standardele UE, construind în acest fel fundația dezvoltării economice care prevede adaptarea și implementarea regulilor privind comerțul, extinderea acestuia și atragerea de investiții, precum și reducerea sărăciei și protejarea mediului; Pe termen lung, se urmărește susținerea dezvoltării economice a Georgiei¹⁴.

În comun cu acestea UE, a implementat o serie de *Programe de asistență comunitară*¹⁵, *Perspective pentru noi parteneriate - perspectiva de a avansa dincolo de cooperare, spre un nivel important al integrării; evoluția în scop și intensitate a cooperării politice prin dezvoltarea mecanismelor de dialog politic; întărirea cooperării în domenii ca: justiție, libertate, securitate, precum și gestionarea situației la granițe și problema migrației; posibilitatea unei mai bune cooperări în domeniul politicii de securitate externă; accentuarea relațiilor comerciale și economice; accentuarea cooperării în domeniile: energie, transport și mediu;*

Toate aceste demersuri ale Uniunii Europene constituie pentru Georgia o punte de legătură către Europa. Dar ar fi fost prea frumos dacă conflictul ce urma să apară nu ar fi modificat o parte din această arhitectură europeană¹⁶.

14 EC.europa.eu - Parteneriatul estic – un nou capitol ambițios în relațiile UE cu partenerii săi răsăriteni/ Comisia Europeană - José Manuel Barroso, președintele Comisiei, a declarat: „Obiectivele de asociere politică și integrare economică ale Parteneriatului estic nu pot fi realizate decât dacă ambele părți dau dovadă de o voință și un angajament politic ferme. Trebuie să investim și mai mult în stabilitatea și prosperitatea reciprocă. Aceste eforturi vor fi compensate rapid prin beneficii politice și economice importante și vor duce la o mai mare stabilitate și securitate atât pentru UE, cât și pentru partenerii noștri răsăriteni.”

15 TACIS; Programul de siguranță a alimentelor (Food Security Programme); Programul de asistență macro-financiară; Inițiativa europeană pentru democrație și drepturile omului (EIDHR-program prin care comunitatea europeană acorda sprijin societății civile georgiene și suport pentru trupele georgiene care fac parte din Comisia Comuna de Control); PESC;

16 Sabine Fischer, Research Fellow la Institutul pentru Studii de Securitate de la Paris, descrie, într-un interviu acordat Deutsche Welle, harta geopolitică și geostrategică în care va activa noul Parlament al României - în politica europeană de vecinătate există mai multe componente care urmăresc soluționarea politică a diferitelor conflicte, reconstrucția economică. Nu poate nega

Agresiunea Federației Ruse împotriva Georgiei din august 2008 a înclinat balanța în interiorul UE în favoarea statelor care se pronunțau, din ce în ce mai insistent, pentru reevaluarea relațiilor cu Moscova și, în același timp, pentru o mai mare implicare a UE în regiunea Europei de Est a Politicii Europene de Vecinătate (PEV)¹⁷. În consecință, începând cu Summit-ul Extraordinar al UE din 1 septembrie 2008, dedicat în întregime războiului ruso-georgian și posibilelor sale implicații geopolitice, statele membre ale UE au luat, prin consens, o serie de decizii ce denotă determinarea UE de a aprofunda cooperarea sa cu statele ex-sovietice din Europa de Est – Ucraina, Moldova, Georgia, Azerbaidjan, Armenia și, chiar Belarus. Astfel, în timp ce Șefii de Stat și de Guvern ai UE au decis, la Summit-ul lor din 1 septembrie, să suspende pentru o anumită perioadă demararea negocierilor cu Rusia asupra noului Acord de Parteneriat și Cooperare, ei ne anunță că este extrem de important ca UE să susțină cooperarea regională și să accelereze dezvoltarea relațiilor cu vecinii săi din Est, în particular, prin intermediul PEV, precum și a inițiativelor UE „Sinergia la Marea Neagră” și „Parteneriatul Estic”, propus de Suedia și Polonia, în mai 2008, pentru a ajuta statele PEV din Europa de Est să accelereze apropierea lor de UE, în funcție de obiectivele urmărite de ele.

Pentru a edifica mai clar se poate observa și turul de forță pe care președintele României, Traian Băsescu la avut în cinci state riverane Mării Negre. Astfel la Kiev cei doi președinți au adus în atenție respectarea principiului suveranității și a integrității teritoriale a Georgiei, președintele ucrainean declarând că războiul din Georgia a fost generat de conflictul din Oseția de Sud și aceste evenimente se pot repeta și în Abhazia și Transnistria¹⁸ dacă nu se vor lua măsuri urgente¹⁹. Ideea reieșită sau punctul comun al celor doi președinți a fost că menținerea actualelor mecanisme implică riscul degenerării conflictelor înghețate și că zona Georgiei nu poate fi securizată fără implicația Federației ruse²⁰. Aceasta idee a fost argumentată prin afirmația unui oficial american care afirmă că SUA va putea să aibă o relație foarte bună cu partenerul rus pe domeniul cooperării dar nu va accepta ca politica hegemonică a Federației Ruse să se extindă mai mult decât este acum.

nimeni implicarea UE pentru asanarea acestor divergențe. Dar în Caucaz, UE nu este implicată direct în negocieri multilaterale, ci se străduiește să modifice contextul conflictual. Prima intervenție directă a fost strădania de mediere a președintelui francez Nicolas Sarkozy, aceasta având ca rezultat semnarea acordului de încetare a focului și misiunea de monitorizare a frontierelor.

17 <http://www.ape.md/libview.php?l=ro&id=335&idc=152>, Victor Chirila, APE.

18 www.ziua.ro – articol “ Transnistria este la o scânteie de război” – Președintele Traian Băsescu a afirmat că în Transnistria este invocată așa-zisa legitimitate a țărilor mamă de a interveni pentru a-și apăra cetățenii.

19 S-a constatat ineficiența actualelor mecanisme de menținere a păcii din Oseția de Sud, Abhazia, Transnistria (poate din cauza implicației serviciilor secrete ruse în forța de menținere a păcii – se știe că forța rusă beneficiază de un procent important în această forță și ceea ce este mai grav este faptul ca unele unități ruse se află comasate la granițele acestor state).

20 Federația rusă trebuie să constituie un partener pentru securizarea zonei, nu un element de risc.

3. Parteneriatul Estic - răspuns la Uniunea pentru Marea Mediteraneană²¹

Ideea creării unui asemenea Parteneriat a apărut drept rezultat al deciziei de a crea Uniunea pentru Marea Mediteraneană. Parteneriatul Estic²² va reprezenta un forum multinațional, alcătuit din cele 27 state membre ale UE și Ucraina, Moldova, Georgia, Armenia și Azerbaidjan (potențial Belarus)²³24. Obiectivele acestui forum vor viza domeniile migrației, facilitării și ulterior liberalizării regimului de vize, zona de comerț liber pentru servicii și produse agricole, precum și stabilirea unor parteneriate strategice între blocul european și cele cinci state est-europene. De asemenea, accentul se va pune pe desfășurarea unor proiecte bilaterale²⁵ privind schimburile de studenți, protecția mediului înconjurător. Cu toate acestea, Parteneriatul respectiv exclude posibilitatea unei ulterioare aderări la UE. Parteneriatul Estic va institui un nou cadru multilateral de cooperare între UE și statele PEV din Europa de Est. În viziunea Comisiei Europene, noul cadru multilateral ar urma să sprijine evoluția relațiilor bilaterale ale UE cu vecinii săi din Est, care vor continua să fie guvernate de principiul diferențierii, ceea ce înseamnă că ritmul și profunzimea dezvoltării lor va depinde de nivelul ambițiilor și capacitățile fiecărui stat în parte. Totodată, noul cadru

21 <http://cenusadi.wordpress.com/2008/06/02/parteneriatul-estic-%E2%80%93-o-noua-viziunea-asupra-vecinatatii-estice-a-ue/>

22 http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf - European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4- Analizat din această perspectivă Parteneriatul Estic, în forma propusă de Comisia Europeană, anunță o nouă extindere a limitelor politice și, în același timp, o consolidare și adaptare a mecanismelor instituționale ale PEV pe vectorul său estic

23 <http://euobserver.com/9/26194/?rk=1> - Poland and Sweden to pitch 'Eastern Partnership'.

24 http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4, - UE propune negocierea unor noi relații contractuale cu Moldova, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Georgia și Belarus, sub forma unor Acorduri de Asociere. Acordurile de Asociere vor conține perspectiva integrării economice a statelor vizate în piața comună a UE ; UE va iniția cu statele din regiune Pacte de Mobilitate și Securitate care vor trasa condițiile obligatorii de îndeplinit pentru a facilita mobilitatea populației din statele Est-europene în spațiul comunitar; Acorduri de Asociere vor include prevederi referitoare la creșterea „interdependenței energetice” cu UE ; Parteneriatul Estic va institui un nou cadru multilateral de cooperare între UE și statele PEV din Europa de Est; Parteneriatul Estic va atrage după sine și creșterea resurselor financiare alocate de UE pentru partenerii săi PEV din Europa de Est.

25 http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4, - UE propune negocierea unor noi relații contractuale cu Moldova, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Georgia și Belarus, sub forma unor Acorduri de Asociere. Acordurile de Asociere vor conține perspectiva integrării economice a statelor vizate în piața comună a UE ; UE va iniția cu statele din regiune Pacte de Mobilitate și Securitate care vor trasa condițiile obligatorii de îndeplinit pentru a facilita mobilitatea populației din statele Est-europene în spațiul comunitar; Acorduri de Asociere vor include prevederi referitoare la creșterea „interdependenței energetice” cu UE ; Parteneriatul Estic va institui un nou cadru multilateral de cooperare între UE și statele PEV din Europa de Est; Parteneriatul Estic va atrage după sine și creșterea resurselor financiare alocate de UE pentru partenerii săi PEV din Europa de Est.

multilateral va fi mai mult decât un for de dialog, el va avea menirea să faciliteze elaborarea și realizarea unor poziții și acțiuni concertate pentru a face față în mod solidar unor provocări comune. De fapt, noul instrument multilateral va imprima substanță concretă asocierii politice ce se va stabili între statele din Europa de Est și UE în baza Acordurilor de Asociere. Structura operațională a viitorului cadru multilateral al Parteneriatului Estic va fi ierarhizată în patru trepte: reuniuni bianuale la nivel de Șefi de Stat și de Guvern; reuniuni anuale la nivel de Miniștri de Externe ai UE și partenerii din Europa de Est care vor evalua progresele Parteneriatului Estic și vor trasa noi obiective; reuniuni la nivel de înalți funcționari ce se vor organiza pe patru platforme tematice de cooperare, și anume: democrația, buna guvernare și stabilitatea; integrarea economică și convergența cu politicile UE; securitatea energetică; contactele interumane; reuniuni la nivel de experți, care, de asemenea, se vor întruni pe cele patru platforme tematice menționate mai sus.

Chiar dacă propunerea referitoare la crearea acestui Parteneriat a fost făcută publică pe 26 mai 2008, opinii privind constituirea unei eventuale „Alianțe Estice” au fost vehiculate îndată ce Franța a început să promoveze ideea Uniunii Mediteraneene (În cele din urmă, proiectul francez a fost acceptat, însă cu anumite amendamente esențiale. Uniunea respectivă a fost redenumită Uniunea pentru Marea Mediteraneană. Aceasta urma să includă toate statele UE, nu numai cele riverane Bazinului Mediteranean, reprezentând un for de comunicare adițional celui existent în cadrul UE și nicidecum nu o organizație aparte dedicată distanțării Turciei de la perspectiva europeană etc.). Astfel, deja în luna aprilie 2008, în cadrul Parlamentului European se făceau afirmații privitor la o potențială „Alianță Estică”, necesară pentru a oferi o soluție intermediară statelor cu aspirații pro-europene²⁶. Această propunere a fost condiționată de faptul că UE înfruntă urmările extinderii extenuante din 2004 și respectiv 2007, iar Franța forțează dimensiunea sudică a Politicii Europene Externe. Rolul primordial în dezvoltarea acestei idei îi aparține Poloniei.

În vederea susținerii cauzei europene a statelor est-europene, în special cea a Ucrainei, Varșovia și-a canalizat eforturile sale politico-diplomatice pentru a obține acordul și inclusiv sprijinul membrilor UE (de remarcat faptul, că aceste acțiuni s-au soldat cu crearea tandemului Polonia-Suedia, precum și cu înregistrarea unui număr mare de susținători a acestui Parteneriat printre statele europene.). În contextul viitoarei președinții a Franței în cadrul Consiliului European, Parisul a dat de înțeles că susține proiectul Parteneriatului Estic. De fapt, Franța a decis să-și revizuiască atitudinea sa față de statele din Europa de Est, în special față de Ucraina. Prin intermediul acestui gest Franța intenționează să-și asigure un sprijin larg din partea noilor membri ai UE în chestiunile legate de funcționarea Uniunii pentru Marea Mediteraneană, dezvoltarea dimensiunii de apărare a UE etc., ce vor face parte din agenda de lucru a Parisului la conducerea UE. În urma războiului ruso-georgian, importanța politică a „Parteneriatului Estic²⁷” a crescut și mai mult, astfel încât, la

26 <http://newsukraine.com.ua/news/107275/>

27 Inițiativa Poloniei și Suediei de a constitui Parteneriatul Estic rezultă din premise interne și externe, conjuncturale și strategice, ce s-au accentuat în perioada recentă în cadrul UE și la frontierele sale externe. Printre acestea se numără, intenția Franței de a demara procesul de instituire a Uniunii pentru Marea Mediteraneană. Dinamizarea acțiunilor de revigorare a activităților în cadrul

Summit-ul UE din 1 septembrie 2008, Comisia Europeană a fost chemată să definitiveze, până în decembrie 2008, elaborarea proiectului „Parteneriatului Estic”, ceea ce ar permite Șefilor de Stat și Guvern ai UE să-l aprobe până în martie 2009. De asemenea, anume sub impactul agresiunii Rusiei contra Georgiei, statele membre ale UE au devenit mai receptive la doleanța autorităților ucrainene de a semna un Acord de asociere cu Ucraina. De altfel, la 29 octombrie 2008, Bruxellesul și Kievul au inițiat deja consultări cu privire la perspectiva liberalizării regimului de vize între UE și Ucraina..

În Georgia, după evenimentele tragice din august, prezența politică a UE a crescut vizibil în această țară. În prezent, UE dispune în Georgia de un Reprezentant Special pentru criza georgiană și de o echipă de peste 200 de observatori militari însărcinați cu monitorizarea respectării de către autoritățile ruse și georgiene a Acordului de încetare a focului din 12 August 2008. Totodată, UE a anunțat că intenționează să liberalizeze regimul de vize pentru cetățenii georgieni și, mai ales, a promis că, în următorii trei ani, asistența sa financiară pentru Georgia va crește semnificativ, ridicându-se la suma de peste 500 milioane de euro.

Conferința de securitate de la Munchen²⁸ din februarie 2009, a reunit șefi de stat și de guvern, reprezentanți ai organizațiilor internaționale care au analizat cele mai sensibile probleme referitoare la securitatea internațională. Discuțiile au avut ca una din temele principale instabilitatea regională cu trimitere directă asupra zonei Caucaz și Balcanilor. În cadrul acestei reuniuni este de remarcat și întâlnirea ministrului român de externe Cristian Diaconescu cu președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Durao Barroso, cu consilierul pe probleme de apărare națională a președintelui SUA, James Jones.

Aceste întâlniri bilaterale au abordat printre altele și tema dezvoltării parteneriatului strategic în bazinul Mării Negre. În dialogul cu președintele Comisiei Europene, Barroso, ministrul român de externe și-a exprimat susținerea pentru parteneriatul european și cooperarea privind zona Mării Negre, subliniind necesitatea coordonării eforturilor europene pentru stabilizare situației din Georgia și Transnistria și printr-o abordare coerentă pe tema securității energetice. Astfel problemele din Caucaz și Balcani ar putea fi soluționate printr-o abordare rațională, pragmatică și orientată către obiective concrete, iar prin poziționarea geografică a României, interesul statului român va fi de soluționare a problemelor din aceste zone, aceasta și în contextul în care menținerea de facto a conflictelor înghețate generează instabilitate pentru întreaga comunitate internațională.

Șeful diplomației române a subliniat necesitatea identificării, de către comunitatea internațională, de noi mijloace pentru reglementarea durabilă a

organizației Comunității Statelor Independente, în frunte cu Rusia. Interesul crescând al statelor atât vestice, cât și estice ale UE, pentru potențialul energetic major al statelor din bazinul Mării Negre (țările din Europa de Est incluse Politica Europeană de Vecinătate). Intensificarea activității politico-diplomatice a statelor din “Noua Europă” în vederea avansării dimensiunii estice a politicii externe a UE. De asemenea, promovarea/susținerea coerentă și amplă de către acestea a perspectivelor europene pentru statele ex-sovietice cu aspirații pro-europene accentuate.

28 Departamentul politic, politic@mediafax.ro

conflictelor înghețate din regiunea transcaucaziană, zonă de importanță strategică pentru tranzitul de petrol și gaze naturale dinspre Asia Centrală către Europa.

Ceea ce mi s-a părut destul de important este și raportul parlamentului european privind relațiile NATO –UE din data de 19 februarie 2009 privind înființarea unui comandament operațional al UE sub autoritatea Secretarului General al Consiliului, ce se dorește a fi nu numai complementar ca revizuire paralelă a strategiilor de securitate²⁹ ci și convergent(acordând importanța cuvenită potențialului celeilalte).

Într-un interviu acordat de John Hutton, Ministrul apărării al Marii Britanii în Financial Times și citat de AFP din 19 februarie 2009, acesta a declarat că Marea Britanie va propune constituirea unei forțe de apărare permanentă a NATO care îi va asigura pe membrii din Europa de Est că nu vor fi atacați făcând aluzie la conflictul dintre Rusia și Georgia de anul trecut și vizavi de incertitudinea unor state baltice membre ale NATO vizavi de politica de apărare a NATO.

Toate aceste decizii și acțiuni nu sunt altceva decât răspunsul pragmatic și de lungă durată dat de UE politicii Federației Ruse de a-și impune fără menajamente supremația politică și economică în vecinătatea sa apropiată, desconsiderând, în același timp, interesele naționale ale statelor vizate.

4 Scurt istoric al conflictului ruso-georgian³⁰

➤ 7 august - trupele georgiene pătrund pe teritoriul Oseției de Sud. În aceeași zi trupele rusești intră în regiunea separatistă.

➤ 8 august - trupele georgiene preiau controlul asupra capitalei Oseției de Sud, Tînvali. Armata rusă declanșează primele raiduri aeriene pe teritoriul Georgiei. Soldații ruși pătrund pe teritoriul georgian. Președintele Georgiei, Mihail Saakașvili, declară că cele două state se află în stare de război.

➤ 9 august - Mihail Saakașvili decretează starea de război pe teritoriul Georgiei. Rusia anunța că soldații săi au preluat controlul asupra orașului Tînvali.

➤ 10 august - Georgia declară că dorește semnarea unui armistițiu și că soldații săi s-au retras din Oseția de Sud. Nave de război ale Rusiei instaurează o blocadă maritimă asupra portului georgian Poti. Autoritățile separatiste din Abhazia anunță mobilizarea forțelor armate.

➤ 11 august - ofensiva Rusiei continuă. Ministrul de Externe al Franței, Bernard Kouchner, se deplasează în Georgia și-i propune lui Mihail Saakașvili un acord de pace. Președintele Georgiei acceptă acordul propus de Franța. Autoritățile georgiene anunța că trupele ruse au ocupat orașul Gori, aflat în centrul țării.

➤ 12 august - după o întâlnire cu președintele Franței, Nicolas Sarkozy, Dmitri Medvedev, președintele Rusiei, afirmă că a acceptat planul de pace propus de francezi. Acordul de pace prevede: renunțarea la folosirea forței ca mijloc de soluționare a conflictelor, încetarea ostilităților între cele două părți, retragerea trupelor rusești și georgiene la linia ocupată înainte de 7 august, accesul liber la ajutorul umanitar,

29 www.Mediafax.ro - 19 feb 2009 - articol – Parlamentul European a aprobat un raport pe tema relațiilor NATO-UE – acest raport subliniază opoziția PE față de viitoare extinderi ale NATO în state cu diferende teritoriale grave nesoluționate.

30 <http://www.revista22.ro/georgia--radiografia-conflictelor-înghețate>.

inițierea de negocieri internaționale cu privire la statutul Abhaziei³¹ și Osetiei de Sud³².

➤ 15 august - Mihail Saakșvili semnează acordul de pace mediat de președinția franceză a UE³³³⁴. Fostul Secretar de stat american, Condoleezza Rice, aflată la Tbilisi, cere Rusiei să-și retragă trupele din Georgia și afirmă că, SUA susțin integritatea teritorială a statului georgian.

➤ 16 august - Rusia semnează acordul de încetare a focului cu Georgia. Medvedev precizează că o parte a trupelor ruse vor rămâne pe teritoriul Georgiei pentru a "asigura măsuri suplimentare de securitate". Trupele ruse se află la aproximativ 30 de km de Tbilisi.

➤ 17 august - Dmitri Medvedev îi dă noi asigurări lui Nicolas Sarkozy că trupele rusești vor părăsi Georgia. Angela Merkel, cancelarul Germaniei, vizitează Tbilisi, prilej cu care afirmă susținerea Berlinului pentru Georgia și cere Rusiei să-și retragă soldații din teritoriul georgian.

➤ 18 august - soldații ruși ocupă poziții din apropiere de Tbilisi, iar Kremlinul anunța că va păstra "trupe de menținere a păcii" în jurul Osetiei de Sud.

➤ 19 august - după o nouă solicitare a lui Nicolas Sarkozy, Medvedev promite că trupele ruse se vor retrage din Georgia până la 22 august. Miniștrii de Externe³⁵ ai statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice condamnă acțiunile Rusiei în Georgia și anunță suspendarea Consiliului NATO-Rusia.

31 Conform autorităților din Abhazia (teritoriu cu o suprafață de 8.432 km²), în urma unui recensământ nerecunoscut de Tbilisi, regiunea ar avea o populație de 216.000 locuitori, dintre care 43,8% s-au declarat abhazi, 21,3% georgieni, 20,8% armeni și 10,8% ruși.

32 Osetia de Sud (teritoriu cu o suprafață de 3.900 km²), populația regiunii ar fi, conform unor statistici neoficiale, de aproximativ 70.000 de locuitori. Dintre aceștia, aproximativ sunt 45.000 sunt osetini, iar 20.000 georgieni. De remarcat este faptul că aproximativ 70% din populația Osetiei de Sud deține pasapoarte rusești.

33 Conform ambasadorului rus Alexander Churilin – acestea au fost simple și clare. Primul – să nu se recurgă la folosirea forței. Cel de al doilea – să se pună capăt definitiv oricăror acțiuni militare. Cel de al treilea – să se asigure accesul liber la ajutoarele umanitare. Al patrulea – forțele armate ale Georgiei să revină la locurile lor de dislocare permanentă. Al cincilea - forțele armate ale Federației Ruse să se retragă pe linia de dinaintea începerii acțiunilor militare. Până la crearea mecanismelor internaționale, forțele rusești de menținere a păcii iau măsuri suplimentare de securitate. Al șaselea – începerea negocierilor internaționale asupra problemei alegerii viitorului statut al Osetiei de Sud și Abhaziei și a căilor de asigurare a unei securități trainice a acestora. Principiile au fost adoptate de Osetia de Sud și Abhazia, de autoritățile georgiene și au fost susținute de OSCE.

35 Miniștrii de Externe ai statelor membre NATO se reunesc la Bruxelles, în cadrul Consiliului Nord-Atlantic, pentru a discuta despre evenimentele din Caucazul de Sud. Reprezentanții statelor membre ale Alianței anunță suspendarea întâlnirilor din cadrul Consiliului NATO-Rusia până la retragerea definitivă a trupelor rusești din Georgia. Declarația comună dată la sfârșitul reuniunii menționează că "soluționarea pasnică și de durată a conflictului din Georgia trebuie să se bazeze pe respectarea deplină a principiilor suveranității, integrității teritoriale a Georgiei". Textul declarației comune reafirmă susținerea NATO pentru eforturile Georgiei de a obține MAP (Membership Action Plan) și anunță crearea unei Comisii NATO-Georgia cu sarcina de a supraveghea relațiile acestui stat cu Alianța.

➤ 21 august - ministrul de Externe al Rusiei, Serghei Lavrov, afirma că statul rus a încetat cooperarea militară cu NATO³⁶.

➤ 22 august - Moscova susține că trupele sale s-au retras de pe teritoriul Georgiei. Adjunctul șefului de Stat Major al Federației Ruse, Anatoli Nogovitin, declara că în jurul Abhaziei și Osetiei de Sud vor fi create două zone tampon³⁷ în care se vor afla "trupe de menținere a păcii" rusești. Franța, SUA și Georgia acuză Rusia că a încălcat acordul de încetare a focului.

➤ 23 august - Rusia refuză să-și retragă soldații din portul georgian Poti³⁸³⁹.

➤ 24 august - Franța solicită statelor membre UE decalarea summit-ului UE la care urma să se discute relația cu Rusia din perspectiva ultimelor evoluții din Caucaz, de la 5 septembrie pentru 1 septembrie.

➤ 25 august - cele două Camere ale parlamentului rus adoptă două rezoluții prin care recomandă președintelui Medvedev să recunoască independența Osetiei de Sud și Abhaziei. Numeroase astfel de rezoluții s-au votat în trecut fără nici un fel de consecințe.

➤ 26 august - Dmitri Medvedev recunoaște independența celor două regiuni separatiste. Occidentul condamnă unanim decizia președintelui Medvedev.

➤ 27 august - Georgia își recheamă diplomații de la Moscova. Angela Merkel îi cere președintelui Medvedev să respecte acordul de încetare a focului.

➤ 1 septembrie - la finalul Summit-ului de la Bruxelles, liderii europeni anunțau că UE va reconsidera relațiile cu Federația Rusă și califică acțiunile Rusiei în Georgia ca fiind "disproporționate".

Izbucnirea crizei din Caucaz a fost o surpriză doar pentru cei care nu urmăresc evoluțiile din spațiul ex-sovietic. Presa internațională a relatat, înainte de 8 august, cum serviciile secrete ruse, utilizând diverse structuri mafioate, au declanșat războiul cibernetic împotriva Georgiei, încă de la mijlocul lunii iulie. Pe pagina web a parlamentului de la Tbilisi se putea vedea o caricatură a președintelui Saakașvili, înfățișat precum Hitler. Un atac similar a fost orchestrat din Rusia împotriva Estoniei, în 2007. În săptămânile dinaintea izbucnirii războiului au avut loc mai multe ciocniri soldate cu morți și răniți, au fost arestați 4 militari georgieni "pentru spionaj" și mai mulți osețini pentru "contrabanda cu narcotice". Die Tageszeitung (5 august, sub semnătura lui Bernhard Clase) și The Times (6 august, articol semnat de Bronwen Maddox) scriu despre evacuarea a 500 de copii osețini din zonele unui potențial conflict, numărul evacuărilor efectuate inaintea serii zilei de 7 august ridicându-se la circa 2.500. La rândul ei, presa rusă a relatat săptămâni la rand despre pregătirile de război din Oseția de Sud.

Ceea ce este foarte important este de urmărit și Scrisoare deschisă a Excelenței sale Domnului Alexander Churilin - Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al

36 Rusia anunța că va suspenda acțiunile pe care le desfășoară în comun cu NATO. Oseția de Sud și Abhazia cer Moscovei să le recunoască independența.

37Gordon Johndroe, purtător de cuvânt al Casei Albe, afirma că Rusia a încălcat acordul de pace încheiat cu Georgia, deoarece a plasat puncte de control și baze militare ale soldaților săi pe teritoriul georgian.

Federației Ruse în România. Excelența sa afirmă că tonalitatea celor publicate de presa română arată că pe undeva la București și nu numai, nu se înțelege deocamdată cine poartă răspunderea pentru izbucnirea agresiunii din Caucazul de Sud, pentru numeroasele victime din rândul populației, distrugerea orașelor și satelor. În accepțiunea domului ambasador, trupele rusești s-au aflat în Oseția de Sud absolut legal în baza Acordului de la Dagomîs din 1992, susținut în totalitate de partea georgiană. Folosirea forței de către trupele noastre de menținere a păcii, de asemenea a fost legitimă și a fost un răspuns la atacul armat din partea georgiană asupra populației din țările participante la acordurile menționate, inclusiv asupra cetățenilor ruși și a soldaților din trupele noastre de menținere a păcii. Dreptul la autoapărare armată este stipulat în art.51 al Statutului ONU. Alexander Churilin susține în continuare, că este penibil și pentru unii proaspeți comentatori ai istoriei europene care încearcă să compare evenimentele care au avut loc în urmă cu 40 de ani la Praga cu riposta împotriva aventurii de la Țhinvali. Președintele ceh V.Klaus respinge pe bună dreptate o asemenea comparație: «Cehoslovacia nu a ocupat Rusia transcarpatică, iar intervenția trupelor nu a fost o replică la invazia noastră». Totuși, în încercările de a găsi un numitor comun pentru niște evenimente atât de diferite, este evident că se urmărește rusofobia execrabilă, complet nepotrivită pentru soluționarea actualelor probleme mondiale și euro-atlantice.

Concluzii

Diviziunile occidentale, care își au originea în diferențele dintre culturile politice și strategice în Europa și SUA, continuă să împiedice nașterea unei strategii atlantice în zona extinsă a Mării Negre, cu excepția unui ocean de propuneri și studii pe acesta temă. Rusia exploatează cu succes un asemenea vid, în special într-o perioadă a oboselii SUA în Orientul Mijlociu și Afganistan. La nivel regional, dorința lui Saakașvili de a intra în NATO și UE se va menține, dar Tbilisi probabil se aștepta la mai mult sprijin. Totuși Saakașvili se bucură de un consens puternic în interior, și este puțin probabil să-și schimbe atitudinea fermă în Oseția de sud. Ca rezultat, regiunile separatiste ale Georgiei vor rămâne foarte instabile, chiar dacă politica internă a Georgiei pare să fi intrat într-o perioadă de relativă stabilitate. Factorii de decizie internaționali vor trebui să considere riscurile politice în Georgia dintr-un punct de vedere geopolitic, mai curând decât politico-economic: conflictele cu rădăcini adânci în care sunt implicate minorități etnice și puteri externe, vor rămâne o amenințare pentru stabilitatea acestei țări în viitorul apropiat.

Conflictul ruso-georgian a conturat o Europa divizată în special în ceea ce privește întrebarea cum să gestionăm relația cu o astfel de Rusie: pe de o parte, avem statele din Europa Centrală și de Est și statele nordice, iar, de cealaltă parte, avem Europa continentală condusă de Franța și Germania. Această politică de buna vecinătate ar trebui mult mai bine implementată prin : noi acorduri de asociere, care să includă acorduri de liber schimb consolidate și globale pentru țările care sunt dispuse și pregătite să își asume angajamentele pe care le presupune un astfel de acord cu UE40; programe cuprinzătoare finanțate de UE, în vederea îmbunătățirii capacității

40 http://ec.europa.eu/world/enp/partners/enp_georgia_en.htm

administrative; încurajarea dezvoltării unei rețele de liber schimb, care ar putea să se transforme, pe termen lung, într-o comunitate economică de vecinătate; încheierea de „pacte de mobilitate și securitate” care să faciliteze călătoriile în scopuri legitime către UE, intensificând în același timp eforturile de combatere a corupției, a criminalității organizate și a migrației clandestine.

Aceste pacte ar viza și modernizarea sistemelor de azil în vederea asigurării conformității cu standardele UE și stabilirea unor structuri integrate de gestionare a frontierelor etc., obiectivul final fiind de a permite călătoriile fără viză în toate țările partenere care participă la această cooperare; programe care sprijină dezvoltarea economică și socială, abordând în special disparitățile economice și sociale pronunțate din aceste țări; crearea a patru platforme politice multilaterale privind: democrația, buna guvernare și stabilitatea; integrarea economică și convergența cu politicile UE; securitatea energetică; precum și contactele interpersonale în vederea sprijinirii suplimentare a eforturilor individuale de reformă; inițiative emblematice: programul integrat de gestionare a frontierelor; promovarea piețelor regionale de energie electrică, a eficienței energetice și a surselor de energie regenerabile; dezvoltarea coridorului energetic sudic; și cooperarea privind prevenirea, pregătirea și răspunsul în cazul dezastrelor naturale și al celor provocate de om. *Dar ceea ce este cel mai important este eliminarea clivajelor, o politică unitară a luării de decizii.* La un moment dat s-a pus întrebarea - *Este oare Europa instituționalizată, o putere fundamental soft, pregătită să joace după regulile politicii de putere?* Unii au afirmat că răspunsul ar putea fi negativ, susținut fiind de anumite luări de poziții și anume: atât în poziția NATO, cât și în cea a UE se condamnă acțiunile Rusiei ca fiind "disproporționate". Această noțiune cosmetizează de fapt absența unui consens la nivelul ambelor organizații nu doar asupra realității din teren, a faptelor, ci și asupra terapiei de urmat. Răspunsul Europei readuce în prim-plan un clivaj fundamental, intuit încă din 2003 de fostul secretar al Apărării din SUA, Donald Rumsfeld: Vechea și Noua Europă.

Relevant este că pentru "Vechea Europă" acțiunea Rusiei este "disproporționată", în timp ce pentru "Noua Europă" înseamnă "agresiune". Să nu uităm că ambele organizații furnizează membrilor prin tratatele care le guvernează garanții de apărare colectivă. Spre exemplu, într-un articol publicat în Washington Post, pe 18 august, președintele Sarkozy vorbește de "răspunsul brutal și disproporționat" al armatei ruse. Dimpotrivă, președinții Estoniei, Letoniei, Lituaniei și Poloniei semnau împreună o declarație, la 9 august, care enunța că, "date fiind acțiunile militare unilaterale ale forțelor militare ale Rusiei, vom folosi toate mijloacele pe care le avem la dispoziție, ca șefi de stat, pentru a ne asigura că agresiunea împotriva unui mic stat din Europa nu va trece neobservată sau semnalată doar prin declarații inutile și care pun egalitate între victime și agresori. Pentru a-l parafraza pe președintele Franței, într-adevăr, "angajamentul Europei a fost decisiv" în securizarea unui plan de soluționare a conflictului, dar care nu garantează integritatea teritorială a statului victimă a agresiunii.

Bibliografie:

- [1] FISCHER, Sabine Research Fellow - Institutul pentru Studii de Securitate de la Paris.
- [2] BALABAN Constantin Gheorghe, gl bg (r) Profesor universitar doctor, **Securitatea și dreptul internațional/ Provocări la început de secol XXI**, Editura CH BECK, București 2006.
- [3] *A Euro-Atlantic Strategy fot the Black Sea Region*, Institute for National Stratagic Studies, National Defense University, 27 Ianuarie 2006, INSS Staff Analysis; June 2004
- [4] CHIRILĂ Danuț col(r.) conf. univ. dr., Note de curs, Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași.
- [5] NEAGOE, Visarion, dr., *Vulnerabilități, riscuri și amenințări în “Lumea 2005”*, Editura CTEA, București 2005

Site-uri:

- [6] <http://www.fisd.ro>
- [7] <http://www.ape.md>
- [8] www.ziua.ro
- [9] <http://cenusadi.wordpress.com>
- [10] <http://euobserver.com>
- [11] <http://ec.europa.eu>
- [12] <http://newsukraine.com>
- [13] politic@mediafax.ro
- [14] <http://www.revista22.ro>

ACTUALITATEA AMENINȚĂRII IRANULUI LA ADRESA SISTEMULUI INTERNAȚIONAL DE SECURITATE

Ciprian IGNAT *

On the international stage, the political actors are most often willing to make considerable efforts and allocate vast resources to ensure their protection against possible threats. The current situation of the states which are considered nuclear threats is quite critical because there are complex sources of the conflict. Eloquent for this is Iran's case, which has been invaded by Iraq in 1980 with the support of the United States. The situation between Iraq and the United State has changed since then, but Iran will always need the comfort provided by a nuclear weapon. The latest moves in the United States government, the election of President Barack Obama and his new team of state secretaries, are expected to solve, among the financial crises of the country, the Middle East problems - the Iranian nuclear threat which can degenerate in an international conflict involving the use of nuclear weapons any time.

Rolul pe care Iranul îl joacă la acest moment pe scena politică internațională este unul activ reușind să atragă atenția puterilor occidentale prin vehemența prezentării argumentelor și fermitatea deciziilor în ceea ce privește relațiile externe și modul de gestionare a disputei privind renunțarea la programul său nuclear.

Istoria practicii internaționale din ultimele trei secole și jumătate a fost în mod evident o adevărată cronică a modului în care statele au interacționat unele cu altele. Acestea au fost și continuă să fie organizațiile politice dominante ca putere și influență. Interesele, obiectivele și capacitatea statelor de a acționa pentru a le atinge și respectiv, a pune în aplicare aceste interese și obiective le modelează comportamentul atât în interiorul propriilor frontiere, în relația cu cetățenii și societatea civilă, cât și în plan internațional, generând forțe și tendințe diferite în mediul strategic global și regional¹.

În sens diacronic, conflictul dintre occident (în speță S.U.A) și Iran este unul cu rădăcini adânci, influențat de foarte mulți factori printre care: sprijinul acordat între 1953 și 1979 șahișahul Muhammad Reza Pahlavi de puterile occidentale și regimul pro-occidental instaurat de acesta – în contradicție cu valorile fundamentalist islamice, sprijinul acordat irakienilor de către S.U.A. în războiul dintre Irak și Iran, mutarea zonei de conflict armat în imediata proximitate (Irak), afirmarea de către oficiali americani în nenumărate rânduri despre necesitatea invadării Iranului și afirmarea directă a intenției de a invada Iranul de către Israel. Bineînțeles motivele pot continua și nu sunt puține. Voi încerca în această lucrare să evidențiez rolul pe care îl joacă în acest moment Iranul pe scena politică internațională, în ce măsură constituie o amenințare la adresa securității regionale și internaționale, care sunt vectorii politicii duse de președintele Ahmadinejad și conducerea de la Teheran, și eventualele cauze care au dus la această situație de fapt.

* Locotenent, doctorand în Științe Politice, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

1 Frunzeti, Teodor, **Globalizarea securității**, Editura militară, București, 2006, p.7.

1. Scurt istoric

Poziția strategică a Iranului în Golful Persic bogat în țiței, și propriile sale rezerve substanțiale de țiței, au implicat țara în Războiul Rece, dar începând cu 1953 șahișahul (regele), Muhammad Reza Pahlavi, a meținut Iranul în tabăra occidentală. Resursele bogate de petrol ale Iranului și sprijinul din partea SUA i-a permis șahișahului să-și formeze un sistem militar puternic și să încerce modernizarea societății iraniene. Succesul eforturilor sale a fost limitat. El a introdus influențe occidentale care au ofensat profund clerul musulman tradiționalist și adepții acestuia. Opoziția lor a devenit periculoasă când s-a unit cu nemulțumirile populare izvorâte din saracia în care trăiau majoritatea iraniienilor. Însă pentru o lungă perioadă de timp, armata și poliția secretă deosebit de dură, SAVAK, i-au asmuțit pe protestatari.

Ulterior, în 1977, tulburările s-au răspândit în orașele Iranului, în ciuda măsurilor represive severe care au provocat sute de morți. Organizațiile liberale și de stânga au fost dizolvate, dar nici nu se puneau problema ca într-un stat musulman să se închidă moscheele, acestea devenind principalele centre ale opoziției. Iranienii răspundeau deasemenea reînvierii religioase care avea loc în mai multe state islamiste, într-o anumită măsură împotriva influențelor occidentale. În mod semnificativ protestatarii iranieni au atacat instituții occidentale, precum cinematografele. Aceste tendințe precum și popularitatea Ayatollahului Khomeyni, aflat mult timp în exil, au determinat în mare măsură cursul revoluției iraniene.

În ciuda masacrării a mii de oameni în „Vinerea Sângeroasă”, 8 septembrie 1978, agitația nu a putut fi oprită. La mijlocul lunii ianuarie 1979 șahișahul și familia sa au plecat în „concediu”, iar două săptămâni mai târziu Ayatollahul Khomeyni a sosit în Iran întâmpinat de o mulțime tumultuosă. În câteva zile guvernul șahișahului a căzut, iar Khomeyni a preluat puterea ca lider al Consiliului Revoluției. Noii conducători au declarat Iranul republică islamică, iar grupările de stânga și alte grupări non-religioase care au luat parte la revoluție au fost în curând înlăturate. Statul islamic a consolidat legea religioasă musulmană (șaria), care, de exemplu, interzicea consumul de alcool și obliga femeile să poarte veșiminte modeste tradiționale. Spiritul sever al regimului a fost reflectat în sutele de execuții care au urmat după căderea șahișahului și în lipsa toleranței pentru metodele occidentale „decadente”.

Revoluția iraniană a fost foarte diferită de schimbările ce avuseră loc în cea mai mare parte a lumii arabe, unde puterile coloniale și monarhii au fost înlocuiți de regimuri organizate pe principii seculare (non-religioase). Politica islamizată a Iranului (numită adesea fundamentalism islamic) era un fenomen nou și provocator, adesea privit ca o amenințare de către vecinii Iranului. Aceasta avea o anumită justificare, deoarece, începând cu luna februarie 1980, Khomeyni a făcut apel la un „război sfânt” pentru răspândirea revoluției islamice.

Mânia Iranului era în special îndreptată împotriva Statelor Unite, „Marea Satană”, care îl sprijinise pe șahișah și personificase valorile occidentale. Când studenții iranieni au pătruns în Ambasada Americană din Teheran și au luat ostatici 53 de diplomați americani, Khomeini a aprobat comportamentul acestora. Revendicarea lor inițială – americanii să îl predea pe șahișah pentru a fi judecat - a devenit irelevantă după ce șahișahul a părăsit SUA și a murit în Egipt (1980), dar criza ostaticilor a continuat până în ianuarie 1981. O încercare eșuată a americanilor asupra

înghețării conturilor iraniene în schimbul eliberării ostaticilor, au oferit Iranului sentimentul victoriei, dar sfidarea standardelor normale ale comportamentului internațional de către Iran a fost un motiv de îngrijorare. Profitând de tulburările din Iran, liderul irakian Saddam Hussein a hotărât să încheie niște vechi socoteli între cele două țări. În loc să distrugă regimul islamic, războiul (1980-1988) i-a unit pe iranieni. Iranul a rezistat în fața ofensivei irakiene și chiar a ripostat în fața atacului acestuia. Însă politica iraniană i-a atras mulți dușmani, iar ajutorul acordat Irakului de alte state arabe și protecția liniilor de navigație asigurată de SUA, au întors războiul împotriva Iranului. În final, Khomeyni a cerut încetarea focului. Acest ajutor acordat de SUA a marcat încă odată relațiile dintre cele două țări.

O trăsătură aparte a războiului a fost curajul fanatic al soldaților iranieni. Majoritatea erau băieți tineri, însă s-au aruncat cu sălbăticie în luptă. Aproximativ 600 000 au murit considerându-se martiri într-un război sfânt. Ironic Iranul a obținut o victorie fără vărsare de sânge când Saddam Hussein, amenințat de o coaliție a Națiunilor Unite, a fost obligat să cumpere pacea cu Iranul. Ayatollahul Khomeyni a murit în 1989 dar revoluția islamică și-a păstrat concepția intransigentă. Acest lucru a fost demonstrat în cazul scriitorului britanic Salam Rushdie, acuzat de blasfemie împotriva Islamului pentru scrierea unui roman.

Khomeyni a cerut uciderea lui Rushdie (fatwa) și i-a îndemnat pe musulmani să facă același lucru deși Rushdie fiind englez născut în India, nu intră sub jurisdicția iraniană. Fatwa a fost confirmată în mod repetat, ilustrând dificultatea permanentă de a concilia valorile iraniene cu cele occidentale. Așadar în 1989 Ayatollahul Khomeini, întemeietorul și liderul Republicii Islamice a Iranului, a încetat din viață la 3 iunie; după care Ayatollahul Khamenei este ales noul lider al țării, iar Hojjat ol-Eslam Rafsanjani este ales președinte al Iranului. În anul 1993 Hojjat ol-Eslam Rafsanjani este reales președinte. În 1994 Hajjatol-Eslam Seyed Mohammad KHATAMI este ales președinte al Iranului, iar în anul 2001 Hojjatal-Eslam Seyed Mohhamad KHATAMI este reales în funcția de președinte.²

Începând cu 24 iunie 2005 președinte este ales Mahmoud Ahmadinejad, care după ce a îndeplinit funcția de guvernator a mai multor provincii și a fost primar al Teheranului din 2003 în 2005 câștigă alegerile prezidențiale.

Ultimii ani au adus cu ei schimbări, datorită faptului că populația s-a revoltat împotriva standardelor stricte impuse de autoritățile religioase, restricții care duceau până la încălcarea drepturilor omului. Mici speranțe de schimbare s-au întrezărit în ianuarie 2003 când cei care aparțineau altor religii decât cea musulmană au reușit să obțină aceleași drepturi ca și musulmanii în privința recompensării familiilor celor uciși. Acest lucru contrazice total legea Sharia una dintre cele mai importante legi ale statului.

2. Iran – criză într-un scenariu atipic

O parte din specialiștii care studiază situația actuală din Iran spun că ce se întâmplă acum e doar o repetiție generală pentru o criză viitoare, pretexte se vor găsi

² <http://www.iranembassy.ro/fl.php>

permanent, în care un Iran înarmat cu arme nucleare și aliații săi ar putea forța evoluții care cu adevărat ar putea pune în cumpănă soarta întregii planete.

Mulți sunt tentați să considere criza în derulare din Orientul Mijlociu drept un deja vu. La urma urmei de peste o jumătate de secol regiunea a fost teatrul unor războaie și unui șir aproape nesfârșit de violențe. Altfel spus am asista acum la evenimente evident grave și periculoase, dar în interiorul unui registru totuși familiar, o alternanță de conflicte întrerupte de încercări de a promova acorduri menite să rezolve chestiunea palestiniană și de a consolida precare semne de normalitate. S-ar putea însă ca acest tip de evaluare să fie, oricât de paradoxal pare să judecăm astfel în aceste momente critice, excesiv de optimistă. Și asta pentru că actualul context internațional introduce cel puțin trei elemente noi față de tot ceea ce s-a întâmplat în trecut.³

Primul, proliferarea armelor nucleare, pare tot mai greu de oprit și, ceea ce e mai grav, intră în această ecuație țări ca Iranul și Coreea de Nord conduse de dictaturi cu un comportament provocator și puțin responsabil.

În al doilea rând, deficitul global de energie nu mai e acum unul conjunctural, așa cum s-a întâmplat în timpul embargoului petrolier instituit de țările arabe în 1973 în timpul războiului de Yom Kippur, ci unul organic. Nevoile de energie în creștere accelerată ale Chinei și Indiei intră în contradicție cu atingerea unui nivel de saturație naturală a producției și cu o situație instabilă în care o bună parte din zonele în care se extrage țiței și gaze sunt fie afectate de violențe tribale de genul celor din Nigeria, fie sunt situate în țări intrate între timp sub controlul unor lideri populiști impredictibili precum Hugo Chavez în Venezuela sau Evo Morales în Bolivia. Toate aceste lucruri creează premisele ca prețul petrolului, care a atins oricum maxime istorice, să explodeze literalmente aruncând într-o recesiune profundă economia planetei.

În fine, în al treilea rând, valul terorismului islamic alimentat ideologic de mișcarea Al Qaeda și sprijinit masiv financiar, logistic și politic de state ca Iranul și Siria a capatat dimensiuni globale. Agresivitatea în creștere a fundamentalismului musulman este alimentată de o propagandă sofisticată distribuită pe scară largă prin Internet sau prin noile canale de televiziune arabe de genul Al Jazeera. Iar accesul tot mai facil la arme de distrugere în masă, convenționale, biologice sau chimice, potențial chiar nucleare, în combinație cu capacitatea de coordonare a atacurilor mult ușurată de noile tehnologii, precum telefonii mobilă creează un amestec cu adevărat letal.

3. Iranul în contextul internațional actual

Odată cu instalarea la Casa Albă a noului președinte american Barack Obama, se așteaptă o schimbare în plan internațional, atât la nivel economic cât și în ceea ce privește mediul de securitate. Se pare că cea mai mare provocare în domeniul relațiilor externe rămâne problema Iranului, care conform unor specialiști citați de *The Times*⁴ în ediția electronică, vor deține până la sfârșitul anului 2009 o bombă nucleară.

3 Lăzescu, Alexandru, *Mizele din Orientul Mijlociu*, Ziarul de Iași: 17/07/2006

4 <http://www.mediafax.ro/externe>, 3.12.2008

Disponibilitatea de a duce negocieri directe cu Iranul a președintelui american a dus la rezultate promițătoare în ceea ce privește relațiile dintre cele două state, fiind prima dată după 1979 când Teheranul își manifestă disponibilitatea de a participa la masa negocierilor alături de Statele Unite. Important este ca, noul președinte ales să trateze Iranul alături de statele din Orientul Mijlociu ca pe un întreg și nu separat ca predecesorul său. Pe de altă parte Israelul nu exclude declanșarea unui atac asupra Iranului, chiar și în lipsa susținerii Washingtonului, un atac punctual care să vizeze instalațiile nucleare relatează *Jerusalem Post*⁵ în ediția electronică. Oficiali israelieni din domeniul apărării au declarat că, deși preferă să se consulte cu Statele Unite, **Israelul** ia în considerare mai multe opțiuni pentru o asemenea acțiune. "Întotdeauna este mai bine să ne coordonăm", a declarat săptămâna trecută un oficial al apărării. "Dar analizăm de asemenea opțiuni care nu presupun coordonarea", a adăugat el. Fostul președinte George W. Bush a refuzat în câteva rânduri să dea undă verde Israelului în a ataca Iranul. Barack Obama însă a garantat, în sensul detensionării situației, o ripostă nucleară devastatoare în cazul în care Iranul va încerca atacarea cu arme nucleare a Israelului. Totodată președintele american a propus ideea acordării unor stimulente economice Iranului, pentru a-l convinge să renunțe la programul său nuclear.

Se pare însă că, situația Iranului afectează mai nou și alte state, iar Germania este una dintre țările afectate. Una dintre prioritățile noii administrații americane va fi detensionarea relațiilor cu Iranul în privința programului său nuclear, ceea ce ar putea aduce Statele Unite evitarea unui conflict cu Germania, din cauza afacerilor acesteia cu Teheranul, relatează *Deutsche Welle* în pagina electronică⁶. Sprijinul german pentru sancțiunile mai aspre și pentru strategia lui Obama este "crucial", spune Matthias Kuentzel un specialist în științe politice din Hamburg,

Germania este cel mai mare exportator european către Iran, cu exporturi ridicându-se la 14,1% în primele șapte luni ale anului 2008. Dar așa cum a comentat recent publicația *Wall Street Journal* într-un articol de opinie intitulat "*Germania iubește Iranul*", Berlinul refuză să-și folosească puterea de influențare a Teheranului. În timp ce Germania resimte efectele recesiunii globale, cancelarul german Angela Merkel a arătat că este pregătită să pună problemele economice deasupra altor puncte considerate esențiale la începutul mandatului său. Aceasta afirmase luni că se va opune oricărui acord UE privind mediul, care ar pune în pericol locurile de muncă germane. Se pune întrebarea, potrivit *Deutsche Welle*, de ce ar reacționa altfel, dacă i s-ar cere să stopeze afacerile germane cu Iranul.

Washingtonul pare dispus să deschidă negocierile prin a oferi - de la stimulentele de natură economică, la închiderea bazei de la Guantanamo, în vederea obținerii unor rezultate cât mai rapide și cât mai convingătoare. Pentru a convinge Iranul să renunțe la programul său nuclear, "o atitudine în favoarea dialogului ar putea să aducă roade", a declarat, marți, 13.01.2009 secretarul de stat Hillary Clinton, în fața Congresului, după mai mult de 28 de ani de tăcere oficială în relațiile cu Teheranul.

5 <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1227702421218&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShoFull>, 04.12.2008

6 <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,3861105,00.html>, 11.12.2008

Spre deosebire de fostul secretar de Stat, Condoleezza Rice, fosta Primă Doamnă a Statelor Unite nu a fixat nici o condiție pentru deschiderea dialogului cu Iranul, excluzând chiar ideea că această situație ar putea să sporească puterea taberei radicale, conduse de președintele Mahmoud Ahmadinejad, înainte de alegerile prezidențiale iraniene din iunie.

"Alegerile nu ar trebui să ne împiedice să ne angajăm în dialog dacă decidem că există o intenție sinceră de dialog" din partea regimului iranian, a subliniat ea în scrisoarea adresată Congresului.⁷

Tot în luna ianuarie a acestui an, președintele american, Barack Obama, și-a reafirmat intenția de a permite deschiderea discuțiilor cu Iranul și a întinde o mână regimului islamic dacă acesta își moderează poziția. "Cred că este important să fim pregătiți să discutăm cu Iranul, pentru a arăta clar care sunt divergențele dintre noi, dar și care sunt posibilitățile de a progresa", a declarat Obama într-un interviu acordat postului de televiziune *al-Arabiya*. "În următoarele luni, vom elabora cadrul general și abordarea. Și, așa cum am spus în discursul meu de investiție, dacă state ca Iranul sunt pregătite să relaxeze pumnul, vor găsi o mână întinsă din partea noastră", a precizat acesta, potrivit textului difuzat de Casa Albă. "Am spus în cursul campaniei că este foarte important să încercăm să folosim toate mijloacele puterii americane, inclusiv diplomația, în relațiile cu Iranul", a insistat el. Statele Unite și Iranul nu mai au relații diplomatice din 1980.⁸ Predecesorul lui Obama, George W. Bush, condiționa deschiderea discuțiilor cu Iranul de suspendarea de către regimul islamist a programelor sale nucleare.

Din păcate regimul de la Teheran prin poziția dură nu face altceva să îngreuneze tratativele.

Astfel Mahmoud Ahmadinejad, a afirmat că administrația președintelui american Barack Obama trebuie să-și retragă trupele mobilizate în lume, pentru a face o adevărată schimbare de politică, și să-și ceară scuze pentru "crimele" comise de SUA împotriva Iranului. "Dacă vorbiți de schimbare, trebuie pus capăt prezenței militare americane în lume, să vă retrageți trupele și să le păstrați în cadrul granițelor voastre", a precizat președintele Ahmadinejad în cadrul unui discurs public, transmis de televiziune și susținut în orașul Kermanshah.

Președintele iranian i-a cerut de asemenea lui Barack Obama să "nu mai intervină în politica altor popoare" cât și "să pună capăt susținerii sioniștilor de rădăcinați, ilegali și manipulați". "Cei care vorbesc despre schimbare ar trebui să-și ceară scuze poporului iranian și să încerce să repare deciziile proaste luate și crimele pe care le-au comis împotriva Iranului", a precizat președintele iranian. Mahmoud Ahmadinejad a enumerat o listă întregă de plângeri la adresa Statelor Unite, inclusiv organizarea în 1953 a unei lovituri de stat pentru înlăturarea premierului din acea perioadă Mohammad Mossadegh.

De asemenea, un consilier de rang înalt al președintelui iranian Mahmoud Ahmadinejad a declarat, pe 05.02.2009, într-un interviu, că un dialog între Iran și

⁷ <http://www.mediafax.ro/externe> Barack Obama va deschide o nouă eră a diplomației americane, 19.01.2009.

⁸ Idem.

SUA va avea succes doar dacă administrația Barack Obama va accepta dreptul Teheranului de a dezvolta un program nuclear, relatează *Financial Times*, în ediția electronică⁹.

Așadar ambele tabere par să își susțină vehement punctul de vedere. Rămâne de văzut care dintre părți este dispusă să liciteze mai mult și automat care tabără este dispusă să facă mai multe concesii.

Concluzii

Lumea care trăim este, cu toate măsurile și cu toate alianțele formate pentru asigurarea securității statale și internaționale, o lume nesigură și imprevizibilă. De aceea nu ne permitem luxul de a fi neglijenți în luarea deciziilor iar recurgerea la forma violentă de soluționare a unui conflict trebuie să fie utilizată abia când, în mod cert s-au epuizat toate celelalte modalități de soluționare a conflictelor.

Crizele internaționale au valențe din ce în ce mai complexe, ele fiind rezultatul contopirii mai multor domenii de manifestare. De aceea se impune o studiere cât mai atentă a aspectelor care au dus la declanșarea crizei. Numai urmărind atent mecanismul de declanșare a acestora putem elabora soluția optimă. Este impetuos necesar ca statele implicate în gestionarea acestor crize să facă dovada faptului că determinarea lor constă în convingerea că este necesară crearea unui mediu stabil de securitate internațională și nu obținerea unor interese economice sau politice este cea care prevalează.

În ceea ce privește situația din Iran, pentru a evita declanșarea unui conflict de proporții se impune găsirea modalității optime de gestionare a crizei. Problema Iranului este una deosebit de sensibilă, cu valențe în trecutul zbuciumat și zguduit de războiul cu Irakul. Fii și fiicele, frații și surorile celor peste 600 000 de morți păstrează cu siguranță încă vie amintirea rudelor căzute la datorie. Iranul, datorită politicii impuse de Atayollahul Khomeyni, un luptător vehement împotriva regimului impus de șahișahul Mohammad Reza Pahlavi care dorea apropierea de valorile occidentale, rămâne deodată captiv valorilor fundamentalist islamiste.

Iranul este al patrulea exportator de petrol din lume și al treilea după rezerve. Cu alte cuvinte, resurse suficiente pentru ca țara să fie bogată. Dar lucrurile nu stau așa. Iranul a avut la dispoziție 25 de ani pentru a demonstra că politica monarhiei pro-occidentale, menținută înaintea revoluției islamice, era total falimentară. Și cum putea fi demonstrat mai ușor acest lucru decât printr-un program economic eficient, unde sumele obținute din petrol să fie investite în industriile cele mai profitabile. Ceea ce nu s-a întâmplat. Iar după aceasta perioadă, administrația de la Teheran a realizat că, deși are petrol enorm, banii n-ajung. Sau se duc în altă parte. În fine, important este că, odată ce a ajuns la aceasta concluzie, Iranul trebuia să găsească o soluție. Și soluția a venit: program nuclear. Iranul s-a gândit că împuscă mai multi iepuri deodată prin programul său nuclear: devine lider regional și își poate impune mai ușor punctul de vedere în diferite situații, deoarece structura sa nucleară va plana întotdeauna

9 http://www.ft.com/cms/s/96981488-f325-11dd-abe6-0000779fd2ac,Authorised=false.html?_i_location=http%3A%2F%2Fwww.ft.com%2Fcms%2Fs%2F0%2F96981488-f325-11dd-abe6-0000779fd2ac.html%3Fnclick_check%3D1&_i_referer=&nclick_check=1

amenințător asupra celorlalți. Dar altceva este interesant. În toată această perioadă, în care a încasat sume enorme pentru petrolul său, populația a ramas cam la același stadiu de dezvoltare economică și socială. Guvernul de la Teheran a plimbat torța dușmanului american în orice ungher al iranianului de rînd pentru a explica insuccesul strategiei sale economice. Islamismul a redevenit arma de stat împotriva profanului și lacomului american. Or, deși aceasta teorie avea un oarecare fundament în urmă cu mai multe zeci de ani, acum situația este schimbată radical. Nu discutăm despre pierderile exportatorilor de petrol rezultate din deprecierea dolarului. Ceea ce trebuie luat în considerație este că o administrație oligarhică, folosind niște fundamente pseudoreligioase, menține un front de luptă unde arma este petrolul. Și mai nou, energia nucleară.

Bibliografie:

- [1] FRUNZETI, Teodor, *Soluționarea crizelor internaționale*, Institutul European, Iași, 2006.
- [2] FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, Editura militară, București, 2006.
- [3] PAPP, Daniel S., *Contemporary International Relations*, New York, Macmillan Publishing Company, 1991.
- [4] KEGLEY, Charles W. Jr., WITTKOPF, Eugene R., *World Politics, Trend and Transformation*, St. Martin's Press, 1997.
- [5] LAZESCU, Alexandru, *Mizele din Orientul Mijlociu*, Ziarul de Iași, 17/07/2006
- [6] COMAN, George, *SUA exclud temporar atacarea Iranului*, Ziua, 05.02. 2005
- [7] <http://www.iranembassy.ro>
- [8] <http://www.jpost.com>
- [9] <http://www.dw-world.de>
- [10] <http://www.mediafax.ro>
- [11] <http://www.ft.com>

INFLUENȚA MEDIULUI INTERNAȚIONAL ASUPRA CONFIGURĂRII NOILOR TIPURI DE RĂZBOI. EFECTE PENTRU STATELE „NOII EUROPE”

Alfred VASILESCU*

Lucrarea dorește să evidențieze schimbarea comportamentului actorilor internaționali supuși presiunii crescânde a mediului internațional și consecințele modificării relației dintre cooperare și conflict asupra politicilor de securitate ale statelor “Noii Europe”, în fața amenințărilor asimetrice și non-convenționale.

The paper wants to emphasise the changing of international actors behaviour under the increasing pressure of international environment and consequences of modifying the relationship between co-operation and conflict above security policies of the “New Europe” states, confronting asymmetric and non-conventional threats.

1. Dialectica transformării conflictelor în entități cu noi fizionomii

Orice om simplu, fără studii de politică externă sau cunoștințe în domeniul relațiilor internaționale poate observa că lumea pe care el o cunoaște se transformă cu o viteză derutantă, că realitatea din jur devine din ce în ce mai fluidă, mai complicată și mai greu de înțeles și descris. Presiunile sunt la tot pasul: globalizarea își impune regulile implacabile acolo unde găsește o urmă de civilizație, culturile fac față cu greu uniformizării, raportul dintre resurse și demografie pare a fi din ce în ce mai injust, refugiul în credințele religioase naște frecvent excese, dezvoltarea tehnologică fără precedent, a mijloacelor de comunicație și a tehnologiei informației apropie oamenii în aceeași măsură în care îi alienează, mass-media ubicuă creează o realitate paralelă, drepturile omului și libertățile cetățenești rămân adesea prizonierele intereselor naționale și de grup, iar indivizii, colectivitățile și popoarele au tot mai multe motive difuze pentru a nu se mai simți în siguranță. Aceste evoluții nu puteau să se manifeste lăsând intacte vechile mecanisme de reglare a intereselor actorilor politici internaționali. Ele au schimbat totul. Și pacea și războiul. Ele au fracturat și au multiplicat atât riscurile, vulnerabilitățile, cât și oportunitățile de pe piața puterii.

Astăzi, rațiunea începerii unui război poate fi diversă, de la o dispută asupra teritoriilor sau a resurselor, la intoleranța privind credințele religioase, de la ura stărnită de diferențele tribale sau rivalitățile ideologice, până la neînțelegeri privind cotele de piață, de la conflicte privind modul de distribuire a puterii și autorității, până la contestări privind sancțiunile comerciale sau reacții vizând turbulențe financiare. Însă diferența cea mai importantă dintre războiul contemporan și războaiele trecutului este aceea că în războiul contemporan scopul declarat și cel acoperit sunt adesea două lucruri diferite.¹

* Căpitan-comandor doctorand, Comandamentul Operațional Întrunit „Mareșal Alexandru Averescu”

¹ Vezi Qiao, Liang, Wang, Xiangsui, *Unrestricted Warfare*, Beijing, PLA Literature and Arts Publishing House, February, 1999, pp. 34-59.

Lumea este amenințată de pericole multiple: explozia demografică, terorismul, crima organizată, proliferarea nucleară, fundamentalismul etnic și religios, bolile transmisibile, încălzirea globală, fluxurile de refugiați, poluarea și alte amenințări contopite într-o multitudine de combinații. Atunci când vorbim despre războiul informațional, de exemplu, ca formă a războiului continuu, categoriile de amenințări pot fi identificate cu ușurință: *actori non-statali* (criminali, indivizi izolați, hackeri, intruși, utilizatori neautorizați, grupări de crimă organizată, dizidenți politici, teroriști) și *actori statali* (teroriști, servicii secrete, unități tactice și unități strategice).

Amenințările de securitate non-statale, utilizând ca vector tehnologia modernă, care le oferă agresorilor capabilități similare cu acelea ale statelor naționale, devin tot mai vizibile, provocând mediul politico-militar tradițional al statului-națiune. În funcție de scopul urmărit, acestea pot lua forma *amenințărilor sub-naționale* (incluzând conflicte politice, rasiale, religioase, culturale și etnice care provoacă autoritățile statului național din interiorul său), *amenințărilor a-naționale* (cum ar fi crima organizată la nivel regional, pirateria și activitățile teroriste care nu sunt legate de țările cărora le aparțin, nu sunt parte a unui stat național și nici nu intenționează obținerea unui asemenea statut) sau a *amenințărilor meta-naționale* (care includ mișcări religioase, organizații criminale internaționale și organizații economice informale, care facilitează proliferarea armamentului, transgresând granițele statului național și operând la scară interregională sau chiar globală).²

În aceste conflicte confruntările pot fi: simetrice, disimetrice (non – simetrice, disproportionale), asimetrice (cu exploatarea reciprocă a efectelor disproportionale, slăbiciunilor și vulnerabilităților) și violente, altele decât lupta armată, precum și cele pe care le-aș denumi *di-asimetrice (poli-asimetrice)*, adică purtate cu mijloace neconvenționale multiple, în combinații diverse.

Ne putem, de aceea, întreba, pe bună dreptate, cât de pregătite sunt armatele naționale clasice și forțele de securitate pentru a lupta în asemenea condiții speciale, în care frontul se află pretutindeni și nicăieri?

Pentru mult timp, atât militarii cât și politicienii au fost obișnuiți să dezvolte un anumit mod de gândire. Acesta poate fi considerat un factor major, care poate reprezenta o amenințare mai mare la adresa securității naționale chiar și decât puterea militară a unui stat inamic, sau a unui potențial adversar. Se conturează acum un nou pattern, care amenință securitatea politică, economică și militară a unei națiuni sau a națiunilor în ansamblu. Acest model este posibil să nu aibă un profil militar distinct atunci când este privit din exterior, el fiind numit de către unii observatori “război secundar” sau “război analog”.

Aceste arme, nerecunoscute încă în mod oficial, ca atare, în teoriile și doctrinele militare, au produs deja amenințări serioase, deosebite de cele din trecut, în mod multidirecțional, diferit față de înțelegerea securității naționale a statelor.

Încărcătura crescută a acestui tip de interpretare în sens larg a viziunii privind securitatea, aduce cu sine implicații asupra scopului, dar și asupra mijloacelor și metodelor utilizate pentru atingerea obiectivelor vizate. Ca rezultat, strategia națională ce asigură realizarea obiectivelor de securitate națională (numită și marea strategie în

2 Idem, pp. 253 – 254.

SUA) necesită ajustări care să depășească strategiile militare și chiar strategiile politice.³

Răspunsurile doctrinei militare la aceste neliniști filosofice constau într-o permanentă încercare de a integra resursele, de a obține și a păstra inițiativa și superioritatea informațională, de a configura un “război mai curat” (protejarea necombatantilor) și, într-un fel, de a “virtualiza” lupta, obținând victoria cu mai puțin sânge și mai multă inteligență, transferând câmpul de luptă în alte zone ale societății. Deoarece se află oricum deasupra moralei, competiția ontologică dintre state, dacă nu poate fi oprită, cel puțin poate fi disipată de la nivelul frontului, în interiorul întregii societăți. În această logică, este mai bine a fi înfrânt dar a supraviețui, decât a fi “ucis în acțiune”, chiar dacă distincția dintre combatanți și civili devine irelevantă. Acest tip nou de război “soft”, bazat pe acțiuni non-kinetice, în care întreaga societate este atacată sub forme variate și în care frontul este pretutindeni, atât în spațiul real cât și în cel virtual și cel mental, pare a nu fi așa onorabil, dar cel puțin respectă și protejează viața umană într-o manieră fără precedent. Americanii au fost primii care au înțeles cu adevărat marele avantaj al purtării războiului total (chiar dacă termenul a fost utilizat anterior de naziști cu un alt sens și într-un fel, compromis) și faptul că acest fel complex de război trebuie să se bazeze pe tehnologie de înalt nivel și pe doctrine vizionare.

Ca rezultat, se poate constata în evoluția armatelor contemporane (nu doar a SUA ci, proporțional, și a altor state) o tendință pentru: profesionalizare, reducere cantitativă, supertehnologizare, integrare (vezi conceptul CJTF), modernizarea comenzii și controlului (a se observa aglutinarea C4ISR⁴), creșterea rolului sistemelor aerospațiale, sublinierea importanței reacției rapide și a forțelor speciale, inventarea a noi armamente neconvenționale, dezvoltarea mijloacelor militare artisanale de către actorii politici lipsiți de puterea militară clasică și dezvoltarea războiului informațional.⁵ Războiul informațional, operațiile informaționale, sau acum, războiul combinațiilor sunt “neo-războaie” care se opun “paleo - războaielor” deoarece în primele “cine ucide mai mult este cel care pierde în ochii opiniei publice”, fiindcă realitatea “războiului real” este diferită de realitatea “războiului mediatic” în care se diseminează doar iluzia realității.⁶

În acest nou context, utilizându-se noi metode și tehnici militare și non-militare în mod planificat și conjugat, este atacată mai eficient securitatea politică a statelor (stabilitatea instituțională, sistemul de guvernare, ideologia ce le legitimează), securitatea lor militară, cea informațională, cea socială (prin atacul asupra bazelor identitare și culturale specifice), securitatea economică (accesul la resurse, la finanțare, la piețe) și uneori chiar securitatea mediului (la nivel climatologic, geologic, hidrologic sau biologic).

3 Idem, pp. 121-131.

4 Conceptul C4ISR reprezintă: comandă, control, comunicații, computere, intelligence, supraveghere și cercetare, toate funcționând într-un sistem integrat. Termenul cel mai nou este însă cel de C4 ISTAR, în care “TA” exprimă conceptul adăugat de “Achiziție a Țintelor”.

5 Vezi Mureșan, Mircea și Văduva, Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, pp. 194 – 195.

6 Umberto Eco, citat în Hentea, Călin, *Arme care nuucid*, Nemira, 2004, p.70.

Fiecare stat, slab sau puternic, inclusiv statele “Noii Europe”, încearcă să găsească o soluție sigură și să se acomodeze rapid cu aceste noi invenții beligene ale omului contemporan. Până în prezent însă, rezultatele sunt sub așteptări.

Am argumentat până acum teza că războiul a căpătat noi trăsături, sub presiunea unor factori acceleratori convergenți ai mediului internațional de securitate. Dar aceasta nu e totul. Noile forme de agresiune și conflict au mai făcut simultan un pas, pe care l-aș numi, dialectic.

2. Noua sinteză: relația ambivalentă cooperare/conflict, stare de pace/stare de război

În întreaga istorie au existat limite etice ale comportamentului, iar acestea au fost transformate, în timp, în tratate, convenții, norme și instituții. Acum, delimitările dintre război și pace se pot face cu mult mai multă dificultate. Cine nu este potențial inamic, sau cel puțin competitor pentru națiunile zilelor noastre? Și cât de mult din suveranitatea fiecărui popor poate fi cedată alianțelor sau organizațiilor supranaționale fără a periclita securitatea națională?

În plus, polemologia și irenologia au impus în timp, anumite standarde în definirea războiului și a păcii. În contextul manifestării noilor tipuri de agresiune, limitele terminologice maxime și minime se impune să nu rămână imune la schimbare, ci să fie puse în acord cu realitatea⁷.

Războiul este uneori definit ca expresie ultimă (letală) a competiției⁸, ca agresiune reciprocă, sau ca formă agravată a conflictului⁹, iar pacea ca formă a competiției lipsită de violență.

Azi este de preferat a vorbi mai des nu atât despre războaie (în sens Clausewitzian), ci despre operații sau agresiuni/conflicte cu aspect operațional (acțiuni complexe care încep încă din timp de pace și care pot fi duse și cu mijloace non-militare¹⁰, nu au caracter neapărat distructiv și violent (nu în sensul fizic, ci mai ales în cel simbolic), ci vizează obținerea unui alt tip de efecte pentru a atinge scopurile urmărite – care rămân de natură politică). Ele își păstrează caracterul organizat, colectiv, rațional și deliberat, necesitând în continuare obiective clare și un efort susținut.

Pe de altă parte, cooperarea între state s-a dezvoltat, ajutată de curiozitatea și progresul științific al omenirii, de dezvoltarea extraordinară a tehnologiei informației,

7 Douglas Bland, profesor și conducător al programului de Studii de Management al Apărării la Școala de Studii Politice a Universității Queens susține: “Războaiele în care noi luptăm astăzi nu sunt asimetrice sau neregulate – ele sunt noile războaie regulate” În Bland, Douglas, *Adjusting to the new regular warfare*, Canadian magazine Calgary Herald, May 15, 2007.

8 În Todd, Kieffer, *Competition, War & Transformation, Interagency Framework for Operational Planning and Force Development*, June 2004, consultat pe site-ul www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jcs/competition.ppt, la 26.02.2009, ora 17.50.

9 Cf. www.ohrd.wisc.edu/onlinetraining/resolution/aboutwhatisit.htm#index consultat la 02.03.2009, ora 11.45.

10 Se știe că adepții “strategiei indirecte”, precum Liddell Hart sau André Beaufre au extins sfera noțiunii de război și asupra așa-numitelor “mijloace nemilitare”, justificând astfel termeni precum Războiul Rece, război ideologic sau război psihologic. În literatura de specialitate sunt amintiți și termeni care par la fel de neacoperiți de abordarea clasică: războiul civilizațiilor, războiul stelelor, războiul imagologic, psihotronic, holotropic, economic, etc. Sau din contră, cel de “pace fierbinte”.

a mijloacelor de comunicare în masă, a devenit un fenomen quasi-continuu, întrerupt doar când statele se află în război. În restul timpului relațiile internaționale înseamnă consolidarea păcii, contacte diplomatice și o lume ce tinde spre globalizare.

Se naște o întrebare logică: războiul este o necesitate, o lege naturală, un mecanism de progres al umanității în sens hobbesian, sau este, dimpotrivă, un fenomen ce poate fi evitat, ne-necesar, doar o “boală de creștere” a civilizației noastre? Răspunsul la această întrebare este crucial, deoarece stabilește dacă războiul este doar o discontinuitate, un accident în armonia universală, sau din contră, dacă confruntarea este elementul polar al unei legi dialectice de dezvoltare, singura cale de supraviețuire și evoluție a rasei umane. Gânditorii realiști și cei idealști oferă soluții divergente la această dilemă. Idealștii cred că pacea poate învinge și într-un final, ea va deveni o stare socială eternă, acompaniată de o cooperare globală permanentă. Realistii și neo-realistii însă, acceptă competiția între actorii internaționali, războiul, ca pe o necesitate. Ceea ce ei doresc este să descopere o modalitate de reglementare a conflictelor și tensiunilor inerente protejând viețile oamenilor, și prin care să se obțină victoria, de preferință utilizând arme neletale. Căci, dacă războiul este un dat, atunci el trebuie să devină din ce în ce mai eficient, dar în același timp, din ce în ce mai sigur pentru viața umană. *Mai eficient* înseamnă a-și atinge scopurile într-un timp mai scurt (deoarece astăzi, accentul războiului s-a deplasat de la spațialitate spre temporalitate) iar *mai sigur* semnifică a nu expune viețile luptătorilor proprii, a evita masacrarea forțelor inamice și a proteja populația civilă.

Există o singură cale spre utilizarea unui tip de război permanent, aceea de a fi planificat și condus, de a fi dezvoltat în același timp cu strategiile de cooperare și vizând aceleași state. Astfel vom avea un război continuu, care va menține echilibrul între cooperare și conflict, având ca rezultat atingerea obiectivelor politico-militare cu un număr minim de victime.

Începând cu conceptul de Război Continuu, conflictul nu mai este însă văzut ca un război care întrerupe perioade de pace, ci el tinde să devină un conflict permanent dus sub diferite forme. Cooperarea și conflictul pot chiar să conviețuiască. Până acum, războiul nu a putut fi susținut într-o manieră permanentă, deoarece el consuma sau distrugea resursele naturale, materiale și umane, care aveau să se regenereze pe timp de pace, în scopul declanșării unui nou război. Astăzi, fiind bazat pe informație, (o resursă neconsumabilă datorită transmisibilității, exploatării și multiplicării ei) războiul tinde să devină un fenomen continuu¹¹. Mai mult, cooperarea și conflictul/competiția între aceiași actori politici internaționali pot funcționa în paralel. Două state pot aparține unui același sistem de valori, unei aceeași alianțe, uniunii sau coaliții de voință, dar simultan, ele se pot găsi într-o formă de conflict “soft” între ele (informațional, imagologic, mediatic sau economic). În același timp, aceste două state pot coopera în sprijinul unora dintre interesele lor comune.¹² Putem numi această stare

11 A se vedea și Văduva, Gheorghe, *Războiul continuu, continuitatea războiului*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, sesiunea anuală de comunicări, București, 2003.

12 Relația Rusiei cu țările UE reprezintă un puternic exemplu: pe de o parte, aceste două entități colaborează cu bune rezultate în unele proiecte economice, cum ar fi programul spațial sau investițiile comune, dar în același timp, ele se află într-un război “soft”, privind politica de șantaj privind resursele energetice sau influența geostrategică în zona extinsă a Mării Negre.

dualitate relațională (la nivelul relațiilor internaționale), sau *cooperare conflictuală* (la nivelul operaționalizării politicilor de securitate).

Aceste teorii și doctrine deschid o nouă perspectivă asupra dihotomiei cooperării și conflictului, a binomului pace-război, la un nivel fără precedent al integrării și complementarității termenilor, propunând simultan nuanțarea și a altor concepte considerate clasice, precum: concurența, competiția, confruntarea, neutralitatea actorilor internaționali. Ele vor proiecta o relativitate post-modernă asupra sferei conservatoare a războiului, transfigurând concomitent etica relațiilor internaționale și sistemul legislativ internațional.

Marile puteri, în primul rând Statele Unite, China și Rusia au înțeles primele, beneficiile produse de această formă de relativism și avantajul pe care dezvoltarea lor politico-militară în această direcție, la nivel filosofic, doctrinar, al politicilor și strategiilor de apărare, al instituțiilor securității naționale, al mijloacelor și tehnicilor utilizate, al calificării resursei umane, al experimentării în diverse zone de pe glob, le poate aduce. Celelalte state au încercat, după propriile puteri și în concordanță cu condițiile istorice specifice, să înțeleagă și să facă față noilor provocări, noilor forme de agresiune la care erau supuse. În cele ce urmează voi arăta cum a evoluat fenomenul în statele din estul Europei, o regiune mult-încercată din punct de vedere istoric și o placă turnantă a politicii mondiale în viitor.

3. Raportarea statelor „Noii Europe”¹³ la formele contemporane de conflict

De aceea ne putem întreba, pe bună dreptate, ce politici și strategii se aplică și ce nu, în statele defunctului Tratat de la Varșovia, pentru a contracara noile forme de agresiune? S-au adaptat fostele țări comuniste suficient de rapid la noua realitate de securitate globală? Le funcționează la parametri corespunzători reflexele de supraviețuire, sau sunt încă deusolate după marea transformare ideologică prin care au trecut? Analiza comparativă a doctrinelor, a bazei normative de operaționalizare a acestor doctrine și mai ales a schimbărilor în structura forțelor sistemelor naționale de securitate, ne dezvăluie că aceste noi democrații se prezintă ca fiind pline de vulnerabilități, că ele nu înțeleg, nu pot, sau nu sunt lăsate să poată, să adopte măsuri eficiente pentru contracararea agresiunilor non-convenționale. Ele încă plătesc, mai ales prețul economic, pentru că au fost învinse în urma Războiului Rece (un alt tip de confruntare, care nu se încadrează în definițiile clasice ale războiului!). Implementarea conceptelor RMA în armatele acestor state a rămas la stadiul de abstracție, forțele lor militare abia se “demasifică” (în cazul statelor mai mari, precum România, Polonia, Cehia sau Ungaria) sau se specializează pe anumite domenii de nișă în cadrul NATO și UE (țările baltice, Slovenia). Lipsa resurselor suficiente alocate pentru apărare (ca în cazul României) sau a accesului la tehnologie avansată,

13 Numesc state ale “Noii Europe” statele ieșite din sfera de influență a lagărului comunist la sfârșitul Războiului Rece și care au aderat ulterior la valorile și instituțiile democratice ale Europei Occidentale, la NATO și UE: Cehia, Polonia, Ungaria, Slovenia, Slovacia, România, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania. Termenul a fost propus de analiștii politici americani conservatori în anul 2003, ca o contraponderare retorică a țărilor „Vechii Europe”, care nu sprijineau cu entuziasm, sau chiar se opuneau intervenționismului militar al SUA în Irak.

pot fi justificări pentru această întârziere, alături de acțiunea eficientă a agresorilor, potențată de factori precum vulnerabilitatea instituțională cronică datorată corupției factorilor de decizie sau subminarea țesutului social, prin pervertirea valorilor identitare ale națiunii. Cetățenii acestor țări, după decenii de privațiuni, au tentația întoarcerii la irational, la superstiție, la ezoterism, la hedonism, la droguri, alcool, jocuri de noroc, milenarism, la lipsa eticii datoriei, au tendința de a se refugia în lumea virtuală ori în entertainmentul asigurat de către show-bussines și sport. Toate aceste comportamente, împreună cu oportunitățile conjuncturale, politice, economice sau sociale, sunt exploatare de către noile tipuri de războinici.

Explicația cea mai plauzibilă rămâne înțelegerea superficială sau minimalizarea la nivel politico-militar a mecanismelor subtile ale dominației marilor puteri în zilele noastre. Chiar dacă acestea par de domeniul evidenței, ele sunt resimțite, dar nu sunt teoretizate suficient și reflectate instituțional. Deși există analize, rod al activității serviciilor secrete ale țărilor menționate, efortul integrator nu este continuat la nivelul forțelor armate, al mediului academic, al think-tankurilor, iar opinia publică a acestor state este extrem de needucată sub acest aspect. O altă explicație ar fi aceea că dacă în sfera opiniei publice a statelor este stimulată, cultivată, o anumită “naivitate”, o îngrădire a atitudinii hiper-critice la adresa instituțiilor sale și a puterii, în scopul coagulării sociale și a stabilității democratice, ca vectori ai ranforsării securității naționale, nu este exclusă funcționarea unei logici similare și în politica internațională, la nivelul relațiilor inter-statale sau supra-statale, tocmai pentru diminuarea anarhiei, entropiei și lipsei predictibilității mediului global de securitate. Cu alte cuvinte, statele “Noii Europe” reușesc să își dezvolte mecanisme de apărare adecvate împotriva noilor forme de agresiune, în măsura în care li se permite să o facă.

România, deși la nivel strategic recunoaște riscurile asimetrice, de natură militară și non-militară, inclusiv cele ce se manifestă sub forma agresiunilor psihologice, informaționale sau informatice¹⁴, este rămasă în urmă în privința dezvoltării mecanismelor instituționale (mai ales la nivel militar) care să pună în practică politici de contracarare a acestor tipuri de agresiuni. Nu altfel stau lucrurile și în privința majorității celorlalte state ale “Noii Europe”.

În ceea ce privește dezvoltarea capabilităților statelor analizate în domenii cheie, ce țin de structurile lor militare, necesare acțiunii și contracarării noilor tipuri de agresiune, vom avea în vedere domenii precum operațiile informaționale, operațiile psihologice, războiul electronic, cooperarea civili-militari, războiul web, alături de operații ale forțelor speciale.

Astfel, *Bulgaria*, deși a dezvoltat structuri CIMIC de stat major la nivelul forțelor terestre și a avut o anumită experiență în domeniu începând cu misiunea SFOR din 1998 în Balcanii de Vest, nu se poate spune că a încurajat dezvoltarea acestui domeniu. În schimb, Comandamentul FOS (SOBT) are în subordine un batalion de operații speciale și un batalion PSYOPS.¹⁵

Cehia s-a preocupat de dezvoltarea structurilor sale de PSYOPS începând cu anul 2000, astăzi funcționând o structură de specialitate (Centrul 103 CIMIC și

14 *Strategia de securitate a României*, București, 2007, pg.12.

15 Conform <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enwiki/5518463>, consultat la 03.03.2009, ora 13.45.

PSYOPS). Deși există atât un centru de război electronic cât și o structură de forțe speciale, totuși accentul s-a pus pe dezvoltarea specialității CIMIC. De la primele echipe tactice din cadrul SFOR din anul 2002, Cehia a reușit ca din 19 martie 2008 să acționeze în Afganistan (ISAF) cu un PRT în provincia Lowgar, având efective de peste 200 de militari și civili.¹⁶

Slovacia, a dezvoltat structuri de forțe speciale și are o companie ISTAR. Deși prezentă în teatrele de operații cu aproximativ 750 de militari în KFOR, SFOR, în Afganistan și în misiuni PSO, sub egida NATO și ONU, Slovacia nu și-a creat unități în domeniile CIMIC, PSYOPS sau INFOOPS.¹⁷

Slovenia a participat în misiunea SFOR în cadrul unității CIMIC portughezo-slovene a batalionului portughez din Brigada Multinațională Nord (MNB-N) în 2003, precum și la acțiunile CIMIC din cadrul KFOR. Nu are unități specializate în domeniile analizate.

Letonia are o unitate de forțe speciale și este membru plin al Centrului de Excelență CIMIC de la Enschede (Olanda) unde își antrenează militari pentru misiunile din Kosovo și Afganistan. Din acest an și-a propus înființarea unui Centru CIMIC și PSYOPS propriu în cadrul Gărzii Naționale.¹⁸

Estonia a avut poziții de ofițer CIMIC în KFOR, începând cu anul 2002. Nu are structuri specializate.

Lituania are structuri de forțe speciale. Și-a antrenat personalul în domeniul CIMIC în exerciții de tipul “Baltic Spirit” începând cu anul 2004, dar nu se preocupă în mod deosebit de aceste domenii.

Ungaria este mai dezvoltată în aceste domenii. Astfel a fost înființat un Centru CIMIC și pentru operații psihologice (HDF CMPCOC) la Budapesta. La nivel practic Ungaria oferă un exemplu de profesionalism în comunicarea strategică și în domeniul cooperării civili-militari. Din octombrie 2006 țara vecină conduce un PRT în Afganistan (zona Baghlan) cu mai mult de 200 de militari, care au implementat proiecte de dezvoltare civilă de peste 500 milioane de forinți (2 milioane euro). Mai mult, a fost înființată o comisie interministerială din care fac parte reprezentanți ai ministerelor de externe, al apărării, de finanțe, de justiție, al economiei, care să aplice politicile, să gestioneze fondurile, să monitorizeze proiectele. Din acest punct de vedere Ungaria este liderul acestei zone.

Polonia este însă țara din “Noua Europă” cu cea mai mare experiență în domeniu. Ea are o întregă unitate de sprijin CIMIC structurată pe grupuri, conduse de ofițeri foarte experimentați. Grupurile CIMIC poloneze au desfășurat misiuni atât în Irak (Al Diwaniyah-2006) cât și în prezent, în Afganistan (provincia Paktika). Deși specialitatea PSYOPS pare să nu reprezinte o prioritate pentru polonezi, aceștia dețin în schimb două batalioane de război electronic și poziții importante în structurile INFOOPS din KFOR.¹⁹

16 Pentru detalii a se consulta <http://www.army.cz>. Site consultat pe 01.03.2009, ora 16.00.

17 Cf. www.mod.gov.sk, consultat la 04.03.2009, ora 18.00. Totuși, cercetători militari slovaci au analizat în profunzime implicațiile noilor tipuri de conflicte. A se vedea și lucrarea lui NECAŠ, Pavel și NIZŇANSKÝ, Jaroslav, cuprinsă în bibliografie.

18 Cf. www.mod.gov.lv, consultat la 28.02.2009, ora 10.00.

19 Cf. www.mon.gov.pl consultat la 27.02.2009, ora 14.20.

România dispune de structuri PSYOPS, CIMIC și INFOOPS la nivelul componentelor operaționale și al Comandamentului Operațional Întrunit, de structuri de război electronic și de forțe speciale (grupate în nou înființatul Comandament pentru Operații Speciale), de un Centru PSYOPS și de un batalion CIMIC. Are ofițeri experimentați în domeniul PSYOPS, care au acționat cu mare succes în Afganistan (în cadrul CJPOTF) și în KFOR, dar și câțiva specialiști în INFOOPS, cu experiență în teatrele de operații. Activitatea CIMIC s-a desfășurat mult sub posibilități, deși constant, din anul 1998, în teatrele de operații din Irak, Afganistan și Balcanii de Vest.

Odată cu deschiderea sa către est, NATO și SUA au organizat atât cursuri cât și un număr de conferințe în domeniile non-kinetice, cum ar fi seria în domeniul PSYOPS (Varșovia-2003, Bratislava-2006 sau Tallin-2007) precum și echipe mobile de instruire în domeniile PSYOPS sau CIMIC.

Existența capacităților specifice, nu numai la nivelul serviciilor secrete sau a forțelor armate, dar și integrat, la nivel inter-ministerial și inter-agenții, este importantă atât pentru a acționa în structuri dislocabile multinaționale, la dispoziția NATO și UE, dar mai ales, pentru apărarea teritoriului național în mod eficient și chiar în scop ofensiv.

Fragilitatea acestor state în fața diferitelor tipuri de agresiuni non-convenționale s-a demonstrat în repetate rânduri: astfel, Slovacia, alături de Bulgaria au fost marile victime ale crizei gazului rusesc din iarna anului 2009 (de fapt o utilizare a armei energetice), Estonia a fost grav afectată de atacurile cyberteroriste din aprilie-mai 2007, care i-au paralizat instituțiile guvernamentale, de media, partidele politice și comunitatea de afaceri, toate țările din regiune au fost afectate financiar prin atacuri speculative asupra monedelor lor naționale și prin politici concertate de discreditare, care au dus la devalorizarea puternică a monedelor din zonă și la instalarea crizei economico-financiare. Și exemplele pot continua.

În scopul de a deveni mai pregătite și mai eficiente în confruntarea războiului asimetric și a războiului continuu, statele „Noii Europe” vor trebui să își adapteze instituțiile, politicile, elementele securității lor naționale, armatele și sistemele legislative, într-o manieră coerentă și vizionară, dar mai întâi, ele trebuie să își modifice mentalitățile referitoare la percepția inamicului/competitorului de azi (deoarece terorismul sau Islamul sunt adesea ținte false) și asupra naturii reale a amenințărilor.

Mai mult ca niciodată, statele „Noii Europe” trebuie să accelereze procesul de unificare în interiorul Uniunii Europene, la nivel politic și instituțional, nu doar în domeniile militar, economic sau juridic, pentru a fi mai bine protejate împotriva atacurilor neconvenționale ale marilor puteri. Ele vor trebui să promoveze o poziție comună în fața terțelor părți, chiar dacă discutăm despre Rusia, Israel, Turcia, fosta Iugoslavie sau Statele Unite, la nivel politic, diplomatic, economic sau militar.

Statele „Noii Europe” trebuie însă să își promoveze fără lipsă de complexe propriile interese, obiective și strategii și în fața statelor „Vechii Europe”, a Europei Occidentale, în afara sau în lăuntrul mecanismelor UE și NATO. Polonia a oferit un bun exemplu privind capacitatea de a-și proteja cu demnitate propriile interese pe timpul procesului de negociere privind aderarea la Uniunea Europeană.

Concomitent, toate aceste țări trebuie să investească mai mult în securitate și apărare, să dezvolte capacitățile lor INFOOPS, PSYOPS, CIMIC, de război electronic, de forțe speciale, de acțiune în rețele de computere, de intelligence și de comunicare strategică, să își ajusteze sistemele militare educaționale și de antrenament, implicând în instruirea comună diferite agenții, militare și non-militare, să constituie o puternică comunitate de informații. Cert este că urmând aceleași modele naționale învechite, orice țară va deveni mai vulnerabilă la pericolele dezvoltate de noile tipuri de agresiune.

În fine, statele „Noii Europe” trebuie să regândească paradigma democratică, pe care să o adapteze noilor realități. Clasa politică europeană este percepută, în multe cazuri, de către propriii cetățeni, ca fiind coruptă, auto-suficientă, populistă, fără o ideologie clară, manipulând mass-media, dependentă de marele capital, situație care generează radicalism emergent, șovinism, neîncredere și pasivitate civică, făcând mediul social mai penetrabil și mai fragil în fața strategiilor și instrumentelor războiului continuu.

Concluzii

Factorii în schimbare ai mediului internațional de securitate au determinat marile puteri de a regândi arta și știința războiului. Pentru a atinge dezideratul de a face războiul mai eficient, dar în același timp mai uman, generații de militari, politicieni și oameni de știință au muncit din greu în ultimii 30 de ani.

În prezent, deși se manifestă în mod efectiv, domeniile sensibile ale noului tip de război nu sunt reglementate juridic, nici prin dreptul public internațional, nici de legile războiului. Mai mult, liderii statelor lipsite de putere, acuză dublul standard în aplicarea legii, indiferent dacă fiecare națiune recunoaște regulile sau chiar dacă națiunile beneficiază sau nu de aplicarea legii. Națiunile mici speră să utilizeze legea pentru a-și proteja propriile interese, în timp ce națiunile mari încearcă să folosească regulile comune pentru a controla alte națiuni.

Noile tipuri de agresiune pun la încercare atât teoreticienii cât și practicienii războiului, primii încercând să redefinească și să structureze logic noua panoplie a dialecticii dintre cooperare și conflict, iar cei din urmă experimentând, cu mai mult sau mai puțin succes, planificarea și conducerea concomitentă a structurilor militare și de securitate clasice și a celor non-kinetice, mai nefamiliare, generând efecte insuficient înțelese și de aceea neexploatate la adevăratul lor potențial.

Expertiza și practica ducerii unor asemenea tipuri de operațiuni implică gestionarea unor riscuri sporite ale statelor privind degenerarea sistemului lor democratic, încălcarea drepturilor și libertăților cetățenești, anumite forme de cenzură, supraveghere intensificată (de masă), stat polițienesc, riscuri la care democrațiile tinere vor fi expuse mult mai profund.

Fostele state comuniste au făcut progrese importante pentru a înțelege fenomenul și pentru a-și adapta doctrinele și instituțiile proprii la nevoile lor concrete de securitate, dar și la cerințele structurilor militare europene și euro-atlantice din care fac parte.

Statele „Noii Europe” fac eforturi insuficiente și necoordonate, fiind încă departe de a deveni eficiente în domeniu, datorită lipsei resurselor, a tehnologiei și

expertizei necesare, dar mai ales datorită inexistenței voinței politico-militare de a înfăptui schimbări majore, ceea ce le va menține și în viitorul apropiat într-o zonă de vulnerabilitate accentuată în fața amenințărilor neconvenționale.

Bibliografie:

- [1] ADAMS, James, *Următorul – ultimul război mondial. Arme inteligente și front pretutindeni*, ANTET, 1998.
- [2] BLAND, Douglas, *Adjusting to the new regular warfare*, Canadian magazine Calgary Herald, May 15, 2007.
- [3] FABER, Peter, *Combination Warfare: A New NATO Strategy for the Asymmetric Risks and Challenges of the 21 Century*, Essays by Senior Courses 100 and 101, Rome: NDC Press, 2003.
- [4] HENTEA, Călin, *Arme care nuucid*, Nemira, 2004.
- [5] LIPOVETSKY, Gilles, *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*, București, Babel, 1996.
- [6] MUREȘAN, Mircea și VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, București, Universitatea Națională de Apărare, 2004.
- [7] NECAȘ, Pavel, NIŽŇANSKÝ, Jaroslav, *Towards NATO Political and Military Strategy for the 21st Century*, Institute for Security and Defence Studies, MoD Slovak Republik, Bratislava, 2004.
- [8] QIAO, Liang, WANG, Xiangsui, *Unrestricted Warfare*, Beijing, PLA Literature and Arts Publishing House, February, 1999.
- [9] SCALES, Robert, Maj. Gen (ret.), *Fighting on the Edges: The nature of War in 2020*, paper associated with the NIC 2020 project.
- [10] VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul continuu, continuitatea războiului*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, sesiunea anuală de comunicări, București, 2003.
- [11] *Strategia de securitate a României*, București, 2007.
- [12] <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enwiki/5518463>
- [13] www.army.cz.
- [14] www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jcs/competition.ppt.
- [15] www.hm.gov.hu
- [16] www.infoguerre.com
- [17] www.mod.gov.lv
- [18] www.mon.gov.pl
- [19] www.ohrd.wisc.edu/onlinetraining/resolution/aboutwhatisit.htm#index

AGRESIUNEA INFORMAȚIONALĂ – ARMĂ A CONFLICTELOR MODERNE

Ioan MAMAISCHE*

Noul tip de război este centrat pe conceptul – informație – considerată ca principala sursă de putere. Deși, informația a avut rolul ei în toate conflictele, dar de pe o poziție auxiliară, în prezent, există tendința ca aceasta să ocupe un rol primordial, modelând doctrinele și modul de purtare a războiului.

Există trei aspecte ale războaielor informaționale de care trebuie să se țină seama: a cunoaște; a-l împiedica pe adversar să cunoască; a-l determina pe inamic să dețină informații eronate.

Cunoașterea reprezintă puterea, putând fi folosită pentru a pedepsi, răsplăti, convinge ori transforma, este inepuizabilă și de ea depind toate celelalte forțe.

Astăzi obținerea unei victorii nu ține de forța militară brută și de numărul ostașilor, dominante fiind elementele ce țin de inteligența umană.

The new war type is focused on the “informational” concept, considered as the main power source. Although the fact that information had its role in every conflict, but on a secondary position, in nowadays there is a tendency that this occupies a major position, changing the doctrines and the war tactical techniques.

There are three aspects of the informational wars that we have to keep on mind: to know, to hobble the enemies to know, to determinate the hostile to have false information.

Knowledge is power and it can be used to punish, to reward, convince or transform, it is inexhaustible, and all the other forces of it depends.

To gain a victory nowadays doesn't mean to possess a strong military force and a great number of soldiers, but to take into account the elements that depend on human intelligence.

1. Definirea conceptului de “agresiune informațională”, în contextul războiului informațional.

În accepțiunea clasică a războiului informațional, propusă de Institute for Advanced Studies on Information Warfare¹, acesta reprezintă “utilizarea ofensivă și defensivă a informațiilor și a sistemelor de informare pentru a exploata, corupe și distruge informațiile și sistemele de informare ale adversarului, protejându-ne, totodată propriile noastre informații și sisteme”.

Așadar, agresiunile informaționale pot fi incluse în domeniul acțiunilor care alcătuiesc războiul informațional, cu condiția ca acesta din urmă să nu fie înțeles doar în accepțiunea sa restrânsă (strict militară). Totodată, în anumite privințe, agresiunile informaționale depășesc sfera care acoperă elementele războiului informațional, în special în ceea ce privește componenta “civilă” a acțiunilor, care sunt gestionate de serviciile de informații și nu de statele majore ale armatei.

* **Doctorand**

1 Vladimir Volkof, **Tratat de dezinformare**, București, Editura Antet, 1999, p. 121.

Conform doctrinei germane², cea mai apropiată de accepțiunea românească, războiul psihologic reprezintă “întrebuințarea pe bază de plan a unor mijloace, metode și tehnici de informare în masă, cu scopul de a influența opiniile, atitudinile și comportamentul unor grupuri ostile, neutre sau prietene, în vederea unor obiective politice, propagandistice sau economice bine determinate”.

Definiția NATO pentru operații psihologice (PSYOPS) la care a aderat și doctrina noastră militară în 2003, se referă la acele acțiuni psihologice desfășurate în timp de pace, criză sau război, îndreptate asupra unor audiențe inamice, prietene sau neutre, în scopul influențării atitudinii și comportamentului acestora, în vederea realizării obiectivelor politice și militare.

Cert este faptul că nu putem vorbi despre agresiuni informaționale în afara conceptului de război informațional, între cele două existând o relație de interdependență.

La modul cel mai general, războiul informațional în sens strict militar ar putea fi definit ca totalitatea operațiilor informaționale desfășurate la nivel tactic, operativ și strategic, pe timp de pace, escaladare a crizei și conflictului, în scopul realizării unor obiective sau influențării anumitor ținte.

Principalele trăsături ale războiului informațional se desprind din natura sa deosebit de complexă:

- dificultatea precizării adversarilor;
- absența unor frontiere de natură geografică și/sau temporale;
- multitudinea de ținte;
 - lipsa unor metode rapide de remediere a consecințelor pe care le generează;
- utilizarea unei tehnologii relativ simple, ieftine și larg răspândite;
 - dificultatea stabilirii unor responsabilități clare și precise privind managementul domeniului;
 - costurile relativ scăzute ale derulării operațiilor informaționale în raport cu rezultatele ce se pot obține;
- posibilitățile sporite de manipulare;
- ștergerea deosebirilor dintre nivelurile de comandă.

Agresiunile informaționale, în sensul de război psihologic, constituie fără îndoială, un element - cheie al războiului informațional, întrucât manipularea opiniei publice constituie baza pe care se grefează mijloacele și acțiunile utilizate de cel care gestionează aceste tipuri de conflicte.

Pentru că războiul psihologic este o luptă de influențare a mentalităților, iar influențarea este de cele mai multe ori asimetrică, măsurile care se iau în acest sens vizează:

- manipularea în sensul dorit a conducătorilor inamici politici și militari (pe toți deopotrivă sau în mod selectiv);
- influențarea populației din zona conflictului;
- manipularea opiniei publice;
- influențarea formatorilor de opinie.

2 „Războiul informațional”, Serviciul Român de Informații, Centrul de Studii pentru Siguranța Națională, București, 2005.

Agresiunile informaționale nu sunt noi. Noutatea decurge din folosirea rezultatelor cercetării științifice pentru conceperea mesajelor astfel ca ele să aibă efectul scontat, precum și folosirea presei pentru transmiterea mesajelor manipulative. Combinarea acestor două elemente amplifică posibilitățile de agresiune informațională prin folosirea unor canale de comunicare pertinente și prin mesaje deosebit de bine elaborate.

Am putea concluziona, așadar, că agresiunile informaționale însumează activitățile de influențare psihologică (manipulare, dezinformare, influențare, compromitere, propagandă), desfășurate preponderent prin mass media, prin care se vizează inducerea în eroare a țintelor, pentru a determina adoptarea unor decizii conforme intereselor inițiatorului, în scopul obținerii unor avantaje sau satisfacerii unor interese.

2. Tipuri de agresiuni informaționale

Dezinformarea

Dezinformarea este un termen apărut recent în limbajul de specialitate, deși se practica încă din antichitate. Este indisolubil legată de informație, care poate fi viciată în numele unor scopuri bine definite.

Dezinformarea, în contextul spionajului, informațiilor militare și a propagandei reprezintă difuzarea de informații voite false, cu scopul de a deruta inamicul cu privire la poziția proprie sau la intențiile de acțiune. Se referă și la distorsionarea unor informații reale, pentru a le face inutilizabile.

După Vladimir Volkoff, dezinformarea este tehnica ce permite furnizarea de informații generale eronate unor terți, determinându-i să comită acte colective sau să difuzeze judecăți dorite de dezinformatori³.

Bazele fundamentale ale dezinformării au fost puse în antichitatea chineză (aproximativ secolul V î.Hr.) de generalul Sun Tzî, în cartea sa intitulată „Arta războiului”⁴. Postulatele acestuia erau următoarele:

- arta supremă a războiului constă în a învinge dușmanul fără luptă;
- toată arta războiului se întemeiază pe înșelătorie;
- un stat inamic trebuie ocupat intact; ruina acestuia este o politică inferioară.

Dezinformarea are scopul de a “manipula” audiența la nivel rațional, fie prin discreditarea unor informații ce se contrazic, fie prin sprijinirea unor concluzii false. O altă metodă de ascundere a faptelor este cenșura, aplicată atunci când un grup poate exercita un astfel de control. Atunci când canalele de informare nu pot fi închise complet, ele sunt făcute inutilizabile prin saturarea cu dezinformări, scăzând astfel valoarea raportului semnal/zgomot.

Un exemplu clasic de dezinformare s-a petrecut în timpul celui de-al doilea război mondial, ducând la debarcarea din Ziua "Z", când serviciile de informații britanice au reușit să dezinformeze germanii în așa măsură, încât aceștia au crezut că grosul forțelor de debarcare s-ar găsi la Kent, Anglia, de unde urmau să

3 Vladimir Volkoff, op. cit. p. 125.

4 Sun Tzî, Arta războiului, Editura „Antet”, București, 2004, p. 89.

traverseze Canalul Mânecii. În realitate, debarcarea a avut loc în Normandia, regiune în care s-a putut stabili un cap de pod, datorită ezitării comandamentului german de a-și deplasa forțe în zonă.

Ziarul și cartea au ajuns rapid să consacre un principiu în spatele căruia dezinformarea putea lua orice formă sau dimensiune, însă epoca de glorie în materie de dezinformare a fost invenția radioului, în special în perioada celui de-al doilea război mondial și în perioada de ascensiune a comunismului, care i-a urmat.

Definită drept „paradisul dezinformatorilor“, televiziunea oferă o întreagă serie de avantaje în materie de dezinformare deoarece:

- imaginea este literalmente incontestabilă;
- informația vizuală nu are nevoie să treacă prin creier pentru a ne afecta inima sau pornirile instinctuale;
- imaginea, prin natura ei, se pretează la toate manipulările posibile: selecție, încadratură, unghi de filmare, animație, trucaje etc.;
- imaginea se adresează maselor într-o măsură mai mare decât cuvântul, este ușor de perceput, ușor de reprodus și devine imediat subiect de conversație.

Puterea imaginii este atât de mare, încât prima impresie rămâne de nezdruccinat, dezmințirile ulterioare având efecte minime.

Există numeroase moduri de a construi o informație, în așa fel încât ea să devină aptă pentru o acțiune de dezinformare⁵:

- negarea faptelor (nu este adevărat că X i-a furat banii lui Y)
- inversarea faptelor (nu X i-a furat banii lui Y, ci dimpotrivă, Y i-a furat banii lui X).
- amestecul dintre adevăr și minciună (este adevărat că X i-a luat banii lui Y, dar asta din cauza faptului că Y îi datora lui X acei bani, pe care refuză să-i mai dea înapoi).
- modificarea motivului (motivul pentru care banii lui Y au fost găsiți la X nu este furtul, ci faptul că X i-a găsit pe o alee în fața casei lui Y).
- estomparea (se face prea multă gălăgie pentru o sumă atât de mică; alții fură miliarde și nu pătesc nimic!).
- generalizarea (toată lumea fură în România; cum de l-ați găsit tocmai pe X țap ispășitor?).
- utilizarea părților inegale (în cazul mediatizării furtului, se va acorda un spațiu restrâns faptului în sine, iar evidențierea calităților morale și ale faptelor bune ale lui Y va ocupa un spațiu mult mai mare).

Manipularea

Manipularea reprezintă acțiunea prin care un actor social (persoană, grup, colectivitate) este determinat să gândească și/sau să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, și nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune și distorsionând intenționat adevărul, lăsând însă impresia libertății de gândire și de decizie. Diferența dintre manipulare și persuasiune constă în faptul că actorul social persuadat cunoaște intenția celui care folosește această

5 Informare și dezinformare în mass – media, Editura A.N.I., București, 2006, p. 52.

tehnică pentru convingere, pe când în manipulare cel manipulat nu este conștient de intenția celui care se folosește de acest proces de convingere.

Se vorbește de manipulare psihologică și de manipulare informațională, deși ambele se întrepătrund. Manipularea psihologică are în vedere o serie de procese și fenomene ce stau la baza schimbării conduitei. Manipularea informațională este modalitatea de bază prin care se realizează manipularea. Astfel, procedeele prin care se realizează manipularea sunt de ordin informațional (schimbarea intenționată de către manipulator a conținutului mesajelor transmise receptorului), psihologic (folosirea slăbiciunilor personalității receptorului), tehnic (prin lovituri punctuale), semantic, retoric, atitudinal și comportamental⁶.

În primul rând, se acționează asupra inconștientului, unde forța sugestiei este deosebit de mare și individul acționează sub o presiune de care nu este conștient. De aceea, fisurarea sau chiar schimbarea sistemului de referință poate fi mai ușor provocată prin formule șoc (sloganuri) puternic emoționale.

Cât de departe poate ajunge manipularea, ne-o dovedește dublul proces de dezumanizare, atât a agresorilor, cât și a victimelor. Scopul fundamental al tehnicilor de dezumanizare este curățarea imaginii inamicului de orice trăsătură umană, prezentarea lui drept un monstru nedemn și periculos pentru specia umană, identificarea lui prin porecle sau prin orice denumiri care nu trebuie să mai păstreze nicio conotație omenească.

Ideea manipulării informațiilor a apărut din nevoia mobilizării populației civile ca o parte a efortului de război. Dacă inițial această manipulare, în special a sentimentelor, avea drept scop recrutarea unui număr cât mai mare de voluntari, în ultimii 30 de ani tipologia conflictelor militare s-a modificat spre o profesionalizare a participanților și spre o restrângere a ariei geografice în care se desfășoară conflictul.

Omisiunea, fragmentarea, minciuna sunt instrumentele folosite pentru manipularea mass-media. Cercetările sociologice au evidențiat faptul că 86% dintre americani folosesc televiziunea ca instrument principal pentru a se informa și doar 51% dintre aceștia citesc un ziar. Se poate aprecia că, în mare, proporțiile se respectă și în Europa sau oriunde în lume.

Presă americană este prima supusă manipulării, dezvoltarea rețelelor de televiziune americane, prestigiul jurnalistic al unor reporteri având un dublu efect: pe de-o parte devin „surse“ de credibilitate, pe de altă parte sunt „vectori“ de informare⁷.

Probabil că cel mai bun exemplu de manipulare a fost războiul din Vietnam. „Rezoluția Golfului Tonkin“, august 1964, cea mai apropiată de o declarație de război, prevedea că președintele SUA este autorizat să folosească orice mijloace pentru a stopa atacurile viitoare ale Vietnamului de Nord asupra vaselor americane. Președintele Johnson a ordonat represalii ca urmare a unor noi atacuri ale nord-

6 Gh. Arădăvoaicei, Valentin Stancu, **Războaiele de azi și mâine**, Editura Militară, București, 1999, p. 54.

7 Henri – Pierre Cathala, **Epoca dezinformării**, Editura Militară, București, 2003, p. 47.

vietnamezilor, deși în realitate, nu existase un al doilea atac. Adevărul a ieșit la iveală mult timp după finalul conflictului.

Tot în războiul din Vietnam, o cercetare ulterioară a dovedit că majoritatea reportajelor de luptă erau furnizate de serviciile de relații publice ale armatei, care numai în 1971, au cheltuit peste 200 de milioane de dolari ca să îmbunătățească imaginea. Serviciile de relații publice ale armatei au înscenat manevre ale armatei sud-vietnameze, acestea fiind filmate de operatori militari și difuzate în SUA prin stații mici de televiziune care nu aveau fondurile necesare finanțării unor corespondenți de război.

Influențarea

Influențarea este o acțiune exercitată de o entitate socială, orientată spre modificarea opțiunilor și manifestărilor altei entități. Se exercită sub forma persuasiunii și a îndocrinării.

Cointeresarea, coruperea, compromiterea, șantajul și intimidarea s-au dovedit a fi metode eficiente de influențare psihologică în timp de pace și în situație de război.

Confruntarea imaginilor, agresarea simbolurilor, miturilor, stereotipurilor și metaforelor, a matricelor simbolice a unor grupuri dintr-o țară sau a imaginarului social național constituie metode principale.

Desfășurate cu predilecție prin intermediul organelor de spionaj care acționează sub cele mai diferite acoperiri, ponderea acțiunilor de influențare este în continuă creștere, datorită gradului sporit de permeabilitate față de posibilitățile și măsurile de protecție a țintei. Această formă de agresare informațională se desfășoară pe baza unui plan sau strategii de influențare, în cadrul unor agenții, întreprinderi, instituții, misiuni diplomatice, asociații sau organizații „culturale” etc., toate lăsând impresia că obiectul lor este licit neavând nici o legătură cu vreo activitate îndreptată împotriva securității statului.

Metodele utilizate în procesul de influențare sunt: încălcarea disimulată a regulilor logicii (se maschează minciuna evidentă și calomnia prin prezentarea unor argumente); procesul de denaturare logică (în locul unui ansamblu de argumente, necesare fundamentării unei anumite idei se aleg numai cele care le convin, omițându-le pe celelalte). Din categoria încălcării disimulate a regulilor logicii fac parte și alte procedee, specifice acestei metode: denaturarea; falsa generalizare, prin care fenomene izolate sunt prezentate ca fiind generale, tipice.

Folosirea etichetării, prin prezentarea unor informații deformatate, este completată prin alte procedee specifice acesteia:

- repetarea frecventă a anumitor lucruri;
- referiri denigratoare la adresa autorității;
- “falsificarea hârtiilor” adică dezinformarea fățișă;
- adevărul emis pe jumătate;
- denaturarea faptelor etc.

Nu este omisă nici penetrația discretă, influențarea voalată a minții și sufletului omenesc, cele mai importante și eficiente devenind anecdotele și zvonurile. Datorită puterii de persuasiune și al posibilității influențării unei mari mase de oameni, zvonul a fost, dintotdeauna, unul dintre cele mai folosite mijloace de diversiune și

dezinformare psihologică, ce au însoțit conflictele politice, sociale, etnice, culturale, militare, atât în perioada premergătoare, cât și în timpul desfășurării acestora. Ca fenomen psihosocial, zvonul reprezintă o informație ce se dorește a fi autentică și cu caracter de noutate, cu posibilități minime de verificare: o informație de cele mai multe ori tendențioasă, care circulă paralel și în mod frecvent în contrasens cu informațiile transmise prin mijloacele oficiale de comunicare⁸.

Ca particularități ale acțiunilor de influențare, cu aplicabilitate numai pe timp de război, se pot aminti câteva metode probate în diversele confruntări militare de-a lungul timpului.

- hărțuirea inamicului;
- realizarea surprinderii;
- suprasaturarea (intoxicarea) cu elemente puternic afectogene, realizându-se terorizarea afectivă;
- prelungirea timpului de așteptare până la declanșarea acțiunii.
- dezinformarea și manipularea combatanților pentru a realiza depresia mentală individuală și colectivă.

În războiul din Golful Persic, forțele aliate au tipărit 25.000.000 de materiale de propagandă - manifeste, denumite și „gloanțe de hârtie” foi volante, permise de libera trecere, lozinci, caricaturi, broșuri, cărți poștale etc. - din care 14.000.000 au fost difuzate cu sprijinul aviației.

Principalele caracteristici⁹ care fac din influențarea psihologică desfășurată de către agresor un tip special de influențare sunt:

- are un singur sens, și anume negativ. Prin asemenea acțiuni, agresorul realizează o intensă presiune psihologică, prin care urmărește subminarea stării psihomorale a victimei, reducerea capacității ei de rezistență, a voinței de a lupta, cu scopul de a o determina să capituleze și să accepte dominația;
- se urmărește, de către adversar, realizarea unor schimbări radicale într-un timp scurt utilizând în acest sens, cu preponderență, forme și metode „șoc” (de tip subversiv), cu influență foarte mare asupra luptătorilor. În condiții de război, succesiunea situațiilor este deosebit de rapidă, în cadrul căreia surprinderea și presiunea sufocantă asupra inamicului duc la scurtarea intervalelor (pauzelor) dintre acțiuni. Astfel, subminarea stării psihomorale a țintei stabilite, diminuarea voinței de lupta și a capacității de rezistență se va realiza prin intensificarea, acutizarea și amploarea crescută a acțiunilor de război psihologic.
- influențarea trece frontiera unor sisteme (popoare sau armate din state diferite), vine din necunoscut și este în afara contactului direct;
- sursele de influențare, în mare majoritate, nu-și declină identitatea, iar când o fac, folosesc manipularea informațională, adică inducerea în eroare, bine planificată, a oamenilor;
- se realizează o documentare totală asupra victimei.

8 Apud Jean – Noel Kapferer, **Zvonurile**, Editura Humanitas, București, 1993, p. 92.

9 Constantin Hariuc, **Protecția împotriva agresiunii psihologice**, Editura Militară, București, 1994, p. 36.

Produsele caracteristice ale acțiunii de influențare psihologică derulată de agresor sunt schimbările atitudinale graduale ale grupului țintă, materializate la început, în suspiciune și neîncredere în valorile, normele și principiile cu semnificație (componentele de bază ale sistemului de referință al personalității. Acestea pot degenera în nesiguranță, dezorientare, confuzie și derută, însoțite de sentimente de frică și defetism, sau, ca formă extremă, în manifestarea anxietății, panică sau stări depresive, demoralizatoare, constând chiar în tulburări psihologice (de percepție, de reprezentare, gândire etc.) și psihiatrice (în ansamblu, de conduită rațională).

Propaganda

În Doctrina pentru operații psihologice a forțelor armate ale SUA din 2003 se poate găsi una din puținele definiții "oficiale" ale propagandei, înscrisă într-un document doctrinar militar: Orice formă de comunicare în sprijinul unor obiective naționale în scopul influențării opiniilor, emoțiilor, atitudinilor sau comportamentelor oricărui grup de oameni în beneficiul direct sau indirect al sponsorului acestei comunicări. Tot aici, propaganda este clasificată în "propagandă neagră", în care se lasă să se înțeleagă că informația ar emana de la altă sursă decât cea reală; "propagandă gri", în care nu este identificată sursa; și "propagandă albă", în care sursa sau sponsorul este cunoscut publicului.

În esență, propaganda reprezintă o propagare sistematică a unei doctrine, ideologii sau idei, care reprezintă o valoare pentru vorbitor (un exemplu poate fi și propaganda electorală). Cuvântul-cheie al definiției este "sistematic". Simpla expunere a unei ideologii sau doctrine nu reprezintă propagandă. Pentru a deveni propagandă, ideologia și doctrina trebuie să fie răspândite printr-un sistem de comunicare, printr-o serie de evenimente organizate pe o perioadă lungă de timp, cu scopul de a face ca auditoriul să adopte un nou fel de a gândi.

Propaganda, împreună cu măsurile militare, economice și/sau politice, reprezintă și o parte componentă a războiului psihologic.

Războiul psihologic constă în folosirea propagandei în așa fel încât să zdrobească rezistența inamicului, să demoralizeze forțele armate a le acestuia și să sprijine moralul forțelor poprii.

Profesorul Paul Linebarger considera că: Propaganda militară constă dintr-o anumită formă de comunicare, planificată din timp, destinată să influențeze spiritul și atitudinea inamicului, a unui grup neutru sau a maselor străine cu atitudini ostile, în interesul unui scop strategic sau tactic bine definit.

Propaganda continuă să fie asociată cu minciuna și manipularea. Prin modul de a putea împleti adevărul cu falsul, ea este, într-adevăr, forma principală prin care se poate acționa asupra conștiinței și sentimentelor. Totodată, propaganda este cea mai importantă tehnică utilizată în cadrul celor două metode de realizare a agresiunilor informaționale (manipularea și dezinformarea) și, prin urmare, are un anumit grad de autonomie, ceea ce determină uneori tratarea ei ca metodă¹⁰.

Principiile propagandei sunt: universalitatea (care presupune folosirea tuturor mijloacelor posibile: mass media, afișe, artă, manuale școlare etc.); simplificarea

10 Constantin Hentea, **Propaganda fără frontiere**, Editura Nemira, București, 2002, p. 86;

(îndeosebi prin personificarea unui inamic unic și utilizarea de sloganuri formate din puține cuvinte); îngroșarea (deformarea faptelor); orchestrarea (repetarea mesajelor simplificate și deformate); transfuzia (adaptarea în funcție de public); contagiunea (obținerea unanimității)¹¹.

Metapropaganda reprezintă o treaptă superioară a contrapropagandei clasice și constă în discreditarea informației provenite de la partea adversă și calificarea acesteia, în mod arbitrar, ca propagandă.

Un exemplu de folosire a propagandei este cel utilizat de părțile implicate în conflictul din Irak.

Propaganda americană a vizat influențarea opiniei publice interne și internaționale, ridicarea moralului trupelor proprii, înfrângerea adversarului și derutarea lui prin inducerea panicii și desolidarizarea militarilor și civililor irakieni de conducători.

Propaganda irakiană, derulată prin intermediul posturilor naționale de radio și televiziune, a vizat, similar, influențarea opiniei publice interne internaționale, prin plasarea conflictului în termenii unui “război între religii”, “o crimă împotriva națiunii arabe curajoase și demne” și a lansat mesaje “legitimiste” (“violarea dreptului internațional” și necesitate intervenției ONU), concomitent cu susținerea moralului poporului și trupelor proprii. În paralel, s-a urmărit contracararea acuzelor occidentale referitoare la cruzimea regimului de la Bagdad și încălcarea de către Irak a convențiilor internaționale privind tratamentul prizonierilor.

3. Mass-media – instrument operativ al agresiunilor informaționale

Dezvoltarea mijloacelor de comunicare și a cercetării științifice face posibilă elaborarea unor strategii de manipulare informațională atât la nivel planetar, cât și la nivel local sau chiar individual. Aceste situații nu sunt doar posibile, ci chiar prezente în realitate.

Agresiunile au nevoie de condiții pentru ca ele să poată avea efect. Presa trebuie să fie liberă de orice control public, redacțiile trebuie să fie vaste și transnaționale, canalele de informare trebuie să fie private, accesul oamenilor la presă să fie liber, fără controlul public, discernământul oamenilor să fie redus. Prin controlul mass-media se pot manipula cetățenii astfel încât atitudinea acestora față de anumite probleme să fie favorabilă manipulatorului. Avantajul folosirii presei pentru astfel de acțiuni este faptul că ea primește din start prezumția de nevinovăție din partea publicului.

Mass-media sunt considerate mediul cel mai propice pentru derularea acțiunilor de manipulare a opiniei publice. Presa nu are numai rol de informare, ea generează, prin conținutul informațional, efecte ale gândirii și ale comportamentului social, percepția realității depinzând, în era informațională, de calitatea și structura informației comunicate în masă. Astfel, mass-media oferă agresorului posibilitatea atingerii obiectivelor prin selectarea, orientarea, plasarea sau omiterea (eludarea) unor părți sau elemente din conținutul știrilor, prin titluri sau prin selecția fotografiilor sau imaginilor.

11 Ibidem.

S-a dovedit că presa reprezintă un instrument operativ cu impact direct asupra conștientului, dar și subconștientului receptorilor. “Scăpările”, din când în când, ale presei, sunt controlate, acestea fiind făcute doar pentru a convinge opinia publică de imparțialitate, de independența canalului/ publicației respective, pentru a câștiga încrederea receptorului și a-i propune acestuia o judecată “a priori” asupra unor situații sau persoane, o anumită schemă mentală de ierarhizare și valorizare socială, ocolindu-se adevărul despre importanța libertății economice și accentuându-se alte categorii de valori. Într-o lume determinată financiar, este o utopie să credem că presa este independentă, întrucât jurnalistul scrie după Cum dorește cel care îl plătește¹².

“Manipularea presei este o realitate cu care se confruntă fiecare țară din lume“, a susținut James Humphreys, specialist în consultanță politică și comunicare la Universitatea Kingston din Marea Britanie, comentator politic pentru BBC, Sky și ITN. James Humphreys a remarcat că unul dintre cele mai dificile aspecte cu care se confruntă presa este legat de analizarea formelor de manipulare, în condițiile în care principala problemă este limitarea acestui fenomen. În opinia sa, „moda“ manipulării prin presă tinde să devină depășită în Europa. Conform acestuia, „rapiditatea informației, considerată șocantă, și viteza cu care aceasta este transmisă prin Internet, faptul că oamenii tind să prefere acest mijloc rapid de informare și comunicare încep să treacă pe un plan secund manipularea prin presă“.

Bibliografie:

- [1] **Războiul informațional**, Serviciul Român de Informații, Centrul de Studii pentru Siguranța Națională, București, 2005.
- [2] **Informare și dezinformare în mass – media**, Editura A.N.I., București, 2006.
- [3] ARĂDĂVOAICEI Gh., STANCU Valentin, **Războaiele de azi și mâine**, Editura Militară, București, 1999.
- [4] CATHALA Henri – Pierre, **Epoca dezinformării**, Editura Militară, București, 2003.
- [5] FICEAC Bogdan, **Tehnici de manipulare**, Editura C. H. Beck, București, 2006.
- [6] HARIUC Constantin, **Protecția împotriva agresiunii psihologice**, Editura Militară, București, 1994.
- [7] KAPFERER Apud Jean – Noel, **Zvonurile**, Editura Humanitas, București, 1993.
- [8] Hentea Constantin, **Propaganda fără frontiere**, Editura Nemira, București, [9] 2002.
- [10] Sun Tzî, **Arta războiului**, Editura „Antet”, București, 2004.
- [11] Volkof Vladimir, **Tratat de dezinformare**, București, Editura Antet, 1999.

12 Bogdan Ficeac – „Tehnici de manipulare”, Editura C. H. Beck, București, 2006, p. 42;

11 SEPTEMBRIE - DE LA CAUZE LA EFECTE

Ina Raluca TOMESCU*

Back then, September 11 was a reality without a name, an event that was imposing through force. But in a world in which History occurs instantly, there was not much time needed for the event to bear a conventional name, "September 11", meant to serve to the endeavor of conceptualization, impersonation, approximation, dividing and ranking; a feature procedure of the Western culture, through which this disappears through assimilation everything that does not match to its frameworks of understanding.

Secolul XXI pare că se află sub zodia unui gen de "tehnologie a terorismului", care tinde să altereze conceptul de viață publică cunoscut anterior. "Noul terorism" cu care se confruntă omenirea la începutul mileniului al treilea exprimă un mecanism vicios și violent de subminare a valorilor democratice. Indiferent de motivație, acțiunile fără precedent ale teroriștilor – alimentate, în principal, de cauze de natură ideologică, fundamentalistă, și favorizate de accesul acestora la facilitățile oferite de lumea modernă – constituie contestări violente ale ordinii stabilite de națiuni, state democratice și organizații internaționale de securitate. Ele pun permanent în pericol viața, integritatea și sănătatea oamenilor, deveniți "ținte civile", iar atacurile masive, soldate cu numeroase victime nevinovate și importante pierderi materiale, au drept consecință subminarea democrației. În același timp, orice atentat terorist atrage după sine o puternică mediatizare, ceea ce conduce la efectele dorite de inițiatori și anume popularizarea scopurilor politice urmărite.

În urma evenimentelor de la World Trade Center, prima reacție a multor analiști a fost de a le sugera autorităților americane să reacționeze prompt, dur, fără drept de apel, împotriva organizațiilor teroriste, identificându-i și pedepsindu-i pe vinovați. Dar fără a restrânge drepturile și libertățile unor cetățeni și fără a genera acte de represiune cărora să le cadă victime comunități umane.

Faptul că președintele rus, Vladimir Putin, a fost primul șef de stat în contact cu președintele SUA, George W. Bush, după aceste atacuri teroriste, spune mult despre noul context strategic mondial, când, după alerta maximă a forțelor americane, sistemul militar rus nu a mai reacționat ca în timpul scenariilor din perioada Războiului Rece.

În prezent, terorismul atacă mecanismele lumii civilizate, fiind un fenomen mult mai complex decât războiul, care trebuie studiat și aprofundat nu doar pentru a-i limita efectele și a-i pedepsi pe cei vinovați, ci, îndeosebi, pentru a-i înțelege și a-i eradică mecanismele și cauzele.

Problema explicației terorismului ar trebui să fie fundamentală analizei și interpretării acestei acțiuni de impact. Această problemă a lumii contemporane poate fi rezolvată eficient nu doar acționând asupra efectelor ei, ci, în primul rând, și în mod deosebit, acționând asupra cauzelor ei. Din păcate, există motive care conduc la ideea

* Lector universitar, Universitatea « Constantin Brâncuși » din Târgu-Jiu

că ea este eludată, cu mai multă sau mai puțină știre, prin mai multe proceduri: prin ignorare calculată, prin învăluirea ei în mister, prin mistică, printr-o politică internațională „greșită”, prin speculații, printr-o nouă etichetare.

De pe poziții oficiale americane, terorismul este privit ca un inamic periculos, ce există și care, prin urmare, trebuie nimicit. El a fost depistat și, prin forța militară pe care o are America (împreună cu celelalte țări ale coaliției antiteroriste), zilele lui sunt numărate. Fenomenul seamănă cu *o buruiană ce trebuie extirpată dintr-un teren fertil*. Din această perspectivă explicația terorismului este inutilă și păguboasă¹.

Juristul american Alan Dershowitz, într-o controversată lucrare, din care au fost publicate fragmente în „The Guardian”, afirmă că acțiunile teroriste din 11 septembrie 2001 se explică prin aceea că guvernele europene au cedat în anii ‘60 în fața terorismului. „Între 1968 și 2001, comunitatea internațională a recompensat și a legitimat terorismul, în loc să-l pedepsească și să-l condamne. Din această perspectivă, nu e de mirare că am trăit ororile din 11 septembrie. Cei care i-au răsplătit pe palestinieni după actele de terorism, în special aliații noștri europeni și Națiunile Unite, au făcut ca 11 septembrie să nu poată fi evitat. Recompensând terorismul palestinian și după 11 septembrie, ei continuă să favorizeze comiterea unor noi atacuri teroriste”². Ne aflăm în fața unei „explicații” ce consideră drept cauză a terorismului *o greșală politică a unor țări și a unor organizații mondiale*.

Pe calea unor speculații (ce pot fi cotate interesante și spectaculoase) s-a susținut că atentatele teroriste din SUA nu au fost o realitate, ci sunt *o minciună diabolică* făurită pentru a păcăli interesat opinia publică internațională, construită de o conspirație la nivel foarte înalt. Explicația terorismului s-ar afla în această viziune în zona manipulării și a procedurilor ei³. Tot rod al speculațiilor pare și scenariul conform căruia elitele din domeniul petrolier au pus la cale atentatele ca un pretext pentru mutarea centrului de interes în exploatarea și transportul țițeiului din Golful pacific în zona Mării Caspice. „Eliberarea” Afganistanului de talibani ar permite construirea unui oleoduct care ar contracara țările arabe din Golful Persic, precum și Rusia.

Relativ recent, explicația terorismului a fost înlocuită cu etichetarea lui, sau altfel spus, cu simbolizarea lui negativă. În urma sondajului Gallup International⁴, publicat la un an de la evenimentele din 11 septembrie 2001, teroriștii au fost etichetați atât ca niște inamici pe frontul unui război, cât și ca niște criminali. Terorismul nu este același lucru cu o parte beligerantă într-un război. Dacă ar fi echivalente, terorismul nu ar mai fi atât de mare problemă precum este el astăzi. Ceea ce s-a petrecut în Afganistan, după 11 septembrie 2001, a fost un război într-un sens, dar între forțe politice și sociale diferite (triburi afgane aflate în conflict) și nu atât între antiteroriști și teroriști. Doar tangențial și puțin eficace războiul respectiv a avut ca inamic terorismul. Neinspirată pare și echivalarea teroriștilor cu criminalii. Primii nu doar că încalcă anumite legi, ci vor schimbarea legilor existente cu alte legi care să fie favorabile intereselor lor.

1 Achim Mihu, *Sociologie*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008, p. 404.

2 Cotidianul “The Guardian” din 9 septembrie 2002.

3 Thierry Meyssan, *11 septembrie 2001, Le froyable imposture*, Carnot, Paris, 2001.

4 Au fost chestionate 23.000 persoane, din 32 de țări din întreaga lume.

Pentru a putea explica terorismul trebuie luate în considerare două elemente: motivațiile acțiunilor teroriste și caracterizarea celor ce le săvârșesc. Cât privește primul element, este de remarcat marea varietate a scopurilor ce îi motivează pe teroriști. Indiferent de tipul motivației, de la motivația politică, cea mai răspândită, manifestată sub forma unui terorism revoluționar, contrarevoluționar, reformist sau anti-reformist, la motivația naționalistă, până la cea ideologică sau cultural-religioasă, prin acțiunile lui, terorismul urmărește, în ultimă instanță, să pună stăpânire pe puterea politică într-o țară sau alta și în prezent, tot mai evident, și în întreaga lume, chiar dacă el nu își afirmă deschis acest scop major.

Referitor la cel de-al doilea element, caracterizarea autorilor actelor teroriste, în prezent, grupările teroriste sunt constituite din trei straturi: o elită (elita militant-tehnică), o armată de executanți (constituită în brigăzi, în parte, formate din luptători plătiți) și o pătură de simpatizanți activi (cei care furnizează informații, resurse materiale, rezerve de combatanți). Dintre aceste straturi, cel mai important îl constituie elita militant-tehnică. Ea este aceea care formulează motivațiile terorismului (ideologia), organizează lupta propagandistă împotriva celor ce dețin puterea, stabilește strategia și tactica luptei teroriste, asistă tehnic și informațional acțiunile teroriste, instruieste combatanții și ține legătura cu simpatizanții activi.

De asemenea, grupările teroriste nu reușesc să atragă de partea lor o masă semnificativă de oameni, efectiv ca masă, dar, mai ales, ca pericol pentru puterea existentă. Grupurile aflate la putere, de regulă, sunt capabile să anihileze atât grupul terorist, cât și eventualele lui influențe în rândul unei părți a masei. Toate acestea înseamnă că grupul terorist aspira la o „situație revoluționară”, care să schimbe natura puterii existente, dar că el nu reușește să creeze decât o situație revoluționară anemică, care nu are șanse să ajungă la finalul așteptat. Datorită acestor caracteristici terorismul se deosebește de revoluție care, după cum spune Charles Tilly, este „o situație revoluționară deplină, având drept punct final schimbarea naturii puterii politice existente”⁵. Terorismul nu urmărește, în mare măsură pentru că nu poate să o facă, decât în ultimă instanță și în cazuri extreme să pună mâna pe puterea politică dată.

O atenție aparte trebuie acordată terorismului internațional sau global, afirmat deosebit de violent și dramatic prin acțiunile din 11 septembrie 2001. Cercurile politice americane au interpretat atacul asupra turnurilor gemene drept un atac împotriva SUA. Această apreciere este, în parte, discutabilă. Este mai mult decât evident că în cazul în care ținta centrală ar fi fost S.U.A. teroriștii ar fi plănuit atacarea, în primul rând a Statuii Libertății, a Capitoliului sau a Casei Albe. Ei au avut, însă, drept obiect principal WTC care este, întâi de toate, simbolul corporațiilor transnaționale al căror scop îl constituie globalizarea. S.U.A. a fost o țintă prin derivație și anume prin aceea că ea, în prezent, își asumă ostentativ rolul de lider al procesului de globalizare și implicit de „paznic” al lumii.

În prezent, aceste forțe sunt responsabile pentru managementul sectorului financiar al economiei mondiale (îndeosebi FMI și Banca Mondială) de care depinde în măsură decisivă reducerea sărăciei, stabilirea unor relații raționale cu mediul și dezvoltarea durabilă a țărilor aflate într-o stare de înapoiere cronică, în același timp,

5 Charles Tilly, *Revoluțiile Europene (1492-1992)*, Editura Polirom, Iași, 2002.

zeci de grupări teroriste situate în diverse țări ale lumii sunt organizate pe „filosofia” conform căreia ele exprimă și constituie singura opoziție realistă, viabilă și eficientă față de puterea mondială actuală. Ar fi o mare greșală dacă terorismul ar fi considerat ca o „gașcă de manifestați de profesie”, care își mută locul oriunde se întâlnesc reprezentanții elitei corporatist-tehnice pentru a discuta problemele lumii. El este bine organizat (fapt dovedit de evenimentele din 11 septembrie 2001 și de dificilele acțiuni de a da de urma făptașilor), are un suport financiar (în ciuda blocării unor conturi bancare), este bine dotat tehnic, are un personal calificat la cele mai înalte cerințe, își cunoaște bine „adversarul”, are un plan de perspectivă pentru extinderea influenței lui în lume etc. În aceste condiții, viitorul nu este și nu poate fi absolut sigur și deplin hotărât în favoarea unei părți, adică a coaliției antiteroriste, deși astăzi totul condus de SUA este evident mult mai puternic decât cel al terorismului internațional⁶.

Unii autori⁷ consideră că terorismul, în mod obișnuit, izvorăște din alienarea politică a inteligenței atât de clasa conducătoare, cât și de mase. Prima este angajată în represiune, iar ultima este indiferentă. Însă inteligența, ca bază socială a terorismului, este constituită, în special, din partea celei care urmărește propriile interese de obținere a puterii, chiar dacă aparent poate lăsa impresia că, simultan, exprimă aceleași interese cu masele.

Acțiunile teroriste din 11 septembrie 2001 au avut un impact extraordinar asupra Americii și asupra întregii lumi, depășind prin consecințele lor cele mai devastatoare războaie (al doilea război mondial) și cele mai extinse revoluții (de pildă, cele din Europa de Est din 1989). Cunoscutul jurist G.I. Chiuzbaian amintește că gestul respectiv, profund nu numai pentru Statele Unite, ci și pentru întreaga lume, marchează „o nouă eră într-o nouă etapă a istoriei”, un gest condamnat de întreaga lume civilizată, care vizează, în primul rând, sistemul global de alianțe internaționale în războiul pregătit împotriva terorismului⁸.

Imediat după atentatele de la 11 septembrie s-a spus că aceste evenimente au dat o nouă înfățișare lumii, relațiilor și dreptului internațional, că teroarea care a cuprins America reprezintă o sfidare a întregii lumi civilizate și, de aceea, reacția nu rămâne numai a victimei actului de agresiune respectiv, ci a întregii omeniri, care trebuie să se coalizeze în eradicarea acestui flagel. Nu este vorba nici de o ”cruciadă” împotriva islamului și nici de o ”răzbunare” specifică organizațiilor sociale primitive, ci doar de o unire a eforturilor statelor în stoparea violenței și a terorii fără limite⁹.

La numai o zi după dezastru, SUA au început să constituie o coaliție internațională antiteroristă, declarând război nu doar împotriva celor vinovați de

6 Achim Mișu, *op. cit.*, p. 405.

7 R. Rubenstein, *Alchemists of Revolutions: Terrorism in Modern World*, New York: Basic Books, 1987.

8 G.I. Chiuzbaian, *Redefiniri esențiale*, Revista Palatul Justiției nr. 9/2001, apud C. Gh. Balaban, *Securitatea și dreptul internațional*, București, Ed. C.H. Beck, 2006., p. 226.

9 Președintele Bush declara cu această ocazie: “Cetățeni inocenți din 80 de țări au fost atacați și omorâți, fără prevenire și fără să fi existat vreo provocare, într-un act care a îngrozit nu numai fiecare american, dar și orice persoană, de orice credință, de orice națiune care prețuiește viața umană. Americii îi revine rolul și responsabilitatea de a conduce lumea în apărarea Libertății, periclitată de un inamic periculos și anume de un terorism calitativ superior tuturor formelor de terorism de până acum, prin capacitatea lui de distrugere.”

evenimentele din 11 septembrie 2001, ci împotriva teroriștilor și organizațiilor și a sponsorilor lor din întreaga lume. 90 de națiuni din întreaga lume s-au alăturat Americii în lupta împotriva terorismului. Ele au confiscat averile teroriștilor, au cooperat în materie de informații, au acordat drepturi aeriene de folosire a bazelor și de intrare în spațiul aerian, contribuind efectiv cu forțe militare, pornind anchete, în mediile islamiste, soldate cu numeroase arestări. O armă de luptă împotriva rețelelor teroriste a fost aceea a depistării fondurilor de care dispuneau acestea, fonduri ce au fost imediat înghețate în speranța că, lipsite de bani, nu vor mai putea organiza noi atentate de amploare.

ONU și Consiliul de Securitate au reacționat prompt. În cadrul ONU, a fost constituit un Comitet de luptă împotriva terorismului, iar prin Rezoluția nr. 1373 din 28 septembrie 2001 a fost definit cadrul general al luptei comunității internaționale împotriva terorismului. De asemenea, s-au elaborat recomandări pentru aplicarea efectivă a 12 convenții multilaterale, adoptate de Națiunile Unite cu privire la lupta antiteroristă și, în special, a *Convenției din 1999 pentru reprimarea finanțării terorismului*¹⁰, examinarea măsurilor adoptate de state, sprijinirea activităților întreprinse de ONU în acest sens, printre care promovarea importanței dreptului internațional în lupta contra terorismului, a acțiunilor de promovare a păcii, antrenarea organizațiilor regionale în acțiuni antiteroriste¹¹.

Atâta timp cât America a avut drept țintă terorismul, considerat a fi responsabil de acțiunile din 11 septembrie 2001, coaliția antiteroristă a fost unită și strânsă în jurul SUA, recunoscută ca lider internațional. În momentul în care președintele George W. Bush, în 29 ianuarie 2002, în discursul anual asupra stării națiunii, a menționat așa-numita „*axă a răului*” (Irak, Iran și Coreea de Nord), ca inamic al SUA și al aliaților lor, relațiile dintre America și ceilalți membri ai coaliției antiteroriste au început să se răcească. Faptul a ieșit în evidență și mai mult după ce președintele Americii și-a exprimat hotărârea de a ataca Irakul, în intenția înlăturării de la putere a lui Sadam Husein.

De asemenea, au avut loc schimbări importante în însăși natura sistemului democratic al țărilor occidentale. A fost luată măsura monitorizării comunicațiilor radio, nu mai există conturi și operațiuni bancare secrete, nu mai există mijloace, oricât de discutabile și dubioase ar fi, care să nu poată fi folosite la nivel de stat, atunci când se invocă pericolul terorismului. Surpriza se constată în încălcarea unor sisteme de valori considerate până mai ieri sacre (drepturile omului) sau în stabilirea unor relații internaționale bizare.

Efectele evenimentelor de la 11 septembrie 2001 s-au resimțit și mai mult în plan militar. În 15 septembrie 2001, președintele Bush a declarat că SUA erau în război cu terorismul, iar principalul suspect era Osama bin Laden, presupus a se as-

10 Convenția Internațională pentru Reprimarea Finanțării Terorismului, adoptată de Adunarea Generală a ONU, la 9 decembrie 1999, cere tuturor statelor semnatare să extrădeze persoanele implicate în finanțarea activităților teroriste și să adopte măsuri pentru anchetarea tranzacțiilor financiare suspecte. La 2 aprilie 2002, 132 de țări semnaseră Convenția și 26 de țări definitivaseră procesul de ratificare, devenind state părți. Convenția a intrat în vigoare în 2002.

11 Aurel Popescu, Nicolae Rădulescu, Nicolae Popescu, *Terorismul internațional – flagel al lumii contemporane*, București, Ed. MAI, 2003, p. 16 și urm.

cunde în Afganistan. Pe data de 7 octombrie 2001 a început războiul din Afganistan. Statele Unite și Marea Britanic au lansat raiduri aeriene asupra capitalei Kabul, precum și asupra unor redute ale talibanilor (din Kandahar și Jalalabad), au declanșat atacuri terestre și și-au stabilit baze în Afganistan. În luna august 2002 și începutul lui septembrie, amenințarea militară americană asupra Irakului a devenit tot mai evidentă. George W. Bush a prelungit cu încă un an embargoul împotriva Irakului și a justificat această măsură prin „acțiunile ostile” ale acestei țări față de Statele Unite. Pe termen lung, planurile administrației Bush sunt anihilarea facilităților nucleare a țărilor din „Axa Răului”, înainte ca acestea să fie suficient de performante pentru a produce arme cu care să poată fi atacată America, însă pe termen scurt schimbarea prin forța armelor a regimului de la Bagdad a devenit principala prioritate a Statelor Unite.

În plan economic, trebuie menționate pierderile materiale și sociale, efective și virtuale datorate acțiunilor teroriste din New York. Acțiunile respective au fost estimate la 93 de miliarde de dolari. Proprietățile distruse se ridică la 25,8 miliarde de dolari. Au fost pierdute contracte ce puteau crea 60.000 de noi locuri de muncă. Numărul șomerilor a crescut cu 83.000, iar procentul șomajului a ajuns în iulie 2002 la 7,7% față de 5,8% în iulie 2001. Totalul despăgubirilor ce urmează a fi plătite depășește suma de 21 miliarde de dolari. Mai mult, efectele acțiunilor din 11 septembrie au fost resimțite semnificativ în Wall Street, unde s-au înregistrat căderi drastice ale burselor americane. Primele care au fost lovite de impactul acțiunilor teroriste au fost companiile din industria aviatică și de la asigurări. Moneda americană a înregistrat scăderi ce au situat-o în urma lui Euro și a Yenului. În numai o săptămână, după 11 septembrie 2001, circa 1400 de miliarde de dolari au „dispărut” de pe Wall Street prin pulverizarea prețului acțiunilor. Însă au crescut vânzările produselor de armament, pe fondul războiului din Afganistan, mai în condițiile noii strategii a Pentagonului (a lupta la distanțe mari fără a depinde de baze fixe). Aceasta însemna că bugetul Apărării SUA beneficia în 2003 de un spor de 48 de miliarde de dolari, în cadrul acestuia fondurile luptei împotriva terorismului fiind cu 17,1 milioane de dolari mai mari decât în 2001. Nu în ultimul rând, trebuie să menționat faptul că acțiunile teroriste au condiționat anumite schimbări necesare intervenite în politicile monetare (cum ar fi scăderea dobânzilor, reducerea unor taxe) și realocarea bugetului de stat, schimbări interpretate de unii analiști, poate mult prea optimist, nu doar ca un răspuns la șocul economic produs de 11 septembrie, ci ca un mijloc de ieșire din recesiune a economiei americane.

Acțiunile teroriste din septembrie 2001 au fost percepute dramatic de către americani, o adevărată psihoză cuprinzând America. Acest fenomen s-a manifestat pe mai multe planuri. Mai întâi, s-a înregistrat o însemnată restructurare a instituțiilor guvernamentale americane. Au fost extinse considerabil prerogativele poliției federale, a crescut bugetul Pentagonului și a fost creat, pentru prima oară în istoria Americii, un Minister al Securității Interne. Agenții federali au primit prerogative sporite pentru supravegherea suspectilor și interceptarea mijloacelor de comunicare ale acestora, prin monitorizare electronică. FBI a primit puteri noi pentru înregistrarea convorbirilor telefonice, monitorizarea conturilor bancare și chiar pentru verificarea lăcașurilor de cult. De asemenea, a fost înăsprită politica acordării de vize, străinii care pătrund pe teritoriul american, pe baza unor criterii secrete, fiind considerați că

prezintă un risc ridicat pentru securitatea națională. Nu trebuie uitate nici tribunalele speciale constituite pentru suspjecții de terorism și nici excesul de zel al autorităților americane față de avertismentele în privința acțiunilor teroriste.

Liderii politici, analiștii politici și, nu în ultimul rând, sociologii consideră că acțiunile teroriste din 11 septembrie 2001 au adus modificări importante nu numai în plan politic, economic, social, dar chiar terorismului, transformându-i în multe privințe natura anterioară¹².

În prezent, terorismul este înfățișat ca un dușman al tuturor oamenilor care cred în valorile Occidentului, indiferent de cetățenia, etnia sau rasa. Altfel spus, lupta împotriva terorismului se prezintă ca o țintă a globalizării. El are un caracter devastator, provocând distrugerii materiale importante și mutații iremediabile. Acțiunile teroriste din ultimul timp au arătat că nu numai țările mari și dezvoltate pot fi un adversar de temut ca într-un război clasic, ci și statele mici, sărace și chiar grupuri relativ mici de indivizi.

Terorismul actual este un potențial inimaginabil de distrugere și destabilizare. El se poate extinde pretutindeni în lume, poate acționa în marile orașe cu zeci de milioane de locuitori și asupra rețelelor marilor bănci, poate avea drept obiective de la centrale nucleare, depozite de armament și exploziv, la lacuri de acumulare de apă potabilă, culturi de cereale sau monumente de cultură. Tocmai datorită trăsăturilor actuale ale terorismului reacțiile pașnice și timide ale Occidentului față de pierderile provocate de el au devenit desuete.

Deși în acțiunile teroriste, recente și de mare amploare, au fost folosite elemente tehnice și financiare (avioane și sisteme moderne de informare), tot mai mult se profilează ca esență a terorismului secolului al XXI-lea factorul uman și convingerile lui.

În viitor, probabil, se va accentua procesul de mondializare și, deci, de organizare a terorismului, tocmai datorită faptului că el se află în avangarda infraționalității, iar aceasta urmează o cale a structurării la nivel planetar. Se poate estima că terorismul va fi tot mai organizat, cu rețele de conducere și de acțiune în toată lumea, ceea ce va schimba radical configurația spațiului strategic internațional.

Terorismul nu va putea fi eradicat complet, deoarece este un fenomen imposibil de anihilat pe termen scurt. Comunitatea internațională are însă puterea să-l pună sub supraveghere, să-i limiteze efectele, să protejeze omenirea împotriva lui. De aceea, prima măsură de protecție antiteroristă este cunoașterea profundă a acestui fenomen, în toată complexitatea lui, inclusiv sub noile sale aspecte, depistarea cauzelor care-l generează, precum și acțiuni unitare și concertate asupra lor. Astăzi, însă, această cunoaștere este dificilă, iar acțiunile asupra cauzelor presupun, în fapt, rezolvarea marilor probleme cu care se confruntă societatea actuală.

12 Achim Mișu, *op. cit.*, p. 398 și urm.

IMPACTUL DE SECURITATE AL NOULUI DIALOG UNIUNEA EUROPEANĂ-RUSIA

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN*

Cooperarea consolidată și relațiile de bună vecinătate dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă au o importanță crucială pentru stabilitatea, securitatea și prosperitatea întregii Europe și a statelor sale vecine. Rusia trebuie rămâne și în viitor un partener important pentru realizarea unei cooperări strategice, cu care Uniunea împărtășește nu numai interese economice și comerciale, ci și obiectivul de strânsă cooperare pe scena internațională, precum și în vecinătatea comună.

The strengthened cooperation and the good vicinity relations among the European Union and the Russian Federation have an crucial importance for stability, security and prosperity of the entire Europe and its neighbor states. Russia remains also for the future, an important partner to accomplish the strategic cooperation which the Union shares not only economic and commercial interests, but also with the objective of tidened cooperation on the international scene, as well as in the common vicinity.

I. Context

Extinderea Uniunii din 2004 și aderarea, ulterioară, la UE, la 1 ianuarie 2007, a României și Bulgariei, au adus Rusia mult mai aproape de granițele Uniunii Extinse¹. Mai mult, Rusia este și cel mai mare furnizor de gaze naturale și energie pentru Uniunea Europeană, iar criza cu Ucraina din 2006 și, mai recent, din 2009, pe tema gazului și cea petrolieră, cu Belarusul, de la începutul anului 2007, au creat îngrijorări în cadrul Uniunii Europene. Or, rolul Federației Ruse de „super-putere energetică” provoacă „noi temeri și tensiuni” în cadrul relațiilor Rusia-Uniunea Europeană². Și, pe bună dreptate, ne întrebăm: ține, într-adevăr, Federația Rusă cu

*** profesor univ. dr., Director, Departamentul pentru Integrare Europeană, Studii de Politică Externă și Securitate, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București**

1 Lărgirea istorică a Uniunii prin primirea a 12 state, în două valuri (2004 și 2007) lansează noi concepte: EUROPA EXTINSĂ și POLITICA EUROPEANĂ DE VECINĂTATE pentru statele vecine nemembre și vecine. Pentru o mai bună înțelegere și delimitare mai clară a celor două concepte se impun următoarele precizări: Conceptul Europa Extinsă proiectează o Europă nealterată de noi linii de separare cu un set de valori comune, un spațiu al cooperării și prosperității, ale cărei limite trebuie înțelese ca „limite ale cooperării” și nu ale „separării”. Vezi și Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, *UE de la național la federal*, Cap. X.7. „Limite geografice” versus „limite politice”, Editura TRITONIC, București, 2005, pp. 270-272. Cel de-al doilea concept, Politica Europeană de Vecinătate (PEV), urmărește transformarea noțiunii de graniță într-un spațiu al cooperării și al legăturilor politice, economice și sociale care să evite crearea unei falii de genul Cortinei de Fier, iar participarea la PEV nu reprezintă, nici la modul teoretic nici la cel practic, un „substitut pentru statutul de membru sau o etapă ce duce în mod necesar spre căpătarea statutului de membru”. A se vedea și Rezoluția Parlamentului European din data de 10 iulie 2008 cu privire la documentul de strategie al Comisiei referitoare la extindere (2007/227 1 (INI))

2 Chiar dacă, datorită dependenței energetic a Uniunii Europene față de Rusia, liderii europeni au propus planuri de dezvoltare a surselor alternative de energie și de identificare a noi furnizori. <http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/romanian/C42/67/>

orice preț să demonstreze Occidentului și, îndeosebi, Uniunii Europene și Statelor Unite cât de eficiente sunt pârgurile sale în ”vecinătatea europeană”, în Caucazul de Sud și Asia Centrală? Ceea ce, deocamdată, știm, este că Moscova a preluat aproape toate resursele energetice din Asia Centrală după ce, anul trecut, în 2008, Rusia a bătut palma și cu Kazahstanul și Turkmenia.

Deocamdată Moscova rămâne pe poziții și nu este dispusă să facă concesii³.

Din această perspectivă, considerăm că și acțiunile Moscovei de contestare a unor instrumente esențiale și care definesc interacțiunea Rusiei cu Occidentul trebuie „lecturate din perspectiva logicii unei mari puteri aflate în căutarea recunoașterii prestigiului de altă dată”⁴. Cu atât mai mult cu cât Rusia introduce dimensiunea militară în jocul de putere⁵ și, după cum se pare, a ieșit din conflictul din Caucaz mult mai puternică - criza georgiană, cu reverberațiile sale regionale și globale, rămânând, cel mai probabil, în istorie ca „moment simbolic pentru sfârșitul ordinii unipolare”⁶.

II. Rusia, cel mai mare vecin al UE, este și rămâne un partener important pentru realizarea unei cooperări strategice

Din 1989 până în prezent, s-au produs schimbări radicale la frontierele estice ale Uniunii Europene.

Extinderile succesive au contribuit la o mai mare proximitate geografică a Uniunii față de vecinii săi răsăriteni, în timp ce reformele sprijinite prin politica europeană de vecinătate⁷ au permis apropierea politică și economică a acestor țări de UE.

Rusia, însă, cel mai mare vecin al Uniunii Europene, a prezentat mereu o importanță majoră pentru UE, iar relațiile favorabile și cooperarea cu Federația Rusă rămân esențiale. Cu atât mai mult pentru Uniunea Europeană, interesată, acum, tot mai mult, de creșterea stabilității și securității în vecinătatea apropiată prin promovarea unui cerc de state stabile, bine guvernate, în partea de est a Uniunii (Moldova, Ucraina, Belarus) și în Caucazul de Sud (Georgia, Armenia, Azerbaidjan)⁸. Pentru că, securitatea și stabilitatea Uniunii Europene sunt încă afectate de

3 Un punct de vedere exprimat și de participanții la emisiunea „Piața rusă”: Mircea POPA, coordonator la Agenția de știri „Rusia la zi”; Dan SÂRBU, analist la revista „Investiții și profit”; Madălin SÂRBU, comentator publicist la „Pivirea magazin”. Money Chanal, 21 mai 2007.

4 Pe larg, dr. C.G.BALABAN, *Războiul din Caucaz – finele războiului rece sau un nou război rece?*, în IMPACT STRATEGIC, nr. 4/ 2008, Editura Universității Nașionale de Apărare „Carol I”, București, 2008.

5 *Statele Unite au comis o "mare greșeală" lăsând Georgia să creadă că poate să desfășoare, fără niciun risc, o operațiune militară în Osetia de Sud, a apreciat fostul lider sovietic Mihail Gorbaciov, într-un articol publicat în Washington Post: AFP. <http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html>*

6 <http://fisd.ro/adriansev/2008/09/01/impactul-crizei-georgiene-asupra-ordinii-mondiale/>

7 Uniunea Europeană încurajează reformele în domeniile politic, economic și social, rezolvarea disputelor bilaterale pe calea negocierilor și cu respectarea dreptului internațional (în special a Cartei ONU), cooperarea transfrontalieră (inclusiv prin crearea de euro-regiuni) și implementarea standardelor europene în materia institutiilor democratice, statului de drept și a drepturilor omului (cu un accent special asupra drepturilor minorităților).

8 A se vedea și Strategia de securitate a UE „O Europă sigură într-o lume mai bună” (A Secure Europe in a Better World), decembrie 2003.

evenimentele care au avut și au loc în Europa de Est și în Caucazul de Sud⁹. Or, politica Uniunii Europene față de aceste țări ar trebui să fie mai “fermă, proactivă și neambiguă”, așa cum bine afirma și comisarul european pentru Relații Externe și Politica de Vecinătate, Benita Ferrero-Waldner¹⁰.

Pe de altă parte, Rusia este și rămâne încă cel mai mare furnizor de gaze naturale și energie pentru Uniunea Europeană, iar criza cu Ucraina din 2006 și, mai recent, din 2009, pe tema gazului și cea petrolieră cu Belarusul de la începutul anului 2007 au creat noi și mari îngrijorări¹¹ în cadrul Uniunii Europene. La fel și conflictul ruso-georgian din august anul trecut. Și chiar dacă Uniunea s-a străduit să ofere o poziție unitară, Europa a demonstrat că în problemele importante de politică externă, mai vechi sau actuale, încă nu poate aborda o poziție comună și o voce mai fermă¹².

Este cazul, credem, ca Uniunea Europeană să „focalizeze” atenția politică la nivel regional și să stimuleze procesele de cooperare existente, deschizând un spațiu pentru cooperarea cu Rusia, Turcia și vecinii estici cuprinși în Politica Europeană de vecinătate. Probabil că acesta este și „mesajul” pe care Uniunea Europeană dorește să-l transmită prin propunerile Comisiei Europene, din 3 decembrie 2008 „Parteneriatul estic - un nou capitol în relațiile UE cu partenerii săi răsăriteni”¹³, inițiativă ce urmează a fi lansată în primăvara acestui an la un summit special al Parteneriatului estic: este momentul “potrivit” să se deschidă un “nou capitol” în relațiile cu vecinii Uniunii Europene răsăriteni¹⁴.

9 Noua inițiativă europeană “Parteneriatul Estic” a fost avansată în negocierile dintre statele europene în urma evenimentelor din Caucazul de Sud, din 7-12 august 2008, fiind propus vecinilor estici ai UE pentru a stimula aspirațiile lor europene dar și pentru a compensa lipsa unei oferte reale privind graficul viitoarelor extinderi ale UE, precum și din anumite motive de securitate și cu tentă geopolitică

10 http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_15688/Parteneriatul-estic-un-nou-capitol-in-relatiile-UE-cu-partenerii-sai-rasariteni.html

11 Complexitatea problemei resurselor energetice și amploarea prin “interdependența economiilor dezvoltate de zonele concentrate în hidrocarburi”, dar și prin “caracterul limitat cantitativ accentuat de spectrul epuizării lor”. Or, în opinia specialiștilor și analiștilor din domeniu, impactul provocat de limitarea accesului la resursele energetice poate avea consecințe imprevizibile, de la pierderi economice cu efecte interne incalculabile până la modificări în ierarhiile internaționale, fenomene care practic, pot destabiliza lumea.

12 Spre exemplu, între Polonia și Germania, între Italia și Țările Baltice au existat importante diferențe de viziune. Și nu numai. Vezi pe larg, [Alexandru MACOVEICIUC, George RĂDULESCU, Marius VULPE, Putea Europa fi mai dură față de Rusia?](http://www.adevarul.ro/articole/putea-europa-fi-mai-dura-fata-de-rusia.html), 3 septembrie 2008, <http://www.adevarul.ro/articole/putea-europa-fi-mai-dura-fata-de-rusia.html>

13 A se vedea pe larg și *Parteneriatul Estic - un test nou în procesul de integrare europeană a RM* <http://cenusadi.wordpress.com/2008/12/08/parteneriatul-estic-un-test-nou-in-procesul-de-integrare-europeana-a-rm/>

14 http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_15688/Parteneriatul-estic-un-nou-capitol-in-relatiile-UE-cu-partenerii-sai-rasariteni.html

III. Uniunea Europeană - Federația Rusă - Un nou dialog

Politica actuală a Federației Ruse continuă politica predecesorului său, Vladimir Putin, și - după cum rezumă cotidianul rus Kommersant - a fost conturată clar, de noul lider da la Kremlin, Dmitri Medvedev, pe „cinci poziții”¹⁵, și anume:

1. supremația principiilor de bază ale dreptului internațional, care determină relațiile dintre popoarele civilizate
2. multipolaritatea lumii, în condițiile în care unipolaritatea și dominația sunt inadmisibile¹⁶
3. dorința de a evita confruntarea și izolarea
4. apărarea vieții și a demnității cetățenilor Rusiei, "indiferent unde s-ar afla aceștia", precum și apărarea comunității ruse de afaceri peste hotare
5. recunoașterea dreptului Rusiei de a avea "interese privilegiate"

Baza relațiilor dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă o reprezintă Acordul de Parteneriat și Cooperare ce a luat naștere la 1 decembrie 1997 pentru o perioadă inițială de 10 ani.

Acordul, expirat la finele anului 2007, a fost fondat pe principii și obiective comune ce promovează pacea și securitatea internațională, suport atât pentru normele democratice cât și pentru libertăți politice și economice¹⁷.

Negocirile ulterioare pentru un Nou Acord au trenat. Pe de o parte datorită „opoziției” Poloniei și Lituaniei, datorită cărora mandatul de negociere cu Rusia a fost blocat timp de un an și jumătate, pe de altă parte, datorită conflictului ruso-georgian, din august 2008¹⁸. Totuși, preocupările pentru asigurarea unui cadru de lucru durabil pentru Uniunea Europeană și Federația Rusă, pe de o parte, și asigurarea că relațiile dintre ele vor continua.

Uniunea Europeană deja a convenit asupra termenilor pe baza cărora va negocia parteneriatul sau strategic cu Rusia, vecinul sau cel mai mare și furnizorul unei treimi din cererea de energie a Uniunii. Un dialog pentru o nouă relație UE-Rusia, un dialog și negocieri pentru un Nou Acord de Parteneriat și Cooperare post-2007, care să susțină în continuare principiile fundamentale ce au format fostul Acordul de Parteneriat și Cooperare¹⁹ - importurile de energie pentru economiile

15 A se vedea pe larg și C.G.BALABAN, *Războiul din Caucaz – finele războiului rece sau un nou război rece?*, în IMPACT STRATEGIC, nr. 4/ 2008, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2008.

16 Un prim semnal a fost dat de fostul președinte, Vladimir Putin, la conferința internațională de securitate de la Munchen, din 2007, prin critica dură a Washingtonului și a unei lumi unipolare, cu "un singur centru de autoritate, un centru de forță, un centru decizional, într-un cuvânt o lume cu un singur stăpân, cu un singur suveran."

17 Prevederile acestui Acord acopereau un spectru larg de politici: dialogul politic, comerțul cu bunuri și servicii, afaceri și investiții, cooperări financiare și legislative, știință și tehnologie, educație și cercetare, cooperarea nucleară, energetică și spațială, mediu înconjurător, transporturi, cultură, cooperarea în vederea combaterii activităților ilegale.

18 A se vedea Summit-ul extraordinar al UE din 1 septembrie 2008

19 Baza relațiilor dintre U.E. și Rusia o reprezintă Acordul de Parteneriat și Cooperare ce a luat naștere la 1 decembrie 1997 pentru o perioadă inițială de 10 ani. Acordul, expirat la finele anului 2007, fost fondat pe principii și obiective comune ce promovează pacea și securitatea internațională,

țărilor europene reprezentând, o nouă și reală ocazie pentru dezvoltarea cooperării economice și comerciale dintre Uniune și Rusia. Și nu numai.

Cooperarea consolidată și relațiile de bună vecinătate dintre U.E. și Rusia au și vor avea și în viitor o importanță crucială pentru stabilitatea, securitatea și prosperitatea întregii Europe și a statelor sale vecine. Relațiile cu Rusia au fost intensificate și datorită intenției fostei Administrații Bush de a construi o parte a scutului anti-rachetă în Cehia și Polonia.

suport atât pentru normele democratice cât și pentru libertăți politice și economice. Prevederile acestui Acord acopereau un spectru larg de politici: dialogul politic, comerțul cu bunuri și servicii, afaceri și investiții, cooperări financiare și legislative, știință și tehnologie, educație și cercetare, cooperarea nucleară, energetică și spațială, mediu înconjurător, transporturi, cultură, cooperarea în vederea combaterii activităților ilegale

FENOMENUL GLOBALIZĂRII ÎN DOMENIUL MILITAR – CÂT DE LUNG E DRUMUL ȘI UNDE AM AJUNS?

Dr. Gheorghe NICOLAESCU*

The globalisation is a rather new phenomenon that appeared at the dawn of the third millennium. Being reduced to a vectorial geometrical form, the estimates, theories, opinions, appreciations and studies on the globalization process and its effects are extremely diverse. Given that there is a black hole in the studies nowadays, the reports should be linked to the topic of globalization and its degree of applicability to the social life.

In the military field the phenomenology of globalization does not appeared different from the field of education, for example. The difference is that in our country globalization in the military environment manifested itself before we had even known we were dealing with globalization.

The process of globalization in Romania did not develop differently from the other European countries in general and from East-European countries in particular. Only the ways in which they tried to alleviate and/or to counteract its negative effects were different. While we, the Romanians, excel in theory, things are not as good in practice.

Pentru majoritatea geopoliticienilor lumii, secolul XX înseamnă o perioadă marcată de experiența „războiului total”. Marele război (1914-1918), dar mai ales cel de al Doilea Război Mondial (1938-1945), reprezintă două conflagrații care au zguduit întreaga omenire. Ambele conflicte totale, dar și procesele galopante de industrializare și tehnologizare pe care le-au determinat implicit, au alimentat procesul fără precedent de globalizare a tuturor conflictelor care au urmat în plan militar.

Războiul Rece nu poate fi privit, din această perspectivă, decât tot ca un „război total”, cu nuanțările necesare. (Numai dacă luăm în calcul pierderile de vieți omenești cu care s-au soldat cele trei mari războaie totale, cifrele ridicându-se, după unele estimări, la aprox. 187 milioane de victime, secolul XX poate fi calificat, fără prea multă greutate, drept un „secol al catastrofelor”).

În puține domenii s-a manifestat procesul de globalizare cu atâta forță și cu atâtea efecte ca în domeniul militar și niciodată, ca în secolul XX. Acest fenomen a avut un potențial atât de catastrofic, atât din perspectiva socială, cât și politică.

În acest context, România, membră a Tratatului de la Varșovia, măcinată de o criză fără precedent, se îndreaptă tăcută, înfometată, înfrigurată și lipsită de orice garanții de securitate, către sfârșitul unei lumi care nu crezuse niciodată ca avea să se prăbușească precum un castel din cărți de joc.

1. Deși n-am fost singuri, acest lucru nu ne-a ajutat prea mult

Din punct de vedere militar, primii ani de libertate ne-a găsit cu o armată supradimensionată, prost echipată, prost instruită, cu un corp de comandă eterogen și cu o masă de militari recrutați în baza unei legi a serviciului militar obligatoriu care nu se mai regăsea, încă din anii '90 printre normativele necesare realizării unui instrument militar adecvat noii etape.

Paradoxal, în anul 1987, Ceaușescu, în niciun caz determinat de vreo „viziune mesianică” sau măcar de vreo „idee genială”, avea să confirme necesitatea unor transformări adânci în domeniul militar: simulacrul de referendum privind reducerea

* General de brigadă (r), profesor titular la catedra de Geopolitică și Geostrategie din Colegiul Național de Apărare.

„unilaterală” a efectivelor Forțelor Armate ale României a avut, fără nicio îndoială, o conotație cu încărcătură propagandistică, însă tot la fel de sigur este că au existat unele cauze mai mult decât obiective, legate de efortul „economico-național” de a susține o armată mult mai numeroasă decât era necesar.

Procesul de globalizare începuse să se manifeste și în Europa, deci și în România socialistă, fie că-i făcea sau nu plăcere clanului ceaușist. Nu mai punem la socoteală faptul că reducerea cu 5% din efective, „operată” prin referendumul organizat cu mare vervă propagandistică, nu însemna absolut nimic, în condițiile în care încă funcționa o lege a serviciului militar obligatoriu – deci tinerii recruți trebuia oricum să-și satisfacă serviciul militar, iar pe de altă parte, România avea de îndeplinit anumite sarcini operativ-strategice în cadrul Tratatului de la Varșovia și cel puțin din punct de vedere formal, nu-și putea permite decât un gest mai degrabă simbolic, de care regimul lui Ceaușescu avea mare nevoie în epocă, ținând cont de degradarea periculoasă a imaginii sale, mai ales în opinia publică occidentală.

De fapt, era vorba aici de o constatare, pe baza unei logici simpliste, că în lume se produceau schimbări majore, de esență, pe care Ceaușescu, în baza unei intuiții de care se pare că nu ducea lipsă, nu le putea ignora și încerca să demonstreze că era „*în pas cu vremea*”; aceste schimbări reprezentau primele „*adieri*” ale globalizării.

2. Asistăm la sfârșitul statului-națiune?

Lucrurile au devenit vizibile după 1990. Astfel, încă din start, devine indubitabil faptul că globalizarea determină influențe importante asupra suveranității, autonomiei și politicii satelor dezvoltate. Implicarea inegală a acestora în ordinea militară mondială determină și o capacitate inegală de a contracara efectele negative ale fenomenului globalizării. Expertii, analiștii și politologii occidentali sunt de părere că aspectele enunțate mai sus nu ne conduc automat la concluzia că ne îndreptăm către sfârșitul statului-națiune suveran și că, dimpotrivă, el va rămâne un actor important pe scena politică mondială. Conform aceluiași opinii, fenomenul globalizării în domeniul militar contemporan poate și trebuie să contribuie la reconfigurarea suveranității democrației și autonomiei, ceea ce indică pilonii de susținere ai statului-națiune de tip nou. Numai că, abordarea neștiințifică, haotică și tributară unor interese nesemnificative, nu va avea un caracter novator și reconstrucțiv, ci va frâna sau va stopa evoluția pozitivă a efectelor globalizării.

3. Ce s-a realizat? Cât s-a realizat? Cum s-a realizat?

În ceea ce ne privește, atitudinea versus efectele globalizării în domeniul militar, deși nu o putem caracteriza ca fiind programatică, are meritul de a fi consecventă și unidirecțională. Scopurile strategice au fost fixate pe direcția integrării în structurile euroatlantice și așa s-au menținut neabătut, de aproape 20 de ani, aspect ce a contribuit la facilitarea demersurilor.

Pe de altă parte, acest deziderat a fost susținut la nivel de politică de stat cu tenacitate, până la momentul aderării la NATO și UE, cu exuberanță în perioadele de invitare și imediat după, și cu imperceptibilă, dar constantă slăbire a entuziasmului, în continuare. Acest aspect din urmă s-a manifestat mai ales după ce scena politică

românească a cunoscut turbulențe inerente într-o lume care încearcă să-și recapete rosturile, frământată de criza energetică și mai apoi, de cea financiară.

Devenise obișnuință în a afirma, pe la începutul anilor 2000, că armata română a fost „*vârful de lance*” care a deschis și facilitat integrarea în NATO și, ca o consecință firească, cea în UE. Adevărul este undeva la mijloc: pentru că armata trebuie să devină principala componentă națională de participare la Alianța Nord Atlantică a fost nevoie de o perioadă lungă de reforme. După semnarea documentului de aderare la instituția Parteneriatului pentru Pace, liderii politico-militari și-au dat seama că Armata Română nu era compatibilă cu statutul NATO. Și au început căutările, măsurile, reformele. În primul rând s-a trecut la o reducere drastică a efectivelor de cadre și de militari, cu tot apanajul de probleme de ordin social care derivau din aceste demersuri. Concomitent a trebuit să pregătim cadrele militare într-o nouă manieră, într-o nouă mentalitate. S-a trecut la abrogarea legii Serviciului militar obligatoriu – act de mare încărcătură politică și socială. Au urmat primii pași în așa-numita etapă a „*profesionalizării armatei*”, etapă nerezolvată până astăzi tocmai datorită costurilor importante pe care le reclamă o asemenea măsură.

S-au inițiat programe de retragere și distrugere a tehnicii și armamentelor învechite, concomitent cu alocarea unor sume importante pentru procurarea altora de tip nou, compatibile cu cele existente în armatele statelor din Alianță. Lucrurile nu vor fi rezolvate pe termen scurt. România se confruntă la această oră cu o criză acută de sistem, care a înghețat o parte din tentativele de modernizare a organismului militar.

4. Modalități perverse de manifestare a fenomenului globalizării militare

Globalizarea militară este, în linii mari, un proces ce include atât extensia, cât și intensitatea legăturilor militare care se stabilesc între unitățile politice la sistemului internațional. Această relație reflectă, cu alte cuvinte, sistemul de legături și raporturi militare internaționale, dar și impactul inovațiilor tehnologice importante în domeniul militar. Ce s-a întâmplat în urma unor asemenea „compresii” și/sau „depresii” aflate într-o permanentă dinamică?! Din punct de vedere istoric, procesele au dus la o apropiere mai mare între centrele militare de putere, crescând astfel gradul de probabilitate în izbucnirea conflictelor, în funcție de capacitatea acestor centre în proiectarea la distanțe mari a puterii distructive. Concomitent, timpii de decizie și/sau de reacție s-au micșorat și astfel, tehnica militară a devenit în mod progresiv parte integrantă a vieții sociale moderne.

Analizate din punctul de vedere al probabilității de „producere” și „consumare” lineară, aceste fenomene nu produc nimic spectaculos, actele de decizie necesare gestionării acestora înscriindu-se în cadrul unor seturi de norme și de algoritmi prestabiliți în totalitate.

Numai că fenomenul globalizării poate scăpa foarte repede de sub control, situație care poate provoca efecte cu caracter pervers, din care unele foarte greu de remediat. Decidentul poartă aproape întotdeauna răspunderea pentru modul de gestionare a fenomenului de globalizare, în general și de sesizare, evitare sau rezolvare a efectelor negative și perverse ale acestuia, „datorate”, în esență, atât dificultăților proprii manifestate în actul de gestionare, cât și a celor datorate unor grupuri decidente superioare sau inferioare cu care se interrelaționează.

De-a lungul anilor de pregătire pentru aderarea la NATO și UE, România s-a confruntat cu numeroase efecte perverse, rezultate din slaba gestionare a procesului de globalizare. Domeniul militar, „vârful de lance”, cum le plăcea în epocă guvernanților să se exprime, devenise cel mai important element infrastructural al societății în care se puneau mari speranțe, pentru ca țara noastră să devină membru al Alianței Nordatlantice. Faptul că România semnează prima documentul de creare a instituției „Parteneriatului pentru pace” este un model de rezolvare creatoare și oportună a unui efect al globalizării care începuse să se facă simțit în domeniul militar.

Prestigiul și experiența căpătate pe perioada cât am avut calitatea de „parteneri” au contat imens în economia efortului de aderare la NATO, efort care a durat două valuri și care a meritat. Intrasem în familia celui mai puternic și mai democratic sistem de securitate militară din câte a cunoscut omenirea în toată istoria sa. Se sfârșiseră toate etapele în care fusesem tratați doar „cobai” ai unor „experimente” nefaste și neproductive pentru securitatea noastră națională. Începea o nouă etapă și mai grea, reforme profunde ale organismului militar. Reducerea efectivelor militare intra într-o altă etapă. Supradimensionarea structurală și numerică a personalului trebuia rezolvată în timp cât mai scurt. Rapiditatea transformărilor a generat multe efecte perverse, unele dintre ele neputând fi niciodată corectate. Este vorba de măsurile de reducere a numărului de cadre militare – subofițeri, maiștri militari, dar în mod special, ofițeri. Compensațiile și ajutoarele financiare acordate celor care făceau demersuri de părăsire a instituției militare au determinat o răsturnare de „piramidă”. Majoritatea celor care au optat pentru o astfel de soluție au fost ofițerii tineri – căpitani, maiori – cei mai mulți dintre ei buni specialiști, mai ales în domenii compatibile cu societatea civilă, adică economiști, informaticieni, ingineri, medici etc. Nu trebuie uitat că pentru formarea acestor specialiști, Armata cheltuiește sume importante în cadrul unor programe de pregătire de durată medie și lungă. Care au fost rezultatele imediate ale acestor efecte perverse? Armata a pierdut un număr impresionant de specialiști într-un timp foarte scurt, pe de o parte, iar pe de altă parte, gradul de îmbătrânire a armatei s-a accentuat brusc. Dar aceste aspecte, atunci, nu interesa pe nimeni. Azi evaluăm cu ușurință consecințele. Generațiile de locotenent-colonei, colonei și generali care, cândva ar fi putut să părăsească rândurile armatei și n-au făcut-o, au ieșit la pensie în masă în ultimul timp, iar golul rămas nu mai poate fi umplut. Încercarea de a „profesionaliza” armata prin atragerea de profesioniști din mediul civil întâmpină dificultăți din mai multe cauze la fel de „perverse” dar peste care nu se poate trece: societatea românească în tranziție, măcinată de o uriașă criză generalizată se vede nevoită să reducă an de an cheltuielile militare; atractivitatea „job-urilor” în domeniul militar devine, din acest motiv, din ce în ce mai redusă; criza învățământului românesc se repercutează pe măsură și în domeniul învățământului militar ș.a.

Desigur că de deficiențele manifestate în gestionarea acestor efecte „perverse” au profitat instituții, nu neapărat guvernamentale; o parte din specialiștii „pierduți” de Armată s-a îndreptat spre alte instituții de stat, altă parte a emigrat și cu siguranță, o altă parte s-a pierdut în jungla „tranziției”, îngroșând numărul pensionarilor la vârste la care ar fi putut încă lucra în beneficiul societății. Dar acesta este doar un singur exemplu.

Efecte perverse s-au manifestat și în domeniul programelor de înzestrare cu tehnică militară și armament, și în domeniul reorganizării. Unele dintre aceste efecte „perverse” au fost stopate, altele nu.

După 1990, s-au produs cele mai importante fluxuri și interconexiuni globale. Impactul căderii comunismului și destrămării URSS-ului, precum și al evenimentelor care au urmat, a fost suficient de important încât să putem aprecia toți acești 18-19 ani drept o etapă istorică distinctă deglobalizare.

Unitatea politicii de bază a lumii este statul-națiune teritorial, care azi formează un mozaic geopolitic și geostrategic. Pentru ceea ce înseamnă acest monstruos proces de globalizare, este greu de presupus că există vreun stat în măsură să gestioneze eficient tot acest proces. Efectele „perverse” scăpate de sub control au tendința de acțiune și dezvoltare în lanț. Decidenților le revine o sarcină extrem de dificilă în depistarea și rezolvarea lor.

5. Globalizarea și tendința de „privatizare” a armatelor naționale

Fără îndoială, așa-zisa „revoluție în domeniul militar” este un efect al fenomenului globalizării. De fapt, credem că „revoluția” la care ne referim mai sus nu poate fi altceva decât totalitatea eforturilor făcute de decidenții politico-militari de a adapta instrumentul militar național la cerințele noului statut de țară membră a Alianței Nord Atlantice și a Uniunii Europene. De la începutul anilor `90 s-a tot vorbit de procesul de „transformare”, de „reforma organismului militar”, de „noul model de apărare”, de „profesionalizarea forțelor armate”, iar în ultimul timp se vehiculează tot mai des sintagma „privatizarea armatelor naționale”; dacă primele patru procese sunt bine conceptualizate, iar gradul lor de materializare este vizibil în procente diferite, ultimul pare forțat și merită să insistăm puțin asupra lui.

În legătură cu acest subiect au fost publicate o mulțime de studii, articole și alte materiale, toate având ca punct de sprijin în argumentare apariția Societăților Militare Private sau a Societăților de Securitate Private, inclusiv cadrul normativ după care se conduc și funcționează aceste SMP-uri.

Apariția termenilor la care facem referire mai sus a fost determinată de rapiditatea cu care s-a produs și funcționează, în regim de extensie, externalizarea așa-ziselor „servicii de periferie”, cum sunt logistica, procesul de formare, de pregătire și instruire, mentenanța ș.a.

Toată această încercare de „separație” între zonele operaționale și cele de „susținere” a fost determinată, în general, de excedentul de personal și de materialele cu care armatele naționale s-au trezit că le prisoseau la sfârșitul Războiului Rece.

Dispariția unei amenințări majore care să reclame punerea unei întregi națiuni pe picior de război a condus la reducerea drastică a bugetelor militare naționale, mai ales în țările care au aparținut fostului „lagăr socialist”, dar și la redesignarea formatului forțelor armate. Faptul că state puternice precum SUA, Marea Britanie și altele apelează la serviciile societăților militare private demonstrează că, în cazul lor, statul nu mai are interes și nici nu mai poate să desfășoare forțe militare ofensive peste tot și împotriva tuturor și este dispus să cedeze o parte din dreptul său de folosire legitimă a forței militare unor firme private care au ca domeniu de activitate asigurarea (logistică, de mentenanță, de întreținere tehnică) și securitatea (în Franța,

pregătirea de bază a piloților de elicoptere este externalizată; Marea Britanie a încredințat unei firme private realimentarea în zbor a avioanelor de luptă; SUA folosesc societățile militare private cu contract pe teritoriul Irakului, aprox. 20000 de persoane).

În cazul României, procesul de așa-zisă privatizare este în faza incipientă. Din motive destul de obscure, anumite procese noi de transformare (privatizare) a armatei române întâmpină de multe ori și o rezistență nefirească din partea unor decidenți, iar alteori, graba cu care sunt puse în aplicare, resorturile unor modificări pot pune în pericol integritatea sistemului. Putem lua ca exemplu graba cu care, la începutul anilor `2000, se încercase așa-zisa „externalizare” a pazei principalelor obiective ale Ministerului Apărării Naționale dispuse în Capitală. Condițiile în care se preconiza aplicarea acestui „model” era net defavorabil Armatei, iar cu banii cheltuiți pentru serviciile private se putea foarte bine mări structura de poliție militară sau se putea apela la serviciile Jandarmeriei române care era oricum un organism guvernamental, ca și Ministerul Apărării Naționale. Disfuncțiile existente în sistemul actual de pază și securitate al unor obiective și depozite militare importante sunt o consecință a manifestărilor efectelor perverse ale globalizării în sistemul militar românesc pe de o parte, iar pe de altă parte, a modului deficitar în care acestea sunt gestionate și rezolvate.

Societățile Militare Private de care vorbeam mai sus pot fi considerate o formă modernă de mercenariat, iar apariția lor ridică o serie de probleme denatură etică și juridică. În primul rând, aceste societăți au niște norme interne după care se conduc, în spiritul respectării legilor războiului și nu tratează decât cu reprezentanții oficiali ai structurilor guvernamentale. Dar aceste reguli deontologice sunt insuficiente pentru garantarea respectării drepturilor omului în toate circumstanțele.

Oricum, pentru eliminarea disfuncțiilor care privesc aplicarea „externalizarea” serviciilor în Forțele Armate este necesară implicarea serioasă a „beneficiarilor” militari în elaborarea unor reguli deontologice clare de desfășurare a activităților prestate, precum și în elaborarea unor metodologii de control a acestor activități.

Ar fi o utopie să se creadă că statele lumii ar putea renunța la armata națională, o instituție în care cetățenii au încredere deosebită. Armata, prin activitatea și menirea sa, este un element constant al promovării și apărării intereselor naționale, valorilor specifice și a unei imagini publice bune a țării.

IMPORTANȚA EVENIMENTELOR STRATEGICE ÎN DINAMICA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Ionel GOIAN *

Considering the new international context, state and non-state actors' main purpose is to maintain a certain balance status.

The continuous analysis of the security environment that helps anticipate or perceive change in due time and the analysis of the event-specific situation that assesses the ability to deal with change are two important features of strategic event management.

It is difficult to study and monitor processes and events that can't be theoretically (analytically, logically, mathematically) modelled or framed. Instances of such events are generally considered to be international events and especially strategic events.

Motto:

„Managementul eficient creează viitorul, nu îl așteaptă. Mai bine zis el acționează, nu reacționează.”

(J. Keith Louden)

Introducere

În momentul de față liderii mondiali au două sarcini importante: să rezolve problemele prezentului și să se pregătească pentru viitor. În noul context internațional, munca actorilor statali și non-statali devine un act de menținere a echilibrului. Liderii mondiali trebuie să monitorizeze contradicțiile pentru a obține cea mai bună soluție dintre alternativele avute, să gestioneze evenimentele strategice și să genereze idei constructive, cu scopul de a îmbunătăți relațiile la nivel internațional. În actualul context al relațiilor internaționale ordinea este o iluzie temporară.

Liderii nu pot conta pe planuri ireproșabile în gestionarea evenimentelor strategice, și din acest punct de vedere trebuie să fie pregătiți pentru ajustări continue. Autoritatea este greu de impus într-o lume aflată în continuă mișcare. Liderii mondiali pot numai să speră că vor putea direcționa un număr mare de inițiative către scopuri strategice comune.

În cadrul evenimentelor strategice luarea deciziilor privind definirea misiunilor, stabilirea obiectivelor și a strategiei necesare atingerii lor și aplicarea planului care materializează strategia respectivă, se bazează pe un amplu proces de analiză și evaluare a relațiilor internaționale în actualul mediu de securitate dinamic și complex.

Managementului evenimentelor strategice îi este specifică, în esență, analiza continuă, pe de o parte, a mediului de securitate pentru a anticipa sau sesiza la timp schimbările din cadrul acestuia, iar pe de altă parte, a situației concrete a evenimentului pentru a evalua capacitatea lui de a face față schimbărilor.

Relațiile internaționale actuale reprezintă un sistem dinamic al interacțiunilor interumane, anarhic după natura sa, unde conflictualitatea relațiilor dintre state și actori non-statali se păstrează. Spre deosebire de perioadele anterioare, unde forța

* Doctorand, expert, Serviciul Român de Informații.

actorilor de pe scena internațională se măsoară preponderent din punctul de vedere al dezvoltării potențialului militar, în etapa actuală crește rolul tehnicilor și metodelor non-militare în procesul realizării intereselor și scopurilor politice.

I. Evenimente strategice – delimitări conceptuale

Termenul *“eveniment strategic”* a devenit în ultimii ani uzual și face parte din conversațiile cotidiene ale liderilor mondiali, fiind argumentul multor congrese și seminarii, deciziile luate la nivel național și internațional ținând cont de acest nou concept.

Și totuși termenul face obiectul unor neînțelegeri, în special datorită faptului că *“evenimentele strategice”* - ca funcție și concept - se găsesc încă într-o stare fluidă, care nu a permis o definiție concretă.

Oamenii definesc frecvent evenimentele strategice prin intermediul câtorva dintre cele mai vizibile componente ale sale. Ceea ce oamenii nu înțeleg este că evenimentele strategice au multe aspecte subtile și greu de pătruns. Evenimentele strategice sunt esențiale în lumea complexă de azi pentru a facilita securitatea și stabilitatea. Ele implică cercetare, analiză, adoptare de politici, programare, comunicare și feedback de la o diversitate de actori statali și non-statali.

„Evenimentul” reprezintă o *„întâmplare importantă, fapt de mare însemnătate,”*¹, o *„întâmplare importantă, remarcabilă,”*², sau o *„întâmplare importantă în viața socială ori particulară; fapt remarcabil”*³.

Termenul „strategic” reprezintă ceva *„foarte important, esențial din punctul de vedere al strategiei”*⁴, sau *“foarte important, esențial pentru realizarea unui proiect”*⁵.

Plecând de la aceste considerente, apreciem că evenimentul strategic reprezintă o *„întâmplare foarte importantă, un fapt de mare însemnătate”*.

Raportând evenimentul strategic la sfera internațională, putem aprecia că *„evenimentele strategice internaționale”* sunt reprezentate de acele *„fenomene sau întâmplări la nivel internațional, la care participă actori statali și/sau non-statali, și în cadrul cărora se iau niște decizii în vederea atingerii unor obiective strategice (din punct de vedere al duratei, spațiului, importanței etc.)”* Acestea sunt orientate spre atingerea unor obiective importante pe termen scurt, mediu și lung, care iau în considerare factorii de interni și externi precum și trăsăturile caracteristice ale mediului internațional.

Sfera relațiilor internaționale nu se reduce la rolul determinant avut de un stat în evoluția umană în general, ci are în vedere orice raport ce depășește sfera relațiilor interne statale. Din perspectivă doctrinară realistă, nu i-a fost recunoscută calitatea de

1 Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

2 Dicționar de neologisme, Florin Marcu și Constant Maneca, Editura Academiei, București, 1986.

3 Noul dicționar explicativ al limbii române, Litera Internațional, Editura Litera Internațional, București, 2002.

4 Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

5 Marele dicționar de neologisme, Florin Marcu, Editura Saeculum, București, 2000.

actor al relațiilor internaționale decât statului suveran, dinamica societății contemporane aruncând însă în desuetudine această delimitare și recunoscând importanța evident crescândă și altor entități, fie ele statale, fie organizații guvernamentale internaționale sau non-guvernamentale internaționale și nu numai.

Evenimentele strategice explorează provocările întâlnite la intersecția domeniilor: economic, politic, social, militar, ecologic (mediu) etc.

Din punctul nostru de vedere, evenimentele strategice pot fi clasificate, după cum urmează:

- după loc: naționale, regionale, globale;
 - după domeniu: economice, politice, diplomatice, militare, sociale, ecologice (mediu) etc.;
 - după gradul de integrare: independente și integrate;
 - după sfera de cuprindere: parțiale și totale;
 - după timpul de aplicare (desfășurare): scurte, medii, lungi;
 - după gradul de complexitate: simple și complexe;
 - după receptivitatea la schimbare (nou): de consolidare, imitative, inovaționale;
 - după natura abordării obiectivelor: ofensive și defensive;
 - după nivelul planificării: planificate și neplanificate;
 - după dinamica obiectivelor: de dezvoltare, de redresare și de perfecționare;
 - după gradul de cunoaștere a situației: certe, cu grad de risc, incerte;
- Apreciem că analiza evenimentelor strategice comportă patru etape:
- determinarea categoriei analizei (eveniment, tip al analizei);
 - determinarea realizărilor și elaborarea prognozelor primare privind realizările posibile;

- diagnoza evenimentului analizat;
- concluzii și propuneri pentru desfășurarea activităților în perioada următoare.

În procesul planificării, organizării și desfășurării evenimentelor strategice internaționale identificăm trei elemente importante:

- scopurile, împreună cu deciziile necesare pentru realizarea lor;
- restricțiile, adică elemente ale mediului care influențează libertatea anumitor alegeri;
- răspunderile, adică acțiunile propuse a fi realizate și care fac parte din rațiunea de a exista a evenimentului sau din misiunea sa.

Planificarea, organizarea și desfășurarea evenimentelor strategice au în centrul atenției acțiunile vitale, adică activitățile care vizează orizonturi îndelungate de timp, anticipând consecințele durabile pe care acestea le pot avea.

Desfășurarea evenimentelor strategice face dovada unei remarcabile capacități de adaptare și de rezistență, în condițiile unui mediu internațional schimbător și parțial necunoscut.

Făcând o analiză atentă și aprofundată a evenimentelor strategice, apreciem că acestea sunt caracterizate de următoarele elemente:

- misiunea – care constă în stabilirea cu exactitate a scopului evenimentului și a scopurilor fundamentale din punct de vedere al relațiilor internaționale;

- politica – ce constituie un ansamblu de proceduri, reguli și principii care formează modul de acțiune pentru a servi obiectivelor și scopurilor;
- strategia – care reprezintă un ansamblu de proceduri de relaționare cu mediul extern în vederea atingerii obiectivelor propuse;
- tactica – ce comportă un ansamblu de proceduri și procese dedicate atingerii obiectivelor pe termen scurt.

Plecând de la componentele strategiei⁶ și făcând o analogie cu evenimentele, putem aprecia că evenimentele strategice se compun din:

- scop – care se referă la specificul evenimentului, la domeniul din care acesta face parte;
- alocarea resurselor – care se referă la nivelul resurselor și la modelul folosit pentru distribuirea resurselor în vederea îndeplinirii obiectivelor strategice;
- competențele distinctive – care se referă la poziția dezvoltată prin deciziile sale referitoare la alocarea resurselor sau la scop.
- sinergia – care definește condițiile existente atunci când au loc interacțiuni, producând un efect mai mare decât cel obținut prin acțiunea separată.

În cazul evenimentelor strategice, esențial este modul în care, prin viziunea managementului, acestea servesc interesele unor importanți actori statali și/sau non-statali și ușurința cu care pot fi transformate într-o strategie competitivă realistă. Actorii statali și non-statali cunosc bine faptul că dacă interesele le sunt cunoscute, respectate și satisfăcute, ele pot influența major implementarea strategiei și dinamica relațiilor internaționale.

Sarcinile evenimentelor strategice sunt reprezentate de pregătirea acțiunilor vitale ale actorilor statali și non-statali, adică acele probleme care vizează viitorul pe o perioadă îndelungată de timp, anticipând consecințele durabile pe care acestea le pot avea. Desfășurarea evenimentelor strategice face dovada unei remarcabile capacități de adaptare și de rezistență, în condițiile unui mediu internațional dinamic și complex.

II. Contextul actual al relațiilor internaționale

Relațiile internaționale sunt un domeniu academic, o ramură a științelor politice, care studiază legătura dintre actorii statali din cadrul sistemului internațional și interacțiunile lor cu actori non-statali (organizații interguvernamentale, organizații nonguvernamentale, corporații internaționale etc.).

Acest domeniu de studiu este unul interdisciplinar, cele mai importante contribuții provenind din științele politice, economie, geopolitică, studii de securitate, istorie, filosofie, drept, studii culturale (studii de arie). Principalele arii de cercetare înrudite domeniului relațiilor internaționale sunt: economia politică internațională, politica externă, studiile de securitate și cercetările asupra păcii.

Aspecte ale relațiilor internaționale au fost studiate încă din timpul istoricului grec Tucidide. Relațiile internaționale, ca domeniu academic separat, s-a conturat în Marea Britanie după Primul Război Mondial. Primul departament axat pe studiul Politicii internaționale a fost constituit la University of Wales din Aberystwyth, în

6 R. Daft consideră că strategia are patru componente: scopul, alocarea resurselor, competențele caracteristice (distinctive) și sinergia.

1919. Începând cu 1924, Relațiile internaționale au început să fie predate la London School of Economics de către laureatul premiului Nobel, Philip Noel-Baker, în 1927 înființându-se un departament de Relații internaționale în cadrul acestei universități.

După Al Doilea Război Mondial, această disciplină academică a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, cu deosebire în universitățile din SUA și Europa Occidentală.

Relațiile internaționale contemporane se află într-o continuă dinamică, iar conflictualitatea dintre state și actori non-statali se manifestă pregnant. Spre deosebire de perioadele anterioare, unde forța unui stat se măsura frecvent din punct de vedere militar, în etapa actuală crește rolul tehnologiilor informaționale, în special folosirea tehnicilor și metodelor de manipulare informațională în procesul realizării intereselor și scopurilor politice.

Teoria relațiilor internaționale a dezvoltat la sfârșitul războiului rece cinci paradigme importante, utilizate în explicarea și previziunea evoluției relațiilor internaționale: paradigma unei lumi armonioase, paradigma unei lumi bipolare, paradigma haosului, paradigma statală și paradigma civilizațională.

Dintre cele cinci, paradigma civilizațională pare a se desprinde și a avea succes. Se pare că, din ce în ce mai mult, statele sunt atrase în conflict nu ca urmare a unor dispute directe, ci în mod indirect prin intervenția în conflicte tribale, etnice sau religioase, ca efect al unei solidarități culturale, de valori.

La început de mileniu, lumea și relațiile internaționale sunt mult mai complexe decât erau înainte. Este un paradox că astăzi, când perioada războiului rece s-a încheiat și continental european are o șansă reală să se integreze pe baza valorilor democrației și economiei de piață, a respectului drepturilor fundamentale ale omului, securitatea a început să fie din nou o chestiune foarte controversată, poate chiar mai mult ca înainte.

Lumea a devenit în aspectele importante un singur sistem social, ca rezultat al dezvoltării legăturilor de interdependență care afectează acum pe fiecare dintre noi. Sistemul global nu este doar un mediu în interiorul căruia se dezvoltă și evaluează societățile particulare. Legăturile sociale, economice și politice care traversează granițele dintre state condiționează în mod decisiv soarta celor care trăiesc în fiecare din ele. Termenul general folosit pentru a caracteriza această interdependență crescândă a societății umane este acela de globalizare.

III. Evenimente strategice marcante la nivel internațional

Forumul Economic Mondial (WEF). Forumul de la Davos reunește anual în stațiunea montană din Elveția proprietari ai marilor corporații și lideri politici pentru a dezbate problemele mondiale și pentru a discuta despre evoluția afacerilor. De-a lungul timpului pe agenda de discuții a forumului au stat atât probleme economice, cât și conflicte internaționale.

Adesea acuzată că promovează o viziune exclusiv capitalistă și liberală a lumii, reuniunea organizată începând cu anul 1971 de către Forumul Economic Mondial se prezintă sub forma unei întâlniri a persoanelor bogate și influente. Participarea la această reuniune importantă implică și un buget pe măsură: cele mai mari 1.000 de companii internaționale achită o cotizație anuală de 42.500 de franci elvețieni (26.300 euro) pentru a fi membre ale WEF, iar fiecare persoană plătește 18.000 de franci

elvețieni (11.000 euro) pentru a participa la WEF. Alte circa 100 de companii multinaționale achită anual cotizații în valoare de 500.000 de franci elvețieni (310.000 euro) în calitate de “parteneri strategici”.

Obiectivul declarat al WEF este “*ameliorarea situației mondiale*”, reuniunea anuală prilejuind, de asemenea, numeroase anunțuri cu caracter filantropic. Forumul este, de asemenea, o ocazie pentru proprietarii marilor companii de a se întâlni într-o atmosferă informală. Politica internațională rămâne însă principalul subiect de dezbatere în defavoarea situației economice mondiale.

Organizația Statelor Exportatoare de Petrol (O.P.E.C.) este o organizație interguvernamentală permanentă, care coordonează și uniformizează politicile în domeniul petrolului ale țărilor membre, în vederea asigurării unor prețuri stabile și echitabile pentru producători. O.P.E.C. include în componența ei statele exportatoare de petrol brut, indiferent de naționalitatea acestora: state arabe sau nearabe. Membrii săi sunt: Arabia Saudită, Kuweit, Irak, Iran, Venezuela, Qatar, Indonezia, Libia, Emiratele Arabe Unite, Algeria, Nigeria, Ecuador și Gabon cu statut de membru participant.

Idea existenței acestei organizații datează din anii '60, când companiile monopoliste au luat măsuri de scădere la jumătate a prețului petrolului brut exportat de țările producătoare. Acest lucru a dus la pagube materiale semnificative în economiile țărilor producătoare, care au fost astfel obligate să se gândească la noi modalități de asigurare a intereselor lor supreme și de prevenire a irosirii surselor lor de venit.

În cadrul O.P.E.C. deciziile se iau prin consens. Fiecare țară membră are, teoretic, suveranitate absolută asupra producției sale de petrol. Țările membre decid, însă, prin vot unanim asupra nivelului maxim al producției pe întreaga organizație, dar și defalcat pe fiecare țară membră.

O.P.E.C. nu controlează în totalitate piața petrolului, țările membre producând aproximativ 40% din țiteiul mondial și 14% din gazele naturale. Oricum exporturile de petrol ale O.P.E.C. reprezintă cam 60% din petrolul comercializat la nivel mondial și tocmai de aceea O.P.E.C. poate avea o influență puternică asupra pieței petrolului mai ales atunci când decide reducerea sau creșterea nivelului producției.

Summit-ul NATO. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord este o alianță politico-militară înființată pe baza Tratatul Atlanticului de Nord, semnat la Washington pe 4 aprilie 1949. NATO este compusă din: organizații și structuri civile și militare, structuri de comandă militară, alte organizații și structuri.

Scopul esențial al NATO este acela de a asigura libertatea și securitatea tuturor membrilor săi prin mijloace politice și militare, în conformitate cu Tratatul Nord-Atlantic și cu principiile Cartei Națiunilor Unite. Încă de la începuturile sale, Alianța a depus eforturi pentru stabilirea unei ordini juste și durabile de pace în Europa, bazată pe valorile comune ale democrației, drepturilor omului și în conformitate cu litera legii.

NATO reprezintă legătura transatlantică prin intermediul căreia securitatea Americii de Nord este în permanentă conexiune cu securitatea Europei. Principiul fundamental care stă la baza Alianței este un angajament comun față de cooperarea mutuală între statele membre, axat pe indivizibilitatea securității acestora.

Tratatul Nord-Atlantic din aprilie 1949 - care este baza legală și contractuală a Alianței - a fost stabilit în cadrul Articolului 51 al Cartei Națiunilor Unite, care reafirmă dreptul inalienabil al statelor independente la apărarea individuală sau colectivă.

Bazată pe cooperarea dintre state, Alianța își propune să permită realizarea obiectivelor de securitate ale statelor membre și să asigure condițiile unui nivel egal de securitate, indiferent de conjunctură sau de capacitățile de apărare ale acestora.

Pentru realizarea obiectivului esențial, Alianța îndeplinește următoarele misiuni fundamentale (conform Manualului NATO):

- furnizează o bază indispensabilă stabilității climatului de securitate în Europa, fondat pe dezvoltarea instituțiilor democratice și pe dorința de a soluționa în mod pașnic eventualele divergențe. Urmărește ca nici un stat să nu recurgă la intimidare sau represalii împotriva altei țări europene sau să-și impună hegemonia;
- conform articolului 4 din Tratat funcționează ca un „forum transatlantic” de consultare mai ales atunci când s-ar ivi o situație de risc asupra securității membrilor, dar și asupra oricărei probleme ce prezintă interes vital pentru aceștia;
- oferă mijloace de descurajare și apărare împotriva oricărei amenințări care ar viza un stat membru N.A.T.O.;
- asigură echilibrul strategic în Europa.

Summit-ul francofoniei. Cuvantul “francofonie” a fost conceput de către geograful Onesime Reclus (1837-1916), care s-a gândit să clasifice locuitorii Terrei în funcție de limba pe care o vorbeau în cadrul familiei sau a relațiilor lor sociale. Acest lucru l-a determinat să creeze termenul de FRANCOFONIE (“Francophonie”), desemnând astfel ansamblul populațiilor ce se exprimă în limba franceză. Deci, Francofonia cuprindea atât o dimensiune lingvistică cât și geografică, desemnând ansamblul teritoriilor unde se vorbea franceza. La aceasta se adăuga simbolul limbii, în calitate de port-drapel al idealurilor Revoluției franceze, ferment mistic al libertății, fraternității, solidarității umane și al schimburilor culturale.

Odată cu ivirea secolului al XX-lea și urmare a conștientizării de către anumiți intelectuali cu activități notabile, Francofonia devine o idee nouă și își formează o dimensiune culturală odată cu crearea, îndeosebi după 1945, a unui mare număr de asociații internaționale.

Dacă, la începuturile sale, Francofonia reprezenta o dimensiune culturală, evoluția sa recentă, cea din ultimul deceniu în special, dovedește că a devenit un element la plural, modern și solidar, al unității în diversitate, novator și original în peisajul politic, economic și cultural internațional.

Francofonia nu mai este numai ansamblul persoanelor de pe mapamond care au în comun folosirea limbii franceze, ea fiind în prezent o comunitate internațională, acoperind cele cinci continente, având un ideal de inter-înțelegere și de fraternitate între popoare sau indivizi care regăsesc în aceasta sinteza dintre aspirația generală către universalitate și aspirația individuală către identitate.

Summit-ul Grupului celor opt (G8). Grupul celor opt (G8) reprezintă un forum internațional al guvernelor unor state dezvoltate din punct de vedere economic, tehnologic și militar: Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Rusia, Marea Britanie

și SUA. Împreună, acestea, deși cuprind aproximativ 14% din populația lumii, însumează 60% din produsul intern brut la nivel mondial. De asemenea, ele totalizează aproximativ 72% din cheltuielile militare din lume, iar patru din cele opt, adică Franța, Rusia, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii dețin peste 95% din armamentul nuclear al lumii.

G-8 a apărut din necesitatea de a depăși primul șoc petrolier al anilor '70, ca un club al conducătorilor primelor șapte țări industrializate ale planetei: SUA, Japonia, Germania, Marea Britanie, Canada, Franța și Italia. În noiembrie 1975, s-a desfășurat primul summit, sub auspiciile președintelui francez de atunci, Valéry Giscard d'Estaing.

Doctrina mondialistă a grupului este ghidată de politicile stabilizării, liberalizării și privatizării, „formalizate” în 1990 de economistul american John Williamson, sub denumirea de „consensul de la Washington”. Cele cinci principii pe care se bazează G-8 sunt:

- disciplina fiscală (constând în echilibrul bugetar și scăderea taxelor);
- liberalizarea financiară (rate fixe pe piața capitalurilor);
- liberalizarea comercială (suprimarea protecțiilor vamale; deschiderea totală a economiilor la investițiile directe; privatizarea ansamblului întreprinderilor);
- dereglementarea (eliminarea obstacolelor din domeniul concurenței);
- protecția drepturilor de proprietate intelectuală ale firmelor multinaționale.

Pentru a-și impune politicile economice, G-8 se sprijină pe instituții financiare internaționale, precum Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială, în care țările membre G-8 dispun de majoritatea capitalului.

Summit-ul Grupului celor douăzeci (G20). Creat în 1999, Grupul marilor țări industrializate și emergente reunite în Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors (G20) se reunește anual la nivelul miniștrilor de finanțe și guvernatorilor băncilor din 20 de economii: 19 naționale și cea a Uniunii Europene.

Acesta cuprinde statele dezvoltate și economiile emergente la nivel global de 90% din produsul național brut, 80% din comerțul mondial (inclusiv comerțul intra-UE), 85% din economia mondială și aproape două treimi din populația globului. G20 este un forum de cooperare și consultare cu privire la problemele legate de sistemul financiar internațional. G-20 funcționează fără un secretariat permanent, iar președintele este selectat dintr-un grup de țări regionale și se rotește anual între membri.

Liderii G20 pledează pentru întărirea cooperării în vederea restabilirii creșterii economice mondiale și pentru reforma sistemului financiar. În acest sens, au căzut de acord asupra unui plan în șase puncte care prevede clădirea de noi instituții financiare.

Miniștrii de Finanțe trebuie să acționeze în următoarele domenii specifice:

- atenuarea caracterului prociclic în politicile de reglementare;
- propuneri concrete privind armonizarea normelor contabile;
- întărirea piețelor produselor derivate și reducerea riscului sistemic al acestor instrumente;
- revizuirea practicilor în materie de remunerație și în ceea ce privește incitarea în asumarea riscurilor;

- revizuirea mandatului și a necesităților în resurse ale instituțiilor financiare internaționale.

Reuniuni la nivelul Uniunii Europene. Uniunea Europeană (UE) este o comunitate de state europene independente, astăzi în număr de 27, reunite în jurul unor valori politice, economice, culturale și sociale comune, în urma procesului de cooperare și integrare început în 1951, odată cu semnarea Tratatului de la Paris. Este considerată a fi o construcție *sui generis*⁷, situându-se între federație și confederație.

Organizarea relațiilor între statele membre și între popoarele lor într-o manieră coerentă și pe baza solidarității dintre ele este misiunea de bază a UE.

Obiectivele principalele ale Uniunii Europene sunt reprezentate de:

- promovarea progresului economic și social (piața unică a fost stabilită în 1993; moneda unică a fost lansată în 1999);
- afirmarea identității UE pe scena internațională (prin ajutorul umanitar către țările ce nu sunt membre, politica externă și de securitate comună, acțiunea în crizele internaționale; de asemenea, prin poziții comune în cadrul organizațiilor internaționale);
- introducerea cetățeniei europene (care nu va înlocui cetățenia națională, ci o va completa și va conferi un număr de drepturi civile și politice cetățenilor europeni);
- extinderea zonei libertății, securității și justiției (legat de operațiunile de pe piața internă și, mai ales, de libertatea de mișcare a persoanelor);
- păstrarea și întărirea legislației UE existentă (întreaga legislație adoptată de instituțiile europene, împreună cu tratatele fundamentale).

Sub prevederile articolului 7 al Tratatului de instituire a Comunității Europene, revizuit ulterior prin tratatele integrării europene, principalele instituții comunitare sunt:

- Parlamentul European, care reprezintă cetățenii Uniunii Europene, și care este ales prin vot direct de către aceștia;
- Consiliul Uniunii Europene (Consiliul de Miniștri), care reprezintă fiecare stat membru;
- Comisia Europeană, care reprezintă interesele generale ale UE;
- Curtea de Justiție a Comunităților Europene, care se îngrijește de respectarea legilor europene;
- Curtea Europeană de Conturi, care verifică finanțarea activităților UE.

Sistemul politic al UE este definit într-o serie de tratate. Ultimul dintre aceste tratate este Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa. Tratatele actuale și viitoare stabilesc pentru politica UE o serie de instituții. Sistemul politic rezultat din aceste acte reflectă prin structura sa principiul democratic al separării puterilor în stat în puterea legislativă, executivă și juridică, iar în ce privește procesul legislativ urmărește principiile subsidiarității și proporționalității.

7 Cf. Dicționarului explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, *sui generis* = special, original, particular; unic în felul său.

Concluzii

Procesele și evenimentele care nu pot fi modelate teoretic (analitic, logico-matematic etc.) sunt greu de studiat și, deci, de monitorizat. În această clasă se încadrează și evenimentele internaționale, în general, și cele strategice, în special.

Dacă în trecut interpretările evenimentelor strategice erau cantonate exclusiv în domeniul militar, situația geopolitică și geostrategică actuală a făcut ca evenimentele strategice internaționale să își spună cuvântul în mai toate domeniile care implică acțiunea umană, ele fiind prezente în politică, economie, diplomatie, cultură, demografie, mediu etc. Inventarul domeniilor în care întâlnim evenimentele strategice este foarte amplu și totodată greu de întocmit deoarece apar mereu sfere de activitate care le adoptă.

Se poate aprecia că prezența evenimentelor strategice în cele mai diverse sfere vizează atât nivelul macro-social cât și cel micro, pentru că se vorbește de evenimente strategice atât de amploare internațională și națională dar și la scara organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, a instituțiilor sau chiar a firmelor și întreprinderilor.

Din acest unghi de vedere, apreciem că se impune o anumită metodologie de investigație a evenimentelor strategice și analiza acestora în funcție de câteva repere de bază: câmpul de manifestare a evenimentelor strategice, interpretarea conceptului de eveniment strategic și evoluția acestuia în dinamica relațiilor internaționale.

Influența diferiților factori asupra evenimentelor strategice nu este una univocă deoarece acestea exercită o serie de determinări asupra vieții sociale și politice în ansamblul ei, și asupra diferitelor elemente constitutive.

În tabloul extrem de complex, variat și contradictoriu al lumii contemporane întâlnim o multitudine de evenimente strategice, de la diferite întâlniri sau reuniuni ale organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, până la reuniuni sau summit-uri ale organizațiilor internaționale cu implicații majore în planul securității și stabilității.

Bibliografie:

- [1] **Dicționarul explicativ al limbii române**, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- [2] **Marele dicționar de neologisme**, Florin Marcu, Editura Saeculum, București, 2000.
- [3] **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007, <http://www.presidency.ro>;
- [4] **Carta Albă a Securității și Apărării**, București, 2004.
- [5] **Programul de guvernare 2008-2012**, <http://www.gov.ro/>
- [6] BĂCANU Bogdan, **Practici de management strategic**, Editura Polirom, Iași, 2006.
- [7] CÂNDEA Dan, FARCAȘ Doru, **Diagnosticul și decizia strategică**, FIMAN, Editura Expert, București, 1998.
- [8] CIOBANU Ion, **Management strategic**, Editura Polirom, Iași, 1998.
- [9] CLARKE Liz, **Managementul schimbării**, Editura Teora, București, 2002.
- [10] DUMITRESCU Mihail, **Strategii și management strategic**, Editura Economică, București, 2002.

- [11] GHICA Luciana-Alexandra (coordonator), **Enciclopedia Uniunii Europene**, Editura Meronia, București, 2005.
- [12] HUNTINGTON Samuel P., **Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii Mondiale**, Editura Antet, Oradea, 1998.
- [13] JABA Octavian, **Analiza strategică a întreprinderii**, Editura Sedcom Libris, Iași, 1999.
- [14] MAYALL James, **Politica mondială. Evoluția și limitele ei**, Editura Antet, București, 2000.
- [15] PAUL Vasile, COȘCODARU, Ion, **Centrele de putere ale lumii**, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2003.
- [16] VERBONCU Ion, POPA Ion, **Analiza diagnostic**, Editura Universitară, București, 2007.
- [17] ZĂPĂRȚAN Liviu-Petru, **Relațiile internaționale**, Editura Studia, Cluj-Napoca, 2001.
- [18] <http://en.wikipedia.org>
- [19] <http://www.g8online.org/>
- [20] <http://www.g20.org/>
- [21] <http://www.opec.org/home/>
- [22] <http://www.wef.org/Home>
- [23] <http://www.francophonie.org/>
- [24] <http://www.nato.int/>
- [24] http://europa.eu/index_ro.htm

NOUA STRUCTURĂ DE PUTERE A LUMII

Antonel LUNGU*

După dispariția celei de-a doua superputeri – Uniunea Sovietică, SUA reprezintă la ora actuală principala forță economică și politică a lumii, fiind, practic, singura superputerie. Este cert însă că în perspectivă lumea se îndreaptă spre un sistem multipolar, în care SUA va continua să fie un pilon important, la fel ca și Uniunea Europeană, Rusia sau China, care vor reprezenta forțe importante, în zone diferite ale lumii.

Marea majoritate a specialiștilor în relații internaționale consideră că finalul acestui proces de reconturare a relațiilor politico-economice în sistemul internațional îl va reprezenta multipolaritatea. Se dezvoltă în prezent un tradițional sistem multipolar statal. State precum SUA, China, Germania, Japonia, și Rusia sunt cei mai probabili actori care vor juca aceste roluri de "poli". Și alte câteva state, dintre care cel mai probabil India s-ar putea alătura acestora de dinainte. Există câteva aspecte capabile să modifice structura multipolară tradițională bazată pe stat. Într-adevăr există un acord general printre oamenii de știință cum că sistemul nu va arăta și nici nu va opera asemeni sistemului multipolar existent în perioada celui de-al doilea război mondial. O modificare ar fi aceea că Națiunile Unite și alte organizații globale ar putea deveni mai independente și chiar mai puternice. O altă posibilitate ar fi eventuala dezvoltare a unor poli regionali. Europa, sub forma Uniunii Europene ar putea deveni un astfel de pol. Un pol nord american este de asemenea posibil să se dezvolte (prin crearea blocului economic NAFTA), iar un alt pol al puterii se conturează pe continentul asiatic având drept lider China, iar Rusia prin alianțele sale strategice va avea un impact major asupra balanței de putere în sistem.

"Lumea așa cum o știm noi acum nu va mai rămâne la fel multă vreme". Cel puțin așa preconizează analiștii. Dacă ne-am obișnuit cu dominația Statelor Unite, a Japoniei ori a Germaniei, în domeniul politic ori în cel economic, lucrurile sunt pe cale să se schimbe. Cel puțin patru noi puteri se pregătesc să treacă în fruntea clasamentelor.

„Secolul XXI nu va fi "noul secol american" la care visau neoconservatorii la sfârșitul anilor '90. Să fie, în cazul acesta, "secolul antiamerican" despre care vorbește autorul bulgar (și proamerican) Ivan Karstev? Să-i dăm dreptate lui Karstev atunci când proclama sfârșitul unei iluzii, aceea a "secolului libertății"? Să înțelegem că soarta secolului este pecetluită? Da, dacă prin asta vrem să spunem că lumea nu se va mai întoarce la un sistem "unipolar" în care hegemonia americană sau occidentală, în termeni de putere sau de legitimitate, ar fi acceptată de restul lumii. Nu, dacă asta înseamnă că cele două amenințări crescânde - a tiraniei și a anarhiei - ar fi, împreună sau separat, menite să domine secolul, că nici Statele Unite și nici aliații lor europeni nu ar mai avea, împreună sau separat, niciun atu de pus pe masă și nu ar mai putea

* Colonel, doctorand, Direcția Management Resurse Umane

exercita o influență importantă - și poate hotărâtoare - pentru supraviețuirea planetei și a civilizației sale.”¹

Ceea ce ne propunem să examinăm este: în ce mod putem să ne apărăm interesele și principiile, cum putem să acționăm în favoarea păcii și a libertății într-o lume pe care nu o mai dominăm, în care poziția noastră va fi tot mai decalată față de centru și în care legitimitatea noastră, ca judecători sau educatori pentru restul omenirii, este tot mai contestată?

Un început de răspuns cere o evaluare a schimbărilor revoluționare petrecute în ultimii trei sau patru ani. “După părerea mea, între 2003 și 2006 se situează al treilea act al unei drame care a început cu prăbușirea Uniunii Sovietice, a continuat cu atentatul de la 11 septembrie 2001, urmat de năvala terorismului globalizat în primul planul scenei mondiale și care cunoaște o nouă fază pe planul raporturilor de forță între puteri, prin umilirea Statelor Unite în Irak și prin pierderea generală de putere și prestigiu a acestora; raporturile de forță sunt influențate și prin spectaculoasa emergentă a Indiei și Chinei, ca prin reafirmarea Rusiei, ca amenințare pentru vecinii săi și ca interlocutor inamic și puțin fiabil, dar indispensabil pentru Occident”².

Acest al treilea act nu este mai puțin important decât cele două care l-au precedat. Putem spune chiar că efectele primului act în care s-a desfășurat evoluția Rusiei spre democrație și s-a afirmat primatul de necontestat al Statelor Unite au trecut deja, într-o mare măsură, pe un plan secundar. Cât privește 11 septembrie, valoarea lui simbolică de anunț al unei catastrofe, posibilă pe termen lung prin joncțiunea fanatismului cu tehnica (conform expresiei lui George Bush), nu a pierdut defel din importanță. Politic vorbind, atentatul de la 11 septembrie, chiar dacă a răvășit scena internațională, s-a făcut remarcat, pe termen scurt, în primul rând prin reacția Statelor Unite și, mai ales, prin reacția lumii la această reacție.

Astăzi, situația se definește în primul rând prin criza puterii și a influenței americane. Termenii de unipolaritate și de "hiperputere" și-au pierdut mult din acoperirea care, de altfel, a fost întotdeauna parțială. Dar acești termeni nu sunt înlocuiți nici de concertul multipolar al puterilor, pe modelul concertului european al secolului al XIX-lea, așa cum ar dori școala realistă și tradiția gaullistă, și nici de domnia instituțiilor multilaterale, dragă școlii liberale și discursului dominant al diplomației franceze din ultimii ani.

Desigur, echilibrele clasice pe planul alianțelor, al raporturilor de putere și al disuasiunii și instituțiile internaționale funcționale mențin un minimum de raționalitate și de moderație în afacerile internaționale, dar efectele lor sunt, în cel mai bun caz, fragmentare și fragile. Mecanismele lor sunt permanent deturnate, blocate sau sufocate de o întregă încărcătură de pasiuni și de mituri, de profeți înarmați și de discipolii lor fanatizați sau disperați, de structurile fragilizate și de evoluții sociale și culturale necontrolate. Ordinea internațională actuală nu-și merită defel numele: este o ordine fundamental eterogenă și contradictorie, atât prin natura și dimensiunile unităților componente, cât și prin direcția solidarităților și conflictelor dintre ele.

1 Luminița BRĂILEANU, „Un secol al puterii relative”, *revista „22”*, nr. 43, 2007.

2 Idem, „Un secol al puterii relative”.

Una dintre tendințele dominante pare a fi aceea a unei confruntări, când frontale, când difuze, între Vest și Sud, față de care China și Rusia joacă un rol complex de arbitri și de dreaptă cumpănă. Pentru Occident, aceste două state sunt parteneri de neînlocuit și, totodată, concurenți periculoși, iar în unele cazuri, adversari declarați sau potențiali.

O altă tendință, parțial opusă celei dintâi, este aceea a diviziunilor religioase, etnice și sociale în chiar interiorul Sudului și, cu deosebire, al arcului de criză centrat pe Orientul Mijlociu. Este posibil ca aceste diviziuni să dea naștere la noi alinieri interstatale. Statele Unite pot încerca să le exploateze, așa cum fac în acest moment cu diviziunile dintre șiiți și suniți, străduindu-se să creeze o alianță arabo-israeliană împotriva Iranului. Dar, asemenea tentative se izbesc de fragilitatea regimurilor respective, de neîncrederea și ostilitatea celei mai mari părți a populațiilor lor, în proporții diferite, fata de Statele Unite, Israel și Occident în întregul lui și, în același timp, de rivalitățile naționale și de diviziunile lor transversale. Caracteristica cea mai îngrijorătoare a scenei actuale este, poate, tocmai proliferarea războaielor civile permanente, intermitente sau virtuale, fie că sunt religioase, etnice, politice sau economice, care amenință să se contopească prin extindere sau contaminare și să antreneze regiuni întregi, ca Asia de Vest, Orientul Mijlociu, Cornul și Marile Lacuri ale Africii. Dacă această amenințare se concretizează, controlul, reglementarea sau pacificarea din exterior - de către marile puteri sau de către organizațiile internaționale - s-ar transforma într-o muncă pe care numai Hercule, sau mai degrabă Sisif, ar putea-o asuma. Desigur, situația de care vorbim nu este rodul ultimilor trei sau patru ani. Rădăcinile ei se află în tendințe, cum ar fi mondializarea, afirmarea tot mai puternică a Asiei, declinul demografic și totodată psihologic al Europei, revenirea în forță a Rusiei, favorizată de prețul ridicat al energiei și de regimul neofascist al lui Putin.

În general vorbind, tema de bază a dramei constituite de toate aceste evoluții și revoluții politice este coincidența dintre două serii de factori, pe de o parte tehnologici, cum ar fi revoluția mijloacelor de comunicare și de distrugere, devenite tot mai accesibile; și, pe de altă parte, sunt factorii sociali și culturali, cum ar fi lupta dialectică dintre mondializare și particularitățile etnice sau naționale și, în ultima instanță, dintre modernizare și tradiție, care duce la conflictul fundamentalismelor și la alianța lor obiectivă.

Era oricum inevitabil ca rezultatul să favorizeze Orientul față de Occident și grupările violente sub- sau transnaționale în raport cu Statele Unite. În plus, aceste tendințe au fost accelerate și accentuate prin acțiunile politice și militare occidentale, în primul rând prin invadarea Irakului, cu falsele ei justificări, cu atrocitățile ei și cu demonstrația de "neputință a victoriei" pe care Hegel o diagnosticase deja în legătură cu prezența napoleoniană în Spania și cu efectele limitate și uneori contraproductive ale puterii militare.

Rezultatul este o lume în care vechile ierarhii, chiar dacă par să stea încă în picioare, sunt fundamental puse sub semnul întrebării. Statele Unite continuă să fie țara cea mai bogată, cea mai plină de resurse în toate accepțiunile termenului, țara a cărei creștere demografică, excepțională în rândul țărilor dezvoltate, îi demonstrează vitalitatea, singura care poate interveni în toate punctele globului și ale cărei acțiuni,

pe de altă parte, își propun sincer ca obiectiv să salveze lumea, chiar și atunci când o pun în primejdie.

Dar iluziile Statelor Unite de atotputernicie și inocență, în mod paradoxal, combinate cu noul lor sentiment de vulnerabilitate, care le-au împins la reacția de după 11 septembrie, sunt puse la grea încercare. Statele Unite sunt confruntate acum cu o lume din care nu se pot retrage, dar pe care nu o pot controla și, după câte se pare, nici înțelege. Pentru prietenii din străinătate ai Statelor Unite a devenit extrem de frapantă prăpastia dintre concepte, cu ajutorul cărora administrația Bush, dar și adversarii ei democrați încearcă să interpreteze noile realități și conceptele care par evidente, deși cu nuanțe importante, pentru restul lumii. Afirmarea noilor puteri care constituie amenințări potențiale nu reprezintă o noutate pentru Statele Unite: ele sunt obișnuite cu astfel de provocări, venite periodic, când din partea Germaniei, când a Rusiei, a Japoniei sau a Chinei, provocări cărora, până în prezent, le-au făcut față cu succes în războaie, ca și în timp de pace. Perturbante pentru americani au devenit complexitatea și ambiguitatea relațiilor lor cu aceste noi puteri, imposibilitatea de a le eticheta definitiv drept prieteni, dușmani sau concurenți. Și mai surprinzător încă pentru ei este puterea unui număr mare de mici state, inclusiv din sfera lor de influență latino-americană, capabile să le sfideze: fără a-i mai pune la socoteală pe Castro, pe Chavez sau pe Morales, e de-ajuns să ne amintim că Statele Unite nu au putut convinge Mexicul și Chile să voteze în favoarea rezoluției lor antiirakiene din 2003. Să adaugăm la acest tablou sumbru ostilitatea difuză a unor grupuri și mase ale căror resentimente și opoziție li se par americanilor de-a dreptul misterioase și care le contestă principalul atu - percepția pozitivă pe care au avut-o întotdeauna asupra țării lor și a rolului ei în lume.

Principala dificultate este că această lume devine mai eterogenă în termeni de percepții și de reacții patimașe (sub influența resentimentului și a dimensiunii religioase) și în același timp mai puțin inegală în termeni de putere (datorită noii eficacități a "armelor celor slabi" și noii dificultăți pentru cei puternici de a-și exploata avantajele materiale).

Pentru a începe să înțelegem această dificultate, am avea nevoie nu numai, cum spune Thomas Schelling, de "o teorie a antagonismului incomplet și a partenariatului imperfect"³, ci și de o teorie a inegalității incomplete (dat fiind că cel mai puternic nu este niciodată destul de puternic pentru a se impune total și a se proteja de orice ripostă) și a reciprocității imperfecte (de vreme ce egoismele și opresiunile continuă să existe și chiar să se agraveze pe alocuri, deși într-un mod mai complex și mai deghizat). În lumea în care trăim, forța și diplomația, ca și instituțiile internaționale sau retorica ideologică trebuie să se bată în permanență pentru a găsi cea mai bună formulă de diferențiere și de coerență.

Suntem martorii a ceea ce s-ar putea numi "o contrarevoluție a problemelor militare". Terorismul, ca și constatarea ca o victorie militară spectaculoasă obținută în câteva zile nu rezolvă nimic au aratat limitele unei superiorități tehnice ce ar fi trebuit să obțină un maximum de rezultate cu un cost minim de pierderi omenești și pagube colaterale. Raspunsul previzibil al adversarului mai puțin avansat tehnic și mai puțin

3 Idem, „Un secol al puterii relative”.

sofisticat este războiul asimetric. Un război care refuză noile reguli ale jocului: el caută escaladarea conflictelor și urmărește tocmai ceea ce puterea dominantă voia să apere prin încercarea de a îmblânzi sau de a civiliza războiul: propriile-i populații și posesii. La fel de logica în felul ei, strategia celor slabi urmărește să-l oblige pe cel puternic să-și încalce propriile principii (reale sau pretins reale) și propriile intenții, primejduindu-și deliberat propriile populații, prin practica scuturilor umane sau prin provocarea unei represiuni nediscriminate.

Dincolo de aceasta strategie "rațională" din punctul de vedere al raporturilor de forțe, comportamentul respectiv este favorizat de un șir de credințe sau de valori, care refuză distincția între combatanți și civili sau între populațiile nevinovate și dușmanii care trebuie distruși, bucurându-se de numărul de victime provocate în societățile declarate dușmane sau chiar în rândul propriilor teroriști sau al celor pe care vor să-i apere, dacă aceștia venerează sinuciderea și martiriul. Democrațiile liberale se află în fața clasicei dileme: să adopte metodele dușmanului în numele eficacității și, deci, să rivalizeze cu el, dacă nu în exaltarea sinucigașă, cel puțin în brutalitate și dispreț pentru viață, sau să se bată cu mâinile legate. Dilema și mai greu de rezolvat, dacă se ia în considerație un element esențial și relativ nou: factorul decisiv nu este atât puterea respectivă a celor doi adversari, cât al treilea termen, și anume, popoarele care sunt în același timp victimele, miza și arbitrii confruntării.

Așa cum subliniază generalul Sir Rupert Smith într-o carte fundamentală (Utilitatea forței: Arta războiului în lumea modernă), conflictele și confruntările care înlocuiesc "războaiele industriale interstatale" și pe care le numește "războaie în mijlocul popoarelor" sunt purtate nu atât pentru a distruge un dușman, pentru a ocupa un teritoriu sau pentru a pune mâna pe resurse, cât pentru a influența voința și fidelitatea popoarelor respective. Este vizat aici poporul țării în care se poartă lupta, dar și opinia publică din metropola (în cazul unei forțe expediționare), din regiune și din lumea întreagă.

Revoluția comunicațiilor, deloc mai puțin importantă decât aceea a problemelor militare, transmite aproape instantaneu în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii și în societățile de origine ale responsabililor torturile de la Abu-Graib sau victimele civile ale organizației Al-Qaida, prin fotografii numerice și televiziune. Această dimensiune socio-politică face inoperante calculele diplomatico-militare à la Kissinger, în cazul Irakului. Mai grav este că rezultatul decisiv nu decurge din efectele inițiale ale bombardamentelor sau ale invaziei, ci din evoluția pe termen lung a țării vizate și din consecințele internaționale generale. Experiența pare să arate că o retragere prematură duce la dezastru, chiar după o primă fază triumfală. Dar intervenția prin democrații, atunci când nu urmărește să implanteze un imperiu permanent, nu este oare sortită eșecului? Democrațiile par să facă prea puțin într-un timp prea scurt pentru a fi eficace și prea mult într-o perioadă prea lungă, pentru ca acțiunea lor continuă să fie acceptată de popoarele pe care le eliberează sau pretind că le protejează sau chiar de către propriile lor opinii publice.

Problema fundamentală a recurgerii la forță este fragilitatea legitimității sale. Diferitele dimensiuni ale acțiunii militare își pot dăuna reciproc: "A căuta și a distruge" și "a câștiga mințile și inimile" poate fi deopotrivă necesar, dar greu de pus în practică în același timp, în aceleași locuri și de către aceiași soldați. Arta de a utiliza

forța a devenit mai politică decât niciodată: este o împletire, în proporții adaptate fiecărui caz, între abordări diferite și potențial contradictorii, și o luare în calcul a reacțiilor provocate, uneori greu de stăpanit.

Necesitatea unei strategii complexe și indirecte devine stringentă în lupta pentru democrație și libertate, într-o lume inegal economică, diversă cultural și, mai cu seama, devorată de frustrări și resentimente, de temeri și de suspiciuni. Nimic nu este mai contraproductiv, dacă vrei să influențezi orientarea unei țări străine, decât să proclami că vrei să-i schimbi regimul sau să anunți, așa cum au făcut neoconservatorii americani, ca te lansezi într-un al patrulea război mondial ideologic care să transforme toate regimurile în democrații. Venind din partea națiunii celei mai mândre de instituțiile sale și celei mai preocupate de suveranitatea ei sau de la foști colonizatori ale căror cuceriri au fost justificate de "misiunea lor civilizatoare", pretenția de a dicta ordinea internă unor țări străine trădează o aroganța imperială și totodată naivă.

Desigur, ideea este în primul rând de a susține mișcările democratice reprimare și de a răspunde aspirațiilor reale ale popoarelor la libertate și prosperitate. Și este incontestabil că aceste două obiective nu se pot lipsi de democrație și de piața liberă. Dar este posibil ca popoarele să fie atașate tot atât de mult de libertate, cât și de tradiție sau de comunitate, mai cu seamă când acestea sunt sanctificate de religie. Democrația este asociată modernității, cu toate consecințele ei sociale și culturale, iar modernitatea este percepută de mulți ca o influență corupătoare, dacă nu ca un complot împotriva societății, a moravurilor sau a religiei lor.

O altă forță de opoziție este naționalismul sau rezistența la ocupația și la influența străină ca atare. Oricât de binevoitoare și de provizorie, tentativa de "a construi națiuni" de sus în jos sau din exterior nu poate scăpa suspiciunii de neocolonialism. Rezistența tradiționalista sau naționalistă poate căpăta ea însăși un caracter ofensiv, acela al unui fundamentalism global care caută să distrugă o lume coruptă, înlocuind-o cu o domnie a adevaților credincioși. Și astfel, modernizarea poate duce la reafirmarea agresivă a culturilor tradiționale, iar apoi, pe cale de consecință, la război civil sau la genocid. În aceste condiții, intervenția puterilor occidentale împotriva inumanului poate deveni eminentă binevenită și moral imperativă. Numai că un alt element al contextului internațional o poate îngreuna, având în vedere că, din Uzbekistan și până în Zimbabwe și din Serbia până în Sudan, Rusia și China pot bloca eforturile occidentalilor, prin sprijinul acordat guvernelor opresive, în schimbul unor avantaje economice și strategice.

Spre deosebire de epoca optimistă a anilor 1990, puterile occidentale trebuie să purceadă la negocieri dificile și la târguieli neplacute cu niște rivali a caror aprobare sau abținere sunt cruciale, mai ales în cadrul ONU. Ele sunt tentate să cumpere sprijinul lui Putin împotriva politicii nucleare iraniene, abținându-se în chestiunile privitoare la Ucraina, Georgia sau Kosovo, fără a mai vorbi de drepturile omului în Rusia. Opoziția față de "statele paria" sau influențarea evoluției lor interne devine astfel un element de negociere globală, permanentă, în decursul căreia normele juridice și principiile etice riscă să devină obiectul unor târguieli implicite sau explicite, în aceeași măsură cu bazele militare sau accesul la resursele economice. La

rândul lor, aceste târguieli se bazează pe o serie de supoziții privind un viitor parțial imprevizibil.

Faza actuală, a unei lumi din care occidentalii nu se pot retrage, dar din care nici nu pot exclude sau izola alte țări, stă sub semnul acestei treimi a influențării sau a presiunii directe, a târguielii indirecte și a unei navigări atente la curente psihologice culturale și sociale. Numai reciprocitatea, chiar și imperfectă, și interpenetrarea, fie și parțială, între națiuni și culturi poate avea o șansă de a izola adversarii toleranței în interiorul fiecăreia dintre ele și de a încuraja solidaritățile transnaționale care, în acest moment, când asistăm la triumful naționalismelor identitare, sunt cea mai solidă șansa a omenirii.

“BRIC este termenul acronim pe care grupul american de investiții Goldman Sachs l-a folosit pentru prima dată în 2001, referindu-se la cele patru țări care cunosc în prezent o creștere economică rapidă și ar putea urca, în curând, între cele mai mari puteri mondiale. Este vorba despre Brazilia, Rusia, India și China⁴”. La acestea, Goldman Sachs a adăugat, de curând, și Mexicul, iar BRIC a devenit, astfel, BRIMC. Alte variante includ și Coreea de Nord ori statele arabe, astfel că sunt folosiți și termenii BRICK ori BRICA. Grupul american Goldman Sachs prevede că economiile acestor țări vor eclipsa total actualele mari puteri ale lumii, până în anul 2050. Împreună, țările BRIC adună peste 25% din suprafața totală a Terrei, 40% din populația lumii și însumează un produs intern brut de 15.435 trilioane de dolari. Împreună, ar fi o forță de neoprit și ar ocupa locul 1 în orice clasament, la nivel mondial, mai notează Goldman Sachs. Conștienți de acest fapt, liderii celor patru țări au început deja să stabilească relații și legături, făcând alianțe menite, în primul rând, să răstoarne dominația SUA atât în domeniul economic, cât și în cel politic. Într-o primă fază, China și Rusia au format "Shanghai Cooperation Organization" (SCO), împreună cu republicile ex-sovietice din zona Asiei Centrale, bogate în resurse energetice. Prin urmare, cele două puteri, cărora li s-a alăturat și India de curând, controlează acum rezerve uriase de petrol, într-o zonă unde americanii au încercat în mai multe rânduri să își extindă influența. O analiză efectuată în aprilie de FMI prevede că economiile țărilor aflate acum în plină ascensiune vor crește cu o medie de 6,3% în 2008, iar în 2009 cu 6,4%, în timp ce economiile așa-numite "avansate" vor înainta doar cu 1,3% în acest timp.

Astfel, potrivit acestor previziuni, China va întrece SUA la capitolul dezvoltare economică până în anul 2027, India va ajunge la nivelul americanilor în 2050, iar țările BRIC, per total, vor depăși G7 până în 2032. Și cifrele înaintate de Organizația Mondială Comerțului (OMC) susțin aceste ipoteze. Astfel, potrivit OMC, comerțul la nivel mondial a crescut în 2007 cu 15%, iar mai mult de jumătate din această creștere se datorează țărilor aflate în plin avânt economic. China este, în momentul de față, pe locul doi în topul exportatorilor lumii, după Germania - ceea ce înseamnă că, cel puțin după unii analiști, a depășit deja Statele Unite ale Americii. De altfel, multe dintre cele mai active țări în domeniul comerțului se află pe continentul asiatic. Acolo, mâna de lucru este suficientă și ieftină, dar și calificată. Aceste țări au avut de câștigat de pe urma creșterii prețurilor la mărfuri, însă au de trecut multe obstacole, cum ar fi lipsa

4 Mădălina KADAR, “ Cine le suflă-n ceafă marilor puteri ale lumii”, *Bihoreanu*, nr. 417, 2008.

materiilor prime și a energiei, se mai arată în raportul OMC. La toate acestea se adaugă industrializarea rapidă, dar și entuziasmul pe care îl afișează locuitorii acestor țări față de tehnologiile de ultimă oră.

China este deja o putere recunoscută pe plan mondial, cel puțin în domeniul economic. Din punct de vedere al populației, se află pe locul 1 în lume, cu 1,3 miliarde de locuitori. În ciuda faptului că este condusă de un regim comunist, China s-a dezvoltat rapid în ultimii ani și deja a ajuns din urmă țările dezvoltate, iar pe unele le-a și întrecut, la anumite capitole. În ultimii 25 de ani, produsul intern brut (PIB) al acestei țări a crescut cu 9,6% pe an, reprezentând cea mai rapidă ascensiune, iar în prezent economia chineză se află pe locul 3 în lume, potrivit cifrelor date publicității de Banca Centrală de la Beijing, în iulie 2008. Iar dacă puterea de cumpărare ar fi criteriul de clasificare, atunci China ar fi întrecută doar de SUA.

Creșterea spectaculoasă a Chinei se datorează, în primul rând, reputației de producător "low-cost" pe care și-a construit-o în ultimii ani. Acolo există muncitori mulți, buni și ieftini, infrastructură decentă, tehnologie la fel, toate ducând la o productivitate mărită. Prin urmare, investitorii străini se înghesuie în această țară - au adus aici 80 de miliarde de dolari numai în anul 2007-, la fel ca și turiștii - China se află pe locul 4 în topul celor mai vizitate țări. Cei mai mulți analiști, economici ori politici, sunt de părere că SUA nu își vor mai păstra mult timp fotoliul de lider, în condițiile în care China crește atât de spectaculos, din toate punctele de vedere.

Unul dintre acești analiști este James Kyng, un jurnalist care s-a ocupat mulți ani numai de această țară asiatică, de la prestigioasa publicație "Financial Times". În cartea sa, "China Shakes the World: The Rise Of A Hungry Nation" ("China zguduie lumea: ascensiunea unei națiuni flămânde"), Kyng încearcă să demonstreze că ascensiunea Chinei din ultimii 20 de ani seamănă destul de bine cu cea a Statelor Unite de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Jurnalistul scrie despre avantajele Chinei, infrastructura modernă combinată cu mâna de lucru ieftină și bună, care au făcut din această țară "noul centru industrial al lumii" - exact cum era, odată, America. Chinezii lucrează mult și bine, pe salarii mici, mai scrie Kyng. De fapt, chinezii primesc tot cam atâția bani cât primeau americanii și britanicii în secolul XIX, potrivit specialistului de la "Financial Times". Acesta a calculat că un muncitor din Chicago, în anul 1850, primea de trei ori mai mult decât un chinez din zilele noastre, pentru aceeași treabă.

Ce urmări are această realitate? Occidentalii au început să își piardă locurile de muncă, pentru că majoritatea companiilor s-au reorientat și s-au relocat în China, unde era mult mai ieftin și mai avantajos să producă ceva decât la ei acasă. După ce Beijingul s-a alăturat Organizației Mondiale a Comerțului, în 2001, salariile și numărul locurilor de muncă din țările occidentale s-au diminuat. În SUA, circa trei milioane de muncitori și-au pierdut slujbele, iar în Europa de Vest, rata șomajului s-a ridicat la aproape 9%, potrivit jurnalistului american.

Rusia, pe de altă parte, este un alt adversar redutabil al SUA, pe teren politic și, tot mai mult, pe teren economic. Ca întindere, Rusia este cea mai mare țară din lume, ocupând a opta parte din suprafața totală a globului. Este atât de mare, încât are vecini și pe continentul asiatic (China), și pe cel european (Norvegia, de exemplu). De altfel, este situată la o aruncătură de băț și de Statele Unite, dar și de Japonia. Ca populație,

însă, se află abia pe locul 9 în lume, cu 142 de milioane de locuitori. Nu aceste date, însă, plasează Rusia între marile puteri ale lumii, ci resursele sale de energie și rezervele de minerale, cele mai mari din întreaga lume. Asta pe de o parte, pentru că, pe de altă parte, această țară este una dintre puterile nucleare recunoscute și deține cel mai mare arsenal de arme de distrugere în masă. După venirea la putere a lui Vladimir Putin, în 2000, Rusia a început să se ridice încet, dar sigur, economia a înflorit, salariile au crescut de opt ori, iar rata șomajului s-a înjumătățit. Atuurile Moscovei pe plan extern sunt petrolul și gazele, dar și lemnul - acestea, alături de metale, însumează circa 80% din exporturile țării. Pe lângă dezvoltarea economică, Rusia este recunoscută și pentru educația de calitate, pentru cercetare și pentru industrie. Potrivit UNESCO, Rusia are cei mai mulți absolvenți de studii superioare la nivel european.

Tot printre vecinii Chinei se află și următoarea țară din BRIC, India. Cunoscută mai ales pentru rutele sale comerciale, în vechime, acum India este percepută ca o țară săracă, ai cărei locuitori suferă de malnutriție și sunt, în mare parte, analfabeți. Ce caută atunci în aceeași categorie cu Rusia și China? În primul rând datorită numărului mare de locuitori - este a doua în topul celor mai populate țări, cu 1,1 miliarde de cetățeni -, dar și datorită unor reforme începute în ultimii ani, economia Indiei este a doua din punct de vedere al vitezei de dezvoltare, potrivit unui studiu publicat în SUA, anul trecut. Forța de muncă este, la fel ca și în China, multă și ieftină - peste 500 de milioane de oameni sunt apti de muncă în această țară.

Tot datorită populației a crescut și economia Braziliei, a cincea cea mai mare țară a lumii. Pe locul 5 se află Brazilia și din punct de vedere al numărului de locuitori, cu aproape 190 de milioane de cetățeni. În America de Sud, însă, această țară domină ambele clasamente, fiind și cea mai mare, și cea mai populată. Și aici reformele economice bine gândite au stat la baza dezvoltării țării, care a ajuns a zecea economie a lumii și a noua din punct de vedere al produsului intern brut, potrivit FMI și Băncii Mondiale. După ce și-au dezvoltat sectoarele interne ale economiei (agricultura, mineritul, serviciile), brazilienii s-au concentrat pe exporturi, iar în prezent vând peste hotare tot felul de produse, de la cafea și soia la avioane și automobile, de la electronice, textile și încălțăminte, la suc de portocale și oțel.

Care este secretul țărilor ce aspiră la titlul de lideri economici ai lumii? În primul rând, munca. Atutul lor este numărul mare de locuitori apti de muncă, muncitori care nu cer salarii mari, dar sunt dispuși să lucreze mult și bine. În al doilea rând, reformele economice bine puse la punct, continuitatea și hotărârea autorităților de a pune lucrurile în mișcare. În 2002, Brazilia a primit de la FMI un ajutor record de 30 de miliarde de dolari, menit să relanseze economia. Liderii țării au folosit extrem de inspirat banii, astfel că împrumutul a fost returnat înainte cu un an de termenul limită, în 2005. Economia s-a pus pe picioare cum nu se poate mai bine, iar acum autoritățile se gândesc la infrastructură. În 2007, oficialii au lansat un plan pe 4 ani, de modernizare a drumurilor, porturilor și a fabricilor, care va costa la final 300 de miliarde de dolari. Cam același plan de lucru a fost aplicat și în China comunistă, care, după ce și-a câștigat un statut pe plan economic, a reușit să impresioneze pe toată lumea cu infrastructura dezvoltată cu ocazia Jocurilor Olimpice, găzduite în această vară de Beijing.

Una peste alta, autoritățile din cele patru state aflate acum în plin avânt economic dau dovadă de maximă seriozitate și de profesionalism atunci când lucrează la dezvoltarea țărilor lor. Asta pentru că au înțeles, probabil, că niște țări conduse de amatori nu vor putea niciodată să se măsoare de la egal la egal cu puteri mondiale precum SUA, Japonia ori Germania.

În Europa, dezvoltarea istorică și puternicele tradiții regionale bazate pe specific cultural național au creat o cultură a statului-națiune independent și suveran.

“Astăzi Uniunea Europeană se află în fața necesității naturale de metamorfoză de la o Europă a unor state/țări-națiuni sfâșiate de conflicte și probleme aflate în litigiu, de polițe neplătite scrise în pagini vechi de istorie, la o Europă modernă în care fiecare țară-națiune să devina partener egal în cadrul unei comunități de state independente”⁵

Dar pentru aceasta este nevoie de implementarea unor relații interstatutale bazate pe egalitatea "de facto", un fenomen nou, încă necopt într-o Europă separată în zone de dezvoltare inegală, în care conflictele mocnesc ascuns. Deși continentul nu a ieșit încă din faza de convalescență, ambiția unor conducători vest europeni care se simt marginalizați în raport cu America, forțează intrarea într-o cursă nerealistă cu această supraputere mondială care și-a consolidat, pe baza conceptelor democrației verificate în decursul catorva sute de ani, structuri politice, administrative și economice viabile. Prin crearea Statelor Unite ale Europei după modelul Statelor Unite ale Americii, se încearcă stabilirea unei configurații similare politice, economice și militare. Dar Europa este handicapată în această provocare aruncată Americii, atât de resursele unei țări-continent cum este SUA, cât și de mentalitatea americană antreprenorială și concurențială dinamică, nu închistată în concepțiile paternaliste ale implicării statului în toate domeniile de activitate, și mai ales în reglementarea vieții individului. În dorința de a impune noua organizare, liderii vest europeni, așa numiții "fondatori", fac eroarea de a impune condițiile de asociere, nu de a lăsa libertatea de asociere, deși formal această libertate există. În felul acesta, concepția de creare a unei federații europene cu câțiva factori decizionali nu depășește pragul mentalității coloniale. O asemenea structură construită pe preceptele unui imperiu colonial nu poate supraviețui istoric.

Fondurile federale obținute din taxele federale vor alimenta guvernul federal, armata federală, subvențiile pentru agricultură sau ajutoarele în caz de calamități. Prima prioritate anunțată, crearea unei armate moderne, competitive cu cea a Statelor Unite luată ca etalon, înseamnă investiții federale masive de zeci sau sute de miliarde de euro. Și aceste fonduri nu vor fi capabile decât să reducă decalajul tehnologic militar față de Statele Unite. Subvențiile din agricultură se vor reduce. Noilor state membre ale federației, multe din ele cu tradiție agricolă: Polonia, România, Bulgaria, li se vor impune condiții de reducere însăși a acestei ramuri economice pentru a se proteja agricultura unor țări ca Franța sau Spania. Deja estimările pentru România indică o impunere a reducerii dramatice la doar 15-20% a populației active implicată în această ramură a economiei. Rapoartele oficiale consideră că 40% din populația

⁵ Mircea POPESCU, "Dialoguri", *Observatorul*, nr. 14, 2008

României ar lucra astăzi în agricultură. Ce ramuri ale economiei vor absorbi restul de 20-25% și ce mutații în plan demografic vor avea loc?

În general dezvoltarea economică va fi puternic influențată de lobby-urile grupurilor de interese, care au și putere, și influență, și tradiție. Nu acesta este cazul unor țări ca Turcia, Portugalia, România, Bulgaria care vor fi obligate să-și subordoneze economiile unor direcții de dezvoltare impuse în funcție de interesele acestor grupări puternice, și nu este greu de prevăzut că cel puțin pentru început, economia federală va avea un caracter puternic dirijat. Ca urmare, economiile statelor aflate sub nivelul general de dezvoltare comunitar vor deveni surse de industrie poluantă, energofagă, manoperă ieftină, piața de desfacere pentru produse scumpe, dar sursa de produse ieftine. Rezultatul va consta în creșterea decalajului Est-Vest.

Problemele de administrare locală se vor rezolva din taxele locale. Cu cât zona este mai săracă, cu atât veniturile administrației locale vor fi mai mici, iar discrepanțele dintre diversele state autonome (foste țări) se vor adânci. Sistemul de învățământ este de obicei obligația administrației locale și implicit și calitatea acestuia va depinde de resursele locale.

Pe termen scurt (probabil câțiva zeci de ani) în zonele (statele) deja defavorizate, existența unei importante pătri de populație săracă și sărăcită, lipsa resurselor, restricțiile federale economice, nivelul educațional vor face ca discrepanțele față de zonele deja dezvoltate să se accentueze.

Cum taxele federale vor fi unice, iar cele locale, datorită gradului diferit de dezvoltare regională economică vor fi disproporționate și în multe cazuri insuficiente pentru impunerea unei dezvoltări echilibrate, forța de muncă se va deplasa spre zonele (statele) cu standard ridicat.

Migrațiile din statele sărace se vor transforma în exod, cu urmarea directă a modificării structurii etnice, având, cel puțin în prima perioadă, un caracter de dislocare a populației, de depopulare masivă. Iar efectul pe termen lung va fi ireversibil.

În statele bogate, instabilitatea socială se va accentua ca urmare a interacțiunilor dintre diferitele grupuri naționale venite în contact direct, și implicit va crește infraționalitatea urbană și fenomenele de terorism.

Concomitent cu aceste mutații transnaționale se va altera specificul național și vor dispărea valorile tradiționale.

În concluzie, putem spune următoarele:

a. Țările renunță la independența și suveranitate. Se vor desființa ministerele de externe și ambasadele naționale ca urmare a existenței unei singure politici externe stabilite la Bruxelles.

b. Ca federație, UE nu este compatibilă cu ONU și cu NATO.

c. UE are tendința creerii unei forme tip imperiu colonial, în care câteva țări dominante vor suplini rolul de puteri coloniale și vor impune condițiile de dezvoltare economică și subordonare politică pentru restul țărilor.

d. Subordonarea dezvoltării economice a fostelor țări independente și suverane unor grupuri de interese va duce la creșterea decalajului Est-Vest.

e. Se vor impune norme de comportament liberal excesiv care ignorând specificul național, vor crea condițiile unei recrudescențe, prin reacție, a forțelor naționalist-extremiste.

f. Creșterea tensiunilor inter-regionale va culmina cu diverse forme de fărâmițare a federației.

g. Pentru anularea efectelor negative subliniate mai sus se impun câteva condiții sine-qua-non:

- Uniunea Europeană să fie concepută ca o confederație de state egale în drepturi, suverane și independente politic, conlucrând într-o structură asociativă economică.

- Dreptul la secesiune (ieșirea din confederație fără aplicarea sancțiunilor sau despăgubirilor)

- Inlocuirea concepției de subordonare politică prin aceea de consultare politică.

- Eliminarea conceptului de armată unică europeană și păstrarea structurii NATO.

“Parcurgerea studiului “Global Trends 2025: A transformed World/ Tendințe globale 2025: O lume transformată”, se precizează că scopul acestui studiu a fost să stimuleze gândirea strategică prin identificarea tendințelor principale de evoluție, a factorilor care le determină, a locurilor unde se presupune că vor putea relaționa unele cu altele.”⁶ Au fost folosite scenarii pentru a ilustra câteva din numeroasele evoluții posibile- cum ar fi globalizarea, explozia demografică, creșterea unor noi puteri, evident regionale, decăderea instituțiilor internaționale, schimbări climatice și materializarea geopoliticii energetice-care, separat sau grupat, ar putea genera provocări și oportunități pentru viitorii decidenți. Conform mențiunii lui Fingar, în întregul său, studiul este mai mult o descriere a factorilor care ar putea influența viitoarele evenimente cu impact global, decât o predicție a ceea ce într-adevăr se va întâmpla.

În prima parte sunt enumerate șapte certitudini relative:

1.un sistem global multipolar este pe cale să se instituie, prin creșterea Chinei, Indiei, și a altora, relativa putere a actorilor nonstatali- cercurile de afaceri, triburile, organizațiile religioase și chiar rețelele criminale- de asemenea va crește;

2.schimbarea fără precedent a raportului de forțe, în plan economic, DE LA Vest spre Est, care se petrece acum, va continua, state precum Rusia dorind să investească pentru propria bunăstare, stabilitate geopolitică și creștere economică, cât și pentru a înfrunta ordinea occidentală;

3.SUA va rămâne cea mai puternică țară, dar va fi mai puțin dominantă și pentru noii lideri americani vor avea deseori de ales între prioritățile politicii interne și cele externe;

4. va continua creșterea economică, în condițiile dublării populației actuale în 2025, ceea ce va crea presiuni în privința procurării energiei necesare, a a hranei și resurselor de apă;

5. numărul statelor cu populații foarte tinere din așa-numitul “arc al instabilității”- care începe din regiunea Munților Anzi, în America Latină, continuând cu Africa Sub-Sahariană, Orientul Mijlociu, zona caucaziană până în părțile nordice

6 Ion PETRESCU, „Viitorul care ne așteaptă”, *Observatorul Militar*, nr.47, 2008.

ale Asiei de Sud- va descrie, dar populația câtorva țări precum Afganistan, Nigeria, Pakistan și Yemen va continua să aibă traiectorii de creștere rapidă;

6. potențialul pentru un nou conflict va spori îndeosebi în Orientul Mijlociu, unde SUA vor acționa ca un factor de echilibru regional, dar și alte puteri din afara regiunii precum Rusia, China și India vor juca un rol mai mare decât cel asumat azi;

7. terorismul este puțin probabil să dispară până în 2025, dar influența sa va scădea dacă creșterea economică continuă în Orientul Mijlociu și șomajul în rândul celor tineri, în același areal geografic, va fi redus- pentru teroriști care vor rămâne activi, singura soluție fiind difuzarea tehnologiilor necesare pentru atacuri teroriste, utilizând arme chimice, biologice și chiar nucleare.

Sunt indicate în același studiu și opt îndoieli privind evoluții dezirabile:

1. dacă tranziția în planul utilizării resurselor energetice- de la petrol la gaz, sprijinită de o îmbunătățire a modalităților de stocare a energiilor și utilizare a energiilor alternative- va fi încheiată în 2025;

2. cât de repede vor afecata schimbările climatice actualele zone populate de pe mapamond;

3. dacă perioada mercantilismului va reveni și va determina o recesiune a piețelor actuale, pentru că reîntoarcerea la lumea resurselor naționalismului va crește riscul confruntărilor dintre marile puteri;

4. dacă evoluția spre democrație va continua în China și Rusia;

5. dacă temerile regionale despre înarmare nucleară a Iranului vor declanșa o nouă cursă a înarmărilor și o mai mare militarizare a raporurilor interstatale;

6. dacă marele Orient Mijlociu va deveni mai stabil, în special dacă Irakul va reveni la normalitate și dacă conflictul arabo-israelian se va rezolva.

7. dacă Europa și Japonia vor depăși provocările economice și sociale determinate de evoluțiile demografice, lipsa unor eforturi în acest sens determinând declinuri pe termen lung;

8. dacă puterile globale vor conlucra cu instituțiile multilaterale pentru a adopta structurile și performanța în vederea transformării peisajului geopolitic.

În acest sens, la ora actuală, puterile cunoscute demonstrează ambivalența față de instituții precum ONU și Fondul Monetar Internațional, dar acest raport se poate schimba, dacă vor deveni actori mari într-o perioadă ulterioară. Integrarea asiatică poate să conducă la mai multe instituții regionale foarte puternice. NATO însuși se confruntă cu situația de a se implica responsabil în afara ariei sale de intervenție. Capabilitățile militare ale Europei nu sunt ferite de declin. De unde și concluzia că alianțele tradiționale nu vor mai fi atât de puternice.

Simpla trecere în revistă a reperelor menționate indică mutații previzibile, dar și scenarii care ne pun pe gânduri. Nu și ipostază defetistă. Nici la nivel global, nici la cel regional.

Ceea ce pare sigur este anticiparea realității că în următorii 17 ani surprizele vor fi mai mari, schimbările mai profunde, iar actorii internaționali de azi vor avea, unii, creșterea dorită, alții, limitarea la un areal negândit azi.

Bibliografie:

- [1]. BRĂILEANU, Luminița, ‘Un secol al puterii relative’, rev. „22”, nr. 43, 2007
- [2]. TOFFLER, Alvin, „Al treilea val”, editura Politică, București, 1983.
- [3]. KADAR, Mădălina, „Cine suflă-n ceafa marilor puteri ale lumii”, Bihoreanu, nr. 417, 2008.
- [4]. ZAMFIR, Carmen, „Cazinoul planetar”, rev. Magazin, nr. 24, 2001.
- [5]. PETRESCU, Ion „Viitorul care ne așteaptă”, Observatorul militar, nr. 47, 2008.
- [6]. BRUCAN, Silviu, „Dialectica politicii mondiale”, Editura Nemira, București, 1997.
- [7]. www.fisd.ro , „Raport dezbateri România în politica internațională”.

RĂZBOIUL ȘI GEOPOLITICA LUMII ÎN SECOLUL XXI

Dumitru PANĂ*

Premisa esențială a unei asemenea concepții este că lumea secolului XXI s-a structurat într-un sistem în care țările își determină poziția în cadrul acestei noi ordini mondiale pe baza acțiunilor corecte sau eronate pe care le întreprind. Pe fondul complexității și fluidității mediului geostrategic mondial, în spațiile european și euroatlantic cu precădere, au fost treptat implementați germenii noii ordini mondiale - unipolaritatea geopolitică a „celui mai tare”.

The essential premise of this kind of conception is that the 21th century world has infiltrated into a system where countries determine their position in this new mondial order on the base of their concrete or mistaken actions that they carry on. On the base of this complexity and the fluidity of the mondial geostrategic background, in the European and Euroatlantic space with precedence, there were slowly implemented the embryos of the new mondial order – the geopolitic unipolarity of “the best”.

I. Geopolitica și războiul

Geopolitica, privită ca teorie și metodă pentru cancelariile centrelor de putere, a devenit un instrument al relațiilor internaționale de abia în ultimele secole ale mileniului doi: fiind de sorginte imperială, ea a generat diferite geostrategii de dominație cu amploare diversă: locală, regională, continentală și chiar mondială.

Momentele cele mai semnificative ale geopoliticii în dinamica sunt legate de realizarea vechii ordini mondiale, cu o durată de câteva secole până către sfârșitul mileniului trecut.

Studiul războiului a preocupat, interesează și va fi în centrul atenției multă vreme. De fapt, este vorba despre evoluția sa, despre limitele sale în atingerea obiectivelor politice și tot mai mult despre noul tip de război care va caracteriza sec. XXI.

Tendențele expansioniste și hegemonice sunt cunoscute din antichitate, ca fiind preocupări și realități politice ale unui centru de putere pentru subjugarea, dominarea și controlul unui spațiu din ce în ce mai mare. Acestea au evoluat timp de două milenii, având ca determinare principală dezvoltarea economică.

Secolul XX, ce ar trebui numit secolul catastrofelor umanitare, s-a sfârșit. Motivele pentru care poate fi denumit astfel constau în numărul imens al pierderilor de vieți omenești pricinuite de războaiele și conflictele care au survenit în aceasta perioadă, comparativ cu cele nouasprezece secole anterioare. Încă de la apariția sa la începutul secolului XX, scopul final al geopoliticii, pe care ar trebui să o considerăm un punct de sprijin pentru realitățile existente, a fost obținerea puterii. În acest sens, este deosebit de important să identificăm factorul care a determinat stabilirea unui asemenea obiectiv. Există numeroși factori care au influențat apariția unui astfel de obiectiv, acesta fiind de altfel motivul pentru care au fost formulate concepții și teorii geopolitice. Atenția acordată proceselor de transformare la nivel mondial, sau

* **Colonel, Corpul de control și inspecție.**

ignorarea acestora, evidențiază dacă cei responsabili de stabilirea relațiilor internaționale, în speță politicienii și cei care guvernează statul, au luat în considerare sau nu aceste procese și evoluții geopolitice. Dacă privim modul în care sunt gestionate afacerile globale, observăm ca acele state dezvoltate, care privesc în perspectiva și care au integrat toate conceptele geopolitice în stabilirea obiectivelor și intereselor naționale proprii în viitor, au devenit astfel actorii principali pe scena politică a relațiilor internaționale. Alte state dimpotrivă, consideră că abia după ce se confruntă cu anumite probleme trebuie să ia în considerare metodele de abordare a acestora; astfel de politicieni cred că toate aceste chestiuni decurg din propria lor gândire și doresc să rezolve situațiile de criză apelând tot la propria lor gândire subiectivă.

În acest context, războiul este purtat pentru formarea statului-națiune. Apoi devine interstatal pentru crearea imperiului. Multitudinea cazurilor cunoscute din istoria universală scot în evidență o acerbă confruntare între hegemonismul imperial și stabilitatea națională, ceea ce a făcut posibilă apariția/dispariția unor state ori variante de state.

Secolul XX a fost perioada de timp când sub controlul geopoliticii imperiile se războiesc pentru sfere de influență și control spațial cât mai extinse ori pentru coagularea unor modele de dezvoltare universală. Războaiele de coaliție au fost mondiale, dar spațiul lor de desfășurare l-a constituit continentul european. Primul război mondial s-a încheiat cu o anumită structură și funcționalitate geopolitică a ordinii mondiale, desigur privită numai ca o etapa în finalizarea acesteia. Al doilea război mondial, cu finalitatea bine cunoscută, a permis experimentul blocurilor militare, cu o conducere trans/supranațională, care desigur nu va scăpa lumea de flagelul războiului.

Întrebuințarea armei nucleare, în finalul celei mai mari conflagrații a secolului XX, în condiții geopolitice și geostrategice superflu, a atras atenția „actorilor”¹ postbelici asupra înaltelor tehnologii ce se pot folosi în războiul viitor. Geopolitic s-a comis o dublă greșeală Pe de o parte politica a fost împinsă către iraționalitate, iar pe de alta parte ea a fost deturnată de la refacerea postbelica spre cursa înarmărilor extrem de costisitoare.

Ei ajung astfel să creadă că se bucura de libertate totală de acțiune pe scena politicii mondiale; aceasta situație devine mult mai complicată și neclară atunci când țările în cauza au acces la resurse minerale, în special energetice. În aceste conditii, se ajunge uneori ca strategiile geopolitice ale factorilor de decizie din țările respective să capete un caracter fictiv și atunci trebuie simțit pericolul. În secolul XX, conceptele, teoriile, premisele geopolitice au fost influențate mai mult de strategiile militare, ajungându-se astfel la o polaritate a lumii. Însa din motive obiective, nu a fost posibil ca aceste concepții să depășească stadiul de ipoteza și să fie aplicate în practica, acesta fiind tocmai factorul care a determinat transformarea conceptelor și teoriilor geopolitice în secolul XXI. În acest context, exista două aspecte care au atras atenția tuturor, și în special a celor implicați în structura militară geopolitică a lumii: primul este reprezentat de factorul uman și de convingerile sale, iar al doilea privește

1 Dr. Frunzeti T, Războiul modern, în Revista Gândirea Militară Românească, nr. 3/2005, p.15.

economia, cu toate aspectele sale complexe. În consecință, aceste transformări au influențat și alți factori, cum ar fi cel social, cultural, militar și de securitate. Premisa esențială a unei asemenea concepții este că lumea secolului XXI s-a structurat într-un sistem în care țările își determină poziția în cadrul acestei noi ordini mondiale pe baza acțiunilor corecte sau eronate pe care le întreprind.

Dominantă, pentru secolul de puțină vreme încheiat, a fost dinamica deosebită a geopoliticii și geostrategiei, cu determinări majore asupra tipologiei, conținutului și fizionomiei războiului modern.

Bunăoară, s-a trecut de la multipolarism la bipolarism și este evident că lucrurile nu s-au oprit aici.

„Contribuția” europeană la perfecționarea războiului, în esență bazată pe violență și distructivitate, a fost foarte mare și cu urmări catastrofale în toate planurile vieții sociale și economice. Tandemul geopolitica – război în evoluția sa a făcut posibilă caracterizarea modelului de dezvoltare europeană de până la mijlocul secolului trecut ca civilizație a violenței. Un motiv în plus l-au constituit și preocupările geopoliticii de organizare/reorganizare a lumii prin război în diferite planuri: politico-administrativ, economic, juridic, cultural, militar etc.

Modelul organizării lumii postbelice a atras atenția geopoliticii asupra remodelării conținutului și fizionomiei războiului modern. Așa a apărut „războiul rece” cu câteva caracteristici:

- esența confruntărilor este de natura ideologică;
- un anumit control al pragului de violență armată;
- creșterea amplitudinii confruntărilor nonmilitare ;
- evitarea lovirii sanctualelor strategice europene și euroatlantice;
- acceptarea tacită a violenței armate numai în afara arealelor blocurilor militare, aflate fiecare într-o expansiune transcontinentală;
- exportul de revoluție sau al modelelor de democrație autentică.

În ultimele decenii ale secolului trecut geopolitica a gestionat un paradox: pe de o parte un „război rece” în spațiul euroatlantic și o „pace fierbinte” pe restul mapamondului .

În această perioadă, forțarea de către geopolitica a exporturilor ideologice de revoluții și democrații a condus la reacții naționaliste și internaționaliste din partea unor state a căror tradiții politice, economice, culturale, religioase etc., au fost brutal încălcate. Aceasta poate fi considerată una dintre cauzele manifestării terorismului privat, statal și internațional cu profunde conotații politice, economice, profesionale, etnice s.a., prin utilizarea mijloacelor violente de atac sau ripostă .

Dezvoltarea deosebită, îndeosebi postbelică a permis realizarea modelelor, mai mult sau mai puțin tradiționale/istorice, de civilizație, fiecare cu propria geopolitică și geostrategie. În dinamica, acestea inevitabil generează confruntări periferice la contactul lor direct. Forma de manifestare o constituia războaiele locale, având drept scopuri smulgerea/păstrarea în arealul de civilizație a unor state, dezmembrarea altora, confederalizarea unor spații etc. Și uite așa, războiul s-a întors în Europa, îndeosebi în partea ei de sud-est, unde convențional există contactul direct a câtorva civilizații. Spațiul respectiv, desigur în curs de extindere, este cel mai propice pentru

manifestarea geopoliticului sub forma geostrategiilor de origine, natura și amploare diferite.

Pe fondul complexității și fluidității mediului geostrategic mondial, în spațiile european și euroatlantic cu precădere, au fost treptat implementați germenii noii ordini mondiale. Având la baza unipolaritatea geopolitică a „*celui mai tare*”², care prin inginerii geostrategice a atras și alți „*actori*” în cruciada sa, noua ordine mondială se distinge prin trei elemente de substanță: dezvoltare – securitate, integrare și globalizare. Dacă până acum vorbeam despre războiul în viitor (desigur cu atingerea limitelor sale ca instrument al politicii), de acum încolo vom putea vorbi despre războiul viitorului – un alt tip de război ce presupune și va obliga beligeranții la o nouă „*cultură*” pe care să se bazeze tipologia confruntărilor.

Este de remarcat că în evoluție – după unii specialiști pe baza unei implacabile dialectici –, războiul a dobândit un înalt grad de prolificitate exprimat în cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor, în amploarea desfășurării acțiunilor principale și mai ales în perfecționarea formelor și procedeele de angajare a confruntării violente.

Pentru sporirea eficienței războiului în atingerea obiectivelor politice, în ultimele două secole ale mileniului doi s-au produs mutațiile cele mai importante. Au frapat, de fiecare dată, în conținutul și fizionomia războiului, cele privind tipologia, structura și diversitatea acțiunilor strategice și nu în ultimul rând intensitatea și densitatea lor acțională. Așteptările nu au fost pe măsura eforturilor multiple întreprinse, deoarece nu s-a „*lucrat*” pe esența războiului, devenit între timp modern și anume amplificarea violenței și creșterea gradului de distructivitate.

Acum, când se tranzitează de la o veche la o nouă ordine mondială, războiul a căpătat o universalitate, este pretutindeni și se prezintă ca o anatema fatală.

Noul tip de război presupune rezolvări în cadrul esenței sale și trebuie să vizeze cauzele acestuia, condițiile de declanșare, formele și procedeele de ducere, fazele pre/postconflictuale etc.

Putem aprecia că evoluția războiului către atingerea limitelor este mai aproape de geopolitică, iar o nouă cultură a războiului ține de integrare, ca modalitate de realizare a noii ordini mondiale.

II. Viitorul războiului

Începutul mileniului al treilea aduce în fața statelor, națiunilor, comunităților și etniilor o perioadă de tranziție. Este vorba despre trecerea de la geopolitică (imperială, supra/intrastatală, naționalistă, fundamentalistă, religioasă etc.) spre globalizare prin integrare planetară.

Contextul noii ordini mondiale se caracterizează în principal prin opoziția până la beligerantă dintre modelul național de integrare, bazat pe statul centralizat și promotorii globalizării, desigur cu prozeliții lor, în urma căreia rezultă de fiecare dată structuri statale și naționale farâmițate și slăbite, care nu au dezvoltare, securitate și apărare națională. De fapt, în doctrina transnaționalismului și mondialismului se arată printre altele ca „*statele naționale devin prea mari pentru micile probleme și prea mici pentru cele mari*”. Și în continuare, se deduce că epoca tranziției implică cu

2 Joint Vision – 2020.

obligativitate trecerea de la statul – națiune la structuri statale descentralizate (minimale) bazate pe o „*societate deschisă*”.

Dacă vechea ordine s-a realizat prin beligeranță armată diversă, credem și sperăm ca noua ordine să fie cu preponderență un produs al păcii. Această situație paradoxală schimbă total rațiunea războiului, acesta devenind un instrument principal pentru menținerea păcii.

Acest nou tip de război – războiul viitorului – se va prezenta cu patru mari caracteristici:

- devine singurul război justificat și acceptat, ceea ce va face ca celelalte din „*panoplia zeului Marte*” să devină ilegite, deoarece alterează pacea;

- va avea un caracter privat, întrucât vor fi puțini „*actori mondiali*” în măsură să-l desfășoare;

- bazată pe o desavârșită „*arta strategică*”, victoria va fi obținută prin înfrângerea adversarului fără luptă (câta similitudine cu Sun Tzi);

- se evidentiază un singur beligerant, părții adverse ne mai acordându-se posibilitatea de a lupta inclusiv armat pentru propriile interese.

În războiul viitorului se pare că: victoria devine predestinată, relația dominație-supunere se globalizează, cearta cu războiul intră în dreptul internațional, folosirea acestui instrument revine unui club privilegiat.

Așadar, războiul viitorului se va cantona în continuare în sfera politico-economică, dar ca scop general va viza proiecte mondiale. Printre acestea cu siguranță putem include gestionarea privată a materiilor prime strategice (hidrocarburi și minereuri), accesul restrictiv asupra high-tech, controlul politico-militar asupra unor „*zone fierbinți*”, accesul condiționat la sursele de apă, ameliorarea raporturilor demografice și protecția mediului.

Secolul XXI va face din război spațiul de întâlnire al unor sisteme militare din ce în ce mai complexe și performante, care implică tehnologii noi, militari superspecializați, acțiuni complexe, desfășurate pe coordonate strategice și tactice diferite de cele actuale.

Complexitatea și capabilitatea forței adversarului vor fi tot mai greu de presupus și cunoscut, inamicul va deveni unul invizibil și imprevizibil, nivelul de alertă va fi unul permanent. Aceasta, deoarece inovația tehnologică are drept obiectiv și scop sporirea capabilității forței. Iar capabilitățile luptei moderne sunt influențate, cum apreciază analiștii conflictelor recente, de relativul echilibru tehnologic. Deși dezvoltarea de succes pe aliniamentele oricărui conflict se lovește de truisme evidente, este clar că războiul viitorului nu poate ocoli nevoia de: sustenabilitate continuă și suficiența, mentenanța bună, mobilitate maximă, capabilități de manevră, suport logistic, service și de luptă corespunzător, înalt grad de operativitate, superioritate tehnologica pe spațiile critice ale armelor, obiective permanente ale cercetării științifice și tehnologice militare. De altfel, „*lecțiile învățate*” din Irak și Afghanistan, la care se adaugă „*cursurile opționale*” ale războiului antiterorist, creionează, acum, pe planșetele proiectanților, capabilitățile viitoarelor războaie.

Noile cuceriri tehnologice impun ca acțiunile militare să aibă în viitor, o mare amploare în timp și spațiu, forțe și mijloace specializate, caracter întrunit, intensitate și complexitate sporite, schimbări bruște ale situațiilor la toate nivelurile, să fie duse

în toate mediile, deosebit de manevrier, cu o mare diversitate de procedee tactice, în special la flancuri, în intervale și în adâncimea dispozitivului inamicului, rapid și în condiții variate de teren, timp și vreme. Sunt de remarcat amploarea pe care o au componentele cosmice ale conducerii și scopurile operațiilor, accentuarea caracterului decisiv al confruntării, sincronizarea și integrarea acțiunilor de luptă. Conflictele armate, cuplate la tehnologiile secolului actual, vor releva mâine o mare complexitate a teatrelor de acțiuni, cu întrepătrunderea mediilor civile cu cele militare, extinderea gherilei - mai ales urbane - folosirea deopotrivă a armelor letale și neletale, a explozivilor, dar posibil și a generației a treia de arme nucleare, cele cu emisie direcționată și selectivă de energie, utilizate ca armă antispațială de statele deținătoare de arme nucleare împotriva marilor puteri ce posedă arme în spațiul cosmic, ca și a armelor cu plasmă.

Dar, ca și în vechea ordine sunt de așteptat și reacții adverse față de integrarea forțată și globalizarea prin sărăcire. Una dintre acestea poate fi proliferarea terorismului în toate planurile (politic, economic, militar, cultural etc.), a căror acțiuni violente/armate aduc o substanță nouă și foarte nocivă în conținutul războiului. Drept consecință, războiul viitorului va include între obiectivele sale politico-militare și eradicarea acestui flagel, cu asentimentul opiniei publice mondiale și prin folosirea celor mai perfecționate mijloace de război, generând astfel o confruntare multiplă și asimetrică.

Seniorii „*artei strategice*” se gândesc deja că dictonul latin „*si vis pacem para bellum*” s-a caducizat. În locul lui se poate pune un altul: „*ca să nu fie război, gestionează bine pacea*”, ceea ce trebuie să recunoaștem este altceva ca până acum.

Acum suntem îndreptățiți să ne întrebăm: oare integrarea exclude geopolitica?

Desigur ca nu! În fapt s-au înlocuit/substituit geopoliticile cu politica spațiului planetar, emanată și dirijată dintr-un centru de putere integrant, format de uniuni economice (inter)continentale; super alianțe politico-militare transnaționale și complexe militar-industriale ultratehnologizate.

Dacă așa vor sta lucrurile, războiul viitorului poate dobândi și alte caracteristici:

- coexistența lui cu pacea, în/pentru etapa de tranziție spre globalizare, starea de război ar putea deveni normalitatea și numai ulterior, când lucrurile în cea mai mare parte a lor se vor aseza în matricea universală, aspectele se vor inversa;

- disimularea violenței în impunerea (menținerea, controlul, refacerea, implementarea, gestionarea) păcii cu valorile securității învingătorului, ce deseori pot intra în contradicție cu cele locale și zonale din punctul de vedere al intereselor individuale și colective;

- transferul violenței în sfera economicului și politicului, dar pot utiliza în acțiunea lor de dominație o paleta largă de forțe și mijloace specifice ori militare/armate, de fiecare dată însă adecvate situației și obiectivelor propuse.

Mergând și mai departe cu analiza, privind perfecționarea războiului viitorului, putem concluziona și da o notă mai optimistă: confruntarea violentă (militară) va aluneca mai mult înspre confruntarea mai puțin violentă (nonmilitară), până când războiul va înceta să mai reprezinte o fatalitate, iar în cel mai nefericit caz ar putea fi rezultatul unui accident nedorit.

Dacă în trecutul-prezent s-au făcut eforturi pentru acumularea bogăției în detrimentul înțelepciunii, iar autoreglarea s-a făcut prin forța (războiul energetic), în viitorul-prezent aceasta stare trebuie absolut modificată prin cunoaștere (informațional). Așa se face că războiul viitorului va deveni în esența o confruntare informațională cu folosirea unor mecanisme diabolice de disimulare a violenței.

Din cele prezentate rezultă ca războiul viitorului se înscrie în sfera voinței politicului universal, care se exprima printr-o violență disimulată și numai arareori prin utilizarea mijloacelor armate.

În lume, în momentul de față, se aud tot mai multe critici la adresa corelației război-integrare/globalizare. Acestea aparțin analiștilor politico-militari, formați în cele mai diverse școli strategice de pe mapamond și formează cea mai interesantă confruntare de idei la început de secol și mileniu. Într-o parte se află nostalgia vechii ordini mondiale, iar în altă tabără sunt promotorii și corifeii noii ordini mondiale. Disputa se întreține pe seama unor teze „tari”, dintre care vă prezentăm câteva ce țin de dialectica pace-război:

- cu toate valențele sale umanitare, războiul pentru menținerea păcii ține de planificarea strategică a păcii universale, prin violența, ceea ce presupune că ne vom afla în fața unui totalitarism planetar;

- războiul și pacea putând fi comandate, creează premise pentru a considera noua ordine mondială ca o construcție posibil artificială;

- înlocuind politicile cu politica mondială riscăm că războiul viitorului să devină antipolitică, deoarece ar putea pregăti o foarte mare împotrivire cu repercusiuni nemaîntâlnite: crearea haosului mondial, perpetuarea confruntărilor violente, universalizarea și permanentizarea războiului și conflictului armat, dezordinea pe mari areale și eminentemente războinice etc.;

- prin legitimarea războaielor așa-zis locale se creează potențialitate belicoasă globală;

- realizarea păcii de sus în jos și împotrivirea mereu crescândă de jos în sus, ambele prin război, evidențiază și mai mult iraționalitatea politicii mondiale;

- reluarea în câteva rânduri a unei declarații mai vechi, privind natura religioasă a secolului XXI, poate fi interpretată ca o provocare de război între state cu religii diferite, confruntări ce se pot încheia cu dispariții ori mutații esențiale pe harta politico-administrativă a lumii.

Este „*loc sub Soare*” atât pentru clasicii gândirii militare, cât și pentru neoclasicii războiului viitorului, cu o singură condiție – ordinea pe pamânt să se realizeze prin dezvoltare economică durabilă, bazată pe colaborare internațională amiabilă între toate statele lumii.

Bibliografie:

- [1]. MUREȘAN, M., Gl. dr., VĂDUVA, Gh., gl.bg. (r), *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura U.N.Ap., Carol I,, București, 2004.
- [2]. HART, B.H.Liddel, *Strategy*, 2nd revised edition, New York, Signet, 1974.
- [3]. NORTON-TAYLOR, Richard, *Asimetric Warfare*, <http://www.guardian.co.uk>.
- [4]. MUREȘAN M., Gl. dr., Stăncilă L., col.(r) dr., *Aspecte ale conflictelor militare ale viitorului*, Editura UNAp, București, 2006.

- [5]. **Dicționarul explicativ al limbii române**, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 988.
- [6]. METZ, Steven, DOUGLAS, V., *Johnson, Asymmetry and Military Strategic Studies Institute*, Special report, ianuarie 2001, p. 1.
- [7]. MITULEȚU, Ion, Col. prof. univ. dr., *Atipic si asimetric in acțiunile militare moderne*, Buletinul UNAp, nr.1/2006.
- [8]. FRUNZETI T, Dr., *Războiul modern*, în Revista Gândirea Militară Românească, nr. 3/2005, p.15.
- [9]. von CLAUSEWITZ, Carl , *On war*, Everyman's Library,1993.
- [10]. BEGARIE, H. C, *Tratat de strategie*, vol. I, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2006.
- [11]. MUREȘAN M., Gl. dr., STĂNCILĂ L., col.(r) dr., *Tendențe în evoluția teoriei și practicii războiului*, Editura U.N.Ap. „Carol I”, București, 2006.

CONSIDERAȚII PRIVIND INFLUENȚA CRIZEI FINANCIARE ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE ȘI SECURITĂȚII MONDIALE

Nicușor MOLDOVAN*
Amelia-Mariana MOLDOVAN**

The financial crisis which meet it for the past a monthes in the world arena, show us deep weakness as much national states how much and of a international organizations. Globalization brings about economic development for competitive countries, which may lead to economic instability and poverty in some areas, and may influence the regional and even global security.

The economic and financial interdependence of states allows them to use economic development and financial power as a way of influencing or even forcing relations among states, according to their preferences. It is impossible to ensure national security without long-term development, and it is impossible to support long-term development in the presence of dangers and threats. The deterioration of global economy caused by financial crisis, is the biggest threats to the global security.

Motto:

“Relația dintre securitate și dezvoltarea economică este una bi-univocă, ele se sprijină reciproc, dar se și condiționează reciproc.”¹

(Traian Băsescu, 2006)

Introducere

O deteriorare a economiei globale provocată de criza financiară este una dintre cele mai mari amenințări la adresa securității globale, pentru că va reduce la sărăcie și la resentimente sute de milioane de oameni.

Popoarele lumii ar trebui să accepte necondiționat creșterea interdependenței economice și financiare, care ar putea duce cu siguranță la eradicarea conflictelor și asigurarea unei stabilități mondiale durabile. Prin creșterea interdependenței economice și financiare, statele lumii vor fi interesate să-și protejeze interesele la nivel global, iar comerțul ar deveni, în acest context, factorul principal de stabilitate. Lipsa interdependenței economice și financiare poate genera conflicte majore între state, unele pe termen lung cu grave consecințe asupra economiei mondiale și, implicit asupra securității și stabilității.

Criza financiară internațională, cu implicațiile sale economice, a precipitat o neîncredere gravă în funcționalitatea instituțiilor financiare contemporane. Inevitabil, criza are efecte defavorabile asupra creșterii economice globale și va avea consecințe *politice, strategice și sociale*. Recesiunea economică generată și de haosul din sistemul financiar a timorat profund cetățenii, cercurile de afaceri, piețele de capital și

* Expert, Serviciul Român de Informații.

** Student, Universitatea „Spiru Haret”.

1 Alocuțiunea președintelui României Traian Băsescu, în cadrul Conferinței privind „Dezvoltarea economică și securitatea în regiunea Mării Negre”, 31 octombrie 2006.

liderii politici. Declanșată inițial în Statele Unite, criza s-a extins și în alte zone ale lumii, precum Europa, Asia, Africa etc.

Actorii statali și non-statali trebuie să-și folosească în momentul de față puterea economică pentru a orienta rezultatele proceselor politice către pace, securitate și stabilitate, atât în plan național, cât și în plan internațional. Relaționarea securității cu dezvoltarea economică și stabilitatea financiară va avea ca rezultat o îmbunătățire a respectării democrației și drepturilor omului la nivel mondial.

I. Cauzele apariției crizei financiare actuale

Alan Greenspan, cel care a „ținut” frâiele economiei americane pentru aproape trei decenii, este considerat principalul vinovat pentru izbucnirea crizei financiare.² Opinia sa a contat mult în ridicarea controlului statal de pe piața financiară și în folosirea contractelor financiare derivate.³ Acest instrument este, de fapt, un contract prin care una din părți primește bani în schimbul promisiunii de a cumpăra sau a vinde bunuri sau servicii ulterior, la un anumit moment specificat. Astfel, pentru o sumă relativ mică și cu ajutorul unei garanții ipotecare, un investitor poate controla un procent mai mare din acțiunile unei companii. Promițând să protejeze investitorul de pierderi, aceste contracte au stimulat finanștii să-și asume riscuri din ce în ce mai mari, asumându-și mai multe ipoteci și făcând împrumuturi mai mari în contul unor creșteri viitoare.

George Soros, celebru finanțist și filantrop american, a evitat întotdeauna să folosească aceste instrumente pentru că *“nu înțelegem cu adevărat cum funcționează”*⁴ iar Felix Rohatyn⁵ a etichetat contractele derivate drept potențiale *“bombe cu hidrogen”*. Miliardarul Warren Buffet a vorbit de-a lungul anilor de aceste instrumente obscure ca despre *“arme financiare de distrugere în masă, care ascund pericole ce pot fi letale”*.⁶

Mulți economiști susțin că, dacă Greenspan ar fi acționat diferit în cariera sa, criza care a cuprins în 2008 economia americană, și care s-a extins ulterior la nivel mondial, ar fi putut fi ocolită. Este foarte interesant faptul că prima persoană care a prezis actuala criză financiară la nivel mondial nu a fost un analist economic, financiar sau politic, ci Papa Benedict al XVI-lea. Acest lucru a fost dezvăluit de ministrul italian de Finanțe, Giulio Tremonti, care a citat o profeție făcută de Suveranul Pontif în anii în care era cardinal.

Astfel, în timpul unui discurs ținut la Universitatea Cattolica din Milano, Tremonti a declarat că precizarea potrivit căreia o economie nedisciplinată se va prăbuși din cauza propriilor sale reguli poate fi găsită într-un articol scris de Cardinalul Joseph Ratzinger în anul 1985.⁷ În articolul intitulat *“Economia de piață și etica”*, actualul Suveran Pontif scria că un declin în principiile etice poate face ca, în realitate, legile pieței să se prăbușească.

2 http://www.cotidianul.ro/vinovatul_pentru_criza_financiara_mondiala-60734.html

3 Derivatele sunt instrumente financiare a căror valoare se trage din valoarea viitoare a unui bun.

4 International Herald Tribune, <http://www.ihf.com/>

5 investitorul bancar care a salvat New Yorkul de o catastrofă financiară în anii '70.

6 http://www.cotidianul.ro/vinovatul_pentru_criza_financiara_mondiala-60734.html

7 <http://www.bloomberg.com/>

Unii analiști sunt tentați să considere actuala criză financiară ca un accident inevitabil, dar nu neobișnuit, de-a lungul ciclului economic, o urmare a dobânzilor foarte scăzute practicate în ultimii ani în SUA și Europa. O analiză amănunțită a crizei duce la concluzia că aceasta este determinată de cauze structurale. Globalizarea piețelor financiare și inovațiile financiare, în condițiile unor reglementări precare sau a lipsei acestora, ca și diferitele conflicte de interese au creat premise pentru actuala criză.⁸

Dincolo de o relaxare iresponsabilă a condițiilor de creditare pe diverse piețe imobiliare și pe alte piețe din SUA și Europa, în ultimul deceniu, originea crizei financiare trebuie căutată în efecte ale masivelor fluxuri de capital transfrontaliere și ale utilizării tot mai ample de instrumente financiare/derivative (precum securizarea obligațiunilor), care nu sunt transparente și nici tranzacționate efectiv pe piețe. În consecință, piețele financiare au devenit, în multe zone, tot mai opace, iar identificarea celor care și-au asumat riscuri și evaluarea acestora au devenit deziderate aproape de neatins.

II. Criza financiară – delimitări conceptuale

Termenul de *criză financiară* este utilizat, de regulă, într-o multitudine de cazuri în care instituțiile financiare pierd brusc o mare parte din „valoarea” lor. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, multe crize financiare au fost asociate cu panici bancare și multe recesiuni au coincis cu acestea. Alte situații, care sunt adesea numite crize financiare, presupun prăbușirea burselor și izbucnirea unor “*baloane*” (bule speculative) financiare, crize monetare și pierderea rezervelor.

Mulți economiști au susținut diverse teorii despre apariția și dezvoltarea crizelor financiare, precum și despre modalitățile de prevenire și rezolvare a acestora. Există unele opinii convergente în acest sens deoarece crizele financiare sunt încă o prezență relativ obișnuită la nivel mondial.

*Tipuri de crize financiare*⁹

- *Crize bancare.* În cazul în care o bancă se confruntă cu retrageri din partea depunătorilor, înseamnă că aceasta operează accelerat. Deoarece băncile împrumută cea mai mare parte din banii primiți ca depozite, este dificil pentru ele să plătească mai repede toate depozitele, în cazul în care acestea sunt brusc cerute. Deci, retragerea depozitelor poate duce banca în faliment, existând riscul ca deponenții să-și piardă economiile, cu excepția cazului în care acestea sunt asigurate. Când situațiile în care banca operează accelerat sunt des întâlnite, înseamnă că aceasta se confruntă cu o criză bancară sistemică sau doar cu o panică bancară.

- *Bule speculative și prăbușiri.* Economiștii spun că un activ financiar (stoc, de exemplu) este considerat un “*balon*”, atunci când prețul lui depășește valoarea actuală a veniturilor viitoare (cum ar fi dobânzile sau dividendele care ar fi primite la scadență). Dacă majoritatea participanților de pe piață cumpără bunuri în speranța de

⁸ Daniel Daianu - “Criza financiară internațională: sunt necesare reglementări riguroase pe piețe financiare”, <http://www.zf.ro/opinii>.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_crisis

a le vinde mai târziu la un preț mai mare, în loc să le cumpere pentru venit, vor apărea “baloane”. Dacă apare un balon, atunci există riscul prăbușirii prețului activelor. Participanții de pe piață vor continua să cumpere doar atâta timp cât se așteaptă ca ceilalți să cumpere și, atunci când se decid să vândă mai multe, prețul va scădea.

- *Crize financiare internaționale.* Când o țară care menține un curs de schimb valutar fix este brusc forțată să devalorizeze moneda sa din cauza unui atac speculativ, înseamnă că se confruntă cu o criză monetară sau o balanță de plăți a crizelor. Când o țară nu reușește să plătească înapoi datoriile sale valutare, înseamnă că este un stat dator. Devalorizarea și datoria sunt decizii ale guvernelor, care adesea sunt percepute ca fiind rezultate involuntare generate de o schimbare a politicii investitorilor ce duce la scăderea capitalului sau la creșterea bruscă a acestuia.

- *Crize economice mai ample.* Un descendent în creșterea economică cu o durată de mai multe trimestre este, de obicei numită recesiune. O recesiune prelungită poate fi numită depresie, în timp ce o lungă perioadă lentă, dar nu neapărat fără creștere economică este uneori numită stagnare economică. Deoarece asemenea fenomene afectează mai mult decât sistemul financiar, acestea sunt considerate crize financiare “*per se*”¹⁰.

*Cauzele și consecințele crizelor financiare*¹¹

- *Complementaritățile strategice de pe piețele financiare.* Se observă că de multe ori investițiile de succes necesită ca fiecare investitor de pe piața financiară să ghicească ce vor face alți investitori. George Soros a apreciat că ghicirea intențiilor altora se numește “*reflexivitate*”. În mod similar, John Maynard Keynes¹², denumea piețele financiare un concurs de frumusețe, joc în care fiecare participant încearcă să prevadă care model al altor participanți va fi considerat cel mai frumos. Prin urmare, crizele financiare sunt uneori privite ca un cerc vicios în care oamenii de afaceri evită unele investiții pentru că se așteaptă ca ceilalți să facă același lucru.

- *Pârghii.* Pârghia este reprezentată de împrumuturi pentru finanțarea investițiilor și este considerată frecvent un factor care contribuie la apariția crizelor financiare. În cazul în care o instituție financiară sau o persoană fizică nu-și mai investește proprii bani, poate, în cel mai rău caz, să îi piardă. Dar atunci când acestea iau cu împrumut bani, pentru a-i investi, se poate câștiga mai mult, dar în același timp se poate pierde aproape totul. Prin urmare, pârghia poate crește potențialul de investiții, dar poate crea și un risc de faliment. În acest caz, problemele financiare se pot răspândi de la o firmă la alta deoarece falimentul împiedică onorarea plăților promise altor firme.

- *Neconcordanța bunurilor active și pasive.* Un alt factor care contribuie la crizele financiare este neconcordanța dintre activ și pasiv, o situație în care riscurile

10 expresie latină folosită în limba engleză cu sensul de “de la sine”.

11 http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_crisis

12 Economist britanic ale cărui idei au avut un impact major atât asupra teoriei politice și economice moderne, cât și asupra politicilor fiscale ale multor guverne. Este cunoscut în mod special pentru pledoaria sa în favoarea politicilor guvernamentale intervenționiste, prin care s-ar folosi măsuri fiscale și monetare în scopul temperării efectelor adverse ale recesiunilor și crizelor economice. Mulți economiști îl consideră unul dintre principalii fondatori ai macroeconomiei teoretice moderne.

asociate cu datoriile instituției și activele nu sunt corect apreciate. De exemplu, băncile comerciale oferă conturi de depozit, care pot fi retrase în orice moment și pe care le folosesc pentru a acorda împrumuturi pe termen lung. Datorită neconcordanței dintre depozite și credite banca operează “pe loc” (deponenții își retrag fondurile mai rapid decât banca le poate oferi).

- *Incertitudinea și comportamentul greșit.* Multe analize ale crizelor financiare subliniază greșelile în investiții cauzate de lipsa cunoștințelor sau imperfecțiuni în raționamente.

- *Reglementarea eșecurilor.* Guvernele au încercat să elimine sau să atenueze crizele financiare prin reglementări în sectorul financiar. Un obiectiv major al reglementărilor este acela de a asigura instituțiilor suficiente active pentru a-și îndeplini obligațiile contractuale, prin intermediul rezervelor minime obligatorii și a cerințelor de capital.

- *Fraude.* Frauda a jucat un rol important în colapsul unor instituții financiare, atunci când companiile au atras deponenți care le-au indus în eroare cu privire la cererile privind strategiile de investiții, sau au fraudat rezultatele viitoare. Frauda în finanțarea creditelor ipotecare a fost considerată o posibilă cauză a crizei creditelor ipotecare din 2008.

- *Contaminări.* Contaminările se referă la ideea că aceste crize financiare se răspândesc de la o instituție la alta, ca atunci când o bancă determină „fuga” de la o bancă la alta, sau dintr-o țară în alta, ca atunci când criza monetară, pagubele, sau piața de capital se răspândesc în alte țări. Situația în care eșecul unei instituții financiare amenință stabilitatea altor instituții, se numește *risc sistemic*.

- *Efectele recesiunii.* Unele crize financiare nu au efect în afara sectorului financiar, dar altele joacă un rol important în scăderea ritmului dezvoltării economice. Există multe teorii conform cărora o criză financiară ar putea avea efect asupra scăderii ritmului dezvoltării economice.

*Teorii ale crizelor financiare*¹³

- *Teoria sistemelor.* Crizele majore din economia mondială, care se manifestă periodic la intervale de 20 sau 50 de ani, se află în centrul cercetărilor teoriei sistemelor. Acestea poartă numele de “*Ciclul de 50 de ani al lui Kondratiev*”, de la numele celui care a studiat acest fenomen – Nikolai Kondratiev. Figuri marcante ale teoriei sistemelor, ca Andre Gunder Frank¹⁴ și Immanuel Wallerstein¹⁵, au avertizat despre posibilitatea producerii crizelor financiare, ca de exemplu cea cu care se confruntă economia mondială în prezent.

- *Teoria lui Minsky.* Hyman Minsky¹⁶ a propus o explicație care se aplică în economiile închise. El a susținut că fragilitatea financiară este o caracteristică tipică a oricărei economii capitaliste. Fragilitatea ridicată conduce la riscuri mari de producere a unei crize financiare.

13 http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_crisis

14 Istoric, economist și sociolog german; a fost unul dintre fondatorii teoriei generale a sistemelor în anii 1960.

15 A fost un sociolog, istoric și analist de sistem american.

16 A fost un economist și profesor de economie american la Washington University din St Louis.

- *Teoria jocurilor*. Modelarea matematică a crizelor financiare a accentuat faptul că adesea există feedback pozitiv între deciziile participanților de pe piață. Feedback-ul pozitiv presupune că pot exista modificări substanțiale ale valorii activelor, ca răspuns la micile modificări ale fundamentelor economice.

- *Modele de învățare*. Au fost dezvoltate o varietate de modele în care valoarea bunurilor a crescut sau a scăzut excesiv, în spirală, dacă investitorii au învățat unii de la alții. În aceste modele bunurile sunt cumpărate de câțiva agenți, încurajați de alții să cumpere, nu pentru că valoarea reală a bunurilor crește atunci când cumperi mai mult, ci pentru că investitorii tind să creadă că adevărata valoare a bunurilor este mai mare atunci când observă pe alții cumpărând. În modelele de învățare se presupune că investitorii sunt raționali, bazându-și raționamentul lor pe experiența acumulată.

Scurt istoric al crizelor financiare:

- 1910 – criza stocurilor de pe piața de cauciuc din Shanghai;
- 1980 – criza datoriilor din America Latină (începută în Mexic);
- 1989-1991 – criza economiilor și împrumuturilor din S.U.A.;
- 1990 – prăbușirea prețurilor bunurilor din Japonia;
- 1992-1993 – atacuri speculative asupra cursului monedelor în mecanismul european al ratei de schimb;
- 1994-1995 – criza economică din Mexic (atacuri speculative și creșterea datoriilor mexicane);
- 1997-1978 – criza financiară din Asia (devalorizări și crize bancare în întreaga Asie);
- 1998 – criza financiară rusă (devalorizarea rublei și creșterea datoriilor);
- 2001-2002 – criza economică argentiniană (criza sistemului bancar);
- 2008 – criza financiară globală și răspândirea în Europa a crizei creditelor ipotecare din S.U.A.

III. Considerații privind conceptul de securitate economică

Activitatea economică este o realitate socială, complexă, reprezentând un câmp de acțiune legat de producția, repartiția, schimbul și consumul de bunuri materiale și de servicii, urmărind satisfacerea cu resurse limitate a necesităților indivizilor și societății.

Securitatea economică este o componentă a securității naționale și internaționale. Se consideră că, în sens larg, securitatea economică a unei țări este dată de gradul de asigurare a resurselor și de nivelul de dezvoltare. Este o percepție greșită deoarece securitatea economică nu poate fi analizată decât în strânsă corelație cu securitatea națională. De asemenea, securitatea economică este în strânsă legătură cu celelalte componente ale securității: politică, militară, socială și de mediu. Toate acestea sunt în strânsă corelație, ele se intercondiționează reciproc și împreună contribuie la asigurarea securității naționale și internaționale.

Într-o altă accepțiune, securitatea economică poate fi apreciată ca totalitatea condițiilor necesare pentru o dezvoltare economică normală, orientată către standardele țărilor dezvoltate. Un rol deosebit de important în asigurarea componentei

economice a securității naționale îl au guvernele, ca exponente supreme ale politicilor economice. Economia mondială se află în plin proces de transformări structurale ca urmare a influenței prețului petrolului și gazelor naturale asupra economiilor statelor lumii.

Interdependența economică dintre state le permite acestora să folosească dezvoltarea economică drept mijloc de influențare sau chiar de constrângere în relațiile dintre ele.

Asigurarea securității naționale trebuie să aibă în vedere, alături de înlăturarea sau diminuarea riscurilor, amenințărilor și pericolelor, realizarea unui complex de măsuri de dezvoltare și asigurare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a valorilor materiale și spirituale ale societății, a ordinii constituționale, a suveranității și integrității teritoriale. Este vorba despre o strategie a dezvoltării durabile. Astfel, securitatea economică nu poate fi asigurată doar în limitele economiei care activează în cadrul modelului dezvoltării durabile.

Asigurarea securității naționale este imposibil de realizat fără o dezvoltare durabilă, iar aceasta, la rândul ei, nu se poate realiza decât în absența pericolelor și amenințărilor.

Securitatea economică este vulnerabilă în fața unui lung șir de pericole și amenințări, interne și externe, din toate domeniile vieții (economic, social, politic, mediu (ecologic), militar etc.). Printre acestea putem aminti: slăbirea legăturilor economice cu unele țări ale lumii, transformările economice, stratificarea socială a societății, ruptura dintre cei bogați și cei săraci, accentuarea corupției, criminalitatea transfrontalieră, fenomenul migraționist, crizele politice, sporirea șomajului, disfuncțiile din sistemul de educație și de asigurare a sănătății populației, traficul de armament, persoane, droguri și nu în ultimul rând, terorismul internațional.

Dezvoltarea economică, și implicit securitatea economică, este dependentă de resursele naturale care permit statelor lumii să-și asigure integral sau într-o proporție semnificativă necesitățile de consum. Din acest punct de vedere, foarte mulți specialiști care studiază și analizează *“fenomenul”* securității, apreciază că există și o altă dimensiune a securității economice – *securitatea energetică*. O parte din specialiști susțin că aceasta este chiar o componentă a securității naționale.

Analiza securității economice trebuie să urmărească soluționarea optimă a raportului dintre trebuințe și resurse, prin folosirea cât mai eficientă a acestora din urmă.

IV. Dimensiunea economico-financiară a securității

Este o certitudine faptul că dezvoltarea economică și stabilitatea financiară constituie unii dintre factorii importanți care condiționează securitatea. Securitatea economico-financiară este o componentă esențială a securității naționale (regionale, globale) cel puțin la fel de importantă ca dimensiunea militară, reprezentând astfel un important factor de risc. Potrivit Declarației adoptate la 31 ianuarie 1992 într-o sesiune a Consiliului de Securitate al ONU, ea reprezintă o amenințare nu numai la adresa securității naționale, dar și la adresa păcii și securității internaționale.

Atunci când se analizează problematicile legate de dimensiunea economico-financiară a securității este necesar să se aibă în vedere atât riscurile și amenințările cât și provocările ce pot aduce atingere securității naționale (regionale, globale).

Sfârșitul Războiului Rece, cu toate implicațiile pe care le-a avut în plan geopolitic și geostrategic, a determinat o schimbare majoră a naturii relațiilor dintre state și actori non-statali la nivel regional și chiar mondial, mutând centrul de greutate al puterii dinspre dimensiunea militară către cea economico-financiară. Mai mult, fenomenul globalizării a determinat o creștere a influențelor exercitate de problemele economice și financiare asupra domeniului politic și de securitate.

Dacă în perioada Războiului Rece promovarea intereselor de securitate se realiza aproape exclusiv prin instrumente politice și militare, începând cu anul 1990 majoritatea statelor și-au concentrat atenția tot mai mult asupra problemelor de natură economico-financiară și socială, a celor legate de protecția mediului, precum și celor legate de protejarea drepturilor omului.

Printre forțele care direcționează această atitudine sunt date ca exemple¹⁷: revoluția în tehnologia informației; proliferarea mijloacelor media; globalizarea finanțelor și afacerilor; creșterea gradului de participare a actorilor non-statali în relațiile internaționale; problemele complexe care transcend granițele statelor, pierzându-și astfel caracterul de unicitate sau naționalitate.

Unele dintre aceste probleme, care în pofida multiplelor acțiuni întreprinse par că se accentuează tot mai mult în ultima perioadă, sunt cele legate de scăderea resurselor financiare și accentuarea decalajelor economice dintre state. Globalizarea presupune deschiderea spațiului național către fluxul liber de resurse materiale și financiare, bunuri, capital și idei, dar în același timp ea generează, cel puțin pentru moment, sincope, contradicții, pericole și vulnerabilități - adică inegalitate între veniturile salariale, între firme, între țări. Problemele economico-financiare și sociale, sărăcia, șomajul și inflația afectează stabilitatea, amenințând atât securitatea națională cât și pe cea regională și chiar internațională.

Globalizarea poate afecta comportamentul și psihologia socială, generând tensiuni și mișcări sociale. Relevante în acest sens sunt mișcările antiglobalizare care au loc cu ocazia diferitelor întruniri la nivel regional și global. Aceste tensiuni și mișcări sociale sunt determinate atât de inegalitățile economico-financiare dintre state cât și de stările de incertitudine provocate de modificarea sistemului clasic de ierarhizare a valorilor.

Decalajele economico-financiare, și implicit tensiunile sociale pot fi evitate prin adoptarea unor politici economice, financiare și sociale sănătoase. Securitatea mondială ar putea fi pusă în pericol fără asigurarea resurselor financiare și o dezvoltare economică, care, fără securitate nu-și regăsesc locul și rolul la nivel internațional. Din acest punct de vedere, rolului geopolitic al statelor lumii i se subordonează și realizarea unui proiect financiar și geoeconomic integrator, echilibrat și care să promoveze o bună stare socială.

17 Ecobescu Nicolae – “Considerations on Economic, Enviromental and Legal Dimension of Security”, Romanian Journal of International Affairs, vol. VII, 1-2/2001, IRSI.

Un alt element important al securității economice îl constituie rezervele de hrană. Securitatea alimentară este definită, în cele mai multe cazuri, prin accesul oamenilor, oriunde s-ar afla ei din punct de vedere al locației geografice, la o cantitate de hrană care să răspundă necesităților zilnice ale vieții și sănătății. În fapt, este vorba de acces economic și fizic la resursele de hrană. Lipsa acestora, asociată cu un regim abuziv determină, deplasări masive ale populației, migrări ilegale, dezrădăcinări însoțite, adeseori, de incapacitatea de adaptare și integrare în comunități de cele mai multe ori total diferite de cele de proveniență.

Corupția generează și ea la rândul ei instabilitate sub aspect economico-financiar și social, afectând creșterea economică și stabilitatea financiară prin influențarea investițiilor interne și externe. Fenomen caracteristic existenței la nivel global, corupția se manifestă totuși diferit, în funcție de gradul de dezvoltare economico-financiară al fiecărui stat, care determină la rândul lui amploarea cu care se manifestă corupția.

Se poate observa că fenomenul corupției reprezintă o problemă la nivel mondial. În acest context este necesar un acord flexibil care să permită urmărirea și stoparea acțiunilor de corupție oriunde se manifestă. Acest acord este necesar întrucât flagelul corupției cuprinde treptat toate sectoarele vieții politice, economice și financiare din fiecare stat, punând în pericol pe termen mediu și lung securitatea națională a oricărui stat.

Contracurarea riscurilor sistemelor informatice va depinde în mare măsură de performanțele obținute în infrastructura informațională a economiei și finanțelor, cât și în sisteme critice din lanțul productiv cum sunt: transporturile rutiere, feroviare, navale și aeriene, rețelele electrice și de telecomunicații, sistemele de comunicații bancare, sistemele de transport petrol și gaze naturale, serviciile ce asigură asistența vitală pentru populație, sănătate, sistemul securității naționale, capacitățile de producere a energiei electrice care într-un viitor apropiat vor cunoaște un ritm alert de accesare ca urmare a racordării economiilor la sistemul economic regional și mondial.

De remarcat este faptul că în statele aflate în tranziție au acționat forțe care au încercat și reușit să minimalizeze la modul excesiv rolul statului în procesul dezvoltării economice. Acest lucru nu ar fi însemnat întoarcerea la sistemul totalitar, ci doar ar fi creat condițiile unei intervenții sporite și eficiente a statului în sectoarele critice, acolo unde mecanismele de piață nu ar fi putut să asigure o alocare eficientă a resurselor¹⁸.

Nu în ultimul rând trebuie subliniat faptul că securitatea economico-financiară și implicit securitatea națională (regională, globală) sunt puse în pericol de exacerbarea fenomenului terorist. Acesta, prin acțiunile sale specifice, nu face decât să perturbe starea de normalitate a unei societăți democratice.

Ca expresie practică a securității economice, analiza poate fi redusă la următoarele puncte¹⁹: capacitatea statelor de a-și păstra unități independente de producție militară într-o piață globală; capacitatea statului de a avea acces la sursele

18 Popescu Ion – “Economic Security – Essential Component of National Security”, Romanian Journal of International Affairs, vol. III, 4/2002, IRSI.

19 Sava Ionel-Nicu – “Studii de securitate”, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005, p. 238-239.

de energie și de materiale strategice; dependența economică să fie orientată înspre atingerea unor scopuri politice; posibilitatea ca interdependența economică să creeze inegalități economice între state; riscul ca globalizarea economică, și deci diminuarea funcțiilor economice ale statului, să creeze efecte negative sub forma economiilor subterane, comerțului ilicit, traficului de tehnologie, afectării mediului înconjurător; riscul ca economia globală să intre în colaps ca urmare a aplicării unor politici economice greșite, a unor conduceri politice ineficiente, a existenței unor instituții internaționale slabe, a unor reacții protecționiste sau a unor instabilități financiare.

Securitatea mediului este un factor important al stabilității sociale și politice, în sensul distribuirii resurselor naturale. Deși în relația dintre umanitate și mediu există o gamă largă de factori, este important de precizat că stabilitatea socială, economico-financiară și politică sunt influențate în mod direct de starea mediului. Dezastrele naturale, accidentele tehnice și erorile umane pot aduce daune imense economiei la nivel național și internațional (exemplu, se pot opri rețele informatice ale sistemelor de plăți bancare, se pot opri capacități de producție a energiei electrice, pot fi paralizate transporturile și telecomunicațiile etc.).

V. Influența crizei financiare asupra dezvoltării economice și securității mondiale

Criza financiară mondială va provoca o scădere a nivelului de trai pentru sute de milioane de oameni, alimentând nemulțumirile la scară largă. Mai grav este faptul că această situație va conduce, probabil, la apariția unor mișcări sociale radicale și violente, care nu vor putea fi controlate decât recurgând la forță. Deja, există indicii privind accentuarea tulburărilor sociale în China și a rebeliunii maoiste în India.

Desființarea unui număr mare de locuri de muncă va accentua sărăcia, va spori numărul de îmbolnăviri și va duce la creșterea numărului de oameni care nu se pot alimenta în mod adecvat, mai ales în țările în curs de dezvoltare. Criza financiară globală va începe să afecteze cheluielile tehnologiei informației, însă nu și pe cele din domeniul securității IT. Problema financiară a fost impulsionată de miliardele de dolari din împrumuturile pentru plata ipotecilor. Cu o scădere a creditului și o criză evidentă, companiile își vor concedia din angajați și își vor reduce bugetul și cheltuielile tehnologiei informației.

Potrivit unei analize publicate pe site-ul Fondului Monetar Internațional, ca urmare a crizei financiare, prezența băncilor străine în unele state generează, pe lângă avantaje și o serie de dezavantaje și riscuri, analiștii menționând, printre acestea, diminuarea sau întreruperea creditării, în cazul unor evenimente importante pe piețele de origine. Toate aceste lucruri vor influența negativ sistemele de securitate socială, care nu vor mai face față noilor provocări.

Una din amenințările la adresa securității mondiale, provocată de criza financiară, este terorismul internațional. Analiștii în domeniu apreciază că deteriorarea economiei globale va slăbi guvernele aliate din Occident și capacitatea de răspuns a statelor și actorilor non-statali la amenințările teroriste. Condițiile actuale vor fi favorabile pentru producerea unor atentate teroriste de mare amploare, în care nu este exclusă folosirea mijloacelor NBC și incendiere. Problemele și tendințele latente, în special instabilitatea regională, existau și în ultima perioadă, dar în

momentul de față și în viitorul apropiat acestea vor fi accelerate de actuala criză financiară globală.

Tot din cauza crizei, riscul de producere a unor conflicte pe plan mondial (războaie civile, izbucnirea unor conflicte latente/înghețate, mici conflicte în plan regional), în următoarele decenii este extrem de mare. Deciziile viitoare luate la nivel mondial vor fi decisive în ceea ce privește securitatea statelor. Alți factori majori de insecuritate, generați sau amplificați de criza financiară, sunt schimbarea climatică, concurența pentru resursele energetice și tendința elitelor puternice de a menține securitatea prin mijloace militare.

Țările bogate s-au concentrat până în prezent asupra măsurilor destinate să intensifice cooperarea în domeniul financiar, ceea ce este irelevant pentru țările mai sărace. Din acest punct de vedere, acestea ar trebui să profite de ocazie pentru a introduce reforme economice fundamentale care să anuleze diviziunile săraci/bogați ce s-au adâncit atât de mult în ultimele trei decenii.

Potrivit perioadei izbucnirii crizei, a scăzut mediul de panică și a început încet încet stabilizarea, observându-se o oarecare diminuare în acțiunile și scăderile de la burse. Dolarul a câștigat valoare în fața monedei Euro. Unele bănci ale căror pierderi deși sunt evidente, încât nu crează panică pe piețele financiare. Unii specialiști subliniază că în decurs de doi ani criza va fi depășită. Deoarece în unele țări s-au făcut alocări de capital la bănci, se preconizează că după criză acestea se vor consolida și mai mult. Declarațiile făcute de unele firme uriașe în legătură cu scăderea procentului de profit, au înrăutățit și mai mult piețele aflate în situație dificilă. Deși la început pachetele de ajutorare au fost gândite numai pentru băncile aflate în situații dificile, datorită crizei au fost incluse în aceste programe și firmele din sectorul productiv ce întâmpină greutăți în obținerea de credite.

Datorită crizei a ieșit în evidență stringența unui nou sistem pe plan mondial. Odată cu declararea unor pachete de măsuri de către unele țări, a început crearea mediului de încredere pe piețele financiare. Unele instituții internaționale precum FMI și Banca Mondială, intrând în circuit, au încercat să oprească amplificarea crizei financiare. În SUA, țara unde a izbucnit criza, banca centrală, dând răspuns favorabil la așteptările de pe piețe, a diminuat procentul de dobânzi. Se observă că, datorită crizei, nenumărate țări au înțeles stringența acționării împreună pentru soluționarea problemelor.

Concluzii

Deteriorarea economiei globale provocată de criza financiară este cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale. Sărăcia care va lovi zeci de milioane de oameni ar putea determina apariția unor mișcări sociale extrem de violente, care ar putea fi aplanate doar prin intervenții ale autorităților, la fel de violente. Deși cauzele sunt diferite, rezultatele sunt similare: proteste violente, pagube materiale și chiar atacarea oficialilor cu rang înalt în unele state.

Criza financiară ce se manifestă în ultimele luni la nivel mondial, ne arată slăbiciuni profunde atât ale statelor naționale cât și ale unor organizații internaționale, și lipsa lor de interes față de cetățean.

Statele sau regiunile în care nu există o garanție a securității și stabilității nu atrag investiții și nu-și pot asigura singure motorul dezvoltării economice. De asemenea, în democrațiile fragile procesele de regres sau stagnare economică favorizează apariția unor fenomene antidemocratice cu implicații asupra securității și stabilității.

De dezvoltare trebuie să beneficieze toate statele lumii în mod echitabil și uman, întrucât creșterea economică din statele dezvoltate nu a rezolvat problema sărăciei ci doar a dus la acumularea de bunuri în statele dezvoltate fără a promova ființa umană ca un tot.

Ca urmare, este necesar ca statele dezvoltate ale lumii să genereze schimbări structurale în întreaga lume în sectoare ce aparțin domeniului economic, cultural, politic și social. În acest fel se renunță la principiul dezvoltării și prosperității unei minorități în detrimentul mării majorități a lumii.

Securitatea nu poate fi garantată în absența unei democrații ai cărei membri să împărtășească valorile și practicile cooperării, dialogului și compromisului. Un regim democratic nu este consolidat dacă nu este temeinic așezat pe o stabilitate socială și pe fundamentele solide ale unei dezvoltări economice durabile. Pe de altă parte, nici dezvoltarea economică nu poate fi stimulată în absența unei stabilități politice și a securității.

La fel ca și în perioada războiului rece, dezvoltarea economică a statelor lumii și pacea socială sunt fundamentele centrale pe care se poate construi și consolida stabilitatea și securitatea. În același timp, securitatea și dezvoltarea economică a Americii este indisolubil legată de cea a Europei unite și libere.

Dezvoltarea economică a fiecărei țări și participarea la circuitul comercial mondial este singura șansă pentru o pace durabilă în viitor. Noua ordine economică a lumii trebuie să se bazeze pe realizarea unei cooperări internaționale în acest domeniu cu toate statele lumii, bazată pe echitate, folosind întregul potențial uman și care să aibă la bază interesul colectiv pentru creșterea progresului economic la scară planetară.

Securizarea unei economii este vitală pentru viitorul oricărei țări și nu poate fi scoasă din contextul modern al fenomenelor globale și naturale care agresează economiile naționale și le pot produce mari pierderi și dezechilibre pe termen lung.

În ultimii ani studii empirice bazate pe date americane au arătat că între creșterea economică și bogăția financiară - așa cum o măsoară indicele bursier sau prețul proprietăților locative - există o relație pozitivă.

Bibliografie:

- [1]. **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007, <http://www.presidency.ro>;
- [2]. **Carta Albă a Securității și Apărării**, București, 2004.
- [3]. **Programul de guvernare 2008-2012**, <http://www.gov.ro/>
- [4]. GAMBLIN, Andre, *"Economia lumii 2004"*, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2003.
- [5]. CHARI V., KEHOE P. – *"Financial crises as herds: overturning the critiques"*, Journal of Economic Theory, 2004.

- [6]. KINDLEBERGER, Charles P. and ALIBER, Robert (2005), *"Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises"*, 5th ed. Wiley.
- [7]. BURNSIDE, Craig, EICHENBAUM, Martin, and REBELO, Sergio (2008), *"Currency crisis models"*, New Palgrave Dictionary of Economics, 2nd ed.
- [8]. DINICU, Anca, *"Securitatea economică, parte esențială a securității naționale"*, în: volumul sesiunii de comunicări științifice *"Eficiență și calitate în învățământul superior"*, Editura Academiei Forțelor Terestre, Sibiu, 2004.
- [9]. ECOBESCU, Nicolae, *"Considerations on Economic, Environmental and Legal Dimension of Security"*, Romanian Journal of International Affairs, vol. VII, 1-2/2001, IRSI.
- [10]. HALL, Gardner, *"New world, new Europe, new threats"*, ed. NATO and the European Union, Aldershot: Ashgate, 2004.
- [11]. COURTY, Guillaume, DEVIN, Guillaume, **Construcția europeană**, (traducere Anca-Alexandra Toma), Editura Coresi, București, 2003.
- [12]. FLOREA, Lavinia, **Globalizare și securitate economică**, Editura Lumen, București, 2007.
- [13]. PROFIROIU Marius, POPESCU Irina, **Politici europene**, Editura Economică, București, 2003.
- [14]. POPESCU, C. Ion, *"Economic Security – Essential Component of National Security"*, Romanian Journal of International Affairs, vol. III, 4/2002, IRSI.
- [15]. SAVA, Ionel Nicu, **Studii de securitate**, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2005.
- [16]. http://en.wikipedia.org/wiki/Financial_crisis
- [17]. <http://crizafinanciara.com/>
- [18]. <http://www.zf.ro/>
- [19]. <http://www.cotidianul.ro/>
- [20]. <http://www.mediafax.ro/>
- [21]. <http://www.jurnalul.ro/>
- [22]. <http://www.adevarul.ro/>
- [23]. <http://www.gandul.info>
- [24]. <http://www.sfin.ro/>

PROVOCĂRI ȘI POSIBILE SOLUȚII PENTRU ADMINISTRAȚIA AMERICANĂ

Dr. Mihai ȘERBAN*

In the face of new American administrations geopolitical challenges are great but, apparently, the solutions of soft-power to impose the most effective long term. At least in relation to Iran, S.U.A. must quickly learn to play chess, although it's hard when you have boxing gloves in hands. Perhaps the methods used by Asian chancellery, which have long-term strategy and not be hurried, are the most recommended in political relations. Interesting is the position, which can not be abandoned by U.S. in the Orient. Therefore, products of geopolitical intelligence analysis should be as solutions oriented medium-term and especially long.

Acest material de cercetare a fost generat de inițiativa Iranului de a furniza sprijin S.O.F.A., fiind astfel creată o platformă pentru creșterea influenței pe scena politică irakiană, prin intermediul legăturilor cu binecunoscuta comunitate șiiită, mizând pe faptul că, peste doi ani (termenul maxim prevăzut pentru staționarea trupelor americane în Irak) guvernul de la Bagdad va fi unul fragil și ușor de manipulat¹.

Un indiciu suplimentar al progreselor în dialogul cu S.U.A. ar putea fi anunțul făcut de către Guvernatorul Băncii Centrale, Hossein Qazavi, în 19 noiembrie 2008, potrivit căruia Iranul intenționează să scoată pe piață obligațiuni în valoare de 1 miliard dolari, pentru atragerea investițiilor în proiecte, inclusiv în domeniul petrochimic.

Deoarece Actul privind sancțiunile împotriva Iranului, emis de către S.U.A. este în vigoare până în 2011, acțiunea Băncii Centrale irakiene ar constitui un eșec, în cazul în care Washingtonul și Teheranul nu ar ajunge la o înțelegere. În condițiile în care jucătorii internaționali de pe piața titlurilor de stat ar încheia afaceri cu băncile iraniene, riscă să intre sub incidența legii menționate.

Reamintim faptul că aceste sancțiuni nu au împiedicat statele din „*Consiliul de Cooperare a Golfului*” („C.C.G.”), Rusia și China, să întrețină relații comerciale cu Iranul, date fiind rezervele naturale mari și economia iraniană dezvoltată. Dezbaterile privind politica optimă de sancțiuni vor fi complexe, însă necesare pentru a menține echilibrul în regiune².

Alegerile prezidențiale din Iran (iunie 2009) nu pot aduce schimbări majore în politica internă sau externă a Teheranului, având în vedere structura de putere și rolul ayatollahului Ali Khamenei. În aceste sisteme politice tranziția spre democrație depinde de capacitatea de acțiune a reformiștilor și de relațiile conducerii cu

*** Lector universitar în cadrul Academiei Naționale de Informații. doctor în Științe Istorice, doctorand în Științe Militare și Informații.**

1 „Stratfor” – „Iran se întoarce pe scena globală”, 10.11.2008; „O schimbare radicală în Pactul de securitate între S.U.A. și Irak”, 17.11.2008; „S.O.F.A. și opțiunile iraniene”, 18.11.2008.

2 „Jane’s” – Ethan Chorin, Fariborz Ghadar, „Liniile trasate de resursele iraniene”, 07.11.2008.

instituțiile țării (mai ales cu cele militare), elitele sociale și puterile străine, în scopul creării diferitelor mișcări sociale și al utilizării lor pentru câștigarea de teren³.

Toate aceste aspecte economice și politice sunt importante, din perspectiva faptului că, odată cu scăderea prețului petrolului sub 50 dolari/baril, Iranul se confruntă cu probleme în acoperirea cheltuielilor bugetare și există pericolul creșterii tensiunilor sociale înaintea alegerilor prezidențiale⁴.

În același timp, administrația S.U.A. va menține *statu-quo*-ul în procesul de pace israeliano-palestinian, până când va decide cum să gestioneze comunitatea tot mai divizată a palestinienilor și un guvern israelian care pare preocupat îndeosebi de amenințarea iraniană⁵.

Un element important în strategia americană pentru negocierile dintre Rammalah și Ierusalim este rezultatul alegerilor din Israel. Partidul Kadima (centru-dreapta), condus de Tzipi Livni, a depășit cu un mandat Partidul Likud (dreapta) al lui Benjamin Netanyahu. Apreciem că această situație va conduce la o concentrare a atenției pe soluția palestiniană, având în vedere progresele înregistrate în discuțiile cu Ahmed Qurei, cunoscut și cu numele Abu Ala (Prim-ministrul Autorității Naționale Palestiniene, negociatorul-șef palestinian).

Președintele Barack Obama trebuie să stabilească legitimitatea și credibilitatea S.U.A. în regiune ca mediator onest, un prim pas fiind sublinierea angajamentelor față de justiția socială și respectarea drepturilor omului. Astfel, va fi demonstrată hotărârea de transformare a acestor eforturi într-un proces efectiv de rezolvare pașnică a conflictelor și va fi promovată o nouă viziune, internaționalistă, în scopul obținerii securității pentru israelieni și dreptate pentru palestinieni, prin soluția celor două state⁶.

Deși victoria lui Obama a fost apreciată de către liderii europeni, aceștia vor observa că este dificil să reziste influenței exercitată de către un președinte popular și activ și să ignore agenda politică a acestuia. Noua administrație americană implică nu doar o schimbare la nivelul S.U.A. ci și al cancelariilor europene. Este ceea ce apreciem că se poate numi *reflexul puterii*, S.U.A. fiind un centru mondial de putere.

Washingtonul ar trebui să identifice punctele de legătură cu Bruxellesul și să restabilească, redimensioneze, pe baza intereselor comune de securitate, punctele-cheie ale modelării relațiilor S.U.A.-U.E. fiind modurile în care va fi gestionată problematica economico-financiară internațională, comerțul, protecția mediului și asistența militară.

În cazul în care noul președinte american va reuși să facă față provocărilor cu care se confruntă și va restabili prestigiul S.U.A. în lume, U.E. va fi un beneficiar net al acestei situații și în baza legăturilor istorice dintre cele două puteri⁷.

3 „Foreign Affairs” – Abkar Ganji, „Sultanatul zilelor noastre”, 04.12.2008.

4 „Stratfor” - „Anunțul privind emisia de titluri de stat și speranțele mari în discuțiile bilaterale”, 20.11.2008.

5 „Oxford Analytica” - „Obama va acționa cu prudență în Orientul Mijlociu”, 12.11.2008.

6 „FRIDE” - Robert Mathews, „Unele observații privind alegerea lui Obama”, noiembrie 2008.

7 „Centre for European Reform” - Thomas Valasek, „Ce dorește Europa de la președintele Obama”, noiembrie 2008; „Oxford Analytica” - „Îmbunătățirea relațiilor depinde de ambele părți”, 07.11.2008.

Un pas major în stabilirea unui cadru optim de cooperare l-ar reprezenta (pe lângă clarificarea a ceea ce liderii europeni pot să ofere S.U.A., în termeni de capabilități și voință politică) o abordare proactivă din partea U.E. a principalelor puncte aflate pe agenda de securitate internațională a Washingtonului, respectiv:

❖ Situația din Afganistan. Majoritatea statelor membre U.E. se opune creșterii activității armate împotriva talibanilor. Inițierea la nivelul capitalelor europene și al ministerelor apărării a consultărilor privind sporirea sprijinului militar european pentru reconstrucția statului asiatic ar putea contura premisele unui compromis realist și ar determina îmbunătățirea perspectivelor de stabilitate pe termen lung.

❖ Soluționarea divergențelor cu Iranul în privința programului nuclear și a securității regionale. Prin instituirea unor noi sancțiuni pentru regimul de la Teheran, statele U.E. ar transmite semnale ambelor părți implicate în negocieri, în sensul că sunt dispuse să determine Iranul să plătească un preț mai mare pentru lipsa de cooperare.

❖ Gestionarea relațiilor cu o conducere tot mai hotărâtă a Federației Ruse. O modalitate prin care S.U.A și U.E. ar putea demonstra că nu vor fi împiedicate în promovarea unei politici active față de Moscova, ar putea fi punerea în practică a propunerilor Marii Britanii și ale Comisiei Europene de constituire a unei piețe energetice europene mult mai interconectate, limitând posibilitățile Federației Ruse de a juca un rol subversiv, în sensul divizării celor două părți ale Atlanticului. Guvernele europene au preluat deja inițiativa în domenii care vor avea o poziție majoră în componenta internațională a acordului transatlantic (adaptarea sistemului financiar mondial, promovarea de programe pentru combaterea schimbărilor climatice) însă divergențele de opinie asupra altor aspecte ar putea avea consecințe negative asupra încrederii reciproce⁸.

Menținerea echilibrului între retragere și cooperare, respectiv angajare selectivă și constrângere punctuală, a devenit principala sarcină a politicii Washingtonului față de Moscova, dovedindu-se cea mai importantă provocare cu care administrația americană se va confrunta în procesul de remodelare a rolului S.U.A. în lume. În viitorul apropiat, vor fi necesare inițiative diplomatice ale S.U.A. de contracarare a strategiei recente a Federației Ruse, în paralel cu oferirea unei căi diferite prin care Kremlinul să obțină influență internațională.

Elemente importante de sprijin în acest demers sunt: urgentarea negocierilor privind un nou tratat al armelor strategice (S.T.A.R.T.), consolidarea actualului cadru legislativ în domeniu, scăderea arsenalelor nucleare și diminuarea presiunilor în privința chestiunilor democrației în Federația Rusă⁹, stoparea extinderii N.A.T.O.¹⁰.

Având în vedere discursul susținut de președintele Dimitri Medvedev la 05.11.2008, în care a anunțat acțiunile preconizate pentru următoarea perioadă în domeniile militar și diplomatic (posibila desfășurare a rachetelor „Iskander” în Kalinigrad, reîntoarcerea la sistemul fixării de termene-limită pentru a întări puterea

8 Chatham House, Robin Nibett - „Acum, înapoi la tine, Europa”, decembrie 2008.

9 „Stratfor” - „Viitorul START”, 20.11.2008; „Foreign Affairs” – Stephen Sestanovich, „Ce a făcut Moscova?”, noiembrie, decembrie 2008.

10 „Center for a New American Security” - Robert D. Kaplan, „Politica externă a lui Obama – A profita de ocazie”, 25.11.2008.

echipei lui Vladimir Putin, suspendarea negocierilor cu S.U.A. până la începerea activității efective a noii administrații americane, acuzele la adresa Washingtonului cu privire la declanșarea războiului din Georgia și a crizei financiare mondiale, lipsa de concesiuni în privința poziției/obiectivelor internaționale) este posibil ca Federația Rusă să fi utilizat cele trei luni de tranziție la conducerea S.U.A. pentru a impune propriile obiective în regiunile de interes (Ucraina, Caucaz, Asia Centrală, statele baltice, Polonia și Cehia) și a pune noul președinte american în fața faptului împlinit¹¹.

În ce privește America Latină, politica S.U.A. se va derula pe trei direcții principale: comerț, securitate/combateră traficului cu droguri și imigrație, și se va focaliza pe relațiile bilaterale cu Brazilia (un parteneriat energetic strategic), Cuba (relaxarea embargoului) și Venezuela (reluarea contactelor oficiale)¹².

Președintele rus Dimitri Medvedev a vizitat Peru (cu ocazia Summit-ului Forumului de Cooperare Asia-Pacific), Venezuela, Brazilia și, la 28 noiembrie 2008, a ajuns în Cuba, la sfârșitul turneului din America Latină¹³. Poate fi lansată ideea că această ofensivă politică a Moscovei în emisfera occidentală a venit pe fondul tensiunilor cu Statele Unite ca urmare a proiectului american de instalare a unui scut antirachetă în Europa.

Analiza produselor de *geopolitical intelligence* relevă preocuparea lui Barack Obama pentru creșterea sprijinului S.U.A. pentru programele convenționale de susținere a inițiativelor publice sau private (instruire, microcredite, programe pentru dezvoltarea comunităților)¹⁴.

Noua administrație americană va continua să genereze susceptibilitatea Chinei, care este cel mai important creditor al S.U.A. și care continuă să investească în bonuri de tezaur, deținând controlul asupra a milioane de slujbe ale americanilor (care produc pentru amplele relații comerciale dintre S.U.A. și China). Nu poate fi ignorat rolul predominant al Chinei în cadrul procesului de negociere dintre S.U.A. și Coreea de Nord în legătură cu programul nuclear militar al Phenianului.

S.U.A. și Coreea de Sud întâmpină greutăți în coordonarea obiectivelor în cadrul Grupului celor 6 negociatori cu Phenianul și în încheierea acordului bilateral de comerț liber.

Totodată există premisele ca Washingtonul să întărească parteneriatul cu Tokyo și are șanse să dezvolte relațiile cu statele A.S.E.A.N. prin semnarea Tratatului de prietenie și Cooperare concomitent cu angajarea serioasă a S.U.A. în regiune¹⁵.

În mod evident, funcția de președinte al S.U.A. este o școală brutală pentru cei care nu au un simț ridicat al puterii, dar Barack Obama pare că se bazează pe inteligență (analitică și emoțională) și pe temperament (empatie, capacitate de introspecție și relaționare) pentru a se afirma în această privință. Toate calitățile

11 „Stratfor” - „Discursul atent programat al lui Medvedev”, 06.11.2008.

12 „Oxford Analytica” - „Obama ar putea marca o schimbare de atitudine”, 21.11.2008.

13 „Stratfor” - „Luând-o înaintea schimbării puterii în S.U.A. ”, 17.11.2008.

14 „FRIDE” - Robert Mathews, „Unele observații privind alegerea lui Obama”, noiembrie 2008.

15 „Oxford Analytica” - „Politica S.U.A. față de Asia va evita protecționismul”, 11.11.2008; „Relațiile sino-americane”, 18.11.2008.

menționate sunt instrumente pentru surmontarea provocărilor, cu impact la nivel mondial¹⁶.

Bibliografie:

- [1]. BETEA, Lavinia. *Partea lor de adevar*. Bucuresti, Editura Compania, 2008. 648 p.
- [2]. CHOMSKY, Noam. *State esuate: un abuz al puterii si un atac asupra democratiei*. Bucuresti, Editura Antet, 2007. 328 p.
- [3]. GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVEHOUSE, Jon C. *Relatii internationale*. Iasi, Editura Polirom, 2008. 784 p.
- [4]. KOLODZIEJ, Edward A. *Securitatea si relatiile internationale*. Iasi, Editura Polirom, 2007. 432 p.
- [5]. xxx. *DICTIONAR de relatii internationale: secolul XX*. iasi, Editura Polirom, 2008. 400 p.; il.

Webgrafie:

- [1]. www.stratfor.com
- [2]. www.oxford-analytical.co.uk/
- [3]. www.janes.com/
- [4]. www.cnas.org/
- [5]. www.searchmil.com/
- [6]. www.cer.org.uk/
- [7]. www.foreignaffairs.org/
- [8]. www.fride.org/
- [9]. www.ask.com

16 „Oxford Analytica” - „Temperamentul lui Obama este cheia spre succes”, 24.11.2008;

BALANȚA PUTERII ÎN EUROPA – SECOLELE XVI-XX

Dr. Mihai VELEA *

Planul de cercetare

În cadrul teoriei relațiilor de putere, ideea contrabalansării influențelor executate de state mai mult sau mai puțin potente își va face loc tot mai mult în analizele specialiștilor. Orice demers științific în acest sens se bazează, în primul rând, pe o bogată experiență și documentație venită din istorie. Cu cât evenimentele analizate sunt mai îndepărtate în timp, cu atât iese mai mult în evidență contrabalansarea în relațiile dintre puteri, în plan zonal, continental sau mondial.

O mare parte dintre analizele în domeniu se concentrează pe războaiele importante și pe întrebarea dacă statele se contrabalansează față de cel mai puternic și mai amenințător stat sau se aliază cu acesta.¹ Problema metodologică aici nu este numai faptul că analizele se limitează la un singur caz sau la un număr redus de cazuri. Toate analizele de contrabalansare de după războaie nu ar rezolva problema, deoarece concentrarea doar asupra acestora și evaluarea întinderii contrabalansării în cadrul lor ridică o serioasă problemă de endogenetică. Este, de asemenea, necesar să privim războaiele care au fost evitate și să ne întrebăm dacă absența războiului s-ar putea datora anticipării contrabalansării de către potențialul agresor. Contrabalansarea poate avea un impact causal, chiar dacă este „în afara căii echilibrului” și neobservată (Levy, 2002 b).²

Examinarea perioadelor de non-război, precum și de război, poate duce la deducții evidente. Probabil, posibili agresori sunt mai predispuși să declanșeze războiul atunci când anticipează că potențialii adversari nu vor contrabalansa, așa că, dacă privim doar războaiele, observăm că, într-o măsură considerabilă, a intervenit non-contrabalansarea sau o subestimare a impactului causal al contrabalansării. Aceasta este o formă de a selecta o variabilă dependentă. Acest lucru este nepotrivit, dacă ținem cont de legătura causală logică „dacă ..., atunci” a declarației contrabalansării: dacă există concentrații extreme de putere, contrabalansarea va interveni. Implicația acestui lucru este faptul că, acele concentrații extreme de putere sunt o condiție suficientă pentru contrabalansare, iar acest lucru face imperativă

* **Colonel (r.) profesor universitar, Colegiul Național de Apărare**

1 Vezi eseurile din cadrul simpozionului *APSR* despre balansare din 1997, în Vasquez și Elman (2002).

2 Aceasta este prima cale spre rezultatele contrabalansării, amintite mai sus: anticiparea contrabalansării duce la absența dorinței de dominare. În timp ce studiul contrabalansării neobservate implică o problemă serioasă de identificare de cazuri de populații cu privire la care vrem să generalizăm și din care vrem să luăm exemple, puteam identifica puține cazuri ilustrative pentru scopurile noastre și pentru o examinare mai intensivă. Un exemplu este eșecul Rusiei de a juca un rol mai insistent în criza turcească de la sfârșitul anilor 1820 și 1830 din cauza temerii de a nu provoca o coaliție de contrabalansare (Rendall, 2000, 2002). Alții este rezerva Uniunii Sovietice în timpul Războiului Rece (Gaddis, 1998).

selecția cazurilor bazate pe variabila independentă - o anumită măsură a concentrației puterii ca și amenințare hegemonică.

Ipoteze de lucru

Declarația generală că marile puteri contrabalansează împotriva amenințărilor hegemonice duce la un număr de implicații. În timp ce aceste ipoteze se aplică, în principiu, oricărui sistem continental în care puterea militară bazată pe trupele de uscat este baza puterii în sistem, în acest studiu ne limităm ipotezele la sistemul european, urmând planul logic al cercetării celei mai probabile situații.

Părerea noastră este că, atunci când vorbim de contrabalansare aceasta nu e universală, că e delimitată de condițiile scopurilor, iar ea apare ca răspuns la amenințările hegemonice, nu neapărat la unele mici. Apare ideea că nu ne așteptăm să găsim tipare puternice ale contrabalansării împotriva *oricărui* stat care conduce în cadrul sistemului, ci doar împotriva acelor care prezintă amenințări hegemonice, bazate pe capabilități. În mod similar, nu trebuie să ne așteptăm să găsim tipare puternice de contrabalansare împotriva creșterii puterii statului cel mai puternic din sistem, ci doar împotriva acelor care sunt deja mult mai puternice decât alte state. Aceste lucruri duc la primele două ipoteze ale noastre:

Ip. 1: Nu există un tipar evident al contrabalansării împotriva celui mai puternic stat din sistem, indiferent de amploarea avantajului acestui fapt;

Ip. 2: Nu există un tipar evident al contrabalansării împotriva statului celui mai puternic în sistem, a cărui putere este în continuă creștere;

Cu cât este mai mare amploarea avantajului statului celui mai puternic în ceea ce privește capabilitatea, cu atât mai probabil este ca celelalte state să contrabalanseze împotriva lui, precum și să creeze coaliții de o dimensiune cât mai mare.

Prin urmare,

Ip. 3: Cu cât este mai puternică poziția de capabilitate relativă a celui mai puternic stat, cu atât este mai probabil ca celelalte mari puteri să se alieze împotriva sa;

Ip. 4: Cu cât este mai puternică poziția de capabilitate relativă a celui mai puternic stat, cu atât este mai posibil ca mai mult de două dintre cele mai mari puteri să reziste în fața amenințării prin intermediul unei alianțe împotriva acestuia;

Ip. 5: Combinația dintre capabilitățile militare foarte performante ale unui stat și o creștere semnificativă a acestora va genera, foarte probabil, alianțe de contracontrabalansare.

Am conceptualizat contrabalansarea în termenii formării de alianțe, ca răspuns la concentrațiile de putere militară. Acest lucru a ajuns să fie cunoscut drept „*contrabalansare externă*”³. Alt răspuns posibil față de concentrațiile de putere este întărirea propriilor capabilități militare sau a bazelor economice a potențialului militar, la care se face referire deseori cu termenul de „*contrabalansare internă*” (Waltz, 1979). Privim contrabalansarea internă ca pe o problemă care merită o tratare separată, deși testarea unei asemenea afirmații nu este ușoară⁴. O problema ar

3 Alte forme posibile de contrabalansare externă pot include divizări teritoriale și compensații (Gulick, 1955).

4 Consultă Thompson și Rasler (1999) cu privire la această problemă. A existat o tendință a fiecărui aspirant la hegemonie să-și mărească nivelul competitiv al forței armate.

reprezenta-o modul în care s-ar putea face distincția dintre coalițiile create drept contrabalansare față de coalițiile care au la bază politici birocratice, interese militare sau presiuni naționale; sau cum se poate face distincția dintre strategiile pentru creșterea productivității economice și bunăstării pentru întărirea potențialului militar, strategiile similare care au la bază promovarea bunăstării sociale sau a interesului privat și creșterea naturală a economiei.

Limitarea contrabalansării la formarea de alianțe, ca răspuns la concentrările de putere, și excluderea altor răspunsuri posibile la amenințările externe, duc la construirea unui test conservator al ipotezei contrabalansării, deoarece un comportament pe care unii l-ar clasifica drept contrabalansare noi nu l-am clasifica așa, cel puțin în metodologia de desfășurare a acestui studiu.

Evaluarea

Începem analiza în 1495, an care poate marca originile sistemului de putere european modern, și încheiem analiza în 1999. Marile puteri europene (din Levy, 1983) includ Imperiul Otoman (1495- 1699), Spania (1495- 1808), Austria (1495-1918)⁵, Franța (1495), Anglia/ Marea Britanie (1495), Olanda (1609-1713), Suedia (1617-1721), Rusia (1721), Prusia/Germania (1740)⁶ și Italia (1861-1943). Nu există probleme majore în cadrul sistemului de putere până în 1945. Putem identifica subsisteme europene înainte și după 1945, dar rolurile jucate de actorii europeni nu au fost identice în cadrul celor două sisteme. Înainte de 1945, Europa, în special Europa de Vest, a fost regiunea centrală în sistemul mondial⁷. De la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, această supremație s-a sfârșit, odată cu ridicarea Statelor Unite ale Americii și a Uniunii Sovietice, și cu declinul statutului relativ al Marii Britanii, al Franței și al Germaniei. Totuși, problema politică de bază care a afectat Europa din 1495 - cum să împiedici un stat să obțină hegemonia regiunii - a persistat⁸. Ca o consecință, ne simțim justificați să întrebăm în continuare același lucru și după 1945, ca și înainte - dacă statele Europene contrabalansează împotriva

5 Spania și Austria erau unite sub conducerea lui Charles al cincilea, în perioada 1519- 1556, și ne referim la Habsburgia Unită ca la o singură mare putere în acea perioadă.

6 Rusia include Uniunea Sovietică în perioada 1917- 1991. Prusia/ Germania include Republica federală a Germaniei în perioada 1945-1989. Sunt probleme conceptuale foarte mari în identificarea unui sistem european specific după 1945, când sistemul european a încetat să fie subsistemul dominant la nivel global. Deși Marea Britanie, Franța și Germania de Vest nu au avut mari puteri la nivel global în perioada de după 1945, ele au fost, totuși, puterile dominante în sistemul european (împreună cu Uniunea Sovietică și Statele Unite). Includem și Germania de Vest deoarece viitorul Germaniei a fost problema centrală în Războiul Rece (Tratchberg, 1999), în tot Vestul și Estul, deoarece armata Germaniei de Vest a stat la baza apărării convenționale a NATO în Europa.

7 După Kaplan (1957), sistemul dinaintea de 1945 a fost „subsistemul dominant”.

8 Acest lucru se reflectă nu numai în alianța NATO a statelor europene dominante împotriva Uniunii Sovietice, puterea militară dominantă pe continent, dar și în comentariile repetate ale lui Lord Ismay - șeful NATO a fost „să țină Rusia la distanță, americanii aproape și pe germani jos”.

potențialelor amenințări hegemonice ale statelor celor mai puternice de pe continent⁹.

Unitatea noastră de analiză este marea putere individuală și comportamentul său față de alianțe (alianță/non-alianță) ca răspuns la concentrările de putere, adunate într-o jumătate de deceniu¹⁰. O abordare alternativă ar fi o concentrare pe nivelurile sistemului, care pune problema dacă o alianță ia naștere sau nu într-o anumită jumătate de deceniu. O problemă a acestei abordări este faptul că nu controlează variația în număr a marilor puteri de la o era la alta. Se prezumă ideea conform căreia, cu cât este mai mare numărul de mari puteri, cu atât este mai probabil să se formeze coaliții de contrabalansare. O a doua problemă este eșecul orientării pe nivelurile sistemului, în vederea distingerii situațiilor în care există o singură alianță împotriva statului dominant de cele în care se afirmă câteva alianțe bilaterale. Contrabalansarea este mai puternică în al doilea caz decât în primul. Concentrându-ne pe marile puteri individuale și pe comportamentul lor față de alianțe, descoperim o dimensiune mai discriminantă a comportamentului de contrabalansare.

Identificarea celui mai puternic stat, poziția sa de capabilitate relativă, precum și creșterea puterii sale, presupun măsurarea, pentru perioada de referință a capabilităților militare. Măsurarea amenințărilor hegemonice constă în gradul de concentrare a capabilităților militare. În mod ideal, ar fi folositoare găsirea unui indicator al tuturor situațiilor în care statul european cel mai puternic are ambiții hegemonice, sau, mai precis, situațiile în care a fost perceput de ceilalți ca reprezentând o asemenea amenințare. Măsurarea tuturor indicatorilor în ultimele cinci secole, în timp de pace și de război, ar fi o sarcină deosebit de complexă. Din moment ce ipotezele noastre se concentrează asupra amenințărilor hegemonice în sistemul european, unde balanța teoriei puterii și cea a teoriei amenințării converg, o analiză a gradului de concentrare a puterii militare în mâinile unui singur stat este o măsură adecvată pentru derularea demersului științific.

Cel mai folosit indicator al puterii militare, în decursul ultimei jumătăți de mileniu, de către liderii politici și de către studenți, sunt: mărimea populației, bogăția și armata (Morgenthau, 1967). Avem informații cantitative despre populație și armată. Bogăția relativă a fost calculată ocazional în decursul timpului, dar există puține informații cu privire la evaluarea produsului național, dacă privim înapoi în timp.

9 Statele Unite erau critice în multe privințe față de coaliția NATO formată după 1945; alianțele între statele europene au precedat formarea NATO. Nu simțim nevoia să includem Statele Unite printre statele europene, după 1945. Statele Unite au devenit un actor puternic în Europa, dar nu au fost niciodată un stat european. Dacă le-am trata altfel, asta ar însemna să ne abatem de la concentrarea asupra regiunii. În final, recunoaștem că marile puteri europene dinainte de 1939 nu au mai fost mari puteri după 1945, dar amintim elitele de dinainte de 1939 (Rusia, Marea Britanie, Franța, Germania și Italia), pentru a identifica elitele europene de după 1945.

10 Analiza temporală de jumătate de deceniu este arbitrară. Datele referitoare la armate sunt disponibile în medii de cinci ani, astfel fiind excluse analizele anuale. Un interval de zece ani ar permite o întârziere între perceperea nevoii de contrabalansare și crearea efectivă a unei alianțe, dar conține și o perioadă lungă de timp, în cadrul căreia războaiele pot începe și se pot încheia, iar partenerii de alianțe pot trece de cealaltă parte. Cea mai scurtă perioadă de timp posibilă este preferabilă pentru evitarea unei potențiale schimbări, asociată cu o situație reprezentativă pentru o perioadă de timp în care se pot observa diferite tipuri de comportament.

Având în vedere natura predominant agrară a primei economii europene moderne, estimările privind bogăția relativă înainte de Revoluția Industrială, ar fi dificil de făcut¹¹. În plus, calculele în legătură cu balanța de putere au avut la bază orizonturi pe termen scurt, în timp ce puterea economică a contat mai mult pe termen lung, cum reiese din faptul că unele dintre cele mai bogate state au fost falimentare în câteva ocazii, în timp ce în activitatea militară s-au înregistrat mult mai puține situații de acest gen (Rasler și Thompson, 1989: 90-97). Astfel, absența indicatorilor de bogăție nu e o limitare serioasă în estimarea capabilităților legate de balanța de putere¹².

Estimările legate de populație din ultimii 500 de ani sunt disponibile din datele tuturor statelor majore ale Europei. Principala problemă este că sunt variații limitate în numărul relativ al populației în rândul marilor puteri europene, așa că acest indicator nu poate arata o variație substanțială a puterii relative în decursul timpului¹³. O problemă legată de acest lucru este faptul că indicatorii legați de populație nu pot conta pentru statutul de mare putere al statelor mici, cum ar fi Provinciile Unite ale Olandei, care a concurat cu succes, în decursul unor perioade destul de lungi, cu țări ca Spania și Franța, țări cu populații mult mai numeroase. Mărimea populației a contat, dar a fost un atribut secundar al puterii relative.

Acest lucru face ca totul să se reducă la armate. În timp ce statele și-au pierdut încrederea în mercenari (Howard, 1976), s-au dezvoltat armate, în conjuncție cu accentuarea luptei bazate pe infanterie și cu presiunea relațiilor internaționale europene (Thompson și Rasler, 1999). Spre deosebire de populație, mărimea armatei și influența sa variază semnificativ de la un stat la altul. Statele mai mici, mai sărace și mai fără ambiție tind să aibă armate mici față de cele mai mari, mai bogate și mai ambițioase, iar eforturile de expansiune a controlului teritorial în Europa au fost, de obicei, însoțite de o mărire a armatei. Cei mai proeminenți aspiranți la hegemonie din Europa, de obicei, au creat cele mai mari armate ale timpurilor lor, cu scopul de a-și atinge țelurile de cucerire militară și teritorială¹⁴. Astfel, mărimea relativă a armatei este un indicator valid și folositor al distribuției puterii în Europa continentală în decursul ultimelor cinci secole.

Datele legate de mărimea armatei, disponibile în medii pe 5 ani, sunt preluate din Rasler și Thompson (1994), cu două modificări. În primul rând, au fost aduse datele la zi, incluzând și ultima jumătate de decadă a secolului XX, folosind aceleași surse pe care s-au bazat eforturile de colectare ale sintezelor originale de date. În al doilea rând, s-a estimat o statistică otomană a armatei în secolele al XVI-lea și al

11 Cel mai bogat stat European, începând din secolul XVI și-a orientat puterea capabilității de război spre argintul american, și nu spre recolta sa de lână. Pe de altă parte, bogăția agrară a Franței era dificil de mobilizat în folosul statului (Rasler și Thompson, 1989: 94-97).

12 Putine state mici (ex. Olanda) au fost capabile să-și dezvolte sectorul de schimburi suficient pentru a concura și a depăși marile puteri agrare, cel puțin pentru un timp.

13 În Europa de Vest, de exemplu, Franța era liderul permanent din punctul de vedere al mărimii populației, în decursul mijlocului secolului XIX și până a fost egalată de Germania unificată, după 1871.

14 O excepție importantă o constituie Germania secolului XX.

XVII-lea care lipsea din datele Rasler-Thompson și care a fost adăugată la studiul european.

Estimarea mărimii armatei otomane constituie o problemă din mai multe puncte de vedere. În primul rând, literatura oferă puține informații numerice. Murphey (1999) furnizează un număr limitat de date pe parcursul a 200 de ani, din care ne-am extrapolat seriile, presupunând că nu au existat schimbări majore între puncte. Prima armată otomană modernă a fost eterogenă. Avea un nucleu, care consta într-un număr impresionant de oameni, creat prin adunarea cavaleriilor din statele cucerite. Oricum, aceste cavalerii nu erau nici pe departe disciplinate și puteau fi folosite doar pentru câteva luni, de fiecare dată atunci când era nevoie de serviciile lor pentru strângerea recoltelor. A treia problemă o constituie faptul că Europa de Est era doar una dintre amenințările cu care s-au confruntat trupele otomane. Frontiera cu Persia și creșterea numărului teritoriilor cucerite a solicitat foarte mult trupele otomane. Din aceste cauze ne-am limitat estimarea la cantități ce făceau referire la nucleul continuu al armatei otomane și nu am evaluat potențialele cavalerii auxiliare, care veneau și plecau, în funcție de circumstanțe. Deși această regulă de calculare este relativă, furnizează un mijloc mult mai bun de estimare a mărimii armatei otomane în context european decât acela prin care se calculează valoarea ei în Europa, Asia de Sud-Vest și Africa de Nord¹⁵.

În figura 1 am afișat capabilitatea fiecărei mari puteri europene în timpul ultimilor cinci secole. Este clar că dominația pe uscat, pentru majoritatea timpului, a avut-o Franța, Spania, Imperiul Habsburgic, Germania sau Rusia, în timpul ultimilor 500 de ani. În scopul acestei analize, puterea continentală conducătoare, în oricare perioadă de cinci ani, a fost statul cu cea mai mare armată din grupul european de mari puteri. Pentru majoritatea timpului, începând cu 1490, un stat a avut avantajul, în ceea ce privește capabilitatea, asupra celui mai apropiat rival al său.

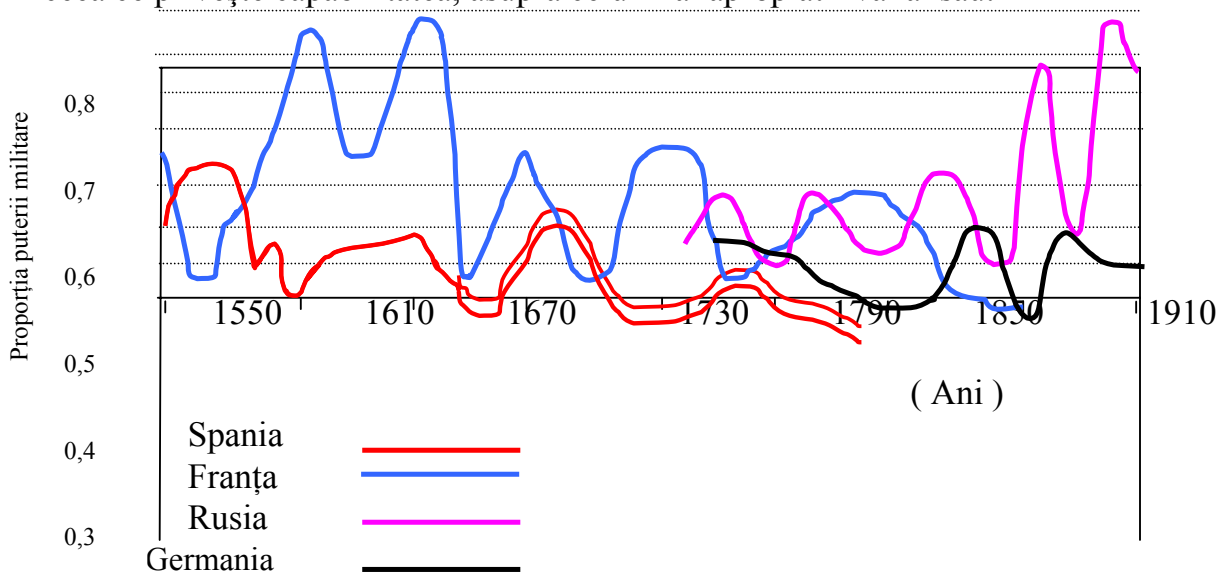

Figura 1- Puteri dominante în Europa

¹⁵ În unii ani, cavaleriile auxiliare dublau mărimea armatei otomane pentru, perioade scurte de timp (Murphey, 1999).

O problema, pusă pe tapet de figura 1, este aceea că numărul armatelor rusești a fost întotdeauna relativ mare, mai mare decât influența lor reală. Principalul motiv este că armatele rusești, la fel ca primele armate otomane, erau cele mai depărtate de fronturile vest-europene. Pe măsură ce Imperiul Rus se extindea în Eurasia, nevoia de trupe de garnizoană creștea. În secolul XIX și la începutul secolului XX, armata rusă s-a mărit, depășind capacitatea statului de a-i furniza arme și hrană. Armatele rusești care au luptat, în majoritatea timpului, în Europa centrală, nu au fost, de obicei, mai numeroase decât cele ale rivalilor lor europeni. Deasemenea, se mobilizau foarte încet. Din moment ce aici ne interesează sistemul european, iar liderii europeni, în general, au subestimat puterea armatei rusești (Fuller, 1998), avem nevoie de o schemă de cântărire a gradului de subestimare a mărimii armatei rusești, pentru a-i reflecta mai cu acuratețe influența relativă¹⁶.

Problema este că orice schemă de subestimare ar fi trebuit să arate o realitate mai mare la vremea aceea și inconstantă în timpul celor trei secole de implicare a Rusiei în sistemul european modern al marilor puteri. Soluția noastră este să folosim mărimea armatelor rusești pentru calcularea totalelor europene, și nu pentru acceptarea puternicei armate rusești ca un indicator al „celui mai puternic” stat dinaintea de 1945. O consecință o constituie faptul că deseori acceptăm ca fiind statul cu a doua marime a armatei în secolele VIII, XIX și începutul secolului XX. Altă consecință o constituie faptul că unele dintre supremațiile menținute de primele două puteri nu pot fi comparabile cu supremațiile de dinainte, pre-rusești. Un exemplu este supremația franceză în decada de după 1800. Fără Rusia în această schemă, armata franceză ar fi avut proporția de 0.516. Cu Rusia în schemă, proporția franceză este de 0.38 (încă deasupra pragului nostru).

Din moment ce acest element de noncomparabilitate este regretabil, ar fi bine să-l acceptăm ca parte a compromisurilor necesare pentru măsurarea distribuției capacităților și pentru operaționalizarea problemei contrabalansării. Alternativa este desemnarea Rusiei drept puterea continentală dominantă pentru perioada ultimilor 200 de ani - o poziție care nu este validă. Din moment ce problema „deformării” rusești tinde să netezească supremațiile obținute după începutul secolului VIII, ar trebui să fie contrazisă teoria despre contrabalansare. În timp ce preferam să nu inclinăm analiza în nici o direcție, o înclinare către un rezultat defavorabil teoriei noastre este de preferat decât unul care ne favorizează teoriile¹⁷. Tabelul 1 face un sumar al identităților statelor cărora le este acordată supremația continentală, conform regulilor noastre.

16 Vezi Wohlforth (1987), cu privire la problemele de estimare a capacităților rusești anterioare Primului Război Mondial.

17 Am experimentat, de asemenea, o situație de reducere cu 50% a mărimii armatei rusești, dar nu ne-a afectat în niciun fel concluziile.

PERIOADA	PUTEREA DOMINANTĂ	PERIOADA	PUTEREA DOMINANTĂ
1495-1400	Franța	1790-1814	Franța
1500-1504	Anglia	1815-1819	Austria
1505-1514	Franța	1820-1920	Franța
1515-1524	Imperiul Otoman	1930-1834	Austria
1525-1609	Imperiul Habsburgic, Spania	1835-1839	Franța
1610-1619	Imperiul Otoman	1840-1849	Austria
1620-1644	Spania	1850-1864	Franța
1645-1650	Franța	1965-1869	Austria
1660-1664	Austria	1870-1874	Germania
1665-1714	Franța	1875-1909	Franța
1715-1729	Austria	1910-1914	Germania
1730-1764	Franța	1915-1934	Franța
1765-1774	Austria	1935-1944	Germania
1775-1779	Franța	1945-1999	URSS (Rusia)
1780-1789	Austria		

Puterea cea mai mare nu reprezintă neapărat o amenințare la adresa altor mari puteri din sistem, mai ales dacă nivelul superiorității sale este unul modest. Modelul timpuriu din tabelul 1 este unul al grupărilor franceze și spaniole, ca deținătoare a puterii continentale (asociate cu Carol al V-lea, Filip al II-lea, Ludovic al XIV-lea și Napoleon) care interferează cu perioada lor de dominație continentală. Între perioadele de dominație, în mod firesc, alte state apar ca fiind cele mai mari puteri, în parte pentru că statul care a fost anterior lider a fost epuizat sau/ și demobilizat, temporar sau permanent. Între perioada lui Napoleon și 1945, a fost evident un tipar diferit al absenței unei dominații numerice clare. Avem nevoie de anumite măsuri de statut dominant care să funcționeze și în tiparele vechi, și în cele noi, pentru a distinge un statut dominant moderat de unul care dă naștere la percepții de amenințare hegemonică și la un comportament de contrabalansare.

Un prag posibil este deținerea a 50% dintre capacitățile sistemului¹⁸, care este un punct de vedere interesant, dar nu foarte folositor pentru scopurile noastre. În primul rând, foarte rar se ajunge ca o țară să atingă acest nivel de putere militară relativă. Dacă excludem puterea marilor armate rusești în secolul XX, din motive menționate mai sus, singura mare putere care a depășit 50% din capacitățile sistemului este Imperiul Habsburgic în perioada 1560-1640. Aceasta perioadă este, evident, mult prea scurtă pentru a testa teoria contrabalansării. În al doilea rând, ne-

18 Multe modele formale implică ideea că o proporție a capacității de peste 50% constituie, în mod esențial, hegemonie. Niou, Ordeshook și Rose (1989: 76), de exemplu, afirmă „Dacă un singur stat controlează majoritatea resurselor disponibile tuturor statelor din sistem, atunci acel stat le va elimina pe celelalte și va expropria toate resursele disponibile”.

am aștepta ca până și concentrațiile de putere de sub 50% să genereze percepții de amenințări potențiale de hegemonie, generând comportamente de contrabalansare.

În concluzie, o capabilitate de 33% în sistem furnizează un indicator mai rezonabil a unei poziții de dominație suficientă pentru a genera percepții de amenințare hegemonică. Indiscutabil, orice proporție sub 50% ar fi oarecum arbitrară, dar ne dorim un singur prag care să fie util în contextul fluctuațiilor numărului marilor puteri în sistemul european de-a lungul timpului, având în vedere ciudățenia folosirii de praguri diferite pentru numere diferite de mari puteri. Numai într-un sistem format din trei actori o proporție de 33% a capabilității ar fi neimportantă, dar întotdeauna au fost mai mult de trei puteri în sistem. Numărul de mari puteri a scăzut la numărul de patru, dar numai pentru câțiva ani, în perioada de mijloc al anilor 1500 și mijlocul anilor 1940, și, chiar și atunci, un prag de 33% constituia o proporție a capabilității mai mare cu aproape 50% decât media celorlalte mari puteri din sistem. Într-un sistem de șase sau șapte puteri, posesiunea unei treimi din capabilitatea terestră reprezenta o concentrație de putere remarcabilă. Astfel, credem ca pragul de 33% servește scopurilor noastre destul de bine.

Nu afirmăm neapărat că mărimea armatei ar fi un bun indicator al puterii relative în afara Europei, mai ales dacă există asimetrii semnificative în domeniul tehnologiei. Indicatorul referitor la mărimea armatei accentuează dimensiunea cantitativă, ignorând-o pe cea calitativă. Marile armate pot fi slab pregătite, înarmate și/ sau conduse. Armatele mici pot avea mai mult avânt, tactici superioare, sulite mai lungi și puști cu încărcare mai rapidă. Deși lipsa accesului la informații standardizate asupra calității relative a armatelor europene în decursul a 500 de ani este o scuză pentru omiterea acestei dimensiuni importante, ea constituie, în același timp, și o limitare de bază a interpretării mărimii armatei, care ar trebui avută în vedere în analizele următoare.

Totuși, ideea de mărime a armatei cuprinde întrebarea ultra-realistă a lui Stalin despre câte trupe poate aduna Vaticanul. Mărimea armatei este unul dintre puținii indicatori în politica internațională care își păstrează același sens de-a lungul ultimei jumătăți de mileniu. De asemenea, este indicată o concentrare asupra politicii regionale și asupra expansiunii teritoriale - ambele presupun la fel de multă putere militară în secolul XVI, ca și în secolul XX. În plus, asimetriile tehnologice care pot slăbi utilitatea indicatorului privind mărimea armatei sunt minimalizate de concentrarea noastră asupra sistemului european de mari puteri, care a fost caracterizat de o difuziune tehnologică relativ rapidă.

Am definit variabila noastră dependentă în termenii întinderii contrabalansării prin coaliții, ca răspuns la concentrările de putere. Ne aplecăm în continuare, asupra alianțelor militare, bazate pe acorduri formale care prevăd ca un stat să intervină militar în sprijinul altui stat, dacă cel de-al doilea este atacat. Având în vedere interesul nostru în privința contrabalansării împotriva statului dominant, ne limităm atenția la „alianțele cu țintă precisă” (Walker, 2001), care identifică statul dominant din sistem ca fiind amenințarea specifică.

Ne limităm atenția, de asemenea, asupra tratatelor de alianță formale, scrise. În timp ce nu toate tratatele de alianță formale sunt onorate, și, din moment ce unele acorduri nescrise reflectă o intenție serioasă de a invoca alianța în cazul unui atac,

primele sunt mult mai bune decât ultimele, din punctul de vedere al indicatorilor angajamentului într-un număr mare de cazuri, în parte pentru că un angajament formal scris implică un „semnal prețios” al disponibilității statului de a onora tratatul (Morrow, 2000).¹⁹ Dovezile recente sugerează că statele și-au respectat angajamentele asumate în cadrul alianțelor în 75% dintre cazuri, în cursul ultimelor două secole (Leeds, 2000), cu efecte de selecție ce explică de ce nu observăm acest lucru întotdeauna (Smith, 1995).

Concentrându-ne pe tratatele de alianță scrise, excludem cazurile de aliniere care nu au fost niciodată formalizate, dar care au contribuit la răspunsuri comune împotriva unui agresor. Prin excluderea acestor cazuri, demersul nostru de formalizare constituie o influență conservatoare în testul nostru privind contrabalansarea. O altă greșală pe care o facem pe partea conservatoare este faptul că excludem intervențiile militare care nu implică un tratat scris. De exemplu, nu includem Statele Unite ca membru al coaliției în Primul Război mondial (deoarece nu a fost un actor european și pentru că rolul său militar nu a fost acompaniat de un tratat formal). Nu putem include Statele Unite pentru că, „evident”, făcea o contrabalansare împotriva Germaniei²⁰, asta dacă nu construim un indicator al intenției statului de contrabalansare și îl aplicăm, sistematic, tuturor războaielor ce au avut loc în ultimii 500 de ani. Oricum, în cazul intervenției în războaiele în desfășurare, problema privește doar mărimea coaliției de contrabalansare din timpul războiului, nu și întrebarea dacă ea apare sau nu.

În vederea construirii unui inventar al alianțelor formale din ultimii 500 de ani, am utilizat patru seturi de date construite anterior (Small și Singer, 1969; Levy, 1981; Corelativele la Lista Alianței de Război 1993; Gibler, 1999) și 29 de istorii diplomatice generale sau particulare²¹. Concentrarea pe surse multiple este necesară, având în vedere absența unui acord între surse privind specificul acestor alianțe sau dacă ele au existat sau nu. Fiecare sursă scoate în evidență o anumită poveste sau temă, și se impunea o selecție. Astfel, este nevoie să consultăm mai multe surse (și altele mult mai vechi) până simțim că alte surse nu ne-ar mai putea oferi informații noi²². În final, există o ambiguitate privind durata exactă a alianțelor în Europa modernă timpurie. În afara cazurilor în care era clar că o alianță a persistat, am presupus că multe dintre alianțele timpurii au fost de scurtă durată, doar pe perioada anului în care au fost create sau până la sfârșitul războiului care a urmat creării lor.

19 Relația cauzală dintre comportamentul alianței orientat spre alianțe și războiul care urmează este complexă și contestată (Wagner, 1986, 1994; Smith, 1995; Maoz, 2000; Morrow, 2000).

20 Există și altele, interpretări care afirmă că nu a fost contrabalansare (Bass, 1964).

21 Sunt incluși aici Hassall (1905), Barker (1906), Hill (1906, 1914), de departe cel mai comprehensiv, Atkinson (1908), Turner (1908), Mowat (1924), Reddaway (1936), Petrie (1947, 1949), Marriott (1950), Taylor (1954), Spooner (1958), Langer (1968), Wolf (1968), Beller (1970), Livet (1970), Ward și Gooch (1970), Fernandez Alvarez (1975), Dmytryshyn (1977), Hillgarth (1978), Jones (1980), Stradling (1981), McKay și Scott (1983), Lynch (1984), Bonney (1991), Anderson (1998), Morris (1998), Stoye (2000), Knecht (2001) și Sturdy (2002).

22 Sursele mai vechi sunt preferabile celor contemporane, care pierd mai mult timp cu interpretarea decât cu descrierea. Abordările contemporane tind să se concentreze asupra alianțelor de importanță majoră, în timp ce studiile mai vechi nu discriminează alianțele, pe motivul semnificației istorice.

Aceste proceduri au dus la identificarea a 223 de alianțe, deși acest număr se poate modifica în funcție de cei care au intrat în alianță mai târziu și în funcție de reînnoirile acestor alianțe, pe care le-am tratat după caz. Nu toate aceste alianțe au relevanta directă pentru acest studiu, pentru că ipotezele noastre presupun concentrarea asupra alianțelor care sunt orientate în mod explicit împotriva puterii militare cele mai puternice²³. Acest lucru face să ne mai rămână 84 de alianțe.

Fiindcă există în mod sigur erori în date, vrem să subliniem faptul că am restrâns definiția contrabalansării prin referire la ea numai în legătură cu alianțele și, mai mult de-atât, în legătura cu tratatele scrise de formare a alianțelor, specificând că ținta este cel mai puternic stat din sistem, astfel încât cele mai multe dintre problemele din date se opun confirmării ipotezelor contrabalansării, în cazul sistemului european.

Analiza datelor

Începem prin luarea în considerare a două idei generale din literatură despre contrabalansare, idei care ne așteptăm să se bucure de un minim de sprijin: faptul că marile puteri tind să se contrabalanseze împotriva celui mai puternic stat din sistem, indiferent de magnitudinea superiorității sale; marile puteri tind să se contrabalanseze împotriva celui mai puternic stat din sistem dacă acesta își mărește semnificativ puterea militară (definită aici ca o creștere de 10% față de ultima perioadă). Suntem sceptici cu privire la aceste afirmații și am formulat ipotezele 1 și 2 să demonstrăm că nu există două tipare stabilite de aceste idei anterioare.

Informația relevantă pentru ideea contrabalansării împotriva statului cel mai puternic, indiferent de magnitudinea avantajului său, poate fi găsită în puține cazuri, în dreapta tabelului 2 sau 3²⁴. Alianțe ale marilor puteri s-au format împotriva statului cel mai puternic în doar 202 cazuri, dintr-un total de 451 de ocazii posibile, cam în 45% din situații, în contrast cu 209 cazuri de răspuns fără o alianță (55%). Acest lucru vine în sprijinul ideii că ipoteza 1 nu furnizează un tipar valabil de contrabalansare împotriva oricărui stat cel mai puternic.

1495-1999

	Schimbarea capacității sub 10%	Schimbarea capacității de 10% sau mai mult
Nu există răspuns de alianță	151 (0,570) ocazii	98 (0,527) ocazii
Răspuns de alianță	114 (0,430) ocazii	88 (0,473) ocazii
N = 451 (Total)	265 (1,000)	186 (1,000)

Tabel 2- Schimbarea capacității și răspunsul alianțelor împotriva puterii dominante

23 Am exclus alianțele în care nu era clar dacă erau îndreptate asupra cuiva sau care era scopul lor.

24 Aceste frecvențe marginale reprezintă suma (în coloane) a răspunsurilor (sau non-răspunsurilor) față de schimbarea capacității sub 10% sau peste 10%, care echivalează cu răspunsurile față de statul cel mai puternic, indiferent de rata sa de schimbare a puterii. Aceeași logică se aplică și frecvențelor marginale din tabelul 3.

Așteptările noastre de la cea de-a doua ipoteză este că nu ar trebui să existe tipare fixe de contrabalansare împotriva celui mai puternic stat, care își mărește semnificativ capacitățile (cu 10% față de perioada anterioară)²⁵. Tabelul 2 compară formarea și non-formarea de alianțe, asociate cu schimbări de mai puțin de 10% a capacităților statului celui mai puternic față de schimbările mai mari. Observăm că, în timp ce răspunsul printr-o alianță împotriva statului celui mai puternic este mai probabil când capacitățile acestuia cresc, relația observată ($p=.18$) nu are semnificație statistică. Această absență a susținerii contrabalansării e în acord cu cea de-a doua ipoteză.

După cum era de așteptat, nu există dovezi a vreunei tendințe a marilor puteri să contrabalanseze împotriva celui mai puternic stat în sistem, indiferent de magnitudinea superiorității aceluia stat. Această concluzie contrazice multe dintre ideile literaturii tradiționale privind contrabalansarea și constituie o bază pentru analiza ipotezelor noastre primare, ipoteze care accentuează ideea contrabalansării împotriva statului celui mai puternic în sistem numai dacă prezintă o amenințare hegemonică bazată pe o mare concentrare sau pe o proporție mare de putere militară terestră în cadrul sistemului.

Ipoteza 3 sugerează faptul că, cu cât este mai puternică poziția de capacitate relativă a statului celui mai puternic, cu atât este mai probabil ca celelalte mari puteri să contrabalanseze față de acesta, prin formarea de alianțe militare. Tabelul 3 compară răspunsul prin alianțe împotriva statelor celor mai puternice care dețin o treime sau mai mult din puterea militară în sistem cu răspunsurile față de statele care dețin mai puțin de o treime dintre capacități în sistem. Descoperim o tendință puternică și semnificativă ($p=.000$) a statelor cu o poziție relativă mai puternică să provoace o reacție printr-o alianță, în comparație cu statele ce au poziții relativ mai slabe. Aceste concluzii sprijină variabilitatea ideii că marile puteri tind să contrabalanseze față de amenințările hegemonice.

Această concluzie este și mai importantă dacă este judecată în contextul formării unei alianțe a marilor puteri în general, nu doar formarea de alianțe ce au ca țintă precisă cel mai puternic stat din sistem. Acest lucru duce la informațiile care nu apar în tabelul 3. Dacă mutăm variabila dependentă de la alianțele/ non-alianțele cu țintă precisă împotriva statului cel mai puternic la alianțele marilor puteri împotriva oricărei mari puteri, vedem că nu există o relație semnificativă între concentrarea de putere la un nivel de 33% sau mai mare și formarea de alianțe în general. Marile puteri europene au fost la fel de predispuse spre alianțe în perioade în care un stat deține mai mult de o treime a capacităților în sistem (68%), precum și în perioadele fără un asemenea actor dominant (70%). Acest lucru sugerează faptul că analiza noastră din tabelul 3 cuprinde într-adevăr contrabalansarea față de cel mai puternic

25 Calculul de 10% sau mai mult se bazează pe schimbarea bazei capacității absolute a unui stat, și nu pe schimbările în proporția sa relativă din sistem. O creștere de 10% a capacităților relative ar fi un prag prea înalt pentru stabilirea semnificației minime. Majoritatea analizelor noastre se bazează pe un N 451, care reprezintă suma numărului posibil de răspunsuri sub formă de alianțe ale marilor puteri, minus răspunsul sub formă de alianță al statului celui mai puternic, într-o jumătate de secol (statul cel mai puternic nu se poate alia împotriva lui însuși).

stat cu potențial hegemonic, și nu alte situații de formare a alianțelor, cum ar fi acelea ce au la bază rivalități bilaterale tradiționale.

1495-1999

	Poziția relativ slabă (mai puțin de 33%)	Poziția relativ puternică (33% sau mai mult)
Fără răspuns de alianță	184 (0,637)	65 (10,401)
Răspuns de alianță	105 (0,363)	97 (0,599)
N = 451 (Total)	289 (1,000)	162 (1,000)

Tabel 3 - Dominanța (33% sau mai mult) și răspunsul de alianță împotriva puterii dominante

Ipoteza 4 aduce în discuție altă dimensiune a comportamentului de contrabalansare - mărimea coaliției de contrabalansare, definită aici de numărul de mari puteri din cadrul alianței. Multe teorii privitoare la balanța de putere implică ideea că amenințările hegemonice derivate din mari concentrări de putere nu ar trebui să genereze doar o coaliție de contrabalansare, ci și o coaliție care implică câteva mari puteri, nu doar două. Coalițiile multilaterale sunt importante și pentru alt motiv. Cu cât există mai multe state participante la alianță, cu atât e mai plauzibil să afirmi că au fost determinate să facă acest lucru din considerente de contrabalansare, pentru binele colectiv sau pentru evitarea hegemoniei, în opoziție cu alte scopuri proprii. Tabelul 4 face un sumar al informațiilor relevante în legătură cu predicțiile ipotezei 4 că o coaliție mai mare e mult mai probabil să se formeze împotriva celor mai puternice state cu o proporție mare a capacităților în sistem, decât împotriva statelor ce dețin supremația, dar care sunt mai puțin amenințătoare și cu capacități mai puține.

Numărul marilor puteri aliate împotriva puterii dominante	Există un lider dominant (cu un procent de 33% sau mai mult)	Nu există un lider dominant (cu un procent de 33% sau mai mult)
0	11 (0,275)	28 (0,4459)
2	6 (0,150)	20 (0,328)
3	8 (0,200)	10 (0,164)
4	14 (0,350)	2 (0,033)
5	1 (0,025)	1 (0,016)
TOTAL	40 (1,000)	61 (1,000)

Tabel 4 - Dominanța și mărimea coaliției

Există două feluri de interpretare a tabelului 4, dar amândouă duc la același rezultat. Dacă unul ar include celulele de răspuns prin non-alianță, 57,5% dintre răspunsurile față de liderii dominanți (cu o proporție de 33% sau mai mare a capacităților în sistem) implică coaliții formate din trei sau mai mulți actori, în

comparație cu 21,3% de răspunsuri față de liderii non- dominanți. Concentrându-ne numai asupra cazurilor în care actorii chiar au răspuns (lăsând deoparte celula zero), raportul dintre situațiile în care un lider dominant era prezent și cele în care era absent este 79:39 sau 2:1. Astfel, marile concentrări de putere nu doar încurajează răspunsuri prin alianțe, dar și stimulează coalițiile mai mari care sunt deseori similare cu acele coaliții destinate balansării puterii.

Teoria balanței de putere implică ideea că marile concentrări de putere ar trebui percepute ca fiind și mai amenințătoare dacă sunt în creștere, dacă liderul dominant își mărește puterea. Tabelul 5 compară poziția de 33% sau mai mare cu o creștere a capabilităților cu 10%, venind în mod substanțial și semnificativ ($p=0.000$) în sprijinul ipotezei că situațiile în care statele foarte puternice devin și mai puternice sunt mai predispuse să provoace un comportament de contrabalansare decât alte situații. Totuși, trebuie notat faptul că cele mai multe efecte derivă din nivelul capabilităților, și nu din rata lor de creștere. O capabilitate de 33% duce la coaliții de contrabalansare în 60% dintre cazuri (vezi tabelul 3), iar combinația dintre capabilitatea de 33% și creșterea de 10% duce la o coaliție de contrabalansare în 65% dintre situații.

	Poziția relativ slabă (sub 33%) sau creștere de sub 10% a capabilităților	Poziția relativ puternică (33% sau mai mult) ori o creștere a capabilității de peste 10%
Nu există răspuns de alianță	227 (0,585)	22 (0,349)
Răspuns de alianță	388 (1,000)	63 (1,000)
N = 451 (Total)	289 (1,000)	162 (1,000)

$P = 0,000$

Tabel 5 - Poziție dominantă (33% sau mai mult)/ Capabilități crescânde și răspuns de alianță împotriva puterii dominante

Toate aceste rezultate sugerează faptul că, marile concentrări de putere militară tind să genereze, în mod sistematic, un comportament de contrabalansare, și că situațiile în care asemenea state puternice devin și mai puternice sunt mai predispuse să determine crearea coalițiilor de contrabalansare. În timp ce tabelul 4 susține aceste concluzii, prin referirea la mărimea coalițiilor implicate, adăugăm că tendința spre contrabalansare nu este nici pe departe automată. Numărul de mari puteri din cadrul sistemului european a variat între 4 și 7, în timp ce numărul de membri din coaliții (excluzând rândul 0 din coloana din mijloc), în medie, este de 3.34. Astfel, în timp ce o coaliție de contrabalansare se formează, de obicei, ca răspuns la o concentrare mare de capabilități, doar unele, și nu toate marile puteri, intră în acea coaliție, în timp ce

altele stau deoparte, iar altele chiar se aliniază cu statul dominant²⁶. Contrabalansarea față de concentrările de puteri e o tendință probabilă, nu „o lege” de comportament în politica internațională.

Bibliografie:

- [1] ANDERSON, M.S. (1998) *The Origins of the Modern European State System, 1494-1618*. London, Longman.
- [2] ATKINSON, C.T. (1908) *A History of Germany, 1715-1818*. New York: Barnes and Noble.
- [3] BARKER, J. Ellis (1906) *The Rise and Decline of the Netherlands*. London: South, Elder.
- [4] BELLER, E.A. (1970) “The Thirty Years War”. In J.P. Cooper, ed. *The New Cambridge Modern History: The Decline of Spain and the Thirty Years War*, vol. IV. Cambridge: Cambridge University Press.
- [5] BONNEY, Richard (1991) *The European Dynastic States, 1494-1660*. New York: Oxford University Press, 1991.
- [6] DMYTRYSHYN, Basil (1977) *A History of Russia*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- [7] FERNANDEZ ALVAREZ, Manuel (1975) *Charles V: Elected Emperor and Hereditary Ruler*. London: Thames and Hudson.
- [8] GADDIS, John Lewis (1998), *We Now Know: Rethinking Cold War History*. Oxford: Clarendon Press.
- [9] GIBLER, Douglas M. (1999) “An Extension of the Correlates of War Formal Alliance Data Set, 1648-1815”. *International Interactions*, 25, 1:1-28.
- [10] HASSAL, John B. (1905) *The Balance of Power, 1715-1789*, 3-rd ed. London: Revigtons.
- [11] HILGARTH, J.N. (1978) *The Spanish Kingdoms, 1250-1516: vol. 2, 1410-1416: Castilian Hegemony*, Oxford: Clarendon Press.
- [12] HILL, David Jayne (1906, 1914) *A History of Diplomacy in the International Development of Europe*, vol. II & III. New York: Longmans, Green.
- [13] HOWARD, Michael (1976) *War in European History*. Oxford: Oxford University Press.
- [14] KAPLAN, Morton A. (1957) *System and Process in International Politics*. New York: John Wiley.
- [15] KNECHT, R.J. (2001) *The Rise and Fall of Renaissance France, 1483-1610*, 2-nd, ed. Malden, Ma: Blackwell.
- [16] LANGER, William L. (1968) *An Encyclopedia of World History*, 5th ed. Boston: Houghton Mifflin.
- [17] LEEDS, Brett Ashley, Andrew G. Long, and Sara McLaughlin Mitchell (2000), “Reevaluating Alliance Reliability: Specific Threats, Specific Promises”, *Journal of Conflict Resolution*, 44: 686-699.

26 Din moment ce am stabilit existența unei alianțe împotriva unui stat sau a unei non-alianțe, datele noastre nu fac discriminare între alinierea la un stat și a fi alături de el la acțiunile întreprinse de acesta.

- [18] LEVY, Jack S. (2002) "Qualitative Methods in International Relations". In Michael Brecher and Frank P. Harvey eds., *Millennium Reflections on International Studies*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.
- [19] LIVET, G. (1970) "International Relations and The Role of France, 1648-1460" in J.P. Cooper, ed, *The New Cambridge Modrn History: The Decline of Spain and the Thirty Years War*, vol. IV, Cambridge: Cambridge University Press.
- [20] LYNCH, John (184) *Spain Under the Hbsburgs*, 2 vols. New York: New York Unviersity Press.
- [21] McKAY, Derk and H.M. SCOTT (1983) *The Rise of the Great Powers, 1648-1815*, London: Longman.
- [22] MARRIOTT, J.A.R. (1950) *The Evolution of Modrn Europe, 1453-1939*, 3-rd ed. London: Methuen.
- [23] MORGENTHAU, Hans (1967) *Politics Among Nation*, 4-th ed. New York: Knopt.
- [24] MORRIS, T.A. (1998) *Europe and England in the Sixteenth Century*. New York: Routledge.
- [25] MORROW, James D. (2000) "Alliances: Why Write Them Down?" *Annual Review of Political Science*, 3:63-83.
- [26] MOWAT, Robert B. (1924) *The Diplomacy of Napoleon*. London: Edward Arnold.
- [27] MURPHEY, Rhoads. (1999) *Ottoman Warfare, 1500-1700*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- [28] NOIU, Emerson M.S., Peter C. ORDESHOOK, and Gregory F. ROSE. (1989) *The Balance of Power: Stability in International Systems*. Cambridge, Eng.: Cambridge University Press.
- [29] PETRIE, Sir Charles. (1949) *Earlier Diplomatic History, 1492-1713*. London: Hollis and Carter.
- [30] RASLER, KAREN A., and WILLIAM R. THOMPSON (1989) *War and State Making: The Shaping of the Global Popwers*. Boston: Unwin Hyman.
- [31] RASLER, KAREN A. And WILLIAM R. THOMPSON (1994) *The Great Popwer and Glopbal Struggle, 1490-1990*. Lexington: The University Press of Kentucky.
- [32] REDDAWAY, W.F. (1936) *A history of Europe from 1715 to 1814*. London: Methuen.
- [33] RENDALL, Matthew. (2000) "Rusia, The Concert of Europe and Greece, 1821-1828: A Test of Hyppotheses about the Vienna System." *Security Studies*, 9, 4 (Summer), 52-90.
- [34] RENDALL, Matthew. (2002) "Restraint of Self-Restraint of Rusia: Nicholas I, the Treaty of Unkiar Skelessi, and the Viena System, 1832-1841". *Internatioal History Review*, 24, 1 (March), 37-63.
- [35] SMALL, Melvin and J. David SINGER. (1969) "Formal Alliances, 1816-1965: An Extension of tehe Basic Data." *Journal of Peace Research* 3: 257-82.
- [36] SMITH, Alastair. (1995) "Aliance Formation and War." *International Studies Quarterly*, 39, 4 (December), 405-25.

- [37] SPOONER, F.C. (1958) "The Habsburg-Valois Struggle". In G.R. Elton, ed. *The New Cambridge Modern History: The Reformation, 1520-1559*, Vol.II Cambridge: Cambridge University Press.
- [38] STOYE, John (2000) *Europe Unfolding, 1648-1688 2-nd ed.* Malden, Ma.: Blakwell.
- [39] STRADLING. R.A. (1981) *Europe and the Declilne of Spain.* London: George Allen and Unwin.
- [40] STURDY, David J.(2002) *Factured Europe: 16000-1721*, Malden, Ma: Blackwell.
- [41] TAYLOR, A.J.P. (1954) *The Stuggle for Mastery in Europe, 1848-1918.* London: Oxford University Press.
- [42] THOMPSON, William R. And Karen RASLER (1999) "War, the Military Revolutions(s) Controversy, and Army Expansion: A Test of Two Explanations of Historical Influences in European State Making." *Comparative Political Studies* 32: 3-31.
- [43] TURNER, Emmeline M. (1908) *The Renaissance and the Reformation: A Textbook of European History, 1495-12610.* Oxford: Clarendon Press.
- [44] WALKER, Thomas C. (2001) "Hitting the Target: Alliances, Specific Threats, and the Spiral to War". Presented at the annual meeting of the International Studies Association.
- [45] WALTZ, Kenneth N. (1979) *Theory of International Politics.* Reading. Mass: Addison-Wesley.
- [46] WARD, A. W. And. G.P. Gooch. Eds (1970) *The Cambridge History of British Foreign Policy, 1783-1815.* New York: Octogon Books.
- [47] WOHLFORTH, William C. (1987) "The Perception of Power: Russia in the Pre-1914 Balance." *World Politics*, 39, 3 (April), 353-81.
- [48] WOLF, John B. (1968) *Louis XIV.* New York: Norton.

ELEMENTELE DE VALOARE STRATEGICĂ A COMPLEXULUI FLUVIO-MARITIM EUROPEAN MAREA NORDULUI-RIN-MAIN- DUNĂRE-MAREA NEAGRĂ

Iulian LĂZĂRESCU*

The North Sea – Rhine – Main – Danube – Black Sea complex is of significant strategic value for the riveran countries as well as for nonmaritime countries such as The Czech Republic, Hungary, Slovenia, Slovakia by allowing them acces to the Bosforus Straight, The Gibraltar or the Northern Sea and hence to the Planetary Ocean.

Cuvânt înainte

În perioada antică, Istrul, denumirea folosită pentru cursul inferior al Dunării, era utilizat drept cale de transport. Romanii au folosit și ei Dunărea ca linie de frontieră și de legătură între cetățile aflate de-a lungul fluviului, granița de nord a Imperiului Roman întinzându-se pe aliniamentul format de fluviile Dunăre, Main și Rin. Evident, valoarea strategică a acestui obstacol natural avea o importanță covârșitoare.

În raport cu interesele puterilor politice, Dunărea s-a aflat mai mult sau mai puțin în centrul acestora.

Menționăm, în acest sens, folosirea sa, în scopuri logistice, de către Carol cel Mare, în anul 792, în timpul campaniei împotriva avarilor. Imperativul legării Dunării de Rin și, respectiv, de Marea Nordului, pentru extinderea transportului pe apă, dăinuie încă din timpul domniei lui Carol cel Mare atunci când s-a încercat săparea unui canal între Alnuhl și Main. Urmele acestei lucrări se văd și astăzi, în punctul numit Karlsgraben (Germania).

Mai târziu, în perioada regelui bavarez Ludwig I, s-a reușit construirea canalului de legătură Rin-Main-Dunăre. Între anii 1836-1845 a fost realizat un canal pe o lungime de 177 km, cu 101 de ecluze între Dunăre și Main, numit Canalul Ludwig-Main-Dunăre, care a funcționat până în anul 1945. Canalul pleca de la Kehleim, pe Alnuhl, până la Bamberg, pe Main. În 1884 s-a încercat în Bavaria ca, în multitudinea de canale mici, să se amenajeze o adevărată cale fluvială, la care sa aibă acces navele de mare tonaj.

În anul 1921 s-a înființat societatea pe acțiuni Rin-Main-Dunăre, care urma să poarte întreaga răspundere pentru construcție, proiect nerealizat însă, din cauza războiului. În 1959 au început lucrările unui nou canal Main-Dunăre, care s-au finalizat în anul 1992, prin realizarea unei căi fluviale navigabile de 3 540 km, care traversează pe diagonală Europa, de la Marea Nordului până la Marea Neagră. Legătura Main –Dunăre are 171 km. În felul acesta, Rinul, fluviul cel mai circulat din Europa, a fost legat de cel mai lung fluviu de pe continent, Dunărea. A fost creat astfel

un sistem de transport care asigură deplasarea de la Rotterdam la Linz, de la Duisburg la Budapesta sau de la Koln la Galați ori Constanța.

O altă realizare însemnată a constituit-o al doilea canal Dunăre-Marea Neagră, în perioada 1976-1984, cu o lungime de 64,2 km. Acesta face parte din culoarul European VII fluvial care leagă Marea Nordului de Marea Neagră, un număr de 11 țări fiindu-i riverane: Olanda, Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, România, Bulgaria, Republica Moldova și Ucraina.

Conexiunea Rinului cu Dunărea a asigurat comunicația pe apă între 16 state și a făcut posibilă navigația între 9 fluvii și râuri mari. Axul Dunăre-Main-Rin simplifică legătura între vestul Europei și statele sud-dunărene, între Marea Nordului și Marea Neagră, prin estul Mediteranei și Canalul de Suez.

I. Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră

Este un ansamblu de construcții hidrotehnice, cu funcții deosebite, amplasate de-a lungul a două mari fluvii ce traversează Europa, alcătuind o cale navigabilă care traversează continentul de la nord la sud pe teritoriul a unsprezece state și leagă Marea Neagră de Marea Nordului. Acest complex are ca elemente de bază fluviile Dunărea și Rin, conexate prin intermediul canalului Dunăre-Main, fluvii care se varsă unul în Marea Neagră (prin gurile naturale ce alcătuiesc Delta Dunării și prin canalul Dunăre Marea Neagră), altul în Marea Nordului (prin gurile ce alcătuiesc Delta Rinului).

II. Valoarea strategică de securitate a complexului

1. Elemente istorico-geografice

Prin poziția sa geografică, prin debitul de apă și resursele economice ale bazinului său, Dunărea este cel mai important fluviu european. Deși, ca lungime și debit, este depășită de Volga, Dunărea are avantajul de a străbate pe orizontală continentul european, din partea occidentală a acestuia până la Marea Neagră. Din punct de vedere geografic, Dunărea este poziționată la distanțe relativ egale față de Marea Nordului, Marea Baltică, Marea Adriatică și Mediterană, vărsându-se în Marea Neagră care permite deschiderea unor căi de comunicație spre Asia Centrală.

Datorită acestor caracteristici Dunărea a prezentat interes geopolitic și geostrategic din antichitate până în zilele noastre.

De-a lungul timpului, Dunărea a constituit:

- frontieră între imperii și state;
- aliniament de apărare sau bază de plecare pentru noi cuceriri, prin valorificarea punctelor favorabile de trecere sau a capetelor de pod ocupate de o parte și de alta a fluviului;
- direcție de pătrundere în interiorul imperiilor și statelor;
- cale de comunicație, cu caracter de continuitate sau discontinuitate pentru efective, materiale (mărfuri), utilizate în scop militar sau comercial;
- zonă de așezare a comunităților umane care s-au dezvoltat până la nivel de orașe;

- zonă de resurse naturale (pește, lemn, stuf, nisip); potențial hidroenergetic direct (hidrocentrale) sau indirect (sursă de apă pentru centrale atomo-electrice).

Din antichitate, Dunărea a reprezentat o *importantă arteră fluvială dar și strategică, de frontieră*, ce separa lumea mediteraneană greco-romanică de cea germanică și geto-dacă.

Problema Dunării și a importanței strategice a ei și a gurilor sale nu poate fi separată de cea a strâmtorilor Bosfor și Dardanele, punct de vedere susținut și de poziția lui Nicolae Titulescu, care, într-un discurs ținut în cadrul unei conferințe dedicate exclusiv acestei probleme a strâmtorilor, declara că *“strâmtorile sunt însăși inima Turciei, dar ele sunt în același timp și plămâni României”*.

După construirea canalului Rin-Main-Dunăre, care leagă Marea Nordului cu Marea Neagră, portul Rotterdam cu portul Constanța, importanța Dunării a crescut, transformându-se într-o axă comercială majoră a Europei. Țările din Europa Centrală pot avea acces direct la Marea Neagră și de aici la Canalul Suez. Apare o nouă rută comercială: Canalul Suez-Europa Centrală via Constanța, care, față de cea veche (cea care traversează întreaga Mare Mediterana și ocolește Peninsula Iberica) prezintă următorul avantaj: scurtează drumul cu opt zile de marș, inclusiv costurile aferente. Alt avantaj: porturile Mării Negre și cele ale Mării Mediterane Orientale au cea mai favorabilă poziție față de Canalul Suez pentru rutele Oceanului Indian și ale Extremului Orient.

2. Aspecte economice și geomilitare

Aprovizionarea cu apă și resurse energetice constituie o prioritate pentru toate statele riverane. Dacă nu ar fi așa, în lume nu ar exista conflicte pentru apă, așa cum se întâmplă în Africa de Nord, în Orientul Mijlociu sau în Asia. Apa din cele două fluvii este folosită zilnic de zeci de milioane de oameni pentru alimentație și pentru irigarea unor întinse suprafețe cultivate. Acesta este un aspect foarte important, având în vedere că epuizarea rapidă a zăcămintelor de gaze ale Olandei, reducerea ritmului noilor descoperiri de hidrocarburi în Marea Nordului și succesul opoziției grupurilor ecologiste față de utilizarea energiei nucleare constituie realități ce nu pot fi neglijate din perspectiva dezvoltării fluxului resurselor energetice între Est și Vest. În acest context, Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră simplifică problema transportului resurselor energetice dinspre zona Mării Caspice către țările din vestul Europei.

Aprovizionarea cu electricitate este o condiție esențială pentru capacitatea de funcționare a localităților și instituțiilor administrative, economice sau de aprovizionare de înaltă tehnicitate ale unui stat industrializat. Pentru a oferi câteva exemple, menționăm că în Germania 6% din producția de curent este obținut prin puterea apei, iar în Bavaria se produc circa 6500 megawați în acest mod. Cele 5 centrale electrice de pe Canalul Dunăre-Main-Rin livrează aproximativ 5,2 megawați. Pentru România și Serbia, o mare importanță o au cele două hidrocentrale construite pe Dunăre, Porțile-de-Fier 1 și Porțile-de-Fier- 2.

Valoarea de obstacol

Din punct de vedere tactic sau operativ, orice curs de apă constituie un obstacol. Din punct de vedere militar, Canalul Dunăre-Main-Rin, cu cel 16 ecluze ale sale, constituie un obstacol blindat major. De asemenea, Dunărea și Rinul au reprezentat încă din antichitate obstacole importante în calea acțiunilor militare. Axul Dunăre-Main-Rin poate deveni un mijloc de acces al dezvoltării economice și de accelerare a integrării țărilor membre în structurile europene. Prin realizarea canalului, artera navigabilă Dunăre-Rin a devenit un ansamblu interdepartamental, al cărui impact trece dincolo de frontierele țărilor riverane, devenind un element strategic la nivel european.

O dată cu demararea Conferinței europene a miniștrilor de transport, din anul 1953, din care făceau parte inclusiv Iugoslavia și Austria, s-a trecut la realizarea planurilor pentru o rețea a căilor fluviale în Europa Centrală. Aceste planuri vizau, printre altele, finalizarea Canalului Dunăre-Main-Rin și realizarea unei legături Oder-Dunăre.

Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră are o valoare strategică deosebită pentru unele țări europene nemaritime, ca Cehia, Ungaria, Slovenia, Slovacia, deoarece le permite accesul la Bosfor, Gibraltar sau Marea Nordului și, de aici, la Oceanul Planetar.

După scindarea imperiului sovietic și după schimbările intervenite în Germania, nu mai există zone de luptă, ci zone de legătură. În condițiile geostrategice actuale, valoarea de obstacol a canalului s-a pierdut, într-o mare măsură. Ținând cont de importanța crescândă a Dunării, ca arteră de transport, se poate aprecia ca oportună realizarea unor rețele de canale care să formeze o rețea europeană de comunicație navală, cum ar fi: Dunăre-Sena-Marea Adriatică; Dunăre-Morava-Vardar-Marea Egee și Dunăre-Nipru-Marea Baltică.

3. Cooperarea europeană

Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră a fost și rămâne coloana vertebrală a cooperării, pe multiple planuri, între țările riverane și între statele Europei, în general. Pentru a se ajunge la o înțelegere, s-au încheiat numeroase acorduri bilaterale, au avut loc convenții (Belgrad 1942 și Sofia 1994) relativ la cooperarea pentru protecție și utilizare durabilă. România este depozitară a regimului, stabilit prin Convenția de la Sofia.

Pe plan general, cooperarea Dunăreană se află de câțiva ani în atenția Adunării parlamentare a Consiliului Europei, în ideea elaborării și adoptării unei „Carte europene a bazinului Dunării”. Ca urmare a unor divergențe de opinii-referitoare mai ales la oportunitatea unui astfel de document, în condițiile existenței convențiilor Dunărene evocate și a organismelor de aplicare a acestora, procesul elaborării Cartei a fost încetinit. Nu este însă exclusă ipoteza ca el să fie reluat după ce se va proceda la o evaluare atentă, de ansamblu, a acțiunilor de cooperare Dunăreană.

Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră poate constitui un mijloc favorizant al dezvoltării economice și de grăbire a integrării statelor din estul și sud-estul Europei în structurile europene și euroatlantice. Importanța

complexului este dată de factorul economic, în principal, dar nu trebuie neglijată nici valoarea acestuia ca aliniament și direcție strategică, incluzând rolul afluenților, al sistemelor hidrotehnice, al canalelor și lucrărilor de artă aferente. Racordarea Uniunii Europene cu zona economică a Mării Negre determină un puternic sistem de cooperare și alianțe. În acest mod se pot asigura creșterea siguranței și a stabilității în zonă, conjugarea intereselor economice ale statelor și eliminarea decalajelor de dezvoltare existente.

Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră reprezintă o importantă dimensiune strategică, dar și de cooperare în Europa, deoarece permite atât conectarea complexă la spațiul pan-european prin trasee economice care sunt și de securitate și de solidaritate, cât și dezvoltarea cooperării regionale pe mai multe axe fixate de acest canal, ca și pe numeroase direcții transversale.

Diferențele și disputele au loc ca urmare a intereselor naționale, specifice, dar și a nivelurilor de dezvoltare diferite pe care acestea le au.

Complexul constituie una dintre ieșirile cooperării economice la Marea Neagră și spre centrul și vestul Europei.

Se impune deschiderea Rinului și pentru statele din sud-estul Europei. Germania dorește ca reglementările traficului de pe Rin, mult mai severe decât cele după care se desfășoară traficul pe „regele fluviilor europene” (cum a fost denumită Dunărea de către Napoleon), să fie impuse și pentru traficul pe Dunăre. În acest sens, trebuie să avem în vedere probleme legate de securitatea navelor, de protecția împotriva poluării, de întreținerea fluviului și semnalizarea pe Dunăre, de nivelul tehnic al navelor, precum și de gradul de pregătire al echipajelor.

Rinul și Dunărea constituie, în prezent, factorii integratori în amplul și complexul proces de multiplicare a relațiilor dintre țările riverane, dintre acestea și celelalte țări ale continentului, proces care reprezintă, de altfel, un factor dinamizator al extinderii Uniunii Europene.

4. Poziția NATO și UE față de complex

Actuala arhitectură de securitate Europeană reflectă trăsăturile esențiale ale mediului geopolitic în care se derulează: tranziția către sistemul internațional multipolar, competiția între puteri în spațiul euroatlantic pentru redistribuirea rolurilor; adâncimea integrării în UE; tentativele Federației Ruse de a menține statutul de mare putere pe arena mondială și de a ocupa poziții cheie în structurile europene de securitate.

Securitatea se bazează atât pe stabilitatea politică, dar și pe cea militară, acestea fiind condiționări complementare. Un sistem mobil de securitate europeană va putea fi edificat numai dacă vor fi consolidate cele două componente. Politica de securitate bazată pe cooperare (specifică OSCE) și renunțarea la orice idee de a impune stabilitatea prin mijloace de confruntare. Scopul este promovarea cooperării în vederea prevenirii conflictelor în sfera politică și a reducerii pericolului confruntării armate. De asemenea, mai are scopul de a evita escaladarea potențialelor conflicte, punând un accent deosebit pe promovarea deschiderii și a transparenței.

Protecția strategică a ansamblului în cadrul UE și NATO se realizează prin următoarele modalități:

1. Prin grija factorului politico-militar național - care elaborează strategii pentru funcționarea, dezvoltarea și apărarea complexului;

2. Prin beneficiile protecției oferite de bazele și obiective militare existente în apropiere categoriile de forțe amplasate în proximitate complexului, atât cele NATO, cât și cele naționale, sunt în măsură să asigure o apărare eficientă a elementelor vitale ale acestuia;

3. Prin măsuri de protecție antiteroristă ale poliției complexului, derulate pe fiecare segment național al acestuia;

4. Prin protecția proprie a obiectivelor fluviale ce-și desfășoară activitatea în complex-protecție asigurată cu forțe proprii, ori angajate;

5. Prin protecția satelitară oferită de NATO și prin servicii prestate de către SUA și Rusia. În acest scop sunt folosiți sateliți geostaționari, de rotație și de însoțire.

La nivel național, pentru fiecare segment, forțele de securitate ale complexului sunt conceptualizate, ori în bună parte, realizate. În prezent se poartă negocieri pentru realizarea unei forțe europene de securitate a complexului. La nivel național au fost elaborate:

- strategia de securitate a navigației de-a lungul arterei;
- strategia de securitate a infrastructurii complexului;
- strategia de intervenție antiteroristă;
- strategia de control a traficului.

Pentru securitatea de ansamblu a complexului rezolvarea trebuie să revină UE prin constituirea a 3-5 grupe acționale terestru-aeriano-fluviale/maritime care să îndeplinească misiunile principale preluate de la factorul de securitate național.

Concluzii

În condițiile unei economii mondiale multipolare, cu dinamici diferite într-o zonă sau alta a lumii, crește interdependența dintre state, ceea ce generează acțiuni de coordonare a strategiilor naționale de dezvoltare la nivel european și chiar mondial.

În funcție de modul în care se va contura ansamblul interdependent al viitoarei Europe (Maastricht 2), dimensiunile transferului necesar de competențe de la nivelul statelor naționale la cel al organismelor „Comunităților Europene” vor fi mai mari sau mai mici.

Sunt cunoscute două concepte fundamentale: cel german, potrivit căruia Parlamentul Europei ar urma să constituie factorul principal de decizie, și cel francez, care, în esență, ar însemna „unitate în diversitate”, deci opțiuni la nivel european, pe baza strategiilor elaborate de către statele naționale.

Se poate aprecia că, indiferent de opțiunile finale ce vor fi adoptate în legătură cu acesta temă, crearea organismelor de cooperare economică regională va constitui elementul structural al viitoarei Europe și nu doar o soluție conjuncturală.

Marea problemă cu care se confruntă UE, în ceea ce privește optimizarea căilor navigabile interne, este fragmentarea lor din punct de vedere al regulilor de exploatare și al administrațiilor, de aceea se analizează posibilitatea schimbării acestei situații, fiind în studiu mai multe variante.

Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră, deși în condițiile actuale geo-strategice valoarea sa de obstacol s-a pierdut într-o mare măsură, are o

valoare strategică deosebită pentru unele țări europene nemaritime (Serbia, Ungaria, Austria, Slovacia) deoarece le permite accesul la Bosfor, Gibraltar sau Marea Nordului și, de aici, la Oceanul Planetar. După scindarea imperiului sovietic și după schimbările intervenite în Germania de-a lungul său nu mai există zone de luptă, ci zone de legătură, în care cooperarea se amplifică pe multiple planuri.

Prin poziționarea sa geografică complexul a fost și rămâne o rută importantă de transport. Din perspectiva viitorului apropiat și ținând cont de importanța crescândă a Dunării ca arteră de transport, ar fi oportună realizarea unor rețele de canale, care să ducă la apariția unor noi căi europene de comunicație navală, cum ar fi: Dunăre-Sava-Marea Adriatică; Dunăre-Morava-Vardar, care să-i sporească rolul de coloană vertebrală a cooperării pe multiple planuri între țările riverane și în statele Europei în general. Pentru o exploatare în bună înțelegere a complexului, între țările riverane s-au încheiat numeroase acorduri bilaterale și convenții privind cooperarea pentru protecție și utilizare durabilă.

Complexul Marea Nordului-Rin-Main-Dunăre-Marea Neagră poate constitui un mijloc favorizant al dezvoltării economice și de grăbire a integrării statelor din estul și sud-estul Europei în structurile europene și euro-atlantice, precum și de antrenare a unor noi state în angrenajul cooperării internaționale, pe măsura încadrării regiunii limitrofe axului în circuitul economic, cât și geo-strategice.

Bibliografie:

- [1] ONIȘOR, Constantin, **Europa 27**, Editura A'99, Iași, 2008.
- [2] TOMA, Gheorghe, ROTARU, Nicolae, Considerații privind componenta militară a globalizării, Sesiunea de Comunicări Științifice UNAP, București 12-13.04.2007.
- [3] GĂSTESCU, Petre, **Fluviile Terrei**, Editura Sport-Turism, București, 1990.
- [4] FRUNZĂVERDE, Sorin, ONIȘOR, Constantin, **Europa de Sud-Est. Dimensiuni principale de securitate**, Editura A'92, 2004.
- [5] ȘTEFAN, Teodoru, TOMA, Gheorghe DEGERATU, Constantin, [6] LITEANU, Traian, **Spațiul european sub impactul provocărilor globalizării**, vol. I și vol. II, repere evolutive, dimensiuni, realizări, Editura ANI, București, 2008.
- [7] LITEANU, Traian, **Introducere în organizarea europeană**, Editura ANI, București, 2004.
- [8] <http://www.wikipedia.org>
- [9] http://en.wikipedia.org/wiki/European_Security_and_Defence_Policy

POLITIZAREA RELIGIEI ISLAMICE

Isabela ANCUȚ*

Very often call “religion of terrorism”, Islamic religion is, in fact, the third monotheistic religion of the world next to Christian religion and Judaism. The political aspect of this religion appears, develops and lives simultaneously with it but only after year 1971 has been seriously taken into consideration by the Western world. After the “Khomeini moment” the Western world seems to consider this religion equal to another two religions very well known, Christian religion and Judaism. Unfortunately, instead of respect and consideration owned to a religion, some people though that is good to use this in order to implement their politics in the area, considering that their usual habits to “play” with religion during the years and through the history, and “learned” as experience, will help them. Nothing is more false than this. And time proved, in a very hard way, that these false premises were and are still wrong used by both of the parties.

ʿIslām este denumirea acțiunii ce are ca, complement pe *muslim*, al cărui verb ʿ*aslama* provine de la rădăcina *SLM* ale cărui derivate gravitează toate în jurul cuvântului „mântuire”. ʿ*Aslama* înseamnă a da ceva din toată inima, dar și a fi pătruns de pace, de pacea lui Dumnezeu.

În ceea ce privește problema apariției și evoluției politico-militare și religioase a Islamului se pot identifica două direcții. O parte a istoricilor musulmani tradiționaliști și profund religioși nu pun în discuție împrejurările revelației coranice sau veridicitatea mesajului profetic al lui Mahomed, în timp ce cealaltă parte privește Islamul din exterior, analizându-i originile.

Ridicarea fundamentalismului Islamic, la rangul de politică de stat a avut loc, așa cum știm, în 1979 când ayatollahul Khomeini, opozant al politicii pro-occidentale a șahului Reza Pahlavi a devenit lider al revoluției islamice iraniene. Khomeini a devenit astfel cunoscut lumii vestice nu numai prin lovitura de stat dată ci și prin faptul că a instituit un regim care a introdus „terorismul” ca politică de stat, răpirea celor 52 de membri ai corpului diplomatic american de la Teheran, noiembrie 1979, fiind cel cunoscut „moment” al politicii sale externe. Exemplul iranian este, posibil, cel mai dur și în extremis exemplu de introducere a religiei islamice în politică sau, mai corect spus, ca politică, dar nu reprezintă singurul exemplu în acest sens.

Din păcate, asocierea Islamului cu „aripa militantă dură” a politicii, respectiv cu terorismul, derivă chiar din spiritul militant al acestuia, orientat spre obținerea puterii politice și/ sau rezistența la pătrunderea elementelor capitalului occidental în spațiul islamic. Din aceste considerente, se poate aprecia că „relația intrinsecă dintre stat și religie a fost, este și va fi unul dintre factorii-cheie ai sistemului politic din statele musulmane”¹, exemplele fiind edificatoare: Iran, Afganistan, Arabia Saudită etc.

Conform afirmațiilor unuia din părinții ideologici ai fundamentalismului Islamic, Sayyed Abdul Aʿla Maududi, “oriunde s-ar afla, Islamul dorește să distrugă toate statele și guvernele, tot ceea ce se opune ideologiei și doctrinei islamice, tot ceea ce nu ține cont de națiunea care-l guvernează. Scopul Islamului este de a forma un stat

* **Doctorand, inginer, Funcționar public în Ministerul Apărării Naționale**

1 Barna Cristian, „Cruciada” Islamului, Geopolitica, Editura Top Form, București, 2007, p. 63

în baza propriei ideologii și a propriului mesaj, fără a ține cont de care anume națiune își asumă rolul de conducător al Islamului sau care guvern sau națiune este subminată pe parcursul fondării unui stat Islamic. Islamic nu este **doar** un crez religios sau o formă de venerare a divinității ci un sistem comprehensiv, prin care se urmărește anihilarea tuturor sistemelor tiranice și stabilirea strategiei proprii pentru bunăstarea umanității”².

Totuși, ceea ce este caracteristic lumii islamice este că atunci când discutăm despre Islam nu vorbim numai despre religie, ci de un sistem complex care include viața socială, culturală, politică, și aici vorbim cu precădere de monarhiile arabe. Pretenția de a separa religia de viața politică, așa cum cer principiile laicității occidentale, nu este înțeleasă și deci, prin urmare refuzată.

Încă de la începuturi, societatea islamică a fost concepută ca un tot unitar, unde dimensiunea religioasă nu a fost niciodată bine conturată, prin lipsa ierarhiilor clericale în Islam (în Islamul majoritar, sunnit). Califul a purtat întotdeauna titlul de „prinț al credincioșilor”, însă factorul religios nu s-a „manifestat” în ipostaze politice evidente, așa cum a fost cazul Catolicismului.

Conform afirmațiilor analistului Ira M. Lapidus³, Islamul a fost scos, de fapt, din viața publică a statelor arabe având un rol limitat, concretizat în forme de guvernare de tip socialist sau în ceea ce se numește naționalismul arab, totuși religia islamică a rămas o parte integrantă a identității arabe.

Gândirea lui Ibn Taymiyya (secolul XIII) și mișcarea wahhabită, moștenitoarea acesteia, consideră că un stat nu este legitim decât dacă încurajează practicarea Sharīei. De aici putem deduce că Islamul este un model normativ pentru individ și societate exprimând aspirații eterne pe plan spiritual dar și nevoi practice pe plan social, cultural, politic și economic.

Revenind la trecut, originile Islamului, ca mișcare politică și religioasă, își găsesc fundamentul teoretic în textul sacru al *Coranului* - revelat lui Mahomed de către Allah prin intermediul îngerului Gebrail (Gabriel în religia creștină) și, practic, în acțiunea politico - militară a lui Mahomed, de a pune bazele primei comunități musulmane.

Doctrina religioasă a Islamului este reprezentată de un ansamblu de noțiuni: monoteismul, credința în profetul Mahomed și credința în viața de apoi.

O analiză critică a surselor sale ridică întrebarea: este Islamul o religie revelată sau doar o invenție a unui negustor iresponsabil sau, din contra, avid după putere ? Istoricii recunosc faptul că sursele originilor, *Kur`an-ul*, *Hadithele* și *Sunna* sunt târzii. Din păcate pentru istoria Islamului de început și pentru viața fondatorului ei nu s-au păstrat nici o sursă contemporană. Cert este faptul că Mohamed a rămas în istorie ca fiind fondatorul unei noi religii și deci a unei comunități de credincioși (*Umma*) care împărtășește aceeași doctrină religioasă și urmează aceleași reguli.

Dintr-un alt punct de vedere, Islamul este un sistem de practici și reguli etice. Esența practicii și eticii islamice este reprezentată de cei cinci stâlpi ai credinței (arkan), respectați de toți musulmanii: *shahada* (profesiunea de credință), *salat*

2 A'la Maududi Abdul Sayeed, *Jihad in Islam*, www.islamistwatch.org

3 Lapidus Ira M., *A History of Islamic Society*, Cambridge Univesity Press, 1988

(rugăciunea), *zakat* (pomana), *sawn* (postul) și *hajj* (pelerinajul). Reglementarea sa este dată de *Coran*, acesta fiind o învățătură morală, un codice religios și, în același timp, un codice juridic, prin care se reglementează întreaga viață religioasă, civilă și penală până la ocupațiile zilnice. De remarcat și faptul că Islamul este o religie a obligației, nu a confesiunii și crezului, credinciosul având un devotament total față de Allah. De aceea mahomedanismul nu relaționează confesiunea interioară a credinciosului cu dogma religioasă privită ca un întreg⁴. Comportamentul social al musulmanului este raportat direct la legea islamică⁵. De aici rezultă două trăsături foarte importante ale Islamului: lipsa unei divizări între puterea spirituală și cea seculară și centralitatea legii – revelația Profetului codificată în *Coran* combină credința și morala, sunt simultan atât doctrină, cât și lege.

Una din opiniile lui Tariq Ali⁶ este că Iudaismul, Creștinismul și Islamul au început ca versiuni a ceea ce astăzi am putea numi mișcări politice. Politica și cultura perioadei respective au necesitat crearea unor noi sisteme de credință credibile, rezistente la opresiunea imperiilor sau pentru a uni un popor disperat sau amândouă.

Mai mult, filozoful Bertrand Russel (1872 – 1970, laureat al premiului Nobel pentru literatură) a comparat Islamul cu bolșevismul susținând că amândouă au fost „practice, sociale, nespirtuale, preocupate să câștige imperii”. Această opinie se poate aplica perioadei primitive a religiei, dar apar dificultăți odată cu epoca lui Constantin cel Mare. Analizând cazul Creștinismului și a Inchiziției spaniole, Russel a avut intuiția de a sesiza apropierea primelor decenii ale Islamului de epoca iacobină. În speță, capitole întregi din *Coran* ne amintesc de efectele manifestului de fondare a unei noi organizații politice. Tonul folosit, uneori, față de evrei și creștini este foarte răzvrătitor.

Mahomed a fost, pe rând, păstor, caravanier, șef de oaste și șef de stat. S-a căsătorit de multe ori, a avut mulți copii, a predicat timp de douăzeci și unu de ani, a făcut războiul și a murit în urma unei maladii când avea aproximativ șaiszeci și doi de ani. Viața devine importantă începând cu anul 622 când acesta a plecat de la Mecca la Medina marcând Hegira (*Hijrah* – în limba arabă). Un profet din secolul VII nu putea deveni un adevărat lider spiritual al unei comunități tribale fără a exercita conducerea politică și, în Peninsula, să nu stăpânească elementele de bază ale călăriei, mânăirii sabiei și ale strategiei militare. **Profetul-ca-politician** este cel care a înțeles necesitatea amânării rupturii finale cu politeismul până când nu este înconjurat de suficienți adepți. Odată ce a luat decizia declarării unui monoteism strict, Mahomed a ales să se delimiteze de rivalul său monoteist (Isus) și, simultan, să marginalizeze tentațiile oferite de acesta. Unicitatea lui Allah a părut opțiunea esențială atât pentru a demonstra slăbiciunea Creștinismului, dar și pentru a rupe definitiv legăturile cu practicile culturale dominante din Peninsula și cu un trecut cu descendenți pe linia

4 Stoian Ana-Maria, Terorismul și Islamul – o analiză critică a unei false analogii, Revista de geografie politică, geopolitică și geostrategie – Incursiune în Islam, p. 131

5 Mona Abaz, Georg Stauth, “Occidental reason, Orientalism, Islamic Fundamentalism: a critique”, in Globalization, knowledge and society, editată de Martin Albrow și Elizabeth King, London: Sage, 1990, p.211

6 Tariq Ali, *Ciocnirea fundamentalismelor – Cruciade, jihaduri și modernitate*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2003

maternă. Imboldul spiritual al lui Mahomed a fost, parțial, stimulat de necesitățile sale socio-economice, de dorința de a consolida poziția comercială a arabilor și de nevoia de a impune un set de reguli comune. Viziunea sa însemna o confederație tribală unită prin scopuri comune și loială unei singure credințe care, din necesitate, trebuia să fie nouă și universală. Islamul a devenit liantul utilizat de către Mahomed pentru a uni triburile arabe.

Odată îndeplinit visul său în ceea ce privește unitatea tribală, liderii musulmani s-au trezit la conducerea unor mari imperii trebuind să improvizeze noi reguli. Prima dilemă a lumii islamice apare când vorbim despre moștenirea lui Mahomed. Astfel, la moartea lui Mahomed, în anul 632, a trebuit ales un succesor sau un *calif* (*khalifa* de la *khlf* – a urma). Titlul va ajunge să însemne apoi faptul că un *calif* unește în persoana sa două funcții, care la oamenii de rând sunt separate: funcția militară de conducător al credincioșilor și funcția religioasă de *imam* al musulmanilor.

Primul calif a fost ales Abu Bkar, socrul Profetului, urmat în anul 634 de către Omar, al doilea calif în linie sunnită. La moarte lui Omar, în anul 644, încep marile secesiuni religioase deoarece partizanii lui Ali, văr și ginere al Profetului, căsătorit cu fiica lui, Fatima, se așteptau ca acesta să fie investit cu demnitatea de calif, însă a fost ales Uthmân, aristocrat din familia omeiazilor, ucis apoi în anul 656 de către partizanii lui Ali care, la rândul său, devine cel de-al patrulea calif, ucis în anul 661. Printre altele, Ali era susținător al unui Islam egalitarist, ostil față de orice element de natură tribală sau etnică – legături care, în vremea respectivă, erau destul de puternice -, unind toate forțele opoziției.

Califatul revine, în urma unor aprige lupte (prilej cu care apare o nouă schismă desprinsă din adepții lui Ali, cea a Kharjiților, puritanii/ ortodocșii Islamului), lui Omayya, puternicul guvernator al Siriei, întemeietorul dinastiei omeiazilor din Damasc (661 - 750). Ideologia „celor care îi resping pe primii califi”, numiți šiiti (partizani; de la *Shia't* – facțiunea lui Ali) cere ca succesiunea la *Califat* să se efectueze după regulile de rudenie cele mai strânse. După aceștia, Califul trebuie să fie nu numai din tribul Quraiș, ci și din familia Hașim și descendent legitim din Fatima cu Ali ibn Abi Talib. Astfel spus, šiia a vrut să întemeieze dinastia alizilor dar soarta a decis în favoarea omeiazilor. *Șiismul*, care îi reunea, la origine, pe contestatarii ordinii stabilite, a inaugurat astfel o tradiție a opoziției religioase față de puterea politică. Una din trăsăturile prezente în diverse curente šiiste este credința într-un „imam ascuns” care va apărea la sfârșitul veacurilor pentru a instaura domnia dreptății. De altfel, contrar sunnismului, trebuie să remarcăm existența și rolul deosebit al unui cler însărcinat cu interpretarea acesteia de către comunitate.

Șiismul va avea numeroase ramificații, în special în funcție de legitimitatea și numărul imamilor descendenți din Ali. Ramura principală, care domină în Iran, recunoaște doi imami. Unele secte, cum ar fi *druzii* sau *alawiții*, care cred în caracterul divin al lui Ali și în migrarea sufletelor după moarte, au dezvoltat doctrine datorită cărora s-au izolat de comunitatea credincioșilor. Un exemplu, în acest sens, este secta *Yezizilor*, câteva zeci de mii de yezizi trăind și astăzi izolați în nordul Iranului.

În opoziție cu tendința šiită, *sunnismul* îi reunește pe credincioșii care se recunosc în Sunna – ansamblul tradiției coranice și a Hadith sau „zicerilor” Profetului – și nu au elaborat doctrine separate.

De-a lungul timpului se poate observa că toate mișcările religioase sau politico-religioase care s-au manifestat în Islam au simțit nevoia de a-și justifica doctrina lor recurgând cu mai mult sau mai puțină subtilitate la propria lor interpretare a textului Revelației, rămas și pentru ele baza noilor lor construcții. Dar cele mai interesante interpretări care au început a-și croi drum, pe planul teologic, au fost fără îndoială acelea ale *khariğismului* și ale *șiismului*, astfel cum s-au ivit ele curând printre partizanii lui Ali, ireconciliabil dezbinați și preocupați de a găsi pentru atitudinile lor politice o justificare doctrinală. Teza esențială susținută de *khariğismul* primitiv era aceea potrivit căreia *Comunitatea* cuprindea numai credincioși ce ascultau cu fidelitate de Legea Islamului, excluzându-i pe ceilalți, care trebuiau chiar, potrivit doctrinei originare, să fie uciși fără milă. Rezultă, de asemenea, că însuși șeful *Comunității* era dator să se supună riguros Legii, meritând, dacă se abătea de la ea, dizgrația și moartea, și că demnitatea de calif trebuia să revină prin definiție celui mai bun și nu membrului unei anumite familii sau al unui anumit clan. De aci, un califat exclusiv electiv și nicidecum ereditar, pentru care nici o considerație de naștere sau de neam nu trebuia să tragă în cumpănă și nici să împiedice desemnarea celui mai demn, fie el chiar și un sclav abisinian. Această doctrină, riguroasă până la extrem, dar de o logică de necombătut, își găsea desigur justificarea în violența rivalităților ce urmaseră după moartea Profetului și care nu făceau, de altfel, decât să continue politica de luptă neiertătoare dusă de Mahomed împotriva foștilor săi tovarăși de trib din Mecca, din momentul când se stabilise în propriul său domeniu. Ea nu s-a menținut decât cu greu ulterior, deoarece putea fi aplicată numai în teritorii unde tezele *hariğite* erau admise de toți. În timp vor subzista doar câteva grupuri, ca acela al *ibadiților* din Magreb, menținând acolo, din doctrina lor, principiul fundamental care consta în a lega strâns între ele credința și acțiunile și care aveau să continue multă vreme în a forma un obiect de discuții între credincioși.

Într-o parte cu totul diferită însă, mișcarea šiită, care a fost foarte activă în epoca omeyyadă, se dezvoltă pe tărâm teologic în două direcții, corespunzând la două concepții despre legitimitatea sistemului alid. Direcțiile de dezvoltare au dat naștere unor diverse doctrine: după unele, *imamul*, cum era numit pretendentul ce întrupa nădejdele uneia sau alteia cauze *alide*, nu era mort, ci numai dispărut și avea să se întoarcă spre a triumfa asupra inamicilor săi; după alții, fiecare dintre acești *imami* desemnase înainte de a muri un urmaș, asupra numelui căruia părerile erau divergente. Caracteristica grupărilor clandestine ce s-au constituit atunci era de a încredința conducerea propagandei nu *imamului* însuși, care trebuia să evite de a se manifesta, ci reprezentantului său, uneori denumit *vizir*, pe care *imamul* trebuia să și-l fi atașat printr-o legătură de adopțiune spirituală. Unii šiiti atribuiau, pe de altă parte, *imamului* lor calități supraumane, care-l situau în afara condiției de simplu muritor.

Dar un spirit iarăși diferit avea să anime, de la sfârșitul epocii omeyyade, celelalte revolte šiite, care au fost conduse de Zayd și de fiul său Yahyâ, descendenți ai lui al-Husseyyn. Mișcarea lor, care avea să fie denumită mai târziu *zaydită*, propo-

văduia răscoala armată și rezerva titlul de *imam* unui descendent al lui Ali capabil de a se distinge prin calitățile sale războinice, prin știința și pietatea sa. Ea se întemeia, deci, simultan, pe *principiul legitimist și pe meritul personal*, în sens larg, al unui pretendent, care era presupus a nu aduce nici o modificare Revelației însăși. Aderenții mișcării erau totuși cumplit de ostili dinastiilor domnitoare, umayyadă întâi, abbasidă pe urmă, și divergențele lor asupra definiției puterii legitime au atras după ele noi sciziuni între musulmani, pentru care concepția despre *imam* făcea parte integrantă din credință.

Khariğiților și šiitilor, ieșiți și unii și alții din fracțiunea primei comunități musulmane favorabile lui Ali, li se opuneau sprijinatorii unei mișcări politico-religioase care-i susținea pe suveranii umayyazi și care a luat probabil naștere către sfârșitul secolului al VII-lea. Această mișcare era *murdjismul*, numit, se poate presupune, pentru că aderenții lui, susținând că nimeni nu poate să prevadă hotărârea pe care Dumnezeu o va lua în ziua de apoi cu privire la credincioșii vinovați de greșeli grave, preconizau să se „amâne” (*irdjâ'*) judecata, fără a ține seamă de greșelile pe care unii sau alții păreau să le fi săvârșit. Astfel credința singură era suficientă pentru a-l putea determina pe musulmanul demn de acest nume. O atare doctrină avea o incidență politică nicidecum neglijabilă: ea permitea noii dinastii califiene a Umayyazilor să scape de acuzațiile de impietate pe care adversarii ei *šiiți*, *khariğiți* sau *pietiști* le ridicau împotriva ei, fie calificându-i pe suveranii ei drept uzurpatori, fie imputându-le de a fi luat, ca odinioară 'Uthmân, măsuri neconforme prescripțiilor coranice și de a fi transformat califatul într-un bun familial.

Kadariților, destul de puțin cunoscuți, li s-a alăturat, la sfârșitul califatului umayyad, partizanii unei mișcări ce avea să exercite o influență considerabilă asupra gândirii islamice, dar ale cărei origini rămân greu de cunoscut. Este vorba de mișcarea *mutaziliților* sau a „*scizioniștilor temporizatori*”, care s-au „ținut deoparte”, în împrejurări mai degrabă obscure încă din epoca primelor războaie civile, declarând că se abțin de a lua atitudine între Ali și adversarii lui succesivi. Atitudinea lor „neutră” a fost calificată prin termenul de *i'tizâlcute* avea pe atunci o semnificație mai ales politică, dar corespundea, poate, deja unei stări de spirit religioase.

Ca și *imamismul duodeciman*, *ismailismul clasic* atribuia imamilor cunoștințe și puteri supraomenești, grație cărora ei erau „fără păcate” și care făceau din ei depozitarii unui adevăr ascuns ce avusese Revelația drept formă exterioară. Din *ismailismul fatimid* aveau să derive nu numai secta *druzilor*, ci și un partid disident, acela al *nizarisilor* sau *Asasinilor*, care a lansat în Orient o nouă „propagandă”. Potrivit acestei doctrine, *imamul* își găsea justificarea în logica internă a apelului său, corespunzând nevoilor omenirii. Dar mișcarea s-a distins în istorie îndeosebi prin acțiunea ei „terroristă” și prin asasinatele politice la care adepții s-au fi dedat în cursul secolelor al XI-lea și al XII-lea în Iran și în Siria, unde reușiseră să ocupe cetăți puternice. În acel moment, *ismailismul* deținea un loc însemnat în viața politică și religioasă a orașelor siriene, unde populația, de convingere šiită, se remarcă din când în când prin „dezordini”.

Ibn Hanbal, de a cărui învățătură se prevalau membrii *școlii juridice și teologice hanbalite*, profesau credința în unicitatea divină, dar fără a-și pune

întrebări asupra naturii atributelor posedate de Dumnezeu. Dacă *hanbaliții* insistau asupra atotputerniciei lui Dumnezeu, ei subliniau și capacitatea lui de îndurare și interesul său pentru soarta oamenilor. Pe de altă parte, *hanbaliții*, mărgininându-se la textul Coranului și al Tradiției, refuzau orice folosire a raționamentului dialectic sau *katâm*.

Tradiționalismul, o altă sectă derivată, a dat naștere atunci unor grupări politico-religioase oarecum extremiste, ca acea *Nâbita*, sau „buruiană”. Această sectă era totodată un partid politic care pare să se fi confundat cu acela al „partizanilor 'Uthmân”. Aceasta înseamnă că adepții ei aveau o atitudine politică aspră: afirmând superioritatea lui 'Uthmân asupra lui Ali, ei îi împingeau pe califii abbasizi să urmeze calea trasată anterior de înaintașii lor umayyazi. Tendința lor a precumpănit în timpul domniei lui al-Mutawakkil, care nutrea, pe cât se spune, cel mai mare dispreț pentru Ali și avea, dimpotrivă, o mare stimă pentru califii sirieni.

Hanbalismul a avut însă de făcut față, de la sfârșitul primei jumătăți a secolului al XI-lea, ostilității noii *școli așarite*. *Școala așarită* a fost aceea care avea în cele din urmă să iasă biruitoare în cadrul evoluției sunnismului. Este caracteristic faptul că ei s-au străduit de asemenea să combată erorile adversarilor lor, fie ei *mutaziliți*, *șiiți*, „*antropomorfiști*” sau chiar creștini, evrei ori *maniheeni*. În sfârșit, *mișcarea așarită*, care se prezenta sub aparența unei școli teologice, a fost și o mișcare care a fost uneori calificată în mod justificat drept „socio-politică”. Deși acuzați de către *hanbaliți* de simpatii *mutazilite*, membrii ei s-au declarat adevărații „partizani ai Sunnei și ai regrupării comunitare sau *ahl al-sunna wa-l-d'ar'ncta*, expresie în care al doilea termen contează deopotrivă, dacă nu mai mult, ca primul. Mișcarea avea să se dezvolte mai ales în afara Irakului, în Siria, unde ea a pătruns odată cu profesorii *șafiți*, cei mai mulți de origine iraniană, precum și în Magreb, unde ideile ei s-au răspândit începând din secolul al XI-lea printre unii reprezentanți ai *juridismului malikit*. O mișcare analogă a progresat, în Iran mai ales, sub imboldul unui contemporan al lui al-Așarî, al Mâtu-ridî, care a trăit în secolul al X-lea la Samarkand. *Maturidismul* era și el o școală de teologie apologetică și dogmatică; el adoptase unele metode ale *mutazilismului* și se silise să insiste asupra noțiunii de responsabilitate a omului, admițând nu numai asumarea de către om a faptelor sale, ci existența unei adevărate libertăți de alegere umane, în același timp, se iviseră și alte sisteme doctrinale, mai ales în Occident.

Paralel cu dezvoltarea Tradiției preluate, numărul de sisteme juridice în uz au început să se fixeze. Dacă *șafiții* predominau în Arabia, unde ocupau principalele slujbe de *cadii* și de predicatori, ei erau puțin numeroși în Irak și se loveau în Iran de rivalitatea *hanafiților*; ei erau în schimb ferm stabiliți în Siria, apoi în Egipt, unde sistemul lor întâlnește *malikismul*, puternic în acea țară înainte de ocupația *fatimidă*, și unde avea să se bucure ulterior de sprijinul Ayyubizilor. *Hanafismul* prinsese rădăcini solide în Irak, unde în secolul al X-lea îi aparțineau majoritatea *cadiilor* și unde el coexistă cu *hanbalismul*; el era puternic și în Iran unde tindea să înlocuiască *șafiismul*. *Malikismul*, în sfârșit, care cuprindea câțiva reprezentanți în Irak, progresase mai ales în Magreb, unde devenise curând sistemul predominant.

Sistemele astfel recunoscute rămăneau istoricește legate, mai mult sau mai puțin strâns, de mișcările politico-religioase care ajutaseră la răspândirea lor. Aceste

afinități între secte religioase și sisteme juridice, care se influențau unele pe altele fără însă a se confunda, erau legate esențial de similitudinea metodelor de raționament aplicate, după caz, fie fundamentelor religiei, sau *usiil al-dln*, fie fundamentelor dreptului, sau *usul al-fih*. Dar în afară de *hanbalism*, care s-a prezentat totdeauna sub un aspect oarecum monolitic, școlile juridice nu impuneau în mod necesar membrilor lor o opțiune teologică anumită, și nu rareori se întâlneau cugete originale care adoptau poziții personale, combinând noțiuni de origini diferite.

Deci, revenind în prezent, lucrurile stau altfel cu partidele și mișcările islamice care au fost asociate la guvernare de către actualele regimuri politice din lumea arabo-musulmană, din motive care se numesc, cel mai adesea, „criză de legitimitate”. Atragerea factorului religios, care se bucură de puternică susținere populară, și scoaterea acestuia din „zona civilă” de acțiune, urmată de instituționalizarea religiei este, trebuie s-a spunem, un efect al contactului cu modernitatea de tip occidental.

În concluzie, conform afirmațiilor lui **Tarik al-Bishri**⁷, *islamismul politic* s-a dezvoltat înainte și odată cu dominația Occidentului. Foarte adevărat. Intervenția puterilor europene în politica internă a țărilor musulmane în interiorul cărora își atrăgeau simpatii din rândul clasei conducătoare nu a făcut decât să complice o situație deja complicată prin schisma dintre civilizații. Ea a accentuat divergențele și diferențele de evaluare dintre diversele zone ale regiunii Orientului Mijlociu.

În prezent, emergența ideologiilor și mișcărilor islamiste constituie una dintre caracteristicile majore care definesc spațiul politic în întreg spațiul musulman. Pornind de la principiile religioase islamice, acestea își propun o „renaștere”, nu atât teologică, cât mai ales socio – politică a tradiției musulmane „autentice”, acest lucru justificând activismul lor accentuat în acest plan. Considerându-se ca inexplicabil legate religia și politica, islamiștii doresc în general să „re-islamizeze” mai întâi teritoriul musulman, apoi întreaga lume. Această re-islamizare este înțeleasă în mod divers, în funcție de actori, strategii, contexte particulare: ca un prozelitism în rândul maselor, ca difuzarea unor variante sectare și rigide de Islam în defavoarea tradițiilor autohtone, ca efort pentru cucerirea puterii politice, fie prin acțiuni legitime, fie prin activism violent. Toate însă vizează instaurarea unui „regim de legalitate islamică”, în care socialul și politicul să fie guvernate în conformitate cu directivele deduse din *Sharīa*. Politizarea discursului islamic contemporan are atât cauze filozofice, cât și cauze socio-politice: găsim, în general, o criză a lumii musulmane la „agresiunea” modernității și căutarea unei identități care, este reprezentată de un model de societate și stat similar celui al primilor ani ai Islamului.

Prin „islamiste” se vor înțelege acele mișcările care văd în Islam o ideologie politică și care consideră că islamizarea societății trece prin instaurarea unui stat islamic și nu numai aplicarea *Sharīei*⁸. Deosebirea este accentuată chiar de actori; ei vor să se diferențieze de simpli „musulmani” (*al-Muslimūn*) desemnându-se pe sine „islamiști” (*al-Islāmiyyūm*) adică angajați într-o acțiune politică în vederea reformării sau a schimbării societății prezente.

7 **Tarik al-Bishri**, învățat musulman

8 Lazăr Marius, *Aspecte ideologice și geopolitice ale renașterii islamice contemporane*, „Geopolitica”, revistă de geografie politică, Geopolitică și Geostrategie, Anul II, nr. 9-10

Suprapunerea ilicită care se face adesea, în prezent, între *islamism* și *Islam*, în general, decurge dintr-o dublă licitare a aspectului politic în cadrul modului de viață musulman. Mai întâi, chiar în interiorul lumii islamice: islamismul, în multiplele sale forme particulare și condiționate local, a devenit o ideologie politică care, folosindu-se de categoriile culturale și religioase musulmane, încearcă să reconstituie ceea ce se consideră a fi o identitate, individuală, comunitară și socio-politică specific musulmană. Ca soluție la eșecul ideologiilor și programelor socialiste și la dificila implementare a celor liberale, islamismul predică în mod constant o „renaștere islamică”. A doua supralicitare derivă din atenția exclusivă și excesivă pe care o acordă lumea occidentală doar acestor aspecte stridente ale activismului islamic, respectiv fundamentalismului islamic, considerate a caracteriza Islamul în general, și care ignoră nesfârșita complexitate umană, culturală, mentală și chiar politică a unei civilizații devenite globale. Trebuie deci înțeles că Islamul politic vehiculat de islamiști și de media internațională reprezintă doar o variantă din setul multiplu de aspecte care definesc Islamul contemporan.

Una dintre cele mai importante realizări ale mișcărilor fundamentalist - islamice din ultimele decenii a fost abilitatea de a se erija în fața populației musulmane din statele arabe ca promotori ai adevăratului Islam, promovând acele elemente socio – politice ale religiei care atrag majoritatea populației. Aceste mișcări radicale s-au concentrat asupra claselor inferioare ale societății, care caută soluții mesianice pentru situațiile disperate în care se află, accentuând elementele politice ale religiei islamice și valorile umane precum justiția socială⁹. Întrebările ce au apărut imediat referitoare la rolul Islamului în lumea actuală și dacă se poate prezenta religia islamică ca fiind ca a Profetului au avut drept răspuns o nouă *fatwa*, numărul **82257** din anul 1999. În această *fatwa* se interpretează Sura 8 Prăzile: versetul 46 „Dați ascultare lui Allah și trimisului Său. Nu vă certați, căci altminterea vă veți împotmoli și vântul vostru bun se va duce”. În această interpretare, învățații musulmani consideră că un guvern care implementează regulile și regulamentele Islamului în toate domeniile vieții este un guvern islamic. Toată legislația trebuie să se conformeze Islamului chiar și cea care are legătură cu afacerile externe. Este responsabilitatea conducătorilor și subordonaților să implementeze învățăturile Islamului în problemele vieții lor. Toate regulile islamice ar trebui aplicate tuturor popoarelor indiferent de orice considerare. Conducătorii și condușii, bogați sau săraci, albi sau negri, tineri sau adulți, bărbați sau femei, sunt egali în ochii Shari‘ei. *Fatwa* ne explică că, printre cele mai importante responsabilități ale guvernului islamic, găsim asigurarea păcii, protecția și asigurarea tuturor celor necesare vieții: mâncare, medicamente, educație etc. Deci Allah promite credincioșilor conducerea pământului, puterea de a-și practica religia pe care El a ales-o pentru ei. Următoarele versete invocate ne arată că oricine nu ascultă aceste ordine este un rebel: Sura 24 Lumina: versetul 55: „Ei vor ști, atunci, că Allah este Limpede de Adevăr”.

Ar putea apare ca problemă faptul că *fatwa* menționată mai sus explică că „în practică, toate crizele și problemele din societatea noastră sunt rezultate naturale ale

9 Jurgensmeyer, Mark, *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*, University of California Press, Berkeley, 2001

separării și absenței adevăratului guvern islamic. Noi facem ce spune Allah și ne întoarcem la calea islamică care este sursa gloriei și onoarei, ale cărei legi sunt potrivite pentru toată omenirea, în toate timpurile și în toate locurile”. Este oare această interpretare o incitare la ură și violență? Este vorba de un îndemn la o viață pioasă, departe de tentațiile și viciile Occidentului? Realitatea devine este una extrem de simplă pentru una din părți: fundamentalistii islamici sunt în permanență în urmărirea realizării unor misiuni globale: refacerea fostului imperiu musulman, unificarea lumii musulmane într-o singură națiune și redobândirea gloriei lumii islamice.

Jerrold Post consideră că: „fundamentalistii nu se percep ca entități separate ci ca simboluri ale Islamului. *Fundamentalismul islamic* nu trebuie considerat ca un simplu set de norme politice, care poate fi compromis sau negociat, sau doar ca o ideologie de genul socialismului ori comunismului, în cadrul cărora tipul liberal-democratic de interacțiune socială și discurs politic este recunoscut. *Fundamentalismul islamic* se încadrează într-o altă categorie de conștiință politică, în care identitatea religioasă caracterizează și determină cadrul normativ și acțional al adeptilor, indiferent de caracterul public sau privat al vieții individului¹⁰. De menționat că, în nici o altă religie, cultul sacrificiului de sine nu este atât de adânc înrădăcinat ca în religia islamică, chiar dacă clericii musulmani moderați susțin că accederea în Paradis, în urma morții în luptă cu un necredincios, nu se referă și la actele teroriste sinucigașe.

În controversata lucrare „*Ciocnirea civilizațiilor*”¹¹, Samuel Huntington susține că Islamul renaște și se afirmă, el fiind „soluția pentru problemele moralității, identității, sensului și credinței”. Ca exponenți ai unei societăți democratice și „jucători în terenul lumii occidentale” am fi tentați să ne revoltăm împotriva autorului dacă nu am afla în continuare, tot de la el, că islamul nu este soluția și „pentru problemele de justiție socială, represiune politică, înapoiere economică și slăbiciune militară”. Ori, în opinia noastră, perenitatea omenirii și deci, soluția ideală se identifică clar cu lichidarea „înapoierii economice” (prosperitate), a „agresiunii politice” (asigurarea democrației) și asigurarea „justiției sociale” (asigurarea drepturilor omului), toate reprezentând soluția occidentală, și nicidecum cu pretinsa moralitate (față de care avem rezerve că ar fi cumva superioară moralității occidentale), identitate, sens și credință (pe care le respect, dar asupra cărora am dubii și care îmi inspiră teamă și nicidecum atracție), care reprezintă soluția islamică.

Democrația lasă cale deschisă tuturor posibilităților, cu o condiție – să fie ea aceea care va governa modul de viață al tuturor. Iar, când pentru atingerea scopurilor se uzează de terorism ca de un medicament minune, este clar că asistăm la un conflict între democrație și terorism. Să ne amintim că Ossama ben Laden le-a cerut americanilor să se convertească la islam. El a cerut, în fond, globalizare prin islamizare. Mai recent, președintele Iranului, Mahmud Ahmadinejad, proclama Islamul ca singura religie capabilă să satisfacă moral și să purifice omenirea; nu s-a

10 Post. Jerrold M: *Notes on a Psychodynamic Theory of Terrorist Behavior*, *Terrorism: An International Journal*, No. 3, 1984

11 Huntington Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, Prahova, 1997

întrebat dacă acest model de societate are și mijloacele materiale să asigure perenitatea acestei lumi pe care o dorește sub forma unui Califat Arab.

Au dreptate, însă, analiștii care afirmă că analiza din punct de vedere geopolitic a avut în trecut (în *trecutul recent*, adică de când este folosit termenul ca atare) "o puternică tendință de a minimiza factorii religioși"¹². Aceștia fiind, practic, doar enumerați la cauzele unor conflicte, deși, în unele cazuri, au constituit elementul esențial al acestora. Ca urmare a crizelor balcanice și (re)afirmării islamismului, astăzi, din contră, "riscă să se instaureze o atitudine inversă, cu tentația de a citi scena geopolitică redusă la componenta religioasă"¹³.

Unii analiști politici au făcut supoziții de genul: "Islamul politic va rămâne un factor important al dinamicii sociale, culturale și politice, care va comanda evoluția internă a țărilor musulmane. Va afecta în egală măsură politica regională și legăturile internaționale ale statelor musulmane, dar nu va fi singurul factor de evoluție și poate nici cel mai determinant. În concluzie, Islamul politic nu va dispărea, însă nu va fi nici singurul factor care va reglementa viitorul lumii islamice"¹⁴. Aceași părere similară a avut-o și geopoliticianul italian Carlo Jean, care subliniază, printre altele, că "în realitate islamul este pe departe a fi monolitic; este chiar profund divizat. A vorbi de pericolul islamic este ca și cum ai vorbi de pericolul creștin"¹⁵.

Alt analist, Hunter S.T., a remarcat relația ambivalentă ("caracterul complex și paradoxal al fenomenului islamist") pe care Occidentul a întreținut-o în ultimele decenii ale secolului al XX-lea cu fundamentalismul islamic: "Acesta (Occidentul – nota noastră) combătea radicalismul musulman, fundamentalismul cum era numit în Golful Persic și în Liban, dar se alia în Afghanistan cu fundamentalistii musulmani (*mudjahedinii* – nota noastră) împotriva Uniunii Sovietice"¹⁶. Or, *mudjahedinii*, mișcarea de rezistență de ieri, de inspirație islamică, față de invazia sovietică din 1979 în Afghanistan, s-a transformat în regimul totalitar taliban din ultimii ani ai secolului al XX-lea, sprijinitor al terorismului internațional, inclusiv al lui Oussama ben Laden.

Nu este mai puțin adevărat că, în unele cazuri, Islamul politic a reușit să accedă la putere fără a folosi armele ci pe cale parlamentară, precum Algeria (1990 – 1991) și Turcia (1997 și 2003). Este adevărat că aproape imediat după dobândirea puterii și-au dat la iveală limitele toleranței lor și, ca urmare, în ambele cazuri, au fost înlăturați: în Algeria, pe cale militară, iar în Turcia, în 1997, prin presiuni (situația de după 2003 este diferită).

Pe ansamblu, *Islamul politic*, rămâne un fenomen complex, greu de controlat, cu unele reculuri (fortuite, precum în cazurile amintite mai sus ori în Afghanistan după 11 septembrie 2001, sau nu), dar și cu focare emergente, cum este cazul fostelor republici asiatice sovietice, în care procesul de deschidere politică, angajat de Mihail

12 Chauprade Aymeric, Thual François, *Dicționar de Geopolitică: state, concepte, autori*, Editura Corint, 2004, p. 562.

13 Neguț Siviu, *Geo POLITICA – Universul puterii*, Editura Meteor Press, București, 2008

6 Hunter S.T., *Ce va deveni islamul politic*, în volumul "Puteri și influențe", Editura Corint, 2001, p. 117.

15 Jean Carlo, *Geopolitica*, Editura Laterza, Roma – Bari, 1995, p. 218.

16 6 Hunter S.T., *Ce va deveni islamul politic*, în volumul "Puteri și influențe", Editura Corint, 2001, p. 113.

Gorbaciov, "a suscită trezirea unor sentimente islamiste în rândul populațiilor musulmane din fosta URSS Această trezire a fost îndeosebi religioasă  i culturală, însă a cuprins  i o dimensiune politică:  n Asia Centrală  i în Caucaz  i-au făcut apariția unele partide care se declarau a fi islamiste"¹⁷. De aici au decurs, de altfel, unele conflicte din zonă, cum au fost războiul civil din Tadjikistan (1992 – 1997), războiul din Cecenia (1994 – 1996, reluat după 1998), conflictele din Uzbekistan, Kirghizstan  i altele.

Bibliografie:

- [1] ABAZ Mona, STAUTH Georg *Occidental reason, Orientalism, Islamic Fundamentalism: a critique*, Globalization, knowlwdge and society, editată de Matrin Albrow  i Elizabeth King, London: Sage, 1990.
- [2] A'la Maududi, Abdul Sayyeed, *Jihad in Islam*, www.islamistwatch.org
- [3] BARNA Cristian, „Cruciada” *Islamului*, Geopolitica, Editura Top Form, București, 2007;
- [4] BRUNO Étienne, *L'Islamisme politique*, Hachette, 1987.
- [5] CHAUPRADE Aymeric, Thual Fran ois, *Dicționar de Geopolitică: state, concepte, autori*, Editura Corint, 2004.
- [6] Geller Ernest, *Postmodernism. Reason and Religion*, Routledge, 1992.
- [7] HUNTER S.T., *Ce va deveni islamul politic*, în volumul "Puteri  i influențe", Editura Corint, 2001.
- [8] HUNTINGTON Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, Prahova, 1997.
- [9] JEAN Carlo, *Geopolitica*, Editura Laterza, Roma – Bari, 1995.
- [10] JURGENSMEYER, Mark, *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*, University of California Press, Berkeley, 2001.
- [11] LAMCHICHI A., *L'Islamisme politique*, L'Harmattan, Lapidus Ira M., *A History of Islamic Society*, Cambridge Univesity Press, 1988
- [12] LAZĂR Marius, *Aspecte ideologice  i geopolitice ale rena terii islamice contemporane*, Geopolitica”, revistă de geografie politică, Geopolitică  i Geostrategie, Anul II, nr. 9-10.
- [13] MERAD Ali, *Islamul contemporan*, Editura Corint, București, 2003.
- [14] Neguț S., *Introducere în geopolitică*, Editura Meteor Press, București, 2005.
- [15] Neguț Siviu, *Geo POLITICA – Universul puterii*, Editura Meteor Press, București, 2008.
- [16] Post. Jerrold M., *Notes on a Psychodynamic Theory of Terrorist Behavior*, *Terrorism: An International Journal*, No. 3, 1984.
- [17] Sayyid Ebul,   la el-Meududi, *Introducere  n Islam*, Editura Chrater, București, 1991, pp. 90 – 94.
- [18] Stoian Ana-Maria, *Terorismul  i Islamul – o analiză critică a unei false analogii*, *Revista de geografie politică, geopolitică  i geostrategie – Incursiune  n Islam*.

17 S.T. Hunter *Ce va deveni islamul politic*,  n volumul "Puteri  i influen e", Editura Corint, 2001, p. 116.

[19] Tariq Ali, *Ciocnirea fundamentalismelor – Cruciade, jihaduri și modernitate*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2003.

O ANALIZĂ A PRINCIPALELOR SISTEME PENTRU TRANSPORTUL RESURSELOR ENERGETICE

Dr. Mihai ȘERBAN*

Abstract: *In the current geopolitical context, analytical products of geopolitical intelligence are particularly important in the sense that they contribute, ever more, that the political decisions. From this complex issue must be addressed pipeline used to transport energy resources. Thus, it requires analysis of interests european chancellery to support these projects, to identify the actual funding opportunities and possibilities for the establishment of the Russian Federation to block the implementation of transport projects (from the stage to ensure resources fuels to be transported, crossed the territories and beneficiaries). And from this perspective, what are the chances for „Nabucco” pipeline in the ratio of soft-power and hard power.*

În actualul context geopolitic și ca o provocare la adresa intelligence-ului economic, se impun afirmarea și materializarea sprijinului politic pentru NABUCCO, sistem considerat de către cancelariile statelor interesate în finalizarea sa, ca fiind un element esențial pentru coagularea unei politici europene unitare în domeniul energetic, referitoare la Asia Centrală și Marea Caspică.

Un avertisment privind caracterul de urgență al adoptării unei politici clare a U.E. în acest domeniu, derivă din faptul că țările central-asiatice cu care statele europene poartă negocieri pentru furnizarea gazelor, au solicitat inițierea unor acorduri concrete în domeniul energetic.

Un demers al U.E., de natură a contribui la realizarea acestor deziderate l-ar putea reprezenta înființarea consorțiului european „*Caspian Development Corporation*”, în scopul concret la achiziționării directe de gaze din această regiune.

Trebuie să evidențiem faptul că, în actualul context economic internațional se mențin riscurile tergiversării realizării majorității conductelor („*South Stream*”, „*North Stream*” etc.).

Proiectul gazoductului „*South Stream*”

Datorită semnalelor privind posibilitatea amânării finalizării gazoductului ca urmare a problemelor financiare, în cadrul întâlnirilor bilaterale cu reprezentanții ruși, parțial sârbă și bulgară s-au arătat preocupate de obținerea unor asigurări din partea Moscovei privind posibilitatea finalizării proiectului.

Deși partea rusă a susținut că deține resursele financiare necesare finalizării proiectelor proprii, alte estimări indică posibilitatea ca acestea să fie influențate negativ de aceste dificultăți financiare cu care se confruntă „*Gazprom*”.

Astfel, potrivit vicepreședintelui Consiliului de Conducere al concernului, Aleksandr Medvedev, proiectele companiei privind extracția și transportul gazelor naturale se vor realiza indiferent de criza financiară mondială. Totodată, oficialul rus a

* Lector universitar în cadrul Academiei Naționale de Informații. doctor în Științe Istorice, doctorand în Științe Militare și Informații.

subliniat că programul investițional este structurat pe 5 niveluri de prioritate, doar eforturile indicate la primele 3 niveluri urmând a fi realizate în termenele stabilite, celelalte depinzând de succesele pe linia atragerii finanțării.

„Gazprom” ar putea solicita statului rus să cofinanțeze, în 2009, investiții de 32,84 miliarde \$ în proiectele din Peninsula Iamal (situată în Districtul Autonom Iamalo-Neneț din nord-vestul Siberiei, în condițiile în care există o conductă de gaz Iamal-Europa, respectivele investiții fiind considerate esențiale pentru susținerea nivelului extracției, deoarece producția zăcămintelor din Siberia de Vest scade anual.

În cadrul rundelor de negocieri din luna noiembrie 2008, pe marginea Acordului cu Moscova în domeniul energetic, Belgradul a intenționat să condiționeze vânzarea companiei petroliere „Naftna Industrije Srbije” (N.I.S.) de garantarea construirii porțiunii sârbe a „South Stream”. Ulterior a fost avansată posibilitatea unei noi amânări a semnării acordului bilateral în domeniul energetic, prevăzută a avea loc la Belgrad, la 5 decembrie 2008.

Potrivit „Vecernje Novosti” din Serbia (24 noiembrie 2008), delegația sârbă dorește și stabilirea unor penalități pentru eventualitatea întâzierii construcției conductei.

Totodată, ministrul energiei din Serbia, Petar Skundric, a anunțat la 26 noiembrie 2008, că finalizarea „South Stream” ar putea avea loc în 2015, cu doi ani mai târziu decât a fost estimat inițial.

De menționat faptul că acordul energetic dintre Moscova și Belgrad prevede, alături de construirea „South Stream”, vânzarea pachetului majoritar al N.I.S. către „Gazprom” (pentru aproximativ 500 milioane euro) și investiții în valoare egală pentru dezvoltarea N.I.S. până în 2012, precum și construirea unui depozit pentru înmagazinarea gazelor naturale la Banatski Dvor.

În timpul unei vizite efectuate la Belgrad, la 17 noiembrie 2008, delegația rusă condusă de către președintele Grupului de Cooperare Parlamentară din cadrul Consiliului Federației (Camera Superioară a Parlamentului), a precizat că realizarea proiectelor comune în domeniul energetic nu va fi influențată de situația financiară internațională, deoarece în bugetul țării, pentru anii 2009-2010-2011, au fost prevăzute aproximativ 3,8 miliarde euro, în acest scop.

Acordul bilateral pentru realizarea proiectului a fost publicat în Monitorul Oficial și prevede că tronsonul bulgar va fi construit fără garanții financiare din partea Bulgariei, „Bulgaraz” și „Gazprom” vor înființa o societate mixtă, la care vor deține participații egale, care să fie proprietarul gazoductului.

Un aspect deosebit de interesant este marcat de către eurodeputatul estonian Tunne Kelam, care a criticat politica „neoimperială” a lui Vladimir Putin, afirmând că proiectele „South Stream” și „North Stream” nu ar reprezenta decât un bluf al Moscovei. Acesta a reclamat campania masivă organizată de către ruși pentru influențarea statelor europene și prin influențarea unor înalți demnitari (ex. Gerhard Schroeder).

Totodată, demnitarul estonian a opinat că Moscova se va confrunta cu o criză energetică internă deoarece „Gazprom” nu se ocupă de infrastructură și de exploatarea noilor câmpuri cu gaze naturale, iar, ca urmare a presiunilor politice și a dorinței de

acaparare a cât mai multor companii și infrastructuri din U.E., s-a ajuns în situația ca 2/3 din veniturile concernului să fie orientate spre plata datoriilor.

Proiectul gazoductului „North Stream”

Oficialii companiei „North Stream A.G.” au încercat să obțină acordul statelor baltice pentru acest proiect, fără a se putea ajunge la un consens. Conform normelor de drept internațional, acceptul acestora este esențial pentru demararea proiectului. De asemenea, directorul financiar al proiectului, Paul Corcoran, a subliniat că discuțiile cu Suedia sunt aproape de finalizare, iar în decembrie 2008 au demarat convorbirile cu Finlanda și Danemarca. Deși Paul Corcoran a respins ideea că actuala situație financiară internațională va afecta realizarea proiectului, totuși a recunoscut că accesul mai dificil la finanțare (30% din costuri sunt acoperite de companiile acționare, iar 70% din credite) poate determina amânarea termenului de finalizare.

Conform opiniei exprimate de Paul Corcoran, prima fază a construcției va necesita 3,5 miliarde euro până în luna iulie 2009, fondurile pentru a doua fază urmând a fi obținute până în 2010. Deși proiectul se încadrează în bugetul alocat, primele livrări de gaz natural vor fi efectuate în trimestrul al patrulea din 2011, cu un an mai târziu decât termenul inițial.

De asemenea, potrivit „Stratfor.com/USA/20.11.2008”, este posibil să apară probleme în exploatarea câmpului cu gaze „Stokman” (prin compania înființată de către concernul rus „Gazprom” și concernul francez „Total”, prin semnarea acordului la 13 iulie 2007), prevăzut să alimenteze conducta cu începere din 2013, datorită dificultăților tehnice extreme. Fiind extrem de mare, câmpul gazeifer „Stokman” reprezintă un proiect foarte complicat, aflându-se departe în largul Mării Barents.

Proiectul gazoductului „Nabucco”

În lipsa acordului-cadru interguvernamental care să garanteze implicarea politică a acționarilor proiectului (prima conferință internațională pe această temă, intitulată „Provocările livrărilor de gaze naturale în Europa - O competiție vie. Posibile noi căi de transport și tranzitare a gazului natural - rolul Nabucco”, a avut loc pe 14 septembrie 2007, cu participarea a 250 de reprezentanți din 15 țări; proiectul „Nabucco” fusese declarat „investiție prioritară” de către Uniunea Europeană, încă din mai 2007) statele europene au întreprins demersuri pentru atragerea furnizorilor caspici/Asia Centrală, obținând acorduri informale.

Premierul ungar, Ferenc Gyurcsany, gazda conferinței la nivel înalt care a început la 27 ianuarie 2009, a cerut Uniunii Europene să asigure credite și fonduri proprii de 200-300 milioane euro pentru gazoductul de 3.300 kilometri, cu o capacitate de 31 miliarde metri cubi de gaz pe an, între Marea Caspică și Austria, trecând prin Turcia, Bulgaria, România și Ungaria. „Nabucco”, proiect evaluat la circa 8 miliarde euro, trebuie considerat o chestiune de securitate regională, nu doar un proiect comercial.

U.E. va organiza un Summit energetic la 7 mai, când părțile implicate în „Nabucco” ar putea anunța o înțelegere, care să permită începerea construcției gazoductului, a declarat comisarul pentru Energie, Andris Piebalgs. „Cred că, pe 7 mai, vom putea anunța un acord care să facă posibilă construcția gazoductului

Nabucco”, a precizat el. Din compania de proiect fac parte „Transgaz”, „OMV”, „MOL”, „Bulgargaz”, „RWE” și „Botas”.

Până în prezent, președintele Parlamentului Kazahtanului, Oral Muhamedjanov, în timpul unei vizite la Budapesta, în 3 decembrie 2008, anunțase că țara sa este pregătită să livreze gaze naturale prin această conductă.

De asemenea, președintele Turkmenistanului, Gurbanguly Berdymhamedov, în timpul vizitei la Viena, în 17.11.2008 (s-a întâlnit cu ministrul austriac, Martin Bertenstein), a evidențiat că Așhabadul va contribui, în mod consecvent, la aprovizionarea cu gaze pentru gazoductul „Nabucco”.

Totodată, în timpul vizitelor oficialilor români și bulgari a fost evidențiată (ca element de noutate) posibilitatea ca și Uzbekistanul să furnizeze gaze naturale.

Cu toate acestea, acordul acestor state rămâne incert, având în vedere abordările politice ambivalente anterioare (de menținere a relațiilor atât cu Federația Rusă cât și cu statele occidentale), respectiv anumite nuanțe din declarațiile anumitor oficiali. De exemplu: președintele Parlamentului Kazahtanului a subliniat că furnizarea depinde de acorduri bilaterale și aparține guvernelor în cauză. Ministrul austriac de externe, Ursula Plassnik, a reliefat ideea că orice cooperare între Austria și Turkmenistan este în strânsă legătură cu așteptările foarte clare în ceea ce privește progresele în domeniile democrației, statului de drept și drepturilor omului în această țară.

Un aspect deosebit de interesant este și faptul că Turkmenistanul și Kazahtanul nu au semnat Declarația finală a Summit-ului energetic din Baku (13-14.11.2008) în care a fost menționată necesitatea continuării politicii de diversificare a căilor de transport al gazelor naturale și petrolului din zona Mării Caspice și a eforturilor pentru realizarea proiectelor comune (magistrale Turcia-Grecia-Italia și „Nabucco”).

Apreciem ca fiind importantă (din perspectiva implicațiilor geopolitice chiar) întâlnirea de la Așhabad (la 3 decembrie 2008) a președintelui turkmen, Gurbanguly Berdymuhamedov cu reprezentantul special al U.E. în Asia Centrală, Pierre Morel care avertiza că Turkmenistanul așteaptă propuneri concrete din partea U.E. în legătură cu proiectul „Nabucco”. Pierre Morel afirma că statul turkmen are nevoie de semnale suplimentare și de pași concreți pentru proiecte pe termen lung cu U.E.

Un demers care angajează U.E. este propunerea Comisiei Europene de înființare a consorțiului „Caspian Development Corporation”, pentru achiziționarea de gaze din Asia Centrală și coordonarea investițiilor destinate dezvoltării producției de petrol și gaze în regiune și transportului acestor resurse.

Federația Rusă a trimis semnale care evidențiază ideea lipsei unei politici unitare la nivelul U.E. în zona Caspică, situație care defavorizează proiectul „Nabucco”.

Proiectul referitor la „Caspian Development Corporation” este conceput ca parte a unui pachet de măsuri ce vizează consolidarea securității energetice a U.E. până în 2050. De remarcat faptul că, printre prioritățile acestui consorțiu figurează modernizarea instalațiilor de extragere a gazelor naturale din Turkmenistan și Kazahtan, precum și realizarea Gazoductului Transcaspic.

În presă au apărut semnale potrivit cărora structurile antimonopol din cadrul U.E. vor examina posibilitatea unor achiziții directe de gaz caspic iar Comisia

Europeană îi va invita pe reprezentanții Turkmenistanului, Kazahstanului și Azerbaidjanului în scopul stabilirii graficului încheierii contractelor.

De asemenea, compania austriacă „O.M.V.” (care are acționari ruși) are negocieri cu firmele „British Petroleum” și „Shell”, în scopul achiziționării de gaze din Azerbaidjan și Irak. „British Petroleum” participă la proiectul „Shah Deniz” din Azerbaidjan, iar „Shell” a semnat un contract în domeniu, cu autoritățile de la Bagdad, putând astfel să devină un producător semnificativ în acest stat.

Hernadi Zsolt, directorul general al „MOL Ungaria”, a declarat că Turkmenistanul a promis livrarea, prin intermediul „Nabucco” a 10 miliarde metri cubi de gaze naturale, Irakul a oferit 5 miliarde metri cubi, iar Egiptul 2 miliarde metri cubi.

Datorită situației financiare internaționale, schema de finanțare a proiectului „Nabucco” ar putea fi modificată, în sensul creșterii ponderii creditelor accesate de la instituții internaționale (Banca Europeană pentru Investiții (B.E.I.) și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare) și prin reducerea nivelului creditelor obținute de la bănci comerciale. Actuala schemă prevede - 30% din sumă să provină din fondurile celor șase acționari iar restul din împrumuturi, câte o treime de la anumite bănci comerciale, de la agențiile de creditare pentru export și de la instituțiile internaționale.

Cu toate acestea, directorul executiv al consorțiului „Nabucco Gas Pipeline International”, Reinhard Mitschek (care este și senior vicepreședinte al diviziei de logistică de gaze la „O.M.V.”; până în 2006 a condus Departamentul de Tranzit și Depozitare, a reprezentat „O.M.V.” în comisia de construcție a conductelor de gaz „Trans Austria” și „West Austria”) a anunțat că realizarea gazoductului va demara, conform planificării, în anul 2010.

În opinia lui Reinhard Mitschek, costurile totale ale acestui proiect s-ar putea reduce, ca urmare a situației economice internaționale actuale.

Bogdan Sokolovski, cosilierul președintelui ucrainean Viktor Iuscenko pentru probleme de securitate energetică, a declarat că Ucraina este interesată de problemele gazoductului „Nabucco” deoarece, în perspectivă, din punct de vedere tehnic, există posibilitatea de a construi o ramificație a respectivei magistrale pe teritoriul țării, fapt care va influența pozitiv dinamica prețului gazelor.

Koka Janos, președintele Comisiei „Nabucco” din cadrul Parlamentului Ungariei, a lansat, în ședința din 26 noiembrie 2008, o inițiativă privind creșterea sprijinului politic pentru acest proiect, vizând înființarea unui organism internațional în care să fie reprezentate, la nivel parlamentar, toate țările implicate.

Un aspect deosebit de important, puțin analizat, este acela referitor la participarea României în proiectul „Nabucco”, element considerat esențial, „Transgaz” fiind o companie cu o rețea de transport foarte bună și cu know-how, a declarat, într-un interviu pentru HotNews.ro, Reinhard Mitschek. Acesta a spus că, în curând, Comisia Europeană va da o exceptare și pentru România, la fel ca și pentru Austria, Ungaria și Bulgaria, privind accesul terților pe segmentul național al conductei. Comisia Europeană a scutit segmentele conductei din țările respective de cerința de a acorda acces terțelor părți, în schimbul garanțiilor că va asigura competiția pentru sectoarele respective ale conductei.

Proiectul oleoductului Burgas-Alexandroupolis

Acordul pentru conducta petrolieră dintre portul bulgar Burgas, la Marea Neagră, și cel grecesc Alexandroupolis, la Marea Egee, a fost semnat în ianuarie 2008, cu prilejul vizitei la Sofia a președintelui de atunci al Rusiei, Vladimir Putin. Oleoductul Burgas-Alexandroupolis va avea o lungime de 280 de km și va permite transportul petrolului provenit din zona Mării Caspice spre vestul Europei, ocolind strâmtoarea Bosfor din Turcia. Costul proiectului era estimat la 950 milioane de euro.

Într-un interviu acordat cotidianului bulgar „Dnevnik” (24 noiembrie 2008), Alexander Tarakanov, directorul executiv al companiei de proiect, a punctat o serie de probleme cu care se confruntă în continuare, cum ar fi:

- ❖ Neclaritățile nivelului investițiilor din partea companiilor rusești. Posibilitatea de finanțare integrală din partea Federației Ruse (vehiculată uneori) nu poate fi acum abordată, iar documentele semnate până în prezent de către cele trei state participante specifică finanțarea printr-un fond bancar comun.
- ❖ Divergențele între acționari privind stabilirea costurilor totale ale conductei, partea rusă sugerând ca, pentru calcularea acestora, să fie analizate inclusiv elementele referitoare la extracție, nu doar cele provenite din activitatea de transport.
- ❖ Posibilitatea aplicării unor corecții semnificative ale traseului, pentru a nu traversa zonele incluse în programul de protecție a mediului („Natura 2000”) sau eventualele situri arheologice.

Concluzii

În actualul mediu geopolitic, aflat în interdependență cu situația financiară internațională, se detașează soluțiile de tip *soft-power*, în raport cu utilizarea mijloacelor *hard-power*. Relațiile internaționale sunt atât de instituționalizate, încât puterile occidentale/democratice trebuie să utilizeze instrumente mai puțin violente/evidente pentru a-și atinge obiectivele.

În domeniul resurselor energetice, pentru Uniunea Europeană se evidențiază soluții de transport agreeate mai mult sau mai puțin de către Federația Rusă. Apreciem că, în situația în care Germania, Marea Britanie Italia și Franța, vor întreprinde eforturi tot mai mari pentru a-și asigura accesul direct la resursele de petrol și gaze, în U.E. va deveni tot mai evidentă strategia rusă, pe termen lung. Adeziunea nu se mai realizează în jurul conceptului *comunism*, în prezent ideea centrală este aceea de *Mama Rusia, mare putere*. Ca urmare, soluțiile *hard-power* pot fi prezente oricând, cazul Georgiei fiind emblematic.

Bibliografie:

- [1]. BETEA, Lavinia. *Partea lor de adevar*. Bucuresti, Editura Compania, 2008. 648 p.
- [2]. CHOMSKY, Noam. *State esuate: un abuz al puterii si un atac asupra democratiei*. Bucuresti, Editura Antet, 2007. 328 p.
- [3]. GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVEHOUSE, Jon C. *Relatii internationale*. Iasi, Editura Polirom, 2008. 784 p.

- [4]. KOŁODZIEJ, Edward A. *Securitatea si relatiile internationale*. Iasi, Editura Polirom, 2007. 432 p.
- [5]. xxx. *DICȚIONAR de relatii internationale: secolul XX*. Iasi, Editura Polirom, 2008. 400 p.; il.

Webgrafie:

- [1]. www.stratfor.com
- [2]. www.oxford-analytical.co.uk/
- [3]. www.janes.com/
- [4]. www.cnas.org/
- [5]. www.searchmil.com/
- [6]. www.cer.org.uk/
- [7]. www.foreignaffairs.org/
- [8]. www.fride.org/
- [9]. www.ask.com

**RISCURI ȘI AMENINȚĂRI
ACTUALE: ÎNTRE CRIZĂ
ECONOMICĂ ȘI TERORISM**

RISURI ȘI VULNERABILITĂȚI ALE MEDIULUI DE SECURITATE ÎN ZONELE DE IMPORTANȚĂ STRATEGICĂ PENTRU ROMÂNIA

Dr. Visarion NEAGOE*

The study focuses on the present and future risks and vulnerabilities within Romania's area of strategic interests, implications on national and regional security and the main directions for the actions related to this.

The war moved the sphere of interest towards new domains (informational, economic etc.) therefore the deepest threats for security are in non military areas. In this context, the notions like peace, crisis, war, changed their contests in concordance and concomitantly with the evolution of the security environment.

In the neighbourhood of Romania it is likely to face a number of different new threats regarding the security, interests and way of life.

Through early identification of this threats it become possible to react timely and to avoid negative evolution of events.

1. Surse de instabilitate în zonele de importanță strategică pentru România: delimitare, cauze, enumerare, detalieri

Începutul noului secol și mileniu a coincis cu cel al unei noi ere în politica internațională, în care economia și securitatea vor ocupa locul central în determinarea evoluției viitoare a lumii și a ordinii internaționale.

Securitatea este percepută ca un proces dinamic cu geometrie variabilă, care impune o raportare permanentă la noile tipuri de amenințări din mediul extern: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, migrația ilegală, conflictele etnice și religioase, și nu numai.

Majoritatea acestora au un grad ridicat de impredictibilitate, se întrepătrund tot mai mult și, în funcție de particularitățile diferitelor zone, tind să se muleze pe anumite vulnerabilități sau imposibilități de acțiune locale, crescând gradul de risc la adresa securității.

Riscurile, amenințările și pericolul la adresa securității statelor, implicit a României, pot fi amplificate de existența unor vulnerabilități și disfuncționalități, între care următoarele fenomene sunt generatoare de preocupări sau pericole: dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile; tendințele negative persistente în plan demografic și migrația masivă; nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, persistența stării de sărăcie cronică și accentuarea diferențelor sociale; proporția redusă, fragmentarea și rolul încă insuficient al clasei de mijloc în organizarea vieții economico-sociale; fragilitatea spiritului civic și a solidarității civice; infrastructura slab dezvoltată și insuficient protejată; starea precară și eficiența redusă a sistemului de asigurare a sănătății populației; carențele organizatorice, insuficiența resurselor și dificultățile de adaptare a sistemului de învățământ la cerințele societății; organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;

* General de brigadă profesor universitar, Statul Major General

angajarea insuficientă a societății civile în dezbateră și soluționarea problemelor de securitate.

În realitatea contemporană, războiul și-a deplasat sfera de interese către noile domenii în care se dispută supremația: economic, informațional, piețe de desfacere, centre zonale de structurare politică, rețele de infrastructură.

În momentul de față, fenomenul cel mai interesant îl constituie evoluția sferei de cuprindere a noțiunii de război, care nu se mai suprapune în toate cazurile cu cea de conflict, care, la rândul ei, nu se mai suprapune în mod automat cu cea de acțiuni militare.

Astfel, se poate susține că cele mai profunde amenințări la adresa securității naționale se manifestă în domeniul nonmilitar, cum ar fi: presiuni politico-diplomatice și tehnologice, agresiuni informaționale, acțiuni informatice ostile, agresiuni economico-financiare, acțiuni psihologice, culegere de informații și dezinformare, migrațiune cu efecte destabilizatoare, influențare culturală.

În general, la nivelul tuturor strategiilor de securitate, din zonele de interes pentru România, sunt identificate aproximativ aceleași riscuri:

- instabilitatea regională, datorată crizelor și conflictelor regionale, respectiv potențialul de activare a unor conflicte "înghețate";

- diseminarea armelor de distrugere în masă și a tehnologiilor de producție aferente;

- disponibilitatea crescută a noilor tipuri de arme convenționale;

- pericole transnaționale: terorismul, traficul de stupefiante și armament, întreruperea fluxului de resurse vitale, migrația ilegală, rețelele de contrabandă, rețelele de spălare a banilor, sectele religioase, rețelele crimei organizate.

Potențarea și maximizarea acestor factori de risc se realizează în condițiile în care unele țări, aflate în tranziție, se confruntă acum cu o veritabilă disoluție a puterii, cu incapacitatea reală a structurilor, coroborate cu inducerea sentimentului de neîncredere a populației din țările respective în capacitatea de reacție a instituțiilor statului, ceea ce duce la suspiciune, la apariția percepției de țară necontrolabilă, pe fondul unui sistem clasic de derutare și demotivare psihologică folosit de specialiștii războiului informațional.

Caracteristicile relațiilor interstatale sunt, de multe ori, caracterizate de conflicte de diferite proporții și sfere de manifestare (economie, politică, ideologie, diplomatie etc.). Principalele categorii de factori destabilizatori interstatali sunt: conflictele politice, acțiunile elementelor sau grupărilor criminale, vidul juridic în majoritatea problemelor de asigurare a securității informaționale, violarea intenționată sau neintenționată a legislației existente privind problemele de securitate informațională. Aceste fenomene se vor acutiza pe fondul gravei crize economice care afectează întreg mapamondul.

Examinând lumea contemporană din afara granițelor Europei, găsim o imagine mixtă, Rusia și China – două puteri majore din spațiul euro-asiatic – fiind factori-cheie pentru statele membre NATO.

Rusia își reconfigurează dispunerea strategică a forțelor. Organizația Tratatului pentru Securitate Colectivă (CSTO), proiectat pentru țările membre ale Comunității

Statelor Independente, este reactivată în paralel cu dezvoltarea Organizației de Cooperare de la Shanghai (SCO).

CSTO care grupează fostele țări sovietice Armenia, Belarus, Kazahstan, Kirghiztan, Rusia, Uzbekistan și Tadjikistan dezvoltă, la fel ca NATO, o forță de reacție rapidă, capabilă să acționeze imediat în orice colț al spațiului CSI.

China și Rusia, împreună cu Kazahstan, Kirgizstan, Tadjikistan și Uzbekistan, au fondat în 2001 Organizația pentru Cooperare de la Shanghai (SCO).

Cum Rusia a pledat mult timp pentru o importanță sporită dată Organizației Tratatului de Securitate Colectivă și Organizației de Cooperare din Shanghai, ambele grupări par să întărească legăturile dintre ele.

Procesul de reformă din Rusia este amenințat atât de situația economiei cât și de acțiunile unor puternice elemente foste comuniste.

Chinei îi revine un rol major în sistemul economic internațional. Totuși, piața sa de desfacere, largă și în continuă creștere, se află în opoziție cu sistemul său politic relativ închis, care, așa cum se susține, neagă drepturile omului, drepturi care sunt de la sine înțelese în democrațiile occidentale.

Statele din Caucaz și din Asia Centrală formate în urma dezmembrării Uniunii Sovietice rămân o potențială sursă de instabilitate și incertitudine. Chiar dacă statele din această regiune au capacitatea de a face reformă și a se democratiza, este posibil ca procesul să fie lent, iar instabilitatea să ridice probleme care ar putea crea tensiuni în Europa.

Recentul conflict din Georgia demonstrează veridicitatea afirmației anterioare. Un conflict în care Rusia a reușit să-și afirme puterea regională și interesele strategice în Caucaz, a învins un aliat al Washingtonului, și-a luat revanșa pentru recunoașterea independenței Kosovo și pentru prima oară după 18 ani, putea să-și mărească teritoriul prin preluarea provinciilor separatiste Osetia de Sud și Abhazia. Georgia pierde perspectiva de a adera la NATO și putea pierde, poate definitiv, teritoriile separatiste.

Indiferent dacă Ucraina va urma sau nu calea dezvoltării independente și democratice, ea este și va rămâne un factor critic pentru relațiile de securitate europene. Instabilitatea din Ucraina sau restrângerea suveranității sale ar putea readuce în discuție securitatea și interesele tuturor statelor din zonă.

Orientul Mijlociu este un foc nestins. Sursele de tensiuni nu au fost încă dezamorsate. Ele nu se află numai în Golf și în interiorul acestui spațiu, ci, din nefericire, și în exteriorul lui.

În același mod se prezintă și Orientul Apropiat. Țările arabe și Israelul sunt departe de a ajunge la o conviețuire în deplină securitate.

Conflictul recent din Fâșia Gaza, pozițiile foarte diferite ale comunității internaționale precum și urmările dramatice pentru locuitorii din zonă exprimă foarte clar complexitatea situației.

Regimurile radicale din Libia și Iran ar putea pune în pericol stabilitatea regională, precum și accesul internațional la sursele vitale de energie.

Dacă analizăm Orientul Mijlociu în ultimii ani putem observa cu ușurință cum dinamica sa este în mod fundamental influențată de competiția pentru putere regională dintre Iran și Statele Unite. În acest context, perspectiva unui Iran nuclearizat ce poate să transfere o astfel de capabilitate grupărilor teroriste din Orientul Mijlociu

devine inacceptabilă nu numai pentru interesele vitale ale Statelor Unite dar și pentru pacea și securitatea internațională.

Atras de importanța crescândă a SCO în Asia Centrală, Iranul cere din 2002 să devină membru deplin al organizației. Primirea sa în organizație ar complica și relațiile dintre membrii, dar și raporturile acestora cu SUA iar SCO ar fi percepută și mai antiamericană ori chiar antioccidentală.

În pofida neînțelegerilor cu Rusia în privința continuării construcției reactorului nuclear, Iranul se aștepta însă la un succes. Eventual și cu sprijinul Chinei, îndatorată hidrocarburilor iraniene. Numai că Beijingul vrea, într-adevar, o consolidare a relațiilor cu toți furnizorii de energie, dar nu în detrimentul relațiilor profitabile cu Washingtonul.

Tensiunile din Peninsula Coreeană, ca și cele dintre unele din noile centre de putere la nivel regional, cum sunt India și Pakistanul, duc la evoluții imprevizibile și finalități incerte.

Formula constituirii Identității Europene de Securitate și Apărare (E.S.D.I.) în cadrul NATO vizează reconcilierea unei noi mari autonomii europene pe probleme de securitate și apărare, păstrându-se legătura transatlantică. În acest context, procesele de extindere ale celor două mari organisme integratoare – NATO și UE – completează fizionomia mediului de securitate actual, dând credibilitate eforturilor de edificare a noii arhitecturi de securitate în condiții de stabilitate, încredere și siguranță în plan regional.

Din punct de vedere al securității Europa Centrală reprezintă un spațiu coerent. Istoria a demonstrat, în special cel de-al doilea război mondial urmat de războiul rece, că ori de câte ori coerența securității acestei zone a fost afectată au fost sădite semintele unui viitor conflict. Nu din întâmplare fragmentarea Europei Centrale a dus la tensiuni majore și conflicte în Europa.

Peninsula Balcanică, limitată de mările Neagră, Marmara, Egee și Mediteraneană și incluzând Albania, Bulgaria, Grecia, statele formate în urma dezmembrării Iugoslaviei, alături de România și Turcia europeană, reprezintă o graniță între culturi, religii, mentalități, ideologii și sfere de influență, pe cât de multiple și individualizate, pe atât de diversificate și intercondiționate.

Aici se reunesc, pe de o parte, entități statale aflate în diferite stadii ale procesului de tranziție către democrație și economia de piață, având niveluri de dezvoltare extrem de diferențiate și cu statute deosebite față de instituțiile euroatlantice integratoare, iar pe de altă parte, spații și regiuni încă instabile și nesigure, supuse unor crize și conflicte aflate în derulare sau în stare latentă, insuficient soluționate, gata oricând să fie reactivate, capabile să genereze noi amenințări și provocări la adresa securității regionale și globale.

Bazinul Mării Negre, reprezentând prelungirea bazinului mediteranean către Marea Baltică și, mai departe, către Asia Centrală și Orientul Mijlociu, are principalele caracteristici politice și de securitate asemănătoare zonei Balcanilor, dar și caracteristici proprii, cum sunt interesele țărilor riverane, ca și ale principalilor actori претенденти la topul ierarhiei mondiale (SUA, Rusia, China, Japonia, India, țările UE), imensul potențial economic, militar și demografic, precum și rolul acestei

zone ca element de legătură între Asia Centrală și Orientul Mijlociu în jocul intereselor politice și economice globale.

Pornind de la aceste elemente, se consideră că pacea, stabilitatea și securitatea, atât de separate și dorite, încă nu s-au generalizat în aceste zone, ci, din contră, aici s-au reactivat unele conflicte aflate în stare latentă, simultan cu apariția altora, generând noi puncte de tensiune și insecuritate în întregul areal al Balcanilor, bazinului Mării Negre și în proximitatea acesteia: Georgia, Republica Moldova, Rusia, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan etc.

Aceste puncte completează zonele nesigure ale Europei reprezentate de Caucaz și Balcani, ce influențează în mod direct securitatea și stabilitatea zonală și regională.

Analiza conflictelor și stărilor tensionate evidențiază faptul că majoritatea au premise istorice aproape comune, la care se adaugă faptul că întreaga zonă se confruntă cu mari probleme de natură economică, politică și socială, determinate de procesul de tranziție prin care trec țările respective. Contrar evoluțiilor generale favorabile destinderii și colaborării internaționale, în zonele de importanță strategică pentru România continuă să manifeste, pe fondul existenței unor vulnerabilități specifice, amenințări și provocări militare sau nemilitare, care pot pune în pericol securitatea și stabilitatea întregii regiuni. Cauzele care generează aceste amenințări, în funcție de natura lor, sunt:

- probleme de natură politică:
 - existența unui mediu politic instabil și sensibil, care determină diminuarea autorității statale și proliferarea unor fenomene specifice crimei organizate;
 - implicarea unor personalități politice și militare în activități ilegale;
 - amplificarea și generalizarea corupției.
- probleme de securitate:
 - persistența unor stări tensionate latente determinate de mișcări separatiste sau dispute teritoriale;
 - incapacitatea multor state de a-și securiza eficient frontierele, permițând astfel proliferarea rețelelor de trafic ilegal;
 - existența unei cantități impresionante de armament deținut ilegal.
- probleme economice și sociale:
 - existența decalajelor între state, ca urmare a crizelor economice, a reformelor, a privatizărilor cu implicații politice și a liberalizării prețurilor;
 - scăderea nivelului de trai al populației;
 - emigrația în masă, ca rezultat al situației conflictuale interne și externe.

Ca urmare, îndeosebi a acestor cauze, principalele amenințări și provocări din zonele de importanță strategică pentru România sunt următoarele:

- instabilitatea internă în numeroase state și regiuni constituie după destrămarea Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei;
- accentuarea sau menținerea conflictelor etnic-separatiste;
- încercările de dezintegrare și constituire a unor entități statale independente (Kosovo, Bosnia-Herțegovina, Transnistria, Abhazia, Adjaria);
- creșterea numărului de prozeiți islamiști, îndeosebi în rândul intelectualilor și al tinerilor;

- exportul de instabilitate, prin promovarea fundamentalismului islamic și a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei și prin existența unor grupuri etnice compacte în aceste zone (turcii în sud-estul Bulgariei, bosniacii, albanezii în Peninsula Balcanică, turco-tătarii în Peninsula Crimeea, găgăuzii în Republica Moldova);

- interesele și acțiunile rețelelor de crimă organizată;
- asigurarea surselor de finanțare pentru grupările teroriste;
- menținerea unui climat de instabilitate;
- furnizarea de armament și facilitarea traficului ilegal cu acesta;
- competiția economică declanșată de exploatarea și transportul petrolului din Marea Caspică;

- poluarea tot mai accentuată a bazinului Mării Negre;
- punerea în pericol a mediului înconjurător;
- construcția, în proximitatea frontierelor naționale, a unor obiective cu grad ridicat de risc (proiectul centralei atomo-electrice de la Belene – Bulgaria);

- expansiunea rețelelor și activităților teroriste și a crimei organizate transnaționale (criminalitate economico-financiară, trafic transfrontalier de persoane, droguri, materiale radioactive și strategice, armament și muniții);

- proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, a armamentelor și altor mijloace letale neconvenționale.

Implementarea dimensiunii informaționale a securității, realizarea unui management adecvat de risc presupune, la nivelul României, luarea în considerare a următoarelor realități, care reprezintă inclusiv factori de risc de natură managerială:

- reticența în fața noului, a schimbării, combinată cu o informare care lasă de dorit, are drept rezultat neînțelegerea dimensiunii securității în contextul actual;

- analizele politice nu folosesc o abordare de tip intelligence, ele sunt canalizate, focalizate pe eveniment;

- nu se înțelege că introducerea de tehnologie și proliferarea ei este, pe de o parte, un fapt inevitabil, iar pe de altă parte, amplifică mediul de securitate.

a) Factori externi:

- creșterea interesului pentru războiul informațional (R.I.) ca „război politic”, ca parte componentă a politicii statului, manifestată în spațiul geopolitic de interes al României;

- conștientizarea și considerarea apariției unor structuri adecvate R.I., la nivel național, în unele țări, cu rol în protecția informației, care pot derula și operații informaționale ofensive;

- tendințele de construire și centralizare a unor comunități informative puternice cu rol de susținere a R.I.;

- neparticiparea României la efortul de elaborare a unei legislații internaționale în domeniul R.I., precum și slaba racordare la fluxul informațional nord-atlantic și european;

- acutizarea competiției în sfera informațiilor economice, prin mijloace specifice R.I.;

- proliferarea terorismului informatic (cyber-mafia), care poate afecta infrastructura informațională națională, în ciuda stadiului său incipient de dezvoltare;
- utilizarea pe scară tot mai largă a sistemului de telecomunicații prin sateliți, asupra căruia statul român nu deține posibilitatea de control;
- dezvoltarea explozivă a sistemului de comunicații prin telefonie mobilă, controlat la nivel național de un număr redus de furnizori de servicii.

b) Factori interni:

- neconștientizarea și neînțelegerea aspectelor complexe ale fenomenului R.I., atât la nivelul factorilor de decizie, cât și la nivelul opiniei publice;
- absența unei viziuni și strategii unitare care conduce la abordări sectoriale, departamentale;
- reflecții trunchiate privind natura reală a fenomenului R.I. care apar la nivelul mijloacelor de informare în masă;
- încercarea de control a suportului informațional sau chiar a informației însăși, pe calea ofertei de tehnologie informatică;
- existența unei „comunicații informatice” interne, bine organizate, activă în mediile universitare și în grupurile de lobby internaționale, din punct de vedere al lucrului pe Internet, răspândită în areale etnice;
- absența unui sistem național de ofertă informațională – sistem de informații deschis pentru oricine dorește să consulte pulsul României prin intermediul rețelelor informatice;
- lipsa unui apetit ofensiv în plan imagologic, integrat într-o strategie de R.I., materializat prin acțiuni desfășurate de profesioniști;
- procent scăzut de personal specializat în informatică, comunicații, campanii imagologice;
- exodul tinerilor cu pregătire în domeniile asociate R.I.;
- gradul redus de pregătire generală și specifică în domeniul culturii de bază informaționale;
- dificultatea accesului la sursele deschise de informație, datorită numărului redus de calculatoare și noduri de acces la rețeaua Internet;
- posibilitatea de proliferare a „teroriștilor informatici”, cetățeni români care, prin acțiunile lor, deformează imaginea publică și afectează interesele statului român. Această proliferare este încurajată de inexistența unui cadru legislativ adecvat;
- nivelul redus de dotare al structurilor de decizie cu sisteme informaționale de înaltă performanță – informatizarea scăzută a sistemelor civile și militare;
- stadiul incipient de însușire și utilizare a tehnicilor și instrumentelor din spațiul informațiilor economice, cu consecințe vizibile asupra procesului de privatizare, funcționării pieței de capital, formării percepțiilor asupra riscului de țară;
- absența unei politici și strategii coerente de achiziție, implementare și dezvoltare a sistemelor de tip C4I, la orice structură cu atribuții în domeniul securității.

2. Consecințe și implicații la nivel național ale riscurilor și provocărilor din mediul de securitate. Forme și modalități de acțiune

Fie că este vorba de Europa de Sud-Est, de Caucaz, Asia Centrală, Africa de Nord sau Orientul Mijlociu, caracterul indivizibil al securității impune un exercițiu comun pentru gestionarea eficientă a principalilor vectori de amenințare. În prezent, acest exercițiu echivalează cu consensul aliat de a "proiecta stabilitate", unul dintre motivele pentru care NATO este implicată în multe „puncte fierbinți” de pe glob.

Romania, ca membru al NATO și al UE are un rol de legătură între cele două structuri. Experiența politică și militară a impus-o din prima fază ca un element strategic important în zona Balcanică și a Mării Negre. Apoi ca țară de graniță, atât a UE, cât și a NATO rolul pe care îl are în securizarea frontierelor comune este unul determinat pentru ambele organizații și va fi nevoie de experiența comună pentru a face față provocărilor prezente și viitoare.

Dacă România va fi permanent conectată la evoluțiile de pe continentul european, în special, atunci sensul noțiunii de frontieră va lucra în interesul nostru. Frontiera poate deveni un spațiu de interferență pozitivă, favorizând inclusiv compatibilizarea culturilor pe care teoretic le separă, potențând forța de iradiere a valorilor libertății și democrației. Dacă avem în vedere experiența Balcanilor de vest, putem identifica importanța pe care dominarea procesului o poate avea pentru securitatea națională.

Existența riscurilor și provocărilor din aceste spații poate avea o serie de consecințe importante atât pentru NATO și UE, cât și pentru România, astfel:

- menținerea insecurității în zone de interes strategic pentru statele implicate;
- alimentarea unor focare de instabilitate;
- proliferarea activităților specifice crimei organizate;
- pierderea unor piețe tradiționale;
- afectarea accesului la rezervele de hidrocarburi din Marea Neagră și Marea Caspică;
- afectarea punerii în valoare a magistralei de comunicație fluvialo-maritimă (Rin, Dunăre, Marea Neagră);
- crearea de zone preferențiale de influență financiară și comercială;
- greutăți în echilibrarea schimburilor comerciale;
- apariția și agravarea conflictelor deschise.

Transformarea regiunii Balcanilor și a bazinului Mării Negre într-un pol al stabilității politice și al creșterii economice, cu scopul extinderii climatului de pace și securitate, atât în spațiul balcanic, cât și mai departe, spre Caucaz și Asia Centrală, se constituie într-o prioritate a activității viitoare pentru NATO și UE.

Creșterea importanței flancului sudic reprezintă un element care dă zonei noi valențe, conturându-se ca o regiune în care alianța va desfășura ample operațiuni multinaționale.

Sursa noilor provocări constituită de fenomenul terorist ar putea veni atât din zona sudică a frontierelor NATO, cât și pe axa noului flux energetic: Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de sud – Marea Neagră.

Detensionarea parțială a relațiilor politice dintre Grecia și Turcia și soluționarea rezonabilă a problemei Ciprului, în legătură cu accesarea în Uniunea Europeană, reprezintă un factor benefic și dinamizator al colaborării în regiune.

În condițiile întăririi flancului sudic al NATO, prin accesul României și Bulgariei, se realizează nu numai un echilibru strategic, dar se dinamizează și cooperarea regională, prin rolul pe care cei doi noi membri îl pot juca în normalizarea relațiilor dintre Grecia și Turcia.

Extinderea NATO spre estul continentului plasează, pentru prima dată, cele șase țări riverane Mării Negre într-o paritate numerică: există trei state membre NATO (Turcia, România, Bulgaria) și trei state nemembre (Georgia, Rusia, Ucraina). Astfel, Marea Neagră încetează să mai fie o mare aflată exclusiv sub influența țărilor ex-sovietice.

Existența în zonă a Inițiativei de Cooperare Militară din Sud-Estul Europei reprezintă o premisă valoroasă de cooperare regională.

Constituirea BLACKSEAFOR, organism de cooperare navală care cuprinde toate cele șase state riverane Mării Negre, are ca obiectiv cunoașterea reciprocă a forțelor navale ale statelor participante, în măsură să desfășoare în comun acțiuni umanitare, de căutare-salvare, împotriva minelor și a poluării.

În acest context, este de așteptat o dezvoltare a colaborării în bazinul fluviului Dunărea, care va avea ca rezultat revitalizarea comunicației fluviale și transformarea acesteia într-o veritabilă magistrală europeană navigabilă care să contribuie la valorificarea căilor de transport maritime și fluviale din întreaga zonă a Mării Negre, inclusiv racordarea la bazinul Mării Caspice, prin sistemul Volga-Don.

Încă din timp de pace, Armata României, ca element de bază privind participarea la asigurarea securității naționale, își aduce contribuția la realizarea acestui scop, prin:

- asigurarea integrității apelor maritime teritoriale, zonelor contiguate și economică exclusivă;

- controlul și protecția spațiului aerian;

- colectarea, procesarea, analiza și diseminarea informațiilor militare;

- extragerea și evacuarea cetățenilor români din străinătate a căror viață este în pericol;

- asigurarea securității facilităților, transporturilor și comunicațiilor militare.

În scopul apărării României și a Aliților săi, Armata acționează pentru:

- respingerea unei agresiuni armate, în cadrul apărării colective a NATO;

- asigurarea sprijinului pentru funcționarea instituțiilor guvernamentale.

Pentru promovarea stabilității regionale și globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării, acțiunile armatei vizează:

- participarea la operații de răspuns la crize;

- participarea la operații de asistență umanitară în afara teritoriului României;

- participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc;

- participarea la inițiative de cooperare în domeniul apărării și la implementarea măsurilor de creștere a încrederii și stabilității;

- oferirea de asistență militară și sprijin pentru alte state;

- contribuția la eforturile naționale și internaționale de control al armamentelor și de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.

Pentru sprijinirea instituțiilor statului și a autorităților locale, în caz de urgențe civile, misiunile armatei constau în:

- participarea cu forțe și sprijin logistic pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor;

- sprijin în caz de accident chimic, biologic, nuclear sau radiologic;

- sprijinirea acțiunilor de căutare și salvare.

3. Măsuri și direcții de acțiune pentru o nouă dinamică a securității în plan național și regional

Actualul mediu de securitate este influențat de schimbările și transformările continue generatoare de noi riscuri și amenințări. Viitoarea agendă de securitate trebuie să fie fundamentată pe noi modalități de abordare a riscurilor asimetrice și non-convenționale, înglobând noi tipuri de solidaritate internațională. În acest context, devine tot mai evident faptul că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională. Aceasta cuprinde forme de acțiune conjugată ale statelor care împărtășesc interese și valori comune.

Europa evoluează spre un mediu de securitate prin cooperare, al cărui element definitoriu este integrarea politică și economică și extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democratice. Riscurile apariției unei confruntări militare majore pe continent s-au diminuat semnificativ. Totuși, persistă fenomene de instabilitate și criză la nivel subregional și tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state. O provocare serioasă la adresa sistemului internațional este reprezentată de numărul în creștere al “societăților fragile” și, implicit, de inabilitatea acestora de a controla evoluțiile din interiorul propriilor teritorii. Asistăm astfel la dezvoltarea unor noi mecanisme de asigurare a securității continentale și globale, bazate pe prevenirea conflictelor, creșterea rolului modalităților diplomatice și a capacităților civile de management al crizelor.

Interesul în zonele de importanță strategică pentru România îl reprezintă limitarea numărului de regimuri ostile, instabile sau greu de prezis precum și a situațiilor economice defavorabile care le fac vulnerabile în fața extremismului și terorismului.

În general, statele din zonele învecinate României împărtășesc valorile și principiile democratice și au o istorie regională comună.

Aceste state au dorința de a colabora, dar nu au o acțiune politico-militară comună. De aceea, se impune crearea de noi instituții și lansarea de noi proiecte comune, concrete și specifice. În plan regional, direcțiile de acțiune menite să confere o nouă dinamică securității pot fi:

- întărirea relațiilor de colaborare cu țările din spațiul geografic proxim și participarea la structurile militare multinaționale constituite la nivel regional;

- asigurarea complementarității cu inițiativele de securitate ale Uniunii Europene, în principal față de amenințările conexe: crimă organizată, imigrație ilegală, trafic de carne vie. Trebuie încheiate convenții privind evaluarea riscurilor, amenințărilor neconvenționale și a măsurilor comune de contracarare;

- consolidarea și completarea măsurilor de creștere a încrederii, specifice acestor zone, inclusiv prin formule de cooperare militară regională;
- combaterea amenințărilor asimetrice prin întărirea capacităților de reacție și adaptarea mecanismelor de rezolvare la obiectivele de securitate comune spațiului euro-atlantic;
- restructurarea forțelor armate, întărirea controlului civil asupra acestora, cooperarea între sectoarele din domeniul securității.

România acordă o importanță deosebită angajării politico-militare în susținerea proceselor de stabilizare și democratizare în spațiile adiacente, considerând acest fapt ca o parte intrinsecă a securității sale naționale.

În plan regional, România promovează stabilitatea prin:

- dezvoltarea inițiativelor complementare din sud – estul Europei;
- participarea la operațiile multinaționale în sprijinul păcii;
- cooperarea militară bilaterală și multilaterală;
- îndeplinirea angajamentelor și obligațiilor internaționale asumate în domeniul controlului armamentelor, dezarmării și neproliferării armelor de distrugere în masă.

Consacrarea țării noastre ca pilon de bază în redefinirea unui mediu subregional stabil certifică responsabilitatea asumată în gestionarea problematicii securității în zona de sud-est a Europei.

Pornind de la faptul, dovedit istoric, că națiunile, chiar dacă e vorba de cele foarte puternice, nu pot contracara singure amenințările transnaționale, putem aprecia că accesarea României la NATO nu angajează pentru aceasta doar apărarea intereselor sale fundamentale, ci și a valorilor democratice consacrate istoric, a libertății și securității, a prosperității generale.

Privind situația din zonele prezentate, se poate aprecia că aceste spații vor rămâne active din punct de vedere al evenimentelor politice, economice și chiar militare, iar potențialul conflictual existent în zonă, coroborat cu existența unor grupări teroriste și elemente ale crimei organizate, dar și cu interesul crescând față de resursele strategice existente și de nevoia controlului accesului la acestea, va determina o substanțială concentrare de forțe și mijloace.

Responsabilizarea statelor din regiune, prin implicarea directă în gestionarea propriilor probleme, va conduce la transformarea acestei zone dintr-un consumator de securitate într-un pol de creștere economică și stabilitate.

Bibliografie:

- [1]. Strategia de securitate națională a României, București, 2004.
- [2]. Strategia națională de apărare a țării, aprobată prin Hotărârea Parlamentului României, nr.30 din 4 noiembrie 2008.
- [3]. Carta albă a securității și apărării naționale, București, 2004.
- [4]. CLAVAL, Paul, Geopolitică și geostrategie, Editura Corint, București, 2001.
- [5]. PAUL, Vasile, Gl.bg.dr. Conflictele secolului XXI, Editura militară, București, 1999.

- [6]. SAVA, Dumitru, Col., psihosociolog SAVA, Lavinius, Analiza fenomenului politico-militar, Editura Militară, București, 1998.
- [7]. TOMA, Gheorghe și colectiv, De la securitatea individuală la securitatea colectivă, Editura Bioterra, București, 2003.
- [8]. TOMA, Gheorghe, HEDEȘIU, Emil, Contracararea crimei organizate transfrontaliere, Editura U.N.Ap., București, 2005.
- [9]. Revista Gândirea militară românească, nr. 2 / 2004.

PIRATERIE VERSUS STABILITATE ȘI SECURITATE ÎN ZONA SOMALIEI: CE NE SPUNE EXPERIENȚA ISTORICĂ

Dr. Florin DIACONU*

Along the past few years, the number of events directly connected with piracy (pirate attacks) sharply increased along the shores of Somalia and in the Gulf of Aden. In the same time, the number of ships and persons (crew members and passengers) captured by pirates operating from bases on the seashores of Somalia sharply increased as well. This trend already led to a set of measures designed and implemented by different actors of the international arena. Several states and structures / organizations in the Western World sent warships to patrol the seas off Somalia, and Russia and China did the same thing too. The main goal of such actions is to protect important sea trade routes against pirate attacks. But an extensive and skilful use of history clearly shows us that really serious and stable results can be generated in such situations not by actions aiming just to fight or deter the pirates, but only by resolute and extensive actions against land bases from where pirates launch their attacks. If such bases remain operational, new waves of pirate attacks will occur as soon as possible.

În ultimii ani, numărul atacurilor pirateresti a crescut semnificativ în întreaga lume, iar septembrie 2008 a fost luna cu cele mai multe astfel de atacuri în întreg intervalul ultimilor trei ani¹. Una dintre regiunile unde această creștere este extrem de vizibilă (și de îngrijorătoare, în special datorită faptului că Golful Aden, aflat între Somalia și Yemen, este un segment important al rutelor de transport vitale pentru comerțul maritim mondial) este aceea din largul Somaliei.

I. Date principale privind pirateria și acțiunile anti-pirateresti în mările din largul Somaliei

Golful Aden – zona oceanică unde au avut loc cele mai multe dintre atacurile pirateresti din largul Somaliei – este o cale naturală de legătură între Oceanul Indian și Marea Roșie, între lumea occidentală și Orient în ansamblul său. Pe aici trec anual peste 20.000 de nave comerciale². Cea mai mare parte dintre aceste nave se îndreaptă spre – sau vin dinspre – Canalul Suez (cu o lungime totală actuală de 190 de kilometri și prin care pot naviga acum nave cu un deplasament de până la 210.000 tone), tranzitat în 2007 de 20.384 nave comerciale, de călători și militare (ceea ce înseamnă o medie de 55,8 bastimente zilnic). Aceste cifre reprezintă, afirma în 2007 Ahmed Ali Fadel, șeful Autorității Canalului Suez (Suez Canal Authority), în jur de 10% din volumul comerțului maritim mondial. Deplasamentul total al navelor care au trecut prin canal a fost în 2007 de 848.162.000 tone (ceea ce înseamnă o medie zilnică de

* Conferențiar universitar, Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București și Cercetător științific gr. II (CS II) în cadrul Institutului Diplomatic Român

1 Conform calculelor CNN – vezi la <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/africa/01/08/piracy.task.force/index.html>, text accesat la 9 ianuarie 2009

2 Joe STERLING, „Navy creates force devoted to fighting piracy”, știre CNN difuzată la 8 ianuarie 2009 (vezi adresa de internet <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/africa/01/08/piracy.task.force/index.html>, text accesat la 9 ianuarie 2009

2.324.000 tone)³. Doar în 2008, în largul Somaliei s-au produs peste 100 de atacuri pirateresti, dintre care peste 40 s-au soldat cu capturarea de către pirați a navelor atacate⁴. Această cifră reprezintă o creștere de peste trei ori a numărului de atacuri față de 2007, când în aceeași zonă s-au înregistrat – conform datelor oferite de International Maritime Bureau (IMB) – doar 31 de astfel de acțiuni⁵. *Una dintre cauzele majore ale creșterii numărului atacurilor pirateresti în apele din largul Somaliei este combinația între un stat somalez foarte slab / extrem de ineficient (ceea ce anglo-saxonii numesc failed state), practic incapabil să împiedice astfel de activități și un nivel de trai extrem de scăzut, datorat produsului brut pe cap de locuitor, care a fost anul trecut mic, de doar 600 de dolari pe an⁶ (ceea ce înseamnă mai puțin de doi dolari pe zi).*

Atitudinea statelor sub al căror pavilion navigă navele capturate a fost, până relativ recent, extrem de diversă. În cazul iahtului francez *Ponant*, de exemplu, capturat la începutul lui aprilie 2008, reacția proprietarului a fost extrem de rapidă, iar a statului francez extrem de hotărâtă. În doar o săptămână pirații au primit suma cerută pentru răscumpărare, dar imediat după aceea trupe de comando franceze au atacat, la bordul unor elicoptere, automobilul în care răpitorii își transportau banii primiți. Cel puțin șase pirați au fost capturați în urma acestei acțiuni, iar la 18 aprilie ei ajungeau deja în fața unui tribunal francez. Conform unor surse locale, alți cinci pirați ar fi fost uciși în atac, dar înalte autorități militare franceze au negat această informație⁷. În cazul navei ucrainene *Faina* (care avea la bord un număr important de tancuri de tip T-72), evoluțiile au fost mult mai lente. Nava *Faina*, capturată în septembrie 2008, ca și echipajul său de 20 de oameni au rămas în mâinile piraților până la începutul lui februarie 2009. Pirații – în număr total de aproximativ 100⁸ – s-au retras de la bordul navei abia după ce au primit drept răscumpărare o sumă de 3,2 milioane dolari.

În ceea ce privește măsurile luate deja de diverși actori de pe scena internațională, ale căror interese sunt lezate de pirații somalezi, constatăm următoarele: La jumătatea lui decembrie 2008, Consiliul de Securitate al ONU a autorizat – în urma unui vot în unanimitate – ca națiunile afectate de atacurile pirateresti să utilizeze „toate măsurile necesare care sunt potrivite în Somalia”, inclusiv să întreprindă atacuri terestre și aeriene împotriva piraților, nu numai pe

3 Date prezente pe site-ul Autorității Canalului Suez, la adresa de internet <http://suezcanal.gov.eg>, accesată la 18 februarie 2009

4 Joe STERLING, *op. cit.* și vezi Ibrahim MOHAMED, „Somali pirates free Ukrainian ship: negotiator”, știre *Reuters* difuzată la 5 februarie 2009

5 vezi Francois MURPHY, „Pirates seize French yacht and 30 crew off Somalia”, știre *Reuters* (<http://www.reuters.com>), difuzată la 4 aprilie 2008

6 conform estimărilor făcute de Agenția Centrală de Informații a SUA (CIA) – vezi articolul „Somalia”, în *The World Factbook*, la adresa de internet <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>, text accesat la 18 februarie 2009

7 Pentru soarta iahtului *Ponant* și a piraților capturați, vezi numeroase știri *Reuters* în întreg intervalul 4 aprilie-18 aprilie 2008 (la adresa de internet <http://www.reuters.com>)

8 conform unor informații provenind din surse locale din portul somalez Haradheere, ca și din Kenya – vezi Ibrahim MOHAMED, *op. cit.*

mare, ci și pe teritoriul somalez⁹. Tot în decembrie 2008, oficialitățile germane au lansat ideea înființării unui tribunal internațional special pentru judecarea piraților somalezi. Acestea s-au întâmplat la două luni *după* ce NATO anunțase în mod oficial (în octombrie 2008) că va întreprinde acțiuni de patrulare și anti-pirateresti pe rutele comerciale din Golful Aden. UE a lansat și ea, încă de la începutul lui decembrie 2008 (adică tot *înainte* de decizia consiliului de Securitate), o operațiune navală cu aceleași obiective (și având inițial la dispoziție 3 bastimente de luptă și două avioane de patrulare). În ianuarie 2009, US Navy a înființat la rândul ei o forță navală specială – Task Force 151 – care are sarcina de a combate pirateria în apele Somaliei. Federația Rusă și China au trimis deja nave în zonă. Cu doar câteva zile înainte de finalizarea acestui text, Turcia (la 6 februarie 2009) și Japonia (la 8 februarie) au anunțat și ele că vor trimite nave militare în largul Somaliei. Urmările acestei prezențe navale tot mai consistente constau – afirmă pe un ton optimist importante oficialități și agenții de presă – în faptul că numărul atacurilor pare să fi scăzut deja. În ianuarie 2009, de exemplu, au avut loc doar 15 atacuri și doar două nave au fost capturate (o scădere evidentă față de media de 3,5 nave capturate în fiecare lună din 2008). Este însă de luat în calcul faptul că, în acest context, comandanți militari occidentali au afirmat că scăderea numărului de atacuri pirateresti în ianuarie 2009 ar fi provocată în realitate nu de măsurile luate de comunitatea internațională, ci doar de condițiile meteo din Golful Aden, complet nefavorabile navelor de mici dimensiuni folosite în mod curent de către pirați¹⁰.

II. Ce ne spune un segment important al istoriei universale despre combaterea pirateriei

Cum nu este deocamdată deloc prea clar nici cum va evolua pirateria în apele Somaliei, nici cum va reacționa comunitatea internațională, nici cât ar putea dura lupta contra piraților cu baze în Somalia, nici care ar putea fi măsurile anti-pirateresti cele mai eficiente, prezentul studiu își propune să exploreze un segment important al istoriei universale tocmai pentru a identifica anumite elemente care să poată contribui la formularea unor răspunsuri la asemenea întrebări. Am ales, pentru studiul de față, un număr de episoade istorice care combină informații și evaluări privitoare la atacuri pirateresti, ca și la acțiuni și măsuri anti-pirateresti și al căror numitor comun cronologic este constituit de plasarea lor în Antichitate. Într-o astfel de situație, e limpede că una dintre premisele *centrale* ale raționamentului pe care îl propunem este aceea conform căreia istoria este, măcar în liniile sale mari, repetabilă (ceea ce ne poate face să învățăm în egală măsură din succesele, dar și din eșecurile predecesorilor noștri mai apropiați sau mai îndepărtați în timp).

Primul episod pe care dorim să-l aducem în discuție este descrierea deosebit de clară pe Thucydides, unul dintre cei mai serioși, echilibrați și influenți istorici ai Antichității, o face puterii maritime a lumii minoice. „Minos, cel mai vechi dintre aceia despre care știm câte ceva, din auzite, și-a pregătit o flotă, a pus stăpânire pe o

9 „UN gives OK to land, air attacks on Somali pirates”, știre *Associated Press (AP)* difuzată la 16 decembrie 2008.

10 Pentru toate acestea vezi în special știri *Reuters*, în întreg intervalul octombrie 2008-februarie 2009.

foarte mare întindere din marea numită acum Elenică, a exercitat domnia asupra Cycladelor și a fost cel dintâi întemeietor al celor mai multe cetăți de acolo, după ce a izgonit pe carieni, punând apoi pe fii săi conducători. Și, cum era și firesc, Minos curăța marea de pirați pe cât putea, pentru ca veniturile să-i crească și mai mult”¹¹. Acest scurt fragment concentrează atenția în special asupra faptului că acțiunile anti-pirateresti într-adevăr eficiente nu se rezumă doar la misiuni *de luptă* (de tipul *search and destroy*), ci vizează și obiective *politice*, în special trecerea *tuturor* teritoriilor și bazelor pe care pirații le foloseau (sau le puteau folosi) sub controlul nemijlocit al lui Minos și al partenerilor săi politici și strategici.

Al doilea exemplu semnificativ la care ne vom referi se petrece câteva secole mai târziu, la scurtă vreme după primul război punic (264-241 î. Hr.), atunci când au avut loc războaiele illirice; acestea au fost provocate de faptul că triburile de pe țărmurile de est ale Mării Adriatice „au fost unite de o serie de conducători care considerau pirateria o industrie de stat” și a căror dominație se întindea „din Dalmația, în nord, până pe coasta opusă extremității sudice a Italiei”. Cum comerțul roman în regiune este serios afectat, în anul 230 Senatul adresează un avertisment sever reginei illirilor, dar acest mesaj nu conduce la nici un fel de rezultate. Ca urmare, în 229, Roma îi trimite în regiunea Mării Adriatice pe ambii consuli, aflați la comanda unei armate importante, ca și a flotei „care câștigase primul război punic”. Obiectivul acestei masive operațiuni era eliminarea pirateriei. Pentru a obține acest rezultat, romanii au instaurat un protectorat asupra mai multor orașe grecești, ca și asupra unor triburi illirice de pe malul de est al Strâmătorii Otranto. Astfel, „Roma și-a asigurat un potențial punct de sprijin în estul Adriaticii”. Câțiva ani mai târziu, în 219, Roma intervine cu și mai mare hotărâre în regiune. Atunci când aventurierul grec Demetrios din Pharos reia în forță operațiunile pirateresti, o nouă expediție comandată de ambii consuli este organizată în Marea Adriatică, iar aceștia „au distrus vizuina piraților”¹².

Al treilea caz luat în considerare este cel al situației din zona de sud a Mediteranei Orientale spre sfârșitul secolului al II-lea î. Hr. În această perioadă, „pirații și negustorii de sclavi din bazinul răsăritean al Mediteranei, pe care flota dezmembrată a Rhodosului nu-i mai putea ține în frâu, au început să fie atât de activi încât regii clientelari au început să trimită proteste la Roma”. Ca urmare, în 102 î. Hr., Senatul a trimis către estul Mediteranei o forță militară navală și terestră condusă de către pretorul M. Antonius, cu misiunea de a ocupa mai multe poziții-cheie de pe coasta Pamphyliei și a părții apuse a Ciliciei, unde pirații „își stabiliseră bazele principale”. S-a manifestat cu această ocazie și intenția de a susține și consolida pe termen mediu și lung rezultatele politico-strategice obținute ca urmare a acestei intervenții militare, prin adoptarea unei legi „care viza mobilizarea resurselor pentru o acțiune concertată împotriva piraților”¹³.

Următorul caz adus în discuție este acela constituit de măsurile luate de către Roma împotriva piraților în perioada de după moartea lui L. Cornelius Sulla (conducător politic și militar care se afirmase în lupta confederației italice rebele

11 THUCYDIDES, *Războiul peloponesiac*, Editura Științifică, București, 1966, I, 4.

12 M. CARY, H. H. SCULLARD, *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, Ediția a III-a, Ed. ALL, București, 2008, pp. 142-143.

13 *Ibidem*, p. 248.

ostile Romei, după care instaurare ceea ce unii autori numesc „monarhie temporară”¹⁴). Controlul exercitat de romani asupra Mediteranei fusese semnificativ afectat, pentru o perioadă de aproximativ un deceniu, de războiul civil din Peninsula Italică, apoi de uriașele alocări de resurse destinate câștigării războiului contra lui Mithridates al VI-lea, regele Pontului, iar în final de competiția pentru putere între Sulla și adversarii politici săi de la Roma. Încă din timpul războiului purtat de Sulla contra lui Mithridates, pirații ajunseseră capabili să organizeze acțiuni de mare amploare (și foarte profitabile) în estul Mediteranei. Așa de exemplu, chiar în condițiile prezenței lui Sulla (și mai ales a considerabilelor forțe militare aflate în mod nemijlocit sub comanda sa) în insulele din Marea Egee (prezență care ar fi trebuit, în mod normal, să descurajeze sau chiar să oprească expedițiile de pradă), pirații atacă fără nici o reținere localități de pe țărmul unor insule și capturează într-un singur raid suma absolut enormă de 1.000 de talanți¹⁵. Imediat după moartea lui Sulla, „Senatul a fost silit să încerce să găsească o soluție” pentru înlăturarea amenințării crescânde constituite de expedițiile pirateresti. Și aceasta în condițiile în care expedițiile de pradă ale piraților „luaseră o atât de mare amploare în ultimii ani încât deveniseră o amenințare pentru interesele vitale ale romanilor”. E de luat în calcul și faptul că pirații din estul Mediteranei erau „instigați de Mithridates, care îi considera un instrument auxiliar extrem de folositor”, precum și de noua „clasă de refugiați politici” căreia îi dăduse naștere instabilitatea generată de marile conflicte interne din lumea romană a anilor 80 î. Hr. Expedițiile pirateresti – care se extind și în vestul Mediteranei – aveau acum la dispoziție „nave de luptă mai ușoare” (și ca urmare mai rapide), iar dimensiunile raidurilor de pradă cresc la rândul lor, pirații fiind în mod natural interesați ca, atunci când se conturează un raport de forțe favorabil, flotele lor „să poată ataca sau amenința orașe întregi”. Pirații ajunseseră să ceară „sume importante pentru răscumpărarea unor cetățeni romani de vază” și au pătruns chiar și regiunile apusene ale Mediteranei, „pe care nu le frecventaseră până atunci”. Cea dintâi măsură luată de către decidenții romani a fost, într-un asemenea context, „reluarea și extinderea ocupării bazelor ... din Asia Mică” folosite de către pirați. În anul 78 î. Hr., P. Servilius, om politic și comandant militar roman care deținuse anterior și funcția de consul, „a lansat un atac metodic terestru și maritim împotriva piraților în Lycia”. După doi ani, a trecut la alungarea lor din Pamphylia, iar în anul 75 a ocupat integral partea de vest a Ciliciei (toate aceste regiuni se află în sudul Asiei Mici). Dacă nu ar fi izbucnit un al treilea război contra lui Mithridates (eveniment care a modificat brusc ordinea priorităților, ca și destinația resurselor militare mobilizabile și mobilizate), Servilius intenționa să lanseze, în anul 74 î. Hr., „un atac combinat” decisiv împotriva ultimelor baze puternic fortificate deținute de pirați în regiune. Profitând de izbucnirea noului război dintre Roma și regele Pontului, pirații au început să desfășoare acțiuni de amploare, vizând obținerea de noi baze în locul celor deja pierdute în urma ofensivelor romane. În aceste condiții, Senatul roman a decis ocuparea integrală a coastei Africii de nord și a creat o bază permanentă puternică la Cyrene (în Libia de astăzi), unde a fost amplasată o garnizoană terestră cu

14 *Ibidem*, pp. 260-263, 267.

15 *Ibidem*, p. 270.

efective considerabile. Apoi a fost decis un „atac simultan pe mai multe fronturi” împotriva piraiților. Concomitent, M. Antonius, fost pretor (și al cărui tată obținuse rezultate notabile, în jurul anului 100 î. Hr., în lupta împotriva piraiților care operau plecând de la baze aflate în Cilicia), „a fost însărcinat cu o misiune specială, fiind investit cu puteri nelimitate pentru rechiziționarea de nave, în orice țară situată pe malul Mediteranei”. Deși nu a confirmat integral așteptările, M. Antonius a reușit, în 74-73 î. Hr., să elimine parțial pirateria din regiunile vestice ale Mării Mediterane, ceea ce l-a ajutat mult pe Pompei, în plan logistic, în lupta rebelilor din Spania. Eroarea majoră a lui M. Antonius pare să fi fost, dincolo de incapacitatea sa de a planifica și de a executa eficient acțiuni concertate, decizia de a pune capăt campaniei anti-pirateresti din vestul Mediteranei „înainte să-și încheie misiunea”, respectiv înainte de a-i înfrânge definitiv pe piraiții care operau în această regiune și înainte de a distruge complet toate bazele lor de operațiuni. Mai mult, atunci când a decis să-și mute toate forțele în Mediterana de est, M. Antonius pare să nu fi apreciat corect raportul de forțe din regiune. Ca urmare, flota sa a fost complet zdrobită (în anul 72 î. Hr.) de către piraiții coalizați, într-o mare bătălie purtată în apele Cretei. Înfrângerea suferită a fost atât de categorică, încât Roma a fost nevoită să abandoneze – chiar dacă numai temporar – lupta purtată contra piraiților. În aceste condiții, anii următori au fost „perioada de apogeu” a pirateriei în Mediterana epocii romane. Piraiții au atacat în anul 69 î. Hr. portul din insula Delos „și l-au distrus definitiv”. Ei au început să opereze nestingheriți chiar și pe coastele Italiei, pe care le-au atacat „de la Brundisium până la Ostia”. Piraiții au reușit să obțină, relativ rapid, câteva rezultate notabile în conflictul lor cu Roma: „au răpit doi pretori care se ocupau cu paza coastei; au distrus o flotă consulară (probabil în 68, condusă de Marcius Rex) la Ostia; au interceptat proviziile de cereale destinate Romei”. Roma a replicat prin organizarea unei „expediții de represiune” care a atacat și a cucerit, după lupte grele care au durat aproximativ doi ani (68-67 î. Hr.), întreaga insulă Creta, la vremea aceea principala bază a piraiților. Dar aceștia continuau să acționeze, iar regularitatea și siguranța transporturilor maritime de grâu către Roma a fost grav afectată. În 67 î. Hr., lui Pompei i-au fost încredințate puteri nelimitate (*imperium infinitum*), pentru a putea pune capăt primejdiei constituite de raidurile pirateresti. „Având la dispoziție toate resursele din Mediterana”, Pompei a mobilizat o forță enormă, alcătuită din 270 de nave de luptă și 100.000 de soldați greu înarmați din legiunile armatei terestre. A împărțit aceste efective în 14 escadre. Păstrând una dintre ele sub comanda sa nemijlocită, a alocat fiecareia din cele 13 escadre rămase o arie de responsabilitate în Marea Mediterană și Marea Neagră. Apoi a blocat, prin concentrarea unui număr notabil de bastimente, apele dintre Sicilia și Africa, după care a curățat complet de piraiți, printr-o ofensivă continuă de 40 de zile, Mediterana de vest. Acolo unde piraiții încercau să se refugieze pe uscat, ei erau atacați în forță de trupele terestre romane. A urmat apoi curățirea metodică a Mediteranei de est. Spre finalul luptelor, piraiții s-au refugiat spre ultimele lor baze din Cilicia, dar aici „detașamente de infanterie puternice” ale armatei romane „le-au distrus fortărețele”. Acționând cu hotărâre, dar beneficiind și de superioritate cantitativă și calitativă a forțelor absolut zdrobitoare, Pompei a reușit, în doar trei luni, „să curețe toată zona”. Ca urmare a acestei ofensive strategice încununată de succes, „chiar dacă aici și acolo piraiții mai aveau un cuvânt de

spus, ei au încetat să reprezinte o amenințare generală până când noile războaie civile le-au permis să-și refacă forțele”. Autorii moderni scot în evidență, atunci când discută aceste episoade, în special modul complet defectuos în care Senatul a tratat inițial dezvoltarea explozivă a pirateriei, subliniind inclusiv faptul că eșecul încercărilor timpurii de a lupta cu mijloace complet insuficiente contra piraților „a condus la o... criză constituțională” majoră în lumea romană¹⁶.

Dar nu numai episoadele istorice de mare amploare sunt capabile să ofere informații relevante despre modalitățile de luptă împotriva piraților și împotriva pirateriei. Măcar uneori, izvoare istorice care concentrează atenția asupra biografiei unor personalități (fie ele mai mult sau mai puțin importante) pot juca același rol. Așa de exemplu, biografia lui Caius Iulius Caesar (Cezar), cuprinsă în lucrarea lui Plutarh intitulată *Vieți paralele*, oferă informații – și, indirect, sugestii – extrem de interesante legate de subiectul central al acestui studiu. Intrat în conflict politic direct cu dictatorul Sulla, Cezar este nevoit să facă față unei presiuni în creștere. Influența politică a adversarului său îl face să piardă alegerile, iar apoi – ne spune Plutarh – se conturează tot mai evident dorința lui Sulla de a-l ucide, pur și simplu, pe mai tânărul său rival. După ce se ascunde o vreme în localități rurale din „ținutul sabinilor”, Cezar decide să părăsească Italia, intenționând să se refugieze în Bythina, în zona de sud-vest a Mării Negre. Atunci când, după o vreme, decide să se întoarcă la Roma, Cezar „a fost prins, lângă insula Pharmacussa, de niște pirați care stăpâneau pe-atunci marea cu mari echipaje și cu corăbii nenumărate”. Aceștia au cerut, pentru a-l elibera, o despăgubire foarte mare, în valoare totală de 20 de talanți¹⁷. După ce a așteptat vreme de 38 de zile întoarcerea curierilor pe care îi trimisese „în diferite cetăți” să facă rost de banii de răscumpărare, Cezar este în final eliberat. Imediat după aceea, ajungând la Milet, în Asia Mică, el a echipat câteva corăbii și a pornit împotriva piraților cilicieni (descriși de Plutarh ca fiind niște „oameni foarte sângeroși”), pe care i-a „găsit încă ancorați lângă insulă” și i-a atacat complet prin surprindere. Capturându-i „pe cei mai mulți” dintre ei, i-a transportat rapid la Pergam, unde ei au fost aruncați în închisoare. Lămurindu-se însă, foarte repede, că guvernatorul Junius al provinciei Asia este prea puțin interesat de aplicarea legii și de pedepsirea piraților, dorind doar să pună mâna pe banii acestora, Cezar „s-a dus iarăși la Pergam și, scoțând din închisoare pe toți pirații, i-a spânzurat, după cum le spusese adesea în insulă, când lor li se părea că glumește”¹⁸. Desigur, *nu toate* elementele descrise de Plutarh pot fi recuperate și

16 Pentru acțiunile întreprinse de Roma împotriva piraților în întreg intervalul cronologic dintre moartea lui Sulla și marile victorii ale lui Pompei vezi și *Ibidem*, pp. 290-291.

17 Ca termen util de comparație, merită amintit faptul că, la apogeul existenței thalassocrației ateniene, cetatea lui Pericles încasează impozite de la un număr notabil de cetăți, dintre care unele – deși orașe mari și prospere – plătesc sume mai mici decât aceea cerută de pirați lui Cezar. Pentru mărimea tributului plătit de aliații din Liga de la Delos Athenei, vezi, între altele, Russell MEIGGS, *The Athenian Empire*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1972, 1979, în special capitolul 13 („The Tribute”), pp. 234-254 și Anexa 12 („Notes on Tribute Assesments and Payments, 454-431”), pp. 524-530. Din aceste date află, de exemplu, că Byzantium-ul (actualul Constantinopol) plătea doar între 15 și 18 talanți, adică numai 75 sau cel mult 90% din suma cerută de pirați viitorului lider politic și general roman.

18 PLUTARH, „Cezar”, în PLUTARH, *Vieți paralele*, vol. IX (Alexandru și Cezar), traducere din limba greacă, notițe istorice și note de prof. N. I. Barbu, Ed. Științifică, București, 1957, I-II.

integrate într-o strategie modernă îndreptată împotriva piraților. Unele pentru că sunt puțin credibile, dar și pentru că sunt dificil – dacă nu chiar imposibil – de imitat fără urmări greu de estimat. Așa de exemplu, Plutarh îl descrie pe viitorul general roman ca purtându-se deosibit de „disprețuitor cu pirații”. Nu numai că atunci când se odihnea „le trimitea poruncă să facă liniște”, dar îi și ironiza continuu, spunându-le că sunt „de-a dreptul neciopliți și barbari și adesea îi amenința, râzând, că-i spânzură”¹⁹. Un astfel de comportament nu este, în mod limpede, unul recomandabil pentru aceia care ajung să fie capturați de pirați. La fel, ideea că pirații, atunci când sunt capturați, ar putea fi omorâți *fără* judecată – chiar dacă e cât se poate de clar că sunt vinovați – este una *complet* inacceptabilă pentru gândirea politică și juridică a societăților moderne de tip occidental, care înglobează valorile și normele liberale și democratice, ca și ideea statului de drept. Dar *restul* elementelor prezentate de Plutarh la începutul biografiei lui Cezar merită să fie luate în calcul, recuperate și integrate în acțiuni contra pirateriei și piraților: ideea reacției hotărâte și foarte rapide la atacurile pirateresti; ideea atacului prin surprindere, pentru a nu îngădui cumva piraților să fugă, ca și pentru a micșora (sau, eventual, chiar pentru a elimina complet) pierderile pe care le-ar putea suferi forțele angajate în lupta contra piraților; ideea unei pedepse exemplare (care să-i determine pe pirați să priceapă, mai devreme sau mai târziu, că pedeapsa *dură* pe care o vor primi *cu siguranță* dacă sunt prinși face prea puțin atractive *eventualele* câștiguri rezultate din atacuri pirateresti încununute de succes).

Ultimul episod din perioada antică pe care îl aducem în discuție este acela constituit de strategia folosită împotriva raidurilor pirateresti de dimensiuni foarte diverse de către Imperiul Roman în faza sa târzie. Avem de-a face, ne spune Edward N. Luttwak, cu o mare strategie predominant defensivă (și mai ales predominant pasivă). Desigur, e de luat în calcul faptul că, în acea epocă, resursele mobilizabile erau semnificativ mai mici decât cele din perioada de apogeu a Imperiului, precum și faptul că diverse riscuri și amenințări exercitau o presiune concomitentă și crescândă asupra *tuturor* granițelor Imperiului. Toate aceste circumstanțe explică, desigur, în suficientă măsură caracterul defensiv / pasiv al măsurilor luate de lumea romană dar, dincolo de înțelegerea precisă și nuanțată a acestor conjuncturi, episoadele la care vom face trimitere pun în evidență, cu mare claritate și precizie, riscurile pe care le conține *orice* strategie de luptă contra pirateriei care să fie predominant defensivă / pasivă. Raidurile de pradă întreprinse de diferite neamuri și triburi din regiuni aflate la (sau înspre) limita exterioară a lumii romane „n-au lipsit în primele două secole ale erei noastre, dar ele fuseseră limitate și localizate”. Însă pe măsură ce presiunea barbarilor asupra Imperiului crește, expedițiile pirateresti „sunt calitativ diferite: de pe la 253 până pe la 269 goții și herulii au devastat, mai întâi, coastele Mării Negre și apoi regiunea Mării Egee printr-un șir crescând de expediții de pradă, adesea părăsindu-și ambarcațiunile pentru a pătrunde adânc în interiorul ținuturilor” atacate. În multe ocazii sunt atacate și jefuite nu doar bogate ținuturi agricole, ci chiar și orașe mari, unele dintre acestea fiind și „îngrozitor distruse”: Pityus și Trapezuntul, împreună cu alte orașe pontice în timpul raidurilor timpurii de la 254 sau 255, apoi Chalcedonul, Nicomedia și alte așezări mari, atunci când raidurile barbare din 256 au

19 *Ibidem*, II.

trecut prin Hellespont și au lovit în plin insulele și țărmurile Mării Egee. După un deceniu caracterizat de raiduri de dimensiuni ceva mai mici, în 266 și 277 goții și herulii, împreună cu aliații lor din alte neamuri barbare „au întreprins iar raiduri în Thracia, Macedonia, Grecia și Asia Mică”, folosind adesea atacurile combinate de mari proporții, care îmbinau raidurile maritime puternice și operațiuni ofensive ale forțelor terestre. În 267, însăși Athena cade pradă unui raid întreprins de pirații heruli. E drept, în acest caz un anume Dexippus reușește să strângă 2.000 de atenieni pe care îi aruncă în luptă contra piraților, dar această acțiune are loc prea târziu, după ce orașul căzuse deja în mâinile năvălitorilor și fusese jefuit într-o astfel de manieră încât nu se va reface decât câteva generații mai târziu, adică în secolul al V-lea. Merită, în acest context, să subliniem și *diferențele* evidente – în special la nivel cantitativ – între această epocă a pirateriei și ceea ce se petrece, în zilele noastre, în apele din largul Somaliei, ca și în alte zone ale Oceanului Mondial. La 267, doar goții aruncă în luptă în jur de 2.000 de nave, la care se adaugă (potrivit autorilor – nu neapărat foarte preciși – din epocă) și vreo 320.000 de luptători care înaintează spre sud pe uscat, trecând prin Dobrogea²⁰. Desigur, pirații somalezi de astăzi nu dispun de astfel de resurse (și, cu maximă probabilitate, nici nu vor putea mobiliza și proiecta în largul mării astfel de instrumente de putere în viitorul previzibil). Pe de altă parte, acest episod istoric spune câteva lucruri extrem de utile: în primul rând că un set de reacții (inevitabil contraofensive) timpurii ar fi putut – cel mai probabil – diminua semnificativ forța raidurilor târzii; la fel, chiar și mobilizarea unor resurse locale în cazul unor situații de criză ar fi putut conduce măcar la rezultate tactice mulțumitoare, însă dacă și numai dacă s-ar fi produs în timp util. Cea mai utilă observație pe care o face Luttwak privește însă contextul mai general al eșecului încercării Imperiului Roman de a face față năvălitorilor și piraților din secolul al III-lea. Este vorba despre faptul că decidenții politico-militari de la Roma credeau cu tărie – între altele și fiindcă estimaseră în mod *cu totul eronat* că distribuția puterii, amenințărilor și riscurilor pe arena internațională este fixă / perpetuă, neluând în calcul dinamica foarte înaltă a sistemului internațional – că se vor confrunța, la nesfârșit, doar cu un singur inamic redutabil, pe o singură direcție strategică importantă (și într-o singură regiune): și anume cu părții, în Asia. În astfel de condiții, apariția oricăror noi riscuri și amenințări, chiar dacă acestea au fost inițial de dimensiuni relativ modeste, a fost imposibil de parat – sau de înfrânt – în special din pricina *inerțiilor mentale*. Aceasta este, credem, și unul dintre riscurile asociate acum, în mod direct, recrudescenței explozive a pirateriei în diverse regiuni ale Oceanului Mondial. O parte importantă din lumea occidentală are ca prioritate centrală rezolvarea situației din Irak și / sau Afghanistan, unde este oricum nevoie de resurse mai mari decât cele deocamdată disponibile (vezi cazul Afghanistanului). În aceste condiții, evoluții aparent minore/secundare, deocamdată doar tot mai deranjante, riscă să nu beneficieze *în timp util* de suficientă atenție. O astfel de evaluare poate fi interpretată ca fiind excesiv de pesimistă, dar ea este întemeiată pe câteva date relevante. Așa de exemplu, o parte

20 Pentru toate acestea vezi Edward N. LUTTWAK, *The Grand Strategy of the Roman Empire. From the first century A.D. to the third*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1979, pp. 147-150.

importantă din publicul larg (care influențează în diverse feluri agenda politică a liderilor aleși și a celor numiți în practic toate statele democratice și liberale), o parte importantă din presă (care influențează semnificativ percepțiile opiniei publice și care funcționează concomitent ca stimul – sau ca set de constrângeri – pentru elitele politice) și chiar și parte din analiștii specializați (precum și, inevitabil, o parte din decidenții pe care aceștia îi alimentează cu produse care radiografiază realitatea) cred că recrudescența pirateriei este un proces relativ nou. Pe cale de consecință, impactul acestui nou trend perceput ca fiind doar în curs de configurare n-ar putea fi prea grav, iar măsurile ce trebuie luate, ca și resursele care trebuie alocate pentru rezolvarea acestei probleme ar putea fi modeste. O asemenea înțelegere este însă în dramatic divorț cu adevărul. *Și aceasta pentru bunul motiv că astăzi ne aflăm nu în faza unui debut zgomotos al recrudescenței pirateriei, ci la sfârșitul unui interval de aproape două decenii în care numărul atacurilor pirateresti a crescut practic continuu.* Într-o expunere publicată într-un volum apărut în 2001, John Spellar, la vremea aceea membru al Parlamentului de la Londra și Ministru de Stat pentru Forțele Armate al Marii Britanii atrăgea atenția asupra următoarelor elemente: „numărul atacurilor” pirateresti „s-a dublat în anii 90 (sublinierea noastră – F. Diaconu)”; o parte importantă din forțele navale ale lumii occidentale „au acum o prezență mult redusă în regiuni în care pirateria și jaful armat pe mare constituie probleme majore”; în plus, „peste 90 % dintre atacurile asupra navelor se petrec în apele teritoriale și de aceea cad în competența jurisdicțiilor naționale și civile”²¹.

Concluzii

Luând în calcul toate aceste elemente conținute de mai multe evenimente și perioade notabile din istoria universală veche, putem afirma următoarele: Mai întâi, numeroase ocazii confirmă faptul că *amânarea adoptării unor măsuri eficiente și a alocării unor resurse suficiente este extrem de contraproductivă. În al doilea rând, pare clar că strategiile centrate doar pe lupta împotriva piraților aflați pe mare nu duc la rezultate stabile. O rezolvare definitivă a amenințării constituite de pirați poate să apară doar dacă bazele terestre folosite de aceștia sunt distruse. Identificarea și folosirea unor parteneriate cu actori politici zonali este de asemenea eficientă. În condițiile concrete ale lumii contemporane, când regulile care definesc corectitudinea politică nu mai sunt aceleași din Antichitate, e firesc să luăm însă în calcul și o altă variabilă: care poate fi, pe termen lung, soarta unei populații care recurge acum la piraterie nu pentru că ar fi „rea”, ci în special pentru că eficiența autorităților și a politicilor locale, regionale și naționale din zonă este practic egală cu zero, iar nivelul mediu de trai este intolerabil de scăzut?*

În cazul concret al Somaliei, răspunsul optim la o asemenea întrebare ar putea fi, credem, un tandem alcătuit din măsuri extrem de dure îndreptate contra piraților și bazelor lor, dublate însă de un sprijin internațional suficient, capabil să amorseze în această țară un tip de dezvoltare care, relativ rapid, să îngăduie indivizilor și

21 John SPELLAR MP, Minister of State (Armed Forces), „The Royal Navy: A Government Perspective”, în Geoffrey TILL (editor), *Seapower at the Millennium*, Sutton Publishing & Royal Naval Museum Publications, 2001, pp. 47-48.

comunităților locale care astăzi depind de piraterie să renunțe definitiv la acest tip activitate. Fără o asemenea componentă (un fel de mic „Plan Marshall” care să acopere nevoile imediate și de perspectivă ale Somaliei – și în special ale zonelor de coastă), orice mare strategie (în sensul propus de Liddell Hart) îndreptată contra pirateriei din Golful Aden va eșua. În ce măsură comunitatea internațională va și înțelege acest lucru și va avea voința de a mobiliza în timp util resursele necesare, aceasta este, desigur, o cu totul altă problemă.

Bibliografie:

- [1] CARY, M., H. H. SCULLARD, *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, Ediția a III-a, Ed. ALL, București, 2008
- [2] LUTTWAK, Edward N., *The Grand Strategy of the Roman Empire. From the first century A.D. to the third*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1979
- [3] PLUTARH, *Vieți paralele*, vol. IX, București, 1957
- [4] THUCYDIDES, *Războiul peloponesiac*, Editura Științifică, București, 1966
- [5] TILL, Geoffrey (editor), *Seapower at the Millennium*, Sutton Publishing & Royal Naval Museum Publications, 2001
- [6] MEIGGS, Russell, *The Athenian Empire*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1972, 1979
- [7] Știri Reuters, Associated Press (AP), CNN.

FACTORI CARE DETERMINĂ PRODUCEREA SITUAȚIILOR DE URGENȚĂ

Robert-Ionuț NICOLESCU*

Situația de urgență este legată de apariția unor evenimente aleatorii care acționează independent sau cumulat și provoacă disfuncționalități, distorsiuni ale activităților umane, care de cele mai multe ori le întrerup, pentru o perioadă de timp, reluarea lor efectuându-se cu prețul frustrărilor la care comunitatea umană este supusă ulterior, pentru perioade mai mici sau mai mari. Articolul analizează pe rând: principalii factori care determină producerea situațiilor de urgență: factori naturali și factori antropici și detaliază pentru fiecare factor în parte câteva aspecte cum ar fi: cauzele producerii, urmările și principalele caracteristici.

The emergency situation is related to the occurrence of some random events which act either cumulated or independently and cause dysfunctions, human activity distortions which often are interrupting them, their recommence being able to take place with the price of the frustrations which the human community is further conforming at, on longer or shorter terms. The article analyses, by turns, the main agents which determine the emergency situations generation: natural agents and anthropic agents and details for each specific agent few aspects such as: the generation causes, the consequences and the main characteristics.

1. Factori naturali

1.1. Cutremurele de pământ

Evaluarea efectelor cutremurelor puternice produse în ultimii cincizeci de ani a condus la constatarea că acestea devin din ce în ce mai devastatoare. Numai în perioada 1970-1980 și-au pierdut viața, în timpul cutremurelor de pământ, 450.000 de oameni, iar pagubele materiale au depășit 19 miliarde de dolari.

Studiile seismologice arată, însă, că rata de eliberare a energiei seismice la scară planetară se menține aproximativ constantă în perioade de timp, relativ îndelungate.

Dar, trebuie precizat că dezastrele produse de cutremure sporesc ca amploare, nu neapărat datorită intensificării activității seismice, ci altor cauze. Printre acestea sunt de menționat: creșterea populației, având ca efect extinderea sau apariția de noi așezări urbane și obiective economice în regiuni expuse cutremurelor; deplasarea populației din regiuni rurale spre zone urbane; absența sau ignorarea normelor specifice la proiectarea obiectivelor economice, a altor tipuri de construcții; calitatea slabă a materialelor și/sau mâinii de lucru etc.

Cutremurele sunt definite drept mișcări puternice sau trepidații ale anumitor porțiuni din suprafața Pământului, produse de eliberarea neașteptată a tensiunilor acumulate în scoarța terestră, de erupții vulcanice sau alte cauze. Vreme îndelungată aceste fenomene naturale au fost explicate prin folclor, mitologie sau religie. Se considera, spre exemplu, că Pământul se sprijină, fie pe umerii unor ființe

* Inspector de poliție, doctorand inginer, Grupul Special de Protecție și Intervenție „Acvila”

supranaturale, subpământene (rol care, în mitologia greacă revenea lui Atlas), fie pe spinarea unui pește enorm (la unele popoare din Extremul Orient) sau a unor broaște testoase gigantice (în credința unor triburi de indieni din America de Nord).

Din punct de vedere istoric cunoașterea cauzelor cutremurelor este relativ recentă. La mijlocul secolului XIX s-a constatat că distrugerile celor mai multe cutremure sunt concentrate în zone restrânse, fapt ce sugera existența unor surse localizate. Existența unor fracturi sau falii la suprafața terenului a alimentat confuzia cu privire la cauzele și efectele acestor fenomene naturale, până în anul 1891, când seismologul japonez B.Koto, în urma studiului unui cutremur major afirmă că faliera bruscă a fost cauza și nu efectul.

De la această dată s-a considerat că deplasarea faliilor reprezintă mecanismul de producere a cutremurelor și nu rezultatul acestora. Dar cutremurile pot fi provocate și de erupțiile vulcanice, prăbușirea tavelor unor peșteri, grote sau vechi explorări miniere, alunecări masive, precum și de activitatea umană.

Analizând efectele celor mai puternice cutremure, produse în ultima perioadă, se poate constata că ele au fost devastatoare, cu numeroase victime omenești și pagube materiale, uneori irecuperabile.

Iată de pildă, cutremurul produs la 31 mai 1970 în partea de nord a Perului, având magnitudinea 7,5 pe scara Richter, a distrus numeroase baraje din zonele montane. O inspecție aeriană, efectuată la scurt timp, a relevat că multe orașele și sate, situate în văile care aveau lacuri de acumulare în amonte, au dispărut complet, luând viața a 66.794 de oameni și lăsându-i fără locuință pe alți 800.000.

În China, cutremurul din 28 iulie 1976 (cu o magnitudine de 7,8) a avut epicentrul la Tangshan, prăbușind 85% din cele 916 clădiri între 2 și 8 etaje. Deși numărul exact al victimelor nu a fost dat publicității, s-a apreciat că acesta ar fi fost între 650.000 și 800.000. Dar, ce este relevant pentru problematica abordată, constituie evaluările privind distrugerile provocate: peste 500 km din rețeaua căilor ferate și 228 km de autostrăzi au fost scoase din uz; peste 65 % din numărul puțurilor de alimentare cu apă au fost distruse; degradarea totală a culturilor prin aducerea la suprafața terenului a unei mari cantități de nisip; minele au fost inundate.

În România, la 4 martie 1977 s-a produs cel mai distrugător cutremur care a lovit teritoriul țării în timpurile moderne. Cutremurul, având magnitudinea de 7,2, a fost declanșat din zona hipocentrală din Vrancea și a produs importante pagube materiale, reprezentând 1/3 din suprafața României. Vibrațiile seismice au fost simțite la Roma și Moscova, iar pe teritoriul fostei Iugoslavii și în Bulgaria au produs distrugerii și chiar victime omenești.

Cele mai mari pagube materiale, pe teritoriul românesc, s-au produs în partea de sud, în două arii distincte:

1. teritoriul Subcarpatic din Muntenia, care cuprinde localitățile Cislău, Vălenii de Munte, Câmpina, Valea Călugărească, Boldești, Ceptura, Cerașul, Drajna;
2. interfluviul Argeș-Colentina, în interiorul căruia se află și municipiul București, cu maxime în localitățile Dărăști, 1 Decembrie (fostă 30 Decembrie), Adunații Copăceni, situate în șesul aluvionar al râului Argeș, precum și localitățile Mogoșoaia și Otopeni, aflate pe râurile Colentina și

respectiv Pasărea. În București s-au prăbușit 32 de blocuri având între 6 și 8 etaje iar altele, peste 100, au fost grav avariate.

În Moldova, cu toate că, efectele cutremurului au fost mai puțin grave, s-au produs importante pagube materiale la obiectivele economice, locuințe și construcții socio-culturale, foarte importante. Avarii mai grave au fost în: Iași și Bârlad, în Delești, Miclești, Plopana, în localitățile din bazinul hidrografic al râului Bârlad și din șesul aluvionar al Siretului.

În întreaga țară au fost distruse sau avariate obiective economice importante, hale industriale, instalații de alimentare cu energie electrică, apă, gaze naturale etc. De asemenea, s-a pierdut o parte importantă din șeptel datorită prăbușirii grajdurilor.

Ca atare, acest cutremur a afectat grav economia națională prin scoaterea din funcțiune a 760 de obiective economice și avariind total sau parțial 230.000 de locuințe și clădiri social-culturale.

Aceste masive distrugerii pe care le-au suferit obiectivele economice de importanță deosebită, și nu numai, a avut printre cauze și lipsa unei concepții privind protecția paraseismică.

1.2. Alunecările de teren și avalanșele de roci

Aceste fenomene naturale constituie procese fizico-geologice distructive care au loc la suprafața scoarței pământului cu manifestări ale activității geologice permanente.

Disponând de un relief foarte variat, condițiile geologice și fizico-geografice specifice situează România în categoria factorilor cu potențial ridicat de producere a alunecărilor de teren.

Astfel, în țara noastră există peste 10.000 km² în care s-au produs sau sunt potențial posibile alunecări de teren datorate:

1. modificării pantei unui versant sub influența unor factori fizici sau antropici;
2. variației în timp a umidității rocilor prin aport sau pierdere de apă;
3. acțiunii mecanice a apei din roci;
4. acțiunii hidrodinamice a apei;
5. unor solicitări dinamice (șocuri seismice, vibrații provocate de explozii, trafic rutier sau feroviar intens etc.)

În prezent, pe baza unor criterii clar definite, specialiștii în domeniu au efectuat zonarea teritoriului, precum și microzonarea versanților muntoși din punct de vedere al potențialului de producere a alunecărilor de teren.

Unele din dezastrele de acest tip, care au avut loc în țara noastră, au fost cu adevărat impresionante și catastrofale, prin amploarea efectelor lor, cu sute de mii sau milioane de m³ de pământ pus în mișcare pe zeci și sute de hectare ce se deplasează zeci de metri în câteva ore, cu efecte semnificative asupra obiectivelor economice importante. Au fost afectate, de asemenea, așezări întregi, terenuri agricole, căi de comunicații, cursuri de apă etc.

În urma cutremurului din 1977, datorită vibrațiilor seismice sau produs importante deformări permanente ale terenului: alunecări, lichefierii, crăpături și fisuri etc. Cele mai multe alunecări și prăbușiri de stânci au avut loc în zona subcarpatică, constatându-se, în general, o reactivare a alunecărilor mai vechi, însă au apărut și

alte noi. Unele din ele au fost de o amploare deosebită (Albești, Slon, Zăbala, Dumitrești) dar cele mai multe au afectat suprafețe de teren, relativ mici.

Majoritatea alunecărilor de teren s-a produs în timpul sau imediat după încetarea cutremurului, și numai câteva s-au declanșat după un interval mai mare de timp (de la o zi până la 5 săptămâni). În unele cazuri (Slon, Zăbala) materialul alunecat de pe versanți a barat cursuri de apă (Drajnița, Zăbala), formând adevărate lacuri de acumulare. Astfel, lacul de pe râul Zăbala, format la aproximativ 20 km în amonte de localitatea Nereju, a avut 2 km lungime și aproape 40 m adâncime. A fost nevoie de o acțiune rapidă pentru îndepărtarea acestor baraje naturale, evitând pericolul pe care îl reprezenta volumul de apă, din spatele lor, pentru localitățile și obiectivele economice aflate în aval.

Dar și în alte părți ale lumii vibrațiile seismice au produs marile alunecări de teren. Spre exemplu, unele estimări au arătat că aproximativ 60% din valoarea pagubelor produse de cutremurul din Alaska s-au datorat alunecărilor și lichiefierilor declanșate de vibrațiile seismice. În timpul cutremurului din Peru (1970) s-a produs o „avalanșă“ de roci (grohotiș) care a făcut 18.000 de victime.

În cazul alunecărilor de teren nu este obligatoriu ca panta să fie mare. De exemplu în cazul Alaska, s-au produs alunecări pe o pantă având o înclinare ceva mai mică de un grad.

Alunecările și avalanșele au produs importante pagube materiale și în Chile (1960), San Francisco (1978), Guatemala (1976), fosta Iugoslavie (1979).

1.3. Inundațiile naturale

Prin „inundație“, ca factor de risc, se înțelege acoperirea cu un strat de apă stagnant sau în mișcare, care, prin mărime sau durată, poate să provoace pierderi de vieți omenești, distrugeri de bunuri, pagube materiale sau dereglarea activităților social-economice din zona afectată.

De regulă, cauzele inundațiilor naturale sunt:

1. revărsările cursurilor de apă;
2. ape provenite din precipitații sau topirea zăpezilor, stagnante sau scurse de pe versanți;
3. ridicarea apelor subterane peste nivelul solului, datorită infiltrațiilor.

Studiile de specialitate au stabilit că suprafața totală, potențial inundabilă din România, este de 2.120.000 hectare și include 1.890.000 hectare terenuri agricole (aproximativ 20% din suprafața agricolă), 2.613 localități (54 municipii, 161 orașe, 2.358 comune), cu circa 367.000 locuințe, 77.000 km șosele, 14.000 km căi ferate, 1400 km poduri, 1820 obiective economice, 2830 obiective sociale, 1680 obiective zootehnice.

Printre orașele potențial inundabile se numără: București, Iași, Timișoara, Arad, Satu Mare, Târgu Mureș, Sighișoara și altele, iar județele cele mai afectate sunt Dolj, Satu Mare, Suceava, Mureș, Botoșani, Harghita, Vâlcea, Mehedinți, Teleorman, Ialomița.

La nivelul întregii țări, inundațiile au fost și sunt destul de frecvente. Spre exemplu, în perioada 1960-1975, au lipsit inundațiile doar în anii 1968 și în 1974. Cele mai grave inundații au fost în 1970 cu 1.058.376 hectare ocupate de ape, 85.463

locuințe, 2.843 km șosele, 3.547 poduri și podețe, peste 850 obiective, toate afectate de ape.

În mod frecvent aceste inundații dereglează grav activitatea obiectivelor economice importante care produc bunuri și servicii indispensabile populației, industriei și agriculturii. Sunt multe cauze care concură la această stare de fapt, unele de natură obiectivă, dar multe țin de managementul defectos, de lipsa voinței politice, de a rezolva cât de cât complet și durabil problema inundațiilor. Este vorba de îndiguiri și regularizări de albie, de acumulări pentru regularizări de debite.

1.4. Seceta

Modificările climatice globale, dar și presiunea, tot mai accentuată, a omului asupra mediului au condus la apariția, din ce în ce mai frecventă, a fenomenului de secetă.

Seceta este un fenomen natural rezultat din scăderea precipitațiilor sub nivelul mediu, fapt care conduce la dezechilibre majore cu efecte grave asupra agriculturii, dar și pentru multe obiective economice deosebit de importantă care utilizează materii prime rezultate din exploatarea pământului.

Pentru teritoriul țării noastre, specialiștii consideră că se poate vorbi de secetă atunci când precipitațiile lipsesc după o perioadă minimă de 14 zile consecutive, în intervalul octombrie – martie, și cel puțin 10 zile în restul perioadei de un an de zile.

Firește, zonele din sudul și estul țării sunt mai expuse la secetă datorită configurației reliefului. Iar, în ceea ce privește istoricul unor perioade secetoase se poate aprecia, că în ultimii 100 de ani, au existat intervale de timp (1894 – 1905, 1953 – 1972, 1982 - 1996) când asemenea fenomen a fost foarte frecvent.

Printre măsurile destinate atenuării efectelor secetelor amintim realizarea unor sisteme de irigații, precum și a unui sistem viai al rezervelor materiale. Și despre unele, și despre altele se pot spune multe lucruri cu privire la evoluția lor după 1990. De pildă, despre sistemele de irigații existente până în anul 1989 se poate afirma tranșant că asupra lor s-a acționat devastator, imediat după evenimentele din decembrie al respectivului an. Acest fapt a amplificat efectele nefaste ale secetelor din anii 90.

De multe ori securitatea națională nu este amenințată doar de producerea unor eventuale catastrofe, cum au fost de pildă secetele din anii 1947 și 1948, ci și de un management defectuos al prevenirii amplificării consecințelor acestora. Ca atare, în acest context, trebuie spus că managementul rezervelor de stat are un rol bine definit.

Rezervele de stat reprezintă o categorie distinctă a rezervelor materiale și sunt destinate să intervină operativ pentru protecția populației și a economiei în situații excepționale cum sunt și asemenea secete evidențiate.

În cazul acestor fenomene c reșterea eficienței managementului rezervelor alimentare are o triplă importanță:

- a) strategică – baza de aprovizionare a populației cu acest gen de produse în diferite situații excepționale cum sunt și secetele pe perioade îndelungate;
- b) economică – reprezintă un instrument care permite evitarea unor disfuncționalități grave pe care astfel de secete le-ar avea asupra unor

- obiective din economia națională;
- c) psihologică – constituie un factor important care întărește moralul populației pe timpul unor asemenea secete sau atunci când ele se conturează.

2. Factori antropici

2.1. Accidentele chimice, nucleare și biologice

Accidentul chimic major, este definit ca eliberarea bruscă, necontrolată a unor produse chimice din categoria substanțelor toxice industriale (STI), la concentrații mai mari decât cele maxime admise, stabilite convențional, punând astfel în pericol sănătatea oamenilor, animalelor și mediului înconjurător prin poluare.

Din categoria substanțelor toxice industriale fac parte: substanțele iritante, caustice și sufocant axfisante (clorul, acidul clorhidric, acidul azotic, acidul fluorhidric, oxizi de sulf și de azot, amoniacul, fosgenul, clorcianul etc.) și cele cu acțiune toxică generală (hidrogenul sulfurat, oxizii fosforului, acidul cianhidric, cianogenul, acrilonitrili, sulfura de carbon etc.

Toate aceste substanțe toxice industriale pot acționa asupra organismelor vii prin inhalări, ingerare sau contact. Ele au un efect devastator asupra faunei și florei, asupra mediului (solul, subsolul, apa și aerul) din anumite zone care pot infectate.

Factorul cu un grad mare de risc îl constituie avariile ce se pot produce la obiectivele economice care utilizează instalații și procese tehnologice periculoase pentru sănătatea oamenilor din aglomerațiile urbane sau din localitățile rurale învecinate, pentru obiectivele economice și sociale, aflate sub influența unui eventual nor chimic cu concentrații diverse, și a cărui deplasare depinde, în mod esențial, de factori meteorologici, topografici, pedologici etc. În această categorie intră două obiective economice cu importanță deosebită: OLTCHIM Râmnicu Vâlcea și ARPECHIM Pitești. Sunt și alte multe obiective în această situație, dar exemplele sunt reprezentative pentru confirmarea demersului explicativ.

Accidentul nuclear este definit ca situația creată de incidența unui eveniment de proces la o instalație nucleară, sau de lucru cu materiale radioactive asupra amplasamentului, așezărilor umane și mediului înconjurător, urmată de afectarea sănătății oamenilor și animalelor, a activității obiectivelor economice și sociale, a factorilor de mediu, prin iradiere și contaminare radioactivă.

Cauzele care pot provoca accidente nucleare:

- răspândirea accidentală în mediul înconjurător a unor preparate radioactive, prin răsturnare sau distrugerea/avarierea ambalajelor ori a unor instalații;
- explozii sau incendii în incinte/încăperi unde sunt depozitate sau se lucrează în cantități importante de materiale radioactive, având ca urmare împrăștierea în mediul înconjurător de gaze, vapori sau aerosoli (fum, ceață) conținând și substanțe radioactive;
- acțiunea distructivă a unor fenomene naturale (seisme, alunecări de teren, avalanșe, inundații) asupra instalațiilor nucleare sau depozitelor de materiale radioactive, urmată de răspândirea acestora în mediul înconjurător și contaminarea factorilor de mediu (sol, apă, aer, floră faună);

- accidente (pe căile rutiere, feroviare, navale sau aeriene) ale mijloacelor ce transportă materiale radioactive;
- avarii la reactoarele nucleare din instituțiile de cercetare, centrale nucleare-electrice (CNE), vehicule cu propulsie nucleară, sateliți, etc.;
- explozii ale dispozitivelor și armelor nucleare.

În România s-au înregistrat efectele negative transfrontaliere ale experiențelor nucleare din atmosferă (până în 1963), și începând cu 1986, de efectele accidentului de la centrala nucleare-electrică de la Cernobîl (Ucraina).

Accidentul s-a produs în noaptea de 25 spre 26 aprilie 1986 și a constat în explozia unuia din cele patru reactoare ale centralei respective. Aceste reactoare de tip ERBMK (Uraniu, Grafit, Apă) aveau o putere instalată de 1000 MW.

Accidentul, în sine, a avut drept urmări:

- pulverizarea a peste 1000 de tone din cuvertura protectoare și a unei mari cantități de substanță radioactive care conținea Iod 131 și Cesium 137;
- iradierea și apoi moartea, într-o perioadă scurtă, a muncitorilor și pompierilor care au participat la stingerea incendiului;
- evacuarea a peste 200.000 de locuitori din localitățile situate pe o rază de 30 de kilometri în jur care oricum au fost iradiați;
- iradierea a peste 1.000.000 de oameni care într-o formă sau alta au participat la limitarea efectelor accidentului, ei fiind predispuși la îmbolnăviri grave.

În concluzie, se poate afirma că accidentul de la Cernobîl reprezintă un exemplu tipic al modului în care securitatea unui obiectiv poate afecta securitatea multor națiuni. Au fost afectate nu numai Europa de Nord-Vest și Europa Centrală. Dar și zone mari din Canada și Alaska.

Accidentul biologic reprezintă avarierea unor instalații sau containere cu agenți patogeni, care în urma răspândirii, pot determina îmbolnăviri, cu un caracter transmisibil, (în masă) ale populației și/sau animalelor, precum și distrugerea fondului agroforestier.

Iată câteva exemple dintre caracteristicile unor astfel de accidente:

- au un caracter de acțiune în masă;
- nu sunt însoțite de alți factori de distrugere, confirmarea producerii lor și precizarea germenilor patogeni care acționează necesitând examene de laborator care durează de la câteva ore la câteva zile sau săptămâni;
- nu au acțiune distrugătoare asupra bunurilor materiale;
- prezintă o sferă largă de acțiune în timp și spațiu datorită curenților de aer, vectorilor purtători specifici (insecte, rozătoare, etc.), animalelor și oamenilor care răspândesc agenții patogeni cu viteze relativ rapide și la distanțe considerabile;
- pot fi constituiți din germeni patogeni cărora nu li se cunosc posibilitățile eficiente de prevenire și tratament.

Dintre bolile grave ca urmare a producerii accidentelor biologice, cele mai importante sunt: ciuma, holera, variola, febra galbenă, morva, burceloza, antraxul, mielidoza.

Teritoriul, pe cuprinsul căruia oamenii, animalele sau claturile vegetale, sunt expuși acțiunii specifice a agenților patogeni răspândite, reprezintă focarul biologic. Din punct de vedere biologic al derulării sale în timp și spațiu, focarele biologice pot fi:

- primare, atunci când sunt create, nemijlocit prin răspândirea directă a agenților patogeni în timpul agresiunii patologice;
- secundare, atunci când agenții patogeni pot declanșa, în respectivul teritoriu, apariția unor îmbolnăviri în masă (epidemii și/sau epizootii).

Epidemiile de mari proporții, numite pandemii, sunt cunoscute în istorie ca fiind principali factori de risc care au generat milioane de victime. De pildă, ciuma bubonică a făcut în Europa, în secolul XIV, peste 50 milioane de victime (1/3 din populația, din aceea vreme, a continentului).

Declanșarea unor asemenea maladii este favorizată de o serie de combinații de situații și factori, însă adesea ele apar în urma unor dezastre naturale, cum sunt inundațiile și cutremurele, care determină mari mutații de populații și aglomerări în anumite zone. De asemenea, conflictele militare generează mari deplasări de oameni și animale care se retrag din zonele afectate, aglomerându-se în alte zone.

2.2. Incendiile

Incendiul reprezintă un proces complex cu evoluție nedeterminată, incluzând fenomene diverse de natură fizică ori chimică. De fapt, în opinia specialiștilor, nu există două incendii la fel, deci a căror evoluție să fie similară.

Identificarea riscului de incendiu reprezintă procesul de apropiere și stabilire a nivelurilor de risc de incendiu (pentru clădiri civile), respectiv a categoriilor de pericol de incendiu (pentru construcții de producție și depozitare), în anumite împrejurări, în același timp și spațiu pe baza următorilor parametri:

1. densitatea sarcinii termice și destinația/funțiunea, la clădirile civile;
2. proprietățile fizico-chimice ale materialelor și substanțelor utilizate, prelucrate, manipulate sau depozitate, natura procesului tehnologic și densitatea sarcinii termice, pentru construcțiile de producție și depozitare.

În raport de acești parametri există niveluri distincte de risc de incendiu:

1. risc foarte ridicat (foarte mare) de incendiu asociat pericolului de explozie;
2. risc ridicat (mare) de incendiu (densitatea sarcinii termice >840 Mj/mp; spații pentru arhive, biblioteci, multiplicare, parcaje pentru autoturisme etc), având densitatea sarcinii termice >105 Mj/mp;
3. risc mediu (mijlociu) de incendiu (420 Mj/mp $<$ densitatea sarcinii termice $<$ 840 Mj/mp), centrale termice, oficii pentru prepararea mâncărurilor calde etc.;
4. risc redus de incendiu (densitatea sarcinii termice $<$ 420 Mj/mp).

Aceste niveluri de risc sunt stabilite pe zone, spații, încăperi, compartimente de incendiu, clădiri (civile de producție și/sau depozitare, cu funcții mixte) sau instalații tehnologice.

Unui anumit sistem îi corespunde o evaluare și estimare a riscului de incendiu care este denumit risc de incendiu existent. Acesta din urmă se compară cu riscul de incendiu acceptat (stabilit în baza evaluării probabilității de producere a evenimentului și a condițiilor acestora). De fapt, riscul de incendiu acceptat reprezintă un nivel limită acceptat.

Analiza condițiilor (împrejurărilor) care pot determina și/sau favoriza inițierea, dezvoltarea și/sau propagarea unui incendiu, scoate în evidență implicarea totală a factorului uman. Iată, pe cele mai semnificative:

- instalații și echipamente electrice defecte ori improvizate;
- receptori electrice lăsați sub tensiune, nesupravegheați;
- sisteme și mijloace de încălzire defecte, improvizate sau nesupravegheate;
- reacții chimice necontrolate, urmate de incendiu;
- folosirea unor echipamente neadecvate;
- scurgeri de produse inflamabile;
- defecțiuni tehnice de construcții montaj;
- nereguli organizatorice;
- explozii urmate de incendiu;
- acțiune intenționată („arson“).

Dar, incendiile pot izbucni și în urma producerii unor fenomene naturale. Numeroase cutremure puternice au fost urmate de incendii catastrofale (Nessina, San Francisco, Tokyo, Niigata etc). Construcțiile din lemn sau alte materiale ușor inflamabile, rafinăriile, fabricile de produse chimice, prezintă cel mai mare potențial de incendiu. După unele evaluări, distrugerile provocate de incendiu, în San Francisco, au reprezentat 75 – 80% , și numai restul sau datorat vibrațiilor seismice. Astfel se explică și faptul, că incendiul care a mistuit 520 de străzi, a rămas întipărit atât de profund în memoria oamenilor încât, în California se vorbea, aproape în exclusivitate, despre foc, estompându-se cauza reală a catastrofei – cutremurul.

Corelarea nivelurilor de gravitate (1-6), consecințele directe corespunzătoare acestor niveluri (1-minore, 2-semnificative, 3-grave, 4-foarte grave, 5-catastrofale, 6-dezastruase) evidențiază existența a șase tipuri de incendii:

- început de incendiu;
- incendiu potolit sau moderat;
- incendiu important sau mare;
- incendiu foarte important sau sinistru;
- incendiu major sau catastrofal;
- incendiu în masă sau dezastru.

2.3. Factorii tehnico-organizatorici

În cazul tuturor factorilor naturali de risc, termenul de predicție este asociat cu precizarea locului, timpului și dimensiunilor probabile ale respectivului fenomen. Dar, la fel de importantă, pentru concepția proiectării, amplasării și construirii obiectivelor economice importante este anticiparea caracteristicilor și duratei fenomenului.

De fapt, întreaga filozofie a măsurilor preventive se bazează pe cunoașterea elementelor subliniate mai sus. De pildă, în cazul unui cutremur, clădirile vor rezista vibrațiilor transferate de la teren atât timp cât eforturile nu vor depăși un anumit punct critic.

Printre factorii care au un rol determinant în comportarea unei clădiri sunt de menționat: natura șocului la care este expusă, tipul terenului pe care este amplasată, calitatea proiectului, a materialelor și a mâinii de lucru folosite.

Proiectarea de construcții, care să reziste sau să evite acțiunea factorilor naturali de risc, se realizează sau ar trebui să se realizeze luându-se în considerare o serie de parametri cuprinși în codul de norme speciale. Altfel, construcția este vulnerabilă din faza de proiect.

Prin construcție vulnerabilă și care prezintă pericol public se înțelege construcția amplasată într-o zonă de risc natural cauzat de cutremure de pământ, inundații și/sau alunecări de teren și care, din punct de vedere al rezistenței și stabilității, prezintă pericol de prăbușire/avariere a unor elemente de construcție și a instalațiilor aferente, ce poate produce pierderi de vieți omenești și/sau răni grave de persoane, distrugerii de bunuri materiale, culturale și/sau artistice de valoare.

O atenție aparte trebuie acordată concepțiilor de proiectare, amplasare și proiectare a obiectivelor chimice și nucleare, a unităților spitalicești și de învățământ precum și a serviciilor de utilitate publică – pompieri, salvare, telefoane, poștă etc. Nu în puține cazuri ele au fost printre primele afectate de producerea consecințelor respectivelor fenomene, amplificându-le și paralizând întregul sistem de intervenție.

Proiectarea centralelor nucleare-electrice este supusă unor reguli și norme stricte, așa încât viața oamenilor, activitățile obiectivelor economice, viața socială în general, să nu fie în nici un fel periclitată. Grijă față de construcția și exploatarea în siguranță a acestor obiective a sporit considerabil după accidentul de la Cernobâl, deși cauzele acestuia, se pare că au fost de altă natură.

Conform datelor publicate de Agenția Internațională pentru Energia Atomică, în 1999 erau în funcțiune 433 centrale nucleare-electrice iar 98 se aflau în diferite stadii de construcție. Dacă mai adăugăm cele 325 de reactoare de cercetare științifică aflate în funcțiune în 55 de țări, vom înțelege mai bine de ce grija pentru proiectarea, amplasarea, construirea și exploatarea acestor obiective în deplină siguranță nu este delor exagerată, cu cât multe din acestea se află în zone active ale fenomenelor naturale.

Această preocupare se extinde și asupra concepțiilor de proiectare, amplasare, construire și exploatare a altor obiective: uzine de tratare, preparare și activare a combustibilului nuclear; reactoare de cercetare; stațiile de îmbuteliere a gazelor lichefiate; conductele mari de petrol și gaze naturale; marile baraje de pe cursurile de apă.

2.4. Acțiunile umane cu intenție

Factorii antropici de risc analizați anterior presupuneau acțiuni și comportamente ale omului manifestate în mod neintenționat: erori, greșeli, ignoranță, incompetență, lipsă de informare etc. Există însă și acțiuni concepute, în mod deliberat, și desfășurate cu o anumită intenție: furtul, sabotajul, vandalismul și în sfârșit terorismul.

În anii 1990 obiectivele economice au suferit adevărate campanii pe timpul cărora au fost ținta tuturor acțiunilor enumerate mai sus. Unele dintre ele, au fost devastate complet, fiind dezmembrate instalații și echipamente, distruse în întregime hale industriale, furate mijloace de transport, bunuri din stoc și materii prime.

Treptat, treptat lucrurile au intrat în normal, astfel de acțiuni diminuându-se considerabil, poate și prin accelerarea procesului de privatizare. Dar, dintre toate aceste acțiuni, terorismul constituie un adevărat flagel care tinde să se extindă în întreaga lume cu o viteză de propagare ce amenință întreaga civilizația umană.

La 11 septembrie 2001 omenirea a intrat într-o perioadă cu multe convulsii, marcată fiind de terorism și antiterorism globalizat, sinopticul amenințărilor teroriste

și al elementelor de specificitate corespondente perioadei de manifestare a acestora, evidențiază că într-o lume dominată de interese contradictorii, drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt deturnate de la sensurile lor firești și utilizate drept motivație pentru exacerbarea naționalismului și separatismului etnic și religios, care determină, cotidian acte teroriste soldate cu sute și mii de victime, pagube materiale irecuperabile, paralizarea vieții social-economice. Revenind la evenimentele din 11 septembrie 2001, trebuie menționat că analiza atacurilor din acea zi a condus la concluzia că, acestea au avut drept ținte obiectivele social-economice și militare ce reprezentau simbolurile puterii economice și militare a Americii.

Participarea României, după această dată, la campania antiteroristă, alăturarea ei coaliției internaționale care urmărește democratizarea Irakului constituie premise importante ca țara noastră să devină o posibilă țintă a atacurilor teroriste.

În concluzie, trebuie spus că, pentru teroriști, care vin din cele mai întunecate unghere ale lumii urmărind, în baza unor pretexte inventate de minți bolnave, să alunge lumina civilizației, societățile deschise oferă un număr nelimitat de ținte, ușor de lovit, deoarece riposta rămâne, încă, incapabilă de a preveni și a eradica acest fenomen.

Bibliografie:

- [1]. **Hotărârea Guvernului nr. 1854 din 22 decembrie 2005 pentru aprobarea Strategiei naționale de management al riscului la inundații**, publicat în Monitorul Oficial nr.72 din 26.01.2006.
- [2]. **Metodologia privind identificarea, evaluarea și controlul riscurilor de incendiu**, în Monitorul Oficial nr.571/ 13.09.2001.
- [3]. **Ordinul Ministrului Administrației și Internelor nr.683 din 20.06.2005 privind aprobarea Procedurilor generice pentru colectarea datelor, validare și răspuns pe timpul unei urgențe radiologice**, publicat în Monitorul Oficial nr.520 din 20 iunie 2005.
- [4]. **Ordinul Ministrului Administrației și Internelor nr.647 din 16 mai 2005 pentru aprobarea Normelor metodologice privind elaborarea planurilor de urgență în caz de accidente în care sunt implicate substanțe periculoase**, publicat în Monitorul Oficial nr.460 din 31 mai 2005.
- [5]. **Ordinul Ministrului Administrației și Internelor nr.638 din 12.05.2005 și Ordonanța Ministerului Mediului și Gospodăririi Apelor nr.420 din 11.05.2005 pentru aprobarea regulamentului privind gestionarea situațiilor de urgență generate de inundații, fenomene meteorologice periculoase, accidente la construcții hidrotehnice și poluări accidentale**, publicate în Monitorul Oficial nr.456 din 30.05.2005.
- [6]. **Dicționarul limbii române**, Editura Academiei Române, 1984.
- [7]. BEANFOC A., **Strategie pentru viitor**, Editura Militară, București, 1994.
- [8]. BRUN P., *Arta conducerii prin cooperare*, "Sinteze", nr. 53/1982.
- [9]. MANOLESCU N., **Cutremurele de pământ**. Editura Tehnică, București, 1991.
- [10]. ȘERBU T., **Managementul riscului. Elemente de teorie și control**.

SECURITATEA ALIMENTARĂ – INTERES NAȚIONAL – RISURI, AMENINȚĂRI ȘI VULNERABILITĂȚI LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE ȘI ȚĂRII NOASTRE

Ștefan BLACIOTI*

Dezideratul securității alimentare – componentă a securității naționale -, atât pentru prezent, cât și pentru generațiile viitoare, reprezintă o sarcină complexă ce revine în principal Guvernului, care trebuie să dezvolte politici sociale și economice pentru stabilitate și echitate.

Acest concept de securitate alimentară există, în mod obișnuit, pe trei niveluri de agregare: național/regional, gospodărie și individ. Mai mult, conceptul este împărțit în trei elemente principale care sunt utilizate pentru stabilirea gradului de securitate/insecuritate alimentară într-o anumită țară, regiune, comunitate sau gospodărie: existența alimentelor, accesul la ele și modul lor de utilizare. Performanța în aceste trei categorii este considerată o condiție esențială pentru asigurarea securității alimentare la un nivel dat¹.

Problema securității alimentare este organizată spre rezolvare în două modalități de bază: politica securității alimentare (cuprinzând primele două elemente enumerate mai sus: existența alimentelor și accesul la ele) și politica securității nutriționale, care se referă la utilizarea eficientă în procesul de consum. Intervențiile în cadrul politicii de securitate alimentară vizează unul sau mai multe din următoarele obiective: stabilirea prețurilor alimentelor față de fluctuațiile puternice ale prețurilor internaționale; asigurarea unui anumit nivel nutrițional al populației; controlul prețurilor alimentelor și limitarea presiunii inflaționiste prin controlul prețurilor alimentelor. Prin urmare, politicile alimentare naționale reprezintă ansamblul de măsuri guvernamentale de ordin legislativ, normativ, administrativ și financiar care au în vedere obiective definite în prealabil. Pe de altă parte, politica nutrițională vizează asigurarea unui echilibru între trebuințele fiziologice de consum alimentar și aportul dintre nutrienți pentru satisfacerea acestora. Politica securității nutriționale are în vedere corectarea insuficienței în consumul unui anumit element nutritiv, cum ar fi vitamina A, fierul sau iodul. Corectarea carențelor vitaminice prin distribuirea de vitamine sau adăugarea iodului în sarea de bucătărie pot reduce malnutriția, evitând însă abordarea adevăratelor cauze ale sărăciei.

După cel de-al doilea război mondial, rezerva de hrană globală acoperea 133 de zile, în 2008, aceasta acoperea doar 40 de zile. În plus, populația lumii va crește cu 40% până în 2050, cererea de hrană dublându-se până atunci. Această situație de reducere a stocurilor este rezultanta directă a instabilității piețelor și condițiilor

* Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ European Commission Food Security Strategy, Thematic Evaluation of Food Aid Policy and Food Aid Management and Special Operations in Support of Food Security; Volume 1: Final Evaluation Report; July 2004.

climatice defavorabile în anumite zone în care se cultivă cereale pentru consumul populației².

Potrivit *World Economic and Social Survey*³, securitatea economică (implicit cea alimentară) apare din expunerea indivizilor, comunităților sau statelor la evenimente diferite și din inabilitatea lor de a le gestiona și de a-și reveni după pagubele înregistrate. Riscurile și amenințările variază de la comunitate la comunitate, astfel, în țările avansate, acestea au fost asociate cu o creștere semnificativă a inegalității, o scădere a nivelului de trai al clasei mijlocii însoțită de o reducere a protecției sociale. În alte state, șocurile economice și dezindustrializarea prematură au cronicizat temerile asupra insuficienței locurilor de muncă pentru populația urbană. Cea mai joasă categorie este reprezentată de mediile nesecurizate alimentar, care creează nemulțumire în ceea ce privește guvernarea acelor state și crește nivelul insecurității personale. Aceste preocupări locale sunt rezultatul noilor amenințări globale: piețe financiare nereglate și fluxurile internaționale de capital care amenință permanent veniturile/profitul tuturor economiilor lumii sau schimbările climatice ce se impun ca amenințări de mediu și tot mai frecvente dezastre naturale devastatoare.

Se constată că securitatea alimentară națională/europeană este influențată de 4 grupe de factori din care provin riscurile și amenințările la adresa sa și anume: *mediul socio-economic și politic; performanțele sectorului agroalimentar; protecția socială; sănătatea și igiena*. Aceste grupe de factori sunt îmbinate și inter-relaționează între ele nefiind determinate sau determinante unitar, ele acționează împreună, consecutiv, astfel încât într-un mediu politic eșuat, economia și protecția socială sunt șubrede, agricultura suferă modificări negative, care se revarsă și asupra performanțelor sectorului agroalimentar și toate aceste elemente însumate guvernează sănătatea populației, care, interacționând cu o igienă precară în toate domeniile vieții sociale ale individului, datorată lipsei apei curente, energiei, produselor de îngrijire și/sau resurselor materiale de a-și le procura creează un mediu de insecuritate generalizat pe măsura acutizării acestor elemente.

În ceea ce privește mediul socio-economic, în opinia noastră, trebuie să avem în vedere caracterul specific al mărfurilor alimentare, acela de a se realiza consecutiv pe piețele economică și metabolică, fapt ce impune acordarea unei atenții deosebite evoluției raportului cerere-ofertă și căilor sale de optimizare, atât în privința mărimii și structurii necesarului de alimente, cât și a accesului efectiv la acestea. Din acest punct de vedere, oferta de mărfuri alimentare reprezintă acea dimensiune fundamentală a pieței care furnizează o gamă extrem de variată de elemente necesare satisfacerii cererii, iar în sarcina consumatorilor finali cade selecția și structurarea optimă a aportului alimentar efectiv. Condiția esențială presupune ca valoarea alimentară complexă de care individul are nevoie (în special cererea metabolică de

2 Deputații europeni aduc soluții pentru criza alimentară, 17 februarie 2009, Vezi: <http://www.ecomagazin.ro/deputatii-europeni-aduc-solutii-pentru-criza-alimentara/>, accesat la 18 februarie 2009, ora 10.30.

3 Department of Economic and Social Affairs (DESA), Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale, a Secretariatului Națiunilor Unite reprezintă o interfață vitală între politicile globale în sferele economice, sociale și de mediu și acțiunea națională a statelor membre ONU.

nutrienți) să se transpună corect în programele de achiziție, ținând cont inclusiv de criteriile economice (preț și venit).

Prin dimensiunile sale - cantitative și calitative - oferta în domeniul agroalimentar se adresează și pieței metabolice. Mărfurile agroalimentare furnizate - atât brute, cât și procesate - trebuie să corespundă, în primul rând, din punct de vedere al disponibilității (logisticii) și accesibilității (puterii de cumpărare) – deci cantitativ, dar și din punct de vedere calitativ, astfel încât, prin utilizarea lor finală, să asigure îndeplinirea cerințelor nutrițional-metabolice ale ființei umane⁴.

Protecția consumatorului a devenit o problemă de anvergură mondială din momentul în care au fost adoptate "Principiile directe pentru protecția consumatorului" de către Adunarea Generală a ONU, prin Rezoluția nr. 39/248 din 9 aprilie 1985, care permit asigurarea unui cadru utilizabil în elaborarea și consolidarea politicii și legislației naționale pentru protecția consumatorului, încurajând totodată, cooperarea internațională în acest domeniu.

Politica fiscală adecvată este un alt factor care contribuie la asigurarea securității alimentare. În acest sens, se constată că o problemă majoră pentru Guvernul României este reprezentată de creșterea încasărilor la bugetul de stat. O măsură în acest sens, care ar mări încasările bugetare, ar putea proveni din domeniul agricol, unde evaziunea are proporții uriașe, iar stoparea sau diminuarea evaziunii din acest sector ar putea genera mai multe fonduri la bugetul statului. Potrivit analistului financiar Gabriel Biriș⁵, producția agricolă care se declară în România se ridică la circa 20%. Restul se vinde pe piața neagră, ceea ce înseamnă că se sustrage impozitării.

Specialiștii în domeniu văd ca soluții pentru a elimina evaziunea din acest sector: reducerea taxei pe valoare adăugată (TVA) sau un control ridicat pe piață, care să includă pedepse penale. O reducere a TVA-ului la 5%, de la 19%, ar conduce la diminuarea sau chiar eliminarea evaziunii, pentru că ar fi reduse sumele care trebuie plătite ca impozite. De asemenea, în privința controlului, acesta ar trebui început de la *retail*, de la vânzarea de produse pe piață către procesatori și cultivatori.

Un sistem agroalimentar performant are menirea să asigure securitatea și siguranța alimentară a populației unei țări, care să funcționeze indiferent de fluctuațiile diversilor factori care îl influențează. Rolul său mai include contribuția la crearea Produsului Intern Brut (PIB), aportul la realizarea unor resurse umane, participarea țării la schimburile internaționale de produse agroalimentare.

Cooperarea agricolă este factorul dinamizator al dezvoltării și performanței economice a sistemului agroalimentar iar Planul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR) reprezintă instrumentul de integrare a agriculturii românești în economia agroalimentară a UE. Prin PNDR se derulează fondurile comunitare destinate dezvoltării rurale și care este centrat pe trei aspecte-cheie și anume: facilitarea transformării și modernizării structurii duale a agriculturii și silviculturii, precum și a

4 Problema alimentară pe plan mondial: dificultăți și oportunități actuale, Vezi www.biblioteca.ase.ro/download.php?tc=6375

5 Bogdan Asaftei, Sectorul agricol, paradis pentru evaziunea fiscală, 29. ianuarie 2009, Vezi: http://www.standard.ro/articol_78484/sectorul_agricol_paradis_pentru_evaziunea_fiscal.html accesat la data de 09.02.2009 ora 21.20.

industriilor procesatoare aferente, pentru a le face mai competitive și pentru a contribui la creșterea economică și convergența veniturilor din spațiul rural (acolo unde este posibil), în paralel cu asigurarea condițiilor de trai și protecția mediului din aceste zone; menținerea și îmbunătățirea calității mediului din zonele rurale ale României, prin promovarea unui management durabil atât pe suprafețele agricole, cât și pe cele forestiere și gestionarea și facilitarea tranziției forței de muncă din sectorul agricol către alte sectoare care să le asigure un nivel de trai corespunzător din punct de vedere social și economic. Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013 a fost transmis oficial serviciilor de specialitate ale Comisiei Europene (CE), în vederea aprobării, în data de 29 iunie 2007 și aprobat în data de 20 februarie 2008.

Tot în acest sens, România va primi în anul 2009 suma totală de 28.2 milioane euro de la Uniunea Europeană pentru punerea în aplicare a programului anual de distribuire a alimentelor, provenite din stocurile comunitare de intervenție, către persoanele defavorizate din țara noastră. Perioada estimată pentru selectarea operatorilor economici prin licitație, încheierea contractelor și distribuția produselor va fi martie-decembrie 2009. Din suma totală, peste 26,7 milioane euro sunt destinate achiziționării de făină albă de grâu și zahăr alb standard, diferența constituind acoperirea cheltuielilor administrative și de transport⁶.

În ceea ce privește *starea de sănătate și igienă a populației*, ca indicator al stării securității/insecurității alimentare trebuie să avem în vedere o serie de elemente factoriale, prin îmbunătățirea cărora se contribuie la realizarea cadrului sanogenetic prin mijloacele și măsurile de promovare și întărire specifice scopurilor propuse pe plan național. Printre factorii care contribuie la precaritatea stării de sănătate a populației se numără: sărăcia severă sau generalizată a populației, protecția socială deficitară sau impropriu aplicată, calitatea slabă a recoltelor de produse vegetale și sănătatea precară a animalelor.

Strategia Uniunii Europene cu privire la Sănătatea Animalelor de consum (2007-2013)⁷ a fost demarată de CE, în 2004, și se referă la sănătatea tuturor animalelor de pe teritoriul organizației. Printre obiectivele principale se numără: protejarea sănătății publice și a siguranței alimentelor; promovarea activității fermierilor și a economiei rurale; asigurarea mișcărilor efectivelor de animale și contribuirea la dezvoltarea sustenabilă a UE.

În România, prin Programul acțiunilor de supraveghere prevenire și control al bolilor la animale, al celor transmisibile de la animale la om, protecția animalelor și

6 Comunicat de presă, 11.02.2009, Biroul de Presă al Ministerului Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale, Vezi: http://www.madr.ro/pages/view_presa.php?id=2479, accesat la data de 17.02.2009, ora 22.16.

7 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a new Animal Health Strategy for the European Union (2007-2013) where "Prevention is better than cure" {SEC(2007) 1189} {SEC(2007) 1190}.

protecția mediului⁸ se realizează supravegherea, profilaxia și controlul așa-numitelor zoonoze împărțite pe tipuri de afecțiuni (bacterioze, micoze, viroze, parazitoze).

În prezent, în majoritatea marilor orașe din țările industrializate, piețele agricole nu sunt supuse unui proces riguros de planificare, fapt generator de probleme de genul pierderilor mari înregistrate, mai ales la produsele cu grad ridicat de perisabilitate, precum și de probleme ecologice legate de mediul înconjurător.

Un alt risc evident la adresa securității alimentare este acela al existenței disparităților de dezvoltare între regiuni și în interiorul lor iar pentru eliminarea acestora se are în vedere, printre altele, îmbunătățirea performanței administrative și a infrastructurii publice locale, protecția patrimoniului natural și cultural, dezvoltarea rurală integrată, regenerarea zonelor urbane afectate de restructurarea industrială, consolidarea mediului de afaceri și promovarea inovării. Sunt prevăzute, de asemenea, acțiuni în domeniul cooperării transfrontaliere, transnaționale și interregionale în vederea integrării socio-economice a zonelor de graniță și creșterea accesibilității regiunilor României în cadrul teritoriului UE.

În același timp, un sistem eficient de aprovizionare și de distribuție a mărfurilor alimentare necesare consumului locuitorilor marilor orașe ar trebui să garanteze accesul populației la o diversitate de produse de calitate corespunzătoare, la prețuri accesibile, care să asigure o alimentație sănătoasă.

Concluzii

Din elementele anterioare deducem că, securitatea alimentară națională este legată de: existența economiei competitive pe plan regional și european, bineînțeles susținută de o infrastructură de transport și comunicații adecvată, industrie de prelucrare și agricultură performantă; exploatarea propice a resurselor naturale de apă, energetice și funciare pentru păstrarea mediului ecologic în parametri de funcționalitate; creșterea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai și de sănătate a populației prin măsuri de protecție socială sau economice adecvate.

În ce privește siguranța alimentară a populației, expertiza sanitar-veterinară a alimentelor de origine vegetală, animală și a furajelor are un rol major în depistarea principalelor riscuri, amenințări și vulnerabilității alimentare. Aceasta este realizată prin modalități specifice pentru produsele de origine vegetală, pe de o parte, și produsele de origine animală pe de altă parte. Astfel, pentru prevenirea și/sau combaterea riscurilor din arealul produselor animaliere se folosesc ca metode: controlul oficial în unitățile autorizate sanitar-veterinar; expertiza sanitar-veterinară a alimentelor de origine animală prin examene de laborator obligatorii; determinări rapide efectuate pe autolaborator în zone de interes turistic sau alte programe de supraveghere de necesitate dispuse de ANSVSA; supravegherea prin examene de

8 Hotărârea nr. 515 din 14 mai 2008 pentru aprobarea acțiunilor sanitar-veterinare cuprinse în Programul acțiunilor de supraveghere, prevenire și control al bolilor la animale, al celor transmisibile de la animale la om, protecția animalelor și protecția mediului, precum și alte acțiuni prevăzute în alte programe naționale, precum și a tarifelor aferente acestora pentru anul 2008. Vezi: http://ansv.ro/2_HG_nr_515_2008-aprob_program_DGSV_2008.pdf, accesat la 12.02.2009 ora 21.30.

laborator a altor produse care intră în compoziția sau vin în contact cu materiile prime și produsele de origine animală; examene de laborator pentru stabilirea eficienței operațiunilor de igienizare; controlul eficienței operațiunilor de dezinsecție și deratizare; expertiza sanitar-veterinară a furajelor; expertiza reziduurilor la animalele vii, produsele acestora, furaje și apă; determinarea nivelurilor de contaminare radioactivă a produselor de origine animalieră și a furajelor (radioactivitate cumulată de ^{137}Cs și ^{134}Cs)⁹.

⁹ În notația ^{137}Cs și ^{134}Cs , numerele 134 și 137 sunt indice superior stânga; Supravegherea sanitară veterinară a unităților care produc, depozitează și comercializează produse medicinale de uz veterinar.

TERORISM LA ÎNCEPUT DE MILENIU

Cornel IONESCU*

Starting with the anarchists of the beginning of the XXth century, all the way through the fundamentalists of Middle East and going further to the fanatic members of the Aum sect, terrorism has taken on different avatars during the last one hundred years. The collapse of traditional terrorism allowed, after 1989, the transfer between the old methods and goals of insurgency movements and the new causes and instruments of global terrorism, that gravitates nowadays around the brand of Al-Qaeda. Terrorism is not a conventional war anymore, there aren't just two antagonistic forces involved, and without today's means of communication it might not have even existed. The battle-field is a virtual one, and on this territory a small group of terrorists hits its enemies with a force that is amplified to the dimensions of an entire western civilization, with the "help" of mass-media.

Thus, the war against terrorism has to be fought in a very balanced manner, evaluating every action of counterinsurgency depending on the risk/benefit ratio for the threatened nation.

Odată cu începutul Războiului Rece și până la căderea Cortinei de Fier la începutul anilor 1990, perspectiva S.U.A asupra fenomenelor de insurgență a fost strict legată de acțiunile Chinei și cele ale Uniunii Sovietice. Washingtonul s-a temut că potențialii insurgenți vor duce la răsturnarea unor regimuri democratice pentru ca, ulterior, să le transforme în națiuni aliate comunismului. Desigur, un asemenea act insurgent nu ar fi reprezentat un pericol vital, însă o serie de astfel de evenimente ar fi putut exercita o presiune semnificativă asupra unei puteri mondiale precum Statele Unite, și asupra lumii occidentale în general, prin mecanismul „death by a thousand small cuts” („moarte printr-o mie de mici tăieturi”).

În 1988, Comisia pentru Strategie Integrată pe Termen Lung a Statelor Unite ale Americii a declarat că atât insurgențele, cât și alte conflicte ale țărilor din Lumea a Treia au un efect advers cumulativ asupra accesului S.U.A la regiunile critice, asupra credibilității americane între aliați și prieteni, și asupra încrederii naționale. Dacă acest efect cumulativ nu poate fi controlat și anulat, cu timpul, va ajunge să submineze capacitatea Americii de a-și apăra propriile interese în regiunile-cheie.¹

Bazându-se pe experiența Războiului Rece, doctrina militară a Statelor Unite privea insurgența ca pe un război convențional ce implică două forțe antagoniste (regimul politic și insurgenții). Cei din urmă și contrainsurgenții încearcă, individual, să obțină susținerea populației politic active și toleranța pasivă a celorlalți cetățeni. Dacă guvernul obține sprijinul majorității, atunci acesta capătă legitimitate și, deci, câștigă. Un insucces în acest plan duce la victoria oponentilor. O structură general valabilă a strategiei insurgente era, în trecut, reprezentată de strategia de tip maoist a

* Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Colonel, Serviciul de Protecție și Pază

¹ *Discriminate Deterrence*, Raportul Comisiei pentru Strategie Integrată pe Termen Lung, Washington D.C., Ianuarie 1988, p. 13, apud Metz, Steven, *Rethinking Insurgency*, Strategic Studies Institute, Carlisle, Pennsylvania, 2007, p. 4.

„razboiului popular” („people’s war”), în care liderii bine organizați ierarhic mizau pe sprijinul poporului pentru a izola adversarul în interior, la un nivel bazal al statului, și a-l învinge prin mișcări locale de guerillă și chiar operațiuni „milițienești”. Soluțiile americane de contrainsurgență propuneau sprijinul guvernului partener, întărindu-l și încurajându-l să se reformeze, utilizând principiile unui program numit Apărare Externă Națională („Foreign Internal Defense” - FID), care promovează stabilitatea printr-un program propriu națiunii-gazdă de Apărare Internă și Dezvoltare („Internal Defense and Development” - IDAD).

Anul 1989 aduce cu sine „căderea Cortinei de Fier” și speranța că predicțiile specialiștilor conform cărora terorismul va apune se vor adevăra: aceștia considerau că *sfârșitul comunismului va seca justificarea ideologică, în timp ce dizolvarea Uniunii Sovietice va pune capăt sprijinului practic acordat grupurilor insurgente și teroriste de stânga.*²

Într-adevăr, în ceea ce privește **terorismul sponsorizat de stat și terorismul politic „tradițional”**, odată cu democratizarea statelor din Europa Centrală și cu demersurile de reinstaurare a păcii în Orientul Mijlociu, Africa de Sud și Columbia, s-a pus capăt sprijinirii multor grupuri insurgente naționale și transnaționale. De asemenea, statisticile efectuate de Departamentul de Stat al S.U.A. confirmă tendința enunțată anterior. Astfel, după 1989, atacurile teroriste internaționale scad dramatic, cu o ușoară creștere în 1991 cauzată de războiul din Golf, în 1992 atacurile scad la 261 (cel mai scăzut nivel din ultimii șaptesprezece ani), în 1993 - 427, în 1994 - 323. Numărul incidentelor letale de acest gen în Europa a scăzut de la 46 în 1994, la 11 în 1995. Cea mai mare parte a incidentelor teroriste din Europa și Eurasia au fost acte de incendiere premeditată sau de vandalism împotriva afacerilor deținute de turci în principal în Germania.³

Desigur, colapsul terorismului tradițional a creat practic premisele unui transfer între vechile obiective și metode ale mișcărilor de insurgență și noile cauze și instrumente ale terorismului global. Dr. Douglas Menarchik identifică cinci megacurențe ale terorismului: două dintre ele sunt cele „familiare”, ce continuă practicile de dinainte de 1989, iar celelalte trei corespund evoluției internaționale la nivel politic, social, economic, etnic, religios (**super terorismul, terorismul de tipul Fenomenul zonei cenușii și terorismul etnic, religios și anarhist**). Astăzi, terorismul poate îmbracă forme noi: **cyber-terorism**, sau **terorismul virtual**, și **ad-terorism**.

Super terorismul este caracterizat prin folosirea armelor de distrugere în masă - arme nucleare, biologice și chimice. Deși este foarte probabil ca aceasta formă să fi existat și în timpul Războiului Rece, se consideră că acum amenințarea este scăzută, dar cu o probabilitate crescândă, mai ales în cazul armelor biologice și chimice, din cauza faptului ca există materiale, tehnologie, *know-how* și chiar oameni de știință disponibili la asemenea tranzacții. Arme chimice au fost folosite în războiul dintre

2 Menarchik, Douglas, *Amenințările „non-tradiționale” la adresa securității: crima organizată, traficul de droguri și terorismul în Europa de Est și Centrală*, în *Romania’s National Security Politics*, Seminar Internațional, București, 1997

3 *Patterns of Global Terrorism*. 1995, Raport al Departamentului de Stat al S.U.A., Aprilie 1996, p. 1, p. 7, p.69

Irak și Iran, la metroul din Tokio au avut loc atacuri chimice, alte metode fiind reprezentate și de injectarea mercurului în fructe, otrava în capsule medicinale, cianura introdusă în struguri etc.

Traficul cu materiale radioactive a apărut și s-a dezvoltat în decursul mai multor ani, dar mai ales după 1992, începând cu primele cazuri de realizare a uraniului ușor îmbogățit. În această perioadă au fost înregistrate 13 cazuri de vânzare a materialelor nucleare utilizabile pentru fabricarea armamentului - în Rusia 5 cazuri, în Cehia – 3 cazuri, în Germania – 3 cazuri, în Lituania – 1 caz, în Italia – 1 caz.

Terorismul de tipul *Fenomenul zonei cenușii* este caracterizat de amestecul dintre terorism, violență, insurgență și anarhie. Un exemplu ar putea constitui narcoterorismul din Columbia: crimă organizată, trafic de droguri și alte forme conflictuale. De asemenea, și în Asia Centrală se concentrează un astfel de terorism în Tadjikistan: violența este rezultatul combinației dintre conflictul etnic, islamismul politizat, criminalitate, război civil și trafic de droguri.

În ziua de azi, armele pe care și le aleg teroriștii sunt tot mitraliera AK-47, mașina cu bombă și o rachetă-proiectil. Dar cei care vor vrea să creeze un impact și mai mare se vor orienta către arme de distrugere în masă și cyber-terorism. (Ambassador Michael Sheehan, US Coordinator for Counterterrorism). Internetul a început să fie utilizat în forma lui actuală în urmă cu 14 ani, însă ca proiect a fost inițiat în anii '60 de către serviciile militare americane, ca reacție la faptul că URSS lansase primul satelit artificial, Sputnik, în 1957. Folosit pentru prima dată în anul 1980 de către Barry Colin, cercetător principal la „Institute for Security and Intelligence” din California, termenul de cyber-terorism reprezintă imixtiunea terorismului în spațiul informatic. Astfel, internetul poate fi considerat principalul câmp de luptă în cyber-spațiu, în accepțiunea analistului FBI Mark Pollit, terorismul virtual este *un atac premeditat, motivat politic, împotriva informației, a componentelor sistemelor informatice, inclusiv a datelor transmise pe această cale, vizând ținte luptătoare și necombatante, comis de către grupuri semnificative sau de agenți clandestini.*

Utilizarea instrumentelor digitale și virtuale oferă beneficii incontestabile, dar acestea nu pot fi fructificate decât în cadrul unui mediu cibernetic securizat, făcând constant eforturi *pentru crearea unei culturi de securitate în rândul operatorilor de informații.*⁴ Într-un astfel de război, armele nu depind decât de inteligența programatorilor și de noile tehnologii informaționale. Dintre metodele specifice cyber-terorismului, menționez: virusarea computerelor și distrugerea rețelelor și a bazelor de date, preluarea piraterică a unor sisteme de comandă-control și provocarea unor conflicte grave, practicarea, pe scară largă a pirateriei electronice, inclusiv sub forma atacurilor virulente efectuate asupra producătorilor de sisteme electronice de procesare a informației, software malițios, utilizat pentru atacul produselor logice ale calculatoarelor, interzicerea sau reducerea posibilităților de efectuare corectă a serviciilor (denial of service), în cadrul sistemului informațional, atacul semantic,

4 Suci, Dan, Damașcan, Dragoș-Andrei, *Cyber-intelligence-ul, componenta cheie a mediului de securitate actual*, în *Dinamica mediului de securitate și Intelligence-ul modern*, A XIV-a Sesiune de Comunicări Științifice a Academiei Naționale de Informații, Serviciul Român de Informații, 20-21 Noiembrie 2008, București

atacul tehnic, atacul criptografic, cum ar fi *steganografia* (ascunderea mesajelor în fișiere grafice).

Pe lângă actele propriu-zise, concrete, de terorism, insurgenții întreprind o gamă largă de activități conexe, menite să inducă un efect psihologic la nivelul populației, efect care constă în intimidare și amenințare, forme de manifestare a violenței la adresa societății civile efectuate în mod intenționat de către teroriști prin mass-media, pentru a genera un sentiment de insecuritate, anxietate și neliniște.

Aceste comportamente intra în clasa **ad-terorismului**. Se pot decela mai multe tipuri de ad-terorism, în funcție de canalul media utilizat, de grupul țintă și de efectul scontat: tipul „intimidare și amenințare”, teroriștii recurg la răpirea unor jurnaliști de cele mai multe ori, războiul psihologic dus sub forma amenințării și șantajului condiționând astfel societatea civilă să fie de acord cu scopurile lor infracționale. „Haos, șoc și teroare” se pot obține, de exemplu, generând angoasă și teamă în rândul consumatorilor de media, prezentând casete video cu înregistrarea liderilor musulmani în timp ce fac amenințări cu noi atentate, dacă, de exemplu, trupele aliate nu se vor retrage în Irak. Alte forme de ad-terorism sunt „negocierea”, „propaganda religioasă”, „propaganda politică”, „anunțul victorios”.⁵

Terorismul etnic, religios și anarhist reprezintă un megacurent cu o evoluție accelerată de „ciocnirea civilizațiilor” de la cumpăna secolului XX, căpătând o amploare deosebită în secolul XXI. Bazat în special pe intoleranță sau diferențe rasiale, etnice și religioase, el poate da naștere unor violențe de tip iredentist între etnici rivali, și chiar violențe nediscriminatorii cu operațiuni care au ca rezultat omoruri în masă. În lucrarea sa, *When Devils Walk the Earth (Când diavolii umblă pe Pământ)*, Ralph Peters atrage atenția asupra a două clase majore de teroriști: teroristul pragmatic și cel apocaliptic. Astfel, trebuie să putem face diferența între *teroriștii tradiționali, cu scopuri specific-politice, și cei semnificativ mai periculoși, reprezentați de teroriștii religioși care sunt în mod ireconciliabil ostili Statelor Unite și Occidentului*.⁶

Acești insurgenți transnaționali sunt, de regulă, fundamentalisti radicali, violenți și apocaliptici. În urmă cu aproximativ 10 ani, se estima că doar 20% din grupurile teroriste internaționale sunt în primul rând motivate religios, dar importanța fenomenului era dată de faptul că acestea produceau mai mult de 50% din pierderi - un procent covârșitor.⁷ Astăzi, se poate vorbi de atacuri teroriste cu efecte masive și catastrofice, executate cu un suport tehnic, material și logistic minim. Atacurile de la 11 septembrie 2001 au distrus punctul central al lumii financiar-comerciale, provocând totodată 2819 de morți, și afectând alți 422 000 de locuitori ai orașului New York, care au dezvoltat ulterior tulburare de stress post-traumatic, iar ca drept răspuns, reacții antiteroriste pe măsură, inclusiv de tip preventiv.

5 Delcea, Cristian, *Ad-terorismul. Psihologia reclamei terorismului*, Editura Diversitas, 2006, Brașov

6 Peters, Ralph, *When Devils Walk the Earth: The Mentality and Roots of Terrorism*, Center for Emerging Threats and Opportunities, Quantico, Virginia, Octombrie 2001, p.1

7 Hoffman, Bruce, *Holy Terror: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative*, prelegere din 9 iunie 1993, publicată ulterior ca un document RAND

În februarie 2002, Statele Unite au publicat prima Strategie Națională pentru Combaterea Terorismului. Se dorește a fi o *strategie bazată pe acțiuni directe și continue împotriva grupurilor teroriste* care va dezbrăca, va încerca să oprească și, în timp, să degradeze, să neutralizeze și, în final, să distrugă organizațiile teroriste.⁸ De atunci, cu toate progresele înregistrate, guvernele și audiențele publice continuă să dezbată strategiile de prevenire și de angajament strategic și regional și eficiența acestora. Președintele Bush a caracterizat acest conflict ca pe unul *diferit de oricare alt război din istorie*. Dimensiunea pe care a căpătat-o dezbateră pune în evidență diferențele dintre noțiunile cunoscute în prezent, și eforturile impuse Statelor Unite, aliaților săi și partenerilor de coaliție, inclusiv României, cu scopul combaterii grupurilor teroriste în contextul global de astăzi. Războiul mondial împotriva acestor insurgenți include și o luptă internă în cadrul credinței Islamice între fundamentalistii radicali, violenți și musulmanii non-violenți. Fanaticii religioși musulmani urmăresc distrugerea apocaliptică a statelor naționale și înlocuirea ordinii mondiale actuale cu un Califat Islamic.

Desigur, nu toate mișcările de insurgență sunt legate direct de acțiuni ample, transnaționale. *Totuși, pentru S.U.A., asocierea (sau cel puțin similaritatea) cu violentul extremism Islamic (sau traficul de substanțe narcotice) determină importanța strategică a unei insurgențe.*⁹ Deși nu este o mișcare propriu-zisă de insurgență, în formatul ei clasic, cunoscut și recunoscut, Al-Qaeda sprijină și cultivă legături cu alți teroriști care îi împărtășesc ideologia și perspectiva asupra configurației actuale mondiale. De exemplu, Hezbollah și Al-Qaeda au fost implicate în conflicte din Sierra Leone și Liberia privitoare la comercializarea diamantelor. În 2005, Rady Zaiter, un cetățean libanez, a fost arestat pentru trafic de cocaină, aflându-se ulterior că, de fapt, profitul acestor operațiuni era trimis către Hezbollah. Insurgenții obișnuiau să se folosească de terorism în scopuri strict operaționale, de a intimida susținătorii guvernului cărui i se împotriveau, creând un mediu de insecuritate și de violență pentru a diminua încrederea poporului în regimul respectiv. Dar, astăzi, terorismul joacă și un important rol strategic, deoarece insurgenții se pot folosi de astfel de operațiuni și pentru a acționa pârghii internaționale: națiunile vizate și amenințate s-ar putea vedea nevoite să cedeze „șantajului” și să acorde sprijin în deturnarea guvernelor pe care aceștia doresc să le înlocuiască.

Pe lângă aceste implicații strategice complexe și greu de controlat, provocarea de a combate insurgența în secolul XXI este îngreunată și de caracteristicile atipice, neobișnuite ale organizațiilor teroriste.

În timp ce organizațiile de tipul Viet Cong în Vietnam aveau o structură ierarhică fixă, bine definită, în vârful piramidei aflându-se importanți lideri militari și politici, iar în subordinea acestora șase comitete regionale, în contrast, insurgența irakiană este reprezentată de o rețea mobilă formată din organizații armate dispartate. Acestea sunt: Tandhim al-Qa'ida fi Bilad al-Rafidayn (Organizația Al-Qaeda în Mesopotamia), Jaysh Ansar al-Sunna (partizani ai Armatei Sunitice), și al-Jaysh al-

8 Bush, George W., *National Strategy for Combating Terrorism*, The White House, Washington, DC, 2003, p. 2

9 Metz, Steven, *Rethinking Insurgency*, Strategic Studies Institute, Carlisle, Pennsylvania, 2007, p.

Islami fil-'Iraq (Armata Islamică în Irak).¹⁰ S-a constatat că ele împart mai degrabă o anumită „marcă înregistrată”, și nu reprezintă de fapt părți componente ale unei structuri teroriste integrative.

Fiecare grup este compus din mai multe mici celule autonome (care conțin chiar și doi sau trei oameni). Multe dintre aceste celule se supra-specializează în acțiuni precum: atacuri mortale, atacuri cu dispozitive explozibile improvizate (IED), asasinări, supraveghere, răpiri etc. Relația dintre ele este *fluidă*. Așa cum Bruce Hoffman spunea: *În acest mediu mobil, ambiguu și în perpetuă reorganizare, constelații celulare sau colecții de indivizi gravitează unul în jurul celuilalt pentru a întreprinde atacuri armate, schimburi de informații, comercializare de arme, sau pentru a lua parte la un stagiu de pregătire comună, în ciuda faptului că, probabil, nu se vor mai întâlni niciodată în cadrul unei anumite operațiuni.*¹¹ Totuși, un element care asigură coeziunea insurgenței de acest tip este chiar domeniul tehnologiei informației. Ubicuitatea telefoanelor mobile și a computerelor face posibilă existența unei astfel de rețele. Insurgența este dependentă, printre altele, și de internet pentru comunicare și funcționare, dar mai ales de mass-media, de toate nuanțele, îndeosebi de televiziune.

Strategia irakiană de insurgență este foarte diferită de cea de tip maoist. În primul rând, ea nu dispune de niciun program politic legat de viitorul țării - intenția este de a evita dispute care pot diviza populația. În al doilea rând, irakienii nu conduc operațiuni de guerillă de dimensiuni mari. Forțele Viet Cong luptau, de regulă, în batalioane sau în alte structuri militare bine definite, în timp ce membrii Al-Qaeda operează în grupuri formate chiar și din 3 oameni, și foarte rar din mai mult de cincizeci. De asemenea, după experiența de la Fallujah (2004), ei au învățat că nu trebuie să lupte dintr-o poziție statică, așadar pentru moment ei nu urmăresc să dețină control teritorial și nici nu aspiră la o victorie militară convențională. Ei trebuie să producă suficiente daune (umane și materiale) încât să determine retragerea forțelor de Coaliție și căderea guvernului pe care vor să îl submineze.

Utilizarea mijloacelor informatice și a mass-media este, cu siguranța, o marcă a terorismului din secolul XXI. Așa cum am precizat anterior, cele mai multe dintre grupările insurgente se folosesc de internet fie pentru comunicare internă, fie pentru a publica „buletine informative” zilnice, pe web-site-ul propriu sau trimițându-le prin poșta electronică. Liderii reușesc astfel să atragă susținere și chiar să recruteze noi membri, comunicând direct atât cu etnia pe care o deservesc, cât și cu restul lumii, într-o formă inexistentă până de curând, dar extrem de eficientă. În trecut, grupurile trebuiau să se bazeze pe ziare sau, cel mult, pe televiziune pentru a transmite mesaje.¹² Astăzi, avantajele acestor canale sunt numeroase: costurile sunt reduse

10 Muckian, Martin J., *Structural Vulnerabilities of Networked Insurgencies: Adapting to the New Adversary*, în *Parameters*, US Army War College, Winter 2006-07, p. 16.

11 Hoffman, Bruce, *Insurgency and Counterinsurgency in Iraq* (Santa Monica, California: RAND, 2004), p. 17.

12 Zanini, Michele, Edwards, Sean, *The Networking of Terror in the Information Age*, în *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy* (Santa Monica, California: RAND, 2001), pp. 35-36.

semnificativ, timpul necesar propagării informaționale, de asemenea, iar volumul de informație care poate fi vehiculat are dimensiuni impresionante.

Multitudinea conexiunilor posibile este demonstrată, de exemplu, în cazul Hezbollah. *Situl său de Internet publică în fiecare zi lista atacurilor îndeplinite de membrii săi în sudul Libanului.*¹³ De o largă mediatizare a avut parte și luarea de ostatici operată la ambasada Japoniei din Lima, Peru, în 1996-1997. Pagina de internet a mișcării responsabile (MRTA) a fost vizitată de peste 200 000 de ori între decembrie 1996 și mai 1999. Organizațiile islamice s-au folosit și de veritabile rețele de comunicație. Asocierii studenților islamiști uniți din Europa avea în trecut un site de internet accesibil doar membrilor săi.

Louis Beam, conducător al extremei drepte americane, a dezvoltat conceptul de „Leaderless resistance” („rezistență fără conducător”).¹⁴ Acest principiu le este aplicabil grupărilor teroriste nou-apărute, caracterizate printr-o structură defensivă foarte rigidă, dar, în același timp, și printr-o capacitate ofensivă extrem de flexibilă, comunicarea între teroriști realizându-se fie cu ajutorul computerelor, fie cu cel al telefoanelor mobile. În urmă cu câțiva ani, talibanii își expuneau ideologia pe un site propriu, neavând încredere în mass-media occidentale, considerând ca acestea nu vor transmite informațiile în forma în care ele au fost concepute. Islamiștii algerieni comunică, la rândul lor, prin internet, cu susținătorii săi, iar Hamas este unul dintre cei mai prolifici utilizatori de internet.

*Fără comunicare, terorismul nu ar exista*¹⁵ Această afirmație a cercetătorului Marshall McLuhan își păstrează și își confirmă veridicitatea pe măsură ce înaintăm în secolul XXI. Totuși, terorismul a existat și înainte de fi create mijloacele de informare în masă. Mișcările ce doreau instaurarea anarhiei au fost o adevărată piatră de încercare pentru societățile anterioare. Desigur, atunci erau utilizate asasinări și alte asemenea atacuri pentru a atrage atenția unui grupuri mari de oameni. Lichidarea unor oponenți sau a unor figuri reprezentative avea loc întotdeauna în fața a sute sau chiar mii de martori, astfel încât informația să aibă un impact la scară largă și direct, fără intermediere din partea unui guvern care exercita un control puternic asupra mijloacelor de comunicare. Mass-media, în acea perioadă, aveau oricum o capacitate de distribuție foarte limitată.

Brigitte Nacos, jurnalist și doctor în științe politice, susține că, *indiferent de natura grupărilor insurgente („amatoare” sau distrugătoare în masă), scopurile căutate prin expunerea media sunt aceleași: atenție, recunoaștere și chiar un anumit grad de respectabilitate și legitimitate în diversele acțiuni pe care le întreprind.*¹⁶

Din punctul de vedere al teroriștilor, atacul de la 11 Septembrie 2001 a fost o producție perfect regizată care și-a ales ca țintă o audiență americană, dar și internațională. Dacă, în trecut, terorismul era asemănat cu o piesă de teatru de proastă

13 Marret, Jean-Luc, *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, București, 2002, p. 173

14 Beam, Louis, *Leaderless resistance*, *The Seditonist*, nr. 12, Februarie, 1992, conform <http://www.louisbeam.com/sedition.htm>, accesat în 20 Noiembrie 2008

15 Marshall McLuhan, interviu în *Il Tempo*, 19 Februarie, 1978

16 Nacos, Brigitte, *Terrorism, the mass media, and the events of 9-11*, în revista *Phi Kappa Phi Forum*, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa4026/is_200204/ai_n9061370, accesat în 27 Decembrie 2008

calitate, astăzi se poate vorbi de un veritabil spectacol de televiziune, știrile marcate drept „Breaking news” fiind urmărite de audiențe record și depășind granițele locației în care este pus în scenă evenimentul.

Deși, până atunci, apetitul mass-media pentru violență era un subiect controversat, supus dezbaterii și analizei, după atacul terorist asupra turnurilor gemene, nu a mai fost necesară nicio măsurătoare a audienței sau a coloanelor din presa scrisă pentru a stabili proporția de știri care trata „Marțea Neagră” și urmările sale. În primele cinci zile de după atacuri, posturile de televiziune și cele radio transmiteau informații legate de dezastru incontinuu, eliminând chiar și nelipsitele pauze publicitare. Pur și simplu, nu existau alte știri. Majoritatea canalelor de sport și divertisment au început în cea mai mare parte să difuzeze preluările de la alte televiziuni de știri, iar unele chiar și-au sistat activitatea, care devenise dintr-o dată irelevantă. Arhitecții terorii anticipaseră cu siguranță impactul media ce urma să apară: acoperire totală, nu numai în Statele Unite, dar și în celelalte părți ale lumii.

Sondajele de opinie au revelat faptul că toți americanii au urmărit primele știri despre atacurile teroriste (99% sau 100% conform altor sondaje). Aceste rezultate au reprezentat o realizare perfectă a scopului de „atragere a atenției”. Mai mult decât atât, scopul „recunoașterii” a fost și el îndeplinit, pe data de 7 octombrie 2001, când cele mai importante posturi de televiziune americane au difuzat o înregistrare video care apăruse la televiziunea Al Jazeera, Bin Laden câștigându-și accesul negativ, de sorginte pur teroristă, cu un grad mare de precizitate la publicul american. El spune, printre altele: *Jur pe Dumnezeu că America nu va trăi în pace până ce pacea nu va domni în Palestina și până ce toată armata necredincioșilor nu va pleca de pe tărâmul lui Mahomed, pacea fie cu El.*¹⁷ De asemenea, purtătorul său de cuvânt, Suleiman Abu Gheith, a amenințat poporul american spunând că *furtunile nu se vor calma, mai ales furtuna avioanelor, până când nu cunoașteți înfrângerea în Afghanistan.* El i-a îndemnat pe musulmanii din Statele Unite și din Marea Britanie: *să nu călătoriți cu avioanele, și nici să nu locuiți în clădiri înalte sau în zgârie-nori,*¹⁸ ceea ce în perioada anilor ce au urmat nu s-a confirmat în practica lor teroristă.

Aceste modificări structurale și strategice ale organizațiilor insurgente impun, desigur, o reevaluare a strategiei de combatere a terorismului global. O astfel de analiză depinde de corecta identificare a problemelor-cheie și dezvoltarea și implementarea unor variante corespunzătoare de natură preventivă și de angajament strategic și regional. În lucrarea sa, *The War on Terrorism. Countering Global Insurgency in the 21st Century (Războiul contra terorismului. Contracurarea insurgenței globale în sec XXI)*, James A. Bates propune câteva opțiuni de angajament strategic caracterizate prin faptul că sunt optime, pragmatice și viabile. Dintre acestea, menționez: cooptarea insurgenților, ajutând și susținând lumea musulmană să atingă un real progres social, economic și religios, convingerea insurgenților că omorârea nevinovaților este o acțiune greșită, condamnată (un posibil exemplu ar putea fi invocarea dogmelor religiei Islamice și religiei Creștine (de tip vestic), folosind lideri

17 Burns, John, *A Nation Challenged: The Wanted Man*, New York Times, 8 Octombrie, 2001, p. A1

18 Sachs, Susan, Carter, Bill, *A Nation Challenged: al Qaeda. Bin Laden Spokesman Threatens Westerners at Home and in The Gulf*, New York Times, October 14, 2001, section 1B, p. 1

religioși, inclusiv Mulahi și pe Papă, pentru a adopta o poziție fermă împotriva folosirii religiei în numele unui război), împiedicarea acțiunilor insurgenților prin amenințarea unui obiect sau a unui principiu foarte valoros pentru ei - Ce prețuiește un insurgent? Cauza sa, organizația din care face parte, familia, clanul sau, poate, tribul?¹⁹ Aplicate constant și continuu, aceste măsuri pot deveni veritabile soluții pe termen lung în războiul global împotriva terorismului.

Terorismul este departe de a mai fi un război convențional, dus între două forțe antagoniste: insurgenții și guvernul contrainsurgent. Această confruntare se duce, astăzi, pe un câmp de luptă virtual, în care un grup restrâns de teroriști își lovește adversarul cu o forță amplificată la dimensiunile unei întregi națiuni occidentale, cu „ajutorul” mijloacelor de informare în masă. Practic, masele de oameni vizate se transformă într-un factor cu o pondere semnificativă atât în construcția și executarea actelor de terorism, cât și în elaborarea măsurilor de contracarare a atacurilor de către guvernul națiunii - țintă.

Pe de-o parte, aș putea menționa ca exemplu tehnica folosită de gruparea Al-Qaeda, care, prin intermediul unor televiziuni, emitea casete video în care erau anunțate atentate teroriste într-un viitor apropiat în SUA. Astfel, se genera o strategie a haosului, de intimidare și de amenințare, cu scopul de a declanșa conflicte psihice și vulnerabilități interne la nivel statal.

De asemenea, de cealaltă parte a „frontului”, guvernul contrainsurgent este supus unor presiuni publice considerabile, deoarece orice decizie luată îi afectează direct pe cetățenii deja traumatizați. Deși se dorește instituirea unor politici ce nu admit negocierea cu teroriștii, opinia publică este extrem de sensibilă în situații de acest tip, cum ar fi răpirile unor jurnaliști, ajungându-se de cele mai multe ori la marșuri stradale de protest menite să determine autoritățile să cedeze șantajului terorist, dar să salveze astfel viața celor aflați în pericol.

Așadar, lupta împotriva terorismului trebuie să se ducă într-o manieră echilibrată, evaluând fiecare acțiune de contrainsurgență în funcție de raportul risc/beneficiu pentru națiunea amenințată, fie că e vorba de mișcări de atac direct, precum intervențiile militare din Irak, fie ca e vorba de măsuri și decizii protectoare, cu consecințe favorabile indirecte și pe termen lung, dar care generează în perioada imediat următoare o mare nemulțumire în cadrul societății civile, ca în cazul refuzului de negociere.

19 Bates, James A., *The War on Terrorism. Countering Global Insurgency in the 21st Century*, JSOU Report 05-8, JSOU Press, Hurlburt Field, Florida, 2005, p. 4.

HIDROCARBURILE – O „ARMĂ” EFICIENTĂ A RĂZBOIULUI ECONOMIC

Dr. Cristian BĂHNĂREANU*

The economic warfare is now a constant part of the relations between states. It also constitutes a more efficient instrument for achieving some strategic objectives. In this framework, the competition for access, control, and distribution of hydrocarbons did not decrease in intensity, but is much bitterer taking into account their near exhaustion. In addition, the so called “energy weapon” became in the last years very important on international policy and relations in the economic field.

Resursele energetice, în special petrolul și gazele naturale, au constituit și constituie motiv de cooperare, dar și de confruntare între actorii oricărei epoci istorice. În prezent, poziționarea unui stat și rolul acestuia în ierarhia internațională și în ecuațiile de putere nu se mai bazează doar pe forța lui armată, ci, mai ales, pe resursele economice de care dispune. Astfel, marile conflicte militare ale secolului XX au fost înlocuite cu „războaie” mai puțin violente, duse pentru dominație economică, tehnologică, informațională etc.

Războiul economic este acum o constantă a derulării relațiilor dintre state și constituie un instrument mult mai eficient pentru atingerea unor scopuri strategice. În cadrul acestuia, competiția pentru accesul, controlul și distribuția hidrocarburilor nu a scăzut în intensitate ci, dimpotrivă, este din ce în ce Mi acerbă, spectrul epuizării acestora accentuând și mai mult lupta. În plus, așa-numita „armă energetică” a căpătat tot mai multă importanță în politica și relațiile economice internaționale în anii din urmă.

I. Războiul economic și instrumentele sale

În general, războiul economic include folosirea instrumentelor economice pentru a constrânge adversarul să-și schimbe politica ori comportamentul sau pentru a submina capacitatea statului respectiv de a întreține relații normale cu celelalte state. Un astfel de război poate fi definit prin „folosirea agresivă a mijloacelor economice în vederea atingerii obiectivelor naționale”¹. La această definiție, am putea adăuga și amenințarea cu folosirea acestor mijloace pentru a slăbi economia adversarului, ceea ce ar afecta și puterea sa politică și militară. Războiul economic reprezintă, de fapt, o fază post-concurențială în care concurența loială se transformă în concurență neloială, apoi în criză și, în final, poate degenera într-un conflict în cadrul procesului de cucerire a piețelor și dominare în spațiul resurselor.

Fără îndoială, eficacitatea războiului economic depinde de nevoia de comerț a

* Cercetător științific în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

1 DOD Dictionary of Military and Associated Terms, *Economic Warfare*, 12 April 2001 (as amended through 17 October 2008), www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/data/e/01816.html.

țării-țintă. Statele care au nevoie de mijloacele necesare traiului propriilor cetățeni (apă, hrană etc.) ori de materii prime brute sau cele care supraviețuiesc din vânzarea de resurse specifice sunt vulnerabile în fața războiului economic. Acele state care, din motive ideologice sau geografice, pot renunța la comerț sunt mai greu de afectat, iar intruziunea economică are mai puține șanse de reușită.

În prezent, confruntarea economică este centrată într-o mare măsură pe deținerea, cererea, aprovizionarea și utilizarea materiilor prime și resurselor energetice - o competiție ce este amplificată de actuala criză economico-financiară. În centrul acestei competiții economice globale se găsesc marii actori politico-economici (SUA, Uniunea Europeană, China, Federația Rusă, Japonia, India), organizațiile economico-financiare internaționale și corporațiile transnaționale ce caută să controleze sursele de materii prime și resurse energetice, tehnologiile, piețele și prețurile, ceea ce dinamizează și complică și mai mult relațiile internaționale. De succesul sau eșecul acțiunilor lor depind piețele mondiale, balanțele comerciale internaționale, statutul și bogăția națională și, nu în ultimul rând, standardul de viață și securitatea generațiilor prezente și viitoare.

Actorii confruntării economice actuale utilizează o mare varietate de mijloace pentru a influența strategiile și politicile unor guverne. Aceste instrumente și metode, din punct de vedere al exigenței aplicării și efectelor, sunt: apelurile publice, demersurile politico-diplomatice, măsuri cu caracter juridic, sancțiunile non-economice, sancțiunile economice și, în ultimă instanță, acțiunea militară.

Sancțiunile economice constituie, în opinia noastră, orice restricții sau amenințarea cu impunerea unor restricții de către țara emitentă în cadrul relațiilor comerciale curente cu o țară-țintă, cu scopul de a convinge guvernul acesteia să-și schimbe politica. Aplicarea acestora se poate face unilateral sau concertat, împreună cu alte țări, prin intermediul Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite sau cu ajutorul altor organizații internaționale.

Cele mai cunoscute forme de sancțiuni și măsuri de ordin economic bazate pe constrângere, prin care se încearcă forțarea pașnică a unui stat să pună capăt încălcării unor norme de drept internațional sau a unor principii de politică economică, să revină asupra unor măsuri nedrepte pe care le-a luat și să repare prejudiciul astfel creat sau să facă anumite concesii, sunt:

- *boicotul* – refuzul parțial sau total de participare a unei/unor țări sau agenți economici la tranzacțiile bilaterale de piață;

- *blocada* – izolarea totală sau parțială a statului-țintă pentru a-i submina la maximum potențialul economic (împiedicarea legăturilor maritime și aeriene internaționale etc.), lipsindu-l de posibilitatea de a avea relații comerciale cu state neutre;

- *embargo-ul* – ruperea relațiilor comerciale, prin interzicerea importurilor și exporturilor, precum și reținerea, sechestrarea de către un stat a mărfurilor unui alt stat sau a navelor comerciale (împreună cu încărcătura lor), în porturile sau în apele sale teritoriale. El se poate aplica și numai asupra unuia sau câtorva produse;

- *linkage-ul negativ (legătura negativă)* – relaționarea politicii economice a unui stat cu un alt stat pentru acordarea de către cel din urmă stat a unor concesii de

natură politică sau economică. Astfel, speranța unui avantaj comercial sau financiar trebuie să determine statul-țintă să-și modereze comportamentul adoptat în politica externă și/sau internă;

- *retorsiunea* – măsuri luate de un stat, inclusiv economice, prin care răspunde actelor neprietenești, contrare uzanțelor internaționale, săvârșite de un alt stat;

- *alte manevre și procedee* ce sunt folosite, de regulă, în cadrul războiului economic, precum: barierele vamale, redevențele, cotele de producție sau import/export, politicile de dumping și monopol, alianțele, preluările și fuzionările etc.

Desigur, pot fi adoptate și alte măsuri de constrângere cu caracter economic împotriva statului sau statelor „delincvente”, ce nu își rezolvă pe cale pașnică diferendele, sunt: retragerea asistenței economice și financiare acordate de comunitatea internațională; limitarea sau restricționarea investițiilor; înghețarea și sechestrarea conturilor și posesiunilor externe; stânjenirea liberei dezvoltări a schimburilor economice bi- și multilaterale; declararea ca nule și inoperante a unor acorduri și tratate economico-financiare, bilaterale și multilaterale, ce implică statul respectiv; nerespectarea unor drepturi și obligații contractuale; excluderea din organizațiile economico-financiare regionale și internaționale etc.

Toate aceste forme de acțiune vizează, în primul rând, excluderea statului vizat din circuitele și schimburile economice internaționale, interzicerea accesului pe anumite piețe și privarea lui de anumite bunuri, produse și servicii, și chiar izolare economică totală, cu scopul de a-l obliga să respecte anumite reguli, să înceteze anumite practici sau să se supună unei anumite voințe. Totuși, metodele clasice de sancționare economică presupun costuri ridicate, care adeseori nu s-au reflectat în rezultatele obținute. Utilizarea lor presupune o prognozare foarte judicioasă și obiectivă a efectelor ulterioare asupra propriilor companii, a furnizorilor și consumatorilor, a activității economice în general.

II. Folosirea hidrocarburilor ca instrument de influență

În contextul accentuării competiției pentru putere și influență pe arena mondială, resursele economice și, în special, cele energetice joacă un rol din ce în ce mai important în poziția ocupată de un stat și rolul acestuia în sistemul relațiilor internaționale. Distribuția inegală și previzibilă epuizare a resurselor de hidrocarburi, resurse ce rămân deocamdată motorul economiei mondiale, au dus la amplificarea jocurilor pe marginea acestora și au permis unele „monopoluri” în ceea ce privește controlul surselor și rutelor, al prețurilor și piețelor.

Definiția conceptului de putere a lui Walter S. Jones – capacitatea unui actor internațional de a-și folosi resursele tangibile și intangibile în așa fel încât să influențeze rezultatele relațiilor internaționale spre propriul beneficiu² – ilustrează actualitatea faptului că oricare stat va face uz de toate resursele pe care le are la dispoziție, inclusiv de cele energetice, pentru a-și impune voința și a influența comportamentul celorlalți actori în scopul atingerii propriilor interese.

2 Walter S. Jones, *The Logic of International Relations*, Seventh Edition, Harper Collins Publishers, 1991, p. 241.

Metodele clasice de sancționare economică și-au dovedit ineficiența, având o rată de succes de numai 24%³, realitate ce a impus identificarea și utilizarea unor noi instrumente economice de influențare a deciziilor și comportamentului statului-țintă. Printre acestea, folosirea hidrocarburilor ca instrument de influență sau așa-numita „arma energetică” a fost luată în considerare tot mai serios de unii actori.

În accepțiunea noastră, folosirea hidrocarburilor ca instrument de influență sau așa-numita „armă energetică” este strâns legată de exercitarea puterii economice, componentă importantă în complexul puterii unui stat, și o definim ca *orice acțiune sau inacțiune a unui actor al lanțului deținător – exploatator – producător – transportator – distribuitor – consumator, legată direct sau indirect de resursele energetice, ce are scopul de a influența sau controla alți actori*. Prin urmare, „arma energetică” poate fi utilizată pe tot lanțul respectiv, de oricare dintre „verigile” implicate în acest proces.

Dar pot constitui hidrocarburile într-adevăr o „armă” eficientă? Dacă resursele energetice sunt folosite ca mijloace de presiune în cadrul competiției și concurenței economice libere, acestea reprezintă doar un mod acceptat de a promova sau câștiga ceva, la fel ca resursele financiare, importurile etc. În cadrul pieței caracterizată de liberă concurență, orice tranzacție este un joc cu sumă pozitivă în care fiecare parte are de câștigat, reglându-se astfel distribuția armonioasă a resurselor între agenții economici. Pe această piață, producătorul privat de energie, fie el și de monopol, nu poate exista dacă nu obține profit prin satisfacerea consumatorului final, care, la rândul său, poate renunța și înlocui producătorul respectiv dacă nu este satisfăcut. Totuși, și în aceste condiții, ca urmare a creșterii cererii de resurse energetice, unii agenți economici producători, transportatori sau distribuitori, în „goana” lor după profituri, pot afecta indirect alți actori ce sunt puternic dependenți de aceștia.

Dacă în această ecuație intervine statul, atunci putem spune că hidrocarburile devin o „armă” a puterii politice folosită în cadrul relațiilor internaționale pentru atingerea propriilor interese. Agenții economici controlați de stat sunt mai puțin motivați să satisfacă consumatorul final, mai ales atunci când dețin și monopolul într-un anumit domeniu al industriei energetice. De altfel, sectorul definit printr-o concurență de tip monopol este dominat de o singură companie sau doar de câteva companii, ceea ce înseamnă că lipsește competiția sau că aceasta este limitată. O piață de tip monopol se caracterizează în general prin practicarea unor prețuri mai ridicate, obiectivul de bază al unei firme de monopol fiind maximizarea profitului. Companiile care dețin monopolul pe anumite piețe își pot spori profiturile prin diverse practici, una dintre cele mai întâlnite fiind discriminarea prin preț, respectiv prețul cu care este vândut un produs diferă de la un client la altul sau de la o piață la alta, după cum vom arăta în capitolul următor al acestei comunicări științifice.

Întotdeauna, guvernele au pe agendă obiective strategice prin care se vizează poziții de putere și dominație în sistemul relațiilor internaționale. Numai în „mâinile” guvernelor controlul direct sau indirect al unor resurse energetice poate deveni un

3 Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, and Kimberly Ann Elliott, *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy*, Washington D.C.: Institute for International Economics, 1990, pp. 105-107.

instrument de șantaj și cu adevărat o „armă” eficientă. Astfel, dacă la un moment dat, factorul de decizie consideră că este profitabil politic să folosească această armă, chiar dacă asta poate costa enorm din punct de vedere financiar, nu poate fi împiedicat să o facă.

Influența politicului în economie, mai ales în sectorul hidrocarburilor, indiferent de regimul în funcțiune, reprezintă o constantă a epocii actuale. Aceasta influență se exercită atât în interiorul statelor, cât și în exteriorul lor. În cazul regimurilor democratice, inclusiv în Uniunea Europeană, sistemul politic modelează cadrul derulării proceselor din industria energetică și, de cele mai multe ori, intervine indirect în derularea acestora. Acolo unde energia este importantă, politicul susține direct și indirect sectoarele energetice ale economiei. De altfel, strategiile și politicile energetice se fixează la nivel politic și tot la același nivel se stabilesc regulile cooperării internaționale în domeniul energetic.

Regimurile dictatoriale autoritare sau de „democrație controlată” intervin preponderent direct în energetică. China, India, Federația Rusă, Arabia Saudită, Algeria, Venezuela etc., state care se remarcă prin creștere și expansiune economică sau resurse energetice semnificative, au recurs constant la cooperarea directă dintre factorii politic și economic. În anumite situații, sectoare vitale ale economiei, precum energia, sunt protejate prin lege față de achiziții forțate ori faliment sau li se conferă putere monopolistă. În alte cazuri, industria energetică a fost total sau parțial naționalizată sau s-au încheiat acorduri și contracte preferențiale cu unele companii și s-au stabilit anumite prețuri discriminatorii.

În aceste condiții, utilizarea „armei energetice” în relațiile internaționale reprezintă mai degrabă o formă de șantaj, o acțiune ce o putem încadra în categoria tehnicilor mai puțin acceptate de normele internaționale pentru a realiza obiective politice, economice, militare etc. Acest instrument subversiv este folosit pentru a slăbi puterea economică, politică sau militară a unei națiuni prin subminarea moralului, loialității sau încrederii cetățenilor. Prin urmare, credem că „arma energetică” este un instrument suplimentar al presiunilor politice exercitate de unele state asupra unei țări care se face vinovată de abateri grave.

III. „Arma energetică” – de la teorie la practică

Controlul resurselor energetice generează putere și influență politică oriunde pe glob. Situația este inevitabilă, astfel că, de-a lungul vremii, au fost numeroase cazurile în care diferiți actori implicați în jocurile pe marginea acestor resurse au declanșat dispute și crize energetice, ce au avut adesea efecte economice și politice dezastruoase la nivel local, regional și chiar global. Fără energie, întreaga lume industrializată poate colapsa și, prin urmare, infrastructura din agricultură, transporturi, tehnologia informației, comunicații și alte sectoare vitale trebuie să fie susținută cu fluxuri constante de energie. Orice „scurtcircuitare” a pieței și a rețelelor energetice mondiale constituie un pericol major și de aceea securitatea energetică este o componentă de seamă a strategiilor de securitate națională și de politică externă a oricărui stat.

Energia a fost și este folosită adesea ca instrument de influență politică, economică, militară etc., cu scopul de a obține unele avantaje strategice pe scena tot mai complexă și dinamică a relațiilor internaționale. În majoritatea cazurilor,

confruntările dintre competitori au fost angajate în mod indirect, marii actori trebuind să respecte, mai mult sau mai puțin formal, dreptul statelor la valorificarea independentă a hidrocarburilor.

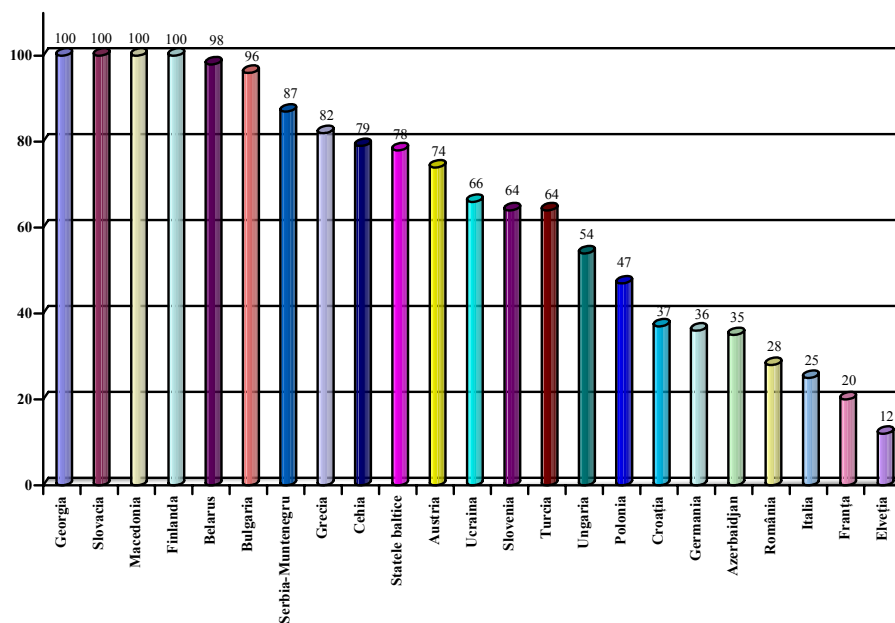
Cei mai importanți actori statali și non-statali ce dispun de potențial energetic și dețin mijloacele de a utiliza hidrocarburile ca mijloc de influență sunt:

- statele ce dețin rezerve importante de resurse energetice (petrol, gaze naturale, cărbune), precum: Rusia, Iran, Arabia Saudită etc.;
- statele ce au capacități semnificative de producție și export și rețele de transport și distribuție, precum: Arabia Saudită, Rusia, SUA, Norvegia etc.;
- statele intermediare între producător și consumator, pe teritoriul cărora tranzitează vectorul energiei, precum: Turcia, Ucraina etc.;
- organizațiile economice regionale și internaționale, precum: Organizația Statelor Exportatoare de Petrol, Organizația Mondială a Comerțului, Organizația de Cooperare de la Shanghai etc.;
- bursele și piețele unde se stabilesc prețurile internaționale, precum: New York Mercantile Exchange (NYMEX), Singapore International Monetary Exchange (SYMEX), Intercontinental Exchange (ICE Futures Europe) de la Londra etc.;
- marile companii energetice naționale și transnaționale, precum: Gazprom OAO (Rusia), ExxonMobil Corp. (SUA), Royal Dutch Shell (Marea Britanie), BP p.l.c. (Marea Britanie), Chevron Corp. (SUA), Petrochina (China) etc.

Rusia, țară ce controlează o mare parte a resurselor energetice mondiale și conductelor de transport, folosește în mod conștient de controlul resurselor energetice pentru a-și asigura un anumit grad de influență în politica de putere din spațiul ex-sovietic și european sau la nivel internațional, mai precis, furnizând energie ieftină statelor aliate și energie scumpă „adversarilor”. Astfel, statul rus a fost acuzat în repetate rânduri ca folosește energia pentru a-și spori influența politică și economică asupra statelor baltice și a Poloniei. De altfel, Moscova a oprit sau a amenințat adesea cu întreruperea livrărilor de gaze spre unele țări ex-sovietice ca urmare a unor dispute bilaterale ce au implicat aspecte politice (mișcări de independență, atitudini pro-occidentale), economice (prețuri, datorii, cedare control energetic) sau chiar militare (retragerea trupelor ruse).

Criza cea mai gravă a apărut în decembrie 2005, când Ucraina a refuzat să plătească prețul cerut de Gazprom, mult mai mare decât practică Rusia pe plan intern. Același motiv a fost invocat și în disputa cu Republica Moldova, din ianuarie 2006. Nici în 2007, Rusia nu a ezitat să facă uz de „arma energetică”. Astfel, în octombrie, Gazprom a amenințat că va sista livrările de gaze naturale către Ucraina, ca urmare a unei datorii neachitate de peste 1,3 miliarde de dolari. De asemenea, amenințările au vizat și Belarus și Georgia din cauza unor neînțelegeri în ceea ce privește prețurile și tranzitul hidrocarburilor. Ultima criza s-a consemnat în ianuarie 2009, când Rusia a întrerupt din nou livrările spre Ucraina ca urmare a disputelor privind prețul la care rușii livrează gaz ucrainenilor și prețul plătit de ruși pentru tranzitul gazelor prin Ucraina către Europa. Prin toate aceste acțiuni, Rusia a afectat și consumatorii vestici și a declanșat o aprinsă dezbatere europeană asupra dependenței energetice a Uniunii Europene față de Moscova.

Gazprom constituie instrumentul cel mai adecvat pentru „manevrele” energetice ale Rusiei. Înființată în 1989, compania rusă controlează aproximativ 90% din producția de gaze naturale a Federației Ruse și circa 17% din resursele mondiale de gaze naturale. Colosul rusesc, deși este un agent economic obișnuit, reprezintă un puternic instrument de presiune politică⁴. La nivelul anului 2006, Gazprom livra gaze naturale în Ucraina (2.085 mld. m³/an), Germania (1.300 mld. m³/an), Italia (756 mld. m³/an), Belarus (724 mld. m³/an), Turcia (703 mld. m³/an), Franța (353 mld. m³/an), Polonia (272 mld. m³/an), Ungaria (272 mld. m³/an), Cehia (261 mld. m³/an), Slovacia (240 mld. m³/an), Austria (233 mld. m³/an), România (180 mld. m³/an), Finlanda (173 mld. m³/an), statele baltice (173 mld. m³/an), Azerbaidjan (141 mld. m³/an), Bulgaria (113 mld. m³/an), Grecia (95 mld. m³/an), Serbia și Muntenegru (74 mld. m³/an), Georgia (67 mld. m³/an), Croația (35 mld. m³/an), Slovenia (25 mld. m³/an), Elveția (14 mld. m³/an), Macedonia (4 mld. m³/an)⁵. În graficul următor am detaliat procentual gradul de dependență al principalilor beneficiari europeni și din CSI față de exporturile de gaze naturale rusești.

Sursa: Datele au fost preluate de la Gazprom (www.gazprom.com) și Energy Information Administration (www.eia.doe.gov)

Cu toate că Moscova susține că politica sa de prețuri este influențată strict de condițiile pieței⁶, există diferențe mari între prețurile plătite pe piața internă sau de state considerate aliate, precum Armenia, și cele plătite de state care au încercat să

⁴ Compania a primit dreptul exclusiv de a exporta gaze naturale, prin lege federală (20 iulie 2006).

⁵ Energy Information Administration, *Country Analysis Briefs – Russia*, May 2008, www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/Full.html.

⁶ Prețul de pornire al gazului natural este cel de la „gura” sondei (costul propriu-zis al gazului), preț ce este apoi crescut de costul de transport pe o anumită distanță și de costul local de distribuție. În faza de distribuție, prețurile sunt clasificate în funcție de tipul utilizatorului final al gazelor: rezidențiale, comerciale, industriale sau pentru energie electrică.

iasă de sub influența Rusiei, ca de exemplu Georgia. Prin urmare, furnizorul de gaze naturale, sub forma Gazprom, este statul rus (deține 50,002% din companie⁷), astfel încât putem considera că sistemul de stabilire a prețurilor este instrumentalizat politic. În tabelul de mai jos am reliefat prețurile practicate de Rusia pe piața internă și cele pentru exporturile sale de gaze naturale în diferite momente (datele prezentate sunt cele vehiculate în sursele publice de informare).

State	Preț (USD/1000 m ³)				
	La începutul anilor 2000	2005	2006	2007	2008
Rusia	27	32	40-45	52	52
Armenia	45-100	56	110	110	110
Azerbaidjan		60	110	230	230
Belarus		46,7	46,7	100	119
Georgia		68	110	230	230
R. Moldova		80	160	170	191,25
Ucraina		50	95	130	179,50
Statele baltice		85-95	120-125	230	280
Bulgaria	120-130	120-130	120-130	170-175	240
România	120	190-195	250-255	280-285	370
Turcia	75	100	243	243	300
Europa de Vest (media prețurilor)	200-240	240	240	265	370

Este evidentă diferența între prețurile la nivel intern, cele pentru aliați și cele pentru statele baltice și țările europene. Rusia crește sau amenință că va crește prețul gazelor naturale livrate în unele țări din CSI și din Europa de Est și de Sud-Est cu scopul de a-și menține în aceste spații măcar influența economică. Deși această măsură pare a fi un răspuns la atitudinea diferitelor capitale față de Moscova, impactul politic este departe de a avea rezultatele scontate. Astfel, Moscova contribuie acum, din plin, la apariția unui mediu concurențial uniform în regiune. Rusia nu face altceva decât să-și distrugă partenerii de afaceri și piața de desfacere din țara respectivă, favorizând, în același timp, reorientarea țării respective spre alți furnizori de hidrocarburi și, chiar, dezvoltarea unor forme de energie și trasee de transport alternative. Oricum Rusia nu își poate permite să ridice prețul mai mult decât cel la care alți furnizori de gaze naturale devin rentabili. În final, rezultatul s-ar putea să fie exact opus scopurilor Rusiei, adică țara respectivă va fi din ce în ce mai puțin dependentă de gazele naturale rusești.

Pentru a contracara aceste posibile efecte, acțiunile Rusiei vizează și:

⁷ *Gazprom today*, www.gazprom.com/eng/articles/article8511.shtml.

- acoperirea întregii cereri a unor importatori energetici, prin contracte bilaterale pe termen lung;
- consolidarea aprovizionărilor cu petrol și gaze prin semnarea de contracte pe termen lung cu producătorii din Asia Centrală;
- controlul infrastructurii energetice strategice din Europa și Eurasia, prin achiziționarea conductelor, rafinăriilor, rețelelor electrice, porturi;
- extinderea monopolului Gazprom.

În consecință, putem spune că Rusia își va folosi toată capacitatea politică și diplomatică pentru a-și dezvolta economia și, în ultimă instanță, nu va pregeta să utilizeze „arma energetică” drept instrument de presiune și influență. Totuși, dependența Europei de gazul rusesc are ca revers dependența Rusiei de veniturile obținute din vânzările de petrol și gaze naturale pe piața europeană. Prin urmare, situația actuală incertă în ceea ce privește ritmicitatea fluxurilor de aprovizionare cu energie ar trebui să se sfârșească în viitorul apropiat printr-un compromis reciproc avantajos în cadrul unui parteneriat strategic, în condițiile în care resursele sunt la ruși, iar banii la europeni.

Concluzii

Întreaga dezbatere și problematică privind securitatea energetică sau bătălia pentru energie prezentă și, probabil, viitoare nu este decât o consecință a omniprezenței guvernelor în exploatarea și controlul resurselor naturale. De o parte, avem companii transnaționale și cooperare globală, iar de alta, raporturi inechitabile și dependențe energetice foarte periculoase. Limitarea sau blocarea accesului liber, concurențial, la resursele energetice amenință buna funcționare a economiilor și pune statele și națiunile în fața unor grave pericole.

Ideal ar fi ca energia să nu fie altceva decât un bun comercializat fără nici un fel de ingerință a factorilor politici. Petrolul și gazele naturale ar trebui considerate bunuri de utilitate publică internațională. Prin urmare, actorii lanțului energetic nu ar trebui să folosească energia ca pe un instrument politic și să înțeleagă faptul că interdependența reprezintă cheia realizării securității energetice și a dezvoltării economice la o scară cât mai mare. Însă, dată fiind cererea de hidrocarburi în permanentă creștere pe plan mondial, credem că „arma energetică” va fi și în continuare instrumentul preferat de acțiune al unor actori pentru a-și impune unele obiective strategice.

IMPACTUL RECESIUNII ECONOMICE ASUPRA MEDIULUI DE SECURITATE. APĂRAREA NAȚIONALĂ - BENEFICII ȘI COSTURI

Noris NICA*

The paper puts to the issue possible appearance forms of the economic recession phenomenon on the current security environment. Tensions in the economic field, manifested by decisions or actions of state authorities can produce discontent and negative sides on domestic fields and as per the international relations, the question of access to resources could affect the climate of existing security. The trend, otherwise normal, to reduce costs, may affect the funds for defense sector considered unproductive, and, can lead to the weakening of the default security system in just this period in witch it is necessary to be effective. The article examines the current security environment, the indissoluble link between the security and economic environment, concluding that investment in security and defense is necessary and can also contribute to the stabilization of macroeconomic system.

Arhitectura mondială de securitate la începutul mileniului III

Sintagma „mediul de securitate” definește, după părerea analiștilor, totalitatea factorilor, condițiilor și relațiilor existente în domeniile fundamentale ale societății omenești și comunității internaționale, la un moment dat, pe o anumită arie geografică de referință. În funcție de aria de referință, mediul de securitate poate fi global, continental, regional, zonal, național sau, mai restrâns, distingem: mediul internațional de securitate sau mediul intern de securitate.

Conținutul mediului de securitate este exprimat prin natura, calitatea și dimensiunea relațiilor care se dezvoltă în domeniile: politic, diplomatic, economic, militar, social, ecologic, juridic, informațional, etc., considerate ca domenii ale vieții internaționale.

Mediul de securitate național este rezultanta interacțiunii și interdependenței componentelor sale (economică, militară, socială, politică, informațională, culturală, diplomatică și ecologică). El se poate afla într-una din următoarele stări: stare de normalitate; stare critică și stare de criză.

Componenta economică se poate socoti ca fiind cea mai importantă dintre cele ce alcătuiesc mediul de securitate. De starea sa – de normalitate, critică sau de criză - depinde direct starea celorlalte componente și, prin urmare, a întregului mediu de securitate. Aceasta derivă din rolul fundamental pe care îl joacă factorul economic în orice societate umană.

Globalizarea, ca fenomen atotcuprinzător, cu puternice conotații economico-financiare, poate face ca unele vulnerabilități, riscuri și amenințări economice externe să-și amplifice efectele nedorite la nivel național și nu numai. Riscurile și amenințările economice interne se pot ține relativ mai ușor sub control de către cei ce gestionează activitatea economică a unui stat, datorită faptului că există informații despre ele și instrumentele de stăpânire adecvate. Riscurile și amenințările economice externe sunt

* Căpitan, Baza 90 Transport Aerian Otopeni, doctorand în științe economice, Academia de Studii Economice București.

mai dificil de controlat, întrucât cauzele ce le generează sunt fie puțin cunoscute, fie greu de evitat.

O deteriorare a economiei globale provocată de criza financiară este cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale, pentru ca va reduce la sărăcie și la resentimente sute de milioane de oameni, arată raportul unei organizații neguvernamentale britanice. Desființarea unui număr mare de locuri de munca va accentua sărăcia, va spori numărul de îmbolnăviri și va duce la creșterea numărului de oameni care nu se pot alimenta în mod adecvat în țările în curs de dezvoltare. Acest lucru va influența negativ sistemele de securitate socială, care nu vor mai face față, arată raportul anual de evaluare a securității la nivel mondial redactat de Oxford Research Group (ORG).

Toate acestea vor alimenta, probabil, nemulțumirile la scară largă și vor conduce la apariția unor mișcări sociale radicale și violente, care vor fi controlate recurgând la forță, arată raportul. Deja, există indicii privind accentuarea tulburărilor sociale în China și a rebeliunii maoiste în India. Potrivit raportului, țările bogate s-au concentrat până în prezent asupra măsurilor destinate să intensifice cooperarea în domeniul financiar, ceea ce este irelevant pentru țările mai sărace. Alți factori majori de insecuritate sunt schimbarea climatică, concurența pentru resursele energetice și tendința elitelor puternice de a menține securitatea prin mijloace militare, apreciază raportul. Pentru a evita adâncirea diviziunilor pe plan mondial, este nevoie de un "angajament pentru emancipare și dreptate socială", inclusiv comerț corect, anularea datoriilor, reducerea radicală a emisiilor de dioxid de carbon și investiții în surse regenerabile de energie, potrivit ORG.

Voința de a implementa aceste politici riscă să fie slăbită de dificultățile financiare pe care le vor avea guvernele în următorii câțiva ani. Însă, dacă țările bogate decid să pună mai mult accent pe ajutarea săracilor din lume și pe politicile de mediu, anii ce urmează ar putea fi decisivi pentru o mai mare stabilitate globală, apreciază raportul.

Datorită globalizării rețelelor financiare, statele sunt mai vulnerabile la crizele economice ce se extind dintr-o regiune în alta, crizele economice regionale capătând aspect global (Mexicul la mijlocul anilor 1990, Asia de Sud-Est și Rusia la sfârșitul anilor 1990). Teoria domino-ului, care odată aparținea lumii politice, astăzi ține de lumea financiară. „Principiul domino”, în general, acoperă o serie nediferențiată de conexiuni directe, indirecte, psihologice și imaginare, care pot fi la nivel local, regional și chiar global. Piețele capitalului sunt integrate la nivel global și, prin urmare, evenimentele dintr-o țară pot afecta și altele atât direct prin transfer instantaneu de fonduri, cât și psihologic. Astfel de impact economic poate reduce capacitățile militare ale unui stat, să intensifice tendințele secesioniste sau să contribuie la accentuarea vulnerabilității statului. Rețelele globalizate ale comunicării și piețele financiare măresc vulnerabilitatea statului la pericolele din partea eșecurilor de sistem ale actorilor nestatali. În același timp, rețelele globale de comunicare și comerț contribuie la dependența societății de bunurile și tehnologiile superioare.

Din păcate efectele negative ale globalizării nu au fost de timpuriu t conștientizate într-atât încât să nu lase spațiu și timp de manifestare forțelor ostile securității la nivel mondial. Există fenomene de:

- fragmentare și slăbire a coeziunii sociale;

- creștere a inegalităților atât pe plan intern, cât și între state;
- exacerbare a atașamentului din punct de vedere identitar la comunitatea locală sau națională;
- distrugere a sistemului clasic de ierarhizare a valorilor;
- proliferare a armamentului și a crimei transnaționale.

Acestea sunt aspecte ale globalizării, mai puțin vizibile dar foarte periculoase pentru ceea ce înseamnă siguranța lumii. Criminalitatea, sub toate formele ei (traficul de armament, de materiale nucleare și de droguri, imigrația ilegală, spălarea banilor), dar și terorismul constituie o amenințare globală, atât prin amploarea de nestăvilit (deocamdată), cât și prin varietatea și, de ce nu, ingeniozitatea mijloacelor de care dispun și pe care le utilizează pentru atingerea propriilor obiective.

Economia și finanțele reprezintă potențialul economic al unei țări și influențează potențialul militar, de ordine și siguranță publică, deci de securitate, așa cum și acesta asigură buna funcționare a economiei și finanțelor. Puterea armată nu depinde în exclusivitate de puterea economică. Depinde însă în exclusivitate de cerințe și de resurse, precum și de modul în care se cer acestea folosite pentru a genera putere militară. Există trei mari piloni principali ai puterii în lume (tripodă a puterii): puterea economică, puterea financiară și puterea militară, la care se pot adăuga puterea diplomatică și culturală.

În acest context, influența cheltuielilor pentru apărare asupra dezvoltării economice a unei țări a făcut obiectul unor numeroase studii, rămânând încă subiect de dezbatere între specialiști, deoarece rezultatele empirice ale studiilor econometrice în domeniu sunt contradictorii.

Corelația dintre situația economică și nivelul cheltuielilor de apărare

Interdependența dintre apărare și resursele disponibile în acest scop a reprezentat un subiect de interes pentru numeroși gânditori și lideri militari. Sun Tzu afirma în urmă cu peste 2500 ani că *„războiul reprezintă o chestiune foarte importantă pentru națiune...care trebuie analizată...luând în considerare cinci factori: Calea, care îi face pe oameni să gândească la fel ca superiorii lor...; Cerul, care poate fi întunecat și senin, dar poate reprezenta și dificultățile fiecărui anotimp; Pământul, care poate fi înalt sau jos, aproape sau departe ...periculos sau sigur; Generalul, reprezentând înțelepciunea, credibilitatea...curajul și disciplina; Legea, care reprezintă organizarea, ierarhia, sprijinul logistic și controlul cheltuielilor”*. Cunoscutul strateg susținea alegerea acelor tactici și strategii care să nu secătuiască țara de resurse, deoarece o asemenea țară ar fi fost sortită eșecului pe câmpul de luptă.

Influența pe care cheltuielile de apărare o au asupra dezvoltării economice a unei țări, cât și nivelul optim al acestora a constituit subiectul unor aprinse controverse implicând atât economiști, cât și factorii de decizie politici și militari, având în vedere dificultatea realizării unui echilibru între necesitatea dezvoltării economice a unei țări și necesitatea asigurării securității naționale.

Cheltuielile pentru apărare pot fi considerate ca o asigurare împotriva riscurilor externe de natură militară și de securitate, „prețul” acestei asigurări crescând odată cu creșterea gradului de instabilitate politică, militară sau chiar socială din mediul extern de securitate. Din perspectiva forțelor armate, această „asigurare” ar trebui să acopere

cât mai multe riscuri, ceea ce ar însemna maximizarea cheltuielilor pentru apărare. Societatea civilă consideră însă apărarea națională doar ca unul dintre bunurile publice de care cetățenii unui stat ar trebui să beneficieze, pe lângă educație, servicii de sănătate, siguranță publică etc., iar în cazul resurselor bugetare limitate aceasta înseamnă limitarea cheltuielilor pentru apărare.

Stabilirea nivelului optim al cheltuielilor pentru apărare este influențată de o serie de factori, de natură atât internă cât și externă: nivelul de dezvoltare economică a țării, orientarea politică a guvernelor la putere, situația politică și militară pe plan regional și internațional etc. Creșterea economică este condiționată de existența ordinii sociale și a posibilității de apărare contra amenințărilor de natură externă, ceea ce implică un anumit nivel minim de cheltuieli de apărare. Pe de altă parte însă, cheltuielile de apărare nu trebuie să devină atât de mari încât să deturneze de la utilizări civile o cantitate mare de resurse, ceea ce ar avea efecte negative asupra dezvoltării economice.

Investiția în apărare - costuri și beneficii

Costurile implicate de sectorul militar au constituit de-a lungul timpului un subiect de controversă între susținătorii ideii necesității asigurării apărării naționale și susținătorii ideii că apărarea este un sector neproductiv, care consumă resurse dar nu își poate dovedi utilitatea decât în caz de conflict.

Teoreticienii economiei apărării au încercat să stabilească nivelul optim al acestor cheltuieli, concentrându-se pe interacțiunea dintre cheltuielile de apărare și dezvoltarea economică¹, fie pe nivelul contribuțiilor membrilor unei alianțe militare la apărarea comună (incluzând atât contribuțiile financiare, dar și contribuțiile cu trupe și echipament acoperite din bugetele apărării ale țărilor respective)².

Unul dintre studiile de bază în acest domeniu îl constituie studiul lui Jacques van Ypersele de Strihou³, care s-a concentrat pe identificarea costurilor și beneficiilor aduse de cheltuielile de apărare în cazul țărilor membre NATO.

Acesta pornește de la costul de oportunitate al cheltuielilor pentru apărare, considerând că într-o economie de piață prețul apărării ar putea fi aproximat ca valoarea pe care factorii de producție utilizați pentru asigurarea apărării ar fi realizat-o dacă ar fi fost utilizați la producerea unor bunuri și servicii civile. În acest sens, autorul utilizează definiția NATO pentru cheltuielile de apărare („cheltuieli realizate de guvernele țărilor pentru a asigura necesitățile forțelor armate”)⁴, având însă în vedere câteva precizări privind anumite elemente din definiție al căror cost nu poate fi aproximat prin costul de oportunitate determinat de piață.

Unul dintre aceste elemente este reprezentat de costul recruților, ale căror alocații („preț”) se situează sub prețul pieței forței de muncă. În cazul în care suma dintre aceste alocații și cheltuielile adiționale generate de recruți (instrucție, hrană, îmbrăcăminte, cazare) se situează sub salariul pe care ei l-ar câștiga pe piața muncii,

1 Strihou J.van Ypersele, „*Sharing the defense burden among Western allies*”, Review of Economics and Statistics, 49 (4) 1967, p. 8.

2 *Ibidem*, p. 9.

3 *Ibidem*, p. 8.

4 *Ibidem*, p. 31.

atunci diferența reprezintă un cost adițional pentru asigurarea apărării suportat de economie, care nu este reflectat de nivelul oficial al cheltuielilor pentru apărare. Acest cost suplimentar este privit ca un impozit în natură aplicat recruților și depinde evident de procentul de recruți din forțele armate ale fiecărei țări.

Cu toate acestea, Van Ypersele de Strihou trage concluzia că scăderea numărului de recruți și creșterea numărului de militari profesioniști (menținând însă același număr de militari în forțele armate) nu ar avea un impact semnificativ asupra costurilor apărării, ci doar asupra modului în care aceste cheltuieli sunt finanțate (în locul unui impozit în natură asupra recruților cheltuielile de apărare vor fi finanțate din impozitelor plătite de către toți contribuabilii).

Un alt cost care este considerat de autor ca nefiind inclus în cheltuielile de apărare, deși ar trebui luat în considerare, este costul ajutorului financiar acordat altor țări. Acest ajutor este considerat ca fiind parțial substituibil cheltuielilor de apărare, ambele contribuind la creșterea securității. Astfel, pentru obținerea unui anumit nivel de securitate o țară poate aloca sume mai mari pentru propria apărare, sau poate contribui cu ajutor financiar la securitatea țărilor aliate și aloca sume mai mici pentru propria apărare. Acest punct de vedere explică o serie de programe de ajutor financiar de care au beneficiat după sfârșitul Războiului Rece și noii membrii NATO, cum ar fi Pregătire și Educație Militară Internațională (International Military Education and Training), Finanțare Militară Externă (Foreign Military Financing), Ajutor Financiar pentru Achiziții Militare Externe (Foreign Military Sales) etc.

În ceea ce privește beneficiile aduse de cheltuielile de apărare, van Ypersele de Strihou introduce pentru prima oară în teoria economiei apărării conceptul de *beneficii private*. El identifică securitatea externă produsă de cheltuielile de apărare ca fiind un bun public, de care se pot bucura toți membrii unei alianțe militare, însă consideră că există și o serie de beneficii strict naționale (private) care nu sunt împărțite cu ceilalți aliați, care pot fi de natură politică, economică și de securitate internă.

Beneficiile de ordin politic identificate ca decurgând din menținerea (uneori chiar utilizarea) unei forțe armate puternice se referă la menținerea zonelor de influență în alte părți ale globului, în afara zonei NATO. Autorul se referea la zone de influență având în vedere (ținând cont de perioada pentru care a fost realizat studiul) fostele colonii ale unora dintre statele membre ale alianței (cum ar fi Algeria sau Angola). Argumentul beneficiilor politice derivând din cheltuielile de apărare rămâne însă actual și în prezent, fiind încă utilizate argumente de genul „intervențiile sunt necesare...nu atât pentru protecția intereselor naționale în străinătate, cât pentru prevenirea anarhiei în diverse zone de pe glob”⁵ pentru a susține operațiuni în afara zonei alianței (operațiunile din Afganistan fiind un exemplu reprezentativ în acest sens).

Tot în această categorie sunt incluse și beneficiile strict naționale decurgând din ajutorul financiar acordat altor țări. Și în această situație, van Ypersele de Strihou consideră că fostele puteri coloniale obțin un beneficiu național mai mare per unitatea de ajutor financiar acordat fostelor colonii decât din ajutorul pe care l-ar fi acordat

5 Strihou J.van Ypersele, „*Sharing the defense burden among Western allies*”, Review of Economics and Statistics, 49 (4) 1967, p. 32.

altor țări. De asemenea, acest beneficiu depășește beneficiile obținute din acordarea de ajutor financiar de către ceilalți aliați, care nu au fost puteri coloniale.

Alte beneficii private (strict naționale) pot fi obținute prin utilizarea forțelor armate pentru asigurarea securității interne, pentru menținerea ordinii în situații de urgență (cazul utilizării trupelor britanice în Irlanda de Nord) sau chiar în cazul unor calamități naturale (cum a fost cazul, până de curând și în România, înaintea trecerii Apărării Civile în subordinea Ministerului Administrației și Internelor). Autorul identifică de asemenea și beneficii de natură economică derivând din cheltuielile pentru apărare, cum ar fi dezvoltarea tehnologiei pentru uz militar ce poate fi utilizată apoi și în scop civil, dar și o parte din pregătirea obținută de membrii forțelor armate (în domeniul tehnic, medical etc.) ce va putea fi utilizată apoi și în viața civilă. Sunt luate în considerare și efectele indirecte de natură economică pe care cheltuielile de apărare le-ar avea asupra nivelului șomajului, stabilității prețurilor sau balanței de plăți.

Astfel, impactul pe care cheltuielile de apărare îl vor avea asupra ratei șomajului va depinde, în opinia autorului, de situația existentă în țara respectivă. Într-o țară care se confruntă cu o rată mai ridicată a șomajului, cheltuielile de apărare pot avea un efect benefic, prin crearea de noi locuri de muncă. În caz contrar, în situația în care țara s-ar confrunta cu o penurie de forță de muncă, creșterea cheltuielilor militare ar avea un efect negativ, impunând un cost suplimentar economiei prin atragerea de forță de muncă ce ar fi putut fi utilizată în sectoare productive.

Autorul omite însă faptul că nu toate cheltuielile de apărare se vor îndrepta spre interiorul țării, având un efect de multiplicare. Astfel, achiziția unor sisteme de armament din import poate implica o creștere a cheltuielilor militare, însă nu va avea nici un efect asupra ratei șomajului din țara cumpărătoare, putând în schimb influența în sens negativ situația balanței de plăți, având în vedere prețul în general ridicat al sistemelor de armament.

Cheltuielile de cercetare-dezvoltare efectuate cu scop militar sunt considerate de asemenea ca aducând beneficii strict naționale, în special pentru membrii alianței cu bugete de apărare mai mari, care își permit să aloce procente mai importante pentru dezvoltarea propriilor sisteme de armament. Acest tip de cheltuieli va aduce beneficii cu atât mai mari cu cât cererea pentru sistemele de armament produse ca urmare a acelor cercetări va fi mai mare, avantajând astfel din nou țările cu bugete pentru apărare și/sau influență politică mai mare.

Autorul recunoaște dificultatea cuantificării beneficiilor rezultate din acest tip de cheltuieli militare, ținând cont și de faptul că numai o parte din rezultatele cercetărilor din domeniul militar vor putea fi utilizate (din motive financiare, de securitate sau datorită incompatibilității scopurilor) în sectorul civil. Aceasta duce și la un cost adițional pentru societatea civilă al cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare din domeniul militar, deoarece acestea deturneză resurse financiare și umane de la utilizarea integrală în sectorul civil.

Analiza efectelor pe care cheltuielile militare le au asupra economiei se regăsește în puține curente de gândire economică (în special curentul neoclasic și cel keynesian), fiind de cele mai multe ori realizată fără a lua în considerare complexitatea factorilor de influență în acest domeniu.

Curentul neoclasic se concentrează asupra costului de oportunitate al apărării, pornind de la caracterul limitat al resurselor și faptul că utilizarea acestora pentru apărare diminuează resursele rămase disponibile pentru alte scopuri (în special sociale), concept ilustrat de teoria „arme versus mâncare”. În această abordare, cheltuielile de apărare trebuie determinate pornind de la identificarea intereselor naționale și a unor amenințări clare la adresa securității naționale. Pe baza acestora se vor dezvolta o serie de capacități militare, al căror nivel va fi determinat prin diverse procedee de optimizare. În acest context, comportamentul internațional al statelor ar putea fi anticipat prin aplicarea de modele ale teoriei jocurilor⁶, iar cheltuielile militare vor fi în mare măsură influențate de tehnologie, evoluția costurilor și cursa înarmărilor.

O altă abordare (denumită keynesianism militarist extinde teoria keynesiană a impulsivității economiei pentru ieșirea din recesiune prin creșterea cheltuielilor guvernamentale, luând în considerare nu doar cheltuielile sociale și pentru investiții, ci și cheltuielile pentru apărare. Conform acestei abordări, în cazul unei economii în recesiune, afectate de șomaj, creșterea cheltuielilor militare ar contribui la creșterea cererii agregate, determinând creșterea producției și reducerea șomajului. Majoritatea analizelor în acest sens s-au concentrat asupra SUA, argumentând că în perioada de după al doilea război mondial (și chiar mai recent, după 2001) perioadele de recesiune au fost scurtate prin creșterea cheltuielilor militare, însoțite uneori și de implicarea în conflicte armate.

Această corelație a întâmpinat însă și critici⁷, ce analizează efectele negative ale cheltuielilor de apărare asupra economiei derivând din costul de oportunitate al acestor cheltuieli (cum ar fi reducerea resurselor bugetare disponibile pentru cheltuieli civile și/sau sociale), din efectele inflaționiste sau problemele legate de balanța de plăți în cazul unei economii cu grad mare de ocupare a forței de muncă etc. În funcție de situația economică a fiecărei țări (recesiune sau expansiune economică), efectele cheltuielilor de apărare vor fi diferite, fiind necesară corelarea politicilor legate de cererea agregată cu măsurile de diminuare sau creștere a cheltuielilor de apărare, pentru minimizarea dislocărilor de resurse și a șomajului fără a afecta securitatea națională⁸.

Chiar dacă acești critici nu contestă existența unor efecte pozitive ale cheltuielilor de apărare, ei consideră că acestea sunt limitate doar la anumite sectoare, iar efectele generale asupra economiei vor fi negative. Această idee este ilustrată de reprezentantul de seamă al școlii austriece de economie, Ludwig von Mises, care considera că „prosperitatea din timpul războiului este asemenea prosperității pe care o aduce un cutremur sau o epidemie. Cutremurul aduce avantaje muncitorilor în construcții, iar holera crește activitatea medicilor, a farmaciștilor și a antreprenorilor de pompe funebre; cu toate acestea, nimeni nu s-a gândit să considere cutremurele sau holera ca stimulente ale forțelor productive de interes general”⁹.

6 Gleditsch N. P., Njostad O., „*Arms Races: Technological and Political Dynamics*”, Sage, 1990, p. 64.

7 Higgs R., „*World War II and the Triumph of Keynesianism*”, Freedom Daily, 1995, p. 75.

8 Benoit E., Boulding K. E., „*Disarmament and the Economy*”, Harper and Row, 1963, p. 128.

9 Mises L., „*Nation, State and Economy*”, ediția on-line, Institutul Mises, 2000, p. 22.

O abordare liberală este adusă de Seymour Melman¹⁰ și Lloyd Dumas¹¹, ce se concentrează asupra „complexului industrial militar” (existent, în opinia lor, în țările cu industrii de armament proprii) și a grupurilor de interese care îl guvernează, ce exercită presiuni pentru creșterea cheltuielilor de apărare. În acest context, amenințările externe devin doar un pretext pentru a justifica cheltuielile suplimentare pentru apărare, iar interesul național se întrepătrunde cu cel al grupurilor de interese.

Aceste abordări analizează influența cheltuielilor militare asupra economiei dintr-un punct de vedere static, considerând fenomenul mai degrabă ca un factor de influență exterior economiei naționale și mai puțin ca o componentă intrinsecă a acesteia.

Cheltuielile de apărare și influența lor asupra economiei au constituit obiect de studiu și pentru școala marxistă¹², fiind considerate un instrument de expansiune a capitalismului, utilizat și ca instrument de contracarare a crizelor economice cauzate de supraproducție sau consum redus. Unii dintre principalii susținători ai acestui punct de vedere, intens contestat ulterior, au fost Paul Baran și Paul Sweeney¹³, care susțin că acest tip de cheltuieli pot fi utilizate ca instrument de stabilizare economică, în special pentru a evita crizele de supraproducție, absorbind surplusul fără o creștere a salariilor, menținându-se astfel profitul firmelor producătoare.

Un punct de referință pentru multe dintre aceste analize și discuții, indiferent de curentul de gândire economică în care se încadrează, este reprezentat de controversatul studiu al lui Emile Benoit¹⁴, ce analizează relația dintre cheltuielile de apărare și rata de creștere a Produsului Intern Brut din 44 de țări în dezvoltare, în perioada 1950-1965. Benoit ajunge la surprinzătoarea concluzie că impactul cheltuielilor de apărare asupra economiei ar fi unul pozitiv, de stimulare a creșterii economice în aceste țări, în principal datorită unor beneficii indirecte ce ar rezulta din:

- creșterea nivelului de educație prin pregătirea în cadrul forțelor armate, urmând ca aceste cunoștințe și abilități (în special în domeniul tehnic) să fie transferate către „economia civilă” în momentul reintegrării în viața civilă a personalului militar;
- lucrările de infrastructură (șosele, diguri, aeroporturi, sisteme de comunicații etc.) realizate de către forțele armate, care ar putea avea și utilizare civilă;
- progresul tehnologic rezultat din unele programe de cercetare-dezvoltare militară, cât și din activități cum ar fi studii hidrografice, topografice, de meteorologie și din implicarea forțelor armate în activități de poliție de frontieră sau apărare civilă;
- efectul keynesian al unei politici monetare expansioniste, necesară pentru acoperirea cheltuielilor militare în creștere, care ar determina

10 Melman S., „*The Permanent War Economy*”, Simon and Schuster, 1985.

11 Dumas L., „*The Overburdened Economy*”, University of California Press, 1986.

12 Brewer A. A., „*Marxist theories of Imperialism: a Critical Survey*”, Routledge, 1990, p. 198.

13 Baran P., Sweeney P., „*Monopoly Capital*”, Monthly Review Press, 1966.

14 Benoit E., „*Growth and Defense in Developing Countries*”, Lexington Books, Boston, 1973, p. 91.

atrageră în circuitul economic al unor resurse neutilizate și contribuind la creșterea economică.

Aceste rezultate au devenit obiectul unor aprinse controversate, studiului său reproșându-se în primul rând neluarea în calcul a unor factori externi ce ar putea influența corelația găsită în urma analizei regresionale, cum ar fi ajutorul economic din partea aliaților militari ce ar putea da posibilitatea unor țări în dezvoltare de a crește cheltuielile de apărare, în același timp cu creșterea ratei investițiilor și a ratei de creștere economică.

Cu toate că rezultatele studiului au fost ulterior infirmate, studiul este considerat totuși ca o lucrare de referință în domeniul economiei apărării, deoarece a constituit prima încercare de analiză a relației dintre cheltuielile de apărare și creșterea economică, urmărind identificarea variabilelor economice ce pot fi afectate de cheltuielile de apărare, dar și potențialele efecte pozitive ale acestor cheltuieli.

Anii '70 au dus la apariția unor noi abordări privind cheltuielile de apărare, apărând necesitatea analizării relațiilor dintre aceste cheltuieli și economie într-un mod mai concret. Astfel, s-a luat în considerare în analiza cheltuielilor de apărare o serie de interacțiuni dintre factorii politici și economici ce erau înainte considerați irelevanți, recunoscându-se că punctul de vedere conform căruia factorii politici influențează cheltuielile de apărare în mod direct și într-un singur sens era nerealist și că aceste cheltuieli implică atât beneficii, dar și costuri economice.

Marea majoritate a studiilor ulterioare¹⁵ s-au concentrat pe identificarea și cuantificarea efectelor cheltuielilor de apărare asupra economiei, cât și asupra îmbunătățirii metodologiei de cercetare foarte simple utilizate de către Benoit. Aceste studii au identificat două mecanisme principale prin care cheltuielile de apărare ar putea influența creșterea economică:

a) sectorul de apărare, care ar putea genera externalități pozitive sau negative asupra economiei;

b) posibile diferențe de productivitate a factorilor între sectorul de apărare și sectorul civil.

Nu există însă un consens asupra corelației între cheltuielile de apărare și creșterea economică, datorită rezultatelor contradictorii obținute în unele cazuri chiar de aceeași autori. Astfel, Basudeb Biswas și Rati Ram¹⁶ au adus prima completare semnificativă la studiul lui Benoit analizând separat grupul țărilor în dezvoltare cel mai puțin avansate și grupul țărilor în dezvoltare cu venituri intermediare. Ei au identificat o corelație negativă între cheltuielile militare și creșterea economică în cazul țărilor cel mai puțin avansate, între anii 1970-1977. Într-un studiu ulterior, realizat asupra cheltuielilor de apărare în perioada 1981-1989, în condițiile reducerii cheltuielilor de apărare pe plan mondial, Basudeb Biswas¹⁷ ajunge însă la concluzia că sumele cheltuite pentru apărare au un efect pozitiv asupra creșterii economice, cu

15 Dumas L., *"The Overburdened Economy"*, University of California Press, 1986.

16 Biswas B., Ram R., *"Military Expenditures and Economic Growth in Less Developed Countries: an Augmented Model and Further Evidence"*, Economic Development and Cultural Change, vol. 34, 1986.

17 Biswas B., *"Defense Spending and Economic Growth in Developing Countries"*, Defense Spending and Economic Growth, Westview Press, 1993, p. 72.

mențiunea că acest efect este mult diminuat în cazul țărilor în dezvoltare cel mai puțin avansate față de țările în dezvoltare cu venituri intermediare.

Efectul diferit al cheltuielilor de apărare asupra diferitelor grupuri de țări în dezvoltare este susținut și de cercetările lui Kwabena Gymah-Brempong¹⁸ și Oumar Nabe¹⁹, care constată că dezvoltarea economică în țările în dezvoltare cel mai puțin avansate este împiedicată de creșterea cheltuielilor militare.

Un alt studiu interesant îi aparține lui Lance Taylor²⁰ care, în urma unei analize cros-secționale a datelor din 69 de state a identificat o relație negativă între cheltuielile de apărare și creșterea economică atunci când datele erau agregate. Când însă s-au efectuat analize multiple ale seriilor cronologice privind date dezagregate pe fiecare stat, în 72% din cazuri nu s-a putut identifica nici o corelație semnificativă (conform unei alte interpretări a rezultatelor, o serie de variabile multiple ce influențează relația au avut efecte de anulare reciprocă a influențelor, astfel încât rezultatul per ansamblu să fie neutru). În 14 cazuri relația era clar negativă, iar în 5 cazuri relația era pozitivă.

Chetly Zarko²¹ propune pentru analiza acestei probleme un model ce presupune o altă relație între cheltuielile de apărare și creșterea economică, în urma constatării faptului că în țările în dezvoltare sărace (cum ar fi cele din Africa sub-sahariană), cheltuielile de apărare au un efect clar negativ asupra creșterii economice, în timp ce în țările în dezvoltare industrializate (Brazilia, India, Coreea de Sud etc) efectul asupra creșterii economice este în general pozitiv, iar în țările dezvoltate cheltuielile de apărare au din nou un efect negativ asupra creșterii economice.

Concluzia trasă de autorul studiului este că variabilele ce influențează procesul de dezvoltare economică sunt influențate (sau influențează la rândul lor) cheltuielile de apărare. Între aceste variabile sunt menționate ratele investițiilor și economisirii, utilizarea capacităților de producție, nivelul șomajului, raportul capital-muncă și impactul importurilor și exporturilor de armament etc. Acest proces de amplificare va întări creșterea economică sau o va încetini și mai mult, în funcție de nivelul de dezvoltare a economiei și de condițiile specifice acesteia.

Cu toate că nu există un consens în privința efectelor cheltuielilor de apărare asupra creșterii economice, concluzia rezultată în urma acestor cercetări se referă la existența unor variabile ce se modifică odată cu creșterea economică și care modifică modul în care cheltuielile de apărare afectează dezvoltarea economică.

O posibilă explicație pentru rezultatele contradictorii privind relația dintre cheltuielile de apărare și dezvoltarea economică este aceea că majoritatea studiilor au avut în vedere doar analiza econometrică strictă, fără a lua în considerare factorii

18 Gyimah-Brempong K., „Defense Spending and Economic Growth in sub-Saharan Africa: An Econometric Investigation”, *Journal of Peace Research*, 1989, Vol. 26, Nr. 1.

19 Nabe O., „Military Expenditures and Industrialization in Africa”, *Journal of Economic Issues*, 1983, Vol. 17, Nr. 2

20 Taylor L., „Military Expenditures and Industrialization in Africa”, Massachusetts Institute of Technology, 1981.

21 Zarko C., „Analyzing the Economic Impact of Military Expenditure Across the Third World”, University of Michigan, 1993.

politici sau de altă natură care ar influența nivelul și destinația cheltuielilor de apărare, dar și dezvoltarea economică.

Concluzii

Mediul de securitate național este rezultatul interacțiunii și interdependenței componentelor sale (economică, militară, socială, politică, informațională, culturală, diplomatică și ecologică). Componenta economică se poate socoti ca fiind cea mai importantă dintre cele ce alcătuiesc mediul de securitate.

O deteriorare a economiei globale provocată de criza financiară este cea mai mare amenințare la adresa securității mondiale. Deși studiile apreciază că mediul de securitate intern și internațional se va deteriora, există tendința reducerii cheltuielilor, inclusiv în sectorul apărării, considerat neproductiv.

În problema cheltuielilor destinate apărării, rezultatele studiilor sunt contradictorii, existând situații când un autor ajunge la concluzii diferite, la intervale de timp diferite. Concluzia la care se poate ajunge după analiza acestor studii este că investițiile în apărare sunt necesare, acest sector fiind generator de numeroase beneficii, nu numai de cheltuieli. Pentru dimensionarea acestora este necesară însă necesare studii concrete, amănunțite, pentru fiecare stat în parte, care să analizeze condițiile actuale, deoarece generalizarea unor concluzii desprinse din studii anterioare poate să ducă la rezultate eronate.

Bibliografie:

- [1] BARAN P., SWEENEY P., „*Monopoly Capital*”, Monthly Review Press, 1966
- [2] BENOIT E., „*Growth and Defense in Developing Countries*”, Lexington Books, Boston, 1973.
- [3] BĂDIȚĂ M., Cristache S.E. - *Dicționar statistic-economic explicativ*, Editura Luceafărul, București, 2001.
- [4] BENOIT E., Boulding K. E., „*Disarmament and the Economy*”, Harper and Row, 1963.
- [5] BISWAS B., Ram R., „*Military Expenditures and Economic Growth in Less Developed Countries: an Augmented Model and Further Evidence*”, Economic Development and Cultural Change, vol. 34, 1986.
- [6] BISWAS B., „*Defense Spending and Economic Growth in Developing Countries*”, Defense Spending and Economic Growth, Westview Press, 1993
- [7] BREWER, A. A., „*Marxist theories of Imperialism: a Critical Survey*”, Routledge, 1990 .
- [8] COȘCODARU I., NEAGOE V., „*Un vis în devenire Europa unită*”, Editura Axioma Edit. SRL, București, 2002.
- [9] DUMAS L., „*The Overburdened Economy*”, University of California Press, 1986 .
- [10] DUNNE P., „*Economic Effects of Military Expenditure in Developing Countries: A Survey*”, The Peace Dividend, ed. Gleditsch Elsevier, Amsterdam, 1996.
- [11] GLEDITSCH N. P., Njostad O., „*Arms Races: Technological and Political Dynamics*”, Sage, 1990.

- [12] HARTLEY K., „*The Economics Of Disarmament*”, Gordon and Breach , 1994.
- [13] HIGGS R., „*World War II and the Triumph of Keynesianism*”, Freedom Daily, 1995.
- [14] JOFFE J., „*Viitorul marilor puteri*”, Editura Științifică, București, 2000.
- [15] MELMAN S., „*The Permanent War Economy*”, Simon and Schuster, 1985.
- [16] MISES L., „*Nation, State and Economy*”, ediția on-line, Institutul Mises, 2000.
- [17] SMITH D., SMITH R., „*The Economics of Militarism*”, Pluto, 1983.
- [18] STRIHOU J.van YPERSELE, „*Sharing the defense burden among Western allies*”, Review of Economics and Statistics, 49 (4) 1967.
- [19] TURGEON L., „*The Evolution of Economic Thinking and Policymaking since World War II*”, Westport Greenwood Press, 1996.
- [20] GYIMAH-BREMPPONG K., „*Defense Spending and Economic Growth in sub-Saharan Africa: An Econometric Investigation*”, Journal of Peace Research, 1989, Vol. 26, Nr. 1.
- [21] NABE O., „*Military Expenditures and Industrialization in Africa*”, Journal of Economic Issues, 1983, Vol. 17, Nr. 2.
- [22] TAYLOR L., „*Military Expenditures and Industrialization in Africa*”, Massachusetts Institute of Technology, 1981.
- [23] ZARKO C., „*Analyzing the Economic Impact of Military Expenditure Across the Third World*”, University of Michigan, 1993.
- [24] www.nato.int
- [25] www.who.int
- [26] www.undp.org
- [27] www.studiidesecuritate.ro

SECURITATEA ENERGETICĂ – SECTOR IMPORTANT AL SECURITĂȚII STATALE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Dan-Radu RANETI*

Abstract: *Lucrarea de față își propune să analizeze o temă actuală, tema securității energetice, mai precis raporturile de interconectivitate între componentele binomului **resurse – securitate**. De fapt, acest binom reprezintă o mare dilemă cu care se confruntă azi majoritatea țărilor: asigurarea securității versus valorificarea resurselor energetice, în jurul căreia gravitează multitudinea de interese și relații care se desfășoară între toți actorii statali și non-statali.*

Dilema securitate – energie se traduce astfel printr-un cerc vicios: pentru a avea independență energetică este necesară implicarea activă în rezolvarea problemelor regionale și asigurarea stabilității, iar această implicare activă poate reprezenta un factor de insecuritate. Se impune de aceea o gestionare atentă, realistă a acestor probleme, bazată pe principii de dialog și cooperare bi și multilaterală.

Abstract: *The paper brings into discussion the current theme of the energy security, more precisely that of the interconnections between the elements of **the resources – security** binominal. In fact, this binominal is considered to be the great dilemma that most of the states have to face with today: the ensuring of the security versus the capitalizing of the energy resources, around which revolves the multitude of interests and relations between the state and non state actors.*

Thus, the energy- security dilemma is converted into a vicious circle: in order to achieve energy independence an active commitment in solving regional issues and ensuring stability is necessary, while this active commitment may constitute an insecurity factor. Consequently, a careful and realistic management of these issues is of utmost importance, based on dialogue and bi and multilateral cooperation principles.

Lucrarea de față își propune să analizeze o temă actuală, tema securității energetice, mai precis raporturile de interconectivitate între componentele binomului **resurse – securitate**. De fapt, acest binom reprezintă o mare dilemă cu care se confruntă azi majoritatea țărilor: *asigurarea securității versus valorificarea resurselor energetice*, în jurul căreia gravitează multitudinea de interese și relații care se desfășoară între toți actorii statali și non-statali.

Deși nu sunt de părere că în spatele fiecărui conflict major există în primul rând interese de natură a proteja securitatea energetică a unui stat sau altul, pornesc de la premisa că, astăzi, mai mult ca oricând, securitatea energetică este o componentă vitală a securității naționale. Această ipoteză se bazează pe efectul devastator demonstrat, din nefericire, în mod concret, atât de crizele energetice mondiale majore, cât și de recente evenimente la nivel regional.

În acest context, s-a afirmat că lipsa controlului asupra procesului complex al globalizării are efecte profund negative asupra „*acestei lumi interconectate*”¹, globalizarea fiind văzută ca un factor de amplificare a insecurității. În perioada care a

* Cercetător asociat, Fundația EURISC, București, consilier, Cancelaria Primului-Ministru

1 Vasile Popa, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p.14.

urmat prăbușirii comunismului și destrămării imperiului sovietic, sentimentul de ușurare care a însoțit marea schimbare s-a transformat în unul de îngrijorare. Ambițiile naționale, ura etnică, entuziasmul de castă, neînțelegerile religioase au început să se dezlănțuiască pe tot globul, iar puterile occidentale s-au văzut silite să admită că există prea multă dezordine în lumea contemporană pentru ca ele să mai fie capabile să îndrepte lucrurile.

Alexandra Sarcinschi² susține că, din cauza acestor schimbări sistemice, „*clasica matrice a securității, propusă de specialiștii Institutului Watson pentru Studii Internaționale*³, reprezintă, mai degrabă, o matrice a globalizării insecurității, întrucât ilustrează modalitatea în care riscurile, pericolele și amenințările se propagă de la nivelul individului uman la nivelul global și viceversa”. Iar în această matrice, una din amenințări este reprezentată de conflictul pentru resurse, văzut ca un factor care poate priva indivizii de bunurile necesare, cauzând sărăcie, foamete, inegalitate.

A devenit evident că geostrategia merge împotriva curentului, geoeconomia fiind acum cuvântul de ordine. „*Însă, pe măsură ce trecem de la o lume politico-militaro-teritorială, ce aparține trecutului, la o nouă lume economico-financiaro-comercială a secolului XXI, avântul industrial, inovația tehnologică și solvabilitatea financiară vor deveni criterii cruciale*”⁴. Iar niciuna din acestea nu va fi posibilă fără asigurarea accesului la resurse al statului.

Expansiunea demografică și diminuarea resurselor sunt fenomene interconectate. Mai mulți oameni înseamnă un consum sporit de resurse, iar primele consecințe le vor suporta societățile care suferă o schimbare demografică accelerată, exemplul Chinei fiind grăitor în acest sens. Unul din efectele globalizării constă în aceea că „*rezerva globală de materii prime și de resurse este afectată de impactul multor crize locale, în timp ce unele economii și industrii naționale independente ar putea fi afectate de crize globale – cu efecte asupra piețelor globale și a prețurilor produselor de bază*”⁵.

Problema creșterii demografice a fost sporită geometric de industrializarea rapidă a mai multor țări în curs de dezvoltare. Conform unei previziuni a Fondului ONU pentru Activități în domeniul Populației din 1994, planeta noastră va susține în curând 12 miliarde de locuitori, dintre care cea mai mare parte va trăi în societăți industriale. Deja în China revoluția industrială a produs și produce în continuare dezastre ecologice ireparabile, ceea ce face ca problema epuizării resurselor să devină mai urgentă decât și-ar fi imaginat cei mai înfocați adversari ai industrializării. Mai grav, nu se poate evalua cu precizie măsura în care deficitul de materii prime,

2 Alexandra Sarcinschi, *Globalizarea insecurității. Factori și modalități de contracarare*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p.27.

3 Watson Institute for International Studies, <http://www.watsoninstitute.org>

4 Theo Sommer, *SUA și CE. Cooperare și competiție* în Paul Michael Lützel, *Europa după Maastricht. Perspective americane și europene*, Ed. Institutul European, Iași, 2004, p.39.

5 A. Westing (coord.), *Global Resources and International Conflict*, Ed. Oxford University Press, Oxford, 1986 *apud* David Held *et al.*, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Ed. Polirom, Iași, 2004, p.425.

creșterea demografică și dislocările de natură socială și politică se vor întreține reciproc⁶.

Ce se poate susține cu siguranță este că rolul resurselor naturale va fi mult mai mare decât în sistemul economic actual. În general, se admite că petrolul, gazul natural și energia nucleară cu „neutroni lenți”⁷ vor fi practic epuizate înainte de sfârșitul acestui secol, în timp ce la nivel mondial cererea de energie se va dubla în următorii 50 de ani⁸. „*Petrolul, gazele naturale, apa și terenurile agricole vor deveni resurse rare. (...) Într-o situație de mare penurie, statele vor căuta să controleze resursele de bază, iar conducerea care vor continua să depindă de asentimentul populației vor încerca să le raționalizeze pentru a asigura un acces echitabil*”⁹. Fără să cădem în scenarii sumbre care includ declanșarea unor războaie civile sau interstatale, este rațional să avem în vedere posibilitatea tensionării relațiilor economice internaționale și mutarea accentului asupra economiilor naționale, pe măsură ce statele se vor lupta pentru a asigura resursele naturale pentru propriile populații.

Mai mult, alte consecințe vizează modificarea intereselor statului, putând astfel împiedica dezvoltarea societății în ansamblul ei. Mediul internațional de securitate, și în special cel din perimetrul coridorului energetic eurasiatic, a suferit în ultimul deceniu modificări semnificative. „*Nu ne aflăm la momentul apariției unor noi paradigme, ci la cel al reinventării unora deja existente*”¹⁰. În mediul internațional de securitate amenințările sunt aceleași, dar ele suferă o transformare asemănătoare modelului viral: unele forme devin mai active și mai dăunătoare societății, se produce o repriorizare a percepției acestora în funcție de mutațiile care au loc în structura internă, sub influența factorilor de mediu, și se ajunge, în cele din urmă, la necesitatea reinventării de fiecare dată a unui nou tip de răspuns.

De aceea, tocmai ca urmare a vulnerabilităților cauzate de procesul de globalizare, strategiile de securitate actuale, pentru a putea fi funcționale și a se putea urmări realizarea dezideratelor lor, trebuie să fie capabile să ofere răspunsuri rapide, adaptate realității multidimensionale a securității¹¹. Este necesar, de asemenea, să fie înlăturate barierele dintre serviciile de informații în vederea adoptării unor acțiuni concertate, unitare și coerente. Aceste strategii trebuie să permită o acțiune transversală eficientă, care să integreze toate dimensiunile conceptului de securitate

6 David Held *et al*, *op. cit.*, p.446.

7 Energia nucleară cu „neutroni lenți” utilizează uraniul 235 în reactoarele convenționale - n.a.

8 Hubert Reeves, *Pământul e bolnav. Ce șanse avem să supraviețuim.*, Ed. Humanitas, București, 2005, p.54.

9 Paul Hirst, *Război și putere în secolul 21. Statul, conflictul militar și sistemul internațional*, Ed. Antet, București, 2001, p.89.

10 Ioana Mateș, *Securitatea energetică a României în contextul paradigmei securității energetice regionale*, Sesiunea de Comunicări Științifice U.N.Ap. „Securitatea și apărarea spațiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III”, București, 2006, p.440.

11 Adrian Gheorghe, Mureșan Liviu, *Security standards and security rating for the new security environment*, Sesiunea de Comunicări Științifice S.R.I. , București, 2005, p.2.

(diplomatică, militară, economică, socio-culturală, umanitară, ecologică și de altă natură)¹².

Acceptarea ipotezei domeniului lărgit al studiilor de securitate presupune înțelegerea securității ca un *puzzle*¹³, în care piesele de bază, principale, rămân cele clasice, respectiv componentele militare și politico-diplomatice, la care se adaugă o serie de noi piese. Mai mult, așa cum se detaliază și în matricea elaborată de Institutul Watson pentru Studii Internaționale, procesul de globalizare a dus la trecerea de la amenințări de natură preponderent militară la riscuri de natură economică, societală și ecologică.

Una din primele definiții și clasificări a acestor noi paliere ale securității a fost realizată de Barry Buzan în 1991: „*Vorbind la modul general [...] securitatea economică înseamnă acces la resurse, finanțare și piețe, necesar pentru a susține niveluri acceptabile de prosperitate și putere de stat.*”¹⁴

Comisia Europeană definește *securitatea energetică drept capacitatea asigurării nevoilor viitoare, esențiale, de energie, atât prin intermediul resurselor interne adecvate, obținute în condiții acceptabile economic sau menținute ca rezerve strategice, cât și recurgerea la surse externe accesibile și stabile competente, atunci când e cazul de rezervă strategică*. În acest sens, securitatea energetică, ca parte integrantă a oricărei strategii naționale de securitate, este definită de următorii vectori:

- securitatea surselor energetice;
- securizarea traseelor energetice existente;
- identificarea unor trasee alternative de energie;
- identificarea unor surse alternative de energie;
- protecția mediului înconjurător.

Astfel, *domeniul energetic se constituie într-un sector strategic important, având rolul de a asigura cu energie economiile naționale, în condițiile internsificării procesului de globalizare economică*. Politica energetică a fiecărui stat are, prin urmare, implicații majore asupra întregii securități a statului respectiv. Din această perspectivă, trebuie subliniat rolul esențial pe care îl are asigurarea securității energetice, referitor la accesul la resurse sustenabile și sigure de energie la prețuri acceptabile. Toate economiile moderne dezvoltate sunt dependente de asigurarea unei aprovizionări abundente cu energie – atât din punct de vedere al cantităților garantate, cât și al unor prețuri stabile.

Un exemplu elocvent este reprezentat de anii '70 ai secolului trecut, când prețul țițeiului s-a mărit de patru ori, întreruperile bruște ale furnizării cauzând consecințe majore nu numai pe plan economic, cât și politic. Astăzi, recente creșteri de prețuri, fără a mai aminti de amenințarea producerii de atacuri teroriste împotriva elementelor de infrastructură de importanță majoră, au făcut ca securitatea energetică să capete o

12 Alexandru Radu Timofte, *Marea provocare a începutului de mileniu – securitatea în societatea globalizată. Eseuri, studii, documente*, Centrul de studii și Cercetări pentru Siguranța Națională, București, 2005, p.5.

13 Ionel Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2003, p.215.

14 Barry Buzan, *People, States and Fear, National Security Problem in International Relations*, Harvester Wheatsheaf, 1991 apud Ionel Sava, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2003, p.216.

importanță mult mai strategică. Securitatea energetică naște astfel discuții aprinse în media și cercurile politice interne și internaționale.

Mai mult ca oricând, toate scenariile referitoare la interesele strategice ale unui stat sunt construite pe baza a două coordonate: *securitate și resurse energetice*. Ele sunt, în același timp, interese, dar și nevoi strategice. Este elocventă în acest sens declarația din anul 2001 a vicepreședintelui american Dick Cheney, făcută în cadrul seminarului pentru elaborarea Raportului “Politica națională pentru energie”: “Președintele face din securitatea energetică prioritatea absolută a comerțului nostru și a politicii noastre externe”. Iar aceste resurse reprezintă fundamentul relației *energie – finanțe – putere*.

De aceea, în prezent, conceptul de securitate energetică trebuie să includă multitudinea de fațete noi ale ecuației energetice. Pe o piață atât de ermetică și cu atâta dependență de petrol și gaze, amenințările la adresa furnizării de energie ar putea fi generate de câteva surse precum atacurile teroriste, dezastrele naturale, intimidarea politică și șantajul sau întreruperile ca urmare a conflictelor sau tensiunilor regionale, pentru a aminti doar câteva dintre acestea.

Nu trebuie trecut cu vederea faptul că o mare parte din resursele existente de petrol se găsesc pe teritoriul unor țări precum Irak, Iran, Arabia Saudită, Nigeria sau Venezuela, state în care se întârzie instalarea unor regimuri democratice. Motivele nu sunt greu de înțeles și, în acest scop, se utilizează bani din petrol pentru asigurarea controlului asupra instrumentelor puterii, precum forțele armate, polițieniști și serviciile secrete, de către cei câțiva aflați la putere¹⁵.

De asemenea, având în vedere și faptul că societatea modernă este din ce în ce mai dependentă de energie, aceasta fiind esențială în sectoarele industriale, securitatea energetică deține potențialul de a crea o criză majoră sau, cel puțin, poate modela din ce în ce mai mult politica externă și prioritățile statelor din întreaga lume. Acest lucru sugerează nevoia unei strategii de prevenire a întreruperilor și a unor aranjamente care să minimalizeze efectele asupra nivelului cantităților furnizate în cazul producerii unei crize mondiale majore.

Un aspect important în acest sens îl constituie modul în care amenințările la adresa securității energetice pot fi influențate sau temperate de lanțurile de furnizori, o manifestare nouă a globalizării economice. Thomas Friedman susține că „*în măsura în care țările își vor lega economiile naționale și viitorul de integrarea globală și de comerțul global, alegerea lor va funcționa ca o frână în calea războaielor cu vecinii*”¹⁶. El detaliază și nuantează ideea lansată de Michael Dell, conform căruia două țări care fac parte dintr-un lanț major de aprovizionare globală nu vor purta niciodată război una împotriva celeilalte atât timp cât fac parte din același lanț global de furnizori, deoarece, pe lângă că este o mutare extrem de costisitoare economic și social, riscă să își piardă pentru o perioadă mare de timp locul în respectivul lanț. Asta nu înseamnă că apartenența aceasta elimină automat conflictele militare, ci doar

15 Thomas L. Friedman, *Pământul este plat. Scurtă istorie a secolului XXI*, Ed. Polirom, Iași, 2007, p.401.

16 Thomas L. Friedman, *op. cit.*, p.423.

determină guvernele implicate să reflecteze mult mai atent asupra angajării într-un astfel de conflict și prețului enorm cauzat de această mișcare.

De asemenea, guvernele ar trebui să acorde o atenție sporită găsirii de remedii tehnologice pentru rezolvarea penuriei de resurse naturale, cum ar fi celulele de combustibil¹⁷ (*fuel cells*) sau fuziunea nucleară. Inventarea vehiculelor cu consum redus de energie nu face decât să încetinească încălzirea globală și epuizarea rezervelor de petrol, iar materialele reciclabile pot deveni surse primare de energie numai în combinație cu reduceri semnificative ale utilizării energiei¹⁸. Totuși, atât timp cât se vorbește de energiile regenerabile și sistemele durabile de protecție a mediului, nu trebuie să se treacă cu vederea apariția tehnologiilor ecologice și a unei piețe de servicii menite să prevină, să reducă sau să elimine problemele ecologice, ceea ce va atenua măcar o parte din impactul negativ produs de acestea¹⁹.

Pericolul producerii de astfel de evenimente trebuie să conducă de aceea la adoptarea de măsuri preemptive, de evaluare și identificare a noilor cerințe referitoare la reformarea întregului concept de securitate și la gestionarea acestuia de la nivelul individului la nivelul internațional. În cadrul acestor politici, mai ales la nivelul Uniunii Europene, un loc însemnat îl ocupă preocupările pentru o strategie energetică comună, strategie fundamentată de faptul că țările UE nu dețin resurse energetice importante și, totodată, Uniunea este unul din cei mai mari consumatori mondiali de energie primară, dependența sa de importuri fiind semnificativă.

Țările membre ale Uniunii Europene dețin doar 0,6% din rezervele descoperite de petrol ale lumii și 2% din cele de gaze naturale, concentrate în cea mai mare parte în Marea Nordului, dificil de valorificat din punct de vedere tehnic. Estimările nu sunt tocmai îmbucurătoare, apreciindu-se că dependența Uniunii Europene de resurse exogene va crește la două treimi în 2030, moment în care Uniunea Europeană va importa 94% din necesarul de petrol, 84% din necesarul de gaze naturale și 59% din necesarul de combustibili solizi.

Având în vedere toate aceste estimări, unele guverne europene sunt îngrijorate de faptul că o creștere a importanței Moscovei în calitate de furnizor de resurse energetice, la nivelul întregii Europe, se poate transforma într-o amenințare economică și politică la adresa întregului continent.

Consiliul European din 24 martie 2006 a dedicat un capitol special politicii energetice pentru Europa, prioritățile acestuia fiind promovarea, în țările din vecinătatea UE, de abordări similare celor de pe piața internă proprie și creșterea rolului autorităților de reglementare în domeniul energiei. Prin urmare, mizele aprovizionării energetice a Uniunii Europene impun o schimbare a viziunii strategice europene. Un exemplu concludent este întreruperea furnizării de gaz către Ucraina de către Gazprom, atât la începutul anului 2006 cât și în aceeași perioadă a anului 2009, care au declanșat veritabile crize în rândul guvernelor europene. În consecință, procesul de liberalizare a pieței energiei în UE tinde să fie abandonat în schimbul

17 *Fuel cell* – dispozitiv care convertește energia chimică a unui combustibil direct în electricitate prin reacții electrochimice. Este mult mai eficient decât majoritatea tipurilor de convertoare de energie – n.a.

18 Paul Hirst, *op. cit.*, p. 88.

19 Thomas L. Friedman, *op. cit.*, p. 239.

unei strategii de securitate europene menite să reducă - desigur, prin intervenții concertate ale guvernelor europene - dependența de resursele rusești de gaz natural.

În acest context, UE a început să analizeze foarte atent potențialele sale surse de aprovizionare cu resurse energetice. Oportunitatea este cea a reducerii dependenței sale energetice de Rusia prin aprovizionarea cu petrol și gaze naturale din țările care fac parte din Regiunea extinsă a Mării Negre – în special țările de la Marea Caspică. Susținută de SUA, care urmăresc contracararea ambițiilor de unică putere zonală ale Rusiei, Uniunea Europeană și-a intensificat eforturile de găsire a unor soluții pentru asigurarea accesului la rezervele de petrol și gaze din Marea Caspică. Mișcarea nu este pe placul conducerii ruse, care urmărește să controleze într-o măsură cât mai mare accesul în regiune. După cum arăta Zbigniew Brzezinski, „*dacă principalele conducte vor continua să traverseze teritoriul Rusiei și să se scurgă prin terminalul rusesc de la Novorosiisk, (...), consecințele politice ale acestei situații se vor face simțite chiar și în lipsa unei politici de forță explicite din partea Rusiei. Regiunea va rămâne într-o stare de dependență politică, Moscova având în mod preponderent posibilitatea de a decide modul în care noile bogății ale zonei vor fi împărțite*”²⁰. Tot el atrage atenția asupra „atitudinii de proprietar” a Rusiei, care implică și faptul că „o parte a elitei politice ruse acționează ca și când ar prefera ca resursele zonei să nu fie dezvoltate deloc dacă Rusia nu poate avea controlul total asupra accesului în zonă”²¹.

Regiunea extinsă a Mării Negre, din care face parte și România, a devenit astfel punctul central al strategiilor europene de asigurare a stabilității și siguranței energetice. Prin urmare, pentru că regiunea Mării Negre duce la istmul caucazian și la resursele energetice ale bazinului Mării Caspice, pentru că mai mult de o pătrime din aprovizionarea energetică a UE tranzitează prin această regiune, atât europenii, cât și americanii, au dorit să o securizeze și să o pună în valoare.

Din punct de vedere energetic, regiunea Mării Negre este principalul spațiu de tranzit și, într-o măsură importantă, o sursă pentru energia ce se consumă în Europa, în timp ce prognozele întrevăd creșterea substanțială a ponderii sale în următoarele decenii. Raportul de inițiativă al europarlamentarului german Elmar Brok (PPE), realizat în baza raportului anual al Consiliului privind Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) din 4 aprilie 2007 subliniază importanța Mării Negre și „*a dezvoltării dimensiunii cooperării regionale în politica externă a UE, în special în zona de vecinătate prin întărirea relațiilor cu regiunea Marii Negre și prin promovarea cooperării între vecini, ca și între UE și vecinii săi pentru a asigura soluții regionale în promovarea stabilității, dezvoltării și prosperității*”²².

Astfel, dacă în trecut regiunea Mării Negre nu a intrat în planurile nici ale SUA, nici ale Uniunii Europene, acestea considerând că zona nu reprezintă o prioritate printre proiectele imediate și, drept consecință, nu au fost identificate obiective strategice majore în acest spațiu, odată cu multiplicarea ideilor privind o strategie energetică comună a UE, s-a ajuns la un interes major actual și la o dorință

20 Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, ed. Univers enciclopedic, București, 2000, pp. 157-158.

21 Zbigniew Brzezinski, *op. cit.*, p.158.

22 George Damian, *UE își face minister de externe*, apărut în *Ziua*, 25 mai 2007.

de prezență activă în întreaga zonă. Mai mult, transformarea Alianței Nord-Atlantice pentru a răspunde provocărilor secolului al XXI-lea a favorizat o abordare privilegiată a bazinului Mării Negre. NATO a recunoscut importanța acestuia cu ocazia summit-ului de la Istanbul din iunie 2004, invitând „*partenerii și aliații litoralului să lucreze împreună pentru a consolida stabilitatea acestui spațiu*”.

În ceea ce privește strategia SUA pentru zona extinsă a Mării Negre, la baza acesteia stau cele șase principii exprimate de Bruce Jackson, strategul Washington-ului și Președintele Fundației „Proiect pentru Democrații în Tranziție”, în plenul Comitetului pentru Relații Internaționale al Senatului Statelor Unite: *sprijinirea României și Bulgariei, a noilor democrații, reforma instituțională la Marea Neagră, implicarea Turciei, problema conflictelor înghețate și armonizarea relațiilor dintre S.U.A. și U.E. și concentrarea atenției asupra Ucrainei*. În toate recomandările venite din partea lui Bruce Jackson, coordonata de securitate energetică este prezentă.

Totuși, paradigma securității energetice aplicabilă zonei extinse a Mării Negre are în mod evident câteva elemente specifice. Acestea sunt determinate de configurația politico-militară din această regiune. Astfel, în privința securității surselor energetice trebuie avute în vedere câteva elemente definitorii, caracteristice acestei zone. Imaginea zonei poate fi asemănată cu cea a unei „*piramide strategice*”, proiectată de intențiile, implicațiile și transformările realității în regiune și, din faptul că, aceasta se află, în prezent, la intersecția mai multor interese, cu posibilitatea în viitor de a vorbi de o așa-zisă „*umbrelă de influență euro-atlantică*”. Piramida imaginată aici este văzută, de sus în jos, în felul următor: Statele Unite ale Americii în vârf, iar de aici pe câte trei paliere sau direcții, triunghiul țărilor NATO, iar apoi cel al GUUAM, adică al țărilor din fosta zonă de influență strategică a Rusiei. Pe fondul inevitabilității relațiilor dintre Statele Unite, pe de o parte, și celelalte state (luate ca întreg ori separat), pe de altă parte, cu Federația Rusă, se poate pune în balanță această primă parte cu forța pe care o dezvoltă acțiunile Rusiei în zonă și anume susținerea alături de China a Organizației de la Shanghai (SCO).

Concluzii

Energia și politicile energetice ale unui stat reprezintă o componentă strategică a securității naționale. Sectorul energetic reprezintă infrastructura strategică de bază a economiei naționale, pe care se bazează întreaga dezvoltare a țării. În acest context, **securitatea energetică, cu toate cele trei componente ale sale (asigurarea unor surse alternative de energie, identificarea unor trasee energetice alternative și securizarea traseelor deja existente), este indubitabil o componentă strategică a securității naționale.**

Dilema securitate – energie se traduce astfel printr-un cerc vicios: pentru a avea independență energetică este necesară implicarea activă în rezolvarea problemelor regionale și asigurarea stabilității, iar această implicare activă poate reprezenta un factor de insecuritate. Se impune de aceea o gestionare atentă, realistă a acestor probleme, bazată pe principii de dialog și cooperare bi și multilaterală.

Bibliografie:

- [1] BRZEZINSKI, Zbigniew, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, ed. Univers enciclopedic, București, 2000.
- [2] FRIEDMAN, Thomas L., *Pământul este plat. Scurtă istorie a secolului XXI*, Ed. Polirom, Iași, 2007.
- [3] GHEORGHE, Adrian, Mureșan, Liviu, *Security standards and security rating for the new security environment*”, Sesiunea de Comunicări Științifice S.R.I., București, 2005.
- [4] HELD, David, *et al.*, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, ed. Polirom, Iași, 2004.
- [5] HIRST, Paul, *Război și putere în secolul 21. Statul, conflictul militar și sistemul internațional*, ed. Antet, București, 2001.
- [6] MATEȘ, Ioana, *Securitatea energetică a României în contextul paradigmei securității energetice regionale*, Sesiunea de Comunicări Științifice U.N.Ap. „Securitatea și apărarea spațiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III”, București, 2006.
- [7] POPA, Vasile, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- [8] REEVES, Hubert, *Pământul e bolnav. Ce șanse avem să supraviețuim.*, ed. Humanitas, 2005.
- [8] RIZEA, Marian, RIZEA, Eugenia, *Securitatea energetică energetică națională: deziderat sau necesitate*, Sesiunea de Comunicări Științifice U.N.Ap. „Securitatea și apărarea spațiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III”, București, 2005.
- [9] SARCINSCHI, Alexandra, *Globalizarea insecurității. Factori și modalități de contracarare*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006;
- [10] SAVA, Ionel, *Studii de securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, București, 2003.
- [11] SOMMER, Theo, *SUA și CE. Cooperare și competiție în Paul Michael Lützeler, Europa după Maastricht. Perspective americane și europene*, Ed. Institutul European, Iași, 2004.
- [12] TIMOFTE, Alexandru Radu, *Marea provocare a începutului de mileniu – securitatea în societatea globalizată. Eseuri, studii, documente*, Centrul de studii și Cercetări pentru Siguranța Națională, București, 2005.
- [13] VISARION, Neagoe, *România și stabilitatea regională în bazinul Mării Negre*, Sesiunea de Comunicări Științifice a Universității Constantin Brâncuși “Gorjeanul în mileniul III”, Tg.-Jiu, 2005.
- [14] *Strategia de securitate națională a României*, 2006.
- [15] *Proiectul de strategie energetică a României 2007-2020*, 2007.

AMENINȚĂRI, VULNERABILITĂȚI ȘI RISCURI LA ADRESA DEMNITARILOR

Dr. Emil-Victor CHEȚE*
Cornel IONESCU**

Danger. Threat. Risk. Vulnerability. These are more or less objective concepts, that, although explained by theories and abstract approaches in the field of security, make sense only if we are aware of their negative, destructive purposes. The main initiator, generically named "the terrorist", uses multiple and asymmetrical vectors in order to reach the supreme target: the leader. Today's society must be able to face the challenges, to protect itself and to survive this terrible beginning of the millennium.

Teoria sociologică a lui William Isaac Thomas referitoare la analiza de situație poate fi utilizată și în studiile de securitate. Cunoscutul său citat, „Dacă un individ definește o situație ca fiind reală, aceasta devine reală prin consecințele sale”¹, are o largă aplicabilitate în analizele de pericol, amenințare, risc și/sau vulnerabilitate, întrucât definirea conceptelor enumerate implică și o latură subiectivă.

În general, acțiunile umane capătă înțeles pentru noi, devenind explicite, doar dacă suntem conștienți de faptul că sensurile acestora sunt rezultate din experiența perceptivă a individului uman. În consecință, oamenii reacționează nu doar la aspectele obiective ale unei situații, ci și la cele subiective.

Conceptele de pericol, amenințare, risc și vulnerabilitate au fost definite și analizate de diverse teorii și abordări doctrinare implicite și explicite, de către diverși autori din domeniul securității, însă consensul nu pare a fi fost realizat.

Pericolul ar putea fi definit drept caracteristică a unei acțiuni sau inacțiuni de a aduce prejudicii valorilor unei societăți, persoanelor sau bunurilor acestora. În unele situații, sursa, adresa, scopul, obiectivele și efectele sunt definite de un anumit grad de probabilitate, neputând fi caracterizate drept certe.²

Amenințarea, în schimb, are indicatori mult mai concreți, reprezentând o declarare a unei intenții de a pedepsi sau a răni o persoană, în special în cazul în care aceasta nu realizează sau nu acceptă semnale, avertizări asupra unui posibil necaz, pericol etc.³

În ceea ce privește riscul, într-un înțeles mai larg, se poate afirma că se concretizează prin discrepanța dintre „așteptarea pozitivă” și „evenimentul negativ”,

*General de brigadă (r.) profesor universitar consultant, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

**Colonel, Serviciul de Protecție și Pază, doctorand în științe militare și informații în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”

1 THOMAS, W. I. și Dorothy S. THOMAS, *The Child in America*, 1932.

2 ALEXANDRESCU, Grigore, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Amenințări la adresa securității*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 8.

3 *OXFORD Dictionary of Current English*, Oxford University Press, 1988, Second Edition by Christina Ruse.

ce se poate produce sau doar prin probabilitatea de a se materializa în fapte. Riscul este cauzat de nedeterminare, de imposibilitatea de a cunoaște cu certitudine evenimentele viitoare, reprezentând de regulă, o stare potențială, care, în anumite condiții, poate deveni efectivă.⁴

Sociologia definește riscul ca fiind o expresie fie a nedeterminării structurale a realității obiective (caracterul probabilist, obiectiv al evenimentelor), fie al incertitudinii, al insuficienței cunoștințelor noastre despre procesele reale, care urmează să se deruleze în timp.⁵

În toate situațiile ce definesc aceste concepte este nevoie de cunoaștere, prevenire, monitorizare și contracarare încă din fazele incipiente ale manifestărilor acestora.

Analiza de risc investighează, în principal, riscurile la adresa sistemelor naturale sau tehnice și are ca scop principal determinarea funcțiilor și domeniilor ce pot fi afectate de riscul respectiv. Întrebarea esențială, ce se naște de aici, se referă la relația dintre riscuri și vulnerabilități.

În opinia noastră, vulnerabilitatea poate fi definită, pe larg, drept rezultatul combinării riscurilor existente la adresa unei societăți sau a unei părți a acesteia cu capacitatea de a face față și de a supraviețui situațiilor de urgențe interne și externe. O definiție în acest sens o oferă *Strategia de securitate națională a României (2001)*: vulnerabilitățile reprezintă stări de lucruri, procese sau fenomene din viața internă, care diminuează capacitatea de reacție la riscurile existente ori potențiale sau care favorizează apariția și dezvoltarea acestora.

Atât pericolele, cât și riscurile și vulnerabilitățile pot fi analizate, în funcție de natura surselor sau de domeniul în care se manifestă, rezultând mai multe categorii, dintre care, în prezentul studiu, ne vom referi asupra celor care au ca țintă finală demnitari, personalități civile sau militare.

Analiza acestora, chiar dacă nu există un consens în definirea lor, apreciem că se impune a fi începută cu cel mai pregnant și mai periculos fenomen – terorismul.

Începuturile terorismului se pierd în negura timpurilor. Ceea ce pentru unii e atac terorist, pentru alții e insurgență, iar pe plan mondial nu există un standard clar pentru definirea terorismului și încadrarea acestuia într-un șablon al riscurilor, vulnerabilităților, amenințărilor sau pericolelor.

În epoca modernă, la început se întampla pe străzi și în restaurante. IRA, ETA, OEP erau acronime care infiorau planeta. Începători - față de ceea ce avea să urmeze. Căci, în acele vremuri, teroriștii se străduiau să scape cu bine, ceea ce le limita sever opțiunile.

Începutul mileniului trei a adus elemente noi, cumplite, pe "piața" terorismului: explozia - la propriu și la figurat a - atentatorilor sinucigași și, pe cale de consecință, diversificarea nelimitată a formelor de manipulare a terorismului. Dacă un fanatic

4Dr. Nicolae DOLGHIN Drd. Alexandra SARCINSCHI Mihai-Ștefan DINU, **Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă** Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 10.

5 Zamfir, Cătălin și Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993, p. 516.

acceptă să fie omul-obuz, cu vestă explozibilă, în mașini-capcană sau deturnând avioane, atunci atentatul poate avea loc oricum și oriunde poate ajunge un om.

Atacurile și amenințările teroriste din partea unor organizații extremiste arabe vizează în special Statele Unite, dar și aliații acestora. De ceva vreme, în mod declarativ, dar și practic, dintre aceștia face parte și România.

Strategia de securitate națională răspunde nevoii și obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor și amenințărilor de toate nuanțele ce pun în pericol drepturile și liber-tățile fundamentale ale omului, valorile și interesele naționale vitale, bazele existenței statului român. Ea vizează, cu prioritate, următoarele domenii: starea de legalitate; siguranța cetățeanului; securitatea publică; prevenirea și contracararea terorismului și a altor amenințări asimetrice; capacitatea de apărare; protecția împotriva dezastrelor naturale, a degradării condițiilor de viață și accidentelor industriale.

Securitatea națională se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă și militară, prin activitatea de informații, contrainformații și securitate, precum și prin gestionarea eficientă a crizelor, în conformitate cu normele de conduită ale comunității europene și euroatlantice și prevederile dreptului internațional.⁶

La nivel global, lumea continuă să rămână puternic conflictuală. Motoarele conflictelor operează atât în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuție a acestora și la piețe de desfacere, cât și în cel al diferențelor identitare de natură civică, etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale și cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor – direct sau cumulat – tinde să devină tot mai greu de controlat.

Proliferarea noilor riscuri și amenințări amplifică aspectele de insecuritate ale mediului global, astfel că, în perspectiva următorilor 10-15 ani, ordinea mondială va arăta sensibil diferit, în condițiile în care noua dinamică a relațiilor internaționale favorizează eforturile comunității euroatlantice care vizează construcția unui nou echilibru internațional, capabil să asigure expansiunea și consolidarea libertății și democrației.

În această lume complexă, dinamică și conflictuală, confruntarea principală are loc între valori, credințe și percepții fundamentale diferite, între democrație și totalitarism, și este determinată de agresiunea majoră a terorismului internațional, de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transnaționale, împotriva statelor democratice și a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării, implicit asupra demnitarilor ce reprezintă aceste democrații.

Amenințările, conform anumitor autori, pot fi definite și în raport cu riscurile, reprezentând factori de risc ce evoluează către concret, către existența reală, iar într-un anumit context sau mediu favorabil capătă atât direcție cât și intenție.

În acest context, riscurile și amenințările la adresa demnitarilor trebuie percepute, în primul rând, din perspectiva posturii României de țară membră a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene, cu participarea la misiuni militare externe, inclusiv la

⁶ Strategia de securitate națională a României, p. 7.

cele vizând fenomenul terorist, precum și faptul că suntem vizitați de o serie de personalități vizate de atacuri teroriste.

În aceste condiții, deși pericolul unui război clasic, al unor agresiuni militare convenționale este foarte puțin probabil, neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilități majore la adresa securității naționale și a capacității de acțiune pentru îndeplinirea obligațiilor internaționale asumate. Se înscriu, de asemenea, în această categorie, riscurile și amenințările ce privesc securitatea și apărarea frontierelor, în condițiile în care segmente importante ale granițelor României constituie o parte importantă a frontierei terestre estice a celor două organizații de securitate.

În același timp, însă, o serie de amenințări noi, asimetrice, de natură militară și non-militară, inclusiv cele ce se manifestă sub forma agresiunilor psihologice, informaționale sau informatice tind să sporească sub raportul gradului de pericol și al probabilității de producere și pot afecta grav starea de securitate a cetățenilor români, a statului român sau a organizațiilor din care România face parte. Ele sunt generate preponderent de mediul internațional, dar și – într-o anumită măsură – de cel intern. Pericolul creat de astfel de evoluții negative poate fi substanțial potențat în cazul asocierii lor, îndeosebi în condițiile în care granițele dintre amenințările globale și cele regionale, precum și între cele externe sau interne, tind să devină tot mai difuze.

În condițiile accelerării proceselor globale și ale dezvoltării tehnologice, când distanțele geografice devin tot mai puțin relevante, apariția unor asemenea fenomene negative trebuie descoperită oportun – indiferent de locul unde se produc, iar evaluarea lor trebuie făcută prin prisma caracterului indivizibil al securității globale. În acest context, participarea la contracararea lor fermă și eficientă – inclusiv la distanțe mari față de granițele naționale – devine o exigență majoră a unei guvernări responsabile.

Principalul risc, ca de altfel și amenințările de natură politică, economică, socială și militară, capabil să pună în pericol siguranța cetățeanului și securitatea națională a României, valorile și interesele sale ca stat membru al comunității europene și euroatlantice este terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere. Spațiul de interes strategic în care se află România s-a transformat într-o veritabilă zonă de tranzit și destinație a unor activități infracționale grave constând îndeosebi în trafic ilegal de armament muniții și explozivi, trafic de narcotice, migrație ilegală și trafic de ființe umane, trafic de produse contrafăcute, activități de spălare a banilor, alte forme de criminalitate economico-financiară.

În pofida evoluțiilor pozitive din ultimul deceniu și jumătate, ce au făcut din Europa un loc mai sigur și mai prosper, arealul strategic în care este situată România este încă bogat în conflicte locale, cu puternice implicații pentru pacea și securitatea regională și europeană. Produs al dezmembrării, mai mult sau mai puțin violente, a unor state multinaționale din zonă, aceste conflicte interetnice sau religioase au un puternic substrat politic și reprezintă o amenințare gravă la adresa securității regionale, chiar dacă, în urma unor importante eforturi ale comunității internaționale, majoritatea acestora sunt ținute sub control.

Prin numărul lor mare, aceste conflicte alături de alte stări tensionate, mișcări separatiste, dispute teritoriale și situații de instabilitate prezente în proximitatea

României, generează incertitudine, determină irosirea resurselor și perpetuează sărăcia. Ele alimentează, de asemenea, alte forme de violență și criminalitate și favorizează terorismul.

România nu a fost confruntată, până acum, cu acte teroriste de mare violență. Deși acțiuni sau numai tentative ce pot fi incluse indubitabil în categoria celor teroriste au existat, populația sau mass-media nu le-a reținut ca atare. În același timp, alte evenimente, cum ar fi cele din decembrie 1989, mineriadele, răpirea celor trei jurnaliști români, amenințările cu bombă de la unele licee bucureștene, atacuri armate asupra unor bănci sau case de schimb valutar, dispariția (furtul) unei importante cantități de armament dintr-un depozit militar etc, a căror definiție ca și acțiuni teroriste comportă încă discuții, sunt citate în mod curent în mass-media, poate și din cauza impactului mai puternic asupra publicului, pe care presa îndeobște și-l dorește, ca să nu mai amintim de grenade de mână găsite în parc, în trenuri sau alte zone publice.

Pe site-ul său oficial, Serviciul Român de Informații prezintă câteva cazuri de terorism, dintre care doar unul după anul 1990, când, pe 20 august 1991, un comando indian, aparținând unei grupări extremist-teroriste de religie Sikhs, a fost la originea unei tentative de asasinare a ambasadorului Indiei, acreditat în România.⁷

Amenințările și riscurile de natură teroristă nu au limite. „Arma“ principală a terorismului este omul, în speță, omul disperat sau omul manipulat, adică adus în stare de disperare sau de răzbunare, dar și omul „demiurg“, omul pedepsitor, omul-călău, care se consideră destinat și predestinat a îndeplini o misiune supremă, a se sacrifica sau a sacrifica pe oricine pentru a duce la bun sfârșit o misiune ce vine dintr-un spațiu „sacru“, dintr-o lume care-l domină și care are menirea de a o distruge cât mai repede și cât mai violent pe cea reală și, evident, de a o înlocui.

Omul este o ființă creativă, imaginativă, indiferent în ce postură s-ar afla. Terorismul îl folosește ca armă, pentru că el, omul, poate pătrunde oriunde, poate distruge orice. Omul poate înlocui o rachetă de croazieră; o rachetă de croazieră nu va putea înlocui niciodată un om. Iată de ce terorismul se consideră superior oricărei riposte, oricărei acțiuni și oricărei reacții.

Spațiul virtual al teroristului este unul al distrugerii spectaculoase, al căutării și pedepsirii cu moartea a celor pe care îi consideră vinovați. Aceasta este o concluzie care atrage atenția asupra profunzimilor actului terorist, privit uneori doar ca o reacție superficială și psihopată. Terorismul se consideră „justițiar“ și „mesianic“ și, în același timp, punitiv. El este însă arogant și exclusiv, unilateral și ireconciliant. Unii îl cred un fel de feed-back, pentru că, în ultimă instanță, el este un produs social, este un fel de „cancer“ al societății omenești. Un cancer care se autoiluzionează că ar fi ... balsam.⁸

Terorismul are două scopuri: primul constă în a face insuportabilă viața pentru cetățeanul de rând, iar cel de-al doilea de a crea un climat distructiv. Detaliind însă analiza, mai pot fi menționate și alte scopuri: identificarea cu sentimentele unui

⁷ www.sri.ro

⁸ **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**, Academia de Înalte Studii Militare, Centrul de Studii Strategice de Securitate, București, 2002, p. 14.

anume public; distrugerea echilibrului în cadrul relațiilor sociale, alegându-și ca ținte personalități de conducere, încălcarea legilor de bază, universal acceptate de către societate; imprimarea impresiei de vinovăție: pentru teroriști nu există nevinovați; cei care nu luptă împotriva sistemului sunt vinovați de complicitate pentru existența lui; lichidarea fizică sau izolarea prin teamă a factorilor de conducere ai sistemului, a reprezentanților și organelor acestuia; formarea unei ierarhii paralele a terorii; teroriștii au avantajul că nu respectă și nu recunosc nici o lege în afara normelor lor de conduită; obligarea la ajutor, ca rezultat al fricii ce o provoacă; teroriștii pretind să fie ajutați de indivizi sau societăți, ajutor ce le este acordat de teama consecințelor dezastruoase ale unui eventual refuz; crearea sentimentului neputinței societății, a ordinii de drept; lovind când într-un loc, când în altul, teroriștii urmăresc să creeze impresia că pot lovi oricând și oriunde, că societatea este incapabilă de protecția membrilor ei.

A avea succes în primele acțiuni este de importanță fundamentală pentru terorism, pentru că astfel se creează în rândul opiniei publice impresia dorită și sunt atrași, recrutați și convinși alți noi adepți. Refuzând să recunoască și să respecte normele, terorismul se consideră îndreptățit să fure, să răpească, să ucidă, să facă tot ceea ce lor li se pare permisiv. La rândul său, însă, teroristul arestat cere să-i fie respectate drepturile conferite prin norme universale sau particulare, să fie protejat ca oricare cetățean. Teroriștii sunt foarte atrași de violența dusă până la extremism, considerând că prin acest procedeu măresc considerabil forța mesajului pe care îl transmit societății, atunci când crima nu constituie un scop în sine.⁹

Riscurile și amenințările interne completează într-un procent destul de mare lista conceptelor analizate. Viața tumultuoasă a politicii interne, lipsa unei moralități, a unor norme pentru o societate democratică, lupta pentru putere, proliferarea extremismului și a intereselor de grup, nesiguranța socială, trecerea la economia de piață și intrarea într-o criză economică mondială sunt surse care induc o stare de haos, generatoare de posibile vulnerabilități, inclusiv pentru demnitarii aflați în funcții de conducere.

Ele se manifestă prin tot felul de acțiuni complicate, ascunse, viclene. Oricât de deschisă și de ascutită ar fi lupta politică, ea nu reușește să dezvăluie dedesubturile confruntării. Ambițiile, amenințările și mașinațiunile politice au impus totdeauna acțiuni pe muchie de cuțit, adică un risc politic imens, concretizat în lupte politice care nu au nici limite, nici morală, deși ar trebui să le aibă.

Pericolele externe prin tendințele revizioniste, revendicări teritoriale din partea unor forțe (guverne, grupări politice, grupuri de interes etc) din zona noastră de interes strategic, presiuni externe în problema minorităților, reinstalarea sferelor de influență, deteriorarea imaginii României, regroupări geopolitice, altele decât cele impuse de integrarea europeană, folosirea teritoriului național pentru refugiarea unor grupuri etnice mai mari sau mai mici, venite în mod ilegal din zonele de conflict sau zonele sărace ale mapamondului, pot să contribuie la amplificarea nesiguranței interne și să inducă amenințări și pericole inclusiv pentru demnitarii statului.

9 Andreescu A., Niță D., **Terorismul analiză psihosociologică**, Editura Timpolis, Timișoara, 1999.

Cauzele și sursele sociale care generează fenomene extrem de periculoase – se află în realitățile create de evoluțiile forțate, fără discernământ, deopotrivă, spre globalizare și fragmentare, în memoria colectivă care depozitează umiliri, nedreptăți și fantasmă ale istoriei. Balcanii de Vest, spre exemplu, nu sunt o zonă generatoare de tensiuni și conflicte, ci o zonă care depozitează efectele dezastruoase ale unor falii strategice între marile imperii. Anihilarea acestora și detensionarea zonei vor dura, poate, sute de ani, cel mai probabil tot atât cât au durat și imperiile care le-au creat, dacă nu chiar mai mult, în virtutea unei experiențe umane îndelungate, potrivit căreia este nevoie de un timp dublu pentru a corecta o greșeală, o deprindere greșită, un reflex, o prejudecată sau un rău făcut.¹⁰

Analizând metodele folosite de teroriști, atacatori, atentatori, toți cei care vizează instaurarea haosului, a neliniștii, insecurității prin lichidarea anumitor personalități indezirabile sau pe care vor să le scoată din scena publică, observăm că aceștia urmăresc crearea unui climat destabilizator prin clasicele atentate asupra oamenilor de decizie din stat și a instituțiilor în cadrul cărora aceștia activează, baze militare, obiective cu valoare simbolică sau prin organizarea de grupuri de agitație și presiune, blocarea mecanismelor de funcționare a legilor, organizarea unor manifestații, în cadrul cărora publicul să-și manifeste public nemulțumirea sau îngrijorarea față de unele probleme ale societății. Participanții cei mai frenetici, liderii, sunt discret abordați, convinși și recrutați, organizați inițial ca simpatizanți, mai târziu ca auxiliari și, în final, ca membri activi ai unor grupări clandestine sau semiclandestine care funcționează pe linia destabilizării.

În momentul în care se produce ruptura între opinia publică și forțele de ordine (vezi mineriadele), scopul este atins. Poliția și publicul se polarizează în „noi și ei”. Intimidarea forțelor de ordine, a instituțiilor statului, a publicului ce sprijină ordinea existentă, este organizată în paralel cu demonstrațiile stradale. Polițiștii izolați sunt bătuți sau chiar linșați, familiile lor amenințate sau atacate. Simpatizanții puterii pot fi atacați sau intimidați prin slogane, copii și familiile lor victimizate în mediul lor de activitate zilnică. Membrii selecționați ai grupărilor destabilizatoare formează echipe de foc împotriva personalităților publice centrale și locale, contra simpatizanților acestora sau împotriva prezumtivilor susținători.

Contradicția principală cu care teroriștii se confruntă rezidă din faptul că aceștia uzează conceptual de ceea ce noi numim violențe de natură teroristă, nu acceptă această caracterizare a acțiunilor lor. Negarea constă în ceea ce privește semantica și în recharacterizarea atitudinală și comportamentală a teroristului care se consideră un revoluționar, un luptător pentru libertate, un martir. Întotdeauna el va acuza în schimb statul, instituțiile și reprezentanții acestora de „adevăratul terorism”.

După 11 septembrie 2001, nici un stat democratic și nici un demnitar al acestuia nu mai este la adăpost în fața pericolului terorist, indiferent de alianța sau coaliția din care face parte. Teroriștii nu aleg, ci doar valorifică oportunități, astfel încât terorismul se produce oricum și poate fi întâlnit oriunde, chiar și în România.

10 Gl. dr. Mircea MUREȘAN, Gl. bg. (r) dr. Gheorghe VĂDUVA (coordonatori), Criza, Conflictul, Războiul, Volumul I, Definirea Crizelor și Conflictelor Armate în Noua Configurație a Filozofiei și Fizionomiei Naționale și Internaționale de Rețea, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2007, p. 28.

Așa cum în toate statele angrenate în lupta cu terorismul, una din preocupările de actualitate este educația de securitate a populației, și la noi instituțiile statului cu responsabilități în domeniul protecției demnitarilor și al prevenirii și combaterii actelor teroriste întreprind acțiuni de cunoaștere și creștere a încrederii în aceste instituții și amplificarea rolului în prevenirea și combaterea terorismului.

Bibliografie:

- [1]. THOMAS, W. I. și Dorothy S. THOMAS, **The Child in America**, 1932
- [2]. ALEXANDRESCU, Grigore - Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Amenințări la adresa securității**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- [3]. **OXFORD Dictionary of Current English**, Oxford University Press, 1988, Second Edition by Christina Ruse.
- [4]. DOLGHIN Nicolae, dr., SARCINSCHI, Alexandra, drd., DINU, Mihai-Ștefan, **Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă** Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- [5]. ZAMFIR, Cătălin și VLĂSCÉANU, Lazăr (coord.), **Dicționar de sociologie**, Editura Babel, București, 1993.
- [6]. Strategia de securitate națională a României.
- [7]. www.sri.ro
- [8]. **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului.** Academia de Înalte Studii Militare, Centrul de Studii Strategice de Securitate, București, 2002.
- [9]. ANDREESCU A., NIȚĂ D., **Terorismul analiză psihosociologică**, Editura Timpolis, Timișoara, 1999.
- [10]. MUREȘAN, Mircea, gl. dr. VĂDUVA, Gheorghe, gl.bg. (r) dr. (coordonatori), **Criza, Conflictul, Războiul, Volumul I, Definierea Crizelor și Conflictelor Armate în Noua Configurație a Filozofiei și Fizionomiei Naționale Și Internaționale de Rețea**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

IMAGINEA ȘI IDENTITATEA ORGANIZAȚIEI AL-QAIDA DIN MAGHREBUL ISLAMIC

Mihai VOICULESCU*

Abstract: *Terrorist activity in North Africa has been reinvigorated in the last few years by a local Algerian Islamist group turned pan-Maghreb jihadi organization: al-Qaida in the Islamic Maghreb (AQIM). A Sunni group that previously called itself the Salafist Group for Preaching and Combat (GSPC), the organization has taken responsibility for a number of terrorist attacks in the region, declared its intention to attack Western targets, and sent a squad of jihadis to Iraq. Experts believe these actions suggest widening ambitions within the group's leadership, now pursuing a more global, sophisticated, and better-financed direction. Long categorized as part of a strictly domestic insurgency against Algeria's military government, AQIM claims to be the local franchise operation for al-Qaida, a worrying development for a region that has been relatively peaceful since the bloody Algerian civil war of the 1990s drew to a close. European officials are taking AQIM's international threats seriously and are worried about the growing number of Europe-based cells.*

Prin imagine se înțelege reprezentarea formată ca o sumă de opinii, prejudecăți, experiențe sau așteptări ale unor grupuri de persoane sau ale opiniei publice asupra unei astfel de organizații. Imaginea organizației poate fi văzută ca percepție asupra acesteia, bazată pe cunoaștere și experiență. Întrucât cunoașterea și experiența sunt raportate la nivel de individ, și imaginea care se realizează la nivelul fiecăruia în parte este diferită.

Relațiile publice au sarcina de a crește gradul de cunoaștere și experiență individuală, de înțelegere față de organizație prin mijloace specifice, pentru a se forma o impresie cât mai corect posibilă asupra acesteia.

Prin imaginea organizației înțelegem pur și simplu o reprezentare abstractă pe care oamenii și-o formează despre organizație. Această reprezentare este rezultatul unei experiențe directe sau indirecte. Poate fi rațională sau irațională, depinzând de dovezi concrete sau zvonuri și apare într-un număr infinit de modele, structuri.

Există o imagine personală sau instituțională, o imagine de produs, de marcă. Poate exista o reprezentare generală, de exemplu a unui popor sau a unei țări, și numeroase reprezentări parțiale sau subimagini. Aceste reprezentări ce se compun din aspecte subiective sunt adesea o combinație de prejudecăți și stereotipuri.

La 26 ianuarie 2007, *emirul* și actualul comandant al organizației teroriste algeriene radical-islamiste Grupul Salafist pentru Predică și Luptă, cunoscut mai degrabă sub acronimul său francez *GSPC*, Abu Musab Abdul Udud, a anunțat redenumirea *GSPC* în Organizația al-Qaida pentru Maghrebul Islamic.

Experți israelieni în probleme antiteroriste consideră că această redenumire a grupării indică nu doar o orientare semantică a cursului *GSPC* în direcția strategiei și ideologiei al-Qaida, ci și o transformare a regiunii Maghreb într-un alt front al Jihadului, similar celui din Balcani sau din Asia de Sud-Est. Întrucât Maghrebul

* Cercetător, Academia Națională de Informații

include o zonă geopolitică uriașă, ce cuprinde nord-vestul Africii, Algeria, Mauritania, Maroc, Tunisia și vestul Saharei.

Redenumirea organizației arată intenția noului GSPC. Conform întregii strategii a agendei jihadiste globale, cadrele Organizației al-Qaida pentru Maghrebul Islamic și-au fixat drept obiectiv și înlăturarea de la putere a altor guverne arabe moderate din această regiune, nu numai secularul guvern algerian, ce a combătut și înlăturat de la putere organizația salafistă.

Sub aspectul unei reformări a fostului GSPC în subordinea al-Qaida s-ar putea extinde nu doar condițiile operative pentru islamiștii militanți; aceștia câștigă astfel și un teren mai amplu de instruire, precum și condiții logistice ideale. al-Qaida obține prin adeziunea GSPC un atu important în plan psihologic, pentru că își extinde zona de influență și semnalizează omniprezență. Cel mai mare pericol la adresa Europei constă, totuși, în utilizarea Saharei ca bază logistică.

Al-Qaida din Maghreb nu este o prelungire a fostului GSPC, ci fuziunea ansamblului mișcărilor clandestine salafiste din Africa de Nord. Câmpul de acțiune jihadist s-a extins ieșind din cadrul frontierelor datorită instituirii unui *comandament unificat superior GSPC algerian și Grupurilor islamice combatante marocane, tunisiene și libiene*. Baze în care tranzitează tinerii marocani sunt instalate în Algeria și în țările sahelene. al-Qaida evoluează în Sahara, nu pentru a crea tabere de antrenament, ci pentru a dispune de o bază din spatele frontului la care să nu aibă acces regimurile maghrebiene. Aceasta se află într-o fază în care încearcă să obțină *legitimitate și credibilitate*. al-Qaida din Maghreb *comite atentate regulate în Algeria, se activează în Tunisia, așa cum demonstrează înfruntările din decembrie 2006, cu forțele de securitate și se pregătește să lovească în Maroc*. Dar prioritatea sa este Irakul: potrivit ideologiei mișcării, *începând din fosta Mesopotamie colonizată de către americani și aliații lor trebuie să fie construit Califatul*. Această temă este în prezent foarte promițătoare. al-Qaida găsește fără dificultate voluntari în Africa de Nord. Tinerii recruți marocani care urmează filierele de recrutare pentru războiul din Irak sunt înrolați într-o luptă care este mai întâi de toate politică și apoi religioasă. Aderarea nu mai este motivată de motive naționale, sociale sau chiar identitare. De asemenea, marocanii se alătură al-Qaida, căci organizația duce un război de *eliberare* în Irak.

Grija de a comunica a teroriștilor nord-africani nu se reduce doar la mesajul pe care îl emit. Ea se referă de asemenea la instrumentele moderne ale comunicării. Nu avem nevoie să invocăm concepte la modă, *revoluție a informației, cyber-război* pentru a înțelege avantajele oferite de folosirea mijloacelor de comunicare moderne.

Rețelele de comunicații, anonime și discrete, sunt o bună piață. Organizațiile islamice maghrebiene au recurs pe larg la această posibilitate. Asociația studenților islamiști maghrebieni uniți din Europa are astfel un site Internet accesibil doar membrilor săi, www.tawheed.org.

Conceptul de *rezistență fără șef* dezvoltat de Louis Beam, conducător al extremei drepte americane, se aplică perfect celulelor teroriste autonome, solide din punct de vedere defensiv și flexibile din punct de vedere ofensiv, comunicând prin Internet sau telefoane celulare. Se pare că mișcările nord-africane se inspiră din ce în ce mai mult din acest nou tip de structură.

Internetul poate fi un mijloc de întărire a legăturilor dintre o grupare și audiența sa. Talibanii își difuzează astfel ideologia pe un site propriu, considerând că mediile de informare occidentale nu o vor difuza sau dacă o vor face ea va fi distorsionată, www.Taliban.org. Islamiștii algerieni comunică și ei cu simpatizanții prin Internet. FIS a utilizat de exemplu serviciile *agențiilor de presă* islamiste, printre care se numără *msanews*, unde sunt reproduse comunicatele sale www.mynet./msanews.

Tehnologiile moderne în domeniul informațiilor și comunicațiilor joacă un rol crucial în evoluția amenințării reprezentate, în prezent, de terorismul virtual, *Internetul fiind asemenea unei turbine care potențează globalizarea mișcării, unul din principalele motoare ale proceselor radicalizării și recrutării*

susținătorilor „rezistenței islamice globale împotriva cruciadei occidentale”.

Internetul - privit ca sursă de informații pentru mijloacele și metodele teroriste - este *ieftin, rapid, ușor accesibil și, practic, având o acoperire globală – devenind spațiul comun de întâlnire al persoanelor care împărtășesc aceleași idei/convingeri.*

În acest spațiu aceste persoane sunt acceptate necondiționat ca membri ai unei comunități virtuale unde își pot exprima opiniile fără restricții și consecințe.

Internetul a fost deturnat de grupările islamice extremiste, care pot astfel evita cenzura statului asupra unor publicații, acest fapt accelerând exponențial diseminarea ideologiei, informațiilor și instrucțiunilor operaționale.

Al-Qaida – Baza virtuală În prezent, *valențele al-Qaida - Baza*, care semnificau coordonare organizațională și strategică între diferite rețele teroriste – sunt preponderent angajate în mediul virtual, Baza transformându-se într-o mare bază virtuală de date, din care fiecare entitate teroristă - rețea ori individ – poate extrage strategia ideologică consonantă scopurilor sale sau informații detaliate privind tehnici și metode de recrutare și luptă.

Alături de alți foști și actuali predicatori ai *Califatului islamic*, ale căror publicații pot fi găsite pe Internet, apar și predicatori – *imami cibernetici* – care caută să impună propria interpretare violentă a Coranului potențialilor recruți, considerându-se avangarda islamică nord-africană revoluționară ce are menirea să-i mobilizeze pe musulmanii din întreaga lume în vederea bătăliei finale împotriva dominației Occidentului.

Diverse studii și cercetări întreprinse din perioada anilor '80 până în prezent au scos la iveală o nouă latură a terorismului, și anume aceea de *terorism orientat spre mass-media*, care urmărește, în linii mari, instaurarea groazei în rândul unui grup-țintă. Cu certitudine, datorită tehnologiilor moderne, grupările teroriste se bucură de posibilitatea de a transforma mass-media în propriile lor arme de distrugere. Studiile ulterioare au încercat să surprindă efectele negative ale mediatizării acțiunilor teroriste. Foarte multe studii s-au făcut pe seama acestui fenomen controversat și discutat până în prezent de către cercetători. Teroarea mediatizată a generat numeroase studii de specialitate și teorii multiple. Termenul de terorism provine din latinescul *terror*, care înseamnă violență fizică, spaimă, teroare, provocate deliberat prin acte de violență publică, folosirea cu intenție a unor mijloace capabile să ducă la un pericol comun. Caracteristicile terorii sunt: violența și amenințarea cu violență, folosirea sistematică și persistentă a violenței, intimidarea și sensibilizarea prin agresivitate și ură. *Ad* provine din englezescul *advertising* (reclamă), ce este doar

produsul efectiv și final (mesajul) al procesului și activității de publicitate, care, în funcție de canalul mediatic căruia îi este destinată, poate fi macheta de presă, spotul TV sau radio etc. Reclama (ad)- sub orice formă s-ar prezenta – nu constituie altceva decât o situație ce apare în câmpul variat al fenomenelor exterioare, în fața căreia indivizii sunt chemați să se adapteze.

Așadar, *reclama (ad) nu este numai un discurs comercial, ci și politic, social, moral, întotdeauna discurs ideologic și ceea ce ajunge la public nu este decât un slogan, un cuvânt sau o siglă mai mult sau mai puțin explicită (ex. IRA, al-Qaida etc.), un simbol sau un drapel, care sunt tot atâtea mărci de recunoaștere.*

Acolo se află miezul unui mesaj (ad), al unei ideologii, întrucât teroarea este îndreptată spre media, și nu spre victime, succesul ei este definit în termenii de acoperire mediatică, pentru a induce sentimentul de frică în populație sau într-o parte a populației, ca efect psihologic al acestui mod de luptă. În această interpretare, relația dintre mass-media și terorism se bazează, deci, pe principiul interesului reciproc, pe de o parte, transgresiunea tabu-ului violenței, șocul evenimentului, teama, sentimentul de amenințare și iraționalul; pe de altă parte vizibilitatea și, la limită, legitimitatea spectacolului, pe care o împrumută canalele de comunicare indispensabile funcționării societăților democratice.

Ad-terorismul, din perspectiva abordărilor științelor socio-cognitive, reprezintă o comunicare de tip persuasiv, emisă de către o grupare teroristă prin mass-media adresată unui public-țintă, în scopul de a modifica favorabil atitudinea acestuia față de expectanțele lor. Terorismul nu poate determina apariția unei stări de teamă, decât printr-o campanie de utilizare sistematică a violenței. Ad-terorismul este o formă de comunicare în masă, care are o puternică influență asupra formării, consolidării și schimbării atitudinilor, gusturilor, părerilor și comportamentelor oamenilor; pentru a determina un guvern sau grup-țintă în vederea scopurilor lor propuse.

Presă este, într-adevăr, liberă în alegerea modului de a trata informația și, mai mult decât teroriștii, ea este cea care fabrică înfățișarea terorismului.

Cea mai mare experiență în crearea sau modificarea imaginii rețelei teroriste al-Qaida a fost acumulată prin îmbinarea activităților de relații publice, și anume prin crearea imaginii organizației. O imagine de acest fel se formează de-a lungul anilor prin informațiile obținute din presă, prin publicitate, prin ad-terorism, prin cyberterorism, prin comentariile reprezentanților de marcă ai organizației, prin percepția eficienței activității acesteia și prin satisfacția obținută în urma atingerii obiectivelor unei astfel de organizații teroriste. Astfel, imaginea are un caracter în cea mai mare parte subiectiv și psihologic. Istoria și interpretarea ei subiectivă, memoria și deformările ei, interesul, înțelegerea greșită influențează crearea și modificarea unei imagini.

În domeniul percepției organizației al-Qaida, imaginea de marcă a acesteia corespunde unui produs. Ea reprezintă traducerea de către un consumator real, potențial sau de către un neconsumator a unei opinii referitoare la organizație. Această opinie poate fi fondată sau nu pe cunoaștere, dar ea există.

Imaginea de marcă este opinia pe care și-o formează consumatorii reali și potențiali asupra produsului, asupra mărcii al-Qaida. Imaginea de marcă este deci cea care servește ca referință actului de adeziune, dacă aceasta va fi pozitivă sau negativă.

Imaginea de marcă al-Qaida este o realitate non-fizică constituită din reprezentări, imagini, credinți mai mult sau mai puțin explicite sau profunde și din emoții în funcție de care există, se hotărăsc sau se manifestă preferințele sau respingerile, în comportamentul de consum al subiecților. Această imagine de marcă este ansamblul organizat de atribuții explicite și mai ales implicite care definesc personalitatea, adică modul de existențe în subiectivitate a subiecților, a unei mărci ca cea a rețelei teroriste al-Qaida.

Reputația organizației al-Qaida, prestigiul său, determină atitudinile și părerile manifestate față de aceasta și față de acțiunile sale. În consecință, crearea sau cel puțin popularizarea reputației organizației constituie în mod necesar prima fază a oricărui program axat pe relații publice. Orice marcă are nevoie de notorietate, iar rețeaua teroristă al-Qaida, nu duce lipsă. Există un prag inferior sub care notorietatea nu trebuie să coboare; nu se poate crea notorietate fără a se crea o imagine și invers, pentru a crea o imagine este obligatoriu să se atingă un anumit grad de notorietate, alimentat de acțiunile sângeroase orchestrate de al-Qaida din Maghreb. Între acești doi poli va trebui să se plaseze politica de imagine.

Cu cât imaginea unui act terorist, a rețelei al-Qaida în genere se va distinge mai mult de celelalte imagini similare, de celelalte rețele, cu atât mai mult ea va fi mai personalizată.

Imaginea îndeplinește anumite funcții:

- este purtătoarea trăsăturilor organizației, ajutând astfel la luarea unor decizii;
- oferă adeptilor, pe lângă utilizarea reală, și o utilitate suplimentară;
- asigură mărcii al-Qaida încrederea publicului, înlăturând anonimatul dintre organizație și publicul ei.

Organizația al-Qaida din Maghreb are o imagine cu atât mai bună cu cât membrii săi sunt mai competenți, mai dinamici, mai prezenți, mai ușor de abordat, acțiunile lor se simt, iar prezența mesajului lor este difuzat prin mass-media. Informațiile furnizate presei au o mare influență asupra imaginii sale dacă prezintă în mod clar acțiunile, mesajele, prezența, informând zilnic publicul.

Membrii organizației contribuie în egală măsură să creeze în avantajul lor imaginea mărcii al-Qaida.

Este astfel necesar ca sistemele de comunicare internă a organizației să fie în strânsă relație cu sistemul de comunicare a rețelei, astfel încât membrii să primească și să perceapă imaginea organizației, la fel ca și publicul nord-african.

Înainte de a ajunge la elaborarea imaginii optime este necesară cunoașterea tipurilor de imagine:

- *imaginea curentă*, felul în care lumea exterioară, publicul nord african, privește organizația;
- *imaginea de oglindă*, felul în care organizația se vede pe ea însăși;
- *imaginea de dorit*, din punct de vedere a rețelei teroriste reprezintă felul în care organizația ar trebui să fie privită de public.

Între aceste imagini diferite, la aprecierea reală poate apărea un conflict care trebuie să fie rezolvat în sensul imaginii optime. Drept bază de plecare servește aprecierea de către categoriile de public la care organizația maghrebiană se va adresa în sensul acceptării noii imagini. Este vorba de publicurile nord africane țintă, de

mass-media, de instituțiile statului, de percepția europeană și nu în ultimul rând de imaginea globală pe care și-o însușește organizația al-Qaida din Maghreb.

Imaginea și identitatea organizației sunt construcții diferite, cea de-a doua contribuind la realizarea celei dintâi. În timp ce imaginea este mentală, identitatea organizației este ceea ce se crede despre ea, respectiv cum se vede ea și cum poate fi identificată.

În general, se apreciază că este nevoie de o nouă identitate a organizației atunci când este vorba despre o unificare a mai multor organizații cu imagini oarecum distincte într-una singură. Este nevoie de o nouă identitate atunci când s-a schimbat fundamental profilul activității organizației sau atunci când vechea imagine ajunge să aibă conotații negative.

Relațiile cu presa se înscriu în strategia globală de comunicare a organizației mamă al-Qaida. Rolul lor este esențial în promovarea notorietății organizației, crearea și susținerea anumitor componente ale imaginii sale și sensibilizarea diferitelor categorii de public la activitățile organizației.

Sintagma relațiile cu presa, larg acceptată în literatura de specialitate, desemnează relațiile cu toate mediile de informare (presă scrisă, radio, televiziune, internet). De aceste relații se ocupă serviciul de presă, care trebuie să mențină viu interesul presei și să-l alimenteze permanent cu informații. Nu este însă suficient să se vorbească despre organizație și membrii săi, trebuie urmărite sistematic obiectivele stabilite în strategia de comunicare a organizației.

În activitatea sa, relațiile publice ale organizației pun în valoare obiectivele, acțiunile, în cadrul unor evenimente prevăzute a avea loc sau prin crearea lor, destinate să servească unor scopuri precise. Se consideră că evenimentul este o manifestare la care asistă un număr de persoane reprezentând un public omogen sau, din contră, un public eterogen. Organizația poate folosi aceste evenimente, le poate exploata cu maximă eficiență la nivelul unor categorii specifice de public cât și la nivelul opiniei publice în general.

În scopul utilizării unor evenimente deja existente, care pot fi puse în relație directă sau indirectă cu organizația, compartimentul de relații publice trebuie să profite de evenimentul care atrage cel mai mult atenția publică, pentru a sesiza categoriile de public ce interesează organizația și pentru a transmite un mesaj. Acest fapt va permite să se atingă unul dintre obiectivele de relații publice ale organizației sau chiar să folosească evenimentul în folosul acesteia.

Definirea categoriilor de public-țintă presupune precizia, claritatea și cuantificarea obiectivelor ce nu pot rezulta relației cu categoriile de public vizate, la care trebuie să ajungă și asupra cărora trebuie să acționeze mesajele. Audiența poate consta într-un public foarte larg, dar este necesară selectarea anumitor categorii de public-țintă, ca de exemplu liderii de opinie sau reprezentanții comunității, a căror implicare crește eficiența comunicării.

Cel mai adesea se recunosc anumite categorii de public extern sau intern interesate de politica și deciziile organizației, de practicile ei de funcționare, de noile acțiuni, categorii de public ce trebuie informate, motivate, influențate.

Stabilirea audienței necesită un demers de cunoaștere a particularităților culturale, sociale, economice, demografice, religioase și a intereselor lor specifice în vederea adaptării mesajelor.

Indiferent de media, alegerea momentului în care sunt transmise mesajele este foarte importantă, regula de aur este: mesajul potrivit, adresat publicului potrivit, la momentul potrivit.

Concluzionând, fenomenele de influențare, de evocare a emoțiilor negative din mass-media sau alte forme de mediatizare a terorii sunt, deci, consubstanțiale comunicării, fiindcă orice comunicare a terorii este o încercare de a influența, urmărindu-se, astfel, să se transmită un sens, ceea ce nu se poate realiza fără influențare.

Bibliografie :

- [1]. ALILI, Rochdy, *Qu'est-ce que l'islam*, La Decouverte, Proche, Paris, 2000.
- [2]. BASBOUS Antoine, *L'islamisme, une revolution avortee*, Hachette Litterature, Paris, 2000.
- [3]. BOUDON, Raymond și colab., *Dicționar de sociologie*, Larousse, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- [4]. CARDINI, Franco, *Europe et Islam, histoire d'un malentendu*, Le Seuil, Paris, 2000.
- [5]. HARRISON, Shirley, *Public Relations. An Introduction*, International Thomson Business Press, 1995.
- [6]. JEFKINS, Frank, *Public Relations*, London, Pitman Publishing, 1998.
- [7]. KEPEL, Gilles, *Jihad, expansion et declin de l'islamisme*, Gallimard, 2001.
- [8]. KEPEL, Gilles, *Les Banlieues de l'islam*, Paris, Le Seuil, 1991.
- [9]. LAURENS, H, *L'Orient arabe. Arabisme et islamisme de 1798 a 1945*, Paris, Armand Colin, 2002.
- [10]. LOMBARD, M., *L'islam dans sa premiere grandeur: VII-XI siecle*, Flammarion, 1990.
- [11]. MANTRAN, R., *Les grandes dates de l'islam*, Larousse, 1990.
- [12]. MERVIN, Sabrina, *Histoire de l'islam. Doctrines et fondements*, Flammarion, Paris, 2000.
- [13]. MUTIN, G, *Geopolitique du monde arabe*, Paris, Ellipses, 2001.
- [14]. SFEIR, Antoine, *Les Reseaux d'Allah, les filieres islamistes en France et en Europe*, Plon, Paris, 1997.
- [15]. Cotidianul El Mundo (Spania)
- [16]. Cotidianul: Corriere della sera (Italia)
- [17]. Cotidianul: El Pais (Spania)
- [18]. Cotidianul: Haaretz (Israel)
- [19]. Cotidianul: Le Figaro (Franța)
- [20]. Cotidianul: Le Monde (Franța)
- [21]. Periodicul: Jane's Islamic Affairs Analyst (Marea Britanie)
- [22]. Periodicul: Jane's Terrorism and Security Monitor (Marea Britanie)
- [23]. Publicația săptămânală: Der Spiegel (Germania)
- [24]. Publicația: Stratfor.com (Marea Britanie)

FACTORII CONTEMPORANI DE INSECURITATE, REALITĂȚI CARE AMENINȚĂ STABILITATEA DIN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Adriana UNGUREANU*

The UN report entitled "A more secure world: our shared responsibility" considers that at present, there is a number of threats focused both on the strong and the weak states.

These threats, which are in fact the insecurity factors of the contemporary world, will be analyzed in this article one by one, proving that it can influence seriously the entire region of the Black Sea Area towards instability.

Key words: security, international terrorism, inter-ethnic and inter-religious conflicts, proliferation of weapons of mass destruction, organized crime, economic development disparities; environmental issues.

Raportul ONU intitulat "O lume mai sigură: Responsabilitatea noastră comună" consideră că, în prezent, există o serie de amenințări care vizează atât țările puternice cât și pe cele slabe. Atacurile teroriste din ultimii ani au demonstrat lumii întregi că nici un stat nu își poate asigura singur securitatea care este o condiție *sine qua non* pentru progres și prosperitate.

Statele din jurul Mării Negre, deși nu cu determinarea corespunzătoare, încep să își dea seama treptat că depind tot mai mult unele de altele pentru a combate multitudinea de riscuri, pericole și amenințări la adresa viitorului lor comun.

Pentru a avea o imagine mai clară cu privire la fragilitatea stării de securitate din Zona Extinsă a Mării Negre vom prezenta cei mai importanți *factori de insecuritate* cu care se confruntă lumea întreagă în prezent și care, într-o anumită măsură, sunt specifici statelor care se află în proces de tranziție de la totalitarism la democrație. Aceștia sunt: terorismul internațional, conflictele interetnice și interreligioase, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată, adâncirea decalajelor de dezvoltare și problemele de mediu.

Terorismul internațional reprezintă o amenințare strategică pentru întreaga lume, iar 11 septembrie 2001 a demonstrat că, oricând și oriunde, posibilitatea unui atac terorist este una cât se poate de reală. Atentatele din ultimii ani (Turcia-2003, Spania-2004, Marea Britanie-2005, India 2008) demonstrează că lupta împotriva terorismului trebuie intensificată, iar cooperarea între state și organizațiile internaționale de securitate trebuie să fie mai eficientă și mai productivă.

Se poate observa că în ultimii ani a avut loc o mutație a acțiunilor teroriste din zona țintelor guvernamentale și diplomatice către țintele civile ușoare precum băncile, lăcașele de cult și locațiile pentru divertisment, care asigură un număr considerabil de victime și care conduc la presiuni accentuate din partea opiniei

* Doctorand în domeniul „Științe militare și informații”, ofițer în cadrul Serviciului de Telecomunicații Speciale

publice naționale și internaționale în vederea soluționării cererilor formulate de teroriști.

Preocupările academice cu privire la terorism sugerează că pentru înțelegerea motivației teroriștilor se impune o abordare interdisciplinară. Teroriștii nu sunt motivați numai de factori psihologici, ci și de cei sociali, politici, religioși sau economici. Deși există foarte multe definiții atribuite terorismului, toate au în comun următoarele caracteristici:

- pentru îndeplinirea scopurilor propuse, teroriștii folosesc întotdeauna violența;
- orice act terorist este comis cu scopul de a produce un efect politic;
- orice act terorist produce frică, spaimă, teroare în rândul populației;

Accesul din ce în ce mai facil la tehnologiile de vârf în domeniul comunicațiilor și al tehnologiei informației și modernizarea fără precedent a mijloacelor de transport sporesc caracterul internațional al terorismului, făcând ca spațiul și timpul să nu mai fie un impediment, nici din punct de vedere al posibilităților de comunicare și nici din cel al distanței. În plus, organizațiile teroriste colaborează deschis atunci când este necesară tranzitarea prin țări ostile lor. De asemenea, terorismul continuă să se adapteze la noile condiții în care riposta internațională și-a demonstrat fermitatea prin renunțarea la structurile ierarhic-verticale și înlocuirea lor cu celule regionale independente care împărtășesc o ideologie comună.

Scopul real al tuturor acțiunilor teroriste și al tuturor liderilor teroriști, indiferent de orientare, este lupta pentru putere pe care într-un sistem democratic nu o pot obține. Astfel, teroriștii fac tot ceea ce este necesar pentru influențarea unui segment cât mai larg de populație în sensul că „inamicul responsabil” de tot ceea ce se întâmplă rău este fie lumea creștină și poporul evreu, fie democrația și globalizarea. Terorismul internațional este un fenomen complex și omniprezent, iar răspunsul Occidentului la această amenințare, cel puțin în prezent, pare să nu fie cel adecvat. Oricum, este foarte clar că rezultatele războiului declanșat împotriva acestui flagel nu sunt cele estimate și dorite.

Referitor la *conflictele interetnice și interreligioase*, putem spune că acestea sunt determinate de condițiile economice precare, de proliferarea criminalității transfrontaliere, de clivajele etnice sau religioase și de pretențiile teritoriale reciproce. Tensiunile interetnice din spațiul fostei Uniuni Sovietice pot fi oricând cauza unui conflict major. Vorbim de un spațiu în care există peste 20 grupări etnice diferite; două mari religii – creștină și islamică; trei mari civilizații – europeană, slavă și musulmană – și foarte multe interese, extrem de divizate și de fluctuante. Deoarece granițele externe și interne din spațiul ex-sovietic au fost trasate de cele mai multe ori în mod arbitrar, ignorându-se anumite realități istorice, unele naționalități au fost dispersate pe teritoriul altor state, ceea ce a dus la crearea unor enclave etnice și religioase motiv pentru care încă persistă focarele de conflict din Nagorno-Karabah, Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria și Cecenia. Trebuie menționat faptul că în ultima perioadă conflictele interetnice și interreligioase s-au intensificat și în alte regiuni ale lumii.

Valorile pe care se sprijină existența grupurilor etnice se referă la cultură, tradiții, limbă, religie, mod de viață precum și o anume psihologie comună. Toate acestea constituie fundamentul de la care se pornește pentru a defini identitatea oricărui grup etnic, iar asemenea valori nu pot fi nici eliminate și nici distruse. Ele reprezintă o realitate obiectivă care definește fiecare grup etnic și elementele sale caracteristice.

Analiza sistemelor de valori pe care se bazează grupurile etnice este deosebit de importantă având în vedere multitudinea conflictelor de natură etnică din întreaga lume. Recrudescența acestora nu este exclusiv un efect al globalizării, ele au multiple conotații istorice, culturale și, în special, economice. Se poate constata cu ușurință totuși, că acolo unde nu există probleme sociale și economice nu există nici conflicte etnice. Soluționarea acestor conflicte trebuie să constituie o prioritate atât pentru statele implicate, cât și pentru întreaga comunitate internațională, iar de-a lungul timpului au fost propuse mai multe soluții nonviolente pentru prevenirea și rezolvarea conflictelor interetnice, cum ar fi:

- asimilarea sau integrarea;
- schimbul de populație;
- federalizarea statelor pe criterii etnice;
- înlocuirea conceptului de grup etnic cu acela de cetățenie;
- utilizarea statutului de autonomie pentru minorități;
- discriminarea pozitivă.

Fără îndoială, mai există și alte soluții, însă ele trebuie identificate și aplicate numai în concordanță cu prevederile dreptului intern și internațional, ale acordurilor și tratatelor la care statele respective sunt părți. De exemplu, geopoliticianul francez Ives Lacoste preciza într-un studiu consacrat problemelor interetnice că, în viitor, statele vor trebui să aibă în vedere crearea unui cadru legal reglementat de dreptul internațional prin care să i se asigure unui stat posibilitatea de a interveni pentru rezolvarea unor probleme ale unui grup etnic aflat pe teritoriul altui stat.

Indiferent de situație, orice soluție, pentru a putea fi aplicată, trebuie să se bazeze pe respect mutual, pe dreptul individual și colectiv la viață, pe accesul la viața culturală, pe dreptul la identitate individuală, pe dreptul de a avea și de a exprima opinii. În acest sens, considerăm că pentru evitarea conflictelor etnice este necesară armonizarea legilor interne cu legislația internațională referitoare la respectarea drepturilor omului; să se respecte, protejeze și garanteze valorile culturale ale grupurilor etnice; să se stimuleze dialogul interetnic prin intermediul organizațiilor neguvernamentale; să se constituie centre regionale multiculturale; să se optimizeze relațiile interetnice prin intermediul organizațiilor interculturale.

Al treilea factor contemporan de instabilitate îl constituie *armele de distrugere în masă* (arme nucleare, chimice, biologice, radiologice și explozibili puternici), adică acele arme care au un potențial semnificativ de distrugere și care pot fi folosite pentru anihilarea unui număr foarte mare de persoane. Proliferarea armelor de distrugere în masă (WMD) reprezintă o gravă amenințare la adresa stabilității internaționale și un pericol major care amenință însăși existența umanității, armamentul nuclear fiind instrumentul cel mai eficace pentru anihilarea rapidă și

masivă a acesteia. Proliferarea WMD comportă două direcții de dezvoltare: prima vizează exportul ilegal al unor echipamente, tehnologii, materii prime, licențe referitoare la producerea armelor nucleare, chimice, biologice, iar cea de a doua se referă la demersurile pe care un stat le face pentru cercetarea, dezvoltarea, producerea și testarea unor astfel de arme. Din ce în ce mai multe state și grupuri teroriste au acces la armele chimice, biologice și atomice constituindu-se astfel în surse permanente de tensiuni și insecuritate regională și globală. Efectele folosirii acestor arme pot fi devastatoare, se pot manifesta pe termen lung, pot provoca pagube materiale foarte mari și pot ucide întreaga populație din zona atacată. Nu trebuie uitat că, deși aceste arme prin natura lor pot afecta atât actorii implicați în conflict cât și părțile necombatante, marile puteri ale lumii continuă să se înarmeze direct proporțional cu progresele din cercetarea științifică, mai ales cele din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor.

Armele realizate de SUA, Rusia, China, Israel, și de unele țări din Uniunea Europeană au atins cote inimaginabile în ceea ce privește calitatea, puterea de distrugere și precizia. Fiecare dintre țările care deține astfel de arme susține că are în vedere propria securitate într-o lume conflictuală și nesigură și că aceste arme le asigură o participare activă la gestionarea mediului de securitate al planetei.

Deținerea armelor nucleare amenință și descurajează, dar securitatea prin amenințare și descurajare este relativă și se poate transforma foarte ușor în insecuritate. Provocările, pericolele, amenințările, vulnerabilitățile și riscurile vizează pe toată lumea, inclusiv țările care dispun de cele mai sofisticate sisteme de arme, care oricum, nu le asigură în mod automat securitatea.

Piatra de temelie a regimului internațional de neproliferare nucleară este *Tratatul de neproliferare nucleară din 1967*, prin care cele cinci puteri nucleare ale timpului (SUA, Marea Britanie, URSS, Franța, China) s-au angajat să nu exporte statelor nenucleare arme nucleare, componente ale acestora și tehnologiile aferente.

Toți semnatarii Tratatului au căzut de acord asupra măsurilor de siguranță necesare și a controalelor pe care Agenția Internațională pentru Energie Atomică urma să le execute în centralele nucleare electrice și la alte instalații nucleare destinate unor utilizări pașnice.

Pe măsură ce numărul statelor posesoare de arme nucleare crește, în egală măsură crește și posibilitatea gestionării acestora într-un mod inadecvat, care pune în pericol atât pacea, cât și stabilitatea regională și globală. Se apreciază că statele care au devenit recent posesoare de armament nuclear nu și-au dezvoltat un sistem adecvat de control și de securitate a depozitării și manipulării acestuia așa cum aveau cele două super puteri mondiale în timpul Războiului Rece. O altă problemă o constituie faptul că, pe timpul derulării crizelor internaționale, există riscul utilizării armelor nucleare împotriva adversarilor înainte ca aceștia să le poată utiliza pe ale lor, rezultând de aici conceptul loviturii nucleare preventive.

În ciuda eforturilor internaționale împotriva proliferării armelor nucleare, există state, cum sunt Iranul și Coreea de Nord care au făcut progrese pe calea dobândirii de armament nuclear. Un pericol major pentru stabilitatea internațională îl constituie situația în care un stat se consideră suficient de amenințat pentru a acționa preventiv prin atacarea capacităților nucleare ale adversarilor săi. În acest fel a acționat Israelul

în 1981 când a atacat reactorul nuclear irakian da la Tabriz în Operațiunea „Osirak”. Soluția ideală este, fără îndoială, eliminarea insecurității și a amenințărilor în relațiile internaționale și în primul rând dintre statele vecine.

Pe baza situației instabile din Orientul Mijlociu și nu numai, au fost elaborate o serie de scenarii din care cele mai apropiate de realitate ar fi:

- ascensiunea unei puteri nucleare regionale agresive, care să determine o putere globală sau o coaliție de state condusă de aceasta să acționeze pentru a neutraliza prin forță ambițiile acestei puteri agresive;

- un război regional între două state devenite de curând posesoare de arme nucleare;

- pierderea de către guvernul unui stat posesor de arme nucleare a controlului asupra forțelor nucleare proprii ca urmare a dezintegrării sale politice, ceea ce ar putea genera un război nuclear sau ar putea duce la câștigarea controlului întregului arsenal nuclear ori numai a unei părți din acesta de către o organizație teroristă.

Mai trebuie menționat că *Tratatul de neproliferare nucleară* nu interzice cercetările și dezvoltarea unor programe nucleare civile și este evident că acestea pot fi utilizate atât pentru a căpăta experiența necesară producerii armelor nucleare, cât și pentru a produce plutoniu și alte materiale indispensabile construirii armelor nucleare. Ultimele evoluții de pe scena internațională în domeniul proliferării nucleare arată că, deși armamentul nuclear și proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă amenințări esențiale la adresa ordinii internaționale și a existenței civilizației umane, deținerea acestora constituie un argument esențial al poziționării statelor în ierarhia de putere a lumii și o garanție solidă de securitate.

Al patrulea factor de insecuritate, *crima organizată*, este considerat a fi un fenomen rezidual al globalizării care speculează cu succes oportunitățile oferite de permeabilitatea frontierelor precum și de revoluția în domeniul tehnologiei și comunicațiilor în scopul dezvoltării și consolidării propriilor rețele în diverse state.

Tendențele importante care definesc evoluția fenomenului criminalității organizate în secolul XXI sunt: caracterul internațional, conexarea unor infracțiuni furnizoare de venituri considerabile cu infracțiunile violente, amplificarea și diversificarea infracționalității transfrontaliere care se dovedește a fi din ce în ce mai bine organizată. Asistăm la o internaționalizare a violenței prin proliferarea unor noi tipuri de crime și delictе comise cu scopul de a inspira frică în rândul populației și care lezează substanțial drepturile și libertățile individului. Controlul pe care crima organizată îl exercită asupra piețelor interne și externe afectează securitatea internațională și impune armonizarea politicilor statale și internaționale de combatere a acestui flagel.

În multe țări precum SUA, Rusia și Ucraina se manifestă o îngrijorare sporită în legătură cu amploarea pe care au luat-o operațiile ilegale ale grupărilor aparținând crimei organizate și referitor la lărgirea ariei geografice de influență a acestora, toate constituind o amenințare serioasă la adresa ordinii internaționale. Se pare că structurile crimei organizate rusești rivalizează ca putere și bogăție cu grupările vechi din Europa și Statele Unite ale Americii. În multe cazuri, organizațiile criminale sunt conduse după reguli de management utilizate de orice firmă sau companie. Noul model de organizare a activității criminale tinde să se diferențieze de modelul clasic.

Noile entități criminale nu sunt restricționate de frontierele dintre state și nu au o ierarhie piramidală clar stabilită, ci au structuri de conducere colective foarte elastice. În consecință, grupuri criminale mici, cu puține resurse organizaționale și legături reduse cu oficialitățile unui stat, pot produce daune serioase societății statului respectiv.

În același timp, nu trebuie uitate activitățile transnaționale ale grupurilor criminale puternice și bine organizate, care mențin reprezentanțe în afara țării lor de origine, cultivă cu asiduitate relații cu oficialități și lideri politici pe care îi corup prin orice mijloace, realizează alianțe strategice cu organizațiile criminale din alte state și penetrează economia diferitelor țări în cadrul procesului de spălare a banilor proveniți din activități ilegale. Organizațiile criminale, ca multe corporații moderne, au dezvoltat strategii și aranjamente structurale noi pentru a fi mai competitive și mai eficiente pe piața mondială, devenind în acest fel transnaționale.

Ca și corporațiile multinaționale, grupările crimei organizate au procedat la:

- stabilirea unor celule funcționale în străinătate;
- stabilirea de relații, pe bază de corupție, cu liderii străini;
- stabilirea unor relații strategice transfrontaliere;
- efectuarea unor investiții legale în alte țări.

În rândul specialiștilor în domeniul combaterii criminalității organizate, există un larg consens asupra faptului că prin crima organizată se erodează și se degradează mediul strategic internațional și se amenință viziunea asupra a ceea ce reprezintă o societate stabilă, iar criza economică cu care se confruntă întreaga lume în prezent, se datorează și procesului de spălare a banilor proveniți din activitățile ilegale. Ceea ce este grav este faptul că, datorită lipsei legislației necesare pentru combaterea criminalității organizate și datorită sărăciei populației din țările slab dezvoltate economic, atât organizațiile teroriste cât și rețelele crimei organizate pot racola oricând și cu ușurință membri.

În ceea ce privește *creșterea disparităților economice* între regiunile lumii, unul dintre fenomenele care a condus la adâncirea acestora este globalizarea. Există state care devin tot mai bogate (SUA, unele statele membre UE, Japonia) și există state în zonele subdezvoltate care devin din ce în ce mai sărace (Africa, Asia de Est și de Sud - Est). Problemele legate de hrană (sărăcia, foametea, degradarea resurselor de apă); problemele economice (modelele nesustenabile de producție, distribuția inegală a resurselor, creșterea dominației economice a unor state și corporații multinaționale) sunt factori care împiedică dezvoltarea zonelor defavorizate și subdezvoltate, deși întărirea capacității statelor sărace pentru combaterea acestor decalaje de natură economică și socială constituie o prioritate pe Agenda ONU prin *Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului* și pe cea a Fondului Monetar Internațional prin programul de asistență „*Poverty Reduction and Growth Facility*”.

Cunoscutul și controversatul Lester Brown încearcă în studiul său „*Plan B*”, să sugereze unele soluții care să răspundă noilor realități care derivă din procesul *dezvoltării durabile* la nivel global. El propune:

- promovarea unui „buget pentru redresarea planetei”, în paralel cu „bugetul pentru eradicarea sărăciei”. Acestea ar include alocații pentru protecția și

refacerea solurilor fertile, a pădurilor și a pescuitului oceanic, ca și pentru conservarea diversității biologice;

- folosirea oportunităților oferite de noile tehnologii pentru întărirea protecției mediului, economisirea resurselor și accelerarea procesului de reciclare a materialelor;

- asigurarea tranziției de la economia bazată pe resurse fosile de energie (cărbune, petrol și gaze) spre resurse regenerabile (vânt, energia solară, geotermală, hidroenergie, bioenergie, hidrogen);

- încurajarea trecerii de la economia risipei de resurse spre economia bazată pe reutilizarea și reciclarea resurselor prin politici publice adecvate;

- restructurarea radicală a sistemelor de transport, diversificarea lor, promovând o maximă mobilitate, consum minim de energie, o mai mare flexibilitate a mijloacelor individuale și colective de transport.

Avertismentul exprimat de Lester Brown sună astfel: „Colapsul sistemelor de suport natural, ambiental, este pericolul comun al societății contemporane, căreia nu-i poate supraviețui nici o economie, oricât de avansată ar fi”.

Sustenabilitatea ambientală a economiei mondiale în curs de globalizare este o provocare comună la acest început de secol XXI. Devine tot mai evident faptul că sustenabilitatea economiei mondiale și a societății umane nu este determinată doar de echilibrul necesar dintre societate și mediu, dar și de celelalte aspecte.

Eradicarea sărăciei pe planetă și reducerea marilor decalaje dintre bogații și săracii lumii devin problemele esențiale ale acestui secol, reprezentând sursa celor mai periculoase conflicte politice, economice și sociale posibile, care pot pune în pericol stabilitatea internațională, iar rezolvarea acestor probleme nu ține doar de alocarea mai multor resurse materiale și financiare.

Economia mondială a crescut în ultimii 50 de ani în ritmuri fără precedent, amplificându-se de șapte ori produsul mondial global, dar sărăcia pe glob nu s-a redus, iar decalajele chiar se adâncesc. Cauza principală o constituie regulile care guvernează funcționarea pieței, care au generat dintotdeauna și generează în permanență polarizarea socială. Sunt necesare, deci, corective care să limiteze aceste efecte ale pieței, iar în plan național este rolul statelor să promoveze asemenea corective. Problema care se pune este cine să promoveze asemenea corective la nivelul economiei mondiale pentru că ONU și instituțiile sale specializate nu dispun de asemenea instrumente.

Securitatea globală și regională este afectată și de *problemele ecologice* care reprezintă o gamă diversă și complexă de factori cum ar fi: schimbarea climei, distrugerea stratului de ozon, distrugerea pădurilor, pierderea biodiversității, poluarea în diverse forme, modul în care se gestionează dezastrele nucleare și chimice, războaiele care au ca rezultat pierderi ecologice, distribuția inegală a resurselor naturale. Degradarea mediului reprezintă un element crucial cu consecințe dezastruoase în următorii ani pentru sistemul economic global.

Pentru a conserva actualul ecosistem este absolut necesar, ca înaintea considerentelor de natură economică și politică, să se afle cele de natură ecologică,

iar în viitorul imediat trebuie identificate soluții viabile pentru combaterea poluării în condițiile în care productivitatea crește exponențial.

Contracurarea și lupta continuă împotriva factorilor de insecuritate contemporani prezentați trebuie să fie direcții prioritare pe agenda tuturor statelor și organizațiilor internaționale.

Referitor la Marea Neagră, trebuie reținut că acum reprezintă noua interfață între comunitatea euro-atlantică și Orientul Mijlociu, iar stabilitatea și securitatea regiunii reprezintă o componentă importantă a proiectului de aprofundare a relațiilor cu Orientul Mijlociu și totodată, de modernizare a întregii regiuni.

Diversitatea etnică, socială, culturală din Zona Extinsă a Mării Negre își găsește corespondentul în multe părți ale Orientului Mijlociu, între popoarele care locuiesc pe țărmurile Mării Negre și cele din regiunea Orientului Mijlociu existând legături solide care pot fi cultivate și dezvoltate prin inițierea unor proiecte de cooperare adecvate și oportune.

Pe termen lung, problema securității în zona Mării Negre depășește cu mult regiunea propriu-zisă, iar perspectivele sale sunt legate de viitorul relațiilor SUA-Rusia, de viitorul parteneriatelor Rusiei cu NATO și UE, de poziția altor actori globali, dar și de evoluțiile din spațiile geopolitice limitrofe, mai ales Orientul Mijlociu și Asia Centrală. Pe termen mediu, securitatea în zona Mării Negre va fi dependentă de poziționarea sa geografică la frontieră estică a spațiului integrator european și euro-atlantic, iar peste toate acestea se vor suprapune preocupările tuturor statelor lumii pentru asigurarea accesului liber la resursele energetice, esențiale pentru dezvoltare și prosperitate.

Factorul energetic va solicita potențialele militare ale tot mai multor state interesate în securitatea zonei, dar și abilitățile politice ale actorilor individuali ori colectivi în gestionarea acestei realități. Dincolo de petrol, gaze naturale sau electricitate, factorul energetic presupune infrastructuri complexe, investiții enorme a căror realizare este condiționată de existența stabilității și securității globale.

Resursele energetice în sine ar trebui să creeze interdependențe, nu dependențe. Furnizorul de resurse energetice depinde în aceeași măsură de consumator, ca și acesta de furnizor, iar *interdependențele au șansa de a garanta stabilitatea*.

Bibliografie:

- [1]. BĂDESCU, Ilie, MIHĂILESCU Ioan, ZAMFIR Elena, *Geopolitica Integrării Europene*, București, Editura Universității București, 2002.
- [2]. CRENSHAW, Martha, *Terrorism, Legitimacy and Power, The Consequences of Political Violence*, Middletown, 1983, Wesleyan University Press.
- [3]. FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, București, Editura Militară, 2006.
- [4]. GHICA, Luciana Alexandra, ZULEAN Marian, *Politica de Securitate Națională-concepte, instituții, procese*, Iași, Editura Polirom, 2007.
- [5]. HUNTINGTON, Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, București, Editura Antet, 1998.
- [6]. KISSINGER, Henri *Diplomația*, Editura BIC ALL, Ediția a II-a, București, 2002.

- [7]. LACOSTE, IVES, *Geopolitique: la longue histoire d'aujourd'hui*, Paris, Editura Larousse, 2006.

Pagini web:

- [1]. <http://www.nato.int>
[2]. <http://www.presamil.ro>
[3]. <http://www.monde-diplomatique.fr>
[4]. <http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner>
[5]. <http://www.observer.co.uk.html>
[6]. <http://unap.ro>
[7]. <http://marshallcenter.org>
[8]. <http://www.infoguerre.com>
[9]. <http://ro.altermedia.info/noua-ordine-mondiala>
[10]. <http://fisd.ro/adriansev/2008/09/01/impactul-crizei-georgiene-asupra-ordinii-mondiale/>

CUM REACȚIONEAZĂ CAPITALISMUL LA MARILE SALE CRIZE ECONOMICE

Nina GEORGESCU*

În acest articol este prezentată desfășurarea în timp a celor trei mari crize economice ale sistemului capitalist și soluțiile puse în aplicare de liderii capitaliști de ieri și de azi pentru a asigura supraviețuirea Capitalismului.

Crizele economice mai mari sau mai mici sunt un însoțitor permanent al economiei capitaliste. Unele dintre acestea au o amploare mai mare, un caracter deosebit de violent și o durată mai lungă de manifestare. Acestea sunt cele trei mari crize economice ale Capitalismului : criza din 1929-1933, criza din jurul anilor 1970 și criza izbucnită în toamna lui 2008 prognozată a dura cel puțin până în 2011.

Prima mare criza economică a Capitalismului din 1929-1933 a fost o criză de supraproducție care a cuprins într-un fel sau altul întreaga lume capitalistă din acea epocă. Pe ansamblul lumii capitaliste producția industrială s-a redus cu 44 %, iar numărul șomerilor a depășit cifra de 30 milioane.

În 1930-1933, în SUA au dat faliment peste 865.000 de întreprinderi mici și mijlocii și cca. 489.000 în Germania. Criza a cuprins și agricultura și comerțul. Criza industrială, agrară și comercială a fost însoțită și de criza bănească, de credit și financiară.¹

În SUA, începând cu anul 1933, din inițiativa Președintelui F.D.Roosevelt, s-a pus în operă un program de reforme care a primit numele de “Programul Economic New Deal “ care avea drept scop să înlăture consecințele crizei economice și să întărească elementele Capitalismului de Stat. Acest program, care prin importanța lui a rămas în istorie sub numele de New Deal folosea elemente de planificare, echilibrare și coordonare a economiei capitaliste, încredințând statului capitalist funcții economice sacre, de natură să servească proprietatea privată și Marele Capital: Big Business.

În 1932, când F. D. Roosevelt a fost ales Președinte al Statelor Unite catastrofa de depresiune economică începuse deja din 1929, atunci când se prăbușise Bursa din New York care a afectat întreaga economie americană. În numai câteva luni și-au pierdut locul de muncă 6 milioane de persoane și au devenit șomeri.

Pentru noul președinte Roosevelt, grava situație a clasei muncitoare rămasă fără locuri de muncă devenise o problemă prioritară în programul său economic New Deal. Aceasta deoarece clasa muncitoare rămasă fără locuri de muncă , care risca să moară de foame, era capabilă să organizeze revolte incontrolabile care ar fi putut conduce la distrugerea bazelor sistemului economic american. În iulie 1932, la Washington, o amplă manifestare de revoltă a șomerilor și familiilor lor a fost reprimată cu sălbăcie de Armata americană sub comanda generalului Douglas Mac Arthur.²

* **Redactor AGORAVOX Franța**

1 Dicționar de Economie Politică, Editura Politică, București, p. 209.

2 Col.(r.) Florian Garz, Cavalerii Apocalipsei, Editura Obiectiv Craiova, p.64.

Cunoscând această situație, Roosevelt a dispus pregătirea unui plan pentru construirea unei vaste și puternice infrastructuri economice și sociale, căi ferate, drumuri și poduri, baraje și hidrocentrale gigantice, mari clădiri publice etc. Ideea centrală a acestui plan era de a fi angajați milioanele de muncitori rămași fără locuri de muncă. În acest scop, Roosevelt a creat "Civilian Conservation Corps" (Corpul Civil de Conservare) în care au fost înregimentați toți șomerii cu o vârstă mai mare de 18 ani, cărora li s-a dat de lucru.

Președintele F.D.Roosevelt a reușit în anii 1930 prin programul său economic New Deal să scoată Statele Unite din criză și să salveze Capitalismul de la dispariție. Dar altele erau condițiile atunci.

Robert Harvley, economist și om politic englez, aprecia că F. D. Roosevelt a rămas în istoria SUA și a lumii, nu atât prin contribuția sa la învingerea nazismului în al Doilea Război Mondial, cât mai ales pentru meritul de a fi salvat de la pieire Capitalismul din SUA.³

A doua mare criză economică a Capitalismului din anii 1970

Dacă analizăm celelalte crize ale Capitalismului în evoluția lor în timp constatăm că după al Doilea Război Mondial, victoria revoluției socialiste în mai multe țări a dus la crearea sistemului socialist mondial, care micșorase sfera de acțiune a Capitalismului și a Marelui Capital. În anii 1970, Socialismul exista pe o suprafață de 26% a globului pământesc, avea 30 % din populația globului și producea peste 40% din producția industrială mondială. De asemenea, prăbușirea sistemului colonial și lupta pentru eliberare națională au diminuat posibilitățile țărilor capitaliste puternic industrializate de a avea acces la materii prime, piețe de desfacere și export de ideologie. În plus, în anii 1970, armata URSS era una dintre cele mai mari și mai puternice care au existat vreodată în lume.⁴

Constatăm că în anii 1970, în timp ce Socialismul se consolida și se bucura de o largă audiență ideologică pe măsura realizărilor sale, în lumea capitalistă izbucnește cea de-a doua sa mare criză economică.

Debutul celei de a doua mari crize economice din anii 1970 a fost marcat de SUA prin declinul alarmant al economiei, determinat și de efectele războiului din Vietnam (1964-1973), și de criza petrolului din 1973. Pentru prima oară în istoria SUA un război nu a contribuit la relansarea economiei, dimpotrivă, o tulbură⁵.

Inflația prezentă în economia americană încă din 1959 se accentuează odată cu războiul din Vietnam și în 1971 se produce prima devalorizare a dolarului după New Deal. Criza izbucnită în SUA, mai profundă decât alte crize, se răspândește cu rapiditate mai întâi în țările capitaliste cele mai dezvoltate din punct de vedere industrial, mari consumatoare de petrol din import.

Dezechilibrele sociale, șomajul, inflația, sărăcia, foametea, inegalitățile care subzistau în toate țările capitaliste dezvoltate, se accentuează. Modelul de viață

3 Col.(r.) Florian Garz – analist și expert militar român, Istoria Interzisă-Editura Obiectiv Craiova, p.83.

4 Ibidem.

5 Pierre Milza, Serge Bernstein, l'Histoire du 20-eme siecle, 1945-1973 – Le monde entre la guerre et la paix –vol.2, Editura ALL, p.268.

occidental este contestat. Au loc revolte ale tinerilor și studenților, în același timp și în locuri diferite , în Europa occidentală și SUA , în 1964, 1968, 1970. Chiar și modelul de viață “American Way of Life” este contestat în 1964 și 1970. În Statele Unite și în Marea Britanie se produc greve în 1970, 1971, 1973 și 1974. Tensiunile cresc. În Marea Britanie la sfârșitul anului 1973 și începutul anului 1974 numeroase greve au agitat țara și au condus la dizolvarea Camerei Comunelor. În Statele Unite izbucnesc revoltele minorităților rasiale, ale negrilor și indienilor, în 1968, 1969, 1970. Anul 1975, care marchează oficial prima mare criză după al Doilea Război Mondial, scoate în evidență un Stat providențial care a epuizat capacitatea de a rezolva problemele sociale agravate de criză și în primul rând șomajul care era în puternică expansiune⁶.

Se pune în discuție morala, societatea americană și politica SUA pe plan intern și internațional⁷.

A devenit evident că SUA nu au fost capabile să susțină în același timp două probleme majore: un război în exterior și lupta contra sărăciei în interiorul țării. În plus, ca urmare a înfrângerii suferite în războiul din Vietnam, prestigiul SUA pe plan internațional a fost pierdut pentru prima oară după al Doilea Război Mondial.

Odată cu pierderea prestigiului în războiul din Vietnam , cu grava și marea criză a Capitalismului din anii 1970, care au afectat toate laturile vieții din societatea capitalistă, SUA și țările capitaliste dezvoltate, cu democrația lor occidentală, nu mai puteau oferi nici o perspectivă pe plan național și mondial. Ele erau într-o disperare totală deoarece nu mai puteau face față competiției istorice cu Socialismul și democrația socialistă, care reușise într-un timp istoric relativ scurt să se impună pe plan mondial ca sistem economic, social și politic.

În aceste condiții, în timpul președinției lui Nixon, liderii politici americani și marii șefi ai oligarhiei financiare s-au întâlnit la începutul anului 1973 și au hotărât în secret că singura soluție de ieșire din marea criză a capitalismului din anii 1970 este distrugerea cu orice preț a Socialismului la nivel global și simultan, și nu în mod izolat și la intervale lungi de timp cum s-a procedat până în 1973, când s-a consemnat înfrângerea SUA în războiul din Vietnam.

În acest mod, soluția ieșirii din criză a fost deplasată din interiorul SUA și a țărilor capitaliste dezvoltate în afara granițelor lor.

S-a luat decizia politică secretă potrivit căreia lumea capitalistă formată din SUA și țările occidentale aliate lor trebuie să acționeze în cinci direcții de atac împotriva Socialismului mondial. Aceste direcții au fost următoarele :

1. Distrugerea sistemului politic și economic socialist;
2. Recucerirea lumii a treia “și reinstaurarea dominației prin forme neocoloniale;
3. Refacerea piețelor de desfacere prin izgonirea firmelor statelor socialiste;
4. Transformarea zonei țărilor care au cunoscut regimuri socialiste în piața de desfacere pentru produsele industriei țărilor capitaliste;

6 Pierre Milza, Serge Bernstein, Op.cit., p.269, 270, 271, 229.

7 The New York Times/1971 , Apud , La Guerre du Vietnam – des extraits tires d’Encarta.

5. Preluarea controlului asupra principalelor resurse de energie (petrol, gaze, cărbuni, energie atomică)⁸

S-a hotărât ca realizarea acestor obiective să se facă printr-un Război Secret⁹ al cărui nume de Cod dat de CIA era Covert Operation¹⁰, adică Operațiuni sub Acoperire.

Această misiune secretă a fost încredințată serviciilor secrete din SUA, din țările capitaliste dezvoltate membre în NATO și unor organizații oculte (GLADIO etc.).

Pentru punerea în aplicare a Războiului Secret s-a făcut un Plan care a fost aprobat de șefii statelor occidentale. Pentru realizarea acestui Plan și-au adus contribuția și continuă să și-o aducă și în prezent, toate serviciile secrete ale statelor capitaliste interesate în distrugerea concurenței economice a sistemului socialist¹¹.

Ofensiva occidentală împotriva țărilor socialiste europene a interesat în mod deosebit Administrația americană, care a comunicat principalilor săi aliați din NATO următoarele, citez :

“Evenimentele din Europa de Est se desfășoară cu rapiditate fiind necesară o coordonare și mai strânsă între statele membre NATO, pentru controlarea situației și accelerarea cursului favorabil intereselor Occidentului. În acest sens, trebuie să se asigure o redistribuire a rolului statelor occidentale și o mai mare implicare în acțiunile de influențare a evoluțiilor din diferite țări socialiste. Astfel: SUA se vor concentra în deosebi asupra situației din URSS, urmând ca R.F.G. și Marea Britanie să se ocupe mai mult de problemele legate de R. D. Germania, Polonia, Cehoslovacia, iar Franța și Italia de cele privind Ungaria, Bulgaria și România”¹².

Războiul Secret ca ofensivă globală de distrugere a Socialismului a fost pregătit o lungă perioadă de timp, începând din anul 1973, după conceptul strategic al “Ripostei Gradate”. În momentul când s-a considerat că toate condițiile sunt întrunite, s-a decis ieșirea la lumină (izbucnirea) a Războiului Secret din 1989-1991, din Europa și URSS, sub acoperirea de Revoluții, după principiul Dominoului. Aceste așa-zise revoluții au fost: revoluția sângeroasă în România, revoluția mai puțin sângeroasă în URSS, revoluțiile de catifea din Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.G., Polonia și Ungaria, și continuate după 1991 sub forma revoluției portocalii în Ucraina și a revoluției rozelor în Georgia.

Acest Război Secret a reușit până acum să distrugă Socialismul și oamenii săi numai în Europa și URSS. Această reușită nu ar fi fost posibilă fără susținerea unor înalți (chiar foarte înalți) demnitari din țările socialiste, a unor trădători din serviciile secrete socialiste, a sprijinului rămășițelor nazismului din aceste țări și al unei părți din diaspora țărilor socialiste.

8 Col.(r.) dr. Gheorghe Rațiu, Razele lumina pe cărări întunecate, Editura Paco, 1996.

9 Ibidem, p.60.

10 Col.(r.) Florian Garz, Istoria Interzisă, Editura Obiectiv Craiova, p.86.

11 Col. (r.) dr. Gheorghe Rațiu, Op.cit., p.60.

12 DSS/SIE/Note 00257/815 du 13.11.1989, Apud, Constantin Sava, Constantin Monac, Adevăr despre decembrie 1989, Conspirație, Diversiune, Revoluție, Documents sortis des Archives de l'Armee roumaine, Editura Forum, București, 1999, p.38.

Statele Unite au emis un nou principiu în istoria națiunilor. Ele au afirmat că nu este trădător cel care acționează împotriva siguranței naționale a propriei țări dacă acesta se pune în același timp la dispoziția Agenției Centrale de Informații a SUA (CIA). Pentru CIA, celelalte state nu au nici o valoare¹³.

Distrugerea adversarului concurent printr-un Război Secret global este o premieră mondială în istoria războaielor și în istoria omenirii.

Alexandru Radu Timofte, fost director al SRI, descrie această premieră mondială în felul următor, citez: “În întreaga perioadă post-belică, prin formele specifice războiului secret ai cărui actori sunt serviciile secrete, s-a grăbit sfârșitul Războiului Rece, inamicul mondial, respectiv sistemul socialist instaurat pe 1/3 parte a planetei fiind invins. La scară istorică, acest proces poate fi considerat drept cea mai mare victorie a unui sistem informativ secret”.¹⁴

Se poate observa că soluția secretă de scoatere a Capitalismului din cea de a doua sa mare criză a fost doar un paleativ pentru Statele Unite și Occident. Situația pe plan internațional s-a agravat, lumea este mai săracă și mai instabilă iar Capitalismul imperialist a intrat în 2008, prin intermediul Statelor Unite, în cea de a treia sa mare criză.

Cea de a treia mare criză economică a Capitalismului

Cea de a treia mare criză a Capitalismului imperialist, care a izbucnit în toamna anului 2008 prin marea criză financiară din Statele Unite, are la bază un fenomen absolut nou din istoria Capitalismului după al Doilea Război Mondial. Acest fenomen nou este legat de expansiunea Capitalismului în Europa de Est prin Războiul Secret, acoperit de haina revoluțiilor din 1989-1991. Această expansiune se datorează în primul rând acțiunilor și sarcinilor speciale ale serviciilor secrete occidentale și ale SUA. Ele au conturat o nouă Europă, după Yalta și Potsdam, și o nouă geopolitică în favoarea Marelui Capital și a marilor monopoluri industriale, bancare și agricole. Configurația geopolitică a Europei a fost distribuită marilor puteri capitaliste în teritoriile în care acestea ajunseseră și erau fixate deja prin acțiunile sub acoperire ale serviciilor secrete.

Ca urmare, Noua Europă a produs schimbări fundamentale în sistemul mondial capitalist, fapt ce a condus din 1990 la reorganizarea întregii producții industriale mondiale, pilonul economiei mondiale. În acest proces, un grup restrâns de 500 de monopoluri industriale, bancare și agricole și-au impus dictatura asupra pieții mondiale capitaliste și asupra producției industriei mondiale¹⁵.

Criza începută în 2008 în SUA s-a răspândit rapid în toată lumea, în marile bănci internaționale, încât în octombrie 2008 “pierderile cauzate de această criză erau de 400 de ori mai mari decât cele din timpul primei mari crize a Capitalismului din 1929-1933”¹⁶.

13 Col.(r.) Traian Stambert, Escala pe strada cârțițelor, Editura Paco, pp. 133-134.

14 Alexandru Radu Timofte, Originile și mărirea, declinul și renașterea lumii informațiilor, Editura ANI, București, 2004, p.89.

15 Ștefan Engel, Președinte Partid german MLPD, interviu la Revista Red Flag din 28.12.2008.

16 *Ibidem*.

Primul ministru rus Vladimir Putin considera că Statele Unite sunt vinovate de declanșarea acestei crize economice mondiale. El a reamintit că “dopajul cu bani ieftini și ipotecile din Statele Unite au provocat o reacție în lanț care a paralizat sistemul financiar internațional și a indus o lipsă de încredere în piață, care, bineînțeles, a afectat diferite sectoare economice. Criza, financiară la început, s-a transformat în criză economică generală”¹⁷.

În Statele Unite, primele consecințe ale acestei crize au fost: de la începutul anului 2008, economia americană a pierdut 2,5 milioane locuri de muncă și este posibil, a avertizat noul Președinte Barac Obama, să se mai piardă câteva milioane și în 2009 dacă nu se iau măsuri; în 2008, băncile, societățile de asigurare, industria de automobile care este coloana vertebrală a economiei americane, și furnizorii ei, au solicitat ajutorul statului. “Astăzi, băncile de investiții, mândria Wall Street, practic a încetat să mai existe”, a declarat Vladimir Putin la recentul for economic de la Davos¹⁸; În toamna anului 2008, colapsul financiar a reprezentat o lovitură majoră pentru poziția Statelor Unite în lume. Acest lucru l-a afirmat chiar Henry Kissinger în articolul său publicat în The Independent (Marea Britanie) la 20 ianuarie 2009¹⁹; Wall Street Jurnal prevede o prăbușire fără precedent mai rea decât în 1929²⁰.

În aceste condiții, care va fi în final dimensiunea intervenției Statului? La ce nivel va ajunge datoria publică? Dar inflația? Iar la sfârșit ce se va întâmpla cu cetățeanul american plătitor de impozite și taxe la Stat?

Ce pot face astăzi clasa politică americană și Președintele Barac Obama în fața actualei crize globale pe care Statele Unite au declanșat-o?

Un lucru este clar. Dacă un nou șomaj de proporțiile cunoscute în 1929-1933, când numai în SUA au fost 6 milioane de șomeri, dacă s-ar produce azi în SUA, el nu ar mai putea fi suportat de Capitalismul actual. Dar problema saraciei? Care este situația sărăciei în SUA în timpul actualei crize a Capitalismului? Oare americanii de astăzi sunt mai puțin săraci decât erau cei din 1992? În 1992, la Los Angeles, în California, la 28 aprilie-4 mai, a izbucnit în mod spontan o răscoală populară, despre care prof. univ. american Noam Chomski amintește în cartea sa “World orders old and new”, arătând că sutele de mii de oameni săraci, împinși de sărăcie, s-au ridicat și au trecut la forme violente de acțiune, luând cu asalt băncile și marile magazine cu bunuri de larg consum.

A fost această răscoală, precum și alte revolte din alte orașe americane, o amenințare pentru putere? Se pare că da. “Pentru potolirea răscoalei din Los Angeles, la ordinul expres al Președintelui George Bush-tatăl, poliția, agenții FBI și armata, au tras în plin, rezultând peste 2500 de morți și răniți”²¹.

Cotidianul american Washington Post îl numea recent pe F. D. Roosevelt “un gigant al istoriei americane care a venit la putere în timp de criză”. În același timp, cotidianul american, referindu-se la proiectul pe doi ani al Președintelui Obama pentru

17 TV Antena 3, Știri externe, București, 21.11.2008.

18 TV Antena 3, Știri externe, București, 23.01.2009.

19 Henry Kissinger, articolul “Dacă nu se va elabora o nouă ordine economică lumea se va scufunda în haos”, The Independent (Marea Britanie) 20.01.2009.

20 John Lloyds – Pire qu’en 1929 – Agoravox – le 31.01.2009.

21 Col.(r.) Florian Garz – Istoria Interzisă, Editura Obiectiv Craiova, p.133.

scoaterea Statelor Unite din actuala criză, arată că Obama a venit la putere în 2008 tot pe timp de criză. Washington Post consideră că dacă proiectul Obama va fi aprobat de Congres, el va fi unul din cele mai masive planuri de relansare în termeni financiari după New Deal al lui Roosevelt din anii 1930.

Departamentul de Planul lui OBAMA, Wall Street Journal, estimează că vor fi necesari 4.000 de miliarde de dolari pentru salvarea băncilor.²²

Proiectul lui Obama pentru ieșirea din criză are ca prioritate absolută redresarea economiei și crearea până în ianuarie 2011 a 2,5 milioane locuri de muncă. Se vorbește de un program de mari lucrări care au în vedere reconstrucția de drumuri și poduri, modernizarea școlilor, dezvoltarea surselor de energie alternative și producerea de mașini mai puțin poluante și cu consum mai mic de combustibil. În sectorul sănătății exista un proiect de lege destinat lărgirii asistenței medicale pentru copiii din familiile cu venituri mici. Se prevede, de asemenea, extinderea ajutorului de șomaj.

Dacă se va aplica Proiectul OBAMA, vor exista cu siguranță beneficii pentru societatea americană, care vor reuși să cosmetizeze, un timp, Capitalismul american. Dar nu există un capitalism care să poată să-i servească pe toți.

Ar trebui să reflectăm și la ce spunea M. Bertrand, și anume: “Soluțiile aplicate pentru a învinge contradicțiile care există în societatea capitalistă nu mai permit o eliminare definitivă, și aceste contradicții se reproduc de fiecare dată, într-un mod și mai grav”.²³

În Raportul FMI publicat la 28 ianuarie 2009 se arată că economia globală va stagna aproape de zero în acest an, pe măsură ce 2.000 de miliarde de dolari în active neperformante (toxice) din SUA fac ca cele mai mari economii ale lumii capitaliste să se scufunde. Pierderile băncilor ar putea atinge nivelul de 2.200 miliarde dolari, iar creșterea economică globală va fi de 0,5 %, cel mai scăzut ritm după al doilea Război Mondial. FMI prognozează că băncile vor avea nevoie de încă 500 miliarde de dolari pentru infuzii noi de capital pentru a reinstaura încrederea clienților. Da, acesta este un aspect, dar FMI nu ne spune nimic despre cel de al doilea aspect și anume că această nouă infuzie de capital va favoriza concentrarea capitalurilor în sectorul bancar.

Într-un raport anterior din 14 ianuarie 2009, se arată că potrivit previziunilor economice pentru anul 2009, problemele cu care urmează să se confrunte economiile țărilor puternic dezvoltate se vor agrava din ce în ce mai mult. Este vorba de: lipsa lichidităților, piețele volatile, creșterea șomajului, iar creșterea globală va rămâne sub potențial, atât în 2009 cât și în 2010. În acest raport, se mai arată că SUA, Marea Britanie, Italia, Spania și Australia se vor confrunta în continuare cu o deteriorare a situației bugetare, ca urmare a cheltuielilor masive prevăzute de guverne pentru ajutorarea instituțiilor financiare.

La ce trebuie să ne așteptăm acum?

22 John Lloyds, *Pire qu'en 1929*, Agoravox, le 31.01.2009.

23 M. Bertrand, *L'Histoire des Theories Economiques*, Paris, Edition Sociale, pp. 88-89.

Dacă prima mare criză a Capitalismului din anii 1929-1933 a fost rezolvată cu succes prin programul lui F. D. Roosevelt, « New Deal » care a reușit să salveze Capitalismul de la dispariție.

Dacă în cazul celei de a 2-a mari crize izbucnită în anii 1970 soluția ieșirii din criză a fost deplasată din interiorul Statelor Unite și a țărilor capitaliste dezvoltate în afara frontierelor lor prin distrugerea sistemului socialist, pe calea Războiului Secret codificat de CIA: Covert Operation.

În ce privește actuala criza globală, primele două rețete americane nu mai pot fi utilizate pentru ieșirea din criză și pentru evitarea prăbusirii Capitalismului.

Sistemul capitalist mondial nu mai dispune de nici o rezervă și nici o posibilitate de resuscitare. Acest lucru a fost dovedit odată când a fost atacat Socialismul din Europa și URSS printr-un Război Secret și acum, când se constată ca FMI și Banca Mondială au fost incapabile să prevadă criza și să evite contagiunea crizei financiare cu criza economică.

Nu este exclusă nici ipoteza că aceste două organisme să fi provocat chiar ele criza actuală pentru a crea un haos mondial care să facă necesară apariția unui guvern mondial.

Ineficiența măsurilor anti-criză la nivel național este constatată în fiecare zi. Iar combaterea crizei la nivel internațional, în condițiile actualului sistem capitalist, este la fel de ineficientă. Actuala criză accelerează și adâncește procesul de degenerare și descompunere a sistemului economic capitalist. Va fi afectată baza economică a Capitalismului și structura sa politică și ideologică. Întreaga lume afectată de criza actuală va tinde spre ideile de stânga spre o revoluție, spre înverșunate lupte de clasă pentru a realiza un progres general al societății capabil să asigure emanciparea omului la nivel de masă. O ordine absolut nouă se va impune pe plan mondial, convergența cu problema pusă de revoluția tehnico-științifică, adică orientarea întregii vieți economice și a științei economice spre om și nevoile sale.

Americanul Seymour Martin Lipset, unul dintre cei mai mari sociologi ai secolului 20, în opera sa intitulată “Omul politic. Bazele sociale ale politicii” (Political Man. The Social Bases of Politics), demonstrează riguros faptul că o clasă muncitoare numeroasă, lovită în interesele sale economice, tinde să împingă societatea spre un regim social economic de tip socialist²⁴.

S-ar părea că pentru a scoate SUA din criza actuală Henry Kissinger are intenția să adapteze politica războiului secret la condițiile economiei mondiale de astăzi. În articolul deja citat mai sus el vorbește de mirajul crizei actuale “ca fiind o ocazie unică pentru diplomația creativă”?! Reamintim că economia mondială se confruntă cu noi probleme: criza alimentară, criza energetică, existența unui miliard de oameni din întreaga lume care suferă de foame (conform rapoartelor ONU) și schimbările climatice.

Henry Kissinger, fost consilier pentru securitate națională (1969-1975) și fost Secretar de Stat al SUA (1973-1977), în același articol la care ne-am referit mai sus, îndemna generația de lideri din noua Administrație de la Casa Alba să “contureze un

24 Seymour Martin Lipset, Political Man. The Social Bases of Politics, chapitre IV, pp. 87-126, Apud, Col.(r.) Florian Garz, Cavalerii Apocalipsei, op.cit. p. 64.

proiect al destinului SUA și partenerilor săi potențiali, asemănător în mare parte, cum s-a procedat cu relațiile transatlantice în perioada post belică, doar că acum provocările sunt mai mult politice și economice decât militare“.

Dacă ceea ce spune Kissinger este adevărat, atunci de ce s-a grăbit secretarul general NATO, Jaap de Hoop Scheffer, care, la 30 ianuarie 2009 a declarat: “NATO va desfășura trupe în Arctica pentru a apăra resursele energetice“.²⁵

Să nu fie oare tot Războiul singura soluție americană pentru ieșirea din criza actuală și terminarea împărțirii teritoriale a globului pământesc între cele mai mari puteri capitaliste?

NOTĂ: Articolul original, în limba franceză, lansat pe Internet de
Redacția Agoravox-Franța, poate fi accesat pe Yahoo France
Scrieți numele autoarei Nina GEORGESCU și Click pe căutare.

CRIZA DEMOCRAȚIEI OCCIDENTALE ȘI DISTRUGEREA SISTEMULUI SOCIALIST MONDIAL

Nina GEORGESCU*

Acest articol prezintă cauzele care au determinat SUA și Occidentul să decidă distrugerea sistemului economic socialist mondial ca o soluție pentru ieșirea din cea de a doua mare criză economică mondială a anilor 1970.

Distrugerea sistemului economic socialist mondial nu s-a terminat. Ea continuă și în zilele noastre.

Efectele crizei mondiale de la începutul anilor 1970 - criză mai profundă decât celelalte crize, care a debutat cu criza energiei provocată de criza petrolului - au fost resimțite în primul rând de țările capitaliste cele mai dezvoltate din punct de vedere industrial. Rapiditatea generalizării și agravării crizei petrolului în țările capitaliste dezvoltate era accentuată de existența Socialismului în general și a celui din Estul și Centrul Europei în special, care se manifesta ca un concurent și care devenise un model, o altă cale de dezvoltare a societății umane și a civilizației. Socialismul se consolidase ca sistem mondial în ciuda acțiunilor doctrinei americane a Războiului Rece și a acțiunilor subversive ale NATO îndreptate împotriva țărilor socialiste ale Europei cu scopul de a le slăbi cooperarea și coeziunea lor în cadrul CAER și al Organizației Tratatului de la Varșovia.

Sistemul mondial socialist reprezenta mai mult de 30 % din populația lumii și aproape 40% din producția mondială de bunuri de consum. Ca durată istorică, în timp ce Capitalismul a avut nevoie de aproape trei secole, Socialismului i-a fost necesar numai o jumătate de secol pentru a înregistra ritmuri înalte de dezvoltare și pentru a asigura emanciparea individului la nivel de masă.

Pentru țările capitaliste cele mai dezvoltate se impunea, deci, cu acuitate, în primul rând atenuarea efectelor negative ale crizei și ieșirea din criză. Dar asta nu se putea face prin măsuri de austeritate asupra propriilor popoare unde, în 200 de ani se formase un segment destul de important al clasei de mijloc alcătuită din mici întreprinzători și salariați. O politică de austeritate pe timp de pace ar fi redus consumul intern și ar fi fost cu siguranță respinsă și contestată. Consecințele pentru fragilele democrații burgheze ale țărilor capitaliste foarte industrializate ar fi fost imprevizibile.

Trebuie ținut cont de faptul că victoria asupra nazismului din al II-lea Război Mondial, ideologia marxistă și eforturile ONU conduseseră la prăbușirea sistemului colonial, iar popoarele care erau încă menținute în regim semicolonial sau neocolonial, foarte influențate de statele Sistemului Socialist, luptau pentru propria eliberare. Această situație micșora posibilitățile țărilor capitaliste puternic industrializate de a avea acces la materii prime, piețe de desfacere și export de ideologie.

* Redactor AGORAVOX Franța.

În aceste condiții, în a doua parte a secolului 20, succesele Socialismului și amplificarea discriminărilor sociale în democrațiile occidentale au provocat o “criză de sistem” în țările capitaliste cele mai bogate din lume.

În anii 1960, s-a produs pentru prima dată o contestare globală a Capitalismului chiar în interiorul societății capitaliste. Revoltele tinerilor și studenților din acei ani sunt o confirmare a acestei contestări. Antropologul Margaret MEAD explica acest fenomen social astfel:

“ Revolta tineretului lumii din anii 1960 este atribuită, în primul rând, emergenței unei comunități mondiale. Ființele umane ale lumii, în informarea unuia despre celălalt, și răspunsurile date de unul celuilalt, au format pentru prima oară o comunitate ce este unită prin cunoaștere și pericol împărtășite.” (Margaret Mead, “Culture and Commitment. A Study of the Generation Gap”, the American Museum of National History, GardenCity N.Y., 1970). Asta vrea să însemne că problemele grave ale societății capitaliste erau percepute în același timp și în locuri diferite, atât la nivelul cunoașterii comune cât și la nivelul științei.

După amplele mișcări ale tinerilor și studenților, anii 1971 – 1973 marchează începutul momentului de derută al democrațiilor occidentale. (Paul Dumitriu “Paradoxele Politice” Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994, p.30).

Un exemplu concludent este SUA, cea mai bogată țară din lume, care în timpul războiului din Vietnam este confruntată cu declinul general al economiei și accentuarea creșterii inflației.

În 1971, începe o nouă criză. Dolarul american suferă prima devalorizare după New-Deal. (planul de reforme făcut de președintele F. D. Roosevelt pentru redresarea economiei americane zdruncinată de marea criza economică a anilor 1929-1933).

Guvernul american este obligat să suspende convertibilitatea monedei naționale deoarece dolarii acumulați în Japonia și în Europa riscau – dacă ar fi fost convertiți în aur - să epuizeze rezervele federale.

Noua criză economică a repus în discuție valorile societății americane.

Una dintre cele mai dure critici la adresa societății americane este făcută de Michael Harrington care, în cartea sa “The Other America” (1962) scotea în evidență cauzele și consecințele sărăciei a 50 milioane de americani.

Jack Beatty dezvăluie urmările războiului din Vietnam, protestele studenților și mișcările pentru drepturile civile în societatea americană. (Jack Beatty, “Le monde dans la version de Peter Druker” Editura Teora 1998, p.101).

Criza anilor 1970 este resimțită și de celelalte țări occidentale. Franța, RFG, Anglia, Japonia și alte țări capitaliste cunoșteau ceea ce Alfred Sauvy numea “societatea dualistă”, în care clivajul între o minoritate îmbogățită și o majoritate sărăcită se accentua din ce în ce mai mult.

Problemele cu care se confruntau țările occidentale au agravat și problemele vieții internaționale. Destinderea dintre Sistemul Socialist și Sistemul Capitalist primea lovituri grele. Tensiunile din diverse zone ale lumii erau în creștere. Fenomenele noii recesiuni economice mondiale din 1972 se multiplicau, lărgindu-se la scară mondială.

În acest context, a apărut o particularitate a crizei de sistem a civilizației occidentale care consta în suprapunerea contestării globale a capitalismului ca sistem,

cu o multitudine de conflicte între categoriile socioprofesionale, care a determinat o frânare a mobilității sociale. (Pierre Milza, Serge Bernstein, "Histoire du XX-eme siecle" vol. 2 Editura All, 1998, p.227). Amintirea amplelor mișcări studentești din anii 1970 mai dau și astăzi frisoane.

În ciuda piedicilor puse prin doctrina Războiului Rece, Socialismul devenise pentru Occident nu numai un concurent economic și politic, dar și o reală alternativă pentru soluționarea gravelor probleme sociale ale societății capitaliste.

Într-o perioadă relativ scurtă, de numai 45 de ani, Socialismul european realizase performanța emancipării economice, sociale, politice și culturale la nivel de mase, cu respectarea constituțiilor și a democrației socialiste, în contrast cu opulența materială a țărilor capitaliste occidentale, bogate ca produs intern brut, dar în care se accentua polarizarea societății care afecta grav justiția și egalitatea socială.

Occidentul nu a avut capacitatea de a face față unei concurențe loiale cu Socialismul european. Subterfugiile Războiului Rece împotriva țărilor socialiste nu reușiseră să stopeze afirmarea Socialismului pe plan mondial. Socialismul devenise un concurent periculos.

Această nouă situație economică, socială și politică din lume a determinat țările capitaliste occidentale să treacă, sub patronajul Washington-ului, la un proces programat și controlat, pentru a conduce lumea în funcție de interesele vitale ale marilor trusturi naționale și multinaționale capitaliste. În acest scop, Washington-ul și țările capitaliste aliate lui utilizează nu numai organizațiile financiare internaționale, (mai ales FMI și Banca Mondială considerate ca făcând parte din sistemul global american și că ar reprezenta interese mondiale a căror clientelă este întreaga lume) dar și NATO, care are și rolul de participant principal în problemele intra-europene. În același scop, sunt folosite canalele diplomatice și media.

În această situație complexă a implicațiilor crizei economice mondiale asupra țărilor capitaliste puternic industrializate, soluția pentru ieșirea din această criză a fost deplasată din interiorul țărilor capitaliste, în afara frontierelor lor. Deoarece terenul împotriva țărilor socialiste era deja pregătit prin doctrina americană a Războiului Rece, s-a decis pregătirea unui plan secret pentru distrugerea Socialismului concurent în totalitate.

Deci distrugerea în totalitate, distrugerea masivă a Socialismului, nu numai într-un mod izolat și parțial.

Pentru reușita acestui plan SUA, Canada și țările capitaliste ale Europei Occidentale nu au precupețit niciun efort. Au fost mobilizate forțe civile și militare pentru a alege calea cea mai convenabilă pentru Occident, pentru distrugerea totală a Socialismului. Se oscila între calea războiului pe față, declarat, și războiul secret.

Fostul șef al Direcției I-a, informații, din Departamentul Securității Statului din R. S. Romania, Col. (r) Gheorghe Rațiu arată că:

"Singura soluție propusă de specialiștii occidentali a fost cea a distrugerii sistemului economic al țărilor socialiste. Această distrugere nu se putea obține decât prin distrugerea întregului sistem. Distrugerea sistemului socialist se putea face pe două căi: calea unui război declarat, ocuparea militară a țărilor socialiste, schimbarea regimului și impunerea sistemului politic și a ordinii economice convenabile puterilor occidentale, sau calea războiului secret, folosind pentru subversiune și cucerire,

metodele și mijloacele specifice ale serviciilor de informații și al unor organizații oculte, pentru distrugerea regimurilor de tip socialist și distrugerea economiei statelor din sistemul vizat.” (Gheorghe Rațiu, Revista Europa nr. 171 , p.7)

Calea aleasă de Occident și SUA pentru distrugerea Socialismului mondial și punerea ei în aplicare vor fi examinate într-un alt articol.

NOTĂ: Articolul original, în limba franceză, lansat pe Internet de
Redacția Agoravox-Franța, poate fi accesat pe Yahoo France
Scrieți numele autoarei Nina GEORGESCU și Click pe căutare.

SECURITATEA UMANĂ ASTĂZI

Mihai TUDORACHE*

Today's movement of goods, services, finances, persons and images reflects the connection related to the security of all people. The security of a person, community, nation lies in the decisions of many persons – sometimes confident, sometimes dangerous. The political liberalization which has taken place in the last decade has changed alliances and has started the movement towards democracy. These processes have offered opportunities for people but at the same time they have created new lines of errors, political and economic instabilities, some of them regarding cruel conflicts resulting in the death of several persons and in instabilities which burst out inside states. As a result, people all over the world, from both developing and already developed countries live in different security environments.

Instituțiile au luat treptat diferite măsuri. În anii '90 ONU, a încheiat cele mai multe operațiuni de menținere a păcii din toată istoria sa. De asemenea a negociat noi acorduri internaționale pentru a stopa anumite amenințări. Cooperările transnaționale, care au loc în multe țări, au transformat evoluțiile tehnologice și informaționale în aplicări practice.

În mod obișnuit navighează diverse piețe, culturi, facilitând schimbul de bunuri și servicii. Entitățile regionale descoperă soluțiile corespunzătoare acțiunilor coordonate. Organizațiile societăților civile prosperă, bazându-se pe costuri foarte mici a comunicațiilor electronice pentru a păstra cheltuielile mici.

Acest raport privind securitatea umană reprezintă un răspuns la noile oportunități pentru propulsarea dezvoltării, pentru a face față conflictului, pentru a reduce cele mai multe amenințări la adresa securității umane. De asemenea reprezintă un răspuns la proliferarea amenințării a secolului XXI – un răspuns la amenințările privind dezvoltările opuse, a amenințărilor cu violență aplicată. Cu așa multe pericole transmise atât de rapid într-o lume conectată, politicile și instituțiile trebuie să acționeze prin mijloace noi pentru ai apăra pe indivizi și a apăra comunitățile pentru ai împuternici să prospere. Acțiunea nu poate fi eficientă dacă devine fragmentată – din partea celor care se ocupă cu drepturile, cu securitatea, cu scopurile umanitare și cu dezvoltarea. Cu privire la securitatea umană obiectivul trebuie să cuprindă un răspuns mai puternic și cu multă implicare din partea comunităților și statelor de pe întregul glob.

I. Securitatea centrată pe oameni și pe state

Comunitatea internațională are nevoie urgent de o nouă paradigmă a securității. De ce? Datorită faptului că dezbateră privind securitatea s-a schimbat dramatic odată cu începutul securității statului invocat în secolul XVII. Cu privire la această idee tradițională, statul va monopoliza drepturile și mijloacele de a-și proteja cetățenii. Puterea și securitatea statutului vor fi înființate și dezvoltate pentru a susține

ordinea și pacea. Însa în secolul XXI, atât provocările securității cât și susținătorii acesteia au devenit mult mai dificili. Statul rămâne furnizorul fundamental al securității. Totuși, de mulți ori eșuează să-și îndeplinească obligațiile privind securitatea – de multe ori a devenit sursa de amenințare a propriilor oameni. De aceea este nevoie ca atenția securității statului să se mute către securitatea oamenilor – securitatea umană.

Securitatea umană este complementară securității statului, sporește drepturile omului și întărește dezvoltarea umană. Caută să protejeze oamenii împotriva unei game largi de amenințări îndreptate împotriva indivizilor și a comunităților pentru a primi împuternicirea să acționeze în numele lor. Caută să întărească o alianță globală pentru a întări politicile instituționale care conectează indivizii și statul – și statul cu lumea globală. Astfel, securitatea globală reunește elementele umane ale securității, ale drepturilor și ale dezvoltării.

Comisia cu privire la securitatea umană definește securitatea umană astfel: protejarea nucleului vital al vieții tuturor oamenilor în așa manieră de a spori libertatea și împlinirea umană. Securitatea umană înseamnă protejarea libertăților fundamentale – libertățile care reprezintă esența vieții. Ceea ce însemna protejarea oamenilor împotriva amenințărilor și situațiilor critice (severe) și răspândite. Înseamnă utilizarea proceselor construite pe forțele și aspirațiile oamenilor. Mai înseamnă crearea sistemelor politice, sociale, economice, militare, culturale și ale mediului ceea ce le dă oamenilor posibilitatea creării unor blocuri pentru supraviețuire, existență și demnitate.

Nucleul vital al vieții este alcătuit dintr-un set de drepturi și libertăți elementare de care se bucură oamenii. Aceștia consideră a fi “vital” – ceea ce spun ei a fi “esența vieții” și de o “importanță crucială” – variază de la un individ la altul și de la o societate la alta. De aceea orice concept privind securitatea umană trebuie să fie dinamic. Tot din acest motiv ne abținem să propunem o listă cu elemente care compun securitatea umană.

Așa cum Secretarul General al ONU Kofi Annan punctează, securitatea umană aderă la agenda principală privind articolele despre pace, securitate și dezvoltare. Securitatea umană este înțeleasă ca integrând aceste agende.

Securitatea umană în sens larg îmbrățișează mai mult decât absența conflictului violent. Cuprinde drepturile omului, o buna guvernare, acces la educație, sănătate și asigură ca fiecare individ dispune de oportunități de a alege pentru a-și îndeplini potențialul. Fiecare pas în această direcție este de asemenea un pas spre micșorarea sărăciei, realizând o creștere economică și prevenirea conflictului. Libertatea de a dori, libertatea împotriva temerii și libertatea viitoarei generații de a moșteni un mediu natural sănătos – acestea reprezintă “building blocks” ale oamenilor și drept urmare securitate națională.¹

De asemenea securitatea umană întărește demnitatea umană. Orizonturile oamenilor se extind dincolo de supraviețuire spre lucruri legate de dragoste, cultură și credință. Protejarea unui nucleu al activităților și abilităților este esențial pentru securitatea umană, însă doar acest lucru nu este suficient. Securitatea umană trebuie

1 Annan, 2000.

de asemenea să țintească spre dezvoltarea capabilităților indivizilor și comunităților, pentru a face alegeri în cunoștință de cauză și să acționeze pe seama cauzelor și intereselor din multe sfere ale vieții. De aceea securitatea umană începe prin recunoașterea faptului că oamenii reprezintă cei mai activi participanți în determinarea bunăstării lor. Se construiește prin eforturile oamenilor, întărind ceea ce fac pentru ei înșiși.

II. Securitatea umană și securitatea statală

Securitatea umană este complementară securității statale în ceea ce privește patru aspecte:²

- Preocupările acestora privesc individul și comunitatea și nu statul.
- Periclitarea securității umane include amenințări și condiții care nu au fost întotdeauna clasificate ca fiind amenințări la adresa securității statale.
- Gama de actori se extinde dincolo de stat.
- Realizarea securității umane include nu numai protejarea oamenilor ci și împuternicirea acestora de a se apăra singuri.

Securitatea centrată pe oameni – Securitatea statală se axează pe alte state cu modele agresive sau adversare. Statele construiesc structuri de securitate puternice pentru a se proteja – a-și proteja granițele, instituțiile, valorile. Securitatea umană se mută de la concentrarea pe agresiune externă pentru protejarea oamenilor către o gamă largă de amenințări.

Amenințările – Securitatea globală și-a propus protejarea granițelor teritoriale cu și din trupe cu uniformă. Securitatea globală include de asemenea protecția cetățenilor împotriva poluării mediului, terorismului transnațional, mișcarea masivă de populație, boli infecțioase cum ar fi HIV/SIDA, condiții de oprinare și lipsire pe termen lung.

Actorii – Numărul actorilor este de asemenea mai mare. Statele nu mai sunt singurii actori. Organizațiile regionale și internaționale, organizațiile nonguvernamentale (ONG-urile) și societățile civile se implică în rezolvarea problemelor privind securitatea – în ceea ce privește lupta împotriva HIV/SIDA, interzicerea minelor și mobilizarea masivă pentru sprijinirea drepturilor omului.

Împuternicirea – Securizându-i pe oameni determină de asemenea împuternicirea, oamenilor și a societăților. În multe situații, oamenii pot contribui direct prin identificarea și implementarea soluțiilor mlaștinii insecurității. În situațiile post-conflict de exemplu, aducând diferiți contribuabili împreună pentru a-și reconstrui comunitățile, poate rezolva problemele securității.

Securitatea umană și securitatea statală se întăresc reciproc și sunt dependente una față de cealaltă. Fără securitatea umană, securitatea statală nu poate fi obținută și vice-versa. Securitatea umană are nevoie de instituții stabile și puternice. Datorită faptului că se pune accentul pe securitatea statală, iar securitatea umană este extinsă.

III. Lățimea distinctă a securității umane

Astfel securitatea umană cuprinde începând de la securitatea frontierelor ajungând până la viețile oamenilor și a comunităților din interiorul și de-a lungul acestor granițe. Ideea este ca oamenii să fie în siguranță și nu numai teritoriile din interiorul granițelor să fie în siguranță împotriva unei agresiuni externe. Spre deosebire de perspectivele tradiționale care investesc statul cu responsabilitate deplină pentru securitatea statală, procesul securității umane implică un spectru mai larg de actori și instituții – în special însăși oamenii.

Securitatea umană este interesată de conflictul violent. Orice fel de violență care are loc, terorism sau crimă, pune în pericol securitatea oamenilor. Mai mult de 800.000 de oameni își pierd viața în violențe letale – și în 2000, aproximativ 16 milioane au trăit ca refugiați.³ Efectele catastrofale ale războiului persistă de-a lungul a multor generații. Memoria conflictului și a vieților pierdute afectează abilitatea oamenilor de a conviețui împreună în pace.

Securitatea umană este de asemenea preocupată de lipsuri : sărăcie extremă, poluare, sănătate, analfabetism și alte maladii. Accidentele catastrofale și îmbolnăvirea se află printre principalele griji ale săracilor – mai exact viețile pierdute – cauzând mai mult de 22 de milioane de decese care puteau fi prevenite în 2001. Lipsa de educație, la bărbații dar mai ales la femeii, care sunt cele mai dezavantajate, ca muncitori productivi, ca tați și mame, ca cetățeni capabili de o schimbare socială. Fără protecție socială rănilor personale sau colapsul economic pot catapulta familiile într-o mare nevoie și disperare. Toate aceste pierderi afectează puterea oamenilor de a se apăra singuri.

Fiecare amenințare, teribilă în felul ei, justifică atenția de care are nevoie. Totuși pentru a putea discuta eficient despre această gamă de insecurități este nevoie de o perspectivă integrantă. Acea perspectivă va ține la lumină întreaga gamă privind lipsurile umane, pentru toți oamenii. Va încerca nu numai să contribuie la protejarea refugiaților de a nu recurge la violență – dar și pentru sănătatea și conviețuirea lor. Se va concentra pe aprovizionarea cu educație fundamentală pentru săraci – aceasta educație fiind singură, întărește societatea civilă și creează societăți tolerante. Nu se va baza pe pace prin excluderea dezvoltării sau pe mediu prin excluderea securității. În schimb, va avea un spectru de variabile fundamentale văzute în prim-plan.

Atât pacea cât și dezvoltarea sunt la fel de importante. Aceste două sunt interconectate. Lanțul pornește de la sărăcie, lipsuri și ajunge la conflictul violent – și invers – trebuie să fie urmărit cu atenție. Lipsurile persistă în țări care nu sfârșesc prin a produce conflict, conflictul izbucnește tot în țări relativ bogate fără lipsuri. Lipsurile și tratamentul discriminator pot să nu genereze o revoltă imediată, dar poate să rămână în mințile oamenilor și să influențeze mai târziu cursul evenimentelor. În timp ce liderii conflictelor provin din cele mai prospere locuri ale societății, sărăcia poate să furnizeze recrutări importante de soldați “foot soldiers” pentru angajamente violente.⁴

3 WHO 2001

4 Sen 2002

Războaiele distrug viețile oamenilor iar supraviețuitorii rămân cu cicatrice profunde. Distrug case, bunuri economice, recolte, drumuri, bănci și sistemele de utilități. Distrug încrederea formată în tranzacțiile fundamentale ale pieței și în asociațiile politice deja extinse. Sărăcia crește pe timpul războiului, de obicei destul de semnificativ.

Pe timpul conflictului, activitățile benzilor, mafiei și pieței negre pot duce la insecurități. Guvernul poate tăia cheltuielile sociale iar evoluția economică poate să scadă sau să stagneze. După conflict, țările se lovesc de cheltuielile enorme ale reconstrucțiilor, bunurilor și piețelor lor, de obicei prin reducerea taxelor și asistență financiară străină neanticipată. Conflictele sunt înclinate spre a izbucni din nou, adâncind sărăcia și mai mult.⁵

Injustițiile și inegalitățile economice contribuie de asemenea la polarizarea comunităților. Toleranța conflictului de către o populație pașnică este un fenomen ciudat în multe locuri din lumea contemporană, în special acolo unde o mare parte a populației se simte tratată necorespunzător sau a fost lăsată în urmă de către progresul economic și social. Mulți consideră violența ca fiind inacceptabilă în viețile lor personale însa s-a dovedit că aceștia opun surprinzător de puțin față de violența politică văzută ca făcând parte din lupta împotriva injustiției - pentru grupul lor etnic, națiune sau credință.

În societățile în tranziție, de asemenea fiecare aspect al securității umane trebuie păstrat la vedere pentru a menține echilibrul în timp ce se avansează mai departe. Echilibrul poate fi destul de subțire. În situațiile post-conflict dacă țările se axează prea mult pe consolidarea stabilității politice, pot fi destabilizați prin retrageri economice (sau mulți alți factori). În tranziție de la comunism la economie de piață, au existat multe motive pentru a sărbători în țările din fosta Uniune Sovietică. Totuși, în Tajikistan venitul pe cap de locuitor a scăzut la 85% aruncând 4/5 din populație sub linia sărăciei. În America Latină, tranziția de la un regim autoritar către democrație a fost împiedicată de o creștere mică sau chiar negativă, instituții slabe, corupție și o protecție socială inversată, punând oamenii în situația de a-și pune întrebarea de ce formele democratice de guvernare nu-și livrează beneficiile promise?

IV. Securitatea umană și drepturile omului

Securitatea umană aduce o perspectivă importantă provocărilor globale din ziua de azi. Însa apare următoarea întrebare: Ce legătură are securitatea umană cu celelalte perspective deja abordate de ONU?

Ideea securității umane se potrivește foarte bine cu dezvoltarea umană și cu drepturile omului, de asemenea mai adaugă și ceva substanțial. Securitatea umană și dezvoltarea umană se preocupă de viețile oamenilor – longevitate, educație, oportunități pentru participare. Ambele își propun să apere libertățile fundamentale de care oamenii se bucură. Au aceleași țeluri însa scopurile sunt diferite. Dezvoltarea umană “este despre oameni, despre extinderea opțiunilor pentru a putea duce o viață pe care să o poată prețui”⁶. Are o calitate optimistă, datorită faptului că se bazează pe

5 Steward si Fitzgerald 2001.

6 UNDP 2002, p. 13.

extinderea oportunităților oamenilor pentru ca progresul să fie echitabil – “crește cu echitatea”. Securitatea umană este complementară dezvoltării umane având ca țintă concentrarea pe “riscurile inverse”. Recunoaște condițiile care amenință supraviețuirea, continuarea vieții de zi cu zi și demnitatea oamenilor. Chiar și țările care au permis creșterea cu echitate, câteva țări din Asia, viețile oamenilor sunt amenințate când are loc declinul economic⁷. Recentul declin economic din Argentina a pus în pericol viețile multor oameni din această țară.

Orice noțiune a dezvoltării este într-un fel sau altul inexplicabil de “agresivă”. Însa atunci când vine vorba de insecuritate, există o nevoie specială de a pune individul în centrul atenției. De ce? Datorită faptului că orice unitate largă – un grup etnic sau o gospodărie – poate să facă discriminare împotriva propriilor săi membrii. Acest lucru se întâmplă în general pentru femeii – în interiorul gospodăriei și în societate.

Respectarea drepturilor omului este nucleul care ajută la protejarea securității umane. Declarația Drepturilor Omului din 1993 de la Viena pune accent pe universalitatea și interdependența drepturilor omului. Aceste drepturi trebuie să fie susținute comprehensiv – civil și politic, de asemenea economic și social – așa cum au fost proclamate legal în convențiile și protocoale obținute din Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948.

Drepturile omului și securitatea umană se reîntăresc reciproc. Securitatea umană ajută la identificarea drepturilor cu succes într-o situație particulară. Drepturile omului ajută la darea unui răspuns la următoarea întrebare: Cum ar trebui să fie promovată securitatea umană? Noțiunile datoriei și obligații ajută la recunoașterea importanței etnice și politice a securității umane.

V. Protecția și împuternicirea securității umane

Securitatea umană conectează natural câteva feluri de libertăți – cum ar fi libertatea de dori și libertatea fără temere, de asemenea libertatea de a acționa în locul altcuiva. Securitatea umană se extinde la “adevăratele libertăți de care oamenii se pot bucura”⁸. Cum putem proteja libertățile fundamentale ale oamenilor de care au nevoie? Cum putem spori capacitățile oamenilor de a acționa pentru ei înșiși? Strategiile de protecție, stabilite de state, de agențiile internaționale, ONG-uri și de sectorul privat apară împotriva amenințărilor. Strategiile de împuternicire le dau oamenilor posibilitatea de dezvoltare oarecare elasticitate în condiții dificile. Ambele le sunt necesare în aproape toate situațiile privind insecuritatea umană, chiar dacă forma și echilibrul acestora variază foarte mult.

Pentru protejarea securității oamenilor este nevoie de identificarea și pregătirea pentru evenimente care pot avea consecințe severe și extinse. Condițiile critice și extinse se rup în nucleul activităților din viața oamenilor. Riscurile și amenințările pot fi imediate – cum ar fi conflict sau colaps economic sau politic. Dar nu trebuie să fie,

7 Mai precis a fost impactul crizei financiare asupra vieții oamenilor din Asia de sud-est care l-a determinat pe primul ministru japonez Keizo Obuchi să punteze cât de importantă este securitatea umană ca mijloc de abordare în mod comprehensiv amenințările care afectează supraviețuirea oamenilor, gospodăria și demnitatea.

8 Sen 1999, capitolul 10.

prin ceea ce definește o amenințare la adresa securității umane în profunzimea sa, numai invazia lor rapidă.

Multe amenințări și condiții dezastruoase sunt răspândite – afectând mulți oameni. Multe cazuri de insecuritate umană sunt orchestrate intenționat, iar altele accidentale, ajungând la riscuri inverse neașteptate. Multe, cum ar fi genocidul sau discriminarea împotriva minorităților, amenință securitatea oamenilor direct. Altele sunt amenințări indirecte: când investițiile militare mult prea mari duc la investiții mult prea mici în sistemul sanitar public. Când comunitatea internațională nu furnizează resurse suficiente pentru a-i proteja pe refugiați într-o arie cum multe lipsuri. Aceste amenințări trebuie să fie identificate și să dețină un loc prioritar într-un fel de împuternicire.

Protecția

Securitatea umană este într-un mod deliberat protecționistă. Recunoaște faptul că oamenii și comunitățile sunt amenințate foarte puternic de evenimente care le depășește puterea de control: o criză financiară, un conflict violent, o destituire cronică, un atac terorist, HIV/SIDA, investiții mult prea mici în sistemul sanitar, apă insuficientă, poluare provenind de un teritoriu distant.

Prima cheie a securității umane în protejarea oamenilor este reprezentată de – drepturile și libertățile fundamentale ce trebuie a fi susținute. Însă pentru a reuși acest lucru este nevoie de concentrarea eforturilor pentru a putea dezvolta norme naționale și internaționale, procese și instituții adresate securității în maniere sistematice și nu înlocuibile, comprehensive și nu compartimentate, preventive și nu reactive. Securitatea umană ajută la identificarea golurilor din infrastructură pentru protejarea, întărirea și îmbunătățirea acestora. Oamenii au datoria de a participa prin formularea și implementarea acestor strategii. Infrastructura protecției poate fi imperfectă, dar poate să ajute la contracararea amenințărilor, atenuarea forțelor acestora, sprijinirea oamenilor amenințați și crearea unui mediu mai stabil.

Împuternicirea

Capacitatea oamenilor de a acționa pe seama lor și pe seama altor persoane – reprezintă a doua cheie a securității umane. Dispunând de această capacitate securitatea umană se diferențiază de securitatea statală, de munca umanitară și chiar mai mult de munca de dezvoltare. Împuternicirea este importantă datorită faptului că oamenii își dezvolt propriul potențial ca simpli indivizi și ca comunități. Întărirea capacităților oamenilor de a acționa pentru ei înșiși reprezintă de asemenea un instrument al securității umane. Oamenii împuterniciți pot cere să li se respecte demnitatea atunci când aceasta le este încălcată. Pot crea noi oportunități de muncă și pot aborda multe probleme locale.

Se pot mobiliza pentru securitatea altora – prin aducerea la cunoștință mai devreme prin intermediul publicității a lipsei alimentelor, prevenirea foametei sau protestul împotriva încălcării drepturilor omului de către state.

Sprijinirea capacităților oamenilor de a acționa pentru ei înșiși înseamnă furnizarea educației și informației pentru a putea examina cu atenție aranjamentele sociale și a lua măsuri colective. Ceea ce înseamnă construirea unui spațiu public care

tolerează opoziția, încurajează leadership-ul local și cultivă discuțiile publice. Prosperă într-un mediu larg și sprijinit (libertatea presei, libertatea informațiilor, libertatea de conștiință, credință și libertatea de a organiza alegeri democratice și politice de includere). Are nevoie de atenție susținută pentru procesele dezvoltării, pentru activitățile de urgență, și de asemenea pentru rezultate. Prima întrebarea a oricărei activități privind securitatea umană nu ar trebui să fie: Ce putem face? Ar trebui să fie: Cum se construiește această activitate pe eforturile și capacitățile acelor direct implicați?

Protejarea și împuternicirea sunt deci întărite simultan. Oamenii protejați pot exercita multe opțiuni. Iar oamenii împuterniciți pot evita anumite riscuri și pot crea anumite îmbunătățiri în sistemul de protecție.

VI. Interdependența și suveranitatea împărțită

Acest raport este o mărturie a conviețuirii noastre într-o lume mai interdependentă ca niciodată. Toate societățile depind acum mai mult de acțiunile și omisiunile celorlalți pentru securitatea propriilor oameni, chiar și pentru supraviețuirea lor. Această realitate este evidentă din toate punctele de vedere ale vieții – prin sprijinirea mediului, reducerea sărăciei și evitarea conflictului. Obligându-ne moral față de alții și dându-ne interesul trebuie să dezvoltăm instituții care să ne permită să respectăm responsabilitățile față de ceilalți în această lume interdependentă.

Nu mai este încă viabil pentru multe state de a revendica suveranitatea națională nelimitată atunci când acționează în propriile interese, în special atunci când ceilalți sunt afectați de aceste acțiuni. Trebuie să existe un sistem instituțional extern pentru neglijența și luarea deciziilor la care statele trebuie să se aboneze voluntar. De ce? Datorită faptului că nimeni nu dispune de monopolul dreptății (în special când își apără propriul interes) iar revendicarea drepturilor unilaterale a acțiunilor duce inevitabil la pretenții conflictuale cerute de alții. Acțiunea unilaterală nu contribuie la rezolvarea pașnică a diferendelor. Construirea unui organ judiciar independent pentru diferendele din Organizația Mondială a Comerțului (OMC) furnizează un exemplu a unui progres în reglementarea interdependenței. Un angajament reînnoit la o astfel de autoritate multilaterală este crucial pentru viitorul securității umane.

Autoritatea multilaterală ar trebui să fie respectată în special în cazurile privind proliferarea armelor și în conflictele armate datorită consecințelor devastatoare ale războiului. Dacă neglijența în aceste arii lucrează eficient, procesul de luarea deciziilor trebuie să funcționeze sau să fie văzut ca funcționând, echitabil – cu integritate și consecvență, cu construirea instituțiilor în cauză.

A fost în perioada de inspirație a construirii instituționale de după cel de al doilea Război Mondial, când principiile și instrumentele multilaterale au fost create și incorporate în multe organizații ale sistemului ONU. Altele, cum ar fi OMC, au fost create mai târziu dar toate sunt dedicate pentru sprijinirea interdependenței cuvenite. O parte din aceste instituții au nevoie de reformă, nevoie de reînnoire și adaptare pentru a se putea ocupa de provocările din ziua de azi. Reprezintă o cerință necesară pentru o lume mai bună. Și în același timp au nevoie de respect și sprijin.

Acest material a fost nevoit să secționeze câteva subiecte pentru a explora securitatea umană. Tratatul este deci incomplet, mai degrabă sugestiv decât comprehensiv. Speranța este aceea ca alții să dezvolte multe din problemele care nu au putut fi atinse aici.

Bibliografie:

- [1] ANNAN, Kofi. 2000. "Secretary-General Salutes International Workshop on Human Security in Mongolia." Two-Day Session in Ulaanbaatar, May 8-10, 2000. Press Release SG/SM/7382. [www.un.org/News/Press/docs/2000/20000508.sgsm7382.doc.html]
- [2] OGATA, Sadako. 2001. "State Security—Human Security." UN Public Lectures, the Fridtjof Nansen Memorial Lecture, UN House, Tokyo, 12 December. [www.unu.edu/hq/publiclectures/ogata.pdf].
- [3] 2002. "From State Security to Human Security." The Ogden Lecture. Brown University, Providence, Rhode Island. 26 May. Sen, Amartya. 1999. *Development as Freedom*. New York: Anchor Press.
- [4] 2002. "Global Inequality and Persistent Conflicts." Paper presented at the Nobel Awards Conference, Oslo.
- [5] SEN, Amartya, and Jean Drèze. 2002. *India: Development and Participation*. New Delhi: Oxford University Press.
- [6] STEWART, Frances, and Valpy FitzGerald. 2001. *War and Underdevelopment*. Oxford: Oxford University Press. UNDP (United Nations Development Programme). Various years. *Human Development Report*. New York: Oxford University Press.
- [7] WHO (World Health Organization). 2001. *World Health Report*. Geneva.

SITUAȚII ȘI STĂRI GENERATOARE DE CONFLICTE, ÎN CADRUL COMUNITĂȚILOR UMANE, PE TIMPUL PRODUCERII UNOR DEZASTRE, PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Pavel BALTARU*
Cristina - Laura MAIER**

In the present study, we intend to identify the conflict circumstances and situations that can occur during civil protection cases (disasters) and the solutions that could be adopted in order to manage and even eliminate them.

În ultimii ani, în România s-au produs dezastre de diferite tipuri, în una căroră au rezultat pagube materiale însemnate, chiar și pierderi de vieți omenești. Susținem afirmația prezentând efectele inundațiilor din nordul țării, în anul 2008:

„...șapte județe, 167 de localități, aproape 9.000 de persoane evacuate, 32 de locuințe distruse și 2.267 de locuințe afectate sau inundate - este bilanțul după inundațiile din nordul țării, prezentat de autorități. 8.669 gospodării și 5.520 de fântâni au fost inundate. Mai mult, trei kilometri de drumuri naționale, 61 de kilometri de drumuri județene, 423 de kilometri de drumuri comunale și 941 de poduri și podețe au fost afectate de inundațiile din ultimele zile. Au fost inundate 18.771 hectare de teren agricol și 1.739 hectare de pășuni și fânețe. Patru persoane au murit în Maramureș în urma prăbușirii unei case de lemn. Două persoane sunt date dispărute în acest moment, una în Maramureș și una în Suceava...” (din discursul secretarului de stat Victor Paul Dobre, 27 iulie 2008, prezentat de Realitatea TV.)

Modul de manifestare a dezastrelor și efectele acestora au relevat o dată în plus că riscurile sunt incontrolabile, iar gestionarea acestora este deosebit de complexă, complexitate reieșită și din situațiile și stările ce se manifestă la nivelul comunităților umane. Vom prezenta în continuare, cele mai des întâlnite situații și stări și efectele acestora, ținând cont de definițiile termenilor din Dictionarul Explicativ al limbii române:

STĂRE, *stări*, s.f. **1.** Situație în care se află cineva sau ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva sau ceva. □ Expr. *A fi în stare (să...)* = a putea, a fi capabil să... (Rar) Faptul de a sta într-un anumit fel; poziție a corpului; postură. □ Expr. (Pop.) *A nu avea stare* sau *a nu-l mai prinde starea* = a nu avea astâmpăr, a nu avea odihnă. Spec. Situație a unui corp sau a unui sistem determinată de structura sa, de condițiile exterioare etc. și definită prin anumite mărimi sau parametri. **2. Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziție în care se află cineva.** **3.** Situație materială (bună); avere. □ Loc. adj. *Cu stare* = bogat, înstărit. **4.** (Înv.) Categorie, grup sau pătură socială. ♦ Grad, ierarhie, treaptă socială. – V. **sta**.

* Locotenent-colonel, Inspectoratul pentru Situații de Urgență „Avram Iancu” al Județului Cluj.

** Căpitan, Inspectoratul pentru Situații de Urgență „Avram Iancu” al Județului Cluj.

SITUĂȚIE, *situății*, s.f. **1.** Totalitatea împrejurărilor care determină la un moment dat condițiile existenței unei ființe, a unei colectivități, a unei activități; stare de fapt care decurge de aici pentru cineva sau ceva. Expr. *A fi la înălțimea situației* = a corespunde pe deplin unei misiuni încredințate. *A te pune în situația cuiva* = a încerca să înțelegi împrejurările în care se află altul, pentru a-ți da seama de modul lui de a gândi sau de a reacționa. *A fi stăpân (sau călare) pe situație* = a domina o situație în împrejurări critice, a fi sigur de ceva, a ști să se descurce (într-o situație dificilă). ♦ (În sintagma) *Situație limită* = situație excepțională, la extremă, aparent fără ieșire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale. ♦ Poziție socială, materială sau morală în care se află cineva. □ Expr. *A-i face cuiva o situație* = a ajuta pe cineva să ajungă la o poziție socială, materială și morală bună. ♦ (Concr.) Avere. ♦ Fig. Dispoziție, stare sufletească. **2.** Presentare detaliată a unor date privind rezultatele unei activități economice sau financiare dintr-un domeniu (comparativ cu sarcinile planificate); raport; inventar. ♦ Document în care se prezintă o stare de lucruri, mersul unor lucrări etc. **3.** (Rar) Așezare, poziție a unui teren, a unei localități etc. [Pr.: -tu-a-. – Var.: (înv.) **situățiune** s.f.] – Din fr. **situation**.

Chiar dacă între aceste două noțiuni există o anumită sinonimie, facem precizarea că atunci când ne vom referi la situații, vom accepta definiția de punctul 1, respectiv “împrejurările în care se află persoane sau colectivități”, iar în ceea ce privește stările, vom accepta definiția de la punctul 2, respectiv “fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral).

În urma producerii dezastrelor, persoanele afectate se pot găsi în una sau mai multe din următoarele situații :

- locuința distrusă sau avariată;
- animalele din gospodarie moarte in totalitate;
- animalele din gospodarie salvate parțial;
- anexe gospodărești, sau bunuri materiale distruse in totalitate sau partial;
- lipsa unui adapost;
- distrugerea totala sau în anumite proporții a terenurilor agricole, cu sau fără recolte;
- pierderea unui membru din familie;
- pierderea întregii familii;
- situația de a fi orfan.

Comunitățile umane pot fi în următoarele situații:

- căi de comunicații distruse sau avariate;
- izolarea de celelalte comunitati;
- creșterea numarului de bolnavi la nivelul comunitatii, mai ales in randul categoriilor defavorizate(batrani, copii);
- număr mare de persoane rănite sau decedate;
- aparitia bolilor contagioase;
- lipsa asistentei medicale specializate, sau conditii improprii de acordare a asistentei medicale;
- distrugerea rețelilor de utilitate publica (apa, canalizare, telefonie, electricitate, gaze naturale);

- creșterea infraționalității (mai ales furturi de bunuri);
- lipsa apei potabile.

Persoanele afectate de dezastre, pot fi în una din următoarele stări psihice, (menționăm ca pentru denumirea acestora vom folosi un limbaj comun, nu termeni de specialitate):

- stare de soc psihic, angoasa, neputința, dezamăgire, furie, ură, revoltă.

Situațiile și stările în care se pot afla persoanele afectate, cumulate, induc un climat de **insecuritate, vulnerabilitate și teama** care generează conflicte la nivelul comunităților afectate.

Conflicte apar între indivizi, în cadrul unor grupuri de indivizi, între grupuri de indivizi și autoritățile locale (primăria în special), între grupuri de indivizi și forțele de intervenție în primele 2 zile ale intervenției. Motivația conflictelor între indivizi și a conflictelor dintre populație și forțele de intervenție, este nefondată, chiar puerilă în cele mai multe cazuri. Conflictele între autorități și indivizi, au la bază, lipsa de implicare a autorităților în gestionarea dezastrelor, mai precis neimplicarea în soluționarea situațiilor în care se află populația, incorectitudine sau în repartizarea ajutoarelor și bunurilor.

Conflictele pot fi eliminate prin:

1.- intervenția oportună, a componentelor Sistemului Național pentru Situații de Urgență respectiv :

- a) comitete pentru situații de urgență;
- b) Inspectoratul General pentru Situații de Urgență;
- c) servicii publice comunitare profesionale pentru situații de urgență;
- d) centre operative pentru situații de urgență;
- e) comandantul acțiunii.

2.- aplicarea imediată a măsurilor de protecție și intervenție pe timpul producerii dezastrului:

- a) - salvarea (prevenirea și protecția) populației, animalelor, bunurilor materiale și valorilor de patrimoniu, de acțiunile distructive ale dezastrelor prin înștiințare, alarmare și evacuare sau dispersare temporară, adăpostire, descarcerare;
- b) - decontaminarea chimică radioactivă a personalului, terenului, clădirilor, instalațiilor și echipamentului, în cazul producerii unor accidente nucleare sau chimice;
- c) - limitarea și înlăturarea avariilor la rețelele de utilitate publică;
- d) - izolarea focarelor epidemiilor sau epizootiilor;
- e) - acordarea primului ajutor, trierea și evacuarea răniților la formațiunile medicale fixe sau mobile cele mai apropiate;
- f) - acordarea asistenței medicale specializate și spitalizarea persoanelor rănite, arse, iradiate, contaminate, intoxicate;
- g) - amenajarea unor spații de locuit improvizate sau specializate, inclusiv a unor tabere de sinistrați (refugiați), pentru persoanele rămase fără locuințe;

- h)- paza și supravegherea zonelor calamitate;
 - i) - colectarea, depozitarea, transportul și distribuirea ajutoarelor umanitare de strictă necesitate pentru populația rămasă fără locuințe;
 - i)- paza și însoțirea convoaielor umanitare;
 - j)- înlăturarea tuturor urmărilor dezastrelor și participarea la refacerea condițiilor pentru reluarea, în stare de normalitate a activităților sociale și economice;
3. ajutorul psihologic și asistență religioasă;
 4. distribuirea echitabilă și în ordine a ajutoarelor umanitare de strictă necesitate;
 5. mobilizarea populației din zonele afectate pentru a desfășura acțiuni de voluntariat în folosul semenilor lor;
 6. stabilirea unui program coerent de măsuri post-dezastru pe termen scurt, mediu, respectiv pe termen lung și realizarea acestuia întocmai.

Rol important în evitarea conflictelor sau chiar eliminarea acestora, îl au Comitetele Locale pentru Situații și Serviciile profesioniste pentru Situații de Urgență (Inspectoratele Județene pentru Situații de Urgență), deoarece au contact direct cu populația, cunosc situația și nevoile reale din teren, au capacitatea de a interveni oportun și specializat.

Contribuie la diminuarea conflictelor, instituțiile cu atribuții în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale (armata, poliția, jandarmii, serviciul de telecomunicații speciale, serviciile de informații), Crucea Roșie, fundații și organizații umanitare, care potrivit competențelor lor, sporesc gradul de siguranță și securitate a cetățenilor afectați de dezastre.

În ceea ce privește acordarea ajutorului psihologic, trebuie să recunoaștem că suntem deficitari, la această dată, sau făcut doar câțiva pași timizi pe linia asigurării acestuia, opiniile în acest sens fiind contradictorii.

De asemenea trebuie „lucrat” la nivelul localităților înaintea producerii dezastrelor, pentru dezvoltarea spiritului de voluntariat și solidaritate, ceea ce ar duce la înțelegerea problemelor individuale și colective, care apar și diminuarea conflictelor.

Bibliografie:

- [1] *****Hotărâre nr. 547 din 9 iunie 2005, pentru aprobarea Strategiei naționale de protecție civilă;** Emitent Guvernul României, publicată în: Monitorul Oficial nr. 600 din 12 iulie 2005.
- [2] ***** Legea nr. 15 din 28.02.2005, pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență,** publicată în Monitorul Oficial nr. 190 din 07.03.2005;
- [3] *****Legea nr. 481 din 8 noiembrie 2004, republicată, privind protecția civilă.** Emitent: Parlamentul României, publicată în: Monitorul Oficial nr. 554 din 22 iulie 2008.
- [4] ***** Dicționar Explicativ al Limbii Române,** Editura Academiei, București, 1999, p. 994;1016.

EFECTE ALE CRIZEI ECONOMICE ACTUALE ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Lăcrămioara Mariana PETRIU*
Cristian Mihai ȚUCĂ**

The financial crush (crisis), starting in USA due to the breakdown of the mortgage credits, will strike also in Eastern Europe. Weak economies from this region will have financial problems, causing the slowing down of the economic growth. The influence in Eastern Europe was not so strong up to now, being diminished by the high rate of the economic growth of this countries. The economic reforms that took place in countries like Romania, Bulgaria or Ukraine, had a very strong influence in diminishing this impact, too. Ironically, their less sophisticated markets protect them against this collapse which affect more developed ones. The year of 2009 is a very sensible one for the Romanian economy and the Romanian people have to be aware of that. Therefore, the need for a strong government, able to adopt decisive and drastic measures.

Criza financiară globală declanșată de prăbușirea creditelor ipotecare din SUA va lovi și Europa de Est. Economiiile mai vulnerabile din această regiune vor avea probleme financiare, iar creșterea economică se va încetini. Europa de Est nu a fost afectată prea puternic până acum, datorită ratei record de creștere economică pe care o înregistrează statele din zonă. Reformele economice întreprinse de state precum România, Bulgaria sau Ucraina au avut și ele un cuvânt greu de spus la acest capitol. În mod ironic, piețele lor mai puțin sofisticate le protejează de acest colaps de pe piețele mai avansate. Anul 2009 este unul extrem de sensibil pentru economia României, și trebuie ca românii să știe acest lucru. De aceea este nevoie de o guvernare puternică și stabilă, capabilă să ia măsuri decisive și drastice.

1. Modalități de percepție a crizei financiare

Criza e situația în care situațiile obiective depășesc capacitățile și resursele (fizice și/sau psihologice) de adaptare ale individului sau grupului, fie că vorbim de grupuri mici, cum ar fi organizațiile sau grupuri mari - națiunile. Factorii psihologici sunt implicați în ambele componente ale crizei. Astfel, factorii psihologici pot influența modul în care înțelegem și receptăm situația obiectivă. De exemplu, ca urmare a cunoștințelor și experienței, aceeași situație este văzută de oameni diferiți ca fiind mai mult sau mai puțin amenințătoare)¹. Tot factorii psihologici pot influența modul în care ne evaluăm capacitățile noastre de a face față situațiilor obiective, putând să apară sub-evaluarea sau supra-evaluarea resurselor fizice și/sau psihologice). În fine, factorii psihologici pot influența modul în care potrivim cerința situației cu resursele noastre. În acest sens capacitatea de decizie și inteligența influențează această potrivire. Nu pot spune precis cât la sută se datorează psihologicului; pot spune doar ca psihologicul este implicat în fiecare componentă a crizei. Dacă ar fi să estimez așa spune că minimum 50%, maximum 90%².

* Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

** Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ Culda Lucian, **Organizațiile**. Editura Licorna, București, 1999.

² Grant Wendy, **Rezolvarea conflictelor**, Editura Teora, București, 1997.

Revenind la prezent, cauza acestei crize din 2008 nu este nici decadența capitalismului, nici starea de derivă în care s-ar putea afla America. Ceea ce se întâmplă acum pe Wall Street este pus de către economiștii americani pe seama depozitelor bancare asigurate prin credite ipotecare. Prin acest mecanism economic s-au acumulat o serie de ipoteci de la diferite bănci, care au fost vândute apoi mai departe, ca o investiție de sine stătătoare. Ipotecile care făceau parte din aceste investiții erau titluri imobiliare și păreau sigure;³ însă, cum oficialii guvernamentali au avansat ideea că este mai bine să deții în proprietate o casă decât să stai cu chirie, au existat tot felul de presiuni, așa încât acordarea de credite ipotecare să fie accesibilă oricui. Încurajările guvernamentale au facilitat obținerea acestor credite de către oricine dorea acest lucru. Cererea de case a crescut tot mai mult și, pe cale de consecință, prețurile proprietăților au săltat, ajungându-se pînă în punctul în care o proprietate evaluată acum cîțiva ani la nu mai mult de 100.000 de dolari americani să valoreze astăzi nu mai puțin de 400.000-500.000 de dolari. Un preț, pe de o parte, artificial, iar pe de altă parte, de neacoperit pentru o familie americană cu un venit anual mai mic de 45.000 de dolari. Iar creditele ipotecare acordate cu mărinimie și ipotecile neacoperite de sume reale au dus băncile spre faliment⁴.

Securizarea ipotecilor a răspândit riscul financiar în economie într-o manieră în care expunerea băncilor la împrumuturi nefavorabile a devenit, nominal, minimală. Cu toate acestea, refacerea ipotecilor prin obligațiuni complexe cu împrumut colateralizat a îngreunat identificarea cui și ce deține. Ironic, inovațiile financiare concepute pentru a diminua riscul de la nivel individual sau microeconomic au ajuns să îl crească la nivel macro, sporind astfel riscul sistemic. Mai mult decât atât, aceste inovări au favorizat comerțul speculativ.

Ca orice criză, are lecții ce trebuie învățate și oferă o listă de sarcini pentru legiuitori. Două dintre cele mai importante provocări sunt legate de transparență și lichidități. De asemenea, există o presiune spre a impune o contabilitate mai eficientă. După modul în care lucrurile se prezintă astăzi, băncile centrale și IMF-urile tind să ofere procedee de retragere fără niciun comision⁵. Instituțiile financiare pot fi înclinate spre a-și disciplina comportamentul dacă ar fi supuse unor penalități pecuniare. De exemplu, se pot impune câteva măsuri de îndepărtare a speculațiilor.

Din multe puncte de vedere, metodele clasice de evaluare a riscului au devenit perimate. În ziua de azi, complexitatea instrumentarului disponibil pe piața financiară arată că aceste metode sunt lipsite de încredere. Metodele cantitative, folosite adesea în luarea deciziilor de investiții și în evaluarea riscurilor de pe piețele financiare dețin, inerent, o eroare conceptuală intrinsecă. Riscul nu poate fi redus la câteva cifre, de aceea este nevoie de o descriere mult mai comprehensivă. Probabil că cea mai mare sarcină pe care o au de rezolvat legiuitorii este aceea de a combate răspândirea marilor riscuri sistemice, atunci când inovațiile financiare iau amploare⁶.

³ Pânzaru Petru, **Mass-media în tranziție**. Fundația Rompres, București, 1996.

⁴ Stancu V., Stoica M., Stoica A.; **Relații publice. Succes și credibilitate**. Editura Concept, București, 1997.

⁵ Pânzaru Petru, **Mass-media în tranziție**. Fundația Rompres, București, 1996.

⁶ Vali Bîrzoî, Oana Osman, Sorina Mihail; **Criza economică, scenariu și consecințe**. Publicat: 30 Ianuarie 2008.

De asemenea, s-a demonstrat că și practicile regulatorii sunt depășite. Sistemul actual încă funcționează pe premisa că instituțiile bancare și piețele de securități sunt două entități diferite. În ziua de astăzi, această premisă nu mai este deloc fezabilă. Mai mult decât atât, încă nu s-a acordat atenția necesară reglementării sistemului bancar din umbră. Astfel, este evidentă nevoia îmbunătățirii cadrului de regularizare, care să deservească toate instituțiile, per ansamblu. Chiar și economiile mai puțin dezvoltate din Europa de Sud-Est nu pot scăpa de criza creditelor.

Criza financiară globală declanșată de prăbușirea creditelor ipotecare din SUA va lovi și Europa de Est. Economiiile mai vulnerabile din această regiune vor avea probleme financiare, iar creșterea economică se va încetini.⁷ Avertizarea a fost lansată de directorul economic al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare, citat de Financial Times. Europa de Est nu fusese afectată prea puternic datorită ratei record de creștere economică pe care o înregistrează statele din zonă. Reformele economice întreprinse de state precum România, Bulgaria sau Ucraina au avut și ele un cuvânt greu de spus la acest capitol. Comentariile oficialului BERD seamănă întrucâtva cu cele cuprinse într-un raport al Băncii Mondiale, în care se arată că problemele stârnite de prăbușirea americană au ocolit până acum Europa de Est, dar că anumite state est-europene – cele care au un deficit mare de cont curent – rămân totuși vulnerabile (în România moneda națională a avut o tendință de depreciere). Această criză care a afectat deja Occidentul va dura un timp și va fi una destul de serioasă, ceea ce înseamnă că va avea un impact mare asupra țărilor europene aflate în dezvoltare.

2. Efecte ale crizei financiare

Putem distinge două tipuri de efecte : probleme pe termen scurt cu lichiditățile și, pe termen lung, cu creșterea dobânzilor. Astfel, deși inițial problema nu era considerată una foarte gravă și cu toate că Banca Centrală Europeană a pompat mai multe zeci de miliarde de euro pe piețele financiare pentru a preveni o criză europeană, lumea financiar-bancară europeană recunoaște că efectele, în special cele pe termen lung, au fost subestimate⁸. Cele mai importante efecte, pentru statele din Europa de Est, vor fi cele pe termen lung, atunci când creșterea economică va încetini și creditele vor fi obținute cu costuri mult mai mari. Se poate aprecia că cinci state est-europene cu deficit mare de cont curent au fost supuse presiunii la un moment dat: Letonia, Ungaria, Bulgaria, România și Serbia.

Din perspectiva BERD, există totuși și aspecte pozitive printre atâtea vești proaste – mărirea dobânzilor ar putea domoli explozia de îndatorări din aceste state. „Economiiile acestor state, în special în domenii precum cel imobiliar și de construcții, au crescut repede, poate prea repede, atingând uneori niveluri care nu pot fi susținute”⁹.

Între timp, criza de pe piețele financiare europene occidentale își continuă cursul, iar economiiile aflate încă în curs de dezvoltare pot fi afectate și prin

7 mihai.gotiu@clujeanul.ro

8 [AMOS News](#).

9 [AMOS News](#).

intermediul produselor exportate de Occident. „Criza financiară se poate adânci și, la fel, există posibilitatea ca finanțarea externă să se reducă. Un aspect destul de grav pentru acele economii emergente cu deficit mare de cont curent”, se afirmă în analiza Băncii Mondiale.

3. Influența crizei financiare asupra economiei românești

Criza financiară internațională, care a generat probleme deosebit de grave unora dintre cele mai puternice instituții financiare din lume, s-ar putea răsfrânge indirect asupra României, prin limitarea fluxurilor de capital și prin reducerea apetitului pentru risc al investitorilor, cred analiștii¹⁰.

Influența asupra României a crizei financiare aflate în derulare și a încetirii creșterii economice din SUA și cea la nivel mondial va depinde de măsura în care aceste evenimente reduc fluxurile de capital în țară, punând accent pe stabilitatea și sănătatea sistemelor bancare mondiale și românești. Este de așteptat ca în continuare condițiile de creditare să fie aspre, iar costurile să se majoreze. Pentru România acest lucru este relevant, având în vedere dezechilibrele externe și nevoile de finanțare.

Toate aceste turbulențe s-au reflectat imediat și în România, prin pierderi înregistrate la bursă și prin deprecierea leului în raport cu euro, în contextul creșterii aversității la risc a investitorilor.

Pe termen mai lung însă, efectele crizei internaționale asupra sectorului bancar românesc și asupra economiei în ansamblu ar putea fi generate de expunerile deținute pe piața americană de băncile mamă ale instituțiilor de credit din România și de relațiile de afaceri ale acestora cu companiile aflate în dificultate.

Grupurile financiare UniCredit, Erste, Raiffeisen, ING sau Societe Generale sunt instituții importante la nivel european care dețin subsidiare în România, iar eventualele probleme pe care le-ar întâmpina ar putea să se reflecte și în activitățile locale¹¹.

Potrivit unei analize publicate pe site-ul Fondului Monetar Internațional, prezența băncilor străine generează, pe lângă avantaje și o serie de dezavantaje și riscuri, analiștii menționând, printre acestea, diminuarea sau întreruperea creditării, în cazul unor evenimente importante pe piețele de origine.

Aceeași analiștii sunt de părere că problemele economice de pe piața de origine pot determina o instituție internațională să își reducă operațiunile din străinătate. Criza financiară ar putea genera probleme pentru anumite bănci europene, pe măsură ce falimentele sau achizițiile altor instituții de credit sunt puse în practică.

Marile bănci americane și europene își revaluează activitățile, ceea ce contribuie la creșterea costului capitalului și diminuează apetitul pentru risc la nivel mondial.

România a împrumutat sume considerabile de bani din străinătate în ultimii ani¹². Aceste fonduri au fost un factor de creștere economică. Este foarte puțin

¹⁰ Stancu V., Stoica M., Stoica A.; **Relații publice. Succes și credibilitate**. Editura Concept, București, 1997.

¹¹ AMOS News.

¹² mihai.gotiu@clujeanul.ro

probabil ca economia să poată continua să crească în ritmul actual, în contextul reducerii fluxurilor de capital.

Sub ochii noștri, vedem modul în care funcționează mecanismele unei crize financiare, și tabloul tinde să devină unul extrem de neplăcut privirii.

5. Elemente cu implicații asupra securității naționale

5.1. Febra socială și criza financiară

România se confruntă cu un puseu de febră socială, pe fondul crizei financiare globale. Între febra socială românească și criza financiară nu este nicio legătură reală. Cel puțin până în acest moment, deși, dacă nu ne concentrăm asupra bunei gestionări a economiei, care are destule slăbiciuni structurale și care este dependentă de finanțările externe, vom avea și o legătură directă între cele două¹³. Pretextul declanșării protestelor sociale din ultima perioadă l-a reprezentat adoptarea în Camera Deputaților a legii care permitea creșterea salariilor în sistemul educației publice cu circa 50 de procente. Lege care a fost adoptată în unanimitate, după ce a tot zăcut prin diverse sertare și după ce fusese adoptată în aprilie și în Senat. Acum se vorbește de populismul legii, deși populistă nu este decât unanimitatea votului, care, în paranteză fie spus, l-a costat funcția de ministru pe domnul Adomniței. Se face legătura cu perioada pre – electorală și electorală, partidele se acuză unele pe altele și toate acuză guvernul de folosirea „pomenilor” electorale, dar și asta este tot demagogie. O conjunctură politică nefericită a împiedicat adoptarea unei legi a salarizării funcționarilor publici, fără de care este imposibil să se asigure o salarizare decentă și stimulativă nici educatorilor, nici medicilor, nici altor categorii de angajați din sectorul public al economiei. La rândul lor sindicatele, cu mici excepții, au abdicat de la datorie și se fac simțite mai ales în perioada negocierilor salariale, care coincid cu perioada discutării și adoptării bugetului de stat. Consiliul Economic și Social a ajuns o fantomă, iar Guvernul nu are nici cel mai mic apetit pentru dialog social. De fapt, în ultimii patru ani am asistat la o deteriorare continuă a păcii sociale, care nu a fost receptată ca atare, deoarece a fost suficient de lentă pentru a nu produce izbucniri de violență socială și nici o amplificare a mișcărilor greviste. De altminteri Varujan Vosganian, ministrul de finanțe trecea la capitolul realizări ale guvernului Tăriceanu faptul că în ultimii doi ani în România nu a avut loc nicio grevă¹⁴. Nu e meritul său, ci o consecință a faptului că până acum emigrarea a funcționat pe post de supapă socială. Nu mai este cazul, dacă ne gândim la pericolul intrării în recesiune a economiei europene, ca urmare a crizei financiare globale. Spania, țara în care lucrează cei mai mulți constructori români, se confruntă cu o scădere dramatică a activității în sectorul imobiliar. Italia, altă țară în care lucrează mulți români, are și ea grave probleme economice. Nu știu cât de mare va mai fi creșterea economică în 2009, dar este de așteptat o încetinire a creșterii. Întrebarea este: va genera economia românească anul viitor și în următorii ani suficiente locuri de muncă, astfel încât să absoarbă mâna de lucru disponibilizată pe piețele spaniolă și italiană? Anul 2009 este unul extrem de sensibil pentru economia României, și trebuie ca românii să știe acest lucru. De aceea

¹³ AMOS News.

¹⁴ Idem.

este nevoie de o guvernare puternică și stabilă, capabilă să ia măsuri decisive și drastice, dacă realitățile o impun, inclusiv rezolvarea problemelor salarizării funcționarilor publici. Nu putem fi la adăpost de consecințele crizei financiare globale, cum nu putem trata febra socială cu jumătăți de măsură sau cu decizii ale Curții Constituționale. Putem însă reduce efectele acestei crize, prin politici publice de calitate și printr-o cheltuire responsabilă a banului public. Adică prin bună guvernare, concept care nu are priză la cei care ne conduc acum.

5.2. Securitatea resurselor energetice

Preocuparea României pentru importurile de energie în legătură cu securitatea resurselor, dar și grija pentru investițiile, în extracția și exportul de energie, vis-à-vis de existența unei piețe de desfacere stabile, nu mai reprezintă o noutate. De fapt, acestea au fost preocupările politice din momentul în care cărbunii, petrolul și gazul au devenit mecanismele industrializării și precondițiile societății moderne.¹⁵ În ultima perioadă, problema securității energetice a devenit tot mai clară pentru țara noastră. Prin urmare, securitatea energetică nu trebuie considerată doar o problemă politică, ci și o provocare economică. Resursele petroliere, prin natura lor, nu pot fi reînnoite și, astfel, cu cât ieși mai mult din rezerve, cu atât rămâne mai puțin pentru viitoarea producție. Chiar dacă politica, ar fi scoasă complet din ecuație, problema securității furnizării pe termen lung, rămâne chiar și dacă există destule resurse pentru a satisface o cerere aflată în continuă creștere.

Un element important al securității interne este reprezentat de securitatea energetică - procesul de asigurare al disponibilității necesarului de electricitate pentru consum industrial și casnic, în cantitățile necesare. Securitatea energetică este o problemă mondială, care implică majoritatea guvernelor și acoperă mai multe sectoare energetice, precum cel de petrol, carbune, energie nucleară și gaze naturale.

5.3. Reducerea ritmului de dezvoltare economică și creșterea numărului de falimente

Primele efecte ale crizei economice s-au manifestat în România printr-o reevaluare a proiectelor de investiții ale companiilor. Majoritatea IMM-urilor estimează că în perioada următoare vor stopa investițiile majore în proiecte de dezvoltare pentru a evita riscurile produse de condițiile nefavorabile de creditare și a volatilității monedei naționale¹⁶. Peste 80% dintre IMM-uri consideră că instabilitatea financiară din acest moment își va face simțite efectele abia în anul 2009 când multe companii mici și mijlocii vor avea probleme de supraviețuire. Cele mai expuse riscului sunt start-up-urile care, având un rulaj foarte mic, nu dețin resursele necesare pentru a trece printr-o perioadă de recesiune. În lipsa unui plan economic radical, România nu va reuși să îndeplinească predicțiile de dezvoltare economică pentru 2008 și va mări decalajul economic față de țările din Uniunea Europeană. Vor trebui adoptate măsuri economice, corelate cu cele anunțate de oficialii Comisiei Europene

¹⁵ AMOS News.

¹⁶ Idem.

care ar putea duce la diminuarea efectelor scăderii piețelor asupra micilor întreprinzători.

Se recomandă o politică de investiții prudentă și o mai mare atenție la conservarea resurselor umane și financiare. De asemenea, sunt solicitate instituțiilor financiare să adopte măsurile de garantare a depozitelor și nu în ultimul rând să limiteze orice cheltuială din bani publici în scopul atragerii de voturi în campania electorală.

5.4. Industria de apărare

Sindicatul din industria de apărare continuă să se lupte cu morile de vânt pentru salvarea acestei ramuri economice. Ultima acțiune specifică s-a derulat printr-o acțiune de pichetare în fața sediului Guvernului României, pentru a atrage atenția asupra situației disperate în care se găsesc întreprinderile din sectorul industriei de apărare. Acest domeniu economic are 17 unități (circa 6500 de salariați) în cadrul Companiei Naționale ROMARM, plus alte șapte întreprinderi direct subordonate AVAS. Potrivit președintelui Federației Sindicale, a anunțat însă „că nu știe să gestioneze această situație, că este responsabilitatea CSAT, care dă din umeri și transmite Guvernului, Guvern care spune că nu sunt fonduri”¹⁷. Tot în termen de două săptămâni, reprezentanții salariaților din industria de apărare vor putea vedea și programul de restructurare conceput pentru acest sector economic. În industria de apărare lucrau, la începutul anului 2007, circa 12.000 de oameni, dintre care 2000 au fost disponibilizați în ultimele luni. Pentru comparație, amintim că, în anul 1990, numai la Cugir lucrau, în industria de apărare, peste 20.000 de oameni.

Concluzii

Economiile sud-europene, ca multe alte economii noi și de tranziție, sunt izolate parțial, exact din cauza lipsei de dezvoltare de pe piețele lor financiare. În mod ironic, piețele lor mai puțin sofisticate le protejează de acest colaps de pe piețele mai avansate.

Cea mai mare problemă în prezent este că băncile nu mai acordă credite. În viitor va fi necesară investirea în cercetare și inovare.

România trăiește disproporționat de mult peste plapuma proprie: cota depășirii anuale este de 14% echivalent PIB. Deci, în fiecare an, o proporție de 14% din PIB trebuie finanțată din bani externi. Un ban extern care se va scumpi și chiar va fi mai greu de obținut. Cu o asemenea cotă imensă, vulnerabilitatea țării în condițiile actualei crize financiare internaționale este extremă.

România reală, care nu vrea numiri și putere, ci să-și primească salariul și luna aceasta; care nu se teme de lovituri de stat, de dușmani imaginari sau de propria umbră pe culoarele unui palat prea mare, ci de ziua de mâine - cel mai mare pericol dintre toate.

Soluțiile pentru industria de apărare:

- privatizarea unor societăți din industria de apărare de către companii din domeniul producției militare aparținând partenerilor strategici ai României;

¹⁷ AMOS News.

- concesionarea unor capacități din industria de apărare de către companii din domeniul producției militare aparținând partenerilor strategici ai României.

Având în vedere gravitatea situației și pentru a face față consecințelor acestei crize, guvernul trebuie să ia măsuri suplimentare în domeniul pieței forței de muncă, demersuri care trebuie aplicate în perioada imediat următoare.

Bibliografie:

- [1]. CULDA Lucian, **Organizațiile**. Editura Licorna, București, 1999.
- [2]. GRANT Wendy, **Rezolvarea conflictelor**. Editura Teora, Bucuresti, 1997.
- [3]. PANZARU Petru, **Mass-media în tranziție**. Fundația Rompres, București, 1996.
- [4]. STANCU V., STOICA M., STOICA A.; *Relații publice. Succes și credibilitate*. Editura Concept, Bucuresti, 1997.
- [5]. BIRZOI, Vali, Oana OSMAN, Sorina MIHAIL; *Criza economică, scenariu și consecințe*. Publicat: 30 Ianuarie 2008.
- [6]. eliza.francu@gandul.info
- [7]. mihai.gotiu@clujeanul.ro
- [8]. [AMOS News](#).

TERORISMUL - EFECT NECONTROLAT AL FENOMENULUI GLOBALIZĂRII –

Lăcrămioara Mariana PETRIU*
Cristian Mihai ȚUCĂ**

Globalization is a duplicatory phenomenon with both positive and negative effects. The negative ones occur due to the gaps in the administration of the globalization phenomenon.

In the world of globalization and complex interdependences, we assist at a change off the conceptual and framing approaches in a different historical era in which different forces interact and no one can predict the consequences resulting from the combination of its causes, factors and effects.

Terrorism, one of the most difficult to control results, is one of globalization's negatives effects.

Each state needs to engage itself in protecting its own people against terrorism, taking into account two important aspects: people's lives and security by respecting human's freedom and fundamental rights.

Globalizarea este un fenomen duplicitar, cu efecte pozitive, cat și cu efecte negative. Efectele negative se produc din cauza curențelor în procesul de gestionare a fenomenului globalizării.

În această lume a globalizării și interdependențelor complexe, asistăm la o schimbare de abordări conceptuale, de încadrare într-o altfel de eră istorică, în care interacționează forțe diverse și nimeni nu poate intui consecințele care rezultă din combinarea cauzelor, factorilor și efectelor.

O manifestare din ce în ce mai greu de controlat este reprezentată de terorim, care este unul din efectele negative ale globalizării.

Fiecare stat trebuie să se angajeze să-și protejeze populația împotriva consecințelor terorismului, ținând seama de două aspecte: viața și securitatea populației, cu respectarea drepturilor omului și a libertății fundamentale.

1. Implicații directe ale globalizării asupra terorismului

Un număr de evenimente pe scena internațională au creat condițiile necesare pentru dezvoltarea terorismului în masă. Inechitățile masive în resurse economice și standarde de viață între diferite părți ale lumii sunt un motiv popular dat ca explicație pentru acțiunile teroriștilor contemporani¹. Totuși nu există „nici o explicație comprehensivă în scris care să explice cum sărăcia provoacă terorismul,” și nici nu există „o corelație demonstrată între cele două”.

Intruziunea valorilor și a instituțiilor vestice în lumea islamică prin procesul pieței libere și al globalizării, reprezintă o explicație alternativă pentru creșterea terorismului, care este metoda părții mai slabe de a riposta. Procesul globalizării, care include diminuarea barierelor între țări din punct de vedere tehnologic, politic, economic și cultural, a insinuat o cultură de piață coruptă în comunitățile tradiționale². Mulți văd aceste forțe ca amenințătoare la adresa stilului lor de viață. În același timp în care globalizarea a dat o motivație pentru terorism, ea a facilitat metode pentru acesta. Una dintre consecințele majore ale globalizării a fost o deteriorare a puterii statului. Extinderea exponențială a ONG-urilor, alianțele regionale și organizațiile internaționale au întărit acest trend. Deși cu siguranță nu este o organizația umanitară

* Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

** Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ Ministerul Administrației și Internelor, Serviciul Informare-Documentare, *Buletin de informare și documentare Nr.3(56),2003.*

² Ion Bari, *Globalizare și probleme globale*, Editura Economică, 2001.

ca Medici fără frontiere sau Crucea Roșie, Al Qaeda s-a distins ca fiind una din cele mai³ „de succes” dintre organizațiile neguvernamentale în urmărirea agendei lor globale, agenda finanțată privat. Grupările teroriste au mai mare șanse să fie susținute de „comunități amorfe”, astfel că metodele extreme sunt mai acceptate deoarece acest tip de metode poate fi folosit fără frica de înstrăinare a sprijinului politic⁴. Harvez Kushner a descris această dezvoltare ca o creștere a grupărilor „amatoare” în același timp în care finanțarea statului a scăzut⁵.

Teroriștii continuă totuși să se bucure de beneficiile indirecte ale finanțării statului. Deși oportunitățile pentru sponsorizarea statului s-au diminuat ca rezultat al administrației Bush „război terorismului” declanșat după evenimentele din 11 septembrie, ea rămâne totuși larg răspândită. Cu atât mai mult cu cât dacă teroriștii nu se pot baza pe sprijinul statului ei devin mult mai greu de urmărit și găsit.

Multe state au fost pe lista SUA ca state ce sponsorizează terorismul, printre ele și Irak, Iran, Cuba, Coreea de Nord, Libia și Siria. Recent, Sudan și Afganistan au devenit guverne finanțatoare ale terorismului⁶.

Multe state care sponsorizează, cooperează între ele pentru a promova violența teroristă, făcând astfel activitatea teroriștilor și mai deconectată de politica externă o oricărui stat singular. Iranul a finanțat tabere de pregătire în Sudan, iar Jihadul Islamic Palestinian a primit sprijin din partea Iranului și Siriei⁷.

O altă problemă este finanțarea care de cele mai multe ori nu poate fi urmărită. Spre exemplu, sprijinul Iranului pentru organizațiile teroriste au ca rezultat atât dispariția fondurilor cât și lipsa atacurilor. Această lipsă de predictibilitate este tolerată de statele sponsor întrucât ocazional există rezultate distructive iar dovezile care leagă statul de atacul terorist sunt mușamalizate. Un alt avantaj menținerii unei anumite distanțe față de operațiunile extremiste este auto-protecția statelor respective. Serviciile secrete ale guvernului din Sudan l-au monitorizat în mod evident pe Osama bin Laden în perioada în care acesta a locuit în această țară pentru ai împiedica pe activiști să facă rău chiar și guvernului extremist⁸.

Operațiunile americane din Afganistan și Irak au micșorat amenințările din aceste state iar unii sponsori au fost scoși de pe listele oficiale din motive politice. Se spune că includerea unui stat pe lista statelor sponsor ale terorismului reflectă o relație a acestui stat cu SUA. Există rapoarte care spun că Serviciile Secrete Pakistaneze au fost implicate în sponsorizarea teroriștilor atât în Afganistan cât și în Kashmir⁹. Mai mult Regatul Arabiei Saudite a reprezentat centrul unei controverse legată de sponsorizarea și proliferarea radicalismului și violenței. Laurent Murawiec, analist al RAND Corporation, a atras atenția publicului indicând pericolul care rezultă din

³ Programul Națiunilor Unite pentru Controlul Internațional al Drogurilor.

⁴ Corneliu Pivariu, *Terorismul- De la amenintare locala la pericol global*, Editura Pastel, Brasov, 2005.

⁵ V. Ursa, *Criminologie*, Ed. Didactico-Științifică, Bucuresti, 1998.

⁶ Jean-Claude Filoux, *Inconstientul*, Editura AROPA, 2001.

⁷ Revista *TERORISMUL AZI* Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

⁸ General de divizie (r.) dr. Gheorghe Arădăvoaice et al., *Terorism, Antiterorism, Contraterorism*, Editura Antet, 1997.

⁹ *Centrul de Cercetări asupra Amenințărilor Criminale Contemporane*, 1999.

sprijinul saudit acordat islamiștilor radicali, într-un raport din 2002 către Comitetul de Politici de Apărare.

Nicio publicație oficială a RAND Corporation nu include această analiză însă Murawiec aduce dovezi ale sprijinului saudit acordat islamiștilor prin suport financiar și centre islamice de educație. Așadar, chiar dacă globalizarea a ajutat la înlăturarea multor constrângeri¹⁰ impuse de politica de sponsorizare a statului, teroriștii încă se pot bucura de finanțarea și protecția pe care aceasta le oferă.

Alt factor al globalizării care aduce beneficii terorismului este targetarea. Altfel spus teroriștii pot să ajungă la țintele lor mult mai ușor, acestea fiind mult mai expuse iar știrile și ideile care incită oamenii să recurgă la terorism se răspândesc mai rapid decât în trecut. Printre factorii care contribuie la acest fapt sunt reducerea controlului la graniță, dezvoltarea unei infrastructuri mondiale care sprijină recrutarea, obținerea de fonduri, transportul materialelor și alte funcții logistice. Pe lângă schimbările politice internaționale, dezvoltarea unor practici organizaționale au dus la creșterea pericolului mortal reprezentat de teroriști.

Corporațiile au evoluat din punct de vedere organizațional, iar organizațiile teroriste nu au fost mai prejos. Grupările teroriste au evoluat de la structuri organizaționale verticale la grupuri orizontale mai puțin ierarhizate. John Arquilla, David Ron Feldt și Michele Zanini subliniază că leadership-ul terorist derivă dintr-un „set de principii care stabilesc limite și ajută la luarea deciziilor astfel încât membrii nu trebuie să recurgă la ierarhie – aceștia știu ce au de făcut.”¹¹ Autorii descriu structuri organizaționale care „uneori par fără conducere sau cu multiple structuri de conducere.”

Paul Smith a observat că structura multicelulară a Al Qaeda a avut ca rezultat agilitate și o bună acoperire și a reprezentat unul dintre punctele ei forte. Această flexibilitate a permis Al Qaeda să creeze baze cu personal indigen în toată lumea, a infiltrat ONG-uri islamice pentru a-și ascunde operațiunile.

Jessica Stern a comentat recent despre abilitatea Al Qaeda de a-și menține operațiunile în fața unui atac fără precedent: „răspunsul stă în caracterul schimbător al organizației. În decursul existenței sale Al Qaeda a evoluat constant și a dat dovadă de o voință surprinzătoare de a-și adapta misiunea. Această capacitate de schimbare a făcut gruparea mai atrăgătoare pentru recruți, a atras noi aliați și cel mai îngrijorător din perspectivă occidentală, a devenit mai dificil de detectat și distrus.”

2. Modalități de acțiune cu impact global

Pe lângă motivațiile culturale și religioase ale teroriștilor și factorii politici și organizaționali care îi facilitează existența, tehnologia s-a dezvoltat astfel încât oferă oportunități fără precedent pentru teroriști. Colapsul Uniunii Sovietice și posibilitatea proliferării armelor nucleare printre utilizatori particulari reprezintă factorul primar care a dus la creșterea semnificativă a pericolului terorismului nuclear. În ciuda acestui fapt arme non nucleare de distrugere în masă și IT-ul au creat oportunități

10 Programul Națiunilor Unite pentru Controlul Internațional al Drogurilor.

11 Vasile Simileanu, *Radiografia Terorismului*, Editura Top Forum Colectia, Geopolitică București, 2004.

pentru teroriști care pot reprezenta amenințări mai mari decât terorismul radiologic, întrucât acestea sunt alternative mai probabile.

Unii teoreticieni au argumentat că armele de distrugere în masă nu reprezintă o alegere făcută de mulți teroriști nici măcar în aceste timpuri schimbătoare. Stern, un autor, scrie că „majoritatea teroriștilor vor evita să utilizeze armele de distrugere în masă dintr-o varietate de motive preferând pistolul și bomba”¹².

Brian Jenkins observă ca majoritatea organizațiilor teroriste sunt conservatoare din punct de vedere tehnologic, însă adaugă că constrângerile morale care îi guvernau odată încep să pălească.

Pe măsură ce tendințele din secțiunile precedente ajung la maturitate, e posibil ca teroriștii să recurgă la aceste arme care se potrivesc mai bine obiectivelor lor.

Walter Laqueur subliniază în „Noul Terorism” că pericolul major cu care se confruntă lumea industrializată este faptul că puternice arme de distrugere în masă sunt disponibile. Pe lângă varietatea armelor nucleare de distrugere în masă și armele chimice și biologice reprezintă pericole reale. Armele biologice au un efect limitat deoarece au nevoie de contact uman pentru a răspândi efectele, însă așa cum s-a demonstrat în cazul Sindromului Respirator Acut din Asia, panica asociată acestuia a avut un mare impact economic și politic pe lângă suferința umană a celor expuși patogenului și care nu știau cum și dacă au fost infectați.

Armele biologice i-au multiple forme incluzând viruși, bacterii și rickettsia. Toxinele chimice diferă de armele biologice prin faptul că nu sunt patogeni vii și necesită infectarea directă și contactul cu victima. Astfel este împiedicată răspândirea continuă însă provoacă efecte directe mai grave.

Raportul anual al Departamentului de Stat al SUA cu privire la terorism afirmă că evenimentele din 11 septembrie confirmă intenția și capacitatea organizațiilor teroriste de a organiza și executa atacuri cu victime multiple. Raportul prezintă dovezi descoperite în timpul raidurilor militare din Afganistan despre folosirea otrăvii în materiale explozive improvizate și despre arestarea unei grupări necunoscute în Italia care avea asupra ei hărți ale Ambasadei Statelor Unite și un compus capabil să producă cianură de hidrogen.

O altă dovadă a amenințărilor armelor de distrugere în masă o reprezintă activitățile unor culte ca Aum Shinrikyo și teroriști americani urmăresc otrăvirea rezervelor municipale de apă.

Dezvoltarea tehnologiei reprezintă un ajutor pentru teroriști a-și o oportunitate de identificare a țintelor lor. Teroriștii vor evita distrugerea internetului întrucât au nevoie de acesta pentru propriile activități propagandiste. Ei sunt mai interesați de distrugerea sistemică decât de distrugerea totală a rețelelor informaționale.

Paul Pillar afirmă „că cel mai mare impact al IT-ului asupra teroriștilor se referă la organizare și comunicare, nu la metode de atac.”

Tehnologia a crescut capacitatea teroriștilor de a efectua atacuri în masă. Dezvoltările tehnologice și faptul că acestea sunt la îndemâna oricui datorită

12 Corneliu Pivariu, *Terorismul - De la amenințare locală la pericol global*, Editura Pastel, Brașov, 2005.

globalizării economiei de piață, au dus inevitabil la creșterea pericolelor reprezentate de terorism.

3. Contraterorismul european - cultura și metodologie

Actualmente se încearcă contracararea terorismului folosindu-se metodele armelor letale iar Departamentul Apărării este perfect de acord că aceste metode se pot întoarce împotriva SUA, de aceea a început să fie vehiculată necesitatea implementării tehnologiilor non-letale în războiul contra-terorismului (diplomația, atacurile informaționale, atacurile financiare sau atacurile de imagine). Astfel s-a creat și Agenția Națională Geospațială de Informații care are ca scop adunarea de informații care să reflecte mediul internațional în totalitate și să ducă la decizii competente ale Administrației SUA cu privire la amenințările și riscurile mediului internațional.

După atacurile cu bombă de la Madrid atribuite Al-Qaeda, o evaluare generală a dezvoltării contraterorismului în Europa, a zugrăvit în general, un tablou îngrijorător. Mulți analiști au susținut că statele din Comunitatea Europeană au făcut progrese mici în coordonarea și întărirea măsurilor care implica serviciile secrete și cooperarea poliției. Chiar după actualizarea de către Comunitatea Europeană a "planului de acțiune în combaterea terorismului", se raportează progrese în aprobarea subiectelor incluse în document, dar statele membre sunt foarte lente când vine vorba de implementare. Asta face ca măsurile adoptate să fie puse la îndoială; cu siguranță cel mai stânjenitor exemplu poate fi găsit în încercările de a lansa echipe unite de investigații¹³.

Chiar și apreciatul mandat de arest european, venit în forță în iulie 2004, are o lungă istorie de amânări și implementări după ce a fost probat.

O strategie antiteroristă ar trebui să cuprindă:

- identificarea amenințărilor și riscurilor de natură teroristă;
- identificarea principalelor caracteristici ale acțiunilor de tip terorist și a modalităților de concepere și punere în aplicare;
- obiectivul sau obiectivele și scopurile acțiunilor antiteroriste;
- sistemele de protecție a persoanelor, instituțiilor și organizațiilor sociale, culturale, etc.;
- concepția de ansamblu a acțiunilor împotriva terorismului;
- structurile de forțe destinate să acționeze împotriva lui;
- mijloacele (politice, economice, financiare, culturale, informaționale și militare) care vor fi folosite;
- modalitățile și procedeele de acțiune;
- susținerea mediatică și publică.

Practic acest război împotriva terorismului conține:

- strategii de protecție;
- strategii de contracarare;
- strategii ofensive;
- strategii de identificare;
- strategii disuasive.

13 Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

Forțele care participă la acest tip de război sunt numeroase și cuprind:

- serviciile de informații;
- instituțiile de supraveghere a spațiului aerian, terestru, marin, cosmic, informațional și cultural;
- instituțiile administrației centrale și locale;
- instituțiile (structurile) de reacție la calamități și dezastre;
- instituțiile de ordine publică;
- instituțiile de protecția informației;
- forțele armate¹⁴.

În practică, statele membre EU au o largă gamă de structuri eficiente (informale), bilaterale (uneori multilaterale) de cooperare polițienească. În afară de aceste platforme de cooperare structurale, câteva proceduri de cooperare între poliții au fost înființate în decursul anilor trecuți de către statele membre atât în cât și în afara EU. Acești profesioniști reușesc să administreze fluxul de informații între agenții și astfel să joace un rol important în contraterorism. În egală măsură, ca și importanță, sunt și ofițerii superiori de contraterorism din cadrul poliției care își cunosc personal majoritatea colegilor și comunicând prin telefon și email, formează rețele informale eficiente în și în afara Uniunii Europene. Toate aceste practici formează răspunsuri rapide și flexibile și schimburi de informații fără a mai trece prin sute de structuri și birouri centralizate.

Majoritatea țărilor din Uniunea Europeană sunt conștiente că această coordonare inteligentă reprezintă inima contraterorismului și au format celule multidisciplinare de contraterorism care includ și politica, agenții de servicii secrete (militare), imigrație și vamă¹⁵. Dar informațiile NASA nu s-au întors deocamdată cu rezultatele așteptate, arătând astfel că factorul uman este crucial în accesare și analiză inteligentă. Exemple de celule înființate în ultima vreme sunt “Intrabox Contraterorism” în Olanda și “Centrul General Anti-terorism” în Germania, ca și mai vechea “Unitate de Coordonare și Combatere a Terorismului” din Franța. Toate aceste formațiuni au declarat că armonia instituțională națională formează primul pas în contraterorism¹⁶.

Un exemplu elocvent în ceea ce privește conștientizarea amenințării terorismului, este reprezentat de cele trei servicii secrete franceze, care s-au implicat într-o cooperare fără precedent în acest război de combatere a terorismului. Pentru prima dată în istorie, s-a creat o unitate permanentă de profesioniști din Directoratul General pentru Securitatea Externă, Directoratul Central de Informații Generale și Directoratul Teritorial de Securitate, în septembrie 2004.

Cooperarea internațională dintre serviciile secrete, care este implicit bilaterală, dar strâns coordonată în / și în afara Europei a fost realizată prin așa numitul Club Berna, format în 1971 și astăzi cuprinde 18 țări și prin Grupul Kilowatt. Ultimul, care

14 *Pulsul Geostrategic*, Buletin Bilunar Editat de Ingepo Consulting, anul I (martie 2007-5 MARTIE 2008).

15 Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

16 *Pulsul Geostrategic*, Buletin Bilunar Editat de Ingepo Consulting, anul I (martie 2007-5 MARTIE 2008).

în prezent este o structură telex sigură, a fost înființată în 1977 și cuprinde 15 țări, din care 5 țări din afara EU: Canada, Norvegia, Elveția, Statele Unite și Israel¹⁷.

Serviciile secrete sunt prin tradiție foarte bine echipate și experimentate în obținerea informațiilor primare din cadrul rețelelor teroriste. Urmărind distribuția acestor servicii secrete, unitățile de poliție în contraterorism se află în fața provocării de a organiza în timp util și de a da un răspuns eficient. Acolo unde sunt cazuri criminale, serviciile secrete formează punctul de start pentru investigații amănunțite și colectarea de probe, iminența unui atac lasă puțin timp unităților de acțiune, pentru alte investigații și cer acțiuni imediate. Confruntându-se cu presiunea timpului a fost identificat într-o evaluare a Agenției Naționale de poliție din Olanda ca unul dintre elementele cheie în investigarea terorismului.

Astfel înțelegerea din experiența operațională a determinat forțele de ordine europene să creeze strategii și tactici noi.

Același raport a identificat depășirea barierelor de limba ca o componentă uitată în investigarea și desființarea rețelelor teroriste. Majoritatea forțelor de ordine europene au câțiva vorbitori de limba arabă în organizația lor și doar recent au început recrutarea intensivă a acestora¹⁸.

De exemplu, în Germania, s-au făcut progrese în găsirea de soluții pentru a face față modificării inconștiente a numelor arabe. S-au stabilit 10 moduri de a spune Mohamed. Chiar dacă extremiștii islamici nu au intenționat să folosească multiple nume, este nevoie de eforturi mari pentru a ține baza de date funcțională. Folosind programe dezvoltate local, poliția din Bavaria a fost capabilă să identifice și să reducă astfel incidența numărului de extremiști din baza lor de date cu 20 %.

De asemenea numărul de membrii din conducere a fost crescut substanțial începând cu 2004. Numai în Olanda au fost alocați în plus peste 200 de noi membrii în echipele care acționează în contraterorism.

Oricât de mult ar fi dezagreat terorismul de către comunitatea internațională, aceasta trebuie să înțeleagă că existența și „evoluția” lui sunt legate de însăși existența și evoluția omenirii pe care, a însoțit-o de-a lungul existenței și evoluției ei. Tăria terorismului este dată de ură, intoleranță, fanatism religios, poziția geografică a unor state cu potențial terorist ridicat precum și de resursele umane și materiale de care dispun. Aceste avantaje permit ca, cel puțin în următorii 10-15 ani organizațiile teroriste să își diversifice și intensifice activitățile, urmărind să-și extindă acțiunile în întreaga lume, chiar dacă împotriva lor luptă o largă și puternică coaliție internațională.

Concluzii

Practica terorismului a suferit schimbări dramatice în ultimii ani. Fanatismul categoric existent în toate organizațiile teroriste reprezintă o parte majoră a acestor modificări.

Terorismul fără granițe al zilelor noastre înlătură constrângeri care odată împiedicau extremiștii să ajungă la cel mai înalt nivel în propriile organizații.

17 Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.

18 *Programul Națiunilor Unite pentru Controlul Internațional al Drogurilor*.

Teroriștii încă se bucură de finanțarea și protecția pe care numai o economie națională o poate oferi, însă cei care acționează pe cont propriu sunt în număr mai mare decât în trecut. Din punct de vedere organizațional teroriștii folosesc structuri anarhiste și sisteme recent create. De asemenea potențiala utilizare a armelor biologice, chimice și nucleare de distrugere în masă reprezintă premisele ca aceste trenduri să aibă ca rezultat dezastre umane fără precedent.

În ultimii ani terorismul s-a modificat din punct de vedere calitativ și cantitativ. Fie că este „al treilea val de vulnerabilitate” al lui Gurr și Coleman sau „al patrulea val de terorism” al lui Rapport, terorismul contemporan se află departe de ceea ce acesta reprezenta chiar și în timpul Războiului Rece.

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 au modificat radical percepția asupra terorismului la scara întregii planete și au impus reexaminarea unei lungi liste de preocupări privind securitatea națională, determinând factorii de decizie politică și analiștii avizați să afirme că „lumea s-a schimbat”, că este necesară gândirea unei strategii pe termen lung și mobilizarea unor uriașe resurse umane, materiale și financiare.

Evenimentele din ultimii ani au demonstrat că riscul terorismului internațional nu s-a diminuat și că principala amenințare vine din partea grupărilor radicale fundamentaliste islamice, precum Al-Qaida și organizațiile afiliate acesteia. Practic, toate continentele și regiunile lumii s-au confruntat cu atacuri devastatoare, astfel că nu exagerăm dacă afirmăm că terorismul a devenit, cu adevărat, o problemă globală .

Acutizarea fără precedent a fenomenului terorist și recurgerea la noi metode de acțiune - de la automobilele capcană până la actele sinucigăse - impun intensificarea cooperării între serviciile speciale și agențiile de securitate cu responsabilități în contracararea terorismului, acesta fiind, în perspectivă, răspunsul cel mai adecvat al comunității internaționale la provocările și riscurile de natură asimetrică.

Bibliografie:

- [1] URSA, V. **Criminologie**, Editura Didactico-Științifică, București, 1998.
- [2] BARI, Ion *Globalizare și probleme globale*, Edit. Economică, 2001.
- [3] Ministerul Administrației și Internelor, Serviciul Informare-Documentare, *Buletin de informare și documentare Nr.3(56),2003*.
- [4] ARĂDĂVOAICE Gheorghe, general de divizie (r.) dr., et al., **Terorism, Antiterorism, Contraterorism**, Editura Antet, 1997.
- [5] FILOUX Jean-Claude, **Inconștientul**, Editura AROPA, 2001.
- [6] *Centrul de Cercetări asupra Amenințărilor Criminale Contemporane*, 1999.
- [7] *Programul Națiunilor Unite pentru Controlul Internațional al Drogurilor*.
- [8] SIMILEANU, Vasile, **Radiografia Terorismului**, Editura Top Forum Colecția, Geopolitică, București, 2004.
- [9] PIVARIU, Corneliu, **Terorismul - De la amenințare locală la pericol global**, Editura Pastel, Brașov, 2005.
- [10] Revista *TERORISMUL AZI*, Vol. XXIV-XXVII, an III, 2008.
- [11] *Pulsul Geostrategic*, Buletin Bilunar Editat de Ingepo Consulting, anul I (martie 2007-5 MARTIE 2008)

EXPANSIUNEA AL-QAIDA ȘI FORȚA INTERNET-ULUI

Dr. Anghel ANDREESCU*
Dr. Nicolae RADU**

***Abstract:** considering that at the beginning of the 21st century we became citizens of a new millennium, marked by many changes and risks, all of them being considered, till now, impossible and horror script for the human kind, become a terrifying reality and a more obvious and actual danger. Striking the present, disseminating evil and pretending that it makes provisions for a better future (Marret, 2002), at the beginning of this century and millennium, terrorism earned a complex character through the amplitude and diversity of its acts, extended to the whole world.*

Comunitatea internațională acordă o importanță deosebită studierii și contracarării terorismului informatic. Extinderea ariei de răspândire a Internet-ului și vulnerabilitatea acestuia, intens mediatizate, au determinat teroriștii să-și îmbunătățească potențialul de utilizare a dispozitivelor informatice și să încerce atragerea și cooptarea unor structuri de crimă organizată alături de care să recurgă la comiterea de noi atacuri teroriste. În timp ce pericolul acestor amenințări asupra liberalismului reprezentat de Internet este frecvent dezbătut, puține lucruri se cunosc despre utilizarea mediului virtual în scop terorist.

1. Suprimarea instrumentelor

Un recent studiu, întocmit de USIP (United States Institute of Peace), întins pe durata a șase ani, arată că organizațiile teroriste și susținătorii acestora au utilizat toate mijloacele oferite de Internet pentru a recruta noi membri, pentru a obține fonduri și pentru a lansa o "campanie a fricii" la nivel mondial. Este, de asemenea, evident faptul că pentru a combate eficient terorismul, simpla suprimare a utilizării instrumentelor lor virtuale nu este suficientă. Suleyman Anil, directorul Computer Incident Response Capability (departament responsabil cu protejarea N.A.T.O. împotriva ciber-atacurilor), a avertizat că organizația tratează amenințarea războiului cibernetic la fel de serios ca și pe riscul unui atac cu rachete. Acesta, a subliniat, totodată, ca spionajul online și terorismul prin Internet reprezintă în momentul de față unele dintre cele mai mari pericole pentru securitatea globală, iar un atac asupra infrastructurii informatice, îndreptat împotriva unui stat, este în prezent imposibil de oprit.¹

Președintele Traian Băsescu, într-un interviu acordat Televiziunii Române, a confirmat existența pe agenda Summit-ului N.A.T.O. de la București a ceea ce a numit "amenințările secolului XXI", incluzând aici în mod specific și atacul cibernetic, alături de atacul cu rachete balistice inițiat de pe teritoriul unui stat membru N.A.T.O. Majoritatea statelor implicate în lupta împotriva terorismului caută

* **Chester general de poliție, profesor universitar, Secretar de stat, Ministerul Administrației și Internelor.**

** **Comisar șef conferențiar universitar, Consilier, Ministerul Administrației și Internelor.**

¹ The Guardian, ediția electronică.

modalități de a preveni utilizarea insidioasă, în scopuri perfide, a Internet-ului – o modalitate de comunicare lipsită de constrângeri. Un răspuns pentru aceasta problemă ar putea consta în găsirea unor metode de restricționare a acestei libertăți. Însă, în timp ce societatea trebuie să găsească modalități de a lupta împotriva terorii, acestea trebuie să nu îngrădească tocmai acele libertăți fundamentale și principii care caracterizează societatea modernă.

1.1. Atacul informatic

Teoreticienii au prezentat diferite modalități de definire a terorismului informatic. Dorothy Dennings, profesor în cadrul U.S. Naval Post-Graduate School – California, caracterizează terorismul informatic ca fiind "atacul informatic motivat politic, comis cu intenția de a provoca consecințe grave, cum ar fi pierderi de vieți omenești sau pierderi economice grave". Reprezentantii Agenției Federale Americane pentru Situații de Urgență au definit, la rândul lor, terorismul informatic drept "un atac ilegal ori o amenințare cu un atac asupra computerelor, rețelelor informatice sau asupra informației stocate, atunci când sunt realizate cu intenția de a intimida sau constrânge o entitate guvernamentală sau un popor în raport cu anumite obiective politice ori sociale".

În practică, însă, s-a demonstrat că este foarte dificil de realizat delimitarea dintre criminalitatea informatică, războiul informatic și terorismul informatic, întrucât este foarte greu să stabilești cu certitudine identitatea, scopul și motivația politică a atacatorului.

În acest sens, cel mai bun exemplu este atacul informatic produs în primăvara anului 2007, îndreptat împotriva instituțiilor guvernamentale din Estonia. În 21 aprilie 2007, autoritățile estoniene au decis schimbarea amplasamentului unui monument construit în perioada comunistă, ce comemorează un erou sovietic neidentificat căzut în timpul războiului împotriva nazismului.²

Modificarea a provocat intense manifestări emoționale din partea etnicilor ruși atât în Estonia, cât și la Moscova, și a coincis cu începutul unui atac la scară largă, susținut și întins pe durata a câteva săptămâni, împotriva multor site-uri oficiale ale instituțiilor guvernamentale estoniene, inclusiv portaluri ministeriale, ale unor bănci, companii de telecomunicații etc., ducând la suspendarea temporară a activității acestora.

Într-o primă fază, autoritățile estoniene au învinovățit Rusia pentru comiterea atacurilor, dar cercetări ulterioare au arătat că, deși multe dintre ele au fost inițiate în această țară, nu s-a putut dovedi o implicare a Guvernului rus în producerea lor.

Totuși, potrivit unui raport întocmit de Clay Wilson, specialist în securitate națională, pentru Congresul Statelor Unite, investigațiile referitoare la incident continuă, oficialii americani considerându-l un posibil model de război informatic sau terorism informatic, îndreptat împotriva unui stat național.

2 Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *Jihadul Islamic*, Editura MIRA, București, 2008, p.276.

2. Conceptualizarea terorii vs Al Qaida

Terorismul a fost, deseori, definit ca o formă a războiului psihologic și, cu certitudine, teroriștii au căutat să promoveze o astfel de campanie a terorii prin intermediul Internet-ului. Există nenumărate exemple în acest sens, prin postarea unor amenințări care să inoculeze teama ori sentimentul lipsei de ajutor sau prin transmiterea unor imagini terifiante cu urmările unor acțiuni ori atacuri recente.

Începând cu 11 septembrie 2001, Al-Qaida și-a postat pe propriul website o serie de anunțuri privind atacuri masive, iminente, asupra unor ținte din SUA. Acestor avertismente le-a fost acordată o atenție specială din partea mass-media, lucru care a generat, în lumea întreagă, dar în special în Statele Unite, un sentiment acut de teroare, o stare de insecuritate, larg răspândite.

Interesant de remarcat este faptul că Al-Qaida a menționat constant pe site-ul său că distrugerea clădirilor din complexul World Trade Center a cauzat la nivelul economiei americane atât un recul psihologic, cât și unul de producție, ambele evaluabile financiar, subliniind astfel posibilitățile pe care le are la îndemână de a influența funcționarea normală a instituțiilor și impactul unor posibile acțiuni viitoare. Internetul a dus la sporirea posibilităților grupărilor teroriste de a-și securiza spații publicitare și propagandistice. Până la introducerea comunicării online, speranțele acestora, legate de mediatizarea cauzelor lor, depindeau de disponibilitatea televiziunilor, a posturilor de radio și a publicațiilor scrise de a aloca resurse și de a informa populația în acest sens. Faptul că, în prezent, teroriștii dețin ei înșiși controlul asupra conținutului propriilor website-uri le oferă ocazia de a-și coordona campaniile de imagine, modul în care sunt reflectate acțiunile lor în societate în sens general și în special în grupurile sociale vizate.

3. Marketing on - line

Cele mai multe dintre site-urile organizațiilor teroriste nu promovează activitățile sau atacurile distructive săvârșite. În schimb, indiferent de natură, motivație sau locație geografică, se focalizează pe restricționarea libertății lor de expresie și de informare – instaurată de către dușmanul generic –, și pe seriozitatea și gravitatea situației camarazilor lor, considerați prizonieri politici. Aceste probleme sunt voit în deplină concordanță cu sentimentele simpatizanților lor și sunt menite să obțină simpatie în rândul audienței din țările vestice, care apreciază libertatea fundamentală de exprimare și dezaprobă total măsurile ce au ca efect neutralizarea opoziției politice sau limitarea accesului la mijloacele publice de informare. Spiritul "liberal" al propagandei teroriste pe Internet este bine ilustrat, de exemplu, de website-ul organizației teroriste japoneze Aum-Shinrikyo (în traducere, Adevărul suprem). În 1995, membrii acestei organizații au utilizat gazul sarin în rețeaua de metrou din Tokyo, omorând 12 persoane nevinovate și provocându-le probleme respiratorii la mai mult de 5.000 de japonezi. Noul lor website este foarte sofisticat și atractiv, având un design de ultimă generație. Pagina principală are un fond albastru, asociat cu imaginea porumbelului păcii, îndemnând la o stare pacifistă și de relaxare, este completată de motto-ul : "Libertatea sufletului, era generozității".

Teroriștii au demonstrat că dețin nu numai abilități pentru a derula activități de marketing online, dar și că sunt în măsură, prin navigarea pe Internet, să obțină și, ulterior, să beneficieze de informația existentă pe paginile web. Ei au reușit să culegă informații referitoare la orarul sau locația țintelor pe care le vizează – mijloace de transport, centrale nucleare, clădiri ale instituțiilor publice, aeroporturi, porturi –, precum și date despre măsurile anti-teroriste existente. Conform declarațiilor secretarului Departamentului de Apărare al S.U.A., Donald Rumsfeld, un manual de pregătire al Al-Qaida, recuperat din Afganistan, le explică cititorilor săi următoarele : "Folosiți sursele publice de informare în mod deschis, fără a recurge la metode ilegale. Acestea va vor da posibilitatea să adunați cel puțin 80% din informațiile necesare referitoare la dușmani".

Baze de date

Într-un calculator aparținând unui membru Al-Qaida, capturat de forțele antiteroriste, au fost găsite date, planurile arhitecturale și schițele de rezistență ale unui baraj hidrotehnic, care fuseseră preluate de pe Internet și care le permiteau inginerilor și strategilor acestei organizații să planifice și să simuleze consecințele unui accident catastrofal. În timpul unei alte percheziții, ofițerii de investigații din S.U.A. au descoperit probe care indicau că membrii organizației consultaseră diferite website-uri, petrecând o perioadă îndelungată de timp studiind date, programe computerizate și instrucțiuni de folosire ale întreprinderilor digitale utilizate pentru rețelele publice de transport, comunicații, apă și electricitate.

Unii experți au apreciat, încă din 2004, că un atac organizat și structurat împotriva unor rețele sau sisteme multiple – incluzând supravegherea țintei și testarea anterioară a metodelor informatice de săvârșire –, poate necesita între doi și patru ani de pregătiri, în timp ce un atac coordonat, care să cauzeze disfuncționalități majore ale unor sisteme integrate eterogene, ar necesita șase până la zece ani de pregătiri. Din această cauză s-a luat în considerare faptul că un atac informatic poate fi săvârșit mai degrabă ca modalitate de amplificare a urmărilor unui atac fizic tradițional, inclusiv un atac chimic, bacteriologic sau nuclear produs în special în țările dezvoltate, care dispun de o rețea informatică extinsă.

4. Terorism financiar

Grupurile teroriste utilizează Internet-ul și pentru obținerea de fonduri financiare. Al-Qaida, de exemplu, a depins în mare măsură de donații, iar obținerea de fonduri este bazată pe existența unei rețele extinse de fundații de caritate, organizații non-guvernamentale și alte instituții financiare, care folosesc Internet-ul pentru discuții online și pentru activități de tip forum. De asemenea, luptătorii ceceni din regiunea separatistă rusă au utilizat Internet-ul pentru publicarea conturilor lor bancare în care simpatizanții ar fi putut contribui cu diverse sume. Un alt exemplu este faptul că, în decembrie 2001, Guvernul american i-a confiscat unei instituții de caritate cu sediul în Texas bunurile, din cauza legăturilor menținute de aceasta, prin intermediul Internet-ului, cu Hamas.

În plus față de solicitarea de ajutor financiar online, teroriștii își recrutează noi membri din rândul celor care se convertesc la o altă religie, folosind o întregă

panoplie a tehnologiei IT de ultimă generație, pentru a face cât mai credibilă prezentarea mesajului lor.

Ca și site-urile comerciale care urmăresc vizitatorii pentru a obține cât mai multe date despre profilul consumatorilor, organizațiile teroriste "capturează" cât mai multe date despre utilizatorii care navighează pe paginile lor web. Vizitatorii care accesează acele situri și care par cei mai interesați de țelurile organizației sau cei care sunt cei mai potriviți pentru realizarea scopurilor propuse sunt ulterior contactați. De asemenea, persoanele care se ocupă de recrutare pot utiliza aplicațiile informatice cu caracter interactiv existente pe Internet pentru a găzdui discuțiile online, așa-numitele chat-rooms sau cyber-cafe, pentru identificarea și cooptarea publicului receptiv, în special a tinerilor.

Institutul SITE, cu sediul la Washington-Districtul Columbia, specializat în studiul grupurilor teroriste, care monitorizează comunicațiile realizate pe Internet de Al-Qaida, a oferit detalii alarmante referitoare la un dispozitiv foarte evoluat, lansat în 2003. Acesta servește la recrutarea luptătorilor care urmau să fie trimiși ulterior în Irak pentru a lupta împotriva trupelor americane și coaliției aflate în teatrul de operațiuni de acolo.³

Internetul le oferă teroriștilor modalități eficiente și ieftine de conectare. Multe grupuri teroriste, printre care Hamas și Al-Qaida, au întreprins activități de transformare organizatorică din structuri exclusiv ierarhice cu lideri desemnați în rețele de celule sau formațiuni semi-independente, care nu au niciun fel de ierarhie de comandă. Prin intermediul Internet-ului, aceste rețele, aparent slab conectate, își mențin conexiunile dintre ele sau cu membrii unor alte organizații teroriste.

5. Jihadul electronic

În acest sens, zeci de site-uri care promovează terorismul în numele jihadului, ajută teroriștii din zone depărtate unele de altele, de exemplu Cecenia și Malaezia, să mențină un schimb de informații practice privind modul de confecționare a dispozitivelor explozive artizanale, constituirea unor structuri sau celule teroriste, modalități de realizare a atentatelor sau informații despre posibile rute de transport. De exemplu, „Manualul Mujahedinilor”, de fabricare a otrăvurilor – în care sunt cuprinse instrucțiuni detaliate referitoare la modul de fabricare artizanală a diferitelor tipuri de arme – este distribuit online pe scară largă.

Surprinzător este faptul că, în ceea ce privește pregătirea și desfășurarea acțiunilor teroriste clasice, dar și a celor de natură informatică, orice individ amator de astfel de „distracții” care posedă un minimum de cunoștințe și de deprinderi pentru a utiliza un computer, un *keyboard* și un *mouse*, poate să obțină, de pe Internet, *know-how*-ul de care are nevoie pentru atingerea scopurilor sale. Astfel, unele *site*-uri, ușor identificabile în această rețea, furnizează informații de ultimă oră cu privire la confecționarea bombelor, instrucțiuni privind manipularea substanțelor explozive și rețetele necesare.

Pe aceste *site*-uri pot fi găsite *Manualul teroristului* și *Cartea de bucate a anarhistului*, în care este descris cu lux de amănunte modul de construire a mai

3 Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *op.cit.*, Editura București 2008, p.311.

multor tipuri de bombe. Aceasta pentru a nu mai vorbi de acele pagini *Web* care prezintă ultimele tipuri de arme, informații paramilitare, tehnici de corupere sau ucidere a viitoarelor victime etc. Tot ceea ce este prezentat în astfel de *site-uri* beneficiază de imagini, scheme și explicații amănunțite. Dar, în rețea se găsește chiar mai mult decât atât, se găsește și o bună parte din *know-how*-ul de producere a armelor nucleare (poate nu atât de sofisticate), care se află la îndemâna tuturor doritorilor: teroriști, maniaci, instabili psihic sau state paria.

Din păcate, lucrurile nu se opresc la aceste activități care, de regulă, premerg acțiunile teroriste propriu-zise; ele merg mai departe, ajungând să incite la astfel de atacuri și, în final, la organizarea și desfășurarea unor acte teroriste grave.

De asemenea, o structură teroristă legată de organizația lui Ben Laden a anunțat, în 2006, că a întocmit un manual de 26 pagini care oferă instrucțiuni privind utilizarea motorului de căutare Google pentru îndeplinirea țelurilor jihadului în lume. În plus, liderii Al-Qaida au încercat să pună bazele unei biblioteci online, în timp ce eventualii noi recruți au acces la un forum de discuții denumit Qalah, unde puteau găsi cele mai recente informații legate de hacking într-o zonă de discuții elocvent denumită jihadul electronic. Teroriștii mai apelează la Internet și pentru planificarea și coordonarea unor atacuri. În cadrul operațiunilor Al-Qaida, de pildă, Internet-ul a fost intens utilizat pentru planificarea și coordonarea atacurilor de la 11 septembrie 2001. Astfel, mii de mesaje codate, postate într-un spațiu special desemnat al unui web-site, au fost descoperite de oficialii federali americani cu ocazia arestării lui Abu Zubaydah, cel considerat creierul acțiunii în care au fost distruse clădirile World Trade Center și în care și-au pierdut viața peste 3000 de persoane.⁴

Terorismul este terorism, și poate n-ar trebui să-l fragmentăm, să-l împărțim pe categorii și să-l analizăm pe părți, ci ca pe un întreg, ca pe un fenomen. El este periculos atât pentru om cât și pentru instituții și state, îndeosebi cel informatic - pare a fi doar un semnal care configurează dimensiunea confruntărilor de mâine.

6. Cyberterrorism

Manipulatorii de informații sunt manipulatorii de conștiințe umane, într-un război care nu este decât manifestarea militară a societății informaționale, a celui de-al Treilea Val, cum scria A. Toffler. Potrivit unei „info-doctrine”, în „info-war” vor fi un front „cyber-war”(în „cyber-spațiu”) cu soldați „software” și specialiști în C4I (soldați universali) care, împreună, vor practica „info-teroarea” (începută cu acel „pumn de K.O.” dat în războiul de comandă și control, înainte de izbucnirea ostilităților).⁵ Rețelele globale de sisteme informatice extind zona expusă infracțiunii și fac ancheta, urmărirea judiciară și arestul mult mai dificile.

Cyberterrorismul este definit de Mark Pollitt, din cadrul FBI, ca „un atac premeditat, motivat politic, împotriva informației, sistemelor informatice, programelor informatice și datelor, împotriva țintelor luptătoare și necombatante, de către grupuri subnaționale sau de agenți clandestini.” Obiectivul este alterarea sau distrugerea informației, în special cea de valoare strategică. Teroriștii pot fi astfel interesați prin

4 Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *op.cit.*, Editura București 2008, p.292.

5 Nicolae Rotaru, *Vectori comunicaționali ai unei realități globale de tip instabil*, București, 2008.

intervenții hard și soft de preluarea sistemului de control al reactoarelor nucleare, scoaterea din funcțiune a sistemului de apărare antiaeriană, a acționării sistemului de lansare a rachetelor, al sateliților, preluarea controlului sistemelor de manipulare al marilor acumulări de resurse naturale (gaze, petrol, minereuri radioactive) a sistemelor de furnizare a apei și energiei electrice, a comunicațiilor, a laboratoarelor biologice secrete, a centrelor pentru teste și experimentări ale armatelor, simularea activității statelor majore prin comenzi false, etc.

În funcție de scopul pe care îl urmăresc, cyberteroriștii au fost împărțiți în mai multe categorii: religioși; new age; facțiuni cu scop unic; separatiști etno-naționali; revoluționari; extremiști de dreapta.

Virusul Blaster

În ianuarie 1999 un atac coordonat a avut ca țintă sistemul de calculatoare al Consiliului de Securitate Națională al S.U.A., un atac ce părea inițiat de Rusia, care ulterior s-a dovedit a fi numai ecranul din spatele căruia s-a acționat. În august 2003, SUA a fost afectată de o pană generală de curent, cauzând daune între 2 și 6 miliarde de dolari. În perioada anchetei a ieșit la iveală faptul că întregul eveniment s-ar fi putut datora căderilor suferite de sistemele informatice, unii spunând chiar că virusul *Blaster* ar fi bruiat comunicațiile dintre computerele de la centrul de comunicații al sistemului energetic al SUA și teritoriu, devenind imposibil de găsit vinovatul.

În același an, un grup de hackeri din România, a reușit să penetreze sistemele de securitate ale unei stații de cercetare din Antarctica, punând în pericol viața a 58 de oameni de știință, întrucât aceștia dețineau controlul și asupra sistemului de menținere a vieții în stație. Ei cereau sume de bani sub amenințarea vânzării de informații obținute de pe serverele acestora.

Pentru un terț care atacă un site este foarte ușor să rămână anonim, prin jocuri cu ricoșeu, pe mai multe servere. Evitățile sunt dificile și singura cale sigură ar fi de a nu conecta niciodată o rețea sensibilă de calculatoare la rețeaua Internet, evitând astfel transferurile de fișiere, care, deși sunt forme de legătură mult mai dificil de exploatat pentru un atacant, ele prezintă riscuri.

Accesul liber la informație, tehnologia din ce în ce mai sofisticată, precum și modul cum Internet-ul înțelege să fie o lume cu propriile-i reguli, au determinat în ultimii ani o creștere exacerbată a modului în care se poartă războiul informatic. Acest război se bazează pe două elemente fundamentale :

- acte de sabotaj care pot provoca pagube imense;
- dezinformare a grupurilor organizate de hackeri care au devenit stăpâne pe modificarea unor imagini prin Internet, altele preferând difuzarea de informații false.

Extinderea utilizării tehnicii de calcul aproape în toate domeniile, precum și conectarea calculatoarelor în rețele internaționale au făcut ca actele teroriste comise cu ajutorul sau prin intermediul calculatorului să fie tot mai periculoase și mai prezente la nivel internațional.

7. Prognoze info - teroare

Cel puțin 120 de centre de putere⁶ (state ale lumii, grupări teroriste) dezvoltă metode de folosire a Internet-ului în scopuri nocive, de la manipularea piețelor financiare și până la atacarea rețelelor militare sau guvernamentale, cea mai frecventă țintă a acestor atacuri fiind S.U.A. în timp ce conform studiilor principalul atacator este China, urmată de Rusia. „Atacurile cibernetice sunt de departe cea mai importantă unealtă de spionaj a Chinei”⁷. Primele computere atacate au fost cele ale Pentagonului. „China este implicată activ în activități cibernetice, prin atacarea rețelelor de pe teritoriul Statelor Unite, a agențiilor guvernamentale, dar și a companiilor private” este depoziția din congresul american a generalului James E. Cartwright, comandantul forțelor strategice ale S.U.A. Numai în 2006 China a atacat patru rețele ce aparțin de patru agenții guvernamentale distincte, toate cu rol în securitate.

Un site intitulat „al-jinan” oferea până nu demult, o aplicație capabilă să lanseze atacuri de tip DoS, atacurile preferate de teroriștii informatici. Un atac de tip DoS catalogat ca fiind unul dintre primele atacuri teroriste, a fost incidentul din 1999, când un grup de hackeri a atacat computerele NATO, ca un semn de protest împotriva bombardamentelor din Kosovo. Tot în același an în urma bombardării Ambasadei chineze din Belgrad, hackeri chinezi au atacat și provocat avarii în mai multe Websiteuri americane, dar pentru mascarea atacanților s-au folosit „cai troieni” incluși prin fraudă în rețelele guvernamentale americane.

Concluzii

Terorismul informatic oferă o alternativă „teroriștilor moderni” pentru că dezvoltă anumite avantaje:

- este o metodă ieftină, o alternativă la terorismul tradițional, fiind necesară pentru punerea lui în practică un computer și o conexiune la Internet;
- varietatea atacurilor este enormă. Teroristul informatic poate ataca atât persoane fizice cât și agenții guvernamentale, companii multinaționale, piețe financiare, ținte militare;
- poate fi executat de la distanță, ceea ce le oferă o facilitatea, mediul informatic prezentând un risc scăzut, mai puțin antrenament și deplasări;
- este o modalitate anonimă de a-și realiza scopurile. Teroriștii informatici marea lor majoritate nu-și revendică atacurile. Ca și mulți dintre „surferii de Internet”, aceștia pot folosi nickname-uri sau se pot autentifica pe un site ca un „oaspete”, fiind mult mai greu să fie identificați.
- are un potențial crescut de a afecta mai multe persoane în același timp prin audiența mare ducând în final la scopul propus.

Organizațiile teroriste s-au convertit cu o viteză uimitoare la tehnologiile actuale cele mai sofisticate. Ele folosesc programe informatice de criptografiere

⁶ *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*-vol.14.nr.3/2001.

⁷ John J. Tracik – *Dragonul troian: Amenințarea cibernetică chineză*.

pentru a comunica pe Internet cu o marjă foarte mare de siguranță, prin această manevră își asigură o mai bună protecție a propriei identități. Bande teroriste, seniori ai narcoticelor sau unele state dedate la acte de terorism, pot intra în rețeaua Internet și sabota nodurile critice din foarte vulnerabilul sistem de comunicații și legături prin satelit al unei țări.

Bibliografie:

I. Legislație

- [1]. Doctrina întrunită pentru războiul electronic, 7 aprilie 2000, Joint Publication 3-51, a Șefilor Statului Major Întrunit al SUA.
- [2]. Convenția internațională pentru lichidarea finanțării terorismului, New York, 1999.
- [3]. Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 1368, 1373 și 1377/2001 privind dreptul la autoapărare și condamnarea terorismului ca o amenințare la adresa păcii și securității internaționale.

II. Autori

- [1]. ANDREESCU, A.; RADU, N., (2007). Terrorism – From „The Big Encyclopedia of Jihad” to „ Hamas Covenant” and „the White al – Qaeda”, în, „Romanian Military Thinking”, January- March, vol 1, 2007.
- [2]. ANTIPA M., (2004). Securitatea și terorismul. Prevenirea și combaterea acțiunilor teroriste pe teritoriul României. Tendințe și perspective, Editura Celsius, București, 2004.
- [3]. GEORGESCU, I.,(2005). Infrațiuni informatice prevăzute de legea 161/2003, Buletinul Documentar nr.3/2005 al P.N.A./D.N.A., București;
- [4]. ANCU, ST., (2001). Unele probleme sociale, economice, juridice și etice ale utilizării tehnologiei informației și comunicației, București.
- [5]. JOHN J. TRACIK – Dragonul troian: Amenințarea cibernetică chineză, 2007, București.
- [6]. LAQUEUR W. – Terorismul, New York, Boston, Editura Little Brown, 1977
- [7]. MAURO, M., Războiul informațional și armele neconvenționale, în, revista „Impact Strategic”, nr.1/2006, Ed. Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București.
- [8]. MOISESCU, F., G.; ANDREESCU, A.; ANTIPA, M., (2004). Terorismul - Amenințare majoră asupra democrației secolului XXI. Ed. Universității Naționale de Apărare, București.
- [9]. PETRESCU, M., Internetul, ca instrument de teroare în masă, în, Financiarul, nr.59 din 02/04/2008;
- [10]. RIPA, G., D., Războiul cibernetic, arma Viitorului, în, ziarul Adevărul din 14.02.2008;
- [11]. ROTARU, N., (2007). Vectori comunicaționali ai unei realități globale de tip instabil, Referat la sesiunea de comunicări științifice a MAI;
- [12]. 15. STANCU, V., (2009) Caracteristici și mod de manifestare a terorismului informatic, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, Dizertație.
- [13]. 16. TRONCOTĂ, C., (2007). Despre terorismul de azi sau vechea armă a Războiului Rece, în, „Cadran Politic”, nr. 46 17. XXX România și grupările

teroriste internaționale – considerente asupra modurilor de manifestare ale terorismului internațional, în, www.sri.ro;

III. Pagini Web

- [1]. <http://www.cdep.ro/plslegis/legis>
- [2]. <http://www.sri.ro>
- [3]. www.f-secure.com/products/white-papers/blended-threats-whitepaper.pdf.
- [4]. www.crime-research.org
- [5]. http://www.tehnopol.ro/Al-Qaidq-profitade-forta-internetului*id_2010-dArt.html;
- [6]. <http://www.romaniainlume.net/?cat=5>;
- [7]. www.wall-street.ro
- [8]. <http://www.financiarul.com>

TESTAMENTUL HAMAS vs JIHADUL ISLAMIC

Dr. Anghel ANDREESCU*
Dr. Nicolae RADU**

There is no divine order in Islam in order to force Muslims to commit terrorism acts. According to Islam, these acts are dangerous with notorious consequences. Committing of such acts represents a sin and oppression against human been. The Islamic religion commands everything is healthy and benefic to humanity. Anyone who's researching the two main sources of revealing Islam – the Koran and Mohammed Prophet tradition - will not find any evidence to support the idea according to which it could be divine commandments for Muslims in order to commit violence and terrorism acts. Terrorism is essentially a play of theatre played for an audience, designed to draw the attention of a numerous audience on a common situation, without direct connection with the violence act, gamble on the shocking audience (terror and horror in the presence unimaginable challenge without any excuse or scruple). In this context, it can be said that Islam is the one who legitimize the open play game practiced by the terrorism.

1. Repere identitare

Hamis reprezintă acronimul arab de la Mișcarea de Rezistență Islamică (Harakat al-Muqawamah al-Islamizza). În cadrul Hamis se poate sesiza influența organizatorică și ideologică a organizației Frații Musulmani înființată în 1920 în Egipt, care și-a întărit activitatea în anii '60-'70 în lumea arabă, în special, în Iordania și Egipt.

Organizația teroristă Hamis își are originea într-o aripă a unei alte organizații, cea a [Fraților Musulmani](#) în [Fâșia Gaza](#). Se pare că primele idei cu privire la crearea sa, se situează în jurul anului 1967. În 1978 șeicul Ahmad Yasin, conducătorul la acea vreme al Fraților Musulmani în [Fâșia Gaza](#), înființează o fundație non-profit sub numele Al-Mudjamma. Aceasta promova Islamul și încerca să câștige susținerea instituțiilor, universităților și a cercurilor religioase. Organizația ca atare a fost înființată în 1987, odată cu izbucnirea [Primei Intifade](#) la inițiativa șeicului Ahmad Yasin și a lui Muhammad Taha membru al aripii organizației Fraților Musulmani care activa în [Fâșia Gaza](#).

Hamis este o organizație paramilitară palestiniană islamistă. Scopul său declarat este cucerirea teritoriilor aflate în prezent în cadrul statului Israel, [Cisiordania](#) și [Fâșia Gaza](#). [Uniunea Europeană](#), [Canada](#), [Statele Unite](#) și [Israelul](#) consideră Hamis un grup [terorist](#) ale cărui atacuri îndreptate către civili evrei și alte abuzuri privind drepturile omului, au fost condamnate de [Națiunile Unite](#) și [Organizația pentru protecția Drepturilor Omului](#). În urma alegerilor legislative din 2006, Hamis a câștigat majoritatea în fața rivalilor de la [Fatah](#) din care face parte președintele [Mahmoud Abbas](#). Majoritatea îi conferă dreptul de a forma guvernul obținându-se un dezechilibru între puterea executivă și cea legislativă. La [15 decembrie 2006](#) în Fâșia

* Chestor general de poliție, profesor universitar, secretar de stat, Ministerul Administrației și Internelor.

** Comisar șef conferențiar universitar, Consilier, Ministerul Administrației și Internelor.

Gaza, Hamasul s-a revoltat împotriva autorităților palestinieni (care erau sub controlul Fatahului) și după lupte armate au cucerit stăpânirea Fâșiei Gaza.

1.1. Ideologie

Teritoriul israelian este considerat potrivit jurisprudenței musulmane, un loc "waqf" islamic, astfel acceptarea existenței statului Israel reprezintă o încălcare a aceleiași jurisprudențe musulmane. Din această cauză statele arabe consideră teritoriile pe care este situat statul Israel ca "teritoriile ocupate".

Carta Mișcării Hamas trasează ideile acestei organizații ale căror origine se regăsește parțial în concepte islamice. Carta menționează apartenența la organizația Fraților Musulmani și îmbrățișarea perceptelor islamice în toate domeniile vieții. În august 1988, Hamas și-a publicat Declarația Islamică, "crezul său ideologic", care prezenta politica sa la toate nivelurile de luptă, atât împotriva Israelului, cât și împotriva mișcării naționaliste a O.E.P.

Carta Mișcării Hamas reflectă ideologia de-a lungul celor 36 de articole prin care orice compromis cu Israelul este respins și susține înființarea unui stat arab pe teritoriul israelian. La scurt timp după apariția cartei, organizația a fost interzisă de către autoritățile israeliene trecând în clandestinitate.

Ideologia de bază a Hamas a fost fundamentată în principal pe curentul Fraților Musulmani. În Declarația Islamică publicată de către Hamas în august 1988, organizația se autodefiniște ca fiind "ramura palestiniană a Fraților Musulmani". Oricum, se poate aprecia că există o anumită diferență între prioritățile Hamas față de cele ale Fraților Musulmani în Teritorii, în principal, referitor la Intifada și în special în privința Jihadului. Frații Musulmani înțeleg Jihadul ca pe o datorie generală și ca pe un principiu și susține că Islamul va fi realizat în primul rând în lumea musulmană și apoi, prin violență, împotriva Israelului. Hamas a subliniat că Jihadul este singurul mijloc în rezolvarea problemei palestinieni.

Testamentul Hamas, publicat în 18 august 1988, conține 36 de articole, toate încurajând eliberarea Palestinei și nimicirea statului Israel prin Jihad: "Eliberarea Palestinei este o datorie individuală pentru fiecare musulman oriunde va fi el", "Mișcarea de Rezistență Islamică este o mișcare deosebită Palestineană, care se supune lui Allah, și a cărei cale de viață este Islam. Încearcă să ridice steagul lui Allah peste fiecare local al Palestinei."(Articol 6). Despre Distrugerea lui Israel: "Israel va exista și va continua să existe până Islam îl va șterge, așa cum a șters pe alții înaintea lui." "Palestina este o țară Islamică...fiindcă acesta este cazul, Liberarea Palestinei este o datorie individuală pentru fiecare Musulman oriunde va fi el."(Articol 13). Chemarea la Jihad: „În ziua când inamici vor răpi parte din țara Musulmană, Jihad devine datoria individuală a fiecărui Musulman. În fața unei răpiri a Evreilor, este obligatoriu ca steagul lui Jihad să fie ridicat." (Articol 15). "Armatele se vor închide, luptători se vor uni cu alți luptători, și grămada de pretutindeni pe pământul Islamic va veni înainte la răspunsul apelului la datorie, cu voce tare declarând: "Să trăiască Jihad!". Această plângere va ajunge în ceruri și va răsună până liberarea va fi isprăvită, năvălitori învinși și victoria lui Allah se va isprăvi." (Articol 33). Refuzul unei Stabiliri Negociate de Pace: "Împărtășiri de (Pace), și astfel-numite soluții de pace și conferințe internaționale sunt în contradicție cu un principiu al Mișcării de

Rezistență Islamică. Acele conferințe nu sunt mai mult decât un mijloc să numească necredincioși ca judecători imparțiali în țările Islamice... Nu este nici o soluție pentru problema Palestinei doar prin Jihad. Împărtășiri, propuneri și conferințe internaționale sunt doar o risipă de timp, un exercitiu de neînsemnătate. Condamnarea Tratatului de Pace a lui Israel-Egipt: Egiptul a fost, pe o scară întinsă, îndepărtat din cercul de eforturi [contra Sioniștilor] prin trădătoria Înțelegerii a Taberei lui David. Sioniștii încearcă să tragă alte țări Arabe la înțelegeri asemănătoare să îi aducă afară din cercul de eforturi ... A părăsit cercul de eforturi contra Sioniștilor este o mare trădare, și blestemat este acel care va făptui un astfel de fapt. (Articol 32). Îndemnări Anti-Semitice: Ziua Judecării nu va veni până Musulmanii nu se vor lupta cu Evreii și îi vor omorî. Atunci, Evreii se vor ascunde după pietre și pomi, și pietrele și pomii vor striga: "O Musulman, este un Evreu ascuns după mine, vino și îl omoară." (Articol 7). "Inamici au făcut planuri de mult timp...și au acumulat mari și influențe materiale de avere. Cu banii lor, ei au luat control asupra știrilor lumii...Cu banii lor ei au stârnit revoluții în diferite părți ale globului ... Ei au fost cu Revoluția Franceză, Revoluția Comunistă și multe din revoluțiile despre care noi am auzit... Cu banii lor ei au format organizații secrete ca și Francmason, Cluburile Rotatoriu și Al Leilor - care răspândesc roata pamântului, înspre a distruge societăți și conduce interese sioniste... Ei au fost cu Războiul Mondial I... și au format Alianța Națiunilor prin care ei să poată să stăpânească pământul. Ei au fost cu Războiul Mondial II, prin care ei au făcut mari câștiguri financiare...Nu este nici un război existent oriunde fără ca ei să nu aibă un deget în el." (Articol 22) "Planurile Sioniștilor nu au sfârșit, și după Palestina, ei vor pofti întinderea de la Nil până la Râul Euphrat. Când ei au terminat de mistuit suprafața peste care ei au pus mâna, ei se vor uita înainte pentru mai multă întindere. Scopul lor a fost așezat în "Protocoluri al Mai Marilor din Sion"(Articol 32). "HAMAS se consideră el însuși avangarda și sulita cercului de luptă contra Sioniștilor Lumii... Grupuri Islamice peste toată Lumea Arabă ar trebui să facă la fel, deoarece ei sunt mai bine echipați pentru rolul lor de viitor în lupta contra Evreilor care ațâță la război." (Articol 32).

1.2. Aparatul militar

Aparatul militar al Hamas a fost denumit "Mujahidin". La început, conducerea nu a încercat să atragă efective mari de activiști în cadrul organizației, scopul fiind de a stabili instrumentele de activitate prin care s-ar putea conta pe un număr redus de activiști la centru. Dar o nouă generație de lideri de stradă a apărut din cadrul sistemului structural complex construit de către Frații Musulmani, în decursul anilor. Această generație plină de fervoare religioasă a devenit călăuzitoarea luptei islamice.

La începutul anului 1991, Zaccaria Walid Akel, șeful sectorului terorist al Hamas, a înființat primele batalioane teroriste. În faza inițială, acestea răpeau și executau oameni suspecți că ar colabora cu Israelul. Asasinarea rezidentului Kafar Darom în decembrie 1991, a constituit primul asasinat comis asupra unui cetățean israelian, executat de un asemenea detașament și a marcat schimbarea modului de operare al Hamas.

Hamas definește tranziția la etapa Jihadului "pentru eliberarea Palestinei" ca pe o datorie religioasă a fiecărui musulman. În același timp, respinge orice aranjament

politic care ar putea antrena renunțarea la o parte din Palestina, care semnifică predarea unei părți din Islam. Aceste poziții sunt reflectate în Declarație și în activitățile organizației.

Scopul principal al Hamas este înființarea unui stat islamic în întreaga Palestină. Mijlocul de realizare a acestuia îl reprezintă lupta armată și, în ultimă fază, Jihadul, la care să participe nu numai musulmanii din Palestina, ci întreaga lume islamică.

Hamas și-a crescut influența prin propagandă în rândul celor care frecventează moscheile. În același timp, liderii Hamas au lucrat și la înființarea mai multor structuri proprii organizației.

Structura Hamas în Gaza și în Cisiordania se bazează pe o combinație de conduceri regionale și centrale, fiind o organizație compusă din mai multe niveluri independente. Baza socio-politică este menținută, din punct de vedere material, de "comitetele de caritate", iar ideologic, de instructaje, propagandă și acțiuni de incitare, executate în moschei și alte instituții, prin intermediul broșurilor. Această bază reprezintă sursa recrutării de membri în cadrul structurilor care se angajează în revolte și acțiuni populare violente. Aceia care se remarcă în acest tip de activități își vor găsi, mai devreme sau mai târziu, drumul către structura militară care realizează atacuri violente deopotrivă împotriva israelienilor și palestinienilor.

2. Conflict în desfășurare

După războiul din Golf, Hamas a devenit organizația cu cea mai mare activitate teroristă în Teritorii și în interiorul Israelului. În prezent este a doua grupare importantă după Fatah și totodată, cel mai puternic grup care se opune procesului de pace în zonă. Un exemplu îl constituie conflictul israeliano-palestinian aflat în plină desfășurare.

Pe de altă parte, liderul în exil al Hamas, Khaled Meshaal, a avertizat Israelul că va avea de înfruntat un "*destin negru*" dacă va declanșa o ofensivă terestră în Gaza.

Ministrul israelian al Apărării, Ehud Barak, a declarat că Israelul este angajat într-un război „fără milă” împotriva organizației Hamas care controlează Fâșia Gaza. Mark Regev, purtătorul de cuvânt al premierului, a punctat că operațiunile vor continua până când populația din sudul Israelului nu va mai fi obligată să trăiască „în teroare și cu frica atacurilor cu rachete”.

Fostul președinte al SUA, George W. Bush, a declarat că organizația Hamas este responsabilă pentru violențele din Fâșia Gaza și din sudul Israelului. Bush a afirmat că Hamas este o organizație teroristă care are drept scop distrugerea Israelului, scrie BBC News.

În tradiționalul discurs radiofonic săptămânal, fostul președinte Bush a afirmat că nici un acord de pace nu va fi acceptabil în lipsa unor măsuri dure care să împiedice Hamas sau alte grupări să achiziționeze armament. "Este necesară stabilirea unor mecanisme de monitorizare pentru a ne asigura de întreruperea contrabandei cu arme în beneficiul grupărilor teroriste din Gaza", a spus Bush. "Solicit tuturor părților să facă presiuni asupra Hamas pentru a renunța la terorism și să susțină demersul liderilor palestinieni pentru pace", a adăugat acesta. Liderul Hamas în exil a avertizat că intrarea tancurilor israeliene în Gaza ar reprezenta "o greșeală nebunească".

Israelul a respins orice armistițiu cu mișcarea islamistă palestiniană Hamas în Fâșia Gaza, înainte ca amenințarea tirurilor de rachete din regiunea de coastă să fie înlăturată, afirmând că este pregătit să lupte cu militanții islamiști timp de 'săptămâni'. Israelul dorește să continue ofensiva militară din Gaza până când mișcarea Hamas va fi complet distrusă. Avioane israeliene au bombardat, un complex guvernamental din Gaza ce aparține Hamas, distrugând cel puțin trei imobile, incluzând clădirea Ministerului de Externe

Mișcarea și-a schimbat denumirea în Mișcarea de Rezistență Islamică – Hamas și și-a dezvăluit caracterul palestinian și patriotismul, țintind asupra Israelului. Hamasul este marcat de către Israel ca fiind o organizație teroristă.

Statul Israel este o țară în [Orientul Mijlociu](#), pe coasta estică a [Mării Mediterane](#), cu o [democrație parlamentară](#) și se autodefiniște ca un stat [evreiesc](#) și democratic, potrivit cu mesajul Proclamației lui la 14 mai 1948. Populația Israelului este predominant [evreiască](#), cu o minoritate [arabă](#) consistentă, de confesiune musulmană sunită, iar în mică parte de confesiuni creștine sau [druzi](#). Israelul se învecinează, de la nord la sud, cu [Libanul](#), [Siria](#), [Iordania](#), [Egiptul](#) și are ieșire la [Marea Mediterană](#), la [golful Aqaba](#) și la [Marea Moartă](#).

Fig. 1. O hartă a teritoriului ([Fâșia Gaza](#)) stăpânit de Hamas

Fâșia Gaza este o fâșie de pământ îngustă din [Orientul Mijlociu](#), în prezent nerecunoscută din punct de vedere legal. Numele provine de la [Gaza](#), orașul principal. Este unul dintre teritoriile cu cea mai mare densitate umană de pe [Terra](#), cu o populație de 1.040.000 de locuitori pe o suprafață de doar 360 km². Fâșia este controlată de [Hamas](#).

Hotarele Fâșiei Gaza erau, inițial, definite de regulile armistițiului dintre Egipt și Israel după războiul arabo-israelian din [1948](#), care a urmat încetării mandatului britanic de ocupație în Palestina. Fâșia Gaza a fost administrată de Egipt până când a fost ocupată de Israel în 1967. Fâșia cuprinde o parte din vestul vechii regiuni

britanice palestiniene din sud-vestul Asiei, având granițe cu [Egiptul](#) în sud-vest, cu [Israelul](#) în nord și est iar în vest are ieșire la [Marea Mediterană](#).

Concluzii

- Calea păcii în Orientul Mijlociu este dată de ieșirea din spirala violenței și revenirea la masa dialogului a autorităților legitime palestiniene și israeliene, se arată într-un comunicatul MAE.
- Consiliul de Securitate al ONU a cerut încetarea focului în Fașia Gaza, acces liber pentru ajutoare și găsierea unei soluții pentru acest conflict, avioanele militare ale Israelului au continuat să bombardeze regiunea.
- După votul Consiliului de Securitate pentru încetarea focului, ministrul de externe al Israelului, Tzipi Livni a declarat că vor continua să reacționeze, ținând seama de securitatea cetățenilor israelieni.

Bibliografie:

I. Legislație

[1] *Legea nr. 535/25 noiembrie 2004, privind prevenirea și combaterea terorismului*, în, „Monitorul Oficial”, nr. 1161, din 8 decembrie 2004.

[2] *Strategia de securitate națională a României*, aprobată prin Hotărârea C.S.A.T. nr. 62/ 17 aprilie 2006

II. Autorii

[3] ANDREESCU, A.; RADU, N., (2007). *Terrorism – From „The Big Encyclopedia of Jihad” to „ Hamas Covenant” and „the White al – Qaeda”*, în, „Romanian Military Thinking”, January- March, vol 1, 2007.

[4] ANDREESCU, A.; RADU, N., (2007). *The voice of terror between “ISLAMIC LOW” and “CIVILIZATION CONSCIOUSNESS”* în, „Romanian Military Thinking”, April - May, vol 2, 2007.

[5] FRATTASIO, A., (2006). *Epistemologia terorismului*. Ed. ERA, București.

[6] NIȚU, D., M., (2009). *Mișcarea de Rezistență Islamică – Hamas*, Dizertație, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București.

[7] STOINA, N., (2002). *Megaterorismul - provocarea mileniului III*, în, <http://actrus.ro>.

III. Pagini Web

[8] <http://elsinore.cis.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>

[9] http://www.defenddemocracy.org/publications/publications_show.htm?doc_id=345132

[10] http://www.dailytimes.com.pk/default.asp?page=2006\01\23\story_23-1-2006_pg4_1

[11] <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism+Obstacle+to+Peace/Palestinian+terror+since+2000/Victims+of+Palestinian+Violence+and+Terrorism+sinc.htm>

[12] http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4655146.stm

[13] http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6754499.stm

[14] <http://electronicintifada.net/v2/article7038.shtml>

PROVOCĂRILE DE NATURĂ TERORISTĂ ȘI IMPACTUL LOR ECONOMIC-SOCIAL

Dr. Petre DUȚU*

Le terrorisme représente une activité humaine consciente, volontaire, motivée et violente organisé et déroulé pour atteindre un but bien défini. Il a de conséquences multiples et diverses sur tous les plans, c'est-à-dire le plan sociale, économique, politique, militaire et psychosociale. C'est pourquoi il doit être étudié par les méthodes et les techniques de la sociologie.

Il a aussi connu et va connaître une évolution ascendante pendant l'avenir dans tout le monde, surtout dans les pays considérés comme ennemis par les organisations terroristes.

Par la suite, la lutte contre le terrorisme international constitue une obligation et une mission pour tout le monde démocratique.

1. Terorismul –activitate umană cu reprezentări sociale diverse

Terorismul este o activitate umană *conștientă, voluntară, motivată și violentă*, care urmărește un *scop bine definit*. „Astăzi, terorismul este peste tot. El formează una dintre componentele majore ale războiului – după ce lent dar sigur l-a infectat în cursul ultimelor trei decenii”¹. Actul terorist - atac sau atentat terorist - se concepe, organizează și desfășoară de către un individ sau grup uman specializat în astfel de activități.

Terorismul este o *activitate conștientă* întrucât cei care o proiectează, o organizează și desfășoară știu ce fac, conștientizează consecințele faptelor lor. Ei nu se află sub hipnoză sau într-o altă stare ce le-ar putea altera, în vreun fel, posibilitatea de a-și da seama de efectele acțiunii lor. Modul în care sunt proiectate, organizate, conduse și desfășurate acțiunile teroriste probează că cei care fac acest lucru sunt în deplinătatea facultăților lor mintale. Ei știu ce fac, cum fac, de ce fac și, poate, cel mai important, estimează efectele acțiunilor lor atât în rândul populației țintă, cât și a grupurilor teroriste. Practic, orice act sau acțiune teroristă are de la început un scop clar și obiective riguros definite. Nimic nu este lăsat la întâmplare, totul este organizat, rezultatele sunt estimate și impactul, mai ales cel de natură psihologică, temeinic calculat.

În același timp, terorismul este o *activitate voluntară*, în sensul că teroristul sau grupul terorist, face ceea ce face pentru că așa vrea, pentru că dorește să întreprindă o astfel de acțiune. De exemplu, teroriștii care au acționat în iulie 2005, în Londra, au făcut-o voluntar, întrucât dacă nu ar fi vrut acest lucru ar fi avut o altă serie de opțiuni. Astfel, puteau să se predea poliției sau să arunce pur și simplu explozivul, într-un loc în care nu ar fi cauzat pierderi de vieți omenești și distrugerii de bunuri. Dar, toți au preferat să-și îndeplinească „misiunea sfântă” trasată de șefii lor.

De asemenea, terorismul se cere văzut ca o *activitate motivată*, adică susținută de motive, interese, idealuri și aspirații individuale și de grup. Niciodată, un act

* Cercetător științific gradul II în Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ Xavier RAUFER, Menaces terroristes, criminelles, hybrides, la perspective large, http://classiques.uqac.ca/contemporains/raufer_xavier/menaces_terroristes/menaces_terroristes.pdf, p.7.

terorist nu se produce fără un motiv anume, fără a urmări atingerea unor idealuri sau aspirații. Aceasta chiar dacă, în multe cazuri, motivarea este de ordin spiritual și etic și nu de natură materială.

În fine, terorismul se definește prin *violență*. Probabil aceasta este trăsătura cea mai evidentă și pe care, de fapt, mizează cei care comit acte teroriste. Practic, violența este cea care amplifică efectele loviturii teroriste, indiferent de mijlocul prin care a fost realizată. Violența este cea care dă măsura gravității atacurilor teroriste, întrucât, pe această cale, pierderile de vieți omenești se produc într-o manieră care este menită să creeze panică în rândul populației țării țintă, să inducă un profund sentiment de teamă, de nesiguranță și de neputință în rândurile celor loviți, precum și de neîncredere în autorități, care par a nu fi capabile să asigure securitatea cetățenilor.

Este posibil ca toate aceste caracteristici ale terorismului, ca activitate umană, să fi condus la aprecierea că el reprezintă într-un fel o ideologie, când, în realitate este vorba de o strategie, adică de un mod coerent și concertat de acțiune, cu o evoluție specifică în timp. Ca atare, terorismul este un fenomen cu o dinamică specifică. De aceea, ceea ce se aplică terorismului unei organizații date, într-o țară și la un moment anume, nu este în mod necesar valabil pentru un alt tip de terorism la un alt moment sau pe un alt continent. Pentru a înțelege terorismul într-o situație dată, trebuie cunoscute condițiile politice, sociale și culturale, care îl generează, pe de o parte, și cele ale spațiului în care se derulează, pe de altă parte.

Terorismul a pierdut atunci când a fost înscris într-un cadru de mișcare politică sau când a fost sprijinit de forțe externe ostile democrației. De aceea, acesta, ca armă, nu poate fi utilizată în mod eficient împotriva regimurilor democratice, care posedă mijloacele de a se apăra eficient împotriva sa.

Există provocări, pericole și amenințări de natură teroristă. Acestea pot fi reprezentate atât ca elemente distincte, cât și ca un tot, în care fiecare componentă se poate transforma în cealaltă, desigur în anumite condiții. Astfel, însăși existența organizațiilor teroriste internaționale poate fi interpretată ca o provocare la adresa securității umane, a securității naționale și mondiale. Posibilitatea ca acestea să comită diferite atentate, peste tot în lume, devine frecvent realitate și, în acest caz, se poate vorbi de o amenințare teroristă. De fapt, în cele din urmă, orice provocare și pericol terorist poate deveni o amenințare teroristă. Pornind de la această afirmație, în continuare vom prezenta succint cele mai cunoscute tipuri de amenințări teroriste.

Există un ansamblu coerent de modalități, prin care o persoană sau un grup uman, realizează actul terorist. Printre acestea se numără și următoarele: *atentate cu bombe; răpirea și luarea de ostatici; amenințarea chimică; deturnarea avionului; atentatele aeriene.*

Provocările, pericolele și amenințările teroriste, văzute ca un tot, pot fi puse în evidență printr-o serie de indicatori. În opinia noastră, printre aceștia se află următorii:

- *intensificarea atentatelor teroriste în țările membre ale coaliției militare multinaționale de luptă împotriva terorismului internațional;*
- *amplificarea frecvenței numărului de mesaje audio-vizuale difuzate de organizații teroriste internaționale, prin mass-media și prin Internet;*
- *creșterea numărului persoanelor bănuite că fac parte din organizații teroriste ce se deplasează în state posibile „ținte” ale atacurilor teroriste;*

- *sporirea frecvenței amenințărilor verbale ale unor organizații teroriste la adresa statelor ce participă sau susțin lupta împotriva terorismului internațional;*
- *alerta făcută, potrivit codului de alarmare privind iminența unui atac terorist, de către propriile servicii de informații, cu competențe în acest domeniu;*
- *sporirea numărului știrilor și a materialelor difuzate de mass-media autohtonă și internațională cu privire la diferite acțiuni teroriste produse în lume;*
- *intensificarea circulației zvonurilor cu privire la eventualitatea producerii unor atentate teroriste într-o țară sau alta aleasă ca „țintă” de către organizațiile teroriste internaționale;*
- *anunțuri ale organelor competente ale statului „țintă” că s-au descoperit persoane și/sau societăți comerciale care au dat bani ce au luat drumul unor organizații teroriste internaționale;*
- *creșterea în intensitate a activității unor organizații ale străinilor din țara aleasă drept „țintă”, organizații ce sunt suspectate că susțin moral și material unele grupări teroriste din țările de origine.*

2. Statutul și rolul investigației sociologice a terorismului

Data fiind amploarea și complexitatea provocărilor, pericolelor și amenințărilor teroriste, precum și multitudinea efectelor pe care acestea le generează în societate studierea cu metode și tehnici sociologice a acestui fenomen este, în opinia noastră o necesitate. Ca argumente ale acestei necesități se pot menționa următoarele:

- *cunoașterea sociologică este una profund științifică, fiind realizată cu metode, tehnici, procedee și instrumente realmente științifice, pe de o parte, și de către echipe de cercetători calificați în domeniul investigațiilor sociale;*
- *orice cercetare sociologică de teren se încheie cu propuneri de măsuri adecvate problematicii studiate. Aceste măsuri sunt de o mare diversitate. Astfel, ele pot să se refere la: adoptarea unor legi care să reglementeze conduita persoanelor în diferite situații și medii; inițierea și luarea unor măsuri organizatorice, în sensul creării unor instituții destinate luptei antiteroriste; ameliorarea comunicării dintre autoritățile publice populație și mass-media în ceea ce privește provocările, pericolele și amenințările teroriste; limitarea unor drepturi cetățenești în anumite situații și locuri etc.*
- *actele, acțiunile și atentatele teroriste, de fapt, întreaga activitate teroristă este înfăptuită de oameni și vizează tot ființe umane individuale sau grupate în diferite spații cum ar fi locuri de muncă, piețe, gări, mijloace de transport în comun, spitale, școli etc. Prin urmare, studierea motivației activității teroriștilor dar și a efectelor acestei activități induse în rândul populației „țintă” se poate face eficace și adecvat numai prin intermediul investigației sociologice; societatea umană, în întregul său, este vulnerabilă la provocările, pericolele și amenințările teroriste întrucât ea trebuie să funcționeze optim pentru a asigura membrilor săi condiții prielnice vieții și activității. Altfel spus, societatea trebuie să asigure membrilor săi securitatea în condițiile respectării drepturilor civile și umane unanim recunoscute acționând, totodată, prin instituțiile create în acest scop pentru limitarea pericolelor și amenințărilor de natură teroristă. Modalitatea adecvată prin care să asigure acest*

echilibru este studierea realității sociale prin intermediul cercetării sociologice care să ofere soluții fiabile provocărilor, pericolelor și amenințărilor teroriste;

➤ *reprezentările sociale, atitudinile și comportamentele individuale și colective vis-à-vis de provocările, pericolele și amenințările teroriste sunt extrem de diferite, de la o țară la alta și chiar de la o localitate la alta în cadrul aceluiași stat, în funcție de o serie de factori obiectivi și subiectivi. Studierea lor, prin intermediul metodelor și tehnicilor sociologice, ar permite cunoașterea factorilor lor determinanți și, pe această bază, adoptarea acelor măsuri sociale, psihosociale, economice, culturale etc. ce ar permite, mai ales, evitarea *efectelor psihologice* (frică, panică, groază) și *psihosociale* (scăderea coeziunii sociale, creșterea neîncrederii capacitatea instituțiilor statului de a gestiona fenomenul terorist, moral individual și de grup scăzut, climat tensionat în societate, diminuarea drastică a consensului național etc.);*

➤ *investigația sociologică permite descoperirea motivației sprijinului pe care unele persoane îl dau teroriștilor uneori și în unele țări. De exemplu, atentatele teroriste din SUA (septembrie 2001), Spania (martie 2004), Anglia (iulie 2005) sau Irak (începând cu anul 2003 până astăzi) au fost comise de grupări teroriste internaționale dar cu sprijinul unor cetățeni ai statelor în care acestea au avut loc;*

➤ *percepția și reprezentarea socială a impactului efectelor socio-economice generate de actele teroriste asupra societății umane, în general, și asupra statelor declarate de către organizațiile teroriste internaționale ca fiind „ținte” permanente ale acțiunilor lor, în special, se pot evidenția tot printr-o cercetare sociologică. Este important să se cunoască aceste percepții și reprezentări sociale întrucât ele stau la baza comportamentului individual și colectiv al persoanelor atât față de provocările, pericolele și amenințările teroriste, cât și în timpul producerii atentatelor. În acest context, impactul efectelor socio-economice a actelor teroriste este resimțit de cetățeni și în funcție de percepția și reprezentarea socială pe care ei le au față de provocările, pericolele și amenințările teroriste;*

➤ *organizarea eficace a activității de combatere a terorismului și a luptei antiteroriste impune cunoașterea profundă a fenomenului, a implicațiilor sale sociale, politice, militare, culturale, etnice, religioase, economice, psihologice și psihosociale. În prezent, există și se manifestă activ o serie de entități teroriste – miliții, guerile mutante, grupări de fanatici și de militari dezertori – conduse de generali dizidenți, seniori ai războiului, iluminați sau pur și simplu de bandiți. Caracteristica acestor entități este ignorarea legilor internaționale și îndeosebi a celor umanitare. De regulă, ele trăiesc în simbioză cu economia criminală, în cunoscutul triunghi narcotice- arme de război- bani negri. În același timp, aceste entități nu sunt organizații de tipul celor occidentale. Mai întâi, ele nu au structuri solide constituite, ci sunt fluide, foarte mobile adaptate perfect stilului de acțiuni derulate. Apoi, ele dispun de o mare capacitate de mișcare. Practic, ele sunt nomade, deterritorializate sau implantate în zone greu accesibile și transnaționale. În fine, ele sunt rupte de lumea civilizată: obiectivele lor sunt fie criminale, fie de ordin fanatic; mijloacele folosite sunt întotdeauna extrem de violente; mereu produc victime umane și imense pagube*

materiale². Or, acest lucru este posibil numai printr-o cercetare sociologică a fenomenului atât la nivel național, cât și internațional.

3. Posibile evoluții ale provocărilor de natură teroristă

Terorismul actual este un fenomen complex, nici simplu de înțeles, nici facil de explorat, și a cărei amploare este dificil de cunoscut. Acesta nu reprezintă nicio ideologie, niciun obiectiv politic, nicio fatalitate. El este o metodă de luptă. Atentatele de la 11 septembrie 2001 au evidențiat existența unei amenințări mai flexibile, nonstatale și transnaționale. Inamicul, să o amintim, nu are o rezidență fixă și profită de avantajele oferite de globalizare - mai ales de permeabilitatea frontierelor și slăbiciunile suveranității statale – pentru a lovi statele alese drept ținte. În ciuda acestei evoluții, guvernele țărilor vizate continuă să adopte vechi reflexe ale securității teritoriale și militare pentru a le răspunde teroriștilor. De aici, o creștere cantitativă și calitativă a forțelor armate și, implicit, a bugetelor pentru apărare. Acest fapt este o consecință a impactului provocărilor, pericolelor și amenințărilor de natură teroristă asupra palierului militar al oricărui stat vizat de organizațiile terorist în calitate de posibilă țintă.

Lupta împotriva terorismului, îndeosebi după 11 septembrie 2001, a înregistrat o serie de succese notabile. Totuși, în ciuda acestor progrese 14.338 de acte teroriste au făcut 74.543 de victime printre populația civilă în 2006 și au cauzat moartea a 20.498 dintre ele, este vorba de o creștere cu 25% a numărului actelor teroriste și cu 40% a celui al victimelor care și-au aflat moartea din această cauză în 2005³. Mai mult de jumătate dintre actele de terorism amintite au fost comise în Irak și Afghanistan. În celelalte regiuni ale lumii, menționează sursa citată, s-a înregistrat o scădere a terorismului, mai ales cu 15% în Europa și Eurasia, cu 20% în Asia de Sud și Asia Centrală și cu 5% pe continentul american.

Internațional	2005	2004
Număr de incidente	266	393
Număr de decese	443	733

Tabelul 1. Evoluția terorismului internațional în 2005⁴

Anul 2005, conform sursei citate, a marcat un declin general al terorismului internațional atât ca număr de victime cât și ca atacuri., respectiv 40% și 30%. Percepția terorismului internațional este în calitate de amenințare externă majoră și nu este coroborată cu cifrele de mortalitate.

Conform repartiției regionale a numărului victimelor moarte în atacurile terorismului internațional, amenințarea, care era altădată repartizată în lumea întreagă ar fi devenit regională, Orientul Mijlociu fiind cel mai atins. Astfel, în 2005, aproape

2 Vezi: Xavier RAUFER, op. cit. pp.10-12.

3 David McKEEBY, La menace terroriste évolue dans le monde, <http://www.america.gov/st/washfile-french/2007/May/20070501124847idybeekcm0.5662958.html>, p.1.

4 Prof. Dr. Rik COOLSA, Teun VAN de VOORDE, L'évolution du terrorisme en 2005: une évaluation statistique, <http://www.grip.org/bdg/g4601.html>, p.2.

nouă victime mortale din 10 ce se datorează terorismului internațional aveau loc în Irak și în Iordania⁵.

Internațional	2005	2004	2003	2002
Număr total de decese, și în special	443	733	470	970
În Orientul-Mijlociu/Golf, și îndeosebi în Irak	394 321	405 352	327 172	375
În Asia de Sud	35	74	30	105
În Asia de Sud și Oceania	0	10	42	214
În America de Nord	0	-	-	3
În Europa Occidentală	0	192	1	0

Tabelul 2. **Decese cauzate de actele teroriste**

Datele din tabelul 1 și 2 vorbesc despre evoluția terorismului internațional după atentatele din 11 septembrie 2001. Ele ne arată că actele teroriste și numărul victimelor umane se reduc, dar nu dispar definitiv. Deci, nu trebuie exclusă posibilitatea unei evoluții diferite a terorismului internațional în anii ce vin. De altfel, analiza făcută, în continuare, provocărilor, pericolelor și amenințărilor de natură teroristă pe palierele militar, social și economic vrea să evidențieze unele dintre posibilele evoluții ale acestui fenomen complex și omniprezent astăzi în lume.

Tot pe acest *palier militar* se poate vorbi de un alt efect al activității teroriste atât la nivel național cât și internațional și anume declararea, după 11 septembrie 2001, de către SUA și, implicit, de către comunitatea mondială a războiului împotriva terorismului. Deschiderea „frontului” din Afghanistan, ca formă a războiului împotriva terorismului nu a dus la diminuarea actelor teroriste internaționale sau naționale, ci la sporirea cheltuielilor militare ale statelor angajate în ducerea luptelor din Afghanistan. O consecință directă a acestui fapt o constituie pierderea unui număr însemnat de vieți omenești atât din rândul militarilor prezenți pe acest „front”, cât și al populației civile. În plus, războiului din Irak a dus la intensificarea acțiunilor întreprinse de către organizații teroriste naționale. Din cauza atentatelor cotidiene din această țară mor o mulțime de civili irakieni dar și de militari din trupele Coaliției militare internaționale de luptă împotriva terorismului. Deși, în Irak, luptele se duc de mai bine de 5 ani efectele favorabile păcii, stabilității și ale intrării în normalitate se lasă încă așteptate. Totodată, costurile acestui război numai pentru SUA sunt foarte mari.

Iată câteva cifre referitoare la aceste costuri. Astfel, după unele estimări, costul războiului din Irak, va depăși 700 miliarde de dolari, în timp ce războiul din Vietnam acostat 600 miliarde de dolari⁶. Aceiași sursă menționează că costul lunar al operațiunilor SUA în Irak este de 5,6 miliarde de dolar. Din 2001, SUA au desfășurat mai mult de 1 milion de soldați în Afghanistan și Irak. Aceasta revine la a spune că fiecare american a contribuit cu 727 de dolari pentru a duce războiul din Irak. Acesta este un efort însemnat pe care îl face poporul american.

5 Prof. Dr. Rik COOLSA, Teun VAN de VOORDE, op.cit. p.3

6 Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, <http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html>

De asemenea, pierderile de vieți omenești sunt însemnate. Astfel, pierderile SUA și ale coaliției din 19 martie 2003 până în august 2005 au fost, potrivit sursei citate, de 2060 de soldați ai coaliției morți din care 1866 americani. Totodată, armata americană a avut, în aceeași perioadă, 14.065 de militari răniți. În același timp, mai mulți jurnaliști și au pierdut viața în Irak. Dacă în războiul din Vietnam au murit 63 de jurnaliști, în Irak numărul acestora este doar pe durata a trei ani de 66. Pierderile de vieți de către civili irakieni sunt estimate între 23.589 și 26.705 morți. După alegerile din ianuarie 2005, aproximativ 155 de membri ai forțelor de securitate irakiene și-au pierdut viața. Cu toate aceste eforturi umane și financiare, lumea nu este mai sigură decât înainte de războiul contra Irak-ului. Astfel, 655 de atacuri teroriste s-au înregistrat în 2004, față de 175 în 2003⁷.

De asemenea, s-au înregistrat pierderi de vieți omenești și în războiul din Afghanistan. Astfel, numărul de soldați morți în Afghanistan de la răsturnarea regimului talibanilor din 2001 se ridică la 1.002. Soldații americani, care reprezintă mai mult de jumătate din forțele desfășurate în această țară, au plătit cel mai greu tribut: 624 dintre ei sunt morți în Afghanistan, în luptă sau accidente. Totodată, 121 de militari britanici și 97 de militari canadieni și-au pierdut viața în Afghanistan. Printre victime mai figurează 30 de soldați germani, 23 de francezi, 16 olandezi, 16 danezi, 13 italieni și 8 polonezi⁸. Marea majoritate a soldaților uciși în Afghanistan și-au găsit moartea în urma exploziilor cu bombe artizanale. În mai puțin de 10 luni, afirmă sursa citată, anul 2008 se relevă deja cel mai „bogat” morți din 2001 pentru soldații forțelor internaționale din Afghanistan, cu 253 de morți, față de 232 în 2007. Astfel, prin creșterea pierderilor din sânul trupelor străine, Afghanistan-ul va depăși chiar Irak-ul în calitatea de câmpul de luptă cel mai periculos din „războiul global împotriva terorismului”.

Tot pe palierul militar, se cuvine făcută precizarea că sunt posibile mutații în ceea ce privește pericolul ca teroriștii să întrebuințeze mai mult decât au făcut-o până acum armele de distrugere în masă, îndeosebi pe cele chimice și biologice. Aceasta întrucât cele două tipuri de arme sunt mai ușor de procurat, de transportat și de amplasat la „țintă”. În același timp, controlul oficial exercitat de către instituțiile statale la nivel național și de către instituțiile regionale și internaționale este relativ redus, lipsit de exactitate și neconcertat.

Desigur, teroriștii nu vor renunța la mijloacele devenite de acum înainte clasice. Avem în vedere aici bombele artizanale, mașinile capcană și îndeosebi atentatele sinucigașe. Luarea de ostateci, deturnarea de avioane sau nave maritime nu vor dispărea dar este posibil să se reducă ca frecvență, atât datorită controlului mai riguros ce se execută de către instituțiile abilitate ale statului în materie de securitate, cât și dificultății de organizare a lor de către teroriști. În plus, efectele imediate, cu un impresionant impact asupra populației, sunt relativ reduse și se diminuează în timp, ca urmare a negocierilor, ce se derulează în astfel de cazuri. De asemenea, răpirile de

7 Sursa datelor menționate despre eforturile SUA în războiul din Irak: Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, <http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html>

8 Plus de 1.000 soldats étrangers morts en Afghanistan depuis 2001, http://afp.google.com/article/ALeqM5jW85Y04fcb_9Ap8qCntz9qT0BFQg

jurnaliști nu vor dispărea cu totul, dar efectele scontate vor fi din ce în ce mai nesemnificative în ceea ce privește răsunetul lor în rândul populației țării de proveniență a acestor persoane. Tot mai mult jurnaliștii vor fi, pe viitor, asimilați militarilor în sensul că ei știu ce riscă atunci când se deplasează în zone de conflict armat unde este posibil să fie răpiți de teroriști. **Palierul social** al provocărilor, pericolelor și amenințărilor teroriste este strâns legat de cel militar datorită efectelor pe care acesta din urmă le generează în societate. Eforturile umane, financiare și materiale făcute de către statele ce participă la „războiul global împotriva terorismului internațional” se răsfrâng negativ asupra populației care, de fapt, suportă costurile cerute de acest război. Totodată, războiul global pornit împotriva terorismului nu a redus substanțial pericolul și amenințarea teroristă. Atentatele ce s-au produs după 11 septembrie 2001, de exemplu, cele din martie 2004 din Madrid și Londra, în 2007, arată că terorismul este încă o realitate. Deși, atentatele teroriste, potrivit datelor statistice, în ultimul timp, s-au redus ele rămân de actualitate. Astfel, în timp ce conflictele nu încetează să se multiplice, în Orientul Mijlociu de exemplu, mișcările jihadiste sunt susceptibile să se dezvolte între țări capabile să se întoarcă împotriva propriei națiuni, ceea ce va influența riscul terorist. În acest sens, prezentăm câteva cifre⁹:

Bangladesh	India	Somalia
Canada	Iran	Sri Lanka
Republica Centrafricană	Libia	Sudan
Ciad	Maroc	Tailanda
Columbia	Nepal	Tunisia
Erytreea	Nigeria	Emiratele Arabe Unite
Etiopia	Norvegia	Regatul Unit
Franța		

Tabelul 3. *Țări în care nivelul amenințării teroriste a fost ridicat în 2007*

În legătură cu datele din tabelul 1, trebuie făcută mențiunea că este vorba atât de amenințarea venită din partea organizațiilor și grupurilor teroriste internaționale, cât, mai ales, a celor de sorginte națională.

Tabelul 4. *23 de țări au avut nivelul de amenințare teroristă scăzut, din care:*

Cambodgia	Iordania	Venezuela
Cipru	Liberia	
Estonia	Uganda	
Irlanda	Uzbekistan	
Israel	Siera Leone	

Tot pe dimensiunea socială, trebuie subliniat că terorismul se hrănește cu democrație nu doar pentru că aceasta îi furnizează libertatea propice elaborării

9 Évolution du terrorisme: alors que la coordination dans la lutte anti-terroriste progresse, la menace, elle, se déploie, http://www.aon.fr/about/press/risques_terroristes_2007.jsp

acțiunilor sale, ci și pentru că îi oferă o platformă „publicitară”, care se dezvoltă cu mass-media, de la presa scrisă la Internet. Se știe că pentru a avea efectele scontate terorismul trebuie să-și facă cunoscute acțiunile întreprinse. Iar mass-media face acest lucru cu prisosință¹⁰.

În același timp, existența pericolului și a amenințărilor de natură teroristă, în plan social, poate conduce guvernele statelor ce se simt luate în vizor de către organizațiile teroriste internaționale la adoptarea de măsuri prin care să limiteze anumite libertăți și drepturi civile ale cetățenilor. Astfel, după 11 septembrie 2001, toate statele ce au legătură cu coaliția ce participă la războiul global împotriva terorismului internațional și-au modificat strategia națională de securitate. Prin aceasta, de fapt, au intervenit direct și concret în planul organizării și implementării măsurilor de combatere a terorismului și a luptei anti-teroriste, înăsprind condițiile de circulație a persoanelor, formele de control din aeroporturi și de la frontiere. Pe de altă parte, întărirea controlului la frontiere și în aeroporturi a necesitat atât creșterea numărului persoanelor angajate în instituțiile de securitate ale statului, cât și a cumpărării de aparatură și dispozitive adecvate scopului propus. În plus, provocările, pericolele și amenințărilor de natură teroristă au condus la creșterea numărului societăților private de securitate. De aici, o diferențiere între cetățenii unei țări în ceea ce privește posibilitatea apelării la serviciile unor asemenea societăți, știut fiind faptul că acestea își oferă serviciile contra cost.

Palierul social, este afectat de către provocările, pericolele și amenințărilor de natură teroristă și ca urmare a stării de neliniște, de incertitudine, de insecuritate și a climatului psihosocial tensionat ce se instalează în statele ce au fost și pot fi din nou ținta unor atentate teroriste. În plus, se știe că atentatele teroriste provoacă pierderi de vieți omenești și distrugerii însemnate de bunuri materiale. Aceasta se reflectă în apariția și manifestarea unui sentiment continuu de teamă la persoanele ce se simt amenințate de pericolul terorist. Dacă sentimentul se generalizează la nivel de comunitate atunci este posibil să apară fenomene de anomie, de înstrăinare și indiferență la unii oameni ceea ce impiedică viața și activitatea respectivei comunități.

În același timp, percepția posibilității unor atacuri teroriste poate conduce, în timp, la diminuarea consensului național, a coeziunii sociale și a conformității unei părți a populației țării ce poate fi aleasă ca țintă de către teroriști.

Palierul economic este la fel de important ca celelalte două – militar și social – cu care, de fapt, se află într-o relație de interdependență și interacțiune. Provocările, pericolele și amenințărilor de natură teroristă afectează semnificativ acest palier prin:

- deturnarea unei mari părți din resursele economice către armată care, este investită cu apărarea și securitatea națională și angajată în lupta împotriva terorismului mondial. Anterior, am prezentat unele cifre vis-à-vis de costurile suportate de SUA în războiul pe care îl duce, împreună cu alte state ale lumii, împotriva terorismului internațional;

10 Vezi: Dr. Petre DUȚU, Terorismul internațional și mass-media, în Impact strategic nr.4/2007, pp.83-90.

- cheltuielile însemnate cu amplificarea măsurilor de securitate adoptate de statele ce se simt amenințate de către organizațiile teroriste internaționale. Aici, este vorba atât de creșterea numerică și calitativă a personalului angajat în instituțiile statale cu atribuții în materie de securitate, dar și de cumpărarea unei game sporite și variate de dispozitive și aparate, de regulă, de ultimă generație, utile în depistarea materialelor de care se pot servi teroriștii în derularea actelor lor;
- repartizarea unei părți însemnate din resursele financiare ale țării spre întărirea apărării și securității naționale și colective. Aceasta poate avea efecte nefavorabile asupra dezvoltării economice și umane a statelor respective. De asemenea, și sectorul social poate fi afectat de diminuarea resurselor economice ale statelor prin repartizarea preponderentă către apărare și securitate. Avem în vedere aici diminuarea eforturilor statului în domeniul educației, sănătății, al transportului public, al protecției sociale a populației, îndeosebi a categoriilor defavorizate ale acesteia;
- înăsprirea măsurilor de trecere a frontierelor statelor. Această acțiune sistematică și permanentă poate duce, în cazul produselor perisabile, la deteriorarea lor. Pe de altă parte, sporirea duratei și a exigenței controlului la frontiere poate afecta negativ cooperarea economică dintre diferite state. Este știut faptul că există diferite acorduri de cooperare și colaborare economică regională pe toate continentele, iar maniera în care se efectuează, în prezent, controlul la frontieră perturbă procesul de producție în multe cazuri, datorită întârzierilor ce au loc, îndeosebi, în aprovizionarea cu materii prime, piese și subansambluri în diferite ramuri ale industriei;
- provocările, pericolele și amenințările teroriste se fac simțite în palierul economic și prin posibilitatea ca diferite grupuri sau organizații teroriste să distrugă conductele de petrol și gaze ce străbat lumea de la sursă către consumatori. Aceste conducte sunt ușor de atins de către teroriști atât prin simplitatea mijloacelor ce se pot folosi la distrugerea sau deteriorarea lor, cât și prin imposibilitatea de a asigura pe întreg traseul conductei o pază continuă și eficientă;
- grupările și/sau organizațiile teroriste internaționale și naționale pot acționa asupra centrelor de control a transporturilor de toate felurile, a rețelelor de distribuție a apei, energiei electrice și a gazelor. În acest caz, atentatele privesc distrugerea nodurilor de cale ferată, a centrelor de calcul ce coordonează și deservește rețelele de apă, energie electrică și gaze. De asemenea, teroriștii pot lovi centralele atomice, provocând pagube materiale imense, uriașe pierderi de vieți omenești și contaminarea radioactivă a solului, apelor și atmosferei pentru mulți ani. Deși, astfel de atacuri nu s-au produs încă posibilitatea unui asemenea risc există.
- Potrivit hărții cu riscurile teroriste în 2007 publicată de Aon¹¹, natura și forma terorismului mondial sunt într-o perpetuă mutație. Prin urmare, vulnerabilitatea activității economice a întreprinderilor este, de asemenea, afectată, punând în evidență importanța evaluării constante a schimbării nivelului și naturii riscurilor teroriste.

11 Évolution du terrorisme : alors que la coordination dans la lutte anti-terroriste progresse, la menace, elle, se déploie, http://www.aon.fr/about/press/risques_terroristes_2007.jsp

Analiza acestei hărți subliniază o anumită destabilizare a rețelei Al-Qaida și a diferitelor grupuri teroriste ce acționează sub influența sa. Potrivit experților Aon, războiul anti-terorist, în special cel din Afghanistan, pare să perturbe comandamentul și funcționarea Al-Qaida, în momentul în care în aceleași țări dispersarea acestor grupuri le reduce mijloacele de coordonare.

În concluzie, în anii ce vin, provocările, pericolele și amenințările de natură teroristă pe palierele economic, social și militar, vor cunoaște o evoluție *spectaculoasă*. Aceasta atât datorită unor factori de ordin intern, adică ce țin de grupurile și organizațiile teroriste, cât și de factori externi, independenți de terorism și teroriști.

Printre factorii de natură internă ce pot avea o contribuție importantă la dezvoltarea terorismului se pot aminti: mai buna organizare a grupurilor teroriste; recrutarea tot mai frecventă de persoane având religia și/sau etnia similară/e cu membrii unei rețele teroriste internaționale și care locuiesc în țările viitoare posibile ținte ale atacurilor teroriste (vezi atentatele din Madrid martie 2004, Londra iulie 2005); intensificarea activității religioase în rândul persoanelor susceptibile de a îmbrățișa concepția teroriștilor despre soluționare a conflictelor culturale, ideologice sau etnice; nevoia unor familii de a-și asigura resursele necesare existenței zilnice.

În ceea ce privește factorii externi, aici este vorba de utilizarea, pe o scară tot mai largă, de către teroriști a tehnologiei de vârf din domeniul informaticii și comunicațiilor, pe de o parte, și a condițiilor favorabile circulației persoanelor și capitalurilor generate de fenomenul globalizării, pe de altă parte. Astfel, pentru a-și face cunoscute planurile de lovire a țintelor alese organizațiile teroriste internaționale, îndeosebi Al-Qaida apelează tot mai frecvent la Internet și la mass-media. Există, acum site-uri aparținând unor organizații teroriste și televiziuni ce propagă ideile acestora. Deși se vorbește tot mai mult de cyberatacuri efectuate de către teroriști până în prezent nu se cunosc asemenea cazuri¹². Totuși, având în vedere faptul că organizațiile teroriste dispun de resurse financiare suficiente iar oameni capabili să treacă de sisteme de securitate ale ordinaoarelor sunt suficienți, această posibilitatea, în opinia noastră, nu trebuie eliminată de către cei cu competențe în lupta împotriva

12 Vezi: F. HUYGHE, Quelques textes pour comprendre le terrorisme, http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/468c8d0e5f9f7.pdf, pp.12-14.

terrorismului. Deci, cu alte cuvinte ar trebui să ne temem de cyberterrorism. Astfel, conform sursei citate, în iunie 2002, *Washington Post* vorbea de infiltrații suspecte din țări islamice și via Internet pe ordinatoarele de distribuție a apei, a electricității sau de gaz sau a altor infrastructuri vitale. Dintr-odată, se vorbește de o „cyberacademie a terorii” în Pakistan unde partizanii Al-Qaida ar fi formați în sabotajul cybernetic. Există opinii potrivit cărora cyberterrorismul s-ar situa pe același plan cu recursul la armele de distrugere în masă (biologic, nuclear sau chimic).

Adevărata frontieră a cyberterrorismului este cea care separă *hacktivisme* de veritabilele atacuri ce generează morți și haos. „*Hacktivisme*”: cuvântul este format prin amestecul activismului cu hackerul, pirat informatic. Deci acest termen desemnează folosirea mijloacelor de perturbare electronică împotriva site-urilor organizațiilor sau administrațiilor ideologic inamice: prelevarea sau schimbarea de date, infectarea prin viruși informatici sau, pur și simplu, prin a face neoperant un site al celui vizat. Această gamă de acțiuni merge de la grafiti protestatar depus pe o pagină Web, de la zvonurile răuvoitoare sau de la cererea electronică la adevărate pagube în termeni de dezordine organizațională sau financiară.

Conflictele tamulilor sau din Timor, acțiunea zapatistă din Chiapas, războiul din Kosovo din 1999 sau a doua Intifada au suscitată sistematic „cyberatacuri”, ce vizau, urmărind cazul, ambasadele din Sri Lanka sau Indonezia, NATO, media pro sau anti-sârbi, un furnizor de acces israelian sau Hezbollahul.

Adevăratul cyberterrorism care ucide sau provoacă pagube materiale grave rămâne ipotetic, menționează sursa citată. Deși sunt argumente ce susțin eficacitatea cyberterrorismului: costul scăzut, acțiunea de la distanță. Există studii americane privind creșterea atacurilor informaționale, de toate felurile, și asupra vulnerabilității dovedite de sistemele de protecție ce ar trebui să-i încurajeze pe teroriști. Dar nimeni nu a experimentat niciodată un atac concertat care, de exemplu, ar lovi simultan circuitele financiare, transporturile, rețelele publice. Nimeni nu cunoaște nici capacitatea haosului rezultat dintr-un asemenea atac concertat, nici capacitatea sistemului de a repara stricăciunile produse. În plus, o panică bancară sau pierderea arhivelor nu aduce autorilor lor aceleași satisfacții spectaculare sau simbolice ca un atentat sinucigaș ale cărui imagini răspândesc literalmente teroarea. În mod paradoxal, un kamikaze este poate mult mai „rentabil” și mai puțin scump pentru terorist decât o ofensivă electronică. Cel puțin, având în vedere tehnologia societăților noastre numite ale informației să devină cea mai bună armă a adversarilor lor.

Concluzii

Provocările teroriste au fost și vor rămâne o realitate de netăgăduit în toată lumea. Globalizarea facilitează actele teroriste prin condițiile create - libera circulație a persoanelor și a banilor, dezvoltarea informaticii și a comunicațiilor, amploarea utilizării Internetului în aproape toate statele, răspândirea și implementarea principiilor democratice etc.

Terorismul internațional este perceput și reprezentat social în modalități diferite. Unii îl consideră o formă de luptă a celor slabi împotriva celor puternici, alții un anume tip de război drept etc. De aici, nevoia studierii acestui fenomen complex – terorismul internațional – cu metodele și tehnicile proprii sociologiei.

Actul terorist are un impact semnificativ în domeniul economico-social, afectând astfel procesul dezvoltării durabile a statelor, securitatea acestora și a cetățenilor săi. Prin urmare, este absolut necesar efortul concertat al statelor democratice și al organizațiilor societății civile naționale, regionale și internaționale pentru a face față, cu succes, provocărilor terorismului mondial.

Bibliografie:

- [1]. Prof. Dr. COOLSA, Rik, VAN de VOORDE, Teun, L'évolution du terrorisme en 2005: une évaluation statistique, <http://www.grip.org/bdg/g4601.html>
- [2]. Dr. DUȚU Petre, Terorismul internațional și mass-media, în Impact strategic nr.4/2007
- [3]. Évolution du terrorisme: alors que la coordination dans la lutte anti-terroriste progresse, la menace, elle, se déploie, http://www.aon.fr/about/press/risques_terroristes_2007.jsp
- [4]. HUYGHE. F., Quelques textes pour comprendre le terrorisme, http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/468c8d0e5f9f7.pdf
- [5]. David McKEEBY, La menace terroriste évolue dans le monde, <http://www.america.gov/st/washfile-french/2007/May/20070501124847idybeekcm0.5662958.html>
- [6]. Les conséquences et les coûts d'une guerre stupide contre l'Irak, <http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-9989.html>
- [7]. Plus de 1.000 soldats étrangers morts en Afghanistan depuis 2001, http://afp.google.com/article/ALeqM5jW85Y04fcb_9Ap8qCntz9qT0BFQg
- [8]. RAUFER, Xavier, Menaces terroristes, criminelles, hybrides, la perspective large, http://classiques.uqac.ca/contemporains/raufer_xavier/menaces_terroristes/menaces_terroristes.pdf

RISURI ȘI AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII ȘI SIGURANȚEI PLATFORMELOR MARINE DE FORAJ ȘI EXTRACȚIE ROMÂNEȘTI

Dr. Georgică SLĂMNOIU*
Ovidiu RADU**

Problema explorării și exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre este o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României. În contextul creșterii activității grupurilor teroriste la nivel mondial este necesară o analiză atentă a riscurilor și amenințărilor la adresa securității platformelor marine de foraj și extracție.

Datorită noutății și specificității domeniului este dificil de efectuat o analiză exhaustivă a riscurilor de securitate la adresa platformelor, dar, printr-o abordare pas cu pas, se va putea concepe o structură integrată (fizică, organizatorică și procedurală) pentru protecția acestor elemente ce aparțin infrastructurii critice a statului.

The problem of exploring and using the oil reserves in the romanian continental shelf of the Black Sea is a problem of high importance to the energy safety of Romania. In the context of increased threats from terrorist groups worldwide, a careful analysis of risks and threats to the safety and security of the maritime drilling and extraction rigs.

Due to the novelty and specificity of the area, it is difficult to conduct an exhaustive analysis of the security risks for the rigs, but through a step by step approach we'll develop an integrated structure (physical, organizational and procedural) for the protection of these elements that belong to the critical state infrastructure category.

1. Introducere

Vremurile când România era un mare exportator de petrol beneficiind de avantajele acestui statut au devenit demult istorie. Astăzi țara noastră își asigură abia 60% din consum cu producția proprie, în condițiile în care multe din obiectivele energofage de acum 20 ani au dispărut.

Problema resurselor energetice se va transforma și pentru statul român într-una majoră de securitate. Rezolvarea ei pe termen îndelungat ar trebui să constituie o prioritate supusă mai puțin condiționărilor politice, iar cele de natură economică ar trebui acceptate și gestionate, prin reciprocitate cu eventualii parteneri. Uniunea Europeană oferă garanția abordării în comun, de către toți participanții, a opțiunilor, dar în domeniul resurselor energetice ea însăși nu se află într-o situație prea confortabilă, membrii ei numărându-se printre marii dependenți de importul de petrol¹.

Potrivit Strategiei Energetice a României elaborată pentru perioada 2007-2020, rezervele actuale de gaze naturale sunt estimate la un nivel de 184,9 miliarde metri cubi, în timp ce rezervele de țiței se află la un nivel de 73,7 milioane tone, ceea ce ar putea

* Comandor conferențiar universitar inginer, Centrul de Cercetare Științifică pentru Forțele Navale Constanța.

** Locotenent comandor cercetător științific gr. III inginer, Centrul de Cercetare Științifică pentru Forțele Navale Constanța.

¹ Dolghin, N., Dependențele de resursele energetice, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

asigura necesarul de hidrocarburi pentru consumul țării noastre pe o perioadă de circa 15 ani. În ceea ce privește consumul de gaze naturale, circa 30% este asigurat din importuri provenind exclusiv din Rusia, restul fiind acoperit în cote aproximativ egale de către cei doi producători locali Petrom și Romgaz.

Hotărârea Curții Internaționale de Justiție (CIJ) de la Haga din data de 3 februarie 2009, care a soluționat procesul dintre Ucraina și România început pe 16 septembrie 2004, a adus României suveranitatea asupra unui teritoriu de 79,34 % din platoul continental aflat până atunci în litigiu între cele două țări, teritoriu bogat în rezerve de hidrocarburi.

În acest context, problema explorării și exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre devine o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României, cu riscurile pe care le implică. Astfel, în Zona de Operații de Sud-Est, pe lângă alte elemente de infrastructură maritimă, platformele marine de foraj și extracție existente în largul Mării Negre, în zona economică exclusivă (ZEE) alături de rețeaua subacvatică de conducte petroliere și cabluri de comunicații, constituie potențiale obiective ale atacurilor teroriste.

2. Poziționarea platformelor marine de foraj și extracție în zona economică exclusivă a României

2.1. Zăcăminte de petrol și gaze în zona platoului continental românesc al Mării Negre

România deține un câmp petrolifer relativ bogat în platoul continental al Mării Negre. La ora actuală, sunt în exploatare patru zăcăminte de țiței și gaze asociate, toate concesionate companiei OMV-PETROM, a căror poziționare este prezentată în tabelul nr.1 și figura 1. De asemenea, sunt în explorare două zăcăminte de țiței, concesionate companiei OMV-PETROM și două zăcăminte de gaze naturale, concesionate companiei Sterling Resources Ltd.

Potrivit Agenției Naționale a Resurselor Minerale (ANRM), compania OMV-PETROM a anunțat că în perimetrul Histria VIII a fost descoperit un câmp petrolifer botezat Delta 4, cu o resursă de 357 tone de țiței pe zi și 35.000 metri cubi de gaze pe zi, care va fi pus în exploatare în anul 2009.

Potrivit publicație Standard.ro, cel de-al doilea perimetru în care OMV-PETROM face prospecțiuni, Neptun XIX, are în componență și o suprafață care intră în zona delimitată în favoarea României de către CIJ².

Compania canadiană Sterling Resources are în concesiune în Marea Neagră două perimetre cu o suprafață totală de 4.500 kilometri pătrați. Potrivit companiei, principala țintă a investițiilor de câteva zeci de milioane de dolari, începute în 2006, au fost operațiunile de explorare a perimetrului Midia. În 2007, compania a anunțat oficial că în urma operațiunilor de explorare au fost depistate două rezerve de gaz (Doina și Doina Sister, rebotezată ulterior Ana) estimate la maxim 6,1 miliarde metri cubi, a căror

2 Biro, A., Tapalagă, D., Cifrele unei mari afaceri: averea Sterling și OMV din Marea Neagră măsurată în metri cubi de gaz și tone de petrol, hotnews.ro, 5 februarie 2009.

exploatare ar putea începe în anul 2009³. Potrivit Sterling Resources, cele două rezerve de gaz identificate în 2007 nu se află în zona delimitată prin decizia CIJ.

Nr. crt.	Zăcământul		Activitatea	Compania
	Locația	Tip resursă		
1.	Perimetrul VIII - Histria	Țitei și gaze asociate	Explorare	OMV - PETROM S.A.
2.	Perimetrul XIX - Neptun	Țitei	Explorare	OMV - PETROM S.A.
3.	Perimetrul Lebada Est	Țitei și gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
4.	Perimetrul Lebada Vest	Țitei și gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
5.	Perimetrul SINOE	Țitei și gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
6.	Perimetrul PESCĂRUȘ	Țitei și gaze asociate	Exploatare	OMV - PETROM S.A.
7.	Perimetrul XIII - PELICAN	Gaze naturale	Explorare	STERLING RESOURCES Ltd.
8.	Perimetrul XV - MIDIA	Gaze naturale	Explorare	STERLING RESOURCES Ltd.

Tabelul nr. 1 Situația zăcămintelor de petrol și gaze din platoul continental românesc al Mării Negre

Atât în raportul anual pe anul 2007, care a fost publicat în martie 2008, cât și în prezentarea companiei reînnoită în 2008, se prezintă ca punct de interes comercial și zona explorată Gâsca, parte a perimetrului Pelican, în care au fost descoperite rezerve de țiței a căror estimare nu a fost făcută publică. Potrivit aceluiași raport, în aceeași zonă ar exista un câmp petrolifer mult mai mare care, conform hotărârii CIJ, este plasat în partea ucraineană.

Conform estimărilor, zona de 9700 de kilometri pătrați din platoul continental asupra căreia România a căpătat suveranitatea prin Hotărârea CIJ din 3 februarie 2009, adăpostește circa 80 de miliarde de metri cubi de gaze și 12 milioane de tone de petrol⁴. Desigur estimările sunt făcute prin similitudine cu volumul de resurse al zăcămintelor cunoscute, volumele reale putând fi cunoscute doar după efectuarea lucrărilor de explorare și evaluare.

Până în acest moment nu se cunoaște cu exactitate rezerva de țiței din Marea Neagră, dar se pare că zăcămintele de aici sunt comparabile cu cele din Marea Caspică. Potrivit specialiștilor, singura diferență este că acestea trebuie căutate la adâncimi mai mari, fapt ce presupune o nouă generație de instalații de foraj⁵.

³ Operations update mid 2008, Sterling Resources Ltd., www.sterling-resources.com.

⁴ Comunicatul Ministerului Afacerilor Externe din 3 februarie 2009, <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=38128&idlnk=2&cat=4>.

⁵ Dolghin, N., Dependențele de resursele energetice, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

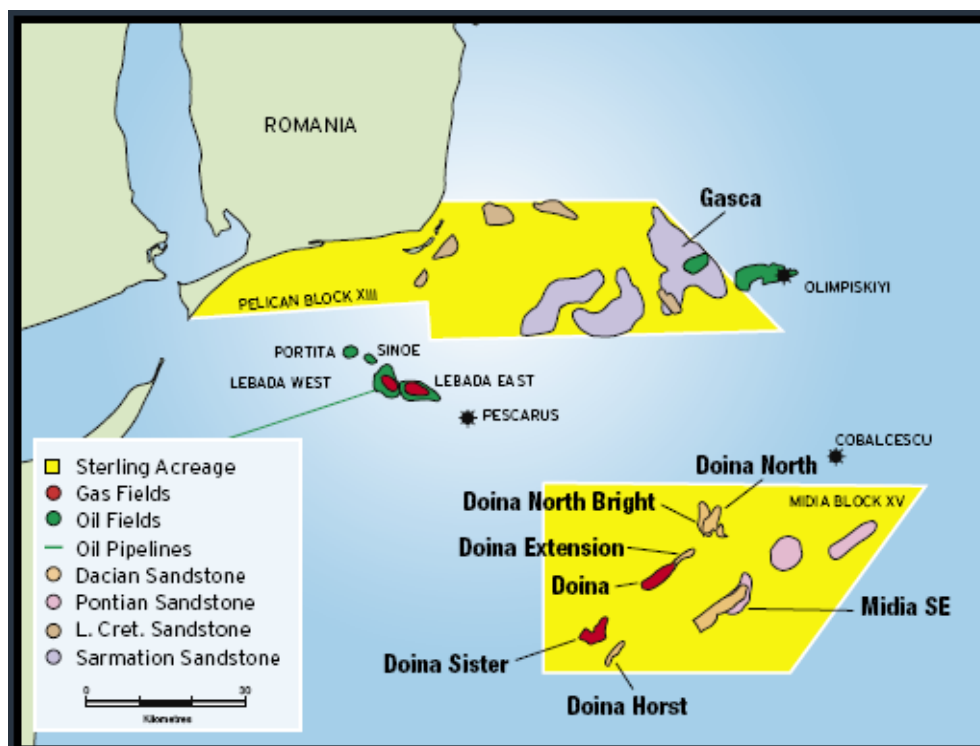

Figura 1. Harta perimetrelor petrolifere din ZEE a României

2.2. Platforme marine de foraj și extracție care operează în zona economică exclusivă a României

La ora actuală, situația platformelor marine de foraj și extracție care operează în ZEE a României se prezintă astfel (vezi tabelul nr. 2):

- două platforme mobile autoridicătoare aparțin Grupului Servicii Petroliere (GSP), iar alte două aparțin companiei Sterling Resources Ltd.;
- șase platforme fixe din zăbrele tubulare (jacket) și o platformă mobilă autoridicătoare aparțin companiei OMV-PETROM S.A.

Cele două platforme mobile autoridicătoare care aparțin acum GSP fac parte dintr-un grup de șase platforme pe care această companie le-a cumpărat de la PETROM S.A. în anul 2005. Este vorba, mai exact de platformele Atlas, Fortuna, Jupiter, Orizont, Prometeu și Saturn. Două dintre unitățile mobile de foraj marin, și anume Fortuna și Orizont, operează în Golful Persic din anul 2000, în vreme ce alte două au fost utilizate în afara României în diferite ocazii.

Nr crt	Numele platformei	Proprietar	Tip platformă	Poziția	
				Locația	Activitatea
1.	Platforma centrală	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Vest	Producție
2.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Vest	Producție
3.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Vest	Producție

4.	Platforma Gloria	Petrom S.A.	mobilă	Sinoe	Producție
5.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Est	Producție
6.	Platforma Jupiter	GSP	mobilă	Lebăda Est	Producție
7.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Lebăda Est	Producție
8.	Platforma Doina autoridicătoare	Sterling Resources Ltd.	mobilă	Pelican	Explorare
9.	Platforma Ana autoridicătoare	Sterling Resources Ltd.	mobilă	Midia	Explorare
10.	Platforma Prometeu autoridicătoare	GSP	mobilă	Port Constanța	Reparație capitală
11.	Platforma jacket	Petrom S.A.	fixă	Pescăruș	Producție

Tabelul nr. 2 Situația platformelor marine de foraj și extracție care operează în ZEE a României

Platformele de foraj marin autoridicătoare românești au fost construite în Șantierul Naval Galați pe baza unui proiect american, în perioada 1976 – 1988, constituindu-se într-o serie de de șapte platforme având ca beneficiar Întreprinderea de Foraj și Exploatare a Sondelor Marine-PETROMAR Constanța (actuala PETROMAR, sucursala OMV-PETROM R.A.).

Domeniul de lucru al acestor platforme este limitat la condițiile de lucru din zona Mării Negre (adâncimea maximă a apei - 94 m; înălțimea maximă a valurilor - 12 m; perioada valurilor - 10 s; viteza maximă a vântului - 164 km/h; adâncimea de foraj - 6000 m) sau la zone ale Oceanului Planetar cu condiții asemănătoare.

Platformele de foraj marin autoridicătoare românești sunt caracterizate de următoarele particularități constructive:

- *structura de bază* este formată din patru picioare (cu lungimea de 121,62 m) din grinzi cu zăbrele tubulare, cu secțiunea transversală în formă de triunghi echilateral;

- *corpul platformei*, realizat ca o cutie paralelipipedică, etanșă, se sprijină pe picioare și susține, pe două punți continue (puntea inferioară și puntea principală), echipamentele instalației de foraj (prevăzută cu turlă dinamică) și auxiliare, inclusiv încăperile necesare echipajului pentru desfășurarea unei activități normale;

- *sistemul de autoridicare* care permite coborârea/ridicarea picioarelor în raport cu corpul în timpul operațiunilor de transport și amplasare la locație.

În timpul transportului, corpul platformei plutește, fiind tractat de remorhere, iar picioarele sunt ridicate corespunzător pentru a asigura stabilitatea platformei. La locație, picioarele sunt coborâte cu ajutorul sistemului de autoridicare, pătrund în solul submarin până când se ajunge la o forță portantă

suficientă, iar corpul se ridică deasupra celui mai înalt val.

Platformele marine de foraj și extracție fixe românești sunt de tipul platforme fixe din zăbrele tubulare (jacket) ale căror structuri de bază sunt fixate de fundul mării pe întreaga durată de serviciu, la aceeași locație.

Structura de bază a unei asemenea platforme se prezintă ca o structură spațială de grinzi cu zăbrele, de formă troncopiramidală, elementele principale de rezistență ale acesteia fiind pilonii (picioarele) solidarizați între ei prin zăbrelele tubulare. Pilonii sunt tuburi cu diametrul exterior mai mare de 1 m, iar numărul lor, de obicei cuprins între 3 și 12, se stabilește în funcție de solicitările la care este supusă structura, în condițiile cele mai severe. Fixarea structurii de bază în roca bine consolidată a fundului mării se face, la locație, prin intermediul elementelor de legătură (piloți) între structura de bază și fundul mării.

Corpul platformei, neetanș și neplutitor, este compus din mai multe punți care susțin echipamentele instalației de foraj și auxiliare, inclusiv încăperile necesare echipajului pentru desfășurarea unei activități normale. Corpul prezintă la partea inferioară tuburi verticale prin intermediul cărora se solidarizează de structura de bază. La locație, corpul trebuie fixat deasupra celui mai înalt val.

Platformele de tip jacket se construiesc pe uscat în șantiere navale și apoi sunt transportate pe barje sau prin plutire proprie și instalate la locație, în zone cu adâncimea apei de maxim 100 m.

3. Riscuri și amenințări la adresa securității și siguranței platformelor marine care operează în ZEE a României

Dacă am aplica modelele de securitate dezvoltate de către Barry Buzan, putem aprecia că există trei categorii de riscuri și amenințări la adresa securității regionale pe care le putem identifica în această zonă a Mării Negre, cu implicații majore pentru actorii principali din regiune, în special pentru Moldova, România și Ucraina⁶:

1. Riscuri și amenințări non-militare:

- Probleme de natură teritorială a căror rezolvare se întârzie, reușindu-se astfel accentuarea unor stări și fenomene negative ce se pot constitui în pericole și chiar amenințări;

- Nerespectarea angajamentelor internaționale, ceea ce poate duce la dereglarea situației regionale;

- Evoluții negative interstatale, ce pot degenera în acte destabilizatoare ducând, astfel, la declanșarea unor crize politico-militare;

- Crima organizată, traficul de arme, droguri și persoane, corupția, dezordine socială, folosite de către forțe ostile pentru a controla și destabiliza regiunea.

2. Riscuri și amenințări militare:

- Prezența în regiune a celor aproximativ 2000 de militari și 40.000 de tone de echipament militar și muniție aparținând fostei Armate a 14-a. Statutul internațional al acestora rămâne încă neclar și constituie un factor destabilizator, chiar dacă forțele militare se consideră de menținere a păcii, ceea ce ar presupune un grad înalt de imparțialitate;

- Confruntări armate locale, facilitate de existența unor forțe separatiste transnistrene gata să recurgă la mijloace militare pentru a preveni „reintegrarea” în teritoriul Moldovei.

3. Riscuri asimetrice și transnaționale:

⁶ Liliana Popa, Marea Neagră poate ascunde petrol cât Marea Caspică, Financiarul, 14.04.2008.

- Posibilitatea apariției unor conflicte, favorizată de structura populației, pe fondul conflictului transnistrean, unde se manifestă tendințe separatiste, la care se adaugă tendințe de autonomie găgăuză. Ar putea rezulta o situație extrem de periculoasă, având printre urmări revigorarea diverselor forțe naționaliste din regiune, care, prin implicare, ar putea inflama situația.

- Încercări de destabilizare a regiunii prin acțiuni teroriste, urmărind zdruncinarea încrederii în capacitatea de a gestiona situația atât a actorilor din zonă dar mai ales a organizațiilor internaționale și regionale de securitate.

3.1. Riscuri și amenințări la adresa securității europene provenite din zona Mării Negre

Din punct de vedere al situației de securitate, zona bazinului Mării Negre și a Caucazului este deosebit de complexă, fiind caracterizată, pe de o parte, printr-un proces de reafirmare a arhitecturii regionale de securitate, ca parte a celei euroatlantice, iar, pe de altă parte, prin existența unui important potențial conflictual, cauzat atât de menținerea unor conflicte înghețate inter sau intrastatale, cât și de amplificarea amenințărilor asimetrice, traficului ilegal de droguri și ființe umane, fenomenul migrației și, nu în ultimul rând, terorism.

La nivelul riscurilor nonmilitare, Marea Neagră ar putea deveni o „zonă-tampon” în contracararea traficului de persoane și materiale periculoase sau armament.

În ceea ce privește terorismul, zona Mării Negre și spațiul exsovietic au cunoscut o recrudescență a fenomenului și se materializează în: transformarea regiunii în zonă de tranzit și refugiu pentru rețele teroriste din Asia Centrală, Golf și Caucaz, în drumul acestora spre Europa Centrală și Occidentală; consolidarea organizațiilor teroriste vechi și apariția altora noi; amplificarea mișcărilor separatiste din zona Caucazului, concomitent cu creșterea presiunii extremismului islamic în zonă și sporirea conexiunilor acestora cu zona Orientului Mijlociu.

Amenințarea teroristă în regiunea Mării Negre are câteva dimensiuni importante: una regională, reprezentată în special de organizațiile separatiste cecene și cele kurde, și una globală, reflectată de poziția geografică și rolul pe care această regiune îl joacă în efortul internațional de luptă împotriva terorismului. În acest sens, țările riverane angrenate în acțiuni militare în cadrul Coaliției din Irak și în forța NATO din Afganistan pot fi considerate ca potențiale ținte ale reacției jihadiste internaționale.

Zona Mării Negre e caracterizată de emergența unor fluxuri migratorii semnificative, cauzate de rațiuni istorice, demografice, de disparitate economică sau de menținere a unor conflicte înghețate. Zona este o potențială poartă de intrare în Europa pentru fluxurile externe provenind din Asia, dar și din zona Magreb - Makrek sau chiar din Africa. Ca exemplu, pentru disparitățile regionale, Rusia și Turcia reprezintă teritorial mai mult de două treimi din țările vecine Mării Negre. Economii mature de piață, precum cele ale Greciei și Turciei, însumează 40% din PIB-ul statelor din zonă. Folosind tipologia Băncii Mondiale, PIB-ul pe cap de locuitor pentru zona Mării Negre este puțin peste 3000 USD, adică la limita dintre veniturile medii-ridicate și medii-scăzute, cu Moldova și Georgia printre cele mai sărace țări.

Migrația ilegală, asociată cu dezvoltarea structurilor mafioate locale, reprezintă baza creșterii potențiale a traficului cu armament și tranzitului elementelor teroriste prin zona Mării Negre către Europa. Cu toate că nu există nici o organizație teroristă „născută” în această zonă, proximitatea sa cu Orientul Mijlociu, Balcanii și Asia reprezintă un avantaj semnificativ pentru teroriștii din aceste regiuni în conectarea bazelor proprii cu zonele și căile de tranzit, pentru lansarea unor atacuri în Europa⁷.

Este evident că aceste riscuri de securitate sunt interconectate și că amenințările convenționale și conflictele înghețate catalizează apariția provocărilor asimetrice. Nu există un unic călcâi al lui Ahile, ci o imagine complexă de zone fierbinți, slăbiciuni asociate și instabilități în creștere. În consecință, o potențială soluție pentru problemele regionale poate fi bazată doar pe un concept extins al securității, care ar putea încorpora integrarea regională, democratizarea, creșterea economică și redefinirea politicilor strategice orientate spre zona Mării Negre.

3.2. Riscuri și amenințări teroriste la adresa României provenite din zona Mării Negre

Trebuie subliniat de la început că România nu s-a confruntat și nu se confruntă cu riscuri majore de natură teroristă la adresa ei.

Desigur, terorismul are multe alte forme și formule care, într-un fel, pot afecta și țara noastră. Cert este că România nu a fost, nu este, nu va fi și nu poate fi generatoare de terorism.

Din aceste considerații, apreciem că amenințări majore de natură teroristă la adresa României, în măsura în care vor exista, nu pot fi decât conjuncturale și tranzitorii. Ele pot rezulta dintr-o extindere a spațiului de confruntare al ideologiilor și practicilor fundamentaliste sau de altă natură și în zone apropiate de cele de interes strategic pentru România (zona Balcanilor, Transnistria, spațiul caucazian și cel al Mării Negre), din alinierea României la coaliția antiteroristă mondială sau din degradarea semnificativă a instituțiilor interne și proliferarea și în țara noastră a rețelelor și structurilor mafiei și crimei organizate.

În prezent și, probabil, pe termen scurt, amenințările și riscurile de natură teroristă care pot afecta țara noastră rezultă din:

- degradarea în continuare a condiției umane și proliferarea infracționalității de toate tipurile;
- extinderea în continuare și pe teritoriul nostru a traficului de droguri, rețelelor de prostituție și a traficului de carne vie;
- evoluția structurilor economiei subterane, a spălării banilor și activităților ilegale;
- existența unor minorități kurde, musulmane, islamice care, la adăpostul neimplicării țării în operații antifundamentaliste spectaculoase, ar putea încerca să constituie și la noi unele baze, puncte sau structuri de susținere a terorismului (islamist, îndeosebi) care este vânat pretutindeni;
- existența unor persoane care, în lipsa altor mijloace și activități care să le

⁷ Sarcinschi, A., Băhnăreanu, C. Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional. Editura UNAp, București, 2005.

aducă prosperitate, pot fi racolate în organizații, structuri și rețele teroriste.

Opțiuni politice, acțiuni sau compromisuri din partea factorului politic de natură să favorizeze terorismul violent, producător de victime și distrugerii, sunt imposibile în România.

Din analiza situației actuale, precum și din evaluarea și prognosticarea evoluției ei pe termen scurt, rezultă că și în România este posibilă conturarea și chiar manifestarea unor amenințări de natură teroristă, directe sau mijlocite, la adresa țării, a unor instituții românești, organizații și cetățeni români, precum și la adresa unor persoane, grupuri, instituții internaționale sau ale diferitelor state (ambasade, reprezentanțe, firme, consulate, misiuni, turiști, delegații etc.) care se află temporar sau permanent pe teritoriul țării noastre. Aceste amenințări pot să constituie elemente ale războiului terorist care se apreciază că a fost declanșat în toată lumea; considerăm că, de regulă, astfel de acțiuni – în cea mai mare parte, marginale sau punctiforme – vor avea obiective limitate și numai în mod indirect vor contribui la extinderea, și în spațiul de interes strategic pentru România, a războiului terorist. Aceste amenințări sunt:

- posibilitatea procurării de către teroriști și organizații teroriste a unor mijloace nucleare, chimice și biologice care să fie folosite în țară sau în afara acesteia în acțiuni teroriste;

- atacarea unor depozite românești de armament și muniții în vederea procurării de mijloace necesare unor acțiuni de tip terorist și nu numai;

- organizarea pe teritoriul țării a unor ambuscade sau asasinat care să vizeze lideri politici europeni, americani, ruși, ai lumii musulmane etc. aflați în vizite în activități oficiale sau cu alte privilejii în România, sau alte persoane, grupuri, instituții etc.;

- acțiuni ale unor organizații teroriste internaționale de recrutare a unor persoane (chiar și specialiști) sau personalități din România care să facă parte din respectivele rețele sau să îndeplinească temporar, contra unor sume mari de bani sau în virtutea unor convingeri, misiuni punctiforme (asasinate, misiuni ciberteroriste, trafic de influență, distrugerii etc.);

- organizarea, pe teritoriul țării, a unor baze, rețele, puncte subversive, noduri de comunicații, zone de transfer și alte elemente care țin de structuri teroriste de diferite nuanțe și orientări;

- atacuri teroriste asupra unor reprezentanțe ale marilor puteri, structurilor NATO, organismelor internaționale sau structurilor de combatere a terorismului internațional;

- hărțuirea unor persoane, firme și chiar instituții pentru obținerea unor profituri și crearea unei stări de nesiguranță care să faciliteze economia subterană, spălarea banilor etc.;

- acțiuni ale terorismului etnic, coroborate cu influențe ale rețelelor fundamentaliste sau naționaliste;

- acțiuni ale ciberterorismului și terorismului psihologic, ale terorismului patologic, genetic și celui aleator.

Deși se consideră că nu există terorism autohton, riscurile pentru România sunt posibile. În Zona de Operații de Sud-Est, infrastructura maritimă principală a

României este reprezentată de zona Constanța, cu al doilea port ca mărime din Europa, cu un șantier naval cu capacități de construcții și reparații, cu facilități de realimentare și care este conectat cu Europa Centrală și Marea Nordului prin rețeaua fluvială navigabilă.

Platformele marine de foraj și extracție existente în largul Mării Negre, în ZEE a României, rețeaua subacvatică de conducte petroliere și cabluri de comunicații constituie alte potențiale obiective.

Celelalte elemente de infrastructură de valoare strategică, respectiv instalațiile portuare de la Mangalia și Năvodari, aeroportul internațional Mihail Kogălniceanu, podurile peste Dunăre și canale, rețele de căi ferate, șosele și conducte, centrala nucleară de la Cernavodă fac din Dobrogea o zonă extrem de atractivă, cu o multitudine de ținte potențiale pentru organizațiile teroriste internaționale.

Apariția bazelor SUA în Dobrogea, creșterea traficului maritim și aerian al forțelor americane sporește consistent riscul unui atac.

Posibilele acțiuni teroriste care să afecteze interesele României în Marea Neagră sunt:

- atacuri asupra porturilor, prin folosirea explozibilului ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele intrate în porturi sau aflate în larg;
- atacuri asupra porturilor, navelor militare și civile, platformelor marine de foraj și extracție, conductelor și cablurilor subacvatice, prin folosirea unor nave cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași;
- deturnarea navelor comerciale de către persoane aflate la bord; atacul și ocuparea platformelor marine de foraj și extracție, cu luarea de ostateci din cadrul echipajului;
- atentate cu scafandri sau cu mine de diferite tipuri; atacuri asupra instalațiilor, navelor și aeronavelor militare și civile aliate.

De asemenea, nu excludem posibile atentate teroriste asupra unor obiective ale României (ambasade, consulate etc.) aflate pe teritoriul țărilor riverane.

3.3. Posibile modalități de ducere a atacurilor teroriste asupra platformelor marine de foraj și extracție românești

Fără a o considera o analiză exhaustivă, considerăm că împotriva platformelor marine de foraj și extracție românești care operează în zona economică exclusivă a României sunt posibile următoarele activități teroriste:

- atacuri cu explozibil ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele de alimentare;
- atacuri, în porturi, radă sau în larg, cu explozibil adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste;
- atacuri cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași;
- atentate cu scafandri;
- atacuri cu mine.

Atacurile cu explozibil adus odată cu încărcătura pe nave sunt cele mai ușor de organizat și de îndeplinit. Materialul explozibil poate fi introdus în orice încărcătură, în timpul transportului, și prevăzut cu un detonator cu ceas. Principalul impediment al

acestei metode este imposibilitatea de a prevedea locul precis al exploziei și de a estima impactul distructiv al exploziei de pe platformă. Impactul exploziei poate fi amplificat sau redus, în funcție de locul plasării încărcăturii unde se află explozibilul. Luând în considerare circumstanțele enumerate, scopul acestui tip de atac este mai degrabă acela de a genera teamă, psihoza fricii decât distrugerea sau afectarea țintelor selectate.

Din punctul de vedere al teroriștilor, avantajele unui astfel de atac constau în:

- dificultatea de a identifica atacatorul (atacatorii),
- modalitatea relativ ușoară de a aduce explozibilul pe platformă,
- un risc scăzut pentru atacator(i),
- posibilitatea limitată de a se organiza o contraofensivă eficientă,
- posibilitatea de a comite un atentat fără a avea detalii asupra locului desfășurării.

Mai mult, trebuie subliniat faptul că o astfel de metodă (ideea este apropiată de metoda scrisorilor-capcană) poate fi folosită de grupuri restrânse, cu un echipament mai degrabă rudimentar, ușor de procurat, active dincolo de aria țărului, atât în țară, cât și peste graniță.

Actele teroriste (atacurile cu bombe) cu ajutorul explozibilului adus la bord de către un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste fac posibile atacurile asupra unor ținte atent selectate, prin posibilitatea dispunerii explozibilului în locul în care să aibă cel mai mare impact. Pentru a organiza un astfel de atac trebuie să deții informații detaliate cu privire la mișcarea navelor de alimentare/suport într-un anumit port, tipul mărfii transportate, sistemul de securitate portuară, cartul platformei vizate și construcția acesteia (în special, așezarea compartimentelor și a culoarelor).

Planificarea acțiunii necesită o perioadă de supraveghere a navei-suport și platformei, ori, mai sigur, obținerea informațiilor de la un membru al echipajului sau angajat al platformei recrutat de teroriști în acest scop. În plus, informațiile din surse deschise au un rol considerabil (publicații, site-uri, materiale publicitare ale companiilor ce operează platformele și porturile). În contrast cu metodele descrise mai sus, inițiatorii unui astfel de atac trebuie să aibă cunoștințe de arhitectură navală; în același timp, își asumă riscuri considerabile, pentru că activitățile din porturi, în special de la bordul navei-suport, pot atrage atenția.

Mortierele și lansatoarele de rachete ghidate pot fi folosite mai ales împotriva platformelor care se mișcă încet sau sunt imobile. Astfel de atacuri sunt de foarte mică precizie. Nave cu un deplasament de 1-3 tone, înarmate cu mitraliere, lansatoare de grenade, lansatoare de rachete, lansatoare de rachete neghidate, dar și sisteme mobile antiaerene au fost utilizate în operații și au ajuns la viteze mai mari de 40 de noduri (pe mare liniștită). Parametrii sistemelor de arme instalate pe bărcile rapide cu motor (aria efectivă de foc de pe o platformă de mică stabilitate, precum barca) determină alegerea tacticii. Utilizarea propice a mitralierelor, lansatoarelor de grenade și de rachete neghidate necesită o apropiere de obiectiv la 300-400 de metri, acuratețea crescând la micșorarea distanței.

Un atac armat cu bărci cu motor asupra unei platforme marine de foraj și extracție presupune:

- o încercare de apropiere, cât mai silențioasă, de țintă, cu una sau mai multe bărci;
- o continuitate de foc de la câteva până la 10 minute (se urmăresc mai ales suprafețele punților și intrărilor, preferându-se părțile superioare și suprastructura, în locul focului precis asupra unor elemente specifice de construcție ale platformei);
- retragerea.

Tipurile de arme ce pot fi folosite de pe bărcile teroriștilor sunt cele care se armează ușor, dar care, în principiu, nu provoacă daune fatale. Trebuie să recunoaștem că, în statele care duc o politică liberală cu privire la navigație, înregistrarea activității navale și achiziționarea unui vas sunt limitate doar de resursele financiare ale unui grup care planifică activități teroriste. Trebuie să avem în vedere că o astfel de navă poate fi cu ușurință folosită drept navă-mamă pentru bărci cu motor rapide utilizate de grupări teroriste.

În perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial s-au petrecut mai multe atacuri teroriste cu scafandri antrenați și echipați de actori nonstatali. Organizarea unui astfel de atac este facilitată de faptul că antrenamentul scafandrilor, cel puțin la nivel de bază, este un element de recreere, în majoritatea țărilor dezvoltate existând la vânzare sau închiriere echipamentul necesar scufundării. Deși, cu siguranță, un terorist, în câteva zile de antrenament și dotat cu echipament achiziționat dintr-un magazin sportiv, nu are același potențial militar ca un membru antrenat al Forțelor Speciale, el poate fi un posibil pericol, mai ales în situația unui atac-surpriză.

Astfel, orice organizație, oricât de slabă sau prost finanțată ar fi, poate antrena „scafandri amatori”, dar acesta este singurul risc. Organizațiile puternice și influente își pot permite să antreneze, chiar dacă nu sunt susținute de stat, echipe profesionalizate de teroriști subacvatici (trebuie să menționăm că Palestina a fost prima care a organizat un grup de luptători scafandri, cu sprijinul Iugoslaviei). Tigrii Tamil sunt un exemplu de scafandri de luptă echipați cu aparate de oxigen cu circuit închis (re-respirator), de care ar fi mândre multe unități navale.

Concluzii

Problema explorării și exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre este o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României.

Amenințări majore de natură teroristă la adresa României nu pot fi decât conjuncturale și tranzitorii. Ele pot rezulta dintr-o extindere a spațiului de confruntare al ideologiilor și practicilor fundamentaliste sau de altă natură, din alinierea României la coaliția antiteroristă mondială sau din degradarea semnificativă a instituțiilor interne și proliferarea și în țara noastră a rețelelor și structurilor mafiei și crimei organizate.

În Zona de Operații de Sud-Est, pe lângă alte elemente de infrastructură maritimă, platformele marine de foraj și extracție existente în zona economică exclusivă a României constituie potențiale obiective ale atacurilor teroriste.

Împotriva platformelor marine de foraj și extracție românești care operează sunt posibile activități teroriste de tipul atacurilor cu explozibil ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele de alimentare sau adus la bord de membri ai organizațiilor

teroriste; atacuri cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași; atentate cu scafandri și atacuri cu mine.

Deși nu există sisteme de protecție infailibile considerăm că principiul „prevenit înseamnă pe jumătate pregătit” trebuie luat în considerare, iar analiza prezentă a fost efectuată tocmai în acest sens.

Bibliografie:

- [1] DOLGHIN, N., **Dependențele de resursele energetice**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- [2] BIRO, A., TAPALAGĂ, D., *Cifrele unei mari afaceri: averea Sterling și OMV din Marea Neagră măsurată în metri cubi de gaz și tone de petrol*, hotnews.ro, 5 februarie 2009.
- [3] *Operations update mid 2008*, Sterling Resources Ltd., www.sterling-resources.com.
- [4] *Comunicatul Ministerului Afacerilor Externe din 3 februarie 2009*, [http://www.mae.ro/index.php? unde=doc&id=38128&idlnk=2&cat=4](http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=38128&idlnk=2&cat=4).
- [5] POPA, Liliana, *Marea Neagră poate ascunde petrol cât Marea Caspică*, **Financiarul**, 14.04.2008.
- [6] SARCINSCHI, A., BĂHNĂREANU, C., **Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional**, Editura UNAp, București, 2005.
- [7] MARRET, J. L., **Techniques du Terrorisme**. Presses Universitaires de France, 2000.
- [8] MINCHEV, O., LESENSKI, M., ș.a., **Strategia transatlantică pentru stabilizarea și integrarea zonei Mării Negre**, Editura IRSI, București, 2004.
- [9] *Buletinul Universității Naționale de Apărare nr. 4, 2003.*
- [10] *Gândirea militară românească, nr. 1 / ianuarie-februarie 2003; nr. 2/ martie-aprilie 2004; nr. 1/ ianuarie-februarie 2005.*
- [11] *Impact strategic, nr. 1/2005.*

EVALUAREA RISCULUI PENTRU PLATFORMELE MARINE DE FORAJ ȘI EXTRAȚIE ROMÂNEȘTI

Dr. Georgică SLĂMNOIU *

În contextul actual, marcat de creșterea activității grupurilor teroriste la nivel mondial, este necesară o analiză atentă a riscurilor și amenințărilor la adresa securității platformelor marine de foraj și extracție, din zona economică exclusivă a României, care pot afecta securitatea energetică a țării noastre.

În lucrare este prezentată o metodă de evaluare a riscurilor, pentru platformele marine de foraj și extracție românești, care ține cont atât de principalele tipuri de acțiuni teroriste la adresa acestor elemente ale infrastructurii critice a statului, cât și de etapele în exploatarea acestora când vulnerabilitatea lor este crescută.

In the contemporary context marked by the increased threats from terrorists groups worldwide, a careful analysis of the risks and threats to the safety of maritime drilling and extraction rigs within Romanian's exclusive economic area that could affect the energetic security of our country is required.

The paper presents a risk evaluation method for the Romanian maritime drilling and extraction rigs, a method that takes into account the main types of terrorist actions to these critical state infrastructure elements, as well as the stages of exploitation in case of increased vulnerability.

1. Introducere

În conjunctura geopolitică și geostrategică actuală, problema explorării și exploatării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre devine o problemă de necesitate stringentă pentru securitatea energetică a României, cu riscurile pe care le implică¹. Astfel, în Zona de Operații de Sud-Est, pe lângă alte elemente de infrastructură maritimă, platformele marine de foraj și extracție existente în largul Mării Negre, în zona economică exclusivă (ZEE) a României, alături de rețeaua subacvatică de conducte petroliere și cabluri de comunicații, constituie potențiale obiective ale atacurilor teroriste.

Fără a avea pretenția unei analize exhaustive, consider că împotriva platformelor marine de foraj și extracție românești care operează în ZEE a României sunt posibile următoarele tipuri de activități teroriste: atacuri cu explozibil ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele de alimentare; atacuri, în porturi, radă sau în larg, cu explozibil adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste; atacuri cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași; atacuri cu ambarcațiuni rapide și ocuparea platformelor de foraj marin, cu luarea de ostateci din cadrul echipajului; atentate cu scafandri; atacuri cu mine.

*** Comandor conf. univ. dr. ing., Centrul de Cercetare Științifică pentru Forțele Navale Constanța**

1 Dolghin, N., Dependențele de resursele energetice, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

2. Metodologia utilizată pentru evaluarea riscului

Definirea termenilor

În prezenta analiză voi utiliza următorii termeni²:

- Identificarea surselor de risc – găsirea și caracterizarea activităților și a consecințelor posibile;
- Cuantificarea riscurilor – procesul de alocare de valori probabilității și consecințelor riscului;
- Evaluarea riscului – procesul de apreciere a riscului pe baza unor criterii date pentru determinarea importanței riscului;
- Tratarea riscului – procesul de selectare și implementare a unor măsuri de modificare a impactului riscului asupra activităților;
- Evitarea riscului – un caz particular al reducerii riscului unde evenimentele nedorite sunt ocolite prin schimbarea direcției de acțiune;
- Reducerea riscului – procesul de minimizare a consecințelor negative și maximizare a celor pozitive (în termeni de probabilitate);
- Risc acceptat – o decizie documentată de acceptare a consecințelor.

Definirea etapelor în exploatarea unei platforme marine de foraj și extracție

Evaluarea riscului pentru o platformă marină de foraj și extracție (PMFE) presupune definirea, în primul rând, a etapelor care apar în exploatarea acesteia.

În această analiză am luat în considerare principalele etape din exploatarea unei platforme marine de foraj și extracție și anume³:

- *Deplasarea în raion*, în cadrul căreia se derulează activități de:
 - Inspecții tehnice finale;
 - Planificare a rutei;
 - Remorcaj;
 - Amplasare în poziția de lucru;
 - Montaj și asigurare;
 - Inspecție tehnică înaintea forajului și extracției.
- *Foraj și extracție*, în cadrul căreia se derulează activități de:
 - Inspecții tehnice finale;
 - Planificarea operațiunilor care compun activitatea de foraj și extracție;
 - Aprovizionare ritmică cu materiale necesare forajului și extracției;
 - Efectuarea forajului și extracției;
 - Intervenții la necesitate.
- *Mentenanță*, în cadrul căreia se derulează activități de:
 - Mentenanță operațională constând în lucrări de reparații și întreținere efectuate la locația de foraj și extracție;

2 ****Risk Factors and Economic Impact*, Directorate for Science, Technology and Industry, Organisation for Economic Co-operation and Development, Security in Maritime Transport, Paris, 2003.

3 Iordache, G., *Foraje cu destinație specială și foraj marin*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.

- Mentenanță intermediară constând în lucrări de reparații și întreținere efectuate la locul de bazare/port;
- Mentenanță de nivel fabricant constând în lucrări de reparații sau modernizări efectuate într-un șantier naval.

Definirea limitelor

În cadrul evaluării riscului am definit limitele (nivelele) de risc luând în considerare probabilitatea de realizare și impactul unui risc, conform celor prezentate în tabelul nr. 1⁴.

Criterii Nivel	Probabilitatea de realizare	Impact		
		Obiective	Costuri	Termene
Foarte mare	Acele riscuri critice sau nivele ale criteriilor ce pot avea un impact excepțional asupra oricărei părți a PMFE. Orice risc care este evaluat ca „Foarte mare” în raport cu oricare dintre criteriile „Probabilitate de realizare”, „Obiective”, „Costuri”, „Termene” va fi automat catalogat ca fiind un risc de nivel „Foarte mare”.			
Mare	> 50 %	Sunt probleme care pot cauza: ● probleme mari privind siguranța în funcționare; ● neîndeplinirea unor performanțe ce conduc spre alterarea parametrilor prag ai cerințelor de operare; ● creșterea semnificativă a cheltuielilor de operare sau de mentenanță; ● probleme majore în dezvoltarea sau certificarea procesului.	>10% buget	> 6 luni întârziere / operare sau >3 săptămâni întârziere la dislocare
Mediu	50% > X > 20%	Sunt probleme care pot cauza: ● anumite limitări în îndeplinirea unor cerințe specifice; ● creșterea în limite acceptabile a cheltuielilor de operare sau de mentenanță; ● probleme acceptabile în dezvoltarea sau certificarea procesului.	5% < X < 10% buget	3 < X < 6 luni întârziere / operare sau între 1 și 3 săptămâni întârziere la dislocare
Scăzut	< 20%	Sunt probleme care pot cauza anumite limitări în îndeplinirea unor cerințe necritice.	< 5% buget	< 3 luni întârziere / operare sau sub o săptămână întârziere la dislocare

Tabelul nr. 1 **Definirea nivelelor de risc**

Matricea de compunere a riscurilor

În tabelul nr. 2 atributele „Mare”, „Mediu” și „Mic” alocate impactului unui risc asupra obiectivelor, costurilor sau termenelor nu sunt dependente de poziție. Altfel spus, dacă de exemplu impactul asupra costurilor este „Mare” și impactul asupra obiectivelor și termenelor este „Mediu” – „Mediu” ne vom situa tot în cazul

4 Matulea, I., Tălmăciu, N., Slămnoiu, G., ș.a., *Managementul riscului fundamentat pe optimizarea și planificarea întreținerii*, Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos”, Galați, 302 pag., 2007.

„Mare, Mediu, Mediu”.

		Probabilitate de realizare		
		Scăzută	Medie	Mare
Impact (Obiective, Costuri, Termene)	Mare, Mare, Mare			
	Mare, Mare, Mediu			
	Mare, Mare, Mic			
	Mare, Mediu, Mediu			
	Mare, Mediu, Mic			
	Mare, Mic, Mic			
	Mediu, Mediu, Mediu			
	Mediu, Mediu, Mic			
	Mediu, Mic, Mic			
	Mic, Mic, Mic			

Tabelul nr. 2 Exemplu de matrice de compunere a riscurilor

3. Definirea și descrierea riscurilor

În continuare voi defini și descrie riscurile la care sunt supuse platformele marine de foraj și extracție românești prin prisma următoarelor acțiuni teroriste:

- atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste;
- atacul platformei cu ambarcațiuni rapide;
- atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași;
- atac cu scafandri dotați cu mine sau IEDs.

3.1. Atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste

Riscul la care este supusă PMFE, ca urmare a atacului cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste, este descris în tabelul nr. 3.

Descriere risc	Atac al platformei de foraj și extracție de o grupare teroristă ce introduce la bord încărcături explozive (aduse la bord de către navele-suport odată cu încărcătura, de un membru(i) ai organizației sau de un membru “candidat manciurian” al echipajului) cu detonare programată sau telecomandată.
Sursă de risc	• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”; • Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acțiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; • Angajați coruptibili sau șantajabili; • Acțiune a serviciilor secrete aparținând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.
Perioada de apariție	• Deplasarea în raion;

		• Foraj și extracție; • Mentenanță		
Probabilitate		Scăzută		IMPACT CUMULAT
Impact	Obiective	Mediu		
	Cost	Mare		
	Termene	Mare		
Tratarea riscului	Evitarea riscului prin: • Acțiuni informative desfășurate de structurile specializate; • Aplicarea riguroasă a măsurilor de securitate prevăzute de codul ISPS; • Reducerea riscului printr-o politică judicioasă de angajări-disponibilizări și evitarea scurgerii de informații de resortul resurselor umane.			

Tabelul nr. 3 Definierea și descrierea riscului la care este supusă PMFE în cazul atacului cu explozibil ambarcat pe nave de alimentare sau adus la bord de teroriști

3.2. Atacul platformei cu ambarcațiuni rapide

Riscul la care este supusă platforma de foraj marin, ca urmare a atacului acesteia cu ambarcațiuni rapide, este descris în tabelul nr. 4.

Descriere risc	Atac al platformei de foraj și extracție de o grupare teroristă ce utilizează una sau mai multe ambarcațiuni rapide și armament ușor sau cel mult aruncătoare portabile de grenade (tip AG-7/9, RPG) sau lansatoare portabile de rachete (tip STINGER)			
Sursă de risc	• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”; • Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acțiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; • Acțiune a serviciilor secrete aparținând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.			
Perioada de apariție	• Deplasarea în raion; • Foraj și extracție; • Mentenanță operațională.			
Probabilitate		Scăzută		IMPACT CUMULAT
Impact	Obiective	Mediu		
	Cost	Mediu		
	Termene	Scăzut		
Tratarea riscului	Evitarea riscului prin: • Acțiuni informative desfășurate de structurile specializate; • Deplasarea în raion sub protecția unităților aparținând Poliției de Frontieră/Forțelor Navale; • Prelucrarea operativă a informațiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR).			

Tabelul nr. 4 Definierea și descrierea riscului la care este supusă PMFE în cazul atacului cu ambarcațiuni rapide

3.3. Atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași

În tabelul nr. 5 este descris riscul la care este supusă platforma de foraj marin în cazul atacului cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași.

Descriere risc	Atac al platformei de foraj și extracție de o grupare teroristă ce utilizează una sau mai multe ambarcațiuni rapide încărcate cu exploziv, telecomandate sau conduse de sinucigași			
Sursă de risc	• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”; • Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acțiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; • Acțiune a serviciilor secrete aparținând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.			
Perioada de apariție	• Deplasarea în raion; • Foraj și extracție; • Mentenanță operațională.			
Probabilitate	Scăzută		IMPACT CUMULAT	
Impact	Obiective	Mare		
	Cost	Mare		
	Termene	Mare		
Tratarea riscului	Evitarea riscului prin: • Acțiuni informative desfășurate de structurile specializate; • Deplasarea în raion sub protecție unităților aparținând Poliției de Frontieră/Forțelor Navale; • Prelucrarea operativă a informațiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR); • Utilizarea unor bariere plutitoare menite să nu permită apropierea ambarcațiunii de structura platformei.			

Tabelul nr. 5 Definirea și descrierea riscului la care este supusă PMFE în cazul atacului cu nave încărcate cu explozibil

3.4. Atac cu scafandri dotați cu mine sau IEDs

În cazul atacului cu scafandri dotați cu mine sau IEDs, riscul la care este supusă platforma de foraj marin, este descris în tabelul nr. 6.

Descriere risc	Atac al platformei de foraj și extracție de o grupare teroristă ce utilizează scafandri autonomi (cu/fără sănii de tractare / transport) dotați cu mine de contact sau dispozitive explozive improvizate.
Sursă de risc	• Grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile”;

		• Grupări teroriste non-statale ce vor să „răzbune” acțiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; • Acțiune a serviciilor secrete aparținând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în plan politic, economic sau juridic.
Perioada de apariție		• Deplasarea în raion; • Foraj și extracție; • Mentenanță operațională.
Probabilitate		Scăzută
Impact	Obiective	Mediu
	Cost	Mediu
	Termene	Mediu
Tratarea riscului		Evitarea riscului prin: • Acțiuni informative desfășurate de structurile specializate; • Deplasarea în raion sub protecție unităților aparținând Poliției de Frontieră/Forțelor Navale; • Prelucrarea operativă a informațiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR); • Utilizarea unor sisteme sonar/generatoare de zgomot menite să nu permită apropierea scafandrilor de structura platformei.

Tabelul nr. 6 Definierea și descrierea riscului la care este supusă PMFE în cazul atacului cu scafandri

4. Sinteza riscurilor

Pe baza analizei făcute anterior, în tabelul nr. 7 am sintetizat problematica riscurilor și amenințărilor asupra securității și siguranței platformelor marine de foraj și extracție românești.

Cu toate că în cazul celor patru tipuri de atacuri posibile pe care le-am analizat, probabilitatea de realizare am acceptat-o scăzută (având în vedere concluziile asupra situației geopolitice din zona Mării Negre⁵), făcând o ierarhizare a riscurilor după impactul cumulat asupra platformelor marine de foraj și extracție care operează în zona economică exclusivă a Mării Negre, am ajuns la concluzia că tipul de atac cu cel mai ridicat nivel de risc la care este supusă o platformă marină este cel al atacului cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași. Această concluzie coincide, cel puțin teoretic, cu situațiile raportate în literatura de specialitate [8, 9]. La polul opus se află atacul cu ambarcațiuni rapide al cărui impact cumulat asupra platformei marine este scăzut – a se vedea și tabelul nr. 8.

Nr. crt.	Denumire risc	Probabilitate de apariție	Impact			Impact cumulat	Perioada de apariție		
			Obiective	Cost	Termine		Depășirea	Foraj și extracție	Mentenanță
1.	Atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste								
2.	Atacul platformei cu ambarcațiuni rapide								
3.	Atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași								
4.	Atac cu scafandri dotați cu mine sau IEDs								

Tabelul nr. 7 Sinteza riscurilor la care este supusă o PMFE românească

Nr. crt.	Denumire risc	Impact cumulat
1.	Atac cu folosirea unor nave cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași	
2.	Atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura, pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste	
3.	Atac cu scafandri dotați cu mine sau IEDs	
4.	Atacul platformei cu ambarcațiuni rapide	

Tabelul nr. 8 Ierarhizarea riscurilor după impactul cumulat asupra PMFE

5. Concluzii

Explorarea și exploatarea rezervelor de hidrocarburi din ZEE a României implică riscuri, la care pot fi supuse PMFE românești, ca urmare a unor acțiuni teroriste dintre care cele mai probabile sunt: atac cu explozibil ambarcat (odată cu încărcătura), pe navele de alimentare sau adus la bord de un membru (sau membri) al (ai) unei organizații teroriste; atac cu ambarcațiuni rapide; atac cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași; atac cu scafandri dotați cu mine de contact sau dispozitive explozive improvizate.

Din analiza efectuată, în care am considerat ca posibile, cu o probabilitate de realizare scăzută, tipurile de acțiuni teroriste îndreptate asupra PMFE românești și care sunt specifice mai sus, se desprind următoarele concluzii:

- pentru fiecare amenințare teroristă, au fost identificate, în general aceleași surse de risc și anume: grupări teroriste non-statale ce vor să se facă „vizibile” sau ce vor să „răzbune” acțiuni/atitudini ale României împotriva membrilor proprii; servicii secrete aparținând unui stat ce se simte „jignit” de victorii ale României în diverse planuri (politic, economic sau juridic);
- perioadele de apariție a riscului sunt în general aceleași, indiferent de tipul de amenințare teroristă, și anume: deplasarea în raion a PMFE; foraj și extracție; mentenanță operațională;
- ierarhizarea riscurilor după impactul cumulat asupra PMFE românești conduce la concluzia că tipul de atac cu cel mai ridicat nivel de risc la care este supusă o platformă marină este cel al atacului cu folosirea unor nave încărcate cu explozibil, manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași, la polul opus aflându-se atacul cu ambarcațiuni rapide al cărui impact cumulat asupra platformei marine este scăzut;
- tratarea riscului a fost abordată prin prisma evitării riscului în care se remarcă următoarele măsuri: desfășurarea de acțiuni informative de către structurile specializate; deplasarea în raion sub protecție unităților aparținând Poliției de Frontieră/Forțelor Navale; prelucrarea operativă a informațiilor provenind de la sistemele de observare (SCOMAR); utilizarea unor sisteme sonar/generatoare de zgomot menite să nu permită apropierea scafandrilor de structura platformei; utilizarea unor bariere plutitoare menite să nu permită apropierea ambarcaunilor de structura platformei.

Apreciez că, la momentul actual și în perspectivă, ar putea fi implementat un set de măsuri care să contribuie la diminuarea riscurilor la care sunt supuse PMFE românești, iar dintre acestea menționez:

- Implementarea în regim de urgență a normelor de securitate prevăzute în Codul Internațional pentru Securitatea Navelor și Facilităților Portuare - ISPS;
- Adoptarea unor măsuri de diagnosticare a structurilor și asigurarea unei mentenanțe preventive de înalt nivel;
- Proiecția pe termen mediu și lung a unei mentenanțe preventive pe baza analizelor statistice referitoare la modurile de defectare;
- Elaborarea unor analize de risc particulare, centrate pe tipuri de amenințări și pe alternative materiale/nemateriale de combatere;
- Abordarea în concept integrat a structurii sistemelor de securitate destinate protecției platformelor împotriva unor riscuri de natură asimetrică.

Fiecare dintre aceste direcții poate constitui subiectul unui proiect de cercetare, dar abordarea individuală nu conduce la o soluție robustă și completă.

Bibliografie:

- [1] DOLGHIN, N., **Dependențele de resursele energetice**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

- [2] ****Risk Factors and Economic Impact*, Directorate for Science, Technology and Industry, Organisation for Economic Co-operation and Development, Security in Maritime Transport, Paris, 2003.
- [3] IORDACHE, G., **Foraje cu destinație specială și foraj marin**, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981
- [4] MATULEA, I., TĂLMACIU, N., SLĂMNOIU, G., ș.a., **Managementul riscului fundamentat pe optimizarea și planificarea întreținerii**, Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos”, Galați, 302 p., 2007.
- [5] SIEGFRIED, R., *Protection Against New Asymmetric Underwater Threats*. Conference Proceedings - UDT Europe 2006.
- [6] RADU, O., SLĂMNOIU, G., ZĂRNESCU, L., COȘEREANU, L., *Harbor protection against terrorist threats: difficulties and possible solutions.*, NATO Systems Concepts and Integration Panel Symposium – SCI 180: Force protection in the Littorals, Ottawa, Canada, September 25 – 27, 2006, pp.3.1 – 3.9.
- [7] SARCINSCHI, A., Băhnăreanu, C., **Redimensionări și configurări ale mediului de securitate regional**, Editura UNAp, București, 2005.
- [8] KESSEL, R.T., *Deterrence as force multiplier in port protection and the defence against terrorism (DAT)*, NURC-FR-2008-015, 2008.
- [9] KOKNAR, M., *Maritime terrorism: a New Challenge for NATO*, 2005.

CRIMINALITATEA TRANSNAȚIONALĂ ORGANIZATĂ, AMENINȚARE LA FRONTIERA DE EST A ROMÂNIEI

Alin COȘNIȚĂ*

The main risks and threats capable of endangering citizen's safety and Romania's national security, its values and interests as member state of the European and Euro-Atlantic community are the international terrorism structured into cross-border networks, the proliferation of weapons of mass destruction, the regional conflicts, the organized transnational criminality and the inefficient government. Among these, the most present at the Eastern European border, at the border of the North Atlantic Treaty Organization, of the European Union, but also at the one of the Schengen space, in the following years, is the organized transnational criminality, which represents a very serious form of crime, capable of influencing states' policy and democratic institutions' activity. It represents both an expression of proliferation of negative phenomena magnifying under circumstances of globalization, and a direct consequence of inefficient management of radical political, economic and social transformations which took place in Central, Eastern and South-Eastern Europe after the collapse of communist regimes.

Strategia Europeană de Securitate “*A Secure Europe in a Better World*”, realizată de Javier Solana și adoptată de Consiliul European în decembrie 2003, este primul document de acest fel elaborat la nivelul U.E. Conform documentului, crearea și dezvoltarea Uniunii Europene au constituit și vor constitui elemente centrale în dinamizarea noului mediu de securitate. Europa continuă să se confrunte cu o serie de provocări la adresa securității. În acest sens, principalele amenințări identificate de Strategie sunt :

- *terorismul* – Europa este ținta și baza unei asemenea amenințări;
- *proliferarea armelor de distrugere în masă* este riscul potențial cel mai serios la adresa securității europene;
- *conflictele regionale* din imediata vecinătate (Orientul Mijlociu, nordul Africii, Caucaz, Transnistria), dar și cele din zone îndepărtate, pot duce la violență, extremism, pierderi de vieți omenești și distrugeri de infrastructură; amenință minoritățile etnice, drepturile și libertățile fundamentale ale oamenilor, stabilitatea instituțiilor statale; creează oportunități pentru crima organizată; stimulează cererea pentru arme de distrugere în masă;
- *instabilitatea statală* (proasta guvernare, corupția, abuzul de putere, instituțiile slabe, lipsa de răspundere, conflictele civile) corodează autoritatea statală din interior și poate duce la colapsul statelor;
- *crima organizată* – Europa constituie un obiectiv principal pentru crima organizată, mai ales prin dimensiunea externă a acesteia: traficul transfrontalier de droguri, ființe umane, arme și bani; migrația ilegală.

Strategia de securitate națională a României preia aceste idei și precizează că principalele riscuri și amenințări, de natură politică, economică, socială și militară, capabile să pună în pericol siguranța cetățeanului și securitatea națională a României,

* **Inspector principal doctorand, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră.**

valorile și interesele sale ca stat membru al comunității europene și euroatlantice sunt: *terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele regionale; criminalitatea transnațională organizată; guvernarea ineficientă.* Conform strategiei criminalitatea transnațională organizată reprezintă o formă de infraționalitate foarte gravă, care a dobândit capacitatea de a influența politica statelor și activitatea instituțiilor democratice. Ea constituie atât o expresie a proliferării unor fenomene negative ce se amplifică în condițiile globalizării, cât și o consecință directă a gestionării ineficiente a transformărilor politice, economice și sociale radicale care s-au produs în Europa centrală, de est și de sud-est după prăbușirea regimurilor comuniste. Astfel, spațiul de interes strategic în care se află România a devenit o veritabilă sursă, zonă de tranzit și destinație a unor activități infraționale grave ce constau mai ales în trafic ilegal de armament, muniții și explozivi, trafic de stupefiante, migrație ilegală și trafic de ființe umane, trafic de produse contrafăcute, activități de spălare a banilor sau alte forme de criminalitate economico-financiară. Astfel de activități sunt favorizate și de existența conflictelor locale care, prin natura și amploarea lor, pot favoriza terorismul și proliferarea armelor de distrugere în masă și pot contribui la perpetuarea regimurilor separatiste.

În ultimii ani se poate observa pe frontiera de est a României, recent și frontieră externă a N.A.T.O. și a U.E., cum iau amploare acțiunile din sfera criminalității transnaționale organizate, acțiuni îndreptate atât împotriva persoanelor fizice, cât și împotriva patrimoniului public sau privat. Intervențiile organelor specializate de prevenire și combatere a criminalității sunt deosebit de greu de relizat, deoarece organizațiile criminale sunt alcătuite din oameni care dispun de mari sume de bani și de relații în multe sfere ale societăților din mai multe state și recurg deseori la intimidare, șantaj și corupție. Crima organizată se implică în toate tipurile de tranzacții sau trafic, legale sau ilegale, cu condiția să fie profitabile și să ofere posibilitatea reinvestirii banilor câștigați astfel pe căi legale.

Grupurile aparținând crimei organizate internaționale dispun de tehnici moderne de comunicație și informatică pe care le utilizează în mod curent și manifestă preocupări în vederea infiltrării în statele cu o democrație incipientă sau fragilă fie în scopul spălării veniturilor ilicite și transformarea lor în bani legali, fie pentru obținerea de bunuri pe care să le folosească ulterior în activitatea lor infrațională.

Criminalitatea transnațională organizată reprezintă o amenințare globală, în evoluție, manifestând-se și la frontiera de est a României, unde prezintă următoarele tendințe:

- adaptarea specificului operațional al rețelelor de migrație ilegală, în intenția de a eluda măsurile de control adoptate de statele europene, prin diversificarea metodelor uzitate, prin perfecționarea organizării interne, precum și prin conspirarea și disimularea acțiunilor derulate;
- diversificarea formelor de valorificare a produselor, valorilor și a avantajelor rezultate din savârșirea unor infrațiuni, menite să ascundă sursele venitului ilicit și să îl amplifice, cum ar fi jocurile de noroc, rețeaua cazinourilor, intensificarea traficului ilicit cu obiecte de artă și din patrimoniul cultural național și altele asemenea;

- extinderea fenomenului de conexare a infracțiunilor aducătoare de mari venituri cu alte infracțiuni violente, cu amploare și consecințe grave în rândul populației, cum ar fi acțiuni teroriste, destabilizatoare și altele asemenea, în vederea asigurării finanțării acestora din urmă;
- scăderea numărului de infracțiuni comise cu violență și creșterea ponderii infracțiunilor a căror savârșire presupune organizare, pregătire minuțioasă și dotări tehnice de vârf;
- extinderea paletei infracționale și în domeniul tehnologiei informației (IT), prin accesarea frauduloasă și neautorizată a bazelor de date ale unor instituții publice, în vederea exploatării informațiilor astfel obținute;
- schimbarea permanentă a rutelor utilizate și a mărfurilor sau produselor traficate la *cerințele pieței* așteptându-se o creștere a traficării stupefiantelor sintetice dinspre vestul continentului spre est, România devenind, dintr-o țară de tranzit al stupefiantelor, o piață de consum;
- diversificarea mijloacelor și a modalităților de sustragere de la controlul legal și de specialitate al trecerilor peste frontieră a produselor periculoase, a mărfurilor contrafăcute, subevaluate sau nedeclarate, a speciilor periclitate de fauna și flora sălbatică, a materialului lemnos și a celui genetic forestier;
- amploarea fenomenului de trafic cu produse puternic taxate, produse accizabile;
- creșterea cazurilor de implicare a rețelelor de contrabandă în traficul cu produse contrafăcute;
- implicarea rețelelor de crimă organizată în traficul ilegal cu valută și alte instrumente de plată la purtător, cum ar fi carduri bancare, cecuri de călătorie, ordine de plată și altele asemenea;
- specularea abilă a legislației și atragerea unor persoane cu funcții de decizie din instituții cu atribuții în lupta împotriva fraudelor vamale și a corupției pentru asigurarea protecției operațiunilor ilegale desfășurate;
- transformarea României dintr-o sursă de forță de muncă la negru într-un consumator pentru cetățeni ai unor state din Asia, Africa și chiar din Europa, ceea ce determină mutații în volumul, sensul și în destinația migrației ilegale, precum și ale infracțiunilor conexe.

Poziția geostrategică a României și faptul că frontiera de est este frontieră externă a U.E. și, în curând, a spațiului Schengen, au determinat grupările internaționale de crimă organizată să includă țara noastră pe lista țărilor de tranzit și chiar de destinație pentru o mare parte din paleta criminalității transnaționale organizate, organele specializate ale statului fiind puse în situația de a se confrunta cu o problemă vastă a faptelor ilicite care afectează siguranța statului.

Printre acestea, cele mai importante componente ale criminalității transnaționale organizate întâlnite în activitatea organelor cu atribuții la frontiera de est a României sunt migrația ilegală organizată, traficul de persoane, contrabanda organizată și traficul cu produse accizabile, traficul internațional de autovehicule furate, traficul cu bunuri piratate sau contrafăcute și traficul de droguri.

Situarea țării noastre pe cele două axe principale ale migrației mondiale (est-vest și sud-nord), insecuritatea frontierelor, criza economică, economia subterană, și

corupția reprezintă principalii factori favorizanți ai dezvoltării migrației ilegale organizate. În ultimii ani, la frontiera de est a României s-au înregistrat creșteri ale traficului de persoane și mijloace de transport la frontiera de stat și odată cu acestea a crescut și numărul de treceri ilegale, fapt ce arată că pentru România migrația ilegală organizată a îmbrăcat caracteristicile unui adevărat fenomen. Pentru majoritatea imigranților România reprezintă doar o țară de tranzit în drumul către Occident, dar o parte dintre aceștia își manifestă intenția de a rămâne definitiv pe acest teritoriu.

Dacă inițial migrația ilegală a avut drept coordonată principală dorința oamenilor aflați în zone de conflict sau în țări sărace de a ajunge în spațiul Schengen, departe de războaie și unde nivelul de trai este mai ridicat, ulterior această dorință a început să se interfereze cu obiective ale criminalității transnaționale organizate. Treptat migrația ilegală a devenit o afacere profitabilă pentru grupările organizate, care dincolo de câștigurile materiale imediate urmăresc și crearea unor rețele de executanți pentru celelalte componente ale criminalității transnaționale organizate.

România, țară situată pe ruta balcanică a migrației ilegale, fapt ce afectează toate domeniile vitale ale societății, inclusiv siguranța statului și a propriilor cetățeni, se va transforma, în viitorul apropiat, din țară de tranzit în țară de destinație pentru imigranții ilegali din Asia și Africa.

Migrația ilegală organizată, ca principală componentă a criminalității transnaționale organizate prezente la frontiera de est a României, poate duce la creșterea numărului de locuitori, reducerea nivelului de trai în ansamblu și în special pentru proprii cetățeni, proliferarea muncii la negru, subminarea economiei naționale în favoarea economiei subterane și nu în ultimul rând la creșterea infracționalității. Imigranții ilegali nu își aduc aportul la dezvoltarea statului și implicit a nivelului de trai al fiecărui cetățean (neplata taxelor și impozitelor legale), ca urmare a statutului lor și a activităților ilicite pe care le desfășoară.

Dorința imigranților ilegali de a obține profituri mari într-un interval scurt de timp, conduc la creșterea criminalității săvârșite de aceștia, fapt ce conduce la afectarea ordinii și liniștii publice în țara noastră. Astfel, își fac apariția firme fantomă sau societăți care desfășoară activități de import - export fictive ori cu mărfuri subevaluate, intrând în circuitul evaziunii fiscale și afectând astfel economia națională și implicit, dezvoltarea societății. Imigranții pot afecta sistemul educației, sistemul de drept și sistemul bancar. Diferențele de limbă și comportament dintre imigranții ilegali și cetățenii români, pot duce, de asemenea, la apariția unor conflicte sociale în comunitățile unde imigranții sunt în număr semnificativ, manifestarea resentimentelor în rândul cetățenilor români față de străini putând lua forme agravante ce poate afecta siguranța statului. În această situație, apare și riscul racolării imigranților de către formațiuni extremiste, fapt ce, în conjunctura actuală, poate aduce atingeri grave asupra siguranței statului, cetățenilor și chiar regiunii în care acestea activează.

În prezent, la frontierele României se conturează mai multe zone în care se manifestă fenomenul migrației ilegale organizate, în fiecare dintre acestea constatându-se pe lângă principiile general valabile de desfășurare a acestor activități și caracteristici particulare, determinate de specificul fiecărei zone, mijloacele și metodele folosite, destinația și scopul urmărit (țara sursă, țara țintă și respectiv zona sau țara de tranzit).

La frontiera de est, frontieră cu Republica Moldova, tendințele sunt de trecere ilegală a frontierei în România îndeosebi de către cetățeni de origine afro-asiatică (Somalia, India, Irak, Pakistan, Sierra Leone, Sudan, Afganistan Bangladesh, China, etc.) călăuziți de membrii ai unor organizații criminale din state ex-sovietice (ruși, ucraineni, moldoveni). Migranții sunt călăuziți din țările de origine pe ruta Asia Centrală/Africa - Rusia/Ucraina - Republica Moldova - frontiera de Est a României. Pentru a nu risca înapoierea în țările de origine, imigranții sunt sfătuiți de către călăuze ca, în momentul depistării de către autorități, să solicite azil în România. Aceasta reprezintă măsura intermediară pentru majoritatea imigranților care intenționează să ajungă în statele din spațiul Schengen, deoarece dacă cer azil, pot părăsi centrele de azil foarte ușor și își continuă drumul spre vest. Deasemenea, din analiza situațiilor statistice înregistrate pe linia migrației ilegale la frontierele României, se observă că foarte mulți cetățeni moldoveni, după traversarea legală a frontierei de est a României, folosesc mai multe metode pentru a ajunge ilegal în țări din spațiul Schengen, printre care folosirea de pașapoarte belgiene, lituaniene, poloneze, cehești, slovace și bulgărești falsificate prin înlocuirea fotografiei, de permise de ședere în Italia, Germania, Grecia sau Spania falsificate, sau prezentarea la controlul trecerii frontierei a cărților de identitate românești false sau falsificate (prețul acestora variază între 500 la 4000 de euro). Au fost înregistrate cazuri în care, cetățeni moldoveni, se prezintă în punctele de trecere a frontierei aeroportuare, cu intenția de a călători într-o țară în care nu au nevoie de viză (Maroc, Tunisia) cu tranzit Germania, fiind descoperite asupra lor cărți de rezidență grecești false total. Ajunși în Germania aceștia intenționau să nu mai efectueze tranzitul.

O formă cu un pericol social mai ridicat a migrației ilegale organizate, care își face din ce în ce mai simțită prezența la frontiera de est a României, o constituie traficul de persoane. Diferența dintre traficul de persoane și migrația ilegală organizată constă într-o caracteristică specifică traficului și anume folosirea forței, folosirea constrângerii și/sau a înșelăciunii, în scopul exploatării victimelor. În cazul traficului de persoane vorbim de exploatarea victimei traficate, aceasta din urmă neavând posibilitatea unei opțiuni. Elementul principal de diferențiere constă, așadar, în constrângerea exercitată asupra persoanei, în cazul acestei infracțiuni. Cu alte cuvinte, migrația ilegală organizată nu implică și nu se bazează pe constrângerea persoanei introduse ilegal, fiind atinsă doar ordinea publică din punctul de vedere al valorii sociale ocrotite de lege.

Astfel, o rețea ce acționează în sfera migrației ilegale organizate facilitează unei persoane intrarea ilegală în țară contra unei sume de bani, dar, la sosire, persoana respectivă este liberă; prin opoziție, victima traficului de persoane este însă *înrobilită*, după sosirea sa la destinația finală fiind supusă unui regim de exploatare. Acest regim este menținut cu ajutorul unor mecanisme de constrângere care vizează uzul de forță, amenințarea cu forța, exploatarea vulnerabilității economice și izolarea victimei.

Acest fenomen de manifestare al criminalității transnaționale organizate a cunoscut o creștere constantă în ultimii ani, fiind o problemă atât pe plan național cât și pe plan internațional. În prezent, traficul de persoane constituie una din cele mai stringente probleme, fiind considerată o forma perfidă de sclavie. A devenit o afacere înfloritoare, atingând dimensiuni asemănătoare cu cele ale traficului de droguri și ale

traficului de arme. România este cunoscută ca țară de origine și de tranzit pentru marile rețele de trafic de femei, provenind îndeosebi din Ucraina, Moldova, Asia cu destinația în țările din fosta Iugoslavie, precum și Italia, Spania, Franța, Turcia, Grecia.

În ansamblul criminalității ce implică violență, traficul de persoane cu consecințe transnaționale este cel care, într-un caz concret, reprezintă amenințări cu o gravitate deosebită, cu tendință de a se repeta, care lezează prin intermediul mijloacelor întrebunțate de făptuitori, capabile să ducă la un pericol comun interesele vitale ale unor grupuri mari de oameni sau chiar ale unor state.

Problema traficului de persoane nu este o problemă nouă în istoria omenirii, criminalitatea din sfera traficului de persoane grevează istoria de mai multe milenii, sclavia în forme noi sau mai vechi ca și practicile similare sclaviei continuă să existe în alte state ale lumii, totul derulându-se sub evantaiul crimei organizate. În cazul traficului de persoane există o *cerere* și o *ofertă*, sau, altfel spus, relații de piață, care sunt guvernate ca și în economia de piață de mecanismul *cerere – ofertă*, între indivizii participanți la lanțul infracțional transnațional, existând o cooperare, o complicitate între *vânzător* și *cumpărător*.

Traficul de persoane este o componentă a criminalității transnaționale organizate care afectează nu doar victimele sale și familiile acestora, ci și societatea în ansamblu, ducând la violență crescută la nivelul grupurilor criminale organizate care au un interes financiar pe piețele sexului și ale muncii existente, creșterea și diversificarea crimei organizate, destabilizarea economică prin intensificarea spălării banilor, destabilizarea demografică, creșterea corupției în sectorul public sau destabilizarea investiției economice în interior care poate avea loc ca un produs cumulat al uneia sau mai multor alte riscuri strategice.

Contrabanda organizată și traficul cu produse accizabile constituie activități extrem de profitabile pentru elementele infractoare, numeroși agenți economici devenind peste noapte multimiliardari de pe urma comerțului cu mărfuri importate sau exportate prin încălcarea legislației vamale.

S-au creat rețele de traficanți calificați, care au facilitat intrarea în țară a unor imense cantități de mărfuri și organizarea unor adevărate sisteme subterane de distribuire a acestora către majoritatea localităților urbane și rurale ale țării. Contrabanda constă, în termeni generali, în trecerea peste frontieră a bunurilor astfel încât să se eludeze grav regimul juridic vamal.

La frontiera estică a României, acest fenomen are anumite particularități, cum ar fi gradul de profesionalizare și de intelectualizare al contrabandiștilor, care caută porțițe prin care să se eludeze legea și atrag la colaborare persoane cunoscătoare a doua sau trei limbi străine, licențiați în marketing și management, avocați pentru cunoașterea și stăpânirea legilor, etc.. Deasemenea, se observă o tendință de acaparare de către contrabandiști a piețelor de desfacere, de aici și până la conflictele violente dintre grupări nemaifiind decât un pas, precum și o fuziune între lumea contrabandiștilor și lumea politică.

Infracțiunea de contrabandă și traficul cu produse accizabile s-au diversificat ca urmare a intensificării traficului de călători și multiplicării operațiunilor comerciale. În perioada actuală se constată o creștere progresivă permanentă și foarte însemnată,

dacă am încerca să analizăm și din punct de vedere al mărimii, complexității și diversității metodelor folosite de către infractori. Manevrelor folosite de contrabandiști se materializează în încheierea de contracte cu diferiți asociați străini care, de regulă își au sediile societăților în *zonele libere* pentru importul de mărfuri la prețuri scăzute. În baza acestora se solicită și se obține indigenarea produselor cu aceste prețuri, diminuând taxele vamale (și impozitul pe profit, etc.) de circa 10-15 ori, având în vedere că toate aceste taxe și impozite se calculează pornind de la prețul de indigenizare a produselor.

Pentru a fi scutiți de plata taxelor vamale aferente mărfurilor importate din Republica Moldova, contrabandiștii prezintă uneori certificate de origine false pentru mărfurile importate din alte țări. Trecerea peste frontieră prin punctele vamale a bunurilor cu documente vamale privind alte bunuri este de asemenea una din metodele des utilizate de către contrabandiști. Cel mai frecvent procedeu folosit constă în încărcarea autotrenurilor cu mărfuri la care taxele vamale și accizele sunt foarte mari și pentru a le camufla, așează la ușa din spate mărfuri la care taxele vamale sunt mici. Acest procedeu, care în lumea interpolă este numit *capac*, se referă la mărfurile așezate lângă ușa autotrenului, pentru inducerea în eroare a personalului care face controlul vamal. Prezentarea de declarații false la introducerea de mărfuri în țară s-a înscris ca metodă distinctă care a permis contrabandiștilor obținerea unor sume fabuloase. Această metodă este folosită de contrabandiști abili care au deja o rețea în care participanții au un rol prestabilit.

Depășirea cadrului legal în relațiile personale dintre cetățenii străini și unii funcționari din cadrul instituțiilor statului a favorizat crearea condițiilor de derulare a unor afaceri ilegale sub aparenta protecție a autorităților. Astfel s-au constituit adevărate grupuri infracționale organizate în fraudă vamală cu țigări, cafea, alcool, produse agroindustriale și alte bunuri și produse, centrele de comandă ale acestora stabilindu-se în principalele orașe (București, Constanța, Timișoara) unde și-au dezvoltat infrastructura necesară preluării rapide a mărfurilor, plasării lor în depozite sau centre en-gross și distribuției în întreaga țară, iar pentru a diminua riscul descoperirii acțiunilor ilegale, au corupt diverse persoane din sistemul vamal și din alte instituții ale statului.

Trebuie semnalat în același timp faptul că centrele de comandă ale principalelor rețele au exploatat diverse avantaje locale, cum sunt prezența unor factori de decizie economică și financiară corupte, concentrarea de populație și de firme, vulnerabilități la frontieră.

Contrabanda organizată și traficul cu produse accizabile au cuprins majoritatea sectoarelor și domeniilor de activitate economică, afectând din păcate chiar structuri și instituții publice ai căror funcționari au fost implicați în acte de corupție. La săvârșirea lor au fost atrași din ce în ce mai mulți lucrători vamali, care în schimbul unor foloase materiale, au înlesnit introducerea ilegală în țară a unor importante cantități de produse accizabile. Aceste fapte sunt o amenințare și pentru ansamblul sistemului economico-social al societății noastre fiind un factor de risc pentru sistemul financiar, deoarece sunt un principal canal de alimentare a economiei subterane, participanții la comiterea acestor fapte pot fi doar instrumentele celor care conduc ori coordonează crima organizată și care tind să aibă acces în sfera deciziei, nu numai economice ci și

politice, amenințând astfel chiar siguranța națională, provoacă perturbări nu numai prin faptul că lipsește bugetul statului de venituri substanțiale, dar creează asemenea fenomene cu consecințe dintre cele mai nefaste la nivelul activităților comerciale legale, prin practicarea unor prețuri care exclud principiile concurenței loiale, neexistând un control asupra produselor accizabile, contravaloarea produselor provenite din aceste fapte alimentează existența pe piața financiară a banilor negri, care finanțează perfecționarea logisticii rețelelor de infractori, fiind surse importante de corupție. Deasemenea, acest fenomen constituie o activitate extrem de profitabilă pentru grupurile organizate, atenția principală a acestora fiind îndreptată spre obținerea de capital negrevat de taxe și impozite, organizându-se adevărate canale de distribuire a acestora către majoritatea localităților din țară, mai ales pe fondul gradului ridicat de coruptibilitate al oficialităților din sistemul politic, financiar și administrativ, factori favorizanți pentru activitățile ilegale din sistemul economico-financiar.

Traficul internațional de autovehicule furate a devenit în ultima perioadă de timp o activitate extrem de profitabilă, în special pentru cetățenii țărilor din estul Europei, devenind o componentă importantă a criminalității transnaționale organizate. La frontiera de est a României, acest fenomen se menține la cote ridicate, metodele folosite fiind falsificarea documentelor de înregistrare a autoturismelor, contrafacerea cheilor de contact, a seriilor caroseriilor, etc..

Mărcile de autoturisme furate cel mai adesea sunt Mercedes, Audi, BMW, Ford, Opel, cu ani recentți de fabricație, iar majoritatea persoanele implicate provin din Republica Moldova, Ucraina, Rusia și România. Aceștia fură mașinile din țările vest-europene (uneori cu acordul proprietarilor) și le transportă spre Republica Moldova, Ucraina, Rusia, comisionul primit făcând foarte rentabilă această activitate ilegală. Trebuie subliniat faptul că acest fenomen este foarte bine organizat, existând o structură bine încheagată care asigură un caracter deosebit de fluent în parcurgerea tuturor etapelor în activitatea infracțională (începând cu recunoașterea autoturismului ce urmează a fi furat și încheindu-se cu valorificarea acestuia).

La frontiera de est a țării noastre, acționează mai multe filiere, fiind identificate până în prezent *filierea germano – austriacă*, *filierea română* și *filierea ex-sovietică*. Filiera germano – austriacă acționează pe ruta Germania – Austria – Ungaria – România - R Moldova, ca mod de operare întâlnind atât *frauda la asigurări* cât și *furtul la comandă*. Filiera română acționează pe ruta România – R. Moldova – Ucraina – Rusia, în înțelegere cu proprietarul fiind fraudată firma românească de asigurări, prin declararea mașinii ca furată, ulterior scoaterii legale din țară, cu documentele și cheile originale, către spațiul ex-sovietic. Filiera ex – sovietică acționează pe ruta Occident – România – R. Moldova – Ucraina – Rusia, până în prezent stabilindu-se faptul că membri acestei filiere transportă autoturisme de teren exportate de o firmă americană dubioasă, dar care sunt facturate la un sfert din valoarea lor reală. În continuare, se mențin în top cetățenii italieni, români și moldoveni în ceea ce privește acest fenomen. În majoritatea cazurilor, cei care se aflau la volanul mașinilor furate declară, de regulă, că nu știau că autovehiculele se află în atenția autorităților ca fiind furate, precizând, la audieri, că le-ar fi cumpărat. Totodată, persoanele prinse conducând autovehicule furate au mai susținut, că au primit sume de bani (in general,

de până la 500 euro) pentru a transporta aceste mașini peste frontiera de est a României.

Traficul internațional de autovehicule furate a luat o amploare deosebită și vizează furtul autoturismelor de lux din spațiul Schengen și din România și valorificarea acestora pe diferite filiere. La această activitate internațională și-au făcut tot mai simțită prezența și infractorii autohtoni, care au pătruns în rețelele transnaționale. Se constată existența unei colaborări infracționale între diferitele filiere de hoți și traficanți, bazată pe interes, protecție reciprocă, schimb de *ponturi*, furnizarea reciprocă de documente contrafăcute ori falsificate și materializată îndeosebi prin mijloace frauduloase, transportul autoturismelor furate pe diverse rute pentru beneficiari prestabiliți și chiar schimburi de asemenea autovehicule.

Organigrama transnațională a rețelei de infractori arată că, fiecare membru al grupului se ocupă de o activitate infracțională în care el este specializat. Astfel, un anumit segment are în responsabilitate furtul mașinii, un altul fabrică documentele false, altul falsifică numerele de înmatriculare ori seria caroseriei, alții le transportă și unii le valorifică.

Faptele comise de aceste grupuri de infractori prezintă un pericol deosebit de ridicat, nu prin aceea că fiecare au contribuit la săvârșirea infracțiunii, ci prin modul lor de organizare care constituie o suprastructură bine definită, de sorginte mafiotă. Dacă fiecare verigă a lanțului respectiv ar fi tratată separat, poate crea impresia că, membrii grupului sunt mici chilipirgii care au urmărit să-și rotunjească veniturile. Un asemenea mod de a privi lucrurile este foarte periculos deoarece deschide larg porțile criminalității transnaționale organizate.

Nimic nu este mai periculos decât ca acest fenomen, respectiv, criminalitatea transnațională organizată să se dezvolte și să ajungă la un anumit nivel, greu de controlat. Prin săvârșirea unor asemenea fapte, statul român este prejudiciat cu importante sume de bani rezultate din neplata taxelor și impozitelor aferente unui astfel de negoț dacă s-ar efectua conform legii.

Contrafăcerile reprezintă unele dintre cele mai profitabile afaceri din lume, studiile internaționale indicând faptul că economia subterană rezultată din contrafaceri reprezintă peste un sfert din economia globală. Acestea sunt încurajate indirect prin lipsa de reacție oficială a statelor la fenomenul privind încălcarea dreptului de proprietate privată. Aceasta lipsă de atitudine a oficialităților responsabile conferă infractorilor un risc minim de a fi prinși și trași la răspundere. Un alt factor care încurajează contrafăcerile este ușurinta cu care produsele pot fi imitate în zilele noastre, prin intermediul mijloacelor tehnologice în continuă dezvoltare. În ceea ce privește România, pirateria și contrafacerea sunt omniprezente și un fenomen de o asemenea amploare nu ar putea avea loc și nu ar putea să dănuie dacă nu ar fi puternic susținut de mai toți cei implicați sau afectați de el: de la producători și comercianți, la instituțiile statului și nu în ultimul rând la cumpărători, prin slaba conștiință publică a ilegalității activităților asociate contrafacerii și a consecințelor dăunătoare ale acestui tip de activitate.

Sumele uriașe investite de organizațiile criminale în logistica industriei pentru a crește calitatea, dar și cantitatea producției de bunuri contrafăcute fac foarte dificilă detectarea acestor bunuri. În anumite țări există fabrici al căror obiect de activitate îl

reprezintă doar producerea de bunuri contrafăcute, fiind piețe de desfacere deschise. Pentru a nu atrage suspiciuni asupra calității bunurilor produse, acești fabricanți fixează prețuri asemănătoare sau, uneori, chiar mai mari decât cele ale originalelor.

În ceea ce privește frontiera de est a țării noastre, frontieră externă a Uniunii Europene, presiunea este foarte mare, deoarece 70% din producția mondială provine din Asia de Sud - Est, din acest procent 60% vizând Uniunea Europeană. România nu este percepută ca fiind o țară producătoare de mărfuri contrafăcute, dar are o reputație deosebită de țară de tranzit pentru aceste produse în drumul lor din Asia spre Occident. Uniunea Europeană este o prosperă piață de desfacere pentru produsele contrafăcute, iar făptuitorii se bazează în special pe imposibilitatea organelor cu atribuții pe această linie de a efectua controale fizice amănunțite tuturor containerelor care provin din zone cu potențial ridicat de contrafacere.

Pe frontiera estică acționează grupări care au ca preocupare traficul cu produse piratate și contrafăcute, acționându-se cu precădere în punctele de trecere a frontierei dar și în zona de frontieră, cel mai prolific producător și exportator către România, de produse piratate sau contrafăcute fiind China. Bunurile sunt aduse pe relația China - cargo aerian - Republica Moldova și România. În momentul în care produsele ajung pe piața din România există 2 posibilități: fie acestea sunt lansate spre comercializare, fie sunt trimise pe componente și urmează să fie asamblate, finisate, reambalate, reetichetate și livrate în regim containerizat, maritim sau rutier către țările Europei sau S.U.A.. Unul dintre factorii favorizanți pentru care România este inclusă pe lista celor mai uzitate rute pentru produsele contrafăcute este poziționarea geografică strategică pe care o ocupă, oferind variante multiple pentru alegerea locațiilor de comercializare a bunurilor. Principalele categorii de produse care sunt expediate din China în vederea comercializării pe piața românească sunt: textile, încălțăminte, electronice și electrocasnice, jucării, cosmetice, etc.. Un alt factor important este numărul mare al imigranților de origine chineză, creându-se astfel cadrul favorabil pentru dezvoltarea pieței produselor contrafăcute. Aceștia au format o adevărată comunitate, devenind elementul de legătură între China, ca producător, și România, ca țară de tranzit sau ca piață de desfacere.

Grupuri infracționale transnaționale exploatează piața enormă a înregistrărilor sonore prin producerea de copii ilegale/neautorizate ale lucrărilor artiștilor de succes. Ei nu suportă cheltuielile pe care le are industria producătoare de muzică în vederea dezvoltării, distribuției, sau marketingului. Se pot obține profituri enorme din producția ilegală de viniluri, casete, CD-uri, CDR-uri, VCD-uri, DVD-uri. O astfel de filieră care este activă pe frontiera estică este cea care se ocupă de traficul cu C.D.-uri și D.V.D.-uri piratate din Rusia sau fostele state C.S.I., și din Pakistan, aceste zone fiind printre cele mai cunoscute din lume, unde se află și cele mai multe laboratoare clandestine pentru piratare. Fabricile de CD-uri din Rusia folosesc o combinație de echipamente noi și second hand de foarte bună calitate achiziționate cu ușurință de pe piața vest europeană în relativ declin în prezent. La această situație se adaugă dezmembrarea și reasamblarea, în Rusia, a fabricilor din Bulgaria și Ucraina, ceea ce a condus la amplificarea problemei.

Consumatorii sunt afectați prin achiziționarea și folosirea produselor contrafăcute ce prezintă un risc ridicat pentru sănătatea și siguranța lor. Totodată, prin

astfel de activități ilicite sunt finanțate alte operațiuni ale criminalității transnaționale organizate. Contrafacerea afectează și mediul concurențial: prețul produselor companiilor care desfășoară activitatea în mod legal nu pot concura cu prețul produselor contrafăcute, în cazul acestora din urmă costurile de cercetare și marketing fiind inexistente.

Contrafacerea a diminuat într-o măsură importantă realizarea resurselor bugetului de stat și, implicit, reducerea nivelului de trai al populației. Contrafacerea nu reprezintă simple acte de păgubire a bugetului de stat și lezare a intereselor cetățenilor, ci constituie adevărate segmente și forme de criminalitate transnațională organizată, majoritatea fiind săvârșite de grupuri de infractori care au atribuții bine determinate și responsabilități precise, organizați pe criterii entice, de rudenie sau relații afective, specializați pe categorii de produse ori genuri de falsificare și desfacere a acestora. Dacă în urmă cu câțiva ani, actele de contrafacere se realizau în principal de persoane fizice care călătoreau în străinătate și de unde aduceau fraudulos cantități relative mici de mărfuri, odată cu creșterea numărului de societăți comerciale cu capital privat, și, îndeosebi, a celor înființate de cetățeni străini, cu capital simbolic, s-au creat premisele constituirii grupurilor infracționale pe structura unor filiere cu segmente în străinătate, la frontieră și în interiorul țării.

Consumatorul este o victimă a contrafacerii, fiindu-i pusă în pericol sănătatea și integritatea fizică în urma folosirii sau exploatării unor astfel de produse, prin compoziție necorespunzătoare, prin nocivitate, prin omitere de componente, etc.. Salariile acordate celor care muncesc în această industrie, de cele mai multe ori la negru, sunt cu mult sub cele din domenii de producție asemănătoare, dar care desfășoară o activitate legală. Condițiile de activitate sunt minime, neîncadrându-se în standardele normale de lucru. Un alt efect este acela al șomajului, care apare în momentul în care titularul unui drept de proprietate intelectuală nu-și mai permite continuarea activității comerciale în condiții de concurență neloială, fiind nevoit să recurgă la procedura falimentului. Falimentul unor firme afectate de fenomenul contrafacerii semnifică o scădere a contribuțiilor la bugetul de stat, cu puternice implicații asupra nivelului de trai din acel stat. Șomajul determină o majorare a fondurilor alocate asigurărilor sociale și, implicit, diminuarea sumelor acordate altor ramuri. Toate aceste efecte, fie ele de ordin social, economic sau politic, fac ca traficul cu produse piratate sau contrafăcute să constituie o amenințare la adresa securității naționale.

România ca parte integrantă a comunității europene se confruntă cu dezvoltarea alarmantă a fenomenului traficului și consumului de droguri în strânsă legătură cu celelalte componente ale criminalității transnaționale organizate. Continentul european, important consumator de droguri la nivel mondial, nu a reușit să stopeze dezastrul produs de stupefiante nici prin acțiunile guvernelor, nici prin întărirea forțelor de poliție și nici prin cooperarea internațională, după cum o arată creșterea continuă a numărului consumatorilor, a numărului deceselor datorate supradozării și a cantităților de droguri capturate. Din ce în ce mai multe opiacee provenind din Asia sunt oferite pe piața europeană.

La frontiera estică a României, cazuistica este redusă în comparație cu frontiera sudică, de exemplu, dar se conturează un trafic îndeosebi pentru consumul personal și

comercializare în cantități mici, pentru introducerea sau scoaterea din țară a stupefiantelor cel mai des folosite fiind punctele de control pentru trecerea frontierei de tip rutier. Porțile rutiere folosite cel mai frecvent pentru introducerea stupefiantelor în România pe la frontiera de est sunt Albița și Sculeni. Pentru combaterea acestei componente a criminalității transnaționale organizate se impune efectuarea unui control permanent și sistematic, atât în punctele pentru controlul trecerii frontierei de stat, cât și în întreaga zonă de responsabilitate.

Analiza principalelor componente ale criminalității transnaționale organizate indică faptul că frontiera estică a României, frontieră externă N.A.T.O. și U.E., și în viitorul apropiat și a spațiului Schengen, tinde să devină foarte atractivă pentru principalele rețele ce activează în această regiune, fiind necesare măsuri suplimentare pentru asigurarea mediului intern de securitate.

Principala măsură o reprezintă securizarea acestei frontiere care să asigure accesul nestingherit și în deplină siguranță a cetățenilor de bună credință care traversează frontiera. Eforturile pentru securizarea frontierei trebuie canalizate în

următoarele direcții: armonizarea procedurilor de lucru, îmbunătățirea cooperării la frontieră între toate autoritățile naționale și între reprezentanții aceleiași autorități din România și țările spațiului ex-sovietic, precum și îmbunătățirea schimburilor de informații între serviciile relevante ale acestor țări, într-un cadru bine definit și sistematic.

Bibliografie:

- [1]. Strategia Europeană de Securitate “*A Secure Europe in a Better World*”
- [2]. Strategia de securitate națională a României.
- [3]. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat 2005-2009.
- [4]. Strategia managerială a Poliției de Frontieră pentru securizarea frontierei de stat, în perioada 2007-2009.
- [5]. Strategie națională din 18 septembrie 2007 privind imigrația pentru perioada 2007-2010.
- [6]. Pop Nelu și colectiv: *Migrația ilegală și crima organizată*, Editura MIRA, București, 2008.
- [7]. Dragomirescu Bianca, Coșniță Alin: *Târgul de ființe umane: maladie a secolului XXI*, Editura Dosoftei, Iași, 2007.
- [8]. Jukka Savolainen: Risk analysis for border guards – A tool for a knowledge based - Border Management.
- [9]. Dr. Nicolae DOLGHIN, Drd. Alexandra SARCINSCHI, Mihai-Ștefan DINU - Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
- [10]. www.politiadefrontiera.ro/

LEGEA 298 CA EVOCARE A METAEMOȚIILOR LA SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

Aurelian BĂDULESCU*
Cristian DELCEA**

La différence entre la sécurité et la liberté peut être faite soit par le système législatif soit par ceux qui appliquent la loi. Il arrive parfois qu'une loi devienne une provocation ou une évocation des méta-émotions pour plusieurs pattern cognitifs et de comportementaux tant pour l'infracteur, le terroriste que pour celui qui respecte le système législatif. Les études montrent qu'une peur irrationnelle évaluée du point de vue cognitif peut modifier différentes conduites d'ordre clinique ou non d'un individu qui considère que ses données personnelles ou des données à caractère confidentiel sont menacées. Nous allons faire une analyse critique de la perspective des sciences psycho-juridiques du point de vue théorique et nous allons éprouver les hypothèses énoncées dans notre étude.

Mots clés : la loi 298, méta-émotion, la société roumaine

Introducere

Cercetările locale/din țară dovedesc adesea panica societății românești din trecut în sensul de frică la frică sau o metaemoție experiențiată de individul român în perioada comunistă.

Albu (2008, p.11) afirma în studiul său: „Informatorul” că o mare parte din tragedia poporului român sub comuniști și securitate a fost provocată de colaborarea celor mulți și neștiuți cu organele de represiune și control ale datelor personale a societății românești. Mai mult decât atât azi asistăm la un conflict cognitiv în ce privește legea care a fost supusă la vot în parlamentul României. După cercetările cognitiv-comportamentale ale autorilor români, individul care experiențiază metaemoția ca și o consecință a legii 298 are o cogniție descriptivă și inferențială irațională cu un mecanism de coping disfuncțional dezadaptativ datorită prelucrărilor de informație eronate cu privire la asocierea unui sistem anterior de gestionare a datelor cu caracter personal cu cel de azi.

Așadar, dorim ca în acest studiu să abordăm două perspective și anume: prima teoretică din perspectiva științelor psiho-juridice și în cea de a doua parte a studiului de față să verificăm experimental ipotezele invocate în partea teoretică pentru a particulariza și cerceta impactul unei scheme cognitive disfuncțional dezadaptativ și modificarea comportamentală la individul din România.

Abordări psiho-juridice

Legea nr. 298 / 2008 privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului său de rețele publice de comunicații precum și pentru modificarea Legii nr. 506 /2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice a devenit o disonanță cognitivă atât pentru cei care aplică

* Avocat doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

** Psiholog, Institutul de Studii și Cercetări ale Terorismului

legea cât și pentru cei care folosesc resursele electronice de informații. Totuși considerăm că principiile fundamentale constituționale se află în poziția de a fi încălcate de actele normative mai sus prezentate.

Constituția României din 2003 prevede că următoarele sunt drepturi și libertăți fundamentale ce sunt garantate și protejate de statul de drept:

Art. 26 Viața intimă, familială și privată;

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată;

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Art. 28 Secretul corespondenței. Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil. Legea nr. 298 / 2008 stabilește obligația furnizorilor de servicii și rețele publice de comunicații electronice de a reține anumite date despre apeluri telefonice, sms-uri, email-uri și date de trafic Internet, generate sau prelucrate în cadrul activității de furnizare a serviciilor. Datele vor fi reținute timp de 6 luni de la momentul efectuării comunicării.

Astfel, vor fi reținute datele de trafic și de localizare a persoanelor fizice și juridice, precum și datele conexe necesare pentru identificarea abonatului sau a utilizatorului înregistrat. Conținutul comunicării sau informațiile accesate în timpul unei rețele de comunicații electronice nu vor fi reținute. În fundamentarea actului normativ se folosește ca argument faptul că utilizarea comunicațiilor electronice sunt deosebit de importante și, în consecință, reprezintă un instrument valoros în vederea prevenirii, cercetării, descoperirii și urmăririi penale a infracțiunilor și, în special, a criminalității organizate. Codul de procedură penală a României prevede la art. 5 indice 2 Prezumția de nevinovăție.

Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă. În virtutea acestei prezumții revine obligativitatea organelor judiciare de a administra probe în cadrul procesului penal și nu a persoanelor cercetate de a se disculpa și prin extindere obligativitatea organelor de cercetare penală de a strânge probe conform procedurilor constituționale și de a respecta drepturile fundamentale ale cetățenilor. Cu toate că legea prevede ca furnizorii de rețele publice de comunicații și furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului vor avea obligația ca, la solicitarea scrisă a procurorului, să transmită de îndată autorităților competente datele reținute în baza prezentei legi, iar solicitarea transmiterii de date reținute se realizează cu autorizarea motivată a judecătorului, dacă sunt date ori indicii temeinice privind pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave; practica de reținere și stocare a datelor creează un cadru legal ce permite ușor încălcarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor prin abuzuri atât din partea serviciilor secrete, a furnizorilor de servicii și a angajaților acestora. Legea nu oferă garanții suficiente că abuzurile pot fi împiedicate sau exemplar pedepsite. Ținând cont de realitatea din România, Legea nr. 298 / 2008 pare mai degrabă a legaliza o situație de facto, decât a introduce o practică nouă. Legea permite procurorilor obținerea datelor stocate solicitate, în caz de urgență, fără autorizarea de către o instanță judecătorească. Totodată, legea permite accesul organelor de stat cu atribuții în domeniul securității naționale la datele stocate de

furnizorii de servicii și rețele publice de comunicații electronice, în condițiile în care pachetul de legi privind securitatea națională nu a fost încă adoptat de Parlament. Dacă în timp se va ajunge la concluzia că reținerea și stocarea datelor nu sunt suficiente pentru prevenirea infracțiunilor și a actelor de terorism, care va fi următorul pas? Interceptarea, reținerea și stocarea tuturor comunicațiilor? De acum, românii, știind că tot ceea ce vorbesc la telefon sau scriu pe Internet sau prin sms este monitorizat și controlat, vor avea mari rețineri în exprimarea directă, căutând alte metode de comunicare prin care intimitatea să le fie păstrată sau teama irațională de a mai comunica sau transmite date prin intermediul tehnologiei de azi (Bădulescu, 2006, 2007, 2008; Delcea, 2008, 2009).

După Chelcea și Zodieru (2008, p. 371) emoțiile se manifestă în societate, uneori diferit de la o cultură la alta după un scenariu impus de norme sau reguli și este menținut de factori psihologici. Așadar, Legea 298/2008 poate evoca metaemoții la utilizatorii de telefonie și date Internet până acolo că cei care sunt implicați se simt neajutorați și au un sentiment de insecuritate și violare a datelor personale. Foarte multe studii psihologice scot în evidență comportamente modificate la nivel de relații, job și atitudini prosociale. În ultima vreme asistăm la o fobie socială de tipul siguranța datelor personale. Societatea românească scoate în evidență tot mai multe mecanisme de coping disfuncțional dezadaptativ. Legea 298/2008 ca evocare emoțională duce la o stare temporară de reacții emoționale, caracterizată în principal prin lipsa abilității individului de a face față unei situații particulare folosind metodele uzuale de rezolvare a problemelor, și prin posibilitatea unui impact clinic sau nonclinic.

Astfel, componentele postevocării a temerii iraționale sunt:

- a) percepția unui eveniment ca fiind o amenințare pentru datele cu caracter personal al individului;
- b) reacțiile cognitive, subiective, comportamentale și fiziologice;
- c) acestea sunt temporare, legate de acțiunea stresorului dar pot fi menținute de interpretările iraționale cu privire la legea 298/2008;
- d) situațiile precipitante în sens restrâns se referă la situații care pun în pericol viața indivizilor așa numitele incidente critice, dar pot fi orice situații interpretate și evaluate negativ de individ;
- f) eșecul mecanismelor de coping de care dispune individul;
- g) consecințele postevocare a temerii iraționale pot fi:
 - ✓ **negative**: individul are sentimentul că nu deține un control asupra informațiilor personale;
 - ✓ atribuirea unei identități negative;
 - ✓ **pozitive**: oportunitatea unor experiențe noi, dezvoltarea unor noi mecanisme de coping, autocunoaștere, adică conștientizarea datelor personale pe mâna altor persoane, etc.

Așadar, și în studiul de față vom analiza pe un eșantion reprezentativ din societatea românească ipotezele invocate în abordarea noastră teoretică. Mai considerăm că trebuie menționat în urma abordărilor de mai sus și un suport empiric pentru a particulariza discrepanțele cognitive ce stau la baza evocării de metaemoție adică frica că nu vor mai avea control asupra datelor cu caracter confidențial și sentimentul de nemulțumire față de noua lege.

Studiul de caz

Obiectivul

Cercetarea de față își propune să investigheze legea 298 ca evocare a metaemoțiilor declarativ al participanților români la studiu.

Ipoteza

Estimăm că vor exista opinii bias declarative la expunerea participanților la chestionarul expus.

Participanți

N= 500;

Bărbați: n 250 (50%);

Femei : n 250 (50%);

Media de vârstă: 33 de ani.

Procedura de lucru

Procedura de lucru a fost de tip intervenție. Participanții au fost selectați de pe site-ul www.petitieonline.ro. Din răspunsurile date de participanți la petiția online împotriva legii 298/2008 a fost completat chestionarul supus adaptării și validării pe populația din România. Pe lângă datele de proveniență, sex și vârstă a mai fost o rubrică la petiția online expusă pe site și interpretarea fiecărui participant pentru cotarea lor.

Materiale

Ca material de investigare s-a folosit chestionarul L 289/2008 Questionnaire. Chestionarul cuprinde o singură scală. Bias cognitiv cu privire la evenimentul Legea 298/2008. Are 1 item iar răspunsurile au fost de la de acord până la foarte mult de acord. Pentru pretestarea instrumentului, am recurs la aplicarea însoțită de interviu. Participanții (N 10) erau rugați să explice ce probleme, nelămuriri, dificultăți întâmpină la completarea itemilor chestionarului. În unele cazuri, problemele erau la nivel de neînțelegere sau ambiguitate lingvistică, în altele însă era vorba de concepte fără acoperire în experiența participanților. Eșantionul ales a inclus 10 persoane de profesioni, nivel de educație și vârste diferite.

Rezultate cantitative și calitative

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error
Sex	500	1.5000	.50050	-2.008	.218
Vârsta	500	33.6920	8.39656	-1.002	.218
De acord	29	1.0000	.00000	.	.
Destul	204	1.0000	.00000	.	.
Foarte mult	380	1.0000	.00000	.	.
De acord total	58	1.0000	.00000	.	.
Valid N (listwise)	20				

Descriptive Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error
Sex	500	1.5000	.50050	-2.008	.218
Vârsta	500	33.6920	8.39656	-1.002	.218
De acord	29	1.0000	.00000	.	.
Destul	204	1.0000	.00000	.	.
Foarte mult	380	1.0000	.00000	.	.
De acord total	58	1.0000	.00000	.	.

Case Processing Summary

	Cases					
	Included		Excluded		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
De acord * Sex	29	5.5%	499	94.5%	528	100.0%
Destul * Sex	204	38.6%	324	61.4%	528	100.0%
Foarte mult * Sex	380	72.0%	148	28.0%	528	100.0%
De acord total * Sex	58	11.0%	470	89.0%	528	100.0%
De acord * Vârsta	29	5.5%	499	94.5%	528	100.0%
Destul * Vârsta	204	38.6%	324	61.4%	528	100.0%
Foarte mult * Vârsta	380	72.0%	148	28.0%	528	100.0%
De acord total * Vârsta	58	11.0%	470	89.0%	528	100.0%

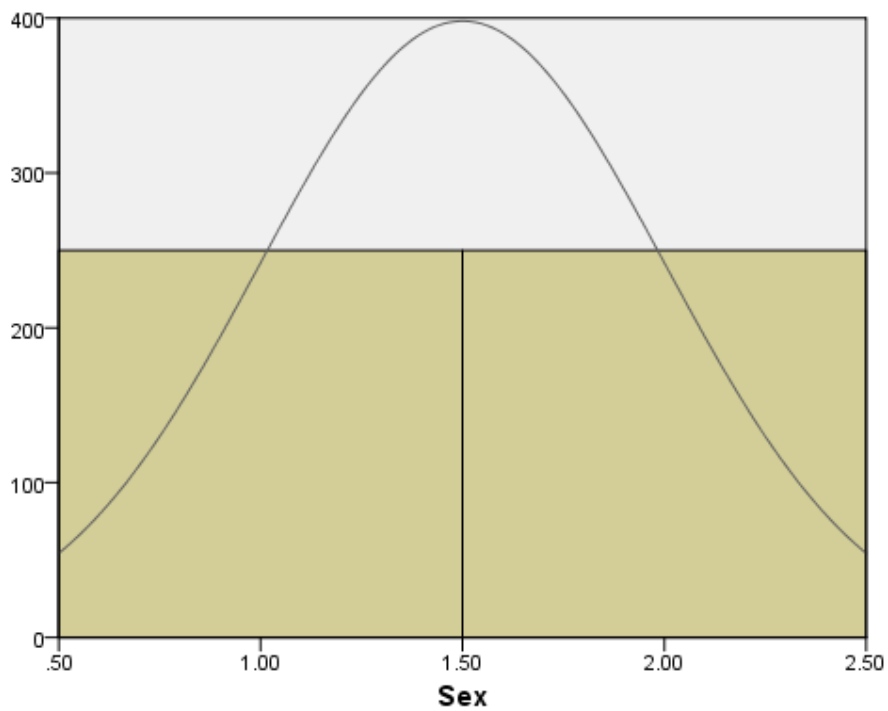
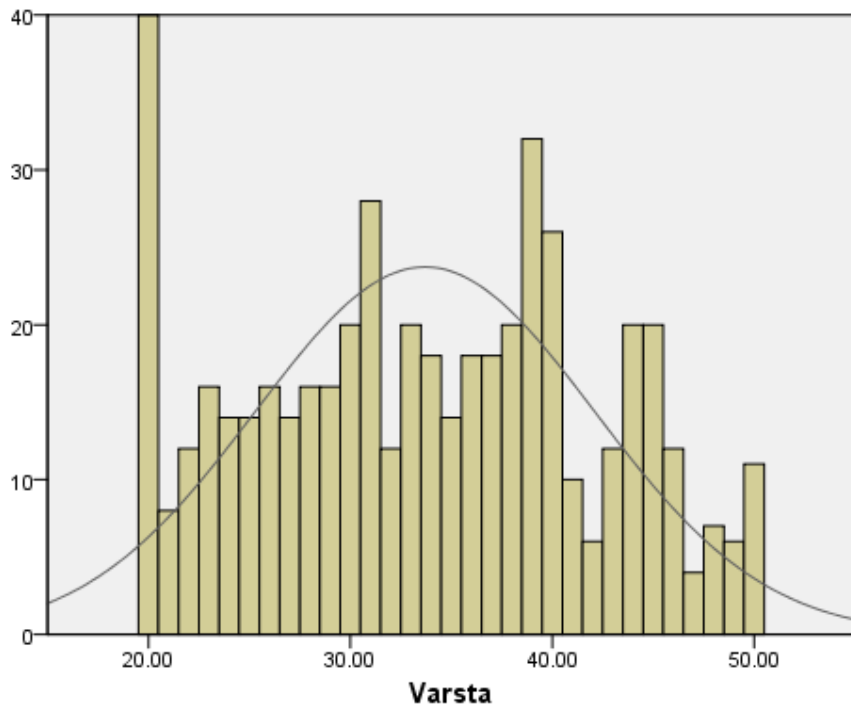
Correlation Matrix

	De acord	Destul	Foarte mult	De acord total
Correlation	1.000	.	.	.
Destul		1.000	.	.

	Foarte mult	.	.	1.000	.
	De acord total	.	.	.	1.000

Case Processing Summary

Vârsta		Cases					
		Valid		Missing		Total	
		N	Percent	N	Percent	N	Percent
De acord	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%
Destul	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%
Foarte mult	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%
De acord total	20.00	11	27.5%	29	72.5%	40	100.0%
	21.00	4	50.0%	4	50.0%	8	100.0%
	22.00	5	41.7%	7	58.3%	12	100.0%

Bibliografie

- [1]. ALBU, M. (2008). *Informatorul. Studiu asupra colaborării cu securitatea*. Ed. Polirom, Iași.
- [2]. BĂDULESCU, A. & DELCEA, C., (2008). *Terorismul. Studii și cercetări asupra fenomenului*. Ed. Risoprint: Cluj-Napoca.

- [3]. BĂDULESCU, A. & IONESCU, R., (2007). "Terorismul ca intimidare." in *Terorismul Azi*. Vol. 14-17, p. 31-35. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
- [4]. BĂDULESCU, A. (2007). "ISCT o complementaritate a securității private." in *Terorismul Azi*. Vol. 7-10, p. 5-20. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
- [5]. BĂDULESCU, A. & DELCEA, C., (2006). "Terorismul azi." in *Terorismul Azi*. Vol. 4-6, p. 5-10. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
- [6]. BĂDULESCU, A. (2006). "Legislație și terorism." in *Terorismul Azi*. Vol. 1-3, p. 5-20. Ed. ASCT: Cluj-Napoca.
- [7]. CHELCEA, S., (2008). „Emoția socială” in *Psihosociologie*. Ed. Polirom, Iași.
- [8]. DELCEA, C. & BĂDULESCU, A., (2008). „Ad-terorismul” in *Terorismul. Studii și cercetări asupra fenomenului terorist*, p. 98-134, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca.
- [9]. DELCEA, C., (2008). *The 9/11 Media Event as a Change of Attitude*. Printhouse ASCT Cluj-Napoca: Romania.
- [10]. DELCEA, C., (2006). „Ad-terror as a mean for evoking negative emotions” in *Strategic*
- [11]. *Impact, National Defence University "Carol I". The Center for Defence and Security Strategic Studies*, no. 1, [18], p. 76-85, București.

DINAMICA CONCEPTELOR

CRIZA ȘI URGENȚA. DELIMITĂRI CONCEPTUALE ȘI CORELAȚII

Dr. Constantin MOȘTOFLEI*

Criza este un termen întâlnit frecvent în literatura de specialitate și în mass-media, mai ales după declanșarea crizei financiare și multiplicarea efectelor acesteia în domeniile economic, politic, social etc. Măsurile anticriză fac trimitere la prezumția de urgență care impune perfecționarea cadrului legal și a celui operațional, componente esențiale ale procesului de rezolvare a crizei. Corelațiile care s-au impus cu necesitate între cei doi termeni, criza și urgența, determină o aprofundare a delimitărilor conceptuale existente, în scopul eliminării confuziilor ce se pot strecura în abordările problemelor stringente cu care ne confruntăm în ultima perioadă de timp.

Crisis is a frequent term met into specialiy literature and mass-media especially after the financial crisis releasement an its effects multiplication into the economic, political, social or other fields. The anti-crisis measures sent to the emergency presumption imposing an enhancement of the legal and operational frameworks, core components for rhe process of resolving crisis. The corelations necesarilly imposed among the both terms, crisis and emergency, determine an aprofundation of the existent conceptual limits to eliminate the confusions appeared to the rushed problems approach, problems we confront into the last period of time.

1. Aspecte ale definirii conceptului de criză

Dintre cele două concepte, cel de **criză** este cel mai întâlnit, devenind un clișeu, un cuvânt folosit în mod abuziv, chiar pe parcursul aceleiași lucrări, în contexte ce-i induc sensuri diferite, fără să se încerce clarificări conceptuale.

Urgența reprezintă, la rândul său, un alt concept ce este folosit în diferite domenii și având sensuri distincte.

Începând de la mijlocul anilor 70, în studiile determinate de criza rachetelor din Cuba, atât militari cât și civili au fost preocupați să definească fenomenul criză.

Din dorința unor delimitări conceptuale, reamintim doar câteva dintre definițiile crizei.

Charles Hermann definea criza ca *o situație care:*

- a) *amenință obiective net prioritare ale unității de decizie;*
- b) *reduce timpul de răspuns în timp util înainte ca decizia să poată fi transformată în acțiune;*
- c) *surprinde pe membrii unității de decizie prin apariția sa¹.*

Karl W. Deutsch definește criza ca *un eveniment care are patru caracteristici:*

- a) *constituirea unui punct de dezvoltare în fluxul evenimentelor;*
- b) *impunerea necesității luării unei decizii;*
- c) *punerea în joc a valorilor fundamentale ale cel puțin unui actor;*

* Cercetător științific gr. I, Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ Conf. Jean-Louis Dufour, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, Editura Corint, București, 2002, p.14.

d) luarea deciziei în timp foarte scurt².

Politologia interpretează criza ca o *schimbare bruscă, urmare a unei puternice dereglări în viața socială, caracterizată prin ascuțirea deosebită a contradicțiilor existente și prin ciocnirea forțelor antagoniste*³.

În **sociologie** criza este definită ca:

a) *perioadă în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor cu consecințe dezorganizante pe planul sistemului, care conduc inevitabil la declanșarea unor puternice presiuni spre schimbare;*

b) *manifestarea unor dificultăți temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, exprimând incapacitatea acestuia de a funcționa în modalitatea existentă*⁴.

Alte definiții, mai lungi și mai detaliate, ca și reflecțiile ce le sunt asociate, comportă diverse puncte de vedere interesante, eventual comune, dar au ca subiecți, în exclusivitate, statele. Am omis premeditat aceste definiții pentru că, în prezent, este de necontestat că o criză nu mai poate fi doar interstatală. Subiecții unei crize, sunt, în principal, indivizii, grupurile, instituțiile, statele etc., ce sunt grupați în cel puțin două tabere, pe baza intereselor comune pentru fiecare dintre ele, dar aflate în relații de contrarietate una față de alta și care pot trece de la faza de diferend la cea de conflict, inclusiv armat.

Mai reținem o definiție, apreciată ca sintetică, aparținând lui Jean-Christophe Romer, profesor la Universitatea din Strasbourg și la Școala Militară Specială de la Saint-Cyr⁵:

Criza este un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat. Ea implică obligația factorilor decizionali de a-și defini o poziție fie în favoarea conservării, fie pentru transformarea sistemului dat, în perspectiva întoarcerii sale la un echilibru.

Dacă referirea se face la sistemul internațional, criza poate fi, într-o manieră mai mult sau mai puțin previzibilă, rezultatul unei situații de tensiune, asemenea celei care decurge din intenția deliberat ofensivă a unuia dintre actori.

În toate aceste cazuri, criza – purtătoare de riscuri pentru securitatea națională sau internațională – pretinde să fie luate rapid decizii adecvate și adoptate mijloacele necesare rezolvării ei.

Etimologic, termenul “criză” provine din limba greacă – *krisis* – “judecată” sau “decizie” – preluat în limba latină – *crisis* – și în limba franceză – *crise*. Esențialul etimologiei cuvântului “criză” rezidă în noțiunea de **decizie**. În miezul oricărei definiții, al înțelegerii utile și riguroase a fenomenului de criză, figurează această obligație de a decide. Fără necesitatea luării unei decizii și, prin urmare, fără o judecată prealabilă, criza nu există⁶. În același timp, trebuie să menționăm că o criză

2 Apud Gheorghe Nicolaescu, *Gestionarea crizelor politico-militare*, Editura Top Form, București, 2003, p.81.

3 *Dicționar politic*, Editura Politică, București, 1975, p.176.

4 *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993, pp.145-146.

5 Apud, Jean-Louis Dufour, *op. cit.*, p.16.

6 Jean-Louis Dufour, *op.cit.*, p.13.

nu poate exista decât în prezența a doi sau mai mulți protagoniști, dintre care cel puțin unul este obligat să ia decizii pentru rezolvarea situației care a creat-o.

2. Clasificarea crizelor

Clasificarea crizelor se poate face din perspectiva multor criterii de departajare, în funcție de:

- *poziția celui ce observă și analizează fenomenul*: aparține uneia din părțile implicate/afectate; ar putea fi influențat ulterior, direct sau indirect, de escaladarea crizei; are o poziție neutră ce presupune absența efectelor crizei asupra propriilor interese;
- *aria de manifestare*: într-un singur stat (la nivel național ori într-o regiune a acestuia); la nivel internațional (regional, continental, global);
- *domeniul de manifestare*: financiar; economic; politic; social; protecția mediului; etc.;
- *natura cauzelor generatoare*: naturale (cutremur, inundații, secetă, alunecări de teren etc.); erori/disfuncționalități (umane, tehnice, tehnologice etc.);
- *modul de producere*: accidental (dezastre naturale, incapacitate profesională a factorilor de execuție ori de decizie etc.); provocare voită (pentru a deturna atenția de la altă criză, pentru a declanșa crize în alte domenii, pentru a implica alte grupuri sociale, instituții etc. în criza deja existentă etc.);
- *sensul escaladării crizei*: local - național – internațional – global; global – internațional – național - local;
- *competența de decizie în rezolvarea crizei*: numai un actor, ambii actori, un terț actor cu/fără asumarea rolului de regizor;
- *evoluția în timp*: cu o apariție bruscă; cu o perioadă de precriză; cu o escaladare rapidă sau progresivă; cu înghețarea evoluției; cu rezolvare pașnică; transformată într-un conflict armat (război).

Definirea unei crize în funcție de un singur criteriu de clasificare este dificil de acceptat pentru că vor fi excluse elemente caracteristice ale ansamblului contextual.

Declanșarea crizei se datorează apariției unor situații critice a căror dezamorsare nu este posibilă fie datorită incapacității factorilor de decizie în găsirea soluțiilor adecvate, fie interesului acestora în menținerea sau accentuarea nedeterminărilor ce le-au generat.

Rolul principal în derularea crizei revine factorului de decizie, indiferent dacă el este sau nu cel care a generat criza. Intervenția acestuia în criză este cu statut de manager/de gestionar al crizei. Acest rol, în crizele internaționale, de securitate, aparține puterilor nucleare, altor state considerate ca mari puteri pe plan regional, chiar dacă nu dețin armament nuclear. În crizele aparținând domeniului securității naționale, cu manifestare atât pe teritoriul național, cât și cu influențe în afara acestuia, rolul de manager/gestionar aparține decidenților politici.

Frecvent, în literatura de specialitate, atunci când se analizează o criză, sunt omise, mai mult ori mai puțin premeditat, aspectele legate de lanțul „cauză – efect”, pornind de la momentul originar, sunt ocolite relațiile dintre adevărații „actori” ai

crizei, dintre aceștia și „regizorii” procesului, cu aportul lor de declanșatori sau de manageri/gestionari în derularea lui.

În toate situațiile menționate, rare vor fi cazurile în care o mare putere își va asuma explicit rolul de manager, tocmai pentru a evita atribuirea de către opinia publică a caracterizării drept generator al crizei respective ori ca având intenția să o manevreze în propriul interes. În domeniul securității naționale, rolul de manager va fi exclus întrucât nimeni nu-și va suma responsabilitatea pentru producerea unor perturbări destabilizatoare pentru națiune, ca organizare socială.

3. Pace – criză – război?

Mediul în care există și funcționează orice stat este caracterizat de unele stări care vizează natura și forma de manifestare, într-un interval de timp dat, ale relațiilor existente între elementele sale componente, precum și ale celor dintre statul de referință și alte state sau organisme internaționale. De regulă, în textele legislative fundamentale ale statelor, starea de pace se subînțelege și se fac trimiteri directe la posibilitatea existenței stării de război, precum și a unor stări excepționale (de asediu, de urgență, de necesitate, de alertă etc.).

Starea de pace reprezintă starea normală în care se află un stat, caracterizată de faptul că țara nu cunoaște și nu este angajată într-un conflict armat sau război, atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Funcționalitatea statului se bazează pe un ansamblu de legi specifice stării menționate și pe structuri care acționează pentru aplicarea acestora.

Starea de război reflectă, la modul general, situația în care se găsesc statele beligerante, din momentul notificării declarației de război sau al începerii ostilităților, până la încheierea păcii. Ordinea juridică existentă în timp de pace este înlocuită, în cazul stării de război, cel puțin parțial, cu o alta, corespunzătoare unui nou sistem de norme aplicabile atât în relațiile dintre state, cât și celor realizate pe plan intern.

Pe teritoriul național regimul stării de război presupune o ordine juridică bazată pe prevederi legale adoptate din timp de pace, cunoscute și aplicate în măsura în care se consideră necesar, permanent, amplificate – cantitativ și calitativ – cu cât se apropie de momentul declanșării acesteia în scopul eliminării unor discontinuități sau disfuncționalități. Întrucât soluția includerii în fiecare document legislativ a unor prevederi exprese pentru perioada de război nu este viabilă, rezolvarea poate fi oferită numai de către o serie de legi care să se refere la domeniul militar (legea apărării, legea serviciului militar, legea rechizițiilor etc.).

Stările excepționale (de asediu, de urgență, de necesitate etc.) se asociază unor situații în care statele se confruntă, pe întreg teritoriul național, pe o porțiune a acestuia sau într-un anumit domeniu de activitate, cu pericole ori fenomene ce impun măsuri legislative și de execuție rapide în vederea revenirii la starea inițială.

În România, prin legea fundamentală, sunt prevăzute starea de asediu și starea de urgență, reglementate prin lege organică. Starea de asediu și starea de urgență privesc **situații de criză** ce impun măsuri excepționale care se instituie în cazuri determinate de apariția unor pericole grave la adresa apărării țării și securității

naționale, a democrației constituționale ori pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea urmărilor unor dezastre⁷.

Starea de asediu reprezintă ansamblul de măsuri excepționale de natură politică, militară, economică, socială și de altă natură aplicabile pe întreg teritoriul țării ori în unele unități administrativ-teritoriale, instituite pentru adaptarea capacității de apărare a țării la pericole grave, actuale sau iminente, care amenință suveranitatea, independența, unitatea ori integritatea teritorială a statului. În cazul instituirii stării de asediu se pot lua măsuri excepționale aplicabile pe întreg teritoriul țării ori în unele unități administrativ-teritoriale⁸.

Starea de urgență reprezintă ansamblul de măsuri excepționale de natură politică, economică și de ordine publică aplicabile pe întreg teritoriul țării sau în unele unități administrativ-teritoriale care se instituie în următoarele situații:

a) existența unor pericole grave actuale sau iminente privind securitatea națională ori funcționarea democrației constituționale;

b) iminența producerii ori producerea unor calamități care fac necesară prevenirea, limitarea sau înlăturarea, după caz, a urmărilor unor dezastre⁹.

Începutul erei nucleare a impus o reconsiderare a dihotomiei pace-război. Criza, alături de starea de pace și starea de război, capătă și i se recunoaște propria identitate, considerată ca fiind perioada de trecere de la pace la război (nuclear). Prin extensie, trinomul pace-criză-război s-a impus și în cazul conflictelor purtate cu armament convențional (clasic). Momentul trecerii de la pace la război a devenit mai greu de sesizat în lipsa tradiționalei declarații de război. Termenul de conflict este agreat tot mai mult celui de război, ceea ce face ca fenomenul criză să devină ceva amorf, ce succede perioadei de pace. În multe situații, criza este asemuită cu un conflict armat, chiar dacă pentru unii dintre actori reprezintă un veritabil război. Cu toate acestea, clișeul pace-criză-război, regăsit mai ales la militari, dar și la politicieni, persistă, chiar dacă în intimitatea sa conține o serioasă eroare: criza este proprie atât perioadei de pace, cât și celei de război.

Toate aceste considerente ne determină să apreciem că fenomenul criză, în domeniul securității naționale, poate fi asociat perioadei de pace, perioadelor de aplicare a stărilor excepționale (de asediu și de urgență) ori perioadei de război (conflict armat).

Apreciem că s-ar impune să renunțăm la sintagma *pace, criză, război*, în special în textele actelor normative specifice, în doctrine, regulamente și manuale militare, pentru a elimina falsa interpretare că forțele armate, dar și cei care concură la securitatea și apărarea națională, ar avea misiuni/obligații distincte pentru perioada de criză, necorelate cu prevederile legale exprese pentru situația de pace, pentru cea de război și pentru cele asociate stărilor excepționale.

O altă situație ce trebuie luată în considerare este cea determinată de participarea statelor la operațiunile de menținere a păcii, la operațiile multinaționale desfășurate în diferite teatre de război. Elemente specifice crizei pot apărea și pe

⁷ *Legea nr. 453/2004 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență*, art. 1.

⁸ *Ibidem*, art. 2.

⁹ *Ibidem*, art. 3.

perioada participării acestora la asemenea misiuni, crizele manifestându-se în interiorul țării (între organele reprezentative ale statului ori față de opinia publică), precum și între statul de referință și alte state sau organisme internaționale.

Cei trei termeni ai trinomului menționat se regăsesc printre cuvintele cheie ale multor materiale științifice din domeniile relațiilor internaționale, securității și apărării, științei și artei militare etc. Ceea ce ne reține atenția, la o analiză mai mult decât sumară, este că frecvența folosirii lor, în ultimele decenii, este marcată prin creșterea ponderii noțiunii de *criză* față de celelalte două: *pace* și *război*.

Starea de criză ce se poate manifesta în perioada de pace și la începerea celei de război este deosebit de complexă, în special datorită acutizării contradicțiilor cunoscute ca existente între părțile implicate, dar și apariției altora noi. Sporirea numerică a aspectelor contradictorii dintre potențialii beligeranți induce creșterea frecvenței problemelor ce se impun a fi rezolvate de către conducerile politice respective. Interferența determinărilor cauză - efect ce pot apărea în urma percepției acțiunilor, mai mult sau mai puțin reale, luate de către partea adversă, dar și de către terțe părți, în special de marile puteri militare, de alianțele politico-militare internaționale, de vecini etc., dar și ale celor ce se declanșează în interiorul propriului sistem (în/între componentele militară, politică, economică etc.) impune cu necesitate proiectarea și constituirea unui mecanism de gestionare a crizelor menționate. În cadrul acestuia, subsistemul militar are un rol important întrucât de oportunitatea reacției date, de intensitatea acesteia, poate depinde fizionomia și chiar rezultatul viitorului conflict armat (război).

4. Criza în domeniul securității și apărării

În prezent, este unanim acceptat faptul că atât securitatea, cât și apărarea sunt multidimensionale, în care dimensiunea militară are un rol aparte, dar nu exclusiv. Întrucât opțiunea militară, pentru rezolvarea unor situații conflictuale, este considerată, cvasiunanim, ca fiind de excepție, nu înseamnă că din punctul de vedere al implicării factorilor militari (ne referim aici la toate structurile de securitate și de apărare națională) să nu aibă în vedere analiza tuturor situațiilor conflictuale, interne și internaționale, evoluția acestora și posibilitatea participării, până la folosirea forței armate, la gestionarea și chiar rezolvarea crizei.

Cantonându-ne strict pe coordonatele securității naționale, este inevitabil să nu se analizeze raporturile dintre ideologii și crize. Se apreciază că ideologiile nu sunt capabile să definească o “criză socială” deoarece menirea lor este de a apăra și promova interesele grupului în conflict cu alte ideologii. Fiecare ideologie confundă necesitățile sociale cu propriile necesități, recunoscând evidența realității doar în măsura în care aceasta îi poate servi interesele și obiectivele politice. Orice ideologie își impune propriul adevăr, deci interpretează în modalități proprii o “criză”, dispunând de capacitatea de a dezvolta violența simbolică, de a cenzura sau de a disimula faptele. În același timp, fiecare ideologie justifică puterea într-un mod irațional și consideră că o “criză” este un atentat la puterea politică. Incapacitatea

ideologiilor de a defini o “criză” se relevă prin faptul că fiecare ideologie este întotdeauna în slujba unei puteri, căreia încearcă să-i legitimizeze existența¹⁰.

5. Management sau gestionare a crizei?

În literatura de specialitate românească apărută după 1990 termenul de manager ori de management a căpătat o frecvență de utilizare rar întâlnită. Totuși, în multe cazuri, asocierea sa cu alți termeni produce confuzii și chiar erori. Sintagme precum „management organizațional”, „managementul fenomenului” sunt exemple de abordare generatoare de confuzii conceptuale. Dacă vom accepta că managementul reprezintă „arta și știința de a valorifica resursele umane, financiare și materiale ale unei întreprinderi, instituții”¹¹, se observă că în sintagmele menționate apar exprimări pleonastice ori care induc ideea că pot fi conduse activități în structuri ce nu aparțin propriului sistem sau că pot fi controlate producerea unor fenomene. În același timp, trebuie să luăm în considerare și sintagma „managementul activității” care se impune tot mai mult în literatura de specialitate, ca urmare a participării la derularea unei acțiuni a unor structuri de execuție aparținând de sisteme organizaționale independente, dar eficientizarea procesului respectiv presupune coordonarea acestora de către un factor de decizie unic.

Termenul corect folosit în situațiile de criză, înțelesă ca o apariție bruscă și neprevăzută a unui eveniment important, la inițiativa uneia din cele două părți sau din cauze naturale, care obligă cealaltă parte la repunerea în discuție a propriei sale strategii, dacă ea vrea să-și apere interesele menționate este, în opinia noastră, “gestionarea crizei”.

Gestionarea crizei va avea, ca prim scop:

- fie să-l pună pe adversar într-o situație de criză;
- fie să evite suportarea unei crize provocate de adversar;
- fie să încerce, dacă este pus într-o situație de criză, să înlăture efectul acesteia printr-o acțiune corectoare.

În final, gestionarea crizei poate fi definită ca un proces permanent și evolutiv, în cadrul unui diferend sau al unui conflict, prin care, dacă este nevoie, sunt parcurse toate stadiile escaladării situației conflictuale, ceea ce trebuie să ducă, cel puțin, la apărarea intereselor și valorilor a căror contestare inițială a provocat diferendul.

Realitatea demonstrează că, în anumite cazuri, existența conflictului însuși sau chiar amenințarea conflictului poate să aibă o influență asupra intereselor terțelor părți, care nu sunt implicate nemijlocit în diferend. De aceea, și acestea vor trebui să-și dezvolte propriile strategii pentru a-și apăra interesele, situându-se, astfel, în interiorul unui proces de gestionare a crizei, dar de pe alte poziții.

Intenția finală a gestionării crizei este de a propune factorilor de decizie o strategie compusă dintr-un ansamblu coerent de forme de acțiune, grupate în următoarele faze:

10 Apud, Aurel V. David, *Națiunea. Între “starea de securitate” și “criza politico-militară”*, Editura LICORNA, București, 2000, pp.191-192.

11 Florin Marcu, *Dicționar uzual de neologisme*, Editura SAECULUM I.O., București, 1997, p.224.

- analiza inițială;
- evaluarea permanentă a crizei;
- stabilirea unor forme de acțiune.

Un alt argument pentru manifestarea reținerii în folosirea sintagmei de “management al crizei”, cel puțin în abordarea proceselor la care România este participantă sau care vizează strict domeniul securității naționale, este faptul că trebuie să ne conformăm modului de abordare specific la nivel NATO, al cărui membru suntem. Din studiul documentelor oficiale ale Alianței, în special al Manualului NATO, rezultă că se folosește, în exclusivitate, sintagma “gestionarea crizelor”.

Conceptul de criză, asociat situațiile specifice domeniului securității naționale, trebuie să fie abordat din perspectiva diverselor fațete date de complexitatea fenomenului. Chiar dacă sunt elemente comune în modurile de manifestare a crizelor la nivelul securității internaționale, dar și la nivelul securității naționale, abordarea conceptuală trebuie să evite generalizările forțate, lipsite de argumentări riguroase. Percepția corectă a conceptelor de criză și de gestionare a crizei, eliminarea oricărei stări confuzionale permit crearea unei baze teoretice care va susține procesul practic de gestionare a crizelor care are ca finalitate rezolvarea situațiilor conflictuale, deci a crizelor.

Totodată, credem că un bun “gestionar de criză” are nevoie de două elemente esențiale:

1. o metodologie care să-i permită abordarea crizei în mod sistematic, pentru a nu omite nimic și pentru a ajunge rapid la o serie de forme și tactici de acțiune corecte și eficiente;

2. o cunoaștere enciclopedică a contextului în care se desfășoară criza. Această cunoaștere nu este totdeauna suficientă și va trebui completată prin aportul specialiștilor, experților, pe de o parte, și culegerea adecvată de informații, pe de altă parte.

6. Aspecte ale definirii conceptului de urgență

Este unanim acceptat faptul că *timpul* este una din componentele de bază ale securității omului și sociorganizărilor, al cărui membru este, indiferent de statutul și rolul pe care îl au în societate, că în rutina lor existențială sunt dispuși la refacerea a tot ce a fost deja făcut sau văzut, că adoptă o atitudine care implică o tendință de imobilism, dificultăți în înfruntarea neprevăzutului, o perioadă destul de lungă de adaptare la schimbările de ritm¹². Fiecare persoană sau grup uman are propriul său „timp”, de aceea una dintre dificultățile conducerii unui grup, inclusiv al unei națiuni, constă în găsirea unui tempo global care să permită mersul armonios al ansamblului.

Conform DEX, *urgența* este definită ca „însușirea, caracterul a ceea ce este urgent; situație care necesită o rezolvare urgentă; necesitate de a rezolva imediat o

12 Vezi, Laboureie, G., *Des principes de la guerre*, în *Defense Nationale*, Franța, vol. 48, apr. 1992, pp. 9-18.

problemă”¹³. În Marele dicționar de neologisme, *urgența* reprezintă „grabă în a rezolva ceva care nu suferă amânare; însușirea a ceea ce este urgent”¹⁴.

Facem precizarea că prezumția de urgență trebuie să fie asociată, imperios, oricărui proces de rezolvare a unei crize. Efectele unei crize, dacă nu sunt sesizate și anihilate oportun, pot genera interpretări de absență a semnalării și gestionării crizei respective, din partea subiecților cu putere de decizie în procesul respectiv, iar dacă sunt aplicate măsuri de contracarare cu întârziere, pot fi asociate disfuncționalități în activitatea factorilor decizionali cu atribuții legale în domeniul respectiv.

Starea de urgență este urmarea unei declarații a autorităților statului, făcută ca răspuns la o situație excepțională care prezintă o amenințare fundamentală la adresa țării. Declarația poate suspenda anumite funcții normale ale guvernării, poate atenționa cetățenii să își schimbe comportarea normală sau poate autoriza instituțiile guvernamentale să pună în aplicare planuri de pregătire pentru starea de urgență, precum și să restrângă sau să suspende unele libertăți civile sau drepturi ale omului.

Necesitatea de a declara starea de urgență poate decurge din situații foarte diverse, cum ar fi întreprinderea unei acțiuni armate îndreptate împotriva statului de către elemente interne sau externe, calamitățile naturale, tulburări interne, epidemii, crize financiare sau economice sau greva generală¹⁵.

Semnalăm aici și dezacordul nostru cu privire la definiția dată stării de urgență în Marele dicționar de neologisme: stare de urgență = situație care impune aplicarea de către stat a unui sistem de măsuri cu caracter politic, militar, economic și social care să-i permită intrarea în război într-un timp foarte scurt. (< fr. *urgence*)¹⁶, întrucât declararea stării de urgență nu vizează, exclusiv, pregătirea intrării statului în război. Totodată, suntem de acord cu punctul de vedere potrivit căruia, regimul celor două stări excepționale, de asediu și cea de urgență, trebuie să fie reglementat prin legi distincte¹⁷.

7. Concluzii

Criza, în evoluția folosirii termenului, a căpătat o conotație falsă, în special în domeniul politico-militar, fiind disociată de actul de decizie și asemuită cu perioada existentă între cea de pace și cea de război. Aprofundarea delimitării definiției crizei, într-o schemă conceptuală în care să fie incluși și termenii de pace, război, asediu este necesară pentru a se preciza modalitatea folosirii lor în actele normative, în doctrine, regulamente, manuale, în literatura de specialitate și în mass-media.

Urgența, respectiv starea de urgență, sunt concepte care trebuie să fie corelate cu termenul de criză, vizând, ca finalitate, crearea cadrului legal și a celui operațional, pe care trebuie să le avem în vedere în stabilirea și implementarea, cu eficiență, a tuturor măsurilor necesare rezolvării crizelor.

13 www.webdex.ro/online/dictionarul_explicativ_al_limbii_romane_dex98/urgență

14 www.webdex.ro/online/marele_dictionar_de_neologisme/urgență

15 Conf., David Law și Jason Powers, *Starea de urgență DCAF Backgrounder*, www.dcaf.ch/publications/backgrounders

16 www.webdex.ro/online/marele_dictionar_de_neologisme/urgență

17 Vezi, Constantin SAVA, Constantin MONAC, *Stările excepționale*, Editura FORUM, București, 2000, pp.315-329.

CONCEPTE DE BAZĂ ÎN TEORIA RISCULUI DE ȚARĂ

Noris NICA*

Analysis and assessment of country risk is a dynamic and current subject. Even if it has been recognized as a very important concept of economic thought, however, no one so far has reached a uniform methodology for assessing it. The present essay approaches the main concepts of country risk theory, as this subject continues to rise, even today, many problems to the specialists in the area.

Riscul de țară este un concept relativ nou în știința economică, intrat în atenția cercetătorilor începând cu anii '70. Prăbușirea comunismului în Europa Centrală și de Est a antrenat creșterea semnificativă a fluxurilor de capital străin către această zonă, fapt de natură să accentueze importanța cunoașterii și evaluării riscului de țară. Numeroase bănci, firme și agenții de rating utilizează diferite metode de determinare a calificativului de risc de țară, evaluările fiind bazate pe analize cantitative și calitative referitoare la riscurile economice, politice și financiare.

Lucrarea de față analizează, într-o primă parte, sfera de cuprindere a conceptului de risc de țară, termen utilizat cu multiple înțelesuri în literatura economică. A doua parte a lucrării cuprinde o analiză comparativă a metodelor de evaluare utilizate de marile firme și agenții de rating, realizată pe baza informațiilor puse la dispoziția celor interesați de către aceste instituții. În ultima parte a lucrării este evidențiată importanța determinării riscului de țară, respectiv fundamentarea deciziilor macroeconomice prin care să se diminueze la maximum expunerea la risc, având la baza identificarea daunelor posibile și a dimensiunilor acestora.

1. Certitudinea, incertitudinea, riscul și riscul de țară

În teoria modernă a deciziei nu se mai operează cu certitudini absolute, cu estimări precise ale evoluției unui anumit element sau fenomen, ci decidenții recurg tot mai des la estimări probabile, incerte, la noțiuni de risc și incertitudine. Cele mai multe decizii se iau în condiții de risc și incertitudine, incompleta cunoaștere a uneia sau mai multor variabile fiind o constantă a activității economice internaționale.

Majoritatea acțiunilor umane prezintă o anumită doză de incertitudine și de risc, datorată atât celui ce acționează, cât și unor factori din mediul înconjurător. Fiecare din cele trei noțiuni este definită în relație cu celelalte două. În funcție de gradul de cunoaștere a evoluției și efectelor viitoare ale unui anumit eveniment, cele trei concepte pot fi ierarhizate astfel: certitudinea și incertitudinea la extreme, iar riscul între ele.

Certitudinea absolută poate fi definită ca situația decizională în care evoluția viitoare a evenimentelor, consecințele unei decizii pot fi prevăzute cu exactitate, neexistând erori sau evenimente neașteptate. Se poate afirma că rezultatele oricărei decizii ar fi cunoscute cu exactitate înaintea adoptării lor. Dacă ar exista certitudinea

* Căpitan, Baza 90 Transport Aerian Otopeni, doctorand în științe economice, Academia de Studii Economice București.

absolută, fiecare decident ar dispune nelimitat de informații complete și s-ar putea realiza o "listă exhaustivă" a tuturor evenimentelor viitoare și ale consecințelor adoptării unei decizii. Spre exemplificare presupunem ca într-o activitate de afaceri internațională decidentul dispune de toate datele necesare, deci poate influența evoluțiile viitoare ale mediului în direcția dorită. Putem afirma ca această ipoteză este falsă, deoarece se știe ca principala caracteristică a mediului internațional de afaceri este instabilitatea, transformarea continuă sub acțiunea unui număr mare de factori a căror evenimente și materializare nu poate fi anticipată, influențată sau controlată în totalitate de către decident.

Elementele, factorii pe care îi are în vedere omul atunci când întreprinde o acțiune se caracterizează printr-o anumită lipsă de certitudine, printr-o anumită nesiguranță, adică prin **incertitudine**.

Incetitudinea are două componente: o componentă obiectivă, **incertitudinea obiectivă**, și o componentă subiectivă, **incertitudinea subiectivă**.

Incetitudinea obiectivă poate fi asimilată situației în care o parte din rezultatele posibile sunt cunoscute și majoritatea celor implicați în procesul decizional sunt unanimi în estimarea aceleiași probabilități de producere a fiecăruia dintre efectele identificate pe baza datelor furnizate de evoluțiile anterioare.

Incetitudinea subiectivă reprezintă situația în care cunoștințele referitoare la rezultatele posibile și mecanismele care le influențează sunt insuficiente sau lipsesc și trebuie completate cu estimările, analizele, interpretările proprii ale fiecărui decident în funcție de informațiile de care dispune la un moment dat și de experiența pe care o are în domeniul respectiv.

Incetitudinea, la rândul său, generează posibilitatea de a ajunge într-o anumită primejdie, de a avea de înfruntat un necaz, de a suporta o paguba sau un pericol posibil, adică de a avea **un risc**. Riscul este un fenomen care provine din circumstanțe pentru care decidentul este în măsură să identifice evenimente posibile, și chiar probabilitatea materializării acestora, fără a fi însă în măsură să precizeze cu exactitate care dintre aceste evenimente se va produce efectiv.

Riscul provine din imposibilitatea de a aprecia cu o anumită acuratețe care este evenimentul posibil, identificat ca atare de decident care se va materializa efectiv și va determina un anumit rezultat negativ. Chiar dacă probabilitatea estimată pentru materializarea efectivă a unui anumit factor generator de risc este ridicată, decidentul nu poate fi sigur dacă acel eveniment este cel care se va produce cu certitudine și nu altul.

Riscul este o categorie destul de complexă îmbrăcând mai multe forme. În literatura de specialitate întâlnim zeci de tipuri de riscuri (valutar, investițional, de producție, ecologic, politic). Riscul este o noțiune socială, economică, politică, sau naturală a cărei origine se află în posibilitatea ca o acțiune viitoare să genereze anumite pierderi din cauza informațiilor incomplete în momentul luării deciziei sau inconsistenței unor raționamente de tip logic. Întâlnim și alte formulări sau definiții ale acestui concept. Într-o formă generală „**riscul** reprezintă un eveniment sau un proces nesigur și probabil care poate cauza o paguba, o pierdere într-o activitate sau

acțiune”¹. Aceiași definiție puțin modificată o întâlnim și la Lazăr Cistelican: „riscul reprezintă evenimentul viitor și incert, posibilitatea de pierdere sau stricăciune, un pericol, o primejdie posibilă..., cu o anumită probabilitate de apariție în timp”². Prin risc se înțelege la fel și nivelul unei pierderi financiare exprimat prin imposibilitatea atingerii scopului propus, nevalorificarea în cadrul unei afaceri a unor venituri comparabile cu varianta prognozată sau incertitudinea rezultatului prognozat.

Toate aceste definiții nu sesizează însă un element deosebit de important: riscul include nu doar potențialitatea unei efect advers, ci și pe cea a unei oportunități. Totodată, ele nu atrag încă atenția asupra faptului că modul de răspuns la provocările riscului poate schimba efectul dintr-unul negativ într-unul pozitiv.

În acest context, considerăm relevantă accentuarea asupra faptului că riscul poate reprezenta, în același timp, atât o amenințare – și de aici accepțiunea negativă asupra riscului, cât și o oportunitate. Fără îndoială, înțelegerea obișnuită a cuvântului „risc” are în centru numai latura lui negativă. Definițiile tradiționale ale riscului reliefează și ele acest aspect. Totuși, noțiunile mai recente arată că înțelegerea riscului ca oportunitate începe să câștige teren. Astfel, în decembrie 2000, Project Management Institute publica un ghid ce definește riscul în acest context: riscul proiectului reprezintă un eveniment sau o condiție incertă care, în cazul în care se produce are un efect pozitiv sau negativ asupra obiectivelor proiectului. Astfel riscul include atât amenințările la adresa obiectivelor proiectului, cât și oportunitățile de îmbunătățire ale acestor obiective³.

În sensul cel mai corect, **riscul** reprezintă potențialitatea ca rezultatele reale să fie mai bune sau mai slabe decât cele așteptate (altfel spus, să fie diferite de cele așteptate). Este important, de a înțelege corect noțiunea de risc și de a face o distincție între risc și incertitudine.

Termenul **risc** acoperă în realitate numai cazurile susceptibile a fi cuantificate, în timp ce termenul **incertitudine** este asociat situațiilor necuantificabile. Incertitudinea are la bază numărul redus de informații certe sau chiar lipsa lor privind consecințele unei acțiuni viitoare. Ea se referă la îndoiala pe care o creează apariția unui eveniment viitor și reprezintă necunoașterea a ceea ce urmează a se întâmpla, în timp ce riscul este bazat pe o experiență trecută, pe date statistice vaste, putându-se astfel face anumite estimări privind probabilitatea producerii unui anumit eveniment în viitor.

Spre deosebire de incertitudine, a cărei cauză poate fi foarte greu identificabilă, și deci, greu măsurabilă, riscul se referă la un lucru specificat, care poate fi estimat printr-o lege probabilistică, și, deci, poate fi cuantificat prin probabilitatea producerii unui anumit eveniment. Riscul mai poate fi definit ca probabilitatea producerii unui set de consecințe specifice unei decizii sau a unui eveniment nedorit, care poate fi previzibil, o situație căreia i se pot asocia anumite probabilități, în timp ce incertitudinea este o necunoaștere a legii ce acționează, făcând imposibilă

1 Romanu I., Vasilescu I. – *Managementul investițiilor*, Editura Mărgăritar, București, 1997, p. 422.

2 Cistelican L. – *Economia, eficiența și finanțarea investițiilor*, Editura Economică, București 2002, p. 372.

3 Horobeț A. – *Managementul riscului financiar în investițiile internaționale*, Teză de doctorat, ASE, București 2003, p.4.

determinarea unor probabilități pentru evenimentele viitoare posibile. Riscul există atunci când o mulțime de consecințe sunt asociate unor decizii posibile și se poate determina șansa apariției acestor consecințe. Din contră, incertitudinea se referă la situații în care cel ce ia decizii nu știe și nici nu poate determina cât de cât riguros probabilitatea obținerii rezultatelor posibile.

Riscul are atât **caracter obiectiv**, provenind din faptul că materializarea sa este independentă de voința decidentului și din faptul că probabilitățile asociate fiecărei consecințe posibile sunt determinate matematic, cât și un **caracter subiectiv** derivat din faptul că, în esență, riscul se referă la aprecierile, judecățile subiective ale unui manager cu privire la consecințele, în plan personal și la nivelul organizației, adoptării unei anumite decizii.

Componentei obiective a riscului îi este asociată o distribuție obiectivă de probabilitate măsurată ca număr de apariții al unui rezultat al unei decizii determinat în urma unui număr mare de observații și presupunând ca nu s-a produs nici o schimbare în condițiile de observare.

Această distribuție este identică pentru toate acțiunile care se desfășoară în condiții identice și se folosesc metode statistice pentru creșterea acurateței determinărilor. Prin acest tip de distribuție se încearcă descrierea stării de fapt a unei firme sau economii naționale. Construirea unei astfel de distribuții probabilistice este necesară firmelor care desfășoară activități internaționale, deoarece permite determinarea, relativ corectă, a factorilor de risc și a probabilității de materializare a acestora, prin efectuarea de observații asupra activităților unor firme care operează în condiții sau desfășoară activități similare în țară gazda sau pe alte piețe naționale. Pentru managerii internaționali existența probabilităților deja calculate de alte firme sau agenții specializate conduce la o economie de timp și costuri, nemaifiind necesar să le calculeze ei însuși. Totuși există o problemă legată de probabilitățile obiective și anume că decidentul nu poate fi sigur că un anumit context decizional va păstra caracteristici identice cu cele ale conjuncturilor anterioare asupra cărora s-au făcut observațiile, fapt de natură să afecteze calitatea raționamentului. Pentru realizarea acestui deziderat este necesară clasificarea evenimentelor singulare în clase cu comportament și trăsături comparabile.

Probabilitățile subiective sunt calculate de fiecare manager în parte, fiind diferite, chiar dacă este vorba de o activitate sau condiții identice. Aceste distribuții au semnificație numai în activitatea individuală pentru care au fost determinate.

Un nou concept legat de risc, ce a apărut în ultimele decenii ale secolului XX, este acela de **risc de țară**, care este generat de interacțiunea unei multitudini de factori politici, economici și sociali, manifestându-se ca o realitate complexă care afectează orice tranziție economică și socială. Apariția riscului de țară este legată de naționalizarea canalului de Suez în 1956. La vremea respectivă era cunoscut sub denumirea de risc politic și privea în primul rând naționalizările din industria petrolieră din Orientul mijlociu și Magreb. În ultimele decenii o serie de evenimente nefavorabile cum au fost cele două șocuri petroliere din anii 1973 și 1989, șocul dobânzilor înalte, șocul aprecierii și deprecierei succesive a dolarului de-a lungul anilor '80, crizele economice ciclice din anii 1975, 1981 și 1990, crizele politice internaționale, au imprimat economiei mondiale o evoluție fluctuantă. În anii '80 se

vorbea despre riscul suveran ca urmare a incapacității de plată a unor state latino – americane. Din anii '90 vorbim despre "criza din țările emergente". Amintim criza mexicană din 1994, criza asiatică din 1997 și cea rusă din 1998, iar în 2000 criza argentiniană. Din aceste motive, percepția riscului de țară s-a modificat și ea continuu.

Riscul de țară reprezintă expunerea la pierderi ce pot apărea într-o afacere cu un partener străin, cauzate de evenimente specifice care sunt, cel puțin parțial, sub controlul guvernului țării partenerului.

Riscul de țară cuprinde o sumă a riscurilor specifice funcționării activităților economico-sociale într-un cadru național suveran și independent în care sunt aplicate propriile politici, decizii și strategii. În această categorie se înscriu: politica guvernului privind liberalizarea sau restricțiile în care acționează mediul de afaceri, fluxul și structura comerțului exterior, rata serviciului datoriei externe, deficitul contului curent și rata plăților externe comparată cu rezervele valutare, politica de control a prețurilor și alocarea de resurse, rata și structura deficitului bugetar în comparație cu produsul intern brut și inflația, respectiv mărimea și structura cheltuielilor realizate prin îndatorare internă și internațională și profitabilitatea acestora. Riscul de țară este consecința instabilității politice, gradului de îndatorare și depinde în cea mai mare măsură de coerența politicii guvernamentale și calitatea gestiunii macroeconomice.

Putem spune că riscul de țară se înscrie pe **trei coordonate de bază**: risc politic, risc economic și risc social. Aceste componente se află într-o inevitabilă și permanentă relație de interdependență de vreme ce politica economică și socială face parte din politica generală a unui stat. Această interdependență impune tratarea conjugată a acestor componente de vreme ce ele caracterizează în ansamblu același fenomen: riscul de țară.

Riscul politic este o categorie a riscului general de țară și rezultă din multitudinea de variabile politice ce interacționează în orice stat. Având un conținut foarte complex și divers e destul de dificilă evaluarea influenței acestei componente. În domeniul investițiilor riscul politic privește prioritar cazul investițiilor străine, adică a celor realizate de investitori în străinătate și de cele mai multe ori ele depinzând de orientarea politică și stabilitatea regimului politic din aceste țări.

Riscul politic afectează viabilitatea pe termen lung a investițiilor și activelor situate în străinătate. Acest risc este văzut ca un set de acțiuni și evenimente petrecute în țara gazdă. Aceste evenimente pot fi catastrofice – de genul războaielor civile, – dar și curente, de genul unor acțiuni mai subtile cum ar fi grevele, tulburările politice, manifestările, destabilizarea politică și socială.

Riscul politic acoperă pierderile posibile ale companiilor străine privind capitalul investit în străinătate ca urmare a existenței unui anumit mediu politic din țara gazdă sau ca urmare a modificărilor potențiale în respectivul mediu politic și este văzut ca îmbrăcând următoarele forme: exproprierea sau naționalizarea firmelor cu sau fără compensații ca rezultat al unor schimbări profunde în întregul mecanism economic, restricții în repatrierea profiturilor, restricții impuse privind accesul pe piața valutară, blocarea derulării lucrărilor de investiție, introducerea unor bariere privind importul de bunuri și servicii, apariția unor reglementări nefavorabile, incapacitatea investiției de a genera profiturile estimate, tocmai datorită acestor modificări în cadrul politic sau juridic.

Ca componentă a riscului politic se desprinde *riscul legislativ*. Cunoașterea contextului juridic este o condiție indispensabilă în demararea unei investiții și presupune o arie largă de cuprindere: legislație fiscală, drept bancar, legi și reglementări specifice sectorului de activitate.

Riscul legislativ constă în primul rând în existența unei legislații incomplete, foarte schimbătoare într-un cadru național. Acest risc este evident în cadrul cooperării internaționale și conduce la situația în care unele contracte nu sunt respectate, sau nu se oferă o protecție adecvată proprietății fizice sau intelectuale, private individuale sau a celei colective. Astfel activitatea investitorilor străini devine incertă și scade ca pondere pentru ca apoi aceștia să-și reorienteze afacerile într-o altă țară în care legislația este respectată și are prevederi mai clare.

Existența tuturor acestor fenomene inhiba în cel mai înalt grad fluxurile de investiții străine și orice acțiune derulată de guvernele țărilor gazdă sau asociată cu aceasta, care are potențialul de a afecta operațiunile unei firme străine poate fi considerată ca sursă de risc politic. Fiecare țară prezintă un profil de risc politic, diferit pe care investitorii trebuie să-l identifice, să-l evalueze și să-l gestioneze, dacă sunt interesați de derularea cu succes a afacerilor în străinătate.

Riscul economic poate fi estimat în baza unor indicatori macro și este influențat de fenomene definite prin lipsa a creșterii economice în țara gazdă, nivelul redus al economisirii locale, creșterea rapidă datoriei externe, fluctuația vizibilă a cursului de schimb etc.

Cei mai importanți indicatori luați în studiul riscului economic la nivel de țară sunt:

- 1) Indicatorii rezultatelor economice (produsul intern brut pe locuitor, contribuția diferitor sectoare la formarea PIB, dinamica reală a PIB);
- 2) Indicatorii ce exprimă nivelul inflației (indicele prețurilor de consum, deflatorul PIB);
- 3) Indicatorii veniturilor, cheltuielilor și deficitului bugetar (ponderea veniturilor cheltuielilor și deficitului în PIB, structura încasărilor și cheltuielilor bugetare, structura surselor de acoperirea deficitului bugetar);
- 4) Indicatorii balanței de plăți (ritmul de modificare a importurilor și a exporturilor, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi, elasticitatea cererii în funcție de veniturile pentru produsele importate, respectiv exportate);
- 5) Indicatorii volatilității veniturilor externe (dependența de export – raportul între valoarea principalelor produse exportate și valoarea totală a exporturilor; ponderea importului de bunuri și servicii în PIB, rezervele interne raportate la importurile de bunuri și servicii);
- 6) Indicatorii datoriei externe și ai serviciului datoriei externe (datoria externă totală raportată la PIB sau la valoarea exporturilor, ponderea datoriei pe termen scurt în datoria totală).

Riscul social este analizat pe baza a o serie de factori și indicatori sociali precum indicatorii ce caracterizează structura socială și pe vârste a populației, resursele și forța de muncă, gradul de ocupare și șomaj, indicatorii nivelului de trai al populației, indicatorii veniturilor populației și ai puterii de cumpărare, indicatorii

repartiției veniturilor în societate, indicatorii consumului populației, calitatea forței de muncă.

2. Tipuri de sisteme de evaluare a riscului de țară

Pentru realizarea evaluării riscului de țară se pot utiliza mai multe metode și anume: metode cantitative sau formale, metode statistice sau econometrice, metode de alarmare rapidă, metode probabilistice, metode bazate pe scenarii și metode bazate pe studii de țară. Selectarea metodei sau metodelor de evaluare a riscului de țară trebuie să țină seama de obiectivele avute în vedere de evaluator, deoarece toate aceste metode prezintă avantaje și dezavantaje. În prezent, instituțiile financiare utilizează simultan analize cantitative și calitative de estimare a riscului de țară. De exemplu, agențiile specializate Moody's și Standard&Poor's nu folosesc modele econometrice, ci se bazează pe foarte multe variabile macroeconomice și informații de natura politica, sociala, comparându-le pe grupe de țări.

2.1. Sisteme formale de evaluare a riscului de țară

Acest tip de sistem abordează riscul de țară din punct de vedere cantitativ, fiind considerată o metodă simplă. Cel mai simplu sistem formal pentru o țară este construit după cum urmează:

- se selectează un număr de indicatori relevanți;
- se așează fiecare variabilă individuală pe o scară, de exemplu de la 1 la 10;
- se calculează scorul prin însumarea punctelor rezultate anterior.

Sistemele formale mai noi au fost îmbunătățite prin introducerea în calculul indicelui de risc a factorilor calitativi și prin structurarea variabilelor în funcție de importanța avută. Din această cauză sistemul devine mult mai subiectiv, dar utilizat de analiști experimentați poate da rezultate foarte bune deoarece:

- pentru aceeași variabilă se poate modifica ponderea de la o țară la alta;
- în cadrul aceleiași țări se schimbă ponderea de la o perioadă la alta;
- variabilele din sistem se pot modifica;
- o variabilă foarte importantă la un moment dat poate primi o pondere mai mare.

Indicatorii ponderați se adună și suma lor este transformată în procente. Fiecare țară primește un procent și, în funcție de acesta, țările sunt clasificate în acceptabile sau inacceptabile astfel: se alege o țară-etalon care întrunește condițiile minime ale evaluatorului cu privire la risc. Toate țările care au un risc mai mare decât al țării-etalon sunt considerate inacceptabile, restul fiind acceptabile.

2.2. Sisteme statistice de evaluare a riscului de țară

Dezvoltarea informaticii a făcut posibilă elaborarea și aplicarea tehnicilor statistice de estimare a riscului suveran. Tehnicile statistice de estimare a riscului sunt: analiza comparativă, modelul probabilității liniare, modelul logistic, modelul experimental.

Metoda constă în selectarea unui eșantion de țări, pe o perioadă de timp determinată, și împărțirea acestora în țări care și-au plătit datoria externă și țări care au avut greutăți în a și-o plăti. Următorul pas constă în găsirea acelor variabile

determinante care sa traseze limita între cele doua categorii. Aceste variabile găsite sunt introduse într-o funcție de probabilitate, în urma prelucrării căreia se obține probabilitatea de încetare a plății.

De-a lungul ultimilor 30 de ani ai secolului XX au fost construite mai multe modele econometrice, având la baza eșantioane formate dintr-un număr diferit de tari, analizate pe perioade diferite de timp. Pentru fiecare model au fost găsiți alți indicatori statistici considerați semnificativi pentru realizarea analizei. Avantajul sistemelor statistice constă în aceea că utilizează modele econometrice, care sunt mult mai exacte, eliminând numeroase componente subiective, iar o data ce este conceput, este foarte ușor de aplicat. Totuși aceste modele econometrice sunt costisitoare și elimină multe variabile care ar putea avea, în anumite cazuri, influențe foarte mari, și deci, care ar afecta rezultatul obținut, depărtându-l foarte mult de realitate.

2.3. Evaluarea riscului de țară pe baza sistemelor de alarmare rapidă

Sistemele de alarmare rapidă sunt realizate pe o perioada scurta de timp și au ca scop identificarea sau anticiparea dificultăților în cel mai scurt timp posibil pentru ca acestea sa nu se intensifice. Astfel, creditorul poate lua în timp util masurile de protecție necesare și poate utiliza resursele destinate analizei riscului de țară pentru a determina gravitatea riscului și pagubele produse.

Sistemele de alarmare rapidă utilizează următoarele tehnici: monitorizarea schimbărilor economice și social-politice, tehnici econometrice și modele cu un număr de maxim 5 variabile.

În cadrul **strategiei economice**, schimbările iminente sunt redade de următorii factori de alarmare: schimbarea sau posibila schimbare a guvernului, remanierea guvernamentală, frământările sociale însoțite de creșterea șomajului și scăderea veniturilor reale.

Elementele de alarmare ce reflectă **calitatea managementului macroeconomic** sunt: accelerarea creșterii masei monetare, creșterea inflației, modificarea cursului real de schimb, creșterea deficitului bugetar, căderea înțelegerilor încheiate cu organizațiile financiare internaționale (FMI, Banca Mondială).

Apariția unei **crize de lichiditate** este conștientizată prin următorii factori de alarmare: ritmul de creștere a exporturilor și importurilor; creșterea volumului creditelor pe termen scurt; fuga capitalului peste graniță.

Povara datoriei externe este anunțată de următorii factori de alarmare: creșterea datoriei externe neînsoțită de o creștere economică; creșterea valorii raportului dintre datoria externă și încasările din contul curent; creșterea nevoii de finanțare externă.

Riscul politic este urmărit prin consultarea celor mai obiective publicații pentru a preîntâmpina efectele negative cauzate de factori ca: tensiunile sociale; grevele; posibilitatea apariției unei lovituri de stat etc.

2.4. Sisteme probabilistice de evaluare a riscului de țară

Sistemul probabilistic de evaluare a riscului de țară urmărește estimarea probabilității de apariție a unor evenimente, care sa influențeze negativ capacitatea de

plată a datoriei externe. Aceasta estimare se stabilește pe baza unei liste de factori care evidențiază relațiile de interdependentă dintre mediu economic și cel politic al unei țări.

Completarea listei presupune să se răspundă la o serie de întrebări ce se pun fiecărui element din lista de factori. Lista conține atât factori economici, cât și politici. Întrebările pe baza cărora se obține lista factorilor sunt următoarele:

- care este probabilitatea de apariție a situației nefavorabile?
- când există cea mai mare probabilitate de apariție a evenimentului?
- care este probabilitatea de materializare a componentelor riscului de țară dacă situația adversă se produce?
- care este probabilitatea de suspendare a plăților?
- când există cea mai mare probabilitate de apariție a reeșalonării, renegocierii sau refuzului de a plăti?

O condiție foarte importantă este aceea că lista factorilor trebuie completată în mod logic, pentru evitarea dublei înregistrări a riscului. Astfel, fiecărei probabilități estimate i se atribuie o cifra pe o scară de la 1 la 10 și prin combinarea cifrelor obținute, folosind metodologii specifice, se determină indicele de risc. În funcție de valoarea indicelui de risc, prin comparație cu alte țări, se ajunge la o grupare a țărilor pe clase omogene de risc ordonate în sensul crescător sau descrescător al riscului.

Aceasta metoda este avantajoasă, deoarece: poate fi ușor de aplicat de către nespecialiști; oferă o mare cantitate de informații pentru luarea unei decizii cât mai corecte; poate identifica din timp principalele schimbări din economie; poate aprecia valorile maxime ale daunelor posibile în cazul materializării riscului.

Acest tip de metoda necesită existența unei echipe de specialiști cu o foarte bună pregătire și experiență pentru a construi modelul (un proces complicat și de lungă durată), fapt ce presupune costuri foarte ridicate. Modelul obținut este caracterizat de un grad ridicat de subiectivitate care conduce, în final, la rezultate eronate.

2.5. Evaluarea riscului de țară pe baza de scenarii

Aceasta metodă constă în elaborarea mai multor scenarii alternative privind evoluția situației economico-financiare și socio-politice a unei țări, în funcție de valorile pe care este probabil ca le vor lua diferiți parametrii. Metoda constă în parcurgerea următoarelor etape:

- identificarea celor mai relevanți parametrii pentru țara analizată;
- selectarea unui set adecvat de scenarii;
- asocierea unor probabilități subiective fiecărui scenariu;
- analiza de senzitivitate, care face legătura între variantele alternative previzionate.

Aplicarea acestei metode implică un grad mare de subiectivitate, cheltuieli mari de bani și timp și nu permite compararea sau ierarhizarea țărilor. Însă, poate determina posibilități neașteptate de evoluție a evenimentelor, poate fi utilă pentru testarea celorlalte metode și poate ajuta la înțelegerea riscurilor care pot apărea ca urmare a evoluției economiei unei țări.

2.6. Evaluarea riscului de țară pe baza studiilor de țară

Acest sistem de analiză reprezintă cea mai amplă metodă de evaluare a riscului de țară, dar este, în același timp, și cea mai costisitoare. Studiile de țară sunt elaborate pe termen mediu sau scurt, funcție de orizontul de timp acoperit de analiza de risc.

Studiul de țară reprezintă o colecție de rapoarte și prognoze detaliate ce acoperă o perioadă de 3-5 ani și care se concentrează asupra evoluției unor caracteristici structurale. În general, prognozele pe termen mediu încearcă să anticipeze evoluțiile balanței de plăți, nivelului și structurii datoriei externe, sau creșterii economice și sunt cu atât mai eficiente cu cât utilizează tehnici de lucru mai rafinate, cum ar fi simulări în cadrul unor studii de senzitivitate.

Studiile de țară pe termen scurt, care acoperă o perioadă de maximum doi ani, sunt orientate preponderent spre identificarea evoluției nivelului rezervelor disponibile de lichidități. Pe lângă aceste tipuri de studii, realizate în mare măsură sub aspect cantitativ, se pot utiliza și studii de țară bazate exclusiv pe studiul calitativ al unor tendințe curente și al caracteristicilor structurale ale țării analizate.

Concluziile unui studiu de țară pot prevedea cu suficientă exactitate apariția unei crize de lichiditate, dar oferă prea puține indicii pe baza cărora să se poată aprecia dacă o țară este mai riscantă decât alta. De asemenea, un studiu de țară este insuficient pentru elaborarea strategiei unei instituții de asigurare, garantare sau creditare a exporturilor, care presupune, printre altele, dimensionarea limitei de expunere specifice fiecărei țări și realizarea unei structuri optime a portofoliului de credite sau stabilirea unei politici de orientare a exporturilor.

Acest sistem de analiză prezintă riscul extrapolării neinspirate și nerealiste a unor concluzii dintr-un studiu de țară asupra altei țări, fapt ce ar genera luarea unor decizii macroeconomice eronate. Cu toate aceste dezavantaje, studiul de țară este cea mai amplă și precisă metoda de evaluare a riscului de țară, fiind foarte utilizată de către bănci.

3. Scopul final al analizei riscului de țară

Scopul final al analizei riscului de țară îl constituie fundamentarea deciziilor macroeconomice prin care să se diminueze la maximum expunerea la risc, având la baza identificarea daunelor posibile și a dimensiunilor acestora. În acest sens este necesar să se realizeze:

- **rapoarte periodice** asupra evoluției și perspectivelor evoluției riscului într-o anumită țară sau într-o anumită zonă;
- **avize conforme** asupra operațiunilor bancare care necesită avizare din punct de vedere al riscului de țară, fundamentate de prognozele referitoare la posibilitățile de materializare a riscurilor;
- **clasamente de risc de țară**, care cuprind ierarhizarea țărilor supravegheate, funcție de nivelul previzionat al nivelului de risc în interiorul orizontului de prognoză și sunt necesare pentru orientarea politicii băncii;
- **analize zonale** pentru orientarea tranzacțiilor;
- **materiale informative** relevante pentru riscul de țară.

În esență, efectuarea unei analize performante a riscului de țară implică înțelegerea următoarelor aspecte:

- probabilitatea de apariție a unui eveniment semnificativ pentru riscul de țară, provocator de pierderi, depinde de prezența sau, după caz, de absența unor factori specifici, indispensabili producerii evenimentului respectiv și de intensitatea cu care acești factori se manifestă;
- probabilitatea de materializare a riscului de țară, respectiv de apariție a unor pierderi, depinde atât de producerea unor evenimente apte să provoace pierderi, cât și de condițiile specifice ale țării analizate;
- oricâte aspecte s-ar lua în considerare, vor rămâne totdeauna în afara analizei suficienți **factori aleatori** capabili să influențeze desfășurarea evenimentelor într-o direcție neprevăzută.

În cazul apariției unor dificultăți de ordin financiar într-o țară este de presupus ca, pentru a se evita deteriorarea bonității țării, guvernării vor proceda în modul cel mai puțin compromițător. Prin urmare, în astfel de circumstanțe, **probabilitatea reeșalonării** este, de regulă, **mai mare** decât aceea a **renegocierii** care, la rândul ei, este **mai mare** decât a **sistării plății**.

În concluzie, **finalitatea analizei** consta în identificarea daunelor probabile și a nivelului de extindere a acestora, în scopul alegerii celei mai adecvate protecții, respectiv a tipului și nivelului optim de acoperire necesare. Dacă **riscul este subevaluat**, nivelul protecției va fi insuficient pentru acoperirea pierderilor, iar dacă **este supraevaluat**, costul protecției în exces va diminua câștigul obținut din tranzacția respectivă.

Concluzii finale

- Riscul de țară este un concept relativ nou, dezvoltat odată cu accentuarea procesului de globalizare și de liberalizare a piețelor;
- Acest risc este un risc de mediu strâns legat de evoluția climatului general de afaceri dintr-o țară;
- Există în prezent o distincție clară între riscul de țară și riscul politic, de transfer sau riscul suveran;
- Apărut inițial în domeniul creditelor externe guvernamentale, conceptul a fost extins și asupra creditelor private, investițiilor străine directe, investițiilor străine de portofoliu și chiar operațiunilor comerciale mai simple (export, licențiere, franchising);
- Există o diferență clară între toate dimensiunile ale riscului de țară (metodologie, indicatori, durată);
- Odată cu lărgirea sferei de aplicabilitate a acestui tip de risc s-a extins și utilitatea sa în domenii cum ar fi (management, marketing, investiții);
- Acest risc este dificil de evaluat, are o pronunțată componentă sistematică;
- Practica internațională a dezvoltat o serie de metode de gestionare a riscului de țară folosite atât de creditori cât și de investitori.

În prezent, orice decizie legată de derularea unei operațiuni comerciale sau financiare internaționale trebuie să aibă în vedere și această variabilă – riscul de țară.

Bibliografie:

- [1] BĂDIȚĂ M., Cristache S.E. - *Dicționar statistic-economic explicativ*, Editura Luceafărul, București, 2001.
- [2] CISTELICAN L. – *Economia, eficiența și finanțarea investițiilor*, Editura Economică, București 2002.
- [3] DUDIAN M. - *Evaluarea riscului de țară*, Editura All Beck, București, 1999.
- [4] HOROBETȚ A. – *Managementul riscului financiar în investițiile internaționale*, Teză de doctorat, ASE, București 2003.
- [5] NEGOESCU G. - *Risc și incertitudine în economia contemporană*, Editura Alter Ego Cristian, București, 1995.
- [6] PĂUN C., PĂUN L. - *Riscul de țară*, Editura Economică, 1999.
- [7] PECICAN E., TĂNĂSOIU O., IACOB A.– *Modele econometrice*, Editura ASE, București, 2001.
- [8] ROMANU I., VASILESCU I. – *Managementul investițiilor*, Editura Mărgăritar, București, 1997.
- [9] TUDOROIU T. - *Riscul de țară- aspecte tehnice și abordări metodologice comparate*, Editura Lucrețius, București, 1998.

CONSIDERAȚII PRIVIND STATUL ȘI NAȚIUNEA ÎN GLOBALIZARE

Dr. Doina MUREȘAN*

The cooperation among nations, despite it is essential, cannot solve by itself our problems. The issue we must have in view is the merging of the European peoples, interests and not a simple other effort to maintain the balance of these interests.

Cetățeanul noului mileniu este supus unei reale și profunde reconstrucții. Era post-industrială supune individul unui adevărat “bombardament” informațional iar capacitatea sa de interpretare, tot mai performantă, a realității sociale constituie premisa fundamentală a șanse sale de adaptare la noile provocări și constrângeri, de a identifica drepturile și interesele sale printr-o procesare adecvată a informației sociale. În caz contrar, sunt create premisele apariției unui real conflict între “lumea” sa interioară și realitatea înconjurătoare.

Perspectiva de abordare pe care o propunem vizează securitatea națiunii, ca o caracteristică a socio-organizării numită națiune, ca o stare dezirabilă pentru maximizarea șanselor oamenilor. În timp ce ideologiile construiesc statul pentru dominare și control, sociologia plasează, în prim plan, statul ca gestionar al națiunii. Rolul cercetării sociologice este de a produce explicații care să facă posibilă gestionarea performantă a organizațiilor sociale implicate în funcționarea națiunii.

Adâncirea integrării europene presupune o delegare crescândă a competențelor dinspre național spre comunitar ceea ce aduce în discuție conceptul de suveranitate. Privit în contextul provocărilor globalizării, putem afirma că statele națiune au două opțiuni teoretice: fie să se acomodeze rațional la fenomen, și să accepte ideea suveranității împărtășite însoțită de șansa de a deveni competitive, prin realizarea în comun a cel puțin o parte a obiectivelor guvernării, fie să se autoizoleze, cu urmarea firească a unei creșteri greu de suportat a costurilor necesare pentru a rămâne competitive.

Dar procesele care însoțesc globalizarea (și aici amintim apariția unor puternici actori nonstatali, integrarea piețelor și progresul comunicațiilor) determină pe lângă o puternică presiune asupra statelor națiune și erodarea factorilor tradiționali de coeziune societală pe care se bazează acestea. Globalizarea provoacă o denaționalizare constituită din tranzacții dense dincolo de frontierele naționale și definită ca fiind o extensie a spațiilor sociale. Prin urmare tranzacțiile acestea transfrontaliere creează probleme pentru guvernarea națională pentru simplul motiv că spațiul social care trebuie guvernat nu mai este național. Tranzacțiile sociale se referă la situații când bunuri, servicii, capital (în domeniul economiei), amenințări (militare), poluanți (mediu), semne (comunicații) sau persoane (mobilitate) sunt schimbate sau

* Locotenent colonel, lector universitar, director adjunct al Colegiului Național de Apărare.

produse în comun iar în ultimul timp, numărul tranzacțiilor sociale transfrontaliere a crescut față de cele care se desfășoară în cadrul teritoriului național, amplificând interdependența internațională. Dezvoltări semnificative în acest sens sunt cele legate de globalizarea piețelor financiare, pericolele globale de mediu, internet-ul și crima organizată. Toate aceste recente dezvoltări au o trăsătură comună, și anume, aceea că ele sunt legate mai degrabă de producția integrată de lucruri și bunuri decât de simplul schimb de bunuri, dincolo de frontierele naționale. Problema securității națiunii trebuie abordată în contextul proceselor globalizante. Se consideră că problemele comune transcend granițele naționale (competiția înzestrării cu armament, suprapopulația, poluarea, etc.) iar sistemul centrat pe stat se dovedește neadaptat acestui proces.

Realitatea demonstrează că în cadrul megaprocesualității sociale, definită ca fiind “globalizarea”, doi sunt factorii care condiționează evoluția statelor: rolul și poziția geostrategică a țărilor în cadrul structurii interrelaționale dintre marile puteri și cultura țării, care determină atitudinea și capacitatea națiunii și a societăților de a conserva și valorifica experiența generațiilor anterioare. Dr. Orhan Güvenen din Turcia, afirma nu fără temeii, că “dacă nu vom considera structura economică și socială a societății ca un sistem, vom constata – în termeni matematici – o structură haotică și probabilistică în care variabile virtuale și infinite ca număr sunt în interacțiune, “intrările” sunt întrerupte din când în când, iar incertitudinea și rata complexității matematice este înaltă”¹. În prezent sistemul westphalian al statelor națiune este supus unei puternice presiuni cauzate de consecințele globalizării.

Europa începutului de mileniu este scena unor profunde transformări, determinate de procesele globalizante dar și de demersurile bătrânului continent de a-și proiecta o nouă identitate și un nou rol în ecuația securității globale. Simultan Europa și-a propus să devină un actor politico-economic de prim rang la nivel planetar dar și un furnizor de securitate cu proiecție internațională. Definirea Uniunii Europene, ca entitate politico-economică, s-a dovedit un proces dificil și foarte complex. Realizarea unei „comunități de valori” se dovedește a fi un demers tot mai sinuos, pe măsură ce evoluează.

Principiile constituționale ale sistemului westphalian al statelor națiune sunt interguvernamentale iar sistemul mai sus amintit se bazează pe recunoașterea reciprocă a guvernelor, neavând nici o legătură cu guvernarea internațională. În timp însă, instituțiile internaționale și-au schimbat caracterul și își propun din ce mai mult să reglementeze nu numai acțiunile actorilor statali, dar și ale actorilor societali și astfel nici un stat, fie el mare sau mic, nu-și mai poate permite să-și realizeze obiectivele guvernării în mod unilateral.

Metoda comunitară este utilizată în Uniunea Europeană în cadrul tuturor palierelor iar evoluția graduală a competențelor de la nivelul național la cel european

¹ ORHAN , GUVENEN – “Perception – Journal of International Affairs” – Dec.1999-Feb.2000, vol.IV, nr.4, Editura INTERMEDIA, Istanbul, p.11. În cadrul articolului intitulat “Obiectivele strategice medii și pe termen lung ale Turciei : TR 2007/15 – TR 2017/9” face o analiză foarte atentă a impactului globalizării și, foarte relevant pentru lucrarea noastră, prezintă două “proiecte naționale”: TR 2007/15, care va plasa Turcia în primele 15 state până în anul 2007 și TR 2017/9, care va situa Turcia în primele 9 state ale lumii la finele anului 2017.

depinde de procesul de conștientizare de către actorii naționali a faptului că, în anumite domenii, guvernarea corporatistă oferă mai multă eficiență în realizarea obiectivelor guvernării. Evoluția integrării este legată de asemenea de voința politică de transformare a unei Europe-Piață într-o Europă-Putere în actualul context internațional când Europa trebuie să ofere mai mult la nivel global și să-și asume o responsabilitate mai mare în lume. Dar pentru ca această evoluție să păstreze o dinamică rezonabilă, este nevoie de trecerea de la efortul de a menține echilibrul de interese a națiunilor europene spre o fuziune a intereselor naționale, adică spre o redescoperire a logicii inițiale a fondatorilor Uniunii Europene. Fuziunea ar putea fi realizată în jurul unui model de societate și civilizație ce are la bază valori universale ca diversitatea, libertatea și solidaritatea, în contextul preocupării privind reconcilierea acestor valori cu specificul național. Apreciem că una dintre provocările esențiale cu care se confruntă Europa este aceea de a combina globalul în devenire cu simțul local al apartenenței, lucru ce necesită o revizuire a modelelor moștenite ale suveranității naționale. Se pune acum problema majoră a unui echilibru între apartenența de o națiune și fidelitatea față de entitatea europeană.

Cazul Uniunii Europene este unul particular, dar probabil cel mai relevant, al unei problematici mai complexe, definită de modul cum internaționalizarea afectează guvernarea și democrația. A fost găsit echilibrul corect între, pe de o parte, cooperarea internațională necesară și luarea în comun a deciziilor și, pe de altă parte, în egală măsură, respectul necesar pentru integritatea națională, unde cetățenii, ca și instituțiile naționale sau locale, au un rol clar de jucat. Sunt sectoare, precum cultura și învățământul, ale căror prerogative ar trebui să rămână în competența națională, pentru că ele țin de identitatea națională fundamentală, în timp ce domeniile privind ocuparea forței de muncă și cel social ar putea să se deplaseze spre nivelul comunitar.

Fără îndoială că europenizarea economiei este mai avansată ceea ce înseamnă că posibilitatea deținătorilor de capital de a se mișca liberi în întreaga Uniune Europeană constrânge guvernele naționale în politica lor economică. Constrângerile asupra politicilor naționale determinate de mediul internațional sunt relativ mult mai puternice decât cu decenii în urmă. Europenizarea economică este realizată și instituționalizată de dezvoltarea rapidă a unei legislații economice europene.

Astfel, dezbateră privind rolul parlamentelor naționale în Europa lărgită presupune, în opinia noastră, abordarea a trei dimensiuni, și anume: rolul parlamentelor naționale în contextul delimitării clare a competențelor între Uniune – nivelul comunitar – și statele membre, nivelul național, conform principiului subsidiarității; locul parlamentelor naționale în arhitectura instituțională a Uniunii Europene; rolul constituțional al parlamentelor naționale în monitorizarea și controlul executivelor privind deciziile cu relevanță europeană și transpunerea legislației comunitare.

În contextul actualei extinderi, dezvoltarea instituțională a Uniunii Europene este inevitabilă iar acest proces va implica atât inițiative de ordin constituțional cât și reamenajări și dezvoltări în domeniul instituțional. Asta implică faptul că tuturor statelor membre, li se garantează păstrarea și posibilitatea afirmării identității naționale, certitudinea că aceasta nu se va „dizolva” într-o entitate „supra-statală”, indiferent de coordonatele pe care ea se va dezvolta. În acest sens parlamentele

naționale sunt implicate în mai multe moduri în configurarea politicilor naționale rezultate din luări de decizie internaționale precum, ratificarea tratatelor internaționale și a convențiilor semnate de guverne, alocarea mijloacelor financiare la dispoziția guvernelor; realizarea legislației ca urmare a unor acorduri internaționale, etc. Mai exact, Uniunea Europeană ca actor economic și politic mai vizibil pe plan internațional nu trebuie inevitabil să devină o entitate suprastatală. Se are în vedere faptul că exercițiul identității naționale este principalul factor de mobilizare a energiilor naționale în realizarea unor obiective strategice fundamentale în contextul procesului de integrare europeană. Cetățenii tuturor statelor constitutive trebuie să aibă sentimentul apartenenței la o entitate cu valori comune.

Europa este un continent al diversității și al multilateralității culturale dar puterea și „farmecul” Uniunii Europene s-au bazat, însă, tocmai pe capacitatea ei extraordinară de a crea unitate din diversitate. Asistăm astăzi la un adevărat efort de depășire a moștenirii Războiului Rece respectiv la nașterea și dezvoltarea unor noi identități, marcate de procese de reforme interne, de dificultăți economice, de probleme sociale, de tendințe separatiste și conflicte interminabile, dar și de incertitudini de orientare strategică. În pofida admiterii că bunăstarea cetățenilor este de interes național și dezvoltarea economică este un obiectiv al securității naționale performanța economică din intervalul 2004-2008 ne permite să susținem că dimensiunea economică a securității se constituie într-un factor tot mai evident de vulnerabilitate. Cu toate că domeniul economic este a doua direcție ca importanță a politicii de securitate iar relansarea economiei constituie o prioritate a politicii de securitate statisticile demonstrează că acest obiectiv rămâne la nivel de deziderat. În opinia noastră, România nu și-a definit, încă, rolul și locul în ansamblul economiei europene! Statele europene dezvoltate, precum Germania, au definit interesele lor economice prin elaborarea unor documente care definesc “interesele economice naționale”.

Prosperitatea economică este unica resursă internă pentru atingerea obiectivelor validate de strategia națională de securitate. O economie puternică permite promovarea intereselor naționale, permite o diplomatie proactivă și câștigarea respectului internațional. O industrie de apărare, bine articulată la structurile europene de profil, scade vulnerabilitatea apărării naționale. Un parlament responsabil și preocupat în realizarea unui control democratic asupra sistemului național de securitate va aloca resursele necesare dar va veghea și la achiziționarea tehnicii militare în corelare cu opțiunile politice cele mai benefice poporului român.

României îi revine un rol esențial în securizarea frontierei estice a NATO și UE. Asumându-și o vocație și un angajament pe termen lung, România își propune să devină un vector de stabilitate, democrație și valori euro-atlantice în regiune și o ancoră a acestei regiuni spre occident. România își asumă un angajament pe termen lung de a investi în extinderea ariei de democrație, a economiei de piață, a valorilor ce caracterizează o societate deschisă cât mai departe, la est. Amintim aici că Strategia de Securitate Europeană promovează două concepte privind domeniul securității, astfel: „securitatea democratică” (dezvoltarea democrației, la nivel național și internațional, exclude războiul între statele care o adoptă ca sistem de organizare) și „securitate prin dezvoltare” (stabilitatea și securitatea statelor crește proporțional cu

creșterea nivelului de dezvoltare economică). Ambele concepte se bazează pe „soft security”, adică pe identificarea „solidarității de interese” și sunt implementate prin „strategia proiectelor comune”, în condițiile respectării drepturilor omului și nu în condițiile limitării libertăților civile. Conceptul de securitate european este mai larg, incluzând dimensiunea socială – securizare prin integrare – și un ritm gradualizat, prudent al proceselor de securizare.

Într-o lume caracterizată prin amenințări globale, piețe globale și media globală, securitatea și prosperitatea Europei, și a fiecărui stat membru, depinde tot mai mult de un sistem multilateral eficient. Obiectivul UE este dezvoltarea unui sistem societal internațional puternic, cu instituții internaționale funcționale bazate pe principiile dreptului internațional. În concluzie, strategia europeană de securitate acceptă că noua lume este caracterizată prin noi amenințări dar și prin noi oportunități iar UE își propune să gestioneze performant crizele și să valorifice la maxim oportunitățile. Uniunea Europeană manifestă deschiderea necesară pentru dezvoltarea unor parteneriate active cu orice țară care îi împărtășește scopurile și valorile și care este gata să acționeze pentru apărarea lor; prin această abordare UE este capabilă să dezvolte un sistem de securitate multilateral. În realizarea obiectivelor sale de securitate și apărare Uniunea Europeană trebuie să țină seama de relația cu SUA și, în același timp, să dezvolte relații și cu alți actori de pe scena internațională, cum sunt Rusia, Japonia, China, Canada, India.

Adâncirea integrării europene va conduce la o delegare crescândă a competențelor dinspre național spre comunitar, fără a aduce atingere conceptului de suveranitate. Organismele comunitare vor decide, împreună cu cele naționale, asupra modalităților concrete de întărire a securității globale și naționale și vor fi create structurile de forțe necesare asigurării acesteia, se vor dezvolta inițiativele atât de ordin constituțional, cât și dezvoltări în interiorul domeniului instituțional.

Principiile care stau la baza unei acțiuni comune mult mai eficientă în planul securității și dezvoltării Europei și lumii sunt: coerența și consistența acțiunilor comunitare, parteneriale și internaționale ale NATO și UE, adoptarea unor angajamente pe termen lung pentru conlucrarea în prevenirea și combaterea pericolelor și amenințărilor din mediul internațional de securitate.

O Uniune activă și performantă va avea acțiuni cu impact la scară globală raționale pentru care fiecare stat membru trebuie să-și reconsidere conceptele referitoare la securitatea națională și europeană. Fiecare stat va trebui să învețe dictonul: „Gândește global, acționează local”².

Putem avansa ideea că problema securității națiunii trebuie abordată în contextul proceselor globalizante, întrucât se consideră că problemele comune transcend granițele naționale (competiția înzestrării cu armament, suprapopulația, poluarea, etc.) iar sistemul centrat pe stat se dovedește neadaptat acestui proces iar dacă nu vom fi capabili să controlăm problemele globale atunci acestea, într-o bună zi, ne vor controla ele pe noi. Deciziile care vizează securitatea națiunii sunt de competența structurilor instituționalizate ale statului, care au obligația de a defini și realiza o structură a sistemului decizional, având printre obiective protejarea

2 Alvin Toffler, „Al Treilea Val”, Editura Politică, București, 1983.

intereselor societății, pe termen lung, asigurarea transparenței deciziilor naționale și internaționale, producția de informații, fluidizarea și accelerarea informațiilor precum și monitorizarea performanțelor dezvoltărilor globale și al infrastructurii instituționale și legale. Procesele globale evidențiază interdependența clară între procesele de luare a deciziilor și finanțarea politică, de diferite grade, în diferite țări. Eficiența procesului decizional, din perspectiva dr. Orhan Güvenen, depinde de: deținerea informației, instituționalizare și transparență. Nu este suficientă doar definirea unui proces decizional funcțional, întrucât, pentru reușita procesului, se impune implementarea deciziilor, evaluarea rezultatelor și integrarea lor în cadrul sistemului. Întregul proces trebuie însoțit de motivare și participare, în mod special prin coordonare.

Ion Iliescu,³ unul dintre liderii reprezentativi ai social-democrației românești actuale, susține că fenomenul globalizării – un proces obiectiv, complex și unic – sporește viteza de schimbare nu și cea de adaptare, premisă care poate determina multiple și dureroase dislocări în interiorul unor grupuri sau comunități, catalizând, de cele mai multe ori, vechi discrepante și decalaje economice, culturale, sociale, etc. Obiectivul noilor “fūreri” globali – respectiv profitul global – realizează un foarte periculos “deficit de democrație”, ca efect direct al eliminării de sub controlul decidenților naționali a celui mai important domeniu al vieții sociale: ECONOMIA. Reacția social-democrației, la provocările fenomenului globalizării, este progresul global, obiectiv care presupune o abordare unitară a tuturor componentelor dezvoltării, menținându-se primatul politicii și al responsabilității acestuia, printr-un proces de reabilitare democratică și socială a statului!

Într-o economie globalizată și România a devenit dependentă de turbulențele socio-economice globale. Finalul guvernării de dreapta, din mandatul 2004-2008, se suprapune unei crize financiare mondiale care, precum un tsunami, atinge și meleagurile românești, cu toate asigurările date de oficialii Băncii Naționale și președintele Traian Băsescu privind soliditatea sistemului bancar autohton. Aceștia au accentuat necesitatea promovării, pentru prima dată, a unui parteneriat între stat, sectorul bancar (parțial privatizat) și Banca Națională având ca finalitate limitarea consecințelor crizei economice mondiale asupra României.

Pentru a doua oară în istorie statul american este obligat să intervină pentru a salva economia din SUA (după programul „New Deal” din anul 1930) dovedind că abordarea de dreapta, neoliberală și conservatoare, care se opune intervenționismului statal, este pusă sub semnul întrebării de realitatea începutului de mileniu. Criza financiară globală poate fi considerată ca o secvență istorică a confruntării ideologice între dreapta și stânga contemporane.

Haosul financiar din ultimele săptămâni și decăderea Americii din statutul de unica superputere politică și economică, indică faptul că nu este vorba aici doar despre corecturi economice ci și despre mișcări geopolitice de amploare, care urmează să redeseneze harta geopolitică a lumii.

3 ION, ILIESCU – „Democrația socială ca democrație participativă” – comunicare prezentată la sesiunea Institutului Român pentru Studii Social-Democrate, București, 18 februarie 2000.

Bibliografie:

- [1]. DAVID, A Aurel, „Națiunea – între “starea de securitate” și “Crizele politico-militare”, Editura LICORNA, București, 2000.
- [2]. GUVENEN, Orhan, „Perception – Journal of International Affairs” – Dec.1999-Feb.2000, vol.IV, nr.4, Editura Intermedia, Istanbul.
- [3]. TOFFLER Alvin, „Al Treilea val”, Editura Politică, București, 1983.
- [4]. MUREȘAN, Mircea și colectiv, „Securitatea europeană la începutul mileniului trei”, Editura U.N.Ap.,”Carol I”, București, 2006.
- [5]. McINNIS Colin, „Security and Strategy in the New Europe”, Editura Routledge, London, 1992.

FENOMENUL MILITAR CONTEMPORAN ȘI DINAMICA RĂZBOIULUI

Cezar COBUZ*

In the beginning of the XXth century, Jan S. Bloch, analyzing this century's war, in which executing military actions should be not necessary because "war, instead of being a direct fight, will become a kind of impasse, in which none of the armies is able to reach the other, both waiting in position, one in front of the other, aggressive but unable to start a final and decisive offensive. Will be the natural development of armed peace... this is the future not fighting war, where the missing of meaning and not the fight will decimate people, determining countries to fall down".

Evolution of the military phenomenon is dominated both by the characteristics of the security environment, and the level of performance of the military applicable technologies. Speaking of this, informational technologies have the most important role.

The informational era leads to the most important changes in the development of the operations and represents the cumulative efforts of informational technologies applications in the military actions field.

Diversitatea tipologică a războiului contemporan apare mai pregnant atunci când luăm în considerare mediul natural în care se desfășoară lupta armată .

Putem vorbi astfel de tipologia războiului după mediul în care se desfășoară acțiunile militare (război terestru, maritim, aerian, cosmic, convențional, nuclear, geofizic, etc.)

Fizionomia războaielor a fost determinată întotdeauna de mijloacele de luptă folosite, de proporțiile (mărimile) armatelor care s-au confruntat, de condițiile de teren și climă, de mijloacele de transport și de comunicații, de raportul de forțe.

În mileniul trei, putem vorbi despre tehnici noi folosite în alte tipuri de război cum ar fi: război virtual, război radioelectronic, război cibernetico-informațional, război genetic, război psihotronic, război geofizic, război psihologic, război meteorologic și alte tipuri.

Fiecare tip de război are caracteristici proprii care îl definesc.

Aparent, toate războaiele sunt la fel. Ele se caracterizează prin existența unui scop politic, unui obiectiv politic și a unor obiective militare, prin beligeranță, violență, un sistem de legi și principii rămase, în esența lor, neschimbate de-a lungul istoriei. Deci, în teorie, toate războaiele sunt la fel.

Însă, în realitate, nici un război nu seamănă cu altul. Fiecare este, în felul lui, unic și nerepetabil. Mai mult, deși războiul este guvernat, în esență, de aceleași legi și de aceleași principii, rareori beligeranții desprind învățămintele necesare. Și rareori ei se conformează normelor și principiilor stabilite, adică regulilor și obiceiurilor războiului. Cu mici excepții, de-a lungul istoriei, fiecare război și-a avut „legile“ și „principiile“ lui. Specialiștii militari susțin că:

* Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt”

- totdeauna a existat un atacator și un apărător (deci inițiativa strategică a aparținut unuia dintre beligeranți);
- supremația strategică (în primul război mondial, a oscilat; în cel de al doilea a aparținut clar germanilor, în prima parte, și aliaților, în partea a doua, în războaiele regionale, a aparținut, de regulă, celui care a declanșat atacul);
- aproape toate războaiele au avut o desfășurare incertă (rareori, obiectivul politic al războiului a fost îndeplinit integral);
- au produs mari pierderi materiale și în vieți omenești (efectul acestora nu trebuie însă considerat doar ca negativ; uneori, mai ales atunci când războiul s-a manifestat ca ultima formă a unei crize, au urmat salturi economice, sociale, politice etc. spectaculoase);
- au avut efecte de seism (în sensul declanșării și consumării energiilor negative);
- nu au fost niciodată accidentale (lumea s-a așteptat și se așteaptă mereu la confruntări violente, la războaie);
- deși s-a dorit totdeauna prevenirea lor și înlăturarea confruntării violente din viața societății umane, niciodată nu s-a reușit și, după toate aparențele, nici nu se va reuși vreodată.

Tipologia războaielor viitoare se înscrie, fără îndoială, într-o proiecție largă și diversificată, cu funcții predictive. Sistemele de arme, înalta tehnologie și tehnologia informației, deși reprezintă piloni tehnologici ai războiului viitorului, nu vor avea decât în mică măsură o evoluție în sine; ele vor răspunde, fără îndoială, interesului vital, configurării politice a confruntării.

Deși războiul, ca luptă armată, este din ce în ce mai puțin popular și se încearcă descurajarea lui (cel puțin în plan regional și zonal), nu există nici o șansă ca el să fie exclus din viața societăților. De aceea, în viitor el va îmbrăca forme extrem de diferite, de la cele care țin de la acțiunile punctiforme de impunere sau de descurajare la acțiuni politice, economice, informaționale etc. și la cele care vizează spațiul cosmic, clima, natura biologică și psihologică a ființei umane.

Războiul geofizic este una din formele posibile de manifestare a războiului viitorului. El constă într-un sistem de acțiuni care vizează provocarea unor fenomene naturale, calamități și catastrofe cu influențe nocive asupra mediului de viață al oamenilor, localităților, terenurilor agricole, sistemelor de comunicații, cu scopul realizării unor obiective importante, între care se situează și distrugerea potențialului și resurselor adversarului. El „și bazează modul de acțiune pe tehnicile de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare”¹.

Războiul psihologic este consonant cu războiul informațional. Este una dintre cele mai vechi forme ale războiului și se constituie într-un însoțitor permanent al oricărui război, din antichitate și până în viitor. El vizează, în principal, descurajarea inamicului, crearea unor situații de panică, de nesiguranță, falsa percepție asupra realității. Arma psihologică devine redutabilă în cazul războiului informațional și, bineînțeles, arma informațională – mai ales imaginea – devine mijlocul principal în

1 Emil Străinu, Războiul Geofizic, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Editura Bogdana, București, 2003, p. 12.

cadrul războiului psihologic. Influențarea psihologică a adversarului se realizează pe mai multe căi: media (mai ales televiziunea), acțiunea directă, prin efectul unor arme noi (în China antică, o dată cu descoperirea prafului de pușcă, se foloseau fuzeele și săgețile incendiare lansate din tuburi speciale), folosirea unor substanțe psihotrope, a unor presiuni politice, economice și militare.

Nu există un război psihologic în sine. Războiul psihologic este o componentă a războiului general, a confruntării, iar efectele lui vizează slăbirea capacității de acțiune și de reacție a inamicului, zdruncinarea moralului și a convingerilor sale, creșterea vulnerabilității sale și, pe aceasta cale, facilitarea acțiunilor (politice, economice, militare) îndreptate împotriva lui.

Războiul mediatic este, la ora actuală, principalul mijloc al războiului psihologic. Războiul a abătut mijloacele de informare în masă de la funcția lor tradițională – aceea de a informa – și le-a dat acestora încă o dimensiune, încă o funcție: aceea de a influența (evident, prin informație), de a controla, de a încuraja sau descuraja, de a crea un curent de opinie perfect dirijat. Războiul mediatic a fost prezent dintotdeauna în spațiul confruntării. Spre sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, el a căpătat o importanță cu totul specială. Coloanele forțelor americane, în războiul din Irak din 2003, erau însoțite de reporteri și cameramani care filmau secvențele care se doreau a fi transmise opiniei publice. Desigur, prezența reporterilor în teatru este necesară. Ceea ce este discutabil se referă la selectarea ei, mai exact, la criteriile de selectare a informației, îndeosebi a imaginii.

Războiul economic este un război continuu, care se intensifică sau se diminuează, în funcție de multiplele determinări ale acestei confruntări. Strategia de îndiguire aplicată de Statele Unite ale Americii în confruntarea cu U.R.S.S. era în primul rând o formă a războiului economic. Mai mult, cursa înarmărilor, deși riscantă, în lipsa unor confruntări militare care să asigure consumul producției militare, era, în ultimă instanță, tot o formă a războiului economic. Prin această strategie, Statele Unite au reușit să contribuia la ducerea economiei sovietice spre faliment. Războiul economic are multiple forme și numeroși beligeranți. Este, în fond, o luptă continuă pentru supraviețuire economică, pentru prosperitate și dominanță. Războiul economic are o mulțime de forme de manifestare.

Războiul cosmic este, de fapt, o extindere a teatrelor de confruntare și a mijloacelor de confruntare în plan informațional, mediatic, economic și militar. Existența numeroșilor sateliți de cercetare, a sistemului GPS, a unor sisteme de arme care au o dispunere sau componente spațiale, numeroasele cercetări care se efectuează pentru dominarea spațiului cosmic, pentru folosirea lui ca suport al unor acțiuni greu de contracarat deschid o nouă eră în domeniul războiului. Rachetele balistice și sistemele antirachetă, sistemele de cercetare a ionosferei și de folosire a acesteia pentru dominanța informațională și pentru realizarea unor sisteme de lovire bazate pe amplificarea undelor reprezintă pași importanți spre configurarea războiului viitorului. Numărul țărilor care vor avea acces în spațiul cosmic va crește, interesele se vor diversifica, posibilitățile de acțiune informațională, psihologică, geofizică și militară se vor amplifica.

Războiul „cultural” nu se referă la războiul valorilor, cum se sugerează uneori, ci la confruntarea intereselor pe suportul producției culturale. Există o confruntare pe

piața culturală, care este o formă a războiului economic, dar care are și alte aspecte oarecum diferite de politica producției culturale. Aceasta vizează dominanța culturală, adică punerea artificială a valorilor în opoziție și crearea unor ierarhii și unor suporturi care să justifice alte acțiuni. Huntington vorbea de un război al civilizațiilor, mai exact al unor entități civilizaționale – sinică, hindusă, islamică, japoneză, africană, ortodoxă și occidentală.

Războiul viitorului pare să se înscrie într-un spectru foarte larg de acțiuni și reacții, într-un spațiu multidimensional pe care se definesc, între altele, și următoarele tipuri de războaie: războiul informațional; războiul cibernetic; războiul psihologic; războiul mediatic; războiul economic; războiul cosmic; războiul cultural; războiul genetic; războiul geofizic; războiul purtat prin mijloace militare.

Războiul informațional este, fără nici o îndoială, un război continuu, dus în spectrul informației. Datorită faptului că informația deja s-a globalizat, iar suportul genezei și circulației acesteia este constituit dintr-o rețea foarte complexă, mai exact, dintr-un sistem de sisteme de rețele complexe, se poate trage concluzia că războiul informațional este un război în rețea, dus în spațiul informației, pentru informație, vizând dominanța informațională și evident, manipularea informațională. Acest lucru nu este nou. Manipularea informației s-a efectuat întotdeauna, de la Sun Tzî încoace. Ceea ce este nou în acest tip de război se referă la predominanța informațională, la capacitatea senzorilor de informație de a ține sub supraveghere întreaga planetă, de a „vedea“ absolut totul, din măruntaiele planetei până în profunzimea Cosmosului. Războiul informațional este, deopotrivă, un război fizic, prin care se vizează distrugerea senzorilor de informație și a canalelor de comunicație ale adversarului, și un război în spațiul virtual, care vizează supremația informațională. Cine stăpânește informația stăpânește totul. Voința nu se poate impune decât în condițiile în care s-a realizat supremația informațională.

Războiul cibernetic este strict legat de războiul informațional și reprezintă o formă concretă, particularizată a acestuia. Războiul cibernetic nu trebuie confundat cu acțiunea hackerilor. El se compune dintr-un sistem de acțiuni care vizează îndeosebi perturbarea, prin toate mijloacele, a rețelelor informaționale adverse, protecția celor proprii, dezinformarea adversarului și intoxicarea informațională a acestuia, „orbirea“ lui.

În timpul Războiului Rece, Statele Unite ale Americii au aplicat o strategie de îndiguire împotriva colosului sovietic, în esența ei, o strategie a războiului economic. Acest tip de război presupune o beligeranță complexă și strategii multiple. Cele mai multe dintre aceste strategii sunt indirecte, trec prin componenta politică și, mai ales, prin cea financiară și vizează cucerirea piețelor și dominanța în spațiul resurselor. De fapt, toate marile bătălii ale lumii sunt bătălii pentru resurse.

Acest război apelează la principii dinamice, situate totdeauna la confluența de interese, care implică factorul politic și strategii pe termen lung.

Războiul genetic este, într-un fel, o formă asimetrică a războiului continuu. Un astfel de război nu are o strategie sau o doctrină. Se întrevide doar posibilitatea apariției și a unui astfel de război. Unele aspecte care țin de acesta se manifestă și în prezent, sub forma războiului biologic sau a celui dominat de armele de distrugere în masă. Aici nu este însă vorba de folosirea unor arme cunoscute, ci de

o nouă armă – arma genetică. Acum, în preocupările specialiștilor, se află, sub forma unor instrumente de ameliorare genetică a speciilor, o mulțime de metodologii și de produse obținute prin inginerie genetică, prin clonare. Unele dintre acestea sunt cu totul deosebite, altele sunt mutații. Războiul genetic se va duce, probabil, în următoarele coordonate: obținerea, prin mijloace genetice, a unor performanțe ieșite din comun în ceea ce privește calitățile luptătorilor; crearea de mutații; crearea unor sisteme de influențare, prin mijloace genetice, a comportamentului unor populații; apariția și proliferarea terorismului genetic.

Războiul geofizic constă într-un sistem de acțiuni care vizează provocarea unor calamități și catastrofe cu influențe nocive asupra mediului de viață al oamenilor, localităților, terenurilor agricole, sistemelor de comunicații, în scopul realizării unor obiective importante, între care se situează și distrugerea potențialului și resurselor adversarului. Este un război care se supune atât unei strategii directe, cât mai ales unor strategii indirecte.

Formele războiului vor fi, desigur, mult mai numeroase, în viitor. Nu confruntarea armată – care va fi din ce în ce mai mult pusă sub control și mai restrânsă – se profilează ca fiind cea mai periculoasă, ci noile tipuri de confruntări, în general, diversificate, intempestive, surprinzătoare și asimetrice, din care nu lipsește, desigur, un anumit tip de confruntare armată.

Războiul purtat prin mijloace militare pare a fi din ce în ce mai mult adiacent acestor tipuri de războaie, ultima soluție sau o soluție complementară. Dacă derularea unui astfel de război va avea loc în teatre de operații (și ele flexibile și din ce în ce mai greu de diferențiat, de localizat și de izolat), acțiunile și presiunile prin mijloace militare, desfășurate și exercitate de comunitatea internațională, de Alianța Nord-Atlantică vor deveni omniprezente și omnipotente. Armatele vor sluji din ce în ce mai mult voința comunității, vor apăra binele omenirii. Ele vor fi forța de lovire a structurilor violente care amenință stabilitatea, democrația și progresul, indiferent unde s-ar afla acestea.

Războiul nu se mai prezintă doar ca o ruptură strategică dramatică și, adesea, accidentală, ci ca un fenomen controlat tot mai mult de comunitatea internațională. De aceea, un mare rol în gestionarea tensiunilor și crizelor care pot degenera în conflict armat sau care urmează conflictului armat îl au acțiunile militare post-conflict. Există o mulțime de situații de trecere de la acțiunile specifice războiului la acțiuni militare post-conflict, care depind de condițiile concrete, de forțele angajate, de implicarea zonală și internațională etc. Cert este că războiul și acțiunile post-război nu mai sunt doar atribute ale părților angajate, ci și responsabilități ale comunității internaționale, ale marilor puteri, ale Alianțelor și organismelor internaționale.

Este de amintit ceea ce scria Raymond Aron: „Dacă strategia are o finalitate, ea ar putea fi numită într-un singur cuvânt – pace. Finalitatea unei strategii sau a ducerii războiului este pacea, nu victoria militară, chiar dacă fiecare dintre beligeranți dorește o pace diferită, ori concepe pacea în termeni diferiți.”²

Forțele și structurile care acționează în astfel de împrejurări sunt diferite și se află în ipostaze deosebite. Unele au participat efectiv la conflict și, după încheierea

2 Aron, Raymond, *Clausewitz, Philosopher of war*, Englewood Cliffs, 1985.

acestui, au obligația de a gestiona noua situație. Altele au fost aduse în teatru după conflict sau au fost create în mod special, pe plan local, pentru o asemenea de situație. Ele sunt, deci, autohtone, ale unei mari puteri, ale unei alianțe, ale ONU sau ale altei organizații de securitate. Indiferent cum ar fi și de unde ar fi, misiunea lor este să sprijine forțele și structurile locale și internaționale în stabilizarea situației, să prevină reparația conflictului și să creeze condiții pentru reluarea activității economice și sociale, pentru normalizarea relațiilor pe plan local și regional, pentru asigurarea securității colective și individuale.

Chiar dacă tipurile de războaie enunțate mai sus par a reproduce, în forme noi, confruntările și războaiele antichității, evului mediu și epocii moderne și contemporane, sfera lor de cuprindere, conținutul și modalitățile de desfășurare impun reguli noi, configurații noi și chiar principii noi. Acestea se regăsesc în reforma politicilor de apărare, doctrinelor și strategiilor tuturor țărilor și armatelor din lume, dar mai ales în conceptul de transformare NATO, care deține supremația în domeniul modernizării forțelor, mijloacelor, doctrinelor și strategiilor de întrebuințare.

Interconexiuni în tipologia războiului contemporan există și sunt prezentate în anexele 1 și 2.

Războiul devine o confruntare între profesioniști, îndepărtându-se de ideea implicării societății civile în astfel de acțiuni. Oportunitatea informației și, în consecință, rapiditatea și calitatea deciziei suplinesc de cele mai multe ori deficitul în forțe și mijloace. Toate acestea ne fac să fim de acord cu afirmația că "în condițiile în care nu toate statele își permit realizarea într-un timp rezonabil a tranziției către al treilea tip de război este posibilă apariția unor confruntări disproporționate, ceea ce poate duce la înlocuirea forței prin descurajarea nucleară cu o altă amenințare și anume incompatibilitatea confruntării cu mijloace raționale"³.

Societatea omenească se află într-o etapă de tranziție de la sistemele economice industriale la sistemele economice informaționale, în condițiile în care mai persistă încă și sisteme economice agricole. Această etapă va dura, iar problemele care se vor pune vor fi deosebit de complexe. Într-o astfel de diversitate, caracteristică etapelor de tranziție, vom avea de-a face nu numai cu numeroase confruntări disproporționate, ci și cu o mulțime de confruntări clasice, de guerilă, teroriste etc.

În condițiile actuale, scopul politico-militar general va avea din ce în ce o mai mare încărcătură politică. Astfel, componenta politică reprezintă apărarea, slujirea sau recuperarea prin toate mijloacele, deci inclusiv cele militare, a intereselor sociale generale fundamentale, care pot fi naționale sau de coaliție. Aceasta se realizează prin alegerea obiectivelor acțiunilor militare, stabilirea forțelor și mijloacelor participante, asigurarea acțiunilor militare din punct de vedere politic, economic, financiar, psihologic etc. și corelarea acestora cu alte acțiuni strategice.

Latura politică a scopului vizează cu precădere reușita acțiunilor militare de orice tip, ocuparea (eliberarea) spațiului de interese, împiedicarea adversarului de a aplica politica "faptului împlinit", restabilirea prin forța armată a intereselor fundamentale, apărarea democrației și ordinii constituționale. În ceea ce privește

3 Gl.bg. Vasile Paul, *Conflictetele secolului XXI*, Editura Militară, București, 1999, p.47.

componenta strategică a scopului politico-strategic general, aceasta se materializează prin distrugerea (anihilarea) sistemelor inamicului de confruntare în multiple planuri, descurajarea dezvoltării (continuării) acțiunilor sale strategice și diminuarea cât mai accentuată a potențialului său de război.

În plan militar, scopul vizează prevenirea și limitarea efectelor oricărui tip de acțiune militară a adversarului, nimicirea grupărilor de apărare (de invazie) sau de acțiune armată internă și obținerea sau impunerea condițiilor de pace. Scopul strategic final constă în distrugerea obiectivelor militare, economice și de infrastructură ale inamicului și, prin aceasta, prăbușirea sistemelor sale strategice, iar căile realizării lui sunt și vor rămâne în principal de natură militară, la care se adaugă, bineînțeles, o serie întreagă de acțiuni politico-diplomatice, economice, financiare, psihologice, informaționale etc.

Forțele și mijloacele participante la conflictele armate ale viitorului vor fi deosebit de variate, de la structuri clasice la cele de acțiune rapidă, de la arme convenționale la cele cu mare precizie de lovire și la cele nucleare.

După opinia celor mai mulți specialiști militari o altă direcție care promite este electronizarea operațiilor militare, care se realizează prin introducerea pe scară largă a diferitelor echipamente electronice (radioelectronice) la sistemele moderne de arme și la mijloacele lor de sprijin, la nivel tactic și operativ. Contramăsurile electronice, cercetarea armelor dirijate electrono - optic devin elemente noi ale luptei, bătăliei și operației. În viitor este de așteptat ca armele electronice cu efect distructiv să fie introduse la trupe. Cel mai mare succes în acest domeniu a fost obținut în SUA unde au fost create în prezent mai multe modele de arme tactice cu laser, aflate în faza avansată de testare.

În această ordine de idei, se poate afirma că armele electronice facilitează o altă formă a luptei, lupta în spectrul fluxurilor electronice, care va fi caracterizată prin persistență, precizie înaltă a loviturilor la țintă, efect distructiv instantaneu și imposibilitatea manevrei pentru a ieși de sub lovitura acesteia. În ultimii ani, războiul electronic a devenit o formă specifică, relativ independentă, de război. Datele verificate pe timpul aplicațiilor și conflictelor locale arată că folosirea pe scară largă a măsurilor de război electronic, bine coordonate, asigură o modificare substanțială a raportului de forțe, dezorganizează comanda și controlul trupelor și armelor inamicului, reduce accesul acestuia la informații reale și îl forțează să acționeze după metode cunoscute în prealabil de către trupele proprii.

În prezent, se apreciază că armele neletale pot fi întrebuințate fără a crea pierderi la ținte, folosind sisteme și echipamente ale războiului electronic. În plus, sunt create condiții care asigură întrebuințarea lor optimă, reducând masiv, sau excluzând total, pierderile proprii. În combinație cu mijloacele războiului informațional și cu noua generație de sisteme de lovire de mare precizie, războiul electronic poate anihila total forțele armate și centrele de comandă și control ale unui inamic mai puțin dezvoltat tehnologic.

Războiul este în mod tipic neliniar, înțelegând prin aceasta că efectele cele mai mici pot avea consecințe imprevizibile și disproporționate. În meteorologie, neliniaritatea este ilustrată prin "efectul fluture" – un fluture fâlfâindu-și aripile în emisfera sudică poate provoca un șirag de reacții, care, eventual, pot degenera într-o

furtună violentă în emisfera nordică. La începutul secolului al XIX, Clausewitz făcea o remarcă similară când discuta despre formularea strategiei succesului. El scria atunci că victoria vine nu din bătălii câștigate sau prin impunerea uzurii inamicului, ci prin atacarea centrelor de greutate ale acestuia care, funcție de situație, pot fi reprezentate de forțele sale armate, de capitala statului, de liderii militari sau politici sau de principalul aliat al inamicului.

În cursul secolului XX, complexitatea războiului a crescut, la fel cum au progresat și forțele militare, care s-au bazat pe un sprijin politic și logistic ce a devenit din ce în ce mai complex. Cu această complexitate mereu în creștere, este aproape cert că natura nelineară a războaielor va crește de asemenea.

În urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, s-a desprins concluzia că terorismul nu mai poate fi considerat o simplă infracțiune, așa cum era și cum mai este el încă definit în normele de drept și în mai toate documentele internaționale. Momentul 11 septembrie a dovedit, cu un preț foarte mare, că terorismul este război. Un război continuu, asimetric și atipic, care se manifestă în toată lumea, sub infinite forme și formule, de la clasicele atacuri cu bombă și răpiri de persoane, la atacuri NBC sau în rețelele Internet. Există terorism răzbunător, patologic, dar și terorism politic, economic, biologic, chimic, nuclear, genetic, cibernetic.

Terorismul a atins cote insuportabile, care nu mai puteau fi deci nici tolerate, nici neglijate. De aceea, imediat după 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au declanșat războiul antiterorist, care este, la fel, un război continuu, complex, complicat, diversificat, cu intensitate diferită, în rețea, la scară planetară. El vizează deopotrivă rețelele și organizațiile teroriste existente, bazele lor de antrenament, suportul logistic, dar și centrele vitale, elementele forte, zonele de referință, punctele de sprijin și, legat de toate acestea, sistemele generative, cauzele.

Între aceste puncte de sprijin ale terorismului, președintele Statelor Unite, George Bush, a nominalizat și trei state pe care le-a definit ca făcând parte din „axa răului”: Coreea de Nord, Iranul și Irakul. Este vorba, desigur, de regimurile politice ale statelor respective, nu de popoarele, valorile și filosofii milenare ale acestor respectabile state. Probabil că raționamentul care l-a condus pe oficialul american la o astfel de propoziție apodictică se sprijină pe un adevăr simplu: dictatura este totdeauna generatoare de terorism.

În aceste condiții, în cadrul războiului antiterorist declanșat la nivelul planetei, ca război al viitorului, atacarea și prin mijloace militare a regimului politic de la Bagdad poate fi considerată ca parte integrantă a războiului antiterorist în rețea. Aceste lucru ține de strategia antiteroristă, strategie care pune și trebuie să pună în aplicare o decizie politică indubitabilă și categorică, cea de eradicare a terorismului. Astfel de strategie, mai ales în componenta ei militară, este foarte complicată și se află abia în faza de elaborare. Cu alte cuvinte, războiul împotriva lui Saddam Hussein ar fi trebuit să pună în aplicare, potrivit raționamentului de mai sus, o strategie antiteroristă care nu a fost încă definitivată.

Concluzii

Noul război, exprimat, la ora actuală, prin războiul bazat pe rețea, prin războiul împotriva terorismului, precum și prin numeroase alte forme ale războiului continuu

(războiul informațional, războiul mediatic, războiul psihologic, războiul economic, războiul geofizic etc.), este caracterizat de principii dinamice, prin care se afirmă strategiile de alianță, cele ale marilor entități cu roluri și funcții geostrategice, ale organismelor internaționale și cele ale viitoarelor centre de putere.

Înalta tehnologie, tehnologia informației, noile sisteme de arme, cercetările asupra ionosferei, asupra cosmosului, asupra mediului marin și asupra fenomenelor meteorologice creează condiții pentru supravegherea mediului, pentru extinderea spațiului de confruntare și, în consecință, pentru configurarea unor noi tipuri de confruntare, bazate pe noile principii ale dominanței cosmice și informaționale, ripostei instantanee, acțiunii în rețea, reducerii pierderilor și efectelor colaterale și protecției populației, instituțiilor și valorilor.

Cyberspațiul, rețelele Internet, sistemele C4ISR asigură aplicare principiului dominanței globale informaționale și strategice, dar nu exclud apariție proliferarea unor vulnerabili de tip nou, care se cer acoperite prin flexibilitate strategică și capacitatea de reacție complexă și instantanee. Ca atare, aplicarea principiului flexibilității, la nivel strategic și tactic, a principiului fermității și a celui al prevenției cere un analiză temeinică, o evaluare permanentă și, pe această bază, elaborarea unor prognoze cât mai realiste.

Noile războaie – războiul continuu, războiul geofizic, războiul bazat pe rețea, războiul cibernetic, precum și diversele forme ale războiului continuu – războiul economic, războiul informațional, războiul psihologic, războiul mediatic, războiul genetic – își au principiile lor specifice, definite pe complexitatea și dinamica excepțională a acțiunilor, pe flexibilitate, reacție rapidă de răspuns, descurajare și prevenție

Războiul poartă și va purta mereu amprenta unei decizii politice și va fi așa cum va fi și societatea viitorului. Cel puțin pe termen mediu (dacă nu chiar pe termen lung, adică preț de un secol sau mai mult), este posibil să se mențină uriașe decalaje economice și tehnologice între continente, state și alte tipuri de entități care să genereze mari conflicte de interese și dezvoltarea în continuare a armamentelor și tehnicii de luptă. În mod sigur, cel puțin pe termen apropiat, vor apărea noi tipuri de arme și de tehnologii care vor influența în mod hotărâtor filozofia și tehnologia războiului, strategia și tactica.

Pe măsură ce procesul globalizării avansează, războiul devine, în ultimă instanță, un mijloc al politicii comunității internaționale de impunere, prin forță, a unor decizii, de gestionare violentă a crizelor și conflictelor. În acest sens, se va continua politica de modernizare a armatelor, se vor dezvolta armatele profesioniste și componentele internaționale integrate ale acestora.

Este posibil ca, în acest mileniu, urmând în general fizionomia confruntărilor armate din epocile anterioare, războiul să se bazeze pe strategii de descurajare și pe efortul comunității internaționale de oprire a violențelor și folosire a dialogului, diplomației și presiunilor politice, economice și militare pentru rezolvarea diferendelor.

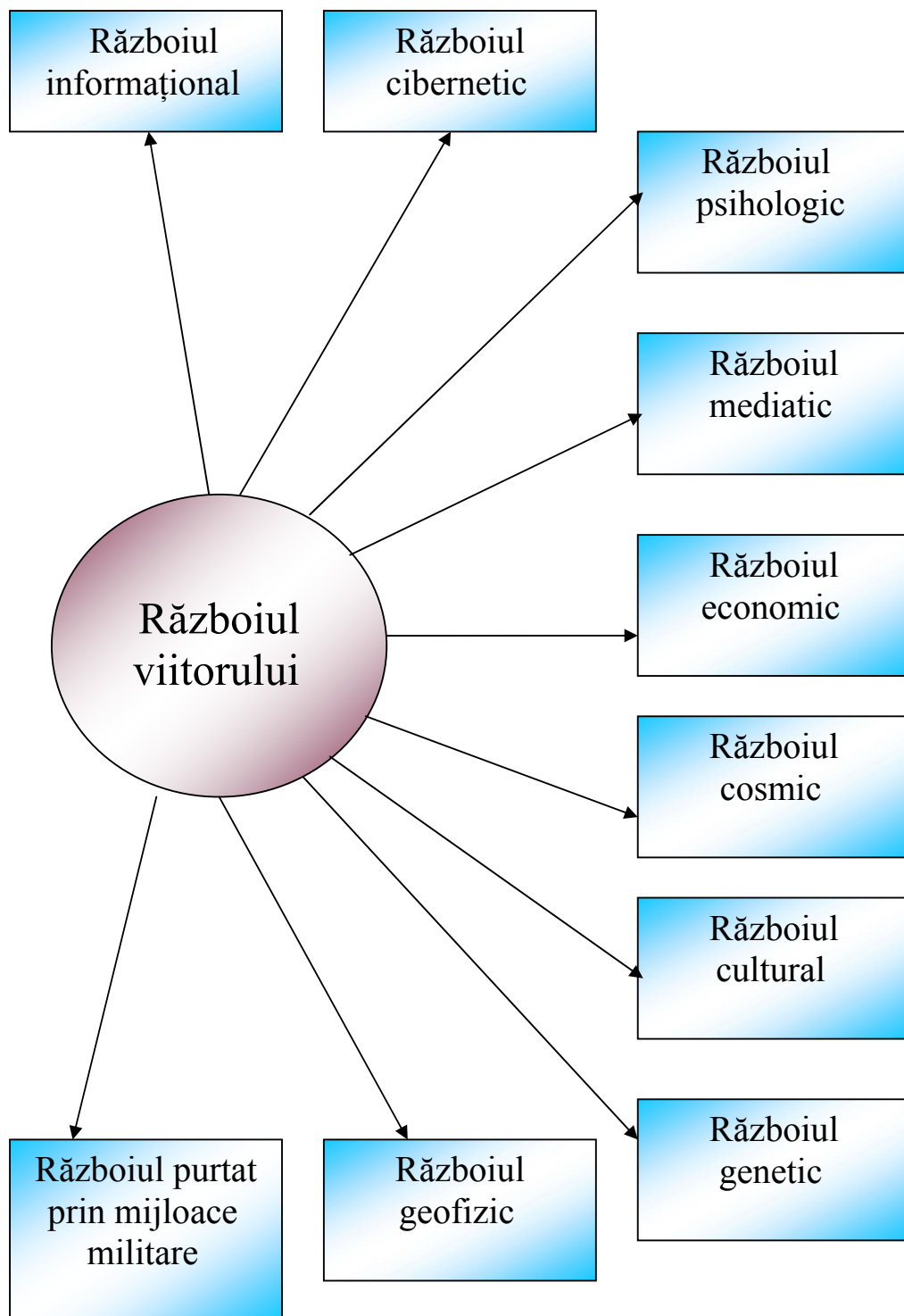
Epoca parteneriatelor strategice reprezintă o urmare a unor strategii indirecte ale marilor puteri, organizațiilor și organismelor internaționale, de regrupare și reorganizare a forțelor și acțiunilor, astfel încât, în urma spargerii bipolarității, să se

prevină fragmentarea excesivă a intereselor și apariția unor focare de criză greu de stăpânit și gestionat. Dar parteneriatele strategice nu sunt neapărat soluții pe termen lung, ci doar modalități de armonizare a intereselor. Parteneriatele strategice nu exclud războiul, ci doar pun într-o relație de complementaritate entități politice importante, reducând atât vulnerabilitățile acestora, cât și amenințările și riscurile adiacente. Războiul nu s-a sfârșit. Epoca lui nu a trecut și nu poate trece, întrucât se pare că el este un însoțitor permanent al societății omenești. Ceea ce se schimbă mereu, dar totdeauna într-o anumită măsură, este fizionomia lui. De la o epocă istorică la alta, el poate îmbrăca toată gama de forme și procedee, de la descurajare la acțiuni în forță pentru nimicirea adversarului, de la amenințare și presiune la fapt împlinit. Aproape toate activitățile omenești slujesc sau pot sluji, într-o formă sau alta, fenomenul război. Prin extensie, războiul a devenit omniprezent în viața omului. Există un război informațional, un război economic, un război diplomatic, un război în ciberspațiu și chiar un război... cultural. Dar cel care continuă să îngrijoreze și să înspăimânte lumea este războiul dus prin mijloace militare, războiul violent, războiul armelor de foc, al armelor de distrugere în masă, al armelor de degradare a mediului și a ființei umane. Toate aceste tipuri de războaie și multe altele – unele încă de neimaginat – vor continua probabil să existe, să se multiplice, să se creeze, re-creeze și autocreeze în mediul uman. Omenirea va dori să se debaraseze de orice tip de război dar nu va reuși, știm însă precis că va continua să-l studieze, să-l înțeleagă și, de vreme ce îi este la îndemână și tot nu-l poate eradica pe deplin, să-l folosească.

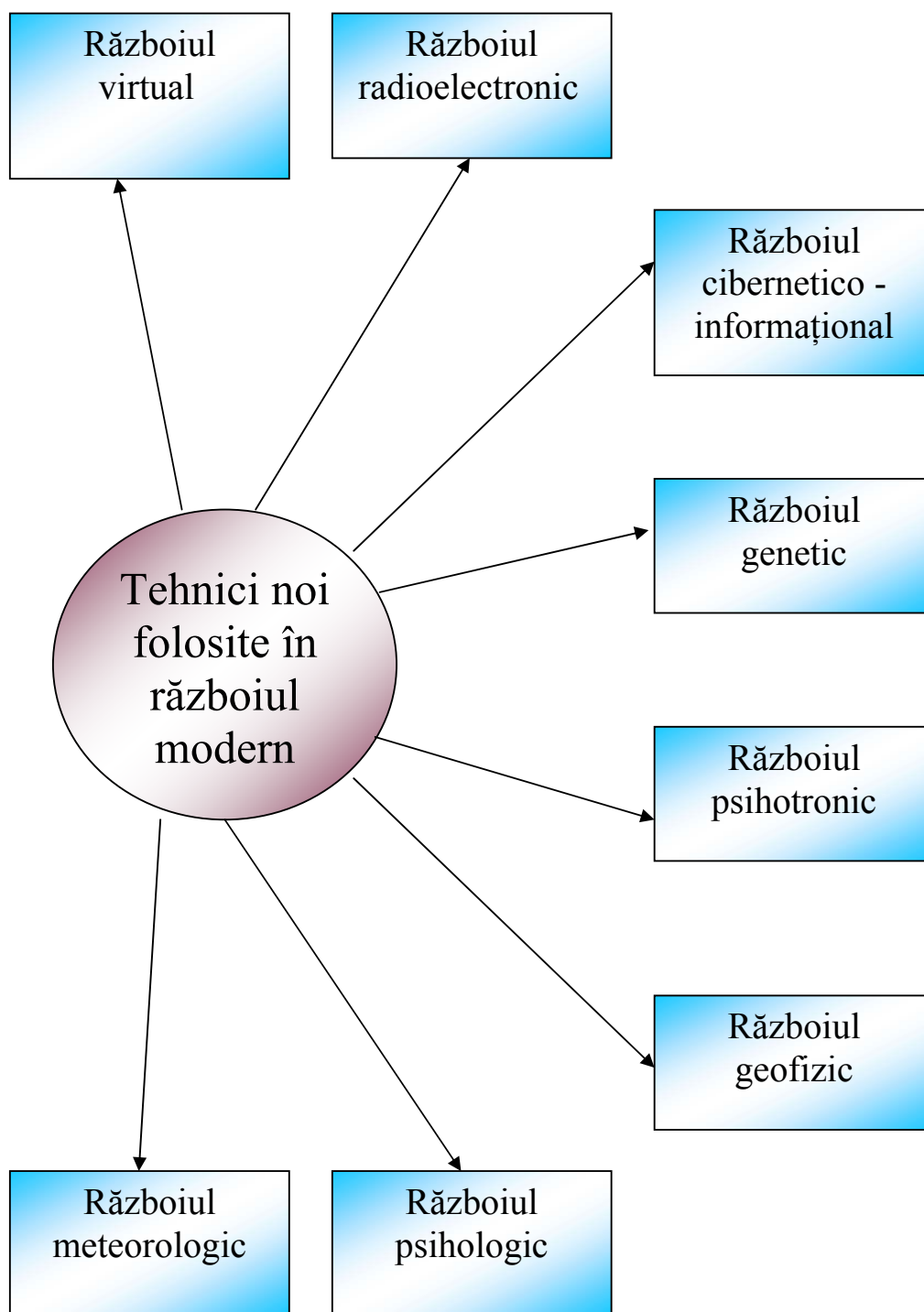
Bibliografie:

- [1]. STRĂINU, Emil, **Războiul Geofizic**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Editura Bogdana, București, 2003.
- [2]. ARON, Raymond, *Clausewitz, Filosoful de război*, Englewood Cliffs, 1985.
- [3]. PAUL, Vasile, G. bg., *Conflictul secolului XXI*, Editura Militară, București, 1999.
- [4]. MUREȘAN, Mircea, General dr., VĂDUVA, Gheorghe, General de brigadă (r) dr., **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Ediția a II-a Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
- [5]. FRUNZETI, T., **Tipuri de războaie în epoca contemporană**, Editura A.I.S.M., București, 1996.
- [6]. MUREȘAN M., **Curs de artă militară, Fenomenul militar contemporan**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
- [7]. TOFFLER A., **Război și antirăzboi**, Editura Antet, București, 1995.
- [8]. VĂDUVA, Gheorghe, General de brigadă (r) dr., **Principii ale războiului și luptei armate – realități și tendințe**, București, 2003.
- [9]. MUREȘAN, Mircea, general prof. univ. dr., Văduva, Gheorghe, general de brigadă (r) dr., **Criza, conflictul, războiul, vol. I – Definirea crizelor și conflictelor armate în noua configurație a filosofiei și fizionomiei naționale și internaționale de rețea**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007.

Anexa nr. 1
Interconexiuni în tipologia războiului contemporan

Anexa nr. 2

REPERE DEFINITORII ALE FENOMENULUI MILITAR CONTEMPORAN

Cezar COBUZ*

In today's situation, the military and political generally purpose, will have an increasing political influence. Consequently the political represent defense, recovering by all means, including military means, of the fundamental social interests, which can be nationally or coalition interests. This is made by choosing military actions objectives, establishing the forces and means, connecting military actions with politics, economics, finances, e.g. and correlating them with other strategic actions.

New kinds of war – continuous war, geophysical war, net based war, cybernetic war, and the different forms of continuous war – economical, informational, psychological, genetic – have their own specifically principles, defined by complexity and exceptionally dynamics of actions, flexibility, rapid response reaction, preemption.

Evoluția fenomenului militar este dominată, atât de caracteristicile mediului de securitate, cât și de nivelul de performanță a tehnologiilor cu aplicabilitate în domeniul militar, în acest sens, rolul tehnologiei informației pare să dețină un loc important.

Era informațională conduce la cele mai semnificative schimbări în desfășurarea operațiilor și reprezintă efectul cumulat al posibilelor aplicații ale tehnologiei informaționale asupra acțiunilor militare. Tehnologiile informaționale sunt capabile să facă posibilă combinarea sistemelor de arme cu precizie la mare distanță cu rețelele de senzori și elemente de decizie în cadrul conceptului de RBR. Astfel, fenomenul militar contemporan va fi dominat de creșterea importanței operațiilor informaționale, acestea putând penetra toate nivelurile operaționale -strategic, operativ și tactic

Evoluția acestor tehnologii specifice erei informaționale poate determina apariția unor confruntări majore în planul doctrinelor, conceptelor, structurii, instruirii trupelor și fizionomiei acțiunilor, crescând cerințele de standardizare și interoperabilitate, precum și cele de realizare a unor aranjamente de comandă și control între forțele sau națiunile participante.

Complexitatea fenomenului militar este cunoscută și recunoscută de analiștii politici și militari, dar se pare că în ultimul deceniu s-au profilat elemente cu putere de modificare esențială a acestuia. Astfel, pot fi aduse în atenție următoarele elemente⁴:

- diversitatea tehnologiilor cu aplicabilitate în domeniul militar;
- creșterea potențialului distructiv al armamentului convențional și neconvențional;

* Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt”

4 Cf. Col. prof.univ.dr. Vasile Vartolomei, Tendințe de evoluție a teoriei și practicii arte operative, în volumul Evoluții în mediul de securitate post Praga- 2002, Editura U.N.Ap., București, 2004, p. 63.

- schimbarea locațiilor unor poli de putere militară și economică;
- dezvoltarea sistemelor de apărare a statelor împotriva unor amenințări asimetrice, teroriste etc.;
- reconsiderarea spațiului și timpului în dimensionarea acțiunii militare;
- gradualitatea și proporționalitatea acțiunii armate;
- controlul permanent al violenței;
- reevaluarea conținutului fazei post-conflictuale și a rolului forței armate în această etapă;
- autoselectivitatea participării forțelor multinaționale în gestionarea unei crize (conflict);
- proiectarea forței multinaționale, desfășurarea și angajarea acesteia;
- combinarea tot mai atentă a elementului politic cu cel militar în gestionarea unei crize (conflict);
- flexibilitatea -ca trăsătură permanentă în angajarea forței în spațiul de confruntare;
- suportul național și multinațional în confruntarea militară

Fenomenul militar, în analiza sa, nu este privit ca un element independent, autonom în cadrul sistemului social. În strânsă legătură cu celelalte fenomene determină configurația societății.

Generații de filozofi, sociologi, analiști de diverse orientări, teoreticieni militari s-au preocupat de descifrarea esenței fenomenului militar, a mecanismului prin care acționează, a conținutului și amplitudinii influențelor pe care le exercită în societatea omenească.

Studiile făcute scot în evidență faptul că esența fenomenului militar o constituie violența, dar nu orice tip de violență, ci violența colectivă, care reprezintă „trezirea și exacerbarea agresivității ațipite în subconștientul ființei umane și diseminată în conștiința maselor”⁵. Violența este un mod de manifestare a conflictualității trăirilor și relațiilor umane, remodelată de moralitate, cultură și civilizație clădite de umanitate. Este „violența sau forța încastrată în lege”⁶ care se află în spatele tuturor acțiunilor unui stat, guvern și de fapt „orice guvern – afirmă A. Toffler – se bazează pe armată și pe poliție pentru a-și impune violența. Această amenințare omniprezentă și necesară a violenței oficiale în societate ajută la menținerea sistemului în funcțiune, face să fie aplicabile contractele de afaceri curente, ... oferind mașinăria pentru rezolvarea pașnică a disputelor. În acest sens, paradoxal, amenințarea voalată cu violența este aceea care ajută ca viața cotidiană să decurgă nonviolent”⁷. Este vorba, de acel tip de violență, care alături de avuție și cunoaștere sunt cele mai importante resurse ale puterii.

Faptele și fenomenele integrate domeniului militar au o durată a lor, o dinamică a lor, o anumită existență și coexistență. Cunoașterea legităților după care are loc dezvoltarea faptelor și fenomenelor militare prin esență și destinație,

5 Constantin Păunescu, *Agresivitatea și conduita umană*, Editura Tehnică, București, 1994, p.14.

6 A. Toffler, *Powershift*. Editura All, București, 1996, p.23.

7 A. Toffler, *Powershift*, Editura All, București, 1996, p. 25

componente ale domeniului militar, permite elaborarea de aprecieri de perspectivă, asupra fenomenului militar în ansamblul său.

Fenomenul militar este unul din fenomenele sociale care ilustrează cel mai bine ideea dezvoltării. „Forțele, mijloacele, principiile, formele și procedeele de luptă nu sunt imuabile. Ele sunt supuse unor continue schimbări, perfecționări și înnoire, odată cu procesele fundamentale ale evoluției întregului social”⁸. Cauzele care determină asemenea schimbări sunt în general cunoscute, insistându-se în prezent mai ales pe factori de natură economico-socială și tehnico-științifică. În acest sens trebuie să fie concepută și lupta armată, supusă condiționărilor de natură temporală. Se are în vedere factorul timp în succesiunea transformărilor ce se produc atât în timpul social-istoric, cât și în timpul militar, considerat ca durată a unui război, a unei campanii, operații sau lupte. Toate componentele luptei armate sunt supuse dezvoltării în timp, iar schimbarea unora atrage după sine și schimbarea altora. Analiza pe componente arată că ritmurile, proporțiile și mecanismele dezvoltării sunt diferite, putând apărea rămăneri în urmă, discrepanțe și chiar tendințe divergente. Evidențiem faptul că între aceste componente există dezvoltări distincte, specifice, între care se stabilesc anumite relații. Acestea nu pot fi efectul unui determinism univoc, care ar duce la o interpretare schematică a dezvoltării⁹. În acest cadru al analizei se pune în evidență și dialectica situațiilor de luptă, ca momente nodale ale luptei armate.

Sunt specialiști militari în arta războiului care nu fac distincția necesară între lupta armată, ca ansamblu de fapte (acțiuni, evenimente și situații) și războiul ca fenomen social. Formula clausewitziană „războiul este o continuare a politicii prin alte mijloace” este ceea ce face distincția necesară dintre război și lupta armată; incluzând-o în raportul dintre scop și mijloc. „Scopurile războiului, rațiunea declanșării sale, conducerea sa supremă, de la începutul și până la sfârșitul operațiunilor militare, aparțin politicului și exprimă sensul continuării politicii. În acest sens războiul constituie într-adevăr o parte a unui întreg, care este politica.

Mijlocul este însă militar, este lupta armată, întrebuințarea armamentului și tehnicii de luptă, care are un caracter distructiv. Declanșând un război, politica urmărește scopurile sale, dar folosește pentru aceasta alte mijloace, adică mijloace militare, specifice luptei armate. Desigur ea se străduiește ca aceste mijloace și modul de întrebuințare a lor să fie proporționale cu scopurile, dar de aici nu decurge că s-ar putea identifica natura scopurilor cu natura mijloacelor¹⁰.

În trecut, datorită rolului determinant al confruntării armate dintre beligeranți în desfășurarea războaielor, esența acestora era definită aproape exclusiv de componenta lor violentă (lupta), războiul fiind câștigat sau pierdut pe câmpul de bătălie, în timp ce alte domenii de confruntare jucau un rol secundar. De aceea, cei care au studiat în timp fenomenul război l-au definit relativ simplist, doar din punct de vedere al confruntării violente a forțelor armate ale beligeranților. Clausewitz definea, pentru prima dată, esența războiului ca o continuare a politicii cu alte mijloace și anume mijloace violente, ceea ce aducea în teoria strategiei militare subordonarea punctului

8 *Lupta armată*, Editura Militară, București, 1978, p.8.

9 Gl.mr.Corneliu Soare, *Dialectica luptei armate*, Editura Militară, București, 1981, p.39.

10 Gl.mr.Corneliu Soare, *Dialectica luptei armate*, Editura Militară, București, 1981, p.77.

de vedere militar față de cel politic și penetrația elementului politic în domeniul militar nu atinge „amănunțele războiului“, ci vizează planul întregului război, al campaniei și, adesea, al bătăliei. Evoluția actuală a teoriei și artei militare, constând într-un intens proces de dezvoltare și diversificare, reflectă conținutul, fizionomia și trăsăturile fenomenului militar contemporan, și, de asemenea, tendințele și perspectivele sale de dezvoltare. În acest context, devine tot mai evident faptul că declanșarea, desfășurarea și deznodământul confruntărilor armate în epoca actuală, au mai mult decât oricând, o determinare complexă, în care componenta militară nu mai are în mod inevitabil rolul hotărâtor. Implicarea atâtor domenii permite tot mai mult ca „în prezent, asigurarea stării de securitate să fie un rezultat al convergenței strategiilor nonviolente sau al aplicării unor constrângeri de natură politică, economică etc.“¹¹.

În acest sens, domeniul decizional și determinant, în orice conflict armat rămâne pe mai departe domeniul politic, ceea ce face ca politicul să dobândească tot mai multe valențe militare, iar strategia militară să devină tot mai politică. Noua corelație între domeniile de confruntare își găsește exprimarea în răspunsul la întrebarea: „Mai poate reprezenta confruntarea armată un instrument prin care pot fi îndeplinite scopuri politice?“. Astfel, din acest punct de vedere, se poate evidenția că deși scopurile politice și militare ale confruntărilor armate au fost atinse, parțial sau în totalitate, rezultatele obținute nu sunt întotdeauna proporționale cu costurile acestora. De asemenea, se poate aprecia că recurgerea la acțiunea militară nu este, întotdeauna, cea mai bună soluție de rezolvare a situațiilor conflictuale de către politică. În același timp, se constată că raporturile dintre domeniile de confruntare se modifică într-un ritm accelerat, iar lupta armată tinde să-și diminueze însemnătatea, concomitent cu apariția unor domenii de confruntare noi. Urmare a redefinirii rolului confruntării armate în declanșarea, desfășurarea și deznodământul războiului (conflictului), acesta se așează pe alte coordonate, fiind caracterizat prin faptul că „pacea va coexista cu războiul; ponderea mijloacelor și acțiunilor nonviolente va crește considerabil; forțele și mijloacele vor fi mai pașnice și ecologice, iar confruntările majore se vor angaja mai mult în sfera informațiilor și deciptării intențiilor adversarului; nu se va desfășura în spațiul marilor puteri ci în cel al zonelor de interes controlate de acestea; concepția și decizia vor fi în sfera gândirii și acțiunii umane, având o componentă informațională puternică, iar execuția va aparține mijloacelor ultra perfecționate, viabile, inteligente, selective și de mare randament“¹².

Confruntarea armată modernă, caracteristică mileniului trei, capătă valențe noi în sensul că va poseda disponibilitățile necesare adaptării permanente la cerințele războiului viitor și, de asemenea, va fi în strânsă concordanță cu realizările din domeniile gândirii și practicii umane. Caracteristicile confruntărilor armate scot în evidență, în primul rând, trăsăturile „distinctive care le diferențiază în sfera

11 Cf. Liviu Habian, Mircea Chelaru, Corelația politică-strategie (Eseu), Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1997, p. 27.

12 Constantin Onișor, Teoria Strategiei Militare, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, pp. 166 –167

confruntărilor impuse de război¹³. Din totalitatea caracteristicilor acestora, care scot în evidență în primul rând tendința de evoluție și adaptarea la cerințele războiului modern, sunt de amintit: confruntările armate se desfășoară pe toată adâncimea dispozitivelor; lupta se desfășoară pe structuri cu posibilități de acțiune integrată; lupta se bazează pe confruntarea unor forțe și mijloace perfecționate; acțiunile se bazează tot mai mult pe combinarea eficientă a focului, loviturii și manevrei; amploarea acțiunilor (timp, spațiu, intensitate, forțe și mijloace), sporește complexitatea aeroterestră a confruntării. În timp de pace, în special în perioada de tensiune pentru atingerea scopurilor politice sau economice se folosesc o serie de acțiuni militare care au caracteristici bine definite, astfel: angajarea adversarului potențial într-o cursă a înarmării căreia nu-i poate face față; încheierea unor alianțe militare care modifică echilibrele existente la un moment dat; utilizarea „diplomației violentei”; recurgerea la spectrul forței militare în politică și în unele dispute politice, chiar, dacă un război sau altul include într-un grad mai înalt sau mai redus confruntarea armată, aceasta își are propriile legități și coordonate ale evoluției, determinate de influența dimensiunilor obiective și subiective ale luptei armate.

În lucrările specialiștilor militari evoluția războiului modern, procesul prospectiv va urma o traiectorie complexă. Cercetătorul va porni de la esența războiului indiferent de natura lui, care va fi întotdeauna aceeași. Ea se bazează pe “angajarea riscului existențial colectiv, acceptat de o comunitate umană, pentru prezervarea drepturilor sale naturale, evidențiate și conștientizate prin traseul politic și filozofia grupului de lideri, sau percepută instinctiv la nivelul unei mase sau al unei grupări umane controlate sau nu”.

În prezent, când studiile militare se orientează tot mai decis spre o acțiune interforțe, analiștii militari sunt în unanimitate de acord că războiul de perspectivă va avea în mod cert un caracter integrator, în sensul participării la conflict a tuturor categoriilor de forțe ale armatei, care vor acționa în toate mediile: terestru, aerian, naval și cosmic.

Ca în oricare altă etapă a dezvoltării societății omenești, la baza actualelor mutații care se produc în lupta armată stau o serie de factori, care exercită asupra acestui fenomen o determinare obiectivă. Ei sunt de natură economică, politică, științifică, informațională și psihologică și au asupra luptei armate o acțiune complexă. Cei mai importanți dintre aceștia pot fi considerați: revoluționarea bazei economice a societății în domeniul mijloacelor de ducere a acțiunilor militare; reconsiderarea rolului informației și creșterea vitezei de transformare a proceselor specifice acestui fenomen; asimilarea rezultatelor tehnico-științifice contemporane; demasificarea armatelor¹⁴.

Mutațiile produse în societate impun o adevărată revoluție și în arta militară, o revoluție care să reflecte noile funcții economice și tehnologice. Știința și comunicarea vor fi motoarele secolului al XXI-lea. Uneltele inteligente produc arme inteligente. Nimic nu o demonstrează mai bine decât modul în care s-au desfășurat

13 Constantin Onișor, Teoria Strategiei Militare, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 385.

14 Stăncilă L., Grecu I, Lupta armată modernă, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002, p.71.

conflictele din Golful Persic și din Iugoslavia, care pot fi caracterizate ca un război al spiritului contra materiei¹⁵.

“Doctrina militară – observa Alvin Tofler – continuă să se schimbe în toate armatele lumii. Dar, dacă ascultăm cu atenție, indiferent că termenii sunt formulați în chineză sau italiană, în franceză sau rusă, temele centrale rămân acelea ale Luptei Aero-Terestre și ale Operațiilor Aero-Terestre”¹⁶.

După cele două războaie mondiale s-a dovedit ca o dată cu progresul cunoașterii științifice și perfecționării tehnologiilor, fizionomia acțiunilor militare s-a modificat continuu: a crescut mobilitatea trupelor prin dotarea lor cu mijloace de deplasare din ce în ce mai performante; s-au redus efectivele structurilor militare pe măsura apariției unor armamente cu caracteristici tehnico-tactice superioare; au apărut și s-au dezvoltat unele genuri de armă (tipuri de tehnică cu posibilități diferite) și a apărut lupta interarme.

În lucrările specialiștilor militari străini mai găsim și alte caracteristici ale operației și luptei, cum ar fi: acțiunile asimetrice, mobilitatea, adaptabilitatea, descentralizarea, manevrabilitatea, flexibilitatea, simultaneitatea, continuitatea, ritmul înalt de acțiune, modularitatea, digitalizarea și aplicarea forței de lovire. Obținerea succesului pe câmpul de luptă se va baza, în concepția acestora, și în viitor, pe o bună și riguroasă organizare și pregătire a acțiunilor militare, dar și pe inițiativă, rapiditate și nu în ultimul rând, pe precizie.

Trebuie luate în calcul reasezările geopolitice contemporane, atât la nivel continental, regional și subregional, cât și la nivel național, care suferă permanent modificări cu urmări vizibile asupra raportului de putere între autorii relațiilor politice internaționale și impunerea în sfera politicii militare contemporane a unor noi concepte, cum ar fi: strategia faptului împlinit sau acceptarea de către părți a unui compromis onorabil¹⁷.

Caracterul de noutate în tratarea acțiunilor militare, în general, și a formelor luptei armate, în special, este evidențiat în structura integrată, aero-terestră a operațiilor și uneori a luptelor și în raport cu conținutul conceptelor doctrinare câmp de luptă extins, câmp de luptă integrat, acțiuni militare modulate și demodulate cu eforturi sincronizate și într-o deplină cooperare.¹⁸

Potrivit specialiștilor militari câmpul de luptă al viitorului va fi cu totul altul decât până acum. Concepției tradiționale (liniare), potrivit căreia există un front și o adâncime, îi va urma un câmp de luptă extins, adică tridimensional, în care nici o zonă nu va fi ferită de atacurile precise și nimicitoare. Un număr tot mai mare de specialiști militari străini și autohtoni prevăd chiar că operațiile sau chiar și luptele se vor desfășura după modelul celor navale, adică la 360 grade.¹⁹

15 Gl. prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN, Curs de artă militară, editura Universității Naționale de Apărare, București 2005, p.46.

16 Alvin și Heidi Tofler, Op.cit, Editura Antet, București, 1995, p. 169.

17 Deac Aron-Liviu, **Acțiunea militară**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996, p.10.

18 Gl.bg.dr. Vasile Paul, **Op.cit**, pp.40-44.

19 Constantin Onișor, **Contraofensiva**, Editura Militară, București, 1995, p.28.

Extinderea câmpului de luptă în timp va determina o serie de modificări, cum ar fi : varietatea operațiilor terestre, aeriene și maritime, atât de nivel strategic cât și de nivel operativ, a luptei în timp și spațiu, precum și îndeplinirea obiectivelor strategice, respectiv operative sau tactice; integrarea orizontală a unor noi arme sau componente, stabilirea acestora într-o familie de arme; menținerea marilor unități și unități dispersate și neadiacente, care trebuie să distrugă capacitatea inamicului de a reacționa prin sincronizarea acțiunilor directe și indirecte terestre, maritime și aeriene; diversificarea țintelor și restrângerea fâșiilor de responsabilitate și, nu în ultimul rând, eficientizarea acțiunilor direcționate pe obiective.

Cauzele care provoacă aceste conflicte vor diferi fundamental, astfel că "România nu este și nu va fi în viitorul apropiat, în fața vreunei amenințări majore, de tip militar clasic la adresa securității sale naționale. Se poate estima că, în perioada actuală, riscurile la adresa securității sunt preponderent de natură nemilitară și mai ales, internă, manifestându-se în special, în domeniile economic, financiar, social și ecologic"²⁰.

Viitorul aduce multe inovații deschizătoare de drum în ceea ce privește pregătirea și ducerea operației (luptei) prin: creșterea importanței luptei electronice; utilizarea luptei neocorticale (afectarea sistemului nervos al inamicului) și nu numai atât, poate chiar și utilizarea armamentului nuclear. România – vector dinamic al securității democratice, stabilității și prosperității economice – are un interes strategic fundamental ca regiunea extinsă a Mării Negre să fie una stabilă, democratică și prosperă strâns conectată la structurile europene și euroatlantice.

Noul tip de război reprezintă o trecere spectaculoasă de la suprafață la punct, de la masivitate la suplețe. Spațiul strategic devine fluid, iar operațiile și acțiunile militare capătă un caracter integrat, rapid și punctiform. Spațiul confruntării este, de acum, acolo unde se află obiectivele principale ale părților beligerante, îndeosebi datorită confruntării tehnologice și militare care au căpătat o dimensiune nouă, cea cosmică. Se observă tendința de scădere a duratei războiului, dar timpul necesar pregătirii acțiunilor strategice, precum și complexitatea planificării acțiunilor cresc considerabil. Războiul devine o confruntare între profesioniști, îndepărtându-se de ideea implicării societății civile în astfel de acțiuni. Decizia (care tinde să fie tot mai prospectivă) și conducerea strategică executată în timp real vor face ca viteza de reacție a sistemelor militare să fie decisivă.

Oportunitatea informației și, în consecință, rapiditatea și calitatea deciziei suplinesc de cele mai multe ori deficitul în forțe și mijloace. Toate acestea ne fac să fim de acord cu afirmația că "în condițiile în care nu toate statele își permit realizarea într-un timp rezonabil a tranziției către al treilea tip de război este posibilă apariția unor confruntări disproporționate, ceea ce poate duce la înlocuirea forței prin descurajarea nucleară cu o altă amenințare și anume incompatibilitatea confruntării cu mijloace raționale."²¹

20 **Strategia de Securitate Națională a României**, București, 2007, p.18.

21 Gl. prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN, **Curs de artă militară**, editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 101.

Războiul informațional ca o componentă a fenomenului militar contemporan este adesea înțeles ca război al epocii informaționale, se sprijină pe o idee destul de răspândită potrivit căreia societățile informaționale succed societăților industriale²². Într-adevăr, numerizarea, dezvoltarea capacităților de stocare a datelor, multiplicarea sateliților de comunicații creează condițiile unui mediu foarte diferit de cel cunoscut până în prezent: relațiile inter-umane se modifică, apar noi ritmuri.

Deși războiul informațional a fost intuit și conceptualizat încă din 1976 de către Thomas P. Rona²³ conștientizarea posibilității existenței unui astfel de război, al unui război invizibil, mult mai subtil decât războiul clasic, nu s-a realizat decât foarte recent, tonul dându-l mediile militare. Una dintre primele pietre de construcție ale conceptului de război informațional a constituit-o cartea lui A. Toffler “Al treilea val”, apărută în 1980²⁴. În aceasta se poate citi ca “pentru a ataca o națiune se poate obstructiona fluxul informațiilor – tăierea legăturii dintre sediul societății multinaționale și filialele sale din străinătate, ridicarea de bariere informaționale în jurul ei etc. Vocabularul informațional s-a îmbogățit cu o nouă expresie: “suveranitatea informației”. Această reflecție asupra epocii informaționale a fost continuată de o altă carte a aceluiași autor, intitulată “Război și antirăzboi”²⁵, care a permis relansarea dezbaterii în Statele Unite a conceptului de război informațional.

Expresia “război informațional” acoperă o serie întreagă de semnificații, iar lipsa unei definiții clare a acestuia este vizibilă în toată literatura de specialitate. Până în prezent s-a încercat definirea originilor acestui tip de război, însă nimeni nu i-a stabilit încă principiile. Teoria și practica războiului informațional se bucură, în ultimul timp, de o atenție crescândă din partea politicienilor, strategilor, oamenilor de știință și mijloacelor de informare în masă din diverse țări, îndeosebi din spațiul nord-atlantic și cel european, fenomen ușor de constatat urmărind frecvența discursurilor publice, conferințelor, simpoziunilor, cărților, studiilor și articolelor care abordează această problemă.

Desprindem astfel concluzia, că, operațiile informaționale defensive se concentrează pe protecția propriei informații, a proceselor bazate pe informație, a sistemelor de comandă-control și a celor de comunicații și informatică. Această protecție trebuie să fie adaptată pentru orice tip de (in)amic, în orice situație (pace, criză, conflict) vizează patru componente: protecția infrastructurii informaționale; descoperirea atacurilor; restaurarea funcțiilor vitale și reacția la atacuri iar integrarea acestora este esențială.

Prin contrast, războiul clasic “în serie”, este sau a fost un tip de război care a angajat fiecare inel al sistemului succesiv, lovind fiecare obiectiv “la rândul lui”, în serie, dinspre periferie către centru.

Războiul paralel a devenit posibil prin dezvoltarea fără precedent a aviației, sistemelor de lovire de mare precizie și a armelor netradiționale, întrucât acesta utilizează aviația și mijloacele de lovire la mare distanță pentru a putea distrugerea

22 Alvin și Heidi Toffler, **Război și anti-război**, Editura Antet, București, 1995, p.86.

23 Thomas P. Rona (1922-1997) a creat sintagma de “război informațional” și a impulsionat cercetările în domeniu.

24 Publicată și în limba română în 1983, la Editura Politică.

25 Publicată și de Editura Antet, în 1995.

obiectivele inamicului, care nu reprezintă un obiectiv în sine, ci reprezintă mijlocul prin care se atinge scopul final, respectiv acela ca prin distrugerea sau avarierea acestor ținte să se obțină un efect strategic care duce la pierderea de către inamic a capacității sistemelor sale organice, esențiale, de conducere sau de ducere a acțiunilor militare. Când aceste atacuri paralele se realizează concomitent, succesul operației este maxim.

Evoluția fenomenului militar este dominată atât de caracteristicile mediului de securitate, cât și de nivelul de performanță a tehnologiilor cu aplicabilitate în domeniul militar în acest sens rolul tehnologiei informației pare să dețină un rol important.

Analizând logic am putea reține următoarele: echilibrul de putere a eșuat, fiind cauza a două războaie mondiale, descurajarea nucleară a funcționat aproape o jumătate de secol, era conducerii centralizate a lumii se înfățișează ca soluție la anarhia mondială, asigurată prin susținerea unei armate, dacă nu mondială cel puțin tricontinentală.

Este era informațională sau a războiului informațional cu un profund caracter integrator și efecte globale. Fenomenul postbelic s-a plasat sub semnul apariției unei noi „arme de război”, arma nucleară, în contextul unei masive militarizări a științei, care a dus la „industrializarea războiului”.

Perioada postbelică a adus cu sine o adevărată „confuzie” între pace și război, o ambiguitate a stării care, altădată, era definită prin „tăcerea armelor”, violența armată manifestându-se în viața socială, în relațiile dintre state, în forme variate, fenomen denumit „proteificarea războiului”. Cea mai mare parte din perioada postbelică a fost dominată de „războiul rece”, în care pacea putea fi caracterizată ca un fel de „continuare a conflictului cu (oarecum) alte mijloace”.

Potrivit specialiștilor militari, viitorul ne poate rezerva o nouă dimensiune a fenomenului militar, respective „democratizarea” folosirii acestuia în zonele fierbinți ale lumii. Conflictul mileniului al treilea se va caracteriza prin dependența „violentei colective” de noile tehnologii (microelectronica, inteligența artificială, optoelectronica), respectiv prin apariția unui „război al minții (sprijinul) împotriva materiei”. Fenomenul militar al viitorului va cunoaște, așadar, noi dimensiuni, astfel:

- cauzele și motivele violenței (dacă până în prezent se cantonau în sfera economică, moral-religioasă, ideologică) vor fi de factură etnică, rasială, religioasă – inter și intraconfesională;
- apariția de noi tipuri de operații militare, diferite de războiul clasic;
- caracterul atotcuprinzător al promovării intereselor prin agresiuni economice, culturale, psihologice, religioase, informatice, informaționale;
- creșterea importanței dimensiunii temporale a fenomenului militar în detrimentul dimensiunii spațiale;
- evitarea confruntărilor directe, frontale, dintre forțe și mijloace numeroase, accentual deplasându-se spre nivelul tactic;
- acțiunea militară se va raporta la un nou sistem de norme militare care, la rândul lor, vor solicita noi norme juridice.

Fără a nega importanța conceptuală a sintagmelor de „luptă armată”, „război”, „agresiune”, „intervenție armată”, specialiștii militar subliniază faptul că nu trebuie ignorate actualele evoluții din domeniul fenomenului militar:

- transformările, în unele cazuri radicale, ale conținutului și semnificațiilor acestor concepte;
- apariția și promovarea unei filosofii axate pe o concepție integralistă asupra fenomenului militar, respectiv a mutării accentului de la decizia politico-militară națională spre nivelul de decizie politică a organizațiilor internaționale;
- apariția unor determinări conceptuale ale doctrinelor politico-militare ale statelor naționale: „suficiența pentru apărare”, „interoperativitate”, „standardizate”, „profesionalizare” etc. ca fenomene comune induse la nivelul național.

Fenomenul militar contemporan a scos în evidență caracterul integrat, aeroterestru și naval al acțiunilor militare, demonstrând că folosirea tuturor armelor, specialităților și mijloacelor militare într-o confruntare modernă duce la obținerea victoriei în câmpul de luptă al viitorului.

Fenomenul militar va evolua odată cu evoluția societății post moderne. Reacțiile asimetrice la acțiunile militare moderne, noua dimensiune a revoluției științifice și tehnice, modificările survenite în percepția privind riscurile și amenințările la nivel statal, regional și global, vor transforma funcțiunile tradiționale de manevră, lovire, protecție și logistică.

Istoria recentă ne demonstrează că războiul va fi mai puțin civilizat, caracterizându-se printr-o permanentă amenințare cu utilizarea armelor chimice, atentate teroriste, violarea integrității teritoriale etc. Cumpăna dintre milenii ne-a oferit imaginea unei adevărate mișcări browniene în relațiile ce caracterizează sistemul internațional. Evoluția acestora, deși prefigurată de unii analiști și viitorologi, nu poate fi prognozată cu exactitate, deoarece acumulările societății umane generează noi opțiuni, determinări și orizonturi.

În ceea ce privește orientarea studiilor în domeniul fenomenului război, eforturile principale se conturează în momentul de față în direcția exploatarea „limitelor” maxime și minime probabile ale acestuia. Preocuparea pentru cunoașterea evoluției viitoare a războiului și a modului în care acesta va beneficia în continuare de programele științifico-tehnice ale umanității este pe deplin legitimă dacă ținem cont că trăim pe o planetă caracterizată de menținerea conflictelor și de escaladarea continuă a acestora.

În studiul evoluției războiului modern, procesul prospectiv va urma o traiectorie complexă. Cercetătorul va porni de la esența războiului indiferent de natura lui, care va fi întotdeauna aceeași. Ea se bazează pe “angajarea riscului existențial colectiv, acceptat de o comunitate umană, pentru prezervarea drepturilor sale naturale, evidențiate și conștientizate prin traseul politic și filozofia grupului de lideri, sau percepută instinctiv la nivelul unei mase sau al unei grupări umane controlate sau nu”²⁶.

26 Mircea Chelaru, *Războiul modern la sfârșit de mileniu*, în revista *Gândirea Militară Românească*, nr.3/1995, pag.9.

În prezent, când studiile militare se orientează tot mai decis spre o acțiune interforțe, analiștii militari sunt în unanimitate de acord că războiul de perspectivă va avea în mod cert un caracter integrator, în sensul participării la conflict a tuturor categoriilor de forțe ale armatei, care vor acționa în toate mediile: terestru, aerian, naval și cosmic.

Ca în oricare altă etapă a dezvoltării societății omenești, la baza actualelor mutații care se produc în lupta armată stau o serie de factori, care exercită asupra acestui fenomen o determinare obiectivă. Ei sunt de natură economică, politică, științifică, informațională și psihologică și au asupra luptei armate o acțiune complexă. Cei mai importanți dintre aceștia pot fi considerați: revoluționarea bazei economice a societății în domeniul mijloacelor de ducere a acțiunilor militare; reconsiderarea rolului informației și creșterea vitezei de transformare a proceselor specifice acestui fenomen; asimilarea rezultatelor tehnico-științifice contemporane; demasificarea armatelor²⁷.

Războiul viitorului, purtat cu armele relativ pașnice ale cunoașterii, va duce la crearea unor adevărate coridoare între supraputeri și zonele lor de interes. El nu va viola pacea, deci va coexista cu aceasta. Exemplul cel mai semnificativ este “războiul rece” purtat pe fondul păcii mondiale și chiar în prezent, când războiul clasic este uzual chiar în accepțiunea marilor puteri. Perioada dintre momentele în care tac diplomații și se aude primul foc de armă, iar toate celelalte mijloace de presiune și de intimidare sunt folosite la maximum, arată că deja este mai puțină pace și mai mult război, însă de un alt tip, unul care se simte, afectează, dar nu ucide și nu se vede.

Oricât ar fi războiul, ca fenomen specific societății omenești, de complex și de greu de înțeles, de prevenit și de contracarat, conflictele militare fac parte din conflictualitatea socială, în general, și, de aceea, ele se cer privite și analizate în raport cu principalele caracteristici ale societății și cu tendințele care se manifestă în dinamica acesteia. Cunoașterea profundă a societății constituie premisa majoră pentru cunoașterea profundă a conflictualității ei și, în speță, a conflictualității ei militare.

Cele mai multe dintre conflictele militare actuale nu diferă, ca tipologie, de cele care însoțesc lumea de la apariția ei. Omenirea se bate în continuare pentru putere, frontiere, resurse, piețe și influență. Fiecare dorește să aibă cât mai mult și, de cele mai multe ori, în detrimentul sau pe seama celuilalt.

Conflictele militare nu dispar. Mai exact, nu dispare caracterul armat al conflictelor. În aceste conflicte pot fi sau nu pot fi angajate însă și forțe militare, paramilitare sau militarizate. Perioada pe care o parcurgem, la început de secol, se caracterizează, între altele, pe de o parte, prin profesionalizarea armatelor, perfecționarea sistemelor de arme, apariția și dezvoltarea rețelelor reale și virtuale și, pe de altă parte, prin diversificarea conflictelor, prin estomparea diferenței între conflictele militare și non-militare, prin intensificarea acțiunilor teroriste și a celor din ciber spațiu. Războiul își extinde aria de manifestare și, în aceste condiții, este foarte greu de făcut o distincție clară între pace și război, între o situație

27 Cf. Stăncilă L., Grecu I, *Lupta armată modernă*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002, p.71.

conflictuală și una non-conflictuală, între conflicte militare și non-militare. Este adevărat, conflictele militare sunt cele care se caracterizează prin angajarea armatelor, dar, azi, în lume, există, în afara unităților militare și sistemelor militare, atâta armament și atâtea mijloace de distrugere – inclusiv de distrugere în masă – care pot fi folosite, practic, în anumite proporții, de oricine dorește. Lumea este plină de bande de rebeli, de structuri înarmate – altele decât armatele –, care mențin aproape o stare continuă și în mozaic de conflicte violente. De aceea, atât conflictele militare, cât și cele non-militare se modelează, practic, din punct de vedere al gestionării și dezamorsării, după aceeași filosofie și după aceeași metodologie. Ambele tipuri de conflicte se declanșează datorită conflictualității intereselor și urmează unor decizii politice mai mult sau mai puțin responsabile.

Dacă, în ceea ce privește conflictele militare, avem de a face, în principiu, cu simetria sau disimetria (non-simetria), întrucât este vorba de armate sau structuri militare care se confruntă, în conflictele non-militare predomină asimetriile. Simetria presupune o anumită proporționalitate, de unde și posibilitatea calculării și folosirii raportului de forțe, precum și crearea și utilizarea unor tipuri de strategii convenționale, în general, tipice. Disimetria (non-simetria) înseamnă disproporționalitate și chiar incompatibilitate.

Tipul de conflict în care se folosesc strategiile asimetrice nu poate fi nici localizat, nici identificat cu precizie. El nu are o etapă preconflictuală și una post-conflictuală, întrucât face parte dintr-un război continuu, care îmbracă, practic, toate formele, de la cele clasice, la cele ale confruntării în spațiul geografic și în cel cibernetic.

Structura de sistem a fenomenului militar contemporan este prezentată în anexa nr.1.

Concluzii

Din studiul bibliografiei și conclucrarea cu specialiștii militari autohtoni, am încercat să răspundem la următoarele înrebări: care și cum sunt principiile războiului?; Ce definesc acestea?; În ce constă superioritatea principiilor?

Principiile războiului nu sunt aceleași cu cele ale luptei armate. Ele au o sferă mai largă de cuprindere și se constituie în repere fundamentale, persistente și flexibile în pregătirea și ducerea războiului, ca fenomen social complex, cu multiple determinări, existent din toate timpurile și pentru toate timpurile.

Principiile războiului sunt, deopotrivă, de natură obiectivă, întrucât materializează legi ale acestui tip de conflict, de fenomen social grav, dar și de natură subiectivă, în sensul că fiecare mare decident politic și fiecare mare comandant au un anume stil în selectarea și aplicarea acestor principii, în ierarhizarea priorităților, în alegerea și folosirea strategiilor.

În Antichitatea lui Sun Tzî, predomina arta înșelăciunii, a inducerii în eroare, a evitării, pe cât posibil, a confruntărilor directe, care erau mari consumatoare de vieți omenești și de alte resurse, în favoarea negocierilor, a impunerii și acceptării, a creării faptului împlinit.

În primul și în cel de al doilea război mondial au predominat principiile dominanței strategice, ale mobilizării resurselor, ale coaliției și surprinderii strategice,

îndeosebi în componenta lor tehnologică, în timp ce în teatre s-au manifestat cu pregnanță principiile manevrei, ale manevrei strategice globale, de mare amploare, și de teatru, cu mari unități mobile, ale manevrei maritime și pe verticală, ale unității de acțiune, ale economiei forțelor și mijloacelor, ale masivității și acțiunilor rapide.

În prezent, războiul devine din ce în ce mai mult un mijloc de prevenire a războiului, de menținere sau de impunere a păcii, de securitate și stabilitate, de eradicare a amenințărilor și primejdiilor pe care le exercită forțele care se opune democrației și progresului.

Principiile războiului rezultă, în general din politica și doctrina războiului și sunt principii de confruntare violentă. Ele definesc fizionomia și configurația războiului, dau consistență și coerență politicii de ansamblu cu privire la utilizarea războiului, justifică și fundamentează acțiunile militare și de altă natură. Dacă legile războiului sunt, în general, puține, principiile le particularizează, le dau conținut și consistență strategică și tactică. Ele sunt transparente la semnificație, au deci o oarecare generalitate, reunesc obiectivul și subiectivul în planul acțiunii. Cu alte cuvinte, există principii generale ale războiului, dar există și principii ale unuia sau altuia dintre comandanți, dintre statele majore, dintre entitățile militare care se confruntă.

Superioritatea principiilor duce la superioritatea acțiunilor. Există principii pe care le întâlnim în toate timpurile și în aproape toate tipurile de războaie. Există însă și principii specifice epocilor istorice, tipurilor de războaie, dependente de condițiile concrete, de calitatea forțelor, de scopurile și obiectivele politicii care hotărăște războiul și ale războiului ca atare. Superioritatea principiilor are, în toate timpurile, un suport de valori culturale și civilizaționale, deci economice, sociale, informaționale și militare. Totdeauna, interesul (deci și politica) ce are ca suport valoarea a fost superior interesului care nu are un astfel de suport, ci se bazează pe hazard, pe impuls.

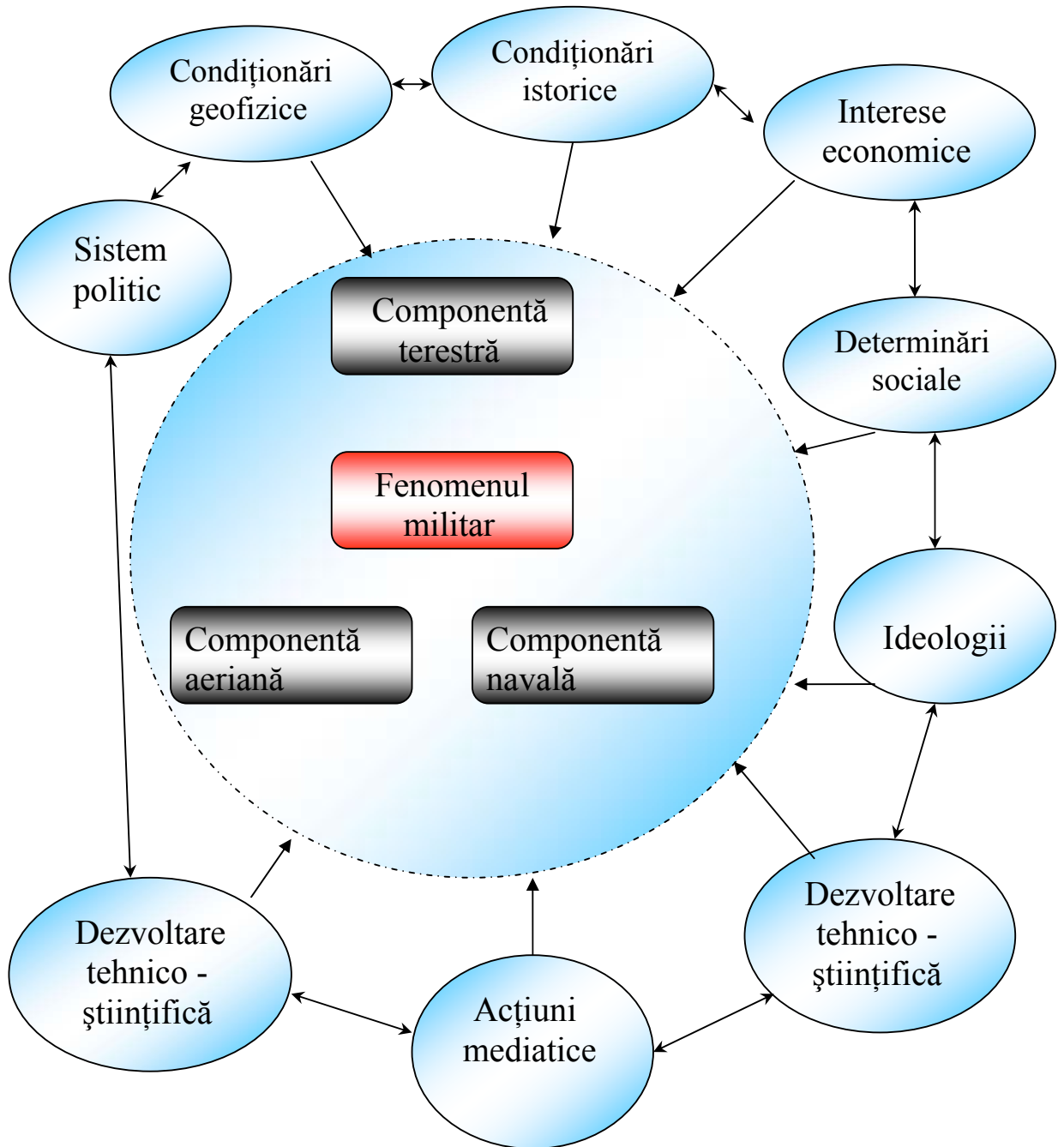
Identificarea, din universul campaniilor militare, războaielor și confruntărilor armate sau de altă natură, a legilor și principiilor care au guvernat și guvernează războiul și lupta armată ajută la transferul de înțelepciune, contribuie la calitatea reflecției strategice (foarte importantă în formarea și consolidarea gândirii militare, îndeosebi în învățământul militar, dar și în practica statelor majore și comandamentelor), la stabilirea unei grile corespunzătoare de criterii în evaluarea situației și în elaborarea deciziei politico-militare și strategice.

Monitorizarea, studierea și evaluarea, o dată cu alți parametri, și a modului de aplicare, în diferite situații (crize, război, conflicte, situații post-conflict), a legilor și principiilor războiului nu este o activitate în sine. Ea ajută, în sistemul de învățământ militar la formarea unei culturi strategice și la actualizarea continuă a actului învățării. În același timp, monitorizarea și evaluarea modului cum sunt aplicate legile și principiile luptei armate contribuie la crearea acelui suport teoretic și practic care asigură optimizarea deciziei politice și politico-militare, la configurarea realistă și modelarea adecvată a războiului viitor și luptei armate.

Bibliografie

- [1]. STRĂINU, Emil, **Războiul geofizic**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2003.
- [2]. STÂNCILĂ L., GRECU I., **Lupta armată modernă**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- [3]. MUREȘAN M., **Curs de artă militară, Fenomenul militar contemporan**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
- [4]. TOFFLER A., **Război și antirăzboi**, Editura Antet, București, 1995.
- [5]. **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007.
- [6]. ONIȘOR C., **Contraofensiva**, Editura Militară, București, 1995.
- [7]. DEAC L., **Acțiunea militară**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996.
- [8]. ONIȘOR C., **Teoria Strategiei Militare**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
- [9]. Gl.mr.Corneliu Soare, *Dialectica luptei armate*, Editura Militară, București, 1981,
- [10]. Sun Tzî, *Arta Războiului*, Editura Militară, București, 1976.
- [11]. VARTOLOMEI, Vasile, Col. prof.univ.dr., *Tendențe de evoluție a teoriei și practicii arte operative*, volumul **Evoluții în mediul de securitate post Praga-2002**, Editura U.N.Ap., București, 2004.
- [12]. TOFFLER, A., **Puterea în mișcare**, Editura Antet, București, 1996.
- [13]. MUREȘAN, Mircea, general prof. univ. dr., General de brigadă (r) dr.Gheorghe Văduva, **Criza, conflictul, războiul, vol. I – Definirea crizelor și conflictelor armate în noua configurație a filosofiei și fizionomiei naționale și internaționale de rețea**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007.
- [14]. MUREȘAN, Mircea, general dr., Văduva, Gheorghe, general de brigadă (r) dr., **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura Universității Naționale de Apărare , București, 2004.

Anexa nr. 1
Structura de sistem a fenomenului militar contemporan

STUDIU PRIVIND APLICABILITATEA TEORIEI COMPLEXELOR DE SECURITATE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Cătălin CIOACĂ*

Since the security options and the foreign affairs are not two similar notions, and the security challenges of the main powers can not be transferred for other regional areas, the regional level of analysis regarding security issues shall always remain of high importance. The geopolitical aspect of Europe was radically changed by the end of the "cold war", the collapse of the global geostrategic balance - because of the end of the bipolar phenomenon, the metamorphosis and the expanding phenomenon of NATO and EU. Therefore, the Black Sea, that used to be a regional area of interests, became a highly strategic space concerning the interests of the global actors: Russia, USA, NATO and EU. The Wider Black Sea Region could become a security complex, if the suggested 10 priorities set is to be approached in a long-termed efficient manner.

1. Delimitări conceptuale

Într-un domeniu atât de complex precum studiile de securitate orice demers, înainte de toate, trebuie să definească și să clarifice noțiunile fundamentale. Cu atât mai mult cu cât în România se pot auzi frecvent sintagme precum „securitate”, „securitate și siguranță națională”, „politica de securitate”, „regim de securitate”, însă rar se întâmplă ca prin aceste expresii participanții la dialog să înțeleagă același lucru.

Nu vreau, în cele ce urmează, să intru într-o dezbatere profundă, academică și hiperteoretizantă în chestiunea securității. Ar însemna să reamintesc concepte și școli de gândire distincte, preluând lucrurile pe care le consider necesare dezbaterii în privința securității regionale. Totuși, câteva aspecte de principiu trebuie spuse.

Conceptul de securitate, în pofida multiplelor dezbateri, rămâne nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru diferite măsuri politice sau strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite [1].

Ceea ce putem afirma cu certitudine este că securitatea reprezintă numitorul comun al preocupărilor majore care esențializează, într-o înțelegere și angajare, starea de echilibru și de stabilitate socială, politică, economică, culturală și de altă natură, indispensabilă atât existenței și dezvoltării actorilor statali sau uniunii de orice fel a acestora, cât și prezervării valorilor lor fundamentale și promovării pozitive a intereselor proprii. De altfel, toate acestea desemnează starea și condiția conceptuală de securitate. Fără a intra în detalii originare sau semantice, menționăm că termenul provine din latinescul „securitas” și înseamnă însuși „faptul de a fi la adăpost de orice pericol”.¹

Complexul regional de securitate reprezintă „un grup de state ale căror preocupări majore de securitate sunt interconectate în așa măsură încât problemele lor naționale de securitate nu pot fi tratate eficient în mod separat” [2]. În același context trebuie menționat că aceste interdependențe nu sunt exclusiv militare, diplomatice sau

* Căpitan, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov

¹ Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, care completează această definiție cu „sentimentul de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”.

politice, ci se pot manifesta și la nivel economic, social, psihosocial² sau chiar ecologic [3]. Avantajul acestui concept este acela că introduce nivelul regional de analiză ca strat intermediar între nivelul național și sistemul internațional, conferindu-i legitimitate pe scena internațională.

Identificarea unui complex de securitate implică analiza interdependențelor pozitive (cooperare) sau negative (rivalitate) dintre diferitele state. Interdependențele se referă la două aspecte: relațiile interstate privite prin prisma raportului amicitie-inamicitate și existența unor amenințări și interese de securitate comune.

Regimul de securitate este definit de Robert Jervis ca reprezentând cadrul în care sunt cuprinse „norme, principii și reguli care permit ca statele să fie restricționate în comportamentul lor de credință că celelalte state vor răspunde în același fel”. Conceptul nu se limitează doar la simpla cooperare între state pentru atingerea unor obiective pe termen scurt, ci corespunde intereselor politice și de securitate ale tuturor statelor.

Regimurile de securitate nu trebuie confundate cu structurile de tip complex regional de securitate. De exemplu, putem considera Consiliul de Cooperare din Golf (CCG) ca fiind un regim de securitate, dar nu poate fi considerat un complex regional de securitate.

Karl W. Deutsch descrie *comunitatea de securitate* ca fiind alcătuită din state care au dezvoltat un simț comun integrat legat de securitate, atingând un stadiu evoluat de încredere reciprocă, concretizat printr-o pace stabilă. În cadrul unei comunități de securitate există tehnici și mecanisme diplomatice pentru a preveni apariția conflictelor între state, de asemenea se poate realiza un front comun împotriva unui actor sau grup de actori extern. Maturitatea instituțională este unul din criteriile fundamentale pentru dezvoltarea unei comunități de securitate, insuficient însă fără un model unic integrat de interacțiune între state și fără o percepție comună a statelor membre asupra amenințărilor externe.

2. Securitatea regională – o necesitate impusă de multiple determinări

Conceptul de securitate regională apare ca subiect de cercetare în disciplina relațiilor internaționale după cel de-al doilea război mondial și este descris aproape în totalitate de logica Războiului Rece. Accentul este pus pe problemele de ordin politic și militar.

La sfârșitul anilor '70 are loc o revigorare a studiilor de securitate și odată cu aceasta acceptarea ideii că noțiunea de securitate nu se aplică exclusiv domeniului militar, ci și dimensiunilor economic și social. În această perioadă, contribuțiile teoretice încearcă să descrie și să analizeze interacțiunile la nivel regional, dar și impactul acestora la nivel local, național și global.

Fenomenul regionalismului devine o preocupare majoră la începutul anilor '90 în principal datorită necesității explicării apariției unui număr de organizații, acorduri și aranjamente regionale create sau restructurate imediat după sfârșitul Războiului

2 Alexandra SARCINSCHI, *Cercetarea în domeniul securității între tradiție și nevoia de schimbare*, Sesiunea de comunicări științifice a Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov, 2007.

Rece [4]. Spre deosebire de momentele anterioare, investigațiile științifice nu au generat inovații semnificative, tendința generală fiind de descriere mai consistentă și mai detaliată a proceselor ce au în centrul lor conceptul de regiune. Probabil nici nu se putea face mai mult în condițiile în care sfârșitul secolului trecut și începutul veacului al XXI-lea a consfințit desfășurarea simultană, foarte apropiată sau întretăiată a unor evenimente, fenomene sau procese istorice care au marcat și vor marca încă mult timp devenirea societății, în expresia ei regională sau globală [5].

În contextul în care opțiunile de securitate și politică externă nu sunt echivalente, iar problemele de securitate ale marilor puteri nu pot fi întotdeauna transferate în alte spații, se constată în primul rând că majoritatea statelor acționează internațional cel mai frecvent pe plan regional, iar în al doilea rând, cu cât statul are o putere (politică, militară, economică etc.) mai mică, cu atât opțiunile sale de securitate sunt limitate la acțiuni și strategii de nivel regional.

În același timp, experiența de până acum demonstrează că o serie de probleme politice, economice, de securitate și culturale pot fi mult mai bine abordate și rezolvate într-un cadru relativ omogen, unde există o anumită coeziune și o experiență comună de dezvoltare. În acest sens, regiunile pot oferi cadrul propice pentru stabilirea unor mecanisme de cooperare care contribuie la climatul de securitate internațional.

Securitatea regională este o necesitate impusă de numeroase determinări: provocările fenomenului globalizării; petrolul; terorismul internațional; riscurile transfrontaliere.

În Zona Extinsă a Mării Negre și-au concentrat atenția geopolitică patru din cei mai importanți actori globali: Federația Rusă, SUA, NATO și Uniunea Europeană. Securitatea este potențată major de interesul pentru resursele energetice ale regiunii (SUA, UE), rezolvarea conflictelor înghețate (NATO, UE) sau aplicarea strategiei „vecinătății apropiate” din perspectiva rolului de actor global (Federația Rusă).

Terorismul internațional, structurat în rețele transfrontaliere de larg impact operațional și, în același timp, de imposibilă și ineficientă monitorizare specifică, reprezintă o gravă amenințare la adresa securității în special în partea europeană a spațiului euro-atlantic.

Riscurile transfrontaliere reprezintă, de asemenea, una dintre cele mai grave amenințări la adresa securității specific europene.

Așadar, studierea regiunilor și a situațiilor de securitate regională este nu doar legitimă, ci esențială pentru înțelegerea naturii și dinamicii problemelor de securitate, dar și pentru a micșora riscul de a eșua în procesul decizional real³.

3 Ghica, Luciana A.; Zulean, Marian, *Politica de Securitate Națională – Concepte, instituții, procese*, Editura Polirom, București, 2007, p. 114.

3. Regiunea Extinsă a Mării Negre de la cooperare regională la complex regional de securitate

Caracteristici ale stării de securitate în Regiunea Extinsă a Mării Negre

Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN) include, într-o diversitate complexă și aparent contradictorie, spații maritime și terestre din Europa de Est și de Sud-Est, din spațiul caucazian, precum și din Orientul Apropiat.

Sfârșitul Răzoiului Rece, prăbușirea echilibrului geostrategic global prin dispariția sistemului de gestiune bipolară a lumii, transformarea alertă și extinderea Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene, „lupta” pentru resursele energetice, criza economică mondială în plină desfășurare sunt doar câțiva din factorii care au transformat Marea Neagră, din spațiu al unor interese nemijlocit regionale, într-un spațiu, pe de o parte, intermediar între lumi diferite și, pe de altă parte, un spațiu supus unui laborios și atent proces de integrare europeană și euroatlantică.

Interesul strategic asupra REMN este determinat, susținut și promovat nemijlocit de patru actori globali: SUA, Federația Rusă, NATO și Uniunea Europeană.

SUA au angajat în acest spațiu o politică menită să le promoveze riguros interesele, pledând pentru: internaționalizarea zonei; stabilizarea regimurilor democratice; impulsivitatea cooperării regionale; asigurarea accesului liber la resursele energetice ale regiunii; reglementarea negociată a conflictelor locale; combaterea terorismului internațional și a criminalității transnaționale; consolidarea prezenței militare; apropierea mentală a statelor din regiune de filozofia NATO și a UE; deschiderea rutelor energetice alternative.

În pofida unei ieșiri „directe” relativ limitate la Marea Neagră, Federația Rusă își atribuie în REMN un rol major, centrat și potențat de uriașa sa forță militară și de aplicarea procedurilor active ale „diplomației energetice” [8] și „vecinătății apropiate”⁴, precum și de susținerea „republicilor” secesioniste – Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud. Dar, realitatea cea mai importantă care determină decisiv conduita geopolitică a Federației Ruse este vecinătatea imediată cu NATO și UE, fapt ce denotă modificarea clară, în favoarea Occidentului, a raportului de forțe din punct de vedere economic, politic, tehnologic și demografic în Bazinul Mării Negre și, de aici, a influențelor exercitate în REMN.

Alianța Nord-Atlantice și-a consolidat, în ultimul deceniu, dispozitivul strategic în Europa de Sud-Est și pe litoralul vestic și sudic al Mării Negre. A încheiat parteneriate distincte cu Federația Rusă și Ucraina, neascunzându-și intenția de a-și extinde frontierele euroatlantice spre est, voința Ucrainei, Georgiei și Azerbaidjanului de a adera la NATO fiind luate în considerare, dar într-o manieră prudentă.

Uniunea Europeană, riverană la Marea Neagră începând cu anul 2007, vede în bazinul Mării Negre un centru vital de afirmare a condiției sale de actor global, iar în REMN o posibilitate de a-și afirma câteva dintre valori: conduita civilizatoare, statutul democratizator, argumentul prosperității.

4 J. Bugajski, *Pacea Rece*, Ed. Casa Radio, București, 2005, p.265.

Cei patru actori globali își împart responsabilitatea pentru această regiune care se întinde de la Marea Baltică până la Marea Neagră . Încercări unilaterale din partea oricăreia dintre aceste puteri de a soluționa crizele apărute sunt sortite eșecului. În acest moment există o provocare majoră: crearea unui model de dezvoltare comun în spațiul post-sovietic. Interesele comune de conservare a unui mediu stabil bazat pe condiții pașnice de transformare va avea un efect pozitiv asupra dezvoltării economice și politice dincolo de această regiune⁵.

Pentru o mai bună înțelegere a caracteristicilor stării de securitate în REMN, atât din perspectiva potențialului beligerant, cât și din cea a sensibilității cronice a unora dintre statele din regiune, trebuie să evidențiem și să exemplificăm următoarele aspecte: *vulnerabilitățile* (nivel diferit de restructurare și dezvoltare economică; caracterul deosebit al îndeplinirilor socio-politice ale societăților din regiune; caracterul regimurilor politice); *crizele și conflictele cu caracter local* (Transnistria; conflictele din spațiul caucazian; situația din Nagorno-Karabah; conflictul din Cecenia; tensiunile din Daghestan; crizele din Georgia); *amenințările* (conflictele menționate; presiuni conflictuale externe; terorismul internațional; fundamentalismul islamic; crima organizată; traficul de persoane; migrația ilegală); *distribuția puterii în regiune* (superioritatea economică a UE și militară a NATO; Rusia are un important instrument militar în regiune și cele mai mari resurse minerale din lume); precum și *raporturile amicitie-inamicitie* (modernizarea și democratizarea statelor; respectarea drepturilor fundamentale ale omului; impulsionearea asumării valorilor democratice europene).

În condițiile în care implicarea actorilor internaționali importanți este semnificativă, REMN este departe de găsirea și aplicarea soluțiilor la toate problemele. Pe lângă conflictele prelungite, se adaugă și tensiunile politice, ambele exercitând o presiune constantă asupra mediului de securitate.

Ucraina folosește într-un mod greșit ocazia de a obține un rol conducător printre transportatorii regionali de petrol și gaze naturale, riscând chiar să fie exclusă din acest proces. Rusia, cu riscul apariției unor disensiuni, și-a apărat interesele naționale, dezvoltând și coridoare de transport în jurul Ucrainei. Varianta de transport a hidrocarburilor prin Marea Neagră spre Europa va reduce semnificativ controlul pe care Ucraina îl deține în prezent asupra rutelor de transport european. Totuși, în prezent, în calitate de rută strategică de transport energetic pentru Europa Occidentală, Ucraina devine un centru de regularizare a problemelor geo-economice. Interesele Rusiei la Marea Neagră nu mai sunt de natură politică, ci pur economice: transportul energetic.

Din punct de vedere al soluționării conflictului transnistrean, Ucraina este singurul actor din regiune care poate să ducă o politică eficientă în această problemă, fiindu-i recunoscute capacitățile reale de influență în ambele părți, Moldova și Transnistria.

5 Raport conferință internațională, *Regiunea Mării Negre – către un parteneriat al secolului al XXI-lea*, Institutul „Ovidiu Șincai”, 10-12 iunie 2007.

Pe de altă parte, demilitarizarea, democratizarea și decriminalizarea sunt pilonii care duc la soluționarea “conflictelor înghețate”⁶. De aceea, și în cazul Transnistriei trebuie aplicat un proiect complex, proiect în care să fie inclusă și Ucraina, alături de ceilalți actori locali și internaționali, după regulile europene general acceptate.

Conflictele din spațiul caucazian sunt de natură etnică, politică, religioasă, economică, culturală și configurează un adevărat complex de insecuritate, atât la frontiera sudică a Federației Ruse, cât și în spațiul de interferență dintre Europa de Est și Asia Centrală și de Vest.

Situația din Nagorno-Karabah, conflictul din Cecenia, tensiunile din Daghestan, crizele din Georgia completează tabloul crizelor și conflictelor cu caracter local, reprezentând fiecare în același timp un butoi cu pulbere care, prin “încărcătură”, se poate dezvolta într-o conflagrație regională cu determinări majore în întreaga REMN.

În spiritul unor concluzii preliminare privind caracteristicile stării de securitate în REMN, putem aprecia că avem de-a face cu un spațiu în interiorul căruia se manifestă conștiința unei identități regionale. Spațiul nu este omogen din perspectivă economică, militară sau etno-culturală, dar există o recunoaștere tot mai mare că se poate dezvolta o cooperare reciproc avantajoasă. REMN este în același timp spațiul de cooperare și concurență între UE, SUA, NATO și Federația Rusă, fără intenția de izolare a celui din urmă, ci mai degrabă de integrare a acestuia în sistemul de valori europene și euroatlantice. În “ecuația Mării Negre” două aspecte sunt vitale: *energia* (din această perspectivă fiind necesară responsabilizarea tuturor țărilor democratice pentru a combate amenințările din zona amintită⁷) și *finalizarea construcțiilor etno-statale* (condiție pentru edificarea unui complex de securitate în această parte a lumii).

3.2. Instituționalizarea cooperării la Marea Neagră

Sfârșitul secolului trecut și începutul veacului al XXI-lea au marcat în regiunea Mării Negre apariția mai multor inițiative de cooperare internațională, unele dintre acestea cuprinzând întreaga regiune, altele implicând doar anumite state, fiind interguvernamentale sau cu actori non – guvernamentali.

De-a lungul istoriei, regiunea Mării Negre a fost una dintre regiunile pentru care marile puteri s-au confruntat, Marea Neagră devenind frontiera pentru competiția dintre sferele de interes. Și astăzi marile puteri au ca țintă regiunea Mării Negre și o curind în propria agendă geopolitică. În contextul noii configurații geopolitice, există cel puțin unul dintre marii actori care tinde să favorizeze cooperarea regională: Uniunea Europeană. Mergând pe principiul că o zonă de securitate la noile sale granițe induce o “siguranță continentală”⁸, UE a inițiat un număr de proiecte privind cooperarea regională, conștientă fiind că această cooperare asigură stabilitatea și

6 Iulian CHIFU, *Securitatea regională în spațiul Ucraina – Republica Moldova – România*, Centrul de Prevenire a Conflictelor și Avertizare Timpurie, București, 2005.

7 Constantin DEGERATU, Consilier de Stat, *Conferința națională pe tema securității în regiunea Mării Negre*, Sursa: Agenția Națională de Presă ROMPRES, 30 ianuarie 2006.

8 *Strategia Solana*, Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Strategia_Solana.

progresul, atât național, cât și regional. Din perspectiva securității globale, UE dorește o integrare a Federației Ruse în procesul de construire a structurilor regionale de stabilitate.

NATO ar putea reprezenta cealaltă instituție importantă care asigură cooperarea în zonă. Deși inițial, după sfârșitul confruntării est-vest, NATO nu și-a identificat un rol regional precis, limitându-se la folosirea regiunii Mării Negre ca un spațiu logistic de intervenție pentru Asia Centrală, Europa de Sud-Est și Orientul Mijlociu, ulterior, prin dezvoltarea conceptului de securitate pe termen lung, potențialul de dezvoltare a cooperării regionale sub umbrela NATO a crescut considerabil.

Singură, este puțin probabil sau chiar inadecvat ca Alianța Nord-Atlantică să elaboreze o politică de angajare a statelor din regiune în procesul de reformă care pune accentul pe democrație și bună guvernare. Atracția pentru procesul de extindere al NATO, inclusiv a Planului de Acțiune în vederea Aderării (MAP), și-a demonstrat puterea ca instrument de inducere a schimbării interne pentru statele est europene, a căror experiență poate fi ușor reprodusă pentru statele din Regiunea Extinsă a Mării Negre.

*Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN)*⁹ a luat ființă ca un model unic și promițător de inițiative multilaterale politice și economice care au ca scop accelerarea dezvoltării economice și sociale a statelor membre în scopul realizării unui grad superior de integrare în economia europeană și mondială prin intensificarea cooperării multilaterale și folosirea avantajelor care decurg din proximitatea geografică și complementaritatea economiilor naționale. Considerate inadecvate momentului, nu au fost incluse obiective de natură politică sau de securitate.

În decursul timpului, activitățile organizației au cuprins domenii care nu erau prevăzute în conceptul original, semn al unei capacități de adaptare permanente la noile evoluții de pe plan regional și internațional. De exemplu, agenda economică pentru viitor include referiri la guvernare, reformă instituțională și reînnoire. Un alt subiect se referă la contribuția adusă consolidării securității și stabilității în regiune, realizată în principal printr-o implicare constructivă în probleme de securitate cum ar fi: crima organizată, terorismul, traficul de droguri și persoane, imigrația ilegală etc. Unele regiuni din zona Mării Negre încă mai au probleme serioase în domeniul securității, în special în ce privește conflictele înghețate și amenințările non-convenționale.

Așa cum sublinia secretarul de stat, Răduță Matache, la Reuniunea Consiliului Ministerial al OCEMN din octombrie 2008 de la Tirana, procesul de reformă al organizației este o condiție necesară astfel încât OCEMN să dobândească un caracter pragmatic, flexibil și transparent.

Chiar dacă impresia generală este aceea că în regiunea Mării Negre cooperarea s-a extins dar nu s-a consolidat, prin spectrul larg de activități al OCEMN, spațiul

⁹ A fost înființată în iunie 1992, sub denumirea inițială de Cooperarea Economică a Mării Negre (CEMN), de către guvernele a 11 state: Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Moldova, România, Rusia, Turcia și Ucraina. În anul 2004 a avut loc prima extindere, organizația incluzând încă două state: Serbia și Muntenegru. Sursa: <http://ro.wikipedia.org/wiki/OCEMN>

menționat se apropie, gradual, de criteriile europene de cooperare regională, ca bază și precondiție a securității și prosperității.

*Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM)*¹⁰ a apărut, inițial, ca o contrapondere la influența Rusiei în regiune. În Comunicatul Comun de constituire s-a evidențiat necesitatea dezvoltării cooperării reciproce pentru întărirea stabilității și securității în Europa, bazându-se pe următoarele principii: respectarea suveranității, integritatea teritorială, inviolabilitatea hotarelor statului, democrației, supremației legii și respectării drepturilor omului. Dar, cel mai important eveniment în crearea și instituționalizarea acestui grup regional în calitate de organizație regională a avut loc în iunie 2001, ocazie¹¹ cu care s-au stabilit prioritățile cooperării în cadrul GUAM: întărirea și extinderea relațiilor comercial-economice; dezvoltarea infrastructurii coridoarelor de transport, prin armonizarea bazei legislative și instituționale în acest domeniu și racordarea termenilor tarifari și vamali; lupta cu terorismul internațional, crima organizată, migrarea ilegală și traficul de droguri.

Deși la un moment dat organizația părea că stagnează, anul 2006 marchează reafirmarea organizației pe plan internațional. Noua misiune înseamnă de fapt transformarea organizației într-o anticameră la NATO și UE, toate statele componente declarând că principalul lor obiectiv este integrarea euro-atlantică. Este de menționat că, chiar în aceste condiții, nici unul dintre statele membre nu dorește ca organizația să se substituie Comunității Statelor Independente (CSI) și nici să fie îndreptată împotriva acesteia, mai ales că toate patru dețin și statutul de membru al CSI [9].

Capacitatea GUAM de a supraviețui și de a se dezvolta este direct proporțională cu interesele SUA și UE în regiunea respectivă. Inițial, acest interes se baza pe posibilitatea dezvoltării așa-zisului “Coridor de transport Europa – Caucaz – Marea Caspică”, care deschidea accesul spre regiunile bogate cu hidrocarburi ale Asiei Mijlocii. Incapacitatea anterioară a statelor membre GUAM de a atinge scopurile declarate și deci de a menține interesele SUA și UE pentru această organizație regională se încearcă acum a fi depășită prin atragerea interesului față de proiecte geopolitice mult mai ample, precum bazinul Mării Negre și cooperarea Marea Baltică – Marea Neagră, arealuri care reprezintă verigi de conexiune a Occidentului cu Asia Mijlocie.

Creată în decembrie 1991, pe ruinele defunctului imperiu sovietic, *Comunitatea Statelor Independente (CSI)*¹², care reunește 12 din cele 15 republici sovietice, a pornit din start sub semnul improvizației.

10 GUAM a fost înființată în octombrie 1997 de către Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova. Uzbekistanul s-a alăturat în 1999, dar a hotărât să se retragă din organizație șase ani mai târziu. Sursa: <http://ro.wikipedia.org/GUAM>

11 Carta de la Ialta a fost semnată de către șefii de stat GUAM și stabilește scopurile, principiile și sferele de colaborare a statelor membre.

12 La 21 decembrie 1991, 11 state semnau acordul de înființare al CSI: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kazahstan, Kyrgystan, Rusia, Tadjikistan, Ucraina, Uzbekistan, Turkmenistan, iar în 1993 se alătură și Georgia. După 14 ani de la înființare se înregistrează și primele „pierderi”: retragerea Turkmenistanului din postura de membru în cea de membru asociat, iar un an mai târziu, retragerea Georgiei din Consiliul Miniștrilor Apărării.

Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Comunitatea_Statelor_Independente

Confederația se vroia a fi un instrument pentru un “divorț civilizată” al fostelor republici sovietice, o structură în interiorul căroră să existe comerț liber și o monedă unică, alături de o cooperare militară.

Nereușita țărilor membre în crearea zonei de comerț liber, lipsa oricărui progres în rezolvarea conflictelor regionale (în condițiile semnării în 1994 a “tratatului de securitate colectivă”), preocupările Kremlinului față de încercările Occidentului de a contrabalansa influența Rusiei în spațiul postsovietic (continuarea proceselor de extindere a NATO și UE) sunt câteva exemple care au determinat eșecul alianței.

În ciuda unor eforturi de refacere a imaginii organizației, nici una din încercările sale nu a fost încununată de succes: realizarea Spațiului Economic Comun (Ucraina a refuzat semnarea documentelor de aderare; termenul limită de început al funcționării a fost prelungit din 2005 în 2012); crearea Organizației Tratatului pentru Securitate Colectivă (dintr-o alianță militară capabilă să garanteze încheierea pașnică a conflictelor regionale, s-a limitat la câteva exerciții militare).

În condițiile noilor caracteristici ale mediului de securitate de la începutul secolului al XXI-lea, se observă că tendința statelor membre este de a se orienta spre un viitor european și euro-atlantic, ridicându-se astfel mari semne de întrebare asupra capacității Rusiei de a menține un grad de coeziune înalt în regiune, situație ce este în detrimentul Comunității.

3.3. Către un model de securitate regională

Astăzi, regiunea Mării Negre, datorită amplasării și a extraordinarului potențial către dezvoltare, are șansa de a juca un nou rol în sistemul european. Nu există o singură organizație (UE, NATO, OSCE, OCEMN, GUAM, CSI) sau un singur actor politic care poate rezolva toate problemele din această zonă cu specific și dinamică proprie. Politica de cooperare este soluția pentru întărirea securității și a stabilității astfel încât fiecare stat să aibă un cuvânt de spus și în același timp să nu se simtă amenințat.

În contextul internațional actual, regiunea prezintă un interes politic și academic considerabil. Acest lucru nu poate să ducă decât, pe de o parte, la o clarificare a interdependențelor de securitate din zona Mării Negre, iar pe de altă parte, la conturarea unui complex de securitate în regiune. Referitor la primul aspect, specialiștii au identificat câteva caracteristici majore de securitate ale regiunii: politica externă a Federației Ruse în zonă, tensiunile din Caucaz, apropierea de Orientul Mijlociu, problema transportului de petrol de la Marea Caspică, noua vecinătate a UE.

În ceea ce privește instituționalizarea cooperării la Marea Neagră, există mai multe variante: fie intensificarea acțiunilor OCEMN, fie o mărire a influenței GUAM, fie realizarea unei noi structuri care să îmbunătățească legăturile dintre țările riverane.

Dar, oricare ar fi varianta aleasă, pentru a conferi o identitate comună zonei, care să-i aducă calitatea de regiune “autentică”, ar trebui adoptat următorul set de 10 priorități:

1. *Regândirea strategică a tuturor inițiativelor nu doar la nivelul zonei propriu-zise, ci ținându-se cont și de evoluțiile dintr-o arie mai largă. Odată ce s-a constatat imobilismul și inactivitatea instituțiilor alcătuite exclusiv din țările riverane, soluția nu poate veni decât dintr-o internaționalizare a regiunii*

2. *Identificarea, agregarea, articularea și promovarea intereselor comune statelor din regiune de către instituții specializate pe domenii restrânse de activitate.* Scopurile a căror ambiție este insolubilă la momentul scadenței trebuie să dispară. Fără intenția plasării în derizoriu, măsuri punctuale precum compatibilizarea infrastructurii feroviare, dezvoltarea autostrăzii înelare a Mării Negre, construirea unor conducte pentru transportul petrolului și al gazelor naturale, interconectarea rețelelor electrice și sistemului de comunicații sau dezvoltarea autostrăzilor maritime ar putea constitui un bun punct de pornire.
3. *Realizarea unei “diviziuni precise a muncii” între organizațiile regionale.* Fie că este vorba de OCEMN, fie de GUAM, fie de o nouă structură, încercarea de a identifica și apoi soluționa probleme specifice și de interes comun autentic, ar putea reprezenta condiția necesară pentru evoluții politice, sociale și economice pozitive în zona Mării Negre.
4. *Pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou și a unor dezastre naturale sau produse de om.* Introducerea unei clauze de solidaritate pentru astfel de cazuri în care unități armate, unități de poliție, centru antitero, peace-keeping și de monitori comune constituite să preia astfel de misiuni în regiune. Și în acest domeniu asistența țărilor occidentale este de primă necesitate, materializată prin antrenarea acestor formațiuni de primă intervenție.
5. *Revizuirea formatelor de negociere în toate conflictele înghețate.* Principiul greșit pe baza căruia a fost tratată această problemă este cel potrivit căruia conflictele înghețate și pseudostatele nerecunoscute sunt creații artificiale, iar recunoașterea lor și negocierea cu autoproclamații lideri nu este în interesul soluționării conflictelor. Este necesară o analiză plecând de la democratizarea administrației locale, de la valorizarea comunităților locale care pot sta la baza creării societății civile pentru a obține exprimarea liberă și calificată a opțiunilor acestei populații.
6. *Dezvoltarea unei relații constructive și structurate între actorii regionali și internaționali.* Pentru regionalismul Mării Negre este vital ca atât OCEMN, cât și GUAM (formele cele mai avansate de cooperare regională în zonă), să dezvolte o relație constructivă între ele și cu actorii internaționali, în special cu UE, care deține resursele și experiența de a se implica în proiecte regionale. Transformând OCEMN și GUAM în parteneri credibili, se va da un nou înțeles conceptului de regionalism al Mării Negre într-o Europă unită și democratică.
7. *Crearea unui proces de cooperare bazat pe interesele de afaceri în care să fie inclus și sectorul privat.*
8. *Înlăturarea “dilemei securității”.* În Regiunea Extinsă a Mării Negre situația se prezintă astfel: România, Bulgaria, Grecia și Turcia sunt membre NATO; Ucraina și Moldova rămân captive faliei dintre Rusia și comunitatea euro-atlantică, cu mențiunea că opțiunile lor sunt pentru cea de-a doua variantă; Caucazul în întregul său este o zonă de falie între Rusia și Orientul Mijlociu; Georgia, deși dependentă economic major de Rusia, a optat pentru apropierea

de NATO; Armenia și Azerbaidjan rămân sfâșiate între dependența economică de Rusia și islamizarea destabilizatoare a regiunii. Se observă că tendința statelor din regiune este de a se orienta, dacă nu au făcut-o deja, spre un viitor european și euro-atlantic.

9. *Integrarea Rusiei în procesul de construire a structurilor regionale de stabilitate.* Rusia a avut de la bun început o atitudine negativă în special față de GUAM (singura organizație regională din care nu face parte), văzând în aceasta o amenințare la interesele sale politice, economice și de securitate din spațiul postsovietic. Implicarea în alegerile din Ucraina și Republica Moldova a demonstrat că Rusia și-a dorit foarte mult controlul politic în regiune prin metode specifice.

10. *Ucraina trebuie să joace un rol semnificativ în organizarea unui nou sistem de ordine regională.* În condițiile în care Rusia a dezvoltat activ coridoare de transport în jurul Ucrainei, totuși, Kievul deține controlul asupra rutelor de transport energetic european. Astfel, în calitate de rută strategică de transport energetic pentru Europa Occidentală, Ucraina devine un centru de regularizare a problemelor geo-economice.

Înainte ca regiunea să devină un complex regional de securitate, va trebui ca acest set de 10 priorități să fie abordat într-o manieră eficientă și pe termen lung.

Unele concluzii

- Din punct de vedere teoretic, instrumentele de analiză în probleme de securitate la nivel regional sunt încă insuficient dezvoltate. Totuși, dezbateri teoretice ca și cea propusă ar putea genera instrumente de lucru în special factorilor de decizie.
- Regiunea Extinsă a Mării Negre este un spațiu în interiorul căruia se manifestă conștiința unei identități regionale. Regiunea, la o privire mai atentă, apare mai degrabă ca fiind omogenă: configurație socio-economică aproape identică (corupție, instituții democratice slabe, economii de piață fragile), aceleași provocări, dar la intensități diferite (asigurarea transparenței și responsabilității guvernamentale, reducerea decalajului economic dintre bogați și săraci etc.).
- În “ecuația Mării Negre” două aspecte sunt vitale: *energia* (consolidarea podului energetic est-vest, securizarea acestuia, asigurarea accesului liber la resursele energetice ale regiunii, deschiderea rutelor energetice alternative) și *finalizarea construcțiilor etno-statale* (demilitarizarea, decriminalizarea și democratizarea).
- Deși interesul și implicarea actorilor internaționali importanți este semnificativă, regiunea Mării Negre este departe de a-și fi rezolvat problemele. Conflictele prelungite și tensiunile politice exercită o presiune suplimentară asupra mediului de securitate.
- Construirea unui spațiu de guvernare la standardele UE va fi foarte dificil de realizat fără intensificarea cooperării regionale și fără angajarea tuturor actorilor implicați.

- În ceea ce privește instituționalizarea cooperării la Marea Neagră, există mai multe variante: fie intensificarea acțiunilor OCEMN, fie o mărire a influenței GUAM, fie realizarea unei noi structuri care să îmbunătățească legăturile dintre statele din zonă.
- Regiunea Extinsă a Mării Negre poate reprezenta un complex regional de securitate dacă, după identificarea priorităților, acestea vor fi abordate într-o manieră eficientă și pe termen lung.

Bibliografie :

- [1] BALDWIN, David, **Neorealism și Neoliberalism: The Contemporary Debate**, Columbia University Press, New York, 1993.
- [2] BUZAN, Barry, **People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations**, University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1983.
- [3] BUZAN, Barry; Ole, Waever, **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- [4] GHICA, Luciana A.; ZULEAN, Marian, **Politica de Securitate Națională – Concepte, instituții, procese**, Editura Polirom, București, 2007.
- [5] VICOL, Sorin, **Politica Europeană de Securitate și Apărare în Regiunea Extinsă a Mării Negre**, Editura C.T.E.A., București, 2008.
- [6] BRZEZINSKI, Zbigniew, **Out of Control: Global Turmoil on the Eve of the 21th Century**, Simon&Schuster, New York, 1994.
- [7] FILIPESCU, Nicolae, *Conductele și Geopolitica*, Revista 22, nr. 778 din 4-8 februarie 2005.
- [8] TOTOROVSKI, Nicolae, *Noua Rusie*, în www.rfe/re/Newsline, oct-dec 2006.
- [9] POPA, Vasile; SARCINSCHI, Alexandra, **Perspective în evoluția organizațiilor internaționale de securitate**, Editura U.N.Ap., București, 2007.

MAI MULTE COMENTARII JURIDICE ASUPRA TRATATULUI DE LA LISABONA

Mădălina Virginia ANTONESCU*

1. Obligația UE de respectare a dreptului internațional, conform art. 2, alin. 5 din TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona

Art. 2, alin. 5/TUE, în modificarea operată de tratatul de la Lisabona este un articol-cheie pentru interesele statelor mici și mijlocii care au calitatea de „membre ale UE”, în particular, pentru România.

Această prevedere juridică (înzestrată deci, cu forță obligatorie atât pentru UE care este, tot în temeiul tratatului de la Lisabona, o persoană juridică, dar și pentru toate statele membre ale Uniunii, indiferent de mărimea teritoriului, numărul populației, gradul de dezvoltare industrială, economică, tehnologică, puterea militară etc.) este de fapt, una din garanțiile juridice instituite prin tratatul de la Lisabona la adresa respectării nu doar a identității naționale a statelor membre dar și a caracterului național, suveran, unitar, independent și indivizibil al acelor state membre, care, ca și România, au înscrise în Constituția lor națională aceste caractere juridice statale. Când UE își asumă expres, prin art.2, alin.5/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona, obligația de a „respecta strict și de a dezvolta dreptul internațional, inclusiv de a respecta principiile Cartei ONU” înseamnă o recunoaștere de către Uniune (ca entitate politică originală, având unele elemente de statalitate, însă înzestrată cu personalitate juridică și devenind deci, un subiect de drept internațional, deși unul derivat, născut din voința statelor membre) a caracterului coordonator, interstatal al dreptului internațional contemporan (unde statul este singurul subiect de drept internațional suveran și original), dar și a principiului fundamental al suveranității statelor, înscris în Carta ONU, pe care se bazează întreaga ordine juridică internațională.

O referire expresă la „respectarea strictă a dreptului internațional” reprezintă, potrivit art. 2/TUE, alin. 5, o obligație directă a Uniunii de a se abține de la orice acțiune care ar leza drepturile statelor așa cum reies din normele de drept internațional și cum sunt protejate de principiile Cartei ONU. Chiar dacă art. 2, alin. 5/TUE se referă la relațiile dintre UE și „restul comunității internaționale” (adică statele terțe, indiferent de statutul lor, de la state candidate la integrarea în UE, la state cu care au început negocierile de aderare, până la state care nu au vocația, potrivit criteriilor de la Copenhaga/1993, de a deveni state membre ale Uniunii), considerăm că se impune, prin aplicarea argumentului juridic *a fortiori*, o respectare a normelor de drept internațional și a principiilor înscrise în Carta ONU, de către Uniune și în relația sa cu statele membre UE.

Astfel, art. 2, alin. 5/TUE, în modificarea operată de tratatul de la Lisabona, trebuie privit ca o continuare logică a unui raport juridic inițial (corelat cu art. 3.a și cu art. 3.b/TUE) dintre UE și statele membre, bazat pe principiul juridic specific

* Cercetător, Institutul Diplomatic Român

construcției europene, anume pe principiul atribuirii de competențe (la care se adaugă, potrivit art. 3.b/TUE, principiul subsidiarității și cel al proporționalității). Dar acest principiu juridic „de integrare” (întrucât constituie fundamentul juridic al cedării progresive de competențe de către state instituțiilor UE) nu trebuie considerat un principiu juridic opus principiului suveranității statelor. Cu alte cuvinte, chiar dacă jurisprudența CJCE vede în „ordinea juridică comunitară” o ordine de drept distinctă atât în raport cu ordinele naționale de drept ale statelor membre, dar și în raport cu ordinea de drept internațional, acest lucru nu trebuie interpretat în sensul unei „izolări” a ordinii juridice comunitare (devenită, prin tratatul de la Lisabona, o „ordine de drept a Uniunii”) față de dreptul internațional. **Dimpotrivă, cele două tipuri de ordini juridice rămân interconectate, deoarece calitatea de stat membru UE nu exclude participarea, ca stat suveran, a acestor state, la relațiile juridice internaționale și nici nu face să dispară calitatea de subiect de drept internațional suveran și originar pe care o au statele membre UE în raporturile de drept internațional.** Mai mult, considerăm că **existența unei „ordini juridice comunitare” nu poate exclude raporturile de drept internațional stabilite între statele membre ale UE precum și între acestea și statele terțe (care nu au calitatea de membru UE).** Prin existența UE ca persoană juridică, în temeiul tratatului de la Lisabona, nu putem vorbi de o dispariție a statelor - națiune și nici de o dispariție a caracterului lor național și suveran. De altfel, Uniunea presupune și forme de cooperare interguvernamentală (PESC, de exemplu; cooperarea polițienească; cooperarea în materie civilă; energia) în care statele membre sunt cele care dețin rolul decizional principal, dar și în ceea ce privește aplicarea măsurilor stabilite. În plus, din art. 3.a/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, se desprinde limpede **faptul că ipoteza declinului statului - națiune și a principiului suveranității este respinsă.** Chiar și în domeniile supuse integrării (sau atribuirii de competențe Uniunii în mod exclusiv sau partajat), **statele membre** sunt cele care au decis în mod liber și suveran a ceda o serie de competențe către Uniune. Însăși **existența Uniunii** ca atare se datorează **voinței libere și suverane a statelor membre care au încheiat, pe tărâmul dreptului internațional, un tratat multilateral în acest sens.**

2. Raportul juridic dintre principiul suveranității statelor și principiul atribuirii de competențe, din perspectiva tratatului de la Lisabona

Art. 3.a/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, face o referire expresă la **obligăția Uniunii de a respecta „funcțiile esențiale ale statului** și în special, pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale”, iar în alin. 1 prevede că „orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre”. Coroborat cu art. 3.b/TUE, alin. 2 (care descrie conținutul juridic al principiului atribuirii de competențe), reiese faptul că **statele membre nu se obligă prin tratatul de la Lisabona să cedeze toate competențele lor** (ceea ce ar echivala cu o înstrăinare totală a suveranității, ceea ce ar duce la dispariția *de facto* a statului - națiune din sistemul politic al UE), dar reiese totodată și caracterul expres și convențional al atribuirii de competențe Uniunii (prin tratat), ceea ce exclude *ab initio* o extindere a competențelor UE în mod implicit, în afara unei prevederi în acest sens, a tratatului.

În al treilea rând, **principiul atribuirii de competențe nu este unul absolut**, din moment ce, tot în temeiul tratatului de la Lisabona, se prevede dreptul statului membru de a se retrage unilateral din Uniune (ca expresie a caracterului suveran al statului membru UE).

În al patrulea rând, statele membre sunt cele care îi stabilesc, prin tratat internațional, competențe Uniunii, ceea ce constituie încă o dovadă a caracterului lor suveran care nu este înlăturat prin calitatea de „membru UE” (**Uniunea nu are „competența competențelor”**, nu are deci, un caracter „suveran”, nefiind „superioară” juridic ori politic, din punct de vedere al principiului suveranității, statelor membre). Astfel, **principiul suveranității este unul esențial statal și nu unul „comunitar” sau „al Uniunii” - deoarece Uniunea nu are competența de a își conferi singură competențe, nici exclusive, nici partajate cu statele membre-**.

Pe de altă parte, considerăm că principiul suveranității este susținut de principiul atribuirii de competențe (care poate fi privit ca un principiu de integrare, dintr-o perspectivă federalistă), deoarece principiul atribuirii de competențe are un singur destinatar (Uniunea) și o singură sursă (statul suveran). Astfel, în temeiul acestui principiu juridic specific ordinii juridice a Uniunii (ca ordine juridică distinctă față de ordinea internațională de drept), **statele membre** sunt entitățile suverane și nu Uniunea, deoarece **doar ele au calitatea juridică originară și suverană de a atribui competențe Uniunii** (în tratatul de la Lisabona nu este folosită sintagma „drepturi suverane” precum în jurisprudența CJCE): principiul atribuirii de competențe, în ciuda finalității sale integraționiste, rămâne un principiu care întărește și promovează **principiul de drept internațional al suveranității statelor în mijlocul ordinii juridice a Uniunii**.

Noul titlu V¹ „Integrarea euro-atlantică”, art. 145¹ /Constituția României, alin. 1 conține o referință expresă la scopul integraționist al aderării României la UE (prin aderarea statului la Uniune „se transferă unele atribuții către instituțiile comunitare”) însă în nici o parte a art. 145¹ /Constituție nu se specifică o „cedare de suveranitate”, „cedare a exercițiului suveranității”, „un transfer de atribuții suverane”, lucru ce ar contraveni flagrant art. 1/Constituție ce instituie caracterul suveran al statului român. Chiar dacă, în virtutea aderării României la UE, prevederile tratatelor constitutive ale UE și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu vor avea prioritate față de prevederile contrarii din legea națională, lucru care conferă specificitate dar și o certă latură supranațională ordinii juridice a Uniunii, **nu trebuie să considerăm acest lucru ca o afectare a suveranității statului membru respectiv** (în plus, art. 145¹ /Constituție, alin. 1 prevede că un alt scop al aderării statului român la Uniune este „exercitarea în comun cu celelalte state membre a competențelor prevăzute de aceste tratate”, ceea ce înseamnă că, în cadrul Uniunii, la nivel european de guvernare politică dar și în ceea ce privește ordinea juridică comunitară, statele membre sunt cele care exercită competențele cedate instituțiilor UE, tocmai prin intermediul acestor instituții.

Această prevedere din Constituția României este menită a întări ideea unei strânse legături juridice dintre două principii juridice aparent opuse (principiul suveranității și principiul atribuirii de competențe), menite să protejeze statele inclusiv în cadrul ordinii de drept comunitar, dar și a unei interconectări între ordinea de drept

națională a statelor membre și ordinea de drept comunitar. Nu trebuie să stabilim ierarhii forțate, artificiale între cele două principii juridice, întrucât: ambele sunt expresii ale voințelor libere a statelor membre UE; ambele reglementează ordinea juridică comunitară (din punctul de vedere al viziunii internaționaliste, prezentate aici); ambele nu au caracter absolut, fiind limitate prin voința liberă a statelor (de a ceda atribuții Uniunii); ambele vizează **statele membre UE, state care au și calitatea de subiecte de drept internațional, atât în ordinea de drept internațional cât și în cea de drept comunitar, după părerea noastră, deoarece nu au atribuit Uniunii toate competențele, nici competențe specifice în acest domeniu (al reprezentării lor de către Uniune pe plan extern).**

Această relație unică și complexă dintre cele două principii juridice dar și dintre cele două ordini de drept (națională și comunitară) **nu poate fi extinsă însă în favoarea ordinii de drept comunitare și a principiilor sale juridice** (inclusiv a principiului atribuirii de competențe), **în ceea ce privește raportul său cu ordinea internațională de drept.**

Astfel, Uniunea trebuie să respecte principiul suveranității (dar nu și pe cel al atribuirii de competențe, care rămâne unul specific ordinii juridice comunitare) **în raport cu „restul comunității internaționale”** (deci, cu toate categoriile de state terțe), potrivit art.2, alin.5/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona. Acest lucru, în opinia noastră, nu trebuie interpretat ca excluzând o obligație implicită pentru Uniune de a respecta suveranitatea statelor membre (obligație dedusă din prevederile art. 1/TUE, art.3.a și art. 3.b/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona). Teoria competențelor atribuite Uniunii nu trebuie văzută ca o afectare a caracterului indivizibil, inalienabil și unic al suveranității (întrucât nicăieri în textul tratatului de la Lisabona, dar nici în Constituția României ca stat membru UE nu se folosește sintagma de „cedare/transfer de drepturi suverane” or „a exercițiului suveranității”), dar și din considerentele pe care le-am expus mai sus.

Trebuie însă menționat că, potrivit tezei internaționaliste pe care o susținem aici, în raport cu normele de drept internațional (deci și în raport cu *ius cogens* sau principiile fundamentale de drept internațional), normele juridice comunitare cu valoare obligatorie nu au prioritate, nici aplicabilitate directă și imediată precum în cazul dispozițiilor contrarii din legile naționale ale statelor membre. Or, unul din principiile de *ius cogens* în ordinea internațională de drept este tocmai principiul suveranității statelor.

Orice stat membru ONU și semnatar al Cartei ONU se poate prevala în mod valabil de principiul suveranității și poate susține juridic caracterul său de stat suveran, chiar și în relația sa juridică cu UE ca entitate integraționistă (deoarece UE nu este un stat, nu are caracter suveran, nu este subiect originar de drept internațional precum statul; este o creație a statelor, deci o manifestare liberă a suveranității statelor, creatoare de efecte juridice în plan internațional). Mai mult, datorită caracterului de *ius cogens* pe care îl are principiul suveranității în planul dreptului internațional, **orice stat membru UE poate invoca valabil prioritatea acestui principiu fundamental de drept în raport cu orice alt principiu juridic, inclusiv cele de drept comunitar** (principiul atribuirii de competențe; principiul subsidiarității; principiul proporționalității).

3. Principiul egalității suverane a statelor în raport cu prevederile tratatului de la Lisabona

Tot în favoarea respectării de către Uniune a principiului suveranității statelor, față de statele membre (**însă de o manieră implicită**) poate fi interpretat și art. 3.a, alin.2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona (alineat instituind **obligația Uniunii de a respecta „egalitatea statelor membre în raport cu tratatele”**).

Or, în dreptul internațional, principiul egalității este unul fundamental (face parte din *ius cogens*) și este interconectat cu principiul suveranității statelor. Ca principiu juridic unanim recunoscut al dreptului internațional contemporan, **cu valoare juridică obligatorie și universală**, principiu decurgând în mod direct din principiul suveranității statelor, principiul egalității (în opinia doctrinei juridice) definește „premisele echitabile și condițiile general obligatorii pe baza cărora statele își pot manifesta suveranitatea lor și își pot asuma obligații internaționale în raporturile dintre ele”.

Potrivit principiului egalității suverane a statelor și mai ales în ceea ce privește relațiile dintre statele membre UE (la care se adaugă obligația juridică a UE, care este o creație a statelor membre ce nu pot încălca principiile de *ius cogens* prin decizia lor de a constitui Uniunea), statele membre UE sunt considerate egale juridic atât în ordinea de drept internațional cât și în cea comunitară. Fiecare stat membru UE, în aceleași condiții ca și state terțe, se bucură de drepturile inerente deplinei suveranități (existența caracterului de *ius cogens* al principiului egalității suverane opunându-se considerării statelor membre UE ca state ce nu ar avea „suveranitate deplină”, deci ar fi situate sub statutul juridic al statelor terțe. Fiecare stat membru UE, ca și statele terțe, are obligația de a respecta personalitatea altor state; în plus, integritatea teritorială și independența politică ale statului (membru sau nu al UE) sunt inviolabile. Fiecare stat (membru sau nu UE) are dreptul de a își alege în mod liber sistemul său politic, economic și cultural (în virtutea egalității suverane, statele membre UE au ales liber să participe la procesul de integrare european, de a atribui competențe instituțiilor UE și de a se integra în dimensiunile europene economice și culturale). Fiecare stat (membru sau nu al UE) are obligația de a se achita pe deplin și cu bunăcredință de obligațiile sale internaționale și de a trăi în pace cu alte state; fiecare stat (membru sau nu al UE) are dreptul de a beneficia în mod egal de protecția juridică a principiilor și normelor de drept internațional. **Acesta este conținutul juridic al principiului egalității care, ca normă de *ius cogens* (imperativă și cu valabilitate universală) se aplică și în cazul statelor membre UE.**

Art. 3.a, alin. 2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, **menționează expres egalitatea statelor membre, însă nu în raport cu Uniunea ci „în raport cu tratatele”**; din această prevedere juridică se pot trage mai multe concluzii: nu există un raport juridic de egalitate între Uniune și statele membre, deoarece UE, nefiind un stat, nu i se poate aplica principiul egalității juridice (un principiu juridic privind doar statele, nu și alte entități politice) dar și din pricina caracterului original al întregului sistem politic al UE, care îmbină dimensiuni de cooperare interguvernamentală cu dimensiuni de integrare (unde principiul egalității juridice a statelor, care este o consecință directă a principiului suveranității nu mai poate fi respectat în aceleași

condiții ca pe planul dreptului internațional). Aici trebuie amintit caracterul autonom, distinct al ordinii juridice comunitare (devenite, prin tratatul de la Lisabona, o ordine de drept a Uniunii) față de ordinea de drept internațional, faptul că, datorită naturii specifice și de integrare a ordinii de drept comunitar, aceasta impune un set de drepturi și obligații juridice specifice doar pentru statele membre UE.

Carta ONU, izvorul de drept internațional cel mai important al vremii noastre, precizează în art. 2, alin. 1, că „organizația este întemeiată pe principiul egalității suverane a tuturor membrilor ei”. Or, în formularea art. 3.a, alin. 2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, se observă **o expresie diferită**, anume obligația Uniunii de a respecta „egalitatea statelor membre în raport cu tratatele”. Aceasta înseamnă că Uniunea recunoaște principiul egalității juridice a statelor membre pe planul convențional comunitar (adică, în ordinea juridică comunitară); în același timp însă, **este vorba de tratate internaționale, supuse normelor Convenției de la Viena/1969**, deci, care trebuie să respecte *ius cogens*. Prin urmare, chiar dacă evită formularea „egalitate suverană a statelor” și referirea la aceasta ca la un principiu de drept internațional, art. 3.a, alin. 2/TUE **nu poate opera legal o disjungere între egalitate și suveranitate** (statele membre trebuie să fie, în același timp, egale juridic și suverane, inclusiv în ordinea juridică comunitară), fără a se situa în afara legalității internaționale și fără a atrage **nulitatea întregului tratat pentru încălcarea unei norme de *ius cogens***

O altă concluzie care se poate trage din formularea art. 3.a, alin.2/TUE se referă la faptul că **egalitatea statelor membre este una de drept internațional** (deoarece statele membre, în calitatea lor de subiecte originare, suverane, de drept internațional au încheiat, în condiții de egalitate juridică, aceste tratate care au constituit Uniunea și Comunitatea Europeană): prin urmare, **Uniunea recunoaște expres egalitatea juridică a statelor sale membre, ceea ce reprezintă o influență directă a ordinii de drept internațional asupra relației juridice specifice dintre UE și statele membre.**

Dimpotrivă, într-o altă interpretare a acestei prevederi juridice s-ar privi obligația expres asumată de Uniune de a respecta „egalitatea statelor membre în raport cu tratatele” **ca o obligație juridică specifică ordinii de drept comunitar**, o reflectare a autonomiei și a caracterului distinct al acestei ordini juridice în raport cu dreptul internațional. Astfel, art. 3.a, alin.2/TUE **nu menționează expres obligația UE de a respecta principiul egalității statelor așa cum este el consacrat în dreptul internațional ci, dimpotrivă, recunoaște o egalitate a statelor în calitatea lor de „membre ale UE” și doar „în raport cu tratatele”** (adică, în raport cu drepturile și obligațiile pe care statele membre și Uniunea, ca persoană juridică, le au în temeiul acestor tratate, nu și a altor texte juridice obligatorii, de drept internațional).

Absența unei prevederi exprese din tratatul de la Lisabona care să se refere direct și neechivoc la relația juridică dintre statele membre și dreptul internațional, dar și la relația juridică dintre Uniune și statele membre în contextul dreptului internațional poate fi interpretată, în acest context, ca fiind defavorabilă statelor mici și mijlocii din Uniune, din moment ce, în calitate de membre UE vor fi apărute doar pe temeiul dreptului internațional, prin principiile suveranității și al egalității juridice (de unde o limitare nepermisă a sferei de aplicare a

unui principiu de *ius cogens*)

Statele mici și mijlocii din Uniune nu pot accepta să fie restrânsă sfera de aplicabilitate a principiului egalității statelor, pe argumentul că principiile de drept internațional își pierd din valabilitatea lor atunci când sunt raportate la ordinea de drept comunitară ca ordinea juridică de integrare, autonomă și distinctă. Ordinea de drept comunitar există nu izolat, **ci tocmai ca o expresie a suveranității statelor membre UE, ea trebuie privită ca o ordine conectată atât la dreptul internațional (ca drept interstatal, unde statul reprezintă subiectul de drept internațional suveran și originar) cât și la ordinile juridice naționale ale statelor membre.** Cu alte cuvinte, **nu se pot admite, din punct de vedere al dreptului internațional, restrângeri la adresa conținutului și naturii unor principii de *ius cogens*** (precum principiile suveranității și al egalității statelor), pe baza argumentelor naturii „de integrare” a ordinii juridice comunitare sau a jurisprudenței CJCE care enunță caracterul sau autonom în raport cu dreptul internațional. **Nu se poate interpreta deci, având în vedere argumentele expuse mai sus, că Uniunea nu ar fi obligată juridic de a respecta normele și principiile de drept internațional în raporturile cu statele membre, că ar putea exclude total raporturile de drept internațional și incidența principiilor de *ius cogens* din relația sa juridică cu statele membre** (ceea ce ar însemna o negare a caracterului suveran al statelor membre).

În al doilea rând, nu putem interpreta prevederea-cheie a art. 3.a, alin.2/TUE ca fiind o recunoaștere limitată, de către Uniune, a egalității juridice a statelor membre (doar „în raport cu tratatele”, deci doar în raport cu ordinea juridică comunitară pe care acestea o stabilesc, în care sunt "normele juridice fundamentale" asemenea unor Constituții, după cum, de altfel, a admis în hotărârile sale, CJCE). Referirea la „egalitatea statelor membre” din acest articol, în ciuda laturii sale specifice, de integrare, conține și o trimitere implicită la însuși principiul de drept internațional al egalității statelor (indiferent de calitatea lor de „membru UE”). Deci, Uniunea nu respectă „o egalitate juridică” a statelor membre doar în raport cu ordinea de drept comunitar **ci își asumă implicit obligația de a respecta principiul egalității juridice a statelor care este un principiu de *ius cogens*, cu valabilitate universală și cu valoare juridică obligatorie, inclusiv în ceea ce privește ordinea de drept comunitar.**

În al treilea rând, UE, chiar dacă nu este un stat, trebuie să respecte principiul egalității juridice a statelor ca principiu de drept internațional, **tocmai în virtutea caracterului suveran al statelor membre** (dovedit printr-o serie de elemente precum: dreptul de retragere unilaterală al unui stat din Uniune; stabilirea prin tratat, de către statele membre, a competențelor atribuite Uniunii; obligația Uniunii de a respecta funcțiile esențiale ale statului). Uniunea rămâne, în ciuda dimensiunii sale de „entitate de integrare”, o creație a statelor, o expresie a voinței lor libere și suverane de a îi conferi existență juridică, atribuții, instituții, instrumente juridice necesare atingerii obiectivelor stabilite (tot de statele membre, prin Consiliul European).

Prin urmare, **este o eroare să privim statele membre UE ca state care, față de statele terțe (care nu au calitatea de „membru UE”), au mai puține drepturi și obligații** deoarece au cedat competențe unei entități de integrare, știrbindu-și în acest fel, suveranitatea. **Statele membre UE continuă să facă parte din**

comunitatea internațională, să respecte dreptul internațional și să aibă aceleași obligații și drepturi din perspectiva dreptului internațional (în calitate de subiecte originare și suverane de drept internațional) precum și statele terțe.

Deci, dacă pe planul juridic internațional, aceste state (membre UE) sunt egale juridic cu toate celelalte state (terțe față de UE) dar și între ele (ca subiecte de drept internațional), ar fi nu doar illogic dar și ilegal (din punctul de vedere al caracterului de *ius cogens* al principiului egalității juridice) ca Uniunea să considere că acest principiu juridic nu este valabil pentru statutul statelor membre, că el nu se aplică în ordinea de drept comunitar.

Comunitatea internațională (compusă aici din statele terțe, care nu au calitatea de „membru UE”) nu poate fi considerată ca având mai multe drepturi (pe plan internațional de drept) în raport cu statele membre UE care au atribuit competențe Uniunii ca entitate de integrare. Aceasta ar însemna o ruptură de substanță între ordinea de drept internațional (fundamentată pe principiul egalității suverane) și ordinea de drept comunitar (fundamentată pe principiile specifice, ale atribuirii de competențe, subsidiarității și proporționalității), dar și o afectare a suveranității statelor membre în afara raporturilor juridice comunitare, adică în ordinea de drept internațional (unde acestea nu ar mai fi considerate subiecte cu suveranitate deplină, de drept internațional precum celelalte state, ci subiecte cu suveranitate parțială). De aici, consecința împărțirii întregului drept internațional în două categorii de subiecte juridice statale (ceea ce este inadmisibil, din punct de vedere al naturii coordonatoare și interstatale a dreptului internațional): state cu suveranitate deplină (subiecte originare, suverane, de drept internațional) care sunt statele terțe (ce nu au calitatea de „membru UE”) și state cu suveranitate parțială, limitată (subiecte suverane de drept internațional de „categoria a doua”) care sunt statele membre UE.

Practic, principiul de drept comunitar, al atribuirii competențelor poate crea din această perspectivă, o relativizare a principiilor de *ius cogens* (principiul suveranității, principiul egalității statelor), o deformare a naturii coordonatoare a dreptului internațional (din moment ce, în ordinea juridică comunitară, există o autoritate legislativă superioară statelor membre - Parlamentul European, chiar dacă în co-decizie cu Consiliul, ambele fiind instituții UE cărora statele membre le-au cedat competențe decizionale în acest domeniu -). Prin urmare, în sensul de mai sus, statele membre UE ar trebui să se supună deciziilor și actelor juridice legislative luate de instituții ale unei entități de integrare; existența în sine a instituțiilor UE cu astfel de atribuții legislative și a ordinii juridice comunitare produce efecte asupra dreptului internațional, ca drept elaborat de state suverane și egale juridic.

Departate de a fi un concept istoric, caduc, **suveranitatea rămâne temelia dreptului internațional contemporan, iar consecința sa (egalitatea juridică a tuturor statelor) reprezintă o garanție juridică fundamentală a protejării statelor** (în special a celor mici și mijlocii) în relațiile cu alte state. După cum afirma Nicolae Titulescu (în „Documente diplomatice”, București, Ed. Politică, 1967), „abolirea suveranității înseamnă nu numai a preconiza o soluție imposibilă ci și, dacă ne-am angajat pe această cale, să aruncăm lumea în haos și anarhie”.

Caracterul esențial al egalității suverane pentru întreg dreptul internațional reiese și din opiniile specialiștilor care consideră că „a nega statul suveran înseamnă a

nega dreptul internațional”, între ordinea juridică internațională și principiul suveranității statelor existând **o condiționalitate reciprocă**. Curtea Permanentă de Justiție Internațională sublinia de altfel, în epoca interbelică, importanța suveranității statelor pentru dreptul internațional, afirmând că „trebuie să recunoaștem și să aplicăm acest principiu, care stă la baza însăși a dreptului internațional”.

4. Raportul juridic dintre principiile de drept comunitar consacrate prin tratatul de la Lisabona și principiul egalității suverane a statelor

Trebuie să considerăm principiile de drept comunitar aplicabile în relațiile dintre Uniune și statele membre (cf. art. 3.a, alin. 1, alin. 3/TUE; art. 3.b, alin.1-4/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona) ca niște principii juridice stabilite de statele membre (și nu de Uniune, care nu este un stat suveran) prin tratate internaționale (deși cu o latură specifică, de integrare), în temeiul voinței lor libere și suverane. Prin urmare, aceste principii de drept comunitar nu doar că nu sunt superioare (nu se impun, nu relativizează și nu înlătură de la aplicare) principiilor suveranității și egalității statelor, dar nici nu le pot condiționa existența și sfera de aplicabilitate în nici un fel.

Mai mult, **principiile de drept comunitar pot fi privite de fapt, ca expresii juridice specifice, regionale, ale principiilor suveranității și egalității statelor**. Aceste aspecte reies tocmai din apartenența principiilor suveranității și egalității statelor la sfera dreptului internațional imperativ (*ius cogens*), obligând deci, statele membre UE să li se conformeze, fără posibilitatea de a li se sustrage prin actele lor, unilaterale, bilaterale sau multilaterale (în cazul de față, prin „tratate comunitare” și de constituire a Uniunii).

Acest drept internațional imperativ este obligatoriu pentru toate statele (inclusiv pentru statele membre UE), acestea trebuind să îl respecte în totalitate și să îl aplice în întregime (datorită caracterului său unic). Prin urmare, cum principiile de drept comunitar (în special, cel al atribuirii de competențe) nu sunt și principii de drept internațional (nu trebuie respectate de state în relațiile lor internaționale ci doar în relațiile de drept comunitar) și nu au caracter de *ius cogens*, rezultă în mod limpede că ele nu înlătură *ius cogens* de la aplicare în ordinea de drept comunitar, ca ordine constituită în temeiul voinței suverane a statelor membre.

Pe de altă parte, statele membre nu pot deroga de la dreptul internațional imperativ, creând o ordine juridică comunitară în care principiile de *ius cogens* să fie încălcate, ignorate sau considerate a neavând aplicabilitate. Orice act juridic al unui stat, indiferent că va crea o relație juridică internațională tipică (bazată pe cooperare interguvernamentală) sau una de integrare (o relație juridică specifică ordinii de drept comunitar) trebuie să respecte principiile de *ius cogens* în totalitatea lor.

De aceea, **nu considerăm tratatul de la Lisabona și nici tratatele pe care le modifică, drept acte juridice multilaterale încheiate de state prin sustragere de la obligația de respectare a dreptului internațional imperativ (*ius cogens*) ci, dimpotrivă, aceste tratate, în ciuda caracterului lor specific, de integrare (caracter parțial, deoarece se instituie și forme de cooperare interguvernamentală) rămân tratate internaționale încheiate de state suverane, deci supuse în primul rând**

normelor de drept internațional și mai ales, normelor făcând parte din *ius cogens*.

Principiile fundamentale ale dreptului internațional (în cazul de față, principiile suveranității și al egalității statelor) sunt considerate de doctrină a reprezenta „criteriul suprem de apreciere a legalității celorlalte principii, norme și instituții ale acestui drept, precum și a tratatelor internaționale”. Principiile de *ius cogens* sunt cele care stabilesc drepturile și obligațiile de bază ale statelor și ale celorlalte subiecte ale acestui drept (inclusiv Uniunea, prin acordarea personalității juridice, prin tratatul de la Lisabona, aceasta devenind un subiect de drept internațional, derivat - creat prin voința statelor -) și care garantează realizarea lor. Prin urmare, nu doar statele membre UE ci și Uniunea au obligația de a se raporta permanent, în orice act juridic (inclusiv unul de drept comunitar) la principiile de *ius cogens* deoarece acestea, potrivit tezei internaționaliste, trebuie să fie privite ca sursa juridică de unde decurg principiile de drept comunitar (inclusiv cel al atribuirii competențelor).

A considera că, datorită caracterului lor „de integrare”, aceste principii sunt distincte (adică pot să ignore principiile de *ius cogens*) înseamnă a încălca dreptul internațional imperativ, pe care orice subiect de drept internațional (state membre UE; Uniunea) trebuie să îl respecte; astfel, **ordinea de drept comunitar devine o extensie a ordinii juridice internaționale, deoarece de la *ius cogens* nu este permisă nici o derogare (nici prin instituirea unei ordini juridice comunitare).**

Ordinea juridică comunitară nu poate să ignore sau să încalce principiile de *ius cogens* (deci, nici tratatul de la Lisabona, care reprezintă unul din fundamentele juridice ale acestei ordini nu poate să deroge de la astfel de principii juridice prin prevederile sale), principii care nu pot fi modificate prin norme juridice regionale (cum e tratatul de la Lisabona, ca act juridic esențial pentru ordinea juridică a Uniunii) ci doar printr-o altă normă de *ius cogens* (normă de drept internațional imperativ).

În dreptul internațional, **încheierea de către un stat a unui tratat internațional (cazul tratatului de la Lisabona), în condiții de deplină egalitate în drepturi și libertate, nu este considerată a reprezenta o afectare a suveranității statului** respectiv, care alege să își asume anumite obligații juridice internaționale prin aceste tratate.

Astfel, statele mici și mijlocii din cadrul Uniunii (în special) au un interes direct și principal în a obține de la Uniune, în cazul tratatului de la Lisabona, respectarea dreptului internațional și a drepturilor celorlalte state, ca o condiție esențială în asigurarea legalității internaționale dar și a suveranității fiecărui stat. Pentru aceste state, **dreptul internațional, principiile de *ius cogens* trebuie privite permanent ca părți intrinseci ale ordinii juridice comunitare**, o ordine de drept specială, dar în care **suveranitatea și egalitatea juridică a statelor membre nu poate fi relativizată, ignorată sau exclusă.**

Ar pune oare, o astfel de „interpretare internaționalistă”, în pericol succesul procesului de integrare europeană ? În măsura în care Uniunea nu va deveni un „stat european”, în care va rămâne o creație a statelor membre, netrecând la un stadiu de evoluție în care să își stabilească singură competențele (prin acte juridice ale instituțiilor sale supranaționale), considerăm că obligația UE și a statelor membre de a respecta dreptul internațional și principiile de *ius cogens* la toate nivelele de guvernare

ale UE (național, comunitar) va face **din UE un sistem politic legal din punct de vedere al dreptului internațional (legalitatea sa fiind dată de respectarea *ius cogens*)**.

5. Validitatea tratatului de la Lisabona din perspectiva dreptului internațional, în special a compatibilității cu *ius cogens*

Respectarea în toate tratatele comunitare și modificatoare în vigoare, dar și în tratatul de la Lisabona a dreptului internațional imperativ, în totalitatea sa, deci și a principiilor suveranității și al egalității statelor (ca *ius cogens*) este o condiție juridică esențială, în viziunea internaționalistă, pentru validitatea acestor tratate. Faptul că prin ele se constituie o ordine de drept comunitar nu poate înlătura incidența *ius cogens* în raporturile juridice dintre Uniune și statele membre, dar și în raporturile dintre statele membre.

Convenția de la Viena asupra dreptului tratatelor, din 1969 prevede că „validitatea unui tratat (deci și a tratatelor comunitare, modificatoare și a tratatului de la Lisabona, în special) nu se poate contesta decât prin aplicarea prezentei convenții” (cu alte cuvinte, art. 42 face obligatorie incidența Convenției de la Viena în aprecierea validității oricărui tratat, ca act de drept internațional, indiferent că prin acest tratat se instituie o ordine juridică comunitară distinctă și autonomă în raport cu dreptul internațional). În al doilea rând, Convenția mai prevede și faptul că încetarea unui tratat (la fel ca și stingerea sa, denunțarea ori retragerea unei părți dintr-un tratat) nu poate avea loc „decât prin aplicarea dispozițiilor tratatului respectiv sau a prezentului tratat”. Orice tratat (inclusiv cazul tratatului de la Lisabona) este prezumat astfel, a fi valid și în vigoare dacă nu a intervenit una din cauzele prevăzute în Convenția de la Viena/1969.

Or, în temeiul acestei prezumții juridice, trebuie considerat că, în momentul semnării tratatului de la Lisabona (dar și al tratatelor anterioare, pe care acest tratat le modifică), statele membre au respectat normele de *ius cogens*, au ținut seama de ele, pentru a putea încheia valabil un tratat internațional. **Statele membre UE nu au considerat, în opinia noastră, că ordinea juridică comunitară și principiile de drept comunitar care reglementează relația Uniune-state membre ar fi opuse dreptului internațional (pe temeiul specificității lor), fiindcă altfel, întregul tratat ar fi nul în totalitatea sa** (tratatul comunitar sau modificator reprezentând baza juridică pentru întreaga ordine de drept comunitar), indiferent că ar fi vorba de tratatul de la Roma de instituire a Comunității Europene, de tratatul de la Maastricht de instituire a Uniunii Europene, de tratatul de la Lisabona sau de alte tratate.

Convenția de la Viena/1969 asupra dreptului tratatelor internaționale prevede ca un caz distinct de nulitate, încălcarea prin tratat, a unei norme de *ius cogens* (în cazul de față, egalitatea suverană a statelor membre în ordinea juridică comunitară): art. 53/Convenția de la Viena prevede că „este nul orice tratat care, în momentul încheierii sale, este în conflict cu o normă imperativă a dreptului internațional general” (în cazul de față, cu principiile suveranității și egalității statelor).

Însă, pe de altă parte, observăm din textul tratatului de la Lisabona că UE nu își asumă expres nici o obligație de a respecta astfel de principii, ca principii de drept internațional, în relația cu statele membre.

De aceea, se impune o prevedere expresă în tratatul de la Lisabona, sau într-un protocol anexat, la fel ca și o luare de poziție (prin declarație) a parlamentelor naționale din statele membre sau o consacrare în jurisprudența națională (instanțe naționale; Curtea Constituțională) referitoare la necesitatea asumării de către Uniune, ca persoană juridică, a obligației de respectare a dreptului internațional (în mod expres, a *ius cogens*) în relația sa cu statele membre. Acest lucru ar înlătura orice discuție sau îndoială cu privire la caracterul legal al Uniunii (dacă ea nu respectă *ius cogens* în relația sa cu statele membre, care rămân suverane, cum ar putea respecta aceleași norme de *ius cogens* în relația cu statele terțe, cu restul comunității internaționale?). *Ius cogens* nu admit nici o derogare (nici prin formarea unei ordini de drept comunitar care să le relativizeze sau să le ignore valoarea imperativă și obligatorie, prin exacerbarea forțată a caracterului său autonom stabilit de CJCE).

În doctrina de drept internațional s-a considerat a fi tratate încheiate cu încălcarea normelor de *ius cogens*: **tratatele prin care se încalcă egalitatea juridică a statelor** (Comentariul Comisiei de drept internațional la art. 50 din proiect devenit art. 53/Convenție); **tratatele prin care statele și-ar restrânge într-o măsură așa de mare libertatea încât nu ar mai fi capabile să își îndeplinească obligațiile de drept internațional** (or, prin tratatele comunitare, și modificatoare, inclusiv tratatul de la Lisabona, statele membre se angajează să atribuie competențe Uniunii, pentru îndeplinirea unor obiective comune; în acest caz, caracterul autonom al ordinii juridice comunitare instituite prin astfel de tratate, nu poate fi invocat ca un argument de limitare a suveranității statelor membre și de scoatere a ordinii juridice comunitare din sfera de incidență a *ius cogens*). **Uniunea nu poate să trateze statele membre exclusiv ca subiecte de drept comunitar, cu ignorarea drepturilor și obligațiilor pe care acestea, ca subiecte originare, directe și suverane de drept internațional le au în ordinea juridică internațională.** Între cele două calități juridice ale statelor membre UE (de a fi subiecte de drept comunitar și de a fi subiect de drept internațional) apreciem că există **o strânsă legătură juridică, o relație de interdependență**, tocmai datorită caracterului suveran pe care statele membre UE continuă să îl aibă, indiferent de ordinea juridică (națională, comunitară, internațională) în care ar acționa.

Dreptul comunitar, ca un ansamblu de norme juridice specifice Uniunii, nu poate fi văzut ca având superioritate asupra suveranității statelor, deoarece, ca și dreptul internațional, este **tot o creație a statelor, tocmai o expresie a suveranității lor, fiind bazat pe acordul de voință liber exprimat, al statelor membre UE.** Actul de participare al unui stat la crearea dreptului comunitar (prin Consiliu, care este considerat principalul legiuitor al UE, fiind o instituție politică interguvernamentală) reflectă tocmai un exercițiu al suveranității statelor în cadrul integraționist al UE și nu o limitare a suveranității statelor membre UE.

Dar, în același timp, statele membre UE care încheie un tratat comunitar sau modificator (inclusiv tratatul de la Lisabona) **nu pot avea un acord de voință valabil, în cazul în care obiectivul comun este constituirea unei entități ce va afecta direct suveranitatea lor;** de aceea, tratatul de la Lisabona, modificând art. 1/TUE nu folosește sintagma „cedare/transfer de drepturi suverane” sau „al exercițiului suveranității” de către statele membre spre Uniune, deoarece aceasta ar fi

o prevedere contrarie principiului suveranității. Statele aleg „să atribuie **competențe**” Uniunii (prin art. 1/TUE, modificat prin tratatul de la Lisabona), deoarece o „limitare a suveranității” prevăzută expres în astfel de tratate ar avea *ab initio* caracter ilicit și ar duce la nulitatea întregului tratat pentru încălcarea unei norme de *ius cogens*.

Chiar dacă tratatul de la Lisabona nu prevede expres faptul că Uniunea se întemeiază pe principiile de drept internațional (ceea ce ar fi dus la o obligație expresă a UE de a respecta *ius cogens*), **este limpede că Uniunea nu se poate poziționa, chiar dacă are o dimensiune de integrare, contra normelor de *ius cogens***. Acest lucru este valabil și pentru statele membre UE, care nu pot încheia nici un fel de tratat internațional, fie el și de integrare, cu nerespectarea normelor de *ius cogens*.

Dacă pe plan juridic internațional, respectarea reciprocă a suveranității de către state a devenit o obligație fundamentală, recunoscută de toate statele dar și un principiu juridic unanim admis, pe planul dreptului comunitar acest principiu își păstrează valabilitatea în relațiile dintre statele membre. Odată cu acordarea personalității juridice exprese, Uniunii prin tratatul de la Lisabona, această entitate devine capabilă, în temeiul voinței suverane a statelor membre, de a se angaja valabil în raporturi juridice internaționale.

Astfel, **Uniunea este ținută, ca subiect de drept internațional, să respecte dreptul internațional în relațiile cu toate statele** (membre UE sau nu) pentru a nu efectua discriminări în sensul limitării sau nerecunoașterii unor drepturi statelor membre, discriminări care le-ar afecta poziția acestora din urmă pe plan juridic internațional, în raportul lor cu statele terțe. Întreg dreptul internațional este o expresie a egalității suverane a statelor, deci nu este posibil ca Uniunea să nu considere statele membre UE ca subiecte de drept internațional și să nu respecte normele de *ius cogens*.

Prin urmare, nu putem fi de acord cu ideea că întreg tratatul de la Lisabona nu este decât o ilustrare a „supranaționalismului instituționalizat” și a „teoriei competenței” (ceea ce ar afecta direct interesele statelor mici și mijlocii din Uniune ce văd în recunoașterea incidenței dreptului internațional asupra ordinii juridice comunitare, o garanție juridică a suveranității și egalității juridice în raport cu statele mari și puternice din Uniune). Dimpotrivă, considerăm că tratatul de la Lisabona, în ciuda specificității sale, nu poate face abstracție și nu poate fi „rupt” de dreptul internațional sub ale cărui norme juridice s-a născut; mai mult, atât tratatul de la Lisabona (care va fi considerat, la fel ca tratatele anterioare ale construcției europene, norma juridică fundamentală a întregului drept comunitar), dar și tratatele anterioare **sunt norme juridice născute din voința suverană a statelor membre**, sunt deci, expresii juridice ale suveranității statelor și nu ale unor „competențe” ale acestora.

Doar ca entitate suverană, statul poate fi considerat pe planul dreptului internațional un subiect de drept capabil să încheie valabil un act juridic (precum tratatul de la Lisabona): înainte de a crea efecte juridice în ordinea de drept comunitar, tratatul de la Lisabona, ca act de drept internațional încheiat de state suverane, creează efecte juridice în ordinea de drept internațional, deci este în primul rând o expresie a suveranității statelor, și prin această prismă trebuie privite toate prevederile sale, în special cele referitoare la relația juridică dintre Uniune și statele membre.

Astfel, **tratatul de la Lisabona nu trebuie considerat**, în viziunea statelor mici și mijlocii din Uniune, grup foarte susceptibil la tot ce înseamnă limitarea și înstrăinarea suveranității lor, **ca un instrument juridic de consacrare a teoriei divizibilității suveranității ori a teoriei competenței** ci, dimpotrivă, ca un act juridic care este, înainte de toate, **un act juridic de drept internațional, deci o manifestare valabilă, juridică, a suveranității statelor care le-au încheiat** (în măsura în care nu se demonstrează o încălcare a unei norme de *ius cogens* prin acest tratat, mai ales a principiului suveranității statelor). Calitatea de „stat membru UE” nu este una opusă (sau care înlătură) calității de „stat ce face parte din comunitatea internațională”, ci **este vorba de o relație de complementaritate între aceste două calități juridice, cu obligația de respectare, indiferent de ordinea juridică la care se raportează, de către state, a normelor de *ius cogens*.**

6. Principiul suveranității statelor și teoria competenței, din perspectiva tratatului de la Lisabona

Potrivit „teoriei competenței” (dacă ar fi să privim tratatul de la Lisabona și în special, art. 1/TUE, art. 3.a, alin. 1/TUE, art.3.b/TUE în modificarea operată prin tratatul de la Lisabona), noțiunea de „suveranitate” ar fi considerată una caducă, anacronică, un element ce nu este esențial statului și funcționării sale valabile. Cu alte cuvinte, în temeiul **suveranității** sale, statul are capacitatea de a își stabili singur competențele, fără nici un amestec (din partea altui stat sau a unei autorități superioare). Dimpotrivă, în temeiul „**competențelor**” de care ar dispune, statul ar fi înzestrat și abilitat să le folosească **în măsura și în condițiile stabilite de un sistem juridic superior, de o autoritate supranațională**. Departe de a fi doar o schimbare de terminologie (observăm că, în cuprinsul sus-menționatei articole din TUE, în modificarea operată prin tratatul de la Lisabona, nu se menționează caracterul suveran al statelor membre, nici nu se folosește adjectivul „suveran”), este vorba, în opinia doctrinei, în cazul teoriei competenței, de o schimbare a conținutului juridic al suveranității, mai mult, **de o negare a suveranității** (aceasta nu ar mai exista ca un atribut original al statelor prin care acestea elaborează normele de drept internațional și stabilesc relații internaționale ci „s-ar transforma” într-o simplă competență ce poate fi delegată de o ordine juridică superioară statelor - în cazul statelor membre UE, de către instituțiile UE, exponente ale unui ordinii juridice supranaționale sau de integrare).

Subliniind caracterul coordonator al dreptului internațional, Nicolae Titulescu respingea „teoria competenței”, în temeiul căreia statul nu ar deține decât o competență **delegată de dreptul internațional** (ceea ce ar însemna ca dreptul internațional să fie un drept de subordonare).

Chiar dacă dreptul comunitar **nu are un caracter coordonator**, deoarece este un drept de integrare, acest drept **este tot o creație a statelor**, o expresie a voinței lor suverane de a forma o astfel de ordine juridică (prin încheierea tratatelor comunitare și modificatoare, care constituie norma juridică fundamentală în această ordine de integrare). Art. 1/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona precizează expres acest caracter specific al Uniunii, de a fi o creație a statelor, deci o manifestare a suveranității lor: „... căreia statele îi atribuie competențe pentru realizarea obiectivelor

lor comune”. Chiar dacă este o entitate juridică de integrare, Uniunea nu își poate stabili singură competențele printr-un act unilateral, deci nu are un caracter juridic superior statelor membre, acestea rămânând state suverane și după însușirea calității de „membru UE” și hotărând atât tipurile de competențe cât și limitele juridice de exercitare de către Uniune, ale acestora.

Suveranitatea este un atribut inerent, organic, al statului, în virtutea căruia acesta are dreptul de a-și manifesta, în condiții de deplină independență și egalitate, prerogativele sale în relațiile cu alte state.

În schimb, „competența” este considerată în doctrină o noțiune elastică, având un conținut imprecis, fiind conferită din exterior de o ordine juridică superioară statelor (în cazul de față, de dreptul comunitar, statelor membre UE); „competența” nu este unică, deplină, exclusivă, autonomă precum suveranitatea și deci, afectează principiul suveranității în dimensiunea sa externă (independentă) dar și în cea internă supremația puterii de stat în cadrul granițelor statului respectiv).

Este greșit, de asemenea și a considera ca superioară ordinea juridică comunitară în raport cu dreptul internațional (bazat pe principiul egalității suverane a statelor), deoarece **ordinea juridică comunitară este o ordine juridică specifică, aplicabilă unor relații restrânse, specifice**, dintre unele state situate într-o anumită arie geografică și care nu caracterizează relațiile internaționale în ansamblul lor (nu are caracter juridic universal). Crearea și funcționarea Uniunii (inclusiv cum a fost modificată prin tratatul de la Lisabona), ca subiect de drept internațional (prin acordarea personalității juridice) este strâns legată, în viziunea internaționalistă, de obligația Uniunii de a respecta total și necondiționat normele de drept internațional, de a aplica principiile și normele de drept internațional, în special *ius cogens*.

Caracterele de unicitate și indivizibilitate ale suveranității, ca atribut esențial al statului-națiune (afectarea, limitarea fundamentală a acestui atribut ducând la dispariția statului în sine) nu permit o divizare a suveranității în „bucăți” care pot fi „transferate” de către state altor organisme (Uniunea), nici un transfer al exercițiului suveranității (altfel, acesta ar rămâne o formă golită de orice conținut juridic). Prin urmare, nici această **a doua teorie, cu privire la „suveranitatea relativă”** (spre deosebire de „teoria competenței” care este o teorie radicală, deoarece neagă existența acestui atribut esențial al statului) nu poate fi acceptată ca stând la baza tratatelor comunitare și modificatoare (inclusiv a tratatului de la Lisabona).

Existența statelor în cadrul Uniunii poate fi posibilă doar cu respectarea caracterelor de unicitate și indivizibilitate ale suveranității privită ca atribut esențial al statului; îngrădirea, cedarea sub orice formă a exercițiului efectiv al suveranității, de către un stat, creează, din punctul de vedere al caracterelor juridice de mai sus ale suveranității, **o afectare a acesteia în ambele sale dimensiuni (independență și supremație teritorială).**

Încheierea, de către statele membre, a tratatelor comunitare și modificatoare (inclusiv a tratatului de la Lisabona), din perspectiva de mai sus, reprezintă o asumare liber consimțită și pe picior de egalitate juridică, de către state, a unor obligații juridice internaționale (deci, care trebuie să se raporteze la normele de *ius cogens*) și nu o limitare a suveranității. De altfel, Curtea Permanentă de Justiție Internațională, în cazul „Wimbledon” (1923) refuză să vadă „în încheierea unui tratat oarecare, prin

care un stat se angajează să facă sau să nu facă ceva, un abandon al suveranității sale... **facultatea de a contracta angajamente internaționale este în mod precis un atribut al suveranității sale**". Astfel, tratatul de la Lisabona nu poate fi privit ca un tratat de limitare pe baza unui acord liber, de către statele membre UE, a suveranității lor, deoarece în acest caz statele s-ar angaja la o acțiune ilegală (cedarea suveranității) ci dimpotrivă, poate fi privit tocmai ca un rezultat al suveranității acestora.

De aceea, nu este posibil să interpretăm art. 3.a, alin. 1/TUE, art. 3.b/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona ca o aplicare a „teoriei competenței”, nici ca o aplicare a teoriei „suveranității relative”, care ar nega sau ar leza (conform celei de-a doua teorii) acest atribut esențial al statelor.

7. Principiul atribuirii de competențe și compatibilitatea sa cu principiul suveranității statelor

În alin. 1, art. 3.a/TUE precizează că „în conformitate cu art. 3.b, orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre” (coroborat cu noul art. 1/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, care enunță principiul atribuirii de competențe ca principiu juridic fondator al Uniunii).

La rândul său, art. 3.b/TUE, alin. 1 realizează o distincție între stabilirea, delimitarea competențelor Uniunii (gubernată de principiul atribuirii) și exercitarea lor (gubernată de alte două principii de drept comunitar care reglementează relația juridică dintre statele membre și Uniune, anume principiile subsidiarității și proporționalității).

Alin. 2, art. 3.b/TUE, în modificarea operată de tratatul de la Lisabona **enunță conținutul juridic al principiului atribuirii**; în temeiul său, Uniunea acționează **doar în limitele** competențelor ce i-au fost atribuite de către statele membre prin tratate, pentru realizarea obiectivelor stabilite prin aceste tratate. Prin urmare, din această prevedere rezultă în mod clar competența limitată, funcțională, de natură convențională (atribuită în temeiul unor tratate internaționale) a Uniunii, în raport cu statele membre care rămân entități suverane (întrucât tratatul de la Lisabona nu prevede o creare a Uniunii prin „cedare a exercițiului suveranității”, nici prin „cedare de drepturi suverane” de către state; coroborat cu prerogativa statelor membre de a stabili în mod liber ce competențe să-i atribuie Uniunii, condițiile și limitele atribuirii, dar și consacrarea dreptului statului membru de a se retrage din Uniune, reiese **păstrarea caracterului suveran, în cadrul Uniunii, de către statul membru**).

Prin aceste caractere juridice ale competenței Uniunii, această entitate se apropie de categoria juridică a organizațiilor internaționale interguvernamentale, ale căror competențe (acordate de statele membre prin tratat sau act constitutiv al organizației) nu trebuie să depășească ceea ce statele fondatoare au hotărât. Cu toate acestea, Uniunea nu trebuie confundată cu o organizație de cooperare (precum ONU), ea fiind apropiată de tipul organizației internaționale de integrare (prin prevederea art. 1, cel de-al treilea paragraf/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, prin care „Uniunea se substituie Comunității Europene și îi succede acesteia” - Comunitatea fiind, după opinia majoritară a doctrinei, încadrabilă în categoria organizațiilor internaționale de integrare).

Din punctul de vedere al statelor mici și mijlocii din Uniune (în cazul de față, România), **chiar dacă se apropie de modelul unei organizații internaționale de integrare, Uniunea nu trece pe un plan superior statelor** (juridic și politic), nu se transformă într-un suprastat european bazat pe o suveranitate proprie, cu golirea de conținut juridic a suveranității statelor membre. Actuala etapă de evoluție politică a Uniunii reflectă originalitatea acestei entități, care are atât elemente de statalitate, cât și elemente proprii unei organizații internaționale de integrare, nefiind însă nici un stat și nici o organizație de acest gen.

Art. 3.b/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona nu trebuie interpretat ca o negare a principiului (de *ius cogens*) al suveranității statelor, doar pentru faptul că **nu enunță expres angajamentul juridic al Uniunii de a respecta prioritatea acestui principiu în raport cu toate principiile de drept comunitar. Principiul atribuirii de competențe, ca principiu de drept comunitar nu are decât o valabilitate și o aplicabilitate limitată** (în raport cu exercitarea calității juridice de „membru UE” în cadrul ordinii juridice comunitare dar și în alte domenii (non-juridice) unde statele au atribuit competențe Uniunii), în timp ce principiul suveranității statelor are o valabilitate și o aplicabilitate obligatorii și universale, ca principiu de *ius cogens*.

Faptul că art. 3.b, alin. 2/TUE prevede că Uniunea va acționa doar pe baza competențelor atribuite „prin tratate” (fiind vorba aici nu de orice tratat internațional ci doar de **tratatele modificate de tratatul de la Lisabona**, deci de tratate specifice ordinii juridice comunitare), denotă că **Uniunea nu își poate folosi competențele** (specifice, în raport cu dreptul internațional) atribuite pe baza unor **tratate particulare, regionale, cu aplicabilitate limitată, cu forță obligatorie doar pentru statele membre UE, în cadrul unor raporturi de drept internațional cu state terțe**. În acest caz, Uniunea intră într-o relație juridică internațională și nu într-una comunitară, **deci nu se poate prevala de nici un principiu de drept comunitar** (subsidiaritate, cooperare loială, proporționalitate, atribuire de competențe), fiind obligată să respecte *ius cogens*, întocmai ca orice alt subiect de drept internațional, precum și alte norme ale dreptului internațional incidente.

Dacă am considera art. 3.a și art. 3.b/TUE în modificarea tratatului de la Lisabona, drept o aplicație a „teoriei competenței”, s-ar crea o breșă majoră în ceea ce privește situația juridică a statelor membre UE: astfel, ele ar risca să fie considerate în relația lor cu Uniunea (în ordinea juridică comunitară) subiecte de drept subordonate Uniunii (care însă, nu are suveranitate, deci nici voință juridică proprie, asemenea statelor), ar fi considerate **ca entități ne-suverane, dotate cu simple competențe pe care le cedează progresiv Uniunii. În paralel însă, aceleași state ar rămâne subiecte de drept internațional, capabile să se angajeze valabil, pe baza voinței lor suverane**, în relații juridice cu alte state sau cu organizații internaționale interguvernamentale. Numai dacă privim principiul atribuirii de competențe **ca un principiu complementar, care nu contrazice principiul suveranității și nu se află în opoziție cu acesta din urmă**, ar însemna să nu negăm suveranitatea statelor membre în cadrul Uniunii și să considerăm tratatul de la Lisabona ca un act juridic internațional prin care nu se încalcă și nu se neagă suveranitatea statelor membre.

Dimpotrivă, dacă am admite că tratatul de la Lisabona nu este decât o aplicare a „teoriei competenței” (ca teorie ce neagă suveranitatea statelor), ar însemna ca, din

momentul încheierii sale, acest tratat să fie atins de nulitate absolută (**prin consacrară principiului atribuirii de competențe**) pentru încălcarea unei norme de *ius cogens* (**principiul suveranității statelor**). De aceea, numai o interpretare a tratatului de la Lisabona în lumina principiului suveranității ca normă de *ius cogens* (adică, considerând principiul atribuirii de competențe ca un principiu juridic specific și complementar) îi menține **întregului act juridic** valabilitatea pe plan internațional și comunitar.

Tot în art. 3.b, alin. 2/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona, se face trimitere la „competențele statelor membre”, în contextul stabilirii unei reguli de delimitare a competențelor: „orice competență care nu este atribuită Uniunii prin tratate aparține statelor membre”. Dincolo de un alt argument la adresa menținerii caracterului suveran al statelor membre în cadrul Uniunii (datorită instituirii regulii atribuirii exclusiv pe cale convențională, a competențelor Uniunii, deci doar prin intermediul unor tratate, care sunt manifestări ale suveranității statelor membre), alin. 2, art. 3.b//TUE prevede că doar statele membre au calitatea juridică de a îi atribui competențe Uniunii (nu dreptul internațional, ca ordine juridică superioară potrivit „teoriei competenței”, dacă ar fi să considerăm că, în temeiul tratatului de la Lisabona, statele „își pierd suveranitatea”, din moment ce pot ceda competențe Uniunii).

Orice altă competență (națională, internațională, dar și în planul ordinii juridice comunitare) care nu a fost atribuită prin aceste tratate, Uniunii este prezumată a aparține *de iure* (în temeiul art. 3.b, alin.2/TUE) statelor membre.

Uniunea nu devine însă prin atribuirea acestor competențe statale, o entitate superioară statelor, deoarece: statele, în temeiul suveranității lor, au creat Uniunea; statele sunt cele care i-au stabilit competențele; statele sunt cele care i-au stabilit și limitele de exercitare ale acestor competențe; statele se pot retrage oricând din Uniune, deci transferul de competențe nu este unul definitiv și ireversibil (necesar pentru a crea un suprastat european).

8. Dreptul de retragere din UE, în formularea tratatului de la Lisabona

În ceea ce privește noul art. 49 A/TUE, în formularea tratatului de la Lisabona, se consacră de fapt în planul juridic al Uniunii, **un drept regalian al statului, care face parte din conținutul juridic al principiului suveranității statelor**. Astfel, în virtutea alin. 2 din articol, „orice stat membru poate hotărî, în conformitate cu normele sale constituționale, să se retragă din Uniune”.

Această dispoziție **consacră în mod implicit, principiul suveranității statelor în dreptul Uniunii, în relația Uniune - stat membru**, printr-o serie de drepturi concrete ce țin de conținutul său juridic, demonstrând astfel, că nivelul de integrare al Uniunii **nu este unul radical**, care să ducă la dispariția statului membru în cadrul Uniunii și, în al doilea rând, că Uniunea nu s-a transformat prin tratatul de la Lisabona, într-un super-stat european.

Poate una dintre cele mai importante inovații ale tratatului de la Lisabona (deoarece anterior, acest drept nu apare în mod expres prevăzut de tratate), art. 49A/TUE subliniază **caracterul suveran, discreționar, al retragerii din Uniune**. Aceasta poate interveni doar ca urmare a unei hotărâri a statului membru, deci ca

urmare a voinței sale libere și nu ca o sancțiune aplicată de Uniune.

Retragerea unilaterală a statului din Uniune confirmă faptul că, în virtutea suveranității sale, orice stat membru are libertatea de a părăsi oricând Uniunea (adică întreg sistemul politic și juridic pe care-l presupune procesul integrării europene, nu doar anumite forme de cooperare interguvernamentală - PESC, de exemplu - ori de integrare - piața comună). În al doilea rând, atribuirea de competențe de către statele membre Uniunii, nu este un proces definitiv și ireversibil, în ciuda duratei nelimitate a tratatelor Uniunii (prin modificările operate de tratatul de la Lisabona).

Consecință clară a caracterului suveran al statului membru UE, în ciuda naturii juridice predominant de integrare a Uniunii, **dreptul de retragere al statului membru este unilateral, nu colectiv** (art. 49 A/TUE nu prevede nimic despre **hotărârea comună a unui grup de state membre** de a se retrage din Uniune, dar nici despre posibilitatea lor de a se retrage din unele forme ale procesului de integrare europeană și nu din „Uniune”, în ansamblul său). În al treilea rând, tocmai în virtutea caracterului lor suveran și ca o dovadă că Uniunea nu este o „Uniune a regiunilor”, care afectează acest caracter prin natura sa integraționistă transformând statele membre în simple „regiuni europene”, este faptul că **acest drept, prin art. 49 A/TUE este recunoscut doar statelor**, nu și regiunilor autonome, separatiste, guvernelor locale ori altor forme de guvernare regională, locală, infra-regională din statele membre.

Mai mult, odată ce statul membru în cauză a decis să se retragă din Uniune, toate formele sale de guvernare la nivel regional și local, autonome ori cvasi-autonome se consideră că nu mai fac parte din Uniune, de la data intrării în vigoare a acordului de negociere sau după doi ani de la notificarea retragerii, de către stat, Consiliului European (alin. 3, art. 49A/TUE). Aceasta, deoarece numai angajamentul juridic (tot de natură internațională, ca și la intrarea statului în Uniune, intrare care are loc tot prin încheierea unui acord internațional numit „tratată de aderare”) exprimat valabil de către guvernul statului respectiv angajează atât statul cât și Uniunea, nu și angajamentele luate de guvernele locale, regionale din acele state. În cazul retragerii Groenlandei (care făcea parte din Comunitățile Europene, ca provincie daneză, din 1973) în urma dobândirii de către aceasta a statutului de provincie autonomă, menționăm că a fost vorba de o retragere în condițiile în care tratatele în vigoare (anterior tratatului de la Lisabona) **nu prevedeau expres un drept de retragere din CE (nici pentru state, nici pentru provinciile autonome)**; cu toate acestea, prin tratatul încheiat între Danemarca și celelalte state membre (acord internațional, supus deci, normelor dreptului internațional) din 1984, Groenlandei nu i-au mai fost aplicate tratatele comunitare, considerându-se că aceasta nu mai face parte din teritoriul comunitar. Groenlanda rămâne însă o excepție în procesul de integrare europeană (nu poate constitui un precedent pentru retragerea unui stat din Uniune, deoarece nu este un stat; în al doilea rând, această retragere a fost una specială, intervenind în anumite condiții și neputând fi extinsă ori invocată de alte state sau provincii autonome pentru ieșirea din Uniune, profitând de lacuna tratatelor în acest domeniu).

Tratatul de la Lisabona **nu enumeră mai multe cazuri de încetare a tratatelor Uniunii** (acestea fiind încheiate pe durată nelimitată); astfel, cazuri ca expulzarea unui stat din Uniune, ca și denunțarea tratatului (act juridic distinct față de

retragere) nu se regăsesc în prevederile tratatelor. Suspendarea în schimb, apare în privința **anumitor drepturi** decurgând din apartenența unui stat la Uniune (art. 309/TFUE), deci **nu este o suspendare a tratatului** ci o sancțiune specifică adresată unui stat membru, în anumite condiții.

Dreptul de retragere al unui stat din Uniune este mai mult **o garanție juridică a suveranității statelor în relația lor cu Uniunea**, care are însă un caracter excepțional, condiționat (dat fiind durata nelimitată a tratatelor Uniunii, cf. art. 3/tratatul de la Lisabona) din moment ce art. 49A/TUE prevede, în alin. 5, posibilitatea statului care s-a retras din Uniune de a reveni, prin depunerea unei noi cereri de aderare. Caracterul condiționat al acestui drept de retragere decurge tot din art. 49A, alin. 2 și 3/TUE, datorită naturii juridice de integrare a Uniunii (retragerea se face conform unei proceduri speciale, prin negocierea și încheierea unui „acord de retragere” între UE și statul în cauză, prin care se stabilesc condițiile de retragere, ținându-se seama de cadrul viitoarelor sale relații cu Uniunea”).

Pentru statele mici și mijlocii din Uniune, mai susceptibile față de respectarea principiului suveranității și independenței în relația lor cu Uniunea, decât alte state (în special, statele nou-intrate în Uniune, din Europa Centrală și de Sud-Est, care au fost în sfera de influență a URSS-ului și care se consideră, după căderea Zidului Berlinului, din nou state libere), toate aceste garanții juridice instituite expres prin tratatul de la Lisabona (în special, dreptul de retragere din Uniune) sunt elemente binevenite în recunoașterea, de către Uniune, a caracterului lor suveran.

Bibliografie:

- [1]. MOCA, Gheorghe, **Suveranitatea de Stat și Dreptul internațional contemporan**, Ed. Științifică, București, 1970.
- [2]. MIGA-BEȘTELIU, Raluca, **Drept internațional. Introducere în Dreptul internațional public**, Ed. All, 1998.
- [3]. BĂRBULESCU, Iordan Gh., **Uniunea Europeană. Aprofundare și extindere; Cartea I, De la Consiliul European, la UE**, Editura Trei, 2001, București.
- [4]. VERLUISE, Pierre, **Géopolitique de l'Europe**, Ellipses, Paris, 2002.
- [5]. DIACONU, Ion, **Tratat de Drept internațional public; vol. I**, Lumina Lex, București, 2005.
- [6]. MUNTEANU, Roxana, **Drept european**, Oscar Print, București, 1996.
- [7]. MANOLACHE, Octavian, **Drept comunitar**, Editura All, București, 1996.
- [8]. FILIPESCU, Ion P., FUEREA, Augustin, **Drept instituțional comunitar european**, Editura Actami, București, 1994.
- [9]. CHURCH, Clive H., PHINNEMORE, David, **The Penguin Guide to the European Treaties; From Rome to Maastricht, Amsterdam, Nice and beyond**, Penguin Books, 2003, UK.
- [10]. TARTLER, Grete, **Identitate europeană**, Cartea Românească, 2006, București.
- [11]. ELISSADE, Bernard (ouvrage dirigée par), **Géopolitique de l'Europe**, Nathan, Paris, 2006.

- [12]. FAIRHURST, John, **Law of the European Union**, Pearson, Longman, GB, 2006.
- [13]. NĂSTASE, Adrian, **Documente fundamentale ale Dreptului internațional și de relații internaționale**; ediție îngrijită de Roxana Frailich; Regia Autonomă „Monitorul Oficial”; Asociația Română pentru Educație Democratică, București, 1997.
- [14]. GEAMĂNU, Grigore, **Drept internațional public**, vol. I-II, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- [15]. TAKACS Ludovic, NICIU Marțian, **Drept internațional public**, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.
- [16]. MOROIANU ZLĂTESCU, Irina, DEMETRESCU, Radu C., **Drept instituțional european**, Editura Olimp, 1999, București.
- [17]. ****Un concept românesc privind viitorul UE (antologie)*; cuvânt înainte de Renate Weber; Polirom, 2001, Iași.
- [18]. **Suveranitatea națională și integrarea europeană**, prefață de Anton Niculescu, Polirom, Iași, 2002.
- [19]. DUȚU, Alexandru, **Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene**, Editura All Istoric, București, 1999.
- [20]. *Conferința Reprezentanților Guvernelor statelor membre- Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind UE și a Tratatului de instituire a CE*, Bruxelles, 3 dec. 2007.
- [21]. MUREȘAN, Liviu, *Identitatea națională și identitatea europeană. O perspectivă românească*, în antologia „Reinventând Europa. Perspective românești”, Fundația Eurisc, s.a.
- [22]. „What Lisbon contains”; oct. 25th 2007; The Economist; www.economist.com/woeld/europe
- [23]. European Policy Center, „Challenge Europe. The peoples’ project ? The new EU Treaty and the prospects for future integration”; dec. 2007, issue 17.
- [24]. Foundation Robert Schuman - „The Lisbon Treaty. 10 easy-to-read fact sheets”; dec. 2007, www.robert-schuman.eu
- [25]. „EU summit: leaders strike treaty deal”; 19 Oct. 2007; www.euractiv.com
- [26]. Public support for EU treaty low in Ireland”; 5 Nov. 2007; www.euractiv.com
- [27]. „French want their say on EU treaty, survey shows”, 30 Oct. 2007; www.euractiv.com
- [28]. „Treaty reform: over and done with ... at last”, EPC, 23 Oct. 2007; www.euractiv.com
- [29]. EPC - „Over and done with at last”, 13 Dec. 2007, www.epc
- [30]. Jean Dominique Guliani, Robert Schuman Foundation - „Understanding the Lisbon European Council and the Reform Treaty”; 29 Oct. 2007, www.epc
- [31]. Europe - Treaty of Lisbon. Taking Europe into the 21th Century. Questions and answers; <http://europe.eu/>

- [32]. José Manuel Durrao Barroso - The EU after the Lisbon Treaty”: 4th Joint Parliamentary meeting on the Future of Europe; Brussels, 4th of Dec. 2007, speech/07/793.
- [33]. Sara Hagemann - The EU Reform Treaty: easier signed than ratified?”; EPC; Policy Brief; July 2007.
- [34]. José Manuel Durrao Barroso - „Debate on the informal Council of Lisbon”, EP, Strassbourg, 23 Oct. 2007, speech/07/649; <http://europe.eu>.
- [35]. „EU leaders prepare to sign treaty”; 13 Dec. 2007; www.theparliament.com.

SPRE UN REGIM JURIDIC DE D.I.P. AL CONDUCTELOR TRANSNAȚIONALE DE TRANSPORT A HIDROCARBURILOR

Mădălina Virginia ANTONESCU*

1. O definiție juridică a energiei

În funcție de tipul de energie, deosebim câte o definiție juridică specifică, iar abia apoi va putea fi elaborată o definiție generală asupra energiei. **De exemplu**, pentru energia electrică, conform doctrinei, putem spune că aceasta se caracterizează prin următoarele elemente, comparativ cu alte forme de energie: nu este o formă primară de energie (producerea sa presupune transformări ale altor forme de energie); imposibilitatea de stocare a acesteia în cantități mari (de unde și o nevoie de corelare a livrărilor cu cererile din rețea); existența unei infrastructuri pentru efectuarea transportului la distanțe mari.

Energia electrică a fost considerată **un bun public**, trebuind să beneficieze de un regim special, în general fiind distribuită prin intermediul serviciilor publice (servicii publice de furnizare a utilității publice - în acest caz, energia electrică, dar aici intrând gazul natural, apa - ca alte surse de energie) către sediile consumatorilor, către agențiile de transport public a energiei electrice¹. Cu privire la acest tip de energie, în unele țări s-au creat monopoli *de iure*, care beneficiază de anumite privilegii ce le asigură un regim de protecție în raport cu alți furnizori de energie electrică. În Germania, prin așa-numitele contracte de demarcare, o firmă este autorizată să aibă o poziție dominantă în cadrul unei regiuni, să dețină o putere semnificativă pe piață și să acționeze în cvasi-monopol.

Recomandări:

- Inițierea unor conferințe diplomatice și la nivel de experți pe probleme de energie, **periodice**, între statele **de tranzit** ale marilor conducte transnaționale (aici - posibilitatea de creare a unei asociații sau cartel al statelor de tranzit)
- Asociație a statelor **transportatoare** de energie (plus conferințe periodice între state de tranzit și state transportatoare de energie), deoarece activitatea de transport a energiei nu se confundă întru-totul cu tranzitul energiei, după cum vom arăta în cuprinsul articolului de față
- în cadrul UE, reglementarea, sub auspiciile normelor **de drept european**, a **Societas Europaea energetice**, adică crearea de societăți comerciale energetice direct pe baza unei norme de drept european (regulament, decizie, directivă)

* Cercetător, Institutul Diplomatic Român

¹ Mihaela Comănescu, „Politici energetice europene”, Editura Economică, București, 2000, pp. 14-15.

- Inițierea unui set de reguli concurențiale **în domeniul energiei** între TNC-uri, inclusiv între TNC-uri și state (în dreptul comerțului internațional; în dreptul internațional public, în dreptul european)
- Dezvoltarea unui set de **principii de *ius cogens* pentru DIE**, derivate din *ius cogens* din DIP: de exemplu, principiul **suveranității energetice**; principiul **egalității suverane între state în domeniul energetic**; principiul **cooperării interstatale în domeniul energetic**; principiul **integrității teritoriale și al independenței statului-națiune în domeniul energetic** (atât în relațiile cu alte state cât și în relațiile dintre state și TNC-uri); principiul ***pacta sunt servanda* aplicabil acordurilor de investiții** (ca principiu DIE, nu ca principiu DCI); **principiul abținerii amenințării cu forța sau al utilizării forței în relațiile dintre state privind energia** (inclusiv presiunile economice); **principiul soluționării pașnice a diferendelor între state în domeniul energiei**. Acceptarea de către state a acestui set de **principii specifice DIE** ar duce la o mai bună funcționare a relațiilor interstatale în acest domeniu, ar înlătura tensiunile și ar ordona **pe temeiul DIP** comportamentul statelor, evitând căderea într-o separare a comunității internaționale în „state deținătoare ale armei energetice” și „state-victime”, precum și o convertire a energiei într-o armă care să afecteze bunele relații de cooperare dintre state la începutul sec. al XXI-lea
- Elaborarea unei **Carte a Drepturilor și Îndatoririlor Energetice ale Statelor și Organizațiilor internaționale** (OCDE; OPEC, de exemplu)
- Definiția juridică a termenelor de „**conductă transnațională**” în DIP, și a **conceptelor de „stat furnizor”, „stat de tranzit”, „stat transportator” și „stat client” al energiei**
- Definiția **statelor producătoare și a celor consumatoare de energie, a statului-importator și a statului –exportator de energie**, din punctul de vedere al DIP și al principiilor fundamentale de DIP (o asemenea clasificare a statelor nu trebuie să afecteze principiul egalității suverane și să nu ducă la inegalități juridice între state)

2. **Caracterul transnațional al conductelor de transport sau de tranzit a energiei. Cui aparțin aceste conducte?**

Transportul internațional prin conducte al unor tipuri de energie (hidrocarburi, în speță) constituie **o problemă nereglementată suficient de actualul drept internațional public**. În afară de setul de convenții din dreptul mării, care precizează limitele jurisdicției naționale ale statului de coastă, comitetele de experți DIP **nu au pus încă la punct un proiect de convenție internațională privind un regim juridic universalizat, uniform acceptat de state, al conductelor transnaționale de transport al hidrocarburilor**.

De regulă, găsim în **legile interne** ale diferitelor state referiri clare la termenul de “conductă” și definiții juridice ale acestui termen, însă **rămâne o problemă definirea juridică a conductelor transnaționale la nivelul DIP** (și nu al DCI sau al

DII)², inclusiv din perspectiva **compatibilității regimului lor juridic internațional cu principiile DIP**.

Astfel, în legea română a petrolului nr. 238 din 2004, art. 2 stabilește următoarele tipuri de **definiții** în funcție de tipul de conducte avute în vedere pentru transportul hidrocarburilor: prin “conductă colectoare” legiuitorul înțelege orice conductă sau rețea de de conducte, inclusiv instalațiile, echipamentele și dotările aferente prin care se asigură transportul petrolului de la punțile de colectare din cadrul zăcămintelor comerciale până la conducta magistrală. Prin termenul de “conductă magistrală”, același articol are în vedere “orice conductă, inclusiv instalațiile, echipamentele și dotările aferente, prin care se asigură **transportul** petrolului între punctele de preluare din conducte colectoare sau din **import** și punctele de predare la unitățile de prelucrare, centrele de distribuție și la consumatorii racordați direct la aceasta **sau la export**”. Interesant, în acest caz este faptul că definiția conductei magistrale, în opinia noastră, are ca obiect conducte care sunt amplasate **pe teritoriul României** (doar acestea cad sub incidența legii române a petrolului), inclusiv dacă prin ele se transportă petrolul dintr-un alt stat (petrol importat - găsindu-ne aici pe terenul DCI, drept care reglementează tranzacțiile comerciale internaționale în domeniul energiei, între operatori privați sau între stat ca operator privat și alți parteneri non-statali). De asemenea, prin conducta magistrală, conform definiției de mai sus, se poate transporta petrol românesc pentru export, însă acest lucru nu implică un element de extraneitate privind conducta în sine, deoarece **ea este supusă în întregime legii române**, deci nu putem spune că, din formularea definiției de mai sus, ar avea caracter transnațional, nici total, nici parțial.

O a treia definiție juridică propusă de legea petrolului privește termenul de “**conductă de tranzit**”, prin aceasta înțelegându-se “conducta care asigură transportul petrolului **pe teritoriul României**, între două puncte diferite situate pe frontiera de stat a țării, construită pe baza unui **acord interguvernamental**, care are regimul juridic și este operată în conformitate cu prevederile **legii speciale** prin care se aprobă acordul”(deci, o conductă supusă **în întregime legii române speciale**, fiind aici vorba **de un drept suveran al statului român exercitat în întregime asupra conductei construite pe teritoriul acestuia**). Caracteristic pentru această conductă este faptul că transportă petrol pe teritoriul României, însă, fiind construită printr-un acord internațional (între două state) are un caracter transnațional.

Spre deosebire de tipul de conductă descris mai sus, prin “**conductă transnațională**” tindem să înțelegem acea conductă de transport a hidrocarburilor care **traversează mai multe teritorii naționale**, fiind construită de două sau mai multe state în baza unui acord internațional, unde **fiecare porțiune de conductă nu mai este supusă legilor interne ale fiecărui stat pe teritoriul căruia este construită acea porțiune**, ci conducta are un regim juridic comun, transnațional, stabilit prin acel acord interstatal.

În cazul conflictelor de legi, s-ar putea considera, într-o primă opinie, că vor fi soluționate conform regulilor de soluționare a conflictelor de legi din dreptul

2 Abrevierile din text semnifică: DIP- drept internațional public; DII - dreptul internațional al investițiilor; DCI- dreptul comerțului internațional.

internațional... **privat**. La o privire mai atentă, observăm însă că dreptul internațional privat soluționează conflicte de legi care au ca subiecte **persoane fizice și juridice ca actori privați**, neimplicând statul *de iure imperii*, ca autoritate suverană³. Această ramură de drept nu are ca obiect de reglementare soluționarea conflictelor de legi având ca obiect conduitele transnaționale și nici ca subiecte statele traversate de această conductă (deci, incident atunci, ar fi dreptul comerțului internațional).

Din nou însă, trebuie să fim atenți cu privire la incidența tipului de drept în **cazul soluționării conflictelor apărute ca urmare a construirii sau folosirii conductelor transnaționale**. Aceste conduite, fiind construite de mai multe state sau traversând mai multe state, stau în opinia noastră, **sub directa incidență a normelor de DIP, deoarece**: (dacă este vorba de o “conductă de tranzit” în sensul definit mai sus și nu de o conductă numită mai sus “transnațională”) statul acționează aici ca entitate suverană, adică *de iure imperii* și nu ca actor privat; conducta este construită în temeiul unui acord interguvernamental, adică implicând statele ca entități suverane, acordul încheindu-se potrivit normelor referitoare la dreptul tratatelor din DIP și nu normelor din DCI; incidența directă a principiului de *ius cogens* din DIP, referitoare la principiul suveranității statelor (fiecare stat supune porțiunea de conductă de tranzit construită pe teritoriul său, legilor sale interne).

Cu toate acestea, **nu putem spune că este vorba de o incidență totală a legilor sale interne**, deoarece în definiție se precizează că “această conductă are regimul juridic și este operată în conformitate cu prevederile legii speciale **prin care se aprobă acordul**), deci este vorba de o lege internă cu caracter exorbitant care trimite la prevederile **acordului internațional** semnat de statele - constructor.

Or, aceasta înseamnă **un regim juridic mixt al conduitei de tranzit**, deoarece: este supusă **legii interne** a statului pe teritoriul căruia este construită o porțiune din ea; dar este supusă și unui regim juridic **derivat dintr-un acord internațional** semnat de statele constructor și aprobat prin legile interne ale acestor state, în conformitate cu normele lor constituționale. Parțial, în ceea ce privește porțiunea de conductă care se află pe teritoriul României, conducta de tranzit va avea un regim juridic național iar pentru porțiunile care traversează alte state-constructor, va avea regimul juridic al acelor state. Însă, datorită **caracterului său transnațional (model interconectat de conductă), conducta de tranzit interesează direct dreptul internațional, atât DCI cât și DIP (și în perspectivă, DIE)**.

1.1. Conducta de tranzit interesează **DCI** în măsura în care statele ar acționa prin semnarea și aplicarea unor **acorduri de comerț cu petrol (vânzare-cumpărare)**, ca persoane juridice de drept comercial, **adică de iure gestionis**, acorduri care sunt bazate pe acordul interguvernamental-cadru, încheiat de ele în calitate de puteri suverane (acord supus DIP). Or, potrivit legii române a petrolului, acest lucru (calitatea *de iure gestionis* a statului român) nu este posibil, deoarece: nu trebuie să confundăm “acordul petrolier” cu un acord de “comerț cu petrol”, fiindcă **acordul petrolier** este definit de aceeași lege ca fiind un **act de drept administrativ**, în opinia noastră, din moment ce este încheiat “între **autoritatea competentă** – aici fiind vorba

3 A se vedea și Dumitru Mazilu, „Dreptul comerțului internațional”, Partea Generală, Editura Lumina Lex, București, 2007, pp. 81-82, 99.

de o trimitere directă la competența de drept public a statului român - și una sau mai multe persoane juridice române sau străine, în vederea **efectuării de operațiuni petroliere și a concesiunii** bunurilor necesare realizării acestora”. Deci, din moment ce **regimul juridic aplicabil acordului petrolier este un regim de drept public, administrativ, bazat pe legea petrolului**, ca lege specială, care la art. 1 prevede clar că resursele de petrol din subsolul țării și al platoului continental românesc al Mării Negre fac obiectul exclusiv al proprietății publice și aparțin statului român, este limpede că, în privința **petrolului românesc** avem de-a face nu cu un simplu bun sau cu o marfă ci cu o **resursă strategică**, situată sub incidența art. 135 din Constituția României și a art. 1 din legea petrolului.

Or, din definiția “conductivei de tranzit” observăm că nu se specifică ce fel de petrol se transportă: dacă este petrol românesc, trebuie să urmărim compatibilitatea **regimului său juridic de transport prin conducta de tranzit** (care este fixat prin legea petrolului și care nu se confundă cu regimul juridic distinct, de **construire a conductei** propriu-zise care cade sub incidența legii speciale prin care se aprobă acordul interguvernamental de construire a acesteia), cu art. 1 din legea petrolului, cu art. 135 din Constituție.

Poate însă, fi vorba de **un petrol aparținând unui alt stat**, care este transportat prin acest tip de conductă, pe teritoriul României. Se pune problema, cărui tip de regim juridic va fi supus acest petrol? Dacă este vorba de o tranzacție comercială între doi operatori străini, **teritoriul României fiind folosit exclusiv pentru tranzitul petrolului** de proveniență străină și cu destinație străină (adică neromânească), atunci vor fi incidente normele de dreptul internațional al transporturilor și convențiile internaționale din acest domeniu, statul român fiind un simplu stat de tranzit. Acest sens se degajă și din definiția juridică în legea petrolului, a termenului de “tranzit”, ca fiind “transportul pe **teritoriul României** al petrolului provenit dintr-un stat și destinat altui stat”. Din definiția de mai sus se observă în mod clar că este vorba de un produs străin, destinat unui alt stat decât cel român.

Dacă este vorba de o tranzacție comercială **între doi operatori privați** (unul român și unul străin sau doi străini, teritoriul statului român fiind folosit exclusiv pentru tranzit) vor fi **incidente normele DCI** (pentru tranzacții comerciale internaționale, inclusiv în domeniul energiei).

La fel și când **statul român acționează ca actor privat, adică de iure gestionis**, cumpărând petrol străin de la un operator privat (deoarece, dacă el cumpără **de la un alt stat, fie direct fie prin interpuși**, adică prin companii petroliere ale altui stat, se consideră că nu mai este incident DCI ci avem de-a face cu un **acord între două state**, deci se produce incidența automată a DIP⁴).

1.2. Conducta de tranzit interesează **DIP** deoarece se bazează direct pe un acord internațional, iar **statele constructor acționează în calitatea de puteri suverane**, deci *de iure imperii*. Totuși, în opinia noastră, **regimul juridic aplicabil conductei de tranzit este unul mixt** (drept intern, mai precis drept administrativ și DIP). **În consecință, nu ne pronunțăm pentru incidența unui regim juridic mixt (drept**

4 Dumitru Mazilu- op. cit., p. 99.

comercial și DCI) și nici pentru unul mixt (drept administrativ, ca drept intern și DCI).

Cu toate acestea, observăm că, în secț. 1 din legea petrolului, referitoare la „tranzitul petrolului”, art. 16 stipulează că tranzitul petrolului se efectuează prin conducte magistrale, **pe baze contractuale**, făcându-se însă referire directă și la incidența legislației interne în vigoare cât și la acordurile internaționale la care este parte România. Se pune problema **stabilirii corecte a naturii juridice a contractelor de tranzit al petrolului**, menționate în art. 17 din această lege, anume dacă acestea pot fi încadrate în categoria contractelor de drept administrativ sau a celor din drept privat (respectiv, dreptul comerțului internațional). Cum obiectul acestui contract îl constituie, conform legii mai sus menționate, petrolul transportat prin conducte magistrale, în sensul art. 2 din lege, rezultă că este vorba de o marfă care face obiectul unor prevederi contractuale în regimul obișnuit privind tranzacțiile comerciale internaționale sau interne. Trebuie să operăm totodată o delimitare între resursele de petrol menționate la art. 1 din lege, anume acele resurse de petrol care sunt situate în subsolul țării și al platoului continental românesc al Mării Negre (acestea fiind supuse fără discuție, regimului juridic exclusiv al proprietății publice, având ca unic titular statul român) și art. 16 care se referă la tranzitul petrolului pe teritoriul statului român (petrol străin, provenind dintr-o altă țară și având ca destinație o altă țară decât România, din moment ce secț. 1 din lege se referă doar la tranzitul petrolului). Este vorba de un petrol străin și din coroborarea art. 16 (care vorbește de tranzitul petrolului) cu art. 17, unde negocierea contractelor de tranzit se va face de „entitățile desemnate de statul român cu entitățile corespondente din statele implicate”. În al doilea rând, acest contract, unde, în privința părților, există de asemenea, un element de extraneitate (ca și în privința obiectului contractului), are această **latură juridică mixtă** care nu poate fi înlăturată, în ciuda faptului că se referă la o tranzacție comercială cu petrol: negocierea contractului de tranzit observăm că va fi efectuată, în temeiul art. 17 din lege, de entități **desemnate de statul român**, cu entități corespondente (adică, în opinia noastră, fiind vorba tot de entități care acționează **în numele unui stat**, de aceasta dată, unul străin).

Prin urmare, este vorba de un contract în care **părțile nu acționează în calitate proprie, ca niște comercianți, ci în numele statelor implicate**. Deci, în opinia noastră, cel puțin contractul de tranzit al petrolului presupune **o obligatorie latură de drept public**. În plus, negocierea contractului de tranzit va avea la bază, conform art. 17, clauze contractuale ce vor fi stabilite prin **mandatul autorităților competente** (o altă referire directă la implicarea unei autorități publice, deci o incidență a regimului de drept public administrativ, inclusiv sub aspectul clauzelor contractuale). În continuarea celor precizate mai sus, art. 18 arată că nu este permis, potrivit legii române, să fie incluse în setul de condiții prevăzute în aceste contracte, clauze restrictive nejustificate sau care să pericliteze securitatea furnizării și calitatea serviciilor, ținând cont de rezerva de producție, capacitatea de depozitare și de eficiența modului de operare a sistemului existent.

Spre deosebire de secț. 2, care reglementează separat **regimul transportului petrolului prin sistemul național de transport** (art. 19 precizând expres că este vorba în acest caz, de un serviciu public de interes național și de importanță

strategică), sect. 1 constituie o secțiune distinctă, referitoare doar la aspecte legate de **tranzitul petrolului**, cu elemente de extraneitate (obiectul contractului, părțile contractului), deci care are un regim juridic **distinct** de regimul transportului petrolului efectuat prin sistemul național de transport. Conform art. 62, capitolul IX din lege, se trimite, pentru soluționarea litigiilor cu elemente de extraneitate (deci, în principal, a contractelor de tranzit al petrolului) la voința părților, pentru determinarea instanțelor competente, cu posibilitatea de alegere a unei instanțe arbitrale internaționale.

Conform legii gazelor nr. 351 din 2004, actualizată, art. 3 definește „conducta de interconectare” ca fiind „conducta de transport ce **traversează o frontieră** între state pentru **unicul scop al conectării sistemelor de transport naționale ale acestor state**”, în vreme ce „conducta magistrală” este „conducta care funcționează în regim de înaltă presiune, mai mare de 6 bari, inclusiv instalațiile, echipamentele, dotările aferente, prin care se asigură **transportul gazelor naturale** între punctele de preluare din conductele din amonte, punctele de predare la consumatorii distribuitori/ furnizori și respectiv, **tranzitul între punctele de intrare și punctele de ieșire în/din țară**”.

În sensul art. 3 din legea gazelor, prin termenul de „conductă magistrală dedicată” se înțelege „conducta magistrală, incluzând instalațiile, echipamentele și dotările aferente prin care se asigură în **exclusivitate, tranzitul gazelor naturale**”. Față de o conductă magistrală simplă, care asigură transportul gazelor naturale pe teritoriul statului român, conducta de interconectare prezintă un clar element de extraneitate (traversează o frontieră, în sensul art. 3 din lege) ca și conducta magistrală dedicată (având ca obiect **exclusiv „tranzitul gazelor naturale”**). Acest termen juridic are o sferă de cuprindere mai largă decât „**transportul gazelor naturale**”. „Conducta magistrală dedicată” este deci, o conductă vizând transportul de gaze naturale provenind dintr-un alt stat decât cel român și destinate unui alt stat decât cel român - în acest caz, statul român fiind stat de tranzit între statul furnizor și statul client).

În al doilea rând, după cum observăm din formularea art. 3 din legea gazelor, **activitatea de furnizare a gazelor naturale** se încadrează dreptului privat, fiind socotită o **activitate comercială, de vânzare –cumpărare** a gazelor naturale. Această activitate se poate desfășura pe teritoriul României în condițiile acestei legi speciale, doar de către o persoană juridică, și doar pe baza unei **licențe de furnizare** (natura juridică a acestei licențe de furnizare indicând însă din nou **incidența unui regim juridic de drept public**, în speță de drept administrativ). Tot conform definiției oferite de art. 3, **licența** este privită ca „**actul administrativ individual emis de ANRGN**, care conferă titularului, persoană juridică, dreptul de a desfășura activități comerciale și/sau de prestări servicii, în legătură cu una sau mai multe dintre activitățile de furnizare, înmagazinare, transport, tranzit, dispecerizare și distribuție a gazelor naturale”.

Potrivit art. 27, care reglementează **tranzitul de gaze naturale**, această activitate constă în transportul prin sistemul național de transport **și/sau prin conducte magistrale dedicate acestui scop pe teritoriul României, cu sau fără transbordare**, al gazelor naturale **provenite din alt stat și destinate unui stat terț**.

Tranzitul gazelor naturale pe teritoriul României se face în condițiile art. 28, 29 și 30 din legea română a gazelor, fiind asigurat de operatorul SNT (acesta putând

realiza și lucrări de dezvoltare a capacităților de tranzit) și efectuându-se potrivit unui regim de drept comercial, cu respectarea legislației în vigoare și a acordurilor internaționale la care România este parte. Totodată, se prevede și obligația operatorului român SNT de a asigura, în limitele capacităților disponibile, accesul terților la sistemul național de transport, însă doar în scopul tranzitării gazelor naturale care sunt furnizate de un stat străin și care au ca destinație un stat terț. Accesul terților la SNT se realizează, potrivit art. 30, în condițiile **reglementărilor emise de autoritatea română competentă (ANRGN)**, ceea ce duce la ideea incidenței **unui regim juridic mixt pentru tranzitul gazelor naturale pe teritoriul României** (drept comercial internațional, drept administrativ român, la care se adaugă incidența reglementărilor internaționale semnate de statul român, deci incidența DIP).

Prin urmare, inclusiv în privința tranzitului de gaze naturale avem de-a face, în ceea ce privește tranzitul acestora pe teritoriul României, cu un regim juridic mixt, care îmbină aspectele legale privind tranzacțiile comerciale cu gaze naturale cu dreptul administrativ, deci cu incidență în cadrul acestor tranzacții, a statului român, ca autoritate publică.

Incidența directă și explicită a **regimului de drept internațional public** se aplică expres și în cazul tranzitului gazelor naturale **prin conducte magistrale dedicate** (numit de art. 100, paragr. 2, „regim stabilit prin acordurile internaționale în baza cărora aceste conducte au fost realizate”). Cu această excepție, considerăm că, în baza formulării art. 100, alin. 1 lit. b, și alin. 2, celelalte activități privind **tranzitul** gazelor naturale se consideră activități din **segmentul reglementat** al pieței interne a gazelor naturale, adică activități cu caracter de monopol natural, unde gazele naturale sunt furnizate la preț reglementat și în baza contractelor-cadru.

3. Conducele transnaționale din perspectiva dreptului internațional public

În prezent, se constată o dezvoltare rapidă a reglementărilor legale la nivel internațional în ceea ce privește conductele transnaționale de transport a hidrocarburilor. După cum se afirmă în doctrină, există actualmente două tipuri de modele de bază referitoare la conductele transnaționale, anume **modelul interconectat și modelul proiectului unificat**⁵.

Primul model presupune construcția unei conducte transnaționale privity însă fragmentat, ca fiind formată din **două conducte separate**, care se unesc la frontiera comună dintre două state. În acest caz, se consideră în doctrină⁶, **nu ar fi nevoie de un acord interstatal pentru acest tip de conductă, deoarece fiecare parte a conductei este construită în mod separat de fiecare din cele două state**. Asupra părții de conductă care este construită pe teritoriul său, fiecare stat constructor deține un drept suveran distinct. Partea de conductă construită pe teritoriul fiecăruia din statele constructor este supusă în întregime legislației naționale a aceluia stat. Dezavantajul acestui model de conductă este faptul că reclamă ca statele constructor

5 Herbert Smith- „International Law Regime of Transboundary Pipelines”, Mondaq Business Briefing, 11 October 2002

6 Idem.

să se înțeleagă la o separare a conduitei în două părți, fiecare fiind supusă jurisdicției suverane a fiecărui stat. În acest fel, alegerea acestui model de conductă ar fi dezavantajoasă în cazul în care conducta ar traversa teritoriile disputate.

Al doilea tip de model de conductă transnațională este cel al **proiectului unificat**, care, în opinia specialiștilor⁷, conferă adevăratul caracter transnațional al conduitei respective. În acest caz, este vorba de o singură conductă ce traversează mai multe frontiere naționale, **supusă unui singur regim juridic, creat prin acord interstatal**, permițând să se depășească viziunea suveranistă. Astfel, nu se instituie o delimitare strictă a drepturilor suverane ale statelor traversate de conductă; toate problemele de coordonare precum regimul forței de muncă, asigurările, fiscalitatea se negociază și se stabilesc printr-un acord interguvernamental.

În prezent, se constată o creștere a numărului **acordurilor interguvernamentale** având ca obiect construirea conductelor transnaționale, însă **fiecare proiect trebuie judecat și analizat în mod individual, ținând seama de circumstanțele particulare în care a fost conceput**. La momentul actual, nu putem spune că se poate face aplicarea unui regim juridic unitar și universal în cazul tuturor tipurilor de conducte transnaționale (deși există tendința statelor de a face aplicarea unor principii de drept internațional legate de zonele comune de dezvoltare).

În al doilea rând, dincolo de clasificarea conductelor în funcție de tipul de model ales de state, mai trebuie ținut cont, în cristalizarea unui regim juridic internațional al conductelor transnaționale, și de o clasificare a conductelor în funcție de mediul în care sunt acestea construite (**terestre sau submarine sau chiar mixte**). Există reglementări internaționale clare care se referă la instalarea **conductelor submarine** (în zone precum platoul continental, marea liberă), precum UNCLOS, Convenția de la Geneva privind mările libere, dar și o serie de acorduri bilaterale (de exemplu, acordul dintre Marea Britanie și Irlanda privind transportul de gaz natural prin conducte/1993 sau acordul dintre Marea Britanie și Belgia din 1998 privind tot transportul de gaze prin conducte). Este vorba deci, de un acord între state, supus normelor de drept internațional public, și nu de un acord între operatori sau companiile care construiesc sau exploatează conducta și state. Prin aceste acorduri, statele se înțeleg cu privire la stabilirea unui cadru general normativ referitor la construirea sau furnizarea de materiale și produse energetice prin aceste conducte.

Spre deosebire de conductele submarine, **conductele terestre** nu beneficiază de un regim juridic internațional echivalent Convenției dreptului mării (UNCLOS). În cazul conductelor transnaționale terestre, se va face în prezent, datorită acestei lacune normative la nivel internațional, aplicarea unui regim juridic specific, de la caz la caz, care să țină seama de condițiile particulare ale fiecărei astfel de conducte (construire și utilizare).

Totodată, trebuie să se țină seama în elaborarea unui regim juridic internațional unitar al conductelor transnaționale, și de evitarea confuziei dintre termenul de „conductă de tranzit” și termenul de „conductă transnațională”. Conductele de tranzit sunt conducte ce traversează mai multe granițe (au un caracter transnațional) însă care sunt destinate exclusiv transportului unor materiale și produse energetice de pe

7 Ibidem.

teritoriul statului producător până pe teritoriul statului consumator (transportul către statul consumator făcându-se pe teritoriul mai multor state, numite state de tranzit)⁸. În cazul conductelor de tranzit trebuie menționate directiva 91/1296/EEC (1991) consacrand principiul liberului tranzit pe teritoriul UE, dar și Cadrul Instituțional pentru Stabilirea unui Sistem de Transport Interstatal al Gazului și Petrolului, din 1998, adoptat de grupul de drept internațional public și, în mod subsecvent, de 10 state CSI. După cum observăm, se fac unele eforturi de a reglementa atât la nivelul dreptului internațional public (prin acorduri interstatale bilaterale sau multilaterale) dar și la nivelul unor ordini juridice integrate (precum ordinea de drept european) tranzitul prin conducte al hidrocarburilor.

La nivelul documentelor juridice internaționale cu incidență în cazul conductelor transnaționale submarine, menționăm în primul rând UNCLOS sau Convenția Națiunilor Unite privind dreptul mării, mai precis, fiind vorba de art. 79, partea VI (Platoul continental), articol tratând chestiunea „cablurilor și conductelor submarine de pe platoul continental”. În acest articol se prevede dreptul tuturor statelor, indiferent dacă sunt sau nu state de coastă, de a instala cabluri și conducte submarine pe platoul continental. Totodată, se instituie și obligația specifică a statului de coastă de a nu împiedica instalarea sau menținerea în funcțiune a acestor cabluri sau conducte, atunci când acest stat își exercită dreptul său de a lua măsuri rezonabile pentru explorarea platoului continental, pentru exploatarea resurselor sale naturale și pentru prevenirea, reducerea și controlul poluării provenite din conducte.

De asemenea, art. 79 mai instituie și dreptul statului de coastă **de a stabili condiții** pentru cablurile sau conductele intrând pe teritoriul său sau în marea sa teritorială, **sau de a stabili jurisdicția sa** asupra cablurilor și conductelor construite sau utilizate în legătură cu explorarea platoului său continental sau cu exploatarea resurselor sale naturale sau cu operațiuni legate de insulele artificiale, instalații și structuri aflate sub jurisdicția sa.

Statul de coastă trebuie să își dea consimțământul în ceea ce privește **stabilirea traseului** unde vor fi instalate asemenea cabluri și conducte pe platoul continental (dar **nu se cere acceptul statului de coastă pentru construirea propriu-zisă a conductei**); în cursul operațiunilor de instalare ale unor asemenea conducte submarine, statele sunt obligate să ia în considerare poziția cablurilor și a conductelor deja instalate.

Partea VII, privitoare la marea liberă care nu poate fi supusă pretențiilor de suveranitate din partea statelor (art. 89), conține prevederi referitoare la conductele **submarine** instalate în această arie (art. 112-115). Astfel, art. 112 consacră dreptul tuturor statelor de a instala cabluri și conducte submarine pe fundul mărilor libere, dincolo de platoul continental, alături de o extindere a aplicării art. 79, paragr. 5 privind asemenea cabluri și conducte. Art. 113-115 se referă la ruperea sau afectarea unui cablu sau a unei conducte submarine, obligând statele să adopte legi interne având ca obiect reglementarea unei astfel de situații, cu respectarea cadrului general oferit de art. 113-115 UNCLOS.

8 Ibidem.

De asemenea, principiul libertății statelor de a instala în mările libere cabluri și conducte submarine îl mai întâlnim consacrat și în Convenția din 1958 privind mările libere (Convenția de la Geneva, intrată în vigoare la 30 septembrie 1962). Acest principiu juridic, consacrat expres la art. 2, paragr. 3, este o consecință directă a naturii juridice a mărilor libere, care sunt mări deschise tuturor națiunilor, deci nesusceptibile de a face obiectul pretențiilor de suveranitate din partea vreunui stat. Art. 26 și următoarele (art. 27-29) reprezintă reluări ale prevederilor deja existente în UNCLOS, articolele discutate mai sus.

Tratatul Cartei Energiei, intrat în vigoare în aprilie 1998, este un document de drept internațional care furnizează reguli juridice obligatorii pentru aspecte legate de **tranzitul**, comerțul și investițiile în domeniul energiei, inclusiv prevederi legate de reglementarea disputelor. Acest instrument juridic multilateral este unul de bază pentru orice analiză juridică sau încercare de a defini un regim juridic privind conductele transnaționale. Cu toate acestea, tratatul este doar un instrument juridic cu aplicare generală, creând un cadru juridic general pentru a asigura un transport sigur și nerestricționat de produse energetice prin conducte. Totodată, conform viziunii Secretariatului Cartei Energiei⁹, trebuie instituită o complementaritate între obiectul economic și cel politic al procesului Cartei Energiei, inclusiv din prisma faptului că tranzitul de energie trebuie să joace un rol important în promovarea stabilității și a securității regionale.

În ceea ce privește chestiunea tranzitului energiei, tratatul Cartei Energiei introduce obligația părților contractante de a facilita tranzitul de produse energetice cu aplicarea **principiului libertății tranzitului și pe baze nediscriminatorii**. În acest sens, pentru a dezvolta regimul juridic specific al tranzitului energiei (ca parte a regimului juridic al conductelor transnaționale, și el în plină formare), statele participante la procesul Cartei Energiei au decis să elaboreze un Protocol al Tranzitului (negocierile formale începând din 2000) având ca scop dezvoltarea unui set de principii operative și comun acceptate acoperind problema fluxurilor de resurse energetice în tranzit (atât hidrocarburi cât și electricitate), traversând cel puțin două frontiere de stat, regim juridic conceput pentru a asigura securitatea și continuitatea tranzitului.

Conferința Cartei Energiei a aprobat în 1998 un set de reguli procedurale referitoare la modalitatea de conciliere, în ceea ce privește disputele referitoare la tranzitul energiei. Pe baza mandatului dat de Conferință în 1999, a fost elaborat în 2003 primul model de acorduri privind conductele transnaționale.

Nu trebuie însă să confundăm tratatul Cartei Energiei, care reprezintă un instrument juridic multilateral semnat de state, cu procesul Cartei Energiei care se referă la un forum politic multistatal, favorizând dialogul la nivel guvernamental din Eurasia pe probleme legate de cooperarea în sectorul energetic.

Art. 7 din tratatul Cartei Energiei definește destul de precis termenul juridic de „tranzit”, acesta având două sensuri, în funcție de caz: el poate semnifica transportul prin teritoriul unei părți contractante, sau către/ din facilitățile portuare din

9 Energy Charter Secretariat – „The Energy Charter Treaty and Related Documents. A Legal Framework for International Energy Cooperation”, sept. 2004, www.encharter.org

aria sa pentru încărcare sau descărcare, a materialelor și produselor energetice originare din aria unui alt stat și destinate pentru aria unui stat terț, unde fie statul furnizor, fie statul terț sunt părți contractante. „Tranzit” poate însemna și transportul, pe teritoriul unei părți contractante, a materialelor și produselor energetice originare din teritoriul unei alte părți contractante și destinate pentru teritoriul primei părți contractante, dacă cele două părți în cauză nu s-au înțeles altfel, și nu și-au înregistrat decizia printr-o intrare comună într-o anexă specială a tratatului.

Întreg articolul 7 din tratatul Cartei Energiei este axat pe ideea de tranzit energetic **ne-discriminatoriu** (alin. 1 interzice discriminarea în funcție de origine, destinație sau proprietate, dar și impunerea oricăror termene nerezonabile, restricții sau sarcini) și pe **principiul libertății tranzitului materialelor și produselor energetice**.

Pornind de la această premisă legală privind tranzitul energetic, părțile contractante se angajează expres ca legislația lor internă privind transportul produselor și materialelor energetice, precum și utilizarea facilităților de transport energetic să trateze produsele și materialele energetice în tranzit într-o manieră nu mai puțin favorabilă decât tratează prevederile sale asemenea materiale și produse originare din sau destinate pentru propriul său teritoriu. La această regulă de tratament juridic la care se obligă fiecare parte contractantă în ceea ce privește produsele și materialele energetice aflate în tranzit pe teritoriul său, se introduce o excepție (art. 7, alin. 3): prevederile contrare ale unui acord internațional în vigoare.

Totodată, art. 7, alin. 5 prevede că o parte contractantă prin a cărei arie pot tranzita materiale și produse energetice **nu poate fi obligată să**: permită construirea sau modificarea facilităților energetice de transport (inclusiv conducte de transmitere a gazului înalt presurizat, conducte de produse petroliere sau conducte de transmitere a petrolului brut), nici nu poate fi obligată să permită un nou sau adițional tranzit prin facilitățile existente de transport energetic, dacă demonstrează statului interesat că ar pune în pericol securitatea sau eficiența sistemului său energetic, inclusiv securitatea furnizării energiei.

Paragraful 6 din art. 7 **interzice în mod expres** unei părți contractante prin a cărei arie se află în tranzit produse sau materiale energetice, și în eventualitatea unui diferend asupra oricărui aspect legat de tranzit, să întrerupă, să reducă, să permită oricărei entități supuse controlului său să întrerupă sau să reducă, sau să ceară oricărei entități supuse jurisdicției sale să întrerupă sau să reducă fluxul existent de materiale și produse energetice, anterior încheierii procedurilor de rezolvare a diferendului prevăzute în paragr. 7 (excepție făcând o specificare expresă în acest sens dintr-un contract sau alt acord guvernând tranzitul energetic sau dacă aceste lucruri sunt permise în conformitate cu decizia conciliatorului). Această prevedere este de o importanță deosebită pentru continuitatea, siguranța și libertatea tranzitului energetic (o aplicare a paragrafului 1 din același articol), deoarece introduce o serie de interdicții legale statului pe teritoriul căruia are loc un tranzit energetic acoperit de art. 7 din Tratatul Cartei Energiei (cu condiția ca statul în cauză să fie parte contractantă la acest tratat). Cele două cazuri excepționale când se permite o derogare de la regula stabilită de paragr. 6 din art. 7 nu vin decât **să întărească această regulă a continuității și libertății tranzitului energetic**, în sensul paragr. 1 (nicio parte

contractantă nu poate impune discriminări privind materialele și produsele energetice tranzitate și nu poate impune niciun termen nerezonabil, restricții sau sarcini). Paragr. 6 din art. 7 se referă la **o serie de interdicții** adresate statului parte pe teritoriul căruia are loc un tranzit de materiale și de produse energetice, care sunt incidente „**în eventualitatea** unui diferend legat de orice aspect al tranzitului energetic”. Cu toate acestea, statul în cauză poate să nu respecte interdicțiile, dacă se află în vreuna din cele două cazuri excepționale menționate tot de paragr. 6 din acest articol—cadru. Prin urmare, prevederile contractuale exprese dar și decizia unui conciliator permit o nerespectare de către statul în cauză a interdicțiilor de la paragr. 6, în faza anterioară încheierii procedurilor de rezolvare a diferendului legat de tranzitul energetic.

Întreg articolul 7 nu poate fi folosit pentru a se deroga de la drepturile și obligațiile asumate de o parte contractantă pe temeiul dreptului internațional, incluzând aici dreptul cutumiar, acordurile bilaterale sau multilaterale existente, în special regulile referitoare la cablurile și conductele submarine (o trimitere implicită la UNCLOS).

Creșterea numărului de proiecte de conducte transnaționale, în ultimii ani, demonstrează nevoia de elaborare a unui regim juridic internațional unitar, atât în ceea ce privește conductele submarine cât și cele terestre, atât modelele interconectate de conducte cât și cele privind modelul unui proiect unificat de conductă.

Construirea și exploatarea conductelor transnaționale nu se poate face cu ignorarea **principiilor fundamentale de drept internațional public**, în special a principiilor consacrate în Carta ONU și în alte documente adoptate în sistemul ONU. Considerăm că, în primul rând regimul juridic al conductelor transnaționale trebuie să fie unul de drept internațional public, adică interesând în primul rând statele ca entități suverane și numai în virtutea celor de mai sus, ar trebui construită progresiv o latură de drept al comerțului internațional referitoare la acest tip de conducte.

INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII GLOBALE ȘI SECURITĂȚII MARITIME

Simona Valentina MĂLEȘCU *

Global security was one of the main issues that were frequently discussed by ONU's General Assembly, the Council of Security and the International Law Committee; the organization having a decisive role in the adoption of protocols and conventions that denounce the cross-border criminality.

Most of the juridical instruments of international organizations, with responsibilities in the security domain, aim to establish sanctions in order to eliminate the financial means that serve, as a final destination, to terrorist activities.

Securitatea globală a fost una dintre problemele aflate destul de frecvent pe ordinea de zi a Adunării Generale a ONU, a Consiliului de Securitate și a Comisiei de Drept Internațional, organizația având un rol determinant în adoptarea convențiilor și protocoalelor prin care se incriminează criminalitatea transfrontalieră.

a) *Convenția privind prevenirea și sancționarea infracțiunilor contra persoanelor care se bucură de protecție internațională, inclusiv agenții diplomatici, încheiată la New York, la 14 decembrie 1973, ratificată de România, prin Decretul nr. 254/1978. Prin dispozițiile art.1, din convenție, sunt enumerate categoriile de persoane care intră sub incidența acesteia: "orice șef de stat, inclusiv orice membru al unui organ colegial, care în virtutea constituției statului respectiv îndeplinește funcțiile șefului de stat; orice șef de guvern sau ministru al afacerilor externe, atunci când o astfel de persoană se găsește într-un stat străin, precum și membrii de familie care îi însoțesc; orice reprezentant, funcționar sau personalitate oficială a unui stat și orice funcționar, personalitate oficială sau alt reprezentant al unei organizații interguvernamentale, care, la data când și în locul în care o infracțiune s-a comis împotriva sa, a reședinței oficiale, a locuinței personale sau mijloacelor sale de transport, este îndreptățit conform dreptului internațional la o protecție specială împotriva oricărei atingeri a persoanei, a libertății sau demnității sale, precum și a membrilor familiei care fac parte din gospodăria sa".*

Statele părți sunt obligate să incrimineze, în dreptul lor intern, comiterea, cu intenție, a următoarelor fapte: uciderea, răpirea sau alt act asupra persoanei sau libertății unei persoane protejate pe plan internațional; un atac violent asupra sediului oficial, locuinței private sau mijloacelor de transport ale unei persoane protejate pe plan internațional, de natură să pună în pericol persoana sau libertatea sa. Totodată, trebuie precizat că, enumerarea faptelor de la art. 2 alin.(1) nu este limitativă, dându-se posibilitatea statelor să extindă competența și asupra altor fapte care ar putea aduce atingere persoanelor protejate, conform prevederilor art.2 alin.(3), potrivit cărora: *"Paragrafele 1 și 2 din prezentul articol nu prejudiciază obligațiile pe care le au statele părți, în virtutea dreptului internațional, de a lua măsurile ce se impun pentru*

* Lector universitar doctorand, avocat, Baroul de Avocați „Vlădoiu & Asociații”, București

prevenirea altor atingeri aduse integrității corporale, libertății și demnității persoanelor care se bucură de protecție internațională”.

b) Convenția împotriva luării de ostatici, adoptată la New York, în 1979, la care România a aderat prin Decretul-lege nr. 111/1990, prevede că cel care sechestrează o persoană sau o reține și o amenință cu moartea o va răni sau continuă să o rețină pentru a constrânge un stat, o organizație internațională, o persoană fizică, să îndeplinească un act ori să se abțină de la acesta, ca o condiție a punerii în libertate a ostaticului, comite infracțiunea de luare de ostatici (art. 1). Statele sunt obligate să pedepsească asemenea infracțiuni, corespunzător gravității lor. Statul pe teritoriul căruia se află prezumtivul infractor, îl va reține și va lua măsuri pentru urmărirea și finalizarea procedurilor penale împotriva lui; dacă nu-l extrădează este obligat să-l supună urmării penale și să-l judece, ca pentru o infracțiune cu caracter grav (art. 8).

c) Convenția privitoare la protecția fizică a materialelor nucleare, adoptată la Viena, la 26 octombrie 1979, ratificată de România prin Legea nr. 78/1993, stabilește măsurile corespunzătoare și eficiente pentru a asigura prevenirea, descoperirea și reprimarea infracțiunilor care ar putea decurge din dobândirea și folosirea ilicită a materialelor nucleare. De asemenea, prin conținutul prezentei convenții se reglementează și condițiile pe care statele părți trebuie să le îndeplinească pentru a asigura protecția fizică a materialelor nucleare în timpul utilizării, depozitării și transportului pe teritoriul național. Desigur că, obiectul de reglementare al convenției are în vedere materialele nucleare folosite în scopuri pașnice, precizându-se fără echivoc care sunt acestea și nivelurile de protecție în raport de tipologia materialului nuclear, așa cum se stipulează în anexa nr.1 la convenție. Totodată, statele părți se obligă ca prin legislația internă să incrimineze următoarele fapte săvârșite cu intenție: primirea, deținerea, folosirea, cedarea, modificarea, înstrăinarea sau dispersarea materialelor nucleare, fără a fi abilitat, și care cauzează sau poate cauza moartea sau răni grave altei persoane sau daune considerabile bunurilor materiale; furtul simplu sau furtul calificat de materiale nucleare; deturnarea sau orice altă însușire, fără just temei, de materiale nucleare; faptul de a pretinde materiale nucleare prin amenințare, recurgere la forță sau prin orice altă formă de intimidare; amenințarea; folosirea materialelor nucleare pentru a omorî sau a răni grav altă persoană sau de a cauza daune considerabile bunurilor; furtul simplu sau furtul calificat de materiale nucleare în scopul de a constrânge o persoană fizică sau juridică, o organizație internațională sau un stat să facă sau să se abțină de la a face un act.

d) Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime, încheiată la Roma, la 10 martie 1988, la care România a aderat prin Legea nr. 123/1992.

În temeiul dispozițiilor Rezoluției nr. 40/61 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, din 9 decembrie 1985, acest document stipulează: *"se cere insistent tuturor statelor ca în mod unilateral, cât și în colaborare cu celelalte state, precum și organelor competente ale Organizației Națiunilor Unite să contribuie la eliminarea progresivă a cauzelor ascunse ale terorismului internațional și de a acorda o deosebită atenție tuturor situațiilor care ar putea duce la acte care pot compromite pacea și securitatea internațională”.* Actele ilicite îndreptate împotriva siguranței navigației maritime compromit securitatea persoanelor și bunurilor,

afectează în mod serios exploatarea serviciilor maritime și subminează încrederea popoarelor lumii în siguranța navigației maritime. Conform dispozițiilor art.3 din convenție, sunt incriminate faptele unei persoane, care în mod ilicit: capturează pe o navă sau exercită controlul asupra sa prin violență sau amenințare cu violență; comite un act de violență împotriva unei persoane aflate la bordul unei nave, dacă acest act este de natură să compromită siguranța navei; distruge o navă sau cauzează unei nave, încărcăturii acesteia, daune ce pot afecta siguranța navigației; plasează sau face să se plaseze pe o navă prin orice mijloc, un dispozitiv ori o substanță capabilă să distrugă nava, comunică o informație cunoscând că este falsă și, prin aceasta, compromite siguranța navigației unei nave; rănește sau ucide orice persoană, când aceste fapte prezintă o legătură de cauzalitate cu una dintre infracțiunile menționate mai sus. Pentru situațiile care nu sunt reglementate în convenție, sunt aplicabile normele de drept internațional în materie, respectiv dreptul maritim.

e) Protocolul pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței platformelor fixe situate pe platoul continental, adoptat la Roma, 1988, aprobat prin Legea nr. 123/1992, dispune aplicarea „mutatis mutandis” a prevederilor Convenția pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranței navigației maritime, încheiată la Roma, la 10 martie 1988 și în cazul platformelor fixe situate pe platoul continental.

f) Convenția cu privire la marcajul explozibililor plastici și în folie în scopul detectării, adoptată la Montreal, 1991, la care România a aderat prin Legea nr. 139/1998 – constituie materializarea concretă a preocupării statelor de a preveni acte ilicite săvârșite prin folosirea explozibililor plastici și în folie. Această convenție a fost elaborată ca urmare a dispozițiilor Rezoluției nr. 635/1989 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, cele ale Rezoluției nr. 44/29/1989 a Adunării Generale a Națiunilor Unite, care cereau imperios Organizației Aviației Civile Internaționale să-și intensifice eforturile pentru a pune la punct un regim internațional de marcaj al explozibililor plastici și în folie în scopul detectării, precum și cele ale Rezoluția A 27-8, adoptată în unanimitate de Adunarea Organizației Aviației Civile Internaționale la cea de-a 27-a sesiune, care a hotărât acordarea unei priorități absolute pregătirii unui instrument juridic internațional care să oblige statele să adopte măsuri de natură să garanteze că explozibilii plastici și în folie sunt marcați în mod corespunzător.

g) Convenția internațională pentru reprimarea atentatelor teroriste cu explozibili, adoptată la New York la 15 decembrie 1997, ratificată de România prin Legea nr. 257/2004, prin care statele sunt încurajate "să examineze de urgență domeniul de aplicare a prevederilor legale internaționale în vigoare care privesc prevenirea și eliminarea terorismului în toate formele și manifestările sale, în scopul de a se asigura prin aceasta că există un cadru legal care să acopere toate aspectele în materie".

Rezoluția Adunării Generale nr. 51/210/1996, obligă statele de a intensifica cooperarea în ceea ce privește elaborarea și adoptarea de măsuri practice și eficiente de prevenire a unor acte de terorism, precum și de urmărire în justiție și pedepsire a autorilor. Trebuie reținut că activitățile forțelor militare ale statelor sunt guvernate de reguli de drept internațional ce nu intră sub incidența acestei convenții și că excluderea anumitor acțiuni din sfera de aplicare a acesteia nu are efectul de a trece cu

vederea sau de a transforma actele ilicite în acte licite ori de a împiedica condamnarea acestor acte în baza altor legi.

h) Convenția internațională privind reprimarea finanțării terorismului, adoptată la New York, la 9 decembrie 1999, ratificată de România prin Legea nr. 623/2002.

Convenția a fost adoptată ca urmare a profundei preocupări a statelor de a reprima terorismul, flagel care a cunoscut o intensificare fără precedent în lumea întreagă și sub toate formele și manifestările. Elaborarea convenției a avut la bază: Rezoluția nr. 49/60/1994 prin care statele membre ale Organizației Națiunilor Unite au reafirmat solemn condamnarea tuturor actelor, metodelor și practicilor teroriste, ca fiind criminale și nejustificabile, oriunde se produc și oricine ar fi autorii, mai ales cele care compromit relațiile între state și amenință integritatea teritorială și securitatea statelor; Rezoluția nr. 51/210/1996 a Adunării Generale, care a invitat statele să ia măsuri pentru prevenirea și împiedicarea, prin mijloace interne adecvate, a finanțării teroriștilor sau a organizațiilor teroriste, prin intermediul organizațiilor care pretind că au scopuri de caritate, culturale sau sociale sau care sunt implicate în activități ilegale (traficul ilicit de arme, traficul de stupefiante și extorcarea de fonduri), incluzând exploatarea persoanelor în vederea finanțării activităților teroriste. Se reclamă adoptarea unor reglementări pentru a preveni și a împiedica circulația de fonduri bănuite a fi destinate utilizării în scopuri teroriste, fără a aduce în nici un fel atingere libertății de circulație a capitalurilor legitime, precum și de a intensifica schimburile de informații asupra fluxurilor internaționale ale unor astfel de fonduri; Rezoluțiile nr. 52/165/1997 și nr. 53/108/1998 ale Adunării Generale, care au stabilit în competența Comitetului ad-hoc, constituit prin Rezoluția nr. 51/210 din 17 decembrie 1996, elaborarea proiectului unei convenții internaționale pentru reprimarea finanțării terorismului. Având în vedere legătura de cauzalitate dintre resursele de finanțare și gravitatea actelor de terorism, statele au fost de acord că instrumentele juridice existente nu tratează în mod explicit aspectele legate de finanțarea terorismului, circumstanțe în care se impune o nouă reglementare. În temeiul prevederilor art. 2, din convenție: *“Comite o infracțiune în sensul prezentei convenții orice persoană care, prin orice mijloc, direct sau indirect, în mod ilicit și deliberat, furnizează sau strânge fonduri cu intenția de a le utiliza sau știind că acestea vor fi utilizate, în întregime sau în parte, în vederea comiterii oricărei infracțiuni cuprinse în convențiile anterioare”*.

La nivelul Uniunii Europene, problematica privind prevenirea și combaterea crimei organizate transfrontaliere este abordată, în special, în cadrul Politicii externe și de securitate comună. Aceasta nu dispune de instrumente juridice obligatorii de tipul directivei sau regulamentului, cu excepția tratatelor originare sau modificatoare ale acestora. Instrumentele sale sunt acțiunile comune, pozițiile comune, declarațiile și concluziile Consiliului European sau ale Consiliului UE, cea mai mare parte a *acquis*-ului ținând de cooperarea interguvernamentală. De aceea, PESC este implementată prin măsuri negative, cel mai adesea limitate în timp, nefiind necesară și transpunerea în ordinea juridică națională, ci doar să se asigure conformitatea politicii interne cu pozițiile comune.

Dar problematica privind terorismul este reluată și de unele regulamente prin care se implementează măsurile restrictive împotriva unor state terțe, grupări și entități cu caracter terorist, precum și prin decizii adoptate în cadrul JAI (Justiție și Afaceri Interne); amintim cu titlu de exemplu Decizia cadru nr. 475 din 13 iunie 2002. Aceste documente au un caracter obligatoriu, deoarece, conform „art. 249 regulamentul are aplicabilitate generală. Acesta este obligatoriu în toate elementele sale și este direct aplicabil în toate statele membre”, iar „decizia este obligatorie în toate elementele sale pentru destinatarii pe care îi desemnează”.¹

Majoritatea instrumentelor juridice ale organizațiilor internaționale, cu responsabilități în domeniul securității, au ca obiect stabilirea unor sancțiuni în scopul de a elimina mijloacele financiare, ce se presupun că au ca destinație finală finanțarea terorismului.

La nivel UE, s-a încercat o clarificare a procedurilor de listare și de-listare în actele de implementare a rezoluțiilor Consiliului de Securitate (astfel, conform dispozițiilor art. 1 alin. 4 din Poziția Comună 2001/931 sunt stabilite modalitățile de aplicare a măsurilor, iar în temeiul alin. 5 condițiile privind sursele de informații. Totuși, se constată necesitatea unei norme juridice referitoare la durata listării, dispozițiile art. 1 alin. 6 stipulând numai obligativitatea revizuirii listelor din 6 în 6 luni. În ceea ce privește procedura elaborării listelor, decizia aparține Consiliului U.E., pe baza propunerilor COREPER.

Se impune: realizarea unor studii privind eficiența aplicării de sancțiuni internaționale; accentuarea elementului preventiv (având în vedere faptul că sistemul actual are un pronunțat caracter punitiv); înființarea unui grup de lucru care să dezbată aceste aspecte și în cadrul căruia să fie realizat un schimb de experiență, obiectivul principal fiind elaborarea unor standarde comune în materie.

În ceea ce privește Rezoluția 1373 adoptată în urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, aceasta este completată procedural cu prevederile pozițiilor comune adoptate în cadrul PESC (2001/931 și subsecventele), Consiliul fiind obligat să revizuiască listele din 6 în 6 luni. Nu există însă o procedură clară privind de-listarea. Nici în „*EU guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures*” nu este prevăzută o procedură sub acest aspect. Totuși, este de remarcat că, în comparație cu sistemul ONU, aspectul legat de accesul la justiție este mult mai clar, deoarece competența Curții Europene de Justiție este prevăzută în tratatele constitutive (chiar dacă actele adoptate de Uniune în baza articolelor din Tratatul privind Uniunea Europeană referitoare la PESC sunt excluse).

1 A. Fuerea, *Drept comunitar European. Partea generală*, Editura All Beck, 2003, pp.107-108.

CADRUL JURIDIC NAȚIONAL DE ASIGURARE A SECURITĂȚII MARITIME

Simona Valentina MĂLEȘCU *

The main external factors of risk to national security can be generated, mainly, by: a potential negative evolution of democracy in a subregional context; the proliferation of weapons of mass destruction and armament, unconventional lethal means; the development of terrorism and cross border organized crime; illegal traffic; clandestine immigration; extremism and isolationism; limitations to certain resources and regional opportunities, which are important for the realization of the national interest.

Principalii factori externi de risc la adresa securității naționale pot fi generați, în principal, de posibilele evoluții negative în plan subregional în domeniul democratizării, proliferării armelor de distrugere în masă, a armamentelor și mijloacelor letale neconvenționale, dezvoltarea fenomenului terorist, a crimei organizate transfrontaliere, a traficului ilegal, migrației clandestine și a unor fluxuri masive de refugiați, acțiuni de incitare la intoleranță, extremism și separatism, limitarea accesului statului român la unele resurse și oportunități regionale, importante pentru realizarea intereselor naționale.

Legea nr.535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului este instrumentul prin care este creat cadrul juridic național în materie de terorism. Acestei legi îi sunt circumscrise normele juridice prin care este constituit Sistemul Național de Combatere și Prevenire a Terorismului(SNCPT). Din SNCPT fac parte toate instituțiile publice din România, care, prin prisma domeniului specific de activitate, au responsabilități în prevenirea și combaterea terorismului. Prin dispozițiile legii este reglementat și mecanismul prin care se asigură modul de lucru al SNCPT, stabilindu-se că în materie de terorism, Consiliul Suprem de Apărare este autoritatea națională responsabilă la nivel strategic, la nivel tehnic fiind Serviciul Român de Informații.

De asemenea, trebuie precizat că în temeiul prevederilor art.7, în scopul prevenirii și combaterii actelor de terorism și a faptelor asimilate acestora, autoritățile și instituțiile publice componente ale SNPCT desfășoară activități specifice, individual sau în cooperare, în conformitate cu atribuțiile și competențele lor legale și cu prevederile *Protocolului general de organizare și funcționare a Sistemului național de prevenire și combatere a terorismului, aprobat de Consiliul Suprem de Apărare a Țării*. În aceeași ordine de idei, se impune precizarea că dispozițiile cap. IV sunt consacrate stabilirii infracțiunilor și contravențiilor în legătură cu terorismul, ulterior Codul penal din 2004, fiind completat, cu Titlul IV, Crime și delict de terorism. În ceea ce privește elementele constitutive ale faptelor de terorism apreciez că dispozițiile art. 2 conțin o gravă eroare, în formularea actuală, potrivit căreia: “Faptele săvârșite de entitățile teroriste sunt sancționate potrivit prevederilor prezentei legi, dacă îndeplinesc *una dintre următoarele condiții*:

* Lector universitar, doctorand, avocat, Baroul de Avocați „Vlădoiu & Asociații”, București

a) sunt săvârșite, de regulă, cu violență și produc stări de neliniște, nesiguranță, teamă, panică sau teroare în rândul populației;

b) atentează grav asupra factorilor umani specifici și nespecifici, precum și asupra factorilor materiali;

c) urmăresc realizarea unor obiective specifice, de natură politică, prin determinarea autorităților statului sau a unei organizații internaționale să dispună, să renunțe sau să influențeze luarea unor decizii în favoarea entității teroriste”.

În opinia mea, prin sintagma “*una dintre următoarele condiții*”, se extinde sfera de infraționalitate în domeniul terorismului, iar reglementarea respectivă vine în contradicție cu prevederile Convențiilor internaționale în materie de terorism, în mod evident cu cele ale Deciziei Consiliului Uniunii Europene nr. 475/JHA/2002, potrivit căroră terorismul reprezintă ansamblul de acțiuni și/sau amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională, având următoarele caracteristici:

a) sunt săvârșite premeditat de entități teroriste, motivate de concepții și atitudini extremiste, ostile față de alte entități, împotriva cărora acționează prin modalități violente și/sau ostile;

b) au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică;

c) vizează factori umani și/sau factori materiali din cadrul autorităților publice, populației civile sau a oricărui element aparținând acestora;

d) produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populației, menit să atragă atenția asupra scopurilor urmărite.

Așadar, este evident *per a contrario* că cele patru condiții sunt cumulative, iar îndeplinirea oricăreia dintre acestea nu poate fi apreciată ca fiind un fapt terorist. Îmi exprim încrederea că, în actualul proces de analiză a modificărilor ce urmează a fi aduse legii se va corecta această eroare cu implicații juridice deosebite.

Un alt instrument juridic, cu incidență în domeniul care face obiectul prezentei abordări, îl reprezintă *Legea nr.260/2005 privind punerea în aplicare a unor sancțiuni internaționale*, al cărei obiect de reglementare îl reprezintă stabilirea modalității de punere în aplicare, de către România, a unor sancțiuni internaționale instituite prin rezoluțiile Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, adoptate în baza cap. VII al Cartei Organizației Națiunilor Unite și destinate menținerii păcii și securității internaționale, și a unor sancțiuni internaționale sau măsuri restrictive ale Uniunii Europene, adoptate în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune.

De asemenea, *Legea nr.206/2005* stabilește modalitatea de punere în aplicare, de către România, a unor măsuri restrictive ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa sau, după caz, prin decizii unilaterale ale statelor. Potrivit prevederilor art.4, pentru aplicarea prevederilor acestei legi s-a constituit *Comitetul Interinstituțional*, alcătuit din ministrul afacerilor externe, al justiției, administrației și internelor, apărării naționale, economiei și comerțului, finanțelor publice, integrării europene, comunicațiilor și tehnologiei informației, transporturilor, construcțiilor și turismului și din directori ai Serviciului Român de Informații, Serviciului de Informații Externe, din guvernatorul Băncii Naționale a României, din președintele Agenției Naționale de Control al Exporturilor, al Autorității Naționale de Control și președintele Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare, coordonat de primul-ministru. Ultimele provocări ale Comitetului (Rezoluțiile nr.1373, 1718/2006 etc) au scos în

evidență necesitatea modificării și completării actului normativ menționat, în sensul celor prezentate în capitolul anterior. Așadar, se impune stabilirea unei proceduri care să pornească de la prezumția de nevinovăție, pentru persoanele sau entitățile care au făcut obiectul listelor sancționatorii, acordându-se un termen de grație în care acestea au posibilitatea să-și dovedească nevinovăția.

CONSIDERAȚII ASUPRA SISTEMELOR DE SECURITATE ÎN VIZIUNE HOLISTICĂ

Dr. Paul DUȚĂ*

With recent additions, the membership of the UN now totals 191 Member States, nearly four times the number at its foundation in 1945. This multiplies the instances of possible interactions between states, still the primary, but no more the sole subjects of international relations. At the same time some traditional categorizations have lost their meaning (East versus West) or tend to forego significance (North versus South). Others are becoming essential: rich versus poor, inclusion or exclusion from the process of globalization; good governance versus undemocratic, dictatorial regimes.

NATO, for the first time in its history invoked Art.V of its constitution, the Washington Treaty of 1949, declaring these attacks an attack on all NATO members. More than a year later, it appears that this chance for a truly common approach - for reasons that still need to be scrutinized - was not used to the full extent. Too many misunderstandings have been assembled on both sides of the Atlantic.

Viitorul sistemului de securitate în viziune holistică și globală este esențial dependent de conceptul de legitimitate care poate veni „numai de la Națiunile Unite”.

Sunt numeroase criticile adresate Consiliului de Securitate pentru inconștiența multor judecăți politice. Se propune judecata intensă și atenta calibrare a operațiilor care vor fi necesare pentru ceea ce se va putea numi viitorul „mecanismului securității global-regionale”.

Ar putea definite două mari direcții determinante, flexibilitatea și pragmatismul pe de o parte și imparțialitatea și consistența, pe de altă parte, vor avea nevoie să fie sintetizate dialectic în proiecții inteligent construite și dezvoltate. Numai îmbinând flexibilitatea cu imparțialitatea, iar pragmatismul cu consistența, soliditatea constantă și tensiunile ocazionale dintre corpul global responsabil pentru pacea și securitate internațională și agențiile regionale care intenționează să joace un rol de sprijin în favoarea corpului global.

O reevaluare a istoriei și a potențialului viitor al mecanismului regional-global pentru menținerea păcii și securității internaționale s-ar putea baza pe recunoașterea în concordanță cu comunitatea internațională a potențialului de implicare a agențiilor regionale într-o prevenire a conflictelor și dezvoltare durabilă în toate regiunile, în cooperare cu Națiunile Unite.

Analiza rolului și acțiunilor unor organizații regionale care cer o comparație a amenințărilor cu răspunsurile convenite acestora. Anume, amenințările la adresa păcii și securității internaționale sunt cuprinse de provocările tradiționale (agresiunea interstatală), moderne (complexul național și pericolele regionale) și de viitor (insuccesul sistematic global); în timp ce răspunsul implica avertizarea timpurie, prevenirea conflictului, înțelegere pe cale pașnică, constrângere și construirea păcii.

* Cercetător științific II, Institutul Diplomatic Român

Nu este obiectul acestui studiu analizarea rolului și acțiunile organizațiilor regionale în totalitate. Astfel, nu sunt examinate sistematic, în profunzime percepțiile organizațiilor regionale spre provocările viitoare, ca de exemplu proliferarea armelor de nimicire de masă, terorismul și crima transnațională. Interesează amenințările moderne și tradiționale - agresiunea interstatală și complexul național precum și pericolele regionale.

Nu sunt examinate în detaliu politicile organizațiilor regionale în prevenirea conflictelor sau construirea păcii, chiar dacă acestea sunt preocupările principale ale Națiunilor Unite.

Interesează explorarea relațiilor dintre membrii Consiliului de Securitate și organizațiile regionale din domeniul amenințărilor moderne și tradiționale precum și modalitățile politice de răspuns în acord cu înțelegerea pe cale pașnică și aplicarea măsurilor de constrângere.

Pacea este percepută ca o condiție esențială a dimensiunilor securității umane iar voința organizațiilor regionale în sec. al XIX-lea are un rol fundamental. Altfel spus, interesează scopul interacțiunii dintre membrii Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite și organizațiile regionale în scenariile diferitelor conflicte.

Se impun câteva precizări.

În primul rând, o distincție fundamentală există între cooperarea regională și integrarea regională, mai ales în dimensiunea economică față de dimensiunea securității. Integrarea regională nu a fost realizată în nici o regiune cu garanții complete privind securitatea statelor implicate. Un singur fenomen de evoluție integrată cu adevărat este se desfășoară în Europa, dar creșterea numărului de membrii la 27 a încetinit procesul de integrare. Alte încercări regionale prin diferite inovații, în Africa și în Pacific, în ciuda valoroasei experiențe europene, au luat forme de cooperare intensificată.¹

Comunitatea europeană este comunitatea cea mai internaționalizată care într-adevăr poate să aspire spre dezvoltare durabilă.

În al doilea rând, regionalismul - desenând un așa-numit „noul regionalism” al ultimelor deceniilor - este superior prin simbioza aspectelor de securitate cu „lumea ordonată” din punct de vedere politic.

Lumea prezentă și cea precedentă ordonează sistemele globale - multipolaritatea timpurie (1919-1939); bipolaritatea (1948-1990); unipolaritatea (1990-2004).

Dacă sistemul global al secolului al XXI-lea va promova regionalismul ca o alternativă la unipolaritate sau o parte componentă a multilateralismului rămâne de văzut, fiind probabil ca în cele din urmă să se întâmple. Comunitatea internațională sprijină o dezvoltare accentuată a regionalismului ca o componentă a multilateralismului.

Sporirea rolului regionalismului este ceea ce se desprinde din viziunea statului a Secretariatului General al Națiunilor Unite ca o consolidare reciprocă a

¹ Relația dintre integrare și securitate nu este examinată în detaliu în acest studiu. În timp ce experiențele europene reprezintă un excelent exemplu de proces de integrare prin planificare sistematică, rațională, iar miza suveranității este mai importantă decât intervenția armată în viziunea europeană, în viziunea africană comandamentele integrării sunt ultimul criteriu.

mecanismului global-regional pentru pace și securitate². Regionarea este o trăsătură obiectivă a timpului nostru – un fenomen variat continuu pe care statele națiuni și Națiunile Unite trebuie să reacționeze și să se adapteze la cerințele binomului regional-global. Dimensiunea de securitate în procedurile și structurile Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite se vor dovedi critice în secolul al XXI-lea.

În al treilea rând, ca un corolar, regionalismul este chemat să ocupe golul existent în sistemul internațional de o jumătate de secol. Ordinea constituțională oferită de Carta Națiunilor Unite mijlocul secolului al XX-lea este dependentă de axa universal-național, în ciuda găzduirii unor prevederi referitoare la regionalism. Regionalismul acestei perioade este un concept simplu ce orbitează în jurul statului națiune. Ar putea părea normal ca de la entitatea statul-națiune să fie o “săritură în înălțime” – spre un corp global central. Dar deși centralizat și global, sistemul nu este și universal; statele-națiune erau puține la număr – 51 de membrii fondatori ai Cartei. Realitatea de astăzi – 191 state-națiune nu poate fi comparată cu un „club” pentru că este o adunare. Un asemenea număr de decidenți devine o piedică pentru politicile globale constituirea, fiind evidentă funcționarea imperfectă a Adunării Generale în ultimii ani.

Cel mai mic “corp executiv” pentru pace, Consiliul de Securitate, a observat probleme a liderilor nereprezentativi și a asociat intrările scurte în legitimitate globală. Aceasta explică interesele și inițiativele luate în favoarea regionalismului – ca o apropiere de politica care încearcă să conducă o cursă între ilegitimitate și nerealizare ce ar putea să justifice o autoritate globală genială. Regionalismul, și chiar sub-regionalismul, ar putea fi „măsura executivă corectă” pentru politicile globale de azi și astfel să devină noul “club” pentru politica internațională.

În al patrulea rând, o întrebare este inevitabilă: este nevoie de adaptarea Cartei la realitățile sec. al XXI-lea. Tentația există pentru cei care se întorc în mod compact la Carta – insistând pe o interpretare strictă și literară a resurselor. Aceste poziții forțază realitățile secolului al XXI-lea să se raporteze la o formă constituțională specifică mijlocului secolului al XX-lea. O alternativă este posibilă și justificată. „Interpretarea dinamică” a Cartei Națiunilor Unite este recunoscută de Secretarul General Dag Hammarskjöld la începutul anilor 1960; Kofi Annan se pronunța că „ar trebui să se dea posibilitatea adaptării Cartei la realitățile prezentului”. Aceasta necesită creativitate și curaj politic. Creșterea importanței regionalismului și reînvierea capitolului al VIII-lea al Cartei se va dovedi o componentă crucială a dinamismului viitor, necesitând creativitate și curaj la o scară comparabilă. Opțiunea dintre interpretarea literală și interpretarea liberală stă la baza dezbaterii mecanismelor securității contemporane.

În al cincilea rând, metamorfozarea naturii regionalismului – de la dimensiunile sale aproape exclusiv economice și de apărare, din 1940 până în 1980, spre o mișcare multisectorială cuprinzătoare a anilor 1990, implicând rezultate politice, culturale, economice și de securitate în sensul contemporan cel mai vast – ducând la

2 Benjamin Rivlin, nota în „Schlesinger, actul de naștere: găsirea Națiunilor Unite” că “autoritățile regionale în general duc lipsă de credibilitate, de capacitate operațională și din acest motiv, au o lipsă de potență de a acționa efectiv ca factor pentru securitatea colectivă și înțelegere pașnică”.

transformarea organizațiile internaționale ca regiuni dezvoltate, ca o integrare a intereselor mutuale ale statele membre. Mai mult de atât, în mod special în domeniul securității, transformările s-au realizat *ad-hoc*. Provocarea acestui secol este de a înlocui această apropiere improvizată, politic selectivă, și fără resurse spre regionalism cu un stil mai planificat, consistent încă flexibil și în echilibrul „gubernării globale și regionale” – în special din partea Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite.

În al șaselea rând, una dintre cele mai disputate concepte ale teoriei relațiilor internaționale – definiția “regiunii” și conturarea regiunilor – nu poate fi evitat în nici un studiu care are ca subiect regionalismul. Considerațiile teoretice privind elementele conceptuale și definiții legate de regionalism urmăresc conturarea regiunilor de securitate autentice și agențiile asociate, pe de o parte, și celelalte grupuri de state, pe de altă parte.³

Natura acestui studiu este una teoretică, analitică și prescriptivă, empirică și inductivă în metoda folosită. Munca este evidentă de natură interdisciplinară. Sunt combinate, în proporții diferite elemente de istorie, administrație publică, științe politice, sociologie, drept internațional și constituțional precum și de filozofie și etică. Nu se încadrează într-o singură disciplină academică particulară nici într-o metodă disciplinară unică. În timp ce o parte din studiu face o analiză comparativă a experienței regionale, aceasta nu este exclusiv limitată la metoda comparativă.

Ideea principală a studiului este determinată de considerațiile următoare:

Trecerea în revistă a dezvoltării istorice a „arhitecturii păcii” secolul al XX-lea (și chiar mai mult), în special în ultimele decenii. Evidențându-se „momentul de criză” prezent, în care principiile fundamentale ale gândirii securității contemporane sunt supuse unor transformări fără susținere în principiile și normele dreptului internațional, se impune analiza activității Consiliului de Securitate. Este deosebit de importantă relația dintre Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite și agențiile regionale în gestionarea unui conflict –, ca primul model de mecanism de securitate global-regional.

Mecanismul actual este determinat de natura ambiguă a conceptului de „regiune” și de complexe aranjamente regionale în lumea modernă – în special mandatele lor prelungite și parteneriatele zonale. Efectele contradictorii asupra unității de concepție și standardelor de operare. Este necesară găsirea unei ordini și a unei clarități asupra mozaicului uluitor de complex al structurilor regionale din întreaga lume prin dezvoltarea unei tipologii sugestive a “securității regionalismului”.

O trecere în revistă empirică a agențiilor regionale și subregionale, precum și a organizațiilor cros-regionale și transnaționale este necesară chiar și în absența unui seturi de criterii unitare.

Din perspectivă istorică, analitică și empirică, se impune explorarea a trei dimensiuni principale ale securității regionale – culturală, politică și legală – pentru a creiona substructuri în cadrul securității globale și regionale în lumea contemporană.

3 Din punctul de vedere al terminologiei, utilizarea termenului „regiune” în acest studiu privește un anumit grup de state-națiune.

Se impune clarificarea ipotezei potrivit căreia - regionalismul în domeniul securității colective poate dezvolta un model operațional ca un viitor mecanism de securitate globală și regională, în baza noilor concepte ale „securității regionale” și a prevederilor „capitolul al VIII-lea privind agențiile regionale”. Se impune o claritate constituțională, o cooperare funcțională și reforma doctrinară pentru succesul unui asemenea mecanism.

Încă de la începutul secolului al XVII-lea a apărut teoria conform căreia, modificarea structurii sistemului internațional prin constituirea unei organizații internaționale poate deveni o strategie importantă pentru pace. Rolul unei astfel de organizații internaționale ar trebui să fie menținerea continuă a relațiilor dintre membrii săi și în consecință influențarea politicii duse de aceștia. Organizația internațională creează cadrul și instrumentele necesare pentru menținerea unei continuități firești a fluxului cooperării internaționale pe toate planurile, constituind mijlocul cel mai adecvat pentru armonizarea pozițiilor statelor participante la acest flux. Soluțiile la care se ajunge în cadrul acestor organizații ar trebui să fie rezultatul acomodării complete a intereselor statelor componente, asigurându-se prin aceasta disponibilitatea de acțiune a acestora.⁴

Este greu de estimat în ce măsură constituirea unei organizații internaționale a influențat comportamentul conflictual în relațiile internaționale. În mod sigur nu a dus la eliminarea totală a conflictelor. Totuși, ceea ce se schimbă este modul în care aceste conflicte apar în conștiința oamenilor. În lipsa unei organizații internaționale, ele ar părea absolute; ele îi separă pe adversari, fiecare dintre aceștia dorind să-l distrugă pe celalalt. Un conflict între state care sunt membre ale unei organizații internaționale, care cooperează în cadrul acesteia și care încearcă să-și rezolve diferendele sub acoperișul ei, dobândește stimuli importanți și eficienți în vederea reducerii gradului de violență.

Teoria care privește transformarea contextului interacțiunii dintre state prin crearea unei confederații, a fost pentru prima dată articulată de către Abbé de Saint-Pierre (1658-1743), care a elaborat proiectul unei organizații internaționale în care cooperarea avea la baza garantarea proprietății de către suverani. Ideea era că uniunea ar aduce un plus de securitate, permițând desfășurarea unui alt tip de politică externă prin eliminarea războaielor. Planul lui Abbe era cât se poate de modern cuprinzând 12 articole care puteau fi modificate doar cu unanimitate de voturi din partea membrilor. În cazul în care un act de mediere, întreprins de o comisie specială, eșua, decizia era luată de Senat cu o majoritate de două treimi. Această decizie avea caracter obligatoriu. Cine făcea uz de arme înainte de luarea deciziei sau nu ținea cont de aceasta urma să se supună unei intervenții militare. Planul de înființare a organizației internaționale stipula clar interdicția totală asupra uzului de forță.⁵

În secolul al XX-lea, la aproape 200 de ani de la elaborarea planului Abbe, au fost înființate Societatea Națiunilor și Organizația Națiunilor Unite, ambele respectând în linii mari modelul acestuia. Toate aceste organizații sunt de fapt

4 Ionel Cloșcă, *Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, București 1985, p. 97.

5 *Ibid.*

variațiuni pe aceeași temă. Fiecare presupune organizarea unor confederații de state, care integrând potențialii dușmani în structura proprie, devin adevăratul act de pace. O astfel de organizație este aptă să schimbe sistemul internațional eliberându-l de anarhie și configurând un climat de comunicare, cooperare și transparență.

Chiar dacă ideea constituirii unei organizații, menită să contribuie la menținerea păcii în lume, este foarte veche, cunoscând abordări diferite în funcție de etapa istorică la care ne raportăm, adevărata consacrare este cunoscută la începutul secolului al XX-lea, după consumarea primului război mondial, o dată cu înființarea Societății Națiunilor.

„...natura noilor riscuri de securitate și amenințările cu care se confruntă comunitatea internațională a depășit cu mult cadrul comunității globale prevăzut după cel de-al doilea război mondial... Organizațiile regionale sunt din ce în ce mai mult recunoscute ca mecanisme instrumentale în noul sistem de securitate colectivă...”⁶

În toată istoria societății umane de orice mărime și tip se pune problema asigurării siguranței și securității proprii construcția a ceea ce a devenit cunoscută ca fiind o „arhitectură a păcii”. Este o aspirație instituțională prin care umanitatea să poată evita conflictul și să conviețuiască. În era modernă Westphalia ultimelor patru secole, statele-națiune au văzut în diverse moduri construirea unei asemenea arhitecturi. În acel context, relația dintre perspectivele „globală” și „regională” de securitate s-a dovedit a fi mai degrabă ignorată.

În epoca westphaliană trei mari faze se disting în construirea „arhitecturii păcii”: cooperarea bazată pe suveranitate națională (din sec. al XVII-lea până în sec. al XIX-lea); și primele două experimente într-o ordine gradual integrabilă (în sec. al XX-lea).⁷

Înainte de secolul al XX-lea, securitatea regională a reprezentat vârful strategiei politice și diplomatice. Securitatea globală - noțiunea ce se comportă ca un tot unitar pentru propria siguranță și răscumpărare - este un concept deja născut, cel puțin, în domeniul filozofic al idealismului kantian. Secolul al XIX-lea cunoaște eforturi în realizarea păcii continentale prin politici statale în două regiuni: Europa și America.

În Europa, dezvoltarea evolutivă în arhitectura securității regionale ce conduce comunitatea internațională până la stadiul prezent, poate fi legată de demersurile din secolul al XVII-lea. Dar progresul în limitarea și diminuarea conflictului între societățile umane a fost încet și sinuos. Pacea Westphalică care a văzut trecerea de la imperii medievale și sfere de influență la sistemul statului-națiune. În ciuda prevederilor pentru păstrarea „păcii publice” prin „legea perpetuă” cu aplicabilitate arbitrară, nici o arhitectură de securitate nu a stabilit cu un mecanism funcțional pentru evitarea conflictului.⁸

În cursul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, „războaiele legale” între state au continuat pe continentul european, datorită ambițiilor imperiale,

6 S/2004/546. Dezbateri tematică a Consiliului de Securitate, 20 iulie 2004.

7 Din acest motiv multe concepte rămân cu semne de întrebare persistente: „securitatea regiunilor” și „agențiile regionale ale capitolului al VIII-lea al Cartei ONU”.

8 Tratatul de la Westphalia - tratatul de pace dintre Imperiul Roman și Regele Franței și aliații acestora, 24 octombrie 1648, articolele 120-125.

până la Congresul de la Viena (1815), când o încercare conjugată a reușit menținerea păcii și securității regionale printr-un sistem echilibrat de putere. Marile puteri ale Europei sunt subiectele unor serii de „alianțe temporare” prin care caută să mențină ordinea continentală. „Concernul european”, oricum, a ținut doar patru decenii și, a doua jumătate a secolului al XIX-lea a cunoscut periodic războaie între marile puteri culminând cu devastatorul război mondial.

În continentul american, secolul al XIX-lea cunoaște primele aranjamente de securitate continentală. În 1823, Statele Unite proclamă o sferă de influență în America.⁹

Doctrina Monroe este considerată de către Statele Unite ca un mecanism veritabil de securitate regională cu toate că alte țări inclusiv vecinii acesteia au rezerve față de această doctrină. În secolul al XIX-lea, pan-americanismul devine efectiv o mișcare pentru asigurarea libertății Americii Latine față de Europa. Spre sfârșitul secolului, oricum, acesta s-a metamorfozat într-un sistem de asigurare a stabilității pe continent și, astfel poate fi considerat ca primul aranjament veritabil de securitate regională în Americi. În 1890, prima conferință pan-americană se desfășoară în Statele Unite cu scopul păstrării „păcii pe teritoriul Americii”. În 1910, Uniunea pan-americană este stabilită în cadrul unei conferințe, cu scopul promovării prieteniei și acțiunilor de cooperare în spațiul american.

În Africa, Asia și Pacific, politicile tradiționale sunt subordonate dominației imperiale a puterile europene în ultima parte a erei westphaliene.

Securitatea colectivă: Liga Națiunilor (1921-1945)

Încă de la începutul secolului al XVII-lea, apare teoria conform căreia, modificarea structurii sistemului internațional prin constituirea unei organizații internaționale poate deveni o strategie importantă pentru pace. Rolul unei astfel de organizații internaționale ar trebui să fie menținerea continuă a relațiilor dintre membrii săi și în consecință influențarea politicii duse de aceștia. Organizația internațională creează cadrul și instrumentele necesare pentru menținerea unei continuități firești a fluxului cooperării internaționale pe toate planurile, constituind mijlocul cel mai adecvat pentru armonizarea pozițiilor statelor participante la acest flux. Soluțiile la care se ajunge în cadrul acestor organizații ar trebui să fie rezultatul acomodării complete a intereselor statelor componente, asigurându-se prin aceasta disponibilitatea de acțiune a acestora.¹⁰

Este greu de estimat în ce măsură constituirea unei organizații internaționale a influențat comportamentul conflictual în relațiile internaționale. În mod sigur nu a dus la eliminarea totală a conflictelor. Totuși, ceea ce se schimbă este modul în care aceste conflicte apar în conștiința oamenilor. În lipsa unei organizații internaționale, ele ar părea absolute; ele îi separă pe adversari, fiecare dintre aceștia dorind să-l distrugă pe celalalt. Un conflict între state care sunt membre ale unei organizații internaționale,

9 Independența recentă față de colonialismul european câștigată de statele Americii Latine, face ca Statele Unite să considere că orice încercare din partea puterilor europene de a-și extinde sistemul în orice fel spre emisfera americană ca un pericol la pace și siguranța continentului.

10 Ionel Cloșcă, *Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, București 1985, p. 97.

care cooperează în cadrul acesteia și care încearcă să-și rezolve diferendele sub acoperișul ei, dobândește stimuli importanți și eficienți în vederea reducerii gradului de violență.

Teoria care privește transformarea contextului interacțiunii dintre state prin crearea unei confederații, a fost pentru prima dată articulată de către Abbé de Saint-Pierre (1658-1743), care a elaborat proiectul unei organizații internaționale în care cooperarea avea la baza garantarea proprietății de către suverani. Planul lui Abbe era cât se poate de modern cuprinzând 12 articole care puteau fi modificate doar cu unanimitate de voturi din partea membrilor. În cazul în care un act de mediere, întreprins de o comisie specială, eșua, decizia era luată de Senat cu o majoritate de două treimi. Această decizie avea caracter obligatoriu. Cine făcea uz de arme înainte de luarea deciziei sau nu ținea cont de aceasta urma să se supună unei intervenții militare. Planul de înființare a organizației internaționale stipula clar interdicția totală asupra uzului de forță.¹¹

În secolul al XX-lea, la aproape 200 de ani de la elaborarea planului Abbe, au fost înființate Societatea Națiunilor și Organizația Națiunilor Unite, ambele respectând în linii mari modelul acestuia. Toate aceste organizații sunt de fapt variațiuni pe aceeași temă. Fiecare presupune organizarea unor confederații de state, care integrând potențialii dușmani în structura proprie, devin adevăratul act de pace. O astfel de organizație este aptă să schimbe sistemul internațional eliberându-l de anarhie și configurând un climat de comunicare, cooperare și transparență.

În 1919, prima încercare de a preveni războiul și de a menține pacea la nivel global se înregistrează prin Liga Națiunilor, bazată pe patru principii fundamentale: non-agresivitatea, mișcarea pacifistă, securitatea colectivă, nivel redus de arme și autodeterminare.

Non-agresivitatea și mișcarea pacifistă sunt parțiale și neabsolute. Statele membre ale Ligii își propun să respecte și să protesteze împotriva agresivității externe, integritatea teritorială și independența politică a celorlalți.¹²

Statele sunt de acord ca oricând, orice dispută iscată între ei, pe care o consideră potrivită pentru rezolvare pe cale juridică și care nu poate fi rezolvată pe cale diplomatică, ei pot apela la calea juridică.¹³ În nici un caz, ei nu vor recurge la război înainte de împlinirea a trei luni de la luarea unei hotărâri juridice sau de la publicarea raport al consiliului legii; odată epuizate aceste proceduri, un stat poate iniția operațiile de război.

În baza principiilor acestei organizații, orice război sau amenințare de război care afectează unul dintre membrii săi este considerată o problemă a întregii Ligi. Liga poate lua „orice decizie care pare a fi înțeleaptă și eficientă pentru siguranța păcii națiunilor”.

Principiul nivelului redus de arme a fost prima încercare globală de a reduce armamentul. Liga consideră că menținerea păcii necesită o reducere a armamentului național la cel mai scăzut nivel la care siguranța națională nu este afectată.

11 *Ibid.*

12 *Ibid.*, articolul 10.

13 *Ibid.*, articolul 13.

Principiul autodeterminării este, de asemenea, inovativ. La începutul secolului al XX-lea, existau multe colonii și teritorii metropolitane, considerate de către membrii Ligii ca fiind încă inapte de a se governa în condițiile lumii moderne. Multe oricum au încetat să mai fie sub suveranitatea statelor înfrânte care le-au guvernat formal. Liga amână acordarea unui mandat cert statelor victorioase, de a-și asuma „fierbințeala” guvernării lor. Asemenea popoare necesită o îndrumare din partea unei „națiuni avansate” care, potrivit resurselor, experienței și poziției lor geografice, vor putea cel mai bine să-și asume această responsabilitate. Acest tutelaj este exercitat ca mandat în beneficiul Ligii. Oricum, aceasta se face în concordanță cu principiul autodeterminării - până când acestea vor fi în stare să se guverneze singure.

Principalele limitări ale Ligii au fost întreprinse. Dreptul unui stat de a recurge la război, permite unui stat de a recurge la arme din nou. În al doilea rând, dreptul de veto universal în luarea deciziilor în consens într-o situație de criză. În al treilea rând, natura voluntară a contribuției militare a slăbit mecanismul securității colective.

Chiar dacă ideea constituirii unei organizații, menită să contribuie la menținerea păcii în lume, este foarte veche, cunoscând abordări diferite în funcție de etapa istorică la care ne raportăm, adevărata consacrare este cunoscută la începutul secolului al XX-lea, după consumarea primului război mondial, o dată cu înființarea Societății Națiunilor.

În 10 ianuarie 1920, prin intrarea în vigoare a Pactului Societăților Națiunilor, s-a creat prima organizație internațională menită să devină un for universal care să asigure cadrul necesar de desfășurare a unor relații pașnice între state.¹⁴

Menținerea posibilității folosirii războiului în vederea rezolvării unor litigii între state, neinterzicerea lui cu desăvârșire în practica relațiilor internaționale, se constituia într-un mare neajuns al Pactului, care din păcate cuprindea și alte lacune importante.¹⁵ În aceste condiții, reglementările pactului nu puteau preîntâmpina escaladarea tensiunilor de la sfârșitul deceniului trei și izbucnirea unei noi conflagrații devastatoare. Curtea Permanentă de Justiție avea să-și înceteze activitatea la șaptesprezece ani de la înființarea sa (1939).¹⁶

Așa cum era stipulat în preambulul Pactului, Societatea Națiunilor era destinată „să dezvolte cooperarea dintre națiuni și să le garanteze pacea și securitatea”¹⁷.

De altfel, Pactul Societății Națiunilor¹⁸, alcătuit și adoptat la Conferința de Pace de la Versailles din 1919, a fost inclus ca primă parte în tratatele de pace.

14 Deși Pactul continua să mențină ca procedeu legal de rezolvare a diferendelor dintre state războiul, folosirea mijloacelor pașnice este cerută cu prioritate. În articolul 12 s-a stipulat că în cazul izbucnirii unui conflict între membrii Societății Națiunilor, aceștia aveau obligația de a-l supune fie procedurii arbitrajului, sau reglementării judiciare, fie analizei Consiliului. Ca urmare a prevederii din art. 14, a fost înființată Curtea Permanentă de Justiție, care putea să fie sesizată de orice diferend pe care i-l supunea orice stat. În același timp, Curtea urma să dea avize consultative și asupra oricărui diferend pe care Adunarea Societății Națiunilor sau Consiliul i-l supuneau.

15 Ionel Cloșcă *Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, București 1985, p.104.

16 George Elian, *Curtea Internațională de Justiție*, Editura Științifică, București, 1970, p.30.

17 L. le Fur și G. Chklaver, *Recueil de textes de droit international public*, Paris, 1928, p.259.

18 În ceea ce privește elaborarea Pactului, rolul principal l-au avut marile puteri ale vremii: Anglia, Franța, Italia, Japonia și Statele Unite ale Americii. Ca și componentă Societatea Națiunilor

O reaşezare a frontierelor în cadrul sistemului internaţional a fost pentru prima dată subiectul, ce poate fi descris ca “operaţie de menţinere a păcii”. Liga Naţiunilor s-a implicat în astfel de operaţiuni. Este interesant de notat că deşi aceste operaţiuni au fost în mare parte excluse din operaţiunile de menţinere a păcii contemporane, ele au format o parte a unei memorii instituţionale moştenite de Naţiunile Unite. A fost cazul problemei Slesvigului, situaţia teritoriile est prusiene ale Allenstein şi Marienwerder, teritoriul bazinului Klagenfurt, situaţia pământurilor de frontieră germano-poloneze.

Operaţiunea Ligii Naţiunilor din teritoriul Saar este, în opinia noastră, cea mare contribuţie la arhitectura păcii din perioada interbelică.

Teritoriul Saar se întinde de la graniţele de vest ale Germaniei şi nordul Franţei până în partea de est a Luxemburgului. Din cauza resurselor sale mari de fier şi cărbune acest teritoriu era foarte atractiv pentru Franţa care i se opuneau Marea Britanie şi Germania. Germania a fost pe punctul de a renunţa la controlul politic al teritoriului în favoarea Ligii Naţiunilor pentru o perioadă de 15 ani după care „locuitorii ar trebui să fie chemaţi pentru a indica suveranitatea sub care doresc să fie plasaţi”. De-a lungul celor 15 ani aflată sub tutelă, Saar era pe punctul de a fi administrată de o Comisie Internaţională numită de Consiliul Ligii. Acesta ar fi fost guvernul Saar-ului care avea puterea de a mări taxele şi de a controla legalitatea sistemului. Calmul politic şi social în Saar de-a lungul perioadei de administrare internaţională a lăsat un bun observator să o descrie ca şi „una dintre cele mai liniştită şi prospere locuri din Europa”. Dar această situaţie nu a durat mult şi a început să se degradeze ca o consecinţă a creşterii nazismului în Germania. La sfârşitul anului 1934 Consiliul a continuat să preseze cu planul său pentru întemeierea unei forţe internaţionale în faţa opoziţiei din Germania care dorea să aibă maximum de libertate acţională în teritoriu. A fost, de asemenea, opoziţie din partea Marii Britanii care era îngrijorată de extinderea costurilor şi angajamentelor. Zvonurile despre pregătirea Franţei pentru o intervenţie militară a creat tensiune în teritoriu. În aceste circumstanţe, Marea Britanie nu a avut de ales decât să se resemneze planurilor Ligii şi mai târziu guvernul Marii Britanii a confirmat Consiliului Ligii în decembrie 1934 că o să furnizeze un detaşament dacă Franţa şi Germania sunt de acord. Cu aliatul său Italia, care şi ea acum oferea un detaşament, şi în faţa unei posibile intervenţii militare franceze, Germania a fost silită să accepte acordul. Între timp, Franţa a acceptat că dacă Germania nu va ridica obiecţii asupra desfăşurării a acestei forţe, nu se va pune problema unei intervenţii franceze. Forţa era compusă din britanici şi italieni sub conducerea unui general britanic. Desfăşurarea s-a dovedit efectivă şi a fost bine primită de populaţia locală. Teritoriul Saar a fost reîncorporat în martie 1935.

Operaţiunea Saar a fost cea mai mare operaţiune de menţinere a păcii dintre toate operaţiunile întreprinse de Liga Naţiunilor şi ea a scos la lumină importanţa unui aspect principal în planul de menţinere a păcii, şi anume, selecţia colaboratorului.

cuprindea pe lângă membrii originali, semnatari ai tratatelor de pace (32 ca număr) şi orice alt stat, cu condiţia obţinerii a 2/3 din voturile Adunării Generale şi dacă şi dovedeau în mod efectiv dorinţa de a accepta obligaţiile ce decurgeau din pact.

Compoziția forțelor, britanici, italieni, danezi și suedezi a fost făcută să potrivească cererile diplomatice ale unei situații extrem de sensibile.

O semnificație particulară pentru dezvoltarea procesului de menținere a păcii în secolul al XX-lea. Una se referă la orașul Danzing iar cealaltă a avut loc într-o îndepărtată parte din America de Sud, la granița aflată în jungla dintre Peru și Columbia.

Modificările pe care le-a suferit teritoriul german, în principal la est, în folosul Poloniei au fost foarte importante. Mai întâi, Germania a trebuit să abandoneze Posnania și o parte din Prusia Occidentală, cu Torun. Aceasta constituia un „coridor” care permitea Poloniei accesul la mare și să rupă Prusia orientală de restul Germaniei. În cadrul Conferinței de pace s-a decis ca Danzing-ul și regiunea învecinată să constituie un oraș liber controlat de Liga Națiunilor. Acordul s-a transformat în scurt timp într-un conflict între Germania care s-a simțit ofensată deoarece un oraș german era mutat din națiune, și Polonia care a văzut același acord ca și un refuz al unui drept natural al suveranității asupra întregului coridor. Operațiuni internaționale de menținere a păcii în teritoriu au fost totuși cu succes întreprinse în cea mai mare parte a anului 1920 în perioada anterioară stabilirii Orașului Liber. După invazia nazistă a Poloniei în 1939, Danzing și Coridorul au fost complet reintegrate în teritoriul german.

Treizeci de ani mai târziu într-o parte îndepărtată a pădurilor tropicale din Amazon, Liga s-a angajat într-un alt neobișnuit exercițiu de securitate internațională. Lipsa angajamentelor Ligii a fost ascuțit ilustrată în timpul așa numitului război Chaco din 1932-1935 dintre Bolivia și Paraguai. Boreala Chaco unde a avut loc războiul era o vastă sălbăticie nepopulată al cărui statut național nu era bine definit dar în care amândouă, Paraguai și Bolivia și-au menținut prezența militară. Ele doreau un control asupra pământului Boliviei care era văzut ca o parte a unei strategii geografice care ar fi putut oferi ieșire la Atlantic. Războiul prelungit a dăunat enorm celor două antagoniste. Ținând cont că acest război a fost unul dintre cele mai distructive din lume, Liga Națiunilor s-a dovedit incapabilă să intervină semnificativ.

În cursul războiului din Chaco o ciocnire de graniță a avut loc în America Latina în care Liga datorită ineficienței sale în războiul dintre Bolivia și Paraguai de data aceasta a fost determinată să-și găsească un loc de mediator. Lungul conflict dintre Columbia și Peru deasupra frontierelor amazoniene a fost rezolvat în principiu în 1932 printr-o înțelegere generală asupra frontierelor. Parte din aceasta a implicat transferul din Peru a zonei din jurul râului orașului Leticia. Această dispută pentru Leticia a fost capabilă să se transforme într-un război internațional de amploare. Brazilia care era putere militară dominantă a făcut o încercare de mediere. Într-o situație rapidă de deteriorare cu forțe aeriene peruviene atacând navele columbiene în Amazon, Brazilia își anunța retragerea. Aceasta a instituit Liga Națiunilor cu oportunitatea de a interveni în criză. Consiliul Ligii a făcut un plan care avea să ia locul rolului pe care inițial trebuia să-l joace Brazilia. Liga avea să administreze teritoriul pe o perioadă de un an, susținută de o ”forță internațională” care în practică era formată din trupe columbiene sub comanda Ligii Națiunilor. Aceasta a fost acceptat de Columbia dar nu și de Peru. Ca răspuns, Consiliul Ligii a invocat articolul 15 din Convenție care îi dădea autoritate în situația unui conflict între membre.

Determinarea sa adoptată unanim era că Peru trebuia să se retragă din Leticia pentru a permite negocieri viitoare. În aprilie 1933, președintele peruvian a fost asasinat și guvernul său radical naționalist a fost înlocuit de unul care s-a dovedit mai supus presiunii internaționale. Planul a fost implementat și în 1933 a venit o Comisie de guvernare a Ligii Națiunilor. Aceasta era compusă din reprezentanți ai Braziliei, Spaniei și USA. Această „forță internațională” era acum implementată. În aceeași linie cu planul Ligii, discuții conflictuale între partide au dus la returnarea Leticiei sub suveranitate columbiană în 1933.

Deși în anumite momente din existența sa Societatea Națiunilor a numărat 61 de state, caracterul de universalitate nu a fost niciodată realizat. Prin activitatea sa care a durat formal până în aprilie 1946, dar în fapt a încetat o dată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial, Societatea Națiunilor nu și-a demonstrat capacitatea de a gestiona tocmai situațiile pentru care fusese înființată¹⁹.

Securitatea globală: Națiunile Unite (1945)

Securitatea globală colectivă este întărită în următorul experiment, la jumătatea secolului al XX-lea cu Națiunile Unite a căror Carta s-a crezut că ar remedia slăbiciunea Ligii. Construcția Cartei se bazează pe principiile fundamentale prin care „arhitectura de securitate” a comunității internaționale a continuat să rămână cu o jumătate de secol în urmă. Termenul de „pace” este folosit în Carta Națiunilor Unite în moduri diferite, fără să fie explicat în mod clar în vreun loc.²⁰ În sistemul dreptului internațional „clasic”, „pacea” era înțeleasă - în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea - mai ales ca lipsa războiului.

Națiunile Unite au patru scopuri proclamate: menținerea păcii și securității internaționale, autodeterminarea popoarelor, rezolvarea problemelor internaționale și armonizarea acțiunilor naționale pentru acele scopuri comune.²¹ Atingerea celor propuse este guvernată de 7 principii care au modelat relațiile internaționale în era Națiunilor Unite.²² Înțelesul pe care Națiunile Unite l-au dat păcii este însă cu mult mai extins, acesta creând o arie semantică mai largă și formulând pacea în sensul unui sistem global și dinamic, care garantează dreptatea socială, respectarea și impunerea drepturilor omului și a raporturilor de bună vecinătate în toate țările. Carta nu obligă astfel statele membre doar să renunțe la amenințarea cu sau exercitarea de acte de

19 A se vedea conflictul japonezo-chinez din 1931 și 1937, ca de altfel și violarea Tratatului de Pace de la Versailles de către Germania și Italia.

20 Fondatorii Națiunilor Unite, încă marcați de grozăviile celui de-al Doilea Război Mondial și-au propus să creeze prin Organizația Națiunilor Unite un instrument pentru a „izbăvi generațiile viitoare de flagelul războiului”, Preambulul Cartei Națiunilor Unite. Astfel, menținerea păcii și securității internaționale a devenit misiunea principală a Națiunilor Unite.

21 Carta Națiunilor Unite, articolul 1.

22 Carta Națiunilor Unite, articolul 2. Acestea sunt egalitatea suverană a statelor membre; îndeplinirea cu bună credință a tuturor obligațiilor Cartei; soluționarea pașnică a diferendelor internaționale; nefolosirea forței împotriva integrității teritoriale și independenței politice ai membrilor; securitatea colectivă; necomplicitatea cu non-membrii și neintervenția în jurisdicția membrilor.

violență în vederea impunerii unor obiective politice. Carta cheamă toate statele să-și aplaneze conflictele prin mijloace pașnice și să dezvolte cooperarea la toate nivelele.²³

Progresul înregistrat față de Liga Națiunilor în „arhitectura securității” dobândit prin sistemul Națiunilor Unite este întreg. În primul rând, războiul este complet abolit prin prevederile Cartei, fiind prevăzut un mecanism efectiv de respectarea acestuia - cel puțin teoretic. În al doilea rând, dreptul *veto* al celor 5 mari puteri, membre ale Consiliului de Securitate asupra deciziilor de intervenție în sprijinul păcii și securității internaționale. În al treilea rând, contribuția militară din partea statelor membre pentru acțiuni în sprijinul păcii și securității internaționale este compulsivă și voluntară.

În era Națiunilor Unite, securitatea colectivă nu a funcționat în maniera prevăzută de articolele Cartei. Motivele sunt întregite: existența armelor nucleare care a făcut ca dimensiunile multilaterale ale securității colective să fie asimetrice; divizarea ideologică între SUA și URSS a polarizat comunitatea internațională și a paralizat Consiliul de Securitate timp de peste 40 de ani; în parte, din cauza progresului normativ în relațiile internaționale, conflictele interstatale au scăzut, însă conflictele intrastatale au crescut ca un rezultat al tensiunilor post-coloniale exacerbate. Pentru a prezerva pacea, în Carta ONU a fost creat un sistem colectiv de securitate, Consiliul de Securitate fiind organul central al acestuia. Doar Consiliul de Securitate are dreptul, conform Capitolul al VII-lea al Cartei, să adopte măsuri de forță împotriva statelor ce amenință pacea lumii.²⁴ Statele membre pot pune la dispoziția ONU forțe armate, conform Articolului 43 din Carta Națiunilor Unite.

În această perioadă, stabilitatea strategică la nivel global este asigurată în mod eficient, uneori riscant, prin amenințarea nucleară. Națiunile Unite contribuie la asigurarea stabilității globale, prin adaptarea tehnicilor rezolutive conflictuale, în moduri inovative și creative, practice și fezabile politic.

În ianuarie 1992, Consiliul de Securitate îl invită pe Secretarul general să efectueze analize și recomandări asupra „căilor strategice de realizare mai eficientă, a prevederilor și scopurile Cartei privind capacitatea Națiunilor Unite pentru diplomatie preventivă, menținerea păcii și realizarea păcii”.

Națiunile Unite au dezvoltat un „plan de pace” care reflectă o apropiere mai sofisticată spre complexe încercări ale securității lumii moderne, respectiv de „securitate colectivă” ca răspuns la agresiunile interstatale la care se referă Carta. Până la sfârșitul războiului rece, extinderea conflictele intrastatale și intervenția Națiunilor Unite a adus un plus de experiență materializată într-un lexicon de operații pentru pace. Conceptele utilizate nu sunt riguros formulate, din punct de vedere academice, dar se consideră că sunt suficiente pentru claritatea operațiilor.²⁵

23 Menținerea păcii a devenit un termen foarte des folosit. O gamă foarte variată de operațiuni militare și civile sunt numite operațiuni de menținere a păcii.

24 Astfel de măsuri de forță pot cuprinde de la sancțiuni nemilitare - de exemplu embargo economic și armat - și până la intervenții militare cu forțe terestre, aeriene și navale.

25 Națiunile Unite merg în mare parte spre împărțirea responsabilității lor pentru precizie și pentru respectarea importanței terminologiei.

Bibliografie:

- [1]. UK Global Conflict Prevention Pool, *Security Sector Reform Strategy: 2004/05*, section 1.4.
- [2]. UN Security Council, *Report of the Secretary-General: Securing Peace and Development: The Role of the United Nations in Supporting Security Sector Reform S/2008/39*, January 23, 2008.
- [3]. Organization for Economic Cooperation and Development, *Security System Reform and Governance*, DAC Guidelines and Reference Series (Paris: OECD, 2005).
- [4]. Nicole Ball, Eric Scheye, and Luc van de Goor, *From Project to Program: Effective Programming for Security and Justice* (The Hague: Clingendael Institute and Netherlands Ministry of Foreign Affairs, 2007).
- [5]. United Nations, *Report of the Secretary-General: The Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies*, UN Doc. S/2004/616 (August 23, 2004). See also David Tolbert and Andrew Solomon, "United Nations Reform and Supporting the Rule of Law in Post-Conflict Societies," *Harvard Human Rights Journal* 19, Spring 2006, www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss19/tolbert.shtml (accessed July 21, 2008).
- [6]. "US Panel to Urge Overhaul of Iraq Police," Reuters, August 31, 2007.
- [7]. U.S. Department of State and Department of Defense, "Interagency Assessment of Iraq Police Training," Joint Inspector General Report (Washington, D.C., July 15, 2005), 22.
- [8]. *The National Security Strategy of the United States of America* (September 2002), 1, www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf (accessed July 28, 2008).
- [9]. UNDP, "New Dimensions of Human Security," Human Development Report, 1994, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994> (accessed July 20, 2008).
- [10]. Neil MacFarlane and Yuen Foong Khong, *Human Security and the UN: A Critical History* (Indianapolis: Indiana University Press, 2006).
- [11]. Nicole Ball and Dylan Hendrickson, "Trends in Security Sector Reform (SSR): Policy, Practice and Research" (paper prepared for New Directions in Security Sector Reform workshop, International Development Research Centre, Peace, Conflict and Development Program Initiative, Ottawa, Canada, November 3–4, 2005).
- [12]. Ball and Hendrickson, "Trends in Security Sector Reform."
- [13]. OECD-DAC, *The OECD-DAC Handbook on SSR: Supporting Security and Justice*, DAC Guidelines and Reference Series (Paris: OECD-DAC, 2007), www.oecd.org/dac/conflict/if-ssr (accessed July 21, 2008).
- [14]. Robert Andrews, Mark Kirk, J. Stephen Morrison, and Kathleen Hicks, *Integrating 21st Century Development and Security Assistance* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2008);

- [15]. Frederick Barton, Karin von Hippel, Derek Chollet, Mark Irvine, and Bradley Larson, *A Steep Hill: Congress and U.S. Efforts to Strengthen Fragile States* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, 2008).
- [16]. James Dobbins, Seth G. Jones, Keith Crane, and Beth Cole, *The Beginner's Guide to Nation-Building*, RAND Corporation monograph MG-557 (Santa Monica, Calif.: RAND, 2007).
- [17]. Rickey L. Rife, *Defense Is from Mars, State Is from Venus: Improving Communications and Promoting National Security* (white paper, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, Penn., 1998).
- [18]. Hearing of the House Armed Services Committee, "Building Partnership Capacity and the Development of the Interagency Process," Washington, D.C., April 15, 2008.
- [19]. Andrews, Kirk, Morrison, and Hicks, *Integrating 21st Century Development and Security Assistance*.

SECURITATEA SOCIETĂȚII ȘI EFECTELE ACORDULUI SCHENGEN

Dr. Paul DUȚĂ*

The security of one person, one community, one nation rests on the decisions of many others—sometimes fortuitously, sometimes precariously. Political liberalization in recent decades has shifted alliances and begun movements towards democracy. These processes opened opportunities for people but also new fault lines. And political and economic instabilities, some involving bitter conflicts with heavy casualties and dislocations, have broken out within states.

Massive population movements affect the security of receiving states, often compelling them to close their borders and forcibly prevent people from reaching safety and protection. Armed elements among civilian refugee populations may spread conflict into neighboring countries.

Multilateral approaches are essential for promoting orderly and predictable movements of people. Needed is an international migration framework of norms, processes and institutional arrangements to ensure such order and predictability. In that framework, the sovereignty and security of states would be balanced by the human security of people.

Acordul Schengen poarta spre o Europă fără frontiere

Nici cei mai utopici vizionari nu și-ar fi închipuit că o mică localitate - Schengen¹, dintr-un liliputan stat european - Luxemburg, va fi punctul de pornire pentru înfăptuirea unei Europe fără frontiere, unită în nobilul ideal al libertății, securității și justiției. Motorul extinderii UE² îl constituie țelul de realizare a unei zone a libertății, securității și justiției. Schimbarea priorităților comunitare, de la economic către libera circulație, asigurarea securității și justiției, sunt evidențiate mai mult decât elocvent în modul de evoluție a cadrul normativ european.

Tratatul de la Amsterdam (TUE) îl modifică și îl completează pe cel de la Maastricht (AUE), în special în anumite puncte cum sunt: locul cuvenit muncii și drepturilor cetățenilor; eliminarea ultimelor obstacole din calea liberei circulații a bunurilor și serviciilor, fiecare stat membru fiind nevoit să colaboreze mai strâns în cadrul Europolului; posibilitatea acordată UE de a-și face mai bine auzită vocea în cadrul instanțelor internaționale; crearea unor instituții sau proceduri capabile să asigure buna funcționare a unei Uniuni extinse³.

*** Cercetător științific II, Institutul Diplomatic Român**

1 Schengen este o localitate din Luxemburg, aflată la întretăierea granițelor dintre Germania, Franța și Luxemburg. Are o populație de peste 500 locuitori și a devenit faimoasă la 14 iunie 1985, când pe vasul "Princesse Marie-Astrid", navigând pe râul Mosel, cinci state din Uniunea Europeană, Germania, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg, au semnat „Tratatul de la Schengen”, privind controlul frontierelor interne. În prezent, 15 țări europene sunt părți în cadrul acordului, iar procesul de aderare continuă.

2 Paul Dănuț, Duță și Grațian Lupu (coordonatori), *Europa de la dezideratul unificării la OSCE și Uniune*, Editura Continent, Sibiu, 2006, pp. 47-54.

3 Paul Dănuț, Duță și Grațian Lupu (coordonatori), *Europa de la dezideratul unificării la OSCE și Uniune*, Editura Continent, Sibiu, 2006, p. 51.

Începând din anii '70, se intensifică cooperarea ad-hoc în domeniul justiției și afacerilor interne.⁴

În condițiile reducerii sau dispariției controalelor la frontieră, libertatea de mișcare și accesul la informație oferite de societatea modernă, sporesc și diversifică amenințările la adresa securității europene. Infraționalitatea transfrontalieră organizată reprezintă o amenințare globală, în evoluție, care a dobândit capacitatea de a influența politica statelor și activitatea instituțiilor democratice. Ea constituie atât o expresie a proliferării unor fenomene negative care se amplifică în condițiile globalizării, cât și o consecință directă a gestionării ineficiente a schimbărilor politice, economice și sociale profunde care s-au produs în Europa Centrală.

Conceptul de Evaluare a Amenințării Criminalității Organizate

Conceptul de Evaluare a Amenințării Criminalității Organizate (OCTA)⁵, înlocuind fostul Raport Europol privind Criminalitatea Organizată (Organized Crime Report). Raportul OCTA este un produs al conceptului de conducere a activității polițienești pe baza analizei informațiilor (*intelligence led policing*) și întocmirea sa a constituit una din prioritățile Europol în ultimii ani. Noutatea o reprezintă modalitatea de abordare a fenomenului de criminalitate organizată: o manieră pro-activă, orientată asupra evoluțiilor viitoare ale fenomenului și nu una descriptivă, ce reflectă situația actuală a fenomenului. Spre deosebire de vechiul raport, oferă o evaluare calitativă a fenomenului, având în vedere aria de manifestare, impactul și caracterul acestuia și ajută la identificarea celor mai înalte priorități în domeniu⁶.

Este de remarcat importanța crescândă pe care o au platformele criminale regionale ale criminalității în statele membre, grupurile criminale care operează aici nemaifiind constrânse de a stabili rețele de aprovizionare complexe plecând de pe alte continente, pentru că mărfurile ilicite sunt deja dirijate și regrupate în aceste platforme. Aceasta creează noi perspective de dezvoltare pentru grupurile criminale organizate, care sunt deja prezente pe piețele de distribuție alimentate de aceste

4 În acest context, la începutul anilor '80, a demarat, la nivel european, o discuție în legătura cu importanța termenului libertate de mișcare. După discuții îndelungate, Franța, Luxemburg, Germania, Belgia și Olanda au hotărât să creeze un spațiu fără frontiere interne. Acordul între aceste state a fost semnat în data de 14 iunie 1985, în localitatea Schengen din Luxemburg. A urmat semnarea „Convenției de Implementare a Acordului Schengen”, în data de 19 iunie 1990. În momentul intrării în vigoare, în anul 1995, aceasta a eliminat controalele la frontierele interne ale statelor semnatare și a creat o singură frontieră externă unde controalele se desfășoară conform unui set de reguli clare. De asemenea, au fost stabilite reguli comune în materie de vize, migrație, azil, precum și măsuri referitoare la cooperarea polițienească, judiciară sau vamală.

5 Organized Crime Threat Assessment – OCTA.

6 Scopul OCTA este dat de prevederile Programului Haga, capitolul 2.3. Cooperare polițienească, conform căroră “Consiliul trebuie să folosească aceste analize pentru a stabili anual priorități strategice, ce vor orienta acțiunile viitoare.” Raportul OCTA este întocmit pe baza informațiilor obținute de către statele membre, Europol, Eurojust și alte organisme relevante. Aceste informații provin din diverse surse din cadrul UE și alte sectoare, precum cel juridic, privat, ONG-uri, agenții de aplicare a legii. Europol analizează aceste informații folosind două tipuri de analiză: PEST(EL) și SWOT. Primul tip de analiză identifică factorii externi cheie ce pot influența dezvoltarea CO - factori politici, economici, sociali, tehnologici, de mediu și legali. Analiza SWOT evaluează măsura în care aspectele PEST(EL) pot influența evoluția grupurilor de CO și activitățile acestora.

platforme, în special când cooperarea lor cu delincvenții care operează pe teritoriul acestora este facilitată de apartenența la o etnie comună sau la o aceeași țară de origine. Pe de altă parte și lipsa integrării, în special pentru comunitățile etnice de origine non comunitară, poate conduce la apariția „regiunilor închise” în cadrul cărora criminalitatea organizată poate să-și impună influența puternică și să profite de noi posibilități, crescând astfel numărul victimelor. De la Consiliul European de la Tampere din 1999⁷, politica Uniunii în domeniul justiției și afacerilor interne se dezvoltă în cadrul unui program general.⁸

La cinci ani după întrunirea Consiliului European de la Tampere, se ajunge la concluzia că este momentul pentru o nouă agendă care să dea posibilitatea Uniunii să se sprijine pe rezultatele obținute și să abordeze în mod eficient noile provocări cu care se va confrunta. În acest scop, Consiliul European adoptă un program multianual, cunoscut sub denumirea de Programul Haga⁹ întins pe o perioadă de cinci ani. Acesta reflectă ambițiile de creare a unui spațiu al libertății, securității și justiției în cadrul UE. Programul ține cont de evaluarea făcută de Comisie, fapt arătat și pe parcursul Consiliului European din iunie 2004, precum și de recomandările făcute de Parlamentul European.

Obiectivul Programului Haga este să îmbunătățească capacitatea comună a UE și a statelor membre de a garanta drepturile fundamentale, garanții procedurale minime și accesul la justiție, să asigure protecție în conformitate cu Convenția de la Geneva cu privire la Refugiați, precum și în alte tratate internaționale care fac referire la persoanele în nevoie, să regularizeze fluxurile migraționiste și să controleze frontierele externe ale Uniunii, să lupte împotriva crimei organizate transfrontaliere și să reprime amenințările teroriste, să valorifice potențialul Europol și Eurojust, să ducă mai departe recunoașterea reciprocă deciziilor judiciare și să le certifice atât în materie penală, cât și în materie civilă și să elimine obstacolele de natură legală și judiciară în litigiu în probleme civile și de familie, având implicații transfrontaliere. Acest obiectiv este urmărit în interesul cetățenilor, prin dezvoltarea unui Sistem Comun de Azil și prin îmbunătățirea accesului la instanță, practică și cooperare judiciară, aproximarea legislativă și politici comune.

7 Concluziile președinției finlandeze a Consiliului European de la Tampere din octombrie 1999, primul de acest fel consacrat exclusiv domeniului libertății, justiției și afacerilor interne, au constituit așa numitul „Program de la Tampere”. În 2004, la finalul acestui program, Comisia a publicat o evaluare care a evidențiat principalele obstacole aflate în calea obținerii de noi progrese, cum ar fi obligativitatea unanimității în tot mai multe domenii în cadrul Consiliului și dificultățile în garantarea punerii efective în aplicare de către statele membre a măsurilor adoptate. Ediția următoare a Programului de la Tampere a fost adoptată în noiembrie 2004 la Haga, în cursul președinției olandeze.

8 Deși nu au fost atinse toate scopurile inițiale, au fost făcute progrese cuprinzătoare și coordonate. Rezultatele care au fost obținute în primii cinci ani au fost considerate ca fiind pozitive: au fost puse bazele unei politici comune în domeniul migrației și azilului, a fost pregătită armonizarea controalelor la frontiere, a fost îmbunătățită cooperarea polițienească, iar activitatea de bază pentru cooperarea judiciară pe baza recunoașterii reciproce a hotărârilor și deciziilor judiciare a avansat mult, fiind finalizată prin elaborarea mandatului european de arestare

9 Programul de la Haga: întărirea libertății, securității și justiției în UE, Consiliu - 2005/C 53/01, JO C 53, p. 1-14.

Programul Haga se bazează pe o abordare pragmatică și pe munca permanentă care decurge din Programul de la Tampere, planurile de acțiune actuale și o evaluare a primei generații de măsuri. De asemenea, se bazează pe principiile generale ale subsidiarității, proporționalității, solidarității și respectului pentru diferitele sisteme legale și tradiții ale statelor membre. Drepturile fundamentale, așa după cum sunt garantate acestea de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și Convenția de la Geneva cu privire la Refugiați, sunt avute în vedere la aplicarea programului. În același timp se urmărește realizarea unor progrese reale și de substanță în domeniul sporirii încrederii reciproce și al promovării politicilor comune în beneficiul tuturor cetățenilor Uniunii. Programul Haga conține trei direcții principale de acțiune: întărirea libertății¹⁰, întărirea siguranței¹¹ și îmbunătățirea actului de justiție¹².

Programul Haga are în vedere și relațiile externe ale UE. Astfel este avută în vedere o strategie care să acopere toate aspectele externe ale politicii UE referitoare la libertate, securitate și justiție, pe baza măsurilor întreprinse în cadrul acestui program și în referire la Strategia de Securitate a UE. O atenție specială este acordată relațiilor speciale cu SUA, Rusia și zona Balcanică. Ideea de spațiu european fără frontiere apare pentru prima dată în TCE și AUE, care prevăd o piață internă pe un spațiu fără frontiere.

Acordul Schengen este compus din 32 articole și constituie o declarație de intenție prin care statele semnatare se angajează să faciliteze, pe cât posibil, trecerea frontierelor lor interioare și să pună în aplicare măsurile de cooperare necesare suprimării controlului. Părțile Contractante precizează că înțeleg să nu aducă atingere nici suveranității naționale și nici libertăților individuale ale cetățenilor. Ele își propun, în schimb, armonizarea tuturor legislațiilor naționale în materie, precum și coordonarea aplicării lor. În 19 iunie 1990, se semnează „Convenția de Implementarea a Acordului Schengen”,¹³. În momentul intrării în vigoare, în anul 1995, aceasta a eliminat controalele la frontierele interne¹⁴ ale statelor semnatare și a creat o singură

10 Cetățenia uniunii; Politica în domeniul azilului, migrației și frontierelor; Un sistem European Comun de Azil; Migrația legală și lupta împotriva angajării ilegale; Integrarea cetățenilor statelor terțe; Dimensiunea externă a azilului și migrației; Managementul fluxurilor de migrațiune (Controale de frontieră și lupta împotriva imigrației ilegale, Biometrie/Biostatistică și sisteme de informații, Politica de Vize).

11 Îmbunătățirea schimbului de informații; Terorism; Cooperarea polițienească; Managementul crizei în cadrul UE cu efecte transfrontaliere; Cooperarea operativă; Prevenirea criminalității; Strategia europeană privind drogurile

12 Curtea Europeană de Justiție; Încrederea – realizarea încrederii reciproce; Cooperarea judiciară în materie penală; Recunoașterea reciprocă; Eurojust; Cooperarea judecătorească în materie civilă.

13 Convenție de punere în aplicare a acordului Schengen din 14 iunie 1985 între Guvernele statelor din Uniunea Economică Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune, încheiata la 19 iunie 1990 (Regatul Belgiei, Republica Federală Germania, Republica Franceză, Marele Ducat al Luxemburgului și Regatul Olandei ca părți semnatare).

14 frontiere interne – frontierele comune terestre al Părților Contractante la Convenția Schengen, precum și aeroporturile pentru zborurile interne și porturile maritime pentru liniile regulate de pasageri care au punct de plecare sau ca destinație exclusivă alte porturi de pe teritoriile Părților Contractante, fără escale în porturi din afara acestor teritorii.

frontieră externă¹⁵, unde controalele se desfășoară conform unui set de reguli clare. De asemenea sunt stabilite reguli comune în materie de vize, migrație, azil, cooperare polițienească, judiciară și vamală.

Semnarea Convenției a reprezentat un important pas înainte spre crearea unui spațiu fără frontiere interne¹⁶.

Principale aspecte abordate de Convenția Schengen privesc: controlul frontierelor (traversarea frontierelor interne și traversarea frontierelor externe); regimul de vize (vizele de ședere pe termen scurt și vizele de ședere pe termen lung); circulația străinilor¹⁷ în spațiul Schengen; cererile de azil; cooperare polițienească; asistență reciprocă în materie civilă și penală; substanțe narcotice; arme de foc și muniții; Sistemul Informatic Schengen (SIS) și protecția datelor în cadrul SIS.

Printre cele mai importante măsuri adoptate de către statele Schengen sunt: eliminarea controalelor la frontierele interne și stabilirea unui set de reguli pentru trecerea frontierelor externe; separarea fluxurilor de pasageri în porturi și aeroporturi; armonizarea regulilor referitoare la condițiile de acordare a vizelor; stabilirea unor reguli pentru solicitanții de azil; introducerea unor reguli referitoare la supravegherea și urmărirea transfrontalieră pentru forțele de poliție din statele Schengen; întărirea cooperării judiciare prin intermediul unui sistem rapid de extrădare și implementarea deciziilor judecătorești; crearea Sistemului Informatic Schengen. Toate aceste măsuri, împreună cu Acordul Schengen, Convenția de implementarea a acordului Schengen, deciziile și declarațiile adoptate de către Comitetul Executiv Schengen stabilit în 1990, precum și protocoalele și acordurile de aderare care au urmat constituie *acquis-ul Schengen*.¹⁸ Filozofia Acordului și Convenției, precum și a *acquis-ului Schengen* în integralitatea sa, este derivată în fapt din prevederea potrivit căreia frontierele pot fi traversate prin orice punct¹⁹, fără efectuarea unui control al persoanelor.

15 frontieră externă – frontiera terestră și maritimă, precum și aeroporturile și porturile maritime ale Părților Contractante, dacă nu sunt frontiere interne.

16 Având în vedere riscurile în domeniile securității și imigrației ilegale, cu această ocazie a fost subliniată necesitatea unor controale eficiente la frontierele externe, aplicarea unor principii uniforme, scop în care părților contractante li se cerea în mod special să promoveze armonizarea metodelor de lucru în materie de control și supraveghere a frontierelor elaborarea, unui manual comun pentru responsabilii cu supravegherea frontierelor și încurajarea unui nivel echivalent de control al frontierelor externe prin schimburi și vizite de lucru. Declarația miniștrilor și secretarilor de stat la data semnării Convenției (19 iunie 1990).

17 străin – orice altă persoană decât cetățenii statelor membre ale Comunităților Europene.

18 Inițial, *acquis-ul Schengen* nu a făcut parte din cadrul legislativ comunitar. Acest lucru s-a schimbat însă odată cu semnarea Tratatului de la Amsterdam, în data de 2 octombrie 1997, intrat în vigoare la 1 mai 1999. Începând cu acest moment, *acquis-ul Schengen* face parte din legislația comunitară și a fost transferat în noul Titlu IV - Vize, azil, imigrație și alte politici legate de libera circulație a persoanelor, al TUE. De asemenea, ca o evoluție de ordin instituțional, conform prevederilor Tratatului de la Amsterdam, Consiliul UE a luat locul Comitetului Executiv Schengen, stabilit de Acordul Schengen iar începând cu 1 mai 1999, Secretariatul Schengen a fost incorporat în cadrul Secretariatului General al Consiliului. De asemenea, au fost create noi grupuri de lucru pentru a asista Consiliul în activitățile desfășurate.

19 punct de trecere a frontierei – orice punct de trecere autorizat de autoritățile competente pentru trecerea frontierelor externe.

Mecanismele de aplicare ale Acordului Schengen au presupus și presupun încă, în planul intern al statelor membre UE, măsuri legislative supuse adoptării Parlamentelor naționale, în funcție de propriile Constituții.

Obiectivul UE de a asigura eliminarea oricăror controale asupra persoanelor care trec frontierele interne și stabilirea unui spațiu fără frontiere, în care să fie asigurată libera circulație, a necesitat elaborarea unui set de reguli care să asigure uniformizarea practicilor la nivelul statelor membre. În altă ordine de idei, adoptarea de măsuri comune privind trecerea frontierelor externe de către persoane și controlul la frontierele externe impunea necesitatea reflectării *acquis*-ul Schengen încorporat în *acquis*-ul UE. În martie 2006, PE și Consiliul UE elaborează și adoptă Codul Comunitar asupra regulilor ce stau la baza liberei circulații a persoanelor peste frontiere (Codul Frontierelor Schengen)²⁰.

Codul Frontierelor Schengen prevede absența controalelor la frontieră pentru persoanele care trec frontierele interne dintre statele membre UE și stabilește regulile ce stau la baza controlului la frontieră pentru persoanele care trec frontierele externe ale statelor membre UE. Definirea unor reguli comune privind circulația persoanelor peste frontiere nu aduce în discuție și nici nu afectează drepturile la liberă circulație de care se bucură cetățenii UE și membrii familiilor acestora, cetățenii statelor terțe²¹ și membrii familiilor acestora care, pe baza unor acorduri între Comunitate și statele sale membre, pe de o parte și acele state terțe se bucură de drepturi de liberă circulație echivalente cu acelea ale cetățenilor Uniunii, pe de altă parte.

Controlul frontierelor este în interesul nu numai al statelor membre la ale căror frontiere externe se efectuează, dar și în interesul tuturor statelor membre care au eliminat controlul la frontierele interne. Controlul la frontieră ar trebui să contribuie la combaterea migrației ilegale și traficului de ființe umane și să prevină orice amenințare la adresa securității interne a statelor membre, a politicii publice, sănătății publice și a relațiilor internaționale. Controalele la frontieră ar trebui să se desfășoare astfel încât să fie respectată în totalitate demnitatea umană, să fie efectuat într-o manieră profesionistă și de respect, să fie proporțional cu obiectivele propuse.

Controlul la frontieră nu presupune numai controlul persoanelor la punctele de trecere a frontierei și supraveghere între aceste puncte de trecere a frontierei, ci și o analiză a riscurilor la adresa securității interne și o analiză a amenințărilor care pot afecta securitatea frontierelor externe. Aceasta impune să se specifice condițiile, criteriile și regulile detaliate care guvernează controalele la punctele de trecere a frontierei și supravegherea. A fost necesară elaborarea unor prevederi pentru relaxarea controalelor la frontierele externe în eventualitatea unor circumstanțe excepționale și neprevăzute pentru a evita timpul de așteptare prea mare la punctele de trecere a frontierei. Ștampilarea sistematică a documentelor ale cetățenilor statelor terțe a rămas însă o obligație chiar și în eventualitatea relaxării controalelor la frontieră. Ștampilarea face posibilă stabilirea, cu certitudine, a datei la care și locul pe unde a fost trecută frontiera.

20 Regulament (EC) nr. 562/2006 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 martie 2006 privind crearea unui Cod Comunitar asupra regulilor ce stau la baza liberei circulații a persoanelor peste frontiere, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L105/1 din 13 aprilie 2006.

21 stat terț – orice alt stat decât Părțile Contractante.

Pentru a reduce timpul de așteptare a persoanelor care se bucură de dreptul comunitar de liberă circulație este impusă obligația de a asigura culoare separate indicate prin semne uniforme în toate statele membre, acolo unde circumstanțele o permit, la punctele de trecere a frontierei. Linii separate sunt asigurate în aeroporturile internaționale. Acolo unde se consideră a fi necesar și dacă circumstanțele locale o permit, statele membre pot să ia în considerare amenajarea de linii separate la punctele de trecere a frontierei pe apă și pe uscat.

Statele membre sunt obligate să se asigure că procedurile de control la frontierele externe nu constituie un obstacol major pentru comerț și schimbul social și cultural. În acest scop, statele trebuie să aloce un număr suficient de personal și resurse.

Cooperarea operațională și asistența între statele membre referitoare la controlul la frontieră este gestionată și coordonată de Agenția Europeană pentru Managementul Cooperării Operaționale la Frontierele Externe ale Statelor Membre (FRONTEX)²².

Statele membre au posibilitatea de a reintroduce temporar controlul la frontierele interne în eventualitatea unei amenințări grave la adresa ordinii publice sau la adresa securității interne.²³ Într-un spațiu în care persoanele pot circula liber, reintroducerea controalelor la frontierele interne trebuie să fie o excepție. Controlul la frontieră nu trebuie să se efectueze sau să impună formalități doar pentru că se trece o frontieră de acest tip. Este prevăzută o procedură cu anumite reguli practice detaliate referitoare la controlul la frontieră însoțite de obligativitatea notificării Comisiei în legătură cu schimbările altor reguli referitoare la controlul la frontieră.

Codul reglementează amănunțit problematica frontierelor interne și cea a frontierelor externe. Pentru frontierele externe sunt stipulate reguli ce privesc eliminarea controalelor la frontierele interne și reintroducerea temporară a controalelor la aceste frontiere.²⁴

Întrucât obiectivul Codului frontierelor Schengen, respectiv crearea unor reguli aplicabile circulației persoanelor peste frontiere nu poate fi atins în totalitate de statele membre individual și poate fi atins mai bine la nivel comunitar, Uniunea poate adopta măsuri, în conformitate cu principiul subsidiarității, pentru uniformizare, eficientizarea și securitate.

22 Agenția Europeană pentru Managementul Cooperării Operaționale al Granițelor Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene a fost stabilită de Regulamentul Consiliului (CE) 2007/2004/ (26.10.2004, OJ L 349/25.11.2004) și a devenit operațională în 2005.

23 Condițiile și procedurile pentru realizarea acestui lucru sunt detaliate în Cod astfel încât să se garanteze că aceste măsuri sunt excepționale și că principiul proporționalității este respectat. Scopul și durata oricărei reintroduceri temporare a controalelor la frontierele interne trebuie să fie restricționat la durata minimă necesară pentru a face față acelei amenințări.

24 În cazul frontierelor externe sunt normate următoarele domenii de activitate: trecerea frontierelor externe și condiții de intrare; controlul frontierelor externe și refuzarea intrării; personalul și resursele pentru controlul frontierei și cooperarea între SM; reguli specifice pentru controalele trecerii frontierei. Sunt de asemenea reglementate activități care privesc înregistrarea informațiilor, aplicarea ștampilelor, proceduri privind refuzul intrării la frontieră, reguli specifice privind diferitele tipuri de frontieră și diferitele mijloace de transport folosite pentru trecerea frontierei de către SM și reguli speciale pentru anumite categorii de persoane.

Codul Schengen respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute, în special de Convenția Europeană a drepturilor omului. El este aplicat în conformitate cu obligațiile statelor membre în ceea ce privește protecția internațională în materia drepturilor omului.

În vederea aplicării corecte a *acquis*-ului Schengen sunt elaborate o serie de instrumente menite să faciliteze o aplicare unitară a regulilor pe întreg spațiul liber de controale la frontierele interne²⁵. Principalul instrument destinat acestui scop îl constituie Catalogul Schengen.

Considerații generale privind securitatea societății

În 1992, Institutul pentru Studii Strategice din Marea Britanie, a propus pentru prima oară schimbarea strategiei adoptate cu succes până în acel moment. La fel ca multe alte instituții similare, avea la baza analiza conceptului de securitate din punct de vedere militar, dar cu toate acestea, a fost nevoit să recunoască importanța, ignorată mai mult sau mai puțin, până în acel moment, a unor noțiuni cum ar fi, securitatea politică, economică, socială, ecologică.

De fapt, sfârșitul Războiului Rece nu a făcut decât să dea frâu liber unor discuții și analize parțial blocate până atunci, ce i-și aveau rădăcinile în sentimentul de nesatisfacere creat de metodele tradiționale de analiza a sferei relațiilor internaționale.

Securitatea umană a prins forma pentru prima oară, când a fost definită în cadrul „Raportului pentru Dezvoltare Umană” din 1994 ce aparținea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare²⁶. Conform raportului, conceptul de securitate era folosit într-o manieră prea îngustă, acesta reprezentând doar securitatea granițelor în fața agresiunilor externe sau apărarea intereselor internaționale ale statului, fiind ignorate nevoile zilnice ale individului.

Deși era rămas un subiect controversat, „securitatea umană” a devenit baza pentru toate modele viitoare de securitate. Astfel, „noua securitate” pune pe planul principal individul, în contrast cu vechile strategii de securitate care erau centrate pe securitatea statului.

Toate aceste dezvoltări, deși nu au permis clarificarea conceptului de „securitate umană”, au permis analiștilor și factorilor de decizie din multe state dezvoltate, să lanseze programe internaționale care aveau la baza individul nu statul, printre cele mai de seamă exemple în acest sens se află și proiectul de interzicerii minelor anti-personal, proiect la care a aderat și România.

În 1999 mai multe state au lansat „Rețeaua de Securitate Umană”²⁷, prima întâlnire având loc în Norvegia, la nivel ministerial. În 2004, aceasta rețea includea 12

25 „Crearea unei zone comune de libertate, securitate și justiție precum și crearea spațiului Schengen ocupă un loc important în procesul consolidării și întăririi Uniunii Europene și ridicarea profilului instituțiilor sale, nu numai pe plan intern în relația cu cetățenii europeni, dar și pe plan extern, în relația cu țările candidate, oferindu-le acestora posibilitatea de a se familiariza cu cadrul legal și instituțional care constituie *acquis*-ul în cadrul Justiției și Afacerilor Interne” - Mariano Rajoy Brey, Președinte al Consiliului Uniunii Europene, 28 februarie 2002, Bruxelles.

26 United Nations Development Program – UNPD.

27 Human Security Network – HSN.

state²⁸, aceasta fiind văzută ca un mecanism internațional de acțiune colectivă, aducând în sfera atenției internaționale diverse probleme noi sau pe cele ignorate până în acel moment.²⁹

Astfel, HSN devine cu timpul un actor important pe scena politică internațională, elaborând unele proiecte cum ar fi cel amintit mai sus de eliminare a minelor anti-personal, dar și prin proiecte mai puțin cunoscute cum ar fi cele de control asupra armelor, cele de luptă împotriva HIV, cele de educare a indivizilor privind drepturile omului, fiind de asemenea un element de bază în elaborarea și crearea Curții Internaționale de Justiție³⁰.

În anul 2000 Canada a făcut pași importanți în sensul implementării conceptului de securitate umană, stabilind acest concept ca piatra de temelie a politicii internaționale aplicate de aceasta. Eforturile diplomatice canadiene nu au rămas fără răspuns, țări ca Austria sau Elveția adoptând rapid la rândul lor acest concept, iar în 2003, ca urmare a susținerii acordate de către ONU și în special datorită secretarului acesteia de la data respectivă, Kofi Annan, s-a instituit un comitet dedicat special securității umane în cadrul UN. Acești pași, împreună cu publicarea Raportului Barcelona elaborat de Uniunea Europeană în 2004 au dus la elaborarea doctrinei europene privind securitatea umană (A Human Security Doctrine for Europe), doctrină ce cerea imperativ crearea unui grup de reacție rapidă privind pericolele la adresa securității umane. Deși acest grup nu este alcătuit și nici nu a fost elaborat în totalitate, reprezintă un imbold serios către toate guvernele europene și nu numai.

Securitatea umană era împărțită astfel în două categorii importante. Prima categorie este construită în jurul unor nevoi elementare cum ar fi necesarul de alimente sau servicii medicale, iar a doua parte are la baza protecția în fața unor elemente ce pot perturba în mod negativ viața socială.

Sunt identificate șapte elemente specifice conceptului de securitate umană: securitatea economică; securitatea hranei; securitatea sănătății; securitatea mediului; securitatea personală; securitatea comunității din care face parte individul; securitatea politică.

Astfel conceptul se dezvoltă, tot mai mulți analiști înaintând fiecare propria viziune asupra lui. Deși toate aceste noi definiții sunt la fel de vagi între ele, cuprinzând de fapt toate fațetele statului și societății, sunt construite în jurul aceluiași șapte elemente descrise pentru prima oară în cadrul raportului din 1994.

Jorge Nef împarte aceste 7 elemente în cinci categorii, Laura Reed și Majid Tehranian în cartea acestora "Evolving Security Regimes" identifică nu mai puțin de 10 elemente esențiale incluzând aici securitatea spirituală și psihologică, iar unii autori precum Caroline Thomas sunt la fel de vagi și se referă la asigurarea nevoilor elementare supraviețuirii, la împlinirea "demnității umane", sau emanciparea față de sistemele opresive.

Deoarece securitatea umană se identifica toate părțile unei societăți și cu stabilirea unei stări de perfecțiune totale, tot mai mulți critici afirmă că securitatea

28 Austria, Canada, Cile, Elveția, Grecia, Irlanda, Iordania, Mâli, Olanda, Norvegia, Slovenia și Thailanda, Africa de Sud participând ca observator.

29 Dan Henk, 'Human Security: Relevance and Implications', 2005.

30 International Criminal Court

umană reprezintă doar o utopie. Securitatea umană pare capabilă de a susține și a fi susținută nu doar de orice teorie, ci și de opusul acesteia, depinzând de elementele specifice și părerile subiective ale celui care o definește.

În ultimii ani, climatul de securitate global a suferit numeroase modificări, majoritatea acestora fiind pozitive. Războaiele civile, actele de genocid sau crizele internaționale au scăzut considerabil.

Securitatea umana reprezintă unul dintre conceptele cele mai noi care afectează și influențează relațiile internaționale. Este un concept care afectează toate ramurile unei societăți și ale unui stat.

O definiție clară a acestui concept nu a fost dată până în acest moment și datorită valențelor acestuia nici nu poate fi dată prea curând. De asemenea, nici elementele componente ale acestui concept nu pot fi clasificate în ordinea importanței, aceasta variind de la stat la stat, toate fiind subiective. În state dezvoltate cum ar fi SUA sau cele care compun Uniunea Europeană, o importanță ridicată este acordată protejării mediului înconjurător, în vreme ce în state cum ar fi cele ce formează regiunea sub-sahariană, protejarea mediului nu are nici o importanță, în acele zone asigurarea securității fizice are prioritate.

Dintre diversele domenii care afectează securitatea, securitatea societății, inițial a primit cea mai puțină atenție, chiar mai puțină decât securitatea economică, sau cea a mediului înconjurător. Cu toate acestea, natura conflictelor de după Războiul Rece, în special cele din Europa și Africa, au ridicat problema securității societății pe prima pagină a agendei internaționale. Securitatea societății suferă de aceleași slăbiciuni care afectează domenii cum ar fi cele menționate mai sus, securitatea economică sau cea a mediului înconjurător. În mod sigur depășește definiția clasică a securității, siguranței statale, care avea la bază siguranța militară.³¹

În cadrul sistemului internațional contemporan granițele societății și cele ale statului nu coincid. Chiar și state cu o populație omogenă cum ar fi Japonia, tind să aibă minorități naționale. În restul sistemului internațional toate statele au o minoritate de o mărime sau alta. Acesta este un motiv pentru a trata securitatea societății cu toată seriozitatea posibilă. Securitatea societății asigură o cale de a privi ideea de securitate în momentul în care obiectul principal nu este statul, ci oamenii care trăiesc în interiorul acestuia.

Chiar și când statul și societatea au aceeași graniță, statul și societatea trebuie tratate ca fiind două subiecte distincte. Statul reprezintă o structură administrativă, ce are la bază un teritoriu fix, clar definit. În contrast, societatea, reprezintă un concept al identității, felul în care diversele comunități interacționează între ele și felul în care un individ se percepe pe sine însuși ca făcând parte dintr-o comunitate.

Insecuritatea societății apare în momentul în care comunitatea percepe un eveniment care amenință chiar existența acelei comunități. Ole Waever afirmă că după Războiul Rece a avut loc o schimbare esențială, dar în general neremarcată decât prea târziu, comunitățile tinzând să dorească „despărțirea de stat” și apropierea de statul-națiune. Este astfel posibil ca un stat să rămână „sigur” atât militar cât și politic, dar cu toate acestea să se simtă amenințat. Iranienii, de exemplu, ar putea simți că

31 Monty Marshall și Ted Robert Gurr, „*Peace and Conflict*”, 2005, New York, pp.23-41.

Iranul ca stat este în siguranță, dar sistemul islamic de credință și valorile de bază care stau în centrul identității lor ca o comunitate, să fie cel amenințate de către Occident.

Securitatea societății reprezintă diferitele grupuri sau comunități care au la bază diverse valori comune. Aceste valori comune pot varia în timp și spațiu, comunitățile putând fi definite ca naționale, religioase, rasiale etc. Conceptul de securitatea putând fi astfel înțeles ca fiind strict legat de conceptul de identitate. Factori obiectivi cum ar fi limbă sau zona, locația pot fi implicați în construcția unei identități, dar până la urmă, preferințele personale sau alegerile politice pe care le face un individ pot fi elementele cheie în stabilirea propriei identități și apartenența sa la o comunitate, prin sublinierea factorilor care îl apropie de o comunitate dar și a celor care îl îndepărtează de alta.

Astfel, se încearcă atingerea unor obiective clare. Primul dintre acestea îl reprezintă încercarea de a separa noțiunea de securitate de cea a securității statale, care domina scena relațiilor internaționale și de a conștientiza că de cele mai multe ori nu statul se află în pericol. Un al doilea obiectiv este de a asigura o bază de pornire pentru agenda internațională, modalitățile vechi de a gândi și analiza evoluțiile internaționale nemaiputându-se aplica în prezent. Majoritatea conflictelor de la sfârșitul anilor 90, nu au mai necesitat intervenția internațională pentru a aplana conflictele inter statale. De cele mai multe ori, ajutorul internațional a fost necesar pentru a preveni dezintegrarea comunităților, a opri războiul civil sau pentru a ajuta la reconstrucția statelor afectate de conflict. Conflictelor porneau de la „senzația” că un stat sau o comunitate reprezintă un pericol la adresa propriilor valori fundamentale, acestea nefiind între state, ci între diverse comunități statale sau războaie civile.³²

Situația internațională necesită astfel o nouă perspectivă, una mai nuanțată, care să explice cum s-a ajuns la izbucnirea conflictului în interiorul societăților între majorități și minorități, între grupuri cu diverse concepții și percepții asupra simbolurilor care îi reprezintă.

Una dintre criticile care se pot ridica la adresa conceptelor clasice privind securitatea este că acestea percep statul ca principalul și, în același timp, singurul actor important pe scena internațională, ignorând cu desăvârșire individul, persoana, acel element esențial care creează și modelează statul.

Trebuie înțelese diferențele dintre noțiunea de stat din vremea Imperiului Roman, Imperiul Habsburgic sau statul cum este văzut în perioada Războiului Rece pentru a putea înțelege cum este percepută noțiunea de securitate și ce însemna aceasta în diverse perioade și ceea ce înseamnă astăzi. Concepte care erau valide până nu demult sau care au fost valabile în trecut nu mai pot fi aplicate astăzi din simplul motiv că actorii care le-au creat la un moment dat nu mai există. Operând cu un concept nedevelopat de stat-statalitate, se impun restricții majore asupra înțelegerii conceptului de securitate și în special asupra conceptului de insecuritate și asupra felului în care acesta influențează comunitățile.

Cu toate acestea, nici acest model nou creat nu este lipsit de vulnerabilități sau defecte, pentru simplul motiv că nu a făcut decât înlocuiască statul cu comunitatea,

32 Amitav Acharya, „*Debating Human Security: East Versus the West*”, 2001, Washington, pp.78-82.

dar continuă să îi confere acesteia din urmă aceleași caracteristici pe care le avea înainte statul, repetând aceleași greșeli, doar că la o scară mai mică.

Martin Shaw critică, de asemenea, această nouă definiție subliniind faptul că aceasta pune prea multă bază pe existența unei identități unitare, coerente și stabile. Această identitate, ca și societatea care o adoptă trebuie privită ca fiind fluidă, în continuă schimbare, existând cazuri în care unul din elementele care definește o societate este definit în comparație cu alta, ignorându-se diversele valori care stau la baza lor, iar în unele cazuri fiind doar tendința uneia de a respinge ceea ce promovează cealaltă identitate.

Natura relației dintre identitate și societate nu este de fiecare dată clară și ușor de stabilit. Ole Waever afirmă că o națiune, spre diferență de un stat, va permite integrarea, doar în momentul în care este sigură că propria identitate nu este în pericol, nu va fi compromisă sugerând astfel omogenitatea grupului. Cu toate acestea, tot Waever afirmă că odată ce identitatea națională este percepută ca fiind „în siguranță”, identitatea poate evolua, dezvolta în contact cu exteriorul, fie prin adoptarea unor idei ce nu îi aparțin, dar care nu îi pun în pericol propriile simboluri, sau se poate întări prin acțiunea instinctivă de respingere a ceea ce este străin. Se recunoaște astfel că, identitatea reprezintă un concept în continuă schimbare, o noțiune care este în permanentă evoluție.³³

Invariabil există un anumit grad de interacțiune între două culturi vecine de diferite mărimi, ceea ce poate genera un sentiment de vulnerabilitate, de nesiguranță pentru membrii culturii de dimensiuni mai mici.

Proiectele de integrare ce încearcă să impună cultura dominantă se bazează în primul rând pe manipularea instituțiilor ce sunt responsabile de reproducerea culturală, cum ar fi educația sau mass-media. În statele mai represive va exista chiar o încercare de negare a minorității, promovând doar cultura dominantă, ignorând voit existența alteia, așa cum este cazul minorității kurde din Turcia.

În cazul integrării pe verticală, presiunea pe o anumită cultură apare datorită existenței unui proiect de integrare, așa cum a fost încercarea de a crea Republica Federală Iugoslavă sau de apariția Uniunii Europene. Tensiuni pot apărea și datorită tendințelor secesioniste din interiorul unui stat. Astfel de probleme apar atunci când o societate stabilă și omogenă este pusă în fața unor tendințe integraționiste sau secesioniste.

Dar dacă este luat ca exemplu apariția Uniunii Europene, realizăm că riscurile și presiunile apărute nu sunt directe cum ne-am putea aștepta sau că sunt total diferite. Statele și societățile sunt deseori puse în fața diverselor pericole care apar neașteptat și care variază de la un caz la altul, astfel că toate acestea trebuie „catalogate” și depășite în ordinea importanței care le este dată.

După sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, statele vest europene au decis că divizarea Europei în state „rivale” economic, total independente între ele, referindu-se în special la Franța și Germania care au fost rivale secole de-a rândul, reprezintă un pericol prea mare, putând genera mai devreme sau mai târziu un alt conflict care să macine continentul. Soluția găsită a fost una economică, care deși

33 Michael Sheehan, „*International Security*”, 2005, New York, pp.85-87.

genera tensiuni datorită „integrării”, s-a considerat că este de preferat în comparație cu riscul izbucnirii unui nou război.

Felul în care diferitele societăți percep nesiguranța este direct legat de felul în care aceste societăți au fost create și s-au dezvoltat. Societăți cum ar fi cea americană sau cea engleză, deși tind să aibă anumite reticențe sau să impună anumite reguli emigranților, sunt considerate în general ca fiind indulgente în această problemă, având o lungă istorie de acceptare și asimilare a acestora. Problemele apar atunci când imigranții tind să reziste asimilării în cadrul culturii pe care ar trebui să o adopte și se simt la rândul lor amenințați.

Deoarece de cele mai multe ori sunt un grup diferit religios sau rasial, prezența lor poate crea o stare de nesiguranță în cadrul comunității din care au hotărât să facă parte, chiar dacă prezența lor nu este generatoare directă de probleme. State cu o identitate culturală puternică se pot simți amenințate de globalizare și să aibă un comportament temător sau direct agresiv chiar și față de grupurile mici, nou apărute.

Oamenii pot alege să emigreze din diverse motive, cum ar fi cele economice sau cele religioase. Dar, de asemenea, pot fi forțați să se mute datorită încercărilor de a omogeniza o anumită zonă. Migrația poate reprezenta un pericol la adresa securității unui stat, dacă majoritatea din acel stat este doar cu puțin mai mare decât minoritatea, influxul de emigranți putând destabiliza balanța, creând conflict.

Frica impactului emigranților nu este nouă, chiar și state cum ar fi Anglia sau America, dând uneori dovadă de reticență când vine vorba de emigranți. Mai mulți lideri europeni s-au referit la emigranți ca fiind o problemă de securitate națională.

Lărgind definiția securității s-a permis includerea în categoria de pericole la adresa statului a unor noi categorii, refugiații și emigranții devenind probleme de securitate.

În acest caz, distincția lui Arnold Wolfers între pericole obiective și cele subiective este relevantă. O migrație majoră poate fi importantă pentru țara în care aceștia se mută deoarece elemente cheie ale culturii pot fi „dilate” de modelele alternative ale emigranților. O mică populație națională se poate simți vulnerabilă din acest punct de vedere.

Chiar dacă nivelul emigrației este relativ mic pentru a avea un efect real asupra populației deja existente în zona respectivă, problema poate fi exploatată de către politicienii care doresc creșterea în sondaje prin promovarea fricii.³⁴

Emigrația subliniază importanța identității în cadrul securității societății. Emigranții pot fi văzuți de o anumită parte a populației ca un pericol economic în primul rând deoarece de cele mai multe ori aceștia acceptă un salariu mai mic și condiții inferioare de lucru. În acest caz, securitatea societății se suprapune cu securitatea economică.

Percepția că emigranții sunt un pericol la adresa identității culturale este strâns legată de definiția comunității gazde. Populația se poate teme de un amestec etnic, religios sau cultural, guvernele se pot teme de apariția xenofobiei și de creșterea

34 Shahrbanou Tadjbakhsh, „Human Security: The Seven Challenges of Operationalizing the Concept”, 2005, pp.67-68.

influenței partidelor xenofobe, fiind forțate să adopte timpuriu politici ce diminuează accesul emigranților.

Trebuie analizat impactul cultural pentru a putea înțelege implicațiile asupra securității societății, deoarece emigranții sunt văzuți ca un pericol la adresa societății, nu neapărat la adresa statului sau a individului. Dimensiunea fluxului de emigranți este relevantă, deoarece dacă acesta este mic în comparație cu mărimea populației deja existente, senzația de pericol poate chiar să nu apară. Dar dacă populația rezidentă consideră că propria cultura este foarte diferită sau superioară celei nou apărute, chiar și un număr mic de emigranți poate genera tensiune în cadrul societății.

Securitatea societății rămâne un concept problematic. Distincția sa față de celelalte sectoare ale securității nu este clară, permițând de multe ori crearea unui sentiment de nesiguranță la adresa comunității, în loc să ofere căi de a o întări.

Bibliografie:

- [1]. BACH, Robert L. 2002. "Global Mobility, Inequality and Security: Reflections on a Human Security Agenda." Paper prepared for the Commission on Human Security. [www.humansecurity-chs.org].
- [2]. BAJPAI, Kanti. 2000. "Human Security: Concept and Measurement" Occasional Paper 19. The Joan B. Kroc Institute for International Peace Studies, University of Notre Dame, Notre Dame, Indiana.
- [3]. CHUDOBA, Johannes. 2002. "Being Recognized as Citizens: A Human Security Dilemma in Central and Eastern Europe." Paper prepared for the Commission on Human Security. [www.humansecurity-chs.org].
- [4]. GURR, Ted Robert. 2002. "Containing Internal War in the Twenty-First Century." In Fen Osler Hampson and David M. Malone, eds., *From Reaction to Conflict Prevention: Opportunities for the UN System*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers.
- [5]. LEANING, Jennifer, and ARIE Sam. 2000. "Human Security in Crisis and Transition: A Background Document of Definition and Application." CERTI Project, New Orleans, Payson Center for International Development and Technology Transfer, Tulane University. [[www.certi.org/publications/policy/human security-4.htm](http://www.certi.org/publications/policy/human%20security-4.htm)].
- [6]. LODGAARD, Sverre. "Human Security: Concept and Operationalisation." [www.hsph.harvard.edu/hpcr/events/hsworkshop/lodgaard.pdf].

IMPLICAȚIILE CONCEPTULUI DE GRANIȚĂ ÎN SECURITATEA EUROPEANĂ

Cristina BOGZEANU*

Lucrarea de față își propune să construiască o imagine de ansamblu asupra relevanței conceptului de graniță pentru modul în care securitatea este abordată la nivelul Uniunii Europene. Este luat, astfel, în calcul faptul că noțiunea de graniță își dublează semantica atunci când este tratată din perspectivă europeană, ea putând desemna fie limita care separă statele membre ale Uniunii, fie demarcația dintre UE ca entitate politică și statele ne-membre ale organizației. Această caracteristică a granițelor europene are un impact semnificativ asupra modului în care sunt dezvoltate și implementate ideile și politicile securității europene. Analizând documentele ce alcătuiesc fundamentul juridic al organizării și funcționării UE, implicațiile practice ale acestora, dar și statutul UE, așa cum este ea văzută din perspectiva teoriilor relațiilor internaționale, vom încerca să conturăm termenii în care se definește relația graniță-securitate la nivel european.

I. Caracteristici europene ale noțiunii de graniță

Într-o lume supusă procesului globalizării, despre care s-a afirmat adesea că este lipsită de granițe („*borderless world*”), noțiunea de „graniță”/ „frontieră” este supusă tot mai mult studiilor și dezbaterilor, din cauză că noile condiții ale mediului internațional impun o redefinire a acestuia. Ideea de „graniță” sau „frontieră” a fost definită, din punct de vedere juridic, drept limita care separă două entități politice, conceptele de „graniță” și „frontieră” evoluând în strânsă legătură cu ideea de *stat* și *suveranitate*. Practic, ideea de stat reunește conceptele de graniță, autoritatea suverană și guvernarea populației. Prima recunoaștere oficială, în legislația internațională, a dreptului suveran al statului teritorial datează din 1648, acesta fiind menționat în Tratatul de pace care a încheiat războiul de treizeci de ani dintre lutherani, calviniști și catolici. Documentul încheiat la Westphalia recunoștea existența unor diferențe ireconciliabile între aceste ramuri ale creștinismului și acorda domnitorilor dreptul de a decide în chestiuni religioase pe teritoriul statelor lor. Cu timpul, acest drept suveran de a decide înăuntrul granițelor a evoluat și s-a modificat în același ritm cu dezvoltarea ideii de stat.

Astăzi, granița, ca limită, ca separare între entități politice, se relativizează în condițiile globalizării și ale dezvoltării Uniunii Europene, ca hibrid de organizație interguvernamentală și supranațională. UE este o construcție *sui generis*, ea neputând fi încadrată într-o categorie de entități politice stabilită anterior apariției ei. Unicitatea îi este conferită tocmai de faptul că ea funcționează atât pe principiul cooperării interguvernamentale, cât și pe cel al centralizării administrației în mâna unui organism supranațional. Astfel, UE presupune, în același timp, două caracteristici aparent contradictorii – păstrarea suveranității și cedarea ei. Astfel, relația dintre teritoriu, populație și granițe devine una problematică. Funcțiile limitelor dintre state cunosc modificări, în sensul că anumite granițe sunt întărite (în special, prin controlul

* Asistent de cercetare științifică la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

exercitat asupra valurilor de imigranți), iar altele sunt slăbite (prin dreptul la libera circulație a persoanelor, bunurilor, capitalurilor și serviciilor, prin uniunea monetară și piața unică europeană).

În aceste condiții, considerăm necesară o reconsiderare a semnificației conceptului de „graniță”, atunci când este tratat din perspectivă europeană. Deși, în secolul XXI, există tendința de a considera termenii de „graniță” și „frontieră” intersanjabili, la nivel comunitar, trebuie făcută o distincție clară între cele două denumiri. În UE, vorbim despre granițe interne (limita dintre statele membre) și despre granițe externe (limita dintre UE și state terțe). Există, în general, tendința de a asocia „granița” liniilor externe ce delimitează conturul unui stat, în interiorul cărora se manifestă o identitate colectivă, stabilitate și securitate. Frontiera, în schimb, desemnează de cele mai multe ori o zonă de contact, intermediară, între două sau mai multe culturi sau între sisteme politice distincte. Aplicând aceste definiții în context european, ca mediu în care suveranitatea este păstrată doar între anumite limite, *vom putea asocia conceptul de graniță limitelor externe ale UE, liniilor ce fac demarcația între construcția europeană și statele noneuropene, iar pe cel de frontieră liniilor dintre statele membre ale UE.*

În condițiile în care statele europene sunt moderne și bine dezvoltate, posibilitatea emergenței unui conflict cu mize teritoriale este aproape nulă. Europa este, astăzi, caracterizată, în primul rând, de faptul că statele ei își rezolvă divergențele și problemele doar pe baza cooperării, și, în al doilea, de libertatea europenilor de a circula liber. O confruntare la nivel continental, care să plece de la dorința de a retrasa frontierele între state, nu mai este plauzibilă. Totuși, aceste frontiere sunt caracterizate de un grad mare de permeabilitate, din cauză că statele respective sunt parte a unei construcții cu o importantă componentă supranațională. Astfel, frontierele îndeplinesc un dublu rol în UE – în primul rând, ele trasează limitele suveranității statelor membre, fără a ridica obstacole în fața coordonării europene a anumitor aspecte naționale și, în al doilea rând, dobândesc în cadrul Uniunii funcția de conectare între state, fiind, practic, porți de acces dintr-un stat membru în altul. Este, deci, posibilă crearea unui spațiu european comun în ce privește politica externă și de securitate europeană, justiția, libera circulație a persoanelor, a bunurilor și a serviciilor, politica agricolă, piața economică internă, uniunea monetară etc.

Pe de altă parte, Tratatul de Reformă stipulează, la articolul 3a, aliniatul 2, că „Uniunea respectă (...) identitatea națională a statelor membre, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale, inclusiv în ceea ce privește autonomia locală și regională. Aceasta respectă funcțiile esențiale ale statului și, în special, pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale. În special, securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru”. Frontierele funcționează, în concluzie, în sensul lor primar atunci când sunt tratate aspecte care nu țin de competențele Uniunii și își pierd conotațiile clasice atunci când sunt abordate domeniile intrate în competențele comunitare. Deși nu pot fi ignorate, în special, din cauză că statele membre tind să își urmărească propriile interese naționale individual,

frontierele merg pe linia unei estompări progresive la nivel comunitar, în special, prin dreptul la libera circulație a persoanelor, capitalurilor, bunurilor și serviciilor.

Granițele europene, pe de altă parte, nu sunt stabile, ele având posibilitatea de a se extinde prin primirea unor noi membri în Uniune, sau de a se micșora. Tratatul de la Lisabona (articolul 49A) stabilește clar că „orice stat membru poate hotărî, în conformitate cu normele sale constituționale, să se retragă din Uniune”. Prin urmare, deși granițele au rolul de a stabili limitele exterioare ale construcției europene și de a delimita un spațiu comun de identitate, stabilitate, securitate, ele stau sub semnul schimbării. Uniunea a parcurs, în acest sens, un drum lung de la cele 6 state care au creat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și a Oțelului (1951) și Comunitatea Economică Europeană (1957), până să ajungă la formula actuală de 27 de state membre. După constituirea celor două comunități-nucleu, Uniunea a cunoscut nu mai puțin de șase etape de extindere ce au echivalat cu șase modificări ale granițelor sale. Viitoare modificări ale limitelor externe ale UE sunt deci, teoretic, posibile.

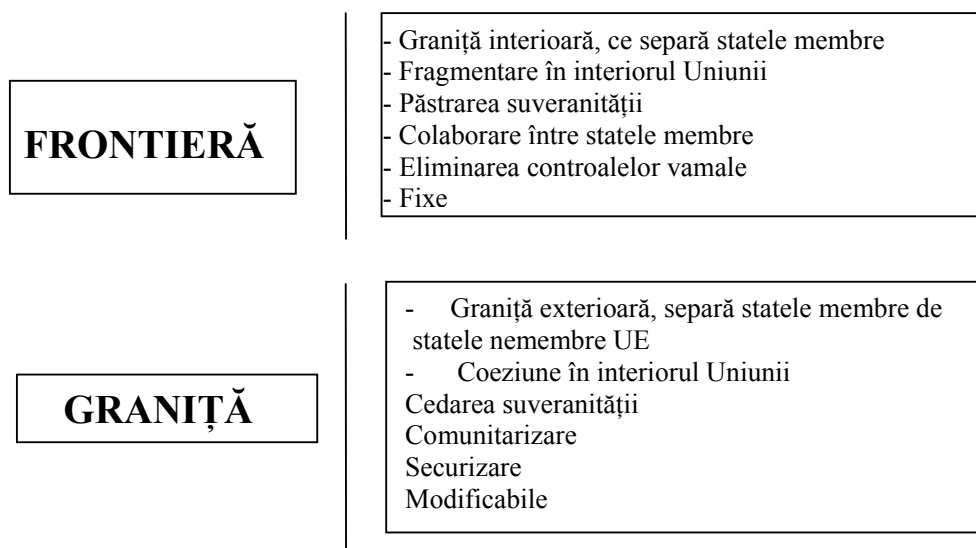

Figura 1 – Caracteristici ale noțiunilor de frontieră și graniță la nivelul Uniunii Europene

Cele două semnificații europene ale limitelor corespund unor activități ale Uniunii care nu par mai puțin paradoxale – ideea de frontieră este legată de cooperare și colaborare între statele membre, iar cea de graniță de securizare a căilor de acces în UE împotriva terorismului internațional, a imigrației ilegale, a crimei organizate etc.

II. Frontierele și sistemul de securitate al Uniunii Europene

În ceea ce privește aspectele care țin de securitate, problema granițelor/frontierelor este chiar mai delicată. Problemele care țin de asigurarea securității țin, în mod tradițional, de prerogativele statului-națiune. Dincolo de faptul că un stat-națiune presupune o limbă, o cultură și o identitate comune, el implică în primul rând un teritoriu propriu care trebuie apărat. Statul își asumă responsabilitatea apărării acestui teritoriu în virtutea principiului suveranității, care, la nivel interior, presupune predominanța statului asupra cetățenilor săi, iar, la nivel exterior, urmărirea

interesului național. Frontierele au fost văzute, în mod tradițional, în termeni militari. Însăși etimologia noțiunii de frontieră are referințe militare; vocabula de față a evoluat de la „front” (limba franceză), care desemna inițial prima linie de luptă. În plus, majoritatea conflictelor dintre state au avut mize teritoriale, urmărind fie apărarea, fie cucerirea acestuia. Frontierele au fost abordate de-a lungul istoriei, drept linii care trebuiau apărate sau cucerite militar. Această viziune asupra frontierei și funcția ei de delimitare a teritoriului asupra căruia este exercitată o anumită putere suverană tind să se schimbe în contextul construcției europene, fundamentată pe principiul cooperării între statele membre pentru a realiza o uniune cât mai strânsă între acestea. Mediul internațional actual și tradiția europeană în ce privește problema frontierei și a suveranității se combină în modul unic în care Uniunea abordează securitatea, aplicând diferite principii de funcționare – cooperare, integrare.

Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), împreună cu Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) reprezintă principalele instrumente ale Uniunii pentru gestionarea aspectelor care țin de securitate. Ele implică cedarea, într-o măsură mai mare sau mai mică, a suveranității naționale către UE, fapt ce se realizează cu mari dificultăți, având în vedere importanța acordată de statele europene acestui principiu. Tratatul care reglementează funcționarea Uniunii, și, în special, a securității reprezintă un compromis între cedarea și păstrarea suveranității, între funcționarea pe principii comunitare și cea pe principii interguvernamentale. Deși organizația își propune „dezvoltarea progresivă a politicii de apărare comună, care va putea da naștere unei apărări comune, în condițiile în care Consiliul European va decide astfel” (Tratatul de la Nisa, articolul 17), UE se angajează, după cum am demonstrat anterior, să respecte funcțiile tradiționale ale statului, în ce privește securitatea. Astfel, deși limitele ce separă statele membre tind, din anumite puncte de vedere (libera circulație a cetățenilor europeni), să se estompeze, frontierele încă funcționează în sensul lor clasic atunci când se ridică problema securității. Definiția juridică a limitelor statului este cea care are impact asupra problemelor de securitate.

Procesul decizional în materie de PESC/PESA este unul de natură interguvernamentală. Consiliul European (alcătuit din șefii de stat și guvern ai statelor membre) trasează liniile directoare în funcție de care sunt adoptate măsurile în domeniul securității la nivelul Uniunii. Cei mai importanți factori de decizie țin în principiu de statele membre. Reprezentanții lor se reunesc fie sub egida Consiliului European, a Consiliului UE reunit sub forma Consiliului de Afaceri Generale și Relații Externe, a Comitetului Reprezentanților Permanenți sau a Consiliului Politic și de Securitate, a Comitetului Militar, compus din șefi de stat major sau adjuncții lor, a Statului Major, compus din experți militari secondați din statele membre.

Relevant în acest domeniu este faptul că „Adoptarea de acte legislative este exclusă” (Articolul 24/ Tratatul de la Lisabona). Deciziile în materie de PESA sunt adoptate de către o instituție care nu are drept să adopte legi. În PESA, sunt adoptate strategii, acțiuni și poziții comune, precum și decizii. Noțiunea de strategie comună apare o dată cu Tratatul de la Amsterdam și se referă la domeniile în care statele membre au interese comune importante, pentru care se fixează obiective și mijloace ce urmează să fie puse în aplicare atât pentru UE, cât și pentru statele membre. Devine, astfel, evident că atribuțiile care îi sunt cedate Uniunii în materie de

securitate, prin PESC și PESA, sunt, în special, instrumente puse la dispoziția statelor membre pentru urmărirea unor interese comune, ceea ce echivalează, de fapt, cu păstrarea competențelor naționale în materie de securitate.

În plus, există o procedură care reliefează și mai mult faptul că definirea securității se face în continuare în termenii frontierelor naționale – *abținerea constructivă*. Astfel, un stat se poate abține de la a adopta o decizie – chiar dacă are implicații militare sau de apărare – dacă ea nu convine intereselor naționale ale statului respectiv, fără ca acest lucru să influențeze adoptarea acelei decizii cu unanimitate pentru restul Uniunii. „Dacă un membru al Consiliului declară că, din motive vitale referitoare la politica națională, intenționează să se opună ca o decizie să fie adoptată cu majoritate calificată, el nu va vota. Consiliul poate, prin majoritate calificată, să ceară Consiliului European să adopte decizia cu unanimitate” (Tratatul de la Lisabona, articolul 23).

Mai mult, autonomia statelor în ce privește securitatea este cu atât mai mare cu cât Tratatul de la Lisabona introduce posibilitatea *cooperării structurate permanente*, care urmărește dezvoltarea capacităților militare ale statelor membre. Cooperarea structurată permanentă nu trebuie confundată cu procedura cooperării întărite, care exclude problemele având implicații militare sau de apărare. Cooperarea structurată permanentă se înscrie în manifestările conceptului de „*Europă cu mai multe viteze*”, ea permițând unui anumit grup de state să realizeze un grad crescut de integrare, fiind de presupus că celelalte le vor ajunge din urmă, pe măsură ce își vor dezvolta capacitățile necesare. Însă, dincolo de implicațiile pe care le comportă în ceea ce privește libertatea statelor membre de a decide în problemele de securitate, această prevedere urmărește și întărirea capacităților UE de a-și asuma responsabilități în comunitatea internațională, inclusiv de a răspunde cererilor Națiunilor Unite care au devenit din ce în ce mai frecvente.

De asemenea, nu trebuie să trecem cu vederea că Uniunea își propune să evolueze către un sistem de „*apărare comună*” (Tratatul de la Nisa, articolul 17), ceea ce presupune crearea unei forțe armate a cărei conducere să fie încredințată unui organism supranațional. Din pricina obstacolelor ridicate în calea cedării suveranității statale, UE nu are încă o armată proprie, dar statele membre, care sunt, în marea lor parte, și membre NATO, au pus la dispoziția Uniunii o serie de forțe armate naționale care să participe la operațiuni în cadrul PESA.

Menținerea frontierelor între statele membre ale Uniunii este susținută și prin faptul că majoritatea statelor membre UE sunt și membre NATO, iar Organizația Nord-Atlantică este privită în continuare drept principalul motor al securității europene. Din punctul de vedere al teoriilor relațiilor internaționale, NATO poate fi încadrată în rândul sistemelor de apărare colectivă, ceea ce presupune existența unei importante dimensiuni naționale. Statele ce o alcătuiesc și-au făcut o evaluare obiectivă a obiectivelor naționale și a dificultăților pe care le au pentru a le atinge, în urma căreia au conchis că, pentru urmărirea și promovarea intereselor naționale, au nevoie de participarea într-o astfel de organizație. UE, pe de altă parte, își propune să se dezvolte în direcția unui sistem de apărare comună, ceea ce ar însemna dezvoltarea unor structuri înzestrate cu toate mijloacele necesare asigurării securității și apărării, iar conducerea acestei structuri ar trebui încredințată în totalitate organizației

supranaționale care a constituit-o. Astfel, țelul UE este să creeze un sistem de apărare care să nu mai țină seama de frontierele stabilite între statele membre, însă, atât timp cât NATO rămâne principalul furnizor de securitate în zonă și cât va exista reticența statelor membre cu privire la implicarea unei organizații supranaționale în aspectele de securitate, progresele în acest sens se vor face cu dificultate. PESC/PESA rămân instrumente de afirmare a UE ca actor pe scena internațională și de urmărire a intereselor strategice comune ale statelor membre, fără a constitui, însă, un sistem de apărare definit între granițele Uniunii și ingnorând frontierele statelor membre, deși există progrese făcute în această direcție.

Totodată, utilizând teoriile constructiviste asupra instituțiilor de securitate, am putea integra construcția europeană în rândul *comunităților de securitate*. Deși conceptul de comunitate de securitate nu se referă la indivizi, ci la entități politice, analogia cu trăsăturile comunităților de persoane se dovedește a fi utilă, pentru a înțelege modul în care statele se comportă în cadrul comunităților de securitate. Astfel, Gilles Ferréol afirmă că noțiunea de comunitate „acoperă, dincolo de necesitate și constrângere, de interesul material și de afinitățile personale, toate tipurile de relații, caracterizate în același timp de legături afective strânse, profunde și durabile, de un angajament moral și de o adeziune sau o apartenență la o colectivitate bazată nu doar pe sentimente și idei, ci și pe o reciprocitate similară între drepturi și îndatoriri” [Gilles Ferréol, Guy Jucquois, *Dicționarul Alterității și al Relațiilor Interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 150]. Definiția pune accent pe ideea de voință personală, de acțiune voluntară întreprinsă pe baza unor afinități. Pe scena internațională, în domeniul securității, termenul se referă la o grupare de actori care nutresc o „reală convingere că membrii comunității nu vor lupta fizic unii cu alții, ci își vor rezolva disputele într-un alt fel” [Karl W. Deutsch et. al., *Political Community and the North Area. International Organization in the Light of Historical Experience*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1957, p. 5]. Specificitatea acestei instituții constă chiar în accentul pus pe suveranitate, entitățile politice care o alcătuiesc își păstrează suveranitatea, ele excluzând însă posibilitatea rezolvării conflictelor pe cale militară.

Atât timp cât vorbim despre granițele interioare/frontiere, trebuie să avem în vedere o reală *fragmentare* a Europei, cel puțin în ce privește problema securității. Statele europene și-au dezvoltat, de-a lungul istoriei, o tradiție a suveranității, a autodeterminării, a dreptului autorităților statale de a decide înăuntrul granițelor sale. Mai mult, într-o Europă a naționalismelor, a conflictelor pentru teritorii, a luptei pentru putere, suveranitatea apărea ca fiind indispensabilă pentru a asigura interesul național primordial – supraviețuirea. Dificultățile de cedare a suveranității în această privință sunt, astfel, justificabile. În plus, trebuie luat în calcul că dimensiunea de politică externă, securitate și apărare nu reprezintă un fapt încheiat. UE cunoaște, în acest sens, un proces de evoluție continuă, de dezvoltare a instituțiilor și capacităților instituționale necesare pentru gestionarea eficientă a acestui sector. Din acest punct de vedere, Uniunea a fost definită ca fiind „un actor emergent de securitate” [Constantin-Gheorghe Balaban, *Securitatea și dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI*, Editura C.H. Beck, București, 2006, p. 76], ceea ce înseamnă că sistemul de securitate al Europei este în dezvoltare. Astfel, nu putem vorbi despre o Europă fără granițe decât în ce privește

piața unică internă și implicațiile Acordurilor Schengen referitoare la libera circulație a persoanelor.

III. Granițele și securitatea Uniunii Europene

a) *Creionarea unui sistem de securitate și apărare comună în interiorul granițelor externe*

Granițele UE, limita ce separă statele membre de cele nemembre sunt caracterizate, în primul rând, de schimbare. Uniunea Europeană a ajuns la dimensiunile actuale în urma unor extinderi succesive. Extinderea este considerată a fi unul dintre principalele instrumente pe care organizația le are la dispoziție pentru a-și atinge obiectivele în ce privește stabilitatea, securitatea și prevenirea conflictelor. Orice țară care respectă principiile democrației, libertății, respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului și statului de drept poate candida la statutul de stat membru al UE. În plus, statul respectiv trebuie să îndeplinească și un set de criterii fundamentale cunoscute sub numele de „*Criteriile Copenhaga*” (stabilite la reuniunea Consiliului European de la Copenhaga din 1993). Acestea cer ca statul candidat să îndeplinească trei condiții fundamentale:

a) să aibă instituții stabile care să garanteze un sistem democratic matur, statul de drept, respectul pentru drepturile omului și protecția minorităților;

b) să dețină o economie de piață funcțională capabilă să facă față presiunilor și competiției existente pe piața internă a UE;

c) să fie capabil să își asume obligațiile ca stat membru UE, în special, adoptarea obiectivelor politice, economice și ale uniunii monetare.

Procesul de extindere este unul complicat, aderarea unui nou stat la UE fiind precedată de o serie de etape care sunt menite să pregătească statele pentru asumarea rolului de membre ale Uniunii. În acest caz, se ridică problema evoluțiilor pe care trebuie să le cunoască statele care vor să adere la această organizație. Aceste transformări din perioada ce precede aderarea sunt menite să apropie legislația națională de *acquis-ul comunitar*. Prin procedura de aderare, UE a asigurat, de fapt, stabilitate în zona apropiată a ei, contribuind la dezvoltarea unor sisteme democratice stabile, moderne, bine guvernate, a unor economii de piață funcționale. Statele candidate sau potențial candidate încheie Acorduri de Asociere, Parteneriate, beneficiază de asistență financiară și tehnică, de monitorizarea progreselor și poartă dialoguri politice, toate cu scopul de a păstra o uniune cât mai strânsă în cadrul organizației. Per ansamblu, toate aceste stadii sunt cunoscute sub denumirea de aprofundare, definită adesea ca proces ce se derulează paralel cu extinderea sau chiar ca etapă necesară înaintea extinderii. Totuși, faptul că, în doar 50 de ani, Uniunea a evoluat de la o comunitate de 6 membri la una de 27 are repercusiuni vizibile asupra unității în cadrul UE. Fragmentarea internă a devenit astfel evidentă. Totuși, UE merge pe linia înglobării unor noi regiuni ale continentului. Este vorba despre Balcanii de Vest, celebrul „butoi cu pulbere” al Europei, și despre Turcia. În ambele cazuri, procedurile pre-aderare au fost deja declanșate și se află în diferite stadii de evoluție.

Caracterul mutabil, instabil al granițelor este menit, de fapt, să creeze un climat de stabilitate și securitate la scară europeană. Extinderile succesive, înglobarea a cât mai multe state în cadrul de cooperare reprezentat de UE au constituit condițiile în care s-a

creat acest mediu de stabilitate. Construcția europeană a asigurat, de la înființare, o perioadă de pace și stabilitate fără precedent între popoarele ei. Astfel, dacă faptul că UE ca variantă a comunității de securitate subliniază importanța pe care frontierele/granițele interne și-au păstrat-o, aceiași formă de instituție de securitate echivalează cu o garanție a faptului că statele membre au eliminat orice idee a folosirii violenței ca modalitate de rezolvare a conflictului între ele. Din acest punct de vedere, UE este o *comunitate de securitate pluralistă* definită ca „o regiune transnațională compusă din state suverane, ale căror popoare mențin așteptări întemeiate asupra schimbărilor pașnice” [Emanuel Adler and Michael Barnett, „Security Communities”, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, p. 30]. Aceasta presupune existența unei coeziuni interne, a unor relații directe între popoarele ce alcătuiesc respectiva comunitate, o cunoaștere reciprocă a lor prin interacțiune, ceea ce, pe termen lung, ar putea duce la crearea unor interese comune, obligații și responsabilități reciproce.

În plus, în planul securității, o integrare crescândă a acestora devine posibilă datorită schimbării mediului de securitate internațional. Faptul că apariția unei confruntări armate a devenit astăzi aproape nulă nu echivalează cu dispariția riscurilor și amenințărilor la adresa Uniunii, ci doar cu o schimbare a naturii lor. Dacă până la Războiul Rece și în timpul acestuia, ideea de securitate era legată de pericolul unei eventuale invazii teritoriale, amenințările sunt acum de natură globală, transfrontalieră, necesitând o abordare în consecință. Actori nonstatali a căror acțiune nu ține seama de granițele naționale reprezintă o veritabilă amenințare la adresa statului de drept. Este vorba, în principiu, despre fenomenul terorismului internațional, al crimei organizate, al proliferării armelor de distrugere în masă și al riscului ca acestea să intre în posesia primilor factori menționați. Caracterul transfrontalier al pericolelor cu care se confruntă astăzi statele membre ale Uniunii face necesară o cooperare mai strânsă a acestora în ce privește securitatea.

Tratatele ce reglementează funcționarea și organizarea UE pun bazele dezvoltării acestei cooperări și ale evoluției sale către un sistem de apărare comună. Tratatul de la Lisabona, spre exemplu, introduce posibilitatea cooperării structurate permanente, care urmărește dezvoltarea capacităților militare ale statelor membre. Cooperarea structurată permanentă nu trebuie confundată cu procedura cooperării întărite, care exclude problemele având implicații militare sau de apărare. Deși această clauză poate susține gradul mare de autonomie pe care statele membre îl au atunci când trebuie să decidă în privința securității, această prevedere urmărește și întărirea capacităților UE de a-și asuma responsabilități în comunitatea internațională.

Totodată, introducerea prin același tratat a *clauzei de solidaritate*, conform căreia statele membre își vor acorda asistență mutuală, la cererea autorităților, în cazul în care un stat membru a căzut victimă unui atac terorist sau unui dezastru natural sau antropoc, este o dovadă a integrării progresive a securității. Această clauză are implicații asupra securității și apărării, dar la nivel intern, atunci când accentul cade asupra problemelor de protecție civilă, securitatea poate fi abordată și la un nivel care depășește limitările impuse de frontierele istorice ale statelor, păstrând însă rezerva că decizia de a cere ajutor în gestionarea unei anumite situații de criză aparține tot autorităților statului – semn al manifestării principiului suveranității. În plus, progrese pe această linie au fost făcute și prin articolul 42 (7) din Tratatul de la Lisabona care menționează că „dacă un

stat membru este victimă a unei agresiuni armate pe teritoriul lui, celelalte state membre au față de el obligația de a furniza ajutor și asistență prin toate mijloace pe care le dețin, în conformitate cu articolul 51 din Carta Națiunilor Unite Aceasta nu trebuie să afecteze natura politicii de securitate și apărare a anumitor state membre. Angajamentele și cooperarea în acest domeniu trebuie să țină cont de angajamentele asumate în cadrul Organizației Tratatului Atlantului de Nord, care, pentru acele state care îi sunt membre, rămân fundamentul apărării lor comune și forul implementării lor”. Prevederile de față nu conduc la crearea unui sistem de apărare comună dar creează o bază pentru o cooperare mai strânsă în aceste probleme între statele europene, contribuie politic și simbolic la dezvoltarea solidarității între statele membre ale Uniunii.

Un progres notabil către construirea unui sistem de apărare comună a fost înregistrat chiar la începutul anului 2009, când Parlamentul European a votat pentru crearea SAFE (*Synchronised Armed Forces Europe – Forțele Armate Sincronizate Europene*). Synchronised Armed Forces Europe reprezintă, de fapt, primul pas făcut către crearea unei armate europene. Același act susține crearea unui Consiliu de Miniștri pentru a favoriza un grad mai mare de coerență între diferitele politici naționale. Acest efort vizează în mod evident problematica relației dintre suveranitate și securitate la nivel european și subliniază încă o dată dificultatea cu care se face transferul de suveranitate de la nivel național la cel supranațional. Același document vizează crearea unui Centru European Operațional, care „să aibă capacitatea de planificare strategică și să conducă operațiunile și misiunile PESA” (punctul 53/ Report on the European Security Strategy and ESDP). Din punctul de vedere al securității, Uniunea merge, în mod evident, către crearea unui sistem de apărare colectivă, menținând, însă, în continuare garantarea securității statelor membre între granițele naționale. Totuși, propunerile UE, schițate de parlamentarul european de origine germană, Karl von Wogau, urmăresc o „dezvoltare viitoare dinamică a cooperării între forțele armate naționale astfel încât să devină din ce în ce mai sincronizate” [*The Telegraph*, Blueprint for EU army to be agreed, 18 februarie 2009]. SAFE presupune crearea unui corp militar european, care să fie permanent disponibil.

Documentele UE referitoare la securitate (în speță, Strategia Europeană de Securitate – *A Secure Europe in a Better World*) relevă o mutare a liniei de apărare dincolo de granițele fizice ale UE. Linia de apărare a UE nu coincide cu limita geografică dintre un stat membru și unul nemembru. Acest fenomen se datorează, în primul rând, naturii transfrontaliere a noilor amenințări la adresa securității europene. Astfel, Strategia Europeană de Securitate menționează „În era globalizării, amenințările îndepărtate sunt la fel de îngrijorătoare ca și cele foarte apropiate. (...) Prima linie a apărării va fi adesea situată dincolo de granițe.” [*A Secure Europe in a Better World*, Addressing the Threats, p. 6]. În ce privește securitatea, se manifestă, la nivelul UE, o tendință evidentă de a vedea granița nu în termeni de limită ce separă statele-națiune unele de altele, ci mai mult ca o zonă a țărilor potențial instabile. Aceiași strategie menționează „Chiar și în era globalizării, geografia își păstrează importanța. Este în interesul european ca țările de la granițele noastre să fie bine guvernate”. Astfel, securitatea și stabilitatea UE depinde într-o mare măsură de prevenirea izolării statelor sărace, instabile politic, la marginea unei Uniunii largite.

b) Relativizarea granițelor externe și Politica Europeană de Vecinătate

Principalul instrument al Uniunii pentru garantarea unei vecinătăți stabile este reprezentat de Politica Europeană de Vecinătate (PEV), prin care sunt oferite beneficii, și relații privilegiate statelor apropiate apropiate în variate domenii. Aceste beneficii consistă în susținerea progresului, în special, în domeniul economic, al democratizării, al respectului drepturilor omului, dar și în cooperarea politico-militară, astfel încât să se poată pune bazele unor acțiuni comune de prevenire a conflictelor, de combatere a terorismului și a unor mecanisme comune de management al situațiilor de urgență. Prin aceste politici, statele se pot apropia de Uniune fără a deveni însă membre.

Uniunea și-a creat un „cerc de prieteni”, cu care întreține relații apropiate de cooperare. Deși există o anumită politică referitoare la controlul la granițele exterioare ale Uniunii, cetățenii statelor terțe având nevoie de viză pentru a intra pe teritoriul UE, există un anumit grad de cooperare, care face din statele limitrofe Uniunii un gen de zonă-tampon, o zonă care, din punct de vedere juridic, nu face parte din teritoriul Uniunii, dar care este susținută de către aceasta pentru a asigura un mediu stabil în jurul ei. Astfel, UE face din construirea securității în vecinătate unul dintre cele trei obiective majore menționate în Strategia Europeană de Securitate, iar conform Tratatului de la Lisabona (articolul 7a), Uniunea „dezvoltă relații privilegiate cu statele învecinate, în vederea stabilirii unui spațiu de prosperitate și de bună vecinătate, având la bază valorile Uniunii și caracterizat de relații strânse și pașnice, bazate pe cooperare”. Acest tip de abordare a regiunilor de graniță se dovedește a fi foarte util dacă luăm în considerare faptul că statele prost guvernate ar putea produce valuri masive de imigrație către Uniune, ar putea favoriza dezvoltarea rețelelor transfrontaliere de crimă organizată etc. Dacă am analiza o hartă a statelor care fac parte din PEV, vom observa că UE a realizat, prin această politică, o zonă de trecere de la lumea europeană la cea ne-europeană. Aceste state (Republica Moldova, Ucraina, Belarus, Georgia, Algeria, Armenia, Azerbaidjan, Siria, Liban, Israel, Iordania, Egipt, Libia, Tunisia, Algeria, Maroc, Palestina) alcătuiesc un cerc de protecție în jurul construcției europene, ce contribuie în mod evident la realizarea stării de securitate a Uniunii.

UE este, astfel, înconjurată fie de state dezvoltate, moderne, cu un comportament predictibil în ce privește securitatea, fie de state care sunt în curs de aderare, fie de aceste state în care este implementată o PEV, ce asigură, pe de o parte, dezvoltarea economică, politică, socială a acestor state care au cunoscut perioade de instabilitate, iar, pe de altă parte, determină apariția unui comportament predictibil al acestor state în mediul internațional, astfel încât, ele să nu mai reprezinte un potențial factor de instabilitate în zonă.

Totodată, PEV implică și colaborarea în ce privește controlul granițelor. În acest sens, statele vizate beneficiază de anumite privilegii referitoare la facilitarea tranzitului frontalier (înlăturarea sau reducerea taxelor de viză, reducerea numărului documentelor necesare pentru obținerea vizei) care aduc avantaje economice și înlesnesc schimburile culturale, dar sunt încheiate și acorduri asupra procedurii de primire în statul de origine a imigranților ilegal. „*Readmission agreements*” au fost încheiate, spre exemplu, cu Ucraina și cu Maroc. Se ridică, astfel, problema slăbirii funcțiilor tradiționale ale granițelor dar și cea a reconfirmării acestora. O comunicare a Comisiei emisă în 2003, referitoare la dezvoltarea unui nou instrument de Politică de Vecinătate, menționează

„Managementul eficient al granițelor este esențial pentru prosperitatea și securitatea ambelor părți. Facilitarea comerțului și a circulației persoanelor, concomitent cu asigurarea granițelor UE împotriva furturilor, a traficului, a crimei organizate (inclusiv amenințările teroriste) și a imigrării ilegale vor fi de o importanță majoră”. Uniunea își rezervă în acest mod dreptul de a-și construi totuși un „gard” bun care să o separe de vecini și să îi permită, în același timp, o bună relație cu aceștia.

Este subliniat faptul că permeabilitatea granițelor externe ale UE este doar relativă, ele nu se șterg și nu devin irelevante. PEV a fost creată cu scopul de a proteja UE și vecinii apropiați de amenințările comune (terorism, imigrație ilegală, traficul de droguri, arme, carne vie etc), dar, faptul că granițele dintre UE și vecini își mențin multe dintre funcțiile esențiale denotă și o încercare de întărire a securității europene; practic, pentru ca aceste fenomene să se manifeste în interiorul comunității europene, ele trebuie să treacă două filtre – cel reprezentat de granița neeuropeană a statelor vecine și cel de la granița europeană a acestora.

Aceste state nu sunt membre ale Uniunii dar se bucură de o serie de avantaje, care rezultă din încheierea acestor acorduri de colaborare. Permeabilitatea acestor granițe nu este doar relativă, ci și variabilă. Romano Prodi afirma în 2002 „Nu putem șterge proiectul politic al Europei și să transformăm UE doar într-o zonă a comerțului liber (...) Vecinii vor împărți totul cu UE, mai puțin instituțiile”. Benita Ferrero-Waldner, Comisar pentru Relații externe susținea spusele lui Prodi în 2005 „Să clarificăm ce este și ce nu este PEV. Nu este o politică de extindere. Este o ofertă de cooperare aprofundată și de integrare progresivă în anumite politici ale Uniunii”. Este subliniat astfel faptul că statele ce beneficiază de această politică nu au perspectiva de a deveni membre UE în viitorul apropiat sau mediu, dar ele au un statut special. Până la un anumit punct, ele îndeplinesc chiar rolul de graniță, de frontieră, ca zonă de trecere de la spațiul politic european la cel neeuropean, zonă în care sunt exportate valorile europene, în care se întâlnesc opusurile, unde „ceilalți” nu mai pot fi distinși clar de „noi”.

Asigurând un climat de stabilitate politică, economică în imediata sa vecinătate, UE își crește sieși gradul de securitate. Misiunile asumate de UE prin PESA, cu sau fără recurs la capacitățile NATO, în imediata apropiere a granițelor ei sau în zone îndepărtate, confirmă, pe de o parte, mutarea primei linii de apărare dincolo de delimitarea fizică a Uniunii și, pe de altă parte, eforturile făcute de organizație pentru a asigura o vecinătate stabilă. Această stabilitate a zonei de la marginea UE este asigurată și prin faptul că Uniunea, prin ea însăși, determină o dinamică integratoare în jurul granițelor sale.

Totuși, deși granița externă a Uniunii pare a fluctua din anumite puncte de vedere, acest lucru nu înseamnă că delimitării fizice dintre statele membre și cele nonmembre i se acordă o importanță mai mică. De asemenea, nu trebuie trecut cu vederea faptul că linia de demarcație dintre statele membre și statele ne-membre ale UE coincide cu linia de demarcația dintre două entități statatele suverane. Ea va fi cu atât mai întărită și protejată, cu cât acordurile comunitare permit libera circulație a persoanelor, bunurilor și serviciilor în interiorul acestor granițe. Securizarea graniței externe a Uniunii care coincide cu frontiera dintre un stat membru și un stat ne-membru al Uniunii intră atât în competențele UE, cât mai ales în cele ale statului respectiv. Spre exemplu, în cazul României, a cărei frontieră estică și nordică reprezintă și granița a Uniunii, securizarea

acestor linii este asigurată atât prin Agenția Europeană pentru Managementul Cooperării Operaționale la Granițele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (Frontex), dar și prin eforturi naționale susținute cu ajutorul Uniunii. În domeniul controlului la frontieră, România a beneficiat de sprijin din partea Uniunii Europene, prin programul PHARE. După ce România a devenit stat membru, asistența comunitară financiară în scopul întăririi controlului la frontieră și al securizării granițelor a fost suplimentată [Carta Albă, Capitolul 4, Componenta politicii externe și a sistemului securității naționale, p. 56]. Securizarea frontierelor externe ale statelor membre are în vedere, în special, prevenirea imigrației ilegale și a altor forme de infracțiuni cu caracter transfrontalier.

c) Granițele României în contextul securității europene

Poziția geostrategică a României are implicații directe asupra problemei relației dintre granițe și securitate în contextul Uniunii Europene. Poziționarea României la intersecția spațiilor sud-est european, central-european, răsăritean, al bazinului Mării Negre și a Asiei Centrale reprezintă „un atu în promovarea unor politici de stabilizare și angajarea acestor spații, prin dezvoltarea cooperării intra- și interregionale în contracararea riscurilor la adresa securității continentale și globale, în corelație cu abordările organizațiilor internaționale (îndeosebi NATO, UE, OSCE)” [Carta Albă, Capitolul 1, Politica de Securitate a României, p. 3]. Însă, dincolo de avantajele conferite de învecinarea cu aceste spații, poziționarea României implică și o creștere a responsabilităților în garantarea securității, nu doar pentru cetățenii naționali, ci și a celor europeni. Spațiul Comunității Statelor Independente (CSI), care se află în plin proces de clarificare identitară, de redefinire a aspectelor teritoriale, etnice, religioase, economice etc., poate reprezenta o posibilă zonă de instabilitate și un posibil risc pentru securitatea națională și europeană. Spațiul sud-est European poate constitui în continuare o posibilă zonă de risc pentru securitate din cauza contextului socio-politic al statelor care au alcătuit Iugoslavia, cât și din cauza amplificării unor riscuri neconvenționale în această zonă. Poziționarea României în apropierea acestor zone care pot reprezenta posibile surse de risc pentru securitatea europeană, faptul că majoritatea imigranților ilegali pătrund în UE prin partea de est și tot partea de est reprezintă și principala poartă a traficului de droguri și de carne vie, duc la creșterea responsabilității de securizare a frontierelor naționale. Pentru țara noastră, acest capitol al tratatului de aderare s-a dovedit a fi cu atât mai dificil din cauza relației cu Republica Moldova “Pe temeiul relațiilor speciale dintre România și Republica Moldova și în con-sens cu responsabilitățile firești ce decurg din comunitatea de istorie, limbă și cultură, cu principiul “o singură națiune – două state” și cu spiritul politicii europene de vecinătate, vom acorda o atenție deosebită cooperării cu Republica Moldova. România are datoria politică și morală de a sprijini acest stat în parcurgerea procesului de modernizare, democratizare și integrare europeană, de a face tot ce este posibil pentru a susține – din punct de vedere politic, economic și diplomatic – principiul suveranității și integrității sale teritoriale” [Strategia de Securitate Națională a României, România – Vector dinamic al securității și prosperității în regiunea Mării Negre, p. 36].

În calitate de stat membru al UE, României îi revine responsabilitatea securizării granițelor externe de Est ale Uniunii. Astfel, în condițiile în care Acordul Schengen

reprezintă principalul instrument de gestionare a aspectelor care țin de frontierele UE și permite suprimarea controlului la frontierele interne, controlul la frontiera externă a României trebuie să asigure nu doar „verificarea documentelor de călătorie și a celorlalte condiții de intrare, de ședere, de muncă și de ieșire și identificarea și prevenirea amenințărilor la adresa securității naționale și a ordinii publice a Părților Contractante” [articolul 6, litera a) din *Convenția din 19 iunie 1990 de aplicare a Acordului de la Schengen din 14 iunie 1985 privind eliminarea graduală a controalelor la frontierele comune*].

Astfel, România trebuie să parcurgă, mai întâi, un demers de reformă și modernizare a modalităților de asigurare a controalelor la granița externă și, apoi, va beneficia de avantajele ce decurg din statutul de membru UE și al Convenției Schengen. Statul nostru trebuie să își îmbunătățească securizarea frontierelor terestre, aeriene și maritime, să dezvolte cooperarea polițienească, să implementeze Sistemul Informatic Schengen și reglementările referitoare la sistemul vizelor și la protecția datelor.

Situația României, în conjunctura analizată, înglobează ambele viziuni asupra noțiunii de graniță. Statul nostru are experiența granițelor care unesc, atunci când sunt gândite în termeni de frontieră, de spațiu de trecere, de spațiu comun pentru două entități politice (schimburile economice, contactele între indivizi), dar și pe cea a granițelor care separă două sau mai multe entități politice. Acest fenomen este cauzat, în primul rând, de statutul de stat de graniță în interiorul Uniunii Europene.

Concluzii

Deși din punct de vedere juridic, la nivelul Uniunii Europene, granițele își mențin semnificația tradițională, caracterul unic al organizației determină totuși la nivel politic, economic, social modificări ale implicațiilor acestui concept. Granița își dublează sensul, ea putând defini realități diferite (graniță internă/frontieră, care desemnează limitele dintre statele membre în interiorul UE, sau graniță externă/graniță desemnând limita dintre UE, ca entitate politică distinctă, și state nemembre).

Văzută în relație cu ideea de securitate și suveranitate, granița interioară este corespunde unor tendințe de fragmentare a organizației, statele membre având la dispoziție o serie de instrumente ce le permit să urmărească individual interesele naționale, folosind de multe ori UE doar pentru a atinge interese comune. Totuși, aceste granițe tind să se estompeze dacă luăm în calcul faptul că Uniunea și-a propus în mod oficial să evolueze către dezvoltarea unui sistem de apărare comună și face progrese vizibile pe această linie prin propunerea de înființare a Forțelor Armate Sincronizate Europene. Nu putem însă vorbi despre „comunitarizarea” sectorului securității, de administrarea lui conform principiilor ce guvernează problemele ce intră în primul pilon, ci despre o „europenizare” a lui, de construire a unei unice expresii politice și a implementării acesteia, care să permită, pe cât posibil, eliminarea manifestării intereselor naționale divergente, creionarea unei comunități de apărare veritabile și o sporire a gestionării supranaționale a sectorului suveranității.

Granița exterioară, pe de altă parte, pare inițial să unească membrii în interior, să separe UE, per ansamblu, de statele nemembre, prin înglobarea țărilor membre într-un sistem instituțional comun și prin eliminarea controalelor la frontierele interne. Pe de altă parte, aceleași granițe cunosc o permeabilizare relativă și variabilă prin Politica

Europeană de Vecinătate. Prin aceasta, statele din vecinătatea imediată se bucură de anumite relații privilegiate din punct de vedere economic și cultural cu UE, transformându-se în același timp într-un fel de avanpost al securității și apărării europene. Uniunea vede granițele mai puțin în termeni de linii ce separă statele-națiune și mai mult ca zone de state potențial instabile.

Bibliografie:

- [1]. ADLER, Emanuel and BARNETT, Michael, **Security Communities**, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- [2]. BALABAN, Constantin-Gheorghe, **Securitatea și dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI**, Editura C.H. Beck, București, 2006.
- [3]. **Carta Albă** http://www.mapn.ro/diepa/planificare/carta_alba.htm
- [4]. DEUTSCH, Karl W. et. al., **Political Community and the North Area. International Organization in the Light of Historical Experience**, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1957.
- [5]. FÉRREOL, Gilles și JUCQUOIS, Guy, **Dicționarul Alterității și al Relațiilor Interculturale**, Editura Polirom, Iași, 2005.
- [6]. **Strategia Europeană de Securitate, A Secure Europe in a Better World.**
www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf
- [7]. **Strategia Națională de Securitate a României.**
<http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>
- [8]. **Tratatul de la Nisa.**
http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EN.pdf
- [9]. Tratatul de la Lisabona; http://europa.eu/lisbon_treaty/index_en.htm
- [10]. http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/031-49775-047-02-08-903-20090218IPR49774-16-02-2009-2009-false/default_en.htm

SECURITATEA SOCIETALĂ – DIMENSIUNE A SECURITĂȚII COLECTIVE ȘI NAȚIONALE

Mirela ATANASIU*

Starea națiunilor depinde de atitudinile oamenilor față de problemele ce se conturează la nivel macrosocial; presiunile pentru globalizare și regionale amplifică și diversifică presiunile asupra identitarilor. Prin securitate colectivă se asigură protecția membrilor respectivei organizații împotriva amenințărilor și agresiunilor generate de agresori din exteriorul respectivei organizații și pentru aceasta este necesară cooperarea permanentă între participanții la acest sistem pentru contracararea amenințărilor precum: terorism, crimă organizată, imigrație ilegală, proliferarea armelor de distrugere în masă (ADM) și a drogurilor, poluare, dezastre naturale sau provocate de om.

Nations state depends by peoples attitudes in regard with the problems shaping at macro-social level, presions for globalization and regionalization amplifying and diversifying pressures against the identitaries. By colective security is assured the protection of an organization's members against the threats and aggresions generated by aggressors outside that organization and therefore is needed the permanent cooperation between the participants tot hat system to counteract threats as: terrorism, organized crime, ilegal immigration, WMD and drugs proliferation, pollution, and natural disasters or human provoked.

Conceptul de securitate colectivă s-a născut din bătălia pentru depășirea abordărilor de tip ideologic al conceptului de securitate și impune acceptarea principiului „securitatea este indivizibilă”, fapt ce presupune un angajament mondial în favoarea păcii și securității, care să unifice juridic toate națiunile. Acesta constituie prima încercare de instituționalizare și respectare a primatului dreptului internațional în scopul asigurării securității tuturor națiunilor.

1. Securitatea identitară – dimensiune a securității societale

Specialiști ai studiilor de securitate post-Război Rece (Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde) denumesc prin termenul de „securitate societală” sustenabilitatea modelelor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională și obiceiuri, și care, în zilele noastre, cunoaște un proces gradual de substituție parțială prin termenul alternativ, ce pare și mai adecvat, de „securitate spirituală”.

Plecând de la obiectul securității, la nivel societal, trebuie conservate identitatea culturală, ideologică și civilizațională. Se consideră relevant, pentru ideea de mai sus, conceptul de „securitate societală”, folosit de Barry Buzan, care se referă la „amenințările și vulnerabilitățile ce afectează modelele de identitate comunitară și cultura”. Atunci când ciocnirea dintre aceste modele culturale devine inevitabilă, îmbrăcând forme violente, în interiorul statelor sau peste granițe, problemele de „securitate societală” devin probleme de securitate globală și rolul comunității internaționale în prevenirea amplificării conflictului apare și mai pregnant (cum este

* Doctorand, Științe Militare și Informații, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

cazul fostei Iugoslavii, n.a.). În ceea ce privește prevenirea izbucnirii conflictului, prin acțiunea asupra cauzelor care îl pot produce și prezervarea securității societale, esențială devine analiza caracteristicilor naționalismului și a formelor sale agresive.

Gravitatea juridică a faptelor este considerată ca fiind mai scăzută în cazul aplicării de rele tratamente unui individ, pe baza apartenenței sale la o comunitate etnică, religioasă, națională dar, în cazul aplicării aceluiași tip de tratamente unui grup, implicațiile sunt mai evidente și cu urmări mai complexe¹.

În demersul de a defini securitatea grupului, trebuie să facem mențiunea că, la acest nivel, există multe similitudini cu nivelul securității individuale. Așa cum individul așteaptă a se asigura securitatea ca persoană, în mod similar, există așteptări la nivel de grup. Din punct de vedere al grupului, însă, considerăm drept major, pentru asigurarea unei stări de securitate, faptul de a fi la adăpost de orice discriminare, ca urmare a împărțirii unor valori comune ale grupului respectiv. În timp ce unui individ îi pot fi aplicate rele tratamente, pe baza apartenenței sale la o comunitate etnică, religioasă, națională, în cazul aplicării aceluiași tip de tratamente unui grup, implicațiile sunt mai evidente și cu urmări mai complexe².

Ca și în cazul securității individuale, legislația poate ajuta la asigurarea securității grupului, deși legile pot fi, de asemenea, discriminatorii, ceea ce constituie, de fapt, o sursă majoră, inevitabilă de conflict.

Există prevederi legislative speciale pentru protejarea împotriva discriminărilor a grupurilor organizate pe diferite criterii: etnice; religioase; sexuale; defavorizate, precum persoane cu dizabilități sau minorități de orice fel³. La nivel național există un set legislativ, care cuprinde cadrul de asigurare a securității acestora. O categorie specială o reprezintă cadrul legal pentru asigurarea securității minorităților naționale: etnice, religioase, lingvistice sau sexuale⁴.

Drepturile acordate minorităților etnice reprezintă un subiect sensibil pentru toate statele foste comuniste, inclusiv România, mai ales după tensiunile din auto-proclamatul stat Kosovo și recunoașterea de către Federația Rusă a Osetiei de Sud și Abhaziei, drept state de sine stătătoare. În opinia noastră, aceasta ar putea constitui

1 În Statului Curții Penale Internaționale sunt considerate a fi infracțiuni deosebit de grave cele care ating ansamblul comunității internaționale. Crimele de genocid sunt considerate a fi „orice acte comise cu intenția de a distruge, în tot sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios prin: uciderea membrilor grupului; atingerea gravă a integrității fizice și psihice a membrilor grupului; supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care să conducă la distrugerea sa fizică totală sau parțială; măsuri vizând împiedicarea nașterilor în cadrul grupului; transferul forțat de copii de la un grup la altul”.

2 În Statului Curții Penale Internaționale sunt considerate a fi infracțiuni deosebit de grave cele care ating ansamblul comunității internaționale. Crimele de genocid sunt considerate a fi „orice acte comise cu intenția de a distruge, în tot sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios prin: uciderea membrilor grupului; atingerea gravă a integrității fizice și psihice a membrilor grupului; supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care să conducă la distrugerea sa fizică totală sau parțială; măsuri vizând împiedicarea nașterilor în cadrul grupului; transferul forțat de copii de la un grup la altul”.

3 Un exemplu reprezentativ îl constituie Convenția pentru protecția minorităților naționale, Consiliul Europei, Strasbourg, 1995.

4 Printre drepturile minorităților se numără: recunoașterea, cetățenia, protecția împotriva discriminării, reprezentarea, participarea în viața publică etc.

principala sursă de tensiuni la nivel național dacă nu este gestionată corect de decidenții politici având în vedere structura minorităților din România.

Există de asemenea prevederi referitoare la principalele libertăți ale indivizilor de a se asocia, de a se exprima, de a se organiza pentru a-și asigura securitatea. Astfel, în Constituția României se face referire la sindicate, patronate sau asociații profesionale ca forme de organizare social-grupale alături de partidele politice - „*pluralismul fiind considerat o condiție a garanției democrației constituționale*”⁵. Dreptul la identitate⁶, dreptul la învățătură⁷, dreptul la cultură⁸, dreptul la reprezentare în viața politică⁹ sau administrația publică locală¹⁰, dreptul la folosirea limbii materne sau a interpretului în justiție¹¹ sunt manifestări permise minorităților ca grupuri sociale organizate.

2. Securitatea națională – securitatea națiunii

Pentru o perioadă de timp îndelungată, securitatea unei națiuni a fost confundată cu puterea militară a acesteia, forța armată reprezentând mijlocul cel mai uzitat de rezolvare a conflictelor sau de determinare a unor subiecți să accepte punctul de vedere al celui mai puternic. Deși legătura decisivă dintre demografie, finanțe, economie și capacitatea națiunilor de a-și impune voința în relațiile cu alte state a fost recunoscută încă de la începuturile istoriei, abia în epoca războaielor napoleoniene s-a făcut o distincție clară între puterea unui stat și puterea sa armată ca parte a celei dintâi¹².

Complexitatea fenomenului de constituire a națiunii, în parte politic, în parte cultural, permite multe interpretări și definiții. Nici religia, nici interesele comune, nici geografia nu pot califica deplin o națiune. Ernest Renan exprima sublim faptul că „națiunea este un suflet, un principiu mintal. Acest principiu este constituit din două lucruri, care de fapt sunt unul și același. Unul este amintirea, celălalt este acordul valid de a trăi împreună ...”¹³

Conceptul de națiune care stă și astăzi la baza statului contemporan este unul de inspirație franceză, contractualistă¹⁴. Conform abatelui Gregoire, ansamblul cetățenilor forma o națiune unică și indivizibilă¹⁵. La rândul său, Sieyes definește

5 Constituția României, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, Art. 8, 9.

6 Idem, Art. 6.

7 Idem, Art. 32.

8 Idem, Art. 33.

9 Idem, Art. 62.

10 Idem, Art. 120.

11 Idem, art. 128.

12 Secolul XXI și securitatea națională, <http://www.kritik.ro/PDF/24.cetire/12-24.pdf> accesat la 3 noiembrie 2008, ora 14.00.

13 Ernest Renan, (Oeuvres Completes, Paris, vol. I, pp. 903-904, apud Hagen Schulze, States, Nations and Nationalism: from the Middle Ages to the Present, Blackwell Publishers, Malden, Massachusetts, Oxford, traducere din germană de William E. Yuill, 1996/1998, p.97.

14 Această concepție despre națiune își are originea în teoriile contractului social din secolul al XVIII-lea, fiind consacrată de revoluția franceză.

15 Josepha Laroche, Politique internationale, L.G.D.J. Paris, 1998, p.83.

națiunea ca pe „un corp de asociații care trăiesc sub o lege comună și sunt reprezentați de aceeași legislatură”, exprimând prin aceasta „chintesența statului-națiune: o asociere voluntară, pentru că este contractuală, fuzionată prin integrare, în sensul tematic al termenului, de individualități, într-o națiune omogenă și manifestându-și voința în mod reprezentativ. Sieyes face, astfel, din națiune o persoană juridică suverană care adună la un loc pe toți cetățenii statului fără nici o distincție de ordin etnic. Această concepție va fi, de altfel, consacrată și în articolul 3 al Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului din 26 august 1789 conform căruia „Principiul oricărei suveranități rezidă esențial în Națiune”¹⁶.

Ulterior, concepția contractualistă despre națiune va fi aprofundată și cristalizată de Ernest Renan, în celebra sa conferință despre „Ce este o națiune” din 11 mai 1882, „O națiune este un suflet un principiu spiritual. Două lucruri care în realitate nu constituie decât unul, acest suflet, acest principiu spiritual. Unul vine din trecut, celălalt din prezent. Primul este posesia comună a unei bogate moșteniri de amintiri, celălalt este angajamentul, dorința de a trăi împreună”¹⁷. Practic, în această concepție, națiunea are o anume identitate colectivă, calificată mai ales de voința de conviețuire, ca fiind „comunitatea cetățenilor”, ca „asociație de oameni liberi și raționali”¹⁸, determinată de o serie de raporturi de solidaritate și interese. Această concepție stă la baza majorității constituțiilor moderne, națiunea nefiind rezultatul unei juxtapunerii de grupuri etnice sau un fenomen exclusiv etnic sau biologic.¹⁹ Plecând de la această concepție, articolul 1 din Constituția României definește statul român ca „stat național”, iar articolul 2 consacră „suveranitatea națională”.

Având în vedere baza teoretică a concepției de stat-națiune, apare cu claritate lipsa unei necesități reale a propunerilor vehiculate de unele cercuri politice, de înlocuire a sintagmei de stat național din Constituția României cu alte expresii, ca „stat cetățenesc” sau „stat multinațional”, propuneri ce derivă dintr-o percepție etnică atribuită eronat conceptului de națiune utilizat în Constituția din 1991.

Crearea statelor-națiune în evul mediu a avut, fără îndoială, la bază, un concept al „națiunii medievale”, privită în calitate de comunitate etnică. Grupurile etnice sau naționalitățile medievale erau naționalități regionale sau provinciale, modelate apoi de anumite împrejurări și de suverani puternici și topite gradat în unități mai mari²⁰, caracterizate printr-o anumită solidaritate sau coeziune mai întâi etnică.

Ulterior, ideea de națiune a evoluat în timp, de la viziunea secolului al XVII-lea ca organizare politică formată din aristocrație și cler. Formarea națiunilor drept comunități subiective a coincis cu formarea statelor drept comunități obiective, spre

16 St.Pierre-Caps, Les figures constitutionnelles des l'Etat-nation, Seminarul Uni-Dem “Les mutations de l'Etat-nation en Europe a l'aube du XXI-e siècle (Nancy, France, 6-8 nov.1997), Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, pp.3-4.

17 E. Renan, Qu'est-ce qu'une nation?, Presese Pocket, 1992, p.54.

18 P.de Senarclens, Mondialisation, souverainete et theories de relations internationales, Ed. Dalloz, Armand Collin, Paris, 1998, p.13.

19 M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, J. Vida, Constituția României, comentată și adnotată, Ed. R.A. Monitorul Oficial, București, 1992, pp.6-7.

20 I.A. Pop, Geneza medievală a națiunilor moderne, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, pp.18-21.

sfârșitul evului mediu, iar spre sfârșitul secolului al XVIII-lea construcția politică a statului națiune avea să îi includă pe toți membrii națiunii și nu doar elitele. După revoluții survenite în 1688 în Anglia și 1789 în Franța, balanța semnificației a început să se încline în sensul de națiune a poporului în detrimentul celei de națiune aristocrată și confruntările din Primul Război Mondial au dus la formarea definitivă a substanței naționale a statului și astfel începe era statului național total (1914-1945). Principiul auto-determinării a permis formarea de state-națiune suverane, principiu ce a fost încălcat la Conferința de la Yalta și înlocuit de o politică bipolară care împărțea lumea în două sfere de influență.

După prăbușirea sistemului bipolar, relațiile internaționale post-război rece au fost martore ale unui proces de „*resurrecție a unor tradiții culturale, politice locale, care au stat amorțite și care sunt reinventate*”²¹. Asistăm la un fenomen de “repliere identitară”, de “revitalizare a unor micro-istorii” care amenință statul-națiune teritorial printr-o veritabilă “reîntoarcere a naționalismului”, o resurrecție naționalistă pe baza unei exacerbari etnice, ce este rezultatul unei “reinventări a trecutului” sau al “*unui proces ce fusese congelat de Războiul Rece*”²².

Dezagregarea statelor federale din Centrul, Sud-Estul și Estul Europei și formarea noilor state din regiune s-a făcut după criterii etnice. După ce a pus în discuție și a scos din peisajul politic vechile federații, națiunile create sau recreate fiind, pentru moment, convinse că în statul lor etnic național le este mai bine decât în structurile în care fuseseră înglobate deseori contrar voinței lor, procesul de fragmentare nu s-a oprit. Tentația recurentă de a face să coincidă teritoriul statal cu gruparea etnică, capătă forme extreme ce merg chiar până la epurarea etnică sistematică, dusă ca politică de stat așa cum au constituit cazurile din Ruanda, Bosnia sau Kosovo. Atunci când retrasarea frontierelor nu este nici posibilă, nici dorită, promovarea conceptului națiunii etnice la „concurență” cu cel de sorginte contractuală pune în mod grav în discuție stabilitatea sistemului internațional actual. Deși corespunde unei realități istorice, dacă ideea națiunii etnice ar putea fi legitimată până la momentul creării statelor ce formează astăzi societatea internațională, stimularea ei în secolul al XXI-lea reprezintă o atingere nepermisă la adresa suveranității, ca bază a dreptului internațional.

Proliferarea revendicărilor identitare cu fundament etno-național conduce lumea la un „neo-tribalism”, care stimulează gruparea indivizilor în funcție de afinitățile culturale religioase etnice. Identitarismul exacerbă este, în mod incontestabil, un factor beligen. Repunând în discuție asocierea politică țesută de legăturile de cetățenie în numele unor comunități așa-zise naturale, el duce la subminarea principului teritorial, politic și convențional, în vederea înlocuirii sale prin ancorarea acestuia într-un spațiu “originar”, de către un stat purtător al unui proiect național puternic. Acest tip de demers beneficiază astăzi de susținere, atât prin acțiuni politice concrete, cât și printr-o intensă “pregătire a terenului” din punct de vedere teoretic și doctrinar. Un exemplu concret și foarte acut perceput este adoptarea

21 R. Brâncoveanu, Universalism și regionalism, Sfera Politicii nr.28, iunie 1995, p.37

22 Z. Laidi, L'ordre mondial relas. Sens et puissance apres la guerre froide. Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1993, pp.6-7.

de acte normative, precum „Legea privind statutul maghiarilor din statele vecine Ungariei” (adoptată la 19 iunie 2001), care are ca obiectiv central, înscris în preambulul său, promovarea conceptului “națiunii ungare ca întreg”, formată din totalitatea maghiarilor (care locuiesc nu doar în Ungaria, ca cetățeni ai acestui stat, ci și din țările vecine). Promovarea conceptului etnic (etnocultural) al națiunii ungare “ca întreg” (marea națiune ungară) are un scop reparator, declarat în repetate rânduri de autoritățile ungare, inclusiv cu prilejul dezbaterilor privind adoptarea legii în Parlamentul de la Budapesta: legea se referă la etnicii maghiari “care și-au pierdut cetățenia ungară în alte moduri decât prin propria lor voință” (art.1 din lege), acest act normativ fiind prezentat ca “act reparator” pentru nedreptățile provocate de Tratatul de la Trianon prin trasarea frontierelor regiunii.

„Etnicizarea lumii este încărcată de violență și de destabilizare în lanț”²³. Tensiunile provocate de acest tip de concept slăbesc statul-națiune aducând atingere suveranității sale, în special trăsăturii de „exclusivitate”, prin proiectarea percepției de condominiu virtual pe baze etnice, împing spre o anume „deteritorializare” a exercițiului suveranității, slăbind capacitatea sa legitimă de reacție și control. Producerea acestei „deteritorializări” virtuale poate fi un prim pas al unei derapări periculoase spre și în realitatea politică.

Profitând de dezbaterile generale despre erodarea „statului-națiune (care este un fenomen real, chiar dacă - de fapt - ar fi mai corect să se vorbească despre o *readaptare a statului și a funcțiilor sale* la noile circumstanțe internaționale), sunt autori care încearcă să „plaseze” teoretic această concepție pe terenul „demodării” statului-națiune și al substituirii sale cu *statul-multinațiune*. Se operează o confuzie vădită și intenționată între una din consecințele mondializării – „arhaicizarea naționalismelor”²⁴ (fenomenul vizează, în mod real, naționalismul etnic) și „erodarea” statului-națiune, bazat pe naționalismul cetățenesc-contractual. Se vrea, astfel, ca „atacând” ideea de națiune care stă la baza statului-națiune de azi, aceasta să fie substituită cu o formă etnică de naționalism larg, un pan-naționalism. Se acreditează ideea că, pe baza factorului lingvistic și etnic, ar apărea în cadrul statelor-națiune așa-numitele „*sub-state*” ce tind să dobândească, în grade diferite, *competențe și atribuții para-statale*. Concluzia care se dorește trasă ar fi că asistăm la „etnicizarea” statului-națiune sub forma „statului minorităților naționale”, bazat pe legitimarea corelativă a statutului juridic al națiunii pluri-statale, al națiunii partajate și care vizează să legitimeze, de fapt, protecția de către „statul-mamă”/”națiunea-mamă” a propriilor fragmente naționale ce trăiesc în societățile politice vecine.²⁵

În urma inițiativelor care au încercat să impună națiunea ca subiect al relațiilor internaționale dar la care identitățile statele, politice, generatoare de sfere de influență, după Războiul Rece, a apărut ideea unui nou concept, cel de „securitate comună”. Nucleul acestui nou concept este creat pe ideea de supraviețuire a tuturor, nu pe ideea

23 P. Kovacs, L’Etat-nation: son apparition et ses metamorphoses en Hongrie et dans les pays voisins (esquisses d’un tableau: l’approche doctrinale d’un hongrois). Seminarul Uni-Dem „Les mutations de l’Etat-nation en Europe a l’aube du XXI-e siècle”. Nancy, France 6-8 nov. 1997, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, p.21.

24 Idem.

25 Ibidem, pp.15-16.

vehiculată anterior de amenințare cu distrugerea reciprocă. Sanctitatea Sa, Papa Ioan Paul al II-lea susținea într-un discurs că „*Dreptul unei națiuni la existență, este, cu certitudine, anterior tuturor drepturilor: nimeni, nici un stat, nici o altă națiune nici o organizație internațională n-a fost vreodată fondată pentru a considera că o națiunea determinată nu va fi demnă să existe. Acest drept fundamental la existență nu presupune cu necesitate o suveranitate statală, căci diversele forme de conexiuni juridice între națiuni diferite sunt posibile, cum este cazul, de exemplu, în state federale ...*”²⁶.

În plus, se încearcă justificarea „deteritorializării” de care aminteam anterior prin invocarea integrării mondiale în dimensiunea sa europeană, care „deconectează” organizarea fluxurilor economice de un anumit teritoriu național pe care „se sprijină” suveranitatea națională²⁷. Integrarea europeană ar avea ca efect o „dezetatizare a națiunii” concomitent cu o „deznaționalizare a statului”²⁸. Se încearcă identificarea unei identități europene, corespondentă cetățeniei europene avansate prin Tratatul de la Maastricht. Cu alte cuvinte, s-ar forma o identitate „post-națională”²⁹ care este echivalentă consolidării „cadrului politic european post național”: statul-națiune clasic nu mai poate fi cadrul ideal de expresie a voinței politice a cetățenilor datorită „pluralizării identităților”³⁰. Nefiind încă sigură apariția acestei „supranaționalități”, se încearcă promovarea unei idei intermediare: „dezetatizarea” națiunii și „deznaționalizarea” statului ar avea drept consecință crearea unei „federatii europene de etnii” și transformarea fiecărei entități statale în *stat multinațional* concomitent cu apariția „multinațiunii”³¹. Or, însăși instituția juridică a cetățeniei europene este construită și se bazează în mod necesar pe cetățeniile statelor membre.

Dintr-o altă perspectivă, care se raportează la funcțiile statului (și nu la fundamentul său național), se vorbește astăzi despre o „erodare” statală prin „slăbirea voinței politice a statului european” ca despre un fenomen în evoluție în toată perioada războiului rece, accelerat ulterior lui 1990, autoritatea de stat recunoaște redirectionări atât spre niveluri superioare (organizații internaționale, regionale sau supranaționale, de integrare), dar și către niveluri inferioare (comunități sau entități infrastatale, ce pot, la rândul lor, să intre în forme interregionale, inclusiv transfrontaliere, de cooperare).

Astfel, statele europene au renunțat la a dezvolta o politică proprie, națională în domeniul apărării, expresie prin excelență a suveranității. Prin intermediul tratatelor de alianță politico-militară (de la Washington și de la Varșovia), securitatea acestor state europene a fost, în realitate, încredințată celor două superputeri, punându-se în practică un concept al suveranității limitate, ce corespundea stării de lucruri concrete a lumii bipolare. Această realitatea a supraviețuit însă, parțial, prăbușirii sistemului

26 **Assemblée Generale de L’Organisation des Nations Unis**, New York, 5 octobre 1995, pp. 9-10.

27 Ibidem, p.19

28 G.Soulier, *Union européenne et déperissement de l’Etat*, în Gerrad Duprot, „l’Union européenne, droit, politique, démocratie, Paris, P.U.E, 1990, p. 297, 299, 303.

29 J.M.Ferry, *Les puissances de l’expérience*, Paris, Cerf, 1990, p.194

30 M. Claude-Smouts, op.cit. pp.70-71.

31 S.Pierre-Caps, op.cit., p.27

bipolar: statele candidate la aderarea la NATO acționează ca și cum ar fi membri *de facto* ai alianței.

În ceea ce privește politica externă, s-a înregistrat un fenomen similar, din rațiuni similare. După decolonizare, cea mai mare parte a statelor europene ex-coloniale a renunțat să mai facă o politică externă extra-europeană, cu excepția Franței și a Marii Britanii (ale cărei acțiuni externe vor renunța, treptat, la autonomia de decizie în raport cu Statele Unite).

Concluzii

În opinia mea, cetățenii din Europa sunt mai atașați de statul-națiune decât de ideea de „stat european” deoarece spațiul acestuia reprezintă încă locul unde este apărată și hrănită istoric identitatea națională. Acest fapt este justificat de realitatea în care trăim unde securitatea individuală și cea comunitară depind de securitatea națională întâi, și apoi de securitatea regională, care reprezintă un nivel prea abstract al securității pentru a crea loialități care să nu fie mai întâi fundamentate național.

Se constată că autodeterminarea, care a individualizat subiectul „națiune” ca modalitate-factor de existență a socialului, a devenit linia-forță și principiul director, apărut în fața presiunilor și agresiunilor generate de ideologi. Totuși, sistemul actual internațional continuă, încă, să aibă statul ca unitate de bază, ca element constitutiv al relațiilor internaționale³².

Participarea la promovarea securității regionale este atributul politicii de apărare a României fiind proiectată în vederea promovării intereselor și obiectivelor politico-militare și strategice naționale. Astfel, politica externă a României are drept obiectiv fundamental protejarea intereselor sociale și economice ale cetățenilor români, precum și promovarea și protejarea intereselor economice, politice și militare ale României, în relația cu actorii internaționali. Ea se aplică în concordanță cu poziția geostrategică și profilul României ca membru activ și responsabil al comunității internaționale.

Participarea alături de statele membre Alianței Nord-Atlantice la campania împotriva terorismului și a tot ce presupune acesta, demonstrează pe deplin capacitatea operațională a armatei și stabilitatea politică a României privind soluționarea problemelor majore ale securității internaționale.

În prezent, NATO asigură membrilor ei o securitate solidă, o protecție umană, implicit societală, reală și credibilă împotriva agresiunii sau amenințărilor din afara sa, prin respectarea principiului de bază al securității colective, acela de menținere a păcii și stabilității în interiorul spațiului comun, așa cum se stipulează în chiar Tratatul de constituire al Alianței³³.

În privința aspectelor legate de securitatea internă a statului și capacitatea acestuia de a o asigura, se apreciază că și în acest sector se poate constata o slăbire a voinței politice: diversele probleme care afectează acest domeniu (explozia demografică, problemele de mediu, traficul de droguri, terorismul intern sau

32 Marie Claude Smouts, **Les nouvelles relations internationales – Pratiques et theories**, Presees de Sciences Politiques, 1998, p.38.

33 Art. 2, **Tratatul Nord-Atlantic**, Washington DC, 4 aprilie 1949.

internațional, diseminarea armelor de distrugere în masă etc.) repun în discuție principiul suveranității de stat ca instrument de securitate.

IMPORTANȚA UNUI CONCEPT DE SECURITATE STRATEGICĂ ÎNTR-O REGIUNE EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Ciprian POPESCU*

Prezentul, dar, mai ales, viitorul apropiat vor confirma că efortul transformării zonei extinse a Mării Negre dintr-o regiune de confruntare în una de siguranță strategică dintre marile puteri, entități, se va concretiza în realizarea celui mai important pilon de securitate și stabilitate, de care vor depinde, în mare măsură, securitatea, pacea și dezvoltarea spațiului eurasiatic.

The present and the special near future will confirm us that our effort in the Black Sea regions wouldn't in vain. I hope that the most important establish and security pillar will help us, our nations, for promoting the peace.

1 Există Regiunea Extinsă a Mării Negre?

Aceasta este o preocupare pentru toți proiectanții unei regiuni coerente în zona Mării Negre. Pentru a obține o structură coerentă trebuie să avem principiile de bază care leagă țările din regiune. Unii ar susține că toată istoria – chiar și cea recentă, de la războiul rece – arată că țările din regiune s-au aflat în blocuri diferite și s-au luptat destul de des unele cu altele. Istoria a desemnat regiunea nu ca pe una de tranzit și integrată, ci ca pe o interferență de blocuri și culturi, cu o dinamică conflictuală. Pentru că istoria¹ nu indică regiunea ca pe un întreg, ci, dimpotrivă, accentuează diferențele dintre diferite țări, ar trebui să căutăm elemente de coerență în unele caracteristici care definesc acum aceste țări, în interese comune sau măcar în valori împărtășite. Astfel vom realiza că avem o diferență vizibilă de importanță/greutate între o țară mare, fostă mare putere și lideră a lumii socialiste în Războiul Rece, cu o moștenire importantă de resurse în diferite domenii și alte țări, aflate mai mult sau mai puțin într-o situație echilibrată. Dacă vorbim despre diferențele de interese², aici lucrurile sunt foarte clare și pot sublinia diferențele dintre țări. În urmă cu câțiva ani Regiunea extinsă a Mării Negre³ a fost supusă atenției experților politici, când

* **Plutonier major, UM. 01175 Iași – Masterand, Studii europene de integrare și securitate, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași.**

1 Vezi R. Bruce Hitchner, “History and realizing a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea” și Igor Munteanu, “The Black sea space: a mixture of identities” in “A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region”, Romanian Institute for International Studies “Nicolae Titulescu”, București, 2004.

2 “A Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region”, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 27 Ianuarie 2006, INSS Staff Analysis; de asemenea, în Policy Review, June 2004; vezi și Detlef Puhl, “What Strategy for the Black Sea Area” in Strategic Monitor, nr.3-4/2005, Institute for Political and Defense Studies and Military History.

3 www.NATO.int - Statisticile arată o creștere a interesului pentru Regiunea lărgită a Mării Negre – o regiune definită inclusiv prin litoralul țărilor cu deschidere la Marea Neagră, toate cele trei țări din regiunea Caucaz și Republica Moldova, deși țările cu litoral incluse în Organizația Cooperării Economice a Mării Negre precum și cele din GUAM – Georgia, Moldova, Ucraina și Azerbaidjan – și cele incluse în CAD – Comunitate pentru Alegere Democratică, organizație menită să întâmpine

primele schimbări au anunțat creșterea valorii strategice deosebite a regiunii. Ceea ce a sporit cu adevărat interesul asupra regiunii Mării Negre lărgite au fost schimbările de la sfârșitul anului 2004 și începutul anului 2005. Există trei fenomene care au o influență majoră asupra strategiilor aplicate în regiune: prima este conflictul dintre Rusia și Georgia, a doua – Criza gazului dintre Rusia și Ucraina, și a treia, probabil cea mai importantă, oportunitatea de angajare a Rusiei (hegemonică)⁴ în regiune. Pe de altă parte rămâne la fel de importantă schimbarea în ceea ce privește interesul crescut și prezența UE, NATO în regiune.

De ce nevoia unui concept de securitate strategică⁵ ?

Motivul principal este simplu și anume că odată cu sfârșitul războiului rece, zona Mării Negre a intrat în fluxul transformărilor geopolitice continentale și regionale, reflectată și prin diversele strategii de securitate (lupta împotriva terorismului și integrarea euro-atlantică). Știm de un deceniu, că securitatea Mării Negre se confruntă cu tendințele de fragmentare și nu în ultimul rând că, țările riverane Mării Negre au obligația de a-și rezolva problemele interne. Continuând cu răspunsul la întrebare, un alt argument pertinent ar fi acela al faptului că această zonă extinsă a Mării Negre are o locație strategică bine definită⁶ și ce este de remarcat – a devenit graniță la Uniunea Europeană, în speță se bucură de o politică ambițioasă a Uniunii Europene-Politica Europeană de Vecinătate (PEV) ca o contrapondere (Franța) la cel Mediteranean și mai nou al unui Parteneriat Estic care are la bază o puternică platformă, dar care nu reprezintă o undă verde pentru acele țări din zona extinsă a Mării Negre, să devină membre cu drepturi depline ci doar unele politici de apropiere față de Uniunea Europeană și NATO. Nu trebuie uitat și puternicul potențial

ideea de spațiu democratic de la Marea Baltică până la Marea Neagră, un concept lansat de către Președintele Bush pentru o Europă completă (declarație la summit-ul NATO la Praga).

4 Colonel conf.univ.dr.Liviu SCRIECIU -Marea Neagră în contextul geopolitic actual - După o foarte lungă perioadă de timp în care era cel mai important actor în Marea Neagră, Moscova caută să-și mențină rolul de pivot jucat odată în construirea și menținerea „arhitecturii Războiului Rece al țărurilor”. Concepția neo-imperială a Rusiei în Marea Neagră își are originea în epocile țaristă și sovietică, dar, mai ales în nevoia de a contracara expansiunea în regiune a SUA și UE. În acest sens, președintele rus Vladimir Putin a manifestat permanent un interes sporit pentru flota rusă din Marea Neagră, ce reprezintă, în pofida uzurii morale din ultimii 15 ani, o forță semnificativă de care trebuie să se țină seama. La dezintegrarea Uniunii Sovietice, flota rusă din Marea Neagră avea un număr de nave de război (inclusiv submarine) care varia, conform estimărilor specialiștilor, între 300 și 635 / A V-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice 21-22 noiembrie, București , 2005

5 Creșterea importanței strategice a zonei Mării Negre s-a materializat și prin apariția, în 1998, a două inițiative regionale majore, fundamentate pe câte o perspectivă asupra noii arhitecturi de securitate a Europei începutului de mileniu trei, așezând OSCE, respectiv NATO și UE/UEO, în centrul acestora:

- a. Negocierea unui acord multilateral, cuprinzând măsuri de creștere a încrederii și securității regionale (CSBMs), în spiritul documentelor OSCE de la Viena, din 1994 (proponere ucraineană);
- b. Crearea unei forțe navale multinaționale la Marea Neagră (BLACK SEA FORCE), capabilă să acționeze în situații de criză, inclusiv la cererea unor organisme de securitate internațională, ca NATO sau UEO (proponere turcă).

economic al Mării Negre în special prin sursa de gaz care este preconizată la 1 miliard de m³ de gaz. Recent diferendul dintre Ucraina și România pe linia delimitării platoului continental al Mării Negre a dat câștig de cauză României prin decizia Tribunalului de la Haga.

Reprezentând un link pentru diverși actori internaționali ce au interese economice, politice și strategice, conceptul de securitate strategică devine un instrument util în abordarea noilor relații internaționale într-o lume a globalizării, a multipolarismului, a diverselor interese și conflicte pe sursa energetică. Această nevoie de securitate strategică rezidă și din complexitatea recentă a scenei internaționale și așa putea susține fără echivoc a unui *terorism energetic* creat de 2 state – Ucraina și Rusia prin închiderea robinetelor de gaze către o Europă aflată ne place sau nu să recunoaștem în plină recesiune. Acest mod de abordare a relațiilor internaționale nu a făcut altceva decât să adâncească starea de incertitudine că, Rusia poate folosi gazul ca pe un instrument de putere, de supremație și Ucraina un stat care nu-și găsește încă identitatea socială, politică, economică poate genera, induce această stare de conflict (tensiunile interne dintre președintele țării și premier).

Un alt factor important ce necesită un concept strategic de securitate este că acest spațiu poate fi caracterizat prin diferite vulnerabilități și anume : *diferențele dintre statele ce o compun ; varietatea politică ; varietatea culturală ; stadiile diferite de dezvoltare a acestor state ; unele state sunt încă sub umbrela protectoare a regimului comunist ; dependența de resursele energetice – ceea ce face să devină vulnerabile și permit reinstaurarea hegemoniei Rusiei.*

Cum menționam mai sus, din punct de vedere al stabilității politice această zonă se confruntă cu o serie de probleme. Revoluția Portocalie din Ucraina ar fi trebuit să aducă mai multă stabilitate, dar consider că a generat o sursă de instabilitate politică decât o construcție democratică. Nu același lucru putem vorbi și de România care este stat membru al NATO și Uniunii Europene. Acest fapt implică mai multe responsabilități⁷ chiar dacă se află la adăpostul de securitate sau sub umbrela protectoare a acestor 2 organisme internaționale. Dar în același timp, Turcia⁸, țară

7 Care este poziția României în această constelație geopolitică? Judecând după documentele oficiale ale administrației de la București, viziunea românească pornește de la faptul că, deoarece riscurile și oportunitățile din zona Mării Negre sunt similare cu cele din alte spații, de exemplu Mediterana, se poate crea o viziune comună care să coaguleze Europa de Sud-Est, Marea Neagră, Caucazul și Mediterana; această viziune comună ar trebui să aibă printre obiective, prin asigurarea securității și stabilității în regiune, securizarea rutelor energetice. Totodată, România subscrie la politicile NATO și UE de a sprijini procesele democratice în regiune și la acordarea de asistență directă statelor în tranziție. Stabilitatea va fi proiectată în ariile adiacente, Mării Negre, în armonie cu politicile NATO și UE, procesul beneficiind de avantaje în urma funcționării parteneriatului României cu Grecia și Turcia. De asemenea, România va sprijini aceste procese și prin „dezvoltarea relațiilor de cooperare cu Federația Rusă ca jucător regional major”.

8 Foarte activă în special în fostele republici sovietice de cultură islamică, Turcia, cel mai important pilon american la granița masei continentale și culturale rusești, reprezintă unul din liderii regionali în Marea Neagră. Ambițiile Turciei au la bază, în bună parte, convingerea că, în urma dezintegrării URSS și Iugoslaviei, îi revine misiunea de a restabili influența politică, economică și mai ales culturală asupra fostelor teritorii ale imperiului otoman. Deși forțele navale turce înregistrează o anumită dezvoltare, ea trebuie pusă pe seama necesității de a păstra avantajul militar asupra Greciei în zona Mării Egee și a Ciprului. Astfel, deși o prezență semnificativă în Marea Neagră, flota turcă

membră NATO face ca acest proces să poată fi abordat numai din perspectiva NATO și nu a Uniunii Europene.

Ceea ce rezultă este că unele state, România⁹, Bulgaria își pot asuma rolul de piloni și promotori ai valorilor euro-atlantice de cooperare regională. Această securitate strategică este imperios necesară și realizarea ei nu este posibilă decât prin: *finalizarea tranziției de la totalitarism la statul de drept; finalizarea tranziției la democrație, respectarea drepturilor omului; proiecte comune de liberalizare a pieții; inițierea și accelerarea unor programe și proiecte care să aibă drept scop promovarea integrării statelor în structurile europene și euro-atlantice.*

Încă există o notă de pesimism accentuat referitor la această dublă integrare – europeană și euro-atlantică (a se vedea recente declarații – amânarea acordării MAP-ului Ucrainei și Georgiei de către NATO, politica duplicitară a Uniunii Europene față de Georgia și Moldova dar în același timp și tendințele de promovare a propriilor interese față de Rusia). De ce se întâmplă acest lucru oare? Oare dependența de energie ne face inumani ?

Sunt 2 întrebări care numai istoria va putea răspunde. Ceea ce este cert, că numai prin coeziunea¹⁰ dintre NATO, Uniunea Europeană și Rusia va duce la o nouă ordine mondială bazată pe încredere și cooperare, dar având ca punct de plecare un nou concept strategic de securitate bazat pe realitățile mediului de securitate actual și viitor.

2 Implicația NATO în Regiunea Extinsă a Mării Negre

Pentru a vorbi de implicația NATO în regiunea extinsă a Mării Negre ar trebui să plecăm de la comunicatul Summit-ului de la Istanbul care la art. 42¹¹ specifică importanța regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică prin faptul că aliații și partenerii lucrează împreună pentru a contribui la elaborarea unui concept strategic de securitate care să asigure în primul rând o securitate și stabilitate în zonă. Dar poate acest articol 42 nu a fost tratat cu aceeași considerațiune și acest lucru se poate observa în acuta instabilitate a unor țări partenere, în speță Georgia care reprezintă încă în continuare o sursă generatoare de insecuritate.

are ca principal obiectiv asigurarea securității Strâmtorilor și, mai ales, capacitatea de a opera în cadrul strategiilor NATO. Implicată în diverse scheme de colaborare regională (OCEMN, BLACKSEAFOR), Turcia are o serie de interese proprii pe care și le promovează nu întotdeauna în consonanță cu acelea ale aliaților riverani din NATO (România și Bulgaria), conștientă de faptul că nici o strategie regională nu va putea face abstracție de viziunea sa.

9 Valoarea strategică a României a fost remarcată și de președintele SUA, George W. Bush, care, în cursul istoricei sale vizite la București, prefigurând oarecum rolul pe care Statele Unite îl rezervă României, a menționat în discursul rostit în Piața Revoluției din București: „*You can help our Alliance to extend a hand of cooperation across the Black Sea*”

10 Chiar dacă legitimitatea și interesul există, dacă modul pragmatic de abordare ar recomanda crearea unui astfel de concept, aceasta nu înseamnă că toți actorii care ar fi implicați vor accepta să participe la acest proiect. Ceea ce este important este dacă poate conceptul să își urmeze calea fără participarea unuia dintre actorii importanți și dacă acest actor își poate permite să lase lucrurile să evolueze fără el asumându-și costurile introduse de izolarea și lipsa de capacitate de adaptare la noi schimbări.

11 www.nato.int -Comunicatul summit-ului de la Istanbul, art. 42.

Pașii în constituirea acestui concept strategic reiese și dintr-o propunere a Eugene Rumer și Jeffrez Simon și cu contribuția lui Stephen J. Flanagan, James Schear, Yuri Zhukov din cadrul Institutului Internațional pentru Studii Strategice, - Washington Dc, numită “ O strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre”. În aceeași perioadă este importantă primirea de Ucraina a Planului Individual de Asistență și Parteneriat (PIAP), acesta reprezentând un prim pas spre un Plan de Acțiune a membrilor. În același mod, în luna martie 2005, Moldova a primit o nouă formă a PIAP, fiind acceptată în Consiliul NATO-Moldova în anul 2006.

Vorbind despre NATO și regiunea extinsă a Mării Negre putem observa că Turcia, România și Bulgaria sunt membre cu drepturi depline în cadrul NATO, iar Ucraina și Georgia care prin Summit-ul de la București nu au primit MAP-ul¹², o precondiție în devenirea ca membri ai alianței NATO.

Pentru a edifica cât mai clar ideea acestui concept strategic se poate observa și turul de forță pe care președintele României, Traian Basescu la avut în cinci state riverane Mării Negre. Astfel la Kiev cei doi președinți au adus în atenție respectarea principiului suveranității și a integrității teritoriale a Georgiei, președintele ucrainean declarând că războiul din Georgia a fost generat de conflictul din Oseția de Sud și aceste evenimente se pot repeta și în Abhazia și Transnistria¹³ dacă nu se vor lua măsuri urgente¹⁴. Ideea reieșită sau punctul comun al celor doi președinți a fost că menținerea actualelor mecanisme implică riscul degenerării conflictelor înghețate și că zona Georgiei nu poate fi securizată fără implicația Federației ruse¹⁵. Aceasta idee a fost argumentată prin afirmația unui oficial american care afirmă că SUA va putea să aibă o relație foarte bună cu partenerul rus pe domeniul cooperării dar nu va accepta ca politica hegemonică a Federației Ruse să se extindă mai mult decât este acum.

Acest turneu al președintelui României reprezintă un moment important pentru o mai mare implicare a României ca stat membru NATO în stabilizarea regiunii Mării Negre. Pentru a argumenta că acest turneu a fost unul de succes, Iulian Chifu – directorul Centrului pentru Prevenirea Conflictelor, apreciază că turneul președintelui Traian Băsescu este oportun în contextul existenței unei reticențe față de România și relevă menținerea NATO în prim planul unui anumit interes față de spațiul Mării Negre extins¹⁶.

12 www.korrespondent.net articol – Dmitri Rogozin(reprezentantul permanent al Rusiei la NATO) declară că aderarea Ucrainei la NATO nu va avea loc mai devreme de 15-25 de ani/10 februarie 2009

13 www.ziua.ro –articol “ Transnistria este la o scânteie de război” – Președintele Traian Băsescu a afirmat că în Transnistria este invocată așa-zisa legitimitate a țărilor mamă de a interveni pentru a-și apăra cetățenii.

14 S-a constatat ineficiența actualelor mecanisme de menținere a păcii din Oseția de Sud, Abhazia, Transnistria (poate din cauza implicației serviciilor secrete ruse în forța de menținere a păcii – se știe că forța rusă beneficiază de un procent important în această forță și ceea ce este mai grav este faptul ca unele unități ruse se află comasate la granițele acestor state).

15 Federația rusă trebuie să constituie un partener pentru securizarea zonei, nu un element de risc.

16 www.adevarul.ro George Daniel Ripa, Oana Iurașcu - Articol –, Băsescu, turneu fulger pe malurile lacului rusesc .

Conflictul transnistrean¹⁷ reprezintă, în continuare, o potențială sursă de instabilitate în zonă, datorită următoarelor considerente: existența unor forțe și arsenale militare, pe teritoriul R. Moldova, ce aparțin unui stat străin, respectiv Rusiei; autoproclamata republică transnistreană nu este recunoscută pe plan internațional ca stat; activitățile economice, și nu numai, derulate pe teritoriul din stânga Nistrului nu respectă legislația în vigoare emisă la Chișinău de autoritățile legale ale statului independent și suveran, recunoscut internațional - R. Moldova; măsurile diverse adoptate de separatiștii de la Tiraspol aduc prejudicii în diferite domenii (economic, social, politic, cultural, militar etc.) și atingere suveranității statale a R. Moldova; motivele reale sau cele declarate care au generat evenimentele din martie – iulie 1992 nu au dispărut; exemplul oferit de separatiștii de la Tiraspol ar putea constitui un îndemn și pentru grupuri de interese din alte zone ale continentului, și nu numai, de a cere autonomie și ruperea de statul din care fac parte¹⁸. Referitor la mediul actual de securitate Transnistria situația deocamdată este relativ calmă. Criza din Georgia a înfierbântat discursul unor lideri separatiști de la Tiraspol fără a induce mobilizarea resurselor militare ale regiunii separatiste (se știe că o serie de voluntari au plecat pe frontul oșein).

Analizând implicațiile NATO în regiunea extinsă a Mării Negre și crearea unui nou concept strategic de securitate, nu este cumva nevoie ca în primul rând alianța să-și regândească propria-i strategie de securitate¹⁹?

Odată cu războiul din Georgia, NATO tranversează cea mai gravă criză în relația cu Rusia de la încheierea războiului. *Factorii care au fragilizat NATO ar fi: divergențele aliaților privind scutul antirachetă; divergențele privind Kosovo; promisiunea de aderare la NATO (acordarea MAP-ului care nu a fost concretizat încă datorită divergențelor de opinie a statelor membre NATO²⁰).*

Daniel Korski de la European Council of Foreign Relations (ECFR) susține că actuala criză va determina obținerea mai rapidă a unui consens în sânul alianței după ce în ultimii ani, NATO s-a confruntat cu diverse disensiuni²¹.

Așadar NATO ar trebui să-și intensifice cooperarea nu numai cu Georgia, ci cu statele riverane Mării Negre. Astfel NATO ar trebui să reflecte asupra garanțiilor de securitate care le poate oferi membrilor săi²².

17 Oleg SEBERIAN, *Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie*, <http://ro.altermedia.info/p.2>.

18 Dr. Petre DUȚU, *Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre* A v-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice 21-22 noiembrie, București, 2005

19 Agenția de stiri ITAR TASS din 15 februarie 2009 - Nicolai Bordiuja – secretar general al ODRB afirmă că prin crearea “ Forțele Colective de Reacție operativă” (FCRO) din cadrul Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (ODKB) – rolul acestora va fi doar pentru a reacționa la situațiile de criză de orice natură doar pe teritoriul statelor member fără a pretinde că ar avea un rol global spre deosebire de NATO. Acest tratat a fost semnat la 4 februarie 2009 și având ca state semnatare pe: Rusia, Belarus, Armenia, Kazahstan, Uzbekistan, Tadjikistan și Kîrgîstan

20 www.Mediafax.ro- 19 feb 2009-articol – Parlamentul European a aprobat un raport pe tema relațiilor NATO-UE – acest raport subliniază opoziția Parlamentului European față de viitoare extinderi ale NATO în state cu diferende teritoriale grave nesoluționate.

21 După terminarea războiului rece, Tratatul Nord Atlantic a suferit din cauza lipsei unui inamic concret.

NATO printr-un nou concept strategic de securitate²³ va trebui să urmărească crearea de noi domenii, modalități și posibilități de cooperare internațională în zona extinsă a Mării Negre și anume: întărirea legăturilor de cooperare între NATO și statele ne-membre NATO prin luarea în considerație a strategiilor de securitate adoptate noului context al mediului internațional de securitate; realizarea unor parteneriate viabile cu un deplin consens în favoarea acestora din partea NATO; această strategie să aibă la bază încurajarea cooperării, stabilității regionale; o mai bună dezvoltare regională și subregională prin finanțarea unor proiecte care vor putea genera stabilitate; crearea unei identități regionale.

Implicarea NATO în zona Mării Negre trebuie realizată pe mai multe paliere: *politic* - în relațiile cu statele din regiune, rezolvarea conflictelor înghețate; *asistența reformei sectorului de securitate*; *asistența militară și civilă* oferită statelor din regiune; *în plan militar/operational* – dezvoltarea unor mecanisme de cooperare în combaterea riscurilor asimetrice din zonă.

Toate aceste relații ne indică faptul că ar trebui să realizăm că NATO este un actor la Marea Neagră și în Regiunea Extinsă a Mării Negre, cu toate costurile și responsabilitățile pe care acest statut le implică.

3. Uniunea Europeană și Regiunea Extinsă a Mării Negre

UE a lansat de câțiva ani Politica Vecinătății Europene (PVE) – care se adresează țărilor ce au granițe comune cu viitoare state-membre UE. Acesta este cazul Moldovei, Ucrainei și al celor trei țări Caucaziene. În plus, conceptul PVE de a crește compatibilitatea instituțiilor între statele membre UE și țările vecine – în concordanță cu Barry Buzan²⁴ care spune că dacă există compatibilitate, e mai puțin loc pentru conflicte – a elaborat bazele relațiilor cu țările care și-au declarat deja drumul spre valorile europene și aderării europene. Știm deja că Planurile de Acțiune Moldova-UE și Ucraina-UE sunt în ordine și am văzut realizările din primul an. Astfel de Planuri de Acțiune urmează să vină și pentru țările Caucaziene. Uniunea Europeană și-a dezvoltat contribuția în regiune și aceasta ne subliniază interesul crescând al Bruxelles-ului. Astfel, Uniunea Europeană a dezvoltat poziția trimisului special pentru conflictul Transnistrian – domnul Adrian Jakobovitz de Szeged, care este, de asemenea, reprezentant al UE în mecanismul 5 plus 2 – care ar trebui să discute și rezolve conflictul înghețat din regiunea estică a Republicii Moldova²⁵. Nu putem să

22 Se cunoaște incertitudinea care planează asupra unor state membre ce au făcut parte din blocul comunist vizavi de această garanție de securitate oferită de NATO membrilor săi.

23 Într-un interviu acordat de John Hutton, Ministrul apărării al Marii Britanii în Financial Times și citat de AFP din 19 februarie 2009, acesta a declarat că Marea Britanie va propune la reuniunea miniștrilor apărării de la Cracovia – Polonia, constituirea unei forțe de apărare permanentă a NATO de 3000 de soldați care îi va asigura pe membrii din Europa de Est că nu vor fi atacați făcând aluzie la conflictul dintre Rusia și Georgia de anul trecut și vizavi de incertitudinea unor state baltice membre ale NATO vizavi de politica de apărare a NATO.

24 Barry Buzan, "People, States and Fear, an agenda for international security studies in the post Cold War era", 1991, ediția românească, Cartier printing House, 2000.

25 Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.

uităm Misiunea de Monitorizare a Graniței²⁶, instalată la sfârșitul anului 2005 de către UE la granița dintre Ucraina și Republica Moldova, cu obiectivul de a monitoriza comerțul și regulile de la frontieră, pentru a oferi sfaturi înspre îmbunătățirea controlului de frontieră și blocarea contrabandei și a traficului aici. Și nu mai puțin important, Misiunea de Monitorizare a Graniței poate ajuta pentru regimul vizelor speciale pe care atât Ucraina, cât și Moldova le vor pentru cetățenii lor la scurtele călătorii în țări ale UE. Toate aceste eforturi și discuția despre nevoia și hotărârea de a fi implicată în Regiunea Extinsă a Mării Negre și în conflictele înghețate fac din UE un actor la Marea Neagră. După 1 ianuarie 2007, când România și Bulgaria au devenit membre ale UE, vom avea două țări membre UE, o țară asociată – în sensul negocierii UE-Turcia, două membre cu Plan de Acțiune – Ucraina și Moldova – și trei țări care merg înspre UE și valorile europene – țările Caucaziene. Nu putem uita relația specială dintre UE și Rusia. Toate ingredientele sunt puse laolaltă pentru a cere un concept special de securitate strategică a UE²⁷ pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre. În luna martie a acestui an, organizațiile formatoare de opinie apropiate domnului Javier Solana²⁸, responsabilul Afacerilor Externe și Politicii de Securitate ale UE, au cântărit pentru prima oară o strategie politică a Afacerilor Externe UE în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Această strategie nu există încă, însă mecanismul pentru luarea deciziei și validarea unui astfel de document este pus în mișcare și ne putem aștepta să o avem cel mai târziu la începutul anului următor.

4 Rolul României ca vector dinamic la Marea Neagră

Din 1991²⁹, Marea Neagră a trecut printr-o transformare spectaculoasă. Înglobată odinioară în lumea comunistă, aceasta a devenit un important punct de intersecție cu o semnificație geopolitică remarcabilă. În speță este localizată la răscrucea a trei spații de securitate – European, Euro-Asiatic și Islamic. Astfel după 31 octombrie 1996, statele riverane Mării Negre au semnat planul strategic de acțiune pentru Reabilitarea și Protecția Mării Negre, acordând cooperării regionale o dimensiune ecologică. Noua politică a României³⁰ în zona extinsă a Mării Negre pornește de la două premise fundamentale. Este vorba de două relații paralele care se întrepătrund la un punct. Vorbim de o nouă realitate și anume că asistăm la procese de modernizare ale unor țări prin modificarea opțiunilor acestor țări și orientarea lor către Uniunea Europeană.

26 Doc 13059, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 13 Octombrie 2005. Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.

27 Prof univ dr. Anghel ANDREESCU, Prof. univ. dr. Gheorghe TOMA – Conflictele sfârșitului de mileniu, Editura Timpolis, pag 7.

28 În acest context, **Strategia „Solana” de Securitate Europeană** definește caracteristicile actualului mediu de securitate, amenințările și provocările la adresa securității spațiului european, precum și obiectivele și direcțiile de acțiune pentru întărirea securității europene. Se pleacă de la premisa că Uniunea Europeană este un actor de prim rang în arena internațională și trebuie să fie suficient de puternică și de dezvoltată pentru a asigura securitatea economică, socială și militară a tuturor cetățenilor săi.

29 http://www.euractiv.ro/uniunea_europeană/regiunea_mării_negre_are_un_nou_rol_de_securitate.

30 http://www.apadar.ro/securitate_prin_democratizare_în_zona_mării_negre.

România se concentrează pe cinci dimensiuni principale în regiunea extinsă a Mării Negre, în abordarea unui nou concept strategic³¹ și anume: *dezvoltarea economică*; *securitatea*; *promovarea problematicii Mării Negre ca subiect strategic de maximă importanță pentru Uniunea Europeană*; *spațiul cultural*; *dezvoltarea democratică*.

Această problemă privind importanța Mării Negre pentru securitatea regională și a celei extinse nu este nouă în politica externă a României³².

Astăzi având în vedere raportul internațional de forțe și mai ales amenințările la adresa securității a devenit obligatoriu implicarea României ca membru al uniunii Europene. Dar adevăratul pariu pentru România se pune pe abilitatea cu care țara noastră este în măsură să iasă în câștig și nu în pagubă din ciocnirea de interese ale USA, U.E., Rusiei la Marea Neagră³³. Astfel există interese: *politice* – Marea Neagră asigură pentru România ieșirea la Oceanul Planetar și oferă posibilitatea construirii statutului de putere maritimă mijlocie³⁴. În afirmația SUA, intenția este de a face din Marea Neagră o a doua Mediterană în ceea ce privește securitatea, comerțul; *economice* – asigură participarea României la proiectele regionale de dezvoltare economică³⁵; *securitate* – nu pot fi ignorate tendințele din domeniul securității care sunt evidente prin asigurarea și promovarea păcii și stabilității. De aceea regiunea extinsă a Mării Negre trebuie analizată nu doar din perspective potențialului ei și aspectul problemelor politice și militare pe care le pot ridica în lipsa unui profund proces de democratizare³⁶; *militare* – cooperarea militară în regiune capătă forma eforturilor de realizare a unei securități cooperative concretizate în diferite programe; *științifice și tehnologice* – participarea României la cercetarea științifică în domeniul maritim și naval.

Pentru a completa aceste interese se poate afirma că România prin vocea unor diverși lideri și în special ca membru al Uniunii Europene are o implicare elocventă în promovarea unui concept strategic adaptat condițiilor actuale internaționale. Un prim pas este alocuțiunea rostită de Președintele României, Traian Băsescu în cadrul *Conferinței privind Dezvoltarea economică și securitatea în regiunea Mării*

31 Ovidiu Dragna – Director general în Ministerul Afacerilor Externe privitor la viziunea României asupra cooperării la Marea Neagră afirma faptul că „, va trebui să ne concentrăm pe ceea ce ne unește fără să neglijăm ceea ce ne desparte”.

32 http://www.armyacademy.ro/reviste/România_factor_de_stabilitate_în_zona_Mării_Negre_–_începutul_anilor_'90_pe_când_URSS_nu_dispăruse_încă_iar_Uniunea_Europeană_nu_se_gândea_la_extinderea_teritorială_și_instituțională_asupra_spațiului_european,_fost_comunist_–_unii_decidenți_politici_de_la_București_vorbeau_de_integrarea_la_Marea_Neagră.

33 Ziarul Ziua - Adrian Severin, articol – Doi prieteni buni: Bush și Băsescu, București, din 22 martie 2005

34 În anul 2009 chiar dacă PIB-ul României va fi numai de 1,3 %, România va încerca să-și respecte angajamentele față de care este angajată. Dar în condițiile acestui buget se pune totuși întrebarea, dacă va mai conta ca putere maritimă mijlocie la Marea Neagră

35 Marea Neagră constituia începutul Drumului Mătăsii. Se cunoșteau intensele schimburi de mirodenii, de mățasuri. Ce a mai rămas acum? PETROLUL și GAZELE ca miză în impunerea supremației în zona Mării Negre.

36 Cpt C-dor Boșneagu Romeo – România – interese la Marea Neagră, Sesiunea de Comunicări Științifice, Sibiu, 2001, pp 55-58.

*Negre*³⁷, adresată Centrului de Studii Strategice din SUA și a Camerei de Comerț a României, afirmă faptul că în Regiunea extinsă a Mării Negre sunt acumulate multe probleme și în a căror rezolvare trebuie depuse eforturi deosebite. Aceste eforturi deosebite vor trebui să se materializeze prin transformarea regiunii extinse a Mării Negre într-o zonă de state suverane consolidate cu economii de piață funcționale. În continuare, președintele susține că spațiul Mării Negre constituie un spațiu politic înșelător prin discrepanțele pregnante dintre țările riverane și *transformarea regiunii într-un spațiu de securitate colectiv* asemănător celui atlantic, iar principalele amenințări putând fi grupate după perioade în: amenințări vechi – conflictele înghețate, violatori ai suveranității statelor; amenințări recente – traficul de armament, narcotice, persoane ; amenințări noi – exportul de practici nedemocratice.

De aceea România prin vocea președintelui Traian Băsescu dorește să își pună la dispoziție experiența acumulată în sensul creării unui spațiu de stabilitate și securitate în zona Mării Negre, materializat deja prin *Inițiativa privind Apărarea Frontierei (BDI – Black Sea Border Security Initiative)*, găzduirea *Centrului de Inițiativă și Cooperare în S-Estul Europei (SECI)*³⁸, a *Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat*. Aceste inițiative sunt deja complementare celor existente, cum sunt *GUAM-ul sau Organizația Cooperării Economice de la Marea Neagră (OCEMN)*. Obiectivul forumului Mării Negre a fost de a facilita crearea contextului prin care deciziile politice luate în cadrul OCEMN³⁹ să fie concretizate și în practică, iar România a demonstrat că dorește și că va milita pentru *identitatea, securitatea și dezvoltarea economică* a regiunii extinse a Mării Negre și prin faptul că *zona Mării Negre reprezintă prioritatea numărul unu a României în regiune*⁴⁰.

Organizația “ The German Marshall Fund of the US – A Memorial to the Marshall Plan” cu sprijinul și în asociere cu Ministerul Afacerilor Externe au înființat BSTFRC⁴¹ (Black Sea Trust Fund for Regional Cooperation) ce va acționa în colaborare cu o serie de donatori pentru finanțarea întăririi cooperării regionale, a instituțiilor democratice. Obiectivele BSTFRC sunt următoarele: construirea încrederii în instituțiile publice; confirmarea importanței participării civice la procesul democratic; întărirea unui ansamblu de instituții vitale ce stau la baza statului și societății civile ; sprijinirea link-urilor regionale.

Pentru a argumenta în continuare rolul României ca vector dinamic în regiunea extinsă a Mării Negre putem avea în vedere și “Ocolul Mării Negre” dat de

37 [http:// www.basescu.org/](http://www.basescu.org/) Dezvoltarea economică și securitatea în regiunea Mării Negre.

38 [http:// basescu org](http://basescu.org) – Regiunea Mării Negre – promovarea libertății, a democrației, a stabilității regionale – România poate contribui semnificativ la lupta împotriva criminalității organizate în regiune. Centrul regional SECI de la București pentru combaterea criminalității transfrontaliere reprezintă un caz de succes pentru întărirea eforturilor de cooperare regională, armonizare legislativă

39 Gl bg (r) Profesor universitar doctor Constantin Gheorghe BALABAN – Securitatea și dreptul internațional/ Provocări la început de secol XXI / Organizația Cooperării Economice a Mării Negre, Editura CH BECK, București 2006, pp. 97-99

40 <http://www.legestart.ro/Memorandum> de înțelegere între Ministerul Afacerilor Externe al României și reprezentanța din România a organizației “ The German Marshall Fund of the US – A Memorial to the Marshall Plan”.

41 Black Sea Trust Fund for Regional Cooperation a fost lansat ca o inițiativă pe termen de 10 ani.

președintele Băsescu în august 2008 în Ucraina, Moldova, Azerbaidjan, Georgia, Turcia, având ca scop identificarea de soluții comune la Marea Neagră pentru securizarea zonei. Președintele Băsescu este un purtător al mandatului Uniunii Europene către statele Mării Negre care se confruntă cu situații potențial explozive în zonele de conflict înghețate⁴².

Exemplele sunt atât de numeroase privind implicarea României⁴³ în acțiunile de promovare și asigurare a păcii și stabilității încât uneori uităm că relațiile cu Federația Rusă⁴⁴ sunt și vor constitui garanția aplicării unor noi concepte adaptate relațiilor internaționale actuale și nu în ultimul rând fără a submina puterea Federației Ruse de a respecta interesele acesteia în zonă⁴⁵.

5 Politica Europeană de Vecinătate

Politica Europeană de Vecinătate (PEV) reprezintă o nouă abordare în cadrul relațiilor dintre Uniunea Europeană și vecinii săi, abordare ce o depășește pe cea tradițională bazată pe cooperare. Această politică constituie un cadru de consolidare a relațiilor de vecinătate și vizează intensificarea cooperării cu statele vecine UE lărgite în vederea creării unei zone de prosperitate și bună vecinătate, a unui „cerc de prieteni” la frontierele Uniunii. Obiectivul principal al PEV este împărțirea beneficiilor aduse de extinderea UE din 2004 cu țările sale vecine. Un alt obiectiv este cel stabilit prin [Strategia Europeană de Securitate](#) din 2003, și anume creșterea securității în vecinătatea Uniunii extinse. *Politica Europeană de Vecinătate nu oferă statelor vizate (statele din estul Europei și statele mediteraneene, și din iunie 2004 și statele sud-caucaziene) perspectiva aderării la UE, ci permite o relație privilegiată cu vecinii și o mai bună focalizare a eforturilor în domenii de importanță vitală pentru apropierea statelor vizate de standardele europene.* Printre beneficiile oferite de PEV se numără cele ce țin de dezvoltarea economică și socială

42 www.eu.com/ Matt Bryza – adjunct al subsecretarului de stat american pentru probleme europene și euro-asiatice afirmă că mesajul este foarte clar și anume „Evitați cu orice preț o confruntare militară directă cu Rusia. Nu puteți învinge, pur și simplu nu este posibil”.

43 Gl bg (r) Profesor universitar doctor Constantin Gheorghe BALABAN – Securitatea și dreptul internațional/ Provocări la început de secol XXI – Potrivit acordului de la 26 septembrie 1998, la Skopje a fost semnat acordul de constituire a Forței Multinaționale de Pace din Europa de S-E (FMPSEE) și astfel se constituie Brigada S-E Europeană (SEEBRIG) cu rol în operații de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii, impunere a păcii, aceasta a fost condusă și de un general al armatei române, dar semnarea unui memorandum de înțelegere între țările semnatare având la bază schimbările mediului de securitate actuale, a condus la ideea că alte organizații pot oferi un grad de vizibilitate mult mai bun, astfel încât începând cu data de 30 iunie 2009, SEEBRIG își va închide inițiativa.

44 www.eu.com/ Matt Bryza – adjunct al subsecretarului de stat american pentru probleme europene și euro-asiatice – este important de văzut dorința participării Federației Ruse în procesul de pacificare a zonei de la Caucaz la Marea Neagră, și în același timp atenția trebuie îndreptată către faptul că Federația rusă trebuie să fie un partener pentru securizarea zonei, nu un element de risc.

45 În cadrul reuniunii informale a miniștrilor apărării ai Alianței care au început în data de 19 februarie în Polonia, secretarul general al NATO, Jaap de Hoop Scheffer a declarat că Alianța își va continua extinderea dar fără a ignora temerile Rusiei în acest sens, subliniind necesitatea colaborării cu Rusia – nici măcar în perioada dificilă a războiului rece nu a fost întrerupt dialogul Rusia-NATO

precum și obținerea posibilității de acces pe piața internă și integrarea în cadrul altor alte politici europene.

6 Parteneriatul estic - răspuns la Uniunea Europeană pentru Marea Mediteraneană⁴⁶

Ideea creării unui asemenea Parteneriat a apărut drept rezultat al deciziei de a crea Uniunea pentru Marea Mediteraneană. Parteneriatul Estic⁴⁷ va reprezenta un forum multinațional, alcătuit din cele 27 state membre ale UE și Ucraina, Moldova, Georgia, Armenia și Azerbaidjan (potențial Belarus)⁴⁸. Obiectivele acestui forum vor viza domeniile migrației, facilitării și ulterior liberalizării regimului de vize, zona de comerț liber pentru servicii și produse agricole, precum și stabilirea unor parteneriate strategice între blocul european și cele cinci state est-europene. De asemenea, accentul se va pune pe desfășurarea unor proiecte bilaterale⁴⁹ privind schimburile de studenți, protecția mediului înconjurător. Cu toate acestea, Parteneriatul respectiv exclude posibilitatea unei ulterioare aderări la UE. Parteneriatul Estic va institui un nou cadru multilateral de cooperare între UE și statele PEV din Europa de Est. În viziunea Comisiei Europene, noul cadru multilateral ar urma să sprijine evoluția relațiilor bilaterale ale UE cu vecinii săi din Est, care vor continua să fie guvernate de principiul diferențierii, ceea ce înseamnă că ritmul și profunzimea dezvoltării lor va depinde de nivelul ambițiilor și capacitățile fiecărui stat în parte.

7 Sinergia Mării Negre

Reprezintă o nouă inițiativă de cooperare a Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre în cadrul politicii europene de vecinătate (PEV). „Sinergia Mării Negre” are ca obiectiv dezvoltarea cooperării în cadrul regiunii Mării Negre, precum și între

46 <http://cenusadi.wordpress.com/2008/06/02/parteneriatul-estic-%E2%80%93-o-noua-viziunea-asupra-vecinatatii-estice-a-ue/>

47 http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf - European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4- Analizat din această perspectivă Parteneriatul Estic, în forma propusă de Comisia Europeană, anunță o nouă extindere a limitelor politice și, în același timp, o consolidare și adaptare a mecanismelor instituționale ale PEV pe vectorul său estic

48 <http://euobserver.com/9/26194/?rk=1> - Poland and Sweden to pitch ‘Eastern Partnership’.

49 http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_en.pdf European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on Eastern Partnership, Brussels, 3 December 2008, COM(2008) 823/4, - UE propune negocierea unor noi relații contractuale cu Moldova, Ucraina, Armenia, Azerbaidjan, Georgia și Belarus, sub forma unor Acorduri de Asociere. Acordurile de Asociere vor conține perspectiva integrării economice a statelor vizate în piața comună a UE ; UE va iniția cu statele din regiune Pacte de Mobilitate și Securitate care vor trasa condițiile obligatorii de îndeplinit pentru a facilita mobilitatea populației din statele Est-europene în spațiul comunitar; Acorduri de Asociere vor include prevederi referitoare la creșterea „interdependenței energetice” cu UE ; Parteneriatul Estic va institui un nou cadru multilateral de cooperare între UE și statele PEV din Europa de Est; Parteneriatul Estic va atrage după sine și creșterea resurselor financiare alocate de UE pentru partenerii săi PEV din Europa de Est.

această regiune și UE, punând astfel în aplicare propunerea Comisiei din luna decembrie privind adăugarea unei dimensiuni regionale la PEV. Împreună cu politicile bilaterale ale UE față de țările din regiune stabilite în PEV, cu procesul de preaderare cu Turcia, precum și cu parteneriatul strategic cu Rusia, „Sinergia Mării Negre” va completa eforturile deja substanțiale realizate de UE pentru promovarea stabilității și a reformelor în țările din jurul Mării Negre. Această inițiativă completează „lanțul” cadrelor de cooperare regională în vecinătatea UE, alăturându-se parteneriatului euro-mediteranean și dimensiunii nordice. Sinergia Mării Negre se va sprijini pe programe sectoriale și inițiative comunitare în domenii ca: buna guvernare, circulația persoanelor și securitate, energie, transporturi, mediu, politica maritimă, pescuit, comerț, cercetare, educație, ocuparea forței de muncă, afaceri sociale, știință și tehnologie. Aceasta este concepută a un cadru flexibil, menit să asigure o coerență și o coordonare mai mari între activități. La baza inițiativei se află interesele comune ale tuturor partenerilor.

Concluzii

Ultimii ani au decupat din marea hartă a lumii o zonă peste care s-a trecut parcă prea ușor cu vederea până atunci. Acum aceasta reprezintă frontiera de sud-est a Europei, iar această zonă a Mării Negre este o regiune care nu mai poate fi ocolită sau ignorată. Cele trei civilizații care se întâlnesc în această zonă, europeană, asiatică, islamică împreună cu cele patru entități mondiale, Uniunea Europeană, NATO, Rusia și Țările Caucaziene trebuie să transforme această zonă de confruntare într-o zonă de colaborare și cooperare, și știm că această zonă a prosperat cel mai mult atâta timp cât nu a fost izolată. Mai mult de atât, rolul Mării Negre va crește prin valorificarea resurselor energetice dar și prin unirea statelor riverane Mării Negre într-un puternic sistem regional de cooperare la toate nivelurile prin dezvoltarea unor programe viabile și pe termen lung structurate în parteneriate strategice bine definite și ancorate în realitățile în actualul context de securitate mondial. Dar nu trebuie omisă deloc și colaborarea cu Federația Rusă care reprezintă un actor important în asigurarea stabilității în regiune.

Toate acestea ne îndreptățesc să ne întrebăm:

Reprezintă democratizarea o precondiție a rezolvării durabile a problemelor de securitate?

Bibliografie :

- [1] HITCHNER, R. Bruce, **History and realizing a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea**, Romanian Institute for International Studies “Nicolae Titulescu”, București, 2004.
- [2] MUNTEANU, Igor, *The Black sea space: a mixture of identities* in “A new Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region”, Romanian Institute for International Studies “Nicolae Titulescu”, București, 2004.
- [3] A Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, 27 Ianuarie 2006, INSS Staff Analysis; June 2004.

- [4] PUHL, Detlef, *What Strategy for the Black Sea Area* in Strategic Monitor, nr.3-4/2005, Institute for Political and Defense Studies and Military History.
- [5] SCRIECIU, Liviu, colonel conf. univ. dr., *Marea Neagră în contextul geopolitic* /A v-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice 21-22 noiembrie, București , 2005.
- [6] SEBERIAN, Oleg, *Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie*,
- [7] DUȚU, Petre Dr., *Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre*, A v-a Sesiune Internațională de Comunicări Științifice 21-22 noiembrie, București , 2005.
- [8] BUZAN, Barry, **People, States and Fear, an agenda for international security studies in the post Cold War era**, 1991, ediția românească, Cartier printing House, 2000.
- [9] Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.
- [10] Doc 13059, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 13 Octombrie 2005.
- [11] Doc S 282/05, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 23 August 2005.
- [12] ANDREESCU, Anghel, prof univ dr., TOMA, Gheorghe, prof univ dr., **Conflictele sfârșitului de mileniu**, Editura Timpolis.
- [13] BOȘNEAGU Romeo cpt c-dor., *România – interese la Marea Neagră*, Sesiunea de Comunicări Științifice, Sibiu, 2001.
- [14] BALABAN Constantin Gheorghe, gl bg (r) Profesor universitar doctor, **Securitatea și dreptul internațional/ Provocări la început de secol XXI**, Editura CH BECK, București, 2006.

Site-uri:

- [15] [http:// www.eu.com](http://www.eu.com)
- [16] [http:// www.basescu.org](http://www.basescu.org)
- [17] [http:// www.Ziarul Ziua.ro](http://www.Ziarul Ziua.ro)
- [18] <http://www.euractiv.ro>
- [19] <http://www.apadar.ro>
- [20] <http://www.armyacademy.ro>
- [21] [www. ITAR TASS](http://www.ITAR TASS)
- [22] www.korrespondent.net
- [23] www.ziua.ro
- [24] [www.adevărul.ro](http://www.adevarul.ro)
- [25] <http://ro.altermedia.info>
- [26] www.NATO.int
- [27] <http://euobserver.com>

SUBIECTIVISMUL ÎN PRACTICA EVALUATIVĂ

Mihaela-Paula RADU*

Școala nu funcționează pentru sine, pentru a supraviețui ci ea este prima care face contactul cu viitorul. Ea este în slujba societății și a viitorului. Educația a fost, este și va fi o necesitate și chiar mai mult decât aceasta „este un drept câștigat”. [1] Este cunoscut scopul educației de a-i forma omului capacitatea de a activa pe tot parcursul existenței sale, de a aduce o contribuție personală într-un domeniu. Verificarea cunoștințelor, examene, concursuri...Una dintre zonele cele mai controversate ale activității de învățământ.

Fiecare dintre noi a fost evaluat într-o formă sau alta. Nu cred că există un individ care să nu fi avut emoții când s-a aflat în centrul atenției. Oare sunt sau nu examenele necesare? Cei care au susținut un examen și pe care l-am promovat cu bine cu siguranță ar răspunde afirmativ. Ceilalți, respinșii, ar răspunde negativ.

Susținem examene în fiecare zi, chiar dacă la prima vedere nu conștientizăm acest lucru. Sunt momente în viață când, din inițiativă personală sau siliți de diferite situații sau persoane, „trebuie” să demonstrăm ceva.

Termenul de „examen” în dicționar este definit ca fiind un mijloc de verificare și apreciere a cunoștințelor dobândite de elevi, de studenți, de candidați pentru ocuparea unui loc, a unui post; probă, încercare prin care se verifică trăinicia, temeinicia unui lucru, a unei situații...Verbul „a examina” este definit ca modalitate de a cerceta, a studia amănunțit ceva sau pe cineva; a supune un elev, un student, un candidat la un post, la o probă de verificare și de apreciere a cunoștințelor; a asculta; a gestiona; a întreba... În urma definiției ar trebui să ne simțim relaxați. E doar o simplă verificare. În esență, însă în urma unei evaluări, ni se decide soarta pentru perioada următoare din viața noastră. Apropierea unui examen ne face nervoși și neliniștiți.

Este necesar să facem o distincție clară între „însușirea unei științe” și pregătirea pentru examen. Nimeni nu ne spune *cum să învățăm* ci se accentuează doar ideea ca *trebuie să învățăm*. Ne răsună în urechi glasul profesorilor care ne îndeamnă „*pune-ți mâna pe carte. Se apropie sesiunea?!*” Pentru a putea să-și atingă scopul evaluarea trebuie realizată astfel încât să cultive și să susțină interesul pentru studiu. Ea trebuie concepută nu numai ca un control al cunoștințelor sau ca mijloc de măsurare obiectivă, ci ca o cale de perfecționare, ce presupune o strategie globală a formării.

Evaluarea trebuie să constate nu numai ceea ce știe cel evaluat și cât de precis stăpânește cunoștințele, ci și să reperateze erorile, sursele acestora (neatenție, superficialitate în învățare, carențe în pregătirea anterioară ș.a.), iar profesorul să conceapă un dispozitiv de corectare făcând din evaluare un proces implicat în învățare. Cunoscându-se că însușirea cunoștințelor este personală, trebuie să se propună studentului „alte căi” pentru a atinge obiectivul, de unde necesitatea de a prevedea

* Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

exerciții de remediere diferențiate. De aici decurge că rolul profesorului nu este unul de „cenzor” ci de „participare” și „ghidare”.

Evaluarea, cu siguranță, nu va dispărea. Se vor schimba sau îmbunătăți metodele de evaluare dar scopul va fi același să-l așeze pe fiecare acolo unde-i este locul. Ca să-i înțelegem rolul o vom face gradat.

Fiecare dintre noi a fost evaluat într-o formă sau alta. Am fost mulțumiți sau de cele mai multe ori nemulțumiți de evaluarea făcută dând vina pe evaluator.

Studiile docimologice pun în evidență faptul că aprecierea rezultatelor școlare este influențată de multe și numeroase circumstanțe în care se realizează actul evaluativ. Acești factori sunt de cele mai multe ori dificil de relevat datorită formelor variate în care se prezintă, elementelor procesului de învățământ care îi generează și dificultăților rezultate din transpunerea în notă școlară a unor judecăți de evaluare asupra rezultatelor.

În esență, factorii care generează o obiectivitate scăzută în aprecierea rezultatelor se pot grupa raportându-i la cadrul didactic, la materia de învățământ, la student, precum și la specificitatea metodelor de evaluare și la circumstanțele sociale în care se realizează evaluarea didactică.

În funcție de factorii perturbatori ai evaluării generați de activitatea și trăsăturile de personalitate ale cadrului didactic avem:

- “Efectul halo” constă în supraaprecierea sau subaprecierea rezultatelor unui cursant sub influența impresiei generale pe care și-a făcut-o în timp cadrul didactic despre cursantul respectiv. În acest caz, există tendința de a trece cu vederea unele greșeli sau rezultate mai slabe la cursanții cu o bună reputație și de a ignora progresele școlare sau răspunsurile excelente date de așa numiții “curanți-problemă”.
- “Efectul blând” se exprimă în tendința de a aprecia cu indulgență persoanele cunoscute în comparație cu cele mai puțin cunoscute, cadrul didactic dovedind o mai mare precizie în notare abia după cunoașterea mai bine a tuturor cursanților.
- “Eroarea de generozitate” constă în acordarea unor note excesiv de mari în raport de nivelul de pregătire a educaților prin probe deosebit de ușoare și o exigență scăzută. Aceasta se produce, de regulă, în cazurile în care educatorul este interesat să escamoteze realitatea datorită eșecurilor în demersurile sale instructiv-educative, să prezinte unele rezultate superioare pentru a fi apreciat în calitate de personal didactic sau când se manifestă o empatie excesivă care în final duce la o demotivare a educaților. De asemenea, “eroarea de generozitate” poate fi produsă și de modul simplist de apreciere a activității cadrelor didactice numai prin prisma notelor obținute de cursanți la materia respectivă.
- “Efectul Oedip” are ca rezultat modificarea comportamentului studentului în raport de convingerea cadrului didactic că acel cursant nu poate satisface cerințele școlare. Acest comportament impus duce, în final, la eșec.

- “Efectul de contaminare” se referă la situația în care cunoașterea notelor atribuite de celelalte cadre didactice influențează aprecierea unui evaluator.
- “Efectul de contrast sau de ordine” constă în mărirea diferențelor în aprecierea unor răspunsuri succesive, astfel, dacă după un student care a răspuns foarte bine urmează un răspuns bun, există tendința de a-l subevalua pe cel din urmă și invers, adică un răspuns bun, de regulă, este supraevaluat dacă succede unui răspuns foarte slab.
- “Ecuția personală a examinatorului” sau “Eroarea individuală constantă” rezultă dintr-o exigență specifică fiecărui cadru didactic în aprecierea rezultatelor.
- “Eroarea de tendință centrală” se concretizează în renunțarea acordării de note foarte mari sau foarte mici cursanților din precauția de a nu greși sau din dorința de a mulțumi pe toată lumea.
- “Eroarea logică” presupune înlocuirea unor criterii de apreciere a rezultatelor școlare în raport de obiectivele didactice cu variabile adiacente acestora cum ar fi: forma grafică, acuratețea lucrării, modalitatea inedită de prezentare etc.
- “Efectul curbei lui Gauss” rezultă din dorința cadrului didactic ca distribuția rezultatelor școlare în fiecare grupă de studiu să fie cât mai aproape de curba lui Gauss. Aceasta presupune ajustarea exigenței în notare în raport de nivelul general atins de fiecare grupă, astfel încât distribuția rezultatelor să reflecte, pe cât posibil, o distribuție normală. Astfel, la o grupă foarte bună exigența crește, iar la alta cu rezultate în general mai slabe, exigența scade.
- “Factorii de personalitate ai cadrului didactic” pot influența modul de evaluare didactică. Astfel, atitudinea cadrului didactic pe timpul verificărilor, echilibrul și constanta în comportament față de studenți, empatia ca o componentă a aptitudinii didactice etc. contribuie la crearea sau nu a condițiilor propice unei evaluări obiective.

Alte surse de subiectivitate în evaluare rezultă din faptul că profesorul examinează studentul în anumite situații și face judecățile de valoare în funcție de acestea existând tendința de a schematiza prin reducerea la o apreciere globală: „foarte bun”; „bun” sau „slab pregătit”.

Pe lângă factorii enumerați mai sus există și factori ai variabilității notării rezultatelor școlare din specificul disciplinelor de învățământ.

Materia cu particularitățile pe care le reprezintă la diverse discipline, se pretează inegal la o evaluare exactă. Experiența didactică și cercetările docimologice arată că lucrările scrise la științele exacte pot fi apreciate mult mai exact decât cele de la științele socio-umane.

Studentul poate introduce, prin particularitățile sale de personalitate, elemente de distorsionare în aprecierea obiectivă realizată de cadrul didactic. Astfel, un student cu un temperament extravertit poate fi supraevaluat la o verificare orală, datorită posibilităților native sportive pe care le are în comunicarea orală, altul poate fi mai

productiv la lucrările scrise. Starea de inhibiție la verificări, instabilitatea emoțională pot constitui impedimente în calea unei evaluări didactice exacte.

Strategiile și metodele de evaluare didactică constituie, prin limitele lor specifice, factori care pot genera variabilitatea în notarea rezultatelor. Astfel, verificările orale nu permit realizarea unor aprecieri complete care să vizeze toate obiectivele operaționale prevăzute, iar în cazul unei lucrări scrise, sursa unei tratări incomplete a unui răspuns nu poate fi stabilit cu precizie, lacune în cunoștințele cursantului sau o simplă omisiune.

Circumstanțele sociale în care se realizează evaluarea pot contribui uneori la sporirea subiectivității unor cadre didactice. Influențele pot veni de la: rude, prieteni, șefi, colegi etc. Firește că, experiența, diplomația în astfel de situații au un rol covârșitor pentru că nu există rețete infailibile, fiecare situație fiind un caz care trebuie analizat și rezolvat în parte.

Evaluarea fiind un proces subiectiv, validarea aprecierilor formulate de evaluatori depinde de o serie de factori, cum sunt:

- competența evaluatorilor (gradul în care ei stăpânesc docimologia, știința evaluării);
- experiența acestora în acest domeniu;
- calitatea instrumentelor de evaluare;
- luarea în considerare a particularităților celor evaluați etc.

Faptul că aprecierea se concretizează în punctaje (note) și calificative nu implică automat rigurozitatea matematică a procesului. Adesea punctajul (nota) cuantifică pur și simplu impresiile subiective ale evaluatorului și diferă de la unul la altul și chiar la același, uneori.

Este bine cunoscut faptul că educații din aceleași grupe și la aceleași discipline notați cu același punctaj (calificativ) de cadre didactice diferite nu obțin rezultate identice la examene (verificări). Datorită caracterului subiectiv al aprecierilor și imperfecțiunilor sistemului de acordare a punctajului (notei) evaluatorii sunt datori atunci când analizează și interpretează datele să țină seama de erorile de măsurare.

Cum putem micșora influența factorilor perturbatori în evaluare?

Stabilirea unor obiective generale și operaționale adecvate finalităților urmărite în corelație cu resursele umane și materiale existente, conținuturile de învățat și comanda socială poate duce la o evaluare mai obiectivă.

Realizarea unor instrumente de verificare curentă și periodică, care să fie relevante pentru comportamentele dezirabile cuprinse în obiectivele didactice, având criterii precise de apreciere. Mărirea numărului de probe curente date pentru micșorarea hazardului în apreciere. Asigurarea anonimatului probelor scrise, corectarea aceluiași lucrări de mai mulți evaluatori.

Combinarea metodelor de evaluare pentru asigurarea unor judecăți de valoare corecte având în vedere că nici o metodă în sine nu este suficientă oricât de bine ar fi stăpânită și aplicată corect.

Și poate cea mai importantă în eliminarea subiectivismului ar fi dezvoltarea la educați a capacității de autoevaluare și, în acest sens, informarea educaților la începutul cursului asupra obiectivelor instruirii și a modalităților de evaluare; de asemenea, practica personalului didactic de a prezenta cursanților, în urma

verificărilor, a criteriilor și a grilelor de corectare, astfel încât ei înșiși să-și aprecieze individual lucrările, are efecte deosebite privind formarea capacității de autoevaluare a rezultatelor școlare. Această practică este cu atât mai necesară cu cât procesul de învățare, de regulă, nu este însoțit de un progres școlar continuu, ci și de unele regrese parțiale;

Bibliografie:

- [1] CERGHIT, Ioan, **Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii**, Editura Aramis, București; 2002.
- [2] GREEN, I. A., **Introducere în măsuri și evaluare**, New Jersey, Dodd Mead, 1970.
- [3] JINGA, I., ISTRATE, E. (coord.), **Manualul de pedagogie**, All Educational, București, 2001.
- [4] MAYER, G., **De ce și cum evaluăm**, Editura Polirom, Iași 2000.
- [5] OPREA, Crenguța, Lăcrămioara, **Pedagogie. Alternative metodologice interactive**, Editura București 2002.
- [6] OPREA, Crenguța, Lăcrămioara, **Strategii didactice interactive**, Editura D.P., București ,2006.

SCHIMBAREA ÎN EDUCAȚIE ȘI REFORMA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MILITAR

Mihaela-Paula RADU*

„Schimbarea este ca un dragon:dacă îl ignorați sau îl combateți, vă va distruge dacă îl urmați, vă va furniza o oportunitate.” Schimbarea în educație trebuie să înceapă cu schimbarea mentalităților celor doi actori student și profesor, cu schimbări de rol acceptate de cei doi, cu dorința de perfecționare.Tendința actuală în educație de personalizare și individualizare oferă o alternativă viabilă pentru învățământul tradițional caracterizat prin fluiditatea rolurilor, demers didactic centrat pe student, resurse distribuite, structuri de colaborare virtuale.

Pentru pedagogia românească reforma a fost, este și va fi, fără îndoială, tema cea mai actuală. Istoria învățământului este „istoria reformelor sale”. Ca orice istorie a scris trecutul, trăiește prezentul și visează viitorul. Trecutul, care menține tradiția, este baza stabilității; prezentul buimac și în căutare de soluții; viitorul, care exprimă speranța și singurul care deține frânele schimbării.

Educația capătă în zilele noastre dimensiunea unui proiect universal. Va reuși educația să joace un rol decisiv în acest moment al schimbărilor? Va orienta gândirea oamenilor către trecut ori către viitor, către stagnare ori către evoluție? Cu siguranță timpul va avea răspuns. Cred că ea nu se ascunde în spatele unei false securități rezistând la schimbare, ci este conștientă că adevărata securitate este adeziunea la mișcare. Mai mult ca oricând, pedagogia nu se limitează la o simpă tehnică a educației, ci stimulează o anumită concepție despre ființă și despre raportul acesteia cu existența. Noua filozofie a educației ar putea avea drept preocupare interogarea umană și îndreptarea acesteia, plină de experiența trecutului și a reformelor ce au marcat-o, către personalizarea acesteia și crearea omului de mâine.

Învățământul trebuie adaptat la cerințele vremii, el fiind clepsidra timpului. Din acest punct de vedere învățământul a fost, este și va fi mereu în schimbare. Lumea de azi, tensionată, contradictorie, are nevoie de stabilitate și pace. Schimbarea vine să răstoarne nevoia de liniște aducând în prim plan, nevoia de mai mult și mai bun.

Astăzi într-un context educațional caracterizat prin adaptarea la cerințele procesului de la Bologna, care a încercat prin fluidizarea rolurilor celor doi actori educaționali, printr-un demers didactic centrat pe student, ajungând până la structuri de colaborare virtuale, ne întrebăm ce ar mai putea pune la încercare învățământul superior din România? Balanța educației s-a schimbat crescând de la o abordare pedagogică închisă aflată cu preponderență în mâinile instituției și ale profesorului, la o abordare deschisă către nou, către inovare, în care studentul se află în centrul preocupărilor, care susține inițiativa studentului, facilitând colaborarea, cererea / întrebarea, interogarea, competențele deprinderile personale și învățarea continuă.

* Doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Având ca scop asigurarea și creșterea calității în învățământul superior, procesul de la Bologna a fost repede acceptat și de instituțiile de învățământ superior din România.

Ideea formării unui spațiu modern aliniat învățământului european, în cadrul căruia studenții și absolvenții universitari vor beneficia de un sistem focusat pe mobilitate, calitate, recunoaștere ușoară a diplomelor și implicarea acestora în aspecte cheie ale învățământului superior, a apărut ca o reală recunoaștere a României ca membru al Europei de azi și de mâine.

Procesul a cunoscut recunoașteri dar și respingere. Principala dificultate derivă din incoerența prevederilor legislative. Schimbarea are nevoie de o dotare pe măsură, iar situația economico-financiară a universităților îi creează acesteia un handicap. Schimbarea s-a dorit de cele mai multe ori a fi de suprafață și nu semnificativă. Poate că și vârsta cadrelor didactice, mentalitățile acestora au contribuit la modificări doar de dragul de a modifica.

O altă problemă, care se conturează deja la noi, este dacă piața muncii este pregătită să primească absolvenții primului ciclu? Studiile de master aduc vreo garanție privind competențele absolvenților? Există un portret al specialistului conturat de universități și un altul dorit de piața muncii. Între ele ar trebui să existe un cadru reglator, care să stabilească o relație de continuitate pentru că este vorba de un același individ. Foaia matricolă ar trebui să fie revizuită astfel încât să specifice nivelul competențelor. Angajatorii citind o astfel de diplomă de studii să –și facă o imagine clară asupra cunoștințelor și capacităților titularului.

Dorința de perfecționare a cadrelor didactice se vede realizabilă în condițiile acestea. Este necesar un învățământ de calitate, cu o ofertă educațională bogată și aplicabilă dinamicii sociale.

Plasând studentul în centrul noii paradigme a educației – educația pentru viitor – se întrevide o schimbare de accent în educație de la conținut la contextul învățării. Constatăm în ultimii ani o reorientare generală a politicilor și strategiilor din domeniul educației. Dacă după 1989 dorința de schimbare s-a materializat, din dorința de a cunoaște, prin conceptul “acces”:

- acces la noile tehnologii și la infrastructura tehnologică;
- acces la învățare prin intermediul tehnologiei;
- acces la educație și învățare de-a lungul întregii vieți a individului (învățare continuă),

Astăzi toate aceste elemente sunt interdependente și condiționează dezvoltarea și funcționarea eficientă a noii societăți bazate pe personalizare și individualizare.

Implicarea emoțională a celor doi actori educaționali, profesorul și studentului în procesul de învățare, transformă astfel experiența educațională într-o experiență amintită cu plăcere și dorința de a o repeta. Învățământul personalizat oferă ocazia unei reformări a procesului educațional în sensul re-orientării spre student.

Avem nevoie de un învățământ inovator! La fel cum factorul personal are o importanță crucială în realizarea unei inovații, el rămâne fel de important în difuziunea ei: oamenii sunt cei care transportă informația în context. Și, la fel cum inovația nu are loc dacă nu există atât răspuns emoțional cât și intelectual la o situație, procesul învățării

– elementul cheie al difuziunii inovației - are un important aspect emoțional.

Importanța elementului personal apare cu foarte multă claritate în tranziția de la stadiul de utilizare inițială spre cel de largă acceptare a unei inovații.

Deoarece răspândirea inovației dublează practic activitatea creativă implicată în crearea inovației, elementul personal și emoțional nu pot să lipsească. Un student învață numai de la profesorul cu care are o afinitate intelectuală și emoțională, iar conceptul de “ucenicie” a devenit extrem de modern .

În acest context al mutațiilor profunde din învățământul național și, mai ales, în plin proces de restructurare a armatei, renovarea învățământului militar superior, a constituit un prim pas în realizarea unei reforme de esență, instituțiile militare de învățământ superior asumându-și deja un rol important în construirea spațiului european al învățământului superior, alături de toate celelalte instituții de învățământ universitar din țară. Actualul învățământ nu îl neagă pe cel anterior, ci îl continuă. Astfel se îmbină tradiția cu modernitatea.

Trăim într-o lume în care noțiunea de „pace” și „război” capătă noi sensuri. Într-o lume zdruncinată de atâta violență, sistemul militar încearcă să se mențină ca fiind singura putere din stat, care ne asigură liniștea. Crearea unui student-ofițer capabil să facă față cerințelor noii lumii, în măsură să joace rolul de om, coleg, militar, cetățean se reușește cu succes prin modelul absolventului creat de Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

Având în vedere că formarea omului întru libertate este pe cât de firească, pe atât de actuală, că omul are nevoie să fie îndrumat spre a-și dobândi, manifesta, păstra și apăra libertatea, dezvoltarea personalității se impune reconsiderarea pedagogiei ca știință, punându-i-se drept temelie libertatea. La prima vedere, coexistența în educație a supunerii și ascultării cu libertatea, poate constitui un paradox, o contradicție. Dacă, însă, atribuim *ascultării și supunerii* alte conotații decât cele care se acceptă în mod obișnuit (de docilitate, de supunere pasivă, ștearsă, obedientă, indiferentă); *libertății* o altă înțelegere decât cea de capriciu, voluntarism infantil, arbitrar neproductiv, bun plac, dacă acceptăm și ținem seama de un alt orizont al conceptului de educație, atunci putem vorbi și în domeniul militar de o regândire a ofițerului , a modului de formare profesională a acestuia.

Pentru a-l forma avem nevoie de formatori pe măsură. Reforma învățământului militar înseamnă și schimbarea de mentalități, de atitudini, deschidere spre nou , încurajarea creativității și nu înăbușirea acesteia. Având în vedere că student militar se ajunge când el este deja format ca individ, este adult și nu un tânăr pe care să-l modelezi și să-l formezi pentru societate, și mai este supus și unor reguli militare, este puțin mai dificil de acceptat schimbarea. Si cu toate acestea se remarcă în ultimii ani acceptarea schimbării prezente în educație alături de rolul de militar. Schimbările în educația militară, în învățământul militar sunt simptomatice pentru vectorii schimbării în educație.

Într-o lume în schimbare, vulnerabilă, temătoare de ce va fi mâine, noi toți va trebui să observăm oamenii de lângă noi, evoluția lumii care ne înconjoară și din care facem parte și să învățăm să trăim într-o lume a complexității și incertitudinii. Nimic nu este mai important în vremuri de schimbare decât să ne redescoperim și studenții ofițeri au reușit atât să cucerească cât și să păstreze „starea de pace”.

Bibliografie:

- [1] CRISTEA S., **Fundamentele pedagogice ale reformei învățământului**, Editura D.P., 1994, București.
- [2] CULDA, L., **Potențele ființei umane**, Editura Licorna, 2003, București.
- [3] CURAJ, Adrian, PETRE, M., **Reforma învățământului superior și a cercetării științifice**, Editura Economică, 2004, București.
- [4] IACOB, D., **Competență și schimbare**, Editura A.I.S.M., 1996.

**SCURT COMENTARIU ASUPRA LEGII NR. 298 DIN 18 NOIEMBRIE 2008
PRIVIND REȚINEREA DATELOR GENERATE SAU PRELUCRATE
DE FURNIZORII DE SERVICII DE COMUNICAȚII ELECTRONICE
DESTINATE PUBLICULUI**

Dr. Nasty VLĂDOIU*

Law no.298/2008 establishes for the service providers and public systems of electronic communications the obligation to retain generated and rehashed data in order to offer it at the disposal of competent authorities. With this law, the Romanian legislator seeks to harmonize the national regulations with the European correspondents. What's left for us is to analyze the manner in which this law managed to create (or not) discontent and the way it answered to the stringency of the specialists who will work with this juridical instrument.

Legea 298/2008 stabilește obligația furnizorilor de servicii și rețele publice de comunicații electronice ca în cadrul activității lor să rețină date prelucrate sau generate în vederea punerii acestora la dispoziția autorităților competente din rațiuni de instrucție penală. Prezenta lege transpune Directiva 2006/24/CE privind reținerea datelor și de modificare a Directivei 2002/58/CE publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOUE) Nr. L105 din 13 aprilie 2006, fiind adoptată de Parlamentul României cu respectarea prevederilor legale. Prin această lege, legiuitorul român încearcă să pună în concordanță prevederile naționale cu cele europene, rămâne să analizăm maniera în care acesta a reușit sau nu să creeze anumite nemulțumiri sau să răspundă totalitate rigorilor specialiștilor care vor lucra cu acest instrument.

Se folosește în prezenta lege, Art. 1 Alin. (1), termenul de **infrațiuni grave** în sensul că datele reținute vor fi puse la dispoziție în scopul „utilizării în cadrul activităților de cercetare, descoperire și de urmărire a infracțiunilor grave”, iar în Art. 2 litera (f) legiuitorul definește ce înseamnă infracțiune gravă în accepțiunea acestei legi. Ne întrebăm pe bună dreptate dacă tot se exceptează de la plata taxelor sumele cheltuite cu achiziționarea echipamentului în vederea reținerii de date, de ce accepțiunea de infracțiune gravă nu cuprinde și alte atingeri grave aduse unor valori sociale ocrotite, atingeri ce pot constitui într-adevăr infracțiuni grave.

Capitolul II al legii în discuție, privind reținerea datelor prezintă limitativ categoriile de date ce pot fi stocate în baze de date în format electronic și durata pentru care există obligația de reținere și anume 6 luni de la momentul efectuării comunicării.

Este interesant se știut dacă angajații companiilor furnizoare a acestui tip de servicii sau chiar proprietarii acestor companii dețin certificate de securitate în urma procedurilor legale și dacă au într-adevăr îndeplinită exigența nevoii de a cunoaște impusă de lege. La fel de interesant este și cine și în ce mod, în urma căror metodologii protejează fizic bazele de date și locațiile în care acestea se află. Cu atât mai mult, Art. 13 din prezenta lege în Alin (2) prevede: „activitatea de reținere a

* Conferențiar universitar, avocat, Baroul de Avocați „Vlădoiu & Asociații”, București

datelor prevăzută în Art. 4-7 poate fi desfășurată, acolo unde este tehnic posibil și în urma unei înțelegeri contractuale, de un terț, în numele unui furnizor de servicii și rețele publice de comunicații electronice...”. Așa cum am arătat mai sus, dacă nici măcar furnizorului însuși nu i se cere un certificat de securitate, cum ar fi posibilă această solicitare la adresa unui terț. Ni se pare mai mult decât flexibilă această prevedere legală și ridică multe semne de întrebare care pot marca de fapt întreaga lege din multe alte puncte de vedere.

Se ridică probleme cum ar fi dacă din punct de vedere tehnic ar fi necesară instituirea unui sigiliu electronic ori a unei alte forme de protecție și control a cărei violare să sesizeze existența unei posibile accesări ilegale a respectivei baze de date. O altă problemă ar putea consta în schimbarea încadrării juridice într-o faptă ce nu constituie infracțiune gravă în accepțiunea prezentei legi dar ca probatoriu ar fi folosite date reținute în conformitate cu aceasta. Prevederile Art. 16 dau dreptul ca în caz de urgență procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală poate să autorizeze, prin ordonanță motivată solicitarea transmiterii de date reținute. Instanța de judecată se pronunță cu privire la legalitatea și temeinicia ordonanței prin care s-a autorizat solicitarea transmiterii de date în cel mult 48 de ore după alte 48 de ore de la emiterea autorizării, termen în care procurorul prezintă instanței de judecată competente motivele care au stat la baza emiterii autorizării.

Considerăm că prevederile Art. 16 lasă de dorit în sensul că „datele reținute care nu privesc fapta ce formează obiectul cercetării se arhivează”; nimic însă despre faptul că acestea ar fi putut fi folosite ca probe pentru demonstrarea și identificarea altor fapte și făptuitori. De ce?

În Capitolul 5 Art. 19 se vorbește despre regimul sancționator. Alin (1) al Art. 19 arată că „orice accesare intenționată sau transfer al datelor păstrate în conformitate cu prezenta lege, fără autorizare, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani.” Ne întrebăm dacă autorizarea se referă la autorizarea dată de procuror sau judecător sau la o autorizare de uz intern a angajaților ce se pot prevala că accesează sistemul bazei de date în scop de mentenanță atâtă timp cât acestea nu sunt protejate de vreu sigiliu electronic sau vreo altă formă de protecție așa cum am menționat și mai sus.

În așteptarea unor metodologii și proceduri de distrugere automatizate, în mod ireversibil, după perioada obligatorie de reținere (6 luni), nu putem face altceva decât să ne bazăm pe buna-credință a furnizorilor acestor servicii și a celor care fac parte din Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal.

MANAGEMENTUL DE RISC ȘI AL CRIZEI MONDIALE DIN PERSPECTIVA SECURITĂȚII NAȚIONALE ȘI A RESPONSABILITĂȚII SOCIALE

Dr. Nasty VLĂDOIU*

It is generally accepted the fact that once a systemic disfunction appears, it transforms into a vulnerability, which turns into risk, risk progresses to danger, danger to threat and threat converts into crisis.

The global financial crisis creates an exarcebated situation of insecurity, inflamed by the media, and it leads to deviant behaviour at an individual and organizational level. So, of course, it raises the question whether in a situation of crisis we discuss about a management of risk or a management of crisis.

Este general acceptat faptul că odata apărută o disfuncție sistemică ea se transformă în vulnerabilitate, aceasta în risc, riscul în pericol, pericolul în amenințare, iar amenințarea în situație de criză.

Criza economico-financiară mondială creează stări accentuate de insecuritate alimentate de mass-media și în mod indubitabil conduce la comportamente deviate atât la nivel organizațional cât și individual. Apare așadar nevoia unor sisteme de management al riscului menite să contribuie la schimbarea întregului proces decizional. Se pune pe bună dreptate întrebarea dacă în situații de criză este necesar să discutăm despre managementul de risc sau despre un management de criză.

Suntem de părere că efectele crizei nu intervin și nu afectează în același timp actorii sociali. Astfel, pentru unii este necesară aplicarea unui management de risc în timp ce pentru alții gestionarea efectelor negative ale crizei se realizează tinzând către diminuarea lor.

În realitate evenimentele pot avea consecințe negative sau pozitive, riscurile și oportunitățile fiind noțiuni care de cele mai multe ori se determină reciproc, de aceea adesea, instrumentele optime de sprijin decizional se bazează pe tandemul management de risc și management al oportunităților. În mod plastic putem afirma că situația de criză a unora poate fi speculată ca oportunitate de către alții.

Trebuie conștientizat faptul că riscul este cu atât mai mare cu cât nivelul amenințării și gradul de vulnerabilitate sunt mai mari. Determinantă în managementul de risc este monitorizarea permanentă a raporturilor dintre specificitatea intereselor unor structuri, vulnerabilitățile asociate proceselor care susțin realizarea acestor interese și amenințările la adresa acestor procese. Așadar managementul de risc presupune conform lui S. Kaplan și B.J. Garrick „evaluarea sistemică a evenimentelor ce se pot solda cu efecte nedorite, determinarea riscurilor prioritare, implementarea unor strategii de gestionare și reducerea efectelor acestora”. Riscul reprezintă posibilitatea manifestării unui eveniment nedorit, incident, sau a unei situații defavorabile în viitorul imediat sau mai îndepărtat, cu impact și consecințe nedorite

* Conferențiar universitar, avocat, Baroul de Avocați „Vlădoiu & Asociații”, București

sau periculoase în ceea ce privește activitatea și securitatea organizațiilor fie ele de stat sau civile, a populației civile, a securității mediului înconjurător, etc.

Este de datoria factorilor decizionali în materie de securitate națională să adopte decizii bazate pe o evaluare rațională a tuturor disfuncțiilor, vulnerabilităților și pericolelor.

În cadrul interacțiunii societate civilă – organisme și organizații cu atribuții în securitatea națională, trebuie să se nască adevărate metodologii menite să ducă la adoptarea unei atitudini conștiente și responsabile în raport cu situația mondială actuală.

Așa cum am putut observa, în ultimii ani securitatea este un concept cu o geometrie variabilă anii 90 fiind începutul aprofundării paradigmei securității. Capacitatea din ce în ce mai scăzută a statului de a-și exercita funcțiile fundamentale, precum și eșecul său continuu în asigurarea securității sale fizice, a bunăstării sociale și a habitatului cetățenilor săi devin argumente principale ale unor afirmații în care oamenii și nu statul fac obiectul securității.

S-a susținut că statul este mult prea mare pentru a satisface nevoile personale dar în același timp prea mic pentru a răspunde solicitărilor la nivel global și regional. Sinergia paradigmei securității de la dimensiunea militară la multidimensionalitate este un factor determinant care ne îndreptățește să afirmăm că **viitorul securității societății și a individului aparține principiilor democratice și responsabilității sociale.**

Adoptarea unei atitudini generale bazate pe conceptul de responsabilitate socială a tuturor entităților ce aparțin atât mediului de securitate cât și celui politico-social este nu doar un deziderat ci un adevărat comandament în situația actuală.

În această perioadă de criză economico-financiară mondială, ISO 26000 trebuie să fie ghidul ce va ajuta la transformarea principiilor în acțiuni efective și la alegerea celor mai eficiente metode anti-criză. ISO 26000 nu este și nu intenționează să devină un standard de conformitate sau certificare în sine, iar folosirea sa nu implică sprijin guvernamental sau ratificarea unei convenții, înțelegeri sau alte instrumente deja existente. ISO 26000 are ca scop asistarea organizațiilor în implemetarea conceptului de responsabilitate socială, oferind îndrumări practice privind operaționalizarea Responsabilității Sociale; identificarea actorilor sociali principali și angajarea lor în acest proces; creșterea credibilității raporturilor și a pozițiilor cu privire la relațiile sociale și la Responsabilitatea Socială; conștientizarea performanței rezultatelor și a îmbunătățirilor rezultate; creșterea gradului de satisfacere și încredere; promovarea unei terminologii comune în domeniul responsabilității sociale; asigurarea consistenței și evitarea neconcordanțelor cu documentele existente, tratate, convenții și alte standarde ISO.

APLICAREA PRINCIPIULUI NEDISCRIMINĂRII ÎN ACORDAREA ASISTENȚEI RELIGIOASE ÎN SISTEMUL PENITENCIAR ȘI ÎN SISTEMUL MILITAR

Corina-Nicoleta COMȘA *

Religion is one of the defining elements for each person. The devoutness degree differs from person to person. Some individuals prefer not to express their religious belief in public; others consider that public space is fit for acting from religious point of view. Therefore, it is to be analyzed the balance between the freedom of religion and the freedom of thinking and consciousness especially for categories of persons with a special regime of life, very rigorous, as military or prisoners. The hereby paper debates this balance and the non-discriminatory methods of offering religious assistance.

Religia este, alături de limbă, naționalitate etc, unul dintre elementele definitorii ale individului. Nevoia de religie, de practicare a credinței, de exprimare a simțirilor se regăsesc în măsuri diferite la fiecare individ. Că discutăm despre Dumnezeu, despre Allah, despre Budha sau despre o ființă superioară neidentificată exact este mai puțin important întrucât indivizii au libertatea gândirii și a conștiinței. În România, Constituția garantează prin articolul 29 libertatea conștiinței: „(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.

(2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc”.

Clerul militar s-a constituit și organizat raportat la prevederile Legii nr. 195/2000. Actul normativ menționat prevede angajarea unor preoți militari care își desfășoară activitatea în structurile forțelor armate. Aceștia au nu numai rolul de a asigura asistența religioasă, ci și pe acela de a cultiva „virtuțile ostășești”, de a forma „răspunderea civică și a sentimentelor patriotice în rândul militarilor” (art. 1). Preoții militari desfășoară în unități și garnizoane „activitate de educație moral-religioasă, în spirit patriotic” pentru militarii în termen. Preoții militari au îndatorirea de a se preocupa de „starea psiho-morală și disciplinară a militarilor”.

Îndatoririle preotului din structurile militare sunt următoarele:

a) oficiază Sfânta Liturghie, celelalte slujbe și servicii religioase, administrează Sfintele Taine, asigurând mărturisirea și împărtășirea personalului militar și civil, desfășoară activitatea de pastorație individuală și de grup în unități;

b) transmite militarilor de aceeași religie sau confesiune cu el învățătura de credință a cultului religios pe care îl reprezintă;

c) desfășoară activitate de educație moral-religioasă, etică și civică a personalului armatei;

* Jurist, vicepreședintele Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, doctorand la Universitatea Națională de Apărare „Carol I” București

d) colaborează nemijlocit cu ceilalți factori educaționali din unități, comandamente și garnizoane pentru organizarea serviciilor religioase, cu ocazia unor evenimente importante din istoria și spiritualitatea poporului român;

e) acordă asistență religioasă, **la cerere**, tuturor militarilor, inclusiv celor aflați în spitale, penitenciare sau în arestul unităților;

f) participă prin mijloace pastorale specifice la formarea spirituală, la prevenirea și combaterea manifestărilor antisociale;

g) se preocupă, alături de comandanți sau șefi, de starea psiho-morală și disciplinară a militarilor;

h) participă, cu aprobarea comandanților, la programele de pregătire pastorală organizate de cultul religios respectiv, fără a afecta activitatea de asistență din structurile militare în care își desfășoară activitatea, sau la cele de pregătire militară organizate de structurile în care sunt încadrați.

Preoții militari sunt recrutați de către Ministerul Apărării Naționale, Ministerul de Interne, Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază, Serviciul de Telecomunicații Speciale și Ministerul Justiției – Direcția Generală a Penitenciarelor, din rândul personalului hirotonit sau ordonat care are numai cetățenie română, recomandat de un cult legal constituit, **licențiat în Teologie pastorală** și având cel puțin 2 ani de activitate bisericească. Referitor la condiția de a fi licențiat în Teologie pastorală, angajatorul trebuie să se asigure că militarii sau deținuții care doresc să beneficieze de servicii religioase, dar nu aparțin vreunei religii sau cult recunoscut de lege, ci eventual unei asociații sau grupări religioase, să poată avea aceleași beneficii cu ale militarilor sau deținuților care aparțin unei religii ori cult recunoscut de lege.

Legea clerului militar prevede faptul că apartenența confesională a militarilor este cea declarată de aceștia, însă prezumția că fiecare militar are o confesiune nu poate fi generalizată. Mai mult decât atât, chiar dacă fiecare militar sau deținut ar avea o confesiune, acesta nu poate fi obligat să o comunice.

Se interzice atragerea militarilor spre o credință anume, prin forme și mijloace abuzive sau altele decât cele liber consimțite. Formularea pune în discuție posibilitatea militarilor de a rezista unor acțiuni „de convingere” purtate de superiorii lor. De altfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat în cazul *Larris c. Grecia* faptul că, date fiind condițiile ierarhice și de autoritate, în armată orice formă de prozelitism poate deveni abuzivă.

Serviciile religioase se efectuează „în lăcașurile de cult din unități militare sau în cele locale anume destinate, în spații special amenajate” (art.5). Art. 26 prevede că „unitățile militare asigură, în limita posibilităților, mijloacele necesare în vederea construirii sau amenajării spațiilor destinate desfășurării serviciilor și asistenței religioase. Prevederile menționate pun în sarcina statului, respectiv a armatei, obligația de a construi lăcașuri în unitățile militare, fără a avea în vedere consecințele asupra militarilor, grup care trăiește și își desfășoară activitatea în condiții de autoritate și captivitate.

În incintele unităților militare se pot construi spații ecumenice care să permită exercitarea libertății de religie și credință. Însă un spațiu cu identitate confesională determinată poate constitui o discriminare pe de o parte în raport cu alte culte egale în

statut cu confesiunea specifică lăcașului ridicat și, pe de altă parte, în raport cu militarii care aparțin unor religii nerecunoscute drept cult, dar care se bucură în aceeași măsură de dreptul la asistență religioasă. Desigur, acordarea asistenței religioase indiferent de confesiunea căruia îi aparține militarul ori deținutul cade în sarcina preotului militar. Ar fi absurd ca instituțiile militare să angajeze cler din fiecare religie ori cult recunoscut de lege. Nu este însă imposibil, ci este chiar recomandabil ca preotul militar, la solicitarea enoriașului de altă confesiune, în spiritul toleranței și al bune înțelegeri să comunice către cultul, asociația religioasă etc nevoia unor militari ori deținuți de a primi asistență religioasă și să înlesnească întâlnirile.

Cu privire la acordarea asistenței religioase în sistemul penitenciar, Ministerul Justiției și Patriarhia Română au încheiat un Protocol. Acesta poate acoperi cel mult problematica asistenței religioase din penitenciare pentru deținuții ortodocși, iar nu asistența religioasă a tuturor confesiunilor. Însă dreptul la asistență religioasă este un drept individual, care nu depinde de privilegiile pe care societatea le acordă unor confesiuni.

Protocolul limitează angajarea reprezentantului unui cult recunoscut de existența în penitenciar a cel puțin 300 de deținuți. Situația nu este aceeași în cazul deținuților ortodocși. „În unitățile în care sunt peste 300 de deținuți aparținând altui cult recunoscut din țara noastră, poate fi angajat, la recomandarea cultului respectiv, un reprezentant al acestuia”.

Anexa 2 a Protocolului face vorbire despre **atribuțiunile** preotului capelan:

1. Asigură organizarea și oficierea serviciilor religioase specifice cultului și *catehizarea deținuților*, solicitând, când este cazul, sprijinul protopopului locului și al preoților din apropiere, cu binecuvântarea chiriarhului.
2. În scopul cunoașterii și *influențării pozitive a deținuților*, stabilește legături cu preotul din parohia de domiciliu.

.....

5. *Întocmește și actualizează permanent evidența privind confesiunea deținuților și realizează cunoașterea acestora* încă din perioada de carantină.

7. Întocmește programul săptămânal al activităților de Asistență Religioasă, asigurând evitarea suprapunerii acestora. Se recomandă ca *o activitate să nu dureze mai mult de două ore*, astfel ca în timpul zilei să poată fi desfășurate *mai multe acțiuni* de Asistență Religioasă.

8. Activitatea preotului *se va desfășura cu prioritate în mijlocul deținuților*, cu sprijinul nemijlocit al directorului unității de deținere.

10. Preotul capelan participă la ședințele Consiliului de conducere al unității, *va face parte din comisia de eliberare condiționată, dă aviz la numirea responsabililor de cameră și poate însoți pe deținuții care participă la înmormântările rudelor apropiate.*

11. La Marile Praznice, în special Învierea și Nașterea Domnului, precum și la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, *vor fi organizate serbări creștine: cântece, poezii, piese de teatru adecvate etc.*

12. Se va căuta soluția ca *fiecare deținut să participe săptămânal la cel puțin o activitate desfășurată de Biroul de Asistență Religioasă”.*

„*Influențarea pozitivă a deținutului*” poate avea o conotație prozelită asupra unui deținut captiv. Preoții capelani au atribuția de a întocmi și actualiza situația privind confesiunea deținuților, dar confesiunea religioasă este un aspect ce ține de viața privată și trebuie protejat. Activitățile preoților capelani trebuie să se desfășoare în principal în mijlocul deținuților, deși aceste activități ar trebui să aibă caracter de îngrijire spirituală, la cerere, individualizată. Mai mult, preotul capelan face parte din comisia de eliberare condiționată și dă aviz la numirea responsabililor de cameră, deci are autoritate și putere de control asupra deținuților, acest aspect putând căpăta caracter de prozelitism abuziv. Este cunoscut faptul că persoanele private de libertate și deținute în unități specifice pot fi ușor supuse presiunilor de orice fel, inclusiv celor de ordin religios.

Dacă se asigură asistență religioasă cultelor recunoscute de lege, atunci, în condiții de egalitate, trebuie asigurată asistență religioasă și persoanelor care fac parte din asociații sau grupări religioase.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului vorbește la art. 9 despre libertatea de gândire, de conștiință și de religie. „Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualului”. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Garantarea libertății de gândire și de conștiință presupune, în primul rând obligația negativă în sarcina autorităților statale, de a nu întreprinde nici un fel de acțiuni sau de a nu li se putea reproșa nici o omisiune de natură a restrânge exercițiul efectiv al acestor libertăți. Statul poate fi ținut și de anumite obligații pozitive care constau în adoptarea unor măsuri ce au ca scop evitarea producerii unei situații în care o persoană să fie perturbată în exercițiul unui cult prin activitatea altei persoane.

Prin hotărârea nr. 5442/20.12.1974 X c Royaume-Uni, fosta Comisie a statuat că, în limitele pe care le presupune starea de detenție, autoritățile penitenciare au obligația să asigure persoanelor aflate în executarea unei pedepse privative de libertate facilitățile necesare exercițiului îndatoririlor lor religioase, inclusiv dreptul de a intra în contact cu un misionar al cultului practicat.

Libertatea de religie presupune și manifestarea exterioară a conștiinței și/sau a religiei. Printr-o decizie din 1994, CEDO a decis că respectul însemnelor religioase ale unor credincioși, astfel cum acesta este garantat de art. 9 din Convenție, pare a fi considerat încălcat prin reprezentări provocatoare ale unor obiecte de venerație religioasă; asemenea reprezentări pot fi privite ca o încălcare evidentă a spiritului de toleranță ce trebuie să caracterizeze o societate democratică.

În România, cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate. Preoții militari asigură educația religioasă-morală, organizarea ceremoniilor religioase, asistarea celor aflați în suferință, spovedania,

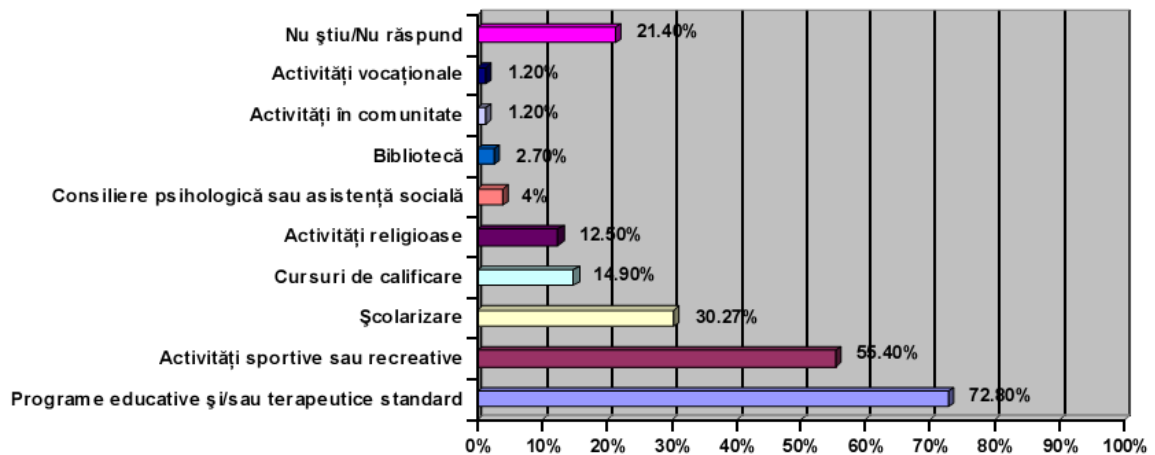
discuțiile duhovnicești individuale și colective cu caracter moral-religios sau etic, în vederea prevenirii unor abateri sau a recuperării celor ce au greșit. De asemenea, preoții militari asigură, la cerere, legătura militarilor sau deținuților cu structurile religioase din care aceștia fac parte. Trebuie amintită aici satisfacerea nevoii bolnavilor, răniților sau muribunzilor de a avea la căpătâi un preot, indiferent de statutul lor de civili sau militari, de oameni liberi ori deținuți.

Preotul militar are o dublă calitate: el este slujitor al Bisericii și al armatei, în aceeași măsură, preocupându-se ca la nivelul individului să existe pace sufletească, împăcarea cu sine și satisfacerea nevoilor spirituale, astfel încât militarul să acționeze potrivit solicitărilor de serviciu și conștiinței sale, fără a dezvolta conflicte interioare, iar deținutul să se poate îndrepta și să conștientizeze greșelile făcute. S-a arătat în literatura de specialitate [3] că „cel mai evident paradox poate părea acela că preotul militar este chemat să răspândească cuvântul Domnului în spiritul iubirii aproapelui și al păcii din sânul unei instituții destinată ducerii războiului”. Într-adevăr, poate părea un paradox, însă nu trebuie să uităm că indivizii sunt conflictuali prin natura lor, iar chemarea preotului militar ajută individul – și așa supus unor constrângeri precum disciplina, ierarhia, executarea ordinelor, inerente activității militare – să treacă de conflictul interior, să se simtă mai aproape de divinitate, să înțeleagă sensul vieții sale.

Preotul, ca reprezentant al Bisericii, este în aceeași măsură promotorul învățăturilor pacifiste, al buneii înțelegeri și al toleranței. Preotul trebuie să se asigure că acordarea asistenței religioase este garantată fiecărui militar sau deținut, indiferent de religia sau confesiunea sa.

Un sondaj de opinie efectuat de Administrația Națională a Penitenciarelor la nivelul persoanelor private de libertate din unitățile penitenciare (<http://www.anp-just.ro/Studii/Cercetare%20detinuti.pdf>) a arătat că 61,7% dintre respondenți afirmă că participă o dată pe lună (16,3%) sau chiar mai rar de atât (45,4%), la activitățile desfășurate de preotul penitenciarului, însă nu participă nici la activitățile moral-religioase organizate de alte culte sau organizații de profil; 73,3% dintre respondenți au declarat ca participă mai rar decât o dată pe lună sau deloc la asemenea activități. Studiul apreciază că dincolo de posibila lipsă asumată a vieții religioase a unei părți importante din totalul persoanelor private de libertate, sau, eventual, de apartenența acestora la alte confesiuni, numărul persoanelor private de libertate care nu au acces la servicii de tip religios este destul de mare având în vedere prezența continuă a preoților ortodocși în toate unitățile penitenciar și multitudinea de organizații religioase care au acces în penitenciare.

**Programe ale sectorului de reintegrare socială
cunoscute de persoanele private de libertate**

Sondajul menționează că sprijinul oferit de organizațiile religioase este văzut ca fiind preponderent moral și spiritual. Aproape jumătate dintre respondenți au indicat că au primit sprijin din partea unei organizații religioase, 11,2% din partea a două organizații religioase, 2,6 % din partea a trei organizații, în timp ce numai 0,7% din partea a patru. Este, totuși, de remarcat că, peste 50% dintre cei care au menționat că au primit un astfel de sprijin, au menționat preotul unității (28,3% din totalul deținuților). Dintre cultele care își desfășoară activitatea în penitenciar și au sprijinit persoanele private de libertate s-au remarcat biserica penticostală, baptistă și adventistă, iar dintre organizații Serviciul Umanitar pentru Penitenciare, Stânca Veacurilor și Misiunea Creștina pentru Închisori.

Un alt exemplu de bună practică este cel de la Penitenciarul cu Regim de Maximă Siguranță din Tulcea, unde deținuții de credință musulmană beneficiază de servicii religioase islamice. Serviciile se acordă ca urmare a încheierii unui protocol de colaborare cu geamia din Babadag.

Un barometru de opinie privind discriminarea în România, comandat de CNCD în 2004 și realizat de Metrou Media Transilvania, arată că 67% din populație are multă și foarte multă încredere în preot. Un alt sondaj realizat în 2005 de către CURS a arătat că între valorile morale, “credința în Dumnezeu”, “respectul pentru ceilalți oameni” și “respectarea legii” ocupă primele trei locuri. Aceeași tendință se poate constata în cercetarea realizată de Gallup în iulie 2008: 95% dintre respondenți au declarat că, credința în Dumnezeu este importantă și foarte importantă pentru ei.

În acest context este de înțeles nevoia militarilor și deținuților de satisfacere a nevoilor spirituale, iar prezența preotului militar este mai mult decât binevenită. Desigur, fiecare individ în parte este capabil să aleagă între a-și manifesta deschis credința sau convingerea religioasă, fără a fi constrâns în vreun fel. Pentru aceste motive, alături de creștinii ortodocși – care beneficiază fără îndoială de posibilitatea apelării la asistență religioasă – și ceilalți indivizi trebuie să beneficieze de aceleași

servicii, în condiții de egalitate, indiferent de apartenența lor la un cult sau religie recunoscută în mod expres de lege sau la o asociație ori organizație religioasă.

În concluzie, considerăm că se impune o mai mare implicare a organizațiilor neguvernamentale religioase în aspectele legate de acordarea asistenței religioase deținuților și militarilor, dar și o mai bună comunicare între Patriarhia Română, conducerea Ministerului Apărării și a Administrației Naționale a Penitenciarelor și forurile de conducere a comunităților religioase recunoscute de lege, precum și a celor care activează ca organizații sau asociații religioase. Rolul proactiv al preotului trebuie resimțit și în ceea ce privește facilitarea dialogului interreligios, promovarea toleranței și formarea spirituală.

Bibliografie:

- [1] **Legea nr.195 din 6 noiembrie 2000 privind constituirea și organizarea clerului militar**, M.Of. nr. 561/13 nov. 2000.
- [2] ANDREESCU Gabriel, *Ocuparea spațiului secular. Libertatea de conștiință versus limitele libertății de religie instituționale*, în Revista română de drepturile omului, nr. 29/2005.
- [3] Bețiu Valentin, *Preotul militar – slujitor al lui Dumnezeu și al oștirii creștine*, <http://www.armyacademy.ro/biblioteca/anuare/2003/PREOTUL.pdf>
- [4] TRAN Sorin Pitic, *Preotul capelan, între slujirea pastorală și misiunea militară*, Buletinul Universității Naționale de Apărare “Carol I”, nr. 1/2008.
- [5] <http://www.anp-just.ro/Studii/Cercetare%20detinuti.pdf>.

CONCEPTUL DE SECURITATE UMANĂ ÎN ACCEPȚIUNEA ONU

Marinel-Adi MUSTAȚĂ*

The article provides some interpretations of the human security concept regarding its first use in an official UN document, The Human Development Report (1994). The focus is on the capacity of the concept to serve as a paradigm-shifting one in theory and to be operationalized in practice. The first aspect is about changing the state-centric view on security, while the second is a follow-up of the severe critique coming from the sceptics regarding the ability of states to turn into reality a concept that is both vague and all-encompassing.

Articolul prezintă unele interpretări privind conceptului de securitate umană așa cum a fost el pentru prima dată utilizat într-un document oficial ONU, The Human Development Report (1994). Accentul cade pe analiza capacității conceptului de a realiza schimbarea de paradigmă în domeniu, dar și de a fi operaționalizat în politicile de securitate ale statelor. Primul aspect se referă la schimbarea viziunii stato-centrice asupra securității, iar cel de-al doilea este o discuție firească rezultată din luarea la cunoștință a unor critici severe din partea unor sceptici ai domeniului, care neagă posibilitatea de a transpune în practică un concept care este atât vag cât și atotcuprinzător.

Deși termenul “securitate umană” fusese folosit și în surse bibliografice anterioare¹, textul care i-a conferit cu adevărat forța necesară pentru a face obiectul dezbaterilor pe tema securității în relațiile internaționale, a fost cel al raportului ONU intitulat *The Human Development Report*², publicat în anul 1994. Documentul a constituit un preambul al *World Summit for Social Development*, care urma să aibă loc în martie 1995, la Copenhaga, fiind propusă o agendă de subiecte cheie, printre care securitatea umană era de maximă relevanță.

În introducerea noului concept de securitate, în raport, se afirmă:

De prea mult timp, conceptul de securitate a fost determinat de potențialul conflictual dintre state. De prea mult timp, securitate a fost asimilată amenințărilor la granița unei țări. De prea mult timp, națiunile au apelat la arme pentru a-și asigura securitatea. Pentru cei mai mulți oameni ai zilelor noastre, un sentiment de insecuritate rezultă mai mult din grijile de zi cu zi decât din preocuparea față de un posibil cataclism la nivel mondial. Securitatea locului de muncă, securitatea

* Locotenent, asistent de cercetare științifică, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu

1 M. Glasius, *Human Security from Paradigm Shift to Operationalization: Job Description for a Human Security Worker*, Security Dialogue, 2008; 39; 31.

2 Disponibil la adresa <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/>.

veniturilor, securitatea sanitară, securitatea mediului, securitatea în fața crimelor – acestea sunt preocupările emergente ale securității umane de pe tot globul³.

Analiza prezentată în *Raport* începe așadar cu afirmarea desuetudinii interpretărilor dominante despre securitate la vremea respectivă. Realitățile sociale și militare ale momentului reclamă o nouă viziune privind securitatea. Într-o succintă analiză diagnostic a stării omenirii din ultimii 50 de ani ni se prezintă “pașii înainte” realizați de omenire dar și oportunitățile și problemele momentului. Astfel, deoarece amenințarea unui holocaust nuclear este foarte puțin probabilă, securitatea globală nu mai poate însemna lipsa unei astfel de amenințări. De asemenea scăderea sumelor cheltuite de state pentru înarmare, noile cuceriri ale tehnologiei, dezvoltarea economică, ameliorarea condițiilor de trai, precum și înmulțirea regimurilor democratice și pluraliste constituie oportunități care trebuie valorificate. Omenirea se confruntă însă, cu multe alte probleme nu mai puțin grave: insecuritate alimentară, traficul de droguri, insecuritate personală, insecuritatea sanitară, disparități în dezvoltarea economică și implicit în distribuția bogăției, degradarea mediului, terorismul etc.

Situația lumii este așadar marcată de schimbări majore, de emergența unor noi preocupări ale speței umane și, aceste evoluții trebuie să se reflecte dar și să fie dirijate de modul în care concepem securitatea. Practic este vorba de o schimbare de paradigmă (dacă anterior a existat una, în sensul unei interpretări globale, unitare și satisfăcătoare⁴) în interpretarea securității, o discontinuitate care trece în plan secund preocuparea pentru situația statului-națiune, a lipsei amenințărilor la adresa unității și independenței acestuia și, aduce în prim-plan, situația oamenilor. Statul, fie el și în variantele sale contemporane, s-a dovedit a fi incapabil de a rezolva probleme ale indivizilor pe care ar trebui să îi reprezinte, este așadar nevoie să ne decentrăm de pe acesta, să punem la îndoială premisa ascunsă potrivit căreia securitatea unui stat implică securitatea cetățenilor săi, și să ne concentrăm asupra situației oamenilor.

Deși, necesitatea schimbării de paradigmă anunțate este argumentată solid totuși, apreciem, și prin aceasta subscriem interpretărilor altor autori⁵, potrivit căreia, raportul nu excelează la capitolul rigoare metodologică. Un prim indiciu al acestui fapt îl reprezintă de pildă enumerarea caracteristicilor esențiale ale conceptului (universalitatea, interdependența, ușurința asigurării prin intervenții preventive, centrarea pe oameni) înaintea furnizării unei definiții riguroase a acestuia. În fapt, în legătură cu acest din urmă aspect, autorii raportului recunosc dificultatea unui demers de definire al unui concept care prin semnificațiile sale poate fi pus alături de termeni

3 *Human Development Report*, 1994, p 3, traducerea autorului. Textul original: For too long, the concept of security has been shaped by the potential for conflict between states. For too long, security has been equated with the threats to a country's borders. For too long, nations have sought arms to protect their security. For most people today, a feeling of insecurity arises more from worries about daily life than from the dread of a cataclysmic world event. Job security, income security, health security, environmental security, security from crime-these are the emerging concerns of human security all over the world.

4 Nota autorului. A se vedea lucrarea lui L. Culda, *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, București, Editura Licorna, 2000.

5 D.Gasper, „Securing Humanity: Situating “Human Security” as Concept and Discourse”, *Journal of Human Development* 6(2), 2005, pp 221-223.

precum libertatea umană în categoria denumită de W.B Gallie drept *concepțe esențial-contestate* (essentially contested concepts)⁶. Și totuși, instinctiv, cei mai mulți oameni înțeleg ce înseamnă securitatea și, pentru a susține acest punct de vedere este introdusă în conținutul raportului o casetă text, cu titlul, *Securitatea umană – în accepțiunea oamenilor* (Human security-as people see it)⁷.

Cu toate acestea, în raport se încearcă o definiție a conceptului de *securitate umană* prin explicitarea extensiunii acestuia: siguranța, adăpostul față de amenințări cronice precum foametea, boala sau opresiunea dar și față de dezechilibre negative (hurtful disruptions) în viața de zi cu zi în cămine, la slujbă sau în comunități. Un alt mod de a clarifica semnificația conceptului de securitate umană este explicitarea conexiunilor acestuia cu conceptul de *dezvoltare umană*. În primul rând, cele două nu trebuie confundate și, legătura dintre ele trebuie interpretată ca o interdependență dinamică. În timp ce *dezvoltarea umană* este un concept mai larg prin care se caută identificarea și valorificarea potențelor ființei umane, *securitatea umană*, vizează asigurarea cadrului necesar manifestării în mod liber și în siguranță a respectivelor potențe. Succesul sau eșecul uneia atrage după sine succesul sau eșecul în cealaltă căci cele două stări se susțin și se potențează reciproc.

Asigurarea securității umane presupune înainte de toate asigurarea libertății de acțiune a oamenilor, căci, în noua viziune, securitatea înseamnă responsabilitatea propriei vieți, posibilitatea omului de a-și purta singur de grijă. Prin aceasta, afirmă autorii raportului, i se conferă conceptului în discuție un caracter integrativ, posibilitatea aplicării sale fiind asigurată de consens, nu de forța armelor.

De fapt, ideea de fond care stă la baza conceptului de securitate umană nu este nouă, ea fiind enunțată și cu prilejul Conferinței ONU de la San Francisco în 1945, când s-a admis faptul că securitatea durabilă a omenirii poate fi asigurată doar dacă se îndeplinesc cumulativ două deziderate (componentele securității umane), exprimate sugestiv prin sintagmele: *freedom from fear* (libertatea față de frică) și *freedom from want* (libertatea față de nevoi)⁸.

În ceea ce privește amenințările la adresa securității umane, autorii *Raportului* consideră că ele pot fi grupate în șapte categorii majore (domenii ale existenței sociale a oamenilor), astfel:

- **securitatea economică**: asigurarea unui venit minim garantat, provenind fie din activități productive sau, în ultimă instanță, din ajutoare oferite de stat ca "o plasă de siguranță". Șomajul, dar și sub-utilizarea forței de muncă sau discriminarea pe diverse considerente reprezintă principalele provocări ale domeniului.
- **securitatea alimentară**: asigurarea accesului fizic dar și economic la hrana. Existența unei cantități suficiente de alimente în lume este o condiție necesară a asigurării securității alimentare, dar nu și suficientă, deoarece, de multe ori, accesul la hrană este împiedicat de puterea de cumpărare scăzută sau de distribuția ineficace a hranei.

6 Asocierea cu opera lui Gallie (W. B. Gallie, *Essentially Contested Concepts*, Proceedings of the Aristotelian Society, 1956, Vol.56) ne aparține, nefiind explicitată în textul raportului.

7 *Raport*, p 23.

8 *Raport*, p 24.

- **securitatea sanitară:** asigurarea accesului la asistența medicală precum și eliminarea unor factori de tipul poluării sau sub-nutriției care produc boli, altfel posibil de evitat.
- **securitatea mediului:** securitatea mediului înconjurător, cu accentul pe apa, solul și aerul pe care societatea industrializată le consideră bunuri care i se cuvin, din ipoteză, regenerabile⁹.
- **securitatea personală:** este poate domeniul cel mai important care afectează ființa umană în mod nemijlocit, fără deosebire de nivelul de trai. Sunt inventariate amenințările din partea statului, a altor state, tensiunile etnice, fenomenele de tip bande criminale, abuzurile săvârșite împotriva copiilor, a femeilor sau agresarea propriei persoane (suicidul).
- **securitatea comunității:** natura ființei umane este una socială și, din acest considerent securitatea omului depinde și de securitatea comunităților pe care acesta le generează și întreține. Familia sau grupul etnic sunt astăzi supuse unor presiuni puternice din partea unor instituții sociale cu caracter economic, respectiv alte grupuri etnice, de unde pericolul dispariției unui sprijin pe care individul, altminteri, putea conta în momentele dificile ale vieții.
- **securitatea politică:** asigurarea respectării drepturilor omului iar condiția necesară și suficientă indicată de raport pare a fi asigurarea unor guvernări de tip democratic.

Dincolo de identificarea amenințărilor la adresa securității în interiorul statului-națiune, *Raportul* are meritul de a pune explicit și problema securității la nivel global, cu alte cuvinte la un alt nivel de integrare al existenței sociale, nivel la care apar alte tipuri de consecințe dezorganizante, pe care le putem numi transnaționale. Se au astfel în vedere: creșterea necontrolată a populației, disparitățile economice, migrația internațională excesivă, degradarea mediului, producția și traficul de droguri, terorismul internațional.

În ceea ce privește posibilitatea operaționalizării concepției expusă în *Raport*, din identificarea amenințărilor la adresa securității pe mai multe niveluri, rezultă și necesitatea acțiunii pe nivelurile respective. Astfel se conștientizează faptul că unele probleme pot fi rezolvate în interiorul statului-națiune, pe când altele necesită un efort conjugat din partea comunității internaționale. Aceste eforturi au sens numai dacă paradigma veche este înlocuită de cea nouă sau cel puțin este completată de aceasta. De asemenea se avansează și ideea unor "indicatori de avertizare timpurie" (early warning indicators) al căror rol ar fi să identifice potențialul de criză înainte ca aceasta să atingă apogeul. Ni se oferă astfel, câteva exemple de indicatori cuantificabili (insecuritatea alimentară, insecuritatea slujbei și a venitului, violarea drepturilor omului, conflicte etnice sau religioase, inechitatea socială, cheltuielile militare) și analize care exemplifică felul în care ei ar putea fi utilizați. În final se accentuează ideea necesității integrării oamenilor, ca mijloc de realizare a securității prin aceștia, fiind lansate două idei în acest sens, necesitatea formulării în interiorul statelor a unor

⁹ Se observă că la momentul redactării Raportului, amenințarea încălzirii globale nu se impusese în conștiința publică.

politici sociale echitabile și cuprinzătoare, precum și, accesul la credit, interpretat ca un mijloc de stimulare a inițiativelor individuale apte să combată sărăcia, considerată în *Raport* ca fiind cauza fundamentală a tuturor amenințărilor la adresa securității umane.

Deși, la lansarea sa, conceptul de *securitate umană* a fost primit în cercurile academice cu mult entuziasm, ulterior, critica *Raportului* analizat în paginile anterioare și, în special a conceptului de *securitate umană*, a devenit tot mai negativă. Inițiatorilor li se reproșează în special modul vag în care a fost definit conceptul de unde și dificultățile în operaționalizarea sa sau posibilitatea deturnării sensului inițial, prin justificarea unor intervenții așa-zis umanitare, care în esență se foloseau doar de terminologia specifică noii paradigme convenabil de imprecisă. Uneori, criticile sunt nejustificate cum este cazul reproșului pentru neluarea în considerare a violenței fizice sau armate (idei incluse în conceptul de securitate personală). De asemenea unii autori apreciază că distincția securitate umană-dezvoltare umană nu este suficient de clară, idee infirmată de posibilitatea explicării celor două prin utilizarea conceptului de "potență a ființei umane"¹⁰.

Din punct de vedere epistemic, la un alt nivel de profunzime decât cel al caracterului mai mult sau mai puțin explicit al termenilor utilizați¹¹, apreciem demersul echipei de cercetare ca fiind unul performant. Interpretarea umanității transcende cauzalitatea, fiind situată în orizontul interacționist de procesare. Au fost astfel sesizate interdependențele emergente atât pe orizontala cât și pe verticala organizării existenței sociale a oamenilor. Soluțiile propuse sunt de fapt complexe de măsuri prin care se intenționează influențarea unui sistem social hipercomplex din mai multe perspective. Nu subscriem interpretării materialiste potrivit căreia sărăcia este cauza profundă a insecurității umane deoarece aceasta este falsificată relativ facil de invocarea tensiunilor religioase sau etnice. De asemenea apreciem faptul că securitatea umană nu trebuie să primeze în raport cu securitatea colectivităților umane. De fapt cele două sunt inseparabile. Deși în *Raport* se menționează necesitatea asigurării securității organizărilor umane totuși, referirile sunt nesatisfăcătoare fiind prea restrânse (se rezumă la securitatea familiei și a grupurilor etnice) și insuficient nuanțate. Emitem această interpretare pornind de la premisa recunoașterii caracterului social al ființei umane și a pluralității nivelurilor de organizare a existenței sociale a oamenilor. Securitatea individului depinde de securitatea tuturor socio-organizărilor în care acesta este înglobat, inclusiv organizații, chiar și statul sau organisme transnaționale. Evident metodele prin care se asigură securitatea acestora din urmă trebuie reconsiderate. În concluzie, apreciem centrarea pe necesitățile ființei umane în interpretarea securității ca fiind corectă, însă ca nejustificată preconizata decentrare de pe organizările sociale înglobante.

10 A se vedea lucrarea lui L. Culda, *Potențele ființei umane*, București, Editura Licorna, 2003.

11 În definitiv, unele ambiguități conceptuale sunt inerente unui demers atât de complicat precum cel aflat în discuție. De pildă și demersul lui T.Kuhn de studiere a paradigmelor comunităților științifice a fost primit cu același gen de reacții, treptat însă, criticile succesive au decantat o interpretare extrem de utilă a paradigmei și a stadiului pre-paradigmatic a unor interpretări-cadru, pentru ca la momentul anului 1994, termenul să fie utilizat și în *Raportul* în discuție.

Impactul produs în conștiința publică de noul concept de securitate propus de ONU a devenit evident odată cu anunțul Canadei și Norvegiei (mai 1998) privind implementarea sa în politica de securitate a celor două țări. De asemenea, în același an, Japonia a inițiat un dialog ASEAN pe tema securității umane și a anunțat sprijinul acestei țări pentru înființarea în cadrul ONU a unui organism care să gestioneze problemele care decurg din noua optică. De asemenea, Japonia a sprijinit înființarea unei comisii independente privind securitatea umană, comisie care a elaborat și raportul *Human Security Now*¹², în anul 2003. În Europa, la inițiativa guvernului Finlandei a fost înființat un *Grup de studii privind capacitățile de securitate ale Europei* (2004) care a recomandat construirea concepției de securitate a Uniunii Europene pe baza paradigmei securității umane.

În anul 2005, în documentul rezultat în urma desfășurării Adunării Generale a ONU¹³, se afirmă:

Accentuăm dreptul oamenilor de a trăi în libertate și demnitate, nu în sărăcie și disperare. Recunoaștem faptul că toți indivizii, în particular categoriile vulnerabile, au dreptul să fie despovărate de frică și nevoi, să aibă șanse egale în a beneficia de drepturile care li se cuvin și să-și dezvolte la maxim potențialul de care dispun. În acest scop, ne angajăm să discutăm și să definim noțiunea de securitate umană în Adunarea Generală¹⁴.

De asemenea, se fac eforturi de integrare a eforturilor prin propunerea de reunire a inițiativelor Japonia/ONU și Canada-Norvegia într-un grup informal denumit "prietenii securității umane"¹⁵.

În încheiere, considerăm că, în ciuda tuturor problemelor pe care le presupune o schimbare de paradigmă cu implicații atât de mari pentru situația omenirii, precum și operaționalizarea noului concept propus, forța potențială de care dispune ideea de securitate umană poate prevala, condiția necesară și suficientă fiind depășirea concepțiilor ideologice înguste care în prezent subminează starea de securitate a omenirii.

12 Disponibil la adresa: <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/>

13 United Nations General Assembly, 2005. 'Resolution 60/1: 2005 World Summit Outcome', A/Res/60/1, New York, 24 October. Disponibilă la adresa <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN021752.pdf>

14 Textul original al rezoluției: We stress the right of people to live in freedom and dignity, free from poverty and despair. We recognize that all individuals, in particular vulnerable people, are entitled to freedom from fear and freedom from want, with an equal opportunity to enjoy all their rights and fully develop their human potential. To this end, we commit ourselves to discussing and defining the notion of human security in the General Assembly.

15 Takasu, Yukio, 2006. 'Towards Forming Friends of Human Security', speech given on the occasion of the 8th Ministerial Meeting of the Human Security Network, Bangkok, 1 June; available at http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/state0606.html.

CONCEPTUL DE SECURITATE ȘI APĂRARE NAȚIONALĂ

Costel IONESCU*

Evoluțiile politico-economice și militare, din ultima perioadă, îndeosebi după deciziile istorice din lunile aprilie și mai 2004, prin care cele două instituții integratoare NATO și UE au făcut pași decisivi spre o nouă configurare a dimensiunii lor, prin primirea de noi membri, au marcat sfârșitul divizărilor, începutul unei noi ere în care Europa se unifică, devine mai stabilă, iar relațiile acesteia cu celelalte organizații, forțe și centre de putere devin esențiale pentru stabilitatea mediului de securitate actual.

Tendința pozitivă a mediului actual de securitate confirmă faptul că, riscul apariției confruntărilor convenționale majore este din ce în ce mai redus, dar se diversifică și amplifică noi riscuri și amenințări neconvenționale și asimetrice la adresa securității naționale. Asistăm astăzi, la extinderea zonelor de conflict, ceea ce presupune că operațiile militare nu mai au o delimitare geografică strictă, putând fi desfășurate în orice parte a globului, oricând va fi nevoie, într-un timp de reacție foarte scurt.

Securitatea națională urmărește să asigure starea de normalitate democratică la care aspiră societatea – cetățenii, comunitățile și statul, pe baza eforturilor ce vizează deplina instaurare a legalității, făurirea prosperității economice, echilibrul social și stabilitatea politică. Securitatea națională se realizează în cadrul ordinii democratice, prin exercitarea deplină a drepturilor și libertăților cetățenești, asumarea conștientă a responsabilităților, perfecționarea capacității de decizie și de acțiune a statului, afirmarea României ca membru activ al comunității internaționale. Securitatea națională, se asigură prin eforturi proprii și prin cooperare cu aliații și partenerii noștri, în conformitate cu prevederile naționale ale strategiei de securitate a Uniunii Europene și ale conceptelor strategice ale Alianței.

Securitatea națională, *“reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și a statului român”*¹. Domeniul de referință pentru securitatea națională îl reprezintă valorile, interesele și obiectivele naționale. Ea este un drept indiscriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională și se înfăptuiește în contextul construcției europene, cooperării euroatlantice și al evoluției globale.

Strategia de securitate națională răspunde nevoii și obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor și amenințărilor ce pun în pericol drepturile și libertățile fundamentale ale omului, valorile și interesele naționale vitale, bazele existenței statului român.

Statutul de membru al Alianței Nord Atlantice, precum și procesul complex de integrare în Uniunea Europeană pe care-l parcurge România, acționând într-un spațiu de securitate bazat pe valori, interese și obiective comune, pe principiile și normele

* **Locotenent-colonel – doctorand, Batalionul 33 Vânători de Munte „POSADA”**

¹ Strategia de Securitate Națională a României, Ediția 2007.

democrației, statutului de drept și economiei de piață, oferă țării noastre condiții favorabile dezvoltării economice și sociale accelerate, participării active la acțiunile de menținere a păcii și securității în plan regional și global, contracarării eficiente a riscurilor și amenințărilor clasice și a celor de tip asimetric.

În condițiile în care, în lumea modernă, securitatea și prosperitatea sunt termeni inseparabili ai aceleiași ecuații – progresul, prosperitatea și securitatea națională ale României, nu pot fi decât rezultanta majoră a unui proces complex de promovare și garantare a valorilor și intereselor naționale.

Mediul de securitate internațional se află într-o rapidă schimbare, lumea a intrat într-o nouă fază de evoluție marcată de coexistența și confruntarea unor tendințe pozitive majore cu altele care generează riscuri și amenințări.

Proliferarea noilor riscuri și amenințări amplifică aspectele de insecuritate ale mediului global, astfel că, în perspectiva următorilor 10 – 15 ani, ordinea mondială va arăta sensibil diferit. Unele schimbări pot fi lineare și previzibile, dar marea majoritate vor avea un caracter surprinzător, seismic fiind însoțite de o doză de incertitudine semnificativă.

În această lume complexă, dinamică și conflictuală, confruntarea principală are loc între valori, credințe și percepții fundamentale diferite, între democrație și totalitarism, în contextul acestei configurații a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de tensiune, instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri și amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității României.

În acest context, riscurile și amenințările la adresa securității naționale a României sunt percepute, în primul rând, din perspectiva posturii de țară membră a Alianței Nord-atlantice și a Uniunii Europene.

În aceste condiții, deși pericolul unui război clasic, al unor agresiuni militare convenționale este foarte puțin probabil, neglijarea unor astfel de riscuri ar putea genera vulnerabilități majore la adresa securității naționale.

Principalele riscuri și amenințări, de natură politică, economică, socială și militară capabile să pună în pericol securitatea națională și siguranța cetățeanului sunt : terorismul internațional, structurat în rețele transfrontaliere, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, criminalitatea transnațională organizată, guvernarea inefficientă.

În același timp, o serie de amenințări noi, cele ce se manifestă sub forma agresiunilor psihologice, informaționale sau informatice pot afecta grav starea de securitate a statului român sau a organizațiilor din care România face parte.

Ele pot fi generate atât de mediul internațional, dar și într-o anumită măsură de cel intern.

Securitatea națională poate fi, de asemenea, pusă în pericol de o serie de fenomene grave, de natură geofizică, meteo-climatică ori asociată, provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activități umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile.

Strategia de securitate națională a României, este documentul de bază care fundamentează planificarea apărării la nivel național. Planificarea apărării naționale este activitatea prin care se stabilesc volumul, structura și modul de alocare a

resurselor naturale, umane, materiale și financiare necesare materializării obiectivelor fundamentale ale securității naționale și apărării armate a României.

Alte documente pe baza cărora se realizează planificarea apărării naționale sunt : Programul de Guvernare, Carta Albă a Securității și Apărării Naționale a Guvernului, precum și strategiile, directivele, planurile elaborate de ministerele și instituțiile cu atribuții în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale.

Apărarea națională constituie un domeniu fundamental al securității naționale a României și reprezintă *“ansamblul de măsuri și activități adoptate și desfășurate de statul român, în scopul de a garanta suveranitatea națională, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională”*².

Strategia națională de apărare a țării, așa cum prezentăm, stabilește obiectivele, direcțiile de acțiune și prioritățile în domeniul apărării, contribuind la realizarea cadrului general al promovării și apărării intereselor de securitate.

Având în vedere evoluțiile din mediul strategic internațional, asigurarea securității depășește sfera de responsabilitate a unei singure țări și nu mai poate fi asigurată numai prin mijloace clasice de tip militar.

Noul context internațional și diversificarea riscurilor și amenințărilor asimetrice la adresa securității au determinat trecerea de la apărarea strict teritorială la cea colectivă, precum și extinderea tipurilor de misiuni și operațiuni militare.

Asigurarea securității și apărării naționale presupune valorificarea oportunităților pe care mediul strategic le prezintă.

Pe baza prevederilor strategiei de securitate națională se stabilesc obiectivele strategice ale apărării naționale, acestea răspunzând necesităților de promovare a intereselor naționale, reducerii riscurilor și diminuarea vulnerabilităților interne.

Obiective strategice ale apărării naționale sunt :

- consolidarea profilului României în cadrul NATO;
- dezvoltarea contribuției României la politica europeană de securitate și apărare, în calitate de membru al Uniunii Europene;
- angajarea în lupta împotriva terorismului și combaterea proliferării A.D.M.;
- creșterea contribuției la asigurarea securității și stabilității regionale;
- transformarea capacității de apărare a României.

Apărarea națională și apărarea colectivă se află într-o strânsă corelație. Într-un anume fel își concepe și organizează apărarea națională un stat care nu este membru al unei alianțe politico-militare și într-o manieră cu totul diferită o țară care face parte dintr-un sistem de apărare colectivă. Apărarea națională vizează și asigurarea unui climat de siguranță, de prevenire a pericolelor și amenințărilor de orice fel. Varianta *“apărare colectivă”* constituie o altă opțiune a statelor, pentru prezentarea intereselor fundamentale naționale.

Asigurarea apărării naționale prin dezvoltarea unei capacități de apărare optime pentru a avea un răspuns eficient la provocările mediului actual de securitate, poate să confere siguranță și încredere cetățenilor României.

2 Legea Nr.45/1994, privind apărarea națională a României.

Ca stat european, România apreciază că apărarea țării trebuie afirmată și promovată prin dialog politic, cooperare și parteneriat, în acord cu politicile specifice ale NATO și Uniunii Europene.

Bibliografie:

- [1] **Strategia de Securitate Națională a României**, București, 2007.
- [2] **Strategia Națională de Apărare a Țării**, M.O.Nr.799/28.11.2008.
- [3] **Ordonanța Nr.52/privind planificarea apărării naționale a României**, M.O.Nr.525/2000.
- [4] **Directiva politică generală a NATO**.
- [5] **Strategia de securitate a Uniunii Europene**, Bruxelles, 2003.
- [6] **Doctrina Armatei României**, București, 2007.
- [7] STANCIU, Ion Aurel, general de flotilă aeriană doctor, **Terorismul Internațional, trecut, prezent, viitor**, Editura C.T.E.A., București, 2007.
- [8] **Revista Gândirea Militară Românească**, Nr.2/2007, p. 159 / 165.

BINOMUL SECURITATEA UMANĂ – SECURITATEA NAȚIONALĂ PRIN PRISMA DREPTULUI ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Adrian DOBRE*
Veronica CIORTEA**

Comission on Human Security defines human security as the protection of "the vital core of all human lives in ways that enhance human freedoms and fulfillment". Human security means protecting fundamental freedoms. It means protecting people from critical and pervasive threats and situations. It means using processes that build on people's strengths and aspirations. It means creating political, social, environmental, economic, military and cultural systems that, when combined, give people the building blocks for survival, livelihood and dignity.

State power and state security would be established and expanded to sustain order and peace. But in the 21st century, both the challenges to security and its protectors have become more complex. The state remains the fundamental purveyor of security. Yet it often fails to fulfill its security obligations—and at times has even become a source of threat to its own people. That is why attention must now shift from the security of the state to the security of the people—to human security

Securitatea umană reprezintă o paradigmă referitoare la vulnerabilitățile globale ale omenirii, al cărui principiu central este desemnarea individului ca principal subiect al eforturilor de securitate. Susținătorii acestui concept îl teoretizează plasându-l pe o poziție antagonică conceptului tradițional de securitate națională, încercând să demonstreze că o viziune a securității centrate pe individ este imperativă pentru obținerea stabilității naționale, regionale și globale.

Acest concept a apărut după încheierea Războiului Rece, fiind rezultatul unei abordări multidisciplinare a conceptului de securitate, care opera cu instrumente provenite din diferite domenii ca: relațiile internaționale, studiile strategice și drepturile omului. Raportul din 1994 asupra *Dezvoltării Umane*, care făcea parte din Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite, este considerat piatra de temelie în domeniul securității umane, aducând ca principal argument faptul că „asigurarea eliberării de teamă” a tuturor persoanelor este cea mai bună cale de acțiune împotriva insecurității globale. Astăzi, securitatea umană este un concept deseori adus în discuție în cadrul diverselor dezbateri politice și este predat în majoritatea universităților din lume ca parte integrantă a studiilor asupra drepturilor omului, a relațiilor internaționale și a globalizării.¹ În același timp, conceptul de securitate globală a câștigat din ce în ce mai mult atenția unor instituții cheie ale procesului de dezvoltare globală, cum ar fi Banca Mondială.

* Masterand la cursurile de Relații internaționale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de științe politice, relații internaționale și sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga”, Sibiu.

** Masterand la cursurile de Relații internaționale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de științe politice, relații internaționale și sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga”, Sibiu.

¹ <http://www.humansecuritygateway.com>

Definiția cuprinsă în Programul de Dezvoltare a Națiunilor Unite, atrage printre altele atenția asupra necesității de a extinde aria conceptuală a securității globale până la punctul în care aceasta va cuprinde amenințări specifice a șapte domenii diferite, este vorba de insecuritatea economică, cea alimentară, medicală, politică, personală, comunitară și în sfârșit de amenințarea la adresa mediului înconjurător.

Securitatea economică presupune asigurarea unui venit de bază pentru fiecare individ, în urma prestării de către acesta a unei activități productive și remunerate, sau ca ultimă instanță, prin recurgerea la un fond public al asigurărilor sociale. În acest sens, se poate spune, că doar un sfert din populația globului se bucură de securitate economică. În timp ce problemele legate de insecuritatea economică pot fi mai serioase în țările aflate în curs de dezvoltare, îngrijorări de acest gen apar și în țările mai dezvoltate. Șomajul este considerat unul dintre factorii care stau la baza tensiunilor politice și a violențelor interetnice.

Securitatea alimentară, cere ca toți oamenii să aibă deopotrivă posibilitatea fizică și economică de a-și asigura necesarul de hrană. Potrivit unui raport al Națiunilor Unite, existența în general a hranei nu constituie o problemă. Deficitară mai degrabă este distribuția alimentelor, în timp ce lipsa puterii de cumpărare constituie o altă problemă importantă.

Securitatea medicală are ca scop garantarea unei protecții elementare a oamenilor, de boli și de un stil de viață nesănătos. În țările în curs de dezvoltare, cauza principală a deceselor o constituie bolile infecțioase, careucid circa 17 milioane de oameni anual. În schimb, în țările puternic industrializate, cea mai mare incidență o au bolile sistemului circulator, careucid 5,5 milioane de oameni în fiecare an. Potrivit Națiunilor Unite, atât în cazul țărilor industrializate cât și a celor în curs de dezvoltare, amenințările la adresa securității medicale sunt mai mari pentru persoanele sărace din mediul rural, în special copii. Acest lucru se datorează în primul rând malnutriției, lipsei de apă potabilă și insuficienței serviciilor medicale.

Securitatea mediului înconjurător are în vedere protecția populației în fața dezastrelor naturale, dar și a deteriorării continue a mediului înconjurător. În țările aflate în curs de dezvoltare, lipsa accesului la sursele de apă curată, reprezintă principala amenințare de mediu. În acest timp, în țările dezvoltate una dintre amenințările majore este reprezentată de poluarea atmosferică. Încălzirea globală cauzată de emisia gazelor cu efect de seră, reprezintă o altă problemă a securității mediului.

Securitatea personală are ca deziderat protejarea indivizilor în cazul violențelor fizice, fie ca acestea vin din parte unui alt stat, a propriului stat, sau a unor indivizi violenți.

Securitatea comunitară are ca scop împiedicarea degradării și pierderii relațiilor interumane tradiționale și a valorilor comunității. Comunitățile tradiționale, în mod special grupurile minorităților etnice, sunt frecvent amenințate. Potrivit Națiunilor Unite, circa jumătate din statele lumii au cunoscut conflicte interetnice.

În sfârșit, securitatea politică are în vedere măsura în care indivizii trăiesc într-o societate în care drepturile umane sunt respectate. Potrivit unui studiu desfășurat de Amnesty International, represiunea politică, tortura sistematică și relele tratamente

sunt încă practicate în 110 țări. Violările aduse drepturilor omului sunt mult mai frecvente în timpul perioadelor de instabilitate politică.

Securitatea umană și securitatea națională nu sunt concepte care se exclud reciproc. S-a afirmat că fără securitatea umană, securitatea națională nu poate fi concepută, iar reciproca este în aceeași măsură valabilă.²

Securitatea națională, corespunde conceptului de securitate în conotațiile sale tradiționale și se referă la abilitatea statelor de a se apăra în fața amenințărilor externe. Acest concept corespunde filosofiei predominante începând cu Pacea de la Westphalia din 1648 și cu fenomenul subsecvent al apariției statelor naționale. Deși teoria relațiilor internaționale include multe viziuni asupra securității tradiționale, care parcurg drumul de la realism la idealism, teza fundamentală a acestor școli de gândire include primatul națiunilor state.

Politicele de securitate națională, sunt elaborate pentru a promova în mod prioritar interesele statului, subordonând acestora celelalte interese. Astfel, securitatea tradițională protejează frontierele, cetățenii, instituțiile și valorile specifice acelei țări, în fața unor amenințări externe. Statul este un actor solitar în eforturile sale de a-și asigura supraviețuirea, evoluând pe o scenă internațională dominată de un mediu dezordonat și anarhic. Procesul decizional este centralizat în mâinile guvernării, iar punerea în aplicare a strategiilor implică rar publicul. Conceptul de securitate națională are ca scop construirea unei națiuni puternice și a unui sistem defensiv solid.

În acest timp, securitatea umană, privește în primul rând individul. Cele mai importante dimensiuni ale sale sunt asigurarea unei bune stări individuale și întâmpinarea nevoilor obișnuite ale cetățeanului prin anihilarea surselor de amenințare. De data aceasta nu se mai poate vorbi de un singur actor. Realizarea securității umane ar implica nu numai guvernele statelor dar și o largă participare din partea unor alte categorii de actori cum ar fi: organizațiile regionale și internaționale, organizații non-guvernamentale și comunitățile locale.

Securitatea umană, nu doar protejează, dar ar trebui să împuternicească indivizii să identifice și să implementeze soluții în întâmpinarea amenințărilor la adresa propriei securități.³

Punerea în practică a conceptului. Intervențiile umanitare

Punerea în aplicare a conceptului de securitate umană este foarte relevantă în domeniul intervențiilor umanitare, în condițiile în care acesta privește cauzele adânc înrădăcinate ale crizelor umanitare și încearcă să ofere soluții pe termen lung. Totuși, implementarea intervențiilor umanitare a născut importante controverse din cauza numeroaselor probleme pe care le-au ridicat, a proiectelor complet ratate, spre exemplu în cazurile Srebrenica și Somalia, dar și a consecințelor grave ale neimplicării, așa cum au fost ele consemnate în Ruanda.

Opinia majoritară a doctrinei, pe care și noi o găsim acceptabilă, este problema legitimității acestei categorii de activități este strâns legată de existența prealabilă a

2 Chapter 1: Human Security Now, Final Report of the Commission on Human Security 2003, pp. 2-6.

3 Jeong Ho-Won, *Human Security and Conflict*. George Mason University. <http://www.gmu.edu/academic/hsp/Jeong.htm>

consimțământului și consensului părților aflate în conflict. Misiunile dezastruoase din Somalia, Ruanda și Bosnia nu au putut asigura desfășurarea eficientă a asistenței umanitare (*Peace Making*), deoarece nu a existat consimțământul părților aflate în conflict, în acest sens.⁴

Nerezolvarea aspectelor de legitimitate a misiunilor în mod corect și deplin, eludarea obținerii consimțământului părților aflate în conflict s-au repercutat și asupra teoriei și doctrinei internaționale prin limitarea dezvoltării unor considerații teoretice care nu depășesc nivelul criteriilor și principiilor de acordare a asistenței umanitare.⁵

Aceste dezbateri l-au determinat pe Secretarul General al Națiunilor Unite, Kofi Anan să lanseze o provocare la adresa comunității internaționale, pentru a găsi o nouă abordare a intervențiilor umanitare, care să preîntâmpine problemele inerente.⁶

În 2001, ICISS⁷ a elaborat sub denumirea „Responsabilitatea de a proteja” un raport comprehensiv care detalia metodele prin care „dreptul la intervențiile umanitare” va fi exercitat. Acest document a fost considerat un triumf al conceptului de securitate umană, din moment ce se întemeia pe unele dintre cele mai importante principii ale sale. Astfel, documentul Națiunilor Unite afirma prioritatea binelui individual, în fața intereselor de securitate ale statului. Mai mult, dacă securitatea individului va fi amenințată într-un fel de către propriul stat, autoritatea acestuia va trebui eliminată.

Vizând cauzele sursă ale crizelor umanitare (ex. instabilitatea economică, politică sau socială), se credea ca securitatea umană va oferi soluții efective pentru rezolvarea problemelor și pentru asigurarea pe termen lung a securității individuale. O înțelegere colectivă a problemelor sociale profunde, precum și dorința de a lucra împreună, sunt condiții necesare pentru a preveni crizele umanitare, prin limitarea răspândirii insecurității umane în cadrul unei colectivități.

S-a afirmat în numeroase rânduri utilitatea sporită conceptului de securitate umană în ceea ce privește examinarea precisă a cauzelor conflictelor care explică și justifică intervențiile umanitare. De asemenea, ar putea reprezenta o paradigmă operantă pentru identificarea și rezolvarea marilor probleme transnaționale. Cu toate acestea, doctrina securității umane se confruntă în continuare cu serioase probleme în ceea ce privește identificarea scopului aplicabilității sale, în condițiile în care situațiile grave care presupun intervenții umanitare, sunt de obicei rezultatul sinergiei unor factori de natură culturală, socio-politică și economică, ce depășesc limitele proiectelor umanitare.⁸

Vulnerabilitățile conceptului

Criticii conceptului de securitate umană, afirmă că laxitatea și incoerența sa îi subminează eficiența și că nu ajută în niciun caz comunitatea științifică să înțeleagă

4 Paul Duță, *Intituții de securitate. Partea generală*. Sibiu 2006, Ed. Tehno Media, p.88

5 Paul Duță, op.cit. p.89

6 ICISS "The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, Ottawa: International Development Research Council" (2001)

7 The International Commission on Intervention and State Sovereignty

8 Thomas, N. ; Tow, WT., *The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention* SAGE Publications 2002, Vol. 33(2): p.177-192"

valențele conceptului general de securitate și nici pe factorii decizionali să formuleze politici coerente și utile.⁹

Rămâne așadar, neclar dacă paradigma securității umane poate fi folosită ca ghid practic. În primul rând conceptul nu beneficiază de o definiție precisă. În al doilea rând, chiar susținătorii conceptului încearcă să-l mențină vag și extensiv, pentru ca acesta să poată servi cât mai bine marilor puteri, agențiilor de dezvoltare și ONG – urilor.¹⁰

Mai departe, ofensiva la adresa acestei paradigme, țintește metodele concrete prin care conceptul poate fi materializat. Se pune întrebarea, dacă „securitatea umană” este cel mai bun instrument pentru abordarea amenințărilor globale și cât de practice, sau fezabile sunt măsurile pe care aceasta le propune? Numai alocarea resurselor pentru tratarea tuturor amenințărilor enumerate în „Raportul asupra dezvoltării umane”, poate constitui o problemă insurmontabilă. Mai mult, este îndoielnic faptul că omenirea are la dispoziție timpul și mijloacele să rezolve deodată atât de multe aspecte cum ar fi conflictele interstatale, intervențiile umanitare, securitatea economică, cea a mediului și așa mai departe, de vreme ce deocamdată, mijloacele folosite în aplanarea conflictelor armate sunt departe de a fi perfecte și de a avea rezultate notabile. În aceste condiții, conceptul de securitate umană, pare să fie pur utopic.

Detractorii paradigmei de „securitate umană”, par totuși să-i fi găsit acesteia o aplicabilitate practică. Această precizare capătă sens în lumina următoarelor considerații: multe dintre conceptele pe care le pune pe tapet „securitatea umană”, așa cum este și intervenția umanitară, încalcă principiul tradițional al suveranității statelor și pe cale de consecință, dreptul acestora la autoapărare. Grupul celor 77 (G77) și-a exprimat scepticismul față de paradigma „securității umane” și temerea că aceasta ar putea duce la încălcarea suveranității statelor. De vreme ce statele încă joacă un rol major în sistemul global, refuzul acestora de a ceda o parte din suveranitate ar putea duce la ineficacitatea conceptului de securitate umană.¹¹ În plus, este probabil ca „securitatea umană” să devină un alt pretext pentru ca statele puternice să intervină împotriva celor slabe.¹² S-a afirmat că doar statele puternice, în special cele occidentale, pot decide ce încălcări ale drepturilor omului pot justifica o derogare de la principiul neintervenției.¹³

În paralel cu evoluția dreptului internațional, a prins contur și o altă teorie privitoare la strategia pentru pace. Încă de la începutul secolului al XVII-lea a apărut teoria conform căreia, modificarea structurii sistemului internațional prin constituirea

9 Paris, Roland, *Human Security - Paradigm Shift or Hot Air?*, In: *International Security*, Vol. 26, No. 2, 2001

10 Paris, Roland, *op cit*, p.88

11 Shahrbanou Tadjbakhsh, *Human Security : The Seven Challenges of Operationalizing the Concept*, "Human Security: 60 minutes to Convince", UNESCO, September 13, 2005, Paris France

12 Neil Macfarlane, *The Responsibility to Protect: is Anyone Interested in Humanitarian Intervention?*, *Third World Quarterly*, 2004, Vol.25, No.5, p 977–992

13 Unele voci au acuzat faptul că „Responsabilitatea de a proteja” este de fapt un eufemism pentru termenul de „hegemonie americană”

unei organizații internaționale poate deveni o strategie importantă pentru pace.¹⁴ Rolul unei astfel de organizații internaționale ar trebui să fie menținerea continuă a relațiilor dintre membrii săi și în consecință influențarea politicii duse de aceștia. Organizația internațională creează cadrul și instrumentele necesare pentru menținerea unei continuități firești a fluxului cooperării internaționale pe toate planurile, constituind mijlocul cel mai adecvat pentru armonizarea pozițiilor statelor participante la acest flux. Soluțiile la care se ajunge în cadrul acestor organizații ar trebui să fie rezultatul acomodării complete a intereselor statelor componente, asigurându-se prin aceasta disponibilitatea de acțiune a acestora.¹⁵

Este greu de estimat în ce măsură constituirea unei organizații internaționale a influențat comportamentul conflictual în relațiile internaționale. În mod sigur nu a dus la eliminarea totală a conflictelor. Totuși, ceea ce se schimbă este modul în care aceste conflicte apar în conștiința oamenilor. În lipsa unei organizații internaționale, ele ar părea absolute; ele îi separă pe adversari, fiecare dintre aceștia dorind să-l distrugă pe celalalt. Un conflict între state care sunt membre ale unei organizații internaționale, care cooperează în cadrul acesteia și care încearcă să-și rezolve diferendele sub acoperișul ei, dobândește stimuli importanți și eficienți în vederea reducerii gradului de violență.¹⁶

Teoria care privește transformarea contextului interacțiunii dintre state prin crearea unei confederații, a fost pentru prima dată articulată de către Abbé de Saint-Pierre (1658-1743), care a elaborat proiectul unei organizații internaționale în care cooperarea avea la baza garantarea proprietății de către suverani. Ideea era că uniunea ar aduce un plus de securitate, permițând desfășurarea unui alt tip de politică externă prin eliminarea războaielor. Planul lui Abbe era cât se poate de modern cuprinzând 12 articole care puteau fi modificate doar cu unanimitate de voturi din partea membrilor. În cazul în care un act de mediere, întreprins de o comisie specială, eșua, decizia era luată de Senat cu o majoritate de două treimi. Această decizie avea caracter obligatoriu. Cine făcea uz de arme înainte de luarea deciziei sau nu ținea cont de aceasta urma să se supună unei intervenții militare. Planul de înființare a organizației internaționale stipula clar interdicția totală asupra uzului de forță.¹⁷

În secolul XX, la aproape 200 de ani de la elaborarea planului Abbe, au fost înființate Societatea Națiunilor și ulterior, Organizația Națiunilor Unite, ambele respectând în linii mari modelul acestuia. Aceste organizații sunt de fapt variațiuni pe aceeași temă. Fiecare presupune organizarea unor confederații de state, care integrând potențialii dușmani în structura proprie, devin adevăratul act de pace. O astfel de organizație este aptă să schimbe sistemul internațional eliberându-l de anarhie și configurând un climat de comunicare, cooperare și transparență.

La 10 ianuarie 1920, prin intrarea în vigoare a Pactului Societăților Națiunilor, s-a creat prima organizație internațională menită să devină un for universal care să asigure cadrul necesar de desfășurare a unor relații pașnice între state. Deși Pactul

14 Ernst-Otto Czempel, p.81

15 Ionel Cloșca, *Reglementarea prin mijloace pașnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, București 1985, p. 97

16 Ernst-Otto Czempel, pp.103-105.

17 Ibidem.

continua să mențină ca procedeu legal de rezolvare a diferendelor dintre state războiul, folosirea mijloacelor pașnice este cerută cu prioritate. În articolul 12 s-a stipulat că în cazul izbucnirii unui conflict între membrii Societății Națiunilor, aceștia aveau obligația de a-l supune fie procedurii arbitrajului, sau reglementării judiciare, fie analizei Consiliului. Ca urmare a prevederii din art. 14, a fost înființată Curtea Permanentă de Justiție, care putea să fie sesizată de orice diferend pe care i-l supunea orice stat. În același timp, Curtea urma să dea avize consultative și asupra oricărui diferend pe care Adunarea Societății Națiunilor sau Consiliul i-l supuneau.

Menținerea posibilității folosirii războiului în vederea rezolvării unor litigii între state, neinterzicerea lui cu desăvârșire în practica relațiilor internaționale, se constituia într-un mare neajuns al Pactului, care din păcate cuprindea și alte lacune importante. Aceasta situație a fost magistral surprinsă de către Nicolae Titulescu: “Pactul făcea ca războiul să izbucnească mai greu, dar nu excludea războiul legal în cadrul dreptului ginților; Pactul nu conținea o soluție obligatorie pentru diferendele internaționale și nici soluții pentru toate diferendele fără excepție.”¹⁸ În aceste condiții, reglementările pactului nu puteau preîntâmpina escaladarea tensiunilor de la sfârșitul deceniului trei și izbucnirea unei noi conflagrații devastatoare. Curtea Permanentă de Justiție avea să-și înceteze activitatea la șaptesprezece ani de la înființarea sa (1939). În acest răstimp, Curtea n-a rezolvat diferende majore care amenințau pacea lumii, în schimb a adus o importantă contribuție prin definirea unor instituții de drept internațional și adoptarea unor soluții ce au primit titlu de precedent.¹⁹

La sfârșitul celui de al II-lea Război Mondial, statele lumii, aveau reprezentarea clară a consecințelor nefaste produse de inexistența unei strategii coerente pentru menținerea păcii, în plus conștientizau greșelile trecutului, punctele slabe ale sistemului internațional și friabilitatea ordinii internaționale. În aceste condiții a devenit clar că prevenirea conflictelor armate și consacrarea mijloacelor pașnice de reglementare a neînțelegerilor trebuie să fie unul dintre obiectivele prioritare ale omenirii, care în acest sens, a și câștigat rapid o poziție: prin Carta ONU(1945) a ilegalizat războiul, catalogându-l ca cea mai gravă crimă internațională.

Organizația Națiunilor Unite s-a născut din ruinele Ligii Națiunilor, în anul 1945. Trăgându-și seva din experiența secolului XIX și din cea a Ligii Națiunilor, de la începutul secolului XX, Carta Națiunilor Unite a fost elaborată pentru a organiza cooperarea între statele care constituie sistemul ordinii mondiale în vederea atingerii câtorva deziderate generoase: prosperitatea economică și progresul social, inovarea dreptului internațional, cooperarea culturală, emanciparea femeilor și mai presus de toate, cooperarea multilaterală între națiunile lumii pentru prevenirea războiului și instaurarea păcii prin metodele securității colective.

Prin intermediul articolelor 33 – 50 ale Cartei, organul principal al ONU, Consiliul de Securitate este autorizat să alcătuiască o forță militară multinațională din contingente ale forțelor armate aparținând statelor membre. Această forță multinațională rămâne la dispoziția Consiliului de Securitate și va acționa sub directă

18 Nicolae Titulescu, *Pactul Societatii Natiunilor si legatura sa cu Pactul Briand – Kellog*, citat in Ionel Closca, *Reglementarea prin mijloace pasnice a diferendelor dintre state*, Editura Politică, București, 1985, p.104.

19 George Elian, *Curtea Internationala de Justitie*, Editura Științifică, Bucuresti, 1970, p.30.

sa coordonare, ori de câte ori acesta va considera ca mijloacele de aplanare pe cale pașnică a conflictelor au eșuat în tentativa de a prezerva sau restabili pacea. În aceste cazuri Consiliul de Securitate și Comitetul Militar din cadrul acestuia, pot energiza normele privitoare la menținerea păcii cuprinse în Cartă, prin mijloace militare. În același timp, art. 2 (7) al Cartei, referindu-se la jurisdicția statelor asupra afacerilor lor interne, afirmă că evenimentele care au loc în interiorul unor state și care în mod normal ar trebui considerate pur domestice, pot deveni în unele cazuri subiectul unor acțiuni în forță ale Consiliului de Securitate, reprezentând adevărate violări ale păcii internaționale.

Curtea Internațională de Justiție a statuat faptul că operațiunile militare autorizate de Cartă, nu sunt singurele metode prin care Consiliul de Securitate poate acționa pentru a menține pacea. Și asta, pentru că, în realitate conceptul de „peacekeeping” a fost considerat destul de expansiv. În timp ce Consiliul de Securitate deține ca instrumente principale ancheta, mediația și concilierea, Carta îl autorizează totuși, să depășească limitele diplomației și să recurgă la un spectru larg al coerciției pe cale armată, pentru a apăra pacea.

În încercarea de a rezolva controversile ce puteau să apară, art. 41 autorizează Consiliul de Securitate să folosească sancțiunile economice, dar și alte măsuri care nu implică intervenția militară. Acolo unde aceste măsuri se dovedesc inadecvate, art. 42 permite Consiliului de Securitate să întreprindă „cu forțe aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o consideră necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale. Această acțiune poate cuprinde demonstrații, măsuri de blocadă și alte operațiuni executate de forțe aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Națiunilor Unite.”

În primele două acțiuni militare care corespundeau într-o oarecare măsură modelului de impunere a păcii cuprins în art. 43, în speță Războiul din Coreea și cel din Golf, Consiliul de Securitate nu a stabilit un control colectiv asupra operațiunilor militare desfășurate în numele său. Mai mult, a fost evitat cu grijă tonul imperativ care ar fi putut transforma rezoluțiile Consiliului din recomandări, în decizii cu putere legală. Campaniile din Coreea și Golful Persic au fost, prin urmare, clasificate ca acțiuni specifice legitimei apărări colective și nu ca măsuri de impunere a păcii ale Națiunilor Unite.²⁰ Datorită faptului că art.51 al Cartei stabilește că acțiunile de autoapărare atât cele individuale cât și cele colective sunt proceduri legitime, aceste operațiuni militare nu au nevoie de aprobarea anterioară a Consiliului de Securitate.

Consiliul de Securitate are rolul cel important în cadrul Organizației Națiunilor Unite în ceea ce privește menținerea păcii și a securității internaționale. Așezarea Consiliului de Securitate într-un loc central în cadrul procesului de ordonare a sistemului internațional, în vederea menținerii păcii, nu este întâmplătoare. Această poziționare corespunde dorinței marilor puteri învingătoare în cel de-al II-lea Război Mondial de a-și asigura o poziție preponderentă în cadrul organizației. Art. 23 al Cartei exprimă în mod explicit aceasta tendință. Astfel, Consiliul de Securitate, organ cu participare restrânsă, are un număr de 15 membri, dintre care 5 mari puteri: China,

20 Yoram Dinstein, *War, aggression, and self-defence*, Press Syndicate of the University of Cambridge, 1994.

Rusia, Franța, Marea Britanie și SUA, membri permanenți. Ceilalți membri sunt aleși pe o perioadă de doi ani.

Consiliul de Securitate nu se limitează la a legitima sau a nega legitimitatea acțiunilor statelor membre. Conform prevederilor articolului 24 din Cartă, Consiliul de Securitate poartă răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității, statele Organizației acceptând o delegare de putere spre Consiliul, care va acționa în numele lor.²¹

În rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale, Consiliul de Securitate își exercită atribuțiile din proprie inițiativă, la sesizarea Adunării Generale, la sesizarea Secretarului General precum și la sesizarea unui stat membru și chiar nemembru asupra unui diferend la care este parte.²²

În situația în care părțile unui conflict nu reușesc să-l rezolve prin mijloacele enumerate la articolul 33,²³ părțile trebuie să supună diferendul spre examinare Consiliului de Securitate.

Consiliul de Securitate, sesizat cu examinarea diferendului, poate face recomandări cu privire la procedurile de aplanare adecvate. În competența Consiliului de Securitate intră dreptul, nu și obligația, de a întreprinde o anchetă în orice diferend sau situație de natură a duce la fricțiuni internaționale sau care ar putea duce la apariția unui diferend, în scopul de a stabili în ce măsură continuarea lor amenință menținerea păcii și securității internaționale. În rezolvarea pașnică a diferendelor, Consiliul de Securitate nu face decât recomandări, nu ia decizii.

Consiliul de Securitate, pentru a preîntâmpina o agravare a situației, alege măsurile provizorii pe care le consideră necesare sau de dorit și invită părțile interesate la respectarea lor. Acesta poate decide aplicarea unor măsuri de forță, însă nu are competența de a regla fondul diferendului, sarcina lui fiind una de „persuasiune” a părților de a accepta o reglementare a diferendului.²⁴

Potrivit unei opinii, ONU este însărcinată să intervină pozitiv în toate situațiile care afectează pacea, fără să ia în considerare legitimitatea sau nonlegitimitatea fiecărei situații, deoarece Consiliul de Securitate este un organism politic și nu un aparat juridic, menținerea păcii și a securității fiind o prioritate absolută.²⁵

Deși expunerea de mai sus a funcțiilor Consiliului de Securitate, sugerează largile sale competențe, rolul său în practica vieții internaționale, a fost mai degrabă șters. În anii ce au urmat constituirii ONU, Consiliul, datorită folosirii abuzive a dreptului la veto nu a putut soluționa decât un număr mic de diferende. El nu a reușit să imprime forță și autoritate rezoluțiilor sale, fiind deseori pus în situația de a privi

21 Paul Duță, *Instituții de securitate. Partea generală*. Sibiu 2006, Ed. Tehno Media, p.182.

22 Ibidem

23 Părțile la orice diferend a cărui prelungire ar putea pune în primejdie menținerea păcii și securității internaționale trebuie să caute să-l rezolve, înainte de toate, prin tratative anchetă, mediație, conciliere, arbitraj, pe cale judiciară, recurgere la organizații sau acorduri regionale sau prin alte mijloace pașnice, la alegerea lor.

24 Paul Duță, op. cit. p.183.

25 Robert B. Oackley, Michael Dziedzic, *Policing the New World Disorder. Peace Operations and Public Security*. Strategic Forum . nr 84, Octombrie 2006

neputincios la încălcarea acestora. În perioada Războiului Rece, Consiliul a fost practic paralizat, nemaiaivând nici un fel de putere de reacție în fața încordării relațiilor internaționale.

Criza de orientare a Consiliului și încetineala procesului decizional multilateral, oferă în continuare soluții prea puține și prea tardive pentru prevenirea escaladării conflictelor.

Folosirea forței în cadrul operațiunilor de menținere a păcii și a celor de impunere a păcii

Libertatea de acțiune a Consiliului de Securitate, în încercarea sa de a restabili pacea, a dus în ultimii patruzeci de ani la dezvoltarea a ceea ce în mod comun este cunoscut sub denumirea de „acțiuni ale ONU de menținere a păcii”, ca mijloc distinct de „operațiunile ONU de impunere a păcii”.

Națiunile Unite și-au afirmat în dese rânduri reținerea în ceea ce privește folosirea forței de către unitățile militare aflate în subordinea organizației. Precedente precum cele din Congo (1960), Somalia (1993), sau Bosnia-Herțegovina (1994-1995), în care trupele ONU s-au angajat în confruntări armate pe scară largă, au însemnat tot atâtea experiențe traumatizante pentru organizație. Această reținere se mai poate explica și prin reflecțiile asupra concepției tradiționale privitoare la natura operațiunilor de menținere a păcii care sunt privite ca intervenții imparțiale, întreprinse cu, consimțământul tuturor părților, în cadrul cărora forța este folosită doar în scopuri autodefensive. Cu alte cuvinte, principiile care au guvernat încă de la început operațiunile de menținere a păcii, au fost: consimțământul, imparțialitatea și reducerea uzului de forță la minimumul necesar.²⁶

De-a lungul timpului, diversele împrejurări conflictuale, precum și mijloacele concrete de acțiune ale forțelor armate aflate sub egida ONU, au supus echivocului fiecare din aceste trei principii. Pe cale de consecință, a apărut ca imperativă conferirea unei baze de legitimitate, operațiunilor de menținere a păcii în care uzul de forță a fost inevitabil. Cu precădere în ultimii ani, operațiunilor de menținere a păcii le-a fost oferită o autorizație mai robustă, în ceea ce privește utilizarea forței, prin legitimizarea acesteia cu ajutorul Capitolului VII din Carta ONU. Această nouă optică a Consiliului de Securitate, a fost determinată de o serie de circumstanțe. În primă instanță, Capitolul VII a fost invocat dintr-o aparentă dorință de a accentua dreptul trupelor de menținere a păcii de a folosi forța în scopuri de autoapărare. Mai apoi, atunci când misiunile de menținere a păcii au întâmpinat dificultăți, mandatele formulate inițial au fost corectate și completate prin includerea unor autorizații bazate pe Capitolul VII. Și de această dată, soluția în cauză venea teoretic, să accentueze dreptul la legitima apărare. În al treilea rând, operațiunile de menținere a păcii au primit mandate bazate pe Capitolul VII, în situațiile în care s-au impus acțiuni de impunere a păcii.²⁷

Rațiunile care au dus la această soluție au plecat de la conștientizarea faptului că susținerile politice ale concepțiilor tradiționale referitoare la operațiunile de

26 Simon Chesterman, *The Use of Force in UN Peace Operations*, pag. 6

27 Findlay, *Use of Force*, pag. 9

menținere a păcii sunt mai degrabă artificiale, în condițiile în care trupele ONU sunt nevoite să facă față unui număr crescând de conflicte armate interne din ce în ce mai complexe. Problemele cărora acestea au fost nevoite să le facă față au fost exacerbate mai ales când și-au asumat guvernarea anumitor teritorii. Spre exemplu, în condițiile vacuumului de securitate rămas după retragerea trupelor indoneziene din Timorul de Est în 1999, forțele de menținere a păcii instalate în regiune, au devenit în esență armata Timorului de Est pe perioada în care teritoriul s-a aflat sub controlul ONU. Roluri similare au fost jucate de către IFOR și SFOR în Bosnia (1995) și de către KFOR în Kosovo. Chiar și în situațiile în care ONU nu a exercitat controlul complet asupra teritoriului, contingentele militare multinaționale au jucat un rol extrem de important, asigurând ordinea internă. Exemple în acest sens pot fi misiunile din Sierra Leone, Afganistan și Irak. În pofida cazurilor sus-amintite, Națiunile Unite s-au declarat refractare față de perspectiva transformării acestor exemple în standarde potrivit cărora ar trebui să se desfășoare toate operațiunile de menținere a păcii.

În zorii organizării misiunilor multinaționale fostul Secretar General al ONU, Dag Hammarskjöld, împreună cu ministrul afacerilor externe canadian Lester Pearson, au elaborat un plan care viza interpunerea forțelor neutre ale ONU de menținere a păcii, între forțele combatante după ce s-a hotărât încetarea focului sau încheierea armistițiului.²⁸ Se spera că prezența acestora va ajuta la menținerea armistițiului și va determina crearea unei atmosfere detensionate favorabile negocierilor. Aceste forțe de menținere a păcii sunt ușor înarmate și ocupă zone de conflict doar cu consimțământul statului gazdă. Prima acțiune de acest gen a fost UNEF desfășurată în 1956 și care a interpus trupele ONU între forțele israeliene și cele arabe după armistițiul intervenit în cazul Războiului Suez dintre anii 1956 și 1957. Această misiune a ONU a constituit prilejul apariției primelor contradicții cu privire la folosirea forței și în alte împrejurări decât cele în se punea problema legitimei apărări. Mai târziu, în timpul operațiunilor de menținere a păcii din Congo, contradicțiile dintre principiile politice ale misiunilor ONU și imperativele militare cu care acestea aveau să se confrunte, s-au accentuat din ce în ce mai mult. Împrejurările concrete în care misiunea ONU s-a desfășurat, au făcut ca operațiunile militare de natură auto-defensivă să fie similare cu o campanie militară standard. Mandatul acestei misiuni a fost extins pentru a permite forțelor de menținere a păcii să apere viețile civililor, dar și să prevină flagrantele încălcări ale drepturilor omului. ONU a fost în cele din urmă autorizată să utilizeze forța pentru a preveni izbucnirea războiului și pentru a expulza mercenarii care creau dezordine.²⁹

În loc să fie privită ca un nou tip de operațiune, ONU a fost percepută drept o eroare care nu mai putea fi repetată. Controversele suscitade de mandatul ce fusese acordat acestei misiuni, au avut ca urmare interzicerea folosirii forței în cadrul operațiunilor ONU de menținere a păcii pentru o perioadă destul de lungă de timp.

Noi directive în ceea ce privește utilizarea forței în cadrul operațiunilor de menținere a păcii, au fost trasate cu prilejul organizării misiunii UNEF II, după conflictul dintre Egipt și Israel din 1973. Această operațiune avea ca scop

28 Yoram Dinstein, *op. cit.*

29 Simon Chesterman, *The Use of Force in UN Peace Operations*, p. 7.

supravegherea procesului de încetare a focului și de retragere a forțelor militare israeliene de pe înălțimile Sinai. Cu această ocazie Secretarul General al ONU Kurt Waldheim, a formulat o definiție extensivă a noțiunii de autoapărare. Astfel, aceasta cuprindea și cazurile în care forțele ONU ar fi trebuit să contracareze orice tentativă de împiedicare a misiunii în eforturile sale de a îndeplini mandatul formulat de către Consiliul de Securitate.³⁰ Noua delimitare conceptuală a noțiunii de legitimă apărare nu a fost însă urmată și de măsuri concrete menite să consolideze dreptul trupelor de menținere a păcii de a utiliza forța. Mai mult, aceasta a fost contestată în cadrul Principiilor Generale ale Operațiunilor de Menținere a Păcii elaborate în 1995. Interpretarea extensivă a noțiunii de autoapărare era criticată tocmai datorită faptului că ar fi putut fi interpretată ca o îndrituire acordată personalului ONU, de a deschide focul într-o largă varietate de situații.³¹

Misiunile din Somalia (1993) și Bosnia (1994–1995) au confirmat o teorie care începuse să se afirme cu tot mai multă acuitate și anume aceea că forțele militare sub comanda Națiunilor Unite nu erau potrivite unor campanii militare. Incapacitatea Operațiunii ONU din Somalia (UNSOM) de a asigura livrarea și distribuția ajutoarelor umanitare, a determinat crearea UNITAF, o operațiune aflată sub conducerea Statelor Unite care a susținut consistent eforturile de menținere a păcii în zonă. Operațiunea de menținere a păcii ce a urmat UNITAF, s-a remarcat prin faptul că a fost prima misiune organizată și coordonată de către Națiunile Unite, de după ONUC (Congo), care a fost în mod explicit mandatată de către Consiliul de Securitate să folosească forța.³² În condițiile vidului de putere existent la acea dată în Somalia, nu se mai putea vorbi de consimțământul guvernului local cu privire la misiunea ONU. Totuși, încălcarea celorlalte două principii ale desfășurării misiunilor de menținere a păcii, în speță imparțialitatea și utilizarea minimă a forței, a suscitat critici virulente din parte opiniei publice și a organismelor internaționale. Astfel Operațiunea UNOSOM II a fost catalogată drept o regretabilă eroare.³³

În acest timp, în Bosnia, forțelor ONU, extrem de slab înarmate, le-a fost conferit un rol imparțial de menținere a păcii în condițiile în care acestea se aflau în mijlocul unui conflict deschis extrem de acutizat. În timp ce situația se deteriora, Consiliul de Securitate al ONU a decis organizarea unor zone de siguranță în jurul a șase orașe bosniace, printre care și capitala Sarajevo. Misiunea UNPROFOR a primit un mandat extrem de ambiguu, prin care i se cerea să apere aceste zone de siguranță în limitele unor acțiuni pur auto-defensive. În acest timp, Consiliul de Securitate oferea forțelor NATO autorizația de a folosi bombardamentele aeriene în scopul de a susține eforturile de autoapărare ale misiunii UNPROFOR. Această măsură a avut darul de a tempera atacurile sârbilor bosniaci doar pentru o scurtă perioadă de timp, pentru că

30 Raportul Secretarului General cu privire la *Implementarea Rezoluției Consiliului de Securitate al ONU nr. 340* (1973).

31 General Guidelines for Peacekeeping Operations, UN Doc UN/210/TC/GG95/(October1995), <<http://www.un.org/Depts/dpko/training>>

32 W.J.Durch, *Introduction to Anarchy: Humanitarian Intervention and State-building in Somalia*

33 Simon Chesterman, *The Use of Force in UN Peace Operations*, p. 9.

deznodământul final a însemnat un nou dezastru pentru misiunile ONU de menținere a păcii.³⁴

Opinia generală privitoare la căderea zonelor de siguranță din jurul orașelor bosniace, a fost aceea că Națiunile Unite nu au învățat nimic din lecțiile oferite de eșecul usturător al misiunilor din Somalia și anume că imparțialitatea este cheia operațiunilor de menținere a păcii și că ONU nu poate oferi o structură funcțională pentru desfășurarea acțiunilor de impunere a păcii. Succesul loviturilor aeriene ale NATO, care au determinat părțile să înceapă tratativele la Dayton, Ohio, nu au făcut decât să întărească această din urmă teorie.

Pus în fața acestei realități, ONU a trebuit să reconsidere principiile de acțiune care vor sta la baza operațiunilor de menținere a păcii. Această nouă atitudine s-a soldat cu trei schimbări majore în strategia organizării misiunilor desfășurate sub egida Națiunilor Unite. Prima impunea o dihotomie strictă între misiunile de menținere a păcii și acțiunile de impunere a păcii. Cea de-a doua stabilea o regulă potrivit căreia operațiunile de impunere a păcii să fie desfășurate doar sub comandă națională, cu obligația forțelor respective de a informa Consiliul de Securitate în legătură cu acțiunile întreprinse în numele său. În fine, plecând la exemplul operațiunilor de impunere a păcii din Bosnia, s-a decis ca pe viitor, să se acorde prioritate acțiunilor aeriene prin care părțile beligerante ar putea fi determinate mai ușor să negocieze încheierea ostilităților.

Dezbaterile doctrinare în legătură cu eficientizarea operațiunilor de menținere a păcii, au identificat scopul principal al acestui tip de misiune. A fost unanim apreciat faptul că cel mai important obiectiv al operațiunilor de acest gen ar trebui să fie crearea condițiilor pentru restabilirea securității populației civile și pentru aplicarea legilor. Acolo unde instituțiile statului au încetat să mai fie funcționale, trupele ONU ar trebui să fie pregătite să acționeze pe cale armată pentru a asigura un mediu de securitate și a răspunde provocărilor factorilor perturbatori. S-a apreciat că, stabilitatea unui acord de pace, precum și credibilitatea forțelor de menținere a păcii depind într-o foarte mare măsură de primele impresii pe care acestea le creează. Primele șase – opt săptămâni sunt critice pentru stabilirea unei baze solide a prezenței internaționale într-o regiune. Credibilitatea pierdută în acest interval de timp, cu greu mai poate fi recâștigată.³⁵ Misiunile din Bosnia și Kosovo, au avut de suferit tocmai din cauza incapacității forțelor ONU de a-și impune autoritatea politică și militară încă din primele etape ale operațiunilor.³⁶

Aceste disfuncționalități, cu efecte dintre cele mai nefaste, au diminuat de multe ori eficiența misiunilor de menținere a păcii. De cele mai multe ori, cauza cea mai evidentă a fost lipsa coeziunii și a sincronizării dintre componentele forțelor multinaționale participante la misiunile de aceste gen. Pilduitoare în acest sens a fost observația generalului Anthony Zini, aflat la conducerea Operațiunii UNITAF în Somalia. Potrivit declarației acestuia, contingentele din cadrul UNOSOM II au venit pe câmpul de luptă fiecare respectând reguli diferite în ceea ce privește gradul de

34 Jan Willem Honig, *Srebrenica: Record of a War Crime*, Londra, 1996.

35 Raportul Brahimi, paragraful 87.

36 Richard Chaplan, *A New Trusteeship? The International Administration of War-Torn Territories*, Oxford, 2002, p. 31.

angajare în conflictele armate. Această stare de fapt a prilejuit situații dramatice în momentul când schimbul de focuri a început.³⁷ Pentru evitarea repetării unor astfel de situații, soluția evidentă ar fi elaborarea unor reguli de angajament, proceduri operative și formule de mandate, toate standardizate. Deși necesitatea acestor măsuri este vădită, o serie de state membre ale ONU, încă se opun unei astfel de dezvoltări a doctrinei operațiilor de menținere a păcii.

Atitudinea refractară a unei anumite părți a statelor membre ONU, este susținută de către cei care nu admit decât o extrem de strictă diferențiere între acțiunile de menținere și cele de impunere a păcii. Subsecretarul General al ONU Shashi Tharoor a fost destul de tranșant când a afirmat că este extrem de dificil să se facă război și apoi să se înlătuie pace, de către aceeași oameni, pe același teritoriu și în același timp. Această poziție a fost reflectată și în *Principiile Generale ale Operațiilor de Menținere a Păcii*, care statuau: “menținerea păcii și utilizarea forței (în alte cazuri decât legitima apărare), trebuie văzute ca tehnici alternative și în nici un caz, adiacente. Nu se poate face o tranziție ușoară de la una la alta.”³⁸

S-a susținut că în numeroase cazuri misiunile de menținere a păcii au folosit forța în mod disproporționat: fie prea puțin, fie prea mult, față de cum ar fi cerut situația concretă. Pentru a se evita astfel de situații, s-a sugerat necesitatea unei delimitări mai clare între misiunile mandatate în baza Capitolului VI și cele mandatate în virtutea Capitolului VII, ultimele vizând operațiunile în care este implicat personal militar ce va desfășura acțiuni de impunere a păcii.³⁹

Dezbaterile asupra folosirii forței în cadrul operațiilor desfășurate sub egida Națiunilor Unite, au servit în mod frecvent escamotării altor probleme. De pildă, reticența în folosirea forței în cadrul conflictului din Bosnia, s-a datorat neînțelegerilor dintre marile puteri cu privire la obiectivele fiecăreia dintre ele, precum și lipsei unei politici coerente în privința conflictului în sine.⁴⁰ Drept urmare, posibilitatea utilizării forței de către trupele de menținere a păcii a fost marcată de controverse politice, lipsa unei stabilități doctrinare, confuzie conceptuală și cel mai grav, de eșecuri în practică.⁴¹ Spectrul reeditării unor astfel de eșecuri este încă amenințător, în condițiile în care forțele de menținere a păcii se confruntă în zonele postconflictuale cu situații dintre cele mai delicate și neprevăzute.

Asumarea restabilirii legii și ordinii de către forțele polițienești și personalul civil, ar fi cea mai dezirabilă variantă. Totuși de cele mai multe ori, organizarea rapidă a unor astfel de structuri este imposibilă. Singura soluție, în situații de acest gen, rămâne asumarea, cel puțin temporară a acestor sarcini, de către personalul militar. Aceștia ar trebui să pregătească transferul responsabilităților privind restabilirea legii și a ordinii, către poliția civilă cât mai curând posibil.

37 Anthony Zini, *It's Not Nice and Neat*(1995).

38 General Guidelines for Peacekeeping Operations, UN Doc UN/210/TC/GG95/(October1995), <<http://www.un.org/Depts/dpko/training>>

39 Findlay, *Use of Force*, p. 271.

40 Susan L. Woodward, *Balkan Tragedy: Chaos and Disolution After the Cold War*, Washington DC, 1995, p.378.

41 Findlay, *Use of Force*, p. 351

În condițiile în care colapsul instituțional poate conduce la anarhie, reinstaurarea ordinii de către forțele de menținere a păcii, este o etapă necesară, dar nu suficientă. Este necesară, pentru că o putere de stat consolidată este o condiție *sine qua non* pentru un regim capabil să asigure protecția și drepturile propriilor cetățeni. Nu este suficientă, pentru că accepțiunea modernă asupra suveranității unui stat înseamnă cu mult mai mult decât asumarea monopolului utilizării forței.

Bibliografie:

- [1]. HAMPSON, Fen and Mark Zacher “Human Security and International Collaboration: Some Lessons from Public Goods Theory.”
- [2]. HEYMANN, David L. “The Evolving Infectious Disease Threat: Implications for National and Global Security.”
- [3]. HEFFERMAN, John. 2002. “Being Recognized as Citizens: A Human Security Dilemma in South and Southeast Asia.”
- [4]. KHAGRAM, Sanjeev, CLARK, William C. and RAAD, Dana Firas. “From the Environment and Human Security to Sustainable Development and Comprehensive Security.”
- [5]. KIRBY, Kay. “Displacement as Policy” Prepared in cooperation with the Internally Displaced Persons Project, Norwegian Refugee Council.
- [6]. LANE, Melissa. “Human Rights and the Private Sector.”
- [7]. LEANING, Jennifer, ARIE, Sam and HOLLEUFER, Gilbert, “Conflict and Human Security.”
- [8]. SARAH, Michael, “The Potential Contribution of NGOs to Achieving Human Security.”
- [9]. NTEGAYE, Gloria. “Being Recognized as Citizens: A Human Security Dilemma in Sub-Saharan Africa”, 2002.

CONCEPTUL DE AUTO-APĂRARE ȘI ATACURILE PREVENTIVE

Veronica CIORTEA*
Adrian DOBRE**

For the French government, the conflict in Iraq in 2003 raised questions about the legitimate use of force. France, together with several other European governments, have been critical of the Bush Administration's national security doctrine that endorses "preemptive action" in the face of imminent danger.

Since 1990 it has obtained a U.N. resolution for the potential or actual use of force for interventions in the first Gulf War, Bosnia, Afghanistan, Congo, the Ivory Coast, and Haiti. One notable exception came in 1999, when France joined its NATO allies in going to war against Serbia in an effort to prevent ethnic cleansing in Kosovo. In that case, until the eleventh hour, the French government sought a U.N. resolution for NATO's use of force.

Analiza intervențiilor armate de statele membre ale Națiunilor Unite în ultimii 20 ani care au fost autorizate sau nu de Consiliul de Securitate, sintetic este constituită din: 11 intervenții ale misiunilor de coaliție ale Națiunilor Unite sau state individuale cu mandat prealabil al Consiliului de Securitate; 5 intervenții autorizate de către Consiliul de Securitate retroactiv; 22 de intervenții fără autorizarea Consiliului de Securitate.

În plus, trei intervenții recente ar trebui probabil, văzute ca "sui generis", având în vedere temeiurile legale ale declanșării lor: Kosovo (1998), Afganistan (2001), și Irak (2003). Asupra acestor trei situații persistă controversesele.

În cazul Kosovo, o parte din opinii susțin că, fără rezoluția Consiliului de Securitate¹ - care în mod explicit să autorizeze folosirea forțelor armate împotriva Iugoslaviei -, campanie de bombardare a NATO împotriva Belgradului proiectată coercitiv împotriva regimului pentru a accepta acordul de pace, a fost ilegală. Într-o opinie opusă, campania de bombardare are ca bază legală rezoluția Consiliului de

* Masterand la cursurile de Relații internaționale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de științe politice, relații internaționale și sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga”, Sibiu.

** Masterand la cursurile de Relații internaționale. Sisteme de securitate organizate de Facultatea de științe politice, relații internaționale și sisteme de securitate, Universitate „Lucian Blaga”, Sibiu.

¹ SUA au crezut că acțiunile NATO erau justificate și necesare. NATO își începuse acțiunile militare cu cea mai mare opoziție, dar a fost necesar să răspundă la persecuțiile brutale ale Belgradului, violarea legilor internaționale, utilizarea forței excesive și nediscriminatorii, refuzul de a negocia și realizarea de construcții militare în Kosovo - toate acestea au prevestit o catastrofă umană de proporții uriașe. Rezoluțiile Consiliului de Securitate 1199 și 1203 au explicat pașii pe care Belgradul ar fi trebuit să îi facă pentru a rezolva criza, dar au ales să sfideze în mod repetat dorința comunității internaționale. *Declarația Statelor Unite ale Americii către Consiliul de Securitate*, 24 martie 1999, UN Yearbook 1999, p.342.

Securitate privitoare la ajutorul umanitar², adoptată cu 5 luni mai devreme, și această validitate a fost afirmată de respingerea Consiliului de Securitate a unui plan care critica acțiunea.

În Afganistan, o opinie susține că invazia și schimbarea regimului de la Kabul reprezintă un răspuns legitim și proporționat la atacurile din 9/11 din Statele Unite³, având ca argument, “*inter alia*”, faptul că regimul taliban nu a fost recunoscut de Națiunile Unite. O opinie alternativă este aceea că schimbarea regimului este un răspuns disproporționat și, în orice caz, auto-apărarea nu justifică o prezență militară deschisă și continuă în țară (dincolo de prezența unui mandat a Națiunilor Unite).

Pentru că regimul taliban a refuzat extrădarea teroristului ben Laden după atacurile de la 11 septembrie 2001, administrația Bush a decis lansarea unei operațiuni militare de luptă care să conducă la capturarea membrilor rețelei Al Qaida.

În 7 octombrie 2001, după numai trei săptămâni de la atacurile sinucigașe, Bush anunța începerea operației “Enduring Freedom” ca primă parte a războiului împotriva terorismului internațional. El preciza că SUA a construit o coaliție multinațională împotriva rețelei Al Qaida condusă de Osama bin Laden și a talibanilor din Afganistan. Nu este însă foarte clar ce au cerut SUA partenerilor și nici ce au promis la acea dată aceștia. Întrebat fiind, Secretarul SUA pentru apărare, Ronald Rumsfeld, spunea că fiecare va face cât poate, orice ajutor nu poate fi decât în avantajul SUA și nu se pune problema de a li se promite ceva⁴. Forțele de bază ale misiunii urmau să fie cele americane⁵, aliații trebuiau să asigure accesul în porturi, spațiul aerian și alte elemente ale infrastructurii din domeniul transporturilor, să asigure securitatea granițelor din jurul Afganistanului pentru a preîntâmpina mișcările membrilor Al Qaida, să furnizeze mijloace militare⁶ și personal specializat, precum și informații sau mijloace de informații.

Alianța Nordului fiind anti-talibană a promis sprijinul coaliției antiteroriste luptând alături de forțele SUA. Totodată, a permis SUA să folosească tot ceea ce-i

² Evitarea catastrofelor umane (Kosovo, Martie 1999). Urmărind retragerea misiunilor de verificare din Kosovo din 20 martie, Republica Federală a Iugoslaviei și-a mărit acțiunile militare și folosind abuziv forța, până a creat o catastrofă umană mai îndepărtată. Acestea violează rezoluția Consiliului de Securitate 1199 (1998) și 1203 (1998) în timpul perioadei cuprinse între 16 ianuarie și 22 martie. *Scrisoare de la NATO pentru Președintele Consiliului de Securitate*, S/1999/338 (23 Martie 1999).

³ Auto-apărare Afganistan, octombrie 2001. Potrivit articolului 51 din Carta Națiunilor Unite, mi-aș dori, în numele guvernului, să raportez că Statele Unite ale Americii, împreună cu alte state, a inițiat acțiuni în numele drepturilor născute ale auto-apărării individuale sau înnăscute urmărind atacurile îndreptate împotriva SUA din 11 septembrie 2001... De atunci, guvernul a obținut probe clare și interesante despre organizația Al-Qaida, care e sprijinită de regimul taliban din Afganistan, că a avut un rol principal în atacuri. Încă mai sunt lucruri pe care nu le cunoaștem. Ancheta se află în faza incipientă. Putem afla că auto-apărarea noastră cere mai multe acțiuni viitoare cu privire la alte organizații și la alte state. Aceste acțiuni include măsuri împotriva câmpurilor pe care se antrenează teroriștii Al-Qaida și a instalărilor militare ale regimului Taliban în Afganistan”. *Scrisoare adresată de Statele Unite președintelui Consiliului de Securitate*, S/2003/351, 7 octombrie 2001.

⁴ Congressional Research Service (CRS) Report for Congress, *Operation Enduring Freedom: Foreign Pledges of Military & Intelligence Support*, 17 Oct 2001.

⁵ terestre, navale și aeriene.

⁶ elicoptere, vapoare, tehnică militară.

aparținea, inclusiv baza de la Bagram, aflată la 25 de mile nord de Kabul, construită de sovietici.

SUA au demarat operația „Enduring Freedom” invocând articolul 5 al Tratatului Organizației Nord-Atlantice; inițial se preconiza a fi numită „Infinite Justice”⁷. Obiectivul declarat, pe termen scurt, al acestei campanii militare era capturarea lui Osama bin Laden și a altor lideri Al Qaida, prevenirea inițierii de către această organizație de noi atentate teroriste și înlăturarea de la conducerea Afganistanului a regimului taliban, acuzat că a oferit găzduire și sprijin logistic teroriștilor. Pe termen lung, se dorea anihilarea statelor-sponsor ale organizațiilor teroriste și reintegrarea Afganistanului în cadrul comunității internaționale.

Astfel, până la finele lunii octombrie 2001, forțele coaliției militare internaționale au distrus întreaga apărare anti-aeriană talibană, au întreprins acțiuni de teren împotriva rezidenței din Kandahar, reședința molah-ului Omar, liderul regimului taliban și au condus atacuri concertate, împreună cu forțele anti-talibane împotriva punctelor logistice și de apărare de pe toată suprafața acestui stat. La 78 de zile de la începerea campaniei, un nou regim de guvernare era instaurat, iar forțele talibane și celulele Al Qaida mai acționau doar izolat, în zone greu accesibile⁸.

În 9 decembrie 2001, are loc sfârșitul regimului taliban, respectiv liderul mollah Omar părăsește Kandaharul.

Între 12 și 19 martie 2002, a fost lansată „Operațiunea Anaconda” în provincia Paktia împotriva a peste 800 de membri Al Qaida și luptători talibani iar un an mai târziu forțe coaliției au condus o altă operație împotriva talibanilor în împrejurimile Kandaharului. În 1 mai 2003, are loc sfârșitul operațiilor majore, potrivit declarației secretarului SUA pentru apărare, D. Rumsfeld.

Acțiunile talibanilor și a altor categorii de insurgenți au continuat, chiar dacă mai sporadic până în 2006, când au crescut din nou în intensitate, fapt ce a condus la continuarea sprijinului forțelor afgane de către forțele de coaliție pentru restabilirea securității interne, în special în regiunile de sud și est. Numărul militarilor SUA care constituie baza forțelor de coaliție a crescut de la 19.000 în 2005, la aproape 21.000, ca răspuns la intensificarea atacurilor talibane⁹. Înainte ca NATO să preia comanda operațiilor se securitate, la Operația „Enduring Freedom” au participat inițial 19 țări; în prezent participă toate cele 26 de state membre NATO și alte 10 parteneri.

Invazia Irak-ului în 2003 de SUA, Marea Britanie și Australia este mai puțină în dubii¹⁰. O opinie susține că intervenția este legală, deoarece era nu respectată

⁷ Denumirea a fost modificată pentru a nu ofensa comunitatea islamică, în cadrul căreia doar Allah are dreptul de a impune justiția divină.

⁸ ****Operation Enduring Freedom-Afghanistan*, www.GlobalSecurity.org

⁹ conform planului inițial acestea trebuiau să scadă la 16.500 în 2006.

¹⁰ Dezarmarea WMD (Irak, martie 2003). “Forțele coaliției au început operațiunile militare în Irak. Aceste operațiuni sunt necesare din cauza legăturilor materiale continue ale obligațiilor de dezarmare sub hotărârile Consiliului de Securitate, incluzând rezoluția din 1441 (2002). Aceste operațiuni sunt substanțiale și vor asigura îndeplinirea acestor obligații. În îndeplinirea acestor operațiuni, forțele noastre își vor lua toate precauțiile necesare pentru a evita apariția unor victime civile... (Aceste operațiuni) sunt pași necesari pentru a apăra SUA și comunitatea internațională de amenințarea Irakului și pentru a reda pacea internațională și securitatea în zonă. *Scrisoare adresată de SUA președintelui Consiliului de securitate, S/2003/351, 21 martie 2003.*

rezoluția Consiliului de Securitate privind dezarmarea Irakului, emisă în aprilie 1991, cu 12 ani mai devreme. A fost necesară, deci, să susțină “autoritatea Consiliului de Securitate.” O opinie opusă consideră invazia ilegală în lipsa unei rezoluții explicite de autorizare din partea Consiliu de Securitate.¹¹

Asemenea dezbateri legale vor continua, ca și înainte, fără să se încheie vreodată. Nu există nici o dispută asupra faptului că intervențiile cu forțe armate fără autorizația Consiliului de Securitate (explicit sau implicit) reprezintă o violare a Cartei și a legilor internaționale. Ceea ce este discutabil este aprobarea ocazională, retroactivă dată de Consiliu de Securitate. În mod strict, autorizațiile retroactive sunt incompatibile cu Carta și astfel sunt violări ale legii internaționale.¹² Însă există mai multe opinii care se pronunță ca deciziile de aprobare a intervențiilor armate să fie de competența organizațiilor regionale.

Este unanimă la nivelul Statelor Membre ale Națiunilor Unite opinia că deciziile Consiliului de Securitate de autorizare a unei intervenții armate să fie prealabile desfășurării propriu-zise a acestora. Totuși, precedentele în materie ale Consiliului de Securitate nu inspiră încrederea că se va respecta acest standard cu rigurozitate. Neglijența în cenzurarea obținerii autorizării prealabile pentru unele intervenții și continuarea practicii aprobărilor retroactive, incluzând tendința de a ignora sensibilitatea aspectelor de securitate „hard”, Consiliul etichetându-le uneori “o misiune de menținere a păcii”, dă naștere la neliniști.

De la „legitimă apărare” la „protecție națională”

În ultima jumătate de secol, prevederile referitoare la dreptul la auto-apărare din Carta Națiunilor Unite, articolul 51, prin interpretare și-au lărgit aplicabilitatea devenind cea mai citată și cea mai interpretabilă justificare legală pentru acțiunile armate. Aceasta situație nu a fost niciodată în intenția autorilor Cartei și afectând

¹¹ Într-adevăr, majoritatea Consiliului de Securitate a preferat să voteze împotriva unei asemenea rezoluții. Pare să fie o viziune generală că invazia Irakului în 2003 nu a fost o acțiune legală. Desigur, secretarul general al Națiunilor Unite a cerut legitimitatea sa. Încă decizia Consiliului după aprilie 2003 pentru a recunoaște autoritatea coaliției provizorii ca ocupând puterea, Consiliul de guvernare interimar al Irakului ca fiind corpul tranzițional, și să autorizeze o forță multinațională forțate împreună să comprime recunoașterea unui “*fait accompli*” ce mărginește autorizația retroactivă. Drept urmare, Națiunile Unite sunt apreciate din ce în ce mai mult, cel puțin în regiunea arabă, ca instrument a politicii americane, expunându-se din ce în ce mai mult acțiunilor teroriste.

¹² Cinci intervenții cu forțe armate regionale sau sub-regionale au fost aprobate retroactiv de Consiliu de Securitate. O altă intervenție de acest tip nu a fost niciodată autorizată, nici măcar retroactiv.

serios procesul de întărire a sistemului colectiv de securitate.¹³ Consiliului de Securitate nu i s-a dat în grijă, în mod explicit, să judece validitatea legală, și chiar politică, a dreptului de auto-apărare.

O variantă de auto-apărare este „protecția națională” care a fost folosită pentru a justifica alte cazuri de intervenții armate. Acestea au încurajat intervențiile în cazurile războaielor reci și post-războaielor reci.¹⁴

Intervențiile armate pentru „protecția cetățenilor” sunt, în general, văzute ca un drept obișnuit cu susținere în norme de drept internațional, preexistent Cartei Națiunilor Unite. Când operația este de scurtă durată și rapidă și se limitează la recuperarea unor indivizi anume, este în general acceptată. Când este folosită ca un motiv pentru prezența continuată a trupelor străine, și nu se mai la recuperarea propriilor pe cetățeni, se încalcă mandatul declarat.

Cazul cel mai dificil de auto-apărare, este intervenția SUA în Afganistan. Justificarea legală pentru operația “*Enduring Freedom*” este rezoluția Consiliului de Securitate 1368, fondată pe dreptul de auto-apărare și combaterea unor baze ale terorismului. În 2008, operația “*Enduring Freedom*” continuă să funcționeze cu obiectivul de a eradica terorismul - justificat de auto-apărare.

În 6 septembrie 2001 Secretarul General al Națiunilor Unite aduce la cunoștință Consiliului de Securitate că, se întreprind operații militare de către “coalitia SUA în Afganistan și, cum talibanii continuau să refuze să îl predea pe Bin Laden, scopurile coaliției de includ îndepărtarea lor de la putere”. Tot în Afganistan sunt, Consiliul de Securitate autoriză lansarea operațiilor UNAMA și ISAF, amândouă având în mod explicit autorizația Consiliului de Securitate. În octombrie 2003, “*Enduring Freedom*” are recunoscută existența de către Consiliul de Securitate, în mod indirect.¹⁵

¹³ Exemple remarcabile ale “folosirii extreme” a articolului 51 sunt:

- Intervenția Chinei în Coreea (1950);
- Pactul sovietic pentru a intervine în Ungaria și Cehoslovacia (1956, 1968);
- Intervenția preventivă a Israelului împotriva Egiptului (1967);
- Blocada navală OSA împotriva Cubei în „criza rachetelor” (1962);
- Atacul Israelului împotriva reactoarelor nucleare ale Irakului (1981);
- Atacul SUA împotriva Libiei ca răspuns la atacul terorist împotriva SUA (1986);
- Intervenția CIS în Tajikistan (1993);
- Atacurile mutuale ale israelienilor și palestinienilor în timpul *intifada* (2000-2004);
- Intervenția forțelor de coaliție în Afganistan ca răspuns la atacurile teroriste (2001).

¹⁴ Exemplele sunt:

- Intervenția Belgiei în DR Congo (1960);
- Misiunea de recuperare a Israelului în Uganda (1976);
- Misiunea de recuperare cu elicopterul întreprinsă de SUA în Iran (1980);
- Conducerea intervenției OECS de SUA în Grenada (1983);
- Intervenția Rusiei în Georgia (1992);
- Intervenția Marii Britanii în Sierra Leone (1997);

¹⁵ Astfel, indicație explicită a Națiunilor Unite către IASF (cu mandatul său de securitate „hard”) să lucreze în “consultații închise” atât cu UNAMA (cu mandatul său “soft”) și operația “*Enduring Freedom*”. Prin aceasta, Consiliul de Securitate recunoaște legătura între mandatul de securitate al forțelor multinaționale ISAF cu mandatul opus, de luptă împotriva terorismului al forței coaliției de auto-apărare a “*Enduring Freedom*”.

Astfel, se naște întrebarea când o așa-numită operație de “auto-apărare” se încheia. Nici un criteriu nu a fost dezvoltat de Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite pentru a judeca, fie validitatea originală a auto-apărării, fie timpul-limită. Această ambiguitate contrastează cu operațiile de securitate colectivă autorizate de Națiunile Unite care, întotdeauna au un mandat reînnoit. Această lacună permite ca operațiile de auto-apărare, desfășurate în baza articolului 51 al Cartei, comparate cu operațiile de securitate colectivă, desfășurate în baza articolului 42 sunt oarecum ironic date circumstanțele istorice în care a luat naștere articolul 51- ca un compromise între tensiunile de securitate colective regionale și universale.

Conceptul de auto-apărare ridică trei probleme care trebuie luate în considerare: Distincția dintre individual și colectiv; Natura acțiunilor agresive care evocă răspunsul; Natura răspunsului însuși.

Dimensiunea individuală și colectivă a auto-apărării. Articolul cu privire la dreptul la auto-apărare a fost introdus în Cartă ca răspuns la absența unui sistem efectiv de securitate regională, pentru situațiile de agresiune externă. Dar pasajele incluse în articolul 51 al auto-apărării individuale (de o națiune), la fel ca auto-apărarea colectivă (de mai multe națiuni) largesc problemele iremediabil. Astfel se acordă, în mod esențial, puterilor hegemonice, o justificare pentru intervenție.

Dacă managementul conflictului ar fi fost încredințat agențiilor regionale, mai degrabă decât Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, probabil că auto-apărarea tradițională (un răspuns militar al forțelor armate naționale împotriva agresiunii forțelor armate ale altor națiuni) ar fost semnificativ redusă. Agențiile regionale ar fi, mai mult ca probabil, înclinate să privească securitatea regională colectivă ca modalități de răspuns la agresiune, mai degrabă decât să lase statul victimei să răspundă el însuși; solidaritatea ar fi mai mare la nivel regional, decât global. Pe deasupra, statele vor fi mai puțin înclinate, și desigur, mai puțin competente, să ”se întindă dincolo de regiune” din care fac parte în numele auto-apărării - rezultând mai puține aventuri post-coloniale. Noțiunea tradițională de auto-apărare este în mare măsură, limitată în zilele noastre în arii de tensiune maximă învecinate – Israel-Palestina, India-Pakistan, Coreea de nord și de sud.

Natura acțiunilor agresive. În epoca modernă, o nouă noțiune de auto-apărare a ieșit la iveală. 11 septembrie 2001 este punctul de intersecție pentru schimbarea modului de a înțelege conceptual de auto-apărare în două moduri, spațial și temporal. Într-o lume a globalizării unde “noile realități” ale terorismului și proliferarea armelor de nimicire în masă, face orice societate oriunde pe planetă, vulnerabilă să “atace”, noțiunea de auto-apărare a devenit proporțional, globală; un atac asupra clădirilor din New York are ca răspuns schimbarea regimului din Kabul. În al doilea rând, natura impredictibilă și fulgerătoare a unui asemenea atac, a îndemnat extinderea auto-apărării, cel puțin în partea SUA, pentru a include acțiunile preventive.

În timp ce nici una dintre aceste trăsături – aplicații globale și acțiuni preventive - nu sunt nici reglementate, nici circumstanțiate juridic prin interpretare juridică internațională. Prioritatea a fost, în mod tradițional, limitată la un răspuns militar la un atac militar, între state ale căror relații bilaterale erau percepute ca fiind tensionate. Învecinarea geografică și mașinile blindate sau elicopterele de luptă caracterizează conceptul tradițional al auto-apărării preventive. Astăzi, conceptul

modern este modelat de bombardamente masive asupra orașelor, având implicații imediate pentru stabilitatea globală și evocând un răspuns global imediat. În asemenea scenarii ale secolului al XXI-lea, rolul universal a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite este evident. Agențiile regionale subordonate Consiliului de Securitate trebuie implicate a organizarea unui răspuns global la amenințările globale.

Natura răspunsului. Complicații apar și legate de natura răspunsului. Dacă acțiunile agresive se produc într-o lume a globalizării, atât în sens, spațial, cât și temporal, este logic că răspunsul va fi de același fel. Cum lumea a trecut de la epoca westfalică la cea post-westfalică - de la o lume a statelor suverane la un prototip al societății globale – atunci și natura agresiunii și a răspunsului sunt supuse unor prefaceri. Individul a intrat în scena internațională - într-un context al drepturilor individuale (prin UDHR), responsabilități individuale (ICC) și jurisdicție individuală (țintă a sarcinilor și ordini de arestare date de Consiliul de Securitate). În acest flux al schimbărilor, protecție cetățenilor se trece printr-o transformare conceptuală, respectiv de la protecția națională la acuzarea globală. Teroriștii individuali (excluzând nivelul de exercitarea a anchetelor sprijinite de practica torturile în interiorul sau în exteriorul instituției) sunt subiecți ai punerii în acuzare, atât la nivel global cât și național. Într-un asemenea scenariu, întrebarea care se naște este cine emite ordinele. Consiliul de Securitate are responsabilitatea de a răspunde la agresiunile inter-statale. De asemenea, nici agresiunile unor grupuri secrete asupra unui stat nu este o noutate. Întrebarea care se ridică este legată de organizația abilitată să răspundă în aceste situații *sui generis*. Consiliul de Securitate răspunde la agresiunile secrete ca și în cazurile de agresiune tradițională - evocând apărarea națională care se bazează pe serviciile de informații și reacția militară. Dar reacția militară la o agresiune nemilitare este o strategie nepotrivită.

Pentru cazurile de agresiune nemilitară ar fi mai potrivită o altă organizație competentă pentru a aplica legea penală – investigații criminale, acuzarea și condamnarea - la nivel global. Atât din punct de vedere conceptual cât și instituțional, lumea este în prezent între „comunitatea internațională” și „societatea globală”; pe cale de consecință, abordarea criminalității trebuie să fie între securitatea națională și protecția globală.

În această lumină se pare că există un rol interesant pentru Interpol pentru a sprijini Curtea Internațională de Justiție. Ca o organizația inter-guvernamentală universală (cu 181 state membre), Interpolul are potențialul de a instaura justiția la nivel global într-o manieră pe care jurisdicția națională și jurisdicția internațională (prin extrădare) nu o poate face.

Interpolul este, în principal, o organizație executivă fără o dimensiune politică – doar un mecanism internațional pentru schimbul de informații și emiterea mandatului internațional de arestare. Punerea în aplicare a politicii ca răspuns la acte moderne de agresiune (opuse genului tradițional) rămâne limitată la nivelul Consiliul de Securitate unde conceptele tradiționale de națiune-stat și apărare națională sunt încă dominante. Cum noțiunile specifice conceptului de apărare națională au fost incluse în conceptul de securitate globală, în mod corelativ vor fi necesare proceduri noi.

Interpolul ar putea să fie embrionul unei structuri îmbunătățite corespunzătoare secolului al XXI-lea. Conceptul de apărare națională, conceptual dominant al

politicilor Consiliului de Securitate, ar putea fi remodelat astfel ca să fie acordat credit noțiunea de „globalizare a protecției civililor” și a procedurilor de penale la nivel global, regional și național.

Agențiile regionale ar putea să joace un rol important în promovarea acestor trenduri ale globalizării. Interacțiunea lor cu Consiliul de Securitate pe problema “amenințării moderne” ale terorismului și „proliferarea” sunt deja în agendă Consiliului – primul ca opus al terorismului și al doilea ca o “nouă amenințare”. Dar creșterea rolului regionalismului în domeniul aplicării dreptului la “auto-apărare” depinde de adoptarea unor prevederi normative. Astfel, o decizie a Consiliului de Securitate care să prevadă că orice stat-membru care intervine în teritoriile altora cu forțe armate în scopul protejării propriilor cetățeni, trebuie să înainteze o cerere către președintele Consiliului, menționând particularitățile situației ce afectează interesele naționale și încheierii operației.

Subiectul cererilor. Un factor delicat al intervențiilor armate este baza juridică a acesteia, de regulă solicitarea liderului țării al cărui teritoriu va găzdui respectiva intervenție. În cazul în care o putere străină este invitată într-o altă țară, Carta nu împiedică asta; în acest caz nu este nevoie de o cerere pentru intervenția statului străin în baza dreptului de auto-apărare, articolul 51 al Cartei, iar Consiliul de Securitate nu are de ce să autorizeze o astfel de intervenție potrivit capitolului al VII-lea. Problema care apare când este cererea pentru intervenție a unei forțe externe este introdusă de alt stat membru al Națiunilor Unite, altul decât cel pe teritoriul căruia se va desfășura intervenția. Adesea, într-o situație de criză, circumstanțele nu sunt ușor de înțeles cu acuratețe de către Consiliul de Securitate. Cu atât mai puțin, chestiunile importante ar putea clarificate, dacă Consiliul decide o politică în care un stat membru al Națiunilor Unite cere intervenția armată a altuia pe teritoriul altui stat. În acest caz, este necesară autorizarea Consiliului de Securitate cu precizarea scopului intervenției și durata. O declarație care să însoțească cererea statului-membru și decizia Consiliului de Securitate ar fi de ajuns pentru a face o asemenea situație mai transparentă pentru comunitatea internațională.

Dimensiunea regională. Există posibilitatea ca o putere-hegemonică să nu fie interesată pentru a asigura transparența intervențiilor armate în alte state. O agenție regională ar putea prelua din responsabilitățile Consiliului de Securitate legate de autorizarea cererii pentru intervenție, spre pildă dacă este autentică și nu este emisă sub o anumită constrângere.

Legitima apărare și securitatea colectivă reprezintă două paradigme antagonice în relațiile internaționale.

Dreptul la legitimă apărare, ca o reminiscență a mai cuprinzătorului drept de autoprezervare, reflectă ideea unei ordini internaționale bazată pe lupta dintre state care nu pot supraviețui decât prin propriul efort de apărare.

Securitatea colectivă pe de altă parte exprimă credința într-o ordine internațională pacificată și în capacitatea instituțiilor internaționale de a restabili ordinea.

Între cele două concepte tensiunile apar inevitabil, cu toate că, în primii ani ai securității colective acestea erau limitate. Consiliul Ligii Națiunilor era fragil, iar rolul său primar în cazul conflictelor internaționale era de a oferi asistență victimelor

agresiunii. Potrivit teoriei clasice a securității colective, sistemul menținerii păcii implementat de Ligă era centrat în jurul sancțiunilor economice și militare aplicate statului agresor. Din această cauză, intervenția Ligii Națiunilor nu putea intra în conflict cu efortul de autoapărare a statului victimă.¹⁶

Această situație avea să se schimbe după cel de-al II-lea Război Mondial, odată cu punerea fundațiilor Organizației Națiunilor Unite. Menținerea păcii a devenit preocuparea principală, și prin urmare Carta ONU definește scopul sistemului colectiv de securitate într-o manieră mult mai largă decât a făcut-o tratatul care a stat la baza înființării Ligii Națiunilor. Consiliul de Securitate nu mai este destinat să ofere sprijin victimelor agresiunii, ci să ia măsuri pentru menținerea păcii și a securității.¹⁷ Mai mult dreptul la legitimă apărare este încastrat în conceptul de securitate colectivă. Potrivit art.51 al Cartei, exercitarea lui nu va împiedica intervenția Consiliului de Securitate și se va sfârși imediat ce acesta a luat măsurile necesare pentru restabilirea păcii și securității internaționale. La conferința de la San Francisco totuși, s-a acordat o atenție limitată relației dintre dreptul la legitima apărare și conceptul de securitate colectivă. Problema echilibrului în raportul dintre supremația Consiliului de Securitate și caracterul inerent al dreptului la autoapărare așa cum este el prezentat în art.51, a rămas deschisă. Practica statelor a clarificat într-o oarecare măsură unele aspecte ale acestei relații. Nu numai că alianțele de după război au recunoscut rolul dominant al Consiliului de Securitate prin înscrierea textelor Cartei în documentele lor de înființare, dar mai mult, prerogativele Consiliului s-au remarcat în unele conflicte. Acest lucru a fost evident în cazul emiterii unor ordine obligatorii de încetare a focului. Ca exemple pot fi aduse conflictul din Maldive, războiul dintre Iran și Irak, războiul din Bosnia-Herțegovina și războiul dintre Eritreea și Etiopia. În toate aceste cazuri, statele au acceptat poziționarea Consiliului de Securitate, care nedeterminând părțile responsabile pentru conflict, a redus dreptul statului victimă la autoapărare în scopul de a pune capăt imediat ostilităților.¹⁸

Aceste concluzii au fost consolidate de practica internațională. Spre exemplu, în cazul primului război din Golf, la începutul acestui conflict Consiliul de Securitate a susținut explicit dreptul Kuweitul la legitimă apărare când a adoptat sancțiuni economice împotriva Irakului. Totuși, într-o etapă ulterioară, statele au acceptat suspendarea dreptului Kuweitului la legitima apărare. Și anume, după ce Consiliul a adoptat rezoluția 678(1990) autorizând folosirea forței împotriva Irakului, statele aliate s-au simțit obligate să nu recurgă la agresiuni în temeiul legitimei apărări, pe toată durata perioadei de grație stipulate în rezoluție. Așadar a fost acceptată o subordonare a legitimei apărări conceptului de securitate colectivă.

Altfel au stat lucrurile în cazul războiului din Bosnia. Încă dinaintea izbucnirii acestuia, Consiliul de Securitate a impus un embargo în privința armelor asupra teritoriului fostei Federații Iugoslave, care a continuat să se aplice și după obținerea independenței de către fostele republici. În ciuda efectului advers asupra capacității de autoapărare a Bosniei, embargoul a fost aprobat de comunitatea internațională datorită

¹⁶ Nico Krisch, *Selbstverteidigung und kollektive Sicherheit*, Band 151, 2001. pp. 405-412.

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Nico Krisch, op.cit. p.407

faptului că părea a avea darul de a calma conflictul. Contestările au apărut abia în momentul în care Bosnia Herțegovina era amenințată cu dispariția, unele state reclamând faptul că măsura excesivă în care Consiliul de Securitate a restricționat dreptul la legitimă apărare, a dus la periclitarea existenței unui stat. Totuși Consiliul s-a arătat inflexibil iar embargoul a rămas funcțional până la sfârșitul războiului. Rămâne însă relevant consensul inițial asupra restricțiilor aduse dreptului de legitimă apărare de către Consiliul de Securitate, în scopul de a pune capăt rapid conflictului.

Așadar Consiliul de Securitate în practica sa, adesea preferă menținerea păcii în detrimentul protecției și securității statelor, iar Carta susține prin prevederile sale dreptul acestuia de a proceda astfel. În Cartă, legitima apărare și securitatea colectivă sunt destinate a servi scopuri divergente. Astfel, în timp ce dreptul la autoapărare protejează securitatea individuală a statelor, securitatea colectivă are ca obiectiv prezervarea păcii internaționale. Astfel, în cazul unor amenințări la adresa păcii, Consiliul de Securitate poate lua măsuri coercitive împotriva oricărui stat, în funcție de responsabilitatea pe care acesta o are în izbucnirea conflictului. Această prevedere a Cartei a fost obiectul unor discuții intense între fondatorii ONU care au recunoscut faptul că acțiunea rapidă pentru prezervarea păcii ar putea, în unele cazuri să necesite subordonarea intereselor de securitate ale statelor implicate.

Articolul 51, cuprinde prevederea faptului că legitima apărare încetează în momentul în care Consiliul de Securitate va fi luat măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale.¹⁹ Dreptul la autoapărare încetează așadar odată ce Consiliul își exercită prerogativele menite să asigure menținerea păcii, chiar dacă măsurile sale privesc reinstaurarea păcii în general și nu reușesc să asigure securitatea statelor atacate. În concluzie acest articol împuternicește Consiliul să subordoneze dreptul individual al statelor la legitimă apărare, interesului general al comunității internaționale de a menține pacea.

Această abordare pare să intre în conflict cu înțelesul inițial al noțiunii de securitate colectivă. În mod tradițional, securitatea colectivă căuta să obțină pacea prin măsuri colective ce priveau asistența victimele agresiunilor internaționale, având obiectivul de a inhiba potențialii agresori prin forța covârșitoare a sistemului colectiv. Totuși fezabilitatea practică a acestei concepții clasice a căzut pradă scepticismului încă din perioada interbelică, iar Carta a ales o abordare nouă, parțial mai modestă și mai ambiguă. Această nouă abordare face clar faptul că acțiunile colective nu vor fi inițiate în orice circumstanță și presupune că odată forțele comunității internaționale reunite, pacea va fi mai bine securizată prin acțiuni rapide decât prin proceduri

¹⁹ Articolul 51 se refera la prevederile articolului 39 și 42. Astfel art 39 prevede: „Consiliul de Securitate va constata existența unei amenințări împotriva păcii, a unei încălcări a păcii sau a unui act de agresiune și va face recomandări ori va hotărî ce măsuri vor fi luate, în conformitate cu Articolele 41 și 42, pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale.” Pentru ca art. 42 să precizeze:” În cazul în care Consiliul de Securitate va socoti că măsurile prevăzute în Articolul 41 nu ar fi adecvate ori că s-au dovedit a nu fi adecvate, el poate întreprinde, cu forțe aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o consideră necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale. Această acțiune poate cuprinde demonstrații, măsuri de blocadă și alte operațiuni executate de forțe aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Națiunilor Unite.”

dialectice prin care să se stabilească vinovății și să se ia măsuri de întărire a victimelor agresiunii.

Subordonarea inerentă a legitimei apărări față de securitatea colectivă nu este totuși nelimitată. Pentru a pune capăt acțiunilor de autoapărare, măsurile Consiliului de Securitate trebuie să fie, potrivit art. 51, “necesare” menținerii păcii și securității internaționale. Și de această dată termenul “necesar” a suscitat discuții pe seama semanticii sale contextualizate. De această dată doctrina a considerat în majoritate că “necesar” ar trebui înțeles ca “efectiv” și că prin urmare un stat poate acționa în legitimă apărare până când pacea și securitatea internațională este restabilită. Se ridică așadar întrebarea, în ce măsură este Consiliul de Securitate al ONU apt să restabilească efectiv și imediat pacea și securitatea internațională.

Atacurile preventive

Subsecvent atacurilor teroriste care au zguduit lumea în ultimii ani, Statele Unite și-au înzestrat politica externă cu un instrument pe care-l așează cu deplin drept în panoplia acțiunilor internaționale. Este vorba de loviturile preventive. (pre-emptive actions).

Noile tipuri de amenințări teroriste și accesul tot mai crescut la tehnologii cu potențial de distrugere în masă par să justifice, după unii, adaptarea sistemului juridic internațional și recunoașterea dreptului la autoapărare prin acțiuni preventive când amenințările sunt considerate iminente și generatoare de consecințe grave.

Lipsa de fundamentare juridică în actualul drept internațional public și absența codificării în norme internaționale general convenite sunt însoțite însă de serioase presiuni politice și doctrinare, dar și de realitatea precedentelor istorice care au instituit o cutumă a acțiunilor preventive, e drept, limitată ca amploare.

Problema care se ridică este care vor fi consecințele asupra ordinii internaționale, în condițiile în care planează ambiguități asupra criteriilor care să legitimeze astfel de intervenții.

În Strategia Națională de Securitate (SNS) a SUA, definită de administrația Bush în septembrie 2002, la un an după atacurile de la 11 septembrie, atacurile preventive sunt definite ca acțiuni anticipative de autoapărare prin care se urmărește eliminarea unei amenințări judecate drept iminente și grave înainte ca aceasta să se fi materializat.²⁰ Altfel spus, judecarea drept apropiată a unui atac poate declanșa un atac înaintea anticipatei lovituri.

Traducerea în română a termenului “pre-emptive action” ridică unele probleme. Traducerea exactă a termenului este inoperabilă datorită implicațiilor semantice pe care echivalentul acestuia le are în limba română. Dreptul de preempțiune și, prin urmare, acțiunea preemptivă sunt noțiuni juridice în dreptul român, în special în cel civil și comercial, care descriu situația în care o persoană deține prioritar, în fața tuturor celorlalți, facultatea de a obține un bun. De aceea, literatura română de specialitate folosește termenul “de acțiuni preventive”, deși nu este cel mai potrivit, pentru ca acțiunea de prevenire presupune încercarea de a preîntâmpina ca un fapt să aibă loc, dar nu presupune în mod necesar o amenințare iminentă sau un atac armat,

²⁰ Capitolul V al Strategiei Naționale de Securitate a SUA, 20 septembrie 2002.

intrinsec în definiția *pre-emptive action*. Ceea ce pretinde doctrina acțiunilor preventive este că un stat, are dreptul să se apere dacă are percepția unui atac care va fi îndreptat asupra sa.

Atacurile preventive nu sunt o inovație americană. Asemenea situații de autoapărare au fost consemnate în istoria relațiilor internaționale ca atacuri ce au loc înainte ca amenințarea care le justifică să se fi materializat prin acțiuni agresive, cu consecințe vizibile și cuantificabile. Baza o constituie presupuziția ca aceste amenințări sunt în curs de formare și pot produce efecte catastrofale care justifică reacția înaintea acțiunii propriu-zise.²¹

Frederic cel Mare a invadat în 1756 Saxonia pentru ca o suspecta ca urma să se alăture unei coaliții care vroia să distrugă Prusia. În 1805, flota britanică a atacat flota daneză temându-se că puterile de la Marea Baltică se vor coaliza împotriva Marii Britanii. În 1940, britanicii au atacat flota franceză ancorată la Oran pentru a preveni capturarea ei de către nemți.

În 1837, cel mai vechi caz de jurisprudență americană în domeniu, cazul “Carolina”, a stabilit că un act poate fi justificat ca având loc în condiții de legitimă apărare când “autoapărarea este necesară, imediată, covârșitoare și nu lasă nici o altă opțiune posibilă și nici un moment pentru deliberare”²².

Tribunalul de la Tokyo a decis ca olandezii au declarat justificat război Japoniei (chiar dacă aceasta nu atacase Olanda), întrucât Japonia anunțase la Conferința Imperială din noiembrie 1941 că va anexa teritoriile olandeze din Pacific. Totuși, Tribunalul de la Nürnberg (1945-1949) a decis respingerea argumentului naziștilor care încercau să se apere susținând ca atacul împotriva URSS fusese legal și legitim pentru că Germania avea informații că URSS se consolida militar și se pregătea să o atace. Același raționament a fost respins în cazul generalilor nemți care au argumentat că invazia Norvegiei a fost un act necesar de autoapărare, de preîntâmpinare a ocupării acestei țări de către Aliați. Tot în cel de-al doilea război mondial, Japonia a pretins ca atacase SUA la Pearl Harbour numai pentru a nu fi atacată ea prima, anticipând ca SUA vor intra în război împotriva sa și a Germaniei. Jocul anticipării iminenței unui atac își revelează astfel capcanele.²³

În 1998, administrația democratică a lui Clinton a lovit cu rachete Tomahawk ținte din Afganistan și Sudan. În primul caz se consideră, deși țările lovite au negat, că acolo existau tabere de antrenare a teroriștilor internaționali, iar în cel de-al doilea se presupunea că era vorba de o fabrică de arme chimice. Secretarul de stat Madeleine Albright afirma atunci ca “acesta este, din păcate, războiul viitorului”. Administrația Clinton a admis, fapt consemnat de Times în decembrie 2002, ca în timpul primului mandat, la începutul anilor 1990, SUA au amenințat Coreea de Nord ca îi vor distruge facilitățile nucleare dacă nu încetează activitatea acestora.²⁴

După Războiul de Șase Zile din 1967, Israelul a afirmat ca a atacat Egiptul pentru că, oficial, erau în stare de război în urma conflictului din 1956 din Peninsula

²¹ Filon Morar, *Doctrina atacurilor preventive între cutuma și codificare normativă internațională*, Revista 22 Nr.823, 18 decembrie 2005

²² Ibidem

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

Sinai. Nu a invocat dreptul la autoapărare pentru ca nu avea un fundament în dreptul internațional, deși Israelul știa că, în mai 1967, Egiptul blocase strâmtoarea Tiran și își comasase trupele la granița israeliană. Totuși, Israelul a invocat dreptul la autoapărare nu în cazul unui iminent atac teritorial, ci al unui potențial atac cu arme nucleare, când, în 1981, a atacat și distrus cu rachete reactorul nuclear irakian de la Osirak, unde regimul Saddam își dezvoltă programul nuclear cu intenția de a ataca Israelul în viitor. Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA) a afirmat că Israelul nu avea dovezi că reactorul producea material nuclear, iar ONU, inclusiv SUA și Anglia, a condamnat Israelul pentru ca, 10 ani mai târziu, investigația AIEA și ONU să scoată la lumină faptul că reactorul în cauză fusese utilizat de Irak pentru dezvoltarea programului nuclear. În 1956, când Franța și Anglia au folosit forța împotriva Egiptului în Canalul de Suez, Marea Britanie și-a justificat intervenția prin invocarea anticipării pagubelor ce puteau fi produse de afectarea traficului comercial prin Canal.

Campania din Kosovo, considerată în genere o intervenție umanitară, a avut o justificare preventivă: împiedicarea continuării epurării etnice din regiune. Altă implicație a fost că în relațiile internaționale a început să se considere că statul se bucura de atribuțiile suveranității atâta timp cât își îndeplinește obligațiile majore ce îi incumbă. Printre acestea, și responsabilitatea de a-și apăra propriii cetățeni, ceea ce nu s-a întâmplat în Bosnia și Kosovo. În cadrul ONU există dezbateri intense pentru a consacra responsabilitatea statelor de a-și proteja propriii cetățeni și posibilitatea unei intervenții internaționale acolo unde această obligație nu este respectată.

După SUA și alte state, precum Australia, Rusia, Israel și Franța, au anunțat, deschis sau voalat, în mod oficial, că vor recurge și ele la acest instrument. Deși a afirmat ca nu este de acord cu acțiunile preventive, Putin a anunțat în 2002 că Rusia își rezervă dreptul de a recurge la astfel de acțiuni dacă interesele țării o impun, arătând cu degetul spre Georgia, republică independentă apropiată de Occident, acuzând-o că ar sprijini terorismul.²⁵

În condițiile în care loviturile preventive tind să se generalizeze se ridică întrebarea dacă acest instrument poate fi lăsat doar în baza cutumei. Legalitatea, legitimitatea, și moralitatea acțiunilor preventive reprezintă motive de controversă în cadrul doctrinei. Criteriile care să delimiteze “iminența” atacurilor sau “necesitatea” acțiunilor preventive sunt în continuare relative și de factură subiectivă. Mai mult decât atât, legat de această discuție, se ridică spectrul îngrijorător al abordării doctrinei atacurilor preventive într-o manieră unilaterală. S-a spus că atunci când intră în discuție o regulă a dreptului internațional care admite o interpretare flexibilă așa cum este cazul dreptului la legitimă apărare, procesul de interpretare a acesteia devine chiar mai important decât substanța prevederii în sine. Cu alte cuvinte, aceasta nu poate fi interpretată de către o singură țară, fără procesul prealabil de convingere a celorlalte state de necesitatea acțiunilor sale.

Acest principiu poate fi aplicat și cazului particular al războiului din Irak. Cu alte cuvinte Statele Unite ar fi trebuit să arate celorlalte state, începând cu NATO și Consiliul de Securitate, dovezile clare ale faptului că Irak susține acțiunile ostile ale organizațiilor teroriste împotriva uni membru al Organizației Națiunilor Unite. În

²⁵Filon Morar, op. cit.

condițiile lipsei unei reglementări exprese în dreptul internațional a dreptului la legitimă apărare preventivă, această procedură pare a fi singura în măsură să înlăture arbitrariul în determinarea necesității unei lovituri preventive și să evite destabilizarea sistemului internațional.

Oricare ar fi argumentele aduse în sprijinul acțiunilor preventive și chiar dacă opinia publică internațională ar fi convinsă de utilitatea unui atac armat de acest gen, rămâne deschisă problema satisfacerii principiului central din dreptul internațional public privind proporționalitatea răspunsului, care nu poate fi mai puternic în magnitudine decât acțiunea care l-a prilejuit. Dar cum ar putea fi posibil acest lucru cand nu ai cum să cunoști cu exactitate efectele unui potențial atac care nu s-a produs și care doar crezi că se va produce? În Strategia Națională de Securitate americană se susține că “nu a existat niciodată o cerință legală sau morală potrivit căreia o țară trebuie să aștepte să fie atacată înainte ca ea să poată să ia măsuri împotriva amenințărilor la adresa existenței ei”.²⁶

Teoria dreptului la legitimă apărare preventivă este un fel de profilaxie, ea vorbește despre distrugerea în fașă a unor amenințări care sunt pe cale să se împlinească. În fond, ceea ce propune doctrina acțiunilor preventive bazate pe presupuziția cunoașterii iminenței unui atac este ca un stat să lovească pentru a nu fi lovit. Să atace pentru a împiedica pe altul să atace. Este, în fond, starea de natură descrisă de Hobbes, a unui război al tuturor împotriva tuturor, care justifică utilizarea unilaterală a forței pentru autoapărare. Nu este oare însă adevărat acum, când actori nestatali precum teroriștii pot intra în posesia celor mai teribile arme și le pot folosi împotriva celor mai puternice state, ceea ce autorul Leviathan-ului susținuse acum 350 de ani referindu-se la relațiile dintre indivizi, ca în starea naturală de război și cel mic îl poate înlătura pe cel mare și puternic, prin viclenie sau coalizare?

Relațiile internaționale par a fi din nou dominate de o viziune maniheistă: există “un conflict între bine și rău” în lume, iar acest lucru reprezintă premisa suficientă pentru un angajament total al actorilor internaționali în confruntarea lor. Este incontestabil faptul că nu se poate aștepta producerea unui atac terorist despre care se știe că ar putea avea efecte devastatoare, pentru ca apoi să se riposteze. Pe de altă parte, dacă se acționează anticipativ, cine decide că sunt întrunite condițiile necesare pentru o acțiune preventivă? Ar putea Pakistanul să considere iminent un atac al Indiei, ambele puteri nucleare, sau viceversa, și una din părți să se grăbească să lovească înainte, invocând cunoașterea intenției celeilalte părți de a ataca?

Ne aflăm în plină eră a relativizării legale și morale în relațiile dintre state. Trăim oare pe viu “starea naturală” pe care Hobbes o descria acum mai bine de trei secole? Și asta după toate transformările prin care au trecut mentalitățile și dreptul internațional în tot acest răstimp?

Soluția pentru înlăturarea spectrului abuzivului și aleatorului este codificarea normativă a practicii atacurilor preventive. Lăsată să se dezvolte în afara unui cadru legal practica poate să degenereze. Cutuma poate crea în timp legea. Să sperăm că nu va fi nevoie de un atac nuclear pentru a clarifica ce reprezintă un atac iminent și ce

²⁶ Angus, Martyn, The Right of Self-Defence under International Law-the Response to the Terrorist Attacks of 11 September, Law and Bills Digest Group 12 februarie 2002.

poate fi considerat, în mod legitim, ca act de autoapărare în relațiile internaționale. Transpunerea în acte normative și acorduri internaționale a tendinței de a utiliza acțiuni preventive va avea loc în momentul în care principalii actori politici internaționali vor dori acest lucru. Până atunci tăcerea principalelor organisme internaționale, precum și faptul că documentul final al Summit-ului Mondial al ONU, nu face nicio referință directă la acțiunile preventive, dovedesc faptul că negocierile între marile puteri nu au avansat.

Constituirea ONU, la sfârșitul celui de-al doilea Război Mondial, reprezenta cea mai avansată strategie pentru pace pe care o elaborase omenirea până atunci. La momentul adoptării ei Carta ONU, cuprindea o serie de obiective și idealuri care corespundeau în mod fericit necesității creării unui cadru general care să permită statelor să se întâlnească și să-și concilieze interesele. Cu toate acestea, odată cu trecerea timpului, unele instrumente prevăzute de Cartă s-au dovedit a fi inutilizabile în contextul unei situații mondiale în continuă schimbare.

Absența din Cartă a unor reglementări de maximă și evidentă importanță nu reprezintă totuși o omisiune vinovată, datorându-se mai curând incapacității de a prognoza la acel moment transformările mediului internațional din ultimele decenii.

Reglementarea dreptului la legitimă apărare comportă multe lacune. Doctrina ne propune în schimb o soluție pe care suntem forțați s-o acceptăm: aceea a existenței unui drept la legitimă apărare specific dreptului cutumiar, în paralel cu reglementarea prevăzută în Cartă. Tot cutuma stă la baza fundamentării doctrinei loviturilor preventive. De data aceasta avem de a face cu un drept la legitimă apărare preventivă, care nu necesită nicio autorizare din partea Consiliului de Securitate al ONU, instituție devenită cu acest prilej decorativă.

Necodificarea cutumei în materia dreptului la legitimă apărare a dus la crearea unui mediu dominat de mefiență și de o nedorită instabilitate. Un drept internațional cu instituții reglementate ambiguu și fără organe care pot exercita în mod legitim puterea coercitivă, nu poate ordona raporturile dintre actorii unui sistem internațional care a fost și este caracterizat de „*bellum omnium contra omnes*”.

În contextul integrării României în Uniunea Europeană, *apărarea națională a României* va fi, potrivit propriilor dispoziții constituționale, parte a apărării comune a Uniunii, aceasta obligându-se ca, “*În cazul în care un stat membru ar face obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state membre sunt obligate să îi acorde ajutor și asistență prin toate mijloacele de care dispun, în conformitate cu Articolul 51 din Carta Organizației Națiunilor Unite*”, precizându-se că “*Acest lucru nu afectează caracterul specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state membre*”²⁷, în același context operând și *aplicarea clauzei de solidaritate*, potrivit căreia “*Dacă un stat membru face obiectul unui atac terorist sau al unei catastrofe naturale sau provocate de om, celelalte state membre îi oferă asistență la cererea autorităților politice din statul în cauză*”²⁸.

Spre a elimina orice confuzie, reiterăm faptul că politicile Uniunii și ale NATO privind apărarea și securitatea nu sunt nicidecum incompatibile, ci, dimpotrivă, sunt

²⁷ *Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa*, cap. II, art. I-41, pct. 7.

²⁸ *Ibidem*, cap. VII, art. III-329, pct. 1.

necesar și inevitabil complementare, fiind subsumate strategic aceluiași scop. Sunt relevante, în acest sens, stipulările conținute în documente fundamentale ale celor două organizații. Astfel, în *Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa* se precizează că “Angajamentele și cooperarea în acest domeniu (n. n. apărarea) rămân conforme cu angajamentele asumate în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, care rămâne, pentru statele membre ale acestei organizații, fundamentul apărării colective și autoritatea de punere în aplicare a acesteia”, această înțelegere fiind dezvoltată prin mențiunea că “Politica Uniunii nu aduce atingere caracterului specific al politicii de securitate și apărare a anumitor state membre, respectă obligațiile care decurg din Tratatul Atlanticului de Nord și este compatibilă cu politica comună de securitate și apărare adoptată în acest cadru”²⁹.

Pe de altă parte, în *Conceptul Strategic al Alianței*, recunoscându-se explicit existența unei *Identități Europene de Securitate și Apărare* și menționându-se că aceasta “va continua să se dezvolte în cadrul NATO”, se precizează că prin această *Identitate* “... aliații europeni au posibilitatea să-și aducă o contribuție mai coerentă și mai eficace la misiunile și activitățile Alianței, ca o expresie a responsabilităților comune” și “va întări parteneriatul transatlantic”³⁰.

Obiectivul fundamental al apărării naționale consistă în însăși pachetul de misiuni conferite constituțional forțelor armate, acestea constând în “garantarea suveranității, a independenței și unității statului, a integrității”³¹. În dezvoltarea acestuia pe coordonatele instituționale europene, ale securității și apărării europene, identificăm obiectivele care potențează specific starea și condiția manifestă a apărării naționale, astfel: îndeplinirea misiunilor care decurg din aplicarea Art. V al Tratatului de la Washington, dar și a celor angajate în spiritul non articolului V; operaționalizarea capacităților necesare îndeplinirii de către România a obligațiilor asumate, dar și a celor posibile, în cadrul unor misiuni de menținere a păcii, de salvare, de răspuns la crize, de combatere a terorismului și de asistență umanitară la nivel regional și subregional; continuarea accelerată a procesului de restructurare și de modernizare a Armatei și de integrare integrală a acesteia în spectrul operațional al Alianței; adaptarea sistemului de mobilizare și de planificare integrată a apărării la condițiile determinante ale mediului de securitate și relaționarea funcțională a concordanței dintre scopurile propuse și totalitatea resurselor disponibile; corelarea stării și a capacității naționale de apărare cu responsabilitățile asumate, dar și cu cele în edificare, ale Identității Europene de Securitate și Apărare, caz în care poate fi avută în vedere participarea la misiuni care “includ acțiunile comune în materie de dezarmare, misiunile umanitare și de evacuare, misiunile de consiliere și de asistență în probleme militare, misiunile de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii și misiunile forțelor de luptă pentru gestionarea crizelor, inclusiv misiunile de restabilire a păcii și operațiunile de stabilizare la sfârșitul conflictelor”³²; realizarea unui management eficient al resurselor umane, cu proiecție în orizontul dezirabil al dezvoltării durabile a Armatei României; dezvoltarea contribuției la procesul de

²⁹ *Ibidem*, Cap. I, art. I-41.

³⁰ *Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa*, Partea I, art. 30.

³¹ Constituția României, art. 118.

³² *Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa*, Secțiunea 2, Art. III-309, pct. 1.

transformare a NATO, concomitent cu accentuarea contribuției la generarea forțelor pentru NRF și asigurarea unui sprijin consistent pentru crearea batalionului CBRN; consistențializarea contribuției României la consolidarea parteneriatului NATO cu statele din Balcani, Europa de Est, Caucaz și Asia Centrală, cu deschidere nemijlocită spre sprijinirea stabilității și dezvoltării lor democratice; substanțializarea contribuției la promovarea și diversificarea Parteneriatului NATO-Rusia; continuarea și dezvoltarea participării la proiectele multinaționale ale NATO, de transport strategic aerian și maritim; întărirea controlului parlamentar asupra organismului militar.

Parcurgerea atentă și analitică a obiectivelor menționate relevă cvasimajoritar dubla apartenență identitară a acestora – *securitatea națională și apărarea națională*. Practic, putem afirma că obiectivele manifeste ale apărării naționale sunt expresia specifică securității naționale în spațiul conceptual și acțional al acestui domeniu. De asemenea, obiectivele menționate și nu numai proiectează în finalitatea lor modelul consolidat, performant, modern al apărării naționale în concordanță cu afirmarea strategică a intereselor naționale.

Bibliografie:

- [1]. Beurdeley, Laurent: „L'Union européenne et ses périphéries: entre intégration et nouvelle politique de voisinage”, *Revue du Marché commun et de l'Union européenne*, 2005, n. 492, octobre-novembre.
- [2]. Blockmans, Steven and Lazowski, Adam: “The European Union and its neighbours”, a legal appraisal of the EU’s policies of stabilisation, partnership and integration, *T.M.C. Asser Press*, 2006, <http://www.asserpress.nl/cata/neighbours/fra.htm>
- [3]. Lyons, Gene M and Mastanduno, Michael, Beyond Westphalia? International intervention, state sovereignty, and the future of international society, Summary report of conference at Dartmouth College, 1992.
- [4]. Mgbeoji, Ikechi, Collective insecurity: The Liberian crisis, unilateralism, & global order, UBC Press, Vancouver, 2003.
- [5]. N’Diaye B. 2001. The challenge of institutionalizing civilian control: Botswana, Ivory Coast and Kenya in comparative perspective, Lexington Books, Lanham.
- [6]. Ogunbadejo, Ove, Nigeria and the Great Powers: The impact of the civil war on Nigerian foreign relations, *African Affairs* 75(298), January 1976.
- [7]. Palmer R & Parsons N (eds). 1999. Roots of rural poverty in Central and Southern Africa, Heinemann, London.
- [8]. Prunier, Gerard, The Rwanda crisis, 1959-1994: History of a genocide, Hurst, London, 1995.
- [9]. Refugees International, Peacekeeping in West Africa: A regional report, June 2004.
- [10]. Rikhof, J, Crimes against humanity, customary international law and the international tribunals for Bosnia and Rwanda, 6 NJCL 3.
- [11]. Salim, Salim A, The price of peace, *The West African Bulletin* 3, June 1995.

- [12]. Sawyer, Amos, *The emergence of autocracy in Liberia: Tragedy and challenge*, San Francisco, IGS, 1992.
- [13]. Scheffer, David L *Toward a modern doctrine of humanitarian intervention*, *University of Toledo Law Review* 23, Winter 1992.
- [14]. Smillie, Ian, Gberie, Lansana and Hazelton, Ralph, *The heart of the matter: Sierra Leone, diamonds, and human security (complete report)*, Partnership Africa Canada, Ottawa, 2000, <www.partnershipafricacanada.org> (18 March 2005).
- [15]. Solomon H & Mnggibisa K, *Conflict transformation in DRC following the Kumar Rupesinge model*, Early Warning Unit, African Centre for the Constructive Resolution of Disputes.

ANALIZĂ A FUNDAMENTELOR ȘTIINȚEI MILITARE

Ovidiu OLARIU*
Cristinel MAZILU**

Epistemologia a înregistrat mari progrese prin depășirea orizontului sistemic, pe care Știința militară încă nu le-a receptat. Analiza care poate să genereze condițiile transcenderii comportamentelor agresive poate fi numai de natură teoretică. Starea de insecuritate care se perpetuează de secole poate fi depășită numai după ce sursele proceselor insecurizante capătă interpretarea satisfăcătoare. Este necesar ca știința militară să nu fie construită pe baza unor premise eronate, să-și identifice satisfăcător obiectul de studiu și să utilizeze o metodologie de cercetare teoretică adecvată.

Introducere

Începutul secolului XXI reprezintă un segment temporal propice unei autentice revoluții în domeniul militar, revoluție generată de descoperirile obținute în cercetarea teoretică odată cu depășirea orizontului sistemic.

Înțelegerea trecerii de la întrebarea ”Ce este omul?” la întrebarea ”Ce ar putea deveni ființa umană?” constituie o premisă a realizării studiilor necesare întru înțelegerea umanității având ca finalitate devenirea întru ființă enunțată de Constantin Noica. Apreciem că aceasta este marea miză a noului mileniu. Principala piedică este menținerea oamenilor în orizonturi informaționale depășite, neadecvate, din interiorul cărora ei apreciază ca fiind normale distrugerea ambianței și a semenilor. Bazându-se pe această normalitate și pe subordonarea în fața decidenților politici care acționează partinic, fiind ghidați de ideologii, „Știința militară” care s-a conturat până în prezent nu poate produce rezultate cu adevărat benefice pentru omenire.

Investigarea domeniului militar în modalități unilaterale care sunt centrate pe aspecte disparate nu poate fi pertinentă deoarece „analiza care poate fi relevantă presupune luarea în considerare a conexiunilor dintre toate nivelurile organizării sociale și recunoașterea faptului că securitatea unora nu poate să decurgă din insecuritatea altora”¹. Acest lucru poate fi făcut de cercetarea teoretică din momentul în care a produs explicația satisfăcătoare a existenței sociale. Astfel, depășind modalitățile incorecte, reduționiste de analiză a existenței sociale și interpretând corect și cuprinzător sursele de insecuritate se creează condițiile pentru ca oamenii să devină capabili să se implice constructiv în procesele sociale.

Adevăratele probleme care se cer a fi rezolvate sunt legate de identificarea și formarea competențelor întru obținerea capacității de intervenție constructivă, securizantă în organizările sociale.

* Locotenent, doctorand, UM 01714 Pitești

** Doctorand, manager Procesuality Consulting Grup

1 Lucian Culda, Promovarea securității globale, Editura Licorna, 2006, p.5.

Înțelegem astfel că stările de insecuritate analizate și generate de „Știința militară” sunt “consecințe ale unor grave erori în interpretarea existenței oamenilor, atât a existenței lor sociale, cât și a existenței lor biotice și geofizice”².

Evaluarea științei militare

Epistemologia a înregistrat mari progrese prin depășirea orizontului sistemic, pe care Știința militară încă nu le-a receptat.

Apreciem că descrierea exhaustivă a domeniului militar este imposibilă. Adecvat este să vorbim despre o interpretare mai mult sau mai puțin nuanțată a realității accesibile din domeniului militar.

Autorii Tratatului de știință militară identifică posibilitatea evoluției spre stadii tot mai satisfăcătoare a modului de formulare a explicațiilor asupra cărora se pronunță Thomas Kuhn în „Structura revoluțiilor științifice” dar nu fac o identificare clară a orizonturilor explicative care depășesc posibilitățile empirice: religios, ideologic, analitic (filosofic, determinist-cauzal, interacționist, sistemic, procesual-organic) și cu atât mai puțin nu ne oferă o explicație satisfăcătoare a particularităților specifice fiecărui orizont.

Interogarea adecvată a existenței sociale din care Știința militară încearcă să-si decupeze un obiect de studiu nu poate fi decât una transdisciplinară a cărei metodologii și rezultate sunt mai subtile decât cele ale interogării interdisciplinare.

Autorii Tratatului definesc știința militară ca un sistem de cunoștințe referitoare la legile și principiile luptei armate, la normele și formele de organizare, pregătire și întreținere a forțelor armate, la metodele și procedeele acțiunilor militare. În definiția științei militare observăm că genul proxim sărăcește posibilitățile obiectului de definit deoarece ansamblul descris prin diferența specifică este generat de fapt de procesualitatea interogativă. Se limitează astfel din start posibilitățile legate de înțelegerea reproducerii acestei „științe” și de identificare a dependenței acesteia de procesualitatea interogativă.

Reducerea domeniului de studiu la studiul războiului reprezintă o simplificare deformatoare. Punctul de plecare (ceea ce îi determină esența) rămâne doar la nivel declarativ atât timp cât știința militară nu se pronunță explicit asupra surselor de profunzime ale insecurității omenirii. Acestea au putut fi identificate doar în orizontul p-o de către L.Culda în „Promovarea securității globale”³.

Starea de insecuritate care se perpetuează de secole poate fi depășită numai după ce sursele proceselor insecurizante capătă interpretarea satisfăcătoare. Majoritatea studiilor care vizează problematica securității au fost făcute de pe poziții partizane și se referă îndeosebi la manifestări ale insecurității și la „cauzele” situațiilor insecurizante care pot fi receptate empiric. Ambele aspecte au o relevanță redusă, nu pot să apropie oamenii nici de interpretarea corectă a problematicii insecurității lor sociale, nici de modalități de intervenție capabile să genereze starea de securitate.

Analiza care poate să genereze condițiile transcenderii comportamentelor agresive poate fi numai de natură teoretică.

2 Ibidem, p. 8.

3 Lucian Culda, Promovarea securității globale, Editura Licorna, 2006, pp.88-96.

În orizontul p-o sursa situațiilor sociale insecurizante este reprezentată de modalitățile nesatisfăcătoare în care oamenii procesează informațiile, care sunt consecințe ale modalităților în care se constituie și evoluează organizările sociale, ale pozițiilor oamenilor în aceste organizări și ale limitelor interpretorilor implicați în funcționarea socială a oamenilor. Acestea pot genera consecințe pe care oamenii nu le pot prevedea și explica iar în prelungirea lor stări tensionate, confruntări, atitudini agresive, dar și atitudini subversive.

Transcenderea situațiilor care susțin manifestările insecurizante devine posibilă când omenirea dispune de acea explicație a existenței sociale a oamenilor care poate să funcționeze ca paradigmă, dacă ea devine accesibilă tuturor.

Atragem atenția asupra posibilității ca demersul „teoretic” realizat în stadii pre-paradigmatice să alunece spre orizonturi epistemice nesatisfăcătoare.

Necesitatea socială la care trebuie să răspundă Știința militară pentru asigurarea securității la nivel global este identificarea interpretărilor care generează posibilitatea intervențiilor realmente benefice în existența socială.

“Cunoașterea” este cu atât mai importantă cu cât duce la diminuarea posibilității apariției unui război.

Un „geniu militar” se caracterizează prin procesarea performantă a informațiilor; el nu se îndepărtează de știință ci “o folosește mai bine”. Însă oricât de bine ar fi folosită o știință, dacă aceasta este construită pe baza unor premise eronate, rezultatele nu au cum să fie benefice pentru omenire.

Dintre premisele eronate care stau la baza Științei militare amintim:

- amenințarea este omniprezentă și necesară și ajută la menținerea sistemelor în funcțiune
- pentru întreaga viață socială constrângerea, violența rămân fundamentale, reprezintă realitatea care domină, iar armonia ca principiu etic păstrează rolul de deziderat.
- violență constituie alături de avuție și cunoaștere cele mai importante resurse ale puterii
- distrugerea ambianței și a semenilor prin utilizarea forței este considerată normală iar în unele cazuri se pot plăti despăgubiri
- când negocierile eșuează, nu există alte modalități de acțiune mai profitabile decât agresiunile
- starea de securitate poate fi doar a unora
- războiul este o continuare a politicii (ideologiilor)

Acțiunea militară, ca element praxiologic, reprezintă o consecință a unei erori interpretative și nu poate constitui obiectul de studiu al unei științe.

Limitarea obiectului de studiu la lupta armată și interpretarea filosofică a generalizărilor „materialului faptic” (Cozma, 2008) marchează o involuție a Științei militare.

Obiectul de studiu pertinent nu poate fi decât intervenția benefică în social întru realizarea stării de securitate.

Neutilizarea adecvată a unor termeni precum procesualitate, subiect epistemic, interpretare, orizont epistemic, paradigmă, dezvoltare socială durabilă, duce la menținerea omenirii în situații sociale insecurizante.

Fiind centrate pe reali și posibili, propozițiile științei militare sunt un produs al procesualității interogative și nu doar al logicii. Setul specific de propoziții trebuie să aibă un caracter procesual iar nu sistemic și cu atât mai puțin causal.

Lipsa unei metodologii proprii de cercetare teoretică, face ca investigațiile să rămână circumscrise zonei praxiologice.

În stadiul pre-paradigmatic obiectul de studiu este reflectat printr-o colecție de texte eterogene grupate și prezentate sub forma unui “colaj”. Ar fi bine ca cercetarea teoretică să se detașeze de concepția potrivit căreia “De la Neculce-ncoace, cărțile din cărți se face”.

Metodologia trebuie să răspundă la întrebarea „Cum operăm cu teoriile din domeniul militar?”, iar răspunsul trebuie să-l ajute pe cercetător să identifice teoriile și să aleagă între acestea pe baza unor criterii pertinente. Încă nu s-a produs un astfel de răspuns. “Decizia de a respinge o paradigmă este întotdeauna, simultan, decizia de a accepta o alta; evaluarea care duce la o astfel de decizie implică compararea fiecărei paradigme atât cu natura cât și cu cealaltă paradigmă.”⁴

Apreciem că o soluție ar putea fi cea propusă de Karl Popper⁵:

1. Selectăm o problemă - la care, poate, ne-am împotmolit.
2. Încercăm să o rezolvăm propunând o teorie ca soluție provizorie.
3. De-a lungul discuției critice a teoriilor noastre cunoașterea sporește prin eliminarea unor erori; în acest fel învățăm să ne înțelegem problemele și teoriile și să simțim nevoia unor probleme noi.
4. Cele mai bune teorii ale noastre pot scoate la iveală, prin intermediul discuției critice, probleme noi.

Interogarea aspectelor problematice decupate se efectuează astfel încât să se elaboreze o explicație iar rezultatul poate să contribuie la nuanțarea sau corectarea interpretării cadru, dar și la negarea ei prin producerea unei noi interpretări, care trebui să înlocuiască interpretarea anterioară, ceea ce presupune că ea este mai bună, deci se apropie mai mult de obiectul în sine.

Apreciem că ar fi util ca în realizarea demersului de investigare teoretică a artei militare să se renunțe la construcții lexicale specifice creației beletristice.

“Teoria artei militare” ar trebui să se pronunțe asupra performanțelor posibile în procesarea informațiilor specifice intervenției în social întru realizarea stării de securitate.

Lupta armată este o consecință a unor grave erori în interpretarea existenței oamenilor, atât a existenței lor sociale, cât și a existenței lor biotice și geofizice.

Fragmentarea artificială a obiectului de studiu în mai multe discipline conduce la ignorarea unor conexiuni care se cer a fi investigate. De exemplu, Știința militară nu se pronunță pertinent (corect și cuprinzător) asupra conexiunilor dintre sociologie și topografia militară și cu atât mai puțin asupra conexiunilor sale cu epistemologia.

Lipsa unei metodologii proprii de cercetare teoretică, face ca investigațiile să fie dispartate și greu de integrat și generalizat la nivelul domeniului de studiu. În

4 Thomas Khun, Structura revoluțiilor științifice, Editura Humanitas, 2008, p.96.

5 Karl Popper, Mitul contextului, Editura Trei, 1998, p.209.

stadiul pre-paradigmatic studiul sinergiilor specifice domeniului rămâne doar un deziderat.

Direcția satisfăcătoare de cercetare este dată de localizarea acesteia în acest orizont p-o care presupune raportarea la existența socială a oamenilor ca la o procesualitate, adică o organizare în devenire; în această interpretare, orice problematică este studiată pertinent numai dacă se îmbină abordări istoriografice, viitorologice și praxiologice⁶.

Apreciem că adevărata revoluție în cercetarea Științei militare va fi marcată de identificarea satisfăcătoare a obiectului său de studiu și de utilizarea unei metodologii de cercetare teoretică adecvate.

6 Lucian Culda, Promovarea securității globale, Editura Licorna, 2006, p. 45.

FENOMENOLOGIA SPAȚIULUI PUBLIC CA PARADIGMĂ CONTEMPORANĂ A SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII

Liviu Gabriel GHITULEASA*

Prin intermediul acestui text, se dorește tratarea fenomenologică a relației dintre securitate și apărare, ca paradigmă a arhitecturii contemporane.

Intenționez să relaționez aceste două concepte cu principii ale urbanismului, în așa fel încât să evidențiez felul în care se comportă și reacționează orașul modern în raport cu conflictualitatea de ordin militar.

Putem înțelege astfel, în ce condiții forma orașului și comportamentul cetățenilor sunt modificate în timpul perioadelor de criză, atât din punctul de vedere al relațiilor inter-umane, cât și din punctul de vedere al arhitecturii spațiului public.

Pe fondul apărării, vor rezulta o serie de aspecte conexe securității, legate de interstițialitatea spațiului public, specifice felului în care acesta este perceput.

Exordiu:

„Orașul este considerat cea mai concludentă luare în posesie a unui spațiu și transformarea lui în consonanță cu aspirațiile și necesitățile societății, deci conform unor legi sociale.”¹

Pornind de la această ipoteză, suntem îndreptați să admitem în continuare pentru a facilita conceperea ulterioară a textului, afirmația lui Edmund Husserl care spunea că „o lărgire a conceptului de experiență care să includă și experiență categorială duce în același timp la o lărgire a conceptului de obiect.”²

Astfel, se poate spune că are sens să vorbești despre un obiect, doar dacă știi ce înseamnă să îl aduci la o prezență intuitivă.

Prin conceptul lărgit de experiență, care cuprinde și variațiunea eidetică, și prin conceptul lărgit de obiect, care include și esența, ne revine sarcina de a cerceta și a clasifica fiecare domeniu de obiecte din perspectiva legilor sale esențiale.

„Legile esențiale, indică ce proprietăți îi revin în mod necesar unui obiect, în cazul în care acesta trebuie să aparțină respectivului domeniu. [Aceste *legi*] pot fi de aceea denumite și *legi ontologice* potrivit sensului pe care îl are ontologia ca teorie [logos] despre ființă. Programul fenomenologic cuprinde viziunea unei clasificări ontologice a tuturor domeniilor obiectuale.”³

Pentru că gnoseologia și epistemologia urmăresc să clarifice atât chestiunile privitoare la posibilitățile omului de a cunoaște realitatea cât și la mijloacele de obținere și verificare a cunoștințelor, aceasta nu trebuie să fie o imagine dezinteresată a existenței. Astfel, a trăi înseamnă a interpreta dintr-un punct de vedere uman, a da

* Doctorand arhitect al Școlii Doctorale „Spațiu, Imagine, Text, Teritoriu” a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” – București

1 BROSSAT, Alain, *Frontiera ca muzeu și laborator al excepției*, articol publicat în *Teritorii: scrieri/dez-scrieri*, Editura Paideia, București, 2003.

2 GHEORGHIU, Teodor O., *Locuire și neașezare*, Editura Paideia, București, 2002.

3 Idem.

sens lucrurilor în raport cu noi înșine. De aceea, orice raport subiect-obiect, inclusiv cel cognitiv, implică elementul de valoare.

Urmărind acest raționament, suntem de acord cu faptul că, ontologia materială susține deosebiri esențiale care există între diferitele tipuri de obiecte. Fiecare tip de obiect are astfel propria sa ontologie materială, care îi definește legitățile esențiale valabile precum și categoriile sale.

Praxis:

Deoarece lucrarea de față își are un caracter oarecum limitat, vom evita să scriem despre toate etapele parcurse în reducția fenomenologică și vom arăta doar concluziile acesteia.

Pentru a putea înțelege, în ce condiții forma orașului și comportamentul cetățenilor sunt modificate în timpul perioadelor de criză, atât din punctul de vedere al relațiilor inter-umane, cât și din punctul de vedere al arhitecturii spațiului public va trebui să re-găsim conceptul de oraș prin prezența intramundă a teritorialității existențiale.

Aducerea unui astfel de termen în discuție și implicit fixarea sa în prezența cotidiană înseamnă a-l descrie prin prisma regulilor sale ontologice care îi definesc prezența. Astfel, orașul, la fel ca și teritoriul va fi circumscris de către o limită a sa mai mult sau mai puțin permeabilă, în funcție de cauzalitățile sale intrinseci.

Granița, în primul rând, are menirea de a margini și în același timp constituie prin prezența sa semnul pozitiv al absenței proprietății. Deși un concept vag, granița există prin teritorialitatea sa, ca loc al nimanui. Este deopotrivă atât spațiul dintre spații, cât și limita situării dinspre interior către exterior dar și dinpre exterior către interior.

Am ales să pornesc cu raționamentul din acest punct al limitei, deoarece frontiera reprezintă miza teritorială a oricărei entități statale. Rolul său nu constă numai în a *de-limita* un loc, cât în a fixa și de a particulariza un anumit tip de nomadism înspre devenirea lui statică. Astfel, datorită încetinirii și stopării relative a mișării la nivelul teritoriului, se poate cristaliza un fenomen de stabilitate și de stabilire a unei populații până atunci nomade care să își atribuie și să își însușească un *loc* al continuității existenței sale.

Geoffrey Bennington afirmă că “existăm teritorial pentru a stăvili natura frontierelor, limita ca natură fundamentală”.

Putem astfel să vorbim despre apariția în interiorul granițelor a spațiului public și a unui spațiu privat, ambele inter-corelate într-o imixtiune a cărei proporție variază în funcție de tensiunile care au loc în teritoriu.

Natura existențială a spațiului privat, opoziția sa față de spațiul public, dar și referențialitatea privatului, nu poate exista decât corelată etimologic cu termenul de privativ, ca o consecință a celui de-al doilea generată de primul.

Asa cum remarca filosoful Bogdan Ghiu într-o lucrare în care trata prezența teritoriilor nomade, Kant făcea distincția între Stat ca formă de organizare politică și teritoriul pe care acesta îl ocupă. Se ridică aici întrebarea referitoare la felul în care “ar

trebui să se procedeze politic și ce politică neteritorială ar trebui elaborată pentru ca politicul să nu mai depindă de o înradăcinare teritorială.”⁴

În aceste circumstanțe, granița devine *ne-locuibilul* ca limită a locuitului și a locuirii.

Dacă ar fi să urmărim linia de gândire a lui Deleuze, teritoriul nu trebuie să fie neapărat înțeles prin prisma solului său, acesta din urmă fiind doar o posibilitate a metamorfozării. În sens invers, de-teritorializarea nu înseamnă “a părăsi un teritoriu pentru un alt teritoriu, ci a deveni altceva, a urmări o *linie de fuga* non-umana.”⁵

Alăturarea ca posibilitate a vecinătății, presupune depășirea limitei intramundane impuse, astfel încât “teritoriile să se poată plia, îndoii, răsuci [...] făcând ca marginea să fie, de fapt, mai mult decât una singură, [să poată exista] margini suprapuse, disimulându-se unele pe altele.”⁶

Încă de la început mi-am propus ca prin intermediul acestui text, să tratez din punctul de vedere al fenomenologiei relația dintre securitate și apărare, ca paradigmă a arhitecturii contemporane.

Prin ex-punerea în frazele de mai sus a ideii de graniță, intenționez să relaționez în continuare concepte specifice conflictualității cu principii ale urbanismului contemporan, în așa fel încât să evidențiez felul în care se comportă și reacționează orașul modern în raport cu conflictualitatea de ordin militar.

Pentru a putea realiza acest lucru, în continuarea acestei lucrări voi face trimitere la o serie de texte care tratează probleme asemănătoare. Primul dintre acestea va fi cel al lui Alain Brossat, intitulat “*Frontiera ca muzeu și laborator al excepției*”, tradus de Octavian Groza și publicat la Editura Paideia în anul 2003, în volumul intitulat “*Teritorii (Scrieri, dez-scrieri)*”.

Astfel, fiecare acțiune a noastră în domeniul cunoașterii și al arhitecturii în mod deosebit, nu trebuie să fie întâmplătoare, ci mai degrabă e bine să pornească de la un *eidos* bine fondat și argumentat.

Abia atunci când se întâmplă acest lucru, rezultatul are potențial de a fi perceput nu doar ca o operațiune de construire ci ca *opus*.

Brossat, în lucrarea sa, evidențiază o serie de fenomene care au avut loc în anul 2001, perioadă marcată de confruntări militare între armata statului macedonean și lupătorii albanezi UCK. Prin mobilizarea forțelor armate în lungul graniței, spațiul până atunci considerat drept frontieră a fost expandat până la nivelul ideii de zonă.

Astfel, granița, care înainte era reprezentată de o simplă linie, un *non-loc* cum am arătat în primele paragrafe ale lucrării, acum devine un teritoriu caracterizat de dimensiuni și profunzimi variabile. Proprietățile acestei zone țin mai mult de o serie de aspecte politice suprapuse peste un set de condiții speciale, în așa fel încât relațiile acestora cu teritoriul sunt modificate permanent în funcție de circumstanțe.

În condițiile particulare ale conflictualității, frontiera răspunde rigorilor stării de urgență căpătând “profunzime, în acest spațiu de extra-teritorialitate, începând să domnească o stare absolută de excepție[...] orice urmă de viață normală fiind

4 GHIU, Bogdan, *Brazdă peste haturi. Teritorii nomade-spațiu public*, articol publicat în *Teritorii: scrieri/dez-scrieri*, Editura Paideia, București, 2003.

5 Idem.

6 Idem.

suspendată pe acest spațiu militarizat. Însăși zona de frontieră lată de un kilometru și jumătate, este supusă aceluiași regim de exceptare.”⁷

Pornind de la acest exemplu, am vrut să arat că în anumite momente ale istoriei caracterizate de situații de criza, liniaritatea frontierei se convertește și devine spațiul politic al zonei frontaliere, cu toate rigorile care rezultă din această acțiune.

În cazul de față, orasul Tetovo, populat în mare parte de către albanezii din Macedonia, a fost inclus în această zonă a exceptării, în care puterea politicului se făcea resimțită prin intreruperea bruscă a tuturor activităților publice cotidiene și înlocuirea lor cu o serie de reglementări menite să îngrădească atât libertățile civile cât și libera circulație, al cărui punct culminant consta în înlocuirea forțelor de ordine polițienești cu forțe ale armatei.

În acest caz, după cum observa și Brossat, transformarea statutului granițelor, a reprezentat reacția autorităților statale în fața pericolului iminent provocat de intruziunile armate ale unui grup ostil în interiorul său.

Asemenea deviații de la cursul normal al vieții cotidiene nu sunt specifice doar stării de criză, ci și stării de asediu, stare care nu vizează în această formă a sa intangibilitatea limitelor unui stat, ci permeabilitatea limitelor unui teritoriu.

Urmând acest raționament, putem concluziona că starea de urgență impusă de un potențial asediu, se poate restrânge pornind de la nivelul statului până la nivelul teritoriului, al zonei, al locului și al locuirii.

Pentru că regulile empirice solicită mai curând o utilizare și o cunoaștere experimentată personală, sunt ca atare folosite doar într-o astfel de utilizare. Având în vedere această stare a lucrurilor, va trebui să acceptăm faptul că ceea ce este specific cunoașterii științelor spiritului, nu este valabil și în cazul științelor inductive, existând o obiectivitate cu totul diferită, dobândită într-un mod cu totul aparte.

Prin prisma viziunii asupra relației dintre spațiul public și spațiul privat, sentimentul de libertate și cel al privării, conceptele pe care încercăm să le relaționăm aici, în așa fel încât să fie corelate într-o manieră sinergică unul cu celălalt, trebuie gândite în așa fel încât tot ceea ce ne este cunoscut din acest punct de vedere, să admitem că are o asemenea proprietate încât să fie un subiect expus cercetării.

Pentru că starea de conflictualitate se desfasoară de multe ori la limita spațiului public ca urmare a unei cauzalități, voi vorbi despre aceasta în aceeași termenii în care gândea și Schopenhauer atunci când spunea că principiul rațiunii suficiente apare ca o lege a sa, fapt pentru care îl și numea *principium rationis sufficientis fiendi*.

Astfel, în concordanță cu această afirmație, principiul era explicat prin apariția momentului în care “survine o stare nouă a unui sau a mai multor obiecte reale, ea trebuind să fi fost precedată de o alta, care este urmată în mod regulat de cea nouă, adică ori de câte ori cea dintâi este prezentă.[...] De aceea, legea cauzalității se afla în relație exclusivă cu schimbările și are de-a face în permanență numai cu acestea.”⁸

Referirea în acest text la Schopenhauer nu este întâmplătoare. Ea își semnalează prezența pe fondul afirmației precedente, conform căreia starea de asediu este asociată

7 HUGLI, Anton, LUBCKE, Poul, *Filozofia în secolul XX*, Editura All Educational, 2008.

8 MIHALI, Ciprian, *Inventarea spațiului, Arhitecturi ale experienței cotidiene*, Editura Paideia, București, 2001.

starii de criză în așa fel încât efectele ei ajung să modifice atât comportamentul și viața individului cât și felul acestuia de a trai și de a fi în lume prin intermediul locuirii.

În războiul modern, efectele conflictualității se manifestă pe toate palierele societății și angrenează în mișcarea lor sistemele ce stabilesc valorile acestei lumi. Cu toate acestea, nu vom face referire în continuare decât la o parte dintre aspectele care delimitează primul plan al acțiunii și anume, vom accentua natura *locului* pe care acestea îl iau în stăpânire.

Acest loc nu vizează și mai ales nu reprezintă, la fel că în prima parte a textului, o linie de separare între state sau o zonă a frontierei, ci este constituit și trebuie înțeles asemanător unei plase care îngradește și delimitează teritoriul afectat în întregimea sa.

O asemenea plasă, de o așa amploare, este reprezentată de sistemul de strazi al orașului sub asediu. Pentru că studiul de față vrea să fie un punct de vedere fenomenologic asupra conceptelor de securitate și de apărare, ne simțim în continuare îndreptățiți să definim strada ca pe un ustensil și în același timp ca pe o paradigmă a arhitecturii contemporane, ce ne va fi folositoare în analiza noastră ulterioară.

Tocmai din această motiv, trebuie să admitem și să accentuăm observația lui Husserl conform căreia cele două operații specifice fenomenologiei și anume reducția și reflexia eideică, nu pot exista în afara conștiinței, în cazul nostru ustensilul în sine, delimitat prin prezența străzii care intrinsec *re-prezintă* într-un fel aparte tocmai această conștiință publică ce ființează sub semnul deschiderii datorită orientării sale către valorile intramundane ce definesc specificitatea obiectuală.

Strada, așa cum intenționăm să o prezentăm în continuare nu se prezintă prin “cotidianitatea însăși a existenței individuale și colective, ce se articulează abia în spațiul deschis, prin expunerea de sine la imprevizibilitatea care caracterizează orice trecere și orice evenimentialitate.”⁹

Păstrând aceeași linie a gândirii, putem înțelege cu ușurință că strada reprezintă atât limita dintre spațiul public și cel privat cât și locul expunerii de sine dar și al lucrurilor. În sens axiologic, strada prin publicitatea sa extinsă începe în locul în care este amplasată marginea fațadei și trebuie înțeleasă ca limită permeabilă a deschisului atât dinspre interior către exterior cât și în sens invers.

Tocmai din aceste motive, spațiul străzii este dominat și caracterizat de fenomenul extrem al prezenței cotidiene.

Astfel, deschiderea la care se ajunge prin prisma existenței spațiului comun al străzii, face posibilă apariția imprevizibilului și a evenimentialului.

Din punctul de vedere al hermeneuticii, încă nu este foarte bine clasat spațiul străzii ca fiind esență a dihotomiei sale dintre public și comun, ca teritoriu al tuturor și al nimănui. În stradă este accentuată *disimularea* și *non-evidențierea* individului ca rezultat al individualismului modern.

În aceste condiții, non-evidențierea este elementul cheie al fenomenului disimularii care apare în zonele de conflictualitate. Spațiul străzii, ca scenă și ca zonă

9 SCHOPENHAUER, Arthur, *Despre împătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente*, Editura Humanitas, București, 2008.

frontalieră suprapusă peste matricea interiorității orașului este locul în care se derulează majoritatea formelor războiului.

Pornind de la războiul de lungă durată și ajungând până la conflictele punctuale generate de exemplu în urma unui meci de fotbal, acest spațiu al străzii frează, așa cum am spus și mai sus, sub impulsurile *non-individualității* colective, care re-grupată acționează sub imboldul instinctelor de masă.

Acțiunile de stradă menționate în istoria ultimilor zeci de ani, aparute în urma confruntărilor dintre forțele de ordine și simpatizanții unor grupări sportive, stau mărturie a felului în care starea de criză poate să fie generată pornind de la factori aparent nesemnificativi, tocmai pentru că instinctele maselor sunt cele care auto-angrenează o serie de acte specifice huliganismului și vandalismului.

Spiritul identificabil maselor agitate este astfel un cumul al non-individualității regasite, în modul cel mai colectiv cu putință, de către membrii acesteia în spațiul nimănui, în interiorul spațiului comun, al spațiului public al străzii, al stadionului sau al parcului.

Prin huliganism, masele depășesc regulile normativității negative a spațiului comun, care cuprinde o serie de norme de comportament civil, reguli etice, vastimentare sau lingvistice. Așa cum explica filosoful Ciprian Mihali în lucrarea *“Inventarea Spațiului”*, strada prin cotidianitatea sa impune ceea ce *nu* trebuie să facă locuitorii săi *temporari*, în vederea “protejării fiecăruia împotriva tuturor și a tuturor împotriva fiecăruia.” Pentru ca această regulă să fie valabilă, presupunem că strada în perioadele sale de existență și de deschidere intramundană nu interzice acțiunea, dar o de-limitează prin “acele forme în care fiecare, fără competențe deosebite și păstrandu-și identitatea cvasi-anonimă de trecător, are acces la ea și-și poate realiza, grație funcționalismului său, finalitățile zilnice.”¹⁰

În aceste condiții, orice persoană care participă în spațiul comun la viața publică, este *con-strans* să urmeze o serie de reguli dar în același timp îi și constrânge pe ceilalți să o facă asemenea lui.

Așa cum am arătat și mai sus, strada este teatrul revendicării de ordin economic, politic și social, ca spațiu al revoltei, apărut în urma distanței instaurate în urma existenței deficitare.

În acest punct al raționamentului nostru ne întoarcem la miza inițială dinspre care am pornit la începutul textului și anume, vom încerca să enumerăm sub forma unei concluzii, o serie de aspecte care stau la baza principiilor fundamentale ce ghidează apariția conflictualității în spațiul public.

Pana acum am încercat să delimităm axiologic ideea de spațiu public, ținând cont în același timp de toată publicitatea implicată a acestuia, pornind de la conceptul de spațiu comun în general, trecând prin conceptul de zonă a frontierei unde am arătat implicațiile conflictualității asupra limitelor acesteia și ne-am oprit asupra ideii de loc al locuirii temporare prin deschiderea străzii.

10 SCHOPENHAUER, Arthur, *Despre împătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente*, Editura Humanitas, București, 2008.

Pe tot acest parcurs am arătat cum locul este luat în posesie de către consumatorii săi, ale căror acțiuni independente tind a fi controlate la nivelul comunității din care fac parte sau cu care interacționează.

Astfel, societatea contemporaneității este cuprinsă într-un sistem panoptic complex, în care toți membrii săi sunt vazuți și în același timp joacă rolul de observatori, lume în care abaterea de orice natură de la regulile prezenței sale, poate să provoace repercursiuni specifice naturii conflictualității deschise, care tind de obicei să se manifeste în spațiul public cotidian.

Bibliografie:

- [1].BROSSAT, Alain, *Frontiera ca muzeu și laborator al exceptării*, articol publicat în **Teritorii: scrieri/dez-scrieri**, Editura Paideia, București, 2003.
- [2].GHEORGHIU, Teodor O., **Locuire și neașezare**, Editura Paideia, București, 2002.
- [3].GHIU, Bogdan, *Brazdă peste haturi. Teritorii nomade-spațiu public*, articol publicat în **Teritorii: scrieri/dez-scrieri**, Editura Paideia, București, 2003.
- [4].HUGLI, Anton, LUBCKE, Poul, **Filozofia în secolul XX**, Editura All Educational, 2008.
- [5].MIHALI, Ciprian, **Inventarea spațiului, Arhitecturi ale experienței cotidiene**, Editura Paideia, București, 2001.
- [6].SCHOPENHAUER, Arthur, **Despre împătrita rădăcină a principiului rațiunii suficiente**, Editura Humanitas, București, 2008.

ONTOLOGIA ȘI AXIOLOGIA CONCEPTELOR FUNDAMENTALE DE SECURITATE ȘI APĂRARE

Anca–Andreea CÂRJAN*

Lucrarea de față se dorește a fi o interpretare fundamentală axiologică a conceptului de securitate. Acesta va fi suprapus și corelat cu ideea de apărare, în așa fel încât să se plieze peste matricea generată de spațiului trans-frontalier.

Din punctul de vedere al argumentării hermeneutice, efectele generale impuse de starea de criză într-un teritoriu, transcend forma spațiului și a spațialității, dinspre interiorul către exteriorul său. Vom studia pentru aceasta, felul în care este delimitată zona, ca margine și limită a locului afectat în conflicte și vom înțelege granița ca pe un spațiu tampon între conflict și pace.

Putem să deducem și să evidențiem faptul că apărarea nu poate să existe în formă pură, ci ar fi mai corect să accentuăm relația de putere între ea și conceptul securității. Datorită acestor factori enunțați mai sus, atât ideea de apărare cât și cea de securitate trebuie privite prin prisma continuității lor.

1. Introducere

Cu toții cunoaștem faptul că lumea de azi, la modul general și Europa în mod particular, constituie spații de noi transformări. Aceste pre-faceri sunt stabilite în prezent de extinderea Uniunii Europene, pe de o parte și de aderarea la N.A.T.O. pe continent. Prin urmare, summit-ul Uniunii Europene de la Copenhaga din 2002 și cel N.A.T.O. de la Praga din 2002 au făcut ca un număr mai mare de membri să adere, iar din cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, 6 nu sunt **membre NATO** (Austria, Cipru, Finlanda, Irlanda, Malta și Suedia).

S-a arătat că pe măsură ce există mai puțină diversitate în afara granițelor țărilor din cadrul Uniunii Europene și a celor din cadrul N.A.T.O., cu atât mai multă diversitate va fi în interiorul acestor spații trans-frontaliere¹.

Prin ștergerea granițelor, acestea nu dispar, ci se generalizează și chiar, se transcendentalizează, dez-efectuându-se. Trăim, de acum-înainte, într-un teritoriu-graniță, care este granița însăși, care nu mai delimitează nimic.

Ca urmare a acestor de-limitări, zona Uniunii Europene și cea a N.A.T.O., în cazul teoriilor moderne, referitoare la tranzitul internațional și la politicile economice externe ale statelor, a cunoscut o dezvoltare și o diversificare crescândă, de la mijlocul secolului al XIX-lea și până în prezent. Acest fapt se explică atât datorită creșterii continue a volumului de trecere a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-un spațiu în altul, îndeosebi în cazul țărilor puternic industrializate, datorită modificării acestei mărimi (ca structură, curente de schimb și rezultate, inclusiv accentuarea ciclicității acestui domeniu și amplificarea fenomenelor de criză), cât și în legătură cu numeroasele transformări derivate în diferite doctrine, ideologii, culturi moderne.

* **Doctorand, economist, Academia de Studii Economice București, Școala Doctorală – Administrarea Afacerilor**

¹ J. BATH, L. DOV - *Partners and Neighbours: a CFSP for a Wider Europe*, Chaillot Paper 64, 2003.

Astfel sunt luate în calcul efectele comune impuse de starea de criză dintr-un teritoriu. Acestea transcend forma spațiului și prin urmare atenția specială este îndreptată către zonele sub-dezvoltate, știind că aproape trei sferturi din populația lumii trăiește în astfel de țări, în condițiile unor creșteri a interdependențelor economice mondiale dintre țările bogate, industrializate, și cele sărace, agrare.

2. Securitate și apărare

Conceptul de securitate, așa cum este el definit², constă în faptul de a fi la adăpost de orice pericol, creând sentimentul de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol.

În lucrarea de față, interpretarea axiologică³ a conceptului de securitate nu o realizăm la nivel individual, pentru că spațiul trans-frontalier la care ne referim se regăsește doar prin îmbinarea tuturor caracteristicilor particulare.

Așadar, vorbim despre securitatea colectivă și reliefăm o stare a relațiilor dintre spațiile dintre granițe, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni.

Această securitate colectivă este argumentată prin prisma unor intervenții, în ajutorul cuiva sau a ceva, pentru a-l susține împotriva unei acțiuni ostile. Acest lucru este posibil numai asupra unei forme obiective și universale a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt, ceea ce exprimă de fapt ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma și întinderea lor.

Securitatea este un drept fundamental al ființei umane. Ea reprezintă o stare în care pericolele și condițiile care ar putea provoca daune fizice, psihice sau materiale sunt controlate într-o manieră care permite apărarea sănătății și bunăstării indivizilor și ale comunității umane⁴.

Securitatea trebuie înțeleasă ca factor esențial al asigurării resurselor și echilibrului dinamic al componentelor unui spațiu, fie el național sau internațional⁵, ca stare a economiei naționale văzută ca sursă și fundament al eradicării sărăciei, foametei, inegalităților sociale și economice atât între indivizi, cât și diferite regiuni ale unor state.

Granița este cea care face diferența între adăpost și afară, între sigur și temător. Într-adevăr, granița are teritoriul ei, vine cu teritoriul ei, invadator, un teritoriu al nimănui. Astfel nu putem vorbi despre securitatea unui spațiu în condițiile absenței unei amenințări.

2 <http://dexonline.ro/search.php?cuv=securitate>.

3 Din punct de vedere axiologic, ca disciplină filozofică ce are drept obiectiv studiul valorilor (morale) consideram acest concept de securitate drept societatea în care trăim, ca o normalitate, ca "motor" existențial, având în vedere natura umană, prin care indivizii își folosesc egalitatea naturală în scopuri altele decât distructive, în absența unei amenințări.

4 T. PIGUI – *Securitatea Economica si securitatea umana globala*, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Nr. 10 (XXII), August 2004 , p.1.

5 A. BALOI - *Conceptul de securitate*, Școli de gândire, în <http://www.studiidesecuritate.ro> .

Denumită ca atare sau nu amenințare⁶, fie că a fost exprimată prin cuvinte, fie prin gesturi, întotdeauna a reprezentat un pericol potențial⁷.

În limba română cuvântul amenințare provine din latină: „*minatio, -onis*”⁸, cu sensul actual. Aceeași bază etimologică o are și termenul francez „menace” care semnifică „o intenție ostilă vizând intimidarea”⁹. Punerea în pericol a ceva sau a cuiva presupune o gamă largă de tehnici și procedee, ce se întinde de la persuasiune la manipulare.

Pornind de la accepțiunea generală, definiția amenințării de sorginte politico-militară face referire la lezarea drepturilor fundamentale ale statelor¹⁰ sau sistemelor de securitate. Ele întotdeauna determină apariția unor replici, necesare contracarării efectelor amenințării. Situația devine gravă când acestea sunt supradimensionate. Poate fi inițiată o reacție în lanț, greu de controlat, în care binomul newtonian „*acțiune-reacțiune*” se poate multiplica până la distrugerea sistemului care l-a generat.

Amenințările sunt conștientizate în mod diferit de statele lumii, aflate chiar în același areal.

Apărarea nu poate să existe în formă pură, ci ar fi mai corect să accentuăm relația de putere între ea și conceptul securității. Dar, ontologic vorbind, putem considera că apărarea este o trăsătură generală ale existenței, prin care se reușește protejarea cu ajutorul diverselor mijloace. Cunoaștem faptul că Piața unică a Uniunii Europene este fragmentată, ceea ce face să nu funcționeze în cazul produselor militare. Astfel, este foarte dificil să cumperi echipament militar în alt stat membru al Uniunii Europene. Ca atare, parlamentul european a adoptat un raport care cere crearea unei piețe unice europene pentru bunurile și serviciile din domeniul apărării și securității¹¹.

Apărarea în realizarea securității cuprinde aspecte legate de factorul uman, astfel¹²:

- la nivel de indivizi (recrutarea, selecția, trecerea în rezervă, competențele, conducerea, educația și antrenamentul);
- organizația include structurile, responsabilitățile și rolurile;
- cultura include barierele culturale, credința și diferențele care pot afecta percepția sau înțelegerea;

6 Literatura de specialitate din diferitele colțuri ale lumii o evidențiază, iar studiile psihologice o prezintă cvasiunanim ca o atitudine negativă, care se adresează înainte de toate afectivității individuale sau de grup și nu rațiunii celor vizați.

7 Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Mic dicționar academic*, A-C, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 67.

8 Voichița IONESCU, *Dicționar latin-român*, ed. II, Editura Orizonturi, f.a., p. 132.

9 *Dictionnaire de la Langue Francaise*, Editura Alpha, Paris, 1995, p. 813.

10 E.S. MITLLER & SOHN, BONN - „Amenințarea reprezintă atitudinea politică a unui stat, a unui grup de state sau a unei alianțe care, sprijinite de puterea militară, afectează suveranitatea și integritatea altor state”, *1000 Stichworte zur Bundeswehr*, Editura Verlag, 1997, p. 34.

11 Reguli pentru dezvoltarea pietei de bunuri și servicii în apărare și securitate – Serviciul de presa, Direcția mass-media, 20090115STO46438 – ½.

12 Ion-Eftimie SANDU, Cristian MATEESCU - *Razboiul bazat pe rețea și achizițiile de viitoare capacități militare*, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare, 2005, p. 11.

- procesul de afaceri include procedurile, acordurile politice, legislația și doctrinele.

Un caz particular în ceea ce privește apărarea este realizată prin securitatea transportului. Transporturile și securitatea acestora au devenit un fenomen complex de o gravitate extremă atât prin valoarea prejudiciilor cât și prin forța cu care influențează climatul economic, social și politic, afectând nu doar ordinea de drept ci chiar siguranța națională.

Dintotdeauna am vrut să plecăm și să traversăm, dintotdeauna am căutat să derivăm și să ridicăm ancora peninsulelor noastre. Astfel, apărăm drepturi și libertăți fundamentale ale noastre, ca individ, ce corespund cu:

- prevenirea și descoperirea infracțiunilor în diferite sisteme;
- menținerea ordinii și liniștii publice precum și apărarea proprietății publice și private;- asigurarea funcționării în siguranță a traficului pe diferite categorii de deplasare și a securității infrastructurii și echipamentelor specifice;- cooperarea cu alte instituții desemnate cu menținerea ordinii publice în zone specifice mijloacelor de deplasare (stațiile de cale ferată, aeroporturi și trenuri de călători) sau cooperarea cu organizațiile interne și internaționale cu atribuțiuni specifice.

În ceea ce privește apărarea zonelor trans-frontaliere, organizarea securității se realizează de-a lungul coridoarelor europene de transport și are în vedere realizarea și menținerea siguranței și securității transporturilor precum și cooperarea cu alte structuri externe. Se asigură ordinea publică pe căile și mijloacele de transport și se desfășoară activități plecând de la necesitatea sporirii siguranței individuale, creșterii încrederii și obținerea sprijinului comunității în efortul comun de prevenire și combatere a fenomenului infracțional din domeniul transporturilor.

Securitatea se obține prin apărare. Conceptul are în centrul său individul ca element al societății, atenția concentrându-se nu pe stat ci pe comunitatea din care face parte individul¹³.

Securitatea este definită în funcție de perceperea amenințării la adresa existenței unui obiect de referință ce este puternic valorizat. Sursa amenințărilor poate fi identificată în țările agresive, cu tendință socială negativă și diversitatea culturală.

În concluzie, securitatea presupune controlul adecvat al amenințărilor, nu absența lor totală, ea antrenând cu sine o senzație de bunăstare, de liniște și fără teama zilei de mâine.

Într-o accepțiune relativ largă, securitatea umană colectivă vizează nu doar un avantaj al amenințărilor la adresa individului și al societății în care există, ci semnifică preocuparea tuturor factorilor responsabili statali și nonstatali de a asigura binele ființei umane în totalitatea sa.

3. Amenințări transfrontaliere

Vom studia pentru aceasta, zona delimitată, trans-frontalieră, ca margine și limită a locului afectat în conflicte înțelegem granița ca pe un spațiu tampon între conflict și pace.

13 A. BALOI - *Metodologie și indicatori de securitate*. Analiza securității internaționale: delimitare conceptuală, în <http://www.studiidesecuritate.ro> .

Sursele actuale de amenințare la adresa securității diferă în mod fundamental de cele de la sfârșitul mileniului trecut. Viitorul societății se adaptează în mod continuu noilor realități.

Provocările nu se rezumă numai la conflictele militare dintre state, ci sunt de natură mult mai complexă. Așadar, este nevoie de o abordare nouă, integrată, pluridisciplinară, care să îmbine atât instrumente politice, economico-financiare, noile tehnologii cu o structură organizațională adecvată, pentru a răspunde eficient amenințărilor.

Amenințările trans-frontaliere sunt de importanță deosebită, catalogate pentru o perioadă scurtă de timp, datorită vitezei mari de schimbare și inovație¹⁴ și existenței disparate și indistincte a parametrilor de predictibilitate.

Amenințările trans-frontaliere constituie o natură cu totul particulară, pe care ar trebui să o examinăm. Așadar, limita trans-frontalieră, privită din perspectiva transportului, se realizează de drept în organizarea însăși a acestui serviciu. Securitatea ca obiectiv strategic în gestionarea infrastructurii de transport, diferitele aspecte ce compun securitatea acestui domeniu fiind, în același timp este un parametru determinant al calitatii ofertei. Securitatea trans-frontalieră poate fi redusă prin¹⁵:

- prevenirea și urmărirea actelor de violență îndreptate împotriva clienților sau a personalului societăților din domeniu;
- protejarea infrastructurilor sensibile;
- asigurarea echilibrului între mijloacele tehnologice și cele umane pentru creșterea nivelului siguranței;
- proiectarea și gestionarea acestora, urmărindu-se cu deosebire aspectele legate de asigurarea securității;
- prevenirea acțiunilor de terorism și organizarea unor planuri de ajutor;
- problema imigrației clandestine prin mijlocirea transportului de orice natură;
- contribuția acțiunilor de comunicare în politica de siguranță;
- noile tehnologii aplicabile în domeniul siguranței.

Zona trans-frontalieră este privită aici ca un mod propriu al accesului la ființă sau la sens. Finitudinea eminentă afirmativă a ceva ce este fără sfârșit, în sens non-privativ.

Aceast concept, de zonă trans-frontalieră, nu ajunge niciodată la limită, sau mai bine zis, suntem întotdeauna deja expuși și nu încetăm să venim în atingerea ei, adică să o tatonăm, să ne atingem de ea și să rămânem la distanță de ea. Limita este deci intervalul, deopotrivă deschis și fără grosime, care spațiază pluralitatea singularilor, este exterioritatea lor reciprocă și circulația dintre ei.

Concluzii

14 O. DUMITRESCU - *Fenomenul militar. Evoluții în perspective*, Editura Semn E, București, 2004, p. 65.

15 Securitatea pe calea ferată în <http://www.cfr.ro/JF/romana/0212/securitate.htm>

Lucrarea de față se dorește a fi o interpretare fundamentală axiologică a conceptului de securitate. Acesta va fi suprapus și corelat cu ideea de apărare, în așa fel încât să se plieze peste matricea generată de spațiului trans-frontalier.

Din punct de vedere al argumentării hermeneutice, efectele generale impuse de starea de criză într-un teritoriu, transced forma spațiului și a spațialității, dinspre interiorul către exteriorul său. Noile vulnerabilități, riscuri și amenințări cu care se confruntă astăzi societatea impun ca securitatea să se articuleze în jurul principiilor securității internaționale, al securității naționale și al securității umane.

Percepția reală și reacția adecvată la amenințările existente reprezintă un demers de o importanță majoră în întărirea încrederii dintre diferite zone, progresul și prosperitatea economică fără securitate neputând exista¹⁶.

Securitatea prin eliminarea sau ținerea sub control a amenințărilor, mai ales în cadrul spațiului trans-frontalier, este modelarea realității atât de necesară vieții cotidiene.

Toți existenții sunt rivali, adică vecini ai acelorași teritorii. Rivalitatea aduce singularii în marginea, în pragul războiului sau al competiției pentru excelență, în marginea dorinței, a aproprierii, a extercării sau a schimbului, în marginea rupturii reci, precum și a contagiunii febrile, în marginea echivalenței generale sau a unei valori absolute, incomensurabile și cu neputință de socotit. Pentru a gândi această rivalitate trebuie să inventăm o regândire a marginilor, a zonelor trans-frontaliere, a limitelor sigure: o gândire a extremelor, a existenței extreme în finitudinea sa. Ca atare, datorită acestor factori enunțați mai sus, atât ideea de apărare cât și cea de securitate trebuie privite prin prisma continuității lor.

16 G. ALEXANDRESCU, *Amenințări în mediul de securitate*, Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare, Volumul 1, Editura Universității Naționale de Apărare București, 2005, p. 152.

INDEX DE AUTORI

- ALBU, George Paul, 491
ANCUȚ, Isabela, 530, 836
ANDREESCU, Anghel, 1004, 1014
ANDRUȘ, Cătălin, 600, 607
ANTONESCU, Mădălina-Virginia, 1144, 1166
ANTONESCU, Olimpiodor, 185
APARASCHIVEI, Sorin, 432
ATANASIU, Mirela, 217, 1230
BALABAN, Constantzin-Gheorghe, 750
BANCIU, Cristina-Maria, 554
BARBĂSURĂ, Alexandru, 412
BĂDULESCU, Aurelian, 1068
BĂHNĂREANU, Cristian, 908
BĂLTARU, Pavel, 984
BIBIRIȚĂ, Marin-Claudiu, 476
BLACIOTI, Ștefan, 365, 893
BOGZEANU, Cristina, 1216
BORCAN, Petru, 163
CALANCEA, Lidia, 388
CÂRJAN, Anca-Andreea, 1328
CHEȚE Emil-Victor, 938
CHIRLEȘAN, Georgeta, 42
CIOACĂ, Cătălin, 1132
CIORTEA, Veronica, 1283, 1298
COBUZ, Cezar, 1105, 1117
COMȘA, Corina-Nicoleta, 1266
COȘNIȚĂ, Alin, 1056
COVATARIU, Cosmina, 163
CREȚU, Gheorghe, 143
CSERI, Georgiana, 614
CUCU, Cornel, 93
CURELARU, Marian, 55
DELCEA, Cristian, 1068
DIACONU, Florin, 244, 871
DIACONU, Mihai, 388, 400
DOBRE, Adrian, 1283, 1298
DUMITRU, Laurențiu-Liviu, 581, 585
DUȚĂ, Paul, 1187, 1202
DUȚU, Petre, 1020
ENACHE, Doru, 300
FRUNZETI, Teodor, 13
GAVRILĂ, Georgeta, 23
GEORGESCU, Nina, 962, 971
GHIȚULEASA, Liviu Gabriel, 1321
GLOD, Valentin, 134
GOIAN, Ionel, 761
GRECU, Ioan, 102, 118
IGNAT, Ciprian, 714
IOAN, Alexandru, 66
IOFCIU, Ion, 458
IONESCU, Cornel, 899, 938
IONESCU, Costel, 1279
ISPAS, Lucian, 679, 688
KAITER, Liviu, 388, 400
LĂZĂRESCU, Iulian, 829
LUCINESCU, Ioan Codruț, 348
LUNGU, Antonel, 772
MAIER, Cristina-Laura, 984
MAMAISCHE, Ioan, 309, 733
MANDACHE, Radu Adrian, 506, 518
MARINESCU, Antonio, 235
MAZILU, Cristinel, 1316
MĂLEȘCU, Simona-Valentina, 1179, 1184
MITOCARU, Valentin, 227
MOLDOVAN, Amelia-Mariana, 794
MOLDOVAN, Nicușor, 794
MOȘTOFLEI, Constantin, 1077
MUNTEANU, Cristian-Irinel, 373
MUREȘAN, Doina, 1098
MUSCAN, Marina, 546
MUSTAȚĂ, Marinel-Adi, 1273
NEAG, Mihai, 451, 679
NEAGOE, Visarion, 859
NICA, Noris, 917, 1086
NICOLAESCU, Gheorghe, 755
NICOLESCU, Robert-Ionuț, 882
NICULESCU-CIOCAN, Mihăiță, 358
NIȚĂ, Cristian, 648
OLARIU, Ovidiu, 1316
ORZEAȚĂ, Mihail, 34
PANĂ, Dumitru, 786
PÂRLOG, Adrian, 320
PASĂRE, Ionel Claudiu, 500
PENTILESCU, Ilie, 536
PETRIU, Lăcrămioara-Mariana, 988, 996
POPA, Teodor, 482
POPESCU, Ciprian, 699, 1239
PORADICI, Petre, 334, 341
PORUMBIȚĂ, Ana-Maria, 257
RADU, Mihaela-Paula, 1253, 1258
RADU, Nicolae, 1004, 1014
RADU, Ovidiu, 1033
RANETI, Dan-Radu, 929
RĂDUCANU, Gabriel, 171
RUS, Simona, 400
SARCINSCHI, Alexandra, 76
SILION, Costică, 443
SLĂMNOIU, Georgică, 1033, 1046

STOEAN, Mircea-Jan, 557
ȘERBAN, Mihai, 807, 849
TACHE, Diana, 600
TATU, Alexandru, 620, 629
TĂNASE, Tiberiu, 257, 277
TEODORESCU, Cristina, 663, 671
TIBIL, George, 197
TOMESCU, Ina Raluca, 422, 743
TUDORACHE, Mihai, 975
TUDORACHE, Paul, 506, 518
TUDORANCEA, Roxana, 638
ȚUCĂ, Cristian Mihai, 988, 996
UNGUREANU, Adriana, 953
UNGUREANU, Radu, 209
VASILESCU, Alfred, 722
VĂTAVU, Marian, 227
VELEA, Mihai, 812
VIERU, Lucian, 151
VLĂDOIU, Nasty, 1262, 1264
VOICULESCU, Mihai, 946
VOINA, Florin, 209
VOLOȘIN, Andriy, 466

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 25.03.2009

Hârtie: A3
Coli de tipar: 83,5

Format: A5
Coli editură: 41,75

Lucrarea conține 1336 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

0162/596/09

215/09